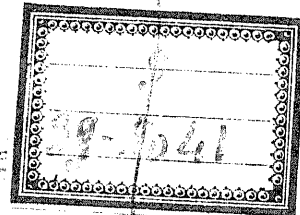

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

2 400 40 **Baltic**
MADE IN SPAIN

~~28-87~~

28-87

3

28-87

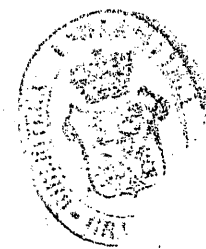
A
35
89

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVA-
rum lectionum libros ad magnificum Bartholomæum
Pagellam, Vincentinum, equitem clarissi-
mum, præfatio decima.

Vum multis iam annis Vincetiam forte appulissim, ac nonnul-
lorum consilio, & precibus Plinium, M. Tulij oratione pro Mi-
lione, ac Homerum quoque profiteri essem auspicatus, post quoti-
dianas enarrationes, uti assolet, plurimus erat inter ciues tuos ap-
prime doctos, atque ita, ut admirationem parerent, de mansuetiori-
bus Musis sermo. De ratione dicendi, cui præcipue uidebantur
affici, quaestiones perpēdebant haud somniculose, quæ sua sunt
loci acumina, inferebantur & physica interdum, ac miscellæ pro-
sum fiebant disertationes. Verum sicubi de poetica ageretur excellentia, esse quidem
in ciuitate tua non paucos, qui in carminum ratione summe placerent, asseuerabāt ple-
rique, ac uerum ipse experiebar: sed te unum in eo ita eminere, ut ingenij aptitudine, ad
id quodammodo facti, & rerum etiam reconditarum scientia, accedente etiamnum in-
credibili studio, ueterum quoque paucissimis cederes. Hæc quum audirem, ineunda te-
cum familiaritatis ardore quodam corripī sum uisus: adeo, ut tanto nomine uadimo-
nium quoque destitui posse uideretur. Mox uero omnium cōpos, uti es benignus in pri-
mis, ac magnificus uere, postea quàm de studiorum ratione diu fabulati sumus, iam di-
grediens, atque admirationis plenus, Plinij Cæcilij insusurravi illud mihi, Magna hæc
fama præcessit, maior inuentus est. Quamobrem ex eo te sum egregie semper, ut de-
bui, ueneratus. Cæterum ubi Venetias appuli, chalcographis nostra hæc qualiacun-
que typis ducenda traditurus: ne profus essem uelut honorarius tutor, cui administratio-
nis functio non incumbit: atque in diui Marci uestibulo mihi forte occurrisses, integrata
mox uetus necessitudo est, ac multorum dierum congressibus iucundissimis auctior fa-
cta: ut denique morum suauitate demulctus illuc proruperim, ut te uirum utique in omni
uitæ usu eminentissimum in partes laborum meorum aduocandum censuerim. Quod
& facturum me, tibi sum pollicitus, quum animum periclitarer tuum: & re nunc ipsa
præsto, ut iam hinc scias, si usu uenerit, omnem meam operam, & quicquid denique
sum, esse ornamentis tuis omnibus dicatissimum. Quod quum uirtutes tuæ præcел-
lentes exprimunt, tum singularis, qua me prosequi uideris, beneuolentia. Cui, quod pos-
sumus, id demum rependimus: haud ignari, eam splendescere in animo tuo simplicita-
tem, ut non tam muneris amplitudinem spectes, quàm egregiam contribuentis uolun-
tatem. Vale.

G Lodouici

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTI- QVARVM LIBER VNVS, QVI DECIMVS.

Hebregorum doctrinam triplici calle incedere, talmutico, philosophico, cabalifico. De cabala scitu digna. Catecheta qui, & catechumeni. Mos nil mandandi literis. Cardinalium in nostra religione ratio. Scapi cardinales qui. Scapi notiones. Geniturae cardines.

Cap. I

AE T E R V M postea quam de magia, quantum sat esse adiu-
dicauimus, perscriptum nobis est, non absolum fuerit, hic
potissimum de cabala Hebraeorum aliquid subnectere, quan-
do & undecumque doctissimus Picus in nostris literis aliquid
de ea promere adortus est omnium princeps. Obseruauimus
igitur triplici calle Hebraeorum doctrinam incedere: quippe
aut ad talmuticos recurrunt, aut ad philosophos, aut ad
cabalistas. Talmutica haresis initia ducere animaduertitur
non uetusta admodum, ut quae annis paulominus ducentis
post C H R I S T V M ab Hebraeis aduersum nos confarci-
nata deprehendatur. Qui uero philosophicis rationibus Bibliae arcana explicare ador-
ti sunt, principe inter eos AEGYPTIO Mose, Auerrois tempora non praecedunt: a cuius
interitu aguntur plus minus anni trecenti, ac triginta. Tertia superest cabala, omnium
uetustissima, & uerax in primis: quando ab optimo maximo Deo Moyli insinuatam,
constans opinio est: alijs mox ipsum Moysen idoneis maxime patefecisse. Initio siqui-
dem in monte accepisse legem duplicem, literalem, spiritalemque. Priorem ex Dei man-
dato conscripsisse, eamque populo esse impertitum: alteram uero minime, sed sapientibus
modo septuaginta numero communicasse. A quibus postea ceteris ad id item destina-
tis uoce tantum sit tradita. Vnde & cabalae nomen exortum, quod gentis illius uoca-
bulo receptionem signat, quia per successionum gradus citra literarum omnino monu-
menta ulla, seruari in columbis. Sequenti tamen tepestate & haec ipsa sunt libris com-
prehensa mysteria, in quibus plerumque omnia fere haud nostrae fidei dissentanea compe-
riuntur: quoniam ante C H R I S T V M concinnati traduntur, liberis ab omni affectio-
ne animis. Noscendum uero, rationem literis nil mandandi, non apud Gallorum mo-
do dryidas item seruata, sed & in Christianae ueritatis fastigio: unde catechetas, id
est *κατηχιστας*, inuenio nuncupatos, qui mox baptizandis fidei arcana mysteriaque uo-
ce referant. Qua ratione, catechumeni quoque dicitur: quia *κατηχίζω* signat imbuiere, &
ἡχίζω, sonare est, uicue uocis argumento nominibus productis. Porro quia inter arcana
cabalae scientia uetustis temporibus habebatur: inde apud Hebraeos inoleuit, ut quic-
quid minus extritum passuumque sit, cabalae nomine sanciat. In uniuersum tamen sci-
entias duas eo uocabulo honestasse animaduertitur: combinandi artem, quam alpha-
betariam uocant reuolutionem: alteram uero, qua rerum superiorum uires explicatur,
quae & magiae naturalis pars uidetur suprema. Sed & tota res perturbata mox apud
Hebraeos est, emergentibus nonnullis, a maleficis nihil admodum disparatis, qui caba-
listarum nomen sibi uendicent praecipue: ac dei nomina tenere se in primis praedicent
arcana, uirtutibusque pollere, quibus in daemones ius habeant, & miracula item ualeant
perficere. Immo & C H R I S T V M non alia ratione, quam qua ipsi utuntur, tam admi-
randa sepe fecisse. Astruunt insuper ueram genuinamque esse cabalam hanc, quae Moyli
dicatur a Deo tradita. Quod uero magno illi prophetae Deus summus mysteria rete-
xerit, quae continerentur lege, astipulari uidentur multa: sed in primis illud Esdrae pro-
pheticum, apud quem de Moyse Dominus loquens, Enarraui (inquit) ei mirabilia multa,
& ostendi temporum secreta, & finem: praecipi ei, alia palam faceret, alia apud se ha-
beret in arcanis. Porro & magnus Origenes explicans illud apostoli Pauli, Primum
quidem: quia credita sunt illis eloquia Dei: Considerandum, inquit, quia non dixerit li-
teras esse creditas, sed Eloquia dei, Vnde percipi licet, aliud esse praeter literis compre-
henfam

henfam legem, Iudaeis contributum, quae Dei eloquia nuncupet Paulus: quae prorsus
non aliud dixeris, quam cabalam ipsam, id est uerissima legis interpretamenta, de ore
diuino emanantia. Seniores autem septuaginta, quibus arcana solis comunicabantur,
consiliarios mirabiles nuncupat Origenes: locum quorum habere putant in nostra re-
ligione Cardinales. Postremo secreta id genus Esdrae temporibus in libros septuagin-
ta pro doctorum numero redacta comperio, post restitutionem a Babylonica (ut fertur)
captiuitate per Cyrum uerito Esdra ne perirent, dilapsa dissectaque Hebraeorum, ut as-
solet, gente. Illud uero ex grammatica ratione adiecisse nil obfuerit, dici Cardinales:
quia quicquid est in re qualibet praecipuum, eo nomine nuncupatur rectissime: nam &
in foribus scapi dicuntur cardinales, quibus sustinentur, regunturque in primis. Scapo-
rum meminit Vitruuius: Inter duos, inquit, scapos tympana sint. Impagibus distribu-
tiones ita fiunt. Sunt & in charta ratione scapi Plinio, pro congerie: sicuti & simplex
plebecula in lactucis quandoque uerbum agnoscit, etiam si luxatum quadam tenus. Loti
scapum nominat idem Plinius: quem secundo De causis, Theophrastus ex Theodori
interpretatione, caulem nuncupat. Brasica, inquit Varro, ut praefeca: quod ex huius
scapo minutatim praefecatur. Et asparagorum scapi, inquit, asperi sunt, non lenes. Sca-
pos candelabrorum apud Plinium eundem legimus: & apud Festum, trutinam scapum.
Reperi & qui leguminum siliquas scapos interpretentur, *καὶ τὸ σκάπηον*. Nam & de-
cimo octauo Plinius: Est inquit, inuentus scapus centum fabis onustus. Scapos loti
Theodorus idem capita dixit, libro De stirpibus quarto, apud Theophrastum. Feru-
lam esse Plinius scribit, geniculatis nodatam scapis. Et libro uigesimo primo, Albuco
item esse cubitalem scapum tradit. Quod uero ad cardinale spectat: inde etiam scimus
ab peritis geniturae cardines quatuor obseruari: ortum, occasum, medium caelum, inum
caelum: uel ut Graeci enuntiant, anaten, dysin, mesuranimam, hypogeum, id est *καὶ ὄραον*.
Sunt & cardines stipitum in torcularij ratione apud Catonem.

Species nummorum plures, ex Graecis Latinisque coegesta auctoribus. Che-
lonia quid. Chelonia, chelonium, cichel, epicichlides. De obolis, seu obelis.
Quid obolostates. Trophalides. Capitha quid. *ἀγρία*. Stathera. Thema-
tismus. Cibdela, cibdelia. Sacellium quid. Epithema quid. Thesis. Trapezi-
tarum thema. Paratypa, parafemi, paracharta. Argentum factum & signa-
tum, quo differunt. Argenti nomine an contineatur pecunia. Assis quid. No-
thia pecuniae, ac hyponia. Aera quid. Fiscus & ararium quo differant. Ve-
ctigalium genera. Idios logos quid. Adespota. Collectarij. Attribuere. II

DVm curiosius Graecorum quaequam uersarem monumenta, in numerum
genera quaedam incidimus: quae quia Latinis auribus parum frequentia sunt
uisa, pergratum me studiosis facturum opinatus sum, si hisce commentatio-
nibus interuissem, addendo etiamnum ex Latinis non nihil, ne hac parte mu-
tila, ac quasi a symbola uideantur. Igitur lego in primis, Peloponensium numerum fuisse
se quendam ab incusa animalis forma, chelonem, id est testudinem nuncupatum, Nam
obolus Eupolis callichelonum appellauit, ueluti testudinem dicas pulchram. Hinc
emanauit illud,

Τὸν ἀρετῶν ἡδὲ τῶν σοφῶν νικῶντι χελώναι.

Quod est, Virtutem, ac sapientiam testudo superat. Chelonia uero sunt in ratione tol-
lendorum onerum, quae in quadris tignorum, quo loci diuariantur, figi solent, ut in ea
conspiciantur sicularum capita, ut uersentur facilius, proxime capita uectibus infixis.
Chelonia, id est *χελώναι*, ad praesens institutum faciunt nihil: sunt uero eo nomine lustra,
πρὸς τὸ χελῶνα ἢ αὐταῖς ἀδὸ ὄφεις. Meminit in Theriacis Nicander. Chelonium est te-
studinis item integumentum. Cichelas Syracusani turdos uocant: quos Graecorum alij
cichlas, unde epicichlides carmen dictum, quod in Homerum refertur auctorem a qui-
busdam, quonia dum id pueris praecineret, turdis donabatur. Apud Athenienses num-
mus erat bouis sculptura, & nomine insignis, a Theseo institutus primum, Plutarcho
tradente, uel ob Marathonium taurum, uel ob Minois ducem, uel quod ad agricolatio-
nem perlicere uellet ciues. Eius ab Homero item fieri mentionem putant, quum *ἐν-
πέριον* dicit *ἑνκαβοῖον*, id est nouem bouum hecatomben. In Draconis legibus mul-
ta

cta irrogabatur, ita ut soluerent decabœum: & in Delo præconem ita pronuntiare in theorijs solitum, traditur, tot boues datum iri. Vnde cōiectatum à plerisq; bouem Deliorum esse nummum uerius, quàm Atheniensem. Vt cunq; certe hinc iactatum noui mus, ut quicunq; pecunia corrupti causam silentio prodant, quod fecisse quum oratores alios, tum uero Demosthenem, subnotauit historia, dicamus, *Βοῦς ἰδί γλώσσῃ βέλῃ κῆ*, id est bos linguam incendit. Ex qua loquendi figura facetissime Aristophanes, *Στάμ' ἰδί βύσσῃς λέγειται τῶν ῥητόρων*.

id est, os rhetorum obturans stipe. Nuncupabant porro nummorum species quasdam Athenienses triobolum & dyobolum. Sed dyobolis noctua signum erat cum Iouis facie. Nam tetrobolum duas habuisse noctuas, compertissimum est. Hemioobolum uero dimidium oboli erat, unde & hemioboliça dicuntur, quæ id pretium non transcēdunt, ut in Batrachis auctor Aristophanes est. Obolum etiam phollem dici animaduertor: nam pholides, squammæ sunt tam in piscibus, quàm etiam anguibus: unde & pholidotum, squammatum dicunt. Apud Homerum Eustathio astipulante, obolus & obelus pro eodem accipi uidentur, id est coquinario instrumēto, quod in summo sit excavatum, & sagittæ modo quæ *βέλα* dicitur, inferre plagam ualeat. Propterea sunt qui obelos, sublas interpretentur. Photius patriarcha monumentis prodit, obolum inde nuncupatum, quod uerus Atheniensium ex ære nummus, obelisci imaginem præferret. Quoniam uero oboli sex manum implebant, ut scribit Eustathius, id est *πέντε δόνατα*, inde drachmam nuncupamus: etiam si nunc manum non impleant oboli sex. Ab obolo deniq; obolostatem dicimus minutulum fœneratorem. Erant & quadrantes obolorum, quæ alij *δὶχάλκα*, nonnulli *τρίχάλκα* dicunt. Apud Aristotelem in casei mentione trophalidas legimus obolias. Sunt autē trophalides Theodoro formagines. Siglum porro, id est *σῆλον* legimus nummum, qui obolos septem complectatur Atticos, prætereaq; hemioobolum. Farinæ capitam, inquit Xenophon *ἀναβάσιως* primo, siglis comparabant quatuor. Habet uero capitam, chœnicas duas more Attico. Siclos aris inuenimus quum alibi, tum apud Pliniū Naturalis historiæ libro decimo septimo. Cæterum eruditioribus legendum uidetur nō siclos, sed in singulas, ex ueteri lectione: & quia Hebræorum sit dictio siclus, Iosepho auctore, nec Græcis usurpata, nec Latinis, drachmas habens Atticas quatuor, ut idem scribit. Hieronymus in libro Hebraicarū traditionum in Genesim: *Secel*, inquit, Latino sermone siclus corrupte dicitur: uncix pondus habet. Chias pro nummorū specie, apud Thucydidem inuenies historia octaua. Sciendum uero mnam, id est minam, esse tum libræ, tum nummi nomen: cuius dimidium appelletur hemimnæum. Herodorus libro quinto, pentadimnū protulit. Sicuti Lylias icosimnum. Stater aureus mnam æquabat. Itaque quum pentastaterum legimus, pentamnum intelligimus. Est & numisma stater apud Aristophanem Pluto:

Στατήρσι δ' οἱ δὲ πῶτοντες ἡρπάζομεν.

hoc est, stateribus serui ludebamus par impar. Hoc enim obiter *ἡρπάζειν* dicunt Græci, quū manu astragalos, siue talos occultantes, aut nuces, aut pecuniam collusoris uaticinium requirimus. Quidam tamen eo uerbo pilæ lusum accipiunt, uel ut in consuetudine dicitur, *συγὰ καὶ ἀζύγα*. Dicitur & statera, præter notionem publicam, lignum, unde uincto fune & alligata mula currus trahebatur, ex similitudine quadam, quippe stateræ præfert imaginem. Erant & Darici stateres, sicut Philippei & Alexandrei: qui omnes fului erant, hoc est aurei. Philippeorum etiam Liuus meminit, ab Vrbe condita libro trigésimo & trigésimo nono. Sed & Horatius,

Rettulit acceptos regale numisma Philippios.

Necnon in Bacchidibus Plautus,

Ducentos nummos aureos Philippeos dabin'

Habere & Galli Philippeos suos, ab imagine alati genij, quos dicunt, geniatos: habere sceptratos quoq; ac foliatos, regis trabeati imagine præsignes, iura reddentis. Sed & Romæ aureos Valerianos Philippeos dici, cōpertum est: ubi & Saloniani habebantur trientes. Philippeos cudi iussit Alexandri magni pater Philippus, quod tradit Diodorus, postea q; Crenidas instaurauit, & Philippos maluit appellari, compertis inibi fodinis: quas sic demum excoluit, uti talenta inde redirent annua mille, ac amplius. Daricos

ricos scribunt adæquasse pretium eius, qui ab Atheniensibus dicebatur chryfos, id est aureus. Alij drachmas argenti habere uiginti, prodidit: ut Darici quinq; mnam faciant argenti. Dicti uero Darici, non à Xerxis patre Dario, sed ab antiquiore altero. Stater etiam drachmarum quatuor pondus est. Aurea numismata uetera, uel etiam argentea, gemmarū uicem implere, Pomponius scribit. Atheniensium præterea numisma erat core. Id Euripides parthenon uocauit, id est uirginem, quod Palladis imagine foret insculptum. Vnde Eubulus in Anchise Palladis polon nūcupat, id est pullum. Etiam si esset item Corinthiorum nummus polos, Pegasi habens insigne. A Partheno nummo eleganter festiuum effingitur adagium de polcinumijs scortillis, ut Parthenon amare dicantur. Dignū uero scitu est: rhetorem Dionysium poetamq; cum Atheniensibus suadere adortus foret, æneo uterentur nummo, *χάλκῳ*, id est æneum cognominari cœpisse, atque ita ueteribus aduocari. Fuit & minutuli species numismatis cōma, proinde facetissimas comicus sycophantam felle conspergens ait, *εἶναι τὸ πονηροῦ νόμματο*. quasi tu dicas, monetæ non probæ: cuiusmodi loquendi figura uulgo Rhodigini mei uentur. Fuit & argenteus leptis, ceratium continens unum cum dimidio. Dancæ uocabant item nomismation, quod Charonti porrigeret paludem stygiam transmissuri. Cuius etiam sit mentio in Charonte apud Lucianum: meminerit in Psyche bella Apuleius, atq; item in Collectaneis Plutarchus. Byzantium nummus ferreus erat, sicut & spartæ: cuius pondus magnum quidem erat, pretium fere nullum, aceto insuper ui hebetata. Vnde nummum Spartanum per parcemiam enūtiamus de re conatus magni, emolumentum nullius. Nummi ferrei meminit Aristoteles œconomicon secundo, necnon stannei & ænei. Dionysius Sicilia tyrannus, Syracusanos perpulit etiam stanneo uti. Aristoteles item in Tarētiorum politia, illos scribit ufos nummo, in quo Taras esset Neptuni filius, delphino uehens. Et in Agrigentiorum item publica, cuidam irrogatam multam litrarum triginta prodidit. Habet uero litra, oboli æginæ pretium. Decalitron, stater erat Corinthius, obolorum decem. Tetracina Attica legimus apud T. Liuium duobus locis, qui etiam cistophoros nominat. Quorum antea meminerat pro domo sua M. Tullius: sed & in Epistolis ad Atticum, An cistophoro, inquit, Pompeianum iaceamus? Cæterum in Liuio non tetracina legendum, sed tetradrachma, probant eruditiores: sicuti alibi quoq; non tetrarchiam, sed tetradrachmum item: cuius libro nono Polluci mentio est. In Plutarchi Sylla, Tetra circumferri animaduertas, pro tetradrachma. Scire tamen licet, tetracinem ab Hipponacte laetucam dici: quod & a Phrygibus obseruari, Clitarchus prodidit apud Athenæum. Sunt qui eo nomine agrestem intelligant laetucam. Sunt qui Digestorum libro decimo sexto, titulo depositi, lege Publica, cistophoros putent reponendos, ubi mendose legantur modo costrophinati. Cistophorum fuisse legimus quatuor milium & quingentorum denarium, sicuti & Rhodium talentum. Dicit opinantur cistophorum, ab insigni ferentis cistam: sicut coronati modo uocantur nummi, à coronæ imagine. Illud quoq; non prætermiserim: Phedona Argium signasse nummos primum, à quibusdam tradit: quod libro octauo scribit item Strabo. Alij Erichthonium Atheniensibus & Lycijs. Xenophanes Lydis hoc attribuit. Naxijs uero Aglosthenes. At in Apologetico Septimius Florens, Saturnum principem nummos signasse, prodit: atq; ideo ararij præsidem creditum. Mitylenæi Sapphus imaginē nummis insculpebant. At Homerum Chij, à quo & nummus nomen accepit, sicuti Strabo docuit. Alis uero puerum delphini insidentem: Dardanij gallorum pugnam: Aspendij palestas: Rhegini leporem: Cephallenes equum: Thasij Perfen: Argiui murem: Troezenij tridentē, quia illic religiosissime Neptunus colitur, Plutarcho tradēte. Demaretium in Sicilia fuit numisma de Gelonis tyranni uxoris nomine, quam Demareten uocant, Theronis filiam, uti à Pindaricis relationum interpretibus, scio. Argiuorum item nummū fuisse lupi imagine insignem, testes Sophoclis scholiastæ sunt in Electram eius poetæ, quod Apollini sacrum crederetur id animal, uti ceruæ Diane: quo argumēto & Lycoctonon Apollinem uenerabantur. Alij uero, *οἱ δὲ νόμοι εἶναι, εἶς ἰδί βύσσῃς ἀντὶ φονεύειν*. In quibusdam Græcorum monumentis ita inuenio: Pompilium Numam ex ferro & ære primum cudisse numismata, quæ ex proprio auctoris nomine sint Numia appellata: quum ante illum scortea, &

ostracina pecunia impletur usum: quod à Tranquillo fuisse literis traditum, idem, pro dunt Græci. Legimus tamen alicubi: Populo à Numa cōgiarium datum, asses ligneos, & scorteos. Nummi scortei meminit item Hieronymus; sed & Donatus ad hunc sensum illud enarrat Virgilianum,

Taurino quantum possent circumdare tergo.

Scribunt tamen Græcæ linguæ scientissimi, nummum non esse Romanæ pecuniæ nomen, sed Græcum: eorū qui sunt in Italiæ ac Siciliæ collimitio, quoniam Epicharmus in Chytris, uerbi eius mentionem faciat: & Aristoteles Tarentinorum numisma proprie dici nummum tradidit. Nummis indistincte legatis, ait Vlpianus, receptum est, ut exiguiores legati uideantur. Adulterina numisinata reperio dici paratypa & parachragmata. Qui uero id cudunt genus, uocari parachragmas. Parafemos item nummos notæ appellari eiusdem, ex oratione contra Aristocratem liquet. Sic uero nuncupatos ferunt, quod à nūmularijs ita subsignarētur, ut improbitas manifesta fieret. Hinc apud Demosthenem pro Ctesiphonte, rhetor figurate dicitur parafemos. Argētum factum in historijs sæpicule lectitamus: id esse uidetur paratum, non rude, sed elaboratum cælatumq;. Nam quæ absoluta parataq; sunt, facta, eruditioribus dici solent: sicuti apud Martialem,

Tu factā tibi rem statim putasti.

Distinguitur tamen à signato, quod ex Seneca cognoscimus De beneficijs primo, Libentius donabo argentum factum, quàm signatum. T. Liuius ab Vrbe condita libro trigesimo quarto, Cautum erat, quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus signati argenti ac æris domi haberemus. Apud eundem arario illatum infectum argentū quandoq;, obseruauimus. Apud Paulum Octauenus ita diffinit, Infecta materiae pondus, si gnata uero numerum, factæ autem speciem dici oportet. At Pomponius Digestis de auro & argento legato: Argento, inquit, factio legato, Q. Mutius ait, uasa argentea conineri: uelut paropides, trullæ, pelues, & his similia. Infecti autem argenti appellatio, rudem materiam cōtinet, id est non factam. Vlpianus titulo eodem: Argento legato, inquit, puto, nisi euidenter contra sensisse testatorem appareat, nummos non contineri. Quin & infra paulo, Argentum factum recte quis ita diffinierit, quod neq; in massa, neq; in lamina, neq; in signato, neq; in supellectili, neq; in murio, neq; in ornamentis sit. Quæret forsan aliquis, cur argenti appellatione, factum etiam argentū comprehendatur: nam si legatum foret marmor, nil præter rudem materiam demonstratum, posset uideri. Sed inquit iuris prudentes, ratio est, quæ talis sunt naturæ, ut sæpius ad sua redigi queant initia, materiae potentia uicta eius uires nusquam euadunt. Assaria pro obolis posita legimus: nam & assen, pro re minima apud Ciceronem pro Quintio adnotauimus. Assen, inquit, sese negat daturum, nisi prius de rebus rationibusq; omnibus societatis decidisset. Hinc illud parœmiodes in carmine obsceno,

Non assis faciunt, euntq; recta.

Cui consimile illud Catullianum,

Non pili faciunt cohortem.

Eleganter item Seneca, Emas non quod opus est, sed quod necesse est: quod non opus est, asse carum est. Scribit Halicarnaseus Dionysius, in Menenij multa, assem fuisse aneum numisma libralis ponderis. Plutarchus quindecim milliū assium multam Camillo irrogatam refert: qui numerus, inquit, ad argenti rationem mille ac quingentas constituit drachmas. Nam assis, argenteus erat: & hic, ex decem æreis denarius uocabatur. Libræ pondus æris, inquit Plinius, imminutum bello Punico primo, quum impensis respublica non sufficeret, constitutumq; ut asses sextantario pondere ferirētur, id est duarum unciarum, pretio tamen libræ unius seruato. Sicut Annibale urgere, unciales facti, & semunciales, lege Papyriana. Sextantarios asses non tacuit item Festus. Sextium denarium dici, lectum est: quia in sex uncias, hoc est sex obolos, ut ait Celsus, diuiditur drachma, quæ Latine uocetur denarius. Sed quod Plinius ait, in asse sextantario quinque partes lucrifactas: Ita intelligendum, ex asse uno libratio, sex fuisse factos, qui tantundem ualerēt. Dipondium item assen, id est duarū librarum, quandoq; fuisse appesum, scimus. Caiani asses uidentur dici à Caijs inscriptis. Assas, id est ἀσας, interpretatur Galenus stomachi fastidia, ubi quis non nutritur. Credo, quia ἄσασα

tiare

tiare indicat, & lædere. Asses uectigales appellat Liuius, qui in iugera impositi sunt, te standi causa publicum agrum esse. Inuenio alicubi apud Græcos nuncupari uolūta γρηματε, id est nothias pecunias. Hæ uero sui generis non sunt, sed ita appellantur, quæ ex paternis bonis contribuuntur nothis, id est spurijs. Erant uero drachmæ ad summū mille. Meminit contra Aristocratem Demosthenes. Sed & apud Aristophanē uideor legisse quippiam. Sic & Hyphoniae pecuniæ uocantur, domesticis interfecti alicuius erogata à cadis auctore, ne suū persequatur ius. Meminit Legum sextodecimo Theophrastus. Porro nec omittendum uidetur, nummū ac denarium exigui admodum fuisse pretij. Quod Varro Terentius ostendit apertissime, ubi columborū par coloris boni, boniq; seminis uulgo uenire solitum ducentis nummis, aut etiam quadringentis denarijs, scribit. Obseruauimus apud eruditissimos, sagittarium dici numisma Persicum, à notæ genere ita nuncupatum: hi autem non alij erant, quàm Darici, auctore in Apophthegmatis Plutarcho. Ex quo celebre manauit in posteros Agefilai dictum, Se ex Asia pulsum triginta millibus sagittariorum. quum Persarum rex ea nummorum summa corruptis per Timocratem Atheniensibus, effecisset, ut is de prouincia decederet, quod & in proverbium uenit, de his qui pecunia de gradu deijciuntur, qua nil non expugnatur. Nam Macedonum rex Philippus dicere solebat, nullam prorsus uideri inexpugnabilem arcem, in quam onustus auro assellus summitti posset. Hemidarica legimus ἀσασατος primo apud Xenophontem: Pollicetur, inquit, Cyrus daturum semilitibus ἀσασατος δὲ τὰ ἀσασατικὰ τῶ μυνός. Nam & in nostris literis solidos dici aureos nouimus, uelut integros, nec ulla ex parte deminutos, eorū interfectione, qui semisses dicuntur, aut tremisses ab portione ueluti dimidia aut tertia. Nam binarios intelligimus duplos, ternarios triplos, ac deinceps. Sic & solidus noster argenteus primo duodenarius fuit, id est duodecim æstimabatur: mox cum temporibus demutata ratio est. Assen & libellam pro re minutula, ut attigimus, usurparunt priores: ex Cicerone & Plauto. Vnde, ad assen reddere, apud Plinium Cæcilius: etiam si aliter interpreti est uisum. In Germania scribit Tacitus, ferram fuisse nummi notam, unde & ferrati dicebantur. Illud uero præterea sciendum, nummis quandoq; apponi solitum numerum, quo colligeretur pretium, quam notam aram uocabant. Lucilius: Hæc est ratio peruersa, æra numeri est subducta improbe. Nec me fallit, astrologos non recentiores modo, sed ueteres quoq;, ut Ptolemæum & Theona, temporis initium, quale foret Natiuitatis CHRISTI, uel aliud illustre principium, quo supputationes incipiunt, aram item uocare. Tenedius nummus in ueteribus memorijs uel celeberrimus est, quoniam Tenedius rex olim sanxisset lege, ut moechis utriusq;, si deprehederentur, caput securi precideretur: quam legē in filio quoq; rigide seruauit. Quare in nummo illic percussio custoditum, ut à parte una, securis; ab altera, facies duæ ex ceruice una prodeuntes signarentur. Illud uero superpondij loco adiecisse, non obfuerit: facellium capi pro marsupio, quod & balantium uocant Græci: unde & balantiotomi apud Aristophanem, qui de zona propendentes crumenas præcidunt. Ab facellio, facellarios inflecti animaduertimus. Trapezitarum thema in Plutarchi Moralibus, nō semel inuenio dici de pecunia apud nummularios deposita. Nam & thematismum in architectandi ratione positum, stantionem interpretantur, quæ decorem operibus parit, ueluti quum Ioui, Fulguri, Soli, Lunæ, Cælo hypæthra, id est subdialia constitui debere templa proponimus: at Mineræ, Marti, Herculi Dorica seueritate, nullis admodum delicijs. Veneri, Floræ, Proserpinæ, fontium nymphis, lasciuia Corinthiorum floridaq; exornatione cum folijs uolutisq;. Iunoni, Dianæ, Libero patri Ionica mediocritate. Epithema uero additam tum signat. Thesis autem est præstantis in philosophia uiri παραβολή ἡ ἀόλησις, id est opinio admirabilis: sicuti Antisthenis illa, ὅτι οὐκ ἐστὶ ἀππλήγαι. Quæ si obrepat in plures non inurbanos, iam ἀππλήσις, id est secta, nuncupatur: sed inter pullatos, gregalesq; κωνὴ ὄνοια. Cibdela item uocant numismata oblaesa & adulterata: dicuntur sic, quasi ἀππὸ τῆς χίως δεδολημένα, id est à Chijs corrupta, uitiatasq;, per literæ soni pinguis demutationem in exilem. Cibdeliam etiam argenti sordes nūcupant, figurate uero etiam imposturam, sicut λιβοληθέναι imposturam facere. AERIS appellatione aurū item contineri, Vlpiano credimus. Policam numismatum artem esse, tradit Plato: unde nu-

G 4 misma-

mismatopolica res dicitur quandoq. Collectarios intelligunt campsores argentarios, quiq. argento accepto, minutiem pecuniarum erogare cosueverunt. Quod Suda proditur collectaneis: sed Horatij interpres, eo nomine argentariorum coactores accipit. Collatitiam stipem nuncupat Ammianus Marcellinus, qua passim erogata uicitat inopes. Manuarium as legimus in Gellij Noctibus Atticis. Illud hic non neglexero, fiscum ab arario differre: quod in Traiani uita scribit Dion, & significat Plinius: Non eadem, inquit, seueritate fiscum, qua ararium cohibes. Ad fiscum spectare uidentur extraordinarij reditus, unde sunt & confiscationes recentioribus nuncupatae. Romanum ararium tributis costabat, & uectigalibus. Vectigalia, ut ex Cicerone liquet Prolege Manilia, trium erant generum: ex agricolatione: mercibus exportatis uel importatis, unde exagogica dicebantur & isagogica: deniq. ex agris pascuis. Primu decimas complectitur, sequens portorium, postremo nome fit scriptura. Fuit insuper salinarius pro uetus: erat in AEGYPTO in prouincia formam redacta magistratus nomine idios logos id est priuata ratio: cuius una erat functio, ad espota scrutari, inquit Strabo: quae assertore defecta nemini essent mancipata. Quin ea prorsum quae ad Caesarem recidunt, hoc est quae fisco infunduntur, non ad ararium reuertuntur, uel ad populum. Librum Hieronymus ad Euagrium appellat *ἀνώνυμοι καὶ ἀδελφικοί*, cuius non extet auctor. Illud obiter adnotato: attribuire T. Liuius, Macedonici belli libro nono, de Catonis censura, esse tributi nomine aliquid statueret: unde percipitur id ex primo libro Urbis conditae, unde equos alerent, uiduam attributa.

Symbolica simulacrorum additamenta enarrantur. Palladi cur apponatur draco, Iouis simulacrum cur sine auribus, Labronium, Labarum, Senectus anguim, siue leberis, aut syphar, quid sit. De testudinis carne, & more abluendi domos Caesarem. Epicrotos quid. Laba. Cap. III

Testudinem non modo numismatum fuisse notam, quod paulo ante astruebamus: uerum etiam secreti ac silentij symbolum, ex ueteri nobis lectione, tanquam cella quadam proma affatum suggeritur. Hoc enim argumeto Helenibus Phidias Venerem fecit, quae testudinem calcaret, opertius implicatusq. commonstrans: esse muliebris decoris, aedes custodire ac silentium. Vxorium quippe ornamentu est, aut cum marito, aut per maritum loqui. Nam & AEGYPTIJS mulieribus inde uti calceis, non fuit patrij moris, ut ita domi se continere, quodammodo cogeretur. Caterum Phidias solertem prudentiam indicat illud quoq. quod Pallados simulacris draconem apponere consueuerat, ueluti ambage tacita innueret, uirgunculas peruigili cura indigere, ut pudor castus feruetur, illibatusq. Peruulgatum autem aedium, adytorum, oraculorum, necnon thesauroru custodiae praefici dracones. Sed & Salutis, Aesculapij q. simulacris id ipsum subijciebatur animal, ut in Symposiacis Macrobij scribit, Solis argumento & lunae, quo salubri temperamento humanis praestatur corporibus, ut uelut infirmitatis pelle deposita, ad pristinum reuirescant uigorem: sicut reuirescere dracones uisuntur, pelle sequestrata, quam nunc senium, nunc senectutem appellat Plinius, leberida Graeci. Auctor tamen libro tertio est Strabo, cuniculos a quibusdam leberidas dici: etiam si Latini codices lepusculos praefereunt mendose. Gazorychias ex propria sententia Strabo nuncupat, id est terrae fossiores. Anguim porro corium dixit Callimachus in Hecale, etiam syphar. Labroniu autem poculi est species: sicuti labarum, insignitius erat uexillum, auro distinctum & lapillis, Imperatoribus solitum praeferrari: quod & religiosius uenerabantur milites. Meminit praeter Iureconsultos in Apologetico Tertullianus. Symbolica uero id genus multa in ueteribus imaginibus curiosus deprehendat lector. Nam in Creta Iouis simulacrum cōfingi exsculptu, aut ex aere duci solitum accepimus, *μη ἔχου ὄπτα* hoc est auribus nullis: quando principem uirum, & omnibus late dominatem audire addeceat neminem: sed id demum persequi, quod dicitur rationis examen & iustitiae nusquam praeflorata integritas. Adhuciamus porro quod sit capiti huic auctarium: obseruatu nobis de testudine illud etiamnum quinto Haliuticon ex Oppiani interprete: Testudine, inquit, si quis uescatur deglutiatue *πλομίως*, multum inde iuuari. Si uero *πῶς πῶρον*, laesionem fieri manifestam, enata inde parcmia, *χελώνης κρέας ἢ φαγείν, ἢ μὴ φαγείν*, testudinea carne

aut

aut uescendum, aut non omnino uescendum. Paucitas strophos facere narratur id est tormina: copia uero detergere, atque expurgare. Anxie uero ab eruditis id quaesitum, non me fallit, in piscinij decuriam ueniant ne testudines. Et non uenire forsitan liquido ualet comprobari, ac primum ratione principij, quoniam uti gallinae, oua aedunt, colore ac substantia & cortice fere eadem: deinde nec generatio est diuersa, quum perfractione pisces nascantur. Spirant quoq. quod pisci non contribuit Aristoteles: ambulat item: squammas non habent, sed ossa. Insigniter porro nutriunt, ut docuit Conciliator: & uiculinam carni nonnulli conferre audent. Ex piscibus alimentum nemo non allidit. Illud obiter adiecerim: epicoron dici pauitam & complanatam terram, ubi incubet testudo: a qua testudinare uerbum, etiam Politiano:

Qui cauus exesum pumex testudinat antrum. Obiter non item reticuro, quod prodit historia: id in Caesarum familia peculiarius seruatu, uti domus paruuli testudineis abluerentur alueis: & inde Clodio Albino factum imperij praesagium: nam eo recens nato, testudo magnitudinis uisenda ab piscatore patri est allata. Quam is homo impense literatus, ad pueriles destinauit exaltationes. Ad leberidem uero id spectat, quum ea in Neronis collo adhuc pueri foret comperta cecinere uates, *ὅτι ἰχθυὸν παρὰ τὸ γέροντος λήψεται*, id est quod ex sene potentiam foret assequuturus: quoniam exuta senectute eiusmodi uisatur anguis. *λαβὴ* autem ansam signat & manubrium: unde est illud elegatissimum Fimbriae apud Plutarchum in Lucullo, uenisse Mithridatem *ἐς λαβὰς*, factumq. *γῆρας ἀρνύων*.

De Marco euangelista, & Antonio anachorita. Vatiens historia, qui sinistrae manus digitos absciderat. Scuti gestatio. Infertoriu quid: & quid telenon, telamon, & Atlas. De aibus porphyriionibus. Item hostorio. Pliniana lectio asseritur. Item de porpace, & ochano. Nigra scutum. Pelta Amazonica. Monachorum in AEGYPTO genera. Coenobita, Anachorite, Remboth. Caput. IIIII

M Arcum euangelistam dei electum post fidem, Hieronymus scribit, pollicem sibi amputasse, ut sacerdotio reprobis efficeretur. Sed & Antoniu anachoritam, uel ut Graeci scribunt *ἀναχωρητῶν*, ne allegeretur episcopus, laeam sibi auriculam ferro praefecuisse legimus, nata inde theologis questione ambagiola, Liceat ne cui seipsum admutilare. At in literis nostris Cn. Vatiens prodit historia, qui sinistrae manus digitos, ne bello Italico militaret, absciderat, bonis publicatis, aeternis uinculis puniendum, senatusconsulto esse sancitum. Vfu uero scuti eo factois se priuasse uidebatur, quod sinistra manu capi solitum, Aelianus testis est, qui ait, Scipionem ostentanti affabre scutum militi dixisse, Non in laea, sed in dextra homini Romano spem ponendam. Et Plinius libro trigesimo tertio: Qui annuli usum primus instituit, cum ceteris id fecit, laeuisq. manibus ac latentibus induit, quum si honos securus fuisset, dextra fuerit ostentandus. Quod si impedimentum potuit in ea aliquod intelligi, etiam infertorij usu argumentum est, maius in laea fuisse, qua scutum rapitur. Hactenus ex Plinio. Hermoleos tamen undeciq. uir doctissimus eum locum ita restituendum opinatur, ut nunc confertoris usu, nunc fertoris reponat, lectione publica (quam tamen non ut idiographam semper probamus) expuncta, & uerbo eo bellatorem intelligat: ut in iure manu confertum, apud Ciceronem & Gellium. Nam & desertores, a scuti reiectione rhipaspides Graece nominantur. Sed quid si in Plinio luxandum, mutandumue est nihil: Vt infertorium accipiamus, sicuti lorum, annuli uice: inter quod & ipsum scutum infertamus manum: unde apud Virgilium,

Clypeoq. sinistram Infertabam aptans.

Vt ea sit uocis huius desinentia, quae in hostorio est, & amatorio. Signat autem hostorium, radium siue instrumentum, quo raduntur mensurae: unde etiam proverbium, Sine radio cumulare, seu absq. hostorio: quod est affluenter & ultra mensuram congregere. Plautus,

Dij, deaq. omnes, tantam nobis laetitiam,

Tot gaudia sine radio cumuletis.

Infertorium, Graeci telamona uocant: ut apud Homerum Iliados secundo,

ἰδὲ

ἰσθῶσαι μὲν τὸν τελαμώνων ἀμφὶ σὺν ὅσῳ
ἀσπίδι ἀμειβόμενοι.

Quantū uidetur poeta idem, operis eiusdem libro uigefimo tertio, enſis lorū etiam appellāſſe telamona. Vt ſic, unde propendet ſcutum, etiam dicatur telamon. Sed & li- namenta concepta uulneribus peraccommoda Herodoto dicuntur telamones, uel fa- ſciolæ potius, quibus oblæſa membra obligari ſolent. Nam Vitruuius imagines homi- num columnas ædium fulcientes, aut ipſa ædificia, Atlantes dicuntur Græca uoce, La- tina uero Telamones. Nam Seruius grammaticus ſcribit, Nilum Latine Melonem di- ci, Atlantem Telamonem. Id cur ita, ignorare ſe, Vitruuius ingenuè fatetur. Eſt ex eru- ditorum paleſtra, qui porphyrones aues dici in Hiſpania telamones autumet, aut de ſtatuſ ratione mutuata, uel quod ſint thalamorū pudicitiaſ aſſeruatrices: quoniam au- ctore Athenæo, ſit aui adulteriꝝ intellectus, quod & ſuſpendio indicet domino. Niſi quod Græcis ea uoce ſignificatur nutricula quoq;. Telenones machinæ ſunt bellicæ libramentis plumbi, aut ſaxorum ſtipites robuſtos incutientes. Omnino duplex in ſcu- to uiliſimus nunc lorū: altero pendet ab humeris, alteri inſertatur manus. De priore apud Homerum forte rectius intellexeris. Nam & Iamblichus ita ſcribit, πρὸς βαλῶν δὲ πρὸς τῆς χεῖρας αὐτοῦ τελαμώνων πρὸς δὲ τῆς κλίμης. Certe Euſtathius in Homeri enarratione: Telamon, inquit, eſt latius lorū, quo fertur ſcutum: unde & ἀναφορῆς dicitur, id eſt anaphoreus, ἀπὸ τῆς ἀναφορῆς δὲ. Iulius Pollux Onomaſtici ſeptimo: Sin- don, inquit, Ægyptia quidem eſt: ſignat autem opertorium, quod nunc dicroſſum dici- mus. Eſt & alicubi telamon ſindonites. Idem libro quinto, telamoniam uocat latius lo- rum clauis ſuffixum, quo uenatoriꝝ canis latera præmuniuntur. Scribit hiſtoria prima Herodotus, Caras omnium principes ochana ſcutis addidiſſe: nam prius telamonas tantum adhibitos. Hinc Anacreon apud Strabonem: Ne crite bene compactum cariaſ lorū, manum inſertantes. Græce autem ochanum eſt: unde omnis tollitur ambigui- tas. Dignū uero ſcitu: telamonem dici quandoq; faciā, ut præmonuimus, qua mem- bra obuoluimus affecta: unde uerbum τελαμονίζω, id agere indicat. Sciendum porro inſertoriū ipſum dici item porpaca, ſiue is foret annulus, ſiue annulo quid ſimile, quod Homeri tempora non nouerant: nam etiam porpax, annulus uocatur, ſed nō qui digi- tis geſtetur. Profert hoc Epaminondæ hiſtoria, qui campeſtrem planamq; regionem belli eſſe dicebat orcheftram, quam nemo quiret obtinere, ni manum porpaci inſertaf- ſet. Vocatur item ochanos, ut dictum eſt, quo circumagi in orbem ſcutum poſſet: pro- pterea templis quādoq; dicata ſine ochanis ſcuta legimus, ne ad belli uſus detraheren- tur. Nam & Euſtathius ochanon πρὸς τῆς ἀσπίδος ἑρμῆτιμα interpretatur, ἀπὸ τῆς ἑρμῆ, alibi ochanum cum porpace idem facit. A Caribus ochana excogitata primum, illud argumento eſt, nam Carica dicuntur: unde eſt Anacreontis illud, καὶ κροφῶν ὀχάνου. Sicuti Caricas dixit criſtas Alcæus. Ammianus Marcellinus, Quū apud Pariſios ad- huc Cæſar Iulianus quatiens ſcutum uariꝝ exerceſetur motibus in campo, affulas quis orbis erat compaginatus excuſſit, ochana remanſerūt ſola, quæ retinens ualida manus ſtringebat: territisq;, ut omine utiq; diro, præſentibus: Nemo (inquit) uereaf, habeo fir- miter quod tenebam. Cleomenes Spartanus ſcutū ferre δὲ ὀχάνης, μὴ δὲ πρὸς πρῶτον, id eſt non ex annulo ſuſpenſum, ſed brachio inſertum, inſtituit. Fuit quoq; ueteribus ſcu- tum Læſeium, quod anaphora non habebat, ſed in meditullio iugum. Sunt qui eo no- mine ſcutum intelligant oblongum aut breue, corioq; cōfectum crudo, & proinde pi- loſum: ex quo ſit etiam nomen quaſi λελτοῦ. Sed addit Herodianus, tegumenta corpo- ris omnia, quæ manu ſuſtineantur leua, dici læſeia. Illud obiter dictum hoc loco ſit: Ni- ciaſ ſcutum ab auctoribus celebrari, quod eſſet auro & purpura ſplendidum. Viſeba- tur id Syracuſis in templo, uictoriaſ monumentū de Athenienſibus & imperatore Ni- cia. Amazonicam peltam Xenophon ſcribit, hederæ folio fuiſſe conſimilem. Sed & coracinū in Nilo piſcem dici quoq; peltam inuenio. Quos uero peltastas uocant Græ- ci, nos (auctore Liuiō) cetratos dicimus. Quia uero Antonij anachoritæ facta mentio eſt ambigentq; forſan multꝝ, quæ ſit cognominis eius ratio: ſciendum, in Ægypto tria fuiſſe monachorum genera. Quidam cœnobitæ dicebantur, uel eius gentis lingua ſau- ſes. Alij anachoritæ, qui deſerta fere incolabant: unde & nominis proſluit ratio, ex Græce

Græca linguæ interpretamento. Tertios Remoboth appellabant, deterrimos negle- ctosq;: quibus mos eſt, ut bini, terniue habitent ſimul, ſuoq; uiuant arbitrio, conquiſita in medium conferētes. Verum apud eos omnia affectata, laxa manicæ, follicantes ca- ligæ, ueſtis craſſior, crebra ſuſpiria, inquit Hieronymus.

De Gemoniꝝ gradibus, & cur ſic dicantur. Item de gradibus Caſtoriꝝ & Aureliꝝ. Locus Ciceronis explicatur. Suppliciorum genera plura. Sextri- tium locus, ſeu ſextertium. Spoliarium. Melia in Attica locus. Diana Ari- ſtobule. Camus, ſeu Cadmus. Taurea. Iuuenalis illuſtraſ. Centrones. Cen- trotypi. Lata fuga, lata culpa. Fuſtuarium. Tintinnaculi. Laura pro uinculis cur. Cyphon, cylobantes, cyphalei, cyphelli, hypocyphonia, aula, Archi- uum, Cap. v

Gemonios gradus diritate ſupplicij in Romana hiſtoria infames, ex paulo ele- gantioribus, neminem puto latere. Nam M. Claudium, quod fœdam cum Corſis pacem feciſſet, hoſtibus deditum primo accepimus, factumq; eius re- ſciſſum, libertatem adeptam mox & ſpiritum extinctum, corpus cõtume- lia carceris, & deteſtanda Gemoniarum ſcalarum nota fœdatum. Dicti Gemonij gra- dus, quod locus eſſet gemitus & calamitatū: quoniam illuc per Hamotrahonas raptarent unco damnatorum cadauera. Nam quod aliqui augurātur de Gemonio auctore uel qui primus ſit exturbatus, parum comperi. Gemonios gradus apud Plinium inue- nies libro octauo. Cornelius item Tacitus: Tunc, inquit, conſoſſum collaceratumq;, & abſciſſo capite truncum corpus Sabini in Gemonias trahunt. Gradus, uel ſcalæ dice- bantur, quātum coniectura ducor, quod ſurrectus foret locus ac gradibus quibuſdam conſcenderetur. Proinde ἀναβαθμῶς appellat etiam Dion in Tiberij rebus, ubi de Seianiferuis loquens ait, καὶ ἦν τῶν ἀναβαθμῶν, καὶ ὅν οἱ διακοσμήματα ἐβρίθησαν τοῦ κα- τῆντος, ἡλιδου καὶ κατέπεδον. Sicuti apud Græcoſtaſin gradus erant, de quibus ad Quintum fratrem Cicerō: Deinde, inquit, eius operæ repente à Græcoſtaſi, & gradi- bus clamorem ſatis magnum ſuſtulerunt. Eum locum Patauij provincialibus ſcholaſti- cis quum explicarem, dixi, mihi intelligendum uideri de gradibus Caſtoris, auctori- te Ciceronis maxime, apud quem in oratione pro domo ſua ſic legimus. Quum uero, inquit, gradus Caſtoris conuellifti ac remouifti, tum ut modeſte tibi agere liceret, ho- mines audaces ab eius templi aditu atq; aſcenſu reppuliſti: Ædem uero Caſtoris, ſiue Caſtorum, fuiſſe in foro, ex Plinio liquet, ac cæteris. Videntur tamen & in foro gradus Aurelij fuiſſe, ut ex oratione pro Flacco, eſſe manifeſtum poteſt. Hoc nimirū eſt illud, quod non longe à gradibus Aurelij hæc cauſa dicitur. ob hoc crimen hic locus abs te Læli, atq; illa turba quaſita eſt. Sed & pro Cluentio apertius: Gradus illi Aurelij tum noui, quaſi pro theatro illi iudicio ædificati uidebantur, quos ubi accuſator concitatis hominibus cōplerat, non modo dicendi ab reo, ſed ne ſurgendi quidem poteſtas erat. Verum ut ad alia pergamus, ſcribit Plutarchus Galbæ caput multifariam cauſam, & omni contumelia affectum fuiſſe, poſtremo in eum locum abiectum, in quo eos necāt quos Cæſares ſupplicio dedunt. Vocatur, inquit, locus ſextritium. In Græcis tamē co- dicibus ſcriptum inuenio, σὺς ἐγριον, quod non aliter Latine inaudias, quàm ſexterti- um. Spoliarium non abſimilis erat locus. Lampridius in Commodō, Hoſtis patriæ, paricida, gladiator in ſpoliario lanietur. In Attica locus erat Melita nomine, quo dam- natorum abiectebantur cadauera, item ſuſpendioſorum indumenta, & laquei. Quan- quam inibi Dianæ templum ſubſtruxiſſet olim Themiftocles, quam ἀρεῖς οὐβούλην nun- cupari uoluerat, quod in Perſico tumultu ipſe rebus Græciæ ſalutaria protuliſſet conſi- lia. Tarpeia, inquit idem Plutarchus, uocatur Capitolij ſaxum, è quo deturbari fontes, moris eſt: hinc Horatius Sermonum primo, Tu ne Syri Damæ, aut Dionyſi filius audes Deijcere è ſaxo ciues: aut tradere Cadmo? Eum uero locum exponens Porphyrio, Tribuni plebis, inquit, damnatos de ſaxo Ca- pitolij præcipitabant. Adijcitq; fuiſſe Cadmum notæ crudelitatis carnificem. Etiam ſi Camo legunt aliꝝ, uinculi genus eo intelligentes uocabulo. Quanquam multiplex eſt in Græcorum doctrina eius uerbi notio. Inter alias ea maxime arridet, quod ſic diceba- tur

tur reticulatum cadisorum operculum colli imagine quadam, desuper latum, infra angustius, ne immissa suffragia dilaberentur. Metellum Plinius scribit; a Catinio Labeone tribuno plebis, ad Tarpeium esse raptum, ut precipitaretur. meminit & Lucretius, Carcer & horribilis de saxo iactus eorum,

Verbera, carnifices, robur, pax, lamina, tædæ.
Quo in loco etiam tunicam signare videtur, quam dicunt molestant, quia ignium alimentis illita & intexta, ut Seneca docuit, ac mox succensa, cruciabiliter obuolutos nocentes, qui sceleris comperti grauioris forent, amburebat. Ungula item tormenti genus erat: cuius meminit Cyprianus, Eusebius, atque item Tertullianus. Apud quem ascias & runcinas inter instrumenta sæuitiæ diligens lector inueniet. Auctor uero Eutropius est, Superbum Tarquinium excogitasse primum uincula, taureas, fustes, compedes, latumias, metalla. Vnde dilucescit satyricum illud ex Satyra sexta,
Taurea punit Continuo flexi crimen, facinusq; capilli.

Fuit ueteribus item supplicij genus, quod *σκαφὸν θηήναι* uocant, homine intra scaphas duas incluso, capite, manibus ac pedibus extra prominentibus, ac dies multos uelut coacto, pro potu melle infuso ac lacte, conspersa sic etiam facie, & ad solem conuersa semper, muscartum infestante multitudine, ac intus ex putrilagine scaturiente uermium turba. In Persis ueneticorum capita lapidi imposta lato alterius in cussu exteruntur. Diaphendonen Plutarchus intelligit, quum arborum duarum incuruatis cacuminibus obligatum hominis corpus emittitur: de qua re paulo post. Rotæ tormentum Germanorum fere peculiare censetur. Ita tamen ut eius meminerit Aristophanes Pluto,

*ὡς τὸ πρὸ γὰρ οὐκ ἐκεῖ σφραβλοῦ μόνου
Εἰπεῖν, ἢ πεπικνούργητος*

Rota torqueri te illic, necesse est, ut excuspatur quod perperam fecisti. Inibi interpretes adnotarunt, seruire id fuisse supplicium. Alioqui rotæ inseruntur noxij, & membratim rotarum contrulsi radijs lentitudine mortis maximo cruciati perimuntur. In Nicia Plutarchus scribit, tonforem rotæ alligatū amplius torqueri coepisse: uerum interpres in carcerem modo coniectum reddidit, de rota nil profum sentiens. Centronas inuenio positos pro furibus manifestarijs, quoniam dum in quæstione haberentur, stimulos quæ uocant centra, illis admouere mos fuit: unde centrotypus uocantur, qui stimulis equos exagitant, aurigæ. Quanquam est & centron straguli genus ex diuersis confarctinatum, quod iumentis inijcitur. Ex quo item ex diuersis coaptata concinnataq; compositio centron nuncupatur, quod genus sunt Homero centrones: nos centonem dicimus, simplex plebecula celonem, dictione paululum modo luxata. Sunt qui centronis nomine conuittatorē intelligant, quod sit ueluti centrotypus, auctor Aristophanis interpres in Nebulis. Fidiculas accipiunt pro tormento, quo ab tortore fontes funibus, alligatis manibus à tergo, torquentur uulgo. Eius certatim meminerunt omnes, Seneca, Fabius, cæteri. *χοινισμός* à Græcis dicitur genus id cruciamenti, aut compar. Saxis adobruere, Macedonici moris erat. Apud quos item cõiuratorum cognati omnes deuotis capitibus, ad ultimum petebantur supplicium. In Perside nocentum uestimenta, & tiaras auellunt, cæduntq;. Illi uero ubertim flentes apprecantur, desinant. Hystrichis item erat inter instrumenta, quibus discuterentur nocentes. uidetur ex fetis suillis flagellum fuisse, unde & conflatum nomen, quasi ex *ὄϊων τριχῶν*. Duo in primis supplicij genera fuisse apud antiquos Romanos inuenimus. Aut enim puniebatur more maiorum, qui capitalem fraudem admisissent: hoc est, pēdentes furca nudis corporibus, & ad mortem uirgis cæsi, ut interpretatur Tranquillus in Nerone. Aut ad Scalas Gemonias trahebantur, hoc est inserto gutturi unco producebantur in harenam, ubi post ea pendentium crura frangebantur, & igni iniecto ardebant. Sicuti in Claudio Suetonio commemorat: & Nero exercuit in Christianos: quibus ardentibus in usum luminis est usus. Domitianus etiam faces per obscena immitti iubebat. Ceterum id amplius animaduersione dignum, supplicium more maiorum à Cicerone in Pisonem intelligi, quum securi caput præciditur. Morem autem uerberandi, & de cõdemnatis summum supplicium sumendi, è Græcia manasse ad Romanos, auctores habemus certissimos. Mox uero Porcia lata lex est, sicuti Cicero in quadam quoq; oratione innuit: & leges

item

item alia parata, quibus exilium damnatis permittebatur. Verberasse aut necesse Romanum ciuem, impium censebatur. Nam & pro Q. Ligario M. Tullius significat, Externorum esse, mortē damnare. Hinc celebres historici scribunt, Syllam primum Romanorum esse inuentū, qui morte mulctaret. Lata fuga damnari quidam dicitur. Ammianus Marcellinus: Corpore (inquit) immaculato, lata fuga damnatus est. Quod relegationi diuersum uidetur, quam intelligunt Iurecõsulti, quum in insulam aliquis uel locum alium mittitur ad tempus, sicut in quinquenniū. Sed plura Digestis De pœnis, lege Relega. Deportatio in perpetuum sancitur. Lata culpa Iureconsultis dicitur, ubi non percipit quis, quod percipiunt omnes: uel nō facit, quod cæteri: uel facit, quod nemo: ut Digestis De uerborum significatione, lege Late. Comitium & uirgas pati, est in publico ad necem cædi. Sunt qui in metallum damnantur, quicq; in opus metalli. Interstitium modo in uinculis est: nam qui in metallum damnantur, grauioribus premuntur uinculis, inquit Vlpianus: itemq; refugæ ex opere metalli in metallum damnantur. Ex metallo grauius coercentur. In calcariam quoq; & sulphurariã damnantur aliqui. Verum pœnæ hoc genus metalli item sunt. In ministerium metallicorum fœminæ damnari solent in perpetuum, uel ad tempus. Eodem modo & in salinas: & siquidem in perpetuum, quasi seruæ constituuntur pœnæ. Sunt & qui in ludum damnentur uenatorium. Vltimum supplicium mortem solam interpretamur, inquit Celsus. Castigationem fustium, uirgarumq; supplicium inuenio doctè sciteq; fustuarium dici. Meminit eius uocabuli Seruius Aeneidos sexto. Titus item Liuius ab Vrbe condita libro quinto: Fustuarium (inquit) meretur, qui signa relinquit, aut præsidio decedit. Polybius auctor est in libro De tribus politijs, duo in primis suppliciorum genera fuisse in militiæ disciplina: Decimationē, id est *δεκατην*, & fustuarium. Fustuarium quidam fustigationem interpretantur. Modestinus quoq; Iurecõsultus inter pœnas militares fustium castigationem recenset. Circutor si condemnatur, inquit in commetatione de Romanorum militia Polybius, fuste cæditur. Id supplicium eiusmodi est: accepto fuste, tribunus uix tantum attingit damnatum, quod ubi est factum, omnes qui in castris sunt, cędētes fustibus lapidibusq; plerosq; in ipsis castris conficiūt. Ac si qui euaserint, nec sic quidem seruari possunt. Etenim quoniam pacto: quibus neq; in patriam redire licet, neq; aliqui ex necessarijs domi excipere auderent. Fuste cæditur quoq; qui furto quippiam ex castris sustulerit, quicq; falsum testimonium dixerit, & si quis ætatis flore abutatur. Fuit qui fustuarium apud Ciceronem interpretaretur pro eo, qui flagris cædit. Sed id quàm rectè, ipse uiderit. Hunc utiq; uirgatorē à Plauto dici legimus. Callistratus Iurecõsultus Digestis De pœnis, inter ea quæ corporis coercionem continent, fustium admonitionem, flagellorum censet castigationem, uinculorum uerberationem. Marcellus sentire uidetur, liberum cædi fustibus, flagellis seruum. Impuberem seruum Vlpianus scribit Digestorum uigelimono, habena cædi uel ferula. Scopare in fustium uirgarumq; per tintinnaculos admonitione usurpat simplex uulgus: quo tamen etiam scientissimus ac eloquentissimus utitur Hieronymus, quum in Esaiã tralatione ita scribit, Scopabo Babylonem in scopa terens, dicit dominus exercituum. Dignum uero scitu est: scopam, seu uerius scopas, uti Fabio placet, dici à Græcis *κόρημα*, id est corema, & *τὸ κῶρημα*, quod scopare ornareq; nobis indicat. Vnde illud apud Aristophanem elegantissimum, *μὰ κῶρη τὴν ἐμὰ δία*. Ne scopes Græciam, id est ne in desolationem redigas, sic enim loquebantur antiquiores Græci, ubi imprecatione acrius uti uellent. Sic uti apud Menandrum, *ἐκκορηθῆς σύγκ*, id est Ample pereas destruarisq;. Congruit aptissimè cum Hieronymi tralatione. Supplicij genus durum excogitasse primus fertur Auidius Cassius imperator, ut stipitem poneret pedū octoginta uel centū, moxq; à summo ad imum damnatos obligaret, ad ima igne subiecto, alijsq; ardentibus, alios fumo præfocabat, aut terrore exanimabat. Idem catenatos denos in profluentem mergi iubebat. Manus nonnullis præcidit uel crura, aut poplites, maius adstruens uiuentis exemplum criminosi miserabilis, quàm occisi semel. Helioabal cadauer per circi spacia tractum, prius quàm in Tyberim præcipitaretur. Inde ignominiosæ appellationes Tyberini, & Tractitij. Apud Iulium Capitolinum decumare inuenies, item centesima re, ac uigelimare. Auctor idem est, Opilium Macrinum Mezentij supplicium reddi-

H disse

disse, uiuosq; alligasse mortuis. Quin & parietibus inclusisse multos, unde ex sanguinaria factum natura est, ut pro Macrino diceretur Macellinus. Porro Cratis item supplicium inuenio apud priores. Id ferè erat, quum quis deiectus in aquam, crate superne infecta, saxiq; congestis mergebatur. Anchoram item ferream scribit Plutarchus, solitum fuisse Pausaniã ceruicibus eorum quos crudelius castigaret, subnectere, ac totum diem ludibrio stare coegisse. In puteum præterea demergi consueuisse, qui cruciabiliter punirentur, ex Plautino penu licet agnoscere, in quo & laminas ardentes adnotauimus: quarum etiam Gellius meminit & Eusebius. Neruũ appellabant ferreum uinculum, quo impedirentur pedes, Plautus eo quoq; ceruices uinciri ait. Hinc apud Gellium Catonis festiuum adagium, Priuatorum fures in neruo & compedibus ætatem agunt, publici in auro & purpura uisuntur. Ab Aureliano imperatore id excogitatum item in adulterum est, uti arborum duarum inflexis capitibus, ac ad pedes religatis, moxq; distinctis, interuulsus utrinq; propenderet. Lora quibus uinciuntur nocentes, inuenio laura item dici, quod captiui ab lauream gestantibus ducibus in triumpho ducerentur. Icrion, Græci instrumentum uocant quo cruciabantur martyres, quanquam pro patibulo item positum inuenio. Cæterum illud memoria dignum, quod est apud Thucydidem obseruatum: consueuisse Athenienses cenotaphijs eorum qui inuoluntate decubuerant, quicq; in Attica sepulti nō erant, icrion apponere. Sunt qui ea uoce significari tabulata putent, aut etiam surrecta omnia, atq; etymia ratione aspirationē addant. Vnde icriopcei dicuntur, qui circa forum tabulata compingunt. Paratilmos supplicij genus erat, quod pauperioribus in adulterio deprehensis irrogabatur: siquidem ditiores pecunia se redimebant. Inopi expilabatur sedes, unde & nomen: nam *παρρησιμω*, euelli signat. Erat eorundem aporphantidos quoq; quum in anum intruderentur raphani, aut quid eiusmodi, ut est apud Catullum. Tympana in Aristophanis Plauto, ligna sunt quibus cæderentur nocentes. Vbi etiam cyphon nominatur. Id uero ligneum erat uinculum: siue (ut nunc etiam) ferreum, uulgus berlinam uocat. Quidam etiam *κλιόν* dicunt, aut calion. Vnde improbis quoq; cyphonis adhæsit nomen, & cyphonismus pro supplicio. Quanquam est item in curru pars dicta cyphon: uelut sub ea uirgæ hypocyphonia uocantur, & cylobantes. Dicitur cyphon, *ἐπὶ τῷ κύφῳ*, id est à capitis proclinatione: nam & incuruati dicuntur cyphalei. Sed cyphella nubes appellat ab occultandi potestate, quia cæli adimant aspectum, quasi crypella, *παρὰ τὸ κρύψην*. Apud quosdam ita cautum animaduerto, ut quisquis per audaciam legum placita risui habuisset, diebus uiginti in archiuo uinctus cyphone perseueraret nudus, melle ac lacte delibutus, ut apibus muscisq; esset pabulum: dilapsis uero ijs, muliebris indutus ueste deturbaretur in præceps. Aulam uero dicebant locum, quo ducerentur damnati, quem mox iuniores *ἀρχαίον*, id est archiuum appellare cœperint. At si quis mortem sibi admouisset, moris Atheniensium fuit manum quæ hoc peregrisset abscindere, ac seiuinctim à corpore humo contegere. Abigeos Vlpianus scribit, quum durissime puniuntur, ad gladium damnari solere. Insularem pœnam legimus apud Ammianum Marcellinum. Qui & quosdam cruciabiliter necatos scribit, sulcatis acerrime fodicatisq; lateribus.

Furum supplicia diuersa. De Dracone legumlatore. Furum species aliquot. De lance ac licio: item de laro, larco, bomolochis, & sacularijs, & balantiotomis, zonarijs sectoribus. Caues, caueca. An phenes sit fulica, ut uoluit Ambrosius. Depeculatores, molgi, amolgi, phollis, donus: fuscus, fuscillus.

Cap. VI

Quoniam uero in digitos quodammodo suppliciorum, quibus ufos ueteres comperimus, genera mittere est uisum, non inscitum improperumq; fortasse fuerit, quin multis forsitan uel quadruplarium, etiam cōstitutis furibus pœnas exequi, quas pro morum consuetudine diuersis in locis fuisse uarias accepimus. Siquidem Draco, quem sanguine non atramento leges conscripsisse proditum est: quicq; omnium princeps Atheniensis populo tulisse eandem memoratur, qualecunq; admissum foret furum, mortis pœnam irrogauit auctori. Hunc ferunt in theatro apud Arginam præfocatum sepultumq; petasos uestesq; omnifariam conijcientibus.

bus in eum uniuersis. Mox & leges antiquatas abolitasq; non quidem decretis ullis, uerū tacito illiteratoq; consensu: aut Solone id ipsum procurante, quod scribunt nonnulli. Nam non furti modo conuictis mortis irrogauit supplicium, sed & cuiuscq; peccati reis ac ocij etiam damnatis. Interrogatus autem ipse, Quid ita in omnibus mortis approbasset multam? Quoniam, inquit, parua ultimo digna supplicio arbitror: maioribus quid grauius statuerem, non habui. *τὰ μὲν μίση τὰ τὸ ἀξία νομίζω; τοῖς δὲ μέγιστοις δὲ ἔχω μέγιστα.* Solon factus & ipse legumlator, mitioribus pœnis adortus morum emēdationem, dupli pœna uindican dum sanxit, in eum qui furti se alligasset. Decemuir pro furorum imparitate dispariles induxerunt suppliciorum metus. Quippe manifestariū furum, quod & Caius repetit Digestis ad legem Aquiliam, tum demum necari indulserunt, sed clamoris tamen testificatione, ut Caius inquit, si tenebrarum beneficio sese in facinus insinuasset, aut luce quoq; si telo se tueri ausus foret, quō euaderet. Cæteros id genus, si liberi forent, uerberibus subiecerunt, addictos ei, unde furtum factum foret. Si serui, à uerberibus etiam de saxo dari in præceps permiserunt. Pueros impuberes ad prætoris arbitria refecerunt, qui & factam noxam sancirent. Erant uero furta, quæ per lancem liciumq; concipi dicebantur. Puto, quia qui in alienam domum expilandi proposito ingrederetur: sicut qui magistratibus præministrabant, lictores, licio præcingebatur, lancemq; ante oculos obtendebat, propter matrum familias, aut uirginum præsentiam. Licij uti in ueneficio, ueteris fuisse moris, abundè Maronis ex Bucolico ludicro carmen comprobabit, implicandæ obturbandæq; mentis grãtia, sicuti licij implicatur stamen. In hoc furum genus perinde uindicatum, ac in manifesti furti reos. Cæterum & hæc mutata cum temporibus, interpolataq; pœnarum sanctio: quoniam in manifestarium furem quadrupli constituta est actio. At Hermogenes Iureconsultus Digestis de rerum amotarum actione; Ad fiscum, inquit, mariti bonis deuolutis, uxor rerum amotarum nomine in simplum conuenitur. Manifestum furtum intelligi uoluerit priores, ut auctor Massurius scribit, quod deprehēderetur dum perpetraretur, hoc est (ut Græcè dicam) *ἐπὶ αὐτοφώρῳ*, siue *ἐπὶ αὐτόπῳ*, id est in furto ipso & in oculis. Sic enim reponendum apud Vlpianum Digestis de furtis, ubi temporum inscitia dicitio Græca obliterata pernoscutur. Faciendū furti finis intelligitur, quum perlatū est quō ferri cœperat. Furti cōcepti, item oblatis, pœna tripli est. Scitu digna sunt quæ Vlpianus scribit: Si uxor, inquit, alicuius furi opem tulerit, furti non tenebitur, sed rerum amotarum. Alias furtum finiunt Iureconsulti, rei alienæ fraudulentæ contrectationem. Iucris ergo. Quin si uolente domino, quem ipse tamen opineris nolle, quippiam inuencueris, furti alligatum uideri, sanxit Pomponius. Alexandri Cæsaris præclara est sententia: quid ad id quod per præconem edixit, ut principē nemo salutaret, qui se furē nosset: ne aliquando detectus, capitali afficeretur supplicio: etiã prædicabat, fures de paupertate solos conuerti, dum uolunt uitæ suæ scelera obtegere. Sed & illud, *ὅς τις αὐτὸν πολλαὶ λεκλόπην, ὀλίγα δὲ πῖς βοηθῶσιν ἔδωκεν, σὼθ' ἔσται.* Id est, qui multa rapuerit; pauca suffragatoribus dederit, saluus erit. Idem fures nuncupabat, scelerum quotidianorum reos, ac solos item reipublicæ hostes. Quia uerò non esse unum tantummodò genus furum, liquet, inueni qui aris clam assidentes ut oblata suffurētur, bomolochos appellari tradant, quasi *ποδὶ εὖ βομολος λοχῶν πῖς*, id est circa altaria delitescentes insidiantes: ue. quanquam & eo nomine dicitur mendicabula in templis suppliciter corrogantia stipem, atq; item tibicines & uates rebus diuinis adhibiti. Sed & scurræ bomolochi figuratè dicuntur, qui ue despiciabiles uilissimiq; possunt lucelli causa etiam num illa pati, quæ nec Sarmenus iniquas Cæsaris ad mensas. Laroni, comici pro furacissimo usurpant quandoq;: nam est auis laro uoracis naturæ, rapacisq;. Sunt qui fulicam eo nomine accipiant, ut inde etiam Larius nuncupetur lacus de auitij eius copia. Larum Theodorus gauiam interpretatur, cui sit color *σποδεδιδός*, id est cinereus; ut scribit Aristoteles, qui etiam laron nuncupat *λευκόν*, id est album. At cepphum, id est *κεπφον* fulicam reddit Theodorus idem. Sed Hexaemeri quinto Ambrosius fulicam à Græcis phenen dici, hoc est *φωλυ*, arbitratur: quæ excussum nido aquilæ pullum solarem intuitum non ualentem ferre, exceptum alat. Lycophronis interpres: Cepphus, inquit, marina est auis *λαροειδής*, id est lari similitudine: quam spuma uenantur pitea-

torum pueri. *Lazos* item larus dicitur, id est caues: unde cauecas, id est *καυκας*, nuncupatos inuenio, qui lari more senio inalbescant. Lazos uero nunc dici, qui olim nuncuparentur Colchit: auctor Agathius est. Ambrosium male habent parte hac eruditores, quonia *φλυς* dicatur a nostris ossifragus, alienos foetus cum suis alens. Laros autem uas intelligitur, in quo feruntur carbones. Depeculatores, hoc est qui publica interuertunt, uocantur idem *molgos* & *amolgos*, a mulgendi consuetudine, quod dicitur *αμολγαι*. proinde ex aphareli curare, facere dicitur. Sunt in hoc genere & qui balantiotomi Graece nuncupantur, uelut marsupiorum incisores, ut alibi diximus, meminit contra Ctesiphontem Aeschines: Adducent (inquit) illum, ueneficum balantiotomum, qui rem publicam incidit. Hos forte saecularios recte dixeris, ex Aesconio. Sed Plautus zonarios dixit sectores. Est item balantium pondus quoddam, phollis nuncupatum, donos continens ducetos quinquaginta. Habet uero donus libram unam, uncias duodecim. Fiscos item pro nummorum conceptaculis comperias: sed & lineos legimus fiscos, ex primendis eliquandisq; succis: unde & fiscellus, in usu eodem.

T. Liuij locus emendatur ex primo, ubi legitur, Lex horredi criminis erat. Item locus Plinij narratur, de arbore suspensio eligenda. Acherusion quid, & ulmoru acheruntem in Plauto qua interpretemur ratione. Cap. VII

Ed enim quia de supplicijs copiosius agere collibuit, fraudi non erit, opinor, si ad lacteos T. Liuij fontes diuerterimus, uitiatis interpellatisq; codicibus laturo opem pro uirili. In primo siquidem ab Vrbe condita sic ferme scriptum reperias. Lex horredi criminis erat, duumuiru perduellionem iudicent. Quam lectionem sciolis ac male feriatu plerisque, quorum minus intercutanea eruditio superficialia modo rimatur ac discutit, plausibile uisum iri, non ambigo. Arridet enim pullato circulo demum, quod obuium, quodq; (ut dicitur) ex triuo est. Atqui pensu latius expendentu, loco uerbi Criminis, reponendum uidebitur Carminis, quod respicit uetustatem, & eruditionem habet classicam, Legum siquidem dicebatur carmina, non crimina. Quod ut constat, ad anchoras recurrendum, hoc est ueterum auctoritas aduocanda, qua maxime aduersus peruicaces stemus. Marcus igitur Tullius in Oratione pro Rabirio Posthumo ad hunc modum scribit: Namq; haec tua, quae te hominem dementem popularemq; delectant, licetor, colliga manus. Quae non modo huius libertatis mansuetudinisq; non sunt, sed ne Romuli quidem, aut Numae Pompilij, Tarquinij superbissimi ac crudelissimi regis ista sunt cruciatus carmina, quae tu homo leuis ac popularis libentissime commemoras, Caput obnubito, arbori infelici suspendito. Haec tenus Cicero, qua in parte ne obrepere quidem suspicio potest, quantumuis in utranque aurem dormias, legendum esse Criminis. Sed & De oratore primo libro ita exaratum adnotauimus: ut totum illud, ut lingua nuncupasset, non in duodecim tabulis, quas tu omnibus bibliothecis anteponis, sed in magistri carmine scriptum uideretur. Hoc uero loco carmen, signare praescriptum, aut sententiam, siue praecipuum, coniectamus. In quam notionem reperias item De lege agraria libro secundo. Sed & T. Liuuius ab Vrbe condita libro trigelimonono, cōcione aduocata solenne carmen precationis fari, prius quam populum alloquantur, magistratus solere, auctor est. Quin & libro primo, Sua item carmina Albani, surumq; iurandum per surum dicatoru, furosq; sacerdotes peregerunt. Et paulo ante, Quae longo effata carmine non operae est referre. Sed utiq; de carmine non esse mirandum, Aescenius Pedianus facit, qui uersiculum pro uerbo, quod insolentius est, usurpasse deprehenditur, quum ita scribit: Tribus uersiculis enim ait, Accepi, dedi, reliqui. Ne quis uero mendum putet exemplarium, id ex Cicerone est Verinarum tertio: Audistis quaestoriam rationem tribus uersiculis relata. In epistolis uero ad Brutum, sic refert: Breues tuae literae, breues dico: immo nullae, tribus ne uersiculis his temporibus Brutus ad me? Cateru quia in suspensio arborem infelicem nuncupat ueteris carmen legis apud Liuuium & Ciceronem, ad eam alluisse Plinius aperitissime mihi uidetur, quum in praefatione Naturalis historiae dicit: Ceu uero nesciam, aduersus Theophrastum, hominem in eloquentia tantum, ut nomen diuinum inde inuenit, scripsisse etiam foeminam: & proverbium inde natum, Suspendio arborem eligendam. In nodi huius explicatione caecutire multos, palam est, etiam si non insint Plautoni

tonici numeri, aut Bceotia aenigmata, nec ex uulturum nidis expositio petenda foret. Si qui ergo haecenus exsudarunt in eo, iam (opinor) desinent saxum uoluere. Felices autem arbores, ne hoc relinquamus in enarratum, Cato dixit, quae fructum ferunt: infelices, quae non ferunt. Plinius auctor est, Infelices existimari, damnatasq; religione, quae neq; feruntur unquam, neq; fructum ferunt. At Veranius de uerbis pontificalibus, Felices (inquit) arbores putantur, quercus, aesculus, ilex, sapinus, fagus, corylus, forbus, ficus alba, pyrus, malus, uitis, prunus, cornus, lotus. Tarquinius uero Priscus in Ostentario arborario sic ait, Arborum quae inferum deorum auertentiumq; in tutela sunt, eas infelices nominant, ut quae baccam nigram nigrosq; fructus ferunt. Caterum ne quid omnino dissimulem, potest ex Plinio ipso item prouerbij ratio erui. Quonia apud eum ita legimus, In Aulo crene platanus ostenditur, ex qua pependit Marsia uictus ab Apolline, quae iam tum magnitudine electa est. Sed in eadem Naturali historia legimus, Carnes supplicia annua pependisse, inter aedem Iuuentutis & Summani in furcas sambuceae fixos arbore. Quin & alibi idem auctor Pyrrhi legatum facere iussisse scribit, in austiore gustu uini, merito matrem eius pendere in tam alta cruce. Adhuciamus uero & damnandi criminis confessos ac iudicatos ritum, de quo sic breuiter Seneca, Ascendit praetor tribunal, noxiae post tergum ligantur manus, fit a praecone silentium. Adhibentur deinde legitima uerba, canitur ex altera parte classicum. Opera illud adiecero parerga, proditum Aristotelicis esse monumentis, Acherusion dici omne fatum syluosum arborumq;. Ex quo eruditorum coniectatio est, ad hoc forsitan Plautinum id referri oportere, ubi in Amphitryone ulmorum Acheruntem uocat.

Plautini loci expositio de litera longa, quam suspendiosi faciunt. Cruciarum qui, & cruciantes, item crucium. De cruce scitu digna. Sarmentum, & Semallij cur dicerentur Christiani. Cap. VIII

Orrò in hac suspendiosorum mentione non parergon fortasse fuerit, amplius aperuisse Plautinum scrupulum, in quem ueluti latitans aquis saxum plerosq; iam impactos scio. Sic uero Staphyla anus inquit,

Neq; quicquam melius est mihi,

Vt opinor, quam ex me ut unam faciam literam

Longam, laqueo collum quando obstrinxero.

Scitum hoc uideri adagium potest, & apertum satis, in eos qui praepostere commoriantur, pracluso (ut inquit Plinius) spiritu, cui quaeretur exitus. Caterum sunt, qui eius rationem parum, ni fallor, & scienter & explorate introspererint. Literam enim longam, L dici uolunt: sed hebeti prorsum iudicatu. Dicant enim uiri doctissimi, quo probent argumento, pendentem hominem amplius, quam ubi suis constat uestigijs, eam exhibere figuram: mihi utiq; parum liquet, nisi forte caligamus in sole, ac de compede impacta educere pedem nequimus. Nec a grammaticis traditum ignoramus, literarum alias esse longas, rotundas alias, quasdam uero quadratas. Quin doctius fuerit interpretamentum, ac perspicacius, si ad T literam Graecam Plautinos sales retulerimus: quoniam qui pendet, eam plane reddit imaginem: suspendiosi defuncto obtinente uicem lineae ex superiori parte in imam productae. Trabes uero unde laqueus destinatur, transuersam elementi portionem fingere uidetur. Id ut ad hunc modum coniectemus, doctissimus facit Lucianus, qui in libello cui titulus est *Δικη φωνηστων*, id est Iudicium uocatum, ad disquisitionem literam hanc uocatam a sigmate, ita coargui fingit, ut quae furatrinam exerceat, & aliena uiolenter inuaderet, ex plerisque dictionibus pulsa litera sigma, in cuius locum ipsa se nullis comitijs suffecerit. proinde uideri dignam, quae in id contolleretur supplicium, quod ipsius exprimeret figura. Ea uero est crux, ac furca: nam & tau Gallicum positum inuenies pro cruce apud celeberrimos auctores, quam ad eum construere modum Galli consueuerant: & Hieronymus super Marcum, Tau (inquit) litera salutis signum demonstrat & crucis. Immo uero & crucis nomen Graecum, quod est *σταυρος*, non aliunde uidetur appellationem duxisse: quanquam grammaticis aliud uideatur. Video, inquit Seneca, isthic cruces non unius quidem generis, sed aliter ab alijs fabricatas. Sunt qui capite in terram conuerso suspendant. Alij per obscena stiptem agunt. Alij brachia patibulo explicuerunt. Cruciaros uero idem uocat Seneca, qui

colluntur in crucem, sicut cruciarias pœnas Sidonius Apollinaris. Cruciaris facitissime Plautus discipulos crucis appellat, qui & patibulati dicuntur. Sed crucium, uinum insuaue nominatur, & nimio plus austerum aut asperum. Cruciantes equi apud poetas creduntur ferè, qui tortores ab grammaticis & uulgò dicuntur. Sciu dignum illud quoque est: Didymon xylon à Græcis exponi pro eo quod Romani furcam uocant, ueluti ex duobus modo lignis constaret: nam didymon, geminum dicunt. Præterea supplicij huius Vlpianus commemorat, Digestis ad legem Iuliam de sacrilegijs: sed & Callistratus Digestis de pœnis, Summum (inquit) supplicium esse uidetur ad furcam damnatio, item uiui concrematio. Porro quia de cruce mentio est, non grauemur promere hic quæ in primis studiosorum digna auribus arbitramur, ex monumentis excepta clarissimis. Si quidem traditum ab Arabibus est, crucis figuram uideri cæteras quotquot sint, præstare: quoniam superficies prima cruce describitur. Sic enim in primis longitudinem habet, atque latitudinē, primaque hæc figura est, & omnium recta quam maximè, constansque rectis angulis quatuor. Effectus uerò cælestium maximè per rectitudinem angulorum radiorumque resultant. Tunc enim stellarum potestas præualer, quando cæli quatuor habeant angulos, uel cardines potius: orientis uidelicet, occidentisque, & medijs utrinque cæli. Sic uerò dispositæ radios ita conieciunt in se inuicem, ut crucem inde constituent. Propterea esse crucem ueteres dicebant, tum stellarum fortitudine factam, tum earundem fortitudinis susceptaculum. Ideoque habere summam in imaginibus potestatem, ac vires & spiritus suscipere planetarum. Quæ opinio ab Aegyptijs initia duxit, confirmataque uel præcipue est, inter quorum characteres crux erat insignis, uitam eorum more futuram significans. Proinde figuram eiusmodi Serapidis pectori insculpebant. Adijcit Hieronymus: aues in surrectum se attollentes crucis exprimer figuram, quod adorans homo & natans item facit: sed & nauis antenna cruci assimilata sufflatur. Quin ipsa, inquit, crucis figura quid est, nisi quadrati mundi forma? Scribit porro Sudas, Theodosio imperante, quum æquarentur solo Græcorum templa, in Serapidis sacrario hieroglyphicas esse compertas literas, quæ crucis præferrent formam. Cæterum, quod ad crucis pertinet excellentiam, apud Aegyptios ante CHRISTVM humanæ salutis auctorem inenarrabilem, non tam muneris stellarum testimonium fuisse contenderim, quam uirtutis præfagium, quam à diuinissimo corpore fuerat acceptura. Nec illud omiserim, diuina (ut equidem reor) agente ui, fuisse in adoratione ueterum crucis item figuram summè religiosam: quoniam in ueneratione supplicij, dum ori dextram admouerent, indicem super pollicem residentem (quod & tempestate hac ferè à plerisque fit) exosculabantur. Quod Plinius quoque significasse uidetur: In adorando, inquit, dextram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus. Et in Apologia item Apuleius: Si fanum aliquod prætereas, nefas habet, adorandi gratia manum labris admouere. Hinc factum opinantur, ut Hebræi iuxta linguæ suæ proprietatem pro ueneratione deosculationem ponant. Quod aduersus Ruffinum Hieronymus testatum reliquit. Lego denique Christianos quandoque Sarmenitios & Semassios probrose nuncupatos, quod ad stipitem dimidij assis reuincti sarmenitios circumiectis amburerentur, quod in hac suppliciorum pragmatia compertum præterire non fuit consilij.

Elementa uirtutum esse duo, spem honoris, pœnæ metum. De inferorum supplicijs digna scitu. Quomodo patiat anima, ex Platoniorum doctrina. Maronis loca explicantur duo. Cap. I X

Duo uerò esse ueluti elementa uirtutis ab philosophiæ studiosis traditum, scire uideor: honoris spem, ac pœnæ metum. Illa quippe ad honesta studia alacriores reddit, quando est externorum maximum bonum honor, siquidem hunc dijs contribuimus, hunc in dignitate constituti affectant præcipue: tametsi cumulatae uirtuti dignus rependi haud queat. Hic autem, metum dico, deprauatos impetus cogit hebescere, tardioresque facit ad ea, quæ à rationis libra uisuntur semota. Hinc ad terrorem incrementis audaciæ pœnarum genera octo legibus sanciri, Marcus Tullius scribit: damnum, uincula, uerba, rationem, ignominiam, exilium, mortem, seruitutem. At summus ille parens deus, à quo in hanc mundi partem, uniuersitatis mediam emissi sumus, ut hinc inde rerum ab eo productarum ordinem excellentiamque exactissime

exactissime contemplati, humilem debitumque uenerationis cultum auctori exhiberemus, æternitatis præmium ex formula sua uiuenti proposuit. Abeunt uerò ad brutorum immanitatem, & sensibus mancipatam naturam, formidabiles inferorum cruciatus perpetuitatis diritati adglutinatos. Cælestis illa hilaritas quæ quanta uenferi debeat, abunde cum Apostolo Gregorius paucissimis uerbis insinuasse pernoscit, ubi ait: Nec oculum uidisse, nec ascendisse in cor hominis, quæ diligentibus se preparauerit deus. Inferorum uerò supplicia quis uel audeat, uel queat omnino eloquentia, uel ingenij amplitudine pro meritis explicare? Mira est illic, sed tamen uera pœnarum ratio, quod Augustinus inquit. Spiritus incorporeos corporei ignis tormento conflitari, quæ nam ratio dabit naturalis? Nisi quod eadem quæ nostris corporibus certis numeris animas adnexit potentia, etiam spiritalem uim pœnis ignium indeficientibus alligare ineffabilibus poterit modis. Cæterum libet parte hac cum ueteribus theologiæ studiosis confabulari, qui & ipsi superijs aliqua sibi prodenda censuere. Adeunda uero præcipue Platonis arcana, in quibus stupenda sæpe deprehendas. Animum intemperatum, dum etiamnum agit in corpore, talem esse ueteres sanciuunt, ut consopitam in eo rationem intelligant, uel affectui prorsum mancipatam, unde ineluctabilis ad corporea uergens concipiatur habitus, qui in naturam euadat quodammodo. Proinde hunc graphicè appingens Orpheus ita canit,

ἄφρηκτοι τ' αἰδολοὶ πύλλαι, καὶ δὴ μὲν ὄνδρα γυ.

Frangi nequeunt Plutonis portæ, intus agit populus somniorum. De animo ita affecto grauissima est ex septimo De republica, Platonis sententia: Dormire illum in hac uita & quidem profundius, ac prius quam omnino expergefiat, demigrare. Post obitum uero etiamnum altissimo premio sopore. Quin & insomniorum absurdissima exterreri specie, quam rem sub Tartari nomine intelligi uoluit. Philosophi uero sententiam aptissimè Platonius poeta in uolucro quamuis obscuriore Aeneidos sexto expressit, quum inferorum uestibulum ac ingressum primum describens ita canit,

In medio ramos, annosaque brachia pandit

Vlmus opaca ingens, quam sedem somnia uulgo

Vana tenere ferunt, folijsque sub omnibus hærent.

Animus ergo hic nimio corporis amore exardescit, propterea terreno hoc dilapso, protinus alterum sibi ex uaporibus itidem elementalis naturæ conflat, compingitque: sed & ad ea reuoluitur, affectu perseverante, ad quæ procliuus ante ferebatur. Corpusculi uero eius ea demum est figura, quales fuerint mores. Qua ratione fortassis intelligenda foret infamis illa quorundam in bestias commigratio. Sicuti uero in uita carnis senserat affectiones, ita & corporis illius animam sentire, arbitratur idem Plato: sed eo etiamnum acriores, quo est id purius, uerum ratione non eadem. Sic etiam ex doctoribus nostris aliqui haud ignobiles philosophi, inuestigare uolentes, quo modo in corporea anima igni possit affici corporeo, dicunt, Postea quam carne ipsa exuta est, sensiuas remanere potentias, & (ut Augustinus inquit) omnes sensus uitali potestate retentari. Aliorum sententia est, ab anima non formari corpus eiusmodi, nec per ipsum affirmari sensum, sed diuina potestate ita sanciente, animam quæ sese prius corpore adobrue- rit, a quo elemento uel igneo ita destinari, alligarique, ut obnoxia seruilique conditione indignationis plurimum inde concipiat, ac dolore conuellatur. In statu hoc comminiscitur Orpheus furias tres: ex quibus Tisiphone animam infestet ex corpore. Megæra lancinet ex odio imaginarijque mali conflictatione formidolosa. Alecto perurat propter imaginarij boni cupiditatem. Has porro furias excitari ab ultoribus dæmonibus, ut atrocius horribiliusque exagitetur anima, Platonis sententia est: sed quam comprobet etiam Plotinus, ac antea constituerat Orpheus, à quo hymno proprio dæmona, ultorem magnum celebrari nouimus. Denique primas intemperantis animæ perturbationes persimiles uolunt phreneticorum tumultibus, aut bile atra exagitatorum, uel etiam dormientium turbulentis formidolosisque somnijs. Sed & eo amplius impijs animis terribilium fallax imago occurat, quando alendi potestas nulla ibi est, uacant externi sensus, nullius omnino rei sese ingerit distractio, nec lenimenta præstò sunt ulla. Sola reliqua fit furens phantasia, ut Plato uult, aut phantasticæ rationis imperium: cui inuisitata formidabilesque

dabilesq; ostentantur imagines, ut ruentis quandoq; cæli speciem concipiat, nunc dehiscentis terræ uoragines tetras, seq; in ima barathri uiolenter mersari. Etiam flamman-tes ignium globos arreptentes, aut feruentium scaturigines aquarum, uel uastarum mo- lium deuolutiones ruinasq; quibus iamiam cõterenda subiiciatur: & quod omnia ex- cedit, à demonibus truculenti sæuicq; aspectus raptari, ac passim discerpi. Cæteraq; quæ phantasiæ ferentis dictare impetus potest, malusq; daemon, ut Mercurio placet. Adde quod deliciarum quibus in uita intemperantius perfrui assueuerant, atrox habitus sub- iens exulcerat excarnificatq; tum cupiditate, tum desperatione potiendi. Hæc Sarda- napalum muliere corruptiorem à pellicum amplexu reuellit ratio, dispescit à mēsarum luxu Tantalum, à cõgestiis Midā retrudit opibus. Propterea in Gorgia Plato: Idem mihi uidetur circa animam: cuncta enim in ea apparēt, quum corpus exuerit, tam quæ ex natura, quàm quæ ex affectibus inerant, quæ ob rei cuiusq; studium homo cõtraxit in animam. Hinc ni fallor, aperitur egregiè Platonici Maronis locus alter ex sexto eo- dem,

Quæ gratia curram

Armorumq; fuit uiuis, quæ cura nitentis

Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Cæterum ne quid relinquatur, quo legentium præpediri possit animus, sciant à Plato- nicis in separatis animis phantasiam dici sensum intimum, quem in uehiculo æthereo & aereo constituunt, sed cum perturbatione in aereo proprie. Vel Peripatetico intelli- gamus more, præsertim Auicennæ sequuti doctrinam, affectum habitumq; potentia rationalis, quem sensibus obsequendo contraxerit, ad corporeas reclinatum perturba- tiones, in materiamq; uergentem.

An possit anima ignibus torqueri. An corpus amburi perpetuò, nec tamen interire. Laricis natura mirabilis. Larignū oppidum. Larigna pix, quæ uul- gò larga dicitur. Item salamandra, & carbonum, pælearum, ac formicæ na- tura.

Caput x

Sed non deerunt fortasse, qui argumentorum acuminibus diluere ista con- tantur omnino, quoniam probabile non fiat, animam si est immortalis, per- peti aut sentire dolorem posse: quippe si ob merita punietur, non erit absq; doloris sensu, & proinde etiam morti obnoxia. Quod si morti non esse lo- cum, colligas: illatio illa consequi uidetur, Ergo nec dolori. Propterea, nec esse quidem patibilem. At Stoici astruent, animas utiq; mortis interuētū aboleri nullatenus posse. Impias tamen, quoniam uitiorum scelorumq; inquinamentis labem contraxerint, eua- dere cuiusdam naturæ mediæ inter mortalem immortalemq; & habere imbecillitatis quippiam ex corporeo contactu, ex quo ineluibilem cõceperint fucum, dum sensuum lenocinijs obsequuntur, uelut mancipatæ. Inolescente itaq; labe miris modis, ut poeta nobilis ait, eiusmodi reddi animas, ut non extingui utiq; ualeant, quoniam ex deo pro- fluxerint. Cruciatibus tamen obnoxias fieri ob terrenā, quam sibi affricuerint labem, quæ peccatorum iniusta illecebris, sensum doloris attribuit. Quod si quærat quispiam, qualis omnino censendus sit ille ignis, qui miranda potestate spiritalia corporeaq; exi- tu nullo exurendi citra consumptionem facultatem habeat: quum sexto Topicorum ab Aristotele traditum sciamus, Affectionem in corporibus quamcunq; deterere de substantia perpetuò quippiam, ac demum absumere: Responderetur, uideri talem, ut nul- lius indigus alimenti, nulla sumi permixtione in obscuritatem quandam crassescens ui- uat perpetuò, uigeatq; aquarum modo fluida ui. Cremet insuper, ac reficiat mirabili- ter, ut quantum ex corpore periturum æstimes, mox repositum, instauratumq; ineffabi- liter, animaduertas, ut perenne sibi sufficere pabulum uideatur. Quod poetica fabulosa suspicata, Titij iecur uulturi æterna suggerens alimenta confingit. Nec tamen in omne corpus flammis eiusmodi datum ius, asserere debemus: nam quos præcellens incoquit uirtus, & iustitiæ maturitas in æthera purgat apertum, omnino cremantis po- tentiæ expertes censendi sunt. Quod ad animā spectat, sic ex Peripateticis ratiocinan- tur nonnulli: Si sensus, inquit, sensibilia citra materiam recipit, patiturq; tactus nonnun- quam non calore ipso, sed specie, caloris ratione, intentioneq; spiritaliter recepti. Si ui- sui non color, nec magnitudo ulla, sed ratio, ac intentio eius absq; materia imprimitur, animos

animos mirabimur etiam elementorum qualitibus, quibus in hac inhiabant uita, per- intentionem, ac spiritaliter, & absq; materia receptis torqueri: Hac certe ratione non à corpore incorporeum, sed ab incorporeo incorporeum pati, agnoscimus. Sed urgent nos infestantq; peruiaciores pleriq; ceu naturæ consonum haudquaquam sit, uti citra perniciem corpus aliquod: etiam si apud Aristotelem comperimus, esse animalia quæ in ignibus uiuant, imò uerò si quo casu auolent, inter mori protinus, iam & feruentium aquarum scaturiginibus ita uermiculos innasce plerumq; exploratissimum est, ut alibi ducere uitam nequeant. Sed male feriati ad hæc inferunt, si maxime detur rem sic ha- bere, non tamen ista uiuere perpetuò, nec ullo interim exagitari dolore, quoniam indi- dem etiam uegetentur. Mihi uero à naturæ rationibus abire longius uidetur, uegetari, quàm cruciari rebus eiusmodi. Mira prorsum res est, igneis flammarum uis obuolui, membra perpetim depascantibus, & superesse tamen, ni mirabilius foret, ignium molli- bus adobruta uiuere, nec tamen inde dolere prorsum. Quod si impetrat ista fidem, cur non & illa? Certe miraculum naturæ est id quoq; laricem non solum ex succi amarita- te uehementi à carie tineaq; non noceri, uerum nec flammā recipere, nec arde- re per se, nisi ut saxum in fornace ad incoquendam calcem, lignis uratur alijs: nec flammam ideo sic quoq; recipit, nec carbonem remittit, sed spatio longiore uix combuitur, quod sit minima ignis & aeris temperatura. Cognitū id summa Cæsaris admiratione apud La- rignum oppidum in Padi præripijs situm, ex arboris copia nuncupatum, quando igni- bus obuallata turris superfuit citra nocumentum. Sicuti larigna dicitur pix, quæ & ar- boris nomine larix uocatur quædoq; uulgus largam, luxata dictione appellare consue- uit resinam id genus. Larignum uero thymiana Sabæorum est odoratum, præcipue Straboni. Sed & Quadrigarij adnotatum Annalibus est, oblitam alumine materiam, succedi non posse. Quod esse uerum, à Sylla in Archelaum bellante comprobatum est. Nec illud argumentum alciuius fuerit momenti: Omne quod dolet, etiam mori. Si qui- dem dolet anima, corpore utiq; maior, nec moritur tamen. Quare quod in hac colligi- mus nunc, reperietur tunc in damnatorum corporibus. Quid, quod animæ proprium est dolere, non corporis: etiam si ab corpore doloris emicent scintillæ? Sicut enim uiue- re ac sentire dicimus corpora, quia animæ potentia hæc influat uires: ita & in dolen- di ratione astruendum, quoniam corporis dolor esse ab anima tantum potest. Quam ob- rem si inde mors colligeretur futura, quia interueniat dolor, aduersus animā efficacius multo sic colligeretur, quia eius sit dolere proprium. Quod Aurelius comprobat Au- gustinus, à quo etiam refelli Platonicos nouimus, qui ex terrenis moribundisq; corpo- ribus affultare in animam perturbationum agmina colligunt: quum tamen fateantur ijdem, animas ab omni corporis labe repurgatas, dira nihilominus agi cupiditate, qua rursus incipiunt in corpora uelle reuerti. Posse uero humanum corpus æternis suffice- re cruciatibus, ut amburatur citra detrimentum, doleat sine interitu, non uideri impos- sibile prorsum debet, non salamandræ modo argumento, quam auctores eminentissimi in ignibus uicitare produnt: esseq; tum terrestrem, tum marinā, ut ex Paulo didicimus. Nam de ea Nicandri interpretes ita prodit: Salamandram (inquit) memorat, per ignem meare, nec inde quippiam oblædi: eius interanea decutiendi pilos uim habent: quadru- pes est animal, lacertæ simile ac terrestri crocodilo. Sunt qui scribant, esse natura frigi- dum, proinde si in fornacem inciderit, ignem restingui, ipsum autem perseverare ἀφλα- κῶν, id est illæsum. At hoc credi temerè, auctor Dioscorides probat. Andreas uero non cõtemptibilis auctor, si salamandræ (inquit) sanguine uel manum uel omnino uestem infeceris, nocumenta ex igne haud prorsum sentiet. Postremò animal nec corio conte- gitur, nec præfulcitur squamma. Quin eo argumento Græcus poeta λιπόρρινον appel- lauit: quoniam pellem dicant rhinon. Etiam si aliqui malint dici, quia ab pelle desudet λιπῶν, id est pinguedo. Ac ut nil prorsum omittatur, libro decimoquinto ἐκλογὴν περὶ σαλαμάνδρας: Salamandra, inquit auctor, minimum animal ex ignibus ortum capit, & in- eis flammæ nocumentum haud sentit. Sed & tot montium argumento, inquam, plerisq; in locis ab æuo ardentium globosq; flammarū subinde eructantium, quos tamen non deficere, animaduertimus. Carni porrò humanæ uim præstabit eandem ille fofse, qui tot & tam miranda in rerum produxit natura. Qui pauonis carnibus potestatem indi- dit

dit occultiorē, qua putreant nunquā, quod se experimento didicisse, Augustinus scribit. Qui carbones, rem fragilem adeo, ut nullo negotio conterantur in puluerem disflenturq; tanta insigniuit firmitate, ut nulla humectationis copia uitiētur, aut annorum sentiant damna. Propterea q; limitibus ita substratis, aduersus rapacem auidamq; crassantis uicini fraudem. Expende rerum naturā sympathiam, antipathiam nec spreueris. Non in multa te dimitto, paleas ad libram reuoca, illas insita putes frigiditate niuium rigorem seruare illiquefactum, ni eisdem præcelerem pomis cocturam induci genuino calore, liquido perspicias. Quis in formica tantulo animali, ac tam nullo uaticinam expectarit præsentionem? Atqui Aelianus inquit, fame ingruente εἰσι Πυλῶνος πύλῃς τὸ θυρωρεῖσθαι. Addamus & illud, Ab extremo die cessaturū omnino cæli motum, quo eueniente, nulla erit actio, nulla in corporibus affectio, in naturā tendens transmutationem. Ita ergo perseverantiæ ratio prima ex deo est, ex naturā uel etiam altera. Philosophi uero topicum illud naturā pomerio tantum continetur.

An ignis damnatorum supplicij destinatus habeat aliquid intermicantis luminis.

Caput XI

Quæritur porro, si tam atrox impiorum cruciatibus destinatur ignis, sit ne inibi lumen quoq; quando id esse proprium elemēti uidetur: quod si admittas, consequens erit, habere tamen damnatos spiritus, unde quadamtenus tormentorum leniant dicitatem: siquidem lux in primis iucunda est, ac uitæ gratissima. Sed enim absurdum omnino, & a diuinæ sanctiōis integritate seiunctum, uitæ adobrutos flagitijs & bonis semper infestos, Deo nulla non hora rebelles post mortem læti quippiam fortiri, quo sceleratæ mentis æstus, uel momento mitescere sentiant. Proinde uero propius sit, si quod ibi interluceat lumen, calamitatum cumulo id accedere magis quam lenimento: nam lucis munus alioqui lætissimum, sæpe item dolorem potest immensum parere, si quid aperiat, quod nolis uidere. Sic igitur statendum, teterrimas illas tenebras intermicare ingrati luminis quippiam, quo patefiant, quæ exulcerent uehementius. Propterea Moralium nono Gregorius, illud Iob exponens, Vbi umbra mortis, & nullus ordo. Infernus ignis, inquit, ad lenimēta non luceat, ut magis torqueat. Nam consecutores complicēs flagitiorum improbi flamma illustrante uisuri sunt, quorum gratia sese facinorum prauitate adobruerunt. A Nicolao item theologo eadem ferè statuuntur. Atq; inde dici esse inibi tenebras exteriores, quando in mente colliguntur esse interiores.

Inferi an sint. Veterum in eo disceptantes sententiæ. Augustini mox decreta. Ab Domitiano exhibitum inferorum spectaculum, ex Dionis historia.

Caput

XII

Se autem inferos, constanter asserit Christiana ueritas: ex ueteribus omnino pauci. Plinius quidem, ut in plerisq; hæresi deprauata, sustulisse eos uidetur: Si ulli, inquit, essent inferi, eos iam refodissent avaritiæ manus. Marcus quoq; Tullius quum alibi, tum in oratione pro Cluentio, falsa esse quæ de inferis traduntur, indubitanter astruxit: sed & in Consolatione ad Martiam Seneca, Illa, inquit, quæ nobis inferos faciunt terribiles, fabula est. Lucretius libro De natura tertio, non alibi esse inferos statuit, quam in hac uita: sic enim ait, Atqui animarum etiam quæcunq; Acherunte profundo Proditæ sunt esse, in uita sunt omnia nobis.

Sed & apud Ouidium Pythagoras:

Quid Stryga, quid tenebras, & nomina uana timetis?

Plutarchus in libro De ijs qui seruis a deo puniuntur, quendam ita narrantem inducit, Esse Adrastiam Iouis & Necessitatis filiam, iniustorum omnium præsidem ultricemq; cui ministri adsint tres: a quibus in corpore quidem crucientur, punianturq; aliqui: at qui grauiora perpetrarint, hosce post mortem iudicio tradi ab dæmone: qui uero sceleratissimi atq; immedicabiles fuerint, eos ab Erinnye ex ministris Adrastia tertia, maxime fera immititq; in obscurum quendam & qui referari nequeat, locum intrudi. Socrates uero apud Xenocratem a mago quodam Gobria, se accepisse ait, Opin & Hecærgon tabulas gneas ex hyperboreis attulisse, quibus contineretur, in corporis solutione animam

animam in occultū sub terram migrare locum, in quo lunonis sit regia, haud Iouis aula angustior: quippe quum terra mundi medium teneat. Vestibula uero Plutonis protinca claustris, æneisq; catenis undiq; uincitur: illum qui ista referet, fluuium Acherontem prius, mox Cocytum excipere: quibus transcursis oporteat ad Minoem & Rhadamanthum duci, in eam regionem qui Veritatis campus cognominetur. Mercurius uero sic ferre scribit: Quum fuerit animæ a corpore facta discessio, tunc arbitrium examencq; meriti eius transiliet in summū dæmonis potestatem: isq; si delictorum illitam maculis uitijsq; oblitam uiderit, desuper ad ima perturbans procellis turbibusq; aeris, ignis, & aquæ sæpe discordantibus tradet: atq; inter cælum & terram mundanis fluctibus in diuersa semper æternis pœnis agitata raptabitur, ut in hoc oblit animæ æternitas, quod sit immortalis sententiæ æterno iudicio subiugata. Ergo ne his implicemur, uerendum tantundem, cauendumq; esse, cognosce. Increduli enim post delicta cogentur credere non uerbis, sed exemplis: nec minis, uerum ipso pœnarum affectu. Hactenus Mercurius. Quem ne quis forte irridendum censeat, quod in cæli terræq; meditullio suppliciorum statuere uideatur locum, sciat inferorum regionem & ignis æterni sedem esse opinionationis incertissimæ apud Christianæ ueritatis assertores: quando maximus doctor Augustinus ita sibi scribere permisit: Iudicatis quippe ijs, qui scripti non sunt in libro uitæ, & in æternum ignem missis: qui ignis, & in qua mudi uel rerum parte futurus sit, hominem scire arbitror neminem, nisi forte cui diuinus spiritus ostendit: tunc figura huius mundi peribit conflagratione. Caterum arriderent uel maxime in hoc proposito, quæ Genesios secundo Augustinus idem scienter adnexuit: Si quis putat, inquit, animas corpore exutas locis corporalibus contineri, quum sint sine corpore: non deerūt qui faueant, & diuitem sitientem in loco corporali fuisse contendat: ipsamq; animam omnino corpoream, propter arentem linguam, & stillam de Lazari digito cupitā. Sed melius est dubitare de occultis, quam litigare de incertis. Diuitem in supplicio, pauperem in refrigerio esse, non dubito: sed quomodo intelligatur flamma inferni, sinus Abrahamæ, & huiusmodi, uix a mansuetis, a contētiolis nunquam inuenitur. Apud Esaiam legimus prophetam, unicuiq; proprium quo torqueatur ignem, ascribi. Ambulate, inquit, in lumine ignis uestri, & in flamma quam accendistis. At, inquit Origenes secundo τὸ εἰς ἑαυτὸν, ijs indicari planè uidetur, Peccatorem ipsum sibi proprii ignis flammam succendere, nec in incendium aliquod antea destinatum demergi. Eius uero materia escaq; ac pabulum peccata esse uidentur nostra, quæ ab apostolo Paulo ligna dicuntur, item scœnum & stipula. Censendum uero, sicuti in corporibus cibi exsuperantia uel qualitate diuersa febrium suscitatur incendia pro fomitis modo: ita & in animis, ubi uitiorum inuentia labem aggererint altius, malorum efferuescit cumulus, ditam sibi tetrāmque supplicij progignens flammam, quum admissorum facinorum historiam ante oculos propositam intueantur, & ipsa libimet testis consciētia proprijs agitur stimulis in pœnæ ardorem formidolosa. Mali acerbitas non ferenda uel hinc coniectari certius potest, quod plerunq; mori præstat, quam diutius liuore macerari, ita identidē incendi, tristi mœrore contabescere. Illis uero quæ Augustinus ut cunctanter, ita & sapienter astruit, adnecti potest ex Græca natum petulantia, qui eiusmodi rerum incertitudine ducti, fabulosa quæ de inferis dicantur, arbitrati omnia, mendaci cuiuspian ueritatem diluere uolentes incinunt, τὸ φῶς ἔσθαι, id est ferè tale haberi, qualia quæ de inferis iactentur. Certè Magnus Plotinus peccates grauius animas dæmonū cruciari præfectura tradit. Orpheus id ipsum confirmat & Iamblichus. Non omittendū quod prodit Dion: Domitianum inter spectacula noctu inferorum fabulas exhibuisse, domo ad id instructa, in qua prorsus omnia uiserentur nigra, excitatis quoq; ex pauimēto miro ingenio tabernaculis, senatoribus modo equitibusq; sine seruitijs ad spectaculum admissis. Vnicuiq; uero sepulchralē impegit columnā, nominibus etiam nū adiectis, apposita & lucerna, uti in monumentis assolet. Hinc formosiores pueri atro expicti colore prodibant, mortuorū præferentes imaginem, ac meticulosa ambientes assidentium singulos saltatione, ad uerum omnia implebant, territis omnibus, ne mox iugularētur. Nam & quæ ad cædem maxime spectare uidebantur, proferebat Domitianus: paulo tamen post dimissi cum donis omnes, ex ijs quæ in cœna fuerant parata.

Platonis

Platonis sententia mirabilis, euangelicæ consona ueritati, de inferiorū pœnis, Origenis opinio, an ibi sit uerus ignis, & tormenta uera. Cap. XIII

RLato, quem cæteris omnibus Christianæ ueritati facit propinquiorē Aurelius Augustinus, Herum quendam Pamphilium reuere xisse confingēs, de inferis illum multa mirandaq; explicantem inducit: ac primo quidem, ut post corporis interitum anima cum plerisque alijs in dæmonicum quandam peruenisset locum: in quo terræ duos agnouerit hiatus, totidemq; supernè in cælesti regione ex aduersum. Inter hiatus uero eiusmodi sedentes iudices, qui ubi animas iudicassent, iustos quidē ad dextrā supernè per cælum ascendere iusserint, in anteriori parte signa eorum quæ iudicata forent, ferentes. Iniustos contra, ad sinistram inferius: omnium in uita gestorum à tergo signa habentes suspensa. Vidisse porro per utramq; cæli terræq; portā animas lata sententiā abeuntes. Per alias item duas ex terra quidem ascendentes animas puluere, squalore macieq; confectas. E cælo autem alias nitidas descendentes: uideriq; dixit, animas undiq; uenientes, tanquam longa itinere defatigatas libenter in prato quod ibi est, tanquam celebri in conuentu recumbere, ac se in uicem quæcunq; mutuo se noscitasent salutare. Esse aut̄ illud iter mille annorū. Quoscunq; uero alijs iniuriā intulisse constaret, pœnas singillatim pro quolibet decies reddidisse. Hoc uero per quodlibet annorum centenarium esse, quasi hæc humana uita sit meta, ut animæ decuplam iniuriæ redderent pensionem. Rursumq; si qui beneficia fuerint aliqua elargiti, iustitiamq; & pietatem coluerint, eadem pensione præmia reportare. Aiebat præterea, Ardium se uidisse ac tyrannos, sed & priuatos nonnullos, qui magna perpetrassent scelera, quos ascensuros se propemodum confidentes hiatus ille minime permittebat, sed horridè mugiebat. Aderant illic uiri fortes aspectu ignei, qui quum mugitum subito perpendissent, hos seorsum rapiebant, manibusq; & pedibus & ceruice deuinctis prosternebant, excarnificabantq; & secus uiam quandam ad exteriorem partem raptatos tribulis lacebant. Hæc ex Platone uellicatim, ne longius abiremus, excerpta collibuit potissimum hic subnectere, quod insint euangelicæ ueritati pleraq; minime dissentanea.

Mentis estuatio grauior ne sit quàm afflictio ex igneo proueniēs tormēto. Vermis apud theologos quid, & clibanus apud Gregorium. Doloris ratio. Cap. XIII

Solēt Christiani patres quæstionem agitare, uermis ne supplicium animam grauius lancinet conuellatq; an ignis. Ne quem uero insolens dicendā modus suspensum diutius habeat, Vermis appellatione putant conscientia remorsum ac uellicationem quandam, perpetim nos infestantem, ac perpetrati facinoris commonentem: quam ideo sic nuncupandam censuerunt, quod ex peccati putrilagine confurgat, sicuti cōputrescente cadauere succrescūt inde uermiculi. Hunc uero mentis æstum ignis ustionem longe exsuperare, sic ferme colligunt: Doloris, inquit, acerbitas tribus maxime capitibus perpenditur. Primum est, magnitudo adnexi mali: sequens est, potentia recte apteq; parata instructaq; ad eius mali patientiam: postremum est, arctus uehemensq; cum potentia eiusmodi affligentis & exulcerantis mali nexus. Hic maximū, quo excarnificetur anima, malum est, perfectionis priuatio carentiaq; ad quam erat apta & nata. Hanc uero damnata certissimam concipit anima. Ea sic apprehensa, maxima euadit calamitas, bonæ ipsius animæ dispositioni longe infestior, quàm ignis actio: quando affectioni eiusmodi paratior animaduertitur, quàm igneis tormentis: neq; enim à natura aptitudinem habet ignis, qua conflictetur spiritalis potentia, nisi ut diuinæ organum sanctionis. At spiritalis malum affligere animam per se & immediatè potest. Coniunctio aut̄ ac nexus exuperantiam habent insignem: quoniam per intellectum apprehensio longè coarctatur acrior, quàm quæ per sensum. Vermis porro hic animæ præsentius sese ingerit, quàm ignis. Neq; enim corporea illabi animæ sic queunt, ut spiritalia. Quod uero illi est præsentius, quodq; cognoscitur perfectius, acrius ualidiusq; etiamnum coniungi censendum est. Proinde Moralium quintodecimo Gregorius clibanum intrinsecus ardere scribit, eiusmodi mentis estuationem clibanū uocabulo significans: cuius ignis, utpote oclusus, flagrantior multo &

& utens grauius intelligi debet. Adde, quod spiritalis iucunditas corpoream longè excedere agnoscitur. Nam sicuti Bernardus in Epistola ad proprios parētes scriptum reliquit, Gustato spiritu, necesse est desperare carnē: affectanti cælestia, terrēna non sapiunt, æternis inhiant fastidio sunt momentanea. Illa uero pœna grauior, infestiorq; est, quæ maiori opponitur delectationi: propterea quum sit uermis spiritalis supplicii, amplius, odiosiusq; igneo tormento etiam colligi debet.

Memoriæ excellentia. Item de reminiscētia. Sepulchra legisse, quid sit. Memoria uel intentæ uel remissæ ratio. Quintilianus & Maro declarantur. Plutarchi locus restituitur ex uita Iunioris Catonis. Cap. XV

Memoria, necessarium maxime uitæ bonum, & thesaurus eloquentiæ, ac tantquam lumen aliquod, res est ex omnibus partibus animi maxime delicata & fragilis, in quam primum senectus incurrit: sæpeq; ut Plinius inquit, tentatur deficere, & meditatur, uel quieto corpore ac ualido. Somno quoq; serpente computat, ut inanis mens quærat, ubi sit loci. Immo uero hinc adagioni occasio data, ut eum qui memoria sit nulla, sepulchra legisse dicamus. Nec sepulchra legēs, inquit apud Ciceronē Cato, uereor (quod aiunt) ne perdam memoriā. His enim ipsis legendis redeo in memoriā mortuorum. Est profectō huius potentie natura miranda. Subito uetusta ex longiore interuallo reuocata ingerūt sese, atq; exhibent, interim sponte, interim id ipsum agentibus nobis, ac meditantibus, sæpe & interquiescētibus: Excidunt quandoq; proxima, inhærent affixa, quæ uetusta sunt, hesternorū obliti, acta pueritiæ in digitos mittimus. Quod requisieris, altius illatebrare se atq; recedere animaduertitur: mox aliud agēti reddit se, atq; offert. Nec manet semper memoria, sed aliquando ueluti postliminio redit. In quibusdam animalū propè nulla. Ceruario quamuis in fame mandenti, si respexerit, obliuionem cibi subreperere aiunt, digressumq; aliud quærere. Inter nos uero quibusdam tanta, ut nihil nō ipsidem uerbis reddatur auditum. Hanc in se ipso eatenus florenter excelluisse scribit Seneca, ut non ad usum modo sufficeret, sed in miraculum usq; procederet. Nam duo millia nominū (inquit) recitata, quò ordine erant dicta, referebam: ducentos quoq; uersus, ab ultimo incipiens recitabam. Docilitatis partes sanè, ut ex Græcis tradunt aliqui, tres uidentur: anchinoæ, id est solertia, memoria, oxytes. Est autē memoria, eorum quæ quis didicit, conseruatio. Oxytes, mentis intelligitur celeritas. Anchinoæ uero, ubi ex his quæ didicimus, etiam quæ non didicimus, ueniamur: quam Fabius, mentis agitationem uocauit. Aristoteles sexto Moralium, anchinoæ ab ebulia, id est consultandi præstantia diuersam facit: quoniam nam sit anchinoæ eusto chia quædam, id est coniectandi excellentia. Memoria uim ad miratus M. Tullius, insigne putat diuinitatis argumentum: Quid est, inquit, illud quod meminimus, aut quam habet uim, aut unde naturam? non est certe nec cordis nec sanguinis, nec cerebri, nec atomorum. Anima sit, animus ignis ue nescio. Nec me pudet, ut istos, nescire, quod nesciam. Quicquid sit, iurare esse diuinum. Quid, obsecro te, terrane tibi, aut hoc nebuloso & caliginoso cælo, aut fata, aut concreta uidetur tanta uis memoriæ? An capacitatem aliquam in animo putamus esse, quo tanquam in aliquod uas, ea quæ meminimus infundantur? Absurdū id quidem, Qui enim fundus, aut quæ talis animi figura intelligi potest: aut quæ tanta omnino capacitas? An imprimi quasi ceram animum putamus: & memoriā esse signatarum rerum in mēte uestigia? Quæ possunt uerborum, quæ rerum ipsarum esse uestigia: Illud uero ex philosophorū scholis dignum relatu quoq; Memoriā esse aliud, & aliud reminiscētiā. Nam est & in brutis memoria, unde & prudentiam quoq; habere, in philosophia prima colligit Aristoteles, uerum imperfectam, sicut & memoriā. In hominibus enim tantum est reminiscētia. Ea uero est discursus rerum cum ratione ab uniuersalibus ad particularia, & à remotis à sensu. Vel indeptio, ac recensio eorum, quæ in se memoria seruarit, memoriæ plerunq; uegetandæ gratia. Alexander Naturalium quæstionū tertio, Reminiscētia, inquit, est ex perseruatione imaginis peruestigatio, quæ corpori cohæserat alias, cui anima inest sensura. Sexto Naturalium Auicenna scribit, Cognoscere aliquid sibi fuisse, quod iam sit abolitum, in homine tantum est, & in rationali potestate. Memoria uirtus ex quorundam sententiā duplex uidetur: facile percipere, diu retinere. Illud, ex

humecta contingit natura, hoc ex sicca. Inde euenit, ut nonnulli facilius discant, quam percepta custodiant. Alij uerò secus, ut ad humiditatem uergunt, uel ad siccitatem. Et propterea Aristoteles, οὐ γὰρ οἱ ἀνθρώποι εἰσι μνημονικοὶ καὶ ἀναμνηστικοὶ, ἀλλ' ὡς τὸ πολὺ μνημονικώτεροι μὴ οἱ βαρύτεροι, ἀναμνηστικώτεροι δὲ οἱ παχέας καὶ ἐμβαθεῖς. hoc est, non in eisdem memoria uiget, ac reminiscencia: sed plurimum ingenio tardi memoria ualent, dociles autem reminiscencia. Cuius ratio est, ut inquit Thomas, quia diuersæ hominum habitudines ad animæ actiones ex diuersa proueniunt corporis dispositione. Videmus autem ea, quæ difficulter ac tardè impressionem recipiunt, ualidè perseueranterq; eam dem custodire, ut est lapis. Quæ uerò nullo admittant negotio, haud pertinaciter retinere, uerum tota facilitate remittere, ut cæra, aut aqua. Et quia nil prorsum aliud memoria est, quam perceptorum retentio constans: inde est, quod hebetium adminiculatio firmiorq; memoria est. Acutorum uerò ac uelocium imbecillior, ac magis lubrica. Cæterum in ijs reminiscencia longe præcellens. Cōmonendi uerò parte hac legentes sunt, Aristotelis sententiā ad uerbum ferè ab Plutarcho in uita Catonis Iunioris exscriptā, sed ab interprete ita corruptam, ut quo discerniculo memoria ab reminiscencia seiungatur, haudquaquam uideatur peruenisse. Galenus post Hippocratè summus artis medicæ in Microtechnæ, cerebrum tenuitatis contemperatæ esse memoriæ fomitem, causamq; præcipuam arbitratur, quoniam crassiore parte illa, obrepit obliuio, qua humidior item hebescant sensus, sicciore autē euadant liquidiores. Vnde apud Cæcilium in Epicleto: ita ne Antipho proflua fide, itan̄ est immemoris, itan̄ est madida memoria? Porro Auicenna item sexto Naturalium tradente, egregia illis suppetit memoria, quorum animæ multis non distrahuntur moribus, nec conuellitur cogitatio. Quæ res planè efficit, ut pueri, quamuis humidioris sint naturæ, pertinaciter tamen retineant, quæ imbibierint. Simul & propter motus uehementiā, ut adijcit beatus Thomas, Nam & quæ miramur, amplius memoriæ adglutinantur affigunturq;. Admirantur autem ferè omnia pueri, ut quibus noua sint ac insolita. Hoc uerò est quod significat Quintilianus, ubi natura esse nos tenaciores ait, eorum quæ à teneris annis imbibimus. Contrà uerò in senioribus, redundante humoris ui, contingit memoriā esse nullam. Sed & timetibus excutitur memoria, propter frigiditatem humores congelantē, quibus coeuntibus concrecentibusq;, nulla recipi impressio potest. Quod autem Aristoteles ait, Esse memoriā præteritorū tantum, quoniam quæ adsint, uel sentire dicamur, uel scire: aduertendum est, id ad perceptionē nostram referēdum uideri, qui sensimus prius, uel percepimus, siue præsens id sit, siue non. Etenim recordari possumus non eorum modo, qui iam naturæ concesserint, sed superstitum quoq;, sicut & sui ipsius meminisse aliquis dicitur: unde illud est Virgilianum,

Nec talia passus Vlysses,

Oblitus ue sui est Ithacus discrimine tanto.

Augustinus, ne hoc item tacitum prætereamus, modo esse memoriā scribit animum, modo uentrē animi, cuius aula sit ingens & oppidū quā admirabilis. Idem nunc memoriæ cauernas nuncupat, nunc antra, uel etiam sinus.

Reminiscenciā quibus rationibus induxerit Plato. Item de memoria quæpiam. Notio quid, seu prolepsis. Animos fuisse ante corpus, an sentiat Aristoteles. Omnia orta occidere, quomodo intelligendum. Mnemosyne cur Musarum mater.

Cap. xv i

Quoniam uerò pro uirili ex antiquorum decretis de memoria prolubauimus nonnulla, quæ legentibus futura & uoluptati rebamur & emolumento, reminiscenciā quoq; breuiter attigimus: quod uerbum ἀπερόκαλοι nescio qui, ut culpatus, esse opinantur nouitatis duræ & illepidæ, hac præsertim significantia: nunc subiit, facturum me non absurdè, si Platonis eminentissimi philosophi sententiā, illi quidem duplariā, hisce adnotamentis subrexiuissim: quam tamen exagitant plurimū Peripateticæ scholæ, explodunt & Christiani patres, ut planè simulariā. Quibus nos & parte hac, & reliquis omnibus calculum adijcimus nostrum, id demum asserturi, quod ab illorum scitis ne latum quidem unguē fuerit abiunctum, ne quis protinus litem meam facere opinetur me; præfati tamē id, si quis eius philoso-

phi

phi sensa, rationesq; amplius libret, exploratiusq;, risu haudquaquam uisum iri dignas, quod ex tritio suspicantur pleriq; philosophiæ mysterijs seminiati, neq; hoc nomine condigni satis, qui tantum uirum cenfuræ suæ supercilio tumentis onerosoq; subijciant. Verum relictis ijs, uideamus quid de reminiscencia apud illum astruat Socrates. In Philebo igitur, motum communi corporis & animæ affectu factum rectè appellari sensum putat. Sensus uerò conseruationem, dici aptissime memoriā. Verum ab hac discrepare reminiscenciā: eo quidem præcipue, quia quoties quæ cum corpore passæ est anima, eadem sine corpore in se ipsa resumens animaduertit, tunc reminisci eam asseramus. Quin etiam quando memoriæ passæ iacturam, deinde uel sensu uel disciplina monente, eam iterum reuocat in se ipsa, reminisci putatur. Sed & in Phædro apertius paulo: Oportet, inquit, hominē intelligere secundum speciem, ex multis procedentibus sensibus in unum ratiocinatione conceptum. Hoc autem est, recordatio illorum, quæ olim uidit anima nostra cum deo perfecta, & illa despiciens, quæ nunc esse dicimus, & ad id quod uerè est, sursum reflexa. In Phædone porro fufius astruit, disciplinam nostram non esse aliud, quam reminiscenciā: quia uixerint animæ antè corpus. Duabus uerò præcipue rationibus dogma hoc corroboratur. Prius quidem, quia rectè interroganti, sæpe uera de ijs quæ nunquam didicimus, respondemus. Nec uerò fieri ullo modo posse, ut à pueris tot rerum atq; tantarum insitas & quasi consignatas in animis notiones, quas γνῶσις uocat, haberemus: ni animus ante quàm corpus intraret, in rerum cognitione uigisset. Quum notionem dico, siue prolepsin, intellige ex Boethio in Topicis, Intellectum quandam, & simplicem mentis conceptionē, quæ ad res plures pertineat à se inuicem differentes. Deinde quoniam ex notitia eorum quæ sentiunt, subita quadam abstractione in notitiam ascendimus idearum, ceu cognoscendo hæc æqualia in ipsius æqualitatis cognitionem, ubi cognoscimus deficere hæc ab illis, atq; adniti similia fieri: quumq; id agamus per omnem uitam, necesse est, ideam ipsam ante ortum nos habuisse: neque enim perfectæ rei notitiam subito ex imperfectis accepimus. Cæterum adnectamus ijs, quæ uir doctissimus aduersus Platonis calumniatorem libro tertio, ingeniose apteq;, ac ut Græci dicunt ἰσοβολως, scribit Bessarion: ut intelligamus philosophum hunc reminiscenciæ assertionem non frustra esse adortum. Ratio, inquit, reminiscendi, aut recordandi illa Platonis per generationem non contemnenda est, ut aduersarius putat. Quis enim immortalem atq; æternam statuens animam, & longe ante corpora præexistentē, negare possit eam scientiæ plenam esse: & rerum omnium intelligibilium species in sese habere? Obluisci autē earum, quum corpori unitur, ob nimium materiæ fluxum. Rursumq; doctrina & studio atq; exercitatione reminisci, nec nisi prouecta iam ætate fluxu materiæ uel cessante iam uel potius restuete. Nam & philosophus Arabs Auerrois agentem intellectum, quem unicum omnibus, & immortalem tribuit, censet omnium specierum, ut sic interim uerbo abutamur, semper plenissimum esse, semperq; adeptum esse: sed quatenus corpori coniunctus est, per uaria phantasmata uariè intelligere, quin etiam aliquando quidem intelligere, aliquando uerò minime. Nec sanè Aristoteles ipse ab huiusmodi opinione reminiscenciæ longius uideatur abesse. Quippe uerba illa ex septimo Physicorum ad hunc etiam sensum accommodari possunt: ut scilicet omnibus sedatis perturbationibus, siue affectibus prauis, sublatiq; impedimētis incipiat anima scire & sapere. Scientiæ primæ acquisitio, inquit, non est generatio: scire enim, sapereq; dicimus, eo quod quæ uerit & constitit intellectus. Ad quiescendum autē nulla est generatio, nulla enim mutatio est. Tabulæ autem illa si militudo non ad simpliciter esse intellectus referenda est, sed ad corpoream actionē, ad quam intellectus perinde se habeat ac tabula, in qua nihil scriptum. Nihil enim cognitionis phantasmataræ possidet, sed in potentia est ad cognoscēdum per phantasmata. Aut ad scientiæ primæ acquisitionem per quietē & constantiam intellectus illa tabellæ ratio referri debet, quam reminiscenciæ nomine Plato significat. Nam respectu quidē speciei ipsius refertus semper scientia est intellectus, neq; aliter Aristoteles, quam Plato hac de re sentit, quod & Auerrois comprobatur Commento quinto, super tertio De anima libro. Porro uixisse ante corpus animas, Origenis dogma est, quum sæpe alias, tum τῶν ἐρχῶν tertio confirmatum. Platonici decreti meminuit & Boethius: Quod si,

I 2 inquit

inquit, Platonis Musa personat uerum, quod quisq; discit, immemor recordatur. Sed & Hieronymus significat, ubi ait, Philosophorum scitis contineri, discentias esse reminiscencias, quin Naturalium primo Macrobius, Si animæ (inquit) memoriam rerum diuinarum, quarum in cælo erant conscia, ad corpora usq; deferrent, nulla inter homines foret de diuinitate dissensio. Sed obliuionem quidem omnes descendendo hauriunt, aliæ uerò magis, minus aliæ. Hinc est quod quæ apud Latinos lectio, apud Græcos ἀνάμνησις uocatur, id est repetita cognitio: quia quæ uera discimus, ea recognoscimus quæ naturaliter noueramus ante, quam materialis influxio animas inebriaret. Ea nãq; non uidet animus, quum repente in tam insolitū, tamq; perturbatum, ut Cicero inquit, domiciliū immigrauit. Sed quum se collegit atq; recreauit, tum agnoscit ea reminiscendo. Animos tamen ante corpus fuisse, haud sentire creditur Aristoteles, quamuis corrupto corpore, uti quibusdam placet, perpetuos demonstrat ac immortales, nec inficiatur, Omnia in ortum prodeuntia occidere. At ortos esse animos, id non pernegat: quippe gigni atq; oriri & creari, idq; genus alia ex materia potentia prodire ueteribus inuebant. Animos uerò de materia non educi potentia, liquet: quoniam ubi in utero corpus humanum uergetrice ac sensili anima perfectius euaserit, tunc ex nihilo innascitur animus, ac productus affunditur. Nam primo De animæ historia, sic cõperias scriptum: Intellectus, inquit, innasci uidetur, substantia quædam existens, nec corrupti: nam hebetatione quam senio contingere, dilucet, corrumpere. Verum non eo obtingit senectus, quoniam passa sit anima: sed id, in quo. Et mox: Intellectus, inquit, diuinius quiddam est forte, ac impassibile. ubi pro intellectu anima, dici intellectum interpretantur: quando de potentijs minimè agitur inibi, uerum de anima tota. Quod autem adiecit, forte, ad modestiam referunt, propter multos, aut quia necdum plenè erat demonstratum. Suffragari & magnitudo rei potest, ac sententiæ nouitas, nec scholis trita. Quoniam uerò Platonis reminiscenciæ satisfecimus, adijciamus de memoria illud quoq; Pythagoreos tradi, uegetandæ exercendæq; memoriæ gratia, quod quoq; die dixissent audiissent, egissent, uespere solitos commemorare. Quod à M. Tullio item relatum scio. Plutarchus uerò in Commentariolo περὶ τῆς μνήμης ἀγωγῆς, nil prius memoria exercendum in pueris, scribit, quod ea sit eruditionis προμάχου, id est proma quædam cella thesaurusq; quo argumēto, confictum ueteribus, Musarū matrem dici Mnemosynem.

Puteal quid sit apud Persium & Horatiū. Statio dicta ὕψηλον. De puteulis, putearijs, terræ conijs. Perpenditur locus Senecæ in Thyeste. Interim quid tereulis, celonium, ciconia, puteos aperire.

Cap. xvii

Vid sit puteal apud Persium & Horatium, non ferè uideo inter grammaticos constare, immo partim eorum commentitia sunt, quæ à plerisq; afferuntur in album, partim quæ anchoram ne sacram quidem habeant qua subsistant, & conuellentium reflatu contemnant. Nos quod ad eam rem indagine uaria uenati sumus, iam hinc promemus: si poetarum prætexerimus uersiculos, & fluctuantes interpretum sententias. Persius igitur sic:

Si puteal multa cautus uibice flagellas.

Alter uerò sic:

Forum putealq; Libonis

Mandabo sicis.

Audio quosdam scribere, puteal, prætoris tribunal subselliumq; esse. Acron refert, esse locum ad quem conuenirent foeneratores. Porphyrio, sedem fuisse prætoris prope arcum Fabianum, ita nuncupatum, quia à Libone illud primum tribunal & subsellia collocata fuerint. Est qui interpretetur dici puteal, quod ibi creditor debitori dans bona, tanquam in puteum mittit. Ego uerò in ueterum libris comperio, in comitio in gradibus ipsi ad læuam curiæ, fuisse Aetij Nauij statuā, capite uelato, quo in loco is cotem nouacula disciderit: qui locus, inquit Dionysius, uocatur à Romanis puteus, ubi ara est subterranea. Cicero autem in Diuinationibus: Cotem, inquit, & illam nouaculam defossam in comitio, supraq; impositum puteal accepimus. Est uerò puteal, sicuti apud Iu reconsultum obseruauimus, Pomponium, Digestis de actionibus emptorum & uenditorum, quo putei operiuntur: hoc est, ueluti umbella quædam aut petasus, qualè pyramidibus impositum, Plinius scribit: qualisq; in Patauino uisitur foro concinnè fastigatus, præterq; plumbeis inductus tabellis. Inibi uerò iudicia exerceri solita, neminem

puto

puto latere, quum locus is in comitio foret, quod inde appellatum Varro scribit, quia illuc coirent comitijs curiatis & litium causa. Puteal hoc non omisit item Ouidius, Si puteal, Ianumq; times, celeresq; calendas. Et Horatius item alibi, Roscius orabat, sibi adesses ad puteal cras.

P. Victor in regione Urbis octaua, puteal cõstituit Libonis & Ianos duos, qui (inquit) locus erat mercatoribus frequens. Inuenio in Græcorum thesauris, fuisse in Attica iuridicando stationem, siue iudiciale forum: quod diceretur ὑψηλον, id est in puteo. In eo causæ reorum agitabatur, qui cædis inuoluntaria semel accusati, rursum sponte admissi facinoris iudicium subirent. Erat uerò in mari locus is & forma iudicij inuitata. Naui illuc uectabatur reus, ex qua etiam causam dicebat ita, ut nusquam terram attingeret. Immo nec ullis anchoris nauigiū licebat infrenare, nec pontem mittere. In Exquilijs præterea, uel ultra potius, ut Varroni placere animaduerto, Romæ locus publicus erat, quem Puteulos uocabant: quoniam illic esset sepulchrū miseræ plebi. Quod in Sermonibus Horatius significat, & Acron exposuit: nam eo in loco ustrinas fuisse publicas, scribit Porphyrio. Antiqua uerò sepulchra in puteorum morem solita excuari, non latuit Pompeium Festum, unde & inflexum puticulorū nomen, liquet, ni cõiectet quis, quod inibi computrescerent cadauera. Putearios uerò à Plinio dici puteorum excuatores, multos scire arbitror. Eos Græci φρεωρύχους uocant, aut etiam φρεωρύχους. Phyllylius drama concinnaui, cui titulus Phreorychi fuit. Apud quem obseruatum est, puteariorum instrumentum dici tereulin. Puteum fodit, in mathematicum concinnatur, prouerbiali facie, quando hoc genus ex puteorum umbra cæli medietates captat, id est τῆς μὲν οὐρανίου, quod σκιοθηρῆν dicitur. Phreata sunt item pocula ingentia. Organon, quo ex puteo hauritur aqua, celonium inuenio appellatum. Ciconiam quidam Latine dicunt. Puteos aperire, positum eleganter apud Iu reconsultos pro excuare. In puteorum autem aperiendorum ratione coria terræ obseruari solere, præcipiunt eruditores, quo uerbo tectoria & statumina quædam crassiora, quibus item alia & alia subsunt, significari, certum est. Nam in parietum structura, coria dicuntur Vitruuio, quæ circulus pullatus plebeia uoce cursus nuncupat. Postremo in hac puteorū mentione adnotanda est Strabonis historia. Qui Danaï filias scribit, summa solertia apud Argos adinuenisse puteos, quum ciuitas ea in loco iaceret arido, testante id ipsum Græco uersu,

ἄργυρον ἀνυδρον ἐὼν δαυδαί θεσαν ἄργυρον γινυδρον.

Argos aquis uacuum Danaæ struxere redundans. Hoc uerò non ut reconditum huius loco impegimus: sed ut opem Senecæ ferremus, quem etiam in leuiores, quæ uel infra plebeiam sunt eruditionem, quod pudendum est, implicat potius, quam explicant quandoq; interpretes. Est in Thyeste uersiculus hic,

Timentq; ueterem nobiles Argi sitim.

Inibi interpretes, Veterem sitim, ne iterum tanta ueniret siccitas, quanta fuit tempore Phaethontis. Ex errato tam futili coniectare iam quilibet potest, quid deniq; in eiusmodi ex chartabulis studiosus lector sperare possit, etiam si lactis gallinacei haustu subinde promittunt, & quoniam de puteis mentio est, tanquam ἀγαμεινόνα φρέατα, sed quæ uel carie ipsa sint cariolora.

Agelilaum rectè legi apud Lactantium inter Plutonis cognomenta. Lagetas Pluto cur, & leptynis. De orco, & orcinianis, & thynno pauca, & hypogastrijs. Horcinus quid. Cur Summanus. Sunium quid. Item de Apolline & Plutone plura. Agyieus columna. Agyiatides aræ, uel Therapnæ. Interim φοιβώλειον quid. Pheben poni pro aqua. Agyia quid. Opsophagus Apollo. Sorani Hirpini cur. Tranquilli locus in Augusto de Foede liberta.

Cap. xviii

Lactantius inter Christianæ ueritatis assertores eloquentia maxime illustris, Diuinarum institutionū primo, sic scriptum reliquit: Ergo illud in uero est, quod regnum orbis ita partiti sortitiq; sunt, ut Orientis imperium Ioui cederet. Plutoni, cui cognomen Agelilao fuit, pars Occidentis obtingeret: eo quod plaga Orientis, ex qua lux mortalibus datur, superior, Occidentis autem inferior esse uideatur. Sic ueritatem mendacio uelauerunt, ut ueritas ipsa persuasioni publicæ

i 3 nihil

nihil denegaret. De Neptuni sorte, manifestum est, cuius regnum tale fuisse dicimus, quale M. Antonij, cui totius orae maritimae potestatem senatus decreuerat. Haec tenus ex Laetantio. In cuius uerbis nil non elegans & excussum. Non desunt tamen (de doctioribus loquor, proindeq; haud naso suspendendis) qui uilitigent, interpolatamq; lectionem arbitrati, uelut munus fundi suburbanii instar studio sis allaturi, ubi scribit au-
 stor, Plutoni fuisse Agelilao cognomen, dispartita prorsum nihili (ut ipsi censent) di-
 ctione, pro Agelilao substituant reponuntq; Agathilyum, ueluti bona soluentem, aut
 Agelastum, quod tristem nobis indicat, ut qui rideat nunquam. Horum ego studium
 in propaganda bonarum artium eruditione ita laudo, ut etiam admirer. Nec enim qd
 xpo fuerit unquam placet, ut lectum apud Sophoclem est, aut bene doctis ἀντιμαχου
 me parare, aut diasyrtica orationis stropa hunc illum mordicus proscindere. Maxi-
 mum porro Thraseam crebro dicere solitum accepimus, Qui iustia odit, homines odit:
 quoniam sit omnibus error familiaris. Proinde Timaeum historicum legimus ita pro-
 scissum a posteris, uti ex allatrandi studio cognomento obtrectatoris foede sugilletur.
 Eiusmodi curam si studiosissimus quisq; ita affectaret, ut imitaretur: bene utiq; de lite-
 ris, Barbarico assultu magna parte concussis demutatisq; sperandum foret. Modo id
 insurrari paterentur, Lynceo quidem minutissima quaeq; expenderent, uerum pensi-
 culatius suo uterentur iudicio: nec ita amarent, ut si usus ac ratio sic ferant, allidere ne-
 queant. Caeterum redeo ad Laetantiu, apud quem nil uideri interpolandum, aut obelo
 confodiendum, mox liquebit. Sed asterisco illustrandum potius, modo ne ἀναβολῶν
 interim obdormiscamus. Inter cognomēta igitur Plutonis etiam Agelilaum fuisse, no-
 runt (opinor) qui Graeca solertius paulo rimantur: nam ne cui in hac re aqua haereat, &
 Tenediorum libertatem securi praecidamus tenedia, apud Callimachum legitur,
 φοιτῶσι μεγῶν ἀγασίλων. hoc est, ad magnum tendunt Agelilaum. Quem locum
 exponētes grammatici, & Methodius in primis, etiam etymia ratione id comprobant,
 εἰρηται δὲ, inquit, παρὰ τὸ ἄγασίλον, ἀρχὴ γὰρ τῶν θανόντων. sic nuncupatur,
 quod populos ducat: est enim mortuorum imperator. iam haec apertius narrantur, quam
 ut haesitationi locus omnino reliquus fiat, nisi quis optet εἰς οὐρανὸν πρὸς ἄστρον, quod est
 in caelum sagittas excutere, aut ex harena funiculum necere. Verum adeo refractarios
 non arbitror, ut ordiantur, quod Plutarchus inquit, πῶς σκια καταμετρεῖται, id est um-
 bram metiri: quando in Dipnosophistis Athenaeus ab Aeschilo Plutonem dici Ageli-
 laum scribit. Sicuti in Pythijs ab lyricorum facile principe Pindaro, laetas dicitur ra-
 tione consimili, ἐπὶ πάντας ἄγασίλους, siquidem eius pontificio subiiciuntur omnes,
 Pindari carmen id est, λαγέπυ γὰρ ποὶ τέρωνον δέρεται.
 Vocant item Leptynin Plutonem: sed Proserpinæ cognomen id adoptant alij, quonia
 morientium attenuet corpora. Verum & anima sic ualet nuncupari, quia pretenuis sit,
 ac uelut aerea. Ad inferni porro regis cognomentum alluisse uideri potest Attelana-
 rum Poeta, ubi ait, Orcus uobis ducit pedes. quo significatur admoueri iam
 lineas, & letifera ingruere pericula. Quod oblique in Romanum senatum quandoque
 pronuntiatu legimus, cui Nero, tanquam orcus erat infestissimus, eumq; ordinem sub-
 laturum se quandoq; de republica crebrius interminabatur. Orcum uero dici Plutonē
 puto, neminem later: nam inde M. Tullius consceleratissimum Verrem, omnis diuini
 humaniq; iuris corruptorem, qui sacra publica priuataq; hostiliter depradaretur, ac in
 omnem aetatem & sexum indiscriminatim debaccharetur, Orcum alterum appellauit.
 Sed & Orcus thesaurus, pro Catonio, hoc est inferno, ab eruditis dicitur: sicuti Naeui-
 us epigrammate attestatur illo, quod sibi met uiuens concinnarat:
 Itaq; postquam est Orcio traditus thesauro,
 Obliti sunt Romae Latine loquier.
 Orci tamē legebat Minutianus Caecilius in libro De orthographia. Hinc illud elegan-
 ter a Varrone dictum Rusticae rei primo, de pestilentibus locis: Etenim ubi ratio cum
 Orco habetur, ibi non modo fructus est incertus, sed etiam colentium uita. Ex hac item
 doctrina Valerio Martiali, orciniana sponda, pro sandapila ponit, siue pheretro. Sunt
 tamen qui non ab Orco, id est Plutone: sed ab ἔρκω, quo septum significatur, quod &
 orcana dicitur ab ἐρκω, nomen id deducant, & capulum siue thecam ex impolitiōri-
 bus

bus lignis, aut etiam uiminibus cōtextam compactamq; autument signare: quod si est,
 aspirabimus prima: nisi quod in Oratore aliud Ciceroni est uisum. At Valerius Pro-
 bus flatilem admittit. Martialis uersus hi sunt,
 Vocet beatos, clamitetq; felices,
 Orciniana qui feruntur sponda.
 Orcinos libertos Iureconsulti ipsius testatoris interpretantur, qui iam sit in Orci fami-
 liam ascriptus, & in peculio Proserpinæ connumerandus. Hoc, inquit Vlpianus Dige-
 storū uigesimo sexto, in omnibus Orcinis libertis locum habet, testamento manumis-
 sis. Et haec directa nuncupatur libertas, quam dominus statim contribuit, sicut obliqua
 uel fideicommissaria, quae danda mandatur haeredi. Caius tamen Orcinius Romanus
 cuius in Oratione pro Cluentio est apud Ciceronem. Orcum ab urgendo dici, Pom-
 peius Festus asseruit: quod in interitū omnia praecipitet. Propterea de eo Claudianus,
 O maxime noctis
 Arbiter, umbrarumq; potens, cui nostra laborant
 Stamina, qui sinem cunctis & semina praebes. Sed & Papinius:
 O cunctis finitor maxime rerum,
 At mihi qui quondam causas, elementaq; notam,
 Et fator. Nam & Ouidius,
 Tendimus huc omnes, haec est domus ultima cunctis.
 Sunt qui thynnum iam grandiore horcinum uocent, maximum tēro cete. scribit Ar-
 chestratus prope Samum capi thynnos uisenda magnitudine, quos horcinos uocent
 quidam. Est autem thynnus uelut marinus sus, quando glandibus pinguescit. Laudan-
 tur in eo, quae hypogastria uocantur. Porro quum Plinius Naturalis historiae secundo
 scribit, diurna fulmina Ioui a Romanis ascribi, nocturna autē Summano: sicuti & quar-
 to Ciuitatis diuinae cōprobat Augustinus quoq;: intellige item eo nomine Plutonem
 ex Martiano De nuptijs Philologiae libro secundo, quē ita nuncupant, quasi summum
 deorum manium. Summanum in fastigio Iouis optimi maximi de caelo tactum fuisse,
 in Diuinationibus Cicero scribit. At Plautinus ille Curculio: Quia (inquit) uestimē-
 ta, ubi obdormiuerim ebrius, summano: ob eam rem me omnes Summanum uocant.
 Summanus qui nam sit deus, addubitasse uidetur Ouidius, quum Fastorum sexto, deci-
 motertio calendis Iulias templum illi sacratum scribit,
 Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur
 Tunc, quum Romanis Pyrrhe timendus eras.
 Summum uero ad Summanū pertinet nihil: id uero est teli genus Diodoro, quo ab Spi-
 throbate Persa uulneratum scribit Alexandrum. Plutarchus in libro πρὸς τὸ εἶναι δὲ λ-
 φθῆς, quod equidem scitu arbitror dignum, Apollinis nomine summum accipit deum,
 qui unus sit ac simplex: ac propterea dici Apollinem, quasi multitudinis nescium. No-
 bis enim aggregatio ex diuersis & omnifaria, ac uelut panegyrica, peculiaris est. quod
 est, Vnum esse oportet. Proinde Phoebum item nuncupant, uelut purum syncerumq;
 hoc namq; ueteribus indicat uerbum id, unde & Thessali sacerdotes diebus nephastis,
 αὐτὸν εἶναι ἔρκεν τὴν ἑξῆς τριβοντας φοιβονομεῖσθαι dicunt, id est ipsos exodia secum at-
 terentes puritatem consequi. Vnum quippe syncerum est, mixtione autem unius cum al-
 tero pollutio confurgit. φοιβάζειν, abluere signat utiq; aut aquis purgare, unde & Phoe-
 be, aquam indicat, sed & purum quodcūq;. Diogenem quendam Tarsensem scribit
 Strabo, tragœdias solitum ἔρκεν φοιβάζειν, id est (ut ego interpretor) uelut quodam instin-
 ctum oraculo effundere, argumento posito. Nam & φοιβάζειν, uaticinari est. Apud He-
 rodotum historia quarta, Phoebolampus dicitur, à Phoebo instinctus, φοιβόλαμπος.
 Esse porro immutabile, quonia mutabilitas & corruptio sum agnoscat deum, uel dae-
 mona potius: inter quos diuersitatem, nominum praecipue, colligi argumento. Alter
 enim Apollo nuncupatur, Pluto reliquus. Ille Delius, hic Aidoneus: ille Phoebus, hic
 uero Scotios. Apud illum Musæ, ac Mnemosyne: apud hunc Lethe, ac Silentium. Ille
 Theorios, & Phanaeus: hic autem νυκτὸς ἀιδίας, ἀβρυγῶδο τε ὑπνοῦ κοίρανος, noctis
 aeternae ac inertis somni dominus. Sed utriusq; interstitium graphice Stesichorus hisce
 uersibus exprimit, quibus inuicem eatenus dispescuntur diuaricanturq; quantum Hy-
 panis

panis Veneto distat ab Eridano. Alterum enim lusus cantusq; amare scribit; alteri curas & suspiria forte obuuisse,

Μαλιστα πικρῶς ὡς ἑλὲι μολπῆς τε ἀπὸ Μου,
καὶ δὲ τε συναχθῆς τε ἀιδῶς ἔλαχε.

Apud Platonem, providentiam diuinam ad separatas animas præcipuè pertinentem Plutonis nomine significari putant, quæ puras animas honorum suorum perpetuis illecebris rapiat a deo peruiniciatq; ut nostra hæc haud repetant amplius. Probat autem Plato, animas penes Plutonium ideo arctissimo, Gordianoq; implicitas uinculo teneri, quoniam amatorio implicentur affectu, quem esse cæteris omnibus potentiorum nodum, in conuiuio & legibus comprobatur idem philosophus. Apollinem deniq; ut Alexicacū, colere ante ianuam, ueteris fuit moris. Certè Agyieus columna dicebatur inibi surrecta fastigataq; ei sacra deo: sicuti aræ quoque, quas Agyiatidas, quidam Therapnas nuncupant. Est autem Agyia, quæ communi loquutionis proprietate ἄγυις uocatur, id est uicus. Scitu dignum illud quoq; apud Eleos cultum quandoq; Apollinē Opfophagi cognomento, uelut gulonem dicas. Eius meminit Polemo, in ea quæ ad Attalum, epistola. Plutonium Soranum item nuncupatū, obseruauimus: ex quo & Hirpinos dici Soranos animaduertas, ueluti Ditis patris lupos: tum quia is deus inibi coleretur, tum quod raptu uiuerent ex responso. Quia uero Phœbe nobis sese ingessit hoc capite, illud adnotauero in transcurso: quam in Augusto Tranquillus, Fedem appellat luliæ libertam: ab Dione in Augusti rebus, φοιβίω, id est Phœben, nuncupari duobus locis. Scribunt illud quoq; Græci, Plutonium dici Eubulum, & Eubulea, quod mortalibus consuleri optime uideatur, curis ac laboribus coronide impacta feliciter. Dicit & Clymenon, quia sit causa τὸ κλύειν: nam esse uocem, ictum aeris, Aerem uero, qui animas excipiat nuncupari ἀέτω, ἢ τὸ ἀεθεῖς, ex obscuritatis ratione.

Quid sit apud Varronem postulatio.

Caput XIX

Aeterum illud obseruationis non utiq; incuriosæ, quod apud Varronem De lingua Latina libro primo, sunt qui Postulationem dici Plutonium credant, a postulando. Varronis uerba, si quis requirat, apposui. In eo loco de hisse terram, & id ex senatus consulto ad aruspices relatum, esse responsum, deum manium postulationem postulare, id est ciuem fortissimū eodem mitti. Hactenus undecūq; doctissimus Varro. Quia in parte, quod bona uenia dictū uelim, si quis amplius ab opinione ista standum putat, ego utiq; longè aliter sentio: neq; enim expositio hæc ullis auctoritatibus tibi inibus, ut ita dixerim, fulcitur obfirmaturq;. Ad eas uero, ut ad anchoram sacram, in studiorum hoc genus ratione sæpe decurimus. Sed ne sim lingua largior quam re, conabor a paucissimis animaduersam difficultatē ita explicare, ut ne cæci quidem possint ab recto reuelli. Igitur apud Varronem libentius, postulationem legerim, quam postulationem: nisi quis per concisionem ita ueteribus solitum pronuntiarum cōtendat. Nam quod aliqui, stulionem legere uidentur, ni mendum exemplarium est, ratione caret: nec absurdum minus, quā si sambucam caloni aptaueris. Est autem postulatio, piaculare sacrum, quod fieri antiquitus consueuerat, ad auerruncandam deorum iram, facto prodigio aliquo, quod expiandum procurandumq; foret. Id ne quis ambigat, auctore M. Tullio cōprobatur. Eo namq; uerbo in quadam oratione bis est usus, in ea quam prætexuimus notione: prius sic, Exauditus in agro propinquo & suburbano est, strepitus quidem reconditus, & horribilis fremitus armorum: de ea re scriptum est, postulationes decretas esse Ioui, Saturno, Neptuno, Telluri, dijs caelestibus. audio, quibus dijs uiolatis expiatio debeatur, sed hominum ob quæ delicta, quæro. Alibi uero idem Cicero sic, Mouet me etiam in hac caritate annonæ, sterilitate agrorum, inopia frugum, religio Telluris: & eo magis, quod eodem ostento Telluri postulatio deberi dicitur. Iis opinor, luce clarius pater, qui sit Varronis sensus, quæq; lectio uera. Degustent modo hæc regustentq; bonarum literarum studiosi, tantum adsit nasus aliquis (ut est apud Horatium) fitebuntur, nos recte odoratos: nec nos sine rituali amore, aut plumbeo gladio aduersarium adortos iugulare. Nam historiam comparē, ac uerbum penè idem in utroq; auctore omnis ambiguitatis nodum exsoluere, opinor, omnibus & lippis notum & sonforibus esse. Sed ut plenius legitime in literariam se palæstram

stram insinuantibus fauentes promereamur, addamus & grammaticam rationem, quæ ipsa multum uideatur illatura lucis: dicitur a postulando, postulatio: quoniam turbata sacri cuiuspiam, aut ludorum ratione, ubi quid parum exploratè curiosèue obijissent: aut in re diuina, quid omisissimè ex ritu foret: per ostenta quæ mox paulo insequerentur, uidebatur numen, honoris instaurationem postulare. Id ita habere, Festi quoq; confirmatur doctrina, consimilia ferè tradentis. Fulgura, inquit, trium generū sunt, postularia, pestifera, peremptalia: postularia, uotorum aut sacrificiorū spretam religionem desiderant: pestifera, mortem aut exilium denūtiat: peremptalia, superiorum fulgurum portentorumq; significationem perimunt. Cecinna quoq; Seneca tradente, postularia interpretatur fulmina, quibus sacrificia intermissa aut non ritè facta repetantur. Quod autem interpretari uidetur Varro, Postulationem esse ciuem fortissimum: non ita accipiendum tanquam hoc planè significet uerbum id, quod absurdum foret: sed ea fuit aruspiciū explicatio, a quibus responsum erat, deum manium requirere expiatoriū quidem sacrum, quod est postulatio. Inde adiectum, cuiusmodi esset futurum id sacrificij genus, quauè hostia portentosus foret hiatus procurandus. Hæc ad obscurissimi loci illustrationem excogitata nobis. Quod si ex politioribus quispiā exactiore fultus ingenio, lectioneq; multipliciore instructior aduersum hæc quod promat, excogitarit, dabo manus, gratiasq; testabor. Sciolos autem ex triuio nil moror, quibus myrothecia hoc genus putent: arident amplius nugalia & psyrice: sed nil mirum, similem namq; habent labra lactucam. Et in trullificationibus arenato sibi nimium placent, quibus ex inopia ad gypsum aspirare, uel marmoratum non licet. Quod si rectè sibi consultum uelint, literario planè cedant foro, ac solum exilij causa uertant: quando uelut ad decoctorum loca reiecti, omnibus conspicui prorsum ac deridiculi sunt.

Opportunitatis in actionibus necessitas. Item de causa agente, ac suscipiente. Ingeniorum diuersitas unde sit. De fortuna, & fato. Itemq; de Cleanthe, ac Xenocrate. Aureis armis aduersus fortunam pugnare, quid sit. Cap. XX

Ingulis actionibus, inquit Proclus, aliud cōuenit, aliudq; tempus ad hoc uel illud perficiendum. Eiusmodi uero tempus est actionis cuiuslibet opportunitas, tanquam bonum atq; finem agētib; afferens & effectus. Quapropter Pythagorici primam quoq; causam, a qua omnibus bonum adest, opportunitatem nominauerunt: quippe cum omnibus, ut perfecta sint, largiatur: omnia deniq; sic coaptantur, dum causæ quidem perficientes ad perficiendum promptissimæ sunt susceptura uero ad participationē expergiscuntur, & illæ rursum potentiam porrigunt perficientem: hæc autem potentiam aptitudinis a natura susceperunt. Duplex enim potentia est, altera quidem agentis, altera patētis: & illa mater est actionis: hæc uero perfectionis est susceptaculū. His uero exactè perspectis, soluitur actitata inter doctores de ingeniorum diuersitate quæstio: undeq; enascatur maior in uno, quàm in alio profectus. Admirantur pleriq; eximiam in Platone ingenij fertilitatem, ac uim omnium capacem. Et rectè illi quidem, uerum quæ nam tantæ felicitatis excogitari fomenta possunt: Primum illa ipsa quam dicebamus, perficiens agens uè causa. Hæc autem ex summæ sapientiæ profluit præceptore. Maxima hæc & præcellens ad capeffendum ingenij cultum opportunitas, sine qua res ipsa decoquit ferè: præsto est & altera, Temporis fecundissima in doctrinis felicitas, qua non ferè alia feracior, siue excellentiū uirorum copiam, siue monumentorum spectes. Cæterum Platonem ipsum necdum attingimus. In hoc præstantis ingenij triplex afferri causa potest, humana, naturalis, diuina. Humana ex lege prouenit, educatione, consuetudine. Quod ad educationem attinet, pueros impuberes, a medicis certatim & philosophis obseruatum, si affatim distendantur cibis, nimiumq; somno indulgeant, hebetiores inde euadere, ac tardiores: quin & corpora fieri improcera, deteriusq; multo adolefcere. Id quod Varroni adnotatum quoq; in Logistorico est, quæ Capis inscribitur, aut De liberis educandis. Naturalem elementorum præstat, alimentorumq; diuersitas. Attingit hanc & Proclus, ubi necesse ait, conspiratu miro congruere naturam, intellectum, causas item diuinas. Has uidetur triplices intelligere, ex deo, damone, fato. Putat quidem Plato, ut a postremo ordiamur, cæli diuersa a diuersis tum stellis, tum dijs, id est angelis regi. Sed & identidem terras diuersis subesse

subesse uel dæmonibus uel angelis inferioribus. Quin & cælestium rerum studiosi, terræ plagas cæli zonas, urbes ascendentes accommodant signis. Propterea ingenij uim ex cælo item esse, ac stellarum positu & configuratione, colligunt. Quando ut scribit Manilius Astronomicôn quarto,

Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,

Longaq; per certos signantur tempora cursus,

Nascentes morimur, finisq; ab origine pendet.

Spiritus uero superiores nostris influere spiritibus, eo maxime probari argumento uidetur, quod corporum supernorū potestate, nostra subinde euidenter agitentur. Quod si spiritus illi in nostros agunt, agunt insuper & in corpora. Corporis uero humani affectio, undecumq; fiat, eatenus redundat in animam, quatenus tam comparato, quam naturali affectu sese mergit in corpus. Porro uim omnem atq; uirtutem, ad nos emanantem à superioribus in bonum tendere, astruunt eruditiores: uerum complexionis, siue rectius constitutionis, naturæ educationisq; uitio corrumpi. Hinc Saturni grauitatem in tristitiam, parsimoniam rigiditatemq; labi. Martis magnanimitatem in audaciam temerè sese periculis obiectat. Mercurialem industriam in uafricias ac uernilitates, Veneream charitatem in libidinem scdam. Dæmonum uero rationes ita distinguunt, ut supremorum esse comprobent contemplandi uirtutem, medianorū actionis solertiam, infimos ad concupiscentiæ bonum nos allectare. Verum ijs omnibus posse nos tum recte, tum perperam uti, & proinde consequi mox uel bona uel mala. Socrates, inquit Proclus, cum Alcibiade opportunè ad idem cōcurrit, huius opportuni congressus dæmon bonus causa extitit, opportunitatem Socrati conueniendi determinans. Verum qui ad hæc cælestia parum adhibent: quoniam sub cælo tanquam causa uniuersali, & Bæotia sines enascantur, atq; ite Attici philosophi, proprias peculiareq; in uno quoq; causas censent perpendendas, quibus singularis & eminens acceptus referatur profectus. Et primum quidem quod animam fortitus sit bonam, sed non à cælo: quando immortalis est ac incorporea, uerum à deo. Porro non defuerit bene constitutum corpus, quod ita affectæ animæ subserviret, ac organa præstaret artificij peraccommoda. Id à cælo tanquam communi causa prouenit quidem, peculiarius tamen à parentibus. Quod philosophari, auditiones obire meditariq; proposuerit Plato, ex animo, corpore, arbitrio proprio id initia ducit. Quod magni fuerit profectus, industriæ imputandum. Assulit illi non benignius astrum, sed ingenium fertilius, perspicacius, tenacius, nec à themate cælesti, sed ex Dei proflua largitate. Socrates sapientia clarus, illud quicquid esset, non natali ijs syderibus, sed assistenti numini acceptum retulit. Socrates, sicuti produnt Græci, quum quidam ei parens filium exhiberet scitareturq; quid nam ei necessum arbitraretur, *δὲ ἐφ' ἡραφαιδίου καὶ νοῦ*, id est penna seu stilo esse opus, inquit, ac mente. Cæterum si locum hunc ex Platone Platonisq; quos esse classicos apprimereor assiduosq; peregerimus, fortè non aberrarimus. Scribit Plato, deum & fortunam atq; artem simul cum deo humana omnia gubernare: id ita interpretantur, Deus in omnibus per omnia mouet omnia, mouet mundi sphaeras, quarum concursus fatum alicubi: at quarto Legum, fortuna nominatur. Hinc casus uarij circa externa corporaq; contingunt. Mouet item animas, lumen inspirando mentibus, unde ars non speculandi solum acceditur, sed agendi. Ab arte tandem dispositio externorum & corporis proficiscitur, quam obrem à Deo cuncta dependent: qui, ut apostolus Paulus asseruit, omnia in omnibus operatur. Aduertendum uero illud, quando cumq; illa cælestium causarum ratio ita digeritur, ut artem exculcatam exsuperet, dici à Platonis fatum: ubi uero sic, ut uincere inertem desidiosumq; eualeat, rursus à solerti strenuoq; uinci, Fortunam, Vtrobicq; uero diuinam statuunt prouidentiam, quæ ad finem agat sibi soli notū, quæq; uniuersa modis contemperet occultioribus. Cæterum quo planius fati ratio pernoscat, ita omnino colligendum: sicuti animi rationalis summus creator est deus, atq; idem gubernator, ita & corporis genitor est mundus, ac moderator. Vnde cōsequitur illud, uti animus uelut dei filius, ab deo, tanquam à patre, prouidentie legibus clemēter agatur, & suauiter. Corpus uero, ut mundi membrum à mundano corpore fati uiribus, uelut particula quædam ab mole tota impetu quodam trahatur uiolento: unde fit, uti in mentem

mentem nulla prorsum fati uis queat assultare, nisi quatenus corpori ipsa se, fatalibus obnoxio legibus, addixerit. Propterea semper ferè diuinus Plato ab corporis amore, ac externorum cura ad animi & dei cultum præcipit defugiendum, quādo non alia ratione declinari mala queunt. Et deo similem porro reddit fuga hæc. Exinde porro promitur aureum Platonis eiusdem præceptum, armis aduersus fortunam aureis pugandum, id est prudentia, iustitia, sanctitate: siquidem quid deo, quid mundo debeamus, rimatur prudentia. Mundo, quod suum est impertitur iustitia, Deo autem sanctitas. Deniq; quum Socrati intima quidam retexisset morum uitia. Sunt (inquit) ut dicis agnosco, confiteor: sed hæc omnia à me prudentia, & uirtutum auctoritate superata sunt, & quicquid uitij ex praua concretionem corpus habuerat, animi bene sibi conscia diuinitas temperauit. Hinc, inquit Firmicus, intelligi datur, stellarum quidem esse quod patimur, & quod nos incentiuis quibusdam stimulat ignibus: diuinitatis uero esse animi, quod repugnamus. Porro illud silentio haud quaquam inuoluendum, à Platone in Timæo, atq; in Menexeno quoq; tradit, regionē Atticam esse ingeniorum fertilitati præcipuè accommodam. Panætius eius rationem in aeris reiecit temperaturam. Longinus ex loci qualitate putat euenire, permixta ex multis, atq; occulta. Origenes, qui Timæum est interpretatus, cælestibus ascribit aspectibus atq; influxibus: quoniam octauo De re publica Plato scribat, cælestes quosdam circuitus esse causas fertilitatis ac sterilitatis tum corporum, tum animarum. Proculus uero ac Porphyrius, animam mundi putant alibi alias uires imprimere, ac peculiaria quædam uelut hospitia, parare. Tum deos uarios ea illustrare loca. Vbi ergo rationalis anima propriam elegit uitam, si fortè locum sortita fuerit, qui optatæ iam uitæ dissente non sit, tunc in ea summam contingere excellentiam. Quæ Martiam elegit uitam, si plagam à Marte illustratam indipiscatur, fortitudinis fastigium cōsequaturam. Proinde in Timæo Platonem scribere, Atticam regionem à Pallade afflatam sapientiæ ac magnanimitati congruere militari. Et quinto legum ait idem, Localium deorum afflatum, atq; item dæmonum maximè ad ingenij, morumq; rationes esse momenti. Requirit uero & aeris temperaturam, ne quod præcipuè causa impedimētum sese obiectet. Decrescere uero ingenia & miratur Seneca & dolet. Nescio, inquit, qua iniquitate, & ad malum pronitate naturæ, eloquentia se retrouit. Quicquid Romana facundia habet, quod insolenti Græciæ aut opponat aut præferat, circa Ciceronem esloruit. In deterius quotidie data res est, siue luxu temporum nihil enim tam mortiferum ingenij, quam luxuria, siue quum præmia rei pulcherrimæ cessant, tralatum est omne certamen ad turpia, multo honore quæstusq; uigentia. Siue fato quodam, cuius maligna in omnibus perpetuaq; rebus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum uelocius etiam, quam ascenderant, relabantur. Verum excuramus amplius. Inter Peripateticæ disciplinæ sectatores cōperi, qui de prouidentia & fato sic ratiocinentur, ut prouidentiam esse statuunt futurarum rerum in dei intellectu simplicem, stabilem, æternamq; rationem. Fatum uero rerum stabiliter, simpliciterq; à deo gerendarum mobilem ac temporalem explicationem. Prouidentia quippe cuncta pariter, diuersa & infinita cōplectitur, singula digerit fatum, ac disponit in motum, formis, locis ac temporibus distributa: fato subiacet nihil, quod non complectatur prouidentia: hac uero continentur multa, quæ ab fatorum serie sunt omnino libera: quippe hanc supergreditur, quod motu caret, nec tempori subijcitur. Quare ut se habet ad intellectum ratio, ad æternitatem tempus: quod gignitur, ad id quod est: sicut denique centrum ad circulum: sic fatorum mobilis, multiplex, uaria, diuersaq; series ad prouidentia stabilitatem, simplicitatem, unitatemq;. In hac porro ingeniorum mentione, se stitua se mihi ingerit historia ex Plutarchi commentariolo *περί τῶ ἀνοσίε*. Cleanthem & Xenocratem, quum ex scholasticis hebeti maxime uiserentur ingenio: nec tamen eo nomine relanguescere impetu, quo ad prociuctum tendere semel adorti essent, ab iocione tarditatem suam non abstinuisse, quum se per similes dicerent *ἀγχοίς τε βραχυ σίμοις, ἢ πινυλίσαι χελκούς*. hoc est uasis angustioris, ac aneis tabellis, quod uix quidem dictata perciperent, at retinerent tenacius. Auctor uero Herodianus est, ad orientem omnes ferè mortales esse ingenijs acerrimis. Multa porro de ijs Galenus. Sed nos uel plura forsitan iusto congestimus.

An in

An in abiuncta anima super sit memoria uel sensus.

Caput XXI

Anima rationalis e corporeis uinculis auolans seruetne memoriam aliquam, uel quorum hic fuerat conscia, uel saltem suorum, quaestione fuerit non indignum omnino. In ea puto non addubituros Peripateticos cum Aristotele suo, quin nullatenus reminiscatur. Verum decimo De republica Plato fateri liquidò animaduertitur, animas quæ hic familiaritate aut omnino cognitione aliqua iunctæ fuerint, rursum separatas sese recognoscere, mutuaq; consalutatione (ut sic dicam) amplexari. Sed & Auicenna in Metaphysicis auctor est, Animas tam beatas, quam miseras, ubi hinc per diiugium demigrarint, non exolescete protinus quem conceperant habitu, posse per imaginationē eadem illa uersare, quæ amplius adnexæ corpori imaginabatur. Rursum in Epistolis ac Legibus Plato abiunctis animis rerum nostrarum sensum relinquit nonnullum, in super & curam. Approbat id ipsum in libro De animorum immortalitate Plotinus, sed ad temperamentum quoddam negotium reuocat: humanarū rerum illis superesse tantisper curam, dum ad corporea procliuus libentia restincta penitus aboleatur. In eo quippe statu animam tanto ardore ac ui rapi ad diuina, ut nostra hæc illam prætereant, aut si uideat, nil aduertere minus quam id a se agi. Id ipsum puto & à Platonis non abiungi decretis: nam quādoq; recordari animas probat, quandoq; inter nos illasq; profluere Letheum facit. Inter ueterū theologorum placita, & illud est, ab nostris item comprobatum, plerisq; animis non loco eodem diuersorum dispensationem prouidentia potius, quam affectu esse à deo contributam. Plotinus adijcit, publice, ac frequēter uaticinijs, ac id genus beneficijs, plurimis hominibus fuisse adiumento. Verum enim uero, ut in philosophicas amplius excurremus amoenitates, non est omnino ambiguitatis minutæ: an in sensua anima potētia sensoriæ actus post corporis interitum reliquus fiat. Nam quod est animæ ac corpori cōmune, in abiuncta relinqui non ualet anima. Omnes autem sensuæ potestates, uel potius earū operationes, promiscuæ sunt corpori & animæ. Igitur consequutio manifesta. Id uero inde præcipue liquet, quoniam potētia sensiua in actum nulla promitur, nisi per organum corporeum. Porro De anima primo Aristoteles, Animam corpore in corruptionē abeunte, neq; reminisci scribit, neq; amare. Id uero & de alijs potestatum sensoriarū actibus intelligendum: quod si est, colligitur liquidò, sequestratam animam in potētia cuiuspiam sensuæ actum non prodire. Verum respōderi potest, sensuæ potētia actum esse duplicem: exteriorem, qui non nisi per corpus promi potest, quem non superesse in separata anima, liquet: interiorem alterum, quem per se exerceat anima, retineatq; etiamnum disparata. Hoc autem uidetur potissimum dogma Platonicum, in cuius mysterijs sancitur, corpori animā adnecti perinde ac perfectam substantiam, nulla in parte à corpore depēdentem, uerum coniungi, sicuti motor mobili coniungatur. Quia uero nil mouet, nisi quod mouetur, & principium mouens seipsum mouet: in anima duplex agnoscitur motus: alter, quo mouetur ab ea corpus: alter, quo seipsam. qua ratione in anima apparet uidēdi actus primus, prout seipsam mouet. Reliquus uero in corporeo organo. Aristoteles autem De anima primo, ista diluere nititur, probans, animā haud quaquam seipsam mouere, sensoriasq; potestates esse coniuncti solum. Quem ex theologis beatus Thomas sequutus, actus sensuæ potētia colligit nullo pacto in sequestrata anima reperiri, nisi forte ut in remotiore fonte. Quum uero in libro De spiritu & anima Augustinus dicit, Animam ex corpore demigrantem ex imaginatione, concupiscentiā irascibilitq; potestate pro meritis dolore affici, uel oblectamento: negabunt ex Aurelij officina eum profluxisse commentariolum: uel si concedat maxime, sic tamen explicari oportere, ueluti ex ijs quæ per imaginationē, & id genus facultates alias in corpore admiserit anima, mox eo exuta uel bono afficiatur uel malo. Quod ad memoriam attinet, hanc duplicem tradunt: quandoq; enim intelligi, ut positionem sensuæ partis, quæ præteritum concernit tempus, qua ratione memoriæ actus in anima non relinquitur. Ex hoc enim Aristoteles ait, Corrupto corpore, anima non reminiscitur. Altero modo est memoria, imaginis pars ad intellectum pertinens, ut ab omni tēporis abstracta differentia, quum nec præteritorum tantum sit, sed extantium quoq; instantiumq; sicuti Augustinus scribit. Hæc uero memoriæ uis in animis etiamnum separatis comperitur

peritur. Consimiliter amorem, gaudium, tristitiam bifariam dispararunt. Sunt enim interdum appetitus sensui affectiones, quæ in anima non supererunt, quoniam abiq; certo cordis motu perfici nequeunt. Interdum uerò inaudiuntur, ut uoluntatis actus quæ in parte est intellectus compote, quo modo ab anima demigrante minimè secernuntur. Augustinus in libro De agēda cura pro mortuis: Fatendum est, inquit, nescire quidem mortuos quid hic agatur, dum agitur utiq;: postea tamē ab eis audire, qui hinc ad eos moriendo pergunt, nec prorsum omnia, sed quæ meminisse permittuntur etiā isti, & quæ illos quibus hæc indicātur, oportet audire. Possunt & ab angelis, qui rebus quæ hic aguntur, præsto sunt, audire aliquid mortui. Ac ne quis ambigat, referuntur item hæc in canonicis Decretis, causa decimateria, quaestione secunda. Sed in eodem item libello De spiritu & anima, defunctorum spiritibus ita esse de uiuis curam, quanquam quid agant, omnino nesciant, sicuti uiuentibus inest de illis sollicitudo, etiam si quid agant, ignoremus prorsum.

De menta. Mintha nympha. Mintho. Quæpiā aduersus Hermolau. Mentigo; ostigo quid. Retrimentitiæ feculentitiæ nomina plura. Oesypum, diachorema, diachorelis. Dyscoeli qui sint. Dysphorici, spatile, bolitos, onis, polion, polea, crocodilea, caprinæ baccæ, spyras, myscledra, cefale, sella familiaris. Editus pro stercore. Cap. XXI

Mentam, siue (uti pronuntiant Græci & scribunt) mintham, tradit Opiani interpretes *ἀλυστικῶν* tertio, à Mintha, quæ nympha fuerit, appellatam uideri. Duas uerò esse species: syluestrem, & quam uocant hedyosmon. Cocyti uerò filiam tradit fuisse Mintham, quæ ubi inaudisset amari à Plutone Proserpinam, indignata eo nomine, constanter illi se præponere ausa est, dictitans, si inferos peteret, inimiciter infestaturam. Quo puellæ tumore commotior Ceres Persephones mater Mintham exculcans *ἐς τὴν βακχὴν βοτάνην τρυφῶν*, id est in malam deformauit herbam huiusmodi. Ex qua fabella Oppianus mintham uocauit *βακχυδία νόμφη*, de inferno Cocyto. Plura apud interpretem. Commeminit ijs ferè Strabo quoq; octauo libro. Ad Orientem, inquit, propè Pylum mons est nobilis cognomēto Minthes, quam fuisse à Plutone amatam, tradunt fabulæ. Eam cum dolo circumuenisset Proserpina, in hortem mentam demutasse, quam pleriq; hedyosmon uocant. Itaq; iuxta montem extat Plutonis templum, frequenter à Macistijs cultum. Relatu non indigna sunt, quæ Aristophanis Interpretes ab ijs distita non longè commemorant super eo poetæ uersiculo;

Μινθώσμον δ' ἄσπερον τρυφῶν, τὴν εἶνα.

id est, stercore linemus nares, perinde ac hirci. Minthon, inquit, alij hedyosmon, alij uerò iynga uocant, ut comperimus in comica dictione. Putant nonnulli in sterquilinijs enascentem florem dici minthon, quo mirè afficiantur hirci. Apud quosdam inuenias, caprarum retrimenta dici minthon. Vbi uerò frigoris uitio corripiantur hirci, psygmon uocant, consueuere pastores excrementis id genus ad sternutamētum eliciendum, nares oblinere. Odoris id aspernabilis ciet foeditas, & medetur malo. Sunt tamen qui humanas ex cibis superfluitates eo nomine significari putent. In hæc eo libētius diuertimus, ut Hermolai Barbari quandoq; ad struēdam calumniam cernuli, dum uelut scorpium arcuato uulnere multos impetit, bilem educeremus, molestè ferentis, ausum fuisse quēdam prodere, Minthon quandoq; uocatam mintham, id est mentam: quum tamen id & à Græcis subnotatum sit, ut monstrauimus, nisi quis foedè uitiatum putet exemplarium. Quod ideo appositū uolui, ne forte indicatione propemodum scurrili, opus hoc à me uendibilis fieri, suboleat maligno interpreti, & planè mucosis naribus: etiam si scio in multis, quæ alicubi conuellimus, non defuturum unquam suum patellæ operculum, sed stomacho suo seruiat unusquisq;. Illud modo mirum, quid ita Oppiani interpretamentam dixerit *βακχὴν βοτάνην*, id est herbam malam: quum scribat Plinius, mentam grato mensas odore percurrere in rusticis dapibus. Nisi quòd ante coitum mulierum appositam genitalibus inhibere cōceptionem, scribit Dioscorides. At libro duodecimo *ἐκλογῶν πρὸς γαστρίαν* ex Florentini Georgicis proditum obseruauimus, hedyosmon esse *ἀγχομοῦ*, nec uulnus facile curari, cui illata fuerit herba hæc. Lac præterea coagulari prohibet, si ante coagulū promisceatur. In magicis porro, mentæ usum

K fuisse

fuisse aliquem, secundo Fastrorum canit Ouidius:

Obsutum menta torret in igne caput.

Etiā si de mento sunt qui malint intelligere. At mentigo, morbus est ouium, ostiginem dicunt pastores. Os & labra, fœdis obsidentur ulceribus: sit, quum agni uel hædi rosidas herbas depauerint, dum lactent. Repperi inter Græcos, qui mintham accipiant *θύμον*: quæ uox, cepam nobis indicat syluestrem. meminit Aristophanes Pluto, *ὁ ποταμὸς δὲ τῆς δεσπόσης περὶ τὸν θύμον φησὶν ἔσθαι*. Est item grammaticus qui opinetur, calaminthum nuncupari *ἄγγελον ἢ δόσμον*, id est syluestrem mentam, quam quum mœsta Ceres uidisset, execrata sterilem fecit. Auctaria autem adiecero illa, quoniam ciborum superfluitates attigimus, hominis retrimenta dici spatilen: quāquam & hoc nomine coriorum nuncupantur frustula, seu recisamenta, quæ à coriarijs sutoribus uel abijciuntur: bouum uerò, boliton: asini, onida & onthon. In bobus tamen intelligere onthon, Homerus maluit. Suis, hypelauthron uocamus: ouium, oiptoton. Nam sordes lanis inhærentes dici cesypum, cum Dioscoride Plinius scribit, uelut *οἶος ῥύπον*. Apud Galenum Therapeutices quartodecimo, legimus *ἄπλοπον ἔλαιον*, id est illotam lanam nuncupari *ὕσθηπρον*, quam lectione comprobat Sudas quoque. Malunt tamen alij *οἶσθηπρον* scribere. Quum uerò in Lysistrate, *οἰσώπρω* pronuntiat Aristophanes, ouis intelligi diachorema uoluit, id est *διαχωρημα*. Nam & medicæ scientiæ periti, naturā quandoque expurgare corpora fatentur *διὰ τῆς διαχωρημάτων*, aut per urinas, aut per eam quæ totum ambit, cutem. Sed & *ἀματώδη διαχωρησιν*, legimus quandoque. Porro alinini pulli quod egeritur primò, excrementū, ab Aristotele polion nuncupatur: Plinio etiam polea. Ciborum in capris superfluitates, Palladius caprinas facere baccas dixit. Crocodileam libro secundo interpretatur Dioscorides, crocodili terrestris fimum: Plinius uigelimo octauo, eiusdem intestina. Dignum scitu quod idem prodit Dioscorides, canis & hominis retrimenta ubi exaruerint, melle permixta, gutturi adnexa, censerī anginis præsentissimum remedium, cura nunquam fallente. Sciendum quoque, ab Vlpiano proditum, quibusdam in locis uti homines editu bouum uice lignorum: quæ uox etiam si rara, feculentam indicat materiam, sicuti uulgò item dicitur. Caprarum etiam spyrada dicunt feculentiam, & spyrathiam, ut apud Galenum. Murum, myscedra. Apud Paulū obseruauimus dyscoelios, id est *δυσκοελίους* uocari, quibus difficulter aluus it: nam dys, apud Græcos ferè malum indicat: siquidem Firmico, dysphorici infelices intelliguntur: & dysphora, dicuntur difficilia. Non omittendum uerò, cesale, dicitur locum in quo uentrem perpurgamus, reliquijs ciborum deiectis. Sellam familiarem, uocauit Marcus Varro.

Camilli

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQV-
rum lectionum libros, ad doctissimum summamq̄ uenera-
tione dignum, Bernardinum Barbuleium,
Præfatio undecima.

Vum summus rerum opifex deus, homini nihil præstabilius merite, ratione atque intelligentiā dederit, mirum uideri non debet, si nonnulli, & ij quidem sapientissimi uiri, tantum studij laboris ac uigiliarum contulerint ad eam partem excolendam & informandam, qua sola & reliquis animantibus & iplis hominibus antecellerent. Quam Pythagoricus Epicharmus tantopere est admiratus, ut hanc unam dominam & reginam, lucem lumenq̄ uitæ diceret, achuius solius demandatam nobis curam, quum alia tum stupida tum cæca censeret, *νοὺς, inquit, ὁρῶσι καὶ τοὺς ἀνοῦς, τὰ δὲ ἄλλα, ἡσφᾶ καὶ τὸ φλά*. In hac ipsa tamen ratione uel animo expoliendo, non eandem uidentur plerique sibi propòsitam habuisse uiam, aut ad eundem tendisse finem. Nam fuerunt apud præfatos philosophos, atq̄ etiamnum sunt, qui cognitionem cōtemplationemq̄ naturæ ita cōsecrati sunt, ut etiam in ea consensere & iucundum & pulchrum existimauerint: quorum ego institutū, doctissime Barbuleie, etsi improbādum non suscepi (quod hoc interim agere quam turpi otio sese dedere maluerint) nunquam tamen tanti feci, ut nō potius mancum quodāmodo atq̄ uix dum incohatū iudicauerim, si nulla rerum actio adiuncta consequutaq̄ fuisset. Et quum sapientiā (nimirum qua diuinarū humanarūq̄ rerum continetur scientiā) ut rem maximam admirari soleo, tum eam partem quæ nobis à communitate ducta, profert officia, longè præstantissimam putauī. Eam, inquam, quæ in hac generis humani domestica cōsuetudine, societate, ac hominū tuendis commodis illustrior apparere solet, qua uel sola agnoscamus necesse est, nos nobis ipsis nō tantum natos, sed patriæ, sed amicis. Summoq̄ conatu nobis entendum, ut ex nostris studijs ad proximum quam uberrimus redundet fructus. Id quum ita sit, facile in animum induco meum, æquiores rerum æstimatores benè precari manibus patrum meī, cuius uniuersum studium eò tendebat, ut dum uiueret, operosas uigilias arduosq̄ subiret labores, quibus animum non solum magis expolitum excultumq̄ sibi compararet, & eruditiores quàm plurimos faceret, sed etiam ut posteris paratam congestamq̄ huiusce pij laboris syluam relinqueret, ex qua non pauca ad suos usus transferre, studiosa iuuentus possit. Quod ipsum si ex priore æditione cognouerunt multi, certè iam id maxime testabuntur grati homines, ubi tot tantisq̄ accessionibus ita instructam hanc posteriorem, ut planè nouum opus uideri possit, conspexerint. Cuius quidem operis æditionem dum adornarem, quum aliarū multarū, tum duarū potissimum causarū me compulerunt, ut in partem nuncupationis uenires: quarum utra potior, nondum constitui. Vna certè hæc fuit, quod quum te uiderem eisdem in initium studijs, & eandem omnino seque uiam, quam ingressum iam dicebam patrum meum, facile cognoui uerum esse quod ueteri proverbio dicimus, *ὁμοίότης τῆς ἀλλοτρήσεως ἐναι μητρεα*. Multis enim in rebus paria cum illo facis. Instituisi quàm plurimos tum ad obeunda religionis nostræ munera, tum etiam ad ciuilia capeßenda negotia in primis aptos. Et quum tibi iam satis à fortuna prospectum sit, ut commodè uiuere, & ex antea cæta uitæ laboribus honestam tibi quietem polliceri possis, non cessas tamen benè mereri de ciuibus tuis: nec quam tibi summo iudicio semel delegisti prouinciā deserere, sed horum alterum pietate, stabilitate constantiaq̄ alterum in dies magis ac magis rueri uideris. Quis, deum immortalem, humanior paulò non admiretur atque exolculetur tam fortem animum, tantisq̄ ornatum uirtutibus? Aut quis non potius sibi tale exemplar imitandum proponeret, in quo modestiā, temperatiā, & in maxima frugalitate liberalitas, ex equo certant? Quis erit tandem, qui non (quum tot in te animi dotes uiderit) ad uirtutem & ipse quoq̄ incitetur? Istud demum est iuxta placita Euangelica, *καὶ λυχνίον οὐκ εἰς ἑρπύλλον*

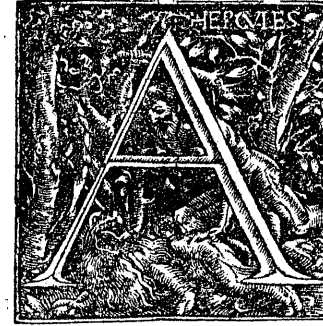
ἡδὺν ἢ τὸν ἄλλο μὲν δὲ, ἀλλ' ὡς τὸν λυχνίαν πρὸς ἑαυτὴν. & quam plurimos honesto ac pio ad modum exemplo ad bene merendum de proximo prouocare. Tua itaq; facit, humanissime Barbuleie, & modestia & singularis in Deum fiducia, apud quem cum scenore tibi repositum praemium non ignoras, nec auram captas popularem, ne commemorē quam in hac calamitate & senserint & in dies magis sentiunt tenuiores benignitatem tuam. Quamobrem quum probe nouerim moderationem aequitatemq; animi tui, non aduocabo testes minimē necessarios. Altera uerō causa, non leuior haec fuit: quod propemodum auctor fuisti, ut hoc opus in publicum prodiret. Nam quum scires apud me exemplar adseruari, factum est, ut id Arlenio Arnolde Peraxylo, qui quū saepe libenterq; de literis communibusq; studijs conferre solebas, indicares. Is enim ut est apud multos graciosus, & in hisce rebus eruendis ac in lucem proferendis non solum dexter & studiosus, uerum etiam ad curiositatem diligens: indignum praeterea ratus, ut diutius delitesceret, non quiescit donec extorqueret. Quo certē in negotio (ut uerum fatear) me faciliorem praebui, quum reciperet se curaturum, ut per Frobenianos, quorum tot praclaris iam aeditis literarum monumentis, & probata est fides & auctoritas, & celebrata diligentia & industria, ex impressione repraesentaretur. Quum igitur officio me astrictum cognoscerem has potissimum causas apud studiosos contestatas uolui, partim ut uiderent quantum utriq; uestrum debeant, partim mei in te amoris, obseruantiae aut pietatis potius indicium. Noui quanti te fecerit pia memoriae Lodouicus Caelius, quum Ferrariae uiueret: quantum dilexerit candorem animi tui, ut dubium apud me non sit, eundem si diutius uixisset, quod nunc facio, cumulatius futurum fuisse. Tu interim ornatissime uir, hunc undecimum librum antea iam a patruo tibi destinatum, ac a nepote tandem exhibitum succisuius horis una cum reliquis leges, simulq; pro tua humanitate parem amorem atq; beneuolentiam ueluti haereditario iure in me deriuatam, facile agnosces. Vale. Rhodigij, nonis Nouembr. anno millesimo quingentesimo & quadragesimo.

Lodouici

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTI-

QUARVM LIBER VNVS, QVI VNDECIMVS.

Otiij, ut perniciosi detestatio. Remissionem tamen aliquam uideri necessariam. Quibus otium sit uilissimum, quam negotium. De Augusto, L. Druso, Turanio, Seruilio Vatia. Quod sit honestum otium. Iunij Syllani historia, & Turbonis, ac Similis. Anaxagorae item excellentia. Cap. I

PRIMUM Claudium crebro memorare solitum accepimus, negotium populo Romano melius, quam otium committitur: non quia ignoraret, quam iucundus esset tranquillitatis status, sed quod animaduerneret, praepotentia imperiarum agitatione ad uirtutem capescendam excitari euibrariq; nimia quiete in desidiam & uelut marcorem quendam relabi. Quo nomine Strenuam, Agenoriam, Stimulam industriae deas excogitauit priscorum sedulitas. Et sane quamuis negotium & tetrum quiddam & aspernabile uideatur, quod hominum ferē captus a labore procliuus ad delinimenta sit, ciuitatis tamen Romanae disciplinam intra limites suos continuit. Blandae appellationis quietes, Illyrica pacis argumento, calamitatibus immensis aditum referauit, & tantum non eorralis, quibus tanti imperij increuerat moles, clarissimis moribus, uicia obrepere plurima. Qua ex causa proditum memoriae est, deuicta Carthagine terrarum illa orbis aemula, cum qua toties ingenti discrimine dimicatum armis erat, adeo ut propiores periculo, quam uicti, uictores fuerint quandoq; Q. Metellum identidem dixisse, ne scire se illa uictoria boni plus an mali reipublicae intulisset: quoniam ut omnia late pacando adiuuanti habuisset plurimum, ita reiecto Annibale formidabili hoste, ad cuius nomen Romana pubes exhorresceret, tantarum memoria cladum, quae obductum se nescensq; refricaret malum, insignine nocumentum inflixisset. Eius quippe in Italiam transitu superatis Alpium iunctis caelo iugis, relanguescentē ac consopita quodammo do Romani populi uirtutem excitata, proindeq; eximie uerendum, ne tam acris aemuli terrore liberata, in eundem relapsa somnum periclitaretur. Huic uerō praesignis uiri bracteatae sententiae succinere illud Senecae uidetur, Infirmis animis hostem esse securitatem. Et Q. Curtius ait, Otiij uicia negotio discuti. Idem alibi scribit, Otiia esse rumoribus ferendis aptissima, quae ne aleret Alexander, mouisse in Indiam refert, semper bello, quam comparata uictoria clariorem. Traditum quoq; a philosophorum prudentissimis, ἀνύσιμον πρᾶγμα καὶ τελεσιουργόν εἶναι ὠμέλαιαν καὶ πόνον. id est, curam diligentiamq; ac laborem in primis rem esse perefficacem, quaeq; plurima ad exitum perducatur. Propterea recte Thessalus quidam interrogatus, qui nam in Thessalia censerentur abiectissimi, A bello, inquit, feriati. Qua ratione a Romanis institutum, proditur memoriae, ut ciuilibus diei initia a noctis medio ducerentur, ut solis exortus esset quidem operis initium, tempus quod praecedit, apparatus impenderetur. Quippe paratos instructosq; obire negotia oportet, non inter obeundum instrui, apparatus ue. Sicut Myson Chiloni respondisse fertur, quum hyeme thrinaca, id est uentilabrum pararet. Duces equidem multos ac reges bello fuisse illustriores accepimus, quam pace. Attalum Eumenis fratrem otium soluit & pax longior, adeo ut saginae traditus imperij onus in Philopocmenem ex familiaribus unum deriuaret: ita ut festiuiter Romani ex Asia uenientes subinde interrogarent, Ecquid gratia apud Philopocmenem rex ualeret. Lucullo paucos reperias ductando illustriores. At ubi is in desidiam abiit, nimisq; inactuosam uitam, & omnis expertem cura, perinde ac spongia, tranquillitate in tabem resolutus, & ἄνεκρωθεις, id est mortificatus, Callistheni ex libertis uni omnium cura delegata, opinionem praebuit, uelut ab eo potionatus foret, ac magicis circumuentus excantationibus. Xerxis pater Darius, rerum difficultate seipso fieri prudentiorem dicebat. Scythia uerō Atmos, si quando esset ab omni negotio feriatus, nil admodum se ab hippo-

K 3 comis

comis, hoc est equisohibus differre, asseuerabat. Vespasianū affectum grauiter, ab medicis reprehensum, scribit Dion, quod imperatoris non abstineret functionibus: ad quæ is τὸν ἀντιπροσώπων, ἐφθ, ἐστὶν τὸ δὲ ἀποδρῆσαι. Imperatorem, inquit, stantem mori oportet. Senior Dionysius à quodam interrogatus, Superesset ne otium: Melius omninare, inquit, nec super sit unquam. Arcus utiq; frangi, ac dissilire intērior asseueit, at anima id ipsum patitur remissior. Nil æquē apud Gymnosophistas laudare se Apuleius scribit, quā quod torporem animi & otium odērunt. quin posita mensa, prius quā edulcia apponantur, conuenientes illuc adolēcentes prærogant magistri, quod nam à lucis ortu ad id diei bonum fecerint. Amplius & Ciceronis quoq; testimonio liquet, nos ad agendum esse natos, idq; appetere animū semper, ut qui nulla conditione quietem sempiternam pati possit, quod in primis puerorum ætatis manifestum sit. Quid quod otium & quies immodica inter frigidās morborum causas ab Galeno recensentur: Is enim ignis restinguitur intus: nam si prunis minutis niuū affuderis multum, peribit mox quicquid affuerit innati caloris. Sed & humectis quoq; ægritudinibus otiosior uita, & omni uacans labore ansam facile præberit. Ex eisdem tamen scholis & illud est, Quiete nonnullos pinguescere, extenuari alios: nam quibus affatim genuinus suppetat calor, commodius perfici cibum; ac uacantia resoluta uerō affectū diuersa contingere. Excitatur quandoq; otio item uigor & omnis tristitia, quæ continuatione pertinacis studij adducitur, hilaritate discutitur, si paulum demulceatur animus, & iucundis honestisq; laxetur ille ctationibus: etiam si animi remissionem esse ueluti amissionem dicebat Musonius. Nulli tamen, inquit Seneca, intermissio manifestius proderat, quā Latroni Portio: quoties ex interuallo dixerat, multo acrius uolētiusq; dicebat. Ingenij lassitudo non minor est quā corporis, sed occultior. Vt fertilibus agris non est imperandum, citō enim exhauriret illos nunquam intermissa fecunditas: ita animorum impetus assiduus labor frangit. Legum conditores festos ad hoc ipsum instituisse uidentur dies, ueluti necessarium laboribus interponentes temperamentū. Magnos item uiros menstruas sibi diebus certis ferias dedisse legimus. Asinium Pollionem oratorem nobilem nulla cura post decimam retinuit. Quidam medio die iter iunxerunt. Quin & apud Romanos, nouam relationem post horam decimam fieri uetabant. Poeta item Græcus cecinit, Aliquando & insanire iucundum est. Sunt porro, quibus otium melius, quā negotium committitur. Quosdam reperias ita bile feruidos, ut iram in potestate minus habeant, & ad temeraria uerba qualibet indignatione prorumpant. Quidam urbanitatem nō reprimētes latiferis non parcunt salibus. Hisce uerō quies negotio longe optabilior. Augustus Cæsar, cui plura quā ulli unquā obuenisse feliciter tradunt, non desinebat quietem sibi precari, & uacationem à republica petere. Identidemq; repetebat, aliquando se uicturum sibi. Liuius Drusus, uir acer & uehemens quum mala Gracchana mouisset, execratus inquietam à primordijs uitam dicitabat, Vni sibi ne puero quidem unquam ferias contigisse. At ediuerso nonnullos uideas, qui pati otium nequeunt. Turanius fuit exactæ diligentiae senex, ei post annum nonagesimum procurationis uacationem ultrō C. Cæsar indulserat. At is molestē ferens, componi se in lecto, & uelut exanimem à circumstante familia plangi iussit. Lugebat domus otium domini senis, nec finiuit ante tristitiam, quā labor illi suus restitutus est. Quum tamen à quinquagesimo anno lex militem non legat, à sexagesimo senatorem non citet. Qui uerō in consummationē dignitatis per mille indignationes erumpunt, quid aliud quā in titulos sepulchri laborant: Cæterum quod demum statuimus honestum otium, quod ue expetendum in primis: Soli omnium, inquit Seneca, otiosi sunt, qui sapientiæ uacant, soli uiuunt: nec enim suam ætatem tantum bene tuentur: omne æuum adiiciunt, nisi ingrati sumus. Illi clarissimi sacrarum opinionum conditores nobis nati sunt. Ita est, otium sine literis mors est, & hominis uiuū sepultura. Sed uidentur amplius, quales deniq; sint hæ literæ. Quid enim ambigas, esse plerisque, qui operose nihil agant: quia inutilium literarum studijs detinentur? Hic uerō Græcorum in primis morbus est, ut subinde quærere pergant, quem numerum remigum Vlysses habuisset, ac id genus innumera alia. Præclara & ad hoc ipsum maxime spectans Fabiani sententia, qui addubitare se dicebat, an satius foret, nullis admoueri studijs, quā ipsi impli-

ipsi impleri. At qui uelut timidum animal, atq; iners metu oblituit: is sibi non uiuit, sed quod est turpissimū, uentri, somno, libidini. Vatia Seruilius, diues prætorius, nulla alia re, quā otio notus, cōsenuit: quin ob id unum, felix habebatur. Nam quoties aliquos Asinij Galli amicitia, quoties Sciani odium, inde amor merferat, exclamabant homines. O Vatia solus scis uiuere. At is latere sciebat, non uiuere: dicitq; ab uillam prætereuntibus uerē prorsum poterat, Vatia hic situs est. Hactenus Seneca. Videtur, inquit Moralium decimo Aristoteles, in otio esse constituta felicitas. Siquidem negotia obimus, ut otio liceat perfrui, & bellum gerimus, ut in pace uiuamus. Iunium Syllanum Asia proconsulem, adeo fuisse desidem, adnotatum annalibus est, & principibus fastiditum, ut eum C. Cæsar pecudem auream appellare sit solitus. At Turbo rei militaris sciētia præstantissimus nunquam domi per diem, uel quum morbo infestaretur, est uisus. Monenti uero Adriano, quiesceret: Præfectos, inquit, rebus stantes mori oportere. Floruit eadem tempestate Similis, uir fortissimus, qui postremum uitæ septennium, uacatione impetrata, in agris per otium & quietem transmisit, proinde moriens sepulchro inscribi iussit: Similis iacet hic, cuius ætas multorum quidem annorū fuit, septem quamuis tantum annis uixerit. Medicorum tabernæ, id est pharmacopolia, otiosis & garrulis peraccommoda esse loca, indicat Hieronymus: Illi (inquit) uerboritas, attrita frons: cui nundinæ, fora placent, plateæ ac medicorum tabernæ. Cato senior trium duci se poenitentia profitebatur, si fœminæ arcana retexisset, si nauibus perrexisset, quo posset pedibus, siq; dies quandoq; inanis foret transmissa, uel ut Græcè dicam, ὅτε μίαν ἡμέραν ἀδιδωδ' ἔσ' ἔμεινον. Quanto autem quod ad fordens otium spectat, dispicienti recte satius est, Anaxagoræ propositum in spectanda ueritate anxium laboriosumq; uerbo req; perpēdisse. Id quod epitymbium testatissimum facit, quod & apposui, ne quid forsan studiosorum desideria remoremur,

ὅτι δὲ ὁ πλείστον ἀληθείας ἀπὸ τοῦ μαθητοῦ
ὄφρα μὴ ἴσται, καὶ τὰ ἀναγκαῖα γέρας.

Quin & aras illi dicatas nouimus, quarum uiseretur inscriptio nunc quidem nou, id est Mentis: nunc uero ἀληθείας, id est Veritatis: illustriora multo hæc, & hominis propria omnino. Alias somnolentia marcescentes brutum induimus. Quo quid fœdus, diuinam præsertim gestanti imaginem, torpore sic turpiter collutilatam extra uitæ præscriptum? Sed somniculosa æspidis uim sentimus plerique omnes, bonumq; si non & amamus.

Cur olidum ueternum Catullus dixerit. De ueterno inibi, necnon de cataphora, & comate, catalepsi, ac caro. Codion quid, & comi, ac comæ, & epicataphora, anaphora, poros, grauedo, coryza, catarrhus, branchus, arterica affectio. Item qui arthritici, Elephantiasis quid. Exarticulatio, bronchion, bronchos, elephantici.

Caput II

Posteua uero quā ducente stilo, in male feriatorum torporem ignauū, ac turpiter desidentē producti sumus, succurrit, in re leuicula feramus opem poetæ Catullo, calculis omnium docto & emunctæ naris. Nam illicis hoc genus sæpe studiosis eblandimur. Carmina explicatiuē enarranda sunt hæc,

Nunc eum uolo de tuo ponte mittere pronum,

Si potest olidum repente excitare ueternum,

Et supinum animum in graui delinquere cæno.

Ina quo sum hominem, ac marcore quodam languidum taxat liquido illis uersibus Catullus, sentiunt id enarratores, quando Maronianus interpres ueterni nomine hydropsin iatelligendam putat, quæ nimio plus homines reddit pigros & ignauia marcescentes: unde & pro desidia quandoq; positum inuenias. Probus etiam pro graui accipit somno, quem medicorum scholæ uocant lethargum, si marcor sit, ac (ut inquit Celsus) in expugnabilis dormiendi necessitas, Nam Seneca ueternum animi erummosi dixit ad Lucilium scribens. Vsurpauit & Ausonius elegantissimè,

Pelle soporiferi senium, nubemq; ueterni,

Atque alacri mediam carpe uigore uiam.

Sed & Seneca item, Ego nec redigo ista ad legem dialecticam, & ad illos artificij ueternissimi

K 4 ternoissimi

ternosissimi nodos. Sed ad Catullum. Sentiant, inquā, hoc interpretes: sed cur olidum dixerit, parum attentē obseruarunt: etiam si Delio natatore non indiget res, quam tota facilitate soluit Aristoteles, ubi in odorum ratione quarit, cur alæ omnium maxime partium nostri corporis male oleant: & respondens posse fieri putat, quod omnium minime respirare possunt: nam locis eiusmodi odor malus contrahi maxime solet, quoniam putredo quiete interioris qualitatis consistit, siue quod immobiles in exercitiis habentur. Hactenus Aristoteles. Ex cuius uerbis perspicuum (opinor) fit, cur cessantem ac torpidum hominem dixerit olidum. Porro, ut ex cultius addamus quippiā, ueternum Græci nothroteta uocāt. Ex humecta prouenire materia, inter medicorum placita est, sicuti caros, id est sopor, & lethargus fiant ex frigida. Si aliquādo, inquit Galenus quarto De affectis locis, tota anterior afficiatur cerebri pars, supremum ipsius uentrem consentire, necessarium est, atq; cogitandi etiamnum præpediri, uitariq; actiones. Proinde qui ita affectus est, neq; sensus, neq; motionis munere fungitur. Spirandi tamē facultas haud quaquam læditur, uocaturq; affectio hæc caros, id est sopor. Si uero adeo uehementer spirationem opprimat, ut quis uel magno conatu uix spiret, apoplexia nominatur. Est & sua mox paulo morituris κατὰ φρονίαν καὶ ἀναδυσία, id est in somnum collapsus, & uellicantium insensibilitas. Pro extasi, seu mentis excessu, inquit Hieronymus, in Hebræo est thardema, quod Aquila κατὰ φρονίαν, Symmachus κάρου, id est grauem profundumq; soporem interpretati sunt. Cataphoricos somnos intelligere Paulus uidetur, βαθεύς, id est profundos. Cataphoram tamen Galenus in libro De comate, in duas partitur species. Vtriusq; proprium, ut oculos surrigere nequeant, sed grauentur mox, & collabuntur in somnum. Verum altera species profundum habet soporem, ac diuturnum. In altera uero uigilia est, imaginatione frequenti obturbante ac interpellante somnum, ita tamen, ut surgere nequeant. Vtrunq; dicitur coma, nuncupatione hinc producta, quoniam substratis pellibus, quæ codia uocant, indormirent priores. Aristophanes,

ἢν σὲ μὴ μῖσθῶ, γρηοίμην ἢν λερατίνου κώδιου.

Aut ab uerbo κῶ, quod dormitionem indicat, siquidem loca ueteres dicebant comas, atq; item comas, in quibus erant dormituri. Epicataphoram uocant cælestium periti sumpernam portam, quippe loca nuncupant quædam pigra in cælo, deiectiones: quia nullam horoscopo societate iungantur. Eorum primus in secundo ab horoscopo constituitur signo, & inferna dicitur porta, uel anaphora. In diametro autem huius signi, qui locus fuerit in octauo ab horoscopo signo, epicataphora dicitur. Nouissima uero loca sunt malæ fortunæ, ac mali dæmonis, in sexto ab horoscopo signo, & duodecimo. Catochen, recentiores medici uigilantem dicunt soporem. Cataleptis uero dicitur occupatio. In his posteriora cerebri infestantur. Verum ut in sopore clauduntur palpebræ, ita in catalepti apertæ perseuerant. Caros porro, de quo diximus, non soporem modo signat: sed pro ebrietate item ponitur, & qualibet capitæ grauitate, etiam ex percussione, quæ efficiuntur uelut attoniti. Quin eum, qui honoribus nimis externatur quodammodo mente, ac stupet, λεηαρωμῶλον Græci uocant. Apollonius Argonauticōn secundo, caron uidetur σὺ τωσιν, id est uertiginem, intelligere;

Καὶ ῥοδὸν δὲ μὴ ἀμφικέλυτε

ῥοφύρεθ', γαίαν δὲ πᾶσι φέρει δὲ κίσε φέρει δὲ πᾶσι.

hoc est, uertigo ipsum comprehendit nigra, terram uero putabat circumferri. Caroticas uenas appellat Galenus in libro De iuuamento anhelitus, quæ in collo sunt. Eas si quis comprimat, corruit homo dormienti assimilis, sequiturq; corporis totius immobilitas. Earum item mentionem Aristoteles facit De animalium historijs libro tertio. Et qua scinduntur primum, sphragitidas appellari scribit, id est iugulares, ut Theodorus uertit. Cæterum de ijs facta nobis alibi mentio est. Illud uero Homericum,

Τίω δὲ μὴ ἢν κερὸς αἴωσθ

hoc est, æquæ ac Carem ipsum existimo: sic enim quidam legunt: diuersum ab hoc sensum habet, declarabitur tamen: quid enim attulerit nocuenti? Tanti (inquit) facio, quanti mercenarium. Primi siquidem mortalium Cares mercede coeperunt militare, ac proinde ut uiliores, passim infamari cepti. Porro & compertam mandragoræ grauedinem alicubi leges pro torpore marcido, & capitæ grauitate somnolenta. Quod ipsum

ipsum & Plinij cōprobatur auctoritate, in mandragoræ mentione libro uigesimo quinto. Alias uero est grauedo humoris è capite fluctio, unde grauedinosi dicantur. Coryzan Græci uocant, Paulo Aegineta interprete, libro tertio De medicina, si uiscosi crassiq; humoris in nares uis decubuit. Catarrhum, si φάρυγγι, id est fauces infestantur, ac thorax & palatum. Vbi uero in larynge & arteria sese caufatio ostentat, & in gutture eis βρόγχου, ut inquit Galenus, bronchon nuncupant: atq; item artericam affectionem, ut idem inquit Paulus. nam arthticum, seu uerius arthriticum, Cicero intelligit articulum, quæ ἀρθρα uocant Græci, morbo laborantem. Etenim apud Paulum libro tertio, ischias, id est ἰσχίαις, esse dicitur arthritidis species. Ab eodem podagrica nuncupatur affectio, & arthritica. Podagricam undecimo Therapeutices intelligit Galenus, qua pedes afficiuntur: arthriticam, qua corporis infestantur articuli omnes. Poros, id est πόρους, dicunt lapidosas durities in podagræ malo concretas. Exarticulationem intelligimus, quum articuloꝝ immodica humectatio ligamēta madefaciat ac elaxat, totamq; articulationem ob lentitiam, lubricam reddit. Quandoq; uero quia ossium concavitatum, quas cotylas uocant Græci, supercilia circumfranguntur. Arthritim in Diffinitionibus esse statuit Galenus, inflammationem articuloꝝ immanentem diu, ac neruis malè affectis ualidos acresq; cientē dolores. Exarticulatio uero, id est exarthrema, siue ἐξάρθρωμα dicitur, item ἐκπῆσις ἀρθρου ἐκ τῆς οἰκίας κολύπτου, ἢ τὸ ἀσυνήθες, id est articuli à cauitate propria dilapsus ad infuetum locum, unde πῶαρεπλή παρὰ πῶαρεπλή κίνησις, id est propositus præpeditur motus. Cæterum ischias & arthritidis ac podagra magnitudine modo distinguunt: causis uero & locis πρωτοπαλοῦσι, ijdem sunt morbi, ex pituita siquidem gignuntur plurimum, neruosq; afficiunt, quibus necuntur articuli motumq; indispiscuntur. Ischias tamen, id est ἰσχίαις in ischio, id est coxarum progignitur uertebro, uerum ad talos usq; pertingit quandoq; sicut elephantiasis ex pituita prouenit crassa & bile atra, quæ βληννώδης maxime est. Hi uero humores cutem reddunt ferinam, quando & hinc nata nomen affectio est, Galeno tradente: efficitur namq; durior cutis crassiorq; ut elephantii corio prorsum uideatur assimilis. Verum de affectionis huius ratione Paulus Aegineta libri quarti, capite primo plura. Elephas itē nuncupatur doctissimis. Sed scitu dignum, ex uicinis ratione, ac cæli æstu apud Alexandria uigere plurimum. In Germania uero ac Mysia rarēter admodum quenquam ita inficit: atque eodem modo apud Scythas galactopotas nunquam uisum ferē. At in Alexandria diætæ modus plurimum id genus concinnare ualet. athara siquidem uescuntur, siue pulte, id est farina frixa, nec lentē abnuunt, uel salsamenta, aut limaces: quidam nec asininas carnes, aut eiusmodi alia, quibus chymi uis comparatur crassior, μελαγχολικά. Quod quum alibi, tum in secundo ad Glauconē comprobatur Galenus. Elephanticos nuncupat Firmicus elephantiasis laborantes. Apud Galenum esse corpus quoddam carthilagineum secundum asperam arteriam legimus, quod bronchion appellatum tradit: alibi etiam bronchon. Porro ubi ingens oborta est inflammatio, uel erysipelas, uel abscessus, arteriarum pulsus cum dolore sentimus. Quum alioqui citra dolorem pulsare, ad solas pertineat arterias. An & hæc dici aliquo modo arthetica possit affectio, disceptabunt medicæ rei periti.

Item de ratione otij pluscula. Domus optima quæ nam sit. Exercitij cum natura societas: itemq; eius species. De frictiois specie non una. Apothepia, apotherapeutice, preparatoria. Caput III

Quamuis affatim paulo antè ac multo sermonis axiomate de otio tractamus, congestis quæ ad manum (ut dicitur) fuere, adijci non inscite tamen & ista possunt: Draconem, cuius iam facta nobis mentio est, celebrem apud Athenas latorem legū, eos qui otij damnati foret, capite censuisse multandos. Hinc factum reor, ut illum orator Demades non atramēto, uerum sanguine leges condidisse, dicitaret. At in quibusdam gentibus otium, non in ultimis habitū laudibus, inuenio. Siquidem auctor Herodotus est, apud quosdam Thracas otiosum esse pro honestissimo iudicatum, agricolatorem uero pro contemptissimo. Et amplius, inquit, inter eos hi sunt insignissimi mores. Sicut item è bello & rapto uiuere, pulcherrimum, & punctas esse notis frontes, nobilissimum censebatur. Insiper ex Lycurgi institutis illud

eximie

eximie laudatur, ut pulcherrima res ac beatissima, quod ciuibus suis otij copiam peperisset & ubertatem. Cautum enim ab eo est, ne quis omnino quicquam uulgarium artium attingeret. Proinde quum Athenis quidam iudicij forte interesset, audissetq; otij multa obnoxium quendam moestum incedere, & ab amicis reduci, qui & ipsi rem agere, ac inique ferrent, ex quoquam institit quærere, qui nam foret is, qui liberalem subsisset multam. Nam & illa fuit Areopagitarum functio, ut unde quis se aleret, accurate scrutarentur, inq; desidía compertos non citra multam transmitterent. Cæterum prius, quam uela parte hac complicemus gradum ad alia facturi, Plinij Cæcilij, ac Plutarchi sententias, uelut conuenientes non transiliemus. Ex quibus prior Minutium quendam monens, longè præstare uacuū esse, quam ineptis implicari laboribus: Satius (inquit) est, ut Attilius noster eruditissime simul & facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. qualem fermè sensum expressit Valerius Martialis,

Est, non est, quod agas, Attale semper agis.

Idem Plinius libro quinto, copiosum otium altius uocat, & pinguius. Plutarchus in septem sapientum symposio iniectum scribit sermonem, Quæ nam maxime felix domus foret. In eo uelut in symbolum, quisq; quod sentiret, protulit. Ac princeps Solon, optimam sibi domum uideri pronuntiauit, in qua pecuniæ forent bono comparatæ modo, nec earū custodes haberentur infidii, nec erogatis subsequeretur poenitentia. Bias eam censuit optimam, in qua per se dominus exultat talis, cuiusmodi extrâ est ex lege. Thales uero, ubi otio pingui domino perfrui licet. Cleobulus, si plures multo sint, qui dominum amēt, quam qui reformident. Pittacus eam prætulit, quæ tum necessarijs, tum redundantibus superflueret. Chilon, administrationi regis domum oportere esse assimilem statuit. Nam Lycurgum ferunt, quum summonuisset quispiam, Democratiam induceret: intulisse, Hanc prius in dæmo ipse constitueret. Illa postremo memoratu dignissima, quæ erunt auctaria, adiectis præterea de exercitio pauculis. P. Scipionē, qui prior Africanus est appellatus, dicere solitum, scripsit Cato, qui fuit ferè eius æqualis: Nunquā se minus otiosum esse, quam quum otiosus: nec minus solum, quam quum solus. Magnifica uero uox, inquit M. Tullius, & magno uiro & sapiente digna, quæ declarat, illum & in otio de negotijs cogitare, & in solitudine secum loqui solitū: ut neq; cessaret unquam, & interdum colloquio alterius nō egeret. Idem Cato dicere solebat, Non minus otij, quam negotij clarorum uirorum rationem extare oportere. At ediuerso Galba dicitabat, Neminem otij sui rationem reddere cogi. Dignum quod parte hac non prætereatur, Aeropum Macedoniae regem, si quando foret ab negotijs feruatus, *τραπέζια*, id est mensulas, & lychnidia faberrimè struere consueisse. Sicuti Attalus, *ελωμύταρ* qui dicitur, herbas impendio excolebat *φαρμακώδεις*, quibus expurgantur corpora, deterganturq;. Parthorum reges sagittarum cuspidibus recte exacuminatis sculptisq; gloriabantur. Videtur autem inscite nimis otij suffragator Asclepiades, cui accedit ferè Erasistratus quoq;: tollunt siquidem exercitationes, ac liquidò damnant. Cæteris medicæ scientiæ peritissimis sic approbantibus, ut non euhexia modo inde, id est corporis habitudo bona concipiatur, sed & sanitas paretur eminenter. Quando illis adeo affinis internoscitur hominis natura, ut quamuis oclusi conspectiq; pueri discurrant tamen, ac brutorū more lasciuiant plerunq;. Quippe suapte uī excitatur unum quodq; ad appetitiones eas, quibus sanitas comparetur, ac salus. Cæterum obiter ut aliquid subnotemus: exercitij pro motionum discriminibus tres minimū ab Galeno traduntur modi: nam aut à nobis motamur ipsis, aut agitatione extrema, uel pharmacis. Motus alienus nauigando perficitur, equitando, uehendo, cunis, lectulis, uinis. De exercitio sic ferè in sententijs Hippocrates, Labor cibum præcedat. Sed & in morborum populariū sexta lucubratione: Labor, cibus, potio, somnus, Venus, omnia mediocria. Quod de Venere ait, intellige (Galeno interprete) in ijs quibus Venere utendum est, siquidem est Venus ætate tantum florentium. Quæ uero anteit ætas, uel sequitur, aut femine caret, aut sterile profundit, uel non recte ferax. Motus autem concitator exercitij nomen subit. Huic cancellos circumponit anhelitus, ut sic dicam, alteratio. Et hoc commune fuerit exercitium. At proprium, cui ab loco facta nomenclatura est, quem gymnasium nuncupant: quo unguendi, fricandi, luctantur, discunt facturi conueniunt. In hac

hac re id cauendum impensius, ne dum exercemur, incocti cibi aut succi multitudo in uentre aut ualis contineatur. Frictionem inter exercitia Græci ueteres *ανωτεριμ* uocant, recentiores etiam *τεριμ*, Latini frictum, & perfrictionem. Huius uero portio quædam ab gymnastis, præcipuè recentioribus, apothera nuncupatur, quæ post exercitationem adhibetur. Nam præparatoria quæ dicitur, ad exercendum cor pora præparat: apothera Latine recuratoriam dixeris non inepte.

De halyce, siue hale, quam pandiculationem Latine dicamus, uel anxitudinem, aut etiam anxietatem. Plutarchi loca duo suæ redduntur luci. Gelliana restituitur lectio. Elucus. Item de oscitandi ratione. Quæ dicantur oscitationes apud Papinium. Halicæ mulieres. Halica oratio. Caput IIII

Quum à studijs nostratibus in medicorum scholas nuper diuertissem, in multa sciendorum congerie non defuit, quod excerptum bonisq; communi-candum omnibus ingereret sese. Cuiusmodi quod prænotauimus, & hoc quod mox delineabimus. Esse quum in sanis, tum maxime in affectis, ac iam decumbentibus, quam halycem Hippocrates uocauit, pleriq; uero etiam halen, Latine anxitudinē possumus interpretari: sunt qui pandiculationē malint. Ea uero est, quum quis toto corpore extenditur. Inter sanos igitur halycem dicunt, quum præsentia subinde stomachamur, ægreq; ferimus, & ab actione una ac negotio ad negotium demigramus. Itidem anxios esse ægros animaduertimus, qui accubitum non perferentes figurar euariant: quia semper præsens eos aggrauat. Hoc uero illis obtingere potissimum, deprehensum est, quibus in ore uentriculi, quod nos abutentes uocabulo sæpe stomachi nomenclatura consueuimus insignire, humoris aliqua propria qualitas continetur, uentriculo infesta: quæ ramen nec redundans est, nec in uentriculi fluitat cauitate, sed tunica eam imbibere. Hinc à Græcis *άλυειν* positum pro *φύλλον συσφορῶν*, id est anxitudine obturbari moleste: quamuis etiam lætari signet, ut apud Homerum, *ἄλυσσας καὶ ἀγαλλύσας*. Homerus,

ἄλυσσας, ὅτι ἴρου φήκισσας τὸν ἀλυσίω;

Et Sophocles ita scribit,

ἔατε μὲ ὄσ' ἄλυειν.

Quidam ita distinguunt, ut aspiemus primæ, ubi gaudium exprimas: q; si molestiam, contraria ob signemur nota. In notatione utraq; psilen seruauit Didymus. Ex Atticæ uero linguæ proprietate, est utrobique statilem admittere. Ex hac mentione commonemur ut Gellij codicem restituamus in integrum, deluxatum foedè, nec ab eruditorum quoquam animaduersum: ita enim in peruulgatis exemplaribus enotatum libro decimo sexto inuenias, capite duodecimo: Item halucinari factum scripsit Cloatius Verus, ex eo quod dicitur Græcè *άλυειν*: unde lucum quoq; esse dictum putat, & litera in c conuersa. Tu uero expuncta dictione nihili & cassa, quæ est Lucum, substitue ac reponere Elucum. ubi uero scribitur, mutari & in c: scribe, A in E conuersa. Siquidem elucum dicimus, qui illam sentit animi tarditatem & stuporem, qui halucinantibus plerunque usu uenit. Id ita esse, ut astruimus, ex Pompeij Festi auctoritate liquet, in litera E sic pro dentis: Elucus significat languidum ac semisomnum, uel (ut alij uolunt) halucinatore, & nugarum amatorem: siue alonem, id est hefterno uino languentem, quem Græci *ἑωλον* dicunt. Idem tamen auctor in H litera: Helucus, inquit, ab hiatu & oscitatione dicitur. Vsurpant Rhodigini mei uocem hanc morionem aliquem substantantes. In hunc sensum accipit uerbum *άλυειν* Plutarchus in Romulo: *ὁ νεώτερος*, inquit, *τὸ ἡρακλείους ἄλυειν ὡς ἑοικεν τὸν θολῶν*, id est Herculis sacerdos otio languens halucinabundusq;. Sed interpret eo uerbo, lasciuientem otio reddidit. Quin & in Pyrrho historicus idem: Hic autem, inquit, nec cæteris negotium faceßere, nec ab alijs pati, *ἄλλω πινὰ ναυπώδης* arbitratus, otium concoquere non ualebat. Interpret nauisam modo transtulit, eruditus auribus haud faciens satis. Porro, ut ab diuerticulo reperatur fabula: primo Canonis apud Auicennam lego, Halycem contingere ob superfluitates quæ in musculis coeant, ideoq; à somno frequenter euenire: quod si affluentior is fuerit humor, fieri inde horripilationem (ut interim sic appellem) putat, & tremorem: at si nimio plus redundarit, etiam induci febrem. Oscedinem quoq; esse affectionis huius speciem tradit, prouenireq; in mandibularū musculis & thoracis. Ea si recte ualent in pri-

mis

mis citra causam acciderit, esse aut malum, praesertim si frequens fuerit: quia materia significatur exuberantia, & corporis febricitationi propinqua dispositio. Oscitatio probatur, quae a digestionem affuevit obuenire: inde enim superfluitatum in musculis aggregatarum expulsio significatur. Halices interdum conciliat frigus atque oscitationes: eo namque praefarciuntur cutis pori, seu meatus: quae ratio sub cute fumidos compescit vapores, quos per halycem oscitationemque protrudere satagit natura. Quamobrem etiam cutis densitas id ipsum producit quod frigus. Sed & resolutionis paucitas, necnon excitatio a somno immatura. Galenus libro in Sententias Hippocratis septimo: Oscitare, inquit, sicut & pandiculari, contenta aliqua in musculis, per quos tales fiunt motus, quos pandiculationes ac oscitationes nominamus, uel humiditate flatuosa uel spiritu uaporofo fieri, est a nobis demonstratum. Horror autem prauis humoribus per cutem currentibus accidit. Illud operae leuioris fuerit, oscitationes dici a Papinio negligentis compositiones, & halucinantis animi partum: quoniam fluxa atque aperta securitatis, & uagi animi indicium sit oscitatio. Sed & Cicero: Adde incitiam pransi, potius, oscitantis ducis. Oscitantes in Andria Terentij interpretatur Donatus, securos, nil providentes. Haliciae autem mulieres fuerunt, quae contra Argiuos & Perseum cum Dionysio depugnarunt, mortuaeque in praelio, apud Argos tamen adeptae monumentum feruntur, quod dicitur *μωακων τωφω*, a quo non longe *χαλκων* abest, quod ueteris artificij staturae sustinet. Fuit & Halicia ciuitas: unde Halicia oratio in Epidauriorum stelis, quibus Aesculapij continebantur medicamenta.

An probabile sit, labi e caelo stellas. Olta *σικων* apud Ammianum Marcellinum. Antinoi stella. Traiectiones quid, & secundaria. Caput v

Vastum saepe non in plebe uulgaria modo, sed inter classicos quoque, ac primae notae conditores, sit ne, uti uidetur, stellarum e caelo casus aliquis. Quam rem ad credidisse Poetam nobilem suspicari possumus, dum Georgico primo ita canit:

Saepe etiam stellas, uento impellente, uidebis
Praecipites caelo labi, noctisque per umbras
Flammarum longos a tergo albescere tractus.

Sed quod grauius multo est, Euangelica ueritas Matthaei uigesimo quarto: Cadent de caelo stellae. Ioannes item theologus Apocalypseo sexto, Stellae de caelo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, quum a uento mouetur. Caeterum absurdissime dici ista, & praeter naturae rationem, quis abnegat? Nam qui philosophiae sacrae saltem a limine introspererit, illud ignorare non potest, Corpus caeleste nullum, aut partem omnino aliquam prolabi e caelo posse: quia ex Aristotelis astipulatu primo Caeli, Sublimia nec grauiasunt, nec corruptioni obuia. Quaelibet uero stella est pars globi in quo est, aut illi cognatum corpus, inclusumque, in quo sit lucis accumulatio praesignis. Nam secundo operis eiusdem sic sancit Philosophus, Esse stellas luminis aggregationem. Ex quibus colligi licet, uanissimum esse, syderum admittere labem aliquam, aut caelestibus interitum ingruere. Nanque in idem feruntur naturae ratione totum & pars. At corpori quod circumfertur, non contingit alio agitari motu, quam circulari: neque igitur particularum ulli. Localis autem motus aut rectus est, aut orbicularis, aut eius mixtus, ut compositorum corporum. Quod si qui amplius astruere secus adnitatur, sciat esse apud Euripidem,

μωρα γαρ μωρος λειγες.

Fulgor ille immortalis est, ac incoscissus: ni destituimus naturae capacium uirorum uestigia. Aeterna est, inquit Plinius, caelestibus natura intextentibus mundum intextuque concretis. Sunt qui opinentur, esse ignis aetherei *απορροιας* quasdam, id est defluxus, qui obtingant, ubi uehementior uentus scandat altius, & inde secum auferat, quod stellarum praeferat casum, dicaturque asteroides. Aut, sicut idem refert Plinius, si tamen creditur, sydera nimio alimento tracti humoris igneam uim abundantia reddunt, quibus decidere putantur: ut apud nos quoque luminibus accensis liquore olei notamus accidere. Huiusmodi uero igneum nitorem scribit Ammianus Marcellinus uocari *σικων ολταν*, qui nec cadat unquam, nec terram contingat. Corpora enim, inquit, qui credat caelitus posse labi, profanus merito iudicatur, ac demens. Vbi autem ista contingant, nil uidentan-

ri tentandum, uates cecinere Hetrusci, ex Tarquitanis libris, titulo De rebus diuinis. Oltram monstrem in fulminum ratione apud Plinium legimus. Verum an Marcellini codex insyncerus circumferatur, perpenione amplius dignum. Stellam porro ab se uisam, quae Antinoi foret, aiebat Adrianus: quod scribit Dion. Fuerat autem Antinous eximia pulchritudinis puer, uel ab Adriano immolatus, uti creditur fere, quod magis ueretur sacris, uel quod sponte oppetisset, quum indigeret Imperator hominis sponte occumbentis anima. Quod a me ideo huic insertum loco est, ut ueterum lusus adnotaremus, nunc e caelo stellas praecipitantium, nunc nouas adoptantium, prout cuique fuisset collibitum. Quae uanitas in Caesare dilucet quoque. Tropologicam esse putat Augustinus loquutionem, quum labi de caelo stellae in sanctis dicuntur literis. Nam inde dici interpretantur apud Euangelistam, quia lumine uidebuntur intimo priuari, ingente se amplius coruscante claritate alia. Sunt qui ad conflagrationem referant futuram, in qua calore ac siccitate praualentibus, ita ignescet superiora, ut uentium de caelo stellarum speciem sint praebitura. Ptolemaeus in Centum enuntiatorum commentatione, *σικων* uocat hoc genus traiectiones, hoc est transcurrentes stellas, uti sunt ignitae trabes, item faces ac iacula. Plinius stellarum discursus dicit. Haec aeris siccitatem indicare, idem prodit Ptolemaeus: indeque etiam uentum, necnon aquarum immixtionem, quin & hostium assultus. Sciendum etiam illud, Crinitas & traiectiones secundaria nuncupari, quia secundas in iudicijs ferant.

Impostura non utendum. Titi imperatoris bonitas. Glauci historia. Item de Glauco Carystio, deque sciamachia & chironomia & sciagraphia, acrochirismo & acrochiri, corico & scariphismo. Exercitationis distinctio. Eplethritare, ptylissare, tactici, chiropeda. Apollodorus pictor. Symmachia, epimachia, sciadion. De hoplomachicis motibus, & monomachia. Mantica armatura. Cap. vi

Hryssippi illius Stoicorum olim maximi apophthegma celeberrimum est. Qui stadium cucurrerit, eniti & contendere debere quam possit maxime, ut uincat: supplantare eum, qui quum certet, aut manu uel qualicumque astu depellere, nullo modo debere. Sic & in uita sibi quicquid petere quod pertineat ad usum, non iniquum est: alteri diripere eius non est. At si amplius attendamus, quorum quicquid reperias, qui philosophi preclari placita sanctissima fronte attrita non transiliat modo, sed exculcet plane ac proterat: Quot simulationum inuolucris tegitur, & quasi uelis quibusdam obtenditur uniuersumque naturam? Notissima est ad hoc praecipue spectans M. Tullij sententia: Frons, oculi, uultus per sepe mentiuntur, oratio autem sapissimae. Nec tempestatis nostrae prauitatem discutio nunc, qua omne in praecipiti uitium stetit. Vetera retexere lubet amplius, ut interim ab his quae anxium exulcerant, auocetur animus. Si comouerimus antea, Titi bonitatis exemplum fere singulare summis efferi laudibus, quod insidiantem Domitianum trucidare non sustinuerit, propterea moriens in ea prorupit uerba, ut diceret, *quod uonoy επλημμελησε*, id est nullum suum factum extare poenitentem, uno tantum excepto. Scribit in commentatione De his qui sero a numine puniuntur, Plutarchus, ad hunc fere modum: Qui autem in tyrannide & coniurationibus homines immolarunt, sicut Apollodorus: aut qui amicorum intercepere pecunias, uelut Glaucus Epicydus: puto, nulla ducebantur poenitentia, nec se odeant, aut perpetrati facinoris consciencia lancinabantur. Ego uero, si dicere licet, nec hominis nec dei castigatione egere impios contenderim, uerum supplicijs sufficere ipsorum uitam, flagitiorum immanitate corruptam labefactamque, & turbulentam in primis ac fluctuantem. Haecenus ex Plutarcho. Qui uero fuerit Glaucus, quem hac parte conuellit deformatque philosophus iste, aut quo denique modo furti ac mali doli se alligauerit, facturum me operapretium reor, si quantum ex Herodoti (ut aiunt) historiae parentis lectione sum uenatus, indagine certa fuero persequutus. Fuit ergo Spartanus cuius Glaucus hic, quum aliarum uirtutum laudibus praecellens, tum uero iustitiae imagine una uel praestantissimus. Hac tam celebri, tamque constanti permorus fama Milesius quidam pergeret Spartam contendit: adiensque Glaucum, protinus ad eius se inquit bonitatem fruendam contulisse, spectandamque iustitiam, quae uniuersam peruagata Graeciam, dilapsa

dilapsa item in Ioniam foret. Proinde apud animum suum ita coniectasse ratiocinando, Ioniam quidem uel præcipue discriminiibus esse obiectam, Peloponnesum mari undique constipatam obuallatamque, fere tutissimam uideri, ac ab omni periculi procella seium etiam: quo nomine ita statuisset, census sui dimidium in pecuniam redactum numeratam, penes eum deponere. Propterea, tu (inquit) hæc pecunias cape, simulque notam hanc, cum qua si quis argentum repetiturus aduenerit, tuæ fuerit bonitatis, omnia cum fide restituere. Pecuniam ea ratione suscipit Glaucus. Postea annis aliquot interfluētibus, Milesii eius liberi enauigant Spartam, Glaucum adeunt, depositum reposcunt. At is humani ingenij more, inficiari, atque homines superbius repellere; ac demum, Volo (inquit) amplius meditari, si quid accepi, bona restitutus fide: sin minus, nostris moribus lege agam. Itaque quarto ab hinc mense huc reuertamini, cæseo. Discessere illi, ut qui pecuniam prorsum inuocatam opinaretur, seque actum agere, quod hominis uatri cunctulos subruere posse, desponderent. Interim petit deos Glaucus, deum consulit, Præfates ne horco, hoc est iureiurando, pecuniam interuere. Pythiam uero hisce propemodum uersibus responsum ex adyto contexuisse accepimus:

Glauce Epicydides, equidem expedit ad breue tempus,

Sic horco uicisse, interuertisseque nummos.

Deiera, & euorcum quoniam manet exitus idem.

Ast horci natus, qui nomine, qui manibus, qui

Nullis est pedibus, rapide uenit, usque adeo dum

Conuoluens omnem perdat prolemque domumque,

Cum sobole euorci melius sed postea agetur.

His uero auditis, Glaucus territus & expauidus institit ueniam petere: cui Pythia, Idem pollere inquit, deum tentare, & facere. Tum is Milesiis integram pecuniam non quidem sponte, aut insita bonitate, sed oraculi responso atrocior compauidus restituit. Quod autem uates fuerat interminata, prorsum euenit: nam Glauci domus ex Sparta radicatus est extrita. Inuenio in Græcorum monumentis, fuisse item Glaucum Carystium pycnam, hoc est pugilem, coronatum quinta & uigesima olympiade: quæ etiam Pythia ter uicisse ferunt, Isthmia decies, toto corpore generosum quippiam ostentantem. Hic quandoque agrum coluit, quumque casu euenisset, ut ab aratro excideret uomer, is manu uice mallei usus uomerem facile restituit. Id ubi conspicius est pater, illum ratus in certaminibus fore inuictum, Olympiam ducere perexit, in pugilatu decertaturum. Is uero, ut qui rerum eiusmodi foret insolens, ab aduersariis conficiebatur plagis, iamiamque succumbens deficiebat: inclamauit prosiliens pater, Percute qua aratrum. Hoc ille ut stimulo concitatus, iruensque uiolentius, ceu capto impetu, aduersarium afflixit. Ei mox erecta statua est, habitu figuraque in umbra pugnantis, quod foret Glaucus manuum agitatione ac motu insuperabilis: id Græce ita enuntiatur, σκιαμαχῶν δὲ ὁ ἀνδρείος παρ' ἑχέτα γήμα. Nam apud Græce peritos, sciamachia umbratilis dicitur pugna, quæ etiam in prouerbiū abiit, ἂν ἦν ἀδυνάτω, hoc est de ijs quæ fieri nequeunt. In Lucullo Plutarchus scribit, milites aera gladij euerberantes, hoc est σκιαμαχῶν, e castris se proripuisse. Sciamachia uero à Galeno & Paulo Medicinæ primo, inter exercitationū genera recensetur. Id & in præceptis sanitatis comprobatur Plutarchus, qui σφαιεῖς ὄντας nominat, id est, pila ludentes, & σκιαμαχῶν. Sed in libro De loquacitate, scribendi studium sciamachiam eleganter nuncupauit, quo etiam garrundi pruritum sedari exinaniri que posse putat. Galenus uero De tuenda sanitate libro secundo, sic scribit: Aut sub dio fit exercitatio, aut sub tecto, aut in mixta umbra, quam ὑποστυμνῆ dicunt Græci. Sed & paulo post: Exercitatio, inquit, quæ celeritate peragitur, est cursus umbratilisque armorū meditatio. Quamquam & hoplomachicos motus idem dicit, qui in armorū eduntur meditationibus. Sunt qui sciamachiam interpretentur eam armorū meditationē, quam dicat semidoctum uulgius uerbo deluxato, scriimiam: & sciamachi sint, qui eo modo se exerceant. Ad quod referri potest, quod de Glauci diximus statua. Manifestum facit quod astruimus, quum libro quarto, de monomachis in conuiuio etiamnum decertantibus mentionem habet Athenæus. Celtæ, inquit ex Posidonio, ad mensam μονομαχῶν, in armis quippe exercitati σκιαμαχῶν, & in uicem

uicem ἀεροχελῶνται: quandoque etiam usque ad uulnera progrediuntur. Inuentam à Mantineis monomachiam, eruditis placet licuti hoplomachiam quoque à Demea, non ita à sciamachia dissidentem. Argumēto esse, stolam bellicam & ueterem armaturam dici Mantiniam. Acrochirismum fere pugilatum interpretantur: ita enim nuncupari creditur, quod summis exerceret manus, concertarentque: utque Galenus exponit, citra complexum. Nam & summum manus dicitur acrochiris. Meminit in ratione exercitij Paulus libro primo, qui & ἡ περὶ κούρου exercitium nominat: follem intelligunt aliqui. Extat uerbum id apud Galenum quoque libro Sanitatis tuendæ secundo: uerum ab folle disparare uidetur & pila. Sic enim scribit: Tum corico, folle, pila, uel per halteres corpus fatigare. Sed mox paulo: Est cum celeritate exercitatio, quæ per corycum & pilam fit, utique quum à distantibus & currentibus administratur. Corycon & corycion pro pera, uel id genus instrumētō, in holcadibus accipit Aristophanes: sicut corycida quoque. Quia uero in Galenum uolentes incidimus, ex eiusdem thesauris mutuabimur id quoque: Exercitium uiolentum citra uelocitatem, dici ὑπόνο, id est ualens: quod autem uiolenter fit, ac cum celeritate, σφοδρῶς, id est uehemens. Superioris exemplū est, solisio, oneris prægrauis gestatio, quæ robur exigunt: celeritatem non ita. Sequētis autem, ἐκπλεθρῶς, id est ecplethrisare: quum in plethro, id est sexta parte stadij, quis prorsum retrorsumque uicissim, idque sepe in utranque partē sine flexu cursitans, unoquoque cursu de spatio demit, quoad denique in gressu uno costiterit. At πύτυλλισσῆ, id est ptyllissare, quum quis summis pedibus ingrediens, tenas in sublime manus, hanc antrorsum, illam retrorsum motet celerissime ante parietem, ut si quando aberret, facile apprehenso furrigatur pariete. A sciamachia haud ita longe disitam uolunt chironomia, quam tactici, hoc est lanistæ, doceant: cuius etiam meminerit Bassilius oratione quadam. Et Glaucum de quo diximus, Græci scribunt fuisse ἀπὸ τῆς οὐδ' ἄρα τῆς χερσονήσου, hoc est chironomia comodiorem: sed Fabius legem gestus interpretatur chironomia libro primo, & manuum quidem æ proprie dicitur: uerum per catachresin & ad alia membra relationem habet: nam legimus, ἐκ χερσονήσου τοῖς σκέλεσι δ' ἐπὶ ποικίλης, id est gesticulatus est pedibus Hippoclidis: unde accusatus, inuulgatum id iactatumque ingessit οὐ φροντίς ἰπποκλίδου, non curæ est Hippoclidæ. Sed urbanus longe illud comici Antiphonis, οὐχ ὄρεσ' ὄρχουμένου τὰς χερσὶ τοῦ βωκηλοῦ.

nonne uides manibus saltantem Baelum? At abusionē hoc genus mirari non decet, ut quæ sit uel frequentissima: ut cum chiropedas, manuū dicimus uincula: nam pedum proprie, pedæ est. Quod autem de chironomia diximus, Galeni confirmatur auctoritate: Qui imbecillis sunt (inquit) erutibus, hi superioribus partibus exercentur melius, chironomij, acrochirismis, disci iactu, halterum usu. Est & sua pictoribus sciagraphia, uelut umbris modo constans pictura, quod uocant σκαιοφῶν. Nam & Apollodorū sciagraphū legi apud Græcos, & meminit Eustathius, ueluti σκαιοφῶν dicas. Nam & σκιαγραφεῖαν sunt, qui σκαιογραφεῖαν interpretentur. Hic porro Apollodorus pileum gestabat rectum, pictura nobilis: id quod ex operum dilucet inscriptionibus, μωμῆσεταί τις μάλλον, ἢ μωμῆσεταί.

Auctarium denique sit illud quoque: nam quia philosophorū oratio tanquam umbra est ac ænigma, hinc scariophilimos festiue dicitur ab Aristophane. Nam scariophos festucam signat, & sarmentum, aut graphida potius. Symmachia uero ad sciamachiam, de qua diximus, pertinet nihil. Est autem Thucydidi eo nomine confœderatio ijs in ita legibus, ut ijdem censeantur amici, ijdem & inimici. Epimachia dicitur ab eodem, subsidiaria quædam societas: ut utriusque alteris auxilia submittant, si forte ingruat bellum. Sciadion umbellam indicat quidem Græcis, sed & nomine eo intelliguntur flores circinati, flauique similitudinis ratione, ut in foeniculo.

Impostorum historia compluriū. De Dionysio tyranno, Pythio, Galeno imperatore, Dercyllida, qui dictus est Sisyphus, Cleomene, Lyfandro, Perfonati qui sint, & plani, Polytropi, Catenati, Pythagoras. De phelo, & masthle. Locus Apulei restituitur. Phelax ficus. Masti. Machli. Muscularij. Schemios qui, Otij qui dicuntur. Hoduri. Cacoethes. Cacoethæ ulcera. Pseu denedri.

Quoniam uero in impostores incidimus, ac fesculyffes, affabrè ad hoc unum factos, quibus fraus domestica est, scaturiuntq; uberius doli hoc genus mali, lepide (opinor) fecerimus, si eorū aliquot dare nomina cogemus, ut cum adiumento iucundior lectio fiat. Ingerit uero se in hac censura omnium primus Dionysius tyrannus, à quo festiuiter citharædo impositum fuisse, in Commentario *περί τῶ ἀπορίας*, Plutarchus scribit. Cui mire grato in spectaculis quibusdam multa se elargiturum Dionysius est pollicitus, qui tamen sequenti die erogauit nihil, ut qui se abunde gratiam retulisse diceret, *ὅπου γάρ, ἔφη, χέρον ἐν φραγδαῖ ἀδίων, πού πού ἔχει εἰς ἐλπίζων*. quanto enim tempore oblectasti canens, tanto etiam sperans es oblectatus. Factum hoc Moralium nono Aristoteles prodit, quum is cecinisset in nuptijs scitissime: docetq; haudquaquam par pari repositum: quoniam alter quod uolebat, accepisset: alter, eo quod sperabat, esset frustratus. At Pythij uasfricia, nonne scita illa quidem & lepida prorsus, uerum illiberalis ac ciuili uiro indigna? Eam Ciceronis uerbis recte exponemus. Caius, inquit, Cannius eques Romanus, nec infacetus, & satis literatus, quum se Syracusas otandi causa cōtulisset, dicebat, se hortulos aliquos uelle emere. Id quum percrebuisset, Pythius quidā qui argentariam faceret Syracusis, dixit, uenales quidem se hortos non habere, sed licere uti Cannio, si uellet, ut suis. Et simul ad cœnam inuitauit in posterū diem. Quum ille promississet, tum Pythius, ut argentarius qui esset apud omnes ordines gratiofus, piscatores ad se cōuocauit, ut ante suos hortulos postera die piscarentur. Ad cœnam tempore uenit Cannius: opipare paratum erat conuiuium, Cymbarum ante oculos multitudo: pro se quisq; quod cœperat, afferebat. Ante pedes Pythij pisces abijciebantur. Tum Cannius: Quæso, inquit, quid est, o Pythi: tantūmne piscium, tantūmne cymbarum? Et ille: Quid mirum inquit, hoc loco est quicquid Syracusis est piscium, hic aquatio: hac uilla isti carere non possunt. Incensus Cannius cupiditate, contendit à Pythio, ut uenderet: grauare ille primo. Quid multa? impetrat: emit homo cupidus & locuples, tanti quanti uoluit Pythius, & emit instructos: nomina facit, negotium conficit: inuitat Cannius postera die familiares suos, uenit ipse mature, scalmum nullum uidet: nullos ibi solere piscari, audit: delusum se recte aduertit. Stomachatur: sed quid faceret? Nondum Aquilius protulerat de dolo malo formulas. Est autem dolus malus, quum aliud simulatur, aliud dicitur. Hoc qui faciunt omnes perfidi, improbi, malitiosi sunt. Hæc Cicero. Illud uero relatu admodum iucundum, quod in Galeni imperatoris lectum uita est, Gemmarius quidam uitreas gēmas, ut legitimas uerasq; Imperatoris uxori magno pretio uendiderat, mox dilucefcente fraude, irata mulier ac indignatione furens hominem ad supplicium repositabat. Eum uero rapi iussit Imperator, ut conscindendum leonibus confestim obiecturus. Stabat miser in collimitio mortis prepallidus, ac terrore perfusus, at is caponem immitti mandauit: quumq; tam ridiculum euentum mirarentur omnes, per præconem edixit, Imposturam fecit, imposturam est passus: atq; ita dimitti hominem iussit. Dercyllidam scribit libro Rerum Græcarum tertio Xenophon, fuisse sagacis ingenij uirum & ad exco gitandum prompti, ac (ut dicunt Græci) *μηχανιστῆς*, indeq; cognominatum Sisyphum. Cleomenes Spartanus dierum septem inducias, quas *ἀνοχέες* uocant, cum Argiuis inierat: mox consopitos pactio num fiducia, nocte ab illis tertia inuadens alios quidem contrucidauit, alios captiuos abduxit. Quum perfidiæ in simularetur, noctes iuri iurando minime additas, est cauillatus. Quin & quicquid calamitatis hosti sit illatum, à dijs hominibusq; comprobari. Sed enim hac factum impietate creditur, ut Argiua excideret ciuitate, ob quā fœdera exculcarat, à muliebri reiectus turba armis instructa, quæ templis detraxerat. Mox uero & mente externatus, gladiolo arrepto semet diffecare cœpit, ab imis orsus pedibus, & ad letalia progressus, ridens interim ac gestiens. Lysander eorundem rex Spartanorum, quum ut cauillator & sophistes uaserrimus dolo pleaque obiret, atq; eo nomine male audiret, ut Hercule prorsum indignus, ridens, Quo (inquit) leonis non pertingat, uulpis assuēda pellis est. Hoc uero genus homines recte personatos dixeris, qui officijs futelibus, aliud omnino quàm sint, præferunt, hominibus sublinentes ora: quiq; ut Seneca eleganter ait, personam malunt, quàm faciem. Nam apud Homerum Achilles illum se æque ac mortem odisse confirmat.

ἰς χ

ἰς χ ἑτορὸν μὴ λέθῃς ὅτι φρεσίν, ἀλλο δὲ ἔων
 id est, qui aliud quidem mente occulat, aliud autem promat. Proinde nefas est ad hunc modum laudari Vlystem, quum ab Homero dicitur polytropos. Quin id uerius, adiectione huiusmodi sapientem pronuntiarī, quoniam differendi potestate præcellant, ac intellectum eundem multis ualeant hi modis enuntiarē. Quippe laudari Pythagoram nouimus, quod cum pueris oratione uteretur puerili; cum mulieribus muliebri, cum principibus item congrua ἴσδῃ, ac fortunæ apta præcipue. Siquidem inscitia suum est, in personarum diuersitate *ἰς λὸγος μὲν ὁμοιοποιῶν*, id est orationis modū unum minus euitasse. Polytropon Ammianus Marcellinus multimorem transtulisse animaduertitur, & in malam partē accipere: Gaudentius (inquit) rem ut seriam detulerat ad Rufinum apparitionis præfecturæ prætorianæ tunc principem, multorum semper, audum hominem & collata prauitate famosum. Inter fraudulentos sunt & quos appellat Hieronymus catenatos, ut qui catenis præcingantur ferreis sanctimoniam prætendentes. Apud eundem obseruatum & illud: Si tunica, inquit, non canduerit, statim illud è triuio, impostor & Græcus est. Verum ab diuerticulo fabulam repeto. Sunt inter hos qui dicantur plani. Gellius putat in M. Tullij oratione pro Cluentio, Planos esse sycophantas: sicuti apud Laberis oratione quoq;. Alij planos, non sycophantas delatores accipiunt, sed scurras: nec hoc quidem simpliciter, sed certos & sui generis impostores decollatoresq; à fallendo nominatos: ut docuit Athenæus. Inter hos maxime memorabilis Pantaleon, qui decessurus utriq; filio imposuerit, seorsum ijs prodendo, qua parte domus infodisset aurum, quod nufquam erat. Scurra cuiusdam plani in Epistolis lepide commemorat hicce ueribus Horatius,
 Nec semel irrisus triujs attollere curet
 Fracto crure planum, licet illi plurima manet
 Lachryma, per sanctam dicat iuratus Osirim
 Credite, non ludo. Crudeles tollite claudum.
 Quare peregrinum, uicinia tota reclamat.
 Usurpant municipes, ut sic dicam, mei phelum quandoq; pro malo deceptoreq;. Id uero uetus uerbum est, ac Græcum: siquidem apud Menandrum *φῆλο* exponitur *ἄπαρτα*, id est impostor. Sed & apud Antiphontem, phelomata dicuntur fraudes. *φῆλος* apud Aristophanem sicum signat immaturam quidem, sed quæ maturitatis speciem præbeat. Cuiusmodi etiam olynthum fere dicunt, nostri grossos, multitudinis numero intelligunt, uti quibusdam placet, errore manifesto. Rursum qui nil firmum meditatur nil stabile, unumq; dicit, mox aliud facit, masthes nūcupatur: sed & emollitum lorum eodem dicitur nomine, ac mox figurate id mastigia quoq; cōuenit cognomen: de quo fortasse Apuleius sensit in Magia, ubi uasfricia insignes recēfens ait, Quis Palamedes, quis Sisyphus, quis deniq; Eurybates, aut Phrynondas talem excogitasset? Omnes isti quos nominaui, & si qui præterea fuerunt dolo memorandi, si cum hac una Rufini fallacia contendantur, masthes prorsus, & buccones uidebuntur. Legitur tamen in peruulgatis codicibus machi. Machi quidem apud Græcos, impij appellantur, & perditī, quos *ἀσώτους* dicunt, quasi insaluabiles. Sed ad sensum Apuleij nihil. Mastos uero uber est: unde in tuborum ratione ac aquæductuum, masti: sicut leones item. Hinc quo rundam coniectatio est, muscularios ab Imperatore aqueductus nūcupari, de muscularum in tubulis imagine. Legimus in Græcorum commentarijs, schetlium recte dici eum, qui petitionibus adnuat quidem, uerum mox præstet nihil: sed eo item nomine intelliguntur natura infestiores frigidioresq;, & qui dicuntur *ἀβήκτοι*. Verum & qui multa perpessus est, dici schetlios ualet: quiq; nimio plus satagit, nec inhiberi potest, uideturq; *ὀρμητικῶς*, id est concitatus & præferuidus extra quàm oporteat. Ceterum scire conuenit, esse quandoq; fraudem bonam, quando Aeschylus ita inquit,
ἀπολτῆς δὲ καὶ οὐκ ἀποσπᾶται θεός.
 id est, fraude iusta non abstinet deus. Succinit Herodotus quoq;: *ὅτι καὶ χεῖρι ἄλλοι λέγειν, λέγει δὲ*, id est, ubi dicere mendacium oportet, dicatur. Sic cum laude Vlystes fertur dolosus, uel, ut Græce item *δολοῖ*. Qui uero fraudibus expositi sunt, ac negotio prope nullo, insita simplicitate decipiuntur, ὅτι à comicis uocantur, ex autis natura,
 L 3 quæ

quæ quum imitatrix sit inde ab aucupibus facile capitur. Obiter illud adnotarim, ne pereat: Viarum subseffores, dici à Græcis hoduros, id est ὁδουρούς: ut in Archelao apud Euripidem,

Sed & in AEgeio Sophocles, ^{ἑπαισὶ ὁδοουρούς, λυμειῶνας} ^{πᾶς δὲ δὴδ' ὁδοουρούς ἐξέβλησ λαθῶν.} Insidiatores fictos in Mathesi Firmicus pseudenedros nuncupat. Nam & apud Xenophontem, pseudenedram legimus pro fictis insidijs. Porro κερκοβείς homines, Græcis appellare mos est, qui quum prauitatis aut pestilentis naturæ nil admodum præferant, mire tamen inlito perurunt ueneno. Nam & ἑλκη κερκοβεί uocant, quæ aspectu mitia uidentur, uī autem difficultatis continent plurimum. Paulus AEGINETA cacoethe intelligit, in cicatricem uix coeuntia. Celsus, ulcera interpretatur mala. Sunt qui malefica: item chironia, ut quæ Chironis medicæ artis experientissimi opem requirant; uel Telephia, quando hoc mali genere conflictatus insigniter Telephus sit.

Vrbana quorūdam uasfricia. Exemplum ignoti patris. De asinario, & Pericle. Fraudum synonyma. De Ceretanis. Stellatura quid. Frumentaria perceptio. Piræ, piratæ, cattymata, ueteramenta, ueteratores. Cap. VIII

Vnt tamen nonnulli, quos urbane uasros potius dixeris, quam ueteratores aut perfidiosos, uel fallaces: ueluti patrem, cuius non prodit nomen historia, qui ubi animaduertit filium nobilioris puellæ illaqueatū amoribus, ad eam uelana rabe ferri, lepido mendacio furentem repressit impetum, indulgentius scortū uulgationis concubitu illi permisso, quo euestigio restinctus ardor est præarbidus, & exhausta libido in uetita crassandi deposuit conatum. Alexandro uero Macedonū, quū reddita fors esset: Eum qui primus occurrisset, interimeret: ubi quēdam præse agentem asellum uidit, arripit hominē ex oraculo cōfestim imperauit. At is iam iam iugulandus, intellecta mortis ratione, proclamauit: Anteambulone suum, non se, peti ex responso, quando is obuiam latus esset prior. Proditur memoria: Periclem Atheniensium principem, uim pecuniæ non paruum sub conditionis conditione Cleandro & Plifanacti Lacedæmoniorum Ephoris erogasse: mox quum administrationis rationem repeteret ciuitas, nolens uir prudentissimus se simul & Lacedæmonios deformare, ascripsit ἅς τὸ δόλιον ἀνὴλωσα, quo utique significabat, bono publico erogatam pecuniam. Sciēdum uero fraudes & ueteratoriam uim ac colubrinum ingenium, pluribus exprimi uocabulis apud Græcos: Strophas enim dicunt, hypostrophas, paralogismos, paragogas, phenacismos, sophysmata, goetias, paraphoras, sceuorias. AEOLICŪ pro fraudulento usurpant priores, ac ἀολιζέω decipere est apud Hieroclem: quoniam eiusmodi fuerint AEOLIS. Veniunt autem in decuriam eandem, quos passim modo Ceretanos nuncupamus: nam olim Cerete oppido ab Romanis solo æquato, inopes inde Ceretani per Italiam dissecti, ut sibi uitæ necessaria corradenter, multarum scientiam rerum commenti, ac pleræq; confarcinantes, quibus apud inscitam plebem & pullatum circumlum facile sibi fidem doctrinæ multifariæ facerent, omnibus qui eadem grassarentur uia, celebre ad posteros dedere nomen. Stellaturam sunt qui in fraudum usurpent ratione. Illud grauius quod eruditus obseruatum scio, Stellaturam in militaris annonæ erogatione uideri frumentarijs tesseriis persimilem, quibus acceptis, plebi gratuitum distribuebatur frumentū: quippe hac contributa, uilius constabat militibus annona. Meminit in Alexandro Lampridius, Frumentaria perceptio in ratione hac nūcupatur Iulio Capitolino in Antonini philosophi uita: Ob hanc, inquit, cōiunctionem pueros & puellas nouorum hominum frumentariæ perceptioni adscribi præceperunt. De stellatura in Pescennio Nigro sic Spartianus: tribunos duos, quos constitit stellaturas accepisse, lapidibus obrui ab auxiliariis iussit. Lectum in Græcorum commētarijs est, ab Atheniensibus artes, dolosq; dici πείρας, unde nuncupentur Piratæ, οἱ ἤδη δόλοσσαν κερκοβεί. Cattymata uocant Græci futelas dolosq;. Quancum sunt proprie ueteramenta: unde ueteramentarij, quos Palæurgos illi uocant. Sicut ueteramenta etiam palimpega, & palindoria. Sunt qui ex hac Cattymatis notione, ab suendis dolis Latine dici ueteratores opinentur. Dignum scitur: passim plebeia, ut rentur multi, uoce impostores derisoresq; dici truphatores. Id uero ex media Græcia uerbum est. Nam in Cæsare apud Plutarchum, Decius Brutus Cæsarem hortabatur iret in senatum, ne illi obloquendi ansam præstaret, qui alioqui ὄψον φῆδαν uidebitur. Consi-

Cōsiliij rationem esse præstantissimā. Eubulia, id est bona cōsultatio, quid sit. Eustochia. Collimatio, uel collineatio. Sisyphi & Autolyçi historia. 1x

Consilium apud Platōnem Socrates in Theage, seu in libro De sapientia, ἰσφῶν esse dicit, hoc est sacram rem. Polybius ab Euripide dictum sapientissimi me scribit, Consilio sapienti magnā uinci militum manum; hoc est, ut Græce dicamus potius,

σοφῶν ἢ βούλομα πᾶς πῶλλας χίρας νικᾷ.

Et apud Homerum Agamemnon, si decē affuissent Nestori similes, facile se urbe hostica fuisse potiturum dicit: nam & Domitius Corbulo dolabra, id est sensu hostem uincendum dicitabat. Cæsar uero idem esse sibi cōsiliū aduersus hostem, quod medicæ artis peritis contra corporis uitia morbosūe, fame potius quam ferro superādi. Eadem ratione Paulum commemorare solitū accepimus: Imperatorem, senem moribus esse oportere: quum innueret, prudētia grassandum & maturitate, ac moderatoribus semper inharendum consilijs. Nam Africani uox clarissima, & quod dicendum sit, principis terrarum populū Imperatore digna: namq; quum eum, ut parum pugnacem quidam incesserēt, Imperatorem (inquit) me mater, nō bellatorem peperit. Fabius quoq; noster, rem esse in oratione præcipuam consilium, scribit: quia uarie, ac ad rerum uertitur momenta. Quid enim si præcipias Imperatori, quoties aciem instruet, dirigat frontem, cornua utrinq; promoueat, equites utrinque pro cornibus locet: Erit hec quidem rectissima forte ratio, quoties licebit: sed mutabitur natura loci. Hinc dictum scientissimi me à Seneca est: Consilia rebus aptantur, res nostræ feruntur, immo uoluntur: ideo cōsiliū nasci sub die debet: sed hoc quoq; tardum est nimis, Sub manu quoq; (quod aiunt) consilium nascatur. Huc respexit, qui totidem sibi Megabizos optauit, quot essent πῆς θοιᾶς κόκκοι, id est in malo punica grana. Aristoteles uero Moralium sexto: Videndum (inquit) est, ἐν βουλίᾳ quid sit, utrum scientia aliqua, an opinio, an εὐσοχία, id est bona coniectatio. Quam non aliter accipio, quam animi, oculorūq; ab scopo non deerrantem intentionē: quæ ab nostris dicitur collimatio, uel (ut alijs arridet amplius) collineatio: quod à uisualibus corruatum lineis est, illud uero ab limis oculis. Et scientia quidem non est: non enim quærunt homines, de quibus sciunt. Qui uero consulit, quærat, ac ratione discurret. sed nec eustochia: hæc enim sine discursu, & subito fit. cōsultatio uero longi temporis est, καὶ φασὶ, πρὸς ἧν μὴ δέην τὰ χυ βουλοῦσθῶτα, βουλοῦσθῶτα δὲ βραδύως. hoc est, longo quidem spatio consultandum, at ubi consulueris, mature facto opus esse. Rursum, aliud anchincea est, siue solertia, aliud ebulia. Est enim coniectatio quædam solertia ipsa. Neq; item eubulia est dicēda opinio aliqua. At quoniam qui male consulit, aberrat, qui uero recte, haud quaquam: patet, eubuliam esse directiōnem quandam, non scientiæ, non opinionis: nam scientiæ nō est directio, quum ablit error: opinionis uero directio, ueritas est. Verum nec sine ratione est eubulia. Reliquum igitur est, ut sit cogitationis. Hæc enim nondum assensio est: siquidem opinio, non quæstio est, sed iam assensio quædam est. Qui autem consulit, dubio procul, seu bene id agat, seu perperam, quærat aliquid & cogitat. Sed eubulia, est cōsiliij directio quædam. Proinde quærendum prius, quid consilium sit, & circa quid. Est uero eubulia, directio secundum utilitatem, & secundum id cuius opus est, & ut, & quando. Eubulie fines duo sunt: simplex, id est felicitas: & particularis. Quum uero prudentū sit bene cōsulere, erit utiq; eubulia, directio secundum utilitatem ad finem: cuius prudentia, uera existimatio est. Eubuliam uero Latine, quidam cōsultationem bonam transferunt: alij etiam promptitudinem. De quibus autem cōsultatio fiat, plura Ethicorum tertio: atq; item Magnorum moralium secundo. Digna uero relatu Sophoclis sentētia est ex Electra,

Βουλῆς γὰρ οὐδ' ἂν εἴη ἔχθιστον κακῆς.

Id significat, Nil consilio malo inimicitius. Putat Seneca, ubi quid fugiendum, quid ire appetēdum sit, uelis scire, ad bonum summum & propositum totius uitæ respiciendū. Illi enim consentire debere, quicquid agas: neq; enim disponet singula, nisi cui iam uitæ suæ proposita est summa. Ideo peccamus, quia de partibus uitæ omnes delibermus, de tota autem nemo. Plutarchus ait: Tempus esse cōsilliorum datorem optimum. Scribit Eustathius, celebrem apud Græcos fuisse paroemiam, ὅτι νυκτὶ βουλῆ, id est, in

nocte consilium: unde, inquit, nox Euphrone nuncupatur. *παρεὶ δὲ τὸ εὐφρονίῳ ἡμῶς ὅτι αὐτῆς*, quod bene tunc sapere contingat. Propterea Euripides, *Νυκτὸς δὲ μακρὰς ἡγόνων ἐφροντισίαι*. id est, longo noctis tempore cogitavi. Huc & iactatum Homeri spectat illud, nō oportere consulentem alijs uirum noctem dormire perpetem, quod is *παινήχιοι ἐύδαι* dicit. Vafriciei deniq; quoniam de hac agebamus ante paulo, illa sunt non negligenda, nec omnino habenda insuper exempla, quæ poetarū studiosos mire iuuabunt. Corinthi regem Sisyphum calliditate præcipue insignem, pedibus animalium nomen suum *μονοζωομαζον*, id est literis singularijs solitum suppingere. Autolycum uero eius temporis furem illustrem, raptō quæstorum interpolare formam assuetum, quum Sisyphi armenta rapuisset, nihil secius argumento alias non audito esse deprehensum, quo nomine conflata mox amicitia, Anticliam filiam Sisypho tradidisse usurariam, quæ post utero grauis Laerti nupserit, unde Vlysses traditur natus. Quod in Aiace mastigophoro Sophoclis testantur interpretes: & inde mutuatus retulit Sudas, etiam si, ut in pleriq; alijs, codicibus maxime uitiat.

Qui sint apud Senecā ordinarij gladiatores, & postulatitij. Restituitur in integrum Senecæ lectio. Item de proxenis, proxeneticis, philotrophis, & pararijs, astoxenis, doryxeneticis. Item de gladiatoribus non extrita quæpiam.

Caput

Seneca Epistolarum ad Lucilium primo, ita scribit: Nunc omittis nugis, mera homicidia sunt: nihil habent quo tegantur, ad ictum totius corporis expositi, nunquam frustra manum mittunt, hoc pleriq; ordinarijs paribus & postulatitijs præferunt. Quid ni præferant? non galea, non scuto repellitur ferrum. Omnia ista mortis moræ sunt. Hactenus Seneca. Quæsitum uero diu inter eruditos, quæ nam sint hic ordinaria paria, & quæ postulatitia. Sunt qui ordinarios dici gladiatores putent: quia sit, ut Festus inquit, ordinarius homo, scurra & improbus, qui sit in ordine prætorum aduentium: uel quia minime ordine uiuit. Vlpianus iureconsultus *Digestis de iniuria & famosis libellis*, Multum interest, inquit, qualis feruus sit, bonæ frugi, ordinarius, dispensator: an uero uulgaris, uel mediastinus. Postulatitios intelligunt supposititios, qui recentes fessis subijciebantur: de quibus Martialis,

Hermes supposititius sibi ipsi.

Sicut & pararij histriones, qui parabantur post Mimos item fessos. Ego uero amota uesica omni, & ampullis, selquipedalibusq; uerbis sequestratis: modo ne quis Minervam Athenis uiolasse me opinetur, aut bidentem mouisse, ordinarios accipio gladiatores gladiaturæ in primis peritos, suoq; apparatu & ritu instructos, qui digladiaturi producerentur spectatorū uoluptati, quiq; ex cōstitutione uel consuetudine exhiberi soliti erant. Sicut ordinaria sunt iureconsultis, quum fundus quotannis tantum præstare domino uel principi debet. Extraordinaria uero, quæ præter morem ex inopinato inducuntur. Et Seneca libro *De ira tertio*: Dedit mihi præturam, sed consulatū speraueram, dedit duodecim fasces, sed non fecit ordinarium consulem. Sic ergo & ordinarium gladiatorum apparatus in historia quandoq; legimus. Nam & iustum ac legitimum gladiatorū spectaculum appellauit in Claudio Suetonius ex formula rituq; ordinario datum. Est & iudex, qui ordinarius dicitur: eum uero intelligunt, qui iure suo uel principis beneficio uniuersim iurisdictionem exercere potest. Item cui uniuersitas causarum commissa est, & qui à collegio eligitur, & à superiore cōfirmatur. Est item ordinarius legatus in prouincia super decretum: & hi duorum sunt generum: quidam enim administrationē habent: alij uero non habent, ut dicant tamen. Sui erant & militiæ ordinarij. Nam Bonosum, scribit Flavius Vopiscus, inter ordinarios militasse primum, mox inter equites. Ordinarios cōsules sufficitis opponit Lampridius. Extra ordinem coercere, iureconsultis est arbitrio iudicis quem plectere. Postulatitios porro gladiatores intelligo, qui postulante populo, præter ordinarios & consuetos exhiberi principis benignitate consueuerint. Id significat Tranquillus in Domitiano, quum ita scribit: Præterea quæstorijs muneribus, quæ olim omittā reuocauerat, ita semper interfuit, ut populo potestatem faceret, bina paria è suo ludo postulandi, quæ nouissima aulico apparatu induceret. Sed apertius, extraordinarium gladiatorum

diatorum spectaculum idem appellauit in Claudio: quin & in Martialis Epigrammaton primo, rem fere totam ita expressit:

Dum peteret pars hæc Myrinum, pars illa Triumphum,

Promisit pariter Cæsar utraque manu.

Porro apud Senecam non pararijs lego, quod de eruditorū decuria præcipit quidam, sed paribus: ut uetus & noua præfert lectio, & est perspectius. Sic enim in historijs gladiatorum memorantur paria, sicuti ex proxima Tranquilli aduocatione liquet. Nam pararij, apud Senecam *De beneficijs libro secundo*, non fere alij sunt, quam proxeneticæ, hoc est mediatores, ut Apuleij uerbo utamur, conciliatores intercessoresq; inter emptorem uenditoremq;. Quidam, inquit, uolunt nomina secum fieri, nec interponi pararios, nec signatores aduocari, nec chirographum dare. Et *Controuersiarum tertio*, Ut dominicæ libidini pararium faceret. Proxenetica & philotropa intelligere Vlpianus animaduertitur pro operulis contributa proxeneticis salaria uel præmia. At qui uocantur proxeni, quorum crebra est Græcis historicis mentio, non fere alij erant, quam hospitibus excipiendis præfecti, qui ex ciuitatibus aduentarent: propterea ciuitatum prostrata dicuntur, & phrontista. Proxenia uero nuncupatur munus eiusmodi. Proxeni appellationem post Homerum irrepsisse, Eustathius scribit. Eligi porro solitos uel à populo, uel à rege. Inde Herodotus tradit, Spartanis fuisse decorum regibus, quem uoluisent, demonstrare, qui proxeni obiret functionem. quæquam parte hac tralatio Latina non incuriosa modo, sed plane ignorabilis circumferatur. Sed amplius parte hac aduertendum: obseruatum esse apud Aelium Dionysium, dici quidē proxenos ciuitatis hospites uniuersæ, ad quos diuertant legati, ab eisdemq; ad populum producantur. Astoxenos uero, qui ex maioribus quidem oriundi ciuibus, peregrini habentur nihilominus, cuiusmodi in Lydia Agamemnon. Doryxenos autem esse, qui belli occasione aliquorum hospites fiunt. Pro amicis tamen in Eleetra uidetur Sophocles usus simpliciter. At sunt & qui uocentur idioxeni, hos intelligimus qui priuatim ac per iura subeunt hospitalitatis. Idem fere quod Aelius Dionysius, de astoxenis sentit Pausanias: sed Glauci exemplum profert apud Corinthum. Doryxenum interpretatur ex hoste amicum, cuiusmodi Glaucus & Diomedes, quiq; captiuis liberadis legati munere fungatur. Sciendum illud quoq;: metaphora perelegantia, eum qui cuiuspiam boni uel mali causam præbeat, dici eius ipsius rei proxenum: ueluti hospitio susceptam, ad alios mox transmiserit. Proxenum sic interpretantur nonnulli, qui cuius cuiuscunq; urbis consuetudine deuinctus est, honestis ex causis cum republica aliena. Quippe *φιλίαν*, Græci amicitiam nuncupant, inter loci eiusdem ciues. *ξενίαν* uero, id est hospitium inter patria ortos diuersa. Quod ad gladiatores attinet, Antoninus philosophus quum eos armasset, obsequentes appellauit latrones: quod Iulius scribit Capitolinus. Nec illud ignorandum: morē irroboreasse quandoq; ut profecturi ad bellum Imperatores munus egerent gladiatorū, ac uenationes: ea causa, uti opinantur, ut ciuium sanguine sic fuso, pugna quadam imagine, Nemesis se, ut interpretantur, id est fortunæ uis quadam exple ret: uel ut infuelleret milites uulnera inspectare, ac cædes. Romani, sicuti scribit Nicolaus Damascenus, ut est apud Athenæum, nō in theatris modo & panagyrj gladiatores exhibebant, morem à Tyrrenis mutuati: sed & in conuiujs, duobus aut etiam tribus productis paribus, quæ dicit ipse *ξενίαν*. Quin & testamento cauebant nonnulli, uti pulcherrimæ etiam puella decertaret, aut qui in delicijs fuissent impuberes: donec iniquitatem non ferens populus, id irritum habuit.

Cōsummati gladiatores qui dibantur. Aperitur Plinij difficultas. Item qui Samius gladiator apud Ciceronem, contra aliorum sententiam. Item gladiatorum petitiones, compositiones, cōmissiones. Batualia, batuatores. Senecam cur diceret Caligula cōmissiones meras. Crupellarij, & ferrati qui. xi

In hac uero gladiatorū mentione, non improbum fuerit aperuisse Plinij nodum ex octauo Naturalis historie, ubi de elephantorū spectaculis differens deniq; sic infert: Postea pugna uere singuli principibus Claudio & Nerōni in consummatione gladiatorum. Quæ sit gladiatorum consummatio in auctore doctissimo, arbitror plurimos diu & anxie quæsituros. Ipse ijs uerbis intelligo gladiato-

gladiatores ueteranos, qui iam artis usu diuturno occalluissent: uel si placet, rudiaros etiam. Sic enim Prisciano interprete, dicuntur, qui rude donati gladiaturam desinunt, & publice alimenta capiunt. Cicero in Philippicis: Tam bonus gladiator uel tam cito accepisti: Hos uero interdum ad sanguinarias pugnas retrudi solitos, red pretij inuitamento alligi, Suetonius auctor est, Tiberium Cæsarem id fecisse memorans. Consummati uero gladiatores dicebantur emeriti, sicut milites consummatos appellari quandoq; animaduertimus. Iulius Frontinus Stratagematon quarto: Curius, quum uictis ab eo Sabinis, ex senatusconsulto ampliaretur ei modus agri, quem consummati milites accipiebant, gregalium portione contentus fuit, malum ciuem dicens, cui non esset id quod cæteris satis. Seneca uero in libro De breuitate uitæ: Quosdam, inquit, quum in consummatione dignitatis per mille indignationes erupissent, misera subit cogitatio, ipsos laborasse in titulum sepulchri. Samiū porro gladiatorem apud M. Tullium Thufculana secunda, interpretantur eruditi, ut propriū gladiatoris nomen, fortassis ab insula Samo nominatum, ut ferui dicuntur Cappadoces, Getæ, Dauī. Cæterū qui amplius Ciceronis uerba excusserit, liquido cōperiet, doctius aliquid ab eo significatum. Quo uero expendi liberius sententia possit utraq; exscriptimus indidem pluscula. Quis inquit, mediocris gladiator ingemuit? quis uultum mutauit unquā? quis non modo stetit, uerum etiam decubuit turpiter: quis quum decubisset, ferrum recipere iussus, cololum contraxit? Tantum exercitatio, meditatio, consuetudo ualeat. Ergo hoc poterit Samius spurcus homo, uita illa dignu, locoq; uir natus ad gloriam, ullam partem animi tam mollem habebit, quā non meditatione & ratione corroboret: Hęc Cicero: in quibus neminem puto, etiam leberide cæciorem, non coniectare subesse quippiā subcutaneę, latentisq; eruditionis. Ego igitur Samiū arbitror appellatum frontis inuste, ac (ut Plinius inquit) inscriptæ: uel certe uulneribus crebris conficissæ ac cicatricose; quoniam Samiorum frontibus, sicuti in Pericle docuit Plutarchus, Athenienses stigmata inuessere: unde & Samij, dicti literati. Super qua re affatim alibi à me disputatum, comemini. Nisi quod Samius legendū uidetur potius: nam est id Lucilij carmen ex quarto Satyrarum, uti à Nonio aduocari scimus, in uerbo spurcum. Id quod ne ceruicior quis comminisci me putet, in rem presentem eundem protinus: sicq; legi oportere certa ducti ratione opinamur, ut in quadrum redigatur uetus obseruatio.

Eferinus fuit flacco ore, una equidem
Samnis, spurcus homo, uita illa dignu, locoq;
Cum Pacidiano componer, optumu multo
Post homines natos gladiator qui fuit unus.

Meminit rursus Cicero tertio De oratore, ac de optimo genere dicēdi. Dignum scitur: batualia nuncupari ab Sardiano Adamantio gladiatorum exercitationes: unde batuatores item dicantur. Nam Donatus: Batuetur, inquit, quasi uerberibus eiicietur, ac plagis. Agnoscit uerbum Plinius quoq;. Hinc libera subit coniectatio: Lentulum, qui Capuæ gladiatores alebat, unde Sparthaci belli origo, Batiatum esse cognominatum: sicuti auctor est Plutarchus in Crasso, ni quis batuatum malit reponere. Habentur inter gladiatores Andabata quoq;, qui clausis depugnarēt oculis. Arenarios uniuersim uocat cum Iure consultis Firmicus. Nam qui machara, id est gladio pugnant, machæratī dicti. Verum ut in aliqua quodammodo parerga excurramus, inaudias quandoq; gladiatorum petitiones dici. Scito impetus uerbo eo proprie gladiatorios dici. Cicero, Quod ergo tuas petitiones ita concitatas, ut uitari nullo modo possint, parua quadam declinatione defugi, & (ut aiūt) corpore excessi. Idem in Oratore, Ut enim athletas, nec multo secus gladiatores uidemus nihil nec uitando facere caute, nec petendo uehementer, in quo non motus hic habeat palestram quandam: sic oratio nec plagam grauem facit, nisi petitio fuerit apta. Itaq; qualis eorum motus, quos apalestos uocant, talis horum mihi uidetur oratio, qui non claudunt numeris sententias. Componi item gladiatores dicuntur, ubi in harenam depugnaturi producuntur. Quintilianus libro secundo: Quia sæpe gladiatores sub eodem magistro eruditi, inter se cōponuntur. Et Cicero ad Cælium: Quid tu, hoc tibi mandasse existimas, ut mihi gladiatorum compositiones, ut uadimoniam dilata mitteres? Dicuntur & commissiones, Nam & oratorum quoq;

quoq; ac poetarum leguntur commissiones, ubi in mutuū prodeunt certamen in spectaculis. In commissione poetica Papinium fuisse olim coronatum accepimus. Commissiones pratorū pro additionibus ludorum intelligimus. Caligula porro comptius scitiusq; scribendi reformidans genus, Senecam tum maxime placentem cōmissiones meras & arenam dicebat sine calce. Ceu conjunctione careat eius dictio, ac oppositione, nec apte cohereat, sitq; importunior congestio inconcinniorq;, ut temere aceruatimq; facta citra delectū. Id quod ex Demetrio agnoscas licet, siue is Dionysius sit, in pragmatia De eloquutione, ubi de compositione agitur soluta & diuisa ac coniuncta. Macrobius in Cœnis libro secundo. Sed & Laberius inquit, sequenti stat in commissione, Mimo nouo interiecit hos uersus. Legimus deniq;, ab rebellantibus Gallis additos militiæ ex seruitijs gladiaturæ destinatos, quibus continuum foret ferri tegimen, crupellarios uocabant, ictibus inferendis ineptos, accipiendis impenetrabiles. Proinde ferratos quandoq; nuncupat iustoria, restantibus lamina aduersum pila & gladios. quo nomine Romani milites securibus ac dolabris aduersum ibant, uelut molem subuere coorti: quibusdam item trudibus aut furcis prouoluere conuuls.

Quinquennium Neronis, unde duci in adagiū ualeat. De Nerone pluscula. Molgus apud Dionem quid sit. Ascopera. Sacciperum. Britannici ueneno sublata hystoria. De ruminali arbore non nihil.

Cap. XII

Laudium Neronem, quem Plinius alteram faciem generis humani uocat, quemq; pedibus genitum parens eius prodidit Agrippina, Traquillus scribit, à pietate imperij exordia fecisse, quoniam Claudium apparatusimo funere elatum laudauit, consecrauitq;. Memoria Domitij patris honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum publicarum priuatarumq; permisit. Primo etiam imperij die excubanti tribuno signum dedit, optimam matrem. Ex Augusti præscripto imperatorum se, professus est, neq; liberalitatis, neq; clementiæ, nec comitatis exhibendę ullam occasionem omisit. Senatorum nobilissimo cuiq;, sed à re familiarī destituto annua salaria, & quibusdam quingena constituit, & quum de supplicio cuiusdam capite damnati, ut ex more se subscriberet, admoneretur, Quam uellem, inquit, nescire literas. Agenti senatui gratias respondit, Quum meruero. Talem se initio principatus præbuit Nero, exiturus mox in præarabidam feritatem & sæuitiem incomparabilem. Inde Traianum imperatorem eminentissimū scribit Sex. Aurelius solitum dicere, procul distare cūctos principes Neronis quinquēnio. Hinc prouerbij uice usurpare eleganter hoc ipsum possumus, quum eos coarguere uolumus, qui se à principio mites quidem, & præter modum tractabiles præstant, pauloq; mox erupturi uidentur in barbaram truculentiā. Quæ sanguinaria euerfione cuncta defubitet, ut Firmici uerbo utamur. Quod Neroni euenisse, quum celeberrimis monumentis testatissimum fecere præcorum ingenia, quæ nobis lucem peperere: tum Alexander ægeus, Peripateticus philosophus, & Neronis eiusdem præceptor, dicto uerissimo comprobauit, qui illum uideri pronūtiāuit πηλὸν ἄματι πεφουρῶλον, id est lutum sanguine subactum. Cui tamen sententiæ lepide quidam succinuit, καὶ ὡς μαθητῶν κακίονες οἱ διδασκαλοὶ, id est malis discipulis peiores magistri. Scribit uero in Neronis uita sic, historicus Dion, quod scitu perdignum est: Neroni, inquit, ab perempta matre urbem in euiti publicitus subblandiebantur nonnulli. At seorsum, & clandestine, ubi maior ostentatur obloquendi licentia, acrius proscindebant. Nec defuit, qui ad eius statuam molgum destinaret, innuens esse dignum, qui eo insueretur. Qua in parte Politiani multe lectio nis uiri coniectatio sic deniq; præmunitur de Ascopera, ut nullis præterea arietum infestationibus subruī queat: etiam si uel eruditionibus ambiguum forsan uideatur, quid molgi nomine intelligendū protulerit Dion. Nam sunt qui eo uerbo tardum cęcumq; accipiant: sed & qui publica mulgeat, depeculeturūe, Aristophanes, μολγὸν σε ποιῶσα. Sed & nequam hominem indicat uox ea. Verum ad rhombum nihil. Lego apud grauissimos auctores ex Græcis, Molgum, Tarentinorū lingua, utrem signare bubulum. Vnde Theodoritus Vulcanū dixit, φουσητῆροι μολγίνοις χῆδαι. Et Aristophanes oraculum iocose confingit: Ne mihi Athenienses laudatis, μολγοὶ ἔσονται ἐν οἰκίᾳ σκευῶν, σκῆπτρῶ καὶ μολγίης. Vbi uero Ascoperam finiens Sudas, esse ait μαρσῦπιον ἢ σεκνοπιῆσιον.

μαθηται, id est marsupium uel saccopathnion. Sunt qui posterius uerbum putent interpellatum, reponendumque sacciperium, aut sacciperionem. Auctores tamen sunt, Nerone mortuo, non defuisse qui per longum tempus uernis aestiuisque floribus tumulum eius ornarent, ac modo imagines praetextatas in rostris proferret, modo edicta quasi uiuentis, & breui magno inimicorum malo reuerfuri: unde irrobore opinione illorum contenderim, qui Neronem resurrecturum suspicati sunt, futurumque Antichristum. Alij uero putarunt nec occisum quidem, sed subtractam, ut putaretur occisus, & uiuum occultari in aetatis uigore, qua fuit, quum crederetur extinctus, donec suo tempore reuelaretur & restitueretur in regnum. Sed haec, ut laemo frigidiora, & quae uel thermas possint Neronianas refrigerare, ut Martialis abutatur uersiculo: Ciuitatis diuina libro uigesimo, irrisit Aurelius Augustinus. Seneca non sine adulationis suspitione, Neronem ceterum, ut altarum uirtutum, ita ueritatis praecipue amantissimum, ad inuestigandum Nili caput misisse, scribit. Tam enim in eo mendacium est manifestarium, quam in Plauti comedia Moechus. Sed enim uetus est ac parcaemiodes, gladiatorem cui in numero ingenium sit, in arena consilium capere. Non omittendum uero, quum Nero hic Britannicum ueneno per dolum sustulisset, ac mox defuncti corpus esset liuoribus maculatum, ad scelus cōtegendum gypso lini iussit: sed quum efferretur, caelesti aqua copiosius defluente, deterfo plane tectorio, seuitiae immanitas producta in apertum est. Adnotatum annalibus est: hoc imperante, ruminali arborem in comitio, quae annis octingentis ac quadraginta & amplius, uirens perseverauerat, conditorum Urbis olim propugnatrix, ramalibus emortuis uisam exaruisse. Quod & in prodigium abiit, donec in nouos reuisceret foetus.

Hominiū quorundam natura mirabilis. Senecae locus perobscurus illustratur de Passieno. Senecionis historia. Ophionei uatis, Nicomachi, Heliogabali, Portij Latronis. Auditores pro discipulis cur. Puellae uenenosae, et quae araneis aleretur, historia. Matreae ite, Adriani, Firmi. Parodia. Philini, medici bibosi, Galli Vibij, Labieni, Seueri, Zenonis, Syllae, Messalae Coruini historia. Drusiani enses cur. Bithonis historia. Alconij Pediani, Hypermetrae, Veneris Nicophori, Palladij, Smyndridae, Phaelitarum, Siditarum, Lyncei. Crudeliū ratio. Humanitas quid, & cur. Sinamorum ene, Sinamoros.

Cap. XIII

Mirari succurrit quādoque, quā mira hominum ingenia effinxerit saepe natura parens, nec ad fabulosa nunc respectamus, quae copiosius persequuntur poetae, nec non ex historicis, quos poetae affines in primis nouimus: uerum quae auctores grauissimi summa fide, quod inter cognitores uerfaretur, prodenda censuerunt. Senecio, inquit Seneca Suasoriarum primo, fuit ingenij confusi & turbulenti: is cupiebat grandia dicere, adeo ut nouissime huius rei morbo & teneretur & rideretur: nam & seruos nolebat habere, nisi grandes, & argentea uasa non nisi grandia. Eo demum peruenit illius infania, ut calceos quoque maiores sumeret, ficus non esset, nisi mariscas: concubinum quoque ingentis staturae haberet. Omnia demum grandia probabat: unde ei cognomen impositum. Senecio namque uocari Grandio coepit. Nam & quum diceret, summis insistebat digitis, quo grandior uideretur. Ophioneum Messeniorum uatem, Pausanias scribit, semper a natali statim die luminibus captum & priuatim & publice uaticinia peregrisse. Id mirabilius multo, post uehementiorem capitis dolorem uideri coepisse, ac mox relapsum ad caecitatem denuo. Nicomacho Smyrneo, scribit Galenus, ad tantam molem corpus increuisse, ut loco moueri haud posset: uerum ab aesculapio sanitati restitutum tradunt. Nos porro, inquit, uidimus cuiusdam linguam extramodum citra doloris ullum omnino sensum, excreuisse. Siquidem nec tumorem mollem, quod uocant *οιδημα*: neque durum, quod dicunt *σκηρδου*: neque inflammationem patiebatur, nec mali uim praeferebat prorsum ullam, praeter magnitudinis absurditatem, substantia ipsa nil omnino uitata. Heliogabalum Graeculae meretricis filium, proditur memoria, postea quam militari temeritate est Imperium adeptus, nil ad senatum retulisse prius, quam felices prorsum homines futuros, si se Platonis legibus addixissent. Quo sane argumento, mox tantus Imperator, & bona senatus pars cum uxoribus

ceterisque

ceterisque matronis ac uirginibus nudis nudi ipsi lauari coepere. Quin illis dignitates contribuebantur, qui renudatas ad Imperatorem filias mitterent, quique nudi item inter nudas cum eodem decubissent in coena. Ut orbi terrarum triennio prostibulum Roma fuerit. Sed & post multo Imperator alius, aut leuior Graeculus praestare aiebat, Platonice imbui legibus, quam Euangelica disciplina. Ceterum ab ijs, uelut inauspicatoribus scitis, quum abhorreret Constantinopolitana ciuitas, latissima sibi parauit atria, ubi miscellanea matronarum, iuuenum, puellarum nudior turba cum Imperatore pila colluderet. Quo sane tempore Romani imperij partem haud exiguam sanguine Italico comparata, irruens Barbarica uis occupauit. Iam uero & Latio Portius, quanquam orator grauis, nec citra suauitatem, bone Deus, quam fuit in omni re nimius: quod Seneca scribit, Quippe nec remittere, inquit, studia sciebat, nec repetere. Vbi se ad scribendum concitasset, iungebantur noctibus dies, & sine interuallo grauis sibi instabat: nec desinebat, nisi deficeret. Rursus quum se remisisset, in omnes lusus & iocos resolutus batur. Quum uero de syluis & montibus tradiderat, omnes illos agrestes in syluis ac montibus natos laboris patientia ac uenandi solertia prouocabat: & in tanta sic uiuendi perueniebat cupiditate, ut uix posset ad priorem consuetudinem retrahi. At quum se reuocasset, tantis uiribus incumbere in studium, ut non tantum nihil perdidisse, sed multum acquisuisse desidia uideretur. Memoria huic uiro natura quidem felix, sed plurimum adiuta etiam arte: nunquam illa quae dicturus erat, ediscendi causa relegere. Edidicerat, quum scriberet. Dicebat ita, ut in nullo unquam uerbo eum memoria deceperit. Historiarum omnium summa notitia. Iubebat aliquem nominari ducem, & statim illius gesta cursu reddebat. Adnotatum in Chronicis est, M. Portium Latronem duplicis quartanae taedio manum sibi admouisse, atque ita functum fato. Messala exactissimi uir ingenij, & Latini sermonis obseruantissimus, quum audisset Latronem declamantem, dixit, Sua lingua disertus est: quibus ingenium concedens, sermonem obijcere illi uidebatur. Quum porro Latronis discipuli non audiri desiderarent, sed audire modo contenti forent: initio contumeliae causa, a deridentibus auditores uocabantur: mox in usu esse uerbum coepit, & promiscue pro discipulo poni. In Aristotelis relatum monumentis inuenio (ut de Mithridate taceam, a quo excogitata antidotus Mithridatios dicitur) puellam coepisse initio paulatim uenenis innutriti, consuetudinemque in naturam abijisse, ut ijs perinde uesceretur alereturque ac consuetis cibus reliqui. Adijcit, fuisse puellae cor caloris inops, praeterea meatus praetenuis, ita ut digestionis uis insigniter demutaretur haustum uenenum, prius quam cor pertingeret. Ipsam uero educationis ratione uenenosam euasisse, ut sputo, ac quouis humore alio perimeret appropinquantes, euestigio etiamnum exspirantibus, qui quum ea coissent. Ut iam miremur minus, anates Ponticas edundis uulgo uenenis uictitare. Scribit Auicenna, tempestate sua uixisse hominem, quem fugeret uenenata omnia, morientibus omnibus, quae forte mordicus eum apprehendissent, inde nil omnino laesum. Quum uero grandior admota foret serpens, bidui quidem in duxisse febrem, ceterum defecisse ipsam. Auctor Magnus Albertus est, in Colonia Agrippina puellam se uidisse, quae in trimatu parietibus arreperet araneas uenatura, quas uoraret: eoque cibi genere oblectata, insigniter aleretur. Admirationem Graecis Romanisque de se Matreae peperit, ex ijs unus qui dicuntur Plani. Dicebat, feram a se nutriti, quae ipsa semet uoraret: ut uel nunc anxie scrutentur multi, *μαρτρουθελου η βη*. Id est, quae nam sit Matreae fera. Matreae meminit Plinius libro decimo sexto Historiae naturalis, huius an alterius, haud statuo nunc. Marcus (inquit) Varro auctor est, uitem fuisse Smyrnae apud Matream triferam. Certum hunc de quo agimus, fuisse Alexandrinum, est compertum nobis. Huius sunt ambiguitates illae: nec tamen crocodilinae, aut ceratinae: quid ita mergatur quidem sol, nec natet tamen: & combibere quidem spongas, sed non *συνκαθωνιεδαι* utique: item tetradrachma conciliari quidem nec irasci tamen. Matreae feram sunt qui iram interpretentur, uel inuidiam, aut animi aegritudinem, uel id genus affectionem aliquam. Matralia esse uidentur Varroni matronarum festa, quum testuacium faciebant, quod testu coquebatur calido. Inter eos qui de coenis scripserunt, Matreae siue Matrona Pitanaeum recenset libro primo Athenaeus *μαρτρουθου* cognomēto. Nam sunt parodiae uelut centones apud nos item: cuius est modum

M di illud

di illud, *Δίπνω μοι ὄνυπε μοῦσα πολύτροφε, καὶ μάλα πολλὰ*. Hinc parodi, qui scribendi hoc genus insequitur: sicut Hegemon, cognomēto *φακῆ*, id est lens. Metroum, id est *μετρώου*, locus erat Athenis, ubi accusationum seruebantur libri. Scribit Spartianus, ex Pannonia uenisse quendam ab natali cæcum ad febrientem Adrianum, à quo mox contactus exiit cæcitatem, ac Imperatorem reliquit febris. Firmum inter minusculos Romanorum tyrannos cōnumeratum, tanta ferunt præditum firmitate, ut superpositam pectori incudem, alijs tundētibus perferret. Sed illud mirabile item, quod monumentis Theophrastus prodendum cenit, fuisse Philinum quendam, tota uita qui nullo situfus potu uel cibo, præter quā lactis. Nam Anchimolus, & Moschus apud Helidem Sophistæ tota uita hydropotæ perhibentur fuisse, ac ficis tantummodo uentris desiderio satisfecisse, nec ea tamē re quoquam imbecilliores, nisi quod ab eis teter adeo profunde batur odor inter defudationē, ut in balneis ab omnibus magno studio declinarentur. Affuit Druso Tiberij filio medicus uini capacissimus, quum id admirarentur uniuersi, deprehensus est ante potum amygdalas præmandere amaras quinq; aut sex, quod agere prohibitus, ne minimo quidem suffecit potui, Gallus Vibius tam magnæ fuisse eloquētiae narratur, quā postea insanīa: cui hoc accidit unī, ut in insaniam non casu incideret, sed iudicio perueniret. Nam dum insanos imitatur, dum lenociniū ingenij furorē putat, quod assimulabat, ad uerum rededit. In Labieno tanta, & tam impromiscua memoratur libertas, ut libertatis nomē excederet, & quia passim omnes lacerabat, Rabienus uocabatur. In hunc primum excogitata est noua pœna: effectū enim est per inimicos, ut omnes eius libri comburerentur. Quæ res inuisitata fuit, & prorsus mira, supplicium de studijs sumi. Eam contumeliam Labienus non tulit, nec superstes (ut inquit Seneca) ingenio suo esse uoluit, sed in monumenta maiorū suorum se ferri iussit, atq; ita includi: ueritus (credō) ne ignis, qui nomini subiectus erat, sibi negaretur: nec tantum finiuit ipse se, sed sepeliuit. Cassius Seuerus Labieni amicissimus, quum ex senatusconsulto libri eius comburerentur, Nunc (inquit) me uiuū urī oportet, qui illos edidici. Seuerum Imperatorē Herodianus scribit, iter facere solitū sine intermissione, neq; festos dies, neq; labores ullos magnopere curasse, algoris atq; æstus iuxta patientem. Sæpe etiam per altissimos montes hyeme sæua, niuibus e cælo ingruentibus, iuisse aperto capite, ut milites ad alacritatē patiētiamq; laborū ipsa cohortaret. Quamquam hic ipse omnium item princeps duritiam atq; asperitatē uictus, tolerantiamq; laborum, disciplinamq; omnem ac ducum reuerentiā subuertit, inhiare pecunijs, & munditias colere militibus insuefactis. Ipse uero auaritia supra omnes Imperatores maxime insignis est habitus. Zenonem Athenæus scribit, ingenio amarulentū fuisse, & aduersus familiares prætracundū: quod si hilarius se inuitasset, mitis euadebat blandusq; cum suauitate. Quodam uerō diuersitatem admirāte, sibi quod lupinis euenire respondit: qui aqua præmolliti edulcati, amarore secreto, suaves efficiantur. Ediuerso quosdam inuenias hilares nimium, ac risus amatores, cuiusmodi uocant Græci *ελυγέλωτες*: qualem fuisse Syllam non tacuere Græci quoq;, quando mimis & gelotopœis multa est elargitus, quin & satyras cōcinasse comœdias fertur. Tiryntios uerō uniuersim philogelos fuisse, ac grauioribus inutiles negotijs, Theophrastus scribit. Messala Coruinus orator, ante biennium quā moreretur, ita memoriā ac sensum amisit, ut uix pauca uerba coniungeret: ad extremum uerō enato circa sacrum os ulcere, inedia se confecit. Gothicis autem contonantibus bellis, constat, ab hoste Barbaro, Traiano cuidam super oculi dextrī partē sic adactum spiculum, ut mox dilapso ligno, occultaretur omnino ferrum. Nec uim doloris ulla uulneratus perentisceret: quin anno demū quinto citra molestiam prorsus promi spiculi summum cœpit, atq; inde amplius emergens, liberum deniq; Traianum comparebat relicurum. Gratianum Valentiniani patrem, Funarium esse nuncupatū, scribit cum Paulo Diacono Sex. Aurelius, quoniam uenalitium funem portati milites quinq; extorquere nequissent. Drusum Tiberij filium, petulantia insignem, immiti adeo & sanguinaria fuisse natura, scribit Dion, ut enses præacuti, ab eo Drusiani cœperint dici. Quibus quum angeretur Tyberius, Me (inquit) superstitute nil efficias uiolentum, *οὐδ' ὑβριστικόν*: quod si ausus fueris, *οὐδὲ πελοποννησιακόν*. Pelopem legimus professione medicum, & proinde Galeni etiam doctorem, aurum

sum profiteri, omnium se rerum causas & effectus scire. Bithon, inquit Pausanias, taurum humeris gestabat: qua admiratione, statua quoq; apud Argos dignus est habitus. Nam Ladas, mortales cunctos pedum celeritate est supergressus: unde & apud eosdem statua est ornatus in Veneris templo, quam *νικηφόρον* dicunt. Id ab Hypermetra positum memorant iudicio liberata, quod intēderat Danaus, quia ex præscripto Lynceum non peremisset: peractum uerō iudicium in regione quam uocant *λευκήριον*. Asconius Pedianus historiarum conditor, anno ætatis tertio ac septuagesimo captus luminibus, duodecim postea uixit annis, maxima apud omnes auctoritate. Sed nos in explicanda hominum natura, quæ mensum excedit publicum, rectē (opinor) fecerimus, si nodum apud Senecam Gordiano uel implicatiorem enodarimus. Sexto Controuersiarum ita legimus: Ofcus non incommode dixit, sed ipse sibi nocuit, dum nihil absque schemate dicere cupit. Oratio eius non figurata erat, sed praua. Itaq; non inurbanē Pacatus rhetor, quum illi Massiliae mane occurrisset, schemate illum salutauit: Poteram (inquit) dicere, Aue Ofce. Ipse ab eloquentia multum aberat, natus ad contumelias omnium ingenijs iniungendas. Nulli non impressit aliquid, quod effugere non posset. Ille Passieno, prima eius syllaba in Græcum mutata, obscœnum nomen imposuit, declamatori subtili, sed arido. Hactenus Seneca. Quid uerō hisce innuatur uerbis, per obscurum est. Coniectura ipse ducor, ut Phyllenum putem appellatum, ueluti esset mentulatus foliis. Nam phylan, dici follem, norunt omnes: sinus uerō, mentula est: quod Aristophanis docet interpret: unde Sileni deflexum nomen est. Et *συναμωρουμένη* dicitur, quæ cum uiro congruitur. Et apud Herodotum historia octaua, *συναμωρέει* est hostili incurfione omnia fœdare. Sinamorus etiam dicitur, qui otio abutitur. Palladium scribit Cassiodorus Theodosii tempore tanta fuisse & animi acrimonia & corporis firmitate, ut ueredis concitatissimis triduo Romani Imperij limites contingeret, ac Perfarum: & rursus altero triduo Constantinopolim repeteret. Vnde inuulgarum, Romanæ potentia spacia, lata alioqui, illius pernici celeritate reddi perangusta. Ceterum id mirabilius multo, ac relatu iucundius: haud ita pridem in Gallia ex infima plebe hominem mira ingenij sagacitate rationem excogitasse, qua ex metallo quolibet aurum secerneret, aquæ uī, quam inde chrysulcam nuncuparunt. Nam officina hæc chrysolysium dicitur, artifex ipse chrysolyses. Smindyrides Sybarita luxu & felicitate diffluens annis plus minus uiginti, nec oriētem se uidisse solem dicebat, nec occidentem. At ipsum hoc syncerius tota ferē uita sibi contigisse Ponticus prædicabat Hestieus, dum eruditioni incumberet auidius. Citharœdus Stratonicus, interrogante quodā, qui in Pamphylia omnium forent pessimi: Phaselitas, respondit: at cunctorum hominum Sidetas, id est *σιδήτας*. Philetas Cous in poetica nominis non postremi, corpore adeo uesco imbecilloq; fuisse narratur, ut pedibus plumbeas adnecteret pilas, necubi à uento percelleretur. Lynceum & Idam fuisse Apharei filios, Pausanias scribit: sed Lynceū iuniorem. Hunc Pindarus ea fuisse uidendi excellentia scribit, *ὡς καὶ ἡ σελήνη δεῖδειται θανάτω*. Id est, ut etiam per quercuum stipites spectaret. Quærat hic forsan aliquis in censura tam graui, quæ hominum ingenia reuocat ad contemplationem, Vnde nam fiat, quod nunquam non insigniter crudeles sese proferant pleriq;, nil magis quā humanum sitientes sanguinem? Hac uerō in parte, quanquam non sit omnino propositi instituti causas iudicare dubias, sic ferē posse responderi, animaduerto: quo quis hominem sapit minus, eo esse immitiorem: quo nomine id genus inhumanos dicimus ac efferatos. Siquidem ab humano ingenio quauis ex causa quo quis abijt longius, hoc humanam speciem, perinde ac alienam rem extraneamq; & odit amplius & negligit, ut monstrum dici uerius debeat, cui inducta modo uisatur humana pellis. Alioqui homines cæteros, ceu corporis eiusdem membra amplexaretur, ac amaret. Quando homines singuli sub idea una, & in specie eadem sunt homo unus: quo factum est, uti uirtutem qua in hominum ferimur beneuolentiam proni uniuersorum, humanitatē potissimum censuerint appellandam sapientiores. Ab theologis tamen nostris humanitatis appellatione omne humanum genus intelligi, auctor Hieronymus est: nam & Græci *ἀνθρωπότητι* dicunt.

An Cato solus quater & quadragies causam dixerit semper absolutus. De Archilochi poetæ interfectoris, Plinij locus declaratur. Calondæ histo

ria, qui Corax est cognominatus. Cicada sepulchrū. Archilochia edicta.

Caput

XIIII

Plinius Naturalis historia septimo, singulari grauitate nobilem Græcæ Romanæq; gentis censuram peragens, inter bona alia quæ summo in omni usque uero Catoni primo assullere, eius proprium fuisse scribit, Quater & quadragies causam dixisse, nec quenquam sæpius postulatū, & semper absolutum. Nobis uero infra classē tam excellentis auctoris placita pro lege quidem sunt, fueruntq; perpetuū: iure enim tanto nomini assurgimus, sine quo fluctuabunt literæ, ueluti infesto mari uentis pulsata nauis. Quod tamen uaria lectitando compertū nobis est, promimus in album, non obstrigilandi ratione, sed iuuandi. Scribit in celeberrima oratione quæ in Demosthenē dicta est Aeschines, Aristophontē apud Athenienses quandoq; ausum gloriari, quod nonagies quinque accusatus semper euassisset. At non Cephalus ille antiquus, qui maxime popularis est habitus, sed contra gloriabatur, quod quum plura decreta, quam quis sui temporis orator scripsisset, nunquam fuisset accusatus quod contra leges decreuisset. Hæc Aeschines. Quod uero & infra paulo idem scribit Plinius: Archilochi poetæ interfectores, Apollo arguit Delphis. Quæsituros arbitror Plinianæ lectionis studiosos, quos nam significet hac parte auctor breuissimus: nobis autem exploratum est, Oenomaum inter Græcos scriptorem non ignobilem, Eusebio referentē, ita ferme prodidisse: Quare qui Archilochum occidit Archias, à templo quasi scelestus, exire ab Apolline iussus est: Musarum enim amicū occiderat. Sunt ex Græcis, qui à Calonda interemptum Archilochum prodant, cui cognomentum fuerit Corax. Idq; in bello, ubi Mars est cōmunis, perpetratū. Quem quum reijceret Pythia, suppliciter precatum ignosceret, quādo hæc sint bellorum fortes. Adiecit porro, ad id se difficultatis redactū, ut uel facere uel pati necesse fuerit: proinde obsecrare, ne sibi uitio uerteretur, si suo ipsius dæmone uiueret: esseq; quod se amplius execraretur, quia uiueret, quā quod illum peremisset. Super ijs commotus miseratione deus hominem petere Tanarum iussit, ubi *κικαδων*, id est cicada sepulchrum uiseretur: atq; inibi Thelesicliæ pueri placare manes. Quæ omnia quum ritē obisset, dei reclinauit iram. Fuit uero Archilochus præcellens quidem poeta, si quis auferat *αυροπεπτες και το καροβριμου*, id est obscenitatem ac uerborum uirulentiam. Inde apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum: Amarulenta, felleq; conspersa multo, immo defricta, Edicta uocantur Archilochia.

Exemplum ignotum cuiusdam, qui plagis feruentior cooriebatur in cōcubitum. Rutam Venerijs aduersari, & cur dicatur *πύγανον*. Cap. xv

Hominum naturā extra reliquorum modum admirantibus succurrit exemplum rarō aliis auditi euentus. Siquidem nō multis ab hinc annis uixisse quendam in Venerijs, non gallinacæ salacitatis, uerum ingenij stupendū maxime, quodq; uix impetret fidē, ex adiuratis compertum est: qui quo pluribus affectus fuisset plagis, eo impetuosiū ardentiusq; in concubitum ferebatur præceps. Fuit omnino mira res: nescires, utrum affectaret auidiū uerbera, an coitum: nisi quod illorum mensu libidinis uoluptas constabat. Proinde extensis se precibus difflagellari exposcebat, pridie quā id pateretur flagello aceti asperitate obdurato: quod si cōerberator lætius agere foret uisus, uelut exstimulante rabie ostendisset. Vnus, opinor, mortalium inuentus, qui eodem impetu in supplicium ferretur, ac delicias: quiq; inter tormenta sensuum titillationes, ac æstuatē pruritus uel expleret uel incenderet. Quodq; nec mirum minus est, non latebat hominem flagitij inulitata species, seq; in eo execrabatur, ac sibi ipsi erat infestus. Cæterum consuetudine deprauata amplius præualente, utebatur uitio, & improbabat. Irroborarat uero ea, radicesq; egerat altius, quod ita foret assuetus puer, communicata stupri foeditate inter æquales plagarum allecatione. Documento inde præsigni, quantū moribus inolescendis educationis possit ratio. Addamus uero exemplum huic diuersum, in Græcis obseruatum auctoris, in iatiato seruandæ castitatis ratione, rutam assidue inter edulia solitos admittere, quoniam ea uescitibus hebescat prolifica uis: quo argumēto etiam

πύγανον

πύγανον dicatur, *πύρα* & *πύγανον* τὴν γυνή, quod urinam sistat genitalem. At Dioscorides, rutæ utrunq; genus causticum καὶ δερμαντικόν, id est excausticū uim habere. Mox tamen idem, Semen inquit, restinguit uel esu sumptum uel potu.

Arcem facere ex cloaca, lapidē ē sepulchro uenerari pro deo, quid sit. De Menecrate medico, Themisone, & Callipide. Plutarchi locus restituitur ex Alcibiade. Dicelictas quid, & dicelon: item Empusa, & Hecatæa, onocolos. Quid item belictos. Bolus. Boleti unde, Petrobolus. Macella. Dicella. Epebolus. Boline uitis, & drosallis, asbolomeni. Calopodes qui. Callipædas cur dicant senes. Callistea: Aristeia. Item uocabula plura, calidia, calidya, calij, calion, callæi, callæ. De Callia scitu non indigna. Cap. xvi

Arcem facere ex cloaca, per prouerbium illi dicuntur, qui rem haud ita magnam plurimi faciunt, amplexantur, in oculis ferunt, ac mirantur. Cui simile adagium alterum, Lapidem ē sepulchro uenerari pro deo. Vtrunq; positum apud M. Tullium in oratione pro Plautio: Nunc uenio, inquit, ad illud extremum quod dixisti, dum Plautij in me uerbis meritum extollerem, me arcem facere ex cloaca, lapidē ē sepulchro uenerari pro deo. Succurrunt exēpla ex historijs plurima eorū, qui in id genus uitij reciderunt. Menecrates medicus, quum affectos quosdam ac penē conclamatos uel casu uel arte in integrum restituisset, proindeq; a nonnullis subblandiētibus Iupiter cognominaretur: elatior iam is hoc nomine, sibiq; nimio plus placens eodem cognomento insolentius ipse quoq; uti cœpit: in idq; tumoris est productus, ut ad Agelilaum illum magnum & Spartæ regem, sic quandoq; sibi scribere permiserit, Menecrates Iupiter regi Agelilao salutem dicit. Qui reliquis haudquam perlectis, sed hominis leuitate prorsus irrisa, ita propemodum rescribi iussit, Rex Agelilaus Menecrati sanitatem dicit. Sunt ex Græcis qui prodant, si quos morbo sacro laborantes curaturus adiret, iureiurando prius adigere solitum, incolumitati restitutos ipsum feruorū uice sequuturos. Et sequebantur illi quidem, uerum Hercules habitu alius, alius uero Mercurij. Hominis uanitate animaduersa, uocari ad cœnam cum dijs proprijs Philippus Macedo iussit, ac uenienti altiore augustioremq; mensam apponi, in qua esset ara erectior. Proinde quum inferrentur fercula, suffumigationes multæ ac libationes fiebant: donec Iupiter nouus, ludibrium aduertēs, magno omnium risu inde se proriperet. Themison quoq; Cyprius Antiochi regis delicia, Hercules dici uolebat, eoq; nomine rem sibi diuinam fieri patiebatur: aderatq; ipse leonis pelle instratus, arcum item ferens Scythicum & clauam. Huic quod de Menecrate diximus, affine illud quoq; Agelilai eiusdem, quo urbanus Callipidis illius gesticularij celebrati tumorem percussit, ac insolens depresso supercilium. Erat is Callipides tragœdiarum histrio, non mediocriter quidem uelut etiā saltatricula Dionysia, inter Græcos homines clarus. Verum ipse ea re plurimum se mirabatur. Itaq; ubi primum Agelilaus regi occurrit, arrogatius aliquāto salutauit, & subinde illi se ostentabat, inter astantes sese intrudens, arbitratus fore, ut comiter ac benigne à rege exciperetur. At quum is grauioribus intenderet, ac ne Callipidem respectaret quidem: Non admodum, inquit, nosse me uideris, o rex, nec qui sim inaudisse: Tunc renidens Agelilaus: An non es, inquit, Callipides ille dicelictas? Hoc autem nomine mimos uocant Lacedæmonij, nam *δελικτος*, idolum signat, siue simulachrum, aut etiam imitamentum: ut in Epigrammate,

ῥέως πυργόρου δελικτος ἀσπράου.

Putant quidam id uerbum de Iouis statua dici proprie, quasi *δελικτος*, sed per abusum de alijs itidem. Nonnulli quod ad incutiendum terrorem immittitur, Dicelon appellari credunt. Verum hoc genus terriculamenta dici à Græcis Hecatæa nouimus, quod ab Hecate immittatur, sicuti produnt Apollonij interpretes: quam inde à formidinis incussu etiam uocant *βελμά*. Nominantur item Empusæ à Dionysio, ubi de laspide inquit,

ἐχθρήν ἐμπούσων, καὶ ἄλλοις ἐδωλοισι.

hoc est, contrariam Empusis & idolis alijs. Esse uero phantasma dæmonoides, siue spectrum, quod sese infelicibus ingerat, multifariamq; demutet formam, ac se meridie plurimum ostentet, cum inferis parentatur. Sunt qui easdem cum Hecate statuāt, id quod *πύγανον* significat Aristophanes. Nominis ratio est, ut Eustathio placet, quia uno

M 3 incedant

incedant pede. Sed nec desunt, qui alterum interpretentur habere æneum pedem, & inde appellatam Empusam: quod in Batrachis Aristophanes expressit, ubi de Empusa Xanthus ita pronuntiat,

ἔπειτα δὲ πρόσωπον, καὶ σκέλη ἔχει χαλκῶν.

hoc est, igne micat tota facies, & crus æneum habet. Cui respondens Dionysius,

καὶ τὴν ποσειδῶν, καὶ τὸν ἑτέρου βολίπνον.

id est, per Neptunum, & alterum alinum. Inibi interpres inquit, Ex hoc quidam onocolon uocant; nam boliton, alinum signat. Boliton enim, a fellorū proprietē dici retri menta putant; sed & boum superfluitates ita uocantur. Quod uerò boliton pronuntiat Attici, reliqua Græcia bolbiton. Agnoscunt uocem Latini quoq;: siquidem Pompeius Festus inde inflexum uerbum bulbitare putat, quod signet puerili stercore inquinare. Bolus autem iactus est, unde petrobolum in re militari iactandis uiolenter lapidibus in hostem organum ueteribus fuit: hinc apud Xenophōtem Rerum Græcarum libro secundo, Petrobolos inter iaculatores nuncupari obseruauimus. Dibolia tela uidentur Plutarcho cupidis duplicis, cuius erāt modi Cimbrorum iacula. Dicella uerò prorsum aliud quā dicelon est: nam uti prodit Theon, macella est; ἢ μονὸν λέλλουσα ἢ γῶν τέμνουσα, id est quæ uno tantū cædit mucrone. At dicella διχόδον, id est bifariam. Epebolum, id est ἐπίβολον, Porphyrio interprete, comptonem dicunt Græci, unde epebolum mentis Sophocles Alcæoni scienter appellat, & epebolum cantus primo Legum Plato, sic & pecuniarum epebolum legimus. Boline uerò, id est βολινί, in Bithynia uitis est, fructu admodum præcocci, racemis tantum non cubitalibus, acinis albis, ac pellucidis. Est apud Bithynos eisdē dicta drosallis, de qua ἐκλογῶν quinto apud Græcos plura sane. Asbolomeni, id est ἀσβολώμενοι, uelut fuliginati intelliguntur Damonis peripolte posterī, quod is fuligine litus faciem cum focijs, Romanum a quo turpiter amabatur, apud Cheroneam interfecerit. Bolaria dicuntur Straboni glebulæ auri, Bolus & gleba est, ac pictorum rubrica, unde appellationem trahunt bolari, qui defiscentes rubent forinsecus, intus luteo colore. Callipidis porro in libro De poetica, meminit Aristoteles, ubi etiam prodit, appellatum quandoq; simia gesticuliosorem: quam obrem pronuntiatio ea tam elegans & arguta tamq; omnibus artis absolutā numeris eum proculdubio tardiozem, & gradus quodam modo testudinei reddebat, ac longi (ut ita dicam) subfellijs, & multarum uelut nundinarum: quæ res pro uerbo locū fecit, quod eo libentius relatum a nobis est, quoniā utros alioqui eruditos cunctanter id audio interpretari. Fuerūt & Callipidæ populī ultra Borysthenem, quorum libro duodecimo meminit Strabo. Eos ad Hypanim Herodotus statuit. Callipædas fieri senes, est apud Lucianum, quod senes quidem puerum sapiant, sed in conuiujs plusculum se inuitantes, ac facti hilariores etiam pulchri pueri sibi uideantur. Calopodas deniq; dicimus nonnunquam boni felicisq; pedis homines & seruos præcipue, quos & interdum καλοπαιδῶν uocamus, ueluti prosperioris augurij. Quod uerò ad Callipidem etiam num attinet, auctor est Duris Samius, illum in Alcibiadis nauī fuisse, quæ is ab exilio reuehebatur, ense, hasta, cæterisq; armis, quibus uti in certaminibus solent, peregre gregie instructum. Sic enim Plutarchi interpres reddidit: Græcè Plutarchus sic, καλὸν δὲ καλλιπιδῶν τὴν ἦν τραγωιδίῳ ἑποικειτῶν, σαφῶς, καὶ φυσίδια, καὶ τὸν ἄλλον ἡμαγῶνιο ἀμπεχόμενον ἡσμοῦ. Id quod ab Latino interpretamento distitum longè est: nam σαφῶς indumentum accipio, ex Græcis auctoribus. Xystida uerò non hastam, sed ex Polluce libro quarto, tragicam uestem: ita scænico, non Martio cultu insignem Callipidem sensit Duris, & retulit Plutarchus. Callistæa dicunt selecta cuiuspiam præmia, sicut quæ uirtutis ergo cōtribuuntur, uocant Aristæa: nam senum prærogatiua nuncupatur prebeum. Quin primi ordinis honores πρώτεια dicuntur, secundi autem δευτέρεια. Verum enim uerò, ut cœpimus, corollaria non desitruamus, appingentes, quibus auctor abeat harum studiosus lectionum, in quibus malum ubertatem nimiam, quā inopriæ exsuccam ariditatem. Calidia, id est καλίδια, inuenio esse Cyprijs intestina. Nam calidya Barbaricum est indumentum: καλιός Græci uiliores dicunt domos: καλιον uerò, accētūncula primam uendicante, catellum indicat, & bacillum: sed & carcerem comperi κάλιον nuncupari: quin etiā lignum uinciendis nocentibus. Callai, siue καλλαι

λαοι dicuntur gallinaceorum barbæ, & præterea πᾶν πορφύρεον ἔχει, id est quicunq; purpuræ affinis color. Sunt qui uaria eo malint uerbo intelligere. Apud Aegyptios legimus etiā χῶμα καλαίνον. Infectæ lanæ interdum καλλὰ nuncupantur. Quod uero in Græcorum literis lectum est, καλλίας ἡρόδοτος, id est Calliæ defluunt pennæ: in Calliam pronuntiat quendam, meretricibus confectandis qui dilapidauit omnia. Hinc facere dicebatur a scortillis deplumatus. Calliam quoq; pro simia inuenio positum, ex Antica loquendi formula, quæ ὄνομα τῶν πορφύρεων.

Parentum cultus. Ciconiæ pietas. De Amphinomo, & Anapia. Tollitur ex Seneca obscuritas. A quibus uiolati parentes. Interim de Opij filio, & Antigono. Latronis Galilæi in filios immanitas. Paricidiū quid. Vlyssis mors.

Caput

XVII

X Platonis adytis præter innumera alia, quibus homines proficiunt in dies, quum in ijs quæ ad doctrinæ rationem spectant, tum uero ad mores, illud quoq; scitissimum, immo uero etiam sanctissimum, nec a Christiana ueritatis placitis dissentaneum, obseruasse nos commemoramus, Vim nec patriæ nec parenti inferendam. Sunt enim, sicut ab Euripide proditum est, parentum anima filij: nec id in homine tantū, sed & in animalibus cunctis, ut Tyaneo placuit Apollonio. Nam in Epistolis ad Atticum M. Tullius ἡ ἀρετὴ φυσικῆ ἐναὶ πρὸς τὰ τέλη, scribit: hoc est, aduersus sobolem genuinam naturalemq; putari beneuolentiam. Verum quid uicissim parentibus debeatur a bene institutis filijs, in brutis quoq; maximus ille conditor rerum Deus, insignibus indicijs præmonstrasse uidetur: siquidem, ut auctor Ambrosius est, ciconia Romano usupria uocatur, quod pulli parētib; iam senio confectis, nec alimenta sibi conquirere satis ualentibus, in retributionem mutam, tacita quidem, sed alta naturæ ui in id propellente, necessaria summo studio, quod in hominē rarum est, suggerunt. Verumtamen inter nos quoq; affectus is adeo facer, adeo in primis optimo maximo deo nonnunquam censetur requisitus, gratusq;: ut in Græcorum monumentis perpetuò Sicularum iuuenum pietas celebrata efflorescat. Hi uero sunt Amphinomos & Anapias, a quibus rituos ignium uolente Aetna in agrum Catanensem, parentes humeris elatos & incolumitati redditos, constans inter Græcos opinio est, ac Strabonis astipulatur auctoritas: de quibus obscure Senecam in libro De beneficijs tertio, mentionem facere arbitror: Vicere, inquit, Siculi iuuenes, quum Aetna maiore ui peragitarā in urbes, in agros, in magnam insulæ partem effudisset incēdium, uerunt parentes suos: discessisse creditum est ignes, & utrinq; flamma recedente, limitem adaperum per quem transcurrerēt iuuenes dignissimi qui magna tutō auderent. Meminit & libro sexto, sed eadem obscuritate, hoc est citra ullam nomēclaturam. Sed & in Oratione ad Apollonium Plutarchus: & suppressis item nominibus Pausanias, Sillius.

Et Catane generasse pios celeberrima fratres.

Significauit & Martialis. Aristoteles quin etiam in libro De mundo, siue libri auctor Theophrastus fuerit. Nam quæ de Aenea suo prodidit maximus uates, ne ficta indoctioribus uideantur, ab eodem comprobantur Seneca: & inter historicos, quum alij retulisse inueniuntur, tum Appianus Alexadrinus, abs quo & illud traditum scio, Opium ex senectute debilem in fauo triumuiralis proscriptionis turbine, quum ut manere liceret, filium deprecaretur, humeris ab eo elatum, donec extra portam tutum sifteret, ac postremò nunc agendo, nunc deferendo in Sicilia peruexisse incolumem. Antigonus quum ingenti prælio superasset hostem, præmium belli ad patrem transtulit, & Imperium illi tradidit Cypri. Hoc est planè regnum & quidem præpotens, nolle regnare quum possis. Est profecto sacra parentum maiestas, & omnino proxima Deo. Propter ea Moralium octauo ita uerissimè Aristoteles tradit, τὸ δὴ αὐτῶν γὰρ ἢ φιλία ὑπὸ τῶν οὐδὲ κατ' ἀξίαν. οὐδὲ γὰρ ὅτι ἅπασιν, καὶ ἀπὸ τῶν ἢ τῶν πρὸς αὐτοὺς πρῶτος καὶ γονεὺς, οὐδὲ γὰρ τῶν ἀξίαν ποτ' αὐ ἀποδίδη. hoc est, Quod fieri potest, amicitia requirit: non quæ ex dignitate, cui in omnibus paria facere nequimus, sicuti in Dei ac parentum honore, quibus pro meritis nemo unquam rependat. Quid uero potissimum tanti beneficij ratione deuinctus filius, & planè auctoratus parētib; debeat cōtribuere, idem philosophus eminentissimus ita finit, eiusdem scientiæ libro nono, Videtur quoq; pa-

rentibus alimenta maxime suggerenda, ueluti hoc debeamus: quumq; ut simus, ipsi argumētum praestiterint; honestius quoq; ea re illis mutuas operas reddere, quam nobis ipsis allaborare: honor item impendendus eis, quemadmodum Deo. Comprobat ex parte lex uetus, qua sancitur, Ut liberi, parentes alant, aut uiuantur. Sed & Homerus ita canens,

οὐδὲ ποδῶσι
 οὐδέ τῃα ἔπι δακτύλοισιν, μὴν ἰδὲ δὴ δὲ οἱ αἰὲν.

Nec nutritionis uices resoluūt parentibus charis, breuis autem factus est aui. Extat & Græcus ad id senarius,

ἰκάνως βιώσεις γυροβοσκῶν αὐτῶν γένεος.

Viues diu, si uergentes in senium parentes connutrieris. Filios tamen parentibus alimenta non debere, sanxit Solon, si artium nullam essent edocui, uel si de meretricis forent seminio concepti. Paternæ dignitatis indicium quoq; id uel maximum, quod literarum parens Homerus idem Iouem, quem deorum intelligi principem uolebat, patrem nuncupat, tanquam consimiliter afficiatur in filium pater, ac summus ille & uerissimus parens Deus in humanū genus. Et pro Sylla M. Tullius, parentibus grauitatem contulit, filiis uero suauitatem. Quamquam quod per absurdum est, Persarum gentes legimus, perinde ac seruis, abuti solitas filijs. At in Galilæa propè Arbellam uicum, inde latrones exigente Herode, unus eorum, cui septem fuerant filij, uxorq;: quum saluti omnium posset consulere, singulos progredi iubens interimebat in aditu ipse constitutus: quumq; impartiturū se ueniam immanitate facinoris attonitus Herodes inlamarer, pertinaciter ille propositum tenuit, ac cum uxore omnibus iugulatis, ipsum semet cum cadaueribus in præceps dedit. Charitatis paternæ illud equidem signum est euidentis: quoniam, ut Politicorum tertio Aristoteles scribit, patrem filijs regnum non relinquere, si possit, arduum est, καὶ μείζονος ἀρετῆς, ἢ κατ' ἀνδρωπίνην φύσιν, id est eminentioris uirtutis, quam pro hominum captu. At Deiotarus, quum plures suscepisset liberos, omnes excepto tantum uno iugulauit, quo qui superfuturus erat, potentior fieret, & maiestatis augustioris, ratione impia & barbara, immo planè Galatica. Solon è septem sapiētibus unus, si quis parentes non enutrisset, eum cenferi ignobilem statuit & obscurum. Nam ut Cicero quadam oratione scriptum reliquit, quum sit pietas uirtutum fundamentū, patrem filius ut Deum uereri debet & colere, neq; enim multo secus parens liberis est. Quòd si audiatur, filium patri causam necis praestitisse, quis id ferendum putet? Portētum atq; monstrum est certissimum, esse aliquem humana specie ac figura, qui tantum immanitate bestias uicerit, ut propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissime luce priuarit. Quum etiam feras inter sese partus educatio, & natura ipsa conciliet. Inde in Declamationibus Quintilianus, maximum omnium scelus uocat, paricidium, quòd nomina sacra polluit. Illud uero Romuli præcellens institutū laudari eximie solet: qui quum paricidæ nullam statuisset poenam, homicidium tamē omne, paricidium nuncupari uoluit: quòd hoc impium atq; nefarium, illud autem impossibile esse duceret. Fieri tamen posse, post conditam Urbem annis sexcentis L. Ostius portentosi ingenij homo & proruptæ audaciæ docuit, qui omnium primus patrem necasse narratur. Annalem prætorem, tonantibus bellis ciuilibus, quum is proscriptus apud clientulum secure lateret, prodidit filius: & nequid desit, eo nomine à sanguinarijs triumuiris patris bona accepit, præterq; adilitatem arripuit; uerum diuino iudicio agente, ab eisdem quos immiserat patri, quum uinolentus domū repeteret, est peremptus. Ardium Pamphylia tyrannum, annis iam fessum parentem & insuper natu maiorem fratrem occidisse, libro De republica decimo Plato auctor est. Narratur & Perrhæborum rex Triopas tam efferatæ crudelitatis, ut ne filius quidem Carnabas eam facile concoqueret, quin immo necato parente, acceptisq; tyrannoctonia, id est tyrannicidij præmij, in Troadem secesserit, atque inibi à Troe expurgatus Zeliā condiderit. Succurrit paricidij exemplum, cui comparari non possit aliud. Artaxerxi Persarum regi ex pellicibus centum quindecim fuere filij, tres iusto matrimonio suscepti, Darius, Ariarates, Ochus: ex ijs Darium extra Persicum morem, ubi rex tantum morte mutatur, per indulgentiam pater regem uiuus fecit. Cæterum Darius post noua pietatis paternæ exempla, nouum & ipse aliquid, immo inauditum ausurus, interficiendū patris

patris consiliū cepit. Sed audi, quod omnem excedat admirationem: communicato tam nefario proposito cum quinquaginta fratribus, non est inuentus qui aduersum ire conaretur. Causa paricidij, uel ipso tamen paricidio scelestior. Aspasia uxore habebat Artaxerxes: ea quoq; ut sibi cederet, efflagitauerat Darius: promiserat indulgentissimus pater: sed mox poenitentia ductus, Solis sacerdotem illam legit, quia perpetua ibi castitas foret necessaria. Hinc filij iritatur impietas: in patre coarctur. Sed auersantibus (credo) dijs, flagitij magnitudinē frustratus euentu, poenas paricidij inauspicatissimi cum complicibus, numini, paternæ maiestatis ultori, dedit: reuocatis ad supplicium quoq; infelicibus liberis & uxoribus: ne tam abominandi sceleris ullum prorsus uestigiū extaret. Trogus item scribit, Theffalonicē ab Antipatro filio, quum uitam per ubera materna deprecaretur, fuisse occisam per summam immanitatem. Ab Euandro item occisum fuisse patrem, quidam prodiderunt. Ptolemæum certe, Polybius scribit, Philopatra cognominatū ex facinoris crimine, quòd patrem uita exuisset. A deo multum non ingratitudine solum, quod est maximū omnium uitiorum, ut inquit Fabius, nomen illud sacrum uiolare non uerentur, sed etiam sanguine, omnium post Deum maxime sacro, animam suam scdare non cōpauescunt. Fuit & Ptolemæus cognomento Φιλομήτωρ, ut Pausanias scribit, ὅτι χλονασμός, id est ludibrii causa, quòd eum insigniter odisset mater: adeo, ut quamuis natu grandiosem, principatu prohiberet. Nero matre perempta, procurrans nudam est contemplatus, nec uerbo temperauit flagitiosiore, οὐκ ἴδεν ὅτι οὐτὼ καλὴ μητὴρ ἔχει, neciui, inquit, mihi esse matrem adeo uenustam. De machinosa nauigio, quod fuit Agrippinæ destinatum, sic scribit Dion, Quum aduertisset nauem in theatro εὐλοομένην αὐτῶν ἐφ' ἑαυτῆς, καὶ πνὴθελία ἀπειθεῖν, καὶ σωμασπιδίω αὐτῶν πάλιν, consimilem alteram compegit euestigio. Telegonum Græci produunt, Vlyssis ex Circe filium, quum patrem quaesitum pergeret, qui somniorum diritate conterritus latitabat, metuens ne à filio interficeretur, ac à custodibus loci repelleretur, ad uim conuersum ex illis aliquot confecisse, & mox tumultu excitatū Vlyssē, sed incognitum, hastili confodisse, cuius erat summa pars osse turturis marinæ communita, insulæ argumento in qua erat natus ac educatus.

Apud gentes aliquas cædi ex more parentes quoq; ac mox uerti in cibum. Platonis scita de parentū cultu. Prius de hostis perimendū instituto Romano. Chrysante historia. Verborum uolatilium grauem imminere poenam, ex Platone.

Caput xviii

Ed quid singulos miramur? Mos quarundā gentiū celeberrimus est, ut senio iam cōfectos patres filij perimant, & quod omnē supergreditur feritatem, eorū item carnibus uescantur. Fingere nos fortasse putet aliquis, id tamen historiae patēs Herodotus de Indis retulit ac Massagetis. Quam uerò à ueterū Romanorū institutis tā impiū facinus est dissentaneū? apud quos cautum scimus, ut qui sacramento non tenerent, hostem prelio uti ne lacefferent: quod & Catonis epistola comprobatur ad filium: ueluti præmonstrarēt, ne hostem quidem interfici oportere, ni adigat summa & ea legitima necessitas. Propterea & Chrysantam collaudauit Cyrus, quòd hostem interfectorum iam elatum in cædem gladium reuocasset, quia ἀνακλητικόν, id est receptui cani interim inaudisset. Sed infaustis & pollutissimis animis suo sceleri relictis, ad iucūdiora relatu ueniamus, subtexamusq; pijs peccatoribus diuini Platonis super patria ueneratione placita sanctissima, ex libris Legum repetita. Ergo (inquit) fas est, parentibus prima & maxima debita, omnium antiquissima debitorū persoluere. Putare enim quisq; debet, omnia quæ possidet, eorum esse qui genuerunt & educarunt, ita ut illis hæc omnia pro uiribus ministrare debeat: primū quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremò quæ ad animum pertinent. Verbis quin etiam per totam uitam parentes maxime uenerari decet. Leuium enim uolatiliumq; uerborum grauisissima imminet poena. Nam omnibus præposita est Nemesis, iudicij angelus, huiusmodi inspector omnium. Oportet itaq; iratis, animumq; expletibus cedere seu uerbis seu rebus id faciant. Quòd si ita exactius seruarimus, digna à dijs cæterisq; natura nostra superioribus præmia referemus, plurimum bona cum spe uiuentes, Hæc philosophi placita qui altius certiusq; imbiberit, in eam (opinor) sententiam

tiam pedibus ibit, ni Galatam altius hauserit, Lemnio etiamnum scelere imbutus, nulla eloquij facultate, nulla praestantis ingenij solertia exprimi posse, q̄ laudabile, quam omni excipiendum plausu festisq̄ uocibus, si quem inaudias parentibus obsequentissimum filium, & in eo uno cōtumacem, ne beneficijs uiuncatur. Quod esse certamen omnium speciosissimū, quis ambigat: in quo fessis, etiam si ad triarios res redeat, subinde tamen restituenda sit acies, succlamādumq̄, Felices qui uicerint, felices qui uincuntur.

Nemesis & Leda diuersae sint, an una eademq̄. Quid Nemesis apud Aristotelem, quid item apud Platonem, Torgos quid. Nemesia festa. Gratiarum ratio, & furiarum. Nemeus Iupiter, Hesiodus ubi necatus. Adraestia. Interim & de misericordia. Caput XXI

Olent, inquit Diuinarū institutionū primo Lactantius, mortuis cōsecratis nomina immutari: credo, ne quis putet eos homines fuisse. Nam & Romulus post mortē Quirinus dictus est, & Leda Nemesis, & Circe Marica: & Ino postea q̄ se praecipitauit, Leucothea, materq̄ Matura: & Melicertes filius eius, Palaemon atq̄ Portūnus. In ijs apertissimē cōprobat auctor hic, Nemesis à Leda minimē uideri diuersam, Ausonius tamē quodā tetrasticho disparauit

Istos tergemino nasci quos cernis ab ovo,
Patribus ambiguis & matribus asseueratos:

Hos genuit Nemesis, sed Leda puerpera fouit:

Tyndareus pater his & Iuppiter, hic putat, hic scit.

Fabellae ratio, quia paulo obscurior est, ad hunc ferē modū habet: tametsi alieno, quod aiunt, choro memet uideor inserere: quando nil tam ab instituto, ac in quem collimamus, scopo dissentaneum dilatumq̄, quam fabulosa consecrari. Ceterum nemo tam ferius, nemo tam matutinus, ut non renideat quandoq̄. Igitur Nemesis quum deperiret Iupiter, ut à puella admitteretur, ne quibat impetrare. Ad dolos ergo amatorie conuersus, iussit Venerem in aquilam deformari, ipse olorē induit: moxq̄, ut qui aquilam nimis metueret, raptim se proripere coepit, ac uelut cōpauidus latebras quaerens, in puellae deuolat gremium. Quae nescia quantus insideret miseræ deus, illum placidē ac gestiens excepit, sed uī numinis eueffigio in soporem uertitur, eam tum nimis opportunē comprimit Iupiter, in anserem deformatam, ut ex Graecis scribunt nonnulli. Actis deniq̄ mensibus parit illa ouum, quod auferens Mercurius Spartam detulit, ac fidenti Ledae in gremium proiecit, ex quo nata fertur Helena: quam Leda, ut filiam haberit alueritq̄ materno confouens affectu. Haec ipsa quin etiam Pausaniae confirmantur auctoritate, cuius uerba Latine facta haec sunt. Graecorū, inquit, opinio est, Nemesis Helenae matrem esse, Ledam lac praebuisse atq̄ educasse. Idem scribit, Nemesis coronam gestare, in qua & corui & fortunae parua insignia contineantur, sicut in manuū altera fraxineus erat ramus: in dextra uero phiala, Aethiopiibus insculptis. Cuius rei rationē se minus tenere, Pausanias item fatetur: tantum addit, Nemesis fuisse Oceani filiam. Hesiodus uero in Theogonia de Nemese sic cecinit,

Τίτη δὲ καὶ νέμεσι, πῆμα θνητοῖσι βροτοῖσι κούφολον.

id est, etiam Nemesis genuit mortalibus nocumētum hominibus nox pernicioſa. Qui carmina concinnauit Cypria, quisquis is censerī debet, Helenae quidem matrem fatetur Nemesis, sed dum eam cōsecraretur Iupiter, in piscem quoq̄ deformatum prodit. Ceterum extra oleas satis. Nisi quod praetereundum id haudquaquā uidetur: Cygnum in fabellae huius mentione ab Lycophrone in Alexandra Torgon nuncupari, etiam si eo uerbo γύπα intelligimus, poetae carmen id est,

ἦν γύπα ὄφουτ' ἐκδοφύεσσα.

Haece uero operae leuioris in alienum reiectis forum, ipsi ad nostram conuertamur harenam, protinusq̄ quae altius requirunt examen, hic appingamus. Scribit quodam loco Plutarchus, Aristotelicos putare, urbanas esse perturbationes siue affectiones malis dicere, Nemesis & Misericordiam. Si quidem nata indignatio ex improborū prospere successo Nemesis, inquit, uocatur. Sicut misericordia est, quum boni extra rationem calamitatibus conflictari, & turbis atteri, interq̄ saxum ac sacrum astituti uidentur. Aristoteles uero Moralium secundo, ad uerbū ferē ita scribit: Nemesis autem id est

id est indignatio media est inter inuidiam & ἀνχαρειαίαν, id est peruersum gaudium. Versantur utiq̄ circa uoluptatem & dolorem, proueniētes ex ijs quae proximis obueniunt, ὁ μὲν γὰρ νεμεσιτικός λυπᾶται ἀπὸ τοῦ ἀναξίως ἐπιδοθῆναι, hoc est, Nemesericus, siue indignabundus, ut dicamus quo modo possumus, moleste fert, quum indigna alii cui prosperitas est. Inuidus hunc excedens in cunctis turbatur, & moleste fert, ὁ δὲ ἀνχαρειαίος τὸ σὺν τῷ ἐλλείπει τῷ λυπῶνται, ὡς τε χαίρειν. Epichærecacus autem tantum abest ut doleat, ut laetetur etiamnum. Eadem ferē in primo quoq̄ magnorū Moralium idem philosophus prodit, adnectitq̄ νεμεσιτικός εἶναι ἐπιανετόν, id est indignabundum uideri laude dignum: & in secundo Rhetorico ait, ἀντίκειται δὲ τῷ εἰλεῖν, μολίσει μὲν δὲ καλοῦσι νεμεσιάν, id est misericordiae opponitur quidem maxime indignatio, angī quippe felicitate indigna quodāmodo aduersum est: sed & affectio utraq̄ ex bonis profluit moribus. Proinde Plutarchus haec affectiones duas à Peripateticis dici ἀσεία πάθη tradit. Verū diuertamus parum ad Platonicae sapientiae sacraria, excerpturi inde quod reconditum, nec in triviale excharabulis proculcatum, studiosis emolumentum simul & uoluptatem allaturum opinamur. Diximus capite praecedenti ex Platonis uerbis, Nemesis esse diuini iudicij angelum. Amplius, hunc praesse nobis, uelut iudicis superioris uicarium, Platonici tradunt, qui à turpibus deterreat, honestorum ac uirtutis conciliet amorem, obsequentesq̄, nec contumaciter tacitis eius illectionibus aduersum euntes, blanda confoueat mentis tranquillitate. Obluctantes uero assiduis idem territer turbantibus, erigatq̄ fluctibus, conuellat subinde, ac raptet. Angelus hic, ubi renidens arridet, Gratiae nomen indispicitur in priscae sapientiae monumētis: ubi uero formidabilis infestusq̄ lancinat diuexatq̄, furia nuncupatur. Vtrinq̄ porro triplicem intelligunt temporis ratione, in treis abeuntis partes, quibus uel saecundē laetamur, uel affligimur confricamurq̄ misere: quod fati cōplectitur modum, & Parcarum ordinem trifarium. Angelum hunc Orpheus theologiae praecipue, ubi superbos infestis comprimit, obturbatq̄, Nemesios cognomēto insigniendum putat: id quod Libanius item facit in lucubratione, quae de sua est ipsius uita: quoniam summi uiri, & rerum naturae capaces monstraturi, superbiae malum esse maxime omnium bonitati diuinæ dissentaneū, quae utiq̄ superbis obstitit, humilibus uero dat gratiam, id genus hominum tumētium non solum diuina censura, ut uicia reliqua, sed etiam indignatione puniri tradiderunt: propriumq̄ ad id effinxere numen, Nemesios appellatione celebratū. Eius meminit & Demosthenes: nam oratione quadam ἐπὶ αἰσίου Nemesea nuncupat, id est νεμεσεια, festumq̄ id fuisse interpretantur, quo uita functis parētaretur. Sunt, qui ius quoddam numinis efficacis Nemesis interpretentur, lunari superpositum circulo: uel tutelam substantialem generali potētia partilibus praesidentem fati. Quam iustitiae filiam fingentes theologi ueteres, ex abdita quadam aeternitate omnia tradunt aeterna despectare: quae ceu regina sit causarum, & arbitra rerum ac disceptatrix sortium urnam attemperans, accidentiumq̄ alternans uices. Pinnas huic, ut Ammianus inquit Marcellinus, fabulosa coaptat uetustas, ut adesse uelocitate uolucris cunctis existimetur. Praetenditur & gubernaculum, & subijcitur rota, uti uniuersitatem moderari per elementa procurrens omnia concipiatur. Nemeus ad Nemesis spectat nihil: fuit autem Iouis cognomentū, in cuius templo fertur ab incolis interemptus poeta Hesiodus, quod historia tertia scribit Thucydides, quum in Nemea id passurū, cecinissent oracula. Quae de Nemese protulimus, mirē poeticae lectionis studiosos iuuabunt. Nam saepe nugamenta uideas ab interpretibus afferri non apud Graecos modo, ut in Hesiodi enarrationibus, sed & apud Latinos, ut in Catulliano carmine, Aut Tritonis hera, aut Rhamnusia uirgo.

Celebre est, & ad nostra haec praecipue pertinens Leonis Byzantij scomma, quod in gibbosum effudit, qui oculorum eius imbecillitatem fuerat cauillatus ἀνδρῶπιον ἔφη, πᾶσι δὲ ἀειδίξας, ἀπὸ τοῦ νότον φέρων τὴν νέμεσι. humanam, inquit, affectionem obijcis, quum in tergo feras ipse Nemesis. Adraestiam deniq̄, ac Nemesis pro eodem numine accipiunt quidam. Multi diuaricandas putant, inquit Pausanias. Ab Adraesto inflecti Adraestiam credunt, qui ex septem superstes solus, rursum in Epigonis filium amisit Iolus. Alij à Myso deducunt Adraesto templi auctore primo. At melius est, inquit idem, quod

quod nil prorsus eam euadit, id est *ἀποδεδωσμένος*. Ammianus Marcellinus, Humanorum, inquit, spectatrix Aдраstia aurem (quod dicitur) uellit, monuitque.

Ira incontinentia cur damnanda minus, quam cupiditatum. De quibusdam patrem euerberantibus raptantibus ue.

Caput xx

Aristotelis summi in omni scientia uiri, libros qui De moribus sunt, adire quandoque solemus, & quidem uoluptate summa. Mirifica in his scientia est, mirabilior & ad bene uiuendum institutio, qui est illorum librorum precipuus finis. Inter alia, quae maturam habent frugem, uel hoc nuper excerptissimus, *ὅτι ὁπίνω ἀναφροσύνην*. Incontinentia (inquit) ira, minus turpis est, quam cupiditatum. Nam quod rationem audit, minus turpe quam quod nullo modo audit: ira uero talis est. Etenim quemadmodum ministri, qui ueloces sunt, prius quam expleatur imperium, excurrunt ad exequendum, sed interim peccant. Canes quoque ante quam perspexerint certius, sit ne amicus qui uenit, modo strepuerit, irruunt cum latratu. Sic & ira propter calorem & uelocitatem naturae audiens quidem, sed non omnino exaudiens praecipit, properat ad ultionem. Ratio enim seu phantasia, iniuriam uel contumeliam ostendit: ira uero tanquam ratione concludens quod repugnandum sit, statim insurgit. Porro quae cognationem cum natura quandam habent, proculdubio minus sunt damnanda. Hoc uero habet ira, ut manifestum sit ex generationis successione a parentibus accepta. Sic enim quidam se excusabat, quod patrem euerberasset: Nam & ipse, inquit, patrem suum conuerberauit, & ille rursus suum: quoniam & filium ostendens. Et hic, inquit, ubi in uirum euaserit, me quoque flagris caedet: hoc enim gentile nobis est. Quidam praeterea raptabatur a filio, quumque ad ianuam perductus foret, *παῖς δὲ ἐκέλευε, καὶ γὰρ αὐτὸς ἐκέλευε τὸν πατέρα μέγας φησὶ τῶν*. hoc est, desine fili, nam & ego patrem, inquit, haec tenus.

Parces esse Iouis simulacra. Gentium quarundam truculentia in parentes. Paricidarum supplicij ratio. Ferales angustiae quae. Hecate quae. Hecateis herba quae sit apud Ouidium. Aconiti inuentio. Cete absorbentia foetus, discrimine illis ingruente. Pas, pappas, ma, mamma. Pappaeus Iupiter. Pappus quid. Mystax. Pappisare, pappare, lallare. Parentum nomine quid intelligendum.

Caput xxi

Quamuis a ueteribus proditum sciamus, & a Proclo repetitum, esse parentes *ἀγάλματα τῶ πάντων πατρὸς θεός*. hoc est, idola spectraque patris omnium Iouis. Rursumque, qui in deorum simulacra impios se praestiterint, in deos ipsos, quorum imagines sint, impietatem regerere. Mira tamen sunt, quae de hac re prodit historia, etiam si non excidit, quid ad haec paulo ante elucubratum nobis sit. Legimus siquidem Calpios, gentem immanem & feram, parentes inclusos fame necare, quum iam aetatis annum septuagesimum exceperint. Tolerabile tamen id putant nonnulli, quia sit illorum moribus conueniens, quum Scythicum sit. Sed multo etiam magis, quod Bactriani faciunt, Scythicum uidetur. Eos Onesicritus scribit, qui iam senio morboe confecti sint, uiuos canibus apponere, ad hoc ipsum de industria enutritis, quosque illarum gentium uocabulo sepulchrales uocent. Bone deus, quae sunt haec hominum portenta, quibus dulcissima illa naturae commemoratio despiciatissima est: mores ne dicere hos oportet, an uerius monstra execrabilia, nec sine cunctatione promenda: Rident male de literis meriti Plinium, prodigiosas hominum figuras consecretantem: ceu non tam facile sit naturae a praescripto suo recedere, quam homini nulla non in parte subinde monstrificum aliquid promenti, quod simul magnitudine, simul absurditate uix inueniat fidem. Parentes in Aegypto, qui filios dedissent neci, morte haud multabantur, uerum triduum integrum ac trinocium sese afflictere cogebantur ad defuncti cadaver: quando iustum minus censeretur, uita exui eum, qui uita fuisset auctor. Sapientissime, inquit M. Tullius, nostri maiores fecerunt: qui quum intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando uiolaret audacia, supplicium in paricidas singulare excogitauerunt: ut quos natura ipsa continere in officio non potuisset, magnitudine poenae maleficio summouerentur. In sui uoluerunt in culeum uiuos, atque ita in flumen deijci. Sic enim uolebat eum hominem e natura auferre atque eripere, ut repente caelum, solem

lem

lem, aquam, terram adimerent: ut qui eum necasset, unde ipse natus esset, & careret his rebus omnibus, ex quibus nata esse omnia dicuntur. Noluerunt feris corpus obijcere, ne bestiis quoque quae tantum scelus attigissent, immanioribus uterentur. non sic nudos in flumen abijcere, ne quum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo caetera quae uisitata sunt, exuari putantur. Caeterum quod de bestiis hic & flumine Cicero inquit, amplius perpendendum: nam Digestorum libro quadragesimo octauo, ad legem Pompeiam de paricidijs, iure consultus Modestus ita scribit: Poena paricidij more maiorum haec instituta est, ut paricida uirgis sanguineis uerberatus, deinde culeo infusus cum cane, gallo gallinaceo, & uipera, necnon etiam simia, in mare profundum projiciatur: hoc ita, si mare proximum sit; alioqui bestiis subiicitur, secundum diui Adriani constitutionem. Martianus titulo eodem, supplicium statuit paricidis, quo teneatur damnati lege Cornelia de sicarijs: id erat, ut Marcellus inquit, in insulam deportatio, & omnium bonorum ademptio. Sed solent, inquit, hodie capite puniri, nisi honestiore loco positi fuerint, quae ut poenam sustineant: humiliores enim solent uel bestiis subiici, altiores in insulam deportantur. De culeo paricidarum Imperator Institutionum quarto, de publicis iudicijs fere cum Cicerone sentit, nisi quod & ipse ferales uocat angustias, tormentum inclusarum bestiarum, siue ferarum. Hecaten sanguinariam prorsus foeminam, scribit Diodorus, aconitum comperisse primum, sicque Persam patrem peremisse: quo argumento putant eruditi, herbae hecateidos nomine aconitum Ouidio in Metamorphoseon libris praemonstratum. Sed nos caput hoc, si sententis grauioribus, & quibusdam praeterea pauculis eluserimus, non admodum aberrabimus. Scribit facundissimus sacrarum literarum doctor Hieronymus, Parentibus neminem posse reddere quod debeat: humilitatem eiusmodi oblarum hominibus uiuendi spatia prorogare: parentum nomen ab optimo maximo Deo eatenus diligi, ut se ipsum patrem iusserit dici. Solomonis sententia nobilis est, Contumelios afficiens patrem, & contemnens senectam matris, confundetur, & in opprobrijs erit filius, derelinquens paternae disciplinae custodiam. Maledicenti patrem & matrem, extinguetur lumen, & pupillae oculorum eius tenebras uidebunt. Machabaeus filius matri mortem suadenti seruiuit, & durum imperium gratanter excepit, uno tantum uoto, ne genitricem offenderet. Sed inter diuina Dei lege edictos, hoc quid mirum? Illud ex Gentium historia non sine stupore narratur. Antigoni secundi Demetrius parens, a Seleuco iure belli abductus fuerat captiuus: misit interim ad filium is, uti suis ne crederet ullis literis, quoniam foret a Seleuco compulsus scribere: caeterum firmo praesidio ciuitates teneret. At singulari pietate filius, his nil admodum intendens, ad Seleucum exarauit ipse, illi se libenter regno cessurum, praeterque oblidem futurum se, modo patrem abire liberum iuberet. At imperator Henricus dehonestus deculpatusque scelere nefando Henricum patrem ad uitae ultimam foedo maceravit carcere. Ediuerso autem si quis parentum in liberos immanitatem consecretur studiosius ex literis, opinor, suppetent exempla uel plura. Caeterum cuiusmodi censendum id seelus, inde nimirum dilucebit uel abunde, quod esse in mari cete legimus, quae partu addito si quid interim sese ostendet formidolosius, aut quid insidiarum moliantur praegrandes belluae, quo catulos tueantur securius, affectu materno exsuperante omnia, aperire amplius ora memoratur, ac dente innoxio partus praeripere, & intra uterum recipere denuo, ut periculi facie discussa, uelut ruminantia reuomant rursum. Postea uero quam de parentibus abunde multa cogessimus, quae hinc inde sumus aucupati, adnectamus ex grammaticorum facellis aliquid, quod iunioribus usui sit legisse. *πῶς*, inquit, infantili alloquatione pater nuncupatur, qui mox per anadiplosium factus sit *πάππας*: sicuti *μά*, dicitur mater, unde & mamma. Scribit in Bithyniacis Arrianus, consueuisse Bithynos montium cacumina conscendere, ac Iouem Pappam consalutare, atque item Attin. Auctor quoque Herodotus est, a Scythijs Pappam Iouem dici. Ex quibus elicitor omnibus, inesse uerbo diuini quippiam. Auctor Theophrastus, aphacae oleris florem marcescere mox, inque lanuginem abire, quam uocent pappum: nam & inferioris labij barbitium, pappum uocant: sicuti superioris, mystaca. Pappazin, id est, *πῶππιζην*, ut est apud Homerum: uel pappisare, id est *πῶππιζην*, quod comicis arridet amplius, est infantium more blandique patrem appellare. Pappus uero, infantilis item est cibus: **N** sicut

sicut pappare, Plauto edere est. Lallare autē, nutricia uox, infantes ad lac sugendū proleclans: unde post Persium Hieronymus, Mammæ antiquum referens lallare, congeminet. Parētes, putat Hieronymus militari uulgariq; sermone cognatos affinesq; indicare. Caius uerò lūre consultus parentum nomine maiores omnes recte accipi tradit.

Ciceronis nodus explicatur, tradentis, Mari quæ uiolata sunt, expiari. Enarratur & Catullianum carmen.

Cap. xxii

Quod aut paulo ante ex Cicerone retulimus, Mari cætera quæ uiolata sunt, expiari putantur: ambiguitatem (puto) habet, nec contemnendam; scioq; nō paucos in eo corrugatos frontem. Quid ergo ad eius obscuritatis illustrationem promimus? An doctissimū credimus oratorem ad id alluisse quod scribit Aristophanis interpres super eo comici uersiculo,

Ἦρώ τον μὲν ἄνδρα ἰδὼ θάλασσαν ἠγορεύει, ἔπειτ' ἐλάμβαν.

hoc est, primò quidem ad mare ipsum produximus, mox & lauimus. Mos erat, inquit, ueteribus illic καθαίρειν ὄν ἀφωσιμῶνους, id est expiare pollutos. Homerus,

καὶ εἰς ἄλα λύματα ἔβαλλεν.

id est, in mare sordes reijciebant. Quin Platonem item ferunt, in Aegyptum ad sacerdotes & prophetas se conferentem, ut illorum sapientiæ placita perdisceret, secum habuisse Euripidem quoq; quem morbo implicitum, postea quam est maris aqua incoluntati restitutus, sacerdotum opera, mox id uerbis ita testatum,

Θάλασσα λύσει πάντα τ' ἀνθρώπων κρείε.

hoc est cuncta mortalium mala prorsus abluuit mare. Quin & ratione eadem uideri Lycophron potest in Alexandra, ἐγνίτω ἄλα dixisse: id est lustralem salem; etiam si ad hospitaliam amicitiam id referendum interpres putat, quòd initio apponeretur sal, ut qui hospitali iungerentur iure, sic expurgaretur. Addit tamen, arbitrari alios, maris aquam dulcibus censerì purgationibus aptiorem. At, inquit, mihi id haud non arriserit satis.

Scribit Plutarchus, Aristidem quum pro Atheniensibus Græcos sacramento adegisset, inter imprecationes mydros, id est ferri ignitas pilas, in mare coniecisse: ueluti tamdiu susurrandum manere apprecarentur, quamdiu latuissent illi sub aquis: id quod apud Sophoclem in Antigone grammatici adnotarunt. Verum ut addubitatio eximatur omnis, si qua etiamnum reliqua sit, ad purificationem scribit Proclus, sulphur adhiberi, & maris aquam. Meminit Iliados primo Eustathius Euripidis sententiæ, cuius usus non peruidit uir meo iudicio aliis eruditus: nam fluctuantibus uerbis, Poeta sensum perlicit, nec allequitur tamen, ut qui in lubrico sistere gradum nitatur. Ex ijs quæ prompimus, liquere amplius potest. Sed & opera eadem enarratur Catullianū carmen ad Gellium, de profano quodā & incesto, quod inscite nimis ac oscitanter aut pratereunt interpretes, aut nesciunt.

Quid facit is, patrum qui non sinit esse maritum?

Ecquid scis, quantum suscipiat sceleris?

Suscipit, o Gelli, quantum non ultima Tethys,

Nec genitor nympharum abluuit Oceanus,

Deus summus qua colendus ratione: item dei filius, ac cœlestes dij, demones quoq;. Cur numeris indita deorum nomina, Pythagoræ scita de adorationis ratione.

Caput xxiii

Porphyrus philosophus singularis libro secundo De sacrificijs & dijs atq; daemonibus, Sapienti esse notissimū, scribit, malos quidem demones animalium oblectari uictimis, inq; eis futura portendere: deum aut id genus sacrificio haudquaquā egere. Qui sane adorantiū perpedit mores, id præcipuum, maximeq; omnīū sibi gratum sacrificiū existimans, rectum inconcussūq; de ipso iudiciū, & rebus alijs. Apud cœlestem diuinamq; naturā eximia oblatio est, Mens pura, & à perturbationibus seiunctus disparatusq; animus: ne, quod Aristoteles inquit, illis conuulsi lacinatiq; carmina proferamus Empedoclis, inscitia adobrutū, & nil admodum percipiētes, scenicorum more. Hinc Plato, Addecere bonum uirum, ait, rem diuinam obire, atq; interesse sacris: in quibus rursum malos inaniter alaborare testatur. Idem Porphyrius alibi: Deum summum silentio puro, purisq; de ipso intel-

intelligentijs ritè colendum, præcipit. Oportere nanq; coniunctos similesq; Deo iam effectos nostram hanc ad Deum eleuationē, uelut sacram uictimam Deo dicare. Filijs autem eius, qui & intelligibiles dij sunt, laudem iam ex ipso quoq; sermone putat adhibendam. Scitu uerò præcipue dignum est: ueteres illos, sanctosq; planè uiros, nec probri unquam fere compertos, uelut primitias nūminibus ex contemplatione quoq; ipsa dedicasse: ceu attestantur, illam nobis superna contributam largitate. Cuius usus ad salutem ueram sit omnino necessarius. Proinde Pythagorici, quum in numerorū linea rumq; scientia plurimum uerarentur, ex ijs aliqua etiam esse dijs dicanda censuerunt. Et ex numeris alium quidem Palladem, alium uerò Dianam, alium Apollinem, rursus alium Iustitiam, alium Temperantiam, ac similiter in figuris. Porro dijs, quos intra cœlum constitutos cernimus, siue ij sint errantes, siue nullo ferantur errore: inter quos Solem Lunamq; ueneramur principes, cōmodè sacrari Ignem posse, arbitratur idem Porphyrius, ueluti rem cognatam. Quæ uerò mædet theologus, magnopere censet seruanda, ut animatum omnino dijs immolemus nullum: sed usq; ad farinam & mel, terræq; fructus atq; flores. Animata uerò daemonibus cōgruere, siue boni sunt ij, siue mali. Ceterum quam attentè, quam religiose, quamq; ex destinato Deum cōpreari addeceat, optimè omnium monstrasse Pythagoras uidetur: Quum ueneris, inquit, in templum, adora, neq; aliquid interim quod ad uictum pertineat, aut dicas, aut agas. Ex itinere præter propolium non est ingrediendum templum, neq; orandum, neque etiam si prope uestibulum ipsum transueris, nudis pedibus sacrificia & adora. Sunt & alia philosophi eiusdem ad ipsum hoc spectantia, sed obscuritatibus adeo inuoluta, & in Heracliti antrum intrusa, ut Ezechielis principia putes ac finem, aut Geneseos exordium, quæ ante annum trigessimū apud Hebræos nemo legit.

De Hippolyto quædā haud ingrata. Quis Pythia instituerit primus. Apollo Epibaterius. Ἰωλχὸς σπερῆος quid: item rhachia. Dyrhachiu unde. Dyrhachia regio. Arrhachos palurus cur. Streptos rhachos. Strepte. Rhachia qui.

Cap. xxiiii

De Hippolyto Thesei filio in ueteribus memorijs pleraq; tum fabulosa, tum ueritatis haud inficia comperit, opinor, uel paulum modo literis imbutus. Quæ mihi se de Græco penu ingessere nuper, iam hinc pergā cæteris communicatum. Lego igitur, apud Trœzenios huic fuisse dicatum lucum, & in eo templum nō absq; simulacro & quidem uetusto: ad Diomedem referri omnia hæc, qui & princeps Hippolyto rem diuinam obierit. In Trœzene autem sacerdos est Hippolytus, cum uita prorogatur sacerdotium, & anniuersaria celebrantur sacra. Moris est illud quoq;, ut ante nuptias puellæ resecos illi offerant crines. Necarum, equis distrahentibus, non arbitrantur, Cœlestem heniochum, nec alium putant. Id quod honoris gratia illi ab immortalibus contributum uolunt. Quin à Diomede astruunt eodem Apollinis templū Ἰωλχου ἱνίβι esse dicatum, quod in reditu ab Ilio euasisset tempestatem, qua Græcorum afflictæ sunt opes: principem quoq; Pythia instituisse certamina. Adnotatum à Græcis, Triptolemi temporibus Pythia primum cœpisse, annis post Orestem propemodum sexcentis. Fingit tamen in Electra Sophocles Clytemnestræ nuntiarì Orestem in Pythicis perisse certaminibus: quod ab interpretibus est animaduersum. Proinde excutiant ingeniosi, ecquid aduersus Gelli supercilium tueri hoc exemplo Virgiliū queamus de portu Velino, libro sexto. Et in Trachinijs fingit Sophocles Deianiram Solonis sententiā proferre, Neminem ante obitum dici beatum posse. Fuit autem Solon Deianira longè posterior. Dicitur uerò hæc dicendi figura anachronismus. Est in Trœzenio agro ad mare pergentibus Ἰωλχὸς, id est oleaster, Ἰωλχὸς σπερῆος ab illis nuncupatus. Si quidem quæcumq; sterilia, dicunt Trœzenij rhacha. σπερῆος uerò cognominant, quoniam implicitis eo habenis, euersus sit Hippolyti currus: alioqui σπερῆος dicunt Græci εὐμετὰ βόλους, id est facile mutabiles, sed & torques, & in manibus psellia: unde apud Herodotum streptophori & pselliophori, id est torquati & armillati. Vbi uerò Lucianus ait, ἢ ἐπιπέδι κἀνδύω πορφυροῦ καὶ σπερῆος χρυσοῦ, id est, uel Candyn sperat purpureum & streptum aureum: fuit qui anulum interpretatur. Rhachia autem dicitur petrosus locus, præcipue littus. Hinc & Dyrhachio conciatum

N 2 liatum

iatum nomen, sicuti in Dionysium Eustathio placet, ob peninsulæ asperitatem, meminit & Dion. Quo factum, ut in Europa Dysrhachii maluerit pronuntiare Alexander: sicuti Illyrici regio Dysrhachia nuncupabatur quandoq; Epidamni filia Melissa traditur, unde Melissionius locus, ubi cum ea congressus Neptunus Dyrhachium genuit. *ῥῆχ*, id est rhachos, uocant sepimētum; unde palium arrhachon dici legimus, quia sepibus congruat uehementer. Rhachia, Thucydidi & Atticis omnino littus indicat: Ionibus uero ampotim, id est gurgitem, siue maris reciprocationem, ut apud Herodotum. Græcis prouerbium est, *ῥαχίας λαλίσθη*, id est littore loquacior. In Græcia item est locus Streptos rhachos ad mare, frequens oleastris: quoniam quicquid redundantis inutilisq; materiæ in olea est, indigenarum uocabulo dicitur rhachos. Fuit apud Epidaurum item Strepte, locus, sed & olea specie intorta sic dicitur. Rhachitas præterea nuncupant Græci malefica uel insignes, quia dissectio prima & magna per tergus spinamq; facta creditur, quod in Aiace mastigophoro Sophoclis interpret scribit.

Super Gorgia & Protagora paucis adnotata quæpiam. De opinione dignum relatu.

Cap. xxv

DE Gorgia Leontino & sophiste Protagora in ueteribus memorijs pleraque obseruata non incuriose, adnotauimus: uerum ea nunc transponere, non est consilium. Sunt enim pertrita plerisque, & in nulla non diatriba recantata sæpius. Quod tamen Aeliani monumenta proximè uoluerit se ingessit, ad Certum tabulas reiecit nequeo, aut tanquam *νόθον*, dispunctum confodere: qui mos in carminis Homericæ perpeliōne ueteribus Criticis fuit, ut quos nō probarent uersus, de familia tanquam diminutos capite, summo uerent. Igitur olim, inquit, inter Græcos opinione ac gloria celebres habiti Leontinus Gorgias & Protagoras: ceterum à sapientia planè aberant tantum, à uiris quantum deficere saduertimus pueros. Proinde dilucet, arbitror, sæpius opinionē nec accuratè introspicere, nec item audire. Ex quo falli eam crebriter, usū uenit: & nunc quidem ad gratiam dicere uel facere, nunc etiam mentiri. Sed hanc partē Græcè sic Aelianus, *ἵσκει γὰρ πῶς ἢ δὲ μὴ πᾶσι τὴν ἀκρίβειαν, μὴ τε ὄρα, μὴ τε ἀπονεύει, ὅθῳ γὰρ καὶ πολλὰ σφαλματικῶς, καὶ τὰ μὲν λαπαρχειζοται, τὰ δὲ ἰδύδεται.* Legimus tamen, Gorgiæ orationes Atheniensibus adeo uisæ admirabiles, ut dies quibus essent habitæ, dicerent *ἑορταίς*, id est festiuitates: ipsas uerò orationes, lampadas. Etenim dictionem curiosius figurauit primus, antithetis præcipuè excellens, ac ifocolis, & parisis, homæoteleutisq; idq; genus alijs, quæ nūc sanè ridicula orationis uideantur scitamēta: tunc nouitate ipsa, & ut loquuntur Græci, *ἄσπεδον ἔχουσα*, mirè grata: ut soli ex omnibus apud Delphos aurea cōstitueretur statua. Hoc patrono, ut Plato uoluit, philosopho succubuit orator. Sed, inquit Cicero, aut non est uictus unquam à Socrate Gorgias, neq; ille Platonis sermo uerus est; aut si est uictus, eloquentior fuit Socrates. Gorgiæ porro festiuitates, sic enim ipse censet, moderatius temperauit Isocrates, quum is insolentius abuteretur: nam quū & Thrasymachus numeros orationi adiunxisset primus, sed immodicè, tranquillior in eis ac sedatior apparuit idem Isocrates.

De Suadelæ sacello apud Sicyonios, deq; Apollinis templo ibidem. Phœbus loci nomē. Delta Argiuorū. Sicyonia, Sicyos, Sicydion. Aegiale, quæ & Sicyon, unde nominis indepta rationem. Aegialos. Acte. Diana *παιθω*. de Lynceo, & Hypermnestra. Pyros, & deriuata. Lyncea regio, et Lyrcea. Lynceus & Proteus, collyria. Fulminū genera. Pyrsanides, pyrophorus, pyros, sceptus, catabates. Diospyros quid.

Cap. xxvi

Actatum prouerbij modo inter Græcos animaduerto, *οὐκ ἐστὶ πειθὸς ἰσθῶν ἀλλ' ἄλλο, πλὴν λόγος*: eo ferè sensu, præter orationem non esse persuasionis sacellum aliud. Ad hæc, quæ nobis ex Græcorum uiretis floridioribus præcerpta, ut se inter legendum obtulere, nō censui differēda. Sunt uero hæc, Apud Sicyonios *παιθὸς* sacellum causa eiusmodi fuisse excitatum, etiam si nullum uideretur simulacrum: quum Pythonem Apollo & Diana peremissent, Aegialem petere insisterunt, *καθαρσιῶν εἰνεκα*, id est ut expiantentur. Ceterum ubi inter eundem exterriti forent uehementius, eo ferè loco, quem ex euentu *φίθον* dixere, hoc est terriculum, in Cretam diuenterūt ad Carmanora. Mox autem in Aegialenses crassari morbus cœpit

pit, consulti cecinere uates, placari oportere Apollinem Dianamq;. At illi pueros septem, ac fœminei sexus totidem uirgines ad fluuiū emisere Sytham, suppliciter deum deamq; apprecantes: qui leniti ijs Acropolin, quæ tunc erat, feruntur repetisse, locusq; ad quem adire primū, Suadelæ sacellum habuit. Insequentibus quoq; annis idem seruatus supplicandi ritus, in Apollinis festo flumē Sytham perentibus pueris, deosq; ad *παιθὸς* sacellum adducentibus, mox uerò reducentibus ad Apollinis templum, quod in foro uisitatum quandoq; fuisse, auctor Pausanias est. Vetussum uerò à Procto extructum fabulantur, quod inibi puellæ furorem defierint. Memorantur & hæc: lanceam qua suem confecisset, inibi à Meleagro dicatam: ubi etiam Marciæ tibias appensas tradunt. Verū incendio postea orto, cōsumpta periere omnia: sed mox templum cum statua reparauit Pythocles. Quæ uerò antiquitas Aegiale nūcupabatur ciuitas ab Aegialeo, qui autochthon comparuit ibidem primus, sicuti memorant Sicyonij, & est à Pausania repetitū, tempestate insequuta Sicyon dici cœpit de regis nomine, quem ex Attica ascitum Lamedon sibi generum adoptarat, filia illi Zeuxippe tradita. Alias Sicyoniam Megalopolitæ cucurbitam uocant, quam Sicyam Indicam uocant nonnulli. Sicyos autem cucumer est, unde forma diminuta Sicydion. Aegialon item uocant Græci littus æquale ac planum: sicuti præcipitem ad mare locum, acten dicunt, id est *ἀκτὴν*. Fuit apud Argiuos ad regionem quam uocant *Δέλτα*, Dianæ sacellum cognomento *παιθὸς*. Id ab Hypermnestra excitatum, proditur memoriæ, quum in iudicio patrem reiecisset, à quo illi facefiebatur negotium, quod Lynceo pepercisset, extra quam profuisset is. Visebatur inibi Aenææ quoq; statua ænea. Nec longè aberat Hypermnestra ipsius, ac Lyncei monumentum: sed & Hypermnestræ Amphiarai matris. In hac uerò mentione dignum relatu, quod poetarum enarratoribus obsuerit nil: ab Argiuis quotannis festum agi, quod *πυρῶν* uocent, id est facem: quoniam emensi periculum à Danao Lynceus & Hypermnestra facibus consequutæ salutis è longinquis speculis signa prætulerint. A Lynceo item Lyncea regio nuncupata, quam mox Lyrco incolente Abantis filio notho, Lyrceam quoq; nominarint. Apud Aeginetā Paulum collyrio cognomina sunt Lynceus & Proteus. Pyrsū uerò, ne quid prorsum quod frontem contrahat, reliquum fiat, nunc facem dicunt, nunc quæ facibus dantur signa, uel ignibus quouis modo. Sunt etiam nymphæ, Pyrsanides quæ dicuntur, id est *πυρσάνιδες*. Pyrophorum uas nuncupant grandius, cui succensa imponerentur ligna: signat utraq; gestet manu, quod eadem sit quæ Hecate. Pyrolophos, id est *πυρολόφος*, lora uocant ab ustulatis recisæ corijs. Pyros, id est *πυρός*, fulmen est quod præster item dicitur, quod inoritur spiritu deorsum lato succensq; sicut sceptus, qui & catabates, spiritu ignito crassescente. Helicias uertigines facit per crassitudinis mediæ & humectationis, aeris densitate intrusus. Diospyros uerò est lithospermōn Dioscoridi & Plinio, ut putat Hermoleos. Iouis flammam interpretatur Theodoros, quum Iouis triticum debuisset, quando & plebecula Solis granum dicit.

Lampadum festa Athenis & Corinthi ac Neapoli. Hellotia Minerua, & festa Hellotia. Phaulsterius Bacchus. Qui sint Lamprophori & Lampimones. Lampias. De Lampria, & Panathenæis, quæ & Athenæa. Lampuris quid.

Cap. xxvii

Lampadum, siue facum certamina, fuisse Atheniensibus tria, uideor obseruasse in libris, tribus dicata festis: quorū sunt nomina, Panathenæa, Hephestia (quorū meminit Herodotus) Promethea. Scribit uerò Ister, Athenienses primum faces Vulcano fecisse, ignis primitus reperti ratione, ac mortibus communicati. De Prometheo id comperi amplius, quod obseruauit Pausanias quoq;, esse utiq; in Academia dicatā illi aram, unde lampada succensam gestantes currendi in urbem inītia auspicētur. Certaminis lex est, toto cursu inextinctam seruasse facem: siquidem quum flamma perit primo, & uictoriæ spes. Præstō autem secundus est, cui si itidem extinguatur, eo reiecto, subit tertius ac deinceps. Nemini prorsum uictoria relicta, si omnibus lampadum inter extincta flamma euauerit. Celebrabatur & Corinthi agon Lampadodromicus, in quo curreret iuuenes cum facibus in Panagyri Mineruæ

N 3 neruæ

neruæ sacra, quam Helleniam uocant, sicuti festa Hellenia, de paludis apud Marathonem nomenclatura, quæ dicitur Græcis Ἑλλη: uel quod Pegasus dea freno compe-
scuerit, quod ἑλὺν dicunt: aut ab Hellenide puella cum Euryione sorore ab Dorien-
sibus Corintho capta, in Palladis templo exusta, unde grassante pestilentia, ex oraculo
placatis puellarum manibus, datum deæ cognomen. Phausterium putant Bacchum cog-
nominari, quia cum lampadibus ἡμὲ μετὰ φανῶν eius celebrentur mysteria. Quan-
quam alij ad uini calorem malint referre. Scribit porro Siculus Timæus, Atheniensium
nauarchum Diotimum appulsum Neapolim ex oraculo Parthenopæ rem diuinam ob
isse, ac cursum peregrisse lampadicum, quem mox quotannis celebrarint Neapolitæ. Au-
ctor historia sexta Herodorus, ab Atheniensibus coli Pana sacris annuis, & lampade.
Hæc breuiter præflorasse ex ueteribus memorijs, nullum fuerit dispensandi operæ, quan-
do ipsi non parum sensa iuuantur poetarum, quorum non uulgaria eruditio sepe carmi-
nibus inserit, quæ haud facile assequare, ni librarum supellectilem diurna uerfaris ma-
nu, nec nocturna minus, uel ultra fatietatem: ut scias elementarios, uel ἀναλφάβητους
quoque nullo posse cōcoqui stomacho, dum sibi Herculis cothurnos inducunt subinde
& in harena haudquaquam sua collidunt. Inde est & Varronis illud, Non cursu lam-
pada tibi trado. Verum ut superpondij non desit aliquid: apud Aristophanem λαμπρο-
φόρους animaduerto dici λυχνόφοροι τῆς, id est lychnum gestantes: ita enim scribit, οἱ γὰρ
ἀνδρες ὡσὺ λαμπροφόροι ἦντες, ἀποκεκύφαμην. Lamprias Plutarchi Cheronei filius
πίναντα conscripsit, id est indicem eorum quæ literis mandata à patre forent in Græca
& Latina historia. Lamprias uero nunc sol dicitur, nunc lumen. Lamprimon, id est λαμ-
πρῆμων splendide indutum significat. Sed illud forte retulisse præstiterit, Panathenæo-
rum celebritatem ab Erichthonio Vulcani inductam primo, quum uicatum disiectum
Atheniensem populum in ciuitatem euocasset, quod insequentibus annis amplius im-
pleuerit Theleus. Dicta prius ferunt Athenæa, duobus generibus: erant siquidem quæ
celebrarentur εἰς πρῶτην ἡμέραν, id est quinto quoque anno, quæ etiam magna nuncu-
pabantur: erant & quæ quotannis repeterentur. Lampuris species est uulpis cauda ab-
bicante, sed nomine eodem censetur quandoque ob insitas uasificies Vlyses. Quin & ca-
nis apud Theocritum lampurus dicitur, uel à uulpium similitudine, uel à custodia per-
uigili cura, ab λαμπύρ & ὄρεϊν, quod custodire indicat: ni ab caudæ flauo colore, lam-
pura malis insecti.

Quo pacto Thebanus Ismenias Persarum regem adierit legatus, nec ado-
rauerit tamen. Quibus muneribus affici assuerint ab eodem legati. Doro-
phoria quid.

Cap. xxxviii

Lsmenias Thebani factum, ut sapiens, & prorsus Græcum circūfertur in pri-
mis, & laudatur. Legatione fungebatur is pro patria ad Persarum regem.
Eò ubi uentum, ut admitteretur enixius operam dabat. Thraustes erat mili-
tum tribunus, simul & admissionum magister, qui ad Ismeniam intuens, ac-
renidens uultu per interpretem: Nobis (inquit) ó hospes, patria lex est, ut regis cōgres-
sum affectans, non prius confabulandi fiat compos, quam illi cultum exhibeat adora-
tionis. Quod si per te ipsum grata tibi functio est, opportunum accommodumque est, iam
te legi satisfacere: id si recusas, mea licet opera utare: & tibi, etiam si adorationem asper-
nare, negotiū omne effectum dabo. Quinimmo, inquit Ismenias, ducas me, percipio.
Vbi uero ad conspectum regis peruentū, mox annulum detrahens sibi, ad illius clam-
proiecit pedes, ac inde celeriter proclinatus adorantis specie, illum arripuit: atque ita
consilij uasificia & regi paria facere est uisus, & suæ gentis instituta transgressus mini-
mè est, dedecus eiusmodi haudquaquam ferentis. Quo factum, ut omnium abiret com-
pos, quorum nomine uenerat legatus: immo est de more quoque donatus amplissime: si-
quidem undecunquæ adessent legati, muneribus affici à rege assuerant. Ea uero fere ge-
nus hoc erant. uniuersique argenti signati, quod ἐπιστημιον nuncupant Græci, Babylonium
talentum, phialæ argenteæ talentorum duorum indicatura. His accedebant pselia, item
cum acinace, ac torques, ἑσπερίον uocant: nec medica deerat stola, id est μεθικνή σολή, quam
dicunt dorophoriam. Congruit uero huic potissimum loco illud quoque: quem Persarum
admitteret rex, solitum plerunquæ apicis insigniri auctoritate, quo honoris argumento
in regni

in regni participatum mensæ ueniebat. Et meritorum apud Persas ad suadendum, di-
cendasque in concionibus sententias ora panduntur. Quod Antonius, Constantio im-
perante, quidam ex mercatore opulento rationarius apparitor, quum transfugisset, af-
sequutus: non contis, nec ramulo, ut aiunt, id est non flexiloquis ambagibus uel obscu-
ris, sed uelificatione plena in rempublicam ferebatur. Nec id omifero: legem fuisse Per-
sis, uti designatus rex, quodcumque fuisset collibitum, ab designante peteret, nec uoto ex-
cideret, modo facultatem haberet res.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVAVVM LE-
ctionum libros ad uenerandum Baptistam Egnatium Venetum,
presbyterum, & oratorem clarissimum,
Præfatio duodecima.

Vum forem chalcographis mox paulo libellos nostros Antiqua-
rum lectionum iam affectos, formis excudendos traditurus, nec-
dum Venetias appulsem: uixque te, uir doctissime, uisum alias se-
mel aut bis omnino de facie nossem, fama tamen celeberrimi no-
minis permotus mecum ipse conceperam, per epistolam operi iam
ad umbilicos perducto, mittendoque manu, insertam tuæ beneuo-
lentia auspiciis captare: ut qui esses eisdem quibus nos, initiatus li-
terarum sacris, nec liuidulæ mentis labecula, uti assolet, ac cecinit
Hesiodus, uel minima litus dicereris obscurior. Quo sanè argumento, rem mihi (quod
dicitur) prorsus factam, non difficilis erat coniectatio. Sed enim postea quam tecum
in amplissimo diui Marci foro sum congressus, eam tibi adesse interiorum literarum
scientiam animaduerti: eam, quod egregie sum admiratus, quando nil rarius, animi tui
sinceritatem, & minime in aliena gloria corrugatam frontem, & quod sequens est, pro-
bitatem, præsigni iunctam diuinorum curæ perspexi: ut quod nisi haud ita magno pe-
tebam prius, & opera (ut sic dicam) parerga, nunc ὄλεος ἔσθ' ἔσθ' ἔσθ', immo & animi tota ui-
putem uendicandum. Quin etiam meum hoc institutum abs te digrediens retexi statim,
actu, quo soles, uultu liquidè sereno mihi adnuere es uisus. Accipe igitur, mi Baptista,
Lodouici tui munusculum, non psyricum omnino: quoniam pro uirili tuæ uirtutis glo-
riam circumferimus, inque æuum protollimus, ac bonarum artium studiosis uidemur o-
stenturi, esse, quod nostris gratulentur temporibus: quæ uiro multa in literis claritate,
& moribus exactissimis fuerint caluitus insignita. Momenti nec minimi, aut tralatitij
illud quoque, uisum iri me, dum priuatim operis mei partem tibi nuncupo, dicoque, ac ad
legendum lacesso, ex doctorum decurijs neminem unum reiecisse, etiam si Persius est
is. Nec prorsus, quod ille fecit, Tarentinis uel Consentinis scripsisse. Quam rem & lu-
cubrationum nostrarum initio sum uisus abundè prolixèque testari: sed Accio idem, quod
Titio ius sit apud me. Ipse uero sic statuas uelim, Esse me tibi tam deditum, quam qui ma-
xime: proinde, si qua in re tuis rationibus opera nostra fieri melius potest, omnem me
subiturum aleam uel summa alacritate, iam hinc certius tibi pollicearis, licet. Vale.

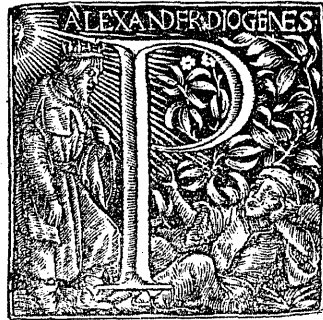
N 4 Lodo-

LODOVICI CAELII

RHODIGINI LECTIONVM ANTI-

QVAVM LIBER VNVS, QVI DVODECIMVS.

Veterum sacrificia cuiusmodi fuerint. Initia quid, & unde. Quid proprie Thyfia. Ture quando libari cœptū, & quæ origo turis. Lucos colendi, & arbores quæ sit ratio, Lucucus. Quis immolarit animalia primus. Soli cur dicentur boues. Epitheta sacrificia, & epithetæ epistolæ. Cancrydia, canchrys, cachrys, cachryophoræ arbores. Iupiter cur Telius. Epibda quid. Crabus deus. Semne dea. Victimarum probatio. Molæ ratio, seu prothymatis. Theoxenia. Parasiti qui. Epistition. Epistion. Chernips. Callimachi ætia. Vocabula plura ad rem diuinā pertinentia. Ritus sacrōrum uarij. Hippades quid, & Appiades. Plinij locus discutit. Templorū statua in quam spectarent partem. Adoniorū ritus. Stephanephorus magistratus. Choopotes Dionysius. Montes omnes cur dicantur Iouis, necnon Hermæa. Ca-

OSTEA uero quàm in sacrificulos ritus paulo ante uolentes incidimus, rem latius exsequemur: flores modo rerum, quod & in cæteris facere consilium est, præerpentes. Illud autem primum, quod secundo Legum scribit M. Tullius: Nil melius in uita hominum Athenas excogitasse, illis mysterijs, quibus ex agresti immani quæ uita, exculti ad humanitatem & mitigati sumus, initiâ quæ ut appellantur, ita re uera principia uitæ cognouimus. Thyfiam putat Porphyrius, dici proprie, quæ ex herbis fiat dijs, litationem: siquidem initio rerum, quæ cælestibus oblata sint sacra, non myrrhas ait fuisse, non calias, non item crocum: sed herbam uirentem, ueluti terrenæ potentiæ progerminantis primitias quasdam, manibus offerebant. Quippe arbores ante animalia fuisse à terra productas: herbas uero etiam nū ante arbores ipsas. Igitur ex herbis integras quasdam fumentes cum folijs & radicibus ac fructu simul concremabant, eaq; exhalatione ac fumo dijs litabant. Quamobrem ab ea quam facerent exhalatione, quam thymiasin Græci dicunt, thyfia quoq; deflexa est: proinde sanguinariū cultum, non recte ea nuncupatione censerit. Scimus porro ueteres Romanos, sicuti annis centum & septuaginta, dei simulacra excitate nulla, quod nefarium sit, illū omnia supereminentem arbitrari *ἀνθρώπων δὴ καὶ ζώων φύσιν*, ita ex Pompilij præscripto sacra obisse *ἀνάμικτα*, id est citra sanguinem, farina modo adhibita, uel libis, aut rebus omnino uisioribus: quod respicit *πυθαγορικὴ ἀγυσία*. Ture prolibari cœptum primò, Græca prodit fabulofitas, postea quàm iuuenis Libanus, qui esset cultus diuini perstudiosus, in turis est demutatus fruticē, qui & inde Græcis nomen sit assequutus. Nam & lachryma, Galeni astipulatu, libanotos dicitur. Ex ijs porro fontibus propagatum cõtenderim, ut arbores quoq; ueluti numinum censerentur templa: & simplicia rura prisco ritu deo præcellentem arborem dicarent, nec auro uel ebore fulgentia simulacra uenerentur magis, quàm lucos: in quibus & silentia adorarent ipsa: puto, quia summam deum silentio (ut prætexuimus) adorandum, prisca censuit theologia. Lucucos utiq; sunt qui lucu custodes interpretentur. Eò certe progressa res est, ut tum numinibus suis dicata arbores perpetuò seruarentur: tum alicubi, ut apud Indorum plerosq; numinum colerentur uice. Quin & Syluanos, Faunosq; & id genus numina alia, syluis perinde ac cælo attribuerent. Ioxidas in Caria Plutarchus scribit, patrio more asparagum non comburere, sed uenerari plurimum, ac colere: sicuti stœben quoque: ea uero herbæ species, tobion apud alios nomen habet: stipam etiam Latini dicunt. Facti ratio sanè ridicula est, ac puerilis: qui nosse cupit, Plutarchum adeat in Theseo. Apud Athenienses quoq; aram fuisse, Pausanias scribit, quam uocabant *θεὸς ἑπιόλου*, id est Iouis eximij, ubi animatum sacrificabatur nihil, sed *πέμματα* modo, id est bellaria apponentes, uino prorsum abstinebant. Hic uero ipse cultus, quo cælestes uictimarum cruore placatos uolumus, hominum

num putatur iniquitate potè multo irreplisse. Miserationē, lachrymas atq; luctum, germinibus terræ deflorescentibus, offerre, diu ueteris fuit instituti. Melissea Cretensium regem Didymus scribit, omnium principem dijs sacrificasse, ac ritus novos, sacrorumq; introduxisse pompas: cuius filia Amalthea & Melissa, Iouem puerū caprino lacte confouerint, ac melle, unde datus fabulæ locus. Melissa uero prima sacerdos Matri magnæ à patre constituta, effecit, ut eiusdem sacerdotes semper Melissa nuncuparetur. Proditum uero à nostris est: animal occisum primo à Martis filio Hyperbio, bouem à Prometheo. Bouem certe aratorum immolasse, nefas censebatur summum. Athenienses autem primos hifce non abstinuisse uel in cibis, auctor est nobis Theon. Vlyffis quoq; ocios non temperasse, cecinit Homerus: quo sit nomine indignatus Sol, quippe ut solem intueamur, causam uideri hoc bruti genus, quia sit *τροφὸς ποσειδῶν*, id est alimentum suggerat. Hinc, uti assolet, uictimarum enata superstitio, & suæ sacrificantibus dictæ leges. Vitulum probari, si articulum suffraginis cauda contingat: breuiore non litari. Vitulos item ad aras humeris hominum allatos, non ferè litare: sicuti nec claudicante, nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris. Cæsarem uero Tranquillus scribit, religionem huiusmodi cõtemplisse, ac proripiente se uictima, nihilominus prospere pugnassee. Vlcerosam uictimam sacris non adhibebant: nam nec de cælo seruabant ulcerosi augures, quòd sit ulcus, diminutio corporis quæpiam atq; pollutio. Græci moris erat, tauros quidem explorare farina apposita. Capros uero, ciceribus. Nam si gustare abnuissent, concipiebant inde, haud ualere satis. Capras uero etiâ frigida aqua. Nec omnino secundum naturæ modum se habere, quòd inter libandum faceret, uelut imobile. Græcum fuit id quoq; si calidibus rem obirent diuinam, sic hostiæ collum refringere, ut cælum spectare cogeretur. Quòd si ad inferos sacra spectarent, terrâ inspiciens immolabatur. Quòd priore diximus loco, nuncupatur *ἀν ἐρύσει*, id est retrò trahere. Coxas porro cum inguinibus, cniſſa, quam & cniſſarion dicunt, id est pinguedine operientes comburebant: censebatur enim pars hæc pretiosa in primis, tum incessus ratione, tum quia indidem se promit genitale semen. Apud Delphos nullum reddebat oraculum, nisi ab imo tota prorsum uictima contremuisset, atque inter immolationis ritum membra omnia uibratius forent agitata: nec enim, ut in alijs, sufficere capitis commotionem, sed omnibus oportere partibus quati cum tremore, ac crispante sono. Animalia sacris non incongrua uocant Græci artia & atoma, id est integra insectaq; item *μὴ ἐμπυρα*, id est non decurtata immutilataue. Solon uero *ἐμπυρα* nuncupauit *ἐφελῖ*. Sacrificiorum autem alia (ut nec hoc prætereamus) dicebatur epitheta, quod relatu equidem censui dignum, quæ patria non erant: sicut item festa epitheta, uelut dicas adiecta appositaq;. Meminit in Areopagitico Isocrates: nam & quæ Areopagita iudicabant, ac patria non erant, eodem censebatur nomine: quod ex Lysia manifestum sit, qui etiam epistolas nuncupat epithetas, in Oratione contra Thrasylbulum. Sed non alias intelligit, quàm quæ cuiuspiam dentur ad alium perferendæ: nam dicere moris erat, *ἐπιδηρον ἀποσλήν*, id est dedit, ut apud Demosthenem. Sed ad rem: alia dorophorica nuncupabantur, alia apolyrotica, alia dialectica, item quædam apopleptica: sunt & quæ athyta uocantur, id est *ἀν δὲ θυσιῶν*, id est sine sacrificijs. Ad quæ Plautinum illud respicit, Sine sacris hæreditatem sum adeptus offertissimam. Theoxenia festum dicebatur, omnibus simul dijs sacrum. Polemon apud Athenæum, Sancitum, inquit, apud Delphos est, qui in sacrificio Theoxeniorum Latonæ gethyllida maximam intulisset, de mensa partem caperet. Latini Communicarium appellant diem, & Pandicularem, in quo dijs omnibus pariter diuina res fiat. Quæ uero ante sacrificium fieri consueuere, prothymata uocantur, ut est uaporatio thuris, aut id genus primitiæ quæcũq; ut siligo, uel etiam placentulæ. Prothymata dicunt *ὄλοχύπτος*, id est hordeum sale conspersum, quod ante sacrificium aris infundebatur. Erat autem augurium futuræ frugum fertilitatis, uel ut diuinæ bonitati gratos se ostenderent, quòd defitis glandium cibis ad mitiorem peruenissent uictum. In quo usui deseruisse primò hordeum, uetus opinio est, unde illi nomen apud Græcos: nam dicitur Crithe, *πυρὰ τὸ σταλειθῶναι*, quod eo comperto à brutis discerni homines, ac sequestrari sint uisi. Dicebantur hordea item ola, unde & ula, quia integræ uorarentur, necdum molendi usu com-

perto

perto. Insupergebat quoque sal, non propter naturalem modo fertilitatem, & repetitam in alimonibus gratiam; sed amplius, quia sit amicitiae symbolum: unde & hospitibus apponitur ante cibos alios, quo innuitur amicitiae firmitas. Etenim durationis causa, corporum plerisque pernoscitur sal. Aut quia uelut ex aquis sal multis & futilibus coit solidum quiddam & unum, sic ex diuerso conuenientes coalescant animis. Libabatur & uinum, quoniam & ipsum clementioris initium habet uictus: id erat merum, ut significetur mentis integritas a dolo & mendacio seiungenda. Hordea primum mollita, inde fraxa, Graeci canchrydia uocant, & canchryn: etiam si nomenclatura eadem libanoidis quoque intelligitur fermen. Cachrys uero pilula est, uti Plinius interpretatur, quibusdam innasci arboribus consueta, quae inde *καρχυροφώρα* dicitur nuncupantur Theophrasto. Sacrificium plenum perfectumque ex iure putabatur constare, tauro, hirco, ariete, uocaturque Tritys: sed Atheniensibus siue tantum constabat, ariete, hirco: sicuti apud Romanos Solitauralia, ex iure, oue, tauro. Profodia dicebant, quae adducerentur dijs sacrificia, aut pompam etiam, *ἐξ ἑνὸς πρὸς ἄλλου*, id est a prouentibus. Sed & eo nomine poemata intelliguntur a Lyricis concinnata, quae in deorum panagyres dicerentur. Dignum uero scitu, Iouem ut perfectum uirum aetatis solitum affirmari, cui nil deesset, nilque superflueret, quod *ἄφικμος* dicunt: quo argumento illi quoque *τέλαια* immolabant. Quia & hac ratione, Iouem opinamur *τέλειον* nuncupari Plutarcho. Hypocaustria uero apud Solos, Palladis erat sacerdos: sic nuncupata, quod plerumque auertendis malis sacra obiret. Hypocausmata, ignium uocant alimenta, necnon perturbationum fomites, *πυρὸς ἢ ὑποκαίειν*, a suburendo. Crithologos apud Opuntios inuenimus appellatos, quia in ueterum sacris plurimum erat hordei usus, quod crithen dicunt, ut monuimus: proinde colligendis sacrificiorum huiusmodi primitiis praefectum sic instituerunt nominare. Erant porro ibidem sacerdotes duo: alter, quorum quae ad deos: alter, quae ad daemones pertinerent, obire solitus. Apud Delphos, hosiotera uocabant qui hostiam immolaret. Sunt uero ibi quinque, quos hosios dicunt, id est sanctos piosque, si per omne tempus cum prophetis perficere multa consueuerant. Epibdas, siue *ἐπιβόλας* dicitur aduertimus dies, qui festum insequuntur, quos etiamnum *μετέορους* nuncupant, tanquam epibades uocentur, ac festo inducant. Alijs tamen arridet amplius, epibdas dicitur, uelut *ἐπιβόλας*, per litteram *β* abundantiam, uelut Sibdam pronunciamus, quae Sida est. Vel ab ouium multu repetito, quod *βόλας* appellant. Dignum scitu: apud Pindarum signare dictionem hanc futura, quaeque consequuntur postea: unde bracteata est illa sententia, *ὅτι μὲν ἑταίρων φρεσίν ἄκνυται λίβρα ἀνῆσται πρὸς θῆκας δόλιον, τραχέων ἐρπόντων πρὸς ἐπιβόλων δὲ ὄμιλος*. Quibus signat, etiam si grauis irrogetur poena mox, nihilominus iniustum mortales lucrum praeligere impensius. Phaselitas in Pamphylia legimus, pisiculis sale conditis placare deos consueuisse. In primis uero Cabro deo salsamentis item diuinam rem peregrisse. Scribit Demetrius Phalereus in commentatione *πρὸς ἐρμηνείας*, Aegyptiorum esse moris, septem uocalium modulata enuntiatione deos collaudare, hocque esse illis tibiaram ac citharæ loco. Ioannes Grammaticus in Hesiodi commentario *προνόμι*, id est libatio, inquit, est uini affusio in id quod immolatur. Thyos autem intelligitur thymia, quo nomine aromata nuncupantur. Ea Thucydides *ἀγνὰ θύματα* uocat, id est sacrificia pura, cuiusmodi tus, myrrha, ueluti impura censeantur, quae sanguinariam habent effusionem cum animalium caede. Prope Asopum, dearum uisebatur templum, quas *σμωνίς* dicunt Athenienses, Sicyonij Eumenidas, quarum diem festum annis singulis agunt die una, oues immolant utero gestantes, mulso libant, & floribus utuntur pro coronis, Pausanias auctor. Victimarum carnes theothyta dicitur inuenio, id ualeat, deo immolata. Apud Hieronymum eadem forma dicuntur idolothyta, in Iouinianum. Moris autem fuit ex legis praescripto, ut a re diuina redeuntes domesticis ex sacrificio portunculam proferrent. Qui colligendo praeficiebantur sacro frumento, ut prodidit Crates, parasiti antiquitus sunt nuncupati: hinc & locus in quo id recondetur, parasitium dicitur. Ut uero nunc parasitus appellatur, prodidisse primum ab Alexide putat Carystius Pergamenus: sed & apud Epicharmum mentio est. Quia ante omnes parasitum induxisse Homerus animaduertitur, quem appellasse *ὄλον ἐλαπινασῆν* uidetur, id est amicum mensalem. Veteres poetae parasitos dixere colacas, id est adulatores. Alexis duo

duo parasitorum genera facit: commune unum: alterum uero semnoparasitum dicit, ex satrapis ducibusque. Vtrisque tamen unum incumbere adulandi studium. At Sinopeus Diodorus facere admodum artes reliquas non a dijs, sed a sapientibus excogitatas uiris, dicit: uerum parasiticam esse Philij Iouis inuentum. Sunt qui parasitos item epistitios nuncupent: dicuntur autem eo nomine, qui cibi modo gratia subseruiunt laborantque: nam & epistitia uocamus, quae in alimoniam dantur. Auctor item Plutarchus est, Solonis cenferi proprium, *ἢ περὶ τῆς ἐν δημοσίᾳ στήσεως*, quod ipse inquit, *παροιστεῖν* uocauit. Eundem uero epulo non adhibebat sapius, cui autem admitti contigisset, si forte abnueret, plectebatur: quod superbi foret, ac publica despiciatui ducentis. Criton comicus, inquit Athenæus, Delios uocauit parasitos Phœbi. Ex quo & Martialis de Latino Mimo,

Vos melaurigeri parasitum dicite Phœbi,

Roma sui famulum dum sciat esse Iouis.

Epistion uero est muliebre pudendum. *οἰστρον* appellant, qui citra ullam mercedem ciuitati operam praestat. Sicuti sitocuros, inutilis intelligitur, ac frustra connutritus. Ad sacrorum porro morem pertinet illud quoque, expurgari solitos adentes in spersionibus aqua, in quam torrem ex altari, ubi rem diuinam obissent, prius restinxissent, quaeque chernips diceretur. Orgeones dicuntur, qui deorum honori aut heroum conueniunt: nam *ὄργια*, sacrificare est, uel quia *ὄρε γουσι* *τῶν χείρε*, id est protendant manus, uel etiam quia in orgadibus & nemoribus sacra obirent. Sunt autem orgades, montanae regiones & incultae. Hippadas legimus quoad dicta sacrificia Athenis, quae mitterent, qui uocabantur *ἵππεις*, id est equites. Nam Atheniensis populi tres erant partes: pentacosiomedimni, ab agrorum quos colerent, mensura ita nuncupati: equites, potentia inferiores, sic dicti, quod si usus ita ferret, equos alere singuli possent: thetes autem, id est *θεταὶ*, tertium tenebant ordinem, qui ad magistratus non admittebantur quidem, a iudicijs tamen & concionibus non resiciebantur, ut non deesset omnino unde alii possent. Illud monitos hac parte rei Latina studiosos uolumus, expendant Lynceo (quod dicitur) an huc retorqueri Plinianum illud ex trigelimosexto libro possit, Entochi Appiades & Hermerotes. Quid Appiades sint, nec dum sibi compertum, ingenuè fatetur Hermodolus. Hippadas uero esse staturas mulierum equestres, cuiusmodi Amazonum fuerint, quae mortaliu prima scandere equos sint ausae, sicuti orator prodidit Lysias. Quid uero si hippadas legedum astruas, & illam sacrorum pompam ab Entocho pictura expressam intelligas? Appiadas deas apud Ouidium legimus libro De arte amandi tertio, His Venus est templis multo radiantibus auro,

Læta uidet lites, Appiadesque deæ.

Et rursum De remedio amoris libro secundo,

Turpe uir & mulier iuncti modo, protinus hostes:

Non istas lites Appias ipsa probat.

Appiadas dicitur deas interpretantur grammatici, Venere, Pallada, Pacem, Concordiam, Vestam, prope Caesaris forum erectis earum templis. Nuncupari uero sic ab aqua Appia, quae in idem deducta forum esset. Nam Epistolarum familiarum tertio M. Tullius per iocum ad Appium scribens, Idcirco me, inquit, quoniam tu ita uis, puto non inuita Minerua esse facturum, quam quidem ego si forte de tuis sumptero, non solum Pallada, sed etiam Appiada nominabo. Hippardium uero fera est, ab equo nomen fortita. Denique, ut nimio plus tumescens repercutiamus caput, pauca adijciamus modo. Philothytas uocari interdum superstitiosos aliquos, nullo non tempore diuinis rebus incumbentes, ut hac ratione fiant citra nocumtum. Magnam fecit iacturam Graecia, magnam & nos post illam, interceptis aut uetustate aut temporum incuria Callimachi Aetij, quo opere is multorum, quae ad sacra pertinerent, ac id genus aliorum causas, principia, & origines (haec enim omnia, *ἀπὸν* Graecis indicat, quod Latinum uerbum implere nequit) ingeniose rimabatur: quod ex ueterum aduocationibus liquet amplius: sed quod est apud Varronem, uetustas pauca non deprauat, multa etiam tollit. Addamus illud quoque, Vlochyas accipi a nonnullis non prothymata, quod diximus, sed ipsa potius uasa, ex quibus Vlas fundebantur. Vlas uero a partis nomine, quod adnotauit etiam Dionysius, miscellam intelligunt ex hordeo & sale materiam. Caestibus, inquit Porphyrius, dijs

templa

templa excitabant & aras, terrestribus ἐχάρτας, id est focos: sic & heroibus. Subterraneis autem potestatibus fossas deprimebant, καὶ μέγαρα. Mundo & nymphis antra dicarunt: quin mundum ipsum esse antrum, ab Pythagoreis traditum est: sed & nos alibi commemorimus. Scribit auctor idem, templorum itatus & ingressus Orientem spectasse, uti adentes in Occasum conuersi, ac τῶν ἀγαλαμάτων ἀντιπροσώποι, dijs preces affunderent, ac rem diuinam obire pergerent. Aram, ubi res diuina obitur, dicunt Græci βωμόν: sed & eo nomine locum intelligunt, ubi locatur currus, Homero astipulante,

ἄμα πρὸς τὸν βωμόν τιθεῖ.

Temenos post alia etiam partem indicat, ubi surrectum stat simulacrum. Pronaon; ante templum locum accipimus. Auctores Græci sunt, montē quemlibet Iouis dici, quoniam deorum eminentissimo in supercilij montiū diuina res fieret. Propterea in Trachinijs Sophocles montis Oetes nuncupat, Ἰωὸς ὄρους πέτρην, agens de Herculis morte. Traditum & illud à Græcis est, Hermea dici montes omnes, quoniam pastoralis deus sit Mercurius, ac montanus. Priuatim tamen in Lemno mons eo nomine à Sophocle recensetur in Philoctete. Adonia quum celebrarent Athenis mulieres, passim urbe tota excitabantur idola, in quorum ambitu etiam uisebantur sepulchra, audiebanturq; muliebres planctus: qua re sub classis profectioem contingente, Siculi belli exitalem ciuitati calamitatem conieciarunt nonnulli. Legimus, Themistoclem apud Magnesium inito magistratu, quem stephanophorū dicunt, Mineruæ obisse rem diuinam. & festum appellasse Panathenæa, sacrificio item peractio Choopotæ Dionysio, inibi τῶν celebratam ostendisse.

Sacrificia esse uelut medicamenta. An deo contingat affectio aliqua, nobis adorantibus. An necessaria sit eius quem colas, cognitio. Quam partē spectare adorantes debeant. Mutilatos à sacris arceri. Plinius illustratur. Telos quid, & teletæ. Telesorium. Plutarchi codex emaculatur. Ebrietas in sacris permilla, unde dicatur μεθύειν. Telesphorus. Engastrimythus. Caput II

Sacrificia Heraclitus inter philosophos ueteres non incelebris, medicamenta solebat nuncupare, quoniam præpotentis pharmaci uice à morbis animam expurgent, in hac generatione concretis. Sed ingerit se quæstio theologumena tractantibus, an res diuinas obeuntibus nobis, deo contingat affectio aliqua. Porphyrius quidem suspicabatur, non dæmones modo, sed deos quoq; passione affici nonnulla, quoniam inuocationibus moueantur. Iamblichus arbitrat, deos, non quia inuocentur, moueri ad impertienda hominibus bona, sed sponte nos ad bonum prouocare, nobisq; inuocando conuersis occurrere, ultrò quippiam monstrantes elargientesq;. Supplicationes porrò animum diuino aptum influxui efficere, qui tum ultro, tum facile perueniat, propter diuinam amicitiam omnia contententem. Quod si à benefica deorū cura, ceu à clarissimo solis lumine, abeamus longius, densioribus nos statim tenebris circumfundi: tuncq; iratior dicitur nobis deus, quem tunc demum credimus remollire, si suppliciter ad eundem conuertamur. Lenimentum id genus deo affectionem infert nullam, immò à perturbationibus sequestrat animum. At enim inferat aliquis, Quid, si quod colis, ignores? Porphyrii quem iam aduocamus sæpe, sententia est, Diuinorum cognitionē perspicentiamq; rem censei proculdubio sacram: inscitiam uero atq; caliginem, prorsus prophanam. Putat hæc propemodum uera Iamblichus item, uerum operationē religiosam longè arbitrat intelligentiæ anteposendam, quippe solam hanc censei perefficacem ad comparandam animæ cum diuina natura deificam unitatem. Siquidem sacrorum, quæ recte riteq; præsentur, eam esse potentiam, ut etiam si minus ea noueris, pio tamen persequaris affectu, nihilominus efficacissima fiant. Neq; enim per intelligentiæ claritatem connecti nos deo, Alias nemo non philosophiæ imbutus mysterijs diuinæ ac deificæ compos fieret unionis. Iam illud ueteris fuerit superstitionis, quod in Asclepio Mercurius scribit, Deum adorantes si mediis affulserit dies, debere in austrum conuerti: si uero dies sit occiduus, in occasum: si se tunc primum promat sol, exortiuus esse spectanda. Quidam ex Græcis ita produnt, Si heroibus rem obirent diuinam, occasum solitos spectare: si dijs, exortiuas partes, quod in Isthmijs significare animaduertit Pindarus. Romanū uero fuit institutum, adorantes

adorantes circumagi, cælestis uertiginis quadam imagine: uel quòd Aegyptiæ indicat roræ, quia in humanis est stabile nihil, ac constans. Magorum plures uitæ præsentis uelut mancipia, bonisq; inhiantes corporeis, corporea excogitarunt sacrificia, uotaq; uis stellarum corporibus, uiuoq; mundi corpori accomoda, consequuturi inde, quæ exoptarent præcipue. Platonici mundanis dijs sacra obeunt corporea: superioribus se gregatam putant dicendam esse sanctimoniam; principi uerò segregatissimā. quod & Apollonio Tyaneo cōprobatum scimus. Quo autem ritu, quauis mentis pietate adorationem obire legitimam in gratiarum deceat actione, is operis eiusdem sine exsequitur uenustissimè: & libro Enneadis quintæ primo Platonius Plotinus. Verum adijcia mus superpondij aliquid, prius quàm ab hisce digrediamur, ac Plinij locū illustremus, quando libro Naturalis historiae septimo M. Sergium scribit, de rebus strenuè à se gestis orationem habuisse, quum à sacris arceretur, ut debilis. Quippe in nostra item religione magnopere feruatum, sciunt omnes, citra superioris laxationem mutilatos deminutosq; ac mulcato (ut uerbo Taciti utamur) corpore, sacris non facile admoueri. Id ipsum et ueteribus cautum, monet Declamationum quarto Seneca, ubi de Metello inquit, Sacerdos integer sit. Metellus pontifex quum arderet Vestè templum, dum rapit Palladium, oculos perdidit, sacerdotium illi negatur. Et mox contra Metellum, Sacerdos non integri corporis quasi mali omnis res uocanda est. Hoc in uictimis notatur, quanto magis in sacerdotibus: Sed in libro Antiquitatum secundo Halicarnasæus Dionysius, sacerdotis à Romulo lectos scribit, genere excellentes, simul & uirtute præstantes, nec tamen inopes, aut corpore ulla ex parte trunco. Dignum scitu, quod adnotatum Egesippo est, Iudæorum excidij primo: Antigonum factò in Hyrcanum impetū, aures illi mordicus præsecuisse, ne quando commutatis rebus, reditus ad sacram pareret perfunctionem. summum quippe sacerdotē haud esse parte ulla deminutū, conuenit: nec omnino per legem licet, ut mutilato corpore, summo quisquam admoueat sacerdotio. Illud porrò nec omittendum in mentione ista, cuius auctor Herodotus est, Lybici potissimum fuisse moris, in templis ululare: quod tamen proprium fuisse mulierum opus, idem innuit, ab illis uerò in Græciam propagatum. Amplius item largiusq; rei diuinæ causa inuitare se, credebatur fas: unde & μεθύειν inflexum Aristoteles putat, quòd ebrii fierent μετὰ τὸ θύειν, id est post sacrificium: aut ab μεθύειν, quia cūras laxarent. unde & Bacchus, Methymæus. Quin dapes & conuiuia dicitabant θοίναις, ab θεός & οἶνος, uelut deorum gratia uino amplius indulgendum foret. Telos item pro sacrificio positum inuenimus. Teletas uerò tum mystica, tum maiora dicit fuisse nouimus, quoniam non citra grandiore impensam fierent. τῶν nanq; impendere est: unde & qui multa profundit, dicit polyteles: qui pauca, euteles. Telesorium apud Eleusinem Plutarchus in Pericle, initiandi locum uidetur intellexisse, codicibus Latinis in eo præcipue interpellatis, in quos scolorum turba si impingat, nil aliud quàm aures mouet. Teletas quoq; initia uel initiationes in diuinis uocant, quoniam ab logicis, ethicis & physicis summum postremumq; locum in discendorū ratione diuina obtinent. Nam τῶν τῶν dicunt ultima. Cæterum modo diuerso in nostris literis uocantur initia, quando hæc dignitate præcedunt, & intendi prima debent. Nam hinc metaphysicæ, primam dixit philosophiam Aristoteles. Telesphorus autem ad teletas pertinet nihil: colebatur à Pergamenis ut deus, ἐκ τοῦ μὲν τὸ δὲ μὲν τὸ δὲ sic nuncupatus: quem, inquit Pausanias, Acelion dicunt Epidaurij, Euamertona Sicyonij. Sunt qui τῶν τῶν, uatem interpretentur perfectum: aut etiam Engastrimythōn, de quo alibi plura, dicit & Telesphorus ualet, opportunè fruges producens. Magistratus porrò Lacedæmonij, τῶν uocant: quoniam illorum pontificij est, rebus finem statuere.

Lachrymarum ratio. Plinij locus declaratur. De oculorū canthis, & thalamo eorundem. Item metopa quid. Caput III

Lachryma, uel (ut alijs magis placet) lacryma, in hominis ratione non apud simplex modo uulgus & pullatum circulum, sed apud eruditissimum quæq; singularis sunt admiratiōis. Nam Plinius ille doctissimus, de quo persuasissimum est, indoctos esse, quibus illè non sapit, quum de oculis ageret, ita prodendū putauit. Hinc illæ misericordiæ lacrymæ, hinc fletus & rigantes orā riuui. Quis ille

ille humor est in dolore tam fecundus & paratus, aut ubi reliquo tempore? Proinde non absurde fecerimus, si in medicorum diuerticula, ut saepe alias, parte quadam deflexerimus, non altiore modo doctrina, sed & uarietate, ut alibi interfecti sumus, legentium animis plurimum allatura iucunditatis. Alioqui uersuram facere praestat multo, quam in neruum ire, ac ignorantiae obicibus praepediri. Quum igitur constat propemodum, non esse aliud lachrymas, quam aquosum humorem ab oculis profluentem, quam habeat is ratione, amplius scrutandum. Sic autem comperimus, in secunda, tertia & quarta digestionem humoris superfluitates aquosas secerni semper: siquidem in hepate concoctionis secundae potestate aquositas gignitur. Eius magna pars concluditur per emulgentes uenas ad rhenes. Percolata inde a sanguine ac sequestrata per meatus, qui uritides nuncupantur, in uescicam delabitur, ac egeritur denique. Quicquid uero subsistit cum sanguine, ut sit eius uehiculum, fertur cum eodem ad uenarum extrema quae oculos pertingunt, & inde est lachrymarum materia. Contingit id ipsum & cibi perfectione tertia, quum sanguis conuertitur in humiditatem primam de secundis. Fit & in postrema quum humiditas prima de secundis transmutatur in secundam & tertiam. Obiter tamen sciendum, in concoctione ultima duplicem secerni superfluitatem: altera quarum crassior sit, unde proueniant, quae in corporis superficie uisuntur, sordes. Et in super narium mucus, aurium quoque marmorata. Subtilis altera, quae quandoque in uaporem, in sudorem alias modicum tenuemque dilapsa commutatur, nec non oculos scandens lachrymis argumentum praebet, sunt qui ita ratiocinentur, quae caloris uis in uaporem resoluantur, ignea leuitate hinc ascita, scandere tam diu ad superna, donec repercussa addensataque frigescere incipiant, relabanturque. Id quod in pluuia conuulsimus & ualis, quae ambica uocatur. In humano autem corpore tres agnoscimus humiditates euaporationes, stomachi, iecinoris, ac lienis, & cordis: quibus tria respondeant membra item superne, oculo, narium, aurium: sed narium mucum a stomacho esse, aurium sordes ab iecinore, organorum indicare situm, sic & lachrymas ex oculis demanantes ab corde profluere: quando & nobilior rei euentus nobiliorem praefert causam. In dolore autem haec ubertim scaterere, quonia eius uis plurima secernatur euaporatio: quod agnoscens Homerus quoque calidas subinde lachrymas pronunciat. Nec omnis tamen dolor sic cordis calorem excitat, ut aiunt, ut qui in eo est, sequestretur humor, sed qui eum spe modo est: haec enim efficere, ut exiliat cor uehementius, ac laxius fiat. Nec subsultus quilibet hoc effecerit, sed impetuosior, ut in rerum acerbitate: siquidem ubi spes abest, cordis cessat subsultio: quin comprimatur, meatibusque occaecatis, augete calore, feruet humor, nec euaporat. Quia uero cordis uehementior commotio haec in homine fit tantum, quod Aristoteles est tertio De animalium partibus, inde ceteris lachrymarum usus non datur ferre. Quod si humectatio quaequam in nonnullis cernatur, unius functione euaporantia pulmonis contingere, palam sit. Illud obiter adnotare: doloris magnitudine uitali spiritu in cordis ocluso cauitatibus, praefocacionem ac interitum consequi saepius. Semitas uero duas anatomici deprehendere, per quas ad oculos lachrymae furrigantur. Priore loco ueras statuunt, quae in fronte sunt & temporibus ad oculos productae: deinde esse intestinos meatus, qui eodem protendantur. Quanquam monstratur & callis tertius, quia profluens humiditas in nares per osium foramina in oculis definitia, in illos corruatur. Verum, ut haec liquidius percipiantur, sciendum est, duos esse in oculis angulos, quos in medicorum Isagogico canthos nuncupat Galenus, & Paulus Aegineta in oculorum uitibus libro tertio, Auicenna almachenii, tempestate nostra medicae artis studiosi, lachrymalia. De his primo De animalium historiis Aristoteles ita scribit, *ωνορ δὲ τῆς βλεφαρῆδος ἡ μίση ἢ τῆς ἀνω καὶ κάτω, καὶ οἱ δὲ δύο μὲν τῆς ἄνω, ἡ δὲ δύο δὲ τῆς κατωτέρου.* id est, pars communis superioris inferiorisque palpebrae canthus est, quem duplicem uterque habet oculus, alterum iuxta nasum, iuxta tempora alterum. Cathorum uero radices inuenio encanthidas dici, uel epicanthidas. Ceterum qui prope nasum adiacent, thanteres nuncupantur, ab humoris insperione: aut *πηγαί*, id est pagae, uelut lachrymarum fontes quidam: canthos domesticos medici uocant. Canthum lignum pro uase potorio, in Diogenis mentione aduersus Iouinianum, ni codicum interpellata fides est, nominat Hieronymus. Nam exemplaria sunt, in quibus scriptum comperias

rias, Cauum ligneum. Laetius certe in eadem historia cotylen dixit, canthum minimum. Sed ad rem. Anguli uero in tempora uergentes, syluestres a neotericis dicuntur, paropia a Graecis, aut uerius parotia, quod ad aures proclinentur: sic enim appellat Nicandri interpret. nam paropia nuncupari nouimus, quae oculos equorum ambiunt coria. Sunt praeterea in palpebris iuxta hosce angulos foramina quaedam, utilitas quorum inter caetera est, humectare palpebras: indicio est, humectatio ibi perpetua. Porro, ut quarto De utilitate partium scribit Galenus, per foramina & meatus nasi, qui in canthis sunt, egrediuntur superfluitates, ab oculo ad nares effuse. Illis uero spiramentis superiecta est neruosa caro, quam uocant medicorum scholae lachrymarum frenum: quoniam eo, uelut obice, ab exitu repellitur, ac uelut suffrenatur humoris illuc defluis redundantia, cogiturque in nares delabi. Quod si abscindatur, aut casu aliquo minuatur, perennis fit lachrymarum fluxus: angulorum augmentum immoderatum eucacida uocant deminutionem uero rhyada: Galenus auctor De morborum differentiis primo. Palpebram Graeci *βλεφαρον* uocant, ut scribit Oppiani interpret, id est *ἀματράφυλλον*, uelut dicas oculare folium, *παρὰ τὸ φάρον καὶ ἰματρίον εἶναι τὸ βλεπόνους*, quod oculi indumentum sit. Tarphos uocant, unde se promunt pili, dicti blepharides, & ubi coeunt palpebrae. Cavitatem qua coniacet oculus, thalamum appellari tradit, metaphora honesta de thalamo domestico. Quem hoc statuunt ordine, ut primo habeatur loco septum, id est hercos, ubi locantur portae: mox aula est, inde aethusa, quae est porticus peristylus soli exposita, unde & nomē: postea est prodomus, mox domus & thalamus. Spatium quod interiacet oculis, ratione consimili metopa nuncupari ualet: quando opas Graeci tignorū & asserum cubilia uocant, nostri caua & columbaria: sicut quod inter duas opas est, intertingium, id metopum dicitur illi: sic intercalmium, inter remiges spatium: qua figura dicuntur intercilia item, ac interfinia.

Quaestio non illepidia super lachrymarum item ratione. Cepas syluestres non reperiri. Thymus quid. Ceparum natura & alij. Crommyon unde. Miscellanea historia. Myria quae dicantur. Cap. IIII

CAeterum hac parte curiosior forte quispiam quaerat, cur a domestico angulo potissimum lachrymae fluant? Ratio uero non alia est quam in poris, siue meatibus, qui illuc frequentiores feruntur & latiores. Verum enim uero non omiserim hac parte illorum sententiam, qui audacius astruxere, Lachrymas in angulis quidem se ostendere, prorumpere tamen ex spiramentis duobus in fine pilorum qui e palpebris promicant, quorum unum in superiore sit gena, in inferiore alterum prope domesticum angulum. Hinc arguta in medium prolilit assertio, Lachrymas ex ira, aut tristitia, aut huiusmodi egritudine alia per inferius redundare spiramentum, quia cordis ea sint accidentia. Quae uero alia profluant ratione, superiorem habere meatum, quia euentus causa sit de cerebro. Ex his uero quae iam copiosius astruximus, Alexandri quaestio faciliorem recipit intellectum, Cur (inquit) moerentes & latius ridentes lachrymantur? Moerentes utique, meatuum siue pororum densitate extrudunt quod in ipsis est humectum. *ἡ γὰρ λύπη λύξιν καὶ πύκνωσιν ἐργάζεται τῶν πόρων.* hoc est tristitia enim frigiditatem facit & pororum densitatem. Gaudentes uero ratione diuersa, raritate atque laxitate eorundem humida effundunt. Hinc illud a Xenophonte promittitur rerum Graecarum septimo, *οὕτω κινῶν τὰ ἄρα χαρᾶ, καὶ λύπη δὲ κερνοὶ δὲ.* quod est, sic itaque latitiae ac tristitudini commune quiddam lachrymae sunt. Quod si spiramenta fuerint perangusta, nec latitiae nec moerore cedere lacrymas potest. Expositor uero non libri Almanforis, lacrymas quasdam esse uoluntarias dicit: aut ex tristitia, dum fit cerebri contractio, & inde humecti aquosi expressio: aut ex latitia, per quam fit cerebri laxatio, & meatuum, indeque humoris effusio, dum uidelicet circumfunditur calor ad totius circumferentiam, & potissimum cerebrum scandit. Sunt tamen, inquit, etiam lacrymae quaedam ultimam consequentes debilitate omnium oculi uirtutum, & cerebri ac omnino corporis reliqui. Sed propinquis morti haec plurimum eueniunt, ac deploratis, nec ab expellente profluunt uirtute, uerum ab humoris grauitate ad inferiora nutu suo uergentis, detentoria etiamnum facultate labefacta, ut Galenus interpretatur apud Hippocrate. De his crebra mentio in Prognosticis & Aphorismis, siue sententis Hippocratis

tis, & in libro De regimine acutorum. Porro à curiosis item quæritur, quidnam sit causa quæ quod qui equo currunt, quo contentius cursum equus arripit, eo proclivius lachrymas fundunt: & qui pedibus item, eo magis quo se uehemētius intenderint. Huius uero ratio euidentis est. aer namque occurans frigidus est, frigus autem lachrymas mouet: quippe contrahendo constipandoque carnem, exprimit humorem. Nisi quis id adstruat amplius, calor sudorem elicit: *ὅ δὲ δακρυον*, inquit Aristoteles, *ἰσθῶς πὶς ὄξι, διὸ καὶ γίνονται ὑποθέρμασις ἡμφω πῶτα, καὶ ἀλυκαὶ ὄξι μοίαις*. hoc est, Lachryma autem sudor quidam est, quapropter à cōcalesfactione utrumque mouetur, & sudor & lachryma, falsaque pariter ambo sentiuntur. Calorem uero motus sine dubio efficit. Dicat aliquis, hoc item ictus ratione prouenire: ut enim aduersi flatus oculos perturbant, ita etiā qui se obieciat aer, quo quis contentius equū agitatur, aut currit ipse, eo magis ictu quodam molli euerberat ac ferit, quo ut lachrymæ promantur, efficit, meatibus oculorum laxatis appulsiu eiusmodi. Omnis enim ictus uim aut secādi habet, aut collidēdi & contundēdi. Ab Alyatte rege ferunt quandoque Biantem ex septem sapientibus unum esse acersitum. At is philosophico supercilio tumens, & regiam fortunam tantum non despiciatui habens: *ἐγὼ, φησιν, ἀλυκάτην λέλλῶ κρόμυνα ἐδίειν*. Ego, inquit, Alyatti mando cepas comesse, quibus illi fletum esse imperatum, interpretantur eruditi. nam & apud Aristophanem quæritur ille ex Dionysio, *τί δὲ τὰ κλάειας*: cur fles? Respondet is, *κρομμύων ὄσφραίνουμαι*, id est cepas olfacto. Cepas uero acriter morderi oculos, & cieri lachrymas, notissimum: nam & crommyon inde apud Græcos nomen habet, *ὡς πῶν ἡ δὲ πωπιῶν συμμύειν*, quod pupillam comprimere cogat. Huius uero ratio est, inquit Peripateticorū princeps, quia quod lachrymas mouet, mordax esse debet, humidū quoque & lentum: quas ob res etiam oleum lachrymas excutit, quamuis leniter mordeat: subiens enim irreptansque suam ob lentitiam atque tenuitatem dolorem mouet, ac perinde humorem tabificat. Cere uim eiusmodi sane habet, ut quod & humore & uapore sit calido, tenuis & lento. Itaque admotum eo, quod uapor eiusmodi est, humorque tenuis commeat, lachrymas mouet. Quumque editur transmissa respiratione, itidem facere potest. Quin & cepis oblædi mentem, proditum quibusdam est: medicæ uero scientiæ profusum coryphæus Hippocrates uisum potius quam esu commendabiles facit. In quo illud adnotari obiter obseruatum eruditioribus, syluestres cepas haberi nullas: proinde aberrare, qui apud Aristophanem thymum syluestrem accipiant cepam: quod animaduertens Sudas, *ὄμυθ*, inquit, *ἄντελῆς βοτάνη*. Allium uero calidum quidem est & acre, & humoris aliquid continens, sed lentum non est: itaque lachrymam mouere non potest. In ratione lachrymarum obseruatum illud quoque est, Quas ex cœstitia profundimus, ferè calidas esse: quas uero ex oculorum morbo, frigiditas. Quippe quod incotum crudumque est, frigidum sit, necessarium propemodum est: calidū uero quod concoctum. Languorē uero omnē ex eruditate proficisci, nullum dubium est, quod quum lachryma cruda in ijs sit qui ualitudine oculorum laborant, non immerito frigida est. Hinc medici sudorem frigidum, argumentum esse grauioris morbi coniectant: calidū contra, decretorium esse & salutarem. Quum enim uacans materia multa est, satis à calore intimo percoqui non potest: itaque frigidam esse necessariū. Quum uero pauca est, plene à calore uicta percoquitur. Morbos autē uacantis materiæ copia prouenire, manifestum est. Præterea ne quid per incuriam quod ad rationem hanc spectet trāsiliam, id quoque in literis inuenio, In timore lachrymas non fieri: quia repente humores ac spiritus retrahantur ad cor. Prorumpere autem in iram augete ex agitatione uehementi, & cōmōtione ac humorum expansione ad exteriora, quum magis magisque diffunditur calor. Porro ubi inconniuentibus oculis quippiam cōtuemur, hæremusque in uno fixi obtutu, plerumque sese promunt lachrymæ, oculo (ut credunt) intentione nimia debilitato, & nonnihil tum à lumine, tum ab obiecto læsa acie, denique musculis diu ita fixis atque protensis, facilior est humori exitus. Ridentium deinde lachrymæ frigida uidentur, quia calor tum maxime per faciem diffunditur, prorumpentes uero lachrymæ quum aliquanto minus habeant caliditatis, dum manant frigida omnino uidentur. Vinolentorum lachrymas iucunditatis afferre plurimū, liquet, ratione maxime illa quod euidentis ebris fit lenimentum, si copiosius effundant redundante in capite humorem.

Cerebrum

Cerebrum quippe uini oppletur uaporibus: ac eo nomine, molesto item grauatur one re, quod profusis lachrymis fit subinde leuius, & inde uoluptas in fletu uinolētis iucunda. Ad lachrymarum rationem nonnihil spectat illud quoque, ex historia quæ de Miscello est, cui redditam ferunt sortem ex adytis: Conditurum eum ciuitatem, ubi in serenitate ipsum exceperet pluuia. Id nunquam futurum, coniectatū ab eo est, ob rei absurditatem. Quum tamen in Italiam appulisset, ac maxima euentus fluctuaret incertitudine, affedisse illi pellicem uberius flentem, moestamque. Id conspicatus Miscellus, finem habere oraculum suspicatus, ciuitatem condere adortus est. Illud postremo auctarium fuerit, ac uelut assummentum, sed non panni, uerum ex Eustathij thesauris, quæ digna lectu sint, dici à nonnullis *μυελα*, si penultima accentiuunculam ferueret, *από τοῦ μύρεδα*, quod lugere est, unde *μορύνειν*, quo aquarum signetur strepitus, & inde clauthmyrismus.

Oculi uita. Cur in occipitio non sint oculi constituti, nec collum nobis datum uersatile. Aulopi qui sint: aula item. Campaula, pithaula, aulisci, ualona, maulæ, aulici & curiales, aulōes, pseudaula, pseudoportus. Coracina sacra. Opuntij qui. Phthilis in oculo quid, & atrophia: atrophon, & mydriasis, amaurosis, amblyopia, & alia id genus. Bulbus oculi. Distichiasis. Coracinus unde. Corax is color. Laodicensis lana. Hieronymi locus explicatur. Eutrophon. Euernes. De aprorum ceruorumque lachrymis interim. Vertiginosi.

Cap. v

Quanquam de oculorum ratione alibi copiose, ac nunc quoque uellicatim differuimus, nihilominus ubi se dignū obseruatione quippiam, dum mutos consalutamus magistrōs, ostentat, quin id publico bono mox excerpamus, face re nequimus. Sicut & hoc in primis, esse tuniculæ oculi, quæ dicitur rhagoides, uitium, quod proptofin, id est *πρόπρωσι* uocant, tanquam prociēntiam, erosione proueniens, aut scissura ceratoidis. Id si minutum sit, ac muscæ capiti persimile, *μυσκεφαλον καλεῖται*, id est nuncupatur myocephalon: si maius paulo, acini uæ amplitudine, *σαφύλωμα*: si maximum, ut uel palpebræ superexcident, *μύλον* id est malum: quod si obdurecat calli imagine, tunc uero etiam *ἄλθ* cognominatur, id est clauus. Sed nec illud cōtemnendum, ex Auicennæ interprete primo Canonis: Ambiguitatem, inquit, forte moueat studiosius rerum naturam expendentibus, cur nostri corporis artifex in occipite itidem oculos non censuerit collocandos, uel saltem collum attribuerit uersatile, quod in grue uisitur ac ciconia. Cæterū hæc uix effici potuisse, ex partium proprietate conijci potest: siquidem oculi naturam esse humectam, uidentū exigebat ratio, & proinde neruos itidem ipsius à parte cerebri præmolli inia ducere, necessarium fuit: his uero aduersa capitis esse rationis contrariæ, nemini ambiguum. Dura siquidem esse oportuit, propter nucam & neruos motibus destinatos indidem oriētes, quamobrem colligi manifeste, opticos inde neruos duci, minus potuisse. In colli uero circumactu non parum discriminis affuturum, amplius perpendenti patet, minimo momento uertebra luxata. Propterea firmitatis consilium in artificis mente uim habuisse maiorem. Id ipsum duodecimo De utilitate particularum significat & Galenus. Sunt & ad oculos pertinentia, quæ citra rationes physicas de grammaticis mutuemur. Oppianus Hælieuticon primo, piscium quosdam *αὐλωποῦς*, id est aulopus nuncupat. Interpretes exponit, *ἔχοντες ὑψηλὰς ὀφθαλμούς διπλα αὐλῶν*. id est, oculos habentes oblongos quadam tibiæ imagine. Cuiusmodi pagurorū oculi sint, necnō astacorum, quibus proprium est, forinsecus oculos obtrudere inspectadi causa. Verum est quod adnotemus parte hac fusius, ut quæ astruuntur, ampliter ubertimque percipiant, qui modo non sint analphabeti, sicuti dicere consuerunt Græci: aulam nuncupari animaduerto primo locum, qui perflatum habeat. Nam hoc nomine semper apud Homerum hypēthra, id est subdialia intelliguntur, ubi esset Hercei Iouis ara. Vnde *διωλωνίζου* dicimus, quum utrinque perflatur regio aliqua, ex quo de AEolo Virgilius,

Illa se iactet in aula AEOLUS.

Sicut non indignum, qua erumpat in mare Peneus inter Ossa & Olympum, dici historia septima ab Herodoto Aulonem, à Plinio conuallem, Angusta ad mare loca in

O 3 Trachi-

Trachinijs Sophocles, Aulonas *πυτιους* uocat. Sed & mare angustum oblongumque, id est *στυμακρον*, dicunt Aulonem Græci. Quos uero *αυλους* dicebant priores, in Philologia nuptijs Martianus peruulgato nunc uerbo etiã curiales nuncupat. Vt inquit, post membra corporea deorũ fierent curiales. Aulos uero dicitur tibia, per quam item comseat spiritus. Sed & figura qualibet in rectitudinem productior uti est stadium, & sanguinis torrens è naribus. Campaulas intelligit apud Vopiscum, qui flexili tibiãrum cantu utãtur: sicuti pithaulas tibijs quodammodo persuadentes. Aulicam suauitatem Martianus tibiãlem intelligit. Fuere Athenis quoque sacri quidam Aulones, meminit cum Philochoro Thucydides libro quarto. Sunt item Galeno Therapeutices quarto, clysterum aulisci: *φινγατε*, inquit, *την αυλιστικην κλυσην* ες τιν εφραυ *αυλιστικην, ουχι οσον τε χειρις τις τοιδουτης φιδειξαις*. Aulonem quoque scribit Theophrastus campum dici amplissimum & pulcherrimũ inter Libanum & Antilibanum. Strabo denique, quam modo Valonam dicunt, Aulonem nuncupat. Sed de eius nomenclaturã locis aliquot plura Stephanus. Apolloniam, cuius adhuc extant uestigia, sunt qui Valonam arbitrentur. Maulias inuenio gladios nuncupari, tanquã *δμουλιας*: quia insimul pernoctent, immaneantque milites, quod *αυλιζεσθαι* dicunt. Aulas porro nunc pro regijs usurpamus, quod ante se loca habeant subdialia & ampla. Pseudaula, que ueram mentitur aulam: sicuti pseudoportus sunt, uelut cæci quidam portus. Ratione eadem nuncupantur pseudoportus. Et omnia demum que ad imitationẽ fiunt, ac temporarium præbent usum, non principalem, id sibi cognomentũ asciscunt, quod ex Vt uuij liquet architectura. Ex eodem uero Oppiani interprete illud item est, coracini piscem dici *παρα το ιωρον το μελαν*, id est à uocabulo nigredinem significante, unde etiã trahatur corax, id est coruus: qui tamen ætatis initio minus nigricans est, quũ cælesti rore pascitur, ut scribit Casiodorus, & propheticus perdoet Psalmus. uel *επ̃ του κινειν της ιωρας*, id est ab alsiduo pupillæ motu. Coracina sacra legimus apud Ambrosium in Pauli epistolam ad Romanos, quæ Coraci præstaretur, siue is intelligatur coruus, seu eius nomenclaturã deorum mutorum unus. Scitu non indignum, esse ab eruditis obseruatum, ubi Palladius scribit, Coracinam picem aduersus arborum formicas pollere: reponendum, coracinum piscem: & id ex agricolationis magistris in Græcorum scientia. Est colorum unus item coraxis nomine, cuius libro duodecimo Strabo commemorat, in Laodicentis lanæ præconio, cuius molliciem uel Milesia præstantiorum admiratur. Nec præterijt libro octauo Plinius. Propterea in Iouinianum Hieronymus: Nunc lineis & fericis uestibus, & Atrebatum, ac Laodiceæ indumentis ornatus incedis. Qua tamen in parte sunt, qui linea intelligant indumenta Laodicentia. Cæterum illud grauioris operẽ fuerit, quod dum ista commẽtaremur, ex Plutarcho ingessit se nobis ex libello, in quo euentuũ nonnullorum rationes promittuntur naturales. Vnde inquit, fieri putandum est, quod aprorum lachryma dulcis agnoscitur: ceruorum autem amarulenta, fallãque. An in calore ac frigiditate causa statuetur? Frigidã utique naturã ceruus est, calidã uero aper & igneã, proinde fugã mandat ille præsidium, in inuadentes ruit hic præceps, quo præcipue tempore fundit lachrymam. plurimo namque feruore raptim sese ad oculos promẽte, hinc dulcescit humor profusus inde. Empedocles uero, sanguine turbato lachrymam extrudi ait, ut ex lacte ferũ. Quoniam uero innati caloris uel aprorum sanguis nigricans est, asperque: ceruorum autem tenuis, & aquosus, congrue, quod in ira aut pauore secernitur, in utrisque uisitur tale. Opuntios facete positos inueni pro monoculis, aut etiã cæcis, ab Opuntio quodam prauitatis note, quem ita affectum ferunt. Digna uero quæ non prætereantur, ab Aegineta Paulo Medicinæ tertio, monumẽtis prodita: Phthisis, inquit, est pupillæ affectio, angustioris facte debilitioris, ac etiã rugosioris. In qua paulo maiora sese ostentant obiecta. Ratio autem ex condensatione est ob siccitatem proueniente. Differt ab ea quæ nuncupatur atrophia, siquidem arctat pupillam phthisis, ast oculum totum atrophia tum minorẽ præstat, tum humiliorem. Quod si latior multo naturali habitu euadat pupilla, præpediatque omnino uiuẽdi actum, aut parte plurima, ut minora etiã uisuntur obiecta, mydriasis appellatur mali genus. Causa eius est, *πλεθωματικη υγρατης*, id est redundans humectatio. Alias dicitur atrophia Galeno Sanitatis tuendæ libro tertio, ubi corpus ex in-

gesta

gesta alimonia fructum percipit omnino nullum: sic uero affectos *ατροφουπας* uocant. Plinius, cibum non sentientes. Est atrophon quoque, quod nõ nutrit. Eutrophon uero, pingue dicitur, si de animalibus sermo sit. Nam in plantis, *ενεργεις* uocant Græcorum disertissimi. Proinde quod *ενεργεινον* illi appellant, crassius uel speciosius, transtulit Plinius. *αμυρωσις*, est perfectum fere uisus impedimentum, citra oculi affectionem manifestum. *αμβλυωσια*, est uisus hebetudo, ex latente proueniens causa. Myops, id est *μυωψ*, apud Callimachũ in Hecale, musca dicitur quædam boues exagitans. Sed & nomine eodem, equorum intelligas flagellum, ac calcaria quoque apud Polybium, *εδ̃ πεδ̃ς αυ̃ μυωπας ε̃ αμφοτερω̃ των̃ μερων̃ η̃λαυε̃ η̃τι̃ λερω̃τ̃*. Ex quo myopascienter eum dicimus, à quo accendimur ad strenue obeunda negotia. Plutarchus in Alcibiade, *καθ̃απ̃ορ̃ μυωπ̃ α̃φ̃αρμηλ̃ου̃ των̃ περ̃α̃φ̃ων̃*. Habetur in oculis malum item, quod *χημωσι* uocant: cooritur id cum inflammatione nimia palpebrarũ utraq; ita conuertitur, ut uis integatur oculus, albumque nigro fit surrectius, ac rubet. Inuenio & *προροφθalmiam*, id est *ψωροφθαλμια*, quæ dicitur *κησμοδης̃ του̃ βλεφαρου̃ ψωρα̃ς* id est pruriens palpebræ affectio scabiõsa. Prouenit ea ex falso nitrosoque humore. Nam sclerophthalmia, est durities oculi, ac *δυσκινησια*, id est difficilis motus. Chalazion, id est *χαλαζιον*, in palpebra *αερο̃υ̃ υ̃γρα̃υ̃ σ̃υ̃σ̃α̃ς*, id est otiosi humoris multitudo, uelut grandio parua. Madarosis, id est *μαδ̃αρωσι* uocant, ubi ex palpebris defluunt pili. Milphosis, id est *μιλφωσις*, eadem dicitur affectio, quam smegmata tollunt calliblephara. Encanthida nuncupant, quum maioris anguli seu canthi caruncula excrescit iusto amplius. At ubi deminuitur, rhyada uocant. Præterea est strabismus, id est *στραβισμος*, oculorum uitium, in ijs qui strabones dicuntur: id ita finitur, *ασασμοδης̃ των̃ κινου̃των̃ των̃ βολβ̃ων̃ μυω̃μ̃ διοδ̃ου̃ς*, id est musculorum affectio ex conuulsione, bulbum mouẽtium. De bulbo autem alibi ita lego, *ε̃ταν̃ αυ̃ η̃τι̃ φ̃ου̃μ̃ τελε̃ου̃ του̃ βολβ̃ου̃ υ̃δ̃νο̃η̃σι*, id est ubi naturales palpebrarum pili bulbum pungant. Fit autem huius rei apud Paulum mentio, ubi de distichiali agit, quæ dicitur pilorum succretio præter naturam in palpebris. Bulbulus in lilijs, est apud Palladium. Nec sane mirari oportet dici in oculo phthisin, quod attigimus paulo ante, quum sit in pulmone uerius affectio hæc & thorace, *υ̃δ̃ι̃ των̃ ε̃μ̃πονημα̃των̃*. Sed ab Hippocrate dicitur item *ι̃γ̃ιακη̃της̃ φ̃θι̃σις*, quæ prope sacrum concipitur os. Appellatur quandoque *νεφριτικη̃* item *φ̃θι̃σις*. Vertiginosos uocant, quibus tenebricosæ lucis obscuritates oboriuntur, *σπο̃τω̃σεις* dicunt. Cæterum discurrere uisitur incertæ lucis splendor *μαρμαρυγη̃* appellant: contingit malum, frigidis & glutinosi humoribus cerebrum occupantibus.

Adnotatur error interpretis Plutarchi super Piræi Iema. Munychia. Thaletis prælagium. Inibi quid Iema, quid gramia. Glamon, Cronica Iema cur præter Græcorum sententiam. Cur Athenienses Tettigophori. Dipholia. Buphonia. Bucolia. Bupharus. Bubones. Cronium mare cur. Libadium quid. Limna. Phrygia Attica. Limenarcha. Limitrophi. Primicerij. Secum dicerij. Meloproximus. Lemmata apud Galenum quæ sint. Cap. vi

LEgebamus nuper Plutarchi apophthegmata, id est sententias perbreuẽs regum ducumque præcellentium: inter alios de Pericle ita ibidem enotatum aduertimus, *ε̃κελ̃ου̃σε̃ δε̃ αυ̃ αυ̃θ̃λω̃αιου̃ς̃ τιν̃ αυ̃γιν̃ων̃, υ̃σ̃α̃σ̃ε̃ρ̃ λ̃η̃μ̃ω̃ α̃φ̃α̃ρ̃ει̃ν̃ του̃ περ̃ικ̃ου̃*. id est, Athenienses iussit à Piræo Aeginam eximere, perinde ac lipitudinem. Ita namque Græci codices præferunt, *λη̃μ̃ω̃*. Quod ipsum & in Periclis uita cõperi adnotatum. Sed & in Demosthenis quoque, uerum Græca: nam Latina prorsum *α̃κε̃φα̃λ̃* est. Interpres autem eius libri, aut in locum impactus uitiatũ, aut inscitia uocabuli deceptus, *λη̃μ̃ω̃* legit, & interpretatur: nec *α̃φ̃α̃ρ̃ει̃ν̃*, sed *ε̃φο̃ρε̃ω̃ν̃*. ita enim transfert, iusserat autem Athenienses Aeginam quasi Piræi portum existimarent, ac tuerentur. Quam sententiã ne somniasse quidem unquam Plutarchum reor. Enatam arbitrator uiro non indocto ex uerbo non admodum trito difficultatẽ: proindeque insyncerum arbitratum codicem, ita interpolandum censuisse, ut non Iemam, sed Iemena legeremus: quo certe coarguitur, Iema plane Cronica, ut Græci dicunt, eius oculos fuisse præpeditos: nam & in Dipnosophitis Athenæus Demadem oratorem scribit, solitum dicere, Aeginam esse Piræi Iemam, Samum autẽ ciuitatis *α̃π̃ω̃ργ̃ων̃*. Consimile est fere de Mu-

O 4 nychia

nuchia ab Epimenide pronuntiatum, qui multum diuq; locum contemplatus: ni futurorum cæci homines forent, Athenienses locum, dixit, dentibus fuisse cōcerpturos, si noissent, quot inde mala ciuitati ingruerēt. Non defuit & Thaleti præfagium id genus, quando in neglecta Milesii agri parte condit se mortuum mandauit: quod inibi annis insequentibus Milesiorum forum conciperet futurum. Inoritur tamen quibusdam suspicio, sic Aeginam dici Piræi portum, uelut Pŷttaliam desertam insulam scribit Strabo, dictam nonnullis λιμνία τοῦ περιαιῶς, id est Piræi portum, modo ne sit mendum exemplarium. Quid uero lema sit, iam hinc ordiar explicare, quo uerior nostra possit censerī sententia. Est igitur lema ὁ πεπηγὸς δακρυοῦ, ὁ πρὸ ὑπὸ κρεβέζου βλάπτει ὁ δὲ φθαλμῶς. id est, concreta lachryma, quæ insidens, oculum oblaedit. Senum lachryma crassior existens, lemas grandiores facit. Quidam eo nomine lippitudinem accipiunt, & oculorū fordes. Vnde uerbum λημῶν, quod significat oculis laborare. Quamquam Heraclides Soranus λημῶν dicit, ὁ ἀπολαυσικῶς βλέπειν, hoc est uoluptarie intueri, & uelut oculis deglutire. Sunt qui ita finiant, Lema, cōcretum est in oculo album humidum, quod hebetudini præuium est. Quidam ex recētoribus grana parua interpretantur, sicca, duraq; in oculis quæ uisuntur: quas gramias etiam uocemus, fieriq; ex arefacta lippitudine. De gramis ita in Pompeij Festi monumentis inuenias, Gramiæ oculorū sunt uitia, quas alij glamas uocant. Hinc glamon, qui lema uitiatos oculos habet, & glamyros, apud Sophoclem: gramioſi item apud Nonium oculi. Sed & uulgo gramum, pro mœsto inaudias. Illud obseruandum amplius: Sudam & Aristophanis interpretes, cronicas lemas putare dici de antiquis: quoniam cronia nuncupetur uetustate prærancida & insipida prorsumq; fatua, à cronis, id est Saturnalibus, festo perantiquo. Cicero in Philippicis: Negligimus ista, & nimis antiqua & stulta ducimus. Quæ loquendi figura utitur & Aristophanes plerumq; ut quum ait, ἀρχαῖα γὰρ καὶ διπολιὰ δὴ καὶ περὶ γὰρ ἀνώμαλα καὶ κηκιδίου βουφονίω. Antiqua & Diipoliode & cicadarum plena, & Cecidæ buphonorū. Nam Diipolia sunt Iouis festa, quæ & Diasia uocantur: sic & Buphonia intellige festum uetus, quod post mysteria celebraretur per bouis immolationem, unde & nomēclatura. Sed & Iouis Poliei sacerdos, inquit Pausanias, Buphonus est nuncupatus, id est βουφόνος. Bucolia in Aegypto apud Hieronymum, ceu bubulcorum intelliguntur loca. Bupharum uero terram dicunt, quæ arari facile potest. Nam pharos, aratio est, sed & bouis epitheton. Bubones uero antiquis fuere tumores uniuersi præter naturam: mox ita priuati nūcupati, qui in femoribus, alis protuberarent, ac collo. Quod ad buphonū attinet, inuenio in literis, Erechtheo imperante Athenis: primum ab eo in Iouis Poliei ara immolatum bouem, quo peracto, securi relicta mox se è regione Buphonus proripuit. At in iudicium uocata securis est, ac absoluta: idq; quorannis ut fieret, seruatum traditur. Quod uero cicadarum plena ait, intellige item, sapere uetustatem: quoniam Atheniēsiū uetustissimi capillis adhiberent impli candis τριγυας, id est cicadas aureas: ut eo argumento autochthones esse se probaret, sicuti creduntur cicadæ. Meminit Thucydides. Inde & tettigophori nominantur quandoq; quasi cicadiferi. Sed ut ad lemas cronicas redeamus, Quid si eo uerbo non antiquas interpretare, ut uelle uidentur Græci, sed congelatas concretasq;. Sicut cronium in Septentrionibus mare dicitur: puto, non quia antiquū: quid enim insulsius? sed concretum, auctore Plinio, à frigoris argumento. Cuius præsidem Saturnum faciunt celestium rerum studiosi. Apollonius Argonauticon quarto, Adriacum mare, cronium dicit, Sed à Crono, id est Saturno, ut inquit interpres, quem habitasse Italiam, omnibus & lippis notum & tonforibus. Sunt tamen qui non Cronium, apud hunc poetam: sed Chronium, putent scribendum, per CH: ab insula, quæ uocetur Chronia. Lycophronis interpres Ionium scribit sinum, antea Cronium dici consueſſe, sed & Rheæ sinum. Cronij maris & Eustathius meminit: Post Scythas, inquit, qui mari Cronio uicini Caspium accolunt, Vnni sunt, quos Simocatus historiarum cōditor à Persis uocari Turcos existimat, ad Orientem uernum spectantes. Cæterum parte hac non tam quid fertiam, profero, quam studiosorum ingenia prouoco, ne aliorum fiducia in utramuis aurem sibi dormire permittant, sed noua excogitēt semper: nec ingeniorum fertilitatem æuo ceu senescenti deesse putent, sed multo sapius curam, Cronos certe pro ineptijs fatuita-

fatuitatibusq; usurpārī Græcis notum est. Et Ioannes Grammaticus apud Hesiodum pro inscitia cronon accipiendum putat, quia κρόν καὶ μέλαινα καὶ στυγαῖον νοῦν, id est mentem efficiat. Limon uero aliud est quam lema: nam eo nomine dicitur humectus locus herboſusq;, id est pratium, quod cōmunis lingua Libadium uocat. Limnas item in Athenarum arce locum dici tradunt, sicut in Attica erant Thucydidi Phrygia. Lime narchas ex iunioribus nonnulli militum interpretantur præfectos, qui imperij limites custodiunt. Id irridens quidam bene doctus Limenarchæ, inquit, non à limitibus dicitur imperij, sed ἀπὸ τοῦ λιμνίου, id est à portu, cuius præfunt custodiæ. Eos Limenophylacas dixit Aristoteles in Politicis, nec enim ratio admittit, ut Latina Græcæ dictio componatur. Sum miratus hominis ingenium. Quippe inibi statim limitrophos dici fundos fatetur à limitaneis militibus, quoniam inde alerentur. Et alibi: Primicerius, inquit, notarius principis dicitur, & honore inter notarios primus: sicut sequens appellatur secundicerius. *ληγός* autem cera est, & in ceratis tabulis scribere antiqui. Et alibi, Meloproximus eum significat, qui se cum proximo sacri scribij exercet, illo tamen dignitatis gradu inferior. Nam μέλας signat, curæ est: proximus autem dictio est Latina. quam compositionem secula admiserūt posteriora. Sed libro primo Quintilianus: Componuntur, inquit, nomina aut ex nostro & peregrino, ut biclinium: contra, ut epitogium & anticato: aut ex duobus peregrinis, ut epithedum. Quod autem Piræi lema diceretur Aegina, facit id nobilitas insulæ, quæ maris imperio potita est, & cum Atheniensibus æmulatione certauit. Inibi primo signatum à Phidone argentum tradunt. Quin rhopon, id est miscellam negotiationem, Aeginæam dicimus mercaturam. Lemmata ὑπερημονικά, in Galeni Therapeutices primo, dogmata intelligo uel decreta scientifica, etiam si sumptiones malunt alij. *λημματὰ* pronunciant Græci: nam lemmata per e, cortices indicat. Hinc apud eundem *φοῖος λήμματῶν*, malī punici cortices accipimus, id est malicorium.

Fascibus, iunctis securibus, ufos consules extra urbem modo. Summittere fasces quid. Summittere signa, & summittere arma. Cap. VII

Voniam moderationem esse animi uirtutē saluberrimam, ferē cōstat quod mentes nostras impotentia ac temeritatis incurſu transuerſas ferri non patitur, unde laus oritur egregia: neq; enim gloria exigua est, aut cuiuslibet opera, felicitatem fortiter ferre. Hinc Valerium Publicolam tradunt historici, plebi Romanæ gratificaturum, libertatisq; tunc primū auspicantis solidiora iacturum fundamenta, abstulisse à fascibus secures, et futuris post se consulibus morem tradidisse. Qui multis custoditus annis est, ac ad tempora sua seruatum, Dionysius scribit, ut quum extra urbem essent consules, uterentur securibus: intus uero fascibus modo ornarentur, quod Maximus quoq; Valerius intelligi uoluit, inuidiosum scribens magistratus fastigium ad tolerabilem habitum esse deductum, dum fasces securibus uacuefecit. Porro T. Liuius refert, eundem quum prodijſſet in concionem, fasces summiſſe populo, quod ipsum Oratoriarum institutionum tertio Quintilianus repetit. Ex quo elegans proreplis adagium, ut cum manum damus & herbam quodammo porrigimus, uinci q; nos plane fatemur, Summittere fasces dicamur, astipulante M. Tullij testimonio, quo lumine uel uno illustrantur nostra omnia. Sic enim scribit in Bruto, quum enim in maximis causis uersatus esses, & quum tibi ætas nostra iā cederet, fascesq; summitteret, subito in ciuitate quum alia ceciderunt, tum etiam ea ipsa de qua disputare ordimur, eloquentia obmutuit. Quod si quis ambigat quid omnino sit, fasces summittere, ipse ita interpretor, nō surrectos tenere: ut solebant prius lictores, ut uisendos eos præberent, ostentarentq; ad terrorem incrementis audacia: sed deprimere, & ante pedes quodammo deijcere. Significant id uerba Liuij sequentia. Gratum id, inquit, multitudini spectaculum fuit, Summiſſa sibi esse imperij insignia, confessionemq; factam, populi quàm consulis maiestatem uimq; maiorem esse: Quidam summiſſos interpretantur fasces, quoniam abire à se dum concionarētur, lictores iusserit Valerius. Id quod refellere Plutarchus uidetur in Publicola sic scribens, *ἄποδος τε πρὸς ἑαβδὸς εἰς ἐκκλησίαν παρεῖν, ὑφ᾽ ἧκε τοῦ δήμου, καὶ κατέκλινε*. id est, fasces autem ipsos in concionem progressus populo summiſſit inclinauitq;. Sic summiſſas māmas à lupa legimus apud T. Liuium

T. Liviū primo ab Vrbe condita. Summittere signa legionis, deijcere est ac tollere. Iulius Frōtinus Stratagematon quarto, de M. Curione, & legione seditiosa, Nullis precibus ab eo impetrari potuit, ne signa eius summitteret, nomenq; aboleret, milites autem in supplementum legionum distribueret. Summittere arma item apud Senecam in libro De uite breuitate, Vtrumne statim percussus arma summisseris, an in statu et in gradu steteris. Ad hoc pertinent verba item Plinij Naturalis historiae septimo: Cneus Pompeius, inquit, confecto Mithridatico bello, intraturus Posidonij sapientiae professione clari, domum fores percute de more à lictore uetuit, & fasces lictorios ianuę summisit is, cui se oriens occidensq; summisserat.

Maiolem consulem apud Plinium quem intelligamus: item qui prator maior, & maiores flamines. Balbum solum ex peregrinis non triumphasse. De lege falcidia obiter, & qui consulares legati.

Cap. VIII

R Linus libro Naturalis historiae septimo: Fuit, inquit, & Balbus Cornelius maior consul, sed accusatus, atq; de iure uirgarum in iudicium cōsiliū missus, primus externorum atq; etiam in Oceano genitorum usus illo honore, quem maiores Latio quoq; negauerunt. Res est leuicula in autore nobilissimo, ne quis protinus Archimedeum me uenditare inuētum, liuidius cauilletur, quem deniq; maiolem dicamus consulem. Ne quis tamen tyrocinium uix dum professus impingat, aut ex incitua Boliti (ut dicitur) pœnam debeat, hisce libellis inferemus & hoc. Maiolem igitur consulem dici solitum enotauius, penes quem fasces forent. Hi uerò in antecessum seniori contribuebantur, ut Plutarchus & Maximus quoq; Valerius prodidere. Lex tamen Iulia priori ex consulibus fasces sumendi potestatem faciebat, cui plures forent liberi. Nam & in candidatis liberorum præpolluisse numerum, Tacitus scribit Cornelius. Quòd si par numerus fuisset utriusque, tum præferabatur maritus: quòd si in eo quoq; inuenirentur compares, annorum utiq; uel legis eiusdem ratio inibat. Solitos tamen audio, qui lege potiores essent, mensis primi fasces collegis concedere natu grandioribus aut nobilioribus, uel si alterū inirent consulatum. Aut certe consul erat maior, qui priore loco renunciatus esset: nam & Lilius ab Vrbe condita uigesimo nono libro, Scipionē priorem consulem à centurijs omnibus dictum scribit. Et Cicero in Pisonem: Me cuncta Italia, me omnes ordines, me uniuersa ciuitas nō prius tabella quàm uoce priorē consulem declarauit. Quem uerò nunc maiolem, nunc priorem nuncupamus cōsulem, Virgilius etiam insignem dixit, ut qui nullius sit doctrinæ incius, & uetustatis usq; ad anxietatem obseruator:

Ipse Quirinali trabea cinctusq; Gabino
Insignis, referat stridentia limina consul.

Prætolem quoq; maiolem in Romana historia solitum dici accuratus lector inueniet, is uerò urbanus intelligi debet: nam ceteri minores erant, quos tum peregrinos, tum prouinciarum prætores appellatos scimus: sicuti Digestis de origine iuris, latius edocuit Pomponius. In quem sensum accipio illud ex oratione pro lege Manilia: nam quum propter dilationem comitiorum ter prætor primus centurijs cunctis renunciatus sum, facile intellexi Quirites, quid de me iudicaretis. Item in Bruto: Et prætor primus incredibili populari uoluntate sum factus. Erant & flamines maioles patritij generis, minores autem plebeij. Ceterum ut de Balbo quippiam leuiter, ac quod de cane dicitur in Aegypto, gustemus modo, protinusq; ad alia stylū proripiamus: Hic est Balbus, quem Cosmographiæ tertio, triumphalem uocat Strabo. De quibus uerò triumpharij, Plinius non tacuit libro quinto, capite quinto. Quod uerò scribit, unū omnium curru externo triumphasse, & iure Quiritium donatum, scire conuenit, modo ne ingenia sicut uinum probemus: M. Perpennam natione Græcum Romæ consulatum esse adeptum, ac de Aristonico rege triumphasse. Propterea eum insectatus Valerius Maximus: Perpennæ, inquit, nomen adumbratum, falsus cōsulatus, caliginis simile imperium, caducus triumphus aliena in urbe improbe peregrinatus est. Nec dissimula uero tamen, ab Eutropio traditum libro quarto, Aristonicum ab Perpennâ uictum in carcere senatus iussu strangulatum: quia, inquit, triumphari de eo non poterat: nam Perpenna apud Pergamū Romam rediens diem obierat. L. Cornelium Balbum Gaditanum
Romæ

Romæ consulem fuisse, Augusto, M. Antonio, Lepido rempublicam gerentibus, prodidit Dion: additq; eum diuitijs & magnificentia præcelluisse adeo, uti populo Romano uicenas quinas drachmas moriens reliquerit. Quo tempore lex item lata Falcidia est, ab plebei tribuno P. Falcidio, qua legitimis cauetur heredibus, sic, ut quadrantem assequantur saltem: quando prius ad alienos transmittebatur assis integer. Sed & Ventidium Bassum Picentem genere, loco humili, de Parthis quos tribus fuderat prælijs, primum omnium triumphasse, auctor Tranquillus est: quin & in Noctibus Atticis repetit Gellius. Illud obiter adiecero, legatos consulares nuncupari Lilio, qui consulari potestate exercitibus quandoq; præficiabantur.

Duodecima hora ædificare quid. Horarum ratio. Plinij locus emaculatur ex libro secundo. Hori annales. Lucianus declaratur. Tollitur difficultas ex Seruij Sulpitij epistola. Horoscopa. Zoros unde. Heliotropia. Gnomō, uel umbilicus. Dioptri, diopteres. Gnomonice apud Gellium quid. Astrologia partes. Dioptra quid. Astrolabij inuentio, & partes eiusdem. Apotelesmata.
Cap. IX

V Erum quia in Parthos incidimus, non differemus, quòd nunc uel iucundum scitu ex historia sese nobis obiecit. M. Crassus Parthicis inhians opibus, exercitu instructissimo aduersus eos mouens, quum per Galatiam duceret, Deiotarum regem extrema iam senectute confectum, nouam ædificare urbem comperit. Quòd quum mirari satis nequiret, scōmate in illum ita lussit, Quid hoc, inquit, rei est, duodecima iam tibi tantum non instat hora, & nouam nihilominus urbem ædificare pergis? Ad ea renidens Deiotarus: Nec tu, inquit, imperator satis matutinus, ut res habet, in Parthos moues. annū siquidem sexagesimū tunc agebat Crassus, grandiolem tamen præ ætatem ferebat. Ex hac historia scitiōr concinnari adagio potest, ut quisquis Acherontius, ut ille ait, & in peculio Proserpinæ iamiam connumerandus, quid magnificum & præcellens struit, duodecima illum hora ædificare commoliriūte, facetoso sale dictitemus, ut qui iam ad uitæ peruenerit umbilicum, ad motis omnino lineis: de futuro tamen, quod fallacissimum est, multa sibi pergat polliceri: etiam si diuerticulo uti eodem potest, quo agricolas ueteres usos, cōmeminimus: qui interrogati, quibus fererent, non dubitabant respondere. Dijs immortalibus. Porro quod ad horas attinet, ut tollat, si quis inest apud incultiores nodus aut griphus, Duodecima intelligitur diei ultima. Sicut Naturalis historiae secundo, undecima hora est, quæ nunc diceretur tertia & uigesima. Sic enim Plinius scribit, Augusti uerba referens de sydere crinito. Id oriebatur, inquit, circa undecimam horam diei, clarumq; & omnibus terris cōspicuum fuit: etiam si locum hunc aliter interpretatur Pontanus. Etenim solaris apud antiquos in horas tam diei, quàm noctis temporales, non æquinoctiales diuisa proponebantur, ut singuli dies noctesq; horis continerentur duodecim. Vnde apud cosmographos, sextam horam pro meridie positam inuenies. Quod euidenter significat Seruius Sulpitius Familiarium epistolarum quarto, quum ad decimum calendas Iunij se Marcellum conuenisse scribit: ac infert mox, Postridie eius diei, quum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter horam decimam noctis Posthumus familiaris meus ad me uenit. In cuius loci enarratione compluribus herere aquam, haud latet fere. Hinc Vitruuius architectus solstitiales horas uocat in cancri signo, amplissimas intelligens: sicut ediuerso, brumales appellat horarum breuitates. Quum uero æqualia sunt spatia in ariete ac libra, æquinoctiales. Ex qua ratione Valerius quoq; Martialis Epigrammaton duodecimo, æstiuam horam pro longissima posuit, etiam si Domitius æstiuam accipit, datam relaxationi animi, & uoluptatis plenam:

Otia Prisce breui poteris donare libello:

Hora nec æstiuam est, nec tibi tota perit.

Plautus uero in Pseudolo hybernā horam pro breuissima ponit sic enim apud illum

Simo ait, Credo equidem potesse te scelus,

Masicis montis uberrimos fructus quatuor

Ebibere in hora una. Pseudolus uero respondens ait, Hyberna addito.

Horas autem has sic inæquales uocant Græci *καιρικῆς*, nos temporales seu uulgares, de quibus

de quibus Ptolemæus plura, & Theon. Sunt, ex recentioribus præsertim, qui planetarias etiã nuncupent: quoniam singuli planetæ dominantes, inferiora hæc disponant singulis horis inæqualibus. Quæ ex causa, & naturales posse dici arbitrantur. Alterũ uero horarum genus, æquinoctiales uocant: hoc est, ut Græci dicunt *ισομετρικὸς*. A quibusdam etiã horologij nuncupatur hora, uigesima quarta pars diei naturalis, quæ in sexaginta distinguitur minuta. Ab æquabili uero æquinoctialis motu, dictæ sunt æquinoctiales horæ: nam singulis hoc genus spatij æquinoctialis gradus quindecim emergunt: ex qua obseruatione horarũ, huiusmodi prodijt argumentum. Quam rem nostræ tempestatis notis & interuallis graphice præmonstrari in horologijs uidemus. Etiam si uanitatũ insit, ac erroris plurimũ: unde est Senecæ illud eruditum, Facilius inter philosophos, quæ inter horologia conueniet. Inueni tamen inter nostratum literarum non omnino postremos professores, qui monumentis suis proderent sint ausi, in sex horas lucem, & in totidem solitos noctem distribuere ueteres: arbitror, in errorem lapsos, quia Hyginus Astronomico quarto ita scriptum reliquit, Priores (inquit) astrologi, quum omnes res ad duodecim partes reuocarent, ut menses & horas & latitudinẽ signorum ita & signa, per quæ res omnes significãtur, duodecim esse uoluerunt. Cæterum auctoritate ista, quæ hoc non probat, tam facile in tendiculum, siue tenuis (ut Plautus ait) colli, parum fuit perspicacis & diligentia supinioris: neque enim uerbis illis reuincitur, de naturali potius quàm de artificiali intelligendum die. Hanc porro distributionem Historiæ naturalis libro secundo, capite nonagesimo nono, agnoscere uidetur Plinius in æstuum ratione, sed ambustis præcipue laceris quæ cõdicibus: qui sic tamen redierint, opinor, in artus. Paribus tamen, inquit, interuallis reciproci, senis quæ semper horis non cufusque diei aut noctis aut loci, sed æquinoctialibus: ideoque inæquales uulgarium horarum spatia, ut cunquæ plures in eos aut pauciores diei, ac noctis illarum mensuræ cadunt & æquinoctio tantum pares ubique. Illud quoque parte hac, ut conuincens, minime transtulerim: ad horas porro Iunij ac Iulij longissimas, referri illud Virgilianum posse ex Georgicis,

An ne nouum tardis sydyus te mensibus addas.

Aurelium quoque Macrobius scribere scimus, solem ab Ægyptijs Horum dici: unde etiã horarum nomenclatura defluxerit, quum ex illius motu orbis moderante reliquos temporũ distinguuntur interualla. Est tamen horus, annus quoque, quia horas cõtinet, id est cõuersiones. Ex quo dictæ horographiæ, quæ descriptiones sunt quotannis factæ, eorum qui in ciuitatibus sunt. Verum quid esse dicemus illud Luciani: Cyrus, inquit, antiquus Persarum rex, *ὁς Ἀγλωῦσι οἱ Περσῶν καὶ Ἄσσυτων ὄροι*. hoc est ut monstrant Persarum & assyriorum hori. Inuenio in libris euigilate cõcinnatis, nec dilutæ aut uulgaris auctoritatis, Horum quendam trimestrẽ annum instituisse, eoque uer, æstatem, autumnum, hyemem, horas, & annum horum dici: & Græcos annales horos, eorum scriptores horographos. Celebratur & Prodicus philosophi ac Sophistæ liber, cui foret titulus *ὄραι*, in quo agebatur de Hercule, qui occurrisset *τῆ ἀρετῆ καὶ τῆ κακίας*. Ac prolestante utraq; ad se, uirtuti maluerit inhærere. Hic est Prodicus, de quo factatum illud circunfertur, *πῶς δὲ σὺ σφῶν τῶν*. Sunt ex Græcis, qui opinetur unum *ζωόριον* dici multorum annorum: quia uti præstruximus, horum appellant annum, & *τὸ ζῶον* quandoque pro magnitudine aut multitudine accipimus. In Troezeniorum historijs narratur illud quoque: Horum, apud eos natum primo, ac regnasse: terram, ab eius etiã nomine horæam dici coeptam. Mihi inquit Pausanias, esse Ægyptium nomen uidetur Horũ, nec Græcũ omnino. Althepam Neptuni filium regnasse post Horum memorant, à quo & Althepia sit terra cognominata. Quin & imperante eo, disceptatum de regione à Neptuno & Pallade, re autem ambagiosa, promiscue ut illam haberent, Iouem imperasse. Quo nomine Palladem colunt Políada cognomẽto, & scheniáda: sicuti Neptunum βασιλέα. Sed & nummi fuscina habent, & Pallados faciem. Hemiorion inuenio apud Græcos, pro horæ dimidio, id est *ἡμιώριον*: sicut hemipharium, uestis dimidium signat. Hemithoracium eadẽ dicitur figura. Hemicranici uero sunt, qui dimidia capitis parte laborant. Cypron legimus mensuræ genus apud Alcæum, cuius dimidium hemicypron dixit Hipponax. Porro in Noctibus Atticis, Horam reperias pro dea Quirino iuncta, quam Herfiliam Ouidius intelligat Metamorphoseon

phoseon quartodecimo, quum ita canit:

Hanc manibus notis Romanæ conditor urbis

Excipit, & priscum pariter cum corpore nomen

Mutat, Horamque uocat, quæ nunc dea iuncta Quirino est.

In ueterum monumentis obseruatum & illud, uasa dici horoscopa, quibus commonstrantur horæ, quæ & heliotropia uocitata interim cõperiuntur, si solis & umbrarum ratione cõsistent. Porro notationẽ genitalis horæ, horoscopon quoque uocant, quod quinto Ciuitatis diuinæ Aurelius Augustinus scribit: unde illud prodijt Perlianum, Geminos horoscope uaro Producis genio.

Et uerbum horoscopare, quo utatur Manilius: & signa horoscopia apud Firmicum Solis uerò umbilicus (quem & stilum hemisphærij dicunt monstratis horas) est, quem gnomonem item appellamus, & sciatheran, cuius umbra internoscitur horæ: unde & ipsa umbrarum ratio gnomonice dicta, ab Anaximene Milesio inuenta. Qui item primus sciathericum excogitatum ostendit Lacedæmone: uel ut alij Anaximander. Scribit tamẽ libro secundo Herodotus, à Babylonijs Græcos didicisse gnomonem, & diei partes duodecim. Hyperiona primũ horas obseruasse, Diodorus scribit. Hinc architecturæ partes ita cõcipit eruditorũ schola, ut una dicatur ædificatio, altera gnomonice, postrema uerò machinatio. Est & canonium mechanicũ gnomon, & geometrica figura, & dioptrici organi pars, & astronomici. Erant & Athenis magistratus, dicti gnomones. Quin & accuratæ diligentia homines ac prudentia, dicti gnomones, *καὶ τὰ γνόωναι*. Nam inde etiã scientes dicuntur gnomici & gnostici. Sic in Collectaneorum ad agricolationem spectantium libro secundo, hydrognomones uocantur aquarum reperendarum probadatumque periti. At Doxasticus opinator dici ualet, qui & falli plerumque potest. Sed illud neutiquam præterendum, dici ab Aristotele gnomonas dentes, quibus iumentorum ætas internoscitur. Hinc & aboli nuncupati equini pulli, qui nec dum id genus dentes miserunt. Apud eundem De historijs animalium sexto, sic lipognomones dicuntur, quorum anni dentium ratione mitti in digitos amplius non possunt, qui & agnomones dicuntur Iulio Polluci, quod iam exciderit gnomon: quem etiam pullinũ dentis nomine intelligunt eruditiores. Ex ijs ferme arbitror innoscere, quid sit illud Gellij ex primo Noctium Atticarum, Quoniam (inquit) geometriam, gnomonicam, musicam, cæterasque item disciplinas altiores *μαθηματικά* ueteres appellabant. Id ut fiat item planius, astrologiæ pars est gnomonice, quæ solariorum discriminatis umbris horas ueruto siue gnomone pernotat: sicut alia pars meteoroscopice, quæ eleuationũ differentias astrorumque exquirat distantias, necnon multa uariarumque alia ad astrologiæ inspectionem tendentia perdocet. Tertia pars dioptrice nominatur, solis & lunæ cæterorumque astrorum interualla huiusmodi internoscens instrumentis: inter quæ astrolabij est inuentio, quam Ptolemæo Synesius attribuit: quod est Politiano item obseruatum: cuius partes, uagina ipsa continens tympana, in quibus æquinoctialis tropicique describuntur circuli, quique alternis orizonti sunt anaphorici: tum supra tympana quæ uocat aranea, designatur, in qua zodiacus & clara quædam sydera cernuntur, ut per noctem quota sit hora, quotumque temporis momentum, reperiamus. Hæc eo item fusius uberiusque persequuti sumus, ut intelligeretur Plinij locus ex secundo Naturalis historia. Mediã esse mundi totius terram, haud dubijs constat argumentis: nam nisi in medio esset, æquales dies noctesque habere non posse, deprehenderunt & dioptra. Præterea dioptris librantur aquæ, necnon turrium elonginquo concipitur altitudo. At diopteres dici speculatores uidentur, qui & prophylaces uocantur. Est item diopteræconomus. At diopos dicitur enoptes, id est curator nauis & inspector: nam diopas inter aurium ornamenta recenserit nouimus. Strabonis interpres libro duodecimo, ubi auctor scribit, in Cappadocia esse locum, qui lapidis glebas ferat grandiores *ἢ δίοπτρας*, id est ad dioptras, transtulit ad specularia faciendã. Est item in extispicio signum quoddam dioptra. Denique ueteres umbrisse notasse diurnas horas, in Gallo item comprobatur Lucianus, *συνεχὴς ἐπισκοπῆς ὁποσάπω τὸ σαχέριον εἶναι*. hoc est, perpetuò adnotans quot denique pedum foret linea. Illud hic obiter adnotandum succurrit, astrologorũ responsa dici apotelesmata. Sed & libri circũferuntur Ptolemæi apotelesmaton, quos modo quadripartitos

titos uocat. Eustathius in Iliados primum, apotelesmaticæ sapientiæ curiositatem nil reliquisse scribit, quod planetarum non subiecerit potestati. Idem alibi, concionis appellat apotelesma. Sed & illud obseruauimus iactatum uulgò, non oportere prorsum res diiudicare, *ἐκ τῆς ἀποτελεσματικῆς*. Deniq; horatū, id est anni partium mutatio ex sole est zodiacum obeunte: euariatio autem fruges parit, quo nomine in Phænomenis Aratus horas nuncupat *ἐπιμαρπίους*, id est frugiferas. Temporū certè dimensiones tres notant prisca, lunæ ambitū, anni horam quamlibet, item solis per zodiaci signa transitum.

Tria uideri necessaria genethliacis. Horoscopi enotationem penè haberi impossibilem.

Cap. x

Eneathliacos, seu mathematicos, ut pleriq; dicere malis, uel æruscatores uerius, qui aures uerbis alienas ditant, suos ut oculos distendant nummis, traditum in eorum libris est, si cælestium rerum scientia præcinere debeant futura, tria impensissimè obseruare oportere. Primum, horam illam initialem, qua se in lucē uitalem e bulga matris prompsit infans: uel quiduis aliud, super quo uati cinium cōcinandum, fieri sit cœptum. mox cæli statum syderumq; positum, ad ipsam illam horam subtiliter applicitū. postremò, quid eiusmodi ratio cælestis sydereaq; meditetur agatue, argumentis inerrantibus, aut experimenti certitudine perinde ac unguis norint suos, necessarium præcipue est. Duo hæc, ultimo posita loco, in disquisitionem non reuocabimus, alterius loci id ac temporis. Quoniam uerò paulo antè de horoscopo item facta nobis mentio est, quam incertus hic & fluctuans, nec ullis probioribus fixus radicibus, paucis hinc retegami: sed retexerat antea in Hexaemero Magnus Bassilius. Forteq; & Columella in lucubrationibus, ijs quibus astrologorū placita conuellebat. Et illud in confesso ferè est, genethliacum minus posse ipsum illud, quo quis nascitur, momentum tenere: primum, quia necessarium foret, prodeunti infanti præstò esse astrologum astrolabio rectè instructum, quo cælestis euestigio cōcipiatur mensus. Hoc uerò ne fiat, plura obturbant, sæpe tenebrarum nocumentū, & interpellatio, quam doq; cælum nubilum, interdum & hominis inopia absentia ue. Sed demus, horum nil officere: ni astrolabium ipsum tanta fuerit arte peritia ue confabricatum, ut nusquam subfultet, ac ne in minimo quidem fallax comperiat, uoti esse nequit compos astrologus. Organum uerò id genus omnibus absolutum numeris aut raro, aut nunquam inuentum. Proindeq; ratio partilis horoscopi inconstans sit, ferè necessariū. Adde quod exponenti horam, qua sibi natum putat filium, adeo fidendum nō opinatur mathematicus, ut apud eum eiusmodi tempus æstimatum dicatur aut suspectum, quoniam uidelicet coniecturis suspicionibus ue agendum, ubi certū nihil afferatur. Quid, quod horologia solarisq; sæpe ueritati nō respōlant: quod si maxime faciant, media tamen horarum momenta, nō tam aperire nequeunt cōsulentes, quam nesciunt. Nec illud omiseris: mathematica ratio sub solis demersum horas auspicatur, uulgus tenebris sese intendentibus, quod euenit sæpe, pridem sole orizontem transgresso, præsertim si eum signa gestent obliqua, quæ quum moram in occasu trahant lōgiorem, prius quam densius coeant tenebræ, nō nunquam noctis integra hora absoluitur. Adde, sicuti scienter colligit Ambrosius, quod singulas sphaeræ partes in portiunculas distribuunt triginta, quas dicunt *μερίδες* Græci, rursum merida in sexaginta conferunt uices: nec satis, harum unamquamq; sexagies fecant. Quamobrem quum impossibile censeatur nō imprudentibus, minuties adeo subtiles ad diligentiorē reuocasse calculum, & uniuersitatis errorem inuehat minuties uel minima: uanitatē utiq; plenum est negotiū totum: eiusq; assertores, quæ sua sunt, nesciunt. Quando uerò norint aliena? Proinde aranearum telas pexitate cribrata contexi ab hoc genus hominibus, astruendum audacter est, quæ nec usum præstet aliquem, nec uincula: ni uelut culex aut musca infirmitatis lapsu incurset, nec ut passer aut columba, casses inualidos ac malè scutulatos præpetis celeritate uolatus perrumpas: sic, ut concamerata architecti ratio frustra præcipitetur in sinum. Hinc irridens Seneca: patere mathematicos aliquando uerum dicere, qui illum postquam princeps factus est, omnibus annis, omnibus mensibus efferunt. Et tamen nō est mirum, si errant, horam eius nemo nouit: nemo enim ipsum unquam natum putauit. Scribit Thomas in libro De ueritate, ubi de prouidentia contexitur quæstio, cælestia

lestia quidem semper modo eodem agere: cæterum effectus eorum ab inferioribus modo inferiorum excipi, quæ contrarijs modis sæpe affecta comperiuntur: proinde cælestem uim non semper effectus suos inducere, quod diuersis præpediant affectionibus. Nam & in commentatione De somno & uigilia, prodit Aristoteles, frequenter imbrum & uentorum signa contingere, frustrato euentu, ex ualidis ac contrarijs affectionibus sese ingerentibus.

Sacrare caput cū bonis quid. Enarratur T. Liuius. Zoanas quid uocemus, aut xoana. Item quid zanes. Simulacrorum distinctio. Zizanion, xanion, xantice, resecrare.

Cap. xi

Narrabamus nuper T. Liuij summi historici librum ab Vrbe cōdita secundum, incidimusq; in eum locum, qui est de Valerio Publicola: Ante omnes inquit, de prouocatione legē tulit aduersus magistratus ad populum, sacrandocq; cum bonis capite eius, qui regni occupandi consilia inisset. Scrutabamur quid esset, sacrare cum bonis caput. Si enim eruditiorē sensum ex recondita historia prouendum non putes, nec uelut per transennam inspectandum, frigidior Platonis legibus fiet eminentissimi auctoris sententia. Quis enim consecrationis metu à regni affectione deterreatur? Aliud ergo scitius doctiusq; quærendum. Cōperimus igitur, omnem (ut aiunt) lapidem mouētes, apud Halicarnasum Dionysium de clientum & patronorum iure ad hunc modum libro Romanarum antiquitatum secundo: Communiter, inquit, utriq; neq; piū neq; fas erat, accusare se inuicem, nec contra testimonium dicere, nec suffragium aduersum ferre, nec cum inimicis adnumerari, quod si quid horum quis fecisse argueretur, lege proditiōnis tenebatur, quam Romulus sanxerat: deprehensum autem si quis uellet occidere, piū erat, tanquam Iouis inferni hostiam. Inde enim Romani, quos uellent hac pœna mori, eorum corpora deorum cupiam, præcipueq; manibus dicabant. Hæc Dionysius. Quod si curiosior aliquis & amplius introspicendam excutiendamq; putet historiam hanc, & nosse cupiat: quid ita, dijs dicatos occidendi, cuiuslibet pontificiū foret: id utiq; ex Dionysio perlici nequit. Nos autem ita obseruauimus, Cætera quidem sacra uiolari fuisse nefas: hominem uerò sacrum occidere fas. Eius ratio hæc: ueteribus is erat deorum metus & obseruantia, ut illis sacrum dicanturq; animal prorsus in suis finibus esse, haud paterentur. Sed ad deorum abigerent loca, quibus id sacrum foret. Animas uerò huiusmodi sacratorū hominū, quos *χοανας* Græci uocant, dijs debitas omnino existimabāt. Sed eas in cælum mitti à se posse, & ad deos, ad quos iam pertinerēt, alia ratione nulla uidebant, nisi corpore uiduatas. Igitur primo quoq; tempore, ut irent, eiusmodi hominem interficiendi cuiuslibet erat arbitrium. Morem hunc, uetustatis prudentissimus Maro expressit in Haleso, de quo paulo mox appetituro ita scribit, Iniecere manum Parcæ, telisq; sacrarunt Euandri: in quo item diuini humaniq; iuris proprietatem esse exequutum, adnotauit Macrobius. Quippe ex manus infectione mancipium designauit. Et sacrationis uocabulo diuini iuris obseruantiam impleuit. Ritus præterea hunc sacratarum legum nomen insinuat, quas inde nuncupatas Pompeio Festo credimus, quod si quis aduersus eas fecisset, sacer alicui deorum esset cum familia pecuniaq;. Sacratæ legis mentio est apud T. Liuium in tribunorum creatione libro secundo. Sed idem libro quarto, legem sacratam apud Volscos & Equos uim fuisse maximam scribit cogendæ militiæ. Meminit & nono libro. Cæterum quia paulo antè zoanas dici hosce homines significauimus, prætereundum illud minime duximus: Seruium Aeneidos commētario quarto ita prodere, Delubrum, inquit, etiam ligneum simulacrum dicimus, à libro, id est raso ligno, quod Græcè *ζόανον* dicitur: alij xoana malunt scribere, sicut Apollonius Argonauticon quarto, *ἢ ὅταν αὐτόματα ζόανα εἴη ἰδρωόντα ἀματι*. hoc est, uel quando automata simulacra fluant exsudantia cruorem. Et Sudas, xoanon, statuam interpretatur & idolum, *ἢ τὸ ζέω*, ut inquit Eustathius: atq; zodion, id est animal paruum. Sed enim ab eruditjs simulacrorum rationem distingui ad hunc ferè modum comperi, ut sapientibus excitata nuncupentur *ἐκκελα*, id est. cæla: quæ bene merentibus, bretea. Nam ecmagia, id est *ἐκμαγεία* expressiores sunt siaturæ, quod genus in pictura icones sunt. regum andriantes habentur: sicut deorum creduntur idola, heroum xoana: quamuis

P 2 omnibus

omnibus quandoq; communis hæc fuerit appellatio, in primisq; numinum Aegyptio-
rum. Agalmata Homero sunt templorum ornamenta omnia, insequens ætas pro statuis
est interpretata, quibus præcipue omnia excolantur. Zizanianus uero, cuius in sanctis li-
teris mentio frequens, lollium quidem est, si Suda credimus, id est æra, siue ἀρα. Ma-
gnus Basilus in Hexaemero disparasse uidetur, quum ait, Nam id quod lollium appel-
latur, cæteraq; adulterina semina, quæ sese cum esculentis miscere solent, quæq; scriptu-
ra nuncupare zizania consuevit, nõ tritico mutato, sed ex origine sua principioq; na-
scuntur, propriumq; suum obtinent genus. Xanion inter coquinaria est instrumenta
Polluci. Nam philosopho Platoni ars filandi xanticæ uocatur. Fuere in Olympiâ Iouis
simulacra, quæ ab indigenis uocarentur ζῶον, fortè quia ζῶν dicitur Iupiter. Excitata
uero traduntur ex mulctatiua pecunia, quæ foret athleticis irrogata, qui largitione cor-
ruptis aduersarijs, aut quia intra præscriptum tempus, uel, ut Græci dicunt, ἡτὶ πλοδερ-
μιαν, non aduenissent. Agonem olympicum cõtumeliã habuisse uisi forent. Eupolum
Thessalum ferunt primum subisse mulctam, quod aduersarios pyctas erogatis delin-
uisset nummis, damnati & qui pecunias acceperant. Refecrare iterum sacra obire no-
bis indicat Ammianus, Quibus uilis exclamauit indignatus acriter Iulianus, Iouemq;
testatus est, nulla Marti iam sacra facturum. Nec refecrauit celeri morte præreptus. At
Festus: Refecrare, inquit, est religione absolvere; utiq; quum reus populum comitijs o-
rauerat per deos, ut eo periculo liberaretur; iubebat magistratus, eum refecrare. Plau-
tus Aulularia, Refecro mater quod dudum obsecraueram.

Sacri epithetõ uariè adijci rebus. De sacro pisce. Hycca piscis. Sturio. Ao-
ristos & atomos terra. Sacramento cõtendere. Aspirationis natura. Gellij
codex emaculatur & explicatur. Cap. xii

Via uero de sacri uocabulo mentio nobis est, id commonendi sumus quod
Apollonij interpretes memoriæ mandarunt, super Argonauticorũ primo,
in eo poetæ uersiculo,

ἱερὸν δὲ φερέτεται, ἢ δὲ ἐπὶ πέτρῃ.

id est, sacra etiamnum dicitur petra hæc. Per euphemismũ, inquit, magnæ siquidem
affectiones ἱερὰ καὶ κελὰ, id est sacra pulchraq; nuncupantur: sicut Erinnyas Eume-
nidas dicunt, & pestilentem lepram sacrum morbum: ut apud Callimachum,
ψυδόμενοι δὲ ἱερὸν φημί ζομεν.

Vnde & in nostris literis apud Maronem, Sacram dici famem, coniectamus: sic & tri-
podas sacros, pro magnis, de Græca dicendi figura: nam & ἱερὸν ἰχθῦν, magnum pi-
scem interpretantur glossographi: ut Iliados Rhapsodia decima prodit Eustathius. &
auctor comprobatur Athenæus, quamuis Pompilum quidam etiam intellexerint. Plutar-
chus in commetariolo, quo studiose quæritur, Vtris maior insit prudentia, terrestribus
an aquaticis: Anthiam piscem (inquit) Homerus, ἱερὸν ἰχθῦν dixit: & magnum quidem
intelligunt nonnulli, ueluti sacrum os, magnum intelligimus, ac Sacram uim Alcinoi.
Epilepsiam, grauem morbum, ἱερὸν uocant. Alijs uero magis placet communi ratio-
ne, τὸν ἀφρονὴ καὶ ἱερὸν interpretari, tanquam emeritum dicas dimissumq; sicut sa-
crum dicimus bouem. Scribit sexto Bibliotheces Diodorus, in Arethusa fonte sacros
haberi pisces, ut qui sint hominibus intacti. Quidam ellopa malunt accipere, inuentu
enim rarus est, nec capi facilis, apparere autem circa Pamphyliam sæpe. Plures de an-
thia dici uolunt, quod ubi compertus is fuerit, nulla ibi inuentatur bestia malefica, quo
nomine innatare securos spongotheras, id est spongiatores siue urinantes: hæc Plutar-
chus: à quo non dissultat De animalium historijs nono Aristoteles. Plinius uero: Cer-
tissima est, inquit, securitas uidisse planos pisces, quia nunquam sunt, ubi maleficæ be-
stia. Qua de causa, urinantes sacros appellant eos. Versus autem Homeri de sacro pi-
sce, quos aduocauit Plutarchus, leguntur Iliados sextodecimo,

ὡς ὅτε τις φῶς

πέτρῃ ὑπὸ πλοβλήπῃ καθήμενον ἱερὸν ἰχθῦν

ἐκ πόντου δὴραζε λίνα καὶ ἕνοπι χαλκῶ,

ὡς εἶλε.

Auctor Athenæus est, in Telchinea historia, quisquis eius
fuerit cõditor, sacros dici pisces Delphina & Pompilum. Esse uero hunc eroticum ani-
mal

mal, ut quod ex Vranio cruore simul cum Venere credatur natum: non Neptuno mo-
do carum, sed & Samoithracum dijs: quo argumẽto, Epopeus piscator, quum ab huius
piscitij captura esitationeq; abstinuisset minus, ab irruente ceto deuoratus periit. Extat
Corinnae poemation, quod tamen an ex eius officina prodierit, ambigunt multi, in quo
pompili metio est, qui nautis censetur felix. Sunt qui ex homine deformatum piscem
pompilum opinentur: quod scribit Apollonius Rhodius. In Berenice Theocritus leu-
cum, piscem sacrum dicit. At in Galatea Callimachus chrysofryn. In Epigramma-
tis idem, hycam, sacrum uocat piscem, θεὸς δὲ οἱ ἱερὸς ἰχθῦς. Ab hoc genus pisce in
Sicilia ciuitatem haud ita magnam dici Hyccara, scribit Timæus, quod illuc primum
appulsi piscitium hoc inuenerint ἰχθυον, id est in utero gestans. Zenodotus erythrinum
dici piscem hycam ab Cyrenæis arbitratur. Hermippus autem Smyrnaeus esse putat
iulida, difficulter autem capi. Sunt ex nostris, qui sturionem in Italia nũcupari putent:
quem nunc tribus nominibus Græci sale inueterantes condiant, rhachinq; dorli por-
tionem nominent: quo argumento, schinale nos uocitemus, pleuram uero costas &
latera. Hypocœlium deniq; aluum cum pube. Hycam, siue hyscam Latine interpretã-
tur porculum. Cæterum in hac sacri piscis mentione, succurrit, restituamus A. Gellij co-
dicem ex secundo Nocturnum Atticarum, ubi de aspirationis ratione differens: Atq; in-
quit, id uidentur fecisse studio & exemplo linguæ Atticæ: satis notũ est, Atticos ἰχθῦν
ἱερὸν, id est piscem pauperem: multa itidem alia, citra morem gentium Græciæ cætera-
rum, inspirantis primæ literæ dixisse. Ego malim hac parte, ἰχθῦν ἱερὸν, id est piscem sa-
crum, legere, ex ijs quæ adnotauimus hætenus. Nam ne quis inde diuersum aucupe-
tur argumentum, tralatio illa nihili prorsum faciendã est, neq; ex Gellij officina est: si-
cuti neq; item aliã. Additam uero sacri piscis appellationi statilem potissimum conie-
cto, ut uocis firmitate ac robore ipsam rei exprimerent excellentiam, quando & inde
sacri adiectio facta est, ut præmonuimus, ex nonnullorum sententiã, sic & anchoram di-
cebant sacram, ut præcellentem peropportunamq; cuius est mentio frequens Luciano.
Piscis sacri meminit item Eustathius, ubi ait, adnotatum grammaticis, hierea corripe-
re primam: at quum dicimus, ἱερὸν ἰχθῦν produci. Aut si ad stomachum Lynceis minus
hoc facit, suppingendo disparatè legas, ἰχθῦν, ἱερὸν: ut duorum exempla nominum ap-
posita intelligamus, quæ à Græcis alijs psilem admittẽtia, apud Atticos crassiozem ag-
noscant notam. Ius autem ex carmine Homérico inopia notissimus. Est sententiã quo-
que tertia, quæ & arripet amplius, ut uerior congruentiorq; ut legamus ἰχθῦν ἱερὸν, & fla-
tilem recipiat. Signat autem id uerbum, piscarium: nam & Aristophanes, πινυκί-
στος δὲ ἰχθυοφῶρος, id est scutellas appellat piscarias. Consimiliter πῦς, spiritum admittit
inter κ & ω. De quo more mentio est Athenæo quoq; libro nono, ubi ait, fieri præter
rationem, ut in ijs quæ supra syllabam sunt apud Atticos, & Ionas ultima flatile admittit,
quæ à uocali incipiat: omnino enim exilis seruat, ut νεὼς, τρωδολέως: quum enim
aspiratio natura sit philarchos ultimis non inclinatur. Illa uero Gellij uerba: Inspirantis
primæ literæ, non ad Atticos refero, sed ad Græciam potius, quæ dictionum initijs a-
spirare consueuit, medijs uocalibus nunquam, proinde aspiratio dicitur ab illa Ἐιλαρ-
χῶ καὶ ἡγεμονικῶ πῦς φῶς. Porro Seleuci auctoritate ipsum hoc astruitur in quinto
De Hellenismo. A quo & illud obseruatione dignum traditur: Athenienses aspiratio-
nis natura amplius perpena, illam uocalibus uelut apicem non superponere, uti ac-
centiunculas alias, sed præponere potius. Quin & ueteres, inquit, opinor flatilem per
conformasse: quo argumento Romani quoq; aspirandis initijs eadem utuntur figura,
eius innuentes τὸ ἡγεμονικόν. De sacro autem osse in hominis ratione dicta à nobis
plura sunt. Illud adijciam nunc: esse qui coniectent, non tam de magnitudine fluxisse
nuncupationem, quàm quod dijs offerri soleret. Ex quo & Menander, οἱ δὲ πῦς ὀσφῶν
ἀκραν ἕσαντες. Quod de morbo sacro attulimus, nil est quod dissultantes miremur sen-
tentias, quando nec desunt qui appellatione eiusmodi sacrum intelligant ignem. He-
raclitus uero arrogantiam, sacrum nuncupauit morbum, uel quia præstantissimus quis-
que ea in primis peste implicetur: uel quia ultima rerum linea, mors, afferre medelam
ualeat. Sacrum silentium legimus apud Martianum. Sacrum muricem apud Iuris pe-
ritos ideo dici opinantur nonnulli, quia eo inficerentur uestes imperatoris. Sacra uia
P 3 Athenis

Athenis, id est *ἱερὰ ἰσθμίου*: cuius in Apologia meminit Iſæus, ut Pausaniam præteream: Erat, ut inquit Harpocratio, qua mystæ pergebāt Athenis Eleufina. Polemo integrū concinnarat librum De uia sacra, cuius etiam Cratinus mentionem habet. Romæ item sacra fuit uia, ut Liuius quoq; notatum reliquit: caput eius erat à Sereniæ facello, ducebaturq; in arcem. Sacra quotquot mensibus ea illuc ferebātur: perq; eam augures ex arce profecti solebant inaugurare. Pompeius tamen Festus, ideo sacram dici putauit, quod in ea ictum fœdus sit inter Romulum & Tatium, quod & Dionysius ferè comprobat. Sacram quidem dixit Homerus Theben. Sed nec ea magis, quam ciuitas qualibet appoſito cuiusmodi ualet ornari, quod intus qui sunt, custodiat, quæ res cenſeri diuina debet. Proinde Homerus, eos qui noſtu excubent in caſtris, *ἱερὸν τέλει φυλάκων* nuncupat, & alibi sacros dicit muros. Sic & in Odyſſea, Sacram dici Troiæ ciuitatem adnotauimus, & sacram terram apud Sophoclem, id est *γῆν ἱερὰν*. quin & sacrilegi loco cenſetur, qui ſtruendæ cauſa domus, ciuitatis mœnia ſit demolitus. Theram inſulam dici à Pindaro sacram, memorant ex terræ proprietate, quod etiam ſi pumicoſa eſt, fœcunda comperitur tamen, ac *πολυφόρος καὶ πολὺκαρπός*. Sicyonem quoq; nuncupari sacram, legas interdum: id uerò illuc referendum, ſanciunt, quod inibi fuerit ciuitas Mecone, id est *μηκωνή*, in qua honores diſtribuerint dij: quod ſignificat Heliodus, *καὶ γὰρ οὗ ἐκείνοντο θεοὶ ἑνὸς αἵ ἄνθρωποι μνηκῶν*. Sed & Callimachus Meconem appellat *μακάρων ἑδραν*, id est beatorum ſedem. Sacrum diem poſitum apud Græcos legimus, pro parte ea quæ à matutino tempore porrigitur ad meridiem, quo tempore dijs caeleſtibus rem diuinam obire, ueruſtiffimi moris fuit. Manibus operabantur, ſole iam uergente in occaſum. Sacræ trirremem Demosthenes Philippica nuncupat quarta, quum ait, *καὶ τὴν ἱερὰν ἀπὸ τῆς χώρας ἄχθη ἔχων τριήρη*. Gloſſographi paralum intelligunt. Lego sacras triremes pluribus diſtinctas cognominibus, Paralon, Salaminiam, Antigonida, Demetriadem: mittebantur ad Imperatores hæc, & ad id genus uſus ceteros. Caterum quia ſcribit Thucydides, ad Alcibiadem miſſam ab Athenienſibus Salaminiam, uide tur nauis hæc ſoliſta ducere, qui accerferentur ad iudiciū. Paralus autem ſacris deſtinabatur, de qua forte intellexit etiam Plato in Phedonis principio. Vtranq; harum & bello nauali peraccommoſam ſignificat idem Thucydides libro tertio. Aſalaminium facete nūcupat in Batrachis Ariſtophanes *ἀθαλασσιωπόν*, id est maris imperitiū, uel à nauis hac, uel à prælio circa Salaminem geſto. Sed & trirremem sacram Smyrnai menſe Nouembri mittebant *εἰς ἀγορὰν*, ut in Polemone Philoſtratus inquit. Eam Dionyſii ſacerdos ſoluentem dirigebat, gubernatoris uice. Sacrum quoq; bellum reperias in ueteribus memorijs, & apud Euſtathium in ſecundam Iliados rhapsodiam. Id uerò non dicitur, quia magnum uel execrabile, ut impoſitiores fortalle aliqui, & ueruſtatis infrequentes cenſuerint: ſed quia pro Delphico geſtum oraculo à Lacedæmonijs aduerſum Phocenſes eſt, qui id ſibi uendicare ſatagebant, Athenienſibus quoq; ad partes uocatis. Meminit hiſtoria prima Thucydides, *λακεδαιμόνιοι δὲ μετὰ πᾶν τὰ γὰρ ἱερὸν καλοῦμενον πόλεμον ἐστράτευσαν, καὶ ἕρατῆσαντες τὸν γὰρ δελφοῖς ἱεροῦ, παρέδσαν δελφοῖς*. Eius uerò belli quæ fuerit origo, docebit quinto Politicorū Ariſtoteles: ſed & Diodorus eo libro, quo Philippi Macedonis geſta cōplectitur. Geſſerant tamen Athenienſes iſdem alterum prius bellum, quod & ipſum ſacri cognomento eſt inſignitum, cōtra Bœotios pro Phoceniſibus, quibus illi oraculi ius auferre nitebantur: unde & *πόλεμος φωνικός* dicebatur, ut in Meſſeniæ rebus Pausanias ſcribit. Hiſtoriam uerò ſacri belli qui noſſe plenius cupit, Plethonem adeat: is enim hiſtoriarum ſecundo id explicat copioſe, meminit & in libro De claris mulieribus Plutarchus. Sed enim quia non ſemel aduocationem nobis præſtitit Thucydides: quid eſt, quod conditor nobiliſſimo terram quandam uocat sacram, & aoriſton libri primi ſine: Obſeruauimus ex Græco penu, teriā inter Megara & Athenas antiquis dictam fuiſſe sacram, quod deabus, quas Eleuſinias uocabāt, foret dicata, quam etiam quod inculta prorfus iaceret, *ἀόεισον* appellat hiſtoricus, ut quæ nullis foret diſtincta collimitijs. *ἀόεισον* enim eſt, *μη ἔχουσα ὄρους, μηδὲ ἀφρομύνη*. ἢ γὰρ ἀφρομύνη ὄρους ἔχει, ἢ τε οὐσα μεμειομένη. hoc eſt, aoriſtus uocatur terminos nō habens, nec ſata: quæ enim ſeritur, limites agnoſcit ſuos, ut quæ conſuſanea non ſit, ſed

ſit, ſed partiliter diſtributa. In Trachinijs Sophocles atomon Oetes præti uocat, quod dicatum dijs intelligunt, ac incultum, uelut minime incuſum. Id genus orgada uocant quoq;. Sacerdos uero dicitur quidem Græcè hiereus, id eſt *ἱερός*: ut apud Homerum, *χρόνος ἱερός ἀπόλωνος*. Sed & eo nomine intelligitur quandoq; is, qui extorum inſpectione futura uaticinatur: ut apud eundem, *ἀλλ' ἄγε δὴ τινα μάντιν ἐρεῖομεν, ἢ ἱερεῖα*. Sacra uero decreta, quum dici audis, Amphictyōnica intellige. Nam & ſacrum conſeſſum non temerè dici alium obſeruauimus, quam Amphictyonū, de quibus Strabo multa. Quoniam uero de ſacris diu iam commemorauimus, non tranſiliamus, ſcitu ac obſeruatiōne dignum, Eiſdem initiatos ſacris ſcite admodum atq; concinnè dici conſueſſe, qui unanimiter & conſpiranter ad ſcopum nituntur eundem ac umbilicum. apertius hoc fiet, ſi T. Liuij uerba ſubiēcero ex uigefimo ſecundo conditæ Urbis. Nam plebeios inquit, nobiles iam eiſdem initiatos ſacris eſſe, & contēnere plebem, ex quo contemni delierint à patribus, cœpiſſe. Illos ſacra, præter id quod aſtruximus, etiam dici creditur ob ſacrificiorū frequentiam. Argumento eſſe poſſunt feſta quoq; inibi celebrata olium, Ilia, id eſt *τῆ Ἰλίου*. Ex calamitatum uero crebritate profluxit religionis nexus, dictante prouerbio, *ἀεὶ Ἰλίου κακὰ*, Ilío adſunt ſemper mala. Sacramento contendere quid ſit apud Ciceronem De oratore primo, & Maximum Valeriū libro ſeptimō, enucleauit Romanorum ſcientiſſimus Varro, fragmentorum linguæ Latinæ ſecundo, Qui pe tebat, inquit, quicq; inſiciabatur, de rebus alijs utriq; quingentos aris ad pontem depo nebant, de alijs item rebus certum numerum aſſium: qui uero iudicio uicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferebat, uicti ad ararium redibant.

Helenes & Eriphyles ſegmenta dominis fuiſſe exitalia, perinde ac equus fuerit Seianus. Caput XIII

Elphici oraculi nobilitatem in terra Græcia nemo non nouit: opulentiſſimū id erat, quando illuc conferim à regibus & populis præpotentibus congeriebantur dona, unde Delphici theſauri auctoriſibus celebrati. Latere aureos centum & uiginti à Croſo dicatos, ibidem uilitari ſolitos, ſcribit Plethon. Sed & antiquæ nobilitatis fœminas Helenam atq; Eriphyien pretioſa ſegmēta eidem affixiſſe templo, compertū habemus, ſiue Alcæon fuerit, ac Menelaus: ſicuti auctor Athenæus eſt. Quæ quia ſacrilegas admoūtibus manus, aut omnino auſis geſtare peſſimum peperere exitium, prouerbij ſibi locum uendicant, non ſecus ac Tolofanum aurum, itemq; Seianus equus apud Gellium. Hiſtoria uero ita habet, ſicuti nos perdo cet Plethon, ex Diodori hiſtoria, libro qui Macedonis Philippi geſta cōplectitur. Bello ſacro Delphica pecunia, & quicquid ibi pretioſius erat, magna parte ceſſit in prædam. Inter reliqua uero ipſa hæc, de quib; diximus, ſegmēta: quæ duorum ex Phoceniſibus ducum, qui id bellum gerebant, uxores, ut eſt muliebri ingeniū, auide oblata arripuere: protinusq; collo circumdedere, ut ipſis tum eſt uifum, ornamenta præſignia, ut mox docuit euentus, interitū exitialem. Ea ſiquidem, cui Helenes monile obuenit, turpiter proſtituto corpore, pudicitiaſ iactura & famæ diſpendio, quæ bene ſentientibus uita quoq; comparatur, pœnas facinoris perpetrati luiſſe fertur. Alteram uero crudelior excepit pernicietas: nam ſurētis filij uecordia tectis iniecto igni, uiua exuſta eſt. Plutarchus in ſermone De ijs qui ſerius à numine caſtigātur, Ariſtonem fuiſſe appellatum cribit, cui obtigerit Eriphyles ornamentum, tyrannis contribuentibus. Itemq; fuiſſe cetæum & xenagogum, id eſt peregrini mercenarij q; militis ducem, cuius deinde filius aduerſus matrem indignatione concepta, domum ſuccenderit, omnibus qui intus agerent, incendio conſumptis. Monilis à Vulcano Veneris delicijs concinnati, Hermionæ mox traditi, deinde Thebanis reginis, quæ omnes peſſimè interierint, & poſtremō ad Eriphylen peruenerit, Thebaidos ſecundo ſabellam concinit Papinius: Ornatus Argia geris, dirumq; monile, Hermiones, longa eſt ſeries, ſed nota malorum Proſequar, unde nouis tam ſæua potentia donis.

De auibus quæ dicantur scopos, obseruata quæpiam ex Græcorum monumentis. *σκοπέω* uerbum unde inflectatur. Scolopendra. Scopulæ. Scapus in uuis quid.

Copes, inquit Plinius, nominantur ab Homero, auium genus, harum satyricos motus, quum insident, plerisque memoratos non facile conceperim mente: neque ipsæ iam aues nascuntur. Carmen Homeri, quod significat Plinius, Odyssæ quinto sic habet:

Σκώπες ἰρηνές τε, τανυγλωσσοί τε πορῶναι.

Iactatum tamen Atheneus scribit, auem hanc saltandi studio capi: nam & inde saltationis genus dicitur scopos. Duo esse genera inuenio, nam alij nuncupantur scopos, alij aut scopos. Sunt qui apud Homerum copas legere malint, quam scopas, & Aristotelem sic nuncupasse. Comparere autem hos perpetuo, nec esse esui. At qui se autino diebus ostendunt duobus aut uno, in mensam uenire. Sunt ex Græcis, qui scopas, bubones interpretentur. Sudas nocturnam esse auem dicit. Alexander, sicuti Theocriti interpres inquit, *ὁ σκοπῶας* scripsit, *ὄκ ὑπὲρ πῆς εἶναι τῆ φωνῆ*, quod est, scopas esse uocem in amena insuauis. Propterea apud Homerum recte scribi, *σκοπῶες ἰρηνές τε*. Hanc autem Callimachus scribit, uocem ædere perinde ac *ὑπὸ σκῶπῶσαν*, id est caullantem lacescentemque: unde & aui esse factum nomen, nisi ab aue potius effingi uerbum malimus, quod certe comprobat Athenæus. Tyrannion uero esse scopas prodidit nyctico-racas, dicitque tanquam *σκοπῶας*, *ἢ σκῶπῶας τῶ ὄπῃ*, quod in tenebris utcumque canant. Scopas Theodorus a fiones interpretatur, sicut *ἀεισκῶπῶας* semper a fiones. Scolopendra, ad scopas pertinet nihil: dicitur tamen ab Nicandro *ἀμυκηρῆς*, id est dicephalos, seu biceps: uerum non est, inquit interpres. fictum uero: quoniam retrorsum, ut scribit Aristoteles, arrepat sapius. Scopulæ apud Catonem leguntur notione ab ijs diuersa: Priuas, inquit, scopulas in dolia facito habeas illius rei, quis labra doliolum circumfirices. diminutiuum à scopa uidetur. Columella: Feruentissima, inquit, pice infusa, nouo alio rutabulo & scopula doliolum picatur. Scopos calcata uua cum folliculis subijci prælo, præcipit Varro, qua in parte sunt qui scapos reponant. Nam ut in papaure pars semen continens uocatur scapus, sic & in uuis quo grana continentur, eodem censetur uocabulo, & ita ferè nuncupatur uulgo.

Quid sint apud Græcos scolio. Inibi adnotatur lapsus interpretis Aristophanis. Scolius pes. Scolios cithara. Caput xv

Colia Græci interpretantur *συμποτικά ἄσματα*, id est conuiuiales cantilenas, quarum meminere Symposiaco tertio Didymus, atque item Horus. Sic uero nuncupari etymologici tradunt, quod uinolenti iam, *καὶ σκολιῶς ἔχοντες τὰ ἀδνητήρια ἄδουσι*, id est tortuosis hebetibusque, ac retusis sensibus ea concinant. Nonnulli ex aduerso fieri nomenclaturam coniectant, siue per obloquutionem, quam dicunt *ἀντίφρασις*, quod minus obliqua forent aut tortuosa, quod scolij uocabulum indicat, sed facilia, ut quæ in conuiujs canerentur. Id reprehendens Aristophanis interpres in Vespis, poetæ comœdia, Quæ mali sint nominis, inquit, uerti quidem ad *εὐφημότροπον*, id est ad prosperiorem appellationem, sed non ediuerso. Hoc uero, quod Græci hominis pace dictum uelim, nec probe traditum ab eo est, & liquidò falsum deprehenditur: siquidem in ipsius literis est, *holosteon* dici herbam, quasi totam ossiam, quum tamen præmollis sit, ac omni prorsum duritia carens: de qua qui plura nosse cupit, adeat uigesimalseptimū Naturalis historię Plinij. Scolia uero Meliti celebrantur ab eruditjs, quæ carica haberent aulemata, hoc est incentiones flebiles. Tyrannion commentarium concinnauit De scolio metro, Caio Casare rogante. Libuit pauca subscibere, ex Timocreontis scolio, quod is in Plutum, id est diuitiarum deum effudit, exordio tali: *ὄφελος, ὃ τυφλὸ πλοῦτε, ἢ γῆ, μήτε ἢ θαλάσῃ, μήτε ἢ ὑπὲρ ἡ γαυῖναι, ἀλλὰ τοῦταρά τε νῆσιν, καὶ ἀχέροντα, ὅσα σὲ γῆ πάντ' ἀνθρώποις καλὰ*. id est, Utinam, o cæce Plute, in terra, nec in mari, nec in continente apparuisses unquam, sed Tartari perpetuus fuisses incola & Acherontis: ex tenaque omnia hominibus mala. Scitu uero dignum est, ad scolij huius imaginem compositum à Pericle in Megarense decretum: *μεγαρέας μήτ' ἀγροῦς, μήτε θαλάσσης, μήτ' ἠπείρου μετέχου*. Scoliorum

Scoliorum meminit Symposiaco primo Plutarchus. Sed & Admeti scolion Athenis celebratum, in Lexico Pausanias scribit: idque ab Alcæo concinnatum alios tradere, quosdam uero à Sappho: fuisse quinetiam, qui Praxillæ Sicyoniæ esse opus crederent. Eius uero scolij initium erat hoc:

ἀδμήτου λόγῳ, ὃ ἔταίρε, μαβῶν, εὖ ἀγαθὸς φίλος, ἦν δέλωρ δ' ἀπὲρ χυ, γνοῦς, ὅπ' δειλῶν ὀλίγα χέεις.

Admeti, o Amice, ratione percognita, bonos & generosos ama: timidos autem missos facias, sciens optime, exiguam esse timidorum gratiam. Respicit autem scolion Alcæstis generosam mariti subeuntem fata, Admeti uero patre obire prorsum recusantem. Amphibrachum pedem, qui breui constat, longa & breui, etiam scolion dictum anti-madueto, quoniam apte concinnetur scolio. Citharæ ea species est.

Emaculatur exponiturque Ciceronis locus in Epistola ad Fabium Gallum de Cepio. Mœcenatis historia lepidior. Itē cur ibidem Sardinia pestilens dicatur. Aquarioli qui sint. De Salacone plura. Saulum quid. Caput xvi

Icero ad Fabium Gallum septimo Familiarium epistolarum scribens: Amo, inquit, uoluntatem: sed pauca de re, citius (opinor) olim, non omnibus dormio: sic ego, non omnibus, mi Galle, seruiō. Hæc Cicero. In cuius loci enarratione, deus bone, in quæ delyramēta iam irrobora fibrataque procurunt, qui locum mendosum ne suspicantur quidem, nec omnino remotiorem uidentur odorati historiam, quam uis à grammaticis quadamtenus illustratam. Igitur meo periculo, fremant licet nostrates Lyncei: quorum buccæ nunquam non typho crepant, etiam si plurimum nugas terunt, quas tamen cornutas rentur scioli in suo sibi oscitantes pistrino: Ciceronis studiosi sic legent atque interpretabuntur, Amo uoluntatem, sed pauca de re. Cepius, opinor, olim, Non omnibus dormio: sic ego non omnibus seruiō. Sensus autem hic: Cepius, inquit, nisi memoria labor, olim dicebat, Non omnibus dormio. Nam Pompeius Festus ad uerbum ferè ita scribit, Non omnibus dormio: natum uidentur à Cepio quodam, qui pararhenchon dictus est, quod dormiētem simularet, quo impunitius uxor mœcharetur: cuius etiam Lucilius meminerit. Ad quem sensum illud satyricum interpretantur grammatici,

Doctus & ad calicem uigilanti stertere naso.

In quo tamen loco sunt, qui uigilantem nasum pro sonanti, & rhonchis obstrepero accipiant, nulla huius historię habita ratione: quoniam in Milite Plautus quoque festiuitet, & scitè admodum ita scribat: An dormit Sceledrus intus?

Non naso quidem, nam eo magnum clamat.

Legimus uero & in Græco penu pertinentem ad hoc ipsum historiam. Quippe Mœcenatem conuiuio exceperat Cabbas quidam (ut uidetur) ridicularius procedente potu, ubi ex nutibus renutibusque in uxorculæ amorem prolapsus uidit Mœcenatē, adque illam proclitius adlubescere, caput ceu dormiturus proclinauit. Accedēte uero imprudentius seruo, ac uinum sustollente, placidè insufurrauit is, *κακόδαιμον, οὐκ οἶδ' αἶ, ὅπ' μόνῳ μοικητῆς καὶ ὄνδω*. id est, Infelix, an ignoras, quia soli Mœcenati dormio. Qua in parte adnotandum, per œ diphthongum in Græco exemplari exaratum Mœcenatis nomen, & si æ malint alij, quod marmora comprobant peruetusta. Porro aquariolos inuenio dici, qui uxoris supra æquo animo patiuntur. Apuleius in Magia: Hisce auditis, exacerbatus aquariolus iste uxoris suæ, ita ira extumuit, ita exarsit furore, ut in sceminam sanctissimam digna cubiculo suo diceret. Aquarioli autem Festo dicuntur mulierum impudicarum sordidi adscelæ. Aqualiculum uero de uentre dici, indicat illud Hieronymi: alius tumentis aqualiculo mortem parturit. Quod autem Tigellium epistola eadem patria sua pestilentiorum dicit Cicero, ad Sardiniam quidem referendum putant: sed pestilentem intelligunt propter Salpugam formicæ genus uenenatum & Sardoniam herbam. Ego ad aerem noxiū referri oportere contenderim, quod ut credam, facit L. Florus, quum ait, Sardiniam pestilentem sortitus. Sed & Valerius Martialis elegantij epigrammate hoc ipsum comprobatur apertissime,

Nulla fata loco possis excludere, quum mors

Venerit, in medio Tybure Sardinia est.

Sed &

Sed & Silius Italicus etiamnum apertius, ut hæsitasse iam pudeat:
Serpentum tellus pura ac uiduata ueneno,
Sed tristis cælo, & multa uitiata palude.

Ad ea uero, quæ de Salacone dicuntur epistola eadem, amplius sciendum, Salaconem fuisse Autolyçi patrem, molliculum quendam & delicijs diffluentem defamatumq; propterea in Vespis Aristophanes, *τρυφερόντι διασαλακόνισον*. Sed & in quadam epistola Menander ad Glyceram, *οἶδα γὰρ μὲν τὰς σωίθεις ἀδύνας, ἀς οἱ μὴ οὐλοῦντες με τρυφὰς καὶ σαλακωνίας καλεῖν εἴδασιν*. hoc est, consuetam mihi imbecillitatem nosti, quam qui me minus amant, delicias uocant & salaconias. Aristoteles in Rhetoricis a delicato disparare salaconem uidetur: nam diuinitum mores exprimens, eos esse ait trypheros, id est deliciosos & salaconas. Et trypheros quidē ob delicias & felicitatis ostentationem: salaconas autem & solæcos, quia insueuerint omnes circa id quod amant, immorari, quodq; admiratur, ac putare eisdem cæteros affici, quibus ipsi. Quidam porro deflexum inde uerbum *σαλακωνίζω* exponunt, *τὸν πρωκτὸν ἀγρῶς κινεῖν*, id est sedem parum decorē agitare, quod nos ceuere dicimus: id & *σαυλοπρακπιῶν* dicere Aristophanes uidetur: *σαυλοῦ* enim dicunt, uitiosum fluxumq;.

Insequentis ad Gallum epistolæ obscuritatum nonnullarum enarratio. Magistrum pro dictatore inibi positum. Archimagirus. Locus item ex epistola Seruij Sulpitij libro Familiarium quarto, Supra Maias: quum Maleas, legendum sit.

Caput xvii

T quia in Ciceronis epistolas peruenimus, in quibus pleraq; reconditam habet doctrinā: proindeq; illotis, quod dicitur, non a uenda pedibus, nec populari trutinā, sed aurificis statera examināda, subtexemus insequentium literarū obscuriora nonnulla: ab uertice, quod dicitur, ferē ad unguē extremum, quæ Delium requirere natatorē imperitoribus uidetur forte, lucemq; pro uirili inferemus. Sed heus tu, inquit, manū de tabula: magister adest citius, quam putaramus. Desinamus, inquit, Cæsarem laceffere: discriminis haud parum ingruit ab eo, qui præter quam fueramus opinati, & præcinctura monere uidebatur, dictaturam arripuit. Vnus deniq; est omnia, isq; est sine prouocatione magistratus, nec usquam præsidij spes, nisi in cura parendi. Sum ueritus, ne si liberē, ac Catonis more mentē nostram reterege perrexerimus, in Catonium contrudamur, id est in euidentis præcipitem exitium. Id ipsum scripserat ad Ciceronem Gallus, ut stilo parceret, nec Cæsarem iritaret. Hoc etenim illa uerba significant. Videris enim mihi uereri, ne, si istum habuerimus: sic enim legendum est, id est, Si Cæsarem prosciderimus, & epistolarum argumentum ab eo duxerimus, rideamus *γέλωτα ἀρδώνιον*: id est, dum illum ridemus, ipsi pereamus. Quod uero magistrum pro dictatore accipiamus, forte ridiculum sciolis haud ita multa uersantibus uideatur. Id si usu ueniat, non utiq; *εγκαινία* ducendum. Cæterum scribit Seneca, eum quem modo dictatorem dicimus & in historijs ita nominari lectitamus, apud antiquos magistrum populi uocatum, & id in libris adnotatum auguralibus, & locis duobus, testatur Varro: docent & Pompeij Festi fragmenta. Præterea esse argumento, quod qui ab illo nominabatur, magister equitum erat, & dicebatur. Porro Titus quoq; Lilius dictatorem refert moderatorem atq; magistrum consilijs appositum. Sed De finibus item tertio libro, de sapiente, Rectius, inquit, appellabitur magister populi (is enim est dictator) quam Sylla, qui trium pestiferorum uitiorū, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis, magister fuit. Ratione quoq; consimili uigesimo & primo libro Ammianus Marcellinus Agilionem nuncupat magistrum peditum. Sed alibi ab eodem, Romanus celebratur quidam armorum magister. Fuit & officiorum magister. Idem Ammianus Equitū Illyriciano præpositū exercitui nondum fuisse magistrum, sed comitem, tradit. Archimagirum sanctæ literæ, Hieronymo interprete in libro Hebraicarum traditionum in Genesim, pro exercitus magistro accipiunt: quia *μαγιστρου* occidere est. Alias coquorum principem indicat uerbū id. Recte ergo Cicero ait, Sed heus tu, manū de tabula, magister adest. Quod eum habet sensum, ne hoc quidem fortassis recte scribo, non esse distringendum stylum in Cæsarem: nam si hoc fecisse significarimus, uerendum est, ne libertas nimia fraudi sit, ac in mortem truat. Siquidem Ca-

tonium

tonium pro inferis recte poni, ex Laberio comprobauit Gellius Noctium Atticarum libro sextodecimo, etiam si inter fordida obsoletaq; ac maculantia, id esse uocabulum putat. Nec eo uerbo esset usus orator, nisi de industria ex obscuritate iocum captasset. Quod uero est in Epistolæ calce ita legendum est: Vrgeo igitur nec transuersum unguem, quod aiunt, a stilo, is enim est dicendi opifex. Atque equidem aliquantum iam etiam noctis assumo. Ego, inquit, ad syntaxin & compositionem totum me dedi: festinoq; ita, ut mihi ipse otium negem. a stilo enim, id est a scribendo, & de ingenij fertilitate quippiam promendo, ne minimum quidem reuellor, quando assiduitas exercitationis dicendi copiam maximam parit. Confirmatur sententia hæc Ciceronis præcepto ex primo De oratore: Caput autem est (inquit) quod, ut uerē dicam, minime facimus, est enim magni laboris, quem pleriq; fugimus, quam plurimū scribere: stilus, optimus & præstantissimus dicendi effector atq; magister. Quæ omnia repetens Fabius libro decimo: Vr laboris, inquit, sic utilitatis etiam longē plurimum affert stilus. Nec immerito M. Tullius hunc optimum effectorem, ac magistrum dicendi uocat. Cui sententiæ personam L. Crassi in disputationibus quæ sunt De oratore assignādo, iudicium suum cum illius auctoritate coniunxit. Quod uero ad Cæsarem ista referunt enarratores, plane ridiculum est. Illud uero Nec transuersum unguem, intellige Nec minimum quidem a scribendo recedo sequestroq; ut ne unguis quidem aut digiti latitudinem excedam: frequentissima inter eruditos dicendi figura. Plautus in Aulularia, Si Herclē tu ex isthoc loco Digitum transuersum aut unguem latum excesseris.

Cicero in Epistolis ad Atticum, A recta consciētia transuersum unguem non oportet discedere. Nec est a marmorarijs facta tralatio: sunt enim hæc ueluti ægri somnia. Cæterum de ijs satis superq; quum enim leuicula sint, & mediocris forsam uel ingenij uel doctrinæ: abunde studio sis satis factum poterat uideri, digito ista commonstrasse. Sunt grauiora multo in Epistolis familiaribus, quæ squalore obliuata iacent. Ea nitori suo pro tempore conabimur restituere, ut sciolorum retundatur impudentia, qui uelut Spartiates Demaratus, citarin deponere nil uerentur, ut regio more per mediam cōspici turbam ferantur. Nec cogitant, si quis fulmen capere audeat, non tamen futurum Iouem. Sed uel nunc id minus differamus, quod est in Seruij Sulpitij epistola libro quarto, de M. Marcelli morte: Ille (inquit) uti aiebat, supra Maias Italiā uersus nauigaturus erat. Legendum, supra Maleas: ut Laconicum intelligas promontorium, cosmographis certatim celebratum, tamen si unitatis numero enuntiant potius: sed in Rufinum Hieronymus Maleas item profert. Quo autem sensu intelligendum Supra Maleas, edocebit Strabo, qui & libro primo, multitudinis numero utitur ea uoce, *καὶ μαλεῶν*, inquit, *ὡς τὸν ἐνεπτοῦ*.

Diætæ notio multiplex. Diarium, diætætæ, dicastæ. Freni partes. Psellium.

Diætarij. Echinus quid. Diætærū cognomina uaria. Item quid zeta, & zeta. Defenditur a calumnia Hermolaus. Sigma quid & unde. Si syllaba, silentij nota. Trigon. Trygon, seu pastinaca. Caput xviii

D iætæ pro uiuendi modo ac lege capi, quum alia multa indicio sunt, tum id quod auctore Celso, diætæticæ medicīna inde est appellata, & medicorum scholæ uulgò regulam uictus diætæ uocant: sed pro uictu simpliciter accipit Hieronymus, ubi tenuem cibum & castigatum uictum a Græcis nuncupari *λεπτήν διαίτην*, scribit. Notio alioqui dictionis eius Græcis non una est: siquidem dicitur, *ἡ καὶ ἐκείτω ἡμέραν προσή*. id est, dierum singulorum alimentum: diarium Latine dici ualeat. Diætæ item iudicium, ut *τὸν πρὸ ἐγλεμμάτων διαίτην ἐπιστρέφον ἄλλοις*. criminum diætæ tam alijs permittit. Diætætæ tamen ab ijs differebant, qui dicebantur diætætæ, hoc est iudices. Nam arbitros quidam putant recte diætætæ appellari: de ijs plura Pollux libro octauo. Horum erat echinus nunc æneus, nunc ex opere figlino, in quem restium dicta conijciebantur: quanquam & interna uentris eo dicuntur nomine, ut inquit Eustathius. Sed & freni pars quædam uocatur echinus: sicut quod circa mentum est, nūcupatur psellium: quod ori inseritur, chalinus: cuius medium est, henium: post in ambitu dactylj, echini, triboli, quos mandit equus. Sunt item echini, circa manus car-

pum

pum ornamenta: sicut pericarpia, & item psellia ac bubalia. Inuenio echinum item recte dici partem in capitulo Doricæ columnæ, crassitudo quippe eius trifariam distribuitur: una enim portio est plinthus cum cymatio. Altera echinus cum annulis. Tertia hypotrachelio contrahitur columnæ. Echinum porro, ni mendum exemplarum est, per errorem Hexaemeri quinto, dicitur Ambrosius scribit, pisciculum ut inenarrabili maximas nauium, plenis currentes uelis, in medijs fluctibus ita sistente, ut quasi in mari raducas uideas, nec moueri. Echinus denique animal est uasicia insigne, quo nomine Nauplium ex ingenio nimis callido Echinum appellauit Lycophron: dicitur uero echinus & acanthochærus. Pecten echini uocatur Iureconsultus echini pellis uestium deter sui accommode concinnata, cuius auctor rei Plinius est. Sed redeo, unde sum digressus. Est & diæta locus domi, ubi tantum uersamur, nullo negotio aut usu. Alij cœnationem etiã eo nomine accipiunt, unde & diætarij ministri dicant diætæ deseruiens, ut apud Iureconsultum Vlpianum De fundo instructo: quibus sint & ea appellatiõe fures, qui aliena cœnacula furandi gratia penetrant. Alexandriæ regiã diætã ab Antonio struictam, prodidit Strabo, quam Timonion nuncupari, quod Timoniã uitam solitariãq; foret acturus post actiã calamitatẽ. Diætis, quod equidẽ scitu dignum arbitror, nomina uaria imponi a ueteribus solita, obseruauimus. Nam Tranquillus hermeum appellatã fuisse diætã pronuntiat in Claudio. Alexander Romanus imperator, ut auctor Lampridius est, in palatio diætã struxit nomine Mammeas, quas (inquit) imperitum uulgo hodie ad mammam uocat. Fuit in Baiano item cum stagno palatium Mammea nomine. Lucullus, Plutarcho tradente, diætã habuit Apollinis cognomẽto celebratã, ubi summo impendio parabantur conuiuia. Inde illa eius uox cantatissima, Cœnatur in Apolline. Sed enim & diætã dicitur locus, in quem arbitri conueniunt: qui, ut notauimus, dicuntur diætetæ. Sicut Zeta dici ualeat locus, in quo Zetetæ obuerfantur. Erant enim eo nomine Athenis magistratus quidam, ad quos refererentur, qui reipublica aliquid deberent, nec soluerent. Cæterum haud satis mirari ualeo doctissimorum quorundam institutum, qui Theonino dente irruentes in Hermolaum Barbarum, per quem barbaricas uitilignes sibi deterit nobilissimus Naturalis historię conditor, zeta uocabulum petulantia cachinno explodere pergunt, aucupantes nescio quid indictum inscitumq; ex Prisciano. Proinde pro zeta & zetecula, diætã & diæteculam reponere sibi permittunt. Sed rogo uos optimi uiri, an excidit Lampridium & Apollinarem Sidonium, & alios præterea eadem uos uocet? Illorum recensere uerba non est consilium. Sed rogo, inquam, quid uos denique in nomine isto adeo exagitat? An quod zeta est nomen literæ: nec aliud, ut ueteranus uester putat, qui apud uos pluris longè est, quam apud Persam Themistocles, significare creditur feret? Missos facio reliquos, tecum signa confero, uir doctissime: neq; enim nati ad uenena sumus, neq; hoc nomine uerbosiorum me facio, aut gloriolæ statum capto. Nec id agitur nunc, ut aurea ingenia meis ditare obolis pergam, sed studiosorum animos accendimus: & haud ita politis minima quoq; mansa in os inferimus. Zeta, inquis, litera est: ergo nil signat aliud? Male colligis, amice. An non diætetem recte à diætã flekti confiteris? Si inficiaris, uide quæso, ne tui in te agminatim impetum Græci dent. Si annuis, cur non ratione compari Zetetam à Zeta inclinari concedis? Si uocabulum forte non agnoscis, & reum peregrinitatis faciendum putas, lege quæso Iulium Pollucem: qui ueluti inquisitores quosdam, ζητητων facit: quoniam τὰ λαθροντα ἀνεζητων, id est quæ latitarent, scrutabantur. Lege item Sudam. Sed condonamus ista. Audi alia: Sigma, an non est litera? Est. Signat ne aliud? Si hæres, ipse subiiciam: Lego non semel apud Lampridium, sigma pro diætã positum, siue stibadio, siue cœnatione: unde suspicantur eruditi legendum apud Martialem,

Accipe lunata scriptum testudine sigma:

Octo capit, ueniat quisquis amicus erit.

Et alibi:

Septem sigma capit, sex sumus, adde Lupum.

Porro unde nam coniectamus appellationem eam profuississe? Erunt ex politioribus, qui à Græci elemēti figura dici putent, nec forte ab umbilico aberrarint multum. Consimiliter & zeta uideri potest appellata, si quæ Hermolaus scribit, minus appetentiam conciliant, quæ tamen mihi summè probantur. Verum si de Zetetarum loco sit mentio, à

tio, à Polluce non reuellar, & ab inquirendi uocabulo produci Zetam fatebor, unde mox & Zetetes. Nisi quis cœnationem quoq; ab huius imagine dici, suspicari malit. In fragmentis Cæciliij Minutiani Apuleij De orthographia, ne quid dissimulem, diætã comperi etiam zætã dici. Sed dum ista commentaremur, etymon sigmatis alterum subiit animum. Et pro ingenij captu, sigma dici posse uidebam ab eius elementi titulo, qui foribus superpositus foret, qua nota discubituris silentium indici uidebatur, ut à conuiuio surgentes, si quid forte licentius obloquutus foret quispiã, uolentes obliuiscerentur. Notissima est Plinij censoria querela ex quartodecimo Naturalis historię, Alij (inquit) mortifera loquuntur, rediturasq; per iugulum uoces non continent, quàm multis ita interemptis: uulgoq; ueritas iam attributa uino est. Valerius item Martialis odisse scribit memorem compotorem. Quod & Lucianus Plutarchusq; in Symposiacis retulere, μισῶ inquit, μνήμωνα συμποσίτω. Sed de tota re alibi sic:

Accedent sine felle ioci, nec mane timenda

Libertas, & nil quod tacuisse uelis:

De Prasino conuiuia meus, Venetocq; loquatur,

Nec faciant quenquam pocula nostra reum.

S uero literam habere silentij notam, ne pluribus quidem probandum reor, quando taciturnitatem impetrare cupientes lingua sonum eiusmodi, uelut sibilum, afformamus: quæ & ab hoc ipso Græcè sigma creditur appellata, πρῶτὸ δὲ αἰθύ. Veteres tamen Latini, s & τ simul agglutinantes effingebant & syllabam, quæ sola (ut Verrius inquit) sine uocali compacta uidetur, qua & in Phormione Terentius sit usus:

Non is obsecro es,

Quem te semper dicunt? St. Quid has metuis fores?

Ianus autem illices (ut sic dixerim) inscriptiones, appingi solitas, ex Seneca uidemur obseruasse: quum ait, Vbi audierint ista, audient isthic hortulos & inscriptum hortulis, Hospes hic bene manebis. Quod si loca huiusmodi de posito, deq; figura dici, plausibilis uidetur, siquidem in suo cuiusq; luco ac fano est, sequi quod amplius arripit: scire conuenit, ueteres in ædificando uaria figurarum scitamenta captasse. Quod ut nō miremur, trigon facit: qui locus triquetro, id est triangulo schemate strui consueuerat: in quo item pilæ lusus exercebatur, inde quoq; trigonalis nuncupata. Iulius uero Pollux, trigonum esse dicasterium dicit, quum ait, Celebrata dicasteria, heliæa, trigonum: cuius meminit Diarchus. Medium parabystum, & maius parabystum. Porro trigoni mentionem faciens grammaticus quidam, Trigonum (inquit) dicasterium est, forte quia schemate foret triangulari. Trygon uero marina traditur fera letalis præcipue, adeo ut si aculeo truncum arboris percutias, inarescat protinus. hunc denique Vlyssi necis fuisse causam tradunt. Et inde ab Nicandro ἰλοφγῶν τεργόνα nuncupari, ex mutis (quod aiunt) magistris didicimus. Trygona nostri pastinacam cœuertunt, Ambrosius in Hexaemero etiam turturem: id quàm rectè, uiderint studiosi. In hæc diuertisse fertilitatis causa, non stomachabitur lector candidus: quippe in id omni incumbimus pede, ut non istra hæc, si aliud non sit, ex succa infructuosaq; & (quod dicitur) Agrippæ infœcundiora saltem non deprehendantur.

Olearum species aliquot, Emblemata quid. Embolum, probolus, embolum, embadon. Iudicium in Areopago primum. Tollitur ex Plinio obscuritas. Reorum & accusatorum argentei lapides. Symmoriat, symmoriat, saci, cytharini. Oleæ stricciua, ac caduca. Thalyfia, syncomisteria, haloa, halos. Thalos quid, & thalophori. Zothalmia. Laetantij grammatici locus restituitur. Hiceteria. Eresione. Trophæa prima ex olea. Agrippeum quid. Ptoma olearum. Halirrhothij sabella. Olea cur antro Ithacensi applantata fingatur ab Homero. Sanfæ, Sanfarij, marofferij, æfacus, drupa, olea stellæ.

Caput

XIX

Grippum uero, ne quis uerbi insolentia motus, caput protinus scabat, Sudas syluestrem oleam apud Laonas ait significare. Eam Græcorum alij nunc agriolam uocat, nunc cotinum: & Gadira insulam quoq; inde Cotinifam dici inuenimus, quod hisce arboribus abundet locus is: quam rem Cosmographeus

graphus docuit. Nam ciuitatum pleræq; ex causis huiusmodi cognomenta traxere, ut in Attica Myrrhinus à myrtorum, quas myrrhinas dicunt, frequentia. Rhamnus item à rhamnibus: Cerasus quoq; in Ponto, eadem est ratione nūcupata. Si uerò syluestri oleæ domestica inferatur, sicut quæ uocatur cotinades. In quo obiter scitu dignum: urbana omnia syluestribus insita, dici emblemata. Apud Vlpianum digestis Ad exhibendum, Emblemata phialæ omnino aliud est: meminit Plinius quoq;. Embola uerò sunt nauigiorum fastigata partes, id est proræ: quas & simomata dicunt. Quin & in acutum ex lato definens ager nuncupari embolus ualeat: ut apud Herodotum liquet historia quarta. Sicuti is qui de figura uocatur item Trieris in Lycia propè Arycandam ciuitatem. Embola Plutarcho in Cæsare, rostra Romani fori sunt: ut quum ait, *καθήμενος ὑπὸ τῆν ἐμβόλων*, sedens pro rostris. Apud Pindaricos interpretes legisse uideor, dici emboli appellatio-
ne, lignum ad quod destinantur anchoræ. Pindarus,

ἐπὶ δὲ ἐμβόλων ἑρέμασσαν ἀγκύρας ὑπὸ ῥοστῶν.

Probolos in Cæsare uocat Plutarchus sublicas in Rheni alueo defixas uiolentiæ undarum molliendæ, & delatorum amne secundo rapiditati excipiendæ, ne impacta ponti, quid demolirentur. Embolimium mensum intercalarem intelligunt Græci. Eum Plutarchus *μολυβδίνιον* dici autumat. Embolimos apud Hippocratem, pueros accipiunt imperfectos. Est embolum item aciei species, id est rhombi dimidiū: & pudenda quoq; eodem cēsentur nomine. Embadon, id est *ἐμβάδον*, aream dicit Galenus Therapeutices primo. Sacram oleam legimus appellari Moriam, nomine inde ducto, quod esset Palladi cōsecrata, ex qua oleum etiam daretur uincensibus Panathenæa. Nam à cæde morias dixere, quam moron nuncupant, perempto Halirrothio, quem necasset Mars Neptuni filium, quod uim intulisset Alcippæ: ut scribit Pausanias: quæ ex Agraulo Cecropis ipse filia sustulerat. Idq; in Areopago iudicium capitis primum narratur peractum. Eius meminit historia prima Hellenicus, & declamatione perelegantī Libanius est persequutus. Id & Plinius significauit libro septimo: sed, ut solet, breuitatis inuoluit renebris. Insequentibus item temporibus ex materna cæde subijisse iudicium Orestem ferunt, absolutumq; Pallados *ἀρσίας* excitasse aram. Dignū relatu fuisse, in quibus rei accusatores uel conuicti, argenteos lapides: unum, *ὕβριος* dicunt: alterum *ἀναδελίας*, id est iniuriæ impudentiæq;. In propinquo sacellum erat dearū, quas Athenienses *σήμερας* dicunt, Erinnyas Helioidus in Theogonia: quibus esse in capite cum crinibus dracones, Aeschylus commentus est princeps. Sunt qui ita distinguant, ut priuatas oleas dicamus elæas, publicas uerò morias. *σήμερας* idem cum moria putant: alij moriæ stipitem, *σήμερας* dici uolunt: quod & similius uerò est, quia ita scribit Rhetor, *οὐτε τι ἰδίων ἐλάειν, οὐτε μορίαν, οὐτε σήμερας παραλαβών*. Saci uerò huius in Apologia commemorat Lyllias. Sacos uerò & columbarum uocant, loculamenta, in quibus nidulantur: quæ dicunt alij cythrinos, id est *κυθρίνοις*. Symmorix Athenis erant uelut tribus aut classes, in quas dices modo, quicq; conferendis sufficerent tributis, cōiijciebatur: unde symmorix, seu contribules. Extat Demosthenis oratio *πρὸς συμμορίαν*. In Symmorias distributi Athenienses sunt, Nauisimo rempublicam gerente, quod Philochorus scribit, & in Lexico rhetorico repetit Harpocratius, ut de Suda ræcam. Porro oleæ quædam callistephanī dicebantur, quod cum Suda scribit Aristophanis interpretis: cuius ramis coronarentur in Olympiā uictores, sicuti stipulantur Theocriti interpretes *ὀδονόμοις*, atq; item Pindari: non autem cotino, id est oleastro: ut quidam interpretati sunt. Quamquam eius sententiæ est etiam Plinius, necnon ex doctis item pleriq;. Est enim proprii generis callistephanos: huius folia contrario modo se habent, quam in alijs, extrā siquidem, non intus albeant. Ramos mittit, ut myrtus, ad coronas peraccōmodos. Eam in Olympiā plantasse Hercules memoratur, unde athleticis dentur coronæ. Est apud Hillium fluiuium stadys sexaginta circumuallata muro, magnaq; contingentibus instituta multa. Scribunt Græci, Herculis clauam fuisse ex oleastro, quam apud Sardonidem is repperisset: quinetiam depositam in Trœzene apud Mercurij statuam, quem *πλόγιστον* uocant, progerminasse denuo, ac super fuisse tempestate sua oleastrum, prodit Pausanias. Sunt & apud Pollucem olearum genera hæc, drypetes, halmades, nectrides. Cotinadas

tinadas trambelos uocauit Pherecrates, dicebantur & Phauliæ: quas uero nunc thlastas nuncupant, comici pyrenas dicunt: thlastas tamen etiam apud Aristophanē comperias *ἢ νήσους*. Thalos, inquit Theocriti interpretis, apud antiquos dicebatur omne germinans. Archilochus, *ἔχουσα θαλόμυρρινος ἐπὶ πῶτον*. & Homerus, *θαλόμυρ ἐλάφοισι φορῦναι*.

Athenienses autem per exochen quandam de olea dixerunt. Sunt & in cepis thali apud agricolationis magistris, os, quo nomine stipites folliculosq; intelligunt, quibus semen cōtinetur. Thalophoros dicebant, qui in Panathenæis oleæ ramos gestarent. Quod munus proprium erat senū, & inde comici salibus nulli rei utiles, præter quam ferendis thalis, Thalophori item festiuitate nuncupati. Meminit eius moris Cratinus, nec tacuit Pherecrates. Dicæarchus in Panathenæico id munus etiam uetulus obijisse scribit. Xenophon in Symposio pulchritudinem laudans infert, Thalophoros senes pulchros seligi consueisse. Thalyfia uero primitiæ dicebantur, quas subuectis iam fructibus ex agris, persoluerent dijs, ut denuo uirescerent, progerminarentq; in campis omnia, quod uocant *θάλαμυ*: eas rhetorum pleriq; etiam syncomisteriā a comportatis frugibus nuncuparunt. Agebatur item festum tempore eodem Cereri sacrum & Dionysio, uti Pausaniæ testatum monumentis est. dicebatur haloa, id est *ἑλώα*, ut putat Philochorus: quia tum in areis præcipue moras ducant homines, quas dicunt *ἑλώα*. Quamquam est item halos solis ac lunæ discus, & in eorundem ambitu conceptum nubilum. Apud Nicandrum etiam aspidis spira uel ambitus ex obuolutione delineatus. Erat panis quoq; Thalyfius, qui ex nouis frugibus conficeretur primum. Zothalmia in Pindari Olympijs poemata nuncupantur immortalitatem comparantia, facientiaq; *θάλαμυ καὶ οἰονεὶ τῆν εἰς πᾶν πᾶν*. Sed ad institutum redeo: quæ remanent, pressis oliuis, uocant stemphyla: sicut in uuis dicuntur peripysmata. Sed uerborum sæpe proprietates auctoritate turbatur. Olea coronari Iouem, ab ueteribus proditum scio perpetui uiroris ratione ac emolumentū: uel ob glauci coloris cum caelo similitudinem. Sed & illud proditum memoriæ est, nono *ἐκλογῶν πρὸς γεωργίας*, oleam puram ab puris quoq; oliuantibus præcerpendam, iureiurando etiam adactis, cum uxore modo sibi rem fuisse, nec alienā attigisse prorsum. Sic enim mox lætorem fieri prouentum. Quin & Ciliciæ Anazarbo ab puris modo pueris oleam coli memorant, proinde illic haberi feracissimam: quippe huic arbori præfulem esse castitatem, ut scribit Palladius. Scribit undecimo Georgicorū Florentinus, Viti insitam oleam non uuas tantum, sed & oliuas ferre. Haberi quoque id genus arbores in Libya, dicitq; gentium illarum uocabulo, ubolima. Nec illud reticero: gorphia uocari apud Syros olearum ligna, utcunq; præcisa ex radicibus imis, *ἢ φυτωλείς*, hoc est feminarijs constituenda. Superioris autem insitionis fructus nuncupatur elæostaphylos. Oleæ caducae sunt apud Catonem, quibus opponi ab eodem strictiua uidentur: nam sunt olearum item strictiores. In hac olearum mentione succurrit, opem ferre Laetantio grammatico in librum Thebaidos duodecimum, super illis poetæ uersiculis,
Mite nemus circa, cultuq; insigne uerendo,
Vittatæ laurus & supplicis arbor oliuæ.

Supplicis arbor oliuæ, inquit, per quam pax petitur supplicando: & in secundo diximus, hanc ab Atheniensibus resionem dici, à Græcis autem reliquis diriteron. Portenta uerborum planè sunt hæc, quæ si excitetur à sedibus suis Laetantius, nec agnoscat, nec percipiat. Ipse ita emendo: Eresionem dici ab Atheniensibus, à Græcis autem reliquis hiceteriam. Etenim eresione, id est *ἄριστων*, ramus oleæ lana implexus, arborum fructibus, quæ acrodrya uocant, circumpendentibus, ante ianuas ædium poni erat solitus in honorem Apollinis. Eius historiam pluribus exsequitur in Equitibus Aristophanis interpretis, & qui ab eo mutuatur, alij plures. Hunc item ramum à supplicationis usu hiceterium, uel hiceteriam uocabant. Quod in Parallelis, hoc est Thesei uita testatur Plutarchus: ubi in Delphinio positam ab Theseo hiceteriam Apollini scribit. Sed interpretis, eo nomine supplicationem modo intellexit. Hiceterium thesaurum uocat Sophocles, capillos honoris Aiæcis defuncti recisos. Hinc in Pluto Aristophanes, Video in ara sedentem quempiam *ἰκετηλαὸν ἔχοντα μετὰ τῆν παιδίαν*, hiceteriam tenentem cum puerulis. Fuit Homeri carmen quoq; resiones titulo, ut prodit Herodotus. Scribit in

artibus Dionysius, in oleæ laudibus illud meritò recenseri: non modo quia sit Palladi sacra, sed quod ueteribus ex ea constituebant trophæa, quodq; sit uictoriæ symbolum. Nam & Neptuno superato, hac primū dea est coronata. Ioui autem dicabant trophæa, quia lunoni quoq; qua ex causa Tropææ cognomentum illi ascitum apud Lycophro-nem. Ad ea porrò quæ de morijs oleis paulo antè concinnauius, hoc item indagine uaria ex Græcorum numerosiore sylua sum uenatus. Fuisse in arce oleas Athenis Pal-ladi sacras, quæ dicerentur moriæ. Ferunt autem nonnulli Halirrhothium Neptuni fi-lium eas adortum excidere, quoniam inuēta olea, urbs Mineruæ fuisse adiudicata; in-ter cædendū uerò aberrasse, ac securim sibi met impigisse, atq; inde decubuisse. Ex quo argumento adoptatum oleis cognomentum, uel quia quisquis oleas possideret, portio nem quam *μίσθον* uocant, Panathenæis inferret: quando ceramum olei capiebant ui-ctores. Hinc obseruatum, capras Athenis in arcem non iungi, præter quam semel ad necessarium sacrificium, ne olea ibi nata primum possit tangi, quādo ita proditum est, eius animantis saluam esse fructus uenenum, quo nomine nec dea immolatur. Satæ sunt & in Academia moriæ cum imprecationibus diris, si quis oblæssisset, quare irru-mentes Lacedæmonij pepercerunt illis. Hinc Iupiter celebratur cognomento Morius, araq; in Academia excitata. Agrippæum uerò in ceramico theatrum, in Alexandro so-phista apud Philostratum, ad Agrippum arbitror attinere omnino nihil. Olearum pto-ma, id est *πτόμα*, legimus apud Lysiam, intelligunt eruditi fructum dilapsum uel arboris casum. Illud uerò haud negligendum: oleam ab Homero fingi antro applantatam Ithacensi, quod typum habere mundi, sapiētissimis est uisum, quod moles hæc uniuersa, diuinæ sit germen prouidentia, cuius creditur symbolum olea: quam Palladi conse-crarunt ueteres, quæ ipsa est prouidentia. Hinc theologica sagacitas plantam in portus capite stare surrectam, uirentemq; perpetuò commēta est, ut sciremus, quod est totum, non ex *ἀνθρωπισμῶν καὶ τῆς ἀλόγου φύσεως νοεῖας καὶ σοφίας ἀποτέλεσμα*. Leuiculum hoc, sed nihilofecius apponēdum, oliuarum ossicula dici sanas, Columellæ libro decimotertio, *πύρνας* Græci uocāt, unde locationum, uenditionum, & eiusmodi omnium interpretes, proxenetasq; ac melitas putant ex functionis uilitate sanarios nuncupari, quos ratione eadem marosserios uidentur appellasse Mediola-nenses, uelut ossarios quosdam. Oleæ ramum, atq; item lauri, ælacum uocitarunt prio-res. Drupa nuncupamus non olearum modo baccas, sed & arborum cæterarum, quan-do & *δρυπῆς* Græci dicunt. Oleam calabricam oleastellum uocant similitudinis ra-tione, ab oleastro deminuta est uox.

Nexorum status. Qui dicerentur nexi, & qui obarati. Nectendi ratio. In-ter ibi iusti dies qui sint. De Atheniensium sisachthea, & nouis tabulis.

Chreocopia, chreocopida.

Cap. xxx

 Vi apud ueteres Romanos æs alienum fecisset, idq; cumulatū usuris foret, abducebatur à creditore, non in seruitium, ut sæpe: sed in ergastulum quo-dammodo & carnificinam. Et, quod grauius multo est, abducebantur item filij, immo etiamnum nepotes, quod Dionysius scribit, & obscure significat Liuius. Si quid contradicerent, seruiliter euerberabatur, obsita erat squalore uelutis, fœ-dior corporis habitus, pallore ac macie perempti. Ad hæc ferè proluxa barba capilliq; efferabant speciem oris, uix ut noscitarentur in tanta deformitate. Hi sunt quos in hi-storia nexos sæpe dici audimus. Nam qui conlassent quidem æs alienum, nec tamen à creditoribus in uinacula essent abducti, obarati modo dicebantur: necti uerò pronun-tiabant eos, qui creditoribus traderetur. Liuius: Deinceps & qui antè nexi fuerant, cre-ditoribus tradebantur, & necebantur alij. Et alibi: Nexu uincti solutiq; se undiq; in pu-blicum proripiunt, implorant Quiritiū fidem. Cæterum peropportune opinor, ac per-utiliter fecerimus, si hac parte amplius temporum illorum mores fuerimus exsequuti: quando, ut uidetur, non in reponēdis modo officijs, sed & in cæteris quoq; uitæ, ac ne-gotiorum partibus, præsertim quæ ad mutui rationem spectant, plurimi esse faciēdam fidem, ueteres sanxere: proindeq; perfidiosius tergiversanti debitori, ac sæpius fraude agenti eludentiq; non mediocris irrogata pœna. Exigendæ igitur mutuatitiæ pecuniæ hæc, ex Atticarum noctium obseruationibus, fermè inibat ratio. Confessi ac debiti iudicatis

iudicatis triginta dies dabantur, conquirendæ pecuniæ causa, quam dissoluerent. Eos uero dies, iustos appellare, decemuiris collibuit, uelut iustitium quoddam, id est iustis inter eos interstitutionem quandam & cessationem: sicuti Gellius eleganter interpreta-tur. Quamquam & in ratione belli, iusti dies dicebantur continui triginta, quibus exer-citu imperato, uexillum ruffi coloris in arce ponebatur, quod Festus & Macrobius ad-notarunt. Deinde, nisi dissoluerent, ad prætorem trahebantur, & ab eo quibus erant iu-dicati, addicebantur. Neruo quoq; aut compedibus uinciebatur. Hæc enim fermè uer-ba legis erant, Aeris confessi, rebusq; iure iudicatis, triginta dies iusti sumo. Post dein-de manus iniectio esto. In ius ducito. Ni iudicatū facit, secum ducito. Vincito aut ner-uo, aut compedibus, quindecim pondo: non minore, aut si uolet, maiore uincito. Si uo-let, suo uiuito: ni suo uiuit, qui eum uinctum habebit, libras farris in dies dato. Si uo-let, plus dato. Erat autem interea ius paciscendi: ac nisi pacti forent, habebantur in uin-culis dies sexaginta. Inter eos dies, trinis nundinis continuis ad prætorem in comitium producebantur: quantæq; pecuniæ iudicati forent, pronuntiabatur. Tertijs autem num-dinis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregrè uenim ibant. Id porrò horren-dum, & ab omni prorsum humanitate, & Romanorum mitiore ingenio sequestratum: quod & Septimius Florens memorat in Apologetico. Etenim si plures forent, quibus reus esset iudicatus, secare si uellent, atq; partiri corpus addicti sibi hominis permitte-bantur. Ipsa legis uerba censui apponenda: Tertijs, inquit, nundinis partis secanto, si plus minus ue secuerint, sine fraude esto. Inire porrò nexum de ijs dicebatur, qui credi-toribus, quod rationi paria non facerent, addicebantur uinciendi. Iidem & nexum da-re dicebantur, ut libro octauo ab Vrbe cōdita Liuius scribit, quo loco edocemur, quan-do nectendi exoleuerit mos. Ex hac uero alieni aeris ratione, quo persæpe inopes ad-obruebantur, usura multiplici omnia arrodente, ac uelut tæpe pestifera ad corpus item correperente, nascebantur quandoq; nouarum tabularum decreta per summam in exsu-perabilemq; necessitatē, ac Diomedeam quodammodo (ut dicitur) expressa patribus. Ea proinde M. Tullius labefactionem fundamentorum reipublicæ uocat, quum pe-cuniæ creditæ obaratis condonantur, & nouæ mox cooriuntur tabulæ, quibus nomi-na contineantur noua. Et alibi Cicero: Tabulæ nouæ quid habent argumenti, nisi ut tu emas mea pecunia fundum, eum tu habeas, ego non habeam pecuniam? Et Seneca ap-pellat rem perniciosissimam beneficiorum nouas tabulas. Fit item in Epistolis ad Atti-cum mentio rei huius. Luceius, inquit, M. Fabij queritur apud me per literas, summum esse periculum, ne culpa senatus his decretis res ad tabulas nouas perueniat. Ridicula est grammaticorum uanitas, apud Sallustium, tabulas nouas pro picturis accipiētium, quo nil absurdius nec dici, nec fingi potest. Sed sunt pleriq; puri, puti, id est ab genitiua inscitia nusquam aberrantes, ne quid adglutinetur aduentitij, tanquam impuri mox fu-turi. Ex Laurentij officina id genus emanasse nugas haud admiserim facile. Tabulas item nouas intelligimus testamētum nouum, priore (ut fit pleriq;) expuncto irritoq;: quod Epistolarum secundo approbat Cæcilius. Ceterum nequaquam dissimulandum ciuitates maximas quandoq; hoc aeris alieni laxamentum ac remissionem non usque-quaq; horruisse. Athenienses, Solone statuente, hoc ipsum admisisse, sciunt paulo eru-ditiores, legemq; qua statutum id est, dictam sisachtheam, hoc est *σισάχθειαν*, quod si-gnificat, illius linguæ uocabulo, oneris leuationem. Nam sisachtheam sunt qui cribrum interpretentur, quo in frumentis uacantia fecernuntur, *καρὰ τὸ σῆμα*, quod est concu-tio, ut Choeroboscus. Sed eam legem ad Aegyptiorum imitationem Diodorus institui-tam scribit, apud quos sancitum erat, ut eorum corpora, qui ciuitatibus bellico usu ad-dicti forent, à creditorum uiolentia libera essent: in bona tantum illi ius haberent. Eo-dem, inquit, modo sanxit Solon, ne ob usuras corpora ciuiū necterentur. Plurimi enim per summam inopiam fœneratoribus, inquit Laertius, corpora sua exponebant, ac sup-er his fœnerabatur. Sisachthea hæc chreocopia item dicitur, quasi debitorum abscis-sio. Ex quo Solonis amici quidam chreocopida ex debiti retentione sunt appellati. Quum enim ij Solonis mentem percepissent, præoccupantes multas pecunias fœno-ri acceperunt, agrumq; ex ijs maximum astutè compararunt. Ex quo & Solon non

minima est aspersus infamia, uelut iniuriæ particeps. Mox tamen tanquam eo nomine dijs gratias agerent, institutum sacrificium Sifachtheam item appellarunt.

Tabulæ & codices accepti & expensi. Aduersaria quæ sint. Iuuenalis locus declaratur. Tabulius ager, & Trientius. Aponcha quid, & antapocham. Aponcha. Item de nexis. Ciceronis locus explicatur. Prytanea, siue sportulæ quid. Theses cur iuris dicundi stationes.

Caput XXI

Tabulas, de quibus paulo ante facta à nobis mentio est, Cicero pro Roscio Comædo, accepti & expensi appellatione distinguit: Si tabulas, inquit, Caius Fannius accepti & expensi profert suas, in suam rem suo arbitratu conscriptas, quo minus secundum illas iudicetis, non recuso. Apud eundem atq; adeo eodem loco, codex accepti & expensi nominatur. Sed id aduerendum amplius, quæ apud eundem Ciceronem dicantur Aduersaria. Hæc uero non aliud ferè uidentur, quam libelli, in quibus negotiantes per singulos dies scribimus, quod damus uel accipimus, relaturi postea in codices accepti expensiq; aut in tabulas. Significat hoc Ciceronis uerba: Nimum cito, ait, me indagare de tabulis: non habere se hoc nomen in codice accepti & expensi relatum, confitetur. Sed in aduersarijs patere contendit. usq; eo ne te diligis & magnificè circumspicis: ut pecuniam non ex tuis tabulis, sed aduersarijs petas? Aduersaria dici arbitror, quod aduersa parte etiam scriptis impleantur, & per transuersum quoq; nam negligenter admodum conficiebantur, quia delebantur statim: etenim menstrua erant, tabulæ uero æternæ: aduersaria denique parui temporis memoriã: tabulæ perpetuæ existimationis, fidem & religionem amplectebantur. Hæc sunt deiecta, illæ in ordinem confectæ: in iudicium Aduersaria protulit nemo: codicem protulit, tabulas recitauit. Aduersaria huiusmodi à Satyro nobili significata intelligo, uersu illo,

Et longi relegit transuersa diurni.

Quod interpretes etiam si haud barbasculi, non uiderunt. Morem hunc ex transuerso quandoq; subnotandi in epistolis etiam seruatum Cicero ad Atticũ libro quinto præmonstrat. Nunc uero, inquit, uenio ad transuersum illum epistolæ turæ uersiculum, in quo me admones de forore: quæ res se sic habet. Aduersaria ferè ac calendaria idem accipimus, quando & in ijs singulorum mensium rationes referantur: dicta sic, quod singularum calendarum nomina præscriberentur: meminit Sceuola Digestis de statu liberis. Item Seneca: Calendarium uersat, fit ex domino procurator. Calendario præpositum inuenies apud Africani iureconsultum. Calendarum uero sacrificium, quod calendis obire, moris fuit, dici legimus in ueteribus memorijs. Sed & rationarium inuenias, pro libro in quo uel contractuum uel gestarum rerum rationes comprehendantur: ex quo & apud Marcellinum, rationarius apparitor, qui rationarium conficit, ac rationibus præest: quem ratiocinatorem nuncupauit Columella. Rationibus inferre, apud Latine ac ex formula loquentes, est in Rationario perscribere, quid cui sit erogatum. Tabularum publicarum curam comperi uariè habitam & immutatam sæpe, quando permisit Augustus senatui præfectos deligere: uerum ambitu suffragiorum suspecto, inita mox ratio, sorte ducerentur ex prætorum numero qui præessent. Sed Claudius ad quæstores redijt. At quia deesse robur uidebatur atatis eum primum capessentibus magistratum, Nero præfectura perfunctis, ac usu rerum plurimo peritis comprobatisq; onus iniunxit. Lectum apud eruditos est, expensare, dici expensum ferre in conficiendis rationibus. Ex tabulis porro hoc genus, tabulium esse appellatum comperi, agrum qui intra quinquagesimum lapidem ijs est assignatus, qui mutam reipublicæ pecuniam secundo Punico bello dederant. Trientium quoq; dictum scio, quia pro tertia pecuniæ parte datus erat. Dignum uero scitu: esse in hoc item usu, quas uocant apochas, quæ fiunt, ut ijs probetur solutio, fatente creditore, sibi satisfactum. Ideoq; debitori traduntur. Interstitium fit tamen, ut scribit Vlpianus, inter acceptilationem & apocham: quoniam acceptilatione omni modo liberatio contingit, etiam si non sit persoluta pecunia. Aponcha uero non aliàs, ni ea sit erogata. Antapocham sunt qui chirographum interpretentur, quod creditori conficit debitor, fatendo à se

à se quid sit persolutum. Antapocham intelligunt alij, chirographum, quo se obligat aliquis, ac se debere fatetur. Aponcham, Græci ἀποχὴν dicunt, quo nomine quandoq; significatur receptio. Aponchyma uero, eadem quæ zopiffa est: quam tamen hypochyma dicere mauult Paulus Aegineta. Scribit Ammonius, anochas dici in bello inducias, usu ita exigente, ultrò citroq; commeandi. Quod uero ad nexos item attinet, inuenio, obligationem omnem apud ueteres, quæcunq; per æs & libram fieret, nexum fuisse nuncupatam. Idq; neci solitum dici, quod eo modo obligaretur. Innuit hoc & in Topicis M. Tullius, ubi ait, Abalienatio est eius rei, quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio. Nexus, inquit Boethius, est quædam iuris solennitas, quæ fiebat eo modo quo in Institutionibus Caius exponit. Ad hoc ipsum respicit Ciceronis illud De oratore libro primo, Nexorum iura in causis uersantur centumuiralibus. In cuius tamen loci enarratione mira profertur deliramenta, sciunt qui huiuscemodi elegantiarum non sunt omnino imperiti. Nexum quoque æs, uocatur pecunia, quæ per nexum obligatur. Dicitur & laqueus nexilis Apuleio. Sed & nexilis item uestis, cuius fuit usus ante textilium inuentionem: ut apud Lucretium non somniculosus obseruabit lector:

Nexilis ante fuit uestis, quam textile tegmen.

Cæterum doctioribus hæc fortè operæ uidebuntur leuioris: proinde, ne γῆς ὑπόφα, id est terræ interanea, studiosius uidear consecrari, stilum reprimam: ne forsan Heliodium illud in me regeatur,

ἀλλὰ τί σοι πύργος ὑπὸ δροῦ, ἢ ὑπὸ πύργῳ.

Illud modo adieciisse contentus: pecuniam apud Græcos ab actore ac reo constitutendi gratia iudicij contributam depositamq; prytanea nuncupari: quæ à Romanis, sportulæ signatur nomine. Cæterum, qui succubisset, omnia resoluebat: ea uero in publicum cedebant, aut iudicum mercedem. ex quo & ipsas

iuris dicundi stationes, theses quandoq; appellatas, legimus. Prytaneorum meminit Isocra-
tes ad Callimachum.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS
Antiquarum lectionum Lodouici Cælij Rhodigini,
ad D. Franciscum Malagninum,
Præfatio decimatertia.

Domesticæ frugalitati opus esse non me latet, eos gratuito aliquo impariendos esse munusculo, qui ipsorum aucupatos tutelam continue obsequiosis meritis insequuntur: qualem te Franciscus Malagnine cuius optime, & scio & iam diu noui, qui nulli noxius omnibus commodus, mihiq; ipsi oportunus existens, me ipsum perpetuo tibi deditum, gratiori tua in me beneuolentia esse uoluiti: atque eo maxime in Lodouicum Cælium mihi patruum, qui & patris tui, totiusq; Malagninæ prospiciæ & ope & opere continue suffultus, ad talem scientiæ apicem peruenisse, uere dijudicari potest: qualem Antiquarum lectionum opus ab eo nouissime castigatum præ se fert. Quod quum his diebus cursim ac leuissime pertransirem, eiusdem portuunculas aliquas intimioris amicitie uinculo sibi astrictis dicatas, alias autem & potissime noua adiunctas castigatione, nullius inscriptione munitas cognoscerem: mihi operæ pretium uisum, eas omnes non nisi patrono munitas propellere, atq; ob id te decimitertij libri designatione grauari: quod eo libentius factum uolui, quo doctrinata censura decoratum, optime ingenuitatis munimine suffultum, probissimæq; bonitatis plenitudine saginatum omnes palam profiterentur. Quod & si pauxillum, id tamen libenti accipies animo: Camillumq; Richerium tibi deditissimum in ipso contemplatus tibi dedititium, ac doctissimi quondam tui præceptoris nepotera libentissimo eo tuo affectu fouebis, quo antiqua in Lodouicum Cælium tuorum collata beneficia præ se ferunt. Vale.

LODOVICI CAELII

RHODIGINI LECTIONVM ANTI-

QVAVM LIBER VNVS, QVI TERTIVSDECIMVS.

Explicatur Quintilianus de oris multiplici uitio. Anastomosis quid. Anastomotica cibaria. Iotacismus, lambdacismus, metacismus, Atticismus. Coccycis cognomentum. De batto, & battologia. De Ouidio scitu digna. Titi Liuij mors. Ibis Ouidianus qui sit. Nycteridis cognomentum. Item de Chærephonte, & Eretrienibus, ac Alcibiade. Fringultire quid. Caput I

IN PRIMIS, inquit Oratoriarum institutionum primo Quintilianus, uitia, si qua sunt, oris emendet: ut expressa sint uerba, ut suis quæq; literæ sonis enuntientur. Quarundam enim exilitate uel pinguitudine nimia laboramus: quasdam uelut aciores, parum efficitur, & alijs non dissimilibus, sed quasi hebetioribus permutamus. Quippe & literæ, qua Demosthenes quoque laborauit, lamda succedit. Hæc Fabius. Scimus uero duo esse in primis oris uitia, quorum altero peccantes, ischnotetas uocat alibi Fabius, quum gracilis est nimum, & tenuis literæ enuntiatio: alterum uitium, plateatum appellauit idem, à uocis (ut opinor) pinguitudine. Quo modo qui loquitur, & curiosius gutture utitur, λαρυγγίζου Græcè dicitur: meminit pro Ctesiphonte & Demosthenes. Dores præcipue, ut platurstomi, incessuntur à Græcis: quod iusto frequentius in dictionibus à literam ingerant, unde apud Theocritum, garrulæ mulierculæ coarquantur πλατεοδωσ αι άπωωνται, ut quæ Syracusiæ forent. In Cotta, literarum damnabatur dilatatio, uti constabit mox. Verum ut luculentior expressiorq; fiat eminentissimi auctoris enarratio, ad Aristotelis uireta diuertendum: abs quo lingua peccantium turbideq; & adhæse loquentium tres fieri species animaduerto, ἰχνοφωνος, τραυλος, καὶ ψελλος, hoc est ischnophonos, traulos, psellos. Est utiq; traulus, siue blæsus, qui literam aliquam exprimere non potest: eamq; non quamlibet, sed certam. Psellus, siue balbus, qui in enuntiando, literam præterit aut syllabam. Ischnophonum sunt qui Latine dicant hæsitantem. Vitium est, inquit, ἀπὸ τοῦ μὴ δυνάσθαι ταχὺ συναρῆσαι τὴν ἑπὶ τὴν συνάβην πρὸς τὴν ἑπὶ τὴν, id est ex eo quod cito syllabæ syllabam connectere minus possit. Quæ utiq; omnia ex imbecillitate proueniunt, neq; enim intelligentiæ summini strare lingua potest. Quum uero quasi in recessu oris uox auditur, cœlostomia nuncupatur. Anastomosis autem ad præsens negotium spectat nihil, id est ἀναστόμωσις: est autem eo uocabulo medicis adaptatio, ut quum uenarum ora recluduntur. Apud Athenæum anastomotica dici uidentur cibaria, quæ appetentiam conciliant, & edendi prohibitionem excitant, cuius sunt modi sale conditæ oliuæ, quas colymbadas nuncupant. Sed à diuerticulo fabulam repetamus. Remotis autem uitijs, emendata cum suauitate uocum explanatio ὀρθόπεια uocatur. Et quoniam cum Quintiliano nobis res est, ne id quidem amplius explicare grauemur: quod ait, esse per sonos uitia oris, quæ scripto monstrari non possunt, ut est iotacismus & lambdacismus. Scribit Diomedes, esse iotacismum, quum I litera ultra iustum decorem enuntiat. Idem & in lambdacismo intelligit, quum L sono profertur pleniore. Inuenimus tamen aliter à Martiano libro quinto, uitia hæc finiri. Esse quippe metacismum, quum uerborum coniunctio M literæ assiduitate colliditur: ut si dicas, Mammam ipsam amo, quasi meam animam. Lambdacismum uero, ubi L plurimum dissonat, ut si dicas, Sol & luna lucent luce alba, lactea. Iotacismum, uti si enunties. Iunio Iuno Iouis iure irascitur. Atticissimum elegantiam dicunt Atticam, sed nomine tamen eodem intelligit Thucydides, quum Atheniensium quis impensius partes fouet. Polyigma uero est ubi s litera crebrius geminatur, Sofia in solaris soleas farciebat suas. Inter eos qui in memorijs ueteribus lingua fuisse præpedita memorantur, legimus & Battum, à quo Cyrenas in Africa conditas ferunt, quem adeo fuisse ischnophonum tradunt, ut ab eo defluerit uerbum βατταλίζου, quod insigne

insigne pronuntiandi signat impedimentum in ijs qui uocis uix sint compotes, nisi a sono malimur conformatum id, ut βαρβαρῶν, πομπῶν, ut uerius de uitio sit homini enatum cognomentum. Quanquam est & battus siue battis mollioris pisciculi delicatioris uel species: unde battidoscopi appellati opfophagi & gulones. Sunt qui Battum, prius dictum Aristotelem autument. dici uero ab gente Libyca reges, battos. Plerisque item arrisit, Coccyga fuisse nuncupatum de loquutionis pontificio prapedito. Ab honore regio fastigio, batti cognomen proreplisse, auctor item Herodotus est. Fuit & poeta Battus ineptior, qui dum simulacra & statuas uersibus ac hymnis celebraret, mensum excedebat legitimum, eandemque sepicule cantilenam recinebat. Quod iterationis uitium & nimietatis inde etiam battologia nuncupatur: quo & Ouidium laborasse, Seneca scribit. Propterea Montanum declamatorem, sententias suas repetendo corruptentem, dum non est contentus unam rem semel bene dicere, Scaurus inter oratores Ouidium uocare solebat. Qui & ipse nesciat, quod bene cessit, relinquere. Quum Polyxena esset adducta tumulo Achillis immolanda, Hecuba dixit, Cinis ipse sepulti In genus hoc pugnat. Poterat esse contentus: adiecit, Tumulo quoque sensimus hostem, Neque hoc contentus addidit item, Aeacidae fecunda fui, Aiebat Scaurus, Non minus magnam uirtutem esse, scire desinere, quam scire dicere. Hinc & in Matthaei euangelio, uti arbitror, capite sexto, μη βαρβαρολογήσατε, id est orantes ne sitis multiloqui. Sunt qui battologiae uitium esse item in uersibus illis apud Ouidium Metamorphoseon secundo, arbitrentur:

At senior, postquam merces geminata, sub illis
Montibus (inquit) erant, & erant sub montibus illis.
Risit Atlantiades, & me mihi perfide prodis,
Me mihi prodis, ait.

Quod tamen uerum haudquaquam est. Nam ἐν τῆς ἀναδιπλώσεως quaesita orationi gratia est. quod ex libro Phalerei Demetrii περι ἐρμηνείας licet agnoscas, quum ait χεῖρας aut in uerbis esse, aut in rebus: in uerbis quidem, ex breuitate, ordine, figura: ex schemate, ut in Sapphus uersiculis,

Ἐρδονία, κερδονία, ποῖ με λιποῦσα οἶχον.

Cui ex figura eadem illa respondens ait,
οὐκ ἐπιήρω πρὸς σε, οὐκ ἐπιήρω.

Maior, inquit, orationi comparata est gratia, quam si semel forent pronuntiata, ἡδὲ ἀνδρῶν χύματ', etiam si πρὸς δένδρην, excogitata magis uideri anadiplosis potest, seu pallologia. Obseruauerat haec Merula quoque parte quadam, ex thesauris ijs ab eodem pronuntiatum Ouidio prodens,

Si, nisi quae facie poterit te digna uideri,

Nulla futura tua est, nulla futura tua est.

Sic & apud Homerum, Τοῦ δὲ ἐγὼ ἀντίθεμι,

ἔεσι πρὸς χεῖρας οἰκον, εἰ πρὸς χεῖρας οἰκον.

Et quoniam de Ouidio agimus, aduertendum item, in quo ab eodem taxetur Seneca in Naturalium quaestionum libris, ubi diluuij excutitur ratio. Illud, inquit, poetarum ingeniosissimus egregie pro magnitudine rei dixit:

Omnia Pontus erat, deerant quoque littora Ponto.

Nisi tantum impetum ingenij & materiae ad pueriles ineptias reduxisset:

Nat lupus inter oues, fuluos uehit unda leones.

Non est res satis sobria, lasciuire deuorato orbe terrarum. Et ne quis parum apte agglutinata haec a nobis putet: ad ea Quintilianum respexisse contenderim, dum libro decimo, lasciuire in Heroicis suis Ouidium scribit, & esse nimium ingenij sui amatorem. Simul quia frigida est & puerilis in scholis affectatio, ut ipse transitus efficiat aliquam utique sententiam, & huius uelut praestigiae plausum petat, a quo non abstinet poeta hic, quem tamen necessitas forte excusarit, res diuersissimas in speciem unius corporis colligentem. Illud obiter adnotarim: in Caecilij Minutiani Apuleij fragmentis obseruatum, annis septem in exilio consumptis, functum esse fato Ouidium calendis Ianuarijs: qua die Titus quoque Linius decesserit, Structum item illi a Barbaris per multas lachrymas

mas tymbon ante ianuam. Auctor idem Minutianus est, Coruinum ab Ouidio appellatum fuisse ibi ex auis foeditate, cui uentrem rostro purgare, insitum sit, & hoc ex Callimachi imitatione: pulsium quoque in exilium, quod Augusti incestum uidisset. Sed ut a diuerticulo redeamus ad fabulam, Chærephontem lego Socratis per familiarem fuisse ἰγνώφονον, & quia simul nigricantis erat coloris, interfuso pallore, nycterida cognominatum, quæ uox nobis uespertilionem indicat, atque item pyxinon, id est buxum. Hic uero est Chærephon is, cui respondisse Pythiam ferunt, σοφὸς σοφολλῆς, σοφώτερος ἐν οὐρανῷ, ἀνδρῶν δὲ πάντων σωφροσύνης σοφώτατος, id est sapiens quidem Sophocles, sapientior uero Euripides, at omnium sapientissimus Socrates. Eretrientes porro incestuntur apud eruditos, quod literam q̄ crebrius asperiusque inculcarent: sicuti in Alcibiade lambdacismum adnotatum scimus. Hic est de quo iactatum legitur, Alcibiades duos non tulerunt Athenæ, neque item Lyfandros duos Sparta. Arrius apud Catullum, mirifico uelut pruritu, statilem tum uocalibus, tum consonantibus inferebat, quod Poetae testatur epigramma nobile. Postremo fringultire, ex Apuleij doctrina prapedite est, ac obscurius uerba enuntiare. Nam in Magia sic adnotauimus scriptum, qui eloquentiae patrociniū uulgò profitetur, etiam honesta dictu fordidè blaterat, saepe in rebus nequaquam difficilibus fringultit, uel omnino obmutescit. Et iterum: Audisti priuignum meum uix singulas syllabas fringultientem. A fringilla uerbum deflecti, putat Festus. Eius uero auis querula esse uidetur uox. Nam & Martialis ait, Nunc sturnos inopes, fringillarumque querelas Audis. Friare autem aliud omnino est, unde suffriare paululum coterere est. In Q. Catulo oratore, quod memorabile est, summe laudatur lenis suauisque literarum appellatio. In Cotta, literarum damnatur dilatio, & Catulo contraria, subagrestis quaedam, & plane subrustica pronuntiatio.

Bambalio qui dicatur, necnon balliones. Balia cerua. Balius uentus. Item quid catapeplasmenon. Quid apodos. Alcibiadis balbuties. Dofonis cognomentum. Lamyri notiones. Blæsi qui dicantur & arguti. Lambda cur diceretur Eerionis uxor.

Caput II

Erunt quia in lingua uitia, stilo ducente, recidimus, ante quam inde digrediamur, summonere quum alia, tum illud quoque non est uisum omnino incuriosum: quod ex M. Tullij officina est. Nam is Philippica tertia Marcum Fundum nescio quem, nullo numero, & profus contemptibilem cognominatum scribit Bambalionem, ab haesitantia linguae & stupore cordis. Sed & Franciscus Philephus uir certe non postremae literaturae, ac tum Graecè tum Latine perpolitus, Poggium his ferè insectatur: Audio tamen esse, inquit, quosdam hermaphroditos, qui & pueri sint & puellae: eosque non solum ita gigni naturae solertia, sed etiam arte hominum, id quod de Poggio Bambalione, ac de alijs nonnullis accepi. Appellationis uero ignominiosae hinc profluxisse ratio uidetur, quoniam densiorè mutarum in uerbis concursum detestantur Graeci propter eum, quem uocant ipsi psellissimum, ut in meso paracimeno δ'εδοικα. Sic & in uerbo π'επομπα ueriti cacophoniam, ab usu id tempus abdicarunt: quia βομβώδην νόμπου efficiat, id est bombo perfimilem stridoris sonum. In quem lusit facetissime Comicus, βομβολοβομβολῆ, id est bombalobobax: unde factum Bambalionis nomen opinamur. Balliones uero in historia pro lenonibus accipiunt, ab Plautino forsan Ballione. Balam ceruam Graeci κερτοσκου dicunt, id est maculosam, ac uelut picturatum. Sed & balium uentum pro impetuosi flante accipiunt. Est & linguae uitium quoddam dictum catapeplasmenon: quum simplicis uocis naturam pleniore quodam sono circumlinimus: quoniam sic appellatur cantus tibarum, quae praclusis, quibus clarescunt, foraminibus, recto modo exitu grauiorem spiritum reddunt. Caeterum quod ait libro undecimo Fabius, quale nam est: Vox, inquit, ultra uires urgenda non est: nam & suffocata saepe, & maiore nisu minus clara est, & interim elisa in illi sonum erumpit, cui Graeci nomen ab immaturo gallorum cantu dederunt. Interrogatus olim uir Graecè Latineque scientissimus Politianus, quae nam foret ea uox apud Graecos, respondit, ἀπωδόν. Est enim (inquit) apodos, uox etiam ea, quae neque choro, neque fidibus concordat. Sed hoc profecto uix cohæret. Est enim apodos, communis uox cantibus omnibus

omnibus absonis. Sic enim lego in Græcorum monumentis, ἀπωδὸν μέλῳ ὃ μὴ ἀ-
ρεσκόν, ὃ τῆς ἀδελφῆς ἀλλότριον. hoc est, apodon, melos est quod non placet, & à cantu est
abiunctum alienumq̄. Verumtamen dicitur etiam apodon, ὃ κερκὸν χερύ, id est soni ma-
li. Quidam igitur necdum intellectum, & magis proprium, uidetur Fabius innuere.
Nam neq̄ closmos satisfacit omnino, quamuis ea sit gallinacea uox. Et in libro πρὸς ἰπ-
πικῆς Xenophon, excitari closmo equos scribat, popyfimo autem remolliri mitigariq̄.
Quamobrem amplius quærendum cenfeo. Illud uero Euripidis nequaquã prætereun-
dum hic est, scribentis, quandam Alcibiadi in dicendo blētitatem fuisse, quæ uoci illius
splendorem & sermoni gratiam afferre uidebatur. Aristophanes quoq̄ comica in Ve-
spis festiuitate sic illum in comœdia blæse loquentem inducit, ubi Theorum conuellit,
ὄλκας θέωλον πλὴν κεφαλῆν ἠόλακῳ ἐχέει;

Vbi ἠόλακῳ dixit, pro ἠόρακῳ: id quod incuriosius obseruauit Plutarchi interpres.
Porro scitu dignum & illud: quibusdam non ex balbutie tantum, sed etiam ex morda-
citate quadam cognomēta esse facta: sicuti Antigonum legimus appellatū Dofonem,
Ptolemæum uero Lamyrum. Est siquidem Lamyrus loquax, & sine ratione audax. La-
myrum quoq̄ mare appellari inuenimus, ueluti dicas, multum & densum. Lamyrum
item facetum dicunt & amœnum: unde illud, λαμυροῖς ὄμμασι πικρὰ γελᾷ. Sed & quæ
stuporem quendam iniiciunt, Lamyra dicuntur: nam propinationes, lamyras nuncupa-
tas scimus. Plutarchus Cæsarem scribit fuisse Cleopatræ obretitum amore, λαμυρᾶς
φρασίσης. Cæterum, quia lucubratione præcedenti traulum interpretati Latine sumus
blæsum, ne quis argutior imperitiæ forsan eo nomine coarguere nos tenter: ceu nesciã
mus planè, quid blæsus sit: auctores præterea habemus, blæsum à plerisq̄ paralyticum
dici. Alij blæsum accipiunt, cui in exteriora sunt obuersa crura, & prorsum assimulan-
tia Δ litteram, quo ex uitio Lambda dicta Eetionis uxor, Cypseli Corinthij mater: dici
turq̄ blæsus, ὁ βεβλαμυρῆσθαι τὸ ἴσσυ τῆν ποδῶν. Rhæbus autem denominatur, cui modo
contrario se habent crura, introsum uidelicet obuersa: de ijs aliqua item apud Pollu-
cem. Argutos intelligit Probus, qui prærapide multumq̄ loquantur.

Balbutiei ratio ex Galeni doctrina. Incontinentens lingua apud Hippocratem
quæ sit. Item qui dicantur ab eo muti. Podagræ psellismus. Caput III

Mirantur (opinor) pleriq̄, unde nam proueniant euentus huiusmodi, miratus
sum aliquandiu & ipse: nec prius desii animo (ut interim sic loquar) fluctua-
re, quam multa hinc inde uersando, quum Galeni sacraria introspicere ador-
tus essem, uoti compos aliquo modo fieri sum uisus. Quæ uero ex lectione
id genus comperta mihi, iam hinc promere pergam in hoc album. Sicuti, inquit, ἡ ἀ-
ρεσκία, id est balbutire, linguæ uitium est, non uocis: sic & ψαλλίσειν, si non queat illas
articulatè uoculas lingua, quæ per T & R litteras efferuntur, enuntiare: qualis est ipsa
hæc traulosis, & affines aliæ trechi, tribi, trachy, trochos, trypheros, & id genus com-
plices: in eiusmodi quippe lingua primoribus dentibus obfirmetur & amplificetur, o-
portet. Si uero infirmior est, connititur deterius: proindeq̄ T & R litteras nequit de-
articulare: sed in T & L deslectit. Cæterum usu uenire potest ipsum item hoc, quia sit
aliquo modo breuior: tunc enim non queant dentes primores cõcentu suo linguæ bre-
uioris ictum excipere, ac structura seriem conformare. Verum hoc rarerent cõtingit,
illud frequentius, ut humectior ac mollior lingua non liberè in uerba prorumpat. Quæ
temperatura pueris balbutiem inducit. Idq̄ parte ista contingit, quod & in ambulandi
usu: nam aut nullo pacto ingrediuntur, aut titubante & uacillante gradu, non plenè ab-
soluitur incessus integritas: siquidem crura teneriora mollioraq̄ sunt, quo nomine ob-
firmari connitiq̄ ualidè nequeunt. Id ipsum & adultioribus euenit quandoq̄, ut si fer-
mocinãdo laborauerint, balbutiant: uelut ij qui tibiam diuile animauerint, & quibus
uires ex morbo sint debilitatæ: sicut & quibusdam, quibus lingua est uehementer exsic-
cata. Verum siccitas tanta nulli inesse potest, qui habitum seruet naturalem, atq̄ ideo
folius humiditatis immodicæ est casus, in ijs qui natura balbutiunt, id linguæ detrimen-
tum, quum eius muscoli firmiter nequeant stabiliri: quod eis potest accidere, uel pro-
pter suam, uel propter neruorum imbecillitatē, quos uidelicet à cerebro suscipit. Qua-
re & ebrij aliquando balbutiunt, & turbidè ac adhæse loquuntur: tum quia multa hu-
miditate

miditate perfunditur cerebrum, tum etiam quia ab ipsius multitudine lingua pergra-
uatur. Contingit igitur ijs qui sunt balbi natura, alterum horum, aut cerebrum habere
humectum, uel linguam, uel utrunq̄. Porro & illud non ignorandum: incontinentem
dici ab Hippocrate linguam, quæ infirma est, ita ut non possit integre uocem dearticu-
lare, aut immobilem & omnino resolutam. Ex eiusdem doctrina hoc quoq̄ excerp-
simus: mutos quandoq̄ ab uno accidente notissimo, quæ est uocis interceptio, appella-
ri eos, qui nullum alium motum seruant secundum electionem, uel nihil omnino sen-
tiunt. Iacent autem eodem modo, quo apoplectici sine sensu pariter & motu. Hippo-
cratis uerba id ipsum astruentia ex Sententiarū septimo subiecti: Quibus cerebrum ali-
qua ex causa concussum fuerit, necesse est statim mutos fieri. Et nos quidem posterita-
ti allaboramus sedulo: quod si uera tamen fatenda sunt, bono sane stomacho haud con-
coquimus, priori additioni sic insidiatos etiam amicos: ut non pauca ex capite hoc in
libellos suos congesserint, auctore dissimularo, ut in plerisq̄ alijs: quod impudens est,
ac quam sustinet, personæ parum quadrans. Verum interlucebit tandem perpendiculari
amplius Veritas, quæ Temporis creditur filia. Nec cuiusquã elatior animus, uel fraus
uelut nubeculã nostris (opinor) est obstructura luminibus, si qua tamẽ ea sunt. Etiam
si plerisq̄, uelut cœnaculariam faciētes, quicquid interluserit lucelli, conuerant si pos-
sint, uel cum puluisculo. Quia uero de psellis commemorimus, id neutiq̄ prætereun-
dum, Syllam Athenis pedum dolore infestari cœpisse, quem παραώδη Plutarchus uo-
cat: Strabo autem ποδάγρας ψελλισμόν, id est podagræ psellismum.

Vocabula plura ad linguam pertinentia. Aglottos, paraxiphis, glottocomion, euthyporos. Solen bis. Glossematicum quid. Glossographi, & glossemarij. Diomedes explicatur. Quintilianus suo restituitur nitori. Scholia, scholiastæ, solenista. Lingulati tubuli. Lingula: olophyctides, ranæ. IIII

Linguam, Græci uocant γλῶττην: aglotton apud Aristophanem, loqui non
ualentem interpretantur, uelut elinguem dicas. Sophocles tamen eo nomi-
ne barbarum appellauit, in Trachinijs, quum Græco aglotton opponit. Epì
glottis, inquit Pollux, simplicis uocis est organū: lingua autem, articulata.
Si qui uero linguam habeant, nec loquantur tamen, epiglottidis uitio id putatur obue-
nire. Si uero perperam ac difficulter loquantur, oblæsa lingua est. Turbinator lingua
pars uocatur proglossis. Caruncula uero, qua cõnectitur inferiori parti oris, nuncupa-
tur hypoglossis. Qua gustus potentia inest, cephaline. Utroq̄ autem linguæ sinus &
cauitates, cheramos appellant: quidam etiam parasyra. Glossogasteras, comici lingua
sibi uictum comparantes dicunt. Polyglossum quercum Dodoneam, in Trachinijs uo-
cat Sophocles, uel de oraculorum multitudine, uel quia unicuiq̄ æderentur idiomate
proprio. In tibijs item glotta est. γλωσσων παραινήν dicere uidetur Euitathius fere uul-
garem uernaculam uerba, ubi ait. Ex ijs confinxit sibi παραινή γλωσσα paramacheron: di-
xerat enim antea paraxiphida signare enchiridion, id est gladiolum qui adiacet ensi:
unde etiam uel Homero interprete, nuncupatur paraxiphis, quoniam

πάρφιφει ὁ μέγα κούλεδν ἀγνὸν ἀεργον

Glottocomion, uas est linguis recondendis peraccommodum. Glossocomon tamen
pro loculis & marsupio apud Plutarchum obseruauimus. Sed & ligneam thecam reli-
quijs aptam reponendis eodem dicunt nomine. In medicorum thesauris est organum
item glossocomiū, quod in ossium fractura cruribus supponitur: Hippocrati in cogni-
tum, sicuti Galeno pro denti assentimur propemodum. Eius esse uidetur extensio du-
plex: una quippe membrū porrigit in rectum, diciturq̄ euthyporos: altera uero super-
ne quidem prius, mox uero & infra, nuncupatur metaleptice. Fit utraq̄ funiculis cir-
cūpositis. Licet autem genus hoc machinulæ σωληνα item uocare, aut cum adiectio-
ne Solena mechanicū: sic & mechanicum glossocomium. Est & sua calciamentis glot-
ta, ut apud Isæum Socraticū: sed & poeticas uoces, glottas dicebant: unde Aristopha-
nes, πῶς τῶν τε λέξεων, ἀμέρου γλῶττη τι καλεῖται ἠόρουμβῳ. Verbi quoq̄ proprietatem
quandoq̄ indicat glotta, ut quum dicimus, αὐτὰ γλῶττη hoc uel illud ostendit. Aristo-
teles in libro De poetica, Omne (inquit) nomen aut proprium est, aut glotta, aut meta-
phora, aut ornatus, aut factitium, aut extensum, aut sublatum, aut permutatū. Et pro-
prium

primum quidem dico, quo utantur singuli, Glottā uero, quo ceteri. proinde liquet, posse idem nomen esse proprium, & glottam, uerum non in eisdem: quippe Sygion apud Cyprios proprium est, nobis autem est glotta. Et mox paulo idem Aristoteles: Nomina, inquit, dupla dithyrambis præcipue congruere, glottas autem heroicis. Dionysius in Artibus Thucydidem scribit proprium in conscribenda historia characterem excogitasse, non pedestrem omnino, neque item metricum, sed ex utriusque concinnatum, ac in uerborum delectu tropicam & glottematicam, ac priscam ascuissse dictionem pro communi consuetaque. Et mox, Glossematica (inquit) & prisca, ac obscuriora, multis sunt fere ἀκριφές καὶ ὁ πολυλογισμὸς καὶ ἡ πολυωνία, & consimilia. Inde glossographi nuncupati. Sicuti commemorat Eustathius, ubi ait, Hippotes, id est eques, capitur quādoque pro exule ac profugo, ut glossographi sentiunt. Hi uoces id genus obscuriores enarrant. Latini glossularios, atque item glossematarios dixerunt. Quo fit, ut glossematicus Fulgentius aduocetur à grammaticis. Et Diomedes genera loquutionum quinque facit: rationale, artificiale, historicum, glossematicum, commune. Quod amplius ex Apollonio ad Scopelianum dilucefcit, qui orationis genera quinque facit: philosophum, historicum, oratorium, epistolicum, commentarium. Glossemata Quintilianus minus usitatas interpretatur uoces, in quibus grammatici non postremam requirunt diligentiam. Nec me fallit, eum locum à quibusdam aliter & legi & enarrari. Sed ipse Dionysii præcipue communitus auctoritate, ita reponendum censeo, quod & in plerisque codicibus adnotatur. Sed & alibi primo libro Quintilianus, posse à puero interpretationem linguæ secretioris, id est quas Græci γλώσσας uocant, dum aliud agitur, edisci, tradit. Hinc propagarum, opinor, ut plerique etiam ex politioribus, glossas pro interpretatione qualibet accipiant. A quo non abluist Diomedes, ubi sic libro secundo scribit: Enarratio est obscuriorum sensuum, quæstionum uel explanatio uel exquisitio, qua uniuscuiusque rei qualitatem poeticis glossulis exsoluimus. Scholia item sunt interpretatione, unde & scholiastæ inscribuntur, qui in eo scribendi genere exercentur, uulgo postillatores dicit. Ab otio deflecti uidetur uox. Nuncupantur item uel hypomnemastæ. Homericos scholiastas legisse apud Eustathium uidemus. Ex figura sunt eadem, solenistæ. sed ij sunt, qui solenes (genus id ostreorum est) uenantur, colliguntque. Nam Philoxenum quendam nuncupatum animaduertimus Solenistam, id est σολωνιστὴν, quod primo solenotheras fuisset, piscatorque, mox demagogus, postremo etiā tyrannus. Solenas item, id est σολῆνας, canales & fistulas nuncupant Græci: unde solenarium forma deminuta Galeno. Hoc, opinor, indicauit etiam Columella, ultimo Rusticationis libro: Oleo conficiendo (inquit) molæ utiliores sunt quam trapetum: trapetum, quam canalis, & solea. rectius fuerit Solena. A lingua denique lingulam dici deflectique, non fere latet. Hinc, quod scitu dignum est: lingulatos legimus tubulos ex parte altera, ut alius in alium inire conuenireque possint, ueluti linguæ præferentes schema. nam est lingua item lignum uel lapis concavus, qua defluere unum potest, uel aqua. Columellæ autem est mensuræ nomen lingula. Gellio etiam gladioli in linguæ speciem. Olophygdonas uocat Theocritus, quæ in summa lingua consurgunt, pustulas. Olophyctidas dicunt Attici. Ranas ueterinarij uocant uitiosa linguæ bubulæ incrementa.

Ex lingua propagari plerumque bona, sæpe etiam mala. Silentij & sermonis præparci laus præcipua. Loquacitatis epodos. Heracliti factum scitu dignum. Item de Zenone. Antonini Pij historia. Piscitio cur abstinerint Pythagorei. Ellopes unde. Linguas cur offerrent deorum honori. Plinij locus ex libro septimo illustratur de arcanorum prodicione. Gephyrisimi qui dicantur.

Cap. v

Egyptiorum regem periclitandi gratia, cuiusmodi foret in Pittaco prudentia, proditum memoria est, integri animalis carnes ad eum transmisisse, petentem, fecerneret inde, quod optimū ceteret, rursumque quod pessimum. At is unam modo linguam eximens ad eum referri iussit, symbolice innuens atque opere, in ea corporis portione ingentium sæpe bonorum late-re fomites: nec deesse tamen si prodiga sit, & infrenis, maximam cladum organum ac scelerum quodammodo inelutibilem scenam. Hinc apud Euripidem Ino audacius

astruis

astruit, tenere se tacendi tempora, atque item loquendi. Sed & qui generose insigniterque ac omnino regie imbuuntur, tacere discunt prius, mox uero loqui. Proinde Antigonus regem serunt, scitante filio ex eo, quando conclamari uasa iuberet: non aliud respondisse, quam Veritus ne es, solus canentem tubam ne audias? Ita cui principatum relicurus erat, secretum committere non est ausus, solum monuit, in procinctu foret, ac tacitus expectaret imperium. Idem fere & Metellus senex, instante siquidem quopiam, & eiusmodi quid efflagitante: Si, inquit, tunicam huius arcani conciam arbitrarer, euestigio exutus concremarem. Equidem sicuti monas, id est unitas suos minime limites egreditur, sed omnino unum perseuerat, manetque; unde & monadi nomen inditum. Dyas uero, id est dualitas principium est differentie indefinitum: statim enim a se deficit, duplicatione in multitudinem abiens. Consimili ratione sermo ab uno primoque non recedens uere arcanus est, ac dicitur. At si alteri communicetur, iam famæ ordinem subit. Nam poeta nobilis ἑπειὰ ἠθρόοντα, id est uerba esse dixit alata uolantiaque. Nauem quidem uentis abreptam anchoris infrenamus ad rapiditatis hebetandam uim. Sermo ex ore, uelut portu excurrens, stationem nanciscitur nullam, neque (ut Græci dicunt) ἀγκυροβάσειον, id est anchoræ iactum. Frustra succinueris communem futilium loquutorum ἑπωδόν, dum uerbis humidis & lapstantibus defluunt: hæc nemini dixeris, sile, apud te sint ista. Sacris silentij mysterijs initiari præstiterit, ac altius contemplari, quāto maiore prosequamur admiratione, ampliusque amemus, sapientiores arbitrati, uerbis parcentes, & (ut Græci expressius dicunt) εὐλογίους καὶ βραχυλόγους, quā hos effrenes, quos raptari temere uideas, dum sensuum effutiunt inuolucra, & uerborum instrepunt uoluminibus, ac uocum turba: & uitio Pisoniano quum loqui nesciant, tacere tamen haud queunt, sibi nihilominus acuti uidentur, etiam si omni pistillo retusiores. At illorum præparcus substrictusque sermo uerbis est modicus, sensu late sese fundit & exspaciatur. Hosce admirans Plato ita laudat, ut acerrimis esse iaculatoribus per similes dicat, οὐλα καὶ πικνὰ καὶ σιωπεραμὲν καὶ φθέρημιον. Hac ratione Spartanos suos Lycurgus à pueris silentio infuiscere cogebat: hinc laus celeberrima: sicuti ferrum attēperant Celtiberes, ubi in terram defoderint, ac redundans terrestreque absterferint: ita & Laconicum sermonem nullis opertum corticibus, omnibusque quæ superfluant, reseccis, eam habere temperaturam, ut rerum modo uim efficacius persequatur, exprimatque. Catoni insigne illud reddidit M. Tullius, ut eum dicat nullum unquam emisisse uerbum, quod emissum doleret. Quamquam Augustinus laudem quidem uideri hanc clarissimam scribit: credibiliorē tamen de nimis fatuo, quā de sapiente perfecto. Adde quod Pythij Apollinis templo non Iliada, non Odisseam, non Pindari pœnas inscribere Amphictyones: sed Cognosce te ipsum, Nihil nimis Fideiusioni præsto est nouementum. An non & Apollo ipse in responsis affectator erat breuitatis? Inde certe additum loxiæ, id est obliqui cognomentum putant, quod loquacitatem & uerborum colluuiem tota uel reclinaret, magis quā ex obscuritate. Immo uero & qui symbolice, nullo prorsum uocis usu, quæ res deponat, enuntiat, præ signi laude prosequimur, & admiratione. Sicuti quod ab Heraclito quandoque factitatum accepimus: quum enim extēntis eum precibus rogarent ciues, sententiam suam proferret de concordia, incensens eminentiorē locum aquæ frigidæ calicem sibi protinus afferri iussit, in quem ubi farinæ aliquantulum insperisset, promiscere amplius glachone (species herbæ est) cœpit, moxque hauriens, ne uerbo quidem facto, inde se proripuit, prudentibus intelligendum relinquens, si uilioribus ac obuijs acquiesceret, nec omnino gliscera sumptusque affectarent immodicos, pacem habituros inter se, atque concordiam. Silentij uero ex Zenonis dicto laus item præclara est: regios legatos Athenis conuiuio exceperat quidam, adhibitis etiamnum philosophorum plerisque. Quum autem, ut assolet, multa hinc inde dicerentur, Zenon interim tacitus singula obseruabat: tum legati festiuiter subblandientes, atque propinantes etiamnum: de te uero inquirunt, regi quid renuntiaris iubes? At is recte inquit, senem à uobis perspectum Athenis, qui inter pocula seruare silentium possit. Unde est illud, Qui custodit os suum custodit animam suam: qui inconsiderate loquitur, sentiet mala. Et illud accepimus, Non minus interdum oratorium esse tacere, quā dicere. Loquendi temeritatem non

cordis modo peruigili cura, sed & dentium excubijs in ore collocatis circumscripta natura, obsepsitque. Laudi est facundia, inanis uerborum sonitus, nulla subiecta sententia nec scientia, uitio non caret uel maximo: nam *ἐχάλιο ὑψοματ*, id est oris effreni, postremum infelicitas occupat. Adde, quod quibus multa effutire moris est, aut falsa loquuntur, aut superflua, uel (quod uerius) utraque: quæ sane ab uiri dignitate aliena, ab philosopho autem alienissima & sunt & censentur. Præcepta uero illa haud prætereunda prorsum, quibus commonemur: uti ueloces quidem ad audiendum simus & accurati, sic ad uidentum quoque: ad credendum uero tardi, ad iudicandum tardiores etiamnum, ad loquendum omnino uel tardissimi. Platonis oraculum est, uti uerum loquamur duntaxat, sic ubi profuturi sumus, aut sane taceamus. Inter alia, inquit Iulius Capitolinus, hoc est uel inigne Antonini Pij ciuilitatis argumentum: nam Omuli domum inuisens, miransque porphyreticas columnas, quum ex eo quaesisset, unde eas haberet: ac respondisset Omulus, Quum in domum alienam ueneris, & mutus & surdus esto: patienter tulit. Anacharsis in conuiuio apud Solonem confopitus ita decubuerat, ut sinistra comprimenda uiderentur, os autem dextra, quod freno ualentiore indigere linguam opinaretur, recte utique coniectans, quando non facile tot recensueris homines, qui uenerorum intemperantia calamitates sibi contraxerint, quot ciuitates principatusque arcanorum desolauit enuntiatio. Hinc à sapientibus coniectatum, dicendi quidem homines esse nobis magistros: tacendi autem deum habere præceptorem, quando in sacris mysterijsque fauere linguis iubemur. Proinde Simonidis sententia firmiter inhaerendum, quem dicere solitum accepimus, *ὅτι λαλῶσας μὴ πολλὰ κινεῖς μετρηόσας, σιωπῆσας δὲ οὐδέποτε*. id est, loquutum esse poenituit saepe, tacuisse nunquam. Hinc & Pythagoricos Athenæus scribit, animantes quidem reliquas attingisse, uerum moderate, quasdam etiam immolasse: pisces autem nec gustasse omnino echemythia, id est silentij ratione. Quippe silentium esse opinantur diuinum quiddam, pisces uero prorsum sine uoce animaduertuntur, uel parocunia suffragante apud Lucianum, ceterosque. Quin eiusdem argumento rei, ellopas dicere pisces poetis mos irroboraui, ueluti illopos: nam *ἰλλεθω*, prohibere exuique signat: opus uero significantiam habet uocis. Sunt uero ellopes Hermolao Theodoroque acipenseris. Alii squammatos intelligere malunt, *παρὰ τὸ ὅτι λεπία ἐναι*. Hinc Theocrito ellopieuin piscari indicat, *ἐλλοπιεύειν*. Ellopem Pamphylia tantum mari compasci, Columella scribit. Quæsitum uero ab eruditioribus, unde factum ueteribus, ut deorum honori linguas contributorent: quando & Homerus ait,

Γλώσσας δὲ ὅτι πυνελ βάλισυ.

id est, linguas uero in ignem coniecerunt. Et sunt qui id modo proferant, Ionum hoc moribus receptum, alij quia inter membra reliqua, bonitate lingua præter: optima uero dijs reddi par sit: alij, quod linguæ parcat & uerbis somnum petentes, quo sane argumento etiam Mercurio libabant postremo: uel item quia in conuiujs prolata, silentio deceat inuolueri: aut quoniam linguas amburendo perperam dictorum labes iniustas expurgarent. Propterea terrestribus dijs inde primitias item offerebant. Gephyris mos lego appellatos Cephisi in Attica fluminis accolæ, dicacitatis, & conuiuiorum ratione. Polybio certe *γλωσσῶν* subannare indicat, *καὶ ἐξ ἀντιλήζων*. In hac denique silentij mentione succurrit, Plinij locum explicemus ex libro septimo de Augusto. Inde suspicio in Fabium, arcanorumque proditorem. Audio esse qui ad Mæcenatem hæc putent referenda, quorum incertiam coarguit Tacitus Cornelius, ex cuius Annali primo pauca subscripsi. Quippe rumor inceserat, paucos ante menses, Augustum electis conficijs, & comite uno Fabio Maximo, Planasiam uentum ad uisendum Agrippam. Multas illic utrinque lachrymas, & signa charitatis, spemque ex eo, fore ut iuuenis penatibus aut redderetur: quod Maximum uxori Martiæ aperuisse: illam Liuiæ, C. Nauum id Cæsar. Neque multo post extincto Maximo, dubium an quaesita morte, auditos in funere eius Martiæ gemitus semet incusantis, quod causa exitij marito fuisset. Cæterum de Fuluio eadem pene in commentario De garrulitate, refert Plutarchus. Cæterum partem hanc Plautinis cludamus salibus, sine uirtute argutum ciuem mihi habeam pro præfica, Quæ alios conlaudat, seipsam non potest. Quod de acipensere commeminimus, scire oportet: ab antiquis esse dictum aquipensera, ab aquis: proinde c unum modo recipere.

Pudi.

Pudicitie commendatio. Patauinorum laus. De Cornelio sacerdote Patauino. Hyperorum quid. Theristrum. Distegon. Cap. VI

Optissimi uiri sententiam esse, Hieronymus scribit, Pudicitiam in primis esse retinendam: quoniam ea omissa, omnis ruat uirtus, & in ea decoris muliebris enitescat principatus. Hæc pauperem commedabilem facit, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram. Viros quidem consularatus illustrat: effert in æternum nomen, eloquentiæ claritas. Militaris gloria, & ex deuictis gentibus arreptus triumphus parem quodammodo deo facit. Multa porro sunt, quæ ingeniorum fertilitati nobilitatem adoptent præsignem. Per propria mulieris uirtus, pudicitia censetur, Hæc Lucretiam Bruto æquauit, nescias, an etiam prætulit: quoniam Brutus non posse seruitutem pati à foemina commonitus edidit. Hæc æquauit Corneliam Græcho, hæc parem alteri Bruto Portia fecit. Notior est marito suo Tanaquil. Hierophantas quoque Atheniensium cicutæ forbitione castrari solitos legimus: & postquam surrecti in pontificum amplitudinem fuerant, uiros esse desisse. At nullis cicutis Antiochus tertius uirum tamen agere non sustinuit, qui conspiciatus Dianæ sacerdotæ forma præcellentem, confestim Ephefo abiit, ne sensuum illecebrosâ uolentia transfuerum raperet, quippiam exprimens, quod castum minus, minusque sanctum foret. Cæterum inter uirtutis huiusce claritates adeo præsignis, adeoque gemmis & omni auro pretiosioris, etiâ si in plerisque enituit, quas tamen ueteribus præferas Patauinis, inuenias haud sane multas. Castitas loci, & seueritas tantum non incomparabilis, & non tricesimo tantum fructu eminentissima, sed sexagesimo quoque, quin & centesimo, abiit in proverbium etiâ antiquis. Quis enim non legit uel illud Valerij Martialis ex undecimo epigramaton: Tu quoque nequitias nostri, iustusque libelli

Vda puella leges, sis Patauina licet.

Quod si quis inuide nimium solers est, ac lepidissimo poetæ credendum minus opinatur: is quæso Plinij Cæcilij ex primo Epistolarum altipulationem audiat, qui ubi uniuersam transpadanæ Italiæ partem, ut multum uerecundiæ, ac frugalitatis antiquæ retinentem collaudauit: denique ait de puella quadam, Habet autem matrem, Serranam Proculam è municipio Patauino: nostri loci mores. Serrana tamen Patauinis quoque seueritatis exemplum est. Durant etiamnum in uirginibus priscae castitatis uestigia, quando non nisi operta facie prodeunt uisenda in publicum: ueluti dicent subinde illud Hieronymi: illa tibi sit pulchra, illa amabilis, quæ procedens in publicum uix uno oculo, qui uia necessarius est, patente ingreditur. In hoc, scitu dignum illud occurrit, quod in Græcorum obseruatum historia est: siquidem apud Spartanos diu obtinuisse legimus, ut aperta facie uirgo, ac conuelata nuptæ in propatulo uiseretur. Cuius eam Charilaus reddebat rationem, *ὅτι τὰς μὲν κῆρας ἀνδρῶν ἐν γυμνασίοις, τὰς δὲ γυναικῶν σάζων ὅν ἐχοντες*. id est, quoniam uirginibus uiros sibi prospicere, necessarium sit: mulieribus autem quos compararint, custodire. Obseruatum & illud, Chalcedonias mulieres eum seruasse morem, ut si in alienos uiros & magistratus potissimum incidere, dimidium retegerent facie. Quæ à uiduis coorta consuetudo, prorepsit & in eas quæ iunctæ uiris forent. Scribit Tacitus Cornelius, Poppææ Sabinæ raros fuisse in publicum egressus, idque uelata parte oris, ne fatiaret aspectum, uel quia sic decebat. Sed nec in foeminis modo se Patauinæ uirtutis extulit altitudo. Nam ut Thraseæ Patauini philosophi sanctam morum grauitatem Cornelio Tacito, Martiali, cæterisque celebratam omiserim: qui Patauij quandoque ludis cesticis, à Troiano Antenore institutis habitu tragico cecinerat: ac summa præcellentes doctrina & eloquentia uiros præteream: scribunt Platonici scientissimi, esse quandam animi uacationem, quæ ab admiratione fiat, qua Sibyllæ ac Pythiæ sacerdotes, quum Iouis aut Apollinis intimum irrupissent specu, ac prorsum esse ibi caeleste numen, animo constanter conceperunt, in eum abire stuporem solitas diuinæ maiestatis ueneratione, ut sensuum ac phantasiæ, rationisque omnino cõtescente ui, tota mens in deum uisa confurgere, indeque augustior, futurorum scientia instrueretur amplissime. Quamobrem Cornelium Patauinum sacerdotem, loco nobilem, religione uenerandum, uitæ castitate persanctum, Titi quoque Liuij familiaritate celebrem: repente altius mente surrecta, proclamasse, in mutuum eadem exercitus coorientes conspi-

R 3 cari

cari se, pugnariq; mox, ac deinde alios cedere, alios urgere, caedem, fugam, telâ uolantia, praelij instaurationem, gemitus, uulnera, perinde ac in re praesenti uerfaretur ipse: deniq; uociferatum, uicisse Caesarem. Quod uere à me dici, auctor est cum Liviô Plutarchus, multiq; praeterea. Porro ita affectos fuisse Corybantâs, Orpheus scribit. Eodem & uaticinij genere praecelluisse Carthaginienfem Albigerium legimus: quem scimus, quicquid egisset quisq; aut omnino cogitauisset, daemionibus afflantibus, respondisse. Id quod uix impetraret fidem, ni eiusmodi se uaticinij interfuisse pluries, grauis auctor Augustinus testatû uoluisset. Hæc De ciuitate nobilissima prolibasse nos, haud mirari conuenit. Illi, quicquid sumus in literaria quali negotiatione, post deum optimû maximum, & parentû curam, acceptum ingenuè referimus: illic bonam ætatis partem educati imbutiq; tum Græce, tum Latine: mox uero & prouincialium stipendijs profecti munere functi. Quin & hæc qualescunq; lucubrationes nostras ibidem in Fortunæ domo, si quid & hoc ad rem facit, condere auspicati sumus, quas & diu iam absolutas materiam fecissimus publicam, ni bellorum intonante grauius fragore, studiorum curam interpellatam uehementius retudisset dimicatio de capite, ac librorum supellectile toties subeunda. Proinde *ἀντιπεπραγμένον*, id est uicem rependimus, ut possumus. Certe loci memoria dulcissima æstuationē mentis lenit sæpissime. Nec tempero mihi, quin parte hac elogium præclarum Constantini Palæologi protinus ingeram studiosis tantæ claritatis: qui Romæ mensa exceptus ab sanctæ Crucis Cardinali, quum Patauij forte incidisset mentio, dicere haud est ueritus, Ni ab sanctis uiris sciret proditum, haberi ad exortum deliciarum paradysum, plane arbitraturum se fuisse, non aliubi esse, quam in Patauina præsuauam œnitate. Hyperoum deniq; thalamû, ut paucis diuerticulum repetamus, Græci interpretantur *ἁγία*, uirginibus destinari à ueteribus solitum, ut custodirentur tutius. Quod si tanti uirum, quanto pluris margaritarum? Nam & Hieronymus de puella CHRISTO destinata: Nunquã exeat (inquit) foras, ne inueniant eam, qui ciuitatem circumeunt, ne percutiant & uulnerent, auferantq; pudicitia theristrum, & nudam in sanguine derelinquant. Ut uero Hieronymi uerbum intelligas, multis incognitum, dicitur æstiuæ uestis theristrum: de qua in uestium generibus dicitur quoq;. Sed aduertenda tamen Hieronymi sententia in libro Hebraicarum traditionum in Genesim: Theristrum, inquit, pallium dicitur, genus etiam nunc Arabici uestimenti, quo mulieres prouinciæ illius uelantur. Auctor idē Hieronymus alibi: Esse rem teneram in foeminis, pudicitia famam: quasiq; pulcherrimum florem cito ad auram leuem marcescere, tenuiq; flatu corrupti: sed tum præcipue, ubi ætas consentit ad uitium. Pudicitia honorem præbuit eum Romana maiestas, ut omnis dignitatis gradus eis de uia cedere confuisset.

Chiorû castitas eximia. De filiabus Erechthei. Hyacinthides puella. Athenienses cur Tettigophori. Ciceronis locus illustratur. Leocoræ puellæ que sint. Hieronymi locus. Item Macaria. Macharonij pastilli. Partheni, id est uirgines, quæ per exochen dicantur. Cap. VII

Legimus uero in Græcorum monumentis, maximum quoq; temperantiæ muliebris argumētum prodijisse ex Chio: quoniam neq; adulterium, neq; illegitimum concubitû, si credimus, ullum ibi accidisse unquam fere, proditû memoriæ est. Mos præterea inoleuerat ibidem uetus, ut uirgines sacrorum statutis temporibus in unum omnes coactæ per aliquot dies unâ uerfarentur: quas earundem amatores, facto item agmine, insequerentur: quo ludentes eas inter se, ac saltantes, conspicerent: noctu autem eodem agmine singularum domos ingressi, parentibus fratribusq; quæcumq; facto opus esset, administrabant. Eueniebat uero sæpius, ut eandem plures amarent, sed amore tam sancto atq; modesto, ut quum primum tradita uiro puella foret, repente omnes inde resisterent. Illud deniq; proditum monumentis duodecimo Philippicorum à Theopompo est, confueuisse Athenienses inter sacrificandum, Chijs & sibi prospera comprecari à dijs. Sed de Chio item Eupolis hæc, *ἀντιχίον καὶ πάλιν*. Cæterum ut racematio hæc quippiam uariantis habeat amœnitatis, explicemus interim M. Tullij nodum ex primo Thufculanarum quaestio num, in quem impactus interpret conuiuet. Itemq; ex Oratione pro Sextio, in qua sic ferme

ferme legimus: Mortem quam etiam uirgines Athenis, regis Erechthei filia pro patria contempsisse dicuntur, ego uir consularis, tantis rebus gestis, timerem? Meminit & De finibus quinto, uerum sub eodem obscuritatis inuolucro. Inuenio igitur Erechthei filias primum per quandam exochen *παρθένους*, hoc est uirgines nuncupatas, & sex fuisse numero, Protogeniam, Pandoram, Procrim, Creusam, Orithyiam, Chthoniam. Ex ijs Protogenia & Pandora, pro regionis salute iugulandas se obtulerunt, ingruente Bœotio bello. Immolatas uero ferunt in pago Hyacintho: unde & uirgines Hyacinthides sunt cognominatæ: sicuti Phanodemus testatum reliquit, atq; item Phrynichus non praeterijt. Parthenos quoq; id est uirgo, cui Tauriscythæ naufragos immolant, & Græcos, quotquot fuerunt adepti, Iphigenia intelligitur, Agamemnonis filia: ut scribit Herodotus. Quin & Pallenidis Mineræ sacerdos sic dicitur. Sunt ex Græcis, qui ex Apolline ac Creusa Iouem memorent natum: quæ ratio effecisse traditur, ut Athenis Apollo cogeretur Patrous, ueluti progenitorum unus. Sicuti Iupiter item eodem colebatur conuolucro, sed causâ diuersa. Nunc illud obiter adnotatu dignû, Erechtheum hunc ex terra æditum præbuisse argumētum, ut Athenienses, quibus is imperit, terra item geniti censerentur ac nominarentur *ἀντιχθόνες*: sicuti docuit etiam Plato: proindeq; eius rei symbolum, *τέττιγας*, id est cicadas aureas solitos gestare, dictosq; eo nomine Tettigophoros. Etenim eiusmodi traditur animalis origo. Cuius rei testis quoq; locupletissimus extat Thucydides historia prima: & nos antea commeminimus. Demosthenes in funebri Oratione mentionem puellarum habet, Hyacinthidas, ut præteximus, docens cognominatas. Et quia ibidem, Leocoræ item nominantur, amplius sciendum, in Græca historia sacellû Leocorium nominari frequenter. Eius memorabilis ratio traditur: quodam tempore ingēs annonæ caritas Atticam uehementius premere cœpit. Consulta oracula cecinere, malorum finem non defuturum, nisi immolaretur puella. Tunc publico bono permotus Leos quidã, Orpheij filius, sicuti nonnulli interpretantur, filias ciuitati immolandas exhibuit, Phalthean: siue ea sit Praxithea, ut est apud Aelianum: Theopen, Eubulen: quæ tanto beneficio, inopiæ naçta exitum, pietatem patris puellarû consecrationis honore putauit rependendam, structo sacello, quod ab ipsius nomine, necnō à puellis, quas Græci *λέρας* dicant, Leocorium est appellatum: meminit Strabo, Thucydides, Cicero De natura deorum tertio. Demosthenes: Audierunt, inquit, Leontidæ fabulis celebres Leocoras, ut eas obtulerint *σφαλαγίαν τοῖς πολιταῖς ὑπὲρ τῆς χάρας*. Aduertendus autem parte hac Hieronymi in Iouinianû locus libro primo, citra intellectum ambutus: nam ex historia uirginitatis præconia repetens: Chalcodecus, inquit, quoq; filia illa Leo uirgo perpetua, pestilentiam patriæ scribitur spontanea morte soluisset. legendum arbitror, Græcorum decus quoq; filia illa Leo. Paulo enim ante ab Virgilio Camillam sic laudatam tradit: O decus Italiae uirgo. Proinde infert de suo Hieronymus: Græcorum decus quoque filia illa Leo. Verbum autem Leo, quod legentibus facessere negotium potest, casus est patrius, more Attico, ab recto qui est *λέως*. Nec mirari diuersitatem oportet, quæ fabulosis est per familiaris omnino. Adde quod ubi Græce modo *λεμόν*, id est famem legimus, uidetur legisse Hieronymus *λεμόν*, id est pestem. Potuit ex morbo item latius crassante annonæ mox insequi caritas. Sicuti & una filiarum expiationi sponte se obtulisse, patre statim & reliquis ad exemplum prouocante. Cicero Erechtheum scribit cum filiabus numinû uice coli. Sunt qui id putent factum, quod diximus, bellante aduersus Eumolpum Erechtheo, qui quum se futurum uictoriae compotem accepisset, si filiam immolasset prius, cōmunicata re cum Praxithea uxore, illam maçtauit, cuius in Erechtheo meminit Euripides. Erechtheum & Erichthonium, libro Temporum pro eodem accipit Eusebius: quem etiam scribit primum quadrigas iunxisse, sed in Græcia tantum: nam apud gentes alias iam tum fuisse, certissimis probari argumentis potest: propterea Virgilius,

Primus Erichthonius currus, & quatuor ausus
Iungere equos. Macariam quoq; Herculis filiam pro incolumitate publica
se deuouentē magnifice ab Atheniensibus eisdem funeratam accepimus. Eius in Hippia sic commemorat Plato: Macariae Herculis filia ad expiandum scelus sacra facito,

R 4 prophanæ

prophanæ enim sunt, ó Socrates, huiusmodi quæstiones. Non præterijt in Pelopida Plutarchus: Ex antiquis, inquit, Meneceum proferentes Creontis & Herculis Macariam. Qua in re interpellati adeo circûferuntur Latini codices, ut nullus colligi sensus queat. Machæronion uero Dioscoridi libro quarto, herba est que xiphion quoque dicitur, & gladiolus, seu pugio: quoniam gladii speciem folijs præbeat, radice (Theophrasto tradente) dulci, ubi excoquatur: proinde trita farinæ admiscebatur. Quo argumento, ex nostris nonnulli machæronios suspicantur, modo pastillos nuncupari, quibus caseo conspersis, aut melle litis, si oleo frigatur, passim uulgius utitur haud sane politius. Machærones autem apud Spartanos dicti sunt Anticratis posteri, quod is machæra, id est gladio Epaminondam in bello strenue confecisset.

De leonibus nõ indigna relatu adnotata quæpiam. Leonis mortuo barbam uellere, quid. Martialis locus exponit. Diomedis filie cur diceretur equæ. Smerdaleon unde. Glaucopis cur, & mare glaucum. γλῆνη unde, & triglena. Galene. Ephelcis quid. Σκῦζαυ, id est scyllare, quid. Charopi oculi, & rai, qui sint: atque item helicopes. Voluta. Alcæa quid. Vra pro cauda, cur. Prouerbia ex leonibus conformata. Basiliscus in leone cælesti quid. Leon tocomi. Leo, solis symbolum, & cur templorum custos. Cap. VIII

Leonem animal notissimū, inueni inter grammaticos Græcos, qui dicerent a uidendi potentia nomen esse adeptum, *παρὰ τὸ λαλῶ, τὸ θεωρῶ*, quod sit fera uisus acutissimi: sicut in libro quem ad Herodotum scripsit, Manethon tradit, nec unquam omnino admittat soporem. Sed hoc alijs uidetur per absurdum: neque enim esse aliquod animal, cui perpetua sit uigilia. Quod ipsum Aristotelis doctrina prorsum cõprobat. Forte (inquiunt) ut dorcades, apertis oculis leo conquietescit: unde irrepit sententia, illum nunquam dormire. Leonis oculus, utiq; per magnus est: at incumbens oculo pellis longe minor, quam ut oculum totum ualeat obtegere: unde fit, ut oculis apertis, somno frui uideatur. Ab hoc animali formatum adagium, scribunt Græci: sed & Latini certatim, *λεοντα φυρεῖς*, hoc est, leonem radis: de his qui factu impossibilia tentant, aut non citra periculum. Propterea Plato, sicuti commemorat etiam Philostratus, idem esse dixit, Leonem radere, & Thrasimachum *συνεφρονταῖν*, hoc est, calumnijs circumuenire. Ad quod alluferit Epigrammatum decimo Martialis illis uersiculis,

Quid uellis uetulum Ligella cunnum?

Quid busti cineres tui laceffis?

Quare, si pudor est, Ligella nolī

Barbam uellere mortuo leonī.

Cæterum cur deniq; poeta doctissimus partē in muliere, quæ honeste nominari haud potest, leonem censuerit appellandam: quod erat explicandum in primis, aut non traditur, aut ineptiæ Siculis gerris ac diphthera uaniores proferuntur: quas ex diametro a sensu legitimo disparari contenderis, modo ne Latmiosis somno consopitus. Sunt enim qui ideo dici opinentur, quia mirum in modum leoni foetet anima: quod Plinius & Aristoteles scribunt. uel (inquit Domitius) quod placet, prouerbium est, quum uolumus aliquem excitare, qui moueri non potest. Sed boni consulant eruditū, si quid præter opinionem acutissimi interpretis in medium protulero, neque enim bibliotaphi sumus: sed quicquid lectione uaria compertum nobis est, gratissimo animo in literas mitimus publico studioforum emolumēto, iudicent uolentes, sed citra liuorem. Nec Susefenum agere me putent, prius quam rem amplius introspexerint. Legimus in Nicandri Theriacis ad hunc modum,

Δίεις κεχρημένα δολιχόν πρόμας, ὅντε λιοντα

Αἰόλου αὐδ' ἄφαντο περίσικτον φολίθεοσι.

Eum locum doctissimus interpretis enarrans inquit, ad uerbū fere tralata sententia: Est Cenchrenas oblongus serpens, maculosus, quem etiam dici leonem, asserit Nicander: uel ex uariantibus squammis, aut ex generositate, aut quia rectam gestat caudam, & se ea difflagellando excitat in pugnam: uel quia mordet, ac hominis sanguinē exforbet, quæ ipsa & leo facit. Ex his animaduerto, acutissimū simul & doctissimum poetam mu

liebre

liebre pudendum leonis nomine festiuiter appellasse, quoniã & ipsum coitus auidum (sic honor auribus audientium) subinde masculorum sanguinem exsugere nõ desinit. Vrinam siquidem genitalem esse concoctum sanguinem, plures tradidere, & Satyrus inauit,

Accipiat sane mercedem sanguinis, & sic

Palleat, ut nudis pressit qui calcibus anguem.

Mortuum uero dixit, quoniã ætate iam uideretur emeritum, & ad Venereos usus hebes ac frigidum. Hæc porro tetra libido Diomedis filias in Thracia equarum nomine celebres facit, ut quæ turpissimæ aduentantes uorasse sint dictæ: quanquam interim à patre solitos, intelligere maluerit Eustathius. Verum, ut ad institutum redeamus, Leones in delicijs, atq; item leopardos habuisse narrat Helioabalus, exarmatos cicuresq;: quos ita instituerant mansuetarij, ut ad mensas secundas iussi accumberent ex inopinato, nemine conscio, exarmatas esse feras. Dicit uero leones, ut iam dictum est, traditur ab Porphyrio, *παρὰ τὸ λένοςαι*, id est ab uisus excellentia. propterea Homerus, *Σμάρδαλέω δὲ λέοντε*, nam smerdaleon, inquit, formatum à *μέρδαυ* est, quod *μάραυ* indicat, id est splendere, accedente *ζα* particula, intendendi uim habente. Sic alibi poeta idem, *γλαυκίονοντὸν δὲ λέοντὸν*. Sic Glaucopis uocatur Minerua, *ἐπὶ τῷ γαλακτεῷ*, ab lacte, quod esse *ἄσκου* conuenit, & proinde album. Ratione eadem, glaucum appellatur mare: quin & oculi pupilla *γλῆνη*, & ellobia *τετγλωα*: quoniã ex albedine splendent. Galene item ex eadem profluit ratione. Nitescit utiq; tranquillum mare, obscuratur autem turbulenti: inde Homerus, *μελαίνει δὲ τε πόντος*. Scribit in Physiognomia Aristoteles, leonem inter alias animantes maris ideam esse sortitum optimam: os enim habere magnitudinis iustæ, faciem autē (ut sic interim appellem) magis quadratam, non ossæ ualde, superiorem maxillam non prominentem, sed inferiori comparatam: *χρῆστος δὲ φθαλαμὸς, ἐγκρίτους, οὐ σφόδρα πεδιφρεῖς, οὐτε ἄνω πεμήλας*. id est, charopos oculos, concauos, non ualde rotundos, neq; admodum proiectos. Glauco oculos splendentes dicit, hoc est charopos, Apollonij interpretis probat: Theodorus charopos in Aristotele, libro primo, fuluos interpretatur. Rauam lupam, apud Horatium de oculorum colore dictam interpretantur: quia rauus color, fuluus sit, sed nigrioris habens aliquid. Proinde rauos oculos, charopos recte dixeris: quando & Porphyrio rauum esse fuluum dicit. Charopos, subnigros putant alij: ac dici à nobis, uarios. AEGOPPOS uero subglauco intelligit, seu caprinos. Plutarchus in Mario, charopos Germanorum oculos appellat: interpretis, horrendos intellexit. Cornelius Tacitus Germanis omnibus esse truces ac cæruleos oculos, scribit. Adnotandum uero illud etiam nū, helicopida puellam dici ab Homero, quæ sit *μελανόφθαλμος*, id est oculis nigricantibus, quam etiam helicoblepharon dicimus. Quod autem helicon, nigrum significet, comprobat Eustathius: & qui AEsopi fluminis aquam, dixit helicotaton hydor. Sed & apud Homerum Helicopes nūcupantur Græci, quod uarie pro ingeniorum captu interpretantur. Sunt qui ad nauigandi peritiam referant, ut sint *ἐλισσόντες τὰς κόπας*, id est circumflectentes remos, uel quod helicem inter nauigandum obseruent. Putant alij dictos helicopas, uelut axiotheatos, id est spectaculo dignos, & qui hominum ora in se conuertant. Sunt qui ad oculorum referant celeritatem, qui frequenter, prout necesse fuerit, huc illuc conuertantur. Quam uero helica in purpurarum telta nūcupat Aristoteles libro De animalium historijs quinto, Theodorus orbem cuniculatim intortum. Vitruuius, in columnis etiam uolutam. Helicas item sunt qui interpretentur psellia, id est armillas uel inaures quoq;. Et quia de oculis multa regesimus in hocce libello, addamus & Clepidum Pontani iocum, qui facetissime domunculam uerius democulam dici à Macronilla solitam fingit: quod qua die primū est ingressus quidam, oculum amisit. Verum hæc in parerga excurrētis sunt: illuc redeo unde diuertī. Quoniã uero Plinius scribit, leonem conuerberando se cauda stimulandoq; in prælium excitari, sciendum est, ex hoc facto dici eam ab eruditissimis alcæam, *ἐπὶ τῷ δὲ αὐτῆς εἰς ἀλκήν βίπειθα*, quod eius incitamento ad fortitudinem exsuscitetur. Homerus, *οὐρῆ μὲν πλοῦτος τε καὶ ἰχία ἀμφοτέρωθεν*

Castoris & Pollucis numen indicat apud Germanos quosdam, Tacito tradente. Vra uero

uero etiam pro cauda dicitur, *παρὰ τὸ οὐρῆν*, quod custodire est: uel *διὰ τὸ δεινὸν εἶναι τὰ τὰ ζῷα τῆ οὐρά*, quia parte ea se concitent animalia, ut leo, taurus, canis. In comico Lexico, non in leone modo intelligitur alcaea, sed in equo itē & boue, & id genus alijs quæ ut adiutorio, utuntur cauda. Ephelcida crustulam intelligit medicinam professi, quam extrahit plerumq; tussis uehemētior: sed & in ulceribus ephelcida intelligit Galenus. Scribit Nicephorus in Astrolabij structura, cor caelestis leonis dici basiliscum; Qui uero in caueis leonum curam gerunt, leonto comi appellantur. Ex ungue leonem describere, per adagium dicimus: quum certioribus argumentis quippiam demonstrari significamus, aut à proprietate apertissima. Plutarchus in libro De oraculis quæ defecerant: Admirantibus uero qui aderant, Demetrio autem ridiculum statuente, à tam minutis rebus a deo magna uenari, nec iuxta Alceum, ex ungue leonē describere, Cleombrotus ait. Leonem bracteatum Seneca intelligit, peregrinis excultum ornamentis, & naturali destitutum generositate: quoniam gloriari nemo, nisi suo debet. Apud eundem, adagium subnotauimus alterū, quod quia perelegans est uisum, apposuimus: magnis telis magna portenta feriuntur, subula leonem non excipit. Iam uero illud notius quam ut à me explicetur pluribus, Bembinetem apud poetas leonem dici Nemieum, à Bembina Nemeæ uico. Panyasis,

Δέγμα τὸ θύρεον Βεμβινάτα ο Λεοντῶ.

Leo præterea solis symbolum habet: quoniam *τὰς ἡμέρας ἔχει πυρόδαις*, τὸ δὲ πρὸς ὡπύων (ut placet nonnullis) *εργονύου*, & in ambitu radiorum quadam imagine etiam pilos, ut sit plane solis simulachrum. Quo argumento Hori throno leones subiiciunt. Est autem eo nomine sol, *ὡς τὸ πρὸ ὠρῶν κρατεῖν*. Dicitur quibusdam quoq; leo inter uigilandum præcipue oculos occludere, quos aperiat dormiens. Hinc templorū claustris leonem symbolice appingebant priores. Non habendum uero insuper, quod est ex historia obseruatum, inter Mesopotamiæ fruteta leones uagari innumeros, quos anni tempore præferuido mire infestent culices, in locis eiusmodi admodum frequens malum. Quoniam autem oculos appetant potissimū, ceu humecta & collucentia membra, palpebrarum libramentis mordicus insidentes, agitati grauius aut in flumen leones mercantur, & uorticibus absorpti pereunt: aut amissis oculis, quos unguium assultu labefactant crebro, fodiantq; in annibus efferefcūt: alias feris id genus præcateret Oriens uniuersus. Deniq; *σκύλας*, id est scyffare leo dicitur, ubi ira feruidus, ac turba canum circumuallatus, defixis in terram oculis, confurgit in prælium.

Chimæram allegorice tres indicare rhetoricæ partes, uel item uitiorū multiformem uim. Echidna item quid. Chimarus. Eudæus. Cap. IX

Ncidimus nuper in Hesiodicæ Theogoniæ interpretes: scitu digna plerumq; ingesserunt se nobis. Ergo & inde spicilegium fecimus, ne nobis tantum & Musis (quod dicitur) incineremus, atq; hisce commentationibus consperimus, ut quisq; exegit locus. Nunc illud enotamus: Chimæram sensu allegorico, tres rhetoricæ partes indicare: dicanicum, siue iudiciale: panegyricum, seu demonstratiuum: symbuleuticum, uel deliberatiuum. ut leo dicanicum præferat genus, quod exteret, ac elingues quodammodo ex aduersum dicentes cōstituit. Chimæra uero, id est capra, panegyrici obtineat typum: quia lasciuiat lætius simul qui dicit, simul etiam num qui audit. Symbuleuticum genus draconis esse aiunt, quod uarium in primis sit, ac *πολύτροπον*, id est multarum conuersionum, & longiore ad persuadendum orationis tractu utatur. Monstri uero mater, ab Hesiodo dicitur Echidna, quā non esse aliud uolunt, quam *ποικίλου νοῦν καὶ πολυειδίῃ*, id est uariam multiformemq; mentis uim, aut longiorem, & *πολυέλικτον*, id est multiplicibus implicitam spiris artem, Chimæra instar ignis euomentem globos. Cæterum pro ingeniorum tamen captū, sunt qui uarie admodum Chimæra pigmentum, ad ueritatem reuocent: nam, ut missa faciamus alia, est qui *ἠθικῶς* esse chimæram putet uitiorum quandam uarietatem, ac multiformem, perinde ac Chimæra est, uim: quam perimit Bellerophon, id est uir bonus prudensq; qui Bellerophon nuncupatur, uelut malorum occisor: nam ex dialecto, bellera uocantur mala, id est *τὰ βέλματα*. Fuit autem Bellerophon Corinthius patria, Hippo nus, id est *ἱππόνους*, antiquo nomine: mox Bellerophon interempto sic dictus, sicuti mythicis tradunt

tradunt, & scribit Lycophronis interpres. Chimæram peremit, hastæ plumbo affuto, quod collicuerit demum in monstri *πυρπνεοσόμα*, id est flammium os coniectum. Deniq; lobata filiam Philonoe, ubi uxorem duxit: factus regni compōs, more humani ingenij fortunæ afflato corruptus, Pegasi adminiculo in cælum adortus uolare, cæstro immisso ab loue, ad ima deuoluitur, ac cæcus campis errabat Aleis. Quod ideo cōfictum uolunt, quia mente oberraret excussus. Nam ex Epicharmi doctrina, *νοῦς ὄρα, καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δὲ ἄλλα πάντα τυφλὰ*. Mens uidet, mens audit, reliqua uero omnia cæca. Sed ad rem pauca adiecta suffecerint. Rhetoricæ initia ex Corace propagata, sciunt omnes: Hic præpotens fuerat apud tyrannū Hieronē. Quo uita functio, quum eandem requireret potentiam Corax, uideretq; populū *ἀσπιδιμύου καὶ ἀπακτοῦ*, nec tyrannidem ulterius pati: in concione, orationis artificiosæ rudimēta deprompsit. Chimæros, ad chimæram facit nihil: dicitur eo nomine clauus in nauis carinis, quo exempto effluit aqua, ne computrescant: uocatur & eudæus. Chimaron item genere masculino hircum indicare, contendunt grammatici: fœminino autem, anniculam capram: nam quæ iam peperit, chimæra dicitur, aut *ἀξ*.

Prudens Simonidæ commonitio. Pausaniæ Lacedæmonij tumor. Sapientiam & medicinam esse prosthelin & apharesin. Cap. X

Coierant forte in sympodium idem Ceus Simonides & Lacedæmonius Pausanias, institit à Simonide is efflagitare, quippiam promeret graue, & quod omnino sapientiam resiperet: qui ridens, *μεμνησο* inquit *ἀνθρώπων*, id est, esse te hominem, ne exciderit tibi. Spreuit id euestigio Pausanias, esseq; prorsum nihil, est opinatus: tumidior iam, inq; Medicos procliuiter degeneras mores, ac sibi nimium placens, & altiora meditans, quod regi foret hospitio iunctus. Forfan & uino permulctus satis. Verum postea quā omnium in ops in Chalcicæco se occlusum animaduertit, fame (quod miserrimum est) moriturus paulo mox, tunc demū resipiscens, Simonidæ dictum pendere amplius cœpit: sed ita, ut inter æstuantis animi conuulsiones, ter in eam prorumperet uocem, *ὦ φίλε Κείε, μέγα τι ἄρα λυγρὸν ἔστι λόγος* σου, ἐγὼ δὲ ἔσο ἀνοίας οὐδὲν αὐτῶν ἰσχυρὸν εἶναι. id est, o Cee hospes, magnum igitur quiddam oratio erat tua: sed præ amentia, esse nil ipse opinabar. Cæterum hominis non ferendam Græcis, & Sparta in primis, elationem retegat abunde parum prudens eiusdem factum: quippe sulis Periarum copijs apud Plataæas, Apollini tripodā dicaturus carmen addi iussit, cuius ea fere sententia est, Gregorum se ducem, extrito barbarorum exercitu, tripodā deo tali nomine obtulisse. Sed Græce sic,

ἔμηνον ἀρχηγὸς ἐπεί σπαθὸν ὤλδονε μῆδων,

Πρωσανίας, φοίβω μνήμῃ ἀνέθηκε τὸ δε.

Pausaniæ tamen continentiam in mulierem Coam, ad suos remissam prorsus inuolutam, admirari se ac laudare, in Laconicis rebus Pausanias fatetur, simul quod à contumelijs in Mardonij defunctum temperarit. Sed nimirum adhibenda in consilium semper sapientia est, de qua non minus quam de medicina, confingi elogium potest, *ἡσδισμὸς* esse eam *καὶ ἀφαίρεσις*: ut quæ defecta substituatur, redundantia refecando concinnet, struatq; medijs compotem uiam.

Agrigentorum luxus, & Tarentinorum; necnon de Cyreneis pauca. Vini apud Græcos species. De myrite, myrobrechis, ac Polio in primis. Atrapon, uel apotropon uinum, item Surrētinum, aparachytū, aminæum cirrhum. Cirrhota medicamēta. Dichromi. Melinæ. Ochron uinum, & Sybates. Vinum cur Græcis dieatur *οἶνον*. Vini utilitas. Oenisteria quæ intel ligatur. Oenopias quid, & Parthenopipas. Hieronymi locus restituit. XI

Agrigentinos Plato uitæ medicus & ductor longe clarissimus, quum intrueretur susstructiones (ut plane dicam) insanas, impediō excitare magnifico, ac compari modo gliscera & adipata instruere conuiuia, dixit, *τὸν ἀκραγαντινοῦ οἰκοδομῆν μὲν, ὡς ἀεὶ βιωσομῆνους, δειπνεῖν δὲ, ὡς ἀεὶ τεθυρομῆνους*, id est, perinde Agrigentinos ædificare, ac si uicturi perpetuo forent: itemq; conuiuari, uelut semper morituri. Eosdem Timæus prodit, lecythis quoq; & xyltris ufos argenteis, etiamq; lecticas ex ebore habuisse totas, Tarentinis inueterati fuit

ti fuit moris, matutinis se poculis ita inuitare, ut iam frequentiore foro, temulenti plane uiferentur. In tantum porro deliciarum producti Cyrenaei sunt, ut legum conditorem habere Platonem concupierint: qui tamen illorum admiratus ignauiam & *βαθυμίαν*, indignos habuit quibus obsequeretur. Calculum adijcit ijs in Marica Eupolis quoque. Verū ne Græcos quidem à delicijs fuisse procul, dilucet argumento uel uno, mixtum quippe unguento uinum bibere non erubescerent. Dicebatur autem id myrites. Nam & myrobrechos, unguentaria dicunt uasa, de instillandi usu nomine conciliato: dici sic & olfactoria ualent. Myritæ comicus meminit Philippides. Vina apud eos præcipue celebrata fere habentur hæc: Pramnium, quod Cereri fuit sacrum, Chium, Thasium Lesbium. Erat in ijs, quod à re *γλυκύ* nuncupabatur. Creticum, & apud Syracusanos Polium, Coum, & denique Rhodium. Quod autem maluatium modo dicitur, ex Creta, sunt qui à ueteribus dici passim opinentur. Id non prætereundum utique, grammaticæ uideri assertionis, Polium, id est, *πολίον*, nuncupari uinum album. Accentiuunculam re uocat ad penultimam Aelianus, & *πόλιον* scribit. Quin appellatum sic opinatur ab indigenæ regis nomine. Vinum autem atrapon, id est *ἀτραπόν*, quod & apotropo dicunt, intelligi uoluerunt *ἀποσάγμα*, id est destillationem, quæ fiat prius quam exculcentur uua: sicuti interpretatur Horus: siquidem *τραπέων*, Græcis est *τραπεῖσαι*, id est calcare. Illud sane mirum, ab Plinio proditum, dicere solitum Tiberiū, cōsensisse medicos ut nobilitatem Surrentino darent, alioquin esse generosum acetum. Quum tamen Therapeutices duodecimo, Galenus in uini mentione de Surrentino scribat, illud medio critere substringere, alijs calidius ac suauius. Aparachytū intelligunt uinum, cui marinæ aquæ nil fuerit admixtum. Aminæam uitem in Neapolitanis agris nasci, Galenus auctor est, unde sit etiam nominis origo. Cirrhum uinum quod nam intelligi debeat, uarie (uti uideo) explicatur. Sunt qui cirrhum, colorem giluum interpretentur apud Gellium, ubi Mnesitheî affertur sententia: esse tria genera uini, nigrū, album, medium, quod uocant *κίρρον*. Giluum putat Seruius colorem melinum: sunt qui cinerium. At Galenus: Cirrhū, inquit, si aliter cupias enunciare, recte profum dixeris *πυρρόν ὠχρόν*, id est fuluum pallescens. Quanquam sunt & medicamenta *κίρρωτα*, id est cirrhota, uel cirrha, ijs adnumerata quæ uocantur *κίρρωτα*, ueluti quæ ex bitumine concinnantur: & nescio quomodo barbaras nuncupant emplastro. Comparatur uero cirrha ex lithargyro *κίρρον ἰόν*, amplius si percoquantur. Sed sepositis obducitur phæi coloris *ἐπίπρωτον*, ex quo pharmaci intima uisuntur cirrha magis, quam ab initio: quo nomine nuncupant nonnulli emplastro id genus *λιχρόμους*: quidam uero etiam *λιπεσώμους*. Quod si excoquantur leuius, fiunt emplastri, quas melina dicunt, id est *μελινοί*. Est inter uina, quod *ὠχρόν*, id est pallescens dicitur: item *ὠχρόλευρον*, id est ex pallido albicans: & *ὠχρόξανθον*, id est ex pallido flauum. In Cilicia uinum celebratur Sybates: in Asia, Aegaulien ac Perperinum. Apuleius in præceptis rusticis, quod Colletæneorum secundo, apud Græcos adnotatum comperi, uino conspergi semina monet, uti ægrotent minus. Et quia in uini mentionem incidimus, etiam si alibi forte profluentius ueterum scita rimabimur, non sepositis medicæ scientiæ professoribus: interim adijciamus illud Platonis ex Cratylō, dici à Græcis uinum *οἶνον*, *ὅτι τὸ οἶνον τὸν νοῦν ἐμπιμπλῶν*, quod existimatione ac opinionum uanitate mentem oppleat: uel *ὅτι τὸ οἶνον τὸν νοῦν ἐμπιμπλῶν*, id est ab emolumento. Quod illud comprobatur Homericum, *ὄνεισαι ἄνεκ πιῖν δα*, id est iuuamen senties, si biberis. Nam & cibaria dici *ὄνεισαι*, nouimus eadem etymi ratione. Iis calculum adijcit poeta Cyprius:

*οἶνον ποτὶ μέλαι θεοὶ ποίνεσαν ἄριστον
 ὄνεισαι ἀνθρώποισι, ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας.*

Vinum, ὁ Menelae, fecerunt dii, curis dissipandis uel præstantissimum. Pergit deinde: Bene sentiētibus, inquit, tria tantum propino pocula: sanitati primum, amoris alterum ac uoluptati, tertium denique somno. Quod ubi hauserint sapientes uocati, mox dominationem capessunt. Quartū non utique nostrum opinor, sed iniuriæ. Galenus medicæ artis scientissimus, uino semicrudos concoqui humores comprobatur, æque ac re alia: sudorem proluci quoque, ac urinam, necnon conciliari soporem. Cæterū addatur & id auctarium, *οἶνισήρια*, id est cenisteria, fuisse libationis genus iam iam pubescentibus per familiare

familiares Athenis: siquidem prius quam *τὸ μαλλόν*, id est demissiore præciderent comam, uini mensura in Herculis templum illata, prolibantes, conuenientibus potū exhibebant. *οἶνοπίπας* pro temulento dicitur Græcis, *παρὰ τὸ πιπίζειν*: quod fugere signat. Sic & apud Homerum dicitur *παρδογνοπίπας*, uirginum spectator, uel etiam deceptor. Hinc commonemur, illud Hieronymi ad Eustochium planè interpellatum, posse in integrum restitui. Sic uerò legitur de sene quodam monacho: Huic inimica castitas, inimica ieiunia, prandium nidoribus probat, & altilis *γρονοπίπης*, uulgo pipizo nominatur. Ipse malim legere *τῆρων οἶνοπίπας*, id est senex temulentus: quem plebeia uoce pipizonem dici solitum, ex ijs quæ antea paulò attulimus coniectare licet. Nam & modo pullatum uulgo multibibos solet spongas nuncupare. Quin & Demosthenes quibusdam laudantibus Philippum, *συμπείν ἰκανότατον*, respondit, *ὅτι ἀπογγιάς, οὐ βασιλείας ἔνακ ἐκάμιοι*. Hinc & Varronis forsitan locus rectè ualet restitui apud Marcellū in uerbo Temulenta: Qui in omni uita heluo, *πισπο*, olfecit temetum: Scribendum *πίπας*, uel *οἶνοπίπας*. Altili porro arriserit amplius, quam altilis. Quin illud uulgo pipizo nominatur, forsitan insititum fuerit, & ab curiosiore quopiam superadditum.

Absurdus quorundam amor aduersum inanimita. Quos amauerint bruta. Fortunæ bonæ simulachrum Athenis. Polyxenæ historia. Cap. XII

Morem esse utique rem præcipue mirā, & à maioribus ductam in ijs, quam suspicetur omnino, uel sciat plebs uulgaria, profluentius alicubi monstrabitur à nobis: interim, quæ in hoc proposito ingerunt se absurda, & quæ nequeas mirari satis, transposuisse, ab re omnino haud est uisum, quando suis non contenta limitibus affectio hæc, uelut effrenis, longius rapitur aliquanto, uel usque in stuporem. Ostentatur uerò in censura præsentis omnium princeps, & quidem rex, teretiamnum ac mari grauis Xerxes, à quo insigniter amatam platanum, multorum literis proditum, non me fallit. Sed adolescentis honesto loco Athenis nati amor longè clarior: erat prope Prytaneum simulacrum *ἀγαθὸς τύχης*, id est fortunæ bonæ. Id amare feruentius ille cepit, moxque in affectionis id genus familiarem ita erupit uesaniam, ut amplexaretur arcibus, ac blandius suauaretur. Demum desiderio extabescens, ac uelut œstro concitus, & planè furens, in senatum pergit ire, atque inibi extentis precibus rogatus, fieret sibi statuae potestas, uim pecuniæ grandem uicissim paratus erogare. Consul tus uerò ita senatus decernit, non uideri e ciuitatis dignitate negotiationem illiusmodi. Adolescens rei atrocioris ictus grauitate, ad statuam, ubi uinculis cupidinis distinebatur animus, celeriter se proripit: illam tamen multis perornat, corona quoque iniecta, & cultu item alio indicaturæ non paruæ circumposito, ac re mox diuina obita, desiderium (uti uidetur) non ferens manum sibi inter affluentius manantis lachrymarum riuos admouit. Illa uerò irrationalis naturæ miracula sunt. Quippe Glaucen citharistria adamauit canis, siue is fuerit, quod aridet alijs, aries, aut etiam anser. Apud Ciliciæ Solos Xenophontis puerum dilexit canis item, forma præcellentem. Spartæ adolescentem graculus, quem *κωλιόν* dicunt Græci: sed monedulam Theodorus retulit. Hæc uerius hoc recensuisse loco uolui, ut Plinio assertor uenirem, cuius auctoritatem dilui audio à superciliosis nescio quibus ac benè pransis, etiamque unguento delibutis, dum scriptori nobilissimo, ut mendaciorū parenti (sic enim dicere permittunt sibi) subinde eolaphum ducunt. Iam uerò ut rationis compotes non reiciamus omnino: scribit Philostratus Phalius Polyxenam urbe egressam citra ullum comitatum, Ilío necdum à Græcis capto, seipsam ad Achillis tumulum iugulasse, illius desiderio nimirum herois, coniectantem in reliquum natalium tantorum nuptias sibi haudquaquam oblatum iri.

Vestium delicias & simulatum contemptum uideri superbiæ indicia. Dio genis ad id & Socratis auctoritas. Quid præstet philosophia. Cap. XIII

Inter cætera quæ scienter admodum protulit, nec citra falis gustum, apophthegmata Diogenes, recenseri apte possunt illa quoque, præsertim quia uitæ documeta suggerunt, quæ sui oblita sapius, inani tumescit opinione, nec suo se metiri modulo ita imbuta, itaque auctior facta unquam ferè ualet. Is inquam Diogenes, egregius (ut uidetur) humani ingenij æstimator, quum adolescentulos conspexisset Rhodios sumptuose admodum conuulsitos, &

S delicatè

delicate, ridens τὴν φθόνον ἄλλοθεν ἄλλοθεν, superbiam prorsum indicia, sunt hæc: Mox quum & Lacedæmonijs forte occurrisset, quibus substrictior tunica, citraque humeros deflittens, cuiusmodi ἡ μίδρα uocant Græci, per familiaris est, nec uilior modò, uerum & sordens multo sapius, ἡ μὲν ἄλλοθεν ἄλλοθεν τὴν φθόνον. Altera, inquit, superbiam species ista. Quod & ab Aristotele reprehensum scimus Moralium quarto, ubi arrogatia propria expēduntur. Caterum nec à Diogene modo foede proficissa hominū nimio plus ostentatio frequens, & interim excipienda risu: sed & uanitatem id genus retexit graui supercilio Socrates, cui insolentior est uisus Antisthenes: qui ratione inuistata, sed non sine uafricia laceram indumentī portionem uisentibus nunquam non ingerebat, captans indidem præcelsi animi, & quæ mortalium plerique omnes uel ad stuporem mirantur, despicientis opinionem: proinde morū censor grauissimus, οὐ πῶσα ἐγὼ μὲν ἄλλοθεν ἄλλοθεν ἤμην. Non desines, inquit, amplius te nobis curiosiusque ornare? At quum Platonis toros exculcaret Diogenes: Calco, inquit, Platonis fastum, respondit Plato, Calcas quidem, sed alio fastu. Quanto præstabilius id, quantoque exolculandum magis, quod de Eretrienſi lectum adolescentulo est, qui diu Zenone usus præceptore, quum in patriam uelut postliminio rediret, scitante uehementius patre, quid demum ex sapientiam hauisset fontibus: Commonstrabo, inquit. At pater indignabundus hoc nomine, ueluti opera planè perisset, ac impensa: quum intentaret plagas, clementer filius & quiete insolentiam ferens, ipsum hoc, inquit, ex philosophiam retuli contubernio, ut parētis iram possem concoquere. Porro Hieronymus secus multo: Sordidæ (inquit) uestes, candidæ mentis indicia sint. Mundi contemptum probet uilior tunica, sed ita, ne tumeat animus, ne habitus & sermo dissentiant.

Ouis monstrificus partus, quo leo est natus.

Cap. XIII

LN Co insula, rarum dictu, apud ueterem auctorem fidei integra & grauitatis nō diluta, legimus, monstrifica & ideo mira præcipue, ut uix nō ficta uideatur, & de ingeniorum Græciæ afflatu producta, ratione: de grege ouiarico Nicippi, ouem nō ritu naturæ agnum, sed leonem peperisse. Prodigiale id (ut erat) uisum multis: siquidem Nicippo tyrannidem portendit, quam mox is est cōsequutus, quum ædito monstro priuatum adhuc ageret. Illud minus monstrificum, M. Sillanum (ut tradit historicus Dion) ab Caligula dici solitum, ἡ οὐσὺν πρὸ βασιλῆος.

De Galete formoso quidem, sed moribus apprimè probis.

Cap. XV

REgi Ptolemæo, ueteri ac etiamnum Platonico more, gratissimum fuisse adolescentulum Galetem nomine, ex Græcorum nouimus historia. Erat is forma speciosus decensque cum primis: sed enim animi proposito ac sensu speciosior multo decentiorque. Quod & Ptolemæi elogio testatius etiam factū est, qui eximiam illius admiratōis probitatem dicitabat subinde: ὁ ἀγαθὸν κεφάλαιον καὶ τὸ οὐ μὲν οὐδὲ πῶποτε οὐδὲ γὰρ γέγονας ἀπὸ τοῦ. ὁ amicū caput ex te quidem in quempiā nil est unquam profectum mali, sed bona utique multis, & multa conciliasti. Contigit forte, adolescentem cum rege in equo expatiari: qui quosdam procul ad supplicium ducti quum foret intuitus, non insuper habens illorum calamitatem, ad Ptolemæum conuersus. O rex (inquit) ex quo dæmone miserorum bono, equis uehentes huc producti sumus: age, si uolenti est tibi, subditis calcaribus aduolemus euestigio, infelicibus futuri, uelut Dioscuri ac Soteres & Parastata, sicuti nuncupari illos nouimus, ut qui salutem impertiantur, & in calamitate salutari præsidio sint. At Ptolemæus probitatem exolculatus, & misericordem animum, ac eo nomine lætior, illos dimitti protinus imperauit: & ab hac, tanquam Philtro delinitus, in adolescentis amorem multo factus propensior est.

Munuscula haud spernenda. Persarum regis mos in ijs. Honoraria, uel aduentitia. Horæa. Troximi. Horæ. Salfamentorum genera. Thunnia. Hora, pro æstate. Prodiciliber. Horapollo. Horatius. Persarum & Thracum mos

in muneribus.

Cap. XVI

Sse animi præcelſi ac prorsum regij, munuscula, uel ab infimæ fortunæ hominibus collata communicata ue non aspernari, uerum erugata & residentis fronte potius excipere: quum plerisque sapientium documentis, tum exemplo

plō ingenti abunde instruimur commonemurque. Lectum quippe est, Lege apud Persas esse sanctum, seruatum quoque pertinacissime, ut quādoocūque in Persas pergat rex, profacultate unusquisque cum muneribus, quæ honoraria dici ualent, aut aduentitia, salutatum eat. Ferunt autem, ut qui agricolationi ferme intendant, nec laboris uicarios sibi querant, cuiusmodi ἡ πνευγὸς nuncupant signanter Græci, nil pretij grandioris, qualia multa plerunque per iniuriam comparantur, & contumeliam: sed bouem hic, alius ouem: sunt qui frumentum aut uinum. Dicuntur uerò hæc, dona. Quod si quidem, uti assolēt, amplius premat penuria, lac profert, aut palmas: caseum quoque, uel id genus primitias alias, ut τρωκτὰ ἄρῳα, id est maturas fruges. Nam & troximos, uuas intelligimus quæ esui sunt. Horæa uariè accipiunt Græci: sic enim nuncupant interdum tempore suo collectos fructus. Nam & quæ uigent, ac pulchritudine non carent, sic item dicuntur. Sed & sacra horæa sunt, καὶ ἄρα σαυτελοῦμενα, id est opportune obita. Tamen ἄρα ἄρα ἄρα, est frugum offerre primitias. Dies quoque festus eadem dicitur appellatione. Porro Græcis duobus generibus distinguuntur salfamenta, quando alia dicunt horæa, alia uerò thunnia: quorum commemorat Athenæus quoque. Horæum uidetur à temporis nūcupatum opportunitate. In eo pinguis antecellunt macra: in altero, macris pinguis. Macris adnumerantur cybia, pinguis cordylæ. Cybiorum mentio Posidippo est. Hora, medicis & rusticæ rei studiosis æstatem indicare uidetur præcipue: nam æstium mel, uocari horæum Plinius interpretatur, ab tempestiuitate præcipua. Quin fructus æstiuos omnes horæos dixeris recte. Ioannes grammaticus tamen apud Hesiodum, ab horis anni quatuor productos mauult intelligere. Non temere prætereundum illud: Prodiciliberum nobilem fuisse ueteribus, cui foret titulus ἄρα, in quo Herculi occurrisse comminiscatur uirtutem, & καὶ καὶ, id est uisiositatem, seu uitium ut Hieronymo placuit: quarum utraq; illum allectaret ad se, qui tamen illius cum laude perpetua sudores censuerit antiquiores, quàm huius inanem ad tempus uoluptatū fruitionem. Prodicus tamen regis pupilli tutor Spartæ dicebatur, ut Xenophontis illud intelligas Rerum Græcarum tertio, Agelipolidis prodicum dicentis Aristodemum: qui uerò sunt regis syntrophii, hoc est simul educati, Samothracis nuncupantur. Horapollo grammaticus ex Aegypto nobilis fuit, arte clarissimus, nec ullo ueterum Theodosii tempestate gloria inferior. At leuioris operæ illud, Horatiū à Græcis scribi ἀραπῆ, neque enim aspirant primæ. Quod uerò ad munera pertinet, adnotatum id in Græci hominis cōmentarijs, Persarum instituti esse, munera prius conferre, quàm ab alijs accipere. At, inquit, diuersum Thracæ faciunt, & nunc Romani. Meminit Thraciæ consuetudinis historia secunda Thucydides, addens, illis fuisse dedecus præcipuum, si rogati non dedissent: roganti, nec assequuto, non ita. Mox infert, οὐ γὰρ ἡ πρὸ βασιλῆος ἀραπῆ μὴ δόλοντα δῶρα.

Olympici certaminis in Græcia, quæ tradantur initia. Item ad id spectantia pluscula. Hellanodica qui. Monampycia, ampyx, altis. Altius Iupiter. Deorum incognitorum ara. Occasionis ara. Gæus. Terræ oraculum. Iamidarū oraculū. Embolus. Echus porticus. Cronius collis. Pifa unde. Taraxippus. Temporum ex Olympionicis supputatio.

Cap. XVII

Lympica certamina fuisse ueteribus Græcis celeberrima, nemo à studijs feriatius adeo est, ut eū ista possint latere. Quæ uerò tradantur initia, & uelut incunabula rei clarissimæ, fortè nec omnibus tritum. Propterea quæ mihi comperta ex libris sunt, huic protinus parti impingam, ne uidear ἀνοινώνη. Quum ex Saturno & Rheâ natus foret Iupiter, Idæis dactylis, qui ijdem & Curetes sunt, infantis cōmendata cura est. Ex Cretæ uerò Ida uenisse in Olympiam eos, constans tenet fama, Herculem uidelicet, Peonæū, Epimædem, Iasium, Idam. Interim Herculem, ut qui foret omnium natu maximus, colludentem ad currēdi certamen fratres prouocasse, ac uictorem ex eis coronasse, κατὶ τὸν ἑλῶδον, id est oleastri ramo, etiam si non excidit, quid à me alibi sit perscriptum. Arboris uerò eiusmodi suppetebat copia, ut folia quoque ad cubandum substernerēt sibi. Ad Græcos autem ex Hyperboreis usque ab Hercule oleastri arborem tralatam memorant, qui dicantur ultra Boream habitare. Quod & in Olympijs significare Pindarus animaduertitur, astipulante interpretum

calculo: a quibus id item proditur, in Olympicis cotino solitis coronari, in Pythijs Iau-
ro, in Nemeis selino uirenti, id est apio, in Isthmijs selino item, sed arefcete: utraq; enim
epitaphia sunt certamina, & inferis sacrum creditur apium. Ita ergo ad Idæum Hercu-
lem sacri huius agonis primæ referuntur origines: quæ & ab eo sint Olympia nuncupa-
ta. Quinto autem quoq; anno celebrari instituisse, quod fratres quinq; numero forent.
Ex Græcis tradunt nonnulli, Herculem post debellatum Augeam Elidjs regem, Solisq;
ac Teleboes filium, a quo aula expurgata, præmio exuebatur merito, quum Elijm esset
depopulatus, ex manubijs Ioui Olympicū instituisse certamen, quod quinto quoq; ce-
lebraretur anno, uel (ut manifestius dicam) quinquagesimo quoq; mense. Initio autem
quum in palæstrā Hercules multos proleciaret: nec auderet tamen aliquis, luctatorem
assimulans Iupiter illi se obtulit: quumq; nutans diu stetit uictoria, filio demū se ape-
ruit pater. Hinc Lycophron in Alexandra Palæsten uocauit Iouem. Quinq; diebus ce-
lebrabantur Olympia, post lunæ undecimā quintadecima tenuis: uerum præfudia erāt
diebus triginta. In Olympicis uerò certaminibus principem omnium legimus uicisse
stadium Licymnij filium Oeonum, id est οἰωνόν, palæstram Echemum Tegeatē. At cæ-
stu primas tulisse Doryclum: quadrigis Samum Mantineum, cuius in Theseide memi-
nerit Diphilus,

Τρεῖς δὲ πόλεις ὁ μαννινὸς σῆμα
ὅς πρῶτον ἔρματ' ἔλασσε παρ' Ἀλφειῶν.

Sunt qui Sarum dicant hunc, id est σῆρον, de quo non tacuerit Hesiodus. Iaculo præsi-
gnis Phrastor fuit: disco Eniceus. Post Oxylum regem, quum defecissent olympia, de-
mum ab Iphito instaurata traduntur: ac currendi certamen propositum primo: in quo
Eleum Chorœbum uicisse. Olympiade mox quarta & decima accessit & διαυλί agon,
& Pifæus Hypenus est coronatus. Octaua & decima pentathli & palæstræ restituta
memoria est. Tertia uerò & uicesima pycnis, id est pugilibus proposita præmia. Olym-
pias quinta & uigesima equorū uidit cursum, quos πλείους, id est perfectos adultos ue-
dicunt, ac curru uictor pronuntiatus Pagondas est Thebanus. Ab hac porro, olympia
de octaua, pancratiastæ in puluerem prodire: ac item equi κέλητες. Vnde Monam-
pycia Pindaro nuncupata. Est autem proprie ampyx, capitis obligamentum acauro &
lapillis splendicans lorum, capiti circumiectum fœmineo. Verum metaphorice auro
litum sic nominant frenum. Ex quo & χρυσάμπυκας ἵππους Homerus appellat: sed ali-
bi ἄμπυκας dixit κερύφαλον. Pueris cursus, & palæstræ proposita comperio præmia
olympiade septima & trigesima. Quin & ijdem pycnæ quadragesima primum olym-
piade creduntur admissi. Postea bellicæ meditationis gratia, armatorum, qui uocantur
ὀπλίται, probata concertatio quinta & sexagesima olympiade. Synoris, id est, σιωαίς,
quæ duos habet equos πλείους, admissa fertur tertia & nonagesima olympiade, ut pri-
mo Rerum Græcarum scribit Xenophon. Mox nona & nonagesima curru admotis
etiam pullis equis, placuit certare. Concinnata posterior item pullorū Synoris: nec di-
splicuit λέλης pullus, ad pancratiū deniq; etiam pueris admissis. Fuit apenes, id est
ἀπηνος, item cursus, sed & calpes. Hæc uerò equam habebat, sed ita ut extremum cur-
sum anabaτæ, hoc est seffores ipsi desiliendo, apprehensis manu habenis, ut docuit Pau-
sanias, perficerent. Quod inquit, uel ad mea seruatum tempora est. Apene autem ἡμιό-
νους ἀντί ἵππων ἔχε, id est, mulas equorum loco iungebat. Celeta instituisse Beller-
ophon traditur primus: Synorida uerò Castor: Curru Erichthonius Atheniensis: Astra-
ban Oxylus Aetolus. De agonotheis uerò ac certaminum præsidibus sic fermè uide-
or obseruasse. Pifatas templi principes ac præsides fuisse primos, ex eorum prædica-
tione, scribit Rerum Græcarum septimo Xenophon. A quo & Dromica Pentathli no-
minantur. Iphitum utiq; solum agonem posuisse. Olympiade uerò quinquagesima for-
te capti duo uiri sunt ex heleis, quibus Olympiorū iniuncta est cura. Diu numerus hic
seruatus. Postea hellanodicas habere placuit, quorum tribus equorum cursus incum-
bebat cura. Totidem pentathli erant ἐπόπται, id est inspectores. Certamina uerò alia
procurabant reliqui. Adiectus non multo post & decimus agonothes. Deniq; duo-
decim facti hellanodica, quod Eleorum totidem forent tribus. Sed parte agri Arcadi-
co amissa bello, tribuum imminuto numero, ad octo relapsi sunt. Rursumq; ad denariū
aucti perseuerarunt. Hinc est elegās illud Libani in quadam Declamatione, legē qua
concede-

concedebatur fortiter, ac strenuè bellum gerenti præmium, quod optasset, rectè nuncu-
pari uirtutis hellanodicen. Lucus Ioui sacer Altis nūcupatur. Nam & Pindarus Olym-
pionien uirum celebrans locum uocat Altin. πῶς δὲ πύξας inquit ἄλπι μὲν ὄψ' ἔν κει-
θαρῶ δὲ κεινε. Nam & Aristodemus circa Olympiam sic nūcupari locum scribit, unde
Iupiter cognomento Altius celebretur. Sunt qui Altin esse interpretentur adytum, ali
qui uerò etiam templum. Structum uerò Iouis templum ac simulacrum de manubijs,
bello Pifæis superatis. Simulacri auctor Phidias, testante idipsum Epigrammate, pedi-
bus adscripto,

Φειδίας χαλκίδος ἴδός, ἔθλωται μὲ ἐπιγύρον.

Templum struxit Libon indigena. Tegula non utiq; coctilis est, sed ei per similes, cuius
inuentor Byzes fertur Naxius. Perfecto simulacro, dicitur Phidias deum comprecas-
tus, si absolutum ex animo uideretur opus, signo id quopiam aperiret, cōfestimq; de cæ-
lo tactum pauimentum est. Quod uerò in palustri loco situm est templum, simulacro cō-
ferre eburneo oleum tradunt, quod & infundunt. At in Acropoli, quæ in supercilio est,
& proinde perarida, Pallados, quam Parthenon uocant, eburnæ statuæ prodesse mul-
tum creditur aquæ insersionem. Memoria porro traditur, populneis modò lignis in
Olympici Iouis sacris uti, fas putasse Eleos. Nam in Græciam Hercules ex Theproti-
de, ubi apud Acherontem fluium nascitur plurima, attulisse creditur primus, atq; li-
gnis eisdem Iouis obisse sacra. Ex historia porro hac uidetur Homerus λῶκλυ nuncu-
passe ἀχρῶνιδᾶ. Fuit apud aram Olympicæ Iouis ἀγνώσων θεῶν item ara, id est deorum
ignotorum. Sed & in locis eisdem agnoscebatur Mercurij Enagonij ara, & κερῶς, id est
occafionis. Quando & ab Ione Chio concinnatus est κερῶς hymnus, quem singit natu-
minimū filiorum Iouis. Erat & locus, quem uocant Γαῦν, id est γαῦν, in quo & γῆς,
hoc est terræ ara, quanquam & antiquitus fuit etiam γῆς μαντῆιον, quem intelligimus
uaticinandi locum. Sed & inibi Iamidarū celebratur oraculum ab Iamo principe, quem
a draconibus educatum cecinit Pindarus, Euadnes filium & Apollinis, a uiolis, inter
quas iacuit molliter, indito nomine. Peragi uerò solita uaticinia ibi comperi, in ignem
coniectis uictimarū pellibus, uel (ut alijs placet) concisis, ex casuræ obliquitate, aut re-
ctitudine uaticinatio captato. Et quoniā oleastri & hic & alibi facta nobis mentio est, am-
plius aduertendum, Pausaniā scribere, in Olympia fuisse Cotinon, id est oleastrum, quæ
diceretur ἐλαία καλλιτέφανος, unde darentur coronæ Olympia uincensibus, Nym-
phisq; adoptatum cognomen Callistephanis, quarum uiseretur inibi ara: sicuti in carce-
ribus Iouis, quem uocāt μοιραγέται, quod norit omnia, quæ contribuāt Parcæ, quæq;
nō permittantur ex fato. Videtur & Hippodromi pars inibi nūcupata Embolus, ubi ste-
terit Martis Hippij, id est equestris ara. Sed & Pallados Hippia. Nam alicubi Iuno itē
dicitur Hippia. Embolum inueni etiam pro pudendo positum: ἐμβόλιμα ἔπη eleganter
admodum pro nothis reiectisq; carminibus, ac uelut insitij accipiunt Grammatici,
quoniam & menses ac dies embolimos nuncupamus intercalares. Lacedæmonios in
certaminibus renudasse corpus omnium primos, Thucydides scribit. Orippum Mega-
reum hoc fecisse, testari uidetur Epigramma:

Ἐρίππος δ' ἐμάνων ἔν' ὀλυμπίᾳ ἐσεφωάθη
γυμνός.

Apud Eleos in Prytaneo Hestiatorium fuit, siue cœnaculum,
ubi Olympicas conuiuio excipere, moris fuit. Intra Altin fuisse item Pœcile portu-
cus dicitur, quæ & ἡχῶς nūcupetur, quoniā clamanti septies responset uox. Ad Cro-
nium deniq; collem Olympia prope Pifam solita celebrari, innuit Pindarus, & expo-
nunt interpretes. A quibus & illud proditur, dici Pifam ab Endymionis filia, cui nomē
Pifa. Sed & in Pindaro, λέγοντ πύγου legimus quandoq;. At Lycophronis interpres O-
lympiam prius λέγοντ λόφου nūcupatam, auctor est, uel Lycophrone astipulante. In
propinquo tumulus uisebatur Iſcheni gigantis Mercurio & Hieria geniti. Eum nun-
cupabant Taraxippum, quod illuc aduentantes equi ratione occulta mirè exterreren-
tur: fuit enim ibi κρημῆρ, id est flexus. Consuetum autem Græcis ex Olympicis
tempora in digitos mittere: id uerò incertissimum est, inquit Plutarchus. nam eorum
exscriptionem serò est adortus Eleus Hippias, nullo admodum subnixus ad fidem ne-
cessario argumento.

Dentes ne an cornua dici in elephantis debeant. De Alce fera & Aethiopicis tauris. Elephanti quando primum in triumpho ducti. Plinij locus de flumine annulo in elephantorum historia libro octauo. Caput xviii

Quæ in elephante cornua ferè nuncupantur, auctores eminentissimi dicere malunt dentes. Sed enim, quia quæ in literis comperta mihi, non sustineo in sanctaria intrudere, non temperabo hac parte, quin tralatum Pausaniae doctissimi hominis sententiam artium bonarum sectatoribus mox proferam, qui argumentis aliquot pervincere connititur, cornua rectissime profecto nuncupari, dentes minime. Primum, inquit, astruentibus diuersam opinionem perpendenda diligentius Gallicæ feræ natura, quam uocant alcen. Spectandi & tauri Aethiopici. Alcis utique in supercilij adnascuntur cornua, sed maribus modo: nam foeminae prorsum earent adiumento. Aethiopici uero tauri enaribus cornua proferunt. Quæ quum ita sint, cui nam fiat admiratio insignis, quum ex animalis ore promi cornua uideat, audiatur? Sed suppetunt & argumenta hæc, cornua utiq; per annorum periodos corrupta decidunt, ac rursum succrescunt protuberantq;. Probant id cerui, probant & dorcades. Verè elephantis itidem cōtingit. Dens uero adultiori præfertur excussus quando suboriatur: Aut ubi nam renasci compertum? Veli si dentes sunt, qui ex ore proferuntur, non cornua, qua nam ratione progerminant denuo? Adde, quod ignibus indomiti fermè habentur dentes. At boum & elephantorum cornua in re hac sequacis maxime sunt naturæ: nam ignis ui, utcumq; collibuerit, affirmantur. Hippopotamis subusq; ex inferiore mala dentes prorumpunt exerti, quos *χλωδιόδοντες* appellant. Ex malis item sese promentia spectamus cornua. Elephantis scito itaq; ex temporibus profilire cornua, atq; ita extrorsum reflecti. Id quod non quia audierim, commemoro: sed in Campania in Dianæ sacello elephantis craneum pro arbitrio sum contemplatus. Id ita comperi. Nec sanè mirandum: nam & in alijs, elephas reliquorum natura insigniter disparatus animaduerti potest, tum forma, tum mensu. Porro Græci auctoris sententiæ accedit Varronis nostri libro De lingua Latina tertio astipulatus: Quos, inquit, dentes multi dicunt, cornua sunt. Nec me fallit tamen, lubæ sententiam cum Pausania sententis ab Philostrato refelli, de uita Apollonij Tyanei libro secundo, sed adeant studiosi Græcum exemplariū, nam tralator (ut in pluribus) labijs uix primoribus Atticissimum prægustasse animaduertitur. In hac deniq; elephantorum mentione mirum est libro septimo Plinium scribere, L. Metellum elephantos primum bello Punico primo duxisse in triumpho: quum tamen libro idem octauo tradat, elephantes Italiam uidisse primum Pyrrhi bello, & boues Lucas appellasse in Lucanis uisos, anno Urbis quadringentesimo septuagesimo secundo. Romam autè in triumpho, septem annis ad superiorem numerum additis. Eandem plurimos anno quingentesimo secundo, uictoria L. Metelli in Sicilia de Pœnis. Sed in septimo forsitan de ijs sensit, qui modò in Carthaginenses depugnarunt. sicuti commemorat libro decimonono, ab Urbe condita Linius, Certe auctor Seneca est in libro De breuitate uitæ, principem omnium Curium Dentatum elephantos duxisse in triumpho. Sed & mox paulo: Idem (inquit) enarrabat, Metellum, uictis in Sicilia Pœnis, triumphatè unum omnium Romanorum ante currum centum & uiginti captiuos elephantos duxisse. Nec illud neglexero: Elephantistem ab Aristotele dici, elephantorum moderatorem, elephantarchen à Plutarcho. Dignum perperione, quod scribit Plinius: elephantos in Mauritanis saltibus ad quendam amnè, cui nomen annulo, nitescere luna noua, descendere, ibiq; se purificantes aqua circumspèrgi. At historicus Dion, pergere elephantos ait *πρὸς ὕδατος ἀεινόν*, id est ad perennem aquam. Deniq; non omittendum, quod in libro De communi animalium gressu prodit Aristoteles: diuturna hominum fama celebratū, elephantos nullo crurum inflexu moueri: quæ tamen falso confirmata sit, quum id genus animalium inflexu uel in scopulis opertis, uel in clunibus adducto sese moueant.

Quæ sit ratio prouerbij, leo risit. De Thucydide non ingrata quæpiam. Item de leonibus pauca, & de Annone. Acilij Glabrionis historia. Leophoros quid apud Diodorum. Ecphrasis quid à diegemate differat. Caput xix

Est in

St in Græca facundia celebre adagium in omnes, qui rugatoris frontis & Catoniana seueritate, quandoq; tamen matutinam exporrigunt grauitatem, ac comes se præstant, solito hilarius agentes, *ἐγέλασεν ὁ λέων*, id est risit leo. Pronuntiatum id in conditorem nobilissimum Thucydidem, qui Cylonij scelus explicaturus, consueto apertius, & intellectu nemini non obuio, narrationem contexit. Quo nomine technographus illam mirari non desinit, ediscèdamq; summa cura iunioribus præcipit, ut facilitatem eandem, siue ut Græci dicunt) *σαφίνεον* stilo ualeant exprimere. Scribit Aphthonius, Nihil quidem in rebus esse oratione præstantius: rursum, in oratione nil Thucydide sapientius. Siquidem Herodotus in historia uoluptatem habet, uelut scopum: inde fabulator homo dicitur quandoq; hic autem ueritatem: quæ quantum ipsam præcellit gratiam, tanto Thucydides Herodoto præstantior. Verum, ut propemodum Marcellino credimus, quū Homericam æmulari instituisset œconomiam, Pindari uero sublimitatem atq; magnificentiam, ex industria obscuritatem affectauit, *ἵνα μὴ πάσῃ ἐν βατὸς*, id est, ne cui libet foret peruius, indeq; uisior fieret, si omnes in potestate illius historiam haberent. Antiquius longè uiro fuit, prudentioribus modo comprobari. Certe *συγγραφέα* nuncupatum nouimus, *ἢ τὸ ἐξάλεσθαι*: sicuti poetam Homerum. Illud de Thucydide amplius adiecero: quū forte historias suas recitanti Herodoto affuisset, abundè (opinor) dicentis uenustate permulctus, ac gloriæ stimulis concitator fertur non temperasse lachrymis: quod quum foret conspicius Herodotus, Oloro Thucydidis patri illud grauitè fertur insufurrasse, *ὀργῆ ἢ φύσις τὸ ἰοῦ σὸ πρὸς τὰ μαθήματα*. Quo indicabat, ingenium filij incitatus ad disciplinas uideri, Traditum & illud: in omnibus eum reclinasse consuetudinè, ueluti cum *ἀντὶ δημοφιλίας* dialogum quendam Meliorum & Atheniensium concinnare est ausus. Memoria dignum illud ex Luciano, octies Demostheni exscriptum Thucydidem, quo succulentia eius omnem ebiberet, familiarior illi hac ratione factus. Quonia uero in præcedentibus pro ingenij captu, de leonibus facta nobis mentio est, & de eisdem capite hoc agere exorsi sumus, adiciamus quod ex quarto Symposiacon Plutarchi comperimus, leonem propterea dici solare animal, quod inter quadrupedia unguibus aduncis, quæ *γαμψώνυχες* uocant, catulos sola uidentes parit leona, minimū porro dormit, sublucentq; quiescentis oculi. In templo quodam Pausanias scribit, in Agamemnonis scuto formidinè fuisse expictam capite leonino, cum Epigrammate, *ὄντ' ἂν φέβῃ δὲ βροτῶν, ὅδ' ἔχω ἀγαμύωνων*. Idem Plutarchus in libro, cui titulus *πολιτικὰ παραγγέλματα*, Annonem coactum scribit uertere solum exilij causa, quod in expeditionibus leonem haberet *σέβοφορον*, id est sarcinas ferentem, ueluti esset id argumento, eum *τυραννικὰ φρονεῖν*, id est ad tyrannidem aspirare. Meminit historiae Plinius, sed aliter. Prouerbio quod de leonis risu atrexiuimus, facilem uerba Plinij præstiterint intellectum. Cauda, inquit, immota leoni placido, clemens, blandienti q; similis, quod rarum est, crebrior enim iracundia eius. Comparem ferè uim & illud habet, *ἐγέλασεν ὁ χεῖρων*. Addamus & hoc ex Dionis historia, Acilium Glabrionem consulem in Albanum ab Domitiano euocatum per iuuenalium festos dies, quos inibi celebrabat, iussuq; cum ferocissimo leone, ac uisendæ magnitudinis congregdi. Sed prudenter in pugnam prodiens Acilium feram confecit. Id quod Satyricus poeta doctius exsequitur. Sciendum uero ex abundantia est, Leophoron apud Græcos ad leonem nil spectare, signant quippe uerbo eò publicam, uel etiam militarem uiam, cuius & Bibliotheces tertio commemorat Diodorus, à Memnone stratum prodens Leophorum uiam, quæ Memnonia dicatur in Susiana regione. Inibi se parum explicat interpretes. Vocabulum omnibus ex etymo notum, qui modò elementarij non sint. Quonia uero de narratione facta mentio est, illud *ὅδ' ἂν πάρεργον* subtexuero: in Græcorum doctrina ecphrasin *διγύματ' ἀφ' ἑραυ*, hoc est, à narratione distare: quia diegema nudam habeat rerū expositionem. Ecphrasis tantum non etiam oculis audientium subiiciat. Illud item *καθόλου ἐξετάζει*, id est uniuersim inquiri: sicuti in Atheniensibus à Lacedæmonijs esse bellatum. Ecphrasis autem per partes, uti quo genere belli, quibusq; machinarum tormentis.

De aquila excerpta plerq; ex ueteribus memorijs. Inibi de Amphiarao & Helena, necnon de Valeria Luperca. Quid item aetos, & aetoma, & pteron. De aetite lapide, seu gagate plura, & de ichneumone. Caput xx

Quilam Aristoteles & Auicenna scribunt, quibus item succinit Plinius, oppetere non senio nec agridudine, sed fame, intantum superiore accrescente rostro, ut ad uncitas aperiri non queat. Cui data protinus & fabula est, hoc ita usu uenire huic aui: quoniam quum homo foret, hospiti iniuriam intulerit. Verum super aquilae senio, quid duo scitissimi ac sanctissimi uiri senserint, non ab re fuerit, subnotasse. Scribit ergo ad hunc ferme modum Hieronymus, Aquilae, ubi confuenerit, grauantur pennae, quaerit illa fontem, erigitq; pennas, calorē in se colligit, eo modo sanantur oculi, in fontem se ter mergit, atq; ad iuuentutem redit. Vnde in Psalmo, Renouabitur ut aquila, iuuentus tua. Quo in loco Augustinus quoq; dicitur, inquit, aquila dum senio grauat, rostri immo dicē crescentis unco non posse os aperire, nec cibum capere, unde languescens naturae uic collidit rostrum ad petram, cuius attritu excusso quod redundabat, ad cibum redit, atq; ita reparatur, ut iuuenescat omnino. Sententiae Aristotelicae meminit in libro περι ερμηνειας, Demetrius Phalereus, non uernaculae aut plebeiae auctor eruditionis, docens insertam orationi fabellam, si opportunē id facias, gratiae plurimum afferre ac uenustatis. Scribit Plutarchus, aquilam quandoq; Amphiarai hastam abrepta sustulisse in altū, moxq; demisisse: eam uero terrae impactam lauri speciem praebuisse ueram: insequenti die hostibus acri praelio ibidem congregentibus, terrae hiatus repentino haustum cum curru, quod ερμα dicunt Graeci, Amphiaraum perisse: conditam ibi postea urbem, Harmatis cognomine fuisse insignem. Cuius rei auctor sit in tertio κτισμων Trismachus. Fuit uero praecellens uates Amphiaraus, adeo ut in prouerbium abierit apud Ammianum Marcellinum: Si quid, inquit, in penetrali secreto, nullo ministrorum praesente, paterfamilias uxori in aurem susurrasset, uelut Amphiarao referente, aut Martio, quondam uatibus inclytis, postridie discebat Imperator. Ideoq; etiam parietes arcanorum soli conscij timebantur. Refert idem Plutarchus: peste olim Lacedaemona diuexante redditum oraculum, mali uim cessaturam, si nobilem uirginem quotannis immolassent. Quum obtemperarent Lacedaemonij, ac forte maclanda duceretur suo ornatu Helena, deuolans aquila gladium abreptum, & ad armenta, quae βοσκλια uocant, delatum super iuuentam demisit. Quo prodigio περιβουκτονιαμ, id est uirginum immolationē desisse, quod Aristodemus auctor tradit. Idem obuuisse Romae in Valeria Luperca, ratione consumili, uolumine nono & decimo Italicarum Aristides prodidit. Iis uero comparant fidem, quae de Prisco Tarquinio T. L. L. uis perscribit. Aquilam autē dici a Graecis αετωμ, sciunt omnes. Legimus tamen in templis nominari αετωμ. Id non aliud indicat, quam teclia, quae item ptera uocant, sed & aetomata, sicuti in Agamemnone auctor est Ion. Corinthiorum autem fuisse inuentum id cecinit Pindarus, quum in Olym

pijs ita scribit de Corinthijs, Τis δε αυ ναοισ ολωνων βασιληα δδλυμου εδηκε;

Ante uero retroq; aetomata concinnari solita, prodidit auctor Didymus. In hac porro aquilarum mentione restituamus obiter Tranquilli locum in Caesare, ubi scribitur modo, Ut aquilifero moranti cuspide sit comminatus. Legendum ex Plutarcho aquilifer, casu recto. Confer historiam, probabis. Quod uero in aquilarum natura aetitem nominat Plinius lapidem, qui & gagites dicitur, sciendum, ab Seruio gagaton appellari, quem aquilae frigiditatis ratione sibi admoueant: nam alias caloris intemperie oua incubanda percoquerent. Propterea Lucanus, Foeta tepesacta sub alite saxa.

In Theriacis Nicander, εγγαγιδα πετρημ nuncupat. Sed inibi interpret gangitin significari lapidem ait, qui apud Lyciae Gangas comperitur in littoribus uirens, ac magnus. Cui insit id genuinum, uti non accendatur. Sed uetus ασφαλωδης εχει αποφορον και οσμην. Sunt autem in Lycia Gangae ciuitatis nomen, agnoscit praeter caeteros etiam Stephanus, sed Gagae ferē scribit. Quam Lyciacorum primo Alexander παλαιον dixit τεχθ και χφραμ. Scribit Horus, aquilam ē mari uel terra lapidem tollere, quem nido inferat, ος το ασφαλωδς μνημ.

Gangitin

Gangitin lapidem celebrat Strabo item, quem fugiant τα ερπετα. Gagatem pronuntiat cum Galeo Dioscorides, & ab fluuio Ciliciae, qui Gagae dicitur, nuncupatum inuenit. Idem ab Aetite Gagatem disparauit. Mirum uero quod ex Aegyptiorum sententia profert Nicandri interpret idem: Ichneumon, inquit, aquilae species, Herculi sacra. Nicandri carmen est,

εχνημων δ' αρα μου α κηρωσ απιδ ορμημ, η μιν οτ εσ μολου εση, ελδνετα.

Allegoria scitissima de Saturno filios uorante. Cur dicatur Cronos. De fabato paucula. Drepanum cur dicatur Corcyra, & Sicilia. Saturni sapor, stypticus, ponticus. Caput XXI

Aturum mythici filios deuorare solitū, tradunt, ac eosdem denuo euomere. Id interpretantur prudentiores ad tempus referri oportere, Saturni nomine significatum, a quo uicibus cuncta gignantur & absumantur, quae renascantur denuo. Nam & ideo pulsum a filio fingi, quia tempora senescentia ab ijs quae post sunt nata, pelluntur. Vincrum etiam fabulantur, quod certa lege naturae connexa sint tempora, uel quod omnes fruges quibusdam uinculis nodisq; alternentur. Argumento eodem a poetis Saturnus dicitur αγκυλομητης, quoniam senescentes multiplici cōsiliorum polleant uarietate, siquidem omnia edocet tempus. Sic & ab Hesiodo δεσποτητ uocatur, quoniam iuxta Sophoclem tempus omnia producit, omnia item ad nihilum redigit. Sed enim Platoniorum scientia diuinius altius scandens, & intima naturae penetralia introspicens: in ipsa secretiore, nimisq; assidua contemplatiuae mentis delectatione cauendum praecipit Saturnum. Illic enim frequenter filios ab eo deuorari. Nam quos sublimiorum contemplationum surarum rapit illecebris, & illic agnoscit ut suos, eos interim, si modo diutius ibi sistant, falce quadam e terris amputat, terrenamq; incautus uitam surripit, pro ea tamen caelestem reddens atque sempiternam. Vnde & Hebraei Saturnum, Sabbath, nomine quietis appellant. Saturnus Graeco nomine κρονος est, ac (ut in Cratylō inquit Plato) puritatem, integritatēq; mentis inuolabilem comprehendit. Hinc alibi duo cōmemorat regna Iouis & Saturni, regnumq; Saturni regno Iouis tanquam felicius anteponit, siquidem sub Ioue actio uitae humana, sub Saturno autem contemplatio diuinorum significatur. Hinc & Proclus Diadochus auream sub Saturno uitam κεραιν intelligit, και ελυπων και απεβη, id est puram & tristitia ac perturbationum expertem, quod commonstret aurum, sicuti docuit idem Plato: id namq; εδκρονιου και ομλεως, id est rubignis ac putrefactionis nescium est: quo nomine της απαθειας, id est imperturbati status ac lenitudinis quodammodo typum habet. Saturnus porro, inquit, της νοφης οτι σωτηρ ζωης, id est intellectualis est cōtributor uitae. Vnde & Cronos dicitur κρος ωμ το νου, id est mentis saturitas, & pabulum, aut potius κρος νους, id est depurata mens. Quamobrem quilibet intellectu uiuit, croniam, id est Saturniam agit uitam. Orpheus tamē argenteo imperasse generi Saturnum canit, siquidem eos qui rationis puritate uiuerent, argenteos nuncupauit. Quos Hesiodus φαθμους dicit, hoc est otiosos facilesq; ut qui physicam dicerent uitam, cuiusmodi plantarum, quae caput sub terra occultarint, proinde homines eos dici ερωχθονιους, id est subterraneos. Plotinus uero ille scientissimus: Intellectum, inquit, esse purissimae mentis appellatione dignum, ac non aliunde, quam ex primo nasci principio. Eumq; genitum cuncta secum simul entia genuisse, uniuersam Idearum pulchritudinem, intelligibiles deos omnes. Existimandum praeterea ait, hunc esse plenum quae progenuit, omnium, & quasi genita protinus absorbentem, quoniam in se omnia completatur, neq; in materia labi sinat, neq; nutriti apud Rheam, sicuti mysteria & fabulae de dijs fingunt. Mox uero quum Iouem dicitur generasse, intelligendam monet animam, quam generat intellectus in perfectione cōstitutus. Quod autem Plato praesentem ait mundi circuitum ab Oriente ad Occidentem esse Iouium atq; fatalem, uerum fore quādoq; alterum huic oppositum sub Saturno ab Occidente uicissim ad Orientem, in quo sponte nascentur homines, atq; a senio procedent in iuuentutem: Iouem, inquit Platonius nobilis, animam mundi uocat, cuius lege fatali manifestus hic manifesti mundi ordo disponatur. Praeterea animorum uitam in corporibus elementalibus

mentalibus Iouiam esse uult, sensibus actioni q̄ deditam. Saturnum uero supremum inter angelos intellectum, cuius radijs illustrētur ultra angelos animā, accendanturq̄, & ad intellectualem uitam cōtinuē pro uiribus erigantur. Quē quoties ad uitam eiusmodi cōuertantur, eatenus sub regno Saturni agere creduntur. Scribit enim Plotinus, sensum esse ueluti nuntium. Intellectū uero regem, & mox regnare nos ait, ubi secundum illum agamus. In hac autem uita ideo sponte regenerari dicimur, quia electione propria in melius reformamur, rursum iuuenescere in dies, id est in dies, si modo ibi dies sunt, magis magisq̄ florescere. Hinc illud apostoli Pauli, Homo interior renouatur in dies. Orpheus uero Saturnum cecinit, *ἄει μελαίνης ἔχει τὸν ἄϊον τὸν ἄϊον*. id est nigricantes semper habere barbitij pilos. Insuper exactius intuenti inde manifestum fit, quibus adductus rationibus Moses, otium sabbati mandari Hebræis, nisi quis illud item adijciendum putet, Saturni diem actionibus ciuilibus bellicisq̄ ineptum, cōtēplationibus aptum, eoq̄ die diuinum contra discrimina patrociniū obsecrandum. Quod quidem impetrari posse aduersum Martis & Saturni minas, Abraham & Samuel, ac Hebræorum astrologi plures, eleuatione mentis in Deum, uotisq̄ ac sacrificijs confitentur: illud Chaldaeorum confirmantes præceptum: Si mentem ad pietatis opus ardentem erexeris, corpus quoq̄ caducum seruabis. Illud leuius, tradit in fabulis, Saturnum ab Ioue exectum: quam obrem Corcyre datum Drepani nomen, quia inibi sit occultata falx. Aut certē quam ab Vulcano accepit Ceres segetibus præcidendis. Sed & Sicilia Drepanum dicitur, quoniam esset ibi falx, qua ab Saturno Cælus creditur excisus. Alij Sicilia ciuitatem intelligere Drepanū malunt. Scribit Artemidorus, speciem in somno cuidam obuersatam, ceu cum Saturno cœnaret, ac ita cōtigisse, ut in sequenti die in carcerem impingeretur. Saturni saporem, acerbum intelligi uolunt eruditi, qui & siccus est admodum, necdum ad maturitatem est perductus, & uelut gustum obstipat astringitq̄: quo argumento stypticum etiam uocant, ab *στυπ*. Sunt qui & ponticum, a pungendi ratione dicant.

Cur sabbati loco dominicum ipsi colamus diem. Solem esse inuisibilis filij dei uisibilem imaginem. Sabbatum uideri ab initio dissolutum. Cap. xxxii

Nos uero iure optimo diem, quem mathematici Solis uocant, Domino ascriptum dicauimusq̄, ac illius cultui totum mancipauimus: quoniam nulla magis re imaginari præpotentis, ac uniuersa supereminētis CHRISTI maiestatem congruentius possumus, quam per splendidissimum solis lumen. Nam legimus, Et in sole posuit tabernaculū suum, & exiit de tribu Iuda, cuius signum leo est, solare animal. Sed & in Republica Plato, uisibilem filium dei, solem dicit: quem nos intelligimus imaginem inuisibilis filij, qui lux uera illuminans omnem mentem, expressius habet simulacrum solem hunc, qui lux est imaginaria illuminans omne corpus. Verum nos, ijs quæ altius requirunt cōtēplationis examen, nunc omissis aut dilatis, redeamus ad institutum: si illud uelut conuēntes non transiuerimus, quod super Psalmos est ab Augustino traditum: triplex haberi sabbatum. Nam temporis dies septimus eo censetur nomine, quo post sex dierum opera conqueuissē dicitur Deus. Est & sabbatum, æterna requies: cuius intuitu nunc allaborandum conuēntemq̄ nobis est. Deniq̄ tranquillæ mentis conscientia, sabbatum item est: futuri spe surrecta, & præsentium inconcussa turbinibus. In cordis sabbato illud primum est, ut bona nostra Deo contribuamus, mala nobis. At male diuinis imbuti, ac sine sabbato bona sibi: mala uero, ac suas uelut tragœdias, uel Satana, tanq̄ coegerit, uel fato ex syderibus ascribunt, ueluti deum quoq̄ incusare adorti: scelere non nitro, non fullonum herba facile eluibili, ut Hieremias uerbis utamur. Sed illud non reticendum quod in libro Hebraicarum traditionum in Genesim scribit Hieronymus, ubi nos ita habemus: Et consummauit Deus in die sexto opera sua quæ fecit: in Hebræo esse, diem septimam. Proinde inquit, Iudæos arctabimus, qui de sabbati otio gloriantur, iam ab initio esse dissolutum sabbatum, dum in sabbato operatur Deus, opera in eo sua complens.

Plauti locus ex Amphitryone declaratur. De Saturni hostia. Saturni sacrificiorum impietas. Moloch. Gehenna. Beelphegor. Interim spectatio pecu-

niæ

niæ. Spectatores qui. De Xenophane, Cinelia, & Gelone, item Saturnalium ritu. Cui cur dicerentur soli liberē sacrificare. Zoganes stola. Peloria quid. Narcissi liberti historia. Caput xxxiii.

Mulgare fuisse Græciæ dictum, Aristoteles scribit, quod & à Plinio item repetitum scio: Aphricam semper noui aliquid afferre. Sit & Latinorum uulgare adagium, Plautum esse Aphricam alteram. scatur in eo subinde quippiam, uel mendii uitio inexplicatum, uel ex literis interioribus erutum, proindeq̄ ueluti monstrificū quiddam monitores & interpretes uel longius summouens, aut in errorum tendiculas inefugibiles præcipitanter intrudens. Versiculi ex Amphitryone sunt hi, ex quibus perspicuum (opinor) iam fiet, quam toto aberrarint cælo, qui insolentius paulo in are suo Plautum connumerare sunt ausi. Sed hæc expendant uolentes: & hi præcipue, qui ueterum gloria in studijs hæreditatem iam nunc cernunt: proindeq̄, quod in spectationibus fit, hoc est pecuniæ probatione ab ijs quos inde spectatores dicunt, Lynceo magis ista expendent:

Tu n' me macres carnifex: nisi formam di hodie meam perdiunt,

Faxo, ut bubulis corijs onustus sis Saturni hostia.

Sunt ex eruditis, qui nodum hunc Gordiano implicatiōe sentiant: sed explicaturi ad Tertulliani infanticidium, tanquam Magni Alexandri gladiū deuoluuntur, quod Saturno infantes macrare, Carthaginensium ritus foret: cuius inauspicati sacri Lactantius commeminat, & Silius. Id à Tyrijs traditum, ad urbis excidium quoq̄ seruatum, auctor Q. Curtius est. Quin Plato quoq̄ in Protagora: Neq̄ enim, inquit, leges nostræ homines sacrificare permittunt. Apud Carthaginenses autem iustum sanctumq̄ habetur, adeo ut eorum nonnulli Saturno etiā filios immolare sibi permitrant. Sed Augustinus etiam iuuenes Saturno à Gallis solitos sacrificari, tradit. Equidem omnino hi uiderunt aliquid. Est tamen quod amplius eruditis auribus, & mordaci lotis aceto quærendum uideatur, si adamussim æstimes, ac in librili perpendas. Quid enim ita doctissimus poeta seruum hominē, ut tum Amphitryoni est uisum, Saturni hostiam uocauit? Si de infanticidio intelligendum simpliciter autumas, uide, ne parum apte parumq̄ coherenter uile mancipium filijs nobilitum comparetur. Latet itaq̄ reconditū omnino aliquid, quod in eruditorum album necdum uenit. Nam quod ait quidam, id à Plauto positum simpliciter, quia paulo antè dixerat Mercurius, Sacrificio ego hunc tibi Iuppiter, immoq̄ Amphitryo quasi par pari rependens, se illum Saturno immolaturum reponit, nil refert omnino. Nam totus in fermēto factus Amphitryo, ut Plautinis & nos utamur salibus, ac ira planē furens, amarulentius quippiam, & quod non felle modò litum, sed planē maceratum foret, intulit. Quod ut candidus lector uerum sciat, hæc ex libro Diodori uigesimo subnotauimus: de Carthaginensibus à Sicilia tyranno Agathocle post Magni Alexandri interitum, primi Ptolemæi temporibus, obsessis. Dicebant autem, inquit, Saturnum illis iratum fuisse, quoniam prius ipsi excellentiores ex filijs suis sacrificabāt. Postea uero clam emptis infantibus atq̄ educatis, liberorum immolabant loco: quumq̄ diligenti facta inquisitione, multi ex suppositis inueniretur sacrificari, facile animos induxerunt, ut crederent ad obsidionem urbis hostes idcirco diuinitus missos fuisse, quoniam priscos deorum honores non seruarent: itaq̄ deos placare studentes ducentos ex nobilissimis adolescentibus publicè sacrificarunt: trecenti uero alij, quoniam suspectos sese uidebant, sponte se tradiderunt. Erat autem apud eos ænea Saturni statua, magnitudine mirabilis, cuius manus ad terram extensæ ita erant in gyrum, ut qui peruenire ad eum adolentes cogebatur, in ingentem foueam igne repletam inciderent. Ex ijs Diodori uerbis, quæ pluscula ob historiarum notitiam consulto apposimus, luce clarius patere arbitror, Plautum ad emptos illos & subditios infantes respicientem, Sossiam, ut ipse putabat Amphitryo, Saturni hostiam appellauisse, ueluti ad eum usum comparatus foret, ut mox liberorū loco Saturno macraretur. Plutarchus in libro De superstitione in huius ipsius historiae mentione, qui sine liberis forent omnino à pauperibus puerulos coemere ad huc usum solitos, scribit, ueluti agnos aut auum pullos. Quin & in more item fuisse tradit, afflisteret mater *ἔταρτα* uel *ἔταρτα*, id est citra lachrymas & gemitus. Quod si illachrymari aut ducere suspiria deprehen-

deprehenderetur, honore censebatur indigna, puer nihilominus immolabatur. In statua ambitu incinentium tibijs & tympana pulsantium modulis opplebantur omnia, ne qua exaudiri uox posset. Conducibilis porrò, inquit, Carthaginēsis fuerat, Critiam initio, aut Diagoram legum fortiri latores, ac deorum nullum arbitrari, aut dæmonum, quàm eiusmodi obire sacra: præstat enim deos non credere, quàm crudeles opinari & sanguinarios. Proinde Xenophanes physicus, quum Aegyptios sese conuerberantes pro sacrorum more, atq; lugentes esset intuitus, submonuit elementer, ne lugere pergerent, si crederēt deos. Quod si fuisse homines compertum foret, ne sacrificarent. Dignum scitu: in sorte tribus Benjamin fuisse locum, in quo filios igni perustos deuouerent impij, ac dæmoni immolarent nomine Moloch: loco nomen Tophet, qui erat Iudæis execrabilis, quando interminatus est Dominus, loco se immutaturum nomen, ut diceretur mox Polyandrius, ut Cynofarges Græcis. Gehennam primus Saluator usurpauit in Euangelio, quod Hieronymi proditum monumentis est, pro eodem loco, uel in quo prorsum excarnificarentur impij. Beelphegor creditur Saturnus, qui dicitur Beel: nam Phegor, ubi is coleretur, loci appellatio est. Plutonem scribit Plato, per humanum, sapientem ac diuitem, suadela & oratione animas apud se retinentem dicitur. Amastris illi tamen Xerxis uxor pro salute propria decem defodit uiuos homines. Athenis quandoq; Timotheus Dianæ concinens hymnos cognominibus illā adornabat *ἑσπέρη* nuncupans *φοιβώδεια*, *μαυροδία*, *λευκοδία*. At melopœus Cinesias ē spectantibus confurgens, Eiusmodi, succlamauit, tibi contingat filia. Legimus præter ea in Plutarchi Apophthegmatis, Gelonem Sicilia tyrannum, ut debellasse Carthaginenses est uisus apud Himeram, agereturq; iam de conditionibus pacis, illos coegisse, legibus ascribere, infanticidium delicturos. Quoniam uero Saturni festo, ueteris fuit instituti apud Romanos, ut seruis discumbentibus subseruirent domini, ē Græcia morem eum emanasse, liquere ex historia potest. Hermæa siquidem fere Cretensium festa: in quibus id factitatum quandoq; auctor probat Carystius: idem & in Panagyri apud Troezenem. Quin primo Rerum Babyloniarū Berosus prodidit, mense quem Loum uocant, agi festum consueſſe Saceas nomine apud Babylonem diebus quinq;, quibus dominis imperabant serui, quorum unus stōlam sumeret regia per similem, dicereturq; Zoganes. Contra uero Coi rei diuine Iunonis honori operam dantes, à conuiuio prorsum seruos reijciunt, propterea dicit, hominum soli libere sacrificare. Saturnalia porrò in Thessalia item celebrabantur, sed Peloria fuisse nuncupata, Græci scribunt, à Peloro quodam, qui Pelasgo nuntiaſſet primus, perruptis terræ motu montibus, effusas stagnantes prius in Thessalia aquas, renudatosq; spatiosissimos cāpos. Relatu uero haud indignum prorsus, quod scribit Dion: quum tumultuaretur quandoq; milites, qui eos sedaret, ab Claudio missus est libertus Narcissus, potentia tunc formidolosus: quumq; suggestum uelut concionaturus conscendisset, hominis indignitatem moleſte ferentes militum plures id inuulgatum succlamarunt, *ἡ σατταλία*, id est Saturnalicus dies, quoniam dominorum habitu tunc prodeant serui.

Cur famescantibus crassescant pedes. Item famis euentus alij scitu perituncundi. Leguminum in cibo euentus. Iracundię maioris ratio in senibus & famescantibus. Plauti loca duo explicantur. Quæ sint alima & adiposa pharmaca. Alimentarij. Qui diu uixerint citra ullum omnino cibum. De phlegmate plura. Illyrij famelici. Phlogomata, phlegmone. Mariæ Iudææ historia, quæ filium uertit in alimenta. Apocarterelis quid. Plutarchi sensus restituitur. Vocationes quærere. Caput XXIII

MEsiodi carmen in Ergis est, quo in fame plurimū crassescere aut extumescere pedes ait: sic enim scribit, quantum recolo,
*Μη σε κροῦ χειμῶν ὁ ἀμυχανίη κατὰ πόδας
 Σὺ δὲ πρὶν, λὲ πρὶν δὲ παχὺ πόδας χειρὶ πύλοισι.*
 Eum locum explicans Proclus Diadochus, famescantium, inquit, modis maioris pedis fiunt, reliquum uero attenuatur corpus, forte quia desideant otiosi. sed & naturalis afferri potest ratio, ut Plutarchus ait. Siquidem cibo extrinsecus ueniente intus indiget calor, ut perseveret: si uero deficiat uideturq; grassari in corpus non desinit

desinit, ex eo quippiam subinde auellens. Verum ex imbecillitate, quod sibi ascuerit, percoquere nequit, atq; imperfectum crudumq; dimittit: quod uero incoctum est, impetere, consentaneum est, atq; inde pedibus crassitudinem inducere, rursumq; superna corporum, quæq; in medullis sunt, ubi redundantior uiget caloris facultas, attenuari. In quæstionibus encyclijs cōparia ferè Aristoteles tradit: Cur, inquit, uel cibo uescentes uitioso, uel fame laborantes diutina pedibus intumescere soleant? An utriusq; per talem cōsumptionemq; hoc accidit: tabescunt enim & qui esuriunt, quia nullo penitus foueatur alimento, & qui uitiose uescuntur: nam eo quod assumpserint, perfrui nequeunt. Hippocrates uerò Epidemiarum secundo: In oppido Aeno scribit, ijs qui ob famem leguminibus uesciebantur, crura esse debilitata, quin & eruo utentes poplitum fuisse exceptos dolore. Quia uerò de fame agimus, ut alij eius aperiatur euentus: nec una, quod dicitur, pertica totum metiamur, qui suus est decēpedatori mos, sed distincte agamus, & gradatim quodammodo: attendenda uehemēter Senecæ uerba: Quibus, inquit, stomachus suspectus est, processuri ad res agendas maioris negotij, bilem cibo temperēt, quam maxime mouet fatigatio: siue quia calorem inedia conuellit, ac nocet sanguini, cuiusq; eius, uenis laborantibus sistit: siue corpus, quia attenuatum & infirmum, incumbit animo. Certè ob eandem causam iracundiores sunt ualitudine, aut ætate fessis. Fames quoq; & sitis, ex eisdem causis uitanda est: exasperat enim, & incendit animos. Vetus dictum est, A lasso rixam quærit: æquè autē & ab esuriēte ac sitiēte, & ab omni homine, quem aliqua res urit: nam ut ulcera ad leuem tactum, deinde etiam ad suspicionem tactus condoleſcunt, ita animus affectus minimis offenditur. Ex ijs quæ scienter profert Seneca, lux (opinor) Plautinis salibus infertur nō pauca, quum in Amphitryone ita scribitur:

Vetust' adagium, Fames & mora, bile nasum conciunt.

Quod autem in Curculatione Plautus idem hocce scientissimè uersus apposuit,

Os amarum habeo, dentes plenos, lippiunt fauces fame,

Ita cibi uacuitate uenio lassus laetibus.

Medicæ artis placita uelut aliud agens, lepidissimus poeta inseruit: siquidē primo Canonis Auicenna scribit, cibo non esse dandam operam, nisi ubi quis optare cœperit: quod si inferbuerit auiditas, nec ea sit ex uitio, quod temulentis euenit plerunq; aut fastidientibus, non esse comedendi differendum uotum, quoniam famis patientia non puris opplet stomachum humoribus. Idem ferè quarto Almanforis prodidit Rasis. Euentus autem ratio est, quia à meseraicis & uenis hepatis interim humores perlicuntur. Nam tertio Naturalium facultatū Galenus: Si uenter, inquit, esse inanitas cogitur, à uenis quæ in mesenterio habentur, ac hepate, pabulum sibi deliget. Et mox: Proinde ante cibum laudatur uomitus famem perpeſſis diuturnā, ne illatus cibum ac putridis permixtus facile corrūpatur. Quod uerò usu uenit stomacho, id ipsum & in partibus alijs coniectare licet: nam pabulo destitutus calor intus hinc inde prolucit unde cōfoueatur, regerente semper natura, quod minus cōmodum est. Illud nec omiserim hoc loco, quod est in medicorum scholis iactatum, & ab Auicenna non neglectum. Si cibi concidat appetentia, aut ualidius inaugeſcat, ingruentem significari causationem, Nam illud enectum propè oris stomachi sensum indicat, propterea inanitatem non animaduerti: uel quia membra ex stomachi ore nil admodum eliciant, uel quia à corpore non fiat resolutio. Super qua re sexto Morbi Galenus capite duodecimo, plura (ut solet) conquirat acute: Orexis autem uelut canina humectationes uehemētius expressas indicat ab humore acēſcente in stomachi ore, aut nimiam corporis resolutionem, ex qua cibi continua exoritur necessitas, quod Galenus idem significat capite eodem. Plutarchus in Symposio septem sapientum, *ἄλιμα*, & *ἀδύλα* nuncupat pharmaca: quæ famem obrepere ac sitim prohibeant. Nam est & alimos herba, quam gustantes famescere nesciunt. Alimentarios pueros ex Iulio Capitolino intelligimus, qui publice alantur: Puellas, inquit in Antonino Pio, alimentarias in Faustinae honorem Faustianas constituit. Limanchiam uocat Galenus famis cruciatum. Vocationes quærere est, ex inopia mensam affectare alienam, & cibaria quodammodo hinc inde corrogare. Illyrios ut famelicos incessit comœdia uetus, ut qui aruo non studerent, sed piraticæ:

Memorable uerò, quod in recentiore obseruatū historia est, fuisse quendam qui biennio continuo nil prorsum uel comederit uel biberit. Probabiliora faciunt hæc, quod De animalibus septimo Albertus scriptum reliquit, fuisse scæminam quæ sine cibo dies quandoq; uiginti transierit, sæpe uerò & triginta. Virum quoq; melancholicum se uidisse testatur, qui sine cibo septem perseverat hebdomadas, alternis tantum diebus aquam exsorbentem. Visam quoque in Hispania puellam, grauissimi produnt, quæ comederet nihil, achauitu tantum aquæ uitam confoueret, & annum iam ageret secundum ac uigessimum. Fuit & Neapolitana ex Tomacellorum gente, qui bibit nunquam. Ad iuuat hoc ipsum Auicenna phlegmatis argumento. quod si copiosius fuerit, posse effici putat, ut sine cibis diutius agamus, quoniam ipsum alimenti subeat uicem. Hoc item sanis hominibus posse contingere, non abnuit. finit quoq; esse phlegma incoctum sanguinem. De eo non prætermittam, quæ in Græcorum obseruata commentarijs sunt: *φλέγμα* inquit *ού λεγεται πρώτον ἀπὸ τῆς τροφῆς, πρῶτον γὰρ ἀπὸ τῆς τροφῆς τὸ αἷμα, τὸ δὲ φλέγμα πρῶτον τῆν ἀπέσπασιν, ἔστι δὲ ἡδὲ ἄλλα ἀπέσπασα. ἀπὸ γὰρ φλέγματος, μεταβοληθεὶς οὗτος χυμὸς πρὸς τὸν σωματικόν. ἔστι οὖν οὗχ ἡ πλῆσις τροφῆς, ἀλλὰ τῆν ἀπέσπασιν.* Præterea *ἀεὶ φλέγματιζεν* dicunt Græci, quum quid ore continetur inaniendis, qui caput infestant, noxijs humoribus. Inueni quoq; phlegma qui interpretentur *φλόγα*, id est flammam, *παρεὰ τὸ φλέγμα*. A quo & phlogomata uocetur etiam perusta in panibus partes. Phlegmone autem, siue *φλεγμονή*, definitur *ὄγκος πυρῶδης, συρρυστῆν ἰσὶ τὸ ἀδυνήθει μέρει τῆν ὕλην, καὶ τῆν παρεὰ φύσιν θέρμασι φλεγόντων τὸ πεπονθός.* Quæ uerò *φλεδονώδης* nuncupant Græci, ea planè nugalìa intelligunt. Non prætereamus parte hac præclaram Egæsiippi sententiam: Omnem, inquit, affectum excludit fames, in primis uerò uerecundiam. Esurientibus enim dispendium uitæ pudor affert, ac est salutis detrimentum. Incredibile uerò uideri utiq; potest, quod obuennisse idem prodit in Iudæorū excidio: nam fame dira sæuius inhorrescēte, Maria nomine infelix mulier, cui esset infans quem genuerat, uagitu illius excita identidem, ubi cum illo extabescere se animaduertit, impar tantis malis, & calamitati succumbens affectum amisit, exculcataq; naturæ uis ac dolore deuorato furorem induit, intentaq; in paruulum etiam hosti miserandum: Quid, inquit, faciam tibi paruule? quid faciam? Sæua ecce circumstant mala, fames, incendia, latrones, ruina. Cui credam te moritura? An uitæ tantillum relinquam? Sed potes, ó fili, & sic matrem pascere, idoneæ ad cibum manus tuæ. O suaui mihi uiscera, ó artus periucūdi, age prius quàm fame in ultimam soluamini tabem, reddite matri quod accepistis. Age, ó fili, intimum naturæ secretum repete, unde uitales auras carpere orsus es, inde & tumulus paretur tibi: cōplectar ipsa quæ genui, & exosculabor pressius. Hæc uerò quum enuntiaisset flebiliter, mox auersa gladium impexit, ac in frustra confectum igni percoxit, indeq; hiantes expleuit uentris latratu. Fames postremo, inquit Ammianus Marcellinus, est ignobile mortis genus: apocarteresim uocant Græci, Et Perseus, ut Plutarchus scribit, Macedonum rex, Romæ ἀπωκαρτέρησεν, id est inedia uitam finiuit. At Plutarchi interpres animi mœrore consumptum scribit, uerbi (ut uidetur) uineutiq; intellecta. Eius meminuit uel Quintilianus octauo libro. In eundem errorem abiit præceps Strabonis interpres libro tertio decimo in Diodori historia.

Gulæ detestatio. Epaminondæ historia, & Vitellij, ac Mytheçi. Frugalitatis laus. Hematìa, seu sanguiculus. Hypotrimma, hyposphagma, Carnibus qui primū uesci cœperint. De Spartanis, & iure nigro: itē de Aegyptijs, Magis, Gymnosophistis. De prophetis itē in Creta, Diogene, Triptolemi præceptis, & Porphyrij, Philoxeno, & Gnathō: necnō de Philoscycis, Philobotryis, Philomelis, ac melomachia. Callimedon carabus. Ca. xxv

Hippocrates ille medicorum longe clarissimus in Sententiarum libro, quas aphorismos Græci uocant, ueluti detestatus gulæ, meditatorum latrinarum, crassa docet ac obesa corpora, quæ crescēdi mensuram impleuerint, nisi citò ablatione sanguinis minuant, in paralytin, & pessima morborum genera recidere: & proinde demptionē uideri necessariam, ut rursus habeant, in quæ possint crescere: quando in eodem statu, natura corporū manere nequit, sed crescat semper aut decrescat, necesse est, nec uiuere animal, nisi crescēdi capax. Galenus

lenus porrò Hippocratis eiusdem doctissimus interpres: sicuti Hieronymus item comeminuit, Athletas quorū uita & ars sagina est, in exhortatione medicinæ, nec diu inquit posse uiuere, nec sanos esse, animasq; eorum ita nimio sanguine ac adipibus quasi luto inuolutas, nihil tenue, nihil cælestē, sed semper de carnibus & uictu & uentris ingluuie cogitare. Quinimmo auctor idem Galenus apud Hippocratem est, facta concepracula portione cibati uel dehiscente quandoq; aut uernaculum atq; intimum calorem præfocari abundantia atq; extingui ac consillescere, sicuti arguunt immortui derепente athletarum nonnulli, qui ad immodicā saginæ mensuram peruenerant. Epaminondam legimus corpulentioribus & adiposis adeo se præstitisse infestū, ut quendam eiusmodi protensio aqualiculo ab exercitu summouēdum censuerit, ratione quoq; addita, quod eius ueter uix tribus uel eo pluribus obtegi scutis ualeret, adeoq; prominere, ut pudēda oculis subijcere nequiret. Ipse uero adeo prætenui ac præparco fuisse uictu narratur, ut à uicino ad cœnam uocatus, ubi bellariorū cum obsonijs ganeatis, & unguentis confrexit apparatus, abiens, Ego te (inquit) rei diuine operam dare opinabar, non de contumelia cogitare. Hinc celebrata à ueteribus mensa necessaria, quam tenuem & frugi uolebant intelligi, & quæ naturæ modò expleret desideria, quam ad panem & aquam Seneca produxit, ut nil sit necesse saliaribus distendi epulis, quarum gurgitibus & familia proluatur & pecunia: nec tantum uorare, quantum uix alterius diei nox percoquat: quando nil prorsus ita animū adobruit, ut oppletus uenter atq; exæstians, huc illucq; se uertens, & in ructus uel crepitus uentorum efflacione respirans. Quanquam imperator Vitellius ad omnem natus licentiam, quum diei ac noctis plurimum uoracitati impēderet, mox ut nouis epulis locum uacuefaceret, uomitu redundans ac permolestum onus leuabat, quod scribit Dion. Proinde quum infestarentur conuiuia, ac torquerentur male, non illepīdum Vibio Crispo expressum dictērium est: nam infesta liberatus agitudine, quum interim cōuiujs non interfuisset: Perieram, inquit, ni morbo essem grauius confictatus. Legimus quosdam morbo articulari & podagra humoribus laborantes proscritione honorum, ad simplicem mensam, & pauperes cibos redactos conualuisse. Sed & Diogenes tyrannos & subuersiones urbium, bellaq; uel hostilia uel ciuilia non pro simplici uictu olerum pomorumq; sed pro carnibus & epularum delicijs asserit excitari. Quippe incini audias passim,

Εἰς οἶανός ἀεὶς ἀμυέδου περι δειπνου.
id est, unum aururium optimum, cœnæ opem tulisse. Nec Euripidis illud aduertimus, *ὅτι πλεῖστον ἴσται λυπώεις, ὅτι πεινῶντι δὲ οὐ.*
id est, satietati præstō Venus est, fameſcenti haudquaquā. Nam antea dixerat Achæus, *πεινώσει γὰρ ἡ λυπώεις πικρὰ.* id est, amarulenta fameſcentibus Venus est. At Philippus apud Minidium hospitem Casini, quum appositū ē proximo flumine lupum gustasset atq; expuisset: Pereram, inquit, nisi piscem putauī. Et sunt uoces hoc genus Gangeticas & Aegyptias aues temulenter eructantium. Cæterū, quod utiq; mirari me plurimum fateor, ille uoluptatis asseritor Epicurus omnes libros suos repleuit oleribus & pomis, uilibusq; cibus astruit esse uiuendum. Vetus sententia est, Difficile esse, immo impossibile, delicijs & uoluptatibus affluentes non ea cogitare quæ gerimus. Contra naturam est, copijs uoluptatum sine uoluptate perfrui. Platonicis & Stoicis in templorum lucis & porticibus uersabantur, ut admoniti augustioris habitaculi sanctitate, nihil aliud quàm de uirtutibus cogitarent. Scribit Xenophon in libro De republica Lacedæmoniorum, Lycurgum cibi tantum masculo habendum censuisse, ut nunquam grauaretur crapula, & indigentiam ferre expertus sciret. Quinetiam ad salubrius degendum, & ad status proceritatem magis id alimenti conducere, arbitratum esse, quod gracilia corpora, quàm quod lita cibo efficeret. Ex obsonijs porrò apud Spartanos, ius nigrum maxime probatum est, cuius gratia quendam ex Ponti regibus, memoriæ proditum est, coquum emisse Laonicum: inde iure gustato, quum esset offensus, placidè subintulit is, O rex, hoc certè iure homines in Eurota loti utuntur obsonio, qui ubi modicè biberunt, domum abeunt absq; facula. Hinc Mythecum Syracusanum cōquinariæ peritum adeo, ut quam auctoritatem ex sculptura esset cōsequutus Phidias, tantum non exæquaret, quum Spartam adisset, ut scribit Maximus Tyrius, artem suam

inibi alicuius futuram dignationis opinatus, Lacedæmoniorū magistratus demigrare primo quoque tempore iusserunt, quum astruerent, ita affluetos Spartanos, ut labor potius quam dapium lenocinia edendi prolubium excitaret. Est autem ius nigrum, ut inquit libro sexto Pollux, hæmatia, id est sanguiculus, seu igne coctus sanguis. Sunt qui sanguiculum, id est hæmatia, esse hædi sanguinem putent, cibo concinnatum, quod hypotrimna dicitur quoque, ac hyposphagma: etiam si in iambis Hipponax pro sepia atramento accipit hyposphagma, ut scribit Athenæus, ubi dixit, *σπίης ὑποσφαγμα*. Est & gari species sanguiculus, id est hæmatia. Quod præstabilissimum rentur Græci. Glaucus autem Locus, inquit Athenæus idem, ita prodit in opartyco: hyposphagma est percoctus sanguis, inditur sulphurum, sapa aut mel, acetum, lac, caseus, ac folia odorata, sed concisa. In iuris autem nigri mentione scitu dignum illud Cleomenis, Hospitibus mazam & nigrum ius, ut in Phiditijs assueverat, appositum molestè ferentis, quum diceret, Non oportere *πὸ αὐτῶν φρονεῖν λίαν ἀπειθῶς λακωνίζην*. Iam, inquit Hieronymus irem, ex quo multa in caput transposuimus hoc, ne cui delicatior nostra uideatur doctrina, ut qui pugnanti ictus de muro uideamur dicitare, Aegyptiorum quoque sacerdotum mores præparci in uictu, ac frugi prorsum bonæ, & contemplationi dedita mens in stuporem usque à Charenone Stoico narrantur: eos enim scribit, negotijs omnibus curisque reiectis, semper in templo fuisse, & rerum naturas causasque ac rationes syderum esse contemplatos, mulieribus nunquam se miscuisse, nunquam cognatos & propinquos, ne liberos quidem uidisse, ex eo tempore quo coepissent diuino culti deseruire. Carnibus item & uino semper abstinuissent, immo uerò etiam pane raro uesci solitos, ne onerent stomachum: quod si quando comederent, tonsum pariter hyssopum fumebant, ut escam grauiorem illius calore decoquerent: oleum tantum in holeribus nouerant. Quid loquar (inquit) de uolatilibus, quum ouum quoque pro carnibus uitauerint, & lac quorum alterum carnes liquidas, alterum sanguinem esse dicebant, colore mutato. Cubile eisdem ex folijs palmarum, quas baias uocant, bidui triduique inedia sustinebant. Sunt qui monumentis prodant, ætate qua Pygmalion regno potiebatur in Oriente, necdum carnes in epulas fuisse admissas. In sanctis literis carniū esus & piscium post diluuium modò uidetur coepisse. Post id nancque ita præcipitur, Omne quod mouetur & uiuit, erit uobis in cibum. Porro ex tribus magorum generibus apud Persas, primos, qui etiam doctrina & eloquentia præcellant, præter farinam & holera aliud nil prorsus in cibum recepisse memorant. Gymnosophistarum apud Indos duo produntur genera, auctore Porphyrio: alterum Brachmanas dicunt, Samaneos alterum: quos adeo cōtinentiæ studiosos prædicant, ut pomis modo, modo oryza aut farina tantum alantur. Ad dicitur rei miraculum, ubi eos adierit rex, ueneratur ut deos, illorum precibus pacem regno cōciliari opinatus. Digna porro relatu quæ insuper de Samaneis idem scribit Porphyrius, eos huius uitæ tempus, tanquam necessariam quandam seruitutem naturæ ministrantem, inuitos tulisse, studuisseque animas à corporibus soluere: ac quum prosperè corpus se habere sentirent, sæpe nihilo ad hoc urgente, è uita solitos egredi. Hos domestici obitu beatos existimabant: quicquid illis superesset, deflebant, ut infelices. Euripidis restatum monumentis est, quos uocant Iouis prophetas in Creta, non carnibus modò, sed & coctis omnino abstinuisse cibis. A Xenocrate tria celebrantur Triptolemi præcepta in Eleusina templo, Honorandos parentes, uenerandos deos, carnibus abstinentiam. Quid hic Diogenem amplius memorem, quem Græcia *ἡμερόβιον* dicitabat, perinde ac tu dicas, diarij uictus, quod de castino minus penderet, & in præsentem modo horam sibi corrogaret cibum? Illud scimus omnes, à Porphyrio illo scientissimo concinnatum esse librum aduersus edentes carnes. Hic est qui mentem sanctam animam perturbationis expertem optimas deo esse primitias, pronuntiauit. Item corpus pinguefactum animam quoque in esuritionem cogere à uita prolapsam felici, reddita etiam num corpoream, ad idque quod diuersum est, deflexam: ut ne primoribus quidè, quod dicitur, labris sapientiam prægustet, sed nec summis contingat digitis, nusquam ad bonam sese recipiens frugem, aut uix. Iam uerò, inquit, si ne minimis quidem alimētis indigeremus, tanto feliciores essemus, quanto magis & immortales. Nunc uerò in hoc mortali uiuentes, adhuc etiā nos (ut ita dicā) mortaliōres latenter efficitur, dum corpus

pus adaugemus, atque (ut Theophrastus inquit) dum *φθοιου*, id est plurimum necessitudinis animus cum corpore contrahit. Democrates ait, Viuere imprudenter, intemperanter, impiè, non tam malè uiuere est, quam diu mori. Prodit historia, & meminit in libro *πρὸ τῶν σατυροφάγιων* Plutarchus, Aegyptios uetrem mortuorum eximere atque mox in sole aperire, & omnium peccatorum causam. Bœotios non alia magis ratione fatuos, pingues ac rudes, & *ἀνακιδήτους*, id est brutos, ab Atheniēsis dici, quam propter *ἀδύφραγίαν*, id est edendi inexplebilem auiditatem. Philoxenum Eryxidis & Gnathonem Siculum Plutarchus scribit, gula proceres, immo uerò extremos ac perditos hominiones cupediūrosque infamari literis, quod conuiujs adhibiti emungere se in paropsides siue pularia soliti essent, ut abstinentibus cæteris, soli epulis ampliter fruerentur, uel ad distensionem obfarcirentur uerius. Philoxenum uocant nonnulli Philichthyn: Aristostoteles etiam Philodipnon. Quod de gruīs collo in Philoxenum refertur, Melanthio Clearchus cōtribuit. Sunt qui Cytherium scribant Philoxenū poetices non ignarum, cenasse quandoque apud Dionysium, ac ut illi animaduertit mulum apponi magnitudinē uisenda, sibi uerò minutulum nescio quem, arreptum protinus admouit auribus: mirante Dionysio, In manibus (inquit) Galatea est, uolui quæpiam de hoc scitari: at is iunior se respōdit, quam ut scire quippiam posset: uerum, quia sit iam magno natu, scire multa qui sit appositus tibi. Qua urbanitate solutus in risum Dionysius, mulo cessit illi. Philoxeni parasiti meminit Athenæus, Pternocopida cognominatū prodens, qui cœna quadam ubi atriorem inferri panem animaduertit, Ne multum (inquit) apposueris, ne tenebras fortè inducas. Porro sicut Philoxenus Philichthys est cognominatus, ita nec defuit qui Platonem quoque Philosycon nuncupent, quod sicis grate uesceretur. Nam & quidam dicitur Philobotrys est, quoniam uuis afficeretur insigniter: uelut Philippus & Alexander Philomeli uocantur, à pomis quæ auidè esitarent. Quin inuentis prope Babylonem optimis, ædita ab Alexandro melomachia est, onustis nauibus. At rhetor Callimedon Carabi cognomen est assequutus, quod eo cibo insigniter oblectaretur. Vixit is Demosthenis tempestate, opsophagia præcipuè celebratus: propterea in eum Alexis,

*καὶ τὸ πύτταρ μὲν πᾶς τὸ ἀποθνήσκον θέλει,
καὶ τὸ μύτταρ κελαιμύδαρ ὁ κάρταβος.*

Est autem piscis carabus, & qui in arenis lignis succrescunt uermiculi: quanquam Macedonibus eo nomine porta intelligitur. Carabæa, bifurcum est lignum. Carabides uetula dicitur apud Methymnæos. Apud Crobilum comicum, Athenæo referente, gulo insignis ad cibaria præferuida digitos sibi esse gloriatur *ιδεαλιμους*, id est humentes, & calentibus fructis ita se guttur succensurum, ut uideri fornax possit, non homo. Philoxenum Leucadium, à quo Philoxeniæ ducuntur placenta, produnt feruentibus balnearum aquis solitum manus & os prædurefacere, uelut quodam callo, ut in obsoniorum incendio fieret sensus expers, indeque abstinentibus alijs, solus auiditati faceret paria, coquis præmonitis, in id operam nauarent.

De tyrotaricho apud Ciceronem quid sentiendum. Quid tarichopoleū, & tarichopola. Quid cremathra, item talarus, & epifodia, saperda, tarsus, tyrobolium. Vicitui inferuentium alia dici necessaria, alia introducta. Iondæ. Salsamentorum prouerbia. Origanum. Numeriani historia. Cap. XXVI

Icero in quadam ad Pætum epistola, Quam mihi, inquit, tyrotarichi patinam narras: facilitate mea ista ferebantur antea, nunc mutata res est. Quæri scio inter eloquentiæ Ciceronis candidatos, quid uerbū nō admodum frequens apud Latinos sibi uelit, tam hic, quam in Epistolis ad Atticū. Inuenio apud Græcos dici quidem tarichos, salsamentum. Sudas tamen carnem intelligere mauult sale conspersam: addito etiamnum etymo, *παρὰ τὸ εἰς γαστρον ἐπιχωρεύειν*, quod eliquetur inde tabes gari modo: nam ichor tabes est, ac cruor. Id fuisse annonæ uilioris, ut credam, facit Aristophanis interpres, quum in comœdia cui titulus est *ἰππείς*, id est Equites, ita scribat: *ὅπου τὸ παρεχόμενον, ἀντὶ τοῦ ὅπου τὰ ἐν πλεῖν πωλεῖται*. ubi inquit, est tarichopoleum, hoc est ubi tenuia uenduntur. Tarichos Phrygium & Gadircum est apud Eupolin in Marica. Iulius Pollux Aegyptia addit, & Sardo quoque: sed & tili-

tarichos dicitur ab eodem, & λεπιδωπύ, quod squammatum intelligit: & feruisse cibarium fuisse, monstrat comicus Plato, καὶ ποδῶν ἄμα, τίλτρο τάρχησ' ἐπειδὴ μὲν τοῖς οἰκῆταις. Ex his ducor coniectura, non tam ut monitorum plerisque est visum, a caseo duci tyrotarichum, quam a loco ubi conficeretur, mox Romam subuectaretur, uti ex Hispania & locis alijs. Nec me fallit, Apicium scribere, quisquis is est: Patellam tyrotaricham ex quo cūq; falso uolueris, coques ex oleo: ex ossibus & cerebella cocta, pulpas piscium, iecuscula pullorum, caseum mollem exalatum: hæc omnia calefacies in patella. Apud Philippidem, Eustathio referente, legitur τυροῦ καὶ πέλους, ubi auctor idem probare nititur, tarichos neutro dici genere, ut apud Menandrum ἐπίπασα ἔστι τὸ τάρχησ' ἄλλας, id est sale insperfi tarichos: & masculino apud Aristophanem, τάρχησ' ἄστυ πλώων, id est tarichum abluens hunc. Horæum tarichos inueni apud Pollucem libro septimo, siue horatarichos, sicuti etiam tarichopolas, quos Latine salarios dixit Martialis, hoc est qui falsamenta uendunt. Philotarichos legitur quandoque & zomotarichos, sicut elephantinum tarichos, necnon omotarichos. Omotarichum esse Dioscorides prodit, falsi thynni carnem: quæ quoniam cruda sale conditur, sic planè dicitur. Quia uero obsonia attingimus, id opera parerga nil obferit apposuisse: cremathram dici uas, in quo obsoniorum reliquæ condantur, dictam, quia suspensa in alto habeatur: eam Aristophanes etiam talarum uocauit, quanquam eo nomine calathus intelligitur rusticanus, ex salignis uirgis cõtexi solitus. Tarfos uocat Theocritus, quæ communius tyrobolia nuncupantur, caseis persiccandis comparata. Adijciamus ex abundantanti postremo & illa: eorum quæ ad mensæ usum parantur: alia quidem ordinem habere necessarium, uti uinum est, panes, obsonia, stragula item uestis, ac mensæ. alia uero ἐπιπέσθη dicitur, id est introducta uoluptatis gratia, uti cantilena, gelotopœi, hoc est risum mouentes, & id genus alia complura: quæ si affluant, oblectant utiq;: si non ad sint, nec ualde quidem desideraris. Saperdam esse Ponticum obsonium, Athenæus libro tertio scribit, unde innotescit amplius cur a Persio dicatur, Saperdā aduehe Pontio. Paulo post idem tradit, a quibusdam coracinum dici saperdam, qui in Mæotide habebatur optimus. Meminit saperdæ Aristophanes quoq; in Holicadibus. Quin & saperdam pro apua inueterata, accipit Photion, harundini inserta: uti affolet nunc quoq;: sed & pro succidia & larido, quod Paphlagonibus londe dicitur item. Digna scitu pro uerbia duo, quæ ab taricho, id est falsamento producuntur, τάρχησ' ἰπῆος ἐθὺς ἐν ἰδίῃ τὸ πῦρ, id est falsamentum uel igne uiso, coctum cenferi. Alterum est, σαπῆς τάρχησ' τῶν δελγῶν ὀλιῆ, putre falsamentum origanum amat. Sunt qui canilam bubulam interpretantur origanum. Tyrocneftis ab caseo item concinnatur, casiteram inde interpretantur, inde est pro uerbale id a Callippo enuntiatum, qui Catanam occupare conatus Syraculis exciderat, πῆλι ἀπολωλεκὼς τυρόκνησι ἄληφα. Cæterum quia de gulonibus pleraq; dicta nobis sunt, iucundam Numeriani historiam non prætereamus: erat hic, ut tradit Dion, Romæ puerorū institutor, mox impetu nescio quo, pueris & grammatica ualere iussis, in Galliam, ceu senatorum unus, se proripuit: atq; inibi tanquam ab Seuero imperatore missus, exercitum cogere est adortus, & Albinum Seueri hostem uexare. Cuius quum equites profligasset aliquot, ac pleraq; alia iuuenili ardore obisset, audiens ea Seuerus, & uere senatorij ordinis uirum arbitratus, literas ad eum dedit, meritis impertiens laudes, ac uires augere hortatus. Quod non segniter is perfecit, & admiratione digna quum pleraq; ædificasset, mille etiam ac septingētas quinquaginta drachmarum myriadas ad imperatorē destinauit. Mox eundem iam uictorem adire nil ueritus, qui esset, palam fecit. Nec tamen uictoriarum nomine senatorū decuria adijci ad uerum cōnixus est, aut honoribus affici alijs, uel augeri diuitijs, sed in agros secedēs paululum quid a Seuero in diem capiens uitæ reliquum transmisit.

Niue perfusam mulso quid appellarit Domitianus, Capillorū colores unde sint. Canicie ratio. xāthocholi, mixothrix uel mixticapillus. Ca. xxvii

Domitianum imperatorem inauspicatissimum, quem libidine furentem scribit Sex. Aurelius, eiusmodi foedum exercitium Græcorum uocabulo clinopalen dixisse, memoriæ proditum est, sermonis tamē nec inelegantis fuisse, necnō dīctorum notabilium. Vellem, inquit, tam formosus esse, quam Metiu.

tius sibi uideretur. Et cuiusdam caput uarietate capilli subrutulum & incanum perfusam niuem mulso dixit: quod festiuiter admodum & urbanè in eum est prolatum, qui iam ætatis grauioris ianuam pulsaret & inde canesceret, liquore uitali longæuitate, ut interim hoc utamur uerbo, siccat, humore autē uitioso, exq; frigore procreato, exuberantius emergente: quo fit, ut inalbescant canes, quoniam colorem humoris imitētur, unde alimenta trahunt. Quippe sicuti scienter primo Canonis docuit Auicenna, capilli nigrorem caliditati acceptum referimus: ex adultis enim humoribus nigricans confurgit uapor, eandem in pilis exprimens qualitatem. Subalbidus color, frigiditatis indicium est: in eum enim colorem frigoris opera uergit humor, & qui contolluntur inde uapores, albicant. At citrinitas & rubedo æqualitatē præferre uidentur in primis, id est temperatam constitutionem inter adurentem calorem ac frigus. Albedo autem frigiditatem indicat, ac humiditatem immodicam, sicuti canicies: aut uehementiorem siccitatis uim, ueluti uegetabilibus obtingere, deprehensum est, ubi exarescant. Ex nigredine siquidem aut uirore in albedinem emigrant. Ipsum uero hoc usu uenire homini nequit, nisi in exitu persiccantium ægritudinum. Etenim pili substantia attenuatur, rarefcitq; eius humidum uiscosum, unde peruius redditur & transparent. Cæterum quidnam esse causæ dicamus, cur inter animantes adeo numerosas adeoq; discretas hominem solum canescere, cernamus? quanquam non ignoro, Plinium scribere, id etiam in equis uisum. Rerum naturalium peracuti consecratores ita ferme astruunt, Animantium plerisque ἐνὸς αἵματος τῶν τελέων, id est deciduum quotannis esse pilum, ut equo & boui. Nonnulla uero hoc quidem non habere, sed esse βραχύβια, id est breuis temporis, ut oues, & alia quædam: quorum pilus utpote non senescens, canescere nequit. At homo nec deciduum gerit pilum, & μακρόβιος est, seu longæuius, propterea consenscit, καὶ τὸ τὸ χρόνον πολιοῦται, id est ætate caniciem contrahit. Insuper & cætera animalia parum cerebri, idq; minus humidum habent, ut calor ad concoquendum sufficiat, Scribunt tamen physiologorum nonnulli, uisum quandoq; hominem, cui ex toto capilli defluerant, causam febre amplius præstante, exsiccandi potestate: nec reddita sanitate omnino, succreuerunt pili, quod poros ac meatus pilorum occupasset frigiditas, quibus præfarctis obstitatisq; capillo non patuit exitus. Argumentum huius erat præluccida cutis instar speculi nitentis. Qua ratione nec in locis a psora occupatis, promere se pilus ualet: quoniam arefcente putrido humecto, meatus præcluduntur, frigore crassante. Verum ne uideamur Plinium insectati, auctorem in nostris literis eminentissimum, illud non negligendum, equos canescere, comprobari Aristotelis doctrina tertio De animalium historijs, & quinto De generatione. Ceterum quia canicies illa rarior est, minusq; propria, nec clara admodum, ideo solum hominem canescere, traditum est. In equis tamen etiam ratio afferri potest, quod os in quo cerebrum, tenuius quàm cætera, pro magnitudine habent. Argumentum est, quod ictus in eo loco periculosus est: unde illud Homericum, ἵνα τὸ τελεῖς ἰππῶν κρῶνίω ἐμπεφύασσι, μολισσὶ δὲ καίριον ὄσι. hoc est, quæ se hærent capiti, letaleq; uulnus præcipue fit equis. Quum igitur præ tenuitate ossis affluat humor, & per ætatem calor deficiat, pili isti canescunt. Ruffi uero celerius, quàm nigri. Nam & ruffitas, hoc est πυρρότης, quasi imbecillitas pili est. Imbecillimū autem quodq; senescit celerius. Sunt qui putent, Aristoteles inquit, caniciem esse ariditatem quandam: sed hoc perperam esse traditum, indicio est, quod pili, qui pileo, uel integumento quouis operiuntur alio, celerius canescunt. Flatus enim putredinem prohibent: operimentum autem flatus arcet. Porro pilum, ut herbam, exsiccatam non albescere, argumēto id est, quod pili nonnullis cani illic oriuntur, at nullū oritur aridum. Multi etiam in extremitate albescunt, in ultimis enim ac tenuissimis calor minimus habetur. Cæteris uero animalibus, quibus pili progignuntur albi, natura non affectū id euenit in his enim causa coloris, cutis est: alborum enim alba cutis est, nigrorum nigra, uariorum permixtorumq; partim nigra esse cōspicitur, partim alba: at in hominē cutis nulla causa est. Qui enim sunt albi, admodum nigros habent capillos. Ratio uero est, q̄ homo omnium maxime tenuem cutem habet pro magnitudine. Itaq; nihil ad pilorum mutationē cutis ualet, immo præ sua imbecillitate ipsa mutatur & uel a sole uel a flatu redditur nigrior, nec pili tamen mutantur. Cæterū nec prætereunda parte ista grāmaticorum

diligentia, qui xantham siue flauam in Achille comā, caloris & iracundię argumentum habent, quoniam eiusmodi ferē sint xanthocholi, id est quibus dominatur bilis flaua, Verum & flauus dicitur Menelaus, quem tamen haudquaquam acrocholum intelligunt, sed mitē suauemq; ac proinde mollem bellatorē. Xantham porrō comam etiam pyrham dici, palam est, unde inflectatur Pyrrhichus. Dicitur & pyrfa: item aetha, id est *αἴθη*, ab aethos, quod ardentem signat: unde apud Lycophronem Comaetho, id est *κομαῖθώ*. Xanthi tamen capilli solare quiddam habent, pyrhi uero flammeum. Sciendum tamen est, caniciem quæ morbo contingat, non senio, effici ratione cutis. Nam eo uitio corporis quod leuca dicitur, siue uutiligo, pili efficiuntur albi. Cuius causa est, q̄ e cute exeunt pili: si uero ægrotat cutis, extenuataq; est, pilus quoq; ægrefcit. Aegritudo autem pili, canicies est: ætatis uero illa canicies est ex inopia & exilitate caloris, omnis enim ætas labitur in frigiditatem. Quibus uero hominibus natura pilorum parum calida est, plusq; humoris subit, calor proprius nequit concoquere, atq; ita putrescit humor calore aeris ambeuntis: fit enim putredo ex calore, sed non suo natiuoq;. Putredo autem & aqua & terræ, & quorumuis eiusmodi corporum fieri potest: quamobrem etiam terreni uaporis putredinem nouimus, quæ *εὐρώς*, id est situs uocatur: etenim situs caries terreni uaporis est. Itaq; in pilis quoq; alimentum tale ubi non concoquuntur, putrescit, atq; ita efficitur ea quæ canicies appellatur. Quæ alba propterea est, ex Aristotelis doctrina, quod & situs cariosorum ferē albus est. Cuius rei causa est, quod multum aeris continet: omnis enim uapor terrenus uim habet aeris crassioris: situs enim quasi respondens pruinæ existimat. Nam si uapor se effrens conerecit, pruinam efficit: si putrescit, situs. Quamobrem appositē admodum per tralationē in Comædijs poetæ cum morsu ita enuntiant, ut *τὰς πολίτας γήρας εὐρώτα καὶ πωχρῶν*, id est caniciem senectutis situm atq; pruinam uocent. Porro argumentum illud euident, quod plerisq; per ægri tudinem pili canuerint, mox ualetudini restituti nigruerint, quod ipsum Auicenna item docuit secunda quarti, tractatu secundo De conualescentibus. Recte utiq; dixerimus, morbum esse aduentitiam senectutem, senectutem uero esse morbum naturalem: quare morborum nonnulli idem faciunt, quod senectus. Sed nec ægri tudine solum incanescere hominem contingit, uerum etiam repentiño mortis discrimine, quod euenisse compertū est cuidam e rupe pendenti, dum accipitrum pullos scrutaretur, interimq; funes quibus sustinebatur, dissilissent. Contingit præterea & diuturno mœro re. Sed & canos item prudentiæ nomīne quosdam dicimus, uti adnotauit Eustathius. Proinde, inquit, Tyrhenus Tarcon & Cycnus Troianus ætatis primordio statim memorantur cani. Dignum scitu quod in Gabriæ adnotatum fabellis est, *μῆθ' ἄλλοτις* dici hominem, cui duplex sit capillorum color, ut nigredinem præferant alij, caniciem non nulli. Perinde uero id uerbum est, ac si Latialiter mixticapillum audeas enuntiare.

Cur ab Homero fenes dicantur poliocrotaphi. Crotaphos quid. Sutura-
rum capitis ratio. De caluicie præterea & canicie. Rhaphides quid. Ve-
spasiani historia.

Caput XXXVIII

 Værit Alexander Aphrodisæus, Peripateticorum scientissimus, qua ex causa Homerus summo ingenio summāq; doctrina uates *ὄν ἀνθρώπων πολιοκροταφῶς ἐκάλεισεν*, hoc est homines dixit poliocrotaphos, quod significat, in temporibus canos. Hoc autem, inquit, ex eo credimus provenire, quia ut plurimum inde canicies exoritur, quandoquidem primores capitis partes posterioribus sunt humectiores *καὶ φλεγμαπικώτεράς*, id est longē magis pituitosæ. Crotaphon intelligit Aristoteles, partem oculos interiacentem auresq; & uerticem. Dicitur crotaphos, quod & institutum adiuuat, quoniam *ἀνεύσσει δὲν τῶν φων*, uelut mortis portio hæc sit prænuntiā: hinc Theocritus, *ἀπὸ κροταφῶν πελόμεθα πάντες γρηαλείοι*, id est ex temporibus omnes sumus fenes. Sed inquit Macrobius, si pars anterior, humidior est, cur caluitium patitur, quod non nisi siccitate contingit? ratio est, quia partes priores capitis fecit natura rariore, ut quicquid superflui aut fumei flatus circa cerebrū fuerit, euascat per plures meatus: unde uidemus in siccis defunctorū capitibus uelut quasdam futuras, quibus hemisphæria (ut ita dixerim) capitis illigantur. Eas uero ut doctius teneamus, imitemurq; gæodætas & machinarios mensores, qui adhibito gnomone, seu

norma

norma sui generis, arearum spatia concipiunt, nec alba (quod dicitur) linea ex medica scientiæ thesauris ad hunc usum præseruientia conuertamus: sciendum est, totum quidem capitis os, dici à Græcis cytos: constare uero id commissuris, quas idem *ἐκφῶς* uocent, id est futuras, quæ serratae sunt: aliqui etiam stephanitidas aut rhabdoïdes & lepidoides. Sunt autem commissuræ cranei interceptæ numero, ut ferē creditur, quinque. Ex quibus nonnullas intelligi ueras uolunt, certasq;: quoniam ab extremis ad intima directē producantur per integram ossium spissitudinem, quod scribit Conciliator. Incertas uero nec ueras, aut fallaces, ut Conciliatoris eiusdem utamur uerbo, accipiunt, non quia ad intima non perueniant, quod per errorem ad credisse Mundinus uidetur: nam in craneo uehementer arefacto penetrare eas, liquidò deprehensum est. Sed quoniam ut priores, directē non penetrent: nam quod extrinsecus ab imo exorditur, intus desinit supernè, ueluti os subiecto incumbat ossi, atq; ita ferruminetur utrunq;. Nam & significantius nono De utilitate particularum Galenus agglutinationes uocauit. Primam uero ex legitimis certisq; coronalem uocant: quoniam in ambitum porrecta, coronæ præferat imaginem. Sequentem uero, à figura sagittam dicunt: habet hæc capitis mediā, initium ducens ab osse anteriori, pergens ad os dictum lambdam, hoc modo — C. coronalem quippe contingit, pergitq; mox ad uerticem: quod Auicenna scribit. Sutura tertiam, lambdæ uocant à Græci elementi figura: estq; in parte postrema, quam puppim appellant. Subiacet ei cerebri uentriculus posterior. Porro futuras non ueras esse duas statuunt, inter ossa capitis lateralia atq; præcipua, & ossa petrosa, quæ superiacent eis, cohærentq; corticis imagine quadam. Eas Galenus etiam squamosas nuncupat, & esse parallelas probat, id est à sagitta æquidistantes: addunt nonnulli etiam à coronali. Hæc futuras quinque, medicorum scholæ obseruant præcipue. Adnotarunt & alias, sed obscuriores, quibus colligentur ossa capitis omnia supra collum, ita ut uniuersæ fiant duodeuiginti. Sed enim parte hac uberius fufiusq; magni auctoris persequamur placita. Ossium, inquit, compositio duplex: aut enim ad motum est, diciturq; *ἀσθηρῶν*: aut ad firmitatem, ac uocatur *συνωσθηρῶν*. Huius species tres, *ἐκφῶς*, *σύμφυσις*, *γυμφοσις*. Et ossa quidem capitis compacta futuris sunt: inueniuntur hæc quinque plurimum: *σεφαιαία*, per sinciput, id est *ὀστὴ τοῦ βρεγματῶ*: obolizæ, per uerticem: *λαμβδοειδής*, quæ in occipite, id est *ὀστὴ ἰνίου*: crotaphiæ, seu temporales duæ. Cranij ossa septem, occipitis unum, uerticis duo, temporū totidem, frontis unum, polymorphi item unum: gomphosis dentium est, quia infiguntur: symphylis uero aliorum. Pauciores esse futuras in mulierum capitibus, obseruatum est. Addunt & constipationes haberi, qua ratione doloribus capitis amplius infestari, minus se egerentibus cerebri superfluitatibus, quæ præcipua est futurarum utilitas: unde & capitis osse pertuso, maniacos plerumq; sanitati restitutos, legimus. In Platæensi strage Persicum caput reperit, Herodorus scribit: nulla profus futurarum commissura: cui Aratus succinere uidetur,

πολλά δ' ἀρραφῆες κεφαλαὶ πάλῃ ἀνθρώποισι.

id est capitum pleraq; hominibus citra futuras compacta sunt. Arrianus Aethiopū capita futuris nullis esse laxa, prodidit. Sed ad rem, quibus illi meatus fuerint ampliores, humorem siccitate mutant, & ideo tardius canescunt, sed non caluitio carent. Occipitium etiam si est siccius, nunquam tamen caluitio deformatur, quoniam eius siccitas non ex uitio, sed ex natura est. Ex ea uero siccitate caluitium fit, quæ per malam temperiem, quam Græci *ἀκρασίαν* uocare solent, contingit, unde capillo crispī, qui ita temperati sunt, ut capite sicciore sint, tarde canescunt, cito in caluitiem transeunt. Qui uero capillo sunt rariore, non eo facile nudantur, nutriente humore, quod phlegma uocatur, sed fit illis cita canicies. Porro scitu dignum id quoque: caluiciem quandoq; ex cognatione provenire, quod Alexander scribit, sicuti podagra & morbi alij ex nobis natos frequenter excipiunt. Ex eodem quoq; illud non omiserim: canos non solum albi-
care, sed quandoq; fieri *χρυσειδῆς*, hoc est fuluos, *ὅταν σικκῶν ἀμύχθῃ ἢ λευθῶδῆς χρομῶ φλέγματι*, id est ubi flaua bilis permixta pituita fuerit: sic enim lecithodes transfertur, quando lecithus est oui luteum. Suppetit in hoc & Galeni illud ex Therapeutices quartodecimo: Prorsum (inquit) interextincto, qui pilos confouebat, humore, cooritur phalacrofis: at subeunte uitioso, ophiālis conflurgit ac alopecia. Lucundum relatur,

quod

quod prodit historicus Dion, quum apparuisset cometes, quo portendi uidebatur Vespasiani mors, eludens is non sibi ait illum praesignare, sed Parthorum regi, *ἐκείνῳ γὰρ ἴσμεν, ἐγὼ δὲ φαλακρός εἶμι*, id est ille enim est comatus, ego autem caluus. Quoniam uero dicia Græcis futuras diximus *φαλάς*, sciendum rhapsidas aliud esse omnino: nam sic pisces uocant, quos & belonas dicunt, uti tradit in commentatione De piscibus Dorian. Meminit Epicharmus insigni distinguens appposito: nam oxyrhynchos appellauit, id est exacuminati rostri.

De phalacro, & phalo, ac anaphalantia, & phalantho. Quid phalacræ, siue calueta. Caluari, caluescere. Phalacrææ puellæ. Idæ promontoria. Spurcus ager. De caluitio plura. Item de spadonibus. Ponticū arbor. Semen à cerebro defluere. Castrare quis adortus sit primus. Apocopi, spathici, naphtha. Tiberij caluitium. Seiani pro caluis cur. A caluo ad caluum. Cap. XXIIX

Aluum Græci phalacrum dicunt, ueluti qui habeat *τὸ ἄκρον φαλόν, ὃ ἐστὶ λυκόν*, quod uerticem habeat albicantem: phalum enim album uocant, *ἔκ τῶ φαλό*, tanquam luminosum sit, multumq; habeat claritatis. Hinc & eundem phalanthū appellarunt, quod albus capillus ueluti flos sit. In Iulij Pollucis monumētis est anaphalantias quoq; sed hunc anasilum interpretantur, hoc est capite incompto. Nam, inquit, phala est ornatus quidam, à luce ita dictus, unde & galeæ phalus nuncupatur, pars ante frontem, cui prænitentes clauis affiguntur, ut speciem afferant. Scribit Dion, Cæsarem laurea usum perpetuò, postea quam est positus rerum, eo prætextu quod *ἀναφαλωντίας λυ*. Auctor autem Tranquillus, Cæsarem caluitij deformitatem tulisse iniquissime. Caluitium ipsum phalacro ma uocant. Legimus in thesauris Stephani, Phalacras inde dici uertices montis Idæ, ubi planta nulla uisitur niuium magnitudine ac gelicidij. Quin, inquit, montana omnia satis fruticibusq; nuda phalacras recte dixeris, Latine dici calueta possunt: uel, ut Columellæ placere animaduerto, glabreta, qui & glabrentia uocat loca. nam & caluatam uineam lego apud Catonem & Plinium, in qua uites quidem sint, sed pauca admodum & raræ, ut in caluitio capilli. Caluari quoq; & caluescere, in Columella posita inuenies pro rarefcere. *φαλακράτας ἰσθες* eleganter dixit Lycophron, Paradis naues, ut quæ ex arboribus montis Idæ fuerint compactæ, ex quo & datum loco nomen, suspicatur interpret, ceu ab Phereclo fuerit renudatus. Esse autem Idæ promontoria quatuor, Phalacram, Lectum, Pergamum, Gargaron. Porro spurcum agrum intelligunt agricolationis studiosi graminofo diuersum. Sed redeo ad caluos. Est inquit Plinius, in capillis aliqua terrarum differentia: quippe Myconij carentes eo gignuntur: unde & caluos omnes, Myconios dicimus, auctore Stephano: sed commemorat & Strabo. Est uero Myconus cycladum una, de Mycono nuncupata Aenææ ac Rhyus filio. Scribit Herodotus in Melpomene, siue historia quarta, inter Scythicas gentes esse quosdam, qui sub excelso montium radicibus incolant, eos ab ipso natali caluos esse, tam mares, quam foeminas: esse item simis naribus & ingenti mento, proprio quodam oris sono, Scythicam gestantes uestem, ex arbore uictitates, cui nomen sit Ponticum, cuius magnitudo eadem quæ fico, fructum esse fabæ per similem. Verum resectis ijs, aliquid scitius promere pergamus. Quarunt scientissimi, quid ita spadones calui effici nequeant. Ratio autem duci uidetur inde, quod cerebri multum obtineant, quam rem eis contingere, hinc manifestum est, quia rem Veneream non agunt, *ἢ γὰρ γονὴ ἐστὶν ἐκ τῶ ἐγκεφαλοῦ χοροῦ*, hoc est semen labi per spinam è cerebro uidetur: quam opinionem sequutus item Hippocrates est in libro De aere & aqua. Nam præcis uenis quæ post aures sunt, induci sterilitatem credidit, quod seminis materia plurimum à cerebro sit: quemadmodum uigesima tertij ab Auicenna quoq; expositum scimus. Indicio est, membri illius, & oculorū quoq; ex coitu imbecillitas. Eadem ratione boues ectomias, id est execti, cornua gerere maiora uisuntur. Insuper ob id quoq; pueri, nec non mulieres caluitium nesciunt. Quin uniuersim bruta execta in melius proficiunt, quando mollior euadit caro, digestionis aptior, ac sapidior quoq; quod indicat tertio Alimentorum Galenus. Homo in deterius abit multò generandi ratione, quæ ut omnium nobilissimo, illi præcipue incumbit. Bruta nobis obnoxia nutrimenti præcipue habent opus. Sic porro sancit

ro sancit de instituto negotio Auicenna: Mulieres, inquit, & castrati non caluescunt: & mulieres quidem, quia sint humectæ plurimum: castrati uero perfrigidi, ut minor calore in eis fiat humiditatis resolutio. Amplius in euiratis quod transire in barbam debuerat, in capronas abit. In muliere barba non succrescit, pororum ac meatuum angustia. Scribit Hippocrates Sententiarum libro sexto, Spadones nec podagra laborare, neq; caluos effici. Super cuius loci enarratione pauca Galeni doctissimi interpretis uerba subsignare uoluimus, ut obiter moneamur inde, quam euidentis sit morborum ratio in uictu parum ordinato. Spadones, inquit, dempti testes similes mulieribus reddunt. Igitur ea quemadmodum non caluescunt, ita spadones nil eiusmodi sentiunt. Cæterum ut podagra castratos non tentet, temporibus Hippocratis uerius erat, nostris non insuper ratum est, ob inertissimam desidiam & improbam satietatis lasciuiam. Proditum memorie ab opinatissimis est, Semiramidem reginam omnium principem teneros mares adortam castrare, uelut naturæ iniecta uis, quam ab instituto cursu retorsit, quum inter ipsa nascendi crepundia per primigenios seminis fontes tacita quodam modo lege uias illa posteritatis propagandæ diceret. Illud sciendum utiq; spadones dici ectomias & apocopos, uerum & apocopi debiles appellantur, ac imbecilli. Firmicus Matheos tertio: Inefficaces, inquit, ac apocopos reddent, & qui nihil agere possint, & qui nuptias difficile consequantur: erunt enim steriles, & qui sobolem generare non possint: morientur autem spathici, aut colobici. Quod si qui dicantur spathici, amplius ambigis, ex eodem libro quarto percipias licet: Facit, inquit, luna interdum spathicos, & qui assiduis ualitudinum uitij cōtrahantur. De spadonibus porro dignum scitu occurrit illud: esse apud Phrygiæ Hierapollin terræ hiatus, ex quo sese promens spiritus leralis, quicquid accesserit propius, perneat confestim, spadonibus modò exceptis: cuius ratio aut difficilis est, aut supra hominis captum: sicuti quod de naphtha legimus, quæ piceum præfert glutinum, bitumini per simile: cui si auicula infuderit, uolatu præpedito, mox prorsum euanescit: quod si ignem conceperit, pulueris tantum iniectu restingui ualet. Spadones, surculos uenusta metaphora dicunt rustici, qui nil attulerint, quibus diuersi sunt, quos frugiferos uocant. Collibuit porro nec præterire, quæ omnium in rebus naturalibus maximus exaranda sibi censuit. Calui, inquit, omnium maxime homines aperte efficiuntur: quod genus affectionis generale quodammodo est. Nam & plantarum aliæ semper frondent, aliæ frondem amittunt. At aues, quæ certo tempore se abdunt, & latent, pennas amittunt: qualis affectus in hominibus caluitium est. Quum enim paulatim & frondes & pennæ & pili defluant, ubi uniuersim hic affectus euenerit, uocabula accipit hæc, caluescere, defrondescere, depennescere. Causa huius affectus, inopia humoris calidi est, qualis præcipue est humor pinguis. Quare plantæ, quæ pingues sunt, fronde perpetua uiuent. Præterea homines suis ætatibus hyemem, æstatemq; agunt: quamobrè nemo ante quam coire incipiat, caluescit. Sed à Venereo coitu id potius euenit, scilicet ijs qui eò sua natura sint propensiores, quod cerebrum per se utique frigidissimum, rei Venereæ usu etiamnum frigidius fit. Causa uero, ut quæ latent, rursus pennas recipiant: quæq; frondem amiserint, denuo frondescant: caluis autem nunquam redeat pilus, quod anni tempora illis mutationem corporis magis afferunt. Itaq; pro temporum mutatione uicissitudo gignendi amittendiq; sequitur, ut animalia pennas pilosq; plantæ frondes aut dimittant aut recipiant. At uero hominibus per ætatem euenit, uer, æstas, autumnus, hyems. Itaq; quum ipsæ ætates non permutantur, fit, ne affectus qui ob eas accidunt, permutantur, quanquam similis causa est. Porro sunt qui putent, quibusdam hominibus caluis quidem, si frequenter coeant, succrescere pilos. Cuius rationem affert Albertus De animalibus tertio. In homine eiusmodi calorem fuisse primò uelut sopitum, & humido detentum uiscoso: coitu uero humido arefcente, calor uelut exsolutus uinculis, fit inde potentior ad humorem resoluendum & pilum generandum. Verum ratio hæc parum fortè propria auribus uidebitur excultis. Sed & lepidius aliquid subnectamus: erat caluitio deformior Tiberius, proinde in spectaculo quodam Seianus ad eius ludibrium, per caluos effici omnia curauit à matutina hora in uespertinum: quin & puerorum capite deraso ad quinque milia exeuntibus è theatro præluxere: unde Seiani ex eo dicti omnes calui, inquit Dion. Porro in Caligula

Caligula scribit hic idem, quum is turbam esset intuitus seu uinctorū, seu aliorum quorundam, imperauit *ἄλλο δὲ τὸ λεγόμενον, ἅπασαν τὴν φάλακρον μίχην τὴν φάλακρον πῦρτασ ἀπὸ σφαγῆνας*. Postremo impacturi pragmatiae isti coronidem, adijciamus illud Bionis perelegans, Non minus molestum esse caluis, quam comatis pilos uelli. Nam, ut sciens Seneca inquit, errat qui putat animosius detrimenta diuites ferre. Maximis minimisque corporibus par est dolor uulneris.

Pancreatiaestæ, qui proprie dicantur. Quintilianus locus explicatur. Athletæ quos uocant Nicas. Item plura de certaminum generibus, & ad ea pertinentibus uocabulis. Pyctæ, sphaeromachia, acrocherlites. Glaucus sciamachus, Pammachi, Pentathli. Palaestrae inuentor. Aeginetæ Philopentathli cur. Saltus uocabula. Canon, dolichus, diaulus. Præmiorum nomina diuersa. Softra, soteria. Iselastica certamina. Caput xxx

 Quintilianus Oratoriarum institutionum secundo ita scribit, Peritus non si docendum pancreatiaestem susceperit, pugno ferire, uel calce tantum, ac nexu modo, atque in his ictus aliquos docebit, sed omnia quae sunt eius certaminis. Mira, ut audio, inter grammaticos disceptatio est, qui dicatur proprie pancreatiaestes, quod uel sit certaminis genus pancreatium. Ego nuper in Aristotelis tres De rhetorica libellos quum incidissem, ex eorum primo aucupari certissimè sum usus, quid in re ambagiosa statuendum denique sit: adeo ut philosophi uerba appositisimè Quintilianum interpretari uideantur. Agonistice, inquit, siue certatoria, corporis magnitudine constat, uel & celeritate. Celer namque robustus est. Qui uero pedibus diu ac citissimè mouetur, dromicus est, siue cursor. Qui aduersariū premere ac retinere ualet, palæsticus, id est luctator. Qui uero plagas impingere potest, *πληκτης*, id est pugil, ac percussor. Qui duobus his præcellit, pancreatiaesticus. Qui his omnibus, pentathlus. Haecenus Aristoteles: ex cuius uerbis luce, opinor, clarius innotescit, qui denique ex Fabio elici sensus debeat: sed *καὶ τὸ φλῶ δὲ ἄλλα* lurreconsulti uerba Ad legem aquiliam, Si quis, inquit, in colluctatione uel in pæcratio uel pugilatu, dum inter se exercentur, alius alium occiderit. Idem ferè & Gellius, quum ait, Diagoras filios tres habuit, unum pugilem, alterum pancreatiaestem, tertium luctatorē. Idem alibi, Oportet animo esse intento, ut sunt athletarum, qui pancreatiae uocantur, qui ad certandum uocati, proiectis altè brachijs, consistunt, caputque & os sursum manibus oppositis, quasi uallo præmuniunt. Cæterum nec significanter ex uerbis Gellij unquam deprehendas, quod qui dam rentur (etiam si in multis thunnioscopi seu thunnarij haudquaquam somniculosi, sed qui gloriose loqui non desinant, nec sciunt in sinu gaudere) quid pancreatium sit. Non ebullierunt ista in Lynceorum, nedum triualium & apalæstorum ad hoc genus commentarijs. Verum quæ ingerunt se nobis, allidere aut præfocare non sustinemus, quantacūque instet inuidia, quam plurimum allatraturam scio: sed utinam nobis superstitibus, ut dentem dente arrolisse dolenter sentiat, quando (ut dicitur) carne opus est, si fatur esse uelis. Sed nos scopas solutas suo linquamus liuori, in doctriinis, quasi in præstigijs mirificas, & uelut umbras imaginesque laruarum, quibus insitum, paruulos exterere, ac in angulis garrere tenebrosi. Eruditum uero est illud Plutarchi ex Parallelis in Lucullo: Athletas, inquit, die una qui lucta una & pancratio coronantur, more quodam admirabili, *νίκης* uocant, id est uictorias. Ab pancratiū intellectu excidit interpretis: nam ubi Græcè scribitur, *πυγμαχία καὶ πανκρατία*, ipse palaestra inquit, & lucta. Sudas intelligi pancreatiaestas uoluit athletas pyctasque, *καὶ ὅσι καὶ ποσὶ πυκτομαχῶντας*, id est manibus pedibusque in pugilatu decertantes. Vnde & nominis promi ratio uidetur, quod corporis totius conatu, ac uirium intentione confurgant in pugnam. Sunt uero pyctæ, qui & pugiles, quosque Aristoteles (uti prænotauimus) & Pollux ab usu percutiendi, plecticos uocant. Autolyçi pancreatiaestæ statuā in Prytaneo stetitisse, auctor Pausanias est. Pyctarum arma pilæ sunt, quas sphaeras uocant, unde sphaeromachia nuncupata, & uerbum *σφαερομαχία*. Inter ea item sunt & myrmeces & lora. Nominatur & in hoc usu sciamachia, sicut & acrocherismus. Sicyonium Softratum pancreatiaestem, scribit Pausanias, Acrocheritem esse cognominatum, quoniam summis manibus correpto aduersario, confringens non dimittebat prius, quam deficientem sensisset. De

Glauci

Glauci statua habitu *σκιαμαχῶντος*, quoniam erat is (ut inquit Pausanias) *ὑπὸ τῆσ εὐπαικῆσ καὶ ὑπὸ ἀντῶν, χειρονομίασαι πεφυκῶς*, alibi plura. Sunt & qui uocantur pammachi, ueluti Plato Euthydemū nuncupauit. Videntur esse qui & pancreatiaestæ: nam pammachion, pro pancratio legimus quandoque. In literis nostris pentathlum Festus interpretatur quinquertium: sicut quinquertiones, pentathlos dicimus. Sed & athletas Liuius quinquertiones appellauit. Pentathlos uero intelligit Festus, qui se artibus quinque exercebat, iactu disci, cursu, saltu, iaculatione uel caestu (ut habent alij), & luctatione. Pindarici interpretes in Isthmijs ita habent: *ἄλμα, δίσκος, ἀκόντιον, δρόμος, καὶ πῶλησ*, pentathlo continebantur. Paulus iureconsultus Digestis de aleæ lusu & aleatoribus: Senatusconsultum, inquit, uetuit in pecunia ludere, præter quod si quis certet hasta uel pilo iaciendo, uel currendo, saliendo, luctando uel pugnando, quod uirtutis causa fiat. Sunt apud Græcos, qui octo statuunt certamina: stadium, diaulum, dolichū, hoplitem, pygmen, id est pugilatū, pancratiū, palen, id est luctam, & alma, id est saltum. Sunt qui Atheniensem Theleum excogitasse pancratiū principem omnium uelint, sed *ἀνδρὶ μυρμηκῶν*, ubi cum Minotaurο est in Labyrintho cōgressus, siquidem pancratio illum est adortus, quando non suppetebat gladij facultas. Produunt alij, ab Thesei pædotriba Phorbante compertam Athenis palæstricem. Aurigam tamen Phorbanta intelligere maluit Pherecydes, cum quo & Amazonem rapuerit Theleus. Pentathli inuentorem ferunt Peleum Aeginetam: unde & Philopentathli quandoque nuncupantur Aeginetæ. Historia sexta scribit Herodotus, Eurybatem pentathlon exercuisse. Interpret quinquæ palmas eo uerbo intellexit. Quod ad saltum attinet, partem unde profilliebant, *δατῆρα* uocant, id est batera. Saltandi mensura dicebatur canon: terminū autem nuncupabant *τὴν ἐσομαχίαν*, id est talet ac si effossa dicas: unde & in eos qui metam transiliunt, concinnatus adagio *πηδῶν τὰ ἐσομαχίαν*, id est saltu fulcum transmittere. Pentathlorum iaculum dicebatur apotomeus. Diaulum intelligebant, cursum duplicem, obeundi scilicet stadium, ac mox regrediendi. Proinde Aristophanis interpret locum qui stadia contineat duo nomine eo intelligit, aut mensurā cubitorum *σ*, id est ducentorum. Dolichus uero sapius est repetitus cursus, aut ubi septem currunt. Nam stadiodromi, duo tantū erant. Hoplitem, cursum intelligimus armatum. Addamus porro superpondij quippiam, quod linguæ supellectilem faciat instructiorē cultiorēque: Athlete præmium recte athlon nuncupari: sicut quæ medico contribuuntur, softra dixeris & soteria, ac iatrea. Docenti uero, didascalia, didactra. Militi, aristeia, epinicia, niceteria. Chirotechnæ autem, id est artificij, epichera. Nuntio euangelia & mynistra. Quippiam ferenti, comistra. Benefico, charisteria. Altori, threpra. Palæsticā porro artem Theleus, ut uolunt alij, excogitauit primus, nam post eum coorti palaestra doctores: prius enim magnitudo tantum spectabatur & robur, quo Cercyon in Bœotia hospites conficiebat in loco, quem *παλαίστραν ἐσφκνῶντος* uocarunt. Iselastica athletarum certamina intelligunt Græci Latinique, ubi suas ineunt ciuitates qui uicerunt, magna pompa & prope triumphali. Hinc in quadam epistola Traianus, Iselasticum tunc primum mihi uideatur incipere debere, quum quis ciuitatem suam ipse *εἰσέλασση*.

Caluisti Sabini memoria prope nulla. Grammatici analectæ qui sint. Item analectides quid, & analecta, & apodectæ, uel apodectai. Antiquarij. Apo cleti. Cap. xxxi

Aluissium Sabinum hominem sane diuitem, ita fuisse memoria nulla scribit Seneca, ut illi modo Vlissis nomen excideret, modo Achillis, modo Priami: quos tam bene nouerat, quam pædagogos nostros nouimus: nihilo minus eruditus uolebat uideri. Quamobrem compendiarium excogitauit. Magna summa seruos emit: unum, qui Homerum teneret: alterum, qui Hesiodum: nouem præterea Lyricis singulos assignauit. Postquam uero hæc illi familia comparata est, cepit conuiuas uexare: habebat ad pedes hos, à quibus subinde quum peteret uersus quos referret, sæpe in medio uersu excidebat. Sualit illi Satellius Quadratus, stultorum diuitū arrosor, & quod sequitur arrisor, & quod duobus his annexum est, derisor, ut grammaticos haberet analectas. Erat enim in ea opinione, ut putaret se scire, quod quisquam in domo sua sciret. Et perinde etiam posset, idem Satel-

V lius

Ius illum hortari coepit, ut luctaretur, hominem ægrum, pallidum, gracilem: quum Sabinus respondisset, Et quo modo possum, uix uiuo. Noli obsecro (inquit) dicere, Nonne uides, quàm multos seruos ualentissimos habeas? Hactenus Seneca. Apud quem si quis sollicitius inquirat, quos nam arbitremur dici grammaticos analectas, eos ita nuncupari contenderim, qui lectione multa exercitati, memoria sint firmissima & indubitata, ut quicquid unquam legerint uel audierint, fere habeant ad manum & in numero, quoniam ἀναλεγεῖσθαι significet Græcè ἀναμνησθῆναι ἔχειν καὶ ἰστορεῖσθαι, id est firmiter tenere ac concipere. Vel quia memoriæ subsidium & ingenij domino essent futuri. Sicuti analectides dicuntur, quibus ex xylino lino, uel quauis materia, tanquam puluillis constipant scapulas prominētes puellæ, ut uideri habitiores possint. Quod Ouidianum carmen liquido comprobatur, quod ita habet:

Conueniunt tenues scapulis analectides altis,

Angustum circa fascia pectus eat.

Analecta in Epigramatario poeta sunt reliquiæ sub mensa, quæ quod colligi debeant, id sunt fortitæ nomen, quamuis etiam pro instrumentis ad id ipsum destinatis, quidam interpretari maluerint. Martialis:

Colligere longa turpe nec pudet dextra

Analecta, & quicquid canes reliquerunt.

Et alibi:

Otia sed scopis nunc analecta dabunt.

Erant Athenis apodectæ, qui tributis, collationibus, & omnino uectigalibus præerant, quæq; in his ambigua forent, iudicio discernerebant: his ab excipiendo inditum uidetur nomen. Sed & apodectæos uocabant, qui frumenta metirentur. Hoc ideo non tacui, si forte cui apodectas dici grammaticos, non analectas, arideat magis. Sunt qui antiquarios rectè opinentur dici eos, qui à memoria sunt principibus, ad manum, ac in numero habentes, quicquid antiquis gestum temporibus est. Apocletos fuisse Aetolorum sanctius concilium ex delectis uiris, auctor T. Lilius est.

A quibus traditū, Polypos sua sibi brachia erodere. Eledone, monocotylus, cotyle. Cotila animalia. Helices. Quid cotyledones, & unde. Item acceptabula. Sepieum quid. Oxybapha, acetarium. Sepedonæ, septæ. Adulato rem esse polypos similem. Quid tholus, & prytaneū. Plutarchi loca duo restituantur ex Demosthenis uita. Cap. xxxii

Polypos, inquit Plinius, brachia sua rodere, falsa opinio est: id enim à congris euenit ei. Hoc ipsum & Athenæus scribit, à quo relatum scio, Alcæum quoq; ita tradidisse, ἐλεοντὸν ὡς πολύπους. Id & Pherecrates sensit, nec prætermisit Horus. Hæc uero si quis latius tractari expetat, sciat primū quidem, à paguris polypi brachia erodi, Aristotelem scribere. Inter eos uero, quorum sententiam rejicit Plinius, esse poeta Hesiodus uidetur, qui (ut Græci interpretantur) eledonem polypī genus eo uersu intellexerit, qui in Ergis legitur, fere in fine:

ὄτ' ἀνίσκει ὄν ποδὶ ἀτρυγέας. Dicitur eledonem uolunt, ἀπὸ τοῦ ἐλεοντὸν ἔδειξεν, quod ipsa serodat. Ita ut Δ in nomine, perinde ac uacans legatur. Monocotylum eam dicit Aristoteles, id est simpliciter acceptabulorū ordine sultam. Sed & Oppianus in Halieuticis Hesiodi comprobatur sententiam, hyme prodens suis uelci pedibus polypos illis uersibus, ἀλλ' οἷ γε γλαφυρῶσιν ἢ νεφελῶσιν θαλάσσης πρὶ τῆς ἀνδρῶν δαίνωνται εὐδὲς πόδας, ἢν τε σέριος ἀλλοτρίας.

Colouopodas certe hinc polypos conspici, Ioannes Grammaticus adnotauit. Auctor quoq; in Varia historia Aelianus, polypos ad uorandum quæcunq; oblata, esse uehementes insuperabilesq; adeo ut passu mutuo ne abstineant quidem: & in maioris θηρατρῆα, id est laqueos retiaq; incurrens minor eius esca fiat. Porro ut aliqua non incuriose ad hoc pertinētia hincinde præcepamus, habet (inquit Aelianus idem) polypus hic unam modo cotyledona: estq; ἐπτάπους, id est septem pedum. Cotyledonas exponunt eruditiores τὸ πολυπόδ' ὅτι πλεκτῶνας, id est polypī acceptabula, siue cirrhus, aut (ut Ouidius) flagella: Deprehensum polypus hostem Continet, ex omni demissis parte flagellis,

A coty-

A cotyles similitudine, ut inquit Eustathius. Est autem genus uasis cotyle, & manus cauitas: unde & Iulius quidam dicebatur ἢ κοτύλη, id est in cotyle. Cotila uero animalia dicuntur garrula, id est κοτύλα. Sicuti agrammata uocantur, quorum uox nullis exprimitur literis ualet: Antiphilus Byzantius helicas uocauit eo uerliculo, ἡλέφασσα Βρυγῶν ἀκαπτόνους ἑλίους.

Cotyledones dici uidentur, ut item inquit Oppiani interpretæ, ὅτι τὰς ὑδιαιμῶνας τοῖς πολυκάμοις κοίλας, οἷον κοτύλας, quod concuæ capillis incumbant, uelut cotylæ. sed inquit Aristoteles De animalium historijs quarto, ὁ μὲν οὖν πολύπους καὶ ὡς ποσὶ καὶ ὡς χροσὶ χροσὶ τοῖς πλεκτῶνας, utitur (inquit) polypus uice pedum ac manuum cirrhis, siue (ut Theodorus transtulit) brachijs. Sunt qui cotyledonas intelligant partes in flagellis concuæ, quibus exorbere polypī cōsueuerint. Hinc Plinius orbere eos acceptabulis scribit, ut mox liquebit. Sciendum uero: septæ, lolligini, lollio capillamenta inesse quædam. Nam partes duræ ac solidæ intus per dorsum, & corporis prona cōtinentur, quas non eodem appellat nomine. nam in septijs sepieum dicunt: in lolliginibus gladiolum seu xiphos. Sepedonas Græci non à septia inflectunt, sed ulcera intelligunt eo nomine putrescentia. Nam septas medicamenta uocant, quæ exedendo sunt. Acceptabula apud Plinium Trebius Niger in polyporum ratione accepisse uidetur pro caliculis urnalibus peluuium modo: unde apud Senecam sunt præstigiatorum acceptabula, hoc est uascula, seu caliculi, quibus astantium oculos fallendo præstringunt. Dicunt & acceptabulū, heminae quartam partem, id est drachmas quindecim. Sunt & in corporibus acceptabula pro pyxidibus, ut anatomici uocant, quibus coxendices insignantur, circaq; ea uertuntur ossa coxarum. Hinc sæpe in Plinio legimus, Ossa ex acceptabulis. Ab accipiendo uidentur acceptabula dici, quæ Græci ἐξυβάφα uocant, quo nomine uasa sunt Aristophani in Auibus. Quidam uero acetabulum scribunt c simpliciter: sicut & acetarium, ab accipiendo item dictum, pro horto: quoniam, ut inquit Plinius, expedita res & parata semper foret. Et si non desunt, qui pro herbis uiuentibus, quas ex oleo, sale ac aceto, initio mensæ esitare consueuimus, id uerbum accipiant. Verum illud scitius paulo ac remotius, ora uasorum, ad uterum quæ ueniunt, Aphorismorum quinto, ab Hippocrate acceptabula nūcupari, ex quibus secundæ pendet, non sicuti arbitrantur pleriq; adnatas ipsis carnes adenosas. Nam & De muliebribus affectionibus primo: Si acceptabula, inquit, plena fuerint pituita, mēstrua fiunt pauciora. Et De naturalibus primo Praxagoras, Acceptabula sunt ora uenarum & arteriarum, quæ ferunt ad uterum. Sed redeo ad polypos. Basilus ille Magnus in commentatione quam De gentiliū librorum lectione, cōcinnauit, scite admodum & docte, polypum uocat adulatorem, cuius uerba mollia ferunt interiora uentris. Nam, ut inquit, polypus ad speciem subiecti soli colorem permutat: cōsimiliter & assentator ad uoluptatē audientium uariabit sententiam. Quo nomine ab Hieronymo blandus dicitur inimicus. Aristoteles polypī atramentum uocauit tholum: si dici tamen atramentum potest, sed & in septia tholus dicitur, & in mollibus, in ea quæ mytis dicitur, ut philosophus idem scribit. Accentum recipit in ultima, quanquam enotatum aliter inuenis in Aristotelis codicibus. Nam tholus si paroxytonon fuerit, orbicularem signat domum, in qua epulari Prytanes consueuerant. Et si cui quotidianus in Prytaneo cibus fuisset decretus, honestissimum in Græcia cētebatur. Tholum rotundum columnatū legimus apud Varonem. Prytaneum dicebatur proprie, quod in ea triticū seruaretur, quod dicunt Græci πυρῶν, quasi πυροῦ ταμίον. Auctor Plutarchus est, Cimōnem Atheniensem liberalitatis animi præalti, domum suam ciuibus fecisse πυρτανεῖον κοινόν, id est publicum prytaneum, quoniam munifice illos epulo identidem exciperet, ut uolentibus pateret perpetuo. Ab eodem mandatum memoriæ scimus, structis ab Lucullo numerosis bibliothecis, quæ aduentibus paterent semper, domum eius habitam ὅλας ἐστὶν καὶ πυρτανεῖον ἐκλωπῶν. Adnotandus parte hac error interpretis Plutarchi in Demosthene: nam quum ita Græci scriptum comperias, καὶ τὸν πρὸς βύττι τὸν ἐξ ἡλίωτος ἦν ἐπὶ τὸ γῆρους ἢ πυρτανεῖον στήθησιν ἔχει. Ipse sic Latinitate censuit donanda, Decretum à populo est, ut maximus nati generis eius publice stipendia acciperet. Ego autem eo uerbo στήθησιν, non stipendia intelligo, sed alimenta uerius. Sed & inibi lepida omittitur

V 2 historia

historia recondita ab milite in manu statuae Demosthenicae, ac diu ex fide pecuniae seruata. Dicitur uero tholus, ἐξ τοῦ θολοῦ, id est à circumcurrente: inflectiturq; sub foeminiño genere: de qua re & Pollux libro octauo. Tholia uero, cista est, operculum habens tholoides, siue testudinatum: ex thesauris eiusdem. Apud Theocritu tholiam interpretantur petasum, & umbellam, quam uocent Attici scirrhon. Polyphi tholum esse subtribrum Athenæus prodit, in ea parte quae dicitur mecon, supra uentrem. Tholum deniq; locum uocant, ubi uasa receduntur conuiuialia, sed & tectum in acutu tendens.

Pantheae singularis uirtus, atq; item Mania. Muliebris sexus cōmendatio. De artemisia, & Abato Rhodiorum, Spartanarum, Romanarumq; laus. De Semiamira Heliogabali, & Gallicanis in Sena insula, ac Zenobia. Conche locus. Item Gallicarum ac Persicarum laus, necnon de Thracum foeminis, & funebribus mulierum orationibus. Cap. XXXIII

Meronymi sanctissimi simul & eloquentissimi uiri sententia praecleara est, Virtutes non sexu, sed animo aestimari oportere. Id si qua in foemina uerum iudicari & potest & debet, haec Panthea est. Nec imprudenter me aliquis, aut parum pie censuram hanc peragere criminetur. Neq; enim nunc CHRISTI sacra introspicimus, in quibus enitescunt diuiores animae, & praefulget caelestis clementia. Meminerint modo legentes, uersari nos in priscorum literis, & inde praecerpere flosculos rerum amoeniores, quibus uel fatigatos oculos blande retinere ualeamus. Ergo fuit Panthea haec, ut scribit Xenophon, & ex parte commemorat Hieronymus, Abradatae uxor nobilis uiri, & in bellis rebus periti, quodq; maximum reor, Persarum mox regi Cyro in primis chari, ad cuius manus uenerat Panthea captiua, castris Assyriorum expugnatis. Aberat tum Abradatas, ut qui legatione fungeretur apud Bactrianorum regem. Araspae Medo asseruanda interim tradita Panthea est, qui singulare ac praecipuum reddidit ei pulchritudinis testimonium, simul & probitatis: quum apud Cyrum affirmasset, nec dum esse ortam, aut omnino inuentam tota Asia tantae praestantiae mulierem. Sed ipsa prius reddiderat sibi: nam quum magno natu quidam, ut bono animo esset, hortaretur, quonia etiam si pulchrum praesignemq; uirum antea habuisset, nunc maximo regi, cui nec forma, non statura quidem, sed praecellens, nec uirtus deesset, destinanda foret. Id ubi illa percepit, scires ibi foemineam cessare inconstantissimam imbecillitatem, non regia fortuna erectior facta, non libidinis titillationibus delinita, profundius se in luctus dedit, peploq; a summo usq; discisso, miserabiliter seipsam coplorans euolansq;, quod quem praecipue amabat, cuiq; uni se natam uolebat, eo foret caritura, consistebatur. Caterum affuit uirtuti fortuna, & uotis subscripsit castissimis. Eam quippe tantam talemq; magno animo inuisere neglexit Cyrus, ne interim a gerendarum rerum cura muliebris uenustate mollius auocaretur. Quibus tantis nominibus & ipsa mox uenientem Abradatum uirum illi conciliauit, quum accersito Cyri religionem, temperantiam quoq;, & in ipsam explicaret commiserationem. Quibus permotus Abradatas, Quid igitur, inquit, mihi faciendum censes, quo & pro te meq; ipso principi eminentissimo satisfaciam? Quid aliud, inquit Panthea, nisi ut enitaris, similem te illi praestare? Ea perspicue intelligens Abradatas, profecturus mox in aciem, O Iupiter (inquit) optime maxime, da mihi ut appaream & uir dignus Panthea, & dignus amicus Cyro. Cateru ubi aeri commisso praelio, strenue pugnatem illum occubuisse audiuit Panthea, postea quam fleuit uberius, quae summa uirtute, & quantum sexus is capit, summa prudentia aetatem transmiserat, non expectanda ulterius fortunae ludibria censuit, uerum acinace quem diu paratu ad eos usus habuerat, seipsam confecit, capite super uiri pectus recumbens, ut e iugulo profluens sanguis mariti uulneribus infunderetur. Quibus uirtutibus id est ad posteros consequuta nomen, ut clarissimis monumentis subinde celebrata, in aeuum sese illustrissime propagarit, ut intelligamus, quamuis eius uideatur sexus proprium, domi se continere, quod in quadam Declamatione Quintilianus ait, & leuibus officijs affigi, & passim ut animal indomitum & impotentis naturae, foemina coarguatur: promere se tamen nonnunquam in ea imbecillitate tantam rerum excellentiam, ut uiros quoq; quantumuis peregregios decere possit: quod in Timoclia probat Aristobolus, & in Tisbe Theopomus.

Theopomus. Ab Panthea singulari uirtute haud dissita est Mania, Zenis satrapae in Aegolide uxor, natione Dardanis, sicuti & uir. Quo ex humanis concedente, ac Pharnabazo illi satrapem alium substituente, confestim uir pecuniarum magna secum assumpta, quibus Pharnabazo, & apud eum claris gratificaretur, ad illum pergit. Admissa uero in colloquium, O Pharnabaze, inquit, quum in alijs uir meus se tibi amicum gessit, tum uero ex fide tributa persoluit, quo nomine illum plurimi faciebas. Quod si illo nil ipsa inferior tibi cuncta suggesserō, quid alium te satrapem praeficere necesse est? At si ad animum tibi respondero minus, tuum semper fuerit pontificium, me reiecta, alterum sufficere. Quibus auditis Pharnabazus, mulierem commode loquutam opinatus, uicarias illi uices uiri contulit. Quare compos omnium mulier, non solum quae fuerant uiri obibat partes, uerum ad Pharnabazum si salutatu pergeret, non citra munera officio perfungebatur. Quod si in praefecturam is descenderet, munifica a muliere excipiebatur, ut splendidius a nemine. Nec ciuitates modo iuris sui seruauit incunctas, sed & Larissam adiecit imperio & Hamaxiton ac Colonas, mari adiacentes, ex Graecis exercitu conflato. Inter quos fortiter facienti dona insigniter proferebat. Quin & Pharnabazo expeditionum fuit comes in Mysos & Pisidas. Quare ab eo magnifice abibathonorata, consilij adhibita sapius. Hanc Medias gener praefocasse cum filio memoratur. Artemisiam mirari non desinunt Graeci, quae irruentes Rhodios classe exuerit. Insulam quoq; domuerit, erecta in urbe Rhodo statua, quae ciuitati stigmata uideretur inurere, quem locum obseptum mox Abaton dixere: quoniam trophaea mouisse, religio est. Fuit apud Cyrenem Artemisia quoq; insigne festum. Romanaru quidem mulierum laus ea praesignis est, quod illis Numa pudoris adiecit plurimum, curio sitatem remouit, sobrietatem docuit, tacere ac abstemias prorsus esse, neq; de necessarijs rebus absente uiro, quicquam eas loqui assuescit. Nam quum mulier quandoq; propriam causam in foro dixisset, misisse senatum, memoriae traditur, Deos consultum, quid nam ea res ciuitati portederet. Quoniam Vlpiano tradente, a ciuilibus officijs & publicis foeminae remouetur: proinde iudices esse non posse, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec procuratrices existerē. Idem alibi: Corporalia, inquit, munera foeminis ipse sexus denegat. Calphurniae improbitas iudicibus permolesta edicto causam dedit, quo cauetur, ne postulare foemina liceat. At ediuerso Spartanae mulieres audaciores dicuntur fuisse, inq; ipsos uiros in primis uiriles, ut quae domesticis negotijs dominarentur, tum in publicis sententia dicerent de maximis rebus, & auctoritate haberent. Nec me fallit, in Politicis Aristotelē scribere, illas molliiter uiuere solitas, ac fuisse in omnē licentiam dissolutas. Itaque, inquit, necessarium in tali republica diuitias haberi in pretio, praesertim quum fuerint uiri mulieribus obnoxij. Semiamira Heliogabali mater, omnium prima loco uiri senatum narratur ingressa. Quin & in colle Quirinali senatulus est constitutus id est mulieru senatus. Cautum tamen mox, ne unquam mulier senatum ingrederetur, utiq; inferis eius caput dicaretur deuouereturq; per quem esset factum. Gallorum mulieres inter infestas ciuilibus furoris acies ausae se immittere, nunc lachrymis, nunc precibus, ita illorum animos flexere ut dissensione oblitterata, pacem coirent ac societatem, omnesq; citra ullam caedem ad propria reuerterentur: unde apud eos inoleuerat mos, diutissime seruatus, ut quum de pace belloq; consultaretur, mulieres item adhiberentur. Si qua praeterea, ut sit, inter socios incidisset controversia, mulieres intererant arbitrae. Quamobrem dignum memoria id est: foedus quod cum Annibale Galli inierunt, in hanc ferme sententiam percussum: Si quis Gallorum iniuria se a Carthaginiensium aliquo affectum quereret, eius rei Carthaginiensium magistratus aut imperatores qui in Hispania fuerint, iudices esse debere. Sin Carthaginiensium quisquam ab ullo Gallorum iniusti quippiam passus esset, Gallicas mulieres de ea re iudicium facere. Interim scitu haud indignum: in Sena Britannici maris insula, Olsimicis aduersa littoribus, esse Gallici numinis oraculu insigne, cuius antistites perpetua nobiles uirginitate, Gallicenas adidere nomen, ingenij potestate, ac magici carminis ui in mari procellas dicunt mire concitare, sed & in quae collibuerit animalia identidem sese afformare: quin & medicam prorsus manuum re-

spuentia diuinitus per sanare: futurorum item sibi uendicare scientiam, ac destinato ad eas profectis stupenda subinde præcinere. Zenobia Odenati uxor, moriente marito, imperium excepit tanta uirtute, ut imperatores multos fortitudine præcelluisse memoratur, ac solertia, Latinis imbuta literis quadam tenus, Aegyptijs etiam perfecte. Orientalis historiae ac Alexandrinae adeo perita, ut epitomen inde confecisse, nonnulli per sua ferunt sibi. Capta demum ab Aureliano uixit mox uti matrona prope Tybur, in Zenobij agris, ubi uisebatur Conche locus. Fuit me item puero, bellantibus in Turcas Venetis, memoratae uirtutis puella, Marulla nomine in Lemno, quæ à Barbaro caesum patrem conspicata, ictum iacentis arripens & gladium, impetum in hostem dedit, moxq; opem ferentibus alijs etiam ad naues ingenti ardore est per magnam caedem insequuta. Orisgontis Gallograecorum reguli uxorem plurius memorarem, ni matronali pudicitiae, ac præclaro facinori paria faceret T. Liuus Asiatici belli libro octauo. Porro in bello quod cõtra Astyagem gerebatur, quum Persarum acies impressionem hostiũ ualidiorem ferre nequiret, iamq; loco cederet, matres & uxores eorum obuiam sese tulere, orantes in prælium redirent: cunctantibus sublata ueste, obscœna corporis ingessere, rogitates, num in uteros matrum uel uxorum irumpere cogitent: Hac illi castigatione repressi, ueluti denuo bellicum cecinissent, aciem instaurarunt. Ob quod facinus præsigni uictoria potitus Cyrus, lege cauit, ut ubi primũ Persarum rex urbem ingrederetur, mulieres quotquot adessent, singulos auri nummos à rege acciperent. Sed Ochus rex quum uitijs alijs, tum auaritia præ cæteris insignis, urbem sæpius circumuectus, nunquam eandem inire uoluit, mulieribus ne congiarium moribus receptum impertiretur. At Macedo Alexander bis eam ciuitatem ingressus toties quoq; mulieribus erogari nummos iussit, nec cõtentus, prægnantibus duplicari munus imperauit. Apud Thracas nec foeminis quidem segnis est animus, super mortuorum corpora uirorum interfici, simulq; sepeliri, uotum habuere eximium. Et quia plures simul singulis nubere, moris fuerat: cuius id demum foret decus, apud iudicatos magno certamine disceptabatur, moribus id contributebant, inde lætitia singularis in uictoria. Huius præterea sexus honori & illud Romana maiestas impertita est, ut in clarissimarum funeribus epitaphij dicerentur. Quod item ex uirtute natum ac pietate est, siquidem quum mittendum ad Delphicum Apollinem munus esset ex Camilli uoto, nec foret auri tantum in urbe, mulieres sponte corporis ornamenta contulere.

Iunonis templum in Olympia. Agon quem uocabant heræa, siue ἡρώα. Physcoæ chorus, & Hippodamiæ. Pallas Narcæa. Diana Laphria, Triclaria, Potamia, Alpheia, Lye, Hoplosmia, Hecatombæa. Iuno. XXXIII

INter alia memoranda præcipue, quæ apud Elin Peloponnesi tum uetustam, tum nobilem ciuitatem, fuisse narrantur: non in postremis audio celebrari à scriptorum adiuratisimis templum Iunonis, quod Scilluntij ex Triphylia struxisse creduntur, octo ferè annis posterius, quàm Eleis imperare exorsus est Oxylus. Quinto quoq; anno Iunoni peplum contexebant mulieres decem ac sex numero, quæ ipsæ agoni præficiantur, quem dixere ἡρώα. Currebant uirgines ætatis utique non unius, prodibant principes natu omnium minime, sequebantur grandiores paulò, postremis quæ cæteras anteerant ætate. Currebant uerò sic: demittebatur illis coma, tunica subsistebat paulum supra genua, dexter usq; ad pectus retegebatur humerus. Stadium Olympicum erat cursui destinatus locus, sexta tamen parte dempta. Victoriæ præmium oleagina fuit corolla, & bouis portio Iunoni immolata. Certaminis uetustatem ad Hippodamiã producent, quæ Pelopis adepta coniugium, sic Iunoni gratam se ostenderit, sex & decem allectis mulieribus, cum quibus ἡρώα statuerit prima: tuncq; uicisse Chlorin Amphionis filiam. Afferuntur & alia, quæ huc prorsum spectant, sed ambustis Græcorum codicibus, in lubrico haudquaquam luctabimur. Illud apertius omnino, ac certius: à mulieribus eisdem duos esse constitutos choros, alter quorum Physcoæ dicatur, Hippodamiæ alter. Physcoam à Dionysio amatam memorant, natumq; inde Narcæum, qui bello clarus Palladis Narcææ templum excitauit. Nam sæpe à templorum conditoribus, uel ijs qui simulacra erexissent, dijs

dijs ueterum adoptabantur cognomina. Sicuti in arce Patrensi quæ colebatur Diana, de Phocensis Laphrij nomine, statuæ auctoris, Laphria indepta cognomen est apud Calidones, quod & apud Patrenses obtinuit, illuc tralato simulacro: inde & λαφρία festum quoq; nuncupatum. Sunt qui deam ita malint dictam, quod eius μίνιμα ἰς οἶναι, tandem Calidones factum foret λαφρότρον. Alicubi & ab celeberrimis poetarum dici quoq; Potamia Dianam obseruauimus: quam eandem & Alpheam ex euentu nuncupant, quod Dianæ obretitus amore Alpheus Ortygiam usq; eam sit insequutus, ac destiterit mox. Propterea excitato inibi deæ templo, illi conciliatum de facto cognomen. Dianam quoq; Lyen cognominarunt Siculi, quoniam ab ea essent morbo infesto soluti: unde natum, ut rustica multitudo theatrum ingressa uictoria caneret, quam de Syracusanis mox adeptus est rex Hiero, quæ prima creditur Bucolicorũ origo, quæ omnium princeps carmine Daphnis celebrarit, mox Theocritus. Fuit in Achaia item Dianæ templum Triclarie, cuius festum καὶ πικνυχίς, id est peruigilium celebrabatur quotannis, cum hominum immolatione, ex numinis indignatione enato sacrorum ritu: quod in delubro Melanippus & Comætho turpiter amore uicti coissent. Celebrata & apud Argos Panagyris Iunonis honori legitur, ἡρώα uocant, sed & Hecatombæa, quia deæ cætum immolarentur boues. Certaminum uero premium χαλκῆ fuit ἀσπίς, id est æneum scutum, quod significat Pindarus, corona item myrtea. Hoplosmiam dicebant Iunonem, quæ apud Elidem coleretur.

De lamidis & Thrasylulo uate, qui ex cane primus uaticinia conceperit, quæ de sue quoque eliciant Cyprij. Theodati Gotorum regis historia. Caput. XXXV

INter uatici spiritus uiros, qui celebre apud ueteres sint nomen indepti, comperio in Eleorum historia lamidas, de lamo quodam nuncupatione propagata. Inter hos unus egregie memoratur Thrasylulus, prædictionibus multis sane illustris: quo nomine est icone quoq; in Olympia insignitus, in quo galeotes, id est mustella, quanquam alij selem interpretantur, ad dextrum arreperere humerum aduertitur. Assistit & canis, uerum intercisus, ac secur patefaciens. Quod sanè quàm mirum est, siquidem ex hædis addiuinatio & agnis ac uitalis esse agnoscitur utique perantiqua. Quin & suillis item extis uaticinia concipere, Cypriorum putatur inuentum. Canibus ad id qui utendum putarit, non ferè, Pausanias inquit, compertum ad hoc aui est. Videtur tamen Thrasylulus hic in eo item animali insolens excogitasse quippiam, quo uatica multiplicior fieret ac adminiculatio scientia. Ex historiae thesauris compertum, Theodato Gotorum rege curiosius futura scrutante, insigni uanitate Iudæum hominem porcos triginta, paruis ædificijs tribus iussisse occludi: ac decimo cuiq; nomina Gotorum facere, & imperatoris præfectorum, inde ad certum diem quiescere. Peractis uerò uti erat iniunctum, omnibus, ad præstitum Theodatus cum Hebræo porcos pergit inuisere: ubi mortuos comperit, quibus Gotorum facta erant nomina: uiuos autem, quos erant præfectorum nomina imposita: uerum fetas è dorso defluxisse, quarum uiseretur dimidium. Quo sanè coniectatum, fore ut Romani exercitus aboleretur dimidium, Gotis ad internitionem occisis. Iamum uerò de quo diximus, Apollinis fuisse filium tradunt, cuius meminerit etiam Pindarus.

Polydamantis robur prodigiosum, atq; eiusdem interitus. De Milone pauca. Luporum apud Crotonem frequentia. Cap. XXXVI

IEonem in Nemea fuisse ab Hercule peremptum, poterat sanè fabulosum uideri: sed præsto ex historia Polydamas est, à quo itidem in Olympo feram id genus magnitudine uisenda & robore, confectam, & quidem inermi prorsum, in obseptorq; prodidit sincerissimi ex Græcis conditoribus. Ad id uerò prouectum audacis ferunt, Herculis modò æmulatione. Adijcitur quinimmo & miraculum alterum: nam idem hic leonis domitor bouum ingressus armentum, inibi taurum magnitudine insignem, ac præcipue ferum conspicatus, ex posterioribus alterum arripuit pedem, retinensq; pertinacissimè, ferocientem, ac impetu prærabido proflitem non dimisit prius, quàm indignabundus ac furens, tandem in Polydamantis ma-

nu *χολή*, id est unguam reliquit. Narratur & illud, quadrigas tota vi concitatas constantiter retinuisse, altera modo manu retro curru apprehenso. Hac tanta fortitudinis fama perpulsus Persarum rex Darius, Artaxerxis filius, sed nothus, uirum nuntijs crebris ac pollicitationibus magnificis Susa pellicuit. Quod is quum uenisset, mox de ijs qui immortales a Persis nuncupantur, tres conspiratu uno nitibundos ex prouocatione arma inaduersum ferentes contrucidauit solus. Testatissima fiunt omnia hæc ex eius statua cum epigrammate in Olympiâ. Cæterum, qui plerumq; uiribus nimium sese efferentes exitus manet, quemq; est uaticinatus in carmine Homerus, & Polydamantem excepit. Siquidem, quod dicitur, suo est ipsius gladio iugulatus. Casu quippe cum alijs combibonibus quibusdam in specu æstus ui flagrantissima sese commodum coniecerat, forte ita euenit, dæmone non bono utiq; ut montis apex conuulsus haud dubiam inspectantibus ostentaret ruinam, & quidem proximam: inde reliqui, quum malum ingruens præsentissimumq; præcepissent, euestigio fugæ præsidium mandantes, citatissimi ex mortis sese faucibus proripiunt. At Polydamas, ut qui fato destinatum nesciret exitum reclinare, substitit solus, ac ruentis molem saxi manuum futura conatus reprimere, ponderis uasitate mox oppressus ac cõtritus interiit. Similis prorsum fiducia & Crotoniatem perdidit Milonem, de quo, præter nostros plura Eliacorum secundo Pausanias; qui a lupis eum scribit conceptum, quod genus feræ apud Crotoniatas scateat uel maxime.

Quo pacto Alcibiadem concionari metuentem Socrates excitari. Alcibiadem esse Laconicum nomen.

Cap. xxxvii

Quam formidolosum sit, habendæ orationis causa in concionem prodire, multorum (opinor) exemplis abunde innotuisse: quando populi conspectum non ferentes pleriq; metu perfusi, ac rubore inexpugnabili, capite conuelato, raptim sese proripientes inde, domesticas petiere latebras. Non nulli etiam perculsi uehementius silentium sibi indixere perpetuum. Propterea Alcibiadem, de quo ab celeberrimis traditum auctoribus est, fuisse Ægypto persimilem, quæ dicta est *ἐκφῆρεν ὁμοῦ φάρμακα; πολλὰ μὲν ἐδλά, μιμιγυλλία, πολλὰ δὲ λυγρὰ*, ferunt meticulosam adeo subituro aleam, hæsitasse amplius, animi æstuatione fluctuantem. Eum ita affectum quum intueretur Socrates, adolescentis mentem surrigere altius cupiens, atque excitare, sic ex eo institit quærere, An non (inquit) ὁ Alcibiades *σκυποτόμος* illum, siue futorem ducis contemnendum? Quum aduisset, rursum, An non & eum, qui in cœtibus præconino se confouet munere? Quum nec id inficiaretur, Nonne & *σκληροῦράφου* (ait Socrates) qui pelles tentorijs conuit? Fatente id quoq; Alcibiade, Quid igitur, an non ex ijs coniflatur omnibus Atheniensium populus? Quos ergo singillatim despiciabiles opinaris, ne coeuntes reformidaris quidem animose. Sed Græcelic, *καὶ εἰ τῶν κατ' ἓνα καταφρονεῖς, καταφρονήσεις ἅρα καὶ τῶν ἁθροισμένων μεγαλοφρόνως*. Illud fuerit auctarij loco: nomen esse Laconicum Alcibiadem, siquidem sic est nuncupatus Endij pater, a quo exceptus hospitio Atheniensis Clinias, nato inde filio hospitalitatis nomen adoptauit: auctor historia octaua Thucydides. Fuit Alcibiadis item nepos, quem *ἀνεψιόν* dicunt Græci, nomenclaturæ eiusdem, cuius cæsi lapidibus ab Thrasyllo, meminit Rerum Græcarū primo Xenophon.

Neminem unum posse in omnibus paria unicuique facere. Alexandri, & equi ab Apelle expicti exemplum.

Cap. xxxviii

Non posse uirum unum omni in re omnes implere numeros, & ad cuiusque animum respondere, nobili, & perinde memorando instruiur exemplo: nam, quum apud Ephesum Macedo Alexander suam ipsius esset intuitus imaginem, *εἰδὼν* quam dicunt Græci, de filo corporis, pro uirili ab Apelle expressam effigiatamq; *οὐκ ἐπὶ μόνον ἢ τὴν ἀξίαν τῶν γράμματων*, id est pro picturæ non laudauit meritis. Forte uero interim equo inducto, & ad pictum equum mire adhinniente, tanquam uerum plane ac spirantem. O rex (inquit Apelles) *ὁ μὲν ἵππος εἰσὶ σὺν γράμματων, ἢ πολλὸν*, id est equus quam tu, expressior multo est, ac ueritati proximior. Fuit Apelles Colophonius quidem, uerum *θεοῦ*, id est adoptione Ephe-

Ephesius, Pamphili Amphipolitæ discipulus. Coum fuisse Apellem, inter nostrorum placita est.

Quibus indicijs Persarum magi sanguinarium Ochi regis ingenium deprehenderint. De Bagoa eunucho.

Cap. xxxix

DE Persarum magis, quod & alibi commonuimus, existimant pleriq; ut sapientibus plane, totq; ac tanta prorsum tenentibus, quot & quanta scire fas est. Quin & uaticinij esse compotes, nonnullis, & quidem insignibus cognitum experimentis. Aliorum nunc obliuiscor uolens, quod de Ochi Persarum regis immiti, & proinde sanguinaria præfagiure natura, haudquaquam censui differendum, quâdo ratione quadam mira feritatem in subditos agrestem, ac (ut Græci significanter dicunt) *ἢ φοιτῶν αὐτῶν*, id est cædis audium ipsius deprehendere ingenium sunt uisi. Siquidem Artaxerxe patre ex humanis emigrante, ubi arripuit imperium Ochus, ex eunuchis quempiam regi præcipue familiarem assistentemq; propinquissime, iusserunt Magi, amplius accuratiusq; obseruare, mensa apposita, quid ex paratis apprehenderet primum. Et is quidem, quod iussus erat, strenue præstabat, regi intendens euigilate. Commodum ille iam decubuerat, ac dextra quidem gladio arripit potissimum, altera uero panem, qui magnitudine fuit præcipua, ei quum carnes imposuisset, concidebat ac uescebatur large incessanterq;. Ea ubi audissent Magi, *ὅτι τούτων ἀπορρήτων συμβόλων*, id est per secretiora id genus signa duo quidem prædixere: anni temperiem, ac frugum copiam, & multorum eadem, exilia, & damnationes, nil magnopere mentiti. Plura de hoc libro decimo septimo Bibliothecæ Diodorus, ac de eunucho Bagoa, qui illum ueneno tollendum curauit, qua ratione mox & ipse interiit, ab Dareo poculum coactus haurire, quod sibi fuerat concinnatum.

Lodouici

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVAVVM
lectionum libros ad doctissimum Marcum Musurum Cretensem
Præfatio quarta decima.

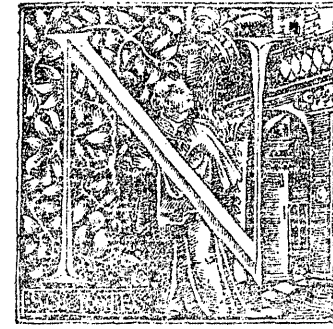
Vdio, quo me cunq; uertam, primæ notæ uiros tuis obstreper-
tes laudibus, quod & summam in te nobiles, infimi, medij, probi-
tatem experiantur: nec humanitate, iucundissima omnibus, dis-
clusa. Nam quod ad eruditionis penu multifariam cumulatū spe-
ctat, ita demum celebraris, itaq; nulli non occurris admirabilis,
ut spectatam gentibus uniuersis Græciæ tuæ sapientiam, & facun-
diæ dulcissimam uim reuocare ab inferis præmortuam, & quæ
omnium uicissitudo est, quodam uelut fato pridem ita adobru-
tam contumulatamq; ut in terra Græcia diu quæsita, uideatur Græcia ipsa: deniq; di-
caris, atq; ingenij præstantia eatenus confouere: idq; in Italia nostra, ut plures nunc co-
orientur, qui Græce sciunt, quàm iustis centum proximis. Gratulor tibi doctissime
Musure, gaudeo mihi. Est quod bene speremus. Opera tua uel exactissima ueterem
πολυμαθίαν uideo breui suo nitore restitutum iri parte plurima. Vtinam uero ποιο-
ται σοι δεκα συμφοροδμονες ειν αχαιων, uel momento, nimio plus coalita barbaries
illet pessum, æquata solo. Propterari passim ad te summo studio etiam à ueteranis in re
literaria animaduerto plerisque, æditæq; iam ætatis. Quos ferunt motos, demulctosq;
eloquentiæ mira ubertate, ac reconditarum scientia rerum captos, te, uelut Callistra-
tum, relicta etiamnum cum Platone suo academia, magno profectu consecrari cœpisse:
sicq; etiam te obseruante audire ac celebrare, perinde ac cælo demissum aliquem
arbitrum, interpretemq; Sibyllæ oraculorum. Id illis, opinor, non scholice exprimunt
nugalia, sed remotior doctrina, ex intimis tuarum gentium eruta Museis. Cui traden-
tis accedat illa χεεις ἀπεινη, omni gratior cultiorq; Venere: quæq; una Athenæ ma-
gis Atticæ fiunt, ac recalcant, quæ consenuerant, Græciæ uires ἄπορ πλὴν λεβητέων,
ἐκβαλοῦσαι. Nec absit incomparabilis facilitas, qua scite sic, & asseuerate (quod dici-
tur) præmandis, ut ex te audita, tantumq; non digesta celeriter abeant in corpus. Inde
nimirū qui te dictantem audiunt, consulescunt extra modum uniuersi, ac obstupefcunt
attoniti, delinimentis aurium ex flexanima, ut à bono poeta pronuntiatum scimus, &
regina rerum facundia ad intima demanantibus. Quapropter æditurus iam elucubra-
tos mihi pridem Antiquarum lectionum libellos: in quibus forsitan, non ut in decursi-
bus ludicris & simulacris præliorum uoluptarijs, distincta fuerint omnia compraq;
uerum laboriosissime congesta non desunt & percuriose, ut ἔαθυμώτορον nil, aut sub-
sultās, quantum unius hominis opera effici ualuit, efflueret: non permisi mihi inhono-
ratum te pertransire, quum tot tantaq; abs te in nostrates proficiscantur. Quo itaque
plurimum possumus, ἀντιπαλαρρημόν: tuumq; nomen, quāquam ex se, proprijs
quoq; monumentis celeberrimum, dum eandem nobis incudem diem noctemq; tui-
dis, in memoriam damus, ampliora multo præstituri, si δωτῶ afforet ἀγαθῶν.

Vale.

LODOVICI CAELII
RHODIGINI LECTIONVM ANTI-
QVAVVM LIBER VNVS, QVI QVARTVSDECIMVS.

QVAVVM LIBER VNVS, QVI QVARTVSDECIMVS.

Mulieres in doctrinis celebres. De Corinna, item Erinna, necnon de alijs
alio genere præstantibus. Pila inuentio. Sibyllarum nomen unde propaga-
tum. Virginum partus. Cap. I

ECINTRA eos uirtutum limites se continuit muliebre
ingeniū, quos ante paulo memorauimus, quā naturalium
quoq; scrutationi se inferuit, ac Arete eatenus itē progressa
est, ut filium etiam institueret, qui inde appellatus est Ari-
stippus cognomento μητροδιδασκαλος. Laskheniam quoq;
Mantineam, & Axiotheam Philiāsiā Platone usas præce-
ptore, proditum est, ornatū interim uirili auditorium ingre-
dientes: quod Dicæarchus scribit. Iam uero Damæ, quam
Pythagoræ filiam memorant, ingenium & doctrinam in ex-
ponendis paternis sententijs inuolucris, quis non nouit?
Aspasia item nomen, ac Diotima, & Thargelia, ut ex Luciano comperimus, sola illu-
strauit philosophia: quando nec imbecillis alioqui sexus ab ea eliminatus agnoscitur.
Quippe Plotinum Platonicū nobilem mulieres aliquot sapientiæ studio frequentasse
memorantur: Corinnæ uero an obscura esse gloria potest, quæ in Lyrico certamine
Pindarum quoq; nouem Lyricorum principem exsuperasse tradatur: Eam fuisse The-
banam memorant. Sunt qui Tanagraā malint. Achelodori & Procratiæ fuisse filiam
constat, ac Myrtidis discipulam. Muscam quoq; Lyricam fuisse cognominatam, non
fere ambiguum est. Epigrammata item scripsisse, ac lyricos nomos. Sed & Thespiam
Corinnam ueterū celebrant monumenta, & auctor Pausanias non prætermisit, quam
alij Corinthiam credere malunt. Corinnæ, ut sapientis in poetica, meminit Eustathius.
Erinna Teia, uel (ut alij) Lesbia, aut Telia (Est enim prope Cnidum insula parua Te-
ios, id est τεία, quod ex Eustathio est) carmine item illustri censetur. Scripsit Elaca-
ten, hoc est ἠλακέρτω, AEOLICA lingua & Dorica uersibus trecentis. Condidit epigram-
mata quoq;. Decem & nouem annorū mortuam uirginem ferunt. Carmina eius Ho-
mericam consequi maiestatem, traditum est. Sapphus contemporanea fuit, ac (ut non
nullis placere animaduerto) amica. Meminit Eustathius in nauis catalogo apud Ho-
merum: repetit in Temporibus Eusebius. In Erinna elegans est apud Græcos epi-
gramma, cuius hi duo sunt postremi uersus,

Σαπφὸς δ' ἠελίνης ὅσοι μέλειος ἠμείνων,

ἠελίνα ἀπφοῦς πόσοι λῶ ἐφαμέτροις.

id est, quanto Erinna in lyricis Sappho præstantior, tantum Sapphus gloriam Erinna
hexametris præcellit. Viriūq; poetriæ mentio item Propertio est Elegiarū secundo,
Et sua quum antiquæ committit scripta Corinnæ,

Carminaq; Erinnæ non putat æqua suis.

Fuit & Charixena Crumatum poetria, cuius commeminit uel comicus Aristophanes.
Fuit & Theano apud Locros in lyricis præcellens. Celebratur item Mæro, condito
in Neptunnum hymno. Apud Athenarum est Agallis Corcyraea illustri arte gramma-
tica, quæ inuentioem pilæ ascripsit Nausicaæ, Sicyonijs alij, quidam etiam Lacedæ-
monijs. Telesillam quum in alijs, tum in poetica illustrem celebrat Pausanias, ut quæ
apud Argos ante Veneris templum statua sit insignis. Cassandra uero Priami non do-
ctrina quidem, sed uaticinio (ut uidetur) illustri, etiam apud hostes in Lacedæmone
templo fuit insignita. Sed nec Romana uirtus ab hoc rerum decore abiungitur, quan-
do Cornificiæ celebrantur epigrammata: foror eius hæc Cornificij narratur, qui sub-
inde fugientes milites, galeatos lepores appellare consueuerat. Quid hic referam per-
tinax quarundam propositum in seruando uirginitatis thesauro, uel (quod non minus
est) ulciscendo uiolatum præfloratumq; Milesias uirgines septem legimus, Gallico
furore

furore cuncta uastante, ne quid indecens ab hoste pateretur, turpitudinem morte declinasse. Nicanor uictis Thebis atq; subuerfis, unius uirginis captiuae superatus amore est, cuius experens coniugium & uoluntarios amplexus, quod utiq; in illa fortuna debuerat captiua habere inter optatissima, sensit pudicis metibus plura uirginitatem esse, quam regnum, & propria interfectam manu flens & lugens amator tenuit. Auctores habemus, aliam item Thebanam uirginem, quam hostis Macedo uiolarat, diffusimulasse paulisper dolorem, & uiolatorem uirginitatis suae mox iugulasse dormientem, praeterq; cum gaudio se quoq; interemisse. Verum quod ad decus item hoc quodammodo pertinet: apud Gymnosophistas Indorum, quasi per manus huius opinionis auctoritas traditur, Buddam principem dogmatis eorum e latere suo uirginem generasse. Sed & sapientiae principem non aliter natum Platonem opinantur, quam de uirginis partu, Perictione matre Apollinis oppressa phantasmate. Ceterum nec imperijs abstinuisset feminas, uetus testatur memoria. Gens fuit Indorum Pandae sola regnata feminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt, ob idq; gratiorem, regno donatam praecipuo. Ab ea deducetes originem imperitarunt trecentis oppidis, peditum centum quinquaginta millibus, elephantis quingentis. Iam & apud Meroen quoq; feminam Candacem nouimus regnasse, quod nomen mox & in reginas alias propagatum. Quid, nonne a chronicis relatum scimus, Ioannam Anglicam solam a condito aeo specie uiri pontificatum Romae ausam inuadere? Immo uero & unum ex familiaribus, qui solus rem tenebat, ad concubitum admisit, & inde grauidam etiam in summo dignitatis fastigio peperisse. Factum hoc salutis anno octingentesimo quinquagesimo tertio. Fuit & in Thracia mulierum portus ad Leosthenem sinum memorabili causa ita cognominatus. Nam Phedalia Byzantis uxor Stroebum uiri sui fratrem, quum ciues abessent, urbi struentem insidias, coacta foeminarum manu, ad eum usq; locum infectata fuderat. A simili uirtute denominata in Aegypto item *γυναικώπολις*, id est muliebris ciuitas: quod in monumētis Stephani ex Aristagora relatum est, qui Platone fuit haud ita iunior. Fuluiam Antonij uxorem accingi ense solitam, scribit in Augusti rebus Dion, quin militibus *συνθημα* dabat, id est tesseram, interq; illos saepius est concionata. Daphnen Tiresiae filiam, apud Delphos solitam uaticinari, uersificatione adeo praecelluisse memorant, ut ex eius carminibus multa ad sui poematis cultum transfuisset Homerus credatur. Apud Telmessum Arrianus scribit, mulierum puerorumq; uaticinia habita ueteribus praestantissima. Sed & Dardanum scribit idem ex Samo profectum Teucrorum regis filias duxisse uxores, *ἡσὶν ἡδὲ βότρυον*, id est Neso & Batiam. Ex priore natam illi filiam uaticinam nomine Sibyllam, ex qua in uaticinatrices omnes sit propagatum nomen, ob Theophoriae cognationem quandam. Hypaenas mulieres fuisse pulcherimas, traditur. Est uero urbs Hypaepa, quae a Tmolo descenditibus occurrit, ad Caestri campetria, nomine imposito, quia sit sub monte qui Aepos nuncupetur, sita, ac dicata Veneri. Meminit Ouidius de Arachne, Orta domo parua, paruis habitabat Hypaepis. Postremo, ut uela demum complicemus, scribit quodam loco Plutarchus: eandem esse uirtutem uirorum mulierumq;. Leontius Gorgias putabat mulieris non formam, sed egregium nomen atq; famam debere apud quam plurimos esse uulgatam. Nec sum ne scius Thucydidem scribere: eam esse optimam, de cuius laude ac uituperatione quam minimus apud exteros sermo habeatur. Auctor est Aristoteles in Oeconomicis, nec uestimentorum nitorem, nec auri magnitudinem tantum habere momenti ad mulieris praeconium, quantum modestia ualeat, & approbati mores: ex quo & Propertius ueteres laudans:

Non illis studium uulgo conquirere amantes,
Illis ampla fatis forma, pudicitia.

Frigidam suffundere, apud Plautum quid sit. Lauare, positum pro eo quod est, probra ingerere. A tergo uarij, qui dicantur. Scribere, pro lacere.

Cap. II

Plauti

Lauti ex Cistellaria uersus hi sunt: Ita nostro ordini Palam blandiuntur: clam, si occasio usquam est, frigidam Subdole suffundunt: uiris cum suis nos solere praedicant, Suas pellices esse aiunt, eunt depressum.

Quaeritur a grammaticis non incuriose, hoc namq; illorum est forum, hoc curriculum, quid sibi parte hac uelit poeta doctissimus, quum ait, Frigidam suffundunt: & nonnulli forsitan ad prouerbium referant, quod est, Haeret aqua. Verum hoc parum perspicacis fuerit, immo uero semotius nihil potest uel dici uel excogitari, quando a poeta genuino (ut sic dicam) sensu, per diametrum (ut aiunt) abiuncta sunt ista. Quapropter ne refellenda quidem, quando illud a fatuo in cribrum, uti est apud Galenum, succurrit pronuntiatum, *ὄχι ἐν εἰσοκαμῶν, ὅτι βύσσειν, ἢ μὴ βύσειν ἀπὸ τοῦ*. Erit qui tralationem putet ab equis factam, quos ut excitemus, frigida plerumq; conspergimus: de quibus mentio est Vlpiano Digestis de ijs qui notantur infamia: ubi inter ministeria certa minibus sacris deseruientia recensentur agitadores, quiq; aquam equis spargunt. Ceterum quia de frigida, mentio est, parum forsitan calet sententia haec. Etiam si in animae defectu frigidam item conspergi non latet. Certè non superficialia est poetae huius eruditio, sed intercutanea prorsus, & quae uulgaria specie sapissime fallat. Frigidam suffundere, in Plauto dici quoq; accipio per parocemiam, pro describere, hoc est mordere (ut Ciceronis utar elegantia) & proscindere. Nam sic & apud Homerum *ἄλγος ἄλγος παρσὸν ποδῶν*. Vsurpat id pullatus ac rudis, nec sane politus circulus noster, Lauare pileum, frequenter enuntians, pro sugillare probrosisque uerbis incessere. Verum ne ridicula fiat anchora haec, si plebeia castaq; innitatur auctoritate, ut sacra sit & censeatur, aduocandi ad partes sunt ueteres auctores, quibus uelut tibi cinibus robustis nostra nobis confet doctrina, ne uollera pugnare me, non gladio, cauillentur sciolii. Igitur Aristophanes Pluto, *πλῶρον με ποῖον ἢ ποσὺ ποῖον ἀνδραγαθῶν*, id est me inter tot homines proluens. Exponunt grammatici, *ἡ γὰρ ἐξ ἀνεξήκων ἢ ἀεχμῶν*, hoc est probro me afficis & dedecore tot altantibus uiris. *πλῶρον*, Sudas interpretatur *ἐφύβεισεν πλῶμα*. Sed amplius, Pollux Vniuocorum septimo: *πλῶρον*, id est lauare, pro *λαβήσεν*, id est conuitiari, exponit, & alterius nomen obtrectare. Quod uero dicitur, id genus homines qui praesentes arident, blandiuntur, plausibiliter efferunt laudibus: absentes autem perfidiose conuellunt & lancinant, appellari post tergum uarios, rectè admodum dicitur quoniam sit in Lexiphane apud Lucianum, *ὁ πρὸ νότον ποικίλος*. quod prorsum signat, a tergo uarium. Quod de uerbo describere protulimus, approbat id Catullianum quoq;

Ne laneum latusculum, manusq; mollicellas

Inusta turpiter tibi flagella conscribilent.

Necnon illud Plautinum:

Corpus tuum uirgis inscribam.

Tres modo inuentos ex rationis praescripto uiuentes. Hominem esse Scylliam. Quorundam efferata libido. De concubitus ratione. Foeminarum in coitu uoluptatem esse maiorem, quam uirorum. Lesbiorum turpitudine. Lesbiazin. Herbis iuuari concubitum. Cap. III

Sclepiodorum, memoriae proditum est, Athenis inita in Syriam peregrinatione, eo consilio plerasq; adisse ciuitates, ut mores hominum perspiceret. Ceterum in tota periodo illa tres modo comperisse, qui modestè ac planè ex formula uiuerent, Iapium apud Antiochiam philosophum. Laodiceam uero Maren, omnium eius aetatis iustissimum. Item philosophum Dominum. Scio, incredibilis uideretur historia, nisi Heracliti lachryma succurrerent, qui in publicum prodians ubertim flebat, quum uideret circa se tot millia male uiuentium, immo uero male pereuntium. Ita profecto est, quotus quisq; reperitur, què titillatio corporis non irretitum ducat: quem uoluptas, ut de alijs nunc censura non peragatur, ad obrutum praefocatumq; non comprimat, quamuis eam esse pecoris bonum, a grauissimis traditum auctoribus sit: Ita inquam est, homo Scylla est, de qua uates celeberrimus ita cecinit,

X Prima

Prima hominis facies & pulchro pectore uirgo
 Pube tenus: postrema immani corpore priftis,
 Delphinum caudas utero commiffa luporum.
 Prima hominis pars rationalis anima, huic committitur inutilis caro & fluida & receptandis tantum cibis habilis, ut ait Posidonius. Virtus illa diuina in lubricum definit, & superioribus partibus uenerandis atq; caelestibus animal iners & marcidum atterritur: quodq; horribilius est, captiuam ducit rationem. Plurimis corpus uoluptati est, anima oneri: quanquam illud natura, ut quandam uestem ac uelamentum circumdedisset animo. Ex hac uoluptuaria officina mirum est, quanta se promat foeditatum agmina, quae libidinum turpitudine. Nam, ut Antoninum Caracallam cognomento praeteream, efferrati adeo pruritus, ut nouercam Iuliam ducere uxorem sit impulsus. Quam uero etiam dictu absurdum, in quo tamen fuisse laudatum Diogenem, scribit Plutarchus: *Quem publicitus solitum refert pudenda perfricare, quum diceret etiamnum, Utinam pariter uentris latratus possem atterere.* Sed quid leuia consecretamur? Hostius obscenitatis princeps usq; in scenam producta, quod ex Seneca est, diues auarus, libidinis praefertida, Augusti temporibus tam uirorum, quam foeminarum auidus. Fecit quoque eius nota specula, quae imagines longe maiores redderet, ut digitus brachij mensuram & longitudine & crassitudine excederet. Ea ita disponebantur, ut quum uirum ipse pateretur, omnes admittant sui motus in speculo uideret, ac deinde falsa membri ipsius magnitudine, tanquam uera gauderet. Quin & in balneis draucorum habebat delectum, & apta mensura legebatur emasculator. In omnibus, inquit Plutarchus, magnum diuinumq; illud Empedoclis sum arbitratus, *ὁ νηδύσαι λικώτητο*, id est a malignitate uitioq; esse ieiunum. Laudabam quoq; ut non ingrata, nec *ἀφιλόσοφα*, id est a philosophia ieiuncta illorum uota, qui comprecarentur integrum purumq; a uino & Venere annum transigere, ut sic temperantia continentiaq; deum uenerentur. At caui murini, Iastauri inexplebiles proculcata ratione ac corporis mancipata proluuio, nil in uotis grauius habent aut frequentius, quam ut se libidinum Venereis foeditatibus adobruant, quorum efferata rabies (ut ille ait) ne capiti quidem parcat. Caeterum in hos plura fortassis alias, interim ex ueteribus memorijs, & Aristotele in primis prouamus aliquid, quod amplius ad prociunctum tendentibus arrideat. Quippe agitatum scimus non inutilem omnino ambiguitatem, quid nam sit causa, quod bibendi edendiq; aut id genus alia faciendi cupiditatem minus diffitemur, concumbendi uero desideria penitus occultamus: siquidem perpensione dignum in primis est. Sed enim profecto scimus, rerum quidem plurimarum cupiditates esse necessarias, & nonnullas (ni expleantur) interimere, *ἡ δὲ τῶν ἀφροδισίων ἐκ ποδισσίας ἐστὶ*. Id significat, rei Venereae libidinem superfluere, ac esse abundantiae indicem. Nec me fallit praeter Celsum Aeginetam Paulum Medicinae primo, concubitus pleraq; recensuisse emolumenta, ut qui saturitatem inaniam primum, corpus alleuet, praestetq; uirilium, animi laxet rationem praepeditam, iram molliat: intemperantem: proptereaq; melancholicos, si quid aliud, iuuare insigniter, atq; alio furentes modo ad prudentiam reuocare, ac deniq; pituitosis prodesse aegritudinibus. Cornelius Celsus, concubitus (inquit) rarus etiam corpus excitat, frequens soluit. Paulus sic, Coitus intemperans corpus reddit *ἀραιότονον, ψυχρότονον, ξηρότονον, καὶ ἀδύναστονον*. Sed cur nam suaui adeo res est concubitus? Et necessitate ne impelluntur ad concumbendum animantes, an rei cuiuspiam gratia genus hoc libidinis datum est: Suauissimè utiq; concumbimus, ut interim Alberti rationes praetereamus, quoniam aut toto ex corpore semen profluit, ut aliqui uolunt: aut quia, quamuis non toto ex corpore, tamen per eam partem se promit, in quam meatus omnes, uenaeq; omnes applicentur, & coeant in uas seminarium inuolutum. Quum igitur uoluptas similis in libidine atq; in prurigine sit, efficitur pariter, ut corpus gestiat uniuersum. Prurigo autem, uel (ut Graecè dicam *λυγισμός ἢ δὲ τῶν ὕδατων ὑγροῦ ἐξ ὀδῶν πνευματώδους, ἐγκατακεκλισμένους παράφυσιν*. id est, prurigo, inquam, iucunda est secessio humoris spiritosi, inclusi contra naturam. Genituram uero esse item secessionem eiusmodi ad rem naturalem, constat. Suauius autem tum ex necessitate, tum rei cuiuspiam gratia concubitus est. Ex necessitate, inquam, quod uia omnis pertinens ad rem naturalem suauius est, si modo a

do a sensu percipi queat. Rei uero cuiuspiam gratia est, ut ortus sit animantium perpetuus. Facit enim uoluptas, ut animantes ad coitum ardentius excitentur. Oblectatio enim propria, operationes corroborat, & diuturniores ac meliores facit: ut quarto Ethicorum Aristoteles scribit, & Auicenna uigesima tertij, Voluptas, inquit, prouocat ad spermatis emissionem festinam. Quendam certè legimus libidine concitatū uehementius, illatum mutoni uulnus, ne minimum quidem sensisse. Sed quia in Auicennam incidimus, repeto nunc memoria quod nono De animalibus idem prodit, Extensiuè duplicari in foemina concubitus uoluptatem, quia praeter seminis motum, & orificij uulua, ut tralatis utamur uerbis, in fugendo nascitur quoq; oblectatio, uulua ipsa diuersimodè mota: quod & Galenus significat libro quarto De accidenti & morbo. In uulua uirtus appetendi fortis est, natura siquidem praepotens est in eijciendo & admittendo semine, nimio utiq; desiderio & delectatione. Est & parte ista gentium differentia non nulla. Auctores Graeci sunt, Lesbios fuisse ueteribus infames, ut malos prorsum, quando ab ijs & corruatum est *λεσβιάζειν* uerbum, quod signet oris inquinatorem foeda, uti Aelius scribit Dionysius, & meminit octaua Iliados rhapsodia Eustathius. Esse herbas quasdam Theophrastus scribit, & repetit Athenæus, quae uel ad septuagesimum coitum uim praestent. sed ita, ut demum secernatur sanguis, & Philarchus ab Indorum rege missa Seleuco scribit, quae mire coitum prouocarent, uel etiam sedarent. Sed hi uelut epistomio, ut Vitruuij & Senecæ more loquamur, obiecto repente, stili decurrentis impetum retrudere, non inibus rerum parentes: quod ipsum tamen, ut sunt mores, lucro accessit. Caeterum de hoc item mox paulo.

Cur uiri hyeme, mulieres aestate Venereis sint auidiores. Item de concubitu plura, & uocabulis ad eum spectantibus: necnon de Horatio. Cucumeris ad coitum uis. Hygri qui intelligantur. Misetia. Spectoma. Meretrices publicitus quis instituerit primus. Pandemus cur dicatur Venus. Pandemij mendici. Pandemi morbi. Epidemi. Pestilentiae species & causae. Hetæra meretrices cur. Hetæridia quae dicantur. Halteres qua componerentur figura. De aue erodio, & Alba insula. Meretricia professio apud aediles. Vistilia historia, & Dionysij prius. Tranquilli locus ex Tiberio restituitur. Hetæriae Christianorum quid. Caput

IIII

Iros Plinius scribit, auidiores Venereis hyeme, foeminas aestate, ab Hesiode proditum. Carmen Hesiodicum ad hoc pertinens, id esse arbitror, quod in Ergis, parte, quae ad finem uergit, ad hunc modum legitur:

*ὄρεσσι καματώδεσσι ὄρεσσι
 Μαχλόταται δὲ γυναικες, ἀφαιρόταται δὲ τὰ ἀνδρῶν
 εἰσὶν, ἐπὶ κεφαλῆν, καὶ γούνατα σέεισσι ἄρα.*

Digna uero scitu, quae Ioannes grammaticus in eius loci enarrationem adnotanda censuit: Mulieres, inquit, aestate omnino traduntur lasciuiores, ac in Venereis prorsum lubentiores, quod quum sint perhumeata natura & frigidiore multo quam uiri, solis uis & aestus rapiditate ad temperiem rediguntur, eliquato digestoq; quod ex humectatione superfluebat. Quo fit, ut concubitus sint appetentiores, & ad id opus etiam temperatiores, uiris longe imbecillioribus, quippe quibus innata siccitas anni tempore plurimum augetur. At hyeme contraria omnia fiunt, nam humectatione ad temperiem reuocantur, mulieribus in affectione diuersam abeuntibus. Quae omnia etiam Magnus comprobasse Albertus uidetur. Ver autem utriusq; Venereorum aequilibrium praestat: hoc est, ut Graeci dicunt, *ισομοίειαν*. Caeterum ita isomœriam omnino intelligendam, ut sciamus, *δὲ καπλάσιως*, id est in decuplum amplius affectari a foemina concubitus, quam a maribus, praesertim si utero gestet: tunc enim conceptum semen neruos mouet, & inde confricationis ardor innascitur. Quin obuersis Austro genitalibus mire afficiuntur libidine. Cornelij Celsi ex primo De medicina super tota re placita haec sunt: Concubitus, inquit, neq; nimis concupiscendus, neq; nimis pertimescendus est: rarus corpus excitat, frequens soluit: quum autem frequens fuerit, non numero, sed natura, ratione aetatis corporisq; scire licet, eum non inutilem esse, quem corporis neque languor neq; dolor sequitur. Idem interdum peior est, nocturnus tutior: ita tamen, si neq; illum

cibus, neq; hunc cum uigilia labor statim sequitur. Item alibi, Tolerabilior per autumnum concubitus, æstate in totum, si fieri potest, abstinentum. Cliniam uero Pythagoricum dicere solitum accepimus, Tum adeundam mulierem concubitus causa, ubi nocentis exponere te destinaris. Zopyrus medicus apud Plutarchum in Symposiacis Thaletis festiua utendum elusione tradit, quem quum importunius ad nuptias infestaret mater, ita eluisse fertur, *ὄπω κερρός, ὡ μῆτρῳ*, Necdum opportunum est, o mater. Compari modo & ad Venerea, inquit, affici debemus, ut decubitori succinamus, necdum accommodum est. Itidem & a somno excitati, *ὄπω κερρός*, iam effugit occasio. At respondens Soclarus, athletica esse huiusmodi putat, & cottabilin olere, ac creophagiam. Sophocles uero senescens maxime lætabatur, quod eiusmodi euassisset uoluptatis allectiones, *ὡσπερ ἀγροῖοι καὶ λυθῶντα δεσπότης*, id est ut ferum ac prærabidum dominum. Horatium poetam alioqui nobilissimum libidine adeo præferuida fuisse ferunt, ut cubiculo etiamnum uteretur speculato, quo se coeuentem intueretur. Pro uerbium Græcanicū recenset libro tertio Athenæus, proposito congruens, *σκυδὸν πρῶ γοσα γυῖαι πλὴν γλαῖναν ὑφρανε*, Cucumere uescens mulier, lanam texe. Id ideo dici uidetur, quia ex Aristotelis doctrina, textrices parte plurima Veneriæ sunt, ac impudicæ. Cucumeres uero coitus prolubia conciant, uti rentur nonnulli: unde *σκυδὸν* appellatum tradunt, *πικρὰ δὲ σάβει δαι καὶ λυθῶν*. Porro ut a grammaticis aliquid interim mutemur, lasciuos Græci *ὑγρὸς* uocant, id est humidos: quoniam, inquit, ex humecta natura consurgat coeundi auuiditas: unde & poetis occasionem datam, Venerem cōsingendi ex mari conceptam, ut Hesiodi Theogoniæ interpret scribit: unde & Ausonius, Orta salo, suscepta solo, patre ædita Cælo,

Aeneadum genitrix hic habito alma Venus.
Scitu tamen dignum est, ad laudem quandoq; spectare uerbum id, ac pro facilitate quadam seu comitate accipi. Nam in Cimone & Lucullo Plutarchus scribit, per similem fuisse in excipiendis hominibus *ὑγρότητα καὶ δαμνίλφαν*. Misertiam iisdem, id est *μισογύαν*, in Veneris intemperiem dicunt. Cui toto anni tempore quodammodo sufficere homo potest, ex constitutionis caliditate & alimentaria copia: uti physicis placet. Spectoma, inquit Aristophanis interpres, sonus est quæ concubitus facit: nam & *σκυδὸν*, coire dicunt, *πικρὰ δὲ πλεκεδαι*, id est a complexu. Sunt qui ad Venerea procliuem, etiam læspodiam uocent: quanquam & eodem nomine fuit Atheniensium dux, cuius meminit Thucydides quoq;. Qui, quod uitiatas esset cruribus, esse utebatur taliari: quod fuisse Barbarorum proprium, scribunt Græci. Quoniam uero paulo ante *ὑγρὸς* pro lasciuus dici adnotauimus, succurrit ad id amplius cōprobandum, epigramma apud Delphos positum:

ὑγρὸς καὶ πρυφῶρῶς βασιλεὺς ἄγεις μὲ ἀνέθικον.
id est, lasciuæ ac delicatæ Agis rex me dedicauit. Quippe Agidis uxorem Timæam uitiasse Alcibiades ferebatur. Sed & *σώματῳ ὑγρότητα* nuncupant Græci, quam lubricitatem recte interpretari queas. In hac porro libidinis pragmatia ingerendum studiosis illud quoq;: Solonem primum, ut scribit Philemon, emptas iuuentuti meretriculas comparasse, ut effuso illic egestoq; libidinis impetu, quid turpius cogitare desisterent. Quin Veneris, quam Pandemum uocant, primus item (Nicandro auctore) suffruxisse templum memoratur, ex prostituerum capturis: unde liquere cognomēti rationem arbitror. Nec me fallit tamen, esse qui Pandemi Veneris in ueteri foro sacellum putent constitutum, appellatione deflexa, quod illuc populus conflueret uniuersus. Fuit & Pandemus meretriculæ nomen. Pandemios Homerus mēdicos dicit, Porphyrio interprete, qui tota uagantur urbe, non una contenti domo. Vrania Veneris & Pandemi, in Symposio meminit Xenophon: seorsum utriq; templa prodens, & altaria excitari solita: quin & Pandemi, id est uulgaris sacrificia *ῥα δεσποτόρῳ* fuisse, Vrania uero *ἀγρότῳ*. Mox illam scribit corporis amorem excitare: animæ uero hanc, simul & amicitia, simul & honestorum operum. Scortilla uero nundinati pudoris Hætaeras uniuersum amicitia nomine Græci nuncuparunt: uel quia sit id Veneris cognomen apud Athenienses, ut quæ amicos amicasq; socialiter cōgreget in unum. At quum in Magnesia celebrari Hætaridia legimus solita, non ad meretrices referendum, sed princeps

princeps omnium, coeuntibus Argonautis, Iason Ioui Hætaridia sacra obiuit. Cæterum immolat Hætaridia Macedonum rex quoq;. Hætarias Christianorum intelligunt ueteres etiam coitionem, quæ fit antelucanis temporibus ad concinendum deo. Halteres uero, id est *ἄλτῆρες*, de quibus Martialis, Halteres agili rotat lacerto: & meminit Aristoteles in Quæstionibus encyclicis: aliud omnino sunt. Figura erat, circuli dimidium oblongioris, nec rotundationis absolutæ: ita prorsum affirmabatur, ut manuum inferi possent digiti, uelut per scuti ochana. Legimus & in Philostrati Heroicis, pæcratiasten Cilicia fuisse, halterem nuncupatum. In libro De communi animalium gressu Aristoteles ait, quinque uersiones halteribus utraq; manu comprehensis, maiorem & concitatio-rem saltum ædere. Sunt qui halteres Latine brachialia enuntient. Quod ad pandemum attinet, de quo diximus, sciendum (auctore Paulo) morbos dici pandemios, id est *πανδημιος*, qui in plures simul grassantur: qui ut communes sunt, ita ex causa item proueniunt publica, ciborum aut potus prauitate: item id genus alijs. Ammianus uero Marcellinus, si in re medica credendum historico est, primam eius speciem dici pandemum arbitrat, quæ efficiat in locis agētes aridioribus, crebris interpellari caloribus: secundam autem epidemum, quæ tempore ingruens aciem hebetet luminū, & humores cōciter periculosos: tertia, inquit, læmodes uocatur, quæ item temporaria est, sed uolucris celeritate lætabilis. Pestilentia uero causas sunt qui in frigoris aut caloris nimietatem, uel humoris aut siccitatis reijciant. Alij in aerem uel aquam cadaueribus uitiatā computrescentibus, Sunt qui terrarū alitu densiore grassantem aera emittendis corporum spiraminibus obliuentem perniciosum fieri opinentur. Quo argumento bruta præter homines iugiter prona, Homero auctore, primo quoq; tempore intereunt. Illud uero ab instituto non diffitum omnino est: erodium esse auem, quæ in coitu sanguinem exudet: qua ex causa argumentantur impositum nomen, *ὅτι ἐσθ' ἰσθῶν*: nam ear quandoq; sanguinē dicit. Ciconiam putat Sudas, aut ciconiæ similem: dictamq;, quod in paludibus uersetur, quasi elodion. Fulcam transfert Augustinus. Et Lycophronis interpres larum esse arbitrat. Ambrosius etiam sturnum: quem tamen Græci, non erodiu, sed psara dicunt. Seruius erodios intelligit aues Diomedæas. Pausaniæ, genus unum erodiorum, & quidem maximum ac pulcherrimū, uocatur ocnos. Ardeolam, erodium putat Theodorus, sicuti *λαδονόσος* albam ardeolam. Nec ignoro, Claudium philosophum aduersus grammaticos aciem dirigere. Meminit auis Iliados rhapsodia decima Homerus. Eam uero insidias sruentibus peraccommodam, scribit Hermon omne prospero. Dignum scitu: ab auitio id genus credi Albam insulam in Ponto nuncupatam, quod inibi uisatur plurimum. ac proinde Pindaro *μεταληθηκῶς* dici Phaenam: quippe *φαινήν*, signare *τὸ λαδονόσος*. In eam uero tralatum Achillis corpus ab Thetide, prodit, ac esse inibi herois gymnasia, & cursus celebrari. Porro insulam eandem Achillis nuncupant Dromon: quoniam illuc usq; Iphigeniam ab Diana raptam, ne immolaretur, sit amanter insequutus. Nec me fallit, aliud sequi Melam Pomponiū libro secundo, sed & Plinium libro quarto, ab insula Achillis disparare Achillis dromon, de eius uiri exercitatione sic appellatum. Erodion inter amphibia recēset Theon. quo nomine tumultuosus è mari in siccum deuolantem, hyemis esse præsagium, cecinit Aratus. Verum in tam multis quæ de Venerijs commentamur, non prætereamus exemplum castigatæ libidinis. Quippe iunior Dionysius, quum se in Locrensiū urbem contulisset, per summam licentiam ciuium uirgines puellas accersitas, uel ad satietatem constuprabat: mox uero ultoris uirginis, quum foret excussus principatu Dionis opera, tunc enim uero ira inflammati Locrenses, uxorem Dionysii & filias prostituere arreptas primum, innumeris quidem affectas ludibrijs, ab ijs præcipue, quorum uirgines polluisset pater. Postea uero quæ pro arbitrio illudere miseris, inde acubus subungues crudeliter impactis, peremere. Nec ijs satis sibi factum arbitrati, ossa quidem carnibus denudata in mortarijs attriuere: carnes uero omnibus proposuere deglutendas, diris in eos imprecationibus qui supersedissent, reliquijs deniq; in mare disiectis. Sed nec id incuriosius prætereundum: Romæ stationem imperij tenente Tiberio, grauiore senatus decreto foeminarum coercitam libidinem, cautumq; ne quæstum corpore fecisse uellet, cui auus aut pater aut maritus eques Romanus fuisset. Quippe Visti-

lia pratorijs ornata maioribus stupri licentiā apud ædiles inuulgarat, more ueteribus recepto, quibus pœnarum satis in propudiosas irrogari est uisum ex ipsa flagitiij professione. In hac mentione non prætereamus Tranquilli locum in Tiberio: Cubicula, inquit, libris elephantidis instruxit, ne cui in opera ædenda exemplar impetratæ scæne deesset. In syncerioribus autem codicibus legitur, non impetratæ scæne, sed impetratæ schemæ: aut rectius, imperato schemate. Nam & Helio gabalum scribit Lampridius, uasa habuisse centenaria schematibus libidinosissimis inquinata.

Cur claudi salaciores. De eorundem uirtutibus. Item de Androclide, Coelice, Alexandro. Gellij locus excutitur. Interim Macrobij patria, & Vitruuij, necnon Celsi.

Væritum a naturalium ambiguitatum studiosis multum diuicq, quid nam sit quod obseruatum ferè est, Claudos esse salacissimos, adq; usum Venerios implendos præpotentes. Quod & Amazonum reginam Antianiram respondisse ferunt, *ἀεὶσα χαλὸς οἰφίη*, optime claudus, inquit: quod retulit Theocriti interpres. Nam mares natos mutilare consueuerant Amazones, illisq; ad coitum abuti. Quum uerò ad congressum eas hortarentur Scythæ, respondit regina quod prætexuimus. Sic autem peritissimos ratiocinari animaduerto, quilibet ex hominibus denfiore pilo, ut etiam aues ad Venereum usum promptior est, caloris humorisq; copia: utrunq; enim ad concubitum pernecessarium est: etenim calidum seernit, humidum uerò seernitur. Eadem uerò ratione claudi salaciores sunt. In eis quippe alimenti parum ad inferiora *ὁπὲρ τὴν ἀπὸ τοῦ οὐλοῦ σκελῶν*, hoc est, ex uitio crurum delabitur: ad superiora uerò profertur plurimum, & in semen concernitur. Theocriti scholiographus inde natum in claudos dicterium putat, quod domi tota die desiderantes perpetuò ferè Veneris intenti agant. Caterum ne putet quis in lasciuia modò abire clauditem, & nil prorsum uirtutis id genus hominibus fieri reliquum, Androclidam Laconem legimus, debilem crure, ac inutilem, quum bellatoribus se immiscuisset, ac præstò ibidem fuisset qui prohibere niteretur, quod parum robustus uideretur, intulisse grauius ac animose, in aciem assitui oportere, qui de prælio cogitet, non de fuga. At mater claudum filium mittens in prælium, *τέκνον, ἔπει, ἢ τὴν βῆμα ἀρετῆς μέμνησο*. Fili, inquit, per singulos gradus memento uirtutis. Et Romanus Cocles, quum ei cruris uitium obiectaretur, Per singulos, inquit, gradus admoneor triumphij mei. Digna uox liberatore principis terrarum populij. Quippe pertinax occupatio pontis aduersus Hærruscam uim grauius assultantem, eam illi contraxerat calamitatem, cui tamen non defuit obtrector. Idem ferè in patrem Philippum Alexander Magnus pronuntiasse memoratur, ut Sp. Caruiliij matrem taceam, ut est apud Ciceronē libro secundo De oratore. Nā quum in Triballis coxa is esset debilior factus lancea percussu, ac eiusmodi angetur incommodo, Confide (inquit) pater, ac prodi in apertum, *ἴνα φὶ ἀρετῆς ἢ τὴν βῆμα μνημονόυη*. quod est, ut per gradus singulos in uirtutis memoriam redigaris. Hæc uerò in libro De Alexandri fortuna, plurimum laudibus efferens Plutarchus, philosophicæ mentis germina esse contendit, & quodam numinis afflatu ad honesta properantis, & supra corporis deminutiones surrectæ. Quo, inquit, pacto ipsum mox arbitramur proprijs exultasse uulneribus singillatim, dum uictarum gentium reminisceretur, & captarum urbium, & in deditiōnem acceptorum regum, quum cicatrices haudquaquam occultaret, sed ut uirtutis insculptas circumferret imagines? Obiter uerò expendi quæso lector candide, ex pauculis his, de Plutarcho trāspolitij, quā rectè T. Castritius apud Gellium Atticarum noctium libro secundo, Salustium incessuerit, qui Sertorium scribit, corporis dehonestamento lætari maximè solitum, quod inde gloriæ quæstus atq; compendium profluxisset clarissimum. Nam quod historicum nobilissimum à Demosthenis æmulatione excidisse uideri uult, insulsissimum est, ac hominij Atticiffationē nimio plus ostentantis. Cur enim non ex propria dicamus sententia Salustium potius ea duxisse conscribenda, quā Demosthenis imitatione? An sumus sub rege, nec sibi se quis uendicat? An ad Græcorum præscripta & dicimus & facimus? Quam uanitatem in pluribus sequitur & Macrobius, quem sibi ciuem nunc uendicāt Veronenses, uti Vitruuium quoq; ac Celsum & Plinium; dum Virgilianam uellicando claritatem, Græcos

Græcos tanquam in sinu Mineruæ ac Mercurij & natos & educatos, miris effert præconijs. Ego uero, si modò libera coniectatio est, nec cogitasse quidem historicum super eo Demosthenis loco contenderim, quum ea proderet: non quia Græcè nesciret, qui fuit doctissimus, ut in illa ingeniorum fertilitate ac felicissimo temporū statu: sed quia propriij ingenij uiribus ferebatur, & eminentissima qua pollebat eloquētia. præsertim quum & ipsa dicit ratio, ut corpore deminuto non ferè quisquam simpliciter lætetur, uerum exultet mirificè uirtutis imagine expressius insculpta. Quotus enim quisq; uel gregarius miles non gestit passim suas uisentibus ostentare cicatrices, ut inde strenuus comprobetur, & fortis in primis bellator. Adde, quod de Sertorio ipsum id memorat Plutarchus quoq; in Parallelis: nam ubi calamitatem explicuit, *ὡς τὸ τὸ δὲ* inquit; *καὶ πολλὰ μὲν ἐπιπέλα*. Illud superpondium fuerit: Alexandrum quandoq; interrogatum, ubi reconditos thesauros seruariet, Apud amicos, beneuolè respondisse.

Apollonij castitas. Theodori placita absurdissima, & cur deus sit dictus. De uoluptate gustus & tactus. Chimæræ allegoria. Sciatrophicæ qui. Cur Veneriorū affectio adeo censetur pudenda. Polix. Epipolæ. Peolæ qui sint. Pola ciuitas unde. Propolæ. Cur fictum, passeribus subuectari Venerem. Epicataphori. Veneris simulacrū triplex Thebis, Vranix, Pandemij, Apofstrophix. Dirix. Dirij. Pyrgix. Pyrgion. Struthos, & passeris pro auiibus dici. Passerem cur cilegam dicamus uulgo. Spermologi qui. Schoenix Venus cur. Schoenotoges, Schoeniculæ. Venus Paphia, & Amathusia, Salambo.

Caput VI

Pollonium Tyaneum, quem unice mirantur plerique, ac (quod dictū quoq; absurdissimum est) comparem CHRISO, siue mores contempleris, siue miracula, facere non compauescunt, laudibus efferunt celeberrimi auctores: qui iuuenilibus quoq; annis incentiua Veneriorum & titillationes subinde lancinantes uellicantesq; ita represserit contuderitq; ut præsignis in eo castitas nesciretetur, à qua nunquam ab eo reclinatum delictumq; sit. At Theodorus, quem ideo nuncupatum esse deum memorant, quod quum illum Stilpo percunctatus esset, Putasne Theodore, te id esse quod diceris? Atque is adnuisset: Deus ergo, inquit, es? Id quum gratè quoq; accepisset, subridens Stilpo: O fatue, ratione compari & cornicem te esse fateberis. Hic inquam Theodorus, furto (inquit) & adulterio, sacrilegio quoq; quum tempestiuum erit, dabit operam sapiens: nihil quippe horum turpe natura est. Sed, si auferatur uulgaris ex hisce opinio, quæ stultorū imperitorumq; plebeculæ conflata est: sapientem publicè absq; ullo deprehensionis rubore scortis congressurū. Hæc sunt nobilia philosophi huius placita. Quibus quid inhonestius? quid spurcius ualeas excogitare? Hæc si audire animum induxerimus, iam non homines, sed chimæræ omnes ambulabimus. Siquidem libidinosus iuuenis, quacuncq; se intenderit, tanquam leo furens non parcat matri, non parcat fororibus, & tanquam capra humorem quandam foetidum exsudat, & à facto & à conscientia sceleris, tanquam à draconis cauda conuerberatur. Nec immeritò ueteres illi sanctissimi uiri, scires non iurasse in Epicuri uerba aut Aristippi, uoluptatem omnem quæ ex sensibus, quos ueluti satellites à natura datos animæ, traditum est, quæ immodicè capiatur, turpem atq; improbam existimarūt. Sed enim quæ nimia ex gustu atq; tactu est, eam uero rerum omnium foedissimam cenauerunt. Eosq; qui duabus istis belluinis uoluptatibus sese dederunt, grauisissimi uitij uocabulis Græci appellant *ἐπιλουσος*, id est libidinosos & intemperantes, uel *ἐκπρετες*, id est incōtinentes: sed & sciatrophias, uelut in umbra delicatius connutritos: nam & umbratilis uita, mollisq; sciatrophia rectè dicitur. Insuper uoluptates istæ duæ gustus atq; tactus, hoc est libidines in cibos atq; in Venerem prodigæ, solæ sunt hominibus cum bestijs communes, immoq; in pecudum ferorumq; animalium numero habetur, quisquis est hisce ferinis uoluptatibus peruinctus. Nam reliquæ humanæ naturæ creduntur propriae. Quod Aristoteles doctissime sensit, & est à Gellio eleganter repetitū. Sed & Augustinus, Quod (inquit) iræ opera aliarumq; affectionum, in quibusq; dictis & factis non sic abscondit uerecundia, ut opera libidinis, quæ fiunt genitalibus membris, quid causæ est? nisi quia in cæteris membra corporis non ipsæ affectiones, sed

quum eis consenserit uoluntas, emouet, quæ in usu eorum omnino dominatur. Nam quisquis uerbum emittit iratus, uel etiam quenquã percutit, non posset hoc facere nisi lingua & manus, iubente quodammodo uoluntate, mouerentur: quæ membra etiam quum ira nulla est, mouentur nihilominus eadem uoluntate. At genitales corporis partes ita libido suo iuri quodammodo mancipauit, ut moueri non ualeant, si ipsa defuerit, & nisi ipsa uel ultrò uel excitata surrexerit. Hoc est, quod pudet. Hoc est, quod inuentium oculos erubescendo deuitat: magisq; fert homo spectantium multitudinem quando iniuste irascitur homini, quam uel unius aspectum quando iuste miscetur uxori. Postremo, qui ex intemperanti Veneris usu pereunt, dicuntur peolæ, media producta: quia peos signet pudendum, siue ueretrum: ut apud Aristophanem in Nebulis,

οὐδὲν γὰρ πλὴν τὸ πῶς ἐστὶν τῆς δεξιᾶς.

Polia uero Iureconsultis esse uidetur equinum armentum. Nam quod Græce ἵπποφορβίον, id est hippophorbium, dixit historia quarta Herodotus, poliam Latine reddidit interpres. Polæ autem Colchorum lingua exulem significant, quod prodit Callimachus. Quoniam uero in Istria substiterint Colchi, qui Medeam persequebantur, inde datum Polæ ciuitati nomen. At propolæ hominum genus est audivissimum, uænaliam per fraudem coemunt prius, mox ut pluri distrahant. Propolas scite circumforaneos appellauit in Commodo Antonino Lampridius. Epipolæ autem præruptus est locus Syracusæ contingens, meminit historia sexta Thucydides, & Stephanus non omisit, nec T. Liuius libro quinto Punici belli secundi. Plutarchus quoque in Nicia, φθόρα δὲ τὰς ἀπὸ πλάης κατὰ γῆρας, id est tanta delatus celeritate, ut Epipolas præoccuparit. Id non percipiens interpres sic omnino reddidit, Vt quum epistolas de discessu suo perscriptas deprehendisset, famam ipsam aduentu suo superarit. Ac rursum idem Plutarchus: noctu Demosthenes Epipolas adortus est. Interpres autem eo nomine proximas hostium accipit stationes. Peripolia, Straboni sunt circumiecta ciuitati alicui oppida. Extat & moribus, ut à diuerticulo propositum repetamus, congruum Plutarchi illius doctissimi apophthegma, non ita ab instituto distitum: Quemadmodum, inquit, illorum semen, qui se ad coitum intemperantes præstant, infœcundum ut plurimum, & sine fructu est: sic & loquendi intemperantia orationem inanem atq; stolidam reddidit. Nec absonum est distichon id, haud omnino inuenustum, quisquis fuerit auctor:

Balneæ, uina, Venus corrumpunt corpora nostra:

Sed uitam faciunt balneæ, uina, Venus.

Illa uelut auctaria adiecero, quia sit passer ὀχθροπύου ζῷον, id est libidininis animal effertæ, quosdam ex Græcis adnotasse, passeribus uescentes epicataphoros, id est procliuiores in Venerem fieri. Ex historia utiq; passeribus subuehi deam, cecinit etiam Sappho. Passeres demum Elei, diritas uocant, id est δειλίτας. Δειλίαν apud Spartanos conuitiari signat: nam & δειλίται dicuntur conuitiatores: sed δειλίς, tumulus est & accliuus locus. Apud Aeginetam Paulum Medicinæ primo, inter passeres inuenio πυργίτας. Sunt qui Pyrgitas dici Cretenses interpretentur: nam πυργίτης, herbæ traditur species. In trirēibus pars quædam & pyrgion nuncupatur. Vtiq; in Græcis auctoribus πυργίς finitur quandoq; κατὰ φύσιν καὶ λαγνῶ. In quo animaduersione dignum, ubi De historia plantarum quarto Theophrastus πυργίον ἄσπερον dixit, ac Theodorus struthorum alas reddidit, auium transferre maluit Plinius: tanquam struthos Græcis quandoq; de auitio dicatur, sicuti Latine passer: unde Cicero, omnibus passeribus inlitam ait à natura uoluptatem. Passerculum pullatum uulgus cilegam dicit modo, uti coniecto, quasi spicilegam, siue frugilegam: quod genus spermologon nuncupant Græci. Cæterum in hac spurcarum mentione libidinum, scitu (ni fallor) dignissimum est: apud Thebanos Veneris simulacra fuisse uetustate miranda, ut quæ ab Harmonia credantur dicata, cognominibus etiamnum additis. Quæ ut huic potissimum impingantur parti, ordo rerum exigere in primis uidetur. Vnam ergo Venerem Vraniam honestauit insigni, amoris ratione puri sinceriq; & à corporeis prorsum disparati. Pandemum uero dixit aliam, de qua paulo antè, id est πάνδημον, ἔστι τῶν μίξαι, hoc est, ob communem generationi destinatum congressum. Tertiam deniq; ἀποροδίον uoluit cognominari, uelut plane præpotentem apprecaretur deam, ἀποροδίον τὴν ἀνάγκη καὶ ἐργῶν ἀνοσίωμ

ἀνοσίωμ τὸ γῆρας ἢ τὴν ἀνοσίωμ καὶ ἀποροδίον. id est, ab impijs operibus iniustisq; desiderijs humanum auerteret genus. Schœnida in Lycophronis carminibus dici Venerem augurantur nonnulli etiam ex nostris: quoniam scillam Græci, schœnon item dicant, cuius esu insigniter accendatur libido: quo sanè argumento & schœnotroges nuncupatione fortiti uideantur: sed & schœnicolæ meretrices, in Plauti Pœnulo: tametsi alia ad hoc proferri multis, non latet. Veneri Paphiæ uetustissimum apud Cyprios templum Aerias posuit. Post filius eiusdem Amathus Veneri Amathusiæ. Salambonem, Babylonij Venerem dicunt. Salambonem omni planctu Syriaci cultus & iactatione exhibuit Heliogabalus, inquit Lampridius.

Corium pro corio, quid sit. Item ludere de alieno corio, unde ortum ducatur necnon, satisfacere de corio. Cæstij historia. Plauti locus explicat. Coriagio quid: decoriata amygdala. Scytaria, scutale in funda, quid apud Liuium. VII

Corium pro corio, prouerbiū est, quod ex sacra pagina excerpendum diximus, ex libro Iob. In cuius capite secundo ad uerbum ita legimus. Cui respondens Satanas, Pellem (ait) pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Parœmia est, quum rei charissimæ parcentes, quod uiliter est, fortunæ subijcimus. Nam eum locum ita explicat Nicolaus Theologus: Pellem pro pelle, id est uitam alterius corpoream, ut suam ipsius tueatur, facile contemnet. Et alter interpres: Sæpe, inquit, dum ictus contra oculos uenit, manum opponimus, ut ea potius pereat, quam pretiosissimum membrum lædatur. Commeminit eius loci Hieronymus quoq; ad Iulianum: ac uelut exponens, Qui (inquit) pro corio suo coria obtulerit filiorum, deposuerit mar supium, ut fruatur corporis sanitate. Ex hoc uero loquēdimo re profluxisse arbitror adagium alterum, Ludis de alieno corio. Vtitur eo in Græcica, seu Milesia fabula Madaurensis Apuleius: etiam si non ignoro, aliorum trahi dicti eius rationem à doctissimis hominibus: ut eos taceam, qui disciplinæ grammaticæ inauditiunculas tum rudes tum inchoatas obiectant modo, ac uelut puluere inspergunt. Est & adagio tertius originis eiusdem, De corio satisfacere, quum quis ob illatam iniuriam flagris conciditur. Quod ut perspectius lector studiosus agnoscat, & (ut Græci aiunt) πῶς πῶδες, id est congruentius scitiusq;: pluscula ex Seneca duximus subscribenda, tum quia ad præsens negotium faciunt, tum ob doctrinam historicam. Cæstius, inquit, homo erat nasutissimus, sed nullius ingenij, & Ciceroni etiam infestus, quod illi non impunè cessit. Nam quum M. Tullius Ciceronis filius Asiam obtineret, homo qui nihil ex paterno ingenio habuit, præter urbanitatem: coenabat apud eum Cæstius. M. Tullio & natura memoriæ dempserat & ebrietas, si quid ex ea supererat, subducebat: subinde interrogabat, qui ille uocaretur qui in imo recumberet: & quum pluries subiectum nomen Cæstij excidisset, nouissime seruus, ut aliqua nota memoriæ eius faceret certiore, interrogatum domino, quis ille esset qui in imo recumberet, ait, Hic est Cæstius, qui patrem tuum negabat literas scisse. Afferrî protinus flagra iussit, & Ciceroni, ut oportuit, de corio Cæstij satisfecit. Hactenus Seneca. Sed & ad eandem sententiam Plautinus Epidicus corium se perdidisse ait. Nam, inquit, ubi senex fenserit, sibi data esse uerba, uirgis dorsum despoliet meum. Cæterum in Amphitryone quum scribitur, Eius ornamenta & corium uti conciderent: Corium accipiunt coriaceam personam: ipse malim sustigationem intelligere. Nam & alibi Plautus, Faciet tuum corium maculosum magis, quam nutricis pallium.

Apud Hieronymum legimus, quod ab instituto haud ita disparatur: Caue, inquit, nutrices & gerulas, ac istiusmodi uenenata animalia, quæ de corio tuo saturari uentrem suum cupiunt, id est dispendio tuo, ac periculo. Illud auctarium fuerit: coriaginem à ritiscis dici morbum, quo bubulum infestetur pecus: quum tergori ita cohæsit pellis, ut manibus à costis deduci haud queat. Corium & in amygdalis dicitur, quo exuta uocantur decoriata. Scytaria Græcis minuta sunt coria. Quid uero scutale sit, indicat Titus Liuius, de Græcorum quorundam funda, Macedonici & Asiatici belli libro octauo: Triplex (inquit) scutale, crebris futuris duratum, ne fluxa habena uolueretur in iactu glans, sed librata quum federit, uelut neruo missa excutiat. Eum locum aduocat Priscianus sextilibri sine, sed codicibus præcipue interpellatis,

Prodigiōsæ

Prodigiola libidinis mulierum exempla. De Cyrene meretricula. Dodeca-
 mechani cognomen. Myonia quæ dicitur, & Myoxia, uel Myopia: Myax,
 ac Ipos. Myuri pulsus. Gronos. Myodoci. Mygale. Myaces. Item de sphin-
 gibus, spintrij, & sphinctis. De casaluadibus, et saluaccha, et casaluio. Caf-
 finum. Cascum. Celosta quid, & casforides. Celetium. Cellarius. Celonium.
 De Tyrrenorum mulieribus. Nympha in genitalibus quid sit. Satyrion.
 Saryrinus. De lenonibus, & productibus, & proagogia. Aristotelis re-
 fellitur interpret in Ethicis. Caput VIII

ANte annos plurimos, inquit Hieronymus, quum in chartis ecclesiasticis
 iuarem Damasum Romanæ urbis episcopum, & Orientis atque Occi-
 dentis synodicis consultationibus responderem, uidi duo inter se paria
 uilissimorum e plebe hominum comparata: unum, qui uiginti sepelisset
 uxores: alteram, quæ uigesimum secundum maritum habuisset: & extre-
 mo sibi, ut ipsi putabant, matrimonio copulatos summa omnium expectatione uirorum
 pariter ac fœminarum, post tot rudes uter alterum prius efferret: uicit maritus, & to-
 tius Urbis populo conflente coronatus, & palmam tenens adoransq; per singulos sibi
 acclamantes, uxoris multinubæ pheretrum præcedebat. Hæc Hieronymus. Verum
 nec relatu iucunda minus fuerint, quæ alibi idem recensuit. Audiui (inquit) Domino
 teste, non mentior, quædam muliercula, quum infantem nutriet expositum, & stilla-
 ret cibos, ac nutriticis fungeretur officio, cubaretq; cum ea paruulus, qui usque ad deci-
 mum annum iam peruenerat, accidit, ut plus quam pudicitia patitur, se mero ingurgi-
 tauit, accensaq; libidine obscenæ motibus infantem ad libidinẽ duxit. Prima ebrie-
 tas alterius noctis, & cæterarum deinceps consuetudinem fecit, necdum menses duo
 fuerant euoluti, & ecce fœminæ intumuit uterus. Mira utiq; ista sunt, & quæ uix impe-
 trent fidem, nisi à sanctissimo tradita uero puderet non credere: quãdo & Petronius Ar-
 biter efferatam mulieris libidinem, & passiuam prostituti pudoris nundinationem ex-
 sequens, eius ipsius ita uerba contextit: Lunonem meam iratam habeam, si me unquam
 meminere uirginem fuisse: nam infans cum paribus inquinata sum, & subinde pro-
 deuntibus annis, maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni. Porro
 in Sudæ relatu monumentis inuenio, & apud Aristophanis interpretem, nec desunt
 subscriptores alij, approbatoresq; fuisse scortum quoddam nomine Cyrenem, cui fa-
 ctum cognomen sit *δωδεκάμηχος*, tanquam tu dicas, machinamentorum duodecim,
 quoniam in Venereo usu duodecim excogitasset modos, quibus inscenfori iucundius
 redderetur libidinis proluuium. Sed & astra quandoq; dodecamechana item cogno-
 minata, obseruauimus. Auctor Aelianus est, mulierem libidinis portentosa ab Epicra-
 te dictam esse Myonia, de notissima muris salacitate, qui dicitur *μύς*, unde & murum
 loca uocant myopias, ut in Varia historia Aelianus & myoxias. Sed eorundem laqueus
 dicitur ipos, ut prodit Eustathius, à nouenti ratione: nam *ἰπήω*, lædo signat. Gronas
 Myodocos in Theriacis accipit Nicander pro murum conceptaculis. Et Gronas in-
 terpretantur Græci petras. Mygalem animal dicunt ex mure cõceptum & gale: quod
 morsu obledit insigniter. Myaces uero pisces intelliguntur murices. Sed & pro con-
 chula capitur myax, qua humores excipiuntur. Sunt inter pulsus, qui *μυσελζόντες* uo-
 cantur, & myuri, de figurarum ratione, quæ in acutum desinunt, tralato nomine. Ex ijs
 uero qui perpetim minuuntur, nec desinunt, ad immobilitatẽ prorsus recidunt deniq;.
 Hoc autem genus *ἐκλέπτουσες* nuncupant *μύρους*. Qui uero desinunt, duplex habent
 interstitium. Hosce uero *πάλινδρομούσας* dicunt *μυρούσας*, id est recurrentes myuros.
 Arbitrantur nonnulli, posse myuros dici, ex similitudine caudæ muris, id est *τὸ μύς*.
 Nam & Dionysius Apher Peloponnesum assimilem prodit platani folio *μυσελζόντι*,
 id est quod muris acutam æquiparat caudam. Vel *μυσελζόντι* ἐκ τῶν μεσοδρα δίκην ὀ-
 γών. Sicut inter pulsus qui uocantur *κυματώδεις*, id est undosi: qui minuuntur, *σβώλη-
 κίζοντες* nuncupari solent, id est uermiculantes: *σβώλη κὶ πορείᾳ πρὸς κέντρος*, id est
 uermiculari similes incessui, quem excipere solet *ὁ μυρμηκίζων*, id est formiculans, quo
 non est minor alius. Hinc arbitror Straboni libro undecimo, *μείουρον* Asiæ partẽ nun-
 cupari, quam amplectitur Taurus. Nam ad Boreum, inquit, latus transeunti semper de
 longitu-

longitudinis latitudine auferit mare. Idem paulo mox segmentum uocat *μείουρον*, &
ζαμμὴν μείουρον. Hæc uero parum scitẽ Latina interpret fecit. Sed redeo unde sum di-
 gressus. Fuere item scortilla, quæ sphinges nuncuparẽtur: nam & molles, sphinctæ ap-
 pellantur: quod prodit Sudas. Nam sellariorũ & spintriarũ, ex fœditate loci ac multi-
 plici patientia, prius ignota uocabula, Tiberij libidinibus fœdis cõperta produntur
 primum, ut dicantur spintrix, & τὸ σπληνῶ τρέξ, quod uno nexu sæpe coirent tres,
 etiã si nonnunquam uel plures: nam sellariorum liquet ratio. Sphinga uero Lañ fa-
 bulantur filiam, aut Chimææ ac Orthi, qui fuit Gerionis canis: ut in Theogonia cecin-
 nit Hesiodus: parte corporis priore leonem præferente, posteriore uero hominem, ad-
 nexis gryphium alis, aquilæ unguibus. Re autem uera, *λυσέλις* in Bœotia fuit, id est la-
 trocinis imbuta mulier, quam rhapsodon uocat Sophocles. Spintrias auguratur non-
 nulli, ab spinturnicibus autũ turpissimis inflecti: aut ab spintere armilla reflexa. In Plau-
 ti Milite sic comperias:

Pithegium hæc est præ illa, & spinturnicium.

Sphingem Bœotij Phica dicunt, unde eiusdem locus Phicion uocatur. Sunt & mere-
 tricula, casaluades cognominata: hoc argumento, quod absentes sibi aduocent, reij-
 ciant præsentem amatorem: sedent uero assidue in domicilio, & uolentibus faciles se præ-
 stant. Meminit eius uocabuli in Equitibus Aristophanes. Suspicio à municipibus (ut
 sic dicam) meis, uerbo paululum deluxato, hæc casalinas dicitari nunc: quo tamẽ no-
 mine intelliguntur minor turpitudine corpus in uulgu dantes. Nec mirari utiq; oportet,
 allinuntur sculis plerumq; nescitibus ab ultima uetustate repetita uocabula, quod
 in alijs comprobatur à me, scio. Nam quod passim scortilla, uacchas nuncupamus om-
 nes, nõnne ex antiquitatis profluit sinu? In Comedijs quippe Aristophanijs non in-
 curiosus lector comperiet, fuisse Athenis celebres præcipue, ac (ut Græco utamur uo-
 cabulo) *θαυμάζοντες*, & forma exsuperanti meretriculas, Cynam & Saluaccham.
 Casaurium etiam, siue casaluum, pro impudicorum loco inuenimus, qui Athenis fue-
 rat in Ceramico. Sed & apud Lycophonem, *κελῶσσι*, id est celosta, pro lupanaribus
 posita inuenimus. At celetium minuti species nauigij est, quod unus modò agitatur: Ce-
 letis equi imagine, cui unus item insideat, inquit Thucydidis interpret. Celeta, id est *κέ-
 λετά*, in Herodoti historia octaua celocem interpretantur. Cellarius uero Latino uo-
 cabulo est, qui penus præfecturam gerit. Eum quidam modo Barbarẽ celerarium uo-
 cant. Celonium, quæ hauriendæ lignum instrumentum est: meminit historia prima
 Herodotus. Sed scrobes eo uocabulo accipit Laurentius, quod mirum est. Sunt qui ab
 indecoro ornatu meretriculas dici læcaltrias opinentur: quippe *λα* intendit, *καζερν*
 uero ornare est: qua ratione dicuntur item casforides, & apud Antiphanem casforitæ.
 Ab eodem uerbo inuenimus qui & casaluada inflecti putent. Certẽ inde *καζερν*
 cõuirtiari est. Cassinum uero Latina est dictio, ac uetus indicat, unde Cassinum dici fo-
 rum legimus, pro uetere, & hinc est oppidò conciliatum nomen. Ab Casco nationis
 eiusdem inflectitur uocabulum: unde Casci Latini, apud Enniũ. Et M. Manilius ait: Ca-
 scum duxisse Cascam, mirabile non est. Ex lege Theopompus refert, ut scribit Athe-
 næus, Tyrrenis mulieres fuisse communes, quæ corpori studerent impensius, exce-
 renturq; cum uiris nudæ, neq; enim illis turpe censebatur hoc. Cœnasse uero cum ijs
 in quos incidissent, propinando item pro arbitrio: fuisse quoq; uini capacissimas, sed &
 forma conspicuas. Porro prominẽt e muliebri interfœmineo caruncula, quam uocant
 nympham: ea excrescit plerumq; ad turpitudinẽ usq; ut nonnullæ arrigant etiã, quod
 dicunt *ὀρθωλίζου*, ad coitumq; (ut Paulus inquit) incitentur, uelut mares. Aegyptiorum
 esse morem Galenus scribit, carunculam eiusmodi in uirginibus præcidere, *ἢ τὸ πρὸ
 κύπηρι* ὡς πολύ. Cæterum, opera licet parerga, id annotaui libens, quando in ea re
 labuntur nõ pauci. Scribit Pedianus, lenones, scortorum dici: productores uero etiã
 inuitarũ personarũ, & in quibus supra exercita legibus uindictantur. Nam & in Ver-
 rinis ab Cicerone disparantur uerba hæc. Vnde argumento ducor certissimo, proago-
 giam in Aristotelis Ethicorum quinto, non lenocinium debuisse transferri, sed produ-
 ctionem. Et Solon, uti cõmeminit Demosthenes in Ctelsiphontem, legem statuit, qua
 fantebatur, Productores ac productrices accusari oportere, ac si forent conuicti, capi-
 re anqui-

te anquirendum. Illud haud prætereundum: esse inter nostros, qui herbã Theophrasto significatam, cuius contactu producatur ad septuagesimum coitum libido, augurẽtur fatyrion dici Indam. Quando & in Syria potestatis eiusdem comperiat herba, Bucheidem quam nuncupauere, ac Indicam fatyrion. Satyrifimos porrò tubercula intelligit Hippocrates prælonga: cuius uisuntur modi sub ipsas fatyrorum aures. Ea & the- res uocantur aut pheres, uti commemorat Galenus. Satyrion alterum, ab re entatum etiam dici, prodit Dioscorides, & à Romanis etiam molorticulum Veneris, ni mendum est exemplarium, quod ferè uidetur eruditioribus.

Dierum obseruatio apud Romanos. Qui dies postriduani, Plynteria festa. Hesiódica ratio de diebus felicibus. Item astrologorum placita, & Christianorum. Interibi cur mensis dicatur bos, aut uitulus. Cælestia obseruantes maxime fuisse infelices. Albi dies qui, & cur. Planetarij, & mathematici, ac diuini. Astrologia irrisio. Cur ueteres largius cœnarent, quam prænderent

Inter superstitiones alias, quibus delusa tenebatur gentilitas, dierum rationem non fuisse obseruationis sopitæ apud Romanos quoq; animaduertimus. Quibus electionis maxima incumbere cura, si alijs ipsi inferrent bellum. Nam illatum propulsare, salutem ac dignitatem tueri, quacunq; die ius fasq; arbitrabatur. Quo enim pacto obserues, ubi nec electionis facultas supersit ulla? Ergo dies postriduanos, ut ad omnia infastos ominososq; præcipuè reclinandos, ueteres putauere. Hos uero ab omnis diritate etiam atros fuisse nuncupatos, post alios & Macrobius prodit. Sunt qui etiam communes uocent, uelut ad molliendam uocabuli diritatem. Nostrates plebeij, quibus sæpe allinit aliquid uetustas, deluxato uerbo Aegyptiacos etiam nuncupant, ab Aegypti (opinor) uanitate proclinato nomine. Eorum Augustinus meminit, & in canonicis Decretis non est prætermissum. ἀποφραδίας Græci nuncupant, perinde ac si nefandos dicas. Ex quo & festiuè Lucianus apophradii similem posse dici hominem insinuat, moribus ferum, corpore non integrum, mollem, peritum, nullis non adobrutum flagitijs, ac tanquam occurfaculum abominandum atq; auerruncandum. Quid ita uero hi censerentur nimis improperi, atq; (ut sic dicam) inacti, inominalesq; infelicibus pugnis referri acceptum oportere, idem innuit Lucianus. Quod ipsum & Gellius Annalium libro quintodecimo, & Cassius Hemina testatum reliquerunt, prodentes senatum iussisse, ut ad collegium pontificum de his religionibus referretur. Pontificesq; statuisset, dies postridie calendas, nonas, idus, atros habendos: ut dies hi neq; præliæres, neq; puri, neq; comitiales essent. Caterum, nec atro die parentare, fas arbitrabantur: quia tunc quoq; Ianum Iouemq; præfari, necesse est, quos nominari atro die non oportet. Ante diem quoq; quartum calendas uel nonas uel idus, tanquam inominalem pleriq; uitabant. Certè ante diem quartum nonas Sextilis clade Romana Cannas esse nobilitatas cõstat. Bisexti quoq; diem, ut omniosum, reclinarunt non pauci, quòd rei Romanæ quandoq; esset uisus infastus. Quo sanè argumento Valentinianum legimus imperatorẽ in medium prodire amplius renuisse, ut bisextum uitaret Februarij mensis, imperij statione prima illucescens. Lucullo in Tigranem mox depugnato subijciebant amicorum nonnulli, superfedendum pugna, quòd dies foret μία τῶν ἀποφραδίων, ἢς μελάντας κελύουσιν. Ea quippe cum Cimbris à Cepione male pugnatum, ἐγὼ, ἐφη, καὶ τὰντων ἐντυχῆ ποιῶσω ῥωμαίους, Athenis inter nefastos dies præcipuè haberi deæ Cereri Plynteria, subnotatum Annalibus est. Obeunt uero orgia Praxiergida Februarij mense, ritu arcano, deiecto prorsum templi uniuerso ornatu, & obtecto simulacro. Sunt & sui nauticis suspecti dies, Martij primus, septimus, quintusdecimus, septimusdecimus, decimusnonus, & uigessimusquintus: Aprilis, quintus, sextus, duodecimus, uigessimus: Februarij, sextus, duodecimus, quintusdecimus, decimusseptimus, decimusnonus, & uigessimus. & hos quidem inuariabiliter obseruãt: astruuntq; hisce, ferè diebus maximas in mari mutationes contingere, uel ad tranquillitatem, uel ad tempestatem: proinde in re ambagiosa, ac incertitudinis multæ, tutius arbitrantur nauigationi superfedere. Caterum extat poetæ Hesiodi lucubratiuncula, qua is pro ratione temporum & superstitionis inuolutæ, dierum

alios

alios comprobat, amplexaturq;: reijcit alios, ac uelut emortuos transilit. Quartas omnes laudat, reprobat quintas: in quibus uagari furias adcredidit, & periuros deposcere ad supplicium, insinuat: quòd numerus is, iustitiæ sit proprius. Quod Pythagoreorum contineri arcanis nouimus. Tres uero sunt, quibus Iouis adoptat nomen, ut mensis principii, quarto item ac septimo. Sic enim profecto scribit:

Αὐτὸ δὲ γὰρ ἡμέρας εἰς ἑορτὰς ἀποφραδίων, ἢς μελάντας κελύουσιν, ἢς μελάντας κελύουσιν, ἢς μελάντας κελύουσιν.

Et ἐν τῷ quidem (ut inquit Proclus) uocat numeniam, id est diem primam, quam & principem statuit loco, ueluti arithmetica congruam. Et est numerorũ princeps monas, id est unitas: & omne principium esse, ac censerĩ diuinum, inter Platonis placita sancitur. Quartum amplexatur porrò, ut qui Musicas complectatur rationes, eam scilicet, quæ uocatur ἑστὴ τῶν ἀριθμῶν, & epitritos: tribus namq; si adijcias unum, quaternarius conurgit. Item quam ἑστὴ πρῶτον uocant, siue diaplason. Duo namq; geminata quaternarium constant. Necnon quæ ἑστὴ πρῶτον nuncupatur, quando duplicata quaternitas octonarium conficit. Septimũ uero, quia ex sola cooriatur unitate, nec duplicatus intra decada progignere numerum possit. Porrò & hunc præcipuè laudat Hesiodus ex Procli sententia, ueluti Apollinis genethlion, quod eo crederetur natus die, ex quo ab Atheniensibus item colebatur laurum gestantibus. Sciendum uero, mensem principis diei ratione ab Orpheo nuncupari μονοκέρωτι μόχον, id est unicornem uitulum. Cuius rei meminit super lliados primum Eustathius. Siquidem mensis simpliciter, ut generationis effector, bos appellatur. Quod uero habeat tunc primam substantiæ domesticæ ἑλεφανον, moschos, id est uitulus, uel (ut inquit Eustathius) ἑστὴ δὲ νεῖλεον ἢ ἐφοῖς ποιῶ. Sed & in lunæ deliquio Aemilius Paulus a duersus Macedonas imperator, undecim ei uitulos, id est moschos immolasse narratur: etiam si eo uocabulo tauros accepit interpres. Caterum, ratione compari ab Hesiodo totus peragitur mensis ad trigessimũ usq; diem, quem ab eo laudari, Proclus inquit, quia sit in eo lunæ coitus, quem ueritatis arbitrabantur imaginem. Cui unitas cõsecretur, sicuti mendacio multiplicitas. Propter ea insinuat poeta, esse tunc operum inspectionem opportunam. Sed & familiæ tum ciuaria contribui debere. Quam rem Latini nuncupare Demensum solent. Tunc cessabant ab opere, sicuti & formicam tempore eodem feriari, obseruatum fere est. Nobis cætera persequi, tum superuacaneum est uisum, tum etiam uerbosius. Diem uero uoluptarium ueteres ἢ ἐν παρθέναις ἡγρόμενοι album uocarunt, id est λευκὴν ἡμέραν, origine ab historia repetita. Nam in Samios pugnans Pericles, exercitu o cistariam distributo, forte pugnaturos educebat: cui autem alba obtigisset faba, is epulabatur, & otio perfruebatur pingui. At qui Chaldæi olim nũcupabantur & genethliaci, Augustini temporibus, sicuti scribit ipse libro De doctrina Christiana primo, & confessionum quarto, & in libello De natura dæmonum, Mathematici & planetarij, nunc astrologi passim uocantur, quãdoq; & in sacris literis diuini. E cælo dierum felicitatem & horarum petendam putant. Nam inter eos non incelebris auctor Albumasar, quanquam sepiissime fabulosus: Qui luna, inquit, Ioui coniuncta cum capite draconis, Deo supplicauerit, quicquid petierit, proculdubio impetrabit. Nec Albumasari defuit astipulator, quãdo Petrus Aponensis hac se hora à deo scientiã petisse scribit, ac mox insigniter profecisse. Verum enim uero per Mosen Deus optimus maximus ita nos commonuit: Gentes augures audiunt & diuinos, tu autem à Domino deo aliter es institutus. Iam illud Hieremiæ quis non nouit? A signis cæli nolite timere, quæ Gentes timent. Augustinus uero in Enchiridio scienter simul & uere, ipsam temporum obseruationem, ut hac fausta, illa in fausta putemus, ad magnum dixit pertinere peccatum. Quod in canonicis item relatum Decretis est, causa uigesima sexta, quaestione septima. Illud uero Moseos, Posita sydera insignia, & tempora: Non signa, inquit Augustinus idem, quæ obseruare, uanitas est, sed uitæ uisibus necessaria, qualia nautæ, agricolæ, & id genus artifices obseruant. Quare & Basilius in Hexaemero inspectionẽ eiusmodi occupatissimam dixit esse uanitatem: Ambrosius etiam, inutilem & impossibilem: Chrysostramus, uanam, falsam, ridiculam. Sed mitto auctoritatum tibicines. Illud utique omnem apud me admirationem excesserit, si uera sint planetariorum præscita, qui fieri potue-

Y rit

rit, eos potissimum in rebus noscitur per infelices, qui deridiculum temporum obseruationem, ac momenta singula tam euigilatè miserunt in digitis. Quin ediuerso fortunæ afflatu benigniore usos, qui uanitate artis reiecta, prudentiæ tantum atque rationis luminibus innitendum censurere. Zoroastris scientiam inter ueteres theologos quis non nouit? Fuit is & cælestium rerum peritia usq; ad magiam, ut uolunt quidam, per nobilis. At eundem à Nino uictum bello, & occisum, enotatum Annalibus est. Pompeium hinc diuinaculis præcipue mancipatum, non tacuit historia: at bone deus, quam miser exitus, quã non populi Romani dignus principe. Contra, Cæsar ista exculcabat, ridebatq; læta tamen, quod ad bellorum attinet rationem, illi affulsere omnia, prostratas, occisione occisas hostiles uidit copias, & mox se terrarum principem. Propterea rectè magister Gentium ad Galatas capite quarto, Dies obseruatis & menses & tempora & annos, timeo uos, ne fortè sine causa laborauerim. Et rectè prorsus libello eodem Magnus Basilus: Ridendi, inquit, profectò non mediocriter esse uidentur tam ij qui artis huius studio indulserunt, quam nulla niti rerum ratione, constat: quàm ij qui hiantes ab illorum pendent ore intèti, perinde ac omnia illi possint scire. Illud autem hinc distitum omnino est ex medicorum scholis, nec tamen prætereundū, ne pereat: Particularia dierum tempora cum uniuersalibus responsum habere: nam uerè assimulatur hora matutina, æstati merides, autumno uespertinum tempus, nox autem hyemi. Et quia ut in libro De dissolutione cōtinuè scribit Galenus, mensæ aptior est hora frigida, calore insito tunc se intro insinuante: qui, caliditate ingruente, in extima se exstenuat, unde percoquendi promitur difficultas: inde ueteribus irrepit mos, qui ne nunc quidem apud multos exoleuit, uti largius in cœna sese inuitaret, quàm in prandio, somno quoq; qui mox insequitur, suffragate: cuius surum est, digerere, ac intima corporum humectare, ut uigiliarum soluere ac perficere: id quod secundo Regiminis acutorum idem prodidit Galenus.

Cur temporum uarietas ex emerfu uel occasu fixarum stellarum assignetur à rei rusticæ uel nauticæ doctoribus.

Cap. x

Sed quærat aliquis, Quid nam causæ astruamus, si è cælo ista non sunt, quæ cælestium rerum studiosi mirè consecretantur & asseuerant: quòd qui rusticæ rei, simul & nauticæ præcepta condere auspiciati sunt, crescentibus operibus per occasum & ortum stellarum fixarum temporū uarietatem atq; momenta præsignant ac uel digito subinde commonstrat, sicuti arcturi, uergiliarum, hyadum, & id genus aliarum. Id uerò hac parte credendum constanter, hæc stellas in temporū ratione non indigitari, ut sic dicam, quòd ipsarum uel cauendos moneant influxus, uel exoptandos. Quando nec astrologorum placita hoc continent, in quibus lectum est, Per se illas nullarum omnino esse uirium, nisi in cardinibus astituantur: sed ut indoctis illiteratisq; signa sint, quibus tēpora internosci ualeant. His uerò indicijs, quæ ab emerfu stellarum uel occasu petantur, nullum est conspicuum magis aut perseverantius.

Dierum criticorum ratio, ex medicorum doctrina, & Galeni in primis. Cyria dies. De alcyonibus pauca.

Cap. xi

Nstant tamen acriter medicorum scholæ, Galeno principe: crisimos dies, siue iudicatorios, aut decretorios dicere malis, aut etiam criticos: quãquam sunt & nomenclatura eadem grammatici, Eustathio tradente, qui poemata ad examen uocant, iudicantq;. Nam cyriæ dies, id est *κύρια*, præstituta ad quippam agendum simpliciter dicuntur: sicuti cyriæ quoque sine diei adiectione ulla. Crisimos, inquam, lunæ acceptos referri debere, libro utique qui de id genus criticis diebus est, tertio, Galenus geminam statuit lunaris influxus rationem. Altera quarum à solis potestate demanet, lunæ scenerantis lumen: reliqua de signis profluat, per quæ quot mensibus commet luna motu proprio. Mox uerò ex planetariorū infert decretis. In locis oppositis atq; quadrangulis magnas à luna cōmōtiones excitari: quòd tam in habitudine eius ad solem, quàm etiam ad signa, nititur cōprobare. Ac ad solem quidem, quoniam quum sit luna dichotomos, seu dimidio uelut orbe cæsa, quam etiam diuiduam periti uocant: fit autem in quadrangulis ferè locis à silentis lunæ die: rursusq; quum panseline uisitur, siue orbis absoluti, quod in aduerso contingit atque diametro:

aeris

aeris modum & tempestates permutet insigniter. Ad signa uerò ratione ista, ut quicquid incohatum fuerit, luna (dicamus) taurum permeante, semper mutatio contingat, ubi eadem in leonem diuerterit, aut scorpionum, aut aquarium, quæ uisuntur loca tauri tetragona, uel aduersa. Aegyptiorum porrò dogmata calculum adijcere Galeno perno scuntur, quibus sanciri nouimus, si in cuiuspiam genitura, arietem, exempli causa, infederint feliciores stellæ, quod in ortum prodijt, prosperè habiturū, quoties taurum, aut quadrata signa, uel opposita peragrari luna. Ediuerso autem, si infelices. Hinc concipit Galenus, criticorum dierum causam fieri euidentissimam. Esse uerò præcipuos putat, septimum & quartum decimum: quoniam perueniat septima die ad signum ab illo quartum, quod tenuit incohante morbo: decima uerò quarta ad oppositum signum, quum septem & uiginti diebus & triente signiferum obeat luna. Malas etiam commōtiones his fieri diebus, asserunt medici, sexta, octaua, decima, duodecima, decimafexta, decimoctaua. Sextæ diei malitiam tyranno comparat Galenus, sicut septimam regi. Adnotatu uerò dignissimum, quod secundo *ιατρικῆς πραγματείας* asseruit ex Hippocratis sententia Paulus Aegineta, inter crisimos dies esse, quos *διαγρηγιωῆς* nuncupant: quoniam contemplationi futuram subiiciant in alijs crisis, ueluti quum quartam dicimus *πῶς εὐνοῦνται ἢ πῶς ἐβδόμεν περὶ ὁλοῦν κελσις*, id est futuram die septima præmonstrare *κελσις*, dum sudores quospiam uel humiditates alias, uel id genus peculiare pro licit inanitiones aut significationes non factas prius. Cæterum, ne quàm par est, abeamus longius, iam parte ista complicanda forent uela. Proinde an ista ueritatis habeant responsum & rata indubitataq; censenda sint: an, ut uanitatis mulum prætententia, risu etiam sint excipienda, libra fuerit aliorum. Nam etiam doctissimus undecunq; Picus abundè (opinor) opere luculento, unde mutuamur plerunq;, astrologorum commenta elusit. Illud certe negligentius non transiluerim, ueluti sub mandragora conioptus, septenarij uim esse in rebus sæpe miram, ubi nullam prorsus lunæ aut solis potestatem suspicari possumus, uelut in agritudinum periodis: nam septimo die, ut acutæ, ita diuturnæ, uti auctor comprobat Auicenna, sæpe septimo mēse, septimo anno, quartodecimo, uigesimaloprimo solent terminari. Cōtingunt hæc quidem, sed occulta proprietate conditione q; rerum illarū, quibus ita plerunq; usu uenire solet. Ita enim natura comparatum, ut (quod nec tacuit Galenus) per dies impares acuti moueantur morbi. Qui uerò lentiores diuturnioresq;, per pares. Lunaris uerò rationis, ne uerbū quidem Hippocrates fecit, sed ordinem hunc ad numeros refert, naturę in plerisq; mirè gratos: quod Cornelius Celsus adnotauit. Auicenna, quum in eius rei mentionem incidisset, ambagiosa esse omnia, & ambiguitatis multæ confessus planè est, atq; argumentum id genus à medendi cura sequestrasse est uisus. *ἡμέραν πονηρῶν* apud prophetarum principem intelligi uolunt iudicij diem, & poenarum rationem æternam. Quum uerò *ἡμερῶν* dici audis *στρία*, cibaria intellige mortalia, & terrena planè. Postremò sunt & sui in naturæ historijs felices in mari dies, à uentis qui consilescunt omnino, Alcyonides nuncupati, de quorum numero mira inter Græcos disceptatio cooritur, quinq; modò eos statuente Simonide, cui calculum adijcit Aristoteles. Samio uerò Demagora septem, nouè autem Philocho, alijs deniq; etiam quatuordecim, ut septem intelligantur ante exclusum fœtū, totidemq; post. Nec me fallit, esse inter classicos qui tradant octauo calendas Martias esse Alcyonios dies, quibus in Atlantico quidē mari summa notetur tranquillitas. Fuisse porrò Alcyonei gigantis filias Alcyones, Pausanias prodit, ac est ab Apostolio in Ioniam repetitum: Phthoniam, Athen, Methonen, Alcippam, Pallenen, Drimo, Asterien, quæ à patris obitu ex Pallenes promontorio in mare se precipites dederint. Verum ab Amphitrite in auitiam gentem sint cooptatæ, ita ut mares ceryli dicantur, penultima correpta Theocrito, in Bionis epitaphio. Qui consensentes, inquit Pausanias, à foeminis gestantur. In hoc autem genere, foemina nuncupatur damar: ut est apud Lycophronem, & exposuit interpret. Quanquam pro uxore capitur damar, quasi *γαμῶν*, *ἢ τῶν γαμῶν*. In casu patrio, damartos facit: nam & pullatorum ratio habenda quandoq;. Non recipere flatilem in prima uerbū Alcyonas, auctor Eustathius est, etiam canone subiecto: quoniam A ante L, si sequatur K, flatilem nō admitrat, Cleopatram fuisse ob matris luctum Alcyonem cognominatam, alicubi uis-

Y 2 deor

deor legisse, ab Alcyonum more ducta nominis ratione: sed ita, ut alcyon de aue dica- tur, Alcyone de Cleopatra. Dici Alcyonas putat Theocriti interpres, παρὰ τὸ εἶναι λέων, qui etiam tradit, ab Antigono proditum, senescentes Alcyonas uocari cerylos.

Midam & Themistoclem sanguine taurino hausto interisse, atq; eius rei quæ afferri possit ratio. Midæ fons. Thrombi quid: & thrombosis in lacte, necnon chondri. Strabonis interpres coarguitur ex libro primo. Ciceronis locus explicatur de Themistoclis liberis. Themistoclis mater Abrotonum. Naumachi cognomentum. Naumacha hastilia. Italum dici taurum. Italia unde. Cap. XII

Midam illum ueterem multa quoq; temporum fabulositate inuolutum obte- ctumq; qui ficti argumētī mos est, in libro De superstitione Plutarchus scri- bit: contracta ex somniorum diritate animi ægritudine, quum formidabilis affectio augeteretur in dies, nec mali ullum prorsus promeret se alleuamen, tandē fatalem diem sibi admouere destinasse, ac tauri sanguine copiosius hausto, con- cessisse ab humanis. Midæ item Xenophonti mentio est primo ἀναβολαίως, apud ur- bem Thymbriū prodenti uia appositum fontem, qui Midæ nuncupetur, quod in eum mero profuso, satyrum circumuenerit. Strabo præterea libro primo: Quo, inquit, tem- pore Midam ferunt tauri hausto sanguine, ἀπελθεῖν εἰς τὸ χρεῖον, id est adisse fati diem. At interpres ridiculè, ad uersuram usq; faciendam adiit. Huius uerò interitus comm- minit in libro Temporum Eusebius, sed nimis concise, qui mos illi est, nimisq; inarti- culate. Frequens hystoria est, Themistoclem gestarū rerum claritate ab utriusq; linguæ auctoribus certatim memoriæ commēdatum, ratione compari decessisse: quum Athe- nis profugus ad Xerxis filium Artaxerxem diuertisset, ac honestissimè exceptus, Græ- ciam se illi subacturum esset pollicitus, mox uerò amplius re perpenfa, facti poeniten- tem, aut (quod malunt alij) quum despōdisset, simulato Diane sacro, quā Leucophryn uocant, itidem largius immolati tauri cruorem ebibisse, atq; ita extinctum. Propterea Aristophanem in Equitibus scribere, βέλπυρον ἡμῖν ἄμα τὰύραον πεινῶ, ὁ θεμιστοκλέους γὰρ θάνατον ἀρετῶν τῶν θεῶν. præstat, inquit, tauri sanguinem haurire, siquidem Themisto- clis interitus eligibilior. Nec me fallit ficta uideri hæc plerisq; nam Thucydides mor- tuum modò scribit, & in Attica clam humatum. Quid ita uerò taurinū præcipuè cruo- rem in consciscenda sibi morte optarint, illa uidetur raro, quoniam (ut auctor Plinius est) huius animalis celerrimè sanguis coeat atq; obdurescat, ideo esse pestiferum potu maximè: à quo denfeant in stomacho thrombi, ut inquit Paulus. Sunt uerò thrombi, cōcreti sanguinis partes. Nam & sal crassior, eo dem cenfetur nomine. Saluator autem exsudasse narratur sanguinis thrombos. Sic & mammarum uitia duo norūt medicinā professi. quippe ubi in grumos denset lac, μαδούς χονδρῶντας uocant eruditiores. quod si lactis maior uis in mammas influat, σαργῶντας nuncupant, uelut dicas lu- xuriantes. Thrombos sunt qui fragmenta interpretentur, uel frustra: unde sit lactis thrombosis, id est θρόμβωσις, ubi in eo uelut globuli constipantur: quos & chondros ferè uocant. Hystoria prima Herodotus etiam bituminis thrombos dicit. Porò tauri- nus sanguis recens ἀύσπνοισαν ὑπὸ φέροι καὶ πνιγμῶν, id est anhelitus difficultatē ac præ- focationem infert, cum spasmō præualido. In Egyra tamen, proditur monumentis, in specu missuram se sacerdotem concipiendī gratia uaticinij tauri præbiberē cruorem. At caprinus sanguis haurienti pallorem obducere memoratur. Obseruatum utiq; est, in animalium quorundam sanguine uisitari corpuscula quædam, pilorum imagine, ob- longa: quæ res terrestris exsuperantiæ uim indicat. Inde incalescens sanguis eiusmodi perueerat diu, atq; ita affectum animal iracundū ferè euadit, ac indignationis retinen- tissimum & audacissimum. Fila nanq; id genus uelut prunæ inardescunt, quod in sue agnoscimus, sed in tauro præcipuè: indicium est coagulatio uelox, quod terrestris effi- cit qualitas, calore fugato cum humecta ui. Et Meteoron quarto Aristoteles scribit, ceruinum sanguinem non coire, quoniam aquæ naturam magis sapit, ac frigidissimus est: & propterea fibris caret, quæ opera terræ sunt, solideq; consistunt. Illud uerò par- te ista non fuerit uacantis operæ, opinor, si M. Tullium in quadam ad Brutum episto- la apertiore reddiderimus. Sed interim legentes commonuero, fuisse inter Græcos celeberrimi

celeberrimi nominis imperatores quatuor, Periclem, Miltiadē, Cimone, Themisto- clem, qui gestarum rerum fulgore per quandā exochen quatuor nuncupentur uiri. Sed ad Ciceronem. Quamquam, inquit, hæc quidem sententia nō magis mea fuit, quam om- nium: in qua uidetur illud esse crudele, quod ad liberos, qui nihil meruerunt, pœna per- uenit: sed id & antiquum est, & omnium ciuitatum, siquidem etiam Themistoclis filij eguerunt. Quæsitum amplius est, & in eo ipse aliquādū minus, quid afferrem constitu- tum habui, qui nam fuerint Themistoclis liberi: quando rara de ijs, quantum compe- rerim, aut lectiōne obseruarim nō incuriosa, tam in Græcis, quam etiam Latinis aucto- ribus mentio fit. Mox uerò, quum omnem (ut dicitur) funiculum excuterem, inueni- tandem quod proferri in mediura possēt. Legimus nanque Neoclem & Demopolim Themistoclis filios quandoq; incognobiles uenisse Athenas, adortosq; in certamine epitaphio uim suam ostentare, quum uictores apparuissent, nec qui forent, satis nosci- taretur, corollis esse insignitos: & Neoclem quidem dolichum uicisse, Demopolim au- tem stadium. Post certamen uerò perspieuos factos tatum non à paternis inimicis esse lapidibus adobrutos, quum Atheniēsum memoriā refricuisent super legibus quæ aduersum exules forent sancitæ. Sciendum uerò amplius, in Menone Platonem tertij Themistoclis filij mētionem fecisse: de quo, quia mirum est quod refertur, Philosophi uerba subieci: Audisti n̄ Themistoclem filium suum Cleophantum in equestri faculta- te strenuum effecisse: adeo ut equis rectus insisteret, reclusq; ex equo iacularetur, cæ- teraq; permulta perficeret stupenda, in quibus ille diligenter erudiri curauit, sapien- temq; in singulis quæ præceptores eruditi callebāt effecit. Ipsum uerò Themistoclem sunt qui Abrotoni meretricis prædicent filium, quod in libro De uiris illustribus Am- phicrates prodidit: quanquam Euterpen nuncupauit libro Rerum Græcarum tertio Neanthes. Nec illud omiserim quod innuit Thucydides, ex naualis belli peritia præsi- gni Themistoclem Græcis nuncupatum quandoq; Naumachum. Nam & longiora paulò hastilia, quibus è nauī depugnatur, uocantur naumacha. Quia uerò de tauris fa- cta nobis mētio est, illud adiecero auctarium ex Græcis interpretibus: Tyrrenorum lingua taurum dici italum. Propterea ab uno ex tauris Geryonis abductis ab Hercule, dictam esse Italiam: quum propè Rhegium enatafset in Siciliam in Eryon campum, ac regnum Neptuni filij peruastasset.

Super Pherecyde adnotata pauca. Itēq; de patria Syro, & locis alijs uo- ce cognatis, ac uocabulis scitu nō indignis. Syrna, Podalirij hystoria. Sci- rus, sciritæ, scironides, sciraphion, sciras, sciron, eteobutadæ. Sciri sordes. Sciroma, affulæ, schidia, epischidia, pansyrum. Cap. XIII

Pherecydem philosophū haud incelebrem phthiriasi cōsumptum, frequens memoria est. Ad eum grauior affectum quum uisendi gratia Pythagoras di- scipulus aduenisset, ac τῶς ἀγένοιτο, id est quō nam pacto haberet, esset sci- scitatus, immittens is digitum per ianuā γοῖ δὴλα, Ex corpore, inquit, pa- lam est. Quod & parœmiodes apud philosophos mox est factum: sed ita, ut deteriora ferè indicentur. De hoc extat Q. Sereni carmen: Sed quis non pauereat Pherecydis fata tragœdiæ? Qui nimio sudore fluens, animalia tetra Eduxit, turpi miserum quæ morte tulerunt. Qui Pherecydem hunc Syrium appellatum putarunt à prouincia Syria, facile Strabo- nis, & certatim Græcorum ferè omnium auctoritate coarguuntur, quando insulam Sy- rum patriam habuit, quam esse unam Cycladum statuunt, proximè Delon. Stephanus Ionicam esse insulam docuit in Acarnania, & gentile nomen inde producti, Syrius. me- minit libro duodecimo Strabo. Syrna uerò Caria ciuitas memoratur, à Podalirio con- dita, qui quum in Caria à caprarum pastore seruatus, ad Damæthum regem foret perdu- ctus, eius filiam nomine Syrnā tecto delapsam, misso ex utroq; brachio sanguine, per- sanauit, quod rex admiratus generum sibi optauit, Cheronefo illi tradita: in qua Poda- lirius mox duas condiderit ciuitates: de uxoris nomenclatura alteram Syrnem: reliquā uerò de pastoris, à quo fuisset incolumis factus: gentile inde nomen Syrius. Est & in- sula Scyrus, per C & Y: de qua poeta nobilis,

Armiger Automedon, una omnis Scyria pubes. Meminit libro quinto Nicolaus, habitam antiquitus à Pelasgis prodens, atque Caribus. Est & Scirus, per c & i, in Arcadia locus prope Parrhasios: unde appellati Sciritæ. Sed erat in Attica item Sciron, & petræ quoque Scironides à Scirone, uel dictus à Scironidibus Sciron: ut factum loco nomen sit ab heroe Sciro. Ibi resedisse meretrices, proditur memoriæ. Sciraphion locum dicebant, in quem aleatores conuenirent. Sciraphoros uerò, intemperatam signat, ac lasciuam. Sciritæ apud Lacedæmonios, procubitores erant, qui obseruabant, ne quis noctu extra phalanga progredere. Sciritæ quoque primi inibant pugnam. Meminit historia septima Thucydides, Sciritas in cornu sinistro semper constitui solitos, prodens. Eorum item rationem tradit in libro De Lacedæmoniorum republica Xenophon, & libro quarto Pædiæ Cyri. Scira porrò festum erat Mineruæ, quæ dicebatur Sciras. Cuius mentio est Straboni quoque, Scirophorionis, id est Martij duodecima: quamuis alij Cereris tradant, & Proserpinæ. In eo Erechthei sacerdos umbellam ferebat albam, quæ uocatur sciron. Sunt qui scribant Palladis sacerdotem ac Solis, cum sciro ex arce prodire in locum quem dicunt Sciron. Umbellam ferre solitos, qui uocentur Eteobutadæ. Ii fuere nobiles & perillustres Athenis, à Bute sacerdote propagati. Ex qua familia producebant sacerdotes, id uerò symbolicè apud illos institutum, dum quæsummonerent tacite, tempus ædificandi, & tectum aliquod sibi fulstruendi iamiam appetere. Scirada Mineruam dici, Philochorus in secundo scribit, à Sciro Eleusinio uate. Praxion item Megaricorum secundo, à Scirone, qui Salamina incoluit. Sciros præterea uocari lego, sordes & spurcitas casei: sicuti Eupolis comprobatur in Chryfogone. à qua similitudine, quicquid est inculcatum ualde, *σπυρκεδω* dicitur Græcis. Dicunt & hepatis affectionem sciroma, quod curationem nescit: quamquã sciomata & sciros Latine duritias interpretantur doctiores. Sed & fragmenta, quæ ex operibus desiciunt marmorarij, sciri quoque dicuntur. Asilus Vitruuius uocauit, sicut in ligno schidia: nam epischidion cuneum appellant. Simile quiddam mole in uiris gignitur, in uentre, inquit Plinius, sciron uocatur. Sciron item pro gypso positum inuenio; unde & scira terra, pro alba dicitur quandoque. Panisyrum interpretantur apud Sophoclem in Helectra, eum qui omnia trahat mala, id est *πάντα στέργοντα κακῶ*: uel certe *μέτα πόντος δρυῖς ἦν καὶ αὐτὸν ὠρυμυλῶν*.

Muliebris commercij detestatio. Omphale cur. Epinephridia. Densus quid. Ciceronis locus ex secundo De oratore, suæ restituitur luci. Mulieres ab Olympicis excludi solitas. Plinius illustratur de Liuiâ. Crispantes focci. Cap. XIII

Mulieris illecebras esse mundo maiores, inde acute admodum ac scite, non nulli collegisse sibi uidentur, quod Herculem, quæ mundi magnitudinem uincere non potuit, libido compresserit: in cuius pugna tanta quidem illa uirtus, adeoque cuncto terrarum orbe percognita, ut Hercules monstrorum malleus: prouerbio quodam passim, & plausibili consensu celebretur, defudarit, atque succubuerit, nullis quodammodo prætenturis, ut Marcellini uerbo utar, uel stationibus præfultus. Et Cato Senior impotentem mulierum arrogantiam accusans, quæ dominari studerent uiris: Omnes, inquit, homines uxoribus imperant: nos omnibus hominibus: at uxores nobis. Quod ipsum ferè ante dixisse Themistoclem, testatum monumentis est. Prima profecto castæ mentis tentamenta, labesque prima, foemina est: quæ ut à sanctissimis uiris proditum memoriæ scimus, noxium genus est, ianua diaboli, uia iniquitatis, scorpionis percussio: quum admouetur stipula, accendit ignem: flammigero igne perculit foemina conscientiam pariter habitantis: exurit fundamenta mentium. Ego, inquit Hieronymus, ita cenfeo, si cum uiris habitent foemina, uiscarium non deerit diaboli. Mentis uel ferreas à libidine peruinci perdomarique, cognitum ferè experimentis est. Cur enim Gentilium fabulæ narrant, Sirenum cantibus nauas in saxa precipites actos? Eas Palæphatus in libro Incredibilium primo, non alias fuisse scribit, quam meretrices, quæ nauigantes blandis uenenis pellexerint in fraudem. Huius uoluptatis incentiui, & Omphales ueneficij magna mortalium pars delinita præceps abit in uulnus. Omphalon Græcorum lingua umbilicum dicit. At in umbilico dominatur libido mulieribus

mulieribus, lege quoque diuina succinente, Non est præcisus umbilicus tuus: uelut insinuet, non esse amputatum ac resectum peccatum. Nam & uulnam produnt, illic cæternam constringi. Unde & epinephridia eodem loco firmandis fortibus opponuntur. Virorum autem in lumbis luxuria statuitur, Gregorio tradente. Rectissime mihi dictum uidetur, Non posse toto corde cum Domino habitare, qui foeminarum accessibus copulatur. Scribit in Prouerbijs Solomon, Mulierem foueam esse profundam. Et Propertius festiuiter,

Sed uobis facile est uerba & componere fraudes,

Hoc unum didicit foemina semper opus.

At facere Plautus quendam inducit optantem foeminam in Milite, quaestuosam, cuique sapiat pectus: Nam cor non potest, quod nulla habet. In Persarum gente si cui ingeratur, uideri eum foemina focondiorem, *δένον δὲ μέγιστον*, id est Densus censetur insignis, ut prodit Herodotus. Est autem dennus, iniuria & probum: unde apud Sophoclem *δένον ζῆλον* uerbum: quod *ἀντι τῷ βλασφημείῳ*, reddunt interpretes, addito etiam num etymo, ut sit *ἐπὶ τῷ δένον δένον ζῶ*, uel *δένον ζῶ*, sicuti *φαινός φαινός*. Ceterum ut alia desint, illud Tiresia quale est? Qui electus arbiter (ut aiunt) ab Ioue, ac Iunone de amoris quantitate contententibus, tres amoris uncias in uiro, nouem in foemina pronuntiauit. Sed & Pacuuius flens Ario uicino suo ait, Amice, arborem habeo in horto meo infelicem, de qua prima uxor mea se suspendit, postmodum secunda, iam nunc tertia. Cui Arius, Miror te in tot successibus lachrymas inuenisse: & iterum, Dii boni, quot tibi dispendia arbor illa suspendit: & tertio, Amice, dede mihi ex arbore illa quos seram surculos. In hæc diuertisse, non alienum iudicabit, quisquis aduerterit, illatam à nobis lucem multam uerbis M. Tullij ex secundo libro De oratore, quæ (quod sciam) ad hanc diem nemo est interpretatus, etiam si acutuli ac minuti doctores, qui se *πυρρῶς* uocant, multa sæpe conantur, argutatores frigiduli. Salsa sunt etiam, inquit, quæ habent suspitionem ridiculi absconditam: quo in genere est illud Siculi: cui quum familiaris quidam quereretur, qui diceret, uxorem suam suspendisse se de ficu, Amabo te, inquit, da mihi de ista arbore quos seram surculos. Eadem ferè & apud Quintilianum libro sexto, in iocorum ratione. Postremò illud Caronis bracteatum est, & nulla non hora repetendum: Si absque foemina, inquit, posset esse mundus, conuersatio nostra non esset absque dijs. Merellus Mario respondit, quum eius filiam prædiuicem, forma nobilem, genere claram, fama felicem ducere nollet, Malo esse meus, quam suus. Cui Marius, Immo ipsa erit tua. At ille, Immo uirum oportet esse uxoris. Liuiâ uirum suum occidit, quem nimis oderat. Lucilia suum, quem nimis amauerat. Illa sponte miscuit aconitum: hæc decepta, furorem propinauit pro amoris poculo. Varijs nempe incedunt semitis foemina, quibus errent anfractibus, quibusque deuinctæ sint uiris, unus tamè est exitus, una omnium uiarum meta, unicum caput, & conuentus omnium diuersitatum, malitia. Foemineæ naturæ, inquit Aristoteles, proprium est, *τὸ φιλοδοξοῦν καὶ μισθίμοιστον*, id est conuitiandi cupiditas, & querula natura. Vsurpatur tempestate nostra elegans parcemia. Verba quidem uideri foeminea, facta uero planè esse uirilia. Id autem uetus fuit Græciæ gentis adagium, quod ex Eustathij thesauris liquet, *γυναικῶν μὲν τὸ λαλεῖν, ἀνδρῶν δὲ τὸ πράττειν*, id est dicere mulierum est, at uirorum facere. Proinde proditum monumētis est, Aegyptiorum regem Sesostrin, ubi imbellem nimis ac momenti prorsum nullius gentem, & (ut Græci dicunt) *ἀμαχητὴν*, id est citra pugnam, & *ἀνονησι*, id est citra puluerem ad leges redeisset suas, surrectis stelis siue cippis insculpi iussisse *γυναικῶν ἀδδία*, id est uerenda muliebria. Pronuntiat in Theogonia, seu physiogonia debet, Hesiodus, esse mulieres *πῆμα μέγα θνητοῖσι*, proinde fucis uideri assimiles, qui alienum laborem in uentrem ingerunt: uel, ut ipse ait, *ἀλλ' ὄστερον κάματον σφειτέρω ἐς γαστέρα ἀμύνονται*.

Circumferuntur & sententiæ duæ, quas Senecæ ascribit attitulatio publica, quamuis refragentur docti. Vt cunq; huic proposito aptè consentiunt: Aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium. Et rursum, Apertè quum est mala mulier, tum demum est bona. Ad muliebris porrò naturæ rationem fortè illud pertinuerit quoque, Sacrorum legibus cautum, sicuti Lactantius grammaticus scribit, ne Olympicis se certaminibus spectari

di gratia mulieres inferent. Propterea Thebaidos primo Papinius, Exclusæq; expectant præmia matres.

Sed & Menander rhetor: In quibusdam, inquit, panegyricis conuentibus non ferè uisuntur mulieres, ut in Olympia. Proinde inter laudandum impense obseruanda hæc. Et Pausanias Eliacorum primo, quæsitam scribit ad pœnam Pherenicen, quod Olympicorum tempore Alpheum amnem transire foret ausa, quod illis diebus capitale erat scœminis, Pisirrhodum sequuta filium. Quem tamen Euclea uocauit Valerius. Nam quod ibidem scribitur Berenice, mendum exemplariū est. Typœum uocant montem, ex quo præcipitantur mulieres, à quibus neglectui habita lex foret. Callipatrā inuenio tamen apud Pausaniam, quæ quoniā gymnastico sefellerit habitu, lata in reliquum lex, ut in certamen nudī prodiret gymnastæ. Ignotū uero Callipatræ, quod patrem & fratres habuisset Olympionicas. Apud Pindarum sunt grammatici, qui & Aristopatram enuntiant. Geronthras in Laconia esse ciuitatem nouimus, inibi fuit Martis templum & nemus. Anniuersarium item celebrabatur festum, in quo à nemore procul arcerentur mulieres. Quod autem de Liuiā magnum sequutus ducem prodidit, ambiguitatem tollit ex Plinio Historiæ naturalis septimo, ubi de Augusto ita scribit: Hinc uxoris & Tiberij cogitationes, suprema eius cura. Nam dolo Liuiæ peremptum Augustum, à Sexto quoq; Aurelio proditum scimus. Quia uero mulierī genuinum est, rarerit benefacere, ac si quid forte dignum laude prompsit, incessanter id ipsum repetere, ac nulla non hora ingerere, conformatam inde adagij speciem, Eustathius scribit, σιωπῶν ἐπαυσις, ἢ ἀπορῆ ἀσυνδιόμας, γυναι, teipsam laudas, perinde ac Astydamas, mulier. Tanquam effœminatius hic indecentiusq; παρὰ τὸν ἄλλοιον consuescit, id est de se dicere. Deniq; cecinit Hesiodus, & est à Pausania repetitū, muliebris sexus primam comparuisse Pandoram. Illud Hieronymi non præterisse, fuerit pretium operæ: Fuge, inquit, lasciuiam puellarum, quæ ornant capita, crines à fronte demittunt, cutē poliunt, utuntur pigmentis, foccos habent crispantes, ut sub nomine uirginali uendibilibus peæant. Crispantes intellige rugis insignes, quos artificum excogitant ingenia, quoniā scœmineum genus Ὠλόρισμον est. Quamquam lasciuos item & comptulos, ut nunc est, iuuenulos animaduertimus, bonumq; si non stibiatos quoq; ac berenicatos.

Ad meretriculæ nutum succensam ab Alexandro Persepolin. De Phryne nonnulla. Et cur dicta in maxillis lecythum ferre, contra Sudæ sententiā. Item cur diceretur Sestus. De lecytho pluscula, & lecythio, & lecythophoro. Saperdion, & Clausigelon nuncupatas Phrynes duas. Repetita & scœminarum sugillatio. Atræti mulieres, quæ. Caput xv

Ed nec tempero mihi, quin huic potissimū parti appingā, quod ex historia suggeritur appositissime. Id quamuis nonnulla infamiae nota, bonumq; si non & maxima, Alexandrū Macedonē conspersurū est, tamen æquè prodendū nobis ac ueteribus est proditū. Quando princeps is, ac regū amplissimus indolem animi propè caelestem, qua regum antiquorū maiestatem longe post se reliquit: illam præterea in periculis subeundis incomparabilem propè mentis erectæ magnitudinem: in rerum tantarum mole celeritatem quodam igne uolucrum: in cæteris item fidei sanctitatem, clementiam, & (ut omnia uno complectar uerbo) regiam uirtutem, lumenq; micantissimum scœdissimè uini appetentia non ferenda concussit, inquinauit, ac adobruit, etiam si non me fallit, Arrianum oratorie ista tueri adortum. Verum, quod dicitur, αὐτὸς αὐτῶν ἀλλεῖ: ipse semet concinit aperitq;. Siquidem quum Persepolin regiam nobilissimā totius Orientis Persarum regum cepisset, à qua prius innumeræ gentes iura petierant, quæq; tot ac tantorum principum fuisset patria, ac præsignis Græcæ gentis terror, & quæ decem millium nauium classem commoliri eualuisset, exercitus tantos cogere, ut ips uice maris uastissimi irruentis uniuersa coobrueretur Europa, quibusq; rerum naturæ facies mutaretur, ac cæcis in planum montibus aut perfossis, constrato etiamnum mari cōtinentis modo, & mores quadamtenus pat coactio: ad unius meretriculæ, & eius quidem temulentæ, nutum, temulentus ipse succendere sustinuit, ut momēto deflagraret opulentissima urbs, tanta uastitate, ut eius ne extaturum quidem uestigium fuerit, ni Araxis fluuenta præmonstrarent: conuicinia moenibus

moenibus is alluerat. Thais ea fuit, quæ mero feruidum Alexandrum sic adorta narratur, ut illum diceret maximam esse in uotis apud eos, quorum urbes, grassantibus Barbaris, æquatæ solo fuerant. Mirum profecto fuit, non puduisse tantis rebus gestis clarissimum regem, scorto, quod etiamnum incaluisse mero, de tanti moliminis opere dicente sententiā, omnium primum regis subijcere faces, illa interim præfatum, Quinimus ultum Græciam, & urbi faces subdimus: Postea Phrynen miramur, non Hyperidis actione, quamquam admirabilis, sed conspectu corporis, quod illa speciosissimū alio qui, deducta nudauerat tunica, periculo liberatā: interposito mox decreto, ne quis misericordie captandæ gratia epilogis uteretur. Hæc uero est, de qua ita Propertius canit, Nec quæ delctas potuit componere Thebas

Phryne, tam multis facta beata uiris.

Eius statum fuisse apud Delphos aureā, scribit Libanius. Commeminit in præceptis sanitates etiam Plutarchus, eam dicere solitam prodens, ubi iam consenuisset, ac flaccida toto foret corpore, τὴν τρύγα πλεονεργῶ παλιῶν δὲ τὴν δέξω, id est pluris fecem uendere ex opinione, quam de ipsa concepissent homines. Hanc deniq; dixere Græci, lecythum habere in malis: quod exponens Sudas, uelut in sinu planè seruans Græcorum omnia, ad faciei rerulit tumorem: credo, quia sit lecythus protuberans uas: etiam si de corporis habitu, hoc est à paruitate, Olpim piscatorem nuncupatum, coniectant Græcorum nonnulli: quoniā olpe, lecythum indicet. Ego ad formæ elegantiam referendum contenderim. Ut illam intelligamus naturali specie præsignem, accersitā commendationem, & peregrinas haud magnopere nugæ conquisiuisse: quando lecythum Plinij Cæcilij testimonio, & M. Tullij in epistolis ad Atticū, pro orationis etiam iplen dore, ac excussa in scribendo cura nouimus accipi: erat enim oleo dicatū uas lecythus, sed & unguentis quoq;. Vnde & Lecythophorus puer Polluci, uerum & trochaicū dimetrum catalecticum, quod Euripidion dicunt, etiam Lecythium uocatur: uel ex Aristophanis scommate, uel trochaici bombi ratione: quem exhibet Lecythiū quoq;. Tragediam Callimachus μῦθων appellauit λεκυθίων. Fuit ad Toronem quoq; phurion, id est munimentum, quod lecythium appellat Thucydides historia quarta, id est τὴν λεκυθίου. Lecython uas, sunt qui lenticulam dici arbitrentur Latine. Id quod ab eruditis toto conuellitur pede. ὁμοίως λεκυθίζου est Græcis, positiones lucubrare. Memorabile est, pictura nobilissimū Apellem Veneris typum, quam anadyomenen uocant, à Phrynes insigni pulchritudine mutuatum, quum ea in Eleusiniorū panagyrī, spectante uniuersa Græcia, speciosissimum nudasset corpus, quod alias ferè nunquam fecisse memoratur, ac soluta coma descendisset in mare. Cæterum ex eodem, ut sic dixerim, archetypo Praxiteles quoq; Cnidiam dicitur Venerē cōformasse. Scribit Apollodorus Phrynes fuisse duas: alteram quarum Clausigelota cognominarint: alterā uero Saperdion. Clausigelos uerbum apud Xenophontem est libro Rerum Græcarum septimo, πάντας δὲ οὐδὲ παρόντας τότε γε ἔσθ' ὄντι κλεισίγελως ἔχον, id est præsentem autem uniuersos tunc sanè sonantior habebat risus. Herodicus celebratam Rhetoribus Phrynen σιδου, id est Sestum uocitatam, tradit, quod attaminaret despoliareq; adeuntes, σίδειν attaminare est. Quum auarior quispiam subblandiens diceret, Aphrodisium Praxitelis es: At tu, inquit Phryne, amor Phidie. Demum libet lucubrationi huic, quam uidemur, ducente stilo, in scœminas declinasse, quas tamen alibi summis concelebrare laudibus non expauiimus, inferere breue quiddam ex Græcorum sanctarijs, non bonas la-cerando, sed à malo malas deterrendo, Θεσαυρός ἐστὶ τῶν κακῶν κακὴ γυνὴ. Οὐλοσάσα καὶ πύρ καὶ γυνή, τὸ εἶς κακῆ. Thesaurus est malorum mulier mala. Feris omnibus immittior mulier mala. Mare, ignis, mulier, mala tria. ἀτρήτως Græci ἢ γυνή καὶ μόεια, mulieres dicunt, quibus concreta sint genitalia uel morbo uel natura.

Quid

Quid sit, more candidatorum Cæsaris quippiam attingere. De candidato- rum habitu. Expurgatur à uitio Plutarchi tralatum problema. Quid chiton, & quid peplus. Candidatum uariè accipi apud eruditos. De candida item Tyronum toga. Et quid coitio. T. Liiij locus emaculatur. Tyrocinià indicare quid sit. Caput xv i

Mter cæteras sedes, è quibus ridiculoꝝ ratio promitur, esse quoq; amphi- boliã, neminem latere puto, ex ijs præsertim, qui literas paulo literatioris attentarint. Ea uero esse in primis acuta, ac ut belle & literate dicta, laudari, tradit M. Tullius libro De oratore secundo. De ijs & Fabius libro sexto: Iungitur amphibologiæ (inquit) similitudo, ut L. Galba, qui pilam negligenter petenti, Sic (inquit) petis, tanquam Cæsaris candidatus. Nam illud petis, ambiguum est, securi- tas similis. Hinc aptissime cõmonemur: candidatum Cæsaris recte dici per adagonis formam de quocunq; sopiite admodum & per summam fiduciam ac securitatem animi negotium aliquod obeunte. Quod quem candidatum Cæsares cõfouendum suscepis- sent, is prorsus tanto præfultus tibicine, oppilatusq; supine ac omnino negligẽter pre- hensaret homines, rem sibi factam, animo concipiens. Imperatores uero hoc infueuisse nonnunquam efficere, docet in Augusto Tranquillus: Quoties (inquit) magistratum comitijs interesset, tribus cum candidatis suis circuibat supplicabatq; more solenni. Porro dicebantur candidati, quòd magistratum petitori in toga candida id agerent. Nam & in senatu orationem Cicero dixit in toga candida, in consulatus uidelicet pe- titione. Et T. Liiius libro ab Vrbe condita quarto: Placet, inquit, tollendæ ambitionis causa, tribunos legem promulgare, ne cui album uestimentum addere petitionis causa liceret. Plutarchi problema de hac ipsa re in hunc modum Latij iure donatum extat. Cur, inquit, candidatos moris erat in ueste hoc facere sine toga? Sic enim scribit Cato: An forte ne ciues largiendo corrumpan, argentũ sinu ferentes? An illud magis, quod imperio dignos non genere, non diuitijs, non gloria, sed uulneribus ac cicatricibus iudicabant, quæ quidem ut ab ijs quos ambeundo prehensabant, conspicerentur, sine to- ga ad petendum descendebant. An quemadmodum in accipiendo, rogando, se omni- bus summittendo: sic corpus nudando, ac seipos abijciendo populum captabant? Ha- ctenus Plutarchus. Id modò mirum, in quo summonitos legentes uolumus, ex tralatio- ne Plutarchum scribere, sine toga descendere candidatos ad petendum cõsueuisse. At in Græcis codicibus enotatum inuenias, ἢ ὁ λυγὴν ἰματῖον τῶν πρῶτων ἐχίτωνας: Quod nostris uerbis non ferè aliud sonat, quàm moris erat hoc in ueste obire absq;e tunica. quod sensui auctoris congruit magis, An à tralationis scopo aberrarit interpretes in re minutula, non discussio nunc, forte mendum fuerit exemplarium: nisi quòd in Catonis iunioris uita idem bis admissum, subnotauimus. Ne quis uero suspicetur, pro toga re- cte dici chitona: scribit Sudas, esse uestem prætenuem chitona, siue hypocamison. Ex- ponunt alijs, esse simplex, ac tenue indumentum ex lino, addita etiamnum etymologia, παρὰ τὸ χῆματι τοῦ σώματος. quòd infundatur corporibus iniiciaturq;. Vnde apud Ho- merum, μαλατὸν δὲ γυνεὶ δυνε χιτῶνα, id est mollem autem induit tunicam, quæ omnia diligenter adnotauit Eustathius in Iliados primum. Et ad Fabiolam Hieronymus, se- cunda ex lino tunica est ποδὶς, quam Iosephus byssinam uocat, appellaturq; Che- tonet, id est χιτῶν, quod Hebræo sermone in lineam uertitur, hæc adhæret corpori, & sic arcta est, ut nulla uisatur ruga. Quanquam & nomenclatura eadem significatur thorax. Ex quo & apud poetam eundem Achæos chalcochitonas eleganter nouimus appellari, tanquam dicas aeneis, id est ferreis præmunitis tunicis. Astruunt porro chi- tona à peplo distingui, quoniam sit proprie mulierum peplus, uirorum autem chiton: sicuti idem scribit Eustathius, unde & βαβύπελοι & κελίπελοι nuncupantur mu- lieres frequenti epitheto, & crocopeplos aurora. In Hippolyto tamen Euripides etiam in uiris peplum intelligit, & ubi melampeplum inducit Tyndarum, & peplis Orestem obrectum scribit. Id ipsum & apud Sophoclem obseruatum: sed non recte dici scribit interpretes. Verũ nec ex lino tantũ ueteribus concinnabatur chiton, sed ex lana quoq;. Chylon uero apud Homerum ferè lustratio intelligitur. Alijs autem chylon, est hy- dreleon, id est promixtum aqua oleum. Ceterum, ne foris (quod dicitur) nimis interim uidear

uidear sapere, nostris mantice inseritis, quæ in tergo est, à diuerticulo fabulam repeto. Quare sciendum, à campi consuetudine hac inoleuisse, ut qui rem quampiam toto affe- cter pede, ac omnibus (ut aiunt) cuneis, eius item rei illum eleganter candidatum dica- mus. Quintilianus libro duodecimo: Maius enim opus atq; præstantius, ad quod ipse tendit, cuiusq; est uelut candidatus. Hieronymus etiam catechuminum fidei candida- tum dixit. Sed & ad Pammachium, Munerarius, inquit, pauperum & egentium candi- datus sic festinat ad cælum. Candidatus gloriae, ac immortalitatis in Plinij Panegyri- co. Libertum porro Icelum scribit in Galba Tranquillus fuisse summum equestris gra- dus candidatum. Et Seneca hominem dicit multarum rerum candidatum. Et quidem recte: nam & fortunæ nuncupantur comitia apud eundem, cuius etiam pluscula appo- sui uerba, tum ob grauitatem sententiæ, tum ob doctrinam. Hoc est, inquit, mi Lucili egregium, nihil petere, ac tota fortunæ comitiã transire. Quam putas esse iucundum, tribus uocatis, quum candidati pendeant, & alius nummos pronuntiet, alius per se- questrem agat, alius eorum manus osculis conterat, quibus designatus contingendam manum negaturus est, stare otiosum & spectare illas nundinas, nec ementẽ quicquam; nec uendentem. Ad hosce suffragiorum mores obiter spectat & Aufonij illud ad Gra- tianum, Nihil cum sequestre deposui, cum distributore nihil pepigi. Porro legimus ex- tra candidatos Cæsaris etiam quosdam qui dicerentur candidati principis. De his VI- pianus primo Digestorum de officio quaestoris, ita scribit, Sanè non omnes quaestores prouincias fortiebãtur. Verum excepti erant candidati principis, hi etenim solis libris principalibus & epistolis in senatu legendis uocabant. Quoniã uero, ut in Magia Apu- leius scribit, eruditissimi iuuenes laudis gratiã primum hoc forensis operæ rudimen- tum subibant, ut aliquo insigni indicio ciuibus suis noscerentur, qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenij florem apud antiquos fuerat concessus: togam item candidam, qui hoc facerent, tyrones induebantur ipso tyrocini die: sic enim ap- pellabant, quum eloquentiam auspicarentur in foro. Eam togam Cicero puram uoca- uit: scribit enim ad Atticum, in tyrocini filij Ciceronis togam illi puram dedisse Arpi- ni. Eodem modo & Historiæ naturalis octauo Plinius: Tanaquil, inquit, prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura tyrones induuntur, nouaq; nuptæ. In quo ta- men loco sunt, qui astruant, tyrones indui ea solitas, quum sacramento militiae obstrin- guntur. Nam & Vegetius Rei militaris primo, Candidatos intelligit milites princi- pales, qui priuilegijs muniuntur. Reliqui, inquit, munifices appellantur, quia propter munera facere militiam cogantur. De toga tyronum candida intellexisse poetam sary- ricum, placet eruditioribus,

Quum blandi comites, totaq; impune suburra Permisit sparisse oculos iam candidus umbo.

Dicitur uero umbo, quoniam Gabino habitu recurrens ad humerum sinistrum uestis umbonis uicem repræsentat. Nam & Apuleius, sub dextrum latus ad humerũ laeuum recurrisse, umbonis uice deiectam laciniã partẽ, scribit. Indicare autem tyrociniã quid sit, ex Ammiani Marcellini liquere uerbis potest: Pari, inquit, studio supplementa le- gionibus scripta sunt, indictis per prouincias tyrocinijs, omnisq; ordo & professio ue- xabatur. Sed enim prius quàm inde reuellamur, rectissimum erit in hac candidatorum mentione T. Liiij locum ex libro ab Vrbe condita tertio, restituisse in integrum foedè per incuriam interpolatum. Ita enim in decemuirorũ mentione scriptum inuenias: de- iectis honore per concionẽ duobus Quintijs, Capitolino & Cincinnato, lego per coi- tionem: idq; M. Tullij ex epistolis ad Q. fratrem auctoritate constipatus. Quod scribis, te audisse in candidatorũ consulariũ coitione me interfuisse, falsum est: eiusmodi enim pactiones in ea coitione factæ sunt, quas postea Memmius patefecit, ut nemò bonus interesse debuerit. Et simul mihi cõmittendum non fuit, ut his coitionibus interessẽm, quibus Messala excluderetur. Alibi quoq; idem Cicero Memmij coitionẽ uocat. Erat autem coitio, conspiratio seu fœderatio, quæ inter candidatos plerunq; fiebat, quod si- gnificat in Oratione pro Plantio idem Marcus Tullius: Dubitatis, inquit, quin coitio facta sit, quum tribus plerascq; cum Plotio tulerit Plantius? Nam & coire societatẽ in Oratione pro Quintio eleganter dicitur: Sociũ tibi in huius bonis edidisti Quintium, plura

plura non dico: cum eo tu uoluntariam societatem coibas, qui te in hæreditaria societate fraudat. Titus quoque Lilius ab Vrbe condita libro nono, coitiones dicit honorum adipiscendorum gratia factas.

De Roscij histrionis excellentia, & prouerbio inde nato. Caput xvii

Roscium esse in scena, scitissimum adagium est in eum, qui undecunque sit in sua perfectus arte, nec admodum impolitæ compertus: ductum id à Roscio histrione, quem ob summam artificij peritiam Cicero delicias suas dictitare solebat. Quin & Pompeius Festus Roscius prodit in omnibus perfectos dici, quod Roscius sit unus in arte comœdica perfectus iudicatus. Et Cicero in Bruto: Volo id oratori, inquit, cōtingat: ut quum diciturus surgat, significetur à corona silentium, deinde crebræ assensiones, multæ admirationes: risus, quum uelit: quum uelit, fletus: ut qui hæc procul uideat, etiam si quid agatur, nesciat: at placere tamen, & in scena esse Roscium intelligat. Sed & De oratore libro secundo: Quanquam soleo sepe mirari eorum impudentiam, qui agunt in scena gestum, spectante Roscio. Quis enim se commouere potest, cuius ille uitia non aduertat? Et hæc quidem fuerit histrionis celeberrimi omnium, quos norimus, in agendo gloria. Quid laus illa præclara ex animi producta uirtutibus? Nonne, inquit clarissimus orator, ut ignis in aqua coniectus continuo restinguitur & refrigeratur, sic referuens falsum crimen in purissimam & castissimam uitam collatum statim cōcidit & extinguitur? Roscius socios fraudauit, potest hoc homini huic hæere peccatum? Qui medijs fidus, audacter dico, plus fidei, quam artis: plus ueritatis, quam disciplinæ possidet in se. Quem populus Romanus meliorem uirum, quam histrionem esse arbitratur. Qui ita dignissimus est scena propter artificium, ut dignissimus sit curia propter abstinentiam. Proinde quod scenicus foret, non contemptibilior uideri debet: neque enim, ut in Cœnis quoque Macrobius comprobauit, histriones inter turpes tunc habebantur: quamuis ex Aristotele secus in Noctibus Atticis Gellius senserit. Illud uero indicio est, quod L. Syllæ adeo charus hic fuit Roscius, ut annulo aureo ab eodem dictatore donaretur. Tanta præterea fuit tum gratia, tum gloria, ut mercedem diurnam de publico mille denarios sine gregalibus acceperit. An non & M. Tullius elegantissima oratione populum Romanum obiurgauit, quod Roscio gestum agente, tumultuarit? Quin id constat certissime, oratoris eminentissimum contendere cum ipso histrione solitum, utrum ille sepius eandem sententiam gestibus efficeret, an ipse per eloquentiæ copiam sermone diuerso pronuntiaret. Quæ res illuc Roscium prouexit, ut librum conscriberet, quo eloquentiam cum histrionia compararet. Denique Cicero idem in Oratione pro P. Quintio, Roscij præstantiæ locupletissimum testimonium reddidit, quum ait, Videri ore durissimo, qui præsentem eo gestum agere conaretur. Qui uero cum ipso contendere, eos etiam si quid antea recti aut uenusti habere uisi sunt, id amittere. Meminit huius & Fabius quum alibi, tum libro undecimo: Roscius (inquit) citatior, Aesopus grauior fuit, quod ille comœdias, hic tragœdias egit. Dicere solebat Roscius discipulum, quem quidem probaret, reperire potuisse neminem, non quo non essent quidam probabiles, sed quia si aliquid modò esset uitij, id ferre ipse non posset. Item caput esse artis decere, quod tamē unum id esse, quod tradi arte non possit. Nicostrato denique comœdiarum actori sic applausit Græca natio, uti Roscio Romani. Fuit uero hic Roscius Gallus oculis obuertis, nec satis decorus: primus uti personis cœpit, quum antea galeris uterentur uel albis uel nigris aut ruffis, ut coloris qualitas ætatis faceret indicium.

Pepli notio multiplex. Mustelinus color. Item de Pallade allegoricè, curque Stratia dicatur & Glaucopis, bis: item Athena & Hippia & Nica. Hippia mensuræ ac Phidonia cur. Damæus Neptunus. Hippium phyltrum. Crætapus taurus. Laphria Minerua cur, & Agelia, ac Pylætis: item Budæa, & Boarmia. Hygia. Nicephorius Iupiter. Peplographia in epistolis ad Atticum, quæ intelligi debeat. Nebridopeplus Bacchus. Doris uestis quæ Plynteria festa. Athenogeron.

Caput xviii

Quoniam

Quoniam paulo ante pepli mentionem fecimus, sed breuiter admodum ac concise, ut omnibus plane satisfaciamus, qui amplius sibi uocabuli eius notiones expetere enarrari, adnectemus porro, quæ indagatone uaria sunt deprehensa nobis. Igitur Lactantius grammaticus, siue is sit Luctatius, uti non nullis placere animaduertio, auctor est, Peplum dici uestem candore eximio, aureis distinctam clauis, sine manicis, quam uestitores deorum simulacris iniiciebant. Peplum uero primum instituisse Athenienses, texebatur matronarum manibus, intraque quadriennium numinibus offerebatur, sed Mineruæ in primis. Quod Homerus item significat. Et Seruius grammaticus peplum finit esse pallam fœmineam, Mineruæ consecratam. Quod si uera sunt, quæ Lactantius scribit, rectissime prorsum uestis ea Mineruæ dicebatur, quando candor diuinæ bonitatis simplicitatem exuberantiamque præmonstrat. Auris internitentis splendor summæ atque intimæ illius sapientiæ uim fulgurantem tacitis uidetur ambagibus signare, his præcipue qui Platonicæ theologiæ arcana non illotis (quod aiunt) pedibus adiere. Nam ut in sacrarijs illis Neptunus prouidentiam naturalem, ita Pallas prouidentiam significat intellectualem, unde & Græce dici ἀβαννιδουρ, quasi athrena de præuidendi potestate: quamuis mythici sic dictam putent, quod de Iouis capite profliuerit integræ puella ætatis, nec ubera sugere fuerit necesse, quod ἡγλαωζουρ dicunt Græci, & scribit Eustathius. Virgo creditur, inquit Ponticus Heraclitus, quia ἀφρονοῦ ἀεὶ τὸ φρόνημα, id est nunquam confesescit prudentia, nec ulla inficitur labe. Prudentiæ uero adnexam poenitentiam Palladis nomine intelligi proprie apud Homerum Iliados primo, idem opinatur, quæ Achillis furorem salubriter inhibuerit. Ideo ita canit,

Σπὴ δ' ἔπιθρον, φωνῆς δὲ κόμης ἔλε παλέωννα.

Animæ siquidem principale apud Homerum in capite est constitutum. Quo argumento, sicuti postea Platoni quoque est uisum, pro homine toto quædamque ponitur caput: uelut quum ait,

Τοῖσι γὰρ κεφαλήν ἐνεκ' αὐτῶν γὰρ αἰεὶ κέφαλα.

Quia uero rei militaris præses credebatur dea, dicitur item Stratia, uelut à Caribus solis cultum quandoque Iouem Stratium, Herodoto credimus. Qui (opinor) & ἄρεος dicitur, id est Martius. Cui Epirotarum reges peracta re diuina in Passarone Thesprotidis, Epirotis iureiurando affirmabant, ex legibus regnum administraturos. Illi uero, id legitime conseruatos. Ophthalmitidos Mineruæ tēplum struxit Lycurgus, excusso ei oculo ab Alcandro, ut scribit Pausanias. Porro hanc ipsam Pallada describunt Platonicis, diuinitatem potenter simul atque sapienter tum caelestia exornantem, tum quæ sub cælo fiunt, ædificantem, inter astra præcipue arietis præidentem & æquinoctialis circuli ducem, ubi potissimum uigere putant motricem uniuersi uirtutem. Arbitratur Homericus interpretes, peplum concinna, proindeque grata distinctum uarietate, multiformem prudentiæ rationem indicare. Propterea tantæ compos Vlysses uirtutis πολυμήτης quandoque dicitur, nunc etiam πολυμήχανος & multiplicis doli sciens. Quod autem ipsam sibi Pallada concinnasse peplum, fabulositas astruit poetica: id uero indicare intuenti acrius τὸ πῆς φρονήσεως αὐταρκῆς, id est ipsam sibi prudentiam sufficere. Auctor allegoriarum in Hesiodum iure dici tradit, ex Iouis uertice enatam esse Pallada: quoniam, inquit, ab experientia se se promit prudentia: illa uero ex sensibus, qui in capitis ambitu conuiscuntur. Et paulo post idem: Pallada, inquit, Glauco pin uocant, ἡ γὰρ τὸ λαμπρὸν καὶ πρὸ βλεπῶν πῆς ἀρετῆς: quod illustris uirtus sit, atque conspicua. At Phurnutus ad deæ ἑσσανθροῦ refert καὶ γόργωπον. quando & animalium fortitudine in primis insignia, uti pardalis & leo, glauca uisuntur, δυσαντιβλεπῶν εὐλβοντα ἀπὸ τῶν ὀμμωδῶν: aut quia pure recteque res diiudicat: sicut ediuerso ab uisu obscuriore iam uocant λελαωνώπιδα. Illud operæ leuitoris: quod tamen non pretereundum censuit Eustathius: Perinam Aegypti mulierem quampiam sedentem texere adortam, unde (inquit) Pallados sedentis statuam commentum sunt. Glauco pin putat idem, sicut & Phurnutus, non tam quia glaucos haberet oculos appellatā, quam de formidoloso aspectu: quoniam & glauci dicantur leones regij, id est βασιλεῖς: & poetarum quidam dracones uocet glaucopas. Proditum uero memoriæ à Pausania est, fuisse Athenis Pallados

Z statuam

statuam glaucis oculis, ex Lybica (ut ipse interpretatur) fabella. Illis siquidem persuasissimum esse, ex Neptuno & palude Tritonide natam deam, atq; eo argumento glaucos illi oculos contribui, uelut etiam Neptuno. Dicta est, inquit Pausanias, Minerua *ύγισια*, item Ergane apud Aelianum, id est *εργάνη*, quod cognomen Athenienses excogitarunt primi, Pausania teste, sicuti *ακάλους έρμας*. In Acropoli aenea uisebatur statua Pallados *ύγισιας*, ab Pericle posita, quod illi per quietem praemonstrasset dea rationem, qua persanaretur artifex tantum non cōclamatus, quod in propylaeorum substructione ad imum foret dilapsus. Ab acropoli uero prorsum arcebantur canes, ob coeundi in propatulo impudentē animalis naturam, tanto detestabiliore Demetrii factio, qui in Parthenone meretricibus non abstinuit. Hippiam legimus Mineruam apud Isæum, id est equestrem, quod currum instruxerit prima. Eam uerò Mnaseas Neptuni filiam prodidit, ac Pclyphes Oceano genitæ. Hippia uerò entea in Pindaro, uasa intelligunt Phidonia, seu mensuras, quas Corinthi comperisse primum Phidonem tradunt. Hippia autem dici, quoniam Argos, unde fuit Phidon, nuncupetur Hippion; unde est Euripidion illud, *οτι εις ελκεσιν, ιππειον ε' αργου' ομολος.*

Hippion Neptunum etiam Damæum appellari legimus, ab equorum (uti arbitrantur) domitione. Apud Pindarum facetiore metaphora frenum equi, hippium nuncupari philtrum, obseruauimus: qui & Neptuno taurum immolandum cratæpoda uocauit, qui frus fuit Delphorum mos. Inueni qui Mineruam dicant Laphriam, uelut Laphyriam, quæ in bello spolia ducat, quæ uocant laphyra, sicuti agelia dicitur, tanquam *αγρουελαειω*, id est prædam abducens. Symbolicè autem pylætis nuncupatur eadem, quando in portis ciuitatum expingi consueuerat, & domum ianuis, uelut in suburbij Mars, quoniam in ciuitate ac domibus prudentia est opus, foris uerò in defendendis hostibus Martio animi robore. Iam illa operæ leuioris, Pallada cognominari Budæam, id est *βυδαειω*, quia humana excogitatum prudentia est, boum *ορεα* terram colere, sed & nauigare mergi quadam imagine: propterea eadem uocatur Aethyia. Ex agricolationis ratione colitur eadem à Bœotij Boarmæ nomenclatura de boum ad aratrum coapta tione. Colebatur Athenis item Mineruæ *νικης* simulachrum *απιδρου*, id est sine alis, habens in dextra malum punicum, in sinistra galeam: quod in primo De acropoli Heliodorus scribit. Nicephorius autē Iupiter est nuncupatus de Mesopotamiae urbe Nicephorio. Ex huius responso imperium mox futurum concepisit Adrianum, auctor Aelius est Spartianus. Sed de mystico Pallados sensu alias fortè commo dius. Interim pepulum pro curruum peristromate recte poni, Homerum habemus auctorem,

*αλλ' οττι πεν σι μεγαλοισι λυκωνου' εν δευτερι δισφοι
Καλοι, πρωτοπυγεις, νοσδυχεις. αμφι δε πεπλοι
Γ' ετηρωτοι.*

Sed & alibi Homerus idem pepli nomine instrata *συνδυοειδης* equorum intelligi uoluit aut curruum ad puluerem prohibendum. Nam Pandarus currus suos peplis decoros fuisse refert. Sed & Troadas uocat *ελεσιπεπλους* Iliados sexto, *Αι δεομαι βωμας και βωολδας ελεσιπεπλους.*

Donatus auctor est, pepulum esse uestem ad sacrorum ritum pertinentem: quamuis, inquit, alij esse dicant scutum modicum. Dicitur tam masculino q̄ neutro genere, quod Laurentium negasse, miror. Plautus:

Nunquam ad ciuitatem uenio, nisi quum infertur pepulum.
Illud grauius: pepulum item dici uelut Panathenæica nauis, quam quarto quoq; anno honori Pallados instruebant, ducta item pompa à Ceramico ad Eleusinium: quod scribit Aristophanis interpres. Vocant autem pepulum, inquit, *σπερ ε' αραμοιου' ειναι*: hoc est, quia sit prætenuis. In eo quoq; Enceladus gigantum unus, à Pallade necatus, intexebatur, & annis singulis (ut quidam scribunt) in Panathenæorum pompa ferebatur. Plato in Euthyphrone: In magnis Panathenæis pepulum pictum in arce suspendi solitum scribit. In Apuleio autem, mustelatos legimus peplos, de mustelini coloris similitudine, qui subliuidus est ac lentiginosus, cuiusmodi in uestibus comparet cruore commaculatis. Sed & nos eius coloris sericum, ut uulgò iam loquimur, rasum distrahi passim scimus. Theocriti interpres in Syraculis *περονατριδης*, *οτι πεπλου* interpretatur, id est peronatriada esse pepulum ac indumentum, quod primo succingerent: nam & inde nuncupari

cupari *περα οτι περονατριδης*, ab infibulatione. Sunt auctores, ex uictoria quadam ab Atheniensibus institutum pepulum: inq; eo, qui fortiter fecissent, expingi consueffe. Cuius rei non oratoribus modo mentio est, sed & comicis: quod prodidit Isæus, repetit Harpocrates. Euripides in Hecuba, *η παλαια οτι πεπλοι τις νελλιδηφρου αθαναιας οτι κροκίω πεπλω ζυξομαι ερμασι παλους*. Ad hoc fortè pertinet ænigmaticum illud ad Atticum in epistolis: Peplographiam Varronis tibi probari nō moleste fero, à quo adhuc *ηρακλεισσιου* illud non abstuli. Est uerò pepli descriptio, siue pictura. Auctor tamen Porphyrius est, conditum ab Aristotele commentarium, cui titulus foret Peplus, in quo ducum exsequiebatur genealogias, & nauis quoq; numerum ad Troiam profectarum, quin & in singulos duces epigrammata, disticha plurimum, præterquam in Aiacem. Est item peplos frutex Dioscoridi, libro quarto: sicuti etiam peplis, quam Hippocrates peplion uocauit. Pepli etiam Plinio mentio est libro uigesimo septimo. In primo Epigrammatum inuenio Bacchum appellari *νεβειδ' οπιπλου*. Carmen, si quis fortè requirat, subscripsi.

νυκτελιον, νομιον, νεβρωδεα, νεβειδ' οπιπλου.
Peplis fibulam addere in pectoris summo, Doricum creditur inuentum, proinde muliebrem uestem Dorida nuncupat Herodotus, quæ fibula partem alioqui hiantē subneckeret: eiusmodi nanq; ueterum mulierum gestamen erat. In Caria tamen linea frequentior fuit tunica. Et quoniam de Pallade uenati plerq; sumus, illa obiter attigisse, nil (puto) obfuerit: in Acropoli, quæ olim diceretur Polis, simulacrum fuisse Mineruæ, quod cælo delapsum, fama tenet, ut tradit Pausanias: propēdebat lychnus aureus, Callimachi opus. Eum ubi oleo impleffent, eundem anno circūactō diem obseruabāt: nec interim deficiebat oleum, etiā si interdū noctuq; colluceret lychnus: lino carpasio constabat ellychnium, seu *θηραλλης*. In id enim ignibus nullum omnino ius. Nec illud relatu indignū: Athenis festa celebrari consueffe plynteria, ut prodit primo Rerum Græcarum Xenophon, & nos alibi in quibus Pallados simulacrum obuelabatur, nec ferie rei quippiam attingere aliquis audebat. Porro quia Athena Mineruā indicat, uti monstrauimus, hinc eleganter *αθλωγογρων* dicitur iam senior discipulus. Pallada deniq; tribus infestissimis oblectari feris, dolens gemēs q̄, quum solum exiliij causa uerteret, infremuit Demosthenes, noctua, dracone, populo.

Cur tantopere sensibus afficiamur, atq; oculis præcipue. De oculorum uitijs. Qui dicantur Peti. Cur spadonibus oblædatur uisus, & frequenter coeuntibus. In oculare. Enophthalmismus. Regis oculis uel aures. Operia. Ictus oculi. Atomus. Apostrophæ oculi, & dialtrophæ. Cap: XIX

Culos esse humani corporis partem pretiosissimā, ut qui lucis usu uitam distinguat à morte, rectissime à summis auctoribus dictum opinor. Sed quum tacito naturæ consensu expetant homines scientiā: inde etiam affectio quædam summa, quod Synesius approbat in sensus omnes exoritur: quos etiam nullo usu, non possumus non plurimum amare, in primis uerò uidendū uirtutem. Neq; enim agendi modo gratia, sed & acturi omnino nihil, huic sensui præcipue afficimur. Cuius ratio est, ut primo Metaphysices Aristoteles prodit, *οτι μαλιστα ποιε γνωλξου τι ημας αυτη εν αιδησεωυ, και πολλας θηλοι διαφορας*. hoc est, quoniam ut cognoscamus aliquid, ex omnibus maxime uidendi sensus efficit, pluresq; rerum ingerit differentias. Verum enim uero unum tantum homini deprauari eos, à magnis item traditum uiris est, inde quoq; cognominibus exortis, Strabonū, Lucinorum, quibus parui utrinque oculi. Et Petorum, quibus oculi leniter declinātur, & cum uenustatē. Vnde etiam Veneri petos attribuunt oculos, quod uitium quidem sit, sed non aspernabile, non inamabile. Nam ita legimus in carmine obfcæno, quisquis eius auctor credi debet, Minerua flauo lumine, Venus peto. Horatius quoq;

Strabonem appellat Petum pater.
Et libro septimo Martianus, Marcidulis peta luminibus. Ipse lasciuos etiā intelligo, & ignea quadā mobilitate præcelerēs, ac ueluti uolantes. Quando & Pontanus ita canit, Cur ó Desanira, cur moraris Auroram cupidis referre terris?

Cur non lumina, petulosq; ocellos
In lucem exeris?

Vitiatur & alio modo spadonibus, fiuntq; hebetiores, ac uidentia acumen, quod uocant Græci *ἀφροσίον*, magna parte perit. Vitiari quidem *τοῖς ἀφροσίονος*, id est re Venerea utentibus, minus utiq; mirum. De spadonibus amplius uidentum. Nisi dicamus, alteris quidem ob libidinem, alteris ob excisionē plus iusto partes superiores excidantur: Quod perspicuum in ijs est, quorum opus exquisitius administratur: humoribus enim deorsum ductis, superiora siccari, necesse est. Id autem concubitu fieri, nimium patet. Spadonum autem crura intumescunt, & alui faciles sunt, *ὡς κατὰ μέδισα μίον τοῦ ὕδατος*, id est utpote quum se deorsum humoris copia seuocet. Profecto in oculis humidum, subtile, aqueum necessarium est, in eo namq; uisibiles spiritus attenuantur. Et oculus ipse natura humectus est. Nam in libro De sensu & sensili Aristoteles, & quinto De animalium generatione, Oculum sapere naturam aquæ tradit. Ob quæ coitu frequentiore, aut alia ratione arefactis superioribus, oculi proprium, quod humore uigebat, immutari, necessarium est. Et spiritus ignei, qui & ipsi multi sunt motus, hebescunt, nisi humore foueantur. Arescit autem cerebrum quoq; libidinis intemperantia, quod seminis fermentum inde parte plurima profluat, quod præter Hippocratem in libro De aere & aqua, uti diximus, etiam Auicenna primi uigesima significat: præcis enim uenis, quæ post aurem sunt, tolli coitum, seminis profluvio impedito. Amplius, quod ad eunuchos attinet. Acumen uisus fit per spiritus uisibiles, calidos, subtiles, lucidos: nam & animalia calida, bene digerentia, uisu præstant, ut aquila. Spiritus autem hi calidi uirtute tales efficiuntur. Id uero augetur conseruaturq; per refractionem quæ in testiculis fit, ex qua totum corpus calefit & irradiatur, sicuti in maiori mundo repercutis radijs solaribus calefit uniuersum & illuminatur. Quamobrem in spadonibus cessante refractione, abscissis testibus, non calefit corpus, nec spiritus subtiles ac mobiles generantur. Sed contrarij potius, hinc digestione item læsa, calor inopia, humores generantur terrestres, aquosi, nitrosi, ac graues, immoq; ad inferiora procliuēs, inde fit celebratus in spadonibus pedum tumor. Quos Licinius Cæsar cum aulicis esse palatij forices ac tineas pronunciauit. Hic tamen est, qui per inscitiam literas esse dicebat uirus, ac pestem publicam. Ab oculis porro, qui dicuntur *ὀφθαλμοί*, inclinatur uerbum *ὀφθαλμίζειν*, quod georgicum est uocabulum, inquit Eustathius, dici Latine solet, in oculare. Enophthalmismos tamen pro spectaculis dici, aduertimus. *ὀφθαλμὸς βασιλῆως* nuncupatur regis explorator. Sed & cui adest auctoritatis plurimum ac potentia, regis itidem appellatur oculus, cuiusmodi sunt, quos satrapas nominamus, per quos a rege explorantur omnia, sicut alios dici scimus *βασιλῆως ὄτα*, id est aures regis. *ὀφθαλμὸς* uero id est opteria, dona sunt sponse contributa in anacalyptherijs. Quæ quid sint, alibi fusim edifferemus. Ictum oculi, siue motum, Græci *ὀφθαλμὸς* dicunt: unde est illud paræmiodes, *ὃν ὀφθαλμὸς*, id est in momento & oculi ictu uel motu: id & pronuntiant alij, *ὃν ὀφθαλμὸς*, id est eo momento quo distillatur pluma, uel quiduis aridi tenuisq;. Dicitur & Græce, *ὃν ὀφθαλμὸς*. Quam loquendi figuram municipes mei usurpant, sed in animo dicunt, uerbo per inscitiam labefactato, quum statim factum significant. Apotrophos oculos apud Sophoclem intelligunt retro uersos, sicut diastrophos in furentibus peruersos.

De neruis opticis: qui sunt, quæ uideantur ratione. Cur simplex obiectum quandoq; duplum uideatur.

Cap. xx

INter alia quibus uidentia constat perfectio, sunt & nerui ab anatomicis dicti, ab eo quod præstant, optici: hi a cerebro ad oculos producuntur effigie in primis elementi Græci X, uidenturq; in contactu se interfecare ad crucis modum, sed acrius solertiusq; inspectanti haudquaquam fit. Cæterum a cerebri exorientes lateribus ad eundem pertendunt locum, donec coniuncti ita, ut meatus qui antea duplex uisitur, unus & communis fiat, mox uero discapedinati resiliunt & diuariantur, ac qui a dextris cerebri neruus initia ducit, dextrum item oculum petit, qui uero a læua, itidem oculo insinuat laeua. Verum, ne quis risu forte ista putet excipienda, ueluti explore minus prodita, auctor nobis huius doctrinæ Galenus est libro

libro De utilitate particularum decimo. Sed & hæresin eandem confectatur Auicenna. Quin & rationem hanc se omnium principem eruisse, astruit Galenus. Siquidem a rerum id natura excogitatum sagacissime, ne sensibile utroq; haustum oculo uideatur geminari. Quod dubio procul obtingeret, ni (ut inquit Auicenna) uisibile simulacra in communi coirent acceptaculo, atq; ita utriusq; oculi unum fieret deferens. Vnde strabonibus evenit, ut geminata putent se intueri omnia, ubi pupillarum altera uel surrigitur altius, uel plus iusto mensu deprimitur, quia pereat tunc meatus rectitudo ad opticozum coitum, acciditq; ut uisibilis rei forma prius quam illuc pertingat, uelut sufflaminata in obliquitatis angulo subsistat, atque ita per neruum flexuosum transiens non æque perueniat ad communem locum, ac quod recto fertur incessu. Scribit porro Auicenna ex opticozum illo congressu profluere & adiuuentum alterum, quoniam spiritus uisuius, altero oculorum oblatso, totus delabatur ad reliquū, qui inde roboratur mirifice, & ualidior promitur in actum, quod alterum claudentibus oculum manifestum fit. Eo siquidem nomine, qui patet, clarior fit consueto, & in obiecto apprehendendo potentior, ex impetu quoq; uisuius spiritus latiore facto meatu. Nam & si pupillæ alteri contingat uitium, altera patentior fit, ac maior. Cæterum ingeret se forte quispiam ad id quod astruximus, cur obiectum simplex, uti geminum quandoq; a nobis spectetur: sonum quidem aure utraq; immittere sese, nec tamen unquam audiri duplum. Quod ipsum & in odoradi ratione proferri potest. Ambiguitati uero ex doctrina Galeni sic ferme occurri potest. Quod obijciatur, non uideri simile, quippe uisus obiecta per rectam lineam a sensiuo organo percipiuntur, quod in sonis non fit, necq; item in odoribus.

De antistitis Mineruæ barba apud Pedasenses, quæ ingruens malū præfagit, Cur fœminis non adnascatur barba. Cretensium mos. Berberi quid. Apotropæi dei. Pallas Oxyderces, & mater. Bardy regio, & fluuius. Minerualium dies.

Caput XXI

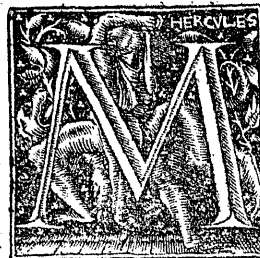

IN monumentis ueterum Græcorum legimus, esse super Halicarnassum Pedasenses, apud quos illud mirum solitum contingere, memoriae proditum sit, ut quoties ipsis aut circumadiacentibus, aliquid aduersi certum intra tempus est euenturum: tunc antistiti, quæ illic Mineruæ est, grandis barba nascatur. quod ab Aristotele repetitum quoq; scio. Sed & Herodorus scribit historia prima, uerum in Græcis modò codicibus, quin & libro octauo relatum obseruauimus. Quam rem bis, uel (ut alij præferunt) ter apud eos accidisse, compertū est. Meminit ex Herodoto item libro tertio decimo Strabo, sed ita ut interpres historiam haudquaquam assequutus delirasse prorsum uideatur. Naturalis autem ratio id planè a uerfari uideatur, quod Macrobius quoq; scribit. Siquidem calor inopia esse causa creditur, cur muliebre corpus, ut uiri, pilis nō obideatur: calorem enim esse dicunt, qui pilos creet. Quamobrem & eunuchis deesse, quod eorum natura frigidior sit. Porro in corpore humano illæ potissimum partes obsepuntur pilis, quibus maior suppetit calor facultas. Leue autem est mulierum corpus, ueluti innato constipatum frigore, quando algorem comitatur densitas, leuitas densitatem. Quod uero citius admomentur generationis, naturæ infirmioris est, ut exilia poma celerius mitescunt, robusta ferius. Præterea frigiditatis argumentū euidentis illud est, uiros longè diutius in generando perseuerare, quam in pariendo mulieres. Nam uis eadem in frigidior corpore extinguitur celerius, in calidior amplius producit. Quod si frigus aeris tolerabilius ferunt, quam uiri, facit id ingenitum frigus: similibus enim similia gaudent. Proinde minus mirum, muliebre barbam, ut monstrificam, meticulosi alicuius ingruentis dirum haberi præfagium. Quin & simplex uulgus nostrum adagium sibi parte ista non inscite neq; ineleganter effinxit, Fœminā barbatio obseptam eminus salutandam esse, usurpans. Medicæ tamen doctrinæ dogma est, ab Aristotele comprobatum, subistente menstruorum, quæ gynæcea uocant, & *καταμηνια*, id est catamenia, redundantia, necnon seminis, mulieribus quandoq; barbam contingere. Quod in uiduis castitate præsignibus se uidisse, Auicenna interpret scriptum reliquit. Sed & Princeps testatum uoluit tertij uigesima prima, tractatu tertio, capite itē uigesimo sexto. In hac uero barbati mentione illud obiter enotasse (nil puto) obfuerit: inoleuisse patrium quādoq;

Z 3 in

in Creta morem, ut barbam & capillos magistratus summitterent. Proinde, quum ab Appio proconsule, cum quo in Cretam Sabinus ierat, in theatro Græci postulare instituissent, ut Sabinus maximum magistratum gereret; surrexit Sabinus, & silentio manu facto, Hunc magistratum, inquit, ego Romæ bis gessi. Bis enim reus causam dixerat. Græci non bene intellexerunt: sed bene interpretati petebant, ut illum honorem Sabinus tertio gereret. Id obiter item subnotarim: in historijs legi quandoq; Berberi. Id uero ad barbam facit nihil. Est autem Indorum uocabulum, quo margaritifera ostrea illi significant, sicuti auctor Eustathius est: meminit etiam Athenæus. Et quoniam à Pallade orsi sumus, in eandem desinamus, cuius in templo apud Sicyonios ad portam, quæ dicitur Sacra, structo Epopei conditoris uisebatur monumentum, & in propinquo dei, quos *ἑποποπείους* dicit. Apud quos omnia fiunt, quæ faciendæ Græci arbitrantur ad mala auerruncanda, id est *ἑποποπείη κακῶν*. Fuit apud Argiuos Palladis sacellum *ἑποποπείης*, à Diomede structum, quod ei apud Ilium bellanti tenebras, caliginemq; ab oculis deressisset dea. Est apud Eleos Pallados sacellum *μυτρίης* cognomento: quoniam quandoq; deficiente iuuenum turba, deam comprecatæ mulieres sunt, simul ac cum uiris congressæ forent, conciperent. Voti compotes, regionem insuper uocabulo gentis patriæ, *Βαδύ* nuncuparunt, ac fluuium *Βαδύ* aquam. Sicuti uero Romæ Minerualia quinquatribus, aut ante paulo præceptoribus persoluebantur, ita & Athenis in festo quod Choes dicebatur, Anthesterionis duodecima, quem interpretantur Nouembrem: quo etiam tempore à præceptoribus familiares hospitallyter accipiebantur: quod apud Athenæum scribit Eubulides.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTI-
quarum lectionum libros, ad Antonium
Mariam Amolinum physicum,
præfatio decimaquinta.

M Vltis uarijsq; incitabilis euictus, his diebus constituens doctissimi patris mei luculentissimū opus, ab ipso alias prima eruditione æditum, post uero castigatissime recognitū, tantarumq; literarum copiosa numerositate adactum, ut fere Antiquarum lectionum liber non amplius uideatur, onus grauissimū, meisq; quam impar humeris subijisse cognoscens, id pluribus impartendum dijudicauit, teq; potissimum doctissime uir quintadecima ipsius portione grauare: nec ab re quidem, qui me continue stimulans, ad ipsius huius operis æditionem tuis etiam incitamentis prorumpere impulisti. Quod eo libentius factitandum censeo, quo doctissimi ipsius patris mei Lodouici Cælij doctrinatarum literaturæ principijs, imbutum altissimæ scientiæ apicem inhiantem, humanorum studiorum, acutiorisq; dialecticæ, altissimæq; philosophiæ dogmata peragratum, ad Pœoniæ facultatis tantam deuenisse altitudinē noui, ut acutissimi dialectici, doctissimi philosophi, perspicacissimiq; physici nomēclaturam subire merito merearis, qualem decimiquinti huius uoluminis placita exigunt, quæ tanto refertissima munimine securius prodeuntia, tui nominis patrocinio micantius sese omnibus oblata patebunt. Id igitur & si imbecille munusculum, doctissime Antoni Maria Amoline, eo alacriori suscipies animo, quo à Lodouico Cælio tibi præceptore accuratissimo emanatum, Camilli nepotis collatum manibus tibi iniunctum nosti: quem tua illa innata benignitate gratius fouens, deditissimum semper habebis. Vale, meq; tibi semper obsequiosum accipe.

LODOVICI CAELII
RHODIGINI LECTIONVM ANTI-
quarum LIBER VNVS, QVI DECIMVS QVINTVS.

Quot exigantur ad uidentū rationem. De diaphano & lumine. Cur sol mundi oculus, curq; Theæ dicatur filius. Cap. I

M V L T A, inquit Priscianus Lydus in Theophrasti enarratione de sensu, in uisu uarietas accidit, siquidem uidetur extra prodire, propterea quod circa sensibile agit extra locatum. Quin etiam aliquid à re uidenda suscipere, quia uidelicet illinc aliquid patitur. Iam uero diaphanū atq; mediū traicere uidetur utriq; tanquam & perficiens lumine, & commensurationem exhibens intervallo. Certe obiectum sensibile nimis materiam respicit, at sensus spiritalis admodum est. Itaq; per se haud quaquam coire queant ad sentiendi actum perficiendum. Sed opus est medio quodam uelut spiritali, quod inuicem ista conciliet. Hoc quidem circa omnem sensum species quædam est. Circa uisum uero, tanquam excellentissimum, ultra speciem opus est diaphano insuper, atq; lumine, quibus materiale prorsus spiritali accommodetur. Putat Priscianus idem Iamblichum sequutus, sicuti Iulianus quoq; in libro De sole, diaphanum esse non in æthere solum, igne, aere, aqua, uitrīs: sed & in terra ipsa, compositisq; corporibus omnibus, id quod alibi quoq; attigisse me; sum memor. Ait Iulianus ex Phœnicum & Iamblichī doctrina, lumen esse purum actum, ab actu diuine intelligentiæ per cuncta porrectum. Diaphanum uero actus eiusmodi esse uehiculum, & id quidem incorporeum, neq; permixtum corporeis qualitatibus, quamuis per ea diffusum omnia. Idem significat extensum per omnia lumen, à Platone De republica libro decimo positum. Visibilia per primum uisibile, id est lumen, uisibilia sunt. Ideoq; & uisus omnes per primum uisum. Quoniam uero quæ hic disiuncta sunt, apud superos sunt unita, cōiectare possumus, idem esse primum uisibile primumq; uisum, id est præcipue solis lumen. Quo argumento uidetur Orpheus oculum mundi solem uocasse. Verum & poetica fabulositas Theæ, id est *Ἡλέας* filium esse pronuntiat solem, quod *Ἡλέας ἡδὲ Ἄνεως*, id est ut spectemus, utq; uideamus, præcipua immo tota indidem sese promat ratio: ex quo in Isthmij Pindarus, *μήτερ ἁελίου πολυώνυμε θεά*. Prodit in libro De ueritate Thomas, Videri aliquid tripliciter: uno quidem modo per essentiam suam, uelut quum uisibilis essentia uisui connectitur, quo modo lucem percipit oculus. Alio autem modo per speciem, quum rei similitudo uisui imprimitur, ut quum lapidem uidemus. Tertius est ex speculo modus, ubi rei similitudo per quam cognoscitur, non fit in uisu statim ab re ipsa, sed ab eo, in quo rei exprimitur similitudo, sicut in speculo sensibile uisuntur species. Primo autem modo uidere deum, soli est deo naturale: secundo autem modo, angeli proprium: tertio deniq; hominis, qui ex creatis rebus utcunq; deum exhibentibus in dei cognitionem perducitur.

igneum splendorem inesse oculis, quo modo probent Platonici. Item quæ ratione fiat uisus ex Platonis doctrina. Cap. II

P Orro sicuti cor mundi sol suo ambitu lumē, perq; lumen uirtutes suas inferioribus affundit: ratione compari in corporibus nostris cor motu suo quodam perenni proximū sibi sanguinē agitans, ex eo spiritus in totū corpus, perq; illos luminū scintillas mēbris insinuat, singulis quidē, sed oculis uel maxime, ad surrectas utiq; ac prominentes corporis partes spiritu leuitate insigni scandente præcipue, eiusq; lumine per oculos inde qui perspicui sunt, atq; omnium partium nitidissimi, uberius promicante. Inesse uero cerebro & oculis lumen ali quod, etiam si exiguū, animalia multa, quæ noctu uident, argumento esse possunt, quando in tenebris eorum coruscant oculi. Sed & quodam modo cōtortis oculis, circulum quendam lucidum intus plane intuemur. Quin & Plinij monumentis testatissimū est,

Tiberio Cæsari eam fuisse oculorum naturam, ut ex pergefactus noctu paulisper haud alio modo, quam luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Id ipsum & mihi quandoque obtigisse, deo teste, non mentior. Augeæ micantes oculos celebrat Apollonij interpretes. Sed & grammatici nostri glaucos dici equos interpretantur felineis oculis, id est quodam splendore perfusus. Augusto adeo enitescerent, ut si intentius aliquem esset intuitus, coheretur is, ceu splendore nimietate caligaret, uultum submittere. Sed in Timæo item Plato, quoniam ut res est, non rhetorum modo rimamur officinas, sed & academiæ inuissimus spatia, uisus rationem expositorum: Ignis, inquit, illius qui non urit quidem, sed illuminando suauiter diem inuehit mundo, participes oculorum orbis dii fecerunt. Intimum siquidem corporis nostri ignem huius ignis germanum syncerumque per oculos emanare uoluerunt. Itaque quum diurnum lumen applicat se & accorporatur (ut sic dicam) uisus radio, tunc ea duo inter se similia concurrentia atque commixta, quo oculorum acies diriguntur, ibi in unum iam domesticum corporis coherentem speciem, ubicunque uidelicet tam intimi, quam externi luminis sit concursus. Totum igitur hoc propter similitudinē, passionem eandem sortitum, quum quid aliud tangit, uel ipsum ab alio tangitur, motum huiusmodi ad corpus omne, perque id ad animā usque diffundens sensum efficit, qui uisus uocatur. At postquam in noctem discesserit cognatus ignis, uisionis euanescit radius. Nam in aërem sibi dissimile erumpens permutatur atque extinguitur, quum nullam habeat cū proximo aere, ut pote ignis carente splendore, naturæ communionem, idcirco uidere desinit, somnumque inducit.

Aristotelis rationes aduersus Platonis de uisu placita. Cap. III

Aristoteles uero in commentatione quæ De sensu est, ac sensibili, gradum parans ad diluendam Platonis sententiam, contra quem nunquam non concertatione assurgit arctaria, & (ut dicunt Græci) *ἀποστειλλω*, ueteres philosophos scribit, de sensibus aliqua tradere orfos, ex elementari ratione, cuiusmodi sensoria forent, esse scrutatos. Quoniam uti primo De anima disputatum latius est, simile à simili arbitrabantur percipi. Ex quo animam quoque de principiorum comminiscabantur natura, ut hoc nomine omnium cognitionem consequi posset, ut quæ conformis foret omnibus, siquidem communicare in principijs omnia. Consimili porro ratione, quoniam sensus corporea item percipiunt omnia, eorum modum elementis attribuere adorti sunt, ac terræ tactum omnino assignarunt, gustum uero aquæ, quia per humecta sentiatur sapor, aëri autem auditum, uisum postremo igni. Quia uero sit inter aërem & aquam quoddam medium, aëre quidem densius, aqua uero tenuius, quod uaporis aut fumi nomine intelligi uoluerit, odoratus sensorium illi ascribendum putauerit, quoniam ex fumida quadam euaporatione sentiatur odor. Quo autem potissimum argumento esse ignis participem oculum, putarint Platonici, inde arbitratur Aristoteles factum, quia (ut paulo ante commemorauimus) rationem minus per uiderint, cur oculo compresso ac moto uehementius, promi ex eo uideatur igneum quippiam, præcipue si forinsecus obtendantur tenebræ. Cæterum non ignis ratione contingere hoc ipse putat: sed quoniam quicquid abunde leuigatum detersumque politum est, ex suæ naturæ proprietate quædam habere fulgorem animaduertitur: non eiusmodi tamen, qui medium actu lucidum ualeat efficere. Proinde, quum nigricans in oculi meditullio perpolitum maxime sit, mirum nihil sit, si & nitorem contineat corporum eiusmodi affinem. Sed unde nam fieri astruemus, quod si celerius agitetur oculus, fulgorem percipit: si uero quiescat, non ita? Respondet philosophus idem, hoc ideo obuenire, quia præceteri motu oculi, quod unum simplexque est, euadat quodammodo duplex: unum siquidem, ac idem subiectum est pupilla uidens ac fulgēs: quatenus uero splendescit, foras nitorem promittit: quatenus uidendi facultatem habet, illum percipit ac cognoscit, ueluti forinsecus illabatur. Nam ubi celerius mouetur oculus, nigricans ad exteriorē transfertur locum, in quem pupilla fulgorem emiserat prius, quam omnino deficiat is, excipitque perinde ac extrinsecus illatum: quo fit, ut aliud censeatur quod uidet, aliud quod uidetur. At si tardior fuerit motus, euanescit prius coruscatio, quam illuc delabatur pupilla, ubi excipere queat. In tenebris uero ista præcipue fieri, illa ratio est, quoniam luminis copia leuigatorum corporum splendorem tenuem admodum atque exiguum absorbet

bet quodammodo, cogitque euanidum fieri. Quod autem una cum Empedocle tradit Plato, effici uisum per luminis ab oculo emissionem, perinde ac à lucerna: id esse omnino uanum, autumat philosophus, quando (si ita foret) deberemus etiam in tenebris uti oculis, radio inde promicante ad medium illustrandum idoneo. Verum quod infert Plato, restingui radium offendantibus tenebris, uanum multo est. Quæ enim extinctio esse luminis potest: extinguitur siquidem humido aut frigido calidum & siccum, ut in prunis uisum, & flamma: sed neutrum in lumine recognoscimus. Quod si est, ac ob debilitatem later nos, interdum claritatis excellentia perire debuerat, aut in aqua, uel item in glacie. Quippe ignita corpora hæc omnino patiuntur, sed in oculorum lumine nil prorsus eiusmodi fit, inde coniectatio certa, Platoniam rationem minus ueritate subnixam ruere.

Aristotelis sententia de uisus ratione. Item quid dieche, & quid diosmos, ac diagonis linea. Optice, anoptice, catoptice. Videre, ac cernere, an distinguantur. Cap. IIIII

Aëterum quid de ratione uidendi sentiat uir acer & experiens Aristoteles ipse, iam ex interpretatione Themistij secundo De anima promere ingrediar. Plane, inquit, colorem esse ea natura, ut actu perspicuum moueat, illud indicio esse uel firmissimo potest, quod colores uehementer prope admoti neque uideri, neque internosci queunt: mouet ergo color perspicuum aërem, aër ad usque oculum continenter pertensus aspectum mouet, & uulnerat. Quod si nullus esset usus interstiti aeris, per quem color ueheretur ad sensum, summa ratio esset, quamobrem colores quanto propius accederent immineretque oculis, eo clarius & exquisitius cernerentur. Proinde perperam Democritus censuit, qui diceret, Si inane esset hoc omne per quod cernimus, spatium, fore ut acrius & probius omnia uiderentur: quod prorsus impossibile est. Nam obtutus passio quadatenus, & affecto sensu contingit, non quidem à colore qui cernitur, alioqui impositus & adiunctus pupillæ præsentiretur: sed quod reliquum est, ab aëre illo, & perspicuo, quod interpatet. Quamobrem nedum acutius, sed nihil omnino uideri posset in uacuo, quia nihil in eo intermedium haberetur, quod primo ipsum affectum, tum deinde ipsum oculorum sensum afficeret. Idem in sono, idem in odore contingit. Neuter actu sensum exercet, sed per medium aërem, à quo subinde sensum impellunt. Sed qua strepitus ad auditum prouehitur, quidam Aristotelici interpretes diechen appellarunt, quasi personam dixeris, qua uero odores, diosmon, ac si perolatiā uocaris, quod ueterinæ sint ac uehiculares odoris ac soni. Diagonis uero linea intelligitur Vitruuius ab angulo ad angulum perducta. Et libro quarto in capituli Corinthij ratione: Abaci, inquit, latitudo ita habeat rationem, ut quanta fuerit altitudo, bis tanta sit diagonis ab angulo ad angulum. Verum, ne quid dissimulem, auctor quidem prospectiuæ, Aristotelis dogma insequutus, mathematicos scribit, statuentes, uisum fieri per radios ab oculo promicantes, inaniter conari. Sed enim Alchindus De aspectibus, omnino docet aliud. Et magnus auctor Augustinus innuere uidetur, Animæ potentiam in oculo aliquid efficere, quod à sapientiæ studiosis necdum sit peruestigatum. Alioqui & qui Platonem euertere conantur, quandam ab oculo radiorum effusionem admittunt planè, qua uidendi perficiatur ratio, animalium argumento, quæ ita oculorum nitore medium illustrant, ut colorum perceptio non lateat ea. In uidendi ratione illa item obseruauimus, quum in rectum dirigitur uisus, dici proprie opticen modi eius rationem: at ubi suspectamus, anopticen: sicut catopticen, quum despectamus. Qua in re illud contingit admirabile, si attollatur uisus, etiam stellas contingimus: si in rectum prospectus petatur, quadraginta milium passuum non excedit mensura. Infra uero etiam minore multo mensura uisum hebescere, obseruatum, quando est hic longè difficilior modus. Proinde in eius perpensione maiorem & curam & diligentiam adhibendum. Illud uero ab agrestioribus mutuemur Musis, ut philosophi loquuntur, Videre ac cernere, non eo distinguere discerniculo, quo ineptioribus est uisum. Cicero in Oratore, Perfectæ eloquentiæ speciem animo uideamus, effigiem auribus quaerimus. Idem paulo infra, Eloquentiæ speciem cernebat animo, re ipsa non uidebat.

Cur

Cur quaedam collucere in tenebris uideantur. Miracula quorundam ex se lumen fundentium. Cur quaedam noctu oculis utantur, interdium minus. v

Soligenes Alexandri praeceptor tertio uolumine De uisu, rationem afferre conatus est, quamobrem aliqua collucere in tenebris uideantur. Flammlenta, inquit, haec quadamtenus naturam aetheris & quinti elementi participant, ea cognatione fieri, ut admotum sibi aerem, aut perspicuum aliud corpus illuminent. Quod autem id maxime noctibus faciant, rationem esse, quia tum maius lumen absit. Alioqui euenire interdium, ut exiguum eorum lumē quasi exolefcac, & offundatur in magno. Noctu ergo quum resulgent, aerem proximum & circumfusum leuiter sublufrant: non ita, ut alia item possent uideri, sed ut sola se uendicent à tenebris. Atq; hoc facit exilitas portionis eius, è qua proficiscitur, manateq; lumen. Nam & ipse quoq; ignis, quamuis splendorem suum latius & diffusius mittat, a deo ut afferat etiã alia: tamen si remotior sit, caligant oculi in caetera, ipse ad conspectum sui uix sufficit. Verum quia in hac prouecti sumus, non ineptum fuerit, obiter illuc diuertisse. Proditum monumentis est, periculo ingenti circumuentum in India Magnum Alexandrum quodam praelio, concussis armis, uisum Barbaris lumen fundere, monstro se ante illum ostentante. Tiberij equus ore uidebatur flammigare, dignitatis futuræ omine prosperrimo. Theodorici pater ex corpore toto scintillas dicitur profudisse. Id ipsum & de se prodidit sapiens quidã, ita ut scintillantes flammæ hinc inde profilirent, etiam cum sono. Quod uero animalium nonnullorum oculi noctu mire sint efficaces, interdium autem hebetiores, id obuenire Plutarchus arbitratur humoris siccitate ac tenuitate, non ferentis *τὴν πῦρ τὸ φῶς σὺν γυμνασίου.*

Cur feminis contingat in sopore profusio & arreccio. Concubitoris officere nuditatem pedum. Gonorrhœa, gonorrhœas, Plumbo reprimi Venerea. Clinopale nudipedalis quæ sit. Item de nudipedalibus sacris. Cap. vi

Constans opinio est inter eos qui naturalium rerum secreta rimantur, & enotatum ab Aristotele scimus, corpus quod concubitorum sit, calidum intus atq; humidum esse debere, cuiusmodi fere per somnum potius contingit, q̄ per uigiliam. Ex quo etiam celeriter ac sine corporis agitatione, *οἱ ὑπνογενεταὶ γίνονται*, id est feminis in quiete fluxus fiunt, quod uigilantibus non citra laborem fere contingit. Simul autem fit, ut & reliquum corpus tale existat, ac pedes item, humetiores sint atq; calidiores. Indicio est, q̄ quum dormimus, pedes obtepscere solent, ut qui unã cum internis partibus ita afficiantur. Hinc quoque amplius innotuisse opinor, cur sit, quod in sopore obtumescant genitalia, quod festiuiter salibus suis & Martialis inseruit. Verum nuditas pedum, quam *ἀνυποδησίαν* uocant, e contrario agit, *ἕρπυλαια γὰρ ἡ ἀνυχο*, hoc est siccac atque refrigerat. Proinde quodammodo impossibile est, aut equidem perdifficile, rem obire Veneream, nisi pedibus calidis. Ni forte quis reperiat, usque eo feruentis naturæ, ut pedum nuditas & frigefactio calidum redundans ad temperamentum reuocet. Qua ratione quidam portulacam Venerijs conferre, prodidit: sicuti secundo Canonis docuit Auicenna. Suppetit & doctrina Hali super *τὸ πύλον* Galeni, in Signorum tractatu, tradentis, In præferuidis corporibus cum alijs calidi circumstantijs generandi uim dissolui, ac semen prorsus euanescere. Seminis defluxionē hanc spontinam Græci gonorrhœam item uocant, & Matheseos tertio interpretatur Firmicus. Qui uerò hoc diuexatur incommodo, dicitur *γονορροῖος*. Scribit Galenus gymnastarum quempiam se uidisse, qui Athletæ cuiusdam renibus plumbi laminam superposuisset, quo nocturnis imaginibus careret. Porro ex ijs liquet, tum docte, tum non illepide, hebetiorem usum Veneris, flaccidumq; etiam si conatus sit multus, posse dici Clinopalen nudipedalem. Sic enim recte pedum illam intelligimus nuditatē, uerbo quidem non efficto nunc à me primum, sed à Tertulliano prius, atque Hieronymo. Sic enim ab ijs sacra nuncupari obseruauimus, quæ colerent Iudæi nudis pedibus, sacco incubantes, & uolutati in cinere, ut ad Paulam idem Hieronymus scribit, ex ritu uanissimo Pharisaorum, primum quoq; cibum lentis accipientes. Iosephus Iudæici belli libro secundo, Beronicen scribit reginam, ut deo uota solueret pro salute, Hierosolymas uenisse, & pro more patrio, hostijs caelis, capillisq; derasis, nudipedem ante tribu-

nal

nal stetit. In libro Temporum ab Eusebio mandatum memoriae est, apud Lacedæmonios sacra nudipedalia primum acta, quum regnaret Romæ Tullus Hostilius. Sed & in Pythagoræ symbolis adnotauimus, nudis pedibus adorandum sacrificandumq;.

Austris & Aquilonis proprietates non indignæ relatu. Neate quid. Cur Boreas dicitur Alpinus à Virgilio. Plauti locus expenditur ex Epidico. Boreæ scorpionis chelæ cur. Bofcas uenter cur. Vnde dicatur Boreas. VII

Aquilonem uentum, à uehementissimo ac præceleri uolatu in Latinis literis nuncupatum, eleganter ab Hieronymo scopam uiarum appellari aduertimus, tãquam distillando perpurget, quicquid temere in uis obiacet, simulq; conuerat etiamnum puluerem. E diuerso Austrum ab eodem reperio dici pincernam pluuiarum, quoniam esse Notum pluuiæ conciliatorem, indicio nomen est, quod ab humoris ratione ducitur. Quanquam non me fallit, Plutarchum in Platonicijs quæstionibus scribere, Inferiorem mundi ordinem dici Neaten. Nam & inferos quandoque nuncupari *νῦν τῶν οὐρανῶν*, quandoq; etiam *ὕπερος*: atq; inde ductam Noti appellationem, quia spiret *καθ' ἄνωθεν ἐκ τοῦ ἀφ' αὐνοῦ*, hoc est ab infimis incompertisq;. Simul & poetarum carminibus patet latius, quàm ut probandum uideatur pluribus: nisi quod Hippocratis sententia præteriri nequit, tradentis Aphorismorum tertio, Austris hebetare auditum, caliginem obducere, corpora diffundere, ac pigriora facere, itemq; caput aggrauare: quod si tempus Aquilonium fuerit, tussis, fauces, aluos duras, difficultates urinæ, dolores horribiles coltarum & pectorum accidere. Eum uero locum explicans Galenus etiam rationes rimatur. Nanq; ex huius uelut castellis ac deriuaculis, emodulatè quantum eualuimus, indultu principali, id est diuino; aquas fistulatum in nostrum hoc hærediolum, quæcunq; fuerit eius indicatura, sapicule corriuamus. Aufter, inquit, natura calidus atque humidus est; at hæc ex toto caput opplent, proindeq; sensuum opificia admodum madefaciunt, caputq; aggrauant. Porro si neruorum fons & origo madet, circa ingrediendi ministeria corpora pigriora tardioraq; redduntur, atq; etiam per sentit homo exsolutionem. Contra, ubi tempus Aquilonium est, corpora constipatiore, cõtentiore mobiliaq;, & ad audiendum purgatiore euadunt: fauces tamen duræ efficiuntur per Aquilonios cali habitus, quia arefcunt refrigescuntq;, nec secus sicciora aluus deijcit, ob temperamenti conditionem, in habitum tendentem sicciorem, de qua corpus resiccatum uniuersum esculentorum humorem ad sese impensius trahit: difficultates præterea urinæ accidunt ob uelicæ noxam, quam traxit ex frigiditate per Aquilonios flatus, nanque ex sanguis & frigida est. Ea ipsa Aquilonis frigiditas, thoracis dolores concinnat. Porro & illud natura comparatum est, ut simus *ἢ τῶν βορέαιος βροπιῶν τῶν οὐρανῶν, ἢ τῶν νοτίων*, hoc est spirantibus Aquilonibus cibi auidiores simus, quàm Austris. Aquilones enim frigidiores sunt: frigidum uerò concoctionem adiuuat, eo quod per accidens antiparistalin efficiat: ut ex octauo Physicorum manifestum est, ac calorem corroboret interaneum cum humido, unde perficitur digestio. Id tamen parte hac obseruandum, ita experientia magistra sapientibus compertum, si frigiditas nimia fuerit, eam ad intima corporis penetrare, unde conficiendi imbecillitas enascatur. Inter Macrobij uero placita & illud est ex Naturalium secundo: Ventum qui per meridianum ad nos cardinē peruenit, id est Austrum, ita in origine sua gelidum esse, ut apud nos commendabilis est blando rigore Septentrio. Sed quia per flammam torridæ zonæ ad nos commeat, admixtus igni calefcit, & qui incipit frigidus, peruenit calidus. Neque enim uel ratio uel natura pateretur, ut ex duobus æquò pressis rigore cardinibus dissimili tactu flatus emitteretur. Nec dubium est, nostrum quoque Septentrionem ad illos qui Australi adiacent propter eandem rationem calidum peruenire. Et Austrum corporibus eorum genuino auræ suæ rigore blandiri. Peripateticis tamen *ἀπὸ τῶν οὐρανῶν*, id est absurdus uidetur, per *ἡγετανελευμενίαν*, id est perulam mundi portionē permeare uentum. Querat hic forte quispiam, ecquid expressius doctiusq; in medium promamus, quid ita eminentissimus poeta Aeneidos quarto, Boream dixerit Alpinum? Inuenio apud auctores, ut nemo prorsum incertus ueri sit, Posidonium & Protarchum literis prodidisse, Rhipæos & Alpes eosdem dici montes, qui ab Hyperboreis incolantur: quod in commentario etiam de rebus ijs prodidit

didit

didit Stephanus, à quo & illud traditur, Hellenicum *σφραγείους* scribere cum diphthongo in penultima. ipse, ac plerique alij, citra diphthongum malunt. Athenæus in libro sexto: Rhipæi (inquit) montes, qui postea Albij, nunc Alpes. Vltra Rhipæos uero, à quibus spiret Aquilo, statuuntur Hyperborei ad extremum mare. Carmen Virgilianum hoc est:

Ac uelut annosam ualido cum robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant.

Porro quia ex Hippocratis & Galeni adstruximus doctrina, Austrum hebetare auditum, & stupidum quadamtenus hominem facere: ad id arbitror Plautinum alluissse Periphanem, cui Epidici dolis uersutiusq; sublitum probe os fuerat, in fidicina quam suam putarat filiam: mox animaduersa fraude, ac dolens se tam hebeti fuisse iudicatur, ut rem nunquam ut erat, animaduertere potuerit, perinde ac obscuruisset, oculisq; offusa caligo foret, ut Nioben putares, in ea prorumpit uerba: Perij, Austrum pertuli. quanquam sunt qui perculi, legere malint: ex parœmia, qua significatur quis operam lussisse, Sciendum uero parte hac: Boreas, id est *βορέας*, in Theriacis ab Nicandro dici scorpionis chelas, ueluti *πολυφωβους*, id est uoratices. Qua ratione, uentrem quoque boscada, id est *βοσκάδα*, idem nuncupat. Cæterum & ratione eadem uento conciliatum nomen est, *βρῆ* *βρῆς*, id est à cibo, siue pabulo, quo scatent Borealia, uti opinatur Porphyrius: uel quia uberius alantur inibi animantia, sicuti nos item hyeme, ut diximus. Certe ad Boream corpora uisuntur grandiora multo, quam in aduersa parte.

Capillorum in homine ratio. Gentium ritus in ijs, & Fræcorum præcipue, ubiq; habeatur Franci. Fracta coma. Annuli in coma quid. Smeringes pro capillis, cur. Silica arbor apud Gellium. Sagda quid. Mollicie taxatio. Pepones qui sint. Phonos quid. Cathedralitij. Quintiliani locus de Bacchida. Caput. VIII

Ominem inter cuncta animantia maxime piloso esse capite, ipsius indicio rei nullis argumentis constat, Sed & prioribus tamen obseruatum ac traditum monumentis est. Cuius causam tum ad necessitatē, tum ad præsidij rationem esse referendam, auctor Aristoteles est. Necessitas uero inde patet, propter cerebri humiditatem, *καὶ ἐστὶ τὰς φάρμακας*, id est & propter commissuras caligine: nam ubi plurimum humoris calorisq; est, ibidem ortum pilorum esse copiosum, necesse est. Adiuuenti autem ratio est, ut frequentia pili caput operiens defendat à nimio frigore & calore. Quum enim cerebrum hominis proportionem maximum & humidissimum sit, maximam etiam tutelam desiderat. Res namq; humidissima quæq; & referescere & refrigerare maxime idonea est: quæ autem contra se habet, hæc minus affici potest. Adijciunt & ornatum auctores post Aristotelem grauissimæ, qui sit uelut in ædificij culmine, nec in orbem coactus, aut in pilei figuram teres factus, ne quibusdam partibus nudis, esset informis. Sed alibi fufus, alibi retractus pro cuiuslibet loci decencia speciem miri ostentat decoris. Proinde memoria traditur: Charilaum interrogatum cur comam nutriet, respondisse, Quoniam ex omni ornatu hic pulchrior foret, uenustiorq;, ac sumptus minimi. id est, ut Græce dicam, *ἡ δὲ πικρὸν τὰ τῶν*. Quamobrem & Silius Italicus in laudibus Scipionis, ita sibi canendum censuit:

Martia frons facilesq; comæ, nec ponere retroq;
Cæsaries breuior.

Hicce calculum adijcit plane prophetica sententia, Esaiæ tertio: Decalubabit Dominus uerticem filiarum Sion. Cæterum & Lycurgum scimus, ciues insuefecisse comam nutrire: quoniam pulchros quidem decentiores redderet, *ὅς δὲ ἀσχετὸς φοβερὸς τῶν*, deformes uero terribiliores, ac magis formidabiles. Sed & in Græcis omnibus id accipit Eustathius, ubi Homerus *καρρῆς μῶωντες* dicit Achæos: nam, inquit, etiam iubati leones, insuper & tigres terribiliores uisuntur eæteris eo exutis ornamento. Adijcit in primo Rhetorico Aristoteles, id uideri libet tatis argumentum. Nec enim comantem facile est *ἔργον ποιεῖν θυγιόν*, id est ferule opus subire, aut illiberalem artem admittere. Liberi namq; esse hominis, *μη πῶς ἄλλοι*

ῥῆ, id est non ex alterius arbitrio pendere. Rufam comam & in nodum coactam, summi apud Germanos decoris fuisse, scribit Seneca: proinde Martialis Epigrammatum primo, Crinibus in nodum tortis uenere Sicambri.

Legimus item Francorum regibus summum fuisse nefas comam tondere. Quin à pueris in tonsi manebant, defluentibus à tergo crinibus: nam ab fronte discriminati utrinque ferebantur. Nec tamen Turcarum more aut Araborum impexi incedebant, uel squalidi, aut calamistrati, & indecore perplexi: uerum diuersis delibuti unguentis nitescabant. Cæteri uerò circumtonsi uisebatur omnes. Est autem Francorum natio Italiae proxima. Multi hos esse Germanos tradunt, quando Rhenum circumhabitant, & admotas illi terras, ac Galliarum portionem possedere haud minimam, non quidem ut propriam, sed ut ac belli iure ascitam. Capillorum item longitudine oblectatos Hispanos, testatur epigrammate doctissimus Catullus. Sed & Martialis idem: Hispanis ego contumax capillis.

Verū, ut auctor item Seneca est, crinem sibi sine ullo artifice formosi quatiebant, non aliter quam iubam generosa animalia. Mox ut in alijs, ita & parte ista, pessum euntibus uita pretijs, abijt tota res in turpem effœminatamq; molliciem, nec specula modo fortis paria corporibus auro argentoq; celata sunt, deinde etiam adornata gemmis, sed ceprum à trosulis & molliculis linteatisq; succidere comam uarijs locis, in gradusq; formare, ut cincinnatuli sint & comatuli: quales ferme fieri produnt, qui Pleiadibus nascantur orientibus. Quam comæ rationem & numerum epigrammaticus poeta epaphæresin uocauit, quum ita scribit, Expingitq; cutem, facitq; longam Detonlis epaphæresin capillis.

Hinc datum Curetibus nomen, quod mollium ritu puellarum comam fouerent, nec succiderent, uti putat Aeschylus. Hinc fracta cæforie apud Senecā castigatur coma, hinc & annuli in eadem amarulentē increpiti: ex quo & Martialis, Vnus de toto peccauerat orbe comarum Annulus, incerta uix bene fixus acu.

Quo modo exandescunt, inquit Seneca, si quid ex iuba sua decisum est, si quid extraordinem iacuit, nisi omnia in annulos suos reciderunt: Hos tu otiosos uocas, inter pettinem speculumq; occupatos: Sed quoniam hoc genus nugæ, & accersitæ commendationes non corpus ornant, quod illi opinantur, sed mentem detegunt: hinc scitum, ut à Synætio accepimus, natum adagium est, Nullus comatus, qui idem non sit cinædus. Nam & M. Tullius in Catilinam libro secundo, Capillo pexo nitidos censorie subnotauit. Extat Antonini imperatoris præclara ad hoc ipsum sententia, qui fuit philosophi filius, uti apud Philostratum legimus, quum Philiscum sophistam incesset: Coma (inquit) uirum, rhetorem indicat uox. Capillos comperi Græcis quandoque dici smeringas, id est *σμερίγγας*, ab *μέρω* *τὸ μετέλω*, id est diuido, quod in prætenuis difsecantur partes. Flaminis capillum, & præfectos ungues subter arborem Silicam terra adobruu consueffe, scribit Gellius. mendum uideri exemplarium, sentit Hermoleos: uerum quid reponat, haud habet constitutum, ni legas (inquit) siliquam, aut ilicem, uel falicem. Illud non omnino ab instituta ratione distitum, fractos exsolutosq; ac molliculos & pumicatos, ac (ut ueteres dicebant) uinulos, per ignominiam dici peponas, translatione honesta à fructibus qui iam permaturuerint. Nam fructus omnes iam percocti uocantur pepones: inde est, *μαλακωτέρα πῶπον* *συνὸ μοι γέγονας*.

id est mollior mihi euasisti fico matura. Apud Aeschylum legimus, *ἀνὴρ δὲ ἐκείνῳ ὡς πεπνιγμένῳ μώρον*. id est, uir ille moris erat maturior.

Apud quosdam pepones dicuntur, quasi pephones: nam Dores, digna cæde perpetrantes uocant phonos: propterea peponem etiam generosum interpretantur. Pepon deniq; amica interdum uox est, ut in Apollonij Argonauticis liquet, *ὦ πῶπον*, id est o dulcissime, amicissime: quod adnotarunt scholiastæ, & exposuit apud Homerum Eustathius, quoniam peponas amamus omnes. Extat id uerbum tam masculino, quam neutro enuntiatum genere. Ponticus legimus quosdam ad solis exortum uergentes, apios (pyrii est genus) & cydonea mala penè iam putrescentia, ac iocinoris præferentia

colorem: esui tamen non inepta, nuncupare pepona. Inter horrea, id est ὀρεα, recensetur ab Aegineta Paulo pepon: quem caco-chymon esse ait, id est fucci mali, frigidū prateria, humectumq; choleram inducere, id est χολέραν, indigestum. Efficit ea omnia μνυπεπω quoz, sed minus. Cathedralitios item inuenio pro molliculis positos, quod Martialis comprobat epigramma,

Quum cathedralitios portet tua rheda ministros,

Et Libys in longo puluere fudet eques.

Nam & alibi cecinit idem:

Inter scemineas tota qui luce cathedras

Desidet. Ex quo exijt Plinianum illud de salice: Atq; etiam, inquit, supinarum in delicias cathedarum aptissima. In hac uerò molliciei censura Fabio succurrendum libro quinto, quem inscite nimis conuellunt inauspicati literatores. At uerò, inquit, statuarū artifices pictoresq; clarissimi, quum corpora quàm speciosissima fingendo pingendoq; effingere cuperent, nunquā tamen in hunc inciderūt errorem, ut Bacchiam aut Megabzum aliquē in operis exemplum assumerēt sibi, sed Doryphorum illum, uel militiæ aptum, uel palæstræ. Lego non Bacchiam, sed Bacchidam; ex Athenæo, qui Sardanapalo fuisse illum cōsimilem dicit; cuius tumulo ita inscriptum refert, πικρὸν φάσμα καὶ πάντε τῶ ψυχῆ δόλον, Καὶ γὰρ γὰρ ἴσακ ἀντι Βακχίδα λίδου.

Quod eo adnotauī gratius, quia primæ notæ uiri ea in parte impegunt, & Hermolaus præcipuē Barbarus in literis insigniter clarus. Sagda Nicandro effœminatū indicat, & moribus perditis profligatisq;. Alij suffimentum sic rentur dici.

Masculæ Veneris institutor primus. De Orpheo & Orpheotelestis. Orphos. Orphanistæ. Plutarchi locus asseritur, necnon Aristotelis. Cretensium in mariū concubitu, & gentium aliarum mores. Interim Troili ab Achille amati historia, Cete emasculatores. Mars cur Veneri cōiungatur. De Sporo pauca. Cap. IX

Voniā uerò de cinædis facta mentio est, sunt qui scribant, Orpheum Thracæ principem omnium tanti sceleris, & libidinīs detestandæ repertorem fuisse. Quod & Ouidius post frequentia Græcorum monumenta carminibus inseruit:

Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem

In teneros transferre mares, citraq; iuuentam

Ætatis breue uer, & primos carpere flores.

Eius tamen caput Philostratus scribit, in Lesbo dedisse oracula, præsertim Græcis, Troiam non posse capi absq; sagittis Hercules. Quin & Perfarum reges & Babylonix in Lesbum ad scitanda oracula oratores plerumq; misisse, & in primis Cyrum, cui Orpheum consulenti de exitu suo, sic ferme responsum proditur, τὸ ἐμὰ δὲ λόγῃ σα. quali dicaret, quæ ipse sum passus, in te quoq; sunt recasura. Tanta erat illorum temporum cæcitas, tantum rationalis naturæ nubilum, adeo immundissimi ac nequissimi spiritus ad libidinem mortalibus illudebant. Spurcissimæ rei auctor post mortem diuinitatis opinionem est assequutus. Nam erant & qui Orphicis initiarentur sacris. Meminit eorum historia secunda Herodotus, & De natura deorum tertio M. Tullius: Sed ea, inquit, Dionysio quarto confici putantur. Vnde Orpheotelestæ nuncupati, qui initiandi auctores erant, quiq; felicitatem certissimam pollicebatur post obitum. Id quum Philippus quidam orpheotelestes & ipse, uerū summè inops, amplius predicaret, dixit Leontychidas Spartanus, O fatue, quin statim moreris, luctui & miseriæ finem impositurus: Commonendi uerò hac parte sunt Apophthegmatum Plutarchi studiosi, eius libri interpretem egregiè hallucinatum, quando tenebrarū initiatorum transfudit. quippe, ut uidetur, orphæotelestem legebat, quæ id planè uox indicat; sed emaculati codices, orpheotelestem præferunt: & ita esse scribendum, dicat ratio. Orphos autem maris bellua est, sed quæ in parte quoq; postrema cælestis piscis cōsurgere uisatur. Orphanistas uerò in Aiace mastigophoro Sophocles nuncupare uidetur orphanorum altores, uel qui orphaniam tūtantur ac fouent. Nam & sic appellabatur Atheniensium magistratus, eorum quæ ad orphanos spectarent, discceptor. Dicuntur quoq; orphani ὀρφῆες

ἔχοντες

ἔχοντες ὁ οὐ φαίνονται, ut qui incognobiles ferè sint, & μηκίτη ἑμφανείς. Cæterum quod ad Orpheum spectat, id insuper haud habendum: quippe is, ubi quem sacrorum cæremonijs imbueret, initiationis planè in uestibulo aliud nil exegit, quàm iurisiurandi necessitatem, qua horrido more obstrictus propolita religionis arcana in profanum uulgi non æderet. Quod postea insequutus etiam Plato Timæum ab se haud dimittebat, ne secretarum disputationum commenta præsignia, & diuina insinuaret impuris, qui nec ab limine philosophiæ mysteria cōsalutassent. Quæ Pythagoreis quoq; silentij repagulis à pullato defendebatur circulo. Sunt tamen qui dicant, Thamyram primum flagitiosis puerorum amoribus, ac præposteri concubitus foeditate pollutum, quum cœpisset efflictim deperire Hymeneū Calliopes & Magnetis filium. Alij Thalonu Cretensi inauspicatæ rei initia contribuant, qui Rhadamantum adamarit. Atq; hinc in Græcos alios propagatum scelus, etiam Timæus scribit. Quod ut non uideatur dissimile ueri, Aristoteles facit, à quo proditum legimus, lata quoq; lege, passim in Creta permittim masculam Venerem. Id ne quis à me fingi putet, tanti philosophi uerba subiiciam, eo quidem libentius, quod ea zelo (ut arbitror) Christianæ ueritatis interpres facere Latina neglexit, πῶς δὲ τῶν ἀλιγοστῶν, ὡς ἀφέλιμον, πολλὰ περὶ φιλοσόφων ὁμοθετῆς, καὶ πῶς τῶν ἀδελφῶν τῶν γυναικῶν, ἵνα μὴ πολυτεκνώσιν, τῶν πῶς οὐκ ἀβέβαιας ποίσεις ἡμελείων. hoc est, ad cibi autem temperantiam, ueluti perutilem, multa legislator sapienter ac studiose constituit, & de mulierum diuortijs: siquidem ne superfluam parerent multitudinem, cum masculis induxit concubitu. Quæ quum ita sint, audent tamen Strabo libro decimo, Cretam asserere, uniuersarum gentium consensu, priscis temporibus optimis fuisse institutam legibus, earumq; æmulos ac sectatores fuisse Græcorum optimos atq; primarios, in primis uerò Lacedæmonios: quod in Legibus quoque Plato confirmat. Cæterum de alijs exactiorem peragere censuram, nunc non est consilium: neq; enim operæ fuerit ista discutere. In hac utiq; parte non rectè habuisse Cretensium mores, quis est qui nesciat? Nec dici potest, ignoratum à Strabone ritum hunc turpissimum, quum de eo ipso multa uerba faciat: amasium quidem λεανόν, id est illustrem: amantem uerò philæthora, hoc est ardentem, appellatum in ea insula prodens. Traditum quoq; ab Athenæo est, Cretenses præcipuē, ac in Eubœa Chalcidenses usque stuporem τὰ παιδικά, id est pueriles amplexari amores. Sed & Ganymedem nō ab Ioue raptum Echemenes scribit, uerum à Minoe. Chalcidenses apud se ab Ioue raptum prædicant, in loco quem Harpagium uocant, ubi & succrescant copiosius myrti præcellētes. Iam & amore Thesei obretitus Minos susceptas ex nece filij cum Atheniensibus inimicitias gratè deposuisse fertur. Insuperq; illi Phædræm cōcessisse filiam. Sunt qui tantæ foeditatis initia, non à Cretensibus omnino propagata scribant, sed ab hostica dæmonum foeditate: quos fuisse nunc incubos, nunc succubos, alibi (opinor) probauimus. Nonnulli à Laio, qui hospitio à Pelope exceptus Chrysiptum eius filiu ita adamarit, ut secum raperet Thebas: etiam si non me fallit, ab Ioue id perpetratum, Praxillam Sicyoniam scribere. Achilles quoq; ille tantus bellator nulla magis ratione Troilum creditur peremisse in Thymbraei Apollinis ara, quam quod morigerum se illi præstare foret aspernatus. Quod in Alexandra scribit Lycophron. At ipse, inquit interpres, Troilum scio διαστυγέσιον καὶ μελαγχρόσιον, id est barbitij constipatoris & nigricantis corporis, & amoribus Achillis prorsus indignum. Hoc eo apposui libentius, ut noscerent studiosi, quæ ad illud Virgilianum adijci queant:

Parte alia fugiens amissis Troilus armis,

Infelix puer, atq; impar congressus Achilli,

Fertur equis, curruq; hæret resupinus inani.

Apud Megareses inter pueros uere ineunte osculorum certamen agebatur, quiq; sua uius amantem esset osculatus, corollis onustus abibat. Aedebatur hoc Dioclis Atheniensis honori, qui Athenis profugus fuerat pæderastes, ac amatū in pugna protegens occubuerat, eoq; nomine à Megaresibus honorificè sepultus. Ab amoribus hoc genus in pueros Sophocli atq; Aeschulo in theatra etiamnum productis, tragædiam nō nulli pæderasten nuncupare, sibi permisere. Idem porò auctor nobis Aristoteles est, foeminis ferè obnoxias esse militares bellicosasq; gentes præter Celtas: quorū intem-

perantiam nec tacuit Athenæus, & si qui alij masculorum coitum palam receperunt. Proinde non absone prorsum fabulator primus Martem uidetur Veneri coniunxisse, ἢ γὰρ πῶς τὴν ἀρρῆγῶν ὀμηλίαν, ἢ πῶς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακλιμένοι πάντες οἱ ποιοῦνται, uel enim ad muliebre concubitus, aut in masculam Venerem procliues eiuscemodi homines conueriuntur. Suppetit nobis Græcorum astipulatio, qui exemplis Romanam efferre grauitatem non cessant, & (ut ipsorum uerbis utar) ἡ μισοπάνηρον καὶ πῶς οὖν παραβαίνοντας τὰ κωνὰ καὶ νόμιμα ἐπὶ ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀμάλικτον. Senatus eiusdem seueritatem in sugillanda peruicaci Capitolini lasciuia, à quo M. Marcelli filius de stupro fuerat compellatus, norunt omnes, quibus Plutarchi monumenta quandoq; uenerunt in manus. Vt taceam Trebonium pudicæ sanctitatis militem, cui pulcherrimo & in ætatis flore constituto, quum inferre uim pararet Lusius Marij ex forore nepos, execratus intempestiuam hominis libidinem, in eum cooriens interemit; multis uerò apud imperatorem Marium accusantibus, nõ iuit inficias, perpetratum à se facinus: sed cur fecisset, rationem illi comprobauit. At egregius imperator uinculorum sanguinis sponte oblitus, corollam, quæ strenuè præstantibus dari assueuerat, afferri iussit, protinusq; Trebonio imposuit. Sed nec Orfines apud Sagara nobilissimus satrapes, ut qui à Persarum rege Cyro initia generis duceret, quum Alexandrum & amicos muneribus amplissime cumulasset, Bagoæ spadoni, qui Alexandrum obsequio corporis deuinxerat sibi, quicquam prorsum honoris detulit; admonitusq; à quibusdam, quàm Alexandro cordi esset, respõdit, Amicos se regis colere, non scortis: nec moris esse Persis, mares ducere, qui stupro effeminentur. Auctor tamen Herodotus est, à Græcis didicisse Persas, pueris abuti. In eisdem debacchari solitum Alexandrum, Athenæo item credimus, quando Bagoan inspectante theatro uniuerso, etiam sauari identidem non erubuerit. Sporum etiam exfectis testibus in muliebrè naturam transfigurare conatus est Nero. Eundem in formã constupratæ puellæ, ut Dion scribit, in theatrum accersuerat Vitellius. Sed contumeliam nõ ferens Sporus sibi manum admouit. Eurysthea quoq; fuisse Herculis delicias, uel (ut Græci dicunt) τὰ παιδικά, scribit Diodorus, proindeq; certamina obiisse. Thebanos, Elienses, atq; item Cretenfes amatores, in Moralibus execratur Plutarchus, Athenienses sibi collaudatis & Spartanis, apud quos is exerceretur amor, de quo Euripides,

ἄλλ' ἐστὶ δὴ τις ἄλλ' ὅν βροτοῖς ἔρωτες, Ψυχῆς ἀφαιρίας, σὺ φρονεῖτε τὴν ἀγαθῆν.

Amare siquidẽ pueros, eos quibus animus probus foret, lege permissum Spartæ: coire autem cum illis, turpissimum: perinde atque non animus, sed corpus amaretur. Qui accusatus foret, tanquam ad dedecus congregaretur, is uerò per omnem uitam cenfebatur infamis. Scribit tamen alicubi Plutarchus, Seruum formosum amare, ueteribus non esse turpe, iudicatum: quod, inquit, etiam ex comædijs testatissimum est; uerum à liberis corporibus abstinuisse, honestissimũ esse in primis habitum. Digna uerò in censura istiusmodi Anacreontis sententiã, quæ haud prætereatur: Interrogatus nanq;, quid ita in deos haud magnopere hymnos conẽnnaret, sed in pueros fere: Quoniã, inquit, οὐτοι ἡμῶν θεοὶ εἰσι, διῆ νοστρί hi sunt. Hinc crebriter ad ueteribus παιδικῶς, dici hymnos comperias. Et in Isthmijis prodit Pindarus, Lyricos antiquiores, qui Musarũ conscenderent curram, ῥίμφα παιδικῶς πῆδισαι ὕμνους.

Item nõnulla ad idem spectantia. Syllæ cinædica turpitude, & Gallorum, ac Cæsaris. Laij in cinædos decretum. Vnde sit cinædorum in coitu uoluptas. Hircini quoq; odoris ratio. Qui hircuitalli, & hircui: & tragica facies apud Aristotelem, præter Theodori sententiã. Hermaphroditorum species. Tragæna capræ, seu hircæna. Genitalium duplicatio. Cap. x

Rcefilium memoriæ proditum est, & in Symposijs Plutarchus non omisit, quum mœchos increparet quosdam atq; intemperantes, dicere consueuisset, Nil differre, antè an retrò quis cinædus foret. Cæterum rectius item fecerimus, si hisce nostris commetationibus Platonis quoq; præceptum ex octauo Legum inseruerimus, quo philosophus sanctissimus Venerẽ execrabilem nititur reprimere. Abstinentum, inquit Atheniẽnsis ille hospes, à maribus cenfeo. Nam qui

qui istis utuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem feminãtes, ubi radices agere, quod feritur, nunquam poterit. Abstinentum quoq; ab agro illo foemino, ubi semen germina nolit producere. Cognata ijs sunt, quæ Maximus scribit Tyrus: Cum masculo, inquit, corpore iniqua fit permixtio, sterilisq; congressus. Quid saxis mandas semina? Sabulum quid aras? Oblectationes hoc genus ad ipsam transfer naturam, ad agricolationem oculos conuerte, fructuosis latrare uoluptatibus, ne secula mox futura femine pereant destituta. Ciceroni tamen turpitudinem hanc inimiciter Salustius obiecit: obiecit & Verres: cuius filius quũ in ea quoq; re malè audiret, Ignorare uideris (inquit Cicero) decere, filios intra ianuam coarguere. Syllam uerò Romæ dictatorem, produnt auctores grauissimi, ab primo pubescentis ætatis uestigio in scurrarum gremijs per damna uenundati pudoris adoleuisse. Qui tamen etiam si sexus sui nunquam memor, & ultra commendationem gratiæ puerilis ætatis, senex exoletus in aliena ætate flagitia corporis retinens, uitijs obsessus Romano præfuit imperio. Quin ne quid desit, amplissimi senatus decreto ac populi, prosperæ ac perpetuæ felicitatis nuncupatione ornatus item est. Auctor nobis Plato est, Thebarum regem Laium atrociter, id est ignis supplicio, in emaculatores ac naturæ peruerentes placita animaduertendum censuisse. Inter Gallos uerò quandoq; malũ id insæuisse adeo, proditũ memoriæ est, ut inde nefaria sanciretur lex. Ne cui duxisse uxorem liceret, qui prius uxoriã non impleffet functionem. Cæsar parte hac malè audiuit, quod apud Nicomedem desedisset adolescentulus; propterea inconditis iocis triumphãtem sequuti milites ut inquit Dion, inclarauerunt subinde, καὶ σαρ μὲν γαλαδίαις ἐδουλώθητο, κρίσασα δὲ νικημένης. quod permolestè is tulit, etiam si alijs arrisisset. Sed enim quia cinædulos scimus summa, dum turpiter atteruntur, perfrui uoluptate, putamus ne quippiam altioris subesse rationis: Minus fortasse pudicum aut graue fuerit, ijs tam diu immorari: sed meminisse legentes debent, nos nostra hac commentandi sedulitate, rerum copiã in primis studere, ut spicilegium conficiamus (ut sic dicam) satyricum, unde languentibus etiam conciliari possit appetentiã. Quod si qua me præterierint, quæ haud parum multa esse, non ambigo, me consolari, Veterũ sapientissimos multa scisse, non omnia. Scimus præterea perfectissimas artium, temperantiam, iustitiam, prudentiam, non honesta modo expendere, iusta item ac utilia: uerũ noxia quoq;, & turpia & iniusta. proinde τὴν ἀπειρία τῶν κερῶν καὶ κλοπῆς ἀποδείξω ἀκακίαν οὐκ ἐπαινοῦσιν, ἀλλ' ἀβελτηγέων ἡγοῦνται. Sed & Thebanus Iminias discipulis itidem benè tibia incinentes ostentabat, & secus, infurrans celebratum illud, οὐτως ἀλλεῖν δεῖ. Et rursum, οὐτως ἀλλεῖν οὐ δεῖ. Quin Antigenidas iuuenibus iucundiores asseuerabat tibicines bonos, qui & malos forent experti quandoq;. Quare neminem uel in hisce ἀνισθητόως ἔχασ rectè, sum opinatus. Igitur in literis ita inuenio literatis, tum apud Aristotelem, tum apud alios. Excrementis singulis locum esse à natura constitutum distinctumq;, in quem decretoriè ac naturæ uel secerni debeant. Solicitata uerò natura, spiritus excurrens tumorem admouet, excrementumq; unã extrudere solet. Nam ut prima primi Auicenna quoq; perdocet, spiritus expulsiõnem iuuat, ut urinam in uelicam, cibum consumptum in aluum naturæ deduci placuit. His autem proximè genituram quoq; in testes & penem deferri, constitutum est. Quibus itaq; meatus habitu suo naturali priuantur, uel quia occæcati sunt, qui ad penem tendant, quod spadonibus hisq; similibus euenit, uel etiam alijs de causis, ijs talis humor in sedem confluit. Quippe qui hac etiam transmeare solet. Quam rem eius loci contractio in coeundo, & partium sedi appositarum consumptio indicant. Qui si admodum semine genitali abundant, excrementum illud largè in eum locum se colligit. Itaq; quum excitata cupiditas est attritum pars ea desiderat, in quam confluit excrementũ. Quum enim libido cõmota est, spiritus eodẽ concurrat, & genus id excrementi confluit, quò secedere natum est: & si tenue spiritosumq; est, quum difflatum id fuerit, requiescunt: ut pueris & adolescentibus interdum, nullo secreto humore, cessare tẽtiginis solent: sed si crassum corpulentumq; est, nisi extruso, quiescere nequeunt. Quorum uerò natura mollis est & foeminea, ita hi constant, ut genitura uel nulla uel minima eò ueniat, quò illorum secerñitur, qui præditi natura integra sunt: sed se in partem sedis diuertat, quod propterea euenit, quia præter naturæ normam constituerunt.

Quum enim mares crearentur, ita degenerarunt, ut partem uirilem mancā atq; oblaesam habere cogerentur: unde fit infatiabiles etiam sint more mulierum. Quibus itaq; sedem humor ille adiuit, hi pati tantummodo auent: quibus autem in utranq; partem sese dispersit, hi & agere & pati affectant. Sed sunt quibus item ex consuetudine affectus hic accidat. Egestio uero excrementi genitalis maximam affert oblectationem respectu aliarum euacuationum: quoniam in ea, uirtus in primis uiget animalis sensiua, com meatq; per partes sensibilissimas. Accidit praeterea in coitu uoluptas, inquit primo De animalium generatione Aristoteles, non solum propter seminis emissionem, sed etiam spiritus: quod in pueris palam fit, & sterilibus uiris. Iis enim accidit oblectatio tum ex attritu, tum ex spiritus secretionem. Qui uero rem Veneream agunt, aut qui in aetate sunt quae sufficiat Veneri, male olent, καὶ τὸ καλοῦ μὲν προσην ὄσμου, hoc est uirus hirci reddunt. Quod in pueris non fit: cuius ratio est, quoniam puerorum spiritus κατὰ τὸ ὑγρὸν καὶ αἰὲν ἰσθμῶδες, id est humorem sudoremq; concoquere potest: uirorum autem nequit: proinde sunt in ijs humiditates crudae indigestaeq;, & ad corruptionem procliuēs: ideoq; sudores eorum, & resoluti illinc fumū grauius olent: neque enim calor latenter consumit, ut in pueris, sed extrudit potius, & uapores concitat: idq; in alis praecipue atq; in guinibus: simul a membris alijs humore redundant illuc profuso: simul quia partes illae oblectatae plurimum sunt, minusq; exercitatae. Ab hoc euentu putat eruditi, & Sex Pompeius docuit cum Censorino, pueros dici hircuitalos, ubi primum ad uirilitatem accedunt, fitq; Venereorum appetentia opportuna: ex hircorum libidine, aut odoris insuauiitate, quem nunc tragum uocant, nunc hircum, aut (ut Catullus) caprum. At quoniam praepingues hirci, minus foecundi sunt: inde quum uites non ferunt, dicuntur τραγῶν, id est hirciscere. Porro, quia contrudit libido oculos in angustiorum angustias, quos uocant hircuos, auctore Suetonio, in uitijs corporalibus: inde a Virgilio scriptum uolunt, Transuersa uentibus hircuis.

quoniam libidinis, quae in hircu praefera est, illic promatur signa. etiam si Apuleius grammaticus, quod illic haereant oculi, hircuos dici opinatur. Alij hircis defendunt, quoniam id animal oculos habeat ad nares conuersos. Proindeq; apud Aristotelem, τὰ τραγικὰ πρόσωπα, non laruas interpretamur, quod fecit Theodorus: sed tragicas facies, ad hanc hircorum naturam referentes: quoniam tragædorum personae nihil minus, quam oculos ad nares ualeant inflectere. Valerium Plutarchus scribit habitasse τραγικῶν, quod uelut tyrannus omnium ingrueret capitibus. At Dionysius Phereum, qui menses modo decem Theffalis imperitasset, tragicum appellabat tyrannum, temporis breuitate notata. Traditum ab Plutarcho est, Alexandrinus M. Antonij luxum & scurrilitatem amplextans dicere consueisse, tragica illum facie in Romanos uti, in se autem ipsos comica. Tragica cornua in Pyrrhi galea hircina intelligunt. Quoniam uero in coitus ratione uersamur, subijciamus de hermaphroditis non ingrata ex Graecorum cella proma. Scribit ergo Leonides, eorum quatuor uideri species, ac in hominibus quidem tres, in mulieribus unam: siquidem in uiris quandoq; in perinaeo, id est cole, uti interpretatur Theodorus: quandoq; uero in oschei meditullio hircutior se promit pudendi muliebris effigies. Tertius autem modus, quo ex oscheo uelut pudendo urina profunditur. In mulieribus uero supra clitorium in ephbeo uirilis membri positio comperitur. Nec testiculorum abest prominētia infra colem. Et duplex quidem genitale uisitur in homine quādoq; in capris tamen praecipue, quas etiā inde tragænas nuncupant, perinde ac hircænas dixeris. Caeterum etiam si ita nascētibz unde potius indatur nomen, ambiguum sit: a meliore tamen, hoc est masculino uti nūcupentur, impenetratum a consuetudine est. Neq; enim androgynas audiuius, aut hermaphroditas. Quo autē sydere prodeant hermaphroditis, eunuchi, uiragines, archigalli, ubertim Matheseos tertio Firmicus in solis decretorum ratione. Androgynos uulgo dici ambiguo inter marem & foeminam sexu, Lilius scribit, ut in plerisq; faciliore ad duplicanda uerba sermone Graeco. Abominatos praecipue semimares fuisse, idem scribit libro Macedonici belli primo, ac in mare deportatos.

Qui dicantur officiosi. Item betæ, necnō uolli ludij, & praecifi. Loca Martialis duo explicata uberius. Quid sicula, & sica. Chabete. Item badas, seu nus

nus, & anaphlystius: item catada stylicus. De Pindari obitu. Dropax quid: Dactylus. Quos poetas amauerint dii. Caput xi

Cherius orator, cui tanta orationis celeritas affuit, ut & uitium fieret, & bracteata Caesaris Augusti ad id sententia circumferatur, Acherius noster sufflaminandus est, quum libertinum reum defenderet, cui obijciebatur, quod patroni cōcubinus fuisset, dixit, Impudicitia in ingenuo crimen est, in seruo necessitas, in liberto officium. Hinc factum Seneca scribit Declamationum quarto, ut impudici, foeminaeque (ut quidam enuntiant) & obsceni, aliquandiu officiosi sint uocitati. Est tamen honesta item uocabuli eius notio: nam pro Milone Cicero labores suos officiosos dicit. At Cynicus Diogenes, molles id genus, etiam betæ nomenclatura non absq; felle uidetur appellasse: nam quum a quibusdam, ut canis incessetur, seq; amplius obseruatur praedicarent, ne mordicus ab illo apprehenderentur, Bono animo esse iussit, neq; enim canibus esse in more uesci betis. Quod & Augustus significasse uidetur, quum betizare, pro languere posuit, quod uulgo dicere tur lachanizare. Sed & Catullus:

Languidior tenera cui pendens sicula betæ,

Nunquam se mediam sustulit ad tunicam.

Qua in parte aduertendum obiter, siculam dici de uirilitate, forma deminuta a sica. Chabeten mechanici siphonem dicunt. Sed ad betam nihil. Animaduerto & uollos ludios recte de cinædulis posse dici: quando, ut in Magia scribit Apuleius, ludij omnes, hoc est Dionysiaci technitæ, siue histriones impudici erant. Mox, inquit, in iuuentute saltandis fabulis exoffis planè & eneruis, sed (ut audio) indocta & rudi mollitia: negatur enim quicquam histrionis habuisse, praeter impudicitiam. Scribit tamen in doctorum indagine Marcellus: pueros depiles ac glabros, qui in ludis praesultarent, ludios a Romanis ueteribus nuncupatos. Et Appianus Alexandrinus in Libyco, triumphū describens pompam: Imperatorē, inquit, liētores praebant purpureis amicti uestibus, tum citharædorum ac tibiærum turba ad Hetruscæ similitudinem pompæ. Hi succincti coronisq; aureis redimiti, suo quisq; ordine canētes psallentesq; prodibant. Hos ludios appellant. Ut facile crediderim, Hetruscos a Lydis sumpsisse originem. Horum in medio quispiam talari ueste, fibrijs ac armillis auro splendentibus amictus, gestus uarios aedebat, risumq; undiq; ciebat. Caeterū, ut ad rem, uelut postliminio, redeamus: Cinædus, ut est apud Ameriam, dicitur etiam βελός: id quod adnotauī procliuus, quoniam passiuā est uox ea linguae uernaculæ, paulum modo ltraxata: sed ita, ut origo diluceat tamen. Badas Latine scribitur. Androgynium uocat etiam Pollux. Secundis modo auribus ista accipiant studiosi, quando aduersas impense deprecamur, ut a metu uirulentiae dentato esse uacuis liceat. Dicitur idem hic & κατὰ πύργου: sicut πρὸ οφθῶν, puerarius. Nam pudicos amatores ἐρασῶς uocant, amatos uero ἐρωμένους. Praecifos item id genus muliebrīa patientium eruditorum quandoq; nuncupat schola. Senecæ id comprobatur auctoritas: Quid porro, inquit, non est iniquum, fortes arma sumere, & in castris pernoctare, & pro uallo obligatis stare uulneribus: interim in urbe securos esse praecifos, & professos impudicitiam? Ad quod Martialis alludens Epigrammatum secundo:

Os tibi praecifum, quanto non ipse Latinus

Vilia panniculi percutit ora sono.

Eum locum interpretatus Domitius, putat a praecifo intestino declinari uocabulum in turpitudinis notione: nam praecifum & omasum duo esse intestina, Martialis auctor est. Ego ex Graecæ linguae, ut multa, proprietate atq; imitatione deflecti eius uerbi notationem puto. nam id apud eos κατὰ πύργου quandoque signat, quod apud nos praecidere, ut apud Aristophanem in Batrachis, κατὰ πύργου ἐγλυκευφῶς, id est & praeciditur acclinatus, adnotante etiam interprete, id uerbum κατὰ πύργου, pronuntiarī κατὰ μὲν πύργου. Et quia Martiali opem tullimus pro ingenij captu parte hac, commoneamus eius libri studiosos, poetae eiusdem sales futuros sapidiore multo, gustumq; amplius lacessituros, si ad siculam respexeris, quam paulo ante pro uirili parte capī diximus per diminutionem a sica, illo Epigrammate libri undecimi,

Inuasit medicus sica phreneticus Eucli,

Et præcidit Hylam, hic (puto) sanus erat.

Apud eundem Aristophanem seuinum obseruauimus pro inscenfore capi atq; etiam emasculatore: à uerbi Græci proprietate *βινειν*, cuius meminit etiam ad Pætum Cicerone. Nam anaphlystius in eadem comœdia masturbatorem innuere uidetur, qui fiat sine foemina maritus, & thalassionem indicat manibus libidinosis: quippe *ἀναφλυστὸν* signat *μαλῶσευ* & *ἀδλοισυ*, id est mollius genitalia tractare. Sed & apud Eupolin in Autolyco, anaphlasmum pro Venereis obseruatum, scio. Legimus porro & catadactylicum de puerario dici: quoniam dactylion, id est annulum de sedis hostiolo pronuntiarum, frequentissimum apud Græcos est. Sed nos iam ab istis resiliamus: illud adijcetes modo, Pindarum nouem Lyricorum principem, ut Fabio credimus, morte quoq; nobilitatū, si qua turpibus inesse nobilitas potest: nam in gremio dilecti pueri in gymnasio inuentum esse mortuum, Græcorum monumentis testatum est. Hic est Pindarus quem ita denique amasse Apollo fertur, ut illi oblatores portiuunculam impartiretur, quin & à sacerdote ad cœnam cum deo in sacrificijs subinde uocaretur. Verum & carminis Pindarici amatorem fuisse Pana, Plutarchi testatum monumentis est: sicuti Archilocho Hesiodoq; morientibus per Musas beneuolentiæ testimonium præbuit nomen. Sed & ab Sophocle uiuente hospitio exceptum esse Aesculapium, traditur. Quin mortuum sepeliri, curauit deus alius. Quippe ita sancitum est, non uideri deum *ἐλμππου*, aut *ἐλπορνευ*, id est in equos propensum, uel aues: sed esse apprimè *ἐλῶνθροπυ*, id est hominis studiosum. Martialis deniq; ut quacuncq; se ostentaret occasio, Latine eruditionis pomœria proferamus, in cinædum Gargilianum scribens, sic ait: Psilothro faciem lauas, & dropace caluam,

Nunquid tonsorem Gargiliane times?

In parte hac id modò ab interprete affertur, esse depilatorium unguentum dropacem. Ipse in Galeni thesauris id item comperi, Maciem inoriri plerunq; ex corporis totius frigidiore, siccioreq; temperatura, nonnunquã ob digerentis uel nutrientis uel utriusq; facultatis imbecillitatem: sic uero affectis opitulatur unguenti genus, inquit, quod à Græcis hodie dropax nuncupatur, quando graciles multi sic obefiores sunt redditi. Dropax ab sinapismo creditur diuortium habere, quod è sinapi fit sinapismus, è pice dropax: proinde pittosis item appellatur, id est picatio. Dropacissimum & sinapissimum in Græcorum medicis obseruauimus dici pro dropacis & sinapis conspersione, quæ in medendi usu rationem habet plerunq; ad euocanda in corporum superficiem, quæ altius insinuata latitant nocentq;.

Specula cur inuenta. Maronis locus explicatur ex Bucolico ludicro. XII

Ocratem philosophū scribit Apuleius, speculo, quod mirum fortasse uideatur, ad morum disciplinam esse usum. Quippe suasisse discipulis fertur, crebro ut semet in speculo contemplarentur, ut qui eorum foret pulchritudine sibi complacitus, procuraret, ne corporis dignitatē morum de honestamento pollueret. Qui uero minus in se uisendam formam inspectasset, minusq; se eo nomine commendabilem, nauiter confurgeret, ut uirtutis splendore inoptiam formæ collustraret, ac ingenio corporis damna rependeret. Seneca quoq; Naturalium primo: specula esse tradit inuenta, ut homo ipse se nosceret: Multi, inquit, ex hoc consequuntur primò sui notitiam, mox & consilium quoddam: formosus, ut uitet infamiam, nec Libycis se uitiorū Syrtibus adobruat sinat, sed fauentibus dijs hominibusq; stiuam (quod dicitur) teneat: deformis, ut sciat, uirtutibus redimendum, quicquid corpori defuerit. Amplius, ut iuuenis flore ætatis admoneretur, illud tempus esse discendi, & fortia audendi. Senex, ut indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret, admoueri sibi lineas sentiens. Sed & natura, inquit idem Seneca, facultatem uel inopi est imperita seipsum uidendi, fons cuiq; perlucidus, aut leue saxum imaginem reddit. Hinc illud Maronis:

Nuper me in littore uidi,

Quum placidum uentis staret mare.

Hactenus Seneca. Sed & in Alcyone Lucianus: Nonne uides, inquit, ut superiora sint serenitate conspicua, fluctibus autem sedatum mare ac tranquillum, *δμοιοιυ ὡς ἐπῶειυ* *ηε τὸ πῆρῳ*

ηε τὸ πῆρῳ, id est speculo (ut sic dicam) consimile. Nidulante siquidem alcyone, alcyonidas quos uocant, dies, agit mundus. Ex quibus est hæc uel præcipua. Sed & alibi Lucianus idem in dialogis quos uocat *ἠαλιους*, id est marinos, colloquens, in Doride ac Galatea, inibi inquit Doris: ex petra quapiam, sicubi flustra sint, acclinata in aquam conspicare teipsam, non ferè aliud quam expressius albetem colorem: hic uero non laudatur admodum, ni decenter rubens quippiam intermicarit. Cæterum hæc obiter adnotasse uolui, ut scirent literarum interiorum candidati: quid aduersus grammaticorum nugamenta & promixtas opiniones nutantesq; proferrè possit, quos sæpe aduersus retiarium ferula delectat, & uolsella, ut est apud Varronem, cum gladio pugnare. Sed quo maius subeat ista legendi prolubium, addemus & quæpiã sanè haud illepidas:

Item de speculis nonnulla ex mathematicis rationibus: necnon de naphtha, & specillo. Atq; inibi locus Plinij perpenditur. Medæ pharmacum. Optice. Geometriæ partib. Canonice. Metrice. Specularij. Specularia fenestrarum. Specillata patina. Conspicilia. Caput XIII

Archimedeum uero Syracusanum, in omni quidem geometria multum ante alios admirabili subtilitate uirum, sed in speculorū ratione pertractanda uel maxime memorandum, legimus uolumine ingenti rimatum acerrimè, cur planis quidem speculis ferè pares obrutus, & imagines uideantur: in tumidis uero & globosis, omnia defectiora: at cōtrà, in cauis auctiora. Necnon cur læua cum dextris permutentur, quando se imago eodem speculo tum recondat penitus, tum foras exeat. Cur caua specula, si ex aduersum soli retineant, appositum accendant fomitem, qui fiat uti arcus in nubibus. Qua ratione proditum Galieno est De constitutionibus tertio, ab Archimede hostium naues perustas, pice nullo negotio ignem concipiente. Sicuti in Asiæ urbe domum deflagrassè contigit, fenestræ cuidam lignis pice litis adiacentibus, & in extrema parte columbino retrimento ex putrefactione amplius arefacto: nam eo ualidius solari radio uaporante, ut æstate assolet media, materia flammam concepit, moxq; ad summa peruenit incendium. Sic & celebratum Medæ pharmacū ignibus admotum inardescerat. Constabat autem sulphure ac asphaltum humectiore. Naphtham id fuisse, Plinius scribit. Sed eam in Pompeij rebus scribit Dion, esse *φωσφατορυ ἀσφαλτωδες*. Quo Luculli milites Tigranocerta obsidentis diuexati plurimum sint, per machinas effuso: quoniam malo eatenus ignita sit uis, uti cuiuscq; admoueat, perurat, nec ab humectis restinguatur facile. Scribit tamen Diodorus, radicis cuiusdam potestate, quam edocuisse Circe, pellicem ab Medea concrematam. Sed hæc, ut ad specula redeam, interciderunt omnia, ac uel temporum iniuria pleraque laceffentium, uel priorum incuria nobis erepta persæpè cogunt impingere, ut nonnunquam nobilium ingeniorum scetura uel præfocata, uel allisa, ne Stesichori quidem, quod dicitur, illa norimus Græcis cantatissima. Verum enim uero tempestate nostra extant tamen optices uestigia aliqua, quibus quum alia doctè præcipi animaduertas: tum illud, Speculorum materiam esse lenitatem, ac partium inoffensam continuitatē, quæ meatibus prorsum careat sensui perspicuis, qua ratione lignum, item id genus alia plura, minus effici posse specula. Formam uero esse leuigationem ac perfectam polituram, quo nomine intelligi uolunt, omnem aspersionis utique amotionem. Porro ut exactius uisibilia ualeat exhibere, necessariam tradunt sensibilis coloris absentiam. Sed cur nam in speculo, imbecillis sit imaginū expressio: nempe quia formæ reflexæ debiliores comperiuntur, proinde & debilius offeruntur, ac mouent. Ratio euidens nō ex spatio solum, à fonte distito, sed amplius ex obliquatione. Siquidem rectitudo lucis cognata progressui est. Id & in alijs naturæ conuulsis operibus. Omnis enim motus tanto est fortior, quanto rectior: propterea uigorem obliquitate, ac flexu hebescere, palam fit. Additur illud quoq; Speculi colorem immisceri reflexæ luci, quæ fuscior inde effecta faciem aliquo modo maculosam ostentat, infectam ue. Latent tamen in ea sæpius labeculæ ex reflexionis debilitate. Porro geometriæ portio eadem, quam Græcè quidem opticen dicimus, perspectiuam Latine: id efficit item admittendum, uti in speculo uno rei unius plures sese ostentent imagines. Item si certo utiq; modo, & loco astituat speculum, imagnet prorsus nihil: situ autem demutato, imaginofum

ginosum fit. Id comminiscitur quoque ars hæc, uti caput in imo compareat, pedes uero surrecti. Id quod prodidit Varro. Qui & geometriæ partem facit alteram, Canonicam Græcis nuncupatam: quæ uocum longitudo & altitudines mensuram distinguit certo: longior autem mensura, rhythmus uocatur, id est modulus uel numerus & pedum ordo: altior autem μέλη, id est cantus modulatus: nam μετρίκη, id est mensuraria seu dimensiuua syllabarum excutit mensuram, & canonicæ portio est. Sed & alibi super speculis euigilata nobis quæpiam. Interim illud minime distulerim: esse apud Patras in Achaia Cereris templum, & ante id fontem, ubi & μαντρείου ἕλδης, id est maxime uerax oraculum, in his modò quæ ad morbos spectant: nam funiculo prætenui speculum in fontem demittunt, ita libratum, ut aquam modò per ambitum leuiter attingat: mox suis deæ precibus, usque thymiamate in speculum contuentur, ac inibi sese ostentat moriturum post paulo, aut superfuturi imago ægroti. Denique parte hac monitos uelim studiosos, illud Plinianum de moribus repentinis ex libro septimo: Super omnia C. Iulius medicus, dum inungit, specillum per oculum trahens, esse qui ad conspicienda referant, quæ inserta naribus uisum mirè adiuuant. Sed Varro facile hos retundit, apud quem ita legimus: Hinc, quo oculos inungimus, quibus specimus, specillum, Sunt qui conspiciendorum artifices, specularios recte dici opinentur: ac qui fenestris specularia prætendunt, frigoris defendendi causa, meminit iureconsultus Ulpianus. Specillatam patinam intelligunt nonnulli specillis distinctam. Hypaliptrū Galenus specillum uocat.

De Vesta, & ignis inextincti ratione: itemque de uirginibus. Ouidij & Papinij loca amplius explicant. Ignis sacri extinguendi ritus apud Persas. Ignis e caelo lapsus. Item de Vesta, ex Phurnuto. Atrium Vestæ quid. Cap. XIII

Vestam, Saturni ac Rheæ filiam Diodorus scribit, primamque domuum struxerunt excogitasse. At Plato & Platonem sequuti summo ingenio uiri, altius mentis aciem intendentes, Vestam deam accipiunt, essentiam formarum separatarum, diuinorumque stabile fundamentum. Ideoque Vestæ ante alios deos sacrificare præcos consueuisse. Quod in Olympici Iouis sacris seruatum, in Eliacorum primo Pausanias scribit, δύουσι δὲ inquit ἑστία μὲν πρῶτη, δευτέρη δὲ ὀλυμπία δὲ. At libro De dubijs animæ secundo Plotinus, terræ animam tum Vestam, tum Cererem dici ab hominibus tradit: quam tamen Plutonium quoque cum Proserpina coeuntem, nuncupant plerique. Sunt qui Vestæ appellatione, terræ significari putent: eamque ueluti mulierem effingant, tympanum gestantem, quoniam uentos intra se contineat. Quam rationem sequuti Romani Vestæ templum rotunda struxere forma, in quo & perpetuus seruaretur ignis, imitati terræ figuram, quasi lar focusque sit, sed totius mundi potius. Cuius medium, Pythagorici putant ignis sedem: sicuti in libris De caelo & mundo commemorat Aristoteles, & in Timæum Platonis Chalcidius. Et larem uocant ac monada, Terram uero neque immobilem, neque in medio positam globi, sed esse circum ignem in ambitu suspensam: quam sententiam Platonem quoque, quum senior iam foret, sequutum esse, memoriæ proditum est. Quin & ab igni & elemento quinto, mundi initia esse ducta, inter Pythagoræ placita fuisse, auctor Plutarchus est in libro De philosophorum dogmatibus. Id quod in Parallelis explicatur fufius, de Camilli gestis rebus. Produunt alij, Vestæ ideo ignem apponi, quod terra inflammationes in sublimi faciat ex seipsa. Lucius uero Florus etiam sic scribit in Numa: In primis focum Vestæ uirginibus colendum dedit, ut ad simulacrum caelestium siderum custos imperij flamma uigilaret. Ignis porro inextincti custodes uirgines erant, ut puram & incorruptam ignis substantiam, inuolatis item integrisque corporibus, illis commendarent: siue quod sterile ac infecundum esset, scite uirginitati adiungeret. At in Græcia, ubi perpetuus seruatur ignis, non uirgines, inquit Plutarchus, sed coniugio solutæ mulieres, eiusce rei curam habent. Strabo tamen libro nono: In saxo, inquit, uetustum Mineruæ templum positadis surgit, in quo lucis inextinctæ lychnus est, & uirginum domus, quam Ictinus condidit. Lectum in Græcorum commeterijs illud quoque: ignem caelitus primò in agrum decidisse Argiuum, qui & in templo Apollinis seruatur, quod Argis in foro sit excitatum. Si uero quandoque interextingueretur ignis, sicuti Athenis Aristone tyranno: & apud Delphos, templo à Medis incenso, & Romæ tum Mithridatici, tum ciuilibus bellis temporibus

temporibus, haudquaquam ex altero igne lucernas sacras succendere fas erat, sed nouum & peregrinum elici oportebat, accensa ex sole flamma pura & immaculata, ualis quæ scaphia uocabant, quæ ratione ista sic concinnabantur excauata, ut radijs solaribus hinc inde coniectis in centrum, arida materia appositâ, cõfestim promicaret ignis. Inter nostros uero scriptores sunt, qui tradunt, interextincto igne, uirgines uerberibus affici solitas à pontifice: quibus mos erat, tabulam felicitis materiæ tamdiu uerberare, quousque exceptum ignem cribro æneo in ædem uirgo ferret. Nec mirum: nam sicuti etiam commemorat Antiquitatum secundo Dionysius, id Romani præfagium interitus Urbis opinabantur. Quod uero scitu dignum est, & nostræ religioni cõsentaneum, mense Martio quotannis innouabatur ignis in templo Vestæ, quod in Fastis canit Ouidius: Adde, quod arcana fieri nouus ignis in æde

Dicitur, & uires flamma resecta capit.

Quo in loco notandum id obiter quoque, Arcanam dici eadem, non quia illuc mares non ingrederentur, quod uoluit interpretis: sed quia, ut Dionysius inquit, præter ignem arca na erant quædam in templo deæ sacra, quorum neque pontifices cognitionem haberent, neque uirgines. Quod & Silius carmine comprobat, libro Punicorum tertio, Et Vestæ secreta feramus.

Titus porro Liuius ab Vrbe condita libro quinto, in Camilli oratione: Quid, inquit, de æternis Vestæ ignibus, signoque quod imperij pignus custodia eius templi tenetur, loquar? Et libro sexto secundi Punicis belli, æternos ignes recenset, ac conditum in penetrabili fatale pignus imperij. Hæc ideo accuratius sum consecutus, ut intelligeremus amplius illud Papinij ex quarto Syluarum Donec Troicus ignis, & renata Tarpeius pater intonabit aula.

Vestalibus eum porro fuisse morem accepimus: quum uir morbi ex atrio Vestæ cogerebatur excedere, matronarum curæ custodiaque mandarētur. Atrium autem Vestæ, domum intelligimus Vestalium, templo adnexam. In octaua Urbis regione fuit item atrium Mineruæ, ut scribit P. Victor: sicut in Auentino, Libertatis. Fuit etiam in Capitolio atrium publicum T. Liuii: sicut alibi regium atrium, quod erat circa forum. Sed & in Latonijs atria recententur duo, Menium & Titium. Hephæstionis funus Babylone celebratur Alexander per edictum Asiæ ciuitatibus nuntiari iussit: ignem, qui ab Persis dicitur sacer, extinguerent, quo ad funebri æderetur pompa. Id uero Persis erat in more, si obijisset rex, aliis haudquaquam. Qua causa fuisse Alexandro ominosum, docuit euentus. Quod item ad Vestam attinet, Phurnuti non prætereunda sententia est: In fabulis (inquit) traditum, Vestam primam esse genitam, & postremam quoque: quoniam ex terra propagata, in eandem resoluantur, rursumque consistant. Quo nomine in sacris ab ea Græci auspicati in eandem desinebant. Corollis honestatur albis, elementi ambeuntis ratione.

Ignis cultus apud uarias gentes. De usu luminum in nostra religione. Cur homo tantum utatur igne. Dionysius cognomento Lampter. Lampteria festa. Ignis inuentio. Ignis e Vesuuiio miraculum. An in ignibus uiuere animal queat. An ignis sit elementum. Caput xv

Quo uero ad ignis cultum & uetustos pertinet ritus, lectum in Plutarchi monumentis est. Persis in Græcia occisione occisis, consultatibus respondisse Pythium: Ioui, in cuius tutela libertas sit, patriam esse dicendam: nec prius rem diuinam faciendam, quam uniuersæ regionis igne extincto, ueluti à Barbaris uiolatus is foret, purum ex Delphis, uelut à communibus laribus, accensum intulissent. Chaldaeos quoque numinis uice ignem coluisse, Græci quidem scribunt, addita lepida fabella sacerdotis Canopi. Sed Hieronymus quoque & Nicolaus theologus comprobant Geneseos capite undecimo. Verum & historia proditum, Dariam cum ductibus propinquisque agmina in armis stantium circuisse, Solem & Martem, sacrumque & æternum ignem comprecatur, ut illis dignam uetere memoria fortitudinem inspirarent. Legimus & in Græcis illud item, à Medis & Assyrijs Barbaricos contribui eiuscemodi elemento honores, non religione utique, sed formidine uerius nocentissimæ, omniaque absumentis rei. Scribit Porphyrius, quod & alibi arbitror à me relatum, dijs qui

qui sunt intra caelum, siue cursu quodammodo pererrantibus, siue non errantibus, quorum ducem esse Solem primò, deinde Lunam existimandum est, còmodè sacrari ignem posse, quasi rem cognatam. Sed de nostra item religione, ut aliquid hìsce nostris laboribus inferamus: per omnes siquidem Orientis ecclesias, quando legendum Euangelium est, accendunt luminaria iam sole rutilante: non utiq; ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & uirgines illæ euangelicæ semper habent accensas lampadas suas. & ad Apostolos dicitur, Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus uestris. & de Ioanne Baptista, Ille erat lucerna ardens, & lucens ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: Lucerna pedibus meis uerbū tuum Domine, & lumen semitis meis. Addamus & illud scientissimum: Hominem, quoniam cælestē atq; immortale animal sit, igne solū uti. Qui nobis in immortalitatis argumentum datus est, quia ignis ē cælo est: cuius natura, quoniam mobilis est, & sursum nititur, uitæ continet rationē. Cætera uero animalia, quum tota sint mortalia, tantummodo aqua utuntur: quod est elementum corporale atq; terrenum; cuius natura, quia item mobilis est, sed deorsum uergit, figuram mortis ostendit. Proinde nec caelum pecudes suspiciunt, neq; religiones sentiunt: quoniam ab his, usus ignis alienus est. Porro Græcis frequentissimi fuit moris, quum inferretur lumen, religionis causa dicere, φῶς ἀγαθόν, id est lumen bonum. Et nostri, argumento eodem, mane nuncupant: quia manum, ueteribus bonum indicat. Illud grauius multò, quod in libro De proprietatibus elementorum, inuenimus adnotatum, quisquis eius sit auctor: Nobis, inquit, incertum est, animal quodpiam ignem habitare omnino. Sed & quarto Meteororum Aristoteles: In terra, inquit, & aqua solum animalia sunt: in aere autem & igne, haudquaquā: quia in eorum corporibus præualens materia terra est, ac aqua. Hoc propter nostros libens adieci, affruentes in Cypri fornacibus uictitare uolucres pennatum. In commentatione eadem legimus, quosdam magni nominis opinatos, in elementorum decuriam non uideri admittendum ignem, quoniam cælestium orbium attritione generetur: quod autem ex alio nascitur, ipsum elementum non est. Ex hoc autem consequitur illud, ut infra mobile primum omnia sint ignis plena, ad aerem usq; De lampadum ratione in sacris, alibi (opinor) commemorimus. Nunc addimus illud quoq; cultum apud Græcos in Achaia, Dionysium cognomento λαμπτήρα, id est faculam: cuius festa dicerentur Lampteria: nam faces nocturne ad templum ferebant, uini crateribus passim tota constitutis ciuitate. Lampter autem, siue λαμπτήρ, nunc faculam signat, nunc pharum, unde nauigantibus signa proponuntur. Porro, ut ad ueteres reuertamur, inuenio apud eruditos, ignem inter honores augustales fuisse. Sic enim legimus apud Herodianum in Commodo. Quod consilium suum ad Martiam retulit, unam ē suis concubinīs, cui scilicet plurimum deferebat, ac propè uxoris eam loco habebat: sic, ut præter ignem, omnes honores uelut Augustæ tribuerentur. Verum ut adiciamus item, quod quamuis satur conuiuia non aspernetur: scribit Hesiodus, igne succenso, domum lætiores uideri & honorabiliorem: tamen carminis auctorem Homerum agnoscit Herodorus,

Αἰθουρὸς δὲ πύρος γὰρ ἀρώτερός οἱκῶν ἰδιόειται.

Illud ex Pausaniæ monumentis est: ignis inuentionem ex Argiuorum sententiā non in Prometheus referendam, sed Phoroneum uerius, qui eum princeps mortalibus communicauit. Cæterū hic ignis miraculum non præteribo unum, & id in Vesuuio monte, ubi quum mugitus similis æditus fuerit sonus, cineris ingens eructatur uis cum prætereuntium discrimine insigni. Quod si uehementior incubuerit uentus, sublimis adeo furrigitur cinis, & in longinqua protruditur, ut uel Byzantium usq; Procopij testimonio Gothici belli secundo libro, delatum constet quandoq; omnibus sic demum conterritis, ut ad supplicationes multis annis decurreretur ad auerruncandā dei iram. Sed redeo ad Vestā, de qua super sunt adhuc scitu digna ex Platoniciis excerpta in primis.

Syderum radijs in terræ centro incendiū excitari. Item qui dicitur Vestalis ignis, & quid Vesta. Caput xvi

Quod ergo

Qvod ergo ad Vestam item attinet, ac in meditullio à Pythagoricis locatum ignem, illud amplius animaduersione dignum, Immensam cælestium magnitudinem uirtutemq; ac motionem efficere, ut omnes omnium syderum radij terræ molem, quæ quasi punctum est, momento, facillimeq; usque ad centrum recti penetrent, id quod astronomorum pleriq; omnes astruunt: ut Pythagoreis placet, atq; Platoniciis, fortissimi sint, tum quia recti undique centrum tangunt, tum quia in angustum collecti sunt cuncti, quorum uehementia, materia ibi terræ sicca, procul ab humore amota prorsus accenditur, accensaq; extenuatur atq; dispergitur per meatus undiq; & incendia efflat pariter atq; sulphur. Cæterum, ignem hunc ualde caliginosum arbitratur, & quasi incendium quoddam expers luminis. Sicut in cælo extat expers incendiij lumen, ignis autem inter cælestem atq; infernum, lumen cum feruore cõiungit. Putant autem ignem ē cælo flantem, ignem esse Vestalem. Quippe sunt qui Vestam esse terræ uelint uitam, numenq;: quod ex Plotino paulò antè retulimus. Ideoq; Vestæ templum ueteres in medijs urbibus construere solitos, ignem in medio collocantes perpetuum. Ne cui autem mira nimis uideantur, quæ de syderum radijs apposimus, scribit Galenus, ex motu augescere caliditatē, uel ex putredine, uel ex alterius corporis uicinia feruidioris, uel ex angustatione, uel ex alio momento ad calefaciendum accommodo. Nam quod de putredine dictum, Vidimus, inquit, nonnunquam in columbarum excrementis ex putrefactione ignem succensum.

Vesta unde inflectat, quæq; sint eius uerbi notiones. Hestia, seu histia. Paristia quid, & baunus, necnon banaufus. Bunus, Bunæ Iuno. Bandū, banum, bādophorus. Vnde dicitur clibanus. Inibi Dionysius & Suetonius declaratur. Aneftios. Hestipommon. Steganomus. Naulum Caput xvii

Vt uerò ex grammatica ratione mutemur item aliquid, lego, Vestam, hoc est ἑστῖαν (sic enim enuntiant Græci) παρὰ τὸ ἑσάδαι inclinari, quod ἑστῖαν δαῖτα signat, quia domos prima ædificari. uel quoniam ubiq; colebatur, simulacraq; eius sedentis habitu struerentur, παρὰ τὸ ἑσάδαι. Sed domos quoque, ueteres hestias dicebant, aut histias, ut apud Homerum, Et Euripides,

ἑστῖαν τὸ δ' ὄνομα ἀμύμονος. οὐ ποτὶ ἄλλω μᾶλλον εἶδη ἑστῖαν.

Quin conuiuium quoq; appellatur hestia: proprium uerò Atticorum, hestiam enuntiare, Ionum uerò & Dorum histiam. Vnde & paristiam dici legimus ignis locum, quem Peloponneses baunum uocent, ex quo inflectatur cribanus, tanquam λειβὸς βαῦνος: unde & cribanoti panes, in cribano cocti, qui & clibanus dicitur. Est tamen Straboni clibanus, uelut cuppa oris lati, fundi angustii, extrahendæ aquæ ex fontibus commoda. At Columella, Scrobs clibano similis est, imus quàm summus patentior, ut latius radices uagetur. Sed & banaufum indidem produciunt, quo nomine artifices ueniunt, qui ignis adiumento opus conficiunt proprium. Bunus uerò Mercurij filius in Acrocortho Iunoni sacellum excitauit: unde Bunæ Iunonis cognomen propagatum. Bandum Procopij signum dici militare ab Romanis, interpretatur: unde factum coniectamus, ut uulgus inscitum banderias nuncupet. Nam quod Codice de episcopis & de clericis, scriptum inuenias, Banno subiaceant imperiali: aliud est, siquidem eo nomine recetioribus appellatur exilij species, quam proscriptionem dicebant ueteres: qui usu togæ carent, quando est illis aqua interdicitum & igni. Bannum item, Galli publicum nuncupant edictum. Bandophorum dici legimus, eum qui ducis gerat signum. Sunt ex Græcis, quibus placeat, Bannam apud Italiotas regem dictum, aut maximum magi fratrum. Apud Boeotios, banna mulier uocatur. Vias flexuosas, bannotros etiā appellant. Bannoti, uasa sunt Athenæo, ex Callixeni historia. Sed institutum repeto. Aneftios dicitur, qui sine laribus est, uel (ut apud Hesiodum) iniustus. Hinc est metaphora apud Plutarchum elegantissima in sermone πρὸς τὴν πολυγαλίαν, ἰδὲν ἦθος ἑστῖαν οὐκ ἔχοντες, id est morum Vestam propriam habentes nullam. Eos nanq; incessit, quibus certum non est uitæ institutum, sed Polypodis more, ut est apud Theognin, uariè permutantur: nuncq; philologos se profitentur, nunc uenandi consecantur studia, nunc

bb compo

computationibus indulgent, aut etiam scortilla ductare, non arbitrantur turpe. Hinc apud Dores & Aeoles heftiopammom dicif domus princeps ac dominus, qui ab alijs steganomus uocatur, à nōnullis etiam nauclerus, sicut hospitij pretium etiam naulum. Ex thesauris porro Iulij Pollucis obseruauimus: aram quoque sacrificalem dici uestam, proprie tamen eam, quæ in Prytaneo fuisset, ubi ignis, inquit, seruabatur inextinctus. Vestam pro ara recte poni, docuit etiam Xenophon Rerum Græcarum libro secundo, ἀπολύει τὰ πάντα ὁ θεὸς ἀμύνης, ἀνεπίδησον ὑπὸ τῶν ἑστῶν, audiens hæc Theramenes prosiluit in uestam. Sed, ut manifestius eo nomine aram intelligeremus, subiunxit mox paulò, οὐκ ἀγνοῶ, ὅτι οὐδὲν μοι ἀρκέσει ὅδε θωμός, non inscius (inquit) sum, aram hanc nil profuturam. Sed & Nonius: Vestibula, inquit, putant sub ea proprietate distincta, quod in primis ingressibus & in spatij domorum uestæ, hoc est aræ, ac foci soleant haberi. Superato item Mardonio (ut diximus) apud Plateas, respondit Pythius, nō prius sacrificandum, quam omni igne restincto, purum nouumq; Delphis ex communi uestæ reculissent. Hinc uerò lux infertur Dionysio Halicarnasseo Antiquitatum secundo: Vnicuique, inquit, triginta curiarum uestæ collocata, ubi sacrificabant curiæ, sacrificulos earum fecit. Et iterum: Numa uerò suscepto imperio, proprias nequaquam mouit curiarum uestas. Hoc eo copiosius docuisse uolui, ut plenius Tranquillum intelligeremus, in Tiberio sic scribentem: Coactis, qui ea tenebantur superstitione, religiofas uestas cum uestimento omni comburere. nam doctissimus interpres, uestes legendum putat. Alter uerò, uestas quidem admittit, ex Dionysio: sed quid uestæ sit, non satis constitutum habet: quum ueluti augurando, nunc focos, nunc sacrificalia instrumenta appellari uestas pronunciat, auctore nullo. Sunt qui ita omnino legant, Religiofas uestes cum instrumento omni cōburere. Ad arcem præterea locabatur prytaneum, & ciuitatis uestæ, apud quam conuiuio excipiuntur publicè uenientes legati, quiq; ob uirtutem digni alimentis haberentur. Dignum uerò memoratu, quod Gemistus scribit Plethom libro primo, ciuitatum Cariæ, alicuius quæ existimationis forent, ἑστῶν καὶ μητρόπολι, id est uestam & metropolin, fuisse Halicarnassum. Prænestinam uestam legimus apud Lampridium in Alexandro Cæsare, cui ex eo templo huiusmodi sit oblata fors, quum illi insidias strueret Heliogabalus, Si qua fata aspera rumpas, tu Marcellus eris. Illud relatu iucundum: flammæ crepitum ab alijs dici Vulcani, ab alijs Vestæ risum, ab alijs utriusq; minas. Quæ supersunt in hac re minus exculcata, noui hys initiū dabimus.

Supplices solitos, in uestæ, id est lare sedere. Adnotantur inibi interpretum Plutarchi errores. Ephestius qui sit. Iupiter Ephestius, & Philius. Item cur dicatur uestæ. Terre epitheta aliquot explicantur. Plutarchi codex emaculatur: & cur terra dicatur clitta. Perfarum supplicū mos: itemq; plura ad idem spectantia. Prostroræ qui. Velatæ manus Plauto cur. Cap. xviii

Illud uerò quod enotetur hoc potissimū loco, dignum prorsus est, Vestam pro lare capi quandoque: unde ἐκ τῶν ἑστῶν, id est supplicem Vestæ, legimus apud Plutarchum in cōmentatione De mulierum uirtutibus: quem locum non percipiens interpres, deliramenta effudit. Siquidem tangitur ibi supplicantium ritus, quem in Oeconomicis non prætermisit Aristoteles. Primum, inquit, inter uirum & uxorem statuendæ leges, ut cesset iniuria: sic enim nec ipse iniusti quippiam patietur. Id nanque communis inducit lex, sicuti à Pythagoricis sancitur, ὡσὸς ἐκ τῶν ἑστῶν καὶ ἀφ' ἑστῶν ἠγυμνῶν. id est, uelut supplicem & à uestæ, hoc est lare, ductam arbitrari uxorem, ut nullatenus inferatur iniuria. Sed & Argonauticon quarto Apollonius,

τὸ δ' ἄνω, καὶ ἄνωθ' οἱ ἐφ' ἑστῆν αἰψάντες ἔσαν, ἢ περὶ λυγροῖς ἐκείνησι τέτυκται.

Eum uerò locum explicantes interpretes: Lege, inquit, sancitum erat, ut supplices apud larem sederent taciti. Ritus nec præterijt historia prima Thucydides. Verum quid riuulos cōsecramur, quum Homericæ adire fluentia liceat, à quibus ceu fonte perenni, Vatum Pierijs ora rigantur aquis?

Ita uerò Odysseæ septimo legimus, Alcinoi domum Vlyssē ingresso, ὡς ἐπὶ κατὰ τὸ ἕζο ἐπ' ἐσχέρην γῆν κωνίησι,

Ἐὰρ πύλαι

Ἐὰρ πύλαι, οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγγόνον σιωπῆ.

Sensus uerò Homeri est, sedisse in foco Vlyssē; stupentibus qui aderant, omnibus. Quin & Halicarnasseus Dionysius, Martium Coriolanū patria profugum, Aetij Tullij Volsorum principis supplicem factum scribit, sedentem ad focum. quod reperit Plutarchus quoq; nil scitium suspicante interprete. Id ipsum & à Themistocle factitatum quandoq; ubi testularum exilio multatus, etiam ab inimicissimo Molossorum rege Admeto, cuius adisset larem, religiose seruatus est, frequens Græcorum prodi historia. Quoniam supplicationem hoc genus tum grauem, tum haud contemnendam arbitrantur Molossi, ueluti in Parallelis scriptum comperi, ἀναπύξην, id est cui nequeat contradici. Sed ubi Græcè ita est, πῆς τῶν ἑστῶν πῆσπῶν, ritus immemor interpres, Ad sacrarium, inquit, quod summa colebatur religione, se cōiecit. Plutarchus in Causis Græcanicis, ubi inquit, cur nam Tanagrai ante urbem locum haberent, quem uocarent Achilleum, huiusmodi supplices appellauit ἐφεστῶν, id est ephestios, tanquam in uestæ, hoc est lare sedentes dicamus. An uerò locum eum scienter iure Latij donarit interpres, coniectabunt eruditiores. Ephestios etiam quandoq; autochthonas ciues, siue indigenas interpretantur Græci. Et Eustathius inquit, ephestius dicitur qui urbem incolit, & uestam habet: qua ratione Epicuri, id est auxiliares ephestij, non sunt. Adijcit Porphyrius, dici ephestium, qui domum habeat: sicuti exules, apolidas dicimus & anestios. Ephestion, epistion quandoq; Homerus uocat, & libro primo Herodotus, statili (ut assolet) extrita. Ephestium Iouem nominat in Aiace mastigophoro Sophocles, & interpretantur scholiastæ σωσίον, quem cohabitantes uenerantur, sicuti Philium amici. Heterium, id est ἐτφείον, qui eiusdem sunt decuriæ & symmoriæ. Aræam intelligit in Philo Cete Sophocles, cui affundant preces cuncti, aut quem inuocant precantes. Xenium colunt hospites: Horcium, qui iureiurādo societatem inuocant: Hicelium, supplices: Homognyon, fratres. Ephestias, libationes quæ domi fiant, intelligimus: eas πῆσπῶν dixit in Helectra Sophocles. Inuenio ephestios itē dici eos, qui in aliena sint domo: ut apud Homerum,

ἄλλ' ἐμὲ τῶν δούλων ἐφεστῶν ἦγαγε δαίμων.

Synestij & homestij intelliguntur, qui domum habitant unam. Sed ephestios item deos, penates intelligunt. Porro ne quid sciens præteream: in libro allegiarum Hesiodicæ theogoniæ inuenio ἑστῶν, id est Vestam nuncupari, quoniam medium totius teneat terra, & cæteris spæciæ καὶ μόνῃς causa sit, id est statum mansionemq; præbeat alijs, πῶν γῆρ τὸ κινούμενον περὶ τὸ ἀκίνητον κινεῖται, id est omne quod mouetur, circa immobile aliquid mouetur. Vnde & Pythagorei ἑστῶν πύργου καὶ φυλακῆν, id est Iouis turrim & custodiam uocarunt eam. Quod uerò eadem quandoq; ἑστῶν dicatur, putat Ioannes grammaticus παρὰ τὸ ἑεδα καὶ θορμαίνεσθαι ὑπὸ τῷ ἡλίῳ, factam uerbi inclinationē, quia dum solis seruescit ui, mortalibus donet omnia, nec zeas solum, quod suspicantur pleriq; & tamen à Plinio quoq; comprobatum scimus Historiæ naturalis decimo octauo libro. Zeam Dionysius esse far arbitratur: nō defunt qui speltam interpretentur. Multa de ea re Plinius. Vbi uerò terram legimus ἀπείρονα dici, quod infinitam signat, interpretatur idem Ioannes grammaticus σφαιροειδῆ; id est orbicularem, uti alias cōmonuimus: nam nec sphaera, nec circulus finem habent aut initiū. Et philosophi ferè omnes elemēta statuunt rotundata specie: tamen non defunt, qui terram opinentur τυμπανοειδῆ; id est tympani quadam imagine. Alij uerò etiam ἑσπῶν, id est conifigura, aut mensæ similem, id est τραπεζοειδῆ; ut meminit etiam Plutarchus in libro De philosophorum placitis secundo. Sternuchon terram in Oedipode coloneo uocauit Sophocles, quam fertilem intelligunt ac campestem: nam honesta tralatione sterna, id est pectora, & ὑδπῆ, id est dorsa, dicimus loca campestria & late fusa: sicuti angusta, ἀγγύας, id est ceruices. Cæterum illud amplius pensitandum, quod apud eundem legimus in cōmentatione περὶ πρώτου ψυχροῦ, id est de primo frigido. Terram propter statum firmitatemq; cuius sit uelut suffrenatio ipsa frigiditas, sicut physico placet Archelao, nuncupatam à ueteribus λιπίηα: mendium, opinor, est exemplarium. Nicolaus Leonicensis uir Græcè ac Latine sciētissimus πῆσαν suspicabatur legi oportere: quæ uox, picem nobis indicat. Quid si κλειήαν legamus, & obstipatam ac uehementius

bb 2 tius

tius clausam intelligamus, a uerbo κλέω. Ne uerò quid præteream, quod suggerat lectionis uarietas, compertū mihi est: Clita Græcis dici porticus, & loca, in quæ opportune reclinemus, sed & quæ decliua sunt, ita dicuntur. Apud Athenæum loci nomen est Cleta, id est κλέτω, Spartæ. Apud Sophoclem in Antigone, Parnassiam clityn, pro terra interpretis accipit. Verum iam ista coronidem apposcunt: eam uerò impingemus mox, si (quoniam de supplicantium ritu facta nobis mentio est) quæpiam adiecerimus uelut auctaria: & primò quidē, quod in eodem Plutarchi libro enotauimus: apud Persas supplicandi modum esse habitum grauissimum: quemq; reieciisse, maximum haberetur nefas, si ignem supplex excepisset, ac si uoto excideret, in aquam se coniecturum, foret interminatus. Proinde, inquit, quod petisset, conseqeatur quidem: sed interminationis nomine refocebatur ad poenam, quod præter legem præterq; naturæ rationem esset intentata. Nam & eum, ignem aquæ promiscere adortum, pronūtiamus, qui impossibilia concipit. Ad supplicantium ritum spectant porò, quæ in Græcorum commētarijs obseruata nobis sunt: Veteribus, inquit, diu receptissimi fuit moris, ut supplicantes caput, dextram, genua eius, cui se ingererent supplices, contingerent: nec totum tamen caput, sed mentum modo, ut statuere Homerus uidetur, uel barba medullitū, quod probat Euripides. Id uerò ὄψις τὸ ἀγεμονικό, quia sit in nobis pars ea principalis, ut in qualogisticō, id est rationalis collocetur potentia. Dextram uerò, ὄψις τὸ πρακτικό, quoniam inibi maxima insit ad agendum facultas. Genua, propter motus & progressionis necessitatem. Tria uerò hæc symbolicè, cōsensum, actionem, progressum, ad ea quæ peterentur, præstanda, complecti uidentur, & ueluti οἰωνισμοὶ τῆς ἰκετείας τέλους, id est auguria finis supplicandi. Sinistram certè attigisse, ominosum censebatur, id est δυσσιάνιστον: quando & improspera uocabant σημάς καὶ ἐπαείσδρα, bona uerò & fortunata, δεξιὰ. Euripidis carmen quod antè paulo significauimus, est hoc, ὄψιν σε δεξιὰ κερύσσοντα καὶ πρόσωπον ἔμπαινον εὐφροντα, ὡς μή σου πεδίον γρηναίοιο. Apud Assyrios supplicis indicat formam, si quis curuatis membris, humumq; uultu penè contingens, manus post tergum cōnexuerit. Supplices alio uocabulo nuncupat Græcia prostropæos: nam & πρὸστροπείην, Sophocli est κατὰ δὲ κηκὸς λέγειν. Locros uenientes Romam Liuius scribit, uelamenta supplicum, ramos oleæ, ut Græcis mos est, porrexisse. Hinc liquere opinor, cur dicantur uelatae manus Plauto in Amphitryone.

Super Aglaidis uoracitate, de Græco penu pauca. A dephagia. A dephagi qui. De Anacreonte. Cap. xix

Dum Græca nuper ex Horatii præscripto, exemplaria sitienter uersarem, defloraturus quæ nostras lectiones instruerent opulentius, & insignitè adiutum irent, super Aglaide Megaclis filia quæpiam adnotata comperi: quæ & transposuisse, operæpretium censeo, ut nulla non in re ad manum (quod dicitur) suppeteret exempla. Hanc igitur tubicinio uitam fouisse ferunt, hocq; illi unum fuisse opus: quanquam à delicijs haud abesse sciret, quippe galericulo siue aduentitia coma cōtegebatur caput, quod & tutulum habebat, id est uelut apicē, ac cristas quasdam, λόφος uocant Græci. Coenam sic ferè apparabat, ut carniū minas absumeret decem, panum choenicas quatuor, uini hauriret χεῖ. Cuiusmodi uerò censeatur uerbum hoc, aut quàm capax mēsuræ id genus, alibi (opinor) hoc opere explicabitur amplius. Illud corollarium fuerit, uoracitatem, uel (ut Plautino utamur uocabulo) faburrionem dici à Græcis ἀδελφάγιστον, id est adephagiā. Apud Athenienses tamen & Bæotios, equos pleniore perfectiores uel adephagos comperi nuncupatos. Argiui autem cibi captores eo uerbo homines intelligunt, uerum & gymnasticos quoq;. At honesta metaphora hoc nomine Lyfias ὄψις τὸ λόμειδον ναῦν appellauit, id est quæ perfectā plenamq; exigat mercedem. Nam & nautas legimus apud auctores dici ὄψις τὸ λόμειδον: nisi malis adephagon nauem intelligere impēdij multū. Certè adephaga obseruauimus de magnis perfectisq; dici. A dephagi plures ab Aeliano in digitis mittuntur quodammo do: inter quos Pityrea recenset Phrygem, Cleonymum, Pisandrum, Charippum, Mithridatem Ponti regem, Timocreonem Rhodium athletam, & poetices studiosum, Erylichthona Myrmidonis: qui inde & κληδόνων sit cognominatus. Alcman uerò poeta ipsum

ta ipsum se fatetur πολυβορότατον, id est uoracissimum: cui ne primipilus quidem, id est militaris par foret annona, sed ioco forsan in se est cauillatus.

Coronidem appingere, quid sit. Coronidis notiones aliquot. Item quid corone. Coracium. Martialis locus declaratur. Quid ascriberent Hebræi in fine. Diapfalma. Coronius bos. Coronus taurus. De asterisco, et paragrapho & dipla. Parepigraphæ. Paragramma. Ad umbilicum perducere quid. Bullæ. De umbilico terrarum pluscula. Cap. xx

Oronida imposuisse, adagium est, significans ultimā rei manum admotam, nec affectum opus, sed prorsus completum finitumq;: si quidem coronis est quandoq; montis uertex, aut structuræ summum: quandoq; uero, quod in fine libri ponitur: unde est adagionis origo. Quod in libro De Alexandri fortuna, manifestum Plutarchus facit: Dionysius, inquit, Philoxenū poetam in Latomias coniecit: quod quum illi tragœdiam à se concinnatam recoquendam emendandamq; tradidisset, totam is ἐπὶ τῆ ἀρχῆς μέλει τῆ κορωνίδος ποιεῖν ἤρξατο, id est ab initio ad coronidem usq; circumscripsit: quod est expunxit, deleuitq;: nam ποιεῖν ἤρξατο est etiam ἀποκτεῖναι, quoniam οἱ ἀποθάνοντες ποιεῖν ἤρξαντο, καὶ ποιεῖν ἤρξατο τῆ ἀρχῆς. Verum, ut quicquid ad id pertinens nobis compertum est, persequamur: & seotarum summum ita uocant, ut quum dicitur, κορωνὶς τῆ σοφίας. Signat & nauis puppem, quod sit in eius apice, curuatum rostrum: unde & Ἰνῆρος, σὺν νηυσὶ κορωνίσι, quod exponunt, cum nauibus flexas habentibus summitates. Alij etiam nigras eo nomine intel ligunt, Eustathio interprete, ad earum interstitium quæ uocantur μιλτοπάροισι, id est milto rubentes. Estq; coronis deminutū à corone. Quæ uox animal signat quādoq;, quod Appion larum esse credidit, hoc est fulicam, & æthyiam, id est mergum: alij cornicem interpretantur: interdum uerò cricum hostij, hoc est annulum, sicut illud χρυσὴ δὲ τέταπτο κορώνη. Dicimus & coronen in arcu, hoc est summum cornu & incisionem ubi neruus sedet. Vnde, inquit Eustathius, bonum rerum finem, auream coronen prouerbium dicit. Inueni & id nomen positum pro uirilis membri summitate: unde est, ἰσοπέτης τὸ ἀδελφίου αὐτοῦ ἔχει τῆ κορώνης τετραχῶδαι. Coronis autem est item species ficus, quam & coracium uocant, quod fici similes coruis uideantur colore. Coronis uero in libri calce apponi solita, fere hanc præfert figuram J. Nam Aristophanis interpretes scribunt, esse lineam breuem utique, sed ab inferiori parte flexam. Ex ijs uero amplius Martialis carmen illustratur ex libro decimo, Si nimius uideor, seraq; coronide longus

Esse liber, legito pauca, libellus ero. Hinc est illud Plutarchi elegantissimum, in sermone qui est An seni administranda res publica: Qui uerò, inquit, ciuilibus actionibus & certaminibus innutritū non permittit ad facem & uitæ coronidem progredi, prorsum ingratus est. Apud Hebræos obtinuit mos, ut in librorū fine unum subnectatur è quatuor: aut enim Amen ascribūt, quæ uox πεπισμύνης indicat, id est fideliter, uel γνοιτο, id est fiat: aut Sela, id est semper: aut Salem, quod pacem signat. Psalms præterea quibusdam diapfalma interponitur: quod uerbum Origenes opinatur signare; quod apud Hebræos sela ex Septuaginta interpretū tralatione, ac Theodotionis & Symmachi. Fuere qui diapfalma statuerent metri cōmutationem, ut Sudas: alij spiritus paufationem: nonnulli sensus alterius initium, aut etiam rhythmī distinctionem. Sed institutum repeto. Obseruatum in Pausania monumētis, deam quoq; in Sicyonia Coronidem colli, cuius tamen simulacrū peculiare templum habeat nullum: sed quū sacrificij appetit tempus, id in Palladis transferunt sacraria honoreq; profequuntur. κορώνη uero non animal modo est, quod diximus: unde illud paremiodes, in eos qui tum grauiā, tum nocuenti inferentia plurimum toto petunt conatu, κορώνη γὰρ σαρπηριον. Sed & nomine eodem, coronæ signatur species: quin & τὴ ποδιφορῆν γήμαται, id est rotundatæ figuræ. Coronidas dicunt proprie βλαστήματα, id est germina. Sunt & de uiolis contextæ corollæ. Coronium appellari bouem quandoq; adnotauimus, μλωσειδὴ ἔχοντα κέρατα, id est lunata habentem cornua. Sed & κορώνη dicitur taurus, id est ὄρθοκρο. Fuit in Peloponneso ad Pamissi fluij dextrā Corone ciuitas, à Bæotia Corona sic appellatione ducta: uel quod

moenium fundamenta defodientibus aenea sit inuenta cornix: cuius forte argumento rei in Acropoli aeneum stabat Pallados simulacrum sub dio, cornicem manu tenens. Non praetereamus quod Hephæstion scribit: in Aristophania æditione asteriscum, cuius imago uelut stella est, modò apponi, ubi metra uariant. Vt inquit, in dramate tribus modis coronidis signo: primum quidem, quum histrionibus abeuntibus subsistat chorus: uel uice uersa, choro emigrante, remaneant histriones: uel quando locorum commutatio in scena fit. Paragraphum uerò adhiberi *ἢ πρὸς ὅσων ἀμοιβῶν*, in iambicis & choricis inter stropham & antistrophum. Paragraphi autē nota dicitur in longuin protensa linea, uelut punctum in summo habens, hoc modo —. cui saepe apponitur & nota, quam uocant *διπλῶν*, id est diplam, quæ trigoni figuram præbet obliqui citra basin, ad hunc modum < Certè signum est paragraphos completæ strophæ aut antistrophæ: estq; generis foemini. Paragraphen, id est *παράγραφον*, inter poeticos tropos recensent grammatici, ut scribit Eustathius: id uerò est, quum præcedentia complentes, ad alia transitum paramus: ut apud Homerum, *ὡς οἱ μὲν τὴν ἀφρονόον ἢ τὴν σφαιρῶν*. At parepigraphe intelligitur, ubi quæ præcedere debuerant, tacentur: ut tamen ex illatis percipi facile ualeant, sicuti apud Lycophronem,

λέγω τὰ πάντα νητρικῶς ἢ ἢ ἰσορῶς.

Neq; enim inibi interrogasse quippiã Priamus animaduertitur liquidò, nisi ex respondentis schemate. Locum hunc de paragrapho & paragraphe in disputationes suas ex æditione priore transtulit ad uerbum amicus noster: si amicum dicere par est, qui nostros sudores interceptum eat, uelut diplomate impetrato, id est expilandî facultate. Paragramma in Hieronymi epistolis, pro literis accipimus parum curiose positis per librariorum inscitiam, uel impressorum, uti nunc est. Si paragrammata, inquit, repperis, uel minus aliqua descripta sunt, quæ sensum legentis impediât: non mihi debes imputare, sed tuis, & imperitiæ notariorum, librariorumq; incuriæ. Coronidem uerò duplicem obseruauimus: aut enim epodica est, si post diplam constituitur; aut proodica, si alteram ipsa præcedat diplam. Cæterum, quod Græci coronida impingere dicunt, Latine, ad umbilicum perducere, non minus rectè dicitur. Nam poetæ elegantissimi, quæ exactum opus significant, ad umbilicos se uenisse, scribunt. Horatius in Epodo, Promissum carmen iam bos Ad umbilicum adducerem.

Quem locum dum exponit Porphyrio, ita scribit: Ad umbilicum adducere, pro finire & consummare opus posuit Horatius: quia in libri fine, ex ligno aut osse umbilici fœlent apponi. In quem sensum & Martialis quarti libri finem ita clausit,

Ohe iam satis est, ohe libelle,
Iam peruenimus usq; ad umbilicos,
Tu procedere adhuc, & ire quaeris.
Nigris pagina creuit umbilicis.
Noster purpureus, nouusq; charta,
Et binis decoratus umbilicis.

Et alibi idem Martialis,
Et Papinius Sylvarum quarto,

In quo tamē cōmonendus est studiosus lector, hanc quoq; eloquendi rationem à Græcis uideri profluxisse. Nam in primo Epigrammatum hoc inueni de Heracliti tenebris tetraſtichum, cuius is ferme est sensus: nō esse festinanter ad umbilicum Heracliti e uol uendum librum, quoniam perdifficile iter sit, & tenebræ adsunt intensiores: quod si myſtes affuerit præmonſtrator, claro fiet illustrior sole. Carmina si quis exigat, hæc sunt;

*Μὴ παχὺς Ἡρακλείου ἐπὶ ὀμφαλῶν ἔλκε βιβλῶν
τὸν φεῖσιον, μάλιστ' ἀνίσταται ἀτραπητῆς.
ὄρφνη καὶ σὺ τὸ ἴδιον ἀλάμπου, ἢν δὲ σε μύσης
εἰσπαύου, φανερῶν λαμπρότερον ἡελίου.*

Umbilicos uerò in libris opinor dici, quod in medio ponerentur: nam quicquid est in aliqua re medium, rectè umbilicum appellari. Quippe *ὀμφαλὸς ἀσπίδος*, id est sicuti umbilicos, interpretatur Eustathius bullas quasdam: sic enim scribit, *βούλων πινῶν*: quæ ornatus gratia adderentur, in meditullio præcipue. Hinc apud Homerum, *ἀσπίδος ὀμφαλόεσσαι*, uelut umbilicata dicantur scuta, ex umbilici animalis imagine. Verum inter pisces, qui à Græcis cochliæ dicuntur, umbilicos uocamus, Argumento est item Parnafus

Parnafus quoq; quem umbilicum dixere terrarum: quia umbilicus sit in homine medius, Quorum tamen utrunq; falsum esse, Varro scribit, quoniam neq; locus is sit terrarum medius, neque umbilicus sit in homine medius. Attamen Pollio Vitruuius libro Architectonica tertio, id ipsum confirmat. Nam si, inquit, homo collocatus fuerit supinus, manibus ac pedibus pansi, collocato centro in umbilico eius, circumagendo rotationem, utrarumq; manuum & pedum digiti linea tangentur. Cur uero diceretur mundi medius Parnafus, ex ijs, quæ prodidit Strabo coniectare licet: In medio nantque, inquit, uniuersæ quodammodo Græciæ & intra & extra Isthmum: immo & totius orbis consistere uidebatur. unde & telluris umbilicum appellabant, fabulam addentes, quam fingit Pindarus: referens, ab Ioue duas dimissas aquilas, in eo coisse loco, unam ab ortu, reliquam ab occasu. Quidam uero dixere coruos, aut etiam cygnos: ut in libro De oraculis quæ defecerant, Plutarchus etiam tradit. Sed & in templo quispiam monstrabatur umbilicus, pendentibus ornatus uitæ: cui duæ, argumento fabuloso, incubebant aquilarum imagines. Et Plutarchus innuit, fuisse ibidem locum qui diceretur omphalos, id est umbilicus. Et in Oedipode tyranno Sophocles mesomphala mantea dixit: nam est oraculorum locus manteum. Pausaniæ testatum thesauris est, umbilicum Delphicū ex albo structum lapide, quem *ὄν μέσῳ γῆς πείσους ἐν λέγουσιν οἱ Δελφοί*. Verum & in carmine obsceno, quisquis eius fuerit auctor, id ita confirmatū animaduertimus: Pallas Cecropias tuetur arces, Delphos Pythius, orbis umbilicum, Creten Delia, Cynthiosq; colles.

Sed & Ouidius ait,

Te meus ante omnes genitor dilexit, & orbe
In medio positi caruerunt præside Delphi.
Papinius quoq; Thebaidos primo:
Audiſt & medius cæli Parnafus, & asper
Eurotas. In quo tamen loco Lactantius grammaticus post fabellam aquilarum expositam, Vel medius (inquit) cæli, quoniã cataclysmi tempore, aquæ fuerat discrimen, & astris: unde & Lucanus,
Hoc solum, fluctu terras mergente, cacumen
Emicuit, pontoq; fuit discrimen, & astris.

In libro De natura deorum astruit Phurnutus, Delphicum oraculum dici orbis umbilicum, id est *ὀμφαλόν*: non quia sit terrarum medius, sed ab ea quæ sciscitantibus reddebatur *ὀμφή*, id est *θεῖα φωνή*, seu diuina uox. Dantes uero poeta non aspernabilis, purgatorij cantu secundo, Hierusalem esse orbis umbilicū uidetur innuere. Quod in Psalorum expositione comprobat Cassiodorus: nam canit Propheta, Deus operatus est salutem in medio terræ. Sed Nicolaus theologus mediam habitabilis intelligere maluit. Alibi etiam legimus, Et requieuit in corde terræ. At Iosephus libro tertio Belli Iudaici, Hierusalem Iudææ mediam uult. Sunt in fornicibus lapilli nomine umbilici, qui in medio collocati, quodam quasi concentu & ordine omnem fornicis faciem seruant immotam. his comparari mundum posse, Aristoteles scribit, seu uerior est libri auctor Theophrastus, quæ continet deus, & seruat, etiã si in medio non intelligitur cōstitutus.

Vocabula plura ad umbilicum spectantia. Umbilicus pomorum quid. Cochlos, cochliã. Omnia, & omnia quid. Omphaloessa unde dicitur. Ambones qui. Infantem per umbilicū nutrirî. Umbilici notiones aliquot. Phalangis partes obiter. Quid croca. Crocodilus marinus unde appellationem ducat: item terrestris. Stolos omphalodes in ouis quid. Caulis pennarum. Caput XXI

cribit uero Iulius Pollux, quod est in uentris medio concuum, dici omphalum, id est umbilicum & mesomphalum. Qui uero ei circūiectus est, locum uocari gangamon: umbilici medium, acromphalum. Nam epomphalum est, quod umbilico incumbit: mesomphali uero sunt placenta quædam. Omphalotomon, obstetricē uocant, quæ umbilicum infantibus præcidit. Sicut instrumentum quo id præstatur, omphalister dicitur. Attici, omphalon itē dixere inum fici: hæc autem est extremitas ab petioli parte diuersa. Nam & in pomo flosculus, uocatur um-

bilicus quoq; apud Palladium. Apud Aristotelem est testa in teetum animal, ab limace seuinctum, cochlos quod nuncupatur: id umbilicum interpretatus est Theodorus: Aristoteles quandoq; cochliam item dicit: sed & limacem, cochlon. Dignum porro scitur: in pomis, ac id genus alijs, umbilicum dici quoq; *πυθμύνα*, id est fundum, cavitatis ratione. Pellem uero umbilicum ambeuntem, graem uocant pleriq;: quia corrugata, senectutis sit indicium. Nicander in Alexipharmacis arcton omphaloeffam uocauit, *ἀρκτον ἔσσι ὀμφαλοῖσσαν ἑνάλιασσο*. Quem locum enarrans interpres, omphaloeffam *τροφώδην* intelligit, ueluti dicas nutritiam: nam, inquit, etiam Ceres Omprnia dicitur; *ἢ τροφίμη*, uelut non ab omphalos, qui est umbilicus, sed ab omprna sit deflexum nomen. Sunt autem omprna, triticum melle rigatum; unde & Callimachus,

ἦν δὲ θεοῖσιν ὑπὸ φλογὶ κρείμην ὄμωνας.

Sunt & omprni, Cereales fructus, ut qui spirandi causa sint, *ἀπὸ τοῦ πνεῦν*. Quamquam & omprnia manus, quandoq; dicitur pro diuite. Sed & omprnia, nubis magna & auctior. Nisi quis omphaloeffam etiam ab umbilico inclinata uoce, nutritiam recte interpretetur: quando, ut Aristoteli placuisse uideo, augetur in utero infantes per umbilicum: eius uerba subieci, *αὐξάνεται δὲ πρὸς τὴν ὄμωνα, ὅτε ἔχει ὀμφαλόν, ἢ τὸ ὀμφαλόν*, augetur (inquit) animalia cuncta, quae umbilicum habent, per umbilicum, quod etiam Anaxagora placuisse, ac praeterea compluribus, Censorinus auctor est. Quamquam Diogenes & Hippon existimarunt, esse in aluo prominens quiddam, quod infans ore apprehendat: ex quo eo alimentum ita trahat, ut quum aeditus est, ex matris uberibus. Sunt qui Omphaloeffam, Creticam exponant: nam est Omphalos, Cretae locus. Callimachus,

Ἦέσσι δὲ αἰμοῦ ἔσσι ὀμφαλός.

Sed & illud inde est,

ὀμφαλλίον μετέπειτα πέδιον καλέουσι κύδωνες.

Ab eo loco, Omphalites gentile nomen est, ut inquit Stephanus. Est & suus Thessaliae Omphalus, siue Omphalion. Omphale autem de qua paulo ante, inquit Porphyrius, uocem indicat quidem, sed diuinam, sicuti *ἴσσα*. Homerus,

Θεὸν δὲ μὴ ἀμφέχοντ' ὀμφη.

Vnde Panomphaeus dicitur Iupiter, cui nota est fama omnis, & uaticinium. Nam & uates, Iouis dicuntur nuntij: quando & famam diuinam, id est *ἴσσαν*, Homerus idem *Διὸς ἄγγελον* dicit. Est item in re militari umbilicus: siquidem phalangis dichotomia, id est in aequalia sectio, os uocatur & umbilicus, ut inquit Aelianus: ab alijs oraros dicitur, & synoche. Partes phalangis, *κέραια* uocantur, id est cornua: sed sinistrum dicitur & *ὀρῶν*, id est cauda, aut pes, ut Aeliano eidem placet: dextrum uero cornu uocatur caput quoq;: qua uero longitudo ita secatur, oris & umbilici nomine utimur. Nicandri interpres in Theriacis, *ἡτρον*, hoc est etron, intelligit geniculum aut umbilicum in ferula: sed proprie (inquit) etron, est post umbilicum locus. Ex medicae rei professoribus est, exomphalos dici omnes, quibus promineat umbilicus. Verum tria in ijs obseruari discrimina, quosdam enim pneumatomphalos, id est *πνευματομφαλούς* nuncupant: alios enteromphalos, nonnullos deniq; hydromphalos. Illud praeterea non omiserim, calculos frequenti motu in maris littore rotatos, quos Latini umbilicos uocant, ut est apud Ciceronem De Oratore libro secundo, a Graecis, ut nos commonuit Aristoteles, in mechanicis quaestionibus, appellari crocas. Querit enim quid sit, quod in littoribus ex lapidibus aut testis grandioribus fiant, quae uocantur croca. Sunt qui ea uoce littus intelligant, unde & marino conciliatum sit nomen crocodilo, *κροκὸν δὲ δειλαίνεθαι τὴν κροκίαν*: quod uerbum, inquit, littus indicat, quoniam ad terrae contactum compauescat. Sic porro & terrestris crocodilus crocum reformidat, qua ex re factum illi nomen. Propterea sic lita aluearia non attingit, alioqui mellis appetentissimum animal. Lycophronis interpres: Croca, inquit, littus est, *ἐξ τῶ κέρω*, quod caedo indicat: tanquam *κρόνον*, ad quam allisae confringantur undae. Porro in Graecis adnotatum auctoribus est: fluuiales aut marinos lapides dici quoque trochalos, item chermadia, & cochlacas. Apud Hesiodum, trochali uocantur senes incuruati ad rotae similitudinem. Idem Aristoteles De animalium historijs libro sexto, umbilicos pro poris accipit & meatibus in partu & generatione piscium. Ambones uero ad umbilicos spectant nihil: nam eo nomine loca intelliguntur superciliosa montana: dicuntur & uocabulo eodem ollarum summitates labraque. Illud grauius: dici stolon

ὀμφαλόδην

ὀμφαλόδην, id est umbilicarem appendiculam, in ouis imperfectis adhuc, in parte acuta: quae uero amplius *increfcete*, obtenditur latius atq; minuitur, perfectoq; mucro exitum complet. Legimus porro stolon dictum quoque in animalibus caudae tenorem, ut Theodorus interpretatur. Nam Aristoteles ait, Caudis quoque inesse longiores pilos, si stolos fuerit breuis, ut equis: alias uero breues, si longior sit stolos, ut bobus. forte caulem recte dixeris, sicuti pennarum caules nuncupantur Plinio.

Item de embryi nutritione in utero. Embryum cohaerere utero, sicuti plantis fructus. Carmentes duae: Postuersa, Prosa. An embryum sit animal. Embryum unde dicitur. Hypembrium. Embryi pileus. Diadumenus Antoninus cur. Clodij Albini historia. Choria. Cytaria. Pscala. Pscaluchi. Nennus. Sannas. Sanna unde. Caput xxxii

Postea uero quam infantilis alimēti paulo ante facta nobis mentio est, & miscellaneam in hisce libellis doctrinam consecramur, operapretium me facturum opinatus sum, si flores aliquos ad huius corollae nexum ex medicorum amoenioribus hortulis praecerpserimus, quibus inspectantium exhilarentur obtutus, & rerum fragrantia non nihil afficiatur anima. Igitur Galenus inquit, Communes quaedam uenae sunt mammis ac uteris, quae ubi parum habuerint sanguinis, graciles quidem mammas ostendunt: inedia uero nonnunquam foetum perimunt, nonnunquam & ad excretionem excitant, partumque commouent. Nam in libro De natura foetus Hippocrates: Alimentum, inquit, atque auctio a matre ueniens, non adhuc est infanti sufficiens, ubi menses decem praeterierint, & auctior fuerit foetus. Perlicet enim a sanguine ad se, id quod dulcissimum. Simul autem & lactis parte aliqua fruatur. Vbi uero haec illi rariora fuerint, & iam infans molem corporis habet, plus cibi requirens, quam illud quod adest, palpitat, & membranas interseindit, ac initium partus matri affert. Proinde Sententiarum quinto Hippocrates idem, Mulieri (inquit) utero gerenti, si mammae graciles repente fiant, abortit. Ex eisdem porro scholis & illud est, Foetus utero necti, quemadmodum fructus stirpibus iungatur, hi namque in ipsis primordijs generationis debilibus capulis nexibusque continentur: proindeque tota delabuntur facilitate, si uehemētior incubuerit uentus, posthac aucti difficilius a plantis reuelluntur: sicuti rursum, ubi iam plenior adepti maturitate sunt, sponte, nulla extrinsecus crassante uis, defluunt. Consimiliter de foetu astruedum. Quippe ubi primum insinuatum uuluae semen est, si agitari uehemētius uel animo uel corpore mulierem contigerit, minimo rescinditur, soluiturque modulus is, que conflata societas erat. Idipsum usu ite uenire comperit, ubi iam maturuit foetus. At tempore intermedio, inque post principijs firmior est coalitus, ac propemodum inseparabilis complexus, quo nomine ualidiores grauidae commotiones citra foetus laesionem, perpeti ualeat. Confixos uero esse in utero pueros, inter Varronis placita est, capite infimo nixos, in superna pedibus prorectis, non ut hominis natura est, sed ut arboris. Qui quandoque tamen praeter rationem conuersi, in pedes prodeant in lucē, diductis passisque brachijs, matre inde oblata insigniter. Cuius sane periculi deprecandi gratia Carmētibus statuae duabus surrectae sunt Romae: alteri quarum Postuersa nomen fuit, alteri Prosa, de recti peruersisque partus potestate ac nomine. Prodit in libro *κρωσεων* Galenus, & Simplicium pharmacorum primo, Embryi cutem initio esse superficiem unam continuam, mox ritu cribri foraminibus oppleri. Ad ea uero quae superiore concinna uimus capite, adijci etiamnum illa possunt, quae De philosophorum placitis libro quinto Plutarchus scribit: Democriti dogma esse atque Epicuri, embryum in utero per os conutriri: propterea aeditum in lucem, ad mammas ore confestim arreperere: esse quippe in utero item ubera quaedam, e quibus alimentum ducat. Stoici, per intestinum & umbilicum. Alcmaeon, per totum corpus illabi putat alimentum: quia sit perinde ac spongia, in quam eliquetur ex cibo, quod alendi uim obtineat. Embryum uero esse animal, arbitratu Plato, motus argumento & nutritione, quae utraque in utero contingant. Stoici, non esse animal colligunt, sed uteri partem: ueluti fructus plantarum dicimus partes, quae a maturitate defluant, sicut embryum quoque. At Herophilus motum ei relinquit physicum, sed non utique spiritalem. Motus autem organa, esse neruos: & tunc demum animal euadere, ubi profusum aeris attraxe

118

rit quippiam. Foetu deniq; iam figurato, Platonici putant, infundi uitam à sphaerarum animis, animaq; totius: ad idem ipsa matris anima simul cum uirtute paterna interim conferente, per quam uitam, uelut escam, rationalis trahatur anima ad corpus: ipsamq; ad se uitam contrahat quodammodo, sub actusq; conseruet, ducatq; suo. Dicitur uero embryum, ὃ ἐν τῇ γαστρὶ ἀναστροφῆται, quod in uentre augetur, παρὰ τὸ βρέειν. quo uerbo in augmenti ratione utitur Homerus quoque, καὶ τὸ βρέειν ἀνθεὶ λονκῶ. Hypembryum autem dicitur sub ubere nuper infans natus. Lectum & illud est: puerulos naturali quodam insigniri pileo, quod arreptum obstetrices aduocatis uendant credulis: siquidem eo se adiuuari plurimum opinantur. Antonino autem Diadumeno, pilei loco pertenuis fuit diadema, futuri mox imperij praesagium: unde sit ratio item cognominis. Sicuti Clodio Albino ex albedinis claritate, quam in recens nato fuisse tantam patris ad Aelium Bassianum testatur epistola, infantibus ex utero alioqui rubentibus, ferè ut lintheamina, quibus est exceptus facile superaret, Albini adoptata est nomenclatura. Sed & eidem imperij fastigium praenuntiasse creditur bos albus purpureis ad plenum cornibus. Embion uocant poetae lignorum cariem, quam dicitur ceteri saproteta. Choria nuncupant Graeci cytaria, id est embryi conceptacula. Sunt item choria, quae ex infantinis plectuntur chordae. Sed quoniam huc prouecti sumus, ducto exordio nouo, spatiemur quadamtenus cum ueteribus sapientibus, si illud commonuerimus antea: embrya quandoq; nuncupari placala, sed & nuper aeditos infantes. Vnde apud Sophoclem placaluchi matres appellantur. Ita coperias uerba plerumq; non adeo multis cognobilia ob infrequentem apud auctores usum: cuius est modi Nennus, quae uox θεῖον indicat, id est matris fratrem. Apud Cratinum Sannas fatuum indicat. Vnde & Sanna uerbum Latinis frequens, puto, defluxit: etiam si à narium fonitu grammatici opinentur ductum.

Embryo quando infundatur anima. Cur per cancrum anima descendere, per capricornum ascendere dicatur. In quam primū corporis partem insinuetur anima. Saturnalium ratio Romae. Ianuarius unde. Sothis. Boream esse generationis, Austrum uero deorum. Deos meridie ingredi. Templum cur non adirent meridie. De templorum ianuis nota. Silentio colendum deum. Virgilij locus ex Georgico quarto.

Caput xxxiii

Querat hic solertior aliquis, nec hoc (quod dicitur) Catone contentus, quando nam affundi animam corpori censeamus? Postea quam semen intra formandi hominis monetam locatum, quod à toto uiri corpore, ut scientissimis ex Platoniorum schola placere animaduerto, defluerat, traxeratq; secum à uiri anima formatricem uim, eius potentia diebus ferè quinque & quadraginta sic est affectum, ut sex primis diebus lac euaserit, folliculo genituo circumiecto ex membrana tam tenui, qualis in ovo ab exteriori cluditur testa: quod à physicis deprehensum est, nec tacuit in libro De natura pueri Hippocrates. Nouem sequentibus sanguis, duodecim alijs caro, decem & octo reliquis fuerit figuratum, tunc anima creatur & infunditur. Scribunt Platonici, & in Naturalibus non pretermisit Macrobius, Capricornum cancrumq; dici à physicis, solis portas: quia in utraq; obuiat solstitio, ulterius solis inhibeatur accessus. Per has item portas animas de caelo in terras meare, rursusq; de terris caelestia repetere. Proindeq; hominū unam dici, alteram uero deorum. Hominibus dici cancrum, quia per hunc fiat ad ima defluxus: dijs uero capricornum, quia illac postliminio caelestibus animae restituatur sedibus. Ex quo inter Pythagorae placita censeatur & illud, à lacteo circulo initia ducere ditis imperium, quia inde delabatur anima in mortalitatis naturam. Zodiacum uero lacteus circulus duobus interfecat locis, quae cancer, quae capricornus est: propterea & primam nascentibus lactis offerri alimoniam. Ceterum quod ex intimo doctrinae penu auctor eruit Macrobius, acri dignum perpensione est: quippe Plutonis, quod aiunt, galea opertum quadamtenus, ab impolterioribus (opinor) minus percipi ualet. Quamobrem falli nemo ita debet, ut descensum ascensumq; hic accipiat secundum situm: sed quia luna cancri domina generationi proxima est, Saturnus uero dominus capricorni remotissimus: ideo per cancrum, id est lunarem uegetalemq; instinctum descendere animas dicunt. Per capricornum uero, id est

per

per Saturnium, intellectualemq; instinctum ascendere. Saturnum enim prisca mentem uocant, qua sola petuntur superiora. Adde, quod capricorni Saturniq; sicca uirtus, dum ad intima spiritus contrahit atq; colligit, ad contemplandum assidue prouocat. Lunarum autem humor, spargit ac dilatat, & circa sensibilia animum distrahit. Hinc uero scientificum referatur arcanum: Saturnalia, Romanos celebrare solitos, solem capricorno gestante, in quibus feriabantur serui, liberorum calceos sibi circumponentes, omnibus uero inuicem communicantibus: innuente prorsum legis auctore, Per capricorni portam homines, quibus nunc corporis ratione grauis incumbit seruitus, euadere in libertatem mox plenissimam. Quo item portae argumento Ianuario mensi conciliatum nomen opinantur. Hac quoq; ratione Aegyptijs anni principium cancrum est. Adiacet uero cancro sothis, id est σῶθις, canem interpretantur Graeci. Sotheos autem exortus numenia est illis gentibus, generationis in mundum initia praebens. Adde, quod Boream tradunt generationi per commodum, quo fit ut morientes spiritu credatur excitare, sicuti exsoluit Auster: constipat enim addensans frigidior natura, laxat autem calidior. Ad haec Boream fingunt ἐρωπιώμῃ, id est in amorem prouocant. Nam Orithyia rapta, Zeren genuit, & Calain. Austrum contra, dijs attribuunt: proinde meridie ingruente, in deorum templis panduntur uelae: nec homini ingressus patet, uelut dijs sit destinatum eundi tempus: in ianuis quoq; meridiei & Austrum uisabantur symbola. Nec in ianua ulla, quaecumq; esset hora: loqui fas arbitrabantur. Nam Pythagoricum & Aegyptiorum dogma sapientium id fuit, quum deum innuerent silentio colendum, à quo sunt rerum primordia. Ex his opinor, Mantuano uati lux inferitur clarior, quum Georgico quarto sic canit,

Ipsa ego te, medios quum sol accenderit aestus,
Quum sitiunt herbae, & pecori iam gratior umbra est,
In secreta senis ducam.

Satis uero fuit Seruio inibi sic enarrasse: Tunc, inquit, ferè uidentur numina. Illud porro & obseruatione dignum: Animam, quam esse medium rerum statuunt, iussu dei, quem esse mundi centrum uolunt, in punctum cordis medium, quod est corporis centrum, infundi primo, mox per uniuersa corporis membra propagari: quando curru suum naturali iunxerit calori, per calorem spiritui corporis, ac per hunc humoribus inferuerit, postremoq; membris per humores. Solutis uero medijs his aegritudinum uiolentia, statim se anima cum suo illo curru colligit quodammodo, refluuntq; in cor, unde primum effluerat. Cordis extincto calore, quod erat illius uehiculi susceptaculum proprium, cor deserit tandem, suo illo uehiculo comitante. Principem tamen animae uim in cerebro, uirilem atq; irascibilem in corde, in iecore concupiscibilem esse sitam, nemini non (inquit Galenus) persuasum est. Nam & uulgo iactari sic propemodum nouimus, quum fatuum inaudimus cerebrum non habere. Timido & pusillanimitatis cor deesse. Tityo autem iecur erosum, non poetae modo canunt, sed fingunt & pictores, sculptoresq;. Sed enim prius quam reuellamur inde, non praetereamus quod Mercurialibus contentum iteris prodidit Iamblichus, duas hominem animas habere, & esse quidem unam ab intelligibili primo, atq; ipsius opificis potentiae participem. Alteram uero ex circuitu caelestium nobis inditam, in quam & anima diuinorum speculatrix irreat. Sed animam à mundis in nos descendentem, mundorum quoq; circuitus sequi. Quae uero ab intelligibili ueniens intelligibiliter adest, genescum circuitum supereminet, atq; per eam & à fato soluiumur, & ad intelligibilem deum ascendimus, & religionem habemus ad aeterna tendentem: propterea non esse arbitrandum, omnia insolubilibus necessitatis uinculis, quod fatum nominant, colligari: quando habet anima principium in se proprium, quo ad intelligibile sese conferat. Ex hac uero doctrina elucescit (opinor) amplius, cur poeta maximus Aeneidos quinto cecinerit,

Animaeq; umbræq; paterna.
De umbra uero alibi plura, unde uberius hic illustratur locus. Beatus autem Thomas astruendum ait, unam esse eandemq; in homine animam quae sentit, nutrit, intelligit. Quod si corruptibilem aias uegetatricem ac sensibilem, reliquam uero immortalem: respondemus, In homine sensibilem animam induere cum uegetandi potentia incorruptibilitatem, quia intellectualis facultas illis adnectitur.

tur

tur. Nam si, ut in brutis, sensilis tantum & uegetatrix sit anima, esse planè mortalem: ordine autem generationis ac temporis, prout ab imperfecto scanditur ad perfectum, uegetatrix uis reliquas in embryo præire, animaduertitur.

De prouerbio quod est, Diphilo Diphilus tardior. Quot Diphili, & qui, ac unde: quæ dicatur dius. *Dij Thraces. Diospoliticon. Diatrion. xxiiii*

In segnes & extra modum pigros in obeundis, quæ semel fuerint iniuncta, prouerbium est elegantissimum, Diphilo Diphilus tardior. Utitur eo Marcus Tullius ad Quintum fratrem libro tertio: Apud herum, inquit, recte erat, in Maniliano offendi Diphilum Diphilo tardiolem. Sed tamen nihil ei restabat præter balnearia & ambulationem & auarium. Videtur architectus fuisse Diphilus tardissimus in perducendis ad finem susceptis operibus. Qualis ille fori Augusti. In quem operis expectationem diu trahentem, falsum id prodijt imperatoris dictum, Vellem & Cassius forum meum accusasset: quoniam multi Seueri Cassio accusante, absoluebantur. Ad hunc Diphilum uideri posset alluisse Iuuenalis illis uersibus, Non est Romano cuiquam locus hic, ubi regnat

Protogenes aliquis, uel Diphilus, aut Erimanthus.

De quo tamè idem Cicero non satis ad gloriam dixisse uidetur: Columnas neque rectas neque eregione Diphilus collocarat, eas scilicet demolietur: aliquando perpendiculo & linea dicit uti. Nihil malleus satyrum ad poetam Diphilum respexisse, cuius in prologo Casinae meminit Plautus, & in Adelpis Terentius, ac Athenæus; sed & Aristophanis interpres in Nebulis, in Bædam philosophum à Diphilo integrum fuisse concinnatum poema, scribit. Aut etiã ad tragœdum uerius Diphilum, de quo illa sunt in Epistolis ad Atticum: Apollinaribus Diphilus tragœdus in nostrum Pompeium petulanter inuectus est: nostra miseria tu es magnus. Eandem uirtutem istam, ueniet tempus, quum grauer gemes, totius theatri clamore dixit. Hic uero Diphilus, sicuti Callipides, ob artis peritiam uidetur in gesticulando fuisse morosior & tardior, unde irrepsit adagium Ciceroni: quanquam aridebit forte amplius id, Diphilum se ipso tunc tardio rem effectum. Dios uero, id est *ὁ θεός*, Eustathio tradente, Homerus Iouis amicos intelligit, id est *ὁ θεός*, unde (inquit) concinnatur Diphili nomen. Verum dius item est, qui inter homines Iouis quadam imagine præcellit: nam & Clytænestra, diã quoque dicitur, pulchritudinis ratione: sicuti ob magnitudinem mare, dium, & diã Charybdis. Diu mensem pro Nouembri accipiunt Græci: sic enim in Collectaneis rei rusticæ apud Græcos adnotatum comperi: Democritus & Apuleius talem expectari hyemem aiunt oportere, cuius fuerit modi festus dies, quem brumam uocant Romani: est autem quarta & uicesima *Dij mensis*, qui est Nouëber. Sunt & montani Thraces *Dij*, Thucydidi historia secunda, qui Rhodopen colant ferè. Est & Homero Eubœæ ciuitas Dion, ad Cinnæum, *Δίον τὸ ἀπὸ ἠολιέθρον*. Diospoliticon uero medendi peritis medicamentum est, cuius traditur compositio duplex: alias ex paribus omnibus, cumino, pipere, ruta, nitro: alias cum reliquorum pari pondere miscetur nitri dimidium, Diatrion in scholis eisdem pharmacum intelligitur ex tribus cõfectum pipere generibus, unde diatrion nuncupatur pipereon. Comprobatur, quod fuerit haud ita medicamentosum, ex uarijsque cõfectum, mixturæ ritu quæ caryciam dicunt, aut apri ab gula proceribus mirè conditi.

Linguae uirulentæ taxatio. Homeri & Stesichori cæcitas unde fuerit. Socratis in amorè allatratio. Balatrones qui. Ocimum serere, aut cuminum quid. Cimbices qui. Antipathia quarundam rerum mira. Libitina. Plautina familia. Mahumeth sententia præclara. Quid brutum faciat. De Sillis pulchra. Cur philosophorum Museum Timon appellari Talarum. Sileni unde. Interim Anacreontis, & Cleoboli historia. Libelli famosi. Hibera excetra

Abdalam Sarraceni scribunt nonnulli, interrogatum, Quid in hac quasi mundana scena admirandum maxime spectaretur, nil uideri homine præcellentius, respondisse. Cui sententiæ illud Asaph propheta succinere, manifestum est, *Dij estis & filij excelsi omnes*. Quo magis mirum est, plerisque mortalium ita

ita breuissimos uitæ annos transmittere instituisse, ut quum in honore essent, brutis & fumentis insipientibus se maluerint assimilare. Mitto cætera. Nonne quidam homines ad uenena nascuntur? Qui quum uelur scorpionis ictu optimum quenque lancinarint, ac fistulato uulnere, ut Hieronymi utar uerbis, uiam aperuerint, mox latius ueneri pestiferam uim fundunt. Atra hominum, ut Plinius inquit, ceu serpentum, lingua uibrat, tabesque animi contrectata omnia adurit, culpantium omnia, ac dirarum alitum modo tenebris quoque, & ipsarum noctium quieti inuidetium gemitu, quæ sola uox eorum est, ut inauspicatarum animantium uice, obuij quoque uerent agere, aut prodesse uitæ. Nec tamè ulli aliud abominati spiritus præmij nouere, quæ odisse omnia. Nil uero facilius, Apuleius inquit, quæ lingua rabies & uilitas morum: altera ex aliorum cõtemptu, altera ex sui, nam uiliter semetipsum colere, sui cõtemptus est: barbarè alios insectari, audietium cõtumelia est. Et pro Plantio Cicero: Nihil est tam uolucres, quæ maledictum: nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, latius dissipatur. Sed & in sacro adnotat eloquio est: Omnis qui detrahit fratri suo, homicida est: homicida, in regno dei partem non habet. Hominum denique literarum principem ideo excæcatum memorant, quod in Helenam stilum distringere sibi permisisset: nec uisus deinceps unquam fuisse compotem, quod delicti perseveraret imprudens. Contra uero, errore animaduerso, Stesichorum facile in reliquum esse oculis usum, quum per palinodiam recinuisset, Non uerus sermo ille fuit, neque nauibus altis Existi fugiens, neque adisti Pergama Troia. Quin & Socratem produnt, ubi in amore petulanter est inuectus, a dæmone familiari amplius castigatum, atque inde prius quam sinistra pateretur quippiam, expiatum, amoris eiusdem præconia cõcelebrasse. Ita prorsum habet, lingua insigniter abutitur, qui ad malum utitur. Quod si fetutinas auerfamur, amplius expendendum, nil olere grauius, quam oris malum & mephitum uirulentam. Non tam emaculanda indumenta, quam expurgandæ oris fordes, quædo ferens sermo putridæ mentis indicium est. Balatronem inuenio scurram fuisse uirulentum: unde Horatius, Balatro suspendens omnia naso. Et Hieronymus, Ne me putes in modum rustici: balatronis cuncta Origenis reprobare. In hoc pestilentia uirus scite conformatus adagio est, ut ocimum dicantur serere, quum perniciosus feræ carptorum uituperonumque subducti supercilij uibrat idetidem spiritus, cuius nocentissimi non alius ferè opus est, quam cuiusque famam proscindere, & teterrimi ueneri luridam tabem affigere, qua plurimum uita deflorescit, parantur rebus exitia, & mentium quoque (ut sic dicam) exuruntur intima, quando nihil est quod sordidus dens & felle non lita, sed macerata uox non concutiat: dum luto eodem conspurcat omnia; nec in se ingestum diluit, aut de alterius oculo festucam excussura suam prius trabem eximit. Adagij ratio est, quoniam (ut Plinius inquit) nihil ocimo fecundius, cum maledictis ac probris serè dum præcipiunt, latius proueniet. Qua ratione & qui male imprecantur, dici possunt cuminum serere: id enim qui serunt, præcatur, ne exeat. Eo uero usus est prouerbio Sophron, ut Demetrius Phalereus scribit, *κύνινον ἔσπερε*, sed & in Symplicijs Plutarchus, imprecationibus conuictisque feri cuminum approbat: sicuti apium latius prouenire tradit proculcatum extritumque. Idem Plutarchus alibi ita scribit, Qui uero liberalem magnificum gratiosumque cimbica uocant & cyminopriftem, id est cumini sectorem, facile risum mouent. Sunt autem cimbices, qui & micrologi, id est minima quæque plurimi facientes. Quod uero ad ocimum item spectat, est rerum quarundam antipathia mirabilis, inquit in Symplicijs Plutarchus: elephas furens ariete uiso, quiescit ac conflaccit impetus. Viperam sistit fagi ramus, si admoueatur. Taurus ferus, si ficu destinetur, remollitur. Permoet omnia electrum, aduocatque, præter ocimum, & quæ fuerint oleo perlita. Coluber nudum hominem timet, operimentis indutum persequitur. Serpens, si semel calamo percutiatur, interit: si iterum, cõfirmatur. Brumali sydere infirmior etiam à sorcibus infestatur: quo argumento ante hyemem parat circa se, quibus uescantur illi, & parant. Ocimum etiam misodulon dici animaduersum libro undecimo *ἐκδογὴ πρὸς γαστρίας*, quin & nulli rei prodesse, quoniam manio des efficiat, & lethargicos, item hepaticos, qui uescantur, capræ argumento, quæ hoc unum reformidet in cibis: mulieribus inimicissimum censetur præcipue, tanta antipathia ut; si uel pultario subiiciatur, in scia muliere, obsonijs nisi amoto, manum non admo-

hatur: idq; si ελόφρον fuerit. Verum, ut ad maledicos redeamus, inueni in literis, id genus homines uirulentos, exitiales canículasq; & sola inuidia ac dicacitate, uel uerius aspidum lingua cognobiles, recte dici libitinas, uelut instar libitinae, defunctorū praesidis deae, quam ἄντρον βίω Græci uocant. Apuleius in Floridis, Si quis igitur ex illis libitinis splendidissimo huic auditorio, uelut quaedam macula sese immiscuit. Nec me fallit, Acronem in Horatianum illud,

Multaq; pars mei Vitabit libitinam,

scribere esse libitinam lectum, quo mortui efferantur. Sed de Venere epitymbia Libitinam dici, auctor Plutarchus est. Plauti ex Pœnulo scita sententia est, in maledicos ac uelut Scyllæos canes concinnata,

Isthic est thesaurus stultis in lingua situs,

Vt quæstui habeant malè loqui melioribus.

Plautinas familias eleganter, ac (ut solet) doctè nuncupat Hieronymus, eos qui de truiuo, de compitis, de plateis circumforanei rumigeruli, & ad uenena producti, ac ad detrahendum modò scioli, impudentius hunc illum profcindunt, cuius sunt modi interloquutores in Plauto, se inuicem procacius impetetes. Fuit & Medius quidam ex Alexandri adulatoribus, ac uelut hexarchus & sophistes coryphæus in optimum quenque. Hic alios hortabatur, calumnias in quemuis audacter conflaret. Nam etiam si, inquit, uulnus perfanarit, in quem morsum infixeris, nihilominus cicatricosus cõuiletur locus. Cæterum, ne lingua nostra sit gladius acutus, dum sale multo hunc illumq; defricamus, meminerimus Archilochi libros ob dicacitatem solam & ingenij uirulentiam à Lacedæmonijs urbe sua interdicitos, ne illorum lectione quippiam de ueneno honestis illorum moribus instillaretur, quando ad benedicendum natus homo est, non ad insigendum atrocis linguæ uibrantem aculeum optimo cuiq;, non ad inspergendam factis alienis labem: dum ore seruit rabido, uiperinis orbibus, ac si deo placet, tincta facie, pumicatis dentibus insitum spargens uenenum, de quo genere illud est satyricum: Hic aliquis, cui circa humeros hyacinthina lena est,

Rancidulum quiddam balba de nare loquutus

Perstrepit, ac tenero supplantat uerba palato.

Meminerimus porrò, quòd Maumeth, sicuti à multis appellari aduerto, habuisse in ore perpetuò narratur, Qui à diuina lege recesserit, brutum euadere: neq; enim plantæ cortex facit, sed stupida, & nihil sentiens natura: neq; iumēta corium, sed bruta anima, & sensibus mæcipata: nec calum orbiculatum corpus, sed recta ratio: neq; item corporis sequestratio angelum efficit, sed spiritalis intelligentia. Verum & qui se lingua petulantissima conuelli sentit, non ruat in ultionem præceps paria repensurus. Cæterum illud Senecæ subinde repetat: Quid stultius homine metuente? Elegāter Demetrius dicere solebat, eodem loco sibi esse uoces imperitorum, quo uentre redditos crepitus: Quid enim, inquit, mea refert, sursum isti, an deorsum sonent? Quanta dementia est, timere, ne infameris ab infamibus? Sed & M. Tullij commonitio nec prorsum ab instituto dissultat, quæ est in Oratione pro L. Murena: Saltatorem, inquit, appellat falso L. Murenæ Cato: maledictum est, si uerè obijcitur, uehementis accusatoris: sin falso, maledici conuictoris. Quare non debes arripere maledictum ex truiuo, aut ex scurrarum aliquo conuictio. Anacreon Teius quum in Panionum foro ex occursum nutricem cum infante temulentus uexasset, superq; probris infantem incessuisset: mulier, nil aliud quàm deum fertur cõprecata, ut contumelias is laudibus dilueret quandoq;. Annuit uotis deus: nanq; infans, Cleobolus fuit ille uenustissimus, cui postea carminibus suis ampliter poeta satisfecit. Verum, ne si ulterius fuero progressus, uidear forte εκπὸς ἑρῶν ὀρχηδῶνα, id est extra chororum saltare, comprimam stilum, ad alia demigraturus, quæ usui sunt legisse, & uoluptati non neglexisse, si auctarij tamen adiecero quippiam. Illud enim aduertendum, maledicta cum risu, rectè sillos dici. Erat autem poematis species comici. Qui id persequebantur, sillographi nuncupati. Initium ex Homericauidetur doctrina propagatum, ubi subsannatur Therfites, cõuelliturq;, qui in principes dicacitatis plurimum exerebat. Sillos optimè fertur scripsisse Xenophanes. Est inde conformatum uerbum, σαλιγγῆ, eo modo dicaciter ludere. Sed & Silenos hinc

corruari

corruari, scribunt Græci. Apud Aelium Dionysium est aliud item uerbū σαλιῶν, quod est in cõtemptu & oratione diafyrta leniter oculos aliò transferre. Timon apud Athenæum dicitur Sillographus, qui museum appellauit etiam Talarum, philosophos qui inibi connutrientur incessens. Est autem talarus ex uiminibus, qui contextitur calathus, & in quo coagulatur caseus, ueluti alerentur, ut in panagro pretiosæ aues. Silenos dici, Pausanias putat, εὖ ἡλικία ἦν ἀετῶν πρὸ κρονταε, id est inter satyros natu grandiores, quos ex Euphemi historia extimi maris insulas incolere, prodidit, Satyridas nomine, caudasq; habere equinis haud minores multo. Esse uerò mortales Silenos, ex sepulchris conijci posse, idem scribit Pausanias Eliacorū secundo: nam, inquit, in Hebræorum item regione fuit Sileni monumentum. Deniq; id prætereundum minus, Augustum principem omnium de famosis libellis cognitionem legis specie maiestatis tractauisse, commotum Cassii Seueri libidine, qua uiros foeminasq; illustres procacibus scriptis diffamauerat. Prius facta arguebantur, inquit Tacitus, dicta impune erant. Si qui proditione exercitum aut plebem seditionibus, demumq; malè gesta republica, maiestatem populi Romani minuisset. Obseruatum uerò in sciētissimorū libris, eleganter lingua prurientes dici & auribus. Qui tum alijs detrahunt, uirulentia suæ inspergentes uirus, tum id agentibus sese libenter accommodant. Cum detrahentibus, inquit Solomon, ne misceris, quoniam repete ueniet perditio eorum: & ruinam utriusq; quis nouit? Hiberam excetram scite Hispanum dixit obtrectatorem uirulentum Hieronymus. Est uerò excetra, quam uocant hydram.

Super Aesopo fabulatore excerpta pauca nō illepida. Quid ænos. Quintilianus locus explicatur. Cur dictus æsopus. Logopœus qui dicatur, & quid logos. Logœdica metra. Itē mythos. Metaxylogia quid. Spermologi. Verbum cur pars orationis, & cur pro dei filio. Cap. xxvi

Aesopus ē Phrygia fabulatore, haud immeritò sapientem esse existimatum, Gellius scribit, quum quæ utilia monitu suasuq; erant, non seuerè, nō imperiose præceperit & censuerit, qui philosophis mos est, sed festiuos commentus apologos & delectabiles, res salubriter ac prospicienter animaduertas in mentes animosq; hominum, cum audiendi quadam illecebra induxerit. Super hoc uerò Aesopo lepidam apud Philostratum fabellam comperimus, quam & apposuius. Fuit quandoq; pastor Aesopus, forteq; in propinquo ædis Mercurij greges curabat: proinde quum foret ad sapientiæ studia procliuor animo, eius adipsicendæ ergò, nō desinebat Mercurio uota concipere. Facitabant id ipsum & pleriq; alij templum frequenter adeuntes, ac multifaria deo pro facultate offerentes munera. Aesopus, ut qui pauper foret, lactis tantum non magnum libabat modum, fauis quoq; insuper oblati, & id genus alijs haud multis. Fortè ita euenit, ut sapientiam singulis pro ratione meritorum distributurus accederet deus: quumq; huic philosophiam adnuisset, illi dicendi peritiam esset impartitus, alicui uerò etiam caelestium rerum scientiam, aut musicas item modulationes, nec omiſsa pangendorum carminum uenustate: animaduertisset autem, Aesopum se posthabuisse, cui nil esset gratificatus, memor fabellæ sibi in Olympo etiānum infantulo à deabus Horis lepidius enarrata, de boue quadam & Solis armento, ad hanc ipsam rem facultatem Aesopo est elargitus. Ex quo illi mox arte contributa multiformi fabellarum concinnadarum, tantus in apologis euasit, quantum omnes agnoscimus: agnouerat & Tyaneus Apollonius, qui accommodatiora ad sapientiam eius uiri lepidiora figmenta est arbitratus, quàm poetarum commenta, quæ de dijs, heroibus ac magnis uiris parum decora, minusq; ad bonam frugem illectantia adunt in uulgus. Apologi uerò Aesopei, ut inquit Fabius, ducere animos solent, præcipue rusticorum & imperitorū, qui & simplicius quæ ficta sunt, audiūt, & capti uoluptate facile ijs quibus delectantur, consentiūt. Et Horatius in Epistolis, ne in poemate quidem humilem usum huius generis putauit illis uersibus, Olim quod uulpes ægroto cauta leoni

Respondit, referam.

In hoc uerò commonendi sumus, fabellarum quæ Aesopæ dicuntur, originem ab Aesopo nō demanasse, quando earum primus uidetur auctor Hesiodus. Vbi uerò libro quinto ait Quintilianus; αἰῶνι Græci uocant, & ἀεσο-

ποίησιν, & (ut dixi) λόγους μυθικούς, sciendum est, ænon differre à mytho; id est fa- bula: quia ænos, ut Aristophanis interpretes produnt, non pueris concinnatur, sed ad uiros dirigitur: nec consolatorius modò est, sed paræneticus quoq; admonet enim, & docet: quod Hesiodum fecisse, animaduertimus. Aenon, sunt qui apologum interpre- tentur, item prouerbium quandoq; ut apud Theocritum,

αἶν' ἔθην λέγεται τις, ἔβα καὶ τοῦτο αὐ' ἴλαν.

In Apostolij Ionía, & apud Ammonium, sic comperi: Aenos, inquit, est λόγος μυθικός ἐκφορὰ μὲν ἔξ ἀλόγου ζώου ἢ φωνῶν, πῶς ἀνθρώπων παραινόντι. Dicit uerò αἶνον, idem probat: παρὰ τὸ ἰαίνω, quod est exhilaro: quoniam plurimum lætemur narra- tione id genus. Et Ioannes grammaticus αἶνον interpretatur μυθικὴν παραινόντι. Aeso- pica ridicula & Sybaritica, legimus apud Aristophanem in comœdia, cui titulus σφῆ- κες. Ad Aesopi uerò laudem pertinet, quod in libro De breuitate uitæ Seneca scribit: Non audeo, inquit, usq; eo te producere, ut fabellas quoq; & Aesopos logos, intentat- um Romanis ingenij opus, solita tibi uenustate connectas. Sunt porò, uti nos He- phestionis cõmonet Enchiridion, λογαοδικὰ metra dactylica, quæ in regionibus alijs omnibus dactylos habent: postremam uerò syzygiam trochaicam. Præcipuum inter hæc censetur, quod ad dactylos duos trochaicam habet syzygiam: dicitur alcaicum de casyllabum,

καὶ τις ἐπὶ ἐσχατῶν οἰκῆς.

Et quod ad tres, uocatur παραίλιον.

ὡς εἶπ' ἢν θυελάων καλὸν ἐμβλεῖ ποσει,

παρθένε τῶν λεφαλῶν, τὰ δ' ἦν ἔσθ' ἔνυμφα.

Est logædicon quoq; in anapæsticis, quod bacchiõ finitur. Præcipuum uerò, si post quatuor pedes, spondeo primo & iambo inferatur bacchiõs. Archebulum ab Arche- bulo dicitur poeta Thebano, qui eo usus plurimum est. adhibuit & Callimachus,

ἀγέτω θεός, οὐ γὰρ ἐγὼ εἶχα ἦν δ' ἄείδων.

Et hoc ab anapæsto quidem: à spondeo autem,

νύμφα σὺ μὲν ἀσεύων ἦν ἄμαξ ἦδ' ἄνα.

Ab iambo,

φιλώτορα, ἄρπ γὰρ οἱ σικελά μὲν ἦννα.

Videtur omnino esse rhythmus solutæ orationi communis & carmini: in quo poetis sit peculiaris dactylus, solutam scribentibus orationem trochæus: sed & inde uidetur concinnatum nomen ab logographis, καὶ τὸν ἦν ἀοιδῶν. Metaxylogiam scienter di- cunt Græci, uerba pauca sententiæ seriem interpellantia: nos interiectionē dicimus, parenthesin item illi. Hæc adiecisse uolui propter ea, quæ nobis dicta alibi de uitio, lo- goidia sunt. Porò ex Græcis sunt, qui Aesopum hunc reuixisse fabulentur, quod co- micus item Plato significauit, quod ipsum de Tyndareo, Hercule, Glaucõ traditum sci- mus. Nec illud præterierim: fuisse Aesopum omnium ferè turpissimum, nec Thersiax quidem Homericõ saltem conferendum: nam ut alia taceam, fuisse nigerrimus prodit- tur: unde illi factum nomen putant, quando Aesopus & Aethiops idem ferè consigni- ficent. Illud fortasse ambiguitatem mouerit nõnullis: unde sit, quod Aesopum quan- doq; λογοποιὸν dici inaudimus. Verum, ut inquit Eustathius, sciendum amplius, logon interdum ueteribus accipi solitum pro fabuloso sermone: proinde logopœus idem est qui mythographus: at posteritas mython fabulis modò reliquit, logon uerò quodiã- nâ sermocinationi. Quamuis Homerus mython simpliciter pro oratione accipiat, cu- ius rei in quibusdam uestigia seruantur: nam paramythiam dicimus, & paramythicas orationes. Logos, inquit Hieronymus, multa significat: nam & uerbum est, & ratio, & supputatio, & causa uniuscuiusq; rei, per quam sunt singula quæ subsistunt: quæ uniuersa rectè intelligimus in CHRISTO, qui rectè uerbum dicitur, ut Dei filius. Nam, ut cætera omittam, apud grammaticos pars orationis uerbum nuncupatur: quod erat alijs quoq; commune, quoniam totius est orationis perfectio, uelut eius præcipua pars qua & reliquæ innotescunt, quando in uerbo nomen intelligitur. Sic & diuinum uer- bum est inter omnia perfectissimum, eòq; patescunt omnia. Scire tamen licet, Thoma tradēte in libro De ueritate, uerbum dici modis tribus: & primò quidem, quod per in- tellectum concipitur, quod uocant uerbum cordis: secundum, est uerbi exterioris exem- plar

plar, quod uerbum nuncupatur interius: postremum, est uocale uerbum. Nam & in ar- tifice prima est finis intentio, inde cõsequitur formæ excogitatio, mox prodit opus ip- sum. Nec ignorandum, ueteres Græcos etiam de Sancto spiritu uerbum pronunciare: nostros autem, & ferè canonicos scriptores de filio tantum. Spermologon, Græci nu- gacem intelligunt, καὶ ἀκραιπίμυθον. Verum & uilis contemptibilisq; sic quoq; dicitur, ut qui aliena uictitet quadra. Hinc in Parallelis Plutarchus nauticam nuncupat sper- mologiam.

Atheniensium aduersus rebelles sanguinaria decreta.

Cap. xxvii

Atheniensem populum aduersus eos, quos à ductu auspicijsq; suis deficientes comperisset, inclementer (ne dicam sanguinarie) se gessisse, ex Græcis notum historicis est: à quibus & quidem Attici nominis studiosis, manda- tum literis, scimus: decreto sancitum, ut Aeginetis si caperetur, manus ab- scinderetur dextra pollex, quo ne gestare utiq; hastã possent: possent au- tem remis inter nauigandum planè uti. Mitylenæos uerò ἄβυσθον, id est indiscrimina- tum, uel cum puberibus iugulari statuerunt, & Cleone quidem auctore, Cleæneti filio. At Samiorum frontes, si eos adepti forent, inscribi, uel (ut Græci dicunt) σίγμα ἢ τὸ πῶσά που, stigma, seu notam esse uoluerunt γλαύκη, id est noctuam. Et hoc, inquit, Ae- lianus, Athenarum psephisma est, οὐκ ἐβουλόμην δὲ αὐτῆ, οὔτε ἀθῆναιοι κεκυράδου, οὔτε ἀθῆναιων λέγεσθαι ὡς πολίτας ἀθῆνῶν, καὶ ἐλθόντες εἶδεν, καὶ οἱ ἐκείνων θεοὶ πάντων.

Qua ratione Sospolis deus colit ab Eleis sit cõceptus. Ilithyiaẽ templum. Bac- chimiracula, & festum Thyia. Thyomata unguenta, & myracopa. Thyna.

Caput

xxviii

DAemonicas illusiones, quibus priscorum hominum rudis simplicitas irreti- ta oblaqueataq; in præceps data est, ut falsis mancipata religionibus adora- ret quod nesciebat, alicubi (opinor) nõ negleximus. Nunc nõ itidem omit- temus, quod inter legendum opportunè ingerere se, est uisum. Mouerant quandoq; aduersum Eleos magna ui Arcades, Exiuerant ex aduersum illi quoq; exer- citu haud contemnendo. Comparuit tunc mulier uberibus infantem alens, uti tum est uisum: quin eundem utero se gestasse, asseuerabat: adiens uerò Eleorum ducẽs, somno monitam dixit, infantem illis oblatum uenisse, futurum belli socium. Vera loquutam arbitrati Elei, nudum infantem hosti ante omnes in principijs obijciunt: interim impe- tum dabant Arcades, qui confertim nitibundi, quum proruentes intra teli iactum ue- nissent, iam qui uidebatur infans prius, draconem induerat. Territi spectaculo tam me- ticuloso ac formidabili Arcades, ac inde ordinibus turbatis, mox sese dispatati in fu- gam coniecere. Illos uerò insequuti Elei cum magna cæde insignem retulere uictoriã. Reuersis autem, ex hoc euentu deus est factus σωσίπολις, quæ eum præmonstrat uox, qui ciuitati salutem attulerit. Sacellum ibi potissimum est excitatum, in quem locum à prælio intrusisse se draco erat uisus. Verum & inibi quoq; Ilithyiaẽ ara erecta, ceu ab ea productus ad homines Sospolis deus foret. Effingi consueuit puerili specie, chlamy- de stellis distincta, manuum altera λίκρας ἢ ἀμαλθείας sustinente, quod apud Aeginam habet Fortuna. Est apud Eleos miraculum alterũ: nam in Bacchi festo, quod θύων nun- cupant, illati templo Iebetes tres noctu sponte implentur uini, foribus accuratè occlu- sis, obsignatis etiam, ne fraudem suspicari quis possit. Quin Andrij quoque quotannis eiusdem solenni die spontaneum à templo scaturire uinum, prædicant. Obiter illud ad notauero, thyomata ad Thyiam spectare nihil: nam eo nomine interpretantur Græci, quod nec omisere nostri, ex aromaticis concinnata unguenta, floribus non admissis omnino: unde πεθυομῶντες sic delibutos nuncupant. Vnguenta uerò quæ ceram reci- piunt, aut resinam, uel id genus alia, uocant myracopa, de acoporum imagine. Thyna uerò est in Thracia locus, quod Galenus inquit. Proinde Thymum, è Thyna laudari ab Hippocrate.

De Plutonis templo apud Eleos, quod annis singulis semel tantum reclu- deretur.

Cap. xxix

cc 3 Apud

A Pud Eleos inter cætera uel numerosissima deorū templa, fuisse item Plu-
tonis *πριβολου*, id est septum & delubrum, memoriæ proditur. Id uerò
quotannis semel modo aperiri, uetustissimi fuit moris. Nec tamen ita pa-
tens ingredi quæquam, putabatur fas. Cur uerò ab Eleis honores indeprus
sit diuinos Pluto, sic ferè explicari animaduerto, Quum Hercules milita-
ri manu aduersum Pylios esset profectus, illi præstò fuisse Pallada Eleam, belli ac labo-
rum sociam. Sed & Hercules odio uicissim ad Pylios Plutonem uenisse, quod etiã ab
illis coleretur eximie. Iis uerò astipulari Homerum quoq; apud quem in Iliade sic scri-
ptum inuenias,

*Τλῆδ' αἰδώς ἐν πῖσι πελώριον ἄκω δῖόν, ἔν τε μὴ ἄνδρ' ἀνὴρ δῖός ἑός ἀγχιόχοιο
ἐν πύλω, ἐν νεκέσσι βαλὼν ἰδ' ἄλωσιν ἑλωκον.*

Elei itaq; Plutonem, ut ipsis beneuolum & Hercules inimicum templo honestarunt,
quod per annum semel pateat, quoniam unus itidem homini est ad inferos descensus.

Timothei sententia de frugi uictus comoditate, Platonis in re eadem com-
mendatio. Cap. xxx

Rugi uictus & præparci, quæ à prudentissimis promantur emolumenta, ni-
fallor, alibi sum curiose satis persequutus. Nunc, quod se ingerit, exẽplum
clarissimū præterisse nequeo. Quippe genus hoc plurima grauius permo-
uent sæpe, quàm ex philosophorum scholis, quæ proferuntur documenta.
In memorijs ergo traditum ueteribus, Timotheum Cononis Atheniẽsium uel memo-
ratissimum ducem, relictis quandoq; sumptuosioribus cœnis ac imperatorijs epulatio-
nibus, exceptum conuiuio à Platone in academia. Quumq; non fuisset id missuum nu-
mero magnificum, nec ullo magnopere apparatu conspicuum, sed simplex planè, ac
μουσικῶς concinnatum: reuersus ad suos Timotheus late insufurravit, *ὅτι οἱ παρὰ πλά-
τωνι διαπνοῦντες καὶ τῆ ὑσθράα καλῶς διαδουσαν.* hoc est, quos cœna exceperit Plato,
in posterum etiã bene habere. Quin ex hoc etiã adipsas ganeatasq; insectari, ac
persequi epulas destitit: quoniam postorius nil oblectent omnino, ut quas onerosa cru-
diorq; cõsequatur percoctiõnis molestia. Proditur literis illud quoq; haud ab eo quod
prætexuimus, ita dissultans, Timotheum eundem die quæ insequuta symposium est,
fortè Platoni obuium intulisse eleganter admodum & scitè, *ὕμεις ὃ πλάτων ἐν διαπνῆ-
τε μᾶλλον εἰς τὴν ὑσθράαν, ἢ εἰς τὴν παροῦσαν.* Id est, uos quidem, o Plato, in sequentem
magis diem bene cœnatis, quàm in præsentem extantemq;.

Quæ sit ratio Cereris nigrae apud Phigalenses. Despoena. Simulacri eius-
dem absurditas. De Cabiris. Ceres Erinnyes. Onca. Iambici metri origo.
Iambe. Cap. xxxi

Tiam si operis instituti initio certissimum nobis propositum fuit, fabulosa
minus consecrari, uix tamen stilo interdum ualeamus temperare: ita se inge-
runt uel à celeberrimis è Græcorum enotata auctoribus. Sed & eo procli-
uius eiusmodi admittitur ineptia, ut amplius temporum illorum retegatur
uauitas, quæ usq; ad ludibrium fallis deorum sacris mutorum addicta & illaqueata, uel
luce solis nitidissima caligasse animaduertuntur. Sic igitur in literis uideor comperisse:
prope Phigaliã Arcadiæ urbem, stadijs plus minus triginta, montem fuisse Elaiõn
nomine, ac in eo Cereri sacrum antrum, quam *μελαίνω* cognominant, id est nigram
pullatam ue (quamquam & apud Thespias templum fuit *ἄφροδῖτης μελαίνω*) deæ
cum Neptuno congressum, sub equina specie celebrant Thelpusæi. Verum non inde
natum Phigalenses equum uolunt, sed quam dicunt Arcades *ἀεπποιναν*. Quinimmo
indignatione in Neptunum concepta, præterq; Proserpinæ raptu consternatam, sibi
pullam induxisse uestem, ac in speluncam sese insinuantem, diu postea non esse uisam.
Verum, corruptis frugum pluribus, ac grassante latius in homines pestilentia uel tabida,
deorum quidem nulli supererat coniectatio, ubi latitaret Ceres. Vnum Pana, dum ue-
nando hunc, illum montem obit, fortè ingressum specu, deam ibi esse cõspicatum: qui
& mox Ioui insufurrarit: à quo *μοῖραι*, hoc est Parca illuc euestigio missæ. Ab eis ue-
rò demulctam Cererem itam delisse, ac tristitiam ualere iussisse. Causis quidem hæc
astruunt

astruunt Phigalenses antrum illud uideri sacrum Cereri, atq; simulacrum inibi conse-
crasse, habitu quidem in petra sedentis, ac cætera mulieri persimile, præter caput, quod
cum coma erat equinum, adnexis draconum & ferarum id genus item iconibus. Tunica
ad talos demissa. Delphis manu sustinebatur: columba uero altera. Cur autem sic ef-
figiem simulacri censuerint affirmandam, facile (opinor) sagax uir, nec imperitus re-
rum bonusq; discusserit, coniectari ue. Cereris autè & antri sic quodam responso me-
minit Apollo, quum Phigalenses deum adisset,

*ἀρκάδες ἄρῶνες, βαλὼν φάλοιοι, οἱ Θυγαλιαν
Νεφέσσι, ἰππολεχὸς δειῖος ἐρυθῆριον ἄντρον.*

Cererem porrò & *κέρω* Tegeata *καρποφόρους* nuncupant. Fuit & in agro Theba-
no Cereris Caberiã templum, sicuti Cabirorum quoq; uenerationis multæ in locis il-
lis. Quippe indignatio eorum credebatur ineuitabilis, hoc est *ἀπαράτρητος*, ut Græ-
ci dicunt: nam pessimo interisse exitio memoratur quisquis templo sacrilegas admo-
uere manus non est ueritus: id quod insignibus præcipuè docemur exemplis. Fuisse in
ibi ciuitatem ac homines, qui dicerentur Cabiri, proditū est, quorum unus fuerit Pro-
metheus, ad quem peruenerit Ceres. Culta & apud Arcadas Ceres est cognomento
Erinnyes, in ciuitate præfertim quam uocant Oncas, meminit & Callimachus, Quan-
quam Thebanum item uicium scimus esse Oncas. Ad Cererem pertinet illud quoque,
Iamben Metaniræ feruam, quæ fuit Hippothoõntis uxor, quum Cererem animaduert-
isset nimio plus mœstam ob interceptam Persephonem, ridicularia protulisse quæ-
piam ratione metrica, ut dea mitigaret æstuantem animum, unde proreperit iambi
metri appellatio.

Festitatio, quod Plataenses Dædala uocent. Statuas antiquitus solitas dici
Dædalas. Plataeã ciuitas unde. Asopus rex. Caput xxxii

Dædala esse festum Plataensibus, in Græcorum obseruatum thesauris est.
Cur uero sic, etiã si ad fabulas relabi uideamur, nihilominus explicabitur.
Nam & prisca uanitas superstitionum hæc planè, ut uera agnoscat. Fe-
runt ergo lunonem Ioui factam iratiorem, quod illi erat admodum fami-
liare, in Eubœam secessisse. Ioui, ut par erat, quū permolesta cecidisset res
ea: nec ulla ratione, ut rediret, posset perficere, incertus animi tantus deus ad Cithæro-
nem pergit, à quo monti creditur adoptatum nomen: erat is apud Plataeas & potentia
conspiciuus, nec ullo sapientia inferior. Qui, ut erat sagax cum primis, inopem consilij
Iouem ita pergit cõmonere, ex ligno statuã sibi curaret cõformari, quam in curru aptè
constitutam uestibus etiã uarijs congruisq; obuelatam duceret, passim in uulgus dis-
iectis rumusculis, tanquã Asopi filiam asciscat sibi Plataeam uxorem. Paruit omnibus
Iupiter: iamq; lignea uxor nuptialiter compta uectabatur cum parochis. At præsen-
erat id luno: etenim quis fallere possit amantem? aduolansq; protinus, ac nouæ nuptæ
indumenta sauius concerpens, fraude agnita & sponsali simulacro in risum soluta, &
hilaritatem, cum Ioue suo maturè placatior in gratiam redijt. Quo ex facto numinum
obseruantissimi Plataenses festa dehinc instituere Dædala: quod ueteris fuisset moris,
Xoana dicere Dædala. Septimo quoq; anno agebantur ea ferè, sed *μικρὰ* nuncupaban-
tur *δαῖδαλα*. Nam erant *μεγάλα* item, ad quæ sexto demum & uigesimo anno etiã
Bœotij conueniebant. Tot enim annis intermissa celebritas fuerat, fugatis Plataensibus.
Plataeas dici uolunt ab Asopi fluminis filia Plataea. Grauior historia regem mauult
Asopum intelligere. Cæterum dimensio hoc plenè iam absoluto, aliud erogare pergamus
ad literarium uelut conditum.

Ræcellens tua uirtus, nominis iuncta celebritati, quod datum iam in omnes penè terras est, ac singularis, quam in me meaq; omnia prætulisti perpetuò, beneuolentia exigere acrius uidebatur, ne ab instituto, quod uolentes nobis iniunximus, te ulla ratione, uelut præteritum, abiungerem dispararem uere. Nam quum singulos nostri sudoris cursus delectissimis uiris consecrare sit propositum; iamq; uelut stadio dromus, spatij dimidiu uidear emensus, ac mente, oculisq; oleas signare, turpissimum omnino mihi futurum animaduertebam, si indictum te innominatūq; pergerem transilire. Ego uero Carole doctissime, non ut oblitus, in hunc te locum protuli hæcenus, ceu in comperendum plane uirum conijcerem eminentissimum, & omnium quotquot sunt aut fuerunt, uel (libet enim certissimam animi promere coniecturam) futuri mox paulò sunt, Iureconsultum longè clarissimum disertissimumq; sed quod scirem, summum illud agens providentia nobis inexplicita, & sapientia inenarrabili hominem suum, quem sacrum esse uoluit diuinitatis numisma, in mundanæ huius quasi scenæ mediano interuallo astituisse conspicuum, ut cunctarum se animantiu uelut regem agnosceret, ac prorsus, tanquã deum humano in corpore hospitantem: te uero in summo humanarum rerum scientiæ magnitudine, & eminentis ingenij felicitate surrectum fastigio stare, palàm sit: quando non est quidem totius ciuitatis oraculum domus tua, quod de Iureconsultis dictum ueribus est, sed uerius orbis terrarum uniuersi, Delphicis sortibus multo certius adytum, præterq; dempta responforum tortuositate obliqua, & plerumq; inconiectabili, ut futurorum caligine obuolutam mirè incertam ad disquisitionē non protraham: haud absurde, opinor, huius nostri ludicri metam ferè medianam sacro nomini tuo destinandam duximus. quoniam sicuti est homo nitidius optimi maximi dei simulacrum, ita & nunquã laudata satis uirtutum tuarum magnitudo præsignis, ac morum examinatissimi ratio planè ἀναμωρτησθαι, naturæ rationalis te quasi typum facit, & icona uere spirantibus delineatam ductamq; coloribus, ac in meditullio stantem, ex qua peritissimus quisq; proficiat artifex, & in quam collimare omnes, par sit, si modò ex formula & præscripto uiuendum est, nec brutum malum induere. Cæterum quibus de causis in nostrum hunc te uelut puluerem obseruanter admittimus, ut scientiæ tuæ thesauris & ingenij lumine quandoq; forsân me collabentem (homines enim sumus) præfulcires, & arrectum auctoritate, quam esse maximam, fallit neminē, circi spatia perficere animosius compelleres, isdem sanè ipsis longius uideor summoueri. Etenim unde mihi ea ingenij felicitas & doctrinæ, ut quæ dicantur, te exeant non indigna? Temeritati meæ accessisse ipsum hoc item uideri potest: qui te legum sanctissimarum rimantem arcana, ac seuerissima (quod aiunt) trutina perpendentem, libelli huius operæ leuioris, & farina prorsum plebeia subacti, nuncupatione interpellare, imò etiam laceßere sum ausus. Sunt hæc quidem uera propemodum, sed apud eos modò, qui animi tui cãdorem, & mitissimum ingenium, ac humanitatem, inter reliquas dotes tuas præcipuè miram, norunt minus. Audaces ista nos ad te colendum faciunt. Quòd si quid tamen delinquimus, & lege agèdum putas, ut iam hinc sciant omnes, forum me non reclinare, si reum peragis, ad naturæ tuæ clementissimam prouoco bonitatem. Ad quam, opinor, apollo non abnues. Vale.

LODOVICI CAELII
RHODIGINI LECTIONVM ANTI-
QVAVM LIBER VNVS, QVI SEXTVSDECIMVS.

Vocabula, quibus oculorum explicantur partes. Item plura de oculorum tunicis, & humoribus, & uitijs: glaucomate, suffusione, lagophthalmo, ectropio: item quid cenchros. Caput I

DE OCVLIS, etiam si abunde multa secundo libro, & alibi quoq; recensuimus, nihilominus uaria discutiētibus uersantibusq; ostentant se pleraque, non citra dispendium studiosæ iuuentutis quæ præteriri queant. Propterea ad eundem scopum sæpius non ueremur collimare, ut subinde excussa sagitta, & umbilicum quandoque contingamus, & numerus non defuisse cum delectu curam, liquidò comprobet. Igitur in oculi meditullio nigricans, cora dicitur, siue pupilla. Eius nitor glena, id est γληνη, ambiens circulus quandoq; γραμμὴ κυκλοπῆς, id est orbicularis uocatur linea: quandoq; uero etiam iris, Albicans totum sphendone appellatur, itemq; logas, sed & cyclopion, id est κυκλώπιον. Oculorum portiones chitonas, id est tunicas nuncupant medicorum scholæ. Etenim insignibus utendum iudicij, ne fiat ἀμείδιον ἀρεσις. Sunt autem hæc quatuor numero: extima ceratoïdes dicitur, albida est, solida, nec scissuram facile recipiēs, nervosa quoq;. Chondrodes, crassior, pellucida. Subest tunica alia rhagoïdes, siue rhogoides, ab acini similitudine quadam, densa ea est, sanguineaq;. Tertiam uocant phacoïde & crystalloïde, necnon hyaloïde. Quarta nuncupat arachnoïdes, tenuissima, uelut aranea: sic enim, ut Celsus Cornelius adnotatū reliquit, ab Herophilo nominatur. Oculorū uero caua dicunt conchos. Hæcenus ex Græcis ferè. Cæterum, operæ pretium est, his attexere, quæ ex iunioribus optices studiosi nonnulli prodenda censuerint, dum amplius approbare connituntur, quam operose natura diuersarum rationum corpora necessario effinxerit ad oculi constitutionem. Quippe, inquiunt, glacialis humor: uel, uti nuncupant Græci, & quum alibi, tum primo Therapeutices Galenus, κρυσταλλοειδὲς ὑγρὸν: quo præcipuè uidendi potentia uiget, mollissimus est, affectionibus in primis obnoxius, quia aqueus sit, ac delicatæ compositionis, κατὰ τὸ ἀλεεινὸς καὶ σαφωής, alias tenuitati spirituum uisuiorum, à cerebro demanantiū ineptior fuisset: neq; item per immaterialem essentiam depuratamq; species exciperet, quarum percipi nequit tactus, nisi à prætenero ac subtilissimo corpore. Quod corruptioni oblationiq; fiet maximè obuium, ni obuallatum pluribus loriceatūq; deniq; ab occurstantibus facile præmuniretur. Huius nancq; est, ἀμοιωθῆναι πρὸς πικρὸν ἢ ξυρὸν χρωματῶν, ἢ ἰδίον ἢ ζῶον, id est ab colorum aliquo extimorum immutari, ut uisu fruatur animal. Emachinata igitur primum natura est tunica extimam, quam consolidatiuã neoterici appellant, robustam, pinguem, qua oculi constitutio uniuersa confoueatur præstantissime. Albam intelligunt, qua tamen nec totus obtegatur oculus, sed quod in eo albicet tantum, ne eius pinguedine præpediatur uisus. Hac maximè frigus defenditur, quod in libro De sensu & sensili, comprobat Aristoteles. Verum si insigniter se rigor intenderit, etiam organum uisus intercipi, Annibalis argumento liquet. Huic subesse tunicam uolunt, quam nos diximus ceratoïde, id est corneam, ut uulgò appellant, quoniam pelluceat, ut cornu attenuatum, quo sit speciebus (ut ita interim loquamur) peruia. Tertiam tunicam uocant ueeam, de nigroris argumēto, ut obscuretur in ea humor, in quo uisus facultas uiget: quod ni fieret, non ostentaret se in eo species: uisum enim constipat obscuritas, nec expandi sinit. Nam & uelicæ retrimenta inspecturi medicæ facultatis periti nigram opponunt uestem. Adijcit humori quoq; fuscedo roboris quippiam. Constipatæ densitatis tunicam intelligunt istam, ne laxioribus sese meatibus inclusus humor promat. habere tamen anteriori parte orbicularem pupillæ meatum, qua se uisibiliū insinuent species. Intra uero tunicam hanc humorem statuunt album ouorum albugini

bugini consimilem ac pellucētem, ut per eum liberius commeeit obiectorum spectra. Sed & glacialis eo subinde humectatur, ne eum ambiens tela siccitate oblādatur. Hic autem omnium intūmus humorum est, glaciē affinis maximē humectusq; ut afficiā luce possit, non perspicuitate solum, sed etiā innatā cōplexionis ratione: tenuis præterea, ut motui facilius exponatur: densus item aliquo modo, ut figi sicutiq; in eo simulacra queant, aliās euanida perirent. Hunc uero bifariam distribuunt, ut sit portio anterior, quæ sphaeræ capacioris pars est, & toti oculo concentrica, & ab anteriore uisus æquidistans particula. Est item posterior portio, quam uitream uocant, fouentem alentemq; glaciale. Hisce uero circumiecta tuniula est pertenuis, quam araneam dicunt. Porro hac optices ratione, tres omnino habētur in oculo humores, tuniulæ quatuor. Sed anatomici alij subtilius ista scrutati, quod in libro De elementis scribit Auicenna: primò quidem uueam à pia matre ducere inītia, contendunt: sicuti à dura matre corneam. Sunt autem ijs nominibus ambeutes cerebrum tuniulæ duæ; mox septem statunt tunicas, quibus oculi confurgat compages. Primam faciunt coniunctiuam, siue consolidatiuam. Corneam bifariam partiuntur, anteriore putant corneam uocari, interiorem scleroticam. Consimiliter uueam item secant, ut pars anterior uuea dicatur, posterior secundina. Id ipsum & in aranea fit, anteriorem appellant araneam, posteriorem retinam. Verum nec Celsi placita prætereamus: Arachnoides, inquit, media subsedit, eoq; cauo continet quiddam, quod à uitri similitudine *υαροειδης* Græci uocant. Id neq; liquidum, neq; aridum est: sed quasi cōcretus humor, ex cuius colore pupillæ color uel niger est, uel cæsius, quum summa tunica tota alba sit. Id autem superueniens ab anteriore parte membranula includit. Sub his gutta humoris est, oui albo similis: à qua uidenti facultas proficiscitur, crysallioides à Græcis nominatur. Dignum uero scitū est, Glaucoma oblationem nuncupari humoris huius, quem crysallinum appellauit Cornelius, ubi in glaucam demutatur qualitatem. Sicuti prouenit suffusio, quam hypochy sin Græci uocant, ubi denset coit' ue humor, quem inter corneam statuunt, & crysallinam portionem. Glaucoma, inquit Aristoteles, cæsius accidit frequētius, lusciositas nigris. Nam est glaucoma oculorum siccitas quædam, proinde senescentibus euenit sæpius. At est lusciositas humoris copia: propterea & natu minoribus contingere assueuit, quorum est humectius cerebrum. Est item in oculis uitium lagophthalmus, ueluti leporinus intelligatur oculus, qui in sopore non ocluditur. Dicitur uero lagophthalmus, ut Celsus libro septimo significat, ubi curatione adhibita, plus æquo cutis exciditur, ita ut oculus contegi nequeat. Nam si palpebra inferior minus surrigitur, sed pendens hiat, nec cum superiore coit, uitium facit, quod (eodem auctore) eciropiū uocat. Visuntur in oculis quandoq; & minutiores quidam uelut calculi, eos ab milij quadam imagine cenchros dicunt Græci.

Cur sit oculus globatæ figuræ. Nullum esse corpus omnino perspicuitatis expers. Inde posse Lycas uidere per parietem. Cur oculus niger, uel cæsius, uidenti ratio in utroque. Visus qui dicatur optimus. Caput 11

Ed cur nam parentis naturæ sagax, ac prouida cura orbiculares contribuit oculos? Gentilis quidem Auicennæ interpret non contemnendus, esse oculum circumacta globatæq; prodit figura: quia inter omnes hæc præcipue impedimenta, & quicquid se ingerat noxiū, reclinare potest. Mathematici solertius re perpensa, oculum non suffecturum quantitati capiendæ colligunt, si non sit rotundus. Quippe si pupilla per quam immutatur, non esset sphaerica, non perciperet nisi æquale sibi. Liquet uero id, quoniam uisum perfici cōtingit per lineas rectas super eum orientes perpendiculariter, quarum concursus sit in oculi centro. Quod si esset superficies planæ, non ingerent se perpendiculares, nisi à superficie æquali. Id ut amplius innotescat, traditur in mathesi à nonnullis, radiū à medio rariori ingredientem medium densius frangi ad perpendicularem, ut acquirat fortiorem situm. In sphaerica uero figura, sola est perpendicularis linea, quæ ad centrum tendit. Proinde quum orbicularis sit oculus, à quacunq; parte occurrant radij, ubi oculo insinuant, quia id est densius medium, franguntur ad perpendicularem, id est diriguntur ad centrum pupillæ. Quod non fit in quadrata figura: neq; enim in hac perpendicularis linea tendit ad centrum

trum, sed dirigitur in rectum, si obliqua fuerit: propterea à centro declinans radius ab oculo minus percipi ualeat: quod in subiecta patet figura;

Oculus quadratus

Additur præterea rotundationis & illa ratio, ut celerius uisū apprehēdi multa ualeant, quādo globosis summa inest reuolutionis facilitas. Quod uero & philosophi astruunt & mathematici rationibus comprobant, non fieri uisum, nisi per medium diaphanum: quia species non multiplicentur, nisi per diaphana corpora, quorū subtilitas congruat formis multiplicandis sine materia & materialibus conditionibus, ut quantū ratio patitur, oculo imprimantur: dignum illud relatu in primis est, quum omne corpus suscipiendæ aptum sit cælestis corporis influentiæ, certum est, nullum corpus omni carere perspicuitate, quum sit communis cælestibus & inferioribus. Hinc uero fieri putant, ut densitas nulla tranlitum inhibeat uirtutum & spectrorum, quamuis nōs lateat. propterea lycas tradit per medium uidere parietem. Cæterum id prætereundum ne utiquam: oculos, quibus humoris inest multum nigrantes conspici, quoniam humoris copia transpici non ualeat satis. Esse autem cæsius, quibus humecti parum adsit. Id quod in mari uisitur planè: in quo cælia intuemur, quæ transpici queunt: aquea, quæ minus. At quæ præaltis opaca gurgitibus sunt, carulea sentiuntur, aut nigra. Quæ autem in medullio sunt, inde iam discriminantur, quod magis minus ue ita confiterint. Porro indidem item fit, uti interdū cernere acutè cæsiū haud queant: nigri noctu, quoniam in illis humen, ut inquit Auicenna, fortius in materiam modicam agere contingit. In his uero humoris multitudo luminis paucitati obluclatur, obstititq;. Nam & humor quiuis noctū difficiliter motum admisit. Sed & leuiorem motum protrudit, abscinditq; ualidior. Quo nomine qui à calore præualido, aut ex sole in opacum demigrarunt, nil ferè utuntur oculis. Quippe forinsecus aduenientem motionem quæ iam inest, retrudit, præpeditq;. Cæsius plus ignis habere opinatus Empedocles est. Nigros autè aquæ plus, atq; inde inopia aquæ interdū acutè haud cernere cæsius arbitrat: noctu uero nigros ignis paupertate. Sed uisus, inquit Peripateticorum schola, non igni, sed aquæ tribuendus in unoquoq; est. Visus est optimus & primæ notæ, in quo humoris excessus aut defectus nil deliquerit.

Gentibus singulis suos esse mores. Arcadum ritus. Tuguria quis excogitarit primus, & indumenta ex pellibus. Diana Hymnea, Cedreatis, Eurippa. Aeris fundendi repertores. Lycæus Iupiter. De Aegyptijs adnotantur pauca. Propertius declaratur. Hypophoræ. Anaphorū, & allactum quid. Anaphorici. De Caribus pauca, & Phœnicibus. Baūli. Bastarne. Pharao apud Aegyptios quid sit. Ebrietatis distinctio ex uino & hordeo. Vitis inuentio. Vinum unde. Pharicum & medicum potio. Thoon, siue thonis. Medicinæ inuentio. Thomi. Alexandrini cæsi lætitia. Columnæ aureæ inscriptio apud Memphim. Carinæ mulieres. Caput 111

Entibus singulis atque adeo urbibus suos esse mores, suaq; instituta, suamq; ad disciplinarum studia procliuatatem, ferè notissimum arbitror: sed & Menander rhetor in Epidicticorū ratione, Mitylenæos citharædica plurimum solitos gloriari, eaq; re sibi in primis placuisse, scribit. Sicuti tibiarum modulatis Thebanos. Alexandrinos uero arte grammatica maximè præcelluisse, itemq; geometria & philosophia. Statuaria præcipue Athenienses gloriam sibi uendicauerunt, ac pictura. Crotoniatis extulit medicina. Aeginetas & Hermupolitas fuisse Athletas perim signes, monumentis traditur. Arcadas glandibus ueluti, docuit eorum rex Pelasgus, perseuerauitq; diu plerisque diata ratio hæc, inquit Pausanias, adeo ut Laedæmonijs sit quandoq; responderit Pythia,

τομοὶ γὰρ ἀρχαὶ δὴ καὶ βαλανφωχοὶ αὐτοῖς ἐσσι,
οἱ σὲ πικρὰ λυσοῦσι, ἐγὼ δὲ τοὶ οὐτὶ μεγάροισι.

Quin & κελύβας, id est tuguria excogitasse fertur primus Pelasgus idem, ac ex pellibus indumenta: quibus & in Eubœa ac Phocide usi plurimum tenuioris fortunæ homines. Lycaon eiusdem filius Iouem dixit Lycæum, & Lycæa instituit primus. Is autem agon fuit. Quum uero ad Lycæi Iouis aram puerum immolasset, & sparsisset cruorem

rem, in lupum creditur deformatus. Quod uerum arbitratur Pausanias, ex deorum indignatione aliqua. Sicuti ex hominibus quandoque efficiuntur dii, uelut Aristæus, & Cretenfis Britomartis. Nec tamē (inquit) post Lycaonem in perpetuum factus aliquis dicitur lupus in sacris id genus, quoniam decēniō exacto, si homine interim abstinuisset, ad rationalem statū dabatur reditus. Sic & in Siplyo monte in saxum deformatam ferunt Nioben, atque æstiuo tempore etiam lachrymas fundere. Mitiores Arcadibus uictum induxisse Arcas dicitur primus, ac panis docuisse rationem, ac texendarum uestium & lanificij quoq; Dianam coluere antiquitus Arcades cognomēto Hymneam, sicuti & Cedreatin, in cedro procera simulacro statuto. Apud Pheneatas dicebatur Diana *ἑνεπτα*, ab equarum inuentione, quas amiserat Vlysses, qui & equestris Neptuni statuā erexit: sed non ex ære, inquit Pausanias, æris fundendi arte nec dum compta: quam simul & statuas confluendi excogitasse feruntur primi Rhœcus, & Theodoros Samij. Arcadas, traditum ueteribus est, rusticioris fuisse uitæ, ac uenationi deditos plurimum, quam Cynegiam dicunt, unde Iouis prorepsit cognomentum, Cynatheus quippe hoc dicitur argumento. Profeleni cur dicantur Arcades, traditum uarie. Apud Lycophronis interpretem nos sic obseruauimus, Profelenos nuncupari contumeliosos, & in probra procliues: nam *πρὸς αὐτῶν*, conuitarii est. Eiusmodi uero fuisse Arcadas cognomento palam fit. Sunt tamen qui fatuos interpretentur, tanquā antiquos dicas, & luna quoque uetustiores. Arcadibus Polybius contulit morum facilitatem, ac naturæ benignitatem, summamq; erga omnes hospitalitatem, & in deos pietatem ac obseruantiam. Ammianus Marcellinus auctor est, medicis ad commendandam artis auctoritatem suffecisse, si dicerent, se Alexandria eruditos, tanta erat loci dignitas, & æstimatio. Habuit siquidem Alexandria omnium liberalium disciplinarum scholas, unde arbitror natum, ut per exochen Alexandria nuncuparetur *πόλις*, id est ciuitas, sicuti asty dicebantur Athenæ peculiari ratione. Quando & inibi bibliotheca post alia fuerunt mirabiles, ac loculi monumentorū ueterum septingenta fere continentes uoluminum millia. Propterea scienter Apuleius eruditos appellat Aegyptios, sicuti Iudæos superstitiosos, Nabathæos mercatores, & fluxos uestium Arfacidas, frugum pauperes Scythas, odorum diuites Arabas. Quin & ab Aurelio Macrobio dicitur mater artium Aegyptus. Flauius Vopiscus Aegyptios scribit esse uersificatos, epigrammaticos, & ad cantilenas publicas propensos. Aegyptiorum porro arcanam sapientiam abunde testari uidetur suscepta illuc excellentium uirorum peregrinatio, ut in illorum literis uere literatis interioribusq; mysteria pernoscerent. Aegyptios quoq; nonnulli produnt ex Græcis, omnium primos solem & lunam deos putasse, & quod ambitu æterno circumagi ac currere uidebantur, inde etiam *θειός* nominasse, *ἐκ τῶν θείων καὶ ἰγῆαι*, id est a cursu incessuq;. Plato tamen in Cratylo hoc ipsum priscis Græcorum attribuit. Cæterum illi solem Osirin, lunam Ilin nuncuparunt. Nec id relatu indignū, quod idem nos commonet Plato, apud quem Socrates in Phædro: Audiui, inquit, circa Naucratim Aegypti priscorum quendam deorum fuisse, cui dicata sit auis, quam ibin uocant. Dæmoni autem ipsi nomen Theuth. Hunc primum numeros & supputationem, geometriam, astronomiam, necnon talorum lusum & alearum inuenisse, atq; item literas. Quibus temporibus imperitarat locis illis Thamus. Verum enim uero quis adeo ueterum memoriarum insolens, ut Aegyptiorum non norit astutias, & ad fallendum solers ingenium & uafrum? Aeschylus ne utiquam ignorasse uidetur, *θειοὶ πλεικαντοί μὴ χανῶς ἀγνοῦσι*, id est, ad necendum dolos in primis idonea Aegyptus. Theocritus quoque *ὅτι ἀδωνιαζούσας, οὐδέ τις κρηρῶ γὼς δαλείται τῶν ἰόντων παρέργων ἀγνοῦσι*, subfessor nullus uenientem lædit, obrepens Aegyptiacæ. Legimus in commentario Alexandrini belli, esse Alexandrinos fallaces, semper alia cogitantes, alia simulantes, & (ut Ammianus inquit Marcellinus) ad singulos motus sunt excandescentes, controuersi, & repositores acerrimi. Flauius item Vopiscus Aegyptios esse scribit uentosos, furibundos, iactantes, iniuriosos, auidosq; nouarum rerum. Vnde Aurelianus prudentissimus imperator præcepit Saturnino, cui limitis orientalis ducatum dederat, ne unquam Aegyptum uideret. Quanquā nec latet quod scribit Dion, sanxisse Augustum, ne quis senatorū Italiæ limites exiret, nisi ipse quid iniunxisset. Quod, inquit, seruatur: nisi quod

in Siciliam

in Siciliam & Narbonensem Galliam libera est peregrinatio, propinquitatis ratione, καὶ δὲ τὸ ἀποπλοῦ τῶν ἀνθρώπων. Ad hæc uerò Propertium respexisse contenderim illis uersibus:

At nos è nostra te sæua fugauimus urbe,

Cum Tyberi Nilo gratia nulla fuit.

Sed & imperator Adrianus ad Seruianum cōsulem literis exaratis, Aegyptum totam se didicisse ait, esse leuem, pendulam, ad omnia famæ momēta uolitantem: & mox esse homines eos scribit, seditiosissimos, uanissimos, iniuriosissimos. Et Q. Curtius, Aegyptios ut gentem uanam infamat, nouadis quam gerēdis rebus aptiorem. Sed pulcherrimè omnium libro tertio Arrianus Propertij reteggit sensum inuolutum alias: Memoria proditum est, inquit, naturam situs, munitionemq; regionis Alexandrum admiratum in nomarchas plures Aegypti præfecturas, nomos uocant, diuisisse, haud tutum esse ratum, imperij uniuersæ Aegypti curam uni modo iniungere. Ac mihi quidem uidentur Alexandri cōsiliū Romani esse imitati: nam eadem ducti ratione instituire, ut nemini ordinis senatorij prouincia Aegyptus, sed equestri tantum uirō decerneretur, ac magnis fulciretur præsidijs. Adiuuat & in Consolatione ad Albinam Seneca: Loquax, inquit, ac ingeniosa in præfectorum cōtumelias prouincia Aegyptus, in qua etiam qui uitauerūt culpam, non effugerunt infamiam: uelut unicum sanctitatis exemplum suspexit, & quod illi difficillimum est, cui etiam periculosi sales placent, omnem uerborum licentiam contulit. Pulcherrimum uerò illud est, Aegyptios antiquitus ea obijisse munia, quæ nunc in Italia baiuli ex Longobardia plurimum propagati, quos municipes mei subinde uocant Græco quidem uerbo, sed paululum modò deluxato, bastazos, quos Græci *βαστάζοντες* dicunt. sonat id nostro uocabulo portantes, ac gerulos, quia oneribus uacent ferendis. Vnde & bastarnas, cubitorum quinq; nuncupat apud Athenē Posidonius. Aristophanes in Batrachis, quod dicimus, hæc cōprobat,

Δὲ ἀρματὶ εἰσέθης, καὶ νεκρὰ δὴ οὐκ αὐτῶν οὐδ' ἐκείνων ἀγνοῦσι.

Currus imposuit duos, ac mortuos totidem;

Quos nec Aegyptij quidem tollent centum.

Hinc sæpe in ueteribus memorijs lectitamus, dici Aegyptios *ἀχοφόρους*, id est uecturas onerum corpore facitantes suo: nunc item *πληθοφόρους*, quo uerbo ij significantur, qui lateres gestitant humeris. Vel certè anaphora adhibito, seu allacto. Erat uerò eo nomine lignum utrinq; cauum, quo gestarentur onera. Allactum dici puto, à tralatione, quæ fieret à fatigatis de humero in humerum. Aliqui amphicyrtum malunt appellare, quod signat utrinq; gibbosum. Nostrates consimile fere lignum, quo mulieres à flumine aquam gestitant, utrinq; aequalibus uasis propendentibus, ac ne dilabi possint, clauiculis ligneis sufflaminantibus, eleganter baiolum nuncupant de gestandiratione. Tameñ nec ignoro Sophoclis interpretem uerbum id usurpasse, quum ait, Pædagogus, & pædotribes, qui dicitur baiulus, id est *βαϊούλης*. Anaphorici apud Paulum Aeginetam ad anaphoram spectant prorsum nihil. Sunt autem eo nomine, ut interpretantur eruditi, agrè pituitam crassiorē reiectantes e pectore: nam *ἀναφορὰ* sursum ferri indicat Paulo eidem, cæterisq;. Hinc & anaphora pro respiratione. Plutarchus in Fabio Maximo, *οὐ γὰρ ἡλπιζον εἶναι ἀναφορῶν τὴν πόλιν ἐν πᾶσι τῶν σφαλαίσαν ἡλικίᾳ*. Dicitur & anaphora Demostheni contra Ctesiphontem, ubi peccati causa in alium regeritur, unde uerbum *ἀναφορῶν*, id agere indicat. Hypophoras uerò ueltra uocant profunda. Scribit Ammonius anaphoram item dici ab odoribus uel tertris uel bonis euaporationem. Quanquam est anaphora item, seu apophora dominis persoluta à seruis pecunia: sicuti *ἐσφορὰ*, est ciuile tributum. Sciendum uerò, Caras ueteribus appellatos fuisse, seruos, quod factitadis operis capturas cōquirere consueffet ea gens, uelut omnium nata seruitio, qui mercenaria prolectassent stipe. Etiam si in re bellica scutorum umbilicos & cristas præterea comperisse memorētur primi. Nam & in rei argumentum, *ἑσπεροδίσκου*, id est breue scutum cum mortuis contumulabant, additis & cristis. Qua in re id item fuit Phœnicibus peculiare, uti cadauera sic astituerent, ut Occasum inspectarent, quum mortalibus cæteris Oriens amplius placeat.

d d gnum

gnum memoratu: Carinas dici mulieres, quæ cantu flebili mortuos in funeribus affectabantur: quoniam ex Caria accerferentur. Quod uero ad Aegyptios attinet, scitu dignum illud quoque: eos à Dione *Ἐλθίνους* nuncupari, id est in uinum procliuēs, ac philopotas: quoniam apud eos comperta primū tradatur uitis, in Plinthine ciuitate, quod Hellenicus scribit, ac inde factos uinolentos. Sunt qui scribāt, excogitatum ab eisdem ex hordeo potione, ut uini inopes inde sibi uoluptatem conquirerent, quando & hæ oblectantur ita, ut canant etiānum saltentque, obeantque omnia ebrijs consuetata, eo tamen interstitio, quod qui uino externatur, in faciem (inquit Aristoteles) feruntur: qui uero crithinum hauserint, caput resupinant. Vinum quippe *καρβαδελου* est, aggrauatque caput. Crithina portio carotica censetur. Vinolentia Aegyptiorum argumentū euidentis: brastica uelut ex lege, prægustatio in cœna: quoniam amethystum sit remediū id, hoc est, ebrietatem reprimat, quod efficere creditur eiusdem quoque semen. Illud addimus: Hecataem scribere, In Aetolia inuentam primo uitem, quam quia *οἶνον* dicerent ueteres, inde uinum nuncupari *οἶνον*. etiam si ab Oeneo putant alij, in Cratylo item aliud Platone statuente. Inuenio: Aegyptiorum reges quādoque pastores fuisse nuncupatos: propterea quod in sacra historia lectum obseruauimus, Ioseph & fratres eius in Aegyptum descendisse in principio pastorum, quādoque uero, quod Manetho Aegyptiorum sacerdos prodidit, Pharaones. Erat enim dignitatis nomen id, sicuti Augusti appellatio apud Romanos. Pharicum autem potiois erat genus, seu ab inuentore nuncupatum Pharico, uel ab Arcadicis Pharis, uel ab Pharis in Thessalia, uel ab ea quæ est in Lacedæmonia Pharis. Dicitur item *μυδιον*, id est medicum potio id genus. Phariacum pharmacum, inter thanasima: id est letifera, recenset Athenæus. Memoria traditur illud quoque: Bocchorum Aegyptijs iura constituisse, qui fuit ex Aegyptiorum Dynastis unus, sub quo agnum loquutum tradunt, ijs fere temporibus, quibus apud Albam æditi sunt Romulus & Remus. Inuenio in Græco penu: Thoona, id est *θόων*, quem & *θόων* dicunt, apud Aegyptios fuisse artis medicæ repertorem. A quo & mens cognominetur primus. Traditur illud quoque: Canobi regem fuisse Thoni, qui Helenæ uim adortus sit inferre, ac inde ab Menelao interemptus, unde nuncupetur ciuitas Thonis. At thomi, lignorum sunt acerui, sed & tritici. Porro Alexandria ac tractu propinquo loca sunt adeo latis substructa diuersorij & auris, ac saluari perflatia temperamento, ut extra orbem uersari nostrum sibi uideatur, qui in illis agat, quum persepe uel aprico spiritu immurmurantes sentiantur perflatus. Apud Memphis, ne quid scitu dignum præteream, scribit Proculus grammaticus in peregrinarum regionum mentione, auream fuisse columnam Aegyptijs literis in eam sententiam, tunc demum fore liberam Aegyptum, quum illuc comessent Romani fasces cum prætexta.

Cuiusmodi fuerit Aegyptiorum sapientia. Et cur uiri præstantes illuc potissimum enauigarint. De mathesi pauca. Cap. III

Quia uero paulo ante Aegyptiæ gentis sapientiam sum uisus auctoritatum tibicinibus præfultis efferre plurimum, illud minime dissimulandum: inter classicos nostrates esse, qui opinentur, Chaldaeos, itemque Aegyptios fuisse ingenio parum ad sapientiam factos. Propterea falli debere neminem celebrata ueteribus, etiamque Platoni, Aegyptiorum sapientia & Chaldaeorū, quando præstantis ingenij uiros aliquot ad eos non alio nomine transmisisse, exploratissimum est. Cæterum celebre id, atque diuinum sapientia nomen de sola cærimoniarum, & diuini cultus scientia uideri propagatum: quoniam apud optimum quenque, itemque philosophia addictos, quod & in Epinomide comprobatur Platoni nouimus, pro comperto est, summam sapientiam in religionis assertionem plurimum uersari: proinde, quum circūferretur passim, constansque uigeret opinio, eius rei apprime peritos Aegyptios, tanto studio à magnis uiris susceptam illuc enauigationem, ut tanti arcani, si qua fieri posset, compotes euaderent. Id ut uerum sciamus, libuit pauca ex Mercurio subnectere: An ignoras, inquit, ô Asclepi, quod Aegyptus imago sit cæli, aut (quod est uerius) translatio & descensio omnium, quæ gubernantur atque exercentur in cælo: & si dicendum est uerius, terra nostra totius mundi est templum: & quoniam præscire cuncta prudentes decet, istud uos ignorare, fas non est, futurum tempus, quum appareat

Aegy-

Aegyptios incassum pia mente diuinitatem sedula religione seruasse: & omnis eorum sancta ueneratio in irritum casura frustrabitur. e terris enim ad cælum est recursura diuinitas, linquetur Aegyptus, terraque, quæ fuit diuinitatis sedes, religione uiduata, numinum præsentia destituetur. Hactenus ex Mercurio. Iamblichus uero illorum religionem non fere aliud, quam superstitionem fuisse confitetur magna ex parte, in malorum damonum cultu præcipue debaccharos perdocens. Quæ res amplissime gentium earum ruditatem coarguit in primis. Nam ut hebetissimus quisque est, ita facillime superstitionum uanitatibus mancipatur. Quas ingenium uegetum doctrinæ nitoribus defecatum excultumque præcipue auersatur, alliditque. Adde, quod præter idololatriam infamiam mathematicis maxime incubuisse homines illi pernoscentur. Ad quam rem proleclat ab eos regionum illarum benignior tractus, patentibus late capis, ac noctibus serenitate perpetua syderali contemplationi nitescens. Ego procliuus auido ingenio uires præcellentes ad se perlicuerunt. Nam & in Epistola ad Pherecydem scribit Thales, in Aegyptum se cum Solone comessasse, studio sacerdotes inuisendi, & astromonos. Quin & ab eisdem se geometricis imbutum, non inficiatur. Constantissimum uero illud est: naturalis primæque philosophiæ, quæ suis nixarationū radicibus demonstratur, nil unquam ab Aegyptijs acceptum aut Chaldaeis, quando eius scientia aut ex partes omnino, aut parum in ea progressi, (quod dicitur) primoribus modo labris prægustasse deprehenduntur. Quod si alicubi tradit Auerrois, apud Chaldaeos olim perfectam fuisse philosophiam, non de ijs intelligendum, quorum circumferuntur monumenta: sed id hæreseos continet uanitatem, quæ mundi æternitatem astruens, scientiarum abolitas sapius intercidisse opinatur, denuoque in emersum sese prompsisse. Nec Abraham uir diuinus omnino Chaldaeus comprobatur, crediturque. Quod si maxime sit, Platonis succurrit bracteata sententia: Inter malos si quis cooriatur non malus, eum uero esse egregie bonum. Ne quis autem mathematicarum nomine suspiciendas putet gentes eas, scire oportet: matheseos studia apud ueteres inter puerorum rudimenta esse connumerata. Porro eiusmodi fere deprehenduntur hæ disciplinæ, ut à limite aut paulo interius consalutata in philosophia profecturis multum afferant adiuuenti: quod si in illis diutius morandum gyris, aut etiam consensendum ducas, non gradus tibi ad altiora pares, sed lapsum struas: quoniam inde errorum scaturigines sese frequenter ostentant. Cui rei calculum adiecisse Aristotelem, non fallit Peripateticos paulo politiores.

Cuius sit ratiois prouerbium ab Aegyptiorum templis productum. Pulchritudo perfecta. De Silenorum imagiculis. Obiter de Hephæstionis funere, & Grunnio Corocotta, & Nannio Proscenio. Cap. V

Nec dum ab Aegypto digredimur, succurrunt adhuc quæpiam interiorum redolentia, & genuinam doctrinam. Adagium est scitissimum in antiquis literis, Aegyptium templum, de eo qui forinsecus, & in ijs quæ sub aspectum cadunt, perpolitus est, & mirum in modum uenustus, ac elegantia omnis perstudiosus, introrsum uero intercutibus madeat uitij, & sit plane monstrificū quiddam, & inauspicatum: quales ferme recte dixeris foeminas corpore quidem prænitidas, & (ut sic dicam) illices, omni que decore uisendas, anima uero foedissimas & promiscuis flagitijs agminatim obsessas, ac uelut lorica circūuallatas, ceu strumam dibapho contegant. Qua specie nil puto inamoenius, nil quod mensum rationis absurdius transiliat. Etenim absoluta numeris omnibus censerit pulchritudo debet, ubi duo ista conueniant, & societatem coeant, nulla solubilem uel animalis uirtus atque præstantia, tum corporis coccinna linearum, colorum membrorumque compacta, beneque constituta proportio. Alias mutilata pulchritudo est, nam & Porphyrius dæmones, quorum animi iniqui sunt, corpora item habere deformia pronuntiat. Esse quoque naturaliter intus bona, statuit Plotinus, quæcunque sint extrinsecus uere pulchra: quippe ex interioris formæ perfectione, atque seminaria rationis uictoria super materiam prouenit externa formositas. Prouerbij autem ratio est quoniam Aegyptijs templa substruere erat moris, marmore antiquis artificum manibus elaborato surgentia, auro splendida, picturis mollioribus egregie perornata, summa colorum uarietate distincta, omni demum cultu nitida.

dd 2 Sed

Sed quod præcipuum fuerat, si deum requisisses, cuius exquisito honori tantus impensus fuisset labor, bone deus, quam ridicularium inuenisses, quam prorsum a rationis diætamine ac prescripto distitum & sequestratum. Simia erat ea, aut ibis, aut hircus, aut id genus aliquid. Apud illos quidē mysticos ista forte sensus habent: nobis tamen, ut profecto sunt, ridicula sunt. Sic, inquit Seneca, isti, quos ut felices suspicimus, si non quaerunt, sed qua latent, inspectarimus, miseri sunt, sordidi, turpes, ad similitudinem parietum fuorum extrinsecus culti. Nō est ista solida & sincera felicitas, crusta est, & quidem tenuis, falsa ijs circumposita sunt bona, animi inanes, ac uelut longo fallaciq; deliquit somno. auro, argento nitent, intus boni nihil est. At quibus recta placent, nō fulgent extrinsecus, bona introrsus obuersa sunt. Sic mundus exteriora contemplit, spectaculo sui latus. Intus omne posuit bonum. Sic & in Platonis symposio Alcibiades Silenis Socratem putat persimilem: quod & ex Xenophontis Symposio ualet comprobari: quia introrsum longe foret alius, quam præferrent extima. Siquidem fuere imagunculae quaedam Sileni, ita prorsum concinnatae, ut discludi possent. Sed occlusa, ridicula ne scio quæ ostentabant, quando & Silenos fuisse turpissimos, idem monstrat Xenophon. Aperta ac explicata augustius numinis præferbant idolum. In Hephestionis funere, quod magnificentia inenarrabili est ab Alexandro æditum Babylone, in fastigio summo stabant sirenes intus inanes sic, uti hominum essent capaces, qui funebrem occiderent nœniam. Ab hisce non dissimilanea sunt, quæ de Grunio Corocotta scribit Hieronymus, seu ficto nomine, seu uero, qui luxu & flagitijs intus erat Nero, foris Caro, ambiguus totus, ut ex contrarijs diuersisq; naturis unum monstrum nouamq; bestiam diceret compactam: iuxta illud poeticum, Prima leo, postrema draco, media ipsa chimæra. Ab ijs uero quæ de templis Aegyptiorum diximus, dissident non ita, quæ de Nannio Proscenio meretricula prodit Antiphanes, & repetit Athenæus: ea siquidem cultus exquisitiusq; aureis fulta ornamentis formosæ gratæq; puellæ speciem præferbat, uerum exuta turpissimæ nota nō caruit, Vnde Proscenij irrepit cognomentum: super qua re falli tamen nonnullos, alibi (opinor) subsignauimus.

Olympiadis apophthegma scitum de pellice. Itemque alterum in eum qui formosam quidem duxerat, sed non illibati nominis. Interim quid oculis uel digitis uxorem ducere. Alexandri in Olympiadem dictum graue.

Cap. VI

Philippum Macedonem proditum monumentis est, Thessalicam mulierem amasse ardentius. Irroborat inde opinio uehemens, ueneficijs circumuentum ab ea Philippum, atque ita eius mentem præpediri illaqueatam demulscamq; qui mos in Thessalia nimio plus frequens erat. Id quum identidem inaudisset Olympias, mirè optabat, quandoq; in potestate sua habere mulierē. Quum se ostentasset occasio, accersiri eam iubet. Quam ubi est conspicata forma præsignem, loquendi non imperitam, prudentiæ haud prorsus expertem, *χερσέτωλαν, εσπευ η δλυμπιας, ει δεβολαι, ου γδρ ην σαυτη τε φολεμανα εχεις.* Valeant, inquit Olympias, intentatae calumniæ. Tu quidem in te ipsa ueneficiorum uim habes. Eiusdem porro Olympiadis alterum, & scitum utiq; circumfertur apophthegma. Duxerat adolescens quispiam præstanti quidem forma puellam longè conspicuam, sed quæ parum integra fama, malè audiret. In hoc, inquit, sopita prorsus ratio est, cæcusq; animo fertur ac stupens: neque enim sibi eatenus indulisset, ut oculorum iudicio ducendam putaret uxorem. Quippe non digitis, non item oculis deligere mulierem addeceat: quod facit ant pleriq; rationem ineuntes, nō quidem quo modo illa sit cum eis uictura, sed quanti ueniat. Et in ijs quidem omnino prudens & abundè cordata Olympias. Verum alibina turam respicit muliebrem, id est deprauatam, & ueneficijs quodammodo imbutam pestilentibus. Quippe ut infantis cuiusdam necē Alexandro exprimeret filio, identidem grauius insufurrabat nouem mensium in utero gestationem. At magnanimus in eo uti que rex, aliam (inquit) optima parens repose mercedem. Hominis salus nullo beneficio pensatur.

Prouerbiū, Extra leucoparyphus, intus holoporphyrus. Vocabulū utriusq; cum plerisq; alijs explicatio. Paryphe. Paralurges. Paryphi. Virgatae uestes

uestes, Virgæ pro purpura. Candys. Platyporphyra. Stilaria purpura. Holoporphyrus. Cap. VII

Prouerbiū perelegans usurpari à Græcis animaduerto, Extra leucoparyphus, intus uero holoporphyrus: in eum qui uestibus quidem frugi utatur, nec ullo maioris impendij fuco inebriatis: intus tamen, id est animo luxu diffuat ad delicias usque uel Alexandrinas, ac totus etiamnum inter catafilos sit, ac Delphiticos cinædulos, quando additamenta sunt hæc, & uelut corollaria efferuescentis luxuriæ. Sumptum id, ac propagatum ex historia: quum Antipatrum quidam laudibus efferrent, quod esset apprimè frugi, ac uictu præparcus, & apprimè austerus, *εφωδω* inquit Alexander *αντιπατριος λουκοπαρυφος εστι, τι δε εφωδω ελοπορυφος*. id est, Antipatri quidem extima leucoparypha uisuntur, at intima holoporphyra sunt. Dici autem à nobis leucoparyphus potest, albis indutus uestibus: siquidem est paryphe, uestium contextus. Sed & indumentum ipsum, unde est illa Tarentinorum *παρυφη λευκωνης*, id est uestis pellucida. Nam *υπωροφοι*, inde pretiose ac multa munditia & circumspete cōpositæq; amicti nuncupantur, & locupletes. Mentio eius uerbi, quum apud alios est, tum in Luciani uita. Paryphes apud Pollucem, & paralurges, indumentum appellatur at textam utrinq; habens purpuram. Id uero ab Ionibus dicitur pachyales. Sed & in tunicis uirgæ purpureæ uocantur paryphi: unde & in Latinis literis uirgatae uestes, & apud Poetam Aeneidos octauo, sagula uirgata, quæ habent in uirgarum modum deductas uias: cui sententiæ subscribit sexto Bibliothecæ Diodorus: tamen in eo allusum Seruius putat, ad Gallicam linguam, qua uirgæ diceretur purpura. Vergilij uersus est,

Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
Auro innestantur.

Holoporphyrus uero signat totum purpureum: sicut holoserica uestem legimus, ex serico contextam totam. Xenophon candyn uocauit holoporphyrum: quanquam alibi haliporphyrum legas. Est autem indumentum Persicum candys. Archippus in Pluto etiam platyporphyra nuncupat uestimēta: sicuti stilaria apud nostros quandoq; dicitur purpura. Phyalas *ελαφυρους* apud Athenæum legimus, id est totas argenteas.

An mores Mafsilienses in Plauto rectè pro euiratis dicantur. De Mafsilia paulo plura. Item quæ sit nominis ratio. Inibi mercaturæ laus. Plutarchi sententiæ restituta, quam peruertit interpres.

Cap. VIII

Mores Mafsilienses in Plauti Calsina, sunt qui molliculos effœminatioresq; intelligant, ex Athenæi doctrina, abs quo proditum est, Mafsilienses adeo libidinibus remollitos fluxosq; olim fuisse, ut morsum prouerbialem non euaserint. Rectène id à Græco homine in literas promptum sit, non discutendum accendendum ue: nec in hisce nostris lucubrationibus Scyllæ spirant obtrektorum canes, quin infra classem uel obelisco dignos statuo. Vnum scio, ciuitatem eam seueritatis eatenus acrem fuisse custodem, ut Mimis nullum prorsus aditū in scenam daret, quorum argumēta plurimum actus cōtinent stuprorum. Omnibus quoq; qui religionis simulatione causam inertæ quærerent, portas omnino conclusas haberet. Scribit Cornelius item Tacitus, Mafsiliam Agricolaæ focero fuisse sedem ac magistratam studiorum, ciuitatem Græca comitate, & prouinciali parsimonia mixtam ac bene compositam. Victus porro frugi atq; modestiæ Mafsiliensium illud non minimum argumentum est, quod Strabo inquit, Dotem illis amplissimam centum fuisse aureos, ad uestem quinq; ad mundum aureum quinq; amplius uero nullo pacto licuisse. Studia præterea bonarum artium adeo in ea urbe exculta, ut nobilissimus quisque ex Romanis pro Attica peregrinatione, eò ad capeffendas disciplinas & ingenij cultum magno numero conflueret. Galli quoq; accolæ, gens alioqui fera & barbaræ, pronis animis ad Mafsiliensium imitationem quandoq; se composuerint. Memorabile illud est, quod grauisissimi auctores prodidere, Aristocraticum quidem illorum fuisse principatum, sed omnes legum æquitate superasse. Senatores eorum timuchi uocabantur, id est honore præditi: dignitas eum habebat finem, quem uita. Sed timuchus nemo erat, cui

dd 3 liberi

liberi non forent. Erant tamen & sui Naucratis timuchi, quos Prytaei & coenarum quae inibi parabantur, praefectos intelligere Athenaeus uidetur. Leges Ionico more publice proponebantur. Auctor porro T. Lilius est, ab Vrbe condita libro trigesimo septimo: Massilienses in eo honore, & in ea dignitate apud Romanos fuisse, ac si medium Graeciae umbilicum incoluissent: non enim sonum modo linguae uestitumque & habitum, sed ante omnia mores & leges & ingenium syncerum integrumque a contagione accolarum seruasse. Propterea Maximus quoque Valerius prisci moris obseruantia, charitate populi Romani Massilienses praecipue conspicuos fuisse, prodit. Sed quid ista consecramur diutius? Vnius M. Tullij auctoritas pro Flacco, Graeci hominis morsum retundit reuincitque, folio (quod aiunt) ficulno cauilli compressa lubricitate. Massilia, inquit, disciplinam atque grauitatem non solum Graeciae, sed haud scio an cunctis gentibus anteponebam iure dicam, quae tam procul a Graecorum omnium regionibus disciplinis, linguaque diuisa, quum in ultimis terris cincta Gallorum gentibus, barbariae fluctibus alluatur, sic optimatum consilio gubernatur, ut omnes eius instituta laudare facilius possint, quam amulari. Ceterum ijs iam relictis, illud lecturos nostra haec, quocumque prodeant genio, commouisse praestiterit, Massiliam inde appellationis traxisse causam, quod quum forte illuc Phocenses classe appulissent, uidit gubernator piscatore, quem uocant Graeci *ελια*, protinusque *μασαι ελεδουσε ο απρογοι χοινοι*, id est religare ab terraneum iussit funem: quippe *μασαι* lingua Aelica destinare significat, quod Timaeus tradit. Proinde *εκ τω ελιως κω τω μασαι*, dici Massiliam. Sed Graeci Massaliam enuntiant, unde gentile nomen Massaliotes. Ex quo apud T. Liuium forte L. Terentius Massalio. Isocrates in Archidamo scribit, Phocenses magni regis dominatum fugientes coloniam deduxisse Massiliam: cui sententiae calculum adiicit Aristoteles quoque. Dignum scitu, quod in Solone scribit Plutarchus, Mercaturam comparandis regum amicitijs, ac Barbarorum gentibus conciliandis pollere plurimum. Quin & rerum peritiam excellenter afferre, sed & maximarum ciuitatum initia inde ducta, uelut Massiliam condidit Protus, ab Celtis prope Rhodanum beneuole exceptus. Aduertant porro harum lectionum studiosi, Plutarchi interpretem aegri somnia plane profudisse, quando horum nihil assequitur. Pompeius Trogus libro quadagesimo tertio historiam latius exsequitur, sed Peranum conditorem facit, Protum minime.

Vestitus quam esse addecat rationem. Veris, aut pauonis cognomina quibus adhæreant. Pauonis oratio quae sit. Dimitros. Vestimenta initiatorum quae dicantur per parociam. Item de Atheniensium mysterijs. Sacerdotes Hebraeorum uestes. Quid mysteria, & quid mystae: item mystile, & thronon. Vestium repositoria. Rhiscus quid. Rhiti. Mystron. Mystropolae. Thranos, seu thranion. Thranitae. Remigum species. Haemorrhoids cur thionios.

Caput

IX

In uestitu, sicut in plerisque omnibus, mediocritatem esse optimam, ut omnia fere, ita hoc quoque rectissime M. Cicero uidetur dixisse. Nam si modum excesseris, ut lecto nimis amoenoque cultu & magnifico impendio saturatas induuias, & quales luxu perditas fluxaque excogitarunt ingenia, sublustri gratoque uibrantes splendore, & quod grauius est, diuersas quoque, & coloribus affectes multifarias Gallicis calciatus, non declinabis facile liuidi dentis scommata, quae apud Lucianum consimiliter lectitamus, *εαρ ηδη κω προθη ο ταις*; quod nostris ferme uerbis sonat, iam uer adest, & undenam pauor? Sed & Siciliae tyrannus Gelo Graecorum legatis respondit, uer illis anni exaruisse: quum ad bellum opem negaret, quando est anni portio uer spectatissima, suasque uires omnium duceret praestantissimas. Pauonis autem gemmates pinnae neminem fallere queunt, quas & ipse miratur, illis semetipsum protegens quum rotari dicitur. Sed & tragicas simias ueteribus per conuictium celebratas, non longius inde reuelli nouimus. Plutarchus quin etiam in Parallelis: Erat, inquit, ut uerum fateamur, magna circa Demetrium tragodia, quum uteretur non modo *καυσιαις θυμφοις*, & auro intexta purpura, sed & auro litis soleis. Mundi quoque imagine ac astrorum attexebatur illi chilamys, quum Macedoniae principatu excidit: nec regum quispiam, quantumuis elatus, illam mox gestare est ausus; adeo inuidiosa erat impendij magni-

magnificentia. Dimitron causiam obiter, Graeci uelut duarum intelligunt mitrarum: Omnis tamen cura plerisque de uestibus, si bene oleant, si pes laxa pelle non folleat: nam digiti annulis radiant, capilli calamistro rotantur. Historica uero lectio insignis ad hoc nobis documentum suggerit. Legimus namque, Lacedaemoniorum regem Lyfandrum, quum Siciliae tyrannus Dionysius magni impendij uestimenta ad eius filias transmitenda curasset, dantis munificentiam esse aspernatum, addito elogio, Ne, inquit, ob ista minus aliquo modo uenustae uideantur. Grauisima est ad hoc ipsum pertinens Quinilianii sententia ex libro octauo: Cultus concessus atque magnificus addit hominibus, ut Graeco uersu testatum est, auctoritatem: at muliebris & luxuriosus, non corpus exornat, sed detegit mentem. Et in Odyssaea Homerus,

*εκ γαρ τω τω τω φωτεις ανθρωπος αν βαίνει
ιδλι.*

Quibus significatur, ex uestibus ornamentum ac nomen hominibus plerumque comparari. Quod si ediuerso praetenuem nimisque uilem affectaris uestitum, cuiusmodi sunt quae triuonaria uocant Graeci, aut ut fordidus, uel ut uanae religionis assimulator spectaculo, & risui inimicis eris, uel etiam ut extreme pauper, inops, lrus, passim contemptibilis fies. Ex hac ratione in Graecorum doctrina producit adagium, Vestimenta initiatorum, de ijs quae attrita prorsus sunt, ac diffluunt uetustate, nullaque temporum uicissitudine uariantur, sed eadem sunt forlesia, eadem & triclinaria. Vicem quoque straguli praestant eadem, bonumque si non & lecti. Adagij ratione ex mutis, quod aiunt, magistris hanc didicimus. Mysteria apud Eleusinem terrae Atticae duorum generum celebrabantur, magna & parua. Cereri sacra erant magna, Proserpinæ parua; posterius recepta sunt haec. Quin & ratio ferme ista traditur: Ab Atheniensibus petebat Hercules, ut initiari liceret. Lex id uetabat, qua cauebatur, ne peregrinis impartirentur mysteria. At illi & uiri praesignem admirati uirtutem, & omnium capacem animum, si mul etiam amicitia permoti, quae uetus fere ciuitati cum eo intercedebat: simul quod Iouis filius esset, dicereturque, ne quid abnuerent, cui nil negatum uellent, rationem iniierunt, quae nec legi derogaretur quippiam, & nihilominus compotem uoti Herculem facerent. Protinus namque parua instituerunt mysteria, quibus & illum initiarunt. Verum obseruatum in ijs, ut quam quis dum initiaretur, uestem forte gestasset, eam ne unquam exueret, donec uicta tempore omnino fieret ingestabilis. Hinc datus adagio locus, quod & nostrates Rhodigini exprimere uolentes, ubi quem ita ornatum conspiciantur, ut uel iste eadem fori munia obeat, domi sedeat, huiusmodi iuxta atque astatem cum ea, uelut laborum socia transmittat: eum sanctorum imagunculis, quas subinde in sacris aedibus expictas conuissimus, persimilem esse dicitant: quod illis diuorum uestitores indumenta nunquam demutent. Sunt inter classicos Graecorum auctores, qui scribant, uestimenta id genus, in quibus foret quis initiatus, moris fuisse, templis dicare oblata. Quod Melanthij quoque auctoritate, ut tibi cine fulcitur, in libro De mysterijs, *πρωριον δε ταις θεαις ανθρωπων κω ταις σολες ταις μυσαις, ον αις τυχοιεν μνησντες*. Porro parua quae diximus, mysteria erant, uelut *πρωριον κω πρωριον* magnorum mysteriorum, id est praelustratio quaedam ac prauiua depuratio. Et ne quid incuriosius omittam dignum hisce memorijs, ex stolis eiusmodi initiatorum, quidam etiam puerulorum fascias magna religionis opinione conficiebant. Dignum uero quod huic potissimum inseratur loco: sacerdotum principem res quatuor sacris indumentis exprimere, ubi praecellens ingruat festorum celebritas, ueluti mundo induatur ipso. Visabantur uero haec uel in peripetasmate templi Solomonis. Quando, ut prodit Egesippus, erat id cocco, hyacintho byssoque intextum, ac purpura, non utique otiosa diuersitatis materia. Cocco siquidem igneum figuratur caelum, aer autem hyacintho, bysso terra, ex qua & progerminat: mare demum purpura, quae marinis ex conchilijs ducitur. Ut duo ex colore colligas, duo reliqua ex generatione: symbolicè autem ijs inuentibus, ei destinatum templum, cuius nutu distribuuntur cuncta. Verum, ut leuius aliquid adnectamus, quod saturo contiuuae colluere dentes possit, uel etiam linere: quanquam ex Academia forte anatus ueniens quispiam nostram hanc sedulitatem, nonnunquam leuioris operae aliquid hinc inde corradentem, risu excipiet, ac nos plerumque *ομφαλι?αυ* cauillabitur. Tamen, ut cunquae sit hoc casurum, non tam superciliose ac censorie ista concinnamus, ut inopi in-

nostra mensa non uacet accubitus, memores, ab Heraclito dictum quandoq; in casibus etiam esse deos. Igitur uestium repositoria Græcis plura fortiuntur nomina: nam sunt cheli & cistæ, cistides, phalcolii, id est φασκωλι: apud recentiores item rhiscus, quo etiam utitur Terentius, & exposuit Iulius Pollux. At Phrygium esse nomen, putat Donatus, quo cista significetur pelle contexta. At rhiti, hoc est ῥίτι, in Attica Thucydidica sunt, historia secunda. Est & apud Menandrum Candytalis, uerum Persica uidetur res, in usum à Macedonibus producta primum. Zygastra inueni apud Xenophontem. Tholiam esse uelut cistam memorant, cuius sit operculum tholoïdes, id est testudinatum: Apud Xenophontem reperi eundem uestium marispos, ἢ ἀναβασει. Porro ut uagemur amplius: sunt mysteria arcana quædam sacra, Latini Seclusa uocant, ut dispersata: sicut secluforium uocant auarium minusculum, in quo seclusi habentur turdi mox occidendi, ne uidentes cæteri despondeant animum. Dicta mysteria, quod ea δὲ μύσαντας τῆρεῖν ἢ δὲ, hoc est, occudentes oportet intus custodire, nec cuiquam explicare. Scribit tamen Phurnutus in libro De natura deorum, frugibus ab Cerere monstratis, eidem mysteria celebrantes testatissimū fecisse, ab mutuis cædibus ob necessariorum desisse inopiam: proinde nuncupata de saturitatis ratione mysteria: esse enim μυσταῖ ἢ κρηίδαι: quo argumento & Mysia quibusdam creditur appellata. Mystes uero dicitur mysteriorum peritus, aut qui docet. Sunt qui eo nomine discipulum interpretentur. Mystile uero aliud est, quippe eo uocabulo panem Græci dicunt, quem canibus obijciunt. Nostri, ut Sextus Pompeius auctor est, canicas uocant ex farre fufures, à canum cibo. Sunt qui mystilem panem interpretentur excavatum, sorbitioni accommodum. μύσλον enim concavum dicunt, quod marino assimiletur muri, qui, ubi libido occæperit, μύσλον καὶ συγκλείεται, id est oblitescit occluditurq;. Mystron item legitur quandoq; in Græcis auctoribus, unde in conuiuio Macedonico lautitia exsuperantissimo, singulis decumbentium aurea fuisse oblata dicuntur mystra. Hinc & mystrompolæ, qui id genus distrahunt uenduntq;. Quod uero ad uestes attinet, à quibus hic defluxit sermo, legi apud Græcos, uestes floridas ac uarietas insigniter dici à Cyprijs throna. Quanquam à Thessalis eo nomine intelliguntur animalia uarietate distincta maculosaq;, id est πεποικιλμένα. Aetoli autem throna dicunt, τὰ φάρμακα, quod Clitar chus scribit, cui in Pharmaceutria succinit Theocritus, Θέσλι νῦν δὲ λαβοῖται τὸ τὴν θρόνα τῶν ἰσχυρῶν.

Homerus autem, τὰ ῥόδα, id est rosas, eo intellexit uocabulo, πῆρὰ δὲ ἀνα θέσιν ἐλπίς γῆς, quod sursum e terra currant. Thronos uero cathedram signat cum hypopodidō, id est scabello: à uerbo θρόναι, quod sedere indicat. Nam κλισμός, sedes item est, sed instructor cultiorq;, uilis autem quæ diphros nuncupatur. Thranos item & thrania, siue thranidia, sellæ nuncupantur humiliores. Thranitem turbam dici quum audis, nauticam concipe. Inter remiges qui supremi sunt, thranitæ uocantur: sicut medijs, zygita: at infimi, thalamij. Cæterum thranitarum insignis erat labor: nam & longioribus utebantur remis, quo nomine ab trierarchis maiora cōsequabantur præmia. Quod autem in Theriacis Nicander, hæmorrhoida Thonion dixit, ad Aegypti regem Thonum planè referendum, quia in ea scateat regione serpentum id genus: quod quum nolens calcasset Menelai gubernator Canobus, dum in littus exisset, quærendi fomni gratia, morsu impacto interijt. Id conspicata Helena, & indigne ferens spinam hæmorrhoidis perfrēgit, spondylis eiectis: unde factum, uti hoc genus & cerasæ spina conuulsantur diffracta.

Vestium genera plura, quæ uarijs de causis sortita appellationem sunt. Perone. Combia. Combymata. Batrachium color. Horatius illustratur. Caianus locus. Cillium color. Cillos pro asino. Phæus color. Leucophæus. Plinij locus ex libro septimo perpenditur de mantellis. Mitra. Tania. Taniopolis.

Cap. x

Nter indumentorum autem appellationes, quas esse prope innumeras, constantissimum reor apud illos qui paulo plura lectitarunt, ac sunt in studijs, quod de Origene ac Didymo traditur, chalcenteri & adamantini, inueni pleraq; de nationum propagata nominibus. Nam ecce in ueteri memoria comperimus

perimus Tarantinidium. Id uero proculdubio de usu, deq; Tarentinorum delicijs profuxit amiculum. Erat item quod diceretur Creticum, quo Athenis solitum uti regeni proditur. Fuit & tunica quoq; Sardonica, quemadmodum & Sicala. Nam Theræum à Thera, opinor, uel à ferarum imaginibus, quæ uocant θηρία, uarium erat. Phrygium uero indumentum habebatur mulieribus dicatum. Fuit & lænæ quoddam genus, δολιχὸν ἢ φουργόν uocant, quam posteriores etiam epigraphon dixerunt: sicut eius artifices deuterurgos nūcuparunt. Significauit uestem hanc in Bachis Lyssippus. Cuius uero generis fuerit hæc, parum comperi. Illud exploratius, Casiorum insulas esse paulo plures per ambitum Carpatho, quod monumentis Strabo prodidit: unde frequentissimum tempestate nostra defluxit Casiacæ uestis nomen: quam esse usui maximo scimus Græcis militibus, quos Græco uocabulo passim Stratioras uocamus omnes. Casianam uocari ab Eustathio de montis Casii nomine, minus fallit Græce non imperitos. Diphthera uero pastoritium creditur ex pellibus indumentum. Scribit tamen Herodotus, Ionas byblos dicere diphtheras prisca consuetudine, quod aliquando byblorum penuria, hoc est papyri, pellibus uterentur tum caprinis tum ouillis. Sed & barbarorum multos item in pellibus scriptitasse. Βάρβαροι uero etiā diphtheras uocari, auctores habemus uel optatissimos. Sifys appellatur uisitor quælibet uestis: sifys, ex pellibus uillosis, aut simplicibus lanea uestis. Sifysna pellis est uillis renudata. Penulis uti tribunos pluuia tempore, scribit in Adriano Aelius Spartianus, imperatores autem nunquam. Nam & in Caligula Trāquillus, ut probum refert, pictas gemmatasq; penulas solitum gestare. Quod nomine factum Adriano imperij omen, prodit Spartianus idem, quod tribunus penulam amississet. Quæ res scite admodum prouerbij facie quadam in eos ualet dici, quos dignitatibus iamiam amplioribus admouendos coniectamus. Saraballum uestis erat Parthorum fluxior: meminit in Daniele Hieronymus, item ad Innocentium. Apud eundem est ependytes in Hilarionis uita. Id interpretatur Sudas uestem intimā, quam & hypocamifum uocent. Birrum fuisse Romanam uestem, Græci scribunt: & comprobato libro quarto Martianus: Birrus, inquit, & tunica nomen uestis habent. Birrox apud Macedonas dicitur densum. Birram Græci forcipem interpretantur, aut falcem. Est etiam notior uulgo byssacæna uestis. Eius ratio nominis à Byzacio demanauit, unde & Byzacenus in Aphrica ager, Byssacænus à Stephano appellatus, sicut regio Byssacia. Quanquam nec defunt, qui Byzantium etiam scribant, & populos Byzantas, quos cum Herodiano Gyzantas appellat Herodotus. Propriæ circumpadanorum uestes fuere pullatæ, sicuti parte plurima etiam nostris uisuntur temporibus. Id ex Plutarcho compertum nobis est, in sermone qui est De ijs qui serius puniuntur diuinitus. Neq; enim, inquit, Thracas approbarim, quos etiamnum tempestate ista in Orphei gratiam mulieribus stigmata inurere, scimus: neq; item Eridani accolæ μελανοφοροῦντας, id est atratis utentes uestibus ex Phaethontis luctu. Approbat Historiam & Polybius. Pellenicæ item lænæ nomen sibi uendicant plurimum, adeo ut præmij uice Athletis proponerentur uincensibus. Id fieri solitum interpretantur, ἢ πῆρ ἠραῖος, hoc est Iunonis festis. Alij cum Hermea, id est Mercurij festa in Pellene Achaia celebrantur, epathlon id genus contribui solitum, tradunt: unde facetissime in Auibus Aristophanes, de eo qui uestibus utebatur attritis admodum, ut posset de balneolo cogitare conducendo, μὲν ἐθὺ πελήνης πῆρ τε δὲ διανοεῖ; an, inquit, recta Pellenem euolare cogitas? Nam & ante paulo in eiusdem ordinis hominem, indigere eum hirundinibus multis pronuntiarat: Δεῖδαι δὲ εἰσικνὸν οὐκ ὀλίγον χελιδόναυ.

quo significabat, uerno illum indigere tepore, quo multæ se proferant hirundines: In quo ad parcemiam allusum est, μία χελιδὼν ἕαρ οὐ ποιεῖ. hirundo una, uer non facit: meminit Aristoteles Moralium primo. Chlænā dicebant uestem quam tunica inijciebant, nos lænam dicimus. Ex ijs aliæ sunt aploides, id est simplices: ut apud Homerum, χλαῖναι οὐλαί: aliæ autem duplices. Has uero Attici aplagidas dicunt, & diplakidas, & dibolos. Paragaudas legimus indumenta ex lino uirilīa, uestibus alijs subijcie consueta. Sunt qui uno uel duobus neeti lorīs arbitrentur, ut inde uestes dicantur dilores aut pentelores & monolores: quod ad inficiēdi rationem referunt ali: dictionibus ex Græco

Græco & Latino conflatis. Vel legamus monocoros, dicoros, tricornos, tetracoros, & pentacoros: quia totiens colore saturarentur. Dalmatica esse Dalmatarum uestis uideatur propria, religioni nostræ non spreta quoque. Lampridius in Commodi: Dalmaticatus in publicum processit. In Pertinace Iulius Capitolinus chirototas nuncupat Dalmatarum. Sicut citratos militares, quas intelligunt uirgatas, quoniam citrosas uestes ab citri similitudine dici, Pompeius Festus scribit. Sic autem in bello Punico appellauit Neuius. Quod in Cœnis retulit Macrobius, qui & citrosas dictas uestes opinatur, non ab similitudine, ut putat Festus, sed quoniam (uti est ab Oppio traditum) uestibus interiectum citreum malum, quod est odoratissimum, tineas necat. Togam præsidariam in Seuro dicere uidetur Spartianus, qua Imperator, uel omnino qui præsent, uti consueuerunt. Quum rogatus, inquit, ad cœnam imperatoriam palliatus uenisset, qui togatus debuerat, togam præsidariam ipsius imperatoris accepit. Subarmalia idem nuncupat indumenta, armis subiecta, ne (opinor) rubigine inficiantur uestes pretiosiores. Prætorianos, inquit, cum subarmalibus inermes sibi iussit occurrere. Caracallæ indumenta fuere ad talos demissa, ab Antonino imperatore populo data, unde Caracalla est nuncupatus. Sed & Antoninianæ uocantur caracallæ. Meminit earum Hieronymus, ut Sextum Aurelium taceam. Ex tunicis alia uocabatur amphimaschalos, que liberis congrueret, ab axillis ita cognominata. Heteromaschalos seruitijs dicabatur. Erat & tunica dicta orthostadios, qua utebatur non cincta. Illud hic obiter subnotarim, ne dilatum forsitan excidat, ubi Homerus ait chlænâ *ωρονίστερον*, exponens Eustathius, peronis, id est fibulis, inquit, quas & combia dicimus, colligauit. Sunt qui combymata pro ornamentis accipiant. Inuenio in Græcorum thesauris, Naucratitas in Prytanida conuiuia solitos agitare in genethlijs, hoc est natalitijs Vestæ, quam Prytanitida dicunt, necnon in Comæi Apollinis panagyri, stolis indutos candidis, quas etiamnum uestes nuncupant Prytanicas. Illud apud Iosephum uideor obseruasse, sacerdotibus modo uersicolore uti indumento, lege fuisse permissum. Sunt qui prodant, id genus solitum admitti ab ijs qui caelestia uice numinum uenerarentur. Proinde Leuitici decimonono, ueste quæ ex duobus texta est, non indueris. Inter uestes mulierum proprias, erat diploidion, hemidiploidion, catastrictos, quo utique nomine tunica uenit animalium figuris intexta, aut floribus: nam & in nostris literis, belluata quandoque legimus stragula. Inter tunicas recensetur & peplus, ut apud Xenophontem, quãquam apud hunc obseruauimus etiam uiris congruere peplum. Nam Armenium scidisse peplos scribit: ni dicamus, barbaros uestibus plerumque foemineis gaudere. Sunt qui Eanon eundem putent cum peplum. Sunt qui dispescant ita, ut nullis distinctos uarietatibus eanos intelligant, peplos uero accipiant uarietos. Quod autem indumentis alijs etiam iniiceretur peplus, ex Mineruæ utique peplis, libera (ut inquit Pollux) coniectatio est. Perinesa uocabant indumenta, in quorum extremitatibus assuta circumcurreret purpura, insulæ quadam imagine: propterea id forte Anaxilas etiam *νῆσογ* uocauit, id est nesum, siue insulam. Othonem apud Homerum, album interpretantur amiculum ex lana utique, non ex lino, prætenue. Fuerunt tamen, qui eo nomine præcandidum episcoporum, & eius loci sacerdotum amiculum intelligi recte putent: id plebecula nobilesque certatim rochetum dicunt. Homerus.

Αὐτικὰ δ' ἀργυρῆσι καλυψαμένῃ ὀθόνισι

id est, confestim uero candentibus amicta othonis. Sunt & uestium plerumque de coloribus productæ, alurgides, porphyrides, phœnicides, batrachides. Et sunt hæc quidem uiriles, ex quibus batrachida sunt, qui floridam intelligant uestem: sic de colore nuncupatam. Batrachos certe rana est: batrachion uero coloris species, quo ante excogitatas personas, faciem obungerent. Propterea Horatius:

Quæ facerent agerentque peruncti fecibus ora.
Est item Aeginetæ Paulo batrachos sub lingua infantili potissimum tumor *φλεγμονώδης*, id est cum inflammatione. Cuiusmodi batrachis foret, indicat plane in Caligula Dion: Batrachida, inquit, inducenti, & inde ab colore prasino nuncupato, erat addictus adeo, ut uel nunc Catanum appellent locum, in quo is currus agitarer. Battachium & phœnicium fuisse Atheniensibus dicasteria, auctor Pausanias est, de coloribus appellatione ducta. Muliebria illa censebantur indumenta: crocotus, id est *λερωτός*, crocotion, paralur

paralurgides, omphacinon: cui tamen colori arrisisse Alexandrum quoque traditur. Fuit & indumentum hydrobaphes, quod mox etiam psychrobaphes dictum, apparet. Erat cillium item coloris species, quem postea onagrium uocarunt: nam cillon Dores alinum uocant, & alinarium cillantera. Phæus color & niger affines admodum sunt. Phæum tamen ex albo & nigro concinnatum uolunt plerique, myinon item nuncupatum, quod in libro De moralium uirtute confirmat Plutarchus, testatur & primo De ideis eomo Hermogenes. De pictorum coloribus scribens Pollux: Colores, inquit, sunt andricelon, ostreon, prasinson, crocoides, cyaneus, cinabari, xanthus, phæus, phlogoleucus, leucophæus. Hunc uero postremum intelligo phæum, in quo plus paulo inlit albi cantis qualitatis: sicut phlogoleucum flammeum quidem, sed alboris habentem plurimum. Vsum scribit Spartianus imperatorem Heliogabalum aurea omni tunica & purpurea, usum & ex gemmis Persica, quum grauari se diceret onere uoluptatis. Habuit in calciamentis quoque gemmas, sed scalptas, tanquam & inibi artificum nobilium scalpturæ subijci oculis possent. Tunicas aemas sunt qui unicolores interpretantur, sicut macrocheras manicatas. Palmatam tunicam, & togam pictam priuatus habuit primus, & propriam Gordianus senior, quum antea ex Capitolio acciperent imperatores, uel ex palatio. Caracallam uestem ritu incisam barbarico, & confutam quoque ad mandyæ modum, inuenisse Antoninum, scribit Dion: ipsumque non usum modo ea, sed milites quoque sic conuestiri imperasse, unde Caracalli cognomen est adeptus. Quod sane ut ignominiosum, agnoscit idem historicus, quando ab iratis sic fuisse appellatum scribit, sicut Taranta ex monomachi sanguinarij, & turpissimi ac pusilli nomine. Persarum gestamina erant, candys, anaxyris, quam & cyrbasiam dicunt, & cidarin, ac pileum. Sed candys quidem regis erat haliporphyros, cæterorum modo purpureus, quandoque & ex pellibus consuebatur. Est item Capyris Persarum tunica manicata. Fuit & Persicæ gentis Candyces. meminit Aristophanes. Atrebaticam uestem sunt qui de populorum nomine dictam uelint: etiam si Atreaticas pronuntiat Sudas, de coloris atrii ratione. Sunt autem in Gallia Atrebates textrino per celebres. Propterea birros, uestis ea Gallica est, ab Atrebatibus quandoque petitos, prodit historia. Atreaticas fuisse pretiosas, indicat Hieronymus in Iouinianum. Myoton, id est *μυτόν*, Armeniorum fuisse dicunt, ex muribus contextam indigenis, aut eius animalis figura uarie ornatam. Massiliensium erat chortæus: uelut rhiza Thracum, Babyloniorum caunaces. Mandya uero phænolæ similis habebatur, cuius meminit in Iphigenia Rhinthon. Et in Tiberij rebus Dion: Facta, inquit, in conuentu quodam pluuia, *φαειὴν μανδύην ἐπέριεθον*, ac in reliquum, uestem aliam capere aufus est nemo. Eiusdem meminit in Domitiano quoque: Quum, inquit, per naumachiam implueret uehementius, mandyas subinde mutabat, aliorum uero neminem permisit. Mandyan sunt qui etiam loricium nuncupent, id est *λαρκίον*, quod penulæ genus foret, qua se ut lorica, munirent: Latini mantellum dicunt. De quo intellexisse Plinium libro septimo, eruditus fere placet, quum anthropophagos Scythas cutibus humanorum caputem refert, cum capillo pro mantellis uti. Herodotus tamen in Melpomene super eadem re, *ἃ τε χερσὶ μακροῦ ἐκτετατοῦ, ἐκ δὲ τῆν χελιδῶν τῶ ἵππου, τῶν αὐτῶν ἐλαυῆς, ἐκ πύρου ἐξ ὀπίης, καὶ ἀγρολιετα*. ὅς γὰρ αὐτὰ πλεῖστα πλεγματὰ χερσὶ μακροῦ ἐχει, ἀνὴρ ἄριστος οὐτὸν ἕκκερτο. quod est, pro mantelibus possidet, eisque ex habentibus equi sui appensis, gloriatur. Qualia mantelia ut quisque plurima habet, ita uir censetur præstantissimus. Chiromactrum uero tergendis manibus dictum agnoscit etiam libro sexto Pollux. Nam & chiromactra uillosa idem libro septimo dici Lafia, interpretatur, densitatis ratione. Sed & illud ex Herodoto est, Non deesse, qui coria hæc humana, perinde ac brutorum consuant, utanturque pro amiculis. Mantelia Cypria, & multitas legimus tunicas in Aureliano Flauij Vopisci. Sindonem accipiunt nonnulli coloris Tyrii uestem: unde & Martialis,

Nec sic in Tyria sindone tutus eris.
Candidam intelligere malunt alij, qua uterentur magi tenuissima. Sunt qui eo nomine unum interpretentur prætenue. Scribit Dion, Neronem tunica obiectum florida, & sindonio circa collum senatores solitum salutare. Idem tradit quoque Sardanapalum, hoc est Heliogabalum in palatio selegisse locum sibi turpitudinibus aptum, ubi nudus assis-

stens

stens foribus meretricio more, ac sindonium aureis suspensum cricis quatiens, uoce mollicula, fractaq; prætereuntes ad Veneris prole stabat societatem. Polymitam intelligit Hieronymus uestem diuersi coloris cõtextam filis: qua, inquit, ueste polymita, & multarum uirtutum diuersitate contexta indutus fuit & Ioseph, & regum quondam utebantur filia. Apud seras, hoc est *σῆρας*, sunt proprii generis uestes ex animalis, quod *σῆρα* uocent Græci, indigenæ aliter omnino, magnitudine dupla, quam cantharus maximus, alias araneis per simile, in arboribus quæ dicuntur texere: nam & par est pedum numerus, octo utiq; ijs domunculas construunt Seres, ætate ac hyeme accommodas. Animalium opus filum est pedibus obuolutū, ac prætenue. Aluntur annis plurimum quatuor, cibus *ἐκ τοῦ ἐλύμον*, id est ex pannico est. Anno autem quinto, neq; enim illis uita productior, calamus obijcitur uirens, qui omnibus creditur animalibus mira gratia suauitate. Cibo id genus ampliter faburrata mox rumpuntur dissiliuntq;. Sic uero immorientibus, in utero plurimum *πῆς ἀρρωδόνυς*, id est textrinae comperitur materia. Infula *σνελα*, Pausanias inquit, in intimo est rubri maris sinu. Sunt qui à fluuio, quem dicant *σῆρα*, effici insulam probent, uti à Nilo Delta. Seras alijs in Scythia constituentibus, tractu ad Indos uergente. Postremo æstiuam uestem theristrion dicimus, & theristrion. Sicut hyemalem chimastrum. Homerus alexamenon appellauit. Cocco tingi solita, theristra, scribunt eruditi, tenuissima ad eo, uti diaphana forent plane. Meminit capite tertio Esaias: Auferet, inquit, Dominus discriminalia, periscelidas, murenulas & olfactoriola, mutatoria, uittas & theristrion. Vestem quæ nunc dicitur Serica, olim Medicam esse nuncupatam, compertū nobis est. Quam uero Syriam uocant multi, hanc autocopon dixere comici. Mitram Homero posteriores tæniam esse dicunt, qua obligetur caput, siue fasciam malis dicere, unde & mitrophori nuncupentur. Ex Euripide manifestius liquet,

Μίτρας ἀναστέπεις ὑβρίζουσι πλόκαμοι;

Apud Herodotum quoque est, *μίτρας πραιλίχρον*. Sunt & qui sic finiant, ex fascijs orarijsq; concinnatas corollas dici mitras. A miton uero, quod filum est, inclinatur mitra. Est eodem quoq; nomine zona, quam solvere narratur primū parientes, dicantq; Dianæ, nato inde illius cognomento, ut appelletur *λυσίζωνη*, quo nomine etiam Athenis templum uisebatur cõsecratum. Mitram certe incorruptam dicit Apollonius, ubi constat etiamnum pudicitia uirginitasq;. Sed & tænia dici uidetur eadem, unde tæniopolis apud Eupolin, interprete Athenæo, pro ea quæ muliebres distrahit zonas. Est & tænia piscis prætenuis.

Lacides uestes quæ sint, ac item pilares & spira, ac spirobolus. Spiropoles. Spilos. Spirachthea. Spirulatim. Anterides. Antes. Antæ. Pilos in Theophrasto quid. Cervi pennas timent rubras. Pilum telum. Quæ dicerentur pile. Cur tauri phœniceis irriterentur, contra Domitium. Problematum genera. Ausonius, Virgilius, Ouidius & Hieronymus declarant. Thyfani, Brosi, Arethyfani. Amphimalti. Crosi. Tapetes. Strotæ. Stryphalidum historia. Stryphalia Diana. Senatorum habitus. Vermiculata uestis. Scolécidarta. Quisquilata. Seres uermiculi, Ziræ. Ephaptides. Metaxarij. Cœnatoria, uel dipnitis. Chære salutatio matutina.

Cap. xi

Mestes porro uetustate dilabentes ac laceras uocauit Aristophanes in Comœdia, lacidas: nam & lacisma Græce scissuram nobis indicat. Sunt qui spiram etiam uocent, id est *πῆσῆρα*. Nam & apud Xenophontē Rerum Græcarum quarto, *σνελα* legimus: Ascenderant, inquit, spirijs induti, perinde ac ætate. Faba porro Aegyptia serenda traditur paleato limo, quo descendat comprehendatq;. Proinde spirobolos nuncupatur auctioribus quandoq; ab spiris pro ueste sit spiroholes, etiam si melius est item indumentum quandoq; spiron: nam est & militaris ordo spira. Spilos uero, sicut choerades & myrmeçes, & rhachia, ac trychata, petrae in mari sunt sub aquis delitescentes. Spirachthea cnodala, id est reptilia dici animaduertimus, quæ auctiora sunt & prægraua cauda: quæ in trahendo uelut onus est, unde inflexum nomen. Spirulatim signat clauiculatim, & capreolatim. Nam in torculari trochlea dicitur eruditiss spirulatim striata. Est autem proprie spira, circularū genus, quum

tales

tales perducuntur lineæ, ut earum portio ultima nō ad exordium trahatur, sed paulum ab rigore deflexa infra uel supra circulos producat alios arctiores laxiores ue: quam figuram Achanti uolumen in Timæo dixit Plato. Sed ad spiron redeo. Latini id genus pilares dicere uestes possent, quod Martialis significat, quum Epigrammatum secundo, de toga sua quam pertritā concissamq; intelligi uolebat, ita scribit:
At me quæ passa est furiosi cornua tauri,

Noluerit dici quam pila prima suam.

Erant siquidem, ut Sextus Pompeius scribit, pilæ uiriles effigies atq; item muliebres ex lana, quæ compitalibus suspendebantur in compitis, quod esse deorum inferorum putarent, quos uocant lares: quibus tot pilæ, quot capita liberorum, seruorum, mulierum circa compita habitabant, ponebantur, ut essent ijs pilis & simulacris contenti, uisq; parcerent. Hisce uero imaginibus nullius omnino pretij uestes circumponebantur. Proinde pannoſos etiam quandoq; Martialis pilas uocat, ut Epigrammatum decimo in Laurum,

Sed qui primus erat lusor, dum floruit ætas,

Nunc postquam desit ludere, prima pila est.

Sunt & in ratione ædificiorum pilæ quoq;, ex quarum uidentur genere anterides, siue cristinae, quæ procurrunt ab imo, mox gradatim contrahuntur. Antes uero quadraturæ sunt, ex quo antæ uocantur quadratæ columnæ. Virgilius,
Iam canit effœtus extremos uinitor antes.

Aegyptiæ porro fabæ thyrsus uti quibusdam uidetur, ab Theophrasto nuncupat pilos. Sed rotundū calicē eo uocabulo accipere malunt alij. Pilum aut, inquit in cõmentatione historica De Romanorū militia Polybius, telū est, lignū plerumq; bicubitale, crassitudinē uero digiti, spiculo spithamæ, id est palmi maioris, eousq; attenuato & acuto, ut post ictum primū necessario flectatur, sitq; ineptū ad remittendū, alioqui cõmune fieret telum. Cæterū quia de pilis sermo est, astruit poeta illius acutus interpret, ut de eo meū semper fuit iudiciū, & bene doctus quoq;, etiam si nasutiores multi, subditis equo calcaribus, laxis habenis toto in illum feruntur impetu, & altius genuinū infigunt: ab hac pilariū similitudine uestes, quæ in spectaculo tauris obijcerentur irritadis, pilas item fuisse nuncupatas, quod à tauris peterentur, tanquā effigies hominū. Vel, inquit, pilæ dicebantur, quod in globū & lusoriae pilæ speciem cõuolutæ iactabantur: quanquā rudis antiquitas, ut Pædianus auctor est, homines è stramine formaret ad eum usum. Post ea, inquit, luxus in tantum auctus est, ut uestes etiam purpureæ obijcerentur. Quod duodecimo Metamorphoseon significasse Ouidius quoq; uidetur, quum ita canit,
Haud secus exarsit quam circo taurus aperto,

Cum sua terribili petit irritamina cornū,

Phœnicias uestes, elusaq; uulnera sentit.

Sed ut nos ex multijuga lectione cultius aliquid aucupemur, quod ingeniosus enarrator minus adterterit, cuius fiducia haudquaquam in aures utramq; dormiendum, sed peruigilate semper excutiendi poetarum sensus, quibus ille multum intulit claritatis, quum alioqui Heracliti tenebris obuoluti, plurimīs iacerent incogniti & inciti: quod sane uelut auri coronarij laxamentum dixeris, eminentis ingenij fertilitate condonatum: subest semper fere intercutaneæ eruditionis aliquid, quod non nisi Lynceo conspexeris: ueluti in eo (quod ait) nimio luxu institutum, ut Phœnicææ uestes conijcerentur ad taurorum irritationem. Id uero minus ueritate connititur. nam ex natura rerum oborta consuetudo est: quam & iure cõsultus Vlpianus Digestis de furtis non ignorasse uidetur, ubi ait: Cum eo qui pannum rubrum ostendit, fugauitq; pecus, ut in fures incideret, furti actio est. Hoc & in Institutionibus relatum inuenies. De obligationibus quæ ex delicto nascuntur. Quod ut uerum scias, audi quæ doctissimus ille Plutarchus in Oratione qua connubialia contexuit præcepta, ad hoc ipsum pertinentia memoriam mandanda cõsuerit. Qui elephantis (inquit) se admouent, uestem clarā non gestant, nec puniceam qui tauris, quod huiusmodi coloribus illa animalia maxime efferrantur: sicuti tigres in tantum aguntur furorē sonitū tympanorū, ut semetipsas dilanient: feles olfactu odoramentorum perturbari & furerē, traditur. Idem porro Plutar-

ee chus

chus in libro De Alexandri fortuna, liquidius etiamnum tauros Phoeniceis irritari effectariq; scribit, elephantibus uero albis. Verum ut ex nostris item literis doctrina corroboretur, apud Senecam libro De ira tertio, ita reperio: Quod accidere uidet animalibus mutis, idem in homine deprehendes, friuolis turbantur & inanibus. Taurum color rubicundus excitat; ad umbrā aspīs exurgit; urfos leonesq; mappa proritat. Omnia quae natura fera ac rabida sunt, consternantur ad minima. Porro & ceruus rubrae penna aspectu terri, nonne & Aufonius comprobat illis uersibus:

An cum fratre uagos dumeta per auiā ceruus

Circundas maculis, & multa indagine pinnae?

Id & Seneca significare uidetur libro De clementia primo: Si feras (inquit) linea, & pinna conclusas contineas, iubeasq; telis incessi, tentabunt fugam per ipsa quae fugeant, proculcabuntq; formidinem. Sed & in Georgicis libro tertio commemorat Virgilius ubi de ceruis ait,

Puniceae ue agitant pauidos formidine pennae.

Quem tamen locum incertissime explicari animaduertes etiam ab ijs qui fimbrias expandunt, & ostentui sua habent omnia, & pectus suum bibliothecā rentur. Sed & Ouidius eadem incertitiae labe inuoluitur magis quam explicatur Metamorphoseon decimo quinto. Nec formidatis ceruos includite pennis.

Quin & Lucanus,

Sic dum pauidos formidine ceruos

Claudat odoratas metuentes aera pennas.

Quod autem odoratas ait pennas, ad id referri potest, quod uisulari ab plerisque solent, sicuti Insubribus est mos. Hoc ipsum & Hieronymus innuit in Luciferiani & Orthodoxi dialogo: Et pauidorum more ceruorum, dum uanos pennarum euitatis uolatus, fortissimis retibus implicamini. Nec ambitiosum me putet parte hac quispiam, quando indicta incitatus multis retegimus. Quod si curiosior aliquis horum euentuum amplius rationem perquirat, cum Alexandro forte respondebimus. Si tamen Alexandri germanus est liber, quod non uidetur quibusdam, styli salua ductis, aut doctrina haere sin non respiciente. Problematum nonnulla esse prorsum ambiguitatis expertia; neq; enim dubitandum putabit aliquis, cur uolucris plumas contibuerit natura. Quippe ut ijs foueantur uestimentorum loco datas liquido patet. Quaedam uero *ἀλυτα πικυτελως*, *ἢ δὲ ἐν μόνῳ γνώμα*, hoc est, solutionis expertia omnino, ac deo tantum cognobilia, qui horum constituit essentiam. Dubia enim quaestio est, quamobrem *γαργαλιῶ μνοι μαχάλας ἢ πέλματα ἢ πλυντὰς γλώσσι*, id est, titillati alas aut plantas aut latera ridet: siue qua de causa audientes aliquos atterentes marmora aut secantes aut stridentes, aut ferrum limantes dentibus euestigio inhorrescunt. uel cur magnes attrahat ferrum, electrum paleas: leo gallum metuat: coturnices helleborū comedant, hominibus letalem. Ex hoc genere sunt quae a medicis *ιδιότητες ἀρρήτοι λέγονται*, hoc est occulte appellantur proprietates. Quod autem suum uniuscuiusq; occultum est, id parum habet, cuius reddi causa possit. Male enim quidam horum solutiones subitaneas efficiūt, ualde inutiles, nec fidem facientes. Aiunt enim struthiocamelum ferrum non proprietate ulla, sed potius calore concoquere, quod profecto insulsum est. Leo namq; quum hoc ipso animali feruidior sit, non tamen ferrum conficit. Sunt & suae philosophis occultae proprietates: immo uerō etiam grammaticis, quae *πῶδν* uocantur, *σημειομεθία πῶδν γήσεσι*, id est ex usu adnotatae. Tertium uerō genus est problematum, quod medium tenet locum, & ad cognitionem habendam minime ambiguum est, & solutioni subijcitur. Quod ergo de tauro propositum est, esse inter *ιδιότητες ἀρρήτους*, manifestum uideri potest: nisi quod Auicenna primo Canonis ita propemodum scribit: A estimationes, inquit, humores permouent, quippe sanguinem agit rubentium rerum intuitus, quare eum cui e naribus profluere sanguis allueuerit, uetamus rubens quippiam amplius inspectare. Ratione eadem Alberus scribit, ad praelium elephantibus excitari. Consumitur, sed ab eo interemptas, abnuuit Camireus Pisander. Aues esse dicuntur *ἐν ἀφορώσει*, quae tamen crotalorum abigantur tinnitu; plurimas haberi in Arabiae desertis, tradunt leonibus

leonibus ac pardali non mitiores. Aucupatum prodeuntes inuadunt, ac rostro conuulserantes interimunt, perforatis etiamnum aeneis ferreisq; munimentis: quod si phloinam induant uestem crassiorē, oblectatur ea demum obstititq; immo perinde ac uisco fixa inhaerent rostra tenenturq; earū magnitudo fere quae gruum, similitudine ibi exprimunt, sed robustiora illis rostra, nec adunca. Porro apud Stymphalum Dianae uisebatur Stymphalidae templum, & in tecto stymphalides aues ex ligno cōpositae afformatae. Arabiae putantur uernaculae, atq; inde ad Stymphalum deuolasse. In hac porro multiplici uestium pragmatia, non praetereundum quod scribit Dion: Traianum prius quam imperio admoueretur, oblatam concepit speciem senis pallio cōtecti, & ueste purpurea, coronae insigni adiecto; qua forma expingit senatores allueuerit. Vermiculatam uestem apud Hieronymum sunt qui interpretentur dici, ex aquifoliae grano, quod locis quibusdam, Plinio tradēte, uermiculi specie uisitur. Nam & coccineam uestem scolécidatam uocari tradunt, uelut uermiculatam: etiam si quisquiliū est coci granum, unde corriuari quisquiliata uideri potest. Quod & ipsum animaduertit Hermolus, Emperonema diptychon apud Theocritum interpretantur diptoida, foeminis etiam congruam, Homerus quam dixerit *διπλοκα μαμαρέλυ*. Vestitissima dicuntur animalia, quae praedens sunt pilo uel lana. Quod uerō in uestibus quandoq; thyfanos dici legimus (nam & Homerus aegida nuncupat thyfanoeffan) fimbrias intellige, quas item broffos nominant, uel crossos, si per o micron scribatur: nam *λεώσοι* uocantur hydrophora uasa, id est aqualia. Sunt autem thyfani schismata, id est scissurae quaedam: unde apud Pausaniam Arethysani, id est Martis thyfani. Crossum etiam pro eratere accipit Sophocles. Apud Lycophronem & caeteros aqualia intelliguntur uasa, cuiusmodi forte Lagyni sunt & Xestae. Dicuntur crossi a *λερῶ*, & per concisionem *κρῶ*, signat id infundo. Tapetes uero inter uestes utiq; non sunt, uerum ea nomenclatura certi generis stragula intelliguntur, uel nominis argumento, proculcationem indicantis, id est *ἐκ τοῦ πατιῦ*. Amphitapetas putat Aelius Dionysius ex utraque parte hirsutiae praesignes. Hos item amphimillos intelligit Pausanias, his porro diuersi, quos heteromillos uocant, id est una modo facie hirtos. Omnino tapetas dicunt *μαλλωπῶς*, id est uillosos. Quibus infernendi incumbit functio, recte uidentur dici strotae, Graeca ratione: meminit Athenaeus, nam apud Persas leguntur *βασιλιχοί σπῶτα*, id est regij instratores. Et in Pelopida Plutarchus scribit, Timagoram Athenensem ab Persarum rege dono accepisse lectum *πολυτελέ*, & *σπῶτα δερῶπνοτα*, sed interpres seruilia intellexit strata ineptissime. Id quod ex Athenaeo liquido agnoscas, qui prodit Persas ita sentire, infernendi artem a Graecis ignorari. Ziras item, id est *ζείρας*, indumenta legimus apud Xenophontem *ἐν ἀβολαῖς* septimo, aduersus uim frigoris. Siquidem Thracas scribit hyeme seuiore alopecidibus, id est pellibus uulpinis caput praemunire ac aures, necnon ziras gestare ad pedes protensas in equis, chlamydes autem minime. Sunt qui super tunica gestari solitas prodant ziras, sicut ephaptidas. Meminit Herodotus quoque. Sed & mitram sic dici opinantur quidam: Pœciltas, id est *ποικιλτῆς* apud Plutarchum in Pericle, sunt qui acutextentes interpretentur, quos Latine barbaricarios dicit quibusdam aduertimus: qua forma metaxarij Iureconsultis nuncupantur sericum negociantes, quod metaxam uocant Graeci. Vitruuius tamen libro sexto: De paludibus, inquit, tenues colligantur metaxae. Scribit Dion, Ludorum tempore extensa ab Caesare uela serica, id *παραπτεροματα σερικῶν*, ne spectatores sole uexarentur. Id autem, inquit, *χλιδῆς βαρβαρῶν ἔργον ἔστιν*, id est molliciei barbaricae opus est: ac ab illis ad mulierum nostrarum delicias nimias esse productum. Coenatoriam uestem, *λεπνίτιδα* uocant Graeci, unde est illud Dionis in Adriano, Cornelius (inquit) Fronto peruesperi quandoq; ab coena domum repetens, officium cuidam praestiturus, *ὅτι σολῆ λεπνίτιδι* est iudicium ingressus, ac iudices ita salutauit, ut non matutino uteretur uerbo *χαῖρε*, id est aue: sed uespertino, *ὄγίαινε*, quod salute interpretantur. In codicibus Latinis Senatoria uestis pro Coenatoria legitur nonnunquam, sed mendose, ut liquet.

Cur Aesculapio gallum debere se apud Platonem Socrates dicat. Aduersus Lactantium adnotantur pauca.

Caput XII

cc 2 Lactantius

cap. 20. fin.

Lactantius Diuinarum institutionum libro tertio, Socratem incescit, qui in Platonis Phædone familiares rogauit, ut Aesculapio gallum quem uouerat pro se facerent: timuit, inquit, ne apud Rhadamanthum reus uoti fieret ab Aesculapio. Dementissimum hominem putarem, si morbo affectus interisset. Quum uero hoc sanus fecerit, est ipse insanus, qui eum paret esse sapiētem. At ego, o Lactanti, non te quidem dementem dixerim, quum & prudenter & docte scripseris non parum multa: sed Socratem, ut temporibus illis bene cordatum hominem contemderim, cuius uita ut Christianæ sanctitatis imago quædam, laudatur à scientissimis. Te uero Platonis sensum haudquaquam assequutum, id argumento est, quod quæ obuelatis traduntur figuris, nec nisi allegoricis enarrationibus unquam intelligenda: ipse, ut simpliciter dicta, accepisti: oblitus (ut uidetur) sententiæ illius, Nunquam futurum Platonem, qui allegorice Platonem non putet intelligendum. Nisi forte Aristotelico more in Platonis uerba, non in sensum opertum & profundiorē signa intulisti: quando & sanctissimo doctore Thoma in paraphrasi De anima, comprobante, refellit Aristoteles Platonem suum hac potissimum ratione. Sed attendendum, inquit, non id improbari quod Plato senserit, sed quod uerborum ostendat consuetudo. Cui si amplius inhaerendum putaris, fient plane rerum commissiones meræ, nullo calcis ferrumine interlito, quassæ ac nutantes, & (ut Hieronymi abutar sententiā) figmenta e Mimō, uel Atellanarum ludicio: quæ calentibus adhuc rhetorum studijs atq; doctrinis, scholasticō flore plerumq; depingimus ac ludimus. Hoc fuisse tibi propositum uir doctissime ac de Christiana ueritate optime merite, malim equidē credere, quā lapsū tam fœde tamq; pueriliter. Etiam si in eandem recidit sententiā in Apologetico Florens Septimius. Quid uero illis inuolucris sibi Plato uoluerit, iam nunc ex Platoniorum sententiā promere adoriar. Prisci Aesculapio medico, Phœbi filio gallum sacrificabant; diei solisq; nuncium, id est diuinæ beneficentiæ morborum omnium curatrici, quæ diuinæ providentiæ filia nominatur, cui diem, id est uitæ lumen se debere facebantur. Eiusmodi medicum in superioribus Socrates perquiri iusserat, morborum animi curatorem. Præterea priscorum oracula tradunt, Animas remeantes in cælum pæana, id est triumphalem cantilenam Phœbo canere. Reddit ergo deo uotum, ut alacer pæana canens caelestem repetat patriam. Socratis uerba in ultima Phædonis parte sunt: O Crito, Aesculapio gallum debemus, quem reddite, neq; negligatis. Pensitent ista libra acriore studiosi omnes, non arbitrabuntur alienæ famæ conuellendæ gratia, nobis perinde ac de curru garrigentibus, hæc euigilata: sed ueritatis ratione, & ne quid diffitear, Platonice doctrinæ propensiore studio, cui propter illud symbolum θεῶν τῶν, tam afficimur, quā qui maxime.

De gallinaceis excerpta pleraq; non incuriose. Hæc uis. Cur ante lucem canant, curq; aues dicantur Persicæ. Medica auis. Medicus pro procuratore. Minerua Ergane. Coccysare. Coccyx seu cucus. Gallum in suo sterquilinio plurimū posse. Coccygis catus, prouerbiū. Gigleria quid. Cap. XIII

Quoniam uero in galli mentionem incidimus, ut non absque scœnore hoc sit factum, & auctario, ut melius possumus, legentes dimittamus onustus: nec tamen ab instituto, & ijs quæ paulo ante prodita nobis sunt, abeamus longius, aut extra oleas (ut aiunt) feramur, & nasutior quispiam in nos regerat illud uetus, Bene prorsus, bene. Sed quo nam istud tam bene? Veterum sententiā frequens fuisse uidetur: Gallo uim omnia quæ deglutierit, conficiendi adesse, Propterea in Vespis Aristophanes,

Ἀλεκτρονὸν μὲ ἐφασκε πηλὶαν ἔχειν.

id est, galli me uentrem habere dicitabat. Id uero enarrantes gramatici: galli, inquit, calore uentris feruentissimo cuncta percoquunt. Quoniam uero Plinius scribit, Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publice ædi solitum, ceu gladiatorum: sciendum est id & Athenis factitari coeptum, ut auctor Aelianus est, à Themistocle superatis Persis. Adijcit & in sermone qui Anacharsis seu De gymnasijs inscribitur, Lucianus, Coturnicum magno studio, non gallorum modo certamina ibidem spectari consueuisse, Seueri quoq; filios Herodianus scribit, diffidere solitos puerili primum certamine

mine, ædendis coturnicum pugnis, gallinaceorumq; conflictibus. Proditur item memoria, Socratem Iphicrati duci animos adiecisse, quum ei præmonstrasset gallinaceos coram Callia pennis ac rostro dimicantes. Quam utilitatem agnouit & Chrysiptus in libro De iustitia, dum gallorum amulatione iniici nobis ad fortitudinem stimulos & subijci calcaria prodidit. Lucundum uero est, quod obseruatum hac parte non reticebimus: gallinaceis mox compugnaturis allium in cibis obijci solitum, quo acrius decertarent. Ex quo facetissime in ueteri comœdia, ἰσὸς ποδισμῶν, id est alio pastus, quod scorodon uocant, pro uehementi ac nimis in pugnam procliui dicitur quandoque. Auctor uero idem Plinius est, Gallinaceos excitandis in opera mortalibus, rumpendoq; somno à natura genitos. Scrutantur tamen multi, cur nam uni fere animalium sit ante lucem datum canere. Aliquot eius rei adferri pro ingeniorum captu rationes solent. Nam ut hinc potissimum exordiamur, super ea lepidissima ex Luciano fabella adfertur, quā & tralatam apposui. Fuit quandoq; Alectryon iuuenis, hoc est Gallus nomine, hic Marti usque adeo familiaris est factus, ut cum eo subinde comessaretur, foretq; amorum illius cōscius. Sicubi ergo ad Venerem itaret Mars, aderat comes Alectryon. Quia uero suspectum præcipue habebat Solem, ne rem conspicatus Vulcano renunciaret, pro foribus excubare adolescentem iubebat, significaturum ubi comparuisset sol. Forte ita euenit, ut consopitus excubias proderet adolescens, fieretq; speculatio cæca, ac superueniente clam Sole, Mars Venusq; complexi deprehenderetur, in utramq; (quod dicitur) aurem Alectryonis fiducia decubantes. Factus uero certior Vulcanus, catenis prætenuis utrumq; mox illaqueat obretitq; quas ad eum usum diu antea erat commolitus. Sed emissus deniq; è uinculis huiusmodi Mars, in Alectryonem prorsus fit commotior, nec prius ira deferbuit, quā in eius nominis auem deformarit malefidum custodem: atq; ita ut crista uideretur celsus, sicuti quum hominem ageret, galeam gestarat. Verum ex antiqui admissi memoria, ut se deo expurgent, illatq; damni formula satisfaciant, hæc aues morem perpetuo seruare, diu ante ut præcinent, ubi mox oriturum præsenferint solem, ne lux obrepat incautis. Sed enim ut ab iocosis ueniāmus ad seria, scribit in Diuinationibus M. Cicero, Democritū hîcse ferme causam adortum explicare, cur ante lucem concinant galli. Depulso, inquit, & in omne corpus diuiso ac modificato cibo, cantus ædunt quiete fatiati. Qui quidem, ut ait Ennius, silentio noctis fauent faucibus, rursum cantu plausuq; premunt alas. Sunt uero qui salacissimæ uitæ eius naturæ acceptum referri astruant oportere euentum eiusmodi. Nam cantu significari Veneris appetentiā, inde est argumentum euident, quod antequā usui Venerio sufficiant, conticebant. Esse porro in more auib; nonnullis, ut procliuitatem & lubentiam ad inictum quolibet præeant cantu, quum alibi comprobat Plinius, tum ubi ait, Perdices scœminas concipere superuolantium afflatu, sæpe uoce tantum audita masculi. Contingere autem gallinaceis, quod fere cæteris usu uenire, compertum est, ut peracto cibo, resecto per quietem corpore, ac inde maxime uegeto, libidinis titillentur pruritu. Interuulsus autem somnus, ac idētidem repetitus, cantus frequentia causam facile suggesserit. Lepidum porro Aristophanis poetæ commentum est in fabula, cui titulus ὄρνιθες, Gallum quandoq; imperasse Persarum gentibus, quo argumento etiam Persicæ dicatur auis. Atque eo item nomine cyrbasiam & tiaram gestitet rectam, quod regibus tantum licebat, Clitarcho tradente. Adeo uero præpotens ac formidolosum fuisse illud imperium, ut nunc quoq; auib; id genus diluculo præcinentibus profiliat ad opera omnes, ceu multam ueriti. Persarum denique rex Artoxerxes Cyni iunioris percussori ex Caria, uirtutis præmium contulit, uti in prima acie gallum aureum in hastæ gestaret apice. Nam Caras omnes Persæ ἀλεκτρούνας dicunt, id est gallos, ἄλλο δὲ φῶν, quos in galeis surrectos habent. Dicuntur enim gallinacei Medicæ aues, à Medis, etiam si in Latinis literis Medicum de procuratore pronunciar animaduertimus, à uerbo ἡδόμεαι, curo. Est huic aui, quod equidem dignum relatu censui, amoris intellectus, & quod miremur in hominem. Auctor quippe Nicæder est: Secundum, qui pincerna regius fuit in Bithynia, à gallo amatum eximie, cui nomen foret Centaurus. Quāquā alibi etiam ab anserē puerum amatum prodit Clearchus in Eroticorum primo. Nomen pueri Theophrastus non tacuit, Amphilocheū appellatū tradens, ac ge

nere Olenū. In Leucadia uirginē eatenus adamauit pauo, ut ea functa humanis, comoreretur. In arce porro Eleorum Pallados galea insidet gallus, ex pugnacis (opinor) naturæ argumento. Sed, inquit Pausanias, Mineruæ sacram arbitrari, quam *φύων* uocant, possumus auem hanc. Coccysare, id est *κοκκύσαι* uerbum habent Græci fictitium ex gallinacii uoce ac coccygis. Est autem eo nomine auis accipitri perlimilis, timida adeo, ut reliquarum compauescat commercium. Sed Romani, inquit Lycophronis interpres, cucum nuncupant. Apud Senecam extat prouerbium, gallum in suo sterquilinio plurimum posse. Sed & coccygis catus dicitur de ijs qui eadem ingerunt semper. Gígleria nuncuparūt ueteres gallinarum intestina, rebus alijs permixtū incocta. Porro mentum uocant quæ gallinarum rostris adiacet carnem. In theriacæ ratione galium syluestrem nominat Galenus; id interpretatus Auicenna fasianum marem eo nomine intelligendum prodit.

An sit in uerbis omnino uis ulla, curq; in sacris plerunq; barbaris uterentur uocibus. Interim de Ephesijs literis. Caput XIII

Væstio diu agitata ueteribus est, Insi't ne uis aliqua uerbis, certa quadam enunciatis formula. Equidem Christianæ ueritatis cultor, qui possit insciari? quando princeps ille rerum ac summi patris filius, ex uero deus uerus præfatione sacerdotis breuissima seuocetur eliciatur? ue à cælesti sede? Cui simile quiddam & priscorum uana supersticio aut habuit aut credidit: quando & Tullum Hostilium Pisonis tradidere monumenta, ex Numæ libris, eodem operatū sacro, Iouem elicere cælo, quem & inde Elicium uocabant, quod in Fastis cecinit poeta nobilis, conatum, quum parum ex formula quadam obisset, de cælo ic'tum, atq; cum domo deflagasse. An non & Olenum Calenum uatem, fortunam Romani imperij astuta interrogatione de peculiari adortum, frequens prodit historia? Porro an non scimus, uerbis alijs impetrantem, alijs depulsorem, alijs uero cōmendantem solitum precatōnē peragere? Quin & ueteri ritu, ne quid uerborum præteriretur, aut præpostere enunciaretur, consueuisse de scripto præire aliquem. Cur uero, inquit Plinius, primum anni incipientis diem lætis precatōnibus inuicem faustum ominamur? Cur publicis iustis etiam nomina uictimas ducentium prospera eligimus? Cur & fascinationibus adoratione peculiari occurrimus? In duodecim tabulis non ne excantatas legimus fruges, & malī carminis imitationes? Non pauci & serpentes recantari posse putant, contrahiq; Marforum cantu etiam in nocturna quiete. Aegyptios irridet Galenus sexto Simplicis medicinae, qui fascinandī rationes consecrantur, ac in uelendīs è terra herbis aut radicibus etiam adiuurationes adhiberent, istiusmodi omnia uanitatē plus satis respere opinatus. Ephesiæ literæ celebrantur Græcorum pleriq; & Anaxilas apud Athenarum scribit quendam in consutijs scytarijs, id est minutis corijs Ephesijs habuisse literas scite affirmatas, his promitti uidebatur felicitas. Sunt qui sacras putent ac sanctas; alij uero magicas. Erant autem hæ, ascī, catafci, æx, damnameus, æsion, id est tenebræ, lumen, ipse, sol, uerum. Et hæ quidem ueteres censebantur, ab impostoribus uero appositæ & alias. Sed utcunq; iudicet de his uita. Illud utique mirari me plurimum fateor, contexi etiamnum tempestate nostra ab id genus maleficis excantamina quædam uerbis prorsum ignorabilibus. Constansq; opinio est, efficacissimum esse modum eum, nec demutare ullo pacto esse fas. Quæsitū hoc olim quoq; & à doctissimo Porphyrio, quid ita uterentur sacerdotes plerunq; nihil significatibus nominibus. Quæstioni, ut quæ aduersus Gentiles scribit beatus Thomas, nunc omittā, nititur occurrere Iamblichus inter Academicos cognomento diuinus, astruens nomina eiusmodi nobis prorsum incognita inscitāq; habere tamē apud deos notiones suas. Nam & quorundam significata nos esse assequutos, diuinitus intellectu eorum insinuat. Esse nihilominus modum in eis significandi ineffabilem. Si uero quæritur, cur inter diuinorum nomina, cæteris Barbara anteponebantur, illa adfertur ratio, quia sacrarum Gentium, uelut Aegyptiorum Assyriorumq; totum dii sermonem approbauerunt, tanquam sacris maxime congruentem. Propterea, inquit, communes dictiones modosq; loquendi arbitramur cognatæ ad deos dictioni orationiq; adhibendos, præsertim quia antiquior primusq; extitit modus hic loquendi. Et quoniam prima nomina diuinitus accepe

acceperunt, dum ea cum propria lingua miscerent, tanquam cum familiari consentaneaq; illis uoce contemperantes, ita nobis seruanda perpetuo tradiderunt. Adicit porro, non eandem prorsus mentem seruare nomina in aliam tralata linguam: sed esse singulis gentibus propria quædam, quæ alijs uocibus significari nequeant. Quod si maxime interpretari possint, non tamen eandem permutata seruare potentiam. Habere insuper nomina Barbara multam emphasim, id est insinuationis demonstrationisq; efficaciam: habere & concisam breuitatem, minimum uero ambiguitatis & uarietatis multitudinisq; uerborum. Propterq; omnia hæc, superis congruere maxime. Deniq; cōcludens, ritus adorationis antiquos cōseruandos esse ait intractos: siquidem eorum demutationem fuisse causam, cur debilitarentur uota: quando Græci natura rerum nouarum auidi & præcipites, instarq; nauis saburra carentis, nil habentes obfirmatum ac stabile, non custodissent ab alijs accepta, sed deluxissent subinde, ac multa demutassent. Barbaros uero, ut sunt moribus graues ac firmi, in eisdem perdurare sermonibus incōculos, proindeq; esse dijs amicos, & gratas offerre orationes, quas nulli unquam ratione quapiam permutare sit fas. Cæterum, ut alia desint, an non pestilentibus uerbis subuersa mens, quantumuis sancta, sæpe deflagrat? Certe uenenatas execratus confabulationes Apostolus de seculari (ut inquit Hieronymus) ecclesiasticum fecit Menandri uerficulum, *φθειροσπι ἡθῶν χεῖρ' ὀμιλῆαι κακάι.*

id est corrumpunt mores bonos confabulationes pessimæ. Sed quia iambici metrum non implet Latina tralatio, sunt qui ita iure Romano donent, Mores bonos colloquia corrumpunt mala.

Aethiopum nigredinis & uibrati capilli ratio. Interibi quid sit, resolui in terram & aquam. Bosrychi crines qui. Item de pedibus, unguibus, dentibus, femine Aethiopum. Refellit Herodoti opinio. Tauri Aethiopici, qui dicunt rhinoceros. Aphrodite cur. Aethiopia regio. Diana Aethiopia un de. Rhinoceros quando primum Romæ. Lucani locus declaratur, Aethiopumq; solum quod non premeretur ab ulla, &c. Caput XV

Aethiopum nigricem omnino exustioni & superficiali calori, qui nō in cor de resideat, sed in extremis supernatet, Alexander putat ascribendam, cui rei argumento illud esse, populos eos quum ætiosissima incolant, timidos item esse ac effœminatos. Scythas uero, qui in gelidissima sunt regione, albos esse & animosos. Quod ipsum etiam Gallis fere usi uenit, quibus in corde ac iecore naturalis subsistit calor ac nidulatur, nec ad extrema se magnopere promit: indicio est cutis candor. Inde ferme prouenit euentus quoque is, ut febricula inferuescens Aethiops plurimum commoriatur, quod insito ardore, & consequenti siccitate contingere, exploratissimum est. Fit namque in eis *ἡσυχία ἀλλασοι χειμῶσις*, id est uelut reelementatio, ut interim ita dicere permittamur. Et humidum quod in eis perexiguū est, absumptum ac exhaustum, reliqua item ad exitum perducit elementa. Calidum quippe alimentum fugit inopia, caliditatis profligatione cooritur frigiditas, adortur siccitas, & crassatur humiditatis eiectione, quo nomine extincta corpora sicca euadunt & frigida. Ex quo & literarum parens Homerus, quum sciret duo quidem elementa diffugere, *ὡς λῆ πηλοῦ ἢ καὶ κορυφαίου*, id est ut tenuium partium ac leuissima, duo autem in extinctis corporibus reliqua fieri, non absurde inquit,

ἂν ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδαρ καὶ γαῖα γηροῖδε. hoc est, uerum quilibet ex uobis aqua terraq; fiat, siccitatē & frigiditatem dicens. Au relius uero Macrobius Naturalium primo, A terra (inquit) usque ad aquam spacium necessitas à physicis dicitur, quia uincire ac solidare creditur, quod est in corporibus lutulentum. Vnde inquit, Homericus censor, quum Græcis imprecaretur: Vos omnes, inquit, in terram & aquam resoluamini. in id dicens, quod est in natura humana turbidum, quo facta est homini prima concretio. At Plutarchus in libro De Homeri uita: Xenophanes, inquit, Colophonius aquam prodidit, ac terram prima esse rerum principia: id (opinor) ex illo Homericis trahens, Resoluamini in terram & aquam. Significat enim resolutionē in elementa, ex quibus consistat uniuersa. Homericis utitur testimonio Hippocrates quoq; cum ait, *συνίσταται γὰρ ζωὴ ἢ φύσις ἐκ πέντε αὐτῶν εἰρημέ-*

νωρ, κτλ. τελευταει κατεπε ερημιδια. ες το αυτο, οθρυ παρ σιωεσηκον εκασον, ονταυθι κτλ. απιχω-
ρησιν, κτλ. κτλ. ομνηθ' εφθ,

AM' υμεις μηδ' ανωτες υδωρ κτλ. γαλα γρησιδιε.

Meminit in Medicinæ ελεγωγι Galenus quoq, docens constare hominem nō ex ele-
mentis ipsiis, κτλ. εκ παρ ανωλων ανωτων. Caterum ne ab Aethiopibus abeamus lon-
gius, eadem caloris uis efficere profus uidetur, ut Aethiopum uibratus sit crinis (sic
enim appello, cui contrarius sit demissus, ex Plinio Cæcilio: aut cedens) Scytharum ue-
ro ac omnino in septentrionalia reclinantium, promissus. Nam arefactus capillus re-
flectitur atque incuruatur, sicut & alia. Etenim primo Canonis Auicenna, Feruida, in-
quit, habitationis loca, capillos nigrore inficiunt, ob uehementem uaporum fumidæ
naturæ aduersionem, ex quibus progigni capillos constat. Vibrari autem contingit eo
plane modo quo & ustulata coria. Porro & feruoris siccitatisq, redundantia imbecil-
ior sit percoquendi cibi facultas: abundantia uero facta resolutione, humectationis quo-
que facultate detrita, præmaturum contingere senium necesse est. Quippe consense-
re anno trigesimo Aethiopum gentes liquet, quas & meticulous scimus ex numero-
sa spirituum resolutione. Verum ut ex quinto De animalium generatione consequi-
mur, & ex Galeno Constitutionum uel craseon secundo: Capillorum crispitudo eueni-
re plurimum ratione duplici uidetur: altera est quam exposuimus, caloris uis ac siccita-
tis: altera est de meatuum tortuositate, per quos egrediuntur. ut enim hi dispositi sunt,
ita & capilli emergentes afficiuntur. Contingit hoc quandoq, ex uaporis item debilita-
te ac cutis duricie. nam erumpens capillus adeo tenuis est, ut se minus ualens tolerare
corrugetur cōtrahaturq, quod filo cōtingit, si uis per arcum transeat. Sed uibratio hæc
haud sane decora est. Verum caloris ratio eadem efficere item creditur, ut Aegyptij,
Aethiopesq, blæsis sint pedibus. Nam quemadmodū ligna, ita etiam corpora animan-
tium deprauari a calore solent: quod in capillis probauimus. Crispitudo uero ueluti pi-
lorum blæsitudo est. Hic obiter adnotandum ex cælestium rerum peritis, Venerem geni-
turæ dominam corpora producere longa, candida, spissis capillis, aut molliter flexis,
uel gradata pulchritudinis uenustate compositis, crispis quoq, aut crinibus bostrychis
comata. Sic uero formineam dicunt cæsarum Græcorum scientissimi. A quibus *ιθυρε*
χρη uocantur, qui sunt capillitio demisso: nam *ουλοτατη τελεγωμα* nuncupat Herodo-
tus, præcipue uibratum capillitium. Porro unum uidetur mirum, quum sint (ut uide-
mus) nigerrimi Aethiopes, & compares habeant unguis, cur nam eorundem dentes
non candidi modo sunt, sed quam cæterorum candidiores? At si acrius intreamur, nul-
la profus admiratio sit reliqua. unguis etenim nigricat, quia cutis etiam nigra est, &
ex cute unguis proveniunt, hoc est ex nutrimenti superfluo, terrestri, delato exterius
ad cutem, unde denigrantur quidem, sicuti nutrimentum carnis & uapor nigricat, ad
cutem foras attractus, caliditate solis adurente. Nec tamen inde credendum, superflui-
tates omnes eiusmodi in hominibus esse nigras. Quod falso de geniali semine Indo-
rum & Aethiopum adcredidisse Herodotus historia tertia uidetur. Semen enim om-
nium album est, spiritus admixtione, ut docuit sciēter Aristoteles. Nam genitura, spu-
ma est, spuma autem alba est. Quod nec antiquos homines latuisse uidetur. nam que
deam quæ rei Venereæ præest, ab ea ipsa facultate Aphroditen nominarunt. Dentes
uero ideo candent, quia albescere illa solent, quibus uis solis humorem detrahīt, dum-
modo nihil inficiatur. Exhalat enim redundans humor, congregatur uero & conden-
satur purius humidum. Quo modo ceram albescere cernimus. Cutem uero superfici-
cit calor ex aduersione humidæ ad ipsam attracti, nec euaporantis, atque ab exhalatione
alterius impuri. Dentes minime: sed totus eorum humor in uaporem a calore conuertit
tur atq, exhalatur: quod fit item in ossibus defossis. Hæc enim ratione eadem albiora
sunt. Porro ut locum hunc cludamus quandoq, sciendum quia de Aethiopibus men-
tio est, Aethiopian item dici Lydiæ regionē quandam, a qua Dianam uolunt Aethio-
pian appellari: uel quod quum apud Aethiopas ageret, eam Apollo abduxit. Alij ue-
ro, *περα ο αβην* deflecti putant: eandem putantes quæ & luna, ut Callimachus, Aut
quia sit Hecate, quam semper facibus esse instructam, creditū est, & Eratosthenes pro-
dit. Illud fuerit uelut corollarium, quod in Bœotijs rebus se uidisse Pausanias monumen-
tis

his prodidit: tauros Aethiopicos, ab euentu nuncupatos *επινοκφως*, id est rhinoceros, in
in summa nare singulos cornu habere, sed & super id alterum, haud sane magnum: in
capite uero, ne initio quidem ullum omnino comparere. Sunt qui eodem nomine in
Aethiopia proprij generis aues intelligāt. Festus, Aegyptios boues. Narem certe *επινα*
dicunt Græci. Rhinon uero pellem nuncupant & scutum. Rhinæ sunt nigriores cari-
cæ. Hippopotamum & rhinoceros primo uisus Romæ scribit Dion, Augusto de
Cleopatra triumphante, etiam si Pompeij ludis factum id Plinius tradat. Est autem, in-
quit Dion, elephanti similis rhinoceros, cornu in nare habens, unde sit nomen. Rhi-
nobolos inueni pro uentis positos, Rhinen uocant auro fundendo aptum instrumen-
tum, unde *επιλω τεχνησιχουση* legimus quandoq, Caterum in mentione hac non diffe-
ramus Lucant ex libro tertio locum, ubi ita canit:

Aethiopumq, solum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, nisi poplite lapsa,
Ultima curuati procederet ungula tauri.

Id uero exponens auctor Sphæræ, zodiacū in signa distribuit Cardinalia, & regiones:
Cardinalia intelligit, in quibus contingant articuli temporum, æquinoctij utriusque &
solstitiorum, arietem, libram, cancrum, capricornum. Regionum nomen habere alia.
Caterum, quoniam commentitia est distinctio hæc, nec ullius ueterum roborata testi-
monio, facile rejici ab eruditis potest, ac debet. Ipse Agilimbas intelligo, aut eiusmodi
alios ultra æquinoctialem constitutos. Proinde nec iubeffe zodiaci septentrionalibus
signis, ni taurinus pes ultra æquinoctialem protensus uiseretur: quod in libris Compo-
sitionis magnæ indicat perspicue Ptolemæus. Quin cernitur inibi stella, ad tauri perti-
nens pedem. Sunt qui id astruant item, ueteribus consuetum, septentrionalia modo si-
gna expendere ac obseruare.

Allegoricè quæpiam de Atlante ac filiabus, ex Græco penu percepta. Hya-
des. Pleiades. Maia, seu Mæa, id est *μαία*, quam uarie usurpentur a Græcis au-
ctoribus. Atla quid.

Capit xvii

Egebamus nuper interpretamēta quædam in Hesiodum, a Ioanne gram-
matico non omnino inscite aut absque genio concinnata. Ex ijs pauca
hæc, propter eos qui poetis actius inuigilant, & unam inde sibi appo-
scunt palmam, præcerplimus. Atlas (inquit) axis est, hemisphærium ut-
rumq, diuiduum faciens, dispescēs q, quod supra terrā, quodq, infra est.
Iapetum uero patrem cælestem intelligimus motū. Quippe in ijs rerum corpore hoc
& mundana mole confusanea, partium ordine indiscreto, aerem contigit motum forti-
ri celeriore, atq, ita hemisphærium utrumq, disparari, & omnino in artus digeri. At-
lantis filias celebrant poetæ Pleiadas Hyadasq, & astra item reliqua, quod post molis
uniuersæ digestionem secretionemq, coeperint astra uisitacionem facere. Columnas ue-
ro continere memoratur Atlas idem,

Αι γαίαν τε και ορανον αμφις εχουσι.

Has nō fere esse aliud interpretamur, quam polum utrumq, Boreum Notiumq, Sunt
qui scribant, eidem filias fuisse duodecim, & filium Hyantem, quem in Libya pereme-
rit serpens. Proinde quinq, ex fororibus fletu ac mœrore cōtabuisse, quas mox in astra
transfulerit Iupiter, quæ sint & dicantur Hyades, quarum legantur apud Hesiodum no-
mina: Phæsole, Coronis, Cleia, Phæa, Eudora.

ινυμφαι, ες υδρας κελεσσ φυλ ανθρωπων.

Proclus uero Diadochus in eundem Hesiodi locum, septem tradit Atlantis filias Pleia-
das, Celæno, Steropen, Meropen, Electram (quā & ab ipsarum crinibus Cometen nun-
cupant, etiam si Maia hoc contribuit Arati interpres) Alcyonen, Mæam, Taygetam.
Caterum non esse has aliud intelligit quam *δωδεκασ αγελικας εν εση σφαιρω*, id est,
angelicas septem sphaerarum uires: & Celæno quidem Saturniæ sphaeræ, Steropen
Iouis, Meropen Martis, Electram Solaris, Alcyonen Veneris, Mæam siue Maiam
Mercurij, Taygetem Lunæ. Illud operæ leuioris hic plane adiecero, *μαίαν* Græcis nunc
patris matrisq, matrem signare, qua uoce ut patria passim utantur Patauini pro amitat
nunc etiam nutricem, ac eam quæ medelæ causa parientibus assistit, quæq, umbilicum
præcidit

præcidit, quam *ἀμφαλώδης* etiam nuncupant. Est & *ποσφώνης* ἢ *ἡδὲ* *πρὸς βύτην*, *μυτική*, id est honesta aduersus ætate grandiore alloquutio. Apud Aristotelem quarto De animalium historijs, Cancrorum maximi dicuntur *μαῶ*, hoc est *μαῖα*: ut Theodoro etiam placet. Atla uero in cæli ratione ad Atlantem attinent nihil. Quæ autem ea sint, ex Marci Manilij Astronomicon tertio, amplius inspicienti liquere potest: sic enim scribit,

Et quoniam toto digestos orbe labores,

Nominaq; in numerum, uiresq; exegimus omneis,

Atla uocant Graij.

Et alibi,

Fortunæ perquire locum per sidera cuncta,

Quæ primo pars est numerosis dicta sub Atlas.

Qui dicantur super chœnice sedere, ex Pythagoræ symbolo. Quid chœnix, chœnicides. Chenicometræ. Tetrametrum. Hemihæctus. Tomētum. Gnaphalode. Plemnæ. Chnoæ. Plemæ. Syringes. Pleon. Tormata. Enalata. Hamaxedonia. Declarantur item Pythagorica quæpiam. Interibi de sole inuisibili ex Platone, necnon de patre & filio, & mundianima. Idearum ratio. Cheniscus. Aries Phryxi. Taurus Europæ. Cris ac Tragi nauisgia.

Pythagoram illum sapientissimum, ob idq; præcipue tanto dignum nomine, quod eo se indignum perpetuo existimaret, multa & præclara reliquisse præcepta legimus, sed symbolice admodum & operte. Reliqua nunc ad discussionem non reuoco. Quæ ad præsens negotium faciunt, adducuntur ad partes, præsertim quæ in aliorum commentarijs non rebulliunt. Nec quenquam hoc nomine incessimus, quod inhumanum est: quando & M. Tullius primæ adeo inter Latinos notæ, Serapionis partem uix millesimam assequutum se, non erubescit fateri: & id ad Atticum scribens. Adagium nobile est in eos, qui parum secundum hominem uiuunt, plurimumq; obbrutescunt, bonumq; si non in plantas quoq; abeant, super chœnice sedent. Est uero chœnix, ut hoc explicetur primum; quantum quis uno die queat absumere, id est *ἡμῆσι* *ἢ* *πρὸς*, uti exponit Sudas, & mensuræ item nomen, ita Syris nuncupatum, uti opinatur Palladius: Positum uero id uocabulum & apud Herodotum libro sexto: Regibus, inquit, Sparta ad coenam non euntibus ministrantur binæ chœnicas farinae, & uini singulæ cotylæ: præsentibus dupla dantur omnia. Lectum in Athenæi monumentis est, Corinthios eo felicitatis prouectos, ut feruorum myriadas sex & quadraginta possederint, ex quo Pythiam arbitrantur chœnicometras appellasse eos. In Plutarchi Symposiacis, homo chœnicas positos inuenio, pro ijs qui eidem accumbunt mensæ. Grammatici medimno, quod (Suda interprete) sex capit modios, chœnicas octo & quadraginta contineri scribunt, cuius numeri sexta pars octo habet: cuius dimidium, id est quatuor, dicitur tetrametrum, & hemihæctus, id est sextæ partis dimidium. Sunt & in rota chœnicides, quas plemnas item uocant, id est modiosos. At libro duodecimo Strabo, cauitates quasdam ad Sinopen saxosas chœnicidas dici prodit. Syringas quoque, id est foramina, quibus axis inseruntur summa; inuenio chonas etiam dici, uelut monstrat Sophocles. quanquam & axis ipsius summa pars, dicitur quoque syrix. Apud cuius interpretes in Helectra etiam comperi, chnoas appellari *ἰπικὰ φρυγίατα*, id est equinos fremitus, aut *φυσίματα καὶ πνύματα*. Dicuntur uero plemnæ, id est *πλήμναι*, quoniam ab axe impleantur. Plemas uero undas accipiunt, in Oceano præcipue: unde sit plemyra, id est inundatio. Nam apud Athenæum est plemochoe figlini species. Pleon uero, id est *πλεῶν*, dicitur annus, de Pleiadum nomine per quandam exochen, ut scribit Theon. Nec illud reticuero, quoniam excursus hoc genus studiosis arrifuros, spondet animus, plemnam rotæ uocari quoq; tormam. Suam habent & Cretenses tormam, cui qui præficitur, tormarches nuncupatur. Pausanias erudite uerbum inde concinnauit *ἐκτορμῆν*, quo significatur excursus præter id quod deceat. Tomentū uero est quo infarciuntur culitræ: gnaphalon uocant Graeci: ex quo & *γναφελώδης*, uelut tomenticia dicuntur, quæ mollia sunt, ac ad usum eum accommoda. Curbitæ quin etiam interior pars semen continens, candoris ratione

cum

cum mollitie traditur *γναφελώδης*. Postremo qui rotam prohibent exire clauiculi, uocantur enelata, id est *ἐνέλατα*, quæ item hamaxedonia recte uocantur. Cnemas uero radios dicunt ab chœnicide pertingentes ad apsidam: unde & *τροχός* Graeci uocant *ἕφα κνήμους*, quibus radij insunt sex. Verum & in deorum curribus apud Homerum octaenemi dicuntur rotæ. Tetracnemon Ixionis rotam nuncupat Pindarus. Sed ut ad institutum reuertamur: quid multi in huius enarratione symboli, in medium contulerint, ne a symboli plane uenirent, recensere non uacat modo. Publica materia est in rem præsentem ire, omnibus licet. Equidem si extra quam Plutarchus, tantus in literis literatis uir dispicere potuerit, aut alius quiuis, excogitare quippiam nefas omnino censeri nec debet nec potest: profundius aliquid, & à prioribus, etiam si illorum nominibus semper assurgimus, necdum perspectum, in eo tam inuoluto tamq; modo gryphi contextu symbolo latere contenderim. Id demum innotescet, si sensum alterum produxerimus, quem uiri de literis benemeriti ingenium solertissimum, & Platonicis inicitatum sacris non improbauit. Præcipit ergo auctor clarissimus primo, ne super chœnicem se deamus, eo nimirum nomine non utique cibaria, nec quid eiusmodi concipiens, sed rationalem animæ partem signans mystice. Ea enim potentia tanquæ chœnice nunquam fallente, omnia metimur, iudicamus, examinamus, mittimus in digitos. Propterea, ne ignauo ac torpenti ocio & resina (ut ille ait) pigriore, cauendum insinuauit, tacitis uelut ambagibus, præsignis philosophus, rationis actum remittentes amittamus etiam, sicuti Musonius dicebat. Quin dialectica exercitatione ac regula dirigamus assidue, & excitemus. Præterea, inquit Pythagoras idem, ne aduersus solem emingamus, aut inter sacrificandum unguem resecemus, innuens occultius, postquæ per moralem philosophiam superfluentium uoluptatū illecebras resecuerimus, ac uelut eminxerimus, & unguum præsemina, tanquam acutas iræ prominentias & animorum aculeos excusserimus, mente sedata profluxu ac depurata diuinæ demum rei intendere, ut sic demum contemplationi nos ipsos addicamus mancipemusq; cuius pater ac dux merito dicitur sol. Si quidem ante hunc (quem uidemus) solem, Plato alterum in mundo cogitat inuisibili, imaginem dei patris primam, uerumq; filium. Hoc, ne quis forte male ferriatus risu, & quidem Megarico per inscientiam excipiendum putet, ceu in hoc philosopho probabilia hæc non sint, de patre ac filio recondite, ac diuinitus in epistola ad Hermiam Plato sic propemodum scribit: Utendum est nobis pacto & lege certâ, tentando deum rerum omnium ducem præsentium & futurorū ac ducis & causæ patrem dominum. Qua in parte doctissimorum sententia est, Per omnium ducem, mundi animam intelligit: quæ, quia sit motus principium, per triplicem temporū gradum omnia explicet. Vbi uero patrem dicit, & dominum, summum deum ipsumq; bonum significari. Mediam uero inter hæc diuinam mentem inseri, quoniam ita repetat, ducis, & subnectat etiam causæ. Nam apud Platonem sæpe regis nomine ipsum indicatur bonum: causæ uero appellatione, mens; ducis deniq; anima. Et quoniam causa mentem signet, ideo astruunt Platonicis, intellectum ipsius boni filium mundi architectum proximum exitisse. Proinde in Epinomide Plato: Diuinissimū uerbum mundum uisibilem exornauit. Sed & Platonicus Philon in libro De causis: Conandum, inquit, est in primis ad ipsum ens, id est de quo dicitur, Ego sum qui sum, ascendere: aut saltem ad ipsius imaginem, sacratissimamq; rationem, uerbumq; primogenitum. Porro per eiusmodi rationem atq; uerbum fieri omnia, secundum Heraclitum & Platonem, Amelius item Platonicus asserit. Quanquam Alogij hæretici uerbum negant esse deum, spreto Ioannis Apostoli Euangelio & Apocalypsi. In ijs uero monitos omnes uelim, Platonicorum nonnullos dei patris filium deum per substantiam à patre, quod Arriani faciunt, secernere. Sed enim Iamblichus Aegyptiorum aduocat mysteria, in quibus patris & filij ratio constituitur diuersa, sed eadem conceditur substantia. Extat & Mercurij mysterium nobile: primus deus & unus, primi pater est dei, quem gignit in solitaria sui permanens ipsius unitate. Est autem exemplar filij, quo nominatur suimet filius, & sui pater, atque unipater, deus uere bonus. Ille enim fons est idearum, à quo utiq; uno per se sufficiens deus se ipsum explicauit in lucem, propterea per se sufficiens nominatur, suiq; pater: est enim principium, Deus deorum, unus ex uno, super essentiam omnem, principiumq; essentia

essentia. Deus præterea qui omnipotens est & dicitur, in mente sibi inhaerente crearum rerum naturas effingit, ac pingit quodammodo, quæ in corporibus istis sentiuntur, omnia: illic coelorum globi, ac elementorum moles, omnium denique etiam animalium gignuntur formæ, quas in diuina conceptas mente dei fomento esse ac dici ideas, non ambigunt Platonici. Quin inde autumant factum, uti calorum ideam, deum Cælum sapius pronunciarint ueteres: sic & Saturni formam, Saturnum deum, ignis, Vulcanum: aeris, Iouem atque Lunonem: ac modo eodem deinceps. Quod si quis nasutione ridentos arbitratur Platonis hæresim sequutos, sciat Augustinum in libro octoginta trium quaestionum non spreuisse ideas, ubi ait: *Tanta uis in ideis constituitur, ut nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit.* Porro beatus Thomas quaestione decima quinta, articulo primo: necessarium ait ideas in diuina mente constituisse, per quas intelligantur rerum aliarum formæ præter ipsas existentes. Forma uero rei cuiuspiam præter ipsam existens ad duo pertinet, uel ut exemplar sit eius cuius creditur forma, uel ut sit cognitionis principium, prout cognobilium formæ in cognoscente dicuntur. Quo autem ad utrumque ideas constituisse uidetur necessarium. In omnibus siquidem, quæ non fortuito generantur, formam esse finem generationis necesse est: neque enim agens ageret propter formam, nisi quatenus in ipso est formæ similitudo. Quod bifariam contingit: quippe in agentibus quibusdam præexistit forma rei faciendæ ex naturali essentia, ut in his quæ per naturam agunt, ueluti hominem generat homo. In quibusdam uero per intellectum, ut in his quæ per eum agunt: nã domus similitudo in architecti præexistit mente, quæ domus idea est. Quia igitur à deo factus est mundus per agentem intellectum, in mente diuina formam esse oportet, ex cuius simulacro compactus sit mundus. Quia in re ideæ constituitur ratio. Quod autem in Diuinis nominibus capite septimo Dionysius ait, Res à deo non cognosci per ideas: intellige, extra se existentes. Quia ratione in Platonem inuehitur per calumniam Aristoteles, ceu non in intellectu eas locarit, sed per se existentes enunciarit. Quia uero de choenice dissertatū diu est, hic postremo bonarum literarum candidatos uelim comonitos, ne falli quis paulo inscitior possit: che-niscum ad choenicem pertinere nihil. Sic enim Græce & scribitur & enuncietur, *χλωσκος*. Dicitur uero ea nomenclatura nauigium, anseris imaginem præferens in summo, quem uocant Græci *χλωα*. Quia ratione illum item Phryxi *κεδον*, id est arietem interpretantur eruditi: sicuti Europen qui rapuit taurus, apud Lycophronem, non aliud fuerit, quam *πρωτόμορφον τύπον*, id est tauri forma præsignis nauicula. Quin in Libya fuisse nauigia legimus, quæ dicerentur Crij & Tragi.

Quo sensu accipiendum illud Pythagoricum, Stragula obuoluta seruari debere. De Plotino obiter. Item quæ imaginem dei annulo non inscalpenda. Quomodo philosophia sit mortis meditatio. Imaginem principis obscœnis inferre, quid sit.

Caput XVIII

Sed nos ad Pythagoram reuocemus gradum, à tantarum rerum incomparabili excellentia, quarum contemplatione caligat mens, rapiturque transuersa, ueluti altioribus mersa tenebris. Est ergo Pythagoræ symbolum aliud, Stragula conuoluta habeto. In hoc uero, ut in reliquis, occlusissimum latere ac ænigmaticum sensum, nemo est qui nesciat: sed quo is pacto è latebris & Heraclitiantro sit euocandus, non ferè est qui in literas promat. Ego uero scientissimum philosophum stragulorum nomine inferiores animæ uires intellexisse contenderim: quoniam rationi in capite ueluti in arce constitutæ subijciuntur straguli quaedam imagine: quod obuolutum seruari debere præcipitur, quoniam irascibilis ac concupiscibilis potentia comprimenda ita est, ac retundenda penitus, ne disiecta prosiliensque aduersus rationis tanquam principis imperium consurgat. Vel sententia non ita longius abeunte, stragulorum nomine corporeos sensus accipe, qui obuoluendi sunt, id est conuertendi, ut Plotinus inquit, ad utens, hoc est ad ratione pollentem animam, quæ plerunque rapta transuersim ita affici debet, perinde ac corpore non utatur, dum confurgit altius, infertque cælo caput, ac alias tumultuantes sensus conticescere prorsum cogit. Quin & anima ad hunc affecta modum dolet, distineri se corporeis uinculis tamdiu, quod fecisse Plotinum Porphyrius scribit, adeo ut imaginem suam nullam aut statuam effingi uel duci

are

are, aut ratione alia pateretur. Ad quod ipsum symboli partem alteram spectare, prudentibus probari facile potest. Ita enim habet, Stramentis surgens collige ipsa, figuramque confunde. Porro quid aliud per morum disciplinam meditatur, quam ut animam à corporis sequestremus affectu? Quid per speculandi compotem scientiam aliud perquirimus, quàm ut à sensibus abducamur longius. Propterea totum hoc philosophandi genus esse mortis meditationem, grauissimè prorsum dixit Plato, & est ab Aurelio Augustino adnotatum, ac M. Tullius non est oblitus. Hoc ipsum denique Zoroastrem ueteris theologiæ auctorem eminētissimum significasse arbitror, quum esse alatum animam cominisceretur, ac contractis alis labi in corpus præcipitem, rursumque lætius plumantem, ac denuo factam uolucrum superna repetere. Quid si non aliud innuat symbolum id quoque ex fontibus eisdem. Dei figuram ne inscalpas annulo? Quod ipse sic ferè interpretet, quoniam & sine cortice nare didicimus: non esse animam, quæ imago dei est, ex Platonis doctrina, mensandam in corpus, quo planè, uti annulo germa, animæ uis contineri uidetur, nec mancipadam sensibus. Illud uero ex historia nos minime fallit, quandoque capitale admisisse fraudem, qui principis imaginem nūmo uel annulo inscalptam latrinæ, aut lupanari, uel etiam obscœnis, ut enotatum à Seneca est, intulisset. Ad quod si Pythagoricum id respectare, contenderis, nimirum in prætenuem labantemque reclinabis parietem: & personam tibi induces, faciem minime.

Delphorum ciuitatem dici Pytho. Pythium quàm multis habeatur locis. Pytheum quid, & qui Pythij. Xenophon restituitur, & declaratur Quintilianus. Salpistia crumata. Odontismus. Epinicia. De pythico nomo & agone, plura. Item de Pythone, quem uocant Delphinem. Delphicum oraculum fuisse prius Terræ, ac Neptuni. Hexametrum qui cecinerit primus. Itè pluscula ad oraculum Delphicum pertinentia. Apollinis cognomina aliquot. Cur homo dicatur phos. Phodes quid. Cognitionis esse innatam nobis cupiditatem. Melathusa, Thyia, unde thyiades. Castalia cur. Delphi cur. Cerdous. Ptea. P tous.

Caput

XIX

Pytho, ut pristina itè respectemus interpellata præsepia, ciuitas erat in Phocide, cuius incolæ dicerentur Delphi: unde est, *πυδοί ἐν ἡφαθία*. Fuit & in Creta Pythium, in Gortynæ mediterraneo, cuius incolæ dicti Pythies, ubi & Apollinis uisebatur templum. Erat & surum Macedonibus Pythium, ubi & Pythia fiebant. Porro Pythium prope Astacenum sinum, unde Pythiani dicti, & Pythiana pocula. Pytheum uero dicebatur oraculi locus. Pythium quoque & Delium aræ dicebantur, uel templa Pythio Apollini aut Delio dicata. quod ex Liuiō liquet. Nam Sparta Pythios inuenio nuncupatos, qui Delphos ad consultanda oracula mittebantur, qui item publice cum regibus pascebantur. De his apud Xenophontē mentio est, sed perobscura in libro De Lacedæmoniorum republica, dictione quoque mendosa in Latina tralatione. Quin & Athenis erant Pythij & Deliastræ, ut scribit Philochorus apud Sophoclis interpretem in Oedipo coloneo. Sed & libro primo Quintilianus in etymologiæ rationibus quæri ait: unde Bruti, Publicolæ, Pythij: quem locum ignorare se interpretes fatentur: quum tamen historia sexta meminerit Herodotus quoque: Non negligendum uero illud: fuisse item Pythicum nomen auleticum, cuius partes quinque ex ratione expugnati ab Apolline draconis, pera, catacleusmus, iambicum, spondeum, catachoreusis. Pera quidem, id est *περα*, dei consilium habet, esset ne dignus congruens ue certamini locus. In catacleusmo draconem prouocat. In iambico pugnat, in quo & inflantur tubæ, quæ salpistia uocant crumata: dicitur & odontismus, id est dentium arietatio, & fremitus, quod draco faciebat, quum sagittis impeteretur. Spondeum uero uictoria significat. In catachoreusi epinicia, id est celebritas ex comparata uictoria ab Apolline continetur. Sunt qui aliter distinguant, & Anacrusin uolunt esse certaminis præludium. Amperam uero primum certandi periculum. Catacleusmus, certamen ipsum. Iambum autem & dactylum pæana, qui eiusmodi efficiatur rhythmis uictoriæ gratia. E quibus alter hymnorum sit proprius, iambus autem obloquiorum. Syringes uero belluæ deficientis langorem imitantur, efficiuntque. Traditur illud quoque, Pythium carmen pro heroico dici, quoniam sit ab Apolline oraculis

ff celebra

celebratum. uel quod Pythone confecto, territi accolæ texuerint hexametrum primū. Inuenimus qui scribant, uiolentum fuisse hominem Pythonem, Draconis cognomen to, qui dum sagittis debellaretur, inter adhortandum proclamasse Apollinis ferunt, uel Latonam, ut Macrobio placet, ἡ Πυθών, id est immitte feriendo, unde inoleuerit mos, ut conferturi aciem sic Pæanis celebrationem clamitent. Sed & Apollo Atheniensibus opem dei aduersus Amazonas implorantibus, uerbis ipsidem inuocari semet auxiliatorem, hortariq; præcepit. Illud non omiserim: Delphinem nuncupari ab Apollonio libro Argonauticon secundo, draconem ab Apolline confectum. Cuius etiam uersiculos apposui,

ὡς ποτὶ πύθωνι ἔπειθ' ἀπὸ δειράδ' ἀπαρηγοοῖο
Δελφίνω τῶ φοισι πειλώεω ἔβροντο ἔβροντο.

Id ipsum uero interpres item cōprobauit, additq; à quibusdam masculino genere pronuntiarī, ab alijs foeminino, quod (inquit) melius est. Sic uerò appellat in Periegesi Dionysius Aphertid quod pleriq; negotium faceffit. Quod autem Delphines uocaretur, qui Delphicum custodiebat oraculum, Leandrus dixit, & Callimachus. Sciendum autem: Pythicum agona, crassantibus in aduentes Cirrhæis, labefactum, fuisse ab Thefsalo reparatum Eurylocho, quem Achillem dicunt iuniorē, ut scribit Euphorion. Fuit quoq; agon hic initio χρηματίας, ueluti pecuniarium dicas, quoniam uincētibus, ea fuit merces proposita; mox autē Stephanites, nexis lauro corollis, ex Thefsalicis Tempe tralata ab pubescente puero: quod ob draconis cōtōctum in Creta apud Chrysothemidem Apollo expiatus, Thefsaliam ingressus illinc secum arborem pertulisset. De loco autem uidentur nuncupari Pythia, cui nomen πύθω, uel ab oracula scitantibus, quod dicunt πωθάνεσσα, uel quod inibi computruerit Python. Nam πύθω ipsum id indicat planē; Homerus,

Λ δὲ δὲ πύθω ἔπειθ' ἔβροντο ἔβροντο.

Dicebatur tamen prius Nape, mox & Petressa, item Crissa, demum Pytho. Scitu non indignum & illud: sicuti Olympiada dicimus uigesimali aut trigesimali, ita & Pythiada usurpari ab eruditis consueffe: sed & Nemeada eodem modo. In hac uerò Delphici oraculi mentione adnotandum uehementer: proditum ueteribus, oraculum id fuisse γῆς, id est terræ, ac Daphnida promantin, id est prædiuinatricem, quæ nympharū una fuerit prope incolentium: Sed enim apud Græcos olim circumlata sunt carmina, quibus fuit titulus Eumolpia. Musæi credebatur opus. In eo traditū, auctor Pausanias est, Neptuno ac Terræ oraculum fuisse commune: ac terram quidem per se dedisse responfa, Neptuno ad id subferuisse Pyrcona, id est πύρκωνα. Sic enim habet carmen

Αὐτίκα δὲ χθονὶς σφιδυ δὴ πινυτὸν φάτε μῦθον,
Σὺ δὲ τε πύρκων ἀμείπτο κλυτὸν ἕννοσι γαῖα.

Insequentibus porro annis Themidi oraculum esse datum, ferunt. A qua mox dono acceperit Apollo, Calauria Neptuno uicissim tradita. Quin & constans tenet fama, Promantin fuisse principem Apollini Phemonoem, quæ hexametrum quoque cecinerit prima. Cæterum Bæo, id est βοιω, indigena mulier, hymnum quæ apud Delphos concinnauit, ab hyperboreis esse constitutum cecinit oraculum: ex quibus ὀλύνεσσα, id est Olena uaticinatū esse primū, ac primū quoq; hexametrum cecinisse. carmen ita habet,

ἦν δὲ τοῖσι ἔμνησον χρυσήριον ἐκτελέσασθαι
ἦ αἰδὲς ἑσπερίων παγασός, καὶ δι' ἄργυρος,
ὀλύν, θ' ἔργον πρῶτον φοίβοιο πρῶτατος,
πρῶτον δ' ἀρχαίων ἐπέων τελευτῶν ἄοιδος.

Et mox hymni fine,

Olenis Lycij hymnorum conditoris meminit historia quarta Herodotus. Parnasum, à quo nuncupatur mons, fuisse Cleodoræ filium tradunt nymphæ: à quo item παρνασιανώπη, id est Parnasius appellationē trahit saltus. Volantium præterea auium additionem eius quoq; ferunt inuentum. Sciendum uerò, apud Aristotelem Meteororum primo, Parnasum montē in Asia item locari: quod doctissimis hominibus scrupulum iniicit uel molestissimum. Et sunt, qui interpellatos esse Græcos arbitrentur coctices, quoniā eius rei mentio fuit nulla cosmographis. Cæterum & parte hac studiosos, ut in plerisq; alijs, demerebimur plenissime, quando in Periegesi Apher Dionysius Bactros incolere ait, χῶρον ἄνυρτοδω μνημοῖς ἔπειθ' ἀπὸ παρηγοῖο. Et Rhemnius Fannius Parnasum

Parnasum late prope montem rura tenentes. Et rursum alibi: Parnasi montis sub celsa rupe Arienos. Corycium antrum, à nymphea Corycia dictum uolunt, à cuius filio Lycoro, ciuitati factum Lycoriæ nomen sit. Ex Lycoro Hyamus nascitur, cuius filia Celæno Delphum ex Apolline concepit, à quo nuncupati Delphi. Quanquam alij ab Delpho Neptuni filio & Melanthusæ, opinentur dici, ut prætereantur quæ scribit Macrobius. Melanthusa uero Deucalionis traditur filia. Sunt qui indigenam memorent uirum Castalium, cuius fuerit filia nomine Thyia, quæ Dionysio consecrata primū, deo celebrauit Orgia & Bacchico afflatis numine nuncupationem fecit, ut ab ea uocentur Thyiades. Castaliam aquam potu quoq; dulcem, à Castalio dictam tradunt, aut à muliere indigena, quam Acheloi filiam intelligi uoluit Panyasis: ita enim de Hercule scribit, Πάνησος υιόθεν τα βοῶντι δὲ ποσι πύθω, ἡσθε κισαλίας ἀχελωίδος ἀμβροτον ἔδωκε.

Inueni & qui tradant, Delphicum oraculum Saturni fuisse prius. Propterea in Alexandra Lycophron, οἱ δ' ἀμφὶ βοῶντι πρὸ προμάντεος κρόνον,

& quæ sequuntur. Colebatur & cum Apolline Dionysius. Nam quum eius membra conceptissent Titans, Apollini ἀδελφῶ, id est fratri eius apposerunt in lebetem coniecta. Is uero tripodis adiecit, quod Callimachus scribit, ac Euphorion. Ex hac item historia sunt qui Delphorum inflectant nomen, ut dicantur quasi adelphi. Sciendum porro ex Græcorū doctrina (Sunt enim & nobis cæca quodammodo testimonia, non lurreconsultis solum, quæ absentia ingeniorum monumentis sententiam posteris suam dictare non desinunt) uideri Apollinem non plus uatem, quàm philosophum; quando & huic rei argumentum facile suggerant dei cognomenta. Dicit siquidem ab ijs, qui nunc primum Musarum inueniuntur sacris, Pythium à discendi usu, atque interrogandi, quod πωθάνεσσα uocant. Delium uero & Phanaeum, ubi ueritatis quippiam interlucere incipit. Ismenium autem ubi comparata scientia est cum loquendi facultate. Horum denique quum scientiæ facultas in actum promitur insimul disertando philosophandoq; Apollinem porro eundem, ὁμοειπετικῶτον Græci autumant, quod oraculorum monstrat pleraq; eiusdem quippe est soluere ambiguitates, ac facere: quam rem eo retulimus gratius, ut eum non eatenus imperitū censeas, quàm uideatur nostrorum nonnullis, qui ita pronuntiauit, soluat Apollo. Acesium Apollinē apud Eleos eundem Pausanias putat, quem Alexicacon dicant Athenienses. Nec mirum ita ex sciendi uel discendi potestate cognominari Apollinem. Quippe Plutarchus ille doctissimus uitam homini putat εἰς γνῶσιν ἔπειθ' ἀπὸ θεοῦ δόθῆναι, ad cognitionem à deo esse contributam: quoniam cognitio non gloriam solum parit, sed uirtutes in actum producit. Nam si latitasset Themistocles, Xerxem non repulisset à Græcia, Sed & hominem ipsum Græcos ueteres non aliunde magis φάτε nuncupasse, à lumine, quod uocant φῶς, quàm ob insitum ac præualidum cognitionis amorē, quo inardescimus, ut cognoscamus cognoscamurq;. Vnde Olophoia Nicandro in theriacis dicuntur φάτε ἀναιροῦνται, id est hominem quæ perimunt. Quanquam apud Homerum pro pernicioso capiatur simpliciter dictio hæc. Sed & φωτῶν, quo uerbo indicatur generatio, inde corriuari opinor, unde fluxerit uocabulum nostrum, idem respiciens negotium. Quin & Photion, pro iucundo capitur, & grato. Nec me fallit tamen grammaticos scribere, δέει φάτε, de loquendi usu, qui sit homini proprius, παρὰ τὸ φῶς, τὸ λεγῶ, cui sententiæ Theologus etiamnum astipulari uideatur. Phodes uero, id est φῶδες, maculæ dicuntur rubentes in cruribus ex ignis propinquitate nimia inductæ. Lycophos autem, sicut ἀμυθίλλου γύξ (inquit Porphyrius) dicitur, quod auroram præcedit spatium. Nam aurora est, quæ solem præeundo adnuntiat. Priorem sententiam adiuyat Manilius Astronomicon primo:

Omnia conando docilis solertia uicis,
Nec prius imposuit rebus finemq; modumq;
Quam cælum ascendit ratio.

Cæterum & animam ipsam ex philosophis nonnulli esse substantiale lumen statuerē, præcipuo argumento id coniectati, quod ex omnibus inscitiam maximè auersatur, ac compauescit animus, obscuraq; & tenebris obuoluta refugit summa uis, ac perturbatur

inde. Sic autem amabile putat lumen, ut nil ex ijs quorum nobis iucunditatem natura conciliat & gratiam, magnopere citra illud expetat. Qui uero incertum ignorabilemque se facit, tenebrarum alumnus, & uitam ipsam *κρησσοφωγ*, id est citra cadauer sepulchrum faciens, quod sit aditus in lucem, graue ac molestū arbitrari uidetur, atque inde se remis uelisque abdicare. Quæ quum ita sint, quid plurimum cognitionem parit, aut quid demum cognobiles nos ipsos facit ualidius latiusque, quam ipsa scientia? hac siquidem principe se unusquisque potest tollere humo, uictorque uirum uolitare per ora. Etiam si plerisque Græcanicum illud arrideat sæpe, *λωθε διώξας*, ad quos alludens Horatius, Nec uixit male, qui natus moriensque sefellit.

Illud ex abundantia demum adiecerimus, quoniam multa de Apolline præstruximus, dici hunc ueteribus Latonæ filium, quam intelligi noctem uolebant, ex qua tanquam matre gigni sol uidetur, quod significat Sophocles, & interpretatur Eustathius. Dicitur uero nox, Latona, de obliuionis ratione, quæ consopitis obuenerit confueuit. Additur Iupiter pater: quoniam fati pars quædam, Apollo est: ac uelut *μεγίστος ζεύς*, id est particularis Iupiter, uel quia in aeris & cæli feratur ambitu: quorum utrumque, Iouem dicimus. Adijciamus illud quoque, Vlion dici Apollinem apud Milesios & Delios, sicuti comminuit Geographus, quod hygiasticum indicat, id est medendi potentem: quippe *ούλεμ* signat recte ualere: sicut Diana nuncupatur Artemis, quod *ἀρτεμίας*, id est incolumes præstat. Apollinem denique ratione uocant eadem *μουσιγέτω*, quæ & Dionysium *μελιπρόμυον*, ut auctor Pausanias est. Sunt qui & Cerdoum nuncupent, id est *κέρδωον*, quia oraculis aditus ad lucrum cõferre insigniter crederetur. Cæterum, cognomen id Mercurio adoptant alij, ut qui negotijs præsit ac lucro: qua ratione martyriomen illi tribuunt, ac Angelum uocant: sed & *κλώπη*, id est furem. Proum quoque Apollinem appellauit Lycophron, cuius filium fuisse dicit Hecora: quod Stesichorus approbat, & Alexander Aetolus. Cognomēti ratio ex formidine Latonæ iniecta abfero sive, quum Apollinē peperisset ac Dianam, unde dicta est Ptea, eodemque modo Apollo ac Diana.

De Cambylis uesania, & morbo sacro. Qui dicerentur Caberi dii & Pataici. Anactes pueri. Anaces. Cabareni. Cabus. Cabasi. Item de Vulcano delibata pauca. Aphthæ quid. Vlpiani codex perpenditur. Pthas. Aphthas. Athyrophonus. Athyrotus. Atypus. Stomatia quæ. Cap. xx

Cambysem Persarum regem ab ipsis natalibus graui admodū laborasse morbo ferunt, eum quidam sacrum nominant, proindeque multa sæpe fecisse, quæ uel infamæ fortunæ uirum dedecerent, nedum tantum principem: nam cuius corpus adeo infestaretur, eius ne mens quidem magnopere constabat. Hinc enim pleraque per uesaniam facta memorantur. De Prexaspe quandoque scitari perrexit, Cuiusmodi me uirum (inquit) arbitratur Persæ, aut qui nam de me sermones ab eis instituuntur? Tunc is, Omnia, inquit, illis arrident plurimum, te mirantur, tibi applaudunt: sed unum nequeunt non improbare, quod uino largius, quam pro dignitate indulgeas. Ergo (inquit Cambyles ira præseruidus) mētiti sunt prius, quum in senatu rogan te me, ecquid uiderer Cyro patri adæquandus, respondere: Cyro uideri me aliquanto præstantiorem, cui adessent illius omnia, prætereaque imperio adiecissim Aegyptum, & mare. Quo tempore a Cræso illam quoque dici sententiam, sum memor: Mihi quidem, o rex, hoc uno saltem Cyro patre inferior uideris, quod necdum tibi eiusmodi sit filius, qualem te is & genuit, & educauit. Cæterū dispice, o Prexaspe, ipse ne, an uerius desipiant Persæ. Etenim si filij tui in uestibulo residentis media cordis, nil frustrato ictu, sagitta confixero, euidentis fiet argumentum, uana esse quæ garriant Persæ: sin aberrato, delirare me putato, ac nil ementiri Persas. Protinusque arcu arrepto, ac sagitta in destitutum excussa locum, profiliens gaudio dissecari puerum iussit: ac arte dextra egregie collimatum ostendens, An non (inquit) fides inde tibi sit, haudquaquam me desipere? Cæterum, & illa furentis planè hominis indicia item uel manifesta, quod templi legesque ludibrio habebat. Nam quum Aegypto foret potitus, Vulcani templum ingressus multo derisu eius simulacrum est infectatus. Erat autem simillimum ijs dijs, quos Pataicos uocabant Phœnices, uel (ut aliqui scribunt) Pataecos, in trirēmium proris circumferri solitos, Pygmæorum quadam imagine. Erat & in Aegypto Caberorum templum

templum, quod citra fraudem, sacerdote excepto, ingredi nemo poterat: id etiam irrupit Cambyles, ac per multam iocorum licentiam simulacra ibidem erecta cauillatus omnia exussit. Constructa uero confabricataque & hæc ipsa erant, eodem fere mēsu quo & uulcani statua. Porro disclusis item conditorijs, mortuorum inspectare caduera, maxima duxit uoluptati. Verum de Cambyse satis superque. Quod de Caberis facta mentio est, sciendum, esse qui *καβείρους*, dæmonas interpretentur: quamuis sint & Caberij populi inferioris Asiae, quorum sit ciuitas Caberia, ut inquit Stephanus. Erant & in Bœotia Caberij, ut Pausanias libro nono. Cabarni Cereris sunt apud Parios sacerdotes. Cabus uero, id est *κάβω*, frumentaria est mensura: unde Cabæfos dicimus, qui expleri nequeunt. Pherecydes scribit, ex Cabera Protei filia, & Vulcano tres Caberos, toridemque nymphas Caberidas esse ortas, & utrisque templa esse dicata. In Lemnio uero, ac Imbro Caberos præsertim honori habitos. Erant & Teletæ Caberorum in Samothracia: eorum nomina etiam Mnaseas apposuit. Sunt uero quatuor numero: Axieros, Axiocersa, Axiocersos. Sed per hos intelligi putant Cererem, Proserpinam, Plutonem. Adijciunt & Casmilum, qui sit Mercurius, quod scribit Dionysodorus. Dicit uero Caberos putant alij a Caberis, qui sint in Phrygia mōtes, quoniam inde sint tralati. Sunt qui duos tantum Caberos initio fuisse tradant, maiorem quidem natu Iouem, & Dionysium iuniorē. Memorabile uero est, quod de Caberorum narratur Teletis: ijs si quis fuisset initiatus, quanta libet mare occupasset hyems, euadebat, quod de Vlyssæ proditum memoriæ est. Hac item ratione dissidentibus ad Troiam Græcis, Agamemnonem facile seditionem cõsopisse, quum in uentris ambitu porphyrida haberet, id est purpuream taniam, quæ eo loci ijs imbutos sacris habere, moris erat. Apud Amphissam Locrorum ciuitatem telete fiebat: *ἀνακτων παίδων*. Eos aliqui Diofcuros intelligunt, alij Curetas. Sunt qui etiam *καβείρους*, uti auctor Pausanias est. Anacas dici Diofcuros interpretatur Plutarchus, *ἀπὸ τῆς ἡγουμένης ἀνοχῆς*, id est ob belli cessationem factam cum Atheniēnsibus ob Helenæ raptum, quum essent in urbem admissi, uel quia impendio curarint, uti Athenienses *ἀνακίας*, id est quiete uiuerent, ac tranquille. Quo argumento etiam reges dici anactas. Sunt qui ob astrorum *ὑπερφύλαξ* appellari Anacas opinentur, quoniam Atticis *ἀνέκας* signet *ἀνω*, id est supra. Quod uero de Pataicis item dijs commemorauimus, sciendum est, Horum scribere, dici Pataicum, siue Patacum, quasi apatecum, extrita de principio litera, quæ adimi in plerisque aut adijci quandoque solet. Sicuti a Memphiticis dicitur Vulcanus Pthas: sed in Græcorum doctrina etiam Aphthas. Sunt & suæ medicis aphthæ, uerum ea intelliguntur oris ulcera, quibus præcipue infestentur infantes. Vnde Aphthiphum corruari placet eruditus, quem eiusmodi uexet affectio. Atque ita reponendum in Gellianis codicibus libro quarto, & apud Vlpianum Digestis de ædilitio edicto, ut sic denique redeat in artus luxata lectio. Quæsitum est, inquit Iureconsultus, an balbus & blæsus & aphthiphus, isque qui tardius loquitur, & uarus, & uatius sanus sit: & opinor sanos esse. Hactenus Vlpianus. At si sunt oris ulcera aphthæ, quæso qua nam ratione ulcerosus fuerit sanus? Sed audi Aeginetæ Pauli sententiā Medicinæ primo: Adnascitur, inquit, infanti ulcus, quod dicitur aphtha, tribus generibus: unum subalbidum est, aliud subrubens, tertium uero nigrum, ut elchares pessimum hoc, *καὶ θανατωδὲς αὐτοῦ*, id est maxime mortiferum. Porro uidetur inibi Iureconsultus loquutionis & linguæ prauitatem attingere. Quo fit, ut si diuinare permittimur, malim Athyrophonum, uel Athyrotum substituere, quibus festinata nimis in loquendo celeritas significetur: incommoda forsitan & hæc, sed minus. Apud Sophoclem in Philoctete, Athyrotomos dicitur Echo, quam loquacem intelligi uoluit, ac garrulam. Apylotum, id est *ἀπύλωτον*, Aristophanes pro eodem accipit fere. Sunt tamen codices, in quibus legatur Atypus, quasi minus præformans uocem, id est *ἀνὸ τύπου*. De aphthis porro multa Celsus, & in Diffinitionibus Galenus. Sciendum uero stomatica dici Græcis medicamenta, quæ malo huic medentur: sicuti cæteris item, quæ in ore contingunt, uitij.

Qui nam fuerit Hyperbolus Athenis. De saxo, quod hyperbolum uocant.

Hyperbolus ager qui, & astictos item. Argyrocopeum quid. Ostracophoria, quid.

Cap. XXI

ff 3 Hyperbo

Hyperbolum Chremidis filium, Charonis fratrem, prauitate ac uersutia in fallendo præsigne fuisse ferunt. Lucernas quãdoq; factitauit, uendiditq; sed nec synceriter, nec citra fraudem, plumbum immiscebat æri, quo ponderosiores factæ maius demerentur pretium, alioqui & peruersissimis erat moribus. Hic tamen post Cleonis potentia ductare populum Athenis adortus est. Primus (ut aiunt) ex infima nota gradum illum adeptus, quum nobiliores uereri populus cepisset, ne democratiam soluerent. Demum & ipse testulis est labefactus, ut commemorat libro octauo Thucydides, non timore aliquo potentia uel dignitatis, uerum ob prauitate & ciuitatis dedecus. In Samum profectus inimicorum insidijs interijt, ac defunctus eius culeo insutus in mare est præcipitatus, quod scribit Theopompus. Hyperboli meminit Antiphon ad Nicoclem, & in Bruto M. Tuilius, cui simillimum Romæ fuisse prodit Seruilius Glauciam, qui sit publice interfectus, Andocides de eodem sic fere prodit: De Hyperbolo quidem dicere erubescio, cuius pater, inscripto uultu, etiamnum in Argyrocopeo, ita uocant, ubi cuduntur nummi, publice seruiuit. Matrem uero uenditasse panem ferunt. Incessit porro Hyperbolus, ut litigiosus, imperitus, ὀλιγαβίης, id est qui sero discere exorsus sit. Maximus Tyrus Hyperbolum fuisse Lacedæmonium prodit, lasciuientis populi scelestissimū adulatorem. Illud deniq; nouimus, postremum omnium exilio, quod ostracophoriam uocant, multatum fuisse Hyperbolum, Nicia & Alcibiade dissidentibus, ut uerum prorsus illud agnoscat, ὅτι δὲ διχασασίη καὶ ὁ παλιγκῶ ἐμμορε πμῆς. Testulis uertere solum coactus est Hipparchus omnium princeps, Cholargeus. Præterea, quod scitu equidem arbitror dignum, hyperbolos dicebant lapides, quibus ad ceruicem religatis, conscelerati in profundum demergebantur. Aristophanes, ἀρας μετῶρον, εἰς τὸ βάραθρον ἐμβαλῶ, ἐκ τοῦ λαρυγγῶ ἐκκρεμάσας ὑπερβολοῦ, id est, tollens sublimem in barathrum deturbabo, appenso ex ceruice hyperbolo. Hypobolus uero, quod nec scitu indignum est, agrum dicebant creditoribus obnoxium, lapidis indicio uel columnæ, proinde de eo sic pronuntiabant ἐπιθαεὶ τὸ χλωροῦ, id est signatus est ager. Nam huic diuersum aliquid uocabant, id est ἀσικροῦ.

De Hyperboreis, Arimaspiis, Abari, Arimphæis, necnon de medicamæto, quod dicatur rha ponticum. Rhadix. Rhadica, uel ridica. Plinij locus restituitur in Hyperboreorum mentione. Cap. xxii

Myperboreorum unguenta, & pollucibiles dapes, ut in locis illis, post quas euident consequatur exitium, in prouerbum uenire posse, animaduerto ex historia. Quippe pone montes Rhipæos, ultraq; Aquilonem gens felix, si credimus, quos Hyperboreos appellauere, annofo (ut Plinius inquit) degit æuo, hoc est annis mille, ut alij prodiit, & retulit Strabo. Ibi creduntur esse cardines mundi, extremiq; syderum ambitus. Viriū gregatimq; discordia ignota, & ægritudo omnis. Mors non nisi fatierate uitæ, epulatis delibutisq; senibus luxu, ex quadam rupe salientibus. Hoc illis sepulturæ genus beatissimum. Antimachus eisdem cum Arimaspiis Hyperboreos facit. Quos esse uiros Scytharū unoculos, Herodotus scribit, ita nuncupatos, quia illarum gentium uocabulo arima unum signat, spu uero oculum. Sed quod mirū sit, uidentur auctor idem alibi fabulosum arbitrari, qui tamen uersus quosdam Arimaspeos nominat, ab Aristeo conditis Proconnesio, sicuti Strabo item scribit, qui etiam putat, ex Scythica fortè historia luscus Cyclopas ab Homero tralatos. Damastes uero in libro De gentibus, ultra Scythas, inquit, Ifedonas incolere, super hos Arimaspos, ulterius esse Rhipæos montes, ex quibus flet Boreas, ubi sint etiam perennes niues. Post hosce montes Hyperboreos pertingere ad mare. Arimaspos in Alexandri historia legimus, euergetas item dici, id est beneficos, quoniam Cyrum extrema commeatū laborantem inopia, uti ne humanis quidem abstinerent carnibus milites, subuecta frumentorum ui magna iuuerint munifice. Quo argumēto ab eodem euergeta dici coepti. Non prætereundum, esse ab Venetis nobilibus, dum septentrionalia peragrarent, obseruatum, nullos esse Rhipæos montes, quos recētiore certatim tradiderūt, & ueteres cosmographi: uerū loca ea omnino plana uideri. Scribit Historiarum tertio Polybius, omne quod intra Tanaim & Narbonem ad Septentrionem

trionem uergit, ad sua tempora fuisse incognitum, somniareq; si qui de ijs loquantur, uel scribant. Hyperboreos tradit Diodorus, Græcis quidem omnibus, sed Atheniensibus præcipue, atque Delijs societate ac beneuolentia fuisse iunctos. Præstò est & in historia hac miraculum aliud. Nam Abarin Hyperboreum ferunt sagittam per orbem terræ circumtulisse, nihil omnino uescientem. Hunc Abarin Seuthæ filium, non ignarum literarum oracula scripsisse, traditur, quæ Scythica nuncupentur, & nuptias Hebrum fluminis, Apollinis aduentum ad Hyperboreos, ratione metrica, abs quo sagittam acceperit, quam diximus. Huius & Gregorius theologus commemorat in epitaphio ad Magnū Basilium. Narrantur & in regionibus illis Arimphæi haud Hyperboreis dissimiles, quibus ut Hyperboreis, sedes sint nemora, alimenta bacca, capillus iuxta cœminis uirisq; probro detur, ritus clemens. quo nomine etiam sacros haberi inuiolatosq; esse etiam feris accolarum populis: nec ipsos modò, sed illos etiam qui ad eos perfugerint. In hac uero Hyperboreorum mentione, succurrit opem feramus Plinio Historiæ naturalis libro quarto, sic fere scribenti, uti est in peruulgatis codicibus: Apud Hyperboreos, inquit, creduntur esse cardines mundi, extremiq; syderum ambitus, semestri luce & una die solis auersi. non ut imperiti dixere, æquinoctio uerno in autumnum. Semel in anno oriuntur ijs soles, brumaq; semel occidunt. Insignis hic comparet deprauatio, sed errorem minus aduertentes eruditorum nonnulli colaphum audacter Plinio impingunt, quando cælestium rerum scientia fieri prorsum non queat, uti à tropico in tropicum perpetuus inoriatur dies, aut intendatur nox. Hæc quidem καὶ τυφλῶ δῖλα. Sed quoniam totus Plinius mendosus est, facile adducor, uti uerba opiner transposita, & sic omnino scribendum, Semestri luce & una die ab æquinoctio uerno in autumnum. Non ut imperiti dixere, solis auersi. Quod si benignus admittat lector, nil absurdum proferri aduertet. Nam solstitiales dies libro secundo, in eadem dierum ratione astiuos intelligo: sicut brumam pro hyeme. Quod uero de Thyle pronuntiat Plinius, utrocunq; legas modo, dissentaneum est quadamtenus, sed ita, ut Plinium coarguentes iuuet nihil. Cæterū & inibi potest error inoleuisse, ut fere legendum censeam, In Thyle nullas esse noctes solstitio indicauimus ad cancri signum sole transeunte, nullosq; contra per brumam dies. hæc siquidem senis mensibus continuis fieri arbitrantur. Illud obiter adnotauerim, quia de Scythia mentio est: esse Rha Scythiæ fluuium, de quo inditum sit medicamini præstantissimo nomen, quod Ammianus scribit: nam Rha barbarum uel Ponticum nuncupatur. In eius, inquit, supercilij quadam uegetabilis eiusdem nominis gignitur radix, proficiens ad multiplices usus medelarum. Rhadix uero in Theriacis aliud est, nam ab eius accusatiuo sunt qui Latium formari rectum putent, quod est rhadica, frequens apud agricolationis magistrōs uerbum, etiam si ridica legitur modo. At etiam rheon, Pontica radix, inquit Medicinæ primo Paulus, καλῆτα ἀργυροῦς ῥα.

A mari habitandum procul. Maritimos mores dici de impuris fordidisq; Neptuni & Mineruæ certamen unde natum. Celeustæ qui sint. Plutarchi interpres refellitur. Erotidia. Halia. Eleutheria. Caput xxiii

Plato in libris De republica fugiendum esse mare, censuit, perinde ac improbitatis magistrum. Nam ut ab eo quisq; maxime remotus sit, ita optime rem publicam administraturum. Mare attingentes, inquit Strabo, deteriores effecti latrocinarī coeperunt, & hospites mactare: quandoquidem multis impliciti, in eorum luxuriam & lucra fordida societatemq; auaritiæ dilapsi sunt. Hinc factum, ut maritimi mores ex adagio pro pessimis celebrētur, ac fordidis. Quo forsā argumento ueteres Atheniensium reges in eo allaborarunt plurimum, uti à mari ciues abducerent, agrisq; insuefacerent colendis: unde inorta uidentur fabella, Neptunum de regione cum Minerua disceptantem, ab ea superatum, olea quam moriam dicunt, iudicibus præmonstrata. At contra maritimis rebus ciuitatē præcipue applicuit Themistocles. Qua re aduersus nobilitatem auctior euasit populus, ad nautas & celeustas & gubernatores potentia recidente. Scitu non indignum: Plutarchi interpretem celeustas remiges esse interpretatum incuriosius, quum sint celeustæ, ut scribit Sudas, qui remigibus præfunt, ac epibatis. Quibus uini item, carnis, olei, aliorū id genus incumbit cura. ff 4 ra. Inde

ra. Inde magnus est in nauibus celeustarum usus. Celeustam uidetur Plautus hortato- rem dicere, uelut sit navigationis moderator. Trierarchus inquit Sudas, nauis præest, Proreus, seu proreta remigibus tantum. Hic proreus insidet, puppi gubernator. In Ro- mana historia maritimos colonos sacrosanctam habuisse uacationem legimus.

Coniugalis amor quatenus progredi debeat. Coniunx dicatur, an coitux. Pulchritudo triplex. Amor item triplex. Concubitus ab ijs excludi. Pla- tonis apologia. Laus amoris. In quibus uituperetur Plato: curq; eum Sa- tonem, non Platonē nuncuparit quidam. Sata, pro mensuræ specie: item cabus, & batus.

Caput XXIII

Sextum in Sententijs scripsisse, auctor Hieronymus est, Adulterum esse quis- quis in uxorem suam ardentior est amator. Quippe in uxorem alienam om- nis amor turpis est, in suam uero nimius. Sapiētis est, uxorem amare, sed iu- dicio, non affectu. Libidinis pruritus rationis examine reprimendi, nec præ- cipites ferri in concubitus debemus: foedius nihil, quam uxorem amare perinde ac adulteram. Venit in mentem historia, cuius auctor Seneca est, qui a se cognitū quen- dam testatur, ornatum hominem, qui exiturus in publicum fascia uxoris pectus alliga- bat, & ne momento quidē præsentia eius carere poterat, potumq; omnino nullum sibi, nisi alterius prægestatū labris, uir & uxor hauriebat, alia itē pleraq; nec inepta minus faciētes, in quæ improvida uis affectus erūpebat. Origo quidem amoris honesta erat, sed nimietas deformitate non carebat. Nil autem referre arbitramur, q̄ honesta causa quis insanat. Quæ uero uxor dicitur, etiam coniunx nuncupatur, sciunt id uel *ἀναλογη- βησι*. Sed, inquit Cæcilius Minutianus Apuleius in libro De orthographia, sunt qui scribant coitux, citra ullum omnino N, a coeo. alijs addere unum placet, & coniunx di- cunt. sunt qui duplex, ut sit coniunx, ex opinationis uarietate in uerbi deductione. Scau- rus & Sospater Carissus N ex secunda reijciunt syllaba. Sed illa grauiora: in Platon- icorum sanctarijs obseruatū nobis est, Amorem non ferē aliud esse, uel dici a recte dun- taxat sentiētibus, q̄ pulchritudinis desiderium. Pulchritudinem uero triplicem statuit Plotinus, quum non aliud omnino sit, q̄ ex pluriū concinnitate cooriens gratia. Hanc si in animo perpendas, ea nimirum ex uirtutū splendore uenusta est. Si in corporibus requiras, coloribus lineisq; mira coalescentibus congruitate decus conflabitur gratissi- mum: sed nec sonorum modulata iucunditas pulchritudinem respuit. Triplex pulchri- tudo sensus tres habet subferuientes, triplicem uero imperitatē amorem. Radios ex animæ claritate uibrantes interior mentis percipit oculus. Corporea autē gratia cor- poreus perfrui uisus. Musica uero consonantia aures permulcet solum. Iam hic tactui locum non superesse, facile colligimus. Qui hunc insuper ad pulchritudinis exigit per- fruitionem, brutum respicit, hominem exiit, rationem allidit: qui enim in tactu uisus pul- chritudinis? Vna est, quā sentias ex foedo attritu, uoluptas: sed nec alio magis rationis expertia titillatur. Quid, quod hæc pulchritudini prorsum diuersa colligitur? An non fatemur præferuidum Veneris impetum ad intemperantiam prolicere? Intemperantia uero nōne incōcinnitas quædam est? Incōcinnitas porro nōne deformitas? qua quid pulchritudini aduersum magis? Valeant igitur libidinis incentiua, fecernatur, fugetur procul intempestiua titillatio ab amoris Platonici honestissima integritate. Hunc ille asseruit in Symposio. retulit & Plotinus Platonis magnus affectator. Hinc & Socra- tes Delphico sapiens oraculo amoris se fatetur famulum. Et qui rerum omnium diffite- batur scientiā, quod Maximus scribit Tyrius, ut sunt uirtutis rationes, atq; opiniones diuinæ, in quibus nimio plus sibi sophistæ placent, amandū tamen sciētissimum se pro- fiteretur doctorem. Qui ergo ferre Dicæarchū possumus, parum recte parumq; prudenter Platonē Theoninum infringere dentem conatum, quod extra rationis modulum, & pru- dentia præscriptū amoris habenas laxasset? Virtuti, honestati, rebus diuinis præfigi me- ta nulla potest. terminos ista nesciunt, nullis circūscribunt pomcerijs, quo progrediare auidius, eo cumulatior inde promicat laudum nitor, & perfectio plausibilior, quā con- cipit Plato, & mox generosiore foetura, ex feracissimo promit ingenio, e cuius fontibus ambrosia iucundiore manantibus nil foedum, nil sese profert non illustre, non ma- gnificum, & quod uetus Pythagoreorum symbolum, *ἡ θεοῦ* non sapiat, Nam ut iuxta

Theognin

Theognin, e squilla non prouenit rosa, non item hyacinthus, ita editerfo ex Platonis musis nil omnino profuit, quod nānias redoleat Hibericas: graui omnia, sublimia, nitida, sed quæ Delium sape requirant natatorem. Nam Heracliti tenebras nulla non ingerit pagina. Adeo ferri non potest Platonis inscitus fugillator, & zoilus quidam in- eptissimè garruens Trapezuntius, qui in philosopho perillustri eloquentiā sentit utiq; inenarrabilem adeo, ut si natura queat, aut uelit humana uti uoce, non alia uideatur pla- ne usura, q̄ Platonica in rebus generi accommodatis tranquillo quietoq; sed in optimi cuiusq; perniciem uirulentū proferri iudicium. Sed ad diuerticulum redeo. Suffragari porro amoris præstantia gentium quoq; multarū consensus uidetur. Quippe Athenas aduertimus, unde sciētiarum uelut fluenta in orbem terrarum effusa, Academia gym- nasium nobile Pallados quidem numini dedicasse: cæterum inibi quoq; amoris simula- crum ita excitaſſe, ut res diuina utriq; perageretur. Statuam uero ab Pisistrato excita- tam, proditur memoria, quum amare Charmū cœpisset. Inibi porro ignem solitos suc- cendere, qui lampadas sacras gestitant discurrentes, auctor Plutarchus est. Lege quoq; sanxit Solon, ne amare seruum liceret, ceu in honestorū præcipue decuriam rem ama- toriam seuocaret, dignos prolectans, indignos autem reijciens omnino. Nam & in Pi- sistrati amorem dilapsus fertur ipse quoq; qui sapiens creditur, quando mercaturæ præ- textu peregrinari adortus memoratur *πλυνθείας ἐνεκα καὶ ἰσοείας*. Quin & dicere solitum ferunt, *γυροσκευ αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενον*, id est se multa discitentem perpetuò, in senium ferri. Multis præterea generationi Erotidia sunt, sicuti Atheniensibus Pana- thenæa, Eleis Olympiæ, Rhodijs quæ uocantur Halia. In sacris porro popularibus uni- uersim ferē honorabatur amor. Ante congressum cum hoste Lacedæmonios amoris sa- cra obisse, palam est, ceu salutem demum ac uictoriam unus is pariat. Quod ipsum ex parte in Creta item factitatum, sicuti auctor Socrates est. Iam apud Thebanos sacra quæ dicitur cohors ex amantibus conflatur amatisq;. Amori autem gymnasio dicato, Samijs, sacra quæ obeunt, uocant Eleutheria. Platonicus Phædrus magnum esse deum amorem comprobat, apud deos hominesq; mirandum, quum propter alia multa, tum propter eius originem. Amor certe omnibus ad omnia est ingenitus. Quod Dionysius Areopagita in libro De diuinis nominibus, ex Hierothei facellis sic explicat: amorem siue diuinum, siue angelicum, siue spiritalem, seu animale, aut naturalem dicas, in siti- uam quandam intellige, commissentemq; uirtutem, quæ superiora quidem ad inferio- rum prouidentiam perlicet: æqualia rursus ad socialem sui inuicem cōmunionem con- ciliat: ac postremò infima quæq; prolectat, ut ad sublimiora potioraq; cōuertantur, im- mo ueluti fomite quodam igneo amplius succensa resiliant. Quoniam uero extēte Pla- tonis uidemur apologiā suscepisse, amplius aduertendum, tanto uiro nec defuisse inter Græcos, qui *καλολογία*, id est maledicētiæ dicacitatisq; illi notā uelint inuistam. Quan- do & Gorgias, quum in dialogo sibi cognominē incidisset, ad familiares conuersus dixisse fertur, *ὡς καλῶς οἶδὲ πλωτῶν ἰαμβιζῶν*, id est q̄ bene Plato nouit proscindere. Damnatur item ut *κακοήθης καὶ φιλοδοξῶν*, id est moribus prauis & gloriolæ captator. Antisthenes quoq; de pectoris sterquilinio uirulentia in eundem effusa, esse Sattonem pronuntiauit, non Platonem, ædito item tituli eiusdem dialogo: fortē à *σάτω*, quod one- ro signat, tanquā humeros præferret oneribus gestandis natos. Sata uero Hebræa uox est, aut Syra, mensuræ genus indicans, sesquimodij capax, quod scribit Hieronymus: si- cuti Geneleos capite decimo octauo, cabum legimus, & Batum. hinc illud Matthæi, *ἕλεον ἢ εἰς ἀλδύρσ σαττα τεία*. Eloquentiam ut ad Platonem redeamus, nemo non admi- ratur, quis enim eo uel inimico iudice, ut diximus, in dicendo uberior? Iouem certe au- tumant philosophi, si Græcè loquatur, sic loqui. Quod & Cicero non improbat. Certē adeo supra profam pedestremq; assurgit orationē, ut Delphico quodam oraculo uidea- tur incitatus. Postremò hunc uelut Moysen alterum admiratur Numenius Pythagori- cus, etiam si præsto calumniator est, ab eo lectorem falli astruens, quoniam Veteris & Noui instrumenti uerba Platonē coaptans nunq; tria simul, rarissimè duo, singula plu- rimum hinc inde consarcinans ex Platonis libris, nec unde quid sumatur exprimens, id agat, ut nescientibus, ab Platone euangelica perscribi, facile persuadeat, unde Chri- stianis uiris detrimentū illatum agnoscat magnum quidem, sed Græciæ maximum, ut quo non queat excogitari maius.

Amor apud Hesiodum quid. Amoris parentes diuersi. Spartani amatores. Vulgaris amoris uituperatio. Qui sit anteros, Selemnii aqua ab amore abfoluere. De Iynge pauca. Amor, an recte uulgò dicitur cæcus. xxxv

Hesiodus uero in Theogonia primò quidem factū cecinit chaos, mox terram & tartarū, deinde prodijisse amorem affirmat. Eum uero locum allegorico, & proinde reconditiore sensu quidam interpretatus, Amore, inquit, intelligo non Veneris filium, quo enim pacto nasci hunc concipiamus, matre necdum producta? Verum amorem accipere antiquiorē alterum oportet. puto autem esse hunc inlitam unicusq; eorum, quæ sunt, naturalem uim causamq; qua esse expetit unumquodq; hoc quidem intellectu, illud autē sensu, id est ἡ νοερός, ἡ δὲ αἰσθητικὴ. Et amorem quidem ex chao & terra natum fabulatur Hesiodus: at Simonides, ex Venere ac Marte. Acusilaus, ex nocte ac æthere: Alceus, ἐκ τῆς ἑρίδος & ζεφύρου, ex lite ac zephyro: Sappho, Veneris & cæli filium prodit: alij etiamnum aliter. Nam & Olen, id est Ὀλην Lycius, qui peruetustos Græcis hymnos concinnavit, in Ithyæ hymno illius filium amorem facit. Inter deos omnes amorē præcipuè Thespianes colunt: sed & qui in Helleponto sunt, Pariani, Quod uero ad Platonicum amoris pertinet sanctitatem, qui totus ferè ἢ ψυχῆς erat, ἢ δὲ πῶματος, id est anima, non utiq; corporis, inuenire est in ueteribus memorijs, Lacedæmonios eandem hæresin esse consecratos. Nam inde sunt celebrati in bello militares ordines, ex amatis amatoribusq; conflati, quos quum Macedo Philippus conspiceret, conspiratu tacito nitibundos, animā omittentes prius q̄ demigrarent loco, aut moueretur gradu, male (inquit) sit ijs, qui hosce putāt, turpia uel facere uel pati. Ex ijs porrò fontibus est itē Afranij illud, Amabit sapiens, cupient ceteri. Amor autem formæ, inquit aduersus Iouinia-num libro secundo beatus Hieronymus, rationis obliuio est, & insanix proximus: turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit. Inde & Plautinus amator in Cistellaria, Nullam mentem animi habeo, ubi sum, ibi non sum, Vbi non sum, ibi est animus. Diuersum autem amori deum ueteres Anterota nuncuparunt, ut est apud M. Tullium De natura deorū tertio: Ex Venere ac Marte natus, inquit, Anteros dicitur. Ante Academiæ ingressum amoris excitatā fuisse aram à Charmo Atheniensiu primo, epigrammate astipulante, Pausanias scribit. In ciuitate uero Anterotos uisebatur ara, quā ἡ ἑρῆος πύλαι dixere ἀνὰ θύρας, id est inquilinis dicatam. Quoniam Atheniensis Meles Timagorū peregrinum hominem ardentem aspernatu, ut se à petra in præceps daret, imperauit. Quod quū is, ut qui in omnibus adolescenti obsequiū uellet, animæ etiamnum prodigus impleset largiter: tanta subijt Meletē poenitētia, ut ex eadem ad imum se mitteret. Vnde factum, ut Anteros Timagoræ ἀλάσας, id est ultor crederetur πῶς ἡ ἑρῆος νομίσει. In Eleorum gymnasio, ea parte quæ dicebatur καλῶ, stabant amoris & anterotos Icones, sed ἑρῆος palmaeum tenebat ramum, quem auferre niteretur anteros. Athenienses nanq; & Elei Anterota agnoscut, ut numen. Verum in ijs iam complicanda sunt uela: quoniam ἄλις ἑρῆος, ut dicitur, id est satis quercus, aut uerius (ut Cicero inquit) ἄλις ἀποδῆς, satis studiij: quod ad amorem attinet, aliubi ad partes reuocandum. Sed illud differendum haudquaq; fuisse in Achaia ciuitatem Argyram nomine, ac fontem quoq;. Et in propinquo fluuium Selemnium, ab adolescente dictum, qui Argyræ nymphæ oblaqueatus amore, ac desiderio extabescens sit à Venere in eum deformatus. Vnde Selemnii aquam id adeptam laudis ferunt, ut ea ablutos amore liberet tam uiros, quàm foeminas. Quod si est, inquit Pausanias, omni auro pretiosior est Selemnii aqua. Est inter Erotica infamis quoq; Iynx. Propter quod scitè admodum pro cupiditate uehementi dicitur Iynx Pindaro, ἰνγυ δὲ ἑλισμααι ἦτορ, νομνία θιγί μιν. Est uero iynx amatoria auicula, prius mulier, Echus filia aut πειθῆς, quæ ueneficij præpeditum Iouem in lūs desideria coniecit: quo nomine ab irata Iunone est in auitium transcripta. Illud hic haud præterierim, fingi à ueteribus amorem cæcum, quod liquidò monstrauit Theocritus Idyllio, cui titulus θερῆς, ubi ait, τυφλὸς δὲ ἔκ αὐτῆς ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ καὶ ὁ φρόντισος ἑρῆος. id est non cæcus modò est Plutus, uerum & curarum amor plenus. Id eo adnotauit libētius, q̄ male feriatos audio nōnullos palam hoc incitari, tanq; pullato tantū circulo receptū, nec à ueterū ullo sancitū. Afferit quin etiā ratio, quoniam sit impudentissimus Cupido: nam ut est ab Aristotele Rhet. tertio proditū, In oculis pudor est.

IOANNIS MARIAE GORETTI IN ANTIQVAVM LECTIONVM LIBROS, ad reuerendum patrem Hippolytum à Trecci Mediolanensem Oliuetani montis abbatem & cœnobitam, Præfatio septimadecima.

Abibus Quintilianus, Romanus facile dixerim Aristarchus, iubet optima & statim & semper tradenda. quod consilium, ut expeditissimum, ita etiam uerissimum nouimus: sed à paucissimis satis diligenter expensum. Nam quàm longe à uero scopo aberrauerint, qui maiorum nostrorū memoria compendium (ut ipsi putabant) querentes, uix gustatis bonarum artium elementis, statim illotis (quod aiunt) pedibus maximas grauissimasq; disciplinas arripuerunt, mox consequens & patrum & hæc ipsa nostra abunde satis declarauit ætas. Existimabāt enim illi præclare secum agi, si hisce humanitatis studijs, ut in speciem leuioribus, magno supercilio contemptis, illico se conferrent ad ardua: quippe quæ aut fructum adferrent uberiorem, aut existimationem maiorem sibi conciliarent apud uulgus. Prooperabant certe ad præstantissima quæq; sed ἐν ταῖς illam, atq; intermedios quodammodo gradus quosdam, aut neglexerunt, aut minime necessarios crediderunt. Quo factum est, ut quæ maxime uidebātur expetere, non satis plenè, sed ueluti per transfennam ac densiore interposita nebula, cognouerint: destituti nimirum præsidio rerum illarum, quæ ad maiora percipienda comparari solent. Atq; id etiam causæ fuit, quo minus insigniter doctos ætas illa media protulerit. Habuit ingenia (fateor) felicissima, uirosq; magnos, Haymones, Hugones, & Richardos à sancto Victore, Rupertos, inter theologos: Fulgosios, Accursios, Panormitanos, Felinos iuris prudentiæ interpretes: Nicolos, Forliuieses, Arculanos, Haliabbates, cum tota Arabia, in re medica. Sed hi omnes dum huiusce tenuis (ut uolunt) doctrinæ curā omnem uel abijciunt uel improbant: dij immortales, qualem in uitam hanc barbariem, quales in omnes disciplinas tenebras inuexerunt. Vident mihi, ne illud quidem nouisse, quod nouerunt: nam iuxta Periclis sententiā, referente Thucydide, Qui nouit, neq; id quod sentit, exprimit, perinde est ac si nesciret. Er quod iam dicebam, patrium nostraq; hanc ætatem satis declarauisse præproperam præposteramq; in omni literarum genere institutionem, huc pertinet: ut nos scilicet fortunatos nimitū, bona si nostra norimus, ostenderem. In re medica inuenti sunt, qui relegatis barbaris conuersionibus, omnia ad pristinum nitorem reuocarunt, & ut gnauī agricolæ in bono solo runcationem adhibuerunt: qualis Leoniceus Vicentinus, Linaer Britannus, Guilielmus Copus Basiliensis, Ioannes Manardus: & quorum gloria adhuc crescit, Antonius Musa Brasauolus, Nicolaus Bonaciolus. Horum enim institutū tanto applausu à iunioribus exceptum, ut iam nemo sit, qui non malit ex ipsis purioribus fontibus, quàm turbidis riuulis, biberere. Idem in explicatione Platonice Aristotelicæq; philosophiæ conati sunt Leoniceus Thomæus, & Nyphus Sueffanus. Idem in mathematicis Georgius Purbachius, Monteregius, Herlinus, Gemma Phrysius. In iurisprudentia Ulrichus Zasius, Budæus, Oldendorpius, Alciatus. quanquam in hac professione bona pars ita mordicus retinet barbariem, ut nonnulli coacti sint totam interpretandi rationem ad arbitrium scholasticorum & nostri fori gryphos conuertere, quum contrā fieri oportuerat. Iam uero (quæ sua dignitate maiestateq; prima nominanda fuit) in theologia Christiana, ubi Augustiæ stabulum repurgandum, multi fuerunt quorum opera, si grati uideri uolumus, adiuti sumus. Sed quum ex his nonnullis obstet uel liuor iniquus, uel prauum morosorum hominum iudicium, uel maligna calumnia potius, unum atque alterum, quos iam mors ab inuidia liberauit, nominabo. primumq; proferam magnum illum heroa Desiderium Erasimum Roterodamum, uirum quum in omni disciplinarum genere maximum, tum in hac parte seipso quodammodo maiorem. Huic tanquam Herculi Thefeum, adiungo Fabrum Stapulensem. Quid, obsecro, omnes isti effecissent sine cognitione linguarum aliarumq; bonarum artium? idem, opinor, quod architectus non adhibita

hibita calce, non ligno, non lapidibus in maximis & amplissimis erigendis ædificijs. Sed nã ego iam sum ineptus, qui longius exempla mihi petenda putem, quum tu præstantissime uir, unus multorum mihi instar esse possis: num sine maximarum rerum cognitione ad amplissimas dignitates euectus es? Quid, quaeso, causæ fuisse existimas aliud, quum uestrum collegium, atque adeo uniuersus sacer senatus, te dignum suis suffragijs decerneret, cui administrationē grauissimorū negotiorum committeret, quam quod te summa eruditione, exactissimo iudicio, & illo quidem longo rerum usu confirmato præditum cognosceret? In omni præterea uita constantem & grauiem, non uoluptate, sed recto officio cõsilia moderantem, ecclesiastici deniq; ciuilib; negotij non ignarum. Quas tot tantasq; animi dotes nunquam possideres, si hæc mansuetiora studia suo tempore non adhibuisses. Quod idem & huic nostro accidit Cælio, qui si eruditius quædam uidebitur ex Platonis, Aristotelis, ac reliquorum placitis interpretari, quam consueuit rudioris seculi uulgus commentatorum, attribuito & Græcis & Latinis literis politioribus, quarum perstudiosum eum fuisse in omni uita, facile testabitur & Antiquarum lectionum opus iam satis pridem euulgatum, & nouæ iam accessiones copiosissimæ, uarijsq; rebus cognitu dignissimis refertæ. De cuius operis æditione quum Camillus Richerius affinis meus, homo tui studiosissimus, non nihil sollicitus esset, ac oculum (ut aiunt) circumferens, dispiceret quibus conuenienter inscribi possint libri aliquot: inter multos, tu uenerande Hippolyte, mihi occurristi, unus omnium maximè dignus, qui huiusce nuncupationis particeps foret. Quam meam sententiam ita approbatam à Camillo statim uidi, ut ipse sibi hunc scribendi laborem libenter sumpserit, nisi per exiguo temporis spatio plures sese obtulissent epistolæ dedicatoriæ conscribendæ: præsertim quum Arlenius Peraxylus noster, qui suam hac in re nobis operam impertire uoluit, affirmaret Frobenianos apud Basilienses iustis operis æditionem maturare. Accipe igitur reuerendissime pater, hoc à me quaecunq; nostræ amicitiae *μνημόσυνον*. Et dum per maximas occupationes & seueriora studia tibi integrum fuerit, succursiuas aliquot horas dabis hisce legendis libris. Quod quoties feceris, toties meæ semper in te beneuolentiæ, obseruantia ac pietatis agnosces indicium. Deus te nobis diu seruet incolumem. Vale.

Ferrariæ, nonis Nouembris, anno sesquimillesimo quadragesimo.

LODOVICI CAELII

RHODIGINI LECTIONVM ANTI-

QVAVM LIBER VNVS, QVI DECIMVSSEPTIMVS.

Infantiæ causa ex atra bilis uitio. Phlegmatici humoris, & melancholici descriptio. Enthusiasmus. Effectus porro uarij humoris biliosi, quo ad mores. Phsyodes melancholia. Caput I

GITAVI DIV MECVM, quæ nam foret huius intemperiei ratio, qua homines sepe ita à rationali abeunt sensu, consternanturq; prorsum, ut mira quædam ac stupenda contingere illis, animaduertamus. Comperi deniq; parte plurima hosce affectus admirabiles adeo, tamq; omnino inopina biles, bilis atra, quam melancholiam uocant, uitio provenire. Quid uerò hoc nomine sit prudèntioribus intelligendum, insinuat Galenus libro De interioribus tertio: Phlegmaticos, inquit, seu pituitosos humores, intelligo absolute, quibus humiditas & frigiditas dominatur: melancholicos uerò, quibus frigiditas & siccitas. Propterea Aristoteles: Atra autem bilis, inquit, non per summa, sed natura penitus frigida, si modum excedit, hominē facit atronitum, aut obtorpentem, aut anxium, aut formidolosum, quum materia eiusmodi scadat cerebrum: ut Galenus idem approbat planè. Et in sententijs Hippocrates, Si moestitia & metus longo tempore tenet, atra bilis in uitio est. Et super eodem loco Galenus idem: Constat, inquit, quosdam insanos euasisse ob iracundiam horridam excandescentiam ue, aut tristitudinem atrocem & immanem, quia corpus perpeffum ad hos affectus idoneum paratumq; fuerat. Et Auicenna primo Canonis, Quum multa absque causa sese ostentaret tristitia, humoris adustio euacuati necessaria, ne in melancholiā dilabatur. Si uero humor is admodum incalcescat, securitatem animi cantilenasq; parit, & mentis alienationem, ac ulcerum eruptionem, & alia plerunq; generis eiusdem. Bilis quippe atra, ferri instar, quando multum ad frigus intenditur, friget ad summum: quando contra ad calidum ualde reclinat, decumbitq; calet ad summū. Quod mirum uideri non debet, si quidem uidemus calcem illi similem aqua perfusam feruere statim, atque exurere. Quod si uictu quotidiano redundet, mores nihil immutat, sed morbu melancholicum tantummodo creat. At quibus habitus natura talis constitit, mox his multa, & uaria morum genera exoriuntur, uelut alius aliam habitus intemperiem sortitus est. In quibus enim multa & frigida bilis est atra, hi stolidi sunt & ignaui. In quibus permulta & calida, hi perciti & ingeniosi, amasii, propensi ad omnem excandescentiam & cupiditatem, nonnulli etiam loquaciores. Multi item, quod ille calor sedi mentis in uicino est, morbis uesantiæ implicantur, aut instinctu lymphatico efferuescunt. Quos, ut Paulus inquit, *εὐθεασίμωνος* nuncupant (Nam *εὐθεός*, dicitur furens, & *πυροματοφάγος*. At enthusiasmus est, quum anima ex deo illustratur tota) ex quo sibyllæ efficiuntur, & Bacchæ, & omnes qui diuino spiraculo instigari creduntur: quum id non morbo, sed naturale intemperie accidit. Proinde M. Tullius: Aristoteles, inquit, eos etiam qui ualitudinis uitio furerent, & melancholici dicerentur, censebat habere aliquid in animis præfagiens, atque diuinum. Maracus ciuis Syracusanus poeta, etiam præstantior erat, dum mente alienaretur. Sunt qui scribant, mulierem illiteratam, dum atra bile agitare tur, latine loqui consueuisse: cessante uero ægritudine, nō quiuisse. Quod autem ex habitu melancholico effici Aristoteles opinatur, ut sæpenumero angamur, & animo succumbamus, aliàs securitate gestiamus, multi etiā præ mœrore mortem sibi laqueo consciant: Auicenna prima tertij, causam se horum effectuum ignorare, fatetur ingenuè. Quod ipsum & Serapio facit, qui tamen bilem atram, rem adeo diram, adeoq; meticulousam uidetur putasse, ut à malo dæmone eius impetus excitari confiteatur, & Auicenna sapiens non negarit. Archelaus Macedonum rex atra bilis habitu sibi maiorem in modum confidebat, & nunquam non spei plenus erat. Macri: inquit tertio De locis

gg affectis

affectis, siue De interioribus Galenus, & nigri ac hirsuti, & quibus latae sunt uenae, apertissimi censentur, ut huiusmodi in ipsis humor cumuletur. Fitque interdum, ut rufo colore homines affatim in melancholicam temperaturam recidant. Post hos uero flauis, Idque si uigilijs multisque fuerint laboribus innutriti, sollicitudine addita, & uictus tenuitate. Melancholicæ genus tertium, dicit Paulus ait, *φυσικός ἢ ψυχονδριακός*, ex inflammatione hypochondriorum circa stomachum.

Exempla insaniam maximè mira. Alienatio in morbis unde sit. Lucretij furor, & Accus delirium inopinabile: item Pisandri. Interim stomachi cum capite sympathia. Lucretij delirium. Minyæ filiarum admirandus appetitus. Item de Timanthe ac Cleomede. Ebrietatis exemplum inauditum. Adriani furor. Herba insaniam concinnans lapides uersandi. Caput II

Ed & illa magis utique miranda: Imaginatio corrupta, & præter naturam, nec unius speciei. Quosdam inuenias, inquit Galenus tertio De interioribus, siue De affectis locis, qui se putent figlinum uas, quamobrem contactu hominum, & omnino propinquitatē expauescunt, ne quo modo comminuantur decurrantur ue. Alij gallum conspicati, prius quædat cantum alas excutere, ipsi quoque cõsimiliter brachia motitāt, mox & canunt. Sunt quos perpetuo timor percellat, ne mundum fulciens Atlas, seruansque lassescat, isque feratur in præceps. & omnes una pereant ruina. Proinde fugam semper meditantur, ut (si fieri possit) sese extra mundana claustra proripiāt. Proditur autem caelestium rerum studiosis, si hora ea, qua partus cõpletur, aut fuerit terramotus, aut cælum tonuerit, quisquis eo statu in lucem prodierit, semper futurum corpore tremulum ac instabilem, & qui dubio gressu trepidantibusque uestigijs rectorum labem reformidet, ac tonare perpetuo louem, opinetur, quati terram, & naturæ totius lapsum anxie sibi confingat, unde humanioris uitæ perturbetur ordo mire præpeditus. Et cuidam prædiuitiarum timentis, inquit Celsus, subinde falsæ hereditates nunciabantur. Timor, tristitia, uitæ præsentis tædiū, odium quoque hominum esse uidentur melancholicis communia omnibus. Amare mortem, non ita. Attamen plerisque inuenias mire exoptantes eam, Hippocrates melancholicorum accidentia duobus cluit, timore, & mentis corruptione: qua quicquid uident, odio habent, & tristes semper uiuunt, & perterriti. Nam sicuti tenebricosa loca plerumque timore perfundunt, sic & bilis atra mentis loco se circumfundens, pauorem inducit. Alienationes uero, quæ in febris periculis eueniunt, fieri creduntur ex colligatione cerebri cum alijs membris, non ex egritudine in eo concepta. Propterea eiusmodi nec maniacos dicimus, nec melancholicos, non item phreneticos. Est enim alienatio hæc, accidens acutissimæ febris, proueniens ex uaporis calidi multitudinem, cerebrum scandentis. Habet enim stomachus cum capite sympathiam. Cuius ratio est in neruo magno, qui à capite ad stomachi os protenditur, quo fit, ut præter alia membra id ipsum stomachi os amplius sentiat. Sed redeo ad insaniorum inuilitatē speciem, qua in parte non est Euagoræ Cyprii Regis repentinus furor latius explicandus. T. Lucretium in libro Temporum, legimus, amatorio quidem poculo in delirium abiisse, uerum ita, ut interuallata interfectaque insaniam carminibus concinnandis librisque, spatium daret. Quos ad obelum & unguem reuocatos, Cicero postea deterferit. Mox tamen ægrus ferens, sibi manum admouit. Sparsum taceo, quem scribit Seneca inter scholasticos insanum, inter insanos scholasticum. Minyæ cuiusdam filias eo periculis furore legimus, ut humanis uesci carnibus appeterēt. Imò etiam filios ad eam rem fortirentur, ac Leucippam, Hippasum filium quem petierat fors, lanandum exhibuisse. Est mania, siue furor item, ubi leuissimis de causis mortem quis sibi pergit cõsciscere. Quod Cleoneo factum Timanthi est pancratiasta, qui quum athleticā desisset, uirium tamen tentamenta capiebat, arcum ingentem quot diebus intendens: ceterum, peregrè profectus, receptam intermisit meditationem: reuersus postliminio, quum se itidem experiretur, non ualens amplius arcum intendere, in succensam uiuum se pyram immisit. At Cleomedes Astypalæus pyceta, quum in pugna Iccum peremisset, ac eo nomine ab Hellenodis foret dānatus, & exutus uictoria, tristitudine insaniuit. Reuersus Astypalæam pergens in puerorum diatribam, subuersa, quæ tectum fulciret, columna, puerisque ad sexaginta

sexaginta attritis, à ciuibus ad supplicium quaesitus, in Pallados sacellum defugit, ac in *κιβωπῶν*, id est arcam, sese intrusit: qua mox conscissa, nusquam est compertus. Apollo super his consultus respondit,

*ἴσατο ἠρώων κλειόμενος ἄστυπαλαῖος,
οὐδυσίαις τιμᾶτε μηκέτι δυνῶν ἰόντα*

Ceterum Acco, cuius apud Plutarchum mentio est, in commentario De Stoicorum contrarietatibus, professæ insaniam mulier, præcipue mira inter omnes est, qui à communi sensu sequestrati adeo demētant (ut Apuleij uerbo utamur) adeoque obbrutescunt, ut nullatenus uice hominum sint, mentis illo uigore diuino interextincto. Fuit igitur Acco eius delirij, ut cum se amplius contempleretur in speculo, sicuti in epitome paræmiarum Tarræi ac Didymi relatum inuenio, imaginem suam perinde ac mulierem alteram alloqueretur, innueret, summurmuraret, arrideret, interdum cõminaretur, promitteret, subblaudiretur, & quicquid confabulantes solent, numeris omnibus imple-ret. Nec satis, argumentum uesaniae constantis alterum: scribunt alij, etiam clauos non nunquam spongia, ueluti malleo impingere conatam. Expinxit & suis Pisandrum uesania coloribus, qui terrore maximo perfundebar, necubi animæ suæ occurreret, à qua uiuus esset destitutus. Verum, nec transiliamus hac parte mirum præcipue exemplum uinolentia, raro aliàs percognita. Auctor Timæus est, fuisse Agrigentī domum quandam cognomento *τριήρων*: id est triremem, euentu tali. Adolescentes aliquot illuc conuenientes conuiuium hilarius agitabant, mox, uti assolet, quum incaluisent uehementius, ita decussi mente sunt, itaque externati, ut in triremi se opinarentur constitutos, marisque altius undabūdō, hyemem ingruere atrocem. Proinde, uelut naufragium ueriti, tanquam egestis, quæ intus forent, nauigium facturi leuius, uasa omnia, & quicquid mero feruidis occurrebat, in uiam, ceu in mare festinantius iactare adorti sunt, accurrentibus hinc inde, qui proiecta diriperent. Insequenti die, ubi affuere magistratus, factum coarguentes, quum illi necdum satis edormissent, respondere, se mortis metu præoptasse, quæ in nauis forent, disperdere, quæ fluctibus deuorari. Admirantibus mentis stuporem uniuersis, qui inter eos uidebatur natu grandior, Ego ò uiri Tritones præformidine infra thalamos me consiciens in imo iacui. Quumque amplius delirare animaduernerentur, dimittuntur ab ignoscente magistratu, commoniti modo grauius: ea uerent in reliquum inuitationem eiusmodi brutalem. At illi, uelut gratiam fatentes: Si, inquit, seruati ex tam procellosis undis portum fuerimus assequuti, inter marinos deos uobis, ut seruatoribus in patria statuas surrigemus. Auctores habeo, Orestam ad Hebrum ciuitatem ab Oreste conditā, fuisse Adrianopolin nuncupatam de principis Adriani nomine, qua tempestate is furens, ac ciuium caede ad libidinem grassatus responsum accepit, In furiosi cuiuspiam domū obreperet. Nam inde remollitam insaniam uim, proditum literis est. Quumque furenti senatores subtraxisset plerisque Antoninus, etiam Pij cognomentum est assequutus. Illud nec transiluerim, Antonianis militibus per squalentia loca ex Parthis redeuntibus herbam esse compertam quæ letiferam concinnaret insaniam, sic ut uescentibus incumberet opus unum lapidem mouere omnem, ac uersare, quum præterea nil aliud memoriæ inhaereret. mox uero bilem conuomentes moriebantur. Huic malo solum est uinum *ἐννπελλες*.

De ratione item delirij, ex medicorum doctrina. De imaginoso, & nocumentis imaginandi potentia, necnon cogitativa, & memorialis. Quot modis dicatur phantasia. Phantastici cur dicantur. Catulli locus explicatur. Cornelio item Celso lux inferitur. Interim Theophilij delirij, & Galeni, ac Thrasylai, Bizari qui, & unde, necnon Macarones. Caput III

Aeterum ingrediamur parumper medicorum scholas, non ut transfugæ, sed ut exploratores, præfloraturi quod hæc lectiones adiposiores ac succulentiores faciat, ut lubentia ipsa lubentiores, ut salibus Poetæ nobilis interim utamur, ad legendum nostris initiati teletis adlubescant. Auctor Auicenna est sexta primi, Animalem uirtutem duas continere potestates, apprehensiuam, & motus compotem. Apprehendendi uim bifariam item distribuit: aut enim manifesta sit apprehensio, ut quum sensu aliquid percipimus: aut clandestina, & latens.

De hac uero Galenus, & medicorum plerique agētes, quantum ad sanitatis pertinet curam, & egritudinum curam, trifariam modo distribuisse contenti, Imaginandi uim statuere, quae sensibilia apprehenduntur omnia. Item cogitandi facultatem, siue discernendi, quae faciendae a non faciendis discernit. Sequitur postremo memoriae potestas, quae praeterita nobis suggerit. De his igitur tertio Morbi Galenus agens: de quibus accidentibus earum, ab imaginatione ducit exordium, ac eius esse nocumentum unum putat, qui dicatur stupor. Aliud quod congelatio, Aliud alienatio. Nocumentorum uero discretiuae potestiae aliud dicitur ablatio, sicut amētia. Aliud diminutio, ut stultitia. Aliud corruptio, ut desipientia. In memoriali autem potestate, aut destructio inest actionis, ut in Lethargia, aut deminutio motus, & uocatur Infania. Est & aliud, quod infania item dicimus. Nam alienatio duobus modis fit, aut non bene imaginamur, aut parum recte recordamur. Porro imaginandi potentia obladi sola potest, incolumibus alijs, sicuti Theophilo medicae artis perito contigisse nouimus, qui quum decubisset aeger, in angulis domus occinētes arbitrabatur adesse tibicines, cantoresque. Quumque conualuisset, integra mente narrabat omnia, quae in aegritudine concepisset. Vnde liquido coniectatum, discretiuam uim, ac memorialē gradum tenuisse, imaginatione tantum operante, ac extra quadrum, quod aiunt, promotā. Nam & discernendi potentiae modo in ferri nocumentum potest, ceteris duabus lineam non mouentibus, memorabili cuiusdam exemplo, qui Romae oclusis aedibus, de fenestris uasa transeuntibus ostentabat, sciscitatus, an allideret? Ceterum, quia unumquodque suis appellabat nominibus, manifestum fit, memoriā, imaginationemque minime oblaesas fuisse, cogitandi, seu discernendi potestate deminuta, quonia quid faciendū foret, parum dispiceret. Nam & postremo scitari perrexit, an etiam puerum praecipitaret, annuentibusque, confestim impiegit. Huic uero diuersam, dum puerum ageret, Galenus expertum se affectionem prodidit. Nam quum per aetatem febris quateretur ardore, ex cubili prominentes atro colore festuculas uidere se opinabatur, uestes quoque floccorum plenas. Quos quum subinde carptim colligere admitteretur, & ex astantibus dixisset amicus quidam, *Vidētis ne hunc iam floccos conuelleret, ac congregare festucas?* Aduerti inquit, quae dicerentur, nam ratio mihi prorsum constabat. Et recte inquam dicis, proinde adueras amplius, ne in phrenetios dilabar malum. Scribit porro Thucydides, pestilentia quadam atrocius grassante: infectos ea tantam obreplisse omnium inscitiam, ut parentum, amicorum, & sui met obliuiscerentur. Sciendum praeterea: phantasiae nomen uarie capi tum a philosophis, tum a medicis. Est enim quandoque Phantasia intellectus, uel rationis deprauatio, uel cogitationis, proinde a communi iudicio de uisio simplex uulgus phantasticos nuncupat. Nam & tertio Interiorum Galenus: *Affectio*, inquit, quae dicitur phantasia, nil aliud est, quam intellectus corruptio. Est item phantasia phantasticae uirtutis operatio, scilicet motus a sensu secundum actum factus. Ita namque ab Aristotele, secundo De anima describitur. Tertio dicitur phantasia de thesauro, seu uirtute animali formarum susceptarum prius in sensu communi, custode. Ex his uero, quae latius persequi collibuit,

Non est sana puella, necrogate,

Qualis sit, solet haec imaginofum.

Nam & Cornelius Celsus indidem mutuari lucem potest, Quippe tertio medicinae libro, phrenetios species exequens, tertium inquit, insaniae genus est, cuius species duae sunt: nam quidam imaginibus, non mente falluntur, qualem insanientem Aiacem, uel Orestem poetarum fabulae ferunt: quidam animo desipiunt. Nam quod lepidissimi poetae sensum ad speculacionem reuocant nonnulli, aut laruas nescio quas concipiunt, aegri somnia cefenda sunt, quae inter ipsas quoque ineptias euauerint. Quod equo animo accipiant quaelo, legentes, neque enim mihi cum quoquam commissum, ut *Liuiana* utamur phrasi, bellum est, imo nec occultius quidem. Verum uix tempero mihi in tanta plerumque scolorum inscitia, calamo nimis prurientes, quanquam auribus praestaret. Nostram uero interpretationem ad uerbum ferē, in Catullum aeditis commentationibus, nuper sibi tyrunculus quidam asseruit, uindicias nil ueritus, ut qui aeditionem alteram non expectarit. Verum dicēdi genus planē puerile, ut alia taceam, facile ab im-

postura

postura lectorem uendicabit. Tamen si amplius in eo sibi placet, quam in anulo Polycrates, ut est apud Libanium. Lego in ueterum monumentis, Thralyllum eo percipi furore solitum, ut Piraeum ingredientibus naues, suas arbitraretur. proinde abeuntes, remigrantesque ingenti applausu, excipiebat, quod si qua naufragium fecisset, nil inde mero ris concipiebat. Hunc fratris cura ubi a morbo absoluisset, narrabat, nunquam se uixisse iucundius quam furoris tempore, quoniam abesset tristitia, uoluptas fulim arrideret. Dignum uero relatu, imaginofos id genus homines dici passim Byzaros, credo, ab in conditis moribus populorum, qui in Ponto dicuntur Byzares, ut inquit Stephanus, meminit Valerius Flaccus, Byzaresque uagi. Sunt & in eo terrarum situ Macrones quoque, quos ab Euboea colonos arbitrantur, unde & nomen, quoniam Euboea quadoque Macris sit nuncupata, quod Dionysius Chalcidensis significat. Alij uero dici Macroenas putant, quia apud eos plures comperiatur macrocephali, id est capitis iusto longioris, ut apud Perlas grypos inuenias plerisque, id est adunci nali. Ex hac doctrina, cuius auctor mihi est Apollonij interpres, demanasse puto, ut hebeti iudicatu, rudesque homines Macaronas dicitur simplex plebecula, cui saepe imprudenti allinitur quippiam ex uetustatis colore succulento.

Delyrium quandoque ex imbecillitate contingere. Triplex delyrii species, cum risu, studio, & agresti mentis ardore. Ecstasis. Iupiter Cappotas. Alieni qui intelligatur, & coalemi. De catacopis, & paracope, & enthusiasmo, Mammacuthis, & diuinacolorum fraude. Gyrgatum quid. Blennus, blenna. Diana Hemeresia. Lusus regio. Pœcillia pisces, Mania dea. Digitum monumentum. Ace locus. Porniades dea. Acmanos regio. Sophronister lapis.

Caput III

Merum, ut incudem eandem subinde, quod dicitur, porro tundere pergamus, apud Galenum itē legimus ex Hippocratis doctrina, mentis commotionem quandoque ex defectu contingere, quo manuum, ac pedum tremores. Haec si quidem membra propter potentiae ipsa mouentis imbecillitatem infirmas habent motiones, ita & cerebrum uacillat, deliriumque euadit, quo nomine nec uehemens admodum id unquam existit commotionis genus, sed mediocre, & ut quispiam dixerit, iocularē, nugatoriumque, & uelut puerile, ac facetum. Solet enim Hippocrates iocos, & nugas uocare insaniam medicam, quasi festinam, non mordacem, nec serio usurpatam. Quod uero ex defectu nonnunquam contingat desipientia, suggerit argumentum Hippocratis aphorismus, qui septimo libro insertus ita legitur. A profluuiio sanguinis desipientia, & conuulsio, malum. Idem Hippocrates alibi: Deliria, inquit, quae cum risu accidunt, tutiora sunt, quam quae serio. Nullum delirium, Galenus ait, citra periculum est: attamen cum risu minus habet discriminis. Quod enim furibundum & efferum & agresti quodam mentis accidit ardore, maximo cum periculo est. In medullis autem utriusque est, quod cum studio est, seriumque delirium. Omnia uero deliria cerebro accidunt affecto, siue per sese, siue per consensum & affectum commune. Differunt autem inuicem per causas ipsas efficientes: si enim calore consistit delirium duntaxat, citra nocuum succum, simile quodammodo ei est, quod ex ebrietate contingit. Si flaua bile, cum studio infestat, quae si impendio cremetur, ut iam ad bilis atrae naturam accedat, infania fit satis furiosa. Plutarchus tria & ipse genera uidetur agnoscere, melancholiam, phrenetiam, paracopen. Sunt qui hanc deminutionem interpretentur. Nam idem alibi Plutarchus Catacopos furore percitos intelligere uidetur. Ecstasin, id est *εκστασις*, Galenus finit *ὁλοχρόνιον μανίαν*, id est insaniam perpetem. *ἐκπληξις* ab eodem dicitur *διανοίας ἐκστασις*, id est cogitationis stupor, ex repentina consternatione extrinsecus adueniente. Alienos in hoc genere nuncupat Firmicus Matheseos tertio, Si cum sole, inquit, in octauo ab horoscopo loco Mars, aut Saturnus fuerint inuenti, facient alienos, delyros, aut phreneticos. Nam qui stulta meditantur & cogitant, Coalemi uocantur. *κοιμι*, cogitare indicat, uel sentire: *ἄλματι* uero fatua dicuntur. Hinc Cimonij cuidam Plutarchus scribit, ob amentiam, Coalemi cognomen factum. Enthusiasmus est quidem metis stupor, sed ex illustratione diuina. Mammacuthum inuenio quendam fuisse sola illustrem fatuitate, sicuti fuit & Melitides; unde apud Aristopha-

gg 3 nem

nem, *κεχλωότες μαμμοθουδοί* dicuntur, id est hiantes Mammacuthi. Hinc factum opinor, ut homines id genus quandoque Mamaluchos dicamus. Gyrgathum uero lectum dicebant, in quo mente deuij & spiritibus afflati immundis uincu distinerentur uersarenturque. Vnum ueteris imposturae ac uanae superstitionis documentum praeterisse hac parte nequeo: halicaccabi radicem solitos bibere uaticinandi callentes, quod furere ad confirmandas superstitiones aspici se uolebant. Quia uero insaniam persequimur species, uenit in huiusmodi pragmatiam gynacomania, uenit & ortygomania, doxomania, ornithomania, & id genus alia plura, quum quis in re quapiam debauchatur praecipue. Blennum Graeci, id est *βληννόν*, ignauum dicunt, & fatuum. Est & *βληννα* apud illos *μύφα*, id est mucus: sed per se scribere malunt alij, *πλήννα*. Nec praetereatur illud hac parte: tribus a Gythio stadijs in Laconia lapidem stetitisse illaboratum, in quo quum fedisset Orestes, cessasse a furore, Pausanias scribit: ac propterea, inquit, ex Dorica lingua proprietate dicitur lapis Iupiter *καππώπες*, uti ipse interpretor, *καππώπες* το *καππώπες*, quod communil lingua *καππώπες* enuntiat, signatque sedare. Pindarus in Nemeis,

Κερασων δὲ καππώπει δίκων τῶν περὶ διδρυ ἀνίη.

Hoc uero censerī eo debet grauius, quod Graecus uir Musurus, Latineque scientissimus; Venetijs, Pausaniae sensum quaesitus a me, palam ignorari a se, citra ruborem est confessus. Ab hoc uero haud ita disparatum illud quoque: esse speluncam in montibus supra Nonacrin, ad quam furentes Praetifilia defugerint: sed mox, arcanis quibusdam sacrificijs ac purgationibus, eas in regionem cui nomen *λασσός*, perduxit Melampus, ac persanauit in Dianae templo: quam ex euentu, *ἡμφοδισαν* nuncuparunt Clitorij. Sunt hi Arcadiae populi, & Clitor fluiuius, qui in Aroanium influere narratur: in quo flumine reperiuntur pisces poecilliae, quibus sit uox turdorum assimilis. sed sunt, qui parum constanti fide id proditum uelint. In Arcadia porro pergenti ex ciuitate quam *μεγώλλω* uocant, Messeniam uersus, de arum occurrit templum, quas & regionem simul templo circūiectam, *μανίας* nuncupant. Eas eruditi Eumenidas interpretantur. Illuc item furore correptum peruenisse Orestem ferunt. Quin & a templo haud longe fuisse supercilium, in quo uiseretur *δακτύλου μνήμα*, id est digiti monumentum: quod furoris ut ibidem digitum sibi Orestes arrosus uorasset. Quo facto, Eumenidas illi se albas ingessisse, quum prius nigro colore occurrerent formidolosae, ac ita demum respere coepisse. Vnde & Ace, id est *ἄλη*, dicitur locus, ubi adhibita primum medela est. Apud Potniae Boeotiae ciuitatem fuisse puteum, legimus, ex quo si aquam haussissent equae indigenae, furoris ui concitabantur. Sed & inde Potniadas nuncupari deas, comperimus, quas *μωιοποιούς* interpretantur. Ab Lycophronis proditum interprete est, Melanthium Antiochia regionem, quia inibi a furore Orestes interquieuisset, coepisse Amanon dici. Brocum, accentiuacula in fine locata, stultum accipiunt Graeci. In priorum autem syllaba attelabum indicat uox, & locustam. Broccos intelligunt Latini, quibus prominent dentes. Brocci cuiusdam meminit Caecilius, alterius etiam Seneca. Illud porro adiecisse nil obfuerit, Herculem insaniam uehementius agitatam, quum uel Amphitryonem interfecturus uideretur, lapide a Minerva impacto, esse cofopitum, ac lapidem *σφραγιστήρα* nuncupatum. Verum foecunda in gente Meneni, ut Horatius inquit, uersari diutius, abutentis otio fuerit. Id itaque quod sequitur, perpendisse maius operapretium sit.

A quibus traditum sit, Ingeniosos melancholicos esse: ac quae sit eius rei ratio. Bilis atrae species. Lux sicca, anima sapientior, quid significet. Cholera quid. Cap. v

PLato in libro De scientia, ingenio pollere eos praecipue scribit, qui furore quodam percipi atque concitari soleant. Democritum quoque prodidisse, aduertimus, ut quisque ingeniosissimus sit, ita maxime quati furore. Quod ipsum & in Phaedro approbari uidetur, ubi enotatum inuenias, Poeticas res frustra absque furore pulsari: quanquam haud ambigo, diuinum quendam intelligi afflatum ea parte a Platone. Verum, nec eum ipsum naturae rerum periti astruent contriui, nisi melancholicis. Sed & Aristoteles, quoscumque in quauis facultate praestantes melancholicos extitisse pronunciauit, Vt me (inquit Cicero) non poeniteat hebetiorem esse

esse. Nam & heroica dicitur affectio, id est *ἡρωικὸν πάθος*. Ceterum, cur ita contingat, hoc est quod diu & anxie quaerimus. Nam sunt quibus Aristoteles parum satisfaciat, affectantibus semper ingeniorum acuminibus quiddam adiposius, plenius, diuinius. Proinde in hac quasi comitiaria doctorum statione imbuti utriusque philosophi mysterijs, praecipue tamen Platonici, medicae quoque artis claritate illustres, tam abditae quaestioni inuolucra, fulti etiam ope diuina, sic ferme explicare aggrediuntur. Vt primum quidem melancholiam, id est bilem atram esse duplicem contendunt: quarum alteram medendi scientiam professi, physicen, id est naturalem dicunt: alteram uero adustione contingere, asseuerent. Et physicen quidem non ferre aliud uolunt, quam densiorem siccio remque sanguinis portionem. κατὰ κρεῖον μὲν ἴδιον uero, id est adustam, in quatuor species partitur: aut enim naturalis melancholiae, aut sanguinis purioris, aut bilis, aut pituitae salioris combustionem concipitur. Ex adusta, iudicio & sapientiae nocumenta in feruntur: dum enim exardescit humor is, crematurque, furorem concinnare solet, & con citationem commoliri. Sicubi uero restingui contingit, eo quod subtilius est clarus ue uanefcente, unaque modo fuligine uelut subidente tetra, stolidi concinnantur & stupidi. hunc uero habitum, melancholiam dicunt proprie, amentiamque atque item uecordiam. Solam uero bilem atram, quae physice nuncupatur, iudicium confouere atque sapientiam, comperitum est. Nec tamen id censerī perpetuum debet. Nam si sola sit, ab omni sequestrata admixtione, nigricante nimium densaque mole, spiritibus fuscadinem inijcit, animo terrorem, hebetudinem ingenio imperit. Quo nomine Moralium septimo Aristoteles: Biliosus, inquit, atra bili nec ad consultandum omnino est aptus. Si uero simplici commisceatur pituitae, quum frigidus obstiterit circum praecordia sanguis, crassa quadam frigentis naturae uis, ignauia conciliat & torporem. Oportet autem atram bilem neque paucam esse, adeo ut sanguis, bilis, spiritus ueluti suffrenatione deficiantur, unde ingenij prouenit inconstancia & memoriae fluxus. Nec rursus exuberare adeo, ut ceu molesto succumbentes oneri, a marcore uix excitari posse uideamur. Proinde necessarium omnino, quantum eius patitur ratio, esse eam praetenuem. Tunc enim absque nocumento forte largior etiamnum admittetur, etiam si in bilis fuerit aequi librio, quod ad pondus attinet. Exuberet itaque bilis atra, uerum subtilissima, nec tenuioris pituitae circumfusis desit humor, ne inarescat omnino, fiatque durior protinus. Non tamen usque promisceri pituitae uolumus, praecipue si largior ea fuerit & frigidior, ne inde algorem contrahat. Sed bili sanguinique ita promisceatur, ut ex tribus unum confurgat corpus, dupla sanguinis ad reliqua duo proportione compositum, ubi octo sanguinis partes, duae bilis, duae item bilis atrae portiones existant. Accendatur quadamtenus a duobus illa bilis atra accensaque fulgeat, non uratur. Hoc significasse illud Heracliti uidetur, Lux sicca, anima sapientior. Spiritus ex hoc humore creati primo quidem subtiles sunt: etenim sub angustioribus atrae bilis eiusmodi compressi meatibus, uehementiore ob unitatem calore in primis attenuantur, perque arctiores expressi meatus, subtiliores erumpunt. deinde calidiores similiter, atque eadem ratione lucidiores. tertio agiles motu, actione uehementissimi. quarto item stabili solidoque humore iugiter emanantes actioni diutissime seruiunt. Tali autem animus noster obsequio fretus, indagat uehementer, perseverat inuestigando diutius. facile quaecumque peruestigauerit, inuenit, clare perspicit, sincere diiudicat, ac diu retinet iudicata. Obiter uero hic legentes comoneo, ne omissum studiosis decoquat: cholera non (ut uulgò) pro bile, uerum pro intestinorum affectione a medicis capi, duobus generibus apud Hippocratem: alteram enim *ύγρὴν* dicit, id est humectam, de qua ex Paulo facta nobis mentio alibi est: alteram uocat *ξηρὰν χολέραν*, hoc est siccam choleram eadem productam ratione ac causa; & in eisdem, ac citra uentris solutionem & uomitus, uel (ut Galenus ait) *ἀνδρὶ ἐν σπείρει κοιλίας καὶ ἐν σπείρει*. Sunt qui ita finiant, *ξηρὴν ἔλκερσις καὶ σπείρει ἔστι γαστρός, καὶ ἀνδρὶ ἐν σπείρει σίμασθ' ἐμπερὶς*. Dicitur inde cholera quoque fistula uel canalis, quo uibratio est tegulis defertur aqua. Sed nos iam praetorium dimittamus.

De cicadis acanthijs, & achetis. Tettigonijs, cercope, ac calamæa. Mulieribus ornamentum esse silentium, Acation quid, & oneuon, ac oneui piscatores, Cur cicadarum aliae canant, aliae minus. Enceladus quid, bombycia. En

tomia. Aethaliones cicadae cur. Alia item de cicadis non ingrata, & ex Platone fabella repetita.

Caput VI

Icadas quasdam inuenio in Graecorum libris uocari acanthias, non quia, (ut Suidas inquit) species sit haec insecti illius: sed epitheton est obuersantis inter spinas quas illi acanthas uocant. Sicut etiam achetas, non cicadae species est: sed epitheton, ἀχέτης, hoc est, à cantu, ueluti argutum dicimus. Stephani monumenta praefertunt, ab Athamanum urbe in Aetolia, quam Acanthion dicunt, nuncupari acanthias cicadas: quae quoniam fere consilefcent, ut Simonides attestatur, inde receptum, ut qui non loquantur, eo fere exprimatur nomine. Vnde est illud Hermolai Barbari, Malui diuinator uideri, quam Aetolia cicada, cui displicet, meminerit, Aristarchum non alia magis ratione uatem existimatum, quam quod librariorum, aut uetustatis in Homero uitia uel cum fame periculo scrutari uoluisse. Quod si est, Pontani solertiam mirari licet, qui in libro De aspiratione, Ienam Acantida Propertio de loquacitate nuncupatam, & aurium offensaculis, prodere sibi permisit. Nisi quod apud Theocriti interpretem obseruatum est, dici acanthida auem colore uariam, uoce λιγυρόν, id est fridulam, quam ex uarietatis ratione poecilidam item nuncupent. In spinis, quas acanthas uocant, habitare Aristoteles & Alexander scribunt. Appellantur aues hoc genus acanthilides quoque. Sunt ex Graecis, praefertim de Grammaticorum decuria, qui manifestum putent, masculas cicadas canere, quae apud Heliodum dicantur achetas. Esse uero mutum foeminarum genus, quae nuncupentur tettigonias, documento etiam nobili, Foeminis praecipuum ex silentio adesse ornamentum: unde sit illud Sophoclis ex Aiaea mastigophoro, γυναιξὶ κώσμον ἢ σὺν φέρεσι. Conferre ad id ipsum, & lusciniarum foemellarum ἀμελῆς, id est cantus priuationem. Auctor Pausanias est, cicadam maximam nuncupari achetam. At ἐλάχισον τεττιγίον, id est minimam cicadulam, dici cercopen, id est ἐρκαπύλον, etiamque calamaxum. Quae sit post hanc, tettigonium, forte à uerbo τήζω, de quo alibi hoc opere facta nobis mentio est. Acation uero, ad acanthias spectat nihil: nam nauiculae species eo intelligitur nomine, utrinque remis agitata: sed sic, ut remigum unusquisque ἀκωπίας φέροι, id est remos ducat duos. Hoc eo intertexui libentius, quoniam uerbi commemorat Plinius, & id incuriosius explicatur, etiam Graecorum plerisque. Scitu dignum & illud: oneuon dici machinam summis acatiorum partibus impactam, qua circumpositis funibus, extraherentur è profundo grauissima quaeque, adeo ut piscibus suffertum rete nullo negotio uel homines duo ualeant educere. Sunt ex piscatoribus, qui elecaten uocent, id est ἐλακέρων. Piscatores ipsos ea operantes inueni, qui oneuos item dicant. Ceterum nobis in semitam denique redeundum. Quæramus igitur, Cur nam cicadarum alia canant, mutis quodammodo alijs: Nempe, ut quinto De animalium historijs Aristoteles ait, ὁμοίως δὲ ὅν τε τοῖς μικροῖς, καὶ ὅν τοῖς μεγάλοις. οἱ μὲν διηρημένοι εἰσι τὸ ὑπόζωμα οἱ ἀδοντῶν, οἱ δὲ ἀδοντῶν ἔχοντες οὐκ ἔδουσι. Sunt, inquit, quae canunt, praecinctu diuiduae, siue maiores, siue minores sint: quae autem non canunt, indiuiduae constant. Sed planius in libro περὶ ζωῶν καὶ θανάτων, id est De morte & uita: Habent, inquit, animalia id genus pleraque diazoma, id est praecinctum, cui insitus est spiritus: is quandoque foras mouetur, quandoque uero ediuerso: unde contingit nunc eleuationem fieri, nunc depressionem eiusce pelliculae. Quum enim exit spiritus, attollitur: sicut ingrediente, deprimitur. Perinde enim insectis portio ea mobilis est, ut in spirantibus pulmo, & in piscibus branchia. Porro pellicula concussa faciunt sonum. Sicut in calamis pueros interdum uidemus factitare, quibus praetenui folliculo indito, sonum eliciunt. Sic & cicadis, quae canunt, calidiores enim sunt, & imo spiritalis motus maior, ut interpretatur Thomas. Proclus uero Diadochus, ὁ τέττιξ inquit ἀδία ὑπὸ τῆς σφίγγος τριβῶν ἐαυτὸν καὶ ἄν ἦλον ἐκπέμπων. id est, canit cicada, seipsam atterens sub alis, atque ita sonum emittens. Plinius ex Aristotelis doctrina, Vocem non habere, scribit, nisi quae pulmonem, & arterias habent. Idcirco & insectis sonum esse, non uocem: intus meante spiritu, & incluso sonante. Verum, alia murmur aedere, ut apes: alia cum tractu fridorem, ut cicadas. Quia uero hoc genus intus habere sonum uisitur, hinc enceladum insecti speciem appellari, astruunt grammatice. Vniuersum uero bombycia uocant quidam

quidam, à bombo, ut opinor: sicuti ab incisuris, entomia, id est insecta. Scribit Theocritus interpres, dici cicadas quandoque aethalionas, τῆς ἀπὸ ἀβελιδῶν ὑπὸ τῆς ἡλίου. id est, quia à sole amburantur: concinere enim tū, ubi cauma fiat, id est inardescat amplius calor. Fuit & ab hoc animali ueteribus concinnata comminatio, χαμόθρον οἱ τέττιγες ἑμὴν ἄσονται. id est, à terra uobis concinent cicadae. Significatur enim agri uastitas cum arborum excisione. Verum, sic allegorice pronuntiatū uehementius grauiusque putat Demetrius Phalereus. Quae uis sua est orationis concisa. Propterea & symbola ob breuitatis assimulatione, efficaciora multo ac grauiora censeri. Quod enim breuius profertur, multorum suspicionē praestat. Porro lepidam ex Platone cicadarum fabellam haudquaquam hic transgredi debemus. Apud quem Socrates in Phaedro astruit, In meridie non dormiendum, ne (inquit) à cicadis rideamur. Nam quos uiderint agentes, ut oportet, illis premium tribuunt, quod deorum concessione traducere ad homines possunt. Fertur enim hocce olim homines fuisse ante Musas. Natis inde Musis, cantuque monstrato, illorum nonnullos uoluptate cantus usque adeo delinatos fuisse, ut canentes cibum potumque negligerent, imprudenterque perirent, ex quibus deinceps cicadarum genus sit propagatum, munus hoc naatum à Musis, ut alimonia non indigeat, sed absque cibo & potu, quamdiu uixerit, cantet. Postea uero ad Musas proficiscatur, quam quis hic Musam colat, renunciaturum. Ergo Terpsichore renuntiantes, qui praecipue illam in choreis coetibusque celebrarint, eam ipsis propitiam reddunt, atque itidem alijs pro sua cuique uenerationis specie.

Nil uideri absque luce. Colores uariari pro lucis diuersitate. De columbarum collo. Lucretij locus declaratur. De iridis coloribus, & apparentijs quas uocant symphasis. De luce nonnulla. Entelechia colorum. Cap. VII

proinde nec discerni colores quoque absque luce eadem, ualidis argumentorum comprobant rationibus. Astruitur & illud, ut consequens, corporum colores apud uisum diuersos euadere pro lucis diuersitate super ipsos orientis. Nam in claritate mediocri turbidiores plerumque uisuntur, in illustri uero clari scintillantescque. Argumentum euidens, in solis deliquio colorata omnia, insita priuari uenustate, Liqueat id amplius in columbarum mire splendentibus pennulis, quas in earum collo conuissimus: namque etiam si unius sint coloris, uarijs tamen aspectibus uarie illustratae sub differenti specie oculis exhibent sese. Cuius ratio est, quia mouendi uim à luce color suscipit: quo uero amplius ab illa mouetur, amplius & ipse mouet. Imbecilliores autem colores esse in intensioribus, sicuti imperfectum, in eo quod perfectum est. Ideoque pro lucis complemento esse coloris completi gradum in mouedo. Quod autem de columbae pennulis astruximus, sciendum, quosdam existimare, diuersos re ipsa esse inibi colores, diuersasque superficies ex diuersarum portionibus pennularum radiantes. Verum disertissime super ijs libro De rerum natura secundo, Lucretius hisce uersibus commemorat: Qualis enim caecis poterit color esse tenebris, Lumine qui mutatur in ipso: propterea quod Recta aut obliqua percussus luce refulget. Pluma columbarum quo pacto in sole uidetur, Quae sita ceruices circum, collumque coronat. Namque alias sit, uti claro sit rubra pyropo: Interdum quaedam sensu sit, uti uideatur Inter caeruleum uirideis miscere smaragdos. Sed, ut plenius Lucretij sensa referemus, ubi rectam appellat lucem & obliquam, astruunt mathematici, solis lumen, aut primum dici, aut secundarium, aut tertiarium, & deinceps. Et primum quidem intelligunt, ubi illapsus sunt radioli. Secundarium, uel accidentale, in loco illustrato ab illapsu eiusmodi, qui oblique per omnem partem medij diffunditur, ut est cubiculum totum. Tertiarium, quum ex ipso cubiculo lucem recipit locus alius, alioqui opacus. Columbini colli submutantis colores meminit Hieronymus aduersus Ioannem Origenis confectatorem. Columbarum, inquit, colla ad singulas conuersiones colorem mutant. Sed & Martianus De nuptijs Philologiae: Arcefilas

filas, inquit, collum intuens columbinum dubitabat, siquidem hac permotus uarietatis incertitudine, amplius astruere ἀκαταλήτως cepit, id est in comprehensibilitatem. Sed & Nero Cæsar disertissime, ut primo Naturalium quaestionum Seneca tradit: Colla Tiberiaca splendent agitata columbae.

Quo tamen uersu legi commodius Cytheriaca potest, sed syllabae mensus non nihil refragatur. Meminit & Academicorum secundo M. Tullius. Neque uero hoc loco expectandum, ut de remo inflexo, aut de collo columbae respondeam. Non enim is sum, qui quicquid uidetur, tale dicam esse, quale uideatur. Et rursum: Nam & in remo sentio non esse id quod uidetur. Et in columba plures uideri colores, nec esse plus uno. Quod ad syllabam attinet, uariatam in ea comperias, uti Metamorphoseon quintodecimo: Armigerumque Iouis, Cythereidasque columnas.

Sed enim ut ad colorum rationes regrediamur: aduertendum amplius, esse colores in corporibus ex elementorum refractione coarctantes, quibus conpinguntur. Hosce uero haudquaquam speciem uariare ex lucis uis, quin album semper sit album, & nigrum, nigrum: nisi quatenus intenduntur, uel remittuntur. Sunt & colores, quos apparentias dicunt recentiores. Nam apud Firmicum inusitatius quandoque dici aduertimus, homines bonae apparentiae. Aristoteles primo De generatione, συμφάσις appellauit, ut in iride, ubi uisitur color rubens, quae minus usitate rubeum idem dicit Firmicus, nimen-dosa sunt exemplaria: rubens inquam, albido permixtus: quia materia est rara, & radius solaris fortior. Conuissimus autem solis lucem ferè coloris eius. Quod si densior fuerit materia, & imbecillior radius, reflit obscurus ac nigricans color, qualem in nubibus cernimus. Colores autem intermedij, cuiusmodi cinericius est, fiunt ubi materia denset minus, & radius sit aliquanto fortior. In urina porro subinde mutantur colores, si in solaris radio inspicitur: prouenit autem id ex uarietate lucis solis, qui quum in motu perpetuo sit, nunc unum ostentat, nunc aliud. Propterea medicorum periti in luce temperata dispicere malunt. Quod rursum ad irim spectat, praedicant rusticiores: ostentante se inibi colore rubro, albido adiuncto, haberi fertilitatis prognosticum. Ratio uero est, quia quum rarior sit materia, facile peruenitur a sole, ut inde pluuiae iuges aut largae consequi nequeant, quae plurimum ubertati feminum officium. Sed ratum & quodammodo decretorium hoc censerit haudquaquam debet. Lucem uero Aristoteles scribit, corporis intelligi qualitatem luminosi, ab eodem profluentem, ut formam in diaphanum. Quam ob rem exceptum ab eo lumen actum eius esse, id perficientem, a quo suscipitur: nec id substantiali ratione, uerum accidentis potius. Nec me fallit, in Aristotelicos aciem ab Augustino dirigi, ac bellicum cani quodammodo, dum disceptatur, sit ne lux substantia an accidens, quando superficie una eademque duo posse ambiri corpora, plura sint argumento, ueluti cineris cum aqua permixtio, candens ferrum, ignis fumo perfusus. Luminis porro egressum ab corpore lucido, exceptum obiecto terminato, uocant Peripatetici colorum entelechiam.

Quid foret robur in carcere, & quae dicantur digna robore: ac de Prytanei alimētis, & thesauro. De hac locus carceris. De Philopœmene pauca. Iuuenalis locus & Propertij alter explicatur. Item uocabula nonnulla ad carceris loca pertinentia. Tullianum. Caedas locus. Aureis catenis nocentes uincire, Aethiopum fuit, Orygmata. Ananæum. Sphalos. Strophæus Mercurius. Lethe Persarum carcer. Spoliarium. Cap. VIII

Arcerem scribit Cicero in L. Catilinam libro secundo, uindicem nefariorum ac manifestorum scelerum maiores nostros esse uoluisse. Et T. Liuius ab Urbe condita libro primo, Ancum Marcium refert, ingenti incremento rebus auctis, quum in tanta multitudine hominum, discrimine recte an perperam facti confuso, facinora clandestina fierent: carcerem ad terrorem incrementis audaciae media urbe imminentem foro aedificasse. Nec satis, siquidem humana rabie latius etiamnum serpente grassanteque, in ipso etiam carcere, formidoloso diroque aspectu locus alius requiri cepit, quando quotidiana & proinde leuia remedia parum efficacia noscerentur. Robur adidere nomen, quo maleficum genus hominum praecipitabatur: sic nuncupatum, quod ante arcis robuste includeretur sicuti Sex

Sex Pompeij fragmenta nos perdocent, & significasse Plautus, deprehenditur, quum ait, Ego uos ambo in robusto carcere ut pereatis.

Hinc facinora magnitudine rara, nouitate dira & inauspicatissima, robore digna, magnis auctoribus appellari solent. Quod uidetur Apuleius confirmasse in oratione disertissima, ut Augustinus dixit, de magia: O mirum, inquit, commentum: o subtilitas digna carcere & robore. Sicuti ratione diuersa Prytanei digna alimentis nuncupantur, quae cum uirtute perpetraris. Nam Atheniensibus maximus hic honos, quod Socratis exemplo De oratore libro primo comprobatur Cicero. Sed & Maximus Valerius exemplorum priscorum libro sexto, de robore quosdam praecipitatos scribit. Meminit Titus quoque Liuius Asiatici belli octauo libro. Non desunt, & quidem multi aeris homines, nulli rei, praeterquam sibi freti, qui illud Iuuenalis,

Horrida quale facit residens in codice pellex,

quicquam ad hoc pertinere aucupentur. Et caecos syluescentesque doctores nugae ineptiosaque, hallucinatione ridicula, effutire meras pronunciant, quum Satyrus dubio procul codicis nomine συμβολικῶς, & opere robur intellexerit, in quod meretriculam magno natu ob perpetratum scelus fuerit impacta, atque inibi nendo uitam sustentare solita sit. Verum haec commenta etiam si uera maxime forent, nimis accersita, nimisque coacta sunt, uixque doctrinae & acuminibus cohaerentia poetae illius. Quid, quod si intenderis, oppugnante nullo reuicta equantur solo: ac (quod aiunt) media tenentur, tanquam citharcedi proœmium, afficta, nec coalita. Quid enim minus facere mortua potest, quam neres? De carceris robore praecipitabantur nocentes, ut praeposita probant auctoritates non in custodia detinebantur. Quod uero ad huius opinionis sulcimentum, & uelut tibicinem aduocatur Propertius, id totum nil esse intelligo: sed & alij intelligent: quod ut fiat facilius & syncerius, uersiculos poetae subtexemus:

Et grauiora rependit iniquis pensa quas illis,

Garrula de facie si qua loquuta mea est:

Nostraq; quod Petale tulit ad monumenta coronas,

Codicis immundi uincula sentit anus.

Primum rogo uos eruditi omnes, qui non ad Aristophanis modo lucernam euigilastis, sed Cleantis quoque, & (quod Fabius ait) in sudata ueste durastis, fuligines lucernarum bibendo, ad prociunctum enixa uirtute dum tenditis, quod nam est hic robore dignum crimē? Deinde, quo iure zelotypa mulier ancillam minus ad animum respondentem in publica poenae locū intrusit? Quo nam modo praeterea duae sententiae cohaerēt, nec dissimilitudine dissulant? Quae me impensius (inquit Cynthia) laudauit, dat poenas, & pensa grauiora cogitur perficere. Petale, quia coronas tulit ad monumenta, non neruo debetur, sed protinus impingitur in praecipitij locum publicum. Extrita mihi ista uidentur. Qui intriuit, totum exedat: & quas faber struxit compedes, ipse ferat: sicuti factum prouerbio est, & meminit Ausonius. Verū, ne quis in hisce libellis Rhodium putet sacrificium, desinamus aliena grauius aut insectanter conuellere, neque enim proposita nobis obstrigilatio ulla est, nec doctorum hominum dispendio gloriolas inanes captamus, tunc enim Homericum illud posset grauius insulfurari,

ὄπποιον κ' ἐπὶ πηθὰ ἐπέω, ποίον κ' ἐπακρόσει.

Monitos tantum legentes uolumus, quid uerbi ipsi promamus in album, οὐ πῶς ἂν δ' ὀφέλοντες, id est non idem opinantes. Candore eodem ac simplicitate, sicubi lapsi fuerimus, reuocent ad libram, quoniam hominis est in pluribus conuere: nam & ipsi nostra quoque allisuri uidemur (neque enim ita nos amamus aut miramur, ut nesciamus perdere) sicubi potior se ostentari ratio. Et cum riuali, & sine riuali posteritati allaboramus. Redeo igitur ad institutum. Si M. Tullij ingessero illud ex Oratione pro Murena: Lacedaemonij, inquit, quotidianis epulis in robore accumbunt. Cretum nemo gustauit unquam cubans. Est prouerbum quoque scitissimum compar priori, sed ambiguitate, & significato remotiore festiuus, thesauro dignus, in eum qui reterrimo supplicio flagitijs adobrutus sit differendus. Docent T. Liuij, & Plutarchi monumenta. Etenim ad auctoritatum tibicines recurrendum perpetuo, quibus arrecti stemus, sicuti uarris indago, id est plagarum series, Thesaurum fuisse domicilium subter-

raneum apud Messenios, neq; auras, neq; lucem exterius excipiens. Nec ullæ carceri fores erant, saxo immani intruso occludebatur. In quem quum magnus Græciæ imperator Philopœmen fuisset impactus, mox hausto ueneno interijt. Hic est obiter is Philopœmen, quem Græcia post eximias antiquissimorum ducum uirtutes, perinde ac extrema senectute filium, in ducem produxisse narratur. De quo item nobile est Romani cuiusdam elogium, fuisse hunc inter Græcos postremum, flaccescente iam illa animorum ingentium, ut affolet, fertilitate. Sicuti & Brutum pronuntiauit quidam Romanorum ultimū. Legimus porro apud Plutarchū eundem, Spartani carceris locum fuisse Dechada nuncupatū: in quo ultimo destinatos supplicio strangulari, mos fuit. Id uero nocturno tempore solitum fieri, libro quarto Maximus docuit Valerius. Tale fermè apud Romanos erat Tullianū, locus in carcere, ubi paulum ascendisses, ad leuam circiter pedes duodecim, depressus humi, eum muniebant undiq; parietes, atq; in super camera lapideis fornicibus uincta, sed inculta tenebris, odore foeda, atque terribilis facies eius erat. In Tulliano fuisse Lentulo fractam gulam, in Catilina Historicus scribit. Apud Spartanos item locus erat Cæadas nomine, cuius historia prima commemorat Thucydides: ut apud Siculos quoq; in quem maleficum genus hominum consuebant. Apud Persas domiciliū fuit cineribus refertum. Illud uero scitu iucundum: apud Aethiops moris fuisse, nocentes aureis catenis uincire. Inuenio & orygmata dici loca, in quibus scelerati excarnificarentur. Xenophon Rerum Græcarū libro quinto Anacæum uidetur pro carcere accepisse: sicuti Isæus quoq;. Et ἀργυροφύλακα pro carceris præfecto. Callisthenes uero, ut docuit Harpocratio, anogæum accipit, hoc est cœnaculum supra terram. Quidam etiam pro uirili membro capiunt, quod sit necessitatis commercium. Pentefyringon in carcere fuisse, Pollux scribit, lignū, & item sphalon, sicut tympanum inter carnificis recenset instrumenta. Videtur & strophæi, quem Mercurium intelligit, statuā in carcere colli solitam, insinuare. Auctores sunt nobis: apud Persas fuisse carcerem nomine Lethen: in quem impingebatur nemo, nisi moriturus: quæ causa loco nuncupationis rationem præstat. Spoliariū dici quidem uidetur spoliiorum receptaculum. At Senecæ, Lampridioq; locus excarnificationi dicitur.

Carceris genera. Quid ceramus, & ceramicum flagellum, & domus. De Labyrintho, barathro, œcema, chamætypia, galeagra. Latomus, latomis, latypis, lithurgice, Tullij, lithotriuce, cauea. De canis cubitalibus, Tulliano, libera custodia, cōperendinatis reis, Charonia fanua; item de Metœcio pluscula. Scaphephorij. Xenocratis historia. Scyros, Scyrotis lapidarij. Lithologi. Cotoriæ. Las. Lapersæ. Laos populus cur. Listrum, Listri. Liturgia. Cæti. Coi. Orescoi. Aristomenis historia. Ancones. Tarichempori. IX.

 Carceris genera ueteribus tria fuisse inuenio: unum, quo immodesti & parum exculti compellerentur, ut noctu à doctis condocerent, & bonarum artium professoribus, quæ ad bonos mores & uitæ modum pertinerent. Alterum, quo ære alieno impliciti, & qui carceris tædio ab inita uitæ petulantia absterrendi sunt, detinerentur. Tertium, quod immanibus præsignes flagitijs, cælo & hominum cœtu indigni: uitæ ac uitæ turpitudine defamati, ac propediem plectendi, tenebrisq; & pectori addicēdi intruduntur. Carcerem Cyprij ceramon uocāt. Id & Homerus testari uidetur Iliados quinto, ubi Martem scribit, ab Oto & Ephialte in uinacula coniectum,

καλλιὸν δ' ἐν κερῶν δέδετο τρισκαίδεκα μῆνας.
id est, decem ac tribus mensibus æneo in ceramo uinctus iacuit. Eruditiores tamen eo uerbo ollam accipere malunt. Obiter dignum scitu, in Georgicis ab Didymo proditum, fructus ex arbore non dilabi, si Homericum hoc inscribatur carmen; quod & decimo ἐλεγγίων περιγεωργίας, relatum aduertit. Et quia ceramina dicuntur item figlina, inde ceramicum flagellum pro ostracismo positum. Cerama tamen scribit Athenæus, dicta, quamuis argentea forent, uel aurea. Athenienses uero, qui mitibus nominibus & mansuetis rerum tristitiam obtegere consueuerant, urbaneq; minuendo, uim atq; atrocitatem lenire, carcerem domum nuncupabant, sicuti tributum coordinationem ciuitatis. Sunt qui labyrinthum quoq; nil aliud, quam carcerem fuisse tradant, in quo non foret

foret incommodi quippiam, nisi quod qui asseruabatur, effugere non poterat: unde & labyrinthū dici putant, quia λαβίη sit particula uocum intendens notiones, & βύει obturare signet, ac claudere. Ex quo & labyrinthodes, pro flexuoso positum, id est λαβύειν δῶδω. Tralatum & in nugaces nomen, παρὰ τὸ πολλοῖς λυκτοῖς λόγων χεῖδω. Est item labyrinthus Theocrito, piscatorium instrumentum, καὶ ἐκ χοῖνων λαβύεινδοι. In hoc illud obiter adnotandum: in Plutarchi monumentis proditum, Non uideri simile ueri, Minoem Atheniensium iuuenes, tributū nomine ad se quotannis missos, perdidisse: sed ad ministerium potius subseruasse sibi. Ex quibus propagati multi, & Cretensum habitū numero, Delphos quandoq; sunt missi. Proinde Bottiæorum filias generis memoriam colentes, festis diebus concinere assueuisse, ἰωρὸν εἰς ἀθήνας, id est eamus Athenas, Barathrum Athenis, siue (ut enuntiant alij) berethrum, locus erat profundior, pueri modo, in quem nocentes deturbabant. Eius superiora dura quidam erant ac rigida, infima uerò laxa & mollia, ut descendentes facile demergerentur. Abusus uidetur dictione hac in Philippicis Demosthenes, ut inquit Harpocratio, & pro pernicio tantum ex tralatione posuisse. Barathros genere masculino putat Ammonius, homines dici barathro dignos. Barathra tamen proprie cataractas uocant, uel (ut Arcades uocant) zerehra, id est excavata loca, in quæ demergantur flumina, παρὰ τὸ βάλειν, ab aquarum ingressu, uel quasi ἀβατε, quod ex cauitate peruia non sint, nec adeunda. Sunt qui cœnosa eo nomine loca intelligant. οἰκῆμα Græcis ædificium quidem est, sed & pro carcere positum inuenias; unde est illud historici Dionis, Quum iussisset Cæsar Catonem duci in carcerem, ac is promptissime sequitur uideretur, nec pauci comitantur, affuit & M. Petronius, qui ab eo increpitus, quod ante senatus dimissionem digrederetur, Malo (inquit) esse cum Catone ἢ ἐπ' οἰκῆματι, quam hic tecum. Indicat ea dictio chamætypion quoq; id est impudicarum locum, quod inibi ineunt iacentes. Scribit idem historicus, ab Caligula plures in galeagram coniectos necatosq;. Apud Herodotū historia tertia, uidetur Gorgyra esse subterraneus carcer: nam ea uoce indicant Græci priuatim cuniculū, seu cloacam, qua defluant aquæ. Iam uerò latomias Syracusanas quis nō nouit: Eas à Dionysio crudelissimo tyrāno factas, Cicero auctor est in Verrem libro septimo. De ijs Cicero idem alibi ita refert, Latomias Syracusanas omnes audistis, pleriq; noctis: opus est ingens, magnificum regum ac tyrannorum: ex saxo rotum est, in mirandam altitudinem modo depressum, & multorum operis penitus excisum: nihil tam clausum ad exitus, nihil tam septum undiq; nihil tam tutum ad custodias nec fieri nec cogitari potest. In has latomias, si qui publice custodiendi sunt, etiam ex cæteris oppidis Sicilia, deduci imperantur. Latomias dici carcerem Syraculis Siculorum lingua, Pedianus auctor est. Alij apertius, quod inde excisi lapides fuissent ad urbis constructionem. Locus est Sabini apud Senecam Controuersiarum quinto: Ne, inquit, quenquam uestrum decipiat nomen ipsum, Latomia illæ minime lautes est. Sed & Polemo sophistes, ut est apud Philostratum, quum lapidoso articulorū morbo infestaretur, medicis subinde inferebat, perfoderent cæderentq; Polemonis lithotomias. Extat obiter apud eundem, Herodis de eadem re id pertriturum: Velci oportet, manus non habeo: eundem est, pedibus careo: dolendum est, tum uerò manus adsunt & pedes. Fuisse Sparta quoq; latomias, Plinius significat: quum earum angustias Aristomenem Messenium euasisse scribat, uulpium aditus sequutum. Erant & Romæ prope Tullianum, ut Varro meminit, qui & Tullianum dictum ait, quod fuerit à Tullo rege additum carceri, quod tamen pro quolibet carcere posse capi, Apuleius docet. Tullios autem riuos dicit, aut uehemētes sanguinis proiectiones, artuatim effluentis. Ennius, Misso sanguine tepido, tullij efflantes euolant.

Fortè ij sint, quos alibi à Græcis aulos docuimus uocari. Porro id uehemēter animaduertendum, pronuntiarī ex Græca ratione lithotomiam, & Latine dici lapicidinam, & latomiam quoq;. Quin & latomion, unde λατόμιον μαρμαρίων, ubi exciduntur marmora. Ex quo & Apollinis marmarini templum apud Carystum: quia λᾶς signat lapidem, per concisionem, à λῶας: uti in magno obseruatūm etymologico est, & πέτρα, incido. Nam & latomi dicuntur lapicidæ, ut scribit Eustathius, qui etiam latypi uocantur. Latype uerò est, quod à lapidibus abraditur, sculpendo uel excutitur. quam rem & h h scyron

scyron dicunt: unde scyroten, id est *σκυρωτῶν ἰσθμῶν*, legimus apud Pindarum: quo uocabulo lithostroton intelligunt. unde Scyro insulæ conciliatum nomen, quæ argillosa sit, καὶ λιθοστρότος. Lapidarios, lapidum artifices intelligo, ex Firmici Matheos quarto: Naupegos (inquit) facit, aut structores, lapidarios pollinctoresq;. Apud Thucydidem inter ministros lithologire censentur, qui architectis subseruiant. Cotoriæ autem Iureconsultis loca sunt, unde effodiuntur cotes. Signat tamen λαῖς & fluuium, atq; item ciuitatem: quamuis à Stephano dicatur λαῖς potius. Meminit Lycophron, καὶ λαῖς περιόσεις. Ab ea occupata Dioscuri appellantur Laperfæ. Laam uocauit Homerus, οἱ πελάγει ἐργῶν, οἱ δὲ οἰτυλοῦ.

Lithurgice uerò, & lithotriuiçe, ad præfens propositū parum faciunt. Nam illa, ad eos qui in metallis lapides cædunt, pertinere uidentur. Lithotriuiçe, lapides excolentium elaborantiumq; est, ad operum ornamenta. Illud uerò non ineptè huic inferetur loco: populum Græcis λαῖον nuncupari, ut in Olympiis arbitratur Pindarus, de iactu lapidum fabuloso Deucalionis & Pyrrha. At scribit Philochorus, Cecropa populi Atheniensis numerum in digitos uolentem mittere, iussisse in medium à singulis conferri lapidem, atq; ex facto τῷ ἄλλοις cognominasse λαῖον. Listrotum, id est *λιστροτόν*, ab lapide non inclinatur: sed æquale signat & politum, in Nicandri Theriacis. Nam xysteres, id est apta rebus poliendis instrumenta, listri nuncupantur. Sed & apud Homerum legimus, *λιστροισι διαπέδις*. Liturgion intelligunt Græci, ministerium publicitatis exhibitum: unde liturgiam recentiores accipiunt, quam modo missam nuncupamus. Tychos, Herodotus historia septima, poliendis lapidibus instrumenta intelligit, quibus tamen prægrandibus in bello uterentur Aegyptij. Valla bipennes accepit eo uerbo, Græci cuneum item. Fuit item carceris species cauea: nam & Seneca inquit, Itaq; effœminatissimam uocem illius Rhodij existimo, qui quum in caueam coniectus esset à tyranno, & tanquam ferum animal aleretur, suadenti euidam, ut abstineret à cibo, Omnia (inquit) homini dum uiuit, speranda sunt. Caua cubitalia in mœnibus, sagittis excutiendis aperta, uocat Liuius, quæ modo balistarias dicimus uulgo. Liberas custodias legimus in historia, quum uiri magnæ existimationis non in uincula coniecti, sed domi apud ciues custodiebantur. Hocce quidam comperendinos rectè dici reos coniectant, quod necdum absoluti planè sint, sed uelut uadimonio quodâ astricti: uel quia nec comperta satis crimina, uel quoniam innocentiam non plenè comprobauerunt. Liberam custodiam Græci ἀσέμου dicunt *φυλακίην*. Inter carceris ianuas fuit & quæ nuncupatur Charonia, qua producebantur, qui ultimo supplicio essent afficiendi: ab Charonte, siue Charone: utroq; enim inflectitur modo, quod ex Martiano liquet. Sed & in Atticis elegantiss Thomas Magister: Abusiue, inquit, Charontis nauem Theorida Aeschylus uocauit. Vocabatur & nomophylaciæ ianua. Sunt qui locum Athenis, ubi carcer foret, Metœcium, hoc est *μετῶκιον* appellatum contendunt. Quod uerò relatu arbitror non ingratum: auctor Harpocratio est, Metœcium dici utiq; inquilinum aduentitiumq;, qui in alienam emigrat ciuitatem manendi proposito. Metœcium autem drachmas duodecim significare, quas quotannis persoluere cogebantur id genus homines: quod Eubulus significat. Isæus uerò innuit, uiros quidem drachmas conferre duodecim consueuisse, mulieres autem sex. Id qui non contulissent, abducebantur ad ciues, conuictiq; uænum ibant, quod contra Aristogitonem Demosthenes testatur. Cogebantur & naues inscendere inquilini: sicut in Philippicis à Demosthene item adnotatum est. Illud uerò obiter quoq; subnotasse, nil officiet: inquilinos etiam scapheas à comicis quandoq; nuncupari, quoniam in pompa scaphas gestarent: unde & scaphophori nuncupantur quoq;. Sed & eorundem filia uasa gestabant aqualia, & præterea *σκιάδον*. Meminit Legum decimo Theophrastus. Scribit in Vitis decem rhetorum Plutarchus: publicanum quâdoq; Xenocrati manum iniecit, ac ducere conatum ad Metœcium: illum uerò à Lycurgo liberatum, ductumq; in carcerem publicanū, ut qui quod minus deceret, facere adortus foret. quod quum in maximam Lycurgi laudem cessisset, mox occurrens illius filijs Xenocrates, Celerrimè, inquit, par pari relatum: nam quod mihi suppetias benignè tulerit, passim ab omnibus celebratur. Cætas deniq; carceris species apud Lacedæmonios est, quæ creditur spelunca quædam, unde

fit etiam

fit etiam nomen: quippe cæti uocantur rhochmi, id est scissuræ, quas efficiant terræ motus. Sunt tamen qui cauitates id genus nuncupent *λώους*, id est coos: unde Homerus feras, orefoos appellet: quod prodidit Strabo, & ab Eustathio relatum, scio. Erat apud Corinthum eo nomine carcer, quo fures custodiebantur, & fugitiui. In Ceadam, inquit Pausanias, à Lacedæmonijs conuiciebantur, qui ob insigne facinus uidebantur plectendi. Nam & illuc contrusus Aristomenes, euasit tamen, aditus uulpium sequutus, quæ caduera consecrabantur: quod docuit Pausanias, nec omissum à Plinio est: uerum Latomias nuncupat, ut notauimus. Sed Aristomenem hunc in insula Rhodo apud generum Damagetum ex morbo esse functum fato: idem prodidit Pausanias. Anconas porro dixere Carthaginenses tenebricosum in tyranni aula domicilium, in quod conijcerentur, quibus succensuisset tyrannus. Sunt & ancones, in domo partes quædam. Sed & per quietem oblata, & uitæ inuentia *ἡ κόσμιον*, eodem censentur nomine. Quin & fluminum prominentiæ ad ripas: sed & montium summa. Vbi uerò signatur corporis pars, id est cubitus, prouerbio inde datur locus, *ἀγκῶν ἀπομυσοίμυλοι*, id est cubito qui emunguntur: quo philosophus utebatur Bias. Id autè genus sunt tarichempori, id est salarij.

Qui commētarienses, & phylacti. Phyllis. Phyllon. Foliatum unguētum. Obiter de cornicularijs pauca. Cornuti milites. Clauicularij. Regradationis militaris ordo. Entelos, pro corniculario. Cap. x

Ed nec illud per incuriam transiliamus, uideri in nostris literis commentariensem dici carcerariorum præfectum atq; recognitorem, quia in commentarium custodias referret. Ita enim ab Imperatore subnotatum aduertimus, Codice De ijs quos tenet carcer inclusos: Id, inquit, aperta diffinitione sancimus, ut aut conuictos uelox poena subducat, aut liberandos custodia diuturna non maceret. Iubemus, antè trigessimam diem semper commentariensis ingerat numerum personarum, uarietatem delictorū, clausorum ordinem, ætatemq; uinctorum. Meminit Vlpianus Digestis De poenis: Nec pati, inquit, præfides debent optiones, siue commentarienses damnatorum pecunia abuti. At Digestis De iure fisci, aliud omnino commentariensis est: nam Paulus inquit, Quoties apud fiscum agitur, actorum potestas postulanda est, ut meritò his uti liceat, eaq; manu commentariensis adnotanda sunt. In sanctis item literis uideor alicubi uerbum hoc legisse. Fuit apud Cumæos magistratus, quem phylactum nuncupabant. Eo qui fungeretur, reliquum quidem tempus carcerem asseruabat: nocturno autem conuentu, in senatum ueniens reges manu apprehensos educebat è curia: quos tamdiu detinebat, donec de eorum imperio clam senatus sententiam pronuntiaisset, iuste ne agerent, an secus. Phyllis uerò aliud est: nam eo nomine intelligitur in Samothrace Geophanium, cuius in Alexipharmacis meminit Nicander. Phyllon Græci foliatum uocant unguentum, quo Iocupleiores fœminas uti Romæ solitas; Galeno credimus: quod ex malobathro conficitur: cuius tria genera, folij appellatione intelliguntur. Sed institutum repeto, ne fortè dum manum poscor (ut dicitur) pedem porrigam. Quod ad commentariensem attingit, scribit Pedianus, Accensum, nomen esse ordinis & promotionis in militia, ut nunc (inquit) dicitur princeps, uel commentariensis, aut cornicularius. Quidam commentariensem intelligunt, qui commentarijs præsit. Græci nomen id suis literis exscribentes, Commentaresios pronuntiant, ac eos interpretantur dici in legibus, qui commentaria conscribant, & in criminum iudicijs subseruiant. Sunt & qui nunc, inquit, chartularij uocantur. Cornicularium uerò obiter sunt, qui putent corniculis militantem: sicuti à cornu, dicti e cornicines. Equites tamen ob insignem operam corniculis à Papyrio donatos, & armillis, Titus Liuius scribit, sicut alibi, etiam catellis, ac fibulis. Cornicularia fuit Plauti quoq; fabula. Sed esse dignitatis nomen liquet Codice De officio diuerforum iudicum: Sciant, inquit, principes & cornicularij & primates officiorum iudices. Corniola uerò gemmæ, ut nunc dicuntur, ad hoc nil spectant: quæ inde ita nuncupari uidentur, quia inter onyces cornea quoq; uisatur uarietas. Tribuni cornicularium dici inuenias Statagematon tertio apud Frontinum. Et Valerius scribit: Lectorio à tribuno plebe Cominio diem dictam, quod cornicularium suum stu

pri causa appellasset. Adituros corniculariorum legimus apud Iureconsultos. Firmicus Matheſeos tertio, in Solis decretorum ratione: Quod si, inquit, his sic positus, in quibus dictum est locis, Mars se aliqua societate coniunxerit, uel si cum ijs fuerit inuentus, erunt homicidij publicis prepositi, & exceptores earum sententiarum, quæ de hominum capitibus proferuntur, aut cornicularij, aut commentarienses, quibus damnatorum cura committatur, seu clauicularij, uel carcerum custodes. Cornuti, inter milites ab Ammiano recensentur Marcellino: Cornuti, inquit, & braccati usu præliorum diuturno firmati. Apud eundem est quoque cornutorum tribunus. Vtiq; Dion in Domitiani uita, quem Cornicularium Tranquillus dicit, principis libellos curasse tradit, ac emendasse. Nisi quod Clodium non nominat Dion: cuius hæc sunt uerba, καὶ σγῆρος ἢ τῆ προκοπιῆ καὶ αὐτὸς αὐ γυτῆλος τε, ὃ τὰ τῆς ἀρχῆς βιβλία διέπαι. Adijciamus hic superpondij loco illud ex Diuo Hieronymo: Finge, inquit, aliquem Tribunitiæ potestatis suo uitio regradatum. Nunquid ex Tribuno statim fit Tyro? Non. Sed inde Primicerius, deinde Senator, Ducennarius, Biarchus, Circitor, Eques, dein Tyro.

Cornicem albam prope Rhodigij moenia uisam. Item de albis coruis. Cornicis festum. Coronistæ. Coronismata. Hirundinum festum. Nictycorax. Cicuma. Byas, seu bubo. Cap. XI

Oleni Rhodigini mei perelegans usurpare pro uerbum, ubi rarenter quid admodum, & ferè nunquam obtingere, uolunt significare: dicunt enim perinde esse infrequens, ac sit alba cornix. Ceu ferè non uisatur autij id genus albicans. Nam & Marcus Tullius Familiarium epistolarum septimo, ipsum hoc innuisse uideri potest: Quod, inquit, quasi auem albam uidentur benè sentientem ciuem uidere. Cæterum, scitu commemoratuq; condignum est, quodq; hisce nostris intexatur commentatiunculis: uisam temporibus meis, dum ista proderem, duorum ferè stadiorum spatio à patriæ moenibus, post diuæ Mariæ templum, quod peruetustum stadio ferme ab urbe seiungitur, cornicem albam, capite nigricante, sicuti cæteris, alarum apicibus in rubedinem uergentibus. Nec erat expressus candor, sed liuens aliquo modo. Fuit ea mensibus aliquot omnibus conspicua, nò parum multis, ceu planè uisenda res foret, ob insolentem speciem, ad spectaculum confluentibus. Inter quos ipse quoque, ut protinus monumentis insererem, quod unum supererat æstantis animi, & (quod dicitur) rosam quæ præterisset, anxie conquirentis lenimen. Quin & nònullis abiit res ea in prodigium: quod post eam uisam, loco nunquam fuisse pax: tumentibus tunc perniciosissimis bellorum procellis, ac latius grassante ferrilicentia, quo Italiæ fundamenta in multorum perniciem atrocissimè quatiabantur, debacchante Occasu in Venetum imperium, dira cladum magnitudine, & olygijs (ut Græci dicunt) malis, totq; præclarissimarum urbium funeribus adeo attenuatum concussuq; ut diu nutans ualissimam comminaretur ruinam. Porro, quod à proposito dissentaneum non est, scimus coruum quoque candido nitore conspicuum, quandoq; à Britannorum rege missum dono Sicilia regi Alphonso. Contigit res ea memorabilis, Calisto pontifice Christianæ reipublicæ summa moderante. Proditum memoriæ illud quoque: apud Tolletum in macello publico, unam modò comparere muscam per integrum annum, albedine insigni notabilem. In ueteribus autem memorijs obseruatum: Bœotia Thracum imperu, & bellico furore deuastata, redditum ijs, qui stragibus superfuerant, ex intimo specu oraculum, Ibi sedem firmaturos, ubi coruos albentes conspicati forent. Id uerò in Thessalia mox factum ad Pagæaticum sinum. Illorum nanq; oblati aspectibus sunt, Soli qui dicebantur sacri corui, quos uino madentes pueri gypso litos emiserant. Eiusmodi quæpiam & in Athenæi Dîpnoſophistis comperta nobis sunt, libro octauo. Extat Ammiani nobile distichon, breuitate ac elegantia scitissimum, cuius is propemodum sensus est: Facilius multo esse, coruos reperisse albos, uolantesq; testudines, quàm rhetorem ex Cappadocia probioris notæ:

Θᾶττον ἔλω λευκούς κόρακας, ἢ πλωδὸς τε χελώνας
 Εὐρεῖν, ἢ δίκκιμον ῥήτορα κατπαδοκίω.

Sed

Sed & perdicem albam, item passerem, & uisam quandoque uisam, & coruos, Aristoteles scribit. Illud adijciamus ex abundantia, quoniam cornicis facta mentio est: apud Rhodios festum (siue ludicrum foret id) solitum celebrari, in quo cornici aggregatio fieret quædam hordei, & id genus rerum aliarum: unde id, καὶ τῆ κορώνη περιεργὸ φέρει σὺν κα. id est, cornici uirgo ferticos. Qui uerò eiusmodi præssent curæ, dici coronistas inuenio: sicuti in libro De nominibus Alexandrinus commemorat Pamphilus. Quæ ab eisdem præcinerentur, id est τὰ ἀδύμνα, uel (ut in alijs reperio) τὰ δὲ δύμνα, id est quæ dabantur, coronismata uocabant. Eiusmodi quippiam & hirundinibus in eadem fiebat insula, ut est apud Theognin tertio De sacrificijs, quæ in Rhodo celebrarentur. Id uerò χελιδνίζου dicebant, quod ita concinerent, ἦλθε, ἦλθε χελιδὼν καλὰς ὥρας ἔρουσε καὶ καλοὺς φηγουσούς. id est, Venit, uenit hirundo pulchras ducens horas, & annos pulchros. Quoniam uerò & coruorum commemoramus, ex superpondio item adnectam illud: nycticoraca, id est nocturnum coruum dici item cicumam: Sicuti qui Græcè est byas, apud nos bubo nuncupatur. Sunt qui etiam dicunt nycticoraca: Hieronymus noctuam.

Digitorum ratio ex Auicenna. Eorundem quoque nomina ex Polluce. Scytalides, seu phalanges. Inibi quid scimalissare. Dactyli idæi. Curetes. Corybates. Indices libri, & didascalici. Societatis in eundem mos arcanus. Digitorum nomina quibusdam esse amuleti uice. Magica eorundem implexio. Alcmenæ historia. Pharmacides icones. Paraphylis quid. Agnata membra, an irrita. Exostoses. Franciscus Philelphus. Quomodo sit habentibus gemina genitalia. Item de quodam habente in utraque manu & etiam in utroque pede digitos sex. Onychismus quid. ονυχίζου. Onyches xylini. Caput XII

Digitorum rationem multi quidem cum Galeno De utilitate partium primo, præclare sunt exsequuti, sed & primo Canonis Auicenna. Ex quo pauca mutuati, qui mos noster in legendo est, præciperent, quicquid scitu non ingratum ingerit sese, huic loco impigimus. Igitur, digitus (inquit) naturæ sagacis decreto tria modò officula compactim modulateq; adnexa, sunt attributa: ne si plura paulo forent, sequeretur quidem in ratione motuum adiuuentum aliquod, sed imbecillitatis nocumentum adesset insigne, in apprehendendo præcipue. Quod si pauciora tribus forent, firmitas utiq; esset conspicua: uerum fieret motuum ab eo, quod necessarium est, diminutio: quos amplius exigit ratio, quam robur mensum transcendens. Interior pars carnosa est, ut sit portio ea, uelut molle stratum, cæteris digitorum partibus. deinde, ut suauius cedat ijs, quæ apprehenduntur arctius, nec ulla prorsum consequatur oblatio. Extrema uerò destituta carne sunt: primū, ne inutile onus accederet: mox, ut armorum uicem in feriendo præstaret pugnus. Pollex uerò, inquit Princeps, omnium existit digitorum iustitia: quippe sicuti iustitiæ munus est, unicuique quod suum est, reddere: sic & suum pollicis uidetur, digiti cuiusque actionem iuuare, dirigere, ac æquiualentem omnibus utilitatem impertiri. Quod & quartodecimo De animalibus Auicenna idem comprobat. Articulos digitorum scytalidas uocant, uel (ut Aristophanes) phalanges: tres sunt hæc digitorum cuiq; præter magnum, duabus modò compactum. Nomina digitorum apud Pollucem sunt hæc: Micros, id est paruus. Paramesos, qui sequitur, ὁ ποῖς ἰατροῖς ἀνακείμενος, & ab illis appellationem fortitus. Mesos, id est medius. Post, lichanos: qui de officij ratione Latinis index est, quantum & indices sunt libri, quos didascalicos uocat Græcia, quibus præcepta continentur. obseruatum hoc ex Varrone, Rusticæ rei primo. Reliquus, antichir, aut megas: & ἀντιχίρ quidem, ut inquit Galenus, ἢ τὸ ὄλυ τῆ χειρὶ ἰσοῦ ἀντὶ δὴ ἀδου, quod toti æquipolleat manui. Lichanon, ἢ τὸ χεῖρας, idem arbitratum, nomē indeptum, id est ab usu, credo ἢ τὸ λαχέω, quod signat lingere. Quidam hoc nomine medium accipiunt. In pedibus iisdem habentur digiti, sed non iisdem appellationibus, quia nec eundem præstant usum. Ab Atheniēsisibus qui medius est, catapygon item dicitur. Significat ea uox scortum & cinædum. Illud ne utiquam prætereūdum, σιμαλίζου, id est scimalissare, apud Græcos esse proprie, quū digito pertentamus, ecquid qua

hh 3 gallinæ

gallinæ conceperint, quanquam & uerbo eodem utuntur, ubi pollicem medio applicantes plagam inferimus ludibrii causa. Sed & protensum ofsentantes contumeliose digitum medium, rectè dicuntur *οκυμαλίζου*. Ridiculum uerò quod in Moralibus Plutarchus refert: quosdam confureuisse digitorum nomina perdiscere, atq; alexicacorum uice, id est mala auertentium, uti in terroribus, tacite unum quenc; dinumerantes. Non dissimulandum tamen, esse qui non ad digitos Plutarchi sententiã referant, sed ad dactylos idæos. Proindeq; non *ιδιω δακτύλων* in Plutarcho, sed *ιδαιων* legendum uide ri. Sunt autem qui & Corybantes ac Curetes, qui etiam Lares creduntur, quos ita natos ferunt: quippe Opem in Idam Cretæ fugiendo delatam monti manus impegisse, ac inde emeruisse Curetas, quibus à montis nomine, & facti qualitate sit dactylorum inditum nomen. Curetas uerò ex oculorum formosa specie nuncupatos, id est *αφ' οφθαλμων*, id est à pupillis. Fuisse item ineuntibus societatem regibus morem legimus uetustissimum, dextras implicarent, ac inuicem pollices peruinctos nodo arctius constringerent, atq; ita profusum in extrema cruorem, icu leui demanãtem prolubare. Quod arcanum censebatur fœdus, ceu mutuo sacratum sanguine. Ante regiam Alcmenæ Herculem paritura, stetit digitis pectinatim implexis Lucinam, quo partum præpediret, narratur à mythicis: elusam uerò ab ancilla Galanthide, quod Alcmenam diceret peperisse; quibus mox auditis, illa recesserit, ac statim leuata partu sit Alcmena. In Græcorũ thesauris animaduerto, Thebis habitu muliebri stetit iconas, dici à Thebanis pharmaci- das: uenisse autem lunonis monitu mulieres Alcmenæ parturienti moram iniecturas, uerum sophismate lepido à Tiresiæ filia Historide abactas. Sunt porro in manibus pedibusq; *παραφύσεις*, id est agnationes, ubi superfluens adnascitur digitus ratione materiæ exsuperantis. De qua re sic Plinius, Membra animalibus agnata inutilia sunt, sicut semper sextus in homine digitus. Quod ex illo forsã Aristotelico uideatur sumptum libro De generatione quarto: Quibus autem habere gemina cõtingit genitalia, alterum maris, alterum foeminae, ijs semper alterum ratum, alterum irritum redditur. Ipse uidi Bononiæ quendam de plebe inopem senis in manu utraque digitis, immo in pedibus quoq; Superfluens digitus inter auricularẽ annularemq; interlitus agnoscebatur, magnitudine ad reliquorum responsum: mobilis præterea, & ad omnem usum, ut assolet, accommodus. Manus insigni erant latitudine: nil præterea quod deceret minus. Hoc eo adnotasse libentius uolui, ut sciremus, decretorium non esse, agnata membra inutilia haberi, & irrita. Alioqui apud Paulum Aeginetam legimus, Ex digitis qui *παραφύσεις* dicuntur, alios esse carnosos omnino, alios ossa habere & ungues quandoq;. Horum autẽ alij ex articulis prodeunt, à scytale alij. Sed hi prorsum *ἀκινητοὺς*, hoc est immobiles sunt; cæteris mobilibus quãdoq;. Sunt item apud Galenũ Therapeutices quarto decimo, dentes qui *παραφύσεις* nuncupentur, qui naturalibus adnascantur. Sunt item quæ in hoc genere dicuntur exostoses, id est *ἐξοστώσεις*. Franciscus Philolpho tres fuisse testes, proditum scio. Apud Strabonem onychismum dici aduerto unguium cultum & elegantiam. Siquidem *ὄνυχισμὸς*, diligenter exquirere est. Onyches xylini Herodoto historia septima sunt lignea instrumenta nauium armamentis contorquendis.

Animalibus cunctis inesse rationis orationisq; uim, ex Porphyrio. Itẽ de Apollonio Tyaneo quæpiam.

Cap. XIII

Porphyrius in literis ueteribus doctissimus libro De sacrificijs tertio, afferre se opinionem scribit tum ueram tum etiam Pythagoricam: Omnem scilicet animam sensibus & memoria præditam, esse rationalem, habereq; rationem & orationem interiorẽ exteriorẽq;, qua inter se loquantur animalia. Quorum uerba non discerni à nobis, nihil mirum sit, quum barbarorũ etiam multorum sermonem minime discernamus, neque tam loqui, quàm indistinctè uociferari putemus. Addit, si credendum sit antiquis atq; illis qui patrum nostrorũ, & nostro tempore extiterunt, esse qui dicant, se audire sermonem animalium atq; intelligere: sicuti apud ueteres Melampus & Tiresias ac Thales: nuper uerò Apollonius Tyaneus, quem dicunt in amicorum coetu, quum audiret hirundinẽ alijs nuntiare, a sinum prope urbem onustum cecidisse, triticumq; humi diffusum: declarasse audita, idq; ita fuisse compertum. Subiungit, Aristotelem, Platonem, Empedoclem, Democritum, aliosq; qui ueritatem de anima

de animalibus perscrutati sunt, participationẽ rationis orationisq; in animalibus comperisse. Illud uero hic obiter legentes monitos uolo: Philostratum libro quarto, Apollonij historiam illam de intellectu colloquij auium, aliter narrare. Neq; enim hirundinem, sed passerulum fuisse scribit: in alijs item diuersus est aliquo modo: ita tamen, ut sententia ferè sit eadem. Summa uero, hæc omnia esse nil aliud, quàm uanitates & immundorum spirituum fallacissimas præstigtias. Quis nescit, Apollonium hunc magica solum fuisse insignem? Siquidem ut aptissime colligit Eusebius, aduersus Hieroclem, qui Philostratum Euangelistis præponebat, non modò inter deos admirandosq; uiros locum non habet, sed ne inter philosophos quidem ab aliquo reponitur. Quamuis reperiam, à quibusdam ut deum fuisse cultum, & simulacrum eius sub Herculis Alexicaci nomine constitutum, ab Ephelis fuisse honoratum. Sed & Antoninus Caracalla magiæ deditus ac goetiæ Apollonium amplexabatur plurimum, illi etiam hero substructo, ut scribit Dion: etiam si, ut in Epitome legimus, *μαδγος ἢ ἀχαιβος*. Qui magum fuisse hunc hominem, ambigit, Philostratum legat: quamuis omnium, qui unquam historiam conscripserint, mendacissimũ: acrius rerum pondera perpendat, ueritas interlucebit, etiam si immẽsa caui spirant mendacia folles. Neq; tamen, inquit Eusebius, hodie quoq; defunt, qui expertos se dicant, eius nomini inuocato magicas inesse uirtutes ad superstitiosa quædam peragenda. Quibus equidem non facile adducor, ut fidem aliqua ex parte præstandam putem, quando ex hærenia mihi planè funiculum necere uidentur. Quæ si quis probare potest, is mihi nec nare nec omnino literas perdidicisse, aut primoribus saltem prægustasse labris, censebitur. Cæterum nec ab Philostrati uanitate abiit longe Flauius Vopiscus, qui Apollonium ceu augustius numen ueneratus, per quietem Aureliano imperatori ingestum scribit, submonentem: Aureliane, si cupis uincere, nil est quòd de ciuium meorum nece cogites: Aureliane, si imperare uis, à cruore innocentium abstine: Aureliane, clementer te geras, si uicisse cupis.

Qua ratione animã exui alis, traditum sit, aut easdem reparare. De quatuor paradisi fluminibus.

Caput XIII

Oroastrem, abs quo omnis ueterum theologorum sapientia demanasse creditur, memoriæ prodiderunt Chaldei quidam non indocti homines, solitum dicere, alatum esse animam, fractis uero alis ac gradu (quod aiunt) deiectam, in elementa ferri præcipitem, tum illis succrescentibus in gradum reponi, & ad superos reuolare. Hoc & Pythagoricũ dogma est, immo uero etiam Platonicum, à magno in primis Plotino confirmatum, libro octauo Enneadis quartæ, de animæ descensu in corpora. Franguntur autem alæ, siue interualluntur, ubi inclinatio uegetalis natura intenditur ad corporea gubernanda. Et postquam ab incolumi innoxioq; habitu melioris prouincie gubernanda longius aberrauit anima, & uelut sartum tectum sibi elocatum prodidit, redemptura neglecta: qualis quidem habitus penes ipsam totius animam, ut Platonicè dicebam, uigebat. Hinc & scienter quem fregisse alas dicitare, uelut adagio possumus: quando diuinis omissis aut neglectis, quæ sola uerè sunt, imagines sequitur & umbras: hoc est, somniat in sensibus, terrenis tantum intentus, nil magno opere suspiciens. Quod Procli comprobatur doctrina, ubi tres esse prodit cõuersionis species. Quis enim ad aliquid se deterius conuertitur, dum à perfectione propria labitur: uel deterius nitidatusq; confurgit ad melius, propter propriæ uitæ uigorem actiõnemq; naturalem: uel reflectitur ad seipsum, propter cognitionem sibi consortem, mediamq; speciem motionis. Conuersio quidem erga deterius, passio quædam est animæ alas abijcientis, & in obliuione iam positæ sui ipsius, simulatq; aliorum. Cõuersio uero & ad se & ad melius, non solis competit animis, sed ipsis quoq; diuinis: sicuti nos Parmenides docuit. Sed & Synelius eruditè admodum: Optima, inquit, in animis affectio uel habitudo, spirituale uehiculum leuius efficit, abstergitq; habitudinis deterioris profunditatem. Tractibus nanq; naturalibus, aut attollitur in sublime ob caliditatem atq; siccitatem: idq; apud Platonem alarum assumptione signatur: & apud Heraclitũ significat idem, splendor siccus, anima sapiens, aut crassefcit humescitq; spiritus, unde imergitur terræ secessibus naturali pondere delitescens, expulsumq; in subterraneam regionem. Zoroaster porro, abs quo exorsus sumus, qui non Aesopum modò (ut dicitur)

hh 4 attriuit

atruuit, sed omnis literaturae interioris penitissima ingressus uidetur, refici posse dilapsas perdociuit, ac confractas alas: ex conditorioque ac spelunca, & (ut plane dicam) ex ærumnarum pistrino, unde uelut de crypta supernum raro suspexerit lumen, ubique compositus distinetur animus, dum agit ac utitur sensibus, emeritum patere, si ex fluentis quatuor, quibus (inquit) paradisi Dei abluitur & irrigatur, hauserimus nobis salutare aquas. Adiecit & singulorum quasi nomenclaturam: Eius, inquit, quod ab Aquilone profluit, nomen interpretari rectum ualeat: quod ab occasu, expiatio: quod ab ortu, lumen: quod à meridie, pietas. Id uero est, inquit Plotinus, si quodam reminiscētiæ munere ad entia cōtemplanda faciamus exordium. Gregorius porro profluentium ex paradiso amnium tropologicam exponens rationem: Quatuor fluminibus, inquit, de paradiso egredientibus terra commadescit: quia solidum nostrae rationis ædificium, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia continent: his enim quatuor uirtutibus tota boni operis structura confurgit. Quatuor flumina paradisi rigant, quod dum his quatuor uirtutibus cor affunditur, ab omni desideriorum carnalium aestu temperatur. Idem & tertio decimo Diuinae ciuitatis libro Aurelius Augustinus scribit: sed addit, Paradisum esse uitam beatorum: ligna eius, omnes utiles disciplinas, & lignorum fructus, mores piorum, & lignum uitae, ipsam bonorum matrem sapientiam, & lignum scientiae boni & mali, transgressi mandati daemonicis obsidijs experimentum.

Non uerba Platonis attendenda, sed sensum. Quae sint animarum alas. Quid in eisdem, auriga & equus geminus. Columbae geminae apud Virgilium quid sint.

Caput xv

Aeterū, de quo necdum uerba fecimus, quare hic aliquis, quas nam in anima intelligere alas, aut possimus, aut debeamus. In quo doctos omnes communitos uolumus, nihil esse quod nos uocabula in Platone, uel hæreseos eiusmodi auctoribus turbent. Rudis enim, inquit Dionysius Areopagita, & temerarij hominis est, non uim rei attendere, sed uim facere uelle uocabulis. Solent enim de nominibus alterari, qui non diuinas res exquirunt, sed sonos uerborum sectantur, & aurium tenus ea recipiunt, quae mente uoluntate recto pioque iudicio debuissent. Igitur, ut ad rem ueniamus, geminas alas accipio geminum instinctum menti ingentium, ad superna animum eleuantem. In intellectu quidem instinctum ad diuinum uerum. In uoluntate instinctum ad diuinum bonum pro uiribus conuertentem. His uero remissis, è caelo labi animam, Pythagoricis placet. Aut planius, animae alas contemplationem intelligamus uirtutē, atque item moralem, quas ueritatis diuinarumque rerum contemplatione ac intuitu recuperet, quemadmodum terrenorum appetitione atque caligine amiserat. Porro apud optimum maximū poetam diuini operis libro sexto, Columbas geminas, ad aureum ramum inueniendum duces, non aliud quam hasce alas esse contenderim, quibus connitentibus erigitur mens ad sapientiam, aurī nomine sapius significatam. Sed & à Venere mittuntur, quia amor diuinorum eximius alis praestatalimenta, quibus surrigimur, mox & in deum transimus. Quam rem illa significant, Tollunt se celeres, liquidumque per aera lapsae Sedibus optatis gemina super arbore sidunt.

Addamus praeterea & Platonis inuolucra in animae ite ratione, quae si accipienda simpliciter putes, nec ultra apium (quod dicitur) quippiam introspexeris, anilia eum putes deliramenta contexere. Vbi ergo philosophus is uires animae distribuit ac secat in partes quodammodo, rationem quidem aurigae uocabulo, prudentioribus monstrat. Appetitum uero geminum, equi indicant gemini. appetitum quidem rationis competentem, equus bonus: appetitum eiusdem impotentem, equus malus. Animum autem, quam diu integer & alatus sit, sublimem ferri, Plato uult, & diuino aspectu frui. Postea uero quam alas amiserit, deferrī, quoad solidum aliquid nactus fuerit, tum terrenum corpus subeuntem constituere animal mortale atque immortale. Alii itaque & augeri animae alas, dum pondus sibi coniunctum sublime tollit, ubi genus deorum incolit, bonitateque & sapientia & pulchritudine animus praestat: minui uero & perire, dum uitijs animus deprauatur atque degenerat, bigarum auersus prauitate. Digna prorsus sententia, quae uincialibus literis seu pollicaribus subnotetur, quo uel caecutientibus ac nuscitiosis ingeratur liquidius.

Vehicula animae tria. Item quid animae idolum, & quid umbra. Maronis locus exponitur. Animas uiolenter pereuntium posse hostes insectari. Statuarum ordines. Colossi unde. Signa quae dicantur proprie. De sensibus aetherei corpusculi mira. Caput xvi

Merum enim uero, quia in ueterum theologorum seita de animi ratione incidimus, placet, parumper sepositis alijs, quae plurima sese ingerunt, in eisdem excurrere amcenitates. nec id tamen frustra, sed ut Platonici Maronis profundiore scientiam, Cimmerijs adobrutam tenebris, promamus in lucem, sicuti ex Platoniorum doctissimis accepimus, ex quibus plerique animam tribus uti uehiculis produunt: primo quidem immateriali & simplici, id est caelesti: secundo materiali & simplici, id est aereo: tertio materiali atque composito, hoc est ex elementis quatuor constituto. Et primo quidem uitam infundere rationis impotentem, sed mortis nesciam. Secundo irrationalem item, sed longaeuam, quae uidelicet composito corpore aliquando dissoluto, ad certum superfit tempus in simplici corpore. Tertio denique uitam & ratione cassam, & unam cum dissoluto corpore dissoluendam. Porro in prima uita uehiculo communicata sensum esse communem atque impabilem. In secunda patibilem atque commune, id est per uehiculum uniuersum, sensum pariter uniuersum. Denique in tertia sensum diuisum pariter atque patibilem. Praeterea parte hac quae Platonē insectati promunt, umbram animae poetis celebratam, ab Platone uehiculum nuncupari: in qua cernatur animus, & localiter moueatur. Quippe esse ipsum inuisibilem, umbram uisibilem, ipsum localiter immobilem, quia sit incorporeus. Quod uero per locum mouetur, locum metitur, qui ab incorporeo nequit mensurari: qui enim mensuretur spatium ab non spatio: umbram uero utrumque praestare, quia magnitudinem habeat, etiam si non corporis, sed superficii. Verum ad Platonicos redeo. Vehiculum primum intellige aethereum corpusculum, acceptum ab aethere: immortale indumentum animae, naturali quidem figura rotundum propter aetheris regionem: sed in humanam effigiem sese transferens, quando humano insinuatur corpori, rursumque ubi exlinuatur, priori restitutum figuram. Hoc uehiculum Zoroaster πνεύμα uocauit, id est spiritum: quia propter tenuissimam & splendidam puritatem est quasi non corpus. Quod tamen per sepe nimio corporis elementalis affectu adeo fordescit ac grauatur, ut caliginem contrahat elementalem, quam animae umbram praesci theologi nuncuparunt. Actum uero uiuificū, quem aedit anima in corpusculum huiusmodi, animae idolum. Id uero in nobis geminum intelligunt: alterum quidem ab anima nostra, alterum uero ab anima mundi. Et nostrum quidem ab anima nostra separari nequit, sed ab effectu uacare. Mundanum uero ab anima nostra reuelli ac dispesci omnino ualeat. Porro probabile putabant ueterum theologorum scientissimi, animas hominum uiolenter pereuntium, quos *βιοδωροί* uocant, quippe inexpiatas, uehementius diuexari perturbationibus. Posse quin etiam hostes insectari inimiciter, cui fomites non suggerat modo humana indignatio, sed diuina item permittat Nemesis, nec desit daemones. Superesse uero in anima sensum, antiqua sapientum uestigia insequutus, nec tacuit Maro noster, simulque ultionis auidam affectionem & aerei usum corporis. Quid enim sibi uelle aliud putamus id, Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

Equidem, ut qui affatim Platonice imbutus foret sacris, imaginem rationalis animae esse putat primam illam sentiendi naturam. Sed inferat curiolior quispiam, & medullas item rerum ingeniose scrutatus, cur magnam pronuntiat imaginem? Nempe quia reliquorum est fons sensuum communisque sensus. Et magno praeterea utitur corpore, scilicet aereo. Quod quidem huic insinuarum quodammodo fit angustum, hoc uero exutum explicatur in amplum, elementum id aerei natura exigente. Fuere tamen qui simplicius Virgilianum euerent sensum: nam quum statuarum ordines ferè comperiantur hi, ut pariles sint uel magnae uel maiores aut maximae, & pariles dicantur, quum humani corporis modulus seruatur, cuiusmodi surrigebantur sapientibus uiris: magnae si infra sesquialteram continetur statura, quae Augustae uocatur etiam, quales regum sunt, ac imperatorum, hinc magnam dici imaginem à Didone, quae ingemiscat, non excitatum iri statuum, quod sibi manum admouisset non citra infamiae labem. Denique statuarum

tua maiores, quibus commensus foret duplicatus, quales heroum uisuntur. Nam maxima dijs optimis maximis sacrae multo etiam auctiores compingebantur, unde colossos nuncupabant de hiantis uastae inanitatis ratione, uelut *κόλυ δόσση*. Sed ad Platonicos redeundum: si illud non omiserō, quae humani habitus statura minores sunt, uniuersim signa dici, ex quo & sigilla, etiam si proprietates parum attente custodiatur quandocumque, quod & in multis. Porro

Omnibus umbra locis adero, dabis improbe poenas.

Imaginem ab umbra distingui, significat: siquidem esse imaginem statuit, in aereo sensum corpore, at corpus aereum animae umbram. Sicuti crassius hoc & hebetius, terrenumque corpus carcerem nuncupauit, uitam uero in hoc profluentem ab anima, quia sit animae ipsius actus, imaginem etiam uocat Plotinus, & simulacrum: quæritque, nunquid anima hinc abeunte, pereat simulacrum. Et non perire quidem astruit, sed definire ulterius imaginem esse. Placet siquidem non Plotino solum, sed & Numenio, nihil uisquam uitae perire, quia uita sit quidam aternitatis, id est primæ intelligentiæ splendor, & indissolubile uinculum uniuersi. Attamen separare hoc Homerus uidetur in Hercule, simulacrum eius ad inferos demittens: ipsum uero inter deos adnumerans. Vtrumque siquidem uerbis obseruat, & quod inter deos, & quod apud inferos diuersetur, diuisit igitur. Fortè uero, inquit Plotinus, sermo sic erit probabilis, quippe actiua uirtute præcellens erat Hercules, existimatus quoque ob probitatem esse deus, siquidem actioni mancipatus, contemplationi non utique. Alioqui totus apud superos statueretur. Sed inde nimirum & apud superos est, & aliquid eius interim est apud inferos. Disparationem uero hanc significasse item Ennius uidetur: sicuti à Lucretio De rerum natura primo, commemoratur: Acherusia, inquit, templa fingit Ennius,

Quò neque perueniant animæ, neque corpora nostra,
Sed quædam simulacra modis pallentia miris.

Verum, prius quam ab hisce iucunditatibus Platonice abeamus longius, addamus præterea secretiora quædam ex sacrarijs eiusdem. Actum uiuificum animæ in uehiculum, hoc est æthereum corpus, animæ idolum appellari diximus. Sed illud sciendum, opinatos fuisse ueteres, inesse huic idolo phantasie uim rationis minime compotem & confusaneam. Eiusmodi item sensus, ut uisus per uehiculum totum fuissem propagetur: propagetur & auditus. Sed sensibus istis haud ita perfrui multos, neque item sapius. Inesse uero illis eam potestatem admirabilis naturæ, ut sphaerarum tacitus alias concentus persentiat. Auditui subiiciatur & uox dæmonica, uisui obuia sint & corpora, si abiuncta quadam tenus terreni, & proinde crassioris sarcinae corporis, in æthereum sese anima corpusculum seu carit. Siquidem Mercurij filium Tatium rite, recteque sacris expiatum proditur, exclamasse illic, agere iam se in corpore mortis nescio, tralatumque alius miranda præcipue & intueri & audire. Quod approbans Mercurius, id ipsum usu uenisse sibi testatur. Sunt qui monumentis prodant, nec tacuit Platonicus Olympiodorus, Tyaneum Apollonium eorundem potestate sensuum, quum in urbe ageret, tanquam de illustriore specula, quæ in Aegypto fieret, prospectasse atque item enutiat. Sed hæc uiderint illi. Quando quid fallacissima possent dæmonum ingenia, quibus præpedita tunc humana mens distrahebatur, omnes nouimus: quibus, mundo in uespertinum uergente, cælitus micantissima CHRISTI lux affulsit. Arbitratur Plotinus intellectum primum esse, essentiam primam, à quo & in quo sint intellectus alij, non solum per ideas, uerum etiam per proprias (ut ita dixerim) existentias intellectuales animæ, secundum intellectualem sibi propriam facultatem, etiam dum sunt in corpore. Sicuti linea à centro ad circumferentiam usque perductæ non discedunt à centro, dum circumferentiam contingunt. Hinc effici uult, ut intellectus prophetae hominisque abstracti, etiam si in Oriente tantum esse uidetur, prospiciat tamen quæ & in Occasu gerantur: quia intellectus omnes in se inuicem, & ubique sunt: quando quidem sunt semper in simplici mente diuina tota semper ubique præsentem.

An sit philosophandum. Omne genus scriptorum excutiendum. Aristoteles cur diceretur anagnostes. Aristotelicorum librorum ratio docta. Traetos qui. Philosophiæ laus.

Caput XVII

Non

On ambigo, minime defuturos, qui nostrum hoc institutum Timoniano denique incessant, uel etiam Vatiniano prosequantur odio, & eos præcipue, qui sunt istiusmodi amcenitatum rudes, *καὶ ἀνήρωι*, hoc est auscultationum expertos, limo cœnoque dum lutescunt: ubi ad hunc modum in intima philosophorum sacraria, & Platonico in primis diuertimus, quorum symbolum esse proprium nouimus, *δὲ θεῶν*: uel quod (ut M. Tullius ait) quibusdam, & istis quidem non indoctis uiris totum hoc displicet philosophari. Neoptolemus uero ille Ennianus philosophari sibi ait, necesse esse, sed paucis: nam omnino, inquit, haud placet. Quam sententiam Gellius interpretatus, gustandum dixit de philosophia, non in eam ingurgitandum. Fortè quod non sit nostrum onus, nec istis humanioribus studijs magnopere rerum illa subtilitas congruat. Ego uero qui ex Platone didicisse uideor, philosophi officium esse, diuina tenere, humana gubernare: prius enim diuinam, id est absolutam ipsius boni naturam per sapientiæ claritatem contemplatur: deinde, ad id bonum, uelut ad finem humanas operationes dirigens, humana dispensat: non paucis, quod & Cicero quoque non abnuuit, philosophandum arbitror: nec cursim id genus libros transeundos, præsertim si ueram quis philosophiam insinat, non palliatam, non *ἐκ πώγων*, id est ex barbitio, non fucatam, non quæ populari auræ rationalis animi generosam mancipet diuinitatem: ut nil efflet, nisi gloriosas inanes, nil capret tumens, nisi rumusculos secundiores. Nec tam præclara rerum scientia, ex qua, uelut ex equo Troiano, innumera prodit sapientium caterua, ab hisce studijs floridioribus sequestratur: nisi quis bene recteque uiuendi rationem, quod per absurdum foret, uelut ab oratore auferre, cum eiusmodi rerum doctrina, sine qua mancus sit, ac prorsus inutilis, ni garrulum quendam fingamus eum, & nil aliud, quam strepentium more graculorum, obturbantem, proflantemque quicquid in buccam uenerit. Sed utinam uel frequentius, immo uero semper præstare id ipsum possemus. Equidem pro uirili ab antiquitatis nostræ uestigijs nusquam uel latum unguem reuellar. Scimus profecto, quum ueteribus omnibus utilissimi fuisse moris, ut omne scriptorum genus excuterent, nullas quas possent, commentationes illectas intactasque præterirent, tum Aristoteli uel in primis, qui ex nobilitationis multijugæ uariantisque cura est à Platone anagnostes nuncupatus, tanquam lector foret infatigabilis, & *χαλεπὸν τὸ* planè, ut Græci dicunt, ac sititor inexplebilis. Vnde mox illi ingenio inenarrabili tria philosophiæ munia suscepta pertractataque sunt, physicum, metaphysicum, morale. Sed ita, ut alphabetis tribus omnia sit complexus: iam enim publico bono in parerga excurremus: nam physicorum libri, elementa implent omnia. Siquidem octo leguntur De rerum naturalium principijs, De cælo ac mundo quatuor, De generatione ac corruptione duo, De meteoris quatuor, De animæ historia tres, De animalium motu unus, duo qui parua (ut modo dicitur) naturalia complectuntur. Huic uero sententiæ uetus suffragatur attitultio. In qua more Homericæ ita enotabatur librorum ordo: ut physicorum diceretur alpha, qui primus: beta, qui secundus: & deinceps. Quam rationem in Moralibus, item est sequutus. Nam ni demutilati forent temporum incuria, ac præcurrati, plenum literarum numerum in ethicis, politicis, æconomicis agnosceremus. Id ipsum & in Metaphysicis consequeremur, ni pleraque deprauasset uetustas. Quæ autem de plantis, aut de animalibus tanto sunt concinnata philosopho, iam elementa non sunt, sed uelut ex elementis coaptata syllabæ. In quam seriem ueniunt & magna moralia. Omnia uero hæc problemata, & physionomica addiuinatio consequebatur, quæ ab elementis distita longe sunt. Quando nec in re grammatica de oratione quicquam differitur, ni literarum præcesserit cognitio cum syllabis & dictionibus. Quamobrè, quum angustæ omnino mentis sit, intra unam se porticum aut academiam continuisse, pergamus hisce uarietatibus & doctis secessibus hosce libellos excolere, ut si quis fuerit eorum genius, nitidiores, ac suo more uigentati uentiam in manus hominum. Nec philosophiæ nomen exhorrescamus, quando hæc est uerus germanusque *κατὰ φύσιν*, id est auribus insignitus quatuor, quo nomine eum Græci interpretantur, qui multa uisu conceperit, multa & auditu. Nam, ut Aristoteles docuit, & non tacuit Plutarchus, & ante eum Theophrastus, primæ notæ uirum addeet, quæ sunt, contemplari, rursusque obire, quæ oportet, congruamque uitæ ho-

minis

minis sunt. Proinde Plato, ingentibus quibusdam admirandisq; bonis legitimorū philosophorum animos refertos esse prædicat, ac post corporis mortalis interitum, diuinis epulis uesci, ueritatisq; campum cum dijs unā circumlustrare. Idq; ex eo potissimum promereri, quod in omni uita desiderio scientiæ diuinæ flagrauerint. Inscitia uero ad obrutos ijs comparat, qui uitam omnem in subterranea quadam spelunca trāsegerint. Seneca porro ad philosophiam cōfugiendum monet, quod eiufmodi literæ non apud bonos modo, sed & apud mediocriter malos insularum loco sint. Scitum quoq; Luciani illud, detornatumq; ac uelut ex oraculo propagatum, philosophicis mysterijs non initiatos, id est *ὄν ἀλοσόφους*, ut inquit Plato, dici *ἢ ἐπιστάτην ἀρχαῖαν*, hoc est in tenebris saltare. Hæc deniq; non ementita nobis suggeret in salo Fortunæ (ut ille ait) medicamina, quibus plerunq; longinquitas, & ignorabiles gentes auctoritatem conciliant, sed quæ citra dissimulationem dici recte possint *θεῶν χεῖρες*, id est deorū manus. Quanquam defamatos homines ac erraticos incolasq; ganearum sordentium, & demortuos quodammodo nomen sæpe sibi uendicare sanctissimum intuemur dolenter; quum tamen Harmodij & Aristogitonis nomina, ne unquam seruis indere liceret, decreto Athenienses cauerint. Et quoniam nostratia hæc humanitatis studia obloquentes multi in cessere non desinunt, ceu solidi probiq; adlit nihil, sed humentia planè omnia, & nescio quomodo congestitia, architectos interim imitabimur, qui in palationis ratione, uliginoso solo, fistuca adhibita, sic addensant, ut sustinēdis mox oneribus quibuscunq; abunde sit par. Sint porro quæ de philosophiæ petuntur sacratio, uelut succidaneum quiddam, quo delicatioris stomachi fastidium detergatur.

Heroum quid sit. Expenduntur apud Thucydidem loca duo. Heræum quid. Hermæa. Musea. Dialia. Pandia. Demetria. Hiera picra. Pelia uaticinatrice. De Cranijs, & Cranone. Epicrano, & de Herophile, ac Sibyllis. Cionocranon. Epicralis quid. Cranion sopheraton. Caput XVIII

Magna uirtuti heroum excitare, ueteris fuit moris. Id & Acrisio fuisse positum, Apollonij interpret scribit. Sed & leocorium, quod Athenis erat, heroum item dicebatur. Significari autem eo nomine monumentum, putant eruditiores, usitata & Latinis auribus dictione. Plinius libro decimo, quam ob causam incolæ, quod uocant heroum, in eo loco fecere, appellatum Iouis & Virginis. Androgei aram Pausanias scribit, in Attica *ἡρώων* dici. Polion uero in Lesbo locus, inquit Stephanus, ubi erat Tantalij heroum. De Ulyssis heroo penes Lacedæmonios, apud Plutarchum in Causis historia est; sed in ratione ciuiliū præceptorum scribit idem, Theagenem heroa cœnasse epitaphij cuiusdam. Thucydides quoq; historia tertia, Plataenium a Lacedæmonijs obsidionem describens, & quorundam eruptionem per hostium munimenta, inquit, Pergebant autem conferti Thebas uersus *ἢ δεξιᾷ ἔχοντες ἀνδροκάτους ἡρώων*, quæ uerba non aliud nobis reddunt, quam dextra habentes Androcatis heroum. At Laurentius transtulit, Iunonis templum ab Androcate ædificatum. Quod si quis putat heroum significare Iunonis templum, fallitur: sed doctissimus interpret legisse uidetur, non *ἡρώων*, sed *ἡραίων*: qui lapsus equidem procliuus est, ac lubricus. Est uero Heræum planè Iunonis templum. Quis enim nescit, Iunonem dici heram? Sed & eiusdem festa dici Heræa inuenias, uel apud T. Lirium: sicuti Mercurij Hermæa, nam Musea, Musarum sunt: Iouis, Dialia & Pandia: Cereris, Demetria. Sed ad Heræum redeo. In uersiculo tamen illo ex Ennio apud Ciceronem De officijs primo,

Vos ne uelit, an me regnare Hera.

Pro Fortuna dici Heram interpretantur. dicunt & gratiam significare, atq; item auxiliū. Dicitur item Græcis, *ἡραία ζωή*, id est regalis uita: quoniam sit Iuno, *ἡ βασίλεια*, quod de Eustathij doctrina est. Fuit in Thracia quoq; *ἡραίων πύλη*, id est Heræus murus: sic uero dicebatur locus quidam, cuius in Philippicis commemorat Demosthenes. Hiera uero ad præfens institutum nil facit. Ea ex aloë concinnatur, ut statuit Galenus, quam nonnulli picram quoque appellant. Heræum item stare Pausanias inquit, a Mycenis stadiorū quindecim spatio, in humiliori montis Eubææ loco, de Asterionis filia sic nuncupati, prope quem fluat, quæ dicitur Eleutherij aqua. Ea uero quæ sacra obcant, uti *πῶς καθεύδα*, id est ad expiationes. Xenophon Rerum Græcarum septimo, ab Argiuis

ab Argiuis apud Phliuentem muro circummunitum scribit Tricranon: Quod, inquit, supra Heræum est, ab Sicyonijs autem in montanis munitam Thyamiam. Heræum, id est Iunonis templum ante urbem Plataearum libro ultimo agnoscit Herodotus, interpretis etiam astipulatur. Herophile sibylla fuit, quam Græci Iouis & Lamia Neptunij filiam tradunt, quæ mulierum prima cecinerit oracula. Quo in genere fuit apud Cumæos *ἡμώ*, apud Hebræos Sabba, ut prodit Pausanias, Beroli, & Erimanthæ filia. Phaennis apud Chaonas, apud Dodoneos Pelia, id est *πέλαια*. Nam & hæc uaticinio fuere insignes, sibyllæ tamen dictæ non sunt. Verum, ut ad Thucydidem redeamus, ut Valla comprobari lectio item possit, illud facit, quia in eisdem locis libro eodem sanè Iunonis historicus statuat. Nec uideri potest interpret imperitia lapsus, quum libro secundo reddiderit. Nec dissimulandum tamen, uideri quandoq; Laurentium in aureni utranq; dormire, sicut libro quinto, ubi Thucydides ait, *καὶ κατ' ἄριστον αὐτῶν ἐν κρᾶνίῳ τῆς κεφαλῆς*. ipse craniam interpretatur uertices: quum tamen, licet unitatis numero, Cranion esse Cephaleniæ ciuitatem, cōstet uel auctore Stephano. nam Cranō in Thesalia est. Quam prius Ephyram uolunt nuncupatam, Cranonem uero dictam de Cranonis nomine, illic regnantis, quem peremerit Oenomaus. Sunt ex Græcis qui ita prodant: Cephalenia, inquit, tetrapolis est, Pale, Cranæa, Samæa, Pronæa. Quamuis & Cranon, alterius sit ciuitatis nomen, in qua duos modo coruos reperiri perpetuò, Callimachus scribit in Admirabilibus, & Theopompus: qui, ubi alios progenuerint, abeunt ipsi, compares ibi relinquentes. Cranion uero Græcè tum locum signat, tum caput. Vnde Rerum Græcarum quarto Xenophon, ab columna excidisse cionocranon prodigiose, tradit, quo columnæ innuitur caput. Sed Valla fortè maluit Latine, quam semigræcè ciuitatis nomen exprimere, etiam si hoc fieri magnopere non debeat, nec soleat. Credamus tamen id iure factum, quando tralator inter graues censerit potest, ac auctoritatis non conuellendæ, cuiusmodi appellant Græci *ἀκινύτας*, tanquam dicas non mouendos. A crano connectitur elegans dictio Græcis *epicranon*; quod columnæ item caput significat. Sed apud Euripidem etiam *λερὸ δέμονον*, siue reticulum aut uitam, quum ait, *ἐπίκρανον κεφαλῆς*. Olecranon uero interpretantur ancona, id est cubitum. Epicralis autem medicorum scholis uerbum est uel frequens. Dicitur eo nomine aura *τῆς κροχμίας*, quum sensum, quod malum est, educitur, reponiturq; itidem, quod bonum. Cranius, id est *κρανίον*, mensis est appellatio, qui Lacedæmonijs ferè totus sacer quum foret, expeditionibus abstinebant eo, quod significat Thucydides. Quia uero cranion Græci caluariam dicunt, hinc facetissimè *σοφώτατον κρανίον* appellamus plerunq; stultissimum intelligi uolentes.

Sepulchrorum religio. Plinij locus explicatur. Quibus datum in urbe sepeliri. Persarum regum sepulchra. Gentium in sepeliendo ritus. Thucydidis sepulchrum. Icrium quid. Hephestionis funus. Cinerarij. Monumenta cur.

Cap. XIX

Sepulchra uiolasse, summum esse prioribus habitum scelus, indicio pleraque sunt. Nam ea quidem proxime accedunt, ut opera putentur publica, quando religioni cōmendantur. Vbi corpus demortui hominis condas, inquit lex, sacer esto. Hinc illud ex secundo Naturalis historiæ Plinij, Terra nos a reliqua natura abdicatos, tum maximè ut mater, operit, nullo magis sacramēto, quam quod nos quoq; sacros facit. Sed & in Numia Plutarchus mortuos appellat sacros, quorum sacra sint sepulchra: quod & Græcorum sententiā comprobatur, qui enuntiant subinde *ἀκίνητα μὴ λίνε*, non mouenda monentes relinqui oportere: quod & in proverbialem celsit usum. Id post alios restatur in Amatorio sermone Plutarchus. Sunt e Iurecōn sultis, qui sacrum dici sepulchrum opinentur, in quo caput hominis sit reconditum, etiam si membra absint reliqua. Quin offenso capite, uiolatum intelligi sepulchrum: quoniam sit sensuum arx caput, ac rationis: eoq; amoto, reliqua iacere ignota prorsum ac omni decore exuta. Quamobrem quicquid honoris capitū contribuitur, uniuersò planè contributum corpore existimatur: quæ Ambrosij sententiā est. Proinde nulla ferè tam efferata gens, quæ non habendam sepulchrorum rationem senserit: præter nescio

ii quos

quos Lotophagos, quos ex ultima prædicant barbarie suos in mare defunctos, capedunculis ac loculis prorsum neglectis abijcere: parum interesse asseuerantes, humo ne an aqua, an igne dissoluerentur. Albani etiam curam mortuorum agere, nefas arbitrabantur. Sabæi corpora defunctorum æque atq; sterces ducebant: quin etiam reges in sterquilinia reiciebant. Troglodyte mortui ceruicē pedibus alligabant, & raptim cum risu & iocis efferebant, nullaq; loci habita cura, mandabant terræ, ac ad caput cornu caprinum affigebant. Diserte Meccenas dixisse putatur, Nec tumulum curo, sepelit natura relictos.

Alte cinctum putes dixisse. Habuit enim, inquit Seneca, ingenium & grande & uirile, nisi illud sequendis cinxisset. Verum hos, ut immanitate ac barbarie notissimos nemo non uituperandos execrandosq; censuerit, longè etiam magis Scythas, quibus moris erat inter epulas honoris causa mortuos uorare. Nec tamen Scythis omnibus id fuisse in more, auctor Herodotus est historia quarta. Fuere & qui canes nutrent in Hyrcania, quibus uita functos uorandos obijcerent: proinde etiam sepulchrales dictos, docuit Strabo. Illud uero hac parte præstabilius forte uidebitur, ex lege duodecim tabularum, Vestibulum aditumq; ad sepulchrum ufucapere non licuisse. Sancitum quoque lege scimus, ut grauis irrogaretur multa, si quis bustum uiolasset, aut ex sepulchro columnam deiecisset fregisset ue. Apud Athenienses sepulchrorū tanta cura fuit, ut etiā peremptos bello, si quis dux honestare sepulchro neglexisset, capite plecteretur. Spartæ cadauera ueste contegebantur punicea, oleæ præterea folijs adiectis. Epitaphium carmen quo exprimeretur nomen, indere haud fuit fas, ni uir is in bello esset strenue perfunctus. Mulieri honos habebatur idem, modo ipsius interisset. Auctor Modestinus est Digestorum uigelimooctauo, in conditionis humanæ memoriam sepulchra strui coepit; unde cur eadem dicantur monumenta liquido perspicimus. Macedonibus item sic tradito more, ut uix ullum militiæ tam solenne munus esset quàm suos sepelire. Apud Hebræos lege cauebatur, ne hostem insepultum quidem relinqueret. Vlpianus Iureconsultus: Sepulchri, inquit, uiolati actio infamiam irrogat. Paulus quoq; ita scribit, Rei sepulchrorum uiolatorum si corpora ipsa extraxerint, uel ossa eruerint, humilioris quidem fortunæ uolunt afficiuntur supplicio: honestiores in insulam deportantur, aut relegantur, aut in metallum damnantur. Caius tamen ait: Sepulchra hostium religio sa nobis nō sunt: ideoq; lapides inde sublato in quemlibet usum cōuertere possumus, nec sepulchri uiolati competit actio. Scribit Appianus, inter præcipua, cur legē agrariā recufarint diuites, fuisse, quod impium ducerent monumenta maiorum ad alie nos transire. Etiam si Pomponius scribit: Dominis fundorum, in quibus sepulchra fecerint, etiam post uenditos fundos ad eundorum sepulchrorū esse ius. *ἀποτοφους* eleganter uocant Græci, qui maiorum sepulchris sint exuti. Veterū autem sepulchra in agris fuisse, quum multa comprobarint, tum quod Vlpianus scriptū reliquit. Diuum Adrianum pœnam statuisse aureorum quadraginta in eos qui in ciuitate sepulchrū fecissent, quam sisco inferri iussit. Et in magistratus eandem statuit pœnam, qui id passi forent. Quin & publicari iussit locum, & inde cadaver transferri. Relatum tamen in Chronicis, Traianum intra Urbem solum omnium, & in foro sepultum, quum morbo apud Isauriæ Seleuciam interisset. Sed ducibus etiam datum ac posteris, Plutarchus scribit, ut in foro sepelirentur. Memoratum in literis & illud scio, sepulchra in urbibus admiffa quandoq; quod postea Duellio consule inhibuerit senatus: imperatoribus tamen datum & Vestalibus, ut in urbe contumularentur. Nam & nocentes uirgines in campo scelerato intra urbem adobruebantur uiuæ. Perfarum reges in monte qui Persepoleos arci ab oriente incumbabat, nomine Regius, sepeliri mos erat. Mirum dictu, in eius meditullio susstructiones uisebantur, quæ reges caperēt defunctos: sed ita ut ascensu nullo, machinis sublata conditoria reponerentur. Hephæstionis funus Babylone ab Alexandro celebratum, quæ toto sunt terrarum orbe unquam ædita, facile excessit magnificentia & sumptu, quando ad duodecim talentorum millia traduntur infusa: quo nomine in prouerbij faciem trahi scienter potest. Postremo in hoc uetustatis iucunda subit recordatio. Stabant maiorum sepulchra lineamentis astructa exquisitissimis, nō deerat columnarum copia, splendebant crustationes, nitescabant & signa ac tabulæ, specta

spectabantur ducti ære aut marmore uultus artificio pereleganti. Scribit Marcellinus, Thucydidis sepulchro fuisse Icrium appositum. Id uerò cenotaphij gnorisma, id est signum fuisse Atheniensibus patrium ac legitimum, ubi quis patria excidēs, inibi haud foret sepultus. Icrium uerò, surrectum uocant lignum. Nam & CHRISVM ab Iudæis icrio suffixum fuisse, traditum est. Sunt eo item nomine tabulata nauium, uel & theatrorum. Erant in concionibus quoq; icria, super quibus sederent, ante usum theatri. Illud auctarium item fuerit: Vigilantium quendam, aut uerius dormitantium (ut inquit Hieronymus) cinerarios & idololatrias solitum appellare omnes, qui martyrum reliquias uenerantur.

Item de sepulchris pluscula & sepeliendi ritu. Columnæ in sepulchris. Stelæ. Pilæ stantes. Isocratis sepulchrum. De Philagri sepulchro, a Metello extructo. Verfus longi, qui. Epicediū. Threnus. Calpis. Iniectio glebæ quid. Virgilij locus explicatur. Eria quid, & sparteria. Hieronymi locus restituitur. Hyrcani historia. Xenodochia quis struxerit primus. Hydria quid. Se ueri historia. Cap. xx

DE sepulchris uerò apud Solonem non ferè comperiuntur plura, quā ne quis ea delect, ne ue alienum inferat: statuta item pœna, si quis bustum columnamq; uiolaret aut deiecerit. Postea uerò propter sepulchrorum amplitudines, quæ in Ceramico uisebantur, sancitum lege est, ne quis sepulchrū faceret operosius, quàm quod decē homines effecerint triduo, ne ue Hermas liceret imponi, nec de mortui laude, ni in publicis sepulturis, nec per alium, nisi per eum qui publice ad eam rem constitutus foret, dici licebat. Verum, mox ubi increuit luxuria, spectariq; ea coepit sepulchrorum magnificentia, quæ Romæ uisebatur frequens, Demetrius lege sanxit, ut ante lucem efferrerentur, & nouis sepulchris etiam statuit modum. Nam super terræ tumulum erigi columellam iussit, quæ trium cubitorū mensum non excederet: aut mensam, uel labellum. Mensarum meminit etiam in Decem rhetorum uitis Plutarchus, Isocratis sepulchro insculptum arietem tradens cubitorum triginta, in quo esset Siren cubitorum septem, ratione symbolica: prope item fuisse mēsam, quæ poetas haberet, ac eiusdem præceptores, in quibus & Gorgiam astronomicam inspectantem sphaeram, & assistentem Isocratem. Columnarum in sepulchris morem scribunt quidam, nobilioribus modò fuisse contributum, quo eorum fastigium ceteris eminentius significaretur. Columnarum ratio, inquit Plinius, erat attolli supra ceteros mortales. Quod & arcus significant, nouitio inuento. Hoc uerò sepulchralium columnarum genus, a stando, *στάλας* uocant Græci, minores uerò etiam stelidas, sed & *στάλας* Herculis nuncupari in Græcorum monumentis obseruauimus. Nostri, stantes appellant pilas. Verum & alicubi Plinius excitatas scribit stelas literis incognitis. Plato Legum duodecimo, Nullum in loco foecundo & agro ad cultū parato fieri strui ue sepulchrum iubet: uerum is, inquit, locus corpora defunctorum recipiat, qui ad cætera inutilis, & ad id tantum commodus, uiuentibus nil prorsum inferat nocuenti. Neq; enim à uiuis, minus item à mortuis terræ matris foecunditas præpediri debet. Sepulchrum porò extrui uetat altius, quàm uiri quinque diebus totidem excitare possint: lapides non maiores, quàm ut possint defuncti laudes quatuor solum heroicis uersibus æditas comprehendere. Quos, ut Cicero inquit, longos uocauit Ennius. Nam & Diomedes: Heroicus (inquit) etiam hexameter dicitur, & pythius, uel epicus, & pyrrhichius, ac bucolius: super quas appellationes etiam Latine longus pes uocatur. Longos uersus hexametros dicto, Gellius item subscribit, approbatq;. Scribit Ammonius, proditum à nonnullis, epicedium uocari, quod defuncti laudem continet, mediocri adhibita commiseratione: sed threnum cani in calamitate ipsa ab ancillis ante conditum cadaver, ac etiam post, quin anno item uertente. Relatu dignum ex Græcorum thesauris: Metellum nepotem curiosius Philagri sepulchrum extruentem, lapideum apposuisse corium. Id quum foret intuitus Cicero, in eius leuitatem iocatus: Hoc, inquit, sapientius à te factum, *ἡ περὶ γὰρ σε μάλλον, ἢ λέγειν ἐδίδαξε*, uolare magis te docuit, quàm dicere. Sepulchra magnifico illustria impendio, ex admiratione Mausolei monumenti à Romanis dici Mausolea, scribit Pausanias. Qui & Helenes mulieris indigenæ apud

Solymos sepulchrum fuisse tradit præcipue admirandum. Antiquissimum sepulturae genus putat idem M. Tullius, quo apud Xenophorem utitur Cyrus. redditur enim terræ corpus, & quasi matris operimēto obducitur, quo ritu sepultus sit Numa rex, sepulta & gens Cornelia: donec è patritijs Cornelijs primus Sylla cremari uoluit: talione (opinor) ueritus, quum C. Marij reliquias apud Anienem litas dissipari iussisset. Sepulchrū ante non est, quàm iusta facta, & corpus incensum. Humatos proprie dicebant, quos humus iniecta contegeret. Eum morem ius pontificale confirmat. Nam prius quàm iniecta gleba est, locus ubi crematum corpus est, nihil habet religionis, iniecta gleba tumulis, & humatum est, & gleba uocatur, ac tum deniq; multa religiosa iura complectitur. Ex hoc uerò ritu copiosius explicato enarratur amplius Maronis locus ex sexto Aeneidos, in quo plus iusto inarescunt interpretes:

Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram

Inijce, nanq; potes, portusq; require Velinos.

Impium porro censebatur, uiso caduere in sepulto, non iniectis puluerē: quod in Antigone indicat Sophocles. Et Athenis Buzyges eos est execratus, qui inhumatum cadaver neglectui habuissent. Quod autem Seruius ait, absente cadauere fieri solita quædam solennia sacra: exponebatur quidem in Legibus à Cicerone: uerum ita laceri circumferuntur codices, ut Delio nō solum natatore opus esse uideatur, sed amplius ipso M. Tullio. Ad hæc porro respicit Horatianum illud,

Quamquam festinas, non est mora longa, licebit,

Iniecto ter puluere, curras.

Hinc & Græci, sepulchra dicunt *ἕρια*, hoc est eria, ut Theocriti interpres scribit in Pharmaceutria, *πρὸ τῶν ἀρχαίων τῶν νεκρῶν ἕρια*. id est, ab ea quæ mortuis iniicitur, terra, quam uocant eram. Sunt qui eria opinentur dici, non surrecta, sed iacencia sepulchra. Apud Hieronymum ad Pammachium ex Origenis sententia de resurrectione, sic legitur modo, Et quasi *ἀντίον*, id est seminarium mortuorum, sinu terræ confouetur. Mendum esse in uerbo Græco exemplarium, dilucet: nec quid reponendum sit, constat magnopere. Si coniecturæ superest locus, Hieronymianæ interpretationi aptius uidetur, ut *σπέρμα* legamus, id est sepulchrum, quo reuicturorum cōtineantur semina: quando ita staturbat Origenes, in ratione humanorum corporum manere quædam surgendi antiqua principia, sicut truncus, rami, folia, poma in ratione seminis sunt. Monumentum, inquit Florentinus, res est memoriæ causa in posterum prodita: quod si corpus uel reliquias inferantur, fiet sepulchrum. Aegyptios legimus, præsigni magnificentia construere sepulchra consueuisse: quamquam in domorum ædificatione incuriosi admodum forent. Siquidem sepulchra defunctorū domos sempiternas: quoniam apud inferos infinitum sit tempus, uocant. At domos ipsas, uelut diuersoria opinantur, argumento uitæ breuioris, ac momento transeuntis. Auctor Iosephus est, & repetit Egelippus libro primo, Hyrcanum quum ab Antiocho premeretur obsidione, ut auro redimeret, quod ferro nequibat, referato Dauid sepulchro, auri talentorū tria millia inde eruisse: ex quibus Antiocho trecenta erogarit, ut obsidionem desineret, ac pretio emptus digrederetur. Mox ut facti inuidiam leuaret, eadem pecunia Hyrcanus fertur primus xenodochia sustruxisse, quibus aduentantes exciperentur pauperes. Hydriam appellat Dion, in qua *πρὸ τοῦ λίθου*, Seueri ossa fuerint recondita, Romamq; ex Britannia relata. Eam quum paulo ante mortem afferri iussisset Seuerus, cōtrectans inquit, *χαρίσειν ἂν ἴδω, ὅτι ἢ οἰνοπιπνὸν οὐκ ἐχέουσιν*. uirum (inquit) capies, quem terræ orbis non cepit. Itidem in Parallelis Plutarchus, *ὕδριαν* uocant *χρυσίδαρον*, in qua Demetrii reliquias ad filium sint relatae. Sed eandem, calpim uocat quoque. In Tiberij Gracchi uita Plutarchus idem, illo populum ad suffragia uocante, hydrias scribit à diuitibus direptas, quo nomine suffragatorias cistellas innuit plane. Apud Strabonem libro duodecimo, Hydria sunt planè loca, ubi scaturiunt aquæ. At Theodoro philosopho quum mortem tyrannus comminaretur, & sepulchri iacturam: Habes, inquit, cui tibi placeas: hemina sanguinis in potestate tua est, qui cantharidis uim es assequutus: nam quo ad sepulturam, o te ineptum, si putas mea interesse, supra terram, an infra putrescam. Thyestes apud Ennium luculentis sanè uersibus execratus Atreum, Sepulchrum

chrum esse portum corporis arbitratur, & in eo mortuū requiescere. Inde, ut eo careat frater, extentis optat precibus. Condiunt Aegyptij mortuos, & eos domi seruant: Persæ, cæra circumlitos item coaptant, ut quàm maxime permaneant diuturna cadauera. Magorum mos fuerat, non humare corpora suorum, nisi à feris essent antè laniata. Assyriorum sepulchra regum in paludibus pleraq; palustribusq; in locis fuisse cōdita, traduntur. Moris quoque ueterum fuit, pluribus locis excellentium uirorum monumenta struere: quæ res ambagiosam admodum efficit historiam. Mortuum in Sicilia Anchisen cecinit Maro. Pausanias in Arcadia defunctum scribit, & eiusdem sepulchrum ad montis radices uisitatam quandoq; Anchisiam quod uocant prope Orchomenon: nec fuisse in nauibus cum Aenea, uerum aduenisse *ἢ πρὸ φασίη πνα*, illuc prope Laco niam filio appulso.

Ritus item Gentium ad idem spectantes. Nouendialia sacra, Vicennialia, Tricennialia. Ratio iustorum, quæ defunctis exhibentur, Hemacuria. Sepulchrorum corona. Pothos corolla. Amaranthus. Vidiliquores, apud Papi nium qui sint, & cur comburerentur cadauera. Parabalium. Pluto cur defunctis prælidere creditus. Sepulchrorū ianitores. Mors infamissima quæ sit. Threnodes. Byblii. Cap. XXI

Postea quàm abundè multa de sepulchris congeſta nobis sunt, adſciamus carptim & de ſepeliendi ritu: quamuis & hunc paulo antè paucis attigerimus, Tot autem penè eſſe modos, quot gentes, non ferè obſcurum eſt. Auctor Polybius, ſi humanis ceſſiſſet paulo illuſtrior Romæ, moris fuiſſe: in ſorum eundem eſſe ferri, ac ſtantem conſtitui, recumbentem uerò rarius: aderat mox, ſi per ætatem ac præſentiam licuiſſet, filius, uel certè ſanguine iunctorum unus, qui defuncti præconiã oratorie perſequeretur. His uero ex ritu conſectis, cōtumulabatur mortuus. Pueri imago patri perſimilis in illuſtri domus aſtituebatur parte. Quod, inquit, adoleſcentibus ad uirtutem & fortia facinora eximium fuit incitabulum. Hinc Cæſarem legimus amitam laudaſſe annos natum plus minus duodecim. Tiberium autem uel annorum nouem in patre idem impleſſe. Apud Gerrhos (Scytharum hī populi ſunt) ubi rex perſunctus fato eſt, defunctum eius capiunt inceratum, aluo euulſa atq; expurgata, quam ſilere contuſo & thymiamate apūq; ſemine & aneſi quū expleuerunt, reſuunt denuo, plauſtroq; impoſito, ad aliam protinus emigrant gentem. Eum uerò qui excipiunt, eadem agunt quæ regij Scythæ: aurem decidunt, crinem circūtondent, brachia circumcidunt, frontem naſumq; cōſtauciant, ſiniſtram manum ſagittis traſciunt. Mox idem ad populos alios, quibus uiuens imperitarit, cadauer tranſfertur. Deniq; contumulantes, concubinarum aliquam præſecta gula ſimul ſepeliunt: ſed & pincernam, coquum, equi agafonem, miniſtrumq; item qui fuiſſet à nuntijs, nec non equos, & omnium primitias. Rurſumq; anno circūmacto hæc obeunt, quinquaginta ex miniſtris, qui non alij ſunt quàm Scythæ ingenui, ſtrangulant, totidemq; interimūt equos. Alios uerò Scythas, quum deceſſerunt, proximi in plauſtris collocatos ad amicos circumferunt: eos illi excipientes epulum cadauer comitātibus præbent. Mox peractis diebus quadraginta, humo mādant, capite exinanito ablutoq;. Perſarum in luctu mos eſt, detondere in lugubri ueste coniuges ac liberos. Apud Indorum ſapiētes occupare diem fati, pulchrum, uiuosq; cremari ſe iubent: immo & coronati, more ac lege Indorū hymnos ac laudes deorum concinunt, documento præclariffimo, quàm potens, quàm ualida, quàmq; inſuperabilis ſit humana mens, quum quid agere cōſtituit. Quibus autem ſegnīs ætas, aut incōmoda ualitudo eſt, expectatam mortem pro dedecore habent, nec ullus corporibus quæ ſeneſctus ſoluit, honos redditur: inquinari putant ignem, ni ſpirantes recipiat. Hermione, inquit Geographus, ciuitas eſt non ignobilis, in qua iactatum diu, breuiſſimū inde ad inferos haberi deſcenſum, quo nomine defunctis non erogari nauilum. Ethnicorum porro moris erat, diebus nouem mortuos flere: unde & Nouendialium ſacrorum enata conſuetudo. Ex qua & Cottam Meſſalinum quandoq; coargutum legimus, quod quum die natali Auguſtæ inter ſacerdotes epularetur, Nouendialem eam cenam dixiſſet, ceu Jeſſum planè tunc foret factum. Dei cultores, inquit Strabus, ſeptem diebus exſequias celebrant: unde Eccleſiaſtici uigeſimoſecundo, Lu-

ctus mortui septem dies, luctus autem fatui omne tempus uitae eius. Septenarius quippe quietem significat, unde septima dies Sabbatum, id est requies dicitur: celebrant ergo septimam diem mortuorum, optantes illos cum Domino conuiescere, exanclatis uitae huius aerumnis impatibilibus. Dicit quoque illud potest: Sicuti tertia dies mortui agitur a fidelibus, ut anima quae est triplicis naturae, requiescat: ita septimus celebratur dies, ut anima corpori reconcilietur, quae carne illicite peccauit. In septenario enim tria sunt, & quatuor: ternarius pertinet ad animam, quae irascibilis, & concupiscibilis, ac rationalis est: quaternarius ad corpus, quod ex quatuor consurgit elementorum potestati- bus. Azanen Arcadis fuisse filium, Pausanias scribit, quo moriente, certamina sint proposita primum, praecipue uero hippodromia id est equorum cursus. Ab hoc Azane dicitur Azaniam uolunt regionem. In Chronicis Eusebij legimus, Constantini uicena lia Nicomediae acta, ac sequenti anno Romae aedita. Apud Hieronymum eiusdem nominantur tricenaliam. Sed ad mortuum ea nihil. Sic enim celebritas nuncupari uidetur, quae tum uicesimo, tum tricesimo imperij anno peracta est. Ita tamen, ut uel defunctis accommodari possint uocabula. Ab Varrone proditum, & Catone est: maiores in fun- neribus uti consueffe tum nigro, tum caeruleo colore; nam in adolescentium morte caeruleum adhibere solenne fuit. Non praetereundum temere, quod Onirocriticorum primo scribit Artemidorus: eorum qui sibi met laqueo gulam fregerint, nomina supprimitur a domesticis in mortuorum cenis. Propterea exitium id cuidam praemonstratum, qui nomen se amisisse somniarat. Parentationes Graeci *λευσιμα* uocant, & *πρωσις*, *υπερ*, id est nona, *τετανοτροδ*, id est tricesimas. Sed & Necysia, ac Genesia. Nam Genesia, inquit Ammonius, diem nuncupamus, quo quis fato est functus: sicut genethlia, quo est natus. Boeotij Haemacurias, qua uoce in Olympijs utitur Pindarus quoque, qui & sepulchrum dixit amphipolon, quod in ciuitatis constituatur meditullio, ubi conditores contumulare, ueteris fuit moris. Pothos, corolla dicebatur ex potho, qui duplex est: alter hyacinthi flore: candidus alter, quo sepulchra coronabant, unde conciliatum rei nomen, ut quae desideratis iam foret destinata. Proinde apud Theophrastum, Pothos Latine Desiderium redditur ab Theodoro. Amaranthi sepulchra item coronari solita, Philostratus scribit, orto ab Thessalis initio, Achillis tumulo ad eum modum coronato. Est autem apud Galenum Amaranthus helichrysos, id est Aurelia, ut Theodoro placuit. In hac uero tam multa funerum mentione, per incuriam minime praetereundum illud Papinij ex Sylvarum secundo, in Glauci epicedio,

Quid Cilicium flores? quid munera graminis Indi?

Quodque Arabes Pharijque palam est, Vidi quae liquores Arsuram lauere comam.

Ab eruditis omnino aliter, quam suspicetur Domitius, enarrari: nam uerbum uidi, a uide deo inflexisse plane uidetur: quum potius epitheton, de loco factum censeris possit & de- bear, a Syriae urbe Vيدا: propterea de styrae intelligendum, de qua Plinius & ceteri. Parabasi in Arcadia inuenio fuisse monumentum apud Megalopolin, ijs qui in bello aduersus Cleomenem ceciderant, dicatum, nomine adoptato: quoniam *παρ* *αβασ* *βασ* *α* *βασ* *α* *βασ*, id est foedera cum eis est transgressus Cleomenes. Inde & Parabasi cognominatur campus. Sed ultimo ferè non praetereundum illud loco uidetur, Veterem fuisse Graecis morem cadauera comburendi, quod a Septentrionalibus diu item seruatum, animaduertimus. Exustionis uero ratio affertur non una, alijs opinati- bus, quod in nobis diuinum est, igneo ueluti uehiculo ad superna subuectum caelestibus inferi, subidente, quod terrenum est. Alij in eo purificationem quandam intelligere maluerunt: quoniam sit ignis *αγνιστος* quiddam, id est expurgandi uim habens: nam & purgationes, quas catharmos uocant, non citra ignem fiebant, quod significat Euripides, ubi Clytemnestrae corpus igni depuratum scribit. Sed sententiam priorem in Scyllae rogo approbare uidetur Lycophron: & praeterea Indorum gymnosophista. Comburendi morem ab Hercule conditum, male concipiunt quidam, exusto Argio Lycimnij filio, relatis modo ad patrem ossibus, quem incolumem se restitutum, fuerat pollicitus. Heraclitus, qui ignem prodidit rerum principium, in eundem corpora re- solui debere pronuntiauit. At qui aquae principem locum dedit Thales, cadauerum

adobru

adobruitionem comprobatur, quo humore ualeant resolui. Lectum denique alicubi est, eorum quae ad defunctorum spectent cultum, Plutonium fuisse auctorem primum: quo nomine creditum, mox uita functis praesidere. Sepulchrorum ianitores uidentur dici, quibus illa incumbit functio, ut sepulchra aperiatur, eludantque. Firmicus: In tertio loco Mercurius cum Saturno ab horoscopo partiliter constitutus pollinctorum faciet, ac funera- rios, mortuorum cadauerum custodes, aut sepulchrorum ianitores. Mors infamissima ueteribus censebatur, quam sibi quis sponte conscuisset, quo nomine etiam sepulchro prohibebatur, nisi causa proferretur congruens: unde & declamantibus celebrata lex, Qui sibi manum admouerit, insepultus iaceat. Antoninum philosophum scribit Julius Capitolinus, honori Faustinae uxoris mortuae nouas puellas instituisse Faustianas nomine. Alexandriae obolis conducuntur, qui mortuos fleant, quod munus sollicitudo adeo ac plenè praestant, uti ad eos pertinere funus putes. Si ergo ab re uocantur threnodes. Apud Cyprios inuenio sepulchrorum custodes dici Byblios.

Qui fuerint Metelli Macedonici filij apud Plinium. Item apud eundem diadematis legendum sit, an Dalmaticis.

Caput XXXII

Quod autem libro septimo Plinius scribit, Macedonicum Metellum a quatuor liberis illatum esse rogo, uno praetore, tribus consularibus, duobus triumphalibus: uno censorio, quae singula quoque paucis contigere: quaesitum anxie inter doctissimos quoque, qui nam fuerint hi Macedonici filij. Et inde illa celebris nata disceptatio, diadematis, paulo post legendum sit, an Dalmaticis. Et Her- molaus quidem, cui multum debent Latinitatis candidati, diadematis penultima pro- ductiore, legi oportere, suspicatur: tum ex uetere lectione, tum quod inter Metellos fuisse diadematos quosdam, Cicero auctor sit. Vetus quidem lectio plurimi apud me mo- menti est, sed ea indiget interpretatione, aut alterius saltem auctoris calculo. Nam Ci- ceronis auctoritas nil uidetur certi afferre. Beroaldus uero & ipse de literis nostris opti- me meritis, Dalmaticis astruit reponendum, uetere expuncta lectione. Itaque, quum Plinius profiteretur, dijs hominibusque fauentibus, suis dictasse auditoribus: quoniam Pe- dianus a L. Metello subactos Dalmatas scribat, & in Epitome Liuiana significetur id- ipsum. Sed hominis ingenium demiror, & consuetam illi in re literaria diligentiam ap- pello: unde enim augurari potest ex Asconio, & Epitome, L. Metellum Dalmaticum eius fuisse Metelli filium, de quo agit Plinius? Ab uno ex Metellis superatos Dalma- tas, uidemur omnes scire. Diadematum uero eius, de quo negotium est, Metelli fuisse filium, ambigunt plerique. Sed nobis, opinor, ducibus perplexitas tolletur omnis, & Pliniana lectio male interpolata suo restituta nitore clarescet amplius. Ego diadematis de- fendo apud Plinium. Sententiam uero hanc suffulcit, tanquam triarius apprimè nobi- lis, in libro De Romanorum fortuna Plutarchus: Fortunam, inquit, magnifice extol- lit Caecilius Metellus Macedonicus, senex a liberis quatuor elatus consularibus, Q. Ba- learico, L. Diademato, M. Metello, C. Caprario. Haec tenus Plutarchus. Vbi uero ipse L. Diademato reposui, Graecè ita habet, *λαδκίον* *αγδκίον*: unde, opinor, ambiguitatem omnino tolli, quin lectio uetus minime sit confodienda, siue is L. Metellus Dalmatas uicerit, siue alius praenomine eodem.

De Aleijs campis, an recte uacui transferantur. Obiter *πρω* *πρω* *πρω* *πρω*.

Alea quid, & epialos febris, quam habeat rationem. Aleius mons. Halea Pallas. Halea certamina, & Halotia. Thalamae urbs. Plutarchi locus resti- tuitur ex Agidis & Cleomenis uita.

Caput XXXIII

Aleios campos Strabo prope Mallum & Magarsa constituit, meminit & Plinius in Ciliciae situ. Graecè dicuntur *αλεια* *ωδία*, mentionem facit in Bellerophon- tis fabella Homerus, exposuit Eustathius. Et ab errore quidem nuncupatos interpretantur: quod scribit Porphyrius, quia *αλεια* Graecorum lingua errare sit, quoniam per eos oberarit primum excussus pegaso Bellerophontes solus. Inueni tamen inter nostros qui campos uacuos Latine sint interpretati, ceu pla- ne epitheton foret id, non loci proprium nome. Id quam recte, uiderint ipsi: nec enim quenquam uelut opere censorio notatum uolumus. Certe consimile est, quod paulo ante de cranijs retulimus. Non debuisse autem ita Latine enuntiaris, illud esse argumen- tum

ii 4 to uide

to uidetur: si modò quis dicenda regustet amplius, nec deuoret, sed recensum itidem agat: quod non desunt ex Græcis, qui Aleios dici campos putent non ab errore, ut ferè creditur, sed ab oppido quod Alas nuncuparetur. Adduntq; inter Pinarum & Cydnum amnes collocari. Sed amplius Hermogenes *πρὶ ἐυρέσεως* quarto tomo, ubi agitur *πρὶ περηχίσεως*, quam esse finit orationis uenustatem ex uocum similitudine, diuersa tamen notione, ut apud Xenophontem, *πέθει γὰρ πεθίαν*, mox Homeri adducens carmina de Aleijs campis, subiungit, esse usum poetam *περηχίσει*, ob uocum consonantiam: quippe, inquit, Aleium est loci proprium nomen, *ἀλάω* autem uerbum, *ἀλεείνω* uero participium. Homeri carmina hæc sunt,

*ἦτοι δὲ κατὰ δῖον τὸ ἀλεείνω οἶον ἀλάω,
ὅν θυμὸν κατέδωκεν, πείτην ἀνθρώπων ἀλεείνω.*

Cicero in Thusculanis ita conuertit,
Qui miser in campis mœrens errabat Aleis,
Ipse suum cor edens, hominum uestigia uitans.

Aleium interpretantur quidam, *ὄκ' ἔχει λήια, τρέει σπηφώρα πεδία*, uel *χώρας βοσκυμωτων*. Scribit historia sexta Herodotus, Perfarum copias descendisse in Cilicia campum Aleium, id est in planiciem maritimã, uti est suspicatus Valla interpres. Aleij campi meminit in Periegesi Apher Dionysius, sed præterijt Fannius. Auctor Pausanias est: Aleium esse montem Arcadiæ prope Mantineam: sic ab errore nuncupatum *πρὶ ῥέας*. Fuit apud Tegeatas Pallados Haleæ delubrum, quod struxerat Haleus: hinc certamina dicta sunt quoq; Halea. nam Haloria nuncupata creduntur, quod in prælio Lacedæmoniorum multos abduxissent captiuos. *ἀλεῖαν* uero teporem Græci dicunt, unde & *ἠπίαλον* nuncupant febrem: uti ab Aegineta proditum Paulo est, *πείρη τὸ ἠπίως ἀλεείνω*, quod clementer excalfaciat. uel uocatur epialos, uerbo à mari tralato, quod *ἠπιομ μὲν φαίνεται, χαλεπὸν δ' ὑπάρχει*, id est mite quidem uidetur, re autem difficile est. Nec me fallit, recentiores ferè nomine hoc febrium frigora intelligere. Hyphalon, in mari saxum latens uocant Græci, unde fortunæ hyphalos dicit Libanius, occultas intelligens insidias. In humanis utique corporibus phlegma hyalodes, id est *ὑαλώδες*, omni est alio frigidius. Id si redundet, nec putrescat tamen, citra febrem inducit frigus, quod recalcere nequeat. Si computruerit ex toto, inoritur febris, quam uocant *ἀμφημερινόν*. si ex dimidió, ea quæ *ἠπίαλον* nuncupatur. Sunt ex Græcis, qui eo nomine frigus putent intelligendum, quod febrem præcurrat. Dignum uero quod non omitatur, in Galeni lectum monumentis, qui in melancholiæ rationibus *μελαγχολίας* inquit, causa est bilis atra, qui humor *ψυχρότατος ἐστὶ καὶ ῥαφιδύς*. Propterea sic affecti sunt *ψοφοδεῖς*, tristesq; suspiciosi prorsum *καὶ μισάνθρωποι*, ac solitudine gaudentes, ueluti Bellerophon: mox autem quæ prætexuimus, Homericæ subscribuntur carmina. Cæterum, in Aleios campos incurrit Plutarchi locus in Agidis & Cleomeinis uita non male solum tralatus, sed corruptus plane. Palsiphaæ, inquit, id est *παισιφώας* templum erat, & manteum in thalamis, hoc est *ἐν θαλάμω*. Eum locum sic promodum interpres Latinitate donauit: huic erat templum, & sacrificium in urbe constitutum. tanquam Spartæ foret id: at Stephanus Mefeniæ urbem Thalamas intelligit Theopompi auctoritatem sequutus, unde sit gentile nomen Thalamata. Scribit Tryphon, & refert Ammonius, Thalamas cum accentiumcula in fine, dioscuroorum sacellum indicare, in penultima uero ferarum iustra. Fuit & uillæ nomen Thalamus Polybio in Eliensium agro.

Qui dicantur mandragoram bibisse. De mandragora paulo plura. Obiter de orationis asperitate. Et quid cataphora. Caput xxiiii

Mandragoram bibisse, doctè ac eleganter ij uidentur posse dici, qui uelut aspidi de ictu somniculosa, nimis desides sunt, atq; ita quodammodo à sensu distiti abiunctiq; ut excitari non queant. Auctor mihi Demosthenes in primis, cuius ex Philippica quarta uerba subieci, *ἀλλ' οὐδ' ἀνεγερθῆναι δυναμεία, ἀλλὰ μανδραγόρων πεπωκῶσι, ἥτι φαρμακὸν ἄλλο τοιοῦτον ἰοικαμὲν ἀνθρώποις*. hoc est, uerum nec quimus excitari, sed consimiles hominibus uidemur, qui mandragoram, aut id genus pharmacum aliud biberint. Qua in parte obiter enotandum uidetur, Hermogenis

genis illud primo De ideis tomo, esse uerissimum, ubi *πρὶ τραχύτητος* agit, difficulter admodum in Demosthene *καθαράν τραχύτητα*, id est puram reperiri asperitatem. Nam ut eam leniret, seipsum intermiscendo id est consequutus. Sunt enim notiones asperæ omnes, ubi inferior superiore loco positū incescit, aut uerbis quoquo modo illi se iniurium præstat, nec id dissimulante. Cuiusmodi foret, si ita enuntiasset orator, *ἴς qui mandragoram hauserint, aut quod eiusmodi medicamentum, persimiles estis*. Sed tit eò unde sum digressus, stilum reuocem, sic item in Timone repperi apud Lucianum, *πῶς γὰρ κατὰ τῆς ὑπὸ μανδραγόρα καθεύδεις, ὅς ἔτε τ' ἀποκωλύτω ἀνούεις, ὅτε τὸν ἀδικοῦντας ὑπὸ τῶσδε*. Quo' nam inquit modo, ó Iupiter, tanquam sub mandragora dormis, qui neque peierantes audis, neq; iuris uiolatoes aduertis? Idem quoq; Lucianus inter magnificas Demosthenis laudes, ab illo inquit solitos excitari Athenienses, uelut ex mandragora dormientes. Ratio uero est, quoniam (ut ex Græcis aliqui scribunt) *is fructus hypnoticus est*, quo significatur somni conciliator. Plutarchus in Symposiacis, Somnum quippe fieri putant frigiditate. Quamobrem hypnotica pharmaca partè plurima uim habent *ψυλλικήν*, id est frigefacientem, cuiusmodi esse dicitur mandragora. Quin obliuionem item creditur inducere: unde ille ait, *καὶ φανέται πολλὴ τὸ μανδραγόρων ἐλαττωτικὴς*. id est, multum uidebitur hausisse mandragora. Et Plinius, Mandragoræ folia grauedinem afferunt etiam olfactu, quanquam mala in alijs terris mandantur. Nimio tamen odore obmutescunt ignari, potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis somnifica pro uiribus bibentium, media potio cyathi unius. Bisbitur & contra serpentes, & ante sectiones ustionesq; ne sentiantur. Ob hæc satis est aliquibus, somnum odore quæsisse. Sed & Dioscorides Syluæ medicinalis libro quinto, *τὰ δὲ μήλα ὀσφρανίμωνα, καὶ ἐδιδόμωνα καρωτικά, καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν χυλὸς, πλεοναδύνητα δὲ καὶ ἀφώνουσ πια*. Poma, inquit, olfactu & esu carotica sunt, consimiliter & eorum succus, copiosiora etiam multos reddunt. Mandragoram Pythagoras uocauit *ἀνθρωπόμορον*, tanquam humanam effigiem præferat: nam radix homini simillima est, quod Auicenna quoque prodidit, & uulgò ferè ita uisitur: propterea Columella, Quamuis semihominis uesano gramine foeta Mandragoræ pariat flores, moestamq; cicutam. Zoroaster Diamonon uocabat, aut Archinen: Romani etiam mala canina: aliqui & Circeam, quòd philtis credatur res peraccommoda. Mandragoram foeminam thridaciam nuncupant, marem uero morion. Scribit magnus Albertus, mandragoram sic hominis figuram præferre, ut sexus, & aliorum accidentium differentias ostendat. Super mandragora porrò historiam legimus relatu non iniucundam apud Iulium Frontinum Stratagematon secundo: Annibal, inquit, missus à Carthaginienibus aduersus rebellantes Aphros, quum sciret, gentem esse auidam uini, magnum eius modum mandragora permisit, cuius inter uenenum & soporem media uis est: tunc prælio leui commisso, ex industria cessit. nocte deinde intempesta, relictis intra castra quibusdam farcinis, & omni uino infecto, fugam simulauit: quumq; Barbari occupatis castris, in gaudium effusi medicatum merum auidè hausissent, ac in defunctorum modum stratii iacerent, reuersus cepit eos, ac trucidauit. Postremò id item memorabile, Mandragoram si applantetur uitibus, ita uim infundere, ut inde infectum uinum bibentibus cataphoram inducat, id est collapsum in soporem. Quanquam nec ignoro, esse suam oratoribus quoq; cataphoram. Nam Hermogene tradente De inuentionibus tomo quarto, dicitur *τῶσδε* longior spiritus productio, quæ inter accusandum cataphora nuncupatur. Quippe etiam in Apologijs esse talis potest, cataphora non potest.

Externo bello intestinum saepe restingui. Scorionis Dacorum ducis historia ad id appositissima. Columna, belli index. Caput xxv

Nimaduersum id enotatumq; ex lectione historica, quospiam inter quos naturalis esse cõiunctio debeat, ita saepe inuicem dissidere, seq; immaniore quodam modo iurgijs afficere dissidentes, ut rixa quoq; euasura breui in prælium uideatur. Eos tamen, si in alieno malo spe constituta, nimis temere, nimisq; improspicienter audeat quis inuadere, sic ferè usu uenire compertum est, ut ab intestino auersi dissidio, coalescentes animis, conspiratu mirabili

coorientes, irruentem incautius aduentitium hostem pessimo perdant exitio. Suggestuntur ad hoc ex ueteribus memorijs exempla plura, documentum unum præsigne in primis præterisse nequeo. Fuit Scorio Dacorum dux, ut uideatur, non malus, nec a rerum dispendiâ omnino abiunctus, is quum sciret dissociatum quidem armis ciuilibus populum Romanum, non tamè occasione inde arrepta lacessendum existimandum uè arbitrabatur; quanquam imperita uulgi temeritas non deesset, multa & præclara subinde minantis; quoniam uelut ex specula prospectans, conciperet, posse obtingere, ut bello externo ingruente, domestica restingeretur incendia, & uoluntatum coalitu in idem tendentium, funestior peregrinis infligeretur clades. Popularem uero animos lepide repressit reprehenditq;. Canes siquidem duos ipsis inspectantibus comisit, isq; mox acrius ac perinimiciter compugnatis lupum ingessit; eum uero, illi omnia protinus inter se ira, ut communem hostem alacriter inuadentes confecere. Quo exemplo ingenij perspicacis dux, & in cõiectandis rebus solertissimi, ab impetu Romanis profuturo barbaros inhibuit. Quibus id propè solenne semper fuit, ut bellum externum discordia excitaret intestina; rursumq; auerteretur hæc hostili malo ceruicibus imminente. Ex abundantia adiecero, legentibus obfuturum nihil; Romæ portam Carmentalem uersus fuisse Bellonæ templum, ante quod surrecta stabat belli inferendi columna index.

Canum millus, atq; inde prouerbium. Item canum ornamenta alia, seu munimenta. Armillati canes. Deræambus. Perideræum. Stelmonia. Telamonia.

Caput xxvi

Enaticis canibus collare munimentum causa addi solitum, quo retundi luporum impetus posset, nouimus ex grammaticorum glossematibus, & Pompeij præcipue Festi, inter glossularios non ultimi nominis, qui id etiam uocant millum scribit. Sed M. Varro Rerum rusticarum libro secundo, dicere melius maluit. Is millus ex corio concinnabatur, ferreis confixus clauis. Inde factum, ut quicquid præsidio nobis est, prouerbio quodam, id esse munimento pronuntiemus, perinde ac sit millus cani. Poetæ armillatos uidentur appellasse canes ex hac ratione, quoniam millus sit is armillarum uice. Apud Græcos deræambus est latum corium ob canis collum. Dicitur & perideræum, atq; item perideris. Xenophon in libro De uenatione, ita scribit: Canum ornatus sunt, *δερμα, ἰμαίντες, σελμονία*. In quo illud aduertendum, quas Xenophon stelmonias uocauit, id est fascias, quibus canum latera præmuniuntur: Pollux telamonias dixit.

Augurium canarium: deq; sacro quod caniculæ fieret. Iupiter Icmæus, seu pluuius. Periscylacismi. Cynophontis. Enodios. Enodia quæ dicantur. Lapis à cane morsus. Cynicus annus qui. Canis habere oculus quid. Item de cynomyia, cynocephalo. Aristogiton canis. Cynæpodes. Cynæ arbores. Cynus, De schino, & lentisco, & Susannæ historia. Cynura. Cymæ. Cymata. Cynanches & synanches interstitium, ac parasynanches. Cyro inter pastores quod fuerit nomen. Cyrus unde dicatur. Cyre cur dicta Ceres. Apocynon quid uocent Græci. Cytinus. Balauitium.

Caput xxvii

Anarium in antiquis libris dici augurium, obseruauimus, cui agendo consistuerentur dies, prius quam frumenta uaginis exirent, & ante quam in uaginas peruenirent, à cane ducto uocabulo. Siquidem rutilæ canes, id est non procul à rubro colore immolabantur, ut ait Atteius Capito, canario sacrificio pro frugibus, deprecandæ sæuitiæ causa syderis caniculæ. Legimus in Græcorum monumentis, Exurente quandoq; Cycladas insulas cane, atq; inde sterilitate multa ac siccitate consequuta, qui in Ceo habitabant, ex oraculo Aristæum Apollinis & Cyrenes filium accersuerunt. aduenit is, ex Arcadia secum quibusdam ductis, templumq; erexit Iouis, quem uocauit Icmæum, quasi tu pluuium dicas. Canem quoq; rebus diuinis operatus placauit, Ceisq; legem instituit, singulis annis eiusdem seruarent exortum cum armis, ac eidem rem obirent diuinâ; ex quo Argonauticon secundo Apollonius,

*Κέω δ' ἐπὶ νῦν ἰσθμῶς
ἀντιλήωμ ποταμοῖο φέρονσι θυηλάς.*

Cur

Cur uero placadis caniculæ ardoribus immolarentur canes, nulla (quod sciam) idonea redditur ratio, nam & Ouidius Fastorum quarto ita canit; Pro cane sidereo canis hic imponitur aræ,

Et quare fiat, nil nisi nomen habet.

Cur autem rutilæ, forsitan de Aegyptiorum superstitione duxerit initia, quando boues ruffos gentium illarum ritu immolare permittebatur, quod Typhoni colore perfimiles uiderentur, à quo necatus Osiris fuerat; quin homines item coloris eiusdem ad Osiris sepulchrū maculare ueteres assueuerat reges: quo nomine pauci id genus in Aegypto comperiebantur, externi tamen plures. Alio qui inuenio, canem fuisse uictimam expiationibus peraccommodam, quo nomine à Lupercis quoq; sacrificiorum adhibebatur ritibus, & Græci homines ad expiandum canes adhibere soliti sunt, immoq; in plerisque locis periscylacismi seruabantur: sic enim uocabant, quæ ex canibus res diuina fiebat. Festum uero ipsum recte à canum cæde nominari Cynophontis potest. Cuiusmodi apud Argos celebratum uidetur quandoq;. Proserpinæ item catulos cum cæteris purgamentis efferunt. Adnotatum in Pausaniæ thesauris, In Phœbæo (loci id est nomen) utramq; Epheborum portionem Enyalio, quem interpretantur Martem, canis immolare *σκύλακα*, id est catulum, ut qui deorum fortissimo uictimam secernerent ex mitioribus fortissimam. Cæterum nullos (inquit) ex Græcis catulo facere animaduerti, Colophonij modo demptis, hi siquidem *τῆς σκύλακος* furuam immolant catellam. Sunt uero nocturna Colophoniorum sacrificia. Quid sit autem Enodios in Pausania, forte nonnullis uideatur nebulosum. Lego Enodiam dici quandoq; Dianam, etiam si uenatoria item nuncupantur enodia, Mercurium Enodion quoq; appellat. Signat porro enodium quod in uia est. *σκύλακος* uero pro enotij capiunt, quia tumescant aures. *σκύλακος* est, quum dicimus, in opere significamus, & uita, ac fide. Auctor Plinius est, lapidem à cane morsum, usq; in prouerbium discordiæ uenisse. Solent quippe catuli plerumq; coniectum in eos lapidem mordicus impetere, etiam si ab eo icti haud fuerint, quamobrem dentes utiq; laceffunt sibi, lapidem haudquaquam oblaedunt. In quam sanè tendiculum sæpius præcipites eunt imprudentiores, quos uideas ab asino calce impetitos, eundem, immo se uerius referre. Quum impensius animaduerti debeat id, neminem nisi à seipso lædi, & proinde in alios refundi querelas haud debere, sed in nosmet ipsos: cogitandumq; non quo pacto alium ulciscamur, sed nos potius puniamus, castigemus ac corrigamus. Illud fuerit auctarij uice, quod ex thesauris Pollucis adnotabimus: Canis (inquit) oculum habere dicitur is, qui nimio plus impudens est. Id uero ex Homero profluit fonte, apud quem Iliados rhapsodia prima sic legimus,

Καὶ οὗτος ἄμματα ἔχων, κραδίη δ' ἐλάφοιο.

id est canis habens oculos, cor autem cerui. Et alibi idem Homerus, *λύων ἀναδής*, id est impudens canis: sicuti cynomyia pro impudentissima dicitur, compacta dictione à cane, qui impudens est, ac myia musca, qua nil fere audacius, Homero quoque astipulante. Sed & Cynocephali cognomentum, quod quum alijs tum uero Pericli adhæsisset legimus, non fere aliud quam impudentiam & rapacitatem signat. Aristogiton uero Cydimachi canis ex audacia cognominabatur. Equos porro quospiam minus probandos cynepodas fuisse nuncupatos inuenimus. Cynas uero arbores intelligit Plinius, ex quibus indumenta sibi comparent Arabes, folio palmæ simili. Eisdem & cynos dicit Plinio eidem libro tertio decimo sunt qui uelint, etiam si ex Theophrasto De stirpibus quarto, cuculi legendum summoneat Barbarus Hermoleos. Hanc denique arborem ab Daniele significatâ in Susannæ historia capite decimotertio. At Hieronymus in Commentarijs in Daniele, schinum legit, & prinum, id est lentiscum & ilicem: quod sane Danielis indicant uerba, si modo ex propheta eius sunt officina. nam quum sub schino uisam à se Susannam dixisset calumniator Venerius, respondit Daniel, Angelus scindet te medium: alludens ad uerbum *χίσα*, quo significatur scissio. Itidem quum ab altero dictum foret, Sub primo: intulit, Manet angelus domini ut secet te medium. nam *χίσα*, secare indicat quoque. Lectionem hanc confirmat in Iulio Aphricano idem Hieronymus, & ab eo mutuatus Sophronius. Cinopeta quæ colunt Aegyptij, *ὡς ἐδω λαδεδν*, in Artemidori Onirocriticis reptilia intelligunt, τὰ ἐν τῷ πεδῶ κινούμνα. Sed redeo

redeo unde sum digressus, si prius commonuero, esse inter lauri genera cinum quoque Plinio. Sed cynura Lycophroni petrae dicuntur aspera. Cymae autem, seu cymata praeteneros dicimus in brassica praecipue coliculos, uere appetente progeminantes, uelut *λυματι* plane sint, id est fetus, Cytini flores dicuntur mali punice: nam syluestris punice uocant balaustra. Cynanche item de canis uidetur natura proflexisse: de ea etiam si tertio libro uerba fecimus ampliter, nunc tamen Aeginetae Pauli subtexuisse placita ex libro Medicinae tertio, non fuerit omnino *παιροφρον*. Igitur synanche constat, inquit, ex inflammatione musculorum, qui sunt *φιδου φιδου*, id est intra fauces: at parasyanche, eorum qui extra. Modo item compari, qui intra *λαρυγγα* sunt musculi, id est guttur uel arteriam, si inflammatione infestari occiperint, cynanchen producunt: sicuti qui extra, paracynanchen. Communis uero omnium affectio, est *δερθωσιναι* *κατα πινθη* *μετα ανωνοιας*, cynanchicos praeterea in Paulo eodem, ita affectos dici, obseruatum est. Galenus intima infestantem colli, *κωδωχλω* dicit. Synanchen uero ad extrema uere amplius, immo *ητοι πινγειν*, esse *ητοι κινδωδωθ*. Dignum uero quod parte hac minime transiliamus: Medos canem appellare spaca, id est *σπακα*, unde dicta *σπακα*, Mitradatae conserua, qui Cyrum suscepit exponendum: Graece dici ualet *κωω*, a qua quoniam scribit historia prima Herodotus aliud illi nomen impositum, scire licet ex Graecorum thesauris, Agradaton inter pastores fuisse nuncupatum, mox de fluminis Cyri nomenclatura dictum Cyrum: uel quod in lusu, quem dicunt *βασιλινδα*, inter coactaneos illi *κωωδωθ*, contigit, id est dominatu potiri. Nam & apud Cnidios Cyre uocatur Ceres: uel ut *πρω κωω*, id est uita princeps. Apocynon uocant officium in phryni, seu rubeta, aut buffonis latere compertum sinistro, quoniam canum impetus inhibeat. A cane sydereo, quem astrocynon dicunt Graeci, at solechyn Aegyptij, Cynicum comperior annum appellari, qui annis compleatur mille quadringentis sexaginta. Visitationem porro id sydus facere quadriennio interiecto.

De canum generibus adnotantur plura, de quibus eorundem rabie, & diui Bellini templo in Rhodiginis paludibus. Cypsele, cypselides, cypseli. Parippi. Multi & canes cur facilius peste inficiantur, uniuersimque bruta omnia. Pro uerbium de cane imbelli. Cynea quid. Cynulchus. Canum panagyris. Cynopeta.

Posteua uero quam in canum pragmatiam incidimus, non grauabimur plucula, quae hinc inde aucupati sumus, huic potissimum loco impingere. Canes igitur in primis generosas aduertimus, Laonicas, Arcadicas, Locridas, Celticas: unde & Ouidius Metamorphoseo primo,

Vt canis in uacuo leporem quum Gallicus aruo Vidit, & hic praedam pedibus petit, ille salutem.

Ibericae item celebrantur & quae uocantur carinae, id est *καρινα*, Creticae, molossicae, e-retrinae, hyrcanae, Indicae. Legimus porro nuncupari canes quosdam psyllicos, puto, ab Achaiae ciuitate: ni Cypselicos maktis, quando est in Arcadia munitus locus Cypsele, cuius apud Thucydidem mentio sit historia quinta. Est & in Thracia nominis eiusdem adiacens Hebro ciuitas. Nam Cypsele, id est *κωω* uasis est, aut mensurae species. Cypselidas uero aurium dicunt marmorata. Cypseli sunt, quos etiam apodas uocant hircundinibus similes. Porro sunt Elymaei canes a populis in meditullio Bactrorum & Hyrcaniae. Castorij autem, & Menelaides, & Harmodij a dominis appellationem traxere. Illud minus praetereundum, prodidisse quosdam, Laonicas antiquitus esse ex uulpibus natas, & canibus, quo nomine appellari etiam quandoque alopecidas. Sicuti Arcadicae ex leonibus creduntur prouenisse, unde & leontomiges dictae. Indicarum sobolem prodit Aristoteles etiam ex tigribus factam. At Nicander Colophonius ex canibus Aetnae Indicos scribit propagatos, quae a rabido furore resipiscentes, Euphrate transmissa, in Indos usque aberrarint. In parte Indorum, ubi regnasse Sophites memoratur, & gentem esse sapientia praecipue insignem, nobiles ad uenandum traduntur canes: quique latratu abstinere, quum uidere feram, leonibus maxime infesti. Iucundum relatu id quoque: Chaonidas & molottidas prolem tradi eius canis, quem aere monesio ubi conflauit Vulcanus, immissa quoque anima, Ioui dedit dono: is uero Europae, haec

Minoi

Minoi, Minos Procridi: illa uero Cephalis esse uoluit munus. Eius haec fuit natura, ut uitari non posset, ubi infestus occurrisset. Sicuti Teumelia uulpes fuisse narratur incomprehensibilis. Quae ratio utrumque deformauit in lapide. Sunt qui Chaonidas, de Chaon inter luporum genera memorato, progenitas suspicentur: atque inde nuncupatas, Creticos canes in duo genera distribui animaduerto: alios enim diaposos dici audio, alios uero parippos. Et illis quidem in uenando gloria plurima: noctes enim addunt labori, saepeque feris affidentes dormiunt, mox orta luce depugnant. Parippi uero cum equis currere consueuerunt, tanta quoque arte, ut neque praecedant unquam feram, nec subsequantur. Reperio item, prope paludes quae ad meridiem sunt, esse canes qui dicuntur cynamolgi, quibus lac bubulum cibus gratissimus. Eorum cum Indicis bobus certamina Ctelias celebrat: Pyrrhi canis custodia domini longe clarissimus, & quia in defuncti quoque rogum affluuit. Heliodo interfecto assistentes canes etiam auctores caedis corarguere iurati. Honori defuncti canis ciuitatem constituisse Magnum Alexandrum, Theopompus scribit. Nobilis est Atalanta canis Aura nomine: quam quum Calydonia sus peremisset, bruto sepulchrum indigenae construxere. Sicut in Helleponto, quod uocant cynosema. Sic enim interpretari libet, ne fabulosa consecrari uideamur. Geryonis canis Gargitios nomine, Cerberi frater, ab Hercule caesus, in Iberia quoque monumentum habet. Actaenon canum apud Aeschylum nomina haec, Corax, Harpyia, Charon, Licitas. Nam Hippocetaurus Xenophontis fuit canis. Sicut Lethargus Hippammonis, qui etiam cum domino sepultus dicitur, testante quoque epigrammate, quo significatur Hippammoni fuisse equum nomine Podargum: canem uero (ut diximus) Lethargum: seruum uero qui dicitur Babes. Sed & epigramma ipsum apposuisse praestiterit,

ανδρι μηδ' επταμμου νομι λω, επτω δε ποδαργω, κω κωι λυλαργω, κωι δερθωσιναι βαβης.

Dicuntur uero lethargi canes, clandestine taciteque aduertes, ac morsum infigentes: un de adagium in eos qui ironico ingenio & ad dissimulandum aptissimo, denique excarnificant, & letali ueneno animam quoque lancinant. Syagrum dicit Sophocles canem qui suum uenationi sit aptissimus. Est & proprium nomen Syagrus Herodoto, ite Phiarcho. Sunt qui agrestem suam syagrum intelligant. Apud Lynceum syagria leguntur quoque. Aschedorum Siculi syagrum nuncupant, sicuti meminit Aeschylus, id est *ασηδαργω*. Apud Theocritum est in Daphnide ac Menalca Lampurus canis nomen, ex ratione albicans cauda, ut inquit interpret, uel a peruigili cura & solerti custodia, *παρα το λαρυ κω ουρειν*, id est a uidendi seruandique diligentia: uel quoniam sit uulpi affinis, quam lampuron uocant. Videtur & Acalanthis nobilissimi canis nomen: unde illud est Aristophanicum,

ακαλανθις επεγορδων τυφλα πικρα.

Acalanthis festinabunda occaecatos parit. Quidam tamen eo nomine aues intelligunt, quas nonnulli basilicas nuncupant. Maram, id est *μαραν* dicunt Orionis canem: proprie tamen eo nomine capra significatur *λαγωμελανα*, id est ex albo nigricans. Vertagos dici canes legimus uerbo, uti uolunt, peregrino apud Firmicum Matheseos quinto, sponte qui in uenationem exeant, leporibus infesti praecipue. Martialis,

Non sibi, sed domino uenatur uertagus acer,

Illatum leporem qui tibi dentem feret.

Fuit & apud Locros *φυλινη λυων*, id est lignea canis: sed ea habet historiam. Quippe Locro cuidam reddita fors est, ibi ciuitatem conderet, ubi canis lignea morsum ei inflixisset: quo nomine quum ad alterum enauigasset maris littus, calcauit *κωωσ βαπυ*, id est cynosbatum: inde quum suspicaretur finem habere oraculum, ciuitates condidit, quas Locri habent Ozolae. Catenarium canem legimus apud Senecam, sicut apud alios lucernarium. Dignum uero relatu quod in Hecataei lectum monumentis est, fuisse in Tenaro serpentem meticolosum, quem dixerunt *αδου κωω*, id est Plutonius canem: quoniam morsum euestigio insequeretur mors, ueneni potestate uiolenta. Eum tamen ab Hercule ad Eurysthea fuisse productum, unde irrepserit Cerberi fabella. Quem princeps Homerus dixit *αδου κωω*. Caninam mortem Graeci difficilem intelligunt, quo-

kk niam

niam difficulter animam efflare deprehensum sit animal hoc: à quo etiam proverbiū est, *δύγμα κωός λυγώντ*, quod est nostris uerbis, Rabidi canis morsus: in eos qui infecti ipsi malorum congressu, alios itidem inficiunt. Etenim recepta opinio est, & exposita à Luciano, non modo rabie agitari, & aquam expauescere, quos ita affectus canis momorderit, sed & ipsos item retinere uim, eundem imprimendi morsum, atq; ita deinceps fieri hydrophouicos omnes, hoc est timorem aquæ concipere, ut fiat quædam rabidorum catena. Lucianus, *καί σὺ τίνων ἰοικας αὐτὸς ἐν μικροῦτος δειχθῆς τῶν ποταμῶν ὑδουμένων, μετὰ δὲ δολοφῶναι καμὸι τοῦ δύγματος*. Scribit Homerus, Apolline pestem Græcis immittente, mulos primum & canes concidisse. Id uero exactius interpretantes eruditi, ex odorandi præstantia factum, conieciunt: qui sensus adeo in mulis præcellat, ut derelicti alicubi uel odore solo redeant in semitam. proinde huiusmodi tabidam uim concipere facilius, præcipueq; canes purum in primis aerem exigentes; sed & inter hos albi eo amplius, quoniam coloris eius corpora quàm nigra, sint rariora, atque laxiora. Quanquam non latet, ab Porphyrio apud Homerum *λευκὰς ἀργύρας* accipi non albos sed celeres: sicuti per paralepsin aliubi *ἀργίποδας* item canes dicit. Putat Heraclitus Ponticus, iumenta peste infici primum, quia deiecta in terram, & prona in pastum *τῶν νοσῶν δεικνύσθαι ἀτμῶν* trahant procliuus homine, cuius est surrectum corpus, purius & sublimi spirante. Illud ne utiquam negligendum, canes ubi mire in Venere feruntur, dici *σκυζῶν*, sicuti sues *καπρίζων*, uaccas *πυραῶν*, equos *ἰπποκωνῶν*, id est equire; unde productum in foeminas libidinosas conuictum ab uno animalium modo. Aegritudines canum præterea tres uideor præcipue comperisse, *λύγμων*, hoc est rabiem, podagram, cynanchen. Verum rabies sanari difficulter potest, podagra non omnino medicinam nescit, at cynanche siue angina euidentis promittit exitum. Porro quicquid rabidus canis momorderit, interit certissime, homo tantum euadit, sed uix. Aristoteles uero libro De animalium historijs septimo: Canes (inquit) tribus laborant uitij, rabie, angina, podagra. Facit rabies furorem, & quæ momorderint, omnia rabite prius homine, sicuti & legit & interpretatur Nicolaus Leonicensus. Intereunt canes hoc morbo, & quæ morsæ sunt, prius homine. Scribit septimo De animalibus Albertus, iam se hominem uidisse, cui in brachio morsum infixisset rabies canis, anno autem septimo post cicatricis locum intumescere cœpisse, atq; intra biduum interisse. Auicenna quoque quorundam sententias aduocat, qui dicerent, post duodecimum à morsu annum in rabiem aliquando incidere nonnullos. Quod uero serius, quàm cætera animalia tabificam rabie diuim perferant homines, efficit id naturæ dissimilitudo. Nam & in contagijs morbis homines ab hominibus & sanguine coniunctis inficiuntur facilius. Cæterum rabies canum Syrio ardente, pestifera in primis homini est, atque ita morsus letalis aquæ metus, uti Plinius inquit. Ad morsum uero unicum esse remedium & quidem oraculo quodam repertum, idem scribit, Radicem uidelicet syluestris rosæ, quæ cynorrhoda appellatur. Nobis uero suppetit potentius adhuc medicamen, sed & ipsum cælitus petendum. Est in Rhodiginis paludibus diui Bellini templum miraculorum frequentia celeberrimum, & affluxu hominum etiam notissimum. Erectæ ædis causa fere publica est. Pulsus is diuus Patauius, grassantibus nobilibus plerisque, quod seuerius sanctiusq; quàm ab illis probari posset, episcopum ageret, insectantibusq; inimiciter aduersarijs, in palustre agri nostri solum, quindecim millibus passuum Rhodigio distans, diuertit. Quum manus hominum euasisse uideretur, canum rabiem nō etiā sit, à quibus euestigio conuulsus discerptusq; mox in diuorum indigitamenta relatus, templum in illis emeruit locis, in quo & arca marmorea ferreis ocellis latet sanctissimum eiusdem corpus. Templi uero ex necis genere ea cælestis est proprietas, si quis clauem sibi quæsierit, qua ædis ualuarum recludantur, ac ea candente quicquid rabie agitari ortum sit attigerit, præsentissimum est remedium, & nunquam non uerum. Timoris uero aquæ, *ὑδροφοβίας* uocant *ωδθ*. Causa ex eruditorum ingenio afferretur non una. Sunt qui opinentur, immoderatam superuenire ita affectis corporibus scitatem, humecto substantiali penitus demutato. At Rufus in melancholiæ specie euadere sentit morbum hunc, ueneno humorem id genus assimilante. Scimus autem ex melancholicis alios alia metuere. Sunt qui arbitrentur, canis à quo impactus sit morsus

sus, imaginem ab ijs concipi in aquis, atq; inde compauescere. Postremo autem antequam huic capiti coronidem impingam, succurrunt aliqua item: id prius ex historia, quod apud nostrates etiamnum durat. Apud Bactrianos uulgo prouerbiū usurpari solitum, Canem timidum uehementius latrare, quàm mordere: altissima quæque flumina minimo sono labi. Porro dicitur Græcis *λύγμων*, de cane, ut docuit Eustathius, *παρά τὸ κύνω*, quod amare nobis indicat. Cyneam uero quum legis, pellem fluuiatilis intellige canis, quam capitis tegumento galeæ uice ueteres adhibuisse palam est, inde seruum, ut pro galea dicatur cynea. Cynulchos uocant qui secum ducant canes. Panagyrin porro canum mense Augusto ab Romanis solitam celebrari, auctores Græci sunt, monumento urbis captæ ab Gallis. Tunc uero cædebantur canes, qui & *ἀνύλακτοι*, id est sine latratu agebant, anseribus ampliter sonoreq; in clamantibus. Hoc ipsum arbitror à Plinio significatum libro uigelimonono, ubi canes ait annua pendere supplicia inter ædem Iuuentutis & Sumani, in furca uiuos arbore fixos sambucea. Cinopeta in Nicandri Theriacis bestia intelliguntur, quæ in solo motantur, uelut *κινώπεδα πνεύοντα*, uti iam attigimus paulo ante.

Conditionem filia quærere, quid sit apud T. Liuium. Itemq; de uindictijs plura. Ephelis quid, & Eccletus. Martialis explicatur, nec non Quintilianus de assertione secunda. Caput XXXIX

E Narrabamus paulo ante in Patauino gymnasio prouincialibus auditoribus nostris consensu petiti multorum, librum T. Liuij ab Vrbe condita tertium, ubi is incidit locus, qui est de Appio decemuiro, à quo uindictia secundum seruitutem decreta sunt, dum Virginiam puellam ardentius & occæcato animo deperiret, cuius sponsus Icilius in hæc affectu nimio & indignitate rei prorupit: Virginus, inquit, uiderit de filia ubi uenerit, quid agat, hoc tantum sciat: Si ipse huius uindictijs cesserit, conditionem filia quærendam esse, me uindictam sponsam in libertate uita citius deseret quàm fides. In hunc scopulum ubi impigimus, locum uideri perobscuro interfati sumus: posse tamen, quantum ex Iureconsultorum non incuriosa lectione aucupemur, sic ferme explicari. Paulus siquidem Digestis De diuortijs, lege prima, sic subnotatum reliquit, Dirimitur matrimonium diuortio, morte, captiuitate, uel alia contingente seruitute utriusq; eorum. Hinc Icilius innuebat, fore ut sponsalia dirimerentur cum Virginia, si pater super sedisset à uindictijs secundum libertatem: quoniam sponsam, quæ ad seruitutem recidisset, non esset ducturus, proindeq; conditionem illi alteram esse quærendam. Simul & alluisse uideri potest ad uerba solennia sponsalium discutiendorum, quorum meminit Caius titulo eodem, lege secunda: Item (inquit) in sponsalibus discutiendis placuit renunciationem interuenire oportere: in qua re hæc uerba probata sunt, Conditione tua non utar. Sicut in repudijs comprobatur hæc, Res tuas tibi habeto, Res tuas tibi agito. Et hoc erat uxori nuncium remittere, ut in Epistolis ad Atticum Cicero: Vxori, inquit, Cæsar nuncium remisit. Nisi quis putet, immo dixisse Icilium, quærendam filia conditionem, quoniam ut Paulus idem adstruit Digestis De regulis iuris: Quod attinet ad ius ciuile, serui pro nullis habentur: nō tamen & iure naturali: quantum enim attinet ad hoc, omnes homines æquales sunt. Inde & Caius ait, Cum seruis nulla est actio. Propterea Paulus scribit, Libertatem esse rem inæstimabilem. Sententiam nostram præfulcit M. Tullius pro Cælio, Confer te alio, habes hortos ad Tyberim, ac diligenter eo loco præparasti, quo omnis iuuentus natandi causa uenit. Hinc licet conditiones quotidie legas, Cur huic qui te spernit, molestus es? Dignum scitu quod in Antonino philosopho scribit Iulius Capitolinus, Faustina imperatoris uxorem apud Caietam conditiones sibi & nauticas & gladiatorias elegisse, id est bene nasatos ac mutoniatos seu draucos conquisiuisse, qui lastaurum agerent ualide. Verum quia de Liuiio agimus, ut in hoc quoque nobilissimum conditionem rerum opera nostra, qualiscunq; sit ea, iuuemus: quæ sint uindictia, item explicabimus: eo quidem gratius, quoniam hallucinationes multorum in eo intellexisse uidemur, quas eodem (quod dicitur) oleo expunctas obliteratasq; reluemus. Positum uero uerbum id apud Iureconsultos quoq; & Pomponium Digestis De origine iuris, lege secunda: ubi uindictias pro sententijs quidam interpretantur, quum uindictiarum nomi

ne nil prorsus aliud intelligamus quā assertionem, quæ si à seruitute ad libertatem foret, uindictæ secundum libertatem dicebantur. Si uero à libertate in seruitutem, uindictæ secundum seruitutem pronuntiabantur. Lilius, Deceuisse uindictas secundum seruitutem. Et in legibus Duodecim tabularum, Dare uindictas secundum libertatē, est pronuntiare uel decernere assertionem eiusmodi. Et ut apertius tota res percipiatur & illi strentur in Lilius tenebræ, Cimmerijs quandoque atriores. Lis uindictiarum est, inquit Asconius Pædianus, quum litigatur de eare, cuius apud prætorē incertum est, quis debeat esse possessor: & ideo, qui eam tenet, dat prædes litis uindictiarum aduersario, quo illi satisfaciatur, nihil se deterius in possessione facturum, de qua iurgium sit. Sunt autem, inquit, prædes satisfactores locupletes, pro re de qua apud iudicem lis est, ne interea qui tenet, diffidens causæ, possessionem deteriore faciat, tecta dissipet, excidat arbores, & culta deserat. Hoc uero est quod perobscure Lilius significat, quum inquit, Quum staret assertor puellæ, ut uindicaret, sponsosq; daret, atq; id ipsum agi, diceret Icilius, sedulo tempus terens, dum præriperet internuncij missi in castra, manus tollere undiq; multitudo, & se quisq; paratum ad respondendum Icilio ostendere. Præterea sententiā hanc adiuuat & Boethius ex Topicorum commentario primo. Vindex est, inquit, qui alterius causam suscipit uindicandam: ueluti quos nunc procuratores uocamus: unde lex Aelia Sentia, Assiduo uindicem assiduū esse iubet. Dicitur et in alijs quoq; rebus uindex. Lilius libro tertio: Volsci & Aequi coniunctis exercitijs Latinum primum agrum populati sunt, deinde postquam nemo uindex occurrebat, ad moenia urbis Romæ accessere. Vindictæ, inquit Festus, appellantur res eæ, de quibus controuersia est: de quibus sic Cincius, Vindictæ olim dicebantur, quæ ex fundo sumptæ, in ius afferbantur. Seruius Sulpicius uindictam esse ait, ab eo quod uindicantur res ex controuersia. Porro subit in hoc proposito, ut manum præbeam Valerio Martiali, Epigrammatum primo, cuius uersiculi morem hunc uindictiarum continentes conuellantur magis à grammaticis quàm enarrantur. quod hoc genus scitamenta nec primoribus quidem labris gustarint, ac nec extremis (ut dicitur) digitis attigerint, etiam si contentiosum funem ducere gaudeant plerunq;. Scribit ad Quintianum, quem libellorum suorum facit assertorem, ne darentur quodammodo uindictæ secundum seruitutem: quoniam Fidentinus (ut ipse dicit) plagiaris, illos recitabat pro suis: rogatq; ut det prædes, se dominum nihilo deterius in possessione futurum. Quæ omnia iocose festiuitatq; de iudiciorum more tralata, carmini poeta inseruit. Eiusmodi uero id est,

Commendo tibi Quintiane nostros,

Nostros dicere si tamen libellos

Possim, quos recitat tuus poeta.

Si de seruitio graui queruntur,

Assertor uenias, satisq; præstes.

Et cum se dominum uocabit ille,

Dicas esse meos, manuq; missos.

Hoc si terq; quaterq; clamitatis,

Impones plagiaris pudorem.

Illud autem Quintiliani ex libro Oratoriarum institutionum quinto, huic adnexum quodammodo est. Nam de præiudicijs agens, ea in tribus uersari generibus adstruit: in rebus, in iudicijs ad ipsam causam pertinentibus, aut quum de eadem causa pronuntiatum est, ut in reis deportatis & assertionem secunda. Sed & libro undecimo Succurrit, etiam si apud alios iudices agatur, ut in secunda assertionem, aut in centumuiralibus iudicijs duplicibus. Eleganter uero à Græcis tralatio hæc à foro in aliud forum dicitur Ephesis. Extat Demosthenis oratio, cui titulus Ephesis: dicitur item Ecclæus. Hæc autem Latine prouocatio est: unde ἐπισήμιον δίκην legimus apud Galenum Therapeutices primo, id est iudicium prope dixerim prouocatorium. Quæ uero sit hic assertio secunda perobscurum est, ego ad ueterem manumissionum morem id spectare contenderim. Scribit enim Maximus Valerius, Athenis institutum memorabile seruatum, ut ingratitude conuictus à patrono libertus libertatis iure exueretur. Ab eodē item refertur: Massilienses treis in eodem manumissiones rescindi permisisse, nec quarto er-

rori

rori subueniendum putasse. Sed & Romæ solitam quandoque adimi libertatem, testatum in Digestis libro quadragésimo: Ni rem malis unam eandemq; intelligere apud diuersa tractata tribualia. Scribit tamen libro tertio decimo Annalium Tacitus Cornelius, actum in senatu Nerone imperante de libertorum fraudibus, efflagitatumq;, ut aduersus male meritos reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Sed eam relationem consules incipere non ausos, ignaro principe. Mox uero sententiam euoluiffe, Dispicere quisque merita tardeq; concederet, quod datum non adimeretur. In Traiani epistola quadam legimus, Assertionem denegandam ijs qui ex eiusmodi causa in libertatem uindicantur. Agitur uero inibi de expositicijs, quos dicunt Græci ἐκθετοί. Idem Tacitus libro eodem astruere animaduertitur, Ad seruitutis malum non relabi, qui forent uindicta emissi manu. Idq; sic ab Tiberio sancitum prodit. Autor Tranquillus est, à Claudio imperatore ingratos, & de quibus patroni quererentur, reuocatos in seruitutem, Assertio, inquit Priscianus, tam à seruitute in libertatem, quàm à libertate in seruitutem trahi significat. Auctores secundi apud Vlpianum Digestis De euictionibus, fideiussores intelliguntur. Iudicium uero aduersus ingratos libertos, & uelut à patrono deficientes, Apostasium dicebatur, uel ἀποστασίον δίκην. Eius commemorat Lilius ad Aristodemum, & in Atheniensium republica Aristoteles. Erat & apostasium aduersus peregrinitatis reos iudicium.

Thargelion, id est θαργελίων, mensis qui sit. Thargelia festa. Thargelus oia. Sextum Thargelionis diem fuisse Græcis auspiciatissimum. Thargelia regina.

Caput xxx

Thargeliona esse quidem Græcis mensē, haud ferè ambagiosum est. Qui uero sit is non constat magnopere. Sunt qui Februarium putent ac interpretentur, Aprilem malunt alij: quos, etiam si non latet, quàm difficilis hæc censetur ratio: in qua multum defudasse Theodorus animaduertitur, probabiliora dicere contenderim: quippe Apollini sacer is, & Dianæ censebatur, quod Thargelia comprobarint festa, oiaq; Thargelus dicta, id est θαργελος, in qua percoquerentur fructuum primitiæ Apollinis honori, qui apparerent iam. Dicit θαργελίων putatur ratione etymologica, quia sol θάρη τὴν γῆν, id est terram excafcit. Caterum illud grauius multo: diem qui est mensis huius ἰσαμβίον, uti dicunt Græci, sextus, habitum, prosperiore euenturum, ueteribus non Atheniensibus modo, sed & alijs auspiciatissimum, quemq; lapillo prorsum numeres meliore. Illud uero felicitatis argumentum sane primum & magnum quoque, quod hominum sapientissimus eo in uitalem prodixisse lucem Socrates narratur. Inde & Persarum afflictæ potentia est, quo nomine receptum Atheniensibus est, τὴν ἀγοστήν capras trecentas immolare, uoti Miltiade datum. Rursum apud Platæas prælio nobili superata gens eadem hoc ipso die, cuius item donum sit, apud Mycalen comparatum decus. Quin & Persis esse fatalis quodammodo dies hæc uisa, quando ea quoq; ab Alexandro Darij traduntur concise opes. Sed & Alexandrum eadem æditum ferunt, & ex humanis item concessisse. Illud auctarium sane fuerit, Thargeliam genere Milesiam, forma & sapientia conspicuam, quæ annis triginta apud Thessalos est potita regno, demum ab Argiuo, quem uinctum habebat, necatam memoria prodit.

Solere interdum homines plerosq; nimis quàm leuiculis rebus stultè operam impendere seriam. Atq; inibi Platonis decretū, Prius de atechnia, cotechnia, mataotechnia.

Caput xxxi

Inter ea quæ dissertatione multijuga, ingenioq; excusso in primis, de ratione dicendi à studiosis tractari solent: illud item aduerto minus neglectum, nullam utiq; esse artem, quæ res Græcis dicitur ἀρχία, quando nullis communiti præceptis, nulla prorsum doctrinæ uel adminiculatiōes plerique, quomodo impetus tulit, aut dictauit necessitas, eunt præcipites. Quibusdā id arrisit etiam num, ut artem faterentur quidem, sed malam: dicendi potestate sæpius ingenijs deprauatis in labem tralata multorum. Esse uero & ματαοτεχνίαν, non improspere forsan, ἀλλ' ὁσὺς coniectarint aliqui, quam inanem artis imitationem interpretantur eruditiores: sicubi laboris infumitur plurimum, operæ precio nullo. In quam sanè decuriam

kk 3 transfe-

transferuntur, quibus inter declamantium sudores uita atteritur uniuersa. Profert seipsum hoc in alijs quoque, nunquam non se ostentantibus, quis horæ pereant bone, comperto etiam, qui ciceris grana per longius missa interuallum citra frustrationem in acum infereret. Quod contemplatus Macedo Alexander, ut qui esset ingentis ac generosi spiritus rex, hominis uanitatē irrisam leguminis eiusdem modio censuit donandam. Sed enim more iam nobis recepto in pluribus, ad partem hanc Platonis graue decretum non prætereamus. Fuit Cyrenæus quidam Anniceris equorum agitatione ac curuum nimio plus sibi placens, & quod consecutione quadam adnexum huic est, eius rei molestus quandoque ostentator. Quo nomine in Academiam ueniens Platonis gestiebat nimis quam auide inanes flans gloriæ, artificij sui uim, ut ipse rebatur, miram ingerere commonstrareq̄. Iuncto igitur curru, nunc inspectante eo, pro artis modo & ratione procurabat: nunc raptim, sed scite admodum & profum apte, resiliens, circumactis equis recurrebat: ac subinde progrediens remeansq̄ artificij curulis numeros implebat plane omnes, cursu ita cōtemperato, ut eandem in pro cursu recursuq̄ omnino orbitam, Græcis dictam ἀγματοτροχίαν, teneret, moderamento nunquam fallente. Id alijs, uti addecuit, forte mirum accidebat. At enim philosophus Plato, inani eius ac uacante damnata sedulitate, conatum eiusmodi criminabatur, inquiens, ἀδωία τῶν ὄντων, ἅμα ἐς μικρὰ ὄντων, καὶ οὐδὲν ἄξια προσώτων φροντίδια καταπιδέμενον, ἅμα ἐς μεγάλων πινῶν ἀνοδίασαι. πᾶσαν γὰρ αὐτῶν τὴν διάνοιαν εἰς ἐλαίνα ἀποτεθείσαν ἀνάγκη ὀλιγορεῖν τῶν ὄντων θαυμάζειν δικάων. id est, fieri nequit, eum qui in parua sic, & nulli profum rei tantum impendat curæ: grandioris quicquam moliminis sollicitē ac prospicienter attentare: omnem quippe ratiocinij uim ac intelligentiam illis fere impensam, quæ solidam continent, ac ueram admirationem, habere neglectui, necesse pro modo est. Callitechniam legimus item in Plutarchi Lycurgo, & apud alios; significatur eo uerbo artis pulchritudo ac excellentia.

Gallinaceorum Athenis compugnantium in theatro spectaculum: quæq̄ tradantur eius rei initia. Monofiri aues. Caput xxxii

GAllos pyctas compugnatos Athenis committi solitos, alicubi (opinor) in Latinis relatum literis est, ubi rixosarum auium lanistæ totum plerumq̄ patrimonium, pignus alex, uictor gallinaceus abstinuisset legitur. Et nos aliubi sed strictim commemorimus. Quam uero rationem habeat res ea, paucioribus forsitan notum. Ego autem sic comperi, suis fugatisq̄ Perfarum copijs, lata ab Atheniensibus lege, sancitum ut publico theatri spectaculo in pugnam producerentur gallinacei per diem annis singulis. Rei uero leuiculæ prima specie hæc traduntur primordia. Quum aduersus Barbaros ciuitatis uires produceret Themistocles, forte concertantes inq̄ mutuam coorientes perniciem, dum strenue ac gladiatorio more inuicem se rostris fodiant, gallos est contemplatus: nec id acerrimo & ingenij solertis imperatori insuper spectaculum fuit, aut ociosa pugna. Siquidem aduocatos in concionem milites sic protinus hortari, atque in prælium coepit incendere. At, inquit, non pro patria utique decertant hi, neq̄ item pro patrijs dijs aut heroibus: sed nec de gloria dimicatio est, aut de libertate, uel liberorum salute: uerum, quod alteri succumbere, ac superbas pati uictoris leges neuter animum inducat. Quum à Themistocle uehementius pronunciarentur hæc, additis quæ tempus exigeret, alijs pluribus, ita coorti itaq̄ animati milites sunt, ut in hostem summa prouentes alacritate nobilem inde sint uictoriam indepti: eiusq̄ monumentum rei seruatum mox quotannis, ut exemplo irritati, memoresq̄ ueterum gestorum, ad id genus plura excitarentur uirtutis opera. Cæterum apud Xenophontem inquit Socrates, εἰς μὲν μολχῶν ὀσμῶν καλῶς ἔχει λόγιον ἄποτρογῆν, ὡς ὅτι γῆμοι εἰς ἀλεκτρούνας σκορῶσα στίσαντες συμβαλλουσιν. Lego item apud Alexandriam aues haberi monofiros, unde pugnaces subnascentur gallinacei, si bis aut ter uis incubarint.

Fluminū simulacra uariè nunc humana, nunc bubula exprimi specie consueuisse, Neptuno tauros immolari omnino nigros. Cap. xxxiii Quoniam

Quoniam poetæ multa illustres fabulositate in fluminum mentione, quæcunq̄ collibitum fuerit illis imagines circumponunt, ac uelut graphice delineantes conformant, uisum ad præsens, quæ mihi suggerit historia ex firperstitutione ueteri, studiosis communicare, quo in poeticis fiant quasi Meandris adminiculatiores. Compertum igitur illud in primis, non solum diuinis cultos honoribus fluuios, sed & iconas illis ac simulacra dicari frequenter consuefse: uerum non modi unius, siquidem ἀνθρωπομόρφους, id est humana eos specie effinxerent nonnulli, quibus bubulam aliq̄ effigiem induxerunt. Vnde βούκρανον Acheloum in Trachinijs uocat Sophocles, id est τρωκόκρανον. In ijs Erasinus est, Eurotas item apud Lacedæmonios, Asopos apud Sicyonios ac Phlyalios, apud Argiuos Cephisus. Hominis figuram præfert Alphæus, Cephisum Athenienses hominem monstrant utique, sed ita uti promant se nihilominus cornua, Syracusani & Anapum in Sicilia forma insigniunt eadem. Cyanem uero fontem fœminea circumuestiunt specie, Crimnissium quoque, & Telmisium humana honestari facie legimus. Pueri speciem formosioris adamant Agrigentini, in eo qui cognominis ciuitati erat fluuius: quin & apud Delphos dicata ex ebore fluminis statuæ ascribere nomē, at pueri nihilominus simulacrum erat. Auctor in Deorum natura Phurnutus, fluuios effingi plerumq̄ ἑδρασφόρους καὶ τρωκόκρους, ex undarum uolento impetu, qui mugitibus affimile infonet quiddam. Nam & de Scamandro Homerus, ἢ γῆρας ὡς ὅτε τρωκόκρου.

Quin & ratione eadem Neptunus Mycetas nuncupatur, cui & tauros immolant πικυμελάνες, ob maris colorē, Taurinæ formæ rationē illam promit Sophoclis interpres, quæ ueluti boues flumina terram percindant, uel quod fluuijs fere adiacent pascua.

Discordiarum primordia inter Platonem Aristotelemq̄ summates philosophos, nō ex æmulatione inorta, uerum ex uitæ potius ratione dissimili. Caput xxxiiii

Linter Aristotelem Platonemq̄ haud cōuenisse satis ex ingenij monumentis, quæ ignorasse nemo fere potest, palam fit. Odium quod ex æmulatione ne auidissimum est, literarum & gloriæ ratione exortum posset uideri, sed à Græcis proditum secus, animaduerto: qui Platoni offensiosem factum Aristotelem uolunt, quod eius uitæ instituto oblectaretur minus. Quippe curiosius circumuestiebatur Aristoteles, calciabaturq̄, quin & comam cōtondebat item delicatius. Istiusmodi uero à Platonis aberant grauitate plurimū, qui quātus quantus nil nisi sapientia profum fuit. Annulis digiti nitescabant onusti, & in hoc sibi placebat nimitū. Inerat & in facie μωκία quædam, id est irridendi studium, importunior nec aberat loquacitas, quæ ipsa & mores coarguebat. Omnia uero hæc à philosopho abhorrere insigniter, fallit profum neminem. Proinde quum ea intueretur Plato, rarius hominem admittebat. Pluris autem longe Xenocratem faciebat, & Speusippum, cæterosq̄ cum quibus præter alia libenter ac sæpe confabulabatur, de philosophicis semper arcanis promens quippiam, quo illi abirent nunquam non doctiores. Fusius uero ista & latius in Varia exequitur historia Aelianus: Paucula hæc nos modo præcerpsimus Platonicæ dignitatis studio, simul & ingenij admiratiōe humani, in quo uirtutum eminentissimarum quandoque sese promunt germina, sed & uitia inolefcunt insignia. Quam utiq̄ societate adeo diuersam posse coiri, uix impetraret fidem, ni exemplis hinc inde scaturientibus abunde cōmoniti, uel immaniora multo compauescere interdum cogeremur. Adeo nihil non audet inenarrabilis hic Proteus, omnia transformans sese in miracula rerum. Super Aristotele uero illud amplius dignum memoratu: quum iudicium ueritus Athenis profugisset, scitante ex eo quopiam, cuius nam modi uideretur ei Atheniensium ciuitas, Γαγκάλη, ἔφη, ἀλλ' ὅτι αὐτῆ ὄχνη ἐπ' ὄχνη γυροῦσαί, σὺν δ' ἰὼν σὺν κω. Sycophantas nimitū innuens iusto plus inibi progerminantes. Rursum quærenti, Quid ita Athenas destituisset, ὅτι οὐ βούλετο, ἀπεκείνατο, ἀβλυαίους δὲ θζαμαρτίων εἰς φιλοσοφίαν. Ne, respondit, in philosophiam bis delictum eant Athenienses, ἵνα πεισθῶσιν ἀποστῆναι ἀπὸ τῆς ἀντιλήψεως, καὶ τὴν κατ' ἐκείνου κίνδυνον. Proditum & illud monumentis est: quum philosophus hic extrema sibi ingruere præsensisset, dolore ac spe in lachrymas amplius profusum primæ causæ misericordiam intentius implorasse. Quin &

& Homeri sententiam ex Odyssea uehementer approbasse, qua nō esse immortalibus dijs indecorum pronunciat, hominis induere naturam, quo ab erroribus seuocentur mortales. Qua in re Christi præsensisse aduentum augurantur nonnulli, eius uiri gloria in primis additi.

Sileni ac Midæ congressus. Terram haberi continentem extra orbem nostrum, deq; in ea ciuitatibus & hominum moribus. Caput xxxv

Heopompum inter Græcos historicos non incelebrem prodit in Variâ historia Aelianus, mandasse literis, Midam Phryga, & Nymphæ filium Silenum mutuis quandoq; ufos congressibus. Erat quidem Silenus deo natura inferior, homine tamen melior, si utiq; immortalitatis etiannū compos. Et plurimis utiq; ultro citroq; dictis, mox & Midæ sic esse fabulatum Silenum, Europam, Asiam & Libyam quoq; esse insulas plane, ut quas ambitu complectatur oceanus. Haberi autem extra orbem hunc, eam quæ sola sit continens, cuiusq; sit in finita magnitudo: esse uero inibi animalia prægrandia, sed & homines amplitudine ad nos dupla, uitæ quoq; spatij mensu compari. Quin & plurimas maximasq; ciuitates, legibus omnino & uiuendi institutis nostris haudquaquam similibus, uerum inter eas præcellere duas præcipue, inuicem prorsus diuersas: alterâ dici Machimon: *ὄρεθᾶ* autem, id est Euseben alteram, cuius incolæ perpetuam ducant pacem, diuitijs affluentibus, quando ex terra succrescant fructus citra cultum omnino ullum. Neq; uero serēdi illis curā incūbere: perseverare porro sanos, *καὶ ἀβόουσι*, id est sine ægritudinū molestia. Demigrare deniq; uia ridibundos & hilares usquequaq;. A deo uero sine ambiguitate iustos esse, ut ne dij quidem indignū opinentur, eos uel frequenter inuifere. At qui Machimon incolant esse pugnaces, & nasci armatos, ac bellum assidue gerere, collimitaneos plurimum euertendo: quippe gentiū multarum esse compotem unam modo ciuitatem. In ea cenferi hominum myriadas ducentis haud pauciores, quos nō absumpserint bella, morbis plane conficiuntur. Sed perrarū id est. Intereunt uero in prælijs saxis percussi aut lignis: nam ferri ictum non admiserint. Auro argentoq; abundant eatenus ut sit ibi aurum uilius quàm apud nos ferrum. Hosce uero in nostrum quandoq; orbem adortos enauigare, ad Hyperboreos appulisse: quos cum inaudissent nostrorum hominum fortunatissimos, ipsi ut uiles sunt aspernati, ac humiliter sordideq; agētes, propter eaq; ulterius pergere neglexisse. Cæterum id mirabilius multo, esse inibi homines item Meropas nomine, quorum ciuitates & multæ sint & insignes. Visitari autem in regionis parte ultima locum, quem dicant Anostum, id est *ἀνοστα*, hiati per similem: sed nec tenebris obtentū, neq; item lumine. Aerem uero incumbere turbido insynceroq; suffusum rubore. Flumina circumluere duo: unum uoluptatis dici, tristitiæ ac mœroris alterum. Vtriq; adnasci arbores magnitudine qua proceriores platani. Hasce eius potestatis fructus producere, ut qui gustarit, indefinenter effundat lachrymas, demumq; sic in terrioriatur. At uoluptatis arbores diuersum efficere omnino: nam pomo uescētes desideria prorsum alia desinunt, antea ctas quoq; ætates denuo repetentes: si quidem senectam exuere primum, ac uigorem induere, perq; quosdam uelut gradus, effectos iuuenes transire mox ad pueriles annos, ac demum infantiliter cōmori. Lectum & illud in Græcorum thesauris, fuisse in Macedonia hortos, qui dicerētur Midæ, rosis sponte succrescentibus foliorum sexagenum, odore cæteras anteeuntes multo. Inibi tenet fama apud Macedonas, Silenum captum.

LODÓVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVAVVM LECTIONVM libros, ad uenerandum Franciscum Pilumnium Rhodiginū iuris pontificij scientissimum, Præfatio decima octaua.

I cui ab ineunte ætate, quam esse prudentia senum confouendam adminiculandamq; traditum est, ita inhæsi, ut addicerem me totum, ueluti ridicæ cuidam firmiori, tu is es Franciscæ parens optime: sit enim hæc tui præfatio uerissima, ad quem in angustiis lætioribusq; meis rebus censui defugiendum perpetuò, ne quod adolescentiæ commune uitium est, in lubrico constitutus per incertam à rationis rectitudine abirem longius, quod ex Homero didicissem puer,

Νεωτῶν δὲ ἀποδῶν φρεσὶν ἠδὲ βουλαῖς.

Tu uero rerum diuturniore usu prudentissimus, clemētissimè amplexatus, perinde ac filium es, nullo unquam reclinato incommodo. Nec id consilij modo eminentissimū fidissimūq; sed opera quoq; uel amplissima, ut ædes tuas nunquam mihi occlusas fenerim. Nec illud repeto nunc, qua me semper tū apud prætores, tum apud ciues nostros ingenuitate, nullo prorsum liuoris fuce sordida celebrandum, etiamq; ultra meriti rationem extollendum sis arbitratus. Et sunt hæc quidem mentis propè diuinę germina, reminiscētisq; quid nam uicturi gignimur, ordo quis datus. Quamobrem immensa sunt quæ tibi à me hoc nomine debeantur. Nec aliud ferè apud animum meum sollicitius aut anxius magis diu perpendi, quàm ut rationem inire aliquam, quæ tibi me, & si non gratissimum, quod nostri calculi modus non patitur, at non ingratum omnino præmonstraret saltem. Verum omnem, quod aiunt, funiculum mouenti, dum apte distinctam rationem uolo, illud se demum nostræ obtulit imbecillitati, ut hisce commentatiunculis nostris, si modo tantæ rerum excellentiæ futuræ pares sunt, nomē tuum, mihi nunquam non uice quodammodo numinis habitum, in perpetuitatis memoriam darem: ut ubicunq; Latine lingue sonus fuerit non infrequens, mortales intelligant uniuersi, quàm clementer quamq; officiose mecum egeris, quamq; hoc uno nomine, non tibi modo, sed et tuis omnibus debeā: si uolo is esse, qui ut essem adnifus perpetuo sum. Tuæ uero partes sunt, quæ pro uirili offerimus, lætiore frōte excipere. Tenuia quidem forsan sunt, sed beneficia te nō scenerari certo scio. Quod si laxius mecum ageret fortuna, & uotis euentus responderet, munificentius multo gratiusq; tractarere. Nunc te marmoreum pro tempore fecimus, supererunt forsan & alij qui aureum te constituāt. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI
ANTIQUARVM LECTIONVM LIBER VNVS,
qui decimus octauus.

Spartanorū mores explicantur. Nomi polemici qui. Gymnopædia. De Ornithia, & Diana Orthia, ac Dionysii festo scieria. Iuuenalis locus de orbe Lacedæmonio, & pædæmate. Item de pueris Bomonicis. Laçantij grāmatici locus restituitur. De fœminarū nuditate. Inibi Martialis locus explicatur de libidinosa Lacedæmone. Quibus furari honestum. Cardaces qui. Quintilianus illustratur. Scutorum literæ. Græcorum atrocinitia. Cap. I.

Acedæmoniorum rempublicam plurium monumentis celebratam, habuisse præclara & eximia pleraq̄, quum multa alia argumento sunt, tum illud in primis, quod Plato ille, quem diuinum omnis nuncupat antiquitas, quicq̄ non docendi solum, sed etiam dicendi fuisse agnoscitur, esseq̄ etiam num magister optimus, libros De legibus non aliter concinnari, quam ut in eos congereret, quicquid singulari prudentia institutum sancitum uel comperisset in Cretenſi republica Spartanaq̄, necnon Attica, quam nouam dicunt. Quoniam prodat Timæus, ante ingentem terrarum inundationem fuisse Athenas alias tum in Græcia, tum in Aegypto, quas à Pallade conditas educatasq̄ uult. In quibus ea fuerit gubernationis forma, quam in libris De republica sit Plato complexus. Scitum & illud: uelut orbem Hercules obierit, una præcinctus pelle, ac una communitus claua: sic & Spartanos ab una scytala & frugi ueste ac uili, Græciæ uolenti imperasse, & ne moto quidem scuto, tyrannicos sæpe spiritus retudisse. Quin traditum nonnullis, Atheniensium fuisse, mysteria celebrare ac pompas ducere, Eleorum certamina statuere: Spartanorum autem, si quid deliquissent hi, cædendo castigare. Scribit tamen Rhetoricorum primo Aristoteles, Quibuscunq̄ ciuitatibus res muliebris male habeat, sicuti Lacedæmonijs, uideri ijs fere dimidium abesse felicitatis. Mira certe sunt quæ prodit historia. Lege si quidem apud eos sancitum erat, ut senior, si forte uxor ei esset floridior, aptaq̄ etiamnum tollendæ proli, & iuuandæ patriæ, delectum ex iunioribus quempiam, moribus præcipue exploratis probisq̄, posset ad eam admittere. Quam ubi is generoso impleset seminio, quod inde natum foret, educaret, ut conceptum natumq̄ legitime. Quod si quis uxorium onus ut molestum grauaretur, nimisq̄ impeditum, ingenuæ tamē proli desiderio obmolliretur: tunc licebat, si quam is fœcundam generosamq̄ animaduertisset, adducto prius in eiusmodi sententiam uiro, eam quærendæ proli gratia adire. Nec id ex propalata substrataq̄ passim natum pudicitia uideri potest, quodq̄ id genus fœminæ ad Veneris prolium forent procliuiores. Legimus quippe pauperulam quandam interrogatam, Quid nam marito datura dotis foret, respondisse, Patriam pudicitiam. Altera uero, quum quæreretur ex ea, an cum uiro coisset: Minime, inquit, sed ille mecum. Quædam porro, quum fuisset clam compressa, fœtumq̄ perdidisset, sic nulla emissâ uoce se constantem ac tolerantem præstitit, ut eliso conceptu reiectoq̄, parentes aliosq̄ latuerit proximos: quippe dolorum magnitudinem, quibus (ut asolet) lancinabatur subinde conuellebaturq̄, uicit ignominia timor. Tantum erat uel in muliebri ingenio tolerantia robur, ut nō immerito uideatur Horatius cecinisse Carminum primo,
Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Larissæ percussit campus opimæ.
Nam, ut inquit Aemilius Probus, Lacedæmoniorum moribus summa uirtus in patientia statuebatur. Seneca scribit, Lacedæmonios consueſſe liberorum suorum indolem experiri publice uerberibus admotis, illos subinde adhortando ut flagellorū ictus fortiter perferrent: item laceros ac semianimes rogando ut perseveranter uulnera præberent uulneribus. Quam rem copiosius exequitur Lucianus in sermone qui est De gymnasiis

nasus, & significat Thebaidos quarto Papinius, Er oliuiferi Eurota Dura manus.
Exposuit & Laçantius grammaticus, gentis in eo crudelitate taxata. Laconibus hoc item fuit peculiare, omnia impensius cælare. Propterea id innuens historia quinta Thucydides, λέγουσιν, inquit, ἡγεμόνων. quum de Lacedæmonijs loqueretur. Apud eundem obseruatum quoque, Nomos dici polemicos cantilenas Lacedæmonijs in hostibus congregiendis concini suetas. De gymnopædijs, quas nudi certantes concelebant iidem, mentio Thucydidi etiam fit: τῶν ἄνδρων, inquit, ἀπὸ τῶν γυμνοπαίδων. Sed ad patientiam redeo. Cretum quidem leges, inquit Cicero, itemq̄ Lycurgi laboribus erudiunt iuuentutem, uenando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuado. Spartæ uero pueri ad aram uerberibus sic accipiuntur, ut plerisq̄ sanguis e uisceribus exeat: nonnunquam etiam, ut quum ibi essem, audiebam, ad necem. Quorum non modo nemo exclamauit unquam, sed ne ingemuit quidem. Hosce pueros Seruius grammaticus Bomonicas, ueluti dicas, super aris de uictoria contententes, appellari scribit. meminit & Laçantius super octauum Thebaidos, sed codicibus fœde interpellatis: nam scribitur modo Suominicæ. Concertatio autem ea, ut idem testatur, diamastigosis uocabatur, hoc est difflagellatio, quis plura posset uerbera sustinere. Plutarchus in Lycurgo, Puerorum multos, inquit, in ara augurij cæfos uerberibus mori uidimus. In Apophthegmatis Laconicis, in ara Orthiæ Dianæ id solitum fieri scribit. Cui sententiæ succinit & Papinij interpretis. Hinc in Plauti Captiuis, festiue Lacones leguntur Plagipatida. In Græco Plutarchi codice ita relatum aduertimus; ἐν πολλοῖς ἀπὸ τοῦ βασιλῆος ὁρνήθιας ἐὰν καὶ ἀποθνήσκοντες τοῖς πληγαῖς. Atque ita legisse animaduertitur interpretis. Nam est Ornithia Sudæ augurium, Iulio autem Polluci aucupium. Poterat uideri emaculandum Plutarchi codex, uti pro Ornithia substitueretur Orthia: Verum ex Græcorum obseruatum fidelis est, Ornithiam fuisse lusum, in quo euerberarentur pueri. In Aristidis uita Plutarchus idem auctor est, in pugnae memoriam cum Mardonio cædi ad aram Ephebos, quod quum sacrificanti Pausaniæ incurrisset barbari, uirgis loriscq̄ sunt reiecti ab inermibus, ex quo & Lydia pompa difflagellationem consequeretur. Sed enim quia de Orthia Diana, & diamastigosi facta nobis mentio est, remotiora quæpiam nec in triujs recantata, hinc iam subnectere pergamus. Nam ita in Græcorum mihi compertum thesauris est: primum in Laconia Limnæum locum esse Orthiæ sacrum Dianæ. Eius simulachrum id esse memorant, quod ex Taurica est ab Oreste & Iphigenia tralatum. Qua in re probabiliora uidentur asstruere quam Athenienses qui in Braurone relictum uolunt. Sed sacrorum eos post alia pleraque coarguit ritus: siquidem Astrabacus & Alopecus, à quibus id compertum primo est, mox dilapsi in amentiam sunt. Paulo post Limnata, & alij quidam, Dianæ quum rem diuinam obire adorti essent, in dissidium primo, post & in mutuas proruperunt cædes: multis uero in ara peremptis, reliquos qui calamitati superfuerant, morbi absumplere. Reddita consulantibus inde fors est, ἀμαρτὴ ἀνθρώπων τῶν βασιλῶν ἀμαρτὴν: id est, sanguine humano aram esse cruentandam. Propterea immolari cœptus, quem intulisset fors: donec Lycurgus immolationem ad Epheborum difflagellationem transtulit: nam sic cruore humano oppletur ara. Simulachrum ipsum quod exhibet sacerdos, utpote perexiguum, leue est. Quod si uel formæ uel dignitatis ratione minus se conuerberando sæuiant pueri, tunc mulieri effici onerosius creditur atque ingestabile. Dianam uero non Orthiam modo nuncupant, uerum & λυγροσμαν: quoniam in uirgultorum, quæ dicunt λυγροσ, densitate comperta memoratur: quæ simulachrum circumplexa, ἀρθρον, id est relictum, illud statuebant: unde & nominis profluxisse ratio uideri potest. Sed institutum repeto, si illud adiecero, in Arcadia non longe à Stymphalo Dionysii fuisse templum, cuius festum σκιδρῆων nuncupant, in quo ex Delphici Apollinis responso difflagellentur mulieres. Præterea qui Græciæ formam rerum publicarum dederunt, corpora iuuenum firmari labore uoluerunt. Hoc Spartiæ etiam in fœminas transtulere, quibus magis palæstra, Eurotas, sol, puluis, labor, militia est in studio, quam fertilitas barbara. Puellas ergo assuefaciebant non minus quam pueros, & uersari nudas, & quibusdam in sacris saltare, & canere præsentibus simulq̄ absentibus iuuenibus. Propter ea

ea Propertius quoque quadam elegia ita canit:

Multa tuæ Sparte miramur dona palæstræ,

Sed mage uirginæi munera gymnasi:

Quod non infames exercet corpore laudes,

Inter luctantes nuda puella uiros.

Saltationem uero hanc, siue id genus alteram significasse Iuuenalem eo uersiculo:

Qui Lacedæmonium pædæmate lubricat orbem.

putat in libro De orthographiâ Cæcilius Minutianus Apuleius, ac legendum pædæmate, prioribus syllabis diphthongum recipientibus: quia sit utrobique apud Græcos, & uerbo eo plane saltationem innuit. Cæterum hac parte illud obiter legentes monuerim: Platonem quoque libro De republica quinto non improbasse mulierum in gymnasiis exercitiâ, quoniam omnium operum natura compos sit femina. Voluit quoque, ut non puellæ solum, sed etiâ anus nudæ cum uiris luctarentur; et quæcumque exercitationes uiris contribuantur, easdem mulieribus impertiendas esse dicit. Et quia res ab surda profum uidetur, ipsius Platonis uerba subieci. Nudandum igitur, inquit, corpus erit mulieribus, quandoquidem pro uestibus uirtutem induent, communicandumque in bello, & in omni alia ciuitatis custodia. Qui uero nudas riserit mulieres, ratione optimi cuiusdam ita nudatas, inanem circa ridiculas nugas carpens sapientiæ fructum, neque quid rideat, neque quid agat intelligit. Huc porro Martialem respexisse contenderim illis uersiculis ex libro quarto,

Argiuas generatus inter urbes

Thebas carmine cantet aut Mycenæ,

Aut claram Rhodon, aut libidinofæ

Ledeas Lacedæmonis palæstras.

Nam interpres ad Helenæ raptum allusum putat, uel ad Venerem, quæ illuc coleretur. Sed redeo ad uiros. Scribit libro tertio Quintilianus ad hunc modum. Minus Lacedæmone studia literarum, quàm Athenis honoris merebuntur, plus patientia & fortitudo. Rapto uiuere, quibusdam honestum est. Hæc uero imperitioribus subobscura uideri haud ambigo: ideo aliqua à nobis afficientur luce. Sic uero apud Plutarchum in Apophthegmatis obseruauimus: Spartanorum moris fuisse, literas modo pro necessitate discere, reliquarum uero disciplinarum nihil omnino admittere, nec homines magis quàm libros. Erat autem illa ipsius disciplina, ut honeste parerent, labores constantissime tolerarent, pugnandoque aut uincerent aut interirent. Ob quod quum Athenis rhetorum quispiam Lacedæmonis imperitiâ obiecisset, respondit Pausaniæ filius Plistonax, Recte dicis, soli namque Græcorum nil à uobis mali didicimus. Scribit tamen in Protogora Plato, Antiquissimum apud Græcos, & plurimum sapientiæ studium in Creta & Lacedæmonia extitisse, ac sophistas inibi plures quàm alibi usquam repositos: dissimulare autem solitos ac imperitiâ prætereundum, ne Græcos alios superare sapientiâ deprehenderentur, ac ad idem studium accenderentur. Et mox paulo addit, Lacedæmonios optime ad philosophiam & sermones esse educatos, etiam si à principio rudes uidentur: uerum eiaculari statim magni momenti uerba contorta breuique, uehementis modo iaculatoris: cuiusmodi enunciare uiri sit tantum absolute docti. Quod uero ait Fabius, quibusdam rapto uiuere, honestum, de Spartanis item intelligendum. Apud quos Irenes sunt & Melirenes, id est *ἱρένες καὶ μελίρες*: rectus autem, unitatis numero est, *ἱρένη*: uocant autem hoc nomine, qui iam annum secundum è pueris excessere. Melirenas uero natu grandiores inter pueros. Iren igitur pueris præscribit (neque enim unquam sine magistro sunt) firmioribus quidem ut ligna ferant, minoribus uero olera, quæ omnia furto quæruntur. Quod si quis per incuriam deprehendetur, flagris insigniter afficiebatur, ceu negligenter inepteq; furari uideretur. Alias, si propolita quæstioni parum accurate quis respondisset, ab Irene pollicis infigebatur morsus. Furantur item, ut Xenophon tradit, ex cibarijs quicquid ualent. Eius uero negociationis curam nobile regegit exemplum: quum leonis catulum, quidam surripisset, ac inuoluisset pallio, eiusque uentrem unguibus ac dentibus fera discerneret, latendi studio, pertinax ille silentium ita seruare perrexit, ut inde interiret. Persis item uidentur

tur lege permissa fuisse furta. Nam qui rapto uiuerent apud eos, Cardaces uocabantur: quia carda, uirile ac bellicosum signat. Apud Pausaniam & Ammonium, Cardaces pro militibus accipi uidentur, à Caribus uerbum esse propagatum, scribit Eustathius. Apud Aelium Dionysium, impios homines dici Cardacas, obseruauit. Esse enim mercede militantes barbaros, apud Theopompum: Simpliciter uero, inquit, Persæ quemlibet fortem furacemque cardaca uocant. Cares primos mercede militasse, auctor Pausanias est. Tauros Scythas Herodotus scribit in Melpomene furandi licentia sibi uictum comparare, atque item ex bello. Refert Gellius, apud ueteres Aegyptios, quod genus homines constat & in artibus reperiendis solertes cum primis extitisse, & in cognitione rerum indaganda sagaces, furta omnia indifferenter fuisse licita, & proinde citra ullam noxam poenam. Sed & poeta nobilis Aeneidos nono, de Latinis ita canit,

Caniciem galea premimus, semperque recentes

Conuolare iuuat prædas, & uiuere rapto.

Sed quod paulo ante ab eodem de Latinis eisdem pronuntiat:

Durum à stirpe genus, natos ad flumina primum

Deferimus, sauoque gelu duramus & undis,

Uidetur item de Spartanis tractum moribus. Nam, ut Seneca nobis auctor est, libro Suasoriarum primo, Omnibus sua decora sunt. Athenæ eloquentia inclitæ habebantur: Thebæ sacris: Sparta armis. Ideo Eurotas amnis hanc circumfluit, qui pueritiam indurat ad futuræ militiæ patientiam. Sed illud aduertendum: esse autores qui prodant, non aqua infantes, sed uino abluia mulieribus solitos, experimentum quoddam ipsorum habitudinis ita facientibus. Etenim dicunt huiusmodi rerum periti, ægritudinibus obnoxios, admoto mero debilitari ac resolui: qui autem sit ualeitudinis obfirmata, amplius ac uere ac obstipare habitum. Cæterum, quia non latet, à Græcis plerumque Romanos conuelli, ut qui piraticam quandoque uel exercuerint uel permiserint, pauca, quibus ineptum reprimatur supercilium, ex historia Thucydidis prima collibuit excubere. Antiquitus (inquit) Græci, ac maris accolæ barbari, quique insulares erant, ubi amplius tractu mutuo se ceperunt inuisere, ad latrocinia mox sunt conuersi duriantibus uiris uel præpotentibus proprii causa lucri, & ut imbecillioribus inde uitæ fomenta compararentur. Quod si in urbes incidissent immunitas, uicacimque cultas depradabantur. Indeque sibi uictum ferè uendicabant: quando, ut uidetur, nullum ex facto comparebat dedecus, quin gloria potius promebatur non nihil. Dilucet uero & nunc ex continenti habitatoribus nonnullis, quibus id agere uel honestissimum. Et mox: In plerisque, inquit, Græcia uetustus necdum exoleuit mos. Et rursum: Ipsa hæc latrocinia dilabentibus multis, Troianum bellum decennale effecerunt, quod tamè fama longeminus fuisse, hinc coniectatio euidens: quod post id è sedibus suis exacti sunt Græci, neque untes per ocium augetur. Illud uero ne utiquam prætereundum: Lacedæmonis fuisse morem, lambda in scutis gestare, *ἡς περίσθημον*, id est notæ insignitæ gratia, ex principe nominis litera, uelut caractere se ipsos præmonstrantibus. Sicuti Melfenij, *μ* literæ nota se cognobiles præbebant. Eupolis,

ἔπειτα γὰρ ἰδὼν τὴν βουτὴν τὴν λαμβάνει.

Legimus in spectata fidei libris, Spartanum militem uehementius coercitum, quod procinctus tempore ausus sit uideri sub tecto. At postremis Romani imperij ferè temporibus pluma & flexilis lectulus armato etiam in delicijs fuisse, ac gladijs pocula grauiora, siquidem testa bibere iam pudebat. Maximiano autem Cæsare Persarum uallo direpto, gregarius miles, quum Parthicum forte scutum comperisset, in quo seriatim collucens uisabantur margaritæ, per rei insectiam gemmis abiectis, solo abijt pellis nitore contentus.

Laconicæ magnanimitatis exemplum ex Xenophonte. Cur Spartani dicitur quandoque Ophiodiri. Item Spartam fuisse alterum Græciæ oculum. Eurotas, Sparta, Lacedæmon, unde appellationem traxerint. Sparti qui. Scedasi filia, Cetoessa Lacedæmon eur. Cæti, Coi. Orescoi. Cap. II

II Postremo

Postremo uirtutis Laconicæ ac magnanimitatis singulare apud Xenophonem libro rerum Græcarum sexto, argumentum nobis suggeritur, quo ciuitatis eius magnifici spiritus facile omnium oculis subiicitur. In Leuctrica pugna à Thebanis prostrata, excisa attritaq; prorsum Lacedæmoniorum gloria est, nam ab ea uix amplius emerere. Accepta igitur tam insigni clade, suæ cuiq; aduenit calamitatis nūtijs. At quorum propinqui cæli in prælio fuerant, in publicum se proripiebant nitidi & hilares, aut (quod æque magnum est) hilaribus similes. Quibus superstitēs fuerant necessarii, hi ferè in lucum se dantes, domi continebantur, rari admodum priuatos lares egredi. Et ij quidem ultra fidem tristes, & fronte nimis corrugata, & demissis oculis, dicerēs omnibus exutos, solum deniq; exilij causa uertere. Ex hac uero uirtutis admiratione uideri Pindarus potest, Lacedæmonia sic celebrandā duxisse, uti in Isthmijs ὑψιπέδῳ diceret θρόωντας οἰκῶν ἑδῶν. id est, altam Therapnæ inhabitans sedē. Quando ad loci situm referre haud queas: siquidē ita Homerus canit, οἱ δ' ἴφου κούλων λακεδαίμονα κρηώεσαν.

Quibus concaua indicatur Lacedæmon. Nec inde seiungitur id prowerbij facie ab Maximo Tyrio prolatum, Amor nil adeo infestē odit, quam necessitatem ac metum; ut qui magnanimus sit, præcipueq; liber, ipsis nimirum Lacedæmonijs liberior. Illud item nequeo præterisse: obseruatum à me in Græcis literis, Lacedæmonios quandoq; à Pythia nuncupatos ὀλιόλερος. eius appellationis ex historia ueteri hanc promunt rationem. Quadam tempestate serpentium multitudo mira in Laconia succreuit: facta inde annonæ caritas est incredibilis, coactiq; indigenę serpentes in escam humanam uertere: unde nomenclaturæ nouæ data occasio. Quod in admirabilium relatione Aristoteles scribit. Idem libro Rhetoricorum tertio, metaphoras esse quatuor insinuans, addit, eam probari in primis, quæ dicatur ἰστὶ ἀναλογία. Cuiusmodi fuit de Lacedæmonijs Leptinæ dictum non negligendum, τὴν ἐλλοδῶν ἐπὶ τὸ φθάραι μὲν ἡγομενίω, id est Græciam factam uoculam, Quin & Pompeius Trogus, Athenas Spartamq; ceu duo Græciæ lumina celebrat miraturq;. Cimon uero Atheniensis hortabatur, ne Græciam negligenter χολῶν γεγενημένω, Sparta pereunte. Sed enim, ut diximus, apud Leuctra Spartana uirtus attrita corruit, in nihilum dilapsa ferè, infesto numine, si credimus, ob scelus admissum in Scedasi puellas, Molpiam & Hippo, uti à Pausania relatum scio, etiam si ex Plutarcho alibi Miletiam scripsimus. Meminit quodam responso etiam Apollo, quod sic habet,

Ἀδύκῃα τέ μοι σκιάωνται μέλαι, καὶ ἀλίσιον οὐδ' αὖ,
καὶ μοι τῆν σκεδασίαν μέλαισιν ἀνασπῆσαι κούρα.

Cæterum, in hac tam fusa de Spartanis mentione, adijciamus, quæ apud Græcos inter legendum præcepta nobis: in regione ea principem regnasse Lelega indigenam, unde subiectis adoptata nomenclatura. Ex eo Myleta natum memorant, cuius fuerit filius Eurotas: hic stagnantes per regionem aquas dioryge, hoc est fossa perduxit in mare, unde flumini origo & nomen. Perfuncto sin eliberis rege, principatum exceperit Lacedæmon, qui Iouis dicebatur filius, Spartam Eurotæ filiam uxorem is asciiuit sibi. Initio regni primum quidem à se dici Lacedæmonios iussit. Mox & conditæ ciuitatis uxoris indidit nomen. Sicuti ab Amycla eius filio Amyclas tradunt nuncupatas. Vbi Hyacinthi Amyclæ filij uisebatur monumentū, Apollinis subiectum simulacro. Spartium, uulgo ferè notum uocabulū, licet origine omnino ignota, est crassius filum quo fuimus calceos, indicat id libro quinto Athenæus, putria calceorum spartia accensens: unde & spartaria rectè dicitur caera. Verbi origo Græca: nam sparta dicuntur funes, & licia: Spartos uerò Palæphatus scribit, quum proximarum essent regionum, aduersus Cadmū subito constitisse, ac propter repentinos quasi de terra contractus ex omni parte confluentes, Spartos nuncupatos. Quod Ammianus quoq; Marcellinus probabile habet. Meminit Gellius: Ego (inquit) Sparta apud Homerum, non plus Spartum significare puto, quam Spartos, qui dicuntur in agro Thebano nati. Hippias Delius, uti Apollonij interpres scribit, gentis cuiusdam nomen fuisse Spartos, pronuntiat. Pindarici enarratores ex Androtionis sententia, fugisse ex Phœnicia Cadmum scribunt, μετὰ ἱκανῶν ἀποροδῶν. id est, cum Sporadibus multis, unde ob miscellum & quasi confusaneum

fusaneum genus dici Spartos cœpisse. Sporades uero sparsi nuncupantur. Lacedæmona Cetoessam, id est κρηώεσαν nuncupant, & magnam interpretantur, uel quia cete habet grandius. Verum Cetaessam, siue κρηώεσαν, Zenodotus mauult scribere: ut intelligamus κρηάμινθῶδῳ. Astipulari uidetur & Callimachus, ubi ait, ἰππους κρηάωντας ἀπὸ δρυώτιο κρηίσαί.

In Laconica uerò scater herba calaminthe, quam nepetam Romani dixere, ut scribit Dioscorides. Alij ab rimis sic nuncupatam opinantur, quas terræ motuum uel contingit fieri. Eos autem Cætos appellant. Terræ motibus uerò Lacedæmon obnoxia est. Fuit & specu inibi carceris uice, Cæetum dicebant. Sed cavernas id genus sunt qui Coos uocent: quo argumento feras Orescoas pronuntiat poeta nobilis, quod est in specu decubantes.

Qui sint apud Appiani interpretem aptatores. De Harmostis pluscula. Plutarchi locus restituitur ex Alcibiade. Harmosteres. Harmosyni. Itemq; qui dicerentur episcopi. Agonij dei. Agonia. Agones. Exagonia. Angones, & phylacæ. Ciceronis soluitur nodus ex Epistolis ad Atticum. Proscopi. Perinei. Cap. III

Merum prius quam à Sparta digrediamur, addenda & scitu non indigna pleraque, explicandusq; in primis Appiani Alexandrini locus ex libro quarto Ciuiliū bellorum, ubi ferè sic legitur: Tribunus plebis Titius legem protulit Consulatum sub præsentium triumuirorum constitutione in quinquentium uacare, Antonij scilicet, Lepidi, & Cæsaris: qui pari modo ac consules illum obtinerent. hos quispiam Græcorum Aptatores commodè diceret, quod Lacedæmonij reipublicæ subiecta disponentibus imposuere nomen. Hactenus Appiani interpres. Quos uero Aptatores dicat, quæue foret eius magistratus uis, scio ambiguum quam plurimis uisum iri. Proinde harmostas ipse intelligo: eos ad subiectas ciuitates mitti solitos cum magistratu, scribit Harpocratius: & ante retulit Eratosthenes in uoluminibus De bonis malisq;. sed meminit Demosthenes quoq; pro Ctesiphonte. Indicat uerò liquidius in Alcibiade Plutarchus: Cum Chalcedonijs, inquit, bellare adortus est, quod defecissent, Lacedæmoniorū præsidio suscepto & harmoste. At interpres, uerbi offensus nubilo, dum eloquentiæ pandit uela, miras effudit nugas: etiam si mox, harmostem urbis præfectum interpretatur. Sunt qui interpretetur, Harmostas apud Spartanos præfuisse arcibus efficiendis & ciuitatum instaurationibus. Apud Corinthios autem, qui moenium restitutioni præficerentur, inuenio epidemiurgos dici consueisse, quando sua est ciuitatum ferè singulis magistratum nomenclatura. Teleutiam harmosten celebrat Rerum Græcarum quinto Xenophon. Cæterum, hæc ad Appiani sensum parum congruā uideri possunt: propterea amplius querendum. Auctor uerò est Halicarnasseus Dionysius, Corrupto ciuili ornatu in Græcorum ciuitatibus, coactos fuisse nonnullos in urbes iterum tyrannicas regiasq; potestates inducere, nominibus uelantes decentioribus: ut Theslali archos, id est principes: Lacedæmonij harmostas: quum formidarent, reges eos & tyrannos appellare. Iis iam (opinor) mira infertur Appiano lux: sed & Isocrates in Panegyrico id ipsum planè confirmat, ubi sic scriptum inuenio, πούτοις δ' ἀπέχουσι ἐν ἑλευθερίᾳ, καὶ ἐν ἀντινομίᾳ, ὡς τε ἀπὸ τυραννίδος εἶσι, τίς δὲ ἀρμολογία κατέχουσι, ὅτιαι δὲ ἀνάστατοι γίνονται. hoc est, tantum uerò absunt, ut fruantur libertate, suisq; uiuant legibus, ut hæc quidem à tyrannis sint oppressæ, alias harmosta occuparint, aliæ uerò solo sint adæquatæ. Harmostas Spartanorum fuisse numero uiginti, alicubi legisse uideor. Harmosteres autem lapides dicuntur in eodem liminis loco commodè coaptati. Harmosyni uerò Spartæ compescendis mulieribus fuere magistratus, quo ornatius agerent. Harma uerò currum Græci dicunt, à quo diuersa uisatur harmamaxa. Nam primo ἀναβολῶς Xenophon, in harmate sedisse Cyrum, scribit: in harmamaxa uerò Epyaxam Syennefis Cilicum regis uxorem. Porro in scholiographis Græcis ita lego: Quos ad sibi subditas obnoxiasq; ciuitates mitterent Athenienses spectatum, quid in quaq; fieret, episcopos fuisse uocatos ac phylacas. Hoc uero eo apposui libentius, ut nodus explicaretur M. Tullij ex septimo Epistolarum ad Atticum: Vult (inquit) me Pompeius esse, quem tota Campania

& maritima ora habeat episcopū, ad quē delectus & negotij summa referatur. Extat & Leonidæ epigramma in Mercurium, ubi eum episcopum nuncupat ad hunc modum, Τὸν ἀγῶν ὀνομαζόμενος ἰσχυρῶς τὸν ἐπίσκοπον ἐρμῶν ἐπιστ' ἀπολίωυ βυδνικμοῦ φύλακτα.

Scipionem item Africānum à senatu missum esse episcopum gentium regumq; Plutarchus scribit. Episcopum & scopon, pro eodem ferè accipit Eustathius præpositione redundante, sicuti in verbo ὑποβούλοιο, & plerisq; alijs: Verum, inquit, videndum amplius, episcopum ne & scopon etiam ὑπὲρ dicere liceat: quod uocabulum apud Sophoclem positum scimus. Certè apud Pindarum in Nemeis, dici Acastum obseruauimus Magnetum σκοπῶν, id est episcopum ac regem, accedente interpretum calculo, Ἐπειὴ μὲν μαγνήτων σκοπῶν παύσαισ' ἀκρίτων.

Episcopos dici uelut ὑποσκοπωῦτας, id est superintendentes, aduigilantesq; ut necessaria nō desint, auctor est Hieronymus: id quod significantius indicat Græcis ὑποσκοπιῶν, quàm Latinis inspicere. Arcadius Iureconsultus episcopū intelligit panī, & cæteris uenalisibus præfectum, quæ ad quotidianum spectent uictum. Certaminum præfides inuenio appellatos nunc ephoros & epotas, nunc etiam episcopos. nam Agonios deos legisse apud Platonem uideamus. Agonia tamen est Græcis ἀγωνία καὶ ἀγωνισία, id est liberorum & generandi exors facultas. Vnde apud Aelianum, Διεφείρετο ἡ νιολία, καὶ τὴν ἀγωνία καὶ μὴ τοὶ καὶ γυναικῶν καὶ τὴν ἀγέλης τὴν τέρωσιν ποδῶν. Cæterum, & in sanctis quandoque literis obseruasse uideamus ἀγόνους χορῶν, pro ijs quæ uita functis prohibentur: quorum esse sterilitas agnoscitur propria. Nam & γῆς ἀγωνία dicitur nonnunquam in ueteribus libris, quàm sæpe numinis incusserit indignatio. Quod sicuti ἀγωνία scitum inuenias, tunc quæ ad ludos & certamina spectant significantur planè: quoniam & epitaphij leguntur Agones. Sed Angones, tela sunt gentium plerisque peculiaris. Agon item locum indicat, sicuti in eo, καλὸν δ' ἄρμουσαν ἀγῶνα, & ἀργεῖαι δ' ἢ ἀγῶνι καὶ θήρῳ: sed & multitudinem, ut λῦτο δ' ἀγῶν, ac aceruum uel congregationem: unde legimus, μετ' ἀγῶνα νεῶν. Exagonia dicitur à Luciano, quæ ad causam non pertinent, uelut extra certamen. Agonem interpretantur etymologici, ἢ τὸ μὴ γωνίαν ἔχειν, quia careat angulis, & sit orbicularis figura. Alij, ab ἀγῶνι inflectunt, quod indicat congreco. Hesiodus, Ἐργῶν δ' αὖτ' ἀγῶνα θεῶν ὡς ἰλιόσθοντα.

Deniq; ut institutum repetam paucis: Episcopi Dianæ, templum legimus fuisse in Elyde, quod Aristarchium diceretur. Id quē expilasset Sambicus cruciabiliter per annum in quæstionibus habitus interijt. nata inde parcemia, Sambico grauiora pati. Profcopi uerò, id est πρόσκοποι, remigantes dicuntur nauæ apud Thucydidem: sicuti perineos uocat redundantes, extraq; remigij munus: uel seruos quoq;. Episcopa denique intelligimus, quæ scopum assequuntur, cōtinguntq;. Vnde apud Herodotum historia tertia, ἐπίσκοπα τρεῖς, quod est, sagitta umbilicum ferire.

Laconici breuiloquij commendatio. Item de orationis breuitate excerpta ex Phalereo pleraq;. Argiuorum in dicendo breuitas. Ionum nimia longitudo. De clauibus, & Laconico ferro. Cap. IIII

DE Laconum breuiloquio carptim ex Platone facta nobis paulo antè mentio est. Nunc illud amplius, quod uaria scrutando excerpimus: ac primum quidem succurrat, ueteribus id fuisse in Græcia percelebre, facilius multò esse philosophari, quàm Laconum sermonem imitari. Suppetit historia ad id non iniucunda. Disceptantibus Lacedæmonijs cum Argiuis de finibus, uerbosior paulo epistolam illi Spartam misere, minitantes, plurima se illis detrimenta illaturos, ni cederent. Lacedæmonij, ut quibus nil ferè proluxa oratione foret odiosus, porò & illorum uanitatem non pili facerent, nil ferè aliud scribendum censuerunt, quàm uerbum unum, ἀλεα. id uerò nostro sermone signat, si: ueluti in sinuarent. Si eualueritis, ista exsequemini, quæ nunc timidius promittitis. Proditum & id memoria est: interrogatum Charilaum, cur paucas admodum leges sanxisset Lycurgus, respondisse, ὅτι ὀλίγα λέγουσιν, ὀλίγων καὶ νόμων ἔστι χρεία. pauca dicentibus, legum item paucitas sufficit. Suggestur deniq; ad hæc quod scribit Plato in Alcibiade secundo, de Spartanorum

norum hominū prudenti oratione. Nam ostensurus, in uoto non hoc uel illud bonum esse petendum, nisi quis prudentiam fuerit consequutus: sed simpliciter bonum, à deo quandoq; ita redditam fortem tradit. Hæc dicit Ammon, Placere sibi magis Lacedæmoniorum benedictionem, quàm reliquorū cuncta Græcorum sacra. Benedictionem uerò, inquit Plato, nullam prorsus aliam deus mihi dixisse uidetur, quàm illorum orationem, permultum enim illa à cæteris differt. Demetrius quoq; Phalereus περί φρασσεως, colon breuius ac paucis multa comprehendens, grauius putat ac uehementius: proinde, inquit, Lacones βραχύλογοι in primis, hoc est breuitatis studiosi. Imperijs quoq; concisa adductaq; oratio præcipue congruit. Et quilibet dominus seruo monosyllabus est. Productior uero orationis tractus, supplicantium legentiumq; proprius. Sed & senes, insita imbecillitate, μακρόλογοι, id est impendio sunt loquaciores. Breuitatis Laconicæ ex epistolio illud profertur exemplum: Lacedæmonij Philippo, Dionysius Corinthi. Certè habet breuitas apophthegmaticum in primis & gnomologicum, & id sapientius, quod in arcto multorum semina continet: sicuti grano quantulo cunq; integræ arboris uis inest. Hinc & Stoicorum breuia & acuta, tertio De finibus à Cicerone laudantur. Cæterum scire conuenit, eiusdem breuitatis fuisse Argiuos studiosos. proinde in Pindari Isthmij, ἀργείων τρέπον, id est Argiuum modum, pro breui positum, animaduertimus. Contra, Ionas legimus μακρολόγους, quod longiore uterentur uerborum ambitu. Obseruatū item nobis, Laconicas claues ueteribus habitas ex nouitate præstantes. Sed & Laconica celebrantur calciamenta, & saltationis species quædam. Quinetiam flagella, inueni & Laconicū dici ferrum. Qua in parte sciendum amplius, ex temperaturis metalli eius aliam uocari Chalybdicā, aliam Sinopicā, quandam etiā Lydiā. Sed ex ijs Laconica, Sinopica, Chalybdica structuris congruebat præcipue. Verū Laconica etiā limis terebrisq;, itè characteribus ac lithurgicis. Lydia quoq; limas emittebat præstantes, uerum etiā gladios & nouaculas quæ xyria dicunt, & xyfiteras. Hæc Daimachus in commentarijs quæ inscribuntur Poliorcetica.

In quibus foede sugillantur Spartani. Dironoxeni qui. Item xenii. Epixenum. Theoxenia. Xenismus. Hospitum expulsio è Sparta, Roma, et è ciuitate Platonica. Scias, quid. Agnites. Iuno Aegophagos. Capræ immolatio. Xeniam capere, quid. Quæ apud Spartanos comperiantur scitu digna. Ferri fundendi ratio à quo excogitata primum. Cap. V

Sed nunquid integris ita illibatisq; fuere moribus, & amulitata probitate, ut flagitio prorsum nulli aut labeculæ inuenustiori superfuerit locus: Minime uerò: nam diuinū est, quod labe caret. Lacedæmonios fuisse sordidos, præparcosq;, ac smicrologos, quo nomine significatur is, qui parua & precij prope nullius, nimio plus magnificat, & admiratur: quum multa coarguunt, tum uel oraculum egregie comprobatur: cuius in Bæotijs rebus meminit Pausanias quoq;, ἢ φιλοχρηματία ἀσάρταν ἐλεῖ, ἄλλο δὲ οὐδὲν.

quod est, Pecuniæ studiū ad interitum Spartam ducet, aliud uerò nihil. Inuritur & Spartanis crimen aliud: nam, ut auctor Theopompus est, incessitur à celeberrimis auctoribus Laconum φωνλασία, quod uerbum signat hospitum expulsionem. Siquidem non tempore omni peregrinis licebat Spartam adire, sed præstitutis diebus. Quod ab Lycurgo sancitum auctor est Thucydides, ne æmuli politiæ modi eius fierent, ac inde perdiscerent, quo in uirtute proficerent. Quanquam malint hinc enatum morem alij, ne rubiginis affricarent quippiam: siquidem corpora peregrina, & peregrina cōsecratur oratio: noua autem oratio κελσεῖς κωνῶς ὑπὲρ φέρεται, unde affectiones inoriri multas, necessum fere. Peculiarem barbaris omnibus, auctor Eratosthenes est, hospitum esse exactiōnem, quo nomine propter Busrim infamantur Aegyptij quoq;. etiam si ea nomenclatura nullus unquam fuerit uel rex uel tyrannus. Illud planè mirum, à Platone quoq; hospitum probari expulsionem. Cæterum, foedant eos tamen comici appellatione dedecorosa quandoq;: nam Dironoxenos nuncupāt, id est per simulationes & ironiam fallentes hospitem: quanquam scribit Herodotus, à Laconibus xenos peculiaris barbaros intelligi. Eodem nomine tamen & misthophori intelliguntur, id est mercede stipendia facientes, unde ijs præfectos dicebant xenagos. Epixenum uerò

id est *επιβλων*, nil cum xenis commercij habet. Est enim eo nomine stipēs, super quem carnes concidere consueverunt coqui: unde exit Aristophanium illud,

καὶ ἐπιβλων θέλει σὸ πῶ κεφαλήν ἐχων λέγει.

quo significatur, Si uera non dixerō, abscindatur caput mihi. Theoxenia autem, id est *θεογένεια*, fuit apud Pellenen agon Apollinis honori, quem Theoxenion nuncupant. Certabant in eo uiri indigenae, argenti positis praemijs. Xenismōn uero sacrum dicunt, quod Dioscuris fieret. Quod ad hospitem attinet expulsiōem, Romae id quandoq; factum, auctor est Ammianus Marcellinus, etiā si codicibus praecipue interpellatis. Postremo (inquit) ad id uentum indignitatis est, quum peregrini ob formidatam haud ita dudum alimentorum inopiam pellerentur ab urbe praecipites, & auctoribus liberalium disciplinarum impendio paucis sine respiratione ulla extrusis, tenerentur mimarum a seclae ueri, quicq; id simularant ad tempus. Et tria milia saltatricum ne interpellata quidem cum choris, totidemq; remaneret magistris. Et mox: Quum esset, inquit, aliquando uirtutum omnium domicilium Roma, ingenuos aduenas pleriq; nobilium, ut Homerocarum baccharum suauitate lotophagi, humanitatis multiformibus comodis retentabant. At nunc inanes quorundam flatus uile esse, quicquid extra Urbis pomerium nascitur, aestimant, praeter orbos & caelibes. Quin & legum octauo, ex Spartana forsā imitatione Plato sancit, ne post annos uiginti quā in urbem cōmigrarint, liceat permanere. Liberos item eorundem ab anno uigesimo pellit, numeri uero eius initium facit, annum aetatis quintumdecimum. Xeniam capere, apud Plutarchum est, locum in quem diuertas a magistratibus impetrare, ubi diuersoria minus suppetant. Xenones pro xenodochijs capimus, Codice De sacrosanctis ecclesijs: qua in parte nominantur, sed corrupte, gerontocomia, brephotrophia, ptochotrophia. Duos tātum, ut aliqui uolunt, ex omnibus hominibus dicuntur Spartani ciuitate donasse, hoc est *λεωσφροσύνη* fecisse, Tisamenum uatem ac Hegiam eiusdem fratrem. Spartanos item primos donis hostem corrumpere adortos in bello contra Messenios, Pausaniae credimus: ac Martiam uirtutem uenalem facere, Aristocrate Arcadum rege muneribus delinito. Praeterea, Lacones ut infidos descripsit & Euripides in Andromacha,

Σπάρτης γήραισι δόλια δουλοπνεύσια.

id est, Spartae inhabitatores, dolosus senatus. Et Aristophanes,

οἱ σπάρτης βωμὸς, οὔτε πίστις, οὔτ' ἀρετὴ μὲν.

hoc est, Quibus nec ara, nec fides, nec iusiurandum manet. Quod ad peregrinos attinet, exciderat penē, quod reticendum non est. Pausanias Cleombroti scitante quodam, quid ita Tyrtaeum ciuitate donassent, Ne (inquit) nobis unquam peregrinus fuisse dux uideatur. In Spartano agro Iouis templum fuisse, Pausanias scribit, qui diceretur *σκωπιδας*: puto, de regionis nomine, ita ex arborum densitate appellationem indepti: quercubus enim frequentissima est. Innuat tamen auctor idem, *σκοπιδας* id est tenebras non factas arborum densitate, sed louem sic fuisse cognominatum. Fuit locus item Sparta, qui diceretur Chorus, in quo gymnopaidiae fiebant, & Apollini choros ephēbi ducebant. In propinquo ostendebatur *γῆς ἰσθμῶν*, id est terra sacellum, & Agorae Iouis: quando & pallas cognominabatur *ἀγοραία*. Erat in Lacedaemone item *μοιρῶν*, id est Parcarum sacellum. Visabantur & quae *ἀρχαία* uocantur *ἐφεία*, in quibus Epimenidae Cretenlis monumentum. Exeuntibus autem ex foro occurrebat, quam dicunt *σκωιδας*, ubi & conciones habere, ueteris fuit moris. creditur Theodori opus Samii, quem omnium primum ferri fundendi excogitasse rationem, proditum memoriae est, ac inde statuas conflasse. At per Chalybes, inquit Ammianus Marcellinus, erutum aedomitum primitus ferrum est. Dactylos Idæos ferrum primo excudere adortos, scribit Bibliothecas decimosextimo Diodorus, ab deorum matre artem edoctos eiusmodi. Pendebat inibi & Milesii Timothei cithara: quem improbasse Lacedaemonij feruntur, quod septem ueteribus chordis quatuor adiecisset, ut Pausanias scribit. Signat uero Scias, id est *σκιας*, arbutum, quandoq; & tectam scenam. Quin etiam testudinatum *σκιαδου* legimus, in quo sedisset Dionysius. Robustiores item rami uocantur sciaadae: & corporis umbra, unde concipiuntur horae. Quum uero in Spartana historia Agnitam legimus, Aesculapii cognomen accipere debemus: simulacrum cuius ex agno

agno, quae planta est, foret excisum conformatumq;. In eadem nominatur etiam Iuno *αιγοφάγος*, apud Lacedaemonios tantum id adepta cognomentum, quando & deae capras immolant. Sacellum ab Hercule primo erectam ferunt, qui & princeps capras immolarit: quoniam pugnantia aduersus Hippocoontem ac liberos, nullum a Iunone se ingessisset impedimentum, sicut ferē assueuerat. Ad rem uero diuinā adhibitās potissimum capras, quod aliarum uictimarum haud suppeteret facultas: sicuti cōprobat in Laconicis rebus Pausanias. Quum uero meritas de Hippocoonte poenas exegisset, Pallados quoq; sacellum constituit *ἀγισπωιδου*. Verum, in eo quod de capra scribit auctor hic, uehementer aduertenda poetae Quidij sententia ex quadam elegia, ubi anti malium quae ducerentur, pompam describit in Iunonis festo,

Duxq; gregis cornu per tempora dura recuruo,

Inuisa est dominae sola capella deae:

Illius indicio syluis inuenta sub altis

Dicitur inceptam detinuisse fugam:

Nunc quoq; per pueros saculis incessitur index;

Et pretium auctori uulneris ipsa datur.

Triplici semita incedere, qui fabulas allegorice interpretentur. Quo pacto intelligenda deorum certamina. Itē nomina tum masculina tum foemina. Dioscuri qui, & Psoae quid, ac Stachys, necnon Aegides. De Mercurio non nihil. Argas. Argus quid sint. Saturni ratio, & Idearum, & Tantal. Cap. VI

Quam Heliodi interpretamenta quępiam, alioqui Gręcarum antiquitatum etiam sititor, ac inexplebile (ut sic dicam) dolium, accuratius attentiusq; uoluitarem, praecerturus indidem, quod haec lectiunculas nostras adiutum iret, incidit fortē in quasdam allegoricas enarratiōes, quod alibi monuimus: non usquequaque reiiciendas, etiam si per se leuicula nescio quae, ac ex trivio prorsum sese ingerunt, nihilominus libellum deflorauimus, ac quocunq; genio nostris commentatiunculis adglutinauimus: ut quamuis insititia, haud secius una cum alijs coalescentia eant in corpus. Alibi alia pro re nata attextentur, nunc illud adnotabimus. Fabularum allegorias tribus metimur modis: aut enim physice interpretamur, aut ethice, aut theologice, ac physicam quidem allegoriam intelligimus, ubi ad naturam fabulamenta reflectimus. Sicuti quum deos compugnantes Homerus effingit, elementorum nobis dissidentem innuit naturam. Nam Neptunus diuersum Phoebō in acie locum tuetur. Id uero ambagibus tacitis caliditatem siccitatemq; humoris & frigoris potentiae obniti colluctariq; significat. Et in totius diuisione, Ioui ignea obtigit substantia, Neptuno aquea, Plutoni aerea: haec enim portio est, quam Homerus *ζόφου* dicit *ἀρόρα* *φωτει*, id est caliginem obscuram: quoniam intimo priuatur lumine, uerum solis, lunae, ac syderum nitescit splendore. Terra in meditullio relicta est compascua, ut sic dicam: sed & olympum adiecit poeta: siue eo nomine intelligatur mons, ut terrae portionem, siue coelestis claritas puritasq; ceu & elementis connumeretur quinta ea essentia. quod philosophorum magni nominis pleriq; statuerunt. Proinde congruenter admodum duo haec communia dicuntur: terra quidem nutu suo grauis & ponderosa, ob idq; infima: superne autem coelum ex leuitate genuina, si tamen leue id dici conuenit. Interstita uero naturae nunc quidem sursum protolluntur, nunc in ima deiciuntur. Elementorum autem proprietates inuicem alioqui compugnantes, ob siccitatem humectationemq; rursus ex calore ac frigore, si coalitu tamen consono moderatoq; & analogico coeant, progignunt uniuersa. Si dissideant, per partes dissoluuntur pleraq; uniuersa te ipsa perseverante. Propterea constare omnia Empedocles amicabili foedere canit, quandoq; uero singula ferri *νέκας* *ἀχθας*, id est litis pondere. Sed & Martis Venetisq; appositissime concinnata fabella id ipsum indicat. Siquidem id pollet Venus, quod apud Empedoclem *φιλία*, id est amicitia. Mars uero est *νέκας*, proinde coeunt quantosq; inter dum abeunt diuersi dissulantq;. Deprehendit autem eos sol: alligat Vulcanus, *λύει δὲ ποσειδῶν*, emittit Neptunus, quibus praemonstratur doctoribus, calente siccaq; potestate, ac diuersis potentijs, humectis frigidisq; nunc quidem conspirare cuncta ac coalescere, nunc rursus discapedinari ac relui. Significat coortum hunc ac

conspiratum analogicum harmonia, quam post Homerum poetæ multi ex Marte ac Venere progenitâ fabulantur. Compari quoque ratione Dioscuri, id est Castor & Pollux ad duo referuntur hemisphæria, præcipueque ad tropicos duos, quod Parabates Iulianus scribit. Quanquam neclatet in medicinâ commentarijs apud Græcos, parotidas quasdam dici dioscuros. Sicut in eisdem nominatur stachys, adiacens psois pars. Sunt uerò psoæ lumbi. Nam ouis aut suis stachyn pronuntiarî quandoque inaudias. Eadem quoque ratione Iouis Aegida interpretamur, & Pallados, quando eo nomine procellas affectionesque in sublimi contingentes intelligimus, quæ catægides nuncupantur, & ægides, sed & æges. Siquidem Iupiter sit aer, ubi id genus formidolosa concipi solent. Ad quem Pallada item referunt eruditiores. Illud sciendum obiter: Aegida dici ab Aelio Dionysio & Pausania rete ex coronis contextum. Quem uerò usum habeat genus hoc, non explicant apertius: probabile tamen sit, laneas ab eis coronas intelligi. Moralîs uerò allegoria est, quæ fit ad mores relatio, ut si Pallada dicamus cum Marte dissidia agitare, nimirum rationis impotem animæ partem aduersus rationalem potentiam attollentem caput intelligamus: quodque bonum est, oblectari malo. Vbi uerò Latonæ aduersatur Mercurius, ratio significatur, quæ rimatur assidue, reconditque in memoriâ thesauris, cui ex diametro contraria λήθη est, quam obliuionem interpretamur. Sic & Panoptem Argum omnia uidentem, intelligimus solertem quendam perspicacemque, ac (ut inquit Eustathius) πολυπρολογμονα, qui omnibus interesse satagat, & quantum fieri potest, uniuersa oculis subijcere, ut nil prorsum lateat, spectetque, ut inquit Homerus, τὰ ὑπερφύλακτα ἐμπεδίζων. Sic & manibus actuosum, multa que obeuntem subinde, centimanum dicimus. Alium magna terrarum spatia citra fatigationē pedibus transmittentem æneo crure per insignem comminiscimur. Auditioni præcipue intentum, a lini aures habere dicitur. Sciendum tamen, ab Sophoclis interprete, Argum accipi pro cane, qui fuerit panoptes. Illud uerò hic adijciamus obiter quodammodo Mercurium nuntijs præsidem, ex quo Angeliam finxit eiusdem filiam Pindarus, dici Argiphontem, ut in Pausaniæ lexico adnotatū obseruauimus, quia ophioctonos fuerit, id est serpentis necator, quem (inquit) uocant aliqui ἀφύλω, id est Argem. Verum, qua ratione serpentem confecerit Mercurius, hoc uerò dicere superfedit. Illud scimus, Argem fuisse cognominatum Demosthenem De morum feritate ac natura immitti. Alias qui præter annorum rationem sapit, Argas item dicitur. Mercurium tricephalum appellarunt, quia physicum amplectatur & ethicum ac logicum: uel quoniam cælestis sit ac marinus & terrestrius. Apud Bœotios Mercurius colitur λουκός, id est albus. Genitum ex Mercurio Hermaphroditum fingunt ob planetæ naturam quasi mediam, quippe creduntur foemineæ qualitatis Venus ac luna ex humoris abundantia, cui dominantur. Nam humecta uis in gignendi potestate materiam suggerit. Soli uis contribuitur masculina caloris potentia, quem excitat, cui insitum sit humidum excalescendo formam inducere, ac excalescentem animare. Sed redeo, unde sum in hæc digressus. Theologica uero allegoriarum ratio ea ferè traditur, quum dicimus nomina deorum masculina significare in diuinis actum efficientē, foemina autem potentiam capientem. Præterea quod cælum suo motu tēpus producat, absumens perpetuo quæ gignat, imago quædam est, referens deum Cælum & Rheam atque Saturnum filios deuorantem: in quibus Cælus essentiam præfert diuinam, Rheam eiusdem uitam significantem, Saturno uerò eiusdem mentem. Nam Saturni filios ideas rerum scienter interpretamur, intelligentia diuina intus genitas, quæ sicuti producuntur à mente, ita & in eandem reuocantur, illas in se quodammodo absorbentem. Item quum ζῆνα esse deum coniectamus, ueluti ζωὴς χορηγόν, id est uitæ ducem datorē mœ, δία uerò, ut per omnia sese porrigentem, δία πάντων φοιτῶντα: quod etiam approbat Psellus. In cuius monumentis proditur illud quoque: Tantalum, ignem signare æthereum, τὰ πᾶσι γὰρ δὴ ὄλων ἢ σφαιρῶν, quia per sphæras porrigatur omnes, inuehaturque aere, ut leuior multo. Petram uerò sphæram accipit, quæ ἀπλανής dicitur, id est erroris nescia. Linguam denique intemperantem ad id refert, quod elementum hoc πικρὰ καὶ ὀξυὴ σικκῆ, id est ebullit, consonatque. Tantalum postremo in Oeconomicis scribit Xenophon, apud inferos perpetuo agere compauidum, ne bis cogatur mori. Astrui & illud non

inepte

inepte potest: Tantalos esse, ac censerî nos omnes: quippe sitimus quidem bona omnes uera, sed omnes in somnia bibimus, dum uerò Lethæas aquas ingurgitamus ampliter interim umbratilem quandam neclatâ, & ambrosiæ stillam summis prægustamus labijs: unde, qua exurimur, Tantalî anhela inhoritur sitis.

Quid fabula: & fabularum genera. Cur dicantur Aesopæ fabulæ. Quintilianus illustratur. De epimythio & promythio. Fabulus quid, & fabiolus. Fabularum in oratione utilitas. Insuper cur fingatur Thamyrîs à musis excæcatus. Thamus. Theut. Milesiorum figmenta. Suis testamentum. VII

Quia uerò ad fabulas recidimus, quas nec ipsas omnino eliminat philosophia, adijciamus porro ex Aphthonio pauca, qui adhortationis ad bonam frugem gratia, narrationem eiusmodi admitti ab oratore item, non abnuuit. Fabulam ergo finit orationem eminentem quidem, sed quæ εἰς ὁμιλίαν ἀλλήλων, id est imaginem præferat ueritatis. Nomenclaturam quoque esse diuersam prodit ex inuentorum ratione, aliam nanque Sybariticam dici, Cilissam aliam, aut Cypriam. Aesopiam tamen præualuisse appellationem, quod optime omnium Aesopus fabulâ scriptarit. Quod innuere, quamquam obscurius, Oratoriarum institutionū quinto Fabius animaduertitur, quum ait, Illæ quoque fabulæ, quæ etiam si ab Aesopo originem non acceperunt (nam uidetur primus earum auctor Hesioidus) nomine tamen Aesopi maxime celebrantur, ducere animos solent. Fabularum uerò genus unum dicitur λογικόν, id est rationale: aliud ἠθικόν, id est morale: tertium denique μίχτον. Et logicum intelligitur quidem, ubi agere hominem quippiam comminiscimur: in ethico, brutorum exprimumus mores: quod ex utroque confusaneum est, mixti nomen indispicitur. At exi autem apologis hoc genus plerumque documentum affolet, quo figmenti uenustioris reuelatur utilitas: id ἐπιμύθιον Græci nuncupant, affabulatio dici Latine ualet, quod si prætexatur, πικρὸν μύθιον appellabitur rectius. Fabulus obiter ad fabulas pertinet nihil. Est autem Catoni fabulus albus, sicuti eruditioribus placere animaduerto, candida faba. atque ita reponendum apud Columellam in boum cura, Quando & papauer album ab Romanis fabiolum uocari, scribit Dioscorides. Fabulam dici Latine zeam, coniectat Dionysius. Sunt qui apud Columellam legant bulbulis, uel etiam ualuolis, id est leguminum folliculis, fabæque in primis: sic etiam dictis, quia uallo excutiantur. Illud uerò amplius adnotandum, quod πικρὸν γάρ γόστρον tomo secundo scribit Hermogenes, Fabellas præcipue uoluptatem prædulcem orationi inspergere, ut in Platonis Symposio, quando nata est Venus, parato conuiuio discubuerunt dii quidem cæteri, & Meridis, id est consilij filius Porus, id est affluentia deus. Rursus quod de cicadis ex eiusdem Phædro est: sed & apud Demosthenem in Oratione contra Aristocratem. Porro secundum dulcedinis gradum habere scribit idem Hermogenes, narrationes quæ ad fabulas quam proximè accedant, uti sunt quæ de Troiano bello commemorantur. Tertio autem loco statuuntur, quæ in fabularum participatum raro admodum ueniunt, cuiusmodi sunt Herodoti omnia. Pauca enim insunt fabulosa, ut quæ de Pæne dicuntur, & Iaccho, & alia non sanè multa, proinde inest ijs dulcedinis minus. Quoniam uerò de fabulis mentio nobis plurima est, in quibus maxime uersantur poetæ, sapius ueritatem inuoluentes, corollarium adijciemus illud: ex Homero credi manasse primum, uti apud Dorion Peloponnesi Musarum indignatione dicatur Thamyrîs excæcatus: Ego, inquit Pausanias, morbo illi corruptos esse oculos, contenderim Quod ipsum posteriorum Homero quoque usum uenisse compertum est. Memoratur & illud, Balyram fluentum inde appellationem contraxisse, quod in calamitate illuc Iyram abiecerit Thamyrîs, qui Philamoni fuerit filius, & nymphæ Argiopes, quæ ad Parnasum incoluerit: sed ubi utero se gestare animaduertit, in Odryas commigrarit, quod illam in domum non admitteret Philamon. Hinc factum, ut Thamyrin nunc Odryfen uocent, nunc Thraca. Thamum uerò Hieronymus in Ezechielem scribit, Hebræorum ac Syrorum idiomate, Adonidem indicare. Quin eisdem Iulium quoque signari mense m, quo amasius is fato concesserit. Milesiorum porro figmenta in scholis ab cirtorum turba decantari consueisse, auctor in Rufinum Hieronymus est. Sed & à Sue cōditum testamentum cachinno, inquit, Bessorum membra concutit.

Ene

Esse inter homines quosdam uelut natura principes, atq; item seruos. Delphicus gladius. Qui sint angari. Astandæ. Veredarij ducis Mediolani. Pegafarij. Stathmi. Postæ. Stathmia. Phryctoria. Item de agarico, & angonibus. Item qui opiones, & tessenarij. Opion quid, & meconium. Agonice. Herculei agones. Agari Scythæ. Cereales. Anabasi. Parangariæ. Paraueredi. Veredum.

Cap. VIII

Ristotelis summi philosophi ex Politicorum primo, egregia sententia est, Esse inter homines ἀρχὴ μὲν τῆ φύσει, καὶ ἀρχὴ μὲν οὖν δὲ τῶν σωτηρίων. hoc est, imperans quidem natura & parens, propter conseruationem. Nam qui mente prospicere rem potest, natura imperare uidetur ac dominari. Qui uero corpore ita affectus est, ut exsequi ista possit, nil ipse admodum dispiciens, ἀρχὴ μὲν οὖν, καὶ φύσει δὲ δούλω. quod est, paret natura, atque seruit. Nihil enim natura facit tale, qualem chalcotypi, id est ærarij fabri, Delphicum gladium diuersis usibus accommodum ex inopia. Hosce uero homines ita seruituti mancipatos publicæ in primis, angaros recte dici animaduerto: manet id uerbum hodiè que: & angarias in re militari apud Vegetium uidemus legisse. Sed et Iureconsultus Arcadius Digestis De uacationibus, Angariarum (inquit) prohibitio, personale munus est. Apud Vlpianum uerbum quoque reperitur angariari, Digestis De priuilegijs ueteranorum. Meminit Nigidijus item, ut est à Gellio adnotatum. Hinc, opinor, nostrates item unius adiectione elementi, tangaros formasse: quo nomine signant rusticiores istos ferina quadam mente, & nimio plus ab humaniore usu ac urbaniore sequestratos. Angarias legimus primo Codicis De sacrosanctis ecclesijs, & parangarias: has uero interpret accipit, in quibus uerituti personarum opera, & rerum impendia. Legitur & uerbum idem paulo post De uerificis & clericis: Exactiones (inquit) angarias uel parangarias, ecclesiasticis personis non imponant. Angaros tamen inuenio nuncupatos regum nuntios in Perside: nam & illarum gentium esse uocabulum Herodoto uidetur. Sicuti Astandæ ferè notionis eiusdem, hoc est grammatorum, siue tabellarij, qui certis itinerum spatijs permutarentur. Darium Persarum regem fuisse quandoque regis astandam, Plutarchus scribit in libro De Alexandri fortuna: quo argumẽto illius, inquit, coarguitur seruilis ignobilitas. Æschylus in Agamemnone,

φουκὸς δὲ φουκὸν δούλῳ ἀπὸ ἀγγαροῦ πύρος ἐπιμπε.

Quibus signa facibus data, & per successionem quandam significat, quum angarum ignem dicit. Iis uero nuntijs nihil perniciosius transcurrere in rebus humanis, Herodotus opinatur. Meminit & Xenophon libro Pædiæ octauo, Velocius ire credebantur nuntij huiusmodi, quàm sit gruuum uolatus. Cyrus uidetur horum auctor primus. Memorabile est, quod ad hanc sententiam Cleomedes scribit in libro De contemplatione orbium caelestium, Persarum regem, quum arma Græciæ intulisset, ita disposuisse homines à Suis per stationes Athenas usque, ut quæ à se in Græcia gererentur, signifi cari Persis, uoce per stationarios excepta, possent. Eam uero uocem, proditum historix est, huiusmodi exceptione progressam, quadraginta octo horis à Græcia in Persas peruenisse. Non omittendum, Mediolani principem, ueredarios item habuisse in Italia, qui dispositi per modica intervalla celeritate inenarrabili alius ad alium literas perferrebant. Pegafarios item nuncupant cursores, qui certis itinerum spatijs diuertunt. Stathmos dicunt mansiones id genus: uulgus simplex etiam postas: catalyses Græci quoque. De stathmo Herodotus historiarum quinto. Sunt qui itineris mensum diurni stathmum interpretentur. Sudas, militare diuersorium. Stathmia uero, seu stathmia, quæ libræ lancibus iniiciuntur. Hemerodromum, id est cursores, Philippidum celebrat historia sexta Herodotus: etiam si ab diurni cursus ratione, sol Græcis dicitur hemerodromus. Hemerodromos dici speculatores putat Lilius, quia ingens die uno metirentur spatium. Obiter uero illud legentes comonuerim, Phryctoria dici in libro De mundo, ab Aristotele (si modo ex illius officina prodijt liber hic, id quod doctorum aliquot inficiantur plane) speculas quasdam prominentiores: ex quibus ostentatæ faces è longinquo præsignificarent, quid in quaque regione factum esset noui: adeo ut in die una, quid in tota Asia fieret, rex facile perciperet. Phryctos uero id genus faces uocitant, in quibus sunt

sunt & obeliscolychui nuncupati. Phytoria uero Græci seminaria dicunt, seu plantaria, unde mox transferuntur plantæ, τὸ στρόβιλον, ut Bithyni dicunt. In Plutarchi monumentis relatum inuenimus, opionas & tessenarios dici eos, qui nuntiorum ac speculatorum fungantur munij: ni mendum exemplarium sit. At opion, succus est lacteus è scapo papauerum syluestrius incisio manans, qua ratione rhœadidis sunt cognomen sortita. Meconium uero ex papauere exprimitur. Tessenarij cum flatili rectius dicuntur ἀπὸ τῆ βίω, τὸ βίω, id est curro. Sicuti opiones uidentur nuncupari ab ὀπίης, quod speculatorem indicat. Thessameni uocantur Græcis etiam suppliciter ap precantes. apud Hesiodum, Archilochum & Apollonium: quoniam δὲ δῶ, petere significet, ac supplicare. Opaonem Herodotus historia quinta, ministrum intelligit, quem paulo ante hypaspisten dixerat, id est scutiferum. Verum, ut ad angaros reuertar, sunt ex Græcis, qui id uerbum non pro operario tantum accipiant, ac ministro, sed pro achthophoro item, siue baiulo: unde & mulos quandoque angaros dici, ex approbatissimis auctoribus compertum nobis est. Angariam quoque, sicuti iam attigimus, in uoluntariam uocant necessitatem, & quod uiolenter iniungitur. ἀγγαροφῶρες, onera ferre dicunt, permutacione ac uicissitudine quadam, uti Orion scribit. Est ἀγγαροφῶρας uerbum aliud, utitur eo in Sicyonio Menander: id uero indicat, non solum ad onera ferenda cogere, sed quamlibet hoc genus necessitatem. Quos item recusantes cogimus, ut nobis sint itineris duces, angaros recte dixeris. Angara uero etiam ipsos stathmos, hoc est mansiones ac diuersoria, in quæ angari, hoc est tabellarij peracto diei periso, diuertant. Paraueredos item legimus: hinc paraueredorum dicuntur munera, ubi ex agris excitantur, qui onera auehant, uel bellica organa, principum iussu uel reipublicæ. Veredum, sunt qui pro uehiculo accipiant. Angones uero tela sunt magnitudinis mediæ. Nam & in Sarmatia fuit urbs & amnis Agaros, unde Agarico radici datum nomen, ferè creditur. Agonice certaminis uictorem accipe. Agonem Heracleoticum Herculeum intelligunt nonnulli. Pollux, gymnicos agonas ἀγώνιστον Hercules dici autumat. Agaros Scythas scribit in Mithridatico Appianus serpentium moribus solitos adhiberi, quo nomine Mithridatem assidue affectatos. Inuenio denique, cereales anabasi quoque dici eos, qui emittantur, rumores aliquos disseminaturi: uelut semina sparsurum emisit Triptoleum Ceres. Sed ab equorum infensu, curruum uel anabasi nuncupati.

Ficulus lignum cuiusmodi sit. Fici folia cur dicantur thria. Thrinacia. Thapfus. Atharathrion. Curque ficus arbor amara ipsa, fructus tamen prædulces gignat, & cur non iaciatur fulmine. Ischas. Phelomata. Olynthi. De caprificacione. Ficorum interim genera plura, & in ijs de puerorum ludo: Cenchramides. Farctum fici. Carpi. Gluma. Erineos an sit agrestis ficus: Opos. Opora unde. Opas caseus. Sycomorus. Morus. Phytalus. Cymaltus. Syca unde dicantur. Hamadryadum historia. Ficedula. Martialis locus. Sycophantæ. Vireta ficus. Ficari.

Cap. IX

Ficulus lignum nota est asperitatis atque amaritudinis: sed & folium ex scabrie dictum à Græcis uidetur βελου. Nec nos moueat flatilis ratio, nam in alijs hoc item sit: thrinaciam thapsi radicem nuncupat Nicander, quod in Trinacria, quæ est Sicilia sit frequens, quam & trinaciam uocant. Thapsium uero in Thapso insula Sporadam una inuentam ab Crateua memorant. Eius est uiridior succus & ægritudinem assimulantes, ac uideri cupientes ualitudinarij, eo facient perlinunt. Sed ad ficum redeo, si tamen commoneantur eruditij, apud Homerum & ueteres Græcos pro Sicilia Thrinaciam scribi, ut flatilem recipiat prima. Et in Etymologico id testatum nouimus. Atharathrion in Plauti Pseudolo interpretantur eruditiores, libi speciem ficulis obuallatam folijs. Sunt qui thria inde opinentur dici, quoniam in treis uisuntur distincta portiones. Ligno item copiosior inest succus: inde exultum, grauem prorfus & acutum reddit fumum, quod facetissime Aristophanes exprimit in comœdia, cui titulus σφῆκες. Id & Aristoteles Problemate quodam comprobatur. Proinde ab eruditjs agitatur quæstio, Qui fiat, ut arbor amarissima fructum producat prædulcem, ac pinguedinis multæ: adeo, ut Ananius iambographus etiam σὺλα τὸν

ἄριστον κρεῖσσον, id est auro pronuntiarit esse ficos meliores. Accedit admirationi, quod inter frugiferas arbores ficus modo est ἀνάνθη, id est citra flores. Quod uero nec de caelo tangitur, id utiq; uel amaritudini acceptum referri oportet. Id genus quippe non attingunt fulmina, quod uitalus comprobatur marinus, atq; hyæna. Ratio autem proposita ambiguitatis illa esse nonnullis uidetur, quod arboris dulcedo, quantacumq; sit, in fructum seceratur: proinde, quicquid reliquum fiat in ligno succi, in amaritudine degenerare. Id uel hepatis præcipue argumēto patet, quod ipsum dulcissimum est, quod feculentum, quodq; biliosum est, in locum unum sequestrato, ac quodammodo percolato. Inesse autem ficui succi bonitatem, quam euechymia dicunt: eo probant indicio, quoniam adnata illi ruta dulcior euadat, & chymi mollioris, ceu indidem deliquata iucunditate: ni diuersum magis astruat quispiam, ficum uidelicet, dum alimentum sibi conciliat, eximere quod acre, quodq; amarulentum est. In Paro insula ficos rubentes uocant hæmonias. Leucerineon ficum dicunt albam. Cydoneas ficos, hyemales intelligunt Achæi: præcoces recte prodomos dixeris ex Theophrasto: forte protericas quoq; nam & Seleucus ita ficum genere quodam nuncupat, maturius promētem fructus. Ischadas uero Atticas fuisse prædulces, testis est Dinon, & retulit Theocriti interpretis in Daphnide. Ischada in Sophocle, pro anchora interpretantur grammatici. Sed & ficum quandam ibidem quoq; fuisse sacram nuncupatā, adnotauimus, ut mox item dicitur: non superstitionis argumento, sed gratiæ ac communicationis mutua, ut inanimatorum exemplo in bonorum participatum cæteros item admittamus. Quando & Romani fuit moris, lucernam minime extinguere, ut uolentes perfrui possent, ipsis nihil indigentibus. Græci præterea Atheniensesq; in primis ficos maturitatis falsam præferentes speciem, φήλακας uocant, hoc est phelacas: quia phelomata dicantur imposturæ deceptionesq;: nam & φηλοῦν, decipere est. Hinc & uerbo parum luxato, qui mos imperitæ plebis est, plerique uulgo pro fraudibus, phedolias usurpant. Eas ficos Lacones cæcadas dicunt. Alioqui ficos ante quàm maturefcent, olynthos ijdem Græci, nos dicimus grossos, sed non multitudinis tantum numero, quod quidam tradiderunt: quando & Martius apud Macrobiū ita scribit, In millibus tot ficosum non uidebitis grossum. Et tertio decimo Naturalis historiae Plinius de Aegyptia ficu, Sed grossus eius non maturefcit, nisi incifura emissio lacte. Olynthos in Theriacis Nicander, etiam coccygas dicit: quoniam simul cum aue coccyge uerno tempore promant sese. Sunt qui primitiua ficos dici olynthos putent, ac grossos. Astruit Macrobius, quæ maturitatem nesciant, ita nūcupari. Sunt inter Græcos qui ita distinguant, ut primum sit olynthus (quanquam apud Eustathium bis olynthon inuenio scriptum uno quidem loco, sed & alibi eodem modo) mox phelax, inde sycon, id est ficus, postremò ischas: unde & forma deminuta, ischadia nuncupantur, παρὰ τὸ ἰχθυεῖν, quia ulterius fieri prohibeatur augmentum autumnali hora. Pleriq; eo nomine aridas intelligunt ficos, & attenuationis argumento dici ischadas putant: quanquam & tragemata omnia, eo quoque uocabulo signari credunt, Aristophanis testimonio in fabula Pluto. In nostris literis nonnullos inuenias, qui aridam ficum, caricam dici putent: quum sit tamen fici species carica (Plinio tradente) in Syria. Et in Caria ficum eiusmodi copiose enasci, Strabo auctor est. Sunt qui prodant, in Græcia, Cilicia, Cypro sui generis ficū, quam uocent olynthophorum, quæ antea quidem ficum ferat, ponē uero olynthum. Nam ficum prope solam esse biferam, non est obscurum, quod attrahentis potentia uiribus, superq; arboris eius raritati acceptum referri conuenit, quarum beneficio humectæ potestatis plurimū sibi asciscat, & inde copiosius fructum producat alacq;. Coroneos, est ficulnæ arboris species, meminit Aristophanes: quam etiam coracium uocant, id est κωρῶκειον: quia fructus coraci, id est coruo, sit assimilis colore. Festius est antiquitatis mos, in hac mentione non utiq; prætereundus. Consiueuisse lusitantes pueros in sublime ficos, seu ischadas, uel uix acinos iactare, moxq; hiantes ore excipere. Ischades Atticæ probabantur (ut diximus) præcipue: nam & Aristophanes ait, οὐδὲν γλυκὺ τῶν ἐν ἰσχάδων. nil dulcius ischadibus. Et Indorum rex Amirochates per epistolam ab Antiocho mitti sibi ischadas flagitauit. Persarum quoq; regi indidem pergratas fuisse ischadas, scribit Dinon: etiam si apponi modo consueissent, quæ imperio

imperio obnoxia ferret regio. Erāt in ijs Aegilides pulcherrimæ, ab Aegila tribu appellatione ducta: nā chelidoniae uocabant erythromelanas, id est in nigro rubētes. Apud Theopompum Tithrasia laudantur item. Sunt & quæ brigindarides dicantur, barbare quidem, sed quæ bonitate præcellant. Ischadas Iulius Pollux ita distinguit, ut alia recens dicatur, alia uirens, item uetus & sicca, itemq; sale condita. Comici etiam ischada nouere κωπήν. Nouellæ autem ficos fycades dicuntur, quamuis & adultas quidam eo nomine intelligant. Memorabile est, quod in cōmentatione de euechymia, de se Galenus prodit, qui annum agens octauum & uicesimū, quum abscessum uereri coepisset, qua hepar diaphragma cōtingit, horæis omnibus bellum indixit, ficos exceptis, ac uuis egregie maturefcentibus. Non desunt tamen, qui esu ficosum sanguinem conciliari parum probum censeant, quando hinc scaturiat pediculorum fœda multitudo. Agrestem ficum uocant erineon, id est caprificum. Erineon, ut ex Pausaniae thesauris percipi licet, Græcorum nonnulli olynthum dicunt: tragum autem Messenij. Id quod symbolice significauit Apollo Aristomeni & Theoclo uati de salute consultantibus respondens,

ἔς τε πρώτῳ πίνουσι νέδης ἑλικώροον ὕδωρ,
οὐδέ τι μεσάνην ῥύομαα.

Erat autē Neda fluuius, cuius uisuntur fontes in Lycæo monte. Tragus uerò non hircus intelligebatur: sed erineos arbor in aquam Nedæ prona, ac folijs humorem quodam modo hauriens, unde à Theoclo coniectatum, ingruere Messenij fatale malum. Erinei fructum dicunt erinon, ut est apud Aristotelem, & repetit Eustathius: quem etiam ficubus circum appendunt, Pausania tradente, ut ficos contineant, quod uocant ἰωνάσαι, uel συνάσαι, cuius rei etiam Columella commemorat. Ni id arideat amplius, quod libro quintodecimo Plinius scribit, de culicibus in caprifico enascentibus. quorum meminit secundo De historijs plantarum Theophrastus, & in Causis itidem secundo libro. Verum & circum appensio illa ipsum hoc, ut coniectare libet, significat: nam puluis & caprificatio hoc quoq; præstant, ne fici decidant, humore tenero absumpto. Nascuntur uerò culices ex caprifici pomorum granis, quæ etiam in alijs frumenta nostri uocant, cenchræmidas Galenus, ex quadam milij similitudine. Cenchræmidas sunt, qui in fico etiam carpos nuncupant: sicut pericarpium uocant, quod circumiectum est humidum, cum ambeunte corio. Carpi nomine oliuarum item sanctas intelligunt. Glumas uocant ficosum folliculos, à glubendo, sicut in granis quoq;. Farctum ficosum legimus in Columellæ Rusticare, Farctum (inquit) fici speciosius efficit, ac plenius. Id pulpam uocat Palladius. Erineon, ut commonuimus, arbitrantur multi syluestrem ficum, sed nō est. uerum, sui generis habetur erineos, ut alijs placet, ab Dorica ciuitate sic nuncupata, siquidem erineon dicitur: quod Lycophronis interpretis prodidit. Quia uerò pessimi generis inibi habentur fici, propagatum inde, ut id genus omnes ita nominentur. Auctores habeo: lacteum in ficu humorem dici opon, id est ὀπύμ. Sed & eodem signatur uocabulo, ramis agglutinans folia humecta uis, unde producat opora. Sunt qui arborum lachrymam significare opon autument. Verum ea nomenclatura nuncupatur proprie, quo concrefcit lac, coagulum. Proinde qui sic denset, coitq; caseus, opias uocatur. Philofycos dicitur, cui plurimum arident fici, quas arbitratur nonnulli uelut duces purioris uitæ māsuetiorisq;, quando ἰσράν σικύη Athenienses nuncupant, id est ficum sacram, locum innuentes (ut putant aliqui) ubi ea sit nata primum. Sed & fructum ἡγητηρίαν uocant, hoc est hegeterian. Quin & ueterem primumq; fuisse Atheniensibus cibum inde, scribit Aelianus: sicuti Arcadibus glāde uelci, antiquissimum fuit: Tirinthis uerò, ijs quas uocant ἀχνηδάσας. Id uerbum quid indicet, qui se scire diceret, non inueni. Indis autem calami solennes fuere in mensa Carmanis, palmæ: Mæotis milium, & Sauromatis: Persis, cardamum ac terminthus. Callistruthias ficos reliquis præstare omnibus in urbe Roma, credit Athenæus. Inueni & ischadas chelidoniae, quæ etiam chelidones nuncupentur, meminit Athenæus, & nos paulo ante. Ficosum custodes, fycori recte dicuntur, id est σικωροί. Palathas uocant Græci ficos inuicem connexas. Hinc illud ex historia est: Persarum regem in bellicæ deæ templo sacris solitum initiari, stolam exuisse propriam, sumpta ea quam olim

ante regnum antiquior Cyrus gestasset: ac *σύνου παλῶθης ἐκφαγόντα*, etiam terminthū uorasse oxygalæ poculo hauſto. Deam uerò bellicam quis Palladem coniectarit. Ficiam intelligere Palladius uidetur fici arborem. Quia uerò eius arboris folia diximus *θελᾶ* uocari: hinc Græci, quis dedit ore rotundo Musa loqui, *θειῶζεν* dicunt folia id genus colligere. Sicut *σικᾶζεν*, præter id quod dictum iam est, ficos colligere indicat. Liquet id Dionis historia, Inusta (inquit) suspitionis est labe Liviæ, cui ipse haud assentior, ficos adhuc in arbore propendentes ueneno ab ea fuisse litas, quia inde soleret Augustus *ἀποχρεῖα σικᾶζεν*, id est ficos manu præcæpere propria. Vir etiam ficum nec dum maturam dici, apud eruditiores obseruatum est. Ficorum animalia, apud Aristophanem pſenes dicuntur, & cnipes. Trasiā uerò non aceruum modò ficosum putat, sed ex calamis intextam tabulam, in qua refrigerantur. Plantaria eiusmodi ficeta nos, at Græci *σικιδας* nuncupant. Postremò illud uacantis operæ non fuerit utiq;: caprificationem dici à Plinio, quum macie corticis astringente se ex ægritudine, iustoq; plus uitalia arboris comprimente, perpetuis incisuris diducunt, ac ueluti cutem laxant: id quod esse salutare, commonstrant cicatrices internato corpore expletæ. Sed cur nam remediij genus dicitur caprificatio? An à caprifici similitudine, quæ muros prorumpēs tumida profilit? Nam & Martialis calculum adijcit; marmora Messalæ findit caprificus & uenustè per metaphoram Perſius,

Et quæ semel intus

Innata est, rupto iecore exierit caprificus.

Ni à similitudine culicum malis, qui in caprifico enati ad ficos euo antes ora aperiant earum, quod ipsum & caprificatio dicitur: quod si est, facile quorundā uanitas de scarificatione coarguitur. Sycon esse dicunt, *σικωμαπιόν* ἐκθ in oculis & sede: id & sycamion uocant. Sed propriè sycamina dicuntur mora, ut Paulus inquit. Arborem uerò ipsam sycamineam, sed syceam quoq; Hippocrates, & sycen Aegyptiā sycomoron dicunt, & sycomoreā. de ea, nonnulla Strabo libro ultimo: & in Dipnosophistis Athenæus. Ex Hippocrate illud item est: morum, arborem dici, & moreon. Aegyptiam ficum, siue morum, etiam morosycon dicit Celsus. Sycomora dici opinantur ex Græcis nonnulli, ab ignauo inertiq; sapore: quo argumento Syllam Athenienses esse dicebāt, *σικᾶμιον ἀλγῆτιον πεπασμῶνον*, id est sycomorū polenta conspersum. Sycophantas esse delatores eorum, qui ex Attica ficos exportarent, nemo non nouit. At, inquit Alexis apud Athenæum, malè hoc conceptum uideri: nam qui bonus uir est ac suauis & ficos apponit, sic decuit nuncupari, quoniam ita suos retegat mores: nunc uerò prauo suaue adnexum ambiguitatē parit, unde nam sic habeat. Postremò, ut sine radio cum uentur omnia, obseruatum in literis est: prope Cephissum à Phytalo Cererem hospitio susceptam, quæ honoris ergò plantam fici mox illi contibuerit, quod inſculptum monumento Epigramma abundè testatur, quod ita habet,

*ἦν δ' ἄλ' ἀναξ ἥρωος φύταλος ποτε διεξάτο σμνήν
Διμήτην, ὅτε πρῶτον ὀπώρας κερπὸν ἐφίλων,
ὡς ἰδρᾶν σικᾶν ἵνυτον γῆθ' ἐξονομᾶσαι
ἔξ οὗ δὴ τιμᾶς φυτάλου γῆθ' ἐγγὺν ἀγῆρας.*

In locis haud ita diffitis uisebatur & Cymaliti facellū, siue is heros fuerit, siue *λυωμυος*, id est fabas seminari primus. Quæritur deniq; inter non incelebres Græcis auctores, unde nam syca, id est fici nominis rationem trahant: & sunt qui Syceam ex Titanibus unum tradant, quod in Georgico ab Dorione proditum, libro De stirpibus secundo, Tryphon scribit. Eum uerò Syceam quum insectaretur Iupiter, ab terra susceptum matre, quæ & plantam remisit *ἔς ὄστρεβῶν τῶν πικρῶν*. At Pherenicus ab Syca maluit Oxyli filia, qui cum Hamadryade congressus sorore Caryam genuerit, ac Balanum, Cranium, Oreum, Aegirum, Preleam, Ampelum, Sycam, quæ Hamadryades nuncupentur nymphae, unde & arboribus conciliata nomina: cui sententiæ astipuletur Hippoanax, ubi ait, *σικᾶν μέλαιναν ἀμπελοῦ κασιγνήτην*.

Ficedulam Græci sycalida uocant, ac ampelida, uel ampeliona quoq; ut tradit Pollux: quod ideo non tacuimus, ut grammaticos commoneremus, quo pacto intelligi Martialis illud debeat,

Quum

Quum me ficus alit, & pascar dulcibus uuis,

Cur potius nomen non dedit uua mihi?

Quos dicamus in affectatos capillos, affectatos ue, Galericultus. Capillamentum. Phenace. Capillare. Capilliana ruta. Euphorbi cincinnati. Pericephalea. Epaphæresis. Stelengis, seu strigil. Item de capillorum ornatu plurcula. Quæ dicantur focalia. Cap. x

DE capillorum ratione alibi affatim disertatum à nobis est, nihilominus quæ ad id spectantia inter legendum sese ostentarint, conuerremus (quod dicitur) cum puluisculo, cumq; ipsis manipulis, modò occurrerent relatu nō indigna. Neque enim minutias quisquiliis ue cumulatiu exhibere legentibus, consilium est: etiā si quandoq; signa falcesq; summittimus, ut omnibus suppetat quod præcæperant, sintq; nostri libelli uice Delphici gladij. Igitur capillos nulla decoris affectatione excultos inuenio in classicis auctoribus appellari in affectatum capillitij. In Apologetico scribit Apuleius, Capillos sese habuisse non amœnos ac delicatos, nec ad lenocinium decoris promissos, quales affectati dicuntur, ubi anxia quadam cura franguntur in gradus, colunturq; studiosius à cincinnatulis & trosulis, qui (ut Seneca tradit) sollicitiores sunt de capitis sui decore, quàm de salute, qui inter speculū pectinemq; occupati sunt, qui ue concinniores esse malunt, quàm honestiores, qui rempublicā turbati suam minus curant, quàm comam. Lego præterea curiosum huiusmodi capillitij cultum dici comoticon genere tam masculino quàm neutro: nam comotria empletica signat, quæ muliebres adiuuat delicias implicando excolendoq; uenustius. Comos, ornatus est, quum arte quadam succiduntur capilli detondenturq;. Cosmotica medicamenta capillis uenustandis excogitauit nimia medicorum sedulitas. Qualia ab Archigene composita, memoriæ proditum est, quibus docet flauos & crispas capillos fieri salis spuma, intermixta myrrha. Galenus quoq; medicus alioqui grauis, cosmotica recenset, quibus nigricet capillus, aut in candorem perducatur, uel euadat rufior. Quin com memorat etiam, uidisse se mulieres complusculas immodica affectati capillitij defunctas curiositate, quum caput huiuscemodi medicamentis letifera frigiditate uexassent. Hac in re scitu dignum Alexandri apophthegma, qui capillos tingentem cōspicatus, *μήναιquit τῆς τοῦχας βολῆς, ἔλ' εἰ δὴ δῶσασαι τῆ γόναται*. Euphorbi aurei cincinnati parcomix faciem habent in Philostrati heroicis, quod coma esset prænitida, & in ea sibi nimium placeret Troianus Euphorbus. Caput comere, ubi uitæ ingruant discrimina, Spartanis fuisse peculiare, credimus Herodoto. Est & comotriion muliebre instrumentum apud Iulium Pollucem. Scribit Ambrosius in Hexaemero libro sexto, Comam esse reuerendam in senibus, uenerandam in sacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adolescentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris. Tolle arboris comam, arbor ingrata est: tolle humani capitis capillum, tota pulchritudo flaccescit. Præsto est Ouidiana id comprobans sententiā,

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,

Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Sed & Apuleius, Mulierem etiam uenustissimā, si capillitio nudetur, licet illa cælo deiecta, mari adita, fluctibus educata: licet, inquam, Venus ipsa fuerit: licet omni Gratiarum choro stipata, & toto Cupidinum populo comitata, & balteo suo cincta, cinnama fragrans, & balsama rorans, si calua processerit, placere non poterit, ne Vulcano quidem suo. Quamobrem galericultum consunt nonnulli ex alienis capillis ad uelandam caluitij deformitatem, ubi fuerint nativo capillorum nudati flore. Id appellari inuenio capillamentum. Horatius etiam calendrium dixit. Græci phenacen, *ἔξ τῶ φηνακίσειν*, quod decipere est: quod uerbum etiā apud nostrates uulgò durat, ut phenacillare, pro imponere usurpent. Decipimur autem, *ἔξ τῶ ἐπέθεκτον τὴ νόμους*, id est ex aduentitia coma. Calamidas uocant harundineas acus formandis cincinnati, aut uelamentis comparatas, quarum uicem implent modo æreæ uel argenteæ aciculæ. Pericephaleam intelligunt Græci muliebrum capillorum spiram capiti circumuolutā, tametsi communi æstimatione uox ea galeam indicat. Epaphæresin apud Martialem mollius interpretantur comæ ornamentum, uarijs locis capillo succiso. Apud Galenum, sanguinis legi-

mus epaphæresin, pro detractiōe. Adnotatu dignum: stlengida dici Latine quide nota significantia strigilem, sed & ea uoce indicari quandoq; ductam ex auro bracteam si ue laminulam, qua coronabantur nō mulieres tantum, uerum & uiri: quod indicat per inītia quarti libri Athenæus. Scribit Columella: Romæ publicos fuisse capitem & capillorum cōcinnatores. Ex canonicis uerò Decretis illud est, Mulieri datam esse comā tum operimenti gratia, tum ad subiectionis memoriam: proinde si qua religionis causa crines sibi amputarit, anathema iudicatur. Capillare, Martialis accipit pro unguento ad capillos excogitato illis uersiculis:

Non erubescit murice aureo nobis
Diuidere mœchæ pauperis capillare.

Capillaniam uerò rutam idem appellasse uidetur de herbarum florumq; capillamētis. Sunt qui ferrum, quod uibrandis capillis candescit, apud Horatium focale appellatum putent Sermonum secundo:

Quæro, facias ne quod olim
Mutatus Polemon, ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubitale, focalia, potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpisse coronas.

Ego uerò longè aliter sentio; nam id uerbum focalia, non à foco deflexum puto, sed à faucibus inclinatum potius, diciq; eo nomine colli ornamenta: quod significat etiam Acron, atq; Porphyrio, quanquam ægritudinis remedia uerius appellarentur focalia: quod item innuit Porphyrio, & monstrat apertissimè Quintilianus. Palliolum, sicut fafcias, quibus crura uestiuntur, & focalia, & aurium ligamenta sola excusare potest uale tudo. Hæc Martialis item innuit,

Quid recitaturus circumdas uellera collo?
Conueniunt nostris auribus illa magis.

Sed & in Distichis:

Quòd lana caput alligas Carine,
Non aures tibi, sed dolent capilli.

Focalibus item aures obrurabant recitaturi, ne obstrepentium clamore exterrerentur. Parthorum esse scribit Seneca, capillum effundere: Germanorum autem iungere, Scytharum spargere.

Capillos dici à Græcis τριχες, inde deriuata pluscula. Trichaicas qui. Trichila. Trichorum. Spartiani locus, & Papini. Distega, & tristega. Trichina. Trichides. Trichia. Trica. Tricinus quæstus. Strangalides quid. Philippi dictum, in eum qui inficiebat capillos. Extricati uniones. Phœbæ capilli qui. Cap. XI

Quia uerò Græcè capilli dicuntur τριχες, inde appellatos comperimus trichaicas, qui assidue uersentur in prælijs, ueluti assidue concutientes ac motantes cristas, in quibus plerunq; capillorum quadam imagine propendent equinæ setæ: unde illud, Cristaq; hirsutus equina.

Trichaicas tamen Hesiodus intelligere maluit, quoniam Cretam populi tres habitarent, Pelasgi, Achæi, Dorei: ut πάντες γὰρ τριχέεις καλούμεται, οὐνεκ τριούτων, καὶ ἑκαστὸς πατρὸς ἐδάσαντο.

id est, trichaicas uerò nuncupantur omnes, quoniam procul à patria terram distribuerunt trifariam. Porphyrius tamen pugnaces intelligit, ut qui trichas concutiant assidue, ἄλλο δὲ ἀσπίδιον. Porro trichina uocant ijdem Græci, ex pilis aut setis contexta. Trichilas apud Cæsarem stragula uestis prætenuis genus, sunt qui putent. Trichyphapuellarū indumenta apud Pherecratem poetam legimus, Athenæo referente. Trichides quoq; pisces, qui etiam thrissæ dicuntur, ut putat Aristophanis interpres, à capillis appellationem trahunt, quòd prætenuia habeant ossa. Hinc etiam trichia, ut inquit Pollux. Quo uerò hi distinguantur pisces, docet De historijs quinto Aristoteles. Ex phalerica, inquit, sunt arades, ex ijs trichides, ex quibus postea trichia. Theodorus, trichidas interpretatur sardinas: trichias uerò sardas. Est & trichia mammarum uitium; pilarem uocant morbum. Vbera enim tota fungosa ita sunt, ut si poculo fortè pilum hauserit

hauserit mulier, dolor moueatur in mammis, qui non sedatur, donec pilus uel pressus exeat sponte, uel cum lacte extugatur. Nam strangalides, globuli intelliguntur, quorū humor non cōcoquatur, nec exeat, sed redundet. Trichorum uerò legimus apud Spartianum in Pescennino Nigro: Domus, inquit, eius uisitur hodie Romæ, in qua simulacrum eius in trichoro constituit. Quæsitum ab eruditjs, ignoratumq;, quid inibi trichorum: etiam si est apud Papinium Syluarum primo:

Quid nunc ingentia mirer?
Aut quid partitis distantia tecta trichoris?

Quo in loco ingeniosus interpres, Trichora (inquit) ædificia tribus pinnis surgentia. Sed cur sic, id uerò tacuit. Apud Dioscoridem libro quarto, uerbum id uideor comperisse, ubi de lathyride uerba faciens, ita scribit, Καρπὸν δὲ ἔχει ἐπὶ ἀκρῶν ἢ κλάδων τριχῶρον ποδιφορῆν, ὡς ἄνδρ καππαεῖν, ἢ ὡς τρία ἀδρμωπια, διεργάμωνα ἐλύτροις ἀπὸ ἀλλήλων, ποδιφορῆν, μεζζονα ὀρόβων. Eum locum ita uertit Hermolaus, A capite germinū fructus loculamentis tribus, ut capparjs, rotundus, & semina in eo terna, tuniculis inuicem discreta, orbiculata, & maiora eruo. Trichorum hic, à trium capacitate dici cōiectari potest. Ipse & ab distributione triplici, trichorum posse deduci arbitror. χωρίζου nanq;, distiparare indicat. Distega & tristega in sanctis literis, bicamerata & tricamerata interpretatur Hieronymus aduersus Iouinianum primo. Sunt qui à contignationum numero ita dici opinentur. distegum domicilium appellat Dioscorides quoque. Apud quem acacia in Cappadocia semen ferre legimus in folliculis iugatis, τριχῶρον ἢ τετραχῶρον, id est trilocus uel quadrilocus. Trichoriam dicebant Sparta, triplici serie constantem chorum, Hac parte notandum & illud: in doctorum indagine à Marcello subnotatum, tricas dici Latine, dempto atq; extrito afflatu: unde inflectatur tricinum, pro taro & impedito uel exsucco, ut sunt capilli. Hinc apud Varronem tricinus quæstus & uerber inuicem opponuntur. Tricas, Hieronymus pro tendiculis accipit ac laqueis, quas impostor seuisissimus struat: Quas nunc diabolus, inquit, ne ctere credis tricas: quas parare arbitraris insidias: Extricatos uniones Iureconsultis dici opinantur perpolitos, & ab genitiuis maculis depuratos. Quia uerò de capillorum medicaminibus facta paulo ante mentio est, succurrit ab historia exemplum haud aspernabile. Quum Macedo Philippus ex Antipatri amicis quendam adlegisset iudicem, moxq; aduertisset, ab illo barbam infici & capillum, euestigio amouit hominem, addito elogio, Qui in pilis infidus est, qualem in negotijs remur futurum: Capillos deniq; puros ac splendicantes, dici phœbas comperi, id est φοιβας.

Veneris caluæ atq; item armatæ ratio. Qui nam ex mulierum capillis funes nexuerint. De Venere item pluscula, ac testudine, & hirco. Aræ Mutiæ apud Plinium quæ sint. Mutia festa, & Marcellæ. Cap. XII

Nhac uerò capillitij mentione ingerit se quod Lactantius monumētis prodidit, Venerem cognomēto Caluam apud Romanos in religionis cultum uenisse, ea præcipue tempestate, qua Vrbe à Gallis ambusta, quum obsidione arctius premeretur Capitolum, iamq; ad extrema foret uentum, ex mulierum capillis, aliarum rerum inopia, tormenta conne ctere sunt compulsi. Quia in parte amplius adnotandum: à Carthaginienſium mulieribus factitatum id quandoq; ut capillos sibi rescuerint, implicandis funibus ad machinarum in bello usum. Auctor uerò mihi eius historia Plutarchus est, in sermone quem De fœnore cōcinnauit. Adijcit uerò irridens Lactantius, Turpius id Romanis contigisse, quam si armatam Venerem consecrassent: quod fecisse Lacedæmonios, frequens prodit fama, ubi Messenio bello armati ipsi cum armatis mulieribus, indiscriminatim & passiuo (ut ita dicam) concubitu permixti sunt. Alioqui in libro De Romanorum fortuna, idem refert Plutarchus Spartiatas dicere, Venerem ubi Eurotam transmittat, speculum abijcere, ac cestum: hastam uerò arripere, & insertare scutum, Lycurgo sese componentem. Armatæ Veneris meminit Fabius, atq; item Pausanias. Extat & de ea re Leonidæ hexastichum. Scribit Iulius Capitolinus in Maximinis, tanta fide Aquileienses contra Maximinum pro senatu fuisse, ut funes de mulierum capillis necerent, neruorum facultate defecti excutiendis sagittis. Historiam quoq; aliam de fune ex capillis mulierum con-

cinnato rati protrahendæ, pluribus exsequitur Pausanias. Apud Eleos Veneris Vranis templum fuit, cuius simulacrum pede altero testudinem premebat. Simulacrum uero alterum etiam hirco insidebat. Dici autem Venerem uolunt Pandemum, id est *πανδημον*. Horum quæ sit ratio, alijs coniectandum, relinquere se, Pausanias tradit. De testudine alicubi bene me collimasse, opinor. Quod uero Murtiæ sedes dicuntur, Litiu ab Vrbe condita primo, esse Venerem intelligendam, ex Plinij decimo quinto liquere amplius, opinor. Meminit præter cæteros etiam Varro. Sed quum libro secundo, capite nonagesimo octauo Plinius scribit, Ad aras Mutias in Veiente loca esse, in quibus in terram depacta non extrahantur: sunt ex Lynceis, qui non Mutias agnoscant, sed Murtias reponant. Verum, quid si Mutias tueamur? Scimus utiq; ex Pediani ambustis thesauris, Quod Mutium Asiam singulariter rexisset, adeo ut dies festus à Græcis honori eius institueretur, quem Mutia uocant. Commeminit actio in Verræ quarta M. Tullius: sicuti Marcelleorū, quæ Marcelli gratia colebatur Syraculis. Quare sicuti Africano in Iouis cella est posita statua, Catoni in curia, ita Scæuolæ uirtutis admiratione, cuius Valerio item mentio est, apud Veientes excitari potuerunt aræ, nisi ad ueterem Mutium relatum malis.

De affectione quam medici capillitium dicunt. Item de fluuij capillorū ratio. Capilli & unguis cur in defunctis augetur. Cap. XIII

Item de affectione quam medici capillitium dicunt. Item de fluuij capillorū ratio. Capilli & unguis cur in defunctis augetur. Cap. XIII. Si & affectio quædam medicæ rei peritis, quam uocant capillitium. obuenire enim quædam medicæ rei peritis, quam uocant capillitium. obuenire enim quædam medicæ rei peritis, quam uocant capillitium. obuenire enim quædam medicæ rei peritis, quam uocant capillitium. aut ueluti capillamenta exeant, & præcipue candida. Quidam uero corpuscula eiusmodi per urinam tantæ longitudinis reddidit, ut nonnulla ad cubiti dimidium extenderentur. Id uero ita contigisse, creditur: quoniam abligurisset in integro anno prius orobum & fabam ac caseum partim musteum nouellumq; partim uero etiam inueteratum. Nec fecius alij quoq; quibus cum urina eiusmodi promuntur capillamenta, crassioris succi cibarijs uescentes id ipsum sunt perpeffi. proinde humore id genus usto in renibus, capillis per similes substantiæ generantur. Modus porro curandi causæ huic, rationiq; patrocinaur plurimum. Nam ab extenuantibus medicamentis, simul cum humectiore uictu ita affecti sanitati restituntur, sicuti suæ spontis. Caruncula uero exiguæ substantiæ, renum indicia sunt: capillamenta uero nequaquam: non enim renes ad eiusmodi substantiæ speciem exsolui queunt. resoluta uero & erosa uelica, squammule promunt sese: sicuti auctor probat Hippocrates. Obiter uero ex eisdem scholis est & illud, Capilli defluuium summam alimentum inopiam indicare, atq; interdum fortassis succorū labem. Sed & in ijs qui tabe infestantur, si quod despuunt, nares offendat in ignem iniectum, & defluant capilli, letale arbitrat. At in defunctis cur augetur unguis, & promittuntur capilli: Forsan, inquit libro secundo De dubijs animæ Plotinus, quia corpus animatum non illuminato, sed calefacto corpori simile est, post animæ demigrationem superest in eo ad breue uitale uestigium, quasi sub lumine calor: calor (inquam) naturalis, spiritusq; aptus motibus.

Felicitatem esse rem diuinissimam, Virum bonū felicemq; cur quadratum dicamus, & tetragonum. Quadratum dici de numero, figura, corpore. Plinthion. De fortuna quippiam. Equestris fortuna, & in imperatorū poni cubiculis solita aurea. Cap. XIII

Neterum sententia grauissima est, si aliud quicquam sit, deorum munere hominibus datum, par esse, felicitatem quoq; inter ea recenser, quoniam præstantissimum quiddam est in humanis rebus. Et nobilissimū effectum, consentaneum est, à causa produci nobilissima. Quod si à deo esse hanc maxime inficiari placeret, quia per uirtutem & disciplinam quandam & exercitationem proueniat, diuinissima tamen uideatur, necesse est. Nam uirtutis præmium finisq; optimum quiddam & diuinum beatumq; creditur. Hic autem est felicitas ipsa, uirtute nobilior. Quoniam uero felix uel semper uel maxime omnium agit contemplaturq; secundum uirtutem, fortunamq; fert optime, ac per omnia omnino decenter: hinc natum, ut hunc uere bonum, sineq; uituperatione ad libellam æquum, nec fucatum fortunæ specie, totum teretem atq; rotundum, ut inquit Horatius, quadratum item appellemus.

Iemus. Sic enim Græcè dicitur, *ἄγαθος ἀλλοθός, καὶ περὶ τὸν ἀνὸν λόγον*, de quo ille ait, Sapiens uno minor est Ioue. Sed & Sextium dicere solitum accepimus: Iouem plus non posse, quam bonum uirum. Hic longè ab eo diuersus, quem publicis uerbis designamus, ut quum candidatos omnes uiros bonos dicimus. Hic primæ notæ innumerabilibus constat laudibus, quod etiam Fimbriæ Licinij suspensa sententia facile indicari: & in Moralibus Plutarchus, Viri boni nuncupantur modo, dicunturq; sicuti hippocentauri, gigantes, Cyclopes: incusabile autem opus, integrumq; uirtute, citraq; labem, non facile reperias. Quod uero de quadrato prætexuimus uiro, ut liquidius innotescat id, paulo altius ex literis interioribus tota repetenda res est. Quadratum igitur reperio dici scienter in numeris, figura, corpore. Numerum quadratum intelligi uolunt eruditi, ex seipso in seipsum resultantem, ut quater quatuor sedecim constituit: etiam quaternitas ipsa numerus est perfectus, ut enim in se numerum completur denarius, ultra quem non proprie est numerus: nam reliqui ultra, qui dicuntur numeri, priorum sunt replicationes. Continet autem denarium hoc modo, quia habet quatuor, tria, duo, unum, quæ simul colligata denarium manifesto conficiunt. Figura item quadrata perfecta est, continetur enim quatuor lineis æqualibus, quatuor quoq; æquales habens angulos. Corpus quadratum perfectum etiam intelligitur, ut est cubus: habet enim sex superficies quadratas æquales, quarum unaquæq; quatuor habeat lineas, & quatuor angulos, & quomodo cunq; iaceat, semper rectus stat, eodem se modo habens, quia portiones omnes æquales sunt. Consimiliter uir bonus ac felix: semper eodem se habet modo, & uirtutum potestate, quibus insignis est, retinet in omnibus æqualitatem quandam. Est igitur felix numerus quadratus, quoniam ut partes quadrati numeri similes sunt, ac æquales: sic & uiri boni operationes in quacunque re ac fortuna semper erunt similes, & mediocritatem illam uirtutis semper seruantes. Et ut numerus quaternarius continet in se omnem uim & perfectionem numeri, eodem modo uir bonus & felix completur uirtutis perfectiones omnes, quibus bene & recte utitur in quacunque forma. Est item felix, ut quadrata figura, & ut quadratum, quod lineis constat quatuor æqualibus, totidemq; rectis angulis: neque enim uir bonus, uariis est, nec mutari à Fortuna ualet, sed æqualis semper est, ac rectus. Est etiam ut cubus, quia in quacunque fortuna inflexus perseverat: unde consequens fit, ut à uituperatione se iungatur, nec omnino quid faciat indecorum, sed generose ac constanter se in quolibet Fortunæ afflatu habeat. Hic uero est uir ille, quem Plato in Protagora diuinum uocat, & sacratissimum. Sed & Laconibus id fuit per familiare, ut quum aliquem admirarentur, diuinum esse prædicarent uirum: quando per uirtutis excellentiam (uti aiunt) ex hominibus dii fiunt. Cauendum (inquit Plato) primò est, ne quid in Deum uerbo aut opere aliquando peccemus: deinde, ne quid aduersus diuinos homines. Deus quippe nimium indignatur, quoties quispiam illius similem improbat, aut probat dissimilem. Dei autem similis est, uir bonus. Neq; uero lapides, ligna, aues sacra existimes, hominem nequaquam. Immo sacratissimum omnium est uir bonus: prophanissimum contra, uir malus. Sententia autem de uiro tetragono est apud Aristotelem Moralium primo, sed & Rhetoricorum tertio. Verum, ex Simonide eam est mutuatus, quod in eodem Protagora testatur Plato, qui in carmine quodam ad Scopam Creontis Theffalici filium, Difficile esse ait, uirum uere bonum fieri manibus pedibusq; ac mente tetragonum, id est quadratum, absque uituperatione fabricatum. Meminit auctoritatis huius Damascius quoque. Sicuti uero, quæ supra nos est, uirtutem heroicam dicimus, & diuinam: ita diuersum habitum, uocamus immanitatem: quippe, qui reliquos prauitate antecit, immanes recte dicimus, infamamusq;: id quod morbi excellentia obuenit quandoque. Hosce autem rarenter spectamus, quemadmodum diuinos quoque. Illud parergon fuerit: Plinthion geometris dici, omne tetragonum: ut auctor est Theon. Quoniam uero de felicitate plurimus nobis sermo est, quam à Fortuna contribui, uulgò receptum ferè est: sciendum ex eo argumento, principem omnium Bupalum Fortunæ simulacrum fecisse, polum in capite gestans, & manuum altera sustinens Amaltheæ cornu. Sed & Pindarus, post alia quæ de Fortuna canere permisit sibi, etiam *φάρμακον* nuncupauit. Equestris For-

tunæ templum fuisse, legimus in Taciti Annalibus, apud Antium, nec in Vrbe ad sua tempora uisitatum. Sed *ισχυρηλας*, id est uiscata inibi agnoscebatur ædes, ceu ab ea nos obretiamur, unde sunt fortunæ uiscata beneficia Senecæ. Fortuna uero aurea in cubiculis uisebatur imperatorum, qui iamiam morituri ad successurum deferri eam curabant: quo argumento rerum prosperiorem alicui euentum comprecantes prouerbij facie, ad eum aureæ fortunæ transitum optamus. Hanc in Seuero Spartianus regiam item nuncupat.

Quadratum corpus quod sit. Quadrata compositio. Quadrati uersus. Quadratum agmen. Quartarij. Quadratarij. Albarij. Albini. Quintilianus locus ex libro primo, capite De geometria. Caput xv

Via uero de quadrato facta mentio est, adnotandum illud quoq; quadratum corpus apud Celsum Medicinæ secundo, uideri esse, quod sit staturæ mediæ. Corpus (inquit) habilissimū, quadratum est, neq; gracile, neq; obesum: nam longa statura, ut in iuuetute decora est, sic matura senectute conficitur: gracile corpus, infirmum: obesum, hebes est. Columella de canibus scribens, Probatum (inquit) quadratum potius, quam longum, aut breuis. Item de gallinis: Sint matricis robusti corporis, quadrata, pectorosa, magnis capitibus. In bobus tamē Palladius membra exigit quadrata & grandia. Ex qua similitudine quadratam quoq; compositionem, id est æquabiliter fusam, inuenias apud Quintilianum libro secundo: Quæ lenis (inquit) & quadrata, sed uiriliter tamē compositio. Et in Oratore M. Tullius: Sic minime animaduertetur delectationis aucupium, & quadratæ orationis industria. Et mox paulo, Quin redigeret omnis ferè in quadrum numerumq; sententias. Corporatos intelligere animaduertitur Firmicus, magnos corpore, uerū haud citra proportionem, & quos honesta conuenisset pulchritudo. Structuram intelligimus quadratam & optimam, ubi penultimo pyrrihichio succedit pæon primus, qui quadrisyllabus est pes, ex longa & tribus breuibus: unde & quadrati quoq; nuncupantur pedes. Quadratos item uersus à classicis auctoribus appellari obseruauimus: nam A. Gellius Noctiū Atticarum libro secundo, Aesopi apologum scribit à Q. Ennio in Satyris scitè admodum & uenustè uersibus quadratis esse concinnatum, quorum duo postremi sunt, quos habere cordi & memoriæ operapretium putat: sunt autem hi,

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,
Ne quid expectes amicos, quod tu per te agere possis.

Idem libro quarto ex Ennio eodem uersum hunc aduocat, quem numero quadrato compositum scribit, ex libro cui titulus erat Scipio,

Qui propter Annibalis copias confederant.

Acron quoq; Horatianus interpret uersiculum quadratum dicit,

Scribere uersiculos amore percussum graui.

Quadratorum item uersuum meminit libro tertio Diomedes: Metro, inquit, trinario si accesserit quarta dipodia, sit uersus quadratus, qui quater feritur. Rufinus, Tetrametri (inquit) quadrati uocantur, Tetrametros pedibus octo constare, prodit Priscianus. Quadratam postremo structuram sunt qui intelligant, quæ continua sit, nullis sectionibus interpellata. Quartarij sunt Festo, muliones mercenarij, qui quartam partem quæstus assequantur. Quadratarij esse uidentur Sidonio marmorarij, ab quadraturæ ratione: Vide, inquit, ut uitium non faciat in marmore lapicida: quod factum siue ab industria, seu per incuriam, mihi magis quam quadratario liuidus lector ascribat. Dicuntur formula eadem albarij, qui parietibus albarium inducunt: Iureconsultis etiam albini, modo ne mendum sit exemplarium. Quadratum agmen legimus apud historicos frequenter, ac T. Liuium in primis. Cuius nam modi foret id, uariè exponitur. Interim illud Senecæ perplacet ex octauo Epistolarum: Sextum (inquit) quum lego, uirum acrem, uerbis Græcis, Romanis moribus philosophantem, mouet me imago ab illo posita, ire quadrato agmine exercitum, ubi hostis ab omni parte suspectus est, pugna paratum: idem (inquit) sapiens facere debet, omnes uirtutes suas undique expandat, ut ubicunq; infestis aliquid orietur, illic parata præsidia sint. In hac quadrati mentione succurrit opem Quintiliano seramus Oratoriæ institutionum primo, capite de geome-

de geometria: At si quinideni per latera, inquit, quini in fronte sint, ex illo quod amplectuntur, quartam deducunt, eodem circumductu. Hæc si ad hunc modum legas, uel nullus erit sensus, uel ineptus, aut omnino falsus. Sed legendum, Ex illo quod quadrata complectuntur, quartam deducunt, eodem circumductu. Nam quadrata area paulo antè posita pedes habet quadraginta per ambitum, intus centum. Hæc autem circumductum habet eundem quidem, sed intus pedes modò quinque ac septuaginta, ut desit ad centum pars quarta, id est uiginti quinque. Locum hunc primi, quum Mediolani profiteremur, stipendijs Francisci Gallorum regis, ambustum ac decurtatum restituiuis in integrum.

Quadrantaria Clytemnestra apud Cæcilium, quæ intelligenda.

Caput

xvi

Tilla quadrantaria Clytemnestra libro nono apud Fabium qualis nam, aut quæ est? Locus est ex professo obscurus, & atriore allegoria, siue ænigmatè obuolutus. Suspicio, à Cæcilio, ex cuius officina id manauit, impudicam eo nomine Clytemnestram significari. Hoc ut sentiam, adducor M. Tullij auctoritate, qui in Oratione pro M. Cælio ita scribit: Nisi fortè mulier potè quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneari. In quo uidetur quidem orator innuisse pretiū perfolui solitum ab ingredientibus balneū, propter illud Horatianum, Dum tu quadrante lauatum Rex ibis.

Et Iuuenalis ad eandem sententiam,

Cedere Syluano porcum, quadrante lauari.

Tamen rem turpem altius intuētibus insinuisse uelatis uerbis internoscitur: siquidem quadrantes fuisse prostitutarum pretium, capturam uel, à Plutarcho commonemur in M. Tullij uita, sic prodente, Adolefcentem quendam in Clodij sororis loculos pro argenteis nummis quadrantes immisisse æreos, quo nomine delusa puella Quadrans est cognominata ex concubitus pretio. Vel, ut ipse ait Græcè, *νοσαφωρια*, ex æreis uero numismatis minimum, inquit, *νοσαφωριος* nuncupatur. Apud Hieronymum illud est obseruatum: Rideo (inquit) aduocatum, qui patrono egeat, quadrante dignam eloquentiam nare sublanno.

Cybelen uideri à cubo nuncupatam. Cubus inde, & quid. Item quid Cybe, ac Cybelis, & Cybele. Matroa. Matragyrtes. Mataismus. Cybernelia festa. Cybus. Cybiotates. Suetonij locus explicatur. Caput xvii

Vbum Cybeleio numini dicatum, scribit Martianus Capella, indeq; *κύβητος* *κύβητος*, deam ipsam appellationem duxisse. Cubum finiunt Græci, qui in ambitu basin habeat, aut etiam calculum omnem tetragonum, id est quadratum. Vnde & stelas uocant cubicos lapides cum epigramatibus. Apollodorus, *κύβητος* inflecti uerbum putat. Quippe in caput saltare, *κύβητος* dicunt. Nam cyben, siue cuben, caput interpretantur. Cybelis uero etiam bipennis dicitur. Hinc & aurium foramen cybele. Ab inclinatione igitur cubum nuncupant, quia facillime prouoluitur, ac uelut in caput salit. Cybelen uero esse matrem magnam, sciunt omnes: unde Matroa, id est *μητέρα*, dicebantur illius sacra: & Matrizin, est ea obire, inde & Matragyrtes. Mataismus uero infatuatio est: nam Seleucus Glycysidem esse pomum refert, specie fici: quod auerfentur præcipue mulieres, *ματρίου* metu. Matroum etiam pro loco Athenis accipit Libanius, ubi concionaretur Demosthenes. Quod ad Matragyrtem attinet, adnotandus uidetur interpretis Plutarchi error, ex Cleomenis uita, ubi auctor Ptolemæum regem Matragyrtem subannans nuncupat. Tralator mitratum intellexit: etiam si *μητραγύτης* scribitur, non Mitragyrtes. Poterat illi aurem uellere Plutarchus, qui antè paulo Ptolemæi taxans molliciem, inter mulierculas & comestiones transegit illum scribit, ac mysteria obisse, & tympana tenuisse, quæ sunt Matris deum propria. Matragyrta statuam fuisse Athenis, scribunt Græci, qui quum mulieres Matri deum initiaret, ab Atheniensibus est necatus. Pythagoram memoriæ proditur, eiusq; hæresin sequutos cubicis rationibus præcepta uoluminibus esse complexos. Constituisseq; cubum ducentorū sedecim uersuum, eosq; non plures tribus in una conscriptione esse oportere, putauisse. Hanc autem similitu-

militudinem ex eo sumpſiſſe, quòd is numerus uerſuum (uti cubus) in quemcunq; ſenſum infederit, immotam efficiat ibi memoriæ ſtabilitatem. Græcorum quoque comici poetæ interponētes choro canticum, diuiferunt ſpatia fabularum, ita partes cubicatione facientes, ut intercapedinibus leuent actorum pronuntiationes. Eſt uero in numeris cubus, quum omne latus eiufdem numeri æqualiter in ſe ſoluitur: ſicuti ſit, quum ter terna ducuntur, atque itidem ipſe numerus triplicatur. Cubum porrò in geometria principem inueniſſe Archytam, in Republica teſtatur Plato. Cyberneſia, ſiue κυβερνηſια, nil ad Cyben faciunt. Nam ſunt eo nomine feſta, Theſeo ex Creta redeunte, inſtituta, Nauſithoi gubernatoris honori, & proreta Phæacis: etiam ſi Phereclus, Simonidæ magis placet, Theſei nauis moderator. Sed Nauſithoo & Phæaci erecta etiamnum Heroa ſunt. Cybum, id eſt κύβου, Paphij Catinulum uocant. Vnde Aegypti regem Cybiotatem dictum opiner, ob ſordes turpiſſimas, ut ait Suetonius: ceu paropſidem delingeret, ne quid omnino deperiret. Interpretes ea parte aut tacent aut delirant.

Ex diuerſis cæli habitibus diuerſos euadere hominum mores. Perſarum ritus. Ticta cœna, ſeu Teſia, Saporis & Valeriani hiſtoria. Quintilianii locus emaculatus declaratur. Lucanus item illuſtrius enarratur. Perſes quid. Perſithea. Paſithea. Perſus piſcis. Perſinus. Perſica unde. περσικόν, in ueteribus libris quid ſit.

Caput xviii

Inter Platonis placita, quæ haud parum multa norunt, qui uariſſimum illius doctrinæ pelagus enauigare, fauentibus dijs hominibusq; non expaueſcere, illud item obſeruauimus, ſcienter admodum ac uerè dictum, Ex uarijs cæli locis aſpectibus ue diuerſas ingenerari morum λεωσεις, ſiue contempationes: quo argumento in Græciæ tractu indipiſcendis diſciplinis uideri aptiores multo, quàm aliubi homines. At qui in Phœnicen uergant, Aegyptum ue, cumulanda pecuniæ, id eſt (ut Græcè dicam) πῆς ἀργυροσμού, mirè credi ſagaces, ingenio ad id præcipuè facti. In furorem uero iramq; procliuſ ac lubricos, quotquot barbarorum innutriti bellis comperiuntur. Præcipuè autem Scythæ immani feritatis ſæuitie graſſantur. Nam Italos fieri regales, obſeruatum ferè eſt: Gallos uero ſtolidos, leues Græcos, Aphros ſubdolos: ſua eſt Syris auaritia: Siculi acuti: luxu perditæ Aſiam incolentes, ac uoluptatibus obretiti. Hiſpani elata iactantiæ animoſitate præpoſteri. Firmicus tamen ex operis inſtituti propoſito: Aſianos, inquit, plurimos uidemus, ac penè omnes ſobrietatis præferre inſignia. Et Græcorum leuitas frequenter modèſta grauitatis pondus accipit: & effrenata Scytharum rabies quandoq; humanitatis clementia mitigatur. Innuit hoc ipſum uel comicus Ariſtophanes edocens, immanendum eſſe τρώπις ἐπιχωρίαις, id eſt moribus locorum proprijs atque uernaculis. Retegit & id iactatum apud Græcos, νόμος ἕξ ἡρώων, quo ferè communeſtur, inſtituta diuerſa pro locorum uarietate eſſe, ueluti legem, quæ peregrinos haudquaquam deceat allidere. Mores quippe, ſicuti plantas, ad regionis habitum qualitatem ue habere reſponſum, liquere opinor. Hinc Thebanis tibiſarum familiare ſtudioſum eſt. Eloquentiâ inſequuntur Athenienſes. At Creticæ exercitationes uenationibus conſtant præcipuè, ac montanis itineribus, item curſu ac iaculatione. Theſſalus equitandi geſtit peritia. Curſus agitant Cyrenæi, Aetoli graſſantur: iaculantur Acarnanes. Suum eſt Thracibus peltarum ſtudioſum. Et apud Herodotum Cyrus, operis calce οὐλίαις dicit ἐκ τῆς μαλακῆς χόρων, μαλακὸς γίνεσθαι, id eſt, natura ſic comparatum, ut in mollibus locis molles proueniant. Ex quo Lucanus,

Emollit gentes clementia cæli.
Et Ptolemæus tertio Cōpoſitionis magnæ, Aſiaticos eſſe prodit caſtos abſtinentesq; quin & uestitu præcipuè moderatos. quod facit, inquit, Saturni & Iouis coniunctus aſpectus. Proinde facturum me operæpretiū arbitror, ſi quæ hiſtorica mihi lectio ſuggerit, cumulatius hinc inde flores præcerpendo, moreti cuiuſdā imagine, lecturis hæc qualiacunq; exhibuero. Sed nec ab inſtituti operis conſilio diſſita pragmatia eſt, ne quis fortè naſutior Cænotimon dentem imprimat, νόω coarguens τὸν ξύλον, ceu peregrinetur mens, abeatq; à propoſito longius. Quippe nullis circumſcribimur cancellis, excuſus in quælibet liber eſt, nec anguſtiore pomœrio cludi nos patimur. Neceſſaria

ria denique oratoribus cognitio hæc, quod poſt alios docuit in Epidicticorum ratione Menander rhetor, ubi ſcrutandum præcipit in laudum prohibitione: cuiuſmodi cenſetur gens uniuerſa, an ſit doctrina præcellens, ut Græci: an legibus & iuſtitia inſignis, ut Itali: an illuſtri fortitudine, quales fuiſſe Gallos & Pæonas, compertum eſt. Igitur, ut inde auſpicemur primum: Perſas Strabo auctor eſt de dubijs rebus uino iam hilarioreſ cōſultare. Règes auguſtioris uicæ numinis uenerari. Verum, nec ſtatuas erigere, non templa conſtruere, non aras. Mos gentis eſt, ædiſſimis quibuſq; conſenſis montibus, Ioui hoſtias immolare. Vniuerſum cœli ambitum Iouem arbitrantur. Soli item rem diuinam obeunt, ac lunæ: ſed telluri quoque & igni & aquæ & uentis, quibus gubernantur ſolis. Iouem nuncupant Belum, Herculem Sandem, Anaitida Venerem. Inde in eandem cum Manichæis recidiſſe hæreſim uidentur, in eo in primis quòd duo inducunt principia: bonum quidem unum, mali uero cauſam alterum: atq; illum Horuſdatin dicunt, hunc Arimani, qui ſit pernicioſus infeſtuſq; dæmon. Feſtum peragunt, quod uitiorum uocant interitum, in quo ſerpentiū & animalium etiam ferorum uis magna immolatur, dum bono dæmoni ſe gratificari ſtudent. Diuerſo autem, id eſt Arimani moleſtiæ plurimum inferre. Perſarum more maritos in bella ſequuntur mulieres, curribus ſubuectæ auratis, ac muliebri mundo inſtructæ pretioſiſſimo. Eiſdem, inſpectante quopiam uomuiſſe, aut ueſicæ reſtrimenta reddidiſſe, ſummum nefas. Perſi uoluptatibus omnibus ſtudent uehementius. Liberorum diſciplina ternario perſicitur numero: ut equos agitent peritè, ſagittas doctius excutiant, denique uera loqui ſciant, uelintq;. Ante quinquennium aut quadriennium (ut Straboni placet) ni fuerint alterubi interpellati codices, in patris conſpectum non admittitur filius, ut ſi inter educationis munia, ſicuti aſſolet, fuerit interceptus, minore doloris ſenſu conuellatur patrens. Quæ feciſſe, turpe ſit: ea nec dixiſſe, honeſtum. Mendacio nil foediſ. Turpe cuiquam debere. Sed & in flumen urinam profuſiſſe, aut ſpuiſſe, uel omnino manus abluſiſſe: fluuios ſiquidem colunt religioſiſſime. Natalitiæm coenam quotannis apponit rex: dicitur Perſico uocabulo ticta, Græcè uero τίκτη. Eidem quoque annis ſingulis ebrietas ſemel permiſſa. Quum Miſtræ diuina res peragitur, ſaltat etiamnum, Aſiaticis alijs abſtinentibus die eiufmodi. Verum, ſicuti equitare, ita & ſaltare diſcunt Perſæ, modulatum id genus motionem corporis robori conferre plurimum, arbitrati: quod ſeptimo Hiſtoriarum ſcribit Duris. Indorum regi largius ſe inuitaſſe, ſummum nefas. At Perſici regiſ luxum id item parte plurima reteggit. Capiti ſiquidem imponebatur inſigne, quod (ut prodit Dinon) ex myrrha parabatur, & labyzo. Eſt uero odorata labyzus, & myrrha longè pretioſior. Lectulus porrò regius ſic fermè concinnabatur, ut capiti incumbentem pentaclina habitatio, in qua perpetuò ſeruarentur auri talenta quinque miſſia. Dicebatur uero ædiſcium id, βασιλικὸν ποσικεφάλαιον, id eſt regium puluinar. Rurſum pedibus adiacebat triclinon, in quo recondita haberentur argenti talenta tria miſſia: nuncupabatur locus, βασιλικὸν ἑποπείδιον, id eſt regium ſcabellum. In cubiculo ſupra lectum aurea uitis ſtabat, gemmata, id eſt λιδοκόλλη, racemis item propèdentibus ex lapillis pretioſiſſimis. Nec longè crater aberat aureus, Samij Theodori opus. Aqua fuit in Perſis item aurea cognomento, ex qua rex modò potaret, ac inter filios natu maximus, alijs protinus morte mulctatis. Vxores ducere quàm plures, receptus mos eſt. Verum & pellices alere non pauciores, atq; id quærendorum liberorum gratia, & ſobolis propagandæ: quando & reges quotannis præmia in eos conferunt, quibus maior filiorum numerus. Saporem Perſarum regem in bello, arietini capitis ſimulacrum lapillis interſtinctum geſtare pro diademate ſolitum, ab celebri traditum auctore eſt. Hic eſt, qui ſuperbia inſita humano altius ſaſtigio prouectus Valerianum, qui fuit Romanorum præcellens Imperator, in Meſopotamia uictum captumq; in id neceſſitatis malum coniecit, ut ſeruiliſter incuruatus illi equum inſcenuro gradum ſuam et ceruice faceret. Inter Perſica indumenta & calafirin inuenio pulcherrimam omnium. Erant etiam, quæ Actææ nuncupabantur ueſtes, ita contextæ, ut miliacei granii auream per totum præferrent imaginem. Cidaris uero eiſdem fuit capitis indumentum. Quod crobylum Athenienſes dicunt, cordylen Cyprij: quanquam nomine eodem capitis item dicitur ex plaga tumor. Veſtibus Perſas uti laxioribus,

teſtis

testis est Astronomico quarto M. Manilius,
Et Syriæ gentes, & laxo Persis amictu.

Inter barbaros præcipue zelotypos esse Persas, proditum historia est, ac in ea re peraceros se ac difficiles præstare: nec uxores modo sollicitè asseruant, sed seruas item ac concubinas, ita ut domi ocludantur: aut si prodeundum sit, obseratis ferantur uehicularis. Quorum occasione tutus in Persas Themistocles euasit. Scire tamen conuenit apud Persas neque aureo annulo, nec zona, aut monili, uel ornamento alio insigniore, nisi ex regis munere, ac gratia, uti fuisse fas. Porro apud eosdem ita receptum moribus: in bellum ituros ante regem in throno sedentem cum ducibus coire, ac singulos in cophinos ad id paratos sagittam conijcere, qui mox sigillo obfignentur regio. Demum peracto bello singulis sagittam suam repetentibus, desideratorum iniri rationem. Ad tripodem ire, in Persicis institutis quid sit, hinc liquere potest. Ferreus stabat tripus ante regiam perpetuo: si cui uero Persarum factus esset iratior rex, in templum defugere haud licet: non item aliò, sed apud tripodem regis cogitur expectare sententiam, nemine prorsum custodiente. Mittitur uero sæpe post dies aliquot ab rege, qui hominem iugulet. Obseruatum illud quoque: zona solitum apprehendi, apparitoribus qui traderetur excarnificandus. Scribit Bardesanes Syrus: legem fuisse Persis, qua filias, sorores, matres quoque in connubij iura admittere, non duceatur impium ominosum ue. Quod Strabonis item comprobant monumenta: & Septimius Florens repetit. Ex qua historia illustratur, simul & emendatur Quintilianus libro tertio, ubi ita ferè scribitur. Et si quod est exemplum deforme posteritati traditum, quale libidinosus uir Perses in muliere Samia instituitur ausus dicitur primus. Legendum puto, In matre sua, uel in matre & filia, uel (si placet) Samia intelligatur proprium nomen. Sententiã alteram subiiciemus statim. Perses autem (sed non hic, ut opinor) antiquissimus fuit Persarum rex, à quo & cognominati Persæ, quem Medæe filium Stephanus intelligit: quamuis Herodotus scribat libro Historiarum septimo, à Perse Iouis & Andromedæ filio, Persas dici: quum Cephene dicerentur prius à Græcis, ab accolis uero Arrei. Sunt codices tamen ueteres, in quibus legatur præses, non Perses. Porro Magos quoque censuisse, Socion libro uicesimo tertio scribit, iustum uideri cum filia & matre congressum. Ex quo etiam Catullus,

Nascitur Magus ex Gelli matrisq; nefando

Concubitu, & discat Persicum auspiciam:

Nam Magus ex matre & gnato gignatur oportet,

Si uera est Persarum impia religio.

Quod uero Lucanus hoc ipsum etiam Parthis attribuat, fortè Plinianum illud respexerit, ex libro sexto: Persarum regna, quæ nunc Parthorum intelligimus, inter duo maria, Persicum & Hyrcanum Caucausis attollunt iugis utrinque per deuexa laterum. De sinu uero Persico alibi Plinius idem: Persæ Rubrum mare semper accollere, propter quod is sinus Persicus uocatur. Ratio uero ex Strabone elici posse uidetur: Et si adhuc (inquit) Persæ regnant, proprium habentes regem, uiribus tamen sunt longè inferiores, & Parthorum regi adhærescunt. Id quod in Crassi rebus confirmat Dion: factum id astruens post Alexandri interitum, quum tabescerent res Macedonum. Carmen Lucani ad id spectans, quia ad manum est, subiecti, ut uolentibus item præsto sit Parthorum dominus quoties sic sanguine mixto

Nascitur Arsacides, cui fas implere parentem.

Nec ignoro, Q. Curtium scribere libro septimo: in Naura regione cum parentibus situ pro coire, moribus permissum. Illud mirum magis, à Chrylippo proditum *πρὸς τὴν μητέρα*, congressum cum matre, filia, sorore parum prudenter uicio uerti. Ad hæc nimirum respicit Ouidianum illud:

Gentes tamen esse feruntur,

In quibus & nato genitrix & nata parenti

Iungitur, & pietas geminato crescit amore.

Æmylius Probus & Plutarchus auctores sunt, apud Athenienses fas fuisse, sororem in matrimonium capere. Agathius Gottici belli secundo, facta huius turpitudinis mentione

tionem, rem haud ita ueterem arbitratur argumẽto præcipue, quod Semiramis à filio necata feratur, cuius concubitus appetisset impudentius. Id quod de Artaxerxe ac Parisatide memoratur quoque, nisi quod hæc reiecta modo iracundius fertur & sprete: quod impium esset, nec patrium, nec ferè humanis moribus receptum. At nostri temporis, inquit, Persæ priscos exuere mores, alienis imbuti legibus, Zoroastris præcipue, qui & Zarades nuncupatur. Persæ item, sicuti omnes fere eius tractus homines, subnigri sunt graciles, uel colore luido pallentes, caprinis oculis torui, & supercilijs in semiorbitum speciem curuatis. Omnes inter epulas festosq; dies gladijs cincti cernuntur. Qui fuit ueterum mos Græcorum, ab Atheniensibus delitus primum, uti auctor est Thucydides. Prandendi, exceptis modo regalibus mensis, præstituta est hora nulla. Sed uenter unicuique uelut solarium est. Eo autem uellicante, obuijs uescuntur, nec ultra satietatem ingeritur quippiam. Callidi sunt, superbi, crudeles: uiuis hominibus cutes detrahunt per partes, sed & integras quandoque. Ministris inter epulas nec hircere licet, nec spuerè. Aduersum ingratos diræ sancuntur leges. Super corio prædammati iudicis sedisse iudicantes, aut fictum, aut delitum mox est. Persicæ foeminae ut pulchritudinis gratia insignes celebrantur. Persici tractus urfos ultra omnem sæuire rabiem tradunt. Apud Persas nil aut pingitur aut omnino fingitur præter uarias cædes ac bella. Verum, ne quid omnino quod mihi in lectione compertum sit, dissimulem, lego apud Græcos Lesbios fuisse in Veneris foedissimos, adeo ut ne capiti quidem parcerent, *σμάπτι μολωόμενοι*, id est ore inquinati: quod Theopompus significat, & meminit Stratis. Hanc foeditatem illi excogitarunt, ac in muliere experti sunt primum. Ad quod fortè Fabij respicit sensus. Sed & Lesbiam musicam intelligimus corruptam scurrilemque: quoniam Lesbios Phrynis in ea talem se præstiterit: nata inde parœmia, *μετὰ λεσβίον ᾠδῶν*. Adicia mus postremo quod obiter ingerit sese, *παρὰ τὴν λέσβιον λέγειν*, id est cuborum iactum quendam. Persitheam Venerem nuncupari. Persitheam scribit Suidas, & esse tantummodo deæ nomen tradit. Apud Plutarchum id compertum quoque. Sed & alibi opinor commemorasse me. Mnesimachus comicus Persitheam prodit Charitis, Vulcani in Lemno uxoris forem, atque à Somno amatam, qui & eo nomine habitare in Lemno instituerit. Meminit & Iliados quinto decimo Homerus, sed aliter. Persitheam sunt qui Euphrosynem putent. Cybele quinetiam, ut quæ sit Mater deum, rectè dici Persitheia potest. Apud Hesiodum in Theogonia Nercidum una est Persitheia, sic dicta interpretis astipulatu, quoniam *πρὸς πάντων δαυμδίζουσι*, id est omnibus sit admirationis: uel ad quam currunt omnes, *εἰς τὴν πάντων θεοῦσι*. Est in lucubratione eadem, Persithoa Oceani & Tethyos filia. Porro Persica, ex Perside aduecta Plinius scribit, ridenda medicis non indocti sententiã, adstruentis dici Persica, uelut per se iniqua, id est citra uini & ueteris & odorati potum: quoniam frigida illorum prauitatis, unde sit pituitæ succretio, præcipue sic obuiam eatur, Galeni astipulatu. De alimentis secundo, qui & per initia mensis ijs uescendum præcipit. Persus etiam piscis est in mari succrescens rubro. Persinon, Epebeum interpretantur. Illud grammaticæ rei studiosos moneo, legi quãdoque in ueteribus libris *πρὸς*: id uero ad Persas attinet nihil: signat autem *πρὸς*, nec aliud ferè. Scribit Ioannes Monachus, in Danielis libro compertum fore ut Græcorum quidam Persarum regna euerteret, id quum Alexandro patefactum foret, munifice multa ludæis est impertitus.

Non esse legem ueram, quæ ad optimum non perducatur. Lex quid, Cur in numina referatur leges à ueteribus. De Minoe, Dracone, Zaleuco. Legum nullam esse bonam ex Gnosticorum sententiã. Legum laus, & cur Platonis leges frigeant plerisque. Nomophylaces.

Caput XIX

Ed enim prius quam ad ulteriora pergamus, quæ haud parum multa supersunt, quarat hic interfatus quispiam, Legem ne arbitremur ueram legitimamque, adeo inauspicata, improspira, impiaque uel præcipientem, aut (quod paulo minus est) ferentem? Ego uero neutrumque, ut qui sciam traditum à me alias, Legem esse (Pindari sententiã) deorum hominumque reginã: rursumque esse, legis finem iustitiam: legem, principis opus: principem, dei uniuersa exornantis spirantem imaginem. Quamobrem ubicumque principum institutiones aut ciuitatum ueræ non sunt

sunt, hoc est ad optimum ratione certa non dirigunt: legis haudquaquam uideri nuncupatione, sacro uel dignas titulo. Quinimmo decreta dici uerius, edicta uel ac instituta. Siquidem lex uera, lex bona est, aeterna item, & mutationis prorsum nescia, immo & eadem ubique, si modo uera. Nam quæ ingeniorum afflatu subinde locis temporibusque interpolata distinguitur, & Protei modo formam euariat, neutique lex dicenda est. Legem ex Platonis scientia sic ferme possumus finire. Lex est gubernandi ratio, formulaque uera, finem ad optimum per commoda media nos producens, transgredienti poenam, parenti præmiū præfigens. Quæ quia à summo est bono, ac rursum in idem refluit: hinc ueteres legum latores, earum inuentiones esse diuini muneris arbitrati, (quod est à Diodoro adnotatum) in diuersorum numinum uim referre adorti sunt: ueluti Zoroaster Bactrianis Persisque leges tradens in Oromasin: Trismegistus, seu Minas, ut uolunt alij, Aegyptijs in Mercurium: Charondas Carthaginensibus in Saturnum: Draco & Solon Atheniensibus in Mineruam: Maumeth Arabibus in Gabrielem: Zamolxis Scythis in Vestam: Plato Magnesijs & Siculis in Iouem & Apollinem: Minos Cretenisibus, ut uulgatior fama tenet, ac Parrhasii monumentis traditur, in Iouem eundem. Eusebius tamen à Platone falsum esse id, per uinci tradit: sed uerum comprobatur Politicorum secundo Aristoteles. Meminit & in Moralibus. Sed & Eusebius mox paulo: Minos (inquit) leges ac fora constituit. Verum etiam primo Legum Plato non abnuere uidetur. Qui & ipse Legum libros à Deo exorditur, quem communem prædicat legum conditorem. Id & in Protagora comprobatur, artes illas adstruens quæ ad uitam spectent, ab Prometheo, id est ab humana providentia esse contributas. Legem uero bene feliciterque uiuendi ab Ioue, quo nomine diuinam intelligi providentiam uoluit, per Mercurium, id est angelicam inspirationem esse admirabiliter infusam. Quod si est, sicuti est profecto, dilucet opinor Iureconsultum uirum mercatori bono, uel etiam medico longe antecire, Minoemque tanto fuisse Galeno eminentiorem, quanto est corpore præcellentior animus. Est siquidem ciuitatis anima lex. Quod si plures comperiantur in ciuitate leges, non multæ tamen esse creduntur ciuitatis animæ. Nam inter magistratum multifarias constitutiones una nihilo secius publica lex est, communis scilicet recte uiuendi regula, qua uno utique calle ad publicam prouehimur felicitatem. Adde quod philosophus differendo frequenter lites conserit, quas legumlator soluit. Illius argutiæ inutiles sapius: quod si utiles, paucis utique utiles. Huius nunquam non emolumentis redundans disciplina, & ubique ac nemini non necessaria. Denique ex formula sua uiuere, id est bene, quanto satius est quam loqui bene, ac felicem esse quam uideri: tanto legumlatoris quam philosophi facultas præstantior. Iureconsulti uero laus illa præclara, publicum dici eum patronum, ciuitatis oraculum, diuinæ mentis ac uoluntatis interpretem. Nomophylacas uocant Græci, qui legibus præessent, eosque qui illis parerent, laudibus prosequerentur, nec minus honoribus: qui autem non parerent, poena mulctarent. De Dracone obiter scitu non indignum, quod Rhetoricorum secundo Aristoteles scribit, Ex nominis ratione duci quandoque argumentum, ut in Draconem Nomotheten, Non esse hominis leges, sed draconis plane. Et apud Euripidem Hecuba uirulentius illud in Venerem iactat: Recte prorsum dicit Aphroditem, quod ἀφροδίτης ἀρχὴ θεῶν, id est insipientiæ princeps dea sit. Sed redeo ad leges. In ciuitatibus, inquit Plutarchus, alia ad honestatem pertinent, quædam & ad necessitatem. Honestorum uero omnium illud multo maximum est *δύνομις*, id est legum bonitas. Necessariorum autem, *ὕμνησις*, id est rerum affluentia. Lex (inquit Marcus Tullius) uinculum est ciuitatis, libertatis fundamentum, fons æquitatis. Mens, animus, consilium, sententia ciuitatis posita est in legibus. Ut corpora nostra sine mente, sic ciuitas sine lege suis partibus ac neruis ac sanguine & membris uti non potest. Legum porro ministri magistratus. Legum interpretes iudices. Legum denique omnes idcirco serui sumus, ut liberi esse possimus. Propterea qui Locris leges constituit Zaleucus, quum sanxisset ne quis armis obseptus senatum ingrederetur, postea quam uerente bello, armatus senatum adiit, succlamauit quidam, Legem soluit Zaleucus. At is conuersus, non solum quidem, sed corroboraturum pronunciauit: moxque cum gladio ipsum se tradens uitam abruptit, quæ transgredienti fanciebatur poena. Legem esse omnium

omnium diuinarum humanarumque rerum notitiam statuit Chrysippus. At Demosthenes in Aristogitonem oratione priore: Lex (inquit) est, cui omnes homines decet obedire: præsertim quia lex omnis, est inuentio quædam & donum dei, ac sapientum dogma, consultorum inconconsultorumque emendatio, ciuitatis demum consensus congruentis. Differt autem à psephismate lex: quoniam *ψήφισμα* ad tempus est, siue *πῆξις λαοῦ*: lex autem perpetua est, *καὶ πῆξις ἀπαντα χρόνου*. Postremo uelut auctarium adijciamus & illud ex Seneca: Legem oportere esse breuem, quo facilius ab imperitis teneatur, uelut emissã diuinitus uox. Iubeat, non disputet. Nil mihi uidetur frigidius, nil ineptius, quam lex cum prolegomenis. Hinc iactatum forte Platoniarum legum frigus. Gnostici, uelut ex Platonici accepimus, ut peruincerent, boni prorsum nihil esse in mundo, nullas adstruebant uel naturæ uel hominum leges esse bonas, & quæ dicantur uirtutes, esse nihil.

Ad meridiem uergentes cur timidi. Ad septentrionalia audaces. Italia situs laus exquisita. Diagramma quid, aut programma. Diagraphæ, diagrapharijs, diagraphæus. Germanorum mores.

Caput xx

Sed enim, ut ad hominum mores regrediamur, iam illud (opinor) apud bene sentientes constat, Qui exustas à sole mundi partes incolant, ita caloris exuberantia in extimis torrerit, ut intima frigoris plurimum concipiant. Proinde insigniter ad timiditatem degenerare, & effeminatorem naturam: quo nomine seruituti fere mancipati omnes animaduertuntur: dilabitur enim calor, meatibus corporum laxatis, & quodammodo hiantibus, sideris propinqui intemperantia. Argumento est cutis nigricans, educti forinsecus insiti caloris copia. At qui rigentia mundi, pruinis geluque torpentia terunt, nimio plus audacia præcellunt, candentibus corporum extimis. Vtrique tamen inhumani ferique. Cælestium rerum studiosi aliquot Saturno acceptam referunt meridianorum timiditatem, uitamque æui contractioris: sicuti Martis planetæ Septentrionalium ardorem bellicum, & animi præstantiam. Quando ipsi sidera eiusmodi influere ac præsidere exsuperantius uideantur. Cæterum medianæ regiones hinc calore, hinc frigore temperate, ad habitumque in primis congruum reuocata, tum prudentiora promunt ingenia & sapientiora, tum imperijs præcipue adnata factaque: cuiusmodi fere Italia situm uideri Vitruuius opinatur, sed & rerum probatur argumentis: namque temperatissimæ ad utramque partem, & corporum membris, & animorum uigoribus pro fortitudine sunt in Italia gætes. Quippe ueluti Iouis stella inter Martis feruentissimam & Saturni frigidissimam, media currens temperatur: eadem ratione inter septentrionalem meridionalemque ab utraque parte mixtionibus temperatas Italia, & inuictas habet laudes. Proinde consilijs barbarorum refringit uires, forti manu meridianorum cogitationes: etiam si ex acuto feruore mente expeditius celeriusque moueantur, uelut ad arcum uersi ex infusi cæli crassitudine, ac ob aeris obstantiam humore refrigerati stupidis penè noscuntur mentibus. Quod ex serpentibus brumali sidere torpentibus perspicuum fit. Adnotatur & interstitium illud: in meridianis sinibus ex altitudinis breuitate ad mundum uoces inaudiri præternues & acutissimas. Ad extremos septentriones sub cæli altitudine grauiores, spiritibus uocum humore oppletis. At quæ mediana incolunt nationes, uti in diagrammate musico, medianæ uocis sonum in sermone præferunt. Est autem obiter diagramma quandoque geometria quadrangulis siue triangulis delineata. Et omnino designationes, ut uentorum ac aliorum id genus, quibus utimur in libris plerumque. Sed & libri item titulus ac inscriptio sic nuncupatur. Sunt qui diagramma edictum interpretentur, aut decretum. Clodius Plutarchus scribit diagramma proposuisse, quo Ciceroni interdiceretur igni & aqua. Programma idem signat fere. Vulcatius in Auidio Cassio: Programma in parietibus fixit, ut si quis cinctus inueniretur apud Daphnem, discinctus rediret. In Lucullo idem Plutarchus, *καὶ ἐκάλουν ἐπιθεῖς διαγράμματα*, ut dixi, Latine possumus edicta interpretari ex Tranquillo in Cæsare, & cæteris. Plutarchi interpretes in Demosthene, limitem transtulit pro diagrammate. Programmatis uocabulo utitur Imperator Codice De legibus & constitutionibus, libro primo. *ἡ γρηγορία* autem compositiones dicuntur & pacta. Intelligitur tamen id uerbum quandoque *καὶ τῶν ῥητορικῶν*

τοῦ πινυμένου. Diagrapharium utique eum dicunt, qui publica repetit, id est ἀναγραφῆς, ἢ ἀναγραφῆς. Est diagramma etiamnum merces, quam ex praescripto quis capiat: sicuti praefinire solitos accepimus aediles, quantum capturae nomine acciperet meretricum quaelibet. Sed & ingruente bello, quum ratione census civium singulis praescriberetur, quid conferendum foret, diagramma nuncupabatur. Nam & diagraphus rei huic dispiciendae praepositus est appellatus. Sed nimirum a diuerticulo iam repetenda fabula est, ne in parerga nimis diu excurramus, etiam si amplius renident interdum. Nos itaque ommissa generis cura, speciatim quae superant, exsequamur. Auctores sunt, Germaniae incolae esse immanes animis atque corporibus, & ad inlicitam feritatem vastam utraque exercere. Hinc Astronomicum quarto Manilius, Flava per ingenteis surgit Germania partus, Gallia vicino nimis est infecta rubore, Asperior solidos Hispania contrahit artus, Martia Romanis orbis pater induit ora. Sed Germanos repeto. Prius quam pubertatem attingant, plurimum operimenta necesse, corporum nuditate gaudentes. Diurnam esse illis pueritiam. Virilitatem ingreffos saga denique admittere, aut arborum contegi libris, etiam si obrigescant hyemalis auitia, uel paruis rhenonum tegumentis, magna sic quoque parte corporis nuda. Adeoque uiribus attribuere multum, ut ne latrocinis quidem parcant, ceu maximo robori, maximum item ius praesto sit. In tanta tamen feritate, quod praecipue mirum est, esse hospitibus benignos, necnon supplicibus pacatos. Carnibus uesci fere crudis. Deorum loco eos modo habuisse quos cernerent, a quibusque beneficia sentirent, Solem, Vulcanum, Lunam. Venationibus studere plurimum ac rei militari. Foemineum congressum ante uicesimum annum appetisse, parum apud eos decorum. Foeminis tamen illic auctoritas plurima. Memoria proditur, quasdam acies inclinatas iam & labantes, a foeminis restitutas, constantia precum, & monstrata comminus captiuitate. Inesse quin etiam sanctum quiddam ac prouidum arbitrantur, quo nomine consilia nec abnuunt. Veledam legimus, stationem imperii Vespasiano tenente, numinis loco habitam: sed & olim Auriniam. Propterea in Syluis Papinius, Capturaeque preces Veledae.

Fuit & gentibus illis celeberrimum Tanfanæ templum, ab Germanico Caesare aequatum solo. Auctor Agathius est in Gothici belli secundo libro, Germanos uatibus foeminis ufos quandoque, uerissimo item euentu. Sacras uocat Plutarchus in Caesare, ac ex fluminum uerticibus & strepitu futura coëctasse. Scribit Herodianus, Germanos censeferi natandi peritia, ut qui tantum in fluminibus lauentur. Esse uero in primis pecuniae auidos, nunquamque non auro pacem Romanis cauponari solitos. Appositissima uero, quae ad hoc ipsum pertinentia scribit Seneca, simul autem & uitae peraccomoda: Quid (inquit) Germanis animosius? quid in cursu acris? quid armorum cupidius? quibus innascuntur, innutriunturque, quorum una illis cura est, alia negligentibus? quid induratius ad omnem patientiam? Hos tamen Hispani, Galli, necnon Asiae Syriaeque molles bello uiri, ante quam legio uisatur, cedunt: ob nullam rem aliam opportunos, quam ob iracundiam. Germanis uero, sed & Barbaris insitum omnibus, ut se in aduersis humiles praesent, disparesque in sequendis. Verum & fluxioris censentur fidei. De Germanis illud amplius plane monstrificum, proximis annis in Gallia hominum in bibendo capacitate fuisse omnibus miraculo: quippe singulis mensis singuli quaternos quartarios uini exiccarunt, sic ut potores noue amphoras exinanirent binas. Ne miremur amplius bicongium M. Tullij filium, aut Mediolanensem tricongium Torquatum: etiam si apud Tranquillum potorem legerimus amphorarium.

Pannoniorum mores, Britannorum, Gallorum. Martialis explicatur. De Braccis & Anaxyrade, ac Campestribus, & Rhemeni tela. De Angonibus Francis. Matrona iugo, Campago.

Caput XXI

Panno-

Annonios quidem feroces intelligi Papinius uoluit in Syluis, Pannoniusque ferocis, arcusque horrenda fugaci Armenia.

Herodianus uero auctor est, eius regionis homines esse quidem corporibus praualidis atque proceris, & in pugna caedemque paratissimis, uerum ingenio pingui & hebeti: quamobrem haud facile sentire, si quid agas dicas, ue astute ac subdole. Vbi uero apud Tibullum legimus, Testis quoque fallax Pannonius,

rebellem intelligunt. Extant Aufonij elogia scitissima in hanc concinnata gentem.

Armiferis alui quos ego Pannonijs.

Et alibi:

Saluere Augustum iubeo natumque patremque,

Imperij grauidas qua seco Pannonias.

Mira porro nunc est gentis eius in uictu lautitia, mirum & in condiendo ingenium.

Summi, infimi, medioximi, coquendi artem sagaciter tenent. Usurpatur ab eis adagium, Extra Pannoniam non est uita, aut si sit, non tamen esse ita. Plerosque eorum in literarum studia peracutos aduertit, quum Patauij provincialibus profiterer. Affectant praecipue studia haec nostrata, audiendi porro auidissimi omnes, studendi non adeo.

Vestium in patria neglectus, in Italia non usquequaque incuriosi. Illud obiter adnotaro, quod est non ita frequens: Pannoniae partem dictam quandoque Valeriam, quod Valeriae Diocletiani filiae honori est contributum. Pannoniacos augures in Seuero memorat Spartianus. Sed & in Alexandro Lampridius: Fuit & orneoscopos (inquit) magnus, ut Hispanorum & Pannoniorum augures uicerit. Nec pratereundum: ex Pannonia prodijisse imperatorem Probum, Sirmij natum, uirtutis tantae, ut inuulgatum uel apud celeberrimos sit: si diutius superfuisset, futurum fuisse, uti terrarum orbis Barbaros non haberet. Nam & ipse praedicabat, Breui milites necessarios haud futuros. Natus est, quod iure miremur, agresti patre, ut inquit Sext. Aurelius, ac hortorum studioso. Hic Gallos & Pannonios uineas habere permisit. Quin opere militari Almam montem, Eutropio tradente, prope Sirmium & Aureum in Moesia superiore uineis conseruit. Sirmiense uinum miris efferunt laudibus Pannonij. Eiusdem Probi circumfertur dictum non silentio inuoluendum, Annona gratuita milites uesci non debere. Gentes porro non paucas animaduertimus conciliandae formae gratia subinde herbarum sicis ritu perpetuo corpora sua linere. Foeminarum id inter Barbaros proprium. Apud Dacos & Sarmatas etiam mares corpora narrantur inscribere. Plantagini simile, glastum in Gallia uocatur: eo Britannorum coniuges nurusque totum oblinentes corpus quibusdam in sacris nuda incedunt, Aethiopum colorem sic imitatae. Sed & Britannii omnes eodem inficiuntur glasto, quod (ut Caesar inquit) caeruleum exhibet colorem, ut ea ratione horridiores hosti sese ingerant in praesilijs. Vnde commonemur, ut doctus interpretandos monstremus Valerij Martialis uersiculos, quam sint interpretes suspicati. Leguntur uero hi libro undecimo,

Claudia caeruleis quum sit Rufina Britannis

Aedita, cur Latiae pectora plebis habet:

Germanos item caeruleos dici ab Horatio nouimus, quod ad caecos oculos referri posse animaduerto. Nam qui sub Septentrionibus agunt, tradente Vitruuio, immanibus sunt corporibus, candido colore, directo capillo & rufo, caecis oculis, sanguine multo: quoniam ab humoris plenitate calicque refrigerationibus sunt conformati. Qui uero ad axem accedunt meridiana, breuioribus uisuntur corporibus, colore fusco, capillis uibratis, oculis nigricantibus, cruribus inualidis, sanguine exiguo. Hieronymus in Hilarionis uita Germanum quempiam comarutilum dicit, quod ad caeruleum colorem sunt qui referant, Horatij carmine ad comprobationem allato: quam bene, non statuo nunc. Britannos praeterea capillo usus promissiore, cetero corpore abrafo curiosius, praeter labrum superius, frequens prodit historia. Britannos ut hospitibus feroces, incessit Horatius. Vxores habuisse traditur, denos duodenosque inter se communes, praecipueque cum fratribus fratres, ac cum liberis parentes. Nati inde ijs ascribentur, a quibus uirgo adducta primum. Illud obiter adnectam, Britanniam esse πρὸ Ἰσθμοῦ, & insulam, Tito imperante Romanorum primum deprehendisse Cn. Iulium Agricola-

Iam. Id quod ex Dionis historia nouimus, qui in Seuero, Britannia gentes ait præcipuas Caledonias & Maëatas, quæ montes incolant asperos, & aquis indigos, & campestris deferta ac palustris, sine ciuitatibus, domibus, agrorum cultu, fructibus tantum & pabulo uictitantes. Piscitium nec gustant quidem: agunt in tentorijs nudi, sine calceis. Curribus in bello utuntur, equis paruis, sed præuolocibus. Famem, frigus, miseriam omnem ferunt constantissime. In paludes coniecti perseverant dies multos, capite modo prominente ex aquis. Cibum parant, quo fabæ mensura uelcentes famem non sentiunt, neque item sitim. Leporem, gallinam, anserem admisisse in mensam, maximum nefas: alere tamen ista non abnuebant, sed animi tantum gratia. Delectum ac tributa in iuncta; imperij munia obisse haud grauare, modo abesse iniuria: hanc enim ægre patiuntur. Audaciam temere prouentem, & cum salutis ac uitæ neglectu Celticam nuncupat Aristoteles: nam (ut Strabo inquit) præter uim & audaciam nullum ad prælia adiumentum habent. Gallos scribit Cicero, iurissurandi ac deorum religione nulla commoueri. Nam ceteri, inquit, pro religionibus suis bella suscipiunt, Galli contra omnium religiones. Quinimmo & cum dijs immortalibus bella gessere, quando & celebre in terris, ut tum res erant, impetu hostili Delphicum oraculum inuadere sunt ausi. Si quando uero, metu perciti propitiandos deos arbitrantur, humanis hostijs templa fœdant. Auctor tamen Strabo est, Gallos esse simplices, ac nulla morum malignitate. Propterea Martialis,

Et tumidus Galla credulitate fruatur.

Quod ad stoliditatem referunt alij, & Cæsar Gallorum consilia, ut subita incessit, ac repentina. Accedit Polybij auctoritas tradentis, Gallos ira potius atq; impetu moueri quam ratione. Sed & Gallos omnes admodum deditos religionibus tradit. Verum qui affecti sint morbis grauioribus, aut periculis infestentur, aut pro uictimis homines immolare, aut se immolatuos uouere, quod nisi pro uita hominis homo item reddatur, non posse deorum immortalium numen placari arbitrentur. Fuisse quoque qui ista turosa haberent simulacra, quorum contexta uiminibus membra spirantibus completerent hominibus, quibus subiecto igni crudeliter inclusi exanimaretur. Hominem præterea diuinationi destinatum in tergo ferientes, ex ipso impatientia afflicti andiq; modo uaticinia concipiebant, quosdam etiam sagittis configebant, patibulo etiamnum in sacris ædibus suffixos. Gallorum & illud proprium, à Dite patre se prognatos arbitrari: quo argumento temporum spatia metientes, non dies, ut ceteri, sed noctes mittunt in digitos. Bardis, inquit Ammianus Marcellinus, fortia uirorum illustrium facta heroicis uersibus cum dulci lyra concinebant modulo. Druidæ ingenijs celsiores, ut Pythagoræ decreuit auctoritas, sodalitijs astricti confortijs, quaestionibus altarum rerum occultiorumq; erigebantur: ac humana despectantes animas esse pronunciarunt immortales. Galli ueteres celsioris erant staturæ omnes ferè, ac candidi rutiliq; luminum toruitate terribiles, iurgiorum auidi, & sublatius insolescentes: metuendæ complurium uoces placatorum, iuxta & irascentium: terli tamen pari diligentia cuncti, & mundi. Inter eos non ferè compertus qui militia detrectandæ causa pollicem sibi præcideret: quod genus iocaliter Murcos dicunt. Vini auidum ferebatur genus, adeo ut uel humiliores sensum ebrietate continua hebetarent, quam esse furoris uoluntariam speciem pronunciauit Cato. Moræ præterea narrantur impatientes. Ab Iulio mense Gallos consueisse procinctus exordia sumere, obseruatum in auctoribus est. Lampridius in Alexandro Cæsare, Gallianas mentes esse duras prodit, ac retrogradas, sæpeq; imperatoribus graues. Proinde Alexandri seueritatem non tulisse: quo argumento in uico, cui Sicilia nomen est, fertur occisus. Pollio Treuelli in Gallis leuitatem scribit, ac res nouas affectare. Idem, quum amissas esse Gallias, nunciatum imperatori Galieno foret, arrisisse illum tradit, ac intulisse mox: Non sine trabeatis sagis tuta res publica est: Nam & quum uastatam Asiam audisset: Quid, inquit, sine aphronitris esse non possumus? Galliarum studia ut florentissima celebrantur Hieronymo, qui & Gallici sermonis ubertatem nitoremq; Romana conditi solitum grauitate scribit: sicuti Asianum tumorem Attico sale siccabant Greci. Hinc Gallicanum cothurnum legimus dici. Apud Sotianos Gallorum gentem mos uetus irroboraui quandoque, uti sexcentos circa se

rex

rex haberet ex prudentioribus, quos dicant ipsi uerbo patrio Silodunos: id Græce ualeat, *ὄχλομαλούς*. Regi conuiuunt hi, ac commoriuntur, ipsis ita cooptantibus: proinde uestitu utuntur eodem ac uictu, sed & potestate. Commoriuntur autem quicumque regem interceperit casus: adeoq; id obeunt uolentes, ut qui timidius subterfugerit, nec dum sit inuentus. Gallorum porrò est uestes ferre intonsas, Bibliotheces sexto Diodoro tradente: uarijque coloris braccarum nomine, de quibus notissimum est illud Taciti Cornelij, Cecinna uersicolori sagulo, braccas barbarum tegmen indutus, togatos alloquebatur. Apud Ouidium Ponticos populos braccis aduersus frigoris iniuriam uti solitos legimus,

Pellibus & laxis arcent mala frigora braccis.

Scribit Mela Pomponius, Sarmatas braccatos totum corpus, & nisi qua uident, etiam ora contegere. Apud Hieronymum & Ambrosium pro femoralibus, sicuti uulgo, dici comperies: quæ alioqui tum succinctoria, tum campestris, ut apud Horatium, nuncupantur:

Penula solstitio, campestre nivalibus auris.

Meminit Volcatius Gallicanus in Cassii uita, & M. Cato quandoque, campestri sub toga cinctus processisse, ab Asconio traditur. Aurelius Augustinus ciuitatis diuinæ libro quartodecimo, Campestris, inquit, Latinum uerbum est: sed ex eo dictum, quod iuuenes qui nudi exercebantur in campo, pudenda operiebant. Unde qui ita succincti sunt, campestratos uulgo appellat. Operas uero campestris ex Cicerone pro Plancio sequestres accipimus, penes quos pecuniæ ab candidatis deponerentur: quos significat Plinius, ubi ait, Quum apud Catonem pecunias deponerent candidati. Ab braccis braccarios in Alexandro Cæsare legimus apud Lampridium, sicuti plaustrarios item & uitrarios. Scribit idem, Alexandrum eundem braccas gestasse albas, non coccineas, ut solebant prius, qui & fascijs semper est usus. Campagum, ad campestris facit nihil: est autem Iulio Capitolino barbarum calciamenti nomē, sicut anaxyris item calcei fuit genus: ab cuius similitudine rumicis quædam species sic quoque dicta comperitur. Verum anaxyris (inquit Eustathius) signat quod Romani bracion dicunt, *ἄναξυρίς*, demutata ϵ litera in α , quod usu uenire quandoque probant grammatici. Alibi Eustathius idem, id est Iliados secundo, non bracion sed bracam scribit. Anaxyridas Strabo tradit libro undecimo, esse frigidibus commodum gestamen. Dignum relatu in Gallorum mentione illud quoque: esse inter Gallos qui dicantur Rhemi, à quibus propagatum tela genus tenuitate præstantissimum, quod ab illis modo luxata parum dictione decurtata ue, Rhemense dicatur passim: quanquam & in laudis participatum textrino eo reliqua item admissa Gallia. Gallos prodit Agathius haud prompte uolentesq; per astutem pugnas inire, sed in algoribus grate admodum, dum rigent in primis: tunc enim esse præualidos, & laboribus sese libenter ingerere, ut qui frigidibus insueuerint, ac gelida præcipue incolant. Francis, inquit idem, tela sunt, quæ angonas uocant ipsi, quibus res magnas ubi opus fuerit gerunt: eorum pars maior obducta ferro est, in parte superna circa ferri aciem ipsam recuruæ extant utrinque, tanquam hami, laminulæ quædam arcuatæ præacutæq; sed pronæ, ac in ima reclinatæ. Francos scribit Ammianus Marcellinus, Salsos ab consuetudine nuncupari solitos. Francis familiare est, inquit Vopiscus, fidem ridendo frangere. Matrona celebre est in Gallia iugum, ei casum fœminæ nobilioris nomenclaturæ occasionem præbuisse, scribit Marcellinus.

Cur Hispaniæ subterranea incolere dicatur Plutos, curq; in ea campos finxerit Elysius Homerus. Hispanorum mores. Caput xxii

Hispaniæ uero felicitatem insigniter admiratum Posidonium oratoria quadam eloquentiæ uel sese latius expandentem tradidisse ferunt, Hispaniæ subterranea non infernum, sed Pluton ipsum, id est opulentia deum inhabitare: tanta est in eo terrarum tractu metallorum fœcunditas. Immo uero et literarum parens Homerus, opum eius prouinciæ gnarus in primis, nec uirtutum aliarum nescius, in ea Elysiū effinxit campum, & prius dicatam sedem, ad quam uaticinans Proteus Menelaum cecinit emigraturum. Hispanos autem ipsos esse ingenio

ingentio inquieto auidoq; in nouas res: propterea ab historicis relatum scio, Hispaniam omni alia terrarum parte esse reparando bello aptiorem, partim quidem locorum, partim uero hominum ingenijs. Quamobrem prouinciarum utique prima inita Romanis quæ continentis sint, postrema omnium ductu auspicioq; Augusti Cæsaris demum perdomita est. Hispanum porro fuit, punctum magis quam cæli hostem adoriri: proindeq; gladijs uti breuitate habilibus mucronatisq;. Sicuti uero Gallis supra umbilicum nudis depugnare moris erat: ita Hispani linteis prætextis purpura tunicis, candore miro fulgentibus in bella pergere consueuerant. Atq; hæc quidem uniuersim de Hispanis. Iberorum uero iacula multis hamis ferreis fuisse inserta, ex historia nouimus. Ferri uero prorsum ac deprauati harum gentium mores fuere, quando non abnuebant, ex lotio, quod intra cloacas asseruatum diutius fuisset, lauacra comparare: retrimentis denique contulis, dentifricia sibi atque coniugibus quærentes. Id quod in more Cantabris fuisse, ipsiq; qui in collimitio sint, compertum est. Humi cubitare non Iberis modo insitum, sed & Gallis. Verum, micrologia Iberorum propria est, ut Phylarchus scribit: res namque minimas plurimi faciunt, & avaritiæ studio semel tantum die cibum capiunt, quam rem *μυροσπίων* Græci uocant. Sunt & hydropotæ, & in tam auido ingenio uestibus tamen amicum uel preciosissimis. Taceo quod Marcus Tullius Aphros, Hispanos, Gallos, ut immanes deformat ac barbaras nationes: sed hoc generis est. Callecicos omnino esse *ἄθεους*, hoc est sine deo, proditur. Celtiberis ignoto deo, collimitaneisq; in Aquilonem uergentibus, rem diuinam, luna uisitacionem plenam faciente, obeuntibus noctu ante fores cum peruigilio & tripudijs. Auctor Artemidorus est, mulieribus monilia ferrea gestare consuetum, e quibus in uerticem surrectos coruos itidem ferreos decumbere in frontem longius, ut propendens inde uelum umbellæ uicem præstet defendendo soli: mundus hic summe illis preciosus: apicæ aliæ pedali mensu protollunt, comamq; apte circumnectunt, galericulo atrii coloris superiecto. Quum gererentur in Cantabria res, filios, ne fierent hostilis præda & ludibrium, matres contrucidarunt: quin & puer, quum parentes compediti asseruarentur cum germanis, omnes confodit. Promiscua uero hæc Gallis, Thracibus ac Seythis. Quum omnibus cis Iberum Hispanis arma Portius Cato ademisset, adeo ægre passi, ut multi mortem sibi met ipsis consciscerent, ferox gens nullam uitam rati sine armis esse. Mulieribus & illud proprium, opere rustico sumptum suum exercere. Puerperæ uiris, ipsarum uice decumbentibus administrant. Infantem æditum in fluminis ablunt ripis. Proditur memoria, in Liguria quoque exactis mensibus, quandam mercede fodientem doloribus incumbentis partus conuelli cœpisse: quumq; urgeretur acrius, paululum se subduxisset, atque enixam mox laborem repetisse, ne captura periret: pro re nata puerulo pannis obuoluto: quem inuenisse crederes, non peperisse. Quod ne fabulosum quis putet, auctor M. Varro est, in Illyrico sapius id ipsum usu uenire. Sed & inibi uirgines passiuæ Venere uti: ac quibus cum licuerit congregari: & e quibus uelint sibi liberos quarere. Barbaricæ amenticæ, agrestisq; ac truculentæ immanitatis euidentis hinc argumentum: Cantabros quippe ferunt iuris hostium factos, ac patibulo affixos, in tanta supplicij diritate nihilominus perinde ac gestientes, pæana concinere. Eiusdem quoque gentis illud est: uiros uxoribus dotē numerare, filiasq; ex asse instituere hæredes. Lusitanorum ingenia insidijs apta traduntur ac uersatilia. Inspecis humanis extis futura coniectant. Dextras captiuorum præcitas numinibus obtulisse pium illis præcipue. Hydropotæ in primis, id est aquæ potores, qui montana incolant: fronte mitris culta pugnam ineunt: hircus in epulis gratus maxime. Bastetanis permutatio in more est, nummorum loco. Aegyptiorum item ritu ægrotos producunt, ut à prætereuntibus, quos eiusmodi quipiam infestaret, aliquid salutaris afferatur. Degere hisce moribus Callecicos ferunt, Astures, Cantabros, uniuersim deniq; ad Pyrenea iuga.

Myforum mores, item Thracum. Cistæ. Ctitæ. Bendidia. Qui dicantur Abij: & aliorum quoque populorū ratio. De Getis nonnulla. Itemq; de Orptheo non indigna scitu, ac Lebethijs, & Tereo. De antro Zerinthio, ac Hecate, Cynosphago, Ostrogotis, Vuifigotis, M. Craffo, Mysia Cerere, & Myseo.

Caput XXIII
Myfos

MYFOS legimus deorum cultui adeo emancipatos, ut estandis animantibus eximie abstineant: quo nomine etiam ab eis pecora declinari omnia. Viuenti ratio illis in melle, lacte, caseo. Ex diuinorum autem cura & pacato genere uita deicolæ uocant, & capnobatas, id est fumi conscenfores. Obiter illud iucundum scitu: perraro in Mysia reperiri asinos, quibus recta sint ilia: inde nato adagio, ut *ὄσφωβ ἡστρυγὼς, ἡγρω ἡστρυγὼς*, id est ile fractum habens, dicatur ex Mysia asellus. Mysios omnium Asiam incolentium opulentissimos ac felicissimos dicit in Heroicis Philostratus. Myfas item Amazonum more ex equo bellatrices. Hieram quoque Telephi uxorem, mulierum fere maximam equitatu imperasse. Sunt & in Thracia, qui omnino à muliebri congressu abstineant. Propterea Cistæ nuncupari, ueluti creatores, sicuti interpretantur quidam. At Eustathius, ubi Homerus Athenas uocat *ἄκτιπιδες*, exponens inquit, uel bene conditas, uel quæ bonos haberent polistas, id est conditores: quos Ctitas uocat tragœdia, extrita S littera. Sanctos item censerit, ac omnifaria compotes libertatis. Ex uita autem modo dici ab Homero Abios, ceu à uita sequestrati possint uideri, quum mulieres nesciant: qui hominum status sit quodammodo diminutus ac semiplenus. Sed ab Antiphonte Abij dicuntur, qui multum possident: uelut Homerus axylon regionem dicit polyxylon. Possunt etiam Abij appellari diu uiuentes, item qui legibus utuntur & politia, aut qui arcibus non utantur. Myfos superiores uocari à poetis Abios, putat in Heroicis Philostratus, qui sint equarum pastores, earumq; lac hauriant. Trauorum in Thracia gens natos liberos sese adficiens deslet, quod magnis in uita malis occurruri in lucem emanentur. Perfunctos humanis per summam libertatem ueteri more contumulat. Alicubi singulis uxores ad sunt plures, uisendo inter eos certamine: si uiro contingat hominem exuere, quam is dilexerit plurimum. Victoriæ præmium mors, & commune conditorium, reliquis miseriam insigniter desentibus. Virgines non asseruare, sed promiscue ut collibuerit, cum uiris congregari, Thracum moris est. Vxoribus cura uel præcipua, quas à parentibus magna ui æris sibi consciscunt. Ocio perfrui præclarum, agricolatione contemptissima: profum. Rapto sibi uictum conciliasse, honestissimum. Eiusdem gentis sacra fuere Bendidia, Platoni celebrata etiamnum, ut Strabonem præteream. Hinc apud Xenophontem, Bendidium, id est *βενδίδιον*, nominatur Athenis ad Munichia templum Dianæ, Græcarum rerum libro secundo. Thracas prodit Thucydides, ubi nil extimescant, esse *φονικώτατον γένος*, id est fœuissimum genus. Thracas esse in Venerem præcipue proclius, illis uersibus testatur Ouidius, de Tereo Metamorphoseon sexto agens, & Philomela:

Digna quidem facies, sed & hunc innata libido

Extimulat, prouocq; genus regionibus illis

In Venerem, & flagrat uitio gentisq; suoq;

Orpheum Thracia proditur memoria Teletas deorum excogitasse primum, itemq; scelerum expiationes, morborum medelas, præterea que iræ diuinæ auerruncationes. A mulieribus concerpum ferunt, quod illarum uiros abduceret, quum sibi uino audaciam quæssissent: unde institutum etiam uiris, ut in reliquum uinolenti in aciem prodirent. Sunt qui de cælo icium memorent, quod mysteriorum aperiret arcana ipsi, qui prius minime in eius rei uenissent participatum. Non desunt, qui defuncta uxore in Theprotidis Aornon autument uenisse, ubi olim fuerit *νεκρομαντιον*: quum uero Eurydices animam euocasse adcredidisset, & consequi, animaduerso errore, ipsum sibi manum admouisse, quum doloris uim perferre nequirit. Memorant Thracas ad Orphei conditorium lusciniæ suauis concinere ac grandius. At qui Pieriam tenent Macedones, ac ciuitatem Dion, à mulieribus peremptum arbitratur. Certe ex Dio montem petenti columna occurrit, cuius *ἐπιβρυα* sit lapidea hydria, qua Orphei ossa contineantur, uti ferunt indigenæ: tralata ad se à Libethra ciuitate in Olympo, quam euerterat funditus torrens nomine Sys: ædito prius Dionysii ex Thracia oraculo, fore ut pessimo interiret exitio Libethrij *ἄπο συδῶς*, quum Orphei ossa inspexisset sol. Quod euenit, hominum adfluxu columna euerfa, ad pastorem in somno suauiter canentem audiendum properantium. Adnotandum & illud, ab Hebro flumine haud ita esse distitam ciuitatem

ciuitatem nomine Zonam, post quam haberi Orphei quercus, sub quibus sit Zerynthium antrum, quod tamen in Samothrace statuunt alij, & Lycophron esse Zerynthium scribit, *κρυοφάρον*; *θεοῦ*, quam Hecaten interpretamur. In Thracia regnasse Tereum, uulgatior fama tenet. Megarenenses putant circa Megaridis nuncupatos fontes. Arbitror, Pausanias inquit, & suppetit coniectura multiplex, Daulidi super Charoneam imperasse: pleraque enim Helladis olim occuparunt Barbari. Perpetrato autem in Philomelam scelere, ac Ilyn, sibi manum consciiuit Tereus. Constructum uero illi sepulchrum, & sacra instituta anniuersaria, in quibus hordei loco calculis utantur. Atque inibi comparuisse primum epopa auem ferunt. Nam & mulieres in auiculas deformatas fabulantur: quoniam hirundo & luscinia lugubre quiddam concinant, & querulum. Getas carnibus non uesci constans opinio est, & tradit Posidonius. Ex Pythagoræ uero decretis instituti origo est. Quando Zamolxim Getam Pythagoræ seruasse, & ab eo scientia cælestium rerum amplius imbutum, certior fama tenet: remeantemq; mox in patriam, regni participem factum, atq; ex presagiorum claritate deum quoq; creditum. Sciendum hoc item, Getas nunc Gothos ab eruditis credi, quorum aliqui Ostrogotæ nuncupantur, tanquam Orientales illorum uocabulis Gothos dixeris: sicuti Vuilgotæ dicti qui Occidentalium sese regionibus infudere. Obseruatione dignum ex Dionis historia, Marcum Crassum Augusti auspicijs Mysos & Basternas edomuisse prælijs frequentibus, ac illorum regem Deldona manu sua interemisse, mox & Thracas de bellasse, uexasse & Getas: qui tamen opima spolia retulisse non memoratur. Getas, inquit Dion, ultra Aemum habitare ad Istrum nouimus. Qui uero à Romanis nuncupatur Daci, & ab seipsis quoq; hosce Græcorum nonnulli Getas dicunt: recte ne an secus, non statuo nunc. Illud hac in parte obiter non reticuerim, Mysiam quandoq; legi Cererem, sicuti eius templum prope Pallenen Myseū. Sed hæc ad regionem pertinet nihil, quando à Myso quodam sic dici deam comperio: qui fuerit Argiuis patria, quiq; Cererem exceperit domo. Celebrabatur septem diebus festum, sed tertio excedebant templo uiri omnes, subsistebant mulieres, pulsas etiam canibus masculis. Sequenti die redibant mares cum multis iocis ac scommatibus.

Scytharum instituta. Apocrythismus quid. Vnde dicantur Scythæ. Anacharididis inuenta. Carrago quid. De Scythicis calciamentis, & Persicis. Da uorum seruire nomen unde propagatum. Histria quid sit apud Herodotum. Daulus quid. Daulis unde. Sarmaticus ludus. Scytharion. Thapsus. Melinus color. Chrysoxylon. Cap. xxiiii

Cytharum pleriq; communia esse omnia præter enses & cyathum à multis proditum scimus. Inter promiscua uero, tanquam ex præscripto Platonis, esse item uxores liberosq; Aeschylus etiam æquitatis seruatores dixit Scythas. Multi & simplicissimos arbitrantur, minusq; in malum procliuēs. Gentis eius integritatem, Anacharidis & Abaris abunde uidentur comprobare: sed & plerique alij generis eiusdem. Anacharididis sapientiam ex inuentis ab eo facile indicari multi adstruunt: quando folles excogitarit primus, anchoram bidentem, & figuli rotam. Quod tamen ultimo positum loco est, minus recte dictum uideatur: quoniam figuralem orbem antiquior illo etiam Homerus nouit. Nec ignoro tamen, Apuleio in Magia, Scythas dici sordidissimos. Eos omnium principes communibus usos legibus Clearchus scribit. Mox non infesti modo iniurijsq; in mortales omnes euasere, uerum & in miras delapsi delicias sunt ex omnium affluentia. Illuc uero immanitatis prouecti, ut cunctis ad quos accederent, nares præciderent. Ab hisce porro apocrythismum dicimus, cutis in capite cum capillis abscissionem Iudibrij causa: quod illis quandoque calamitatum magnitudine contigisse animaduertimus. Scytharum proprium, lactis gratia seruos occæcare. Item illud, uti mucronibus, quos pro numinibus colunt, eductis, iurent se permanuros in fide. Scythas esse iracundos, nominis argumento comprobari potest, quando non aliunde gentis appellatio profuxisse creditur, quam *ἀπὸ τοῦ σκυλῆδαι*, quod irasci signat. Quanquam non latet, ab Herculis filio Scythia nuncupatos tradi à plerisque, abs quo, Herodoto auctore, Scytharum propagati reges. Scythicas uero apud Alcæum, calciamenti genus inuenimus, *σκυθικὰς*

σκυθικὰς, inuenit & Stephanus. Sicuti Laconicas albas apud Athenæum, & Persicas in Aristophane legimus quandoq;. Sed mulieribus tantum congruere interpretantur. Et Amyclidas apud Eustathium, in Amyclarum inuentas urbe, & ab Alcibiade, Alcibiadas. Scythas esse coloris rufi, in Sanitatis ratione ab Galeno traditum est: sic uti Aegyptiorum nigritia est propria, Gallorum candor. Quia uero carris plurimum utantur Scythæ, hinc illud Pollionis Treuellij: Quo comperto Scythæ facta carragine per montem Gestacem fugere sunt conati. Sic uero interpretantur nonnulli, ut carraginem facere, uerbo barbariem respiciente, sit perinde ac si dicas, Conclamare uasa. Sed & Carraginem facere dixeris non recte minus, Viam aperire, qua commeent plaustra: quando & ratione hac, carraginem usurpat pleraque Italia, uel pro uerbio teste. Sed in Claudio idem Pollio, carraginem pro carrorum multitudine accepisse uidetur omnino. Et Flauius Vopiscus in Aureliano: Tuum est (inquit) quærere, ubi carrago sit hostium. Sunt inter Scythas prope Hyrcaniam, quos uocant Daas, à quibus pleriq; Daorum seruire Atheniensibus nomen corruatum fabulantur. Id Straboni probabile non sit, ob insignem locorum intercapedinem, qua Græcis nullum cum illis gentibus fuisse commercium coniectat. Proinde quum ex locis unde uectarentur mæcipia nomenclaturam ducerent, ut Lydi, Syri, Getæ: propius uero esse à Dacis nuncupari: quando & hos quoq; olim Daos uocitari solitos arbitratur. Sunt uero hi ex aduerso Germaniæ, ad Istri fontes. Nam Daulus omnino aliud est; significat enim densum, quod Pausanias interpretatur: unde Daulidi nomen impositum coniectat Eustathius, quod densa arboribus forent circumiecta loca. Idem tamen libro decimo Pausanias à nympha Daulide nuncupari ciuitatem mauult. Sunt qui à tyranno Daulio. *Δαυλῶν*, est apud Aeschylum, id est densior barba. Daulum etiam dicunt semustum lignum. Erat item apud Argos festum Daulidis, in quo fuit imitatio pugnae Proeti in Acrisium. Getas autem sunt qui ad Pontum constituant, in solis exortum reclinatos. Daas autem & Dasas appellatos inuenio. Getarum (inquit Stephanus) lex est, manibus defuncti uiri uxores mactare. Maximum esse Scythis iusiurandum Herodotus scribit, per regias *ιστίας*, id est (ut Valla interpretatur) solia. Histria tamen idem uidetur quod Vesta: quæ uox, ut alibi indicauimus, focum signat, larem, deam. Et ante paulo auctor idem docēs à Scythis eoli Histriam ante omnes, Vestiam intelligit interpretes. Sed & in Græcorum lexicis obseruatum est, Histriam pro Eschara capi, id est foco, item textrice muliere, ac domo, & cœna. Scythis porro & Sarmatis peculiare, equos eunuchos facere, quoniam sic euadant mitiores: habent autem non magnos admodum, ac acres præcipue pernicesq; nunquam non rebelles. Nulla populis collimitia, nullæ domus, pabulo & pecori, non aruo student, in plaustris agunt fere, unde & Hamaxobiorum prorepsit appellatio. Tympana curribus imbri & hyemi defendendæ appinguntur ex corio: iustitiam colunt non legibus, sed insita ingenij promptitudine. Furti crimen apud eos longe grauissimum, ut quibus immunita sint omnia, & facile uolentibus exposita. Auri & argenti odium ad ceterarum gentium amoris æquilibrium. Amicus illis ex ferarum pellibus, aut murium, aliàs uestium usus ignotus. Hinc illis alieno facile parcentibus consummata excusatioq; morum sanctitas. Haud dubie intelligas, ibi expeti diuitias, ubi earum usus preponderet. Et quod non desinas admirari, apud illos amplius naturæ insita uis pollet proficitq; quam apud alios examinata sapientiæ documenta. Illud etiamnum admirabilius, unum modo Scythicum genus à condito æuo exterarum gentium iuga nescisse. Romanaq; illos arma, quibus omnia concutiebantur, audisse potius quam sensisse. Darium temere assultantem, scēdissime reiecerunt. Cyrum uel cum manipulis, quod dicitur, deleuerunt. Alexandri ducem Zopyriona ita prostrauere, ut ne pyrphorus quidem reliquus fieret, quippè corporis robur illis excellens, sed animi magnitudo excellentior, nil sibi ex bello præter gloriā quærentis. Quia uero de Scythis mentio est, non prætereamus quod Flauius scribit Vopiscus in Carino: Exhibuit (inquit) ludum Sarmaticum, quod dulcius nihil est. Ex Græcis compertum porro commentarijs est, scytharion intelligi lignum Scythicum, quod tum thapsus dicitur, tum chrysoxylon, unde melino colore inficiantur lanæ, flauicq; item fiant capilli.

Atheniensium mores, ac inuenta præclara: & cur ijdem Autochthones dicti. Cur Cecrops duplicis naturæ. Romanorum grauitas. Monophyes. Diphyes. Eunomia duplex. In arcem referri quid. Heniochos Atheniensibus dici pro ditissimis. Aexonum dicacitas. Sphettorum suggillatio. Romanorum laus. Romanos fuisse ciues Romano subiectos imperio.

Caput

xxxv

Sed ad mundi portionem, literarum claritate, ac sapientiæ fama perillustrem, à qua in cæteras gentes quasi corruata traditur humanitas, ac uelut per traduces propagata, si stylum retraxero, multa sese mihi agminatim ingeret rerum nobilitas, quæ se carptim explicari, & canis Aegyptij imagine quadam, uti est apud Aelianum, uelut fugiendo, non facile patiar. Verum ista exequi ad plenum non est nostri instituti, ut quibus propositum, non passim nomina dantes sacramento rogare, sed delectum agere, ita ut cultæ sint, ac uiribus præsignes copie, potius quam numerosa multitudine graues. Propterea Ionicæ silentio inuoluemus mollicie, & choreis delicijsq; mancipatos animos. Necnon Bœotiam ruditatem, ac Thebanam suem, Athenas conspicio fulgurantis eloquentiæ cuiusdam, & sapientiæ exquisitioris augmentus sacrarium. Quo nomine ablandientes demagogi reliqua dixere Græcis communia omnibus; at quæ in cælum prouehat homines, uiam solos scire Athenienses. Reddunt illis quandoq; oraculum legimus, Tanto cæteris eos fore excellentiores, quantum aues alias præcellat in nubibus aquila. Pytheam tamen dixisse quandoq; accepimus, sic uti uenale lac domui illarum, indicat prorsum inesse morbi quippia: ita quo pergat Atheniensium legatio, ægrotare ciuitatem, necessario intelligi. Eius urbis in excolenda uita eximiam curam inuenta præclara apertius commonstrant. Illi siquidem acceptum referunt auctores celeberrimi lanificium, oleum, uini usum, arandi ferendiq; frumenta glande uescantibus præmonstratam rationem. Vnde & Autochthonas esse cognominatos scribit in Theologumenis Apollodorus, quoniam terræ primi colere adorati sunt. Meminit Demosthenes in oratione *πὸ τῆς περὶ ἀρετῆς βέλους*, *μόνοι γὰρ τῶν πάντων ἀνθρώπων ἕμεις*. Quin & illius regem Cecropem non alia magis causa naturæ duplicis fabulosa narrauit antiquitas, quam ex connubij ratione excogitata: sicuti multis placet. Quippe ante Cecropem brutorum more in Græcia mulieres concubitu utebantur mi scello: unde fiebat uti pueri *μονοφυεῖς* dicerentur, id est naturæ unius; quia matrem modo agnoscerent, patre prorsum incerto. Vbi uero ferinos id genus mores sustulit Cecrops, effecti quodammodo *διφυεῖς*, auctori ipsum id adoptarunt cognomen. Pueros ab initio statim ita erudiebant, ut nandi usum *ὄψις τῆς ναυμαχίας*, id est propter naualia bella, & literas condiscerent. In plerisque tamen à linea deerrasse tam nobilis ciuitas agnoscitur. Nam munerum & lucri inexplabilis ardor ita incessit, ut iactatum uulgo sit, Atticum uel morientem manū porrigere. Aristophanes in Nebulis Atheniensium impudentiam infamat item, quum ait, In facie comparet *ἀθηναῖον βλέπει*, id est Atticus aspectus. Dicuntur quandoq; *κολακῶν κολακίαι*, id est adulatorum adultores. Celebratur & à comico eodem Atheniensium dysbulia, id est *δυσβουλία*, quod est consultatio mala: proinde etiam Eupolis, *ὡ πόλις πόλις, ὡς δὲ τυχεῖς μάλλον, ἢ καλῶς φρονεῖς*. Quibus innuit, esse quidem Athenienses felices, uerum non sapere multum uel dispicere. Factum id Neptuni indignatione fabulantur: at regeisse Mimeruam, ut male consultanti hilominus feliciter caderent. Proditum tamen clarissimis auditoribus scio, Athenienses publicis consilijs diuinos quosdā sacerdotes, quos Mantes uocant, adhibuisse. Nam & Lacedæmonij regibus suis augures assessorum dabant, quin & senibus, sic enim consilium nuncupant publicum, augur intererat. Nam ut in Politicis Aristoteles præcipit, Eunomia duplex creditur: una quidem, uti est iuris constitutio recta: altera, quum iuri sapienter, ac ut ratio dicat, constituto obedientes se homines præstant. Denique eunomiam iudiciorum præsidem alteram, opinatur Demosthenes. Athenienses porro Plutarchus scribit, tum ad iram, tum ad misericordiam fuisse lubricos, ac suspiciones arripere celeriter, quam edoceri per quietem maluissent. Solitos item laudantibus arridere cauillantibus haud sane molestos, ad opem quoque humillimo cuiq; ferendam promptiores. Auctor in Oratione pro P. Sestio M. Tullius, Athenienses longe à Romanorum

rum grauitate fuisse disiunctos: quoniam in urbe Romana orta grauitas, & magnitudo animi uideretur. Quidam uerò ex Græcis præcipue, Athenas dixerunt Græciæ museum, id est *μουσεῖον*. Pindarus etiam culmen firmamentumq; hoc est *ἑλισμα*. Thucydides uerò *ἐλαδία* *ἐλαδία*, id est Græciæ Græciam. At Pythius Vestam Græcorum, & Prytanæum. Qua loquendi hyperbole templum Constantinopolitanum excellentiæ incomparabilis, *ἰσμον ἰσμον* appellare sibi permisit quidam, quæ res mundi mundum indicat. Iam Atticorum aures teretes ac religiosas celebrant grauissimi auctores: ad quas qui se accommodat, is uerò existimandus est Atticè dicere, ut nil sentiat in solens, nil ineptum, ornata omnia, grauia, copiosa. Quin Athenis clarissimus irroborationis, in concione eos qui essent in prælijs interfecti laudari, eamq; quotannis recitari necesse erat. Athenienses Lilius scribit, literis uerbisq; quibus solis ualent, bellum gessisse in Philippū. Ex Acropoli & Propylæis, inquit Pausanias, *ἡ θάλασσα δὲ σιωπῆ*, id est mare conspicuum est, ac inde Aegeus se in præceps dedit, quum redeuntis Thesei uela esset intuitus nigra. Mox uerò Aegei substructum heroum ab Atheniensibus est. In Attica historia legas quandoq; in arcem quospiam relatos, uel *ὅτι ἀεροπέλας ἐγγεγραμμένους*, tu damnatos intellige, ac donec multam soluissent, ignominia obnoxios. Eorum nomina in Acropolin referebantur, unde sic nuncupati. Illud obiter adiecerim, ne pereat, alioqui nil offecturum, quod Aelius scribit Dionysius: ab Atheniensibus ditissimos nuncupari heniochos, id est aurigas *ἄρμα πτοροῦντες*, id est curules equos alentes, quem ordinem fuisse axiologon dicit, id est auctoritatis plurimæ. Fuere tamen in Attica Aexones dicacitate insignes adeo, maledicæq; uirulentia, ut *ἀεφρονέσθαι* figuratum inde uerbum sit, quo signetur potissimum intoleranda mordacitas. Sicuti agrestis item nota Sphettijs inhæsit in Attica eadē, unde infamatur Sphettius Chærephon. Verum urbis Romanæ nulla maior laus, quam quæ à nobili Græcorum nata auctore est, qui orbis epitomen dixit esse Romam. Nam cæteris hominibus Romana præstitisse ingenia. M. Tullius scribit. Quod uerò prodit Dion, admiratione prorsus dignum: reges ab Romanorum imperatoribus solitos diademata accipere. Cæterum doctrinæ à Græcis exempla petenda, à Romanis autem uirtutis, Græcæ autem genti, adulandi morem esse proprium familiaremq; prodidit Iudaici excidij primo Egesippus. Imperator uerò Constantius urbi Romanæ iam prior, senatus officia, uerendasq; patritiorum effigies ore sereno contemplatus, non ut Cyneas Pyrrhi legatus, in unum coactam multitudinem regum, sed mundi totius adesse asylum, concipiebat animo. Fuit & qui imperij & uirtutum larem esse Romam pronuntiarit. Deniq; interrogatus barbarorum quidam, quid nam de Romana urbe sentiret: id sibi modò placuisse aiebat, quod ibi quoq; homines mori perdidicisset. Iure consulti deniq; Romam communem pronuntiant patriam, quod Romano subiecti imperio Romani haberentur ciues. Id quod lege lata sanxit Antoninus. Porro, qui Romanæ ciuitatis iura nō habuisset, filios in potestate non retinebat, qui uentrem insequerentur potius.

Cretensium mores. Nonnulla de Spartanis. Pericæci. Agelæ. Andriæ. Cæmeteriū. Calophori. Xylophori. Xenicæ mensæ. Ephori. Cosmi. Epharmiotæ. Clarotæ. Lerium quid. Oleria festa unde. Cretomartis. Dicityna. Aphæa. Carme. Item de Aegina, Lero, Ceo. De Cassio Longino critico. Hieronymi locus restituatur.

Cap. xxxvi

Transmittendum uerò paulum in Cretam insulam: eam prodit Aristoteles, uideri natam & factam, ut Græciæ totius principatu perfrui queat. Mari siquidem adiacet ferè Græci omnes. Hæc autem in alto sita, cunctis quodam modo incumbit, quando hinc sese ingerit Peloponnesus, illinc ostentatur Asia. Quamobrem legum latori inter prima illud fuit, ut nil præstabilius astrueret, quã si ad libertatis rationem constituitur ciuitas. Cretensis reipublicæ claritatem Spartanæ ciuitatis instituta retegunt, illam plurimum imitata. Agricolationi Spartæ deseruiunt, quos uocant Elotas. Cretenses ad eundem usum adhibent, qui nuncupantur Pericæci. In Creta puerorum habebantur conuentus, qui Agelæ appellabantur, id est greges. Virorum autem erant conuiuia dicta Andria Syllitia, id est uiriles sodalitates. Spartæ uerò Phiditia, quæ tamen ipsa olim, ut in Creta, dicerentur Andria. In his utiq;

oo infimæ

infimæ fortunæ homines indiscriminatim cum honestioris ampliorisq; loci uiris de publica alimonia parem consequebantur portionem apud Cretenses. Scribit Athenæus, Conuiuantibus duas fuisse destinatas domos, unam quarum dicerent andrion, altera in qua dormirent hospites, cœmeterium: in andrion duæ primæ constituebantur mensæ hospitibus destinatae, proptereaq; xenicæ nuncupatae, mox sequebantur reliquæ. Serui muneri huic destinati uocabantur calophori, ab alijs etiam xylophori à ferendis lignis. Ephori uisebantur Sparta, ueluti quidam tribuni plebis, quinque numero. In Creta uerò cosmii, sed numero plures, decem nanq; creabantur. Potestas utriusq; magistratus compar. Senatus in utraq; republica similis. Sed illum Cretenses uocant *βουλή*, id est consilium. Regiam uerò potestatem ab insula excussam, in ijs quæ ad bellicum spectant usum, ad cosmos refecere. Phiditia Lacedæmoniorum eo disita ab andrijs animaduertitur, quod apud illos uirum præscriptum quippiã exigebatur: quod qui conferre superedisset, à republica reijciebatur. Liberalius in Creta citra ullam exactiōem indiscretè omnibus alimenta publicitus suggeruntur. Cretensium uerò illud peculiare, ut in participatum omnium seruos admittant, gymnasijs solum, armisq; interdiciant. Cretensem uictum fuisse tenuem, id est *ὀυτελὴ καὶ ἀνυπόρου*, auctor in Lycurgo Plutarchus est, circumfertur tamen Epimenidis uersiculus, quo & apostolus Paulus abutitur,

Κρήτες αἰεὶ ἰδύσαι, καὶ ἀθροῖα, γαστέρες ἀργαῖα.

Quam sententiam lepidè ad syllogismum, qui *ἰδύσασθαι* dicitur, reflectunt. Signaturò id uerbum mentientem, quia ipsum se refellat: nam Cretens Epimenides fuit. Epharmiotas dici in Creta seruos legimus. Fuit & inibi, qui appellabatur Mnoeus cœtus, eo ferme loco, quo fuerit Thessalis Penetæ. Amphamiotas lego apud alios, sicuti à fortitione Clarotas item nuncupatos. Plurimum item laudis eorundem meditationes assequuntur, quippe ab ineunte ætate sic laboribus innutriuntur, & armorum usui, ut ad capeffendam fortitudinem audaciamq; mirè proficiant. Saltatio illis quam Pyrrichiam uocant, à Curete præmonstratam, non sine belli peritia est, quando in armis ea peragitur. Navigandi solertia illis quoq; prima, nato inde (ut Straboni credimus) adagio, Si quis iron agat imperitum, Cretes nescit pelagus. In masculis amoribus ita ferme agunt, ut ui amatam abducant, nullis persuasionum circumductibus. Qui inhibere coarantur, turpitudinis labe non carent. Amorem conciliat non tam forma, quam roboris præstantia. Et amasium quidem *ελινόυ* dicunt, id est illustrem: amantem uerò Philæthora, id est ardentem. Legitima autem illis hæc sunt, si credimus, citra ullam prorsus sceditatem. Nec eam inficias hac parte, eius insulæ homines à ueteribus multis deformari proficidij conuictijs, ut qui peruersissimis forent moribus, improbitate, perfidia, mendacio, ignauia perinliges: cuiusmodi ferè Aeginetas fuisse compertissimum est: sed & Lerios quoq; unde illud Phocylidæ elogium: Lerij mali, non unus quidem, alter uerò minime: sed uniuersi, excepto Procle, mali. Lerium autem, id est *λελειον*, liliij caput indicat: de quo lepidior Græcis concinnatur fabella, Id ausum quandoq; de albedinis præstantia cum Venere in certamen prodire: indignata uerò dea, sic deformatum, uti asini pudendo euaserit perfimile. De Cretensibus attendenda magnopere Polybij sententia: Cretenses (inquit) terrestribus ac naualibus prælijs ad insidias, furta, rapinas, nocturnos insultus, & omnia doli genera promptissimi sunt: in prælio autem segnes, timidi, ac prorsus inutiles. Hæc uerò Epimenidis uersiculum adiuuant plurimum: quem tamen eleuare audent nonnulli, quod diximus. Aeginam uerò esse insulam Cycladum unam, sciūt uel pullati, quæ prius Oenone dicta, mox ab Afopi filia Aegina, Aeaci matre sic indepta nomē fertur. Eiusdem soror Thebe ciuitati quoq; adoptauit nomenclaturā. Proinde Attico bello iusi ex responso Thebani cognatos sibi adsumere, Aeginetas cooptarunt socios. Oenonen uerò ab Oenone item quadam nuncupatam, Græci scribunt. Ut hospitaes animaduerto laudari Aeginetas, id est *Ὀυτελῶν*. Ex quo in Ne-meis Pindarus de Aegina,

ματρίπολιν τε Θέλαν ἔργων ἄρουραν.

Apud eosdem Hellenium fuit promontorium, apud quod insigniter Hellenius colebatur Iupiter, quod Aeaci filij extensis precibus sit sedata siccitas nimia æstuosaq; uel, uti sentiunt alij, aquarum alluies, qua uniuersa tantum non infestaretur Græcia. Verum, quia de Creta nobis dicuntur pleraq;

pleraq; Hieronymi codicē repurgemus: nam de Grunnio uerba faciens in omnes declamāte, Creticum dices esse Longinum, inquit, tu autem, criticum repone. Id quod ex historia parum animaduersa, fluctuante sententia, suspicatus est ex eruditorum senatu quidam. De Longino sic scribit Sidas: Longinus, inquit, Cassius philosophus, Porphyrij philosophi præceptor, multæ eruditionis, etiã criticus fuit. Vixit Aureliani temporibus, ab eodem interemptus, quod cum Zenobia consuesset, Odenati uxore. De insula eadem illud iactatum ueteribus circumfertur. Quicquid usquam proueniat, id optime omnium haberi in Creta. In Ceo insula lex lata olim, uti Menandri quoq; suffragio comprobatur: Qui rectè uiuere nequeant, turpiter ne uiuunt. Significabatur autem, sexagenario maiore aconito uitam finire oportere, ne reliqui cibarijs deficerentur. Cretensium tamen in liberorum educatione laus ea circumfertur insignis, quod libera conditionis pueros cogebant primum, memoriæ leges commendare, nō citra melos concinnatas, ut ex musica uoluptate afficerentur: ac ille sic ediscerentur procliuius, ne quandoq; iniuste si egissent, in inscitiam crimen refundere pergerent. Mox uerò deorum hymnis animum adijciebant. Postremo præstantium uirorum perdiscebant laudes, opinor, ut omnium imperita ætas, exemplis oblandiētibus ad uirtutem amplius incenderetur. Illa obiter adieci, nil obfuerit: Olerum esse in Creta ciuitatē, unde Oleria dicatur Pallas, & Oleria festa eidem dicata. Cretomartin uerò, id est *κρητόμαρτυ* colunt, quæ Carmes filia fuerit & Iouis, quæq; cursu delectetur & uenatione, Dianæ gratia in primis. Eam quum amaret Minos, insequereturq; illa fugiens in retia capiendis demissa piscibus se præcipitem dedit. Sed deam fecit Diana. Eandem colunt Aeginetæ quoq; comparuisse ipsi opinati: sed *ἀφάων* cognominant, sicut Cretenses *Ὀυτελῶν*. Quo tamē cognomine Diana quoq; significatur, ut in Laconicis rebus à Paulania proditum scimus.

Albanorum qui ad Caucasum sunt, mores: deq; seruis qui apud eos Sacri nuncupantur. Cap. xxxvii

Albani, qui ad Caucasum Iberiæ adiacent, corpore prægrandi, nec inuenusto perhibentur, ingenio minime fucato aut subdolo. Nummorū quoque plurimum imperiti. Ultra centum numerando non progrediuntur. Sicuti nec pondera norunt, aut mensuras, neq; item belli, ciuilitatis, agricolationis ullo modo gnari. Armantur tamen, exeuntq; in pugnam, sed Armeniorum more. Linguarū apud eos uarietates sex & uiginti. Araneorum illic uirus cogit ridibūdos emori, interdum etiam flendo, nimio suorum desiderio. Dij apud eos, Sol, Iupiter, Luna, sed hæc præcipue. Sacerdos eius post regem primas habet. Sacris præest seruis. Sacra item regioni. Seruorum pleriq; numinis afflatu uaticinantur. Præcipuum ex ijs inerrantem syluis sacra peruinctum catena sacerdos annuis epulis sumptuosius saginat, mox ad immolationē producit, cui ad id muneris destinatus hæta sacra per latus cor transfigit, tum ex labentis modo concipitur uaticinium. Apud Albanos plurimus senectuti honos. Defunctorum uel meminisse apud eos sceleris loco: cum quibus tamen pretiosa infodiunt, inde genti paupertas summa.

Massagetarum mores: item Tapyrorum, Bactrianorū. De Phigaleis pulchra, Caspiorumq; ac Derbicum item ritus. Cap. xxxviii

Massagetarum ritus eximia præferunt cōtemplantibus admirationē, deos omnes despiciunt. Vni modo Soli rem diuinam obeunt, equo immolato. Singulis sua sunt coniugia, sed & cum alienis congressus, uerum nec clandestini: in propatulo id fit, suspensa è curru phætra. Eximium apud eos mortis genus, si iam magno natu frustilatum dissecentur, ac interstitis ouium carnibus, mixtum uorentur. Morbis tabescētē interisse, calamitatis censetur genus. Proinde eiufmodi in laniatum, ueluti impij, abijciuntur feris. Pedestri, equestriq; militia præsignes. Arma illis arcus, gladius, thorax cum securi ænea. Aureis succinguntur zonis, gladijs diademate porro cultis. Aurea & equorum ornamenta. Argento carent, & ferri rara illis copia: æris auriq; metallis fecundissima regione. Insulares uerò exuti seminio radicibus uicitant herbarū & fructibus non urbanis. Indumenta ex arborum libris. Pottus illis expressus è pomis, quicumq; esse potest, succus. Quibus in palustri loco sedes

sunt, piscitio aluntur, integumenta corporum e phocarum corijs consiunt. Adiacent Hyrcanis Tapyri. Genti mos est, ut susceptis liberis aliquot, uxores alijs item habēdas, quarendae prolis gratia, transmittant. Sicuti Catonem Portium Hortensio indigenti Martiam esse impertitum, ueteri Urbis more, post alios cecinit etiam Lucanus. Vini his adeo gratum, tradit Barton, qui Alexandri fuit *βυμαρσις*, in libro De itineribus eiusdem, ut eo perinde ac unguento oblinerentur, quod ipsum cōprobat Ctesias quoque. Insuper & *βυμοστέρτος*, id est iustissimos esse prodit. Sed de barbaris minus fortasse mirum: quoniam Phigalei (Messenijs adiacent hi) uino eatenus adlubescunt, ut non alibi quam in cauponis habitent, hospitibus domos elocantes cum uxoribus, hostilis turbæ ne in somno quidem sonum perferentes. Hos ut in mœnibus cōtineret, belli tempore imperator Leonides, non alia consequi ratione potuit, quam structis inibi cauponū tabernaculis. Id quod de Byzantijs prodidit Aelianus. Superioris sententiæ Pausania auctore locupletissimo. Baetrianorum efferatos mores explicans Onesicritus, quamuis non omnino Geographus nobilis assentiatur, senio iam fessos, aut etiam morbo implicatos canibus obiectari prodit, diu ad id opus destinatis, quos & proprio gentis uocabulo Sepulchrales nuncupent. Caspiorum pietas illa præcipua est: parentes, haud secus ac feras immanitate cōspicuas, oclusos & arctius asseruatos fame necare, præsertim ubi septuagesimum emensi annum fuerint. Sunt & qui ita scribant, Quisquis eam transcenderit annorum metam, in solitudine astitui: alios rei euentum e proximo curiosius inspectare. Siquidem quem aduolantes aues unguibus ac rostris concerpserint, uiolentius ex sandapila diripientes, felicitatis argumentum arbitrantur. Si a feris aut canibus conuellantur, non ita. Quod si a nullo attingatur, deslent perinde ac infelicissimum. Derbices delicta omnia etiam minima, ultimo digna supplicio censent. Telurem deam agnoscunt. Rebus diuinis fœmininum nullum adhibent, sed nec in mensam admittunt. Septuagenario grandiores iugulāt, aduocato ad epulas proximo quoque, miserrimos arbitrati, qui morbo intercipiuntur, ut scribit Hieronymus quoque. Vularum carnibus non uescuntur, præfocatas modo conduunt, si cui fatalis aduenerit ante præstitutam metam dies, itidem sepeliunt.

Medorum, & Armeniorū ritus. Vermes niuium. Niuis rubētis ratio. Vestes talares quarum sint gentium. De Anaitide Perfarum dea pleraque nō ingrata. Ciceronis locus explicatur pro lege Manilia. Sacrum festa. Sacra dies. Medismus quid.

Cap. xxix

Medorum mores cuiusmodi fuerint, Perfa illos plurimum imitati, præcipue declarant. Opera corporum illis sunt, tiara, citharis, pileus, manicata tunica, anaxyrides, stola quam Persicam nuncupant. Equitandi porro solertia, sagittas excutiendi studiosa exercitatio, cultus, regū adoratio nō aliunde, quam ex Medis propagata. Medicorum regum est, uxores multas sibi quærere. Quem morem incolas item montium seruare, aliosque, proditum est: intra septenarium substituisse numerum, nefas. Mulieribus quoque decorum, uiros habuisse quam plures, pauertat deformat, & infelicitatis creditur genus, præcipue si quaternarium non excesserint. Qui ad Aquilonia reclinantur magis, ob locorum tenuitatem ex frugiferis arboribus sibi alimenta conquirunt, ex tostis amygdalis panibus comparatis. Poma item persicant teruntque, inde globantur in massas. Vino utuntur, quod ex certo radicum genere prolucuerint. Vescuntur & ferarum carnibus: nam mitiora pecora negligunt. Armeniorum mores medicis persimiles. Aquilonia eius tractus mirè niualia sunt. Proditur memoria, per montana pergētes repente ita grumis niuium adobruī, ut nusquam emineant: exerūt illi hastilia, quæ ad eum usum comparantur, tum ne præfocentur, commeanate aliquo modo spiritu, tum eo signo ab insequentibus opem implorātes, sæpeque ita euadere incolumes. Prognuntur ex niue item animalia quæpiam, hirta pilis & rubida, quoniam & ipsa nix uetustate rubescit: quod ex Aristotele est, quinto De anima lium historijs: Apollonides uermes nuncupat, Theophanes uerò teredines mōtanās, in quibus concipiatur humor uel in potu gentibus illis gratus. Prodit quodam loco Homeri interpres nobilis Eustathius, inibi quādoque rubentes uisitari niues, quod loca illa sint *μιλτόδης*, hoc est milto scateant, siue minio, unde exhalationum uī inficiatur nix

nix. Quæ ratio item sanguinis copia largiore effusa, rorem reddere cruetum quadamtenus potest: quod apud Troiam factum quādoque, significat Homerus, quum *μυδίας ἀμαρτωλούς* dicit, id est cruentū rorem. Armeniacam uestem Thessalicam intelligunt, hoc est talares tunicas. Quas in tragœdijs etiam Aetolicas appellare, moris est. Logiores autem uestes gestare, Thessalicum putāt, ex situ frigidiore ad Boream spectāte, unde & scenici cultus prorepere. Armenios a Phrygibus propagatos, produnt nōnulli, & propterea *πὲ φωνῆ πολλὰ φρυγίσην*, id est linguæ sono Phrygem agere. Persicis dijs immolant Medi, Armenijque. Sed hos Anaitidem colere in primis, fama est, ita more condito, ut uel nobilitate præstantes eius ministerio, dedicent filias, quæ inibi corporis pudicitia in uulgus data, uelut inde augustiores factæ mox traduntur uiris, nemine non coniugia id genus alacriter admittēte, tanta sæpe humanis animis oboritur caligo, cōcepta semel peruersissima religionum uanitate. Huiusmodi quippiam de Lydorum mulieribus prodit Herodotus, quæ passim substrata amatoribus, hospitali eos plerūque benignitate confouent, ac donis afficiunt pluribus longē, quā excipiant ipsæ. Eum tamen haberi delectum, ut in turpitudinis fœdera condignos modō admittāt: ne quis forte uel litigantium aquarios (ut sic dicam) in participatum opinetur uenisse. Quod de Anaitide Perfarum dea diximus, sciendum amplius: Sacrum festa quæ dicuntur, eius numinis honori esse dicata, quādo & sacer illi dies uocatur Saca. In ijs uerò turba uirorum iuxta & mulierum miscellanea largius uina ingurgitare assueuit, uel usque ad stuporem. Celebratis ratio ex historia est, quod Cyrus per temulentiam Sacrum copias ad internationem deleuisset in castris, quæ differta uino, simulata fuga, reliquisset ipse. Lucū dum relatu est: statuam ex auro solidam primum in Anaitidis templo positam, quod annales prodidere: quoniam esset illis gentibus numē eius sacratissimum. Direptam ædem ferunt, quum bellaretur in Parthos ab Antonio, uulgata inde fama, eum qui uiolare templum, sacrilegas admouēdo manus ausus fuisset primus, oculis esse captum membrisque, ac ita denique expirasse. Propterea quum Bononiæ a ueterano cœna hospitāli, scitari Augustus institisset, uera ne essent quæ iactarentur uulgō: respondit, Eius nunc maximè cruorem exhauris Imperator: ego enim ipse sum: & quicquid mihi est, ex ea constatum præda est. Deam hanc sunt qui Dianam interpretētur, quam a Lydis eximie colit, Herodoto credimus & Pausaniæ in Laconicis rebus: sed Strabo etiam ab Armenijs insigniter suspici prodit, præcipue Zeletica regione. nam fuit etiam Armeniæ regio Anaitis. proinde hanc a Cicerone significari deam, puto, quum pro lege Manilia, Romanos Tigranis regnum ingressos, barbaris suspicionem præbuisse scribit, quod sani locupletissimi & religiosissimi diripiendi causa, in eas oras exercitum adduxissent. Id parerogon fuerit: medismum Thucydidi, id est *μυδισμῶν* dicit, quum Medorum partes quis fouet, ac amplexatur.

Cappadocum mores. Cappa triplex pessimum, quid. Cur præsignia tam uitio, quam probitate, dicatur Cappadoca. Cappadocius panis. Heptacometarum ritus. & Mosynocorum. Inibi quid Mosynos. Stathmi. Parastades. Allagæ. Mansiones. Vares, hoc est *βάρης*. Item de Tibarenis. Stamata quid. Mel, quod stupidos facit. Colchorum mores. Cap. xxx

Cappadocum mores parum excussos, parumque ex fide habitos ueteribus, argumēto est quod Sudas scribit, iactatum uulgō, *τρία κάππα λάκισα*, triplex cappa pessimum: quo gens deformatur triplex, Cretum, Cilicium (nam inde etiam frequens Græcis uerbum est *κικιζέω*, quod est astute maleficeque circumuenire, sicuti *ἀγνοήω*) denique Cappadocum. Sed & idem *κάππα διπλοῦ*, pro malo interpretatur. Irrepsit inde forsan simplici plebeculæ, ut præsignem cuiuspiam prauitatem manifestius pleniuseque præmōstrare gestiens, usurpet frequētius. Esse illum ex Cappadocia. Sed & in laudem enūtiatur quādoque id ipsum. Fortē quoniam in Cappadocia, quum quādoque equina defecissent armēta, moniti Apollinis oraculo indigenæ ab Agrigento usque seminium petiere: unde succreuerint longē præstantiora. Agrigentini uerò equitij gloriā, Pindaro astipulante, sacra Græciæ certamina indicant. Sunt qui indidem seruitia item proba mitti solita interpretētur. Est & plausibilior ratio alia, quam inferemus mox. Enotati annalibus est, quum in ea gente regium genus

interextinctum perisset, senatum populumque Romanum concessisse, ut sui iuris liberi deinceps Cappadoces forent. At enim principes re uniuersa amplius perpensa, enixissime libertatem quam concoquere nequirent, recusare instituerunt, orareque, ut regem habere liceret. Romani, rem nimio plus admirati, extare quibus dulce illud infortunium libertatis nomen sorderet, recusarentque quod non ceteri modo mortales, sed cuncta animantia uita saepe dispendio summa expetant ui, liberum illis permiscere, ut quando libertatem pati non possent, regem ut collibuisse, constituerent. In Cappadocia optimos fuisse artopceos, scribit Athenaeus, sicuti & in Phoenicia Lydiaque. Cappadocius panis, mollis intelligitur, cuiusmodi in Cappadocia fieri consuevit: eum Syri, Iachman uocant: a Graecis, ab teneritudine dicitur apalos. quod idem non tacuit auctor quoque. Heptacometas inuenio dici barbaros quospiam ad Ponti regionem: eos Scythicum montem incolere, Stephanus putat. Cydissam hunc intelligit Strabo. Agrestis naturae exsuperantia hi praecipue celebrantur. Nonnullis eorum super arbores degentibus: alij uero in turribus: unde & Mosynocci quoque nuncupantur: quippe mosynos, turres dicunt. Scribit in Onirocriticis Artemidorus, Mosynes canum more in propatulo peragere concubitum: quod, inquit, gentibus alijs *απμοι νομιμα*. Sunt ex Graecis tamen, qui mosynos pro ligneis malint domibus accipere, sicuti Apollonij interpretes. Ad quod alluserit poeta ipse, quum inhabitare illos dicat *ελευσαν γλω*, id est nemosam terram. Sicuti animalium septa tecta dicitur stathmi, atque item zoostasia, & omnino agrestes domus uocantur stathmi. Apud Homerum in Odyssaea, pars ianuae ita nuncupatur: parastada appellauit tragicus poeta. Sunt & in historia stathmi, ut alibi diximus, quos intelligunt loca quieti praestituta iter agentibus. Allagas uocant alio uocabulo. Sic interualla locorum supputari stathmorum numero aduertimus. Ad hoc pertinet illud Hieronymi quoque, id interpretantis ad Fabiolam: Haec sunt castra filiorum Israel, qui egressi sunt de terra Aegypti. quas Graeci, inquit, *απωροσι* uocant: nos propter linguae proprietatem significantius, mansiones. Stathmodotem, in Demetrii uita apud Plutarchum dici inuenias, eum qui militibus hospitia distribuit. Nam est stathmus, *στρωματι καταλυσις*. Sunt & prope Pitanem stathmi: unde uinum stathmitas celebratum Graecis. Stathmos apud Herodotum, & hyperthya interpretatur Valla cardines & postes: rectius forsitan facturus, si stathmi appellatione limem intellexisset. Hyperthyri uero lapidem, qui hostio superincumbit. In Cissia regione fuit Darij stathmus nomine Anderica. Stammata uero in ratione militari, sunt militibus in acie destinata loca: unde est illud Hieronymi parocemiae quadam facie pronuntiatum: Cur (inquit) omisisis, super quibus pugna est, de stammate ac loco certaminis egredieris? Porro domus undique ocellata, ac turrium modo constructa uerbo *αδρωσις* *Βαυσις*, a Palaestinis dicuntur. In eodem mundi situ habentur & Tibareni: nam Tibarenida terram nuncupat Argonauticon secundo Apollonius. Iustissimos dicunt hos. Nec prius praelio congrederi cum quopiam, quam diem, locum, horam, ex fide hosti denuntiarint. Memorabile est quod Nymphodorus scriptis mandandum censuit: si quando pepererint inibi mulieres, uiri in lectulis decumbunt, ut puerperae apud nos, illis curiose uxoribus praeministrantibus. Tibarenos Ephorus scribit, lusum amplexari in primis acrisus, quod in his maximam felicitatis partem arbitrentur constitutam. Mosynocorum lignis desilientium in peregrinos praetereuntes assultatio sanguinaria gentis truculentiam amplius infamat. Quin & in tam alta barbarie sceleris tamen intellectus est. Nascitur in Heptacometarum arboribus mellis genus medicati. Eius uirus haustum stupidos facit, externatque mentem. Hoc genere tres Pompeij cohortes ad interitum conuocasse illos, constat, infestis animis eiusmodi potum propinantes. Colchos dici nunc Lazos, enotatum alibi est. Sunt uero tumidiores natura, & praeter decorum natura iactabundi: nec absurde forsitan, quando non alia ferè gens gloria censetur excellentior, aut felicitate, uel diuitijs, nec non morum praestantia cum loci opportunitate. Regia illis insignia sunt, aurea corona, lapillis distincta pretiosis, longior uetis, auro intexta, calcei rubro infecti, mitra item auro & gemmis uisenda: chlamydem gestasse purpuream, illis nefas, alba utique permittitur, nec uilis tamen, quin auro intexta utrinque: fimbriae propendentibus lapillis, & apparatus alio plane insignes.

Indorum

Indorum ueterum ac recentiorum ritus. Arbor tala, Herculem colit ab Indis, gigantjs nomine. Acratoposia certamen. Bibaces philosophi. Xenocrates. Philosophorum genera duo. Brachmanae. Germanae. Linum Indicum. Animam qui primi immortalem asseruerint. De columbis melinis, & nymphis Meliadibus. Hypomelides. Meliae astragali. Orontis cadauer mirum. Milium. Meline. Melij homines cur. Caput xxxi

Indos ueteres ante quam in eos expeditionem inisset Liber pater, non alijs ferè cultos moribus fuisse, perhibet historia, quam Scythas. Nullae ergo illis domus, nullae urbes, nec immortalium deorum templa erant. In plaustris transmittebatur uita non alia, quam nomadica, nulla sacrorum cura. Non aliunde in tegebantur corpora, quam ex occisarum in uenatu ferarum pellibus. Alimenta suggerebat arboris cortex, quae illarum gentium uocabulo Tala nuncupatur: in cuius fastigio prodeunt uelut cucurbitulae agrestes, cuiusmodi in palmis conuifuntur. Nec non ferarum incocta caro. Diu uero post, commente illuc cum exercitu Libero patre, & inaedificatae urbes sunt, sancitae leges, templa quoque structa dijs. Vini item ratio, ac serendi praemonstrata illis. Armorum scientia tradita, sed & unguentorum, ac satyricae saltationis, quam Cordaca dicunt. Herculem quoque Indiam appetisse, constans fama tenet, & auctor probat Megasthenes. Proinde ab illis colit religiosius, uerum Gigantis nomine. Iustitia inibi adeo sancta, ut proditum monumētis sit, ab Indis exteras gentes nunquam bello appetitas, ne quid parum iusti interim admitteretur. Sepulchra illic defunctorum honori nulla. Quando uirtus & uitae integritas propagandae memoriae amplius sufficiat. Memorabile illud est: Indiam esse prorsum seruitutis expertem: nemo enim ibi uel indigena, uel externus seruitutem seruit. De Lacedaemonijs, si helotas modo exemeris, id ipsum quoque narratur. Indos in septem distribui species, proditum scimus: principe loco philosophis constitutis, quibus una tantum sacrificula incumbit cura. Interim uero & diuinacula, quando uis haec non alij ferè contingere creditur, quam sapienti. Si quem praesagia ter frustrentur, silentij perpetua multa irrogatur. Secundo loco agricolationis periti, tam a ceteris feriat, ut inter congregientes actes, uolantia tela, armorum strepitum, nihilominus omnis expertes curae iniuncta sibi munia obeant, nec laceffantur uel minimo. Insequuntur hosce pecoris magistrum, mox & opifices institores ue. Quinto statuunt loco bellandi peritos, & armis tantum innutritos. Ab his uisuntur, quos dicere episcopos recte possumus. Horum uero muneris est, quid in quaeratur parte, peruigili cura explorare, ac mox regi insinuare, uel magistratu fungentibus: sicubi regia ablit potestas. Mentientibus multa irrogatur grauis. Sed necdum deprehensus proditur quispiam. Postremo habentur, qui iustitia culti in primis ac sapientia super republica cum rege uel magistratibus capita conferunt. Per connubia porro genera promiscere, nefas: in sua se pellicula, intraque modulum proprium continere se, cogitur unusquisque. Philosophia tantum neminem discludit. Mores gentis priuatim relatu haud indigni. Carbasis talaribus corpora couelantur. Soleis praemuniuntur pedes. Caput linteis gloriatur: in aures propendent, si opulentiores sint, elephantini. Sed aureis ornamentis nec lacerti carent, nobilioribus praesertim. Capilli cura non negligēs: detondent tamen rarius. Mentum quoque illis intonsum: facie reliqua speciosius leuigata. Sed illud anxie insicitur, nec fuci uniformi genere. Furti se alligasse, scelus apud eos nefarium. Literas prorsum ab Indis ignorari, plerisque proditur. Proinde legibus usos non scriptis, ac memoriae praesidio cuncta distribuisse. Aliubi tamen reperio, in sindonibus ab illis scriptitatum: uerum, elementis haudquaquam peregrinis uti. Simpliciter ac parsimoniae argumenta plura. Ls apud eos rara. Testibus non indigent, aut ob signatione ulla. Fide plurimum tractantur omnia. Nec domui asseruandae curiosius intendunt. Vinum nesciunt, praeter quam diuinae rei causa. Potus illis ex oryza. Ex hordeo ferè cibus. Sunt qui Indos esse Philoenos, id est uini amatores, eatenus prodant, ut Calano moriente, praeter gymnica & musica ab Alexandro proposita certamina, etiam acratoposia, id est meraci potus, sit institutum: in quo primas occupanti, talentum foret praemium: secundas autem, minae triginta: tertias, decem. Mortuos uero inibi statim,

oo 4 quinq

quinq; & triginta, mox etiam sex. Qui plurimum bibit, ac uicit, meri choas perficauit quatuor, nomen homini Promachus. Sed hunc cur miremur? quum ab hoc aditu laudis ne philosophi quidem abstinerint: quado tyranno Dionysio, in festo quod Choas dicitur, aureæ corollæ præmium ei proponente, qui uini choam hausisset primus, insigni id Xenocrates arripuit. Sed Indos repetamus. Incolumitatem exercitio quarunt & perfrictionibus: adhibentur strigiles ex hebeno præcipue corporum expolitioni, in qua deprehenduntur curiosiores. Superstitio illa in sacris plurima, non iugulandi, sed uictimas præfocandi, ne quid deminutū honori diuino cedat. Indos uero hosce in primis deos eximie uenerari, Iouem pluuium, Gangem fluuium, & Indigetes genios. Si à rege abluantur capilli, festa dies agitur, mittunturq; dona amplissima, gestiente uno quoque opes suas certatim ostentare. Sunt qui à sapientibus eorum deos credi putent, quicquid colere adorti sint, præcipueq; arbores, quarum oblatio capite expiatur. Lunæ cursu tempora metuntur: nec ut pleriq; orbe syderis pleniore, sed ubi curuari cepit in cornua. Indos philosophos sunt qui bifariam partiantur, ut alios Brachmanas nuncupent, quos & Brachmas uocant: alios uero Germanas. Brachmanū placita esse uitam præsentem credi oportere, ueluti conceptum uitalem. Mortem uero, egressum ad ueram felicemq; ipsam uitam, qui recte fuerint philosophia imbuti. Propterea meditatione multa ad mortem instrui. Item mundum habere tempus initiale, tendereq; in interitum. Esse quoq; globatum forma. Deumq; uniuersorum opificem moderatoremq; per cuncta meare. Mundi exorsus esse ab humectationis elemēto principē. Rursumq; præter elementa quatuor, quintam haberi naturam, unde cælum promicuerit, & tot tantorumq; syderum præsignes, collucentes ue oculi. Chaldaeos & Indorum magos humanam animam esse immortalem, primos omnium tradidisse, Pausanias monumentis prodidit: quos multi præterea Græcorum sint insequuti, in primis autem Plato. Et in libro De pomo, quisquis fuerit auctor, adnotatum inuenias: scholasticos qui morienti aderant Aristoteli, quum is iam exspirasset, sic uirum affatos, Qui philosophorum animas excipit, & tuam colligat, in suis recondens thesauris, uti animam ad decet recti hominis & perfecti, qualem te nouimus. In philosophiæ communionem uxores non admittit: ne si improbiore paulo natura comperiantur, arcana rerum prophanis infundant peccatoribus: si uero ad bonitatem facta, ne à uiris discludantur, diuertantq;. Siquidem quibus uoluptas, dolor, mors contemptibiles fiant, non facile seruitutem concoquere. Hoc genus esse dijs amicum, Hierocles scribit, soliq; desponsos præcipue. Ab omniq; abstinere creophagia, id est carnis cibo uictuq;. Agere item uniuersum tempus hypæthrios, id est sub diales, ac ueritatem amplexari præcipue. Lineis contegi amiculis: quæ certo nentur e lapidis genere, ignibus inuicta: sed quæ nec perpurgetur aqua, uerum ubi sordes infederint, in flammam coniecta splendent. Ex Germanis uero cenferi eos honore præstare, qui syluicola dicantur, uini, Veneris, ac omnino humanioris uictus expertes. Ab ijs proximè colimēdendi peritos: quorum philosophia circa humani corporis contemplationem distringatur: uerum, non aliunde peti medicamenta ferè, quam ex uictus ratione. De Indis illud amplius: mulieres alioqui pudicitia celebres, elephantum tamen pretio oblato, amatoribus pudorem substernere, nullo inde præfloratae famæ dispendio. Quin laudi facinus ducitur, quod tanti earum forma censeatur. Nuptiarum ritus non ferè alius, quam ut ubiq; ferè dotis lenocinium abiugatur omnē. Virgines quum esse nubiles coeperint, in publicum à parentibus producantur. Accurrēte (ut assolet) multitudine, libera illis datur optio, e iuuenum turba uirum sibi seligendi, quæ uirtute aliqua insigniter præstantem putent. Apud Catharos Indos irrobauerat mos, uti cum defunctis uiris deflagrarent uxores. Natum id ex ueneficij crimine, quo sublatus à quapiam dicebatur maritus. Apud eos, quibus imperauerat Sophites, pulchritudo eximia uenerationis est, quo nomine infantes acriter explorat, ecquid sint ad pulchritudinem & robur facti: nec enim alias educantur. In matrimonijs item cotrahendis præter uenustatē cum proceritate nil curant magnopere: Oritæ defunctorum cadauera feris obiectant uoranda. Cedrosi, inhospitales ac feris, ungues tota nutriunt uita, ferarum amicti exuuijs. Cete in cibos adhibent, quorū spinis trabalibus tecta cōtignant, squamis tegularū uicem subeuntibus. Cedrosi ab alijs dicuntur hi. In Polyhiflore

flore Cedrosi. Sed uitiatum putant codicem nonnulli. In Indis porro traduntur enasci columbæ, ut Aelianus inquit Variæ historiæ primo, μέλινα τῶν χόων, id est melini coloris: de quo Hermolaus aliqua. Sunt tamen & nymphae dictæ μέλιδες. Nam astragali, etiam μέλινα dicuntur. Milium Varro ex Græcorum thesauris produci scribit, quod illi melinem dicant. Scire tamen licet: melinem Dioscoridi, & Theophrasto esse panicum: id quod à nostris est item obseruatū. Melios, id est μέλιος, homines in Theogonia uocat Hesiodus, uel (inquit interpres) quoniam ex Melijs sint nymphis progeniti, uel quod nati sub arborem fraxinum, quam uocant Meliam, sint abiecti. Hypomelides poma sunt, ut Gargilius Martialis asserit, cuius utitur testimonio frequenter Paladius, sorbo similia, mediocri arbore, flore candidulo, dulcedine acuto saporis remixta. Indos fuisse hominum primos, probabile Pausanias habet, si arescente mole terrena, solis ui enatum prodijt humanum genus. Fuisse item ceteris longè proceriores, uel Oronis argumento, qui Indorum generis est creditus, oracli Clarij testimonio, Syris confutentibus, cadauere comperto in Orontis fluij alueo, cubitorum undecim, & amplius. Nauigia Indis sunt ac Aethiopiibus, nec pice lita, nec cōpacta ferro, sed laqueis arctantur. Causam facti augurantur nonnulli, quia insint in eo mari ferrum ad se pertrahentes petre. Id haud uidetur uerum, quoniam Romanorum classibus illic res gerentibus, nil obuenit eiusmodi. Potior ratio est, quæ de metalli promitur inopia, sed nec aliunde inuehillet, quando ne fiat, morte caueri traditur.

Taxilitarum mores perabsurdi in filiarum nuptijs. Carmanorum ritus.

Caput

XXXII

Sed enim quæ de Taxilitis memoratur, etiam si perabsurda prorsum, & quæ uix impetrent fidem, à plerisque censebuntur, nihilominus tam honeste proditi, à nobis posse adiudicauimus, quam prodita sunt, auctore præsertim graui, & cui propemodum dispudeat non adcredidisse. Esse uero indici tractus urbem Taxilem, ex Strabone, Stephano, ceteris ferè, notissimum. Inibi ergo fortunæ tenuioris homines, inopia premente, filias habentes illocabiles, ut quoquo possint, foras tamen obrudant, etate florem attingente, productas in foro statuunt, incinentibus tubis classicisq;, quibus alias cani bellicum, moris est. affluente passim multitudine, aduenti propius puella corporis postica reuelat, ingeritq; mox & antica. Si hac ratione non displicerit, nubit. Traditur & illud: functos fato uulturibus obiectari: sed & uxores in multorum uenire participatum. Carmanis id inesse peculiare, scribunt Græci, ut in conuuijs percussa faciei uena, profluentem inde cruorem uino commisceant, atque propinent, amicitia finē statuentes, sanguinem gustasse mutuum. Mox uero unguentis caput collinere, repercutiendis uini exhalationibus.

Sogdiorum iuuenum admirabilis animi magnitudo.

Caput XXXIII

Sogdianam esse regionē, tradunt cosmographi, prope Bactrianos, cuius incolæ dicantur Sogdij, uel etiam Sogdi. Esse uero locorum pleraque inculta, & habitatoribus uacua. Cuiusmodi fuerint incolarum mores, uel uno retingi argumento facillime potest. Quum in eo situ res gereret Macedo Alexander, producti ad eum sunt Sogdij ad triginta ferè numero captiui, ut facile apparuit, & nobilitate præstantes, & corporis robore haudquaquam inter postremos. Iussit eos ad ultimum abduci supplicium rex: id ubi animaduersum ab eis est, putares emissos uinculis domesticum repetere solum, maxima alacritate præana patrium, adhibito & modulatore corporis motu, more choreas ducētium, recinere adorti sunt. Renuntiatur id Alexandro, qui mirabundus, superesse cuiquam tantum animi, tantumq; elatae mentis, ut mortis horrorem non compauesceret, scitari ab eis perrexit, quæ nam lætitiæ tam importunæ, tamq; inopinæ ratio foret. At illi, Non alia (inquiunt) ratione gestimus, quam quod terrarum principis imperio fatalem destinatumq; sibi essent subituri diem. Quacumq; occasione alia morentur, consueta ceteris perturbatione sortem oblatam fuisse laturos. Nunc, ut fortes addecet, mortem esse sibi in uotis: proindeq; cantu lætitiæq; lasciuire. Tum tanta animi magnitudine uersus in stuporem rex: Cupio (inquit) nosse, an sit uobis optabilis uita citra ulla inimicitias meas? At illi, nunquam inimicos egimus, uerum nos quum hostiliter inuaderes urens uastansq; omnia hostiliter

hostiliter, occurrimus uim repressuri. Quod si benignitate potius, quam diuexatione, certare nobiscum perrexeris, dabimus operam, ne officiorū uicissitudine superemur. At rex, Verum, quibus oblidibus pollicitationes obfirmatis? Vitam, inquit, quam contribuere beneficio tuo, fidei constantiaque pignori obijcimus, reddituri, quando cuncti reflagitaris. Hisce uero illi conditionibus emissi, quam dederant fidem, obstinatis animis egregie praestiterunt, populares suos synceriter Macedonibus conciliantes.

Assyriorum ritus. Distinguantur ne à Syris Assyrii. Ilium, Troia, Dardania, ciuitas una. Grammatia quid. Pisces deorum loco. Syrorum item mores, & Phoenicum. A quibus inuēta primum astronomia, arithmetica, geometria. De Astreo pauca. Phoenicostola iacula. Iamblichus. Adad, & Adargatis. Virgo caeleste signum. Chalcidia pocula. Siria quid. Sirtum. Sirtus. Sir ciuitas. Phoenignum quid, & siraum, aut sycion. Syricus. Cap. xxxiiii

Assyriorum mores magna ex parte Persici sunt. Illud peculiare, ut ei negotio destinati triumuiui, integritate conspiciunt & nobilitate praestantes ea maxime ratione iam maturas uiris puellas coniugio peruinciant: nam productas palam, conuocata per praecone multitudinem, locare se eas uelle pronuntiant, remque peragunt, ut quaeque dignitate praecellit, ita elocantes principe loco. Babylon uero, quae fuerat Assyriae caput, cur ab Hieronymo purpurata dicatur meretrix, etiam si Roma inibi significatur, & de mulierum eius loci impudicitia, substrato hospitibus pudore, alibi (opinor) uberius explicatum. Mos uero genti illi peruetus, aegrotos in uis proponendi exquirendique a praetereuntibus, an morbo id genus non sint remedia. Etenim nemo tam improbe malus fuerit, qui sciens non grate impertitur. Coma illis haud sane magna. In manu insignis scipio est, prominet est fastigio malum uel rosa aut lilium, uel omnino eiusmodi quippiam. Mortuorum luctus inibi, qualis ferme in Aegypto. Defunctus eorum melle conditur & cera. Assyrii praeterea in praелиis capita ferreis premunire galeis barbarico consertis ritu, ut penetrare eas, non usquequaque fuerit promptum. Clypeos porro gestare hastasque & pugiones Aegyptiis persimiles, clauas item ligneas ferro inductas, ac lineos thoraces, auctor Herodotus est. Sed addit, Syros a Graecis nuncupari, a Barbaris Assyrios, uel Atryrios uerius, quod scribit Dion, in quibus uisuntur & Chaldaei. Porphyrio & Acron, Quae nunc (inquit) Syria est, olim adiectione syllabica uocatur Assyria. Stephanus, Babylonium tractum Assyriae nomine intelligit: quanquam & Assyrios alteros statuit, quod Xenophon item primo Rerum Graecarum facit, Syris adiacentes: distinguit & Strabo & alij plures. Id quod in Ilio, Dardania & Troia factitatum. Sed, inquit Lycophronis interpres, Dardanus ex Samothrace cataclysmi tempore ad Troiae loca transmisit, ac condita Dardania, humanis est perfunctus, uisebaturque inibi eius sepulchrum: at posterius Dardania, Troia, Ilium ciuitas facta est una. Syrorum gentem esse natura leuem, obseruauimus, adque nouas res procliuem. Inde illud in Aureliano Flauij Vopisci, Rarum est ut seruent fidem Syri, immo difficile. T. Lilius, Syri & Asiatici Graeci, leuissima genera hominum, seruituti nata. Est & ludis celebratibusque adeo deditum genus, ut Antiocheni, quorum & maxima & felicissima urbs est, toto fere anno tum in urbe tum in suburbij non aliud impensius curarent, quam ludos & festa. Historiarum quoque sextodecimo Posidonius, Syrorum incessens delicias, oleo perungi eos pretioso arguit, linique unguentis, diei partem maximam in grammatibus (sic autem communes uocant concenationes) cibis saburra ri & potu. At M. Cicero, qui fuit oratoris pater, Romanos Syrorum uenalem esse dicebat similes: nam ut quisque optime Graece sciret, ita esse nequissimum. In Syria, inquit Vlpianus Digestis de censibus, a quarto decimo anno masculi, a duodecimo foeminae usque ad sexagesimum quintum tributo obligantur. In Syria fluuium nomine Chalum, χάλυ, celebrat ἀναβάσεως primo Xenophon, in quo uisuntur pisces magnitudine insignes, ac miti mansuetoque ingenio: Eos, inquit, deos arbitrabantur Syri, nec iniuria affici patiebantur, sicuti neque columbas. Omnes autem Syrias uoluptatum scaterere illecebris, auctor est Ammianus Marcellinus. Piscium aurata simulacra, penatium loco illis sunt. Sed & in templis argentei uisebantur pisces. Syros praeterea Fortunam impensius colere, Pausanias tradit, cuius simulacrum apud Orontem concinnarit Sicyonius Euty-

Eutythides. Sunt & Syri ad iocos & caussa in primis factum genus. Sed & cultui diuino non incuriosus mancipatum. Proinde in Syluis Papinius, Quod ramis pia germinat Damascus.

Incessitur tamen Syrorum gens, ut mortalium audivissima, sicuti Hieronymus inquit, necnon uaficia nimis solers, attestante id ipsum adagio ex Suda monumentis, σίρος πρὸς φοινίκας. hoc est, aduersum Phoenices Syri: ubi uersuto imponere satagit uersutus. Sunt enim in Syria Phoenices quoque. Fuere item Syri quandoque in hortis operosissimi: quod Plinius scribit, producta inde parozemia, Multa Syrorum olera. Phoenicum laus peculiaris in nauigandi praestantia, & purpurarum piscatu, quando Tyriam praestare caeteris purpuram perhibent. Sidonij uero muneris a nonnullis creditur arithmeticae ac astronomiae excogitatio: quoniam nauigantibus utraque peraccommoda. Sicuti geometriam ad Aegyptios reijciunt, ob agrorum mensus identidem necessarios, nihil exsuperantia oblimatis metis. Sed in Mercurium caelestis scientiae primordia reuinit Manilius illis uersibus:

Tu princeps auctorque sacri Cyllenae tanti,
Per te iam caelum in terris, iam sidera nota.

Auctor uero est Theon, quosdam esse arbitros, Astraeum mathematicum excogitasse primum astrorum nomenclaturam: quo argumento, astrorum sit dictus pater. Traditur illud quoque, uetera de atomis placita a Mocho Sidonio propagata primum. Illud obiter adnotarim, ab Pindaro eleganter dici phoenicostola iacula, quae mittant Phoenices. Verum, de Assyrijs illud amplius, quod libro quinto scribit Egesippus: in Iudaea captiuitate plerisque compertos, qui bimones aureos deglutissent, quum adornarent fugam. Id postea specie miserabili inter alui inquinamenta aurum legebant. Quod quum in pexisset Assyrius quidam, mox est in omnes propagatum. Inde dissecebantur miseriter, duobus milibus nocte una discissis. Deum uero Assyrii, quem summum habent ac maximum uenerantur, Adad, uerbo gentium illarum proprio, nuncupant. Significat autem non aliud fere, quam unum. Adijciunt & deam nomine Adargatin, siue ea sit etiam Atergatis, quod alibi indicabitur. Omnia horum numinum potestati subiecta, opinantur, solem interpretati terramque. Argumento esse, quod Adad simulacrum insignis radijs cernatur proclinat, ceu uirtutis caelestis uehiculum illi sint in terrenam adnuentes molem. Schematismo autem diuerso terrae, seu Adargatis imagunculae consingebantur, in sublime radijs surrectis. Quod caelesti affluxu progerminet cuncta plantae de terreno, uelut fermento. Commeminit dea item Bassus in commentario, quod in Germanici Phaenomena concinnauit, ubi de Erigone mentio est: cuius sit leonem inter, libramque domicilium. Virginem (inquit) dici Cererem, arbitrati sunt plerique, spicarum quas tenet, indicio. Alij Adargatin malunt. Sunt qui & Fortunam, quoniam sine capite astris inferitur. Obiter uero sciendum: a Nigidio Figulo iuxta M. Varronem doctissimo, Virginem dici Iustitiam, uel aequitatem. Sub sinistra quae spicam habet magnitudine insigni, quam ideo Virgini tribuunt (quod scribit Theon) quoniam sit res praecipue pia agricolatio. Virginem sunt, qui Ioue genitam fabulatur, uelut Hesiodus, Δία δὲ ἰουὸς ἐγενετο. At nonnulli Astraei filiam malunt καὶ ἡμέρας. Ex Chalcide porro Syriae ciuitate, a Monico Arabe condita, propagatus creditur Iamblichus, philosophiae mysterijs copiose imbutus. Illud obiter adnotarim, ambigere Eustathium ab utra Chalcide ducantur pocula dicta Chalcidica apud Comicum. Siria ad Syros pertinet nihil: est enim eo nomine cerebri inflammatio, & panniculorum quos uocant μίνυγας, auctor Paulus. Sirtum nuncupant subterraneam fossam, id est cuniculum: λωκωρῶν item dicunt. Sed & excauatio, in quam semina deponunt, eodem censetur nomine. Vbi recondantur in subterraneis frumenta, sirtos intelligit etiam Varro, Sir, in Illyrico ciuitas πολυάνθρωπος. Syricus uas plexile, in quo fici exponuntur uenales, meminit Alexis apud Athenaeum. Phoenignum septimo Therapeutices Galenus, id est φοινύγιον, pharmaci genus intelligit communicatum denique τῆς ἀπονοῦσας: ex thapsia concinnatur, aut napy, ac id genus alij. Siraum, ex Pauli monumētis, sicorū uocant decoctum plerique, cum defruto nomine participato: sicyon est ab Hippocrate nuncupatum.

Arabum

Arabum ritus maximè miri. Zira, Sifyra. De ratione ueneni scitu non indigna pleracq. Item de uiperis pulchra, & passamo, seu balsamo. Scopeliffare quid. Arabarchia uectigal. Arabarches. Lyciarches. Syriarches. XXXV

ARabum mores præcipua digni admiratione: primum, fratres honore filios antefire, traditur: quia natu grandiores sint. Omnium honorum participes consanguinei sunt: qui tamen cæteros ætate præcedit, dominus existit, censeaturq. Communis item uxor, immo uero una omnibus. Ingressurus ad eam baculum ante fores deponit. Moris enim est, ut baculum unusquisq. gestitet. Eo uiso, reliqui congressui parant. Illa tamen cum seniore noctes agere dicitur. Cum matre coisse, haudquaquã censetur impium. Deprehensum adulterum mors euestigio consequitur. Hic uero non alius est, quàm aliunde genus ducens. Arabum amiculum ziras, id est *ziras* uocat Herodotus: sicut Caspiorum sifyras: unde Paçtes quoque dicitur sifyrophori. Relatu iucundum in hac mentione, quod sequitur. Erat filia regi mira specie insignis: erant & mares filij numero quindecim, quorū singuli ardentius forem amabant: proptereaq. non desinebant per uices ad eam uentitare. Assiduus uero illa congressibus lassata, lepido commento eludere omnes adorta est. Bacilla sibi parauit, ni hilo ab eorum bacillis discrepantia: quumq. unus ex fratribus fortè digrederetur, arrepto quod deposuisset baculo, confestim illa compar subiecit. Id uidentes cæteri ab ingressu temperabant. Ita aliquandiu à Venereis facta quies. Sed quum fortè omnes in forum coissent, id intuitus ex eis quispiam, sororis congressum petiit. Verum, bacillo ante fores animaduerso ex more, quum fratres alios agere in foro sciret, adultero dari operam coniectans, pergit inde trepidus & ira ardens ad patrem, quid uidiisset, quid pro uero afferret, nuntiat. Indignabundus & minarum plenus accurrit is, baculum uidet, ingreditur, innocentem reperit filiam. Adijciamus porro, quod notandum censuit Vlpianus: Arabum plerosque in prædia inimicorum lapides aggerere consueisse, quod *σχοπελισση* dicunt, id est scopeliffare, quo significabant, interituros malo leto, qui ea colere adorti forent, insidijs illorum qui scopulos posuissent. Quo fit, ut nemo audeat, crudelitatem ueritus insidiantium. Id, inquit, grauiter persequi solent præsidēs ad pœnam usque capitis. Dignum scitu: in Arabia uim balsami magnam subnasci, uti Pausanias arbitratur: qui tamen passamum pronuntiat, balsamum minime, in Boeotijs rebus. Amare porro uiperas tum arboris succum, quo alantur plurimum, tum etiam umbram: nam & in odoriferis syluis serpentes, siue serpulas, ut ueteres loquebantur, repperiri frequentissimas traditum est: & scribit Bibliothecæ quarto Diodorus. Vbi uero Arabibus appetat tempus balsami succulentum excipiendi humorem, Scytalas fert unusquisq. duas aduersum uiperas: quippe inuicem ijs allisis, sono illas abigunt. Interfecisse nanq. cauent cum primis, balsamo sacras opinati. Quod si quem fortè mordicus apprehenderint, fit uulnus, perinde ac ferro illatum, sed ueneni timor nullus: quando cibus pastæ odoratis uiperæ uirulentiam letalem alias, mitiore permutant potestate. Insignem quippe ueneni molliendis uel accendendis uim habent alimenta. Siquidem in Phœnicia compertum, uel halitu modò truculentioris uiperæ perneari hominem: quod radicem illic succrescentium potentia, creditur fieri. Arabici porro instituti, & quidem legitimi fuit illud quoque, ut si parte aliqua regij corporis causatio se ostentasset, proximi ipsum id assimilarent: quippe censi ridiculum, moriente rege certatim adniti, ut simul contumulerentur, ni idem & in corporis præmorta parte præstarent. Luxum regis in thus ferentibus locis eum legimus apud Athenæum, ut in dies singulos talenta impenderentur Babylonia quindecim. Illud haud prætereundum omnino: ex Arabia in Aegyptum uim animalium insignem solitam adduci, quo nomine uectigal Arabarchia celebratur Iureconsultis: cui qui præesset, diceretur Arabarches. Ad quod scienter eruditus coniectatum, id satyricum liquidò spectare, Aegyptius, aut Arabarches, dormitantibus in aurem utranq. interpretibus, ut alias non infrequenter. Nam sic in Epistolis ad Atticum & M. Antonius Arabarchæ fœdatur appellatione, ceu Aegyptius foret publicanus, ob exigendi sanguinariam atrocitatem. Lyciarcham tamen intelligunt ludorum præsidem, qui in Lycia celebrarentur: & Syriarchem, eorum qui in Syria.

Nabatae

Nabataeorū mores. Nabaten uocari ex adulterio conceptum. Reges apud Homerum solitos sibiipsis seruire. Saracenorū instituta. Erembi quī, & unde. Cap. XXXVI

Nabateos esse felicium Arabum gentem, omnibus arbitror notissimum: à Nabate quodam sic nuncupatam Græci scribunt: dicitq. Nabatei ex adulterio conceptum. Horum continentia laudibus efferunt celeberrimi auctores, necnon cumulandis asseruadisq. diuitijs curam exactissimam. Illud admiratione non caret: multam dici publice ijs, qui rem aliquo modo decurrant imminuerint uel. Augescētibz opibus, honor est domino exquisitus. Rara inibi seruitia. Ministeria ex cognatione frequentiora, uel sibi unusquisq. minister est. Quo more ne reges quidem expertes ferunt, à quibus identidem parari dicuntur conuiuia. In ijs plura duodenis exlicasse pocula, ignominiosum. Rex ibi auctoritatis adeo diluta, ut non sibi modo, uerum & alijs interim administret, id est non auto diaconum modo agat, sed antidiaconum quoq. Cæterum & Homericæ reges eius quoq. modi comperiuntur, ex quo item *αὐτοδίακονοι* inueniuntur, id est sibi ipsis subseruientes: quando Priamus etiam *ἑμιοχεῖ*, id est aurigatur. Achilles concidit carnes. Icit fœdus, immolatq. Agamemnon. Meminit libro primo Athenæus. Nabataeorum susstructiones impendio pretiosa. Vrbes nullis communita mœnibus uisuntur. Summa enim regioni pax. Equorum quibus carent, uicē implent camelī. Perfuncta fato corpora retrimētia: sordis loco illis sunt. Regium cadauer, ut ritè contumuletur, in sterquilinia deiectatur. Sol illis sacratissimum numen. In arula res illi peragitur diuina, quam in ata excitant. Saracenos constituit Ammianus inter Affiriam & Nilī cataractas, & Blemmyarum collimitia, qui omnes à caluo (quod dicitur) ad caluum bellaces censeantur. Seminudi agunt, coloratis sagulis puberentis amicti. Nemo unus eorum stium attingit, uel arborem coluit quærendo uicui. Errant semper nulla lege, nullo lare. Vita est illis perpetua fuga. Vxores mercennariæ ac conductæ ad tempus ex pacto. Verum, ut adit matrimonij species aliqua, dotis nomine offertur marito hasta cum tabernaculo. Ita uero palantur assidue, ut alibi nubat uxor, pariat alibi, & procul liberos abducat. Vicitus uniuersis caro est ferina. Lac præsto est exuberantissimum. Frumenti ac uini usus plerisque ignotus. Interpres Homeri quidam Erembos Troglodytas interpretatur, & Saracenos, id est *ἄρρηκλινοὺς*. Dicit autem Erembos, *παρὰ τὸ εἶναι τὴν ἔγαν δίεση*. quia subterranea incolant. Sed appellantur Erembæi quoque. Ammianus idem alibi scenitas Arabas Saracenos dici nunc opinatur.

Aegyptiorum inuenta, & eorundem ritus. Artophagi Aegyptij cur. Cylle stia. Ammonij unde. Pan, seu Mendes. De suis. Hermotybies. Cici. Calasiris quid. Laura locus deliciarum. Dulcis cubitus apud Sardis. Ochi regis historia. Omphale. Lydorū libido. Abrotonum. Laureia in potu quid. Laura ciuitas, & Croton unde. Lauria locus. Plutarchi locus in Themistocle de Lauriotico prouentu. Cap. XXXVII

Quid uero de Aegyptiorum ingenijs, deq. eorum doctrina sentiendum uideatur, abunde alias exsequuti sumus. Nunc nihilo secius prolibabimus quæpiam eiusdem gentis peculiaria; ne quid per incuriam transiliamus; uelut coniuentes, quod nostros libellos adiutum eat. Igitur quia in artibus reperiendis solertem fuisse gentem eam, & in cognitione rerum indaganda sagacem, multi prædicant, compertum id in literis ante omnia. Ab Aegyptijs ex caelestium rerum scientia & obseruatione anni rationem excogitatam primo: inde in portiones duodecim, quæ de lunæ nomine menses nuncupantur, distributam. Græci quidem fuit moris, tertio quoq. anno ut fieret aptior temporum responsus, mensem interijcere, quem intercalarem dicimus. At Aegyptij, re uniuersa (uti uisum est) comperta certius, singulis quidem mensium treis dierum attribuentes decadas, euoluto denique anno, quinque etiamnum superadijciebant dies. Traditum porro, duodecim deorum rationem ab Aegyptiorum scientia Græcos ad se corruisse. Primos item deorum excitasse aras, conlisse simulacra, ac templa cõstruxisse. Quin & animalium effigies saxi insculptas ostendisse. Quæ ad gentis mores spectant, & instituta à cæterorum ingenijs dilata lon

pp ge cont

ge comperiuntur. Nam taceo illud: ueterum Aegyptiorum alimenta ab herbis petita, palustrisq; caule, eam quam agrosin uocant, unde irrepit mos eadem dijs supplicandi. Mox uero ad piscitium transisse, ac nonnullos ad carnes, pellibus ad integumenta corporum reiectis: sicuti ex arundinibus attegebantur domus. Aegyptios Hecataeus artophagos nuncupat, qui cylestis uescerentur. Collestes uocat Herodotus ex olyra, id est siligine confectos. Proditum a sacerdotibus est, a Mercurio deinde artium disciplinarumq; excogitatos modos. Caeterum, ferri haec possunt: illa, admiratione non carent. Tenet quippe fama, foeminas inibi negotia obire, cauponam exercere, ac id genus alia pleraque peragere. Viros autem domi se continere, quae alias muliebris censentur munera, tractantes. Onera item capitibus gestare, uirorum est, humeris autem foeminarum. Vesicae retributa reddunt foeminae stantes, uiri sedentes. Ciborum superfluitates intra domestica coepta excernuntur. Vescuntur in propatulo, uisq; Sacerdotium nullum adit mulier: uirile habetur id. Maribus parentes alendi necessitas nulla. Filiaebus autem summa. Scribunt non uti nos, a sinistro in dextrum pergentes, sed eduerso: praedicant tamen ipsi, nos in sinistram produci, se uero in dextram. Litera eorum bifariae sunt, sacrae, ac populares. In deorum cultum praeter caeteros studium feruntur exsuperantissimo. Virilia circuncidere non diffitentur, sed rationem promunt, ut mundiores sint. Sacerdotum tota leuigantur corpora, omni prorsum decusso pilo, ne quid fordium se proferat in re diuina. Amicula linea sunt, calcei papyracei, alij uti nefas. Aegyptiorum dii uniuersim quidem Isis & Osiris, quem Bacchum intelligant. Scorsum uero & alij plures. Nam apud Thebas arietina facie coli iouetur, quod Herculi sese ita uisendum praebuerit, ut arietis detruncati pelle corpus obsepserit. Quia uero Iouem Aegyptij Ammonem dicunt, inde Ammoniorum, quos Aegyptiorum atque Aethiopum colonos prodidere, cognomen celebratum, simul & oraculi apud eosdem uulgata fama. Sed de hoc paulo item plura mox. At mendesii inter octo deos Pana connumerant, quos priores duodecim illis opinantur. Eius simulacrum caprinam praefert faciem. Crura uero hircina sunt, non quia talem arbitrentur eum, sed ueritatis arcanum mystico adumbratur uelamento. Aegyptiacae uero Pan dicitur Mendes, quo nomine hircus item designatur. Quanquam est quoque in Thracia ciuitas Mendae, uel Mendis: ut est apud Apollodorum, unde Mendaeum uinum. Sunt & in Sicilia prope Palicos Mendae. Inter animalia antiquis obseruationibus consecrata mneuis & apis sunt notiora: mneuis soli sacer est, super quo nihil dicitur memorabile, sequens luna. Suilli pecoris apud Aegyptios detestatio summa. Argumentum euidentis, si quis transeunter ullo modo belluam attigerit, euestigio cum indumentis omnibus in flumine abluitur. Propterea inibi subulcis interdicitur templis uniuersis: nec per connubia quispiam cum eo genere affinitates conciliat. Animal id nec dijs immolatur ullis, praeter quam Libero ac Lunae: nisi ubi plenam uisitacionem illa facit, liberum enim tunc sacrificium est, nec suillam carnem a mensa reijciunt. Maximus apud eos senectuti honos. Vestes non alia magnopere, quam lineae, circa crura ambitu extremo simbratae, quas calasiris uocant. quanquam ibidem calasiries item pugnatore uocantur: sicuti etiam hermotybies. Sunt quibus calasiris intelligatur equestris tunica latior, quam & xystrida uocant: dicitur quoque *ἰπικίον χλιδίον*, Graecorum lexicis haec in re praecipue uitiatis. Laneas vestes intulisse templo, profanum. Scelus item, inuolutum ijs cadauer condidisse. Aegritudinum ibi non unus est medicus, suus est unicuique morbo destinatus. In funeribus is irroboraui mos, ut decedente aliquo, caput sibi muliebris familiae & uultum deformat luto, excurrat deinde per urbem, ac se plangat: conuerberatur & uiri renudatis pectoribus: salinarijs mox condendum traditur cadauer, quum odoribus, tum etiam sale. muliebre corpus domi diutius asseruatur, ne Venerea foeditate a salinarijs inquinetur, quod experimento cognitum quandoque est. Unguenta Aegyptijs, praesertim in palustri solo, ex Sillicyptiorum fructu, ipsi appellant *κικι*. Cogebatur Aegyptiorum unufcuique destinato magistratu, quo se officio tueretur, palam facere. Quod si quis ementiretur, morte luebatur mendacium. Eam legem ad Athenienses quoque tralatam a Solone, auctor Diodorus prodidit. Hortorum curam esse familia rem Aegyptio, scribit ex Callixeno Athenaeus: quam obrem accedente aeris tempera-

tura

tura, florum copiam quacunque anni parte abunde suppetere, praeter aliarum rationem terrarum, quo ductus argumento Martialis libro sexto sic iocatur,

Ut noua dona tibi Caesar, Nilotica tellus

Miserat, hybernas ambitiosa rosas,

Nauia derisit Pharios Memphiticus hortos,

Urbis ut intrauit limina prima tuae.

Postremo, nec illud silentio inuoluendum: in numerosa Aegyptiorum regum serie, mandatum literis, etiam foeminas quandoque regnum tenuisse. Ganeata eorundem ciuaria literis commendarunt multi: sed palam facit historia potissimum, qua proditur memoriae, aduersus Perfarum regem Ochum expedito cum exercitu iruisse Aegypti um regem, moxque a Persis superatum. Quum ab Och tractaretur humane, etiam mensae adhibitus, ridere perrexit Persicam lautitiam, ut tanto principe indignam profusus. At si collibeat (inquit) nosse, cuiusmodi esse deceat felicitium regum mensam, imperato meis olim coquis, cenam parent Aegyptiam. Quum adnuisset Ochus, atrisissentq; plurimum id genus condimenta: Malum male (inquit) o Aegyptie, disperdant te dii, qui hisce neglectis, uiliores affectasti dapes. Fuit apud Alexandrinos locus Laura nomine, in quo omnium quae ad delicias spectarent, uisebatur forum. Sicuti fuit apud Samios Laura quoque, Policrate tyranno struente: ut apud Sardis qui est, dulcis cubiti exhiberet imaginem, Lydorum in primis molliciem amplexatus. Quando gens ea Venereorum appetentissima in hortorum amoenitate cum mulieribus congredivultum diuicq; consueuerat. Eorum principatum ubi arripuit Omphale, post alias irrogatas poenas, uxores uiridario praclusas seruitijs prostituit, unde conciliatum loco nomen. Meminit Athenaeus, sed & Plato in Phaedro. Quo (uti arbitrantur) argumento, Dioscorides libro tertio, abrotonium etiam *γλυκύ κρόνον* uocari scribit. Quum uero ait Gellius, Romanis mulieribus in potu familiaria fuisse, lauream, passum, murrinam, lauream pro lora dictam uolunt eruditiores. Nam scribit Varro, Grandiores natu mulieres loram bibisse, uel garum, uel defrutum, uel passum quam dixerit murrinam Plautus, uti nonnullis placet. Crotonis ciuitatem dici Lauram, compertum mihi est, ab Laura Lacinij filia, Crotonis uxore, a quo ciuitati factum nomen. Fuit in Attica item Laurium, locus metallorum ferax: quod prodidit inter caeteros Herodotus & Sudas quoque. Hinc apud Plutarchum in Themistocle, Laurioticus celebratur prouentus, quam rem aut non percepit interpret, aut neglexit: sicuti in Nicia quoque, ubi metalla in Laeotica recensentur, id est *ἢ τῆ λαυρεωτικῆ*: at interpreti satis fuit, In agro, transferre: ni forsan decurtati codices sunt. Laura, pro uia, seu uico est apud Herodotum libro primo, ueluti per quem fluit populus.

Aphrorum ritus diuersissimi. De Maurusijs pluscula, & Cinganis. Aegidis origo, & quadrigarum. Hammata quid. Necnon de Carthaginensibus. Ammon Iupiter unde. Parammon Mercurius. Gorgia quid. Gorgones animalia. Boues retro pascentes. Plagion schema. In Libyam remittere agrorum quid. Cap. xxxviii

Aphricam esse hominibus foecundissimam, auctor probat Herodianus: proinde gentes diuersissimae in eadem, & moribus miris maxime. Nobis omnia consecrari, non est consilium, cum delectu curioso, quod haec genus fecimus, pauca ex strepe cumulata praecerpemus. Aphricam M. Tullius omnium uocat prouinciarum arcem, natam ad bellum contra urbem Romanam gerendum. Adymachidas ad Aegyptum uergentes eisdem fere uti moribus accepimus, quibus & Aegyptij narrantur imbuti. Vxoribus in utroque crure armilla inest aerea. Caput insigniter comatum. Si quos, uti assolet, peduncululos ceperint, premordent, ac mox abijciunt. Virgines iam maturas uiro astituunt regi. Quae praecipue illexerit animum, praefloratam dimittit. Nafamonum singulis de more adsunt uxores plures: cum quibus uel palam congredivultum receptum apud eos est, prius scipione praetento. Nuptiali cena discumbentium singulos adit noua nupta Veneris gratia. Congreduntur illi, domo allatum donum contribuentes. Sicuti iurisiurandi usus ueniat, concipitur id per uiros qui olim apud eos plurimo uirtutum splendore enituerint. Affusis precibus ad maiora

pp 2 rum

rum monumenta, futurorum scientiam aucupantur incubantes manibus. Fidei sanctio maxima, inuicem sibi idem propinasse poculum. Cuius si inopia fuerit, e cinere idem petitur argumentum. Maurus durissimis insueri, in paruis degunt tugurijs, ubi liceat uix respirare. In humo dormiunt nuda, si qui deliciae paulo sunt, aliquid subternunt. Vestes pro temporibus euariasse, legibus prohibentur. nam laceras crassioresque omnibus gestitant horis. Pane carent, ac uino, quin bonis omnibus, sine quis humanior degi non queat uita. Tritico uescuntur tamen, ac filigine, hordeoque, uerum incocto, nec trito in farinam, belluarum utique more. Apud eos nefas est, uiros uaticinari. Fœminarum modò ea est functio. Nam sacrificio proprio dijs obito, antiquis non inferiora adunt responsa. Videntur Maurus e Phœnicia oriundi: quoniam Hebræis ex Aegypto demigrantibus duce quidem Mose prius, mox Iesu Naue filio, patrias coacti sedes linquere in Aegyptum, inde in Aphricâ ultima defugere. Argumento sunt lapideæ columnæ apud Tingem oppidum, in quibus Phœnicum lingua conscriptum: Nos à facie fugimus Iesu prædonis, filij Naue. Dicuntur autem Aphricæ indigenæ, quòd eis nulli sint uetustiores. Quo nomine illorum rex Antæus, est dictus terræ filius. Hæc autem ratio & Didoni Carthaginis condendæ occasione facile præbuit. Maurusios denique Cinganos appellari nunc, coniectatio eruditorum est, quòd ab Sarracenis pulsî, per omnem sint Europen disiecti. Scatet feris Garamantum situs. Tenet constans fama, auersari eos hominum commercia, immo uerò etiam aspectum fugitare. Arma illis nulla, quando nec tueri quidem se audent. Macas memoriæ proditum est, summa capitis curiosius deradere, relicti in medullis capillis, quos succrescentes circumtendent eadem cura. Possent uideri sacerdotes nostri ritum inde mutuati, nisi quòd capitis corona ex Romanæ ecclesiæ institutione regnum præfert, quod in CHRISTO expectatur. Capillorum uero decussio temporalium indicat bonorum depositionem. Gnidani uxores sumbriarum copia perstreperunt, pretium id concubitus est, quo pluribus quæque uisatur exculta, eo plausibilior eius forma censetur, ceu quam adamarint innumerari. Machyles comam in occipitio connutriunt. Aures uerò capronas e fronte demississe, gaudent. A uirginibus honori Minervæ, quam indigenam arbitrantur, certamen aditur quotannis: arma, lapides sunt, fustesque: si qua ex ictu decesserit, falsa censetur uirgo. Quæ omnium præstantissime depreliata est, à cæteris Græca condecoratur armorum facie. Subuehiturque curru per Tritonidis ambitum paludis. Putant uero Mineruam Neptuno prognatam, & palude eadem. Coargutam uerò grauius à patre, indignabundamque inde, adoptandam se Ioui insinuasse. Promiscuus porro illis, ac ferarum prorsus more passiuus cum mulieribus congressus. Troglodytas Aethiopum inenarrabili pedum celeritate mirantur rerum conditores. Non articulator illis uox: uerum, qualis in uespertilionibus inauditur, stridor. Cibus non aliunde, quam ex serpentibus lacertisque, ac omnino reptili genere. Lybicum uerò institutum id item est, ut quos in uenatione uel pugna elephantes attriuerint, magnificè sepeliant, ac hymnos præterea concinant. Quorum id sit argumentum, ἀγαθούς ἀνδρας εἶναι ὅν ἀντιπαλοὺς ἡμιόλιους θεοῖς πόμπη, id est uiros esse bonos, qui tam atroci belluæ ex aduersum steterint: quòd mors gloriosius comparata ἡνδραίων sit ἡδονῶν ἀντιπαλοῦ. Atlantes proprijs carere nominibus tradunt, solos hominum, quod nobis compertum sit. Hosce memorant orientem execrari solem, ac omnifariam ingerere conuitia, quia ipsos perurat, & inutilem reddat regionem, calor exsuperantia ambustam. Aphris porro pastoribus mos ille uetus est, quadrimis filijs uerticis uenas aut etiam temporum, lana quam succidam dicimus, adhibita, inurere, compescendis e capite fluctionibus. Proptereaque inter omnes prosperiore uti se putant ualeudine, ac re uera eiusmodi comperiuntur. Quòd si amburendis uenis forte spasmo corripiantur pueri, insperatam hirci urinam, præsentissimum malo remedium arbitrantur. Aphras mulieres super uestem nudas gestare caprarum pelles fimbriatas, ac rubrica litas: unde apud Græcos defluxerit Aegidis appellatio. Quadrigarum item morem indidem in Græciam demanasse, produnt. Sepeliendi ritus à Græca non ita abiungitur consuetudine. Ritus non caret, quod in more Nasamonibus est, qui sedentium habitu mortuos astituant, id ipsum & inter moriendum curiosius attendentes, ut sedentes expirēt. Aphros porro

porro traditum est, gentem esse ad omnem auram spei mobilem, atque infidam. Numidas ante omnes barbaros in Venerem effulos. Ammon celeberrimum est Libycis numen, cui de pastoris nomine, à quo illi primò erectum simulacrum est, appellationem factam, in Messeniæ rebus auctor Pausanias est, sicuti Babyloniorum Belus ab Aegypto quodam Belo creditur nuncupatus. Scitu uerò dignum: dici non Iouem modò Ammonem, sed & Ammoniam lunonem. Quin & Parammon Mercurius colebatur in Libya quoque, sed ita, ut Elei in Peloponneso eisdem pariter rem obisse diuinam memorentur. Pindariçi interpretes id produnt modo; ab Libycis Ammonem nuncupari Iouem, atque sic etiam numi colli. Hammata in frictionis ratione pro fascijs accipit Galenus: His, inquit, de causis etiam ἄμμοτων circumactus fieri cõuenit, quos fricantes circa totum uentrem adhibent. Maxyes in parte capitis dextra comam enutriunt, in sinistra decutiunt. Minio linunt corpora, seque à Troianis propagatos, fabulantur. Oblinuntur colore eodem Zygantes, quibus ex simijs alimenta sunt. T. Liuius perfidiam Pœnis attribuit, quam uel Punica maiorē in Annibale fuisse, scribit. Cicero caliditatem: sicuti numerum Hispanis, robur Gallis, artes Græcis, Italibus sensum, Romanis pietatem, ac religionis sapientiam. In floridis Apuleius Carthaginem miris effert laudibus: inibi pueros omnibus imbui disciplinis, scribit, quas & ostentent iuuenes, doceant senes. Esse porro Carthaginem eius prouinciæ magistratam uenerabilem, Aphricæ Musam caelestem, camenam togatorum. Carthagine imperatores tollebantur in circem, si prospero euentu, prauo consilio rem gessissent. Carthaginensium iuuentutem uidetur non citra probrum Ennius tunicatam dixisse: quoniam primum tunica nõ uerentur Romani, mox substrictam admiserint, breuemque, citra humerum desinentem, quam uocant exomida. Carthaginensium item mores incessit Plutarchus, ut amarulentos, tristes, subditis graues, in terroribus haudquaquam generosos, in ira peragrestes ac feros, pertinaces in ijs quæ semel complacita sint, ad lusum & gratiam immites asperosque. Pœnos esse acutissimam gentem, Columella scribit. Scitu uerò dignum: Carthaginem ueteribus dici quandoque caccaben, id est κακὰ βλω: quod illarum gentium lingua equinum indicet caput. Ad quam rem Virgilianum illud ex Aeneidos primo alludere, neminem (opinor) fallit. Misnam dici Carthaginensium nauale, compertum nobis est. Illud hic obiter subnotarim: esse in Libya Gorgonas animalia κακὰ βλωπύρα, id est semper despectantia, ouibus creduntur agrestibus similia, aut uitulis, sicuti quidam uoluere. Pestilens ijs est oris halitus, quippe intereunt mox afflata omnia. Sed nec innocentior ab oculis radius manans, ubi concussa, quæ à fronte in oculos propendet, coma, spectarint aliquid. Cognitum id à Marij militibus aduersus Iugurtam bellantibus. Esse item in tractu eodem, Herodoto auctore, boues opisthonomos, id est retro pascentes, id experimentibus cornibus quæ adnuunt proclinanturque in ima: tamen si historiam conuellit Athenæus sub aliena persona, quoniam à nullo præterea historicorum sit comprobata. Gorgia, id est γόργεια, ad Gorgonas pertinent nihil: nam dicuntur eo nomine Doriensibus histrionum personæ. Est & schema similiter desinens, quod gorgion dicunt: cuiusmodi apud Thucydidem historia prima, φαίνεται γὰρ ἡ νύκτις καλομένη οὐ πάλαι βελαιὸς οἰκουμένη. Est apud eundem schema item plagium, ubi quid ita enuntiatur, uti ad unum referri queat, queat & ad alterum. Sicuti quum interpret ait, dici hæc ab Themistocle ualent, sed & ab Thucydide. Illud uero Galeni ex Therapeutices quarto, aduersus Thessalum & affectatores: Si, inquit, medicaminum series numerosa cum diatæ ratione nil prorsum ægritudinem alleuarit, ἀρπύμοσση εἰς λιβύην τῶν ἀνθρώπων, id est in Libyam hominem remittent, Historiam (opinor) latentem complectitur. Ex clâsiccis quippe auctoribus id exploratius est, homines in Aphrica salubri esse corpore, ac plerosque dissolui senectute, morbumque haud sæpe superare quenquam.

Clepsydræ notiones plures. Hydrologium quid. De clepsydris item Iupiter Ithomatas. Ephydor. Ithomea festa. Diametri notio recondita. Plutarchi locus explicatur in Demetrio. Quid sit per diametrum moueri. Aristotelis obscuritas illustratur.

Cap. XXXIX
pp 3 Caterum

CAeterum relictiſ deniq; gentium moribus, quos miſcellanea quadam ratio-
ne ac promiſcua, ut ſe inter legendum obtulere, præteximus, ad inſtitutum,
ueluti poſtliminio redeamus. Atq; illud attingamus primum: clepſydræ di-
ci quãdoq; Aſtronomicum organum, horas metiens. Clepſydris, inquit Mar-
tianus, lunæ magnitudo cognoſcitur. Hydrologia uidetur appellaffe Cleomedes in tra-
ctatu De cæleſtium orbium contemplatione, quibus ſolem dimetiiebãtur: Pauſania ue-
rò auctore, ſcimus in uertice montis Ithomes arcis Meſſenienſium, unde Ithomæa di-
cantur feſta, Iouis *ἰθωμάτω* honori dicata, fontem fuiſſe nomĩne Clepſydræ, in Arſi-
noen fontem alterum influentem: credo, quia quãdoq; exundet, quãdoq; deficiat.
Fuit & in arce Athenis eodem nomĩne fons ita nuncupatus, quod flare incipientibus
Eteſiis impleatur: ſtaccſcẽtib; autem, deſinat: conſimili ferẽ ratione, qua Nilus. Pro-
pterea de M. Antonio ſcribit Appianus in Parthico: Athenis profecturum ad bellum,
ex ſacra olea ſibi ſertum præcepſiſſe: porrò & ab Clepſydra uas aquæ plenum detuliſſe
ex præcepto ſecum. Legimus & Metichen ſcortillum Clepſydræ cognomentum ſibi
adoptaſſe, quum ad Clepſydræ cõcubiſſet, ac uniuerſa defluxiſſet aqua. Euboli quo-
que poema dictum legimus Clepſydræ, quod auctor prodit Athenæus Dipnoſophi-
ſtarum libro tertio ac decimo. Qui clepſydræ æqualitatem cuſtodiret, ephydor dice-
batur. Quia uerò eſt horonomicon uas clepſydræ, hinc præſinito dicentes, ad clepſy-
dræ id agere, pronuntiamus. Ex quo Cicero: Cras ergo ad clepſydræ. Hinc *ἡμε-
μετρομενίω ἡμέρων* dici à Græcis audias. In tres autem partes diſtribuebatur aqua, una
quippe agentis erat, rei altera, tertia iudicium. Diametrum uerò appellarunt, quod à iu-
ſta deſicit dimensione: ut eſt apud Dinarchum in Calliſtrati ſlangelia. Ex quo Plutarchi
uerbis lux inferitur plurima in Demetrio, cuius filius in Thebarũ oppugnatione, quum
plures fruſtra cædi aduerteter, eo nomĩne querebatur apud patrem. Qui commotior,
τί δουδραίνες inquit *ἢ διωμέδρον ἀφείλες τοῖς ἀρβυήσκεισι;* quid moleſte fers, an diame-
trum trucidatis debes? Hanc doctrinam non eſt interpres aſſequutus. Nec illud negli-
gendum, quod primo de animalium hiſtorijs prodit Ariſtoteles: animalia *καὶ πόδια*
καὶ πολὺ ποδία moueri *ἢ διωμέδρον*. Nam diametrum lineam item dicimus ab angulis
quadrati ad angulos tranſeuntem oppoſitos. Multipeda uerò, dum ſtant, quadran-
gulam planẽ formam delinẽre uidentur: uerum, in progreſſum, non per rectam line-
am pedes protendunt, ut homo, ſed à dextro in ſiniſtrum, uiciliſimq; à ſiniſtro in de-
xtrum. Diametrum, inquit Martianus, Latialiter diſtermina dicitur. Clepſydræ gra-
phicẽ Apuleius expingit. Clepſydræ auſcultationes inuenimus apud Philoſtratum,
quibus Adrianum Tyrium aſcriptum refert, ab Herode Attico, tanquam rei maxime
arcanae. Item Pauſaniam Cappadoca unum ex ijs fuiſſe ſcribit, qui clepſydræ partici-
pes forent, quos (inquit) aliqui uocant *ἄδυντας*, id eſt ſitientes. De clepſydræ porrò
ratione in encyclijs quaſtionibus Ariſtoteles.

Vocabulum lutra quã uarias recipiat notiones. Elytron. Anelytra. Lun-
tæ aues, ac conſtiticæ. Elutriare. Labandria. Luter. Lura. De lutrophoris, &
corriuatis à lutra dictioibus. Hydrophoros puella. Hydrophoria feſtum.
Erinnys unde. De aquiminarijs: aquarijs itẽ, ac Cerere Luſia, & Erinnye,
Arione equo. Neptuni & Cereris eiufdem fabella. Puncta. A punctis. Ne-
ptunus cur Hippus, & deus maris. Neptunus itẽ Hippodromus. Luſius
fluuius, & Gortynius. Aquatio, aquatus, adaquare. Cap. XL

Lutras ſunt qui in noſtris literis aquas immundas dici à Græcis interpre-
tentur, opinor inde adductos, quia Sudas *λυτρον* exponit, *ἢ ἀπὸ λυμα-
ῶ δὲ ἱταρῶν*. Sunt & lutrae fibrorum e genere, quas nunquam mari accepti-
mus mergi. Haſce uerò etiam lytras (Varrone auctore) dicimus, quia radi-
ces arborum in ripa ſuccidant, quamuis poſſit uideri etiam à luendo lutra nuncupari,
quod a quis ſe lutet, quoniam enhydriſ Græce interdum nominetur. Elytron uerò cru-
ſtam dicunt pennas ſuperuenientem, quaſi uagina inclufa, ut in ſcarabeis: nam inde
anelytra dicuntur, quæ detectas habent pennas, uti apes. Luntæ uocantur aues, quæ la-
uandũ uſu non carent: ſicuti conſtiticæ merſantes ſe puluere, uelut pulueratrics. Lutra
Græci genere neutro etiam balnea dicunt: ſicuti etiam lutronas, ut Xenophon. Balnei
uerò

uerò aquam lutron, ut Ariſtophanes *ἢ ἕρωσι*, noua etiam cõmœdia lutas. Inuenio
& lutrophorum appellari, qui nouis nuptis lauacra deferebat, Athenis quidem ex Cal-
liſthoe, aut ex Enneacrano, alibi uerò undecunq;. Puerum genere propinquiffimum:
eo fungi ſolitum munere, ſcribunt nonnulli. Foeminam uerò in eo uſu intelligere uide-
tur Pollux. Quin & in Venenis templo apud Sicyonios uirginem, quæ annuo funga-
tur ſacerdotio, lutrophoron dici Pauſanias ſcribit. Nymphica item lutra fuiſſe dicta,
reperio. Erant & ſui defunctis, qui calibem tranſmiſiſſent uitam, lutrophori, id eſt pue-
ri hydriam tenentes, qui ſuper monumentum aſtituebantur. Lutra uas item apud La-
tinos. Vnde Elutriatum uellus apud Plinium, quod de uafe in uas tralatum eſt, quod
tranſuafare item dicitur, ſed rarius. Elutriare lintea ex Laberio apud Gellium, pro lau-
re poſitum uidetur. Sicuti Labandria, quæ ad lauandum ſunt data. Luteridum ſunt
qui Latine labellum interpretentur: alij & capulam. Putant ex eruditioribus aliqui, à
lura dici elutriare uerbi: id uerò eſt os culei: unde & lurcones, capacis gulae homines.
Apud quosdam luter uas eſt, quo miſcetur aqua uino. Eius cõmeminit Hieronymus
in Iouinianum. Et quoniam de aquis mentio eſt, aquarios lego nuncupatos hæreticos
quosdam, qui aquam offerebant ſolam in calice ſacramenti. Apud Ciceronem in Epi-
ſtolis familiaribus à Cælio concinnatis, uidentur eſſe aquarij, qui aquam circumferunt
uenalem. Niſi ego, inquit, cum aquarijs & tabernarijs pugnarem, ciuitatem ueternus
occupaſſet. Iuuenalis,
Veniat conductus aquarius:

Aquaria prouincia in Cicerone aduerſus Vatinius, Cura eſt quaſtoris, præfecti mer-
cibus, quæ uel mari uel omnino aquis ſubuehuntur, ne quid exportetur. Sed & publi-
cis aquis præfici ſolitòs quosdam, ſcimus. De quibus quãdoque ſit ſenatusconſultum
factum, ut quum eius rei cauſa extra Urbem forent, lictores binos, & ſeruos publicos
ternos, architectos ſingulos, & ſcribas, & librarios, accenſos & præcones totidem ha-
bere liceret. Hoſce dici quãdoq; aquarum curatores animaduerto, interdum & aqua-
rios. Iulius Frontinus, Ille aquariorum tollendus reditus, quem uocant punctam. Et
mox docet, fuiſſe quendam qui appellaretur à punctis. Pertinebãt & ad eandem aqua-
rum rationem, qui uocabantur uillici, caſtellani, ſilicarij, teſtores. Sed hæc ferme mini-
ſteria erant. Alibi Frontinus aquariorum fraudem nominat, quos aquas ex publicis
ductibus in priuatorum uſum deriuare deprehendiſſet. Super qua re Cælij Ruſi ædi-
ta quoq; legebatur oratio, cui titulus fuit De aquis, ubi aquariorum dolo, irriguos a-
gros, tabernas, cœnacula perpetuis ſalientibus coarguebat inſtructa. Vnde illustratur
Cælij eiufdem locus, de quo diximus. Qua in parte mirari quiuis poteſt interpretum
uanitatem, ſæpius in uado hærentium, aut prora illiſa uel ſuppreſſa etiamnum nauis, uix
enatantium. Memorabile illud quoq; ad inſtitutum quod pertinet præſens: aquarum
Athenis præfecturam Themiftolem geſſiſſe, compertiſq; nonnullis, aquas per dolum
corruaſſe, quum damnandos curafſet, ex multa pecunia æneum puellæ conſlauit
ſimulacrum, quam hydrophoron uocant, ab Perſis mox Sardis tralata, & in Matris
deũ templo collocata. Leguntur hæc quidem in Plutarchi parallelis, ſed non citra
ſcaturiens mendum. Fuit Athenis feſtum quoq; hydrophoria, lugubre, in eorum me-
moriam, qui cataclyſmo periiſſent, meminit Apollonius. Aquiminaria uafa apud Pom-
ponium lureconſultum ab aqua deducuntur, ut ſint ad abluendas manus inſtrumenta:
quæ eſcario argento contineri putat. Scribit Herodotus hiſtoria prima, Aquiminaria
duo Apollini Delphico fuiſſe à Crœſo oblata, aureum argenteumq;. A Græcis *λυτρον*
ἢ λυτρον nuncupari uidentur. A qualem cum aqua, ubi in Curculione Plauti legimus,
notionem arbitror manifeſtam. Aquarium in Pomponio Digefſtis De ſeruitute ruſti-
corum prædiorum, eſſe locus uidetur, unde ducitur aqua in fundum riguum. Sunt &
aquilices apud Calliſtratum. Aquarios inter ſeruitia computat Digefſtis de fundo in-
ſtructo legato Vlpianus: Hoſtiarij (inquit) topiarij, diætarij, aquarij domui tantum de-
ſeruietes continebuntur. Quod ad Euſtochium ſcribens comprobat Hieronymus;
In lignarios, inquit, & aquarios damnauit. Aquationem pro irrigatione accipit Palla-
dius, qui & aquatam muſam dicit, aqua dilutam multa. Nec adaquare uerbum uulgò
frequens idem reformidat. Luſiam, id eſt *λυσιάν*, inuenio cognominatam Cererem
pp 4 in Arca

in Arcadia apud Thelphusam, quod olim ei quærenti fillam congregi concupisset Neptunus, id ut uitaret dea pudica in equâ se deformauit. Dolo percognito, deus equum induit, ac mox Cererem adiit. Quæ initio factum tulit permoleste: inde ira desita, Ladonis aqua expetiuit reui. Hinc producta cognomenta duo: nam Erynnis nuncupari cœpit, quoniam indignari apud Arcadas *εριννύων* dicitur. Ex ablutione uerò Lusiae prorepsit appellatio. Sunt qui Lusiae ibi simulacrum non Cereris esse coniectent, sed Themidos toto (quod aiunt) cælo incôsideranter aberrantes. Et concubitu eo natam ferunt puellam, cuius nomen non initiatis enuntiasse, nefas arbitrabatur. Natum item equum Ariona. Qua ratione Hippion Neptunum Arcadas putant cognominasse primum. De Arione hoc intellexisse in Iliade Homerum uolunt,

*οὐδ' ἔκρυψε μὲν πτόπιδον ἄελονα Διὸς ἐλαυέην,
ἀδρῆστρον τὰ χυλὴ ἵππον, ὅς ἐκ θεῶν ἔλυ' ἄρ' ἦεν.*

Sed & in Thebaide sic legimus,
*ὡς ἄδρας ἔφασκεν ἐκ θεῶν εἶματα λυγρὰ
φίρωσιν ὅτιν' ἄελονι κυανοχάρτη.*

Sunt qui tradant, omnium principem Neptunū equos domuisse, arte etiamnum equitandi excogitata, unde cognominis nata occasio. Sicuti etiam deus est maris habitus, enauigandi scientia mortalibus cōmunicata, classe quoque conflata primum, cui sit à Saturno præfectus. Id quod Cretensium placitis continetur præcipue. Fuit & Thebis Hippodromij tēplum Neptuni: quod Chrylippus ex carmine significat Pindarico ex Isthmij. Hippij cognomen inde productum, arbitratur Phurnutus, quod mari celeritate iter peragatur, uelut equorum functionem subeant naues. In Arcadia interluit Gortyna uicium fluius initio Lusius cognomento, quod natum ibi Iouem abluerint, mox Gortynius, cuius aqua creditur omnium frigidissima.

CAMILI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQVAVRUM
lectionum libros, ad ornatissimum doctissimumq; Angelum
Bragadinū, patritium Venetum, ac Domini cani instituti
professorem reuerendum,
Præfatio decimanona.

ST genus hominum (si modo tales appellandi homines, & non potius sub humana specie, belluæ) uenerande pater, qui in uniuersum omnes liberaliores oderunt disciplinas: existimantq; natura li quodam habitu facile se posse secernere uerum à falso, æquum ab iniquo, honestum à turpi, & (ut paucis dicam) omnia rerum discrimina uidere. Ad quorum opinionem si cōniuere uellemus, quanta perturbatio rerum omnium consequeretur? quanta confusio? Nam maximas uirtutes clarissimasq; disciplinas iacere omnes necesse esset tam barbara dominante scientia. Non sunt igitur huiusmodi homines audiendi: nec tam rationibus (quas reijciunt) resellendi, quàm ut insani ad cognatos & affines deducendi, uel Anticyram deportandi, qui artem ipsa natura certiore ducem excludunt. Sunt item alij qui literarum cognitionem libèter amplectuntur, sed nonnullorum

nonnullorum uel prauo iudicio persuasi, uel proprio naturæ uitio inducti, non putant hanc *παιδείαν* quam tum rectam ad bonas artes institutionem, tum humanitati appellare possis tam necessariã, ut summopere de ea sibi comparanda solliciti esse deberent. Quorū etiam nisi iam pridem explosa sententia esset, malè cum rectoribus ageretur literis, atq; dolerè uicem patri mei, qui bonam uite partem in hisce studijs consumpsisset. Sed me recreat præstantissimorū hominum & institutum & auctoritas, in quorum iudicio & mihi conuiescendum censeo. Nam in prisca ecclesia & hac nostra, qui summi semper habiti sunt, ij magna cum laude in his etiam literis uersati sunt. Id confirmatius ut credam, facit Origenes Adamantius, in quo uiro tanta fuit eruditio, ut etiam acerrimi hostes sanctissimæ religionis nostræ, quales Porphyrius, Proclus, alij, faterentur eum exactissimam omnium liberalium disciplinarum cognitionē tenere. Facit Eusebius Pamphilita ciuitatis Grægorij, alter Nazianzenus, Nyssenus alter: atq; huius frater Basilius uerè Magnus, qui post acceptum baptismum rhetoricen professus est aliquandiu, quod munus adeo magnifice impleuit, ut Libanius sophista celeberrimus, suas declamationes Basiliij censuræ subijceret, Nazianzenus magnificentius contempsit: quantum tamen & in hac parte potuisset, ostēdunt orationes tanto artificio elaboratæ, ut ueluti Christianum quemdam Demosthenem agnoscas. Hic tamen non rhetoris sed theologij cognomentum promeruit. Huc nō aduocabo inter Latinos Tertullianos, Cyprianos, Hieronymos, Augustinos, & quos multos habet nostrum, uel hoc solo nomine felicius, seculum. Legisti opinor (cuius iam mentionem feci) Basiliij commentarium de gentiliū libris legendis, Expendisti (ni fallor) quid cōsilij dederit nepotibus, quibus optime consultum uoluit. Frangatur igitur tot tantorumq; uirorum auctoritatē, istorum perueritas ac parum liberalis opinio: qui quum ad nullam partem humanitatis aspirare possunt; nec alios quidem id debere facere arbitrantur, & quod propter ignauiam se assequi posse desperant iudicio factum uideri uolunt. Nec tamen eo spectat oratio mea, ut cuperem grauioribus de manu excusis literis studiosos perpetuò hic hæresere, sed ostenderem quàm non obfuerint tractantibus sacra, quantumq; potius præsidij, ubi cum cauillosis congregiendum hæreticis, attulerint: quod quum multi, tum tu Angele doctissime, ac Venetæ nobilitatis præcipuum decus, omnium optime uides, quippe qui in hoc spatio magna cum laude decurristi, & iam maiore cum admiratione res maximas administrasti: ut nobis dubitandum relinquas, maior ne in te scientia rerum an peritia sit literarum. Et ut nullum non liberalium artium genus tibi discendum cognoscendumq; censuisti, ita religionis & bene uiuendi studia tanquam præcipua tibi proposuisti ac delegisti. Quod quum antea minimè ignorarem, proxime tamen ex sermone ac prædicatione affinis mei Ioannis Mariæ Goretti hominis integerrimi & utriusque nostrum amicissimi illustrius nescio quomodo apparuit. Qui uir tum prudentiam, morum uitæq; constantiam ac sanctimoniam ita admiratur & extollit, ut me quoque ad uehementius te amandum inflammauerit, utq; ad eum quo te complexus eram amorem, magna iam fieret accessio: quamobrem quum in id toto pectore incumberem, ut dispicerem quippiam quod instar arabonis esset in itæ amicitia, & perpetuæ meæ in te symbolum obseruantia, optimum factum sum arbitratu, si nuncupatione huius decimi noni libri animum erga te meum testificarè. Sunt enim in hoc opere quàm plurima à tuis studijs non abhorrentia tractata loca, quum ex omni philosophia, tum hac nostra sanctissima Christiana. Tu uerò pater uenerande suscipe hilari uultu hunc librum tibi inscriptum, tesseram noui amici, sed qui officio & obseruantia nulli ueterum sit concessurus.

Vale.

Rhodigij, septimo idus Nouembris, anno sesquimillesimo quadragesimo.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIIONVM ANTIQVAVM LIBER VNVS, QVI DECIMVSNONVS.

Alopeciae morbo unde factum nomen. Hydrocephalae affectiones. Pericranos. Quid Alopecium. Alopecades. Vulpio. Vulpis fraus. Scolios. Scoiopes. Scolopomacharion. Cerdo. Cynalopex. Cinados. Smila. Bassarum. Bassa. Scolecum, id est uermium species. Alopeconesus. Apollo Epicurius. Scandalum unde. Bassiadae. Aethon uulpes cur. Alopeces. Psysa. Cap. I

ALOPECIAM morbum inde dici, Galenus arbitatur, quum alibi, tum apud Hippocratem Sententiarum libro sexto, quia uulpina sit affectio: quod approbat item Paulus Aegineta libro tertio, ubi in humano capite areas & glabreta capillus deciduus facit. Idem erat ophiatis: sed haec a serpente (inquit Galenus) cui sublimis est, nominis rationem ducit. Ex succi prauitate utraq; res consurgit, quemadmodum & madarolis, id est glabritas. Plura in Cornelij Celli De medicina libro sexto. Ceterum, quod in Graecis monumentis ad hunc usum comperi, minime dissimulandum: Est, inquit, pathos psiloticum, hoc est decutiens pilos morbus, alopecia dicitur, ex proprietate urinae animalis eius. Vbi enim lotium id fuerit affusum, euestigio infructuosus efficitur locus, arecentibus herbis, nec succrescentibus nouis. Morbum hunc inuenio *αλωπεκίασι* dici quoq;. Verum, uberius ut ista prosequamur: circa cutem capitis (inquit Galenus) sese promunt affectiones haec, *μελικηρίς*, meliceris, atheroma, id est *αθήρωμα*: in extimis uero alopecialis. Sunt & hydrocephalae affectiones. Earum species nouimus quatuor: aut enim coit aqueus humor in cerebri medulla, & panniculi: aut panniculum inter, ac os: aut inter os, & pericranium: aut in ossis, & cutis medio. Pericranos (inquit in libro, cui titulus *ῥοιιατρικῆ*, Galenus) est pellicula nervosa totum complexa craneum. Verba ipsius haec, *περίκρανός ἐστιν ὑμῶν νόσος, περιελαθῶς πᾶν τὸ κρανίου*. Ambeutes uero cerebrum panniculi *μάνιγγες* dicuntur. Eos finit idem, *σώματα νόσος καὶ ἀπυρετώδης*. Lego alopecia item uulpium iustra recte dici. Alopecades uero uaser est. Vulpionem nostrates uocant, & in Apologetico Apuleius. Nam Cicero De officijs primo, fraudem uulpeculae attribuit, uim leoni. Proinde Lacedaemonius Lyfander, quum ei uisio uerteretur a nonnullis, quod fraude subinde agere uideretur, Quod (inquit) leonis peruenire pellis non potest, uulpinam assuisse haud dedecuerit. Huiusmodi uero uasfricis in signis homines ac panurgos, ex interpretatione Procli Diadochi, scolios uocat Heliodus, id est tortuosos obliquosq;, ubi ait *σκολίον ἰθὺς*, hoc est, scolium dirigit castigando, & ad simplices reuocat mores. Scolopas uero dicunt Graeci surrectos palos, ex qua (opinor) similitudine inter chirurgica organa reperias apud Galenum scolopomacharion, uelut cultellulum dixeris pali imagine. Nam smila in eodem usu esse uidetur caelum. Scolecas autem uermes interpretamur, quorum species aliquot. Nam qui sunt in uirgibus lignis, ac humectis, uocantur *σκῆκες*, qui in aridis tripes, uitium dicuntur ices, cornuum ipes. leguminum troges, uestium *σῦτες*: sicuti chartis qui adnascuntur, appellantur tilphae. Scolon & scandalum (inquit Hieronymus in Pelagianos) apud Graecos, ex offensione ac ruina nomen acceperunt, id est ab *σκάζω*, quod est claudico. Sunt qui scandalum interpretentur offendiculum. Vulpem porro dici item a Graecis cerdo, notissimum arbitror, a cerdosyne, quae astutia est, maxime fallens. Sed & cerdos astutiam indicat uulpinam. Aristophanes in comedia cui titulus *ἰππίς*, *Δόλιον κερδῶν, πολὺν δόλῳ*. hoc est, dolosam cerdo, multisciam. Philostratum quendam lasciuuiscule se ornantem idem Aristophanes uocauit *κυνάλωπεξ*, id est cynalopeca, ex cane ac uulpe cōcinnata dictione, nisi ad Cynnā scortillum referre malueris. Cinados tamē, inquit Theocriti interpretis, uulpes nuncupat a Siculis, *παρὰ τὸ κινεῖσθαι ἐν κούρῳ*, id est ab impudēti motu, uel quia

quia dolose motē: meminit pro Cresiphonte Demosthenes, sed & Aristoteles. Ex rōstris martem dici Latine opinatur nonnulli. Martialis, Venator capta marte superbus adest. Sunt qui eo nomine feram quilibet intelligant: alij, paruū animal genitalia nunc proferens, nunc retrudens: quod Aristophanij interpretes adnotarūt. Refert Harpocratius, cinadion dici a Siculis uulpem. Est item apud Sophoclem cinados. Eo quoq; nomine nauis Menelai gubernatorem nūcupatum, Pausanias scribit: cuius fuerit monumentum in promontorio, quod in Laconia uocant *ἄνου γυαλθῶν*; id est asini maxillam. In Sudae lectum monumentis est, uulpem apud Herodotum nuncupari bassarum. Bassarica, ut ex Graecis cōperi (scripsit Dionysius Apher, seu Milesius, ut alij uolunt) opus multa obscuritate insignis. Bassa autem locus est in Cotylio monte prope Phigaliam in Arcadia, Vbi celebratur Epicurij Apollinis templum, nato inde cognomine, quod in pestilenti morbo tulisset opem. Qua ratione ab Atheniensibus dicitur Alexicacus: Bassiadae autem celebratur in Aegina, generis auctore Basso, etiam si apud Pindarum Budidas legit Didymus, de Budione progenitore. Alopeconesus uero insulae nomen est, uel (ut inquit Stephanus) Hellepontiae Cheronesi ciuitas: inde ex oraculo adepta nomen, ut ibi Athenienses ciuitatem cōderent, ubi uulpium catulos comperissent. Est & Alopecia insula Straboni libro decimo. Illud deniq; ex Pindarico scitum carmine est, *τὸ ἐμφυῖς, ὅτ' αἰθῶν ἀλώπηξ, ὅτ' εἰς βρομοὶ λείοντες δαμάσσαντο τὸν ὄφρα*. id est insitū ethoni uulpes morem haud exuit, non item amplius fremens leo. Aethon uero nuncupatur uulpes, ut uasfractis ignita: uel quia dicatur lampuris quoq;. Alopeces medicis carumculae sunt lumbis circūiectae: quas item pysas dixit summus eiusdem artis auctor Hippocrates: etiam si pysas Hieronymus renes interpretatur.

Asciam cruribus illidere, quid. De Antiphonte, ac Dionysio. Dolabella ne dicatur, an dolobella. Dolabra quid. Cap. II

ASCIAM cruribus illidere, ex Apuleij doctrina per parœmiā dici de ijs uidetur, qui ipsi sibi mala accersunt impinguntq; aut sponte aut per temeritatē: quod genus nimio plus frequens est. Saepē etiā per libertatis exsuperantiam. Ad quod scita hercle & digna quae nō pretereatur, ex Philostrati sophistis suggeritur nobis historia. Siquidem Dionysio Siciliae tyranno amplius scrutante, ubi terrarum exquisitius haberetur: respondit sophistes Antiphon, ut erat ingenij extemporalis, semperq; in numerato, Optimū se nosse Athenis, ubi erecte starent Harmodij & Aristogitonis statuae. Fuerant uero hi tyrannicidae. Innuebat Antiphon, esse itidē Dionysium ab eiusmodi hominibus dignum qui contrucidaret. Verum, dicacitas tum petulans tum nimia, hominī male cessit, ac inter alia euidentis peperit exitiū. Asciam nonnulli etiā dolabram dici rentur, unde inclinatur dolabella, ut secunda syllaba profusa habeat A, non O, ut ferē uulgō receptum est. Quod Cæcilius Minutianus Apuleius in libro De orthographia, monumentis prodidit. Cæterum, est item rusticum instrumentum dolabra, quo in ablaqueationibus utuntur rustici, atq; item glebis dissipandis interarandum. Sed & dolabris subruat Sagunti moenia, T. Liuius scribit.

Craterem Helenae, habere prouerbij formam. Nepenthes Homericū quod nam sit. Pista medicamina. Epipasta. Christa. Item nepenthes auscultationes. Antiphon cognomento Nestor. Alypia ars. Capit III

CRATEREM Helenae, apud Philostratum eundem prouerbij forma enuntiatū, animaduertimus, de ijs quae nobis aestuationem mentis leniant, sollicitudinem sedant molluntq;, & differenato animo, ac frōte erugata exporrectaq; curarum obliuionem inducunt. Ita enim in Sophistarum uitis, in epistola ad Antoninum legimus conscriptum, *πότε φρόνησμα ὄφρα ἄεισι κωλύται, καὶ τὰ ἀχρεῖσι κωλύει τῆς γνώμης, ὡσαύτ' ὁ κρατήρ τῆς ἐλπίδος τῆς ἀγυπθίσης φαρμάκωσι*. Qualis uero fuerit crater hic, uerbis potissimum Plinij ex uicesimo quinto Naturalis historiae percipi facillime quadamtenus potest: Homerus (inquit) primus doctrinarum & antiq; uitatis parens gloriā herbarum Aegypto tribuit, herbasq; Aegyptias a regis uxore traditas suae Helenae plurimas narrat, ac nobile illud Nepenthes obliuionem tristitia afferens, & ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum. Porro sunt ex diligentioribus, qui rimati exactius, cuius nam modi foret pharmacum id, ex quibusq; concisū

concinaretur, suspicati sunt esse buglossam: propterea quod de ea sic prodiderit Galenus, καὶ τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον διφροσύνης ἀπομ γίνεται. id est, uino iniecta hilaritatem inducit. Scribunt medicorum scientissimi, euentus mirabilis eam censerit rationem, quod sanguis inde clarior fiat, expurgatiorq; , porro & cor confoueat, a quo mox & hepar: id autem sic affectum laudabilem sanguinem producere, unde cooriatur latitia. Medicamenta uero hoc genus dicebantur pista, id est pista, iuxta Aeschylum, quod ebiberentur uelut ποτὸν uel ποτῖμα. Erant & quæ uocarentur epipasta, quoniam inspergerentur: postremo & χεῖρ, quæ litu proderant. Tres uero hæ pharmacorum idæ Homero celebrantur in primis. Dignum item relatu, quod enotatum reliquit idem Philostratus: Antiphontem illum, qui a persuadendi potentia Nestor est cognominatus, nepenthes auscultationes promittere solitum, quando nullus tam atrox est, infestusq; dolor, cuius uellitationes ciuili eloquentia non lenire modo, sed excurre etiam quiret. Ex quo arbitror Plutarchum scribere, ab Antiphonte excogitatam Πάλυιαν τέχνην, id est artem alypiæ: quæ uox tristitiæ carentiam indicat.

De Archytæ tabella, seu Platage. Plangon. Nympha. Dagys. Item quid crotalum, & crotalus. Cocala. Cocalia. Ascari. Lumbricorum species. Ascaphori. Ascarides. Ciria. Cirrhos. Tenia. Afcalabus, & galeotes. Cirrhos color. De Platagonio quæpiam non inscita, & Telephylo, ac Anemone. Phennis quid. Partiliter. Platice. Cap. IIII

Archytæ fabri tabella in Græcis plerunque auctoribus celebrata, quem habeat usum, egregie Politicorum octauo, præmonstrasse Aristoteles uidetur, ad uerbum ferè ita prodens: Insimul, inquit, necessarium est, pueros requepiam distineri exerceri ue. Proinde Archytæ tabella rectè admodum & scitè fertur excogitata: exhibent enim pueris eam, ut eius detenti lusu, nil eorum quæ sunt domi oblædant comminuantue, quando insitum pueritiæ, nusquam quiescere. In quo tamen etiam atq; etiam commonendi sumus, in codicibus Græcis ita adnotatum reperiri, καὶ δὲ τὸ πῦδος ἔχει τινα ἰσχυρῆν, καὶ τὴν ἀρχύτου πλατᾶν ὁ δὲ πῦδος καλῶς. Vbi Philofophus hic platagen dicit, quam Aretinus tabellam nobis reddidit, translatiue nimirum ac defunctorie interpretatus. Id cur, nondum comperi: nisi quod buxeam quandoque fuisse platagen, ex Leonidæ tetrasticho, ubi πωφινία nominatur πλατᾶν, animaduerto. Sic autem habent primores uersus,

Εὐφροσύνην τοῖς σφᾶραν, εὐκρόπαλον τε Φιλοκλήης
ἔρμῃ τᾶν τῶν πωφινίῶν πλατᾶν.

Græci tamen finiunt, esse instrumenti speciem platagen sonori & obstreperi ex ære: unde illud, ὁ δὲ πλατᾶν χερκιδυτάμνῳ ἐπλατᾶν.

Sunt qui putent platagen æneum esse crotalum. Apollonius eius mentionem facit, Χαλλεῖον πλατᾶν ἢ χερσί τινοσων Δούπει.

Plangona inuenio in Græcorum doctrina, sed eo nomine ornatum intelligunt puellarum, nympham item nuncupatum, & dagyda. Sunt qui coronam uelint capiti concretam: alij Veneris effigiem, ἀπὸ τοῦ πεπλάσθαι ἐκ κροῦ, quod ex cæra compingatur. Crotalum uero doctissimi interpretantur calamum scissum proprie, ac studio sius comparatum, ut efficere sonum queat, si quis uerset manibus: unde & masculino genere crotalus dicitur, qui lingua est expeditiore, ac uoce sonanti, & propè tinnula, loquaci quoque: sicuti Eustathio credimus, qui ex testa, ligno, ære, concinnari solitum scribit crotalum. Inueni qui crotalum intelligant instrumentum musicum, quo in deorum cærimonijs utantur Aegyptij: & a uerbo Græco inflectat κροῦω, quod pulso est. quamuis non desint, qui pro plaustro resonanti accipiant. Quidam annulum interpretantur ex ære, qui ferreo quatiatur baculo: unde illud ex poetica officina, Coppa Syriῶσα caput Graia redimita mitella,

Crispum sub crotalo docta mouere latus. Dicuntur & quibusdam fluminum calculi lapilliue cocala. Nam cocalia, id est κωκῆλια, sunt inter animalia quæ testa conteguntur, sicuti limaces. Sunt qui crotala dicit quoque ascarios putent. quanquam & sandalia quædam eodem censentur nomine. Ascaphorion uero, φορτηγόν interpretantur, id est onera ducentem gestantemue. Ascari des autem

des autem, ut in parerga excurramus protinus, Galeno sunt lumbrici minores, uermibus similes: nam qui oblongi uisuntur lati, uocantur λελαι, quod affimilentur κελαις, ut dicemus. Nuncupantur ratione compari & ταινίαι. Sunt tamen Athenæo pisces sic nuncupati: at quum apud Eupolim legimus tæniopolim, id est ταινιόπολιν, zonas uendentem muliebres intelligendum Græci arbitrantur. Sunt & lumbrici rotunda specie, ac σπιθαμιαῖοι, aut etiam maiores. Lumbricos uniuersim ἐλμίνθους appellat. Ciria uero, seu λελαι, inde nominis rationem habent, quoniam cirias uocant Græci infstas, sed & zonas, quibus reuinciuntur lectuli. Aristophanes in Auibus, οὐ δ' ἂν χαμῶν πᾶν γε κελῶν ἔχον.

Dicitur ciria item σαργάνωσις, id est fasciatio. Cirrhada οἶνῶν, id est uitem, appellauit Nicander, τὴν μέλαιναν ἀμπέλον, id est nigram uitem. Cirrhum, colorē rufum intelligunt: sicut hypocirrhum, subrufum. Cirrhum dicere uermiculum potes, quod colore medio est inter album nigrumq; , ex Dioscoridis decreto. Afcalabum uero, seu afcalaboten, ab Atticis galeoten dicit, tradit Nicandri interpres: Videtur autem (inquit) esse lacerta, in quam fertur deformatus Abas Metaniræ filius ab Cerere, quam a matre susceptam hospitio is moleste tulerat, simul & institutam illius honoris diuinam risu fuerat prosequutus, & in deam immurmurans nescio quid. Quod ad infantium lumbricos attinet, sciendum ex philofophi placitis, nullum animal in cibi cōcoctione, quæ in uentriculo efficitur, procreari, quod asserunt nonnulli, sed in reliquis cibi putrescentibus, quæ a natura respuuntur, formata, uentriculum petunt, concoctio in uentriculo perficitur, in aluo excrementa putrescunt. Cæterum, ut ad platagen redeamus, eam fuisse pueritiæ dicatam, in Sympliciis testari Plutarchus uidetur: Si autem (inquit) dare non oportet, ueluti pueris interquiescere nescientibus, hastam uel ensem, sed platagen & pilam: sicut temulentis ferulam tradidit deus, leuissimam mollissimamq; , ut feriant quidem, uerum non lædant. Hinc adagij forma obrepit non inscita, ut arbitror, aduersum eos, qui prudentiæ inopia, aut ingenij obtusa quadam hebetudine, uel etiam, ut sepe ætatis uitio reuerafcunt, uelutiq; ad lusus redeunt pueriles, hosce enim ad Archytæ platagen eleganter recidisse pronuntiamus. Eam uero fertur Archytas excogitasse primus, unde & appellatio ducta. Platagonion uero, inquit Pollux, nuncupatur crotalum, sistrumq; , quo utuntur nutrices, dum lenire infantes cupiunt, qui difficilius consopiantur. addit, Amantes quoque platagonio lusitasse. Hoc uero Græci quidam interpretantes ita accipiunt, esse platagonium papaueris, & anemones herbæ folia ἐπὶ τῷ πλατόσῃ ἡ γῶν ἡ χῆν, id est a sono quem collisa faciunt: his siquid periclitabantur, ecquid amaliis suis forent grati, essetq; affectus mutuus. Siquidem pollici imponentes ea, & indici, mox collidebant, quod si percrepuissent, aut ruborem concepissent, quo nomine Rhodia uocabant, amari se augurabantur: sin minus, ut frustrati ingemiscebant. Id ipsum uero planè significat Theocritus hisce uersibus,

ἔγνω πρᾶν, δὴ μὲν μεμαμῶνον, εἰ Φιλῆεις με,
οὐ δὲ τὸ τηλέφῳ ποτῖμα μῶνον πλατᾶν ἡσθν,
ἀλλ' αὐτῶς ἀπαλῶ ποτῖμα χερσὶ ζεμαρῶν θη.

id est, cognoui uel prius, quando periclitante me, an amarer abs te, neque telephyllon insonuit collisum, sed uane molli in brachio conflacuit. Vbi telephyllon, poetæ illius interpretes esse autumant papaueris ramum, cuius folijs intra manum collisis, ex sono (ut diximus) de amore coniectabant, dictumq; putant, quasi ἀλλῆλελλον, quod amorem præmonstret. inde sunt, qui non per γ, sed per ι, scribendum astruant. Alij putant esse, ῥιζόντι θάμνωδ' ὄν κᾶτ' ὠθῆν ἀναβαίνον τριπλῶνον. Dioscorides libro secundo, an drachnen syluestrem aliquibus dicit aizoum scribit, aliquibus etiam telephion, cui sit excafactoria uis & ulceratoria, quam poeta significarit. Apud Aristophanios enarratores in Equitibus, inuenio uerbum πλατυγίλι signare peculiariter, sinistra platagonium imponere, moxq; dextra impacta, sonum elicere. Quod autem de anemone commemorimus, scribunt nonnulli ex Græcis, ex Adonidis sanguine prognatam. Sosibius ait, apud Laconas esse anemonias, quæ uocentur phanides: nī φωνίδες fuerit rectius, quo pilæ signantur lusus. Platice appellat eruditiores, tractatum quo uniuersim ac

pinguius imbuuntur rudes, in formanturq; ut mox partiliter subtexatur doctrinae ratio. Firmicus. Debet (inquit) is qui instituitur, primum platice imbui, ut ijs apertioribus leuioribusq; compositus atque formatus secretiora deinceps geniturae confidentius consequatur.

Athenodori & Philostrati iudicium de Iulio Polluce. Cap. v

Athenodorum legimus, cauillatum genus dicendi minus altis subnixum radicibus, Iulium Pollucem esse ueluti Tantali hortos dicere solitum, rem uidelicet leuiculam, & momenti non magni, quaeq; esse aliquid uideatur, quum sit nihil ferere. Sed & Philostratus de eodem ita sibi scribere permisit: Pollucem (inquit) Naucraticem ambigo, doctum ne appellem, an imperitum, an quod fatuum forte uidebitur, doctum pariter & indoctum.

Byzantij laus praecipua. Byzantios fuisse uinolentos. Macedonis Philippi dictum praclarum. Cap. vi

Byzantium Thraciae ciuitatem perillustrem, utriusq; linguae monumentis celeberrimam, fors Delphica uel praecipue extulit, quae scitantibus Megarenensibus ad eam pertinens reddita, ferme sic est,

*ὄλβιοι οἱ ἐν τῷ πόλει ἀνέρον οἰκισσοῦσι
ἀκτύς θρηκίης ὄρη δὲ παρὰ ἄκρον σώμα πόντου.*

Felices uero futuri pronuntiantur uiri, qui Thracij littoris ciuitatem habitabunt ad Pontios. Quanquam non me fallit, Byzantios ita quandoq; a Graecis conuelli, ut acoliasti dicantur, id est intemperantes: quippe qui in Venerem ferrentur praecipites, & uinum. Quod in Varia historia recensuit Aelianus, illos plurimum in caupona solitos uersari prodens: proinde *ἐν τούτῳ* inquit *ἔφεσι νότον, ὅτι καὶ πῶς ὄπλα, καὶ πῶς πολέμους ἀλλοτριώτατοι διακίεσθαι βυζάντιοι.* Narratur illud quoq; Quum uehementius oblidione premeretur Byzantium, nec in moenibus contineri tamen ciues possent, quod in tabernas ex more diuenterent uinarias, Leonides eorum dux ad moenia excitari cauponas imperauit. Quo effectum sophismate est, ut in officio continerentur Byzantij. Ap probantur uero haec Damonis quoq; auctoritate. Subscribere & Menander uideatur, ubi ait, *μεθύσους αὐτὸ ἐμπόρους ποιεῖ καὶ βυζάντιον, ὅλβιον ἔπινε πλὴν νόκτου.* Illud adiecero obiter, Argiuos item ac Tirynthios & Illyricos quoque, ut uini cupidiores a grauissimis Graecorum incessi plerunq;. Denominatum uero Byzantium creditur a conditore Byzante, uel quod ductor classis quidam fuerit Byzes nomine. A Byzanto rege uocari Byzantium, scribit Diodorus. Diu autem post Constantinopolis nuncupata, & noua Roma. Felicitati ac pulchritudini ciuitatis, Macedonis Philippi calculus plurimum item suffragatur. Auctori quippe in Sophistarum historia Philostratus, Ductanti aduersus Byzantios instructissimas copias Philippo Leonem sophistem obuium se ingessisse, atque ita scitari instituisse: Quid tibi (inquit) factum, o imperator, quae ue nostra exstimulatus iniuria in nos proruis armatus? At Philippus: Quoniam (inquit) patria tua omnium speciosissima ciuitatum, in suos amores me facile pellexit: proindeq; ad deliciarum mearum portas appropero, signa illaturus. Sed, inquit Leo, amatores qui redamari postulent, armis minime grassantur: neq; enim bellica, sed musica expetunt organa, qui amori student. Citharædus Stratonicus esse Byzantium dicebat Graeciae *μασχάλλω*, id est subalam. Sicuti Rhodios esse praedicabat albos Cyrenæos, & procorum ciuitatem, quum illos animaduerteret spatalonas & thermopotas, id est fluere de licijs & calidum haurire: Heraclæam uero Androcorinthum: Leucadios putres Corinthios: Ambraciotas autem Membraciotas.

De Pythagora enotantur pluscula: item quibus argumentis comprobetur fuisse magus. De boue Empedoclis. Numæ instituta cur credantur Pythagorica. De Pythagoricis plura, & qui Pythagorij uel Pythagoristæ. Ca. vii

Pythagoram philosophum, quem ut diuinum uirum suspicit, & admiratur Plato, ea fuisse sapientia legimus, ea mentis acie, nunquam non collimante, insuper & animi bonitate, ut cōsules nunquam falleret, salubria semper forent illius monita. Hinc effluxit appellatio nobilis, ut Pythagoricus diceretur

retur tripus: tanquam uera nihilo secius, quam Apollo, effari cōsueffet. Cæterum inde quoq; diuino quodam afflatu, uiro ipsi inditum nomen, Aristippo tradenti credimus. Sed & augurem fuisse, lectum est, ac uaticinijs ab eo auctoritatis plurimum adoptatum. Verum enim uero nil tam exquisitè affirmatum, nil adeo amuffitate aut graphice concinnatum, compositum elaboratumq; cura peruigili, cui rubiginis non affricetur aliquid, aut loliginèi succi labecula sordidior allinatur. Etenim comperti nobis cauillatores nescio qui, ac caniculæ, qui uiro alias coryphæo propemodum, magicæ uanitatè crimen inultum uelint. Ea seu uera sint seu falsa, hisce nostris commentationibus adglutinasse, uisum operæpretium est. Timon Philiasius, sicuti auctor Plutarchus est, ita super hac re sibi scribere permisit,

*πυθαγόρου δὲ γόυτα ἀρεκλίνοιντ' αὐτὸ δόξας,
οὐδὲν ἐπὶ ἀνθρώπων σεμνηγέλης ἀκερῶσι.*

Pythagoramq; tuere magum, qui nomine flagrans Pergeret eloquijs homines captare uenustis.

Proditur item memoriae, quum superuolantem susurraminibus magicis excantasset aquilam, ita deduxisse, ut mitem redderet, ac prorsus cicurem. Propterea Ammianus: Pythagoras (inquit) femur suum apud Olympiam aureum ostentabat, & cum aquila colloquens subinde uisebatur. Adhæc si quædo gallum gallinaceum plumantem candidius cōperisset, ueluti fratrem (si credere libeat) amplexabatur, amabatq;. Legimus id quoq; fuisse uisam quampiam feritate conspicuam, magnitudine inusitata, quæ uisitentibus modo horrorem incuteret. Eam uero uir hic accersitam demulctamq; apud se aluit. Mox dimissurus, ueluti conceptis uerbis, iureiurando (ut sic dicam) adiecit, nulli animantium cunctarum, damno oblaesioni ue futuram. Abiens illa in syluas se coniecit suas, summaq; fide, quod inter homines quoq; perrarum est, in quod adiurata receserat, præstitit. Hinc forte Pythagoricam necromantiam per literarum numeros & lunæ solitam exerceri, recensuit Augustinus. Narratur certe idem Pythagoras, bouem ubi prope Tarentum conspexisset fabaciam segetem morsicatum corrumpentem, tum etiam proterentem pedibus, bubulco insinuasse, Bouem moneret, frugibus parceret. Ridens busequa: Ego (inquit) bouatim non didici, tu qui uidere scholarum id genus experiens, obeas uicem meam. Eueffigio Pythagoras auribus sese admouens, sui artificij quæpiam immurmurauit. Res additur mira: Obedientissimus bos, ut ab eo qui amplius saperet, edoctus, lacerare mox segetem desistit: quin etiam in futurum eiusmodi pabulo abstinuit: sed & bubulum desit obsequium, factusq; de rurestri colono ambulato urbanus, Tarenti placide consenuit, de manibus hominum uicstitans, ut solida de mum ac plena admiratio fiat. Verum, ut ista iam refecimus, Pythagoram proditur memoriae, quum noui quippiam excogitasset in geometria, Musis bouem immolasse: quod (inquit apud Ciceronem Cotta) non credo, quoniam ille ne Apollini quidem Delio hostiam immolare uoluerit, ne aram sanguine conspergeret. Cæterum, auctor idem M. Tullius est, tantum existimationis apud suos esse adeptum Pythagoram, ut si quid affirmarent in disputando, quum ex eis quæreretur Quare ita esset, respondere non uerentur *ἀνδρὲς ἔφα*, hoc est Ipse dixit: ipse autem erat Pythagoras. tantum opinio præiudicata poterat, ut etiam sine ratione ualere auctoritas, quæ obest plerunq; discere uolentibus. Desinunt enim suum iudiciū adhibere. Id habent ratum, quod ab eo quem probant, iudicatum uident. Obiter uero illud adnotarim in Graecorum commentarijs obseruatum, *ἐλεῖνον* & *ἀνδρὲ* capi pro nominibus proprijs: nam & Homerus Thetis inducit sic dicentem,

τίσσι μὲν ἐκείνη ἀνὰ γὰρ μέγας θεός.

Et apud Aristophanem *ἀνδρὲς* dicitur de Socrate. Scribit in Magia Apuleius, Pythagoram proxime Metapontum, in Italiae littore, quam succisiam Graeciam fecerat, quum a piscatoribus euericulum trahi animaduertisset, fortunam eius boli siue iactus emisse, ac precio dato, mox irretitos pisces mitti iussisse. Id cur factum a uiro philosopho, super sedidit Apuleius explicare. Plutarchus in sermone qui est, Quo quis pacto etiam ab inimico iuuetur: Fieri solitum uideri uult, ut per ea tacitis uelut ambagibus

insinuaretur, à crudelitate abstinendum semper, & moderatiōnis infuescendum, plus habendi resecta cupiditate. Mirantur historici, unde nam fieri potuerit, ut Romanos in participatum Pythagoricæ doctrinæ aduocarit Pompilius Numa, quum eo posterior aliquanto agnoscat Pythagoras. Verum amplius perpendenti mihi id sanè haud videtur dissentaneum, Pythagorica instituta non ferè alia fuisse, quàm quæ in magna seruari nuncuparetur sacra, quòd ea is rationibus præfulcire adortus sit primus, ac muniera do luculentiora facere planioraq;. Pythagoram uiuum fuisse à Cylonis exustum, Plutarchus idem prodidit. Factum hoc Laertius scribit in Milonis Crotoniatae domo, à quodam, quem in disciplinam admittere abnuisset. Scitu uero dignum illud, ex Pythagoræ instituto propagatum: Empedoclem quãdoq;, ubi Olympia uicisset equis, quod animatis ex præscripto abstineret, ex myrtha, thure, aromatibus alijs bouem concinnasse, quem ad panagyrtin conuenientibus distribuerit, quod paræmia quadam imagine usurpari à nobis potest, in ijs quæ de saccaro passim coaptari conformariq; animaduertimus. Lego deniq; in Græcorum thesauris, Pythagoræ sectatorum quosdam fuisse cõtemplationi rerum sic omnino addictos, ut inde nuncuparentur *σεβαστοι*, seu uenerabiles quidam, Nonnullos autem humanis, ex quo & politici sunt appellati. Alios porò mathesim amplexatos, tum geometricam, tum astronomiam: quo nomine mathematicos esse uocatos. Nec id prætereundum, eos qui cum ipso congrederentur Pythagora, dici Pythagoricos; horũ uero discipulos, Pythagorios; ceteros autem, Pythagoristas.

Minerua cur Lacedæmonij Chalciæcum uocent. T. Liuij & Plutarchi codices emaculantur. Chalcopyus. Chalcopyus. Thalamus æneus. Delphicum templum æneum. Item fori Romani tectum. Chalcidicum. Cap. VIII

Chalciæcum fuisse Pallados cognomētum Sparta, certatim Græci ferè omnes tradidere. Id cur sic, uideri ambiguum potest, ac indagine certa perquirendum. Ne uero inscitior quispiam diutius scrutatum eat, quid ex mutis (quod aiunt) mihi compertũ magistris sit, pergam hinc promere. Dicitur igitur sic glossularij interpretantur, uel quia domum haberet æneam, quam uocant *οἶκος*, aut quia ex Eubœa Chalcienses fanum construxere. Templi eo nomine post Thucydidem libro primo, meminit Aemylus Probus; in id Pausaniam confugisse memorat, atq; inibi interisse, matre etiamnum principe, audito filij scelere, ad occidendum illi egressum lapides ingerente. Meminit & in Parallelis Plutarchus in historiæ eiusdem explicatione. Sed & in Commentatione, quæ est *περὶ ἀπολοχίας*, hoc est, de loquacitate, addita item historia altera templi spoliati, & lagenæ inanis ibidẽ ab exploratoribus relicta. Quin & nono Variæ narrationis Aelianus, & in Laconicis rebus Pausanias, qui eandem poliuchon esse arbitratur, id est *πολιοῦχον*. Templi substructio nem à Tyndaro institutam primo tradit, mox & filios perficere adortos non quiuisset, destinatis ad opus Aphidnæorum spolijs. Ceterum, multis annis post perduxisset ad umbilicum Lacedæmonios, ex ære simulacro cõflato, cuius auctor fuerit Gitiadas uir indigena, qui & cantica cõcinnarit Dorica, & præterea in laudem deæ hymnum. Porò esse inibi quoq; alterum Palladis templum, quam dicunt *ἐργαλειον*. Quin ad sinistra Chalciæci erectum item Musis sacellum, quod non clangentibus tubis, progrediatur in prælia Lacedæmonij, uerum tibia, lyra, cithara præcinentibus. Sed ad rem. Taceo nanq; in dextris Chalciæci eiusdem Iouis simulacrum planè omnium antiquissimum, quæ ænea habeatur. Hisce uero fulti auctoritatibus, quis calculum adijcit Græcorum schola uniuersa, commonemur, ut T. Liuij codices temporum iniuria decurtatos, & librariorum inscitia maculosos extergamus, & genuino restituamus candori. Ita enim libro trigesimo quinto ab Vrbe condita, scriptum passim lectitur. Aetoli circa Chalciotem, Mineruæ id est templum æreum, congregati cæduntur. Reponendum censo Chalciæcum, expungendum Chalciotem. Consimile irrepsit in Plutarchi libros mendum, apud quem in Agidis & Cleomenis uita sic legitur: è regibus Agis quidẽ in asylum, quod Chalcicon uocant, Cleombrotus autẽ in Neptuni templum confugit. Sub

stitue

stitue ut in Liuio, Chalciæcum, erafa dictione nihili & adulterina. In libro eodem Plutarchus tradit, Leonidam esse Chalciæci supplicem factum: sed interpres locum integrum præterijt. Mentio edis huius in Plutarchi eiusdẽ Apophthegmatis est frequens. Chalcodontis phanum in Attica, recenset idem in Theæo. Chalcopyus Erinnyis firma dicit, infatigabilisq;. Chalcopyus plaga est illata ferro. Erat & *χαλκός δάλαμος* apud Argiuos in subterraneo ædificio. Eum struxerat custodiendæ filia Acrisius, quod scribit Pausanias. At demolitus fertur Perilaos tyrannus. Sed & templum quandoq; Delphicum ex ære factum, Græci scribunt. Quin & Romæ forum magnitudine quidem fuit insigne, sed in primis, quòd æneum esset tectum. Propterea nõ mirandum magno pere, æneam fuisse ædem Pallados. Chalcidicum esse genus ædificij, ab urbe Chalcidia nuncupati, auctor est Festus, quo forsan argumento Minerua Chalcidica regione Vrbs nona, statuitur à P. Victore, amplius tamen uidentum.

Chalceum quàm multa signet apud Græcos. Chalcea Festa, seu Athenæa, uel Pandemus. Exchalciare uerbum. Chalceati dentes. Orichalcum. Chalcenterus cur diceretur Didymus & Bibliolathas. Exodion Didymi. Diexodica. Eudromi qui dicantur. Petronianus Valerius, Codones quid sint. Turbarum species. Codion. Cap. IX

Halceũ uero, id est *χαλκῶν*, plures apud Græcos recipit notiones, quandoq; enim ahenum signat, aut ex ære uas quodlibet; nam & in plerisque Italiæ locis id genus uasa dici nunc quoq; audias chalcedra, quasi à *χαλκός*, quod æs indicat, & *ὕδωρ* aqua, sit dicitio compacta, ueluti aqualia significentur conceptacula ex ære ducta, conflata ue. Eodem porò nomine & fabri nuncupatur æraria officina. Dignum uero obseruatione, lapsum uideri fœdè Polyhistorum Libycorum tertio, dum ea appellatione in Libya ciuitatẽ intelligit. Neq; enim, ut inquit libro duodecimo Polybius, ulla eius nomenclaturæ in eo mundi situ ciuitas est: sed sunt (inquit) *χαλκουργία*, id est ærariæ fabricæ. Porò chalcea, festa quadam erant, quæ nonnulli uocant Athenæa. Alij etiam Pandemum, quoniã ab omnibus celebrarentur, quanquam mox à cerdonibus tantum aut operarijs & fabris præfertim, ut refert Harpocratio & Apollonius Achæneus. Quo argumento prodidere quidam, Athenienses primum ærariam fabricam exercuisse, quod scribit Eustathius. Fuit & Menandri fabula, titulo Chalcea. Scribit Phano demus, non utique Mineruæ sacram fuisse Chalceorum celebritatem, sed Vulcano. A dictione autem Græca, quæ *chalcos* est, lepide quidam uerbum concinnarunt exchalciare, quod est ære spoliare, ac nummos auferre. Lulit facetissime quispiam in Voranum Q. Luciatij Catuli furacissimum libertum, quem quum deprehendisset nummularius nummos de mensa subtrahentem, ac in calceos sibi infarcientem, Belle (inquit) te nummularius exchalciauit. Chalceatos dentes, ex hac item ratione legunt nonnulli apud Plautum. Chalcenterum inde appellatum tradunt gramaticum Didymum ob infatigabile studium; sicuti à Demetrio Troezenio, ut scribit Athenæus, dicebatur Bibliolathas, ex uoluminum numero sitate, quæ incredibiliter concinnasset, quando fuere tria millia super quingenta. In quorum sex uanissime in Ciceronem inuehitur, sillographos imitatus maledicos scriptores, quamobrem doctis auribus haud satisfacit, ceu immania frementẽ leonem putidulis uocibus inanis oballatrans catulus. Didymi *διδυμοῦ* nominat in Rufinum Hieronymus, & in Exodum commentaria uidentur intelligi. At diexodicas historias intelligimus, curiosius latiusq; conscriptas, ut uel tenuissima quæq; non omittantur. quando & Aphrodisæus Alexander eo dialecticem à rhetorica dispecti tradit, quòd oratione non utatur diexodica, id est *πλατυτέρα ἢ καθολικώτερα*. Sunt & diexodi aquarum, id est ductus. Sed & uentorum diexodi nuncupantur, id est *ἐκπνοαί*. Exodium denique pro exitu accepisse uidentur Plutarchus & Appianus in Crassi rebus, *ἐς ποντοφασιν ἐξόδου τῶν κεραιῶν στρατηγίαν, ὡς ἂν παραφύσιν πλοῦσινα*, quia è theatro cedentes cantum, auctore Polluce, concinerent, quem exodium dicitabant. Sed & tunc tragœdiæ species in Parthorum exhibita conuiuio est. Illud ab hoc haud ita dissentaneũ, ab Græcis *εὐδρόμος*, id est eudromos nuncupari, qui ingenij facilitate præceteri mul-

ta breui obierint. Nam sic Petronianū Valerium legimus honestatum, siquidem atatis anno tertio ac uigefimo humanum tenuit ius ac diuinum, medicina nec imperitus ut ciuilia prætream, & toties obitas legationes in digitos non mitamus. Illud libenter adnotarim ex interprete Aspidis Hesiódica: Orichalcum esse uideri æneum metalium, id est chalcoma, quod in montibus enascatur. Aiunt alij, quorum est Philoponus, esse materiam metallicam quidem, sed ære pretiosiorē, quæ (in quibus) modo non comperitur. In Pompeij Sexti fragmentis lego, quosdam etiam aurichalcum enuntiare, ueluti dictione ab auro & ære cōnexa concreta uel, quoniam auri præferat colorem. Proinde inueni, qui uulgo dici Ottonem opinentur. Quin ita quoque in Plauti fabula Pseudolo adnotatum reperi: *Di immortales, aurichalco cōtra non carum fuit meum mendacium.* Græci utique *ὄρε χαλκῶν* pronuntiant, correpta principe syllaba. Hinc codonas ex orichalco legimus: sunt autem codones, id est *κωδωνες*, quos uulgo sonalios uocamus, ex equorum phaleris propendentes plerumque. Et in epigrammate, *ὄρε χαλκῶν λακτύμβια*. hoc est, ex orichalco garrula cymbala. Sed & columnas, id est stelas indidem conflatas quoque obseruauimus. Codonas ex Græcis nonnulli tubæ partem interpretantur latiorē, quæ sit generis non unius, quando sunt Libyficæ tubæ, necnon Aegyptiæ, atque item Tyrrenicæ: quas omnium primus Arichondas opem Heraclidis ferens intulit Græciæ. Codion uero nuncupant Græci syluestrium bulborum florem coronamentis insertum apud ueteres. Tubas Tyrrenicas ut uocis uel soni acutissimi intellexisse Sophocles uidetur in Aiace mastigophoro, interpretis etiam astipulati. In India nasci orichalcum, scribit Diodorus Bibliothecæ tertio. Strabo Cosmographiæ libro tertio & decimo, & ab eo mutuatus Stephanus: Apud Andira, inquit, lapis reperitur, qui exustus transit in ferrū uim. Mox cum terra quadam *καμίνουθις*, id est in fornace cōcoctus *ἀρσενίσι ψιδάργυρον*, stillando pseudargyrum exsudat. Dein, si æri promisceatur, fit orichalcus. Apollonij interpretes Argonauticon quarto, dici orichalcum opinantur, *ἀπὸ ὄρεος πινός γρομβίου θύρεσσῶ*, id est, ab Orio quodam inuente, Apollonius,

*λαμπετῖν δ' ἰδί θουσίη ὄρε χαλκῶν φαινοῦ
πάλιν ὀπίθουσα κελωβροπα.*

Orichalcum metallis omnibus fuisse pretiosius, coniectat Seruius grammaticus, Plautinum illud aduocans ex Milite,

Ego istos mores orichalco comparem.

Aristoteles *ἢ πελαγῆς*, abnuis speciem metalli huius comperiri usquam. Plerosque enim suspicatos, nominari orichalcum quidem, ceterum haudquaquam esse, uerum & hoc de ijs unum cenferi, quæ prodita temere sint. Orichalci factitij meminit libro decimotertio Strabo.

Aes cur à Græcis *χαλκός* dicatur. De chalco nummulo, & dichalco. Aeris inuentio & auctoritas. De Combe puella. Chalcas unde dicatur. Chalcis piscis. Palea aeris. Apotheta. Synclides. Aeneæ uxor. Creusæ raptus. Corcebus. Meteorolefche. Chalcothece. Lesche quid, Aeneum uinculum cur perpetuo. De adamante pauca. Telephía uulnera, & chironía. Cysoliches. Leschenorios Apollo. Aenea pocula ueterum. Cap. x

Aes autem, Græci *χαλκῶν* dicunt, uti præstruximus. Etus uerbi etymon a ferri uarium solet, opinatis quibusdā inde corruari, quod fortitudini sit accommodum, quam *ἀλκίω* uocant. Adiecta crassioris soni litera ex lingua Doricæ proprietate. Ioannes Grammaticus in commentario in Hesiodum, à Chalybum gēte inflectit, ut dicatur Chalcos, quasi Chalybos. Apud eos uero in Scythia populos primitus inuentū traditur ferrum, proindeque Chalcon id nuncupauere: nam ante ferri usum æs memoratur compertum. Propterea id ferro nomen impositum: quod Eustathius quoque significat. Et quum apud Homerum legimus *χαλκῶν ἔγχος*, non utique æneum interpretantur, sed ferreum, ex ueteri more appellatione propagata. Quod uero armis uterentur æneis prius, non ferreis: astipulatur Hesiodus eo uerbu,

χαλκῶ

χαλκῶ δ' ἐργάζοντο, μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος.

Aere laborabant, necdum ferrum erat nigrum. Sunt qui ferrū putent per appositi formam dici *χαλκῶν*, *πῆρ δὲ χέειν πῶ ἀλκίω*, quod fundat dissipetque interemptorum uires. Chalcida Eubœæ ciuitatem arbitrantur appellatam nonnulli, quod ibi primum ærariæ fabricæ memorentur comperta. Quanquam alij, quod Eustathius scribit, à Combe puella Chalcidis cognomento, Asopi filia, duci uocabulum putant, cui æneæ armaturæ inuentioem acceptam referunt. De qua intellexisse Ouidium arbitrantur Metamorphoseon septimo,

Adiacet his Pleuron, in qua trepidantibus alis
Ophias effugit natorum uulnera Combe.

Quam Iamben transtulit Planudes, uti meminit Cæcilius Minutianus Apuleius. Chalcos, id est *χαλκός*, apud Plutarchum inuenies in Catonis senioris uita. Interpres, æra simpliciter reddidit: quum tamen traditum eruditis sit, obolum Atticis chalcos completi octonos, uel (ut Plinius) denos, binis chalcis constat quadrans: unde dichalcus etiam dicitur. Aerarios porro fabros in Lemno insula fuisse plures, comperio, qui omnium primi ænea commoliti tela, Sinties hinc uocitati traduntur, qua uoce nocumentum Græca ratione signatur, nata inde fabula, exceptum à Lemnijs lapsum de caelo Vulcanum. Quod referunt alij ad eos, qui crebri uisuntur in insula ignium crateres. Chalcem Eustathius purpuram interpretatur, unde appellari Chalcantem cōiēctat, ut qui profunde uaticinia cōciperet: quanquam & ab æneo colore fingi potuisse nomen, non inficiatur, quem tamen purpureum intelligit. Apud Aristotelem est inter pisces nomine chalcis, quem æricam Theodorus reddidit, ab alijs dicitur etiam zygnis. Aes porro in sacris & excantationibus magnam habuisse ueteribus auctoritatem ac uim, scribit Theocriti interpres in poetæ Pharmaceutria, proptereaque in lunæ deliquijs adhiberi solitum, *καὶ ἰδί τοῖς καπιχαμύοις*, id est, & hominum morte: purius enim cæteris habebatur, *καὶ ἀπελασινὸν τῶν μάσσωδῶν*, id est pollutionū expiatorium. Inde eo utebantur in purificationibus uniuersis, ut in libro De dijs scripsit Apollodorus. Quin & Coræ, seu Proserpinæ sacerdos Athenis æneum pulsare instrumentum affuerat, quod *ἄρσεν* uocant. Apud Laconas rege defuncto lebetibus obtinnire, fuit ueteris instituti. Et Sophocles in Tragœdia, cui titulus Rhizotomi, id est radicum sectores: Medeam scribit herbas secantem, succos in cados refudisse æneos: herbas uero æneis subsecuifefalcibus. Ex quo & Virgilius,

Falcibus & messæ ad lunam quærentur ahenis
Pubentes herbæ, nigri cum lacte ueneni.

In his uero potissimum sacris ænea adhiberi uasa Macrobius solita scribit, quibus delinire aliquos, aut deuouere, aut denique exigere morbos uellent. Sed & Carminius libro De Italia secundo, Tuscos æneo uomere in cōdendis urbibus usos, in traiectionijs eorum sacris, se inuenisse scribit. Quin & sabinorum sacerdotes æneo cultro attonderi consueuisse. Aeris porro sonos, ceu rem potentissimam, multis rebus Græcorum uelutissimos adhibuisse, palam est. Cur uero aeris dissono crepitu deficienti lunæ auxilia rentur antiquiores, quod & Manilius significat, sed & Ouidius,

Te quoque luna traho, quamuis Temefæa labores

Æra tuos minuant:

Alexander etiam rationem affert eiusmodi: Aes & ferrum, inquit, quatiunt mortales, quod inde abigi dæmonas, creditum sit: quo tempore sydera hæc uim suam ad terras non perducant, quæ & hominibus profit, & improbos retrudat dæmonas. Moris huius meminit Titus item Liuius ab Vrbe condita uigefimosexto: Campanorū, inquit, imbellis multitudo, cum aeris crepitu, qualis in defectu lunæ silenti nocte fieri solet, edidit clamorem. Et, ut Plinium præteream, etiam Thebaidos sexto Papinius: Procul auxiliantia gentes æra crepant. Paleas inuenio ramentulas dici aeris, palearum imagine quadam, quæ iam liquato ære ac percōcto expuuntur flatu uehementiore, ut Plinius scribit. Etiam si non later, Hermolao secus uideri. Ceterū & adiuratissimis arrisit hoc. Porro addamus quod scribit item Ioannes Grammaticus: ærarias fabricas quandoque

99 4 leschas

Iefchas nuncupari; quoniam pauperiores, hyemali praesertim sydere, illuc calor gratia se conferrent, ac (ut affolet) nugari plurimum consueuissent. Sicuti Romae in furnarias domos, ex quo Horatius, Balneolum Gabijs, Romae conducere furnos.

Propterea Hesiodus,

πάρθ' ἢνι χάλκισον δῶκεν, καὶ ἐπὶ ἀλέα λέσχω, ὄρη χειμελίη.

Vbi arariorum sedes praetereundas monet, ac nugas, arationis tempore. Seniorum porro congressum consultandi causa, tragicus quidam, Eustathio referente, σύγκλητον λέσχω nuncupauit. Erat Sparta, ut prodit Pausanias, Iesche ἑροπαυῶν. Sunt autem Crotani Pitanae portio. Pitana uero fuit tribus. Nam & Menelaus Pitanaem legimus. unde & Graecorum exercitus Pitanae dicitur quandoque, & πικυῶντος ἀγῶν, in Pitana celebratus. Hinc adnotatum: Sparta natos infantes in Leschen solitos deferri, ut ab senioribus exploraretur, eequid corpus foret. πικυῶντος καὶ ἑρωμαλίον, id est compactum bene firmumque. Quod si apparuisset secus, exponendus infans amandabatur ad Taygetum in Apotheas, id est ἀφθίπας, id loco nomen est βαρῶνδαι, hoc est abiecto ac profundiori. Quod autem syncleton, Ieschen appellari diximus, sciendum amplius, Suda interprete, synclydas nuncupari conuenas, & συμμίλιπος, id est commixtos. unde ad Pyrenen statuunt cosmographi συγκλυδῶν πύλην, id est conuenarum ciuitatem. Est uero Lesche, id est λέσχω, nunc confabulatio, nunc nuga. Dicebatur & publicus locus, in quo uerfarentur πῶχοι, id est mendici, inuicem garrientes. Signat & conuiujs destinata publicus loca, id est ἀπνισήεια, seu coenaculata: item sermones, inibi qui haberentur: denique tepentia loca dici eo modo ualent. Fuit apud Delphos Castotis fons, a nympa sic dictus Parnasia. Super Castotida uero adificium, quod a Delphis Lesche dicitur, a dissertationibus quae ibi fierent: & multa eiusmodi fuisse in Graecia, testari Homerus uidetur in Melanthis iurgio cum Ulysse,

εἰδὲ θέλεις ἄδ' αὖν σχετλίον ἐς δόμον ἑλλῶν, ἢ ἐπὶ ἐς λέσχω, ἀλλ' ἦν δ' ἀδὲ πῶμ' ἀγορῶν.

Lescheos uero, id est λέσχεως, de bello scripsit Troiano: in quo, una cum auctore Cyprorum carminum Aeneae uxorem facit Eurydicen, tradentibus alijs Creusam: quam auctore Pausania, deum mater & Venus liberarint a Graecis. Sed & in plerisque alijs, a communi dissidet sententia Lescheos. Nam Cassandrae gratia uenisse Corcebum, & a Neoptolemo peremptum, multi tradunt: hic autem a Diomede mauult. Leschas apud Plutarchum inuenies in Lycurgo: cuius uerbi notio, ex ijs quae diximus, coniectari libere potest. Aeneum uinculum, pro perpetuo, accipiunt poetae: quonia, ut inquit Porphyrio, aeris metallum rubigine non consumitur. Horatius, Diductosque iugo cogit aheneo.

Cuiusmodi adamantina item dicuntur, tum quia sit ferri species adamas, ut nonnulli Hesiodi astruunt interpretes, tum lapidis insita densitate ignibus, ac ferro inuicti, quam uis plumbo & leonis hirci sanguine molliatur. Aeris porro auctoritate indicat illud quoque, quonia aerea cuspide, siue etiam ferrea Telephum sanasse Achilles perhibetur. unde natum adagium Eustathius scribit, ὡς δ' τρωῶν καὶ ἰωπέου. quod qui uulnus intulit, ille idem persanabit. Qua in parte illud obiter quoque subnotandum: Vulnere, quae malignitatis praesertant multum, dici τηλέφεια τραύματα, ut quae salutarem Achillis manum requirant. Veluti & Chironia dicuntur δουλιθῆ, id est quae medicam uix recipiant curam, & Chironem aliquem respectare uideantur, ut inquit Paulus Medicinae quarto. Quod uero de lesche diximus, id neutiquam praetereundum: dici cysolefchen cinadologum, id est sermone turpem. Nam ueteres tam cysthon dicebant, quam cyson: sicuti auctor probat Eustathius, Iliados rhapsodia octaua. Leschenorion ueteres Apollinem cognominarunt, quod interdum in coetus coeant uiri, ac uti affolet fabulentur, noctu uero se iunctim conuiuiescant. Meteoroleschas inuenio apud Plutarchum dici phycos ante Platonem consueisse, ut qui nugas profunderent meras de sublimium ratione. Platonis uero illucescente doctrina cum uitae sanctimonia, & dogmatum religione, quoniam τῶν θείων καὶ κρειττόνων ἀρχῶν ἑσπέπε τις φησὶ ἀνὸ γυγῆς, ab hinc

cepta

cepta philosophiae calumnia. Lego denique, poculis aeneis ufos esse priores, ac praecipue, qui diuitijs praesertant, unde & eorum repositoria chalcothecas uocabant. Verum id ex auri argenti que paucitate fieri solitum, innuere Athenaeus uidetur. Nam Macedonum rex Philippus phialium auctus aureum, id puluino subiectum semper habebat ferre.

In cubiculo nola, quid sit in Oratoris Quintiliani institutionibus. De tintinnabulis. Iassaeorum historia. Cap. xi

Vilius Pollux Onomastici ad Commodum Caesarem libro sexto, loquacis synonyma, ut lectio suggererat multifaria, congerens in unum, denique sic ait: Athenium ex Dodone, Iliade longiora garruens, Alcini apologus, Arabius tibicen. Haec tenus is. Quod uero principe loco positum est, & Graece sic habet, Δωδωνῶν χάλκισον, id est Dodonaeum tintinnabulum: cuius meminit uel Eustathius: ansam praebere mihi est uisum ad explicandum Quintiliani (aut quisquis fuit auctor primus) inenodabilem nodum, in quem impacti plerique omnes cohaeserunt. Obscuritas uero nodata haec, est libro octauo, In cubiculo nola. Coniectura ducor ex Graeco adagio, esse itidem hoc prolatum in garrulum desidentem dies totos domi, & nugali uerborum futillum importunitate, & copia exundanti detinnientem, ut obstrepera loquacitate, uti pica uerbosiore obsurdescerent aures, ac ueluti tintinnabulo conuulnerentur, uel (quod arriret amplius) eos intelligamus, qui domi quidem & in cubiculo, ubi silentium esse uisum, Varro scribit, fluente uerborum promittunt: in foro autem, ubi ciuili eloquentia gloriam sibi comparant uiri praestantes, ut testis comprobat Homerus, aut in senatu, altero ingeniorum theatro, penitus consilescunt, fiuntque (quod Graeci dicunt) etiam piscibus magis muti. Nolum siquidem pro campana dici obseruauimus: etiam si apud recentiores sapienter: nil tamen obstat, esse uerbum id inter inuentu rara, cuiusmodi adnotata Politiano quadam. Meminit quodam loco Laurentius quoque. Sed occurrent recentiores, nouitium censeri inuentum id. Ego de nouitate nihil disputo. Vnum scio, fuisse ueteribus quoque ex aere instrumentum id, aut proximum, quo remotioribus ut conuenirent, daretur proponeretur ue signum. Quod duabus fulcibus auctoritatibus: praeterque historiam Valerius Martialis in Apophoretis, Redde pilam, sonat aes thermarum, ludere pergis.

Virgine uis sola lotus abire domum. Aes namque thermarum tintinnabulum signat, quo e gymnasio lauaturi reuocabantur ad thermas. Sed & Iuuenalis, Tot pariter pelues, tot tintinnabula dicas. Historiam uero hanc apud Strabonem, ad hoc ipsum praecipue spectantem, obseruauimus. Iassus, inquit, incolae habet parte plurima piscitio & piscatu uicinitates, quum in foecunda feret sit regio, uerum pisculenta. Hinc iucundum narratur factum, documento etiam magno futurum, quantum saepe nos fallat opinio. Ostentabat inibi citharcedus artem. Audiebant, ut tum est uisum, attentius Iassaei omnes, mox uero ut auditum tintinnabulo (sic enim κώδωνά interpretamur) signum uendendo piscitio est: confestim cum sua sibi musica destituito artifice, auolarunt omnes, uno uix excepto, qui oblaeso erat auditu, proinde captum eum artificij suauitate opinatus citharcedus, propius accedens: Est quod agam gratias, inquit, & quidem maximas, tum quod musicae negligens haudquaquam uidere, tum quod despectui me proffus non habueris. Nam reliqui quam primum tintinnabulo cecinit signum piscarium, dicto citius hinc sese proripere. At is, uelut commotior ac excitatior: An, inquit, increpuit aes. Eo uero adueniente, Bene tibi sit (inquit) magister optime: ac confurgens ad uiuarium festinabundus ac currit ipse quoque. Illud autem Virgilianum ex tertio Aeneidos, Stipatque carinis Ingens argentum, Dodonaeosque lebetes, ideo dictum uolunt, ut oraculo domestico foret Aeneas instructor, ex historia. Super Phauorino adnotata quae priam minus extrita. Arsenothelyes. Eunuchorum detestatio. Vocis acuta ratio in eunuchis, item nuditatis barbitij, cur ue amafit sint. Vocis magnitudo uel paruitas unde fit, ex Galeno. Lae quid. Interim imperatoris laudem esse praecipuam, indignationem comprime

mere. Dystrapeli. Atrapeli. Pescennij Nigri historia. Eunuchos non lædi in spiracula despectantes, alijs omnibus præfocatis. Cap. XII

Hauorinum uel Gellij monumentis per celebrem, fuisse patriam Gallum, quod apud eundem libro secundo ipse uidetur fateri, memoriae proditum est, ex Arelate oppido prope Rhodanum. Inter philosophorum familias à multis connumeratus. Ab alijs uero, sophistis insertus, quod hominis fecit eloquentia, & rhetorice studium singulare. Dignum scitu est: uirum hunc ita cooptatum, qua quidem inter sapientes, qua uero inter oratores, diphymen fuisse ac androthelyn, hoc est naturæ duplicis & uirum simul ac fœminam: cuiusmodi sunt androgyni, qui nuncupantur & hermaphroditæ: ab Aristotele dicti quoque arsenothelyes, id est masculo-fœmini, sicuti uertisse Theodorum scimus, quâquam id censent eruditi fidelius, quàm felicius. Sed hi non sunt androgyni proprie, quoniam eo nomine à Philosopho intelligantur animalia, quæ ipsa se in eunt, uti inter pisces trochus. In Phauorino præterea tria fuisse maxime mira. & primum quidem, quod Gallus quum foret, Græce tamen optime sciuerit: adeo ut gentis illius eloquio, ueluti dolatorio leui gatus excomptusque, præterque sapientia imbutus celebre ad posteros nomen dederit. Deinde, quum foret eunuchus, adulterasse tamen consularis uiri uxorem creditus subijt eo nomine iudicium ab eodem postulatus: adeo libidinis etiam erat præferuida. Postremo principi Adriano factus offensior, nihilominus inde nullo affectus incommodo superuixit. quæ laus imperatoris est uel maxima, qui ex æquo disceptaret cum eo, quem iure suo posset euertere: ex quo illud sic à Philostrato enuntiatur, βασιλεὺς δὲ κρείττω, ὅτε χόσσετου ἀνδρὶ χέρι, ἢ ὄργυλι βρατῆ. id est, præstabilior censetur rex, si inferiori irator indignationem comprimat. Lectum quoque est, quum Phauorini uerbum quâdoque profcidisset Adrianus, ceu infrequens, cessit is: accusantibus uero amicis, furrisit iucundius, ac mox, Sinite (inquit) illum uideri omnibus doctiorē, quando illi præsto sunt legiones triginta. Hic est denique Phauorinus, qui synchronū æquo animo Plutarchum ob illustre nomen concoquere non poterat, numerosis quæ ædebat uoluminibus infestus præcipue. Hic non absurde prorsum illud subiecero: dystrapelos & atrapelos uocari à Græcis, qui in ira uel affectione alia immobiles perseuerant, nec ulla ui ab instituto queunt reuelli. Effœminatæ porro ac degenerantis naturæ in Phauorino illa se promunt indicia manifesta, nuda barbatio facies, uel magno natu, etiã senio ultimo iam appetente, uox insuper acuta & tenuis, qualis ferè eunuchorum natura perno scitur. quos esse tertium genus hominum pronunciauit Alexander Cæsar, nec uidentum, nec in usu habendum à uiris, sed uix à nobilibus fœminis, Tametsi barbaris uno fidei nomine fuisse integris eunuchos pretiosiores, Herodoto credimus. Omnes siquidem agonis, hoc est fœminis expertes, ut pueri, mulieres, decrepiti, spadones oxyphoni sunt, id est acuta uocis. Viri autem grauis, & βαρὺφωνοι, ut Græci dicunt. Quod antiquitatis & literarum parens Homerus hisce uersibus monstraſſe uidetur, in quibus de uirili muliebrique uoce, ita canit, quamuis aliud agere uideatur,

ἄνδρ' δὲ βαρὺς φωνήωντι πῆρις ἀνοπότηνια μήτηρ,
ἄφ' ὅδε λωλύλαε, κἀρη λαβε πτωδὸς εἶο.

Huic autem grauiter gementi asstitit mater uenerabilis, Acute uero lamentabunda, caput sui apprehendit filij.

Alibi porro idem poeta seniores cicadis comparat, quæ animalia sunt planè ὀφύφωνα. Cæterum effectus hic manifestus utique. At ratio non fortè obuia. Plutarchus quidem præcise nimis & obscure contingere ista scribit, ὅτι τὸ λεπτόν τὸ πνέον ματῶ. hoc est, ex spiritu tenuitate. Verum ista fuerant enarratiua promenda in literas: quod nos, sacro afflante spiritu, magna insequuti nomina implebimus, quæ nobis uelut subscudes sunt ac securiclae, quibus scienter tigna inuicem peruincuntur. Nam sicuti linea, cæteraque tenuia dimensionem dumtaxat unam sortiuntur, crassa uero pleraque plures obtinent, ita uox etiam tenuis unam dimensionem habuerit. Vnum autem efficere ac mo uere, facilius est quàm plura. Ergo quum prædicta illa spiritum habeant imbecillum, non nisi parum aeris moueri ab illo spiritu potest. Minimius autem est, qui dimensione constat

constat una, quem tenuē esse, uocemque talem ab eo proficisci, necesse est. Vox autem acuta, quæ tenuis est. Igitur qui prolifico semine carent, uocē hinc merito reddunt acutiorē. Viri robusti, quoniam spiritu ualeant, multum aeris incitare queunt: qui quum multus sit, tarde mouetur, uocemque efficit grauiorē: motu enim ueloci & tenui uocem reddi acutam, constat iam. Porro qui natura sunt calida magnam emittere uocem solent, quia multum in his aerem, frigidumque inesse, necesse est. Caloris enim uis facile ad se & spiritum trahit ac aerem, eoque amplius id agit, quo amplior est: uox autem magna, tum oritur, quum aeris multum agitatur, utque acuta quum celeriter, sic grauis quum tarde. Adde, quod sublati testibus, tentio quoque meatum laxatur: sicuti in fidiculis & stamine, sublati ponderibus, quæ textrices Græco uerbo λααδς, id est læas nuncupant. Laxatis uero his, principium quod moueat uocem, eadem ratione laxatur. Testium siquidem natura meatibus adnexa feminalibus est, qui meatus ex uena tendunt, cuius ex corde origo est. Iuxta ipsum principium, quod uocem mouet. Quamobrem meatibus immutatis feminalibus ætate, qua excernitur semen: pars illa item immutatur, qua immutata, uox etiam mutatur, maribus maximè, sed & fœminis: quanquam obscurius, quod quidam dicunt τραγίσειν, id est hircire, ubi inæqualis mittitur uox. Galenus uero ἰνὰ τὴν πύλιν, tractatu De signis, causam uocis magnæ uel paruæ, non uidetur in caliditate aut frigiditate retulisse: sed amplitudini asperæ arteriæ potius magnam ascripsisse, & insufflationi tamen uehementiori. Paruam uero angustis eiusdem: & in libro De uoce, in eandem refert arteriam acuta grauisque uocis rationes: arctum enim iter acutam, amplum & spatiosum grauem uidetur efficere. Angustia siquidem & expansio causam præbent aeri, ut uelociter aut tarde moueatur. Verum, ne quid uideatur contrarium, sic statuunt eruditiores, uocem magnam effici utique à caliditate primo & mediate, aerem plurimum agitantes. Postremo autem atque immediate ab asperæ arteriæ amplitudine, ac uehementi insufflatione. At magnitudo & paruitas uocis, inquit Galenus, non sit ex caliditate semper, neque præcipue, sed per accidens. Est & Platonici eruditi super eadem re sententia, quæ scitamentis hoc genus congruit plane: Cur, inquit, ita acuta sint uocis eunuchi, ut sæpe mulier an eunuchus loquatur, nisi uideas, ignores? Id uero ex superflui humoris abundantia effici respodendum. Ipse enim arteriam per quam sonus uocis ascendit, efficiens crassio rem, angustat uocis meatum, & ideo uel fœminis uel eunuchis uox acuta est, uiris autem grauis, in quibus uocis transitus habet liberum, & ex integro patentem meatum. Nasci autem ex pari frigore in eunuchis & fœminis parem penè importuni humoris abundantiam, etiam hinc liquet, quod utrunque corpus sæpe pinguescit. Certe uera prope similiter utriusque grandescunt. Septentrionalium, inquit Albertus, & fœminarum uox euadit acutior quàm meridionalium, ob pulmonis mollitiem & arteriæ, quæ arctior item intelligitur. Mollio rem certe uocem facit organorum humectatio, debilio rem pulmonis imbecillitas ac resolutio. Aegrotantium acuitur uox, quia siccitas arctet meatus, uel etiam ex intemperanti frigiditate, aut forsitan ex opprimente humectatione. Pescennium Nigrum Romani imperij statione potitum legimus uoce adeo fuisse canora, uti in campo loquens per mille passus audiretur, ni obniteretur uentus. Obiter uero hic est Pescennius, cui reliquo corpore candido, in nigredinem adeo abierat ceruix, ut Nigri cognomentum inde proreperit. Sed curnam eueniat eunuchis, ut sint ἄτεχες, id est glabri, perinde ac mulieres? Hæ utique frigoris uel densa corporis habent spiramenta: siquidem obstipat arctatque frigus, proinde non ferè pilis ad exitum meatus patent. Eunuchi porro, utpote humidi & ualde redundantes. Nam hac de causa locorum pleraque nimia humoris exsuperantia adobruta, rursumque nimis arefcentia aut saxosa, & caluosis consimilia, uel ut Græci dicunt, εὐνοῖται τὰς φαλακρόσας, herbas haudquaquam proferunt. Illud quoque non indignum quaestione, opinantur eruditi, unde nam sit, quod eunuchis Venerij prolunij incentiua interextincta haudquaquam sunt, uerum sæpe amoribus irretituntur, quod de Phauorino astruximus. Nempe multus, quum pubescerēt, subsecuti testes sunt, aut elisi, & quodam modo ἡμιτελεῖς εἰσὶν ἔυνοῦχοι, id est eunuchi quidem sunt, sed non pleni. Et qui hepate sunt natura feruentiore, ac genitalia uasa possident capaciora, usum quidem imaginantur

tur, concipiuntq; sed non perficiunt, nec uoti euadere compotes queunt, quoniam uerenda ipsa efflaccuerint. Qui enim tumescere facit spiritus, emarcuit, qui a semine ortus per feminales meatus ferebatur ex eis partibus, quæ circa lumbos habentur, ut in pueris feminales occæcantur meatus. Dignum equidem scitu, in plerisque terrarum locis uideri spiracula, e quibus pestifer erumpat uapor, quo præfocentur despectiua omnia, præter eos quibus excisa sunt genitalia. Cuius rationem euentus in cõpertam sibi Dion scribit. Illud ex Græcis obseruatum, quibusdam in bello præformidine interscipi uocem. Proinde Menelaum laudare Homerus uolens, ut minime formidolosum in bello *Bolw & γαθδν* appellat, ut qui uocem nullo minueret terrore. In oratore demum tragædorum uocem exigunt eruditi, sicuti acumen dialecticorum, sententias philosophorum, memoriam iureconsultorum.

Super uocis ratione adnotata pluscula, deq; soni ac uocis interstitio. Pollucis obscuritas illustratur. Tertiata uerba quæ intelligantur. Thraciæ portæ admirabilis naturæ.

Cap. XIII

Ed enim quia de uoce mētio est, non grauibimur peripateticas scholas in gressu amplius de eadem ratiocinari. Primas igitur ac principes sonorum differentias acumine ac grauitate tradunt cõstare. Quæ appellationes, ab ijs quæ tanguntur tralatæ, sonis accomodantur. Ut enim quod in mucronem fastigiatum est, momēto penetrat, quod uerò hebetius retusiusq; est, non ita, sed cum mora & segniter. Cõsimiliter uibrata uox & acuta auditu percellit ac fodicat: grauis obtundit, ueluti trudendo. Euenire autem utrunq; celeris aut tardioris motus, liquet. Quãobrem haud ita mirum quod in Pompeij rebus scribit Dion: *ποπυλι clamore dissono superuolantem coruum grauius ictum decidisse, ωσπερ ἐμβρονον πυ.* Super quo & multa Plutarchus. Hinc etiam percipi illud potest, à læuigatis corporibus latioribusq; acutioris promi sonum: quoniam ab ijs celerius agitur aer, celeriusq; diffiliat, unde & auditus ualide citoq; lacessitur. Videtur autem nō esse aliud sonus, q̄ elisus aer, passusq;. Aer autē ipse duplex: alter, qui inter collisa deprehensus profilit: alter, qui ab hoc incussus primum, mox successu motus ad sensorium euadit. Hoc uerò id demum est quod inaudimus. Interstitium uerò illud seruandum magnopere: idci in animantibus tantūmodo uocem, quod inanima esse uocalia nequeāt, ni metaphoricè abutaris proprietate, ut si organa nuncupes uocalia, quod ijs quodammodo afformari uerba & effingi alloquia uideas. Sed nec animalia cuncta rectè uocē habere pronuntiaris, quando ex sanguibus uocis nulla supetit facultas, sicuti in insectis, & ijs quæ crusta integuntur. Nam ea quæ concentum etiam promere sentiuntur, ut cicadæ, quam habeant rationem, alibi edocuimus. Tribus porro uox sonus uel constare planè uidetur: primum est, quod plagam incutit; mox, cui ea ipsa incutitur; tertio statuitur loco id, in quo hæc aguntur. Aerem sanè in utroq; haberi, necesse est, quanquam nō eodem modo. Nam ad uocem elidendam non omnis accommodari aer ualet: sed solum spiritus is, quem anhelitu reciproco promimus aduocamusq;. Huius uero munia duo, ueluti etiam linguæ: quam prompsit natura, tum uictus necessitati perficiendæ, & saporibus prægustandis, quod omnibus ferè animantibus adesse conuissimus. Tum uero ad loquutionis articulata rationem, quod ad uitæ excellentiam pertinet, & uni modo inter cuncta homini contributū: nam hinc plittacen *ἀνθρώπων γλώττων* dici comperimus ab uno loquendi usu. Propterea in Timæo ita scribit Plato, Verborū autem effluxio, ministra prudentiæ, effluxionū omnium optima est atq; pulcherrima. Ratione eadem in spiritu reciproco duplex recognoscimus naturæ propositum, & scopum quidem unum habet intimi caloris refrigeratio pernecessaria. Alterum uero sermonis conformatio, ac uocum dearticulatio, in mille abiens uarietates, nō pernecessaria quidem, sed ad infinitos mortalium usus insigniter accomoda. Anhelitus organum guttur est. Huiusmodi igitur nūc admissus, nūc remissus aer, arteriæ destinato allisus, uox est. Quam obrem tussis, & id genus soni plures, ubi irraucuerimus, quanquam eisdem cõcipiuntur partibus, à uocis definitione abiunguntur, quoniam cõsiliū abest, & animi certa intentio. Esse nanq; uocem finiunt, sonum ex significandi proposito æditum. Præmonstrat

frat autem uox omnis aut ægritudinem naturalis affectus, aut uoluptatem, qualis est brutina uox: aut ea quæ hominū necessitates exigunt, infinitis propemodum uocabulis inuicem disparata. Membra respirationi destinata sunt, lingua ea quæ fistulis duabus interiæcet, nunc cõnuens, nunc refurgens. Tum arteria quæ ad pulmones pertinet. Ex ijs uerò lux inferitur (opinor) Iulio Polluci secundo Onomastici sic scribentis: Epiglottis est simplicis organum uocis, lingua uerò articulata. Scribit porro Galenus in libro De uoce, Exsufflationem esse quidem uocis materiam, effici tamen eam, commisso thorace ab intercostalibus musculis, quibus nihil agentibus, animal uocis priuatur usu. Nam quum ex alto prolapsus foret quidam, afflicto dorsi initio, tertio die exigram admodum uocem emisit, at quarto prorsum obmutuit, resolutis simul cruribus. Verum nec spirationē amittebat, neq; difficulter spirabat, quoniam intercostales modo nerui affecti erant omnes, nullis omnino uocis particulis affectionem sentientibus. Sunt autē hæc uniuersim quidem guttur: per partes uerò cartilagines tres, quibus accedunt nerui e cerebro demissi: & ligula, quam uocant epiglottida. Illud obiter adnotari, dici quandoq; uerba tertiata, quæ imperfecta enuntiantur & lapsitantia, ubi uix tertia proferuntur, intermedijs deuoratis pauoris opere. Singularem autem dignum admiratione, quod in Seueri rebus prodit Dion: ad Byzantium turrese uidisse numero septem, ab portis Thracijs in mare uergentes. Eas si quis præter seriem impulsisset, uox prorsum ædebat nulla. Quod si ad primam quis inclamasset, aut lapidem impegisset, exceptum illa sonum reddebat, ac mox sequens, & deinceps, donec ad extremam ferretur uox, sicuti perturbationis interstrepens sentiretur nulla omnino. Xenophon Rerum Græcarū primo, Byzantijs portas quasdam celebrat, *αὐτὸ τὸ θρακικὸν κελουμέναιον*, id est ad Thracium quæ dicerentur.

Sonus quomodo illabatur auribus. Cur ouali figura aures & lingua. Item pleraq; musicæ consonantiæ organa. Ficos obesse uoci.

Cap. XIII

Radunt uerò physici, & quidem classici, ac uerè assidui, quod equidem adnotandum hac parte, etiam atq; etiam est uisum, sonum in orbicularem figuram multis gradatim amplificatam circulis ad aures peruenire, non aliter, quam in stagno ex iactu lapidis ab alto circuli multiplicantur ad littus. Themistius etiam in libros Aristotelis De anima, paraphrasi secunda, ita scribit: At aer qui primò insonat, nō abiungitur sic, ut ad auditum ipse accedat, sed proximū sibi & continuum aerem commouet, atq; hic subinde alium excitat eo modo quem in fluctibus ceruimus, in quibus alter alterum trudit, & pulsus obiter sequentem impellit. Hinc Vitruuius: Mouetur, inquit, uox circuloꝝ rotundationibus infinitis, uti si in stantem aquam lapide immisso, nascantur innumerabiles undarum circuli, à centro crescentes, & quàm latissimè possint, uagantes, ni loci interpellaret angustia: eo tamen interstitio, quod in aqua circuli æqua planicie in latum mouentur: uox etiam in latitudinem progreditur, & altitudinem gradatim scandit. Concentum uerò ex grauibus acutisq; conflatum, uelut unam formam, & hanc rotundam quidem, sed oualem illabi auribus, arbitrantur Platonici in nutriti scholis. In qua quidem octaua uox, quasi per acutiore uerticem, uocis primæ latitudinem sibi cõtinuans, ex se ipsa atq; prima unam iam conflatur uocem. Atq; sicut oculus oualem rotunditatem, tanquam unam uidet figuram, quamuis hinc latam magis, inde minus: Sic auditus uocem ex graui, octauaq; resultatem haurit tanquam unam, ab amplo quodam profundo, quasi in acutam sublimitatem oui instar gradatim sese ac suauiter attollentem. hinc irem fieri opinantur, ut & eiusmodi quasi figuram audiendi instrumento natura tribuerit, similemq; instrumento loquendi: & ars præterea similem, quo ad fieri potuit, musicis instrumentis. Ea certe consonantiora sunt, quæ ouali figuræ propinquiora. In uocis deniq; ratione non habendum insuper Græcorum præceptum, qui uocale putant adiuuētum, si ficis abstineamus: quod Hegesanax Alexandrinus tragædiam optimè credatur egisse, quoniam annis duodeuiginti ficos in cibum non admisisset.

Zame fons canoras reddens uoces. Calastri pueri, qui sint. De Carneade & Antipatro. Calamouoas qui dicatur, Calamophori. Quid arteria, & unde. Psi-

de.Pfithyrrare.Pfias.Pfithia uitis, quæ & pramnia, Antiphona quæ dicatur. Antispalis. Parocheteufis. Cap. xv

T quia de uocū ratione ex philosophiæ sacrarijs, quæ uisa sunt, abunde præcerpsimus; nunc quæ tum historia, tum grammatici suggerunt, promiscuè adijciantur, ut uel pullato circulo non delit, ex quo supellectilem sibi comparet. Lectum igitur in ueteribus memorijs primū, esse in Africa fontem Zamen, ex quo canoras effici uoces Varro ille doctissimus prodendum censuit. Sed nec Vitruuius ignorauit, tradens, Quæsitos à regibus ad id muneris pueros, quos etiā calastros nuncuparint, uel (ut alij codices præferunt) catastros. Carneadem Plutarchus scribit fuisse μεγαλοφωνότατον, id est maximæ ac sonantissimæ uocis. Antipater uerò Stoicus eam uocis magnitudinem quum nec posset, nec uellet assequi, aggressus Antilogiarum concinnare libros, cognominatus & ipse καλαμοβόας est, id est calamo uociferans. Calamophori autem in Græca historia dicti milites, qui inopia pressi Chium inuadere cogitantes, ita consilium inire, ut quibus res placeret, calamos proferrent. Quum in auribus tenuis quidam obtinnit sonus, dicitur id Græcè ψιθυρίζειν, id est psithyrrillare, πικρὰ τὸ ψιθυρὸν ὅτι τὰς θύρας, ἢ γωνίας ἀνοίξει, ut inquit Theocriti interpres, quod signat tenuiter mouere in audiendū sanuis: nam & paulo antè idem auctor, ψιθυρὸν exposuit pro λεπτωμένῳ, id est attenuare. Vnde sit apud Homerum ψιθίς, id est psias, quæ signat ἢ λεπτὸν τὸ ὕδατος ἐκδωσιν, id est guttatim factā humoris erogationē. Improprie tamen etiam de arborum susurro dicimus psithyrrillare. Psithiam autem uitem Græci quidam intelligunt, quæ dicatur & pramnia. Arteriam uerò qua com meat spiritus per diastolen aut systolen, Albertus dici opinatur, ueluti arctam aeris uiam. Sed homini Græcæ doctrinæ ignaro facile ignoscendum. Arteria, peregrina dictio est, proinde etymon Latinum nequit admittere. Illi ergo quorum genuina uox est, ex aeris nomine, hoc est ἀέρι τὸ ἀέριον καὶ τρυφερόν, quod seruare indicat, inflecti uerbum ac compingi tradunt. Genere neutro usus est De rerum natura quarto Lucretius, ubi an sit corporea uox, latius perquirat. Versiculi eius sunt hi, in quibus correptè, nō (ut uulgò assoletere) tractim enuntiatu penultima:

Corpoream quoq; enim uocem constare, fatendum est,

Et sonitum, quoniam possint impellere sensus:

Præterea radit uox fauceis sæpe, facitq;

Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Adnotemus & illud doctiusculè à Plutarcho positum in sermone De oraculis, quæ defecerant. Nam quia Græci φωνήν dicunt uocem, inde ἀντίφωνα futurorum dicuntur ab eo quæ facta paulo antè, uentura mox uelut digito ac uocis perfunctione quadam præmonstrant. Emandatus, inquit, à Mardonio est ad Amphiarai oraculum seruus scitarum superijs quæ administrantur. At is per quietem putauit, dei ministrum sibi assistentem, primò quidem uoce repellere, ceu abisset deus: mox uerò, ut minus obsequētem manu etiam obtrudere: postremò pertinacius perseveranti lapidem benè magnum in caput impigisse. τὸν τε δὲ λῶ ὁσπερ ἀντίφωνα τῷ μελλόντων, id est, hæc autem erāt, uelut futurorum antiphona. Superatus namq; Mardonius est, regis ministro Græcos ductante, ac lapide ictus cecidit. Dicit opinor antiphona, quoniā res uocis munus implet. Sicuti ἀντίθεος, æqualis deo intelligitur. ἀντίχειρ pollex, manū æquiualens reliquæ. Antispalis uerò medicis est in cōtrariam partem reuulsio, ut quum e naribus profluit sanguis, in postrema capitis per cucurbitulas attractio fit, uel ad ima corporis totius. Parocheteufis apud eisdem, est in proxima corruatio.

Scruta quid sint, & quid scrutaria, item scrutarius, scuta, scutrisca, scrutea, scrutaria facere. Enarratur Horatius. Scutarij qui sint, organarij, bractearij, tribuni armaturarum, & stabuli, parietarij, thurarij, scripturarij, scriptura.

Cap. xvi

Est apud

St apud Horatium in Epistolis uersiculus hic,

Vilia uendentem tunicato scruta popello.

Scruta, uerbum rarum est, quando id Latinæ elegantia studiosi haud ferè præter paucos admodum, admittendū censuere. Sed cuiusmodi sit uerbi eius notio, rarior etiam nūm est infrequentiorq; qui se scire profiteatur.

Nam Acroni & in alijs item parum curioso satis superq; uisum est dicere, scruta uulgus scrutas uocat: aliter, scrutum est fractum milium: sunt qui pelles, aut intestina interpretentur. Sicq; illud in Epiphanijs epistola legunt & intelligunt: Nunquid corarius aut scrutarius erat deus, ut pelles animalium conficeret, ac ex pellibus tunicas conficeret? Ego uerò amota omni uesica, quæ gloriolas captantibus, ac scribentibus catacritica, huncq; lacerantibus, & illum obliquis nunc rhetorum strophis, nunc apertioribus (uti aiunt) tibijs, nimio plus familiaris est, eo uerbo ueteramenta omnifaria significari puto, quæ quum usu iam detrita sint, pretio item deminuta censentur. Hinc significatè ab Horatio uilitatis appposito expressa præmonstrataq; sunt. Ex qua origine factum, ut scrutaria dicantur uilissima quæq;. Quod ut sentiam, Lucilius facit, apud Gellium Notitium Atticarum libro tertio: neq; enim quem sequar, laudare auctorem pigeat:

Quid ni & scruta quidem ut uendat scrutarius laudat,

Perfractam strigilem, soleam improbus dimidiatam.

Sunt qui apud Horatium scuta legant pro uase rusticis accōmodo usibus: unde sit scutriscum Catoni quoq;. Scrutea uerò in Plauto pro catachysmatis, hoc est missilibus, etiam si subtimide, interpretantur uilitatis ratione: seu quod è folliculis pelliceis, qui & palceoli nuncupantur, mitti assuescent. Rentur alij, scrutum esse ualis genus è seroto, id est corio confuti. Ad Horatianum carmen allusum ab Hieronymo est in Hilarionis uita: Ab Iudæo, inquit, audiuit uilia populis scruta uendente. Sidonius item Apollinaris scruta uocabulum in centurias allegisse uidetur: Nunc (inquit) friuola quædam, nunc ludo apta uirgineo scruta donabat. Quo in loco sunt qui imagunculas pueriles operis dulciani scruta posse accipi, augurentur. Omnino quisquillas nescio quas & prorsum nihil in unucula, accipere oportet. Ad hæc, quæ de scrutorum significantia pronuntia uimus, planè allusit Apuleius Fabula Græcanicæ libro quarto: Enimuero uos bonæ frugilatrones, inter surta parua atq; seruilia, timidiculè per balneas & aniles cellulas reptantes, scrutariam facitis. Scutarij qui sint, ex uerbis Firmici dilucet: Mercurius, inquit, cum Venere in horoscopo partiliter constitutus in diurna genitura scutarios faciet, uel imperatorum protectores, uel qui proprio excubitu salutem principibus seruent. Sic apud eundem organarij dicuntur, uel qui organa compingunt, aut qui pulsant. Vespertinus, inquit, Mercurius si cum Venere fuerit inuentus, cordatos, ingeniosos, musicos, uel organarios faciet. Scutariorum tribunos legimus apud Ammianum Marcellinum: sicuti alibi armaturarum tribunos, item stabuli Cæsaris tribunum: sic autem organarij uocantur, ut bractearij. Facit (inquit idem) artifices, inauratores, bractearios, argentarios. Parietarij sunt parietū substructores: thurarij, thura tractantes ac uidentes. Ex eadem forma, scripturarij profluunt, quos publicanorum & mancipum rebellionis intelligunt eruditi: quod prodidit Nonius. Nam publicanorum ratio dicitur scriptura, ut innuit pro lege Manilia M. Tullius. Ad rem uerò pecuariam proprie spectasse uidetur scriptura: quod significat Plautus quoq;.

Super Mæandro & Protagora relatu nō indigna quæpiā. Magorum sententia de diuinis rebus. Item nō temerè ab eisdem admitti aliquos in disciplina. Item de sophistis pluscula. Parij sophista. Ancalidophiori. Ancalides. Phaceli. Sophisma. Philosophema. Aporema. Cap. xvii

Mæandrum Protagoræ patrem adeo opulentia & omnifaria rerum copia præcelluisse, scribunt ex Græcis nonnulli, ut Xerxem Persarum regem, à quo mox Græcia concussa est, & domo & donis excipere ausus sit, qua occasione illi insinuatus, Protagoræ filio magorum congressum impetrauit, quādo Persarum magi in doctrinæ participatum non temerè quenquam nisi iussu regum admittunt. Vnde is de ratione diuinā falsam, immo inauspicatissimā traxisse opinionem

rr 2 uidetur

uideretur. Siquidem quodam loco ita exordiri ausus est: De dijs utrum sint, an non sint, nihil habeo dicere. Quo argumēto pulsus is ab Atheniensibus est. Magicum uerò dogma est, ut Philostratus putat, clām quidem rem diuinam obire, palām deum abrogare. Quo facto quid excogitari insolentius queat? nisi quòd causa propter quam ita faciunt, longè execrabilius tumidiore est. Neq̄ enim uideri uolunt, si qua in eis uirtus enitescat, à diuina uelut ex fonte perenni in riuulos corruari. Qua sententia quid omnino infantius, quid magis brutum sit, non magnopere dispicio. Primus hic Protagoras mercede traditur docuisse. Quæ res, inquit Philostratus, uituperari nec potest nec debet. Quæ enim impendio aliquo nobis constant, gratiora demum ueniunt; quoniam, ut inquit etiam Hieronymus, putent gratuitæ merces; dictus tamen inde est, λέγειν ἐμισθῶ, id est oratio mercenaria. Prodit Moralium nono Aristoteles, consueisse Protagoram, ubi ea perdocuisset, quæ profiteretur, discipulum iubere æstimationem proferre quanti ipsa ea faceret quæ tradita imbibisset, ac id demum accepisse. Primum item hunc sophistam cognominatum accepimus. Hoc uerò nomine dixerunt ueteres, ut Græci scribunt, non modò oratores præsignes & summa dicendi copia perillustres, sed & philosophos quoq̄ dictione non usquequaq̄ infantes. Nam & Plutarchus auctor est, sapientes, à nonnullis etiam sophistas nuncupari. Sicuti & apophthegma testatur illud, μισῶ σοφιστῶν, ὅς τις οὐκ ἀνέσθι σοφός, odi sapientem, qui sibi sapiat nihil. Et Aristarchus Theodectæ pater, olim uix septem fuisse sophistas, pronuntiauit, mox tantam eorum scaturisse multitudinem, ut pullatam exsuperaret turbam. Sophistarum tamen artem, perinde ac in patrem, in Gorgiam referimus. Sophistices uerò, quæ secunda dicitur, principem ferunt Aeschinem. Qui tamen si ut *Ἐλαπίδος ἡδύς καὶ ἀναμύθη*, hoc est uini appetens uoluptarius ac remissior incessitur: primus quoq̄ inter sophistas creditus est, *Ἰάσος λέγειν*, hoc est diuine dicere. Ad hæc pertinet planè Fabij illud ex libro undecimo: Discursare uerò, & (quod Domitius Apher de Sura Manilio dixit) sagitare, ineptissimum: urbaneq̄ Flauus Virginius interrogauit de quodam antisophiste suo, quot milia passuum declamasset. Nostri sic distinguunt, ut rhetor sit qui literas docet, atq̄ artis traditor est eloquentiæ. Sophista uerò, apud quem dicendi exercitium discitur. Orator, qui in causis priuatis & publicis plena & perfecta utitur eloquentia. Sed de oratoris & sophistæ interstitijs Cicero in Oratore plura. Attingit & in cōmentariolo *πρὸς Ἐλαπίδην* Plutarchus. Plato autem sophistas ubiq̄ omnia profitentes inducit, iactabundos, gloriosos, temerarios, insuper & auaros: nec illibata profum uitæ, sed sequioris. Nam & in libro De Platonis definitionibus Speusippus, Sophistam esse dicit, iuuenum nobilium atque diuitum mercenarium uenatorem. Hosce Plato, quamuis omnia profiteantur, nihil profum scire conuincit, ut maleficos item insectatur, atq̄ ueneficos. Philosophos nanq̄ arbitratur, qui studiosius ueritatem affectentur, operis tantum ipsius intuitu ac perpensione. Sophistas uerò intelligit, qui opinionem modò affectent, opinionis ipsius amore. Hos item amarius incessens Seneca, Illos mihi (inquit) circulatores sophistas, qui philosophiam honestius neglexissent, quam uendunt, in faciem ingeret. Sunt inter sophistas, qui ab Aristotele in proœmio Rhetorice ad Alexandrum, parij nuncupantur. Fortè quia sophismatum tendiculis obretirent illaquearentq̄ eos, quibus cum disertarent, *πείρου* certè Græci nunc fidelem intelligunt, nunc *καρχυ*, id est cui detinendi uis inest. Aristophanes in Nebulis, sophistas accipit pro mathematicis, isq̄ qui de sublimibus disertationes instituunt. Alias uerò, inquit interpretes, sophistas intelligimus *ὄν πεπαιδευμένους*, id est eruditos. Porro scribit Gellius, Protagoram insyncerum quidem fuisse philosophum, sed acerrimum sophistarum: adolescentem quoq̄, uictus quærendi gratia, uecturas onerum corpore suo factitasse. Sudas quinetiam scribit, fuisse prius *φορτοβάσικτιν*, quod signat onerum gestatorem. Et in quadam epistola Epicurus phormophorum uocat, id est sportuligerum & xylophorum. Cuiusmodi homines dicuntur ancaldophori, sicut asini quoq̄ ancaldas ferentes, id est ligna ulnæ mensura. Nam & grauia lignorum onera apte colligata, phaceli uocantur: quando sic Thucydides scribit, *φορουῦντες ὕλης φαικίλους*, id est ferentes materiæ phacelos. Mirum uerò id de Protagora, si patre diuite, ac etiamnum inuidio

diolo est natus. Sophismata Xenophon edulia intelligit, quæ esitandi prolubium illecent. Qui, inquit, iucundè uescitur, hisce sophismatis haudquaquam indigent. Philosophema, inquit octauo Topicorum Aristoteles, est demonstratiuus syllogismus. Argumentum dicitur dialecticus syllogismus: sophisma, syllogismus litigatorius; aporema, syllogismus dialecticus contradictionis.

Pythij hominum ditissimi historia, deq̄ uxoris eiusdem non uulgari prudentia. Cap. xviii

Quoniam Mæandri opes attigimus, succurrit tempestatis eiusdem uir alter Pythius nomine, cui se tota uel sic deniq̄ fortuna infudit, ut residens Celænis, urbe in Phrygia, natione Lydus, Atys filius, Persarum exercitum terræ maricq̄ graue, ac Xerxem quoq̄ hospitio excipere ausus sit, & quidem exsuperanti, magnificentia. Quin adeo superfuit illi animi magnitudo præsignis, & pecuniæ uis immensa, ut insuper ad belli usum & stipendia polliceretur. Sed nō hic primum uiri se raro altis audita largitas prompsit. Quippe Dario ante Xerxis patri auream e-largitus fuerat platanum, & ex eadē quoq̄ materia uitam. Quamlibet generosum principem tam munifica, tamq̄ inenarrabilis benignitas, uel usq̄ ad aras & ultra deuincire abundè potuerat. At in uirum hunc exerta tamen barbari regis barbara efferataq̄ sauities est. Siquidem natu maximum ex Pythij liberis, cui petebatur militiæ immunitas, medium discindi iussit Xerxes. Eiusq̄ discissi dimidium ad uia dextram, reliquum ad sinistram locari, & illac demum copias pertranfire omnes, lustrationis imagine quadā. Fuit & Pythio singularis prudentiæ uxor. Ea lepidò commento uiri infinitam cupiditatem auro congerendo compescuit. Quum enim is totam ferè ciuitatem refodiendis thesauris attereret, adeo ut non temerè ibi aliud rerum obiri posset: pleriq̄ uerò etiam laboribus uicti interirent, iussit sagax mulier omnifaria, quibus duci in primis martium sciebat, conflare cibaria ex auro. Aberat tum Pythius, aduenienti igitur aurea apponitur mensa. Insuper ex auro omnia. Is necdum cōsiliij gnarus, nec quò tenderent ista percipiens, elegantia rerum oblectabatur, mox quæ forent esui, flagitat inferri. At proba uxor aurea item obsonia pergit inferre. Stomachanti iam & esurire se, amplius indamanti (fames nanq̄ & bilis nasum conciuunt) Quæso, inquit illa, ne excandueris, & pax sit rebus. An non sentis Pythi, præ uisus auri studio in ciuitate omnia iam perire, agricq̄ colendi studium penitus destitutum? Quin intereunt item homines. Quod si pergis, quid aliud in escam cessurum sit, non uideo. Quid plura? Salubri commento Pythius resipiscens, auri quidem studium non remisit omnino: altius enim auiditas inhæserat, sed quintam modò ciuitatis partem in opere continuit. Hunc Pythium accepimus, imparem dolori, quo misere ob immanem filij necem à Xerxe, conflictabatur, quum paulo molliore animo foret, nec satis adesset roboris ad uindicias secundum libertatem, quando nemo potest inuitu seruire, in monumentum se coniecisse, quod ipse tumuli uertice excitarat. Atq̄ inibi flebiliter quod supererat uitæ, compleisse, summittente illi diebus singulis cocta cibaria uxore, cui principatus moderamina per manus traderat.

Historia Paridis paulo remotior, deq̄ inter deas iudicio, & Dardano eiusdem filio. Interim & de Amandro loco, qui & Parius. Cestus hymnus qui.

Item agonos. Paridem ab urfa educatum. Cap. xix

De Paride allecto inter deas de formæ præstantia certantes iudice, uaria progenij captu afferri solere, uel inter eos qui *ἐγροῖται* nuncupari solent, & sunt, id est uulgares uilesq̄, non me fallit. Nunc illud iure Latij donabimus, quod dum ista proderemus, ex Græcorum thesauris interluxit. Parin uidelicet hunc Priami filium educatum patris iussu in loco, quem Amandrum dixere, mox uerò & Parion de ipsius nomenclatura, tribus ferè annorum decadibus. Atque inibi quum natura ingeniosus foret, nec ad doctrinarum studia ineptus, Græcis imbutum disciplinis. In quibus ubi haud parum promouisse est uisus, etiam Veneris laudes, oratione adita, prolibauit: inq̄ ea Palladi ac Iunoni præstare contendit. Quando, ut uidetur, deæ nomine concupiscentias esse intelligendas significabat, atq̄ uoluptates: sicuti

meminit Athenæus quoque, unde mala omnia sese mortalibus agminatim, ac fluenti ex æstuantis more affundant. Atque hinc fabellæ occasione datam, inter disceptantes deas captum iudicem, datumque Veneri malum, id est uictoriam. Quin & Paris idem atque in eandem hymnum cecinisse narratur, quem uocant ceston. Belli uero primordia hinc proreplisse, quod euolutis iam spatijs annorum triginta, à patre accersitus emissusque ad rem diuinam obeundam, quum Spartam appulisset, Helenam rapuerit. Ex qua Dardanum suscepit filium, quod Dionysium Scytobrachiona, monumentis ferunt prodidisse. propterea in Homeri Iliados rhapsodia tertia scriptum reperiri,

ἀγωνος τ' εἶναι, ἀγαμοσ τ' ἀπολέδαι. id est, sine semine esse, & citra nuptias mori. ut schema sit *πρὸ βύσφου*: prius enim ducitur uxor, mox prolis susceptio consequitur. Est enim agonos, qui aspermos, id est sine semine ac filijs: quamuis exponant alij, *μη γυννηέος*, id est non natus. Sunt autem Hectoris ad Paridem uerba. Cæterum prolifici feminis priuationem agoni nomine intelligit Dioscorides. Sicut in foemina sterilitatem atocion idem appellat frequenter: tamen non desunt, qui aborsum malint intelligere. Nec illud omifero, ab alijs proditum, post Hecubæ oblatam in quiete speciem Archelao seruo traditum Paridem in Ida exponendum, cui quum diebus decem ubera submisisset urfa mitis, re animaduersa idem Archelao sublatum educavit ut filium. Sunt ex Græcis, qui inter deas iudicium fuisse somnium prædicent, in Ida Paridi oblatum, unde is coniectat fore sibi in Græciam nauiganti propitiam Venerem, nauigasse autem Hesionem repetiturum.

Seneçtutem imbecillem euadere ob adolefcentiæ intemperantiã. De Gorgia senio præuiri di.

Cap. xx

Allonem Crotoniatem, memoriæ proditum est, quum iam senex esset, athletasque se in curriculo exercentes spectaret, suos lacertos amplius intueri cœpisse, illachrymantemque dixisse: At hi quidem iam mortui sunt. Verum, inquit Cicero, non tam isti, quam tu ipse nugator: neque enim ex te unquam es nobilitatus, sed ex lateribus & lacertis tuis. Et post multos item uerius ista ipsa, inquit, defectio uirium adolefcentiæ uitij efficitur sæpius, quam senectutis: libidinosa enim & intemperata adolefcentia effœtum corpus tradit senectuti. Cyrus quidem apud Xenophontem, eo sermone quem moriens habuit, quem admodum senex esset, negat se unquam sensisse senectutem suam imbecillio rem factam, quam adolefcentia fuisset. Lucius uero Metellus post consulatum pontifex maximus, ita bonis uiribus extremo ætatis tempore fuisse narratur, ut adolefcentiam non requireret. Sed enim omnes ferè corporis robore, sensuum integritate, ingenio uegeto, memoria firma exsuperasse Gorgias Leontinus uidetur. Itaque produci in adagium Gorgiæ senectus ualeat, de optima, nec annis exsoluta, quæque uirescens omnium præstantia semper quodammodo pubescat. Quæ omnia fuisse in eo uiro, Græca memorat historia, etiam si ætatis annum attigisset octauum supra centesimum. Cuius rei quum ab eo rationem scitaretur quispiam, respondit, *οὐδὲν ποῦ ποτε ἠδὲν ἐνεκεν πρῶτα*, id est ad id ætatis peruenisse, quod uoluptatis causa nil sibi unquam permisisset facere. Fuit uero Charmantidæ filius, Empedoclis discipulus, præceptor Poli Agrigentini, item Periclis & Isocratis & Alcidasantis. Thrasymachum & Gorgiam omnium primos arte quadam uerba iunxisse, auctor est in Oratore M. Tullius. Hic porro Gorgias, ut est apud Platonem, de omni re quæcunque in disceptationem quæstionemque uocaretur, se copiosissime dicturum, profitebatur. Isque princeps ex omnibus ausus est in conuentu poscere, qua de re quisque uellet audire. Ei quoque tantus honor habitus est à Græcia soli, ut Delphis non inaurata (ut cæteris) statua, sed aurea planè surrigeretur. Quod De oratore libro tertio commemorat Cicero, Gorgiæ alterius meminit libro nono Quintilianus.

Ætatum humanæ uitæ distributio. Ex catalogo esse quid sit, uel extra catalogum. Fabulam ætatis peragere, apud Ciceronem quid. Vitæ metam quæ statuât plerique. Tranquilli locus explicatur in Augusto de Mimo uitæ. De Mose iucundum scitu. Plinij loca duo ex undecimo Historiæ naturalis, de pubertatis ratione amplius explicantur.

Cap. xxi

Et quoniam

T quoniam ingessit se nobis senectus, succurrit, ut nonnulla de ætatum distinctione promamus in medium, eo quidem procliuius, quod mirum est, quam non omnino super ea re consentiant auctores. Quippe doctissimus Varro, & *πολυγραφότερος*, quinque ætatis gradus æquabiliter putat esse diuisos, ac unum quencque præter extremum, in annos quindecim. Propterea sectio prima annum quintumdecimum attingens pueros habet, ex puritatis ratione ita nuncupatos. Secunda ad tricesimum porrecta adolentes, ab incrementi notatione nomen indeptos. Iuuenes sectionem faciunt tertiam ad annos quinque & quadraginta. Quibus inde appellatio facta, quod in bellicis uisibus reipublicæ adiumento forent. Et inde huiusmodi ex catalogo esse dicuntur, sicuti ultra catalogum, qui iam militiæ habentur inepti. Ad annorum decada sextam seniores perueniunt. Reliquum uitæ tempus sectionem habet quintam. In qua qui agunt, iam uocantur senes. Ex hac Varroniana ætatum distributione commoneor, scite admodum & congruenter uitæ tempora fabulis comparari. Nam & Cicero, Qui hisce (inquit) auctoritatis præmijs splendidè uis fuerunt, si mihi sunt uisi fabulam ætatis peregrisse, nec tanquam in exercitatu hiftriones in extremo actu corruisse. In fabulis uero actus seruari quincque, non arbitror esse quem fugiat, quando nec persona quinquies egressa ultra exire potest. In quo attentè animaduertendum, ubi & quando scena uacua ab omnibus sit personis, ut in ea chorus uel tibicen audiri possit, id enim quum uiderimus, ibi actum esse finitum debemus agnoscere. Hinc illud Tranquilli sic posse legi animaduerto in fine Augusti Cæsaris uitæ, Et amicos admissos percunctatus, ecquid his uideretur Mimum uitæ commodè transigisse? Quam lectionem id uidetur approbare, quod mox inferitur, *ὅτι τὸ πρῶτον ἡμεῖς μετὰ χειρὸς τὴν ποιήσατε*. Hippocrates, sicuti libro De die natali prodit Censorinus, septem ætatis constituisse gradus deprehenditur, ac primū quidem anno septimo terminasse, secundum quartodecimo, tertium duodeuicesimo, quartum tricesimoquinto, quintum duodequadragesimo, sextum sexagesimo primo, septimum ad uitæ coronidem protendit. Solon decem fecit hebdomadas. Staseas addidit etiamnum duas, & plenioris uitæ spatia annis quatuor & octoginta metitus est, quod præscriptum si quis transmittat, idem illi usu uenire, quod stadio dromis & quadrigis ultra destinatum procurrentibus. Hetrusci uitalem mensum hebdomadibus finiunt duodecim, quod Varro scribit. Astrorum peritus Dioscorides anno centesimo uitam circumscriptis, cordis ratione, quod in anniculo mensum habeat drachmarum duarum, in bimo quatuor, inde pro cursu pari in annum quinquagesimum. A quo decreta supputetur ad æquilibrium, que ambitu peracto, ad metam redeant eandem. proinde non superesse spatia, uisceris eius dilapsu. Quam hæresim fuisse item Aegyptiæ gentis, Plinius scribit. Mathematicorum doctissimi, inquit in Claudio Treuellijs Pollio, homini uitæ spatium contribuunt annorum centum & uiginti, & mensum hunc à nemine excedi, eo item addito, Mosen dei familiarē annis quincque solum utique transgressum esse modum hunc, qui quum quereretur, quod iuueni occumbendum foret, ab incerto responsum numine, quempiam eum numerum haud excessurum. Galenus in libro cui titulus *ὁροίαι τειρωί*, ætates statuit omnino quatuor: ex quibus primam facit *ἡν νεωύ*, id est iuuenum: secundam, *ἡν ἀκμαίοντων*, id est uigentium: tertiam, *ἡν μέσων*, id est mediorum: postremam, *ἡν γέρωντων*, id est senum. Iuuenes postmodum esse ait temperatura calidos humectosque, ueri præcipue assimilés. In uigore constitutos, calere simul arefcereque ætatis modo. Medios, esse pronuntiat frigidos ac siccos, perinde ac autumnus est. Sunt uero humecti cum frigiditate senes, *τὸ χεῖρονι παραπλήσιοι*. Efflorescit in iuuenibus sanguis in uigentibus, *ξανθὴ χολή*: in medijs, *μέλαινα*: in senibus, *τὸ φλέγμα*. Et hæc caloris intimi ratione omnia. Hic uero aduertendum amplius Plinianum illud ex undecimo Historiæ naturalis: Pubescentem hominē maxime nodum quendam soluere, quod ægritudine sentiatur præcipue. Auctor quidem Censorinus est, post septimum quencque annum articulos quosdam, & in his noui aliquid naturam ostendere. Quod & in Elegijs significari Solon. Sed & Alexander pubescentes pueros hircissare scribit, ob uocis asperitatem raucam, ab hircis ita uocem efferentibus producta uerbi ratione. Siquidem

ri 4 naturam

naturam tunc corpora dislocantem, multā, repentinamq; ætatis efficere mutationem, augetibus foeminarum uberibus, marium uero thorace, humeris, testibus. Accedere item morborum mutationes, solutiones' ue. Equidem à pube ex macilentis crassefcere plerofq; animaduertimus, ac euadere saniores. Sed & quibusdam contingere diuerfa omnia. Quippe ita obtingit ferè, ut quicquid fuerat ante pubertatē redundantis materiæ, ac excrementitiæ, unā cum semine fecernatur & mensibus, unde sanioris sunt status argumenta, sese prominentibus, quæ diuersum concinnabant. Quibus uero prosperior ante id tempus suppetit ualetudo, ijs gracilefcunt corpora, morbis subinde obnoxia. De ipsa siquidem natura, καὶ τὴν καλῶς ἔχοντων ἢ ἀποκείσας γίνεσθαι, id est & ijs quæ bene habent, fit excretio, semine, aut mensibus sequestratis. Sciendum & illud, ab pubertatis tempore puerorum desinere hircificationem, quod aspera arteria prorsum absoluta iam æqualitatē admittat. Ex ijs dilucere Plinij altera potest obscuritas, ubi ait, Pubescit homo solus, quod nisi cōtingat, sterilis in gignendo est seu masculus seu foemina.

Ætates humanas planetarum consequi rationem. Mercurius namq; negotijs præesse dicatur & lucro. Vnde sit quod præmature coitu barba promitur celerius. Tranquilli in Nerone locus de iuuenalibus Iudis. Nymphis coæuus qui dicatur. Martialis & Apuleius declarantur, necnon Horatius. Iuuenalia cur. Philosophorum placita & Auicennæ de ætatibus: item de fabula ætatis. Vocabula plura quibus ætates à Græcis distinguuntur: parætatus, triacatus, apodromi, apobomia sacra, baliciotæ, baliotæ, balari, ballæ, pempeii, genea. Nestoris ætas quomodo intelligenda. Caput XXII

Illud uero concinnè admodum huic parti appingetur ex Procli, inter philosophos haudquaquam postremi, doctrina, ætatum ordinem sequi ordinem uniuersi. Quippe princeps ætas lunarem consequi potestatem animaduertitur. Tunc enim ex nutritiua uegetaliq; degimus potentia, & in utrisque porro humecta uis præcellit. Secunda Mercurialem, quando literarum citharæq; & luctæ, ac denique consimilium nobis studium ingeneratur, & arithmetices in primis, ut auctor probat Ptolemæus. Ideoq; forsan decantatum, negotijs illum præesse ac lucro. Inconstans porro sydus traditur, ac omnino eiusmodi quale id cui adhæserit, cum benignis benignum, exitiale cum exitiialibus. Tertia Veneream, quando obturgescunt membra feminibus, & ad genituram protinus incitantur. Qua in parte sciendum amplius, ubi lasciuiente pruritu & Venereo prolubio nimis appropereetur coitus, præmature item barbam promi, quoniam concubitu augetur circa renes insitus genuinusq; calor, quo fit, uti affluentius summa corporis uapores scandant, quæ est pilorum materia, unde illustratur Martialis illud libro undecimo,

Inde tragus celeresq; pili, mirandaq; matri Barba.

Adiuuatur & Apuleius in Magia. Inuestem puerum accepisti, uescipem ilico reddidisti. Quarta solarem, tunc enim regnat uigor, ætatisq; perfectio properat, ætasq; media. Vt uero sol fons luminis, & cæli oculus, ac mundi mens, ut priores dixere: consimiliter iuuenilis ætas flos uitæ delibatus. Verum prius quam ad ulteriora pergamus age Tranquillo succurramus, apud quem in Nerone qui sint iuuenales ludii, ambigunt eruditiores, nodum uero exsoluit historicus Dion, qui ab Nerone iuuenalia scribit celebrata, ὡς καὶ πνὴν νεανισκιδίματα, propter suam barbam, quam tum primum raserat, pilis in aureum coniectis sphaerion, & Capitolino dicatis Ioui. Mars porro uirilitali dominatur, planeta calidus & siccus, ac præparans ad robur. Sexta ætas Ioui subijcitur, quæ prudentiam & uitam actiuam ciuilemq; desiderat. Septima Saturnum respicit, in qua naturæ cōsentaneum, à generatione sequestrari, & à corporeis abijungi, alteram & incorpoream affectando uitam. Nam decrepitos inuadens Saturnus implet naturæ suæ malis, frigiditate, pigritia & tristitia querula. Sed enim nec illud omittendum: ratione admodum diuersa præfici infantibus, dum gestantur utero, planetarum (ut sic dicam) uultus, quoniam primo conceptionis mensi Saturnus præesse narratur, Iupiter secundo, tertio Mars, Sol quarto, Venus quinto, sexto Mercurius, septimo Luna, rursum uero octauo Saturnus, nono Iupiter. Inde quoq; partus fieri im-

prosperos

prosperos coniectant mense octauo, at nono optimos. Verum ut postliminio redeamus, philosophorum placita præferre uidentur: tres tantum dici ætates, incrementi, status, diminutionis. Quod ex Aristotele aucupantur, tertio De anima, sic sanciente: Necessè (inquit) est, omne quod generatur, augmentū habere, ac statum, & decrementum. Sed idem philosophus in libro De moribus, sentire diuersa deprehenditur. Auicenna autem prima primi, capite De complexionibus: Ætates, inquit, omnes quatuor sunt: adolefcencia prima est, ad annum ferè producta trigelimum; secunda uero consistentiæ nuncupata, uel pulchritudinis ad annum ferè quintum post trigelimum: consequitur inde diminutionis occultæ tempus, quæ senectus nuncupatur, ad annum ferè sexagesimum. Subest mox ætas, quæ ad manifestū nos interitū præcipites agit, in qua qui diutius perseuerat, dicitur νυμφαὶς ἰσχυρῆς, id est nymphis æquæuus. Suppartitur inde adolefcenciam in minuties alias, quas qui expetit nouisse, & locum habet, ac quem adeat auctorem. Sciendum uero ætatium commensus non ubiq; nec semper haberi eosdem, sed euadere diuersos pro constitutionis ratione, aut sexus, uel etiam regionum, ac terrarum situs, cæli quoq; & uictus temperamenti, & aliorum plurium. Nam sexto De sanitatis regimine Galenus: Stato, inquit, annorum numero ætates circumscribere nequimus, quod tamen quidam faciunt, nisi latitudinis modo. Namq; pubertatem auspicantur aliqui anno quarto decimo, alij anno adiecto, aut etiam alio modo. Et quibusdā decremēti exordia cōtingunt, mox ab anno trigelimo. Alijs, quinq; accedentibus. Proinde signatè Princeps in ætatum distributione aduerbium ferè, adijcere solet. Porro, quia de fabula ætatis mentio facta nobis paulo ante, ad id ipsum Apuleiana facit ex libro Floridorum tertio concinna sententia: Deinde, inquit, regressi ad populum renuntiare, Philemonem poetam qui expectaretur, qui in theatro fictum argumentum finire, iam domi ueram fabulam consummasse: enim uero iam dixisse rebus humanis ualere & plaudere. Adiuuat & ad Lucilium Seneca. Quo modo (inquit) fabula, sic uita: non quàm diu, sed quàm bene acta sit, refert: nihil ad rem pertinet, quo loco desinas: quocunq; uoles, desine: tantum bonam clausulam impone. In hac uero ætatum mentione ac pragmatia uehementer adnotandū, quod scribit Magnus Albertus, Virilem ætatem ac senem præcipue insigniter auescere. Cui rei argumentum suggerat membrorum durities & laxior cutis, ac corrugata, quod frigiditas efficit cum siccitate. Quippe laxat hæc, contrahit in rugas illa. Frigidum enim complicat constringendo. Ex ijs porro liquere arbitror, cur sit in Epistola ab Horatio enuntiatum,

Nigros angusta fronte capillos.

Quo iuuenilis indicatur ætas. Ex Græcorum autem doctrina comperimus, nomina sic per incrementa distingui, ut sit primò βρεφῶν statim natus puer, mox παῖδων: ubi iam incessus datur, παρδαρίων: post dicitur παύσηνους: at παῖδων nuncupant, qui encyclicas obire disciplinas deniq; ualet. Insequentem uero ætatem παύσηνους uocant: parætatum quoq; qui à pueritia in pubertatem protenditur, & βουνηδία, & ἀννηδία, ac mellephebum: mox habentur ephēbi. Hos triacataeos appellant Cyrensi. At Cretenses dicere ἀποδρόμων malunt, non quia cursum deserint, quod præpositionis innuere potestas uidetur, ueluti ἀπὸ γυμνασίου dicitur, qui piscitio abstinet. Apobomia sacra, quæ non in altari peraguntur, sed in pauimento, uel solo: & apud Callimachum apotriches, qui ἀνυβοὶ intelliguntur, id est impuberes. Verum apodromi nuncupantur, qui per ætatem certamina currēdi publica necdum adiere. Sunt qui sic statuunt, ut γυμνοὶ, id est puberes, qui annum quintum & decimum uel ultra, nati sunt, intelligantur. ἀνυβοὶ autem, id est impuberes, duodecimum, aut eo etiam minores. Baliciotæ apud Cretenses item uocantur synephebi. Baliorq; dicuntur progenitores. Ballas Cyprii gradus nuncupant. Balaros Cyprii exules dicunt, Pausania tradente: quod nomen Sardinia montana incolentibus adhæsit, quum illuc secessissent à Carthaginiensibus deficientes. Libyes autem Corsicam incolentes intestinis agitati discordijs in Sardiniam commigrant. Sequitur miracion: inde mirax, qui & neaniscus, uel neanias, id est iuuenis. Hosce uero ἰππῆς, id est equites appellant Spartani. Sicuti inter eos qui præcident, ἵππαγρετας. ἴππῆς inhaerent nymphij, uelut sponfos dicas: postea est pater: inde uir νεός, id est iuuenis & uirens

& uirens: mox uir mesos, id est medius: inde à canicie, hypopolios: post geron, id est senex, qui & presbyter: inde eschatogeros, postremo polioerotaphi. Senectutem Galenus trifariam distribuit: in prima constitutos, ἀπογέροντας uocat, id est uirentes, ac crudos senes, quos etiam πρεβηρότας uocant nonnulli: in ultima uero, πτωπύλων, id est pempelos, quoniam uti astruunt etymologici, iam iam ad inferos mittendi uideantur. Nec illud in hac ætate pragmatia præterierit: geneam Græcis, id est γυναικῶν dici, pariendi ac generandi perfectius spatium, quod annorum triginta periodum conficit: quo nomine sexagelimum attingens annum duas uidetur uitæ implese geneas. Si uero ultra pergat, in tertia iam utiq; recensebitur. quod de Nestore cecinit poeta, quem periodicas geneas perfecisse duas humanas pronuntiat, ceu διότρεϊαρον παλαιότητας dixisset, quæ uocatur γυναικῶν ἀνθρώπων. Aureas ætates in uita tres modò intelligunt, iuuentam, uirilitem, senium: nam infantia & decrepita nullum præferunt uoluptatis argumentum. Ab instituto non dissentaneum prorsus illud fuerit: senilem cutem, quia ætate asperior fiat, paguron à Casandra dici. Esse uero inter cancorum genera paguros, sciunt plerique omnes.

Aeneam pietate in deos ac parentem insita, clementer à uictoribus tractatum Græcis, ac liberum abire cum domesticis permiffum bonis. **XXIII**

Tiam si non me fallit, è Græcis auctoribus celeberrimum Dionem, condito uolumine, conatum rationibus multis, & à uero haud ita dissiltantibus argumentis comprobare, ab Iliensibus fuisse Græcorum exercitum bello uictum fugatūq; nec ab eo Ilium, quod Homerus cecinit, expugnatum. Nihilominus quæ ab alijs prodita ingerunt se nobis, dum in libris nostra planè supellectile uersamur, allidere, ueluti abortiua non sustineo: ut qui Maronem tractant assidue, & interpretantur, suffert amplius habeant aliquid, unde auditoribus suis satisfactum eant. Igitur sic compertum mihi ex adiuratis illis: Ilio expugnato, captorum fortunam Græcos, qui genti suus est mos, clementer esse amplexatos ac miseranter. Eoq; nomine à uictoribus pronuntiatum ducibus, liberorum unusquisq; ex domesticis rebus unum quid tolleret auferretq;. Tunc Aeneam, cunctis alijs facile neglectis aut necessitate reiectis, patrios selegisse quos asportaret deos. Id quò intuerentur Græci, plurimumq; ea re foret oblectati, eidem permiserit: iterum quod uellet, ex bonis sibi caperet. Qui geminata pietate, multo iam senio fessum parentem humeris subiens efferre properabat. Ea quum (uti erant) stupenda uictoribus accideret, uiro maxime pio domesticis cedentes omnibus, quotquot iure belli erant adepti, abire quod uellet, libere permiserit, fatentes, hostilitatis remitti iura, & mansuetudinè indigere aduersum eos qui uerecundè in deos se ac parentes ita gerant.

Citharædi prudens responsum apud Alexandrum fidibus utentè rusticus.

Quo pacto Linus peremerit Hercules, à quo musica imbuebatur. **XXIII**

Alexandrum Macedona, Philippi filium, quum puer etiamnum ageret, ac genas necdum conuestisset pubertas, citharæ ferunt operæ quippiam impendisse, interq; institutionem (uti assolet) ac rudimèta prima, certam ex fidibus canore pulsari, quum identidem cōmonefaceret peritus artifex, sicuti exigere uidentur πικραλίσματα, id est citharædicæ leges: Et quid interest, Alexander inquit, si hanc pulsaro. At is, Si uti rex paulo mox futurus hæc inferis, nil sane: at si artifex, planè multum. Videtur autem hic haudquaquam rerum uir imperitus Lini euentum prorsus expauisse: is namq; puerum itidem Herculem cithara imbuebat, qui quò inconcinnius rusticusq; uteretur fidibus, excanduit in eum Linus. At indignabundus Hercules illi plectrum impedit letiferum.

De tityris, silenis, satyris, quæ sit nominum ratio. Sillus quid. Bacchus cur dicat Phleon: itè cognomina alia. Aphlastus quid, & phossiones, & phossonium. Orariū, oron, orobachi. Coruus cur satyra dicatur auis. L. Florus illustratur egregie.

Caput **XXV**

Qui cum

Quicum Dionysio per tripudia & festos lusus pleraq; terrarū obiere, nunc satyros nuncupant, quandoq; & tityros, puto de cantuū lasciuia, quæ τῶν πρῶτων dicunt, quibus id genus duci magna parte, animaduertitur. Satyros autem, ἐξ τῶν σιγῆναι, uocitatos opinantur. Nam Sillani appellantur, ἢ τῶν σακίων. Quod & alibi attigimus. Sillon autè morsum cum lusu uocant ingrato infestiuoq;. Scribit Nicandri interpres: quos ipsi satyros dicimus, ab antiquis Silenos nuncupari consueffe. De Satyro capto ad Apolloniam, qui οὐδ' οἱ σωετῶς loqueretur, in Sylla Plutarchus. Silenis indumenta fuere ἀμυμαλλοὶ χιτῶνδρ, id est utrinq; uillose tunicæ. Quod tacitis uelut ambagibus plantandi ex Dionysio artem intrinquit, ac item palmitum constipationem. Quia uero apud ueteres φλόνη multum ferre fructum, id est ὁ πολυκαρπῶν indicat: hinc factum, ut Dionysium dicerent φλόνηα, quin eundem Protrygen appellarunt, & Staphyliten, ac Omphaciten: sed & modis itè alijs, ac sanè diuersis. Tityrum sunt qui auem item interpretentur, aut calamum quoq;. πτυρῶν dicitur certe ex calamo tibia. Parabacchum legimus ab Eratosthene dici in orationibus Demosthenem quandoq;: puto, quia eloquentiæ ui furore percipi interdum uideretur. Nam & Phalereus Demetrius illum quoq; pronuntiasse quædam tradit, uelut ὀρθοσιδντα, sicuti καὶ γλῶ, καὶ κελῶς, καὶ ποταμοῦ, καὶ νάματα. Aphlastum uero ad Dionysium nihil: est enim eo nomine puppis, quæ & aphlastus dicitur per euphemismum, quasi aphlastus καὶ ἀκρῶς, quoniam religionis causa partem illam exurat nemo. Quippe inibi deorum uisebantur expictæ imagines, natibus præsertim regijs, sed & militaribus. Partes autem alias recte euphlastas nuncuparis, uelut ὀνησας, quod expicis litu ignium sint fomenta. Porro uela ipsa phossiones uocitantur, id est φάσσανες, ex uerbo φῶ, quod illustro indicat, de candoris proprietate. Vel quia intumescant uento, παρὰ τὸ φουάδαι τὰ ἀνέμων. Phossionum item pro sindone reperias: orarium uocant Romani. Oron autem, rusticum dicunt instrumentum: quod docuit Isæus: uerum ab Aeschilo & Menandro lignum appellatur, quo calcatam premunt uuam. Orobachi, coriaceos indicant utres. Quoniam uero ab Satyris exorsus sumus, id forsàn expendisse præstiterit: quid ita coruum satyram auem dixerit in Valerij Coruini historia L. Florus. Et sunt qui ad fellationem putent referendum, de qua Martialis, Corue saluator, quare fellator haberis, In caput intrauit mentula nulla tuum.

Et Plinius libro decimo: Coruos, inquit, ore parere aut coire, uulgus credit. Id ab Anaxagora item traditum. Verum libro De animalium generatione tertio, negat Aristoteles. Commeminit libro septimo decimo Auicenna. Quid si ad saturam paludem, seu satyram, relatum malis: Ea uero Pontina est, uigintiquatuor urbium olim locus capax. Virgilius Aeneidos septimo,

Qua saturæ iacet atra palus, gelidusq; per imas
Quærit iter ualles, atq; in mare conditur Vfers.

In agro autem Pontino rem gestam, auctor idem Florus est, necnon A. Gellius, ac Titus Lilius, etiam si apud hunc Pomptino legitur. Quo autem argumento coruum paludis nomine significarit disertissimus historicus, ex Theone sumi potest apud Aratum, qui prodit, cornicem ac coruum insigniter aquis oblectari: quod earū alitum corpora inauerint uehementius: proinde humentia expetere admodum, quin & solitudinis amicum animal coruus est, prouerbio suffragante, βάλω' ἐς ὠράλας. Erat proxime Tarentum locus item Satyra, uel Satyrion, ut Stephanus.

Diuersi populorum mores, breuibus, ac miscella enotati opera. Qui nunquam riserint. De Ceo sene caniciem coloribus obscurante. **Cap. XXVI**

Tiam si paulo ante gentium diuersarum mores, ut sese inter legendum intigerant, præcæptis enotauimusq;: tamen quæ rursum occurrunt, allidere aut præfocare nequimus: sicuti illud est, Stagiritis fuisse legem, quam prorsum uereq; opinatur Græcam in Varijs narrationibus Aelianus, ὃ μὴ κατέθου, μὴ λώμβανε. quod non posuisti, ne tollas. Sed & Biblium tantæ uirum integritatis ac abstinentiæ accepimus, ut si quid inter eundem ei fuisset alieni oblatum

tum, omnino intactum prateriret, οὐ γὰρ ἠγύιτο τὸ τοιοῦτον θύρεμα, ἀλλὰ καὶ ἀδύνημα, ceu eiusmodi non inuenta forent, sed iniustitiæ germina. Lucanis lege sancitum scimus, ne quis sole occaso diuertentem hospitem exigeret: quod si fecisset, κακοφύκτας agebatur reus, atque eo nomine multam subire, prorsus necessum erat. Dardaneos sub Illyride tantummodo in uita balneis operam audio solitos dare, nuptiarū & partitionis tempore, ac denique mortis. Indis omnino scenus ignotum. Quin & maximum inibi nefas iniuriam uel facere uel pati. Proinde nulla illis syngrapha, nullum depositum. Sardoia lex est, senescentes iam parentes fustibus letaliter à filijs cædi, ac mox contumulari. Turpe siquidem arbitrantur, multo confectum senio superesse diuitius, quum in pluribus aberret corpus, annis festum deniq; . Illustrius uero multo institutum illud, quo peraguntur ἀργίας θύρεμα, id est otij iudicia, quæ subirent temere ac citra uitæ propositum agentes: sic enim exprimebatur illis, ut unde alerentur, magistratibus approbarēt. Derbicæ dicuntur ipsi quoq; , certam ætatis metam transgressos perimere, uiros quidem imolantes, mulieribus autem præfocatis. Lydæ mulieres prius quam coniugia intrant, corpus in uulgum dabant: iunctis, si deliquissent, ueniæ spes nulla. Atheniensibus pridem inoleuerat, ut si forte homini occurrissent in sepulcro, terræ mandarent, gleba iniecta: sed ita, ut exortum spectarēt. Rursum & illud seruatum diu, Ne bouem, cuius opera, uel aratro uel curru uterentur, omnino immolarent, ἐπι καὶ οὐτὸ ἐν αὐτῷ κωρυός, καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμώτων κωνωνός, id est, quoniam & hic colonus sit, ac laborum quoq; nostrorum particeps. Perfarum mos est, cibis expleri prius, ac (ut Plautinè loquamur) saburrari, mox potui & propinationibus indulgere largius. Quo etiam tempore ueluti in hostem depugnaturi, uestes exuunt. Illi uero hominum mores compertij peculiaris, Clazomenium Anaxagoram risisse nunquam, immo ne risus quidem uestigium omnino ullum prætulisse. Huic quoq; rei inimicatum insigniter Aristoxenum ferunt. Quin & Heraclitum, ἐπὶ πάντων τὰ ἐν τῷ βίῳ ἔλεγον, id est, quæ sint in hominum uita, fletu prosequeretur omnia. Nec illud à moribus hominum abiungitur expingendis, siquidem facta nostris nos plerumq; coloribus suppingunt. Ceus quidam narratur Lacedæmona uenisse, iam utiq; æui maturus, uerum elatior impendio & confidens quantumuis, insuper canescens caput inficere conatus, annos obscurabat. Ita uero affectus, quum in concionem prodians peregisset, quorum causa uenerat, exurgens Archidamus Lacedæmoniorum rex, τὴ δὲ αὐτῷ ἐπιπέσει ὕμνος εἶποι, ὅς οὐ μόνον ἔστι τῆς ψυχῆς τὸ ψῦδι, ἀλλὰ καὶ ἔστι τῆς κεφαλῆς τὸ ψῦδι. Et quid nam, inquit, salubre dixerit hic, quin non in anima modò mendacium circumfert, uerum & in capite: Philippum item Cæsarem scribit cum Eutropio Sextus Aurelius, ab quinquenniij ætate seueri adeo, & tristis animi fuisse, uti nullo prorsus cuiusquam commento solui in risum potuerit.

Zeuxin spectatū Helenam à se pictam neminem admisisse, ni erogata prius stipe, quo nomine appellata est meretrix. Epicuri dictum nobile, Videri felicem, cui uitæ suppetant necessaria. De pecuniæ cura difficili. Cap. xxvii

Zeuxin pictura nobilem, inter cætera eius artificij, haud parū multa quæ circumferuntur, & hominum desideria uix explent, Helenam quandoq; ab eo expictam ferunt, cui tantum sanè attribuerit, ut non temerè nec quemlibet, ac (ut Græci dicunt) ὡς ἔτυχε, spectatum admitteret, ni ἔργου ἀργύριον, id est propositam pecuniæ quantitatem erogasset. Quo expressum nomine Græcis est, uti Heraclote sic mercenariam stipem ab adeuntibus, ac uelut manuarium æs corrogante, mox Helenam dicerent illam ἐπαίρων, id est meretricem, ceu planè capturas sibi, prostituto corpore, ab inuisentibus turpiter quæreret. Lepidè sic, ut interpretari libet, deformato item artifice, ut qui auidius quæsticulum corradere. Id quod prudentissimus quisq; facile aut spreuit aut neglexit. Nam tantus ille uoluptatis assertor Epicurus, cum loue se promptius de felicitate in certamen uenturum, asseuerabat, si maza modò suppeteret ac aqua. Scires Gargetij senis hæresin aliud præscribere omnino, quam prætendant uerba. Obseruatum apud Hieronymū est: Helenas dici quæ maritis ualere iussis, adulteros consecantur, nulla interpellata uerecundia. Cæterum, quod ad nummariam pertinet curam, parerga uelut opera, id item suppingemus, ab adiuratisissimis proditū momentumis

momentis, ὡς ἂν ἐχίνου λαβεῖν μὲν ῥαδίον, σωλεῖν δὲ χαλεπὸν, οὕτω καὶ τὰ χρήματα. quod est, sicuti echinum utiq; capere facillimum est, retinere difficillimum, ita & pecunias. Sententiæ huic succinifere Anaxagoræ illud ἐν τῷ περὶ βασιλείας, χρήματα χαλεπὸν συναγαγεῖσθαι, χαλεπώτερον δὲ φυλακῆναι τούτοις περιθελίται. id est, pecunias cumulare, arduum est, uerum custodire difficilius multo. Nec relatu indignum quod grauis auctor in primis prodit Archilochus, quanquam nō citra cōsuetum illi κακοφύκτας: numeros saepe uel minutijs hinc inde corratis, nec sine sudore cōparatos, πολλῶν ἐς πέρους γυναικῶν ἤτορον κητόρειν, id est, in prostitutarum delabi interanea frequenter.

Animos hallucinātes malis edoctos sæpius respiciere. De Hierone, Ptolemæo secundo, Phrage, & Damocrate palestrita. Cap. xxviii

Mominis prudentiam fortunæ indulgentia nunquam non remissiore laxioremq; malis sæpenumero ad se redire, ac (ut sic dicam) in numerato & prociuctur stare, nō sanctis modò testatum literis, quartum est scopus in cōniuens ueritas, sed & nobilibus exemplis aliquot palam factum. Ex ijs aliqua attigisse, interest plurimum uitæ, ut inde edocti à linea idētidem non aberremus, sed in harena uersetur nostra, id est ex formula uiuamus, ne alioqui in decuriam transcribamur, non tam male uiuentium, quam male pereuntium. Igitur proditum memoriæ est, Sicilia tyrannum Hierona fuisse prius & priuatum, & planè omnium præcipuè inconcinnum inelegantemq; , & agresti porrò natura inconciliabilem ferumq; , ac prorsum à fratre Gelone nil diuersum. Sed enim postea quam agritudine implicito à publicis curis indulta uacatio, feriarūq; abundè licuit, febre interpellante, hominum factus elegatissimus est. Siquidem quod uel inuito recusantiq; otium ex morbo impertiebatur, ἐς ἀκροσύματα περιουδονία, id est, doctis impendere disciplinis adortus est. Quamobrem iam suæ spontis, ac prorsum cōualidus Simonide urebatur Ceo; ac Thebano Pindaro, necnon Bacchilide, ὃ δὲ γέλωρ ἄμυστο ἀνθρώπων. Ipsi hoc & Ptolemæo secundo usu uenisse, compertum est. Quin auctor item Plato est, Phrage non alia magis ratione sacris initiatum philosophiæ mysterijs, quam quòd ἡ νοσοτροπία ἐργουα αὐτῷ τῶν πολιτικῶν συνήλαστον ἐς τὴν φιλοσοφίας ἐρωτα, id est familiaris agritudo à ciuili cura ipsum abducēs in sapientiæ amorem cōiecit. Quòd si est, nimirum extentis optanda uotis tristior ualetudo Critiæ fuerat & Alcibiadæ, ac Pausaniæ insuper Lacedæmonio, & compluribus id genus alijs. Porro & palaesten legimus Damocraten pedibus ægrum, ut si qua effici posset, morbum discuteret, certamina adijisse sacra, eoq; productum deniq; , ut in stadio lineam sibi circumduceret, aduersarijs iussis extraherent ut si possent: neque uisibus uerò, abijt demum coronatus. Faciunt porrò ad hæc quæ scribit Manilius Astronomico primo, Sed quum longa dies acuit mortalia corda, Et labor ingenium miseris dedit, & sua quæcūq; Ad uigilare sibi iussit fortuna premedo, Seducta in uarias certarunt pectora curas.

Super Eleetra adnotatur pauca, quæ dicta prius Laodice sit. De Gyge, qui mulieres primus θύνοχιστον. Necnō de Alcimi Lydorum regis felicitate. Interim & Xanthi memoratur duo, poeta, & historicus. Cap. xxix

Xanthum fuisse melicum poetam, puto omnibus notū, qui Græca paulo uberius attrectarūt. Ab eo autem præter cætera, id item proditum memoriæ est, Eleetram Agamemnonis, nō ea utiq; initio fuisse nomenclatura, sed dictam Laodicen. Quippe Agamemnone perempto, nupsisse Aegistho Clytemnestram, qui & principatu sit potitus: Eleetram uerò, ut quæ neglectui foret, cōsenuisse uirginem: qua ex causa, ab Argiuis id esse nominis sortitam, ἢ τὸ ἀμοιβῆν αὐτῆς, καὶ μὴ πεπεραδῆσθαι λέπτου. id est, quòd uiri expers fuerit, neglecti experiens. Fuit & non incelebris rerum conditor Xanthus, patria Lydus, qui & uoluminibus quatuor Lydiaca fertur complexus. In eorum secundo, id quod haud relatu indignum opinatus sum, Gygen omnium principem scribit, dum Lydis imperaret, γυναικῶν θύνοχισσαι, id est mulieres eunuchas fecisse, ὅπως αὐταῖς χάριτο εἰ νεαροῦσαις

caus, id est ut illis perpetuo iuueniliter florentibus uti ualeret. Cæterum amplius memorat Xanthus idem, Lydorum regno potitum quandoq; Alcimum, qui & præcipua fuerit insignis pietate, ingenioq; mitissimo. Proinde stationis eius tēpore uniuerso Lydis altissimam contigisse pacis pinguissimæ tranquillitatem, & diuitias quoq; affluentissimas. Et ita quidem, ut intrepidè ageret unufquifq; omninoq; citra insidiarum ullū metum, uel (ut Græcè dicam) ἀδελῶς, καὶ ἀνεπιβουλιότηως. Id eo adnotauī libētius, quod inde adagionis speciem posse aptius conformari, palām est: ubi quis ἢ δουρατῶν τε καὶ δουραμονίᾳ δάγῃ.

Qua ex causa prædicent Delij, philosophum nō incelebrem Syrium Pherecydem tam tetro tamq; exitiabili peremptum fato. Cap. xxx

Super Pherecyde, quem ferunt Pythagoræ doctorem, alibi hoc opere commentati sumus: nunc & ad id quæ ingerunt sese, haud insuper habebimus, ut locupletior, etiam si crasiore (ut uocant) Musa, fiat lucubratio. Igitur scribunt celeberrimi ē Græcis conditoribus, in morbi (ut sic dicam) propyleis ab eius corpore deliquatum similem uisco calidum sudorem, mox & ferinum quendā, postremo succreuisse pediculorum sobolem diram, qua colliquatis carnibus cōtabuerit. Sed antea, conspectu horrorem incutiente, familiarium reclinare consuetudinē cœpisse. Vbi uerò accessisset quispiā, ex eo ut haberet sciscitaturus, ἄλλο τι ὀπίσθῃ ἐπιπλήθῃ θύραυ διέρας ἄν δάκτυλον, φίλον γεγονότα τῆς ἀρκυός, ἐπέλεγε, οὐτὼ ἀλακείδιαι καὶ τὸ πᾶν αὐτῷ σῶμα. hoc est, per ianuæ peruiam portiunculam digito immisso, iam carne prorsum renudato, addebat, corporis reliquum compari affectū modo. Memorare autem Delios ferunt cōfuisse, Apollinis indignatione philosopho tetram adeo incussam plagam, quod̄ tumidius insolentiusq; cum discipulis in Delo sedens, multa quidem de sapientia sua ostentasset: uerum & id reticere non quisset. Nulli unquam se deorum intromolasse, nihilq; minus iteunde sibi ad id temporis actos uitæ annos: nec citra omnem commodum minus, quā qui Hecatombas subinde oblatum eant. Quo dicti tumore, uel leuitate potius, quam ἰσοφροσύνην uocant, grauissimam rependisse pœnam, probabile prorsum fieri. Scribit Historiæ naturalis septimo Plinius, copia serpētium ē corpore prorumpente, Pherecydem exspirasse: adeo infinitam esse morborū multitudinē.

Herculeas columnas prius Briarei nuncupatas. Epaminondæ paupertas & magnanimitas, Persarum regis munera spernentis. Cap. xxxi

Aristoteles quidem tantus in doctrinis uir, leuicula tamen quæpiam in libris non reformidasse, animaduertitur, quando Herculeas scribit columnas prius fuisse Briarei nuncupatas. Nam, inquit, postea quā ab Hercule purgata terra est, & mare item, comparuitq; omnino is in genus hominum beneficis, Briarei monumenta nulli prorsum rei esse, arbitrati pleriq; in Herculem loci appellationem facile corruerunt. Scribit Tacitus quod ad rem uehementer facit, celebratas in Germanico Oceano Herculis columnas, seu (inquit) Hercules adiit, seu quicquid ubiq; magnificum est, in claritatem eius referre consensimus. Cæterum, etiam si nec huiusmodi negligenda usquequaq; duco, nihilo fecius multo illud grauius, uitæq; commodius longe: quod Græca uersanti nuper compertum mihi est, Epaminondæ Thebanorum principi, tantumq; non Græciæ totius, unum modō affuisse indumentum, & quidem rude ac pertritum, addo etiam sordescens satis: quo nomine, si quando expurgandum fulloni traderet, interim uestis inopia alterius, domi se continebat. Quamuis autem à re familiari sic haberet, nihilominus à rege Persarum uim aurī haud paruum ad se transmīssam non admisit. Quo fit, inquit Aelianus, ut respuētis animus maior longe ampliorq; uideatur, quā dantis. At quia ex fide parum forsā promi hæc à nobis, opinabūtur aliqui etiam ferij, super tota re historici uerba subscribam: cui (opinor) in rem adducti præsentem haud colaphum ducent. ἐπαμεινώνδας ἦτα εἰχε τεύβηνα καὶ αὐτὸν ἐπιδύνατο. εἴποτε δὲ αὐτὸν ἐδωκεν εἰς λυαφείου, αὐτὸς ἰστέμενον οἶκος δι' ἀρεταῖαν ἐπέβου. ἢ δὲ τούτοις ἐλὶ πῶδουσίας ἀν, τῷ πρῶτῳ βασιλεὺς πῆμ. λαντ. αὐτῶ πολὺ χρυσίου, οὐ πρῶσινετο, καὶ εἶπ' ἐγὼ νοῦ, μεγαλοφρονέσθ. λῦ τῷ δίδυτος, ὁ μὲν λαβῶν.

Hominum

Hominum ingenia tyrannica uel mitia, ex gestis rebus facile plerunq; cōiectari. De Pericle, ac Gelone: item de Dionysio posteriore. Catapultæ inuentio. Cap. xxxii

Sppetit ex historia plerunq; uel tyrannica hominum ingenia, uel mitia in primis & popularia spectare. Id ipsum & mihi nuper usu uenit Græca uolenti quæpiam: quippe animaduerti, Athenis prætura dum fungeretur, Periclem inter alias uel hanc censuisse statuentam legem, ut nī parentē nātus quis foret ciue utroq; in reipublica participatum haudquaquam admitteretur. Cæterum, tumor hic planē, nimio plus sibi applaudentis illuc erupit demum, uti in eundem grauior expeteret Nemesis, Etenim quum ei duo essent liberi, Paralus & Xanthippus, grassante publicitus sæuo pestilentia malo, uterq; est absumptus. Quamobrem sobolis legitima ac solenni cōceptæ toro inops Pericles, reliqui habuit nil prorsum, nisi ut spuriorum præsentia superstitum, sed reipublicæ ipsius sanctione expertum, æstuatē teniret animum. At contra, si Gelonis expendas animi altitudinem, & in Siciliam uniuersam benignitatē eminentissimam, quis nō illius allisam uelit animi elationem, huius uerò bonitatem ramentem uisam aliās, amplexetur exosculeturq;? Hic quippe uictis Carthaginiensibus apud Himeram, & occidione occisis, factus Sicilia totius compos, exsuperanti mentis magnitudine in forum pergens nudus alacriter pronūtiavit, Siculis se principatum resignare. At illi ore consono succlamantes, id se non admiffuros, asseueranter prædicarunt, ut qui populares eius, gratissimosq; mores diu antea forent periclitati, diuersos longe à monarchico spiritu, intolerādo plerunq;. Argumento eius facti est, in templo surrectum specie nuda simulacrum. Sed & rei gestæ testimonium dicit epigramma. Quam uirtutem si promere scisset Dionysius posterior, etiam si multa principatus propugnationi comparasset, catapultam quoq; excogitasset primus: tyrannide, quam omnium in Europa maximam adamante munitam, gloriari solebat superior Dionysius, uiolēter Dionis opera excussus, nō omnium inops infelicitē, quod uitæ supererat, ac turpiter transmīssisset, hebetiore etiamnum uisu ex meri intemperantia, sicuti à Theopompo proditum monumentis, sciunt politiores paulo. Id quod mirum uideri præcipuē debet, quando longæ naues aderant quingentæ, peditem uerò centum milia, equitum decem, armorum, com meatuum, pecuniarum uis immensa: tantum autem facinus est adortus Dion duabus tantum onerarijs nauibus primō præfulsus, uti prodidit Diodorus.

Philippum uictoria elatū, ne unquā fieret rationis impos, iniunxisse puero, mane ingressus diceret, Homo es Philippe. Cap. xxxiii

Prostea quā apud Cheroneam Macedo Philippus Atheniensem profligauit opes, felicitate nimia efferri aliquātulum cœpit, sed ita, ut rationis tamen limites nec transcenderet nec proculcaret, proinde ad iniustitiam aut uictorum ludibria & subiectorum iniurias nec dilaberetur. Id ne fieret quādoq;, uti sunt plerunq; hominum ingenia, in peius mutabilia, sic propemodum cauit: nam ex pueris uni muneris id modō iniunxit, ut ad solis exortum ingressus inclamaret, Meminisset hominem esse se. Id ab eo constanter adeo seruatum ferunt, ut nusquam omnino uel progredetur ipse, uel familiaritū quæpiam, aut aliorum regis operam requirentium admitteret, quā quot diebus puer inronuisset ter, Ὀλίππε ἀνθραπ. εἰ.

L ODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVAVM
lectionum libros ad doctissimum iureconsul-
tum Zachariam Rhodiginum,
Præfatio uicesima.

Nulli unquam, doctissime Zacharia, grauior incubuit cura patriam demerendi, ac omnes ciues suos: ego plane eum esse me, possum profiteri, quando ueterem Atheniensium ἀμνηστῶν insequutus, traditis obliuioni omnibus, reiectisq; animum quæ repetita ualēt exulcerare, ac magna ex parte obductum uulnus refricare: quippe infecta ne tēpus quidem πάντων πατέρ, uti Pindarus inquit, reddiderit: non desino pro uirili utrosq; propagare in æuum, ut iam hinc cuncto terrarū orbi, qua modo Romanæ linguæ sonus pertingat, palam fecerimus, esse in rerum natura Rhodigium, quod ad hanc diem (nec dici tamen arroganter uelim) Cimmerijs obuolutum tenebris latuerat penitus. Eadē porro animi simplicitate ciuium nonnullos duxi scriptis meis (si quis tamen eorum futurus est genius) illustrandos. Nam antistiti reuerendo Ioanni Mariæ Mattarello unū nostri, ut sic dixerim, certaminis stadium censui dicandum. Exigebant id mores eius excultissimi, doctrina singularis, & quam sustinet honestissime dignitas clarissima: Exigebat, immo efflagitabat, ut significantius agam, sanguinis coniunctio, & larum ferè communium, peruetusta quidem, sed tamen prædulcis memoria. Nunc autem in necessitudinis ratione sentire sum uisus aurem mihi denuo peruelli, & insufurrari grauius, uiri me non boni subiturum crimen, si Zachariam meum ab ipsidem manantem fontibus præterisse sustinerem. Ego uerò iureconsultorum scientissime toto feror animo in tui nominis gloriam, si modo is sum, qui tibi in maximo doctrinæ fastigio diuini constituto ad laudem aliquid possim adijcere. Quoniam, dum in Romana profiteris academia, tuarum uirtutum splendorem ipse uniuersis abunde patefacis, ueterum placita sapientum in sancendis legibus promendo in lucem nitidissimam. Adeo ut obscuritatis nubilo amplissime discusso & squalore omni deterfo, in potestate omnium, qui te utuntur doctore, quod mirum est, si quid aliud, omnino comperiantur. Equidem parum perspicaces illi esse mihi uidentur, si qui soli lumen asferre contendunt: sed enim consanguinea huc me affectio transuersum rapit, ut quantulacumq; ex libellis nostris promi gloria potest, eam lætissimo uultu tecum ueniam participatum. Tantum ab est, ut mentium hystricularum approbem uirus, quo contacta extabescunt omnia, dum alienæ derogando famæ, quod sanguinarium est, scientiam in se profundiorē probare hominibus uolunt, etiam si nocturnis oculis nunquam non caligare uel luce nitidissima pernoscentur. Sed libitinas facio missas. Illud grauius multo reliquum sit mihi, ut amanter extenteq; doctissime Zacharia obtestari nō desinam, quæ de myrotheijs nostris qualiaqualia comperiantur, nunc primum in odores sparguntur, & laboriosissimis euigilata curis, neq; enim perfunctoriam remur scribendi pragmatiam, publicum tandem indispiscuntur, munuscula boni consulas, putesq; non quidem magnitudini satisfactum tuæ, sed ab imbecillitate nostra, id demum quod eualuimus munificentissime oblatum. Vale.

L ODOVICI CAELII
RHODIGINI LECTIONVM ANTI-
QVAVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVS.

Octimestris partus cur raro uitalis.

Cap. I

VM pauloante astrueremus, præfici à caelestium rerum peritis, nō etatibus modò planetas, sed & infantibus prius quàm promantur in lucem, quanquam (ut prætexuimus) ratione disparili: adiectum id quoq; Octimestrem partum ideo non ferè censerì uitalē, quia Saturnum habeat episcopum, cuius frigiditas ac siccitas uitæ plurimum contrariæ sint. Adnotandum uerò nunc, esse inter apprime doctos qui astronomica ratione elisa, aliud quod sequantur magis, excogitent. Siquidem embryon sæpe mense septimo, ab uteri conceptaculis egressum affectare, ac in id colluctari plurimum, uerū conatu excidere, atq; interim fatigatum effici imbecillius. Quòd si necdum resectis uiribus, octauo rursum eundem petat conatum, oblaesum frequentius intermori. Hippocrates summus medēdi artifex, qui tam fallere quàm falli nescit, onerosam molestamq; ac perdifficilem eius mensis gestationem autumat, tum matris ratione grauius affecta, tum uteri incommodus se habentis, ac quodammodo ingestabile onus respuentis. Proinde si se ostendet partio, dupliciter inde utero gestantes uexas, & à foetu prodeunte, & affectione propria, insigniter imbecillitate urgeri. Vnde consequutione probabili foetum item oblaesum raro non emori. Alicubi tamen, quod huic sententiæ calculum adijcit: corpore uegeto scimus ac succulento robustoq; pragnantes, octauo etiam promere uitalē foetum. id quod in Hispania usu uenire, scribit Auicenna, & in Aegypto Aristoteles.

Fabulam fieri quid sit. Vitam nostram esse item fabulam. Platonis de se apophthegma.

Cap. II

Abulam fieri eleganter docteq; usurpamus pro eo quod est, munijs uitalibus perfungi, & abire (ut Plautus inquit) in communem locum. Persii satyrici poetæ id auctoritas comprobat: Indulge genio, carpamus dulcia, nostrum est, Quod uiuis: cinis & manes & fabula fiet.

Hoc uerò ex illo Horatiano apparet profluxisse:

Iam te premet nox, fabulæq; manes.

Quin facere lusisse putatur quidam non omnino malus nec imperitus, *Viuentes etiam num fabulam esse.* Quæ sententiæ, mirum est quàm graphicè nostris nos pingat coloribus: quoniã uti fabulæ nec uera insunt nec uerissimilia, compari modo uita nostra nec ueritatis quicquam nec certitudinis habet, nisi illud quo certius nihil, *Hominem bullam esse, sed multo magis senem, ut M. Varro ait. ex quo rectissime uidetur Euripides, οὐκ ἔστι θνητῶν, ὅς τις ἐξ ἐπίσταται, τὴν αἰετοῦ μέλισσας ἐ βιώσεται.* quod nostris uerbis sonat, *Mortalium nemo est, qui crastinum sibi audeat polliceri.* Et quod grauius aliquanto est, *οὐ βίη ἀληθῶς ἡ βίη, ἀλλὰ συμφορῶν.* hoc est, uita non uerè uita est, sed calamitas. Sicuti Euripides idem subnotauit sententialiter. Vnde & Palladas scite,

δάκρυχέων γηρόμην, καὶ δακρύχας ἀπθνήσκω.

δάκρυσι δ' ἐν πολλοῖς ἐν βίῳ κίρον ὄλον.

ἢ γῆρ' ἀνθρώπων πολλοῖσι κρυπῶν, ἀδφνῆς, οἰκτροῦ,

σφρόμνον ἢ γῆς, καὶ δακρύμνον.

Lachrymans sum natus, sed & lachrymans morior: in lachrymis uniuersam comperi uitam; o genus hominum lachrymosum, debile, miserabile: tractū in terra, solutumq;

Nos tamen opinionum illecti uanitate, nobisq; blandius ementientes, spes inanes omnino cōfouemus, quod ad præsentem attinet uitæ statum, nec philosophum audimus eminentissimū Platonem subinde infufurrantem *πῆς ἐλπίδας ἐρηγοροῦν ἀνθρώπων ἀνάγκη*, quam sententiam iure Latij sic donamus, Spes esse uigilantium somnia.

Maronis locus ex primo Georgico, Septima post decimam felix. Lunam humectare, non arefacere. Tetradistas qui sint.

Cap. III

Rat in manibus nuper Maronis Georgicon liber primus, eo gratior nobis quod Columellæ testimonio poeta hic, ut in alijs summus, ita & agricolationis disciplinam carmine potentem fecit. Quo nomine eum pleriq; omnes bene literati ad probiq; obseruant, ueluti *πυλῶν ἱερῶν*, id est templorum sacra. Ita est doctrina multifarius, & morum sanctitudine præcellēs. Inibi ergo hosce uersus legebamur, ubi lunarium ratio dierum pertractatur, Septima post decimam felix, & ponere uites, Et prensos domitare boues, & liciã telæ

Addere. Quæsitum diu & anxie in eruditorum scholis, quid sit quod poeta nobilis ait, Septima post decimam felix. Seruius multa quidem affert, sed quia dctorum rationes minus protulit, posteris amplius quærendi curam iniicit non mediocrem. Nos ergo quæ apud cælestium rerum peritos obseruauimus, hinc iam attexere pergemus. Illud autem traditur primum, Lunæ calorem esse imbecillem prorsus, adeo uti nequaquam ita unquam augetur, ut siccitatem queat inducere. Cæterum ad humectationem usq; modò progredi. Vnde & illud consequitione quadam manifestū, pro luminis copia, & ex eo etiã caloris, corpora humectari. Cōsimiliter ad defectum tendente lumine, humectationis detrimenta fieri & caloris. Sciendum & illud: lunam priore dichotomia exalfacere plus atq; humectare quàm sequenti, ratione (ut præteximus) augetentis aut decrecentis luminis. Ex ijs deprehendere periti rerum, increcentis lunæ spatia esse plantationibus uelut decretoria, quoniam humoris exsuperantia semen madescens celerius uendicet incrementa. Vbi uerò deteritur lumen, cadit optimè materiam, quæ arefcat tunc attenuetur uer; propterea nec carie cōputrescat. Quamobrem apud Maronem, quum septima post decimam nominatur, neutiq; decimam septimam intelligi posse: quamuis id nō abnuat interpres. Hanc siquidem ponendis uitibus incōmodam censerit, prope in confesso est, ob luminis detrimenta. Verum probabilius id, aut septimam significari, quæ sit post decimam prima, & melior, id est quam decimam, quæ dies comprobari omnium calculis potest, luna tum plenam faciente uisitationem: aut dies collaudasse duos, credamus poetam agricolationis peritissimum, septimum ac decimum, sed hunc eo amplius. Septima utiq; luna dimidio orbe cesa cōuisitur. Decima amphicyrtos, id est utrinq; gibbosa. Et utrobq; humor affatim, calorq; radicibus affundi facile potest. Quod uerò septimadecima die subuectari in areã fruges, poeta Hesiodus prodit, nō aliunde uideri natum potest, quod item ex Procli in interpretatione liquet, quàm quod à circumactō lunari orbe protolluntur ferè uentorū afflatus euentilandis frugibus peracōmodi. Scire tamen licet, M. Maniliū Astronomico quarto, septimam post decimam ex Maronis imitatione, pro decimaseptima accepisse: sic enim de cancri partibus scribit, Prima rapit, nec ter quintæ clementior usus, Septima post decimam luctum, & uicesima portat.

In collectaneis Rei rusticæ apud Græcos ita lego, Esse qui statuunt, augetente modò luna plantationi incumbendum: tendente uerò in damna lucis, haudquaquam. Alij ab quarta in octauam decimam rectè plantari autumant. Nec de esse, qui ab decima ad uicesimam quippiam fieri id genus uetent, *ὅπως μὴ τὸ φῶς αὐτῆ συνυπαρξῶν τῶν φῶτος*. Illa uerò rectior obseruatio, luna inferna permeante id agere: supra terram autem posita, cadere materiam. Ad rem fortè illa nil admodum attineant, sed enotasse prius nil obfuerit, quod positū à Plutarcho scimus: Aegyptios fabulari, eadem die Osiridis esse peractum interitum. Pythagoreos uerò antiphraxin eam diem mathematica ratione nuncupare, & abominari in primis. Tetradistas deniq; à Græcis uocari uita laborio-

fos, ac

fos, ac multis occurrantes turbinibus, conflictatosq; crebris Fortunæ assaultibus, neque id citra gloriam tamen: ab Hercule ducta uocabuli ratione, quem quarta natum luna ferunt. Sunt qui coitionem eo nomine intelligant familiarium iuuenum *ἢ περὶ ἀστρονομίας*. Lunæ *ἡγετοῦ γασμῶν καὶ σκιάς* rationem literis mandauit omnium princeps Anaxagoras. Sed quum Athenienses concoquere philosophos nequirent, in uincola impactus, uix est à Pericle seruatus.

Sententia triplex de lunari lumine. Quibus probetur rationibus, lunam repercussu lucem non propagare.

Caput IIII.

IN hac lunæ mentione subeunt obseruata in ueteribus memorijs digna relatu uel præcipue. Scribit enim Architecturæ nono Vitruuius, sed & in libro De orbium cælestium contemplatione Cleomedes, inter Berossi placita contineri, Corpus lunæ pilam esse dimidia parte candidam, altera ceruleam. In coitu uero, solis ardore corripit, conuertiq; partem eius candentem proprietate quadam nature luminis ad lumen trahendi, quo quidem tempore nostri auersam dicant eam: quæ enim non uisuntur, quæq; latent, ita nuncupantur. Plinius: In coitu utique non cerni, quoniam haustum omnem lucis auersa illò regerat unde acceperat: quum uero plena fuerit, ut conspici tota possit, aduersa. At Græci per diametrum hæc & dimittentē lineam obiecta appellare solent. Ceruleam uero, hoc est inferiorem eius partem, quia candens non sit, propter aeris similitudinem, obscuram uideri. Eandem porrò sententiam in deo Socratis exprimit Apuleius. Sunt qui lunam à sole illustrari autumant, unde & nothum eius lumen uocari Catullus: uerum per refractionem illuminare aerem, quod usu uenire in speculis conspiciamus, splendentibusq; argenteis laminis, siue argyromatis. Hæc duas sententias in Psalmodum enarratione quum retulisset Augustinus, difficulter inquit perspici posse, utra demum sit uerior. Magnus utiq; Basilius in Hexaemero, lunæ corpus esse magnum comprobat, & splendidissimum omnino post solem, etiam si non semper eius conspiciatur magnitudo propter schematici uarietatem. Extat & sententia tertia, Misceri eius lucem propriam solari lumine, ac huiusmodi fieri, haud utique carentem ipsam affectu, nec uelut corpora solida, splendida, micantes habentem splendores, illuminantemq; aera repercussu, exceptis à sole radijs, quos deinde ad nos regerat à sole alterata (ut sic interim dicere permittamur) tali temperamento proprium habens fulgorem, non primo quidem & perse, uerum per participationem. Hanc opinionem eruditi saniosem interpretantur, quàm sit ea, quæ lunam asserit per reflexionem illuminare, regestis ab ipsa fulgoribus: quam rem à luminosis fieri corporibus, quando sunt solida, animaduertimus. Quod uerò impossibile sit, lunam repercussu lucem propagare, hæc (opinor) ferè rationibus Cleomedes idem comprobat. A corporibus solidis non est quidem extra naturæ modum, reflexionem fieri, non item ab aqua, cui ipsi inest densitas quadam: at à rarioribus refractione fieri nequit: quum enim fiat, ut ab aere aut igne repercussus efficiatur, quum eiusmodi tam extrorsum quàm introrsum radios admittant: sicuti spongiæ oppleri aqua, animaduertimus. Adde, quod qui ex refractione sese promit splendor, prætenuis est, ac ferè nullus. A luna uero non terra modò collustratur, sed & mundi uniuersa, quum regestus lucis, ne duorum quidem stadiorum mensum superferatur. Liqueat id in speculis, & id genus alijs. Quod si lunari amplitudini acceptum referri oportere, contendat quispiam: sciat uero is, tam in paruis quàm uastioribus lucem regerentibus analogi rationem haberi consimilem. Porrò si luna repercussu collustraret, neq; quum in cornua sinuatur, neq; item dichotomos uel diuidua terræ lucem infunderet: quando quæ reflexu illuminant, ad rectos angulos lucem promunt. Proinde orbe pleno, ad occidua solemq; ipsum fiet lucis reflexio. Lunæ uero mediã tantum terræ splendorē affundent, orbis uniuersus minime: quippe ex meditullio tantum, retriangulus radius ad terram promi potest. Quod uero ab orbe toto collustratur terra, euident inde sumi argumentum potest: nam ubi emergere primum ab orizonte incipit curuatura, proiectantur ad terram radij, de uexis partibus cælum non terram spectantibus.

ss 4

Lumen

Lumen esse caelestium uirtutum uehiculum. Cur à nobis longius abeat sol, nec luna eundem præferat schematismum. An item à planetis illustretur, uti à sole. Rursum quid lumen, ex Plotino & Proculo.

Caput v

Lumen esse caelestium uirtutum, & quidem omnium ueluti uehiculum, in Meteorologicis libris Auicenna scribit, & comprobatur Albertus in libro De somno & uigilia. Inde ambiguitas haud contemnenda exoritur: Si ita sit, ueluti propemodum assentimur, cur nam stas temporū carminibus longius abeat à nobis sol, nec luna eundem præferat schematismum assidue. Hæc uero quæ qua lance pensarit, summa diuini examinis ratione dispensata, comperiet. Si quidem terrena fragilitas caeleste bonum, quamuis inenarrabile, pati diutius nequisset. Proinde diuinæ prouidentiae inconniuens acies hyemali sydere longius solem abduxit, ut noctium humecta opacitate reficeretur terra, exustione aliam primo quoque tempore peritura mortalium uisibus, & animantium cunctarum: nam & sic etiamnum perit parte haud contemnenda. Eadem uero diuinitatis dispensatione, nec perpetes, eosdemque solis ad nos profundit radios luna, sed nunc parcius, nunc uberior pro schematismorum ad solem euariatione. Qua ex causa neque item proprio admodum est condecorata lumine. Quod si in disquisitionem euocet quis illud quoque, an lunari syderi lucem foenerent planetæ item alij, sicuti sol, assueuerant astruendum, non foenerare: quod silentis lunæ dicat ratio, quem coitum uocant, quo penè destituitur luce, quia splendoris de sole haustum habeat nullum in aduerso nobis disco, futura non adeo lucis inops, si quid à planetis mutaretur. Porro de lumine subnectamus hic scitu digna pleraque, ex magnis comperta auctoribus, & illud in primis, ex Plotino ac Proculo: esse lumen, uisum quendam aspectumque numinum, per caelestium oculorum radios profusum, emicansque procul. Esse item diuinum quendam spiritum, à quo & spectentur omnia, & quantum in eo est, ab omnibus spectetur ipse quoque. Hunc nusquam extingui astruunt, sed sydera consequi perpetuo. Est denique lumen quasi numen quoddam in mundano hoc templo, dei similitudinem mortalibus ingerens. Quod ipsius boni filium nuncupat in republica Plato. Est uero causa, conseruatio, excitatio quæ nascuntur omnium, non secus ac struthij aspectu confoueri traduntur oua.

Item de lunari lumine. Cur selene. Cur in Dianæ sacris faces, & cur tergemina Diana, & Hecate. De Geryone pauca. Hecatompedon. Plutarchi codex emaculatur. Hecatombæum. Hecatombe quo ritu celebraretur. Mænides. Canes cur immolentur Hecatæ. Virgilij locus ex Bucolicis. Diætina. Triuia unde, & Diana.

Caput vi

Vnam uero de solari fonte haurire, uel nominis etymo coniectant eruditorum scholæ: nam selene dici, quod lucem nouam habere perpetuo uideatur. Adijciunt calculum & Dianæ sacra, quæ uocant Artemia, in quibus ex hoc argumento gestantur faces. Quia uero triplicem faciat uisitacionē luna, quum surgit in cornua, & falcata dicitur, quumque diuidua est, & quum orbe circumacta: hinc propagatum autumant poeticum commentum de triformi Diana. Vnde sit & Maronis illud decantatum grammaticis, diuersaque pro ingeniorum captu expositum,

Tergeminamque Hecaten, tria uirginis ora Dianæ.

Quod exprimens Ausonius in ternarij numeri grypo, inquit,

Tergemina est Hecate, tria uirginis ora Dianæ.

Verum in eius loci enarratione, ut nil prorsum dissimulem, uaria (ut dixi) promuntur à studiosis pro inuentorum ratione. Sunt enim qui Hecaten ibi tergemina dici opinentur, quia sit (ut scribit Orpheus in Argonauticis) trium capitū, eam siquidem τρισηφαλον inde appellat, ita quod dextrum caput sit equi, sinistrum canis, medium hominis agrestis. Esse quoque Tartari filiam, eiusdem comprobatur carmen, τάρταρόπιος ἐκάτη. Ex quibus Seruium coarguere nituntur, iterationem esse tradentem ibi. Nam etiam si Hecaten dici Proserpinam sæpe inuenias, tamen intelligi quandoque separatum numen. Putant alij, quia multi Hecaten cum Iunone coniungunt, ut sit eadem Iuno, Diana

Diana & Proserpina: ex quibus Hecate, ut est apud Lucanum, commune efficiatur numen: idcirco, ne alterutrum poeta damnaret, utrunque dixisse. Nam esse item, qui Hecaten Perseo Titane, & Asterie Latonæ sorore progeneratam ferant. Cui elementa subiecerit Iupiter, feceritque celo hereboque potentem, ut cecinit poeta nobilis: unde etiam Hecaten dictam uoluit Heliodus, à multiplici uidelicet potestate. Aiunt & illud Græci, terniones, id est τρισηφάλας, apud inferos censerī admodum, ut qui sint Hecates numini consecrati. Cui item argumento compari trigla pisce rem diuinam fieri, & surrigi in triuis simulacrum, quod (ut inquit Aristophanis interpres, & approbat in Deorum natura Phurnutus) luna, Diana, Hecate, idem crederetur numen: cui sole occiduo, uice sacrificij coenam mitterent ditiores in neomenijs, quam famelici pauperes diriperent uorarentque, à dea factum id caullantes. Quod ad triglam attinet, sic in Eustathij monumentis legitur: Trigla (inquit) ex ueterum sententia, Dianæ creditur simulacrum: quatenus (ut Cilix poeta ascribit) sic dicitur, quoniam ter anno gignat. Luna uero tertio post coitum die manifestam uisitacionem facit. Hecaten in Bæotia præcipue colit solitam, scribit Theogonia Heliodi interpres. Dicit autem Hecaten, ἡστὴ τὸ ἐκάστον πεινοῦσθαι, quod uniuscuiusque prouidentiam gerat. Nam quicquid in terra uisitur, ac mari, facto subijci: quod ut numen, uenerentur plerique omnes. In Pachyno Sicilia promontorio Hecatæ cenotaphiū exstructum ab Ulyse legitur, ob nocturnos ab illa immisos terrores. Hecatophoniam ex lege immolari à Messenij solita, in Septem sapientum conuuiuo auctor Plutarchus est: tanquam ex hostibus centum interemissent, ut inquit Pausanias. Id sacrum obijt Aristomenes Ioui ἰθωμολτα. Verum, ad præsens negotium nihil, sicuti nec Hecatompedon, quod fuisse Pallados templum autumant, omnibus lateribus pedum omnino centum. Id & Parthenon dicitur plerisque. Plutarchus in Pericle Hecatompedon parthenona uocat, qua in parte, in codices Latinos irrepit labecularum nam circumferuntur ad hunc ferè modum, Hecatompedon parte noua. Verum, Græcè sic, ἐκατόμωδον παρθενῶνα Callicrates & Ictinus perficere sunt exorij. Neque item Hecatombæon, ad Hecaten spectat, qui Atheniensibus mensis erat, Soli facer: cuius quia tunc magnus sit cursus, inde temporis factum nomen, quando numerus is signare magnitudinem aduertitur plerumque, quod probant Hecatombæa. Mensis hic Cronion dictus ueteribus quoque à sacrificijs, quæ Crono fierent, id est Saturno. Hecatomben sacrificium quædamque sic solitum celebrari comperisse uideor: Aræ primum uno in loco centum struebantur cespitiæ, inibi centum mox immolabantur iues, oues totidem. Quod si Imperator rei daret operam diuinæ, centeni feriebantur leones, aquilis nec paucioribus, aut id genus animalibus cæteris. Quod & à Græcis factitatum item nouimus, præcipue cum latius grassaretur pestilentia. Sed ad rem. Theagenem quendam domi Hecates simulacrum, quod Hecateum uocant, adeo superstitiose coluisse, Græcorum monumentis adnotatum est, ut nusquam omnino proferret pedem, nisi id consulisset prius. Hecate præterea Mænida putant immolari, quod sit quibusdam mænida, id est furoris causa, ut hys qui dicuntur σελευεζόμενοι. Antiphanes certe Mænidas uocat hecates cibum: est autem notissimus piscis. Quanquam sunt & leucomænides, boacas nuncupant quidam. Alibi poeta idem mænidas & triglas Helenæ dixit cibaria. Mænidas à Theodoro dicitur alec. Porro & Hecate canem immolari, in Mimis prodidit Sophron: quippe, ut scribit Lycophronis interpres, canis latratus carmina soluit omnino, καὶ τὴν φασματὰ, sicuti æris tinnitus quoque, aut eiusmodi quippiam. Propter ea in Alexandra Lycophron,

Ζηενθον ἀντρον κωσοσφαγῶς δεῖς λιπῶν.

Ad hæc respectare Virgilianum illud ex Bucolicis, nemo non emunctæ (quod aiunt) naris aduertit,

Nescio quid certe est, & Hylax in limine latrat.

Dictinam scribit Phurnutus, non Dictynam: ἐκ τοῦ βωλμην δόξο τὴν ἀλτινας. Nam inquit, δὴκεν indicat τὸ βωλμην. Dictyneum & Phœbeum loca sunt prope Spartam, de templis puto eorum deorum dicta. In Apuleij magiæ Apologia prima obseruatum illud quoque: ad magorum cæremonias aduocari Mercurium consueisse, carminum uentorem

ctorem, & animi illicem Venerem, ac noctium consciam lunam, & manium potentem Triuiam. Ad malignos certe spiritus, loco mouendos, diuinationemq; per motus explendam, Ptolemæus in quadripartito conferre putat caelestem harmoniam, quando luna fuerit magisterij domina, colatq; Iouis ædes, Sagittarium uel Pisces. Triuiam dici, quoniam triplici sit figura insignis, ait Bassus Phænomenon Arati interpretis: nam eadem est Luna, Diana, Proserpina, id est caelestis, terrestis, & inferna. Et Proserpina quidem, aut quia noctu luceat, uel quod humilior currat, & terris præsit. Nam & bouum habere bigam creditur, quod eius detrimenta non terra modò, uerum lapides, animalia, & latamina sentiunt quoq; quæ lunæ incrementis eiecta uermiculos parturiant. Diana uero, quoniam arboribus ac fruticibus augmenta inducat: quo forsan argumento etiam Phyllada nuncupauit Callixenus apud Athenæum, ni etiam foliorum ibi contextum malis accipere aut ramos, ut est apud Aristophanem. Denique cremen- tis lunæ defecta ligna fursuraceis tinearum terebrationibus fistulascunt. Dianam dici uolunt, quasi Dimen, quod die appareat noctuq;: nam & bigam contribuunt propter duo uisitationis tempora, aut ob celeritatem. Sunt qui par equorū unū tradant album, nigrum uero alterum: quoniam hyeme ac æstate luceat plus, quàm autumno aut uere. Quod uero paulo ante de lunæ schematismo triplici protulimus, apud Hesiodicos enar- ratores comperimus illud item: adcredidisse plerosque Geryonem tricripitem, hoc est τριπέδαλον γέροντα, non esse aliū quàm lunam. Sed alij ea fabula signari prodide- runt hyemale sydu: alij tempus ipsum, in quo præsens, præteritum, instans, ueluti tria censeantur capita: postremò ad triplicem lunæ mutationem quot mensibus proueni- entem calendarum, nonarum, iduumq; distributionem referri oportere, contendunt auctores eminentissimi.

Septem ab alijs dici lunæ permutationes. Quid phasis. Iugum dici de Li- bra. Cicero inibi explicatur. De Diana, quam uocant Agrotērā & Endy- mione. Cur Lunæ appellatione mūdus significetur, necnon mens nostra. Lunę domus, qui cenodromos dicitur. Synaphia in eadem quid, aut apor- rhœa. Lunus deus. Virgilij locus ex libro tertio, Quæ se, Plena per infer- tas fundebat luna fenestras.

Caput VII

Vnt autem qui dissecantes curiosius septem faciant Lunæ permutationes, easq; dicant phases, quo uerbo utitur in libro De mensibus Theodoros quoq;. Sed & Aristoteles Meteororū primo, in cometarum ratione: Eue- nit, inquit, hoc Mercurij stellæ, ἢ γὰρ τὸ μικρὸν ἐπαναβαίνειν, πολλὰς ἐκεί- νης φάσεις, id est, quia parum à sole abscedit, multas relinquit phases. Sed & paulo ante Anaxagoram refert, ac Democritū dixisse, cometas non esse aliud, quàm ἀμφασίην τῶν πλανητῶν ἀστέρων, hoc est (ut uerbo uerbum reddam) coapparitionem er- rantium stellarum. Quanquam est apud Pollucem, phasin dici delationem eorum, qui in metallicis aut emporijs aliquid peccassent, uel etiam in uectigalibus, ut qui publica usurparent. Ac omnino phasis dicitur cuiuslibet occulti criminis apud magistratus in- dicium. Meminerunt uerbi huius Dinarchus & Demosthenes. Præterea si quid orpha- norum tutores in domorum elocatione fraude agerent, eius denuntiatio facti recte ap- pellabatur phasis, ut Lysias commemorat. Sed illud non prætereundum utiq;, à Chalci- dio perpenle traditum, fieri uisum uel tuitione quam dicunt phasin, uel intuitione quam emphasin, aut detuitione quam uocant paraphasin. Esse autem phasin, ubi aliqua sim- pliciter uidentur, ac proprie, nec reijcitur uisus. Emphasin, quando radij fragmento ad oculorum aciem recurrere, res uidentur ut in speculis & aqua. Paraphasin intelligunt, quoties non in cute speculi, sed introrsum, & tanquam in penetrabilibus simulacrum in- uenitur, obumbrante nigredine aliqua, ut in pellucidis quidem, sed fuscioris uitri lami- na. Fit enim ut ipsi nosmet uidentes intra speculum esse opinemur, nec os nostrum è speculo, sed intra speculum uidere. Sed ad lunam redeo. Primam in ea phasin statuunt, quum exoritur emergit ue à sole. Et corniculatio dicitur, aut corniculans luna. Ea uero à Græcis figura Menoides nominatur, sicuti Martiano propemodum credimus: etiam si apud Firmicum Matheseos quarto, non citra mendum (opinor) monoïdes legitur.

Vnde

Vnde lunata conchylia dicantur Plinio. Sunt tamen qui emergentem primitus lunam artitocon nuncupent, mox menoïde. Postea est dichotomos, hoc est diuidio orbe cesa uel diuidua. Porro amphicyrtos, quod est, utriq; gibbosa. Inde panselene, siue plena: è solis regione quum normaliter steterit, ut Marcellini uerbo utamur. Rursusq; amphicyrtos, ac denuo dichotomos. Demum luminis uniuersitate priuatur, quum silere in- telligitur: & ab Græcorum scientissimis synodica nuncupatur, uelut cum sole commea- ans, ut tradit Theon. Ex hac schematissimorum diuersitate subinde euariante in sanctis literis legimus quandoq;, per Hiericho, quod uerbum lunam indicat, mundum signifi- cari: quia ueluti luna, in continua sit transmutatione. Non desunt qui mentem nostram lunæ nomine accipiendam putent, quæ pro conuersionis ratione ad solem suum sche- matissimos euariat, luminis & umbrarum diuersitate ac uicissitudine, etiam si splendo- ris facultate nunquã exuatur prorsum: sed nec uniuersa item enitescit, quando rationis impos pars, tanquam cõstipator ac apta minus, fulgorem non admittit. Dignum uero quod non prætereatur: lunæ motum quendam cenodromon dici, id est ἐνοδόμου, si per uacuum currat, id est planetarum nulli coniuncta. Id quod ex Firmici uerbis dilu- cere amplius potest, Matheseos quarto: A Saturno, inquit, defluens luna, si ad nullum feratur, sed per uacuum suos dirigat cursus, patrimonium misera laceratione dilapidat. Synaphiam, id est συνάφειαν uocant Græci, quum stellæ cuiuspiam uel planetæ per ra- diationē luna coniungitur, sicut quum abscedit ac defluit, aporrhœam dicunt, seu ἀπορροήαν. In ijs postremò, quæ de luna diu commentamur, nec Ciceronis quidem nodus ex Diuinationum secundo, prætereundus silentio est, qui paulo impolitioribus, uelut suf- flamen molestius, iniicere morulam potest. Lucius inquit Tarutius Firmanus Romam in iugo quum esset luna, natam esse dicebat. Iugum hîc, libram accipe ex Solino in Po- lyhistore, & Græcis præterea, qui Scorpij priorem partem ζυγόμ dicunt, id est iugum. Nam in Rei rusticæ præceptis Zoroaster, sicuti in primo De agricultura libro, cuius apud Græcos incertus est auctor, adnotatum comperi, tria fecit autumnalia signa, ζυ- γόν, σκωρπίου, τοξότου. Deniq; quando Diana eadem cum luna est, transmittentibus Hi- lissum terre Atticæ fluuium, unde Hilissades nuncupentur Musæ, occurrit (Pausanias inquit) regio, quam dicunt ἀγρᾶς, ubi fuerit Dianæ ἀγορᾶς templum, quod inibi ue- natam primò deam fabulantur è Delo profectam, quo nomine simulacrum arcu erat insigne. Lunam deniq; ab Endymione amatam fabulantur, atque inde filias esse susce- ptas quinquaaginta. Vero similis fit (inquit Pausanias) uxorem illi fuisse Asterodiam, siue Chromiam, uel etiam Hyperippem, natosq; ei liberos, Epeum, Aetolum, Pæona, puellam Eurycœdam. Ab Epeo autem dictos uolunt Epeos, quibus imperauit: à Pæo- ne Pæonas ad Axium fluuium. Fuit Aethlij filius Endymion. Eius sepulchrum Elei ostendunt. Heracleoræ, qui ad Milerum sunt, in Latmum secessisse prædicant, ubi En- dymionis agnoscitur adytum. Porro adijciamus de luna quippiam ex historia & pri- scæ religionis uanitate: ab Carrenis Lunum deum eximio uenerationis ritu coli: quo- niam sit ab prudentissimis traditū, qui Lunam fœmineo credat nomine appellandam, itaq; habendam prorsum, multebribus mancipatum delicijs uitam transmiffurum, ser- uitutis onere ingestabili. At qui masculorū decuriæ ascribendam censuerit, eum uero uxori pro arbitrio iniecturum frena, reclinatæ facile uel elusis perruptis ue insidiarum tendiculis omnibus. Nam Græcis quoq; Aegyptijsq;, etiam si uti fœminam uidentur enuntiare, mystico tamen sensu deum planè credi. Sed illud Virgilianum Aeneidos tes- tio, cuiusnam modi est in pestilentia mentione: Penates nanq; ingestos per quietem Aenæ scribit, quæ se

Plena per infertas fundebat luna fenestras.

Cur enim ait, Luna plena: nempe quia canonica pestilentia ratio ab syderum positu ex caelestium rerum præcipue studiosorum obseruatione producitur. Quippe si plenti- lunio coitu ue œconomi cardinis exortiu planetæ sint odiofo aspectu aliquo parum felices, sæuam inoriri pestilentiam: grauiorem autem multo, si occurrat octau domici- lij œconomus maligno syderis alterius uultu: grauissimam deniq; alterutro luminum laborante, ociffimo pestilentia præfagio. Nec illud negligendum, inter senescentem ac nouam

nouam lunam diem ab Atticis dici *quasi uenire*. ex eo quod ea die possit uideri extrema & prima luna.

Memoria matutina, quae intelligi debeat. Quintiliani locus explicatur. Rursum de memoriae uisuscula.

Caput VIII

Memoria matutinam dici quandoque inaudias, nec aliam prorsum intelligi, quam quae firma constansque sit, ac eorum quae semel apprehenderit, retinentissima. Siquidem syncerius coherentiusque adglutinantur, quae profere se die, percipimus, quo iam auctiore subsultat uirtus ea, hebescitque. Nec id alia magis ratione, quam rerum turba (uti a solet) sese ostentantium ingerentiumque. Proinde recepta obfirmataque etiam inter politiores opinio est, Iuniores percipiendis, quae tradantur, a natura uideri magis factos, quoniam omnium penes ignari comperiuntur. Etenim quibusdam imbuti aduentitia mox non aequae hausta recipiunt. Sed seniores item amplius uegeta mente pollere, traditum est. Ex his uero quae de Aristotelis fontibus in hocce libello corruuimus, facile Quintiliani locus explicatur ex libro Institutionum oratoriarum primo, scribentis, Natura nos tenacissimos esse eorum, quae rudibus annis percipimus. Caterum id exacte obseruandum tamen, pueros admodum, ac senes item iam prouectiores, ideo memoria minus pollere, quod in motu incessanter ac perpetim agant. Et illi quidem ex genuino cremati officio, at hi decrementi damno deminutione ue. Suppetit & in pueris ratio quoque illa, quae annis aliquot nanis per similes animaduertuntur, quos praecipue fluxa esse memoria hebetique, non ferè lateret. Sicuti omnes quibus superiora corporum uasitate nimia cum reliquis portionibus responsum non habent. Siquidem in hisce uis sensus primatis onere premitur inutili ac ingestibili, propterea in tam obesa & crassa materia designari aut exprimi formae rerum non possunt, sed quasi frustratur & dissiliunt plagae. Nec in itis modo imaginibus praeduri & spissi sensus resistunt, sed si quas ob insignem earum pulsum admiserint hauserint ue, non ita uidentur admittere, ut quum reminisci uolunt, facile ad imperium subeant, aut recto itinere ad conditum sequantur. Verum, quia in memoriae mentionem uolentes incidimus, non inutile fuerit in Peripateticorum sacra diuertisse parumper, in quibus affatim potentia haec rationalis animae ad examen libramque reuocatur. Ergo in Aristotelis interpretatione Themistius inquit, Praeterita modo dilapsaque iam ad memoriae thesauros pertinere. Nam extantia sensui subiiciuntur: instans uero spem conuoluet. Semper uero animus, quoties meminisse uult, hoc autem est, ad imagines conuerti eorum, quae olim perceperit, necessario adhibet dilapsum tempus. Hinc fit, ut quum aliquis meminit quippiam, dicat, huius se antehac aliquando aut sensum aut intellectum habuisse. Hinc in libro De oraculis quae defecerat, Plutarchus, esse diuinationi antistrophon memoriam scribit: dum praeterita uelut praesentia, asseruado facit: quippe fluunt uniuersa, simul & dilapsa pereunt, ueluti fluctu auferente cuncta. Ipsa uero haec animae facultas perinde ac occurrans non existentibus iam phantasiam circumponit, ac essentiam. Est igitur memoria non sensus, non imaginatio, non intelligentia, sed alicuius horum habitus aut affectio, quum tempus adiungitur, quo facta impressio est, & derelictum in anima spectrum est. Vnde consequens illud est, Animalibus his memoriam adesse, quae sensum & notitiam temporis habeant. Nec meminisse parte animae alia, quam sensuali. Nam qui in praecipitium aliam abierit alinus, si rursum ei occurrerit locus, in memoriam reuocabitur statim, se aliam in ima dilapsam. Eo tamen discerniculo disparantur ab homine bruta, quod non solum se uidisse aut quandoque audisse, commemorat rationale animal, uerum etiam extantis temporis spatia ab elapso fecernit. Brutis uero illud modo suppetit, se nunc corruiere, aut olim esse in preceps delata. Rursum homo recordari se, animaduertit: quod brutis adesse haudquaquam. Inter animates uero memoriae facultate pollent in primis, quibus expurgatior absolutiorque imaginatio est, cuiusmodi pernoscentur apes & columbae. Obluioni autem obnoxiae, quibus uis ea offensior turbulentioreque est: sicuti usu uenire uermibus liquet, ac mulcis. Siquidem in ea parte animi statuenda memoria est, in qua imaginationis potentia uiget. Quoniam uero in sensu principe simulacra rerum insita sunt, princeps autem sensus in

sus in quibusdam mollior diluitorque habetur, in quibusdam rigidior, item alijs in motu est, alijs quiescit, necesse est, simulacra in eo condita eandem consequi imitarique rationem. Hinc illa numerofo discrimine ingeniorum uarietas. Desultoria & fragilis in paruulo memoria est (ut praestruimus) ex iugi motu. In his qui aetate media sunt, quae constans adultaque dicitur, quia statu indecliui temperatoque exigunt, firmissima & tenacissima est. Sicuti uero in profluentem impressus signatorius anulus imprimit nil obgnatque, ita illorum memoria conseruare nil potest, qui aut aegritudinis uolentia, aut aetatis fluxu agitatione raptantur continua. In his item memoriae uis nulla fere, quibus durusculi & inflexibiles sensus ac corneoli quodammodo sint. Qui enim fiat, ut annuli impressionem recipiat lapis? Illud uero reticendum haudquaquam, quod in consolatione comprobatur Boethius, & non inficiantur Platonici nonnulli, a sensibilibus non imprimi formas in anima, tanquam a sigillo in cera: uerum sicut sunt in anima naturales substantiae uires, intellectus, ratio, imaginatio, sensus, ita rerum quoque cognoscendarum rationes habet, quasi uires essentialis. Vbi igitur aliquid meditatur, seipsam ex natura si uirtute in actum naturalem circa id ipsum educit: quod si attentius meditatur, & diutius idem, in hoc ipsum se ualentius conformat, idque est meminisse, hinc & facilius reminiscitur. Si formae (inquit Plotinus) residerent, consideratione ad reminiscendum nequaquam indigeremus.

Reminisci quid sit. Aliud esse iterum discere, aliud reminisci, ex placitis Aristotelicis. Et qui in reminiscendo solocismus. Pauca de Platonis reminiscencia ex Procli doctrina. Animam non esse tabellam literis uacua.

Reminisci uero, ex Aristotele idem Themistius ait, est ex aliquo uestigio conseruato & incolumi referre se in cognitionem eius quod memoria excidisse uideatur. Disparatur uero apud Peripateticos reminisci, ab eo quod est iterum discere. Siquidem qui reminiscitur, ab ipso se mouetur, & ex principio quodam incolumi & manente eius. At qui addiscit, ex praepatore mouetur. In reminiscendo id usu uenire quandoque solet, ut quum nominis alicuius meminisse uolumus, in affine aliud deerremus. Proinde oberrantes, ueluti solocismum admittimus, ut si Leophanis reminisci studeas, & in Leosthenem deflexeris, solocismus est. Ad ea uero quae alibi adnotata nobis sunt de Platonis reminiscencia, attextamus & Procli comprobationem: Disciplinas, inquit, esse reminiscencias illud confirmat: quod enim respondentes ex seipsis omnia dicant, maximus est reminiscenciae signum. Animas uidelicet rationes sermonesque ex seipsis promere, atque solo sciscitante quopiam indigere. Neque esse tabellas uacuas literarum, quae extrinsecus figuras accipiant, Sunt enim semper inscriptae, & si ipse scriptor est intus. Neque tamen omnes inscriptae possunt legere, uel quod inscriptae sint, cognoscere: quippe quum ob genericam obliuionem oculus earum sic sordibus circumsusus, atque ex ipsa obliuione in perturbaciones inciderint. Opus modo est auferre quod obstat appositum, innotescetque tum demum uerum esse Platonice illud, Animam omnia nosse, soloque indigere quodam ad respondendum extrinsecus incitante.

De Attico Herodis filio memoriae nullius. Scipionis apophthegma in Appium, item Themistoclis. Cur Musae Iouis & Mnemosynes filiae. Qui Amnemonones in Cnido. Musa quid sit, ac unde dicat. Themistoclis dictum de memoriae arte. Musonia ars. Lethe fons ad Trophonij specu. Item alter Mnemosynes dictus.

Caput X

Quoniam de memoria satis multa non citra delectum congeffimus, illud minus reticendum opinamur, quod & ipsum in eundem dirigitur scopum. Atticum Herodis sophistae filium praeter ingenij hebetudinem ac stoliditatem, ita fuisse memoria nulla, ut ne elementorum quidem nomina perdiscere aut retinere unquam potuerit. Cui infortunio ut mederetur pater, quatuor & uiginti pueros coeuos & a literis cognomina singulos habentes cum filio simul educabat, ut hac saltem ratione illi insiderent. Suppetit in tractatu hoc exemplum item aliud, quanquam dissimile. Petebat Appius Claudius censuram cum Scipione Africano, a quo Carthago deleta est. Ut uero fauorabilior fieret, memoriam

tt quoque

quoq; ostentando, nominatim a se populum Romanum saluari predicabat, quum is omnes fere ignoraret. At Scipio illudens: Vera (inquit) narras: ego enim no ut multos cognoscerem, sed ne ab ullo prorsus ignorarer, sum adnixus. Illud uelut auctarium adiecero, ad ea que alibi sunt enotata nobis, quod Proclus Diadochus in Hesiodicis enarrationibus scribit: Musas ideo tradi Iouis filias & Mnemosynes, quia ad procinctum in literaria uelut palæstra tendentem necesse sit, νοητικῆν εἶναι καὶ μνημονικῆν, id est intelligendi percipiendiq; potestate, atq; item retinendi præcipue pollere. Iouem autem con- tribuere τὸ νοητικόν. at Mnemosynen τὸ μνημονικόν. Quæ uoces à mneme producuntur, quo uocabulo memoria significatur: unde & Amnemones in Cnido nuncupati, sexa- ginta delecti ex optimatibus uiri, uelut episcopi, ad quos de maximis rebus referrent. Dicebantur uero Amnemones ἀπὸ τῶν ἀντιδιδωσκῶν, quia in iudicium non uocarentur: aut certe uelut πολυμνήμονες, id est memoriosi. Pauci uero ex poetis, quorum Alcmæon est, Musas Cæli filias & Terræ prodiderūt. Musam interpretatur Eustathius, animæ cog- nitionem, quæ diuinum sit quiddam sicuti anima item. Id sensisse Homerus uidetur, quum θεῶν dixit ἀπὸ τῶν θεῶν, id est cognitionis celeritate. Ab indagine uero dici Musā uidetur: quippe ex sapientum sententiā, gnostices copiæ mater est indagatrix inopia. At Platoniorum sententiā nobilis, Musarum nomine cælestes intelligit cantus. Quo argumento & Camœnas dici quandoq; opinantur. Hasce uero à Ioue proficisci, quo- niām uti est apud Plotinum, mundi totius animum frequenter Iouis appellatione nun- cupet Platonis schola, cui calculus adhiçiat illud Platonici Maronis,

Principio cælum ac terras camposq; liquentes,

Lucentemq; globum lunæ, Titaniaq; astra

Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus

Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Inde namq; colligi, ut ab Ioue mundi totius spiritu ac mente, quoniam cælestes moueat sphaeras, ac regat, musici cantus Musarum nomine significati, cooriantur & profluant.

Quam rem innuit illud quoq;

Ab Ioue principium musæ, Iouis omnia plena.

Quoniam uigeat ubique Iupiter ac impleat omnia, & cælum, citharam uelut quandam (uti est ab Alexandro traditum Milesio) uerset agiteq; cælestes inde ac harmonicos proliciens cantus, non prætereundum quod scribit Diodorus, Alexandrum Macedo- nem in Persas bellum moturum Ioui & Musis scænica celebrasse certamina, quæ in- stituisset Archelaus rex, in diem nonum celebritate producta, quod Musarum singu- lis suis foret destinatus dies. Adhiciamus id quoque, Themistocli quum artem memo- riæ polliceretur Simonides, siue is alius fuerit: Obluionis (inquit) malle, nam memi- ni etiam quæ nolo, obliuisci non possum quæ uolo. Musoniam artem quum audis nun- cupari, ad Musas nil scito attinere. Nam Constantinus quum limatius superstitionum sectas conquiret Manichæorum & similibus, nec interpretes inuenirentur idonei, de- niq; Musoniano adhibito, qui erat utriusque sermonis facundia clarus, uoti compos, quod peritæ is functionem obisset, Musoniam inde dici artem uoluit. Verum iam recep- tui canendum: neq; enim de memoria aut de Musis proposita nobis commætatio est. Illud modo adieçisse non fuerit uacantis operæ, apud Trophonij specu fuisse fontem, qui diceretur Lethe, cuius aquam haurirent descensuri, ut omnium quæ antè uidißent, iraperet obliuio: rursus aliter item erat, quem μνημοσύνης, id est memoriæ uocabant, ut hausta inde aqua, omnium recordarentur quæ uisuri erant. Sed hæc sunt ὁ δ' οὐ πάρεστι γὰρ, ut est apud M. Tullium.

De Scopeliano sophiste pleraq; non indigna relatur. Vitam esse uigiliam.

Tranquilli historia illustratur. Vites in Asia haberi prohibitas ab impera- tore Domitiano.

Caput XI

Scopelianum sophisten uel præstantissimum, Philostratus scribit à liuidis quibusdam & dentis rubiginosi ac male feriatu hominibus ex eo fuisse or- dine summotum, quod intemperans foret, καὶ διθυραμβώδης, hoc est dithy- rambicum tumore oratione proflaret. Id parum recte ingenio facundissimo esse

esse inustum, nititur comprobare, & perficit plane quod intendit, ac inter reliqua Sco- peliani præsignia nocturnum illius studium summis effert laudibus. Eum siquidem ἀπὸ πύραρον ἀνθρώπων fuisse commemorat, hoc est inter mortales omnes somni parcissi- mum. Solitumq; subinde scitum illud proferre, ὠνύξ, σὺ γὰρ δὴ πλεῖστον σοφίας μετέχεις μὲν θεῶν. id est, ὁ nox, tu quidem sapientiæ diuinæ obtines plurimum. Narratur saepe à uespera in diluculum lucubrationem protulisse, quo nomine scitissimum inde promi- adagium potest, ut Scopeliano more dicamus eos libris inuigilare, qui summè lucer- narum fuligines hauriunt, & inexplebiliter ac minus iusto ualetudinem cum somno computant. Elegantissimū est illud Plinij Cæcilij de auunculo: Repeto, inquit, me cor- reptum ab eo quum ambularem: Poteras (inquit) has horas non perdere: nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studijs non impertiretur. Quid illud ex Historia na- turalis præfatione, Dum ista mullitamus, pluribus horis uiuimus: profecto enim uita uigilia est. Aristoteles uero scientissimè, ut omnia, De animalij generatione libro quin- to: Somnus, inquit, talis sua natura esse uidetur, ut uiuendi & non uiuendi interlimini- um sit. Et neque omnino sit, qui dormit, neq; non sit. Viuitur enim potissimum uigilia propter sensum. Et Plato De legibus septimo, καθύδωρον γὰρ οὐδὲν οὐδὲν ἀφίθη, οὐδὲν μάλλον τὸ μὴ ζῶντα. Nullus, inquit, consopitus indicaturæ cuiuspiam fuerit, non ma- gis quàm qui iam hominis sopor præterea, ueluti publicanus, dimidium aufert indidē. Hinc natum & Aristotelicum id ex primo De moribus, οὐδὲν διαφέρεται τὸ ἡμισυ τῶν βίου τῶν ἀδολέμωνος τῶν ἄλλων, id est, felices nil admodum à cæteris diuersos fieri uitæ dimi- dio. Proinde scienter Plinius quoq; in uiolentos ac censoriè declamans: Interea (in- quit) ut optime cadat, solem orientem non uident, ac minus diu uiuunt. Et quoniam ad manum uigiliae sunt, succurrit nunc Senecæ id ex Epistolis prouerbiale, Ad facès & ce- reos uiuere, de luxu perditis hominibus, uita quorum in contrarium circumagitur, lu- cifuga infames, ac lychnobij, quibus res fordida est, trita & uulgari uia uiuere. Qui si nosset satis iacturam temporis, sumptus preciosissimi, Theophrastum annos natum octoginta plus minus frequenter ad lachrymas compulisse: nec Theophrastum modo, sed & complures alios, Socraticum illud sapius succinerent sibi: Abite procul hinc ho- stes sacrilegi, abite quamprimum animi mei fures, ne à me ipse abire compellar. Si qui- dem quid esse existimamus aliud, inanes curas, superuacuos ludos, somnum diuturnio rem, negocia non necessaria? Certe Aristotelicum est, βίον εἶναι λογικῶν ζῶων, id est βίον proprie ad naturam spectare rationalem, quum ζῶν & hominis sit & brutorum, quin plantarum quoq; sicuti adnotauit Ammonius: proinde si uerbo disparamur, re magis multo se iungit addecet. Sed postliminio redeundum. Proditur memoriæ, Scopelianum in declamationibus, in quibus Darius effingeretur aut Xerxes, tanto impetu ac uehe- mentia solitum dicere, ut ex Polemonis affectatoribus quidam eum ut furentem ac o- mnino debacchantem scommate urbanus lacessierit, τυμπανίζου illum dicendo. Cui Scopelianus: Tympanizo, inquit, sed Atiacis scuto. Dignum scitu id quoq; quod Græ- corum monumenta præferunt: edixisse quandoq; imperatorem, ne in Asia uites habe- rentur: quoniam uini ubertate, seditionibus agitari uideretur. Legationem publicam uisa tum res exigere, uirumq; tum prudentia præsignem, tum uero in dicendo minime infantem, sed qui foret uelut Orpheus aliquis aut Thamyris. Igitur omnium suffragijs huic muneris præficitur Scopelianus. Qui tanta eloquentiæ uir atque dexteritate inu- etam obijt prouinciam, ut non solum id consequeretur quod erat caput, ne cui fraudi foret, plantasse uites: sed insuper ut poena irrogaretur, qui eo munere abstinuisset. quin & ornatus donis honestissime dicitur ab imperatore. Hæc eo libentius sum exsequu- tus, quoniam ad ea pertinent quæ Tranquillus memorat in Domitiano, ab eius enar- ratoribus prætermissa. Ad summam, inquit, uini ubertatem, frumētū uero inopiam, exi- stimans nimio uinearum studio negligi arua, edixit ne quis in Italia nouellaret, utq; in prouincijs uineta succiderentur, relicta ubi plurimum dimidia parte: nec exsequi rem perseuerauit. Apollonius uero Tyaneus ex hac historia, eunucham terram esse ab Do- mitiano factam conquestus est, quod alicubi à me item subnotatum scio. Scopelianum

uero fuisse Apollonio synchronum, siue contemporaneum, multa quidem patefaciunt, sed Apollonij præcipue adhuc ipsum epistolæ, quem sub Nerua item floruisse Græca testantur monumenta.

Hominem censerī prudentissimū, quia sit capitis non magni modi. Inibi quæ sit congrua capitis uel magnitudo uel figura. Cur magnis uiris caput aperire, moribus receptū sit. T. Liviū ex primo ab Vrbe condita locus aduersum uilitigatores diligēter explicatur, ex more in sacris caput uelandi, Hippocratis imago pileata, & laus eiusdē. Bruti statuae cum pileolo & pugniculis. Lysimachi cornua. Periclis caput magnitudine uisenda. Schinocephalus. Cephalegereta. Carides cur dicantur.

Caput XII

Questum ab eruditissimis est, quid nam causæ sit quod animantium prudentissimus homo sit. Id aliqui capitis paruitati ascribendum censuerunt: minimum enim id in homine ad reliqui corporis proportionem, & qui ea parte deminuta sunt, esse ferme prudentiores, compertum est, quam qui grandiori, quos *μεγαλοκεφαλους* uocant Græci, sicut illos *μικροκεφαλους*, qui habitu corporis sunt contrario: ni forte probabilius fiat, quia sit prudentissimus, ideo tale ei contributum caput. Cæterum hac parte illud minime dissimulandum, prodi monumentis à Galeno medicæ professionis post Hippocratem principe, libellis ijs quorū attitulatio est *μικροκέφαλοι*, hoc est parua ars. Caput paruum esse indicium proprium male conformati cerebri. Quo in loco enarrator Hali Rhodoan causam quoque ascribit constrictionem coarctationemque uentriū cerebri, ex qua spiritus animalis libere minus ualeat expandi, addita quoque eorum imbecillitate, quæ inde producuntur. Etenim si exigua sit radix, uix inde prodire aliquid magnum potest. Proinde inter dissidētes eminentissimorum sententias, ita statuendum uidetur: caput paruum ab Aristotele laudari, quod ossium & ambeuntis carnis aut cutis mole non extuberet, quod genus ferè in brutis uisimus, quæ propterea capitis quoque sunt demissi. Quod significat Aristoteles De partibus quarto: Solus, inquit, homo animalium omnium erectus est, quoniam eius natura atque substantia diuina est. Officium autem diuini est, intelligere atque sapere quod non facile foret, si uasta corporis moles affideret. Ponderis enim tardiores reddit & mentem & sensum communem. Quamobrem concretione ac pondere grauiore opprimente, corpora uergere in terram necesse est. Et mox: Quare, inquit, bruta hominibus sunt demētia: etenim inter homines pueri uiris, & inter uiros pumiliones mente deficiunt. Cuius rei causa, quod principium animi admodum difficile motu, corpulētumque in ijs est. Caput uero quod intus exigue capax sit, cerebri oblaxit, ac proinde uituperabile censetur, de quo Galenum intellexisse, euidens comprobatur ratio. Accedit & Ioannis Alexandrini in Hippocratis epidemias commentatio, in qua ita legimus, Caput paruum semper malum esse, sicuti & paruum pectus. Hoc enim ideo malum, quia pulmonis domicilium est ac cordis, quæ membra latius exigunt spatium. Oclusum enim angustijs cor minus motatur, indeque præfocatur naturalis calor ac debilitatur: unde indigestio consequitur & superfluitatum accumulatio. Capitis uero laxior requiritur capacitas, quia multarum est uirtutum conceptaculum, sensiuarum uidelicet quæ præcipue sunt, & motum præstantium. Si enim amplum fuerit cerebrum ad capitis proportionem, manifestum est, calorem naturalem bene agere, magnis quoque sphondylibus, magnis item pectoris ossibus, quæ oblique à sphondylibus exoriuntur. Hinc uitalium uirtutū optima prouenit constitutio, & mox corporis totius connutricatio peraccommoda. Porro primo Canonis Auicenna, Orbiculari figura esse tornatum caput uideri uult, tum capacitatis ratione, tum ut nocuentis minus occurreret. Esse tamen quadam tenus oblongum, quoniam neruorum ex cerebro propagines per longitudinem constituuntur. Ex tumescere item uerticibus geminis, ut illis ueluti supercilij prominentibus presentius suppetat neruis tutamē. Sed & Galenus eam capitis esse statuit figuram optimam, quæ orbicularis sit, ac ex parte utraque pressa leniter: & rotunda quidem, quoniam ea figurarum sola capacissima est, aut quia ex cælo infusa nobis est rationalis anima. Scribunt Platonici, deos capitis figuram ad mundanę rotundationis similitudinem compegisse. In

In eoque duos illos animæ diuinos circuitus interlocasse. Ac esse membrum corporis diuinissimum, & reliquorum facile princeps. Cui totum corpus connexum diis subesse ac parere iusserint. In Platonis Timæo id obseruatum certe est: caput quoque dici non principale solum, sed etiam totum in corpore. Reliqua enim solum, ut capiti seruiant, adiuncta esse. Proinde colligunt periti, hominem contemplationis gratia esse natum. Qua forte sententia in ueteri etiam disciplina inoleuit, ut uirtute aliqua uel nobilitate aut dignitatis amplitudine conspicuis uiris aperire caput, consensu gentium comprobetur. Quæquam eius rei rationes alias Plutarcho Plinioque placuisse non ignoro: quod alibi quoque adnotauimus. Certe diuinissimo in nobis membro diuinitus enitescentem in aliquo præstantiam reuerenter & religiosa quadam obseruatiã excipere, congruentissimum fuisse arbitror: quando non corporea, non fluxa & instabili nostri parte celestis donum honore prosequimur, sed mente, quæ (ut Lactantius scribit, ac prius docuerat Plato) in summo capite collocata tanquam in arce, sublimis speculatur omnia, & contuetur. In sacris contra, uelatur caput, quod Virgilius scribit, ac in Quæstionibus est ab Plutarcho expositum. At qui Saturno rem diuinam obibant, capita retegebant, dicebanturque lucem facere. Hac uero parte T. Liviū succurrendum, ab Vrbe condita libro primo: quem quum Mediolani publicè Gallorum regis Francisci stipendio ascitus profiterer, irruerunt in me nescio qui male feriat, quod sic legissem, Augur ad leuam, eius capite uelato sedem coepit. Vti Numæ caput obtectum intelligatur, non auguris: quod illi adstruebant, quoniam infra dicat Liviū, Aetij erectam statuam capite conuelato: & ad hoc ipsum non nihil libro decimo. Sed rudes homines retundit in Numma Plutarchus, ex quo pauca hæc exscripsimus, *ὅτι τὰ δὲ τῶν μόνων ὁ πρῶτος, ὃν μὲν ἐς μεταβολὴν τρεῖς εἰς ἐγκυκλιουμένους, αὐτὸς δὲ παρακτὸς λατρήσαντο*. Illud uero est haud ita dissimile, apud Macedonas censerī *δωρεὴν βασιλικωτέων*, Causias cuiquam dedisse purpureas & chlamydes. Pilei denique umbraculo Hippocratis imagines contgebantur, ut significaretur quammaxime custodiendam partem illam, in qua tanquam domicilio princeps animus residet, & intelligendi pontificium positum est. Etiam si nobilitatis id haberi argumentum nonnulli ex Græcis interpretantur. Et præterea omnium nobis honorum fuisse auctorem Hippocratem, scribit ad Glauconem Galenus. Idem in libro De crisi bus non definit Hippocratem amplius honestare, admirabilem appellando. Hic uero Hippocrates est, qui discipulos adiurat suos ante quam doceat, et in uerba sua iurare compellit, ac silentium sacramento extorquet, sermonē, incessum, habitum quoque præscribens. Marci Bruti statuis pileolus addebatur cum pugniculis duobus, restituta libertatis argumento ipsius maxime opera & Cassii. Id quod decentius multo est, quam Lysimachi cornua, qui proripientem se ab aris taurum referret. Ex capitis mensu parum congruo, ac longiore Periclem cognominatum accepimus Atticis poetis Schinocephalum: namque scillam interdum schinon appellant. Cratinus uero etiam *λεφαλιουδέταν* ab dijs uocatum comminiscitur, ut qui nimio plus in caput extumuisset. Alibi de eodem ita pronunciatum aduertimus, *ἐκ κεφαλῆς ἐνδεκακλίνου βόρυβου πολὺν ἔσαντέμα*. Vti quoque hoc nomine turpitudinē tegendæ artificum ingenio imaginibus addebatur galea. Caridas inter pisces ita nominari credunt, quia cara, id est caput totum occupet ferè.

Cur capite deminuti ferè impetuosi sint. Cephale unde corruetur. Cepus quid, & unde. Aram potentiarum animæ esse in capite, quod & Olympus dicitur, & Triton. De Tritogenia pluscula. Virgilij locus de Olympo omnipotente. Vranos pro capite. Triplis. Diatrimma. Triton. Nili nomina. Caput XIII

De ea uero quæ hæcenus de capitis modulata ratione diximus, uehementer faciunt & quæ in libro De sensu & sensili ad hunc ferè modum prodidit beatus Thomas: Caput, inquit, ac cor situ opposita sibi inuicē sunt, ut cerebri frigiditate huius contemperetur calor. Inde uero fit, ut paruo capite homines iuxta morborum aliorum proportionem impetuosi sint ac uiolenti, quippe cordis calore non satis per cerebrum reflexo. At in dispositione di-

uerfa, affectio item prouenit contraria. Capitis paruitas, inquit Medicinæ primo Paulus Aegineta, prauæ cerebri constitutionis peculiare indicium est. Magnitudo autem non utique necessario bona. Nam si cæli regionisq; ampliore ut, materiam probam affatim artifici ingenio suggerentis id obueniat, indicium utique bonum. At si sola materiæ copia, *ὄχι ἀγαθόν*. Sed enim quia satis superq; philosophiæ sacrarijs caput inseruimus, clathris nil admodum officientibus, mutuemur & à grammaticis aliquid, quæ nostra ipsorum harena est. Scribit Oppiani interpres cephalen, id est caput, dici *περὶ τὸ κεφαλεῖον*, quod arefcere signat: quia inaruerit pars ea, ut quæ ossæ plurimum sit. Apollodorus uerbi etymon rimatur, ut à *καλύπτω* profluat, quod est operio: quoniam sit cerebri integumentum, ueluti *καλύφης οὐρα*. Alij uero quod inibi *καταπέφω*, quasi *καφω*, de luminū uidelicet interlocatione. Aut à *λωπώ*, quod indicat nobis spiro, quia sit distillationis locus. Vnde & domi qui perflatum haberet locum, uocabant cepum, id est *καπυ*. At id eruditius multo, quod ex Ioannis grammatici commentario in Hesiodum obseruauimus super eo uersu,

οὐδ' ἀθανάτους θραπέδω *ἠβελω*

Neque, inquit, animales potentias & affectiones colere uolebant, puta *κρατὶν θυμῶν*, id est iram comprimere ac remollire. Et mox: *Ἄρα*, inquit, horum deorum, id est animalium potentiarum est in capite locus, ubi rationalis residet facultas. Nam & Euripides inquit,

*ὄχι ἐστὶ παθεῖς ἰφθὶμ ἄλλο, πῶλιν λόγῳ,
καὶ βωμὸς αὐτῆς ἐστὶν ἀνθρώπων φύσει.*

Suadelæ facellum non est aliud, præter orationem: ipsius autem ara est in hominis natura. Idem quoque interpres alibi: Olympus cælum est & uniuersus mundi ambitus, quod undique colluceat: sed & cæli quadam similitudine sphaeroides hominis caput, in quo est *τὸ ὄλο λαμπρὸς λογιστῆρ*, id est hinc inde enitescens rationis facultas, Olympus dicitur. Sed & in primū Iliados Eustathius *οὐρανὸν* apud Homerum ab antiquis pro capite accipi scribit, proinde Pallada e cælo fingi descendisse, quæ amplius intumescens Achillis iram comprimeret. Minerua autem, inquit, est *ἡ παρ' αὐτῶν ἀγγίνοια*. Tritogeniam Democritus allegorice prudentiam interpretatur, ut scribit idem Eustathius, dictam sic, quod ab ea oriantur tria, bene cogitare, bene dicere quæ sis meditatus, demumq; bene persequi cogitata dictaq;: quæ esse actionum genera tria, in nostris literis Varro docuit: tamen mentis agitatum nō putat actionem uulgas. Et quia de Olympo facta mentio est, scribit Cæcilius Minutianus Apuleius Olympum etiam dici Iouē: unde Næuius,

Panditur interea domus altitonantis Olympi.

Ex quo Virgilius, omnipotentis Olympi: quod si est, falluntur qui legendum arbitrantur omnipotentis Olympi. Nam & Ennius ait, Decessit Olympius antro.

Auctor quinetiam Diodorus est, Iouem esse Olympium cognominatum ab Olympo præfecto, abs quo ingenij cultum acceperit. Sed & deos, qui opem aduersus Gigantas tulissent, Olympios appellari uoluit, necnon Dionysium Herculemq;. Auctor Lilius est, Olympium esse templi Iouis prope Syracusas nomen. Illud uero in Græcorū commentarijs extritum, & in Hesiodi Aspide ab interprete relatum: Caput ab Aeolibus dici *τετῶ*, unde Tritogenia Pallas, ut uolunt aliqui, quod ex Iouis capite sit nata. Verum & in ea re mira est opinionum diuersitas. Nam sunt qui tertia mensis die coniectet natam, & inde Atheniensibus is dies sacer deę creditur. Et Pallas nuncupatur, uel quia eadem est quæ luna, quæ ab coitu tertia die uisitationem facit: aut quoniam sit aer, qui dicitur *τετῶ*, id est tertius. Additur & id, quia *τρίμ*, id est compauescere hostes faciat, quum sit ipsa prudentia. Vel quia nobis tria gratificetur, *βουλδύειμ καλῶς, κέρνειμ ὀρθῶς, προδῆειμ δικαίως*, id est bene cōsulere, recte iudicare, bene facere: id quod antea paulo adstruximus. Sed lepidum inde prouerbiū non reticebo, quo filius optatur Tritogenes, nequaquam uero Tritogenia, quoniam sint puellæ *πολυδωπανοι*, id est impenitæ multæ. Sic uero sonat Græcè, *πύς μοι τριτογενῆς εἴη, μὴ τριτογενῆα*. Triplin autem, id

id est, *τετῶ* nuncupant Græci, quam frictionem nos: at *μηρῶν ἀντελεμμάτω* femorum intertrigines intelligunt. Triton uero Neptuni filius est, ac Amphitrites, cuius ea uisibatur forma, uti superna umbilico tenus hominē præferrent, inferna autem ad uræum Delphinem, uti foret plane Ichthio centaurus. At Neptunū quoq; Tritona in Alexandra nuncupauit Lycophon. Sed & Nilum, quod tribus olim insignitus sit nominibus. Siquidem dictus primo est Oceanus, mox ab cursus celeritate Aetos, id est aquila, postremo Aegyptus. Nili uero appellatio recentior delimi nouitate.

Super Lydorum inuentis & mollicie adnotata pauca. De Lydio ornatu, & masturbatione. Aleæ & tesserarū ac pilæ lusus inuētores, necnō aurei argenteiq; nummi. De carycè & candaulo cibis. Eunuchas fœminas quis fecerit primus. Agneon locus, seu dulce certamē. Omphale. Item pilæ inuentores. Phennis unde.

Caput XIII

Lydos omnium primos caupones institoresq; extitisse, aliquot ex Græcis memoria commendarunt, necnon aleæ lulum & tesserarum excogitasse: item pilæ, & id genus alia plura. Quo argumento Iudi à Lydis uideri possunt appellati. Sed & aureum quoq; argenteumq; nummum principes ferendum curasse. Sunt qui scribant, Cyrū Lydis superatis ademisse arma, & talaris gestare uestes iussisse, quo nomine remollitos cauponariā facitare coepisse. Lydium certe ornatum pro molli & parum uirili in Iconibus accipit Philostratus illis uerbis de Pelope, *ἐπιλωπύου δὲ ὁ μὲν ἄνδρ' ἰσχυρὸν τε καὶ ἀβροδὸν ἑρόπρον*. Lydorum porrò illud etiamnum peculiare, meridians horis turpiter manibus indicere Thalassionem, ut fierent sine fœmina maritibus unde & Lydum uolsum legimus à Plauto dici. Super qua re alibi aduocata nobis plura. Lydos improbitatis primas retulisse, adnotatū à Græcis est, Aegyptijs gradu secundo constitutis, Caribus autem tertio. Legimus item Lydam gentem uel cum primis auriorem, omninoq; diuinationum superstitionibus fuisse mancipatā. Deformat prouinciam eandem M. Tullius pro Flacco, Quid porrò, inquit, in Græco sermone tam tritum atq; celebratum est, quàm si quis despiciatur ducitur, ut Mysorum ultimus esse dicitur? Nam quid de Lydia dicam? Quis unquam Græcus comœdiam scripsit, in qua seruus primarum partium lusu hoc genus oblectantur proci, præterq; coniugij Penelopes omen captant. Amplius de Lydis compertū nobis, Andramyten gentis eius regem omnium primum fœminas *θνονχίσαι*, id est eunuchas fecisse, eisq; eunuchorum uice usum, quod in secundo rerum Lydiarum prodit Xanthus. Lydorū deniq; emollita improbitas illuc progressa fertur, ut alienas uxores uirginesq; in locum producentes, quem à re Agneona uocarunt, omnes constuprarent. Vnde tyrannidem affe quaeta Omphale, stupratarum una, illatas ulciscēs iniurias, seruis dominas prostituit in loco eodem, quem, rei atrocitatem mollientes, Lydi *μωακῶν* uocant *ἀγῶνα*, id est mulierum certamē, & *γλυκῶν ἀγῶνα*, id est iucundam & dulcem lucram. Carycem, ganeatum cibum excogitarunt hi, de quo multa qui opartyca scripserunt. Alterum item genus candaulum dicebāt, ex elixa carne ac pane caseoq; Phrygiō cum anetho & pingui iure. Quod de pila diximus, sciendum porrò etis inuentioem Nausicaæ contribui ab Agallide corcyrea grammatica, in Sicyonios id referente Dicaërcho, alijs uero in Lacedæmonios, quibus & gymnasia ascribuntur primis. Harpastum, seu Phennida comperit Phænestius, quod retulit Iuba: ab missione, id est *ἐκ φιλῆσεως* nuncupari Phennida, opinantur. Sphaericam dicunt Græci pilæ lulum. Aristonico Caryticio Alexandri sphaeristæ statuam ob ludendi artificem modum Athenienses erexisse, proditum monumentis est. Apud Homerum non uiri modò, sed & mulieres pila oblectantur.

Quam late pateat animæ rationalis imperium in corpus. Vnde sit grauidarum mollicies, & appetitus absurditas. Imaginationis potentia in generando. Ouium historia fetus producentium albos inspectis coloris etus uirgis.

Caput xv

In hac Lydorum mentione succurrit, quod auctor Herodotus prodit, pluresque præterea ex eisdem haurientes fontibus, Cræsi filium naturali impedimento mutum, repente uiso patris periculo uocalem euasisse, atque exclamasse, homo ne perimas Cræsum. Quin & in reliquum quoque tempus fuisse uocis compotem articulata. Id multis scio uisum iri præter historicam fidem, ac ex Græca prolaturum uanitate. Verum consideranti mihi rationalis animæ uim potestatemque in terrenum hoc hebesque corpus, nil profecto uideri incredibile debet. Nam inde certior est eruditissimorum coniectatio, animam esse formam excellentissimam ac subsistentem per se, nec peregrino adminiculo, ac uelut substrato indigentem. Quoniam manifestum sit, tam præsigni in corpus imperio non pollere formam, quæ per corpus existat. Quam uero procliuè humanum corpus deprehendatur ad animæ obsequia, inde modo coniectari potest, quod cæteris collatum terrenæ feculentia modum contineat non magnum, & eum quidem prætenuem, defecationum autem elementorum partem uberiores, ut pro cælestis animæ præstantia cõceptaculum item compingeretur, quantum ratio patitur æque præstans. Argumento est, uiros ingenio præsignes sæpius esse molliculos carne, præmacros, & ualitudine nonnunquam parum sequunda. Hinc Platonis illud ex Timæo: Potuerat, inquit, deus tam solidum corpus hominis concinnare, ut nocumento forinsecus occurrenti minus foret obnoxium. Sed mollius efficere præoptauit, quo esset contemplationi paratius. Adnectit porro, animi præpotentis motiones proprium corpus quandoque resolvere ac dissolvere. Sed cur item ex animantibus cunctis homini tantum risus est datus? data similiter & lachrymæ? nempe ex potestate quam in corpus habet anima. Sed age, affectus qui phantasia consequuntur, dispiciamus: sunt uero hi quatuor numero, appetitus, uoluptas, metus, dolor. Qui ubi uehementius se intenderint, non corpus modo exagitant proprium, sed & peregrinum afficiunt nonnunquam. An non liquet, quam ardentes euibratosque motus, irarum ætus concitent in corde? quo titillatu iecur libido permulceat, immo uero & pulsus afficiat emutetque? Nam ex uibratiore eius assultu medicæ professionis solertissimus Erasistratus Antiochi in nouercam Stratonicem amorem deprehendit. Vnde apud Galenum agitata quæstio est, sit ne pulsus aliquis eroticus. Rursum & maleficorum ex nocendi auaritate oculus fixis obtutibus nonne præmolles læscinare infantes creditur? Quid uero prægnantium desiderijs apertius? quis sæpe in utero gestatorum commaculatur caro, inuriturque tenellis expetitæ rei nota. Eius tamen euentus, simul & fastidientis stomachi ratio sic à physiologis reddi solet: quod conceptu inuito, & proinde mensibus repressis, saniosus sanguis intra uenas cohibitus, & ad stomachi uillos redundans ac hepar, nauseam concinnat, & cibi fastidium, absurdarumque appetentiam rerum. Nec prius naturalis restituitur appetitus, quam sanguis eius modi in ubera copiosius coeperit corruari, stomacho liberato. Quid, nonne in usu Venereo cogitatio utriuslibet animo transuolans effingere similitudinem existimatur? Quæ ratio (ut Plinius inquit) plures in homine quam in cæteris animantibus diuersitates producit: quoniam uelocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenij uarietas, multiformes imprimis notas, quum cæteris animalibus immobiles sint animi, & similes omnibus singulisque in suo cuiusque genere. Produunt tamen nonnulli, & in animalibus alba nasci, ex genitoribus alba imaginantibus. Sicuti relatū de pauonibus est. Marcus uero Tullius Thuscularum primo: Similitudo, inquit, magis apparet in bestiis, quarum animi sunt rationis expertes. Ab Hebræo uiro iacob in canalibus, quo potura ducebantur oues, uirgas discoloris fuisse dissectas, ut inibi initis ouibus, euariantis lanitij producerentur fetus, alibi commonuimus. Sed ipsum id in equarum quoque gregibus factitatum legimus in Hispania. Hanc uero esse naturæ uim, comprobatur uel Fabius in controversia, in qua de matrona agebatur, quæ Aethiopem peperisset. Quin ab

ab Hippocrate proditum, liberata à se quæ adulterij suspitione mox supplicium subitura uidebatur, quod pulcherrimum ædidisset filium, ac inde parentibus absimile, cum mouisset inspectandum, ecquid artis pictoriæ in cubiculo modi eius foret: quo comperto, ambagiosa soluta quæstio est. Taceo & quosdam gulæ uentricique mancipatos ita sæpenumero ganeata quædam cibaria concipere animo, ita iamiam deglutire, ut saluam suam consimili sapore inficiant. Quam uarij lætitiæ consequuntur euentus? quam multos ita exspirasse legimus? Sed & nonnullos leuatos item morbo. Quantum uero efficiat dolor, quem fallit? Iam pueris, quandoque & adultioribus potione amara necdum ori admota, linguæ tamen humor infici amaritudine præsentitur, quam rem uehemens efficit imaginatio. Qua ratione nonnullis & aspectu aliquo & auditu stupet denes. Quin & sanguinem humanum si spectent effusum aliqui, spiritu intercepto, nimio miserationis affectu sæpe collabuntur. At timor quam efficax quandoque animaduertitur? Ex præaltis despicientes speculis ita nonnunquam caligine offendimur, ita deficient uires, ut metu exsuperante corruamus præcipites. Timore subito non trepidat modo cor & subsultat, uerum & arriguitur comæ, ac interceptur uox, sæpe uero & uita aut affectiones consequuntur tum graues, tum diuturnæ. Sed & usu uenire compertum, ut timore præsigni etiamnum morbi discutiantur, cuiusmodi singultus & quartana febris. Quod si formidini uehementissimæ uehementior accesserit auuiditas, mirus sæpe promitur inde effectus, quod in Cræsi filio patuit iam. Plura ex ratione physica congeri in unum poterat. Sed nos hæc ex occursum, & succisua quodammodo opera mullitamus: proinde in nostram reflectemur denique harenam, idem mox argumentū repetituri, hoc est ex ipsidem hauriri fontibus, unde rigemur satis.

Exempla historica ad id ipsum.

Caput xvi

Ex historia uero promi aliqua ualent, quibus inenarrabilis, nec sine stupore uis animæ in corpora quædam ubertim explicatur. Nam ut præteream quod Auicenna scribit, fuisse quendam, qui quum uellet corpus suum paralyti oblaebat, nec à noxijs feriebatur animalibus, nisi quum ea ipse cogeret, quæ tamen mox, ut sic demum impleatur admiratio, intermorertur: Scribit Aurelius Augustinus, fuisse quosdam, qui aures pro arbitrio mouerent uel singulas, uel ambas simul. Item qui totam cæsariem capite immoto, quantum capilli occupant, deponerent ad frontem, reuocarentque quum uellent. Illud uero admirationem fere excedit omnem: quosdam repertos, qui eorum quæ deglutissent incredibiliter plurima & uaria paulatim contrectatis præcordijs, tanquam de sacculo quod placuisset, integerrimum proferrent. Iam nec illud additum: nonnullos uoces auium pecorumque & aliorum quorumlibet hominum sic imitari atque exprimere, ut nisi uideantur, discerni omnino non possint. Nonnulli ab imo sine pudore ullo ita numerosos pro arbitrio sonitus ædunt, ut ex illa etiam parte cantare uideantur. Idem Augustinus expertum se refert, quendam solitum sudare ubi uellet. Notum etiam est, aliquos flere quum uolunt, ac ubertim etiam lachrymas profunderet. Narratur præterea presbyteri cuiusdam Restituti nomine, stupenda naturæ uis. Is ubi collibisset (rogabatur autem frequenter ut faceret) se auferebat à sensibus, & iacebat similis mortuo, ut non solum uellicantes atque pungentes minime sentiret, sed etiam si igne ambureretur admoto, sine ullo doloris sensu, nisi ex uulnere postmodum perfeueraret. Non obtinendo autem, sed non sentiendo immotum seruasse corpus, eo probabatur argumeto, quod uelut in defuncto nullus in ueniebatur anhelitus. Hominum tantum uoces, si clarius loqueretur, tanquam ex longinquo, se postea audisse referebat.

Quid sit imaginatio, siue phantasia. An cum opinione coniungatur. Prius, cur imaginatio uisum dicatur uel uisio aut phantasia. Catalepticus qui, & euphantasiotos.

Caput xvii

Ed enim quia de phantasia paulo ante facta nobis mentio est, ac nesciunt plerique quid phantasia sit, breuibus afferam quid in Peripateticorum disciplina super ea re contineatur: sicuti in Themistij paraphrasi tertia De anima obseruauimus, ubi sic fere adnotatum legitur. Nam & hic nostra hæc, cuiuscunq;

cunque sint modi, *ἡ φωνή* plerunq; id est instruit apparatusq; uberi (ut sic dicam) uiatice. Imaginatio est motus animæ, quem sensus in actu positus creat. Cæterum, quoniam uisus sensuum omnium acerrimus præstantissimusq; est, inde imaginatio uisi, & uisionis nomen accepit; & phantasia dicta ex argumento lucis, sine qua cerni & uideri non potest. Animalium quoq; uita actionesq; magna ex parte uisus reguntur. Propterea quod in ijs imagines diu hæsitant, & simillimæ perpetuis sensibus sunt. In hoc tamen distinctio illa succedit, quod alia uisus ducuntur, quia uim nullam superiorem hac habent, ut bruta. Alia, quod plerunq; accidit, ut nobiliorem potentiam aut morbus intercipiat, aut somnus impediât, necesse est imaginationem sequantur, ut homines. Plato sensisse uidetur, imaginationem nihil aliud esse, quàm sentire aliquid, & illud ita opinari esse, ut sentiat. Aristotelem sequuti, imaginationem cum opinione nõ semper coniungi, demonstrant; quoniam sit imaginatio quasi quædam impressio & uestigium sensus, non complexio opinionis & sensus. Nam remos si mergas, uidentur infracti, primumq; id sensus iudicat, deinde imaginatio sequitur. Sed opinio, quæ uisus oblsistit, utrumq; coarquit. Catalepticum uocant Græci, id est *καταληπτικόν*, qui conceptas animo species continet, ac exhibet mox uel pictura uel sculptoris artificio. At qui omnium imagines concipit ingeniose, *ὀφθαλμοποιῶν* nuncupatur.

Ventorum finalis ratio quæ sit, deq; eorundem materiali causa. Flatum a uento distare. Aeoli pilæ quid sint. Aera pro pila. Empedocle dictum fuisse Colyfaneman. Asininæ pellis proprium. Aeolus cur uentorum rex. Cap. xviii

Inter alia quæ ingenio singulari, doctrina nequaquam extrita uel plebeia, prompsit in literas auctor Seneca, illud insigniter obseruandum ingerit se modo de uentorum ratione, quod & apponam, sed ipsius maxime uerbis ob elegantie concinnitatem & sententiarum iucundam grauitatem. Ergo uentos, inquit, dedit summus ille rerum artifex ad custodiendam cæli terrarumq; temperiem, ad euocandas suppressendasq; aquas, ad alendos faturum atq; arborum fructus. Quos ad maturitatem cum alijs causis adducit ista iactatio, in summa cibum attrahens, & ne torpeant permouens. Dati quoque uenti ad ulteriora pernoscenda, quippe fuisset imperitum animal, & sine magna experientia rerum homo, si circumscriberetur natalis soli sine. Dedit item uentos parens deus, ut commoda cuiusq; regionis fieret communia, non ut legiones equitesq; gestarent, nec ut perniciofa gentium arma transfueheret. Haecenus de uentorum causis finem complectentibus ex Seneca. Cæterum quum sit exhalatio duplex, ut Aristotelica nos placita commouent, nec omisit Albertus: una quidem uapida & humida, altera uero fumida & arida, earum neutra sine altera inuenitur, at simul ambæ: uerum a dominante atque exsuperante altero totum appellatur. Quæ itaq; plus humidæ habet exhalatio, ea pluuia aquæ principium est: quæ autem plus aridæ, principium creditur & causa materiaq; uentorum reliquorumq; flatuum. Proinde ita finit Albertus, Ventum esse uaporem terrenum, aeris superiora transcendentem, et aerem ipsum fortius percutiendo impellentem. Porro sicuti non omnis utcunque fluat aqua fluuius dicitur, sed quæ fluendi principium fontem habet: ita nec flatus quidem omnis uentus nominatur, sed sui fluxus tanquam fontem habens principium. Nam ex terra suspirationes flatus quidem sunt, quoniam flant, nec tamen uenti sunt dicendi. Auctor idem Albertus est, Ventum omnem fieri ex uapore frigido & sicco: austrum uero esse calidum, non exhalationis natura, sed loci. Sunt qui uentorum materiam esse opinentur calidam exhalationem aridamq;. Nec tamen uideri calidos uentos, quod aerem moueant, qui multo & frigido uapore offertus agnoscitur. Ita namque e corpore prorumpens flatus prope os, calidus: quum longius abierit, frigidus ob eandem euadit causam. Omnis utique exhalatio tam arida quam humida, ob intestinum calorem euaporat, ac superna petit. Sunt utique qui uentum esse finiât, aeris fluentem undam, cum incerta motus redundantia. Nasci uero quum humorem offendat feruor, cuius impetus uim exprimat spiritus flantis. Argumento esse Aeoli pilas æneas, cauas, quibus insit punctum angustissimum, quo aqua infundatur: hæ uero admotæ igni, prius quam incallescant, spiritum concipiunt nullum: at ubi feruere cœperint, mox euadens proflit flatus

flatus. Illud obiter adnotasse nil puto officiet: æram apud Callimachum pro pila item capi & globo. Sed ad rem. Addunt iisdem & uentorum proprietatem miram in Lesbio ferè apud Mitylenem obseruatam: ubi Austro flante ægrotant homines, at Coro ruffiunt, a Septentrione in integrum facile restituntur. Verum frigore urgente, in angustis plateis ue consistere nequeunt: quoniam parum prudenter ab architectis positum sit oppidum, magnifice aliàs exstructum. In quod uitium ne dilabi inter ædificandum Athenienses possent, Andronici cura octogonos excitata turris est marmorea, collocata in lateribus singulis uenti imagine contra surum cuiusque flatum. In turris de mum uertice metalis præsto erat prominentia, superincumbente Tritone æneo, dextra uirgam intendente, quæ flantis uenti imaginem indicaret. Nam ita libratus stabat Triton, ut circumagentem perpetuo spectaret uentum. Cælestium rerum scientia imbuti, stellarum potestate contingere ista contendunt. Euocari siquidem protollicq; uentos ab Oriente Solis uis, Iouia autem potentia a Septentrione, Lunari ab Occasu, Martia a Meridie. Sed & signa uentos prolificere: sicuti triangulum igneum orientales, triangulum terreftre meridionales, aereum triangulum occiduos, triangulum aqueum septentrionales uentos. Quin & ratione ea de elementis triangulorum nomenclaturam esse enatam in signifero. Ex eisdem scholis est, Libram dici uentorum signum, quod sole in ea constituto, ubertim meridionali uento suppeditetur exhalationum materia. Notissima quoq; quantū ad hoc attinet, Aristotelis sententia ex Meteororū secundo, *ὅτι δὲ ἂν λίθου καὶ πυρῆς, καὶ σωματικῶν τὰ πνεύματα*. quod est, Sedat sol & cōcitat flatus. Tenuis enim ac debiles exhalationes ui redundantis caloris reprimat atq; tabefacit. Verum in libro quem de uentis cōcinnauit, plura de ijs Theophrastus. Equidem cunctanter apponendum quod sequitur: uerum tam prodendum nobis, quàm proditum ueteribus est. Legimus Empedoclem quandoq; nuncupatum Colyfaneman, id est *κολυφανέμαν*, quæ uox enim indicat qui uenti inhibet flatum: nam quum Agrigentini uento infestarentur uehementiore, illum auertisse Empedocles dicitur, circumpositis urbi pellibus asinorum innumeris. Sed enim quia poetica tradit fabulositas, uentorum esse regem Aeolum, quid in ueterum Græcorum libris ad id compertum mihi attexere non grauaor, ac illud primum, Aeoli nomine annum intelligi oportere, mensuris temporum periodis duodecim peruinctum, cui ab uarietate mira conciliatum nomen: neque enim *μονοαἰθρῆ* confurgit *φύση*, nunc gelidissis horridior, nunc uerna mitefcens iucunditate, æstiuus nunc flammatus ardoribus, denique sordentis autumnii prouentu onustior, *ἕρως καὶ μελαίης πρὸς ἰσημερινόν*. Filiorum duodenarius numerus mensium continet rationem, sex muliebris sexus ætatis fertilitatem præferunt, mares prædenfam concretamq; hyemata uim. Hippotes Aeoli pater præcelerem temporis indicat uertiginem. Ventis creditur Aeolus imperare, nunc laxans, nunc comprimēs, quia *ἑμμελῶσι αἱ πύργων φεράι, καὶ ἄντι πρὸ θεοσμίων πνεύσαι*.

Ventorum species aliquot, uulgo haud ita notæ. Apogæa retinacula, seu epigæa. Amulium organum. Strobilus quid. Cocalus. Strobiline resina. Conos. Pallas Anemotis. Sardinia cur pestilens. Sardoia herba. Sardoniurus. Plestius uentus. Plestignathus panis. Phylgnathos. Acrophysium. Plasion. Plinthion. Plutarchi in Solone locus. Physema pitynon. Ventorum ara. Tempestas quid, & uis maior. Tropea pluuia. Borea templum, & festa. Borea fimi. Tempestatis ædes. Caput XIX

Aeterum præter celebratam omnibus ferè uentorum rationem uniuersam sciendum est, quosdam naturæ peculiaris quibusdam dominari locis, ex quibus proflatus initia indispiscuntur. Nam uti nos edocet in libro, cui de mundo titulum apposuit Aristoteles, si tamen auctor is est legitimus, qui ex humecta perflant terra, apogæi nuncupantur, quos matutino in primis spirare Theophrastus tradit, uapore refrigerato. Quanquam & nauium retinacula quædam dicuntur apogæa, seu apogea, id est *ἀπόγεια*: sicut etiam epigæa. Qui uero ex sinu quopiam euaporent, eccolpias appellauere. Qui ex mari ipso, dici a nostris Altani solent. Cum ijs proportionem habent aliquam ex fluuijs stagnisq; confurgentes. At qui discissa

discissa concerptaq; prouoluant nube, si discuffionem crassitudinis in sese contorse-
 rint, τρυφῶνδρ à Græcis, à nostris turbines uocantur. Sin autem minus densi, ecnephia.
 Fiunt hi (ut Aristoteles inquit) uere quidem, sed autumnno in primis. Apud Gellium li-
 bro Noctium Atticarum decimonono ita legimus: Quin turbines etiam crebriores, &
 cælum atrum, & fumigantes globi, ac figura quædam nubium metuendæ, quas typho-
 nâs uocabant, impendere imminereq; depressuræ nauem uidebantur. Plinius etiam
 prodit ad hunc modum. Repentini flatus maiore illati pondere incurfusq; si late sic-
 cam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ uocatur à Græcis ecnephas. Sin uero
 depresso sinu arcuatus rotati effregerint, sine igne, hoc est sine fulmine, uorticem faciunt,
 qui typhon uocatur, hoc est uibratus ecnephas. Et mox, Quod si maiore depressæ nu-
 bis eruperit specu, sed minus lato quàm procella, nec sine fragore, turbinem uocant,
 proxima quæque prosternentem. Idem ardentior, accensusq; dum fuerit, præster uoca-
 tur, amburens contacta pariter ac proterens. At enim flatus, qui cum aqua tumultuo-
 se profusa inhorrentes & fragosi feruntur, exhydriæ ab Aristotele dicuntur. Quicumq;
 uero in rectum proflant, euthypnoi nuncupantur. At qui in sua se reflectunt primor-
 dia, sicuti Cæcias, reflexi flatus. Ex uiolentis autem flatibus catægis est, desuper pulsans
 cum fragore. Thyella, hoc est procella, flatus est cum tumultu ualido efflans, exq; im-
 prouiso inter flandum profultandumq; uehementer stridens. Lælaps autem & strobili-
 lus est flatus reuolutus ex inferno loco sursum uersus. Est tamē & strobilus nux pinea,
 unde illud, καὶ ξυλοὶ μυελοὶ ἐκ στροβίλων. Arbores quoq; nucleos ferentes pineos, quos
 & coccalos uocant, eodem censentur nomine. Quin etiam carduus, qui in mēsam com-
 meat, Dioscoridis testimonio strobilus dicitur. Apud Galenum pinea resina strobili-
 ne nuncupatur. Est item saltationis genius strobilos Polluci. Arborem ipsam Conon
 dicunt, sed & strobilon quandoque. Est tamen Conos etiam Polluci dulcissimi generis ex
 nucleis pineis & amygdalis. Montem Pergami στροβιλοειδῆ appellat Strabo, quia in a-
 cutum desinat. Sed & Carcini item poetæ filios lego strobilos nuncupatos, concinna-
 to inde prouerbio per ironiam, Felicior Carcini strobilis. Strobili quoque sunt limacæ
 ac marini ceryces. Terræ autem anaphysema, hoc est cum tumore efflatio, ex imo flat-
 us est, uel effractione uomitu terræ sese, eruptione facta attollens. Qui quum reuolutus
 fertur, multum quoque secum affert æstum, præster terrestriis appellatus. Sicuti Aristo-
 teles monuit. Quod ut exprimeret Apuleius: Anaphysmata, inquit, Græci eos nuncu-
 pant spiritus, qui de fundo uel hiatus terræ explosi ad superna maris solent deuenire.
 Hi quum maiore ui torti sunt, fit procella, quæ præster à Græcis nomen accepit. Seneca:
 Præster, inquit, est igneus turbo. In hac porrò uentorū dispensatione illud haudqua-
 quam omittendum, uentos quandoque (quod diximus) sibi ipsi aduersos spirare mo-
 tu quodam reciproco, sicut qui inde appellantur Palimboreæ, ueluti retrogrados dix-
 ris Boreas. Putat Theophrastus ista prouenire locorum montiumq; prominentia, qui-
 bus occurrantes flatus, quum nequeant transilire, necessario repercussi resiliunt. Sicuti
 in Macedonia usruenire obseruatum est, ubi Boreas Boreæ aduersus difflare animad-
 uertitur, montium supercilij, & Olympi in primis atq; Ossa reiectus. Ventum prospe-
 rius flantem Homericè dicas utiq; πλοισιστοῦ, id est uela implentem. Sicuti panem quil-
 piam protulit πλοισίγναθου, id est maxillas obfarcientem. Ad quam imaginem confor-
 matur & phylignathos, id est inflas buccas. Nam & Acrophysium Thucydidi ferreum
 uidetur rostrum insufflando accommodum, libro quarto. Plasion uero est quadrati agmi-
 nis conformatio. Dicitur & nomine eodem ex lignis quadratū pegma, quod plinthion
 uocat aliqui. Propterea in Solone Plutarchus: Leges, inquit, κατὰ γράμμασιν ἐς φυλίους
 ἄφρονες ἢ πλειοσίους ποδὲ ἕχουσι σφερομελέους. Eum uero locum Plutarchi interpres non est
 assequutus. Pitynon physema ex Græcis nonnulli nomine peculiari resinam intelli-
 gunt piceam. Amulium comperio dici uentis reperiendis excogitatum organum. In
 agro denique Sicyonio uentis susstructam fuisse aram inuenio, sacrificij more noctem
 unam occupante modo quotannis: sed & in fossis quatuor, arcana siebant quædam pla-
 candis à sacerdote truculentioribus uentis, qui & Medea, uti ferunt, ἐπωδῶς adhibe-
 re, id est excantationes, solenne habebat. Apud Mothonem quoq; Peloponnesi ciuita-
 tem

tem, Pallados fuit templum ἀνεμόπιδον, Diomedæ simulacrum dicante: quod ante id
 uiolentiores loca ea uenti insigniter oblæderent, haud tempestiue satis perflantes, qui
 mox fulis deæ precibus, desierint, nullūq; deinceps calamitatis genus incolis indidem
 enatum: unde cognomentum Minerua est adepta. Dignum relatu illud quoque: obsi-
 dente Cyzicum Mithridate, oblatam per quietem Ariltagoræ Mineruam eandē, quæ
 commoneret aduenisse se, uti modulatorem Libycum in Ponticum induceret tubici-
 nem: proinde ciues iuberet bono esse animo, moxq; ualidius flante Austro, afflictæ est
 classis Mithridatica & machinæ parte plurima disiectæ. Quod si Græca quis uerba im-
 pensius requirat, ἔγωγε εἰπαὶ ἡλέω τὸν λιβυκοῦ ἀύλητῶν ἠδὲ τὸν πονητῶν ἀελλοκλήτων ἐπὶ γού-
 ρα. Traditum ueteribus illud quoque: cælestis iniuriæ unum haberi genus, quod tem-
 pestates nuncupamus, ut quum deuolutæ grandines atterunt omnia, aut percellit im-
 petuosior procellarum peruicacia, quam sanè cladem uim appellamus maiorē. Quod
 horridi syderis potestate cõtingere obseruatum est, cuiusmodi arcturus censetur, item
 orion, hædi quoque. Repentinas pluias procellosasq; uulgò etiam tropeas uocant,
 æstiuæ conuersione commodum peracta obtingentes, ubi præcipue geminatis calori-
 bus aer incēditur, ac inde uaporum euectio fit copiosior. Boreæ templum fuisse à Græ-
 cis structum apud Illissum, quod eius uiolentia Persarum classis naufragium fecisset, au-
 ctor Herodotus est. Quin Athenis Boreasmos nuncupabant, qui Boreæ festa duce-
 rent, ac conuiuia celebrarent, ut siccus spiraret. Romæ porrò regione prima fuisse æ-
 dem tempestatis, P. Victori credimus, & tempestates populi Romani ritu esse sacras,
 Cicero scribit. Illud hac parte nequaquam subituerim, quod nostram adiuuat inter-
 pretationem, alibi deprompta in literas de Sardinia pestilentis. Nam Pausanias inquit,
 eius insulæ aerem esse θολὸν ὡς ἐπίπικον καὶ νοσώδη, id est turbulentum ferè ac morbo-
 sum. Cui rei ansam, inquit, præbent concreescens sal & graues austri ac uiolenti: nam
 montium altitudo Boream repellit retundit' ue. Idem porrò Pausanias herbæ sardoæ
 mentionem faciens, quam selino, id est apio similem dicit, ac mortem cum risus specie
 afferre, nasciq; in ambitu fontium præcipue, subdit: inde Homerum ac posteros, Sardo-
 nium risum nuncupasse, τὸν ἐπὶ οὐδ' ἔστι ὕγιος. Sardoniam esse ranunculi speciem prodit
 Dioscorides libro sexto, ac in cibis potu ue mentis alienationem concinnare, & cum
 laborum contractione conuulsionem facere ridentis specie, à quo euentu Sardonius
 dicatur risus miserabili inter homines dicitur. Propterea herbam sceleratam dixit A-
 puleius, si eius tamen est De plantis commentarium. Nostri etiam dicunt herbam ri-
 sus. Sciendum porrò, Aegineta Paulo auctore, quacumq; causa labris contractis conse-
 quatur risus imago quædam, ab similitudine dici Sardonium quoque.

Super Polemone enotata quæpiam. Manu solœcisimum facere quid.
 Quintilianus illustratur. Varus Pergæus. Pelargi cognomen. Item quid
 typos bis, & tyrbe. Type. Cap. xxv

Polemone fuisse apud Græcos sophisten haud ingratus, minimeq; in-
 fantem, sat notum ex gentis eius monumentis, reor. Succurrunt ex ea hi-
 storia, quibus uelut floribus, nostri libelli latiores fiant. Celebrabantur
 Smyrnæ Olympici ludij, præsidebat Polemo, tragœdia fortè actitabatur,
 inibi insulsus actor quum ð Iupiter exclamasset, manum in terram pro-
 tendere perrexit: rursus quum diceret ὦ γῆ, in cælum suspectabat, manum eodem in-
 tentans. Demiratam uero hominis imperitiam Polemonem ferunt, ex teatro se pro-
 ripuisse insufurrantem, οὐτὸς τῆ χειρὸς ἐσολοισίσε, quod est, manu hic solœcisimum fecit.
 Hoc uerò eo apposui gratius, quoniam Oratoriarum institutionum primo Quintilia-
 nus, in gestu quoq; nonnullos putasse, scribit, solœcisimi uitium inesse, quum aliud uo-
 ce, aliud nutu uel manu demonstratur. Huic opinioni, inquit, neq; omnino accedo, neq;
 planè dissentio. Sed ad Polemonem redeo. Erat itidem Smyrnæ fluxa mente & mori-
 bus adolefcens. Suppetebant affatim diuitiæ, imtemperantis naturæ magistræ nequil-
 simæ. Varus nomen fuit homini: quanquam erat & alter Varus Pergæus sophistes,
 quem à forma nasi Pelargum uocabant, id est ciconiam. Sed hic de quo nunc agimus,
 allentatoribus nunquam non erat obseptus, quorum ueneficijs corruptus imbiberat
 animo

animo, esse se omnium formosissimum, staturiosissimum, arte quoque & robore in palaestra omnes antecellere. Immo ne Musas quidem suavius cantillare. Quin & Sophistas quoque plerisque dicendi vi exequabat opinione sua. Nam & declamatorium attentabat forum. Id uero agentem frequentabant, quibus foenori pecunias erogaret, siquidem usuris perfolutis ascripturi, declamantem audisse. Inter eos fuit quandoque etiam Polemo, qui tamen mox auscultatione eiusmodi abstinuit: quo nomine, quum aers alienum minus dissolueret, instabat adolefcens importunius, typos illi subinde intentans. Erat id iudicium, quo ijs interdicebatur foro, qui creditoribus non paria facerent (Tybe autem obiter festum Dionysii est in agro Argiuo, ex Pausania thesauris) Ea molestia perpulsus Polemo, ac praeterea multorum stimulis, ad audiendum hominem pergit. Insulsa declamabat is, sed ex more. Negotium nimis diu protendebatur. Finis comparabat nullus. Barbaris & solocicis perstrepebant omnia. Tum stomachabundus Polemo exsiluit, ac protentis manibus, Vare (inquit) typos profer. Quibus uir eruditus innutritusque eloquentiae disciplinis palam faciebat, malle se iudicium subire, quam id genus ineptias ineptissimas pati ditius. Hunc item Polemona proditum memorie est, uiuentem adhuc suo ipsius iussu contumelatum, quod articulari morbo, quem archida illi dicunt, uiolentius infestaretur, iacentemque in conditorio identidem inclamasse, *επαγε, επαγε, μη γαρ ιδιμε σωπιων τα ηλιθ.* Obducas (inquit) obducas, absit ut tacentem me intueatur sol. Rursumque flentibus ubertim amicis cognatisque: Date, inquit, mihi corpus alterum, & mox emigrabo. At prius quum subinde a medicis dissecaretur, insurrabat illud, *εκτεμενε τις πολεμωνος λαπμιας*, excidite Polemonis latomias. Quod ad typos attinet, illud ex abundantia adiecero, esse demonstrationis genus quod Graeci *τυπος* uocant, id est formas, & *υπογραφως*, id est descriptiones: nam finitiones, horismos dicunt. Fuit & ueteribus festum, quod dixere *τυπος*: quanquam & eo nomine plagas intelligimus. Sicut *τυπος*, percussor dicatur: nam *τυπιας* uocatur *τυπος* χαλιου τις τροχου.

Manum in Aetolis habere, ac mentem in Clopidis, quid sit. Aetolorum furta. Aetoli epitheton quid sit, & unde. Aetoli bellaces, ac monocrepidus. Legati Carthaginienfis historia. Clopia κλωπιδου. Caput XXI

L St Aristophanis poetarum facitissimi comedia, cui titulus *επιπαις*, id est Equites. In ea, Cleon remis uelisque proscinditur: inter probra alia, quibus eius infamatur uita, illud item est: ubi Cleonis manus esse in Aetolis scribit, mentem uero in Clopidis. Sed rectius commodiusque fuerit, Graeca subtexuisse uerba, quae sollicitius forsitan studiosorum requirerent aliqui, *τα χειρ εν αιτωλεις, ενους εν κλωπιδου.*

Quid uero sit, in Aetolis manum habere, poetae interpretes apposuissimè explicant, & meminit Eustathius: quum in fortis extremae homine, semperque in petendo paratum, ac nil nisi rapinas meditantem, ut qui nil suavius opinaretur, quam accipere, dici interpretantur. loci autem gratia ex uerbi Graeci notione consurgit: nam *αιτειν*, peterelignat. Sed & qui Ethnica scripsit, Aetolum esse epitheton, quandoque scribit ab *αιτειν*. Quod uero infertur, in Clopidis fuisse mentem: urbanissimè item in depeculatore pronuntiat, quando *κλωπη* furtum indicat. Urbanitas uero inde elicitur, quia Crocidæ in Leontide recensentur tribu. Dum ergo signari loca uidentur, mores impistoris ac nefarii hominis scitius occultius ue reteguntur, comicoque insperguntur felle. Faciunt ad haec, quae apud Athenæum legimus & Polybium obseruata. Aetolicum fuisse rapere *τα εν αιτωλεις*, id est res eorum qui prope forent, *νυν δε κωι τα προφω*, id est nunc & quae remotiora. Sed & bellaces tamen fuisse Aetoli produntur, ac propterea *μονοκρεπιδες*, id est crepidæ unius: quod Pindarici nouerunt interpretes, & ad Hercos transtulit Maro:

Vestigia nuda sinistra
Instituere pedis, crudus tegit altera pero.

Nec omisit in Coenis Macrobius. Quod autem de manu in Aetolis diximus, adnotandum & illud quod in historijs posuit Plethon Gemistus: Carthaginensium legatum ad Andro

Andromachum missum, postea quam elate multa minaciterque differuit, denique manum producentem nunc supinam, nunc pronam, iussisse remitti Timoleonem. Quod irridens Andromacho gestu compari manu prolata, primo quoque tempore ut inde enavigaret, praecipit. Verum ad institutum redeo. Clopia, id est *κλωπια*, saltationis fuit species, meminit Theatricorum quarto Iubas. Dignum scitur: *κλωπια* Graecis dici, clantaciteque, id est *επιφωτι* facere quid, uel loqui, aut furari. Audaciam magnam parcemiae forma quadam Polybius Historiarum quinto, Aetolicam dicit.

Pterophori apud Plutarchum in Othone quiniam intelligendi. Item quid ptera, aut pteromata. Plutarchi locus restituif. Peripteron. Pseudoperipteron. Cylarabis. Pterophori sacerdotes. Ptila quid, ac unde. Pennatis pedibus salutare. Pterygophorum pro succino curi. Cap. XXI

Plutarchus in Othonis uita: lam (inquit) nuntiabat, Vitellium imperatoris dignitate atque potentiam sibi uendicasse, *και πτεροφοροι σιωχως εφοιτων, αει τι περωρεν εκεινω φρωζοντο*. hoc est, & pterophori assidue adueniebant, illi subinde accedere quippiam afferentes. Verbum id pterophori, quid sibi uelit, non satis tenuisse interpretes animaduertitur. Ego cursores tabellarios uel eo nomine intelligo: quoniam Dionis historia prodit, eos peregre proficiscetes surrectas in capite pentas gestare consueuisse: cui sententiae adijcere calculum id Satyrici poetae creditur. Tanquam de Catis aliquid, toruisque Sicambris Dicturus, tanquam diuersis partibus orbis Anxia praecipiti uenisset epistola penna.

Est & Pterophoros in Septentrionibus ad Rhipaeos montes nuncupata regio, ab alfiduo niuis casu, pennarum quadam similitudine, quod Herodotus significat, & a Plinio relatum scio. Sic enim barbara incultaque Scytharum gens opinatur, pennis esse oppletum aerem, proindeque non patere in longinqua prospectum, neque item transitum. Pennas uero *πτερω* uocant Graeci: quaequam sunt etiam ptera, uel (ut est apud Vitruuium) pteromata in templis muri duo, ut Strabonis quoque monumentis comprobatur, ad altitudinem eorum utrinque consurgentes alarum uice. Meminit Plutarchus quoque, sed & Plinius in Mausolaei mentione. Aptera uero Cretae ciuitas est, unde in Pyrrhi uita ex Plutarcho, Oroesus nominatur Apteræus: quod non uidens interpretes, praeterijt: quem praeter Stephanum commonere Pausanias potuit. Cui a Ptera Delphici templi conditore urbi factum nomen placet *πεδινου γωμματα*. Quin & mox paulo Pyrrhum Argos irrupisse, Plutarchus scribit *πυρρα τω κυλαραειν*, quod est, ad Cylarabin. At uocabuli nouitatem admiratus tralator transiuit. Est uero Pausaniae Argis gymnasii nome Cylarabis, ab Stheneli filio nuncupati. Sed a diuerticulo repeterendum institutum. Leges item peripteron aedem, quam circulatam intelligunt. Hinc & pseudoperipteron non praetermittunt architecturae magistri. Succinum Dioscorides pterygophorum appellat libro secundo, quia stramina proluciat floccosque & fimbrias, ut ab eruditis est traditum. Inuenio item ptera, id est *πτερω* neutro genere dici Babylonis arcem. Nam est in Medis ciuitas Pterion: in Sinope autem Pteria. Signatur & Pterophori nomine *πτερωτι στραπωπιωυ*, uel ex eadem pennarum ratione, hoc est *στραπωτις λωφοις πτερωσι*. Sunt in Aegypto sacerdotes sic quoque nuncupati. Ptila in eandem ueniunt pennarum notionem: dicunt uero sic, *επι το εν εστ πετεδου πτερω και κωπηυ του αερα*, id est ab aere icto interuulsoque inter uolandum. Illud autem Hieronymi ad Florentium: Pennatis, ut aiunt, pedibus te salutauerim, celeritate indicare uidetur nimiam, ab Mercurij talaribus parcemiae facta uersura.

Plutus diuitiarum deus, cur caecus effingatur. Herodis sophistae munificia, & proinde mirabilis natura. Chalcidissare. Auaritiae improbatio. Aloadae qui dicantur. Auri laus ex Pindaro. Liberalitatis commendatio. Deum quoque esse uenalem. Cap. XXI

Pluton esse diuitiarum deum, & quidem cæcum, neminem puto, qui hesi-
at: cui saltem eius nominis comœdia apud Aristophanem nō sit incogni-
ta. Plutarchus uero auctor est, emanasse celebratum illud, in una omnium
quæ sub sole sunt, urbium Sparta seruari diuitiarum deum & cæcum &
iacentem, ut picturam inanimatam ac immobilem. Quod ibi uictus faci-
litate, & communi cœnandi instituto efficeretur, ne furto diuitiæ conciliarentur, mar-
supio (ut inquit Hieronymus) suffocato, uel potius (ut ait Theophrastus) honori ha-
berentur. Nam, ut taceam quod prudenter Seneca inquit, multum esse, diuitiarū con-
tubernio nō corrumpi, & affluentibus hinc inde diuitijs, uitiorum fomitibus, animum
seruare inconcussū: certe Philostratus inquit, non sunt tractabiles diuitiæ, debentq;
inter ardua & difficillima quæq; connumerari. Qui enim diuitijs (ut sic dicam) inebri-
antur, ac paulo ante exsuccī, mox uel ricinis distentiores euasere, non desinunt subinde
iniurios se præbere, & in magna amplaq; fortunæ laxitate cæcutiunt. Quod si opulen-
tiæ adhiberetur utendi ratio, reciperet iam uidendi usum Plutos. Quod Iophistæ Herō
di factitatum, scimus: apud quem minime luminibus captus diuertisse uidetur is deus,
quando honorum affluentiam & annuas obuentiones ad liberalitatis usum contulit,
quod sciret τὴν φιλαργυρίαν μητρόπολις εἶναι πάσις καλίας, id est avaritiā esse totius
uitiositatis metropolin. Quæ res illi, ut taceam quod eum Rufus Perinthius Græcorum
nuncupabat linguā & orationis regem, immortalē apud posteros gloriam compara-
uit. Amicos siquidem ampliter confouebat, ciuitates gentesq; inopia adobrutas suble-
uabat. Erat enim hic thesaurus illi acuratissimus, multis bona sua impertiri. Addebatq;
congruere in primis non abutenti diuitijs, indigentibus opem ferre, ut desinant indi-
gere: non indigentibus item, ne forte quandoq; indigeant. Inconsultū uerò diuitem ac
sordidum, cum ulandisq; pecunijs immortalē, ac nil aliud, quam manubinarios cir-
cumspectantem amicos, & Cyniram, de quo est apud Libanium, spirantem, esse mor-
tuum prædicabat Pluton. Thesauros porrò, in quos nullo sine congerantur opes, Pluti
carceres uocabat. Eos qui sepositam pecuniam uice numinis colerent, Aloadas esse di-
cebat. Qui quum in uincola Martem coniecissent, eidem mox rem diuinam obire per-
rexerunt. Illud certè uelut ex oraculo promptum uideri potest, quod Astronomico
quarto Manilius scribit,

Victuros agimus semper, nec uiuimus unquam:
Pauperiorq; bonis quisq; est, qui plura requirit:
Nec quod habet, numerat: tantum, quod non habet, optat.
Postremo, elegans est apud Græcos uerbum χαλκιδίσιον, id est Chalcidiffare, quod si-
gnat auidius pecuniæ inuigilare, quoniam eiusmodi fuisse Chalcidenses feruntur. Pin-
darus aurum admiratus, de quo sic pronuntiat, ἀβύρνον πύρρον ἔσπερ' ἕσπερ' ἐν νυκτί, μεγα-
νορ' ἔφορε πλούτου, id est splendicat perinde ac noctu ignis, extra diuitias Meganor-
as, id est quibus inolescunt ferè homines ac efferuntur: uel quæ magnificentia pluri-
mum adiiciant, & ad agendum uim singularem. Extat & Pindari sententia illa præcla-
ra, ὁ μὲν πλοῦτος ἀρετῆς δεδαιδαλωμένος φέρει τῆν τε καὶ τῆν κωρόν, quibus innuitur, si
comes ad sit uirtus, tum demum & suis & quæ ex uirtute sunt commodis, per oportu-
ne diuitias perfrui. Verum Callimachi præclara succurrit commonitio, quam præter-
isse in mentione ista, piaculum fuerit pene,
οὐτ' ἀρετῆς ἀπὸ ἄλλου ἐπίστατον ἀνδρας ἀέφευ,
οὐτ' ἀρετῆς ἀφ' αἰσίου, δίδου δ' ἀρετῆν τε καὶ ἄλλου.
Cæterum & Sappho scientissimè, πλοῦτος ἀνδρ' ἀρετῆς οὐκ ἀσπυς παροικέ. Dicit uerò
in hoc proposito & illud scienter potest, Esse deum uenalem: sed nō alio prorsum num-
mo uenalem, quàm quo ipse cæteros emit, id est charitate in pauperes liberali. Virtus
alix diuinarum uirtutum umbræ sunt, non imagines. At qui in pauperes liberalem
munificumq; se præstat, deum exactè imitatur. Eadem quippe in munificentia ratio-
ne causa est liberalis hominis & dei. Capaneū fuisse talem prodit Euripides, ut opum
affluentia intumesceret nihil, nec elatius saperet, quàm pauperum quis, τ' ἀρκουὶ ἱππα-
νον. At quendam tradit Chrysippus, sub mortis tempus aureos deglutisse non pau-
cos

cos, atq; ita perfunctum fato. Alium uerò tunica plurimos inuisse, atque ea indutum
citra honorem alium se contumulari mandasse.

Diuitiarum usum quem esse deceat. Vicia & peruisia, quo differant. De Mar-
co Antonio, Ptolemæo, Bione. Diuitiarum genera duo. Aristodemi, Cæs-
arum principis & Neronis historia. Professio senatoria quæ dicatur. XXXIII

T Græcus quidem hic rectè admodum & synceriter, exq; mortalium usu
in primis. Sed & apud Rabirium poetam M. Antonius persanctè, quum
fortunam suam ad alios emigratē ingemisceret, Hoc habeo quodcunq;
dedi. Illud (inquit Seneca) quod suspicis, quo te diuitem quoq; ac poten-
tem putas, quandiu possides, sub nomine sordido iacet: quum donasti, be-
neficio est. Propterea notissimus poeta,
Extra fortunam est, quicquid donatur amicis:

Quas dederis, solas semper habebis opes.
Diuitias ueras docet Aristoteles dici eas, quæ necessaria uitæ suggerunt, & utilia ad ci-
uitatis & domus societatem. Iis siquidem sufficimus ad bene uiuendum. Esse diuitias
non ueras, quarum acquisitionem χρηματιστικὴ nuncupant, id est pecuniariam. Hæc ue-
rò dicuntur infinitæ, nec ueræ, quoniam appetitum non explent. De quibus itē intelle-
xisse Solon uidetur, sicuti commemorat etiam in libro περὶ φιλοπλουτίας Plutarchus,
πλοῦτον οὐδὲν τὸ ἄριστον περὶ φασμαδίου ἀνδρῶν ἐστίν, hoc est, diuitiarum nullus est consti-
tutus finis hominibus. Nam diuitiæ quæ necessarijs rebus constant, finitæ sunt. Extant
autem organa œconomici & politici. Iis enim utuntur ad domus & ciuitatis admini-
strationem. Diuitias ueras ex naturæ fontibus principia ducere, palam est: alteras ue-
rò minime. Moderatam opum uim Græci usiam uocant, redūdantem uerò peruisiam.
Elegans extat Platonis dictum, uolenti se dici diuitem uerum, μὴ τὴν οὐσίαν πλείω, ἀλλὰ
τὴν ἀπλησίαν ποικίλ' ἐλάσσω, id est non opulentia adijciendum, sed cupiditati inex-
pleta detrahendum. Ad hæc autem Epicuri illud spectare, non latere arbitror: Si ad
naturam uiues, nunquam eris pauper: si ad opinionem, nunquam diues. Exiguiti na-
tura desiderat, opinio immensum. Etenim, sicuti prudentissime Seneca scribit, conge-
ratur in te, quicquid multi locupletes possederunt. Ultra priuatum pecuniæ modum
fortuna te prouehat, auro tegat, purpura uestiat, & eò deliciarum opumq; perducatur, ut
terram marmoribus abscondas, & non tantum habere tibi liceat, sed calcare diuitias,
Accedant statua ac pictura, & quicquid ars ulla luxuriæ elaborauit, maiora cupere ab
his disces. Naturalia desideria finita sunt, ex falsa opinione nascētia, ubi desinant, non
habent: nullus enim terminus falsus est. Plato autem De legibus quinto, Diuites ualde
simulq; probos esse, arbitratur impossibile: proptereaq; nec felices. Et mox: Pecuniarum,
inquit, cura ultimū honoris teneat locum. Hinc illud Ptolemæi laudatur eximie,
qui apud amicos cœnare assuetus, sæpe etiam dormire, si quandoque illis rep oneret,
uasa commodo ab eisdem sumere non uerebatur: stragula item, ac id genus alia plura,
quod ipse in domestica suppellectile nil admodum præter necessaria haberet; ἀλλὰ τὴν
πλοῦτερον ἔλεγε τὸ πλουτίον εἶναι βασιλικῶν τῶν. Nam ditare quàm ditari, magis uideri
regium, asseuerabat. Quid, quod immodicæ diuitiæ (sicuti docuit Apuleius) uelut in-
gentia & enormia gubernacula facilius mergunt quàm regunt, quod habeant irritam
copiam, noxiam nimietatem, libitinariorum modo expetitam uotis, ac feralium ante-
ambulorum. Deniq; is plurimum habet, qui minimum desiderat. Quippe animus est,
qui diuites facit: pecunia ad animum nihil pertinet. Aurum, argentum, magni leuaticq;
mensarum orbis terrena sunt pondera, quæ amare nequit syncerus, ac sui memor ani-
mus. Rem familiarem largam & uberem populo elargitus est Crates. Diogeni & An-
tistheni pera fuit & baculus, quod regibus diadema. Proinde iucundum Bionis illud,
qui quum apud Theognin legisset,
Γὰρ γὰρ ἀνὴρ παρὶν δεδμημένον οὐτὶ π' εἰπείη,
οὐδ' ἔγξει δύνανται, γλώσσα δ' οἱ δίδεται.
Paupertate quisquis premitur, nec dicere, nec facere quippiā ualet: obligata siquidem
lingua illi est. Quo, inquit, pacto ipse inops tantū nugaris deblaterasq; aduersum nos?

Diogenes diuitem indoctum esse ouem asseuerabat uellere aurato. Caterum in hoc usu scitissimum est illud Horatij ex Epistola ultima, Quid uici profunt, aut horrea? quid ue Calabris Salibus adiecti Lucani? si metit Orcus Grandia cum paruis, non exorabilis auro?

At Spartiata Aristodemi scitum hercle circumfertur apophthegma, cuius in pragmatia de prouerbijs commemorat Chrylippus. Is uerò quum diuitijs excidisset, ac (uisi affloret) in simul & amicis foret exutus, dolenter inquit

Χρηματα, χρηματ' ανηρ, περιχρος δε ουδεις πελειτ' εσλος, ουδε τιμιθ.

id est pecunia, pecunia uir, pauper nemo bonus est, aut honore dignus. Caius princeps nepotinis sumptibus (quod ait Tranquillus) omnium prodigorum ingenia superauit, aut frugi hominem esse oportere dictitans, aut Caesarem. Hic non toto uertente anno, sex milia, septingentas & quinquaginta myriadas aureorū prodegit. Nero diuitiarum & pecuniae fructum non fere putabat alium, quam prodigentiam. Nam sordidos esse ac deparcos, quibus ratio constaret impensarum. Quadragenis in punctum festertijs aleam lusit, id est denis aureorum millibus in singula puncta, non in singulos aleae casus. Professionem senatoriam pro eius ordinis censu, comperi apud recentiores.

Carthaginensium & Homeri sententia de diuitijs, item M. Craffi ac Caesaris. Eulogiae quid. *ευοι*. Eua mōs. De Solone, Themistocle, Timotheo, Pelopida; item de Pluto caeco, & Phryne. Aphnij facellum. Thefaurū recondendis pecunijs structum a Minya primū. Tirynthi moenia. In adulteros lex prima. Domitiani in aedificando prodigentia Cap. xxv

Carthaginienses uerò, ut docuit Aristoteles, non optimos solum, sed & ditissimos censabant magistratibus admouēdos, ueluti arbitrantur impossibile, eum qui egestate premeretur, recte synceriterq; magistratū gerere, aut quietem optare. Diuitias porro esse deorum donum Homerus canit,

καθεπεσοι πολυτην ημετερον κρονιων.

Et rursus,

Ζεις δ' ανδρνεμα δλβου δλνμπι ανρωποισι.

Sed & Solon, Diuitias (inquit) habere quidem cupio, per iniuriam uerò consequi nolim, subsequitur enim mox supplicium. Inter L. Metelli felicitatis argumenta id recensetur, Pecuniam magnam bono modo inuenisse. Insulas collustrans Themistocles pecuniam hinc inde corrogabat. Adijt & Andrios, urgensq; infestius. Duos (inquit) ad uos affero deos, Vim, & Suadelam. At illi nec minus festiue, Duos quoque apud se, & magnos quidem residere deos intulere, Paupertatem & Impossibilitatē, qui nummos illi erogari prohiberent. Succurrit & in mentione ista lepida equidem, nec inuutilis historia super citharædo Timotheo. Agebat is apud Archelaum, sed quum spe aliquanto parcius ab eo donaretur, non desinebat illum lacessere. Quin succinens quandoque commation illud, *ουδε πιν γηγημεταν αργυρον ανεις*, tu autem terræ filium argentum laudas? Intendebat in Archelaum. At is festiuiter, *ουδε αυεις*; tu autem petis? Marcus Crassus eos ut pauperes miserabatur, inquit Dion, qui *εκαταλογου οικουβου*, id est domestico reditu exercitum alere nequirent; adeo, inquit, erat *πολυχρηματθ και τιλοχρηματθ*. At legionem intelligere Plinius maluit: Dion, sicuti retuli, *σραπιδου*, quod & Plutarchus. Caesari fuit in primis *χρηματοποιος*, duo esse astruens, quibus paretur principatus, custodiatur item, ac augetur quoq; milites, & nummariam uim. Sed hæc mutuis neq; auxilijs; quippe alimentis contineri milites, illa uerò militari ope accumulari. Nec minus scitu iucundum id est: Eulogias dici munera, quæ prælatis offerant subditi, & quæ sacra petentes concilia deferant presbyteri. Dicuntur uero eulogiae, uelut benedictiones planè sint. Nam & ad Vitalem Hieronymus, Satis (inquit) miror, quid causæ fuerit, ut quum in benedictionibus & tuis & illius perferendis, fidelis extiterit, in retenta epistola negligens comprobetur. *βου* autem obiter, uox Bacchantium est: unde Eua, Messeniorum mons est nuncupatus. Pelopidam uerò scribunt erudit, quum ab amicis incusaretur, quod pecunia cogendæ, rei in primis necessariae, parum curiosus foret; Per Iouem, respondi, necessaria, sed Nicomedi huic. Erat Nicomedes

comedes claudus ac mutilus. Illud postmodum adijciamus, quod non ingrati in Symposiacis refert Plutarchus, ubi diuites incesitit domicilia comparantes triacontaclina; & eo etiamnum ampliora. Horum, inquit, conuiuia panagyriarcho uerius, quam symposiarcho indigere uidentur. Ego autem uulturijs contenderim potius codonophorij & atratis sandaparijs. Plutum enim arbitrantur aplutum, ac caecum uere, *καθεπεσοι*, id est citra de cursum, ni testes fortiaur plures, sicuti tragœdia spectatores. Nam & nobile scortum Phryne, atq; eo nomine prædiues, moenia Thebana substructuram se, pollicita est, modò ascribi paterentur ciues, *αλεξανδρου μιν κατεσκευασθη, ανεισισε δε φρυνη*, id est, euerit Alexander quidem, sed restituit Phryne. Diuitiæ omnes, inquit Hieronymus, de iniquitate descendunt: & nisi alter perdidit, alter inuenire non potest. Unde uulgatior sententia mihi uidetur uerissima, Diues aut iniquus, aut iniqui hæres. Illud uerò non in super habendum, in Tegeatum agro esse montem Cresium nominie, id est *κρησιον*, in quo fuerit Aphnij facellum. Nam ubi cum Aeropē congressus est Mars; ueluti memorant Tegeatae, natus inde Aphnius matri nihilominus inhæsit; partu quam uis immortalæ, ac ex uberibus uinumini paterni multum copiosumq; lac suxit. Quæ ratione in deos tralatus, Aphnios, id est diues, fertur nuncupatus. Thefaurum recoderi dis pecunijs, hominum primus struxisse Minyas traditur. Fuit hic Chrysa filius ex Chryfogena nati & Neptuno. A quo nuncupatos ferunt Minyas, quibus imperitaris. Hic præterea Minyas diuitijs creditur cunctos anteisse mortales. Miratur Pausanias, in celebrandis pyramidibus Græcos historicos multum operæ impedisit, thefauri huius præcipue memoria digni, nullam prorsum fecisse mentionem. Sicuti nec moenium apud Tirynthum. Minyæ filius Orchomenus fuit: unde Orchomenij nuncupati. Ad eum uir Argiuus uenit Hyettus post Moluri cadem, in uxoris adulterio deprehensi. Is ab Orchomeno regiois parte accepta, omnium primus in adulteros legem sanxit, quam postea sit imitatus Draco Athenis. In hac deniq; diuitiarum ratione succurrit Chæronai Plutarchi sententia præclara: Quod si, inquit, admiratur aliquis impendia in Capitolio magnifica, si unam in Domitiani principis domo porticum spectasset, uel basilicam, aut balneum, uel item concubinarum diætama; iuxta Epicharmi illud in perditum ac bonorum profligatorem;

ου θαλάνθρωποθ τυγ' εοσι, εχεις νόθου, χερεις δεθβυς;
Tu quidem haud humanus es, morbo afficeris, dare gaudes; in Domitianum pronuntiares itidem, *ουκ ουσεβης, ουδε θαλοπιμθ τυγ' εοσι, εχεις νόθου, χερεις οικουδωυ, βιασθρ ομειδισ εκεινος, απαντω οι χηυσα, και λιθινα βουλομενθ γινεθτα*. id est, non es tu quidem religionis studiosus, neq; item honoris cupidus ac famæ, morbum sentis, aedificare gaudes, ac Midæ illius more, lapidea tibi effici aurea concupiscis.

Lapidem Lesbium in funestas admitti domos solitum. De Herode ac Lucio, item Marco imperatore. Lapis niger in comitio. Romuli monumētum. Caput xxvi

Lesbium lapidem esse subtristi aspectu accepimus, ac nigricante, quo nomine in funestas quandoq; uenisse domos, ex Philostrati quodq; historia condiscimus. Ab eo nanq; proditum est, Herodem sophisten, diuitijs perillustrem ex lectu forma domus submutata, parietum ornamenta florida tum uelis nigricantibus, tum lapide Lesbio inductisse, ex quo emerit facitissimum scomma Lucij cuiusdam, sapientis quidem uiri, sed Herodi etiam perfamiliaris. Is ergo ptereros conspicatus raphanidas, hoc est radices, sic Græcis nuncupatas perluere, quaesiuit, cuius nam foret ea coena. Audiens uerò Herodi eam parari: Atqui, inquit, Rhegilla Herodes iniurius est, qui alba uestatur raphanide in funesta & pullata domo. Quæ illi renuntiata eatenus infederunt, ut mox domesticas tenebras, & parietum (ut sic dicam) nubila discuteret, ne ludibrio studiosis & magnis uiris fieret. Fuit alioqui Lucius is naturæ, ut uidetur, paulo mordacioris ac liuidæ. Marcus Romanorum imperator Sextio philosopho utebatur familiaris ex Bœotia. Inuisebat persæpe illius domū. Romanu nuper uenerat Lucius hic: ex occurfu inuistit scitari, quonam aut cur pergeret. Respondit Imperator, *καλοθ και γηρωσθηγα το μανθάνειθ*, pulchrum etiam senescenti discere;

peto philosophum Sextium, percepturus quæ necdum edidici. Tunc Lucius prolata in caelum manu, O Iuppiter, ait, Romanorum imperator, iam appetente senio, gestans librum, qui pueris mos est, præceptorem adit. At meus imperator Alexander antum fecundum & tricesimum agens mortuus est. Erat uero Sextius Cheronensis, Plutarchi ex sorore nepos, qui de Pyrrhonica philosophia decem concinnauit libros. Meminit uiri in M. Antonino philosopho Iulius Capitolinus. Niger porro lapis in comitio funestus indicabat locum, uel ut alijs placet, Romuli mortis destinationem.

Nobilitatem in astragalus gestare, quid. De Herode item, ac Rhegilla uxore. Astragalus quid, ac epiphyrion, & astragalus. De talorum figuris, aut numeris. Diagrammismus quid; grammæ item, seu lineæ. Cuborum inuentor. Pessorum lusus. Petteutice. Coleps. Midas iactus. Astragali in sacris mensis. Astragalion. Caput XXVII

Nobilitatem in astragalus habere, ex adagio uidetur recte dici de eo, qui generis præstantia tumens, nulla ipse propria nititur uirtute: quum præstet tamen ingenium excoluisse, in quo uera sunt stemmata & genuina hominis excellentia, sicuti à Platone summo philosopho comprobatum, sci mus. Nam in pedibus nobilitatis insignia, si aliud adsit nihil, gestare, odiosa tantum est, & inanis ostentatio. Nec eiusmodi hominem ab imagine, quam scientissimus artifex concinne, uel (ut Græce dicam) χραιπετῆρος expinxerit, magnopere distinguere, censendum est. Præterea prudenter admodum Socrates ille in Apuleij Floridis, quum adolescentem uideret diuitem facientem: Dic aliquid, inquit, adolescens, ut te uideam. Sic enim hominem uoce, uti figuram sono pernoscimus. Quod Platonem quoque dicere solitum, ferunt. In hoc genus parcemiam item congruit uetus, τις πατὴρ ἀνέσσει, ἢ μή κεν ἀποδάμνησεν ἑσσι; Quis patrem laudabit, nisi improbi filij: Sic enim natura comparatum, ut nulli præstantes uirtute, parentum itidem obstrepant laudibus. Nec ignoro, deluxatam à Chrysippo parcemiam,

Tις πατὴρ ἀνέσσει, ἢ μή κεν ἀποδάμνησεν ἑσσι; quod refellit Dionysiodorus. Sed ad prouerbium redeo, cuius ex historia ratio est. Erat Herodii sophista, cuius facta nobis mentio est, Rhegilla uxor nomine. Eam ob peccatum haud ita momenti magni, iussit à liberto Alcimedonte cædi. Fortè tunc gestabat utero, agebaturque à conceptu mensis iam octauus. Igitur hominis imprudentia ingestis in uentrem plagis, non ferens mulier iniuriæ uim, immaturo partu, naturæ concessit. Eo nomine postulatus cædis est Herodes apud Romanum senatum ab uxoris fratre: nomen uero Bradeas fuit. Is maiorum claritate longe princeps esse, nec minor nobilitatis ostentator. Argumentum generis erat in calceis epiphyrion Menoides eburneum. Id significat fibulam cornicantem, qualis ferme figura in luna est, quum tenuem uisitationem facit, uel etiam paulum crassescit. Prodiens igitur is paratu magno ad peragendum reum, de causa quidem pauca ferè, aut nihil: in laudibus uero proprijs etiam nimis, imo uero rotus. Quum multa iam de familia perillustri emugisset homo imperitus, seommate illum excepit Herodes, Tu, inquit, in astragalus nobilitatem gestitas. Est autem astragalus Latine talus. Plinius de Polycleto, Fecit & talis nudos ludentes, qui uocantur astragalizontes. Et sunt in Titi imperatoris atrio, quo opere nullum absolutius, plerique iudicant. Dicuntur & astræ, sed à poetis tantum, ut scribit Pollux: sicuti Aristophanes etiam astrichos uocauit. Sunt & in columnarum spiritus partes dictæ astragali: sicut torus, atque item scotia, seu trochilus, & supercilium, necnon plinthus. Dignum relatu, quod in Aristotelis primo Rhetorico enotauimus, talorum ludum dici astragalum: sicuti etiam sphaerum, pilæ nuncupat ludum. Sed & cybian & pettitan, id est κυβέων ἡγήμασι, id est calculorum lusum: quando & apud Homerum proci, ποσειδῶσι πεπτοῖσι δε θυραίων ἑστῶσαντο. Petteuticen quoque dici animaduertimus. Quum uero centum forent proci, octo insuper adiectis, quatuor pelli ac quinquaginta parte una, totidemque altera, è regione distribuebantur, spatio inter utroque relicto, in quo pessum stabat unus, Penelopes nomine, in quam sortito pessum collimabant: ex deiecta futuri captantes omen matrimonij, si pessorum præterea nullum attigissent. Pessorum item pro calculo

his mentio

his mentio est Herodoto. ἀσπίζου est talis ludere, apud Callimachum: ut probat etiam auctor Eustathius. Astragalum Nicander & κώλυτα dixit, Sed & Homerus, κούφ' ἔσπερον κώλυτον ἄγχι.

Cubus, inquit in Atticis elegantijs Thomas magister, est uasis cuiuslibet cauitas dicitur & cubi, πᾶσι βεγγυλίαι ὄσα, id est punctis distincta ossa, quibus utuntur οἱ τωλιζοντες, id est tablissantes, ut est apud Diomedem duobus locis. Cubus, seu tessera lateribus constabat sex, talus autem quatuor. In ludendo autem tesseres utebantur tribus, talis uero quatuor: id quod in Diuinationibus Cicero commonuit, & ex ea obseruatione Valerius Martialis,

Non sum talorum numero par tessera, quum sit Maior quam talis, alea sæpe mihi.

Nec illud indignum scitu, in talo figuras in cadendo uicem habuisse numeri. Monada enim significans uocabatur κύναι, id est canis: canicula uero & à Persio dicta: Scire erat in uoto damnoſa canicula quantum Raderet. Propertius autem canes nuncupauit eo uersiculo,

Semper damnoſi subſiluerẽ canes. Hic iactus etiam chios dicebatur. Couis uero, qui & hexites, senio est, mendosis partè hac Aristotelis codicibus: binarius & quinarium numerus in talis non erat, ut in cubis, hoc est tesseres. Quin & in talario ludo numerus quidam Stesichorius dicebatur, qui non alius erat, quam octonarius: quoniam eius poetæ conditorium magnifico exstructum impendio, ex octonis (ut Pollux inquit) constabat omnibus, angulis uidelicet, columnis, gradibus. Fuit in Himeræ Sicilia ciuitate, alij in Catana scribunt. Euripides uero numerum continebat quadragenarium, quoniam uidetur unus fuisse Euripides præfectorum quadraginta, post triginta tyrannos Athenis exactos. Fuit uero in tesserarum ludo Midas iactus, & quidem fortunatissimus. Venus cõsurgebat ex talis quatuor iactatis, ubi diuersam omnes ostendissent faciem. Tesserarij ludi species fuit ueteribus diagrammismus, à uerbo γραμμίζου, adhibebantur (ut inquit Eustathius) calculi sexaginta, tum albi, tum nigri. Meminit Philemon, μένιδ, ἢ γράμμαζα, κν βόβει. Sed ludum hunc grammæ item dicunt, id est lineas. Cubicum lusum à Palamede inuentum, Pausanias scribit. Erant porro in sacris mensis astragali, quorum iactu uaticinia concipiebant: ut si me iacente, id emerſerit, fiet hoc: sin minus, haud fiet. Astragalion uestem, id est ἀσπάζουλον, talarem intelligunt Græci. Scitum & illud Fabij ex libro undecimo, coarguentis cantandi morem in actionibus, Et ipsam, inquit, fori sanctitatem ludorum talarij uoluerunt licentia soluere. Lora astragalora legimus apud Athenæum, difflagellationi accommodata. Astragalum Odysseæ decimo, in Elpenoris nece, sunt qui pro iuguli coniunctura interpretentur: alij sphondylum malunt.

Cur lunulas gestarint in calceis Romani ueteres. Nobilitatem nil prodesse, ni adsit uirtutis meditatio. Terræ filij, qui dicantur. Cap. XXVIII

Pud Romanos, auctor Plutarchus est, omnes qui nobilitate præstarent, lunulas in calceis solitos gestare: unde & lunata pellis Martiali, & apud satyricum poetam,

Appositam nigrae lunam subtexit aluta.

In id argumentum rationes afferuntur plures, illa interim arrisit plurimum. Etenim huic instituto affuisse uideri potest nobile antiquitatis documentum, talis uelut ambagibus commonentis, non insolescendum, nec prosperiore successu effereudos animos, inconstantiae rerum semper memores, qua humana cõsistentur: cui argumentum præbeat luna, quæ primo quidem ex obscuro prodeat, mox splendide resurgens nitore uisenda consurgat facie. Sed quum iam clarissimam præferat candoris speciem, rursus consenscens deflorescit, donec ratione quadam reciproca in nihilum denuo redeat. Illud non prætereundum, uideri aliarum quoque gentium fuisse instituti, lunulas in calceis gestare, quando Esaiæ tertio ita legimus, In die illa auferet Dominus ornamentum calciamentorum & lunulas & torques. Sunt tamen, qui lunulas inibi aureas accipiant, bullulas, collo circumiectas. Cæterum, ab instituto non alienum omnino

omnino, & ad uitæ mores eximie pertinens: quod Lycurgum prædicare solitum accepimus, qui ciuibus suis identidem comprobare adnitebatur, nil profuturam illis nobilitatem, & quod ab Hercule uiderentur propagati, nisi ea facerent meditarerentur, qui bus ille hominum summus euasisset; catulorum etiam argumēto, quos eisdem prognatos parentibus educationis dissimilitudine, moribus etiam longe diuersis ostentabat; quum lucernarius foret unus, alter uenaticus, & qui generosos spiritus alunt, laboribus innutritus. In hac uerò nobilitatis mentione, adiectisse superpondij quippiam, non fuerit onerosum, opinor, eo quidem amplius, quòd multi nominis uiri ac primæ quodammodo notæ non omnino doctis auribus paria uidētur fecisse, dum terræ filios pro ignobilibus asseueranter exponunt & prædicant. Quando uel una Fabij reuincantur auctoritate ex Oratoriarum institutionū libro tertio: Multum, inquit, auctoritatis affert uetustas, ut ijs qui terra dicuntur orti. Quòd uerò ex Iuuenale affertur, Vnde fit, ut malim fraterculus esse gigantis, potes ad Pygmæos referre, qui & ipsi terra æditi ferātur: quod indicat Philostratus in imaginibus, in Herculis mentione: abs quo perempto Antæo, consilio inuito, aduersus Herculem irruisse Pygmæi traduntur, fratris mortem ulturi. Antæus quippe terra natus memoratur. Quia uerò ex Quintilianī uerbis, terra orti uidentur dici, quorum genus aboleuit uetustas, inde lux Ouidio infertur Metamorphoseon primo, Iupiter ē terra genitam mentitur, ut auctor Desinat inquiri.

Sunt qui monstruosi corporis homines, dici terræ filios putent. Certè in Oedipo coloneo legimus apud Sophoclem, χθονίου, id est terrestrem, pro nobili & indigena. Scribit in Apologetico Florens Septimius, terræ filios dicitari uulgò, quorum sit incertum genus. Sicuti ignotos item, aut ex inopinato apparentes, de caelo superuenisse dicunt. Sed enim caelum & terram, inquit, matrem ac patrem, honoris gratia uenerationisq; recte appellari uniusquisq;. Sunt qui terræ filios, sauos dici ac immanes homines putent, quando & Callimachus, immanitate ac truculentia præsignes feras terra prognatas intelligi uoluit. Non prætereundum uerò, quod secundo Politicorum scribit Aristoteles: Putandum, inquit, est, præscos illos homines, siue ex terra sint geniti, siue ex corruptione aliqua seruat, feminis fuisse ignaros & imprudentes, quod est de terra natis inuulgatum. Legimus porro, quod ab instituto distitum non est, præstantissimos uirtute, prudentia, uiribus, Iouis filios à poetis dici consueisse; sicuti ab omni se iunctos humanitate, uelut marinis æditos fluctibus, Neptunò fuisse adoptatos: quod Lycophronis interpres scribit, qui & robore insignes in eandē uocat decuria. Scribit tamē Cæcilius Minutianus Apuleius in libro De orthographia: Ignobiles, ac quorū ignoretur genus, terræ filios à Cicerone & alijs nuncupari. Nam quum Epistolarū septimo, Cornelius, inquit, tuus summo genere natus, terræ filius, ironicos dici interpretant. T. L. Iuuius libro ab Vrbe condita primo, Veteri cōsilio condentiū urbes, qui obscuram atq; humilem conciendo ad se multitudinem, natam ē terra sibi prolem mentiebantur.

Vocabula plura de rebus conformata quæ gestantur. Item ad id pertinentia alia. De hypomochlio, uectē ferreo, & lingula. Sera. Moloche, seu mala che. Serra. Serram ducere. Serratura quid. Vectarius quid, & mochlos. Mochlia. Exholcysmus. Phragma. Vectigaliarij. Fiscarij. Sceuophora. Comistrum. Phoretum. Phorion. Phractici satellites. Cap. xxxix

Versabamur nuper thesauros Iulij Pollucis, ex ijs ueluti cella quadam pro ma, hæc deprompsimus, quibus grāmaticorum supellex instructor fiat. Hydrophoros dici, qui aquam subuehant: xylophoros, qui ligna: hyllophoros, qui materiē: plinthophoros, qui lateres: pelophoros, qui cœnum aut etiam uinum: phryganophoros, qui sarmenta. Positum id nomen in quadam Lyliæ epistola, apud quem est & xylophoria. Ex eadem sunt forma, coprophori, qui simum aut sterces ferunt. Nam comicus Plato, uentrem copragogū dixit. Sunt & qui umbellam gestitent, sciadephorij: sicut lampadophorij, qui facies. Phalangas dicunt, quibus baiuli ferendis utantur oneribus. Ea Plato, ut idem auctor est Pollux, sicuti

δι κελουμένων, sceuophoria nuncupat. A phalangis certè phalangarios appellari, animaduertimus, quos esse quandoq; hexaphoros, interdum tetraphoros tradunt: quòd Architectonica decimo repetit Vitruuius. Vectis autem ferreus dicitur, quo onus alioqui uel multis immobile manibus, unius pressione hominis protollitur. Quòd uecti subijcitur, hypomochlion ab Aristotele dicitur in Mechanicis, si tamē de familia non summo uetur liber is. Corrupte apud Vitruuium legitur hypomodion. Pars uectis quæ onus subit, & hypomochlio incumbit, lingula uocatur. Dicit hypomochlion uidetur, ex ἄπο Græca præpositione, sub, nobis significante, & μόχλῳ, quæ uox indicat planè uectem, quo utuntur plerumq; parietum perfossores. Scribunt ex Græcis nonnulli, mochlon communius dici catopegium, puto quia retro impingitur ianua. Vectēs remissarios legimus apud Catonem. Inueni qui seram quoq; nuncupent organum; quo ad aliquid mouendum utamur. Moloche uero eadem est, quæ malache, id est malua: uti auctor Athenus est. Vnde illud Epicharmi, πρῶτος ἐγὼ γὰρ μολόχης, id est, ego malua mitior. Hinc & Columella,

Et moloche prono sequitur quæ uertice solem. Serram prodit Gellius, esse nomen ordinis militaris, è strenuissimo quoq; cōtractam. Vegetius scribit, dirigi in fronte consueisse, qua quidem hosti reprimendo, qua uerò acie turbata restituenda. Hinc apud Varronem Rei rusticæ tertio, ferram ducere; pro eo quod est fortiter pedem conferre obnitiq;, hosti sese ingerendo. Serratura uerò sectio est, serra quæ fit. A uectē inflectitur uectarius apud Vitruuium: Ipsum, inquit, torcular si non cocleis torquetur, sed uectibus & prælo premitur, quadraginta pedum longitudine constituitur, ut sit uectarijs spatium expeditū. Vectigaliarij esse uidentur Firmico, qui uectigalia consecantur & redimunt: Erunt, inquit, aut publicani aut uectigaliarij uel curiosi. Apud eundem, ut obiter aliquid enotemus: fiscarij leguntur ab fisci: Faciet, inquit, imperatorum exactores, & qui annuas fiscariorum præstationes repetant, & qui discussiones rationales tractare consueuerint. Sunt & uectes Vitruuius item, qui per succulam traecti, quamdiu ab uectarijs ducuntur, funis ipse ductarius succulæ circumuoluit spiratim. Hæc autem trahendis aut sustollendis oneribus excogitata ratio est. Apud Lucianum, mochlion, glyphion, copeus, colapter, hermoglyphices seu lapicidina instrumenta sunt. Sceuophora item à Græcis uocantur, quæ Latina historia impedimenta dicere consueuit. Baiulorum merces comistrum appellatur & phoretum, etiam phorion. Sunt & clitelæ ephippia quædam, quæ iumentis imponuntur dossuarijs ad onera commodius gestanda: uulgus, detorto à Græcis uocabulo, hactos nuncupat: nam βασιλοῦρας pro baiulis dici ab illis, aliubi hoc opere adnotatum, non excidit. Quoniam uero de mochlo facta mentio est, sciendum, dici à Galeno mochliam ossis tralationem, ex eo quod est præter naturam, in id quod ex natura est. Sicut exholcysmus est ossis tralatio ex superficie in profundum. At phragma, ex profundo in superficiem. Phractici satellites quidam nominantur à Posidonio apud Athenæum, quos corporis custodes habuit Atheniensium tyrannus Athenion.

Inuidiæ detestatio. Quid inuidia. Prouerbiū, Aegyptio Scytha non inuidet. βασκάλια ridicula. Coros pro inuidia cur. Palamedis poemata. Tiberij liuens ingenium. Cap. xxx

Inuidia nullum esse perniciosius crimen humanis ingenium mentibus, à magnis proditum auctoribus, scimus, sed Basilio in primis. Hoc uerò etiam si inuidioso minimum infert molestiæ: præcipuum tamen & intestinum inuidi malum est. Nam sicuti rubigo ferrum, ita inuidia animum hominis, ubi insita est, consumit: ut dicere solebat Antisthenes. Et uerius ut uiperas tradunt aliqui, uentre in quo genitæ sunt corroso, nasci: eodem modo liuor oppressum exedit animum. Propterea & Q. Curtius inuidios homines nil esse aliud scribit, quam ipsorum tormenta. Est enim inuidia ex proximi commodo proueniens dolor, originem ex superbia ducens, sicuti interpretatur Augustinus. Ea uerò est propriæ amor excellentiæ, unde huic affectioni fomenta suggeruntur. Sed illud in hac peste prorsus pestilentissimum, quòd liuidus mentis æstuationem grauius distrahentem ne

quoque plures, ad Aegyptiorum regum morem historia relata: quibus familiare fuit, leonis aut tauri uel draconis priorem partem in capite gestare, necnon arborem, quin igne quoque principatus insignia.

An credibile sit, silentem lunam aliquid in nos agere. Qui dicantur Ica-
stæ. Athenæi locus declaratur.

Cap. xxxii

Quæsitum à doctioribus naturæ arcana rimantibus, tum ut sic perfectius in-
geniū expolirent, tum ut posteris se uixisse testarentur, Sic ne à luna deflu-
us effectus aliquis dum silet, dumque in coitu est, quando lumine nullo, aut
sanè minimo, uirtute quoque esse prætenui, aut prorsum nulla, probabile ui-
deatur. Certè si intimo non omnino exiit splendore, quod alibi senti-
re Cleomedem adstruximus, defluere inde aliquid, consentaneum est. Inter Galeni ta-
men placita reperimus, lunam eo schematismo, quod interlunium appellamus, nil om-
nino suæ uirtutis affundere. Proinde apud eum confurgit mensis dierum numero sex
& uiginti, addito etiamnum semisse. Tot enim diebus insigniter, nec uanum prope-
rans, consuetum induat habitum. Dici tamen non improbe potest, lunari ut tunc affici
aliquo modo inferiora hæc, quatenus dum agit nihil, subducta luminis potestate, nocu-
mentum affert nonnullum, quæ incrementum adepta adoleſcentiæ uim impertitur, lar-
gius alendo ac succulentius amplexando. Postea uerò quàm de luna satis multa ex di-
uerso congeſſimus, farraginem (ut sic dicam) adiuuabit nostram illud quoque, si Epicu-
reos docuerimus à Græcis, & Athenæo præcipue Dipnosophilistarum libro septimo,
ἐὶ καδίστας, id est Icadistas nuncupari, quoniam Icadas colerent, quas intelligimus ferias
Epicuri nomine institutas mensibus singulis uicesima luna, qua natus credebatur is,
quem superstitioſe adeo uenerabatur, ut uultus gestarent per cubicula, circumferrētque
secum. Immo uerò, ut quinto De finibus Cicero scribit, non in annulis modò, sed & in
poculis haberent. Feriarum mentio quoque est libro operis eiusdem secundo.

Adulationis malum. Quid cercopiſſare. Quæ climacides. Adulatorū ap-
pellationes diuersæ. Crocidissare quid. Carphologia. Carpi, carpisculi, car-
pæ, pericarpia. Capreolus. Tylæ. Crocylia. De Dionysii adulatoribus, &
Antigoni. Adulatorum cognomina plura. Colax unde, & item Coelia, &
Bucolos. Coela. Stena. Clymenus pro Plutone. Cælius mons, qui & Quer-
quetulanus unde. Thopica. Thopes. Tiberij & Porcelli historia. Climax
quid.

Cap. xxxiii

Adulationem perpetuum esse malum regum, quorum opes assentatio sapi-
us quàm hostis euerterit, Q. Curtius scribit. Abs quo proditū item scimus,
id esse nationis Siculæ uitium proprium germanumque: sicut Græcorū quo-
que, ut indicat Hieronymus: Scit ipsa, inquit, me non nota, sed audita narra-
re: nec ex aliquo in me beneficio, more Græcorum, gratiam lingua reddere. Cynicum
Diogenem scite admodum & uerè solitum dicere, accepimus, κρείττον εἶναι ἐς ἰσθμὸς
ἀπελθῆναι, ἢ ἐς κόλακας. id est, præstare ad coruos redigi, quàm adulatoribus exponi,
quoniam illi morticina modò conſectentur, hi etiamnum uiuos bonosque Ianiatu pesti-
fero excarnificare non desinant. Et Anaxilas dixit, adultores esse diuitum σκόλακας,
id est uermes. At Pindarus quum adultores plithyros appellasset, id est πῶν λιθύρους,
παρὰ τὸ ἄριμα σποφίθου εἶναι, id est ab insurratatione, illorum esse dixit ἀμαχὸν λατῶν, id
est inexpugnabile malum. Quin sicuti pueris simia uidetur decentior pulchriorque, ite-
dem & imprudentium plerisque ac adulatorum sæpe uideri potentes, aut dici sapientia
præcellere, ac omnifariam scaterere bonis. Cæterū ab stultis probentur illi quidem, dum
sapientibus simiæ prorsum sint. At Solonem è regno egisse præcipitem Cræſus me-
moratur, quòd adulari nesciret. Poetæ item Philoxeno mortem intentabat Dionysius,
quòd eum uersus proprios recitantem, absurdos quidem & inconcinnos laudantibus
cunctis, solus audiret immobilis. Quæ res, pernicioſa uitiorum est alitrix. Ea demum,
inquit Ammianus, laus grata esse potestati debet excelsæ, quum interdum & uituperati-
oni secus gestorum pateat locus. Monet Seneca, adulatoribus non esse præbendum
latus

latus, qui artifices sint ad captandos superiores. Habere enim hoc in se naturale blan-
ditias, ut quum reijciantur etiã placeant, sæpeque exclusas nouissime recipi. Remedium
tantum mali est, nolle laudari. Et alibi Seneca idem: Pro sua quæque portione adulatio in-
fatuat. Dicamus, uos quidem dicitis me esse prudentem: ego autem uideo, quàm multa
inutilia concupiscam, nocitura optem. Adulatorum porro guttur dicitur in Psalmo se-
pulehrum patens. In præceptis ciuilibus Plutarchus scribit: Demetrii adultores indi-
gnum putasse, quo illum (opinor) arctius illaquearent, ac compeditum tenerent, cæ-
teris regum nomen impertiri. Nam Seleucum elephantarchen nuncupabant, Lyli-
marchum uerò gazophylaca, at Ptolemæum nauarchum, Agathoclea nesiarchen. Idem ali-
bi Plutarchus nil intentius cauendum, quàm adultores monet, quoniam nullum sit
perniciosius genus, quodque in præcipitium festinantius iuuentutem agat: quippe paren-
tes ac liberos radicatus exterunt. Relatu dignum est, *λεροκιδίζου* uerbum adulatoribus
congruere, ubi subblandiendo floccos pilosque ex uestibus legunt, quos uocant Græci
κροκιδίας, item *γροφάλα* & *τύλας*. Ex quo elegantissime Galenus phrenetios signa
commonstrans, esse in eis, inquit, stultam manuū iactationem, καὶ κροκιδισμὸν καὶ γρο-
φολογίαν, id est crocidissimum ac carphologiam, id est festucarum collectionem. Crocy-
lia uerò ciuitatis est nomen. Eadem figura dicitur *θαγίζου*, id est acinos, quos uocant
rhagas colligere, quod faciunt uuas comedentes: Carporum uerò in Europa copias ab
Aureliano afflictas, prodit historia: quo nomine, Carpicum senatus eum appellauit.
Quod indigne is ferens: Superest, inquit, patres conscripti, uti carpisculum etiã me-
dicatis. Erat autem eo nomine calceorum genus notissimum, unde calceis forsan indi-
ta modò plebeia nuncupatio. Olearum item uermiculi uocantur carpæ, austrino pro-
uenientes flatu, sicuti in uitibus ipes. Sed & scœnum græcum inuenio carpum appella-
ri: quin & balsami semen. Encarpa in Trachinijs uocat Sophocles, euaporationes ex
floribus factas & fructibus in sacris. Pericarpia carnem intelligunt seminibus circum-
iectam in pomis. Capreolus bicornis ferramentū est. Scribunt Græci, *λερκοπιζου* esse
adulatorum uerbum item proprium, tralatione tamen à brutis ducta, quæ caudam mo-
tantia, quam dicunt *κέρου*, subblandiri assueuerint. Id uerò nostris literis cercopiſſare
dicitur rectè. Fuisse iuniori Dionysio adultores legimus plures, quos etiam plerique
Dionysiolocas nominant. Hi primum se non acutè admodum uidere assimulabant,
quia sic afficeretur Dionysius. Expuenti quoque faciem obijciebant, quam is conspuer-
et: nec satis, superfluitates oris collambebant etiam: quæ euomisset, melle dulciora ui-
deri, asseuerantes. At Apolliphanes Antigoni adulator, illius dicebat fortunā ἀλλόθεν
δελζου. Sunt qui ex adulandi gestu, adulatorem nunc paranchonisten, nunc schemato-
thecen nuncupent, quoniam sit propemodum Proteus quidam. Pſomocolax legitur
quandoque in ueteribus libris. Esse is uidetur, qui panis ac bucellæ gratia, quam uocant
pſomon, fusim abblanditur. Qui uerò etiam plagas pati potest, pſomocolaphum (opi-
nor) rectè dixeris. Nam & colax indidem sibi nomen uendicat, quoniam cibum etiam
colon uocent, unde & bucolos. Quin coelia quoque, id est uenter, hinc originem ducit.
Cæles autem Vibenna Etrusca gentis dux, Cælio monti nomen conciliasse memora-
tur, quem ob suppetias latas sedem accepit ab Prisco Tarquinio, seu alius quiuis fuerit
is: qua de causa etiam Thusco data uico nomenclatura. At olim mons Cælius dictus,
uti comperio, Querquetulanus, quòd esset syluæ id genus frequens foecundusque. Si-
num Euboicum dici Coela, scribit Liuius. Sed & fauces uocari coelas, quas item stena
nuncupent, id est σπηλι. Cyprias uerò mulieres assentandi artificio pernobiles, quum
in Syriam transmisset, climacidas legimus nuncupatas, quoniam acclinatae currum
inſcensuris regū uxoribus gradum struerent, ac uelut scalam arrigerent, quam uocant
climaca. Est item schema, quod dicunt grāmatici climaca & climacoton. Dicitur uerò
pulchritudinis schema, panegyricis plurimum orationibus accommodatum. Clyme-
num uerò colli quum audis ab Ermionensibus, non alium (Pausania tradente) accipias,
quàm Plutonem. Nam & inibi uisebatur hiatus, per quem eduxisse Cerberum Hercu-
les memoratur. Dici autem Clymenon interpretantur, ὅτι πάντας πθεσκελείτοις εἰς ἐαυ-
τὸν, quod ad se accersat omnes: uel τὸ πᾶν τῶν ἀνομήων, id est quem audiunt om-
nes

nes. Esse quoque Plutonium hunc, testatur Epigramma de Orpheo concinnatum,

*ὅς καὶ ἀμείλικτος βαρὺν ἑλνυμένιο νόημα
καὶ τὸν ἀμείλικτον θυμὸν ἔβλεπε λύρα.*

Quod ad climacidas spectat, amplius aduertendū: anaboleos, id est ἀναβολαῖς dici Graecis, & Plutarcho in uita Crassi, qui equum in scensuris adiumento sunt. Sed & pro scala capi, prodit Sudas. uerbum id transferre neglexit Plutarchi interpret. Climax porro certaminis est genus Sophocli in Trachinijs. Thopica item adulatoria intelliguntur. Nam adulatorij & ementiti sermones uocantur thopes. Ab adulationis malo nec illud seiunctum: Tiberio forte obuenit, ut in decreto quodam uerbo uteretur haud Latino satis: id quum amplius noctu uersasset, mox rei grammaticae studiosos consuluit: tunc Capito Ateius, Etiam si, inquit, ueterum nemo hoc uideatur uerbo usus: at nunc absteius accipiet, interque antiqua recensebimus. Porcellus sermonem excipiens, Tu inquit, Romanorum hominibus, o Caesar, πολιτείαν dare potes, uerbis non potes.

Vitae diuturnioris breuiorisque rationes ex philosophorum scholis: item de ratione maris & foeminae in plantis, atque inibi Plinius illustratur. Vlysses cur dicatur corax, seu coruus.

Cap. XXXIII

Longioris aut breuioris uitaē discrimina esse bifaria, proditum ab eminentissimis est. Sunt enim animalia quaedam, quae uitaē comperiuntur longioris per totā speciē, sicut homo: diutius enim uiuit hic, quam equus. Alia uero sunt, quae inter se differunt. Nam inter homines habentur, quorum spatiosior uita est, quod ipsum duabus de causis contingere potest: altera promittitur ex constitutionis ratione: ex regionū diuersitate altera. Qui in regione agunt calida & humida uel temperata, proculdubio longiora sortiuntur uitaē spatia, sicuti Aristoteles arbitrat, quā qui in frigida. Praeterea, qui sanguinei sunt, annosiores degunt. Existunt enim calidi & humidī, quibus uitam consistere maximē deprehenderunt scientissimi. Melancholici uero ratione diuersa commoriuntur uelocius: suntque prosum oligochronij. Neque credendum, magnitudinē corporis uel paruitatem, esse diuturnioris uitaē causam. Equus enim breuioris est uitaē, quam homo, & insectorum multa sunt *ἐπιτεια*, hoc est annum tantum tempus degentia. Neque item plantae animalia exsuperant uitaē longitudine, quando inter ipsas annuae sunt pleraque. Neque item sanguine praedita superant ex sanguia, quoniam apes multa praecellunt, quae sanguinem habent: nec rursus ex sanguia, sanguineis diuturniora. Etenim quae malaca uocantur, epetia quidem sunt, sed sine sanguine. Neque in terra degentia ijs, quae in mari. Nam ex terrestribus multa uix annum implent. Et in mari quoque pleraque sunt uitaē breuioris. Nam mollioris duriorisque restae animalia breue admodum durat tempus. Verum, ut ratio euidentis prouatur effectus huius: ita omnino coniectandum uidetur, ut ueterum praetereamus incertentiam, statuentium, fellis priuationem uideri longioris uitaē argumentum. Omne animal est calidum & humidum. & quod sit calidum, hinc peruincitur: Omne enim uiuens alimento indiget: alimentum in principio contrarium est, in fine simile. Vnde necessarium uidetur, id a principio aliquo intimo commutari. Hoc autem non aliud est, quam calidum. Proinde, omne uiuens caliditatem habet. Sed calidum sine humido nequit consistere: hoc enim est proprium calidi subiectum. Propterea, quod uiuit, utrumque habeat necesse est: his enim uita constat. Senectus uero, quae corruptioni proxima est, frigida est ac sicca. Amplius uero corrupta iam, & mortua. Porro quia senescencia exsiccat assidue ac necessario. Si quidem calidum assidue in humidum agit, ac diuexat illud, simulque seipsum. Nam humido corrupto per accidens, & ipsum flaccescat, necessarium uidetur. Vitae longioris causa agnoscitur prima, si genuina humectatio talis fuerit, ut non facile arefcatur ex teraturque ab intimo calore. Proinde pinguis longioris uitaē sunt. Nec facile computrescunt. Illud enim pinguedinis proprium, ut partes agglutinet, quia uiscidi habet multum, & inde aeris quoque plurimum, pingue enim aereum est. Aer autem sic se habet ad aquam & terram, ut ignis ad omnia elementa. Qui illorum respectu imputrescibilis est. Itaque & aerem respectu aquae & terrae nescire putredinem, certum est. Deinde si humectum hoc non pingue solum, uerum cum calore compari fuerit

rit copiosum, consequetur ratio secunda diuturnitatis uitaē. Nam si humidum proportionem non habet ad calidum, largitate sua & redundantia illud praefocabit, uel ipsum concrecet. Propterea inquit Aristoteles, *ἀλλο γὰρ τὰ ἀπία, τότε ποσόν καὶ τὸ ποσόν*. id est duae enim causae sunt, quantum & quale: quod est, multum esse quidem, sed non extra proportionem. Qua ex causa, inquit, homo diuturnitate uiuēdi multa praecedat animalia. Quibusdam uero animalibus humidum inest pingue, indeque duo proueniunt. Nam eiusmodi humectum non exsiccat facile, quod iam diximus. Rursus nec facile frigescit, quum pingue aereum sit. Aer uero calidus: quod uero calidum est, non ferē concrecit, immoque nec pinguitudo. At in quibus fuerit aquaticum humidum, uitaē proculdubio sunt breuioris. Tale enim humectum crassius est frigidiusque, immoque etiam concretioni obnoxium. Caterum ex ijs quae iam nobis exposita sunt, euidentius illa pernoctatur. Quum sit genitale semen superfluitas digestionis tertiae, etenim calidum percoquens plus saepe digerit, quam ad nutritionem uideatur necessarium & augmentum, idque superfluum sit semen: quae frequentius coeunt, breuioris sunt uitaē, & maturius senectute conficiuntur. Nam quum superfluum eiusmodi intemperantia coitus egestum fuerit, id demum emittitur humidum, quod nutrimento destinatum a natura fuerat, unde exsiccatio consequitur. Inde fit, ut multi equos exsuperent uiuēdi diuturnitate. Itemque uniuersim foeminae mares, quia plus hi egerant urinae genitalis, quod & in passeribus perspicuum est. Alioqui quum sit mas calidior foemina, & uitam longiorem sortiri eum, non dissimile ueri est. Quam rem & in plantis intelligimus, etiam si improprie masculus & foemina dicuntur in ijs. Masculus liquidem proprie est, qui in aliquo generare potest: foemella, in qua generari potest: qua ratione masculus & foemina esse in plantis non queunt. Ea tamen distinguuntur appellatione, quod quaedam illis insint masculorum proprietates & foeminarum. Nam quia masculus maioris est uirtutis ut plurimum, quam foemina: ideo planta, cui maior uis adest fructus promēdi, masculi indipta nomen est: cui autem minor, foeminae. Et Ammianus Marcellinus maritari palmas tradit, ac sexum facile discerni: quin & foeminas concipere marium illitas seminibus, adeoque inuicem oblectari, ut enixius sese appetentes, ne proflatu quidē ualidore auertiqueant. Haec uero ideo exsequuti sumus, ut Pliniana eruditio amplius innotesceret: sic enim Naturalis historiae libro tertio decimo legimus: Arboribus, immo potius omnibus quae terra gignit, herbisque etiam, utrumque sexum esse, diligentissimi naturae tradunt. Quum tamen Aristoteles libro De animalium generatione primo, marem a foemina non separari in ijs scribat. At Dioscorides Syluae medicinalis libro secundo: Anagallidis, inquit, species duplex, flore differens: quae enim cyaneum habet, foemina dicitur: quae phoeniceum, mas. Quin & De stirpibus libro tertio Theophrastus: Arborum, inquit, differentia publica est, qua foemina masque distinguitur: quorum alterum fructiferum, alterum sterile aliās est: ubi uero ambo fructifera, fructum meliorem praestat foemina: nisi forte mares eas libeat uocare: sunt enim quibus ita uideatur. In Asclepio autem Mercurius: Deus, inquit, ut omnia, utriusque sexus foecunditate plenissimus, semper uoluntatis suae praegnas parit, quicquid uoluerit procreare. Amplius Hexaemeri tertio cum magno Basilio Ambrosius: Est etiā, inquit, quod mireris: nā ipsi sexus pomis in est, in est arboribus sexus discretio: quippe palmam uideas, dactylos quae promit, plerumque ramos proclinantem suos, seseque submittentem, ac concupiscentiae & amplexus speciem quodammodo arbori praetendentem, quam marem palmam nuncupant rusticorum pueri. Palmam igitur illam foeminam intelligunt, quae sexum subiectionis specie confiteatur. Quo sane argumento agricolationis periti ramis eius dactylorum, uel masculae palmae semina praestruentes, ueluti perfunctionis sensum infundunt, ac expetiti concubitus exhibent gratiam. Quo affecta munere furrigitur denuo, ac plane hilarior comam protollere animaduertitur. Verū quia de uitaē diuturnitate loquuti multa sumus, sciendum, Vlysses ab Lycophrone coraca dici, hoc est coruum, *ὄϊα τὸ πολυχρόνιον*, quoniam aetate iam fessus interijt, ab Telegono interemptus, quem ex Circe susceperat: cuius rei uel Oppianus commemorat.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LE-
ctionum antiquarum Lodouici Caelij patris, ad dominum
Antonium Campum ciuem Rhodigi,
Præfatio uicesima prima.

Beatam ciuitatem, quæ sapientum consilijs recte gubernetur, do-
ctissimorum antiquorum sententia comprobatum esse, nemo est
qui ambigat: quum felicem illam dixerint eius dominis aut phi-
losophantibus, aut philosophis dominantibus: utpote qui ratio-
nabili mentis intuitu inducti, quæque innoxie probitati dissona fu-
erint, proficua sint, an nocua perscrutati, solam ueritatis tutelam
aucupati confoueant: cuius claritate subiectorum mentes illustra-
ta, de facili conquiescunt. His libenti adhæsi animo, quos patris
patres dicere non abnuentes, consequuti eorum iudicijs, unanimes cõquiescunt. Quo-
rum consortio te probissime Antoni Campe ascriptum cognoscens, qui & priuatorum
negotiorum factura, & publicorum magistratuum administratione, quibus uiros o-
stendi iudicatum est, apud omnes tantæ auctoritatis haberis, ut eorum animos in te per-
pensos allegeris, naturali quodam (ut sic dicam) innato impetu, tanto affectu me de-
uinctum reddidisti, ut tibi semper deditissimus, nihil in me habeam quin in tuæ probi-
tatis commodum cedere destinauerim. quod & si tenuioris meæ fortune paruitate sa-
ginatè tibi palam facere nequeam, antiquum id olfactus adagium, Mola quidem falla-
litant, qui non habent thura: in huius certioris certitudinis uadimonium uolumè hoc
uigilum primum literatissimi patris mei maximis uigilijs primò elucubratum, post
castigatissime reformatum, tui inscriptione ædendum curauit. Quod & si munusculum
quidem pauxillum sit, tibi tamen gratissimum fore non dubito: qui ab ipso humanio-
ris literaturæ principia adeptus, talis euasisti, qualem te nunc nostra cognoscit respu-
blica. Id igitur lubenti accipies animo, meque tibi deditum, doctissimique tui præceptoris
nepotem fouendum cura. Vale.

LODOVICI CAELII
RHODIGINI LECTIONVM ANTI-

QVARVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVS PRIMVS.

Cur sexus uterque minus in plantis distinguatur. Cur Iupiter dicatur mas &
fœmina. De Proteo non nihil. Iupiter physicus qui. Cur Hercules Iupiter ocu-
lorum trium. Iupiter imperator. Pentapylon Iouis. Arbores in quo similes
habentur insectis, & quo differant. Insecta cur si dissecentur uiuant, sed non
diu. Cingere arborem quid sit. Caput i

AETERV quia huc producti sumus, cum Platonis ita
possumus contemplari. Masculina uirtus & fœmina, id est
generandi & concipiendi, quæ in animalibus sunt discretæ,
coniunctæ in plantis sunt in eodem plantæ corpore: ob hoc
duntaxat, quia natura plantæ ita est inserta cõmuni naturæ,
sicuti plantæ corpus cõmuni corpori. Vis autem masculi-
na & fœmina ad naturam pertinentes coniunctæ sunt in
uniuersali natura, quamuis in alijs separata. Sicut uisus, ubi
perfectus est, uim perspicacem habet, cum illuminante cõ-
iunctam: similiter intellectus. Sic Orpheus naturam munda-
numque Iouem marem uocat & fœminam, eodem modo & Mercurius. Hac ratione æ-
ris animam Iouem lunemque appellant. Nam & physicum Iouem, quum dicebatur, uti
prodit Theon, æra intelligi uolebant, quando ut astruunt Stoici, hic est, *ὁ δὲ πᾶσι πᾶσι
δύναμις*, id est per omnia commens. Hunc & Protea dixere nonnulli, quod innuit Ho-
merus, quum ait,

Ἴσχυος δὲ ὕψους ὕδατος καὶ ἀφ' ἑσπεῖον ὕψι πύργου, καὶ πύργου.
Est utique hic omnium fons. Sed redeo unde sum digressus. Animam terræ non solum
Cerere dicunt, atque Vestam: sed etiam Plutonem cum Proserpina coeuntem. Sic ue-
ro hæc allegoriam habent, ueluti & illud, Iouem tribus insignem oculis, quorum unus
modò foret in fronte, reliqui uti assolent, Priamò fuisse patrum deum, id est *πατρῶον*,
in aulæ hypæthro, id est subdiali portione, ad cuius aram capro llio defugerit: quod
Pausanias scribit. Eius simulacrum est mox Argos tralatium à Sthenelo Capanei filio.
Trium oculorum ratio prouidentiam continet triplicem: nam cælo imperare creditur,
sed & apud inferos ab Homero, *ὄψις τε καὶ πᾶσι δύνει* dicitur *καὶ ἐπὶ τῆς γῆς φέρει.* At
Æschylus Euphorionis etiam in mari Iouem uocat. Illud commonero, esse qui Her-
cium Iouem non à uallo, intra quod coleretur, nuncupatum astruunt, uti ferè creditur,
sed ab arcendo, quoniã mala putaretur arcere, proindeque flatilem non admittere. Her-
cion pro domo accipi, adnotauit Sophoclis interpres. Nec obiter præteriero, ex Præ-
nestina urbe transiectum Iouis imperatoris signum, inque Urbis regione octaua collo-
catum. Sed in Palatina regione Pentapylon Iouis arbitratoris fuisse legimus. Sed à di-
uerticulo repeto fabulam. Coniunxit uero natura sexum utrumque in arbore, quia nequid
hæc ad aliam coeundi gratia progredi: quamuis alibi alter præualeat, tuncque appropin-
quare plantas, necesse est. Verum quia in uitales rationes uolentes incidimus, id obi-
ter insertum huic parti attememus. Plantas eatenus consimiles entomis uideri, quate-
nus ut entoma, siue insecta, intercisa uiuunt. Eius ratio, inquit Thomas, reddi potest,
quoniam eis insit anima actu quidem una, potètia uero plures. Hoc tamen differre de-
prehenduntur, quod entoma præcisa consecraque uiuunt quidem, sed non perdiu: cuius
ratio euident. Nam si perdurare diutius deberent, organa illis diuersa forent necessa-
ria, ut os & stomachus: quod non fit. Neque enim habere possunt in qualibet corporis
portione principium, quo nutrimentum admittant: immoque nec perseverare dissecta
diutius queunt. At plantæ recisa uiuunt diu, quoniam in qualibet ferè parte potentia
& uirtute germen habent ac radicem. Hoc uero in nodis fit, propterea durant, quia tra-
here alimentum ualent: gignunt quoque, quum germinandi insita sit uis. Cingi arbor-

rem obiter intelligi uoluerit antiquiores, ubi quis nocenti proposito per ambitum delibasset corticem, quo intermoreretur planta.

Climactericos annos à Ptolemæo haudquaquam probari.

Caput II

Scribit uero in Noctibus Atticis Gellius, obseruatū in multa hominum memoria expertumq; senioribus pleriq; omnibus sexagesimum tertium uitæ annum cum periculo & clade aliqua uenire aut corporis morbiq; grauioris, aut uitæ interitus, aut animi ægritudinis. Hunc item annum appellari tradit climactericum, id est gradarium uel scanilem. Cuius mentionem quoq; in Epistola ad Caium Nepotem Augustus fecerit. Proinde uitæ breuioris unū id esse argumentum, colligunt ex doctioribus pleriq; Siquidem auctor Iulius Maternus est, propterea sexagesimum tertium annum ætatis præcipue uideri periculis insignem: quoniam numerus uterq; septem & nouem, qui decretorij maleficiq; sint, & ad uitam succidendam pollutentes, in unum quasi confluant: nouies enim septē, & septies nouem sexagintates efficiunt. & ob id climactericus præcipue annus is uocatur: quia à septimo incipiens, uitam hominis quasi per gradus quosdam agat. Ita & quinquagesimus quartus, & alij minores climacterici nuncupantur, quoties aut per septem aut per nouem cōsurgunt. Ad ipsa porro hæc respectare Senecæ illud uidetur ex septimo De beneficijs: Sic, inquit, in hoc studio multa delectant, pauca manent: licet nescias, quæ ratio Oceanum effundat, ac reuocet: quare septimus quisque annus ætati signum imprimat. Cæterum illud grauissime adnotandum, altiusq; omnino menti imprimendum, summis quidem uiris rationes hæc numerales arrisisse plurimum, proptereaq; plurimum uoluminibus insertas. At astrologorum princeps Ptolemæus, atq; in ea decuria prudentissimus, ex asse placita eiusmodi reiecit atque allisisse, animaduertitur. Quando sua se dogmata perscripturum pollicitus, id se præstaturum ait, non per partes & numeros inefficaces, & causæ rationem non habentes, quæ superflue multi, nulla ad persuadendum ratione fabulantur. Nam quum numeros dicit, dodecatemoria significare deprehenditur, & qui climactericos annos ex numerorum obseruatione sola conficiunt, ut enneadicos & hebdomadicos.

Quibus constat sanitas, quibus uel confurgant morbi. Cur tam longæui ante diluuium. Cur Cynij macrobij. Mellis præstantia in producenda uita. Democriti historia. Manna quid. Proegumena in morbis quid, & catarchonta: item accessio, & paroxysmus. Hygienus qui. Item gymnastes, ac pædotriba.

Caput III

Anitatem, Alcmaeon scribit, isonomia contineri, hoc est æquabilitate facultatum quarundam, humecti uidelicet, calidi, sicci, frigidi, amari, dulcis, & id genus aliarum. Quod si monarchia se in his ostentat aliqua, tunc uero coarctari morbos, & mox consequi interitum. Diocles ægritudinum plurimas nasci ex elementorum in corpore anomalia scribit, *ἢ τὸ κατὰ φύσιν*. Erasistratus in alimēti copiam & cruditates corruptionesq; morborum causas reiecit, quippe moderationem & *ἀντιστάσειν*, id est sufficientiam esse sanitatem. Obseruatū in Galeni thesauris, Similariū quas uocant partium sanitatem, calidi, frigidi, humidi & sicci symmetria constare: quod uerbum Latine commensum dicas, uel etiam cōuenientiam. Instrumentalium uero, similariū coaptatione ac responsu, numero, magnitudine, figura. Vbi uero iustum ac summum incrementum, id est (ut nuncupant Græci) *ἄκμω*, in-depth fuerint corpora, mox arefcentibus nimio plus uniuersis, reddimur planè macilentiores & rugoli quoq;. Qui sanè status animalis appellatur senium: cuius analogum in plantis dici *ἀνωσις* solet, siccitate moriens & ipsa. Quæ genitū interitum præstruit insita ui. Est & alterum ex substantiæ ipsius fluore, ob caloris potestatem inductum exsuperans malum ac ineuitabile: unde citra docentem ingenerantur cunctis esca ac potus desideria, instaurandis quæ per momēta euanescent. Sicca restituit cibus, humecta uero potus. Accedit his spiritus reciprocatio & articularum pulsus, quis aeream igne amq; substantiam insigniter confouemus. Et unus hic quidem tuendæ sanitatis scopus: nam alter excrementiæ feculentia spectat egestionem. Cæterum de ijs alibi fulius.

Stoicorum

Stoicorum scholæ calidi defectu obrepere senium autumant. Aethiops anno tricesimo conuoluerit, Asclepiades arbitrat ex ambustione solari. Nam frigoris ratione diuersa, in Britannia ætatis anno centesimo ac uicesimo senium contingere. Obstipari siquidem in ijs locis corpora, obseptumq; seruari genuinum calorem, qui euanescat in Aethiopiis, solis uel laxatis eorū corporibus. Sed cur nam adeo longæui ante inuisibilem terrarum inundationem homines fuisse narrantur? A Christianis theologis eius rei rationes promuntur aliqua: corporibus quippe bene compactis parentum primorum, tam longæ ætatis beneficium præcipue ascribendum, rentur. Quæ temperatæ bonitas quo abierit longius, eo degenerarit magis. Consequatur & uictus moderatio insignis, necnon alimenti præstantia. Cui à diluuiō multum accesserit præuicitatis, quoniam dilutiora euaserint omnia, terræ item ex Oceani falsedine uberi fertilitate corrupta. Suppetebat porro principibus illis uiris omnifaria herbarū, fructuū, lapidumq; scientia, quibus produci uitam in immensum saluari temperamento, ac inenarrabili ope tunc potuisse, non ferè dissonum uero est. Aderat & benignior clementiorq; syderum aspectus, quem motus rotata uertigo annorum serie numerosa demutarit. Sed affuit in primis sapientiæ diuinæ prouidentia sagax inculpabilisq; ea maxime ratione mortalis naturæ incrementa procurantis. Auctor Athenæus scribit, Cynios qui Corsicam incolant, ideo esse macrobios, siue polychronios malis dicere, hoc est longæuos: quoniam mellis cibo utantur assidue, quod apud eos in buxo natum (ut Bibliothecæ sexto scribit Diodorus) habetur copiosius. Et interrogatus Democritus, quo nam pacto sanum quis possit agere: Si interna, inquit, melle rigaris, oleo autem extima. Quin Pythagoræ confectorum mensa pane constabat melleq;, sicuti prodit Aristoxenus. Ille uero ipse Democritus, quum ingruerent Thesmophoria, ne domum funestaret, rogatus, dies aliquot uitam produxisse dicitur sola mellis anaphora, id est euaporatione: quamquam alij calentium panum odore id factum malunt. Alioqui melle oblectatus assidue philosophus is in annum centesimum nonumq; fati distulit diem. Non prætereundum uero, quod in sanctis literis nuncupatur manna, dici à Græcorū scientissimis aeromeli, ceu aerum intelligi mel uoluerint. Propterea sic finitur, *ἢ ἀναθραξερρηγουμένης*. Dicitur & angelorum panis, ceu ab angelis suppeditatus. Sunt qui ambrosion uocent quoq;. Manna esse rorem, scribit Auicenna, qui fiat diuersus pro excipientium rerum qualitate. Mel denique dijs est ac hominibus gratum, quod in altaria fauis uenit: & mel ad principia conuiuij & secundam mensam administratur. Illud fuerit auctarium ex Therapeutices primo: Morborum causas in ipso concinnatas coartasq; animalis, *περὶ τὸν ἄνθρωπον* nuncupari: sicut extrinsecus morientes, *περὶ τὰς χυρὰ ἀπὸ τῆς*. Nec illud relatu indignum: apud Plinium ac Celsum dici accessionē in morbis, quam Græci paroxysmum scite nuncupant, ubi in febre, seu stata fuerit, seu erratica, ab redeunte malo in pugnam irritatur naturæ uis. Compertum id nobis quoq; eum qui tuendæ sanitatis artem profiteatur omnifariam, *ὕγιον* ab Græcis nuncupari: sicut gymnastem dicunt, qui ea modò teneat, quæ exercitij sunt. Nam & appellatione ea sic utitur Erasistratus. Pædotriba uero sic est ab gymnaste diuersus, uti à medico coquus: nanque hic betam, lentem aut ptissanam aliàs alia condit ratione, nec tamen quas habeat quodq; eorum uires, nouit satis. At medicus nil horum uti coquus condiet, uerum eius quod fuerit concinnatum, uim edisseret scienter. Itidem gymnastes omnium planè exercitiorum uirtutes ac rationes pernoit. Pædotribam non latent palæstrici motus, latet autem quid eorum efficere quisque ualeat.

An mors ulla dici naturalis possit. Naturale, non uno intelligi modo. Fatum capi pro natura. Virgilij locus explicatur.

Caput IIII

Quoniam uero in uitæ uel contractæ uel productionis contemplatione diu iam uersamur, inseramus & quæstiunculam fortè doctrinarū mysterijs nunc primum initiatis futuram non omnino iniucundam. Sit ne mors ulla, quæ dici recte naturalis possit. Ac esse quidem præclaris magnisq; auctoritatibus suffulcitur ac comprobari ualeat. Nam primo Canonis Princeps: Et hæc est, inquit, naturalis mors, cuiq; indiuiduo destinata ratione cōplexionis primæ ad metam, quam suapte ui cō-

ui continet ad intimam humectationem conseruandam. Idem apud Aristotelem in libro De morte ac uita, non in curiosus lector comperiet. Sed & primo De sanitatis moderamento Galenus, capite primo, duas esse naturales corruptiones scribit, quas productorum corporum nequeat ullum euadere; altera est, quod arescimus perpetuo; altera substantiæ effluxus incessanter genuini caloris ui conficit. Verum enim uero argumentari aduersum hæc modis aliquot planè licet. Ac primum quidem, quod Aristotelis testimonio in Moralibus, est ultimū terribilium mors: proindeq; haudquaquam naturalis: quippe quod naturale nuncupatur, amicū quippiam & conueniens in simul amplecti uidetur. Porro si dicitur morbus, corporis habitus contra naturam, quanto id de morte cōstitui probabilius potest? An non uitam dicimus naturalem? id si est, mors contra naturam erit, uelut contraria. Deinde si præter naturam senectus, eo amplius mors ipsa. Deniq; si esset homini mors ulla naturalis, esset nimirū secundum naturam, aut ratione formæ, aut ratione materiæ. Siquidem in formam & materiam natura distribuitur, ex secundo Auscultationis physica. Verum ex forma non contingit mors, quum sit immortalis anima. Non item ex materiæ, quoniam & hæc ipsa perseverat eadem sub utroq; transmutationis termino. Cæterum, ut ambagiosæ quæstionis discutitur nubilum, scire oportet, non uno tantum modo dici naturale. Nam quandoq; ut artificiali oppositum, intelligi necesse est: cuiusmodi est ex materia & forma coaptatum corpus, quæ naturæ dicuntur, quod in se habet motus & status principia: sicut legitur in secundo De auscultatione physica. Alia item ratione nuncupatur naturale, ut aduentitio obiectum, siue post generationē comparato, quod Moralium secundo innuit Aristoteles, quum ait, Nullum eorum quæ naturaliter existunt, aliter insuere. Et septimo eiusdem tituli uolumine, Facilius est, inquit, consuetudinem immutare, quam naturam. Ideo namq; & consuetudinem demutare difficillimum est, quia naturæ similis est: sicut canit poeta Euenus. Tertio modo dicitur naturale, quod rei necessarium est, cui naturale traditur: ad eamq; materialis, formalis aut finalis causæ habitudinem possidet: qua ratione medicorum peritissimi, res naturales septem prodidere. Quarto modo naturale aliquid intelligimus, quod cuiuspiam congruit, ut sit, uel ut conseruetur. Sic enim esse naturalem equis auenam pronuntiamus, & locum locato. Postremo naturale est, quod necessario rei naturam consequitur, cuius est, ita quod in ea existentia suæ principium habet. Huic uero naturali uiolenti ex aduerso constituitur. Qua ratione, ut est Meteororum quarto, putrefactionem esse naturalem colligimus, ambustionem uero uiolentam. Quin in libro De marasmo, senium à Galeno secundum naturam constituitur: Nec tamen, inquit, sicuti connutricatio & crementum: sunt enim hæc naturæ opera, senium uero non opus, sed affectio consequens necessario. Quando animantiū nulla in lucem prodijt uitalem senectutis nescia. Proinde secundum naturam obuenire statuitur, ut quæ necessario consequatur omnia, quæ à natura dispensantur. Quo sanè modo & mortem esse naturalem, colligi potest: quæ inest homini ex materia physica iam potestatis animæ subseruire amplius nequeunt. Quam quidem materiam esse corruptibilem scimus, nec manere eandem sub utraq; transmutationis meta: sicuti manere hylen, prudentissimi naturæ rerum comprobarunt. Hanc uero moriendi naturam etiam fatum dicimus. Nam & quinto Auscultationis physica Aristoteles fatalem nuncupat generationem, quæ ritu fiat naturæ. Hinc Virgiliani carminis discutitur nubilum ex quarto Aeneidos,

Nam quia nec fato, debita nec morte peribat.

Quippe quod secundo loco positum est præcedentis expositio uidetur, qui mos est Virgilio uel frequentissimus. Quid enim est fatalis mors, aliud quam debita & naturalis proueniens discrasia? Sunt quibus tripartita Seruij distributio amplius ardeat: fatalis, naturalis, fortuita: quando & Cicero ait, Multa mihi imminere uidebantur præter naturam, præterq; fatum: quem locum perpendit Gellius, sed ita, ut incertiores sumus quam prius: ipse sic, ut Maronem, interpretor. Nam extra fati rationem non esse uiolentam mortem, quam planè indicabat orator, ex secunda Philippica liquet: Clodij, inquit, te fatum, sicuti C. Curionem manet: quoniam id domi tuæ est, quod fuit illorum

rum utriq; fatale. Audio ab elementarijs nostram uellicari sententiam, sed non mirum faciunt, si quando supra ferulam sapere cœperint, quanquam difficillimum sit, incinent illud sibi, ab alabastro unguenti plena nobis putet. Siquidem ex uepreculis extracta nitidula publico excussa bono conatur arrodere.

Aphetica in cælo quæ dicantur ab astrorū peritis, & qui aphetæ: item aphetæ quæ sint. Aphanetæ stellæ, ac synodica, & acronycta. Prosthètes planetæ, ac aphæretes.

Caput V

Nter alia quæ haud parum multa suis complexi uoluminibus sunt eius additionationis sectatores, quæ de syderum ratione concipitur, si modò concipi ulla potest: obseruatum nobis id quoq; quod & arripimus, quando labor hic noster planè miscellaneus est, ac (ut sic dixerim) congestitiuus. Esse in cælesti templo loca quædam, Græco nuncupata uocabulo aphetica, carcerum imagine quadam, quas uocant aphetæ. Dicuntur uero sic, quoniam inde uitalem auspicemur decursum: sicuti aphetas item appellauere annorum distributores, quos ex apheticis locis putant, quodam uelut afflatu, procursum in uitam elargiri, perinde ac à linea certantes emittuntur quadrigæ. Esse uero aphetas Ptolemæi obseruatio arbitratur solem, lunam, horoscopus, partem Fortunæ, & prædominantes in illis locis erraticas stellæ. Sunt qui aphetas dici opinentur radiorum emissores, seu iaculatores, aut proiectores. Illud uero ex literis est nostratibus: Aphetas quoq; dici Magnesiæ ciuitatem, factò inde nomine, quod in illis locis Herculem liquerint Argonautæ. Appellant & eodem uocabulo locum prope Athenas, ubi Xerxis primum infeliciter cōcussa sit classis. Aphetæ uero genere neutro machinas obsidendis urbibus accommodas signant. Aphanetas, id est ἀφανητας, uocant stellæ, id est abscondas, ut quas Solis orbe contegi, manifestum fiat: quo sanè argumento synodicas nuncupant, uelut cum sole commeantes. Nam acronyctas intelligunt, quæ tunc orientantur, quum occidat sol. Aphæretas dicunt planetas numerum imminuentes, quando efficiuntur tardiores. Nam ratione diuersa, addentes ad numerum uocant πλεθύντες.

Super Hermogene ex Græcis deprompta quædam pericunda. Cap. VI

Ingeniorum illud præcox genus non temerè unquam peruenire ad frugem, dictū est à grauissimis auctoribus. Id si alias unquam, in Hermogene deprehensum maximè est. Cui uix dum pubescenti uim ingenij miram & doctrinam minus peruulgatam, neq; ex trivio (quod aiunt) natura indagini adnexa curiosiori ingessit, adeo ut natus annos duodeuiginti artem concinnarit rhetoricen, quæ non citra admirationem omnium arteritur manibus. Nec indignum putarit philosophus Musonius declamantē præsentia sua honestare. Immo uero nec Marcus imperator, ad quem extant uerba illa: sicuti auctor Philostratus est: Venio, inquit, ad te imperator pedagogo indigens rhetor, quem etiamnum ætas moratur. Quo nomine à Marco munificè dimissus est. Cæterum ipse hic ingeniosus adeo, & ultra ætatem disciplinis imbutus expolitusq; agens quartum & uicesimum annum mente lapsus est, nulla euidenti causa. Propterea Antiochus sophistes ita in eum est cauilatus, ἑρμογενὴς ὁ γὰρ πῦσι γόργου, ἢ δὲ γέροντι πῦσι. quod nostris uerbis est, Hermogenes inter pueros senex, inter senes puer. Quod & in prouerbium duci potest, de ijs quorum ingenia concitata primo, & uegeta deflaescunt mox, ac ueluti bulla euanescent. Fuerunt & qui urbanè iocarentur, uerè appellasse Homerum λόγους ἠρηρόγους, quod eos ueluti penas abiectisset Hermogenes. Vixit quidem diu, sed ut unus ex multis. Memoria proditum est, mortui corpore dissecto, cor hispidum fuisse repertum, sed & magnitudinem uisenda.

Proœmiō male uti, quid sit: item de Philagro sophiste: item dici proœmiū pro hymno.

Caput VII

Proœmijs male uti, tralatione pereleganti de ijs dicitur, qui negotium quodpiam obituri, inuita, & quæ conatum præcedunt, minus uident, aut curant. Sumptum id ex Attici Herodis uerbis, quibus Philagrum sophisten reperit, cussit, δὲ λέγει μοι, ἔφη, ὃν καλῶς προομιολέειν. uideris, inquit, mihi proœmijs non

non bene uti. Illum uero ijs coarguebat, quod parum accurate auditorum beneuolentiam uenaretur, quam esse constat, ueluti proœmium declamatoro, & sese ostentaturo. Fuit Philagrus hic, Cilix patria, Lolliani auditor, sophistarum uehementissimus, sed & maximè iracundus. Narratur quandoq; dormitanti auditori pugnum in malam impingisse. Natura porro difficilis erat, & minus tractabilis, quæ res nec ipsum fefellit: nam scitanti amico, quid ita non placeret ei filios tollere, Quoniam, inquit, nec mihi ipsi placeo. Apud Thucydidem dici animaduertimus, *ἐκ προœμίου ἀπόλλανθ*, quod ex hymno interpretantur, quando & hoc indicet proœmium. Id uero adnotatum ex historia tertia. Ratione porro haud absimili, epilogo male uti scitè dicitur, pro eo quod est infeliciter rebus uel dictis coronidem impingere. Nam Herodoto calculum apponente, epilogum dicimus, quicquid factis uel sermonibus loco ultimo adijcitur, *καρτα τὴ ἡδύαι λοίσσιον ἐπὶ ἀλλόγῳ*. Proœmium cœnæ legimus apud Athenæum, quo nomine intelligi uidentur, quæ inferuntur primum. Ipsum id indicat ferè propoma quoq;.

De Aristide Adriano. Qui dicantur uomentes. Scommma in Philippum.

Caput

VIII

Aristidem patria Adrianū ex Mysia, Eudæmonis filium, proditur, dicendi copia & ui expressisse Marco imperatori, ut Smyrnæ motu terra ac hiatibus labefactam, & funditus penè euersam restitueret: cum monodia, hoc est oratione querula & flebili frequens eliceret suspirium, mox uero etiam lachrymas, ac demum intulisset, *Ζεφυροὶ ἐρήμω αὐτῷ κατὰ πνεύσιν*. hoc est, desolatam perfiant Zephyri. Erat quandoq; in Ionîa imperator Marcus, necdum Aristidem nouerat. Euocatum ergo ad se ita interrogare perrexit: Quando, inquit, te audiemus? Hodie, ait ille, proponas, cras uero audias, *οὐ γὰρ ἐσθλὴ τῆ ἐμούτων, ἀλλὰ τῆ ἀκεῖ βούτων*. hoc est, non ex uomentibus sumus, sed ex eorum numero qui accurate dicunt. Vomentes uero intelligebat, qui extemporaliter uterentur oratione. Ad quam quum minus ipse procliuus foret natura, ut affolet, rem totam ut incuriosam aspernabatur irridebatq;. Hic porro Aristides scommate Philippum laessere, non expauit, quum Arimaspos *μονομυδῶπος*, id est unoculos illi cognatos dicitaret.

Vomentes item qui dicantur. Pompeij scommma in Marcellinum. Vomitus ratio. Drimyphagia quid. Cotabiffare. Lecanion, Lecane. Lebetion. Scapha. Ecbolia, & phthoria, item emetica.

Caput IX

Ed enim scitu non iniucundum, uomentes dici non hosce modo, de quibus facta nobis mentio est, uerum & luxu item diffluentes eodem intelligi uerbo, ut qui repletionem nimiam uomere sapientius cogatur. Digni prorsum hoc nomine, qui in morem pinus exterantur, sicuti Lampfacenis olim esse interminatam Cræsum, Græcis credimus, ni ueternum primo quoq; excutiant tempore. Scitissima est Pompeij ad hoc ipsum sententia. Nam dissidente illo apertius iam cum Casare, Marcellinus ex ijs unus, qui essent ad honestiorem locum à Pompeio producti, eum in senatu proscindere grauius cepit, ut qui Casaris partes mutato consilio, foueret. Quo nomine commotior Pompeius, Nonne erubescis, inquit, o Marcelline, dum honestè minus de meis rebus loqueris? An excidit, Opera mea ex muto te uocalem factum, *ἐκ δὲ πειρασίου ἐμεπήν*, hoc est, ex famelico quoq; uomitorum? Certe qui auidius in dies epulis distenduntur, & ultra quam genuinus stomachi calor perficere queat, infarciuntur, aut quotidianam cruditatem Laconicis excoquunt, aut uomitu leuant, aut cathartici extrudunt. De uomitu, primo Canonis Auicennæ: Quum, inquit, uoradi assiduitate repletio superfluxerit, aut eius quod est in stomacho quispiam inundauerit motus, ad uomitum est festinandum. Sed & alibi Princeps idem Hippocrates, inquit, uomitum collaudauit quot mensibus per biduum non intercisum, ut sequenti educatur, quod priore haud quiuerit. Hac autem ratione sanitatis pollicetur securitatem. Sed frequentius hoc agere, arbitratur malum. Nam & Rasis quarto Almanforis: Vomitus, inquit, admitti frequenter haudquaquam debet, inde namq; stomacho insigne infertur nocumentum, quippe cuius uirtus destruitur. Rarènter si fiat, approbatur uel Galeni auctoritate, quarto De utilitate particularū. Sed & Rasis idem post

post nimiam cibi ingestionem fieri suadet, aliàs durum esse ait. Alibi uero uomitus temperati hæc recenset emolumenta, in primis expurgari stomachum scribit, digerendi facultatem effici auctiorè, corpus detergi ac nouari, caput cum sensu leuius fieri, uisum acuti. Plinius undecimo Naturalis historiae: Vomitiones, inquit, homini ad hæc in remedium excogitata, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis, maxime autem dentibus. Cornelius Celsus Medicinæ primo, Vomitus quotidianum ei qui ualere ac fenescere optarit, reijciendum commonet; nam & Asclepiades in uolumine De tuenda sanitate, uomitum exclusit: offensus puto eorū consuetudine, qui quotidie reiectando uorandi facultatem moliantur. Nam pleriq; (ut censorie queritur Seneca) uomunt, ut edant; edunt, ut uomant; epulas quas toto orbe conquirunt, nec cōcoquere dignantur. Et alibi idem auctor: Quid enim, oro te, liberale habent isti ieiunii uomitores, quorum corpora in sagina, animi in macie, & ueneno sunt? Plutarchus porro uomitus & alii ductionis medicaminum ut, esse scribit *μάρτυρα παραμύθια πλοισμονίς*. id est, mala repletionis solatia; certandum potius *ἰστροποσίᾳ καὶ ἀστρίᾳ*, id est aquæ potu ac inedia, decurrendum *πρὸς κλυσῆρα*, id est ad clysterem. Medicamenta uero esse ueluti ecbolia et phthoria, quibus intemperantes mulierculæ partum abigant, ut impleantur denuo & Venerijs perfruantur delicijs. Illud non transiuerim: esse Græcis drimyphagiā, quum ciborum acremētā, siue (ut ait Palladius) acredines quærantur, quibus obturbetur stomachus, atque ad uomitum fiat procliuior. Emetica uero censentur, id est ad uomitum propelliora, quæ sunt *θυγυσιδον*, id est pectoris lati. Ex grāmatorū uero thesauris illud est, Bene potos quosdam uomere consueffe: id nonnulli *κοταβίση* dicunt, siue cotabiffare. Vas eiusmodi negotio accommodum dicitur lecanion, item lebetion. Sed & scapham nuncupauit in Anagyro Aristophanes. Lecanion & delicatus dicitur cibus. Lecane peluim indicat: unde illud parœmiodes in Lucullo apud Plutarchum, *λεβάνη δὲ λείαν οὐ γάρη*, Delphina peluis non capit: utimur inuuentes re pretiosa quem uideri in dignum. Sicuti apud Seleuciam superbe pronūtiauit rhetor Amphicrates, quum amplius rogaretur, artis suæ documenta inibi promeret.

Nil prorsum corpori indulgendum uoluptatis nomine. Iuliani imperatoris historia. Sophoclis dictum. Carcerem instruere, quid sit. De Platone, Pythagoreis, & Plotino, & Agelilao.

Cap. x

Plato non minor bene uiuendi, quam sciendi magister, Tantum, inquit, corpori indulgendum, ut philosophiæ ministerium præstare possit. Nam & apostolus Paulus ille celebratus magister gentium, Non oportere, ait, nos prouidentiam aliquam corporis habere uoluptatum nomine. Quoniam qui curiosius intentiusq; illi uacant, animam uero cuius est imperare proprium, despectui habent: nil admodum ab ijs diuersi uidentur, qui ut organa optima habeant, summo studio conquirunt: artem uero, cuius gratia comparantur, negligunt. Quamobrem, inquit magnus ille Basilus, ratio diuersa potius seruanda. Nam castigare corpus, & compescere illius impetus, ut immanem quandam belluam, oportet, & eiusdem aduersus animam temerarios motus rationis habenis compescere: nec uoluptatibus frena remittere, animæ curam prorsus abijciendo, ne instar aurigæ, impetu equorū & uiolentia rapti feramur in præceps. Nam imperator Iulianus, qui in Persica interijt expeditione, turpissimum uideri pronuntiauit, animæ præditū excellentia, corporis gaudia captare. Quod ab eo dictum uerissime inde abunde liquet, quoniam ab coniugis interitu Venerijs prorsum abstinuit, ceu attentius obseruaret, quod de Sophocle apud Platonem legimus, letari eum iam fenescemem consueffe, quia prærabidi tyranni tendiculis euassisset. Mensa uero, ut somni parsimoniam non memorem, adeo utebatur tenui, ideoq; admiranda, ut uideretur alioqui ad inopiam recasurus. Aristoteles decretum est ex Moralium secundo, In uniuersis ab uoluptate cum primis cauendum, quando de ipsa incorrupti haud iudicamus. Proinde ut Troiani senes, inquit, erga Helenam sese habuerunt, sic & nos ad uoluptatē ipsam esse affectos decet, passimq; illorum uti uocibus: hoc enim pacto ab ea secreti minus delinquere cōperiemur. Propterea Pythagoram ferunt, quum audisset quendam ex familiaribus, cibus exercitatio

yy nibusq;

nibusq; ut pinguis fieret curare, dixisse, Non cessare illum molestiorem sibi carcerem instruere. Quae res cedere in proverbium potest de ijs qui terribili mancipij, ut sic dicam, saginae intenti nil omnino suspiciunt, uel prospiciunt; sed proni, uelut pecora, terrena modo meditantur & cogitant, tanquam quod supra nos est, nostrae omnino curae non sit, optimeq; cum illis decidat fortuna, si numerosis & fumantibus patinis titillatur: relanguescens appetitus, distenditur uenter, Sardanapali obuoluuntur plumis, anima uoluptatum congerie remollita fatiscit. Neq; uenit in mentem, Platonem, quum corporis habitudine uteretur nimium prospera, quae ueluti uitis luxurians foret rescandenda, Academiam insalubrem Atticae locum delegisse, qua quod redundans nimiumq; sentiebat, loci intemperie supprimeretur. Quid, quod peritissimi ex medicis astruunt, summam corporis ualitudinem esse periculosam? Ita profecto est, corpus hoc animi pondus ac poena est, premente illo urgetur, in uinculis est, ni sapientiae studium accesserit, & illum respirare naturae rerum spectaculo iusserit, ac à terrenis dimiserit ad diuina. Equidem maiores sumus, & ad augustiora geniti, quam ut corporis nostri mancipia simus, quod non aliter inspectare decuerit, quam ut arctius libertati nostrae obiectum, circumductumq; uallum, ac plane lorikulam. Huius habitaculi ueneficij imbuit ac deliniti, ut Porphyrius sciens & sensit & docuit, altiore hic opprimimur somno, propterea diuina contemplaturis abstinentiam ab animalibus necessariam arbitrat. Quando & ueterum sapientum pleriq; omnes summa declinabant cura, quicquid animam arctius corpori adnecteret, ac (ut sic dicam) ferruminaret. Vnde notissima Pythagoreorum expetita solitudo ac temporum lucorum ue inhabitatio: & quorundam etiam celebrata occaecatio, ne quid usquam foret, quod contemplandi suauitatem interpelleret. Tantum aberant, ut corporis saginae uacarent attentius, qua carcer obsepitur durior. Temperare nequeo mihi, quando huc producti sumus, quin Plotini philosophi saeculo illo singulari sententiam ad haec maxime facientem, huic inferam loco. Auctor siquidem Porphyrius est, uirum hunc summa sapientia, pudore quodam affici solitum, quod anima eius esset in corpore, proindeq; quibus esset ortus parentibus, neq; etiam qua patria oriundus, a quo animo narrasse. Idem quinimmo tantopere indignabatur, effigiem corporis tradere pictoribus & plastis exprimendam, ut quum Amelius obsecraret, ut imaginem suam permitteret effingi: Quasi uero, inquit, non satis hanc imaginem ferre sit, quam natura nobis ab initio circumdedit, etiam censet imaginis huius imaginem diuturniorem insuper posteris, ut opus spectaculo dignum, relinquendam. Scribit Xenophon, quod proposito nostro uehementius inhaeret, Agesilaum illum magnum & Spartanorum regem, corporis imaginem sibi statui summa uel abnuisse, quum id ei gratificatum irent nonnulli. Ceterum animi elaborare monumenta, nunquam destitisse, quum ita conciperet, Illud statuariorum, hoc solum ipsius esse opus: rursumq; id esse locupletum, hoc autem bonorum. Meminit historiae in quadam ad Luceium epistola etiam M. Tullius. Sed redeo ad Plotinum, cuius morientis uerba literis plane aureis, & si quid auro reperitur etiamnum pretiosius, perscribenda: quia quid nostrum cuiq; meditando obeundumq; sit, summa ueritate praescribunt, non duxi per incuriam transmittenda. Nam quum iam iam foret animam acturus, perrexit ad eum inuisendum Eustochius, sicuti ab eodem relatum sibi, Porphyrius scribit: habitabat is Puteolis. Ad huc (inquit Plotinus) te expecto, atq; equidem iam aditor, quod in nobis diuinum est, ad diuinum ipsum quod uiget in uniuerso, redigere, spiritumq; his uerbis emisit. Quam obrem omne studium adhibere, ut corpori quam optime sit, hominis esse uidetur se ipsum ignorantis, nec intelligentis oraculum uiri magni, Non esse hominem id quod uidetur. Nec cuiusmodi sit honesti facies, quae si oculis cerneretur (ut in Phaedro docuit Plato, & est à M. Tullio repetitum) mirabiles amores excitaret sapientiae. Corpus certe uiuentis hominis, quia sit plane carcer, ab Homero semper dicitur demas, sicut mortui soma: quoniam ut docuit Plutarchus, relinquatur ceu *σῆμα*. Esse autem Plotinum humanis perfunctum, scribit Firmicus, quum per totam eius cutem magnis humoribus nutrita pestis erupit, ut putre corpus, deficientibus membris, corrupti sanguinis more tabesceret, perq; omnes dies ac horas, serpente morbo, minutatim uiscerum partes

tes defluerent: & quicquid paulo ante integrum uideras, statim confecti corporis exulceratio deformaret, ut sic corrupta & dissipata facie, tota ab illo figura corporis discederet, ac in mortuo (ut sic dicamus) corpore solus superstes retineretur animus.

Homo uerus quid sit, ex Platoniorum sententia. Duas esse quodammodo in nobis animas. Valeriani imperatoris uirtutes eminentissimae. Cap. xi

Quamuis autem maiore sit opus sapientia, ut quisque nostrum quid tandem ipse sit, perspicere ualeat, & ex unguibus (quod dicitur) agnoscere: praesertim quod singularis necessaria uidetur mentis expiatio, sine qua ueluti lippitudine crassiore obseptis obstipatisq; oculis uibrans solis lumen pati nequimus. Naturae intima certe pertingere, prorsum impossibile. Expiationum uero illa effcax in primis, uoluptatum, quas sensus perniciosi satellites praetendunt, contemptus. Tamen in praesentia pro uirili promere iam enitar, quae mihi Platoniorum magistra lectio suggerit, ex qua ueluti cella quadam proma, mira saepe nobis sufficit rerum excellentia. Igitur hominem uerum, inquam, non esse corpus, illud argumento est, quoniam hoc utimur ut instrumento. Neq; item est uita corpori propria & adnexa addictaq; quando haec nobis est cum brutis quoq; communis, & quia nonnunquam huic ratio ipsa, per quam ipsi sumus, aduersatur & imperat. Non porro quiddam ex corpore & eius uita propria, consurgens, hoc enim est animal. Non deniq; ex anima rationali & uiuente irrationali coniunctum, quoniam ex indissolubili et dissolubili unum confici nequeat. Sed quod & antea multo fuisse ab Homero uate sancitum, acute comprobatur Plutarchus, hominem esse animam, id est substantiam incorpoream rationalem, ex diuino quidem intellectu existentem, in se uero consistentem, corpori autem non inhaerentem, sed potius assistentem, atq; ipsa sui praesentia uitam hanc producentem in corpore, ex qua & ipso corpore compositum animal appelletur. Vita autem huiusmodi animatio & uiuificatio dici debet: communi tamen licentia, illam quidem animam dicimus primam, hanc uero secundam, atq; à prima eiusq; uiribus secundam, uiresq; eius orti. In prima quidem ab intellectu ratio, à ratione imaginatio proficiscitur. In secunda, uires quoq; tres praecipuae sunt: imaginatio, id est communis sensus quidam: deinde sensus exterior in partes quinque diuisus: postremo potentia genitalis, quae & natura uocatur, generationis, argumenti, nutritionis origo. Porro non esse animam compositi partem, in libro De beatitudine significat Plotinus, ubi ait, Animam non esse coniuncti portionem, testatur ipsa eius à corpore sequestratio. Vbi separationem intelligimus duplicem: unam per moralem philosophiam, qua se à perturbationibus corpori seruitutibus segregat: alteram per contemplatiuam, qua se à sensibus et imaginatione se iungit. Debet uero philosophus ad utentem rationem instrumentum hoc conuertere, ut ei libentissime pareat, & rationem ipsam ab hoc usu seuocare, quoad fieri potest, ad contemplandum. Vel id prorsum agere quod Valerianus, de quo quum de censore creando in senatu ageretur, ita pronuntiatum uoce omnium una, scribit Trebellius Pollio, Valeriani uita censura est: is de omnibus iudicet, qui est omnibus melior: is de senatu iudicet, cui nullum inuri crimen potest: is de nostra uita sententiam ferat, cui obijci quicquam nequit. Valerianus uel ab incunabulis tantum non censor fuit: Valerianus in tota uita censor, prudens senator, modestus, grauis, amicus bonis, tyrannorum hostis, criminorum inimicus ac uitiorum multo magis. Censorem hunc accipimus, imitari hunc omnes uolumus, genere hic est primus, sanguine praecellens, uita emendatus, doctrina clarus, moribus insignis, exemplum antiquitatis. Hic tamen talis tantusq; mox imperator ab Persarum rege Sapore infeliciter captus memoratur.

Hominem ab alijs finiri ex anima corporeq; concinnatum. Homo interior & exterior qui fit. Cap. xii

T qui dicat aliquis, uideri quidem haec acute satis solerterq; excogitata, esse tamen praeter communem hominum conceptum, quando ut Augustinus scribit, non totus homo, sed pars melior hominis anima est: at quum est utrunq; coniunctum simul, tunc demum confluere conflariq; hominis nomen. Quod tamen & singula sibi uendicent, siquidem communi quadam

loquendi lege, illatum conditorio hominem pronuntiamus, corpus tantum intelligentes: rursumque ad caelestia tralatum, aut in barathri supplicia intrusum, dum animam modo significamus. Cui rationi seu consuetudini calculum adijcit etiam scriptura, animam interiore appellando hominem, corpus uero exteriorē, ceu duo planē sint homines, quum simul utrunque sit homo unus. Significare obscurius hoc ipsum Eustathius quoque animaduertitur, ubi *ὁ δὲ* inquit, id est ipse, nunc quidem dicitur de anima tantū, nunc de corpore uel mortuo: ut apud Homerum,

ὁ δὲ δὲ ἐλάχεια τὸ χεῖ κώεσι.

Nunc uero & de utroque, id est homine composito. Proinde perpendendum amplius, quae ratione dicatur homo ad imaginē dei factus: & esse item terra pronuntietur, denuoque in terram abiturus. Dicitur namque illud rationalis animae intuitu, palā sit acrius inspectanti, qualem deus insufflando, uel (si commodius dicitur) inspirando indidit homini, id est hominis corpori. Hoc autē corporis ratione, qualem hominē ex puluere finxit Deus, cui & animam est impertitus, ut sic concinnaretur animale corpus, id est homo, in animam uiuentē. Varro item ille doctissimus, quum animaduertisset, in hominis natura duo esse quaedam, corpus & animam, addubitauit primum, an hominis appellatione intelligi tantum anima deberet, cui ita foret corpus, ut equi equus; an corpus tantum aliquo modo se habens ad animam, sicuti ad potionem poculum. Mox uero hominem non animam solam statuit, non item corpus, sed quod ex utriusque consergit: proinde summum hominis bonum, quo euadat beatus, ex utriusque rei bonis constare.

Adam & Euae allegorica ex Platonicis significatio.

Cap. XIII

Verum nec uacantis operae fuerit, at tenuisse huic potissimum loco, quae ratione Mosaicam doctrinam, & uelata mysteria Plotinus, Origenes, & Ammonius per allegoriae acumina seueriora sint interpretati, etiam si facta nobis alibi quoque mentio est. Assituunt enim primum personam duas, hominem ipsum quasi Adam, & humanum animal inde emanans atque degeneras, quasi Euam, quae ex consopito Adam tracta narratur: quoniam animal ex se tunc propagat anima, quando ex priore inter caelestes uigilia ad naturalia labens, diuinorumque oblita iam dormit, & somniat. Proinde tunc affundere uitam corpori dicitur, Euae nomine significatam, quae & prior errore deuio prolapsa, illius denique suffragium impetrat. Quamobrem quum esse traduntur duo in carne una, duas uelut in corpore uno animas recte accipi posse, arbitrantur. Verum, haec sint illorum placita, nos ne latum quidem unguem à Christianorum patrum scitis reuellimur.

Argiuo scuto dignus, proverbium, quam rationem habeat praeter Zenobij sententiam. Certaminum festorum premia uaria. Sagma quid. Plutarchi locus explicatur ex Arato. Defenditur lectio in Laetantio grammatico. Scutum sacrum. Sigmata in scutis. Sagmaria. Solenoides. Scutariae fabricae, & id genus aliae. Cunicularij. Sacos cur dicatur. Scuta genibus illisa quid indicarent, ac quid peruersa.

Cap. XIII

Argiuo clypeo dignus, dicitur ex parcemia, ut Zenobius scribit, de eo qui eximia ob generositatem ueneratione sit dignus: idque ex argiuorum ueteri more propagatum, quo honestioribus pueris contribueretur honoris, ut scutum gestantes pompam ducerent. Caeterum, quae fuerint eius rei initia, non ferè traditur. Ego tamen omnem (quod dicitur) lapidem proruens uideor aliquid eruisse certius, quod & protinus hisce libellis inspersi. Legimus uero, fuisse Argiuorum regem Enhippum felicitatis mirae, cuius clypeum, qui apud Graecos insigniter rem gessisset, accipiebat, ut per urbem incedens honestaretur, unde obreperit in ignauos proverbium, cuius etiam meminerit Callimachus. Mentio item & regis & scuti, est apud Papinium hisce uersibus:

Celsam subeuntibus arcem,

In gradibus summi delapsam culmine templi

Arcados Enhippi spoliū cadit, areus orbis.

Legō item in Graecis auctoribus, apud Argos celebrari consueffe festa certamina Herae

rae quae dicerentur, ac Hecatombae: in quibus uincenti aeneū contribueretur scutum, sicuti apud Achaiae Pellenum in Theoxenijs, ac Hermaeis chlaena, quam nos laenam dicimus. Apud Marathonem in Heracleis argentea phiala. Quippe hoc genus panagyres passim in Graecia celebrabantur, uti Thebis Iolaia, quae & Heraclea: Megaris Diocleia: apud Aeginam Aeacia, & Delphinia. In Geræsto Gerestia propter Neptunum, Amarynthia in Euboea. Porro in hac scuti mentione addamus & aliud quod usui sit legisse: scuti thecam dici sagma, testimonio Aristophanij interpretis in Comedia cui titulus *ἡ χαρμῆς*, super eo poeta uersiculo, *τις γόργον ἐξήγειρον ἐκ τοῦ σάγματος*: quis Gorgona excitauit ex sagmate: Nam sage, inquit, id est *σάγη*, scutum indicat: unde & panagia dicitur panoplia, id est armatura. Sagmatis meminit etiam Sophocles, *κάλισα τέχνη δ' ἐν καλοῖσι σάγμασι.*

Laetantius grammaticus in Thebaïdos nonum: Corythus theca, inquit, arcus folius, sicut pharetra sagittarum, saga scuti. Quem tamen locum uelut repastinaturus quidam, expuncta lectione tum uetere, tum etiam uera (ut constat) sacconiam reposuit, errore manifestario. Sagma inuenies & apud Pollucem Onomastici septimo, *καὶ σάγμα τὸ ἐλύβρον, τὸ πῖς ἀπιδίθω*. sed & libro decimo, sagmata iumentorum ex quorundam sententia, Philippicorum quinto inueniri, scribit. Quin & Leuitici quinto decimo: Sagma super quod sederit, immundum erit, quo nomine uel sellam interpretatur, uel instratum, quo mollior fiat sessio: proinde in Hebraeo equitaturam haberi. Sagma pro aeuo accepisse Plutarchus animaduertitur in Catonis senioris uita, *εὐρε μὲν τις ἐν πολέμοις σάγμασιν ὄπλων, καὶ νεκρῶν σώμασιν*. Non praetereundus Plutarchi eiusdem locus in Arato, quem scribit apud Corinthum parasse *παραξίθιδας μίκρους*. & mox assuisse *εἰς σάγματα*: quod captas indicare interpret est suspicatus. Tradunt Graeci, canthelia dici alinorum sagmata, & quae his imponuntur, texta uiminea. In puppibus quoque pro curua ligna scaenae gratia struenda, canthelia uocari. Sigmata scutorum inuenimus apud Xenophontem Rerum Graecarum quarto: ea uidentur fuisse insignia elementi figura, quibus uterentur Sicyonij, *οἱ δὲ ἀργεῖοι ὀρώντες τὰ σίγματα ἔδιδον ἀπιδίθω, ὡς σικωνίου, οὐδ' ἐν ἐφοβοῦντο*. Et mox, *πῶς σε ἴμμε τὰ σίγματα ταῦτα*. Ab sagmate porro sagmarias dici mulas, animaduertimus. Sagmaria Sudas interpretatur, *τὰ βασάλζοντα πῶν ἀρσενδύω, καὶ μετὰ τοῖς μύθω ἀντιπιδίω*. Equum sagmarium leges apud Lampridium in Heliogabalo. Scuta quaedam comperi ab Dione in Macrino dici *ἀπιδίθες σολωμοειδῆς*, tanquam fistulae aut aluei praeferrant imaginem. Est apud Arrianum scuti sacri mentio, quod de Palladis templo quum detraxisset Alexander, eo semper praelato, praelia inibat. Scutarias fabricas legimus quandoque, sicuti & loricarias, item arcuarias, in quibus sagittae, missilia, cassides, omniaque armorum genera coaptari conformarique in exercitu etiamnum assuerant: ubi, quicquid usum ex se praestaret commodum, non insuper habebatur, quando & cunicularios nec defuisse, palam sit, quibus una ducendi per subterranea cuniculos, Bellorum more, incumberet functio. Scutum Graeci quandoque *σάκος* dicunt, ab Sacis inuentum primo, uti coniectatum grammaticis est. Non praetereundum uero quod in auctoribus est obseruatum, si genibus illidantur scuta, prosperitatis uideri indicium plenum. Nam quum hastis feriuntur clypei, ira documentum est, ac doloris insigne. Verum, si peruersa gestentur scuta, defectionis indicium est uel apertissimum. Porro scutum hostibus ostentasse, proditionis fuisse argumentum, palam historia sexta Herodotus facit. Illud uero ex historia superpondium fuerit: ostentabat Aphricano iuniori adolescens quidam affabre compactum scutum, & exquisitius expictum: at is, Decet, inquit, Romanum uirum in dextra magis, quam in sinistra sitam spem putare.

Iouem lapidem iurare, apud Gellium quid sit. Ciceronis locus explicatur ex Epistolis. Priui silices. Priuae uerbaenae.

Cap. xv

Ellij ex primo Noctium Atticarum uerba haec sunt: Iouem, inquit, lapidem, quod sanctissimum iusiurandum est habitum, paratus sum ego iurare, Virgilium hoc nunquam scripsisse. Quasitum memini ex me à doctissimis iuuenibus, dum Patauij ista mullitaremus, quid sibi uellet lapis Iupiter apud Gellium

lium auctorem perillustrem & facundie haud quaqua extritae obuiaque. Respondi tum pro tempore, arbitrari me loci eius nubilum Sexti Pompeij enarratione discuti clarissi me, apud quem legissem, iuratos per Iouem, lapide tenere silicem solitos, eiusmodi ferere uerba enuntiantes, Si sciens fallo, qui me despicit, salua Vrbe arceque, bonis eiciat ut ego hunc lapidem. Ad quam uerborum conceptionem amplius pensitatusque inspicenti, alluisse M. Tullium liqueret Epistolarum familiarium septimo, per maximam interpretu hallucinationem: ita enim scriptum inuenias, Delicie uero tuae noster Aescopus eiusmodi fuit, ut ei desinere per omnes homines liceret: is iurare quu coepisset, uox eum defecit in loco illo, Si fallo sciens. Meminit T. Liuius ab Vrbe condita libro primo & uicesimo: Ea que, inquit, ut rata scirent fore, agnum laua manu, dextra silicem retinens, si falleret, Iouem caeterosque precatus deos, ita se mactarent, quemadmodum ipse agnum mactasset, & secundum precationem caput pecudis saxo elisit. Sed & alibi Titus Liuius idem huiusmodi iurandi formulam latius exsequitur. Verum, si quid etiamnum subsultare uidetur apud ingenia lectionis multa, & id genus quaestiu culis per exercitata, audiant queso Polybium ita subscribentem: Ergo, inquit, Carthaginienses deos patrios iurati sunt, deinde Romani, per lapidem secundum uetustissimum ritum, Martis Quirinique numinibus additis, iurandum praestiterunt. Ritus uero lapidis fuit huiusmodi: Fecialis sumpto in manibus lapide, postquam de foedere inter patres conuenerat, haec uerba dixit: Si recte ac sine dolo hoc foedus, atque hoc iurandum facio, dii mihi cuncta praestent felicia: sin aliter aut ago aut cogito, ceteris omnibus saluis, solus ipse peream, uti lapis hic e manibus meis decidet. Nec loquutus plura, manu lapidem excussit. Apud Graecos irroboraerat mos, ut iurantes mydram tenerent: est autem eo nomine ignitum ferrum, foedusque tandiu perseuerare comprecarentur, quandiu latuisset mydrus, quem mox in mare deieciabant. Meminit in Antigone Sophocles. Sed & Callimachus,

φωκίω μὲν χερσὶ καὶ μύθῳ μὲν γὰρ εἰς ἄλλῃ μύθησθαι.

Priuos lapides silices, priuasque uerbenas secum foeciales solitos ferre, prodit Romana historia.

Hastarum auctoritatem fuisse ueteribus religiosam, Materae deae. Hasta pura, & praepilata quae sit. Sceptrum Agamemnonis pro deo. Tyli ferrei. Hastam & caduceum mittere. Caducei ratio. Quid cerycium, & quid ceryces. Seneca declaratur. Praeconum species. Plutarchi locus restituitur ex Pelopidae uita de Alexandri Pherei hasta.

Cap. VI

Hastae, in ueteribus memorijs legimus, regij fastigij insigne diadematis loco fuisse, quas dixere Graeci *στέφανον*. Nam & a rerum origine deorum immortalium uice cultas, obseruatum item est. Ex cuius ritus memoria diu quoque custoditum, ut deorum simulacris adderetur. Hinc lectum est, esse in Sicilia urbem, cui nomē Aegion, antiquissimam quidem & dearum religione celeberrimam, quae Materē nuncupentur, quarum simulacris tum Meriones, tum Ulysses hastas affixerint, inscriptis etiamnum dicantium nominibus. Scribunt Apollonij interpretes, ab Caeneo adeuntes compulsos per hastam iurare: cui, neglecto deorum cultu, preces fundebat, rem quoque faciebat diuinam. Quippe factus elatior, ut scribit Eustathius super Iliados primum, quod Neptuni munere ex puella uir esset factus, praetereaque inuulnerabilis, & (ut Graeci dicunt) *ἀτρωτος*, in fori mediuallio surrectam fixit hastam, proque deo censerit iussit. Sed & Pheræus Alexander immanis tyrannus ac sanguinarius, quum auunculum Polyphrona peremisset, hastam qua facinus obierat, coronatam sacrauit, eique ut deo rem facere diuinam perrexit, tychona appellans, id est *τύχωνα*: puto, quod dictu haud foret frustratus, *τύχων τὸ τυγχάνειν*. Locus hic est plane interpellatus in Pelopidae uita, incuriose admodum, ne dicam inscitissime donata Latinitate. Quin & in T. Liuij historia ab Vrbe condita libro quadragesimo, lectum est, nuntiasse pontifices inter prodigia alia, hastas motas. Et libro primo secundi Punici belli, Lanuuij hastam se commouisse, quam scilicet Iunonis signum tenebat: sed & hastam Martis Praeneste sua sponte permotam, idem tradit. Curitinque Iunonem dictam tradunt

tradunt ab huiusmodi hastae latione, quae lingua Sabina Curis diceretur: quod Sextus Pompeius refert. Vnde a priscis institutum, ut nubentiū caput hasta comeretur, quam caelibarem nuncupabant, quod sint in Iunonis tutela matronae constituta. Eius certe sigillum in pilo sublatum Plutarchus tradit. Qui auctor item est, lanceam in regia possitam fuisse Martis nomine insignem. Lancea quoque donari solitos, qui in bellis acriter strenueque pugnantem laudem meruissent. Id ideo institutum Sextus Pompeius refert, quia hasta, summa armorum & imperij erat: quam obrem & captiuos sub ea solitos uenire, quos Graeci *δρακλωπὸς ἢ δρακωλίπτος* uocant. Sicinium Dentatum Plinius scribit fuisse donatum hastis puris duo uiginti. Hastam puram grammatici intelligunt sine ferro. Id enim fuisse praemium apud maiores eius qui tunc primum uicisset in praetio, sicuti scriptum in libris De gente populi Romani: unde poeta nobilis, Ille uidet pura iuuenis qui nititur hasta.

Donatus puram quidem accipit sine ferro: sed addit, pacis id esse signum, non belli. Praepilatas inuenimus hastas dici, quae ferreas habent cuspides, quali praeferratas: quamquam & praepilatum sit quoque, quod ferro utique caret, sed in mucronem tamen est exactum, ut locustarum cornua, quibus natant. Praepilata uidentur Graecis & Herodoto historia septima, recte dici *πυλωτάδ*, uelut callo obdurata, quod *τύλιον* uocant. Ruidum pilum in Plinio accipiunt eruditi, non tam quod ferrum non habet, quam quod asperum impolitumque. Auctor ex Artemidoro Strabo est, Megabarus Aethiops consuesse clauis quas gestitant, addere tylos quoque ferreos. Cheroneos legimus ex dijs omnibus colere praesertim sceptrum, quod Vulcanum affabre fecisse, Homerus scribit, datumque Ioui, a quo diu post ad Agamemnonem peruenit. Appellat autem *λόρυ*, id est hastam. Templum quidem publice nullum ei dicatum uisebatur: nihilominus quot diebus res illi fiebat diuina, apponebatur & mensa omnifariam carnibus ac bellarijs onusta. Legimus fuisse uetus adagium, quod ex Pausaniae monumentis est, hastam & caduceum mittere, quod est (ut arbitror) permitttere, ut pro arbitrio quis bellum ineat, siue etiam pacem amplexetur. Docet id Polybius libro quarto: Quod quum, inquit, Rhodij intellexissent, propositum suum ad finem perducere cupientes, legatum ad Byzantios Aridicem misere, ac cum eo Polemoclem cum triremibus tribus, uolentes, id quod in prouerbio est, hastam simul & caduceum Byzantijs mittere. Aut de ijs dicatur qui adhortantur quidem, sed interim etiam minantur, uel qui pacem utique ostendunt, sed bellum mox inferunt. Scimus praeterea Carthaginienses, quum bellum uellent, Romam hastam misisse. Caduceum uero esse pacis in ligno apud Graecos, caduceatorum quoque nomen demonstrat: sic enim uocantur, qui ad pacem mittuntur legati. Apud barbaras gentes, inquit Polybius, florentes capiti corollas imposuisse, pacis ferre est atque amicitiae signum. Qua uero forma caduceus foret, ita in Graecis auctoribus adnotatum inuenimus: Cerycium, inquit, lignum erat rectum, utrinque duos continens serpentes implexos inuicem, ita ut se mutuo & ex aduersum intuerentur, quales illi uocant *ἀντιπρόσωποι*. Ferunt id caduceatores, & inde illis iniuriam intulisse, maximum habebatur nefas. Et rectum quidem lignum *συμβολικὸς* & aperte orationis rectitudinem significat: serpentes uero impliciti castra castris iuncta nobis innuunt occultius, quibus se dissidentes conciliatura uoluntates, orationis inferit uirtus. Sed de caduceo aliqua item in medediratione Plinius, plura Macrobius in Coenis. Cerycium uero, ne quem Graeca offendat dictio, caduceum plane signat. Nam esse id legatorum gestamen, finit Pollux, quando & Mercurij uirga dicitur *ἑρμυκίην ῥαυδῶσθαι*. quanquam & Cerycia uocant praconum seu caduceatorum mercedes, qui nuncupantur Ceryces. Habebantur uero hi generis non unius: nam alij mystici erant, sic dicti a Ceryce Mercurij filio, & Pandrosi Cecropis filia. Fuisse hos Athenienses proprii generis, tradunt multi, & munus eorum minus fuisse uulgare, coniectatio certa est. Nam & Seneca scribit: Non uis nisi consul, aut prytanis, aut ceryx administrare rem publicam. Cerycum honeste meminit in Decem rhetoru uitis Plutarchus. Fuere certaminu item pracones, alij etiam in pompis, quidam uenialium quoque. Cerycium porro etiam praconum signat. Dicerem plura, sed alieno loco satis multa: nisi quod Eustathij sententiam praeterire nequeo

tradentis, Caduceatores aut cerycas fuisse ἀσύλους, id est nefas fuisse à quoquam uiolari, quod crederentur θεῶν ἄστυ, id est diuinū genus, ex origine quam præstruximus: proinde in Odyssæa Vlysses exploratoribus comitem adiecit ceryca, ἄστυ τοῦ ἀσύλου, Achilles uero cerycas Iouis nuncupat nuncios & hominum, quoniam sacrificiorum quoque ministerio adessent. Athenæus quin etiam coquinariam exprimens dignitatem, eius esse argumentum cerycas Athenis scribit, qui & coquorum & butyporum haberent ordinem: quod prodidit Clidemus Protogoniae primo. Ceryca item dicunt Graeci, nos buccinum.

De auctonum hasta & magistris. Cicero & Fabius explicantur. Item locationum & salutis hasta.

Cap. xvii

Via uero dicebatur Romæ auctio hastæ, res uel imperitis notissima, quæ publice ciuium bona distraherentur, hinc refrixisse hastam eleganter pronuntiamus, quum desitum tandem significamus, cessatumque uel à magistratu uiolento & fordido, aut tyrannica rabie desauendi in miserorum bona. Nam & M. Tullius eloquenter & scite, hastam Cæsaris refrixisse, dixit. Sed & hastam sperare scelerati ac perditii homines dicuntur, quod ex eadem est farina, qui ciuium affectant bona. Sicut hastam uibrare dicuntur, qui sanguinariam huiusmodi consecrantur auctonem. Cicero De officijs secundo, Dum homines perditii hastam illam cruentam & meminerint & sperabunt. Quam P. Sylla quum uibrasset, dictatore propinquo suo, idem trigesimo & sexto anno post à sceleratore hasta non recessit. Lucius uero Sylla, quantum nobis suggerit historia, addidit & uocem intolerabilem. Nam quum posita in foro hasta, ciuium bona uenderet, prædam suam se uendere, seuisime dicebat. Proinde hastam huiusmodi perticam quoque tristem nuncupari nouimus. Et Tacitus Cornelius scribit, Heluidium Priscum tribunum plebis aduersus Sabinum ararij quaestorem contentiones proprias exercuisse, tanquam ius hastæ aduersus inopes inclemeter augetet. Apud Tertullianum in Apologetico hastarium dici legimus, uenditione id genus: In hastario, inquit, uectigales sumus. Nec illud parte ista omittendum, ut obscurissimum Ciceronis & Quintilianii locum aperiamus: magistris dici, qui bona sub hasta uendunt. Vnde id in Epistolis ad Atticum libro primo: Vnā agebant cæteri creditores, in quibus erat Lucullus & P. Scipio, & is quem putabat fore magistrum, si bona uenirent, L. Pontius. Et libro sexto, De possessionibus hæreditatum & possidendis bonis, magistris faciundis uendendisque ex edicto & postulari & fieri solet. Ex his inquam inferitur lux uerbis Fabij libro sexto De iocis: Peruenit res, inquit, usque in ænigma. Quale est Ciceronis in Pletorium, Fonteij accusatorem, cuius matrem dixit, dum uixisset, ludum, postquam mortua esset, magistris habuisse. Dicebantur autem, dum uixit, infames foeminae ad eam conuenire solita, post mortem bona eius ueniebant: quanquam hic ludus per translationem dictus est, magistris autem per ambiguitatem. Haec genus ex Fabio. Ad hocce porro magistris forte respexit Marcus item Tullius, ubi ait, Heus tu manū de tabula, magister adest, in Familiaribus epistolis: etiam si non excidit, quid alibi præceptum à me sit. Cæterum obseruauimus & illud: hastam in classicis auctonibus non de auctonibus uenditionibusque modo dici, sed & de locationibus, quæ publice fiant. Vnde assueti hastæ appellati eleganter, qui eam conducere consueuerunt. Docuit hoc T. Liuius ab Vrbe condita, uigesimo quarto libro: Quum censores, inquit, ob inopiam ararij se iam locationibus abstinerent adium sacrarum tuendarum curuliumque equorum præbendorum, ac similibus rerum, conuenere ad eos frequentes, qui hastæ huius generis assueuerant, hortatique censores, ut omnia perinde agerent locarentque, ac si pecunia in arario esset. Cornelius Nepos in Attici Pomponij uita, de hac item intellexisse uidetur, ubi ait, Ad hastam publicam nunquam accessit, nullius rei neque præ neque manceps factus. Quin & Ouidius libro quarto De Ponto:

Aut populi reditus positam componet ad hastam,

Et minui magnæ non sinet Urbis opes.

In Quintilianii uero declamationibus, hastam salutis dici inuenies, de frumenti uenditione

tionem in fame ac penuria non ferenda. Sed si semel, inquit, ponis hastam salutis & redemptores uitæ admittis, & nos admone, melius uendes. Apud Pomponium iureconsultum Digestis De origine iuris, sic item lego: Deinde quum esset necessarius magistratus, qui hastæ præficeret, decem uiri litibus iudicandis sunt constituti.

Hastici ludi, siue xyfici. De xyfio, & deriuatis inde. Trigonum apud Elidem, & maltho. Casei species. De Aeganea & Ancyle his, ac Gæo, & Siggymno. Item plura ad hastas pertinentia. Clostra quid. Necnon quid rectis aut infestis hastis uenire. Phalanx quid, & ceraunobolos legio cur dicatur. Psili. Hoplitæ. Peltastæ. Currus bellici. Quadrum bellum. Cap. xviii

Hasticos uero ludos, quos in Latina quandoque historia lectitamus, Græce contenderim appellari xyficos, uelut & gladiatores quoque xyficos nuncupatos, scimus, quod hastili uterentur, quod *xyfion* Græci uocant: quam & eo nomine dicitur locus, in quo exercentur athletæ. Xyfi pro telo meminit Arrianus: Xyfis, inquit, quæ prælongæ hastæ sunt, corneis aduersus tela, quæ palta uocant, utebantur. meminit historia prima Herodotus, inter Croesi donaria. Xystarchum uero pro gymnasi principe legimus. Nuncupatur quandoque dromos xyfios, id est cursus xyfios, ut in Aristæ Orpheo,

Ἰὼ μοι παλαίστρα καὶ δρόμος ἑυδὸς πέλαιος.

Id est, erat mihi palastra & dromos xyfios prope. Xenophon in Oeconomico xystum pronuntiauit simpliciter, ἐν τῷ *xyfion* περιπατοῖν, quod est, si in xysto obambulant. Hinc xystos paradromidas etiam dicunt: nostri uero ambulationes & ambulacra. Xystida uero tunicam interpretatur talarem, muliebrem: alij tragicum putant indumentum. Sunt qui prætenuem uestem eo nomine accipiant. Est & xystis alio uocabulo dicta stlegis, hoc est strigil: unde xysticos, seu xysticos legas pro indoctis quidem, sed in cute curanda nimio plus satagentes. Legitur id nomen apud Epicharmum & Diphilum. Ambitus item gymnasii apud Elidem totus dicebatur xystus, quoniam Hercules Amphitryonis exercitij gratia quotquot succrescerent spinae, singulis diebus ἀναψύων, id est eradere consueuerat: sicuti auctor Pausanias est, Eliacorum secundo. Intra eum uero ambitum est alter, quem à figura uocant trigonum. Quin est tertius quoque, cui nomen à mollitie loci *μαλθαία*. Ad gymnasium id uia erat, quam ab exploratorum silentio *σιωπῶν* nuncuparunt. Erat & Dianæ sacellum *ἑλομείραλον*, ex gymnasii propinquitate dea cognominata. Aduertendum amplius, *xyfion* apud Athenæum pro caseo accipi, quem rasilem dicere queas: nam eidem *χλωρός*, uiridis ac recens est, & præmolli, cuiusmodi in fuscillis circumfertur. *xyfion*, caseus aridus est, coptos autem prædurus. Quin pomorum quorundam esu in corporibus chymum produci xysticum, idem tradit, cuius meminerit Praxagoras. nam quæ non perficiuntur crassiorē reddere chymum. Aeganeam scribit Eustathius, iaculi leuioris esse speciem, ἐκ τῆς *xyfion* ἰσθμῶν, quod longius mittatur, uel quod ancyle ex pelle concinnaretur caprina: quippe capram uocant *xyfion*. Signat uero ancyle, iaculi ansam, quam uocant *xyfion*: est tamen ancyle item iaculum quoddam, unde ancylitæ qui eo utuntur. Ancylia uero in Romana historia, nemine opinor, latere possunt. Dies quibus ea mouerentur, religiosi ad iter habebantur. Apud Lycophronem sigymnum iaculi genus est. Apud Pausaniam gæus, siue gæum dicitur telum omnino ferreum, aut embolium *ἑλοσίδηρον*. Mesancylon nominat Euripides, & forte idem sit quod ancyle. Sigymnum uero sigymnum Apollonijs scribit, dicuntque eo uerbo signari alicubi parua peltaria. Est item ancyle cubiti curuatura & poculi genus, cottabis accommodum. Vnde apud Aeschylum cottabos legimus ancyletos. Vt uero ad hasticos redeamus, non ineptum foret, eo item uocabulo equestres ludos intelligere, quorum nunc usus est multiplex, & sæpe hastis concurrunt, & dicuntur uulgo clostra, quod claustris obsepantur temporarijs, sicuti ueteribus Euripos, siue Nilos, ut in Legibus Cicero scribit, circumducere moris fuit. Quoniam uero de hastis mentio nobis plurima est, hasta præconis insectari, non aliud ferè arbitror, quam curare, ut bonorum sub hasta uenditio fiat. Cicero De lege agraria, iubet eos agros uenire, quos rex Mithridates in Paphlagonia, Ponto Cappadociaque possederit.

Num

Num obscuræ uidentur prope hasta præconis insectari Cnei Pompeij exercitum, qui uenire iubeant eos ipsos agros, in quibus nunc ille etiam bellum gerit. In Philippiis uero quum tabulas dicit ab hasta, non alias intelligit, quam emptionis sub hasta factæ. Sunt & hastæ graminæ Ciceroni item Actione in Verrem sexta: In quibus, inquit, neq; manufactum quicquam, neq; pulchritudo erat ulla, sed tantum magnitudo incredibilis, de qua audire satis esset, nimium uidere plus quam semel. Hastarum repositoriū Homerus syringa uocat Iliados decimonono: Iulius Pollux, dorothecen: alij etiam dorodochen. Hasta postremum quod ferreum est, uocatur sauroter: quanquam eono mine sunt qui intelligunt locum item, in quo reponatur hasta. Scribit historia septima Herodotus, quosdam Persarum lanceis suffixa gestasse mala punica aurea pro sauroteribus, id est corollis, ut ualla interpretatur. Medium uero etiam ancyle appellant: unde ἀγκυλίαι uerbum, uel ἀγκυλίαι δα. Lignum iaculi ipsius à quibusdam dicitur styra. Alij ea uoce intelligunt hastæ partem, quam manu tenemus & affigitur terræ. Styra dicitur à Thucydide, pro spiculo, ut interpretatur nonnulli: *στυρακία* inquit *ἀκοντίου, ἡ ἡστέριον ἀντιβαλένου εἰς μόχλον*. quod est, styra uisus iaculi pro balano adferam. Et Xenophon Rerum Græcarum sexto: Alium (inquit) baculo, alium styra perculsit. Styra item Dioscoridi lachryma arboris cuiusdā est, cotoneo persimilis, in qua flaua præcellit, sordescensq; ac resinosa, & thrombos, id est guttas habens subalbidas. Ex styra in Syria unguentum concinnant, quod styracon uocant chrisma: id esse caroticon, traditum est. Iulius uero Pollux ita: Hasta (inquit) prominens, ἀγκυλή uocatur, id est cuspis & epidoratis & styra. Apud Eustathium sic obseruauimus: Styra, inquit, plantæ species est, unde sunt iacula styraconeis consimilia. In Pisidia uero prope Selgam Lacedæmoniorum coloniam potissimum hastilibus accommodus habetur styra, quia sit acrior minusq; succosus: id quod Aelianus cōprobatur calculo, sed & Strabonis. Nec illud præteriero: à Cyprijs iacula dici signas: quanquam uocabulo eodem Ligures caupones intelligunt ac institores. Sarissas uocant Macedones prælongas hastas, unde Sarissophori nuncupantur. Postmodum sunt, eodem tradente Pollice, hastilia quædam naumacha, teste etiam num Homero, ea uero prælonga erāt. Acinaces Arrianus scribit, esse hastas Persicas. Idem tradit: Equitibus hastas Macedonicas pro barbaris mesancylis datas. Gæsa sunt Gallorum propria tela, sicut sarissæ Macedonum, Germanorum frameæ. Sed & fortes uiros dici à Gallis gæfos, adnotatum à Seruio est. Gæfatas tamen appellari ab eisdem mercenarios milites, Plutarchus auctor est. Porro illud item haud negligendum, quod & parœmiæ formam habet. Rectis, an proclinatīs hastis uenio: quod est, Amicum ne uultis, an hostem? ductū uero id ex historia. Lyfander siquidem quum Bœotiorum agros peruasurus foret, quasi uis ab illis, *πότερον ὀρθοῖς τοῖς δόρασι, ἢ κεκλιμένοις εἴη πορεύεσθαι τὴν χώραν αὐτῶν*. id est, surrectis ne an in festis hastis per ipsorum agros iter faceret: Illud quoq; Ciceronis pro Murena, pro uerbis hij faciem habet, lacet, diffidit, abiicit hastas. Hastarū uero usus agnoscitur duplex: aut enim è manu utimur, & uocantur anchemalæ uel orectæ, nam *ἀγκυλῆ* signat, manu percutere: aut mittimus, sicuti que dicuntur à uibratione palta, id est iacula. Cōtus utrunq; implere usum potest: à quo & contobolia dicitur, uelut etiam sarissa, atq; item hyllus. Stadia uocatur pugna, & *συστάδιον* pugnare, ubi comminus certatur. Vnde & anchemachinuncupantur, qui ita pugnant, seu hasta id faciunt, seu ense. Non ignorandum tamen: ueteres lignis corynisq; id est clauis depugnare consueuisse, quæ ratio militum phalangibus nominis causam præstitisse creditur. Si quidem ligna nuncupantur phalangia. Argumēto est, quod ex materia compactas susstructiones etiam phalangas uocitamus: & inde forsā phalangia nuncupata, quæ è trabibus telas contextunt. Et quæ nauibus subijciuntur hermata, id est sustentacula, dicuntur item phalangia. Ad digitos quin etiam uerbum id reuocat Aristoteles. Nam qua flexus constat, condylus (inquit) appellatur: qua nō flectitur, phalanx. Phalangem Macedonicā, quam Latine cuneum Linius uocat, prædensi ordinis excogitasse omnium princeps dicitur Philippus, Alexandri magni pater, ducto ab heroibus exemplo, quos clypeis clypeos iunxisse, cecinit poeta nobilis. Quo ritu qui armantur, phalangitæ dicuntur. Sunt & eodem nomine equites

ne equites. Illud non præteriero, cuius in Nerone cōmonuit Dion: Psilos Græcè nuncupari leuiores armaturæ milites, quibus opponuntur quos hoplitas dicunt Græci *ἵππεδες*, graui præmunitos armatura Macedonum ritu: scutis quoque in orbem circumactis, nec non hastis longioribus, psili, seu uelites arcu utuntur, & iaculo, item funda. In horum meditullio peltastæ sunt, id est cetrati, scuto protecti modico, & lanceas profereutes haud ita longas. sed & curruum item in bello interstitia tria. Addamus de hastis illud quoq; esse qui hastæ cuspidem, quam terræ infigimus, ab Homero quandoq; etiam uria chon tradant nuncupatam, ab alijs crospon, uel grosphon. In hac rei militaris mentione non prætereunda sopite nobilis historia ex Dione, qua memoratur, aduersus Quados, id est *κωκιδους*, ut ipse ait, bellū M. Antonino Philosopho gestum, in quo quum siti ac aestu præcipue confliscarentur Romani, hostium multitudinē circumsepti, nec ullum omnino effugiū pateret, repente celitus aquæ uis magna est præcipitata. Id factum interpretatur Dion, quod Aegyptius Arnuphis magicis excantamentibus dæmones quosdam & aerium aduocasset Mercurium. Qua in re sciens mentitur historicus alijs grauis. CHRISTI namq; uirtus largos effudit imbres: erat namque in exercitu Christianorum *πρωμα*, id est legio, cuius precibus id ipsum Imperatorem exigente, aquarum effusa est copia, & crebra in hostes fulmina excussa: unde cetera inobolōs dicta legio, M. Antonino ita sancientie. Historie fit à nobis alibi item mētio, sed fide parum integra. Verum, de his satis iam superq; ad alia deniq; faciendus gradus.

De Isthmo. Prouerbiū quod est, Isthmum perfodere, quam rationem habeat. Papinij locus ex quarto Syluarum explicatur. Qui adorti sint rerum naturæ faciem hic aut alibi mutare. Chalcidicū fretum ponte iunctum adaggeratumq;. Isthmi notiones, & deriuata, Aula, Aulon. Euripus. Tania.

Caput

XIX

Ngustias, unde procedit Peloponnesus, Isthmon dici, nemo nō paulo potitior nouit. In eum locum, inquit Plinius, irrumpunt è diuerso maria, omnemq; ibi lancinando uorant latitudinem, donec contrario incurfu equorum tantorum in quinque millium passuum interuallo, ex eis utrinq; lateribus, angusta ceruice Peloponnesum contingat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus. Lecheæ hinc, Cencheæ illinc angustiarum termini. Multos historia prodit, spatium id adortos intersecindere, ut nauibus pateret nauigabilis meatus. Memoratur uero in primis Demetrius rex, dictator Cæsar, ut Tranquillus etiam auctor est, Caius princeps, Nero Domitius. Verum, quia omnium conatus non in irritum modo cessit, sed & exitu infausto id fuisse inceptum, compertum est: quia, ut inquit in rebus Corinthiacis Pausanias, diuinitus constitutis rebus manum iniicere non licet, siquidem Gnidios Isthmum intercidere adortos Apollinis deterruit oraculum: inde nata elegantis adagij ratio, ut qui improspere & inauspicato rem quāpiam conantur commolunturq;, Isthmum perfodere prædicentur. Quando id ipsum adorto Nerone, scaturijt inter initia cruor, uti prodit Dion: mox ululatus flebiles & mugitus auditi, uisa & simulacra multa. Quibus haud ille territus lignonem arripuit primus, accæteros insequi exemplum coegit. Quod uero ad Demetrium spectat: illud perperione dignum amplius, fuisse à quibusdam proditum literis, eum ab architectis, ne propositum exsequeretur, deterritum: quod quum illi metarentur, renuntiasent, sinus Corinthiaci mare esse altius, quam quod ad Cencheas: itaq; intermedium si intercidere locum, uniuersum ad Aeginam transitum, quum ipsa pariter Aegina, & proximas insulas demersum iri. Porro nec nauigationi alueum futurū habilem, ob affluxus rapidam uarietatem, qualis in Euripo uiseretur. Ex historia uero huiusmodi amplius commoneor, quo sensu enuntiarit in Syluis Papinius de uia Domitiana:

His paruus, nisi deuiæ uetarent, Inous freta miscuisset Isthmos.

Sed nec me fallit, uerbum deuiæ, quod sensui præcipue congruit ac historiae, ab interprete acutissimo expungi, proq; eo reponi Lechiæ, nec syllabarum mensu offendi se significat. In quem uelut scopulum impactus Hermoleos, ut est in re literaria Lynceus, atq;

atq; optimè de re Latina meritis, uerbum Cenchreae substituere mauult. Sentit & ipse hoc non omnino accommodum, sed minus putat habere morulae, quam id Domitij. Ego nil immutandum contenderim, quãdo sic illibator prolucitur sensus. Quod si cui amplius arridet nouitas, historiae nihilominus inhaerendum, non inficiabitur, quisquis citra liuoris labeculam sibi ista expendere permittet. Sed ad institutum redeo. Memorabile uero id quoq; est, Herodem Atheniensem, cuius alibi quoq; cõmeminimus uel saepe, tot tantisq; fuisse diuitijs instructum, & (quod omnia excedit) tanta fuisse animi magnitudine, ut quamuis plurima passim non tota modo Graecia, sed in Italia quoque opera adidisset, quæ uiro haud dubie immortalitatem comparatura uidebatur; tamen altior & inquietus animus nil se dignum perfecisse opinabatur, quoniam Isthmum non perfodisset. Splendidum siquidem arbitrabatur, continentem abscindere, maria diuersa coniungere, ambitũ sex millium & uiginti stadiorum (tot enim ferè nauigando conficiuntur) in breue conficere. Affectabat ille quidem hoc, ut magnificum & illustre, rerum ut posset, ab Imperatore non ausus impetrare, destitit: ueritus, ne uitio illi uertetur, uelut id animo agitanti, cui ne fuisset quidem Nero par. Dignum relatu id quoq; consimili conatu excidisse Nicanorem Seleucum, qui perfodere excogitabat spatium à Bosphoro Cimmerio ad Caspium mare, quo tempore à Ptolemæo Cerauno sit interfectus. Esse uero id interuallum centum quinquaginta millia prodidit Claudius Cæsar. Idem studium in mutanda rerum naturæ facie Aegypti reges agitauit, ut nauigabili meatu profcinderent interstitium à rubro mari ad Nilum, qua parte uocatur Delta, Sesoftri omnium principe, ut in Meteoris prodit Aristoteles, id tentare adorto, insequuro mox Perfarum rege Darío. Sicuti post alios commemorat in Hexaemero magnus Basilus. Deniq; Ptolemæus fossam eduxit latitudine pedum centum, altitudine triginta, usq; ad Fontes amarus: ultra deterruit inundationis metus, excelliore tribus cubitis, ut Plinius scribit (quod uanum Strabo putat, & refellit auctor libri De proprietatibus elementorum: quoniam meridiana septentrionalibus altiora non sunt: quod male opinati sunt quidam) mari rubro comperto, quam terra Aegypti. Contra legimus ab Plethone Gemisto proditum, Eubæos Peloponnesiaci belli tempore, post Atheniensem in Sicilia cladem, quum ab eorum defecissent ductu, fretum Chalcidicum adaggerare sic adortos, animaduersa Atheniensium potentia, ut singulis modo triremibus meabilis pateret transitus, ad tanti moliminis rem assumptis Boeotijs quoque. Quin et angustias ponte iunxerunt. Id quum prohibere Athenienses conarentur, in cassum alaborarunt, conatu excidit Philippus quoq;. Quod uero ad Isthmum attinet, abs quo exoritur fumus: scribit in tertium Sententiarum Hippocratis Galenus, Tonfillas esse locorum ad Isthmum attinentiũ inflammationes. Per Isthmum uero oportet, inquit, intelligere partem illam quæ os & gulam interiacet, quæ per metaphoram quandam ita nominatur ab ijs, qui propie dicuntur Isthmi. Sunt autem angustia quidam terræ transitus inter duo maria sita. Isthmum uero grammatici inde tradunt, quia Isthmata sint τῆ βήματα, hoc est gradus: est enim βάλισμα τῆ πῆδος, id est inter duo maria meabilis locus. Illa uero ex thesauris Iulij Pollucis sunt: guttur propter angustias dici Isthmum, ex quo portiones utrinq; positæ, paristhmia apte uocantur. Sed & alibi colli recensens ornamenta, Quæ collo (inquit) circumponuntur, peritrachelia uocantur, & perideræ, item deræa & hypoderia: sicuti hypoderides, isthmia, plocia, stomia, malacia. Porro nec illud ignorandum: Isthmum, ubi angustam terram signat, quam duo lancinent maria, aulam quoq; nominari: sicuti quandoq; etiam dicitur ἀμφοτερόπλων. Nam porthmon, siue fretum Aulona item uocant ac Euripum. Taniam uocat Strabō terram angustam inter mare ac fossam quandam: sed mendose impressi codices τανία præferunt.

Equo Sophocleo similis, prouerbiū quid inferat. Item Damiani & Sophoclis historia. In quo taxetur Sophocles. Plauti defensio. De equo Probi Imperatoris, Cap. xx
Equo

Quo Sophocleo similis, adagiũ in eos est, qui ætate fessi & imbecillo corpore, animi tamen uigorem seruant etiamnum. Philostratus in Damiano sophista, καὶ εἶδεν αὐτὸν παραπλήσιον τῷ σοφοκλείῳ ἵππῳ. & uirũ inquit, uidi persimilem equo Sophocleo. Sed & mox inferitur ratio, καθὼς γὰρ ὁφ' ἡλικίας θνήσκῃ, νεώζουσιν ὀρμῶν ἢ τῆς αὐουδίας ἀνεκτᾶτο, id est languidus quamuis ætate uideretur, tamen iuuenilem in studijs refouebat impetum. Erat autem Damianus hic, de quo hæc Philostratus dixit, Ephesius, summo loco natus, opulentia magna, & (quod omnia exsuperat) diuitijs bene utebatur. Fuit præterea eloquentissimus, adeo ut Soteri, Sofi, Phædri & Cyri, ludibria uerius Græcorum fuerint, quam sophistæ digni, de quibus mentio fiat. De Sophocle uerò, qui iam senio confectus infantia à multis accusabatur, ut Plutarchus scribit in libro qui est An seni administranda respub. copioseq; M. Tullius: Sophocles, inquit, ad summam senectutem tragœdias fecit, sed quum propter studium in re familiari negligentior foret, postulatus à filijs est, ut sicuti more Romano male rem gerentibus patribus interdici bonis solet: sic illum uelut desipientem, à re familiari remouerent iudices. Tum senex dicitur, eam fabulam quam in manibus habebat, & proxime scripserat, Oedipum coloneum recitasse iudicibus, quæfisseq; num illud carmen desipientis uideretur. Στυμασοῦ δὲ τῷ μέλους φωνῆντι ut inquit Plutarchus, πομπὴν μετὰ λεόντων καὶ βοῶν τῶν παρόντων, id est quum id apparuisset admirandum, plausu & clamoribus astantium reductus est, uelut cygneũ nescio quid, & solito dulcius uicina morte cecinisset. Satyrus uerò, ut est apud Aristophanis interpretem, Sophoclis apologiam huiusmodi fuisse prodit, εἰ μὲν εἴμι σοφοκλῆς, οὐ παραφρονῶ. εἰ δὲ παραφρονῶ, σοφοκλῆς οὐκ εἰμι. si Sophocles sum, non desipio: si desipio, Sophocles non sum. Scire tamen oportet: in Aiace mastigophoro Sophoclis frigus taxari, ut qui tragicos affectus in comoediæ humilitatẽ remollierit, dum mortuo iam Aiace, de eiusdem sepeliendi ratione frigidius orationem producit, quam par erat. Ut hinc commoniti Plauti Amphitryonem uellicantes, discere tandem incipiant, eruditissimum quencq; poetarum multa plerunq; sibi permittere. Quod autem de equo dictum Sophocleo est, arbitrari in eo allusum ad tragici cothurni maiestatem, qui sit ueluti equestris, comicæ humilitatis ratione: unde in Arte poetica Horatius, Et tragicus plerunq; dolet sermone pedestri. Vel quia poetæ furoris diuini afflatu perciti uicem equi implent: equitis uerò insidens numen, siue is Apollo sit, seu Musa, siue cuius alius. Nam & in Sibylla hoc ipsum seruaui poeta nobilis

Ea frena furenti
Concutit, & stimulos sub pectore uertit Apollo.
Equus porro imperatoris Probi in parcemix formam deduci item potest. Is erat nec decorus quidem, nec staturus, uerum celeritate tanta, ut diurnis spatijs centum obiret miliaria, uel in decimum diem labore haud interpellato. Eum tamẽ fugaci magis quam forti ac strennuo congruere militi pronuntiauit Probus idem. Et quoniam nostrorum libellorum farrago uaria est, hic illud impingam ex Græco peru,

ἵππος μελαινὸς οὐ καλὸν πάντως βλέπει, ἵππων δὲ λευκῶν ὄψις ἀγγέλων φωνῆς.
Coloneus Oedipus cur dicatur. Colonos fuisse in Attica duos. Euryfacion quid. Colonarij. Colonitæ. Colonæ. Colonarium quid. Columbariũ. Colũba unde. Interim & de equo Sophocleo, & de Antigones syrmate. Domitius coarguitur. Rhinocolustes Hercules. Aposyrmata. Syrma. XXI

Aeterum ingerit se difficultas haudquaquam ex triuio, & quam Lyncei nostrates, etiam si trans parietes prospectare sibi uidentur, non explicuerunt satis, quid ita Sophoclis tragœdiæ titulus sit factus, Oedipus coloneus. Sunt qui à loco sentiant fieri uocabuli corruationem: sed ubi nam gentium reperitur is, aut cur sic dicatur, parum doctè, parumq; exactè perpendisse pernoscentur. Id nos, ut id genus alia pleraq; ex scientissimorum pomcerijs proferemus. Igitur apud Pausaniam ita primum legimus. Hac regionis, inquit, parte apparet Timonis turris, qui solus nouit, nullo pacto fieri posse, ut quispiam beatus sit, nisi aliorum hominum consuetudinem declinarit. Ostenditur etiam agger, qui τῷ

λωνος ἵππειος, id est colonus equester dicitur, in quem primum Atticæ locum Oedipo dem uenisse, aiunt. Nam & inibi uisebatur equestris Neptuni ara, necnon Mineræ itidem equestris. Heroum præterea Pirithoi, Thesei, Oedipodis, Adraisti. Habebantur & æris metalla, unde Chalcopus uia Sophocli nuncupata, quoniam ea pateret ad inferos descensus. Quin Atticam quoq; illam ἵππειον, id est equis insignem, Sophocles idem uocat in Oedipo Coloneo: aut quia inibi fertur Neptunus equos iugasse primus, ac in hibuisse frenis: uel quod Athenienses equitatu pollerent, ac nautica re. Proserpinā per Chalcopum ad inferos raptam, scribunt nonnulli. Porro Onomastici septimo Iulius Pol lux, duos fuisse colonos scribit, quorum alter diceretur ἵππειος, id est equus, in quem cōfugerit Oedipus. Ad quod forte prouerbium respectat, quod de equo Sophocleo præteximus, eo quidē procliuus, si inibi quoq; habitauit Sophocles, quod in quinto De finibus Cicero significat. Alter uerò in foro erat colonus apud Euryfaciū, quod quia cōuenirent mercenarij, coloniatæ sunt nuncupati: sicuti meminit Hyperides. Euryfacion interpretatur Harpocratio Neptuni templum, ni mendum exemplarium est. Nam id Asiæ malunt alij intelligere, qui Euryfaces diceretur à scuti magnitudine. Est uerbum id apud Sophoclem quoq;. Colonus uerò hic forēsis dicebatur, siue agoræos. Colonia item oppidum fuit, cuius meminerit libro primo Frontinus: Boios Ferrusco bello ab Aemyllo Paulo inibi elufos scribens, quod & Catullus significat, tametsi incognitum sibi loci nomē fateatur interpret. Colonas porro & colonos, id est κολωνός, terrarum supercilia aut etiam promontoria uocant Græci. Sunt qui colonas dici Latine pagos, opinentur: uti apud Thucydidem historia prima, ἐς δὲ κολωνάς τὰς πρωτοδίας ἰδρυθείς. Colonida uicum, in Philopœmene agnoscit Plutarchus. Oedipi colonei meminit in Magia Apuleius, sed codicibus insigniter interpellatis. Fuit & Sparta locus, Pausania tradente, qui diceretur Colona, ex aduersum Ioui Ambulio, & Palladi Ambulia. Inibi uisebatur item Dionysii κολωνία templum. Colonariam uerò conditionem in Canonicis decretis, distinctione octuagesimaseptima: & apud Iureconsultos eam accipio, quæ ad rem rusticā tractantes pertinet. unde & colonarios in Epistola Cælij humiliores intelligimus homines, forteq; rusticanas tribus: Nolo te putare, inquit, Fauonium à colonarijs præteritum, optimus quisq; nihil eum fecit. sic enim uidetur legēdum. Colonicas leges Varro appellat, colonis dictas: ut est, Colonus in agro furculario ne capras compascat. Coloniam Columella intelligit, quantum uillico subiicitur: Colonia, inquit, suæ terminos nō excedat uillicus. In Epistolis ad Atticum, colonarium esse arbitror publicum, unde publicanis ascitum nomen: seu uectigal, quod pro re pendere tur rustica. De aquæ ductu (inquit) probè fecisti, colonariū uide ne ullum debeamus: quāquam audio, eam illic commutatam esse legem. In eundem sensum dixit Cæsar libro Ciuilium bellorum tertio. Columnariū esse uidetur Pomponio Digestis De argen to legato, ad bibendi usum uas comparatū, etiam si minus fallor, plausibilis uisum iri pleriq; si colum legas niuarium. Sunt qui columbarium posse scribi putent: quia Vitruuio sic dicatur hauriendæ aquæ per tympana idoneum organon, appellari uerò ita ab κολυμβῶν, quod urinare indicat, unde & columbæ item appellatæ creduntur. Potest & columnariū pro cartibulo accipi, quæ Varroni mensa est lapidea columellæ uni us. Quod ad colonarium attinet, aduertenda in primis Higini distinctio de agrorum li mitibus: Vectigalium, inquit, agrorum sunt obligati quidā reipublicæ pop. Rom. quidam coloniarum aut municipiorū aut ciuitatum aliquarum. Et quia ab Oedipo exorsit sumus, illud itē opera uelut parerga huic parti impingamus: fuisse apud Thebas fontem, Oedipodiam cognomento, quoniam ibi cedis paternæ cruorem abluisset Oedipus. In propinquo Hectoris uisebatur monumentū, ex oraculo illuc ossibus ab Ilío tralatis. Adnexū & illud: esse prope Thebas locum, qui dicatur σύρμα ἀντιγόνως, quoniam quū Polynicis cadaver tollere nequisset, illud protractum in ardentē Eteoclis cōiecit pyrā. Nec me fallit, aliter Pausaniæ sententiā à Domitio tralatum, super illud Satyricū, Syrma uel Antigones. uerum Pausaniæ uerba sunt hæc, καλεῖται δὲ ὁ σύρμας ἕως σύρμα ἀντιγόνως. ὡς γὰρ τὸ πολυνίκης ἀραδίαι προθυμυμένη νεκρῶν ἰδέσθαι ἐφαίνετο. ἡ δὲ σύρμα ἐπρόσθε ἐλάει αὐτῶν, ἐς δὲ ἐίληντο. π. α. ἐπέβαλον αὐτῶν ἑτεοκλέους ἔθνη μύθησιν πυρῶν. In ea porro parte singulari certamine cōpugnasse Polynicē ac Eteoclē, significat idē auctor, mutuisq; se uulneribus cōfecisse, ubi & Menœcei extabat monumentum. Et Herculi

Iunonem lac præbuisse Iouis fraude, putant Thebani. Haud lōge demum sub dio Hercules stabat ἱπποκλόνος cognomento, quoniam Orchomeniorū Cerycibus nares amputasset, qui uenerant tributa repetituri. Apolyrmata in mēdendi uisū dicuntur desquā mationes. Syrma cibi genus ex adipe ac melle, expurgando accōmodum: unde συρμαίσει Herodoto purgare est. Fuit & Sparta Syrma certamen, in quo uicenti præmium erat syrma.

Hippon apud Græcos dictiones intendere. Hippobinus. Lastaurus. Proculi historia. Taurus quid. Elephantini libri. Orica iuga. Cillones qui sint. Plura ab hippos deriuata. Hippomanes. Hippobotæ. Hippotrophii. Hippotrophia. Polion. Prophoros, & acoste quid: item lochia. Hippodromus sophista. Bupori obelisci apud Herodotum qui sint. Hippotalium. Statos equus. Hippocorytæ. Corys. Coryna quid. Hippotigris. Taraxippus. Amphion & Orpheus magi. Marmax procorum Hippodamia primus. Hippocentaurus qui. Ampyx. Sclerus. Hippagus. Hypagus, Plinij locus perpenditur. Cap. xxxii

Quoniam equi facta mentio est, subnotabimus hic protinus nonnulla ex supellectile grāmatica, quæ qui curiosius uerborum sectatur proprietates, uocabula proruit hinc inde, quibus locupletior instructiorq; fiat loquendi ratio. Quoniam igitur equum, Græci ἵππον dicunt, animaduerto id nomē multifariam prodire in usum doctorum. nam scite admodum & doctè hippobinum usurpant pro eo, qui meretricio amore debacchetur, aut qui inexplēbiliter Venerea cōfectetur, quem Latinorum nonnulli etiam lastaurum dicunt, sed Græcè tamen, ut ex Athenæo liquet. Nam eo uerbo Pompeius Leneus nobilissimo historico, uelut naxū inuffit. Id uerò signare hominem libidinis ualidæ, in libro De grammaticis & rhetoribus auctor Suetonius est. Cuiusmodi narratur Proculus inter minusculos Romanorū tyrannos, qui quum ex Sarmatia puellas abduxisset centum, ex ijs decem una constitutit prauit nocte, omnes intra quintumdecimum diem. Vocabuli ratio hæc, quia Græcorū lingua λα dictiones intendit, taurus uerò est pudendorum pars: sicuti adnotatum à Galeno scimus, necnon à Quintiliano. Eam sub oscheo positam Eustathius interpretatur: quanquam est & apud Træzenem nomine eodem fluuius, ex quo Tauria nominatur apud Sophoclem aqua. Alij lastaurum dici putant, quasi λασιόταρον, quod hispidio sit pudendo: ut idem Eustathius astruit. Nam lastauro caccabum apud Chrysiptum in libro ποδὲ καλοῦ καὶ ἠδονῆς, legimus esse delicatioris edulij genus, uti est apud Athenæum, ut quod sit libidinis incentium, sicuti apud eundem leguntur ἑποβινυπιδντα βρώματα ratione eadem. Est & Las uiri proprium nomen, cuius ab Achille interempti, quem ambuuisse Helenam ferunt, uisebatur monumentum in Aræno Laconia, ut scribit Pausanias. Lastarnos quidam malunt scribere, ut sint οἱ ποδὲ καὶ ἠδονῆς διασείσ, καὶ ποδῶν οἱ πινῆς ὄντες. Cillones uerò apud Ciceronem in Salustium, cinedi sunt ac turpiter cēuentes: quia cillere, motitare est. Verum apud Nonium eo uocabulo intelliguntur supercilij prominentibus: quanquā syllones præferant peruulgati codices. Sed ad hippobinum redeo. Inuenio id nomen positum in Aristophanijs Batrachis, cuius fabulæ interpres, à lasciuia id duci scribit: quoniam in magnis rebus ἵππον Græci accipiant, sicut ἵπποπορνός, cinædus dicitur magnus. βινῆν autem signat coire, unde illud in Epistolis ad Pætum: Quum loquimur terni, nihil flagitij dicimus: at quū bini, obscenum est. Hinc & Seuinus, hoc est σεβινός, ducitur: quod nomen est apud poetam Platonē. Porro hippon dictiones augere, ex Galeno quoq; didicimus, qui septimo Simplicium pharmacorum auctor est, hippomarathron dici foeniculum syluestrem ab insigni magnitudine. Id uerò dici rectè, Dioscoridis auctoritas comprobatur: nam tertio libro Syluæ medicinalis, Hippomarathron, inquit, Romani uocant foeniculum erraticum: est autem marathron, foeniculus syluestris grandior, sed & hipposelinum eodem modo à magnitudine nuncupari uidetur, cui sententiæ astipulatur Dioscorides idem. Est autem hipposelinum, quod olus atrum Romana uocatur lingua. ἵππομυνῶ, Sophocles Asiæcem nūcupat, uelut μεγαλῶς μαινόμενον, id est insigniter furentē, ex ratione metaphori-

ca, quando uti nobilis canit poeta,
 Scilicet ante omnis furor est insignis equarum,
 Vel, ut præstruximus; quia ἵππος ὄντι μεγάλου τάσσετα: nam ἵππογονάμωνα dicunt, καὶ
 μεγαλογνώμωνα. Hippomanes quoque appellari pratum ualet, ceu θαυβές, id est floridū,
 ἢ ὁ οἱ ἵπποι μάλινοντα. Sic & βοῦν dictiones intendit, unde apud Herodotum historia
 secūda, obelisci bupori nominantur: quos Rhodopis quæstū ditata meretricio Del-
 phis dicauit. Nec ambigitur apud Græcos, quin magnos intelligere oporteat, etiam si
 assandis bobus aptos Valla buporos accipit, ridicule, ni fallor. Apud Nicandri inter-
 pretem sic comperi: Hippomarathon, inquit, herbæ species est: uerum Theophrastus
 esse hippofelinum dicit, quod in petrosis proueniat locis, ab magnitudine sic nuncupa-
 tur, uel propter equorum stranguriam. Hippobotas Chalcidensium, ex historia dici no-
 uimus prædiuites, gloria quoque præcellentes, Hippotrophium libro sextodecimo Co-
 mographiæ Straboni locus est equis alendis accommodus, qualis ad Syriæ Apamiæ
 uisebatur, equarum uel supra triginta millia capiens: admissarios, ἡχέα ille uocat, tre-
 centos. Inibi & logisterium fuisse ait stratoticum, id est exercitui recensendo destina-
 tam partem. Cronippum præterea Græci nuncupant magnas nugas. Cronia namque ui-
 dentur esse nugalia omnia & prærancida quodammodo: sed de hac uoce non sunt hic
 ingerenda plura, ne planè fiat quod Græci autumant, Iouis Corinthus, dum idem sub-
 inde inculcando repetimus: quamuis non ignorem esse apud Platonem, bis ter uel dici
 quod pulchrum est. Sicuti uerò ab equis magnitudinis petita ratio est, ita de elephan-
 te: nam libros ueteribus elephantinos esse nuncupatos ex amplitudinis ratione, sunt
 qui opinentur: his uerò triginta quinque numero & tribuum & tribulium continebantur
 nomina. Scribit tamen in Tacito Flautus Vopiscus, in libris hoc genus solita perscribi
 senatus consulta, quæ ad principem pertinerent. In Vlpia uerò bibliotheca seruaban-
 tur hi. Sed à diuerticulo fabulam repeto. Hippicum esse mensuræ nomē, nouimus, Pla-
 tarcho docente: Sed quum, inquit, nec perennibus fluuijs, nec lacubus quibusdam, nec
 uberibus fontibus regio abundaret, & plerique Atticorum puteis uterentur manufactis,
 lege statuit Solon, ut ubicunque publicus puteus esset, intra hippicum homines uteren-
 tur. Est autem hippicum quatuor stadiorum distantia. Orica iuga quum legimus apud
 Aeschinē ἢ ἐν τῷ πρώτῳ παραπρῆσβείας, de mulis dici interpretantur, quos appellari
 oreas, auctior cū Aristophane Homerus est. Hippalestrion dici uidetur staturus gal-
 lus. Putant aliqui esse marinum animal, etiam si in rerum id natura compertum quan-
 doque abnuant philosophia imbuti plerique. ἵπποτροχίαν, id est equorum nutritionē,
 quod ea res magno constet impendio, apud Spartanos inter execrationes usurpari so-
 litam, scimus ex Græcorum libris. Nam & Aristophanius ille senex ita queritur, ἀλλ'
 οὐδὲν αἰμασι δειλάει & Νιδειάει διακρόμει & ἐπὶ τῆς δ' ἀπάνης καὶ τῆς φώτηνης, id est, nequeo
 miser dormire, me namque mordicus lancinat impensa & præsepe. Archidami Spartano-
 rum regis filia, mulierum prima, inquit Pausanias, equos alere adorta est: primaque cur-
 ru adepta uictoriam est in Olympicis. Eius heroum uisibat in regione, quam de pla-
 tanorum copia platanistam uocant. Philostratus in Hippodromo sophista, Olympio-
 doro eius patri gloriae adscribit, quod hippotrophia cunctos præcelleret Thessalos. Hic
 uerò est Hippodromus, ut obiter aliquid subnotemus, qui Homerū dixit sophistarum
 patrem, quum Nicagoras tragicediam esse matrem, pronuntiaffer. Et rursus Homerum
 eundem uocem, Aeschylum uerò spiritum appellauit. Hippostasium esse uidetur equo-
 rum stabulum, sicuti bouum bustalium. Nam & equum ab armento sequestratum iam,
 & stabulo ac præsepi applicitum, Græci eleganter staton, id est σᾶτον dicunt. Hordeo
 dum conutritur equus, ἀρῆσις pronuntiat: quoniam ut interpretantur glossemata-
 rarij, acosten hordeum uocat Nicander. Sed apud Thessalos cibaria & alimēta omnia
 nuncupari acostas, traditum ueteribus est. Sunt qui apud Homerum Iliados rhapsodia
 sexta, legant ἀρῆσις ἐπὶ φάτην, exponantque, sordidatus in stabulo. Nam γοῖτ & id est
 gœtus, fordes indicat. Esse uerò equum animal philolotron ac philydron, id est balneo-
 rum & aquæ expetens, auctor probat Aristoteles. Hippocorystas dici Apion arbitra-
 tur, qui equinis fetis ornatas gestant galeas. Risit hoc Porphyrius, putans eo nomine
 equites

equites intelligi, quoniam ἵππος ἄρῆσις armatum indicet, ac ferè pro pedite accipiatur. Co-
 rrys uerò, inquit, id est galea, sit ab κορύμβου, quod & κορυμβόνα dixit Poeta, id signat in
 altum tolli: unde & à capite nutans uirga, dicitur coryna: sed pro claua inde ponitur quo-
 que. Hippotigrin animal celebratum inuenias in Antonino Caracalla, ex Dionis Ni-
 caei historia. Taraxippum inuenio nuncupari heroum Myrtilo à Pelope structum, in
 quo & rem diuinā illi obierit, ut perpetratæ cædis iram leniret. Nominis ratio est, quod
 in eo loco Myrtili arte iniectus sit Oenomaï equis terror. Sunt qui ab Oenomaï id so-
 litum peragi, fabulentur. Quidam inibi infossa aliqua à Pelope, sibi ab Amphione
 tradita Thebano: quibus non Oenomaï modò exterriti sint, uerum exterreamur om-
 nes, illac transeuntis equi. Fuisse uerò Aegyptij putant magicæ peritum Amphionat:
 propterea petras illi in Thebarum mœnibus usufruendis uisas obtemperare, sicuti Or-
 phæo ratione eadem ferè obediuerunt. Fuit & in Isthmo Taraxippus Glaucus, quem
 peremissent equi. Illud obiter adnotam, Marmaca omnium primum uenisse Hippo-
 damia prociū, anteque alios ab Oenomaïo necatum, eius equas tradunt uocatas Parthe-
 nian & Eripham: quas quum iugulasset Oenomaus, iussit sepeliri: à Parthenia uerò im-
 positum fluuiō nomen. Est & alter Harpinales, à ciuitate Harpina, quam inhabitare
 Oenomaïus, sic à matre nuncupatam. Illud postremò non negligendum, uideri apud
 Plutarchum dici Hippocentaurum, pro equitatore præstantissimo & profum in exsu-
 perabili. Ipse, inquit, se ait perniciter currere, illum autè uolare, se commodè in equo
 uehere, ἀλλὰ τῆς ἵπποκένταυρου ὄψιν, quod est, sed quid ad Hippocentaurū hunc?
 Ampyx, aurata dicitur catena setas uinciens equinas in frontis ambitu: unde & Mar-
 tis equi chrysampyces Homero dicuntur. Sunt & qui eo nomine reticulum intelligant
 muliebre. Equas in partu uacare admodum purgamentis, scribunt naturales: ea uocat
 Aristoteles lochia. Lochæos uerò diphros Græci fellas intelligunt, in quibus commo-
 ditatis causa sessiter parientes. At humor cruentus aquosusque intra membranas con-
 tentus, quibus obuoluitur embryo, prophoros dicitur. Est & polion, id est πόλιον,
 quod ante partum emittit equa. Propheres uerò dicitur re ipsa iuuenis, aspectu tamen
 senex, cui contrarius dicitur sclerus. Hippagum scribit Plinius à Salaminis inuentum.
 Hermolaus pro eo reponendum præcipit hypagum, quia sic recognoscāt Græci. Nos
 apud Herodotum historia sexta duobus locis hippagogas dici naues, equis subuectan-
 dis destinatas, obseruauimus.

Quæ dictiones item Græcis amplitudinis significantiā habent. Aeginæa
 mercatura. Quid rhopon. Rhopes. Rhopographi. Strabo illustratur, item
 Virgilius. Aeginæum pro magno. Rhoptron. Aetnæū item pro magno,
 sic & Parnasium. Psammocodium. Psamathos. Amathos. Gargara. Carci-
 nus unde. Rhyphæa. Rhox. Melan. Asteriū. Cyaneum. Agrostes. Rhypos.
 Caput xxiii

Ed enim eiusdem linguæ proprietate in rerum quasi uastitate exprīmēda,
 nō hippos modò in uerbis, quæ ex pluribus confurgit, suggerit menti am-
 plioris significantiæ notam: sed & plerique comperiuntur alia, usum eūdem
 in magnis auctoribus iustum impletia ac separatim: quippe gradiora quā-
 doque Aeginæa dici animaduertimus, quod ex talenti ratione productum,
 grammatice cōiectant, id in ea insula exsuperabat Atticum. Quāquam nō latet, uenaliū
 onera nūcupari etiā Aeginæa: unde corruati, qui dicuntur Aeginæopolæ, hoc est ἀγι-
 ναιοπόλαι, mercium id genus uēditores. Hos intelligunt nonnulli, qui & Pantopolæ
 nuncupētur Græcis. Nam est ibi factum emporium, ob insitā loci sterilitatem homini-
 bus maritimā negotiationem obeuntibus. Vnde inquit Strabo, Rhopon multimodis
 rebus constantem, Aeginæam dicimus mercaturam: sic enim Græci fanciunt, rho-
 pon, id est ῥόπον signare πανορθόπη φόρον, id est miscellaneum onus. Hoc eo liben-
 tius apposui, quia Strabonis tralatio subsultat. Meminit uocabuli Galenus Therapeu-
 tices primo, οἱ γὰρ τὸ ῥόπον διατίθεται καὶ περὶ περωτέων ἐκέρουσι, qua in parte pi-
 ctorum & unguentariū mixturas intelligunt: quod cōprobare Hesychius uidetur.
 Dicuntur & rhopes sylvosæ plantæ, unde & rhopographi nuncupantur. Vulgus nau-
 ticum

ticum rhopon nūc gropon dicit, ut reor, dictione luxata, qui mos imperitis est uel frequentissimus. Rhopen uerò & rhipen dicunt Græci momentū uel ictum aut oculi motum. Rhoptra apud Archilochum, petaura dicitur laqueorum, siue scandalethra, id est flexuosa ligna capiendis feris uel auibus. Rhypæon in Achaia constituunt terrarum periti, unde Rhypæos pro Achæis accipimus. Et Stephanus ait, Rhypæ seu Rhypæa est Achæiæ ciuitas, unde Rhypæus. Rhox phalangij species, quia sit *ῥαχι*, id est uæ acino similis: os uerò in uentris habet meditullio: id genus & melan uocatur: secundum autem genus alterion dicitur, cui sunt in corpore collucentes uirgæ: cyaneum nuncupat genus tertium, sicut quartum agrostem: quintū sphecium ab similitudine, quod & dylderis est, hoc est *δύσδμε*: sextum appellatur myrmecium: inter legumina comperitur septimum. Rhypon pro sigillari cæra Pollux accipi ab auctoribus tradit. Pro cæris quoque in Epistolis ad Atticum legimus rhypos, de uetustatis ratione nomenclatura accersita. Rhoptra deniq; cōcaua, & *βυρσοπηχῆ*, id est corio compacta Phutarchus nuncupat in Crasso: quibus in prælijs Parthi, adiectis etiamnum echijs, id est *ἄχαιοις*, hōnēdum eliderēt sonum. Porro ætnæum item pro magno reperies in libris auctoritatis nō dilutæ: unde & cātharus ætnæus, magnus intelligitur apud Aristophanem in comœdia cui titulus *ἀπλωγ*. De montis Aetnæ magnitudine, uel quia Aetnæi equi habeantur præceleres, & in currēdi certaminibus inclyti. Ex qua ratione, Virgiliū quoq; fratres appellasse ætnæos, simile ueri est. Cōsimiliter apud Aristophanem eundem in comœdia cui titulus *ἄχρυνῖς*, dicuntur *ἄχρυνῖς παφροῖσι*: quem locum enarrans interpres, Parnasium ex more pro magno fatetur positum. Ab harena quoq; quam uocant psammon, dicitio configurata est, psammocolius, quæ pro immenso accipi numero uidetur. Nam Eupolis *ἢ χρυσῶ ἤνα*, spectatores appellat psammocolios, numerosos intelligens. Verbum autem colia, est numerorum desinentia post centum: dicit enim diacolia, triacolia, tetracolia, & deinceps. Sic etiam gargara pro multitudine excellenti posita inuenias: sicut apud Aristophanem *ἢ βοῦβοις*, Intus nobis sunt gargara: positum id uerbum apud Sophronem quoq;. Et in tragœdia legimus, Pecuniarum gargara. Quin carcinum, quæ uox cancrum signat, hinc duci opinantur eruditiores, à pedum multitudine: quanquam à capitis motatione, ita dici putant alij, quasi caracinos quidā sit. Psamathon uerò harenam dicunt marinā, sicuti fluuiatilem amathon. Psamathe in Bœotia locus est, uel fons.

Quos dicamus equos Lycospadas. Lycos frenū, seu lupatum. Lycophillos. Lycophos. Lycophones. Lycea Diana. Lapis sacer. Orestis expiatio. Orestis scena. Lupus. Lycopodes qui. Lymax. Lymata. Itē Phasiani equi, & Nefæi. Chelidon. Veredi. Veredarij. Chamelæ. Cursus publicus, uel fiscalis. Tractatoria facultas. Phoruades. Trophæa. Empyi. Atrophæ equi, & anagogi. Lactiste. Cacopodes. Caballatio quid. Exophthalmus. Coelophthalmus. Chamelæ. Cæsaris equus, & Caligulæ. Cirsi. Lichenes. Ephippii, Fuluius, qui equam inibat. Onochelos. Alini caput à Iudæis coli. Hippo-na, & onoscelis, & hippo. Equus primus. Neptunus Hippius cur. Centri-nees. Encentrides qui. Peroriga. Plinij locus perpenditur. Equus ligneus apud Troiam. Caianus locus. Aeolopolus quid. Cap. xxiiii

Dignum uerò obseruatione cēsumus, & quod huic potissimum loco adglutinemus, dici à Græcorum scientissimis quosdam equos lycospadas, id est *λυκοσπάδας*. Id uerbum quam habeat rationem, ambiguum & tenebris aliquo modo obuolutum, scio uisum iri, quando est haud ita frequens. Ego uerò etymon duplex comperisse uideo: alterum est de freni genere, quod lycon uocent, nostri lupata dicunt: sicuti Georgico tertio Virgilius, Nancq; ante domandum Ingentes tollent animos, prenlisq; negabunt Verbera lenta pati, & duris parere lupatis. Quo in loco Seruius, & qui ab eo mutuati sunt plures, esse lupata tradunt frenata asperima, sic de lupinorum dentium similitudine nuncupata, quos esse inæquales constat, unde

unde & morsus infigatur summi nocumenti. Hoc uero frenorum genus equis adhiberi præferuidis ac ferocientibus, saepeq; ob insitam animositatem rebellibus, ut retundatur impetus, hebescatq; generositas nimia, moris esse, nemo non nouit. Sicuti etiam lycōn dici lupum, unde lycophillos pro suspecto ponitur & latenti, ut est apud Aelium Dionysium, & Menander ita scriptum reliquit, *λυκοφίλοι μὲν εἰσι τῆς ἀλλοτρίας*. id est, suspectæ quidem conciliationes sunt. Nam & lycophos pro tenebroso positum inuenimus, aut pro crepusculo, quando lupi color cinereus est, nec nigredinem præferens intensiorem, quod inquit Eustathius. Per hyemis autē tempora Spartani lycophonas, id est *λυκοφῶνας*, ad dormiendi usum stibadibus promixtos sibi substernebant, *ὁδῶν πικρὸν ἔχει τὴν τῆς ὕλης δεικνύσας*. Lyceæ Dianæ templum apud Troezenios fuisse ab Hippolyto excitatum, auctor Pausanias est, qui tamen eius rationem cognomentis ignorare se, fatetur: sed ex Macrobio aucupari (opinor) licet, ubi differitur, cur Apollo dicatur Lycigenetes ac Lycos. Ante templum lapis uisebatur sacer dicitur, in quo Troezeniorum uiri nouem à cæde materna Orestem feruntur expiassē, adhibitis quum expurgationibus alijs, tum aqua ex fonte, quem *ἵππων λεῖψω* dicunt: nam & hic apud Troezenios mōstratur, Pegaso terrā inibi pulsante, scaturisse. Fuit apud eosdem ante Apollinis sacellum locus, quem Orestis scenam dixere, quod nondum is expiatus, nemine eum recipiente, ibi diuerfaretur. Adobrutis uero in propinquo purgamentis, enatant laurum memorant. Lupos deniq; ferrulas uocamus manubriatas, agrestium usibus accommodatas. Lymax ad lycos pertinet nihil: nam est eo nomine apud Phigaliā fluuius, in Arcadia, in quem purgamina sordescq; coniecerint Nymphæ, quum Iouem peperisset Rheæ. Sordes autem Græci ueteres lymata uocarunt, uel Homero teste, quum ait, *λύματα δὲ βαλῶν*. Dicuntur & lymaces petræ. Veredos, si modò non aberrat interpres, aliàs æris non multi, apud Procopium Persici belli secundo libro, equos accipimus publicos. Sunt qui à celeritate trahendæ rhedæ sic opinentur dici, quorum aurigæ nuncupentur ueredarij. Martialis, Parcius utaris moneo, rapiente ueredo

Et in Distichis,

Priscæ, nec in lepores tam uiolentus eas.
Stragula succincti uenator fume ueredi,
Nam solet à nudo surgere ficus equo.

Veredarium metaphora decenti legimus apud Hieronymum: Quia singulæ, inquit, metunt Veredarium Urbis offendere. At Procopius idem ueredarios intelligere uidetur, eos qui celeriter equis inuæcti regum literas prouehunt. Equorum publicorum in hoc usu, commemorasse Ammianus uidetur Marcellinus: Transeo, inquit, quod quidam per ampla urbis spacia subuersosq; silices sine periculi metu properanter equos uelut publicos, signatis (quod dicitur) calceis agitant, familiarium agmina tanq; prædatorios globos trahentes à tergo: ne Sannione quidem, ut ait Comicus, domi relicto. Procopij, uel interpretis sententiam adiuuat Firmicus Matheos tertio: Regum, inquit, nuncios ueredariosq; reddent. Cursus publicus dicebatur aut fiscalis, quum ab imperatoribus certis locis equi id genus præceleres destinabatur: quibus non utebantur alij, nisi facultate impetrata, quam uocant tractatoriam. Sed redeo ad lycospadas: Sunt qui malint lycospadas inde dici, quod qui pullina ætate in lupos inciderint, si periculum euadant, insigniter bonitate proficiant, ac pernicitate. Cæterum perpensione dignum, cur nam eiusmodi casum consequatur euentus hic, nisi dicamus, ideo credi uehementiores effici equos ab ea impostura: quoniam, ni fuissent natura tales, haudquaquam dilabi eualuissent: neq; enim prudentem euasisse Vlysem dicitamus, Cyclope declinato: sed ideo declinasse, quia foret prudens. Equos uero ad sonum quemlibet uel minimū compauescentes, expressius Græci *ψοφῶδες* nuncupare solent, dictione compacta à *ψοφῶ*, qui est sonus, & *ῶδες* timor. Quod uero in eiusdem linguae monumentis legimus quandoq; Lycopodas, ad equos ea res omnino pertinet nihil. Nam ea uoce tyrannorum satellitium ferè significatur. Erant uero hi corpore uegeto, & animo præsigni iuuenes. Vocabuli ratio est, quia pedes lupino circumtegerent corio, aut quia in clypeis lupi gestarent insigne. Phasianos equos inuenimus ab eius auis inulto insigni,

uel quoniam ad Phasin equi habeantur pulchritudine præstantes. Nefæos equos nuncupat Herodotus, qui prægrandes nascerentur in Nefæo Medicæ regionis campo: sic enim Stephanus etiam scribit, *νεφέων πεδῶν*, pudendo cuiusdam errore, qui eo uocabulo significari insulares est opinatus. Auctor Plutarchus est: Pyrrho speciē oblatam, uelut Nefæo equo incenso, ducem se illi præstaret Magnus Alexander. Id quod non percipiens interpretis transfiliuit: Sed & in Græcos codices irrepsit mendum: nam *Νεφέων ἵππων* legit. Meminit & loci & equorum Arrianus quoque, sed & in Legibus Plato, ut Strabonem præteream & Ammianū Marcellinum. Equos gregales Græci phor-uadas dicunt, id est *φορβώδεις*, domesticos uero trophias, id est *τροφίαις*. Nam empyi intelliguntur, quos suppuratio infestat, quæ inter equorum recensetur morbos: sicut crithialis, id est hordeatio, & lymphaticus morbus, quem dicunt *νυμφιαύ*: in quo ad tibiæ sonum quies contingit, fronte demissa quod uocant *κατωπία*. Sunt inter equos qui uocentur athletæ & agonistæ, item hodoeporici & pompici, quos itinerarios dicere potes. Porro & stratotici, id est militares. Atrophos intelligit equos Xenophon, *ἀρμημονοδουμῶτων* tertio, imbecillos, quiq; consequi uix ualeant. Anagogos autem contumaces, & qui ubi constitueris, consistere abnuant. Nam laçistæ, id est *λακιστῆς*, sunt eidem, calcibus qui impetunt peruicacius. Quidam nominantur cacopodes quoque, sicuti & *κακοσκελῆς*. Caballatio, uoce haud ueteribus trita indicat lureconsultis, alendi publicos equos munus. Digna uero scitu & illa: equum prominentibus oculis exophthalmum dici, sicut cœlophthalmum, qui contrario affectus modo est, cuius in recessu cauo oculi sunt. Chelidon unguæ dicitur concuuitas, sed & in canibus eodem modo. Est & chelidon supra cubitum pars. Chamelas, id est *χαμῆλας*, uocat Xenophon ungu-las pleniore carnosasq; citra cavitatem. Et in libro *περὶ ἵππων* scribit Simon, sicuti ab Xenophonte relatum scimus in tituli eiusdem commentatione, equos *ἀνποδίας* in-ternosci etiamnum sono, siquidem increpat uelut cymbalum, in solo cauatiō ungu-læ. Auctor porro historicus Dion, Cæsari Lusitaniam gerenti natum esse equum *διφύας* *πᾶς ἔῃ πῶ δῖον ποδῶν ὅπλας ἔχοντα*. id est, cui gemina foret in anteriorum pedum un-gulis natura, qui mox illum elatē admodum gestaret, reliquos omnes *ἀναδωπῆς* re-cusaret, unde immodica de se sibi cœpit polliceri. Cirfos nuncupant, qui adnascuntur equorum tibijs. Lichenas officula uocant, canini dentes imagine genibus equorum, & prope unguas agnascunt. Dioscorides esse tylos dicit, id est callos. Pedes anteriores prosthios appellant, ceteros uero opisthios. Pedum uirtus eupodia uocatur. Ephip-peion esse interpretantur sellam: ephippion uero est currentium equorum certamen. Lego in Plutarchi Parallelis: Fuluium quendam mulierum odio, equam solitum inire, unde uenustior enata puella sit, quam dixere Hippo: sicuti Ephesius Ariston, ex asinæ initu formosam progeniuit Onocelin: quod Admirabilium secundo Aristoteles, siue alius, scribit. Nam Onochelon Christianorum deum quidam intelligere maluerunt, auribus asininis, altero pede inungulato, librum gestantem togatumq;. Nam & asininū caput uice numinis colī à Iudæis solitum, Cornelius Tacitus mendacium (ut Septimij Florentis utar uerbis) loquacissimus prodidit, quod in Arabia siticula deprehen-si, onagris ducibus, perducti ad aquarum scaturigines sint. Sed inter Græcos quoque nominis haud obscuri Damocritus aureum aselli caput à Iudæis cultum, non tacuit: nec ritu qui dem sacrorum neglecto, septimo quoque anno peregrinum hominem perducī assueu-isse, scribens, ac *ἡπὶ λεπῶν*, id est frustillatim concisum necari. Onochelos autem Dio-scoridi libro quarto, herba est, dicta quoque Alcibiadion. Stabuli uero deam Apuleius Hipponem uocari tradit, ut placere doctioribus anima duerto: quanquam pleriq; Hip-ponam & legunt & interpretantur, ut est apud Tertullianum: sic & apud Iuuenalem legunt: Iurat solam Hippo, & facies olida ad præsepia pictas. ea nimirum forma qua Dido & Manto, pro Didonem & Mantonem dicimus. Illud minus omiserim, quod est in Pindari Pythijs obseruatū, & ab interpretibus enarratum curiosius: Neptunum à mythicis appellatum tradi Petræum, quod olim super saxo consopitus urinam pro-funderit genitalem, unde enatus sit equus primus, quem dixere Scyphion. Lactantius uero grammaticus, in Thessalia terram tridente percussam scribit, à Neptuno, ex quo

mirum

mirum dictu, profiluerint equi duo, Scyphios & Arion, inde nata Thessalicorū equo-rum præstantia. Quia uero equitandi artem, id est *πῶ ἵππικῶν*, primus excogitarit Ne-ptunus: inde factum opinatur Pausanias, ut dicatur *ἵππιος*, potius quàm causa aliã: quando & in equorum certaminibus Homerus per Hippium Neptunum iurare Me-nelaum fingit. Sed & qui hymnos scripsit antiquissimos, Pamphus, Neptunum dicit *ἵππων δωπῆρα*, id est equorum datorem. Seruius grammaticus, in cōtentione cum Mi-nerua de Athenarū nomine, ab Neptuno littore percusso, equum scribit productum, sed à nostris coarguitur. Apud auctorem *ἐκλογῶν περὶ γεωργίας* libro nono, sic comperi- adnotatū: Terram initio fuisse aquis adobrutam, emeruisse primum Atticam: eius amo-re ducti Neptunus & Minerua de ciuitatis constituendæ nomine licem intendere: Io-ui complacitum, eius esse urbis pontificium, qui pulcherrimum excogitasset munus, tunc portubus & naualibus ab Neptuno urbem excultam, Minerua oleam producen- te in Acropoli: quo argumento euasisse superiorem, unde institutum, oleastro uictores coronare. Petræum denique dici uolunt alij, quod reuulsis in Thessalia montibus, qua uocantur Tempe, emiserit Peneum, ac stagnantes prius agros renudarit. Ex quo Calli-machus,

φύγε δὲ καὶ πῶ εἰς ἑλισόμην ὁ δὲ πεμψέων.

Fuerant & Petræo Neptuno instituta certamina. In hac deniq; equorum mentione, il-lud ex Homero addidisse, offererit nihil: Centrineces nūcupari equos centro obediē-tes. Centra uero, inquit Eustathius, sunt quæ encentrides item dicuntur, id est inharen-tes calcaneo stimuli, quibus excitari equos nouimus. Ichthycentrum est fuscina. Erant & suæ furibus encentrides, quibus per parietes obrepebant, uelut factitasse Corcebus dicitur apud Pausaniam. In collectaneis Rei rusticæ libro tertio apud Græcos, mone-mur, palmites mense Martio capiendos. *πῶς ἐγκυττισμόν*, id est ad insitionem. Quin mox paulo idem auctor appellat, *πᾶς ἐγκυττισμόν ὑβέματτε*. In libris cōperi eisdem, equos *ἐπθοφθῆ λμῶν* haberi quibusdam pulcherrimos, cuius fuerit modi Alexandri Bucephalus. Hippocampum interpretantur aurigarum scuticam, flectendis equis ac-commodam, unde nomen. Et apud Helicē ciuitatem dicitur stetisse Neptunus æneus habens *ἵπποκῆμπον* in manu. Deniq; perorigam dici inuenio, eum qui equos admit-tit: eo enim adiutante, equa alligata celerius initur, nec equi frustrata cupiditate impulsi semen eijciunt: quo fit ut apud Plinium libro octauo, capite De equis, rectius forsan peroriga legatur, quàm auriga: ut modò agnoscitur, quem ab equa laceratum scribit: quanquam apud Varronem historiæ eiusdem relatione, auriga item circumfertur. *ἵπ-πων δούριον*, id est equum Durium, Epei opus fuisse, Pausanias interpretatur machinam muris dissoluendis, cuius æneum simulacrum in Acropoli fuerit. Equos statura pusil-los uocant inos, sed & gynnos posteri nūcuparunt: sicuti homululos dicere nanos con-sueuimus, *πῶρὰ δὲ ἐσθῆδων ἔῃ ἄνω*. Nanorum pudenda pro magnis ferē usurpantur Græcis. Equus dysgargalis nuncupatur in libro *περὶ ἵππων* apud Xenophontem, qui est *δυσυπότακτος* ac difficilis, qui ne tactum quidem aut titillationem pati queat, *γαργαλισμόν* Græcis dictam. Addamus porro: Incitatum, id est *ἰγγίππον*, esse equi nomen apud Suetonium, præter interpretum sententiam. Id quod ex Dionis lectione amplius dilucet, opinor: Afficiebatur, inquit, Caligula gestanti batrachida, quo argumento Pra-sini cognomen est illi adoptatum. Sed & locum certantium quadrigarum uel hac tem-pestate Caianum dicunt: ex equis unum sic amauit, uti ad cœnam inuitaret, annona quoque apposita & hordeo, quin & aureo poculo uinum propinabat: per illius salutem fortunamq; concipere iusiurandum solitus: consulem quinimmo designare constitu- rat, fecissetq;, ni consilia interpellasset mox interitus. Equinos pullos ubi Homerus *ἀε-λωπίλους* uocat, interpretantur grammatici uarios. Id reluit Porphyrius, *ἀεῶλον* signare astruens *πυκνῶν*, id est celerem, *ἔῃ Πᾶλλης*, id est ab procella ducto uocabulo, quæ ab *ἔων* flectatur, & *εἰλίον*, quia spiritu uerset omnia. Nam & bellacem Corythæolum di-cunt, qui motat assidue galeam: sicut Martem Corythaica nuncupat Homerus quoque.

Prouerbiū de Corintho superciliosa, quam habeat rationem. Corinthi fe-licitas. Aes Corinthiū cur pretiosum adeo. Mixobarbari qui sint apud Co-rinthios, Aetes.

Caput xxxv

Strabo

Strabo non historicus modo præsignis, sed philosophus quoque & mathematicus, adeo celebris & peruulgati nominis, ut eum Theſſalonicenſis Euſtathius per quandam exochæ geographi nomine perſæpe ſignificet. In inquam Strabo poſt multa de Corintho commemorata libro octauo, demum ita ſcribit: Ciuitas ipſa Corinthiorū ampliffima diu fuit & opulentiffima, ſiue uiros innumerabiles ad ciuile regimen peritiſſimos, ſiue eximias opificum artes animo uertas. Ager aut non admodum telluris bonitate pollebat, quippe qui obliquus foret & aſper, unde ſupercilioſam Corinthum uocant uniuerſi, & ceſſit in uulgare prouerbium, Corinthus ſupercilijs curuitatibusque laborat: cuius etiam meminit Euſtathius. Eius adagij mentionem faciens quidam, ingenuè ſatis fatetur, non ſe uidere ubi nam uſui eſſe poſſit, niſi (inquit) quis detorqueat ad hominē intractabilem, aſpero ingenio, & ſibi ipſi inæqualem, parumque ſibi conſtantem. Ego uero aliud ſpectaſſe prouerbij conditorē primum, contenderim: nam quia non conſequitur ager reliquam ſuæ urbis felicitatem, inde didici uim Straboni manaiſſe opinor: quando nil eſt tam diuitijs inſtructum, tamque artibus & uirtute præclarum, nil poſtremo in humanis rebus adeo numeris omnibus abſolutum, quin aduerſi aliquid & improſperi inſit protinus, & affricet mortalium rubigo, & fortunæ (ut ſic loquar) liuor liuidiſſimus, quod ueluti labecula, ac uerius nubilum, lætitiæ inſuſcet ſplendorem. Quamobrem ubi Corinthum dicimus ſupercilioſam, id quidem meo iudicio inuimus. Omnia utique in eſſe, quæ & placere ac poſſint etiam falſidientem alleſtare: uerum eſſe aliquid unum, quod offendat quadantenus, quoniam niſi ſit ex omni parte beatum. Ex ijs uero, ni fallimur, & noſtra ita amamus, ut neſciamus perdere, perſpicuum iam eſt introſpicienti exactius, adagij uis quod tendat & quid uelit ſibi. Quod ſi quis in ſtudijs adeo inſolens eſt, ut Corinthiorum neſciat felicitatem, ſi Homerum conſulat, qui Iliados ſecundo Corinthum diuitem uocauit, ἀφνειον τε κεραιον: quod tamen ex Geographi ſententiâ, ad emporium inibi conſtitutum refert Euſtathius. Nam & Thucydides Græciæ emporium uocat Corinthum. Audiatur & L. Florum ita ſcribentem: Corinthus Achaiæ caput, Græciæ decus, inter duo maria Ionium & Aegæum, quali ſpectaculo expoſita. Et infra, ubi ruinas eiſdem felici breuitate tranſcurrit: Quid ſignorū? quid ueſtium? quid ue tabularum raptum, incenſum, proſectum eſt: quātas opes uictor abſtulerit & cremarit, hinc ſcias, quod quicquid Corinthijs æris toto orbe laudatur, incendio ſuperſuiſſe cōperimus. Nam & æris notam pretioſiorem ipſa opulentiffimæ urbis fecit iniuriâ, quia incendio peruiſis plurimis ſtatuis atque ſimulacris, æris, auri argentiſque uenæ in cōmune fluxere. Hinc æra Ephyreia celebrata Virgilio, quibus quum uehementius caperetur Auguſtus, etiam dici Corinthiaris cœpit. Traditum porro in fabulis eſt, quod repetit in Epidicticorum ratione Menander, de Corintho & Iſthmo Solem Neptunumque contendiſſe, ſicuti de Athenarum ciuitate cum eodem Neptuno Mineruam. Et quid pluribus agimus in re conſeſſa? M. Tullius in Rullum, Deinde agrum optimum & fructuoſiſſimum Corinthium uenire iubent. Nam quod in Græcæ gentis contemptum dicere Philippus ſolebat, habere ſe *ἐν τῷ Ἰσθμῷ*, ut Pauſania teſtatum monumentis eſt, quum in Eubœa Chalcidem præſidio teneret, in Iſthmo Corinthum, in Theſſalia ſub Pelio Magnetiâ, præſens forſan inſtitutum niſi iuuerit. Significabat autem Philippus ciuitates eas eſſe, uelut Græciæ clauus, ac *ὄργανον ἕλεα ἢ τῷ Ἰσθμῷ*. Nec illud quod proximè ſe ingeſſit, non omnino parergon, omiſero: coli ab Corinthijs ſolitos, qui dicerentur mixobarbari, quos non fuiſſe alios, quàm Medææ liberos, proditum hiſtoria eſt. Nanquæ habitauit ea Corinthum, quumque fames eſſet inorta ualidior, Cereri ac Lemnijs nymphis obita re diuina, illa comprecante deſiit malum. Sed & Corintho Aetem Medææ patrem quandoque potitum, ſcimus. Quippe ſolis fuiſſe filios & Antiopes Aloeum & Aetem, quibus diſtribuerit regionem pater, illi quidem Arcadiâ, Corinthum huic, qui propria non contentus ſorte, ciuitatem Buno Mercurij filio reliquit, quam poſteris denique iſt reſignaret, in Colchos ipſe demigrauit. quam rem carmine complexus Eumelus ſit.

Iouis Corinthus prouerbij, quem habeat ſenſum apud Philoſtratum. Quæ dicantur anacalypteria, & encalypteria. Nymphæ quid, & unde. Encalypteria

mata. Epicalymmata. Edna. Opteria. Diaparthenia. Necrocorinthij qui ſint, & quid defunctus. Mortuale, morticinum, Sepultura. Necropernas. Lycophronis ſuggillatio. Caput xxvi

Rorro quia de Corintho nobis mentio eſt, pergamus porro attexere adagium alterum ab eadem productum ciuitate: ita enim habet, Iouis Corinthus. Id uero quo enuntietur ſenſu, enarratū ampliter à Suda nouimus, & Ariſtophanis interprete, ac plerisque alijs. Sed & in literis Latinis alicubi expoſitum, non incurioſus lector inueniet. At quia diſſonum quiddam apud Philoſtratum ab horum ſemita deprehendimus, ut quæ mox afferentur, clarius & apertius innotescant, totam Græci ſcriptoris ſententiâ, quæ ad præſens negotium ſpectat, tralatam huic loco inferemus: moxque quid ipſe ſtatuam, non grauabor pluribus explicare. Iudicabunt uolentes, neque enim ſine prouocatione ſunt hæc. Ergo ita habet: Antipatro, inquit, qui tum imperatori ab epistoſis erat, auidius affectante filiam, quæ fuerat ei forma haud ſanè cōſpicua, Hermocrati in matrimonium tradere, non cenſuit: is arripendam felicitatem eiſmodi. Immo nuptiarum conciliatrice inſtante acrius, ac uiri potentiam memorante: Doti, inquit, magnæ non ſeruiam, neque foceri ſuperbiæ. Quum uero etiam iuncti ſanguine ad nuptias omnino propellerent, quod Iouis Corinthum eſſe putaret Antipatrum, non ceſſit prius quàm ab imperatore accerſitus Seuero, puellam ſibi iungi paſſus eſt. Quo tempore ſcitante ex eo familiaritū quodam, quando eſſet anacalypteria præbiturus, Urbanè (inquit Hermocrates) immo uero encalypteria, poſtea quàm ita deformem ſum ducturus. Cæterum mox paulo etiam dimiſit, quod neque oculis foret grata, nec moribus commoda. Hactenus ex Philoſtrato. Iam neminem arbitror ita hebeti iudicatu, etiam ſi ferè ſit elementarius, cui non perſpicue pateat, nihil eorum quæ Græci in literas miſere, cum Philoſtrati ſententiâ congruere, & proinde aliud quærendum. In quo ne amplius fatigentur bonarum literarum ſtudioſi iuuenes, quibus hæc quali acūque, ſummis tamen laboribus congeſta procudimus. Ego Iouis Corinthum hic intelligo feliciffimum quendam hominem ac præpotentem, uirgula quadam oblatum diuina: quicque tanto imperatori, qui uice numinis coleretur ab hominibus, eſſet in primis charus. Nam ſicuti tradunt mythici, quum Aletes Corintho eſſet potitus ex Iouis Dodonæi reſponſo, uideretque nobilem ac præualidam ciuitatem ſubiectam ſibi, eam Iouis appellauit Corinthū: unde irrepreſit prouerbij ratio apud Philoſtratū. Et nos in id genus rebus uti concinnè poſſumus. Suda tamen alicubi ab hoc ſenſu non eſt omnino deuius, quum ſcribat, Iouis Corinthum eſſe parcemiam de ijs quibus quandoque lætius arriſerit fortuna, mox uero non ita. Scribit tamen ex Græcis Damon, id quod ab Pindaricis relatum interpretibus ſcio, dici in eos parcemiam, qui nimis quàm elati magnos uideri ſe uolunt, ſibi que placent plurimum, ac oſtentant, mox tamen timide, perque ſummum abeunt dedecus: quod Corinthijs ſanè obuenerit legatis, dum Megarenſes audacius in concione rebellantes inceſſerent, dicerentque, ni ſumptum de ipſis ſupplicium eſſet, fore uti merito ingemiſceret *δοσολογοῦν*: ad quam uocem uehementius ſuccenſi Megarenſes, lapidibus Corinthios impetiuerunt, quibus in fugam uerſis, cædentes illi terga identidem ſucclamabant, *πῶς δόσολογοῦντος*, feri Iouis Corinthum. Ut uero plenam præstemus operam, & hiſtorici nubilum diſcutiamus, ſciendum eſt, anacalypteria in Philoſtrato dici munera, quæ uir & domeſtici atque amici ſponſæ contributebant, quum primum reſecta uiſendam ſe præberet: nam apud Græcos ἀνακαλυπτεῖν reuelare eſt, & anacalyptis reuelatio eſt. Hæc ab alijs theoretra item dicta inuenimus. Sunt qui Pindarum putent, Agrigentum ideo in Olympijs nuncupari ſacrum, quod olim eſſet Proſerpinae contributum ab Ioue, *εἰς τὰ ἀνακαλυπτεῖν*. Nam & in Timoleone Plutarchus ſcribit, eſſe Proſerpinae ſacram Siciliam, *καὶ γὰρ τοῖς γῆμοις ἀνακαλυπτεῖν αὐτῇ δὲ βλάσαι*, id quod ſexto Bibliotheces opinor indicariſſe Diodorum: etiam ſi aliud præfert Latina tralatio. Sunt & qui nymphas dici ſponſas interpretentur, *ἀπὸ τοῦ πρῶτος φάνηθαι*, quia nunc primum uiſendas ſe præbeant, quum antea prodeant obſectæ. Alias uocantur nymphæ dulcium aquarum fontes, *ἀπὸ τοῦ ἀείνειν φάνηθαι*. Encalypteria uero ſacetiſſime uidentur dici, quæ dentur quum puella obuolata nolit

nolit uideri: quod sanè congruit deformi, *εγκάλυπτον* enim integere est & obuelare. Vnde & cancrorum loculosa opercula rugosacq; epicalymmata uocant *πυκνάδι*. Anacalypteria uero edna item dicuntur, & opteria, prosphthencteria quoq; Agias uero comicus etiam diaparthenia: quoniam *ἀνακαλύπτειν*, deuirginare signat, ut uerbo uitamur recentioribus frequentissimo. Anacalypteria postremo donorum nuncupatur dies. Scitu præterea dignum & illud in hac Corinthi mentione tam multa, *νεκροποροῦσθαι*, id est Corinthiorum defunctos uocari in historia signa fictilia, quæ Corintho eversa, Romam impleuere, quoniam ex reclusis sepulchris eam exciperent prædam. Obseruandum & illud: *νεκροῦ* dici Latine defunctum, hoc est cadauer: quod Hieronymus mortuale morticinūq; uocauit. Plinius, Vt qui latissime rura metatus fuerit, ultraq; famam exegerit accolæ, quota terrarum parte gaudeat: uel quum ad mensuram auaritiæ suæ propagauerit, quam tandem portionem defunctus eius obtineat? M. Tullius sepulturam quoq; nuncupauit, ut quum ait, Illam insepultam sepulturam. Emortualem diem Plautus appellare uidetur, in quo quis mortuus est. Necropernas uero dicitur poetis Achilles, quod premortui Hectoris cadauer uendiderit. *ἐκ τῷ πέρηναι* participium conformatur *πέρηναι*. Sic autem apud Lycophronem comperi, cui tamen ducens quandoq; colaphum interpres, nil ueretur eum *βαρβαρόγλωσσον* nuncupare. Illud postremo subnotandum: de Corinthi nomine confingi Græcis uocabulum *κορινθιακάδι*, quod scortari signat & lenocinari, id est *μαστοροδοῦναι*.

Super Heraclide scitu digna quæpiam de Græco excerpta penit. Lepidum Ptolemæi factum. Caput xxvii

Mltos ingenio & uis percipiendi quæ tradantur, antequam alijs, notius est quam ut sit pluribus probandum. Sed & illud à Quintiliano traditū non præterit nos, neminem reperiri qui sit studio nihil conseruatus. Id equidem non argumentis modo ualet comprobari, quia multum facit in qua libet re quantula cunq; sedulitas, sed exemplis quoq; quæ nobis passim historia suggerit. Reliqua missa facimus. Heraclidæ tantum commemorasse collibit parte ista, cuius in studijs disciplinarum cura mirè ab auctoribus prouehitur. Erat uero hic natione Lycius, hebeti ingenio, & ad politioem cultum ineptissimo: tamen sedulitate, ac lucubrandi, fuliginisq; lucernarum bibendi, & in sudata ueste durandi laboribus, ac proposito pertinaci, id demum est assequutus, ut à magnis auctoribus dignus sit habitus qui inter facundia studiosos recenseretur, immo etiam elegantissimus appellaretur atq; eloquentissimus. Quod eo mirabilius contingit, quia eum ut *πλόκαρον*, id est uoracem, notat historia. Relatur iucundum est, quod ei usui uenisse proditur memoria: siquidem re ipsa edoctus esse nihil, quod improbus uolentis labor & pertinax non peruincat, librum concinnauit, cui titulum fecit *πόνου ἐγκώμιον*, id est laboris laus. Fortè ita euenit, obambulabat quadam die, eumq; librum manibus gestans apud Naucratis (est ea Aegypti urbs) Ptolemæo factus obuia est, facundia studio & ipsi: ab eoq; interrogatus, quid nam esset id quod promississe in literas uidebatur, respondit *πόνου* esse *ἐγκώμιον*. Capit librum Ptolemæus, ac facetissime primo elemento, hoc est *π* expuncto abrafoq; ita ut reliquum fieret *όνου ἐγκώμιον*: quod non aliud profecto est, quam asini præconium. Accipe, inquit, & lege laudis nomen attitulationemq;.

Qui maledicta leniter tulerint, Antigonus, Philippus, Augustus. De Demochare, qui dicebatur Therfites. Caput xxviii

Logium uetus est, & nulla non hora iracundis istis, ac tumētibus ingerendum, esse in primis regium, male audire. In ea re ob insignem animi moderationem plerosq; eximie laudatos, neminem, puto, fallit qui paulo humanior sit. Nos quæ ad manum sunt exempla, non præteribimus uelut conuientes. In primis uero sese ostentat Antigonus, cui tantum superfluit animi, modò uelis, omnia supergredientis, ut uel manipulares petulantius lingua uentes leniter sit passus. Incumbebant illi regio tabernaculo, nec sibi temperabant, quin quod periculosissime quidem, sed libētissime perfequantur homines, qui non continent redinuras per iugulum uoces, male de rege suo existimarent & loquerentur. Ex proximo exceperat

exceperat omnia Antigonus, quippe interiacente modò lineo, ut sic dicam, pariete. Exeanduisset alius, protinusq; ultimi supplicij terrore perfusus abripi iussisset homines Atis comiter ac sedate: Abire (inquit) longius, ne obloquentes fortè obaudiat rex. Idem itinere nocturno, & præmolesta ob cœni altitudinem uia, ubi milites agrè ferētes animaduertit, palamq; illi improspere omnia imprecantes, adire eos perrexit, qui præcipue uoragine impliciti distinerētur: quumq; eos explicuisset, nec esset ab eis per cognitus, Excremini (inquit) Antigonum, qui uos in hæc coniecit difficultates: ei uerò qui inde uos extraxit, bene precemini. Affulsit & patientiæ uirtus, instrumētum ad tutelam regni præclarum, Philippo regi: siquidem perbenigne Atheniensem legatione audita, demum iam iam remigraturus, Ecquid (inquit) nostis, quod à me gratum in ciuitatem uestrâ proficisci ualeat? Aderat fortè Demochares, ob nimiam & procacem linguam cognominatus Therfites: is ergo excipiens, Si te (inquit) suspenderis. Commouerat tam intempetiū, tamq; atrox responsum legatorum reliquos, exortaq; omnium cum fremitu indignatione, molliter Philippus, Nuntiate (inquit) Atheniēsis, multo elatior uideri, qui ob animi impotentiam hæc non abstineant, quam qui impune dici permittant, ac iniuriæ insolentiæ facile concoquant. Historicus Timagenes Augustum, uxorem, domum uniuersam procacius impudētiusq; profciderat in libris, ac dicitur lapidauerat. Monuerat Imperator, ut facile appareret illi non imperasse iram, moderatius lingua ueretur. Pergenti etiamnum ac liberius naturæ indulgenti, satis sibi bunt, domo sua interdicere.

Cōstantiæ bonū. Leuitatis foeda suggillatio. De animi mobilitate. Desultorium ingenium. Fortunæ appellationes diuersæ. Volaticus qui. De Tutina dea. Plinij locus explicatur ex libro octauodecimo. Cap. xxix

Qui officiorum rationem in obeundis uitæ munij, quidq; deceat & aptum personis sit, temporibus, ætatibus, exactissima cura sibi scrutandum, censuerunt, tandem deprehendisse sunt uisi, nil esse quod tam deceat, quam in omni re gerenda consilioq; capiendō seruare constantiam. Nanque ita quoq; natura comparatum, ut quisquis se aliquid ordine ac recta mente complexum confidit: uel iam gestum, si obreteretur, acriter tueatur: uel nondum editū, si interpelletur, sine ulla cunctatione ad effectum perducatur. Hæc quæ ita profecto sint, & calculis omanibus passim & foede damnetur leuitas ipsa sine ampliatione, quādo uel plebeculæ imperitiæ eiusce turpitudine uitij plane liquet, natum adagium est, ut desultorium nuncupemus ingenium, quod mobile est, uarium, ac omni tipula leuius, facileq; momentis horarum ad tenuissimum quencq; affilatum in diuersa transiliens instar foliorum, quæ, ut Poeta inquit,

Mobilibus uentis arida facta uolant.

Aegri proprium est, nihil diu pati, & mutationibus, ut remedijs uti. Semper præsentibus est infesta leuitas, quæ eo pressius enixiusq; cauenda, quod natura humanus animus agilis est, ac ad motum pronus. Mobilis, inquit Seneca, & inquieta mens homini data est: nunquam se tenet, spargitur, & cogitationes suas in nota omnia & ignota dimittit, uaga & quietis impatiens. Quod non miraberis, si originem inspexeris. Ex cælesti nanq; descendit spiritus, cælestium autem natura semper in motu est. Quod uerò ad desultorium attinet, Felix quoq; Capella De nuptijs Philologiae primo, desultoriam fortunæ leuitatem nuncupasse uidetur: ita enim scribit, Tunc enim omnium garrula puellarum, & contrario semper fluibunda luxu, leuitate pernix desultoria gestiebat: quam alij fortem asserunt, Nemescinq; nonnulli, Tychen quam plures, aut Nortiam. Quam uerò rationem habeat dictum hoc, pergam iam explicatius enarrare: si commo uero prius, in hoc usui dici à Seneca uolaticum hominem: ita enim ad Lucilium scribit, Meministi quum quendam affirmares, esse in tua potestate, dixisse me, uolaticum esse hominem ac leuem, & te non pedem eius tenere, sed pennam: mentitus sum, pluma tenebatur, quam remisit, ac fugit. Ambrosius uolaticum sermonē lepidè dixit, qui sit de auitio institutus. Quod uerò ad fortunā spectat, sunt qui Plinianum illud ex decimo octauo Naturalis historiae, de calua intelligat fortuna, quum ait, Tertiam ex his no

AA minare

minare sub tecto, est religio. At ipse Augustini doctrinam insecutus Tutilinam malim: sic enim scribit Ciuitatis diuinae libro quarto, Sata, inquit, frumenta quamdiu sub terra essent, praepositam uoluerunt habere deam Seiam. Quum uero iam essent super terram, & segetem facerent, deam Segetiam: frumentis uero collectis atq; conditis, ut tuto seruantur, deam Tutilinam praeposuerunt. Quae Pliniano sensui congruere qui non uidet, Leberide prorsum caciore est. Equestris Fortunae adem uouit Fuluius praetor in Hispania, quod strenua equitum opera in Celtiberos usus foret.

Defultorij equi unde, & qui dicantur. Iulij Pollucis codex uindicatur à uittio, Hamatrochia, Harmatrochia, Amphigy, Amphippi qui sint: item hamippi, & prodromi, Caballi, Manni.

Caput xxx

Defultorios equos uideo dici à desiliendo: nam ut Sex. Pompeius scribit, paribus equis, id est duobus, Romani utebantur in praelio, ut sudante altero transirent in siccum. Nam & pararium dicebatur aequus, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Eum uero Scytharum plerisque morem fuisse, Amianus prodit Marcellinus, binos trahendi equos, ut iumentorum uires foueat permutatio, uigorq; ocio integretur alterno. Sed Romanum morem amplius inuenti plane indicat T. Lilius quum libro ab Vrbe condita primo ait, Ad equos emendos dena millia aëris ex publico data: & quibus equos alerent, uidaë attributa. Iulius uero Pollux libro Onomastici primo, equitum species recensens ita scribit: Hippotoxota, doratophori, contophori, hypaspistae, sceuophori, hippagogi, anippi, hi uero duos habebant equos, alter ab altero trahebatur: ita demum exercitatus militibus, ut in alterum nullo negotio transilire possent. Sed in ijs Pollucis uerbis labes extergenda est: siquidem non anippi, quae uox signat sine equis, sed amphippi legendum est. Comprobat quod adstruimus uel historia prima Herodotus, Massagetarum esse *ἰπποτάτας ἢ ἀνίππους*, id est ex equis praelari & pedibus prodens. Impegimus saepe in eum scopulū, mendum irrepsisse manifestum erat: quid substitueretur, non facile peruidebamus. Deniq; lapsitantibus conuenientibusq; manum quasi praebuit Aelianus, qui de phalange disserens, quae antistomus dicatur, à duplici frontis seu oris obiectu, quasi occeps: ita instituta, ut medijs tergis inter se oppositis constet: ita denique infert, Valet, inquit, hoc instruendi genus potissimum contra Barbaros, qui loca amni lastro uicina incolunt, quos amphippos cognominant, à mutatione equorum: ex alijs enim equis in alios transilire consueuerunt. Traditum & hoc à Suda, in parte quae est De uocabulis rei militaris. Sed hamippos item dictos quandoq; aduertimus: & ita forte scripsit Pollux. Sed eo uocabulo pedites cum equitibus dispositos, accipiunt Thucydides ac Xenophon, quos Philochorus prodromos dicit. Hamippos apud Sophoclem in Antigone dici inuenio celeres, ueluti equos adaequantes cursu, quod adnotarunt scholiastae. Hamatrochiam uero dicunt associatum cursu, *ὄϊον ὁμοδρομίαν*. At Hamatrochia rotarum plane orbitam indicat. Ne autem in leuicula exire nos cauilletur quispiam, interstitutionem hanc Callimacho in Homeri enarratione fuisse incognitam, miratur Porphyrius. Amphigy dicuntur manibus & pedibus qui luctantur, aut fortes, uel ambo thoracibus communiti, aut deniq; ex aduersum certantes, Cassiodorus tamen in epistolis: Equi, inquit, defultorij sunt, per quos Circensium ministri missus denunciant exituros. Illud uero parte hac commonendi diligenter sumus: aliud omnino defultorem uideri, aliud defultorium equum. Nam illud ad hominem utiq; spectat equos alentem docentemq; qui dicantur defultorij. Docuit nos id Varro Terentius, in cuius libro De rusticis rebus secundo ita legimus: Itaque peritus belli alios eligit, alit, ac docet: aliter quadrigarius, ac defultor: neq; idem qui uectorios facere uolet. His astipulari Lilius quoq; uidetur libro ab Vrbe condita tertio & uicesimo: Numidis, inquit, defultorum in modum binos trahentibus equos inter acerrimam saepe pugnam in recentem equum ex fesso armatis transfutare mos erat, tanta uelocitas ipsis, tamq; docile equorum genus est. Quin & eum qui certat, recte defultorem dixeris: quod comprobat Vlpianus Digestis De praescriptis uerbis: Tuq; defultor in his cucurreris & uiceris. Cicero pro Murena ait, Qui nescio quo pacto mihi uidetur praetorius candidatus in consularem, quasi defultorius in

in quadrigarum curriculum incurrere. Defultorem porro designat Elegiacum illud scituissimè concinnatum:

Est etiam aurigae species uertunus, & eius

Trafficit alterno qui leue pondus equo.

Caballos intelligere uidetur Hieronymus maiores equos: sicuti mammos accipimus minores: Caballos, inquit, cernam equis cedere.

Equitum species plures. Dimacha, Epigoni, Monippi, Zygi, Pareori, Parasyri, Sirae, Sirae, Parabates, Anabates. De curribus bellicis, & certaminum facrorum ratione. Erichthonius quadrigarum inuentor. Nomina armorum quibus equi muniuntur. Clibanarij, Cataphractarij, Baktalus, Subsellares quid. Catalogi libri, & tactici, Selma, Sellium, Selmides. Nauium structores primi. Nauale bellum item omnium primum. Catastromata, Propinaues, Aminocles naupegus, Buccellarij, Seuir, Ostensionales, Capion, Agema, Sarisophori, Amici equites, Laphyta, Centauri, Hippocorystae, Altrabe, Vngula equina, Coryphae quid, Cucuma, Borchiae equorum, Borysthenes equus.

Cap. xxxi

In hac uero rei militaris mentione addamus & aliqua, legentibus futura non ingrata. Qua in parte illud fuerit primum: equites quosdam ab Alexandro institutos, quos à duplici genere pugnae appellabant dimachas, & hi quidem ex equo pugnant peritissime, ubi uero exigeret necessitas, & foret regio equitatu inepta, cuiusmodi Graeci uocant *ἀνίππων*, mox desilientes ex equis congregiebantur, ut pedites, ne omnino forent *ἀπόμεχοι*, id est pugnae expertes, & Lydium paterentur incommodum. Idem Alexander agmen pubescentium puerorum triginta millium numero, epigonos appellabat. Hi uero barbari erant Macedonicis instructi moribus. Dicuntur epigoni uelut posterij: nam & Thebanorum epigoni leguntur aduersus Thebas excitasse bellum. Quos non fuisse alios Eusebius scribit, quam interfectorum posteros. Libyes ex curribus pugnant, sicuti apud Homerum heroes: hic enim nouisse monippos non uidetur: sic enim uocitant uno depugnante equo, Qui uero iugum subeunt equi, zygi nominantur, qui latera stipant, pareori, penultima extense pronuntiata (etiam si Dionysius discrepare quaedam tenent uidentur) & parasyri, ac etiam siraphori, item sirae: sicuti eorum habenae sirae, ac pareoriae dicuntur. Duobus modis equis ad curram adhibitis, heroes depugnasse, in Iconibus Philostratus scribit, etiam si Hector audacia praestans quatuor uteretur. Vectabula haec, seu iumenta, Graeci uocant *ἀρματα πολεμικά*, in quibus praesto auriga est, pugnat parabates, aut aliud quid facit etiam propter synodiam, ut inquit Eustathius. Eum Plato anabatam micraspida uocauit, Homerus Iliados v, *ἀνδρῶν ἐβαν, οἱ δὲ φέροισι παραβάται, ἀνίοχοι τε*, id est currum inscenderunt parabatae ac aurigae. Dionysius libro octauo, parabatas pro aurigis accipit, quos Athenienses apobatas uocabant. Aristophanis interpres currum inscedere solitos scribit, hoplitem & parabatem, ac id genus currus à Thesaeo excogitatos primum. Epibatae uero sunt, qui mercede nauis uectantur aliena: sed Atticis eo dicuntur nomine ad pugnam parati bello nauali. Anabatae uero in equis intelliguntur, ut scribit Ammonius. Sunt apud Xenophontem *ἀναβάσεως* primo, *ἀρματα στρατηγικά*, currus nos dicimus falcatos. Erichthonius autem omnium princeps, ut Arati uetus testatur interpres, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus perfimiles compingere. Qua sane admiratione est inter caelitem tralatus imagines, quod non tacuit Manilius Astronomico primo, heniochi nomenclatura insignis.

Heniochus studio mundumq; & nomen adeptus,

Quem primum curru uolitantem Iupiter alto

Quadrigis conspexit equis, caeloq; sacrauit.

Scribit uero Theon, caelestem Heniochum uel esse Bellerophontis idolum, uel Trochili: Callithea qui est natus, sacerdote apud Argos prima, quiq; currum iunxit primum. Alij esse Myrtili dicunt. Sunt qui Cillantem Pelopis aurigae, aut Oenomaï quoque.

AA 2 Porro

Porro equitatus ipse hippicum dicitur à Græcis. Verum ex armaturæ genere diuersa fortitur nomina, siquidem alij sunt equites cataphracti, alij acataphracti. Cataphractos intelligi eos uolo, qui non solum sua corpora, sed etiam equos lorica undiq; muniant. Hos scribit Vegetius esse quidem à uulneribus tutos, sed propter armorum impedimenta & pondus capi summa facilitate. Et Q. Curtius equitibus tradit equisq; Persarum tegumenta fuisse ex ferreis laminis, serie inter se cōnexis. Cataphractos equites, scribit Ammianus Marcellinus, etiam clibanarios nūcupari. Idem inter equestres copias cataphractarios recenset sagittarios, formidabile genus armorum. Lampridius in Alexandri Cæsaris oratione de Persis perdomitis innuere uidetur planè, cataphractarios ab illis clibanarios uocari. Loricated equites dici cataphractos Lilius tradit. Equites antiquitus non habuisse thoracas, scribit in commentatione De Romanorum militia Polybius. Verum, inquit, in subligaculis periclitabantur, ad insensum descensumq; præceleres. Eorum clypei ex bubulo concinnati corio, placentis erant umbilicatis persimiles, quibus in re diuina uti moris fuerat. Scribit in Adriano grauis auctor Dion, equites qui uocantur Bastai, Danubium armatos enataste. Cataphractas naues & aphractas recenset Historiarum quinto Polybius. Sunt & qui dicantur chrysothalari, aut etiam argyrophalari: cuiusmodi in ludis produxit Antiochus, qui Epiphanes quidè ferè cognominatur, sed ex gestorū ratione etià Epimanes à furore. Ex acataphractis uerò alij hastati habentur, alij ferentarij. Hastati, qui manus conserunt, & comminus hasta decertant: quorum alij scutum gerunt, & *θυροφόροι* uocantur, hoc est scutati: sine scuto alij hasta impugnant, hi nomine speciali hastati uocantur & contati. Ferentarij equites ij dicuntur, qui eminus solent dimicare, quorum alij iaculis utuntur, alij arcu iaculantur. Quos Tarentinos uocamus, arcu utuntur: qui equites sagittarij, & à nonnullis Scythæ etiam uocantur. Tarentinorum duo faciunt genera: alios nanque suo nomine Tarentinos uocant, qui è longinquo iaculari consueuerunt: alios leues, qui pugnam comminus subeunt. In sacris uerò certaminibus duo erant certandi equis genera, Synorides, & Celetes. Synoris erat biga è duobus equis, non pullis, sed adultis: quam post è pullis quoque iuncta est. Inueni tamen apud Aristotelem in libro De mundo, etiam in bello ufos Synoride. Celetes singulari currebant equo, quem monatora etiam Græci uocant, ut est apud Aristophanis interpretem. Accesserunt & alia duo Calpe, & Apene: de quibus etiam alibi facta nobis mentio est. Calpe trahèbatur equa, sed ita ut extremum cursum anabata, hoc est sessores ipsi deliliendo, apprehensis manu habentis, perficerent. Apene mulas iungebat. Campion porro cursum uocabant non rectum, nec simplicem, sed flexiones habentem, quas uocant *καμπία*. De Synoride Aristophanis interpres in Nebulis, ita: *Συνωρίς*, inquit, est currus non plenus, sed ex duobus iunctus equis, quem nunc diphron uocamus. Quanquam eo proprie dicitur nomine, in curru pars, ubi cum parabate uersatur auriga: unde etiam inclinatur, quasi *δινοφόρος*, id est duos ferens, auctor Eustathius. Falcatas uero in bello quadrigas esse unicum nonnullarum gentium auxilium, multiplex prodit historia, & Q. Curtius non prætermisit. Ut uerò ad equites redeamus. Inuenio equites quosdam dici bucellarios in Romano exercitu, sed ueteribus haud quaquam. Eo nomine Gallogræcos intelligere maluit Sudas. Nam & Seuir, rara item uoce, ut coniecit ex doctis nonnulli, equitum indicat præfectum, unde Seuiralium ludorum præpserit appellatio. Scribit Iulius Capitolinus in M. Antonino philosopho ad hunc modum: His ita gestis, adhuc quaestorem, consulem secum Pius Marcum designauit, & Cæsaris donauit appellatio ne. Et Seuirum turmis equitum Romanorum, iam consulem designatum creauit. Et ædenti cum collegis seuirales ludos adfedit. Corruptè tamen codices omnes Seuirum præferunt, non Seuirum. Ostensionales milites apud Lampridium uidentur dici, qui ostentui modò habentur in urbis, non bellicæ rei causa. Scribit Arrianus, Hipparchiam dici alam, quæ quingentis, insuperq; duodecim constaret equitibus. Idem & quosdam equites in Alexandri exercitu Sarisophoros appellatos tradit: sicuti & non nullos, qui dicerentur amici. Nec non alam equitum, quæ dicatur agema: quâquam & de peditibus dici *ἀγμετα*, idem testatur Arrianus. Equis castratis Barbarorum plerisque uti

uti in bellis solitos, legimus: ne aut foeminarū uisu exagitati captentur, aut in subsidijs ferocientes prodant hinnitu deniore uectores, & per spacia discurrat amplissima. Lapythas porro & centauros fuisse nobiles Thessalorum equites, Palæphatus scribit Incredibilem primo. Apud Homerum hippocorystas, sunt qui interpretentur in galeis equinas habentes fetas, ut aliàs commonuimus. Sed, inquit Eustathius, si ita foret, Hippocorythas dicere debuerat, qua forma corythaices nuncupantur, & corythæolos appellatur Hector. Est igitur hippocorystes, qui & hippiochares, id est *ἵππιος χάρμης*, hoc est ex equo bellator: quoniam *χέρμης* dici pugnam, nemo non nouit. Astraben esse asinum interpretantur nonnulli, aut mulam. Quidam *ἄστροβιον* omne, id est iumentum, quo subuectentur homines. Dicitur & astrabe in ephippijs lignum, quod manu continent sedentes. Sunt qui dosuarium mulum astraben nuncupent. Astrabelaten uerò aurigam, aut notophorum, id est dorso ferens, ac gerulum iumentum. Podostrobe autem uenatorum est instrumentum capiendis feris concinnum. Equorū colores præcipuos hosce cōperi, badium, aureum, albineum, ruffeum, mureum, ceruinū, giluum, scutulatum, album, guttatum, candidissimū, presse nigrum. Equinas ungulas à Stygis aqua solas non perrumpi, Pausanias scribit, qui obiter illud addit quoq; sibi non satis esse constitutum, an eo ueneno perierit Alexander. Denique prius quam hinc reuella mur, subnotemus & illa quæ auidas etiamnum explere aures ualeant: equos quippe armis præmuniri, sciunt omnes, sed eorum nomina (ni fallor) nota paucissimis. Igitur quæ à fronte propendent, prometopidia: quæ ab auribus, parotia: pareia, quæ maxillas præfulciunt, appellari debent: prosternidia uerò, quæ pectus: parapleuridia, quæ lateribus obiacent: parameridia, quæ femoribus, solet ea uulgus coxalia nuncupare: paracnemidia, tibijs apponi cōsueuerunt. Illud item huic parti attexerim libenter: equitantium adminicula, quibus pedes inseruntur, ut sefsio fiat commodior, & staphas nuncupat inscium uulgus, ab Auicennæ interprete, primo Canonis dici subfellares, quia subfella propendeant, ut docti interpretantur. Monet autem inibi Princeps, nō oportere subfellares, aut pedum integumenta esse iusto arctiora, quoniam eius membri motus longè facilius arcere ualeat frigus. Coryphæam in libro *περί ἵππων* Xenophon equini capitis uinculum intelligere uidetur, quum obseruandum amplius monet, in os frenum quo pacto admittat, ac quo etiam *καρυφάειον* circum aures. Cucumam sunt qui habentia putent ornamenta ex ære orbiculata, è medio bulla protuberante, unde uulgo forsan borchias uocant. Borystheni equo, uenationibus aptissimo, sepulchrum ab Adriano substructum, scribit Dion. In Græcis auctoribus sic fermè uideor comperisse, selma positum pro cathedra, unde fellium inclinatur. Propterea nauis *βύσσηλον* dicitur, id est *βύσσηλον*, ut est apud Theocritū, quæ sedilia habeat accommodata. Sunt qui felines dici selmidas pronunciant, & naues nuncupari eufelmos, quæ apte rudentibus sint instructæ. Deniq; libros, in quis descripta militum nomina seruarentur, catalogos dici à Græcis, alicubi obseruauimus: sicuti armorū magistrōs uocari tacticos. Tactica contemneret, apud Libanium est rem militarem neglectui habere. Bellorum peritiam dici tacticen quoq; Plutarchus scribit. Adijciamus illud item ex Thucydide ac Libanio declamatione quadam futurum studiosis non ingratum: Corinthios omnium primos naues concinnasse, quæ formam præcipuè præferrent, frequētior quæ nunc est. Idem inter Græcos primi triremes compegisse memorantur, quando & nauium fabricator, quem Naupegum uocant, Aminocles patria Corinthius Samijs naues fertur construxisse numero quatuor. Nauale bellum, ex ijs quorum ad nos propagata memoria est, uetustissimum traditur, quod aduersum Corcyrenses est ab Corinthijs gestum, annis plus minus ad nostram, inquit, memoriam ducentis sexaginta. Naues porro, quibus in barbaros ab Atheniēsis est depugnatum, catastromata per totum nec habuisse, prodit idem Thucydides. Catastroma uerò esse uidetur tabulatum in naui superius. De quo Pollux, Propli naues dici à nobis præcurforia ualent.

De Aeliano sophista quædam inuulgata minus. De Socrate & Aglao Philosopho.
Caput xxxii

AA 3 Aelianum

Aelianum sophilam (ut protinus eo à nobis ornatur cognomento, cui ex ingenua modestia & prudentia perspicaci ipse imparem se, ut Romana grauitatis uirū deuit, perpetuo asseueravit) proditū memoriæ est, quum minus sibi uirum ac uehementiæ uel spiritus adesse, non esset nescius, quæ ut declamatoriam palæstram calefaceret, in qua defudarent quidem multi, laudem referrent perpauci, ad syntaxes, & ad promendum quippiam quo se uixisse apud posteros testatissimum faceret, se totum intrulisse. Quod quidem usque ad stuporem implese, narratur. In dicendo apheliam maxime affectauit, quam nos simplicitatem dicimus, quæque (uti prodit Fabius) simplex & in affectata habet quendam purum, qualis etiam in foeminis amatur, ornatum. Nicoltrati uetustatem expressit, ad Dionis tonum respicit quandoque. Huic olim occurrit Lemnius Philostratus librum indignanter & cōcitatelycitantī. Institit quærere, quidnam foret sub incude: Elaborauimus, inquit, Gynnidis accusationem (sic enim tyrānum uoco) qui pauloante Romano imperio infamiæ labem inussit morum turpitudine. Cui Philostratus grauitate admodum: Admirarer (inquit) impensius, si uiuētem accusasses. Siquidem superstitem tyrannum lacerare, uiri opus censo: functum uero fato cuiusque. Cedit hoc in prouerbium, cuiusmodi & Plinianum illud ex præfatione Naturalis historiæ, Cum mortuis non nisi laruas luctari. Porro illud de Aeliano uelut superpondium addamus, quod in eo uiro non parum admirationis habet. Quippe prædicare solitum ferunt, nunquam se extra Italiam peruagatum, nauem nunquam inscendisse: mare nec nouisse quidem, quo nomine in magna erat auctoritate, ueluti patrij moris studiosus in primis. Consimilia ipsi sunt, quæ à Socrate narrantur in Platonis Phædro, ubi illo dicente, O admirabilis uir absurdissimus quidam uideris, ac hospiti, non incolæ similis, quando nec fines nostros transisse unquam, neque extra moenia ipsa egressus uideris. Mox Socrates ita, Ignoscas optime Phædre, nam discendi cupidus sum, agri uero & arbores nihil docere me possunt, sed homines qui in urbe uersantur. Cognata his ferè, quæ item de Aglao Psophidio prodita memoriæ sunt, quem etiam scitante Gyge, tunc amplissimo terrarum rege, Apollo felicem pronunciauit, qui senior in angustissimo Arcadiæ angulo paruum, sed annuo uictui large sufficiens prædium colebat, nūquam ex eo egressus, atque ut ex uita genere manifestum est, minima cupiditate minimum in uita mali expertus: quod Plinius scribit.

Antipatri præstantia in scribendis epistolis. Epistolam quid illustret præcipue. Deorum præceptores qui dicantur. Mos referendi in deos. Fastigium decernere quid. Plutarchi locus de Acroterio domus Cæsaris. Antigoni historia. Lasanophorus quid sit.

Caput xxxiiii

Antipatrum Hierapolitanum scribunt ex Græcis nonnulli, adeo in literis conscribendis præcelluisse, ut in ea re non temerè excellentior reperiatur alius. Fuit hic Seueri imperatori ab epistolis, cuius etiam res gestas uidentur historia complexus. Sed epistola proprium erat uiri opus. In ea splendidum quiddam insonuit, nec à decore imperatoris dignitatis recedebat. Perspicuitas inerat sententiarum iuncta magnitudini. A syndetorum, quæ nos dissoluta dicimus, iucunditas mira. Etenim ea in primis epistolam illustrent. Fuit Seueri eiusdem filiorum ite præceptor: propterea dum laudibus eum meritis optimi iuuenes onerarent, subinde deorum præceptorem nuncupabant. Quæ res & in prouerbium trahitur, ut quisquis principum aut optimatum etiam liberos instruit, is deorum dicitur institutor. Nam & Aristophanes *μακάρων θυγατρὶν* dixit regia conuiuia, hoc est beatorum epulas. Non ferè est qui nesciat, ex adulatione natum, ut imperatores perinde ac dii haberentur colerenturque. Eustathius tamen in Iliados primum, ex uis benefica aut præclaro inuento intelligere maluit: unde, inquit, Cæsar apud Romanos primus uiuensque, dei nomen est sortitus: sed & eiusdem filius Augustus. At inquit in Apologetico Tertullianus, maledictum est, ante apotheosin deum Cæsarem nuncupare. Augustus, ne dominum quidem se dici patiebatur: est enim hoc Dei cognomen. Et Tacitus inquit: Deum honor principi non ante habetur, quam agere inter homines desierit.

Notimus

Notimus tamen ex Appiani Alexandrini historia, templa Iulio Cæsari, ueluti deo publicis statuta decretis. Atque insuper cōmune ipsi clementiæque conditum unum. Et quia Lucianus ille blasphemus cognomento, qui nec dijs nec hominibus pepercit, uti Lactantius inquit, cum risu quandoque Augustum deum nuncupat: Plutarchum habemus auctorem, Lyfandro item, sed primo Græcorum templa fuisse erecta. Cyro mortalium primo adorationis cultum fuisse delatum, scribit Arrianus, quam humilitatem Persæ postea seruauerunt, & Medi. Quando ut Curtio etiam credimus, inter deos recensuere reges, tanquam maiestas imperij salutis sit tutela. Consecratū quoque uiuum sentientemque accepimus Apollinis iussu & Iouis deorum summi, uti tum creditū est, astipulatu Euthymum pyctam, semper Olympiæ uictorē, & semel uictum. Amplius de dictatore Cæsare sic propemodum Tranquillus, Ampliora etiam humano fastigio decerni sibi, passus est: sedem auream in curia, & pro tribunali thensam, & ferculum Circensij pompæ, templa, aras, simulacra iuxta deos, puluinar, flaminem, lupercos. Meminit & in Philippicis M. Tullius isdem ferè uerbis. Herodianus auctor est, in Seueri apotheosi exstructum fuisse suggestum, lignis ingentibus compactum, specie quadrangula, equis lateribus in fastigij formam. Quod extrinsecus intextis auro stragulis atque eboreis signis uarijsque erat picturis exornatum, intrinsecus uero positum est minutū tabernaculum, tertiumque item ac quartum semper superiore contractius, postis eius aedificij formam comparare turribus ipsæ quæ in portibus extruuntur, naues nocturno igne dirigentes, quas uulgo pharos nuncupant. Porro quum legimus, fastigium imperatori decretum, intelligendam etiam arbitrantur dignitatem humano fastigio celsiorem, aut templum fastigio inclitum, uel etiam consecrationem, quam & *ἀκρότερον* Græci uocant. Verum ut hæc incertè uideantur allata, sic illud plane firmius, & ex reconditiore doctrina: fastigium in hoc usu id haberi prorsum, quod acroterium Græcis dicitur. Nam in Cæsare Plutarchus ab T. L. uio proditum scribit, Ingruente Cæsaris nece, oblatam Calphurniæ speciem in quiete, ut acroterium domus Cæsaris accumbens, ac senatus decreto uenerationis & ornatus causa surrectum, opinaretur defractum comminutumque, ac proinde (ut affolet) desiderio flecte uberius. Ex Vitruuio coniectare licet quid acroterij nomine intelligendum, nam libro tertio acroteria nuncupat angularia & mediana: uidentur autem omnino statuae, sic in aedificijs plerumque excitari consuetæ. Plutarchi interpretis per imperitiam acroterij nomine sacellum reddidit: sed in eandem tendiculum & Tranquilli enarratores incuriosius præcipitantur, ubi Suetonius ait, Calpurniam esse imaginatam collabi fastigium domus. Libro ultimo Macedonici belli auctor T. L. uius est, fastigia aliquot templorum à culminibus abrupta, ut tempestatis fœdæ dissipata. Lucius quoque Florus fastigium in domo decretum Cæsari scribit. Acroteria Dioscoridi sunt extrema corporis. Apud Herodotum legimus, nauis acroterium in statuæ manu apud Delphos. Nec apud Romanos tantum, & quos diximus, putet aliquis hunc consecrandi morem irrobortum increuisse. Reges maximos ac potentissimos legimus, uirtutis admiratione aut munerum uel artium repertarum in deos fuisse relatos. Nam & M. Tullius non solum perfectus orator, sed etiā philosophus, non dubitauit dicere, deos qui publicè colerentur, homines fuisse. Quæ ratione filiam omnium optimam doctissimamque approbantibus dijs immortalibus, in eorum cœtu locatam, ad opinionem omnium mortalium pollicetur consecraturam. Est uero huic loco peraccommodum, & scitu Hercle dignum, quod lectum de Antigono est. Quem quum ex adulatione, quæ pestilens & uirulenta nulli nō rei inducit tabem, Hermodotus in poemate solis dixisset filium: Non hæc, inquit, de me sentit lasanophorus: ueluti obscure insinuās, quum alimentis egeam, quum inde retrimenta fiant plura subinde egerenda, mihi sanè mortalis uideor, non dei filius aut solis. Siquidem est lasanophorus, qui matulam dominō subiicit. Lasanum quippe uirorum est, licuti foeminarum trulla scaphium dicitur: uelut Pollux scribit, Eupolidem sequutus. Lasani meminit Horatius, Te pueri lasanum portantes cenophorumque. Lasanum & chytropus, item tripus ac pyrostates, pro eodem uase à Græcis accipiuntur: quod Sophoclis & Hesiodi interpretis scribit.

AA 4 Cur

Cur multis rebus sit contributum dei nomen. Iuuenalis locus perpenditur de Pecunia dea. Veterum de deo placita. Deū inuenire esse impossibile. Homocheta dij. Dei descriptio perdocta. Diuina quomodo indispiscamur. Deus cur dicatur. Cap. XXXIIII

Aeterum nec homini solum sacri nominis participatio facta est, & contributus honor: uerum (uti Augustinus inquit) etiā diuinis numeribus: nec utiq; quod deos ea crederent, sed quoniam sciebant nemini talia, nisi aliquo deo largiente, concedi. Quorum deorum nomina non inueniebant, earum rerum nominibus deos appellabant, quas ab eis sentiebant dari, aliqua inde uocabula inflectentes: ueluti à bello Bellonam nuncupauerunt, non bellum: item à cunis Cuninam, non cunam: à Segetibus Segetiam, non segetem: à bobus Bubonam, non bouem. Vel etiā nulla uocabuli declinatione, ut res ipsae nominantur: ut Pecunia dicta est dea, quae dat pecuniam. Hic uerò illud obiter subnotandum, Aeris deum ex Varronis spicilegio, ab Augustino dici Aesculanum. Proinde admiratione uideri dignum potest, quid ita Iuuenalis sibi scribere sic permiserit. Et si funesta Pecunia templo

Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras. Verum enim uero quem nam dicere deum uerum oporteat, parum ueteribus constituisse uideo. Nam Milesius Thales, qui omnium primus naturalia exactius scrutari est ausus, aquam esse dixit, de qua nata omnia sint. Deum autem esse mentem, quae ex aqua cuncta formauerit. Pythagoras uerò deum esse animum credidit, per uniuersas mundi partes, omnemq; naturam commentem atq; diffusum, ex quo omnia quae nascuntur animalia uitam capiant. Anaxagoras auctor est, deum esse infinitam mentem, quae per seipsam moueatur. Cleanthes & Anaximenes, aethera dicunt esse summum deum. Ex quo & Virgilius,

Tum pater omnipotens foecundis imbribus aether
Coniugis in gremium laetae descendit, & omnes
Magnus alit magno permixtus corpore foetus.

Aristotelem putat Lactantius dissidere secum ac pugnātia & dicere & sentire, sed summam tamen unam mentem mundo praesse testari. Parmenides (quod uel alibi à me relatum scio) commentitium quiddam coronae similitudine effecit, Stephanem appellat, continentē ardore lucis orbem, qui cingit caelum, quem autumant deum. Alij etiā num aliter. At Cotta ille apud M. Tullium: Roges me (inquit) quid aut qualis sit deus, auctore utar Simonide, de quo quum quaesiuisset hoc idem tyrannus Hiero, deliberandi causa sibi unam diem postulauit: quum idem ex eo postridie quaereret, biduum petiuit: quumq; sapius duplicaret numerum dierum, admiransq; Hiero quaereret cur ita faceret. Quia quanto (inquit) diutius cogito, tanto mihi res uidetur obscurior. Hinc Platonis dogmate plura. Deum tamen ita sibi describere permiserit nonnulli, ut dicatur ratio, rationum fons, rerumq; artifex omnium, forma uniformis & omniformis, substantia immobilis, omnia mouens: in motu status, in tempore eternitas, in summis profunditas, summitas in profundis, in multitudine unitas, in debilitate potestas: natura foecundissima naturarum, foecunditas foecunditatum naturalissima, aeterna, uitarūq; uita: sensus sensibilium, sensuum lumen & perspicacia: intelligentia talis, uti ipsa rerum intelligendarum sit bonitas, & intellectus cuiuslibet ueritas, & gaudium uoluntatis. Id uerò leuius: homochetas ueteribus nūcupari deos, qui in templi eiusdem ac sacrorum uenirent participatum: ὁμοχέτας Graeci pronunciant: & commemorat historia quarta Thucydides. Illud adijciendum ex theologica ueritatis myrothecio est, Dei substantiam, sicuti est, ne angelorum quidem uisum peruidisse. Propterea in sanctis literis, Regi autem seculorum immortalis, inaccessibilis, et rursus, Lucem habitat inaccessibilis.

Inde

Inde à prudentibus scienter quoq; traditum, quod à proposito dissidet haud multum: moralia usu comparari, rationis indagine perquiri naturalia: uerum non aliter magnopere, quam oratione à deo peti diuina oportere. Haec siquidem, uti à Platone traditum nouimus, pro uitae puritate nobis insinuantur uerius ac reteguntur, q̄ uerbis aut doctrina infundi queant. Sed & illud per incuriam haud praeterierimus: esse deum stabilem unitatem, ac statum unicū: quod à Platonis asseritur subtilissime. Proinde ita collige, Quisquis deum assequi exoptat, & multitudinem pro uiribus reclinet, ac motum. Deum uero esse appellatum prodit Phurnutus, ἄρ πῖς θεός, quoniam creduntur dij θετῆρες καὶ ποιητοὶ τῶν γινωσκόμενων ἄλων.

Alexandrum appetiuisse dici se deum. Lacedaemoniorum prudens in eo decretum. Antigonis communitio ad filium. Caput XXXV

On frustra dictum à ueteribus animaduerto, auctoritatis non dilutae uiris, Se quondam res sapientium animos fatigare, at probare aduersas. Siquidem externantur quandoq; fortunae afflatu prospere uiri alias magni & caelo pares quodammodo. Missos nunc facio caeteros: Alexandri magnitudinem & omnium capacem animum, quis non nouit? At is Dario iam excusso, & Persarum regno, praeterq; tot tantarumq; gentium principatu potitus, ueluti felicitate multa ebrius, sapere supra hominem coepit, ac sibi deniq; uideri deus. Quo nomine datis ad Graeciae ciuitates literis, ridicule satis institit petere, decreto publicitus ipsum statuerent deum: & quae minus ei impertita fuerat natura, ab hominum expectare institutis, non est ueritus. In eo igitur alia alij decretis approbarunt. Lacedaemonij uero sic, ἐπειδή ἀλέξανδρος βούλεται θεὸς εἶναι, ἔστω θεός. id est, postea quam esse uult deus Alexander, esto sane. prosum Laconice ac patrio more, Alexandri stupidum tumorem coarguentes. Quanto demum prudentior ac circumspectior Antigonus, qui filium intuitus subditis uolentius utentem ac superbium, οὐκ οἶδα ἕσπευ, ὦ πάτερ, τί τὴν βασιλείαν ἡμῶν γιγνώσκου εἶναι δουλείαν; id est, an ignoras, o fili, regnum nostrum non fere aliud esse, quam seruitutem gloriosam? De Alexandro amplius id compertum nobis, multos ad credidisse: regis eius imagines auro argento ue inculptas gestantibus, amuleti utcem praestare, plurimumq; in qualibet re adiuuenti afferre. Quo sane argumento in Macrianorum familia uiri passim ac mulieres, non in ualis modo, sed & uestibus ac reticulis, dextrocherijs quoq; ac annulis perpetuo Alexandrum gestasse memorantur.

De Titorni Bussaeque incredibili robore: itemq; de Milone pauca. Vnde natus adagio, Alter hic Hercules. Caput XXXVI

Vni memor alibi à me Crotoniatae Milonis factam mentionem, nunc de Graeco penu id se ostentauit, quod & arripimus: fuisse Bussaequam Titormum corpore staturorum, uiribus praecellentem. In eum ubi incidisset Milo hic Crotoniatae, uirium fiducia elatior, ac sibi placens percupiebat, uisa proceritate insigni, illius periclitari robur. At is non sine ironia, posse nil se magnum, asseuerabat. Mox tamen in Euenum descendens, reiecta ueste, permagnū arripit lapidem, quē primò quidem ad se pertraxit, inde & propulit, bisq; ac ter ipsum hoc effecit, postea sustulit, sed non ultra genua: demum humero impositum ad quinquaginta fere tulit orgyas, id est ulnas, profecitq;. At lapidem uix emouebat Milo. Caeterum, eo nec contentus Bussaequa pergit in armentum, stansq; in medio ferocissimi omnium maximiq; tauri pedem corripit, furentemq; ac inde se proripere adnitentem frustra, retinet constantissime. Nec satis, quinimmo manu altera praetereuntis fortè tauri alterius pedem apprehendit audacissime, ac comprimit ferociter. Id quum intueretur Crotoniatae, in caelum manibus sublatis, ὦ Ζεῦ, ἔφη, μὴ ὄσσοι Ἡρακλῆω ἡμῖν ἔσσοι ἑσπερας; id est, o Iupiter, inquit, an alterum profeminasti nobis Herculem hunc? Hinc deniq; prouerbij demanasse primordia, memorant, ἄλλο οὐτὸ Ἡρακλῆς. hic alter Hercules. Titormum fuisse patria Aetolum, prodidere nonnulli, & commemorat Athenæus, qui inde illustratur plurimum, ut est nimio plus concisus ac demutilatus.

Periandros fuisse duos, Miltiades tres, Sibyllas quatuor aut decem, Bacchides tres. Quos educauerint bruta. Apellis dictum de Protogonis Ialysso.

Caput XXXVII

Quam inter legendum excerptumque concisa quaedam mihi se ingesserint, breuitate compari nostris hisce commentationibus duxi inserenda: ne quod aliquo modo relatu dignum est, si praeteretur, ex formula damni illati mecum agant *ὀλιγαβίαις*, nil affectantes grauius, quam ut *πολυβίαις* dici ualeant & sint, quando nil dulcius quam omnia scire. Illud igitur fuerit primum, quod *ποικίλης ἰσοβίας* undecimo, non praetermisit Aelianus: Periandros fuisse duos, sapientia illustrem unum, sed tyrannide alterum: Miltiades uero tres. Sibyllas quatuor, Erythraeam, Samiam, Aegyptiam, Sardianam: sunt qui sex item adiungunt, inter quas Cumaeam, Iudaeamque. Cumaeae meminit Agathius Gottici belli primo, & Italicensem uocat, quae prope Cumas speluncam inhabitavit: unde oracula aedere solita, Aeneae quoque aduenti futura praedixerit omnia. Huius carmina apud Aenam ciuitatem Iuliano imperante, combusta, scribit Ammianus Marcellinus. Sibyllas porro in his quae de CHRISTO aut alijs ad humanam salutem spectantibus sunt uaticinatae, probabile habet Augustinus, seu bonae fuerint seu malae, a deo inspiratas: nam prophetiae donum bonis esse commune ac malis, sicut etiam gratiae aliae sunt gratis datae. Cur autem sic, nouit auctor omnium Deus. Bacchides postmodum tres, ex quibus unus tradatur Hellen, id est Graecus modò, uel (ut in alijs scriptum comperi) ex Boeotiae Eleone: alius Atheniensis, tertius denique Arcas. Praerceptum illud quoque: Cyrum a cane educatum, a cerua Telephum Auges filium & Herculis: at Neptuni & Tyrus Peliam ab equa: quin Alexandro item Priami ursam alimenta suggessisse, adnotatum est: sicuti Aegistho Thyestis & Pelopiae capram. Nec illud praeteritur: nobilem pictura Protogenem annis uix septem celebratam omnibus, lalyssi imaginem absoluisse: quam ubi est contemplatus diu Apelles, primum quidem stupentem ferunt obmutuisse, inopinam admiratum excellentiam: mox uero intulisse, *καὶ πόντος μέγας καὶ ὁ τεχνίτης γὰρ κλυτὰς γενεάς ἢ χειρὸς ἧς ὁ ἀνὴρ εἰ τῶντι, ὁ πόντος αὐτοῦ οὐρανοῦ ἴαυσα*, id est, & labor magnus & chirurgiae artifex gratia, quam si uir hic assequatur, tum uero caelum contingent planè labores eius.

Quos ab infimo gradu ad maximum dignitatis fastigium euexerit prosperior fortuna. Interibi quid tymbalus & tymbades, necnon catapontistes, Oecotrips qui sit.

Caput xxxviii

Miris plerumque haud ita nobilitate insignibus fortunae sequundioris afflatum, sine ullis imaginibus etiamnum sic affuisse, nos commonet historia, ut uirtute sua facile maioribus praerulerint, ac ignoti antea, inde aliquo haberi numero exorsi sint. Quis enim nescit, filium Histaspis Darii Cyri *φάρταροφου* fuisse? Nam postremus illi *δωδονυμῶς*, ab Alexandro uictus, etiam licitorio functus dicitur munere. At Macedonum rex Archelaus Simiche natus serua deformatur. Auum Philippi Menelaum in spurios deluisse, memorant. Sicuti eius filius Amyntas Aeropes dicitur seruus, Perseus, opes cuius afflixit Aemilius Paulus, fuit quidem Argiuius genere, ac ignobili prognatus patre. Eumenen inopi aeditum parente ferunt, ac tymbalo. Nam & tymbadas nuncupant pharmacidas mulierculas, *καὶ τὸ πρὶ αὐτῶν τύμβας διατρέβειν καὶ αὐτὸν νεκροῦς ἀκρωτηριασθῆναι*, id est, quoniam sepulchra oberrent mortuos demutilaturae. Antigonus Philippi, qui & *ἑταφιδάκλυτος*, id est monoculus erat: indeque Cyclops item cognominatus, *αὐτομαγός* fuit, hoc est artificio se confouebat. Latrocinia uero exercuit etiam Polyparchon. At Themistocles barbaros qui nauali bello superauit, quique solus oraculorum responsa nouerat discutere, Thracia natus matre est. Phocion *χρυσός* cognomento, patre fuit qui *ὀβιδυκός*, id est cochlearia conficeret. Demetrium Phalerea seruasse apud Timotheum & Conona, proditur memoriae, hoc est fuisse *οἰκότερα*. Quo nomine (ut in Declamationibus significat Libanius) Graecis significatur, qui parentibus seruitutem qui seruerint, est aeditus. Nam esse *οἰκότερος* potest, qui *ἀρχαῖος λατῶς*, id est captiuus. Oecuria, id est *πρὸ οἰκῶν*, in Trachinijs intelligit Sophocles, cohabitationis praemia ac dispensationis domesticae. Epaminondam obscuris prognatum partibus, ignorat nemo. Sicyoniorum tyrannus Cleon fertur, & *καταπυλωτής*, id est pirata fuisse prius, qui non praeda contentus, captos etiamnum in mare dat praecipites.

Diogenis

Diogenis apophthegmata duo, in Demosthenem unum, in Spartiatam alterum. Scita quoque Aristotelis commonitio ad medicum, a quo iuuisebatur aeger.

xxxix

Diogenem ferunt prandij causa in cauponam quandoque diuertisse, moxque quum praetereuntem foret conspicatus Demosthenem, inuitare ad idem perrexisse: eo autem minus obtemperante, Erubescis o Demosthenes (inquit) cauponam ingredi: atqui dominus tuus hic quot diebus obuerfatur, populū inueniens obscurius, quoniam multitudinis serui ferē sunt *δημηγχοὶ καὶ ῥήτορες*. Quum uero Spartiata quidam laudibus efferret Hesiodicum carmen, quod in Ergis legitur, *οὐδ' αὖ βοῦς ἀπόλοιτο, εἰ μὴ γείτων κακός εἴη*, id est, nec pereat bos utique, ni affuerit uicinus malus. Audiens Diogenes, *καὶ μὴ μεσόνιοι καὶ οἱ βοῦς αὐτῶν ἀπολώλασι, καὶ ὑμεῖς αὐτῶν ἐστὶ οἱ γέγονον*. Atqui, inquit, & Mefenij periere & eorundem boues in uicinia uobis constitutis. Quippe Mefenam bello afflixerant Lacedaemonij, quod disertissime amplius persequitur Pausanias. Sed quia excellentis uiri sententias apposuimus, non insuper habeamus scitum Hercle, ac philosopho congruens in primis apophthegma Aristotelicum: nam quum iaceret grauiter affectus, ac eum inuisens medicus quaepriam mandaret, *μήτε* inquit Aristoteles *ὡς βοηλάτω με θρόνωσθε, μήτε ὡς σκεπαυέαι, ἀλλὰ διδάξαις πρώτφορ πλὴν ἀπείαν, οὕτως ἔφεσι ἐπιμου πρὸς τὸ πείθεσθαι, διδάσκων ἐκ πάντων μηδὲν χωεῖς ἀπίαις πρὸσφύρειν*, ne mihi perinde ac buffe quae aut fossori medicam adhibueris manum, sed reddita omnium ratione prius, dicto audientiore es habiturus, ut qui citra causam nil te proferre iam docueris.

Socratis in lasciuientes noctu adolescentes constantia. Eiusdem apophthegma de Alcibiade muneribus: item in eum qui diceretur magnū quippe expetere arduumque factu: necnon de ocio.

Caput xli

Ne uero longius a philosophia se iungamur, proditum memoriae scimus, quandoque multa iam nocte a caena domum sese commo dum recipientem Socratem, quosdam adolescentium intemperanter ac lasciuie grassantium plerumque, perterrificare adortos quum esse uenturum praeressissent: illi ergo per tenebras ingressere se armati facibus, & Erinnyum cultu reliquo: id conspicatus Socrates, nil admodum compauidus, quod eos sciret alijs itidem solitos illudere, ocio abutentes, placide prorsum subsistens, quare ex eis coepit, uti ex alijs item in academia confuerat, aut Lycio. Succurrit & alterum eiusdem animi plane inuicti exemplum. Congerebat ambitione quadam in Socratem munera Alcibiades: eorum admirata multitudinem Xanthippe ac indicaturam, digna opinabatur quae a Socrate non respuerentur. At is, Et nos (inquit) ambitione tenemur quaepriam, ambitiose ista mittit Alcibiades, itidem nos ambitiose non admittimus. Circumfertur Socratis eiusdem dictum aliud, nec praclarum minus, cui quum suggessisset nescio quis, arduum uideri admodum, id cosequi quod concupisceret quidam, *ἀλλὰ μείζον δεινέφην, τὸ μηδὲ ἀνθυμῆν πλὴν ἀρχλῶν*, at maius fuerat, inquit, initio ne optasse quidem. Ab eodem quoque memorari solitū accepimus, *ἀρχίαν εἶναι ἐλευθερίας ἀδελφῶν*, id est esse libertatis fratrem ocium: argumento esse, praedicabat Indos Persasque, qui & fortissimi censeantur & liberi cum primis. Esse autem utrosque ociosos praecipue *πρὸς χρηματισμόν*. At Phrygas Lydosque operi maxime intentos, seruitutis malo premi asidue.

Super Euridamante pycta, & notae dicacitatis homine Zoilo adnotata de Graeco penu quaepriam.

Caput xli

Quibus contigerit hominibus disparatum a reliquorum mensu uicque ingenium, alibi hoc opere non negleximus, nunc quae occurrunt exempla duo, ad tabulas (quod dicitur) Ceritum non reijciemus, sed ut inean protinus suffragia, permittere in animo est. Fuit pyctes nobilis Euridamas, Cyrenaeus patria, inter certandum forte, quem ualidum nactus fuerat, dentes ei plagarum ui & frequentia excusserat aduersarius. Cui ne spectaculo animum adderet, proindeque insuperabilis coarretur, omnes deuorabat. Qua ratione ad illum ne minima quidem facti suspicio peruenit. Zoilum qui in Homerum, Platonem, aliosque complures acerbe uirulenterque

stylum

filium distinxit, fuisse Amphipoliten accepimus, ac propterea *θεαλωνος* *αυθραποδου* dictum ab Pontico Heraclito: & Polycratis auditorem, qui aduersus Socratem accusatorio spiritu orationem concinnarat, cognominatum ferunt *καυα βυπολιου*, id est theoricum canem. Habitu ferè eo fuit, ut barbam quidem amplius promitteret, capite uel ad cutem deraso, indumentum nec genua contingebat. Dicendù cura erat ei uel maxima, sicut odij quoq; ac cum plerisque inimicitiarum: quumq; lingua foret uirulentus, ac unumquenq; profcinderet audacius, quidam haud sanè illiteratus ex eo institit quæere, ut quid profluiter adeo alienam laceratum famam pergeret, quod inquit, *πειραμα κακως βουλομεν ουδωιαμαι*, id est male facere cupiens nequeo.

Scitum Dionysii responsum, quod relictum à parente imperium nequisset seruare.

Caput XLII

DE Dionysio posteriore facta iam aliquoties mētio nobis est, illud huic suppingam parti, sicuti non Hercle indignum. Annalibus adnotatum comperi, Dionysium & Philippum Amyntæ congressos quandoq; quumq; hinc inde multa forent pronuntia, uti par est, demum illuc prouectus est Philippus, ut ex Dionysio amplius quæreret, qua esset factum ratione, quod præclarum adeo illustremq; à patre acceptum principatum nequisset asseruare, eo excussus ab inimicis. Ad ea Dionysius non inscite prorsum, nec illepidè, *ουτι περ αν ανδρα μοι κετελιπον ο πατηρ, τω δε τυχλω, η ταυτα εκτησατο και διεφυλαξεν ουκ εστι*, quoniam, inquit, alia quidem reliquit mihi pater, fortunam uero qua hæc sibi quæsierat custodieratq; non utiq;.

Mesonis assimulatus furor, ne cum Atheniensium reliquis Siculam iniret expeditionem, quod astrorum peritia futuram prænouisset afflictionem.

Caput

XLIII

Nauigaturis in Siciliam belli causa Atheniensibus, classe iam instructa, ex catalogo erat unus item astrorum peritus Meson, qui quum ingruentiū uim malorum artis beneficio, uti tum est creditum, uelut ex specula eminentiore prospiceret, missionem quoquomodo quærens, ne initam obiret militiam, quum in irritum cederet conatus omnis, demum insaniam assimulauit, ac multa ut sibi fidem compararet, dixit fecitq;. Inter alia etiam domū, quam inhabitaret, faces subdidit. Quibus sanè omnibus adducti bello præfecti, uerum arbitrati furorem, dimittendum censuere hominem, uesania percitum ac debacchantē planè, felicis longè, quam Mlyssēs olim, quem ingeniose solerterq; deprehenderat Palamedes. Mesonis assimulationem, & quidem Athenis, dispicere quiuit nemo.

Dicta uel facta quorundam scitu digna, quæ ex diuerso, miscella uelut opera sunt in unum congeita. Homerilais. Ostracismi institutor primus. Pindari & Corinnæ historia. Boreæ honores apud Thurios.

Caput XLIII

Alexandrum imperatorem nobilissimū fuisse ira præferuidum, indicio multa utiq; fuerint, sed & Aristotelis commonitio prudens, qui illum conspicatus omnibus, ac per omnia succensentem, per epistolam salubriter sic perexxit admonere ac remollire, *ο θυμος ηδ η οργη ου προς ισους, αλλα προς ου κρειττονας γινεται, ουδ ουδεις ισος*. id est, furor & ira non aduersus æquales exeruntur, sed in meliores præstantioresq;, at tibi ex æquo stat utiq; prorsum nemo. Cercidas ex Arcadia Megalopolites, quum iam conclamatus, ac in Proserpina peculio adnumeratus decumberet, ad suos conuersus, iucunde se à uita demigrare pronūtauit, quod animo concepisset, mox paulo ex sapientibus quidem cum Pythagora congressurum se, ex historicis cum Hecataeo, ex musicis cum Olympo, ex poetis cum Homero: inter hæc autem animam egisse, proditur memoria. Palaton *ωραλοφος* siue pictor, quum Homerum describeret, illum quidem uelut uomentem exprimebat, poetas uero reliquos per ambitum astitutos *εμυμεισμενα αφρομυλωνς*, id est quæ reiecesset is, absorbentes. Clitheim ferunt Atheniensem ostracismi, seu testularū rationem omnium principem induxisse, primumq; eidem damnatum suffragijs. Pindarus nouem Lyricorum princeps quum Thebis in poetarum uenisset cōmissionem, per auditorum inscitiam quinquies à Corinna

à Corinna fertur uictus. Classẽm coegerat aduersum Thurios, instructamq; ducebat Dionysius. At uehementior coortus Boreas, naues disiecit omnes, attriuitq;. Quo tanto permulcti beneficio Thurij, Boreæ uti deo sacra peregere, insuperq; in ciuitatis iura cooptarunt, domo itidem illi cōparata. Ut minus iam mirandum accidat, dici ab Atheniensibus uentum hunc *λεγεστω*, id est affinem: Pausania etiam Megalopoliteni.

Zaleucum filio iussisse alterum ex oculis erui, alterum sibi, ut lata à se de adulterio seruaretur lex. Adulterij pœna apud Gortynam.

Zaleucum, de quo alibi pauca commentati sumus, inter alias ferunt, quas Locris constituit leges, sanxisse illam quoq;. Ut quisquis deprehenderetur mæchus, pœnas lueret, excussis oculis. Hoc (sicuti uidet) ut sanguinarium quū improbaret dæmon, Aelianus inquit, præter opinionẽ, præterq; spem, in auctorem regeffit primum. Nam ubi Zaleuci filius adulterij est conuictus, ex paternis sanctionibus præstitutū subire supplicium cogebatur. Quod ne irritum fieret, post ea quam semel erat complacitū, qui sanxerat, pœnæ sibi partem irrogauit, ac uelut partitario legis corroborauit integritatem: nam filio excuti oculum iussit, at sibi alterum. Quod sic exprimit Aelianus, *κατε το ετρον ην το παιδος οφθαλμω, ανποδωαι τον εαν το, ινα μη ο νεανισκος τυφλωθη τελευας*. Apud Gortynam adulter deprehensus ad magistratus per ciuitatem producebatur, lana coronatus. Quare illi planè mollior approbrabatur natura effeminatiorq;. In reliquum præterea ignominiosus erat in primis & reipublicæ in nullo particeps. In Aegypto qui in spontaneo deprehensus adulterio foret, uirgis ad plagas mille cædebatur, muliere naribus demutilata.

Silentij bonum ex Græco disticho. Animantia silentio quandoq; salutem tuent. Numæ institutum. Tacita Musa. Gnathænae meretricis historia lepidiuscula. Silentiarij qui dicantur. Comes, magistratus multiplex. Domitiani uerbum, silete.

Caput XLVI

DE silentij bono, quantumq; insitæ præferat prudentiæ lingua præparca, & nos alibi commentati sumus. Et animantia ratione cassa præmonstrant salutem suam plerunq; alto tuenti silentio solita. Nam aestu oriente digressi anferes & syderis uapore coacti nimio, ac occidua petentes, ubi Taurum superaturi montem sunt, aquis abundanter, dum uolucres compauescunt infestissimas, rostro lapillis occludunt, ne clangorem eliciat uel ultima necessitas, quos uolatu pernici collibus eiecerent transmissis. Sed & rei præstantiā non Pythagora modo indicat echemythia, uerum & Pompilij institutum, qui quum uaticiniorum plurima in Musas referre consuesset, unam ex ijs præcipue ab Romanis colit uoluit de silentij ratione Tacitam nomine. Et Græcanicum quidem illud amplius patefacit,

αεθρητων επεωρ γλωσση σφραγισ απκείδω, υρεϊσων γαρ επεωρ, η λετάνων φυλακη.

Verum & ad ipsum id lepida confert historia, etiam si decora non satis est quæ inducitur, gesta res. Ex Helleponto in Atticam uenerat amator quidam, Gnathænae scortilli fama illici pellectus, quumq; admissus commodum accubisset, erat inter pocula loquacior impendio, ac planè (ut Græci dicunt) *φορτηος*. Id mirabunda mulier, cupiensq; finem, sic illum adorta fertur, An non ab Helleponto te profectū dicis? quum aduisset is, Et quo (inquit) pacto ciuitatum illic primam ignorare uideris? Scitante autem eo quæ nam foret hæc? Sigeum, respondit Gnathæna, *εμμελωδς εχ το ονοματ ου κατεσγασση αντην*. id est, aptè admodum & concinnè ex nominis ratione silentium illi suadere est uisa. Scitu uero dignissimum id quod augurantur nonnulli: Romæ familiam fuisse Silentiariorum: quippe aduocatur Sudæ Silentarius Paulus quandoq;, cuius & circumferantur epigrammata non illepidia. Dici uero de silentij ratione, quod in sacris seruaretur, ueluti eius foret pontificium id, ac tanquam præfectura. Verum ineptè ista prodi, comprobat Procopius De bello Persico uolumine secundo: etenim Adolium scribit Acatij filium, genere Armenū, in palatio imperatoris fuisse ad ea quæ sunt quietis, ministrum. Quod, inquit, munus Romani silentiarium uocant: & quia principis arcanorū essent conscij, sunt qui auricularios item uocent. Obiter apud Ammianū Mar-

cellinum, Domesticonum comitem sapicule obseruauimus dici: sicuti & Orientis comitem, & Magontiana, sed & largitionum. Non praterendum in hac sciendorum mole congestitia, quod scribit Dion, Quum (inquit) per uim & superbe in armorum ludis ab Adriano quaedam peterent Romani, nil eis omnino distribuit, immo Domitiani il- lud iussit pronuntiar, Silete.

Prudens Olympiadis apophthegma, quo Alexandri tumorem percussit, diuina sibi quarentis in uita.

Caput XLVII

Lympiadem Alexandri matrem prodit historia, quum inaudisset filium diu- tius sepulturae honoribus exutum, iacere uelut neglectum, grauius eo nomi- ne indoluisse, flentemq; inter crebra suspiria in clamasse altius miserabilisq; *ὡ τέκνον, σὺ μὲν οὐρανοῦ μετὰ γαίης βουλόμην, καὶ τῶν ἀπὸ δ' ὠν, νῦν οὐδὲ πῶ πο- νῶρ δὴ πού, καὶ ἴσων πᾶσιν ἀνθρώποις μετὰ γαίης ἔχῃς, γῆς τε ἅμα καὶ πατρὸς.* id est, o fili, tu quidem caelum tibi uendicare satagebas, hocq; unum festinabundus habere opus ui- debare. At nunc quae caeteris ex aequo communia omnibus censentur, ne ijs quidem po- tiri uales, terra & conditorio. Qua sane ratione uisa Olympias est, non imprudens nec insecita mulier, & suam ipsius commiserari fortunam, & filij tumorem coarguere.

De insula Samo, & in ea feris quae dicantur Neides, & hirundine alba, Aeso- po, Hermodice item Midae uxore, Cumaeis prima quae numos cudit. Adul- terij supplicium apud Lepreos quod fuerit. De Lucania, seu Samothracia, & Lamisco, & Thespienibus, & Magnetum malis, ac insula Icaro, & pi- scium excellentia, ac Georgio Trapezuntio. Artem didicisse, uel aruo stu- diuisse, ubi ignominiosum.

Caput XLVIII

Voniam publico pamo, nil legitimus ferè, quin aliquid subinde preceperamus, & separatis capitibus perscribi multa nequeunt, concisa nimis ac deminuta: Proinde in unum regerenda parte hac duximus, ne disiecta, uelutq; dispa- ta pereant. Igitur lego primum, insulam quidem Samum initio fuisse incolis uiduam desertamq;. Caeterum succreuisse inibi ferarum uim, quarum audiretur intole- randus, uelut barritus, dicebantur *νιδες*, hoc est Neides. Nuncupatam prius Samum etiam Parthenon, mox & Dryusam. Apparuisse in Samo item hirundinem quandoq; albam, perdice haud minorem. Aesopum praeterea inuenio logopoeum fuisse Thra- ca genere, conditione seruum, manu tamen ab Idmone missum, ac Xantho feruisse prius. Hermodicen scribunt ueterum pleriq;, Phrygum regis Midae uxorem, tum forma fuisse conspicuam, tum uero sapientia & artificio ingenio praestitisse plurimum, siquidem Cu- maeis primam cudisse numos. Leprei quos deprehenderint adulterantes per triduum uinctos circa ciuitatem ducunt, mox toto uitae tempore contemptibiles habent. Quod mulieribus itidem fit, nisi quod haec diebus undecim in foro stare coguntur discinctae, & tunica circumuestitae pellucida. Sicuti Romae in publicum egredi rogatae cogeban- tur moechae, quod approbat Martialis illis uersiculis, ut Horatiu praeteream cum eius- dem interprete,

Thelim uiderat in toga spadonem,
Damnatam Numa dixit esse moecham.

Lucanos, uel (uti enuntiant Graeci) *λοκωνόυς*, esse ferunt *φιλοφύους*, id est hospitibus affici plurimum, in super & iustos cenferi. Apud eos regnasse quandoq; Lamiscum, cui tertius a magno digitus in pede lupinus fuerit. Samothracen quandoq; dici olim *λοκωνίαν*, sive *τὸ λευκὸν εἶναι*, id est quod albet. Mox a Thracibus habitam dici coepisse Thraciam, quibus item deficientibus Samij superuenientes Samothracen fecere. Ma- gnetas pluribus conflictatos infortunijs, suffragari Archilochus uidetur, ubi ait, *καὶ ὡ θρασέων, οὐτὲ μαγνήτων κακῶν*. Icarum insulam ab Icaro mox cognominatam, prius in- uenio solitam dici *ἰχθυόουσαν*, de piscium excellentia, qui caperentur inibi. Apud The- spienes turpe censetur, artem didicisse, uel aruo studuisse; propterea illorum pauper- tas tum frequens, tum insignis praecipue. Nec illud reticero; Georgiu Cretensem, qui Trapezuntius dici maluit, conditis uoluminibus, Platonis uitia expendisse plura: quo argumento sit Caenotimon nuncupatus, atq; Erinnyis item; quo modo est a Bessarione insigniter proficissus.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVAVM LE- ctionum libros ad magnificum comitem ac equitem Ioannem Mariam Vidonem Ferrariensem Praefatio secunda & uicesima.

Voniam liber hic, qui est futurus nostri laboris secundus & uicesi- mus, ab inenarrabili diuinae maiestatis ratione orditur, in qua ob ueterum sapientum ingenia mire hallucinantia, multiplici errore obse- pta se torserunt, quod necdum ueritatis arcanum intimis oclusum penetralibus, in lucem ab intelligibili productum sapientia foret, fa- cturum me operae precium arbitratus sum, quando mutua nobis ne- cessitudine peruinctos, certum est in singulis nostri operis uelut pro- pyleis amice consalutare, si ad libelli huius partes te aduocaro po- tissimum. Quippe sicuti balbi balbos intelligunt ac amant, sic a diuino cultu non prauitate ulla reuulsus uir, orationi in primis, quae deum uel exprimit uel rimatur, cum pri- mis affici consuevit, fronte insigniter exporrecta. Tu uero Ioannes Maria nobilium scien- tissime, ac scientum nobilissime, sic Christianae ueritatis assertorem te ubiq; praestas, ut uitae cura innocentissima & religionis reuerentia uel religiosissimis esse quoq; integri- tatis exemplar singulare possis uideri. Nam etiam si conspicuos uel iunior magistratus gessisti, in quibus quod Vidonum claritati consentaneum fuerat sane, eam praetulisti gra- uitatem, ut seueritas praedulci temperata comitate, iustitiam non utiq; rigidam aut uilla ex parte immitte a caluo (quod dicitur) ad caluam ciuitatibus exhiberet, sed uel damnatis amabilem; nihilominus a publicarum rerum molestia magnam partem abiunctus, & ti- bi quodammodo uiuens, nec magnopere (quod Graeci dicunt) *ἐξω βλέπων*, intelle- ctualem potentiam ad id quod uere est, per momenta surrigis, ueram arbitratus felicita- tem, ab hominis ueri fastigijs non abire longius. Nec tibi equestris dignitas, aut quod dicaris & sis comes, ut doctrinae ciuiliam dogmatum insignia praeterea; nec, inquam, ista tibi animos tollunt, quod sane agnosciunt in plurimis, sed mira in omnibus benignita- te ita mores attemperas, ut perhumanum te facilemque sentiant infimi ac mediocres uiri, summi etiam hac quam sustines persona dignum opinentur, cum saepe uel tua transcri- bas, id est cesso iure indigentibus concedas. Sunt praecleara ista quidem, sed fratris non ab- sona uirtutibus, honorum serie constipatis, non absona uniuersae domus Vidonum amplitu- dini tum Ferrariarum tum Mutinarum, unde oriundi estis, sed & in alijs Italiae locis uel praeci- piuis. Quamobrem habebit liber hic opinor, quod sibi placeat. Nec id quia umbilicis exeat auro nitescens, sed quod in uestibus suis praeclearum cernat stare uelut her- man, sed non utiq; *κωλυ*, quin undecunq; amussitatum praeclearumq;. Qui sit fortiter libi- tinas reiecturus nasutiores, ac sordidum dentem, ne uirulentus insigi ualeat morsus, quo- couulnerata plerunq; exarescunt omnia. Quod ut facias uir clarissime peruelim utiq; sic enim fiet ut gratam tibi, quantula cunq; ea est, sedulitatem hanc nostram & in te tuosq; omnes propensissimam uoluntatem fuisse intelligam. Nec ipse immemor uideberis in ita o- lim in patria mea inter nos amicitiae, quam uno ductu pro uirili perpetuo & foui & auxi, nec ipse aspernari es uisus, ueluti de poggellatoris Tantalii phiala fanciedis amicitiae sacris latices duxerimus. Quod superest, uitas opto diu felix, & Ludouicum tuum ames. Vale.

LODOVICI CAELII

RHODIGINI LECTIONVM ANTI-

QVARVM LIBER VNVS, QVI SECVNDVS ET VICESIMVS.

Proleptin, id est de dijs anticipationem omnium esse mentibus insita. Cur deo summo solem per similem dicat Plato. Caput I

LQVIDEM consideranti mihi amplius rationem hanc, quae de diuinis est, uelut ex oraculo promptu uidetur, quod apud M. Tullium prius, mox & a Seneca comprobatum legimus, omnibus de dijs esse insitam opinionem. Nec esse gentem uel lam adeo extra leges moresq; proiectam, quae deos aliquos opinione non concipiat. Notionem hanc ipsa nobis impressit natura, & sine doctrina inest anticipatio quaedam diuinitatis. Hec uero est quam Epicurus περιληψιμ dicit, sed & γινωσκου uocant Graeci, id est anteceptam animo rei quandam informationem. Ceterum ubi ad summum ac principem omnium

deum, quem Graeca natio *τὸ ἀγαθόν* nuncupat, hoc est bonum ipsum, humana mens audacius affurgit, si quid scrutando attētius & perpendendo lance examinatissima, differendoq; definire pertentet, quum inenarrabilis amplitudo illa & infinita maiestas, humani animi conceptus omnes longissimo à se interstitio relinquat, nedum sermo ullus illuc ualeat pertingere: ad id deniq; rerum excellentia caligās diuertit, ut similitudines quarat & exempla. Qua ratione etiam Plato *ἢ εὐεὶ ἀγαθόν*, id est de ipso bono differere adortus, dicere quid esset, non est ausus: quoniam humanae potestatis mensum tantae claritatis excedat uis splendida. Illud modo latius indagando est assequutus, ut quod inter obiecta sensus praecipue nitidum, praclarum, immensum, admirabile animaduertisset, illi simillimum adstrueret. Hunc uero esse solem, uoluit, per cuius similitudinem humanae imbecillitati gradū praestari ad nō cōprehensibilia quadatenus est opinatus. Proinde à sapientibus receptum ferē, principi summo illi ac ineffabili prorsum nulla surrigi simulacra debere, sicuti dijs alijs constituisse ueteres compertum est: quando, ut scīēter Plotinus inquit, neq; cognitionem neq; intelligētiam illius habemus. Loquimur tamē de illo, ut Parmenides & Dionysius aiunt, per negationes atq; relationes. Summum genus scientiae est (inquit Cassiodorus) scire deum tanta praestare, quāta humanus sensus non ualet attingere. Lumen infinitum ab intellectu creato perspicere nequit, ni glorie lumine accesserit. Nam ut se habet noctuae oculus ad solis lumē, ita intellectus noster ad manifestissima in natura. Nec me fallit tamen, Cottam illum Ciceronianū dicere, multas se arbitrari gentes sic immanitate efferatas, ut apud eas nulla deorū suspicio sit. Quid Diagoras inquit, *ἀθεοῦ* qui dictus est, posteaq; Theodorus, nōne aperte deorū naturā sustulerunt? Nam Abderites quidē Protagoras sophistes temporibus illis uel maximus, uelut alibi quoq; cōmemoratum est, cum in principio libri sui posuisset, De dijs neq; ut sint, neq; ut nō sint, habeo dicere: Atheniensium iussu, urbe atq; agro est exterminatus, libriq; eius in concione combusti. Auctor historia secunda Herodotus, deos à Pelasgis nullis cultos cognominibus, quando ea necdū auditu nosset. Deos autē, id est θεοὺς nō minasse, uelut *νόσμων δὲ φύτας τὰ πάντα πρῶτα*, id est ordine suo distribuētes omnia. Tralatio Latina parte hac confusanea circumfertur. Ceterum quod est à me comprobatum pauloante, in libro De mysterijs ita confirmat Iamblichus, Ante omnē (inquit) rationis usum inest naturaliter insita deorū notio. Et alibi, Esse animae (inquit) est quoddam intelligere, scilicet deum unde dependet. Porro esse nostrum putat, deum cognoscere, quia praecipuum animae sit intellectus: in quo idem est esse quod intelligere diuina actu perpetuo. Sed & Plutarchus, Deos (inquit) opinatur, quisquis bene sentit. Galenus in libro De philosophi historia: Dei (inquit) notionem habemus ex pulchritudine operum illius & excellentia. Propterea & Euripides,

ἀσπίς

ἀσπίς δ' ἐν οὐρανῷ ποικίλα τέκνον Ἐφοῦ.
id est, stellae in caelo uarietas sapientis fabri.

Quam absurda prioribus deorū uarietas. Deus ignotus Athenis. Dei summi descriptio. An recte in dei mentione apud Aristotelem ζῶον transferatur animal. Sanitas dea, cui dicarentur capilli. Caestia qui primum adorant. Vnde dicatur theos. Caestia an uiuant. Apomyus Iupiter. Spodius Apollo. Gratiarum sacra. Dijs maiorum gentium & minorum. Lexiarchicum quid. Thraexa historia. Iupiter liberator. Caput II

ATqui ipsum hoc numeri immensum, inenarrabile, augustissimū, omnemq; humanae mentis captum excedens, ex ipsa hac maiestate praecelsa mirum est, quantas quamq; absurdas interdum ambages in mortalium animis perpererit. Nam ignotis etiam dijs fuisse Athenis erectas aras, Philostratus scribit: meminit Laertius quoq; in Epimenide: ut de Pausania taceam, *ἐλάδῃ πεινήσεια*, ad Phalerum *θεῶν ἀγνώστου βωμῶς* statuerente. In Canonicijs uero decretis adnotatum ab interprete est, Apostolum Paulum quum eiusmodi aram uidisset titulo notissimo, Ignoti uidelicet dei, in quo uiuimus, mouemur, sumus: altius intonuisse, Quem uos ignotum dicitis, ego praedico. Hunc Plato, sicuti ex Speusippo didicimus, ita describit (etiam si non excidit quod est allatum paulo ante) *Ἰούενς* immortale, per seipsum ad beatitudinem sufficiens, essentiam sempiternā ipsius boni causam. Addit ex Platonis eiusdem sententia Apuleius, Incorporeum, aperimeton, beatum, beatificum, omnium patrem, optimum, nulla re indigentem, cuncta conferentem. Aristoteles quoq; duodecimo Metaphysicae sic propemodum, Deus est (inquit) ut asserimus, quod uiuit, & aeternum atq; optimum est, id est quod ipsum uita est optima, aeterna, ac tota simul. Qua in parte amplius ex Caenotimone aduertendum, falli interpretum plerosq; à quibus ita tralatum inuenias, Deum esse dicimus animal perpetuum, optimum. Id quod Aristotelis sapientiam haud respicit, nec uerborum congruit exquisitae rationi, quae rebus coaptari debet. Animal enim Latine nunquam de deo aut de intelligentijs dictum est, sed nec dici ualet, nisi ab ijs qui ex corpore atq; anima constare opinantur deum. Id enim Latine animal est, quod non ab anima Graeci, sed à uita, nomine inflexo pronuntiant. Proinde rerum uim intuitus Aristoteles, quia uitam optimam & re ipsa eternam, id est actu essentiaq; esse approbat in deo, statim infert, Deum esse non animal, quod anima constat & corpore, sed ζῶον. ζῶον quippe, uita est Latine. Quare hic ζῶον non animal, sed aut uiuens, aut id genus quippiam ab uita corruatum, interpreti reddendum fuit: nisi quod sic animal ab anima, id est uita deflectitur, ut ζῶον Graece ab zoē. Animam dici de uita, nec grammatici ignorant, & comprobant in dei mentione Plinius. Ob id magis utiq; mirum, Graeci hominis supercilium ista minuta adeo praeterisse, tamen in uexandi Platonis maiestate & multus est, & saepe ridiculus cauillator. Vbi autem diximus, Vita aeterna, tota simul: quia Graece est *συνεχὴς*, transferunt alij, continua: inscite opinor, & inepte. Nam si de re agatur per partes extensa, recte syneches continuum dicitur: si uero de eo quod partes aliam extra aliam non habet, imperitia fuerit maximae non transulisse totum simul. Haec enim uerba & communiter tempus reijciunt, & proprie positionem quoq;. Esse uero innumeros, quidam prodidere. Nam & Chrylippus, quem Stoicorum somniorum uaserrimum interpretem Epicureorum nuncupat schola, magnam congregat & ipse ignotorum deorum turbam, atq; ita ignotorum, ut eos ne coniectura quidem informare (ut ille ait) possimus. In Sicyonia etiam *ὕγιαις*, id est Sanitatis simulacrū celebriter cultum, adnotauimus. Quod uix tamen comparebat, passim illi à mulieribus capillis dicitis, quos deae honori reserari, moris illarum est. Ambiant & Babyloniae uestis Telamones. Quin Herculem in Olympiam rem diuinam obeuntem, quum muscarum multitudinē infestaretur, Ioui sacrificasse *ἀρμύω*, protinusq; ultra Alpheum muscas esse abactas. Sed & Elei itidem Ioui Apomyio dicuntur quandoq; immolasse. Apollinem cognomēto Spodium Thebis cultum, animaduerto: cuius ara ex sacrificiorum cineribus foret constructa, unde nata cognominis ratio. Gratijs Eteoclem ferunt Andrei & Euippes filium, sicuti à BB 3 Bceotijs

Bœotij memoratur, hominum primum rem diuinam fecisse: quibus esse tres item placet, etiam si nomina non tenent. Gratiâ haberi quidem duas, inter Lacedæmoniorum placita est, quas nuncuparint *κλυτῶν καὶ φαινοῶν*. Tres sunt apud Athenienses ad Acropolin, ubi & arcanam multis teleten agunt: has in Theogonia cecinit Hesiodus esse Iouis & Eurynomes filias: nomina uero hæc facit, Euphrosynen, Aglaïam, Thaliâm. Antimachus Aegles filias pronuntiat, & Solis. Gratiarum simulacra ueteribus non fuere citra indumenta, inquit Pausanias: at posteri nescio cur nudas pingere ac sculpere adorti sunt, antiquorum ratione mutata. Democritus duos esse deos opinatur, Pœnam & Beneficium. Sicuti in Acrocorintho fuisse prodit Pausanias, Necessitatis sacellum & Violentiæ: sed ingredi (inquit) putatur haud legitimum. Multas item gentium per fœtidos iurare cibos, proditum est: siquidem cepas alliumq; inter deos iurareiurâdo habet Aegyptus: Harpocratem quoq; habuit eadem, & Cynôcephalum, siue Anubim: quorum imagines digitis gestare, moris etiam Romani fuit quandoq;. Sunt qui deos maiorum dicant gentium, quod Cicero significat, summates illos, semperq; decuria habitos diuinæ, quos Aurelius Augustinus selectos item uocat. Minorum autem gentium, ratione eadem ex hominibus illuc tralatos, qui & ascriptiij queant dici, necnon allecti, quos *παρεγγεγραμμένους* uocant Græci, & *μεικτούς*, uelut aduenas. Nam priores illos *εγγεγραμμένους* malunt nuncupare, quando Apollinem Lucianus *εγγεγραμμένους*, id est scriptum in deorum duodecim lexiarchico, scribit. Erat autem eo nomine libellus, in quo aduulorum iam nomina perscribebantur. Quibus deniq; paterna dirigere ac gubernare permetteretur, *ὅτι τὸ τῶν λήξεων ἀρχαί*, quia hæreditatis iam & bonorum sunt compotes, quæ *λήξεις* nuncupantur. Scitu dignum id quoq;: omnium primos qui olim Aegyptum occupauerant, cælestia suspicere atque adorare cœpisse, notitium serenarum beneficio, & quia plurimum sub dió agerent, ita exigente mundisitu eo. At Plato in libro cui titulus Cratylus est, de recta nominum ratione differens: Videntur mihi, inquit, Græcorum præci deos solos putasse eos, quos etiam his temporibus Barbarorū plurimi arbitratur, solem, lunam, stellas, terram, cælum. Et quum hæc omnia perpetuo in cursu esse conspicerent, ab hac natura *τὸ θεῶν*, hoc est currendi, *θεῶν*, id est deos nominasse. Nec mirum id uideri admodum debet, præsertim si ueterum sapientum in ijs placita curiosius discussimus. Nam cælestes sphaeras habere animas, non Platonici modò, sed omnes etiam Peripatetici confitentur. Id ipsum & secundo Cæli docet Aristoteles: rursus septimo & octauo Naturalium, secundo De anima, undecimo Diuinorū: Theophrastus quoq; eiusdem discipulus libro De cælo: sed & Aucenna, & Algazeles summopere confirmarunt. Augustinus Aurelius in Enchiridio, & Thomas Aduersus gentes libro secundo, tradunt, Nihil quantum ad Christianam doctrinā spectat, interesse, cælestia corpora animas habere uel non habere. De elementis constat apud Platonicos: ambigunt recentiores Peripatetici. Porro cælestia uiuere, esseq; animata astronomici auctores concedunt, Ptolemæus præsertim & Albumasar & Zaeles: quod & Hali confirmat, illos deridens, qui uiuere cælestia diffidant, & hoc Ptolemæum sequutus: idem Aratus arbitratur, & Manilius. Deniq; Theophrastum dicere scimus, Non esse philosophum, qui cælestibus abneget uitam. Quin Orphei theologia sphaerarum animas ita partitur, ut cuilibet geminam contribuat uim, unam in elemento terræ illam uim Plutonem Orpheus nominat, hanc Proserpinam: in aqua Oceanum illam, hanc Tethyn: in aere, fulminantem Iouem ac Iunonem: in igne, Phænetam & Auroram: in anima sphaeræ lunaris illam Bacchum Licnitem, hanc Thaliâm Musam: in anima Mercurij, Bacchum Silenum & Euterpen: Veneris, Lysium & Erato: Solis, Trietericum & Melpomenen: Martis, Bassareum atque Clío: Iouis, Sebalium & Terpsichoren: Saturni, Amphietum & Polymniam: octauæ sphaeræ, Perictonium & Vraniam: in anima uero mundi uim priorem Bacchum uocat Eribromum, secundam uero Musam Calliopen: singulis porro Musis unum præficit Bacchum, quoniam is symbolicos & opertè diuinæ cognitionis nectar prudentioribus monstrat. Verum enim uero ne quid uelut in utranq; consopiti aurem, prætereamus, Hebræos obse-

uimus

uimus solos ex omnibus pia sanctaq; consideratione, primum elementa & quæ ab elementis composita sunt, solem similiter & lunam ac stellas reliquas & cælum ipsum, non solum deos non esse, uerum etiam animæ penitus expertia iudicasse. Nicolaus quoq; theologus in Geneleos caput primum: Corpora, inquit, cælestia inanimata sunt, & sine sensu: ex Damasceni doctrina. Augustinus item loco eodem: Solet quæri, inquit, utrum hæc luminaria sola sint, an habeant rectores spiritus, & ab eis uitaliter inspirentur, sicut per animas animalium carnes animantur. Sed de tam obscura re nil temere credendum. Alij uero quæ dicantur de hominis animo ad cæli quoque animum posse transferri opinantur, & esse illum cælestem hominem. Nam & Timæus prodit, temperatos animos nostros ab opifice deo in eodem cratere, ex iisdemq; elementis cum cælestibus animis. Inde uidendum, astruentibus eruditis, ne nos illorum seruos uelimus, quibus nos fratres cooprauit natura. Illud adnotatu non indignum: Thraseam philosophum quando Neronis iussu moriens præcis uenis manum extendit, exclamasse, *ὦ δὲ λυσιτερεῖς, οἱ ἄλλοι δὲ ἄμα ἀσπίδω*. Sunt qui Senecæ hoc contribuant, quum historiarum superioris auctor sit Dion.

Diuinorum inscitia ubi exorta primū, Deorum multitudo ex Varrone; Item deum esse unū, nomina plura. Strator unde dicatur. Strator qui, quid Amum, quid Phtha, & Osiris. De Melisseo item, & Melissa, ac Iunone, Nymphis, ac Boni templo. Nomij montes. Pan Nomius. Melpia locus. Marnas Iupiter.

Caput III

T enim curiosior aliquis, neq; (quod dicitur) hoc contentus Catone, sit sitet protinus urgeatq; infestius, ecquid compertius exploratiusq; in literas mittere aggrediamur, qui nam primi potentiam omnia supereminentem, longe lateq; infinitæ naturæ germina propagantem uel dissimulare cœperint, uel mox etiam prorsum nescire, multa perobrutū rerum caligine. Mihi uero multa diu uersanti ex Arabū gentibus tantæ inscitie maliq; planè contagiosi primordia, & in proximos quosq; grassantem primo labem, inde latius profudisse incendium uidetur, quo uniuersus fere deflagrarit orbis. Chananæos uero in eorum terrarum situ sacrae statuunt literæ: iam inde à Cham uno ex Noe liberis corruatos. Cui quum ob impietatem diras extulisset pater imprecationes, nullis etiamnum is imbutus diuini cultus rationibus, raptim à parète reuulsus in Arabas secessit. Unde mox diuinitatis inscitia inibi itroborata primum, in plures data. Hincq; numerosa deorum series pro cuiusq; libidine aut commodo eatenus extumuit, ut Varro Terentius deos ad calculum reuocet ab hominis exorsus cœceptione, initiali exordio à Iano deducto, numerumq; ad decrepiti prouehat metas: in quibus astituit Naxiam, quæ in senum recinatur funeribus. Inde uero in digitos mittit deos alios, qui non ad ipsum quidem pertineant hominem, sed ad ea quæ sunt hominis. Quo in genere uictus est ac uestitus, porro & quæ uitæ usibus necessaria, præmonstrans in omnibus, quod sit cuiusq; munus. Quin & municipales in Italia leguntur dij, sicut Crustumiorum Deluentinus; Narniensium Viridianus, Aesculanorū Ancharia, Volturniensium Nortia. A deo colebat unusquisq; quod uolebat, ut non prouincijs modo, sed & suis esset unicitq; ciuitati deus. Præsto tamen sunt, qui nomina quidem esse fateantur plura, deum tamen unum. Sic non aliud esse naturam, quàm deum ipsum interpretantur: hoc est, toti mundo & partibus eius insertam diuinitatis rationem. Iouem quoq; optimum maximum nobis ipsum hunc ingerere. Quin & Statorem quoq; quem sic appellatum produunt historici, quod post uotorum conceptionem nuncupationemq; fugientiu Romanorum steterit acies. Sed id rectius multo & uero consonū magis, principem illum & uniuersalem architectum deum dici Statorem, quod stent beneficio eius omnia. Illum Græci *στίον* uocant, cuius erat templum in sacrae uitæ principio, qua scanditur palatium. Epistation tamen interpretatur Plutarchus. Strator autem qui sit, aperit in Caracalla Spartianus: Quum, inquit, illum in equum strator eius leuaret, pugione latus confodit. Sic Digestus De officio proconsulis Vlpianus, Nemo proconsulum stratores suos habere potest, sed uice eorum milites ministerio in prouincijs funguntur: ij uero non absumi-

BB 4 les

les (opinor) his fuere, quos modo stapherios uulgo nūcupamus. Sunt qui stratores intelligant, qui præcurrentes castris metandis loca complanarent, pontes pararēt, hosce instructores dici à Vegetio quoq. Sed ad deum redeo. Fatum item si hunc dixerimus, non aberrarimus. Nam si est fatum implexa causarum series, ille est omnium causa princeps, à qua propendent reliquæ. Deniq. tot excogitari cognomenta queunt, quot eius recognoscimus munera, ne nunc indigitamenta excutiamus omnia. Nam & in libro De mysterijs Iamblichus: Opifex (inquit) intellectus, qui & ueritatis est dominus, atq. sapientia, quatenus in generationē progrediens, occultam latentium rationum potentiam traducit in lucem, Amum Aegyptiaca lingua uocatur. Quatenus autem sine mendacio peragit omnia, & artificiose simul cum ueritate Phtha nuncupatur. Græci uero hunc Vulcanum nominant, artificiosum duntaxat considerantes. Quatenus uero effector est bonorum, appellatur Oliris, aliasq. denominationes habet, propter potentias actionesq. differentes. Illud tamen parte ista haudquaquam transmiserim, quod à Didymo proditum scimus in libris enarrationis Pindaricæ: Melissea Cretensium regem dijs primum rem obijisse diuinam, ac ritus novos sacrorumq. pompas introduxisse. Huius porro filias Amaltheam & Melissam, quæ Iouem puerum caprino lacte & melle connutrierint. Vnde datum mythicis locum fingēdi, aduolasse apes, atq. os puerile succi blādissimi liquore colluissē. Melissam uero magnæ matri sacerdotē fuisse institutam primam: unde propagatum mox, ut quibus eiusdē iniungeretur sacerdotij functio, Melissæ item dicerentur. Quin & abutendi ratione aliorum quoq. sacrorum mystidas eodem cenferi nomine auctor astipulatur Pindarus, cum ait, τῶν ἐφ' αἷς μελιδίας τῶν περὶ τῶν. Factum uero hoc de insecti puritate. Sunt & qui sacris assidue obuersantes nymphas dici recte melissas opinentur: de quibus Patareus Mnaseas sic prodidit ferē, primas ab carnium escu, quam sarcophagiā uocant, homines abduxisse, arboreis insuefactos frugibus, quo nomine Cereris sacriū absq. nymphis haud obiri, quod omnium principes fructus pramonstrarint, sedarintq. τῶν ἀμνησφαγίων, & uerecundiæ causa ex hyle indumēta excogitarint. Obseruatum in scientissimorum thesauris, Melissas item dici in generationem prodeuntes animas, præcipue per iustitiam uitæ opera obituras, indeq. patriam repetituras, quando est apis *Μελισσοφοῦ* animal, in primis autē iustum. Nuncuparunt uero sic, *ἰδιονῆς οὐσίας ἐργαστικῆς*. Ex quo de animis Sophocles, *Βομβεῖ δὲ νεκρῶν σμύλῳ, ἔρχεται τ' ἄλλῃ.*

Cereris autem sacerdotēs, Melissas ueteres appellarunt, ceu terrestris deæ mystidas. Sed & ipsam Proserpinam *μελιτῶδιον*. Lunam quoq. generationis præsidem, Melissam dixere. Lunæ altitudo taurus. Apes uero *Βουθυμῆς* dicuntur. Et in generationem pergentes animæ *Βουθυμῆς*. Sed & Buclopus deus generationem latenter audiens: Sed non utiq. prætereunda Aeliani admiratio est, prodentis, Barbararum gentium sapientiam uideri laude dignam, quando nulla prorsum *εἰς ἀθεότητι ἐπίσει*, id est eò producta est ut deum negaret, aut omnino ambigeret, Sit ne prouidentia ulla, an temere ferantur omnia. In quam uesaniā dislapso nouimus Euhemerum Meseu, Diogenem Phryga, Hippona, Diagoram, Sossiam, Epicurum. Illud non negligendum, poeticam quod instruit enarrationem: Temenum Pelasgi filium in Arcadia Stympthalum habitasse antiquam, atq. inibi lunonem ab eo educatam, & deæ sacrum institutum triplex, ex trium ratione cognominum. Siquidem Parthenon uocauit puellam adhucat Ioui nuptā, *τέλειαν*, id est adultam. Dissidentem uero cum eodem, ac Stympthalum denuo repentem, *χέραν*, id est uiduam. Apud Menalum fuisse dicitur *ἀγαθὸν νόον*, id est Boni templum. Id referēdum ad Iouem Pausanias suspicatur: quoniam *ἀγαθὸν νόον πῆρες οἱ θεοὶ εἰσὶν ἀθεότοις, ἴδῃς δὲ ἵππῳ* & *δεῖν δὲ*. Panos præterea sacellum locis aliquot exci tatum legimus, esse quoq. qui opinentur eiusdem esse pontificij hominum uota ad exitum perducere, quin & scelestis pro dignitate ac meritis rependere. Sed & olim esse uaticinatum traditur item. Affuisse uero illi *πεφῶτιν*, Erato nympham, quæ Arcadi Callistus fuerit iuncta. Prope Lycosurā esse dicuntur montes Nomij, in quibus & Panos Nomij sacellum. Melpiam, id est *μέλπειαν*, uocāt locum, quod inibi fistulæ melos compererit Pan. Montibus factum nomen putant ab eius dei passionibus: etiam si à nymphā

nymphā credunt Arcades. Fuit & in Parthenio monte Panos delubrum, ubi & testudines conficiendis lyris peraccomodas haberi, proditū memoriæ est, quibus tamen parant, quod Panī sacras opinētur. Gazæ Iupiter colebatur, Marnas nūcupatus: quæ Cretensibus uox indicat uirginem. Hieronymus, Gazæ Marnas luget inclusus. Meminit auctor idem in Enarrationibus in Esaiam. In hac uero deorum fusiore pragmatia nec illud neglectū habuero, quod est ab Oenomaο traditū: triginta millia deorū in orbe terrarum fuisse culta, quod ipsum & uates asseruerit Hesiodus. Hinc obrepissē opinor petulantius in blasphemias prorumpentibus, ut allisa quodāmodo patientia, facturos se quippiam triginta millia diabolorum nomine, non citra impietatem pronunciant. Carmina Hesiodi ipsum hoc adstruentia, si quis requirat forte sunt hæc:

τῶν γὰρ μύριοι εἰσὶν ὑπὸ χθονὶ πολυβοτῆρας ἀβάνετοι Ζωῶς, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

Scribit inibi Proclus, hosce demonas à deis abiunctos intelligi, & ab hisce demonibus quos ex hominibus factos idē cecinit poeta. Trecentos item fuisse ueteribus Ioues adnotatum ex Varrone est, ac à Septimio Florente repetitum.

Platonem & Platonicos nonnullos sentire, unum modo esse deum. Deus unde. Caput IIII

SEd rursus obijciat se quispiam, & quoniam à Platonici tam reuelli nescimus, quam nolumus: quod hi nunquam non fidem tueantur suam literarum magnitudine ac recondita supellectile, quærat sollicitus, quidnam parte hac illorum coryphæū Platonem sensisse opinemur, quid ue ceteris insinuemus de tanto adstruendum philosopho. Ego uero, ut qui norim elogium illud sepe repetendum, pauculis modo mutatis, Platonicos plane Christianos fore (nam & Augustinus sapientiæ profunditatem admiratus, neminē eo philosopho propius religionis nostræ pulsasse metas scribit) obseruasse uideor ab eminentissimo quidem uiro plures sapē nominari deos, uerum nō tam deos intelligi, quam diuinos angelicosq. ac cælestes dei ministros. Nam angelos non fuisse Platoni incognitos, adstripulatur & Florens Septimius in Apologetico. Siquidem in Parmenide ac Timæo unicum & per seipsum esse sancit deum. Insequitur uero doctoris uestigia singulari ingenio, eloquentia non incuriosa Platonici multi, unum modo esse deum, ratione triplici probare conantur. Primo, inquirunt, quia summa est unitas. Nam si quodlibet summum est unicum, quid magis unicum est, quam summa unitas: Est etiam unus, quia est ueritas. Summa enim ueritas una est. Nam si duæ summae ueritates esse dicantur, aut una earum habet quicquid habet altera, aut non. Si prius datur, una est, non duæ: si secundum est, neutra est summa: deest enim isti illud ueritatis quod in illa est, & illi quod est in ista. Item unus est deus, quia summa est bonitas. Summa quippe bonitas, quicquid boni reperiri usquam potest, complectitur. Quod si duas induxeris bonitates summas, quicquid boni est in una, est & in altera: alioquin neutra esset summa. Et secundum boni ipsius naturā unum sunt, non duo, neq. est aliquid aliud illis admixtum, præter bonitatis naturam, quia summa non essent, sed inquinatæ. Vnum itaq. sunt omnino. Propterea Manichæis Gnosticisq. philosophis assentiendum nullo modo est, duos esse deos astruentibus. Quorum alter sit bonorum omnium auctor, alter uero malorum. Nam sicut deus, qui bonorum est auctor, summum bonum est, malū totius expers, ita contrarius summū malum, omnino bono priuatum. Hic igitur neque ager quicquam, neq. cognoscet, neq. uiuet, neq. erit omnino: siquidem esse, uiuere, cognoscere, bona expetendaq. sunt. Vnum igitur omnino sit rerum principium, & uocetur unitas, quia per excellentissimam simplicitatem supereminet omnia: ueritas, quia producendo esse dat omnibus: bonitas, quia producta ad se reuocando, præstat & bene esse. Atq. ut tradit Ioannis apostoli theologia, theologorum omnium diuinissimi, quem Platonici Amelius libenter amplexatur, unitatem uocato principium, ueritatem principij rationem, bonitatem deniq. principij rationalis amorem. Dicitur uero deus, uel *θεός*, ut Damasceno placet, ac repetit Thomas in libro De ueritate, ab *ἀθεῖν*, quod ardere est. Cæterum etiam si ardere pronunciat de deo metaphoricè, non tamen & nomen hoc deus. Cæterum postea quam parte hac factis

tis superq; euagati fumus, cum Mercurio ita coronidem impingamus. Sanctus es deus, pater omnium: sanctus deus, cuius uoluntas a proprijs impletur potestatibus: sanctus deus qui tuis familiaribus innotescis: sanctus es, quem nūquam creauit natura: sanctus es, omni potestate ualidior: sanctus es, omni excellentia maior: sanctus es, omni laude melior. Excipe uerborum sacrificia sancta, ab anima & tibi dedito corde manantia. Ineffabilis, solo silentio prædicande ab eo, qui fallacias ueræ cognitioni contrarias declinauit, annue nos corrobora, atq; huius gratiæ participes effice eos qui in ignorantia uersantur. Ipse pater es uenerandus, homo autem tuus sanctitate unâ tecum potiri exoptat, cum potestatem illi omnium arbitriumq; concesseris.

Super Memnonis sepulchro & statua ex Græcis adnotata pluscula, unde Iuuenalis illustratur. De Rhodio Memnone, ac Palto, Dipalto, Euhelio, & Memnonidibus. Susa cur dicantur. Item quid Apastia, & Paltus. Cap. v

Memnona poetis cantatissimum nemo non nouit. Comperta nobis nonnulla de eo sunt, ijs plane adnumeranda quæ præcipue digna admiratione sunt in naturæ contemplatione, uel etiam quæ fidem rei nouitate uix impetrant. Ac de Memnonis quidem statua mox paulo. Interim sepulchrum eiusdem pergamus illustrius facere, hisce memorijs inspergendo, quæ grauis auctor Iosephus prompsit in literas: cuius historia, quia minus iusta mendacio est, in cuiusq; animum facile quod subnectemus potest irrepere: quod ita habet. Esse Ptolemaida Galilææ ciuitatem montibus hinc inde ferè obmunitam, conuallatamq;: siquidem à Meridie Carmelo constitatur, à Septentrione uero quem uocant in colæ Scalam Tyriorum: ab urbe duorum ferè stadiorum interstitio fluuiolus offert se Beleus nomine: eius in propinquo Memnonis est sepulchrum, cui adiacet locus omnium admiratione dignissimus: ea est species uallis circumactæ in orbem, quæ uitream harenam emittit, alioqui & singulare miraculum adest. Commeant illuc numerosi nauis genus terræ aucturi: sed quicquid inde egestum fuerit, repletur mox: eadem semper campi facies. Produunt peritiores, uentorum id opera contingere, qui ex circumiectis supercilij diffatu suggerat metallum. Nec tamen uno ibi est miraculo natura contenta: quicquid aliunde congefseris harenæ, transit euestigio in uitrum: quod si ultra loci margines fuerit denuo proiectum, in habitum priorem eadem redit celeritate. Illud porro non negligendum, quod ad Memnonis spectat sepulchrum: nam in Troade id statuit Strabo: ita enim libro tertio decimo scribit, Ultra Esapi hostia tumulus quidam occurrit, in quo uisitur Memnonis sepulchrum eius, qui Tithoni filius fuit: cui proximus etiam Memnonis uicus. Dicat aliquis, Memnonem eum de quo Iosephus, ab hoc fuisse diuersum. Nam & Strabonis eiusdem monumenta Rhodium habent Memnona, qui fuerit Persici ductor exercitus, & Hermiam eunuchum circumscripterit, quiq; Platoni Aristoteliq; dedisset operam: mox uero principatu etiam potitus: uel id Memnoni forte obuenisse, quod & claris plerunq; uiris, quibus imaginaria sepulchra multis in locis admiratione uirtutis quâdoq; excitata fuisse obseruauimus. Nam Strabo idem alibi: Memnon, inquit, sepultus dicitur circa Paltum Syriæ iuxta flumen Bandam, ut Simonides ait. Paltum uero Syriæ ciuitatem agnoscit etiam Stephanus, unde sit gentile nomen Paltenus, uti à Damasco Damascenus. Sed est item Paltum teli genus Arriano libro primo. Meminit Xenophon quum alibi tum Rerum Græcarum tertio: unde apud Sophoclem in Aiace Mastigophoro, quod adnotarunt scholiastæ. Dipaltus me perimeret, quod est manu utraq; *ἢ ἀπὸ δειψίας*, ac tota ui. Dicitur & *πάλαν πύξ*, pro fulmineo igne desuper excusso. Strabonis auctoritatem suffulcire Plinij quoq; calculus uidetur, sic ferme libro sexto prodentis, Aegyptiorum bellis attrita Aethiopia est, uicissim imperitando seruiendoq; clara & potens, etiam usq; ad Troiana bella, Memnone regnante. Et Syriæ imperitasse eam, nostrisq; littori ætate regis Cephei, patet Andromedæ fabulis. Porro de Memnonis statua in Basaltæ lapidis mentione Plinius idem ita scribit, Non absimilis (inquit) illi narratur Thebis delubro Serapis, ut putant, Memnonis statua dicatus, quem quotidiano solis ortu contactum radijs crepare dicunt. Philostratus etiam in Iconibus: Memnon, inquit, in Aethiopia deformatus est in lapidem

lapidem nigrū, sedentis habitu. Solaribus radijs statua ubi contingitur, uelut plestrum incidens sol in Memnonis os, elicit inde uocem: meminit & in Heroicis. In Toxari Luciano prodit, Demetrium Sumieum peregrinatione obisse in Aegyptum, ut pyramides spectaret ac Memnonem, quod illas inaudisset quauis altissimas; umbram tamen non iactare. Memnonem uero ad exorientem solem inclamare. Strabo ibi se adfuisse scribit cum Aelio Gallo & amicorū multitudine ac militum: circiterq; horam primam sonitum audiuisse, siue à basi siue à colosso siue à circumstantibus de industria factum. Id enim (inquit) haudquaquā affirmarim, quum propter incertam causam omnia magis subeat ut credam, quàm ex lapidibus sic compactis cōcinnatis uel crepitem credo: Pausanias miratur in Megarensi mœnibus lapidem, quem si quis calculo percussisset, non secus insonaret ac lyra. Sed multo me (inquit) maiore admiratione affecit Aegyptiorū colossus, qui Thebis Aegyptijs est, postquā Nilum traieceris. Vidi enim ad hoc usq; tempus statuam sedentem iuxta eum locum quem Syringas uocant. Eam pleriq; Memnonem dicunt, quem ex Aethiopia profectū in Aegyptum uenisse arbitrantur, ac Susa usq; Thebei Memnonē negant, sed quendam popularem suum esse aiunt, cuius ea statua sit. Audiui etiam, qui hanc Sefostri statuam tribuant, quam Cambyses mutilauerit. Reliquum corpus sedet, *ἢ ἀπὸ πᾶσαν ἡμερῶν ἀνιχνοντὶ ἡλίου βοᾶ, ἢ ἀπὸ ἡλίου μολυσσὰ εἰλωσει τις κινδύρας ἢ λυγὰς φαργείσσης χορδῆς*. id est, & quotidie insonat oriente sole, quem sonitū similem dixeris disruptæ chordæ in lyra uel cithara. Legimus porro Tyaneum Apollonium uenisse quandoq; in Memnonis templum, deq; eo Damiana retulisse, Auroræ filium fuisse Memnonē: occubuisse uero non apud Troiam, quod etiam neq; uenisse illum satis constat: sed in Aethiopia, cum regnasset apud Aethiops per generationū quinque spatium. Ipsos tamen Aethiops, quando longissima sunt uitæ extra mortalium reliquorum consuetudinem, quali in adulescentia Memnonem liugere, quæq; in acerbis promi funeribus soleant, facere. Locum præterea, ubi erectum fterit templum, antiquo foro consimilem fuisse: cuiusmodi uisebantur multa in uetustissimis ciuitatibus, ubi etiamnum columnarum extant fragmenta & parietum uestigia quædam. Porro sedes ac Mercurij simulacra. At Memnonis statuam adolescentis impuberis imaginem referre: esse autem ex nigro lapide confabricatam, & ad solis radios conuersam, utroq; pede solum attingentem: erectas autem manus sedi inniti, hominis surgere uolentis similitudine quadam: at oculorum & totius oris habitum, quasi loquētis esse hominis: ubi uero solis radio percutitur, quod matutino euenit, tum utiq; summam parere admirationem, loqui enim tunc perhibent, ubi primum ad illius os radios peruenerit: nam splendentes oculi lætiq; ad solem expositi sunt, ueluti eorum qui ualde solis aspectum tolerare possunt, quos Græci *ἡλιόφους* uocant, hoc est euhelios. Scribunt item ex Græcis nonnulli, Memnona apud Ilium Aethiopibus quidem præfuisse, Aethiopem tamen non fuisse, uerum apud Persica Susa, & fluuium Choaspe gentibus illis imperasse. Argumento autem esse, quod à Tithono Memnonis patre Susa dicatur condita, uel (ut alij) à Memnone potius. Dictam uero urbem à Iliorum copia, quæ gentium earum uocabulo dicantur susa. Sed illud etiamnum euidentius: Susiorum arcē à Memnone Memnoniū uocari. Susios item Cifios appellari, quia Memnonis matrem Cifiam uocet Aeschylus. In Pausaniæ monumentis lectum est Memnonem Aethiopum quidem fuisse regem, nō tamen ex Aethiopia Ilium uenisse, uerum à Persicis Susis & Choaspe, quæ sibi subiecerat loca. Nam sunt auctores quoq;, quotannis aduolare Ilium ex Aethiopia aues, & conflagrare ad Memnonis sepulchrum, quas ob id Memnonidas uocent. Hoc idem quinto quoq; anno facere eas in Aethiopia circa Memnonis regiam, exploratum sibi Cremutius tradit. Ex Memnonis cineribus apud Troiam interempti natas aues, cecinit Ouidius, non suppresso item depugnandi more ita enim scribit libro tertio decimo, Præpetibus subitis nomen fecit auctor, ab illo Memnonides dictæ, quum sol duodena peregit Signa, parentali morituræ more rebellant. Memnonidum item auium mentio Pausaniæ est, illas in Memnonis chlamyde pictas expressas

expressas memoranti apud Delphos. De Memnonis porro statua Satyrus quoq; hisce commeminit,

Effigies sacri nitet aurea cercopitheci

Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ.

In cuius loci enarratione, allatis modo quæ prodit Strabo, interpretes mira sese inde expediunt breuitate. Bibliotheces item tertio Diodorus, a Theutano, tunc Asia imperante, missa ad Troiam Aethiopum decem millia scribit, totidemq; Sufianos, cum ducentis curibus, Memnone duce: qua tempestate pater eius Tithonus Perfarum gessit satrapiam. Sed & nonnulli Idam uocant Memnonis matrem. Inuenio item Memnonas esse Aethiopum gentem, quam (ut auctor est Polyhistor) agrestem interpretantur, sed tamē pugnacem ac difficilem. Quod uero de Rhodio Memnone, cuius etiam meminit Arrianus, nec tacuit Q. Curtius, paulo ante protulimus, sciendū amplius, uocem eius memorabilem uideri præcipue dignam, quæ utriusque linguæ monumentis certatim celebretur, maximo documēto, debere stipendia faciētes lingua præparcos, manu largiores esse. Is siquidem quum aduersus Alexandrum summa uel bellum gereret, quendam de Alexandro obloquentem, ac multa per imperitiam, tum etiam assentandi studio differentem quum inaudisset, eoq; nomine commotior foret, quod maximus imperator ab inertissimo, ac prorsum (ut uidetur) gregario milite profcinderetur, hominem acrius lancea percussit: & mox, Ego te (inquit) alo, ut pugnes, nō ut Alexandrum petulantia tua sordide incessas. Fuit & Troianus quidam Memnon, a quo interemptus. sit Antiochus, ut in Heroicis Philostratus scribit, etiam si ab Aethiōpe creditur ferē. Apud Græcos pro asino dicitur Memnon, unde Memnoniæ carnes pro asinis leguntur. Illud uero superpondium fuerit, quod a Græcorum grammaticis exaratum subscribemus, Memnona & Sarpedona Iouis filios ad Troiam interisse. Tanto autem a dijs honore affectos, ut ferente legem patre, funeris diem luctu & ieiunio celebrent. Quod comici ueteris auctoritas illis comprobatur uersiculis, ut protinus legentium demereamur assensum Græca (uti aiunt) fide.

πολλὰ κείσε εἰ ἡμῶν ἀγόντων ἦν θεῶν ἀπασίαν, ἡνίκ' ἂν παρ' ἡμῶν, ἢ τὸν μέμνον, ἢ τὸν Σεργηδόνα παρ' ἡμῶν ὄμεις ἴσα γελᾶτε.

Sæpe, inquit, nobis dijs apastiam ducentibus, ubi Iugeamus Memnona uel Sarpedonem, prolibatis uos & ridetis. Apastia uero, quod scitu reor dignum, signat nobis ieiunium: quando πασός dicitur, qui cibo operam dedit πασά τὸ πῶδ, quod ἰδίσαι, id est uesci indicat. Vnde irrepsit insciæ plebeculæ, ut passim pro conuiuio passum usurper. Et saginatos anferes, ac id genus cætera ferē consimiliter nuncupet.

Prouerbum quod est, numerare nouit, quam uim habeat. Deq; arithmetice occultiore. Cuiusmodi sit illud, Deum omnia in numero, mensura, pondere perfecisse.

Cap. VI

Venzoaris uiri Babylonij, & scientiæ reconditæ, uerbum fuisse præclarum, & sensus profundioris, Abumafar auctor est, Scire omnia, & nosse exactius eum, qui numerorum scientiam tenet. Quod ideo dici opinandum est, quia præcis ingenijs, quæ nobis rerum multarum lucem peperere, a uulgari & exculcata ratione sequestrata abiunctaq; philosophandi

per numeros consuetudo fuit. Etiam uero quum a theologis excultam accepimus, tum in primis non neglectam a Pythagora, Aglaophemo, Platone, cæterisque id genus com pluribus. Sed & in Epinomide ab ipso traditum Platone nouimus, Inter omnes liberales artes & theoreticas scientias præcipuam & maxime diuinam uideri numerorum scientiam. Cæterum id comprobari qui potest, si eam numerandi peritiam accipias, in qua uel negociantium, ut negociosissimus quisq; est, ita præstat in primis? Quid enim præter cæteros illi norunt? Scientia omnino fuit hæc, extra quam pleriq; uel opinentur, uel sciant, certe mira: immoq; nostra tempestate minus pertrita. Quinimmo occlusa adeo, uelut sanctius arcanum, ut qualis sit, ne suspicentur quidem, aut uix attingant pauci. Quod ne quis ambigat, scitatur Plato, Cur sit homo animal sapientissimū: sup-

pingit

pingit mox responsum, Quia (inquit) numerare nouit. Et rursum in Epinomide: Opus (inquit) est numeris, non ijs qui corpus habent, sed qui omnem paris imparis ue generationem atq; uirtutem, quam ad perficiendam cognoscendamq; rerum naturam conferunt. Proinde nos adagiū præstruximus, quo in eum uti possumus, qui omnibus calculus credatur undecūq; scientissimus, ac propè perfectione omnifaria eminētissimus. Meminit & in Encyclijs quæstionibus Aristoteles, Cur (inquit) homini potius, quam cuiquam ex cæteris animantibus credendum est: an quia, ut Plato Neocli respondit, homo solus omnium animantium ἀριθμῶν ἐπίστατος; hoc est, nouit numerare? Quem locū (sit uerbo uenia) philosophus quidam interpretatus, dum nihil altius suspicatur, id modò dici inde opinatur, quòd is sit rationis actus, Qui enim numerare scit, disciplinis imbibendis non uidetur impar. Insuper ratione prædito amplius fidendum, quia præter eam, dum talis est, operatur nihil. Vel, inquit, quoniam perpedit acrius, bonum malumq; metiens. Sed nos in sanctis itē literis legimus, Deum omnia in numero, mensura, pondere perfecisse: quæ ipsa & Plato aperte significat, dum numeros, mensuras, solida in mediū adducit. Sed per numeros intelligi uult ipsas rerum naturalium species formasq; substantiales, quas etiam Aristoteles numeris comparat. Per mensuras autem certas, instrumentalesq; figuratas, uel magnitudines speciebus certis accommodatas. Per solida deniq; atque uires, significat qualitates quæ & cum molibus penitus protenduntur, & præstant motionibus actionibusq; momentum. Ex hac item occultiore facultate scribit Aurelius Macrobius, Numerorum certam constitutamq; rationem animas sociare corporibus: qui numeri dum super sint, perseverat corpus animari: quum uero deficiant, arcanam illam uim solui, qua societas ipsa constabat. Et hoc esse, quod fatum & fatalia uitæ tempora uocemus. Vnde sit illud doctissimi uatis, Explebo numerum, reddarq; tenebris.

Hinc item probabile est, ueterum sapientū curam pronuntiare non dubitasse, animam esse numerum se mouentem. Hoc Pythagoricum esse decretū, auctor Plutarchus probat libro De ijs quæ philosophis placeant, quarto. Sed adijcit, ἀριθμῶν ἄντ' ἰσὶ τῶν νοῦ παραλαμβάνουσιν, id est numerum pro mente accipere. Esse quoq; in anima numerum, scribit Plotinus libro Enneadis quintæ primo: Non enim, inquit, moles sunt prima natura, neq; ulla magnitudines. Crassa enim hæc posteriora sunt, quæ sensus existimat entia, iam uero nec in feminibus hoc ipsum humidum est, quod æstimatione dignum censetur, sed quod sensibus non apparet: id autem numerus est, atq; ratio. Est item in intellectu primo numerus idearum ratione formali inter se differentium: si modò per eas intelliguntur, & fiunt formæ rerum re ipsa discrepantium. De qua re, si nostrum esset onus, dicerem plura, sed alieno loco satis multa. Illud Boethi multum ad hæc ipsa facit, quum ex mathematicis arithmetica percipi primum tradit, quoniam matris quodammodo ad cæteras obtineat portionem. Tum uero quòd hanc ille huius mundanæ molis conditor deus primum habuit suæ ratiocinationis exemplar, & ad hanc cuncta constituit, quæcūq; fabricante ratione per numeros assignati ordinis inuenere concordiam. Hoc tamen nec item præteriero: rationalis fabricæ naturalē quoddam pullulans principium dici, ac esse numerū: quippe mentis expertia, uti bruta, non numerant: nec aliud est numerus, quàm explicata ratio. Eatenus autem principium eorum quæ ratione attinguntur, numerus comprobatur, ut sublato eo, reliqui futurum nihil, ratione colligatur. Nec aliud omnino est, per numeros rationē quippiam explicare, quàm rationem ipsa se uti, ac in sui naturali supremaq; similitudine cuncta figere. Vti deus infinita mens in coæterno uerbo rebus esse communicat, nec numero esse quicquam potest prius: cuncta enim ab ipso alia, ipsum fuisse necessariò, affirmant. Omnia siquidem unitatem exeuntia simplicissimam suo sunt modo composita, nec ulla citra numerum concipi ualeat compositio. Ex seipso autem consurgit numerus: quando ex tribus connexis cooriri debet ternarius. Alioqui non magis ternarius esset, quàm si seorsum parietē, seorsum tectum, atq; item domus construeres fundamenta, & domiciliū tamen cōcipias formam. Porro an menti similis numero extogitari potest quippiam? Nonne ternarij unitas ternaria est? ternarij æqualitas ternaria item? Sed & ternarij con-

CC nexio

nexio ternaria est. Igitur numeri essentia, mentis exemplar est primum.

Pythagoræ placita de monade, ac dyade: item de pari, impari. Cap. VII

Pythagoram igitur legimus opinatum, in numeris maximam esse vim, in eosque referenda omnia, syderum ambitus, & animalium productiones. Duo item fecisse principia: definitam unitatem alterum appellando, reliquum indefinitam dualitatem: sed illam honorum, hanc malorum exordium & causam esse dicebat. Unitatis siquidem natura insita circumferentiae temperiem, animis uirtutem, sanitatem corporibus, domibus & ciuitatibus pacem, & animorum gignit conspiratum. At dualitas diuersa omnia, acri hyemem contribuit, animis malitiam, ægritudines corporibus, ciuitatibus seditiones, & domibus dissidia inducit. Omne siquidem malum ex disparili inoritur uoluntate. Hinc ex consequentibus numeris parum quidem demonstrauit indigum ac deficientem atque imperfectum, impari uero plenum ac perfectum. Etenim pari permixtus uim suam seruat perpetuo, cōduplicatus uero eundem gignit ita ut foecundus sit, habeatque principij uim, diuisionis ipse nescius, unitate semper in eo redundante. Par uero impari producit nunquam, neque est indiuisibilis. Proinde Homerus quoque, quem profundior nulla præterisse uidetur doctrina, unitatis naturam in boni quidem portione constituit, in mali uero dualitatem: nam bonum, ἐν ἑσῶι sæpe dicit, & ἐν ἑσῶι affectum eiusmodi: contrario autem modo, ἄλῳ uocat afflictionem ac diuexationem. Et superis imparia quidem semper contribuit, inferis uero paria: nam Nestor Neptuno immolat ἑνὴν ἀνδρῶν ἑνὴν τῶν ἄνδρων. Achilles uero Patroclo paria offert omnia, ἱππῶν μὲν πέντε ἄρτας, ἄλδ' ἑκατὸν δὲ πρῶτον μεγαθύμου ἕως ἑδδῶν. Plurimum uero ternario utitur numero, item quinario ac septenario, maximè uero nouenario: ut πρῶτον ἑνὴν πέντε ἀνέστη. & alibi, καὶ ἑνὴν ἄρτα γὰρ πέντε γα.

De nouenario numero. Virgilij locus explicatur ex Aeneidos primo. Heliconides Musæ. De Helicone musico organo. De Musis pulchra. Febrium species. Caput VIII

Sed cur nam est numerus hic perfectissimus: nempe quia est ab impari primo quadratus, & impariter impar in tres distribuitur triades, siue maius trinitates dicere: quarum item quælibet in tres diuiditur unitates. Quæ in parte admonendi studiosi sunt, illud uehementer obseruandum, quod in literis Latinis à paucissimis animaduersum, miror. Nouenarium numerum præcipue ueteribus pro multitudinè qualibet positum, sicuti probat Nicander, qui duos habentem aculeos ἑνὴν ἀκνῆρον uocauit, quod est aculeorum nouem. Sed & alibi in quodam genere scorpionum, quibus septem insunt sphondyli, dixit, σφόνδυλοι ἑνὴν ἀδ' ἑσμοί. Nam enneadesmos uocat sphondylos, uolens signare polydesmos, ac si dicas multarum commissurarum aut colligationum. Id ipsum in præconum enneade apud Homerum Iliados secundo adnotauit Eustathius: sed & in nouem bellatoribus Hectori obiectis. Ad quam Græcorum doctrinam optimum maximum poetam respexisse contenderim, quum ait,

Et nouies Styx interfusa coerces.

Sed & quum Aeneidos primo ita de Timauo flumine sibi canere permisit,

Atque intima tutus

Regna Liburnorum, & fontem superare Timauj,

Vnde per ora nouem uasto cum murmure montis

It mare proruptum, & pelago premit arua sonanti.

Nam quum Timauo septem ora contribuant alij: nonnulli etiam nouem, ut Pomponius: alij etiam octo. Vnde & multifidum etiam appellauit Timauum Valerius Marcialis Epigrammatum octauo:

An tua multifidum numerauit lana Timauum,

Quem prius astrifero Cyllarus ore bibit?

Propterea doctissimus auctor in opinionum fluctu nouenarium sibi numerum censuit maximè usurpandum, ut interiorum literarum, sicuti frequenter solet, quippiam operi inspergeret, quod illotis (ut aiunt) pedibus ingredientibus maleferiat quidam aut transiunt aut impingunt, scholarum cantilenas insequuti. Eodem modo & Horatianum illu

Iudex Arte poetica intelligendum,

Nonnumquam prematur in annum.

quæquam lectione interpolata, decimum plerique legunt & interpretantur: quod si ad decadis perfectionem referas, concoqui potest. Astipulatur & Theon Arati interpres doctissimus, qui super eo poetæ uersiculo,

χρῆμα ἄγαθόν σῆμα, καὶ ἑνὴν ἀκνῆρον ἑσμοί.

Bonea, inquit, pro multis poeticè accipiendum, ἡ γοῶν ἢ πολὺ γοῶν ἡ ἑσμοί. Notuenarius, inquit Heliodorus, Musarum dies est Heliconiadum. Hic siquidem numerus, inquit Græci, ἰστένιος ἡσθῆ, & bonus in omnibus aptusque heliconiadibus: sic nutcupatis, non quia ab Helicone sunt, sed quia (ut in Ptolemæi Musica lectum est) organum habentur musicum, quod helicon dicitur, in quo nouem quædam choræ sunt: quarum tres sunt τὸ ἑστῆ τεσσάρων, uel epitriti: tres autem diapente, seu hemioli: tres autem ἑστῆ τεσσάρων, seu diplasi: quas & nouem appellarunt Musas. Cæterum id obiter quodammodo parte hac sciendum, Musis in Helicone rem diuinam obisse Otum & Ephialtem primos, sacrumque illis montem dixisse, quas tres modò intelligi uoluerunt, Meletem, Mnemonem, Aœden. Nouem postea fecit Pierus Macedo, nominibus quæ nunc habentur impositis. Sunt qui nouem fuisse Pteron filias putent, quibus eadem quæ Musis nomina indiderit. Ad nouenarij denique rationem forte spectat illud quoque febrium (quibus subinde mortalis excoquitur imbecillitas) species primum quidem esse duas, quippe aut σνοχῆς dicitur, uel synochos, quæ continua: aut ἑσθῆ ἀποσῆ, id est interuallata. Huius apud ueteres discrimina pernoscebantur sex, ut sentit Galenus: ἀμφημερινός, quæ quotidiana: τετραῖος, quæ tertiana: πεπρωτός, quartana: πεμπήαιος, quintana: ἑβδομαῖος, septimana: ἑννεαῖος, postremo, dicere quam possumus nonanam. Eodem modo & synochorum interstitia norunt tria: nam alias dicunt epaumaisticas, id est incrementales: alias paraumaisticas, id est decrescentes: tertias homotonos, id est tenore eodem perseverantes. Proditum uero memoriæ scio, Vidum grammaticum Thralisimum annis quatuor & uiginti quartana febris fuisse mirè infestatum. Sunt uero etiamnum febres dicæ πλάουτες, id est erraticæ, quæ ordine grassantur nullo, ἀλλ' ἀνεπαύτως γίνονται, id est citra stabilitatem fiunt. Febres præterea δυσλόπως, id est difficulter solubiles nuncupant ἐκπνοῆς: at ἄλῳπος, quæ tollantur negotio haud magno, χρεῖσος. nam hæc genus affectiones receptum ferè medicis est, ἢ χρεῖσι appellare. Synochon finit Galenus dici, quum paroxysmus unus ab initio perseverat omnino, ac in plures protenditur dies. Sed nomen (inquit) Græcum minimè est: maluerunt tamen in solocissimum dilabi, quàm eam febrium ideam ἀνώνομον relinquare. idem febres μαρρασμώδεις inter heceticas recenset: unum uero ex ijs genus uocat ἐκ νόσου γῆρας, id est ex morbo senectutem. Hepialam intelligunt febrem, in qua rigor simul cum calore inuadit: quo in genere sunt & lipariæ: sic enim affecti rigorem sentiunt ac calorem, etiam si non loco eodem: intus enim & in eisdem uisceribus calore infestantur, in partibus uero extimis omnibus frigore. Sed quod alias in magnis obuenerit portionibus, in hepiala fit in paruis. Ephemeras dixit Hippocrates esse febrium simplicissimas. Sunt uero hæc, quæ propter lassitudinem eueniunt, ac ebrietates & iras, furores, mærores, & id genus animi curas. Crymodes nuncupantur febres ex pulmonis causatione ex sacri ignis malo, sicut lepyria ex stomachi, typhodes ex iocinoris. Periodicas febres, sunt quæ circulares interpretantur: sunt, qui obambulantes. Periodus autem est ἡ ὑπὸ πᾶσι καὶ ἀνίσεως ἢ νοσήματι χροῖος, id est ex intensione tempus in morbo & remissione.

De monade. Curque ea ad deum referatur. De ternario item ac quaternario. Triembolum quid, & decembolum. Medici diatritarij, hæmophoui, psychrophoui. Tetrastiche, pentastiche. Quaternarij scröbes. Quaternaria tabula. Caput IX

At quoniam ipsa nos ratio in numerorum uirtutes coniecit, non fuerit ab instituto seiuictum, quædam porrò fusius hinc inde, ueluti amœniores quosdam flosculos, ac diuerticula non ingrata legentibus, quos alioqui nouitatibus excitari scio, congestisse in hunc præcipue locum, in quo arithmetices uim prolibamus, ac (ut ab uno exordiamur) quod est in hoc genere

nere primordium, diciturq; à Græcis *μονάς*, id est unitas. Compertum nobis est, materiam credi & foeminam, parem item atq; impari, non numerum, sed fontem & originem numerorum. Zaratham vero Pythagoræ doctorem, dyada numerorum dixisse matrem, monada uero patrem. Proinde inter numeros præstare, qui monadi præcipue assimulentur. Esse quoq; monada hanc initium finemq; omnium accepimus, neq; ipsam finis aut principij scientem. Refertur uero ad deum, eiusq; intellectum à sequentium numero rerum & potestatum sequestrare. Qui quoniam in unum dispersa cogit, inde etiam dicitur *εὐς*. Monas uero appellatur, *ὅτι πάντων φθερομενίωμ, αὐτὸς μόνος μίνα, καὶ ὅτι μόνω ἔχει ἐν τοῖς αὐτῷ βουλόμασι.* ut inquit Ioannes Protospatharius, dierum Hesiodi physicus interpres. Dicitur inquam monas, quoniam tendentibus in corruptionem omnibus, solus ipse perseverat, & quoniam in suis habet firmitatem consilij. De ternario uero quid hic exsequamur potissimum? An illud in primis? Trinitatem Pythagoricos philosophos rerum omnium mensuram esse uoluisse. Credo, ratione illa, quod summus rerum opifex ternario numero uniuersa dispensat. Immo uero etiam res ipsa numero eodem terminari pernoscentur: ad quod respiciens poeta nobilis, Numero (inquit) deus impari gaudet. Si quidem ineffabile illud agens creat primò singula, rapit mox, ac denique perficit. Singula quoque in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum nascuntur: deinde in eundem refluunt, dum originem mox suam repetunt: postremo perficiuntur, ubi in suum redierint principium. Id ipsum uaticinatus Orpheus loquem principium, medium & finem uocauit uniuersi: principij, ut producat: medium, ut producta retrahat ad seipsum: finem, ut redeuntia perficit. Sed in conuersione hac trinitas obseruatur mira: quoniam in ea Mercurius primum obtinet gradum, animos per rationem ad sublimia reuocans: secundum, Venus, per uisum ad superna proliciens: postremum, Phœbus, id ipsum efficiens per auditum. Et Mercurius quidem ad ipsum præcipue prolecat bonum: ad intellectum, Venus, in quo radians pernoscitur pulchritudo prima: ad animam uero prouocat Apollo, cuius est harmonia peculiaris. Hinc regem illum uniuersorum bonum, pulchrum, iustum, quod sapius à Platone significatur, possumus nuncupare. Bonum, inquam, dum creationem obit: ubi allicit, pulchrum: at iustum, quatenus pro cuiusq; meritis perfectionem elargitur. Pythagoricos item Plutarchus scribit, unitatem solitos Apollinem nuncupare: dyada uero litem, & audaciam: triada autem iustitiam. Quum enim iniuriæ illatio aut permissio per defectum obueniatur aut excessum, inseritur ijs iustum ad æqualitatem retrahens. Adnotatum à grammaticis illud quoq; Numerum quandoq; hunc pro multitudine capi, unde triembolum pro uirili pudendo inuenimus positum, ut quod in iijci sapius queat. Est etiam nomine nauis, quando Nestoris nauem decembolum dixit Aeschylus. Sed illud grauius multo, Principem deum tribus colit, adoratione, thuris sacrificio, hymnis. Et id utiq; ter, ex totidem hemisphærij punctis, mane, uespere, meridie. Proinde legibus sanciri pleriq; nouimus, exortum ab adorantibus spectandum: quod est Pythagoricis obseruatum, nec spreuit Christiana ueritas. Trismegistus ad meridiem conuersus id ipsum obibat: Moses Iudæiq; ad occidua. Ratio inde promi potest, quod ab Oriente motus est diurnus: at planeta, quos esse Ptolemæi doctrina statuit, uelut celestium signorum animas, ab occasu uertiginis sumunt initia: sed uiuificum lumen à meridie per circuli redit obliquitatem. Adoratio, reuerentiæ cultum exhibet. Thus, sua uisissima cognitionis diuinæ distributionem complectitur. Hymnorum iucunditas, caelorum refert concentum: ut Pythagorici sanciant, nec tacuit Mercurius: uel substantiarum harmoniam separatarum in laude intellectuali, ut Peripatetici. Ad ternarium spectat illud quoq; uel eruditionis saltem gratia: Medicos quosdam nuncupatos diatritarios, deridiculi causa: quoniam cibi abstinentiam initio morbi in diem tertium prorogabant. Proinde subsannans Galenus identidem *θεοτρῖον διατριπῶν* appellat Therapeutices octauo. Sed & qui experimentis parum ualent, suntq; *ἀγύμναστοι*, hæmophoui eleganter, & psychrophoui nuncupantur, ut qui sanguinis missionem compauescant, aut potiones reclinent frigiditas, sicuti rabie concitos *ὄψοφάβους* dicere, moris est. Quod uero Aristoteles ait, Natura impulsos homines, trinitatis numero in deorum

in deorum sacrificijs uti. Sunt qui ita interpretentur, Quum frustra nihil agat natura, omnibus ab ea insitum, ut eo uterentur numero in caeremonijs: quo palam fieret, trinitatem ita in Deo concedi, sicut & in corporibus. Ternarium autem in sacris ita intelligunt, ut hostiæ immolata uinum affunderent, aut mel, & omnino liquidum aliquid, & salem, hordeum item, aut fruges inspergerent. Atque ita trium oblatione uno in sacrificio abunde litari opinarentur. In obeundis item sacris eundem uidentur obseruasse Trinitatis numerum, ut tertio quoq; die peragerentur, aut trimestri spatio. In sacerdotalium porro uestium genere, ac figura: in templi ambitu, uel aræ: in hostiæ comburendæ suffumigationibus, & extorum: necnon in uasorum figura sacrorum, aut materia. Quod si rerum omnino ratio maiorem efflagitare numerum aduertetur, ipsa in se identidem redibat trinitas. Hinc uniuersam Proclus Platónis theologiam ad tres reuocare trinitates admissus est. Porro (inquit Aristoteles) duo quidem, ambo dicimus: & duos, ambos, atque utrosque: omnes uero non dicimus, sed hanc appellationem de tribus enuntiamus primum: quod inde fieri creditur, quoniam sic à natura uidemur instituti. Porro sicuti Deo fabricatori monadem, ita procreanti materiæ dyadem, & idealibus formis triadem consequutione quadam aptamus. Animam uero rationis, inquit Martianus, iracundiæ cupiditatisq; distribuere tricarid. Quid porro de numero dicam quaternario? Potestas eius ut sit miranda, illud potissimum facit, quod consensu tacito gentes ferè omnes præcipuum Dei nomen quatuor modò literis enuntiant, quæ res citra diuiniorem afflatum non uidetur potuisse cōtingere. Nam quem nos Deum nuncupamus: Aegyptij, Theut; Persæ dicunt Syre: Magorum disciplina, Orsi, unde profluxit Oromafis. Iam apud Hebræorum gentem celebre est quatuor uocalium, Dei sacrum nomen *יהוה* quod inde Tetragrammaton dicunt: & alia uoce exprimitur, quæ Adonai est, quæ apud eos tamen Adni scribitur: significat autem, Dominum nostrum. Græcis uero *θεός* appellatur: Arabibus, Alla. *IESV* autem salutare Gentibus nomen, ab angelo accepimus. Porro quaternarium Pythagorici numerum, omnem uocabant: quoniam numerus denaria perficitur multitudine. Denarius uero est quaternarij compositio: proinde totum numerum *τετρακτὴν* uocabant. Ex eo & iurifurandi religionem sibi fecerant: unde illud, Ita per quaternitatem animæ nostræ tradentem, perennis fontem naturæ, nam & quaternitate animam constare arbitrabantur: esse enim mentem, scientiam, opinionem, sensum. Omnia porro quæ sunt, quaternarius numerus coniunxisse ac colligasse uidetur, elementa, numeros, horas anni, ætatum compagine. Denique dici nil potest, quod à numero quaternario, tanquã à radice ac principio non dependeat. Cuius cognitio Pythagoreis ab ipso tradita Pythagora est, per quem etiam iurabant, ueluti iurare per magistrum deceat, obseruantia ac uenerationis ratione, qui quaternarium ipsis numerum tradidisset, quicq; non utique deus fuerit immortalis, non heros, sed uir similitudine dei præditus. Porro *τετρας*, id est quaternarius, omnis sacer est ac solidus: nam quæ consistunt, omnia ex puncto producta primum sunt: siquidem punctum fluens, lineam facit: linea, epiphaniam, id est superficie: superficies, solidum, quare perfecta habetur tetras, & quæ colatur digna. Dicitur namq; & harmonia, habet enim epitritum: quaternarius enim ad ternarium epitritus, ad binarium duplex, unde & diplasius est. Habet & tetraplasia eius symphonia, quæ uocatur *δὲς ἑξήκοντα*: quatuor enim unitatis sunt tetraplasia. Quaternarium illud nil forsan iuuerit, sed apposuisse, quod nam fuerit piaculum? Porticū, inquit in Galieno Trebellius Pollio, flaminiam parauerat ducere tetrastrichen, uel (ut alij uolunt) pentastichen: ita ut primus ordo pilas haberet, ac ante se columnas cum statuis: secundus, & tertius, & deinceps *ἑξήκοντα* columnas. Numerus deniq; hic quadratus Mercurio ascribitur, quando inter omnes quadratus censetur deus. Quaternarios scrobes intelligimus, quò quo uersus pedum quatuor: ternarios autem trium: quaternariam tabulam in uineis, quæ tabulatim disponuntur, intelligimus, quæ quartam partem iugeri quadrata conficiet.

Quinarij numeri potentia. Cur sensus tantum quinque, & quæ præcellant sensibus. Pempazin quid. Pempobolum pentadactylus. Pentasublon. Triobolum. Ius quintæ relationis. Quinta, uectigal. Caput x

Quinarij uero potentiam ex scientissimis pleriq; admirati, multa in se illius obseruare prodiderunt, aut à quinarium habentibus prodijisse, quales sunt hominum manus. Immoq; nec iniuria diuinum censerit, ac merito dijs artium, Mercurioq; in primis esse dicatum. Ex ueterum doctrina illud item est, numeri huius uim tanto haberi quaternario augustiorem, quanto animatum inanimato præcellentius credatur. Nos id certe obseruauimus, solum hunc numerum omnia quæ sunt, quæq; uidentur esse, complexum. Esse autem dicimus intelligibilia, uideri esse corporalia omnia, seu diuinum corpus habeant, seu caducum. Hic ergo numerus simul omnia & supera designat & subiecta. Aut enim deus summus est, aut ex eo nata mens, in qua species rerum contineri, Platonice dogma est. Aut mundi anima, abs qua reliquas animas, ceu ex fonte profluere tradunt. (Platonice semper loquor, neque enim nunc Christianæ ueritatis dogmata promimus, sed ueterum placita consecramur, quæ instituto nostro scribendi suggerunt argumentum) aut caelestia sunt usq; ad nos, aut terrena natura est. Quinque porro uiuentium traduntur genera, principem locum sibi uendicante deo, sequentibus mox demonibus, inde heroibus, quarto autem loco constitutis hominibus, ultimo brutis. Quin & animæ potestates sunt qui eodem terminent numero: prima enim uis threptica est, siue uegetatrix: secunda, sensurum potens: tertia epithymetica, seu concupiscibilis: sequitur mox thymoides, id est irascibilis: inde logicon, id est rationalis facultas. Adde, quod (sicuti Aphrodiseus Alexander docuit, si tamen ex illius officina liber is prodijt, quod non uidetur: quoniam eius philosophi haudquaquam in plerisque respicit hæresin) eorum numerus, quæ sub sensum cadunt, quinaris est. Vnde factum quoq; ut sensus item duntaxat quinque sint, quod ad sensibilibus naturam sentiendi quoq; instrumenta sint. Tactus siquidem aspera experitur & leuia, necnon dura molliaq; quæ solidorum qualitates sunt: gustus, dulce & amarum ac salum, quæq; in humidis sunt, id genus alia, & siccis: olfactus, quod bene & male olet, quæ in euaporationibus inueniuntur: auditus, sonituum & fragorum est explorator, quæ in aeris collisione uersantur: uisus, colores discernit, qui in tenuissimo & ætheris lucidissimo spiritu sunt collocati. In qua quidem ratione sensuum illud obiter adnotabimus: In cane, uim odorandi esse præcipuam: in aquila, uisum: in protegeuste Indico animali, gustum: in serpentibus & quibusdam auibus, tactum: in apris, auditum, uel (ut Græcus præfert codex) in anseribus. Quintas porro esse fugiendas, Hesiodus præcipit: quod (inquiunt Græci interpretes) allegorice signat, nuptias multas. Quinaris enim γάμος dicitur: ex binario namq; pari confurgit, & impari ternario. Dicitur & numerus hic δίκαιος, id est iustitia, quia denarium ex æquilibratio fecet. Quinta porro natas Erinnyas ferunt, quæ plus habendi desideria castigant, ac iusturandum obseruant, quod ex lite natum peierantibus nocumeta comparat. Extabat olim in Melampodis commentario: Peierantes luna quinta totidem commori diebus: quod, inquit, quum obseruarem quandoq; uerum comperi. Pempazin, id est πεμπάζω, est pempobolum ueru, cui quinque sunt ad assandum ordines, quod & pentadactylum dixeris, & pentasublon. Cumæorum autem qui Aeoles sunt, inuentum id est: nam cæteris in usu triobola fuere. Quanquam est trium obolorum nummus item triobolum. Nam in Parallelis Plutarchi legas tetrobolum pro triobolo, ab Lysandro nauticis erogatum: etiã si ex fide minus id reddat interpres. Ad quinarij quoq; numeri potestatem forsitan & id spectarit: Romanis imperatoribus initio principatus quintæ relationis. contribui senatus decreto ius solitum, ceu honor foret is exquisitus. Propterea in Perinace Capitolinus, Quartæ relationis ius illi fuisse omen scribit: quoniam uti eruditus placet, in numero deminuto fuerit imperij breuis, ac Thebani planè præsagium. Nam & Probo imperatori, cui tertie ius relationis fuisse additum prodit Flauius Vopiscus, id ipsum ferè usum uenit. Ius autem quintæ relationis intelligunt, uti quinquies superre iudicata

iudicata iam, referre ad senatum possent, præiudicij nil officientibus. Quinta uero uectigal fuit, ubi ex quinque unum soluebant: meminit de Nerone Tacitus.

De senario numero, & quæ numerorum partes dici iure possint. Numerorum rationem haud esse contemnendam. Cap. xi

Senarij uero numeri uim id puto abunde declarauerit, quod Mosaica sapientia, à nemine unquam laudata satis, eo numero mundi genesisin absoluit. Sed & Pythagoras, senarium numerum genesis nuptijsq; accommodari probat: unde & gamon appellauit: quoniam eius partes iuxta positæ ipsum gignat, similemq; reddant genitum genitori. Numerus porro senarius, uti Augustinus scribit, primus completur suis partibus, id est sexta sui parte & tertia & dimidia, quæ sunt unum, duo, tria: quæ in summam ducta sex fiunt. Hinc Plutarchus gamon dici scribit, propter paris & imparis commixtionem. Partes autem in hac consideratione numerorum illæ dicendæ sunt, quæ quotæ sint, dici potest: sicut dimidia, tertia, quarta, & deinceps, ab aliquo numero denominatæ. Neque enim, exempli gratia, quia in nouenario numero quatuor aliqua pars eius est, ideo dici potest quota eius sit. Vnum autem potest, nam nona eius est: & tria possunt, nam tertia est eius. Coniunctæ uero istæ duæ partes, nona scilicet & tertia, id est unum, tria, longe sunt à tota eius summa, quod est nouem. Adnotanda porro Augustini item grauissima sententia: Numeri, inquit, ratio contemnenda non est, quæ in multis sanctarum scripturarum locis, quanti æstimanda sit, elucet diligenter intuentibus: nec frustra in laudibus Dei dictum est, Omnia in mensura & numero & pondere dispositi. De qua re affatim prius.

Multiplex septenarij potestas. Cur ante diem septimum infanti non imponeretur nomen. Amphidromia. Liberales causæ. Androcles annus, & climactericus. Andracos. Andriceos. De partu septimestri, item octimestri, & de Saturno pauca. Cap. xii

Equitur inde septenarius numerus, quem maxima ingenia mirari non cessant: siquidem totus impar numerus primus ternarius est. Totus par quæ ternarius, ex quibus duobus confurgit septenarius, ideo pro uniuerso sæpe ponitur, sicuti est, Septies cadet iustus, & resurget: id est quotiescumq; ceciderit, non peribit. Quod non de iniquitatibus, sed de perturbationibus ad humilitatem perducibus intelligi debet. Et, Septies in die laudabo te. quod alibi alio modo dictum est, Semper laus eius in ore meo. Et multa huiusmodi in diuinis autoribus reperiuntur, in quibus septenarius pro cuiusq; rei numerositate poni solet. Propterea eodem sæpe sanctus signatur spiritus. Hinc est illud propheticum, Augusti non interprete, Eloquia domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum, repurgatum, sepruplum. Et in Euangelio Lucas scribit, de Magdalena septem profiluisse daemonia. Quo fit, ut Homericum illud ad hunc ferme sensum interpreter, etiam si Strabo grauissimus auctor aliter & sensu & docuit, τρις μάκαρον δαυαοι, καὶ τε προωκισ, οἱ ποτ' ὄλοντο.

Quod est ex Virgiliana translatione;

Oterq; quaterq; beati, qui tunc oppetiere.

Ut sit quod Græce dicitur apud Thucydidem, & Aelius Dionysius interpretatur, πανσυνδία διέφραστο: id est, omnino prorsumq; perijt, siue παντελής. Nam sic dicitur πανσυνδία, ut & ἐπιδία, id est septies. Meminit quidem loci huius uir reconditissimæ scientiæ Macrobius: sed συμβολικῶς adeo (ne tenebrose dicam) uix ut auribus quantumuis mordaci lotis aceto, satisfaciat. Septenario præterea summum rerum opificem deum, maiorem in modum delectari, hinc licet coniectare, quod septem apposuit celo uagantes stellas, quas planetas dicunt: quoniam πεπτοδίζουσι καὶ λαοποδίζουσι, καὶ οὐδὲ ποτε φυλοθίουσι τῶν οικίαν τῶν βίην. Nam ἀπλανῆς sunt, ut duodecim zodiacianimalia, quæ ordinem norunt proprium. Nec uideas unquam cancrum ante leonem, nechyemalia signa æstate collucere: ut Hesiodicus interpres scribit. Sed & quem suas esse delicias uoluit, hominem ita moderatus est deus, ut & concipi hac ratione posset, & perfici & adolefcere & confirmari: id quod copiose approbat in Platonis Timæum Chalcedius

Chalcidius. Et demum huiusmodi omnia ad hunc ipsum redegit numerum septenarium. Quin ueteribus etiam numeri huius obseruatio magna, ut autor Aristoteles est: siquidem nato infanti ante diem a natiuitate septimum, nomen non imponebant: ueluti prius non uideretur omnino uitalis. Apud alios inuenio tamē, decima id Athenis die solitum factitari, quando congregatis tum cōsanguineis, tum amicis, peracta redi uina, splendidum parabatur conuiuium, quod uocabant *δενόλιω εστρωσαι*. Nam quinto à nato infante die, Amphidromia agebatur, qua manus expurgabant, quæ obstetricis munere fuerant perfunctæ, cursuq; ad focum ferebatur puer, mittebanturq; à propinquis polypodes ac sepia, munerum loco. At Iulius Capitolinus in Antonino philosopho: Inter hæc, inquit, liberales causas ita munuiuit, ut primus iuberet apud præfectos ararij Saturni unumquēq; ciuium natos liberos profiteri, intra tertium diem nomine imposto. Per prouincias tabulariorū publicorū usum instituit, apud quos idem de originibus fieret, quod Romæ apud ararij præfectos: ut si forte aliquis in prouincia natus causam liberalem diceret, testationes inde ferret, atque hanc totam legem de assertionibus firmauit. Apud nos item Pompeius Festus: Lustrici, inquit, dies infantium appellantur, puellarum octauus, puerorum nonus: quia his lustrantur, atque eis nomina imponuntur. Liberales causas intelligunt Iureconfulti, quum aleam sub libertas. Sed illud amplius quod ad homines pertinet nascendos: Semen quod post factum intra horas septem non fuerit in effusionem relapsum, hæsisse in uitam pronunciat. Quin & semen idem intra formandi hominis monetam locatum folliculo obambit genitio artifex natura septimo die quoq;. Quod Hippocratis perceptum experientia est, à quo edocta mulier eo à cōceptu spatio, saltu folliculum id genus excullit. Sed & per dierum hebdomadas incrementi infantilis, adolecendiq; corporis rationem concipiunt rerum naturæ periti. Septeni porro anni & noueni, quos hebdomaticos uocant & enneaticos, grauiā semper hominibus indicunt pericula: uerum grauiora multo annus tertius & sexagesimus: qui numeri utriusq; multiplicatam, ac inuicem obligatam sibi summam perficit. Quo sane argumento Andracles nuncupatur, quod uitæ substantiam omnem frangat & comminuat. Sicut andraclon herbam, quia hominem occidat, dici putant: quæ an eadem sit cum mandragora, quam anthromorphon uocant, ambigunt eruditi. Nam andricelon scribere oportebat uerius: etiam si coloris est genus andricelon Aristoteli ac Polluci, purpurissi nomine Latinis celebratū. Quærit Alexander, unde fiat, quod *επταμηνιαίοι*, id est septimestres infantes, sint *ζωοιοι*, id est uitales: *δενόμηνιαίοι*, siue octimestres, minime. Nam & inde, ut ex Græcis item alijs didicimus, septenarius numerus uocatur *ζωογονία*, quod eo spatio prodeant è bulga matris uicturi infantes, magis quam in sequenti mense. Subdit uero Alexander, septenarij perfectione ita euenire, ut Pythagoræ probatur testimonio, & consentiunt arithmetici, nec inficiantur musici. Esse uero octonarium imperfectum, & inde censi uite ominosum inhabilem q;. Aedi porro septimestres ob ualidissimam in uulua informatricem, quam is *δωαμηνιαία* Græce dicit, quæ utilem ac moderatū sanguinem comperiens, foetum celerius explicat in uitam. Sciendum tamen, natum quandoq; infantem octauo anno, cōceptionis mēse, nocte sub Saturno stationario, statione prima in Sagittario ascendente, semianimem quidem, adhibitis tamen remedijs opportunis refotum coalitumq; in multos annos prorogasse uiuendi spatia. Ut sciamus rationem illam à Saturno ductam ab astrorum peritis, uti alibi cōmeminimus, non perinde ceteri efficacem perpetuamq;. Nam & astrologorum plerique in Indico tractu, Saturno subiectum quem faciunt, esse fatentur uitas uel longissimas. Vtriq; Peripatetici, ac medicinam professi, aliunde quam à Saturno octimestris partus rationes petunt. Aristotelicum certe illud est ex quarto De animalū generatione, Qui octauo mense nascuntur, & si minus, tamen possunt uiuere. Septimo præterea mense infantes dentire, comperitum est: anno septimo immutare: pubescere annorum hebdomade secundæ: in uirilitem tertia exire, quæ & ipsa in cremēto in longitudinem coronida impingat: sicuti quarta etiam in latum: in quinta roboris summa sit auctio: quod seruet sexta: septima deterat, quamuis per momenta. Proinde ab hac annorum serie, à militiæ laboribus esse

esse feriatilicet. Postremo esse numerū hunc Apollini sacrum, Plutarcho credimus:

De octonario. Vbi octimestris partus uitalis. Exterrincini qui sint. Epitoca. Epitheca. Restituuntur dictiones in Digestis duræ insigniter labefacta. Epithetos epistola quæ. Gellius illustrat. Parcarū nomina. De Ilithyia. & Telepho. Octonario signari iustitiam. Cap. XIII

Octonarij uim & quidem uitæ auspicijs uel inauspicatissimam iam attigimus. Sciendum tamen, foetus eiusmodi in Aegypto non ferè intermoritur. Tralaticium quippe in ea prouincia & octauo gigni. Asclepiades item auctor est, Naxias mulieres *δενόμηνια*, id est octimestria edere puerperia, uel Iunonis munere, id illis gratificatis ob Dionysii beneuolentiam: uel quia Bacchus ipse sic creditur natus, quò nomine Naxū nuncupari Dionysiam, quam uis de uinearū fertilitate appellari ita magis Plinio placeat: nam & in ea fons uino fluere traditur, quod sit prædulce. Apud nos uero si peperit prægnas octauo mense, & intermoritur foetus, matrem quoq; subinde morituram certissimo, ut putant, præfatio uaticinantur. Quin si concubuerit mense octauo parens, fiet infans oppletus lentoris mucosi & cute foeda. Cæsonia octauo mēse genitā, quæ fuit uxor Caij principis, prodit historia. Hic illud obiter adnota uero: Exterrincineos nominari Festo ante tempus natos, tanquam eos mater exterrita aluo eiecerit. Græci *αλιπομηνια* uocant, ueluti fallentes in mense. Sicut epitoca eleganter, quibus iam pariendi instat tempus. Epitheca uero, id est *επιθηκα*, Græcorum scientissimis dicitur dos: unde prædiorum epithecæ apud uiriprudētēs: quas Papinianus impositiones interpretatur: sed inibi, hoc Digestorum trigelimos tertio, pro epithecis uitiose legitur eoticis: sed & libro trigelimos secundo: Prædij (inquit Vlpianus) cum his euticis quæ in ea possessione sunt, relictis, scribendum epithecis. Epithetos uero epistola dicitur data cupiam, ut tabellario: nam scitum est apud Atticos, *επιθηκα τινι δωροδωλω*, id est dedi alicui literas. Quia porro partus octimestris non ferè uitalis est, putat Cæcilius Minutianus Apuleius: Parcibus tribus facta nomina hæc, Mortuā, Nonam, Decimā. Quod si est, Gellius illustratur egregie, simul & falli eos dilucet, qui pro Mortua uel Mortua Moeram substituunt. Ilithyiam sunt qui *ιλιθυια* dicant, ueluti eadem sit cū Parcibus, auctore Pausania. Hæc uero dixit Lycophron maris puellas, ob feram uim & agrestem immutabilem q;, id est *αμεταπρεπτα*. Noctis filias putat Heliodus, propter occultiores factorum uim, *δω το σκορπιοσ επ οφραδωα τω εμπερωλω*. Fuit & Romæ locus, quem Parcas tres dixerunt Romani, prope quem fuerat lani templum, aut sacellum uerius, græ constructum ac mensu quadrato, magnitudi ne qua contegi posset statua, amplitudinis pedum quinque. Dignum relatu quod Maximus scribit Tyrius, Vniuersa eiusmodi nomina mortales ad honestandam improbitatem suam confinxisse uideri, in daemones, Parcas, Erinnyn flagitiorum causas cōferendo, quum animis in sint nostris hæc omnino, aliaq; fatalis causarū ordinis proposita nomina. At Ilithyiam Tegeatæ, cuius & templum in foro habent, & simulachrum, ex historia dicunt *εγγονασιν*. Nam quum Nauplio filiam tradidisset Haleus, mandans in mare præcipitem mitti. Illa dum in perniciem duceretur, in genua procubuit, atq; ita puerum enixa memoratur, ubi postea Ilithyia delubrum est excitatum. At produnt alij, patre inscio, Augem peperisse, ac in monte Parthenio infantem Telephum esse expositum, cui lac præbuerit cerua. Cæterum illa tamen octonarij laus uel præcipua, quod eo apud Pythagoricos iustitia significatur. Quum enim iustitia sit æqualis pro cuiusq; meritis distributio, ciuitatisq; solidum fundamentum, iuste per octonariū describitur numerum, qui & solidorum primus est, primusq; omnium in numeros ita soluitur pariter pares, hoc est in bis quaternos, ut nihilominus in numeros æque pariter pares diuisio quoq; ipsa soluat, id est bis binos. Rursusq; qua æqualitate resoluitur, eadem quoq; contexitur: nam bis bini bis, octonarium constituunt. Hinc Orphei institutū amplius propagatum per numina octo iurant, sicubi diuinam obtestari iustitiā uellet. Eorum uero nomenclatura hæc, ignis, aqua, terra, cælum, luna, sol, phanes, & nox.

Denarij

Denarij numeri potestas. Thracum in numerando mos. Dextrae porrigen-
da ratio. Vnde dicatur decas: & quid ita eo nomine dicatur mūdus. Cur
in supplicijs denario numero utatur Plato. Virgilius explicatur. Decato-
nes, decateute, decatologi, icostologi, decaduchi, decaproti, pentaprotia,
decennia, decennalia, encania, protospatharij. Cap. XIII

Denarij uero numeri (seu decussim, ex Vitruuij imitatione malis dicere) ex-
cellentiam multa equidem declarant. Illud utiq; mirum, quod est ab Ari-
stotele proditum, quum alibi, tum Auscultationis physicae tertio: Omnes
homines tam Barbaros quam Graecos priscam seruasse consuetudinem
perpetuo ad decem usq; numerandi. Neq; enim ceteri fortuitum debet,
uerum ex naturae fontibus propagatum, quod semper fiat, atq; item ubiq;. Id uero nu-
meri huius absolutam indicat qualitatem. Continet quippe hic numerandi genera u-
niuersa, uti par, impar, quadratum, quadrantale, siue cubum, longum, planum, primum
compositum. Denarius porro fons est ac principium: quippe qui ex uno, duobus, tri-
bus & quatuor constat: quo argumento, ut scribit Chalchidius, decumanum numerum
Pythagorici quadraturam uocabant primam. In fenarij autem ratione apud eundem
secunda explicatur quadratura, quin etiam tertia. Nec illud rei sciendum, dedisse nobis
in manuum digitis eum numerum ipsam rerum naturam. Vna tamen gens Thracum
narratur ad quatuor modo numerandi seriem terminare. Quoniam amplius ritu pue-
rorum nequeat meminisse, nec ferè usum habeat rerum multarum. Denarium porro
decada Graeci uocant, quasi dechada, quod omnem in se numerum recipiat. At enim
Pythagorei decada etiam mundum uocabant, quod eo numero sit compactus: con-
stat enim sphaera quae dicitur aplanis & planetis septem, elementari natura. Postremo
Antichithone, quo tamen nomine (quod mirum est) intelligebant illi lunarem sphaeram,
quia ut terra lunam umbra hebetat, ita solem luna nobis adimit plerumq;. Adijce illud
item, ex numeri huius religione quadam & obseruantia, moris fuisse ueteribus, ut ius-
tissimi quicq; fidei comparandae gratia dextras iungerent, quia sic denarium praemitte-
rent numerum. Nec illud negligendum, Platonem ad delendam culpam numero uti
denario, centenario, millenario: cuiuslibet siquidem uoluptatis gradus suppliciorum de-
cem contulit. Ita enim oblaesa maiestati diuinae repedi, omnino par fuit. Adde quod
sicut beatitudinis gaudia iustitiae humanae dolores exsuperant: sic miseriae cruciatus
iniustitiae uoluptates. Denarij porro rationem continere & centenarij uidetur, sed &
millenarij. Nam & hi uniuersi censentur, quoniam ex denario uniuerso consurgunt.
Proinde numeri, quos uniuersos dicimus, purgationi & emaculandis dicantur animis,
ut labes ex peccato iniusta, concretaq; prorsum eluenda significetur, ut candidissima
aeternitatis luce perfrui ualeamus: quae depuratum modo exteriusq; nitidius admittat
aethereum sensum, atq; auram simplicis ignem. Propterea reconditoris scientiae poeta
nobilis Platoniorum mysterijs ampliter imbutus ita pronunciat,
Centum errant annos, uolitantq; haec littora circum,
Et alibi ad eundem sensum,
Mille rotam uoluere per annos.

Adnotatum quoq; a theologis nostris, decem uirginum appellatione in pagina Euan-
gelica uniuersitatem signari contemplantiū: quia sit numerus hic digitus primus ac nu-
merorum limes. Decussiles, lineas quoq; intelligunt eruditi transuersim ductas ad acu-
tos angulos & obtusos imagine quadam literae X, quae quoniam denarij nota nu-
meri est, inde conciliatum uocabulo nomē. At Columella scribit, rapa decussatim fer-
ramento lunato incidenda, ut consueuerunt salgamarij: sic tamen, ne usq; ad innum pre-
cidantur, postea inter incisuras salem aspergendum. Adijciendum uero illud operae le-
uioris, decatonos dici, & decateutas, qui decimas exigunt. Vnde apud Abydenos de-
cateuterium legitur, quod naui habebatur genus. Decatologi sunt, qui decatonos, *απο
δεκαλοι* uidentur, qui uicesimas colligunt. Qui sane inter probrosos recensentur, quos
επιουδιστους nuncupant Graece periti. Decaduchi leguntur saepe in Graeca historia, &
apud Lyliam: quippe decem uiri exactis triginta tyrannis rempublicam Athenis ad-
ministrarunt

ministrarunt: eorum unusquisq; dicebatur decaduchus: meminit Hocrates ad Callima-
chum. Decaprotas Graeci & iureconfulti decemprimos nuncupant, id est *δεκαπρωτος*,
Dignitatis notien est, sicuti *ωφραρωτος*. At protospatharius nomen fuit dignitatis
primae apud Graecum imperatorem, quando Venetos duces interdum allectos proto-
spatharios, adnotatum historicis est. Decaprotas, sunt qui interpretentur decumis exi-
gendis praefectos, aut qui exactoribus decem praesiderent. Apud Ciceronem pro Sex-
to Roscio Amerino sic adnotauimus: Decurioium decretum statim fit, ut decem pri-
mi proficiscantur ad Syllam: & mox legatos eosdem uocat. In hac porro mentione ad-
damus quod scribit Pollio Trebellius, Byzantium Galieno imperante a militibus ita
deuastatū, ut profusus nemo superesset, uetustis etiam familijs funditus eueris. Id quum
egregie ultus foret Galienus, militibus ferè omnibus contrucidatis, Romā conuolans
Decennia celebravit, nouo ludorum genere, noua pomparum specie, uelut magnam
quippiam gessisset. Ceterum amplius aestimandum, an Encania, purior sit lectio: quip-
pe Suda interprete sic dicebatur celebritas, quum noui quippiam foret gestum. Nam
encanides nauigij pars erat. Ceterum idem Pollio decennalia in Salonino appellauit,
ut possint uideri sacra decimo imperij anno celebrata. Sicuti uicennalia dicuntur, & tri-
cennalia, de quibus in sepulchrorum ritu plura.

Ex numeris qui dicantur lineares, plani, solidi. Numerus quid. Qui nume-
rus dicatur potentia, & qui actu. Digitus in numero quid. Item articulus.
Supernumerarij. Super numerum. Numerarij. Numero dicere. Numero-
rum & computationis inuentor. Caput xv

Porro in Pythagoreorum mysterijs & Platoniorum quoq; triplices in-
uenio numeros, lineares, superficiales siue planos, solidos: et esse lineares
quidem, quos sola metitur unitas, quasi punctum: ut binarius, ternarius,
quinarius. Solus enim attenditur processus, nulla habita ratione dedu-
ctionis numeri ad numerum, ad linearum modum, unam habentium di-
mensionem tantum, id est longitudinem citra latitudinem: hoc uero fit, cum dicimus
unum, duo, tria. Planos autem intelligimus, qui ex numeris quasi lateribus multipli-
cantur, ut adnotatū est Geometriae octauo: uelut senarius, ex his tribus fit, uel ter duo-
bus. Ex planorum autem numero eos quadrangulos & aequilateres appellamus, qui
ex numeri alicuius ductu in seipsum conficiuntur: sicuti quaternarius, ex bis duobus.
Inaequilateres autem, qui ex ductu numeri minoris in maiorem, cuiusmodi senarius fit
ex duorum in tria deductione. Dicimus & oblongos, qui ex ductu numeri admodum
minoris in numerum longe maiorem conficiuntur, ut est denarius ex deductione duo-
rum resultans in quinque. Solidi uero sunt, qui ex reductione atq; deductione numeri ali-
cuius in seipsum efficiuntur, instar molis solidae in trinam quasi producti dimensionē,
ut bis duo, bis octo, ter tria ter, uigintiseptē: quater quatuor quater, sexaginta quatuor.
Numerus autem, quoniam de hoc iam diu differimus, sicuti decimo Metaphysices tra-
ditur, una dicitur mensurata multitudo. Septimo autem Geometriae finitur, multitudo
ex unitatibus aggregata. Numerorum uero alius est potentia, ut unitas: est enim om-
nis numerus potentia, sicuti aptissime colligit Boethus. Alius uero actu, ut ceteri. Ad
huc numerorum alius dicitur digitus, alius articulus, alius compositus siue comixtus.
Digitum appellant numerum omnem denario contentū. Articulus est numerus om-
nis, quem possis in denas partiri partes aequales, nullo redundante, ut decem, uiginti,
triginta. Compositus numerus ex digito & articulo constat, ut quatuordecim, quin-
decim. Quadratum numerum octauo Geometriae intelligit Euclides, qui quatuor aqua-
libus continetur lateribus, ut quatuor, octo, sexdecim. In hac tam uaria numerorū men-
tione sciendū, Supernumerarios dici Vegetio in militia, qui postea sunt additi, quam
fuisse legio completa. Dicuntur & super numerum, quod imaginariae item militiae ge-
nus est, quo absentes ac titulo tenus funguntur. Numerarios legimus apud Ammia-
num Marcellinum: Numerarij, inquit, apparitionis magistrum equitum. Numero dicere
apud eruditos, est prompte ac facile conceptus animi proferre: sicut ingenium in nu-
merato, uocatur expeditum paratumq;. Aliquo numero habere Varroni est quadam-
tenus

tenuis aliquem magnificere. Illud denique non habendum insuper: ad Aegypti Naucratin, uti in Phædro scribit Plato, deum fuisse quendam, cui dicatam ferunt atem ibi, qui quæ sit Theut, ac item Theutates, seu Mercurius, quod plerisque arrisit; hic omnium princeps & numerum & computationem excogitauit, sed geometriam quoque ac astro nomiam: talorum rursus, alexandrius, & literas: qua tempestate Aegypti rex fuerit Thamus, quem dicunt Ammonem.

De medijs duobus arithmetico & geometrico. Plutarchi illustratur obscuritas.

Cap. XVI

Nec habui de numeris quæ ex diuerso congesta nostris insererem libellis. Illud hinc non ita censebitur abiunctum, quod peripatetica ingressi pomercia præcepimus. Igitur Aristoteles secundo Moralium summa, ut consuevit, subtilitate, ac edocenter tamen, morales astruens uirtutes esse medio critates quasdam, Mediocritates, inquam, non rei, sed respectu nostri, medium esse duplex significat, rei scilicet, atque rationis, hoc est medium arithmeti cum, & medium geometricum. Taceo nunc de medio musico. Medium uero ex parte rei, est id quod adamussum æquiparatum, & in librili per pensum æque distat ab utroque extremo, estque idem apud omnes, & hoc medium dicitur secundum rationem uel proportionem arithmetica: sicuti senarium numerum consistere in medio dicimus inter duo & decem, quia sicut sex excedunt duo in quatuor, sic à denario in quatuor item deficiunt. Medium uero rationis, & respectu nostri non ita se habet, nec est idem apud omnes. Et consistit in proportione geometrica hoc pacto: sicut se habent sex ad quatuor, ita ad nouem. Non est autem medium inter quatuor & nouem, ut æqualiter excedat quatuor, & excedatur à nouem. Sed habet æqualitatem secundum geometricam proportionem, & rationis similitudinem: quia sicut sex continet totum quatuor cum dimidio, sic continetur à nouem, que dicitur proportio sesquialtera. Eius exemplum est apud philosophum eiusmodi, Si uelci duobus panibus est parum omnibus, decem uero nimium: medium non erit conueniens cuique, sex panes comedisse, quod foret rei medium: sed medium sumetur id quod erit cuique conueniens, ut eius requiritur tempera tura. Hoc uero est respectu nostri medium, ita ut non res, sed nos sumus termini medijs ipsius. Idem & geometricum dicitur. Hinc uero lux infertur plurima Plutarcho Symposiaco secundo: ubi conuiuij improbare dominum uideretur, qui in epularum ratione arithmetica spectet mediocritatem, non geometricam. In conuiuio pergit unusquisque (inquit) proprium afferens uentrem, quem non explet æquale, sed quod satis est. Tollitur & nubilum ex libro *πρὸς Πλάτωνα*, Solon in politica rationibus (inquit) edocens, ex æqualitate seditiones non produci, turbulenter admodum est usus arithmetica democraticamque inducere analogiam, quum geometricam debuisset potius. Comprobantur item ipsa hæc à Proclo, ut interim & Platonicos respectemus: Est, inquit, iustitia causa pulchritudinis, & pulchra. Est autem duplex iustum: unum quidem in contractibus, quod arithmetica conseruat æqualitatem: alterum uero in distribuendo uersatur, in geometrica consistens æqualitate, ut quemadmodum differunt inter se personæ, ita idem differant inter se distributa personis.

Cauillum super litera μ , qua Dionysio concionis habendæ facta potestas est. Quid morologia. Quo sensu dicatur, fortitus es μ , præter Græcorum interpretamenta. De Dionysio seniore pluscula. Item de iunioribus pauca. Dionysocolaces qui, & Alexandrocolaces. Protagogidæ. Protagogion. Grammaton à Græcis dici sortem.

Caput XVII

Syraculis uetustum inoleuisse morem legimus, ut prodituri in concionem literarum notis designaretur. Illæ uero ducebantur sorte, ac ubi quis literam suam foret indeptus, alloquendi populum potestas ei fiebat. Ritu ergo necdum exolecente, quum Dionysius etiam nū priuatum ageret, fortitus est concionis habendæ ius per literam μ . Quo nomine quispiam despicatur (opinor) illum habens, ac nihili hominem arbitratus, nullius uel aut ingenij aut facultatibus, mox intulit, *μωρολογὸς διονύσιος*; Id si interrogandi nota legis, ac utior fiet intellectus

tellectus, eo sensu, Et tu garridi potestatem fortitus es? Est enim profectò morologia fatua loquacitas & insulsa. Nam mori, dicuntur stolidi ac fatui, hianti ore, qui & machuti nuncupentur: unde & morari, prima producta, legimus apud Tranquillum pro insanire. Nec me fallit, ueterem grammaticum accepisse pro inepto, *μωρολογος*. Donatus super eum Terentij locum in Eunuchis, Pannis annisque oblitum. Morologia, inquit, parasitorum sunt. Respondit Dionysius eludens scommata, simulque ad sortitionis literam alludens, *μοναρχικὸν οὐκ ἔστι*: monarchico igitur, inquit, potiemur principatum, ueluti elementum id, non morologia (ut ille cauillabatur) uel concionis faceret potestatem, sed planè monarchici imperij futuri mox præfagium foret. Sicuti etiam obuenit. Nam haud ita longa intercapedine, habita concione, prætor à Syracusanis est designatus: qui fuit ad tyrannidem gradus peracommodus. Sunt ex Græcis, qui *ἐλαχίστος μ*, id est fortitus es literam μ , esse in stultos adagionem arbitrentur. Ego ex historia quam prætexui, malim de his dici, qui interim contemptibiles nescio qui, & ex multis esse creduntur; mox tamen tum uafricia ingenita, tum uirtute, nominis sibi pariunt claritatem. Siquidem Dionysium hunc, qui senior fuit, non insulsum quendam fuisse, aut mentis & prudentiæ inopem, multa sunt utique argumento. Illud uero animū minime segnem, sed erectum & multorum capacem, facile indicat. Nam adeptus iam tyrannidem, coortis in eum Syracusanis, quum arctius oblidione premeretur, ampliusque instarent amici, facefferet suadentes abdicatus imperio, ne haud ita multo post factus hostium potestatis contrucidaretur usque ad eorum ludibria. Fortè ita euenit, ut interim iugularetur à coco bos, quem momento prolapsus intuens in mortem Dionysius, ad amicos conuersus inquit, Nonne deforme est, mortem adeo celerem, & (ut sic dicam) transuolantem, expauescentes, tantum talemque relinquere principatum? Illud in eo uero præclarum sine dubio: pulsis Sicilia Carthaginiensibus (neque enim cum quolibet hoste res fuit) occupatoque totius insulæ imperio, quum graue otium regno suo, periculosamque desidiam opinaretur tanti exercitus, ne remollirentur animi, sed laborum assiduitate aufereret mentis uigor, Italiæ principatum affectare cepit: protinusque traiecit copias, in Græcos qui oram incolerent, grassari adortus est: illisque mira felicitate iugum subactis ferrè, ulteriora semper appetere pergebat. Breuiter profecisset multum, ni irruentibus in insulam Carthaginiensibus, reuocatus, insidijs denique suorum impetitus occubisset. Memorabile est quod prodidere annales: eo bello Carthaginienses, quum se literarum Græcarum commercio proditos sensissent, ac quicquid fuisset ab ipsis decretum, Dionysio significatum, senatusconsulto cauisse, ne quis postea Carthaginiensis aut literis Græcis aut fermoni infuereceret studeret ue. Scribit Politicorum quinto Aristoteles, Dionysium hunc inspectando Daphnæum, & alios ciuitatis præpotes, ac principes uiros, dignum esse habitum, cui crederetur tyrannis, coniectatibus omnibus, susceptas cum illiusmodi uiris inimicitias esse popularitatis indicium. Philosophiam (ut inquit Plethon Gemistus) aspernabatur, poeticon amabat quoque. Carmina item componebat, mala quidem, sed quæ uideri bona percuperet: sic enim illi ab adulatoribus persuadebatur. Quo nomine, si ausus foret quis inscitiae labem inurere, indigne adeo ferebat, ut Philoxenom Dithyrambopœum hoc argumēto in latomias coniecerit. Ad hunc peruenit Plato quoque, quum per adiacentia Italiæ loca peregrinationem obiret *ὅτι ἰστορεῖ τὴν τε πόλιν, καὶ πολιτείας τὴν ἐκείνην*, id est ob historiam seu contemplationem inspectionemque ciuitatum ac rerum publicarum, quæ inibi comperirentur. Circumferuntur in Græcorum literis Dionysii huius dicta aliquot præclara, & memoria (uti arbitror) dignissima: Audierat à filio, cui principatum destinabat, ingenui uiri uxorem adulteratam: ob quod iratior illi factus, institit quærere, nunquid à se id genus quippiam perpetratum sciret? Tu (inquit is) patre tyranno non es prognatus, ego memini me tyranni filium. Nec tu (inquit pater) principes liberos relicturus uideris, ni flagitia eiusmodi deseris. Rursum ingressus ad eundem Dionysium, ubi est conspiciatus uim magnam aurei & argentei operis, intonuit altius, *οὐκ ἔστιν ἂν σοὶ τύραννος*, non aspiras ad tyrannidem: nec omnino eiusmodi in te quippiam inest: quādo ex tot & tam pretiosis quæ à me suggeruntur poculis, neminem prorsus inde tibi amicū conspi-

DD cor

cor. Erat ei affecta iam ætate mater, quæ quum intempestiuus nouas appetere nuptias. Vis, inquit, legibus afferrî potest, naturæ non potest. Illud porro non imprudentis animi indicium, quod quum sceleris conuictos grauius plecteret, eos qui uestes suffurarentur, quos uocant Iopodytas, permittebat illætos: non quidem ut impunitate crederet audacia, & aleretur augeteretur flagitium, sed ut ea ratione Syracusanos à comestationibus & ebrietatibus, quibus nimio plus distinebatur, abduceret. Illud uerò uafri & plane tyrannici: quum à duobus se adolescentibus conuictis proficissum inaudisset, utrunque uocari ad coenam iussit, eorum alterum intuitus multa per uinolentiam leuiter deblaterantem, alterum sub quibusdam quasi magistris se castis poculis exhilarantem: illum quidem, ut qui nil esset formidolosus, sed uino dicacior fieret, dimisit: hunc uerò iussit interimi, ut qui cogitato & præmeditate & consilio certo hostilia diceret, & si offerretur occasio, etiam facturus uideretur. Dionysium uerò iuniorem usque ad oculorum insigne uitium mancipatum uino, Theopompus scribit. Quin diebus quandoque nonaginta nusquam interpellatam ebrietatem, in Syracusanorum politia tradit Aristoteles. Ab hoc nuncupati Dionysocolaces, qui subblandiendi causa nil se eorum quæ apponerentur, uidere ita ementiebantur, ut ab ipso Dionysio ductari manu gestirent. Cæterum & id genus homines Alexandrocolaces mox nuncupati, à Magno (ut ferè creditur) Alexandro appellatione propagata. Profagogidæ uerò dicebantur impij quidam homines, quorum opera emissitia captabat Dionysius, quid quisque de tyranno uel sentiret uel loqueretur. At profagogium tectonicum habetur organum materiæ dirigendæ concinnum, si fuerit flexuosa. Quoniam uerò de fortibus actum nobis est, illud obiter studiosos commonero, ab Plutarcho in Fabio Maximo γραμματῶν dici, quam Sortē Latīna nūcupauit historia: Prope Phalerios (inquit) celo delapsum γραμματῶν est, in quo perscriptum animaduertent, ἀρῆς τὴν ἐπιτοὴν ὅπλα ἔχοντες: Mars sua tela quatit.

Cuiusmodi foret mos fortiendi per literas Athenis: itē inter athletas. Qui dicitur ephedrus, aphedrus, & ephormus. Ephemerum. Cap. xviii

Voniam uerò præcedentis capitis initio fortitionis per literas facta nobis mentio est, nec ambigimus, rem multis fore obscuriorem, quā ut facile illius assequantur intellectum: iam hinc, ut qui satisfactum omnibus uelimus, attexere pergemus exemplum, unde nubilum superioris sententiæ discutatur. Ex eo enim coniectatio erit facillima, cuius nam modi Syracusanorum fuerit institutum. Athenis ergo plura fuisse, dicasteria, hoc est stationes ius dicentium, comperimus: in alijs expendebantur, quæ φοινικῆ Græci uocant, ubi ageretur de uita: in alijs, ciuiles tractabantur lites, hoc est πρὸς δημοτικῶν. Vnicuique stationi de elementorum serie appellatio indebatur: erat enim quæ diceretur alpha, & quæ beta, item gamma, & deinceps usque ad literam κ, quippe decem fuere stationes. Ianuæ porro uniuscuiusque coloris rubri superpictum erat elementum, ex quo nomen loco foret. Quotquot erant Athenis, qui iudicialibus fungerentur munijs, pro stationum ratione pugillares habebant singuli, in quibus exaratum seruabatur tum ipsorum tum stationis nomen: habebant & uirgulam inscriptam pariter. Vbi igitur iudicandi appetret tempus, in forum commeabant omnes iudices, coniectisq; in uas fortibus, qui sortitus mox foret, eam quæ præferret alpha, in stationem pergebat eius litteræ cognominem: atque deinceps serie eadem. Quod si quis ad iudicandum nulla fortitionis habita cura, perrexisset, grauis irrogabatur multa. Quum uerò forent Athenis decem omnino tribus, ex omnibus seligi iudices, mos irroborebat. Ex unaquaque ergo quinque secernebantur, illustrissimus quisque: ex quibus unus modò iudicaret, quem fors selegisset. Celebratur & à Luciano consimilis ferè inter athletas pancratiastæque fortitio: In argenteam (inquit) calpin, id est urnam conijciebantur minutule sortes, faba nō ampliores. Eo semper ordine seruato, ut binis eadem inscriberetur elementa nota: pro athletarum numero sortibus item auctioribus. Quum impediret certandi tempus, prodibant ex athletis singuli sortem educaturi, nec inspectandi productam ius erat, quādo id prohiberet assistens mastigophorus. Peracto autē orbe, ambiens Alytarches inspectabat sortes

sortes, atque ita dispensabat, ut qui alpha esset sortitus, cum eo componeretur qui eandem eduxisset literam: atque ita deinceps homogami certaturi prodibant. Fieri uerò sic moris erat, si certaturi pares fuissent. Quod si quinque aut septem, conijciebatur in urnam solitaria litera, quæ antigraphon siue antigramina non haberet. Qui uerò eam eduxisset, re sudebat expectans quandiu certarent alij, congressurus mox cum fatigatis uigens ipse atque integer uiribus. Quod sanè uel felicissimum censebatur. Dicebatur uerò hic ephedrus, id est ἐφεδρῶν, quæ uox apud Sophoclem in Aiace mastigophoro, indicat nouissimum. Scribit Plutarchus, Crassum fuisse Cæsaris & Pompeij ephedrum, ut qui in utriusque medullio sederet custos, ne bello inter se concurrerent. Aphedrum pro puerperio accipiunt quandoque Græci. Ephormus autem Thucydidi uocatur nauticus assultus. At ephemerum, id est ἐφημερῶν, accipit pro cicuta uel ueneno Dioscorides: sed & unguenti genus dicitur eodem nomine: quin animal quoque uno tantum utuens die. Porro quia fortitio iudicia fierent, hinc qui purè Atticeque loquuntur, λαχέων δίνων τῶν δεινῶν usurpant, id est iudicium in quempiam sortior, non autem ἀπὸ φέρων.

Potentiam ut quadam insita sapientiam coopare. De Ioue, Saturno, Pallas de. Athenæum quid. Vlyseum. Sais. Singa. Zosteria Pallas. Zonæ appellatione quid intelligatur ueteribus. Monozoni. Monozonium. Septizonium. Constillati balthei. Parazonium. Cap. xix

Etus inter Græcos adagio est, & à Platone non prætermisus, Sapientum congressu principes sapere. Quum id amplius mecum expenderem, animaduertebam profectò, id ex diuiniore quodam promptum oraculo. Quando intima quadam uel potentia magna sapientiam sibi gestiat adglutinare. Præfert id primum inenarrabilis diuinæ potentie splendor sapientissimus. Natura tacitis uelut ambagibus insinuat: perdocent id ipsum & artes. Atque in deo quidem insolubili (ut sic dicam) ferrumine duo hæc ineffabiliter coaluisse ab euo, fabulosa etiamnum edocet theologia Iouis atque Promethei occultiore inuolucro. Illius siquidem nomine potentiam, huius uerò prouidentiam intelligi oportere, deprehensum à peritioribus est. Sed & utriusque rei indicia sese promunt in natura. Quippe spectatur ubique potestas mira ordinis adnexa mirabili, quadam proculdubio sapientie imagine. Quod ipsum & in artibus conuissimus, in quibus enitescit primum, ingenij, memoria atque uoluntatis facultas nobilissima: nec inferior assectatur sapientie uis, in actionibus seriem promens compositissimam. Ex ijs uerò omnibus id colligitur denique, potentum sapientumque ueluti nexum quedam ita conflare oportere, ut inde naturalis coloris necessitudo uideatur. Si quidem sapientia si summoueatur auoceturque à potentia longius, prodesse quàm paucissimis queat. Hæc rursum ab illa si seligatur, nocumenta indidem emanantia perpauci sint euasuri. Insinuant id & caelestium rerum studiosi in conjunctionum, quas ipsi magnas dicitant, ratione. Si quidem Iupiter dominus est, Saturnus uerò philosophus. Qui si coaptentur, mirum est quàm præclara moliantur. Illa uerò per beatam Plato necessitudinem censet, quam sapientia conciliet atque potentia. Quod si in anima una conspiret utraq; illam uerò arbitratu felicissimam. Quam rem significare Pallas animaduertitur, quando una est belli potes dea, & artium sciens. Vnde & Athenæum, pro auditorio positum inuenias. Hieronymus, Quando omne Athenæum scholasticorum uocibus consonabat. Meminit in Alexandro Cæsare Lamprius, Mineruam dici Latine ualeat. In Iuliano item Didio scribit Dion, Athenæum fuisse in urbe Romana sic nuncupatum ἐπὶ τῆς Πρωτοδουραίων ἀσπίδος. Eadem forma dicitur ab Hieronymo Vlyseum, Quale (inquit) pileolum in Vlyseo pictum conspiciamus. Item Aeaceum, id est ἀεακῶν, in Demosthene apud Plutarchum: sed mendum obrepit in Latinam translationem: nam modò, ad Aeacum legitur. Pallados tamen ἀστράτης templum fuisse in Laconia, legimus: sed id, quia ibi Amazones progredi ulterius desierunt. In subres Gallos in bello aduersus Romanos, aurea signa quæ uocant immobilia, è Mineræ templo sustulisse, Polybius scribit. Pallas Phœnicum lingua dicitur Singa: Aegyptiorum autem Sais. Quo sanè argumēto reuincuntur, qui ex Aegypto, non ex Phœnicia Cadmum aduenisse, contendunt. Nam Thebis extabat Pallados simula-

crum, cui foret nomen Singa, nequaquam uerò Sais. Dicitur autē id à Cadmo, astrunt Thebani, & scribit Pausanias. Apud Thebas Aegyptias coli præcipue Iouem, auctor est Strabo: Cui, inquit, sacratu uirgo specie in primis cōspicua & genere princeps quas uocant Palladas Græci. Illa item obiter adiecit, nil obfuerit: Primum simulacra apud Thebanos stetit Pallados *Ζωσνελας*, quod inibi arma ceperit aduersus Eubæos & Chalcoduntem: quippe ueteribus *Ζωσνιδου* signat *Ζηδωίω πικρόπλα*, id est arma induere. Nam & Homerus, ubi Marti zona similem facit Agamemnonem, nō aliud zonæ prorsum nomine intellexit, quàm armorum apparatus. Zonam uirilem modò intelligit Ammonius, zonion autem muliebre. Monozonos porro interpretantur Græci *ἀπελάτας μαχιμούς*, ex hac opinione: sed & militum præcipuos, id est *πυλούς*, sic item nuncupant, qui non eandem cæteris zonam gestitent. Quin & sicarios ac impuratos homines eodem appellant nomine. Sunt qui monazonium monachis in solitudinibus destinatum locum interpretentur. Nam septizonium in Seuero apud P. Victorum & Spartianum, substructionē accipiunt, septeno columnarum ordine per ambitum præsignem: de quo etiam alibi hoc opere. Baltheos constellatos legisse alicubi uideor apud recentiores, stellis distinctos aureis. Parazonium in Traiani uita leges, quam iure Latij donauit Merula: uerum id Dionis uerbum non est, ne quis fallatur, sed de interpretis promptum fidelia. Historici uerba hæc sunt, *ὁ περὶ τῶν ἐργῶν, ὅς ἐστιν.*

Epilogus præstantissimorum regum ex ueteribus memorijs. Plutarchi co-
dex emaculatur. Macedonibus fuisse cautū legibus, ne trophæa constitue-
rent. Elephantis quis habuerit in Europa primus. Cap. xx

Vi in re militari, aut rerum publicarum administratione cum illustri laude uersati sint, complures (opinor) in ueteribus memorijs comperitur: at qui regum indepti fastigium, insignem inde sibi gloriam pepererint: eos uerò non admodum multos, animaduerto. Ex Persarum quidē gente præclarum agnoscimus Cyrum, quē ab sole ita nuncupatum memorant: nam Persis esse patrum, sydus sic appellare. Nec minus (quanquā in secunda quoq; tribu) Hystaspis filium Darium, siquidem intra priuatum uterq; prognatus modulum, uirtute exstimulante, ita demum proferre caput est ausus, ut regalem non expauescentes amplitudinem, tanta se ipsi maiestate non indignos comprobarint, quanquam euentu dispari, quando Darius annis iam fessus, nullos assultantis fortunæ reflatus sentiens placidē hominē exiit. At Cyrus armis innutritus, & bellicum spirans, in Massageras dato impetu, prælio uictus occubuit. Dignum uerò scitu est, Darij monumento inscriptum, *ἠδυνώμην καὶ οἶνον πίνειν πολὺν καὶ τὸν φέρον κελῶς*, id est & uini haurire poteram plurimū, & pulchre etiamnum ferre. Darius (ut produnt nonnulli) à Persis dicitur prudēs, à Phrygijs Hector. Est & talorum iactus sic nuncupatus. Adduntur ex eodem mundi siue tres item memorabiles: Xerxes potens adeo pollensq; ut hominis specie crederetur Iupiter humanum genus exciuisse ad suscitandam e sedibus suis Græciam. Artaxerxes porro duo, alteri quorum cognomē factum Macrochir, ueluti Longimanus, quod manuū altera, id est dextra, foret ei oblongior: alteri uerò *μνήμων*, id est Memor. In quo submonendi sunt studiosi, mendosam uideri Latinam historiam, in qua legitur quandoq; Memnon, pro eo quod est Mnemon, facili ac lubrico lapsu: in quē Suetonij tamē interpretædē in Augusto est præcipitatus. Eum uerò iunioris Cyri fuisse fratrem, legimus apud Græcorum plerosque, qui ea in re maximam retulit laudem, quod nō ipse modò passim adire se uolentibus facilem præstabat: sed legitimæ item uxori id iniunxit, ut intacto nullisq; obsepto aulæis curru uectaretur, quo indigentibus promptior fieret ac paratior aditus. In fuga uerò quandoq; apparatu eius direpto, quum aridis modo ficis ac pane uesceretur hordeaceo, Cuiusmodi (inquit) uoluptatis expertē me regalis fecerat affluētia: Hunc fuisse Darij & Parysatidis filium, produnt chronographi. Et *ἀναβάσεως* primo comprobatur Xenophon, qui & Cyrum ab illo antiquiore omnium fuisse Persarum βασιλικώτατον pronuntiat, præcipueq; imperio dignum. Macrochiri laudem peperit insignem decentissima corporis amplitudo, quam belli deco-

ra non

ra non pauca augustiorem fecere. Tenet fama, non ferè inter Persas compertum manu fortiorem. Primum uenationis legem sanxisse narratur, ut quibus affatim uires præstò forent ac uoluntas, iactu primum in feras assultarent, quod Græci *προβολαίη* dicunt. Viri ingentes generososq; spiritus illud reteggit præcipue. Fuerat ei catacœmisses, id est cubicularius, Satibarzanes nomine, hic ab eo institit petere iniusti quippiam, quod triginta millibus Daricorum fuisset corruptus, quos ei pollicitus is fuerat, pro quo pe-tebatur. Id quum exploratè perdidicisset rex, eandem summam confestim erogari à quæstore iussit, addito elogio longè clarissimo: Accipe (inquit) Satibarzane, his mihi pereuntibus, nihilò sum deteriore loco futurus: at si tibi benignè adnuero, planè inuisior. Inter Macedonicæ claritatis fastigia enitescit in primis Philippi gloria præcellens, qui Macedoniam Illyrijs obnoxiam liberatamq; seruitio graui, multarum ac nobilium principem gentium constituit. Insa porro uirtute illuc prouectus, ut ab Græcia uniuersa imperator selectus, etiam Amphicitionibus adnumeraretur, Thracas, Pæonias, Scythas iugum accipere compulit. Persicum bellum meditatus in clarissimo rerū procinctu interceptus perijt: id quod affatim persequitur Diodorus, à quo id item præditum. In Methones oppugnatione, quam & diruit, Philippo ictu sagittæ oculum esse excullum. Sed Magni Alexandri, qui patris stationem excepit, uirtus uibrans latius, instar fulguris coruscantis præstringit oculos: cuius uiri peculiaris laus, Orbem terræ communem omnium patriam fecisse, cuius arx præsidiumq; castra forent ipsius: qui & cognatum arbitraretur optimum quenque: alienigenas uerò tenebrarum alumnos, & flagitijs adobrutos. Primus ex Europæis, ut inquit Pausanias, elephantos habuit, Porro & Indis superatis. Eo autem humanis perfuncto, inter reliquos possedisse plures memoratur Antigonus. Affuerunt & Pyrho Epirotæ, capti in prælio aduersus Demetrium, unde iniectus Romanis legionibus terror. Sed Alexandrum repeto, quem eminentissimum terrarum regem insignia dehonestarunt uitia, uiniq; auaritia in primis, adeo ut ex uinolentia biduum sæpe obdormiret integrum: quod in Ephemeride ipsius, Cardianus attestatur Eumenes, ut Diodotum præteream, & in Dipnosophistis Athenæum libro decimo: iactatum paulominus prouerbij loco, *ἀλξάνδρου πλεον πένεως τὸ βασιλεύς*. Alexandrum bibendo regem præcelluisti. Certè ex ebrietate, Veneris usus ei hebetior fuit: quod Theophrastus probat, & in Epistolis Hieronymus retulit (Græcus hic & notissimus auctor fuit) Vinolentorum porro semè dilutius euadere, ab Aristotele in Physicis quæstionibus uidetur didicisse. Proinde ualeat Arrianus, qui coniecturis rem toto (quod dicitur) cælo notissimam nititur expurgare, ac cōuelare etiamnum. Delicias porro Alexandri, & ingenium ἀφάρρητον, ut Græci dicunt, id est intolerabile, ac φονικός, id est in cædē procliue, immo uerò melancholicum, amplius qui expendisse cupit, Athenæi adeat librum duodecimum. Illud fortè mirum historiam tanti principis uersanti contingat, nullum omnino uel Darij afflictis opibus, uel susus fugatisq; Indorum exercitibus numerosis, fuisse ab eo excitatum trophæum, qui mos Græcorum fuit celeberrimus. Cæterum scire licet, Macedonum regibus cautum lege, ne facerent: nam quum Caranus quandoq; propinquum barbararum gentium regem Cisseum retudisset, ac ex Argiuorum institutis trophæum constituisset, uictoria monumentum, ueniens ex Olympo ferocior leo id euersum disiecit. Inde sanctum, ceu id planè ominosum foret, ne quis in reliquū Macedoniæ regum erexisset trophæum uellet. Tanquam res ea inimicitias indicet ἀσάλλακτος, uelut dicas irreconciliabiles. Ex Alexandri ore, ac membris omnibus fragrantiam mirè suauem defluxisse, scribit in historijs Ioannes Monachus. Id quod insiti caloris ui factum interpreta-tur, humentia facile percoquantis. Prodit duobus locis idem Monachus, Alexandro in rebus omnibus felicitatem fuisse obsequentissimam. ut uel hinc Plutarchum lude-re intelligas, qui fortunam perpetuò fuisse *μισαλιξάνδρου* tradit. Hammonis porro sacerdos, quum adeuntem Alexandrum Græcè cuperet salutare, ac παιδίον, id est filiole uellet dicere, per barbariem πῦρ δὸς (inquit) id est louis fili. Vnde cælestis originis captata creditur gratia, cui initia error dederit. Pyrhi quoq; Epirotæ illustris fama est, qui uehemens ac imperatorijs imbutus uirtutibus, semigræcam uindicaturus ciuita-

DD 3 tem

tem cum totius Epiri uiribus, Thessalia item Macedoniaq; ac ad eam aetatem incognitis elephantis, terra mariq; cum populo Romano bellaturus in Italiam transmisit. Celebris est Dionysii prioris gloria, de quo iam quae uisa sunt, praegustauimus. Fuit is manu promptus & fortis, & (quod in ea fortuna perrarum est) minimè libidiniosus, non luxuriosus, non auarus, nullius rei deniq; cupidus, praeter quam singularis perpetuiq; imperij, atq; eo nomine immittior crudeliorq;. Namq; Marsiam quendam ab ipso potissimum ad altius euectum fastigium, ea tantum causa interemit, quòd is per quietè iugulare se Dionysium existimarat. Eò deniq; formidinis est progressus, ut cultros metuens tonsorios, candente carbone sibi adureret capillum. Quin & tondere filias docuit, à quibus tamè ipsi etiam ferrum remouit, instituitq;, ut candentibus iuglandium putaminibus barbam adurerent, & capillum. Sed in tam nobili censura quis tam patiens, ut concoquat, si Romanos principes transmisero tacitos? Etenim ardentè & concitatum Romuli animum quis non nouit, in arripendo regno & ciuitate condenda, abs qua uelut caelesti arce iura mox terrarum orbis peteret? Quam artifex in Tullo ingenium? qui Romanae iuuentutis robur animasse est uisus, addita rei militaris disciplina, ut ratione instructa uirtus exaceretur. Quid Mithridatem hic memorè, tot tantarumq; gentium principem, ut annis quadraginta à uictore terrarum populo, cum eo sit bellatum: ac uix, uelut ariete triplici, deniq; sit aequatus solo, ac principatu, uitaq; pariter excussus, Syllae Cornelij felicitate, Luculli uirtute, postremo magnitudine Pompeij? In hanc uerò censuram adeo graue minus fortè admittendus uideatur Ptolemæus Aegypti rex secundus, grauis quidè, & doctrinis (si quis alius) imbutus, uerum deliciarum emollitus contubernio: mox eatenus mente creditur excussus, ut se perpetuo uicturum opinaretur, diceretq;, à se uno immortalitatem inuētam; uerū mox infestante podagra, Aegyptios intuitus ad fluuium incuriosius discumbētes, O me miserū, inquit, ex ijs salutem unus qui non fuerim. Tribonianus sagacis uir ingenij, & ad simulandū facti, impius quoq;, & Christiani cultus ex professo hostis, avaritię cum primis mancipatus, sic ut ad omnem lucelli auram leges fixerit ac refixerit: hic fraudes spirans, pestifero afflatu Iustinianum imperatorē ita infecerat, ut nūquam moriturū peruersa deret, sed uirum sententemq; in caelum tralatum iri. Hunc tamè Iustinianum sunt qui tradant, fide catholice, relictum in administratione, iudicij iustum: unde sit facti, ut ex uoto cederent omnia. Huius tēpestare floruit Priscianus grammaticus. Maximinus imperator quū immortalem se propemodum arbitraretur proceritatis fiducia & roboris, succlamatū (eo audiente) in theatro, Graecè quidè, sed in hanc sententiam: Et qui ab uno non potest, à multis occiditur: elephas grandis est, & occiditur: leo fortis est, & occiditur: caue multos, si singulos non times.

Philosophos qui imperia arripuerint, crudelius illiteratis rē administrasse. Stephanophorus qui, Basileus, Cœranus, Hegemon quo distinguntur. Cap. XXI

Ed enim quia Dionysii (de quo carptim uellicatimq; diximus) filium etiam philosophiae studiosum fuisse, à grauissimis proditū auctoribus est: & nos paulo antè ex Platoniorum fontibus, ut saepe, humore corruato, potentiam mirè sibi cooptare sapientiae salubritatem, astruximus: subit recordatio eorum, quae à Socrate differuntur libro quinto De iusto: sic enim profectò ait, Nisi philosophi ciuitatibus dominantur, uel hi qui nunc reges potentesq; dicuntur, legitime satisq; philosophentur: in idemq; ciuili potentia & philosophia concurrantneq; (quod nunc fit) à diuersis hæc tractetur ingenijs, non erit ciuitati, uel (ut mea fert opinio) hominum generi ulla malorum requies: neque prius hæc res publica, quam uerbis exposuimus, orietur pro uiribus, & lumen solis spectabit. Hæc quidem Socrates. Confirmata porro à M. Tullio quum alibi tum in Epistola ad Quintum fratrem didascalica: Hanc coniunctionē (inquit) potestatis & sapientiae saluti censuit ciuitatibus esse posse, princeps ingenij & doctrinae Plato. Sed & Antoninum philosophum imperatorem, sententiam eandem in ore habuisse perpetuò, prodit Iulius Capitolinus. Verum enim uero, si oratorie licet in partem utranq;, quae probabilia sunt, afferre

ferre: quæso quoniam hæc pacto uideri possunt uera: Nam etiam si rationibus abundè colligi queat, ita rem habere, oblectantur exempla tamen pleraq;, ac ueluti reclamant, & quoquo te uerteris, agi rem lanceis (quod dicitur) argenteis coarguunt. Nam quot quot ex philosophorum progressi scholis tyrannides arripuerit, crudelius, auarius immaniusq; eas exercuisse comperiuntur, quam ignari prorsus literarum. Patriam libertatem, obsecro uos, quanta feritate Atheniensis Ariston, Epicureorū innutritus scholis, oppressit? An non ante illum etiam Critias? quiq; cum Critia philosophiae mysterijs sunt initiati? Quid uero de Pythagora dicam? Quid de illis ipsis septem sapientibus, alijsq; qui maximarum rerum pondera subire adorti sunt, nonne imperio ufi crudelissimè deprehenduntur? Athenionis ex Athenæo nimio plus apud Athenienses crudelitas Mithridatico innotuit bello. Nec Lysiae Tarfensis tyranni ex philosophorum scholis later: quem quum Stephanophorū allegisset patria, id est Herculis sacerdotem, arreptum semel imperium non abiecit, tyrannum agens ex professo. Quia hominum fauicia sanguinaria commotus Demochares, siue is fuerit Crates, lepide fertur dixisse, Sicuti ex thymbra lanceam nemo cōcinnarit, ita nec ex Socrate inculparum militem. Ut Homerum imitemur, qui non uirtutibus appellandis, sed uitijs detrahendis laudare plurimum solet: sic enim amymona dicit significanter, qui risu excipiendum perpetrarit nihil. Hinc in historicis commentarijs scribit Caristius, à Lysimacho exactos toto regno philosophos. Verum quid Lysimachum dico? Alcium & Philiscum Epicureos Romani exigendos censuræ. Sectæ eiusdem complices omnes Messenij. At uniuersim philosophos Antiochus. A Sophocle quodam per decretum ex Attica pulfos eosdem, accepimus. Proinde in eum à Philone Aristotelis familiari concinnatam nouimus orationem, Demochare rursus apologiam excogitante. Romani quoq; sophistas, ut iuuentutis corruptores, longius summuendos censuræ. Nam eleganter Anaxippus, Sapere quidem uerbis philosophos, re autem uideri prorsus *ἀνοήτους*, id est rudes fatuosque. Et ille ait, Nil esse philosophis *ἐπιλοβήσασθαι*. Proinde ambiguum uidetur, ac suspicionibus plenum, uirtutis ne gratia, an coacti paupertate, & rerum gerendarum impotentia sapientiae sacris imbui perrexerint, ut quaecumque possent, inde inopiae humilitatisq; lenimen uenarentur. Dum uerò diuitibus ac principibus uiris iniustas acerbius calumnias uolunt, id agere non tam eorum insolentia animaduertuntur, quam inuidiae stimulis exagitati. Quamobrem, quibus ita theoninum impressere dentem, quosq; pestilentis naturae ueneno inspergere adorti sunt, sapientius longè, atque secundum hominem, magis illorum latratus risu exceperet, liuori suo & tabidae dicacitati misera relicta. Porro nec ab hisce dissentaneum est, quod ab Eudaemonida prolatum legimus: qui quum philosophum audisset dissentem, Solum sapientem uideri imperatorem bonum: respondit, Dissitio quidem admiratione digna, *ὁ δὲ λέγων οὐ νομίζει πάλαι*. hoc est, Qui uerò dicit, tubæ clangorem ne inaudiuit quidem. In tanta uerò regum mentione non fuerit, opinor, uacantis operæ illud ex abundantia adiecit, quod Ammonius non praeterijt: βασιλεῖς eum dici proprie, qui à maioribus traditum gerit principatum. Cœranon autem, id est *κοίρανον*, qui *πῶς κοίρανον*, id est ex occasione, regium obit munus: quod ante dissidium Achilles fecit. Nam *ἄγε μὲν* intelligitur, qui in militia ordines ducit.

Tyrannos raro consensere, amicorum inopia potius quam auri. Cap. XXII

Erum quia regiam ingressi sumus, & nos hinc inde flosculos præcepimus, cur nam tyrannum senem, aut incruenta morte pereuntem rarissimè conspiciantur mortales? Sit hoc huiusce pragmatiae auctarium, quod ut elargiamur copiosius, à magno uiro facienda uersura est: is erit Dion, cuius uerba ex Epistola ad Dionysium tyrannum suppingere collibuit: si illud adnotauero prius, Esse tyrannum uelut in tartaro orcum, non tricipiti, sed capitum multorum Cerbero constitutum, qui cuncta trahat & laceret. Sed ad Dionem redeo: Et mihi (inquit) de Euripidis tragedia illud subit mentem, Te rerum quandoq; usu ita ferente, ut uir tibi assidat huiusmodi, opraturū impensius. Meminisse item uolo & tragicos alios, ubi tyrannum aliquem inducunt pereuntem, hæc illi uoces attribuere, Heu pereo miser nullis am-

cis fultus. Auri uerò inopia malè perire aliquem, nullus adhuc retulit poetarum. Ex istis porro fontibus illud item à sapientissimis summè comprobatur. Non auri fulgorem in misera mortalium uita rarissimi, non adamantem, non argenteas mensas, quæ apud homines censentur præcipuè, ita conuicere, neque latifundia aut culta pingua tantum ualere ad uitam, quantum uirorum mens bonorum conspirans consentiensq;. Tyranni nomen haud ita uetus fuisse Græcis, comperio: quâdo nec Homerus, nec Hesiodus, aut ueterum poetarum alius eo aduertitur usus. Echetum certe Homerus βασιλῆα nuncupat, tamen mortalibus infestissimum. Archilochi maximè tempestate irrepisse appellatio creditur; aut ab Tyrrhenis, qui maria infesta habent, ut ex Hippia probat Sophoclis interpres: uel, ab Tyro ciuitate: aut quia τερψίς λαός, id est populos conterit, diuicias inferens.

Regium esse, ne tenuia quidem aspernari. Apologia aduersus superciliosos uilitigatores. Mnaseam cur ueteres Salpam cognominadum censuerint. Spartanorum sacrificia pratenuia.

Cap. XXIII

ARtoxerxem Persarum regem legimus, summa prudentia & morum grauitate præditum. Quod mirum in gentibus illis uideri potest, adiudicasse non uerbis modo, uerum & ipsa re, Nil minus esse amplitudinis regie, parua si offerantur, lætè excipere, quàm magna, quæ summi fastigij creditur contribuisset. Nam quum illi obequitanti mercenarius & uilis ac imperitus quidam, ut cui aliud esset nihil, aquam utraq; manu è proximo haustam flumine obtulisset, non pedem supposit ille quidem, sed hilaris ac renidens excepit. Quippe qui non rei quæ dabatur, uel inopia, uel usu, sed alacri dantis uoluntate gratiam metiretur. Quo sanè argumento inde conformata Græcis sententia lepidior, χεῖρὲς βασι-σιν ὀπνηδεῖ: qua significat, rebus exiguis non deesse gratiam comitem. Hoc mihi nunc collibuit interfari, propter fastosos istos subnixè ambulantes, quibus alabastrum unguenti putere quandoq; solet: à quibus scio, uel clausis (ut aiunt) oculis, uitio nobis uersum iri, quòd tanto studio ubertatem consecemur: & inepta fortasse, aut Græcula, quum recondita retrusaq; debuerimus & indicta, quæq; ex Cimmerijs uiderentur euoluta te nebris, & in album elata. Nobis uerò, quod sæpius testatū uolumus, ista (ut sic dicam) cōuasatio, ualararia omnia excutiens, ac hilaria ipsa exhibens lectori, plurimum arridet, necdum nostri nos pœnitet. Nam & Mnaseam, qui Pægnia concinnauit, à familiaribus ex argumenti uarietate Salpam inuenimus cognominatum, quod piscitij genus id uarium præcipuè conuulit. Quin & depascisci mortem cupimus, modò quæ concepti mus animo, ad destinatam publico bono metam prouehantur. Quo nomine, uelut caduceo ac uelamento, uel inter hostes abundè præmuniti poteramus uideri: ut ne suspicemur quidem, nos σωδγαμ ὄκνον τὴν δὲ μάγαν. Sed norint item censorio tumentes supercilio, & (ut Demosthenis in Aeschinem utar uerbis) tragici Theocrines, in alios mirè audaces, pro se muti: Lycurgum Spartæ legum latorem celeberrimum, non ideo creditum cælestibus inimicum, uel rei diuinæ parum studiosum, quòd tenuissima ciuibus suis sacrificia instituisset: immo uerò factum ea re esse, ut expeditius faciliusq; & inde frequentius quoq; rebus diuinis intenderent: quòd mola tamen salsa litarent, si minus suppetent thura. Hoc ego argumento, nostra hæc qualiacunque, ueluti xenofola quædam, & literarij stipendij primitias bonis iuuenibus uelut partiaris duxi offerenda: legant, si ad stomachum faciunt: sin minus, ὡς οὐδὲν πρὸ ὑργου ἄντθ, remittant, sed citra bilem. Quanquã non parum sum ueritus, ne sæpe occurrerent, quæ uel politissimos fatigent, ita omne studiorum genus attentamus, quæ non à limine modò salutauimus, sed & cauedium ingressi, non transfugiendi proposito, sed explorandi: ut inde præuertamus concoquamusq; pluscula, ut qui sortem fieri ex usura didicerimus abundè. In hæc quandoq; diuertisse, ac antidotum (quod dicitur) ante uenenum porrexisse, uitio ne fuerit, propter Catonum censuram seuiorem, & tragœdias nonnunquam importuniores: quibus ad uenena prorsum natis, uelut excantamine funestius euibrato, frugum germina conflaccunt intereuntq;, abominâdo spiritu perniciosè cuncta afflan- te. Caterum inter illos nosq;, deo bene iuuante, intergerinus struetur iustus, nec diplin-
thius

thius modò, uti est apud architectū Vitruuium: sed & triplinthius, uel eo amplior probiorq;, quum Perennarū uī solida, quo arietationes festucarias, quas ipsi trabales ren- tur, securi deridiculo habeamus.

Super omnem irin, adagio quid sit. Iridis rationem esse admirabilem, & cur Thaumantis credita filia: item appellationes eiusdem uariæ: ac cur dicta arcus dæmonis. An in ea sint clementiæ diuinæ prælagia. Item de cataclysmo, siue abluuio, & conflagratione, siue ecpyrosi. Cataractæ cæli ruptæ quæ intelligantur. Demum de columba indice subsidentium aquarum, ex Plutarcho.

Cap. XXIII

QVum Philostrati iconas euolueremus, præfloraturi, si quid se ostentasset dignum quod hisce libellis operæ leuioris, si spatiosa legū uolumina spectentur, aut physica perpendantur acumina, uel primæ philosophiæ sacrâ intueamur altitudinem, protinus inspergeremus, ac (ut sic dicam) inocularem: inter cætera non citra genium illud se nobis ingessit, quod & apponam. Paliphaes uestem in Neapolitana illa porticu diuinum quiddam enituisse, ἡδὲ τὸν παλῖφαιον. hoc est, super omnem irin. Id quod adagionis formam habet, de ueste splendida coloribus uariantibus, ac omnino contexta pretiosius: siquidem iridis colores esse inter naturæ mira, neminem præterit. Quando & Plato inde creditam scribit, Thaumantis filiam, quod admirationis inferat plurimum, quod retulit Plutarchus quoq;. Sed illud maximo esse argumento potest, à pictoribus formam eiusmodi speciem uel colorum exactè necdum quisse exprimitum quòd à similibus adeo auspicantur, ut indiscreti uideantur colores, qui tamen desinant in diuersissima: tum etiam quòd iridis colores in substantia sunt peruia ac diaphana. Quã rem amulari nulla queat ars, ut docebimus, quæ terrestri materiæ colores appingit. Est & res hæc in aliquo nominum ambitu: alius enim irim dicit: arcum uarium, alius. Sunt & qui arcum dæmonis, id est intelligentiæ uel sapientiæ: astruuntq; esse in eo diuinæ clementiæ prælagia, quæ mundo cladem igni uel aqua non uideatur illatura: quòd inibi rubens uisatur color, qui confit ex humido inflammato, quo significetur, humectam naturam non præualere, quum ignis in arcu suam præferat uim. Cæruleus uero color, qui & ipse indidem uisitationem facit, constatq; ex aqueo indigesto, igneam uim haud ita præcellere uidetur præmonstrare. Addunt illud quoq; irin apparere nunquam, nisi ubi partim differantur, partim humoris persistat densitas. Serenitatem uerò ex calido provenire ac sicco, quod igne congruit uirtuti. Humoris densitatem, ex frigido humectatq;, quæ aquæ proprietates est. Hæc uerò natura diuersa quum simul fiant, uictoriam in æquilibrio positam planè insinuant. Sunt uerò ex theologis, nec philosophiæ ignaris, qui inundationis uniuersalis, quam prælicenter abluuium dixit Laberius, aut conflagrationis rationem naturalibus provenire causis non posse (hoc est, ijs quas philosophi secundas uocant causas) contendunt. Immoq; esse ridendos, cataclysmum attribuentes planetarum humidorum conjunctionibus in signis pluuiialibus: sicuti ecpyrosin, planetarum calidorum in calidis signis. Potest quidem (inquiunt) diluuio terrarum inundari portio, tota terra non potest: præsertim excessu adeo miro, ut quindecim cubitis excedantur montiū uertices: quod antiquitus factitatum nouimus. Nam & Aristotelis auctoritas astruit hoc ipsum Meteororum secundo, ubi ait, Si terræ pars mari adobruatur, alteram ediuerso regegi acarefcere. Totam uerò terram latere sub aquis, uideri impossibile, si naturæ duntaxat rationes cōsectamur. Sanctæ literæ inundationis illius ualidissimæ causam efficientem in diuinam reijciunt uirtutem, quæ princeps causa est & unica uniuersalisq;, materialem in Oceani aquas: Ecce (inquit Dominus) adducam aquas diluuij super terram. Et alibi, Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cæli apertæ sunt. hoc est, fenestra aerei cæli, in quo generantur nubes & pluuia. Sicuti cataractis ex asseribus temperantur aquarum cursus, nunc aperiendo, nunc occludendo in fossis plerumq; manu factis, quarum præripia lateritio muniuntur pariete: hinc & à Diodoro, Nilī celebrantur cataractæ. Quoniam ut in remotioribus Græcorum lexicis comperi, Cataractas ea gens riuos intelligit, ac (ut apertius agam) conductus: quanquam pro aquillis & har-
pyis

pyis usurpent poetæ quoque, ut Sophocles. Vbi uero optimus maximus deus ait (Iosepho item approbante) Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum foederis inter me & inter terram: intelligunt scripturarum periti, signum uocari ad placitum ex diuina institutione: quoniam artifex ille maximus ita disposuerit, ut esset iris attestatio foederis ipsius cum Noe post diluuium, quo in reliquum terra non foret peritura. Fuerat ante cladem illam iris, sed non ut signum: ueluti si cogites lapidem immobilem diu, & neglectum, mox factum distinctionis alicuius signum. Strabus inter sacros interpretes non negligendus, de iride sic ferme prodit: Arcus duos habet colores, caeruleum & igneum, qui duo expriment iudicia: unum aquae, quod praeterit: alterum ignis, quod uenturum creditur seculi fine. quamobrem caeruleus color, extrinsecus: igneus uero introrsum uisitur. Dignum uero relatu, quoniam de diluuiio facta nobis mentio est, in Plutarchi monumentis legisse me: columbam ex arca emissam iudicium Deucalionis praebuisse subsidentium aquarum & cessantis hyemis.

Affectionum quae in aere fiant, ratio duplex. Item uidentur per lineas. Remus cur in aqua uideatur fractus. Iris quomodo fiat, & eiusdem colorum distinctio. De ophthalmicis non nihil. Cap. xxxv.

Verum in philosophorum scholas iam diuertendum, apud quos unguenti facile plus reperias, quam apud nostros olei: primumque a Plutarcho fiat uersura, in cuius libro De his quae philosophis placeant, tertio, de iridis ratione sic propemodum legimus: Eorum quae in sublimi fiant, quae *ωρβη* Graeci uocant, nos dicere affectiones possumus, alia per hypostasim, siue substantiam effici, cuius est modi imber, grando, id genus alia plura. Alia uero *κατ' ἐμφάνησιν*, id est ex apparitione, quam primo De generatione Aristoteles symphasin uocat. Nam & nauigantibus nobis moueri continens uidetur. Est ergo per emphasim iris, quam purpuream Homerus dicit, hoc est *πορφύρεω ἰρι*. Sed & ex mythicis nonnulli habere eam tauri caput, fabulati sunt, ac *ἀναρροφείν*, id est ex fugere absorbereque flumina. At quoniam modo fiat iris? Visus, inquit Plutarchus, aut per lineas efficitur rectas, aut flexas, aut refractas. Per rectas quidem, ut in aere, aut *ἐπὶ τῶν λίθων ἢ ἰσσυγῶν*, id est per lapides perspicuos: tenuium siquidem haec omnia sunt partium. Per flexas lineas, in aqua: ui quippe flectitur uisus, ob densius aquae elementum: quae ratio efficere creditur, ut inibi remus flexi fracti uel speciei praebet: aut quia in aquam demissus per naturam pellucidam raritatem enatantes remittit a suo corpore fluentes imagines ad summam aquae planiciem, quae inibi commotae infracti speciem oculis ingerunt. Tertius uidentur modus, in refractis est, sicuti per specula, cuiusmodi est iridos affectio: humecta enim intelligenda est euaporatio in nubem transmutata: inde sensim in pusillas humectatesque aspergines, uel (ut Graece dicam) *εἰς μικρὰς βανίδας νοτίου*. Quum ergo occasum sol petierit, ex aduerso eius irin spectari, necesse est: quum uisus incidens in aspergines refringitur, ut iris fiat. Sunt autem aspergines, *ὁ χύματ' ἢ μορφά*, non figurae forma, *ἀλλ' ἢ χρώματ' ἢ*, sed coloris: habetque primum puniceum, aliud ostrinum purpureum uel tertium cyaneum & prasinum, siue caeruleum & uiridem. Iridis exemplum suppetit in inferioribus. Si quis e regione radiorum solis aquam ore conceptam efflet, ac aspergines ipsae *ἀνακλασιν*, id est refractionem admittant in solem, ibi iam effectam irin comperies. Nec minus qui ophthalmici sunt, ita afficiuntur, ubi in lucernam intenderint aciem.

Item quae requirantur ad iridis effectum. De quodam, qui imaginem ante se propriam uidebat. Cap. xxxvi.

Maeterum Meteororum tertio prodit Aristoteles, ut contingat iris requiri praedensam nubem, ante quam altera sit nubes rosida, quoniam in nube concipiatur iris quadam speculi similitudine. Rosida solis radium transmittit, densa repercutit. Sic in speculo fit per uitri perspicuitatem & plumbi spissitudinem. Effigies corporum (inquit Albertus) natura ui effingit in aere possunt humecto, & in aqua eodem modo, quo imagines rerum sunt in rebus. Et quia humiditas persimilis aeris humiditati & aquae defluit in oculum infirmum: inde fit, ut

fit, ut similis effingatur imago quandoque in oculi humore. Propterea scribit Aristoteles, Cuidam ex uidentur infirmitate corrigisse, ut idolum suum aduersa facie ipsum praecedere arbitrareretur: sed hoc (inquit) eueniebat, quod radius uisus ad ipsum repercutiebatur: adeo enim ex morbo imbecillis erat, ut speculum fieret propinquus aer, nec posset omnino penetrare. Propterea etiam Seneca, Quidam (inquit) hoc genere ualitudinis laborant, ut ipsi sibi uideantur occurrere, ut ubique imaginem suam cernant. Quare? Quia infirma uis oculorum non potest ne proximum quidem sibi aerem percurrere, sed resistit. Antipheron Oretanus a quibusdam dicitur ex Graecis, quem nominare Aristoteles supersevit.

An lunaribus radijs effici possit iris. Plinius emaculatur. Cap. xxxvii.

Rin lunaribus radijs confici non posse, ueterum nonnulli sunt opinati: credo, quia difficilis sit obseruatio. Aristoteles fieri posse non inficiatur, sed luna modò plena, & ea in occasu uel ortu posita. Et amplius, annorum spatium quinquaginta bis tantum. Id quod nulla ratione dici, argumentantur eruditiores. Immo eodem anno bis uisam nocturnam irin, experimentis probat. Quin & in aquilone, luna in meridie constituta, nec utique plena, sed ea phasi, quam alibi amphicyrton docuimus appellari. In tantum fallitur Plinius, qui noctu fieri pernegat: quamuis (inquit) Aristoteles id probat aliquando uisum. Quod tamen fatetur, non nisi tricesima luna posse. Irrepsit turpe mendum in Pliniana uerba: qui enim scribi potest, Tricesima luna? quum Aristoteles, *ἢ τῆ παλαιῶν* prodiderit: quod est, in plenilunio. Id autem quartadecima luna contingere, interpretantur eruditi, & perdocet ratio ipsa. Arati quoque interpres Theon, Anaximenis recensens opinionem super affectione huiusmodi: Et noctu (inquit) fieri astruit, sed perraro, quoniam non semper sit plenilunium. Publicam uero Plinij lectionem ita demum tueri possis, si lunares dies non ab ea coeunte, iamque uisitationem faciente, sed plena mittere in digitos ordiare. Sed contra Macrobius Naturalium primo, Nec sol (inquit) unquam deficit, nisi quum tricesimus luna dies est: & nisi quintodecimo cursus sui die, nescit luna defectum.

Rotundationis in iride ratio: item colorum. Cur Hesiodus irin dixerit *πυλῶν* Senecae locus restituitur. Cap. xxxviii.

Rat quidem Aristoteles irin, neque circulum esse, neque semicirculo maiorem, sed uel semicirculum, uel semicirculo minorem: quanquam Hesiodus maiorem intelligit. Verum rotundationis ratio duplex, tum ex subiecto, tum ex efficiente causa. Ex subiecto quidem, quoniam id est rosidus humor, qui globosa quidem effigie est, sed pyramidalis. Certum enim est, omnia grauiora descendere ad angulum. Porro ex sole quoque luminosus radius pyramidis exit figura, cuius superior tantum arcus in semiglobo rotationis commemoratae effingitur, tum etiam quia est sol nubibus altior. Est quidem iris *πύργος*, hoc est colorum trium, ut inquit Aristoteles: quamuis esse quoque quatuor possint. Causa uero ordinis colorum est, quia in rosido humore portio aliqua est fumidi uaporis, & proinde leuioris, & scandentis altius. Indeque superior in iride color, rubens uisitur, ac dicitur uinosus & puniceus, qui sit radio tangente superficiem rotunditatis nubis. Puniceum quoque apparet lucidum & album, per atrum si spectetur. Crassum uero aqueum resolutum descendit, grauitatis natura. Proinde inferior exteriorque color uiret. Aer autem humefactus ac spissus in meditullio est, ac imo caeruleus color ibidem albo intermixto. Aer autem is saepe uniformis est, & hinc tres tantum uisuntur colores: interdum euariat, ita ut quatuor appareant. Sunt qui putent hosce colores a quatuor trahi elementis, ut ex igni rubens sit in summo, ex terra uiridis in imo, ex aere lacteus, ex aqua caeruleus. Ex colorum certe multiplicitate uidetur Hesiodus, *πυλῶν* irin dixisse, id est multi nominis aquam. Caeterum, hac in parte potissimum Senecae locum restituamus in integrum, qui foede interpellatus circumferrur Naturalium primo, de iridis coloribus, sic inquit, Purpura eodem conchylio non in unum modum exit, interest quantum macerata sit, crassius medicamentum: arcus aquarius traxerit, saepius mersa sit, & excocta, an semel tincta. legendum, non Arcus aquarius, sed An aquarius: id quod sensui maxime congruit, ac uetus praefert lectio.

Observationes item super iride plures. Maronis locus explicatur, necnon Plauti, ac Propertij. Cap. xxix

Non omittendum hic rusticum præfagium & uulgò celebratum: si fuerit color rubens in albenti, significari fertilitatem: cuius ratio est, quia color is fit ex materiae raritate, ubi radius solis fortius agat. Rara autem materia facile à sole resolui potest. Quo eueniente, non insequi queunt pluuia iuges, quis plurimum impediri fertilitas solet. Cæterum, hoc perpetuum non est. Porro, sunt qui Aristotelem ea ratione arcus tantum duos posse apparere, literis autem tradidisse, quod in eadem nube ac materia eadem non queat diuisio multa fieri subtilium & crassarum partium rotarum. Sed calor fortis & minus fortis in diuersis & distantibus partibus, diuisiones facit duas, & raro plures. Probabile tamen habet Albertus, tres & aliquando plures posse contingere. Qui etiam putat, hyeme, sole in meridie posito, irides duas posse apparere ex opposito situ, etiam si rarius id contingit. Paruas utiq; & uelut incumbentes terræ in ortu uel occasu. Sed cur (id quod philosophicis imbuti sacris constanter astruunt pleriq; etiam si admittit Seneca) non sit in meridie: quum tanta sit solis ad aquilonem arrectio, quanta ad meridiem deiectio: quare iris demonstratione perspectiua. Sed colligunt eruditi, fieri quidem, uerum à nobis non uideri. Nam nec irin uidet ferè aliquis ultra tria millia passuum: uesper autem & meridie omni tempore anni potest apparere iris in opposita nube. Illa porro obseruanda: irin nunquã fieri ascendente nube, sed ad imum uergente: illo enim modo non rorat, sed quum defluit. Oportet item nubem à uento quietescere, alioqui planæ non fierent partes perspicui, nec imago solis in roratione concipi posset iniqua. Euanescent primo quoque tempore iris, quia generatio eius est in materia iam deflua. Quippe ubi primo eleuatur uapor, diu persistat prius, quam frigore extrudatur calidum surrigens, & densetur in nubem. Vbi uerò iam nubes est, diu perseverat: nec statim resident partes, ut conuertantur in aquam. Verum ubi id obuenerit, non diu post insequitur pluuia. Quia uerò concipitur iris in portionibus aquosæ nubis, quæ iam ad ima feruntur, tam diu apparet, donec appluat iam, quamobrem deficit mox. Hac de causa uel imperiti eadem hora ingruere præfagiunt pluuia, qua sese ostentat iris, quæ ubi euanescente incipit, uertitur in pallorem, uisunturq; in nubibus uirgæ intermixtæ descendentes, quia tunc defluit roratio per guttas grandiores. Quod de pluuia diximus præfagium, lucem infert (opinor) Virgiliano uersiculo, Et bibit ingens arcus: Georgicon primo. Quem locum per incuriam plerique negligunt. Meminit etiam Seneca Naturalium primo: Quamquam (inquit) non eadem, undecumq; apparuerit, minas affert, à meridie ortus magnam uim aquarum uehet: uinci enim non poterunt uehementissimo sole, tantum est illis uirium: si circa occasum refulsit, rorabit, & leuiter impluet: si ab ortu, circa ue surrexerit, serena promittit. Ex his etiam clarius se aperiant Plautini sales ex Curculione, de anu uini uas exsiccante,

Ecce autem bibit arcus, pluet credo hercle hodie.

Item apud Elegiacum poetam legimus, Caruleus pluias cur bibit arcus aquas?

An recte dicatur, iris caua nube concipi. An iridis colores sint ueri. Cap. xxx

Quod autem irin statuunt plerique, esse imaginem solis caua nube conceptam: id uerò à nonnullis rerum naturæ peritis perspicue refellitur, ob incongruitatem eorum quæ contingeret, si ita detur. Nam & Possidonius esse nubem solis speculum scribit, irin uerò solis imaginem in speculo confusam. Id si ita est, debet se imago illa ingerere nostris obtutibus ex profundo nubis per tantum interstitij, quantum ab occidente est ad ortum, hoc est, à sole ad nubem, quæ speculum dicitur solis. Id uerò esse falsum, euidentis comprobatur experimentum, quum sapius uisatur iris longè ante nubis superficiem, in qua apparet. Qui enim rerum naturam scrutantur sollicitius experti sunt: alterum iridis cornu uisitationem facere inter obseruatis aciem, & montem haud ita se iunctum distitum ue, aut pro

pinquam

pinquam arborem, à qua longo intervallo absint nubes, in quibus item resultet. Inde autem ita fieri coniectant, quod montem arborem uel ipsidem infici coloribus, sit obseruatum. Quod uerò astruunt, ueros non esse iridis colores, meras esse nugas, fatendum est, si peripateticos audire scientissimos uolumus. Quum enim lux, omnium sit colorum hypostasis, & substantia formalis, & constituat colores tinctis radijs in perspicuo densis: constat, ibi uerissimè inesse colores, ubi eiusmodi lux tingit in perspicuo aeris humidus, uel rorationis descendens: eo namq; modo, iris colores concipit: & ideo ueri sunt censendi, tanto naturæ artificio, ut eos (sicuti diximus) consequi nulla queat ars, quum transitus internosci haud possit, qui in sequentem uertantur, nullo medio: sicuti Boethius adnotauit in Musicis item contingere. Ex quo rectè Quidius, Qualis ab imbre solet, percussis solibus arcus Inficere ingenti longum curuamine cœlum, In quo diuersi niteant quum mille colores, Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit. Quod uerò ingerunt Pythagorici, ideo non uideri colores ueros, quod non permanent diu, uanissimum esse aiunt. Id enim obuenerit, certissimè est subiecti ratione, quod in dilapsu est constitutum. Alioqui colligemus, ueriores uideri hominem uitæ diuturnioris eo, qui commoritur statim productus in lucem, quod quis non uideat esse absurdissimum?

An ex iride odor accedat uel terræ uel arboribus. In oriente cur odoratiora confurgant. De aspalatho, & rhamno. Cap. xxxi

Sed & parte hac sciendum illud quoq; ueteribus ferè creditum: terræ halitum quendam præsuauè emittere ex eo loco, in quem cælestis arcus decubuerit. Id ne quis fingi à me putet, uerba eminentissimi auctoris ex libro Naturalis historiae decimo septimo subnecta: Quod si (inquit) admonendi sumus, qualis sit terræ odor ille, qui quaerit: contingit sæpe etiam quiescente ea, sub occasu solis, in quo loco cælestis arcus decubuerit capitibus suis. Et quæ à siccitate continua immaduere imbre, tunc emittit halitum illum suum diuinum ex sole conceptum, cui comparari suauitas nulla possit. Cæterum, scitu item dignissimè est, quod eminentissimus philosophus super his est commentatus: Terra (inquit) quum feruet atq; inurit, quod ædiderit principio, bene olet. Etenim, quæ parce humido quendam in modum recaluerint, odorata redduntur, humor enim calore concoqui potest. Hinc quæ ad Orientem spectant, odoratiora exsurgunt. Irin uerò efficere hoc putant, quoniam sine aqua effici nunquam potest. Quum uerò materies immaduere, caloreq; interiori concoxerit, respirare iam incipit, uaporemq; interius conceptum emittit. Nec uerò aquam nimiam accessisse oportet: eluit enim, atque extinguit calorem ab igne iniectum. Quæ autem post arcum eueniunt, semper ferè mediocres sunt. Hæc qui non suspicantur, quum causam nullam reperirent insignem, iridi effectum contribuerunt. Quod uerò alibi Plinius scribit: In quocumq; frutice curuetur arcus cælestis, eandem quæcumq; sit aspalatho, suauitatem odoris exiltere: sed in aspalatho inenarrabilem quandam. Ex eodem ita compertum nobis Aristotele est, nec omnes arbores, nec semper aliquas odorem ita acquirere, palam esse. Sæpe enim arcum cælestem constituisse, nec tamen arboris odoris spirasse quicquã, quod sensum mouere possit. Causa uerò ad arcum per accidens referenda est. Præsertim si arcus ipse nulla est natura, quæ fixa & permanens sit. Sed obtutus tantum refringendi affectio & apparitio. Prouenit autem odoris affectus, ille, non qualitercumq; se materies habeat. Neq; enim in uiridi, neq; in arida, sed in exulta post aquam quæ arcui superuenerit, certam reddi suauitatem odoris, pastores referunt, præcipue ubi aspalathus, aut etiam rhamnus est, aut id genus alia, quorum flos suauiter oleat. Illud de rhamno obiter adnotarim libens, ab Græcis præcipue poetis ἀλεξίπλου dici, non modò quia reptilium morsus alleuet, uerum quod aduersum phantasmata sit amuletum præstantissimum. Quo argumento, in parentationibus ante fores appendebatur. Meminit eius uel Euphorion, ἀλεξίκακον φόνε φάσμα: nec tacuit Sophron.

EE Iridis

Iridis notiones aliquot, Radix marica. De melino colore, & giluo. Quid meline, melinophagos, melothra. *κωνιζου* quid. Iris pro arcu, unde dicitur. Aquariū dici de iride. De arquato morbo non nihil. Cap. XXXII

Erunt ut in grammaticorum etiam diuertamus hortulos, quando & ibi dii sunt; ne quis protinus obijciat, ollas ostentari a nobis, sciendū est, Iridis nomine nonnunquam placenta intelligi speciem, sed & lapides cristallini generis: & aromaticā item herbam, quæ a Romanis dicitur radix marica, ab alijs etiam consecratrix, ab Aegyptijs uerò nar. Eius etiam commemorat Plinius: sed (ut auctor est Dioscorides) a similitudine caelestis iridis appellatio ducta. Flores enim habet mira distinctos uarietate, tum enim pallent aut albet, tum melinum præferunt colorem, quem luteū interpretantur: quod ex Plinio euidentissimum, ac Dioscoride. Qui forba, id est *βα*, dicit *μυλίζοντα*, id est colorem præferentia luteum. Apud Athenæum, Ephesiorum satrapes dicitur fuisse melini & purpurei: sunt autem eo nomine tunicae. Quamuis etiam a Melo insula pro candido accipiat Plinio, Plutarcho, cæteris. Nec ignoro Seruū Georgicōn tertio, giluum colorem melinum interpretari. Giluum uerò sunt, qui ex Palladio cineritium accipiant. Virgilius, Glauicq; color deterrimus albis,

Et giluo. Melinen sunt qui pannicum interpretantur, quod & elymon dicunt, ut septimo *πυθων* Theophrastus, ab elymo seiungit melinen: sicut *πυθων* id est a milio. Proinde sunt quibus placeat leguminis ita nuncupari genus, quod foeminino enuntiarint genere Sophocles, Herodotus historia tertia, Xenophon: sed postremus, melinos item: qui & *μελινος* primo, in Cilicia fuisse campum, prodit: qui sesamum, melinum, milium, triticum ubertim ferret, ac hordeum. Melinen pro pisco accipit Valla. Melinophagos dici ex Thracibus quosdam, lectione obseruatum historica est. Melothra uerò, id est *μυλοθρα*, colorum species sunt, concinnandæ faciei per accidens. Verum ad iridem redeo. In ea uisuntur ex floribus alij purpureo nitore, alij cyaneo, hoc est Veneto: cuiusmodi Græci dicunt *αυδα λυαυιζοντα*. Est & fluminis nomen Iris, ut apud Apollonium, *ποταμὸν ἑγχέροισιν*. Quum pro arcu accipitur, trahitur a uerbo *εἶρα*, quod dicere interpretatur: sicut in Cratylō comprobatur Plato: quoniam in iride præfagia cōcipiantur hyemis uel serenitatis futura: non quia serenitatem iris faciat, sed quoniam eius causa, est item serenitatis interdum causa. Est & pupillam ambiēs circulus nomine eodem. Sed de eo affatim alibi. Inueni etiam, qui irin signare philosophiam autument. Iam huic capiti coronidem fueram impacturus, quum Arati uenit in mentem prodentis, Irin geminam esse pluuiarum euidentis prognosticum, eo uersiculo,

ἡ δὲ θυμὸς ἔρωσε δὲ μέγαυ ὑρανὸν ἴρις.

Confirmat & illius interpres Theon: Quum (inquit) multa fuerit nubium constipatio, ex priore iride altera fit circumscriptione consimili, imbrem portendens plurimum. Nec illud prætermiserim, quod est ab Hesiodi interprete adnotatum: irin dici quoque *πυθωνίου λόγον*, ab *εἶρα*, quod est dico (uti prænotauimus) uidentes enim admirantesq; orationem proferimus. Irin postremò a Seneca dici aquariū, adnotasse uidemur, a uirgine qui in iride uisitur. Arquatum dici morbum regiū, contendunt grammatici: de quo est illud Hieronymi notissimū, ille putrefactus morbo regio cadaueri superuixit suo. Sed comprimam stilum, ne ab erudita iridis disertatione exorsi, turpiter atrum desinamus in piscem: & succinat aliquis, *λέπιδος ὀδύνη*, parturit larus.

CAMILLI

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTI-
onum antiquarum doctissimi Lodouici Cælij patris, ad cla-
rissimum sacrarum literarum doctorem, fratrem
Sebastianum Delium Durantinum,
Præfatio uigesimalertia.

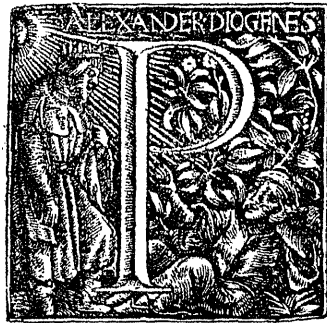
Ostea quàm grauissimis iudicijs studioforum publici boni tuisum est, Lodouici Cælij Rhodigini patris mei ex cultum Lectionum antiquarum opus imprimendum esse, censui facturum me operæ pretium, si operis, tibi Sebastiane, qui bonas literas profiteris, partem dicauero: noui te harum elucubrationum semper fuisse studiosissimum, huiusmodiq; opus miris semper laudibus extulisse. Iudicium tuum minime spernandum dico. Vir etenim es & doctrina & religione præclarus. Sed quo plenius præcellens tua magnitudo studiosis omnibus innotescat, diuino illa summis approbata ingenijs in primis nobis occurrat, Bonos studiososq; tribus effici, natura, more, ratione. Etenim nasci primò oportet, ceu hominem, & non aliud animal. Necessaria deinde institutio, quam subsequitur ratio. Animalia nanque muta, rationis expertia plurimum naturam subsequuntur. Ast genus humanum, quod rationalis naturæ gradum habet postremum, artibus uiuit & ratione. Proinde, quum te optima conciperet mater, ita tibi ex purissimis feminibus uideretur corpus attemperatum, ut diuini organi organum esset exquisitissimum, non (ut plerunque) impedimentum. Quod ita esse, statim tu natus (ut audio) abundè patefecisti. Nam ingenijs nostris quum semina sint innata uirtutum, quæ si adoleuerint, ipsa nos ad uitam beatam natura perducit, non tu quidem malis moribus opinionibusq; deprauatis illucescentes huiusmodi igniculos extinxisti. Sed enim primum illud propositum est officium, ut te in naturæ statu conseruares: deinde ea teneres, quæ secundum naturam sunt, pelleresq; contraria. Siquidem eam morum dexteritatem, eam comitatem ac affabilitatem in te perspicimus, quam in uiro probo desideramus. Ob id Seraphicum ordinem & patriam tuam Durantinam illustras, hostiam te ipsum producens: propriam animam, quasi quoddam dei uiuentis simulacrū ædificasti: templum quoq; construxisti, quum diuinissimam mentem tuam & intellectum ita parasti, ut diuinam lucem facile posset recipere. Ergo undecunq; optimus, undecunq; summus a me coleris & obseruaris. Te igitur præside prodeat hic Vigesimaltertius patris mei eruditissimi uiri elucubrationum labor, quem tibi dicandum duximus, ob uitæ integritatem, utq; Camillum tuum mancipatum tibi certissimum scias.

Vale, & (quod facis) nos dilige, quando & ipsi te plurimum diligimus.

EE 2

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIIONVM ANTI- QVARVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVSTERTIVS.

Super Phrygiæ ac Pieriæ amore adnotata paucula, deq; indidem nata pa-
roemia, Cataphryges hæretici. Caput I

Y THEN genere perillustrem tradunt historici celeberrimi, uxorem duxisse Iapigyam, exq; eo matrimonio natam illi filiam Pieriam nomine. Erat prope iuge bellum Myuntijs aduersus Milelios, sed non ἀκρόπολις, id est citra caduceatoris officium: quippe statis temporibus patiebantur Milelii illorum mulieres ad se rei diuinæ causa commeari. Qui mos est in terra Græcia diu seruatus: nam Spartani & Messenij pacati quandoq; ob quædam sacra, etiam uirgines mutuo mitebant: quumq; Laconum uirgines quinquaginta uiolare Messenij forent adorti, in numerosa adeo turba ad stuprum nulla consensit, sed & Locridas uirgines quotannis llium mitti solitas legimus rei diuinæ causa. In quo mirum illud, annis mille non compertam, quæ pudicitia labeculam sentiret. Sed ad institutum redeo. Inter eos qui Myuntem incolerent, erat hic quem diximus, Pythes: eius uxor cum filia, Dianæ celebritatem ut obiret, quam uocant Neleida, Miletum perrexit. Ibi tum Phrygius ex Nelei liberis natu maior, Pieriam conspiciens, eiusq; forma incensus, amare uehementer puellam coepit: quicq; est amantium affectus, cupiens illi gratificari, institit quærere, quid nam ei iucundissimum à se posset præstari. Prudens puella, & (quod in uiris rarissimum inuenias) etiam pia, id uerò sibi omnium longè gratissimum respondit fore, si daret operam, ut quàm sæpissimè multisq; comitibus Miletum conueniendi potestas fieret. Animaduertit Phrygius, nil futurum Pieriæ gratius pace. Proinde Mileliis in concionem euocatis, confestim de finiendo cum Myuntijs bello, deq; ineunda cum eisdem amicitia, uerba facit: placet res omnibus, componitur pax. Inde euentu tam felici, tamq; iucundis exorsio inicitis, apud utrunq; populum Pieriæ nomen celebre fuit: adeo ut mulieribus abierit in adagium res, ut in uotis illarum id esset antiquissimum, Sic se amari uelle, ueluti Pieriam Phrygius adamasset. Cataphrygas de regionis nomine hæreticos apud Hieronymum legimus: sed ad Phrygium nihil.

Amor, cur apud Platonicos dicatur dæmon: & cur admirandus. Amoris principium quale sit. Cap. II

Q Via uerò in amorem uolentes incidimus, etiam si nō me fallit, aliubinos esse de ea re commentatos, succurrit nunc, aliqua item ex Platoniorū arcanis promamus in hoc album: præsertim quum sciamus, Phædrum Platonicum laudibus amorem grauioribus efferre adortū, pronuntiasse, Magnam uideri dæmona. Siquidem amatorius ordo, ut Platonius docuit Proclus, causa conuersionis est rebus omnibus ad diuinam pulchritudinem atq; formam, sequentia omnia ad illam reuocans, eiq; connectens, connexaq; confirmans repletq; dum diuini luminis profluentes inde dotes per omnia radiant. Quippe medium replet ubiq; inter illa quæ appetunt & quæ appetuntur. Ipsum quidem quod est amandum, gradum sibi uendicat primum. Amans autem gradum tertium ab amato. Amor deniq; usurpat inter utrunq; mediū, implens meliore deterius. Dicitur quidem & admirandus, quando id amat unusquisq; cuius admiratur pulchritudinem. Ac dii quidem, siue (ut Christiane loquamur) ultramundani spiritus, & astra matutina diuinū amant decorem. Corpoream uerò etiam gratiam homines, quæ sit tamen ad supereminentem ac inenarrabilem illam gradus unus, qui & primus. Nam (ut docuit scienter Plotinus) si quis amatorij affectus principium ponat, antiquam ipsius pulchri inlitam animis appetitionem, cognitionem, notionem, & quandam sine rationis actu cognationis

tionis perceptionem. Is à ueritate causæ (ut arbitror) non aberrabit. Nempe quod turpe est, id naturæ est deoq; contrarium. Natura enim spectans pulchrum agit: spectat autem determinatum: quod quidem in boni ordine collocatur. Indeterminatū uerò turpe est, ordinisq; contrarij: quin in amoribus Veneream appetentes mixtionem, in pulchro quodam procreare percipiunt. Penes illos uerò, qui ab hoc pulchro in superni pulchri reminiscuntur reuocantur: pulchrum hoc, uelut imago diligitur. At penes illos qui minime recordantur, ob affectionis ignorantiam, nostra hæc uera creditur pulchritudo. Ac si temperati sint, inita cum hoc pulchro familiaritas uitio caret, lapsus uerò intemperantium in Veneream mixtionem est peccatum. Hinc apud eundem Platonem improbat uehementer Pausanias, si quis generationis auidiōr cōtemplationem deserat, aut generationem præter modum cum sceminis, uel contra naturæ ordinem cum masculis prosequatur, aut formam corporis pulchritudini animi præferat.

Venus duplex quæ sit: deq; amore gemino. Vraniam Veneream qui adorti colere primi sint. Malum puniceam in Cypro à Venere fatam primo. Mitra Venus. Quibus dijs non prolibaretur uino. Nephalia sacra. Nephalia ligna. Thymum unde. Cap. III

Q Via uerò humanis animis gemina inest uis (habemus enim & intelligendi & generandi potentiam) iures hæc duas esse in nobis Veneream duplicem, deprehendere Platonius scientissimū, quas & amores gemini comitent. Equidem ubi humana species uenustius concinnata ingerit sese nobis, mens nostra, quam esse in nobis Veneream unam statuimus, et quidem superiorē, eam tanquam diuini decoris imaginem, amplexatur & suspicit, perq; huius quādoq; uestigia ad illud arripit, struitq; gradum. Generandi uerò facultas, quæ altera dicitur Venus, pulchritudinis illecta radijs ac permulcta, formam illi persimilem gestit effingere. Quamobrem utrobique amorem recognoscimus. Sed contempletur unus, generare alter cupit, atq; expingere, quod decentissimum animaduertit. Amor uterq; honestus, ac probandus, si modo fidei non confringas tesseram, quando uterq; diuinam cōsectatur imaginem. Nec me fallit, eruditos in mente diuina constituisse Veneream primam, cuius quidem mentis essentiam uocant Saturnum, uitam louem, intelligentiam Veneream. Alteram uerò in mundi anima, quæ ut superna percipit, dicitur & ipsa Saturnus: ut cœlorum moticem habet potentiam, Iupiter: ut inferiora generat, Venus. Natam sine matre priorem illam, sine materia Plotinus interpretatur. Cælum uerò patrem, deum intelligunt summam. Secundam Veneream ex loue natam tradunt & Dione, quod est ex potentia, quæ sphaeræ perpetua rotantur uertigine. Matrem Dionem materiae commercium intelligi uolunt. Vtranq; Veneream comes affectatur amor. Mentis quippe diuinæ intelligentia insito rapitur amore ad dei pulchritudinem percipiendam. In mundi anima prolucit item amor ad pulchritudinem eandem in corporum serie effingendam. Hæc uerò significare Plotinus agnoscitur, quum Platonis sententia duplicem esse Veneream dicit: alteram quidem cælestem, cæli stirpem asseuerans: alteram uerò ex loue prognatam & Dione, humanorum cōiugiorum ducem, hæc ipsa comminus attingentem. At illam sine matre, & ante coniugia, quoniam nuptiæ in cælo non fiant. Hæc de Venere gemina & amoribus totidem, habui quæ dicerem, ex profundiore quàm uel sciat uel suspicetur pullatus circulus, proruta doctrina, ne quis superfluo conari Platonem arbitretur, dum tanto studio in amoris laudes fertur, perinde ac sit Corcyreum flagellum. Ex Pausaniæ uerò monumentis non negligendum illud utiq; Assyrios omnium primos Vraniam Veneream adortos colere. Quos sint insequuti in Cypro Paphij, & ad Acalonem Phœnices, à quibus didicerint mox Cytherij. Sed & Athenis Vraniam Veneream fuisse surrectum templum, idem comprobatur Pausanias. Superiora Herodoti comprobantur monumentis in integris codicibus libro primo, ubi adiectum & illud comperias: Scythijs, qui templum in Acalone expilarūt, ira numinis cum posteritate omnī scemineum morbum esse immisum: quo argumento Euares sint appellati: indicat id uerbum λατρεῖν, id est execrabiles. Scribit tamen auctor idem, quod nec in Latino reperias, Veneream ab Assyrijs dici Mylittam, ab Arabibus Alyttam, à Persis Mī-

tram. Historia tertia idem prodit Herodotus, Arabas Dionysium modò & Vraniam deos putare. Scitu uerò dignum: Athenis sacra Veneri Vranix celebrari confuisse nephalia, hoc est citra uinum, sicuti Mnemosynæ, Musis, Auroræ, soli, lunæ, nymphis: quin Dionysio item ac Erechthei filiabus, ut prodidit Philochorus. Sunt uerò & nephalia quoq; ligna quæ uitiginea non sunt, aut etiã ficulnea, sicuti autem adiecit idem Philochorus, thymi lignum propriè nephaliu uocatur, quo usi primũ in sacris igne factis ueteres feruntur: unde & thymo conciliatum nomen, *παρὰ τὴν θυμίασιν καὶ τὴν θυμῶν*. Venerem omnium principem malum punicam in Cypro seuisse, traditum ab mythicis scio.

Cur amor heros dicatur, item eros: nec non amoris commendatio. De amicitia quæpiam haud exculcata: item Cratero, & Hephestione. Cap. IIII

Merum ut à campi puluere & à palo (quod dicitur) ad tabernaculi umbracula, hoc est ad leuora multo reclinemus, scribit Plotinus: Amorem heros dicit, fortè quoniam *ἔρως*, hoc est à uisione, substantiam habet: quando & amor, qui affectio est, ab hoc habet instinctũ. Amorem porrò, Græci *ἔρωτα* uocant: quia (ut Plato inquit) *εἰσρέει*, hoc est influit, extrinsecus per oculos. Quamuis etiam in Phædro, *ἔρως* id est à robore ac uehementia, dicit erota Socrates putet. In quo libro & illud inuenias, quosdam tradidisse, Amorem dicit à mortalibus *ἔρωτα*, uolatillem: ab immortalibus autem, *ἔρωτα*, id est alatum quendam, propter uolandi necessitatem. In Symposio Socrates asserit, se nihil præter amatoria scire. Phædrus uerò maximorum bonorum causam esse amorem, pronũtiat: nec se inuenire, quid melius accidere possit adolescẽti, quàm optimus amator: aut amatori, quàm amatus optimus. Et esse quidem duo, quæ à pueritia per omnem uitam ducere illum debeant: in rebus turpibus, uerecundiam: honestis, studium. Hæc autem nobis neq; diuitiæ, neq; honores præstare citius possunt ac melius, quàm amor: neq; absq; his duobus, aut ciuitas unquam, aut priuatus, præclarum aliquid & magnificum perficere poterit. Nec ullus adeo ignauus est, quem amor nõ inflammet ad uirtutem, diuinumq; reddat, ut uiro fortissimo par euadat. Nam quod Homerus inquit, uim furoremq; à deo quibusdam heroum inspiratum, hoc amor amantibus efficit: quin etiam pro altero mori, amantes soli eligunt: nec uiri tantum, sed mulieres quoq;. De amicitia uerò hic illud ex Platonis item subiiciamus scholis: amicos cenferi eos præcipue, qui studio cõpari ad uirtutem contendant, studioq; mutuo ad procinctum festinẽt, ac animi cultum: hic autem uirtute constat sola. Virtus uerò, non aliud quàm sapientia est: sapientia, diuinorum cognitio creditur, quam sanè lux nobis diuina exuberans, latius infundit. Proinde sic collige: Cultum animi, Dei ipsius esse cultum: amicitiam uerò, quum duorum consensu ad capeffendum animi cultum conuincat, nil esse aliud omnino, quàm duorum animorum summam euigilantemq; in deo colendo concordiam. Vnde trium cooritur beneuolentia, quando hominib. duobus ita affectis tertius accedit amator, deus, qui amicitia indissolubilis est nodus custosq; perpetuus. Quæ sanè ratio admiranda Zoroastri ueterum theologorum principi, Arimaspe conciliauit, Aesculapium Mercurio, Orpheo Musæum, Pythagoræ Aglaophemum, Platoni Dionem prius, mox & Xenocratem: qui omnes numine illustrante, opere uno, ad metam unam tanquam eodem calle ad eundem itineris festinarunt terminum. Addamus id amplius, cælestium rerum studiosos arbitrari, mutuam inde beneuolentiam conslarit: quum in genesi, luminum (id est solis & lunæ) fuerit commutatio: ut si, me in uitalem prodeunte lucem, solem gestarit Aries, lunam Sagittarius: te uerò, solem Sagittarius, Aries lunam. Aut quibus idem signum uel haud absimile, idemq; planeta similisite ascenderit: aut Orientis angulum benigniores conspexerint planetæ: aut in eadem natiuitatis domo Venus, eodemq; fuerit gradu constituta. Ex Platonica uerò schola est, si dæmon compar accesserit uitæ ductor. Adijciunt naturæ peritæ cõstitutionis similitudinem, educationis, eruditionis, consuetudinis, ac deniq; consilij. Dignum scitu, de Cratero & Hephestione amicis interioribus, ita sanxisse Alexandrum, uti illum diceret *Ὀλοβασίλια*, hunc autem *Ὀλοβασίλιον*.

Semira-

Semiramidis sepulchrum. Auaritiæ saggillatio, cum Philippi apophthegmate. Item plura de Semiramide. Quæ sit Derceto, seu Atergatis: item Astarte. Piscium cælestium historia. Chelidonia. Astures aues, & falcones. Quæ dicantur manica, mannos, mannophoros, manni, burdi, burdones, maniacia. Gatis regina. Hieronymi ad Pammachium locus restituitur. Agron Nini filius. Caput v

Semiramidem Orientis reginam, & mulierum omnium quarum ex historia ad nos perlata notitia est, longè celeberrimam: quamq; cum Cyro præcipue admiratus Alexander fertur, quòd in illis magnitudo animi, & rerum claritas plurima emicuisset, legimus: quum sibi iam magno natu monumẽtum in quo perfuncta humanis reconderetur, strueret, inscriptionem eiusmodi exsculpendam curasse: Quicũq; ex regibus pecuniæ inopiam senserit, conditorio recluso sumat inde quicquid uisum fuerit. Id quum perlegisset Darius, ut qui auri foret auidor, sepulchrum iussit recludi, sed in eo pecuniam quidem inuenit nullam: in eas autem incidit literas, *Εἰ μὴ λαὸς ἦδ' ἀνὴρ, καὶ χρημῶτων ἀπληγῶ, οὐκ ἂν νεκρῶν θήλας ἐκίνεσ*. quod est Ni malus uir fores, & pecuniã prorsum inexplebilis, non utique mortuorum loculos moueres, exprobatone lepida in sacram auri famem, ut eminentissimi auctores dixerent. Quæ dum uetita scrutatur, per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes, dum ipsa sibi uidetur inops: dum recondere gestit, quo non perfruatur, sed custodiat: sæpe conatu excidens, ridiculam se præbet, rediens inanis, renudata modo auuiditate, in immensum uela pandente: etiam si nunquam non austrum percellat, & operam ludat, si naturæ pomœria angusti sunt ambitus, quibus facillè paria necessitatibus facere ualemus. Sed efferatam hanc habendi cupiditatem amarius percussit Philippus quoque, auarum nactus medicum, & indesinenter efflagitantem. Pars est in corpore, qua collo adnectitur pectus: ea dicitur Græca uoce *κλαῖς*, id est clauis. Fortè prælio quodam conuulneratus eo loci fuerat Philippus, curabaturq; ut assolet. Qui eo fugebatur munere, quum expleri muneribus non uideretur, insurrexit Imperator, *λαμβανέσθαι βούλεσ, τὴν γὰρ κλαῖν ἔχουσ*. cape (inquit) quantumlibet, quando clauem habes. Sed ne prorsum feramur *τῶν κλαῖν* (quod aiunt) id est extra cantilenam: Semiramidem deæ cuiusdam Dercetus fuisse filiam, fabulosa prodit historia. Eius templum fuerat ad Ascalonem Syriæ ciuitatem, apud stagnum piscibus plenum. Eandem Plinius prodigiosam uocat Atergatin, quòd esset facie hominis, at corporis reliqua in piscem desinerent. Ferunt, Venerem factam deæ illi obuiam quandoq; adolecentis speciosi amorem iniectisse, cui permixta Derceto filiam conceperit, quam pudore ducta mater, in desertis locis ubi aues forent plurimæ, exposuerit: quæ connutrita puella, causam etiam nomini fecerint: quippe Syrorũ lingua, semiramis auitium signat. At enim dolore percita Derceto ex facti turpitudine, in lacum se præcipitem dedit, deformataq; in piscem est: quo nomine, piscitij abstinentia sanctissime à populis illis colebatur. Et hinc Atergatis quoque nuncupata, quoniam illarum gentium uocabulis, ater priuationem dicit, & gatis piscem. Nam & libro sextodecimo Strabo auctor est, Atergatin à Barbaris dicit, quæ sit Athara, quamq; Ctesias uocari Derceto. Et Cornutus eandem cum Rheia esse putat. Lego præterea, Assyrios deo quem summũ maximumq; uenerantur, Adad nomen dedisse: cuius interpretatio nominis est Vnus, qui non alius ferè sit, quàm sol. Subiungunt, eidem deam nomine Atergatin, quam esse terram opinantur. Omnem uerò potestatem duobus his attribuunt. Sunt qui putent, Dercem Veneris filiam in mare prolapsum, à piscibus in cælũ mox tralatis fuisse seruatum: quo nomine, Syros in mensam pisces non admittere, ut scribit Theon. Piscem uerò Boreum hirundinis præferre caput, proptereaq; ab Chaldæis piscem nuncupari Chelidoniam. In huius autem ac notij meditullio sydus conuulsitur, quod *ὄρεσσιον* uocant *δεσμόν*, id est caudariũ uinculum. Extat autem apud Tarsensem Antipatrum in commentario De superstitione, fuisse qui traderent, Gatis Syrorum reginam opophagon, id est gulæ mancipatã eatenus, ut per edictum denuntiaret, ne quis *ἄτφ γαστρίδος*, id est sine gatide piscitio uesceretur. Per inscitiam uerò plerisque eandem dicere Atergatin, & abstinerere pisculentis.

EE 4 Reginam

Reginam tamen Atergatin agnoscit Mnaseas immitem, quæ piscibus abstinere iussit, rit reliquos, quoniam eo cibo ipsa insigniter caperetur. Hanc à Mopso Lydo in mare præcipitatum Xanthus scribit, cum Ichthye filio, & à piscibus deuoratam. Nec me fallit, Astarten quoque fuisse in Syria deam, ut Aelianus auctor est, ac in Apologetico Tertullianus. Sed eam esse Venerem quartâ, quæ Adonidi nupsit, manifestum Marcus Tullius facit, De deorum natura tertio. Quæ in re addubitasse uirum in literis clarum, admiratione non caret. Sciendum tamen, Augustinum in libro Iudicum, Astarten non aliam putasse, quam Lunonem. Astures autem uulgò notæ aves sunt, sic in uinculo paræ Firmico Matheos quinto, qui & falcones non reticet. Porro inueni in Græcorum ueteribus memorijs, Semiramidem postea quam Nini uxor sit facta, sic illum despicisse, ut extentis ab eo precibus contenderit, uel diem modò unum in regia sella sedere permitteret, diademate cultam, obeuntemq; regium munus iuri dicundo sancientis, quæ uiderentur. Quum aduisset Ninus, omnesq; dicto audientes esse imperasset, perinde ac sibi: tum illa satellitum ingentia & promptitudinem periclitans, modè admodum initio uti imperio est uisa: Ut uerò nil omnino aduersantes est conspicata, ac strenuè quæ forent iniuncta persequentes, mox comprehendi Niuam iussit, ac in uincula conijci, atq; inde interimi. Semiramidis item honesta Plutarcho mentio est: Præclara (inquit) censetur in Assyria Semiramidis facinora: magna item in Aegypto Sesostris. At Phryges, uel nunc illustria admirandaq; Manica nuncupant, ob Manin ipsorum regem uetustissimum bonitate, ac potentia perinsignem. Eum uerò à quibusdã etiam Masdem uocari. Dicitur & mannos, colli ornamentum: unde mannophori nuncupantur maniacia habentes, id est aurea peritrachelia. Apud Galenum manonica legitur alimnata, quibus intelligitur, quæ litu rarefaciendi uim habent: sicuti addensantia, dici pycnotica ualent: nam *πύκνωσις* & *μαύνωσις*, contrariæ intelliguntur affectiones. Mannos item, seu mannulos, ut est apud Martialem, equos dicunt haud ita magnos ac præmites, uulgus (uti scribit Porphyrio) burdos uocabat. Hinc restitui potest Hieronymi locus ad Pammachiũ, Vbi feruentes uideris buricos mannos: legendum, feruentes mannos, nam burdos, ueluti interpretamentum ab sciolo quopiam superaditum per imperitiam mox contextui est insertum: nec in omnibus codicibus id agnoscutur uerbum. Burdones dici uidentur quoq; ab Iureconsulto, Digestorum tricesimo secundo, ac De legatis tertio, De Semiramide nouimus & illud, Ab ea institutum morem, ut uiris dominarentur uxores in Asia. Quam consuetudinem, Alexandro res ibi gerente, seruatum etiamnum, exploratissimum est. Sunt qui ab eadem comperta primum metalla prodant. Cæterum, ipsa hæc tam celebris, tamq; omnium laudata calculis, libidine efferata in sæuitiem quoq; dilapsa fertur: nam quum à uiri obitu in concubitum sibi ex militibus deligeret, appeteretq; qui in castris forma præstarent, omnes postea immaniter atq; efferatè contrucidabat. Demum à filio Nino interemptam, produnt aliqui, quum eius quoque congressum appetisset. Diodorus à fabulis suis non recedens, quum præfectis omnibus, ut filio audientes dicto forent, iniunxisset, euauisse comminiscitur, atq; ex oraculo ad deos abiisse. Sunt ex Græcis, qui Nini filium in agris natum, putent Agrona nuncupatum.

Quæ sint septem orbis terræ celebrata spectacula: quamq; in ijs euariet historia. Capitoliũ Iupiter, qui Coryphæus. Diana Coryphæa. Interim de Serapeo Alexandriae, Pyramides cur dicantur. Cap. VI

Ed enim quia eiusdem sceminae opus fuisse narratur, mirabilis obeliscus, longitudine centum & quinquaginta pedum, latitudine uerò spissitudineq; quatuor & uiginti, ex Armeniorum montibus lapide exciso: qui ob rei excellentiam uia nobilissima Babylone excitatus, inter septem miranda connumeratur, non ineptè fecerimus: quoniã bibliotaphi non sumus, & promos illos sordidos ac tenaces auersamur, quibus condum agere, in summa uotorum est: si quæ de septem illis orbis terræ celebratis miraculis, etiam si otiosis parte plurima, inertibusq; compertius sunt adnotata nobis, huic potissimũ parti suppinxerimus. Ergo in eum uenit ordinem, Dianæ in primis Ephesiæ templum: inde Mausolæum

læum, hoc est Mausoli sepulchrum: colossus solis apud Rhodios: Iouis Olympici simulacrum, quod Phidias fecit ex ebore: muri Babylonis, quos item excitari regina Semiramis: pyramides in Aegypto, ipse hic (de quo diximus) obeliscus. Cæterum, studiosi amplius commonendi, ex ueteribus non omnes eadem sensisse: nam ex ijs quæ recensuimus, aliquo expuncto, sunt qui Cyri regis archium substituant, quod arte prodiga Memnon sit confabricatus, illigatis auro lapidibus, sicuti Cassiodorus scribit, Inueni qui urbis Romæ Capitolium hisce infererent miraculis: cuius excellentiam mirè effert Ammianus Marcellinus, ubi ait, Serapeum Alexandriae atrijs & columnis amplissimis, ac spirantibus signorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita est ornatum, ut post Capitolium, quo se uenerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum cernat ambitiosius. Erat tamen in Vrbe, uetus Capitolium & nouum: & hoc quidem regione sexta, octaua illud. In Capitolio præterea deorum omnium simulacra celebrabantur. Sed & apud Corinthios supra theatrum, Iouis erat sacellum, quod Romana uoce *καπιτωλιου ἱδου* dicebatur: sed (inquit Pausanias) nuncupari Græcè *κορυφαίου* ualeat. Verum & apud Epidaurios in montis apice Dianæ uisebat sacellum, quam uocant Coryphæam, cuius quodam cantico meminerit Telephilla. Adeoq; euarit historia, ut in libro quo rimatur exactè Plutarchus Prudentiorãne terrestria sint an aquatica, Ceratinon Apollinis aram *ἢ πῶς ἐπὶ τῆς καλουμένης θεῶμασι ἑμνέουσι* scribat, id est inter septem spectacula celebratã. Sed & pensiles Babylonis hortos in hanc censuram pleriq; admittunt. Cæterum de pyramidibus, cur sic dicantur, ambagiosum grammaticis sit: quibusdam eos laceffentibus, qui *ἐκ τοῦ πυρός* id est ab igne, insecti opinantur, quoniam absq; auctore dici credunt. Propterea Stephani uestigia insequuti, ab tritico, quod *πυρός* nuncupatur, deduci malunt: quoniam eo illuc aggesto, fames per Aegyptum irroborari. Sciendum tamen, prioris sententiæ auctorem uideri Ammianum Marcellinum libro secundo & uicesimo: Quia (inquit) figura in acutum desinens, ab geometris sic appellatur, quod in morem ignis in conum ingruat.

Byssina uerba, quæ intelligantur. Quid in oratore præcipuum: deq; in oratione magnificentia, & splendore. Aliatica oratio. Quid epiphonema. Virgilius illustrat bis. Cyriologia. Altercatio ab oratione quo differat. Sine controuersia quid sit. Actio & oratio quo differat. Hordearius rhetor. VII

Arysatin Cyri & Artoxerxis matrem dicere solitam, accepimus: Regem qui promptè nec animo timidiore concionaturus foret, debere byssinis uti uerbis. Id quum amplius dignum obseruatione esset uisum, scrutabamur accuratius, quid nam altissimi sensus mulier complecti ea sententia uoluisset. Ac illud quidem non ineptè ex eruditorum albo uidemur eruisse: Byssina uerba dici, quæ sublimitatem habeant ac magnificentiam, nitorem quoq; & autoritatem: quando hæc pars est, quæ popularem exprimere fragorem potest, ac efficere, ut dicentes laus prosequatur insolita. Etenim quid aliud fuisse credimus, cur populus Romanus in causa Cornelij admirationem, non acclamatione tantum, sed etiam plausu confiteretur? In ea profectò (quod Fabius ait) maximus omnium orator, non fortibus modò, sed etiam fulgentibus armis est præliatus. Nec id unquã esset affectus docendo iudicem tantum, & utiliter demum ac Latine perspicueq; dicendo. Optimus (inquit M. Tullius) est orator, qui dicendo animos audientium & docet, & delectat, & permouet. Docere, debitum est: delectare, honorariũ: at necessarium, permouere. Hi sunt, quos exhorrescunt homines, quos stupent dicentes: in quibus exclamant, quos deos inter homines (ut ita dicam) putant: qui distinctè, qui explicatè, qui abundanter, qui illuminatè & rebus & uerbis dicunt: & in ipsa oratione, quasi quendam numerum uersumq; conficiunt. Sed quærat fortasse quispiam, quidnam in oratione splendidum propriè dicamus aut magnificum. Nam & libro tertio Quintilianus uerborum magnificentiam non ualidius alstruit affectandam suasorias declamantibus. Et libro quarto: Tribus (inquit) narrandi uirtutibus adhiçunt quidam magnificentiam, quam *μεγαλοπρεπεία* uocant. Hanc uerò mox uidetur Fabius intelligere supra modum se attollentem orationem. In Rhetoricis ad Alexandrum, in ratione generis demonstratiua

monstratiui Aristoteles ita scribit: Congruet autem laudibus, nominibus etiam multis circa unum quodque uti, & splendidam facere orationem atque magnificam. At Fortunatianus, Quae sunt (inquit) uerba splendida: quae natura sua nitida sunt, quae copulata facilius claritatem suam ostendunt: ut quadremem, quam in salo fluctuantem reliquit. Sed haec magnificentia (inquit) atque magnitudo, non omnibus est accommodata locis: quoniam sunt quaedam partes causae, quae uerba humilia desiderant: ut latet in scalis te nebrofis Cominius. M. Tullius libro De oratore secundo, genus dicendi in Crasso magnificum fuisse dicit atque praclarum. Et septimo Noctium Atticarum Gellius: Magnificum in Ulyse apud Homerum, & uber dicendi genus admiratur: subtile in Menelao, & cohibitum: mixtum in Nestore, ac moderatum. Demetrius Phalereus in libro *περί ἐπιφωνήσεως*, agens de characteribus, magnificum tenui contrarium statuit, propter eaque illi non permisit: mox uero magnificum item logion dici autumat, ac tribus consistere, sententia, dictione, nec non compositione commoda. Synthesis autem magnifica, calculum quoque Aristotelis adijciente sententia, est paenica. Paenon uero species quae: nam unus pro catarctico nuncupatur, cuius prima syllaba extenditur, corripuntur tres insequentes, ut *ἡφαιστός*: alter uero catalecticus, priori antistrophus, nam prima corripuntur syllabae tres, postrema productiore, ut *τὰ ἀρὰ βεα*. In orationis autem magnificae colis, a pro catarctico exordiendū paenone, ac consequi catalecticus debet: prorsumque ita distribuendum, ut à longis ducatur initium, & delinquentia fiat in eisdem. Siquidem natura longis inest praecellens quiddam: & (quod scitu dignissimum est) compositionis *ἀνοσφονία*, hoc est asperitas, orationi plerumque magnitudinem conciliat: ut apud Homerum totius eloquentiae auctorem eminentissimum,

αἰας δ' ὁ μέγας ἀνὴρ ἐκπυλὸν χάλκον ἔχευε.

Sed apud Maronem quoque,
Fremet horridus ore cruento.

Epiphonema quoque, quod esse dictionem exornantem describere licet, in oratione uel magnificentissimum, arbitrat idem Demetrius. Nam alia sunt, quae enuntiationi subferunt: alia ornatus gratia inferuntur, ut apud poetarum coryphaeum, quem male feriat multi non enarrant quidem pueris suis, sed inuoluunt, implicant, coeullunt: etiam si in sua se illum potestate habere, deblaterant saepicule,

Tanta molis erat, Romanam condere gentem.

Omninoque uidetur epiphonema triglyphis diuitem persimile, ac purpurea latiori. Est enim ipsum quoque in oratione diuiciarum indicium. Denique etiam poetica quandoque magnificentiam in dicendo respiciunt quandam. Caeterum, haec non tam imitatio fuerit, quam metathesis. Nam & si quid a poeta mutuetur Thucydides, proprietate quadam circumuestiens, suum uideri facit. Etenim Homerus Crete uolens magnitudinem exprimere, *περιφύσσει* uocauit. Thucydides uero honestum putat unanimiter sentite Siculos; *γῆς ὄντας μίαν ἡμῶν περιφύσσει*, id est unius existentes terrae ac circumfluae. Vbi idem utique, sed tamen diuersum dicere uidetur, quoniam non tam respicere magnitudinem creditur, quam concordiam quoque. Magna profecto res est ac praecellens, apposite sciteque ornasse orationem, & quae paucissimis omnino contingat. Reliqua huius palestrae etiam multis. Hoc illud est quod admirationem parit. Cultam uero sanamque orationem huiusmodi, cyriologiam uocant Graeci, sine lenocinio expolitam intelligentes. Quamobrem recte Cicero quadam ad Brutum epistola: Eloquentiam (inquit) quae admirationem non habet, nullam iudico. Aristoteles quoque eandem maxime petendam putat. Sed ornatus hic esse uirilis debet: cincinnis enim offendimur & fucis: nam & unguentis minus diu oblectamur summa & acerrima suauitate conditis, quam ijs moderatis. Quin laudatur magis, quod terram (ut Cicero inquit) quam quod crocum olere uideatur. Nisi quod in demonstratiuis flosculos omnes, uelut insistor quidam eloquentiae, captabit orator. Asiaticam orationem putat Cicero adolescentiae congruere magis, quam senectuti. Esse uero genera eius duo: unum sententiosum & argutum, sententiosum non tam grauibus & seueris, quam concinnis & uenustis: alterum non tam sententiosum, frequentatum, quam uerbis uolucris atque incitatum. In oratore autem opimum, & tanquam

tanquam adipale dicendi genus Carum, Phrygum, Myforum irridetur. Illud minus omittendum: orationi perpetuae altercationem opponi, quippe causa perorata, quum iam iam in consilium mittendi iudices forent, actor & reus oratione breui se inuicem impetebant: quod scribit Quintilianus, & in quadam epistola Plinius, post perpetuam orationem uenisse ad altercationem scribit: quin T. Luuius rem ab perpetuis orationibus in altercatione uersam tradit. Compertum quoque sunt altercatione potentiores, quam oratione perpetua. Altercationis exemplum est pulcherrimum primo Epistolarum ad Atticum. Oratio sine controversia nuncupatur, in qua status reperiri haud queat: hinc Gellianum illud rhetoris Iuliani, Adolefcens hic sine controversia disertus est. Ad rem pertinet illud quoque: actionem contineri modò intra cancellos disceptantium. Agi quippe causa dicebatur, quum de re cognosceret iudex. At causa iam transacta, oratio plerumque in libris conscribatur. Proinde scimus factum quandoque, ut in agendis causis celebrarentur multi, quorum in conscribendis orationibus improbat industria. Hinc tradit Dion: quum Miloni oblata Ciceronis oratio foret, in id prorupisse, ut nunquam habitam asseueraret. Nam si (inquit) sic actitata esset causa, multos Massiliae non elitaret Milo. Astipulatur in Epistolis libro primo Plinius: fieri posse inquit, ut sit actio bona, quae non sit bona oratio. Non posse autem non bonam actionem esse, quae sit bona oratio. Est enim oratio, actionis exemplar, & quasi *ἐχέτυπον*. Plotium Gallum appellabat Marcus Caelius hordearium rhetorem, ut inflatum irridens ac leuem sordidumque.

Byssina uestimenta quae sint. De phaeo pauca obiter: deque lineis, seu camisis, Amorgina uestimenta, Leucophaeus, leucotheus, leucothea. Thapsinus color.

Caput VIII

Aeterum illuciam reclinandum, cur byssina dicantur uerba, de quibus latius iam dissertasse uidemur. Byssina uestimenta ex Graecis quidam interpretantur dici succo herbae infecta, quae dicatur byssus. Nam in Theocriti pharmaceutria, pro colore byssum accipiunt: & *βύσσινον*, Sudas interpretat *βύσσα βαμμεύου*. Et in Euangelio, diuitem legimus bysso ac purpura indui solitum. At Pollux Onomastici septimo, lini genus accipit byssum apud Indos. Leuitici capite uicesimosexto: Cortinas praecipit Dominus de bysso fieri retorta & hyacintho ac purpura, coccoque bis tincto, uariatas opere plumario. Esse uero byssum inibi testantur interpretes, lini genus candidissimi. Vnde Apocalypsis decimonono: Byssinum enim, iustificationes sanctorum sunt. Et Prouerbiorum tertio decimo: Byssus & purpura, indumentum eius. Est & nomine eodem pretiosior lana, colorem praefrens auri ac nitorum, uti uisum plerisque. Byssum apud Elidem modò nasci Pausanias scribit, ac nullibi praeterea in Graecia. Tenuitate nec esse Hebraea inferiorem, uerum esse flauam minus. Plinius decimonono: A furestino (inquit) lino principatus toto orbe, proximus byssino, mulierum maxime delicijs circa Elin in Achaia genito, quaternis denarijs stipula eius permutata quondam, ut auri. Byssi meminit & Philostratus ijs ferè: Homines (inquit) qui secundum Indum flumen habitant, lineis amictuntur uestibus, etenim linum in agris plurimum nascitur: calciamenta gestant ex byblo, siue papyro: nobiliores, bysso induuntur. Byssum uero ex arbore nasci ferunt, quae basi quidem populo sit persimilis, folijs uero salici. Nam ab Indis legi ex arboribus linum, actor scribit Arrianus. Id quum uidisset Apollonius, laetatus plurimum est, *ἐπειδὴ εἶνεκα φαῖν τοῦ βασι*, id est, frugi amictum phaem quoniam referre uidebatur. Diximus alibi, phaem tradi (Galeno auctore) colore in nigri albi que meditullio, inesse uero lugubre quiddam apparet, in Demetrii & M. Antonij historia. Nam Antiochus cognomento Hierax, ubi fratrem quo cum de regno certauerat, interemptum credidit, purpura posita, phaem sumpsisse indumentum dicitur, auctore Plutarcho. Sordidos etiam panes, phaes nuncupauit Alexis. Verum & in Nemeaeis, quod epitaphium certamen fuit, alledisse iudices legimus stolis circumamictos phaes, atque ita de certantibus pronuntiasse. Inde leucophaem dici, norunt paulò eruditiores. Apud Firmicum Matheos secundo, leucotheum nuncupari colorem legas saepicule: Libra (inquit) colorem signat uiridem

uiridem & leucotheum: ni forte mendum exemplarium est. Leucotheam uocari Ino, cecinerunt mythici, quoniam furens per Leucum agrum excurrit, qui adiacet Megari di, & in mare præcipitem se dedit. Sed Nereidas item Leucotheas appellauit Myrtilus. Emplastros phæas in Dioscoride, nigras interpretantur, Celso auctore. Byssinae porrò uestis commemorat Hieronymus quoq; quæ adhæreat corpori, & ea utantur sacerdotes, ut habentes uestimentorum pulchritudinem, discurrant nudorum celeritate. Byssinas uerò hæc, lineis militariibus consimiles arbitrat, quas sermone uulgato cassias uocent, quibus conuestiti milites, & ad cursum expediti, & ad prælia peruibrando iacula sint præceleris, quæ aptæ habeantur membris, & astrictæ corporibus. Erant & amorgina uestimenta byssinis fere similia, meminit contra Timarchum Aeschines. Sed Eupolis quoq; & in Lylistrate Aristophanes, est enim lini species amorgis. Erant uerò indumenta hæc πολυτελή, id est impensæ multæ. Quoniam uerò de phæo actum nobis, cui insit lugubre quiddam, haud ab re puto illud adiecisse; thapsinum dici funereum colorem, quia in Phocione ita scribit Plutarchus: Teniæ (inquit) quibus peruincunt *μυστικὰς τῶν τῶν, ἐπὶ τὴν ἀντι φωνικὴν χροῖαν καὶ νεκρῶν δὲ ἀνλωέων*. Sunt qui flauum interpretentur, ab thapso, unde inficiuntur lanæ, quin & capilli, quod esse Scythicum arbitrantur. Thapsinas tunicas, in Ptolemæi pompa ex Callixeno recensuit Athenæus.

Indi sagittarij exemplo commoneri nos, quàm sit famæ parcendum. Indorum sagittæ quantæ, quales uel habeant ex historia. Chele, Glyphis, Glyphon, Glyphanon, Glyphiū antrū. Glyphiæ nymphæ. Crenæ. Ca. IX

Ama dispendium quanti omnino faciendum sit, præsertim si auctior ea sit, in quibus hominum animis diu iam irroborent, multa (opinor) perdocent abunde: sed exemplum tamen unum ex ueteri memoria uel quadam ampliore mentibus affigere uidentur. Fuit inter Indos sagittator eximius, de quo percrebuerat fama, sagittas ab eo tanta perititia dirigi, uti uel per anulum transirent. Fortè uir hic ad Alexandrum captiuus est perductus, ea tempestate qua is Imperator aduersus eas gentes proferebat imperiū. Quumq; hominis gloriam inaudisset, optauit, se præfente ostentari artem. Renuit ille. Indignatus Alexander rapit eum iussit, ac interim. Dum uerò ad supplicium duceretur, conuersus ad milites: Ego (inquit) per multos dies artem excutiendi sagittas desieram, nec minimum quidem in eo exercebar: proinde ueritus, ne ob insuetudinem uoto exciderem, recusauit quod iniunxerat Imperator. Quum Alexandro nuntiata forent ea, mitti hominem euestigio iussit, multisq; etiamnum donis affecit, animi altitudinem miratus, mori præoptantis, quàm uideri opinione minor. Tela uerò, quæ Indus excutiat sagittator, esse Arrianus scribit, trium propè cubitorum, ferriq; tanta ui, ut non clypeus, non thorax, non aliud quicquam summæ firmitudinis & quàm ualidum oblitere oblectari ue queat, si ab indo sint emissa. Q. Curtius duorum modo cubitorū sagittas facit, ni alterubi mendum, interpellatumq; sit exemplarium. Ex abundantia uerò fuerit, in sagitta chelen, aut excisionem cui inseratur neruus, dici glyphida, Est & eo nomine columnæ caput: sed & scalpatorium instrumentum, quod glyphon item uocant: quin & glyphanon Theocritus. At Glyphion cum antro mons est, unde sunt Glyphiæ nymphæ. Nec illud ignorandum: glyphidas in sagittis, Latine crenas nuncupari: quanquam & arcuū summæ suas habent crenas.

Qua ratione inficerent sagittas Scythæ: de quibus eorundem more in sagittando. Tollitur ex Plinio obscuritas. Arabas item, ac Indorum nonnullos tingere sagittas ueneno. Cur Galli sagittas helleboro collināt. Toxicum unde. Conion. Coniazomenos. Brachmanum mos inficiendis sagittis. Cap. X

AT qui in hac sagittarum mentione illud non erit utique ab instituto diffinitum, & (ut Græci dicunt) ἀπεσθόνον, si Plinium aliquo modo illustrauerimus, in cuius intellectu nunquam non conciso nimis atq; detruncato mirè centones farciunt plerique. Quos tamen si audias, putes Sibyllæ folium recitari: ita sibi placent, ita applaudūt, ueluti planè rem ipsam acut attigerint

attigerint, quod Plautus ait. Igitur morè fuisse Scythis per ueterē scribit, sagittarum acie tingere uiperina sanie & humano sanguine, irremediabili scelere. Nam mortē ilicò affert, etiam leui tactu. Operæpretium uerò est, adnotasse, qua ratione Barbara illa immanitas genus id conficeret: nam suppetit eius rei memoria ex Græcis monumentis, præcipueq; Aristotelis in Admirabilem relatione, si tamen Aristotelis officinam respicit lubricatio ea. Obseruabant ergo Scythæ uiperas, ubi iam peperissent, sic enim captas diebus aliquot liquefcere sinebant: mox ubi computruisse uiderentur satis, in ollam sanguinem hominis unius totum infundebant, adobruentq; in sterquilinio, uase diligenter obrurato: ubi uerò & hic contabuerat, eximebant, sumentesq; quod supernatasset iam aquosum, sanieiq; uiperinæ promiscuentes, ita letale conficiebant uenenu. Et Scythæ quidē sagittis plurimum utebantur. Nam in Exampæo, qui est inter Boristhenem & Hypanin locus, ahenum fuisse dicatum, Herodotus scribit, sexcentarum amphorarum capax, ex aculeis modò sagittarum conflatum. Sic enim Ariantam regē Scytharū inisse numerum, allata ab uno quoq; sagitta una. Legimus porrò, Dario Persarum regi à Scythis caduceatorē cum id genus muneribus missum, aue, rana, mure, sagittis quinque. Quæ Gobryes è septē unus, qui magos sustulerant, ita coniectanter est interpretatus: Ni Persæ effecti ut aues in cælum subuolassent; aut ueluti mures, terræ ima subissent; aut perinde ac ranæ desiluissent in paludes, Scytharum uim non euasuros sagittis adobrutos. Quin & Scythica narratur supellex, iugum boum, aratrum, sagittarum pharetra, quibus cum amicis utantur, & aduersum inimicos. Adijci & quo uectantur, curus potest: sunt enim *κείρωσι*, hoc est domibus nullis: qua in re uel nimium sibi placent, quod solari quadam circumuectentur imagine. Arabas quoq; solitos inficere ueneno sagittas, ex thesauris Iulij Pollucis obseruatum nobis est. Sed & alicubi periclitatum in India Alexandri exercitum, prodit historia, imbutis uirulenta sanie gladijs, ut ictu uel leuissimo interirent percussis: quanquam mox per quietem herba Alexandro monstrata, quæ remedio præsentissimo tantæ cladis obuā iret. Gallos adnotatum est, helleboro sagittas collinere, quod ijs in uenatibus transfixis feris, multo carnes efficiantur teneriores ad epularum usum, recilis tamē abiectisq; quæ uulnus ambiunt, propter hellebori contagium; etiam si eo aduersus Zenonis decreta stilū districturus Carneades superna corporis repurgasse narratur. Auctor item Strabo est, Trāsalpinę Gallicæ peculiarē haberi arborem ficu per similem, lacte cuius perniciosissimo sagittas inficiant. Quanquam & artifex, præcipua uenena miscendi olim fuisse, tradatur mundi portio illa. Quod in Cimbrum Tullium significari Maro: id quod obseruati Hermolao est. Sed & libro octauo meminit Fabius: Cimber hic fuit (inquit) à quo fratrem necatum, hoc Ciceronis dicto notatum est, Germanum Cimber occidit. Obiter illud adnotaro: helleborum pleriq; statilem non admittere. Scribit Paulus Aegineta, toxicum uideri nominatū, quod eo à Barbaris inficerentur sagittæ, quas dicunt Græci *τῆς Νυκτα*. Approbat id ipsum & in Alexipharmacis Nicandri interpret, eos refellens, qui toxicici appellatione *τῶν κένου* accipiunt, id est cicutam, quando inter utraq; interstitium sit uel maximum. Coniazomenus uocant Græci auctores, qui letiferū hauserint pharmacum, quoniam mortifera sit cicutam. In Harmatis, quæ Brachmanū ciuitas est, linebantur sagittæ uenenata sudoris uel, ex serpentium quarundam carnibus solis ardore colligatis, de prompti. Ea malo inerat potentia, ut primum obstuperet corpus, mox peracuti insequerentur dolores cum tremore ac cōtractione. Cutis atrior mirè frigescibat, reiectabatur subinde bilis quoq; proluciebatur ex uulnere nigrū uirus, ac spumosum, cuius contactu contabescerent omnia.

Qui dicantur computatorum digitis similes. Orontis historia. Scirpum dici uitiose, at scrupū recte. Digitorū gestu supputasse ueteres. De Iano pauca. Ianuarius unde. Cap. XI

ORontē Artozerxis Persici regis generum legimus, quandoq; indignatione quadam à socero damnatum, ac honore deiectum, quum se contemptibilem animaduertet, ac esse ludibrio inimicis, solitum dicere: Principū amicos uideri cōsimiles arithmetorum seu computatorum digitis. Nam sicut

FF hi compu-

hi computando nunc myriada, qui numerus decem millia continet, gestu conficiuntur nunc uero monada, id est unitatem: pariter & qui regibus sese insinuant, modo pollent plurimum: suntque omnibus conspicui, fumos uenditantes, a multis frequenter, obseruantur, coluntur. Plurimorum etiam uitam a principe deprecantur: mox uero, qui fortunæ mos est, deuoluti in inum derisui sunt omnibus: quicquam plurimis optulabantur, uix iam se ueri queunt, audiunturque subinde uoces, Nunquam, si quid mihi credis, amaui hunc hominem. Quod enim fortuna, eodem & pronus hominum fauor proclinetur. Proinde ex historia prowerbij elicere schema possumus, ut regum familiares, *νῦν δὲ τὸ πᾶν διαμεινῶν, νῦν δὲ τὸν λαόν.* id est, qui nunc omnia possunt de se promittere, nunc uero minimum, dicamus esse computatorum digitos. Sed enim quia mos hic, ut est, uideri obscurior potest, & plane scrupus quidam (etiam si Barbare scirpum dicere nonnulli ænigma permittunt sibi, mendosis Gellij codicibus in tendiculum impacti. Scrupos esse Festus scribit, saxa asperiora) amplius fufiusque tota res claritati admodum uenda est, nubilo difficultatis excusso. Eo quidem procliuus, quod multis (ut dicitur) mutuas trademus operas. Nam & perobscure Pro magia oratione secunda Apuleius, Si triginta (inquit) annos pro decem dixisses, posses uideri pro computationis gestu errasse, quos circulari debueris, digitos aperuisse. Plinius quoque auctor est, Ianuam Numæ rege dicatum digitis ita figuratis sterisse, ut trecentorum sexaginta quinque dierum nota, per significationem anni, temporis & æui se deum indicet. Super quo interim adnotatu non indigna sunt, quæ a Græcis in hunc usum deriuauimus: quippe Ianuarium esse inquit quadriformem statuat, propter conuersiones quatuor, quas *τροπῆς* uocant. Sed alios eum ita effingere, ut dextra clauem teneat, ut temporis principium & anni reclusorem & patulcium atque custodem, aut scutum: alios uero in dextra τ habentem, in sinistra uero φ, quia non alius sit, quam annus. Ex quo Longinus, quasi æonarium interpretari conabatur Ianuarium. Illa uero nota τ, trecentos signat, φ uero sexaginta, at ε quinque. Obseruanda & quæ scribit Hieronymus, Qui triginta (inquit) digitorum coniunctione molli, sexaginta uero superiore digito depresso signari. Porro centesimum numerum de sinistra transferri ad dextram, & huiusmodi quidem digitis, sed non eadem manu quibus in læua, significari. Proinde Nicarchus faceret in uetulam nimio plus uiuacem, quæ annis etiam ceruos transcenderet, ita ludit, ut iterum iam sinistra computare annos scribat,

*ἢ φωτὸ ἀθρήσας ἐλαφρον πλεον, ἢ χρεὶ λαεῖ
γῆρας ἀειθεϊσθαι δ' ἄντρον ἀρξαρμύνα.*

In Apologetico item Florens Septimius, Multis (inquit) instrumentis cum digitorum supputatoris gesticulis affidendum est. Scribunt Evangelicæ paginæ interpretes Matthæi tertio decimo, Triginta referri ad nuptias, sexaginta ad uiduas, centum (qui numerus iam est in dextra) ad uirginitatem. Sed enim quo planius cumulatius uel percipi ipsa hæc per digitos computatio queat, ad uerbum subiiciemus, quæ doctissimus Christianæ ueritatis cultor, literis Beda mandauit. Si commonuero prius, decenter arithmetice digitos in hoc usu à Martiano dici uermiculatos: Digiti uero uirginis (inquit) recursantes incomprehensæ mobilitatis scaturigine uermiculati.

Quo digitorum gestu ueteres supputarint. Grunnij historia. Digitorum crepitus apud priores quid innueret. Cap. XII

Quum (inquit) unum dicis, minimum in læua digitum inflectens in medium palmæ artum figes. quum autem duo, secundum à minimo flexum ibidem impones, quum tria, tertium similiter inflectes. quum dicis quatuor, itidem minimum leuabis, quum dicis quinque, secundum à minimo similiter eriges, quum sex, tertium nihilominus eleuabis, medio duntaxat solo, qui medicus appellatur, in medium palmæ fixo. quum septem dicis, minimum solum supra palmæ radicem, cæteris interim leuatis, impones. iuxta quem quum dicis octo, medium, quum nouem, impudicum è regione compones. quum decem enuntias, unguem indicis in medio figes artu pollicis, quum uiginti, summitatem impudici inter nodos indicis & pollicis arcu figes. quum dicis triginta, unguis indicis & pollicis blando coniunges

iunges amplexu. quum dicis quadraginta, interiora pollicis lateri uel dorso indicis, superduces, ambobus duntaxat erectis. quum quinquaginta pronuntias, pollicem exteriori artu instar Græcæ literæ gamma r curuatum ad palmam inclinabis. quum sexaginta, pollicem (ut supra) curuatum, indice circumflexo, diligenter à fronte præcinges. quum dicis septuaginta, indicem (ut supra) circumflexum, pollice in longum extenso implebis, ungue illius duntaxat erecto trans medium artum indicis. quum octoginta, indicem (ut supra) circumflexum, pollice in longum tenso, implebis, ungue uidelicet illius in medium indicis artum fixo. quum dicis nonaginta, indicis inflexi unguem radice pollicis erecti infigēs. Et hos quidem numeros læuæ gestu ita enuntiar, idem auctor colligit. Deinceps conuersus ad dextram, quum (inquit) centum significas, eodem utaris modo, quo in læua decem monstrabas, ducenta in dextra, quo modo in læua uiginti. Eadem ratione & cætera usque ad noningenta. Item mille in dextra, quo modo unum in læua, duo millia in dextra, quo modo duo in læua. Et reliqua usque ad nouem millia. Porro decem millia quum dicis, læuam in medio pectoris supinam appones, digitis tantum ad cælum erectis. quum uiginti millia dicis, eandem pectori expansam late superpones. triginta millia quum dicis, eadem prona, sed erecta, pollicem chartilagini medij pectoris immittes. quadraginta millia quum dicis, eandem in umbilico erectam supinabis. quinquaginta millia quum dicis, eandem pronam femur læuum desuper comprehendes. sexaginta millia quum dicis, eandem supinam femori superimpones. octoginta uero millia, eandem pronam femori superimpones. nonaginta item millia, eadem lumbos comprehendes, pollice uerso ad inguina. At uero centum millia, ducenta millia, & deinceps usque ad noningenta millia, eodem quo diximus ordine, in dextra corporis parte complebis. Decies autem centena millia quum dicimus, ambabus inuicem confertis manibus, digitos implicabimus. Verum prius quam cætera subnecto, quæ sunt huius pragmatice, illud de Grunnio non prætereundum, quod ad digitorum attinet gestum & est ab Hieronymo mutuandum ipsius maxime uerbis: Testudineo (inquit) gradu ad loquendum incedebat Grunnus, & per interualla quædam uix pauca uerba carpebat, ut eum putares singulitare: mox adducto supercilio, contractisque naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis concrepabat: hoc signo ad audiendum discipulos prouocans. Tum nugæ meras fundere, ac aduersum singulos declamare: Criticum diceret esse Longinum, notare quem uellet, ac de senatu doctorum excludere. Hinc Valerius Martialis,

Dum poscor crepitu digitorum, & uerna moratur,
O quotiens pellex culcitra facta mea est. Sed & alibi:
Digiti crepantis signa nouit eunuchus.

Quintiliani & M. Tullij auctoritates prædictis accommodantur, & Iuuenalis quoque. In digitos mittere, quid item in digito mori. Cap. XIII

Aec de ratione canonica supputandi, hac parte, ubi se maxime ingessit occasio, pertractare collibuit: tum ut uetus ratiocinij mos in ea re notior fieret, uel circumforaneis, & pullato circulo: tum uero ut enucleatius multa & doctius perciperentur, quæ maximi auctores, uelut aliud agentes attigere: quale est Fabij illud ex Oratoriarum institutionum libro primo, Si auctor (inquit) non dico, si circa summas trepidat, sed si digitorum incerto solū aut indecoro gestu à computatione dissentit, iudicatur indoctus: ut uulgatū Iuuenalis illud præteream,

Atque suos iam dextra computat annos.
Ex hac porro ratione illud est quod sæpe legimus, In digitos mittere: pro eo quod est, accurate supputare. Hinc & illud in Epistolis ad Atticum ex libro quinto, Præsertim quum senatusconsultum modo factum sit, ut puto, postquam tu es profectus in creditorum causa, ut centesimæ perpetuo fœnore ducerentur: hoc quid inter sit, si tuos digitos noui, certè habes subductum. Verum & illud non reticuisse, candidi (opinor) fuerit animi, etiam si uidebor plerisque, desultorius in quadrigarū curriculum incurrere, uti

est apud Marcum Tullium. Verumtamen quod nil obest, concoxisse perfacile fuerit, aut tran siluisse, si cui minus ardeat, quando nulla hic echinorū asperitas. In digito mo- ri, nil omnino ad computandi canones facere: sed de animalibus intelligendū id, quo- rum genitalia uel corporis partes aliā opportuna, digitis ueneno litis contacta morte inferunt. Cicero pro Scauro: Libertus patronum non occidit, sed duobus digitulis gu- lam obliuit. Plinius: Sed antiquorū curam diligentiamq̄ quis possit satis uenerari: quū constet, omnium uenenorū ocyssimum esse aconitum, & tactis quoq̄ genitalibus fo- minini sexus animalū, eodem die inferre mortem. Hoc fuit uenenū, quo interemptas dormientes uxores à Calphurnio Bestia, M. Cæcilius accusator obiecit: hinc illa atrocis peroratio eius, In digito eas mortuas.

Aegyptium iudicem sanctū intelligi. Iustitiæ laus. Stachane quid. Acrisia quid, & acritos. Agefilai, Philippi, Antigoni exempla. Adecastos iudex qui, & unde. Alexandri in iudicando mos. Cap. XXXII

Egyptium iudicem si quis ad agionis schemate integrum intellexerit, nec contumpratum, sed sanctum, nihil præmio, nihil metu à iustitiæ semita di- gredientem, & planè eum quem uocant Græci ἀδικασον, qui gratiæ ni- hil prorsum tribuit: estq̄, ut ab excessu nō temperem, iustitia ipsa iustior, & uel stachane æquior. Est autem Doribus eo uocabulo trutina, cuiusmo- di haud ita multos comperias, quando hæc rara avis est: quonia iustitiam litium per- niciosior feracitas arriserit pluribus, dynomia, quam poeta Hesiodus ἢ ἀτης, id est detrimenti ac offensæ contubernalem comminiscitur, nullius non approbata calculo.

Non aberrabit utiq̄ is à uero multū. Suggestunt quippe nobis ueterum monumenta, Aegyptijs regibus ex præscripto legis antiquæ moris fuisse, iudices mox futuros iure- iurando adigere. Ne si rex quidē iniusti quippiam iniunxisset, à uirtutis medio decli- naturos, nec lineam omnino (quod dicitur) moturos. Adhuc Diodorus, in Simandij monumento parte quadam iudicū stetit signa, eorumq̄ principem ita constitutum, ab eius ut collo suspensa propenderet ueritas, ipse autem esset oculis paulò minus clau- sis, librorum cumulo circumiecto, ceu ueritas modò sit inspectanda. Quæ res omnium censetur excellentissima, quando neq̄ hesperus neq̄ lucifer ira nitet, sicut iustus uir, ut dixit Euripides. Nam & Theognis iustitiam continere uirtutes omnes comprobat. Hinc Chrysofotomo interprete, ab Euangelista Iustus dicitur Ioseph, non de iustitiæ u- nius ratione, sed quod absolutæ foret probitatis, eiusq̄ omnes impleffet numeros, un- decunq̄ mirabilis. Quo argumento & ἀδικίαν quodlibet peccatum dicunt. Sed & ma- gnus Agefilaus, quum Asiaticos animaduerteter, Persarum regem ex assuetudine ma- gnū nuncupare: Quo nam (inquit) is maior me est, εἰ μὴ δικαιοσύνη καὶ σωφρονισμός, id est, ni iustior est ac temperatior. Idem interrogatus, Fortitudo ne præstaret, an iusti- tia. Fortitudine (inquit) nil opus foret, si iustè ageremus omnes. Proinde etiam Plato, in omni sermone suo De republica proposito infundendum animis iustitiæ amorem aduertit, sine qua non solum res publica, sed ne exiguus quidem hominum cœtus, nec domus parua constabit. Ire uerò ad iudicem (inquit Aristoteles) est ire ad ipsum ius. εἰ γὰρ δικασὴς βούλεται εἶναι οἷον ἐμψυχον δικασιον. quod est, iudex esse debet, ueluti ani- matum ius, hoc est sanctus, inadulabilis, inexorabilis, erectus, terrificus. Et in Legibus Cicero magistratū esse scribit, Legem loquentē, legem uerò mutum magistratū. Acrisiam Xenophon Rerum Græcarum septimo, uel malum appellat iudicium, uel potius ubi uirtutis ac eius quod decet nulla habetur ratio, nec quod rectum internoscitur. ἀκρισία δὲ καὶ παραχρῆν ἐπὶ πλείων μετὰ τὴν μάχην ἐγρήγο. id est, acrisia uerò & turba- tio etiamnum maior inorta post pugnam est. Acritos apud Demosthenem pro Ctesi- phonte dicitur ἀδικεῖν: quicq̄ quod decet, non dispicit, ac garrit temere: item indi- cta causa condemnatus, nec non indiscretus indiuisusq̄. Illud utiq̄ parte hac eximie ad mirandū: non ferè quæquam esse, moribus tam efferatis, tamq̄ omnino barbaris, qui in ea re præcellere, non existimet longè pulcherrimum, & uel Biante Prienensi iudica- re præstantius. Suppetunt in hoc exempla plurima. Nobis cum delectu seruandus est modus, Machætas causam agebat apud Philippum. Intendebat is minus eis, quæ dice- rentur

rentur, dormitabatq̄ interim. Mox aduersus Machætam pronuntiauit. At ille uocife- rans, & rei indignitate intonans altius: Prouoco, inquit. Tum Philippus iam uigilan- tior, sed & cōmotior, & ore ferio: Ad quē, obsecro te? Et Machætus, Ad te, inquit, sed uigilantē intendentemq̄. At is excitatior etiamnum, & ad se amplius rediens, quū au- disse in iusta affectum Machætam, non rescidit quidē iudicium, sed iniunctam ipse ex- soluit multam. Idem, quū deprecaretur Harpalus, ut Crateta familiarē, ac gentilē suū, qui iniuriarum esset postulatus, iudicio liberaret: atq̄ ita, ne tamē illi remitteretur mul- ta: Eum (inquit Philippus) rectius est, quàm nos ob ipsum, male audire. Antigoni quoq̄ illud memorabile: nam afferente quodam, esse regibus honesta omnia & iusta. Per Iouem, inquit, sed barbaris: nobis uerò ea modò honesta quæ honesta, & iusta quæ iusta. Sed Græcè ita, καὶ μὴ δὴ ἀπὸ τοῦ τοῦ βαρβαρῶν. ἡμῶν δὲ μόνον καλὰ τὰ καλὰ, καὶ μόνον δίκαια τὰ δίκαια. Aristidem dicere solitū accepimus, quū ex eo quaeretur, τί ἐστὶ τὸ δίκαιον, quid est iustum? καὶ μὴ ὑπὸ θυμῷ ἢ ἄλλοτελειῶν, id est aliena non appe- tere. Adecaston uerò iudicē, cuius initio facta mentio est, ἀπὸ τοῦ δεκασίου nuncupantē Græci, quòd donis corrumpere nobis indicat. Vnde apud Plutarchū in Ciceronis ui- ta, ἄλλων δεκασμῶν δὲ ἀνιμαδουερτίμωσιν in Clodij historia. Aelianus, πολλοὺς δὲ ἐφεί- ρε νομαδῶν, δεκάστες εἰς πῶδον αἰών. Ab alijs adecastos uocatur, ὁ μὴ δεχόμενος πρὸς ὄσων, ἢ δόρα. Non negligendū parte hac, quod in historijs Ioannes Monachus prodit, con- fuisse magnū Alexandrum audiēdis disceptantiū controuersis aurīū alteram obstrue- re, ceu reo integram seruaret, ac criminū exsortem. In Romana uerò historia latet pror- sum, qui omnīū princeps largitione grassari addortus sit: etiam si præclare dixit quidam, ὅτι πρὸς τὸ κατέλυσε τὸν δῆμον, ὁ πρῶτος ἐστὼς καὶ δεκάστας, opinor, quia clam καὶ ἢ μικρὸν id obrepit malū. Athenis iudices ab Anyto primū cōstupratos legimus pro- ditionis reo, Peloponnesiaci belli exitu fere.

Iustitiæ astruitur excellētia & difficultas. Cur iustitia bonū dicatur alienū. Et cur alicubi dicat Aristoteles, iustitiā esse quiddam exiguum. xv

T qui non præclarissima tantum in numero serieq̄ uirtutū iustitia est, sed insuper & cognitu difficillima. Nec utiq̄ citra rationem in ordine postre- ma censetur. Nam quum dicatur multipliciter, & sit aliquo modo tota uir- tus, & quasi aggregatum quiddam ex uirtutibus cunctis, quæ à moribus appellationem ducunt, meritò consentaneum uidetur, ad scientiam eius percipiendā nosse prius uirtutes alias. Hanc uerò legitimam statuunt iustitiam perfectamq̄ (de ea quæ in actione uersatur, loquor) nam contemplatiua longè præcellit. Illa utique uir- tus perfecta in primis censenda est, qua uti uir bonus potest, non in se modò, sed & in alium: equidem uirtus habentem, perficit. Quòd si insuper uirtute eiusmodi, & in alios uti queat, gradum certè perfectionis non parua sibi uendicabit uirtus ea. Ac- cedit enim illi, quod summè arduum censetur, rectè in alios agere. Longè siquidem sua facilius dispensat unusquisq̄, quàm aliena. Proinde arridet plerisq̄ omnibus Bi- antis apophthegma, seu (ut Sophocli placuit) Solonis, Magistratus uirum ostendit: uel, ut Græcè dicam, ἀρχὴ ἀνδρῶν δέκνυσι. Nam est magistratus administratio quæ- dam ad alium, id est ad commune bonum in societate ciuili. Hinc & iustitiam dici au- dies alienum bonum: quonia boni ratio alterius, & humanæ ciuilisq̄ societatis bo- num respicit, in idq̄ tanquam in scopum collimat. Vnde & M. Tullius in ea uirtutis splendorem esse maximum scribit, ex qua & uiri boni nominentur. Cuiusq̄ meritò lu- reconconsultos sacerdotes dixeris, iustitiam nanq̄ colunt, boni & æqui notitiam profiten- tur, ueram utiq̄ affectantes philosophiam: si modò hæc non præstent uerborum tenuis, factis procul. Hinc nonnullos comperias, qui iustitiam oleo perfimilem autument, τὸ σώματ' οἷον ἐκτὸς ἀφελιμώτατον, πῶς δ' ἐντὸς βλαβερῶτατον. Est illa quoq̄ iustitiæ laus, αὐτὸς δὲ ἑὸν ἄνευ ἑτέροις μετρίως ἀρεῶν.

Hanc Plato nunc iustitiam nominat, nunc uniuersæ uirtutis nuncupatione completi- tur: sed & fidelitatis insignem uocabulo facit. Verum, ubi ei à quo possidetur, utilis est, beneuolentia quoq̄ dicitur. At quum foras spectat, estq̄ speculatrix fida alieni emolu- menti, tum uerò iustitiæ nanciscitur nomen plausibile. Præterea Seneca, Me iustum FF 3 gratis

gratis esse oportet. Tota cogitatio priuatis comodis, quam longissime aduersa sit. Immo uero saepe iustus esse debet cum infamia, dum clauum rectum teneat. Tuncq; si sapimus, mala opinio bene parta deleat. Necessarium uero (inquit primo Rhetorico Aristoteles) uirtutum eas censerī maximas, quae quam plurimis sint emolumento, ac eo quidē magis, si est uirtus *δωδεις ὑδρηνικη*, id est benefica facultas. Proinde iustos fortesq; praecipuis prosequuntur honoribus: quando in pace quidē una, in bello altera multū afferre adiuuētī & solet ac potest. At enim alicubi apud Aristotelem, & quidem libro eodem, inuenias dici quandoq; minutum quippiam esse iustitiam. Sed ad uulgare apophthegma id uerō relationem habet, quando iactatur passim, Momenti esse nō magni, probum esse quempiam: ni etiam eiusmodi censeatur. Propterea plausibilior Aeschylī sententia,

οὐ γὰρ δὴ κείνῳ ἀείσθῃ, ἀλλ' εὐκαί βέλαι.

Id est, non uideri quidem, sed esse optimus; allaborat. Ad eandem ferē sententiā & pro Plancio M. Tullius, Equidē primum, ut honore dignus essem maxime, semper laboraui: secundō, ut existimarer: tertium, mihi fuit illud quod plerisque primum est, honos. Ex ijs illud planē consequitur, ut ad institutum redeam, nec de calcaria (quod aiunt) in carbonariam demigrem, Nimirum esse deterrimum, qui ad se ipsum & ad alios utitur prauitate. Sed Hesiodicum illud notissimum,

κακὰ λέγουσιν ἅπαντες ἄνθρωποι.

Id est, lucra mala damnis censerī equipollentia.

Iustitiā legitimā finitio. De iustitiā particulari, deq; eius partibus, distributiuā, & commutatiuā, siue correctiuā. Vnde dicatur dicæum, & dicastes: necnō mediū, siue μέσον. Syndicos quid. Dice, id est iustitia, cur Iouis filia.

Qui dicantur chirodicae. Epidicos quid.

Cap. xvi

Iustitia uerō haec legitima, & uniuerso uirtutis nomine insignis, sicuti nos Peripatetica instruit disciplina, sic ferē finiri cōsuevit. Habitus electionis compos in ijs, circa quae plurimū obuertatur uir bonus ad legum firmissimam custodiam, publici boni ergo. Verum haud omnino ignorandum, praeter iustitiam hanc uniuersalē, esse & peculiarem quandam, quae uirtutis censeatur pars, quam dicit Philosophus, *ἡ δὲ μέγῃ δημοσυνίω*. Sicuti est iniustitia aliqua, ut totius uitiositatis pars (ut interim hoc cum Cicerone utamur uocabulo) uerfatur autem haec, in plus appetendi libidine. Porro iustitia quidem uniuersa & haec, quae particularis dicitur, sunt utiq; ad alium, sed non eodem modo. Est enim legitima ad alium, id est ad rem publicam: particularis uerō ad alium, id est ad hunc uel illū particularē hominem. Eius uerō definitio talis erit, Iustitia particularis, quum sit etiam uirtus ad alium, est habitus cum electione in praesentis rebus: cuius sunt modi, honores, pecuniā, id genus alia externa bona, tribuens cuiq; quod suum est. Iniustitia uerō tota, quum sit uitium ad alium, est electionis habitus transgrediendi leges detrimenti communis, & sui commodi gratia. Iniustitia uerō particularis est electionis habitus circa praescriptam materiam, sumens quod suum non est. Caterum, iustitiā particularis & iusti illius, quod secundum eam est, una traditur species, quae distributiuā nuncupatur, agitq; in honoris distributione uel pecuniarum, & eiusmodi quae inter eos diuidi possint, qui in ciuili uersantur societate: altera species commutatiua nuncupata, siue correctiuā morum & commerciorum, à philosopho *διερρωτικὴ* uocatur. Verū & haec bifariam distribuitur, *ἢ γὰρ σωμαλαγαμέτων τὰ μὲν ἐκούσια, τὰ δὲ ἀκούσια*. Id est, commerciorum alia sunt uoluntaria, alia inuoluntaria. Voluntaria, uelut emptio, uenditio, mutuum, fideiussio, commodatū, depositum, locatio, & huiusmodi. Nuncupantur uerō uoluntaria, quia principium eorum uoluntariū est. Inuoluntariorū autem alia clandestina sunt, hoc est *λαδραῖα*, ut furtum, incestus, ueneficium, dolus, fraus, dolosa nectio, falsum testimoniū: alia uiolenta, ut uerberatio, nexus, mors, rapina, orbatio, conuictium, contumelia. Iustum distributiuum, est medium aliqua rationis similitudine: habet enim personarum rationem. Iustum uerō correctiuum, in arithmetica consistit proportionē: quoniam personas non perpendit, sed ipsam modō rei inaequalitatem, quae res rem excedit, ac ad aequalitatem nititur reuocare. Nil enim refert, bonus ne malum expilari

expilari, an contra. Sed damni interstitium spectat modō lex, ac ut aequis utitur: iniustumq; quod & iniuum, aequare conatur. Nam inter haec medium est aequum, quod iustum dicimus: medium, inquam, inter damnum & lucrum. Proinde ubi controuersa res est, ad iudicem itur, id est ad animatū ius (ut significatum prius est) ac ad medium. Ex quo & *μεσοδίκω* uocant nonnulli, id est mediatorem, ut sic interpretemur, ueluti iustum assequuturi, si medium assequatur. Nam syndicon appellat Pindarus synodum, id est *συνωδόν*, consonum, nec diuersum: aut *σώτροπον*, id est eiusdem moris, uti fere placuit Apollonio, quippe id item signat *δικη*: sicut ex eo dilucet Homericō,

ἀντιθεὶ δίκην δὲ θεῶν, οἱ δὲ λυμπον ἔχουσιν.

Quin & medium ipsum ex intimi forma dici creditur, *παρὰ τὸ τὰ μέγῃ δὲ ἔχειν*, quod eius partes aequales sint. Vnde & melites nuncupetur *ἡ μεσάζων*, qui mediator est. Iustum quoq; ipsum propterea *δίκων* uocatur, quia *δίχα δίδιν*, id est diuisim (ut sic dicā) & diuisim fiat: tanquā dicamus *δίχαλον*, hoc est bifariam diuisum, uel diuidens. Eadem ratione & iudex ipse dicastes, quasi dichastes, à diuisione nuncupatur: ueluti totum aliquid quod diuidat in partes aequales. Grammatici quoq; *δίκων* uerbi uim aliquo modo intuiti, ex notatione seu etymologia, quam in Topicis Cicero ueriloquiū posse transferri putat (nam id ipsum Graeci uocabuli interpretamentum innuit planē, meminit & primo Oratoriarum institutionum Fabius) arbitrantur dici *παρὰ τὸ δύο ἔχειν*, quoniam dice, hoc est iustitia, partes secernat duas: quam ut obiter, & (quod Graeci dicunt) *παρὰ μέλῃ* aliquid inseramus, qui chirodicas eleganter eos nuncupat, eodem Proclo interprete, qui *τῆ δὲ δωδμὲ δὲ δίκων, τῆ δὲ χερῶν ἰελοῦσι*, id est manuū ui iustum finiunt meriuntq; uiolentia adhibita. Carmen Hesiodi de ferreae aetatis hominibus subieci:

ἢ δὲ τὰ παρθένῳ δὲ δίκην, δὲ ἐκ γυναικῶν.

Id est, Virgo iustitia est, prognata Ioue. Sed & illud subnotasse nil obfuerit, quando in Hesiodum incidimus, qui chirodicas eleganter eos nuncupat, eodem Proclo interprete, qui *τῆ δὲ δωδμὲ δὲ δίκων, τῆ δὲ χερῶν ἰελοῦσι*, id est manuū ui iustum finiunt meriuntq; uiolentia adhibita. Carmen Hesiodi de ferreae aetatis hominibus subieci:

χεροδίκων, ἰσοδῶ δὲ ἐσθῆς πόλιν ἐξ ἀλαπάξιδ.

Epidicon uocant Graeci, quod etiam damnum sub iudice uerfatur: hinc eleganter *νικλῶ ἐπίδικον* dicimus, quae incerta sit ac dubia *καὶ ἀμείδιξθ*. Sic & puella nuncupatur *ἐπίδικον*, ubi ambigi contingit, cui nubar potissimum.

Repasium Pythagoricū destruitur. Gratiarū in urbibus templa quam habeant rationem. De nummi usu, & nota. Permutandi cōsuetudo apud ueteres. Epistemum argentū, uel asemum. Apephpton aurum. Cap. xvii

Repasium Pythagoricū destruitur. Gratiarū in urbibus templa quam habeant rationem. De nummi usu, & nota. Permutandi cōsuetudo apud ueteres. Epistemum argentū, uel asemum. Apephpton aurum. Cap. xvii

Idetur autem quibusdam *ἢ ἀντιπεπονητός*, hoc est repasium, siue contra passionem, uel (ut Latinius loquar) talionem esse simpliciter, ut iustum: sicuti astruunt Pythagorici: uoluntq; & *ἢ ἀδαιμονόθυθ δίκων*, id est, Rhadamanthos iustum innuere hoc ipsum. Si patitur quae fecit, ac eodem (quod dicitur) poculo bibit, Thermerij quadam supplicij imagine, iustum est iudicium. At dissona haec uariē comperiuntur, quod Philosophus comprobabat. Nam si in magistratu constitutus plagam intulerit, referite haudquaquam liceat. Quod si magistratum quis pugno oblaeserit, non uicissim percuti modō debet, sed infu per & supplicio affici. Porro quod in commutando secundum similitudinem rationis, & non iuxta aequalitatem, continet, seruatq; ciuitatem, est iustum correctiuū commerciorum. Id ipsum & talio meditatur, quippe quae iustum sit, emendationis compos. At iustum simpliciter nō utiq; ueluti assertio monstrat Pythagorica, nec secundum aequalitatem, ut oculum pro oculo, & manum pro manu, sed eo modo quo prastruximus. Siquidem seruatur ciuitas, quum retribuitur rependiturq; ex rationis similitudine: ut si quis quem malo affecerit, idem ex rationis libra à lege referat. Quod si bonum, itidem bonum, & gratiam. Proinde moris fuisse antiqui nouimus, ut in urbibus, Gratiarum substruerentur templa. In iustitia deniq; commutatiua semper quidem rei aequalitatem ad rem adesse oportet, uerum actionis passionis ue haudquaquam: quod infer

FF 4 retalia

re talio uidetur Pythagorica. In permutationibus uero, praestitum est communis mensura, ex hominum nata institutis, non naturae uis. Haec autem nummus est, qui rebus inueniuntur infert, ac aestimationem. Estque medius quodammodo, *ωδντα γερμετρι*, id est, cuncta metitur: ac rerum pretia inaequalium, ea mensura ad aequalitatem reuocantur. Quia uero ex lege est, non natura, proinde nummi prorepsit appellatio a nomo, id est lege. Estque (ut Aristoteles inquit) *οιορ εγγυτης*, tanquam fidei iussor. Ante cuius inuentionem, rerum fiebat permutatio, & res metiebatur indigentia. Id uero a Troianis temporibus factitatum, Homero credi conuenit: quanquam & ipse miratus aurum, aestimationes rerum ita fecit, ut centum bouum arma aurea permutasse Glaucum, scribat: cum Diomedis armis, nouem bouum. Ex ea porro consuetudine, multa legum antiquarum pecore constabat, etiam Romae. Lusitanos praeter ea quosdam eo esse usos more, Strabo auctor est: atque item Albanos. Scribunt ex Graecis nonnulli, quadrupedibus maxime permutationem constituisse: qua item sit effectum ratione, ut mox inuento nummo, pecudis imprimeretur nota, sed bouis maxime. Hinc apud Thucydidem, argentum *επισημορ* legimus historia secunda, quod signatum indicat. Sicut e contrario dicitur eidem, *ασημορ*, quod rude est. *απεφθορ* uero aurum apud eundem, excoctum est. Refert Politicorum primo Aristoteles, commutationem initio coepisse, ex eo quod est secundum naturam: quod alij plura quam necesse sit, pauciora haberent alij. Quo ad uero ipsis sufficeret, necessarium erat, permutationis inire rationem. Sicut, inquit, adhuc faciunt Barbarorum nationes multae alia pro alijs dantes, recipientesque. Est autem hoc genus indigentiae, supplementum ex naturae praescripto, ad patrimonium auctius faciendum nihil admodum spectans.

De iustitia interna, & iniustitia. An sibi quis iniuriam facit: ac, sit ne ad se ipsum iniustitia. Plato Aristotelesque pugnare uidentur. Homicidium sui an admittatur legibus.

Cap. xxxviii

Quam uero inter potentias animae, alteri proprium sit ius imperare praesidere, que inferiori potentiae, quae illi, si recte agas, & secundum hominem utuas, deseruit: putabat Plato, ubi ista contingant, ut ueluti in arce constituta ratio titillantem retundat appetitum, ne fiat animal hoc Typhone multiplicius, iustitiam oriri: quoniam uis utraque habeat, quod suum ipsius est. Contraria uero si fiant, ut saepe, & appetitus deiectam excussam que gradu rationem imperitantem obsternat obculet que: iniustitiam tum uero nasci, arbitrabatur, & inaequalitatem potentiae ad potentiam, quum sit illa concordia quaedam consonantia que concertum omnium suauissima, potentiae ad potentiam, & perfectionis ad perfectionem. Proinde uir sapientissimus sic colligebat, Non modo fieri posse, ut sibi quis iniuriam faceret: sed nullas quinimmo iniurias, nisi a seipso fieri. Quod ipsum dialogo proprio comprobasse Chrystomus agnoscitur, neminem alstruendo, nisi a seipso laedi. Erenim magis standum mihi nominibus est, ut sic fidem meam liberem, dum sumo aliena. Platonis uero illud frequens est, Nemo iniuriam patitur, Omnes iniuriam agunt. Nam si fiat iniusti quippiam ab aliquo: tuncis cui infertur, non patitur iniuriam, sed ille inferens sibi ipsi alciscit iniuriam. Si quis enim fortunis exiuitur, non patitur iniuriam ille quidem: quid enim erat, quod suum diceret? In animalibus utique bonis sentiri iniuria potest, sed haec nisi a seipso fieri nequit. Quod si est, nemo prorsus iniuriam ab alio patitur. Facere tamen possunt omnes, seipso obludendo, Nec aliam Plato iniuriam intellexit, quam qua rationi aufertur, quod suum erat: id est imperium, quod appetitui contribuitur: cuius alio qui fuerat obsequi, ut factus aliquo modo rationis particeps, suam consequatur perfectionem. Quisquis uero turpia persequitur, animae candorem obnubilando, is nimirum sibi ipsi, Platonica ratione, iniuriam insigniter infert. Ceterum Aristoteles multis alstruere conatus est, Neminem sibi iniuriam facere. In quibus Platonis uidetur placita refellere. Sed ipse de ciuili differit iustitia, quae plane ad alterum est uirtus. Sed internam iustitiam profundius quam uideatur nonnullis intelligebat Plato, quae causa externae item est. Quod forte nec inficiabitur Aristoteles, quoniam ab eo proditum scimus, Amicitiam sui ad seipsum, uideri esse causam amicitiae, quae est ad alterum

alterum. Quamobrem Platoniam sententiam plausibiliter ut praeclearam & plane diuinam, excipiendam omnibus censeo. Dignum uero quod parte hac non transiliamus, ab Dione proditum: Euphratem philosophum sponte de uita excessisse, quod ueniam esset impartitus Adrianus, ut id citra ignominiam liceret, ac infamiam, quia esset annis fessus & morbo diuexaretur, quibus malis cicuta haustu est occursum. At Martianus Digestis De bonis eorum qui sibi manum consciuerunt, Qui sibi manum (inquit) inferre uoluit, nec perfecit, puniendus est: nisi taedio uitae, uel doloris impatientia id agere est coactus: qui sibi non pepercit, multo minus alijs parceret.

Quibus iusti cognomen sit adoptatum. Inibi Aristidis historia. Apollo Dicaeus. Terra iusta. Agyrtica quae sint, & quid ad Agyrticas tabellas recidere. Propertius explicatur. De Eleis & Pedalij Indis. Laudum iustitiae epilogus. Silentium in iudicio quid. Plauti locus explicatur ex Amphitryone. Iustum a lege, quo secernatur interstitio. Quintiliani ex libro tertio illustratur obscuritas.

Cap. xix

A hac uero praecelsa animi uirtute, ut Iudaeae gentis pontificem, Onia filium Simonem praeteream, cui diuini cultus sollicitior cura & in ciues paratior clementia, iusti cognomentum asciuit, Atheniensem legimus Aristidem passim *δικαιορ* solitum dici. Ceu plane cunctos eo insigni antecelleret, quando & solitudine plurimum oblectaretur societatesque, quantum posset, declinaret: quod diceret, amicorum potentiam per saepe ad iniuriam hortari. Id uero cognomentum a nullo regum uel tyrannorum quandoque usurpatum adoptatumque nouimus. Sed urbium dici expugnatores, fulmina, aquilas, accipitres, id genus alia plura ingenti applausu concupisse, legimus. Memorabile uero quod ei uiro usu uenisse, compertum nobis est. Quum illum Athenienses apud quos puniebatur uirtus, testularum exilio, quod ostracismum uocant, multare destinassent, adijt eum homo quidam *αγραμματωρ και αγροικος*, hoc est illiteratus & agrestis, qui testulam teneret, iubebatque Aristidis nomen inscribi. Rogauit is, ecquid Aristide nosset: negauit ille, addiditque, nil sibi aliud in eo uiro, quam iusti cognomen esse molestum. Tacitus Aristides scripsit quod rogabatur & hominem dimisit. Hic est Aristides, cui tantum tribuit Plato, ut praeteris, qui clarissimi Athenis floruerit, solum eum existimatione ac laude, praeterque admiratione dignum, censuerit. Dignum uero relatu, huius uiri posteros paupertas nimia ad *αγοραιορ* *λατρεβαλε πιναιος*, id est ad circulatorias deiecit tabellas. Nam agyrtica *χολαία* interpretantur *ψδματα*. Et Agyrtis impostor est. Sed & cubicus iactus, ac uates. Verum a diuerticulo redeundum in semitam. Apollo quoque Dicaeus est quando que dictus, id est iustus: quoniam quum Thebae ab Alexandro caperentur, aurum a fugiente sinu eius conditum, caelatum diu, ac seruatum sit, sicuti meminit Plinius, Sed & Menander comicus poeta *δικαιορ γηλορ*, id est iustam terram denominat, quae tantundem reddit, quantum accepit, sed & eo amplius. Ad quam doctrinam respexisse Propertium arbitror,

Quarum nulla tua fuerit mihi Cynthia forma

Gratior, & tellus hoc ita iusta linat.

Sed & equam pharsaliam iustae cognomento insignem legimus, quod admissario similem foetum aederet. Naturae siquidem ratione aliae sibi, aliae marito similes generant. Eleos uero, ut parum iustitiae affectatores incessuit Lacedaemoniorum rex Agis. Nam quum plerique laudibus eos extollerent, quod Olympicos ludos ampliter concelebrent: Quid (inquit) mirum faciunt, si annorum quatuor curriculo, die uno iustitia utuntur? Quumque illi pergerent laudando etiamnum, *τι* inquit *δαμνασθν, ε προγραμμα λαλα και λωρ χαρντα δικαιοσων*; quid mirandum, si pulchra re iustitia utantur pulchre? At ex Indis, qui Pedalij uocantur, nil ferē in sacrificijs aliud a dijs immortalibus exposcebant, quam iustitiam, arbitrati omnium plane compotes se futuros, si eam modo unam forent consequuti. Quae si animo inseritur, sapientiae nomen uendicat: si in corporibus sese promat, prosperior dicitur ualētudo: si ē domibus caput proferat, concordiam uocant: si in ciuitate celebretur, pacis tranquillo excolitur nomine: si enitescat in mundo, prudentia

providentia nuncupatur. Adijciamus illa denique, silentium in causis iudicijisq; intelligi, quum nulla prorsum promit se coniectura ueritatis dispicienda, unde ferri possit sententia. Id quod indicat Plautinum illud ex Amphitryone, Iacent rationes, silet iudicium, quid dicam nescio.

Allusum autem uideri potest ad ampliacionis morem, quum in tempus aliud diffinitur iudicium: super qua re plura Pædianus. Cæterum de re perillustri nimis longum loquimur, ad alia igitur demigrandum. Sed parte hac Quintilianus prius obscuritatem tollamus pro uirili: sic enim libro tertio scribit in ratione statuum, at quoniam quod iure dicimur fecisse, non hunc solum intellectum habet, ut lege: sed illum quoq; ut iuste fecisse uideamur. Et quæ sequuntur, Aperitur difficultas ex Aristotele in Rhetoricis ad Alexandrum, ubi à lege sic distinguitur iustum, *δικαίον δὲ τῶν ἐπιδυνταῶν, ἢ τὸ πλεονεχῆσαι καὶ ἄρα φανερῶς, ἀποδείξαι τὰ καλὰ, καὶ τὰ ἀσχηρὰ, ὅσα δὲ δὲ, τὸ γονεὺς πικρὰ καὶ φίλους ἀποδείξαι, ὅσα δὲ γονεὺς χεῖρα ἀφ' ἑδναι.* id est, iustum omnium fancitur, aut plurimum mos, non scriptus, honesta præscribens & turpia. Id uero eiusmodi est, parentes prosequi honore, de amicis benemereri, beneficis non ingratum se præstare. Legem uero sic idem finit, *νόμος δὲ ἰσολόγημα πόλεως κοινὸν ὅσα χραιμολογῶν πρὸς ἑαυτὸν, πῶς καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἔχεται,* quod est, lex dicitur ciuitatis consensus publicus, scripto comprehensus, quidq; agendum sit, statuens.

Iram in puniendo præcipue reprimendam. Cotys Thracum regis exemplum, necnon Augusti. Drusi iracundia. Irae foeda suggestio. Microlypus qui sit & crypsicholus. Crypsinus. Cap. xx

IRam semper quidem, sed in puniendo presertim esse cauendam permittendumq; exsuscitat impetus & deflagret ardor, à maximis pronuntiatum auctoribus est. Neq; enim ira concitatus ad sumendum supplicium pergès, medium seruare poterit, quod in nimij paruiq; est meditullio constitutum. Et à Peripateticis est summopere comprobatum. Illud uero egregiū profus, si qui reipublicæ gubernacula moderantur, legum se maxime similes esse uelint. Hæ nanq; ad puniendum non iracundia, sed æquitate ducuntur. Id quum naturæ profuentioris benignitate quadam (nam doctriina id obtigisse, ne suspiciandū quidem est) optime teneret Cotys, Thracum (opinor) rex, quod esset natura prærapidus, ac ad iram effertior, ad ultionem proinde etiam præceps, præcipueq; imperiosus & immitis in seruatorū delictis: quum pretiosiora essent ab hospite dono ei oblata signa, calato opere, tornatiliq; ratione conspicua, sed tamen prætenuia, fractionisq; iniuriæ peropportuna: offerenti quidem gratum se præbuit, ampliter illum muneribus afficiendo. Cæterū, mox uasa contriuit omnia, facti protinus ex fide ratione reddita. Quod uereretur, ne per incuriam ministros peccantes ea in re sauius amariusq; uerberibus concideret. Propterea exemplo nobili, ad agionis comminisci figuram possumus, ut Cotys signa identidem præferuidis intendamus insurremusq; quos uelimus comonitos, prorumpentem indignationis ardorem ex nimio irarum æstu reprimendū prudentiæ quodam (ut interim sic dicam) sufflamine, uel cum dispendio. Causisq; præcipue, ac ueluti fomitibus occurrandum, quibus tacite stomachari contingit, ac labris dentes impingere. Quod ipsum insinuauit egregie Augusti ingenium perspicax, quum apud Vedium Pollionem cenaret. Cuius seruatorum unus ubi forte crystallinum allisisset, ad ultimum rapi supplicium Vedius perturbator iusserat. Verum, quod supplicium? Bone deus, murenis iam iam erat obijciendus, quas in piscina depascebat capacissima. Nec luxuria fuit ista, sauitia erat. Euasit ad Cæsaris pedes dilapsus puer, non quidem mortem deprecaturus, sed mortis genus, hoc est, ne esca fieret. Miratus crudelitatis inusitatam speciem Cæsar, dimitti euestigio puerum, imperauit. Et uasa eius operis contereri uniuersa, in primis uero piscinam compleri oblamaricq;. Huiusmodi autem animum obiter, minutulis sufferuefactum rebus microlypum Græci uocant, qui frenum mordeat nunq; & in fermento semper ferè sit, nec norit deferuescere. Qui uero iram dissimulat crypsicholus dicitur: sicut qui mentē calat dolose, crypsinus. Quid porro tumore feruido turpius? quid ue minus ex rationalis naturæ dignitate ualeat uel dici uel excogitari? Sed ut agamus

ut agamus liberius paulo, quid insanie similius? Drusum Tiberij filium adeo uincebat ira, uti scribit Dion, ut uel insigni equiti plagas impingeret: quo argumento Castor (inquit) est cognominatus. Iram quidem dixit Ennius, insanie initium. Quidam e sapienribus, breuem insaniam. Quippe Cato etiam senior, iratum ab insano non alio distare astruebat, quam tempore. Color, uox, oculi, spiritus, impotentia dictorum atq; factorum quam habent sanitatis partem? An non id Plutarchi nouimus ex Sympliciis, Canes uehementiore aduersum feras concepta ira, quandoq; occarari? Ut scias (inquit Seneca) non esse sanos, quos ira possidet, ipsum intueri habitum; flagrant, emicantq; oculi, multus ore toto rubor est, labia quatiuntur, dentes comprimuntur, surgunt capilli, stridet spiritus, gemitus, mugitusq;, ut parū explanatis uocibus, sermo præruptus, & complosa sapiens manus, & pedibus pulsata humus, foeda uisu & horrenda facies deprauantium se atq; intumescantium. Nam & Hippocrates morbos uideri grauissimos scribit, in quibus sibi longè dissimilis egrotantis facies euadat. Quid turpitude illa, quam non digna homine, quem ut animalium principem suspicimus ueneramurq;? Quod dum contemnis arbitramur, in omnes iræ faces intendimus, nec homines modo, sed & bruta. Sicuti is de quo Plutarchus scribit in libro *πρὸς ἀοργησίαν*. Qui eum percussurus, a quo agebatur asinus, quum is subinde inelamasset, *ἄθλω αὐτὸς εἶμι*, Atheniensis sum, effert uolente amplius ira, fustibus a fellū adortus, identidem cum bile & minis (ut Plautus inquit) æacidinis, uociferabatur, *σὺ μὲν οὐκ εἶ ἄθλω αὐτὸς*, tu quidem Atheniensis non es. Quid illud ex medicorum scholis? quum sit ira feruor quidam calor in corde consistens, an non ob immoderatorem quandoq; motum per corpus effunditur totum, & febrem inducit: sicuti herisipelata, & herpes, ac carbunculi, & inflammationes, & phygethla. Quippe hæc ipsa totum concalefacientia corpus febrem accendunt. Porro inquit Maximus Tyrius, ut qui diuitias querant, ac se mari committunt, maximo interdum fœnore pecuniam sibi querunt, sic qui iræ laxius indulgent, maximis se calamitatum innectunt, adobruuntq; usuris. proinde Aristophanem æquo animo Socrates tulit. In Melitum & Anitum odium non exeruit, uerum subinde insonabat, Socratem Anitus & Melitus tollere e medio possunt, lædere haud possunt. Idem Atheniensis iridebat, uti puerulos, suffragia ineuntes, dum fatagunt mortalem hominem perdere. Quod si te iniurijs impetant improbi, assultantes identidem, ad Homerica redi Achillis uocem, Ab Iouis mediator iustitia honorari.

Quæ pro ira dicantur apud Plutarchum à Gryllo in Brutum deformato. Quæ rursus aduersum ea excogitari recte ualeant. Iræ medicamen optimum esse moram. Perturbationum uictorem posse deum dici. Cap. xx i

IRam tamen qui laudibus efferre conetur nec defunt (de philosophis loquor) in quorum quandoq; scholis iactatum scimus, quod est à Plutarcho item adnotatū fortitudinis, *οἷον βαφλωτὸν θυμὸν εἶναι καὶ σωμαμα*, id est iram feroremq; esse uelut tincturā ac solidationē. Propterea feras in certaminibus incredibile robur promere, quod hanc adhibeant meraciorē synceriorēq; nobis rationis frenum, uelut uino aquam promiscuentibus, ac proinde in discrimibus plerunque stupere. Audias & illud, esse iram *ἢ ἰνυχὺς σὺμφυδὲν ὄπλον*, id est animæ genuinum scutum. Et hæc quidem apud Plutarchum à Circe in brutum Gryllus deformatus. At enim M. Tullius inquit, non desiderat fortitudo aduocatam iracundiam, factis est instructa, parata, armataq; per sese. Nam isto quidem modo licet dicere, utilem uinolentiam ad fortitudinem, utilem etiam dementia, quod & insani & ebris multa faciunt uehementius. Illa quidem ex rhetorum sunt pompa, qui indignationū impetus nunc animorum appellant ardores, nunc uirtutum cotes. An non absurdum planè & à uero dissentaneum, non posse fortem uirum, nisi stomachabundum uirtutis suæ opera promere? Gladiatorū forsitan hoc fuerit. Atqui literarum & omnis antiquitatis parens Homerus non quidem gladiatorie, sed multa alacritate bellicis sese discrimibus offerentem Aiacem inducit. Non arbitrari fortitudinem debemus, quæ rationis pomœrio circumscribi se non patiat. Nisi forte putes, quæ uehementer, acriter, animose fiant, iracundè fieri. Nos tamen iratos plerunq; exisse de potestate pronuntiamus. Id si interpretari

pretari libeat, nonne de consilio dices, de ratione item ac mente? An non suademus iratis, colligant se? Id uero an censemus aliud, quam palantes dilapsasque animi uires reuocare ad signa? Hinc scitum illud Charilai Lacedamoniorum regis, cui quum se ingereret audacius insolentiusque ex seruis unus, quos Helotas uocant, *νὴ τὸ σὸν* inquit *κατέκτανον τὸν δὲ, εἰ μὴ ἀργυρομαίω*, hoc est per Sios (id est Geminos) interemissem te, nisi irascerer. Huc spectat illud quoque, quod de feruescentē nuncupamus iram, quum residentem animi ardorem, qui rationi oblectetur, significare uolumus. Id ipsum uero dilatio comparat & morula, quae caliginem menti sese obtendentē discutiat, aut rarefcere modo densitatem cogat. Hinc illud T. Liiij, Daret spatium irae. Hinc & Athenodori philosophi documentum, quo (ut à Plutarcho accepimus) ita Caesarem Augustum instruxit. Quum te Caesar ira coeperit, nil prius dicas uel facias, quam ipsa quatuor & uiginti elementa literarum Graecarū ipse tecum percurreris, memoriaque recensueris, ut sic concitatio illa quae momentosa est, mente aliò traducta, parui temporis interiectu emolita relanguescat. Hoc ipsum & à Sex. Aurelio proditum, memini. Porro & tacitis uelut ambagibus obligati, substrictique securibus Romanorum magistratuum falces praemonebant, quod initio adstruximus, lente ad irrogandam poenam pergendum. Irae denique coeditatem bracteata M. Tullij sententia reteggit in Epistola ad fratrem didascalica, dum monet intentius, iracundiae obfistendum, quumque ea maxime animum moueat, tum esse diligentissime linguam continendam. Quid, quod primo Canonis Auicenna nutrices optat, animi perturbationibus minimum obnoxias, praecipueque irae, timoris, tristitiae immunes, quando temperaturam ista corrumpant, indeque uitiatum affundatur infantibus lactis alioqui salutare alimentum. Bis uero aut ter iram comprimenti palam fit, id ipsum quod Thebanis euenire, qui superatis quandoque Lacedamonij, qui ad id temporis inuicti credebantur, nunquam postea illis praelio cessere. Irae autem solutio prima, tanquam tyranni est, imperantem non audire. Sed & urbanus tumescenti infurandum, quod infantibus nutriculae, ne fleas, & statim capies, *μὴ παύσῃς, μὴ δὲ βία*. Ne festines, ne clames: & mox fient quae uis, & melius. Adde, quod perturbationum uictorem posse immortalium deorum numero ascisci, De rerum natura libro quinto Lucretius est auctor,

Hac igitur qui cuncta subegerit, ex animo que

Expulerit dictis, non armis, nonne decebit

Hunc hominem diuum numero dignari esse?

Peripateticorum placita pro ira. Lentitudo quid, & lenti qui dicantur. Fortitudinis adulterinae species. Autolecythi qui sint. Fortitudo syncerior que dicatur.

Cap. xxii.

Qui rursus Peripateticorum scientissimi perturbationes, quas alij extirpandas putant, non modo esse naturales contendunt, sed & utiliter à natura datas, rationibus colligunt. Iracundiam quoque laudibus effertur plurimis, et cotem esse fortitudinis astruunt, nec ullam prorsus uim inesse huic uirtuti, nisi ira exciderit, quod sit ad res praclaras plane ephodion, ut Libanij uerbo utamur. Ut uero sciamus, habeat ne generosi in se aliquid ira, liberas uidebis gentes quae iracundissimae sint, ut Germanos & Scythas. Oratorem denique non agentem modo, sed & patrocinantem sine iracundiae aculeis non satis uehementem arbitrantur. Adijciunt quinimmo, si non adsit, uerbis tamen ac concitatore motu effingendum, ut ardens oratoris actio ira inflammet auditores. Virum quoque esse negant, qui irasci nesciat. Quamque lenitatem Latinis dicere mos est, uitioso lentitudinis nomine appellant. Nam obiter est haec Latina uox & erudita, quod dum Epistolas ad Atticum profiteremur Patauij, abunde testati sumus, magnis fultu auctoritatum tibicibus, quibus in studijs hisce nostratibus stare omnia uidentur: etiam si cuidam ex ueteranis, tum secus est uisum, qui risu satis inurbano nostram sententiam in scholis excerpit: uelut more Latine loqui tentantium in uenalisibus, in uocis hallucinatus proprietate forem. Caeterum, alienae parcamus famae, cuius dispensio gloriam quaerere, esse pusilli animi & iacentis, opinamur. Sit in eruditorum albo, uel omnium calculis, & uisat felix

felix. Cicero in Epistolis ad Quintum fratrem: Omnino (inquit) non irasci, non solum est grauitatis, sed nonnunquam etiam lentitudinis. Inde in Epistolis ad Atticum, lente ferre, uidetur positum pro eo quod est, aequo animo perpeti quicquid contingat. Creddas (inquit) mihi uelim, uideatur profluxisse, quia lentis legumento qui uescuntur, equi animi sunt, auctore Plinio: etiam si non me fallit Aeginetam Paulum libro primo scribere, *φακίω είναι κατόχνημον και μελαγχολικω*. Sed & alibi, hominis morsum praecipue noxium tradit, si à ieiuno impingatur ore, & ab eo qui legumina pridie & lentem in primis admiserit in cibum. Paulo succinit tertio ad Almanforem Rasis, Corpus inde persiccari tradens, semen destrui, & sanguinis restingui feruorem, oculis caliginem induci, ac denique agritudines concinnari melancholicas. Confirmat Dioscorides quoque, sanguinem hoc alimento melancholicum produci, non tacuit in comentatione De euchy mia & caco chymia Galenus. Certe lentos dicimus, qui affectibus non mouentur, ac uelut aequanimitate torpentes stupeant. Propertius,

Et Martialis,

Hostibus eueniat lenta puella meis.

Tu spectas hyemem succincti lentus amici,

Proh scelus, & lateris frigora tuta times.

Gellius Noctium Atticarum libro secundo: Tum Plutarchus lente & leniter, Quid autem (inquit) uerbero, ego tibi uideor irasci? Laberij quoque illud ex Compitalibus ipsum hoc uidetur approbare, Nunc tu lentus es, nunc tu susque deque fers: id est, quod accidit, non magnipendis, ac propemodum *ἀσφαφορής*. Videtur item ex ijs quae protulimus, lentitudo esse, quam Graeci uocant *ἀργυσία*, id est animi affectionem, quae ira uacet. In irascibilitatem dicere quidam permiserunt sibi. Ne prius illorum uocibus cedat omnino Latina res. Cicero De oratore libro secundo: In quo ego, non quo libenter audiam, sed quia causam non libenter relinquo, nimium patiens & lentus existimor. Verum (ut opinor) latius patet lentitudo, quam illa Graecorum *ἀργυσία*. Argyropylos apud Aristotelem Moralium secundo, circa honores mediocritatem ait magnanimitate dici, exsuperantiam uero lentitudinem quandam. Lentis uero cruribus esse himantopodas, scribit Mela Pomponius. Tu interpretare loreis, ex nominis quoque etymo. Sed in hac excurrisse, non fuerit aquam inaniter consumentis, aut Arabiam seminio cauam, ut Lucianus inquit, conspergere adorti, ut discendi audios miscella rerum sciendarum turba expleamus. Ne sint Latinarum uocum infrequentes. Redeo ad Peripateticorum placita igitur, in primisque Aristotelis, in quem penes uidetur esse collatum, quicquid est capax humanum genus. Quae iusto forte plus conuellere Cicero, multique praeterea, Stoici praecipue, conantur. Nam & Senecae Stoicorum acutissimi nota sententia est, Ira non acuit animum ad res bellicas, nunquam enim uirtus uitio adiuuanda est, se contenta. Philosophus ergo Moralium tertio, postea quam fortitudinis uerae rationem est exsequutus, species quinque recenset adulterinae fortitudinis atque impropriae. Primo statuit loco eam, quae ciuilibus dicitur fortitudo, quum sustinent pericula ciues metu poenarum & infamiae ac honoris cupiditate. Huiusmodi facit Homerus fortes aliquot, ut Diomedem & Hectorem: id quod ex carminibus coniectari subiectis facillime sic potest,

πολυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχέτω ἀναθήσει.

& Diomedes,

Polydamas me coarguet primus.

ἐκτορ γάρ ποτε φήσει σὺν τρώεσσι ἀγορεύων,

τυδείδης ἄπο ἐμείο.

Hector enim quandoque diceret apud Troianos concionabundus, Tydides à me. In hoc item sunt gradu, qui à magistratibus compelluntur. Hinc est illud scientissimi Plutarchi, fortitudinem à ueteribus statui, non *ἀφοβίαν*, sed *φόβου λόγον και δέος ἀδυσίας*. Si quidem qui leges praecipue reformidant, hi uel in primis hostem contemptui habent, nihil uerentur pati, qui male audire compauescunt. Propterea dictum recte, *ὡς γὰρ δέος, φῶτα και ἀδύος*. Secunda porro species uirtutis eiusdem constat peritia quadam, in bellicis praesertim rebus: quam obrem Socrates in libro qui Protagoras inscribitur, apud Platonem, censebat fortitudinem esse scientiam. Eiusmodi sunt in bello milites. Tertia

GG species

species prouenit ex ira. Videntur enim fortes, qui per iram, ueluti ferae percussores impetunt: quoniam & fortes, iracundi sunt. Impetuossissima quidem res est, ad pericula capessenda animi concitatio. Vnde Homerus, *Ζῆλον ἔμβαλε θυμῷ,* ira concitauit animum: *καὶ θυμὸν δ' ἀνὰ ξίνας μύθη,* impetus per nares acer subijt: *καὶ ἔσειε ἄμα,* inferbuit sanguis. Quæ omnia significare uidentur, animi concitationem & impetum. Fortes uero propter decus faciunt, sed adiuuat eos ira. Non est autem fortitudo, si dolore aut ira concitati in periculum deferantur, nihil præuidentes eorum quæ incurrunt. Eo namq; modo & alini fortes nuncuparentur, quando ne uerberibus quidem à pabulo abigi persæpe queunt. Insuper & mœchi ob libidinem multa audent. Proximè autem ad eam quæ secundum naturam est, accedere uidetur fortitudo, quæ per iram fit, si modo electionem rationemq; ante susceperit. Superfunt uero & duæ fortitudinis species: quarum altera ex fiducia sui nascitur, cuiusmodi uocant Græci *ὀλιγοψυχας*, spei semper bonæ, dum periculi deflagrat ardor. Ab hac nec abest procul reliqua & postrema, quæ per ignorantiam contingit. Et de impropria quidem fortitudine hæc tenentur. Quem aut uerè fortem sanciat idem Philosophus, ad priorum intellectum faciliorem, erit (arbitror) operæpretium subiecisse. Fortis uir impavidus & extrilidus est, animoq; subnixo eminentiq;, ut homo; quamobrem timebit ut oportet, ac (uti dicit ratio) tolerabit, decoris honestiq; gratia. Hic enim est uirtutis finis. Qui igitur quæ oportet, & cuius gratia, & quando, & ut conuenit, sustinet ac metuit & audet, is fortis est. Inuenio in Græcorum doctrina, autolecythos, id est *ὠτολεκυθους*, dici strenuos paratosq; ad omnia obeunda uel patièda. Quanquam pauperem eo uerbo intelligere malunt alij, ut qui possideat aliud nihil, quàm lecythos. Vel ad erogandam pecuniam procliuus, quæ lecythis contineretur. Fortè & autolecythi dicuntur *ὠτολεκυθοι*, qui per se omnia procurant ac faciunt. In Moralibus tamen Plutarchus *ὠτολεκυθους καὶ τραπεζίας* nuncupat, qui culinam modò conseruentur, nec amicitiaẽ ullam habeant rationem. Ad fortitudinis uim pertinet præclara in Pompeij Magni rebus, Dionis sententia, *ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ τέχνη πάντες ὀμίλου κρατεῖ.* Hæc autè de Tigraue proferuntur apud Tigranocerta ab Romanis Lucullo duce fuso fugatoq;. Quorum paucitatem quum is contemptui haberet, dicere solebat, *εἰ μὴ πολέμισσοντες ἴκοντο, ὄλιγοι, εἰ δὲ προσεδίσοντες, πολλοὶ παρῆσαν.*

Diluuntur obiecta, quæ in Peripateticis cõcinnantur. Iram duobus perpendi modis. Fortitudinis rationem bifariam distribui. Affectiones ex homine tolli non posse. Militi cur honoris deferatur plus, quàm doctõri. Apyrina. Caput

XXIII

A dea uero quæ Peripateticæ obijciuntur scholæ, respondebit luculenter ipsa, sui Aristotelis innixa uestigijs: iram cõsiderari perpendiq; posse prout in excessu est, itemq; ut est in mediocritate: si accipiamus eam ut est in excessu, tunc non dicimus esse cum fortitudine: si uero modo secundo, tunc esse affectiõnem altruimus, non sine regula & rationis gubernaculo, iungiq; cum operatione forti posse pulcherrime. Ideoq; philosophum dixisse, iræ motionem esse naturalissimam, siq; congruum accipiat finem ac electionem, futuram fortitudinem ueram uel fortitudinis operationem. Est enim appetitus natura procliuus, ut seferationi obsequentem præstet, etiam si non rationalis per essentiam. Proinde ex ira produci affectus ualet à ratione conformatus compositus ue. Ex quibus colligi perspicue potest, recte sensisse philosophum, eo tamen addito, fortitudinis rationes uideri bifariam distribui: aut enim est fortitudo in tolerando, aut in aggrediendo: priori autem ira nullo modo est opus, alteri uero præcipue, sed moderata. Iram porrò nõ habere, dictum ueteribus est, qui mentem non habeant. Ira legum præsidia necessaria, ciuitatis moderatori peraccommoda. Aufer à rege iram, iam non imperio tantum rebelles experietur popularium animos, sed & momento de principatu periclitabitur. Immo uero & cuius hunc eripe affectum, cui non fuerit contemptibilis: à quo non circumscribetur, expilabitur protrudeturq;. Iam & apud Gellium Taurus, Vt aliorum (inquit) omnium, quos Latini philosophi affectus affectiõnes ue, Græci uocant *πάθη*, ita huius quoq;

quodq; motus animi, qui quum est ulciscendi causa sæuior, ira dicitur, non priuatio utilitatis est, quæ dicitur *σέσησις*, sed mediocritas quam *μετρεότης* nuncupant. Melanthium quoq; dicere solito accepimus, iram non uideri grauem, quæ migrare mētem faciat, sed quæ dõmo excludat omnino. Quæ uero in diuersum præcipi, & colligi argumentis solent, de Pythagoræ atq; Zenonis fontibus uidentur manasse, qui perturbationes asserunt omnes exinaniri posse perfanariq; omnino, ueluti causarias animæ partes, nullamq; fibræ aut uitiorum radicem in homine omnino residere, meditatione, ac uirtutum exercitatione assidua. Quod profecto est, inquit Hieronymus, tollere hominem ex homine, & in corpore constitutum, esse sine corpore. Propterea scienter quadam Satyra Horatius, Nam uitij nemo sine nascitur, optimus ille Qui minimis urgetur.

Verior & apostolica sententia: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: uideo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & ducentem me in captiuitatē: non enim quod uolo, hoc ago, sed quod nõlo, id operor. Quum M. Antoninus educatorem suum desleret mortuum, auocareturq; ab aulicis ab pieratis ostentatione: Permittite (inquit) Antoninus Pius imperator ut homo sit, neq; enim uel philosophia uel imperium tollere affectus ualet. Quin & Proeli sententia est admirabilis: An non stupendum est (inquit) animam immaterialiter in rebus materialibus uiuere, & in caducis incontaminatam se alicubi conseruare? Terrenus locus Circes est diuersorium. Amplius animæ in generatione cõstitutæ per similes sunt pestilentem regionem habitantibus hominibus. Vbi uero extra generationem agunt, esse ueluti praeterea incolentes. Plato scribit, Aristotelicam doctrinam adiuuat in libro De morali uirtute Plutarchus, affectiõnum principia esse tradens *σύνφυτα, οὐκ ἐπισσείσα*, id est ingentia, nec aduentitia. *οὐ δὲ ἀναρετὰ πάντ᾽ ἀπασιν*, hoc est, nec extirpanda omnino. Et mox paulò, affectus prodesse ait, si rationi comites se præbeant, sicuti fortitudinem intendit ira, si moderata sit. Sed temperamentum id genus rifu excipiunt Stoici, Quid si (inquit) sanum uoces leuiter febricitantem: non est bona ualetudo mediocritas morbi. Sic (inquit) dicitur imperturbatus sapiens, uti apyrina uocantur: non quibus nulla duritia est granorum, sed quibus minor, falsum est: non enim diminutione malorum in bono uiro intelligi uolumus, sed euacuationem. Demum in fortitudinis mentione quaerit ex me forsitan aliquis, quidnam causæ sit, quòd publico tantum non consensu militi, ac uiro forti plus multo prærogatiuæ contribuatur, quàm doctrinarum antistiti uel maximo. Responderi autem Aristotelis sententia sic maxime puto ex Rhetoricorum primo, Necessario uirtutes illas censeri maximas, quæ alijs pernoscentur utilissimæ, si quidem est uirtus *δύναμις ἀφ' ἑαυτῆς*. Proinde iustis plurimum exhibent honoris, atq; item fortibus: altera enim uirtus in pace, in bello altera prodesse præcellenter ualet. Ab his uero liberalitas censetur præcipue, argumento eodem: profundit enim pro tempore ac modo, non uendicat pecuniam.

Ex uoluntate affectiõnũ qualitates præcipue pendere. Apathiam item non esse huius uitæ. M. Antonini tranquillitas. Aegritudines sæpe sublatas, animo sedato. Arietes perturbationum. Caput

XXIII

A omnem uero, cuiusmodi effingunt Stoici, Græco uerbo dicunt *ἀναμάρτητον*, quod est, nulla peccati labe pollutum, qui sit planè aurum purum, & (ut Aristophanes inquit cum Herodoto) prorsus colophonium. Inter est (inquit Aurelius Augustinus) qualis sit uoluntas hominis, quia si peruersa est, peruersos habebit hõs motus: si autem recta est, non solum inculpabiles, uerum etiam laudabiles erunt. Voluntas est quippe in omnibus: immo uero nil aliud, quàm uoluntates sunt. Et rursum idem Augustinus: Illa quæ *ἀποθεα* Græce dicitur, quæ si Latine posset, impassibilitas diceret, si intelligenda est, in animo quippe, non in corpore accipitur, ut sine affectiõibus uiuatur, quæ contra rationem accidunt, mentemq; perturbant, bona maxime atq; optanda est. Sed nec ipsa huius est uita, nõ enim qualiumcunq; hominum uox est, sed maxime piorum sanctorumq;, quos

GG 2 uitæ

uitae integritas praestat omnino (quod dicitur) *πλοδαλίον ἀγροτόφους*, id est nautico multo dios clauo. Si dixerimus, Quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. *ἀδωία πρὸς τὸ ἀπαθεῖν ὑπὸ ἀνθρώπων*, inquit Plutarchus. Propterea diuine M. Tullius in Oratione pro Marcello: Nulla est (inquit) tanta uis, tanta copia, quae non ferro ac uiribus debilitari frangiq; possit. Verum, animum uincere, iracundiam cohibere, quae semper est inimica consilio, uictoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, uirtute prestantem non modo extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem, haec qui faciat, non ego eum summis uiris comparo, sed simillimum deo iudico. Scribit alibi Plutarchus, iram nusquam continere, im periti esse hominis atq; intemperantis: ubiq; uero, difficillimum, quibusdam etiam uideri impossibile. Utamur enim uerbo audacter, quod non reformidat cum Iure consultis & Hieronymo Boethius, & libro quinto Fabius, sicuti communimus alibi quoq;. Quando perturbationis huius uelut proprium persape sit, quod uelit, emptum morte persequi. Monet tamen nos propheticum illud, Irascimini, sed nolite peccare. Motus animi (inquit Cassiodorus) in potestate nostra non est, sed dei gratia temperare possumus. Proinde quod consuetudinis est, permittit: quod culpa, prohibet. Et Hieronymus: Nos (inquit) affectus & perturbationes, quamdiu in tabernaculo corporis huius habitamus, & fragili carne circudamur, moderari, & regere possumus, amputare non possumus. Propterea Apostolus, sol non occidit super iracundiam uestram, quia irasci hominis est, finem iracundiae imponere, Christiani. Stoici porro non diffitentur, uisio nes animi, quas phantasias dicunt philosophi, quibus quatitur mens ad primam ingru entis cuiuspiam formidabilis speciem, non uideri aut uoluntatis aut arbitrii, uerum supra ui nobis sese ingerere ac uellicare. Ceterum, probationes quae mox consequantur, esse iam arbitrarías, ubi perpendimus ac diiudicamus, moxq; reijcimus & aspernamur: has, Graeci syncatheses nuncupant. Praestantius cenletur (inquit Augustinus) iram uincere, quam ciuitatem expugnare. Et perturbationum quidem uim grassantem uiolentius permulta retegunt utiq;: sed & Galenus in re medica tantus auctor, a quo traditum scimus, aegros quotannis non paucos integritati restitutos suae, animi solum motionibus ad propriam reuocatis temperaturam: cui sane calculum adiacere uidetur Aesculapius, qui cantilenas adhiberi, ac risus conciliatores Mimos, & ridicularia denique alia, ijs quos animosae partis motus uiolentiores amplius exagitant, corporis temperamento excusso, & calore insito auctius commoto: quin uenari alios praecipit, equitare item uel armorum meditationibus non parere, motuum quoq; ac armorum specie, ideaq; praescripta, ut animosa pars, si forte iaceat, sitq; imbecilla, furrigatur exciteturq;. Scribit Sex. Aurelius, M. Antoninum imperatorem ab uita initio tranquillum fuisse adeo, ut ab infantia uultum nec gaudio mutarit, nec moerore, philosophiae studens, ac literis imbutus Graecis. Affectuum titillatus arietes uocat Hieronymus, quibus quatitur fides, quos euangelij retundendos astruit muro. Idem scorta publicitus prostantia libidinum publicaru uictimas dicit: sunt enim diaboli uictimae, uelut mentis & corporis illibata integritas **CHRISTO** insigniter grata uictima.

De mediocritate, deq; excessibus irae. Iracundorum species tres, & naturalis eorundem causa. Iræ uocabula. **Caput xxxv**

Aeterum introspiciamus denuo Peripateticum museum, praecerturi inde quae horum libellorum studiosos, si qui tamen erunt, dimittant instructiores. Ergo (inquit Aristoteles) mansuetudo, siue *πραΐτης*, mediocritas est circa iram: quumq; medium, itemq; fere extrema sint anonyma, hoc est sine nomine: medio utique mansuetudinem attribuimus, ad defectum qui item sine nomine est, declinantem, Excessus uero *ὀργηλότης*, hoc est iracundia dici potest. Affectus autem est ira, id est *ὀργή*: nam iracundia, est habitus excedens. Qui igitur pro quibus oportet, & contra quos oportet, irascitur: ac preterea, ut oportet, & quando, & quanto tempore, laudatur, mansuetusq; hic erit. Defectus autē, siue *ἀοργησία* est, siue quodcunq;, tandem in uitio est: nam qui non irascuntur in quibus oportet, *ἀλιβία* esse uidentur, hoc est stupidi. Etenim qui non irascitur, nec sentire quidem uidetur, nec dolere

dolere. Atqui perferre contumelias, & suos negligere, seruire est. Iracundus, celeriter succenditur, tum in quos non oportet, tum pro quibus non oportet, & amplius quam oportet: uerum & confestim desinunt qui sic afficiuntur, quod est in ipsis optimum. In ijs uero bilis fulua praedominari uidetur: quae quum acuta & subtilis sit, ob insitam caliditatem facile succenditur furrigiturq;, unde inoritur ultionis uotum. At qui nulla prorsum aguntur ira, frigidi persentiuntur atque humecti, quia fulua & acriore carent bile. Excellenter autem acuti sunt acrocholi, & ad omnia, quibus summa est bilis, unde & nomen habent. Inter hos sunt quos uocant *πικροὺς*, nos interpretari amarulentos possumus: difficulter hi placantur, & plumbeas diurnasq; seruant iras. In ijs uero fulua bilis permiscetur atrae, proindeq; illis constantior ira est, siquidem eam comprimunt: ut autem in seipsa digeratur, indiget tempore. Sunt & inter iracundos species tercia, qui non explentur facile, nisi uiso inimici sanguine. Hoc genus appellant Graeci *χοληπῆς*, ex Latinis pleriq; acerbos. Hosce uero plane melancholicos tradunt, quod bilis uigeat in eis atra: quae quia frigida est & sicca, crassiore materia, quae haud facile dissoluatur, diutius perseverat. Quod si amplius inquirat aliquis, cur tres tantum iracundiae prodantur species, respondere potest, oriri affectionem hanc sanguine circa cor effluente. Esse uero eum feruorem triplicem, constat: subtilem, crassum, medium: sicuti ex ijs quae praestruimus, coniectare perspicax ingenium potuit. Apud Homerum, quod Eustathius scribit, affectio haec quatuor sortitur nomina: est enim quandoq; apud illum *θυμὸς, χολή*, mens, id est *μῆτις*, & *ὄτ*: sed eo tamen interstitio, ut dicatur proprie mens, immanens ira, unde & inflexum nomen *ἄφρονος*: quum cholos, orge, thymos, perturbationis indicent initia, etiam si observatio non est perpetua. Hinc Porphyrius, *ἢ μὲν κατὰ τὴν φύσιν πρὸς ἑαυτὸν ὄργη, χολή, καὶ θυμὸς*. nam menos (inquit) est *ἀπόθετος* *χολή*: uerum ubi ultionis captatur occasio, *ὄτ* dici consueuit, *πρὸς τὸ ἐγκαθίστα*. Vnde Homerus,

Et rursum,

ἴχα κῶπυ γῆδ' ἔσθ' θυμῶ, ἴχα κῶπυ, ὄφρα πλεῖσθ.
Nuncupatur autem *χολή*, *ἢ πρὸ τῆ χολῆς, ἢ πρὸ τῆ πείδαι κρατεί.*

An uertim sit, hircos pati facile, ipsis intuentibus foeminas iniri. De hyaena insuper scitu digna. Confirmatur Plinij historia de uiperæ partu. Atheniensium uotum de hircorum immolatione. Tragos quid, aut hirculus in uitiibus. **Caput xxxvi**

Ncideram nuper in Aeliani commentaria, quae haud ita incite is condidit *πρὸς τὴν ζωὴν ἰσοείας*, autide (qui mos est meus) ac sitienter arripui, ac euolui, praecerturus quae usui forent legisse. Inter cetera, quae se primo libro ingessere, fuerunt & quae huic impingere capiti uisum protinus est: pugna pro foeminis hircos inire, perinde ac pro formosis mulieribus aduersum hircos. Ratione compari tauros acrius in id genus alios coiriri, uelut arietes item ouium causa. Haec non eo subnotasse uolui, tanquam ex Heracliti forent antro plane deprompta, aut indicta prorsum incitacq;, sed quod inaudisse uideor, ex recentioribus nonnullos, haud ex asse *ἀμούσους*, sed (uti sentio) bene doctos nonnunquam, causant eruere conatos: quid ita, quorum uxores corpus inuulgent, hircorum appellatione deformemus passim, inde factum uaticinari, quod animalium soli (uti putant) hirci sui generis foemellas ipsis intuentibus, iniri, facile coquoquant, omninoq; (quod dicitur) susq; deq; ferant, nec in praelia confurgant ad corollas (ut interim sic dicere permittar) decertaturi. Id quam uerum sit, ne quis Sibyllae folium prolatum arbitretur, perspicuum iam, uel unius auctoritate Aeliani non diluta, nec proletaria, opinor. Apud eundem obseruatum est illud item, Hyenam si hoc anno marem conspexeris, eandem insequenti foeminam agnosces: si foeminam nunc, posterius marem conspicaberis. Venire etiam in Veneris utriusque participatum, inireq; uicissim ac iniri, quotannis sexu immutato. Ceu animantis natura Cenarum re praemonstrarit, ac Tiresiam ueteribus celebratos. Sed quia mira prorsus historia est, recte ac operapretium me facturum censeo, si auctoris uerba subiecero: *τὴν ὑμῶν τῆ τε μὲν ἀρσέναι ἢ θεῶσασο, τὴν αὐτῶν εἰς*
GG 3 νεοτε

νίωτα ὅτι θήλω, εἰ δὲ θήλω νύ, μετὰ ταῦτα ἀρρῆναι. κοινωνοῦσι δὲ ἀφροδίτης ἐκαστῶν, καὶ γαμοῦσι τε, καὶ γαμοῦνται, ἀνὰ ἐτ' αὐτῶν ἀμείβουσαι τὸ γῆμ'. οὐκ οὐκ τὸν κρινεῖα, τὸν τερσίαν ἀρχαῖους ἀπὸ δαίφει τὸ ζῶν ἴσθρ, οὐ κῆμποις, ἀλλὰ τοῖς ἐργοῖς αὐτῶν. Aduertendum porro historiam Plinij de uipera, ab Aeliano item primo libro comprobari planè ad uerbum. Adeo si auctoritatibus agas, controuersares est, uerum qui diuersa sentiunt, ab experimento stare se, dicunt. Quia uero ab hircis exorli sumus, in eosdem nostra corruabitur oratio, adnexa non procul ab derisu historia: cuius auctor nobis Agathius est Gortici belli libro secundo, ingruente Persarum bello in Marathonij campis, uouisse Athenienses, totidem se hircos Dianæ immolatuos, quot peremissent hostes. Quod quum implere in primis cuperent, non quisse tamen, etiam capris adiectis uel succidaneis, Tragon uocant Græci in uitibus causationem, ubi flatu grassante decutiuntur germina, hirculum Latine queas nuncupare. Sed & hircescere dicuntur uites, si sterilecant: quando hircorū est, nimia pinguitudine in sterilitatē abire, quod cōprobat Aristoteles.

Animal thoā esse homini amicum præcipue. Canum fides anxia in Niciam uenatore. Super Nicia imperatore pauca, & uerbo μελλονικιῶν.

Caput

XXVII

Iste animal quod θῆρα nuncupent, non ex Aristotele modò ac Plinio notissimum, sed astipulatur & Theocritus. Cæterum, censerid uel humanissimum, præcipueq; homini amicum, ac (uti dicunt Græci) φιλανθρωπότατον, non ita multi prodidere. Lectum tamen quandoq; si forte in hominem inciderit, reuereri, ac uelut obseruauer suspicere. Amplius, si a feris alijs circumuentum senserit, tum uero accurrere protinus opitulariq; pro uiribus, sed quod ad brutorum in nos beneuolentiā attinet propensioem, traditum a ueteribus scio, fuisse inter uenatores quempiam, nomine Niciam, qui (ut affolet uenandi ardore studioq; concitator, dum improspicenter imprudentiusq; feras immisiss canibus insectatur urgetq; in carbonariam fortè delatus fornacem præceps est. Id uero intuiti canes neutiq; abstiterunt, cæterum gannientes primum quidem per fornacis ambitum, domini (quod facile appareret) charitate desiderioq; ac rugientes moras ducebant: demum uero ad euntes, leniter obseruanteq; tantum non mordicus apprehensa ueste, pertrahere ad locum enitebantur, ueluti opem inde aucupantes quampiam domino, fide summa, quæ uel in homine rarior pernoscutur. Id autem intuitus quidam, & quod erat, suspicatus planè, quum suboleret, non frustra sollicitè adeo anxieq; concurrere canes, ducem insequutus factum deprehendit, exultumq; in fornace spirantem Niciam, re prorsum coniectata ex ijs quæ in ignibus uisabantur reliquæ. Fuit Nicias ab hoc alius, Atheniensium haud omnino incelebris imperator, etiam si impendio timidior, & eo nomine in obeundis negotijs tardior: unde exijt illud facetissimum Aristophani in Auibus,

καὶ μὴ μὲ τὸν δὲ οὐχὶ νυστέρειν
ὁ δὲ ἐστὶν ἡμῶν, οὐ δὲ μελλονικιῶν.

per Iouem nobis haud est dormitandi tempus, neq; item Nicia more cessandi. lepidè prorsum conformato uerbo ab μεμῶ, quod tardo nobis indicat, & Nicia. Non prætereundum, ab Plutarcho in Nicia carmen Aristophanium aduocari, sed ita ut uix sensum recipiat uerbo μελλονικιῶν decurrato interpellatoq;: quo factum, ut per inscitiam ab interprete sit præteritum.

Ingenio præsignes esse plurimum iracundos imbellesq; at grauitate fortes, sed indociles obliuiososq;: undeq; horum promi esse cōuuium ratio ualeat.

Caput XXVIII

De uarijs hominum affectionibus, quæ πᾶσι dicunt Græci, deq; ingenij ratione uel amplioris uel minoris alibi (opinor) affatim prore nata differuimus, aggestis, quæ hinc inde olim præstorauius. Nunc præterisse nequeo Platonis sententiam graphice positam, sciteq; in libro De scientia, quæ quia illustri enuntiatâ perspicuitate est, nullo indigere interpretamento mihi est uisâ: eam modo exscripsisse satis superq; fuerit. Est admodum (inquit) arduum

arduum, hominem comperisse ingeniosum, qui insimul mansuetudinis ac modestiæ exfors non sit. Quippe ad hanc diem eiusmodi neminem uixisse aduerto, uel etiamnum esse nunc; cui naturæ genius ita affulserit, ut boni sit compos utriusq;. Siquidem acumine qui insignes sint, callidi item ac memoria illustres & docilitate, nunquā non iracundi sunt, ac contentionis auidi, nec raptantur secus ac nauigia retinaculorū profus expertia. Hosce item furore quodam præstare dixeris uerius quā fortitudine. Sed enim qui ad grauitatem natura facti sunt, eamq; unam rem habent; ueluti scopum, si se ad ingenij cultum dent, & doctrinam sibi pergant induere: hi uero hebetiores comparent mox, & nescio quomodo desidioli, obliuionis quoq; nubilo identidem se obtendente. Id quod à Platone sancitum uel Aristotelis ualet calculo comprobari, qui Thracas esse adeo ingenio tradit oblatso, & memoriâ propemodum nulla, ut ne quaternarium quidem numerando queant transcendere. In ijs tamen robur & ad belli munia promptitudinem singularem haud desideraris. hanc uero uarietatem adeo uariam, inimo contrariam interim, cæli defluujs forsan retulerint acceptam astrorum non imperiti. Quando & Iulium Maternum sic ferè nouimus prodidisse: Quædam, inquit, gentes ita à celo formatae sunt, ut propria sint morum unitate perspicua. Siquidem immanis feritatis crudelitate grassantur Scythæ (uti aliàs commemorimus) Itali fiunt regali semper nobilitate præfulgidi, Galli stolidi, auaros esse Syros ferunt, acutos Siculos, luxu diffuere Asiaticos, ac uoluptatibus deliniri. Hispani creduntur elata iactantiæ animositate præpositi. Nec ignoro tamen esse, qui in hoc auctore putent loquentiæ multum, sapientiæ parum.

De Vulcani templo apud Aetnam Siciliæ, deq; canibus ingenij mirandi discernendis, qui castè pieq; accedant, an scelere imbuti salutatum tamen eant deum. Cur Vulcanus in insulam Lemnum excussus tradatur. Lemnia terra, quæ & sigillata. Philoſtete historia. Cap. xxxix

A pud Aetnam, qui notissimus est Siciliæ mons, esse Vulcani templum fertur honore multo. Circumiectum est templo septum, sacræ item uisuntur arbores, necnon peruigil & inextinctus ignis; uel (uti à Græcis dicitur) ἀσβεστοπύργος καὶ ἀκρομήνητον. Templum asseruare ac lucum traduntur canes, quibus mirum præcipue insitum ingenium creditur. Quippe ad euntes, si castè modo ac pie, utq; addecer, id agant, permulct ac ablandiuntur, illisq; perinde ac beneuolis aggregantur, & planè familiaribus. Quod si manibus non puris, scelereq; aliquo pollutior templum inuisat, uel lucum, irruunt mordicus, lacerant conuelluntq;. Cæteros ex coetu aliquo remeantes lasciuioe intemperantioe ue insectari modo, satis superq; habent. Euentus rationem si sollicitius perquiras; ac ueterum consecris superstitiosam uanitatem, cælitus omnino fieri putabitur: si me audias, immundorum spirituum fallaciâ acceptam sedulitati referes, quando unum illis studium, in tendiculum per momenta rationalem animam præcipitasse, ut quo illi iustissime discruciantur, eodem & nos paterni diuiniq; luminis exfortes Catonio includamur teterrimo. Illud de Vulcano nec reticebo, in Lemnum insulam tradit à fabulosis excussum deum: quoniam, ut scribit Galenus nono Simplicis medicinæ, loci facies sit exultæ similis, nec quicquam subnascatur: inibi tamen terra habetur lemnia, quam & sigillatam iuniores uocant, sphragida Græci appellant, quia conformatis inde pastillis capræ sigillū imprimeretur, ut uoluit Dioscorides: ut uero Galenus, Dianæ. Quod autem huic terræ hircinum promisceri sanguinem, prodit Dioscorides item, ab Lemnij sacerdotibus irrisum, refert Galenus. Proditur à Græcorum nonnullis, Vulcani antistites in Lemno aduersus ictum serpentium medica pollere uirtute. Quo argumento Philoſteten apud Smynthei Apollinis aram ictu serpentis uulneratum illuc medicinæ gratiâ esse missum.

Cereris templum, & festum Chthoniū, apud Hermionēses celebre uel miraculo, quod præferocem taurū ducat ad arā uetula sacerdos obedientissimum. Item de canibus in Palladis tēplo, quod in Daulia est. De Panos templo in Arcadia, ubi Aula locus uisitur, & muscis auolantibus ex Olympia & Leucade, ubi Actius Apollo: necnon de Diana in Icaro insula. xxx

D eandem porro fraudem & imposturam puerisissimam, spectat illud item quod inferam mox: Cererem ab Hermionensibus eximia coliuene, ratione, peragiq; sacra prorsum μεγαλοπρεπώς τε καὶ σοβαρῶς. Festum uero Chthonium nuncupari. Ferunt ergo, boues magnitudine uisenda, & ferocia ad aram ex armento facile agi immolandos à Cereris sacerdote, quæ uetula plerunq; est ac uiribus prætenuis. Super qua re carmina circumferuntur apud Græcos, quæ & apposui, auctore eodem Aristocle:

Ἄλωμα τὸ πολὺ κάρτε, σὺ δὲ σὺ σκελοῖσιν ἡμαρτῆς,
καὶ πᾶρ ὄρεθεις ἰσθμῶν, ἢ τὴν μέγα κελύπτου.
Ἐρμυλονδύσι, τὸν δὲ ἀγέλης γὰρ ἀφείδῃ τρυφῶν,
ὄν τ' εἰς ἀρῶσιν ἀνδρῶν εἰδὲ δ' ἔκα,
ἔσθῃ γράϊς σὺ χυλὸν μόνον μόνον ἕα τ' ἔλας,
τὸν δ' ἰδὲ βωμῶν, ὃ δ' ἴσῃ ματῶν πῶς ἐπέτα.
σὸν πῶς δὲ ἄλωμα τὸ, σὸν δὲ δῖον, ἴλασθ' ἔης,
καὶ πᾶρ ἴν' ἑλῶν, ἰλασθ' ἢ ἑρμιόνη.

Cæterum & in Daulia esse memorant Iliados Minervæ templum, in quo alantur canes, quibus insitum planè sit, perinde ac ratione quadam, aduentantibus subblandiri Græcis. Barbaros autem, ubi se ostentarint, latratu insectari. Est in Arcadia locus nomine Aula, ubi olim uisitatum est Panos templum, constanti fama, omnibus quæ illuc defugerint animalibus, haud dubie salutem præstari. Quippe si ea insequantur lupi, subsistunt protinus, ubi ad eam uentum partem est, nec ingrediuntur omnino: quod defugientia illuc putet deus, uelut supplices quosdam, *ἀπὸ τοῦ ἀγῶν αὐτῶν*. Et quia ex ueteri superstitione animalium miracula consecramur & anquirimus studiose, addamus illa quoq; In Olympia cognitum hoc annorum plurium experimento, ingruente certaminum & panagyris celebritate, muscas inde omnes ad ulteriorem Alpei ripam sponte, uelut mulieres affectetur auolare. Porro in Leucade, ubi in promontorio eminentiore Apollinis stat templum, quem Actium nuncupât, futura inibi (ut allolet) panagyri, in qua & honori diuino æditur saltatio, bouem muscis immolare fuit receptissimæ moris, quæ illius distentæ cruore confestim credebatur euanescere, hac uelut mercede amplius delinitæ, ac (ut significanter dicunt Græci) *δὲ κα δειῖσαι*. Quum omnino Pisææ animaduertentur *ἀδελκασοί*, & proinde probiores quoq; ut quæ dei reuerentia quadam, non mercedis uis, iustitiæ opus inirent, & (quod addecet in primis) si modo ibi erat deus, ac non spurcissimus dæmonarches, miserorum mentibus ad fatietatem illufurus. Sicuti in Icaro insula quoque, in qua Dianæ templum fuerat: quumq; nimio plus scaterent ibi agrestes & præpingues capræ cum Dorcadibus ac leporibus, si uenari cupiens, à dea rei pontificium esset comprecatus, pergens inde præda onustus reuertebatur, captis quæ concupisset. Quod si petere superfedisset, inanis prorsum fiebat uenatio, insuper & in eum expetebat audacioris conatus pœnæ. Cæterum illusiones hoc genus, seu indigamenta credere malis, id est excantamina seu ueneficia, persequi diutius, abutentis planè ocio fuerit. Proinde ijs præteritis, alia disquiramus auditu iucundiora & gratiora scitu.

Quadruplex loquendi figura, ueteribus obseruata grāmaticis: prisca, Latina, Romana, demumq; miscella, siue mixta. Caput xxxi

Vi amplius penitatusq; indagine scrupulosa loquendi uarietates discutiendas sibi in commentarijs proposuere, rationem eam uideri quadrifariam planè distributam pronunciauere. Quippe nonnulla in ueteribus libris prisce dicta, uidere licet, Latine aliqua, necnon Romanè, demumq; esse miscellam omnino figuram quandam, mixta quæ sit, ac dicatur. Priscam uero intelligunt, qua Iano synchroni & Saturno, ac mox etiam paulo probe cum suis fabulati sint. In qua pleræq; multo obscuritatis nubilo circumuoluta, pressaq; pernoscantur, delitis iam uocabulis, proindeq; intellectum facile non admittentibus, cuiusmodi fuisse carmina, quæ nominantur Salaria, coniectare licet ex pauculis, quæ supersunt, uelut reliquiæ. Latina loquendi figura creditur nuncupata, qua uterentur in

Latia

Latio, quum rebus potiretur Latinus, & præterea Hetrusci reges: qua sanè forma decemuirorum conscriptæ sunt tabula. Sed huius pars ulla uix subsistit innoxia: quod re tulit Sextus Pompeius Romanam deniq; dicendi rationem intelligunt, quæ in Plauto effloruerit, Nauio Accio, Pacuuius, Marone, Catone, Sisenna, Antiate Valerio, Cæsare, M. Tullio. Miscella demum figura intulit se, ubi iam auctiore imperio, dataq; pefum Romana libertate, gentibus communicata ciuitas diuersissimis est, ex quarum uelut uoragine, loquendi sinceritas concussa in primis in barbarum ferè dilapsa sonum, sapere Gothicum cœpit, & omnino peregrinū, ut rarenter se promat, quem pure Romanum dicas, non ciuitate donatum. Miratur tamen & Fabius, Ofcè plurima in auctioribus inualuisse, necnon Sabine, ut de Gallicis taceam, quum & Punica ostentent se nonnunquam.

Morbo atrocius grassante, uel etiam citra oblationem manifestariā, non nullos se in puteos deiecitasse. Lugdunenses mulieres. Laurentianus Florentinus. Caput xxxii

Træbilis effectus præcipue admirabilis abunde alias persequuti sumus: nunc ab illis haud dislita prorsum ingerūt sese, quæ artis medicæ summatas uiri ac planè coryphæi obseruata literis mandanda censuræ, Hippocrates & Galenus, egrotos, si uiolentius grassans morbi uis debacchetur, & atrocior inardescat febris, arctius uideri uinciendos, quod ita affecti complures plerunq; se peremptum eant, nec id ratione singulari, compertis etiam qui in aquas præcipientes se dent, quod esse factitatum in ea quæ Atticam depopulata olim pestilentia est, multorum approbatur calculo: & Lucretius carmini inseruit,

Multi præcipientes lymphis putealibus alte,
In fluuios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum iacentes corpus in undas.

Mirum eerte est quod à recentioribus est item proditum, haud ita pridem in Lugdunensi Gallia contigisse, ut citra ullum corporis incommodum, quod quidem apparet, crebriter mulieres in præaltos se puteos demersum pergerent. Sed foeminas forsitan imbecillior excusarit natura, & semper ferè peregrinabunda mens. Quid philosophis facias uiris, quibus etiam familiarem aduertimus affectionem huiusmodi, non alia ratione Florentino Laurètiano proxime consumptor. Ad hæc pro ingeniorum captum à multis multa proferrî consueffe, non latet: defluuiis cælestium corporum acceptam referentibus pleriq; acriorem mali uim, aut in diuinam etiamnum iram. Id quod ueteribus arriserit, inani oblaqueatis superstitione. Sunt forsitan qui & hoc ipsum in melancholiam rejiciant, à qua hoc genus plura concinnari solere alias comonimus. Mihi sanè uti sunt, ista omnino accidunt admiranda.

Qui dicantur citharædi pisces, quæq; in nominibus habeatur ratio. De polypo item, qui sibi uoret brachia, cirrhosq; quod negant alij. Caput xxxiii

Sse in Erythæo mari piscem obseruauimus, forma quidem latiore, ad bu glottæ modum (uti aiunt) squamis haud ita scabris, si attingas: colore suffuluo, lineis nigricantibus à cauda usque ad capitis summa corpore interpicis, ut tentarum fidium suspicari imaginem possis, unde pisci adoptatum citharædi nomen. Zona præcingitur crocea, uertex uarijs distinctus coloribus, nigrum aureo interlucente fulgore. Narrantur & citharædi, alij *σκινοί*, hoc est picis. Quippe uisuntur purpurei ferè, per interualla lineis discurrentibus aureis. Commemoratur in mari eodem pardalis, plurimum & colore & orbicularibus picturis, hoc est *τὴν σὺ γυμὰν τὴν ποδιφῶν*, montanæ allimilis. Cæterum in hac piscium aut belluarum mentione, quoniā (sicuti Philoctetes olim, ut est apud Ciceronem ad Trebatium) diuersa inuisimus uagamurq;, adnotandum amplius quod prodidit Aelianus in Animalium pragmatia, Polypum esse uoracissimum, hoc est *φρυγίον θεινόν*, & struentis insidijs uaferrimum: quod si defecerit uenatio, suis ipsius uescitur cirrhis, suecrecentibus mox quæ fuerint absumpta.

Cerurus

Cervum a Philadelpho ita educatum, ut Græcæ linguæ sono insuesce-
ret intelligeretq; Meropis auis pietas singularis. Luscinia ambitio. Cico-
niarum pietas. Cur eadem pietaticultrices dixerit Arbitr Petronius.

Caput

XXXIII

Qbservatum apud eundem Aelianum id quoq; est, Ptolemao Secundo,
quem & *Qilwdeλφov* dicunt, cervi catulum dono datum quandoq; edu-
catum autem ea præcipue ratione, uti ei præfectus cure Græca ipsum mo-
do uoce alloqueretur. Quum idiomati insueuisset brutum, loquentem in-
telligebat perspicue. Quanquã irroboraasset uetus opinio, Indica sonum
uocis a ceruo tantum percipi. Scribit idem auctor, Meropa auem esse ciconiarum iu-
stissimam, quod educandis parentibus senium haudquaquam arbitretur expe-
ctandũ, sed ipsum id agere protinus uolatus celerioris compotem. Quo coniectatũ inter cun-
ctas esse aues tum iustissimam, tum uero pijsissimam. Scio, mirabuntur plures, quin præ-
ter fidem dici, constanter forsan asseuerabunt. Mihi in naturæ cõtemplatione nihil oc-
currit incredibile, quando & Charmidem Masiiliensem cõmentatione nõ indignum
esse opinatum uideo, lusciniam non mulicæ studiosam modo, id est *Qilwδούσov*, sed &
Qilwdeλφov, id est gloriã ambiciosius captare. Siquidem in solitudinibus si concinat, sim-
plicem omnino cantum ædere, apparatu nullo, uelut sibi canentem modo: quod si au-
ditoribus non excidat, præstoq; sint aliquot, tum uero prædulcem in primis uariumq;
ædi concentum, quippe intellectu certo *πικρῶς ἐλίθηεν τὸ μίλθ*. Id quod ab Homero
quoq; illis uersibus coniectatum probabile fit,

*ὡς δ' ὅτε κανδαρία λέρη χλωδὸς ἀγδύω
καλὸν ἀείδεισι ἐσθλὸν ἔσθμ' ἰσχυρόν
ἀγδύων ἢ πρὸ τῶν λῶσι καὶ θεοῦ μὲν πικρῶς
ἢ τε θαμὰ τροπῶν χέει πολυχέει αὐθιγῶν.*

Sed quod de merope diximus, quam inter ciconias recensent Græcorum pleriq; uita-
liarum item non hic pietatem subijctam, super qua in Hexaemero plura prodidit Ma-
gnus Basilius, & retulit in nostris literis eloquentissimus scriptor Ambrosius. Scien-
dum ad hæc uideri spectasse Petronium Arbitrum, ubi pietaticultricem nuncupat ci-
coniam illis uersiculis, quos & apposuit:
Ciconia etiam grato peregrino hospita
Pietaticultrix, gracilipes, choralistría.

Apum nomina plura. Emplastica, & paremplastica que dicantur. Anthre-
don. Mellis genera non citra admirationem. In Mycono apes non habe-
ri. Vocabula plura ad idem: plastides, cephenes, sira, sirena, melissa, melif-
sia, Meliffæus lupiter, Melitea lintea. Neon accipi pro uere. Hyemem esse
patrem temporum. Apomeli. Mulfa. Apiana uua, & muscatula. Melito-
mata.

Caput xxxv

Mter apes (inquit Aelianus) alias nouimus quæ sint & dicantur duces:
quædam *σειρῶν*, id est sirenes: aliquæ uero *δρυφῶροι*: sunt & quæ pla-
stides, forte ab artificii figmento, uel quia emplastica & paremplastica
Græcis dicuntur, quæ infarciunt opplentq; sed uiscida priuatim ac glu-
tino tenacia. Cephenas, id est *λεφύνας*, abundare in primis Nicander
scribit. In Cappadocia obseruatum prioribus est, sine ullis fauis confici ab apibus mel-
la. Feruntur uero ea crassitudine, qua oleum. Apud Trapezuntem in Ponto defluere
ex buxo eadem accepimus, odore grauiã, & quæ bene ualentes *ἐκφρονας* faciant, ac
amentiam concinnent. In Media item ab arboribus mella stillare, sicut cecinit Euri-
pides in Bacchis. Apud Citheronem dulces à ramis guttas manare: uerum & in Thra-
cia mel item arboreum suppetere proditum scio. Sicuti in Mycono apes haberi nul-
las, & si inferantur, emori. Arborea item melliflua Hyrcanæ, in pagis qui Fortunati
dicantur, celebrat historia. Verum & Diodoro bestiola est uolucris, anthredon nomi-
ne, eodem tractu, ape minor, nec multo tamen: in saxorum aut arborum cauitatibus fa-
uos constituit, ac mellisuccum concinnat persimilem. Apes porrò dicitur quandoq;

σειρῶν

σειρῶν, id est sira, aut certe apum domuncula. Est & eo nomine auicula species, & indu-
menti quoq; prætenuis. Sed sirenae itidem pellucida uocantur amacula, id est *σειρῶν*.
Sunt qui *λεφύνας* interpretentur apes masculas *ἀπιδύρας*, sed & musca sine aculeo;
id est *ἀκοντῶν*, sterilisq; dicta interdum cephen reperitur. Melias item pro apibus re-
perias nonnunquam, sed sunt eo nomine hasta quoq;. Melissa nunc est apes, nunc pro
obolo ponitur, qui drachmæ partem habet. Dicuntur & mystides eo uocabulo. Nam
& Meliffæum cognominatũ legimus iouem, Meliffia uero aluearia sunt. Melitea cum
audimus lintea, id est *μελίτια ὀθόνια*, non à melle fit corruatio, sed ab insula Melite. Il-
lud autem Homeri de apibus,

ἀεὶ νέου βροχιδάων.

exponunt, recenter perpetuo uenientium: quoniam earum sit nõ continuus uolatus,
sed interpellatus, ut semper uideatur uolatum ordiri. At Porphyrus uernũ innui tem-
pus opinatur magis, quo euolant apes. Neon autem uer dicebãt. Et *πατὴρ αὐτῶν καὶ ἄνδρ,*
hyemem uocat Pythagoras. Quod autem de eisdem poeta scribit,

βόρυσ δ' ἄνδρ πᾶσι ποντοῖ.

exponit Zenodotus, ad animalis imaginem,

quod botryn nuncupant: id inter uolandum ipsum se cõuertit. Verum, quæ auctor hic
prodit, incomperta planè sunt. Proinde in racemi modum accepisse præstiterit. Apia-
nam uuam gratam apibus, Græcisticam uocant, ex nostris sunt qui appellari modo pu-
tent muscatulam. Apomeli uero, potionis est genus, inter mullum, hoc est melicraton
& oxymeli mediæ. Vtuntur ea Peloponnesii præcipue. Artomeli legisse item alicubi
uideor in medicorum thesauris. Galenus libro tuẽdæ sanitatis quarto: Mullam ex plu-
uia fieri aqua prodit: apomeli ex qualibet. Melimela, id est *μελίμηλα*, dicuntur apud A-
thenienses poma pulcherrima ex cydoniorum nata insitione: uti decimo *ἐκλογῶν ποδὲ
γασγίας* expositum comperi. Melitomata uocant Græci mellita omnia. Illud ex gram-
matico penu est. Nomen nullum apud Græcos neutri generis exire in i literam, exce-
pto *μέλι*: nam gummi id est *κόμμι*, & *πέδι*, & *κίτι* esse peregrina uocabula;

Heronymus parens tuus, Petre Antoni, cuius (si quis alius) uel opti-
mus, & senator praecipue illustris, quod publici boni, priuatis ra-
tionibus relictis, esset mire studiosus, sepeq; non citra dispendium,
ea me in patria a literaria peregrinatione, uelut postliminio rede-
untem beneuolentia & pietate est amplexatus, ubicumq; sese uel
dignitatis uel rei augenda ostentasset occasio, labore prorsum nul-
lo reclinato, ut dum uiuixit non secus a me coleretur, quam si uitalis
huiusce lucis, post optimū maximum deum causa mihi fuisset pri-
ma. Sed & cum fatalis ei aduenisset dies, palam funebri oratione, quam *ὑπὲρ τοῦ* di-
cunt *λόγιον*, conceptum ex obitu dolorem testatissimū apud omnes feci, quod & pra-
stantis ingenij uiro exutam intempesiuius patriā animaduertissem, & me non quidem
amico, quod ipsum foret tamen uel grauissimū uulnus, sed parente optimo plane orba-
tum, uirulentia ac pestiferis quorundam ingenijs inermē expositum sentirem. Quo fa-
ne factum, uti lacrymis ueris spirantibusq; inter crebros singultus subinde interpellan-
tes, oratorium munus implere uix licuerit. Vitae illius integritas, morum formula ex-
actissima, ingenium minime subdolum, non fucatum, non liuore ullo unquam obscurius
nil a me aliud efflagitare est uisum. Praestitimus uiuenti quod eualuimus, praestitimus
etiam humanis functo, praestamus nunc quoq; quod

Haerent infixi pectore uultus
Verbaq; nec placidam membris dat cura quietem.
Non is sum Petre Antoni, qui adulari sciam, nec si sciam maxime, uelim. Notior est pa-
rentis tui uirtus, quam ut hic subblandiendi studio esse possit locus. Nisi quod importu-
nius forsitan diu iam obductum uideor uulnus refricare. Sed enim qui es ipse tanti ha-
res uiri & aemulus, aegro animo ueniam (opinor) non inficiabere: quando ut es ingenio
uel praecipue in numero, & multo rerum usu peritus, ignorare non potes, reipublicae
nostrae incussum bellorum funesto tumultu plagam, & alio super aliud accedente malo,
ita omnia prorsum concussa, ut late iam ruinae minentur praecipite. Nec ferē sit, qui tan-
tae cladi consilio uel prudentia obuia eat, senioribus ferē absumptis omnibus, quorum
grauitate ac sententijs stabat ciuitas nostra. Nam haud ita diu a parente tuo perfuncto
grassante sauius fortuna, raptus est Antonius Fulginas, egregius ciuis, & Catoniana
cuiusdam seueritatis: raptus & Andreas Casalunus medendi scientia nobilis, & (quod
prius est) philosophus (uti sentio) praecclarus, ut uitae libram hic exactiorē non pergam
memorare. Quibus sane uulneribus reipublicae impactis, uel mirari quiuis potest, tam
diu steterisse nos: nisi quod suppetit tamē ex diuino fonte, quo aestuantem animum le-
uiamus: quoniam sese naturae argumenta pleraq; ita promittunt ex te compater amatissimi
me, ut iam nunc concipere libeat, futurū te mox nulla in parte, etiam si arduū id est, pa-
rente inferiorē: sed talem quoq; ut pessimum euentia nostrae ciuitatis fundamenta in inte-
grum restituas praestantis ingenij maturitate, nunquam non prospectante longius, pre-
properae leuitatis temeritate allisa. Ut in te (libet enim iam nunc uaticinari) quae sua est
senescentium affectio, Ennianum illud propediem regeri elogium possit,
Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Quod ut facias etiam atq; etiam rogo. Haec erit tibi ad aeternam gloriam uia: hac iere cer-
tatim Romanorum ac Graecorum pleriq; proceres: hac nunc caelesti passu, incedas ipse
fessis subueniens rebus, quando
ὅς οἰωνός ἐστις ὁ ἀμύνει δὴν ποδὶ πάλ᾽ ἤρας.

Vale.

Vbi affectus mouere non permittantur oratores. Quintiliani sententia per-
penditur. Quid proprie *ῥῶδῶν*, quidite *ἠδῶν*. Item narratio morata. Ho-
ratij locus de morata fabula. Caput I

VONIAM uero praecedentis uoluminis fine, quantum no-
stra paruitas tulit, de ira commentati sumus, quam esse ca-
cam ueterum testimonio pronuntiauit Chrysippus, *ὅτι πολ-
λάκις ἐκ τῆς ὀργῆς τὰ ἐκφρασί.* id est, quoniam persape nec ma-
nifesta quidem conspici sinat; succurrit illud Quintiliani ex
secundo Oratoriarum institutionum libro, Athenis actores
mouere affectus uetari consueisse, ex quo uisum quibusdam,
orandi artem quodammodo fuisse recisam: sed & libro sex-
to; Athenis etiam (inquit) per praconem mouere affectus
prohibebatur orator. Libro item decimo in Demosthenis
Ciceronisq; compositione, salibus & commiseratione, qui duo plurimum affectus ua-
lent, uincimus. Et fortasse epilogos illi mos ciuitatis abstulerit. Ut uero ita rem habe-
re propemodum credamus, in libro De morali uirtute Plutarchus facit: a quo prodi-
tur, in Aristocratica administratione rhetoras magistratum iussu uetitos *παλαινοδαι*:
hoc enim utitur uerbo, ex eiusce linguae fertilitate, quod est affectiones ex iudicium ani-
mis prolicere: quoniam *ἔπειτα θυμῶν ῥῶδῶν ὁ ἀπάθης λογισμὸς ὑπὲρ τὸ δίκαιον* id est, incli-
natione serpit recta citra affectum perpensio, ad id quod iustum est. Quod si accesserit
affectio, quod arridet, quodq; urit, pugnam intendit aduersus iudicandi deliberandiq;
uim. Lucianus uero in sermone cui titulus Anacharsis, siue De gymnasijs, hoc ipsum
in Areopago irroboraſſe tradit, ubi caedis peragebantur iudicia: ut si quis de re dicat,
patienter ac aequis auribus dicentem ferat senatus. Quod si captandae beneuolentiae
concinnarit aliquis prooemium, uel extrinsecus *οἰκτῆρ ἢ δάκρυον*, id est miserationem
elicere, aut indignationem excitare cooriatur, cuiusmodi haud pauca aduersum iudi-
ces comminisci oratores solent, progrediens praeco silentium euestigio imperat, apud
senatum diutius nugari nequaquam permittens, aut dicendi uim rem obuoluere atq; im-
plicare, ac uelut retas obijcere, ut tranſacti negocij seriem nudam ex fide spectare pos-
sint Areopagita. Ipsum hoc & primo Rhetorico significat Aristoteles, in ciuitatum
plerisq; prohiberi oratores astruens extra rem dicere, sicut (inquit) in Areopago, & re-
cte id quidem. Neq; enim iudicis peruertere mentem oportet, indignationem concitan-
tes uel inuidiam uel omnino miserationem concilians. Perinde enim est, ac si ca-
nonem, seu regulam, qua in operum directione sis usurus, obtorquere ac inflectere in-
cipias. Apstinus uero in prooemiorum praecipis, captandae miserationis praemonstrans
rationes, ambiguitatis iniicere uidetur aliquid. Athenis (inquit) si oratorio fungamur
munere, ex iudicij rebusq; gestis communem hunc locum instruemus. Misericordiae
ara excitata apud uos est, communisq; omnium humanitate beneuolentiaq; esse uide-
tur dea. Exindeq; apud omnes insignem adepti laudem estis. Moris in Areopago ser-
uati meminit Onomastici octauo etiam Pollux, ne quem possessione sua dominum in-
teruertamus. Sed mitiores forte affectus mittebantur quandoq; uehementes & ar-
dore quodam concitati haudquaquam. Arae Misericordiae Athenis, meminit Pausa-
nias quoq; sicut pudoris, famae, appetitionis, id est *δῆμις*. Adnotanda uero hic M. Tul-
lij sententia, quoniam de affectibus agitur, duo esse, quae admirabilem faciant eloquen-
tiam, alterum Graeci *ἠδύς* uocant, patheticum alterum; ad mores illud & ad naturam,
omnemq; uitae consuetudinem accommodatum: hoc perturbantur animi & concitan-
tur, quo uno regnare oratio praecipue creditur. Illud superius come, iucundum, & ad be-
neuolentiam comparandam aptum in primis: hoc autem uehementis est, ac incitatum:
HH Hinc

Hinc legimus, narrationem esse planā debere, breuem, euidentem, credibilem, bene moratam cum dignitate. Hinc uero illi Horatiano sensus infertur illustrior, Morataque recte fabula. *πῶς* autem Romana carere uoce, dici tamen mores. Verum non tam hos significari, quam morum quandam proprietatem, quibus omnes contineantur mentis habitus. Omnino affectum concitatum *πῶς* nomine intelligunt, mitem atque compositum *ἡδύ* signare. Id uero est, quod bonitate commendabile est, nec mite solum ac placidum, sed blandum plerumque & humanum, audientibus amabile atque iucundum. Quo dicentis mores ex oratione perluceant. Sunt qui *πῶς* non mores prorsum interpretentur, sed sensus. Fides (inquit Martianus) tribus fit, conciliando, docendo, permouendo: illa prior ethica, sequens apodictica, tertia pathetica nominatur. Scribit Donatus in eum Terentij locum in Eunuchis,

Dij immortales, homini homo quid praestat?

Morata narratio a sententia incipi solet, quae dicitur promythion.

De apathia, dyspathia, metriopathia, propathia, sympathia, antipathia, & id genus plerisque alijs. Procatartica & synectica causa quae sit. Item apathia, homoeopathia, proegumenon. Antipathiam promiscere. Idiopathia. Ca. II

Llud uero ad grammaticam pertinet supellectilem, esse apathiam aliud, aliud dyspathiam, itemque propathiam, quanquam est & metriopathia. Et apathiam quidem intelligi iam docuimus, impassibilitatem quandam (si dici ita Latinitatis patitur decor) quam esse agrestem, nimisque profecto duram, etiam ex philosophis nonnulli sentiunt, ut quae tum impossibilis sit, tum etiam inutilis. Tollit enim amoris mutui beneuolentiam, qua maxime uita constat, & societatis humanae ratio. Rursus uero extra modum angit, & in luctus abiit nimios, iam non naturae id fuerit, sed deprauatae cuiusdam opinionis. Proinde scitum est appositissimumque Crantoris illud ex Academia, Non aegrotare quidem primum (inquit) sit. At si contigerit, adsit sensus aliquis, seu dissecetur quippiam, seu conuellatur. Siquidem anodynōn hoc, id est nil dolere non sine magna immanitatis mercede contingit in animo, stuporis in corpore. Quamobrem ut dedecet prudētes dyspathia, quam doloris impatientiam interpretamur, sic & apathia. Hoc enim *ἀπεργασίη ἢ θρηνησις*, id est durum ferinumque. Illud autem *ἐκλελυμένον καὶ γυναικῶς περιεπίεσις*, id est molle solumque, ac foeminae accommodum. Metriopathia uero haudquaquam improbanda reijciendaue, quae moderatam in perturbationibus rationem amplexatur & continet. Est & sua medicorum scholis propathia: sic uero nuncupant *πρωάδισσις*, id est praesensio-nem quandam. Neque enim tacite furtimque obrepunt omnes aegritudines, sicuti Heliodo placuisse, intueri licet,

ἐπὶ φωνῶν ἢ ἐπὶ ἄλλοις μυστικῶς ἔδωκε.

id est, quoniam uocem prudens abstulerit Iuppiter. Sed earum plurimae proangelos, id est praenuntios habent, & prodromos, siue praecursores, ac praecones, uelut cruditates & inconcoctae materiae superfluentiam, & motus pigriores, quam uocant *δυσκίνησιον*. Grauitas quippe onerosa, laborque (inquit Hippocrates) spontanei morbum praenuntiant. Incentiua item uitiorum propathie dicuntur recte, ac significantius Graecis, uelut antepassionem, quibus carere censetur impossibile: nam ea omnium titillant animos, & inde praecauere cogitationum sagittas commonemur, & naturae dominus in Euangelio: De corde (inquit) exeunt cogitationes malae. Protopathiam inuenies alicubi apud Galenum, uelut primariam dicas affectionem: sicuti idiopathiam quoque, id est affectionem propriam. Si oboriatur (inquit Galenus) ab ulcere ingens panus, quum inducta in ulcere cicatrice, permanet etiam panus, uel in suppuratam inflammationem transiens, uel in durum tumorem, quem chcerada, id est scopulum appellant: nemo primarios dixerit huiusmodi morbos, qui ob alium praecedentem contigerunt. Fuere item ex medicorum decuria, qui *ἀπαθῆων* induxerint, tanquam dicas perpetuam affectionem. Quippe sanorum iuxta aegrotantiumque corporum *κατασθένεις*, id est constitutiones eadem esse specie, statuere permittunt sibi, etiam si praestat, ampliolem sanitati latitudinem

titudinem contribuiffe, quam omnes homines urgentibus perpetuo morbis conuelli, ac lancinari. Est sua oratoribus item homoeopathia de passionis nata similitudine, quam undiquaque scientissimus exprimit poeta,

Fuit & tibi talis Anchises genitor.

Item,

Et patriae strinxit pietatis imago,

Et,

Me quoque per multos similis fortuna labores.

Quod in Macrobij Symposiacis est adnotatum, Idiopathiam reciprocationem dicimus, sicut idiopathes reciprocum. Priscianus sui passionem & sui passum interpretatur. Et quia uberem consecramur doctrinam, & medicam rem a limine salutamus, sciendum omnino, a propathia diuersas censerī causas in aegritudinibus, procatarticas dici solitas. Sunt enim haec, rei quidem effectrices, uerum separatae, sicuti morsum qui infixit canis scorpūs ue, ac solis exustio febrem producens. Synectica uero causa intelligitur, quae praesens praesentem custodit affectionem, fouetque: ut in uelica lapis, qui non causa modo rationem habet, sed & affectus. Est item *περγασίη ἀπὸ τοῦ*, quod a procatartico instruitur, uel quo praesente, *ἀπὸ τῆς σμικρῆς* quoque, id est effectus adest. Sed redeo ad institutum. Sympathiam quoque apud ueteres non Graecos modo sed & Latinos, inuenias pro consensu quodam, qui plerumque inter res conuulsiuitur: ut quum Lucius ait,

Luna alit ostrea,

Implet & echinos, muribus fibras, & pecu addit.

Eadem quoque quae crescente luna gliscunt, deficiente contra defunt, exsiccatae sunt. Quanquam est & in quibusdam antipathia: nam cepe (Plutarcho tradente) decedente luna reuiuiscit ac congerminat, inarescit autem adolescente. Proindeque Pelusiotas cepis abstinere, quia sola ex cunctis oleribus contra lunae aucta & damna, uices minuent di & augetur (sicuti repetit etiam Gellius) habeant contrarias. Eleganter porro & antipathiam promiscere dicitur, qui pugnantia ex quo diametro dissidentia componit in quo unam corporis molem conpingit: ut si quis contrarias inter se consarcinet auctoritates.

De monstro mirabili aedito in Rhodiginis agris. De piscium & ranarum pluuiā. Item de infante Constantij temporibus nato. Monstrorum ratio ex caelesti disciplina. Decani. Munifices dii.

Caput III

LXscribentibus nobis ista, & elimatius leuigatiusque concinnantibus, quae pridem Patauij dederamus in literas, aeditum in patrij soli uico, cui Sarzano nomen est, magnitudinis inusitatae monstrum. Digna res est uisa, quam hisce libellis infererem, eo quidem procliuus, quoniam flagrante intestinis discordijs Italia, & intonante altius bellorum procella, quae iam aliquot annis late uasitatem dedit, uice prodigij habitum id est. Is uero infans fuit biceps, multa in eo mira. Primū quadrimestris magnitudo, membra omnia cum proceritate responsum habentia, absoluta, amussitataque. Facies utraque similitudinis propere indiscretae. In capitibus crines aliquanto longiores ac nigricantes. Inter utrumque caput ex collimitio humerorum tertia surrigebatur manus. Sed quae aures longitudine non excederet, nec integra uisibatur omnino. Reliquū corpus prorsum bene compactum, ac citra ullam maculae foeditatem. Natus est quinto idus Martias, anno natū Verbi millesimo quingentesimo quarto ac decimo. Postridie allatus Rhodigium est. Quia uero uisenda res erat, placuit mitti ad Hispanorum ducem, qui in proximo uicaria regis fungebatur potestate. Id uero ut citra putredinis timorem posset obiri, exenterare praemortuum necesse fuit. Inibi ergo mirum aliud, cor quidem simplex, ut assolet: at iecur duplex, sicuti & lien. Nam in uiscere hoc uisam quandoque duplicationem uel in uno, credimus Aristoteli. Verum in hoc genus monstris mira quidem, sed naturalis tamen a peritis rerum afferri ratio solet. In quibusdam uix, sicuti quod Athenaei relatum monumentis est, piscibus pluuisse nonnunquam. Factum id in Cheroneso etiam legitimus, & triduo utique continuo. Sed & in Paonia & Dardania ranarum pluuiam contigisse (prodit Eustathius) tanta multitudinis, ut domus oppleretur, nedum uix. Nec aduersus mali uim usquam salutare compareret auxilium, praeter quam in fuga, quando nec aquis nec cibis uti licebat, irrepentibus insilientibusque ranis in omnia, confirmat

HH. 2 quarto

quarto Bibliotheces historiã hoc genus etiam Diodorus. Quod ad infantem attinet, illud amplius sciendum, unum ne an plura sint per coagmentationem, quod monstrum cum prodit animal, iudicandum est ex principij ratione: nam si cor pars eiusmodi est, quod unum cor habet, unum animal est: quod duo, animal item duplex coalitum propter conceptum coniunctionem. Imperante Constantio legimus, æditum infantem ore gemino, dentibus binis & barba, oculis quatuor, auriculis duabus quidem, sed brevissimis. Qui partus (inquit Marcellinus) rempublicam in statum reclinatam deforme, planè portendebat: nam portenta id genus comparent sapius, sed rerum eventus variarum indicant fere. Cælestium rerum studiosi in partes distribuunt tres signorum singula, sic ut portio quælibet unum habeat decanum. Alij uerò scrupulosius rem rimati, ternos deos decanis ascribunt, & munifices nuncupandos censuere, uel synergos quoq; ut signorum cullibet nouem ad sint munifices. Hosce rursum per infinitas fecant numinum potestates. Ab ijs porrò astruunt, casus decerni repentinos: quin & monstruosos hominum confarcinari partus. Deinde Neepso Aegypti iustissimus imperator, & optimus astronomus per ipsos decanos uitia omnia ualitudinesq; collegit, ostendens quam ualitudinem quis decanus efficiat. Sciendū uerò, plenas dici partes in quibus decani fuerint inuenti. Vacuas autem, ad quas nunquam decanorum numerus accedit.

Super Agathocle adnotata quæpiam. Curq; is gracculus sit cognominatus: item triorches. Plutarchi labecula colluitur. De buteone aue. Gracchus, & Pulcher an flatilem admittant. Mihi cum flatili scribendum. Martialis Caracallæ occisor. Philomelam dici, non philomenam. Cap. IIII

Agathocle Siciliae tyrannum, qui tam moderate, tamq; fortiter uidetur prosperiorem tulisse fortunæ afflictum, ut sine fictili opere non ferè unquam cœnaret, ac misceret opes, pauperiemq; simul (uti de eo cecinit Ausonius) ætatis primordij ab eminentissimis proditū historicis est, forma & corporis uenustate præminentem, diu uitam stupri patientia exegisse. Proinde Timæus & ipse historiarum conditor, illum dicit *ἦν τὴν πρώτῃν ἡλικίαν καὶ νόμῳ πόρον*, id est primæuo ætatis flore scortum promiscuum, impudentissimo cuique expositum: item mox *καὶ τὴν δὲ* nuncupat *καὶ τὴν δὲ*. Est autem *καὶ τὴν δὲ* gracculus, super quo facetissimus extrat Ciceronis iocus: nam à Pharsalica pugna quum aufugeret Pompeius (dicente Nonio quodam) superesse etiamnū aquilas septem, immoq; necdum esse despondendū. Recte (inquit) moneres, si cum gracculis depugnandū foret. Nec id minus factum quod in Ionía prodit Apostolius, Venetos Adriatico mari appositos sub sementis tempus solitos cum gracculis depacisci, ut libis obiectis cum maza, quæ illis forent ligmata, ne semina refoderent omnino, uel legerent: stabantq; illi dictis legibus. Triorches uerò auctoribus Plinio & Aristotele De animalium historijs libro nono, genus accipitris est, à numero testium sic nucupati, cui principatum in augurijs Phæmonoe dedit, eum buteonem Romani uocarunt, familia etiã ab eo cognominata, quum prospero auspicio in ducis nauis sedisset, ut Plinius scribit. Ego in gente Fabia id fuisse cognomentum, accipio. Nam ab Vrbe condita libro uigesimo tertio T. L. uis M. Fabium Buteonem nominat. Meminit & in Fabio Maximo Plutarchus. Sed ibi mendum (opinor) in oleuit: nam scribitur modò Fabius Bulco. Græcus tamen codex, *φωβίου* præfert *βουλεδνα*, quo tempore duos habuit respublica dictatores post Cannensem stragem, M. Iunium, & hunc (de quo diximus) Fabium. Deniq; Buteonis oratoris mentio est Senecæ Controuersiarum libro secundo. Triorchem apud Aristophanem inuenimus in Comœdia, cui titulus *σφῆκες*: ubi poetæ illius interpretes nil amplius ascribunt, quàm *ἔστ δὲ ὁ τριόρχης ἄρνου π*: est autem triorches auis quædam. Sed & in monumentis Sex. Pompeij ita legas: Buteo, genus auis quæ eo se alit quod accipitri eripuerit. Vastitatisq; est causã in his locis quæ intrauerit, ut bubo, à quo etiã creditur appellatus Buteo. Proinde ex hac auis natura uideri potest tyrannus cognomentum traxisse: nisi quis malit ab efferata libidine. Nam egressus Agathocles pubertatis annos libidinem à uiris transtulit ad fœminas. Traditur item quum esset perfunctus

Etus fato, uxorem querulam flebilibus modis illud subinde ingessisse, *τί δ' οὐκ ἐγώ σε, τί δ' οὐκ ἐγώ σε*: quid non ego tibi, quid tu non præstitisti mihi? Cæterum, cur dictus *καλοῖς*, id est gracculus: an ob latrocinia, & furacem naturam? Huic soli aui (inquit Plinius) furcitas auri argentiq; præcipuè mira. Monedulam quoq; inde dictam grammaticis interpretantur, quasi monetulam, quòd furripiat monetas. Quamquam sunt colicæ item pisces, dicti Theodoro monedulæ. Agathoclem uerò latrocinijs incubuisse ante tyrannidem, historia testis est. Inde q; concedentem Syracusas diu sine fide fuisse, quoniam nec in fortunis quod amitteret, nec in uerecundia quod inquinaret, habere uidebatur. Sed enim quamuis in omne facinus semper fuerit promptissimus, nō tamen usquequaq; malus erat: nam & manu strenuus fuit, & in concionibus perfacundus est creditus: quo nomine ab æmulis & inimicis gracculus item uideri potest appellatus: ueluti loquax magis esset, quàm eloquens, uti de Atilio Palicano pronuntiatum nouimus. Nam & Bacchylidem uellicans in Nemeis Pindarus, ut locutuleium impendio, ac humilem, sic ferè pronuntiat,

λεγγέται δὲ καλοῖς κατὰ νέμοντα.

Dicitur enim *καλοῖς* à *καλοῖς*, quod tumultuari nobis indicat, Eustathio tradente: quia sit auis obstrepera, tumultuatrixq; id est *δορυβητικὴ καὶ λευγασηκὴ*. Nam & eadem ratione Gracchum apud Romanos cognominatum legimus: quamuis apud Varro nemobseruatum sit, Gracchum ideo nuncupatum, quòd eum mater mensibus duodecim in utero gestasset, quia legitimum pariendi tempus esset supergressa. Proinde ex iunioribus quidam etiam bene doctus, sine flatili scribendum censuit. Quod tamen, ni fallimur, forsitan coarguitur paucissimis Quintilianus uerbis ex Oratoriarum institutio-num primo: nam de aspiratione differens inquit, Parcissime ea ueteres usi, etiam in uocalibus, quum ædos ircosq; dicebant: diu deinde obseruatum, ne consonantibus aspiraretur, ut in Graccis & triumphis. Horum sensus uerborum qui sit, perspicuè (opinor) patet: nam Gracchum triumphumq; olim fuisse innuit scriptitatum, sed id non fuisse perpetuū, quis (rogo uos, studiosi omnes) nō peruidet? Triumphum ne tempestate nostra scribimus, an triumphum? Triumphum profecto, sed & Gracchum consimiliter: nam & in Græcis monumentis ita scriptitatum inuenimus, *τραπεζον*. In catholicis tamen Probi, sic adnotatum animaduertimus: Quidam putant, inchoare dici imperitissimè: nam neq; post c litteram h Latina uerba regunt, exceptis nominibus tribus, pulcher, orchus, lurcho: uel (ut autumat Seruius in tertium Georgicum) sepulchrum. Pulcher item in Græcis inuenitur codicibus, ut apud Strabonem libro quartodecimo. In tantum falluntur, qui pulcher & scribunt & enuntiant. Quam tamen scribendi rationem insequi uidetur Cæcilius Minutianus in libello De orthographia, quamquam insigniter mutilato decurtatoq; ac prorsum uetustatis & incuriæ uulneribus confosso: in quo & illud adnotauimus, Mihi, cum flatili scribendum, ut disparetur à uocatio mi. Scribit in Oratore ad Brutum Cicero, Quin (inquit) ego ipse quum scirem ita maiores loquutos esse, ut nusquam, nisi in uocali aspiratione uterentur, loquebar sic, ut pulcros, Cetegos, triumphos, Cartaginem dicerem: aliquando, idq; sero conuictio aurium, quum extorta mihi ueritas esset, usum loquendi populo concessi, scientiam mihi reseruauit. Mihi uerò, insertam habet flatilem, non natura, sed ut hiatus declinetur: nam uti casu patrio mei, sine spiratili dicimus, sic dandi casu mi fuerat scribendum, ni auribus foret consultum. Leonardus uerò Arretinus epistola quadam rationibus comprobare adnuitur, addendum c quoq; ut mihi scribamus: quod non recipiunt doctiores. Preendo, citra flatilem scribi oportere, sentit Terentius Scaurus. Eum nos quandoq; sequuti sumus: at Quintilianus ad sua seruatum tempora prodit, ut aspiraretur ei uerbo. Sed ad institutum. Pusillos item statura, *καλοῖς*, id est gracculos, dici consueisse, in Aristophane uideor obseruasse. Nam & auis hæc, minutula est, ut quæ tota ferè pennis consistet. Imperante Antonino Caracalla infedit obelisco uociferabundus gracculus, mirum dictu, succlamatum ab omnibus, ceu ex composito, Martiali salue, Martiali ab tempore multo te uidimus. Hæc autem non intelligenda est gracculi appellatio, sed eius erat nomen, à quo interemptus est mox Antoninus. Et quoniam de orthographia mentio

facta nobis, nec illud obiter negligendum, quod publicum ferè peccatum est, Philomelam dici, non Philomenam, suffragante Pausania auctoritate, qui *Φιλομήλα* dicit. Quod deniq; ad Agathoclem attinet, legimus, domum Syraculis prope insulam, quæ sexaginta lectorum indepta cognomentum est, quæq; Siculas suffructiones uniuersas & magnitudine & elegantia structuræ faciliè anteibat, huius fuisse regis opus.

Nominum ratio recta quæ sit. Quid sit, quod substantiam nomen dicitur significare uel qualitatem. Item nominum interpretatio plurimum. Onomatopœthæ qui dicantur. Menandrus. Menecrates. Mysteria. Quintilianus locus ex libro primo de Pythijs. Galbana. Allantes. Allantopolæ. Salsicopolæ. De Bryseide, ac Chryseide. Caius unde dicitur. Gæus bos qui sit. De Nauætho, & nauium incendio ab Trojanis mulieribus. Cothones, uel Cothi. Sios dici deos.

Cap. v

Inter alia quæ disertissime apud Platonem & scientissime quaruntur, nominum quoq; rationem in magna esse nouimus quæstione. Id uero est, quod sit, quod est, naturæ an positu uim suam habeant. Placet autem illi, positione quadam constare nominum rectitudinem, sed non temerè tamen, & ut obtigit, uerum positionem ipsam de naturæ penur arbitratum promittit; neq; esse aliud nominum rectitudinem, quam naturæ ipsi consonam impositionem. Scitumq; ac ad unguem factum putat nominum conditorem, qui per nomen exprimat rei naturam: quippe rei organum esse nomen, nec fortè oblatum, sed naturæ congruum, ut quod res discernat & indicet naturam. In grammaticis item commentarijs Nigidius Figulus sollicitè admodum & asseueratè, uerba esse naturalia magis quam arbitraria colligit, festiuiter quoq; inferens, ac lepide: Vos quum dicimus, labias sensim primores emoueri, ac spiritum atq; animam porro uerum intendi: quum uero Nos, neq; profuso intentoq; flatu uocis, neq; proiectis labris pronuntiarum, sed hæc quasi introrsum reflecti. Cæterum, prius quam ulterius in etymologicas excurramus rationes, collibitè est grammaticis inscitæ nubilo persæpe obuolutis, ferè opem pro uirili. A quibus si exsculpere pergas, quid sit quod pueris nulla non hora intonant altius. Nomen dici, quod substantiam indicet aut qualitatem propriam uel communem: hærebit (opinor) illis aqua. Verum scire conuenit, philosophum Aristotelem, quum scientissime dispiceret infinità, miscellamq; esse rerum uerborumq; disparilitatem, uti ordo constitueretur aliquis, decem prædicamentorum uolumen concinnasse: categorias uocant Græci, quas esse primas intelligimus uoces, genera rerum prima significantes. Nam quum infinitæ propemodum comperiantur res, infinitas esse item earum uoces quibus indicentur, necesse est. Sed infinitorū cognitio, infinita esse nulla queat, quoniam animo concipi haud ualeant: quæ autem eiusmodi sunt, nullius scientiæ circumscribi cancellis creduntur: quippe infinitorum scientia nulla est. Proinde prædicamenta constituens decem Philosophus, in ea uocum alioqui infinitarum, seriem coniecit. Omnia namq; in duas distinxit portiones: in substantiã, & accidens: quod nouem contineri prædicamentis uoluit. Substantias autem tum primas intelligit, tum secundas. Et primas quidem esse dicit, indiuiduorum corporum ac singulorum: sicuti Cicero est, Socrates, Plato. Secundarum nomine, species accipit, uti est homo: uel genera, quibus continentur species, ut est animal. Igitur ad unum substantiæ reuocantur nomen, quæ sunt infinita ferè, homo, lignum, animal, lapis, aurum, id genus alia. Accidens uero hæc: quantitas, quæ bifariam intelligitur, quam magnum, quam multum: qualitas, ad aliquid, ubi, quando, facere, pati, habere. Postremo *ἡσθητικόν*, quod est positum esse quodammodo, ut calefacere, stare, irasci. His porro comprehendere reliqua, dilucet: nam quum bipedale dico uel tripedale, sex, quatuor, decem, lineam, superficiem; id genus innumera, in quantitatis ueniunt prædicamentum: at quum album, scientiam, bonum, malum appello, nimirum exprimitur qualitas: quod in categorijs item alijs contingit omnino. Sed ad secretius nominum etymon uenio: siquidem facturum me operæpretium arbitratus sum, si parte hac potissimum, quid in hoc nomenclationis aucupio, mutis ex magistris compertum nobis sit, appingere adortus fuero. Quando & apud

apud Græcos huiusce rei pleriq; studiosi illuc prouecti demum sunt, ut etiam Onomatopœthæ dicerentur, id est: uelut nominum uenatores, noua sibi consarcinantes uocabula, rerum intuitu proprietatem. Cuiusmodi fuisse uidetur Siculus Dionysius, qui uirginem uocabat Menandrum, quia *μῆναι τῶν ἀνδρῶν*, id est manet expectatq; uirum. Sylon uero, id est columnam Menecratem, quoniam manet continetq;. Murum autem conceptaculã, rectè dici mysteria coniectabat, quia mures seruent, quod *μυρῶν* dicitur. Idem etiam bouem nuncupabat garotan: porcum uero, Iacchum: Alexarchus quoq;, Vrano polin qui condidit, nomina sibi conformauit, non audita multis: nam gallum, ortho uoan dicebat: drachmã, argyrida: chœnica, hemerotrophida. Sic & Atticus Herodes, lignum quod inferitur rotis, trochopedam nuncupauit, quum per accliuia uectaretur: alijs epochlea uocantibus. Anchoram Sophocles etiam ischada nominauit, quoniam nauem contineat. Sed nos eo quidem gratius ista complectimur præcipue, quoniam à Fabio proditum scimus, scrutaturum mille præceptorem acrem atq; subtilem originis nominum, ut quæ ex habitu corporis rufos longosq; fecerunt. Vbi erit aliud secretius, unde Sylla, Burri? In quo præter ea quæ ex Macrobij Cœnis circumferunt omnium ex chartabulis & glossematibus, studiosus comonendus lector est: esse qui Sillam dictum putent, à filo naso, qui est sursum uersus & repandus. Sed non ignorandum, à Græcis pariter & Latinis Syllam per *Υ* Græcum scribi, quod ex monumentis Suda perspicuum est. Plutarchus tamen ita prodit, Ex corporis quoq; habitu denominationes ritè imponi solent, ut Silli, Nigri, Rufi, uerum etiam Cæci & Clodij. Sed & apud Græcos à forma imponi cognomina inuenias, ut Physconem, Cirrhippum. Physcam illi uocant intestinum crassius, in quod farina inferciatur & caro, fiuntq; qui dicuntur allantes, *παρὰ τὴν ἀλλαντίνην τῶν λεγῶν*, à carniū congestione: unde allantopoles, qui etiam salsicopoles uocatur, uenditor id genus farciminis. Hinc restituitur egregiè Valerij locus libro nono capite primo, Ptolemæum prodentis Physconem cognominatū: quamquam in uulgò Physicum legi audio, uel Phytone: sententiam nostram Strabone comprobante. Cirrhippum uero, ab equis & cirrho colore dici puto. Cirrum uinum legas sapicule apud Dioscoridem & alios. Cirrum, fuluum interpretantur, id est *κυρρῶν*, aut etiam igneum. Senecam Cassiodorus putat inde duci, quoniam cui primo cognomentum id impositum, canus sit natus: sicuti de Numa Pompilio lectum est. Ad quod alluisse Virgilium credunt, Agnosco crines, incanaq; menta Regis Romani.

Quinetiam Tyrrenum, à quo Tyrrenia nuncupata, ab ineunte pueritia incanuisse, traditur fabulis: sed ad egregiam indolem id Strabo referendum putat. Caium inuenio in Græcorum monumentis appellatum ab Italis & Tarentinis mercenarium, aut etiam rudem hominem ac planè brutum: quia à *γῆα*, quæ terra est, deriuetur *γῆος* & *γῆος*. Nam à *γῆα*, inflectitur *γῆος*: unde bos, *γῆος* dicitur, uelut colonus: & *γῆος* dicitur Galatæ, qui patria excidentes terram quasiere, quam incolerēt. Pansam uero idem Cassiodorus, ab expansis & porragineis capillis. Neruam, à fortitudine uestigij. Murenam, à neruoso corpore. Galbam, à colore lurido dici opinatur: est enim (inquit) Galbeus, passeris nomen, luteis pennulis. Suetonius uero ambigi scribit, cur id Sulpitiæ gentis factum cognomentum sit. Quidam enim putant, eum qui sit primò ita nuncupatus, inde appellationem duxisse, quod oppidum Hispaniæ frustra diu oppugnatum, illitis demum galbano facibus, succenderit. Alij, quod in diurna ualitudine galbeo, id est remedio lana inuoluto, uteretur assidue. Nonnulli, quod prepinguis fuerit, quem galbam uocant Galli. Vel contra, quod tam exilis quam animalia quæ in æsculis nascuntur, appellanturq; galbæ. Quod de galbeo remedio Tranquillus scribit, sciendum, tradidisse alios, galbeum siue calbeum dici armillas, quibus uterentur triumphantes, quibusq; ob uirtutem (ut Festus inquit) donarentur milites. Galbana uero uestimenta erant delicatorum, quæ à uiris gestari, mordaciter taxauit Satyrus poeta: Cærulea indutus scutulata, & galbana rafa.

Inde apud Martialem galbanatus, & galbini mores, pro mollib. & supinis: nam tuni-

cam galbinam, à colore diciuolunt candido. Eius in Aureliano meminit Flavius Vopiscus. Galbulos uerò, cupressi fructus dicunt. Sunt qui galbana, pro nauticis accipiant indumentis: sicuti uulgo nuncupantur, una extrita litera. Lentulo, Suræ cognomen adhæsisse, scribunt eruditi, quod Sylla dictaturam gerente, quum quæstor publicæ pecuniæ uim haud paruam prodegeret, eoq; nomine plurimū Sylla indignaretur, ab eoq; impensius rationes exigeret, progrediens in senatum is negligēter admodum & per contemptum, Rationem (inquit) nō reddo, uerum crux exhibeo: ueluti assolent pueri, quum in pilæ lusu aberrarint. Pertinaci, mox Romano imperatori, cooptatum legimus cognomen à patre, quod negotiationi materiariæ constanter ac pertinaci studio incumberet: hic est, ut fortunæ lulum cōtemplemur obiter, qui literis imbutus elementarijs, & calculo, quum Græcè item didicisset, Sulpitioq; operam dedisset Apollinari, post eum grammaticen est professus. Eo tamen prouectus per laborum genera uniuersa, uti fortunæ uocaretur pila. Scribit Dion, quod propter Quintilianum libro primo dignum scitu est, ad ea quæ alibi diximus: Helium Casarium imperij cum Nerone participem iugulandos curasse Sulpitium Camerinum ciuem primarium, ac eiusdem filium, dantem crimini, quod cognomento hæreditario Pythici quum dicerent, in Neronis Pythicas uictorias impij *καὶ τῆ ἀμυννίας* uiderentur. Ab rerum gestarum excellentia præsigni Pyrrhum esse Aquilam cognominatum, id est *ἀεὶ δὲ*, prodit historia. Buccones appellatos credunt (Pompeio Festo tradente) à buccarum magnitudine: sed alij, bubones scribere malunt, Lappam, ab inculto capite appellationem duxisse tradunt. Suram, à surarum neruositate. Halam, à foedo oris halitu. At ueteres ferè inscriptiones, Ahala præferunt: & in Oratore M. Tullius, Quin (inquit) sæpe contrahuntur uerba, non usus causa, sed aurium: quomodo enim uester Axilla, Ahala factus est, nisi fuga literæ uastioris? Additam uerò flatilem opinantur, hiatus reclinandī gratia. Capellam, à capillorum hirsutie. Fenestellam, à caluitie. Columellam, à proceritate. Aruinam, à pinguedine. Pergulam, adulteri esse cognomen dicunt, qui mariti aduentu latuerit in pergula. Mammulam, quod foret papillofus. Nasicæ nomen dedit, obuncus natus. Leccæ, amor meretricius. Massam dicunt, furem significare. Lamiam porro, uoracem. Antigonum quendam Macedonum regem, Gonatum fuisse cognominatum accepimus, fortè à genuum magnitudine. Astynomus dici uidetur, ciuitatis lex. Fuere tamen Athenis astynomi decem, quinq; in Piræo, totidem in urbe. Ad eorum curam pertinebant psaltriæ ac tibicinæ, sed & qui uocabantur coprologi, & id genus alia pleraq;. Verum, id amplius aduertendum ex Eustathij fontibus corruatū, & literatoribus diu non percognitum, Astynomum nuncupatam Chryse filiam, ab Homero dictam Chryseida: sicuti Briseida uocat, quæ fuerit Hippodamia. Erant uerò Brises Chrysesq; (ut est in ueteribus traditum chorographijs) fratres: ex quibus Brises Pedasum incoluit, Chrysam uerò Chryses: quorum pater fuit Ardys. Sisyphus idem esse ueteribus uidetur, qui & Theosophos: siquidem deos in Peloponneso suos dicunt, & ratione Aelica siphos dicitur sapiens, quem sophon enuntiat cōmunis lingua. Hunc fabula tradit, mortem in uincula coniecisse, immisissam, quod Asopo Aeginæ filia raptum à Ioue significasset, quod ad pacatum Sisyphi imperium putant referendum. Fortè uerò & Aceso dyna excogitauit primus, id est dolorem sedantia, ac morborū antipala, ut Græci dicunt, quia ægritudinibus oblucentur. Cothinas nuncupatus creditur Thynotheræ filius, id est thynnos uenantis, seu expiscantis: quoniam gobios, Siculi cothonas dicunt, & in Halieutico Numenius cothos. Sunt & locis sua ab euentu ascita nomina, de reliquis fileo, interim illud non omiserim: Nauæthum in Italia fluum à nauium exultatione sic nuncupatum, quod scribit Apollodorus: quia Laomedontis filia, ac Priami sorores, Aethylla, Astyoche, Mydesicaste, cum captiuis alijs illuc appulsæ naues incenderunt, ex quo & ipsæ Nauprestides nuncupatæ. Auctor Plutarchus est, dictam fuisse Romam, quæ cæteris incendium suaserit holcadum Græcarum. Sitæam uocat Lycophron.

Nomina item à uirtute, felicitate, moribus, ac uarijs producta euentibus.

Variis, qui: item nothus. Nothiæ pecuniæ, Ciceronis locus ex Epistolis de

Pene

Pene. Lamyus quid, & diadema. De Casandra & Achille pluscula, & patria eiusdem Phthia. Venox unde. Caudex, & codex. Excodicare. Ablaqueare. Regilliani historia. De Thetide nonnulla, bis. Cap. VI

P

orro à uirtute quidam cognomina traxere, ut Euergetes & Philadelphus, auctor est Strabo: ne sine capite (quod aiunt) rumuculos corrogare uideamur, odorariq; quando, ut nunc est, non exarmatos licet cum sciolis nasutionibus pedem conferre: Ptolemæum ex Aegypti regibus Philadelphum uocatum, cognoscendarum rerum fuisse perstudiosum, & ex insira corpori imbecillitate noui aliquid semper scrutari solitum, quo se & improperam oblectaret ualeitudinem. Philadelpho huic in principatu successor fuit Euergetes, quæ ipse post Ptolemæum Lagi, qui Alexandro successerat, obtinisset imperiū. Inter Aegypti reges fuit & secundus Euergetes, quem Physconem dixerunt. Fuit & Ptolemæus *λεπαιωδός* cognomento, id est fulmen, ex promptitudine audaciæq;, ut tradit Pausanias. A felicitate quidam etiam cognomina sibi ascieuerunt, sicuti testatur Eudamonis appellatio: qua Bassum secundum fuisse ornatum, uetus testatur historia. Vnum tamen hominum ad id æui felicitis sibi cognomen Syllam ascieuisse, Plinius auctor est, ciuili sanguine ac patriæ oppugnatione adoptatum: quodq; Metelli Pij fuisse amicum, sicuti Plutarchi Apophthegmata testantur, & quod Athenas non deleffet. Scribit Alexandrinus Appianus, imaginem Syllæ, ex auro equestrem anterosa collocatam, addita ab adulatoribus inscriptione eiusmodi, Cornelio Syllæ imperatori fortunato. Sic enim (inquit) assentando appellabant, quod in hostes feliciter depugnasset. Quod abhlandimenti genus, stabile mox cognomentum est consequutū. Sed ex decreto idem Venustum se appellari uoluit, quæ nuncupatio à felici non ita uidetur dissentanea. Varios dici obseruauimus, qui semine uario, id est è meretrice concipiuntur: nam & sic appellatum Heliogabalum, auctor Lampridius est. Heliogabali uerò illi ascitum cognomen, ab Heliogabali dei sacerdotio, quem alij Iouem interpretantur, solem nonnulli. Nothum (inquit Pollux) ex peregrina dicimus natū: hoc est, nō ex legitimis nuptijs. Eum quidam Metroxenum item uocant. Latina caret appellatione, ut putat Cato, & est ab Quintiliano repetitum. Nuncupatur nothus, quia eo sit exutus, quod diuinum cenletur, id est legitimis natalibus. No siquidem, priuationem indicat, & *θεῖον*, diuinum. Nothias pecunias accipit Aristophanes, quæ notho ex paternis contribuuntur bonis ad drachmas mille; meminit contra Aristocratem Demosthenes. Notha quandoq; peregrina simpliciter dici inuenias. Mores etiam plerisq; extra iam dictos, uarias contribuere appellationes: sicut mordacitas Ptolemæo Lamyri cognomentum inussit. Garulum enim Græci Lamyrum uocant, sed & comem facetumq; & oblectabile ac amœnum, item stupendum: ut in Epigrammate,

βροπολιγός ἔρωσ τὰ πνεύνα τὸ φα βωλμς,

καὶ λαμυροῖς ἄμματα πνευτὰ γελῶ.

Atheniensis Diotimus Chone, id est infundibulum, est cognominatus: quoniam eo proposito ori, incessanter infusum hauriret uinum. Fuit & Oenotrorum ciuitas Chone, cuius libro septimo meminit Strabo. Dicta uerò est, quoniam Aegyptiacæ Chonen uocant Herculem, à quo in Italiam aduentante dicti creduntur Chones. Chone item fornax est: unde choneuomena, in fornace cocta uocantur. Xenarchus Rhodius, uti meminit Euphorion, ex hibacitate quam polyposian dicunt, Metretes est cognominatus. Paulus quidam imperatoris Constantij tempestate, cognomen indeptus Catenæ est: quoniam esset (ut Ammianus inquit Marcellinus) in complicandis negotijs artifex dirus. Traianum senatus decreto esse cognominatum Optimum, scribit Dion. Quod in uno Scipione Nasica Plinius admiratur. Anticyram meretricem inde nuncupatam ferunt, quod quum mentis emotæ furentibusq; discumberet: uel quod medicus Nicostriatus moriens, hellebori uim ei magnam reliquerit, aliud præterea nihil. Antiochum ex Macedonum regibus quendam fuisse Dosonem cognominatū legimus, quod multa promitteret, pauca impleret: nam *δῶσω*, futurum est à uerbo *δίδωμι*, ceu diceretur Antiochus Dabo. Cuiusmodi fuisse uidetur Atheniensium imperator Chares: cuius miræ

miræ inter Græcos pollicitationes sunt uel frequentissimæ, id est *αὐτῶν τῶν ἀποπέσει*, quibus multi aureos se in Olympia sturos, latè coniectabant: sed ita, ut nunquā non aera se captasse, mox agnoscerent. Pertinacem imperatorē scribit Iulius Capitolinus, uulgò Chrestologum esse nuncupatum, quod bene loqueretur, male faceret. Relatum id & ab Sexto Aurelio. Catilinam sunt, qui à fellandi fœditate nuncupatum credant. Fortè ab uirilitate lingenda, cuius nomen uulgò usurpatum, ab Catilina non abit longius. Et id in Epistola ad Patrum significasse uidetur Cicero: etiā si mendum est exemplarium, ipse sic lego: Caudam, antiqui penem uocabant, ex quo etiam propter similitudinem peniculus: at hodie penis est in obscœnis, ut Piso ille Frugi in Annalibus suis queritur, Adolescentes peni deditos esse: quod tu in Epistola appellas suo nomine, ille tectius penem. Sed quid multis? factum est tam obscœnum, quam id uerbum quo tu usus es, quodq; uulgò dicitur. Phocam, uoracem signare arbitrantur. Perpenna dicitur detur is, qui sit larido deditus, quo nomine caro intelligatur falsa, Macrobio tradente. Thetis pro mari accipit Lycophronis interpret, quoniam sit *Ἰσθμίας ἀγρία*, id est aptitudinis causa: seu uocatis enim in locum unum aquis, cōparuit arefcens terra: sicq; uerbi prompta *ἡ ἡσμία* est, ac si decoram uocemus concinnitatem. Camillum à Cadmo duci arbitror: nam id fuit quandoq; Mercurij epitheton, unde inflectitur Cadmilus apud Lycophronem. Euentus quoq; multorum cognominum præstiterè causam: nam & Metellorum quendam constat, Vittatum dicitur consueffe: quoniam quum uleus haberet, diu frontem uitta ligatus processit in publicum. Sicut Diadematus quidam est ita nuncupatus, à diadematis usu, quod à uittato discrepat non multum. Sed de hoc aliubi facta nobis mentio est. Dicitur autem diadema, *βασιλικὸν ὄδλυμα*, id est regium gestamen. Exponitur pro fascia candida, quæ regum capitibus obligabatur: quod insignie regium inuenit primus (auctore Plinio) Liber pater. Coronam lauream fascia candida præligatam quum quidam Cæsaris statua imponisset, tribuni plebis detrahi coronæ fasciam, & duci in uincula hominem iusserunt. Alexandrum Magnum legimus, quādoq; sibi diadema detraxisse uulneri obligando, quod in fronte acceperat Lysimachus. Quam rem portendisse illi regnum ferunt, quod & mox sit consequutus. Adnotatum quoq; in Ammiani Marcellini monumētis est: inuidiæ Pompeio datum ab obtrectatoribus, quod fascia obligatum crus circumferret ulceris causā, ueluti rerum nouarum affectationis præfagium foret id. Quin Fauonius amare non desit incessere, nil admodum referre, qua in parte diadema gestaret. Ex hoc præterea more prodijt Senecæ bracteatum illud, Fasciam solue, multum sub illa mali later. In gente Turcarum, reliquias etiamnum antiqui moris seruari, palam est. Causiam *ἡσθμιασφόρου* fuisse regum ab Alexandro insignie, Plutarchus scribit. Casandram dicit opinantur, quia Casin, id est fratrem Hectora strenuum habuerit, ac uirilem in primis. Eadem & Alexandra nuncupatur, *ἡ ἀλφειά*, quoniam congressus hominum uitarit præcipue: uel ab *ἀλφειά*, id est quia uaticinijs prodesset pluribus. Quæ in Tymbræi Apollinis templo cum Heleno fratre infans relicta uidetur accepisse, compertis mane serpentibus, qui sensoria circumlamberent, infantib. omnino nil oblati: in adeq; responso manante, uates fore illos. Acta uerò hæc, inibi Priamo genethlia celebrante. Lycophrona uatem cognominatum ferunt, quod ænigmaticè *καὶ πικρὸς γλῶσσο* scribat, quæ sua est lupis natura. Metellum uerò Celeris cognomen esse indeptum, obseruauimus, quoniam paucis diebus à patris obitu funebres ludos & gladiatoria munera celeritate admirabili exhibuerit. In gente Claudia fuit, qui Caudex nuncuparetur, ut scribit Seneca, quod Romanos induxit primus nauem conscendere: nam plurimum tabularum contextus, caudex dicitur. Sed & codices, tabulæ sunt. Ex quo & codicarias antiqui naues dixere, quæ cōmeatum subuehant. Codicillos præter uulgatam notionem apud Catonem obseruauimus pro arborum putaminibus, ubi ait, Codicillos oleagineos in aceruo sub dio motas facito. Excodicare, idem quod ablaqueare est, id est circa uitis codicem dolabra terram diligenter aperire, ac purgatis omnibus, uelut lacus efficere, ut solis teporibus & imbribus prouocentur. Ab hoc uerò quum operiuntur, occari dicuntur uites. Achillem scribit Euphorion uideri nuncupatum, quod non chilo, id est cerealibus cibis

bis primum sit connutritus, uerum ex infantia medullis animalium, mox & carnibus uenatu cōparatis, quum illi foret pædagogus Chiron. Chiri mentio item Xenophontis est, ubi ex castris abiisse milites scribit, *ἡ χιλὸν*, ueluti frumentatum dicas. Sunt qui (Eustathio tradente) dicit Achillem opinentur, quod bello uictis tristitiam immitteret. Alij, quod Ilienses mœrore confecerit: quo etymi argumento, L simplici scribendum arbitrantur, succinente uel analogi ratione. Nam sic Oileus dicitur, & Basileus: id quod pluribus comprobatur Lycophronis interpret. Illud obiter sciendum, Achillis patriam dicit Phthiam, quæ nunc Pharsala, à Phthia muliere, uel à Phthio Neptuni filio. Phthiæ puellæ meminit Aelianus, quam quum amaret Iuppiter, formam demutauit in columbæ speciem. Sed & hoc opera item parerga enotasse, nil (puto) obfuerit: spongiarum genus tertium dicitur ab Aristotele ac Plinio Achilleum, quia (ut inquit Eustathius) sit robustissimum: sicuti hordeum uocatur Achilleum, quod præstantissimū, cuiusmodi equis suis Achilles obijciebat. Scribit Apollodorus Ligyron huic fuisse prius nomen, mox Chironi traditum esse Achillem nuncupatum. Alij Pyrisoon prodidere appellatum: puto, quia noctu mater Thetis infantem igne confouebat, interdum litum ambrosia, sic demum illi cōsiliatura immortalitatem. Id quod aduertens Peleus altius in clamauit: at ad Nereidas inde digressa narratur Thetis, cui alioqui fuit insitum, formam demutare. Quin & cum ea coisse primum creditur Peleus in sepia speciem conformata. Euripides Pelea cum Thetide semel coisse tradit, idq; in Sepiade promontorio, quod in Magnesia statuit Plinius. Verum ut parte hac, ne ab iocis quidem abstineamus, quum apud Regillianum mox imperatorem, forte cœnarēt milites, affuit & Tribunus Valerianus, a quo illata quæstio, unde nam credatur Regilliani nomen productum: & unus, A rege, flexū opinor. At qui aderat forte scholasticus, grammatico more inflectere orsus est, Rex, regis, regi, regillianus. Succlamatum euestigio ab militibus, uti est hominum genus, ad id quod cogitat præproperū, Rex ergo esse potest: & regere igitur nos potest: & à deo inditum huic nomen. Quid amplius? quū postridie publico se commississet, à principibus imperator est consalutatus. Porro L. Iulius tribunus plebis primus rogationem tulit, quot annos nati quocq; magistratum peterent caperentq;. Inde cognomen familiæ inditum, ut Annales appellarentur. Scitu uerò dignum illud est, à magni nominis auctoribus prætermisum: C. Fabium collegam in censura Appij Claudij, cui Cæco mox cognomen factum, Venocem fuisse nuncupatum ob indagine solerti conquisitas Appij aquæ uenas, quæ M. Valerio Maximo, P. Decio consulibus, inducta in Urbem est, appellatione ab Appio eodem conciliata, Fabio se magistratu abdicante.

Super Euripide, & Archelao pauca, & Cylone. Plutarchi locus male translatus restituit. Pulchritudo cur mirè afficiat unū quocq;. Omne pulchrum esse item bonum, *καλὸν* unde dicitur. Diotimæ præceptum. Quintiliani locus illustratur. Pulchritudinis species. Caput VII

Vripidem tragediarum poetam nobilem & scenicum philosophum uti ab Atheniensibus iactatum scimus: Archelao regi sola uirtutis admiratione fuisse per familiarem ferunt, adeo ut in conuiuio, ubi aureo scypho donari se à rege quidam frugis non satis bonæ amplius deprecaretur, puer inuenerit Archelaus, Euripidi poculum traderet: quumq; is uideretur etiam atq; etiam admirari, *οὐ μὲν γὰρ ἐπιπυ ἀπειν, οὐτὸ δὲ λαμβάνειν ἀξίος ἐστὶ καὶ μὴ ἀπὸν*. tu quidem (inquit) qui petas, hic uerò quamuis non petens, dignus est qui capiat. Ardebat Euripides Agathonem formosum uenustumq;, sed iam adultiore, nihil oscius amplexabatur arctius amasium, sanabaturq;. Conuersus ad amicos Archelaus. Ne uos (inquit) ulla teneat admiratio, *τῶν γὰρ καλῶν καὶ τὸ μετόπωρον καλὸν ἐστὶ*. pulchrorum etiam autumnus pulcher est. In Alcibiade Plutarchus huius meminit sententiæ, ut Euripidis. Verum, interpret sensum haudquaquam est assequutus, quando sic transferre sibi permisit, Adultam hominis ætatem omnium pulchrorum esse pulcherrimam, quod ne somniauit quidem Plutarchus. Qui hoc dicit plane, non probari Euripidis dictum, astruentis, Omnium pulchrorum etiam autumnus esse pulchrum: nam in pau-

in paucissimis est compertum, pulchritudinis gratiam augete aetate, non deflorescere, quod Alcibiadi tamen elargita fuerat natura. Sed institutum repeto. Id uero in pulchritudinis dici applausum uidetur, ubi tener quispiam eximium prætulit formæ splendorem, eundemq; nõ adeo defloratum, aetate quamuis paulò grandiori, custodit excellenter. Præclara equidem res, ac summis efferenda præconijs, ut quæ nulli non scienti stuporem iniiciat, quantumuis efferato alioqui, neminem non ad amandum alliciat. Nam & huius admiratione Cylon statua honestatus aenea est, uti Pausaniæ coniectat, quamuis tyrannidem Athenis affectasset: unde celebratum historicis, ac Thucydidi præcipue *λυλωνιο γυ*. Sed unde nam istud fiat? Ducimur ne, ut Veneriæ affectioni deseruire formam exactiorem opinemur? Absit, etiam si pleriq; in eam foeditatem feruntur præcipites. Et Euripides, arbitror, collabebatur. Sed quid nos afficit tantum? Principio est quiddam primò intuitu blandius sensui se patefaciens, idq; animus apprehendens, familiariterq; agnoscens suscipit iucundè, & quasi accomodatissimum approbat & amplectitur. At uero in turpe si incidat, sese recipit, & uelut abhorrens ob discordiam respuit resilitq;. Existens nimirum anima id, quod naturaliter est ac prope, & secundum essentiam in rerum ordine præstantissima, quandoquocq; aspexerit cognatum quiddam, cognatiq; uestigium congratulatur & stupet, referturq; in seipsam, suiq; recordatur atq; suorum. Anima nempe rationalis proxime pendet ex mente diuina, & pulchritudinis ideam sibi illinc impressam seruat intus. Cui quod congruit, tanquam sibi patriq; cognatum libenter amplectitur. Congruit autem ea in corporibus forma, quæ ad ipsam ideam normam examullim composita est. Omne uero pulchrum, inquit Proclus, etiam bonum est: pulchrum amabile suapte natura est, quandoquidem externa pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginem ferens, est amabilis, primòq; aspectu ad se mouet animos: quod confirmat in Phædro. Re enim uera, *καλόν*, id est pulchrum dicitur, siue *εἶς τὸ καλόν*, quia prouocet animas, siue *εἶς τὸ καλόν*, id est quia permulcet intuentes: sicut *ἀγαθόν* dicitur, *εἶς πάντας θεοὺς*, ad quod omnes currimus. Certè secundum naturam est amabile, quo fit, ut ad pulchrum amantem ducere amor dicatur. Quicquid autem est amabile, est & appetibile, quando est amor appetitus quidam etiam uehemens. Omne uero appetibile bonum item est, aut boni faciem præstat. Demonstratum uero in Menone est à Socrate: Fieri non posse, ut qui malum quale sit, non uerit, ipsum appetat. Appetibile itaq; omne bonum est, ac siquidem appetibile sit principaliter: bonum quoq; principaliter erit. Sin minus, apparens appetibile. Quòd igitur est bonum, est & pulchrum. Quamobrem amatorib; præcipit Diotima, ut post occurfantem sensibus pulchritudinem, se ad pulchritudinem actionibus, officijs, sciètijs insitam transferant, atq; inibi amatorium animæ oculum uehementer exerceant. Deinceps uero ad intellectum, ibiq; præcipuam diuinamq; pulchritudinè latè dominantem speculentur, tanquã ipsum re uera pulchrum in anima uigeat. Nam quid sit in nobis uirtute & scientia pulchrius: aut quid rursus ignorantia & uitio turpius? Quoniã uero pulchritudo intellectuale munus creditur, inde solos allicit cognoscentes: cognoscentes (inquam) siue intellectualem potestate aliqua, siue uisu, siue auditu, qui sensus rationi plurimum subseruiunt. Et quia citra cognitionem, quæ illustrare iudicium ualet, ingenerari amor nequit: hinc aperitur latius illud Quintilianii ex primo Oratoriarum institutionum: Id (inquit) in primis cauere oportebit, ne studia qui amare nondum potest, oderit, & amaritudinem semel præceptã etiam ultra rudes annos reformidet. Duplex porò pulchritudo est: incorporea, & corporea. Et quemadmodum corporea rursus est duplex: altera quidem, in his quæ uidentur: altera, in his quæ audiuntur. Sic & incorporea duplex: in intellectu una, in anima uero reliqua. Intellectualis lucis pulchritudo, præcipue ab eã quæ uidetur in lumine, uelut imagine, nobis repræsentatur. Pulchritudo rursus animæ in harmonia quodammodo constitutæ, ab illa quæ auditur, harmonica pulchritudine tanquam imagine, ritè refertur. Verum, sicuti oculus ut solem uideat, debet esse, fieriq; solaris: sic tu ipsam inspecturus pulchritudinem, quæ diuinus ipse intellectus existit, sequestra te à materia, sensum secludere, abdica interim rationem quoq; intellectualis esto, atq; intellectus primò tuus, deinde diuinus.

Quo pacto

Quo pacto à corporea fugiendum pulchritudine. Qui plurimum terrena mirentur & ament. Cap. viii

Ollibuit autem ad hæc pertinentia insigniter magni Plotini uerba subscribere, quæ & diuina sunt, & Christianæ religioni consentanea in primis, quando equi (ut dicitur) Acarnici instar hic inter Platonis sectatores longè supereminet, nec tanto nomini indignantur cæteri, quos philosophicè magis oblectet pancratium, quàm athletarum, uelut nani assurgere. Hic ergo, ubi uelut ex augustiore oraculo, corporea hæc, esse disseruit imagines & umbras & uestigia, esseq; ad id confugiendum, cuius hæc simulacra sunt, altius iam intonans, Abeamus (inquit) hinc, amici, in patriam dulcem confugientes. Sed quæ nam fugiendi ratio? & qua uia ueneficia Circes & Calypsus deuitabimus? Hoc quidem & si perobscura, Vlyssis fabella significat, quæ illum fingit manere nolentem, quamuis spectacula illi oculis iucunda occurrerent, ac cætera quæ sensus oblectant, promitterentur. Patria uero nostra ibi est, unde uenimus: ibidem quoq; pater. Quæ nam igitur classis? & quæ fuga? Haud sanè pedibus est fugiendum; pedes enim ab alia in aliam passim ferunt terram. Neq; rursus equos ad uehendum, neq; naues ad nauigandum huius gratia parare debemus. Immo uero hæc cuncta dimittere, nec prospicere quidem, sed uisu corporis clauso, alterum pro hoc uisum assumere atq; suscitare. Quem habent quidem omnes, utuntur uero pauci. Oculum autem intus est ratio contemplatrix. Intellectus autem animæ proprius est huius oculi lumen. Intellectus uero diuinus, est luminis huius lumen. Ipsum deniq; bonum est lux, paterq; luminum. Anima itaq; quum oculum ab exterioribus profusus auertit, subito ad intima conuertit lumina atq; lucem, euaditq; non luminosa solum, sed lumen. Animæ uero (inquit Proclus) quæ ob peruersam educationem à superno decide relumine, alioqui amatoriam naturam, in pulchritudinis incidentes simulacra, ex pulchritudinis ueræ ignorantia corporeas admirantur formas, & amant. Sicuti enim apud Plotinum defluxus mentis facit astutiam, atq; sapientiæ portio lapsa sophisticam producit, sic & amoris munus in peruersum prolapsi susceptaculum, uitam efficit in temperatam atq; tyrannicam. Diuinorum contemplatores inde nunquam discessuros, astruit Plotinus, Iamblichus & Porphyrius animos etiam nostros ad similem posse beatitudinem peruenire, significant. Hinc in sacra lectum pagina est, Non commouebitur in æternum qui habitat in Hierusalem, & Beati qui habitant in domo tua Domine, in seculum seculi laudabunt te.

Platoniorum laus. Pulchritudinis commendatio, cum muliercularum suffragatione. Iuuenalis illustratur, & restituitur Plutarchi locus ex uita Catonis Vticensis. Certamina de pulchritudine. Tenediarum uenustas præsignis, Chrysophori mulieres quæ intelligantur. Itè certamina muliebris temperantia & œconomia. Cap. ix

T qui Plinius ait, Magna pars studiorum amœnitates querimus. Tu uero (dicat aliquis) subinde nescio quos permolestos obices, ac uelut moramenta ingeris, quæ multa transcurrendi auidos nimio plus sufflaminare ac præpedire uideantur. Equidem non eam inficias, rapinòs interdum transuersos illius scientiæ sublimitate, simul & secretiore rerum dignarum cura. Sapit enim ea schola *θεῖον* quiddam, hoc est diuinum. Quo afflata mens, uix à lectione reuelli potest. Ceterum, iam ad historicam conuertemur iucunditatem, atq; illud appingemus primū ueteres pulchritudinem adeo admiratos, ut Gorgonem propter eximium uenustatis decus, mentis inopes, ac prorsum stupidos reddentē spectatores, in saxa eos deformare, fabuloso confinxerint inuolucro. Huius porò boni ea barbararum gentium animos contemplatio cepit, ut earum pleriq; tantæ sit maiestati corporis dignitas, uti magnorum operum non alios capacios putent, quàm quos eximia specie donare amplius naturæ potentia inenarrabilis dignata sit. Quin & formosiori occurrisse cuiquam, omen censebatur præstantissimum: at deformi, inauspicatissimum. Nam & imperator Adrianus ex Mauri occurfu, ingruere sibi extrema, concepit. Ad quod spectare Iuuenalis illud Satyricum, facile contenderim:

II Et cui

Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

Illud item Apuleij ex Apologia secunda iactatur plerumque, Virgo formosa etsi fuerit oppido pauper, tamen abunde dotata est: affert quippe ad nouum maritum animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Iam illud Homericum quis non legit?

ἔκτωρ εἶδ' ἄριστον

Hector forma praesignis. At quum dicitur idem, *ἴδωκα εἶδ' ἄριστον*, Id est, o male Paris specie praecellens: tacitis uelut ambagibus innuere uidetur, a fugillatione foeda haud esse procul, quibus pulchritudine speciosius bonum adlit nullum. Tanto foedioribus muliercularum plerisque, quibus unum modum est institutum, una cura, corpus excolere, ac longa formam quaerere desidia, ornare crinem, & alienis capillis turritum uerticem struere, ut inquit Hieronymus. Nam & inde Plautus duas esse res scribit, quae nunquam satis exornari possunt: nauem, & foeminam. Sed inde resiliendum, ne quis raucas putet nos, & alienae obrepentes famae prorsum arroderere, quod in uitalia mox sit corriuandum: si Plutarcho prius opem tulerimus foede mutilato in codicibus Latinis, & Catonis Vticensis uita, ubi parte ultima de filio agitur eiusdem, qui in Cappadocia apud Marphadatem diuertens uxorem, quam is Psychem appellabat, corrupit: unde exit iocus (inquit) Porcius & Marphadates *ἔιδω δ' ἴδω, ψυχή μία*, id est amici duo psyche una. Item generosus ac illustris Cato, *βασιλικὴ ψυχὴ ἔχει*: erat quippe regulus Marphadates. Apud Tenedum Troianis adiacentem insulam, esse omnium quotquot sint, mulieres speciosissimas, in Asiae periplo scribit Nymphodorus. Alicubi & de muliebri pulchritudine certamina legimus proposita, sicuti in Cereris Eleusinae festo prope Alpheum, ubi uictrix Herodice apparuerit primo. At quae in certamen prodeunt mulieres, chrysochori nuncupantur. Chrysochorum autem Dioscori di electrum est. Idem apud Eleos factitatum, Theophrastus scribit: peragitur iudicium libatione solenni consueuisse. Arma quoque fuisse uictorum praemia, quae Palladii mox dicerentur, ut Leucon placet Dionysio, Victorem tantis augustiorem factum deducen- tibus ad templum amicis, pompe quadam imagine. Adhuc Myrsilus, coronam dari myrteam consueuisse. Illud multo clarius certame, quod in quibusdam institutum locis de muliebri temperantia & oeconomia, idem nos docuit Theophrastus, praecipue uero inter barbaras gentes.

De Euripide quaeriam haud inuenista. De Graeco penam praecerta potissimum. Scandia quid. Esterinca canes, uel trapezei. Palinthus. Cap. x

Voniam uero Euripidis facta paulo ante mentio est, succurrit nunc quod apud magnum auctorem de eodem obseruatum, parti huic adglutinabimus. Dignum quippe scitu est, Euripidem oris graueolentia laborasse plurimum, quam Graeci uocant *τὸ πρὸς τὸ σμικρὸν δυσωδίαν*. Id ei obiectum quandoque a Decamnico Archelai aulico. Excanduit poeta maledicto grauius, quam opinaretur quispiam. Sed est genus iritabile uatum. Querelas apud regem deposuit. Is uero, ut qui Euripidem amplius amaret, illique afficeretur plurimum, Decamnicum permisit, in quem pro arbitrio plagis desaeuaret. Quia tam insigni iniuria accepta, bilem non substrinxit Decamnicus, sed in Archelaum grassantibus ducem se praebuit, ac necis illius causa exstitit grauissima. Porro de tragediae ratione in libro De poetica Aristoteles differens, cuius sit proprium in aduersam desinere fortunam, hoc Euripidi testimonium reddidit. Hinc (inquit) maxime nobis licet coniectare, in certaminibus scenicis pulcherrimas exactissimasque eas uideri tragedias, quae ita dirigantur. Et Euripides, tamen si in alijs non concinna utitur oeconomia atque dispositione: est tamen poetarum omnium tragicissimus. Apud Graecos item ab ordinis prauitate dici inuenias, *συνέμιχλον τὸν ἑχθρὸν ἐνείδω*. Fuit uero Euripides hic Mnesarchi, quem Mnesarchidē uocant alij, & Clitus nobilissimae foeminae filius. Quidam uero, ut Theopompus, & in nostris literis Maximus Valerius poetae matrem *λαχνοπέλιον* fuisse produnt, id est olera uenditasse, in primisque scandicem, sicuti commemorat Plinius, & Aristophanes in comedia, cui titulus *ἰππείς*, astipulari uidetur. Quin & Euripidem ipsum *σινδωνοπώλιον* inuenias cognominatum. Scandia uero in Cytherorum insula nauale

nauale fuit, quod ex Pausania discimus. Legitur & *σινδωνία* galeae species. Ferunt natum Euripidem, die quo Xerxem Persarum regem Graecia nobili praelio uicit. Qua ex causa putant nonnulli sic nuncupatum, quoniam in Euripo depugnatum sit. Pictor fuit prius, mox Prodicii sophistae auditor. Moribus fuisse narratur iniucundus & tristis, subinde ligens terram obstipio capite, cuiusmodi homines *σκυθρωπὸς* Graeci uocant. Hinc certe *μισογῆλος* est nuncupatus, ueluti qui risum foret exosus. Creditur quoque in mulieres odio fuisse praecipiti, & inde dictus Misogynes: siue quia natura esset talis, ab horretis a mulierum coetu: siue quod duas habuerat uxores simul, quum id decreto ab Atheniensibus factum, ius esset. Quarum matrimonij quum pertauiisset, muliebri sexui bellum indixit. Cuius rei in Thesmophorijs quoque testis Aristophanes est. A canibus denique proficissum interisse, fere omnes tradunt, ad locum Bormiscum, de montis Bormij nomine appellatum in Macedonia. Canes eas scribit Stephanus, nuncupari ab Indigenis Esterincas, sed ab Homero trapezeas, hoc est

λίνας τραπέζιας πυλαωρούς.

Illados *χ*. De poetae sepulchro, morte obita, euariat historia. In Macedonia id statuit Plinius: monstrari Athenis, Pausanias scribit, sed *λεγόν*: nam inquit, *τὴν παλαιὰν ἢ μακεδονίαν*. Strabo etiam in Argiuorum foro, & Palinthu quoque nuncupatum refert: sed cenotaphium fuisse postremum hoc item, facile peruincitur, quando de Macedonico historia constantior agnoscitur. Tragediae adortum scribere tradunt, natum annos duodeuiginti. Adhuc Philochorus in tetra quadam Salaminis spelunca solitum scripitare. Porro Euripidis excellentiam in poetica, id praesca aetate attestari est uisum, quod mortuo iam & condito in Macedonia prope Arethufam, sepulchrum eius tactum de caelo est. Eo mirabilius uisum, quod ad id aui mortalium contigisset nulli extra quam Lycurgo, quem dijs charissimum pijsimumque intelligi uoluerit annales. Euripides porro tantae auctoritatis Ciceroni fuisse memoratur, ut singula eius uerba singulas esse sententias existimauerit, sicuti illud, a Platone item repetitum,

τὸ οἶδον, ἢ τὸ πῦρ μὴ ὄξει κατὰ δυνεῖν, ἢ κατὰ δυνεῖν δὲ πῦρ.

Quis nouit, an uiuere quidem sit mori, mori autem uiuere? Lucianus Sophocleus uersus putat plus habere grauitatis. Euripidi inesse leuius quiddam, tanquam omnino tragici cothurni princeps sit Sophocles, ut qui plane excoctus sit, plusque medullarum habeat, quam corticis. Euripidis porro illud est, Solem auream esse glebam: positum uero id in fabula Phaethonte, quod ab Anaxagora inlinuatum uideri potest, qui lapidis e sole casum praedixisse narratur. Postremo adnotatu non indignum, Euripidem penultima pronuntiarum producta Sidonio Apollinari, illo phalatio:

Orchestra quatit alter Euripidis.

Apud Ionem quoque id ipsum inuenias,

χαίρει μελαμπέπλοισ ὄνειπίδω ἐν γυμνασίω.

Sunt qui corripiant tum Graecum Latine, ut in eo,

Nulla aetate tua Euripides monumenta peribunt.

Persarum legati quo pacto ab Alexandro dimissi. Soles duos, neque item regna duo patitur mundus. Caelum quis furnum dixerit, homines autem carbo- nes. Cap. xi

Alexandrum Macedoniae principem, & Orientis debellatorem tradit historia, dum orbis terrarum affectaret imperium, ingenti animo Persarum regi Dario indixisse bellum. Quo tempore is audaciam iuuenis reformidans, simulque uirtutem admiratus praecellam, nec sane publicam, ob idque sibi fatalem quodammodo praeficiens, quibuscunque modis incumbens exitium euadere commoliebatur, missisque ad hostem legatis, primum auri uim magnam illi obtulit, alia item eximia. Quod uero potissimum, Asiae imperium portionibus aequis cum eo se diuisurum, repromisit. Ea quum forent audita Parmenioni, inter Alexandri amicos praepotenti, Accepissem (inquit) si Alexander essem. Et ego per Iouem (inquit) si Parmenio forem. Iussit uero legatos Dario ita renuntiare. Neque mundum soles duos, neque duo summa regna, saluo terrarum statu, posse concoquere. Id uero ex eminentissimi

mi regis, omnium capacis, astuantisq; angusto in limite mundi magnifica prolatum sententia, prouerbij faciem habet, ac ueteri confirmatur apophthegmate bracteato, quod & passim iactatur, Regnum non patitur duos: propter illud poeticum, Omnisq; potestas Impatiens consortis erit.

Nam ut est apud Ennium

Nulla sancta societas, nec fides regni est.

Solem uero duplicem quo pacto terra patitur, quae multis partibus ne unum quidem ferre ualet: Praesto sunt clarissima naturae indicia. Cur enim partitis uicibus anni brumalis abscedit: Nempe ut nocturnum opacitate terras reficiat, exsturus haud dubie, & sic quoque exurens quadam in parte, tam excellens est eius magnitudo, tam incomparabilis uis. Quo argumento Hipponi philosopho irrepsit, sicut in fabula cui titulus *ἠελίου*, Crates scribit, ut ueluti furnum esse caelum diceret, homines uero carbones.

Solis descriptio, & cur dicatur Phaethon. De Eridano. Ouidij locus restituitur. Solis magnitudinem non recte metiri Epicurum argumento oculorum. Sol cur oriens aut occidens maior uisatur, & remotior. Virgilius illustratur. Discus & solus quid, & abacus. Solis cursus per zodiacum. Anni ratio, & bisexti. Signorum zodiaci inaequalitas. Dodecatemorion. Ca. XII

Ydus uero hoc, tantae (ut sic dicam) maiestatis Plato, quod Speusippus edocuit, ita definire uel describere uidetur: Sol, caelestis est ignis, qui solus ab ortu ad occasum ab eisdem aspici potest, animal sempiternum, astrum animatum, diurnum ac maximum. Certe ab insigni claritate nobili epitheto ab Homero illustratur & Sophocle, *ἠελίου φαίδων*, id est sol phaethon: quanquam & Solis filius, sicuti commemorat Pausanias quoque: quem & Eridanum antea uocatum nouimus, quae & fluminis est apud poetas (ut putat Polybius) appellatio in Italia: quin & Thessalia & Attica, ut credit Caecilius Minutianus Apuleius. Quem tamen haud ita esse in caelo, rentur nonnulli, quia minus in hanc horam sit omnium celebratus aduocatione. Phaethontis incendij meminit in libro De mundo Aristoteles, siue is fuerit Theophrastus: sed ita, uti delapsas caelitus flammam intelligat, quibus ad occasum totae combustae regiones sunt. Scribit Sophoclis interpres, equorum solarium alterum dici Phaethonta. Ex ijs eorum retegitur uanitas, a quibus carmen interpolatur Ouidianum. Eridani in Attica Hillisum influentis meminit Pausanias quoque. Sed ad syderis redeo maiestatem, quae quoniam ueteribus credita est diuina, proinde religiosius, dum percutitur foedus ab Agamemnone, aduocatur apud Homerum, ut foederum custos & inspectrix omnium. Hinc Bithynos scribit Arrianus, iudicia ex aduerso solis exercere sedentes consueisse. At enim sunt, qui tam amplae potestatis sydus oculorum metiantur argumentis, & animi coniectura scrutentur. Sed uanitas multis coarguitur indicijs. Immensum esse constat, Plinius inquit: quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet passuum millia umbras partibus iaciat interuallis, tanquam toto spatio medius. Epicuri scholae sunt, quae statuunt ea magnitudine esse solem, qua uidetur. Caeterum, non peruidisse illos, quanta inde consequeretur absurditas, admiratione dignum. Si enim (inquit Cleomedes) in caelestium orbium contemplatione, tantus sit sol, quantus apparet, profecto multa simul in ipso magnitudines erunt: siquidem exoriens & occidens maior uidetur. Porro non apud omnes eodem exoritur tempore: nam quum sit globata specie terra, alias apud alios oritur & occidit & medium caeli tenet. Quamobrem quum accidat, eundem apud alios oriri, & apud alios in medio caeli existere, simul & maior & minor fiet: maior uidelicet, quibus oritur: minor, quibus est in medio caeli hora eadem: quod utique in eo absurdissimum plane censeri debet. Horum namque affectuum ratio ea promitur a scientissimis: Maior (inquiunt) nobis sol exoriens & occidens uidetur: & minor, in caeli constitutus medullio: propterea quod in orizonte per aerem densiorem & humectiorem, ipsum uidemus. Eiusmodi namque est uicinus terrae, aer. In medio autem caeli, quia in puriore cernimus, emissus ab oculis ad ipsum radius non reflectitur, quod in alio contingit situ. Argumento sunt, quae in aqua uisuntur, grandiora corpulentioraque: nam & ex puteis altioribus sol

conspicitur

conspicitur id ipsum patitur. Eisdem porro rationibus colligitur, cur in medio caeli sol constitutus nobis uideatur propior, oriens uero aut occidens remotior. Haec siquidem aeris efficit qualitas: in humectiore namque crassioreque conspectus longius abesse creditur, per purum uero interuallo uidetur propinquiore. Proinde, inquit Posidonius, si fieri posset, ut per parietes alia uel solida corpora, ut de Lynceo prodit fabula, sol conspiceretur, multo amplior se nobis ingereret, & ampliore distare interuallo crederetur. Visum porro insigniter falli, indicio esse potest colorum subinde in sole mutatio, quod aeris affectio facit. Adde, quod quum a montis cacumine occidit aut oritur, praese fert nobis speciem cacumen tangentis: propterea doctissimus poeta,

Iamque iugis summae surgebat lucifer Idae. Et alibi,

Tibi deserit heperus Oetam.

Solis corpus orbemque inuenio discum quandoque dici: quanquam uocabuli huius notiones uariae sunt admodum. Nam est eo nomine pertusus orbiculatus lapis, quem exercitij gratia iactare solebant plerumque: quod si ferreus fuisset, ut docet Eustathius, nuncupabatur solus: sicuti in Theriacis commemorat Nicander quoque. Scribit & Tryphon in quinto De Hellenismo, ut retulit Ammonius: unde apud Vitruuium, statuas in foro surrectas legitimas, discos tenentes. Idem alibi scribit in Horologiorum ratione, hemicyclium excavatum ex quadrato Berosum inuenisse. Scaphen, siue hemisphaerium Aristarchum Samium: qui etiam discum excogitavit in planitie, id est aream, non cauo ambitu, sed plano: habebat lapis hic in medio lorum, quo circumageretur. Est & nomenclatura eadem uas apud Dioscoridem, lenticulam Latine posse dici arbitrantur eruditiores. Pro lapide corruatur *ἡ τὸ δίσκου*, quod *βωμην*, id est iactare signat. Obseruatum & illud, solis latitudinem scienter abacum dici, eadem qua discus notione. Caeterum, apud Macrobius in Coenis libro primo, esse uidetur abacus lusoria tabula: Quae diem (inquit) omnes plerique abaco & latrunculis conterunt. Illud fuerit parergon: in si gnorum singulis ab sole mesem confici, ac horas undecim ferere, uti scribit Theon. Quippe in parte qualibet diem absumi, addito etiam momento. Bassus Arati interpres tricenis diebus ab sole transcurri signa tradit, denisque horis ac semisse, id est horae dimidio. Hinc semissis incremento diem confici unum quarto quoque anno, bisexti nomine, ex quadrantibus consurgentem. Hoc ideo adiecisse, non insuper est uisum, quoniam Plinius tollitur obscuritas ex libro secundo: Inde solis, inquit, meatum esse partium quidem trecentarum sexaginta: sed ut obseruatio umbrarum eius redeat ad notas, quinos annis dies adijci, superque quartam partem diei. Nec illud transiuro quod item scribit Theon, Signa singula non complecti ex asse partem zodiaci duodecimam, sed deficere nonnulla, uelut in Ariete ac Cancro: redundare aliqua, uti Scorpium & Virginem. Hinc in audias quandoque, ab dodecatemorio signum censeri diuersum: quia ad libellam non fiat responsus. Adnotatum uero Columellae libro duodecimo, Solem biduo calidis Maijs unam tenere particulam.

Falso Epicurum opinari, astra quum orientur, accendi, quum occidunt, extinguunt.

Cap. XIII

Equitur & deliramentum alterum ex eisdem propagatum scholis, quippe talis caecior Epicurus, qui tamē unus primusque hominum ueritatem inuenisse uideri uult, Astra quum orientur, accendi: quum occidunt, extinguunt astrum. perinde ac si quis diceret, quum homines conspiciuntur, nasci: quum non uidentur, mori. Quo quid absurdius? Potuit certe uel sola fulgore clarissimo luna commenti uanitatem retundere. Quo enim modo, extincto in occasu sole, fulget ipsa noctur: aut quo modo deficit in umbram incidens terrae, antea splendicans, aut quo pacto egressa umbram rursus nitet, non existente super terram sole? Aut qua nam ratione sol tam eximius, tamque omnium maxime mirus, ubi extinctus fuerit, denique renascitur? Arbitror Hispanica fabula delinitum, hanc alteram profudisse uanitatem. Ab illa siquidem gente demanauit, solem in Oceanum mergi: quumque mergatur, quasi candens ferrum sonum aedere: propter quod & Satyrus dixerit, Audijt Herculeo stridentem gurgite solem.

II 3 Hoc uero

Hoc uero qui fieri possit quum portio caeli qualibet ex aequilibrio a terra distet? Hae sunt, quae sacra Epicuri scientia excogitasse memoratur, exagitata abunde, exhibitataque Cleomedis in eo quem paulo ante aduocauimus libro, Verum, nos ab his iam ad iucundiora dictu stilum conuertamus.

Solis praecipuae laudes. Briarei allegoria. Archimedis laus. An fatendum sit, solem calere. An caelum sit igneum. Parhelia, & antheia qua contingant ratione.

Cap. XIII

Olem quippe ipsum Plato ipsius boni conspicuum filium nominauit. Cre didit quoque esse solem, perspicuam Dei statuum in hoc templo mundano ab ipso deo positam. Hunc ueteres (ut Plotinus ait, & Plato enuntiat prius) uenerabantur ut deum. In sole prisci gentium theologi omnia genitium numina collocarunt: quod quidem Iamblichus & Iulianus Macrobiusque testantur. Denique quisquis non uidet, solem in mundo imaginem esse, uicariumque dei, is certe noctem nunquam consideraui, nec solem suspexit exorientem, neque item illius animaduertit munera, nec Areopagitae Dionysii monumenta unquam adijt. Hic ut disertissime scribit Plinius, caeli tristitiam discutit, atque etiam humani animi nubila serenat. Hic suum lumen ceteris quoque syderibus foenerat, praclarus, eximius, omnia uident, omnia etiam exaudiens, ut princeps literarum Homerus credidit in uno eo. Nobilissimus quoque ueterum theologorum Orpheus ita canit,

*Ἰλίου μολυβρῶν, παυδ' ὄρκες ἔχων ἀώνιον ὄμμα,
πταῖν χρυσωγυῖς, ἰσπελάω, ἀνράμιον φῶς,
ἄμμα διγμοστώης, ζωῆς φῶς, ὃ ἐλάσσιπε
μολυβρῶν λιγυρῶν τετραδωρον ἄμμα δῖόντων.*

Et paulo post,

Id est, Audi beate, aeternum habens omnia intuentem oculum: Titan, aureo nitens fulgore, Hyperion, caeleste lumen: iustitia oculus, uita lux, o equorum agitator: flagello stridulo quatuor horarum agens currum. Theologi ueteres (Proculo tradente) dicebant, reginam omnium iustitiam e medio solis throno per cuncta propagari, omnia dirigen tem, ueluti sol ipse omnium sit moderator. Iamblichus ex Aegyptiorum doctrina sic ferme colligit, Quicquid adit nobis boni, adesse solari potestate, uel ab ipsa tantum, uel etiam si ab alijs, id quidem uel a sole absolui, uel a sole per alia. Est quoque sol elementalium uirtutum dominus, luna uirtute solis domina generationis. Ideo Albumasar, per solem inquit & lunam omnibus uim insinuari. At de humana mente Epicharmus, Isthic est de sole sumptus ignis, id est sol est (inquit Varro) isque totus mentis est. Moses caelestium dominum in die solem arbitratur, nocte lunam, quasi nocturnum solem. Marcus Tullius solem ueneratur ut ducem & principem ac moderatorem luminum reliquorum, mundi mentem & temperationem. Heraclitus, fontem caelestis lucis nuncupauit. Physici etiam, cor caeli. Id enim in aethere sol est, quod in animali cor. Cuius id proprium, ne unquam cesset a motu. Sunt & qui aetheris oculum nuncupent solem. Sed & Centimani Briarei nomine hunc ipsum nonnulli ex Graecis intelligunt, qui multis uelut manibus inferna disponat, efficiatque. Nam & Archimedes, qui a Graecis de ingenij fertilitate πολυμήχανος nuncupatur, quoniam uno impetu numerosas excuteret sagittas, ab his quos percussisset ἐκαστογχερα cognominatum, scimus. Plerique ex Platonicorum scholis, in sole mundi animam constituisse uidentur, quae sphaeram solis totam implens, per globum illum quasi igneum, tanquam cor, effundat radios, ueluti spiritus inde per omnia, quibus uitam, sensum, motum uniuerso distribuat. Hinc forte promittunt se astronomorum placita, sicut deus solus intellectualem animam nobis tribuit, ita sub solis modo influxu eam mittere, id est quarto duntaxat mense post conceptum. Porro ex solis potestate, quae diem cum nocte librat tunc, circulus ab ariete productus in libram, Mineruae, id est sapientiae iustitiaeque circulus apud Aegyptios nuncupari solet. Sed nec temperabo mihi parte ista, quin protinus plausibile ingeniorum inuentum appingam. Quippe excogitatum solertissime est, in sole enitescere imaginem diuinae Trinitatis miram. Inibi siquidem tria quaedam uisitari, distincta pariter & unita: primum quidem naturalis animaduertitur ipsa foecunditas, sensibus nostris prorsum occulta: deinde

deinde lux eiusdem manifesta, ex ipsa manans foecunditate, ipsique aequalis semper: postremo est ab utroque propagata calefactoria uis, penitus utriusque par. Ceterum parte hac ex Platonicis disertissimi doctrina commonendi diligenter sumus: non eundem inficias, caelum solem uel esse calidum: sed uerius negandum, esse urens. Nec dicamus, solis lumen sola percussione calefacere, sed sola comburere. Nam lunae radij repercussu nihil calefaciunt, quum in ea uirtus (sicuti plerisque uisum) aquea dominetur. Calefaciunt autem solis radij salubriter pro ignea solis uiuificaque natura. Quod si ingerat aliquis, motu tardiore minus calefacere lunam, tarditatem emendare propinquitas potest, ut aliquo modo calorem afferre possit ipsa quoque, si repercussu propagatur calor. Si uero aetum esse ignis dicant genuinum, occurrendum, quo minus alienae promisceatur materij, eo urere minus. Astruendum uero plane, esse lumen ignis proprium. Quippe quo purius, eo lucidius. Largitur calorem, at non largitur lumen, utpote in genitum & proprium. Etenim si abeat ignis, abit & lumen. Vbi uero ait Plotinus, potissimum ignis actionem esse calefactionem, intellige ignis elementalis commixti que actionem. Nam praecipua caelestis ignis actio, ea est quae caelestis animae praecipuam refert actionem, id est intelligentiam. Est porro caelestis ignis aequalis, quietus, & astrorum naturae accommodatus praecipue. Dogma denique Platonicum est, nec ab astrologis improbatum, lucem in caelo esse sensum. Proinde radios passim ex luce protendere, singula perfentire est, sentiendoque facere, & faciendo sentire: quando nil uel sub terra latet, quod non sentiat inde, latentibus ubique radijs. Alio qui non generarentur etiam sub terra caelestia. Brunt fortasse, qui motus argumento, igneum minime uideri caelum, colligere enitantur, quoniam in ambitum circumagatur, igne in surrectum tendente: sed attendant, obsecro, rationis fallaciam. Si caeli pars aliqua (demus enim posse hoc perfici) a toto seclusa diuisaque in mundi situ aliquo constituitur, repente in arrectum sustollitur ea, patriam mox repetitur, quanquam caelo circumagi sit proprium. Nam & terra, si a centro externa uel aliqua seuocetur, ad ima protinus naturae suae nutu reclinatibitur, etiam si propria sit ei quies. Motus rectus, ubicunque reperitur is, non tam intus genuinusque est, quam reditus in naturam. Adde, quod ignis, quum supapte uel mobilis perpetuo sit, necessario in orbem mouetur: nam hic sine omnino nescit, quod in recto nequit contingere. Caeli substantia (inquit etiam in libro De deorum natura Phurnutus) πνεύματος θηρ, sicuti argumentum sol esse potest: item astra reliqua, unde & mundi pars suprema aether nuncupatur, ἐπὶ τῷ ἀέθρι: etiam si ἐπὶ τῷ ἀέθρι, uerbi uim deflectat nonnulli, quod est ποικίλον φέρον. Alibi auctor idem: Sicuti nos (inquit) ita & mundus anima continetur. Ea uero Iupiter nuncupatur, qui uniuersis creditur dominari, quoniam omnibus sit causa uitalis. Eius domicilium caeleste traditur, quia inibi principalis uigeat mundanae potestas animae. Nam & anima nostra esse ignis plane astruitur. Digna porro quam minime transilias, Hexaemeri primo Ambrosii sententia: In terra (inquit) ignem comperies, qui ex lapidibus ac ferro excutitur frequenter: & in caelo, quum sit ignitus & micans fulgētibus stellis polus. Quin Magnus item Basilius in tituli eiusdem libro: Sunt (inquit) qui soli calorem haud insitum tradant, sed ex motione emergere celeritate. Verum sententia haec ueritatis cancellos egreditur. Quoniam uero solem Graeci helion uocant, inde nuncupari inuenio parhelia, quae (uti tradidit Theon) esse nubes rotundas Posidonius comonuit, in ambitu solaris luminis, ex quo & splendorem mutuatae illustrentur, sicuti luna: & inde nominis ratio. Ut uero globentur, materia indigent densa & multa. Quo argumento ad Euxinum pontum uisuntur frequentia, rarius autem in Graeco tractu. Hyemem uero liquido praesagium. Arbitratur Aristoteles parhelia esse utique emphasin, uerum citra hypostasim omnino. Sunt qui antheia uocent quoque. Venti frigidiores perflatu addensatur nubes, ut radijs excipiendis fiat idonea: unde & uentorum esse prognosticum cecinit Aratus. Oriente porro sole, uel ad occasum properant, cooriuntur parhelia: quod si ab septentrione uisitationem faciant, Boream praenuntiant: si ab meridie, Austrum.

Caelum item esse ignem in quo tria sint, calor, lumen, uitalis humor. Tollitur ex Plinio obscuritas, item Martiano & Aristophane. Obiter de argento, quod uiuum dicunt.

Cap. XV

II 4 Caelum

Aelum porro esse ignem, colligi ex Platone tota (quod dicitur) facilitate potest. Nam ubi Mosaica mytheria sic habent, In principio creavit Deus caelum & terram: Plato ait, Deum primo ignem fecisse, ac terram: ignem nimirum intelligens praecipue caelum. Nam in mundi fabrica utrunque pendit extremum, uidelicet structurę medium siue centrum, & circumcurrens caelum, cuius ambitu reliqua contegantur omnia: nam caetera, horum gratia intersita perno- scuntur. Sed attendant (quæso) studiosi omnes, quæ mox subnectentur, ut Plinij & Ca- pelle Felicis locus Gordiano implicatior nodo explicetur latius, dum à Platoniorum uestigijs ne unguem quidem latum reuellimur. Totam utique cæli molem esse cali- dam, liquet: quia ignis tota est. Id quod sublimitas coarguit, mobilitas & lumen, calor quoque (quanquam occultus) omnia confouens. Calor autem amplissimus spatio nullam patiens uolentiam familiarē habet humorem. Nam sicuti cæli anima, uita con- stat & intellectu ac motu, sic & in cælo tria recognoscuntur hæc: calor, tanquam uita: lumē, intellectus uice: uitalis humor, perinde ac in anima uitalis motus. Nec sanē aliud esse humorem censueris, quam agilitatem quandam ad motum. Proinde caelestis ignis non esse modò colligitur calidus, sed humectus insuper, id est liquidus, fluidus, agilis atque lubricus & lenis ac blandus. Nam siccitas non ferè citra rigiditatem fuerit, & qui dem asperiorē, cuiusmodi etiam acrius induxerit frigus. Aueroicum illud ex libro De cælo, Platonis calculum adijcere creditur, Cælestia nulla frigus inferunt, sed calo- rem omnia. Quæ uero frigus conciliare opinemur, ea esse quæ caloris inferant minus. Sententiam huiusmodi comprobant ferè Abraham & Auenazra, statuentes, Satur- num dicitari frigidum, qui calorem inferat nostro remissiorē. At Vitruuius mathe- seos non imperitus, esse stellarum alias temperatas scribit, alias feruentes, etiamq; frigi- das: ea ex causa, quòd ignis quilibet superna petit: quo fit, ut sol æthera superiorem ra- dijs exurens candentem efficiat, Martis argumento. Saturni uero stella, quòd est pro- xima extremo mundo, tangitq; congelatas cæli regiones, uehemens inde frigus concipi- pere creditur. Sed hæc ille uiderit. Cælestis uero proprietatis, si quod in rebus nostris exemplum aliquo modo ualeat excogitari, non temerè fuerit aliud, quam argentum, quod ab indelēnente motu uocant officinæ uiuum, in quo uegetus calor cum humore multo, sed tenaci, motum ingenerat quietis nescium. Quòd si subtiliorem & diapha- nam lucidamq; adhibueris naturam, habebis & cælum. Scribit tamen Meteoron quar- to Aristoteles, Quæ tamen si aqua consistent, plus tamen aeris retinent, haud concre- scere, ut oleum, argentum uiuum. Ex ijs iam (opinor) inferitur lux multa Plinij uerbis ex Naturalis historiae secundo uolumine: Esse innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctarum impressas: nec, ut in uolucrum notamus ouis, læuitate continua lubricum corpus, quod clarissimi auctores dixerē tenerum, argumentis indicatur. Martianus ue- ro Felix Capella, Lunarem (inquit) circulum ingressa Virgo conspicatur globosum quoddam, tenerumq; corpus, & superni rotis leuitate compactum, instar speculi præni- tentis. Sed in Timæo item Plato, Lenem praterea (inquit) hunc globum extrinsecus undique expoliuit, nec immeritò summa cum æqualitate tornauit. Ex humoris uero caelestis similitudine, qui agilitatem signat, ut antea est expositum, Aristophanes Nebu- lis Socratem irridens illum ita inducit loquentem,

*ἄν' ἢ γὰρ βία ἐλάττωσεν αὐτὴν τῆς ἰκμολογίας
ἢ φροντισίας.*

id est, sed ut (inquit) terra ad se pertrahit humorē curæ, ubi interpres, *ικμολογία*, id est hu- morem, & *φροντισία* intelligit *ἢ ψυχῆς*, id est animæ intellectualem potentiam: sed cur sic, id uero dicere superfeddit.

Peripateticæ rationes, solem stellasq; non esse igneas. Cap. xvi

Aeterum, quia diu iam Platoniorum rimamur arcana, introspeciamus pa- rumper & Peripateticorum pomœria, quæ multum tempestate nostra & nominis & auctoritatis indeptate dominantur, & in naturæ maiesta- te principatū sibi uendicant. Promemus autem, ac in sinum, hoc est com- modum uertemus nostrum, quæ à Magno Alberto secundo Cæli com- probata

probata nouimus, Caliditatem uidelicet ac lumen non uideri idoneas causas, cur sol & stellæ dicantur igneæ. Neque enim caliditas prouenit semper ex proprietate natu- ræ, sed ex motu interdum, & aliquando ex radiorum reflexione ad locum unum: ut in quibusdam manifestum est speculis, & probat Euclides in Perspectiuæ tractatu. Por- ro luminosa corpora sunt multa, quæ tamen esse ignea, non audeas astruere, ut contin- git in putrefacta quercu. Quinimmo igni accidit quoque non lucere, si simplicior fue- rit ac purior: sicuti euenire Alexander scribit in locis prope Aethiopas. Adde, quòd non ubique calorem motus inducit, sed in ijs duntaxat corporibus, quæ à motu dissol- uiqueunt per partium attritū. Quia enim partes dissoluuntur, rarefcunt amplius, quam formæ aeris uel aquæ uel terræ congruat: inde ad ignem disponuntur & calorem. Si uero corpus fuerit eiusmodi, ut motu dissolutionem non recipiat, quale est caeleste cor- pus, tunc nec calor ualet, nec ignis induci. Motus autem ad hæc perficienda non alius est quam localis, & praecipue motus is qui est quasi uita quædam existentibus omni- bus: cuiusmodi est cæli motus. Proindeq; ut uisifica qualitas est calor: letifera frigus, quia abscindit & sistit motum. Quæ nam uero ratione astrorum motus calorem gignat, se- cundo Cæli sic statuit Aristoteles: *ἢ δὲ θερμότης* inquit *ἂν ἴσῃ, καὶ τὸ φῶς γίγνεται παρὰ τὴν ἐξελκτικὴν τῆς ἀέρος* & *ἢ ἐκείνων φασὶς, πρὸς τὴν γὰρ ἢ λίνθους ἐκπυροῦν καὶ εὐλα καὶ λί- θους καὶ σίδηρον, ἀλλοτρώτερον δὲ τὸν ἀέρα.* hoc est, calor autem ab ipsis & lumen gignitur, aere incessu illorum attrito: aptus enim natura motus est incendere ligna, lapides, fer- rum & aerem eo magis. Patet porro quòd dicimus, *ἐκ τῆς φθοροῦ καὶ βελδύ*, id est ex sa- gittis impetu excussis uehementiore: sic enim incenduntur, ut *μολιθιδύ*, id est plum- bæ laminæ colliquefcant. Quod tamen ipsum non ita accipiendum, tanquam sagitta ex calfacta aerem quoq; ita afficiat, sicuti uidetur intellexisse Simplicius, sed diuersum potius, ut inquit etiam Thomas. Nam ex calfactus aer motu, sagittā ita incendit: quod Alexander & sentit & docuit: sed hoc in stellis usu uenire nequit. Neque enim illæ per aerem feruntur, sed in sphaera longè ab aere sequestrata. Ideoq; non incenduntur ipsæ, nec calefcunt ullo modo, tum etiam quia externam non recipiunt impressionem. Aer uero circulari subiectus corpori calefcit necessariò ex illius præcelerī motu, quo non ignis modò illi proximus concitatur, sed aer ad eam usque partem quam pertingunt montes, ut ex cometarum motu datur intelligi: quod ex Meteororum primo colligi- tur. Ne uero caloris sit æqualitas quacunque anni parte, causa in sole est euidentis, quum quando incendit is hemisphaerium nostrum, tum quando altiora zodiaci scandit, fitq; capitibus nostris propior. Quum uero Aristoteles ait, ab astris gigni lumen, non intel- ligendum (inquit Thomas) de lumine ignis generati ex motu, caeterum de lumine quod à stellis producitur, quatenus entia sunt actiua lucida. Duplex ergo (inquit) causa est caloris ex caelestium corporum uel in inferioribus: altera ex aeris motu tatum, quem efficit caelestis corporis ambitus. Causa uero reliqua est lumen, quod quidem ex calfa- ciendi uim habet, quia est qualitas actiui primi alterantis (ut hoc utar uerbo) hoc est ca- liditatemq; producit qualitatem primam corporum inferiorum, quæ est calor. Quia ue- ro solare lumen exuberantius est, inde fit, ut ab eo potentius proueniat calor. Reliqua uero ex proportionē, adeo ut lunæ lumen etiam ex calfacta. Cui sententiæ subscribit Aristoteles, ubi de animalium partibus disputat: Noctes (inquiens) in plenilunio esse calidiores, propter lunæ lumen: unde contingat, pisces ad aquarum commearē superfi- ciem. Sed comprobatur & Auicenna, ubi plus sit luminis, ibi uero plus esse caloris. Hinc Hippocrates ait, Aerem nocturnum, stellarum luminibus subtiliorem fieri, & calidum aliquantum, generationiq; & uitæ accommodatum.

Bessarionis ad idem sententia. Qui sint antisij gradus. Anthion quid. An- thele. Anthelion. Solis inter planetas locus. Cur solis frater Titan. Mega- nira. Despoena, id est *δέσποινά* quæ sit. Virgilij locus declaratur. Limbū pro zodiaco accipi. De Lyceo monte pulchra. Iuppiter ubi & à quibus sit educatus. Agno fons, mirandæ naturæ. Lycæus Iuppiter. Lycæa sacra. Antra cur dicata dijs. Mithra. Mithriaca sacra.

Cap. xvii

Verum

Erunt ab hisce altioribus ad humiliora remeandū, si prius Bessarionis appo-
posuero sententiam, uiri quidem meo iudicio scientissimi ac prudentissimi,
& in Platonis rebus summè exercitati, nō relictis porrò pauculis, di-
gnis cura. Is igitur libro primo aduersus calumniatorem Platonis ita ex in-
terprete, sicuti receptum iam aduerto, scribit. Et si (inquit) cælum Plato
ex igne constare affirmat, quatenus scilicet uisibile est, & ex terra, quatenus tangi po-
test, itellatq; ex omnibus quatuor elementis compositas. Non tamen hæc ita esse existi-
mat, ut quæ generationi & corruptioni obnoxia sint, corpus immortale constituat: sed
ex igne cælum esse, quia corpus æthereum lucidum est. Et terra, quia sensui occurrit. Et
medijs, quia mediōrum præcipuam recipit rationē. Quod ne Aristoteles quidem (in-
quit) inficias iret, cælestia scilicet corpora cōstare ex his summitatibus elementorum,
quando & ipse cælum esse statuit uisui tactuiq; obnoxium, quod animatum quoque &
animal esse, ut Plato censuerat in libro De cælo affirmavit: Nos enim (inquit) perinde
ut de animalibus, ista cōsideremus. Hæc tot tantaq; de sole cæloq; habui quæ dicerem,
ut studiosos hisce humanioribus implicatos studijs cogere quodammodo uolentes
altiora quandoque suspicere, nec pati uitam fordescere situ quodam poetarum fa-
bularum, quas ipsas nec profundius excutiendas opinantur, quam uis sub illis inuolu-
cris sæpe lateant sensus mirandi. Sed in ijs hebetius ita plerunq; consensescunt, ut in-
de auulsi nocturnis oculis conspiciant cætera. Quod minus profectò facerent, si disce-
re aliquando potuissent, quæ genuina sint eius scientiæ, quam humanitatem uocant.
Nos exsequemur reliqua propositi, si illud item monuerimus, Hipparchum, & certa-
tim ferè ueteres omnes, gradus eos in quibus sol constitutus dies diebus & noctes ad-
æquat noctibus, antiscias nuncupasse, ueluti dicas, ex aduerso æquales. Antiscias apud
Meroem æquinoctiali subiectam circulo dici populos, Marcellinus scribit, quoniam
sole ad nos comitante, illorum umbræ nostris contrariæ iaciantur, inq; aduersum de-
cidant, id est laeuorsum, nostris in dextram procumbentibus perpetuo. Anthion uero
aliud est: nam eo nomine nuncupatur in Bæotia puteus, ubi à Proserpina raptu sedi-
se Cererem ferunt, uetula imagine prælata. Quo nomine uelut Argiua à Celei filia
deducta ad matrem est. Putei auctor Pamphus, id est *Πολύμπος*. Non longe à puteo
sebat Meganiræ sacellum, quam fuisse Celei uxorem, ac Triptolemi matrem, Gra-
cis credimus. Anthelen uocant paniculæ florem in harundinibus, qui auribus creditur
infectus, ac omnino exsurdare: quod prodit Dioscorides. Anthelion porrò flosculum
indicat Grecis. Sed & illud obiter adnotamus, limbum apud Varronem scitè profus
de zodiaco dici: quum in Menippæis fatyris inquit,

Per quam limbus pictus bis sex signis

Stellimicantibus, altus in obliquo æthere lunæ

Bigas acceptat Posthumi, cui seplasia foeret.

An uero inter planetas medijs collocari sol debeat, An mox lunam consequatur, agi-
tatum diu inter celestium rerum studiosos & philosophos quoq; Aegyptiorum placitū
ra à luna principem sanciant, Mediana illi syderi ascribentibus Chaldaeis, quod ipsum
& Ptolemæus statuit. Theon uero probabilius habet, supra lunam statim locari, & id
nec à præceptore Ptolemæo quem enarrabat, ueritus dissentire quod Plato compro-
bat & Aristoteles. At Moses Aegyptius situm planetarum, & ordinem incertissimum
uideri pronūtiavit. Ammianus Marcellinus libro uicesimo: Quum sol (inquit) a lu-
naris globus astrorum omnium infimi, comitatu parli obtinentes circulos proprios,
saluaq; ratione altitudinis interiectæ iunctim locati, ad dimensiones uenerint, si conti-
gua prætrinxerint spatia, dilutior erit defectus. Sed nos quod polliciti sumus celesti-
bus relictis, nostræ memores infirmitatis terrena pergamus expendere. Si illud ex Mar-
cellino eodem adiecero item, post ea quæ iam sunt dicta, solem quandoq; ideo existi-
mari geminum, quod surrecta solito celsius nubes, æternorumq; ignium propinquitate
collucens, orbis alterius claritudinem, ceu è puriore format speculo. Proinde adda-
mus ex Pausaniæ thesauris illud quoque, Titana creditum solis fratrem, regionem ad
Asopum, sicuti ferunt indigenæ, habitasse primū, & ab eo dictam Titanen. Verum, uti
ego

ego (inquit) cenfeo, uir sagax fuit Titan, & temporū anni obseruator diligens, & quan-
do auctiora sol faciat semina & arborum percoquat fructus, ac proinde solis frater ha-
bitus. Vnde coniectatio euident, cur astra Titania dixerit Maro. Titanas omnium prin-
ceps ad poësin Homerum induxit, ut deos apud Tartarum. Ex ijs Anytus commemo-
ratur unus, à quo educatam ferunt *Δεσποιναν*. Propterea apud eius simulacrum stabat
armati præferens schema. Hanc *Δεσποιναν*, seu dominam uenerantur cum primis Ar-
cades, Neptuni astruentes filiam. Cæterū pluribus est Cereris cognomentum *Δεσποί-
να*: quo tamen & Proserpina honestetur. Ad quod poetam nobilem respexisse conten-
derim illo uersiculo.

Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Certè in Arcadicis rebus Pausanias scribit: In templo, Cereris statuum dextra facem
gestare, alteram uero iniicere *ἰδί τῷ Δεσποιναν*, quæ & ipsa sceptrum cistamq; in geni-
bus habeat. Templi porrò parieti affixum stetit speculū, in quod intuens initio qui-
dem se aut parum aut omnino nil spectaret, dearum planè simulacris conspicuis, atque
item throno. Ad sinistram templi, *ἢ Δεσποινῆς* montem statuunt Lycæum, qui & Olym-
pus dicatur. Arcadum plerique *ἰδρὸν ἠερυφλίω*, id est sacrum nuncupant uerticem: pu-
to, quoniam inibi esse educatum Iouem, eorum mythicis est obseruatum. Argumen-
to esse locum, qui inde uocetur *Λεγυρία*, ad sinistra luci Apollinei, cognomento Parrha-
sii, id est *Παρθασίου*. Nymphas quæ Iouem educarint, fuisse Thisoam, id est *Θησοῦαν*, &
Nedam, & Agno, id est *Ἄγνώ*: à qua & in Lycæo fons appellationem ducat, cuius ea
fuerit olim uis, utre diuina ibi à Lycæi Iouis sacerdote curiosius peracta & fufis preci-
cus, querno quæ ramo leuiter aqua commota, mox densior furrigatur uapor nebulæ
affimilis, quæ non multo post effecta nubes, aggregatis item alijs, largos demittat im-
bres. Miracula in Lyceo suppetunt alia quoque, esse inibi Iouis Lycæi lucum, quem si
quis (lege spreta) ingrediatur, annum nequit superuivere. In eo item animalia, nullam
proprius umbrā faciunt. Quodq; apud Syenen syderis Cancri primas partes sole fit obti-
nente, perpetuū ibi est. Lycæa sacra apud Phrygiæ urbem. Peltas ab Xenia Arcade ce-
lebrata, primo *ἰναβελσας* prodit Xenophon, ac institutis certaminibus præmia pro-
posita *ελεγγιδας χρυσῆς*. Lycon esse lupum sciunt omnes. Amphilycen exortum inter-
pretatur Theon, quia soli dedicetur lupus, quia sit *ἀφιδόκων*, id est uisus præacuti, sicut
longinqua spectat sol. Solem deniq; Persæ mithram dicunt, cuius simulacrum leonis ri-
ctum præferbat, cum tiara, manu utraq; bubula premente cornua. Quo argumento in

Thebaide Papinius,

Adlis o memor hospitij, lunoniaq; arua

Dexter ames, seu te roseum Titana uocari,

Gentis Achemeniæ ritu, seu præstat Osirin.

Frugiferum, seu Persei sub rupibus antri

Indignata sequi torquentem cornua Mithram.

Sed & in Philologiæ nuptijs Martianus,

Te Serapin Nilus, Memphis ueneratur Osirin,

Diffoa sacra Mithram.

Hinc certè Mithriaca dici sacra legimus. Ea in antro obijisse, moris fuit, educto cornu-
bus ex eo boue, quem mox ut Mithræ uictimam immolarent, per hymnorum modu-
lato concentus. Propterea obscure Hieronymus, sed doctè, ad Athletam: Ante pau-
cos (inquit) annos propinquus uester Gracchus, nobilitatem patritiam sonans nomi-
ne, quum præfecturam gereret urbanam, nōne specum Mithræ, & omnia portentosa
simulacra subuertit? Lampridius in Commodo: Sacra Mithriaca homicidio uero pol-
luit, quū illic aliquid ad speciem timoris uel dici uel fingi solet. Meminit horum cum
Suda Procopius. In specu colebatur ueteri more, quo antequam excogitata forent
templa, dijs consecrabantur antra, sicuti in Creta Ioui ab Curetibus: in Arcadia lunæ,
ac Panī Lyceo, Dionysio autem apud Naxum. Mithræ, ubicunq; is coleretur. Mithram
Aegyptij statuunt sub æquinoctiali: propterea gladium Arietis, Martij animalis gesta-
re. Inuehitur autem Tauro Venus, ceu tanquam Taurus, opifex generationis ac do-
minus

minus censeatur Mithras. Creditur Zoroaster primus in montibus ad Persidem floridum Mithrae specu dicasse cum fontibus. Sed ita, ut mundi symbolum specu obtineret, quem creasset Mithras. Quae autem intus forent, elementorum mundi, ac climatum imaginem praerferrent. Neroni quoque eblanditus Tiridates eum perinde ac Mithram se adoraturum pronunciauit, ut scribit Dion. Mithrae historiam multis uoluminibus explicuerat Eubulus.

Grasum ne pertulisse quidē quid sit, & quid grasus & grason. Tragasaeus & Tragomaschalos. Cur sub alis odor malus. Cur pedes foetēt. Ca. xviii

Alexandrum apud Arbelas totius certaminis aleam cum Persis subitum, plerique ex amicis adeuntes grauius milites accusabant, qui in tentorijs sermones sererent depacifcerenturq; nihil se hostilium spoliorem in regiam relatuos, sed sibi ea omnia uendicatuos. At is late, quae dicerentur accipiens, Prospera (inquit) nuntiatis, uincere cogitantium ista sunt consilia. Quum uero hostiles copiae myriadas uiderentur centum excedere, hoc est, decies centena hominum millia: identidem Alexandro ingessere milites, ὡ βασιλεὺς δὲ ῥῆς, καὶ μὴ φοβοῦ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, αὐτῶν γὰρ ἡμῶν δὲ γράσων οὐχ ἄσπομνοῦσι. Confide rex, neque pertimescas hostium multitudinem, ipsum enim grasum nostrum non perferent. Hinc nata parcemiae species, ut qui primo funduntur impetu, fuganturq; prius quam intra teli iactum ueniant quodammodo, ne grasum quidem dicantur pertulisse. Sicuti Pharnacem fecisse, significauit Caesar, quum illo uicto ad amicos scriberet, ἡλθον, εἰδον, ἐνίκησα, ueni, uidi, uici. Grasum uero dicunt Graeci fatuum quidem, sed eo item nomine, ac primum utique lanarum sordes in ouibus appellant, quod genus etiam Oesypen uocant, uel Oesypum, ut apud Dioscoridem, quamquam & succida lana ita dicitur. Est & grasos, ἡ τῆν μαχαλῶν δυσωδία, id est odor malus qui sub alis fit. Unde & grason, id est γράσων dicitur odoris mali. Hinc illud parcemiodes, γράσωνι μὴ ἐγγίζον, Grasoni ne succenseas. Tradunt aliqui, Grasona etiam signare uiride hordeum, πικρὰ τὸ γράσων ἐδίω. Est item grasos adeps ipse in Graecorum doctrina. Sudorem denique corporis, ac sordes grasoniam dixit Archigenes. Pollux etiam cinauram. Quia uero alarum odor nunc hircus Latino uerbo, nunc tragus item Graeco, sed idem significante, nuncupatur: Aristophanes in fabula, cui titulus est ἀχαρνῆς, tragasaeum uocauit male olentem, & alia fabula Tragomaschalos eosdem dicit. Grason porro & Crymnam in Theriacis Nicander in Troade loca dici opinatur, λεύμνας ἀμπεδιῶν καὶ αὐτὰ γράσων. Quae Aristoteles, εἴ τι ἡ μαχαλῆ δυσωδία ἐστὶν τῶν πόνων, id est cur alae omnium maxime partium nostri corporis male olent? An (inquit) est, quia omnium minime respirare possunt? Malus autem odor locis huiusmodi contrahi maxime solet, quoniam putredo quiete interioris qualitatis, id est humectae materiae, ad corruptionem paratae consistit. Etiam si partes illae sint rarae satis, quod pilorum indicat multitudo, ut Sententiarum quinto meminit Hippocrates. Caeterum, quia immobiles maxime in exercitatae sunt, superfluitatum multarum ibi conceptaculum fit, quae crudae in coctaeq; odorem producant malum. Quippe odoris mali causa cruditas quaedam excretae menti est. Quamobrem sudores etiam aliqui quandoq; ita olent. Proinde in plantis, quia siccae & calidae sunt natura, humor non est faeculentus, sed expeditius concoquitur. Inde & animalium nullum bene olet, excepta panthera, quoniam cruda sint excrementa & foetida. Legimus porro septima quarti Auicennae: quosdam opinatos, tetrum alarum odorem ex quibusdam feminum reliquijs quibus gignimur, produci, quae locis ijs infederint cutem subeuntes. Verum peritioribus ratio haec parum efficax uidetur, quod feminis proprium sit, conuerti in melius. At obijciat aliquis, foetere tamen pedes, quamuis perpeti agitentur motu. Agitantur illi quidem, sed obsepti obuallatiq; amplius operimentis, ut quod superfluit, euanescere queat minus. Denique terrestris humecti grandior copia illuc demanat. Quod esse corruptioni maxime obuium, liquet.

Cur odorem malum augeat calor. Item cur praecipue odoribus capiantur homines. Inspirationis opus duplex. Odori percipiēdo quid necessarium.

Caput

xix

Et quia

Nam quia de odoribus agimus, ingerat hic forte curiosior aliquis, Unde nam fiat, quod quae male olent, tetrius oblaedunt quum calent, quam quum frigent. Ea uero est odoris natura, nam uapida res est quae calore confit: motus enim quidam est: calor autem, motandi praecipuam habet uim. Nam frigore conerescit humor, & fit immobilis. Adde, quod frigus concipientia inimum petunt omnia. Ediuerso autem in summa calor surrigitur, similiterq; uniuersim odores, tum quia in aere constituuntur, tum quia qui eos percipit sensus, in arrecto uelut specula est. Si quidem cerebri conceptaculis sese insinuans odor sensum mouet: Sed illud iucundius in quaestionem uenerit, cur ex omnibus animantibus homines mirram ex odoribus persentiscant uoluptatem. Ut qui paulo sit intemperantior, totum se fieri nasum concupiscat, sicuti est apud Catullum. Id uero inde putatur effici, quod cerebrum nos maius habeamus, & reliquis aliquanto humectius. Propterea odorum illuc ascensus hyperbolen eam, hoc est frigiditatis excessum, & humectationis ad mensum reuocat rationalem. Fit autem affectio haec per spiritus attractionem, quantum ad homines attinet, scandentibus eo modo odoribus ad cerebrum ipsum, quia calor igneus quo resoluuntur odores, eisdem praestat leuitatem quandam, ut superiora petant, unde consequitur in membro illo sanitas quaedam, odori siquidem inest calefaciendi uirtus: ob calidum igneum, unde producitur, atq; idem resoluuntur. Proinde uidetur natura in duo maxime opera inspirationem instituisse: quorum alterum, & id utique operosius, euentatio est caloris intimi, alia exusturi omnia. Nam & Platonici ideo pulmones esse productos scribunt, molles, atq; uentosos, & instar fistulae cauos, & spongiae similes, ut cor irae ardoribus nonnunquam exastuans aliqua saltem refrigeratione mitigaretur. Proximum est odoris perceptio, ad quam sicuti ad auditum & gustum corpore aliquo intermedio est opus: per quod ad sensum prouehatur odorum differentia. Sed & elementa eadem odorati praeseruire uidentur, quae uisui & auditui, aer uidelicet ac aqua. Nam aquatilia quoq; odorari, certum est. Et sicut in uisu perspicuitas communis quaedam qualitas in aere & aqua cognoscitur, ita in odoratu alia qualitas in elementis eisdem promiscua continetur, quam dicimus diosmon, id est perodoriam aut transodoriam, ut interim sic loquamur: inuenias id uerbum apud Theophrastum, cuius & nos alibi mentionem fecimus. Ea uero est potentia ad sensorium transuehens, quod odorum est. Sensorium autem non naris est utiq; ἐκ τῆν μαστοειδῆς τῶν ἐγκεφαλῶν ἀπόθεσις, id est, uerum seposita cerebri portio mammarum imagine quadam. At de hac re plura mox. Nam & Albertus cerebri anterioris extremum esse duabus mamillarum papillis com simile, prodidit, in quibus sit odorandi potestas.

Cur odorandi sensorium in homine retusius hebetiusq; sit. Caput xx

Ec illud utique ambiguitate caret, quid nam sit quod sensum hunc homines tardum habent, ac lacessitum: siquidem animalia plurima exquisitius quam nos & sagacius olfaciunt, ut ex terrestribus canes, ex auitio uulturij. Sed & uariarum odore sollicitari mire quadrupes cunctas, nono De animalium historijs tradenti credimus Aristoteli: quod & a Plinio est repetitum. Euentus autem eiusmodi haec afferri ratio potest: siquidem organum sensus requirere cum sensibili proportionem uidetur: nam uti odor ex calido prouenit & sicco, ita ad bonitatem instrumenti odoratus exigitur uictoria calidi & sicci. Sed homini cerebri, in cuius uicinia olfactus est, datum omnibus alijs maius, per pensam praesertim corporis proportionem: quod & comprobat in libro De animalibus Aristoteles. Quum uero id sit humidum & frigidum, in se animaduersum, inde nimirum fit, ut in eo odorandi perfectio praepediatur, nihilq; ferē odorabilem percipiat, nisi quod excellenter possit oblectare, aut affectionem inducere diuersam.

An odoribus suffici alimentum queat. Rhyntaces auis. Quidij locus explicatur ex primo De Ponto. Chamaleon. Salamandra. Caput xxi

Ippocrates auctor artis medicae summus, quicq; bene sentientibus perinde ac lychnuchus est, per literarias semitas iter facientibus, in libro De alimento

KK

mento

mento, sic scriptum reliquit: Quicumq; citissima indigent adiectione, humidum remedium resumendis uiribus optimum est: ubi autem adhuc ociose, per odoratum Pythagoricorum uero sententia fuit, odores etiam ad nutritionem conferre, ueluti etiam aliam qualitatem eiusmodi attrahendo. Id minus recte pronuntiatum, nititur Philosophus comprobare. Videmus etenim (inquit) cibum ex pluribus compositum elementis: simplicia enim non nutriunt, & animalia quae indidem nutriuntur, ex quatuor sunt compacta elementis. Ex ijs autem unum quodq; nutritur, ex quibus constat: ut est in primo De generatione adnotatum: argumento sunt ciborum retrimenta, conceptaculis quorum intra animalium corpora, partes à natura sunt contributae. Nam in plantis protinus, quicquid uacantis materiae est, extruditur: sicuti manifestum facit gummi, & id genus alia. Quod si elemento simplici impleri nutrimentum posset, nil prorsus redundaret, quia partium nulla esset disparitas. Inde colligitur, ex odoribus nullum posse alimentum praestari. Nam quum sint qualitates per se, non possunt nutriendo constituisse substantiam. Quod si sit odor fumosa exhalatio uel uapor, ut ueteribus placuit, adhuc ratio perstaret, quoniam utriusq; ad aeris naturam pertineat. Porro spiritus quidem uel cerebrum petit, uel pulmonem. In his uero locis non esse alimentorum conceptacula, unde reliquo corpori distribui pro ratione portionculae ualeant, notissimum ferè est. Huic enim muneris stomachi natura praescripsit, proinde apertissimum uideri, nihil odoribus nutriri. Quos tamen sanitati conferre plurimum, sensus perdocet. Plinius uero Naturalis historiae septimo, ad extremos Indiae fines ab Oriente, circa Gangis fontem, esse Astomorum gentem prodit, sine ore, toto hirtam corpore, quae frondium uestitur lanugine, uiuatq; halitu tantum & odore quem naribus trahant: nullum illis cibum, nullum esse potum, tantum radicum florumq; odores uarios syluestrium malorum, quae secum portant longiore itinere, ne desit olfactus, grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Horum etiam Strabo ex Onesicrito mentionem facit libro decimo quinto. Sed quia id ferè putat fabulosum, non grauabimur hic subiicere Platonici scientissimi, & medici doctissimi sententiam: Legimus (inquit) in calidis quibusdam regionibus, ac plurimo passim odore fragrantibus, multos gracili corpore & imbecillo stomacho, quasi solis odoribus ali: forte quoniam ipsa natura loci, tum herbarum & frugum atq; pomorum succos ferè totos redigit in odores, tum corporum humanorum humores illic resoluit in spiritum. Quum igitur uterq; (odor uidelicet, ac spiritus) sit uapor quidam, & simile simili nutriatur, nimirum & spiritus & spiritalis homo plurimum odoribus accipit alimentum. Nutrimentum uero qualecunq; id sit, per odores siue fomentum apprimè senibus & gracilibus necessarium est, quo defectum alimenti solidioris atq; uerioris utcunq; compensare possumus. Non multum inde distitum est quod in Artoxerxe Plutarchus scribit, esse in Persis auiculam nomine rhyntacen, nullis intus (uti assolent) faeculentis retrimentis, sed pinguedine tantum refertam: unde coniectatio sit, uento eam ali & rore. Pomi porro praesuaui odore prorogata aliquandiu Aristoteli uitam, in eius tituli libro (quisquis sit auctor) adnotatum comperi. Spiritum uero odoribus nutriri, argumento est, quod uinum odore plenum spiritum subito recreat, quem caetera uix tandem possunt reficere. Propterea primo De Ponto ita cecidisse uideri Ouidius potest,

Etiam deficiens, sic ad tua uerba reuixi,

Vt solet infuso uena redire mero.

Cuius rei cum Seneca meminit etiam Plinius: quanquam nec latet, ex se uinum fomenti plurimum suggerere: priuatimq; traditum à Dioscoride libro quinto, uina saepe aliqua censerī σφυγμῶν ἀνακλυτική, id est uenarum pulsus excitare. Vapore uero illum, in quem cibi cocti denique transferuntur, ideo appellamus odorem, quoniam & odor ubiq; uapor quidam est. Et hic tractus intro ex alimentis uapor, nisi spiritui quodam odore placeat, uix ullum praebet illi alimentum. Quamobrem ualde probatur Auicenna, quum ait: Corpus quidem dulcedine, spiritum uero quadam aromaticitate (ut sic interim loquamur) nutriri. Galenus porro Hippocratem sequutus, spiritum non solum odore putat nutriri, sed aere: aere (inquā) non simplici, sed potius opportunè permixto. Tria

to. Tria demum spiritus animalis fomenta traduntur praecipua, aer purus & luminoso, odorū delectus, & musica. Iam uero Alexander & Nicolaus peripatetici cum Galeno concludunt, spiritum uitalem & animaleme ideo nutriri tum odore tum aere, quoniam uterq; mixtus est atq; conformis, & utrunq; haustum praecordia penetrare, atque inibi percoqui temperariq; ad uitam; perq; arterias diffundi. Vterq; autem coctus iterum nutrit spiritum (ut aiunt) utrunque; praecipue uero animaleme. Pisciculos multos aqua nitidissima nutriri tradunt: ocimum eodem modo. Mitto quibus elementis chamaeleontem & salamandram nutriri, nonnulli ferant. Olympiodorus Aristotelis afferit historiam, in qua fatetur is hominem à se uisum, qui aere modo nutrire & sole. Quibus in Phaedone per similia Plato conscribit, & nos alibi (opinor) in hocce libello regressimus. In quorū pragmatia more architecti lapide nunc utimur orthogonō & quadrato, ad normam respondentem: interim structura incerta in operis futuram, hiantes alioquin, cements impingimus, ac rudes informiq; politura inuenustos lapides. Est ubi substructio placet ordinaria, ex similibus consurgens, nec incertis, sed formae non disfultantis, etiam si ad perpendicularum haud planè habeat responsum.

Odorata suffitionis utilitas mira. Ignes odoratos pestilentiae occurrere. De Agrone medico, & lino specie aromatis. Myrrha cur Aegyptiace dicatur bal. Beelzebub. Baion. Zygia resina. Myrine. Staete. Gutta. Cap. xxxii

Ed nec ista modo emolumentum, quod insigniter nobis adest ex odoribus; patefecerint: sed amplius, quae ex ueteri comperta nobis memoria sunt. Si quidem quum aer quo utimur plurimum, & in quo maxime obuersamur, non eadem semper sit ratione dispositus, nec idem seruet contemperamentum, sed nocturna densat humectatione, & proinde corpus premit, & animae tristitiam inferat quandam, ueluti nebula circumfusam grauiore, Aegyptiae morem gentis animaduertimus fuisse, ut electulis se prorsipientes mox resina suffirent corpus, ut sic aerem expurgarent disgregatione, & innatum corpori spiritum aliquo modo tabescentem, odoris uehementia refouerent. Rursum meridie syderis uel ex terra uaporationem exhalantem, myrrheo retunderet thymiamate, dissipat enim ac dilicit caliditas aeris turbulentiam circumiecti. Nam & medicae artis scientissimi pestilentiae affeccione grauius grassante, ignium crebritate malo occurrant, quod ijs rarefcere credatur aer. Id quod consequitur largius, si odoratiora urantur ligna, cuius est modi cupressus, iuniperus, piceae. Sed & Agrona nobilem medendi scientia summe laudatum ferunt, quod Athenas magna pestilentiae uel uisus infestante, affectorum plerisque salutarem intulisset opem, accensis in proximo ignibus. Myrrham porro Aegyptiorum uocabulo bal dici, obseruauimus. Id uero dissectionem indicat plane. At Hieronymus, Bel (inquit) & Beel & Baal, idem Hebraeis est: nam ijs uocibus indicatur idolum: sicut zebub, muscam signat: unde Beelzebub (etiam si Beelzebub Graeci pronuntiant) tanquam musca dicatur idolum: sed pro daemonaerche positum. Baion uero medicinam professis, compositio est, cui resina inseritur zygia, id est acerna. Myrrham utiq; communis Graecorum lingua enuntiat, sed smyrnam dicunt Aeoles, ut scribit Lycophronis interpres. Myrine autem, seu myrsine, myrtus est. Staetein dici myrrhae florem ab aromatum peritis, Hieronymus tradit: quo nomine, primam & pinguisimam eius distillationem intelligimus. Graeci praeterea unguentum ex myrrha, staeten accipiunt: quam in sanctis literis etiam guttam legimus dici. Porro non ad myrrham solum pertinet staete, uerum ad liquores alios item, lachrymasq; ex arboribus stillatim promanantes. Quin & ῥοῖον σπινθῶν dicunt Graeci, & sexto Therapeutices Galenus, tanquam cinerem stillatitium: nos cinerem lixiuium plerumq; nuncupamus. Staetum enim dicunt defecatum & percolatum: unde staetica uocabantur uasa Niloticæ aquae defecandae commoda. Obiter adnectamus illud quoq; quia diu inter odores uersamur: apud Athenæum reperiri, lindum esse aromatis speciem: quod etiam agnoscit Eustathius.

Qua ratione audiant odorentur ue, quae sensorijs eiusmodi non sunt praedita. De piscibus qui in clamat ueniunt. Piscina quid.

Caput xxxiii

KK 2 Verum

Merum haud ineptè fortasse uideatur facturi, si hoc maxime loco tractare ac discutere adorti fuerimus, quod decimo Naturalis historiae Plinius proposuit quidem, sed in expositum reliquit. Fortè quia non erat operis instituti causas iudicare dubias. Pisces quidem (inquit) auditus nec membra habent, nec foramina: audire tamen eos, p̄lam est, ut patet, quum plausu congregari feròs ad cibum consuetudine in quibusdam uiuarijs spectetur. Et in piscinis Caesaris genera piscium ad nomē uenire. Olfactum quoque ipsi esse, manifestum patet. Quippe non omnes eadem esca capiuntur, & prius quam appetant, odorantur. Hæc ad uerbum ferè comprobantur ab Aristotele De animalium historijs libro quarto: ab Auicenna item uolumine quarto. Sed quod ad auditum spectat, etiam Lucianus meminit in sermone De Syria dea, cuius hæc ferè sunt uerba, οὐρα δὲ καὶ οὐνόματ' ἔχουσι, καὶ ἔρχονται καλεόμενοι, hoc est, nomenclatura item eorum est, & uocati in clamatibus aduentant. Et in Epistolis ad Atticum Cicero, Nostri autem principes digito se caelum putant attingere, si muli barbati in piscinis sint, qui ad manum accedant, alij autem negligant. Vbi piscium uiuarijs planè piscinas intelligimus. Alias est & aquæ stantis locus piscina, quod & uulgò usurpatur. Columella Rusticationis primo, Piscinas minime duas esse oportet, alteram quæ anseribusque seruiat, alteram in qua lupinum, uimina & uirgas maceremus. De odoratu uero & Sudas, approbans etiam conchyliæ odorari. Illud utique mirum, quum astipulante Aristotele auditus & olfactus nullum contineant mentium manifestum. Quod enim tale uideri potest per loca narium, id non ad cerebrum usque transmeat, sed partim obseptum & cæcum mox desinit, partim ad branchias fertur. Quin & insecta quoque tam pennata, quam non pennata procul sentiunt, ut mel apes, & culices dicti muliones. Quod nisi odore agnoscerent, nunquam è longinquo sentirent. Sulphuris item odore, genera insectorum multa intereunt. Ad hæc formicæ organa sulphurisque puluisculo inaspero, suas relinquunt cavernas, alioqui demigrant. Sed undè nam ista contingant? Certè (inquit Themistius ex Aristotelis sententiâ) alium sensum habere non possunt quo odorantur, quam odoratum. Sed afferendum est, quò nam pacto olfaciunt, si non respirant aliqua. Videtur itaque in sanguineis sensorium odorandi esse diuersum, ab eo quod in insectis habetur. Et Heracle, ut animalium quorundam oculi præduri, cuiusmodi uocant Græci σκληρόφθαλμα, operculo & folliculo carent: Proinde exserti inconniuique sunt. Sed statim nullo diductu incidentiâ & occurantia contuentur, quum aliorum oculi genis & palpebris utantur, ceu uallo quodam uisus munimentoque prominente: eoque nisi nictentur & conuiueant, cernere non possunt. Ita & odoratus insectis piscibusque promptus atque expositus est, ut uisus duos oculos habentibus: unde munere eo sine naribus & olfactione funguntur: at respirantibus adoperatus & conditus est, qui ubi halamus adaperitur panditurque, ampliat is uenarum meatuumque itineribus: quod ipsi ferè uerbis Aristoteles De sensu & sensibili exposuit, ἡ μὲν τοῖς μὲν ἀναπνεύουσι τὸ πνεῦμα ἀφαιρεῖ τὸ ὑπὸ τῆς ἐπινοῦσας, ἡ δὲ τῶν οὐκ ἀναπνεύουσιν ἀναπνεύουσι ἀφ' ἑρῆται ὄσφρ. Sed ipsi (inquit) quæ respiratione utuntur, flatus ipse surrigit, quod insidet ueluti operculum: quod nisi fiat, non percipiunt: at quæ spiritus reciprocatione non utuntur, nil eiusmodi inest. Propterea inquit Themistius, si quis diligenti subtilitate id exigat, respiratio non est causa odorandi, neque dehiscentia palpebrarum uidentis, sed adaperiendi meatus qui odoratum obseruit.

Ambiguitates in odorum ratione plusculæ. Interibi enarratur Martialis.

Stilum uertere quid sit apud Horatium primo Sermonum, Cap. XXIII

Aeterum prius quam ab hisce digrediamur odoribus, non ineptè uideatur facturi, si quæpiam adhuc ex ueteribus thesauris delibatim carptimque degustarimus. Multi (opinor) experientia magistra didicere, & nos quondam persensimus, florum odores καὶ τῶν θυμιαμάτων, hoc est suffimentorum, suauius è longinquo olere, quum in propinquo alia herbam potius redoleant, alia fumum. Miratus diu sum eiusmodi euentum, ambigensque sæpe mihi Virgilianum carmen ingessi,
Felix qui potuit rerum cognoscere causas,

Denique

Denique quum in commutationes quasdam auctoris inter philosophos celeberrimi, ad id genus quaestionum pertinentes incidissem, hanc ferè rationem comperi. Caloris uel constare odorum naturam, quippe odorata omnia calida esse: ut uero calidissimum quodque est, ita & maxime leue. Proinde prouehi longius potest, ac synceriores subuectare odorem suum à cæteris, quum foliorum odoribus, tum fumi, id est uaporis aquae deuratam, abunctumque qui odorem affectari uidentur: cum quo terrestris quoque prouehatur portiuncula, quæ odore celerius sensum afficiat: nam in sito crassamento calidum inibi potentius agit, uerum interstitio longiore uicta flaccescit euanida, calore deminuto, quamobrem sensui ingeritur odor materia defæcatoriore. Quod uero amplius agitata odoramenta plenius afficiant, ratio euident: quoniam mota plus aeris, quam quiescentia replent. Quo nomine celerius odoris potestas sensum pertingit. Acrius autem frigoris uel infestante, minus minusque odoramenta per sentimus, quoniam hebescit retunditurque tunc aeris motus, quo inuehuntur. Est enim frigus σκεπτικὸν καὶ συσπλητικόν, id est consistere facit & contrahit. Sed nunquid ferendam censemus opem Valerij Martialis, cuius hi ferè sunt uersiculi?

Quod bis murice uellus inquinatum,

Quod ieiunia Sabbatariorum.

Scribit siquidem doctissimus poeta, Bassam peius oluisse, quam ieiunia Sabbatariorum. Id cur non attentarunt interpretes, ne (sicuti uisum fortè est) arcè facere ex cloaca, aut lapidem è sepulchro uenerari pro deo existimarentur. Mihi loci huius eruditio nota obuia uidetur, nec exculcata, sed intercutanea & grauis, quam circulus pullatus nescit. Sed comprimam me, ne (quod aiunt) admouere arietem uidear, aut ostentare ac capta re lites. Græcum adagium est, ἡσέας ὄρε, ieiunium olet: de eo cuius foeteat anima. Obseruatum namque est, ora hominum qui nil dum esitarint, grauius olere: uentre siquidem inani minusque agitato, aer factus calidior spiritum excrementaque pituitosa immobilitate sua putrefacere potest. Calidiores autem effici, argumento est, quod uel sitim parere ieiunium potest. At ubi ederimus, ciborum odore hebescit prior graueolentia, aut interextinguitur. Sed enim ex medicorum item myrotheicis mutuemur aliquid, quod lecturos blandè moretur scitamentis haud aspernabilibus prorsum. Elegantissima est, & breuitate amabili Hippocratis sententiâ. Menses duci aromatum suffitu, quæ sæpe (inquit) ad alios usus reciperentur, nisi caput tentarent. Eum locum, qua solet subtilitate perpendens Galenus, postea quam docuit, cur menstruorum subsistentium affectioni aromata succurrant, quæ conuiuentes discludunt conceptaculorum clausulas, & materiae crassamentum extenuant, mox ita infert propemodum: Concinnare capitis dolorem aromata omnia, tum usus commonet, tum insinuat rationis examen: siquidem exalfaciendi potestate prædita omnia, caput pertentant aggrauantque: quippe nutu suo superna calor appetit. Quum uero huiusmodi sit uniuersum aromatum genus, ac potissimum casia, costi, cinamomi, amomi, ambiguitatis nubilum discuti inde facillime queat. Quod uero Hippocrates idem alibi ita prodit, Si mulier non concipit, & scire placet an concipere possit, ueste obuolutam suffies infra, nam si odor transmitti per os ad nares uidebitur, non esse sua culpa sterilem, cognosces. Galenus: In his (inquit) solis, nequaquam effertur odores suffitionis subeuntes, quibus confusum, obseptum, occæcatumque os uteri est: tale uero nequaquam censetur ad sobolem suggerendam accommodum: nam & alibi Hippocrates, Quæ frigidus spillosque uteros habent, non concipiunt. Quoniam uero sapiculè poeticos excutimus scrupos, nec id cuiuspiam depompationi (ut uerbo utar Hieronymi) neque enim histricosa mens est nobis, ut spinis hunc illum perfoissum uelimus, sed publico iuuenum studiosorum bono, admonitum uolumus scientissimum quencque, nil esse in hoc scriptorum genere per incuriam transliendum. Quod uirum lectionis uberrimæ Politianum, dum ageret etiamnum in humanis, commonuisse, fat notum est: quum diceret, Horatianum illud ex Sermonum primo, perperam à male feriatis enarrari,
Sæpe stilum uertas, iterum quæ digna legi sint
Scripturus: neque, te ut miretur turba, labores

KK 3

Contentus

Contentus paucis lectoribus.

Nam (inquit) stilum uertere, est inducendi expungendiq; causa, stili partem exacuminatam furrigere qua scribimus, altera quæ retusior est aut latior, proclinata, & scriptis delendis impacta. Quippe Hieronymus quoq; meliorem stili partem uocat, quæ peiora de auctoribus confodiat eradatq;. Cicero Actione in Verrem quarta, Quum hæc ad istum afferrentur, timuit aliquando, & commotus uertit stilum in tabulis suis. Quo facto, causam omnem euertit suam. Sed & in Ruffinum idem Hieronymus, Illic uertis stilum, & omnia laudata prius uituperas.

Vbi nam sit odoris sensorium. Martialis illustratur. Quid muscus, & moschos. Zibettum. Zapetion. Moschion. Alabastrum, & alabastrites unde. Bryodes. Bryon. Vocabula plura ad odorem spectantia. Oletare quid. Situm sentire. Ozanica. Ozæ. Obolere. Mephitis. Caput xxxv

Quam primum Canonis Auicennæ relegeremus, multa inde præcipientes quæ in hocce libellos (ut se ostentauit occasio) regeffimus, placitum est, quandoq; interpretis spatiosa adire uireta, ut adiutum irent illa quoq; lucubrations nostras. Inter alia nec sanè pauca, ingessit se quod instituto nostro uisum est adminiculari; Aristoteles inquit duodecimo De animalibus, naribus insitum odoratus organum arbitratur. Galenus uero & medicinam professi omnes, sensorium hoc in parte cerebri antica statuunt. Nam octauo De utilitate particulari, Odoris (inquit) sensorium prope craneum uidetur constructum in uentriculis cerebri anterioribus, uaporosum continentibus spiritum. Sed & ipsum id in libro De sensu & sensili, non inficiatur Aristoteles, forte eorum oblitus quæ prodidisset alibi. Euidens autem argumentum, non inesse naribus odorandi potestatem ullam, quod illis si admo ueantur odorata, nequaquam percipi ualent, nisi ad superna prouehantur, quod spiritus reciprocatitis ui contingere, secundo De anima commentatur Philosophus. Spiritu enim retento, etiã si inferatur naribus odor, sensus perfici nullus quiuerit. Verum, post tot actantia de philosophiæ prompta sacrarijs, iam & grammaticam instruiamus supellecilem: ne (uti ferunt) à curru uidear excussus, & à præscripto longius proripi: quanquam Scytharum more sapius ad lætiora confurgam pabula. Muscum, qui & nunc in delicatorem usum uenit, ab Hieronymo dici quandoq; peregrinũ murem, sunt qui opinentur. Nam muscum, id est *μύσκη*, murem paruam, planè indicare. Sed hoc odoris genus præcis fuisse incognitũ, Hermolaus putat. Nec muscum dici, sed moschon. Haberi autem ex arboribus arentes pannos muscoso uillo, præstantes odore. Quod genus Bryon dicant Græci, nos muscum. Moschos autem apud Aetium & Paulum, Capræ sanies creditur, quam Dorcada dicunt, ex umbilico, aut uomica. Ambigit deniq; Hermolaus idem, an muris peregrini pellicula sit ex animali, unde habeatur zibettum, quod dicant recentiores Græci zapetion. Moschia uocant item Græci conceptacula in cepis quadam semen adferuantia, & ad maturitatem perducentia. Odoribus seruandis concinnata uascula uocant Græci alabastra, quod læuoris ratione uix teneri queant, unde conciliatum lapidi nomen alabastritæ, ex quo fierent aptissimè, soliditatis causa & frigoris. Bryodes dicitur à Græcis odoris mali: sed apud Galenum uocatur sic, quicquid est algæ ritu fragile, quam appellant bryon, etiam si eo uocabulo muscus intelligitur sæpe, ut diximus. Inodorare est odorem suum agglutinare. Columella libro duodecimo: Halia (inquit) si luna infra terram posita, serantur, & sic postea recondantur, nec acerrimi sunt saporis, nec mandentium halitus inodorantur. Scribit M. Tullius Epistolarum ad Atticum libro secundo, sic: Quanquam illa tua horridula mihi atque incompta uisa sunt, sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerat, & ut mulieres, ideo bene olere, quia nil oleant, uidebantur. Ad hæc uero Martialem parte aliqua respexisse, palam sit amplius inuenti:

Posthume non bene olet, qui bene semper olet.
Id uero ex Arbitro esse, Hieronymus testatur, ubi ait: Cincinnatulos pueros & calami-fratos, & peregrini muris olentes pellicula: de quibus illud Arbitri est, Non bene olet, qui semper bene olet. Situm sentire dicuntur, quæ nimis inueterarunt, & redolent murem

murem quendam. Id Dioscorides appellat apophoram *ἀποφώρα*, quod ex Plinio agnoscat licet libro duodecimo. Sicuti apud Theocritum, ni fallor, *γλυφάνου πλοσέου* dicitur, quod sculpturam recipit etiamnum. Ozanica in Dioscoride uidentur esse olfactoriola. Ozas tamen dicunt onagrorum coria. Sed & apud eundem pluscula obseruauimus, præsens negocium iuuantia: sicuti illud *ἀρωματισμῶν*, quod aromata redolere signat, ut nardum *ναρδισμῶν*: nam *ἀλμυρῶν* est salis gustum habere, *μελανισμῶν*, nigricare: *κοραλισμῶν*, ad coralij uergere colorem: *οἰνισμῶν*, uinum relipere: *ροδισμῶν*, rosam: *πριπρισμῶν*, hircum: *κασισμῶν*, casiamiat *χρυσισμῶν*, est in auri colorem reclinare: *πεπερισμῶν*, piper sapere. Obolere uero in malum capitur: semper enim de tetro & illiberali odore dicitur ferè, ut Plauti Mostellaria manifestum facit; Oboluiti allium germana illuuias.

Oletare in ueterum doctrina esse uidetur, olidum facere: manifestius ex lege id fit, quæ subnotatum aduertimus, Ne quis aquam oletato dolo malo, ubi publice salit: si quis oletarit, sefertiorũ decem milium multa esto. Mephitim deam intelligunt odoris grauilissimi. Mephitis templum ante Cremonensium mœnia fuit quandoq; loco seu numine defensum, ubi exusta est Cremona Vitellianis Flauianisq; bellis, anno postea quam condita fuerat ducetesimo octogesimo sexto, T. Sempronio & Cornelio consulibus, ingruente in Italiam Annibale. Olacitatem, odoris accipimus grauitatem.

Pustulas in naso, & ionthos quid signare conieciarint ueteres. Psydracium quid, & ionthos, & unde. Vari in naso. Amantium blandimenta aduerfum amatos. Grypi qui. Pusula. Pusula oues. Ignis sacer. Cap. xxxvi

Superstitionis antiquæ uestigia in Græcorum commentariolis pridem obseruauimus, quæ & uarietatis gratia quam anxie nimis ac sollicitè affectat plerunq; humanus animus, huic loco suppugam: Moris est (inquit) non nullis, quæ naso adnascuntur psydracia (est autè eo nomine pustula durior, acuta, subalbens) nuncupare mendacia, quoniam ferè sint mendaciloqui argumenta. Sed & ad ipsum id spectat, quod lectum quoq; est: Siculos confuisse, ionthos qui sese parte eadem ostentant, *ψύδρας* appellare, id est uanos mendacesq;: quia id genus homines per ea naturæ indicia plane significarentur. Sunt autem in hoc proposito, quos Latine uaros rectè dixeris. Vocari autè sic arbitrantur, uel quod ætatis flore protuberent, aut ab onthos, quæ res sumum indicat, quia faciei sint dehonestamento, quod *ὀνθισμῶν* dicitur. Sciendum tamen primum prædeuntes pilos ionthos quoq; solere nuncupari, ratione uocis ab *ὀνθα* deflexa, & *ὀνθισμῶν*. Illud uero quod Plato scribit, & recensuit Plutarchus, non tam superstitionis fuerit, aut obseruationis superfluentis, quam amatorij profum eblandimenti, quod niueo spectabiles candore, ut deorum uenerabantur filios, nigredine quadam suffuscos, ut uiriles in primis. Grypos uero regio opinabatur: nam & Persæ id genus homines adunco naso amplexantur præcipue, quod eiusmodi fuisse Cyrum, proditum annalibus sit. At simos, gratiosos appellabat. Pallentes autem *μειλοχούς* salutabant, & osculabantur, ceu flauescens dicas, & mellis colorem præferentes. Obiter sciendum pusulam à pustula esse diuersam, quippe sacrum ignem pastoribus pusulam uocant, unde dicantur oues pusulosa.

Sternutamentum censerì quandoq; ominosum & inauspicatũ. Catullus & Propertius explicantur. Interim quæ dicantur serperastræ. De sternutamento plura ex literis interioribus. Symbolum quid. Singultus unde fiat. Parmica. Ornus quid. Cap. xxxvii

Egebamus dum ista euigilarentur literarum bonarũ candidatis, enarratum culas in Theocritum quasdam, etiam si concisas admodum & deminutas, tamen haud omnino aspernabiles: nec in quas Græcanicũ illud, & quidem Theocriti eiusdem, nasutior reiectet aliquis, *ὄνθη ἰσθῶν*, nil sacrum, aut magnum. Inter alia uero & illud quod excerptum arripit, adnotatum Idyllio, cui titulus Thalsia: ex sternutamentis prodesse nonnulla, ac significare prosperius, alia uero censerì ominosa prorsum & inauspicata: unde Theocritus, *ἐπὶ σμικρῶν οἰεσῶντες ἐπὶ μεγάλων*.

id est Simichida infestauerunt amores. Et in re sequundiore Homerus,

εἰς ὀφθαλμοὺς ἄμοι ἕδος ἐπιπέφυ;

Nonne uides quod mihi sternuit filius? Verum apud Theocritum, *ὡδὲ τῆς χέρονι μοίρης*. Id est, in partem malam accipiendum est sternutamentum praesagium. Sed & Atheniensium imperator Timotheus classe in Corcyros dimicaturus, gubernatori suo qui proficiscenti iam classi signum receptui coeperat dare, quia ex remigibus quendam sternutamentum audierat, Miraris (inquit) ex tot milibus unum perfrixisse? At consultantibus Graecis post iunioris Cyri interitum, quo maxime modo ex Asia in Graeciam remearent Barbaricae fraudis reclinata saeuitia, fertur quidam interm sternuisse: quod quum audissent milites, impetu uno deum sunt uenerati, Iouis quem Sotera dicunt, arbitran-tes augurium. Ad haec autem uel sponcione contenderim, Catullum respexisse, a quo de amore proditur sic,

Dextra sternuit approbatione.

Sed & Propertium,

Num tibi nascenti primis mea uita diebus

Aridus argutum sternuit omen amor?

In cuius loci enarratione afferri modo ab eruditissimis, quae prodit in quaestionibus encyclicis Aristoteles (Etenim cum sicut promuntur omnia, ne comatulium ista forte relipiant caluum. Quae esse uelut serperastra paulo impolitioribus, summe optamus: quae discentibus ambulare infantibus, ut Varro significat, adhibentur alligata geniculis, ne uacuae fiant, uel compernes.) Tres esse partes nostri corporis principes, caput, thoracem, & aluum: quumque efflatus alui respiratio sit, ructus uentriculi, sternutamentum capitis, quae pars sacra praecipue est, spiritum hinc exeuntem, tanquam sacrum ueneramus & adoramus. Porro sternutamentum bene caput ualere posseque concoquere, indicio est. Perinde igitur quasi bonae indicium ualitudinis partis optima atque sacerrima, sternutamentum adorant, beneque augurantur. Sed & alibi Aristoteles idem auspiciatiora putat, post meridiem facta sternutamenta. Adnotatum quoque ab Alberto est, augurum scientia contineri, esse sternutamentum ueritatis signum, & liberationis prognosticum ab insidiarum discriminibus. Sed uel unius auctoritas Eustathij Iliados rhapsodia septima, quod adstruimus manifesto probat: nam *ὁ ἐκ δεξιῶν ἤσπυρος οἰωνοῦ τῆς ἀγαθῆς* inquit, ut opinati ueteres sunt, id est a dextris sternutamentum boni augurabatur quippiam: sic & oculi dextri palmus. Auctor in Parallelis Plutarchus, ante praedium nauale cum Barbaris, Themistocle immolante, clarum e sacris flammam refulsisse, insimul & sternutamentum dedisse ab dextris signum. Quid quod libro primo De doctrina Christiana scribit Augustinus, Veteres lectum solitos repetere, si dum inducitur calceus, sternutamentum obtigisset. Symbolum uero Graeci nuncupant, quod ex sternutamento concipitur, augurium. Illud autem grauius multo, quod septimo Sententiarum Hippocrates scribit, Sternutamentum fieri ex capite cerebro calfacto, aut humectato eo quod in capite inani: aer namque intus contentus, extra erumpit: sonat autem, quoniam per angustum ipsi exitus est. At Galenus inquit, Non omne sternutamentum fit cerebro calfacto, aut humefacta parte capitis inani: quippe pinnulis quidam irritantes nares sternunt, & cum tussis spiritus permeans deorsum ad nasi meatulos sternutamentum concinnat. Sternutamentum itaque de capite tantummodo provenit, si natura desiderio expellendae materiae sufflantis ad secretionem commouetur. De huiusmodi autem Hippocratis sanctio facta est, neque forsitan de quouis tali. Si quid enim exsuperet humoris in capite, nequaquam gignit sternutamentum, nisi ad spiritum uertatur. Patet id, multi enim non sternunt, quorum de naribus humoris copia secernitur. Soli enim sternunt qui ita affecti sunt, quibus mordax ea est quae a capite fluit humiditas: ceu si quid mordax naribus imponas. Ut enim tussis accidens est ad expurgandas pulmonis arterias asperas naturale: ita sternutamentum narium canaliculas perpurgat. Caeterum quod ait Parte inani capitis, ut est potissimum de cerebri uentriculis intelligendum, ita de eo quoque quod extrinsecus ambit cauo, inaudiendum. Scribit alibi idem Hippocrates: Mulieri, quam uteri uitia infestant, aut quae difficulter parit, si sternuta-

nutamentum superuenit, bono est. Ratio autem est, quia indicat naturam iam intermortuam expergeri & reuiuiscere, necnon proprietatum meminisse motionum: interdum reueruntur & reuiscuntur aliqua. Nam in libro De causis accidentium tradit Galenus, ita eueniens sternutamentum prodesse, quia uehementiore concussu atque feruore partim quidem excitat naturam, partim uero excernit quae tenacius impacta sint partibus corporis. Sic enim & singultum solet sanare, quod ex Hippocratis item haustum fontibus est: quanquam singultui ob euacuationem euenienti, etiam si raro id fiat, sternutamentum nequaquam medetur. Fit uero subinde ex repletionem singultus, sicuti in puerulis uisimus. Item calor & frigus neruosa replent corpora, quia tantisper reflari tristius queunt, & ob eam rem singultuant. At dicat aliquis, Vbi nam remur ominusum esse sternutamentum? Medicinam professi plenius utique satisfecerint. Nobis interim Plinij auctoritas sufficere poterat, quam uel Gellius repetit: Oscitatio (inquit) in enixu letalis est: sicuti sternuisse a coitu, abortiuum. Nisi ex tertio Canonis Auicennae, capite proprio, succurrerent pauca quae mutuaremur, ad hoc ipsum pertinentia, ne (quod inquit Lucianus) pistrinum perinde ac palatium amemus: Pernoxiu, inquit, censetur sternutamentum in initio decumbentis catarrhi & coryzae, quod tunc humori decoquendo necessaria sit quies: augescitque adeo in febribus quandoque affectio haec, & consimilibus, ut uirtute deiecta, superfluenti materia caput oppleatur, proueniatque interdum scotomia: quam obrem reprimi confestim debet, ne & singultum concinnet grauiorem concussu. Illud ex Graecorum doctrina leuius aduertendum, sternutamentum quandoque pro sensu capi simpliciter, quia sit ea affectio capitis sensus: uel quia festuca praetenui, nares si irriterimus, obuenerit sternutatio. Siquidem in Aristophanis comedia Dionysius percussus ac plagam dissimulans, dicens, Jam te conuerberaui: respondet, *ὄλεος οὐκ ἐπιπέφυ;* id est, qua ratione non sternuit? quod est, inquit interpret, *ὄλεος οὐκ ἐπιπέφυ;* id est, non sensu. Perinde ac innuere, non secus plaga se affectum, ac festuca leuioris tactu affici nares consueuerint. Parmica dicuntur Graecis & Aeginetae Paulo, sternutatoria, id est quae sternutamentum proliciunt. Denique illud adnotasse, nil (puto) obfiterit, dici quandoque Graecis sternutamentum etiam *ἔρρυ;*. Est quidem eo nomine auis quaecumque, sed priuatim unde concipi augurium ualeat, indeque quicquid augurium uel omen facit: quin & diuinitio ipsa ornus quoque dicitur.

Cyclops excacatus qui sit. Cyclopei ludi qui intelligantur: item Teuthidi similes, & quid teuthis. Interibi cur Antimachus diceretur Psecas. De sepia et Ioligine. Titanicis malis que intelligantur consimilia. Cap. xxxviii

Cyclops excacatus, adagium est scitissimum de potentia magna, quae ducis prudentia, quam esse animae oculum, honestissima quadam metaphora Plato dixit, exuta & (ut sic loquar) exoculata sit. Notior est fabella de Polyphemo staturosi praualidique corporis, sed ab Ulyssae astutissime excacati, quam ut harum lucubrationum studiosis ea nunc ingeratur a me. Nam & inde Cyclopei nuncupantur ludi, quum saltans in scena inducitur Cyclops Polyphemus. Vnde Horatius de Sarmiento & Osco ore foedo & facie turpissima, ut laruam diceret,

Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus;

Pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat;

Nil illi larua, aut tragicis opus esse cothurnis.

Meminit in Galienis Pollio Trebellius: Cyclopea, inquit, luserunt omnes apenarij, id est uehicularij: uel ut alij legunt, arenarij. De apene nos alibi hoc opere. Tria uero Cycloporum genera Graeci agnoscunt, unum eorum qui Mycenae moenibus communiunt, alterum eorum qui cum Polyphemo memorantur: tertios intelligunt deos. Pro uerbis origo ab historica demanauit fide: etenim posteaquam ueneno interijt Magnus Alexander, sicuti Plutarchi doctissimi testantur monumenta, dixit Demades orator, siue is Leosthenes fuerit, sicuti adnotatum alibi comperisse uideor, copias illius bellandi artibus & strenuitate longe praecipuas Cyclopi excacato uideri consimiles, quoniam robore peritiaeque praecelleret, sed duce, qui electissimum exercitum rite duceret, forent

forent exorbata. Cui ferè compar videtur facetissimum in Eretrienſes Themistoclis cauillum, quos ille dicitabat Teuthidibus perſimiles, *μολύχουσαν μὲν ἔχει, καὶ θύρα δὲ μὴ ἔχει*. hoc est, habere quidem gladium, cor uero non habere. Teuthidas autem esse qui dem piscitij genus ferè constat: sed quodnam sit, parum conuenit. Plutarchi interpres gladiolos reddidit, quia sensui (ut opinor) cõgruebat maxime. Eos uero pisces, xiphias ab Aristotele De animalium historijs libro secundo & libro octauo nũcupari scimus; & Plinius gladios interpretatur, quibus figura creditur nomenclaturæ occasionẽ præbuisse. Rerum quidem (inquit Plinius) non solum animalium simulacra inesse, licet intelligere intuentibus uiam, gladiũ, ferras. In Parallelis Plutarchi eadem affertur Themistoclis sententia: sed fluctuans interpres, teuthidas tantum nobis reddidit. Sunt ex Græcis, qui teuthidas nunc sepias interpretentur, nunc uisiores piscicolum, qui & in proverbiũ uenerit, de ijs qui inopia arctiore uel minima & uilissima corrogare coguntur. Nam Aristophanes in fabula cui titulus *ἄχαρναι*, Antimachum taxans cognomen to Psecada: quoniam eos quibus cum obuerraretur, disſerendo roris uice aspergeret: nos enim, psecas Græcis dicitur, & gutta: ita scribit,

ἄνθρωποι τὸν θῆλον τὸν δὲ οὐδὲν.
 id est, quem etiamnum uideam teuthide indigentem. Apud Aristotelem libro De animalium historijs quinto, ubi Græcè ita est, *πολύποδες καὶ σιπῖαι καὶ τὸν θῆλον*. Plinius & Theodorus, polypos, sepias, loligines interpretantur. Et paulo post iterum, *ἀπὸ σιπῖαι καὶ τὸν θῆλον νεοσῖαι ἅμα συμπεπλεγμένα*. hoc est ad uerbum, Sepiæ uero & loligines natant implicitæ simul. In causis naturalibus apud Plutarchum, problema est de teuthide, Cur nam ea sese ostentante, hyemis magnæ fiat præſagium: & uir quidam planè doctus sepiam est interpretatus. Cur (inquit) teuthide apparẽte, tempeſtatis magnæ signum? An cuncta natura mollia horridula sunt, quod carne nuda sint & tenuia, quãdoq; neq; crusta neq; pelle neq; squamma obrepta obſepta ue, sed intus durum & osseum habeant, ideoq; mollium etiam appellatione cõflata, proinde statim ex sensus facilitate hyemem præſagiunt? Qua ex causa terrã petit polypus, saxa corripens paruula. Verum, frigus declinans, ac qui in imo maris coarctur tumultum, profilit etiam teuthis, quando ex mollibus uniuersis uel præcipue mollícula est ac iniuriæ opportuna. Itidem & Strabonis interpres libro tertio, teuthida sepiam accipit. Fuit & Arcadiæ ciuitas Teuthis, & eodem nomine dux in Aulide cum Græcis alijs, quem tamen Hornytum uocant quidam. Hic cum Agamemnone disſidens, quum abductus uideretur suos, suadente Pallade ne faceret, deã uulnerauit in femore. Reperitur & Teuthos, ab Teuthide, ut inquit Athenæus, sola differēs magnitudine. Sed & libi genus dicitur teuthis, id est loliguncula. De sepijs & loliginibus pronũciat Matro apud Græcos poeta, piscium solos nosse, quid album sit quid ue atrum. Ab Cyclope uero excæcato haud disſitum ualde est, quod ex Græcis doctissimus pronũciauit. Romãnum imperium post Neronis interitum Titanicis fuisse malis perſimile, quoniam in multa disſectum conuulsumq; sapius, in se tamen concideret.

Principem esse necessariũ rationibus aliquot colligitur. Nullum esse homine socialius animal.

Caput xxix

Quia uero principem unum aliquem uideri necessariũ, paulo antè ex uerbij ratione digito (ut sic dicam) monstrauimus, subit nunc illud affluentiũs, ac pensilate amplius persequamur. Nam Solomonis sententiã esse nouimus præclaram, Vbi non est gubernator, disſipabitur populus. In omnibus profectò, quibus certus aliquis est propositus finis, in quibusq; sic aut aliter procedere contingit, opus esse digerẽte aliquo, propemodum constare uideo, si ad præscriptum modo finem perueniendum. Neq; enim nauis uentorum flatibus exposita diuersis in portũ appellat unquam, nisi id agat præſidentis industria. Sed esse homini finem quendam propositum, ad quem uita & actiones tanquam scopum dirigantur, nõ est (opinor) qui ambigat: etenim per intellectum agit, cuius est ex fine operatio. Diuerso autem calle ad eum ipsum homines perdici, studiorum diuersitate notissimum, Proinde assistat necesse est quispiam, à quo intendatur dirigaturq; ad finem

finem, ad quem insito rationis lumine ferimur. Quod si in solitudine agere possemus, ut bruta pleraq; minus utiq; principe aliquo indigere uideremur: tunc enim sibi unusquisq; rex foret, Deo tantum regi obnoxius, diuinitusq; nobis lumine contributo, & se & sua dispenseret. Cæterum ingenitum homini est, ut sit & dicatur sociale animal, Naturalis id manifestum necessitas facit. Cæteris namq; animalibus & plantis uariè tegumenta natura tribuit, testas, cortices, coria, spinas, uillos, fetas, pilos, plumam, penas, squammas, uellera. Hominem tantum nudum, & in nuda humo natali abijcit die ad uagitus statim & ploratum, uti grauissime Plinius scribit. Sed enim omnium loco diuina illi ratio est attributa, cuius illustratone longe plura manuum adminiculo ualeat comparare. Quæ tamẽ usũ multiplici unus haudquaquam aliquis impleuerit, Proindeq; in solitudine non sine incommodis quã pluribus & maximis degere queat aliquis. Adde, quod cæteris naturæ sponte perspecta cognitaq; uidentur quæ profunt, quæq; nocumento sunt. Aliquibus etiam industria quadam naturali, herbæ quibus medica uis inest, notæ sunt item uitæ necessaria multa. Quorum homini cognitio tantum est communis, ut qui possit per rationem ex uniuersalibus principijs ad singulorũ perceptionem, quæ degendæ uitæ creduntur necessaria, peruenire. Quæ quum numerosiora sint, unus propriæ rationis uis nequaquam attigerit: propterea societas rationali est animali peculiaris, ut alterum alterius adminiculo adiutum, refortum instructumq; facilius possit ex naturæ propriæ dignitate tempora transmittere. Quid, porrò, oratio huic animantium uni tradita, quem habere usum in solitudine ualeat? Etenim reliqua communi quodam modo affectiones patefaciunt suas, ueluti canis iram latratu. At homo sermonis cõmodo conceptus animi uniuersos ualeat explicare. Ex quibus omnibus facile colligas, illum cæteris quotquot sunt, etiam quæ uidentur à congregatione non omnino reuulsa, societatis facile capaciorem. Itaq; in Ecclesiaste Solomonis chria summe approbatur. Præſtare amplius, esse duos quã unum: quod ad sit mutua societatis emolumentum. Quæ quum ita sint, nimirum & illud maxime necessarium conse qui aptissimũ est, Vnum aliquẽ esse debere, cuius consilio & prudentiæ reliqua subijciatur multitudo. Alio qui multis cohabitantibus, & uno quoq; sua cõmoda procurante, nullo negotio dilaberetur res, ni princeps aliquis præſideret, qui publico bono, tanquam mitis parēs (ut ab Homero dictum) consuleret. Sicut & hominum cæterarumq; animantium disſluerent corpora, nisi uis aliqua foret excellentior, quæ assistens membrorum aleret custodiretq; compagem. Igitur necesse est, præter id quod mouet ad proprium uniuersusq; bonum, esse item quod cõmune omnium distribuatur, componatq; bonum. Nam & in omnibus quæ in unum ordinantur disponuntq;, quiddam pernoſcitur principis gerens uicem, siquidem in corporum uniuersitate corpus primum, id est caeleste, reliqua corpora quodam diuinæ prouidentiae munere ordineq; dispensat atq; moderatur. Omnia uero animantia rationale animal regit, Hominem ipsum diuiniõr anima. Inter animæ partes irascibilis & concupiscibilis, moderamini rationis subijciuntur. Inter membra corporis, unum est præcipuum, cuius uelut nutu quodam reliqua agitantur: id uero est caput, siue (ut malunt alij) cor.

Cuius deceat esse modi principem. Duplex esse in natura regimẽ. Cur homo, minor mundus.

Caput xxx

Sed enim quia ista uidemur scitius mustitare, urgeat nos forte scrupulosior aliquis, Qualem credamus oportere esse ciuitatis principem, & cuiusmodi eius officium sanciamus. Non erat quidem in animo operis initio tam crebriter in hasce diuertere florum amœnitates, quæ altius requirunt examen: uerum, quoniam (ut ille ait) thesauros esse oportet, non libros, quid in uoluminibus aut gustioris scientiæ, uelut lucis densitate ac religione horrentibus, uenatis simus, subnotando quæ digna scitu occurrebant, publico studioforum bono iam hinc proferre ordiemur: nulla in parte (quod M. Varro inquit) my facientes, id est hæsitates, aut etiam subuerentes, perinde ac ij qui uix proloqui audent. Et primũ quidem id obseruandum amplius: Quæ ex arte sint, ea imitari quæ ex natura habentur. Ex quibus id promitur, ut de rationis instituto ualeamus operari. Proinde regis munus id optimum præstantissimumq;

tissimumque censendum, quod ab uniuersalis principatus forma demanare uidetur. Deprehensum porro est, in natura rerum duplex esse regimen: uniuersum, & particulare. Uniuersum quidem, quoniam prepotentis Dei moderatione omnia contineri, nemo non, qui modo constet mente, dabit facile. Particularis autem principatus precipue dispersioni diuinae per similes in homine reperitur. Quem ea ex causa etiam minorem mundum dicitur, per sepe uidemur legisse, quod uniuersi moderaminis in ea comperiatur forma. Nam quemadmodum uniuersa corporea creatura & uirtutes spirituales omnes diuino subiiciuntur gubernaculo, compari modo & membra corporea & animales uirtutes magistra ratione reguntur: atque eodem fere pacto se in homine ratio habet, ut Deus in mundo. Verum similitudo moderamenti huius, ratione quoque alia librari perpendi potest. Hæc si quidem in nobis est, non solum quia ratione regatur homo quilibet, sed etiam quoniam hominis unius præside ratione multitudo gubernatur. Quod regni muneris maxime uidetur: quando & in animantibus quibusdam quæ socialiter uiuunt, quædam regiminis huius conspicitur proportio, ueluti in apibus: nec id tam rationi imputandum, sed naturæ instinctui à summo regente inducto, qui & est & dicitur auctor naturæ. Quamobrem id regi principi quoque uiro dispiciendum in primis, ut regno ita demum sibi præsidendum opinetur, licuti corpori præsidet anima, & amplius uelut mundo deus. Quæ si quis uehementius excusserit, altiusque menti opinatus fuerit infigenda, & quodammodo inurenda, pernoscet illud excellentissimum, quum in seipso iustitiæ amore ardentius accessum iri, dum subinde repetet secum, ad id prouectum se, ut præcellit illius agentis uice iudicium exerceat in principatu, tum autem suborietur mansuetudinis & clementiæ lenitas, dum singulos ipsi obnoxios perinde habet ac corporis sui membra, cogitabitque id solum fulmen quod Iupiter mittit placabile esse: perniciosum id de quo deliberauit, & (ut Seneca inquit) alijs quoque dijs auctoribus milit. Quia loquem, id est regem, prodesse etiam solum oportet: nocere non nisi quum pluribus uisum est. nam & M. Tullij circumfertur sententia, Infelices haberi eos, qui omnia sibi licere existimant. Perpendet illud quoque in Græcorum literis iactatum: à capite piscem primum contempnere. Quo significatur obscurius, principem uirum insigniter turpem, mox dare labem in plures. Huic enim non magis latere contingit, quam soli inter tot collucetes siderum oculos. Vna est clementia, quæ ex uirtutibus omnibus precipue hominē addecer, quando humanior nulla est. Neminem tamen insignitius illustrius uel conspicuum facit, quam principem uirum: quanquam contemperamentum id esse adhibendum non latet, uti nec promiscua sit ac uulgaris, & deplorata ingenia à sanabilibus non distinguat, nec rursum abscessa. Talem se ciuibus suis præstare princeps debet, cuiusmodi deprecatur deum sibi. Et, quod parentes faciunt, nunc obiurgat, non nunquam blande, quandoque & minaciter se gerat ad decretorium stylum accedat rarius. Tunc demum ultima experiri decuerit, quum cætera fere sint conclamata. Sed uno cludam uerbo: sciat princeps esse se, rei publicæ suæ animam, illam uero corpus. Quo nomine apud eum Lucio Tubulo, qui apud Lucilium amarulente, ut rapinator, impius sacrilegusque proscinditur, & id genus alijs, esse nullus potest locus.

AD MAGNIFICVM VIRVM D. FRANCISCVM BEMBYM
Rhodigij prætorem æquissimum ac Musarum hospitem laudatissimum, Camilli Richerij in Lectionum antiquarum libros Lodouici Cælij patris sui
Præfatio uicesima quinta.

Ostea quam enuntiatum est maximo Veneti senatus consensu te huc ad nos prætorem designatum, egregie lætati fuimus omnes: ad primum nuntium affluente turba (ut fit) inter festas læta omnium uoces acclamabatur, Rhodigio astri benignioris aspectu datus est prætor Franciscus Bembus ingenio clarus, moribus clemens, sobrius, mitis, sui profusus, alieni abstinens: patriæ omnes uehementer gratulabamur, quam tanto prætore fortunatissimam fore uidebamus. Spondebant nobis de te omnia generis nobilissimi eximia & heroicae tuæ uirtutes, quibus adeo in urbe Veneta præcellis, ut similes tui pauci admodum ualeant reperiri: affluentissimæ tibi sunt opes, quibus non ad luxum unquam & delicias, quod plerique omnes solent, sed (ut Basilus ait) ut uatico ad uirtutem usus fuisti, administrandi tandem prouinciam sumpsisti, in qua animi tui doctes statim agnouerunt omnes. Ager Rhodiginus impune ab aliquibus uexabatur, tu statim eorum audaciam compressisti. Vidimus tibi laborem esse in negotijs, in periculis fortitudinem, industriam in agendo, celeritatem in conficiendo, & in prouidendo consilium: taceo innocentiam, omnibus in rebus temperantiam, fidem, facilitatem, ingenium incredibile, humanitatem singularem. Quum hæc uidi, auide quæerere cœpi apud animum meum, qua maxime ratione me possem beneuolentiæ tuæ huiuscæ patriæ meæ dignissimæ prætor insinuare. Sumus etenim natura studiosissimi appetentissimi que honestatis, cuius si quasi lumen aliquod aspexerimus, nihil est quod (ut eo potiamur) non parati simus & ferre & perpeti. Te autem uir clarissime, quis non amat? cui bonum omnē in animo est. Inlita tibi est altius & infixata diuinitas, ipsa hæc ad eximiam perducens uirtutem appetitio: tales tamque admirabiles tibi tum ad studia, tum ad Dei cultum stimulos ingenerauit, ut (quod dictu quoque mirum est) uel puer id de te specimen dederis, eam prætulæris indolem, ut quum te prudentissimi senes intuerentur, ueluti diuiniore afflati numine absolutissimam fere uirtutis idem uaticinarentur: nec eos utique sefellisse opinionem nos Rhodigini nunc experimur: uirtutibus uelut gemmis ab ultimo oriente petitis præcellus animus tuus præfulget nimis. An eximium Christianæ religionis cultum subtecebumus, in quo tibi gradum proposuisti primum? Quid uero præsignem in parentes pietatem tuam comemorem, quos uiuentes perpetuo numinis uice & coluisti & ueritus fuisti? Es ergo undique uenerandus: quo fit, ut non iniuria me clientem saltem tibi exhibere tantopere cupiam: id fieri posse maxime sum ratus, si more Parthico non citra munus te salutem. Quare, quum nunc patris mei Antiquarum lectionum libros formis cusos iterum publicam facere materiam statuerim, te elegi, cui uicesimum quintum librum dicarem, sperans tibi erudito uiro hoc munus gratum fore. Huiusmodi ergo munusculum benignè suscipias, & si infra amplitudinis tuæ fastigium esse iudicabis, cogites uelim, multas gentes dijs lacte & mola quandoque falsa litare, quæ thura non habeant. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIIONVM ANTI-

QVAVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVS QVINTVS

Prouerbij ratio, Platano similis. De platano pluscula, & platanisto. Obiter qui dicantur a Persis immortales. Herodotus & Curtius declarantur. Melophori qui sint. Itē melotides. Mala Hesperidum quae intelligenda. Mallophoros. Trimacresia, & macra apud Gallos quid, Sphaeria. Platanon, Platanos uas.

Caput I

HEMISTOCLEM Athenarum principem, cuius operam ingeniumque ac prudentiam summam non paruis in rebus, nec raro experta Graecia est, produnt auctores grauissimi, postea quam amplissime patriam est promeritus, solum tamen saepius conuictio a ciuibus incessi. Vnde illius praecleara circumfertur sententia, *τι κω πᾶτα ἔσοι ἢ αὐτῶν ὀνείρων μοι;* quid eis negotium facessitis, qui uobis fuere benefici? Se quoque subinde platano consimilem praedicabat, ad quam decurrerent, quos infestaret imber; mox uero serenitate reddita, uelleretur ab eisdem, interimque conuictis profcinderetur. Ex historia igitur produci adagij forma potest, ut dicatur is **platan**o assimilis: cuius opera, quamuis necessariō saepius utamur, nihilominus insita quadam prauitate, illum eundem incōmodis liberi, habemus derisui, conuellimus, perditum quādoque etiam cupimus: mox tamē necessitate deprehensi, expertam repetimus uirtutem. Sane congruenter de ratione foliorum platanus electa potissimum, quam prouerbio usurparemus, quando arbor ea umbrā gratia tantum ex alieno petita orbe est ips, quā dicuntur *σκιατροφοῦμένοι*, sicuti De historijs quarto libro Theophrastus perdocet copiose. Nam Caius princeps etiam in platano Veliterni ruris, tabulata cuius laxisq; ramorum trabibus scamna patula miraculo fuerant, epulatus est: eamque cœnam appellauit ille Nidum. In Lydia prodit Herodotus, Xerxem comperisse platanum, quam ob pulchritudinem aureo donauerit monili, tuendamque uiro delegauerit immortalī. Quae in parte adnotandum obiter, ut eum locum salebrosū quadantenus in potestate habeat quilibet. Non ideo dici ab historico immortalē uirum, quia planē nunquam moreretur: quod credere, insulsiſſimum foret: sed intelligi ex ijs unum opinor, qui in militia delecti ex Persis numero decem millia, dicebantur immortales. Quoniam si quis eorum aut nece aut morbo numerum minuisset, confestim substituebatur alius, nec unquam plures erant pauciores ue decem millibus. Erant item praecipuo inter omnes cultu decori, & ijsdem omnium praestantissimi. Hac opera iuuabitur & Q. Curtius libro tertio, ubi ita legimus adnotatum: Proximi (inquit) ibant, quos Persae immortales uocant, ad decem millia, cultus opulentiae barbarae non alios magis honestabat: illi aureos torques, illi uestem auro distinctam habebant, manicatasque tunicas gemmis etiam adornatas. Memoriae produnt ex Graecis nonnulli, *ἐν ἀθανάτοις*, hoc est immortales istos Theodosio imperante redactos in nihilum ab Ardaburio. Ex hisce uero immortalibus uiris, mille seligebantur optimus quisque, melophoros uocabant: quod hastis praefixa gestaret mala aurea: doryphori erant hi, hoc est satellitio fungebantur. Mallophoros autem, Cereris est cognomen in Megaride, quod ab ijs uideretur impositum, qui mortalium primi, oues conutrire coeperint. Siquidem lanam dicunt Graeci *μαλόν*, ex quo & Idam *μαλοτῶν* uocarunt, uelut *πολυπρόβατον*, id est ouibus abundantem. Melotida, id est *μηλοτῖδα*, radiolum interpretantur, uel auricularium specillum. *μῆλα* etiam ueteri consuetudine capras ouesque intelligimus, quas in Graeciam ex Africa transportauit Hercules, etiam si ad aurea poma rem fabulositas transferendam putarit. Caeterum, caritatis nomine uellus aureum in ouibus intelligendum, docuit Varro. Ab uerbo autem *μῆλα*, id est mala, inflectitur balare apud nos, *M* in *B* transeunte, quod

cam

eam literam proferre oues uideantur. Similitudinem quandam cum Persarum immortalibus habuit apud Gallos equitū ordo, quem uocabulo gentis proprio trimacresiam illi uocabant: nam equum dicunt marcan. Sed ad platanum redeo. Inuenio Xerxem eundem auream sibi platanum fundi iussisse, quae antimumos foret, id est amatam effingeret, leniretque aestuationem mentis ex illius absentia. De Platano in Theriacis Nicander ita scriptum reliquit, *σφαίρη τε σφαιραχί & πλατάνοιο*. id est; sphaera quoque thorum praebentis aestate platanī. Interpret locum eum enarrans, illud *σφαιραχί* pro umbrosa posse accipi, tradit: quoniam latissima sint eius arboris folia, ut opacissime cōtegant aestiuo tempore: uel (inquit) quia thorus ex numerosis folijs confici abunde possit eodem tempore. Addit illud quoque: platanī fructum esse sphaeria quaedam trachea, id est orbiculos asperos, propterea a Nicandro dici sphaeram. Ex ijs uero quae prodit interpret, hic agnoscas licet, uera item esse quae Graeci scribunt, dici platanum, siue platanistum, a latitudine, quod sit *πλάτυλλον*. Platanistum tamen sunt, qui a platano per diminutionem proferri putent: quum paronymon, siue denominatiuum sit uerius, nihil primitiuo amplius minus ue significans. Porro si diminutum foret, exire debuerat in *σκα*, sicuti calamiscus, pyrgiscus, satyriscus. Platanistum pro platano apud Homerum diligens lector inueniet. Sunt qui ab foliorum platanī amplitudine loca spatiosius capacia sic opinentur dici. Fabulosa planē sunt, quae primo De animalium naturis scribit Aelianus, nec citra cunctationem promenda. Ait enim, noctuas mira quadam ingenij solertia a ciconijs submoueri a nido longius, platanī frondibus ingestis, quartū contactu torporem contrahant noctuae, ita ut oblationis quippiam inferre deinceps nequeant. Platanion uero petra est; ex mari haud ita prominens; plana & lata, meminif. Apolloniū, *εἰματῖ νηλεσῶν τοῦ λαίου ὕδι πλαταμῶνι*. Aratus in Prognosticis, *ἀπὸ αὐτοῦ πλαταμῶνι παρὰ λίβετου δμοίη*.

Sunt qui eo nomine latitudinem terrae accipiant, item fluij nomenclaturam. Capitur quoque & pro littore. Platanos item uas erat fingendis popanis accommodum. Platanones interpretantur nonnulli *λεωπητελα*, id est leuigatas petras: quod approbat Strabo in Cappadociae descriptione: Sunt (inquit) platamones, unde Mazacenis suppetit lapidum copia ad inaedificandum. Eum locum inſcite Latinum fecit interpret. Et in Periegesi Apher Dionysius Gangen canit, *λαδὸν ὕδωρ νυσοῦλον ὕδι πλαταμῶνι κελίνδην*. In cuius loci enarratione etiam eruditioribus haest aqua.

Adagia duo a cupresso producta. Horatij locus illustratur. Evangelia immolare, quid. De cupresso nonnulla. De pinu, Herodoti perpenditur sententia. Sphaeria quid. Sphela. Sphaericus qui. Sphaeristerium. Sphaeria quae in theatro spargeretur. Tesserulae. Echepeuces quid. Galbuli. Galbae nuce. Cap. II

Phocion Atheniensis, quem nemo uel ridentem uidit, uel flentem, quum ciuitatem intraretur a Leosthene praecipitatum in bellum, dum libertatis spem & imperij cōcipit illa tumidius: uerba eius cupressis consimilia sibi dicebat uideri, quoniam pulchra quidem forent ac sublimia, caeterum fructu omnino careret. Sed enim quum inittia cedere prosperius essent uisita, immolarentque euangelia omnes, hoc est, rei diuinae ex felici nuntio darent operam: interrogatus, an ita rem gestam uellet, *πεπρωχθαι μὲν οὐκ ἐφί τούτοις; βεβουλόδοται δὲ κείνη*. id est, gestam quidem uelle sic, illa tamen malle decreta. Ex his adagium productum, de ijs quae speciosa quidem uidentur, inania tamen sunt, & nullum prorsus emolumentum praefereant. Nam arbor haec, uti docuit Plinius, natu morosa, fructu etiam superuacua est, baccis torua, folio amara, odore uiolenta, ac ne umbra quidem gratiosa. Est & ab hac arbore prouerbium alterum, Cupressum simulat, de pictore malo & imperito, ut exposuit Porphyrio, qui aliud prorsus nihil expingere norit: quod in Arte poetica significat Horatius, Sed nunc non erat his locus: & fortasse cupressum Scis simulare, quid hoc? si fractis enatat ex spes Nauibus, aere dato, qui pingitur. Sed cur nam electa cupressus, quae potissimum prouerbio locum faceret? Nempe (quod

LL 2 a doctio

a doctioribus incuriosius praetermissum, miror) quia, ut Plinius scribit, trahebat etiam in picturas opere historiali, uenatus classes ue & imagines rerum, tenui folio breuiter & uirente superuectiens. Ornamento adijci potest illud quoque, quoniam cupressos dici interpretentur Graeci, quia sit in ijs uisendus ramulorum paruilium partus, id est *πρὸς τὸ λυγρὸν πρὸς τοὺς ἀκρομυῖνας*. In Arcadia apud Psohidem cupressi cernebantur proceritatis tantae, ut propinquus adumbraretur mons. Eas non excidebant, Alcmaeonem uero necata illuc matre, delatum Argis ferunt. Memorabile est quod historia secunda Thucydides prodit: arcas fuisse ex cupresso, quibus eorum efferrentur ossa, qui in bello fuissent caesi. Quem locum exponens enarrator quidam, id solitum fieri astruit, *ἐστὶ δὲ ἡ σιτοπυλὴ*, quod putredinem arbor nesciat. Confirmat id fides historica. In ea namque materie praeter ceteras arbores nitore maxime ualet aeternus. Et simulacrum Iouis in arce ex cupresso durauit, a condita Vrbe sexcentesimo sexagesimo primo anno dicatum, ad Plinij tempora. Cupressum Indi prope inter aromata uenerantur, & merito id quidem. Laudent qui uelint, amoniam Chiam & Cyrenaicam, quam esse aeternam praedicat Theophrastus: uerum nitore, robore, magnitudine, rectitudine, perennitate, quam illi arborum comparabimus: Cariem & uetustatem penitus nihil sentire cupressum affirmant, & rimam sponte haudquaquam concipere. Qua ex causa Plato leges publicas atque instituta in sacris ponenda censebat, tabulis cupressinis, quod futuras forte putabat aeterniores, quam aereas. Adde, cupressos duplici insignes uocabulo uideri: nam ex amoenitatis argumento, charites uocantur: cyparissi uero, ratione quam diximus. Eteo- clis fuisse fabulantur filias, quae dearum honori saltantes, in puteum prolapsae, ab terra miserante in persimiles deformatae plantas traduntur. In Assyria ex cupressis modo compingi naues, auctor Aristobulus est, ac repetit Arrianus, reliqua materiae inopia summa. Cupressum uero Creticam ut praestantissimam laudat in Symposiacis Plutarchus: sicuti etiam Isthmiam pinum. Porro sicut in platano esse sphaeria superius adnotauimus, ita & in cupresso, Therapeutices quinto Galenus, ac Dioscorides appellant. Sphaeria (inquit Dioscorides) concisa & in uino hausta, sanguinis conferunt anagoga, id est eiectioni seu excretioni ac dysenteriae. Plinius Latine pilulas reddidit. Sunt qui etiam galbulos uocent, ut Varro, aut conos & nuces. Apud Catonem sunt nuces, galbae. Sphela uero nunc scabellum indicat, nunc lignum excauatum, sicut holmos. Sphaericum intelligit Galenus, qui pilae lusu atque exercitio iuuenes imbuit. Ipsum autem pilae lulum Lampridius sphaeristerium. Obseruandum quod in Tito scribit Dion, Sphaeria lignea ex alto in theatrum sparfa, sic insculpta, uti alia esculenti cuiuspiam, uestis alia, uel edomiti equi aut serui aut argentei aurei uasis imagunculae praeferent. Ea qui excepisset, *πρὸς τὸν δὲ πρὸς αὐτὸν*, id est ad distributores eorum proferre necesse erat, ut quod sphaeria praetulissent, acciperent. Id uerbum sunt qui tesseras transferant. Sed institutum repeto. Locupletum denique ac nobilium modo funeribus adhiberi cupressum solitam, Lucanus testari uidetur. Et non plebeios luctus testata cupressus. Et est a Lactantio grammatico Thebaïdos quarto relatum. Illud admiratione non caret, Herodotum scribere: unam solamque arborum pinum recisam non succrescere amplius, uerum interire funditus, uel (ut ipse ait) *παρολιθρως*: nata inde parcemia, ut exteri dicantur pinus modo, quae prorsum intercidant. Quum manifestum fiat, piceam & cupressum id ipsum pati, sed & pleraque alia, nisi forte cognatione aliquam inter haec arbores intellexit: propter eaque uno pinus nomine accipiendas, constituit. Quod ad piceam attinet, sciendum, Eustathio tradente, id Homericum *ἐχέπυλον* inde profluxisse, ac pro mortifero interpretari, etiam si ad amaritudinem referunt alij. Pityn puellam scribunt Graeci, a Borea saxo allisam, quod in amorem Panos foret procliuor, terra miserante in arborem sui nominis deformata: proinde Pana hinc coronam gestare, quin afflante Borea etiam flere. Id quod Georgicon undecimo relatum comperias. Nostrorum aliqui Syluano sacram arborem tradunt. Seruius Deorum matri dicatam opinatur. Quod & Ouidius approbat libro decimo, ratione non neglecta. Illud comone- mus, esse

mus, esse inter eruditos qui pityn pro picea capiant: sicuti *πρόβηλον*, pro theda. Apud Theophrastum Theodoro pitys est larix, peuce autem pinus: sed & pro picea, pityn accipit quandoque. Apud Herodotum est pitys, quam pro pinu capit interpretes.

Oratio concisa breuiter an praestabilior sit. De Phocione, Catone, Demosthenie, Pericle, M. Tullio, T. Liuio, & alijs. Caput III

Primum uideri orationis genus, quo paucis multa sapienter grauitateque signifi- centur, a plerisque ex doctissimis traditum, scimus. Idem namque sermoni congruere quod nummis, qui eo praestantiores creduntur, quo materia pau- cior, pretij amplius complectantur. Id ueterum nonnulli approbarunt mi- rifice, sed Phocion praecipue, cuius oratio uerborum paucitate praefior, erat perbreuis; multa uero sententiarum magnitudine ac grauitate: adeoque huic uni erat intentus, ut quandoque theatro iam pleno, quum obambulare cogitabundus, dicente quodam *σκεπτομένην εὐκαίως ὁ φωνίω*, Videre o Phocion considerationi intentus. Bene coniectas, inquit: dispicio namque, eequid possim eximere ab ijs quae apud Athenienses sum uerba facturus. Sequuti sunt haeresin eandem & plerique alij non omnino infantes: sicuti in La- tina eloquentia Gracchi, in quibus umbra recognoscitur & quasi color opacae uetu- statis, ac oratio non prorsus accurata & quodammodo facta: & senior quoque Cato, quem Romanum Demosthenem nuncupatum, auctor M. Tullius est: quemque aetatis suae eloquentia non contentum id iam tum facere adortum, dilucet, quod diu post im- pletit Cicero. Sed profecto est utique custodienda haec, si causa ratio permittat: alioqui (uti doctissime Plinius Caecilius inquit) praeruaricatio est, transire dicenda, praeruarica- tio est, cursim, etiam breuiter attingere quae sunt inculcanda, infingenda, repetenda: nam plerisque longiore tractu uis quaedam & pondus accedit. Utque corpori ferrum, sic ora- tio non ictu magis, quam mora animo imprimitur. Hoc fuit Demosthenis consilium, quem si eloquentia uelut typum dixeris, meo quidem iudicio, a ueritate aberrabis non multum. Eius contortas & uibratas esse sententias, scribit Hieronymus, quod uiri acri- moniam indicat, & uim in dicendo germanam: ijs, quorum ingenia sunt eiusmodi le- ctione detrita, abunde cognitam. Hinc feruens Demosthenis oratio dicitur saepe au- ctoribus grauissimis, sicut diues Ciceronis lingua. Hoc item Periclis institutum, quem a caelesti eloquentia cognominatum Olympium, Plutarchus scribit, & Plinius meminit. Aristophanes uero ita laudauit,

ἡσυχαστὴν, ἐβροχῆτα, εὐακύνκατα πάντα.
Fulgurabat, tonabat, permiscebat omnia. Eupolis uero *πρὸς τὸν πελώπιον ἰσοκράτητος χεῖλεσιν, οὗτος ἐκίλει, καὶ μόνον τῶν ῥητόρων τὸ λεγόμενον κατέλασε τοὺς ἀλεγομενίους*. Ad hoc (inquit) suadela quaedam, siue lepor, labijs subsidebat eius: sic demulcebat, ut orato- rum solus aculeum audientibus relinqueret, ut quem non clamator aliquis ad clepsy- dram latrare docuisset, sed Clazomenius Anaxagoras summa imbuisset rerum scientia. Ac, ut nostros inopia praeterisse non uideamur, quid Cicerone largius, quem extra omnem ingenij aleam positum Plinius admiratur, & Quintilianus optimum dicendi magistrum pronuntiat, Hieronymus in Latini eloquij arce stetitisse confitetur: & eius Hor- tentio tantus Christianae ueritatis assertor Augustinus salutem suam plane acceptam re- tulit: Quid eminentius? quae aquarum fluentia adeo exuberant: quod pelagus inundat spatiosius: quod fulmen uibrat impetuosi? Raptare iudicem credas, inuolueri, praer- cipitem agere, proculcare, nec incendere auditorum modum, sed ipsum putes ardere. Ani- morum denique quendam credas deum. Quicquid illi uolentiae obstitit ruenti, ac reniti- tur, supra humanum captum est, ac censeatur. Late in eo grassatur uis Demosthenis, re- nidet Platonis copia, ablanditur, allestat, afficit Illocratica iucunditas: cuius domus cunctae Graeciae quasi ludus patuit, ac dicendi officina. Nec Lysiae subtilitatem frustra desideraris, aut acumen Hyperidis, Aeschinis sonitum, Aphricani grauitatem, uel leni- tatem Laelii. Ut tanto ferri minus possit Lari Licinij liber, qui prodigiose Ciceroma- stix inscribatur. Quae in alijs enituere singula, omnia in uno efflorescunt, & quidem summa, ut foenum ceteros (uti aiunt) arbitrari possis. Quos si huic conferendos putes, nihilo plus agas, quam si actui potentiam, aut entelechia, quod in materia reconditum

latitat, componere affectus. Comperias tamen qui in tanto oratore quippiam Aristotelis amoris olfactasse censorio ipsi tumentes supercilio contendunt. De se uero ac Demosthenes scribit M. Tullius, Vides (inquit) illum multa perficere, nos multa conari: illum posse, nos uelle, quocumque modo causa postulet, dicere. Postea sunt qui mihi efferant laudibus Salustij breuitatem. Taceo quod Seneca scribit: Salustio uigente amputatas sententias, & uerba ante expectatum cadentia, & obscuram breuitatem fuisse pro cultu, quam rara uir frugalitatis Aruntius sit imitatus in his libris, quibus Punici bellistorias est complexus. Est illa plausibilis utique: addo etiam, quod grauissimi auctores dixerunt, immortalis. Quid tamen illi cum occupato iudice nec ad hunc usum Thucydides ualde probarim. Et quoniam magna nomina conuellere uidemur, quibus assurrexisse, honestius multo fuerit: ea ipsa est M. Tullij sententia, a quo alibi quoque ita proditum scimus, Breuitas (inquit) laus est interdum in aliqua parte dicendi, in uniuersa eloquentia laudem non habet. Eiusdem tamen illud est: In historia, nihil esse pura & illustri breuitate dulcius. Alioqui & amplitudo illa Patauini historici lactea & redundans itaque legentem saepe afficiens, ut stupore quodam adobruat penes, alere longepinguius ingenia mihi uidetur: adeo, ut (sicuti in pictores ille ait, qui nescirent manum de tabula) oculos a lectione, reuellere nequeas. Ita dicendo non adumbratur modo omnia, sed & exprimentur graphice. Ubertas illa praedulcis, & austerata tamen, nec decocta, nitida, sine labore (ut de Theophrasto Seneca scribit) efflorescens quoque, nec affusa modo nectare, sed quodam Circes (quam deam intelligi uoluit literarum princeps Homerus) delibuta ueneficio est. Abire cupis, retinet blandis amoribus inenarrabilis facundiae uastitas, quae tamen uasta non est, sed compta honestius, culta pretiosius, expolita diuinitus, nusquam fucus puerilis, aut pigra inania, nusquam uibratio cincinnus. Non ades, prouocat praegustata amoenitas, Sirenum cantibus longepotentius, quas surdus demum remex pertransisse narratur: istam odore modo perceptam, nec caecus quidem neglexisse possit. Iam quid de eruditione dicam? quae in eo uno adeo seaturit subinde, adeo exultat multifaria, adeo ingeniosissimum quaeque aure bene uaporata, mox & acris perlota aceto, recondita rerum scientia laceffit, ut eo ipso anno quo ista commentabamur, expressum auditoribus meis sit, quibus opera illa Patauij praestabatur, quibusque haudquaquam foret cornea fibra, plus se ex uno in T. Liuium dictato referre emolumentum, quam ex Salustij decem, quem succisus diebus, hoc est festis, enarrabamus. Putat nihilominus Pollio Alineus, huius uiri phrasim quandam respere Patauinitatem opinor, quia non sit urbanitate certa, id est urbis Romanae genuina proprietate, quasi colorata eius oratio, quae inter legendum sentitur potius, quam exprimi oratione queat. Maius quippe recinit quiddam, & resonat urbanus in Romanis scriptoribus, quam gentium reliquarum. Nam & Tineam Placentinum, hominem facetissimum Q. Granius praeco, Romanus, obruebat nescio quo sapore uernaculo. Sic & Theophrastum diuinam eloquentiae anicula hospitem appellauit, uerbi unius affectatione adnotata. Hoc denique ipsum est quod praecipere audimus, elaborandum admitendumque ut oleat Urbis gustum oratio, & Romana uideatur plane, non ciuitate donata. Et Cicero urbanorum esse opinatur sonum quendam sicut in Graecis Atticorum: hinc in Caepasii fratribus oppidanum quoddam & inconditum dicendi genus fuisse, memorat in Bruto. Scripsit & Dialogos, ut sit aliquid auctarij uice, quos non magis philosophiae adnumerare possis, quam historiae. Concinnauit & ex professo philosophiam continentes libros. Sed ista parum forte institutum iuuerint. Exciderat penes quod minus dissimulandum fuit. Putat in Arte Dionysius, esse dictionem aliquam cui mira insit dulcedinis ac iucunditatis uis, at pulchritudinis non ita: rursumque, saepe reperiri orationem pulcherrimam, quae tamen iucunditatem illam praedulcem desideret, cuiusmodi est Thucydides phrasim & Rhamnusia Antiphontis. At in Ctesia Cnidio & Socratico Xenophonte suauitatem illam sentiri quidem abunde, abesse tamen quadantenus pulchritudinis gratiam: at uirtutem utranque insigniter in Herodoto enitescere. Hoc ipsum si quis re exactius perpena & excussa, de Salustio statuat & T. Liuiio, scopi umbilicum (puto) recte colligans attigerit. Quod ad Salustium attinet, id in eo praesigni admiratione dignum

dignum, nullum nisi loco positum fere, ac tanquam in uermiculato emblemate, uti est apud Lucilium, conspicitur uerbum. Sed enim scriptorem egregium non uero aliquo aut crepundijs (quod aiunt) sed toto corpore inspectasse ac expendisse praestiterit. Scribit Seneca Controuersiarum quinto, Praecipuam esse quidem in Thucydide breuitatis uirtutem, uinci tamen quandoque a Salustio, & in suis illum castris caedi: quod in sententia Graeca sint, quae saluo sensu detrahas: quod in Salustio interim nequeas. Quam rem Titus (inquit) Liuius, ut qui Salustio esset iniquior, ut translata corrumpamque uitio uertebat, arbitratus posse a se facilius Salustium uinci, si a Thucydide uictus foret prius. Alibi uero Seneca idem hoc Patauino historico testimonium reddidit, ut eum dicat candidissimum maximi cuiusque ingenij aestimatorem. In tam multis uero quae de T. Liuiio attulimus, sciendum in epistola quadam ad Ioannem Boccatium scripsisse Franciscum Petrarcham, Ignauia legentium contigisse, ut Liuiana historia sit in decadas distributa: in eas enim (inquit) non ipse qui scripsit, sed fastidiosa legentium desidia diuisit. Nec desunt qui calculum adijciant: me uero Decadibus praeposita praefatione in diuersum trahit. Insuevit quaedam T. Liuius, uelut in malis ambitiosus, animos legentium ad commiserationem mouere, quod in Albae ruinis liquet. Id in Philarcho reprehendens Polybius, muliebri putat & effeminatum: quoniam rerum gestarum scriptorem deceat, non mouere hominum affectus, neque orationem ad id aptam perquirere, neque calamitates mortalium insectari: quod tragœdiarum scriptores faciunt: sed dicta factaque hominum ex fide referre, tamen mediocria fuerint. Neque enim est idem historiae ac tragœdiae finis, sed plane contrarius. Quoniam uero de eloquentia mentio est, nec Catonem praeteriimus in honoratum: illud subnectamus, Ipsum hunc exitiali odio dum Graecos insectatur, solitum praedicare, in Isocratis diatriba consensere assueuisse discipulos, *ὡς ὃ ἀλοὺς ἡγορητοῦσθε τῶν τεχνῶν, ἰδὲ ἐστὶν ἀρτίων ἰσθητῶν ἀποδιδόντες, ὡς πᾶσι τὸν ἐπισημαίνοντα μὴ σὺν ἡμῖν παυδραίων περὶ πηλακίῳ.*

Admirabilis in Phocione natura: item Cynico Diogene, Antiocho Cilicce, Aristodemo, Socrate. Vxoribus Socratis: Hieronymi locus restituitur.

Caput

IIII

Sic in plerisque hominibus mirandam profecto stupendamque naturam, neminem arbitror paulo humaniorem, qui nesciat. Nam, ut Phocionem taceam, quem ruri ac militie nudo semper incessisse pede, ni illum hyems atrocior ad calceos compulisset, proditum memoriae est. Proinde, ferunt inter iocabundos milites, nullum fuisse rigoris significandi certius argumentum, quam si quis affirmasset, Phocionem inductis calceis prodixisse. Cynici Diogenem illustra testantur monumenta, in frigoribus uel maxima aeneam statuam amplexari confuisse, ueluti a sensu rigoris omnino alienum. Quum uero id conspiceretur Lacon quidam, scitari perrexit, *εἰ ἔργου; an ῥίγους;* an rigeret? Abnuente eo, *τι οὐδ' ἐγγὺς μέγα ποιεῖς;* quid igitur mirum facis? Antiochus Cilix, uti scribit Dion, philosophari quidem se *λεωτὸν ἀδύ* assimulabat, indeque militibus magno fuit emolumento, sed & sibi: nam algentes frigoris atrocitate corroborabat, ad tolerantiam exemplo prouocans; quum se in nitenti prouolueret: quo nomine pecunia & honoribus ampliter donatus abiit ab Seuero prius, mox & ab Antonino Caracalla. Auctor Plato est, Aristodemum Cydathenamum, corpore pusillo, nudis semper pedibus, incessisse. Sed quid haec coniectamur leuia? Post ea quae Platonis introspeimus sacraria, pergamus porro subtexere, quibus is Socratem suum graphice appinxerit, Alcibiadis persona substituta. In bello (inquit) quod ad Potideam Athenienses gessere, in primis quidem laborum incomparabili patientia, non me solum, sed uniuersos, longeprocrates praecellebat. Et sicubi (ut fere assolet) com meatu deficeremur, in fame siti que tolerantissime perferenda, facile inter ceteros eminebat. Rursum affluente rerum omnium copia, solus perfrui affatim posse uidebatur: & quamuis potum abnueret, si compelleretur, omnes protinus se largius inuitando anteibat: nec tamen uino paulo hilarior unquam est conspectus, quod utique mirum praecipue est: ni id mirabilius admodum foret, quod hyeme (ut in locis illis) saeva, & rigore intoleranda

LL 4 do

do, factitasse illum scimus. Gelu siquidem omnia obtinere, ac uniuersis prorsus albescantibus, nec quoquam fere sub dio agente, nisi pellibus corpore arctius obuallato confectoque Socrates ita se cum reliquis promebat in publicum, ut quotidianis indumentis nil omnino accederet, nudis uero pedibus glaciem pruinasque premebat facilius quam calcis obmuniti milites: quod illi conspicati, in ipsorum contemptum fieri interpretabantur. Sed illud satis mirari non est: altior (uti plerumque fit) incidere cogitatio, stabatque a matutino tempore eodem nixus uestigio: cumque minus explicaretur quod agitabat, perrexit in meridiem usque: senserant milites ac mirabantur, perseuerabat ille nihilominus ad primam faciem: at illi lectulum apposuerunt, obseruantes, eequid per noctem decumberet: expectauit is, statu pertinaci nihil immutato, solem sese prominentem, quem ubi confalutasset, denique congregi coepit. Sed & familiare fuit illi uiro, ut per dius staret ac pernox, etiam inconniuens. Socrati Hieronymus in Iouinianum uxores fuisse duas scribit, Xanthippen & Myron Aristidis neptem. In quo aduertendum, per errorem scribitur Myron, quum reponendum sit Myrto, Laertij testimonio & Luciani in Alcione, item Plutarchi in Aristide: quamquam est & Myro mulieris nomen Suda, id est *μυρο*: sed haec Socratis *μυρο* dicitur omnibus. Fuit Myro Byzantia poeta: altera uero Rhodia, philosophiae imbuta mysterijs. Eundem semper uultum, inquit Hieronymus, habere non possumus, quod de Socrate falso gloriantur philosophi.

Quae in corporibus calorem praecipue custodiat, Tremoris ratio. Cur frigore nimio nigrescant extrema & decidat. Obiter an ignis sit coloratus. Malce quid.

Cap. V

Let quia in frigoris patientia incidimus, succurrunt ex illustribus uiris amulitata pleraque, digna omnino quae non praetereantur in nostra hac collectione: neorum cura, apponemus uero primum quae ex Galeno comperta nobis, in libro De anhelitu iuuamine: Sunt, inquit, tam pinguedines quam adenes siue glandulae omnes in corpore, ad caloris naturalis custodiam fomentumque, quamuis enim calor a corde in totum redundet corpus, sunt nihilominus in corpore partes quaedam ad caloris susceptionem longe caeteris aptiores. Etenim quae superposita hepatis est pinguedo, spleni item atque intestinis, calefacit ea, digerendique inibi facultatem adiuuat excellenter. Proinde cum ita forte obuensset, ut pugili cuidam pingue id confringeretur, moxque liuescens eximeretur medici cura, coepit is supra modum esse frigidus impatiens, concoctione quoque insigniter mutata deminuta ue. In senibus utique contingit tremor neruorum imbecillitate. Caeterum & alijs de causis fieri deprehensum est, cuius est modi frigidioris naturae temperatura, uel etiam aquae frigentis nimius potus. Quin frigidum quoque ac glutinosum humoris uis redundans, sed & id genus alia. Hocce uero tremores *τρεμους* uocant Graeci, id est ex corporis affectione mala provenientes membrorum subsultationes. Illud uero in frigidibus peracutis ac uehementioribus contingere, Alexander scribit, si modo de familia, perinde ac diminutus capite, aut peregrinitatis reus non summo uetur liber is, digitos & extrema corporis nigrescere prius, mox & decidere: mirus profecto euentus est, sed uerus. Auditum enim mihi saepe a provincialibus quibus profitebamur, ut qui frigidioris mundi plagas incolerent, solitum apud illos fieri, ut si in gelicidij acrioribus & Boreae flatibus frigidissimis, ut affolet, quis inter eundem, uel quacunque sub dio mora diuturniore, nares forte emungat, apicem simul decidere. Sed & in Annalibus ab Tacito relatum Cornelio scimus, ab Corbulone in Parthos ductante retentum sub pellibus exercitum omnem, quamuis hyeme saeva adeo, ut obducta glacie, nisi effossa humus tentorium locum non praebere, & amburerentur multorum artus frigoris ui, & inter execubias quidam sunt exanimati, adnotatumque militis fascem lignorum qui gestabat ita praeriguisse manus, ut oneri adherentes, truncis brachijs reciderent. Eadem fere *ἀναβλωσις* septimo Xenophon monumentis prodit. Sed unde nam fieri ista putemus? an quia frigus atrox *ἀπείλας* etiam *ἀπείλας* *ἐμφυτον* *δερμιν* *ἐς τὸ βάλθ* *τὸ σώματι*, id est insitum calorem introrsum prosequitur & ocludit in corpore. Reliqua uero extrema, caliditatem uitali potestate minus agitante, primo quidem liuescunt, inde nigrescunt, ac denique emoriuntur. Ideo autem

autem excidunt, quod natura reliquo sane corpori prouidens, id circumplectitur, & ad se alstringit, mortuum destituendo, & decidere permittendo. Extrema uero in primis afficiantur, quod minus corpulenta sint, & proinde minus etiam calida. Infirmas ite quae sunt, & rarefcunt ex arboribus ratione non diuersa, hyemali sidere frondibus exuuntur. Sunt qui asserant a primordio quidem insitum calorem frigus, utpote sibi insitum, refugere introrsum: deinde collectum, & uelut destitutas recuperaturum partes subire, & cum agmine, ac confertum suppetias ferre. Sed interim densiore caloris uim membrorum extrema amburi. Verum hi falli uidentur, sicuti Aphrodiseus putat: quod si liuoris nigredinisque rationem in frigidibus quis perquirat amplius, sciendum est, sanguinem appulsi frigoris gelascere, concretum uero nigrescere caloris inopia. Albedo namque igni tribuitur, propterea senioribus *μολισα* *πελιδνοῦ* *ταῦ* *ἢ* *σάββ*, *ὅτι* *ἐλαχίστω* *ἔχει* *δρυστηνα*, id est maxime liuescit caro, quoniam minimum obtineat caloris. Sed in hoc ramentu aduertendum impensius, calorem in animali commixtum esse album luminoso. Est enim spiritus quidam in spermate interceptus, & in spuma spiritus aliquis natura proportionem habens cum stellarum dispositione, ut est apud Aristotelem De animalium generatione libro secundo, & Auicena in libro De medicinis cordis, eum scribit, uultus suos effigiare ad caelestium corporum similitudinem. Neque enim calidum in animalibus ignis est, neque ab igni principium habet. neque enim animal generat ignis, neque ignis est albus, nec omnino coloratus, ut dixit Empedocles, cum sit color qualitas mixtionem consequens elementorum, sicut liquet ex libro de sensu & sensibili. Porro si esset albus aut prorsum coloratus, stellas uideri prohiberet noctu: quod ab Algazele in libro De philosophia comprobatum scimus. In frigoris autem ratione sciendum, in lingua conceptum frigus, sed & in pedibus quandoque & manibus, nuncupari malcen: quamquam eo nomine intelligere Demetrius maluerit, ex frigoris uel solutionem innotam. Malcion certe dici nouimus debile ac frigidum, unde in historia legimus haustum ab Mithridate pharmacum imbecille, ac malcion, quod ferius uim ostendit. Sunt qui malcen pro narce accipiant, id est torpedine. Omnino est malce, mollities ex rigore ac motus difficultas. Quin & chimetia, id est pernicies ac scissura in manibus ex frigore sic uocantur: quod scribit Theon. Vnde est apud Aratum,

καὶ *τὴ* *μαλκίων* *τὴ* *καὶ* *τὸ* *πυρ*.

quod *καρκοῦ* exponunt, id est torpescenti. Obseruatum & libro decimo octauo *ἐκ* *τῆ* *καρκοῦ* *καὶ* *τῆ* *καρκοῦ*, melcen haberi inter cibaria lacte acetoque cōcinnata in figlinis nouis.

Cur extrema frigefacta uehementer, si admoueatur igni, dolent. Quae praecipue infestentur frigore. Cap. VI

Contingit porro & aliud in summa hac extremorum frigefactione, quod ea si igni admoueris, quo incalescant, insigniter dolent, id uero repentina fit qualitatis mutatione, quae est ab excellenti frigiditate in plurimam caliditatem. Quippe quicquid immoderatus ac confertius fiat, *ἢ* *δυσκρασία* *ἢ* *λυπεὶ* *τῶ* *φύσιν*, id est per distemperantiam naturae infert nocuumentum: per eurasiam uero & symmetriam, hoc est per temperamentum atque moderatationem naturam oblectat summopere. Certe caliditas adueniens frigiditatem incipit distrahere & propellere amplius, ac exagitare acrius, propterea spiritus inclusae frigiditatis distractus & extrusus dolor parit: calidum siquidem frigidum contrarium est, quae diuersitas afficere plurimum potest, quia frigiditatem infestetur caliditas. Haec uero extrinsecus admota naturalem suscitatur atque intendit. Prorudit ergo exterior caliditas introrsum frigiditatem, naturalis porro eandem rejicit repercussu, quo nomine hinc inde obseptum frigus dolorem ciet. Est autem infestum frigus ossibus praecipue, dentibus & neruis, quoniam concretionis sunt terrestres cuncta haec, & frigidum ipsum terrestre est: refrigerata itaque offenduntur, quod simile simili adiectum furere faciat.

Frigida membra in aqua itidem immissa frigidam rescit. Quae consequantur symptomata pereunt frigore. Rhigosibij & dyshigi qui dicantur. Et quid rhigos. Virgilij locus ex secundo Georgico, sceleratum frigus appellantis.

Cap. VII

Scribit

Scribit autem primo Canonis Auicenna, plerisque extrema corporum ex-
 timo frigore uehementius correpta in frigidem immittit e aquam, indeq;
 præcellenter iuuari, uelut propulso plane quod oblaedebat. Sicuti poma
 item regelantur in frigidam proiecta, quod si igni applicueris, manifesto
 corrumpuntur. Cæterum qua eiusmodi obueniant ratione, amplius in da-
 gine certa scrutari, inquit princeps, haud sane medicinam professo necessarium. Inter-
 pres uero, ceu pomœria prolaturus, intra pelliculam minus se contineat. Id qd contingit
 re opinatur modo compari, quo frigida affusio copiosior tetano, quem esse itidem fri-
 gidum constat morbum, quandoq; præsentissimè opitulatur ex insiti ac genuini calo-
 ris aggregatione atq; cimento inde insigni. Ex uiretis amœnioribus Auicenna eius-
 dem illud quoq; est, Frigore pereuntes, quos *νυχθημερόν* feliciores fingendis uer-
 bis uocant Græci, eodem commori pacto quo intercipi contingit opium haurientes
 aut mandragoram. Siquidem illos eiusmodi consequuntur symptomata, siue casus aut
 accidentia, extimarum partium stupor cum algore, necnon pruritus, singultus, scoto-
 mia, gutturis coarctatio, & anhelitus, somni marcor, faciei & labiorum color citreus,
 & id genus alia, que quarto Canonis non neglexit princeps. Mandragoram uero hau-
 rientes lethargia excipit & pruritus cum tetano & hebetrauditur. Qui inalgescunt per
 petuo, ueteribus dicebantur rhigosibij; dyfihigos dicere malunt recentiores. Alias li-
 bro tuenda sanitatis tertio Galenus horrorem, cui adsit quadamtenus corporis totius
 cômortio, ac plane concussio inæqualis, rhigos appellat, id est *ρῖγος*. Aduertenda uero
 parte ista Virgiliani loci expositio ex Hieronymo: Virgilius (inquit) alter Homerus
 apud nos, patriæ suæ sequens consuetudinem, sceleratum frigus appellat. Virgilij ex se-
 cundo Georgico carmen est,

At sceleratum exquirere frigus Difficile est.

Frigoris euetus plures. Exercitatos in exercitatis amplius sentire frigus.
 Balbutiei ratio ex frigore, ebrietate, ira. Pili cur furrigatur frigore. Stupor
 quid. Sopor stupidus. Peripsyxis. Catapsyxis. Phrice. Thebanum frigus.
 Chalcidicus candor. Cap. viii

Illud quoq; in frigoribus usu uenire per momenta singula experimur,
ὅτι γυμνασθῆναι δύσκολόν ἐστιν ἐν τῷ ἀγνέσει, hoc est exercitatos
 frigus uehementius sentire, quam in exercitatos. Id uero rationibus ali-
 quot obuenire, compertum est, & tradidit Aristoteles. Nam pingui labo-
 ribus exhausto, tollitur quod teporem præstare potest: calidum namq;
 optimum est: uel quod *ὑπνοῦσθαι πρὸ σώματος καὶ ἀπαιόσθαι*, id est spiratoria solutioraq;
 corpora eorum ideo sunt, quoniam pingue excrementum qd omne detrahitur est, ita ut
 frigus arcere nequeant. Porro meatibus per sudationem patefactis, ueluti ostia com-
 plura aperiuntur. Est & euentus ille in frigoribus notissimus, ut sicuti ebrijs usu ueni-
 re scimus, oberret lingua, quod frigoris ui concrescit, & proinde fit ad motum ineptior
 hebetior ue. Frigidum porro, uti stipulatur primo Canonis Auicenna, paralyfin facit
 ac (ut nouitio utar uerbo) mortificat, mobilitas uero & latitudo sermonis prolotioni
 per necessaria prorsum habentur, quod De partibus secundo insinuat philosophus. Suc-
 currere illa quoq; potest ratio, extimas partes appulsu frigoris amplius densari, humo-
 remq; intro illapsum linguam abunde humectare, ex quo minus illa suo perfungi mu-
 nere possit utiq;. Quod in uino madentibus manifestissimum fit: ni quis tremorem fri-
 goris potestate conciliatum, ad causam reuocet. Ille enim motum infert temerarium
 ac subsultantem, propterea inarticulatio prorumpit uox, hæsitante lingua & oberran-
 te. Quod ipsum & in ira usu uenire scimus, tunc siquidem ex furibunda caloris agita-
 tione intemperas, nec modulis constans suis producitur motus. Quæ ratio coeuntium
 quoq; sermonem efficit confusaneu. Et uicesima tertij Auicenna generationi tunc ef-
 se peraccommodum tempus pronunciauit. Quod uero de humectatione nimia protuli-
 mus, mirum nemini uideri debet, tum quia subiecta cerebro lingua est, quod esse hu-
 miditatum fontem conuenit, tum quia perrara est, ac (ut neoterici loquuntur) porosa,
 proindeq; humectationi excipiendæ promptior paratiorq;. Inter frigoris symptomata
 illud

illud item inter noscitur, horrore incusso, surrigi pilos in corpore, commeante ad inter-
 na caloris ui, qua caro destituta ad densatur cōstipaturq; sic protolli pilos contingit, ra-
 dice uehementius arctata. Nec illud intra ctum inscitumq; relinqui debet, quod ulu com-
 pertum est: siquidem *οἱ ῖγνοῦντες οὐ καὶ ὀδονοῦσι*, hoc est qui rigent, minus dormire que-
 unt. Id uero inde fieri putandum est, quoniam qui riget, spiritum magis retinet quam
 laxat. At qui dormit, magis reddit, quam attrahit, *ὅταν τις οὖν ποτὶ ἔχει τὸ ῖγος καὶ
 καὶ ὀδονοῦσι*, id est affectionem sopori diuersam inducit rigor. Stuporem deniq; a frigida
 oriri dispositione, Galenus scribit, non neruorum modo, sed & uenarum, arteriarum;
 carnis, membranarum, tunicarum, & cutis. esse namq; stuporem refrigeratione insigni-
 ter inductam, quo nomine ita affectis corporibus sensuum ac motu obrepit difficul-
 tas. Sicuti completa refrigeratio & sensum omnino adimit ac motum. Quod uero cen-
 seatur stupor dispositionis nomen, non sensus aut doloris, palam innuit Hippocrates,
 quum scribit, Stupor mediocris soluere dolorem potest. Proinde male Archigenes ui-
 detur pronunciaisse, stupidum dolorem ad neruos proprie pertinere. Stupor enim dis-
 positionis non loci affecti, indicium est. Legimus soporem quoq; stupidum: est autem
 accidens eius actionis, quæ a loco mentis compote prodit, uerum ex frigida prouenit
 causa: sicuti uigiliam & delirium causa, potestate calida cōcinnat. Adhuciamus & illud
 ex medicorum scholis: in febrium frigoribus plerunq; usu uenire, uti extrema modo
 inalgescant: diciturq; a Græcis res ea peripsyxis. Alijs uero cum algore contingit tre-
 mor, quod nuncupatur rhigos. Alij toto inhorrescunt modo corpore, quæ res appella-
 tur *φρίκη*. Catapsyxin uocant idem Græci, frigoris citra febrem nocumentum. Por-
 ro loca comperiuntur nonnulla, quæ solstitijs incallescant nil admodum, sed hyemali ge-
 licidio horrent intoleranter, quod de Bœotijs circumfertur Thebis. Nam contra Eu-
 boicam ferunt Chalcidem, tepere hyeme, at æstate sæuissime candere. Obseruatum in
 libro De proprietatibus elementorum, frigoris rationem ex terræ ac aquæ nimia frigi-
 ditate contingere, quæ duo elementa nobis sunt propiora, remotioribus aere ac igne,
 quæ calida sunt.

De bulimia seu canina fame. Vini nocumenta in ieiunio. Quid thorexix
 & acrothoraces. Thorax pro pectore unde dicatur. Acroteria. Acrosti-
 chis. De canino prandio uellicatim. Canina fames cur dicatur. Canum in
 excernendo difficultas unde fit. Cap. ix

Aeterum nec illud citra perpenionem prætereundum (pergam enim sci-
 tamenta hoc genus hinc inde expiscari, ne quis thesauris expectatis, in
 carbones prolapsum se queratur) ex frigoris ratione consequi interdum;
 hyemalibus potissimum horis famem illam intolerabilem, quam *βουλι-
 μίαν* uocant Græci, ex nostris caninum appetitum quidam: quippe frigo-
 ris uiolētia calore genuino ad intima coacto, insatiabilis edendi cupiditas inijcitur in-
 tenditurq; quæ tamen uel minimæ rei gustu restinguitur. Verum super hac aduertend-
 dum amplius, ubi Sententiarum secundo scribit Hippocrates, Famem uini potio sol-
 uit: subtilius pensiculatusq; explicans ut solet, eam partē nobilissimus interpres, Non
 famem inquit esuritionem ue quamlibet intellexisse Hippocratē, sed eam planè quæ
 infestat appetitione anxia & irrequieta cibariorum, quam nonnulli caninam cognomi-
 nant. Namq; eiusmodi famem curat uini potio, non eam quæ propter inediam aut alui
 fluorem sanguinis ue profluuiū uel aliam accidit uacuationem. Qui enim ob aliquam
 id genus causam esuriunt, ijs epotum uinum minimè prodest, quin obest mirabiliter;
 conuulsiones inferens deliriaq; si uinum ante cibum ingeratur. Ego quoq; (inquit) sic
 uitæ reddidi assidue famescentes aliquos, ad bibendum large hortatus & uinum utiq;
 quod admodum calefaceret: neq; enim acerbum uinum talem conuellit famem, obstr-
 patq; ut quod haudquaquam calefaciat, sed ruffum præsentissimum cæsetur. Et paulo-
 mox: Canina (inquit) appetētia, uel ob unam frigoris intemperie, uel ob acidos quos-
 dam succos fieri solet. Qui uero putant appellatā esuritionem intolerabilem (sic enim
 bulimum interpretor) nominari hoc in loco ab Hippocrate famē, a ratione esse diuer-
 sos constat. Obiter autem id protinus subnotandum, Hippocrati esse moris, uini potio-
 nem

nem appellare thorexin, libro enim quem De natura uictuq; hominis fecit, huc in mo-
 dum ait, Vicitus nequaquam causa est, quo morbus omnes prehēdat, subinde natu mi-
 nores, prouectioresq; aetate mulieres, & item uiros, atq; etiam *θαλεισομύλους*, & bibe-
 tes aquam. Namq; obiectans thoreffumenus, & potātes aquam, uerbum *θώραξ*, ita ar-
 maturæ argumento impositum, signare uini potionem perspicue indicauit. Ex Græcis
 alij scribunt non receptæ auctoritatis, sed docti plane scribunt, *θωρήξασθαι* signare tum
 armis instrui, tum ebrium fieri: nam (inquiunt) thorax est pectus, *παρα τὸ θεῖον ὄρεον*,
 quod est, quia contineat quod in nobis diuinum est, uidelicet *διωνοπιόν*. Ebrietas ue-
 ro *τὸν θώρακα θορμαίνει*, id est pectus calcacit. Hinc & acrothoracas, summè aut leuiter
 (ut nonnullis placet) ebrios uocarunt. Lucianus in Lexiphane, *ἐπινομήν δὲ ἀμύσι, καὶ
 ἦδη ἀκροθώρακας ἤμην*, id est incessanter pocula persiccabam iam & temulenti. Nam
 acron, summum signat; unde (dignum scitu) acroteria dici legimus angularias in ædifi-
 ciorum ratione statuas, quæ in angulorū summitate adstituantur: nominantur & me-
 diana quandoq;: quippe membra quæ supra columnarum capitula disponuntur, hæc
 ferè sunt, epistylia, zophori, coronæ, tympana, fastigia, acroteria. Acrostichis uero est,
 quum ex primis uersuum literis aliquid connectitur, ut in quibusdam Enniansis, item
 Sibyllinis. Sed ad institutum. Verbo *θωρήξασθαι*, in hanc sententiam usus & Anacreon
 est, ac Oppiani interpretes exposuit *ἐλισθηκῶν* primo, ubi ait, *θωρήσασθαι* apud ueteres
 non solum signabat armare, sed & *ἀκραποποιεῖν*, id est in delinēter, nec citra ebrietatem
 meracius bibere. Arbitratur Eustathius de uinolentorum contentiōibus obrepisse
 uerbi notionem, id est *ὅτι τὸ μὲν γινώσκον τὸν μεθύοντων*. Sunt tamen qui uerbum id, si ad
 potum referas, per omicron malint subnotare, itemq; per *ι θαλεισομύλου*, *ἐπὶ τὸ θώραξ*, sa-
 lio, quia impetuosi prosiliant uino madidi. Sunt qui caninum prandium, ad caninam
 hanc appetitionem contra Gellium putent referendum. Sed cūnam canina fames po-
 tissimum dicitur: An quia insigniter famescant canes? A physiologis certe traditū sci-
 mus, quæ animalia cōtinentiora esse ad cibi desiderium conuenit, hæc sua in aluo laxio-
 res non habere sinus, sed anfractus & orbis plures. Laxitas enim intestini auiditatem
 auget cibi, rectitudo auiditatem accelerat. Quibusdam autem intestinū parte, qua uen-
 tri iungitur, laxius est: qua delinēt, ac cūius. Quamobrem canes uehementi nisu, nec sine
 cruciatu excernunt.

Cuiusmodi sit prouerbiū, Aristogiton claudicat. Gloriæ adipiscendæ
 ratio. Quæ res publica optima. Caput x

Aristogiton claudicat, ex historia in eos parœmiæ faciem habet, qui mor-
 bum assimulat, ne militiam uel id genus oneris publici quippiam cogantur
 subire, quod improbum est, & a ciuili honeste q; educato uiro alienissi-
 mum. Auctores sunt, fuisse Athenis Aristogitonem quendam sycophan-
 tam, frugis non satis probæ. Eius conciones nihil non Martiū spirabant,
 & de bellicis rebus bellicum quodammodo canebant, adeo ut sic populam in discrimi-
 na sæpe maxima conijceret, quum alioqui mollis ipse foret, & nulli rei. Proinde
 quum die quadam delectum haberi audisset, simulata ualetudine crus obligat, ac bacu-
 lo innixus, uelut grauitè uulneratus, se in publicū promit. Eum uero ubi è longinquo
 sic cōspicatus est Phocion, hominis uafriçia perspecta, & (quod aiūt) ex uultu Aethio-
 pem agnoscens, uociferans, inquit scribe Aristogitonem claudum & eundem impro-
 bum ac mendacem. Legimus porrò Aristogitonem hunc in uincola coniectum, dam-
 natumq; ab Atheniēsis, oratum ad Phocionem misisse, ne grauaretur paululum ad
 se uisendum accedere: faciebat is quod petebatur. At eius facilitatē damnantibus ami-
 cis, quod flagitijs adobrutū infamibus adire non abnueret, ac quodammodo alloquio
 subleuare, conantibusq; ab itinere iam instituto deterrere, *καὶ πῶς τις ἐν ἐπιγῆσιν ἠδύων
 ἀεισποῖται λαλιῶσιν*; Vbi nam, inquit, iucundius quis Aristogitonem colloquio di-
 gnetur: Præterea ipsum huc exagitat præclare Agelilai cognomēto Magni apophthe-
 gma bracteatum, & omnium foribus appingendum, qui scitanti cuidam quo nam præ-
 cto gloriam apud homines indipisceretur, Si dicas (inquit) optima, facias autem pul-
 cherrima. Sed & Ambrosius, Fortis (inquit) uiri est, non dissimulare, quum aliquid im-
 mineat

mineat, sed prætere, ac tanquam explorare de specula quadam mentis, & cogitatio-
 ne prouida rebus futuris obusam ire. Quod uero ad Athenienses attinet nimio plus se-
 pe oratoribus auscultantes, attendenda uehementer Chilonis sententia, cuius in Septē
 sapientum conuuitio meminuit Plutarchus: qui rempublicam esse optimam statuit, quæ
 legibus quidem plurimum, rhetoribus autem minimè obtemperet. Sed hanc uix Lyn-
 ceus inuenit. Plato quidem diuinitus, sicuti uel eius calumniator haud est ausus infi-
 ciari: optimam esse ac haberi rempublicam sanxit, quæ non simplex, aut de tribus una
 sit passim celebratis, uerum ex omnibus cooriens, concinnataq; , cui princeps adsit u-
 nus, uelut rex, & optimatum tamē potestas nō desit & grauitas, sed nec populare asper-
 netur auctoritatem. Nam qui unum faciendis legibus, ciuitateq; constituenda repu-
 blicæ uelut scopum sibi proponit ac seligit, nimirum is quæ in alijs agnoscuntur, com-
 moda reijcit planè ac aspernatur, nec mala in ea sese ostentantia, quam cæteris prætulit
 se aduertitur, reclinat ullo modo aut eliminat. Quæ uero tanquam farrago confurgit ac
 conflatur ex pluribus, bona sibi nullo negotio seponit, mala uel tollit uel infringit; hu-
 ius sententiæ meminuit secundo Politicorum Aristoteles.

Ludere domi suæ, quid sit. Cur ludo comparetur sapiētia. Obiter de quin
 que pedum præscriptione. Cap. xi

Ludendum unicuiq; secundum animam uiuenti domi suæ, quum audis, in-
 tellige sanctissimorum sententiā commoneri te, abiuncta à rerum uanissi-
 marum cura mente intima, obuersandum in sapientiæ contemplatione,
 quæ ludo commodissimè uidetur cōparari. Est enim in ea, oblectatio exi-
 mia, iucūditas inenarrabilis: quæ ut propria ex ludo petitur. Propterea ec-
 clesiastici uicesimo quarto, ore pronuntiat sapiētia: Spiritus meus super mel dulcis. Lu-
 dus porrò extrinsecus nil aliud querit, sed is propter se expetitur. Quod ipsum esse sa-
 pientiæ insitum, quis non uidet? Delectamur utiq; interdum eorum contemplatione,
 quæ appetimus, uel quæ agere instituiamus. Cæterum uoluptas huiusmodi extrinsecus
 adnexum habet aliquid, ad quod nitimur peruenire. Quòd si differatur, uel deficiat, co-
 mes subsequitur afflictatio. Id eo comprobatur quod legimus Proverbiorum quarto-
 decimo, Risus dolori miscebitur. At ingenita sapientiæ speculationi amœnitas, omni
 Sirenum cantu dulcior longè frauiorq; , in seipsa oblectationis causam retinet, proinde
 nullis infestatur mœrorum incurtusibus, ut quæ quod non adsit, expectet profus nihil.
 Vnde est illud Sapientiæ octauo, Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tæ-
 dium conuictus illius, immoq; sapientia illa inenarrabilis, & diuina delectationem sui
 iure ludo comparat, sicuti Proverbiorum octauo, Delectabar per singulos dies ludens
 coram eo, ut per diuersos dies diuersarum ueritatum considerationes intelligatur. Ve-
 rum & ad institutum nostrum illud egregiè aduocatur quod extat Ecclesiastici tricesi-
 mos secundo, Recurre prior in domum tuam, & illuc aduocare, & illic lude, & age con-
 ceptione tuas. Habet id tanquam priuilegium quoddam sapientiæ studium, ut dum
 suum prosequitur opus, eo magis ipsa sufficiat sibi. In alijs equidem plurimorum indi-
 gemus auxilio, sed in sapientiæ contemplatione tanto efficacior sentitur esse conatus,
 quanto ab alijs sequestrati amplius commoramur nobiscum. Quamobrem sapiens præ-
 posita sententiā ad se ipsum reuocat hominem, dum ait, Præcurre prior in domum tuā:
 hoc est ad mentem tuam ab extrinsecis, studiose & anxie redi prius, quàm ab alio oc-
 cupetur, cuius mox distrahatur cura. Inde est illud item, Intrans in domum meam con-
 quiescam cum illa: cum sapientiā uidelicet. Verum, sicuti ad sapientiæ contemplatio-
 nem illud perneccesarium exigitur in primis, ut mentem suam præoccupet, quò domū
 illius contemplatione inferciat: ita nec illud negligendum, ut totus intentione adsit in-
 tus, nec diuersa rapiatur: & propterea dicitur, Et illuc aduocare: quod est, intentionem
 uniuersam illuc congrega. Sic enim interiore domo exinanita omnino, homineq; in
 eam congregato, alienis curis prorsum reiectis quid agendum subdit, Et illic lude, &
 age conceptiones tuas, per quas homini datum, ueritatis assequi cognitionem. Nico-
 laus Theologus etiam addit, Bonum propositum illic conceptum deducas ad effectus
 concinnitatē. Sed enim ex quo cœpimus in aliena oberrare prædia, ceu sublata quinq;
 MM pedum

pedum præscriptione in finibus regundis, ita enim cautū quandoq; fuit ex duodecim tabularum legibus: Si quis in agro aliquid plantarit, quinque pedes à vicino abesto: si sicum uel oleam, pedes nouem abesto. Nam radicem protendunt hæ longius, nec citra nocumentum præsigne cæteris admoventur plantis, quod & sicum absumant & humorem affundant plerunq; noxium. Pergamus intrepidè indidem spicilegium facere uel applantare, quæ in uicinia proserpendo radices agant.

Philosophiæ in partes quasi membra distributio. Simulacra duo proposita nobis ad ueritatis diuinæ speculationē. Thesis quid, & thetica in Paradoxis, restituta lectione uera. Excōsules. Exquæstōres qui sint, ac expatriij. Excuriati. Explantare. Exaniare. De Iustiniāno nō nihil. Cap. XII

Philosophiam tres continere partes, non ferè est qui nesciat: dialecticè, quæ disputatricem nonnulli Latino interpretamento dixerunt: logicen alij, hoc est rationalem, quæ uim modumq; ratio cinationum, ueriq; & falsi iudicium assumpsit: ethicen, quæm Cicero primus moralem uideatur dixisse, ea uiuendi modum præscribit: Nam, ut sciēter Themistius in proœmio Physicæ auscultationis scribit, Quum duplex totius animæ uis habeatur, appetendi una, altera cognoscendi: id genus quod appetitum perficit, quod in irrationalitate totum & intellectu affectibus irrationalibus delegato positum constitutumq; est, Peripatetici actiuum nominare, finemq; eius particulæ statuerunt boni delectum atq; indeptionem. Tertia uerò theoreticè est, siue contēplatiua, aut spectatiua: quæ sola uerum in eo quod est & quod non est, scrutandum discutiendumq; proponit. Sed ea quoq; trifariam distribuitur, in mathematicen, physicen, theologiam: in quibus ueritatis speculatio, quasi quibusdam gradibus ad summum conscendere deprehenditur. Prima enim, id est mathematica, uisibiles rerum formas uisibilium speculatur. Physicè uerò scrutatur inuisibiles rerum uisibilium causas. Tertia autem sola, hoc est theologia, quæ diuinorum scientia sancitur, diciturq; metaphysicè, ac prima philosophia, sicuti Auicenna docuit, nec tacet Themistius, inuisibiles contēplatur substantias, & inuisibilium substantiarū inuisibiles naturas. In ijs est ueluti progressio quædam, & mentis profectus ad pernoscendū uerum conscendentis. Per uisibiles enim uisibilium formas peruenitur ad inuisibiles uisibilium causas, ascensus præstatur ad inuisibiles substantias, & earum dignoscendas naturas. Hæc est philosophiæ summa, & ueritatis perfectio. Nam contēplante animo nihil altius sublimius uel esse potest. In hac mundi sapientes stulti facti sunt, quia solo naturali documento secundum elementa, & speciem mundi incidentes, exemplarijs gratiæ exuti cæcutierunt. In quibus etsi humilis erat species, manifestior tamen præstatur ueritatis demonstratio. Duo siquidem simulacra cæcis fuerunt mortalibus proposita: quod & libro secundo est à nobis commemoratum, in quibus hac rerum obuoluiti caligine inuisibilia possent speculari: unum naturæ, gratiæ alterum. Et simulacrū quidem naturæ, species est mundi huius. Gratiæ uerò humanitas uerbi, & in utroq; monstratur deus, sed in utroq; non intelligitur. Quoniam natura quidem specie sua artificem utiq; nobis præsignificat, sed contēplantis oculos illuminare non potest. At enim Saluatoris humanitas & medicina fuit, ut cæci lumen reciperent, & doctrina pariter, ut uidentes ueritatem agnoscerent: lutum ex sputo fecit, & cæci oculos liuit, lauit & uidit, demum uidenti, sed necdum cognoscenti ait, Ego sum qui loquor tecum, ipse est filius Dei. Prius itaq; illuminauit, postea demonstrauit. Natura quidem demonstrare potuit, sed illuminare non potuit. Et mundus creatorem suum prædicauit, sed intelligentiam ueritatis cordibus hominum minimè infudit. per naturæ igitur simulacra creator modò significabatur. in gratiæ uerò simulacris deus ostētabatur præfens, quia illa operatus est, ut intelligeretur esse. In istis uerò operatus est, ut præfens agnosceretur. Hoc est theologiæ mundanæ discrimen ab ea quæ est, & diuina nuncupatur theologia. Impossibile nanque est, inuisibilia nisi per uisibilia demonstrari, proinde theologia omnis necessariò uisibilibus utitur demonstrationibus ad inuisibilium declarationem. Sciendum uerò amplius, in hac philosophiæ mentione tam multa, thesim uti aliàs commemoramus, ex Aristotelis doctrina primo Ethicorum nuncupari opinionem, ac

ψυχη

ψυχη cuiuspiam ex ijs qui celebre in philosophia nomen indepti sunt, mirabilem, & (ut Græci dicunt) παρωδῆσον. Propterea hæreseos id genus auctorem nominatim subiici oportere, sancitum est. Sicuti, an sit unum, & id immobile, quod est, ut Parmenidi est uisum, an non. Item sit ne motus, an non: quod Zenoni arrisit. Hæc autem thetica dici ualent, ac legēdum sic apud Ciceronem, paradoxo primo, ubi per inscitiam expuncta, uel interpellata syncerore dictione, hoc est ἀντιθετικῶν legitur modò ληθηκα. Hinc aperitur illud item Ciceronis ad Quintum fratrem: Cicero (inquit) tuus nossterq; summo studio est Pæonij sui rhetoris, hominis (opinor) ualde exercitati ac boni. Sed nostrum instituendi genus esse paulò eruditius, & θετικώτερον, non ignoras. Sunt tamē qui τεχνικώτερον malint legere. Sunt porro grammaticis theses posituræ seu distinctiones, quibus orationem interpungimus, gratia spiritus reficiēdi. Sed & adoptio sic nuncupatur, unde filij distinguuntur φύσει, id est natura, & thesi. Sed erunt forsan, qui negotium facessere nobis pergāt hoc nomine, ceu alta nimis ac recōdita scrutemur anxie. Vt cunq; mihi ista utiq; arriserint amplius, quæm enotasse, quod ex doctis quidam fecere, ex consulem, exquæstorem, expatriitium dici eum, qui hæc dignitatibus perfunctus olim sit: quanquam uocabulis subagrestibus, sicuti apud Varronem Marcumq; Tullium excuriati legitur exterminatiq; qui curia & terminis exacti sunt. Explantare ac deplantare apud Columellam, est ramos defringere. Exaniare, uelut saniem eximere, ac repurgare. Verum proba hæc receptaq; illa minus, quin paulò etiam insolentius lapidata quibusdam proficissaq;. Etiam si apud Valerium libro tertio legitur, excōsul Crassus: quanquam sunt qui Ex consule, reponant. Expromittere quidē, ac expromissores apud Vlpianum, Pomponium Caiumq; comperi quandoq;. Nam exquæstorem non reformidat Iustinianus, qui tamen ab quæstore non uidetur disparatus, quando tamiam sic interpretantur. Cæterum creditur Iustinianus prorsum fuisse literarum expert: etenim Iustinus pater boues pauit, sed antea fues, mox materiarij fabri minister uilis. Iustinianum Sudas ex imperitia ἀναλωθῆναι uocat. Fuit Iustinianus alter Constantini filius, quem ab resecctis naribus ἐνὸς μνηστῆρος uocant, meminit auctor Sudas.

Quibus gradibus diuina ad nos profluat illuminatio: rursumq; quibus ad deum nostra refluat mens. Cap. XIII

Porro quibus gradibus diuine illuminationis ad nos usq; progressus fiat, rursum quibus mens nostra ad summæ claritatis contēplationem reducatur, non est hac parte omitendum, quod cælestis hierarchia Areopagitæ Dionysij doctioribus, perspicacisq; ingenij uiris sciēter insinuat. Etenim diuinum lumen in angelicam primum descendit naturam, & ab ipsa mox reuelationibus & diuinis demonstrationibus, & mystica sacri eloquij narratione ad nostram usq; intelligentiam participationemq; se transfundit. At humana mens eisdem rursum gradibus ad superna conscendens sacra diuini eloquij inspectione, cælestia secreta, & eam quæ in angelis est diuinæ claritatis illuminationem perpendit, ex qua paulatim in inuisibilium agnitionem succrescens, ad ipsum tandem diuini & summi luminis splendorem contēplandum conualescit. Vnum siquidem lumen ad multa se diuidit illuminanda, ut illuminata omnia ad unius claritatis aspectum similitudinemq; reformet. Claritas patris unius emissionem simplicis radij & illuminatione per cuncta se diffundit & penetrat uniuersa, quoniam unam sapientiam pater genuit, per quam opera cuncta sua fecit. Verbum quippe patris lumen de lumine est, unum uerbum & radius unus. Et ipsum uerbum sapientia est, & ipsa sapientia lumen est procedens, quæ una de uno nata est, & propterea radius unus à claritate una, à quo illuminantur qui ad ipsum reformantur, ut luceant ex ipso & lux sint cum ipso, sicut ipse lux est. Et quum multa sint illuminata lumina, & uariè dissimiliterq; lucentia: unum tamen (ut diximus) lumen est, illuminans illuminata omnia. Hæc contēplatio uera est, hæc item uera felicitas, quæ ambrosia & nectare animum alit, ut Plato inquit, hoc est diuina replet cognitione, ac inde uoluptate perfundit fecundissima inexplebiliter.

De felicitate duplici, speculatiua & actiua, & utra excellentior uita.

Caput

XIII

MM 2 De duplici

DE duplici felicitate alibi, quantum nostra paruitas tulit, differuimus. Nunc placita beati Thomae adnectemus, quae prius tradita reddet tum locupletiora, tum uero illustriora quoque. In intellectu, inquit, speculatiuam considerare uim possumus, cuius est finis ueritatis cognitio, & practicum, cuius est finis operatio. Et proinde duplex assignatur hominis felicitas: una speculatiua, quae est operatio ex uirtute perfecta contemplatiuaque, quam sapientiam dicimus: altera uero practica, quae hominis est perfectio, ex uirtute actiua quae uocatur prudentia. Est autem operatio quaedam iuxta prudentiam, & speculatio ex sapientia hominis, quatenus id agit solus. Est & quaedam prudentiae operatio, & speculatio ciuitatis totius. Quamobrem in perpensionem uenire actiua & speculatiua hominis felicitas potest iuxta seipsum: potest & ciuitatis uniuersae. Forsitan uero expectet aliquis, id item expendamus hac parte, Actiua ne uita praecellat contemplatiuam, an contra omnino sentiendum. Ego uero rationis huius examen reclinabo studiose, quando & idem doctor sanctus quaestionem sibi excutiendam desumpsit, dum septimum explicaret Politicorum librum, speculationem comonens longe anteire. Et praeterea ex iunioribus aliqui non neglexerunt. Nos tamen M. Tullij sententiam, uelut conuientes, transmississe, haudquaquam e re literaria futurum, opinamur. Multi (inquit) & sunt & fuerunt qui eam quam dico, tranquillitatem expetentes, a negotiis publicis se remouerunt, ad otiumque profugerunt. In his & nobilissimi philosophi, longeque principes, & quidam homines seueri & graues, nec populi, nec principum mores ferre potuerunt. Et mox paulo, facilius quidem & tutius & minus alijs grauis, aut molesta est otiosorum uita. Fructuosior autem hominum generi, & ad claritatem amplitudinemque aptior eorum, qui se ad rempublicam & ad magnas res gerendas accommodauerunt. Quapropter & his forsitan concedendum sit rempublicam non capessentibus, qui excellenti ingenio doctrinae se dediderunt: & his qui aut ualeudinis imbecillitate, aut aliqua grauiore causa impediti a republica recesserunt, quum eius administrandae potestate alijs laudemque concederent. Quibus autem talis nulla sit causa, si despiciere se dicant, quae plerique admittunt, imperia & magistratus, his non modo, non laudi, uerum etiam uitio dandum puto. Augustini quoque non negligenda sententia, quae parte ista uicem implebit auctarij. Siquidem illud enarrans propheticum, Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Duo (inquit) oculi sunt, mysticus acutior, moralis dulcior. Non est otio mancipatus, qui uerbo dei tantum studet. Nec maior est, qui extra operatur, quam qui cognoscendae ueritatis studio incumbit. Ipsa item sapientia maximum est opus. Et antefertur Maria quae audiebat, Martha operanti.

Cur ore emissus lente spiritus calidus sit, aliter uero frigidus. Cap. xv

Axiomenem philosophiae ueterem sectatorem, proditum memoriae est, ita de calore, deque frigore sanxisse, ceu haec substantiae haudquaquam insint, sed affectiones censerit communes debeant, materiae accedentes euariationis commutationis uel ratione. Ad densatum siquidem constipatumque aethus esse autumat frigidum, rarum autem ac molle laxiusque calidum, unde non absurde colligi, nos calida quandoque efflare, quandoque & frigida: quippe calefcere oris flatum laxis labris molliter emissum, raritatis ratione: ac compressis, ob densitatem frigidum euadere, ac sentiri. Id uero inscite admodum, nimisque imprudenter dici, coarguit summus id genus rerum aestimator Meteororum secundo Aristoteles, quod lentius distictis labris si efflemus, spiritus caloris intimi proferat qualitate: si uero tantum non coherentibus, ac uehementia quadam difflatio longius sese prompserit, agitari tunc, propellique aerem, qui ante os sit, quae esse frigidum, quia sit multis, huiusmodi frigidis uaporibus refertus, insiciabitur nemo. Proinde calfactionem esse ex nobis, at frigefactionem ex aeris extimi uel simul cum flatu incidente.

Quid sit primo frigidum, aer ne, an aqua, an etiam terra. Cnephas, & nephos unde. Oleum cur diaphanum, & in primis leue. An chaos legitime possit in Euangelio Lucae, Chaon quid. De Strygis aqua. Itaque quid Latype. Chaos. Ades, Herebus,

Cap. xvi
Quod nam

Quod nam ex elementis principem frigiditatis locum habeat, non parua fuit apud ueteres quaestio: siquidem aeri contribuit hoc Stoicorum disciplina: Empedocles uero & Straton, aquae. Nec defuerunt, qui frigoris substantiam, terrae attributa uelint. Stoicae sectae rationes ferè sunt haec: quoniam nam sit ignis lucidus simul & calidus, consequens uideri, ut illi obiecta natura tum frigida sit, tum obscura. Ut enim lucido sese opponit tenebrosum, sic & calido frigidum. Etenim sicuti uisum confundit obscuritas, eodem modo & tactu frigus. Calor uero tangentis sensum diffundit, uti uidentis lumen. Proinde quod in natura principem tenebrarum uendicat locum, idem & frigiditatis uendicabit. Esse uero aerem huiusmodi, ne poetas quidem latuisse uidetur: quippe aeris nomine tenebras intelligi debere, sicuti ex eo liquet plane,

ἀέρος γὰρ ἀεὶ ἀπὸ τοῦ πυρὸς βλάβος ἔστι,

Aer uero affidebat nauibus profundus. Et rursus alibi ad hanc sententiam, Aerem quidem dissipauit, & nebulam discussit. Porro cnephas aerem dixere luminis expertem, uelut *λεπὸν φάρος*, id est luce uacuum. Et ab eadem claritatis priuatione, *νεφῶς*, id est conspationem aeris partem, nubilosamque. Denique, quod colorem nescit, nec uisum admittit, Ades dicitur, *ἀέρας ἄσπετος*, & Acheron, *ἀέρας ἄχρονος*. Sed & eundem Tartari nomine intelligi uoluerunt de frigiditatis ratione: quod ex carmine Hesiodico liquere in primis possit, *ταρταρὸν ἰσχυρόν τε*. Nam & qui non citra tremorem obriguerit, dicitur *ταρταρῶν*. Astipulatur & corruptionis ratio, quae creditur transmutatio quaedam in contrarium. Ignis uero mortem esse aeris colligunt generationem. Quid, quod concretio est quidem aquae affectio, sed aeris opus, quippe suapte natura fusilis aqua est, & congelationis nescia. Caeterum aeri frigiditatis uel contrahitur constipaturque. Ut uero altissimum quodque flumen est, ita maxime concretionis ferè expertis uisitur, aeris uel penetrare altitudinis ima nequeunte. Hac uero parte obiter impingenda protinus Aristotelis sententia est ex secundo Generationis & corruptionis, Ignis (inquit) est calidus & sicus, aer calidus & humidus, aqua frigida & humida, terra frigida & sicca. Sciendum tamen, singula corpora singulis qualitatibus praecipue reddi insignia, & terram quidem siccitatem, potius quam frigore: aquam frigore magis, quam humore: aerem humore, quam calore: ignem calore amplius, quam siccitate. Quod Sophoclis quoque interpretes annotauit. Et mox Aristoteles, Vbi aquae corrumpitur frigidum, ignis autem siccum, aer fiet. Si uero ignis calidum, aeris autem humidum, terra confurget. Quod si aeris calidum, terrae autem siccum transmutetur, aqua erit. At quando aeris humecta uis, terrae autem frigiditas, ignis emicabit. Haec addita interim a me sunt propter sciolos, qui cum indocti sint, & pauca resperciant, facile (ut inquit philosophus idem priore eiusdem lucubrationis libro) annuntiant, quod est nil acrius perpendentes sententiam proferunt. Sed ad institutum redeo. At Empedocles aquae naturae frigoris principem ascribens locum, eodem ferme ratiocinij calle incedit. Nigrorem & frigus eiusdem esse substantiae coniectans. Sicuti eiusdem est lumen, & calor, quod uero non aeris nigredo sit genuina, sed aquae, adijcere calculum putet sensus potestatem. Nil enim prorsum, ut simpliciter dicamus, aeris uel nigrescere. Omnia uero aquae naturae eiusmodi euadere, quod manifestò deprehendas, albissimis in aquam coniectis linteis, quae nigrorem madefacta contrahunt, qui & perseverat, donec calor uel humor euaporarit uniuersus, aut ratione quauis expressus euauerit. Eadem & terram consequitur affectio, ubi immaduerit imbre. Quo uero profundior aqua est, eo & plus sibi uendicat obscuritatis, proxima quaeque aere illustrante. Ex humoribus autem caeteris oleum praecipue diaphanum est, quod aeris prouenit admixtione multa, argumento esse leuitatem, qua omnibus supernatet. Facere creditur & in mari tranquillitatem fluctibus inspersum, non leuoris ratione lubricitatis uel uentis dilabentibus, sicuti censuit Aristoteles, sed quia disgregat humorum, ac distinguit aeris potentia. Quin & a spongotheris effusum ore oleum in imo maris luminis aliquid praestat. Sed nec frigoris ratione aquam aer uicerit. Siquidem oleum item ex humectis omnibus plurimum habes aeris haudquaquam frigidum est, & molissimè concrefcit. Quod uero de corruptione dicatur, haudquaquam ueritati congrue-

MM 3 re. Neq

re. Neq; enim in contrarium, sed à contrario corruptionem fieri, velut ignis in aerem ab aqua. Propterea Aeschylus, etiam si tragicè, uerè tamen, inquit, *παύε' ἰδωρ, δὴκὶν πυρὸς*. Qua ratione aduersum flumini Vulcanum physicè in pugna Homerus confingit: & Archilochus non ineptè de ea, quæ contraria sentiret per fraudem: Altera, inquit manu aquam ferebat, ignem uerò altera. Et apud Persas supplicationis genus efficax maximè censetur, si interminaretur supplex, ubi excidisset uoto, in profluentem se immisurum ignem. Aeris autem uis concrefcere aquam, astrui ineptissimè & à ratione procul, quando aer ipse non utiq; concrefcet. Neq; enim nebulas aut nubes esse concretiones sed crassitudinem humecti aeris & uaporosi. Adiuuant institutum cacumina montium eò altitudinis proeecta, ut nusquam ibi nubes, non nebula, non rosida uisatur humectatio. Quod indicio est, humectam uim & frigidam altunde aeri permisceri. Quod uerò ima præaltorum fluminum gelu non contrahantur, ratio est: superficie siquidem concreta, exhalationibus meandi in superna libertas intercipitur, at illæ oculis se reiecitæq; inferiora calfaciunt. Quam rem comprobatur amplius, regelatis aquis, copiosior sese promens exhalatio. Sed & eodem modo corpora animantium hyemali sifere coniectantur calidiora. Illud quoq; non inefficax indicium, frigoris principem locum esse in aqua, non in aere, quòd rigoris atrocitate inania uasa non fere dissiliunt. At humoris plena multa, non figlini operis modò, sed ænea quoque. Adde, proprietates aquæ multas igni prorsum aduersas. Ante omnia caliditati sese obiectat frigiditas, sicuti humecta uis, mox & grauitas leuitati, omninoq; distinguendi ac separandi potestas inest igni: aquæ uerò ferruminandi (ut sic dicam) adglutinandiq; ac continendi potentia, ex humectandi facultate concretionē præstans. Cæterum suppetunt & pleraq; quibus astrui terræ ualeat frigus: etenim sicuti est ignis claritate illustris, ita omnium obscurissima est terra, ac lumine prorsum uacua. Aer quippe in luminis uenit participatum, à sole dum luce oppletur, quam & per uniuersa diffundit. Terra uerò sola claritatis expers, solis radijs & lunæ perseuerat impenetrabilis, teporē admittens quidē, at luminis uim haudquaquam ob densiorem soliditatem: nam & eius intima, chaos nuncupamus & Aden Erebumq;. Quo argumento rectè opinati forsitan pleriq; fuerint, Lucæ sextodecimo scribi, Et in his omnibus inter nos & uos, chaos magnum firmatum est. Etiam si minus me fallit, Græcè ita circumferri, *χάσμα μέγα ἐστὶν ἐκταύ*: quod chasma indicat magnum esse obfirmatum. Signat uerbum id secretionem hiatusq;: unde Aristoteli terræmotus chasmatis, ubi sidit terra, hiatusq;. Sunt qui chaos putēt, quod cælum inter ac terram est, inane, *παρὰ τὸ χεῖδον*. Chaos uerò, id est *χέδον*, Lacedæmonij bonum dicunt. Utitur eo uerbo uel Theocritus, sed ita ut generosum etiam indicet, aut uetus. Noctem porrò è terra genitam fabulantur poetæ, quam densitatis corporis sese soli obiectantis ascribit mathematica disciplina. Eodē item obscuritatis argumento uidētur carminum conditores *γλυ μίλαινα* passim nuncupare, id est terram nigrā. Cæterum, ratio hæc parum forte probatur quod intēditur, quoniam lucidorum pleraq; agnoscimus frigida. Et obscuris quandoq; caliditatis inest multum. At illæ frigoris cognatæ sunt potestates, grauitas, stabilitas, densitas, immutabilitas. Ex quibus aeris nil inest omnino, terræ autē adsunt, quàm aquæ magis multo. Quòd si humecti est, emollire: nam quod præcipuè humet, mollissimum est. Si item frigentis est, concretionem inducere, necessariò consequi uidetur, frigidissimum esse, quod sit maximè cōcretum, cuiusmodi terra est. Quod uerò natura frigidissimum est, idem & frigidum primò est. Itaque primò & natura frigidum, terra est. Id uerò & sensui obuium est: siquidē lutum est aqua frigidius: & terræ iniectu præcipuè ignis restinguitur: nam & ararij ignito & liquefcēti ferro marmor inspergunt, ac latypen, id est friatos lateres fluori reprimendo, ac ita quadantenus refrigerantes. Sed & athletarum corporibus iniectus puluis frige facit, & sudores restinguit. Quoniam uerò calore prorsum extrito, frigoris uisaxa uidentur concreta, unde & pagi Græco dicuntur sermone, hinc per saxa delabentes aquæ, atq; è montibus defluæ in primis frigere animaduertuntur. Sicuti, quam Stygis aquam uocant, comprobatur euidentissimè, cui ex petra profluenti insignis inest frigiditas, dissilientibus ualis omnibus, asini modo ungula excepta, aut mulæ, sicuti alij prodidere

prodidere, ni mendosa sunt Græcorū exēplaria. Certè in libro *πρὸ πρῶτα Πυρρῶ* Plutarchus de asini ungula intellexit, quod facit in historijs item Iohannes Monachus in Alexandri mentione. At libro tricesimo Plinius, mularum unguis contineri modò Stygis aquam prodit. Facilis lapsus: nam Græcè *ὄνθ*, asinus est, mulus autem uel mulla, *ἡμίονος*. Aut utrunq; est, aut forsitan labitur Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus, *ὄνον χυλῶ* dicit: quamquam interpres, equi ungulam reddiderit. Porrò ut profundus maximè puteus quisque est, ita frigidam in primis aquam reddit. Quippe cui minimè extimus promisceatur aer. Deniq; terra aut nunquam aut uix peruritur, aere inflammato sapius, ac fulgurante.

An seruitus sit præter naturam. Quot modis serui fiant. Vulcani & Dædali tripodas. Veneris statua mobilis. De duplici in nobis principatu, deq; Asiaticorum seruilibus ingenijs, & Persica seruitute, ac Iuliano imperatore. Cap. xvii

Erutus ex ijs esse uidetur, quæ præter naturam sunt. Ita enim sancit Imperator, & præterea iureconsultus Pomponius, digestis De uerborum & rerum significatione, ac Florentinus digestis De statu hominum, Seruitus est constitutio Iuris gentium, qua quis domino alieno contra naturam subijcitur. Serui autem (inquit idem) ex eo appellati, quòd captiuos uendi, imperatores iuberent, ac per hoc seruare, nec occidere: qui & mancipia dicuntur, eo quòd ab hostibus manu caperentur. Seruos porrò aut nasci tradunt, aut fieri. Et nasci quidem ex ancillis nostris: fieri autem iure gentium, hoc est ex captiuitate, aut iure ciuili, quum homo liber maior uiginti annis ad pretium participandum sese uenundari passus est. At Syraculis seruilem scientiā quidam edocebat, pueris mercede instituens, ut coquinariam scirent, uel id genus famulatū alium. Ad hoc pertinet magnopere Ambrosij præclara sententia: Manebat, inquit, ante uini inuentionem omnibus inconcussa libertas, nemo sciebat à conforte naturæ suæ obsequia seruitutis exigere. Non esset hodie seruitus, si ebrietas non fuisset. Verum enim uero Aristotelis super his placita obseruanda amplius ex Politicorum primo, *πῶς δὲ παρὰ φύσιν δοκῆι τὸ δεσπότην, νόμος γάρ τῳ μὲν δουλοῦ ἐστὶν, καὶ δὲ ἐλευθέρου. φύσις δὲ οὐδὲν διαφέρει, διότι οὐδὲ δίκουον, βίαιον γὰρ. Videtur (inquit) nonnullis esse dominatio præter naturam, lege nanque institutum, ut serui habeantur aliqui, liberi autem alij: at natura nullum prorsus esse discrimen. Proinde nec esse iustum quidem, quando non abest uolentia. At enim quum sine necessarijs impossibile sit uiuere, & bene uiuere. Nam & in artibus necessarium est, propria subesse instrumenta, si opus modò confici debeat. Equidem in re familiari idem contingere, in confesso est. At *τῶ ὀργάνω τὰ μὲν ἀψυχε, τὰ δὲ ἐμψυχε*, instrumentorum hæc quidem sunt animata, alia uero inanimata. Seruus autem quem possidemus, est quid animatum, & tanquam instrumentum super instrumenta alia. Quòd si organa possent uel solo domini nutu, uel per se præsentientia, opus suum exsequi: sicuti de statu Dædali aut Vulcani tripodibus fertur, quos cecinit Poeta, sponte sua diuinum prodijisse incertamen. Nam & mobilem Veneris statuam ab eodem structam Dædalo scimus, infuso quod *ἄργυρον* uocant *χρῶμα*, id est argentum uiuum: sic & pectines pecterent, ac plestra pulsarent: nec architecti sanè ministris, nec seruis domini indigerent. Qui uero sui ipsius non est secundum naturam, nec regi potest nisi ab alio, hic natura est seruus. Nam genita pleraque distinguuntur statim, alia quidem ut imperent, alia uero ut pareant. Quin & in his, quæ uitæ expertia sunt, imperium quoddam reperias, ut in harmonia: siue quia semper in uocibus, quæ consonant, uox aliqua prædominatur, iuxta quam uniuersa dijudicatur harmonia: siue malis harmonicam elementorum in corpore mixto rationem accipere, in quo unū aliquod semper prædominatur. Verum enim uero animal ipsum ex anima primum constat & corpore,*

ἢ τὸ μὲν ἄρχει δὲι φύσει, καὶ δὲ ἂν χέμελον. id est, quorum alterum uel quadam naturali imperat, parat uero alterum. Cæterum considerare naturam oportet, non in corruptis utique, hæc quippe à naturali recesserunt serie: ideoq; nil officit, si minus id comperiat uerum in omnibus, sed in ijs quæ iuxta naturam se habent

bent amplius. Perficiemus autem in animalis imperium primo dominicum, mox & civile. Nam animus quidem in corpus despoticum exercet principatum: propterea significantius dixit nobilis historicus, Animi imperio, corporis seruitio magis utimur. Mens uero in appetitum profert politicum, id est civilem regiumque. Diuersitatis uero huius inde promi ratio potest, quoniam moueri nequit corpus, ni motus initia fortiaur ab anima, & ideo ei subijcitur prorsum. At appetendi facultas moueri non a ratione solum potest, uerum & a sensu, proinde non omnino rationi obnoxia est. Quam obrem quisquis tantum ceteros praececellit, quantum anima corpus, & bestiam homo, hic uidetur ad imperandum natus. Nam & Solomon scribit, Stultum sapienti seruiturum. At quorumcunque est opus in corporis usu, hi sunt natura serui. Itaque naturae uis, alia quidem corporum robusta uisuntur ad necessarios usus: alia uero recta & inutilla ad operationum id genus, uerum ad civilem uitam peraccommoda, etiam si diuersum euenit quandoque. Ex ijs uero arbitror profluxisse rationibus, ut mira in hac parte gentium uisatur diuersitas, alijs imperia germinantibus, alijs iugum seruitutis excutere nescijs, quamquam (quod aiunt) Tyrrenis saepe uinculis onerosius molestiusque. Nam Agellus Lacedaemoniorum imperator & rex, qui in Asia multa adidit preclara facinora, utriusque linguae certatim auctoribus concelebrata, ut accepimus, dicere consueuerat, ὅτι τὸν ἀπὸν καὶ τοὺς αὐτὰς ἐλθὼν θρόνος μὲν κακοὺς εἶναι, δούλους δὲ ἀγαθοὺς. hoc est, eos qui Asia incolerent, esse liberos quidem malos, seruos autem bonos. Et, ne quid sciens praeteream, quod in classicis mihi sit auctoribus compertum, lego Callicratidam eorundem Lacedaemoniorum nauarchum, quum interrogaretur, cuiusmodi ei uiderentur lones, respondisse, Liberos utique malos, at frugi seruos. Persicam seruitutem, ut nimiam, libro De beneficijs secundo, taxasse uidetur Seneca: Homo (inquit) natus in hoc, ut mores liberae ciuitatis Persica seruitute mutaret. In Germanicis bellis Iulianum imperatorem lacessentes militum plerique Asianum subinde Graeculum appellabant, & specie sapientiae stolidum. Obiter uero id adiecit, nullum fuerit dispendium operae: hunc esse Iulianum, quem adulandi professores ab hirsutiae Capellam nuncupabant apud Constantium Caesarem, sed & loquacem talpam, & simiam purpuratam, & literatorem Graecum. Nec mirum, inuidiae siquidem gloria semper obiecta. Nam Aemylianum Scipionem eatenus maleuolorum incessabant uoculae, ut somniculosum dicerent, ac praedicarent.

Seruorum species esse plures. Banausi qui dicantur. Ergasterium. Ligna ergastima, caulima, cocta, acapna, erepsima. Coctilia taberna, coactiliaria, coactilia, cathedrarum. Axylon quid. Amurca. Amorgia. Amorginae uestes. Amorgis. Erepsimon. Xylosis. Diaxyla. Dialectica. Diaporphyra. Xyla. Thetes. Thessa. Peneste. Cillicyrii. Arotrea. Encyclii qui sint, & in ordinem redacti. Athenarum ordines quatuor.

Cap. XVIII

Aeterum uarias esse seruorum species, ex electissimis compertum nobis auctoribus est: sed (inquit Seneca) sibi seruire, grauissima seruitus est, quam tamen discutere facile est, si desieris multa reposcere, si desieris tibi ferre mercedem, aliam assidua est & ineluctabilis, per diem & noctem aequaliter premeus sine interuallo, sine comite. Ex alijs uero sunt, qui χερνύτες, hoc est manuales uocantur, hi sunt uel nominis argumento, qui manuum opera uiuunt. Vnde & chirurgi nuncupantur. Nam hedraei dicuntur, quasi sedentarii. In quibus recensitas & banaufos, id est manuum opera utentes: quorum officinae dicuntur ergasteria in Canonis decretis, ab ἔργαστήριον. Vnde & ergastima ligna, quibus in operibus utuntur materiarii. Nam caulima, sunt igni destinata: inter quae cocta recensueris, ne fumum faciant: quae etiam acapna dici ualent. Quamquam apud Galenum eo nomine, ligna omnino arida intelligunt eruditi. Coctilia forte taberna hinc dicitur Iulio Capitolino in Pertinace: Pater, inquit, eius coctilitiam tabernam in Liguria exercuerat. Paulo ante materiarium fuisse negotiatorem tradit Pertinacem. Sunt codices, qui coactiliariam praefereunt tabernam: ceu Pertinacis pater, coactor fuerit. Nisi quod Vlpiano De auro & argento legato, quod eruditis est adnotatum, coactilia dicuntur inuolucra omnia uestibus uinciendis obuoluendisque: sicuti subselliorum integumenta

gumenta, Florentinus cathedrarum nuncupauit. Cremia ligna, Columellae sunt tenuia, Phrygia Graecis. Habentur & ligna erepsima, rectis concinna: quae φύλων dixit Thucydides. Axylon ἄλλω, apud Homerum interpretantur polyxylon peritiores, ἡ δὲ σὺν σὺν τῷ φύλῳ δὲ, ut in quam lignatum nemo perrexit. Diaxyla intelliguntur, quae in tus probiore sunt materia, solidioreque, uelut in medio lignea prorsum. Nam & dialeucum Plinius medio candidum interpretatur, sic & diaporphyra per medium purpurea accipimus. Adnotatum iureconsultis est: xyla, id est ligna, dici Graecis naues lignis e paludibus subuectandis destinatas. Nam xylophagia Hieronymus interpretatur uermes albos, obesos, qui nigello sint capite, ac e lignorum nascantur carie. Sed & nomine eodem censetur mons Euboeae Caphareus, quod Lycophronis interpres scribit. Est tamen erepsimon herba quoque & planta infructuosa. Erepsima item ornamentis apta nuncupari possent. Sciendum autem, amurcae liquore macerata ligna prorsum ardere citra fumum molestiam. Amurcam uero dicunt amorgen Graeci: quamquam & uis ni feculentiam appellatione eadem intelligunt quandoque: sed & herbam purpuream uestibus inficiendis, quae inde dicantur amorginae. Quamquam & praetenuis harundinea paniculae portio dicitur amorgis. Sed redeo unde sum digressus. Banausi, sordidam habentur artifices, quosque ab honoribus secluserunt plerique, prius quam principatum uel inscita & pullata plebecula coepisset affectare. Etiam si seruire nomen illis proprie competit, qui unius sunt mancipati seruitio. Qui uero publicitus id agunt, banausi recte nuncupantur, ac etiam θῆτες, hoc est mercenarii. Quamuis non me fallat, Dionysium scribere, ab Atheniensibus clientes dici thetas, a seruitute: sicuti a Thessalis penestas, de paupertatis ratione: & si initio menestae uidentur nuncupati, quod κατὰ μὲν immanere signat: quoniam pacta cum Thessalis seruauerunt, quibus se in seruitutem addixerant, ne educerentur ex regione aut perimerentur. Hos etiam, latras uocat Euripides. Apollonij interpres auctor est, Athenienses item thessas uocare tenuioris fortunae mulieres, quod mercede seruirent, hoc est πικρὰ τὸ θητὸν ἔστι μὲν δὲ: formatur autem (inquit) ratione eadem a θῆς θῆσσα, sicuti a θῆς θῆσσα. Iulius quoque Pollux ita scribit: Pelatae ac thetes, liberorum quidem nomina sunt, sed qui ob unum inopiae nomen tamen seruauerunt: quemadmodum in Creta cillicyrii & arotreae apud Syracusanos. Theticus ordo Athenis erat quartus, census ratione: nam principe loco fuere pentacosiomedimni, ab medimnis quingentis: uelut quingenimedimni, qui necessitate urgente, talentum pendebant, id est aureos sexcentos, alias tributis expertes erant Athenienses, ut indicat Thucydides. Dicebantur autem sic, quod tot terrae metra, id est mensuras ararent. Secundi ordinis habebantur ἱππῆς, id est equites, quoniam alere equos possent: hi metra arabant trecenta, semitalentum pendebant. Zeugitae metra colebant ducenta, ab equis dicti iugalibus, minas hi decem conferebant. Theticorum postremus erat locus, qui opifices intelliguntur, ab gerendis magistratibus semoti & tributorum exfortes. Aristoteles in Politicis famulatus quosdam encyclios uocat. Nos quoque (inquit) ministris illis plurimum irascimur, quibus maxime utitur πῶς τὰς ἀσκησίας τὰς ἐγκυκλίους. Circulares famulatus Latine possimus nuncupare. Encyclia uero, spectacula dicitur a Philostrato in Adriano: Ea (inquit) ut plurimum sunt ἔργισθαι. Encyclius item homo a Graecis appellari uidetur, quem in ordinem redactum dicere Latini consueuerunt. In ordinem redacti, inquit Priscianus libro decimo octauo dicuntur, qui contempti sunt, inter uiles numerati, & abiectos: id quod & T. Lilius comprobare uidetur: Tribuni plebis (inquit) in ordinem redacti, pro contemptissimis habiti sunt. Erudite quoque illud dicere consueuimus, Encyclion tibi est, in ijs aberrare quod est promptum, familiare, uniuersale. Eunapius de Carino, ἀπὸ τῶν ἐγκυκλίων αὐτῶν, καὶ πρὸς αὐτοὺς τὰ πικρὰ ἀμαρτανεῖν. Dicimus & encyclion pensionem pro annua. Est & encyclon genus uestis quoddam: unde & pherencyclon. Nam encyclera, machina fuerat lignea, subiectis rotis. De encyclia uero doctrina, ex Quintiliano, Plinio, ceteris, notius est, quam ut ingeri a me quicquam arbitrer oportere. Mancipia uenalia et usualia legimus apud Martianum iureconsultum. De Cretenisium seruis, & Spartanorum Helotis. Inibi quid cryptia. De seruis item sale commutatis, Qui dicatur proprie θῆτες, & qui cecetes. Quid tityrus

tityrus, tatyras. Ministri publici. De epharmiotis, seu amphamiotis. Mnœa seruitus quæ sit. Mariandyni, chrysoneti, chrysendeta. Muscæ quas dicunt helios. ἡλῆ quid uocet Græci. Asparagus helius cur. Latris, Atmenus. Scythæ ministri, siue toxotæ. Cap. XIX

Retensium seruos, sicuti aliàs commemorasse nos arbitror, legimus appellari consueisse epharmotas: quibus, ut auctor in Politicis Aristoteles est, cætera permittebant omnia, gymnasiis modò interdicitis & armorum possessione. Quanquam fuere & qui nuncuparentur Mnœus cœtus, quos item Cretenlibus seruiuisse, prodit historia. Sed eorum ferme illa conditio fuit, quæ Marianorum, qui à Milesiis subacti, in contemptum diuendebantur. Horum etiam, sed perobscure, meminit Plato libro De legibus sexto. Etiam si fuerant & Mariandynorum doryphori, leniendæ seruilis asperitatis gratia nomine accersito: de quibus Pollux, & nos infra auctores habemus: & in secundo Rerum Cretenfium Sophocrates prodit, publicam seruitutem in Creta dici mnœam, sicuti priuatos uocant amphamiotas, qui iure belli in seruitutem recidissent, quamuis indigenæ forent. In agris uersabantur hi, sicut in ciuitate chrysoneti. At chrysendeta Martialis, lances sunt auro litæ. Plutarchus uero Lucullo datum ab Ptolemæo scribit, smaragdum χρυσόλιθον, id est auro ligatum, in quo illius uideretur insculpta imago. Tria seruorum genera adnotasse Aristoteles uidetur, ubi ait, At multo magis putandū est, fore illos graues & insolentes, quam illas quæ apud quosdam sunt ἡλωτίαις τε καὶ πενήσιαις καὶ δουλείαις, hoc est helotias, penestias, dulias. De penestis iam diximus. Helotæ uero dicebantur Lacedæmoniorum serui, ducto nomine (ut scribit Thucydides interpres) à Laconia ciuitate, quam

ἡλὸν καὶ ἡλωτίαν καὶ ἡλωτίαν καὶ δουλείαν.

nomen habet: quia est ἡλὸν, hoc est in palude. Ciues nuncupantur Helotes, item Helei & Heleatæ, regio Helotia. Proditum memoriæ est, finitimos cunctos, licet Spartanis subiectos, paribus tamen legibus ac iure uixisse in ciuitatis societatem accitos communionemq; magistratum, eosq; Helotas nuncupatos. Cæterum Agin Eurythienis filium ius illud dignitatum æquabile ademisse, ac iniunxisse, ut Spartæ tributa conferrent: & reliquos quidem paruissse: Helæos autem, qui Helos habitarent, defecisse. Ipsos inde uel et armis superatos, in seruitutem damnatos perpetuam, certis quoque dominis eorum conditionibus iniunctis, ut nullo pacto liceret aut libertate donare, aut extra fines uenum mittere. Hinc omnibus ferè celebratum Heloticum bellum, & seruitus Helotica originè traxere. Hosce Liuius castellanos fuisse antiquitus dicit, agreste genus: qui & antè paulo castellanos agrestes nominarat. In Rhetorico lexico inueni, genus quoddam muscarum dici helios, fortè sic in paludibus obuersantes intelligas: eas uero uocant ἡλῆ. Sunt qui ἡλῆ interpretentur stirpibus loca obsita, cuius sunt modis sepes, atq; item fluuiorum ripæ, ac omnino loca uliginosius madentia. Vnde asparagum syluestrem ἡλωτον subinde appellauit Paulus Aegineta. In collectaneis Rerum rusticarum apud Græcos libro secundo, Helium dici uinū comperi ὃν πῖς ἡλῆσι γυγνόμενον. Scribit Herodianus, helotas quoque appellari fatyros, qui sint apud Tenarum. Erant uero Helotæ publici quodammodo Lacedæmoniorum serui, quibus habitacula quædam præscriperant, & ministeria certa. Auctores sunt, Helotas agrum solitos colere, antiquitusque institutos retulisse redditus, ac execrabile habitum, si quis plus mercedis à quoquam exegisset. Inuulgatum & illud à conditoribus scio: Spartæ liberum, maxime liberum esse, seruum etiam seruum in primis, id est τὸν ἐλδιδόρον μωλιτικὸν ἐλδιδόρον ἢ, καὶ τὸν δουλομωλιτικὸν δουλομωλιτικόν. Quod in Pannonia, siue (ut nunc loquuntur) Hungaria, obseruari in primis accipio, uulgato inter eos adagio, non rectè dici seruitutem, nisi in Pannonia: adeo, ut adstruant id quoq; posse ubiq; gentium peraccommodè seruire, qui alicui eorum hominum fuerit illis in locis famulatus. Sed ut ad Spartanos redeam, inde erat execrabile facinus Cryptiæ, id est Περυπίας. Seruitutis Helotia meminit sexto Legum Plato: quam dicit dubitationem facere maximam, contentionemq; quum alijs bene, alijs contra uideatur instituta. Omnino execrabiles Spartanis serui fuere, manifestum

manifestum id cryptia facit, cuius modò meminimus, quamque Lycurgò contribuit Aristoteles, negat Plutarchus. Et uero à latitando inditum nomen. Siquidem qui iunioribus præfecti erant, ex ijs qui præstare prudentia uiderentur, in regionem altum aliò emittebant, gladios modò secum, & necessaria alimenta exportantes. Illi uero, quam poterant occultè sese interdū abdebant, noctu uero prodeuntes, quotquot ex seruis adepti forent, contrucidabant. Quod in Peloponnesiaca historia Thucydides significat. Scribit Plutarchus in Aristide, Ephoros quandoque Spartanorum quinque milia aduersus externos (sic enim Persas appellabant) emisisse, quorum unusquisque septem secum Helotas traheret. Mos inoleuit quandoque, ut mercatores salis uim magnam in mediterranea subuectantes, à barbaris plerunque gentibus, eo nomine mancipia reciperent. Thracum uero populis peculiare fuit in primis, sale mancipia commutare, quæ inde πῶς ἂλός ἡγορασμῶνα dicebantur, id est sale coempta comparata uel. Addit Eustathius nuncupari quoque ἑλδωντικὰ δουλεία, quæ intelligit ὕωνα, id est empti uili. Lemnij etiam uino mancipia sibi quærebant. Seruis autem argento comparatis primum ufos esse Chios, Græci produnt. Hinc genere quodam proprii, uanales dicimus nouitios: nam uanality, uenditores sunt Ciceroni. Inter administratos uero publicos, qui inconcinnè quippiam agentes uel dicentes cōprimerent, fuere qui dicebantur Scythæ & Toxotæ ac Peusiij. Apud Romanos pergentibus in prouincias magistratibus præministrabant seruorum uice, qui dicebantur Brutiani, tanquam in scenicis fabulis Iorarij nuncupati, & quos iussi erant, uinciebant, conuerberantes quoque. De Brutijs uero populis ratio propagata nominis est. Est seruitutis imago quædam, ubi quis principis alicuius ligum se hominem facit, ac in illius uerba iurat. Dicitur ligius, quia illum princeps pollicens eius suis ligans, fidei imperijsq; suis uincit, ac obnoxium facit. Iureconsulti recetiores inter genera feudorum, quæ à fide augurantur dici, ligium habent. In quibusdam in Theocritum enarratiunculis obseruaui, quod ad ea quæ ex Aristotele paulo antè protulimus, facit quadantenus. δούλος (inquit is, quisquis auctor fuit) & οἰκίτης differunt, uti in secundo De concordia prodit Chrysippus: nam est οἰκίτης, qui etiamnum seruitutem seruit. δούλος autem, ἀπελδοίδορον indicat, id est libertum & uniuersum ministrum quemlibet, ac etiam subditum, ut prodit Ammonius. Latris, testimonio eiusdem, uocat, qui bellica necessitate ad seruitutem recidit. Atmenus, & seruum indicat & subditum. Sunt & qui deorum administratos dici tityros arbitrentur. Tatyras uero apud Athenæum est phasianus. Quidam esse tityrum putant, simiam caudæ breuioris.

Qui dicantur apolides, & insularij. Expenditur locus in carmine obsceno. Salutigeruli. Mesaulij. Mediastini. Mesonaute. Symbolæ. Literati serui. Eorundem nomina plura. Saccularij. Directarij. Saccaria nauis. Saccaria face re. Admissionales. Cæsuales. Metata. Epimetatica. Metator. Menfor. Nauetata. Mediastuticus. Cap. XX

Polidas uero seruos Iureconsultis dici inuenio uiles, qui sine ciuitate in opus publicum perpetuò dantur, in insulas que deportantur, siue in ministerium metallicorum, ad quæ foeminas quoq; damnari in perpetuum solitas, accepimus: sicuti in salinas item, & sulphurarias. Meminit Martianus digestis De pœnis. Deportationem in insulam significat etiam Seneca, Martianos putent indicatos in carmine obsceno illis uersiculis, Ductor ferreus insularis, æque Laternæ uideor fricare cornu. Nam & genus ferratile in Plauti Mostellaria legimus de seruis dici, qui compediti habentur, quiq; ferritribaces sunt, ut Plautina utamur nouitate, hoc est qui annulatis cruribus atterunt assidue ferrum. Versiculi Plauti sunt hi, Cis Hercle paucas tempestates Tranio Augebis ruri numerum, genus ferratile. Alij Vulcanum intelligere malunt, in insulis ducendo, id est producendo ferro exstantem

dantem, capto inde loci colore: quod ignis laterna occlusus cornea, dum, quæ sua natura est, surrigitur, atterendo hinc inde cornu, coeuntium imaginem exhibere quandam uideatur. Id & si uiolentum quiddam relipit, ac durum, ne absurdum dicam, appositum tamen, ut studiosorum decuriæ pro ingenij captu ad libram, & amullim reuocent, quæ rem Latinam iuuatibus prodita sunt, ut omnes protinus articulo tractemus molli. Ipse malim opus in subterraneis facientes intelligere, quoniam (ut scribit Plinius) cuniculis per magna spatia cauantur montes ad lucernarum lumina, multisq; mensibus non cernitur dies, proinde laternam hi circumferentes assidue, atterere quodammodo uidentur, & amplexari comitem: nusquam, ne transuersum quidem unguem, aut lente Aegyptia latius (quod aiunt) amittentes. Salutigerulos, Plautus seruos nuncupat, qui iussu dominæ hunc illum salutant, suntq; nuntij & renuntij. Quamquam sunt & Apuleio salutigeri dii, uidenturq; esse hi, non qui salutem dant, sed qui nuntiant tanquam interpretes & administri superiorum. Plauto eidem damnigeruli nuncupantur serui, item gerones ac bonorum exagogæ, ut qui ad scortilla etiam inficetissima minorum bona iussi efferant. Viridarios nuncupat seruos Vlpianus, curæ uiridiorum præpositos. Sunt autem laboleno uiridia arboribus uirentibus loca consita, quæ uiridaria item dicimus. Mefaulium inuenio apud Homerum dici seruum quendam Odysseæ quartodecimo,

*σὶ πρὸς δὲ σὺν ἡμῶν μεσούλιον, ὃν ἔα σὺ βῶτης
αὐτὸς ἐστὶν αἰὲν, ἀπὸ χροῦνιο ἀνακτοῦ.*

Mefaulium quidem dici reperias medianā sanuam, uel in aula meditullio locum. Fortè uero Mefaulij fuerint, quos Latine mediastinos nuncupare mos est, quo nomine significantur, qui abiectissima quæque munia inter seruos obibant. Cuiusmodi uisimus in aulis principū lignarios baculariosq; quorū una illa functio est, ut omnibus parent. Sicuti in nauibus mesonautæ, de compari genere seruitij dicuntur Vlpiano, qui & mediastinam operam appellat, qualis est atriariorum & focariorum. Quanquam in Græcis codicibus quandoque *μεσόνδουτλον* inuenias scriptū. Mediastiticus autem summus erat apud Campanos magistratus. Adde, quod in Catilinam M. Tullius inquit, Magnopere contemno exercitum collectum ex senibus desperatis, ex agrestibus luxuria, ex rusticis mediastinis. In quo tamen loco sunt codices, qui præferant, mediastulis. Nautebas intelligunt arreptentes per funes nautas; tametsi perperam id interpretantur non nulli, uelut etiam metata, quæ sunt partes domus militibus (uti assolet) in Vrbe, uel alibi, gratia hospitij assignatæ a mentoribus: unde epimetatica dicebant, inscriptiones foribus impingi solitas, quibus innotescebat, cuiam destinata foret domus, quem uocant metatorem, seu foret miles, seu hospes quoque. Mediastinorum meminit Columella. Sed & in Epistolis Horatius,

Tu mediastinus tacita prece rura petebas.

Vbi Porphyrio mediastinum accipit mediæ ciuitatis incolam. Sed & in balneatoris officio intelligi posse mediastinum, putat. Marcellus pro balneatoribus, mediastinos exposuit, itemq; pro ministris & curatoribus ædium. Priscianus interpretatur, quia in medio stent lauantium in balneis. Inter ministros recensentur à quibusdam palmones. Sunt & hercitas, qui in agris modò uersentur serui. Habentur item mnota, sed nobiles hi intelliguntur serui. Azos item inuenio in seruili genere. Nam propolon dici ancillam putant, quæ scortillum egerit prius. Apud Lacedæmonios ancillæ nuncupantur chalcides quoque. Fuere inibi & qui dicuntur eunaeti. Sed qui uocabantur mothaces, liberi quidem erant, at non Lacedæmonij. Quos autem libertate donassent hi, nunc aphetas pronuntiabant, nunc etiam adspotos, aut erycteras. Alios item desposionautas, qui classes conscenderent. Erant & neodamodes. Sicyonij suos habuere catanacophoros: sicut Arcadij, prospelatas. Capsarios Paulus intelligit, qui mercede seruanda in balneis uestimenta suscipiunt. Saccularij autem apud eisdem Iureconsultos intelliguntur, qui uetitas artes exercent, ac in sacculos partem subducunt, partem subtrahunt. Scitu non indignum, Thylacophoros ab Græcis appellari eos, qui sacculis scorteis aromata circumferunt: siquidem conceptacula id genus, thylacos dicunt, ac thylacia: unde & thylacitis nardus est nuncupata, quoniam ab negotiantibus ex Cilicia Syria que

faccis

faccis subuectaretur. Ut huc forsā spectet nauis illa saccaria apud Quintilianum octauo libro: & sacariam facere, hinc quoq; sit Apuleio. Verum ad institutū redeo, si commonuero prius, Saccophoros inter hereticos recēseri Codice De hæreticis, lege Ariani, sunt & directarij, quos multi diatarios etiam dicunt, quod in alienas se dirigant domos, tanquam *πυροβωται*, ut uocant Græci. Literatum in Cassina Plauti pro seruo accipiunt, qui literis sit inuitus: super quo non excidit factam nobis alibi copiosius mentionem. Sicuti symbolæ item dicuntur plagæ, quibus seruilia inscribuntur corpora à multis, perinde ac in conuiujs collectitijs, id est symbolis, quæ commessalia uocant & conferta, quicq; nummos confert, ne sit exfors & asymbolos. Nisi malis inde uocabulū inflectere, quia *βολῆ* percussione signat, ut sint symbolæ, multifaræ, multijugesq; incussæ plagæ. Videtur & symbolæ auxilia militaria, Plutarchus in Marco Antonio, Inuitum esse à bello mulierē reſcere, *συμβολὰς πηλικούτας διδύσων*. sed pugnam quoq; indicat & congressum quemlibet, uerbum id: quin & quod ad instruendum confertur conuiuuium. Symbolum Christianum esse ab apostolis per partes concinnatum, ex ueteribus qui tradat, parum comperi. In Concilio Niceno à patribus traditum, legisse uideor. Arcarium dicere seruum Scauola uidetur, qui domini arcam curat, & rationes. Sunt & arcarij, arcarum fabri. Admissionales appellat in Alexandro Cæsare Lamprius ministros, qui adire principem uolentes admittēdos curant; sicuti apud Iulium Capitolinum centurales esse uidentur, qui senatui subseruiunt.

De seruili genere quid sentiendum. Non seruis modo, sed & iumentis benigne impertiendum. Hecatompedon quid. Plinius illustratur cum Aristotele. Seruorum tractandorum ratio. Magistratus, quem uocant Iouis Olympij famulatum. Cap. xx i

Cimus profecto, inquit libro De legibus sexto Atheniēsis ille apud Platonē hospes, quod fateremur omnes, Seruos quàm beneuolētissimos atq; optimos esse habendos, quando eorum nonnulli ad uirtutē quamlibet meliores, quàm fratres & filij, domos & rem minorum omnem, interimq; & ipsos seruarūt dominos. Quanquam sunt pleriq; qui nil profum in animo seruiente integrum extare opinentur, proindeq; eiusmodi hominibus nil omnino credendum. Quod & sapientissimus poetarum testatissimum fecisse uidetur, quū Odysseæ decimo septimo ita scribit, quod & alibi relatum nobis opinor.

*ἄμισον γὰρ τ' ἀρετῆς ἀπολαμβάνου δούροισι ζῆν
ἀνδρῶν, ὅτε δὴ μὴ μὴ δούλιον ἤμαρ ἔλθῃ.*

Dimidium, inquit, uirtutis Iupiter illis aufert, qui seruitutis necessitatem subiere. Scribit Dion, in seruile genus id inuulgatum, ac in theatro pronuntiatum quandoq; *ἐπὶ ἀφῆρητις* ὅτι *ἀτυχεῖν μασιγίας*, quod intolerabilis est mastigias fortunatus. Catonē porro seniore legimus, per se filium literis imbuisse, etiam si seruum Chilonem haberet grammaticum, qui & compluribus aperuerat ludum pueris. Indignum (credo) ratus, filium suum, si fortè hebetior foret, ab eo reprehendi, qui seruituti obnoxius foret, ac aurem distortuere. Idem senio debilitatos, ueluti muta animantia, eijcere ac distrahere consueuerat, ceu commodo intercepto, nihil humanitati ipsis debeamus hominibus: quanquam latiorē multo benignitati, quàm iustitiæ locum impartiri sæpe spectemus. Quippe equis canibusq; ubi contractæ laboribus uires sunt, non pabula modo, sed & debita senibus indulgentia à bonis contribuitur uiris. Nam & Athenienses, quum Hecatompedon substruerent (Est uerò id Athenis templum, quod & Parthenon dicunt, ex specie ac concinnitate ita nuncupatum, non de magnitudinis ratione, sicuti Græcorum pleriq; interpretatur, & nos alibi commemorimus) quotquot ex multis egregiam nauassent operam, uinclis solutos libere pasci permisere. Quibus quodammodo emil-
lis manu, quem sponte quispiam operam præstaret, & iumentis quæ ad Urbis arcem currus subuectarent, exhortantis specie ducis præcurreret, ut publicè ad extremum uitæ connutraretur, interposito decreto, sanxerunt. Id quod eo subtexui libentius, quod insigniter ista felicissimam Plinij breuitatē illustrant, necnon Aristotelis libro De animalium historijs sexto. At enim perspicuum mihi uidetur, Plato inquit, quoniam diffi-

NN culter

culter domatur, subitq; iugum homo, & ad necessariam distinctionem serui a libero & domino re ipsa deduci, agre patitur, difficilem admodum possessionem esse hominē. Quod exemplo ex crebris Messeniorum rebellionibus innotescere potuit amplius. Ciuitates præterea, quæ plerisque eiusdem linguæ seruos habent, manifestius fecere, quot quantaq; hinc consequantur mala. Piratarum quoq; latrocinia, quæ prope Italiam scaturierunt plurima, non aliunde propagata cernuntur. Cæterū remedio sunt rationes duæ, ut qui facile seruituri sunt, nec eiusdem patriæ sint: & quam maximè fieri possit, inter se dissoni, educenturq; rectè non ipsorum modò gratia, sed dominorum multo magis. Est autem recta horum educatio, ut nulla ipsis contumelia inferatur, iniuriæq; hi multo minus, si fieri possit, quam æquales, afficiantur. Porro castigandi cædendiq; semper iure sunt serui. Neq; ita monendi ut liberi, ne molliores fiant: alloquitio omnis cum seruis quodammodo imperium sit: neq; iocus ullus cum ipsis seu fœminis seu masculis habebatur. Quod multi stultè facientes, dum delicatius eos nutriunt, difficiliorem uitam & sibi ad imperandum, & illis ad obediendum reddunt, obliuiscuntur: sicuti est apud Lucianum. At senior Cato ita sanciebat, *ἢ πρὸς τὴν τῶν ἀναγκαιῶν οἰκὸν δειρὸν καὶ δουλοῦ, ἢ καὶ δούλου*. id est, seruum oportere aut quid domi necessariorum obire, aut dormire. Adnotatum Paulo iureconsulto, Seruum in facinoribus domini, dicto audientem esse non debere. Sed nec parte ista Peripateticorum principis placita ulla tenus prætereunda, qui Oeconomicon primo, postea quàm inter ea quæ possidentur, primum & necessarium maximè optimumq; ac principalissimum esse hominem prodidit, proindeq; seruos bonos ac frugi in primis esse parandos, quorum species sint duæ, *ἐπιτροπῶν καὶ ἐργασίας*, hoc est curator & operarius: infert deniq; quoniã uini potus etiam ingenuos sæpe ad iniuriam compellit, indeq; etiam gentium pleræq;, ut Carthaginenses, in militia abstineant eo, manifestum fieri, seruis aut nil prorsus aut parum omnino uini esse impertendum. Cibaria uerò largius contribuenda. Deinde eos censet ad obeundum opus cum primis strenuos & perutiles, qui nec meticulosi sint, nec audaces nimium & uiriles. In seruili autem mentione hac illud ex historia non prætereundum fuit, Syraculis magistratum honoris exquisiti, quem Iouis Olympij famulatum appellarunt, ab Timoleonte institutum, primumq; Olympij Iouis famulum fuisse Callimenem. Dignum uerò scitu, ab magistratu eo annos inibi mitti in digitos consueisse, uti à consulis Romæ.

Serui mali cōditio ultima quæ sit. Itē de pileatis seruis. De lapide emptus apud Columellam qui sit. Pauscape quid. Tribunos capitalia vindicasse, fontium seruasse uincula, pecuniã signasse. Pragmaticus status qui. Tribuni Rufuli in re militari. Pragmatica sanctio, Pragmaticarij. Cap. XXXII

Seruorum malorum conditionem ultimam legimus in Quintiliani declarationibus. Ea erat, quum sine exceptione uanales proponebantur, cuiusmodi serè pileatos intelligo seruos, quorum nomine uenditor nil præstaret, ut scripsit Cælius Sabinus, & octauo. Noctium Atticarum Gellius repetit. Eius rei causa erat, quod illiusmodi mæcipia insignia esse in uēda do deberent, ut emptores errare & capi non possent. Sicuti etiam antiquitus iure belli capta coronis induta uenibant, immoq; sub coronis uenire dicebantur. Ad pileatos serè seruos, quicq; nulla exceptione uanum irent, arbitror illud Columellæ referendum ex Agricolatione, de lapide noxium: in cuius enarratione desudarunt doctissimi quicq;. Siquidem ad præconis lapidem, ubi distrahi mancipia consueuissent, referendum alij putant: sicuti in Pisonem Cicero de lapide emptos appellat tribunos, qui essent mercede corrupti. Verum se iuna prorsus nimisq; imperfecta expositio est, ut qua Columellæ sensum minus assequare, quod amplius inueni, uelut ab alini prospectu liquebit exacte. Alij ad Tarpeiam recurrunt rupem, ex qua deturbari nocentes solent. Quam sanè sententiam non eatenus risu excipiendam arbitror, ac Lynceis uidetur. Neque tamen de præcipitatis è saxo intelligendum commonstrat, quum nihil minus agat mortuus, quam agrum colat. Hoc enim sensisse uiros eruditos, perridiculum est: sed eos

sed eos uerius, qui ad obruti sceleribus ac mortiferis flagitijs, digni sunt, qui iam iam præcipitentur: aut qui periculum id adierunt quidem, reuocati tamen emissiq; ratione aliqua sunt. Sicuti & uulgo dicitari audimus, à furca redemptum esse aliquem, ex medijs quem supplicij faucibus liberatum intelligimus. Hanc uerò sententiam uitro sidonio, & helectro (quod dicitur) clariorem arbitramur. Verum id impendio aduertendum: ingenijs magnis obrepere plerunq;, uti præsignia conuellant nomina, morsumq; ita insigant auidè, ut uel aculeum relinquunt, quod etiam Quintiliano usu uenit quandoq;, sicuti libro tertio in Statuum ratione, ubi Ciceronem ex primo Rhetorico de negotiali statu, in quo de futuris quæstio est, sicuti an forti uiro dandum, quod concupierit præmium, refellere conatur. Quum tamen illius sententiæ calculum adijciat Hermogenes quoq;: ita enim scribit, *πραγματικὴ δὲν ἀποβήσεται πρὸς τὸν ἀποδοτικὸν μὲν νόμον, ἢ δὲν ἔσται πρὸς τὸν νόμον, ἢ μὴ δούλει, ἢ μὴ δουλοῦ. οἷον δουλοῦντος ἀλλωαῖος, ἢ καὶ δούλει τῶν ἢ καὶ κατὰ τὸν νόμον τῶν δουλοῦντων*. Pragmatica sanctio quæ sit in Codicis Iustiniani præfatione, non ita magno labore discutient uel mediocriter eruditi: & in terpres eam intelligit, quæ procerum consilio fiat: alibi etiam planius, quæ sit in auditorio excussa. Hinc pragmaticarij, eiusdem Codicis primo De rescriptis & pragmaticis sanctionibus, Cuiuscunq; (inquit) scrinij memoriales, seu pragmaticarij, uel adiutores primicerij, amissione cinguli ferientur. Illud ex abundantia adnotauero hic, pauscape appellatam fuisse machinulam seruorum collo circumpositam orbicularemq;, qua ori manus admouere prohibebantur, ne farinam uorarēt, quod *λεῖπην* dicunt, intus dum operaretur. Congruit id ipsum & iumentis ratione eadem. Illud uerò addidisse superpondij item loco, nil (puto) obfuerit: in decemuirorum legibus ita lectū, Tribuni sumto, domi pecuniam publicam custodiunt: uincula fontium seruanti, capitalia uindictanto: æs, argentum aurum ue publice signant. In re item militari, Polybio tradente, tribunorum, qui rufuli dicuntur, ea fuit functio, uti legionariorū delicta coercerent: sicuti auxilijs sui præficiabantur præfecti. Hinc Liuius tribunos recenset quandoq;, ac so cium præfectos.

Seruos non habere caput, quid sit. De capitis diminutione. Capita deminuta quæ intelligantur. Capitatio. Peræquatores. Quintiliani locus ex libro tertio. Seruos nō admitti in militiam solitos. Qui dicantur uicarij, Martialis illustratur. Et qui serui pœnæ. Fornacarius, & fornicator. De seruili pro cacitate. Alter Martialis locus aperitur. Diaconus. Diaconium. Conturbatores serui. Reliquamenta. Cap. XXXIII

Seruos non habere caput, iureconsulti statuunt. Id quum dicunt, intelligi uolunt statum. Proinde, seruum non minui capite, quia nullum habet: hoc est, nec libertatem, nec ciuitatem, nec familiam. Quibus si quis exuatur, maxima dicitur capitis diminutio: ut accidit ijs, qui serui pœnæ efficiuntur, atrocitate sententiæ, uel libertis nomine ingratiitudinis in patronos condemnatis, uel qui se ad pretium participandum uenundari passi sunt. Nam minor, siue media capitis diminutio est, quum ciuitas quidem amittitur, libertas uerò retinetur. Quod accidit ei, cui aqua & igni interdictum fuerit, aut in insulam sit deportatus. Minima uerò capitis diminutio est, quum ciuitas retinetur & libertas, sed status hominis commutatur. Quod ijs euenit, qui quum sui iuris fuerint, coeperunt alieno iuri subiecti esse. Vel si filius familias à patre mancipatus fuerit. Modestinus digestis De gradibus cognationis: Cui, inquit, aqua & igni interdictum est, uel aliquo modo capite diminutus est, ita ut libertatem & ciuitatem amitteret, is cognationes & affinitates omnes quas antè habuit, amittit. Apud Pacatum in Panegyrico, ubi scriptum legas, Quid memorem capita diminuta, & uitam ære taxatam: Sunt qui pro capitatio accipiendum arbitrentur, id est pro tributo quod uiritim confertur. Id uerbum est Iuris peritis frequens. Capitationem qui exigunt, peræquatores ab eisdem nuncupantur, quod (inquit) ex æquo ab omnibus exigant. In ijs uerò quæ paulò antè diximus, perpendendum id ex Quintiliani libro tertio, capite De statibus, in fine. In adoptionem dato in familiam redire liceat. Illud certè nouimus, Exeuntem è patris potestate filium ab patris NN 2 ternis

ternis quoque sacris solitum liberari, quæ celebrabat necessariò is, ad quem patrisfamilias peruenisset pecunia. Ex hac seruili (ut sic dicam) infirmitate ad militiam sacramento rogare, aut ullo modo admittere, nefas sancitum ueteribus est, quod Cicero in Deiotarana significat, & Martianus digestis De re militari: Ab omni (inquit) militia serui prohibentur, alioqui capite puniuntur. Sed & in Helenore Mantuanus uates Aeneidos nono monstrauit,

Quem serua Licinia furtim

Sustulerat, ueritisque ad Troiam miserat armis.

Pausanias auctor locupletissimus est, Persico bello quod in Marathonis campis gestum est, primum seruos in militia iura admissos, quo nomine etiam tumulus interfectorum inibi uisibatur. Post Cannensem cladem armata Romanis seruitia Volonum nomine T. Litius tradit, quum prius singulos forent sciscitati, uellent ne militare. Vnde est nominis ratio. Sociali quoque bello in militiam libertos admissos primum, Appiani historia tradit. Diaconum quidem uocant Græci ministrum: sed diaconum tamen sacrarium dicunt, uel secretarium, ubi dominica contineantur uasa. Diaconij quoque notiones multæ comperiuntur. Nam placenta crepidam, id est basin, eo uerbo quidam intelligunt, alij bellaria concinnata in unctione Apollinis honori. Sed & diaconij gradum, legimus in Canonicis decretis: unde diaconica uocantur loca, & decanica, Codice De episcopali audientia, quæ ab ecclesiasticis uidentur diuersa. Et quoniam diu iam cum seruis agimus, age feramus opem Valerio Martiali Epigrammatum secundo ita scribenti,

Esse sat est seruum, iam nolo uicarius esse:

Qui rex est, regem maximè non habeat.

Vicarios Vlpianus digestis De peculio, eos intelligit, qui ordinarijs seruifunt: Si seruus meus (inquit) ordinarius uicarios habeat, id quod uicarij mihi debent, an deducam ex peculio serui ordinarij? Et alibi, Si seruo tuo ordinario permisit uicarium emere aureis octo. Inuenies id uerbum & apud Horatium, quanquam haud curiose satis explicatum. Meminit in libro De Tranquillitate uitæ Seneca, qui alibi sic item scribit, quæ se pro coniuge uicariam dedit. Lactantius grammaticus explicans illud Papinij,

Succiduasque adportat matribus agnas.

Succiduas (inquit) id est uicarias. Vicarij pro mutuo accepisse uidetur Hieronymus, siue is fuerit Paulinus: Omnesque homines, inquit, uicario inter se amore copulari uult. Quia uerò de seruis poenæ facta nobis paulò ante mentio est, potest addubitatio legentes subire, quos esse censeamus hos. Cæterum inuit id Vlpianus digestis De poenis: In ministerium, inquit, metallicorum foeminae in perpetuum, uel ad tempus damnari solent, simili modo & in salinas. Et siquidem in perpetuum fuerunt damnatae, quasi seruae poenæ constituuntur. Et Martianus: Quidam sunt serui poenæ, ut in metallum dati, & in opus metalli. Iam & fornacarium seruum apud eundem repperi Vlpianum, à fornace sic nuncupatum: ita enim scriptum inuenias Digestis Ad legem Aquiliam, Si fornacarius seruus coloni ad fornacem obdormisset, & uilla esset exusta, Neratius scribit, ex locato conuentum præstare debere, si negligens in eligendis ministris fuerit. Hunc & fornacatorem uidetur nuncupasse Paulus, digestis De fundo instructo legato: Instrumento (inquit) balneario relicto, etiam balneatorem contineri: Neratius respondit, Continetur autem & fornacator. Fornacarium, sunt qui seruum intelligant pistrinarium, ac pistorem quoque. Fornacarias uerò de impudicis dicitari, in Canonicis decretis adnotatum est. Aduertenda & in ijs magnopere Senecæ uerba sic ferè, ubi edocet, In sapiètem non cadere iniuriam, scribentis: Eadem (inquit) causa est, cur nos mancipiorum nostrorum urbanitas in dominos contumeliosa delectet, quorum audacia ita demum sibi in conuiujs ius facit, si coepit à domino. Pueros quidem in hoc mercantur procaeces, & eorum impudentiam acunt, ac sub magistro habent, qui probra meditate effundunt: nec has contumelias uocamus, sed argutias. Hæc uerò illuc spectant, ut Valerium Martialem quum alibi saepe, tum Epigrammatum primo scitius, nec plebeio perpendas ingenio:

Vrbani tibi Cæcili uideris,

Non es

Non es, crede mihi. Quid ergo? Verna es.

Trita mancipia, & ueterana, quæ reformare difficile esse, Vlpianus ait, nouitijs opponuntur. Apud eundem, ueterator seruus est, qui & ueteranus. Conturbatores serui ueteribus dicebantur, qui domini pecuniã elidunt, ac reliquamenta subducunt, id est partem seruant sibi. Alphenus De institoria actione, lege Quacumque, Si quis pistor seruū suum solitus fuit ad certum locum mittere ad panem uendendum, deinde conturbauerit. Hinc Martialis,

Conturbator aper, uilius esurio.

Meminit uerbi ad Quintum fratrem Marcus Tullius.

Vocabula plura ad seruorum rationem spectantia, nec ferè obuia. Therapia. Prater. Mylites. Mylon. Stigmatia. Stigones. Hystrichides. Hystrichula mens. Stion. Stypos. Helotæ. Zetrea. Chondrocopia. Gymnetæ. Corynephori. Moruli. Morō. Enchesimoros. Morus arbor. Apparitores. Coryna. Rhopalon. Melophori. Gamori. Callicyrii. Eleatri. Syncerastum. Attagen uarij. Clifion. Manes. Manichæi. Actis. Vocatores. Ceruum apud Martialē pro seruo positum fugituo. Paratura. Fugitiuarij. Cap. xxiiii.

Vnt porro pragmatia item huius uocabula quaedam haud planè indigna quæ referantur, quando ex Pollucis doctrina pars item una sapientia est, quid quo censeatur nomine, in primis nouisse. Igitur obseruatum ex Herodoti lectione, seruos dominorum studiosos ἀποδομιὰ δίκι αἰλοδίασπον. At seruorum turba nuncupatur therapia, id est θεραπεία. Nam therapusia, uolentius quiddam respicit. Dularia uerò forma deminuta uocari uidentur mancipiola. Lapidem praterem Græci uocant, in quo mancipia uenui exponebantur. Vbi uerò discruciantur eadem, dicuntur mylones: qua uoce, pistrina intelliguntur. Propterea Plinius poenalem dixit uinctorum operam. Nam myliten intelligit lapidem Galenus, unde conficiantur molæ. Appellatur & ζυτρεία, id est zetrea, apud Eupolin: sed alphia quoque. Sunt & in hoc genere chondrocopia, à farre, quod chondron uocant: & zontea. Qui mancipia cadunt, stigmatia dicuntur, & stigones: sicuti qui caduntur, mastigia. Flagella ipsa nuncupantur nunc mastiges, nunc hystrichides, aut rhyteres. Sed ex suillis contextas setis, hystrichidas intelligunt: uti est auctor Aristophanius interpres, necnō Sudas. Est & animal Aristoteli, Plinio, cæteris hystrix, de suillis setis item conciliata nomenclatura. Apud Hieronymum mēs hystrichula esse uidetur liuore sordida, & uirus mordax missilium aculeorum instar eiaculari consueta. Recipit flatilem in ultima, etymia ratione in obliquis. Stion, calculus est marinus Hippocrati. Lignum uerò prædurū ac solidum dicitur stypos: sed est nomine item eodem, piceæ caudex. Diximus abundè paulò antè de helotis. Addo nunc ex Polluce, Qui inter liberos (inquit) sunt & seruos constituti, helotæ uocantur apud Lacedæmonios: sicuti Mariandyni doryphoros appellant, id est spiculatores, satellites ue. Inter quos apud Persas erant, qui melophori dicerentur, hoc est gestantes in spiculis mala, ut est apud Herodotum historia septima. Erant & sui Argiuis gymnetæ, Sicyonijs corynephori. Est enim coryna, in summo ponderosior uirga, unde & nomen: nam καρὰ, summum indicat. Sic & rhopalon, telum ultioni aptum: ideo dictum, quia parte altera grauius ῥοπλῶν ἔχει, id est in eam innuit, uergitque. At callicyrii nuncupabantur exulum serui, qui Syraculis opere rustico sumptum suum exercebant. Eam uerò seruilem turbam ex omnifariam populis conflata, monumentis Aristoteles prodit: meminit horum & Timæus. Apud Herodotum historia septima, cyllirios scriptum comperi, à quibus cum plebe grassantibus exacti patria sint, qui mox appellati sunt gamori, indicat ea uox honorum expertes, rerumque participatu excusos: quod ab interprete neglectum miror. Sunt & in hoc genere, qui mensam curant, & ad eam spectantia, trapezopozos uocant. Nam Iubas rex trapezocomon esse structorem dicit. Sicuti dapes ipsas, epitrapezomata uocant alij. Agorasten ferè obsonatorem intelligimus. Eleatri, hoc est εἰλεῖατροι, uocatores dicuntur regij, ut scribit Pamphilus, & repetit Athenæus, addito etiam uerbi etymo, ab eleos, quo mēsa signatur coquinaria. Dipnocletoras uocat Artemidorus. Sed mox eleatri quoque nuncupati

NN 3 cupati

cupati cibario praefecti ministerio: quod genus honestum censebatur, quando Ptolemaeum Sotera fuisse Alexandri eleatrum, tradidit Chares. Hocce tamen edeatras promittiat Sextus Pompeius. Protogeusta, praegustatores sunt, qui & protenthae dici comperiuntur. iam illa leuioris operae fuerint, scapulares dici seruos, quibus scapulae caduntur, quicquid quasi ostreatum tergum ulceribus gestitant. Sed & exsincerastus dici in Plautinis salibus obseruauimus, ac si emedullatos dixeris, & citra ullam pinguedinem. Quando Varronis Terentij astipulatu, syncerastum antiquo Graecorum uerbo medullam dicebant. Morulos quoque dicimus, uerberibus atiores factos, a moris inflexa uoce. Moron, Cyprij acutum dicunt: unde enchelimosos nuncupari coniectant, qui praecutis utantur haltis. Sed & hylacomoros intelligunt, *δὲ δρυφώνους*, id est acuta uocis. De moro autem arbore ita in Rustico cecinit Politianus:

Mox ubi iam sapiens coepit frondescerē morus,
Ante quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec ullum

Quae pariat pomum, sed serica pensa ministret.

In Graecorū literis stigmaticus seruus, atagen uariis appellatur: quod in Auisibus monstrauit Aristophanes: quod auitium id, plumas uarijs distinctas coloribus gerat. Seruiles literas in libro De uitae tranquillitate primo, apud Senecam inuenias: Sicut plerisque ignaris (inquit) seruilium literarum libri, non studiorum instrumēta, sed coenationum ornāmēta sunt. Clifton in Odysea Homerus seruillem intelligere domum uidetur. Dion eo nomine locum accipere mauult, in quo tectae custodiantur oves. Chliades uero quibusdam dicuntur duplicatae fores, aut scenae. Est & ueteribus seruile nomē Manes, id est *μάνης*, a furore inclinatum: unde ad aeneam statuam tralatum uocabulū est, quam cottaborum lusui adhibebant. Fuit & haeretici nomen Manes, unde Manichaei dicti, ab infania itidem inflecti, putat Hieronymus: uocabulum esse Persicum astruentibus alijs, quando (ut approbat Augustinus) Persa erat Manes. Fuit & seruile nomē Actis, Pausania tradente: sed & nomine eodem dicitur uas, in quod iaciuntur oboli. Seruos item fugitiuos, scribit Pompeius Festus, ceruos nuncupari, de animalis celeritate facta nominis ratione. Ex quo apud Martialem ita legendum eruditionibus uidetur:

Suppositam fama est, quondam pro uirgine ceruam,

At nunc pro ceruo mentula supposita est.

Erant & sui magistratibus apparitores: & inde apparere, uerbum perelegans. Sed in hoc usu, paraturam quoque apud Tertullianum comperias. Fugitiuarium Iureconsultis & Varroni inuenio dici, qui fugitiuos scrutatus reprehendebat, ut T. Liuij uerbo utar, id est retrahebat.

Coena dubia ex sue tantum mansueto, & inde parœmia. Itē quam habeat rationem id Plinianum, Multa Syrorum holera. De rore Syriaco & manna, Syrium quid. Syrupa, in medendi arte cur dicantur. Cap. xxv

ANtiocho rege numerofo exercitu in Graeciam irrumpete, attonitisq; omnibus magnitudine rerum, quae ingruere uidebantur, T. Quintius Romanorum imperator ita ad Achaeos uerba fecisse memoratur, dum peditem equitumq; nubes iactari audisset a rege, qui & classibus constraturum se maria interminabatur: Est (inquit) res simillima coenae Chalcidēsis hospitium mei, hominis & boni & sciti conuiuatoris: apud quem solstitiali tempore comiter accepti, quum miraremur, unde illi eo tempore annitam uaria & multa uenatio: homo non (quam isti sunt) gloriosus, renidens, Condimentis ait, uarietatem illam & speciem ferinae carnis, ex mansueto suae factam. Hoc perinde in regis copias, quae iactentur, promi posse. Varia enim genera armorum, & multa nomina gentium inauditarum, Dacas & Medos, Cadusios, Aelimaos, homines tamen esse, haud paulo quam mancipiorum melius, propter seruilia ingenia, militum genus. Ex historia uero huiusmodi, cuius auctor T. Liuius est, communeor, scitum elici adagium posse: atqui suilla caro est, de ijs quae re quidem ipsa parui sane aut nullius omnino momenti sunt, apparatu tamen ac fuco, & (ut ille ait) nugis peregrinis praecellere uidetur plurimum. Plutarchus illud adijcit, *μη δὲ ὑμῖς θανατίζετε τὴν βασιλικὴν θύαμα, λογχοφόρους καὶ καταφρονητοὺς*

καὶ περὶ τῶν οὐρανῶν καὶ ἀμειψιποτοῦτος ἀκρόνους, πῶντες γὰρ οὐραὶ εἰσὶν, ὁπλαίοις ἀλλήλων ἀμαφρόνους. nec uos (inquit) admiremini regis copias, quum hastatos, cataphratos, pedites, amphipotoxotas auditis: nam hi omnes Syrii sunt, armis modò inuicem diuersi. Ex ijs uero Graeci auctoris uerbis coniectamus, prouerbiū idem enuntiarī hoc ferè modo posse, Syri omnes sunt: sensu tantum non eodem. Ad quam Syrorum imbelliam, & ingeniorum seruillem naturam: ut quae generosioris nescia spiritus magnum nil affectet, uerum studijs libero homine indignis mancipata degat auum, si quis adagium in Naturali rerum historia referendum putet, Multa Syrorum holera: haud hebeti forsan iudicatu conijciat: quanquam in eius enarratione ex doctioribus nonnullos insigniter torqueri, animaduertam. Taceo quod in Aureliano scribit Flauius Vopiscus: Rarum esse ut Syri fidem seruent, immo difficile. Ceu dempta modò hortorum cura operosiore, boni maioris nil praeterea in Syrorum ingenijs ferè sit requirēdum. Verum in ijs libera sit cuique censura: quando sunt, qui in Syris etiam fortitudinem admirentur. Illud hac parte obiter leuius attigero: Syriacum rorem, a Celso in Medicina, capi pro eo quod nomine peregrino uocatur etiam manna. Hinc illud explicatur Columellae in multi lixiui ratione: Tres, inquit, heminae roris Syriaci contriti & cribrati super omnia adijciuntur. Dioscorides in Libano probari manna, tradit, candore praecipuo. Sciendum tamen: in thure quoque agnosci manna, a Plinio, quoniam sic elisas intelligit micas. Syrium uero est unguentum fusinum, e fusio, id est lilio: quanquam & floris succus Syrium item dicitur, quoniam praecellat in Syria liliū purpureum. Sed & succus quilibet, uti eruditionibus est obseruatum, eodem censetur nomine: unde syrporum appellatio, medicinis frequens, creditur propagata. Columellae autem syruba, oliuae condiendae species est.

Medicorum decreta de suillae carnis praestantia. Chalarī sues qui sint. Chalaistica medicina. Item uocabula id genus plura: delphax, adelphi, phorine, thytæ. Mysterici sues. Chœrus, *χοιροπάλειν*, syrbe, petalides, petali, petalus, laphymus, hyomusia, hyenia. Hippocratis filij, Hysteria festū. Sues cur sacri in Creta. Metachœra. Necnon de pontifice Sergio. Diocletiani historia. Achores. Sialī, sialochi. Cap. xxvi

SVilli generis utilitatem, quum suo pte animalis ingenio, cui pro sale datam esse animā, ueteres sanxerent: tum quia nil magnopere parabilius, & omnium uisibus magis expositum, nemo non nouit. Verum, artis medicæ non dissimulanda tamen decreta: quoniam octauo De sanitatis ratione Galenus, suillam carnem cæteris laudabiliorē facit: sed & Princeps capite De sanguine, humanum suillumq; sanguinem in omnibus exactam habere similitudinem, scribit. Quin eandem quoque carnis rationem tradit. Adeo, ut impuratioris quidam pro suilla humanam distrahere, sibi licentius permiserint: quod facinus diu perrexit impunitis, donec digiti hominis intermixti fortè conspecti, ad supplicij diritatem, etiam si seram, auctores pro traxerent: id quod decimo Simplicis medicinæ affatim exposuit Galenus. Auerrois quinto Colliget (ut barbarè dicam) ex Auicennae placitis porcinae carnem cæteris praefereendam omnibus statuit, ueluti hominibus natura cognatiorē. Quod (inquit) esse ita, experimento planè discimus. Quin Arcadicam describens coenam Hecataeus ex Athenæi monumētis, fuisse mazam dicit, ac *ὑσα λέρια*, id est suillas carnes. Est tamen plerumque eius bruti grandinosa caro. Quo sanè argumento, chalaros dicit sues Graecorū natio: quia in mortuorum carnibus uisatur *χέλαρα*, quam interpretamur grandinem: sed in uiuentibus, latens grassatur morbus. Chalaistica uero aliud est: sic enim nuncupat Galenus eam medendi rationem, quae relaxando remittendoq; mitiget. Hinc & chalaistica legimus pharmaca. Sed & musculos uocant *χελάρους*, id est chalaros, qui laxiores remissioresq; sunt. Non alio ex animali numerosiore fuisse materiam ganeæ, Plinius scribit, excogitatis inde quinquaginta propè saporibus, quum cæteris singuli modò sint. Suem masculum, delphaca uocat Epicharmus cum plerisque alijs. At genere foemino delphaces, foemellae dicuntur proprie, quod delphyas habeant, id est uuluas: unde & fratres uterini, nuncupantur adelphi: sicut qui eodem prognati sunt patre ac ma-

tre dicuntur autadelphi. Phorine dicitur fuilla pellis. A fuillo pecore immolationes in sacris initia duxere prima: unde & Sues olim dicit Thyta, a sacrificio usu. Sed & in Ceteris initijs immolari porcos consueffe, accepimus. Nam & in ueteri comœdia hoc argumentum, myftericos nuncupari ab eius deæ myfterijs, anima duerto. In nuptiarum quoque ritus idem aduocabatur animal. Verum & nutrices naturam muliebrem choerum, id est porcum uocabant, quod Aristophanes significat: ex quo facetissimè quibusdam concinnatum uerbum *χοιροπωλιον*, quod signat porcum uendere, id est capturas corpore quærere. Et quoniam in uocabula defleximus: syrben interpretantur uocem, qua sues allecēt subulci. Apud ueterem comicum, *κωκωι*, fuilla uox est, ex qua & uerbum *κωκωι*. Petalidas Græci, sues præpingues quandoque uocant, ex uitulorum ratione, qui a cornibus dici solent petali, quãdo e petals habent ea, id est patula uel parua exiliaque: nam & petalas dicunt palmas minutas, *καθ' αμνιδας*, id est fruticolas. Sicut larini quoque dicuntur, a larinis bobus. Petalus uero ad institutum præfens pertinet nil admodum. Quia uero in eius notione mirè disceptant grammatici, non grauabimur sententiam ad id ferre, ac sine prouocatione. Siquidem in Aegyptiæ fabæ tractatu Dioscorides illius esse folium prodit *μέγα ως πέταλον*, id est grande ut petalum. Quid autem petali nomine intelligendum inibi sit, abundè palam facit De plantarum historijs libro quarto Theophrastus, qui folia eadem *πίλον θεπάλικα εοικοντα* scribit, id est Theffalico pileo similia. Amplius Alexandrum legimus apud Athenæum, solitum quandoque petalum capite gestare, manu uero caduceum. Inuenio & laphygmum dici eruditè canum ac suum inexplibilem uorandi auuiditatem, inclinata uocabuli proprietate à uerbo *λαπιω* *καλαπίζω* *καλαφύσω*, sorbeo & deuoro: unde ab impenfæ magnitudine conuiuium magnificum, ilapinem uocant. Quod eo appofui gratius, quoniã Rhodigini mei ex uerbo ueteri Græco parum excidentes, pro eo quod est *λαπειν*, confinxere sibi plebeiam uocem *slapare*. Ab hoc item præcipuè brutino genere, hyomusiã comperi, pro fuilla quidem inconcinnitate: uerum & pro inciticia. Sicuti & hyeniam, pro fatuitate. Nam Hippocratis filij, ut incomptis moribus, a comicis proscinduntur, dicitur suem respere. Proinde Aristophanes,

πὶς ἰπποκράτους ἕσση εἰκόλις, καὶ σε καλοῦσι βλιθωμένω
 id est Hippocratis filios exhibebis, teque uocant blitomamam: id est, fatuum. Illud ex abundantia parte hac adiecerim: Sergium, qui prius Os porci uocabatur, ex pōtifficibus primum fuiffe, qui proprium demutarit nomen: quod mox obseruatum ad nos usque perdurat. Non disfurtans ab instituto & illud ab Diocletiano pronuntiatum: Ego, inquit, apros occido, sed pulpamento alter uescitur. Quod inde est natū. Agenti in Galia Diocletiano dicebat Dryas: Nimum Diocletiane auarus, nimum parcus es. Cui per iocum is, Tunc ero largus, quum imperator fuero. At Dryas: Noli Diocletiane iocari: nam imperator eris, quum aprum occideris. Ex eo uenationibus deditus apros forte oblatos enixius occidebat, dicit euentum expectās: quo est frustratus, donec præfectum prætorij Aprum peremit. Illa fuerint auctaria capitis huius: suem Veneri mactari solitum quandoque, sicuti Callimachus scribit: factum id Argis adnotauit historia: festum certè, Hysteria inde nuncupabatur. Quod ad Chalcidenses attinet, de quibus facta nobis paulo antè mentio est, scitum est admodum quod de Dromea lectum parafito est: a quo quum quæfisset nescio quis, In Vrbe, an apud Chalcidem lautius pararetur conuiuium: gratius respondit uideri Chalcidensis coenæ proœmium, ostreorum numero & uarietate. In Creta sacrum creditur animal hoc fuillum, quoniam nascenti Ioui sus mammam submiserit: ac gryfmo, id est grunnitu, pueri uagitum audiri uetuerit. Metachoera, sues uocant ferius nascentes. Achoras interpretatur Plinius ulcera capitis manātia, quum foraminibus prætenuibus cutis pertunditur, quod Aegineta Paulus prodit libro secundo, unde glutinosior demanat sanies. Nostrates à similitudine ueli genere pertusa euilescunt. Sialos, præpingues porcos uocant Græci. Galeno tamen sialos, sputum est: unde sialochi dicuntur, qui inter loquendum saliuam conspergunt.
 Porculatio

Porculatio Varroni, porcorum nutritio est: sicut pullatio, pullorum. Inde est illud Columellæ, Porculatoris uero & subulci diuersa professio, diuersæ pactiones. Dixit Ephefius Heraclitus, sues coeno lauati, uelut cortales aues puluere aut cinere, siquidè hisce rebus plumam pinnasque emundari. Ab fuilla ratione propagatum illud quoque, ut imperitis crassioresque obuolutis ignorantia, pro sale animam modò esse datam pronuntiamus.

Pholiam usfarum, quid intelligant Græci auctores. Vrsæ uasfricia. Pholus quid sit: item pholis, pholaides, pholades, pholyes, pholydes, phonæ, pholles.
 Cap. XXVII

Pholiam, id est *φωλιά*, quum legiffemus quandoque in Græcorum commentarijs, diu multumque indagari nobis fuit, quid sibi uox ea uellet. Demum unus desideria expleuit Aelianus, a quo proditum aduertimus, usfarum ubi se præpinguem senserit, ac pleniore corpore, morbi loco ducere ipsum huc statum, propterea latebras quærere, quas *φωλώνες* dicunt Græci, unde affectioni adoptatum nomen: ubi tandiu conuiescat, donec inutile pinguedinis onus resideat, ueluti delimitatum. Pergere autem, ac in latibula sese insinuare non pedibus utique, sed dorso resupinatam, corpus protrudendo, ne super sint uenatoribus ad indagandum uestigia. Cæterum, super re adeo uersutia inopinata ipsius uerba subscripsi auctoris: *ὅταν δὲ ἀεὶ δῆται ἐν τῆς περὶ πλοσμήνης, ἢ φωρομήνης ὄρε, ὡς νόσος, ζῆται φωλώνας. ἢ τὸν θοροπὶ λέει κλυτοῦ τῆ ἀρκτοφωλιά τὸ πωθῶ. εἶτα εἰς ὄρεται οὐ βαδίζουσα, ἀλλὰ ὑπὸ πῆλα, ἀφ' ἧς οὐκ εἰς θοροπὶ τῆς ἀρκτοφωλιάς τῆς ἰχθυῖν. ἐν τῆς γὰρ ὑπὸ σῦρει ἢ τῆς νῶτα, καὶ παρὰ τοῦ ὄρε ἢ σὺ χολῆ, καὶ τῆς πνοῆς τῆς ἐξ ἡμῶν. Sed ut auctarij inferatur quippiam, inueni etiam, qui *φωλώνες* esse diatribam siue scholam interpretentur. At *φωλῆς*, piscitij intelligitur genus quoddam. *φωλαίστες* uero sunt *ὄστροκιννα πινὰ βρομώδης*. Apud Theocritum *φωλώδες ἀρκτοπὶ*, usfæ dicuntur *ἐμφωλόνοσαι*, id est in latibula se condentes. Pholyes uero, id est *φόλνες*, fului dicuntur canes, ore nigricante. Pholides sunt & serpentum squammæ. Sed & fistule, *πολυκλάμοι*. Cædis autem loca uocant *φονώδες*. Vocat & pholidas, abusione quadam, pennulas minutiores. Pholles, id est *φώλλες*, oboli nuncupantur. Quanquam & uocabulo eodem tributorum genus certum intelligitur.*

Cornicis admirabile obsequium in Aegypto, quæ tabellarij uice fungetur: inde moriens honestata est sepulchro. Cynocephalorum docilitas. Phaciolum, cordyle, crobylus, nidarium. Cornicij oculos configere quid sit, uel cur dicatur.
 Cap. XXVIII

Inter cætera quæ de animalibus ratione carentibus promi solent miracula, unum mihi compertum nuper, quod ut præterirem, inducere animum haud sustinui, quia sit præcipua dignum admiratione. Lego siquidem in prischorum monumentis, qui nostris plurimum emolumentis exsudarunt alseruntque: in Aegypto fuiffe paludè, quæ dicta Myridis est, prope quam fuerit Crocodilorum ciuitas, atque inibi uisitarum quandoque cornicis sepulchrum, cuius eam opinati ratione sint Aegyptij. Fuit Aegypti rex Marthes nomine, qui cornicem impendio mitem, ac prorsum habuerit cicurem, educationis solertiore cura eò prouectam insuefactaque, ut pterophori cursorisque uice exsuperatissimi fungeretur: quod enim concupisset altor, ceu rationis planè compos, epistolas deferebat: comonita noscens callidè, quæ tranfuoandum, quò ue dirigendus impetus, ac ubi sidendum foret, interquiescendum ue. Quamobrem obsequio miti adeo, ac nullius stipendij indigo & utique parato, quum obijisset, dignam a rege habitam quæ sepulchro stelaque honestaretur, propagandæ in æuum longius memoriæ facti tam inopinabilis, rareretque auditi alias. Verum, quia hæc parum integra fide forsitan prodi a me suspicabitur quispiam rugosioris ac contractioris supercilij, suppingenda Græci auctoris uerba duximus, ne quis uanitatis anquirat. Sic uero habent: *ἦν τῆ ἀγύπτη ὑπὸ τῶν λίμνῶν τῶν καλομένων Μύριδος, ὅπου κροκοδείλων πόλις, κροκόνης τῶ φῶ δέκνυται, καὶ τῶ ἀπὸ ἐκείνου ἀγύπτιος φασί. ὅδ βασιλεὺς τῆ ἀγύπτιος, κροκόνης δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, τῶ κροκόνης, θρέμμα τῶν ἡμῶν καὶ τῶ ὑπὸ τῶν ἀγύπτιος, ἀεὶ ἐβούλετο οἱ κροκόνης ἀναπαι, θάπτην ἐνὸς μίσην οὐτὴν, καὶ τῶ ἀγγέλων ἀκίση. καὶ ἀποφάσει, ἢ τῶ ἰθὺσαι καὶ τὸ πῆδρον, καὶ τῶ παρὰ τῶ ἀμείψ κροκόνης, καὶ ὅπου ἡγορεῖται ἀπὸ τῶν ὄρε*

διαι. ἀντὶ τῶν ἀποθανόντων ἡ μάχη ἐπιμνησκύει τὴν ἀντιλήψιν καὶ τὴν ἀντιλήψιν. Cæterum nec illud ignorandum: brutis etiam uideri docilitatis inesse plurimum, quando in Aegypto eadem cynocephalos obseruauimus, Ptolemæis stationem tuentibus, literarum etiam ductus perdidicisse, immo & saltationū gesticulofos motus, & tibiariū modulos, nec psaltes fuisse incios. Additur & admiratio altera: solitos à spectantibus mercedulā, æsq; uelut manuarium, corrogare, quod phaciolio inferebant seruarentq;. Est uero phaciolion, capitis gestamen, id est *κεφαλήσ περιέλιμα*. Quod Rhetoricorum primo tradidit Creon, cordylen dicunt Cyprii, crobylum Athenienses, at Persæ nidarion. Amplius de cynocephalo est id obseruatum: silentis lunæ die, hoc est, ubi cum sole congressa ἀφῶπσθ ἡ μύηται, marem cynocephalum nec uidere nec uesci, sed præ tristitia in terram nure, uelut lunę ingemiscentem raptum: foemina insuper ἀμολοσεται. Quo argumento in templis cynocephalos conuertiabant, ut inde solis ac lunæ coitus commoerentur. Quin & illud est traditum: æquinoctij die animal hoc duodecies, id est hora qualibet urinam facere: qua ex causa, hydrologijs sedentem insculpunt cynocephalum Aegyptij. Porro quod ad cornices attinet, haud è re fecero literaria, si quæ ex Ambrosio & Magno Basilio comperta mihi, trāsilerō, à quibus proditum obseruauimus, ciconias iamiam commigraturas non aliter, quàm collecto proficisci agmine: ac uelut per tessarios, militiæ quadam imagine, tempore pronuntiato, pariter moueri omnes, mirè seruatis ordinibus, ceu nec agminis coactor desit. Cæterum ducendi functionem cornices subire, quæ illas & dirigant, & turmis quodammodo stipatricibus consecentur ea tenus, uti uel aduersus inimicas aues munimento haudquaquā contemnendo esse credantur, ac periculis subire proprijs non suam bellandī aleam. Ex hac uero doctorū eminentissimorum accurata doctrina, & thesauris elegantioribus, dilucere opinor prouerbij ueteris uim, Cornicum oculos configere. Quod in M. Tullij oratione positum non tam enarrat Valla, quàm implicat.

De Simone Mago paucula, qui est habitus deus, Draconis in puellam amor admirabilis. Cap. xxxix

Aeterum, sicuti coepimus, pergamus hisce memoriarum illectatiunculis uitam excōlere: quoniam in eorum transcripti decuriam sumus, aduente optimo maximo Deo, qui uti eleganter scienterq; retulit Augustinus, scribendo proficiunt, ac proficiendo scribunt. Nec commemoremus tamen, quod Septimius prodidit Florens, & alij præterea, Simonem Samareum magicis artibus & ope dæmonum suffultum, in urbe Romana, multitudine innumera fraudibus delinita, eō fastigij prouectum, ut inter duos pontes hoc titulo simulacrum publico consequeretur decreto, Simoni deo sancto: sed illa potius, quæ humanæ augent excellentiæ admirationem. Hæc enim illi planè suffragantur. Proditur ergo memoriæ, apud Idumæos (siue malis Iudæos intelligere) quum rebus potiretur Herodes, puellam in ipso constitutā ætatis uigore, insigniter à dracone magnitudinis uisendæ adamatam: qui commeas subinde amanter cum ea decumbebat. Illa tamen, etiam si clementem mansuetumq; (utiq; naturam uerita insociabilem, & ab humano disitam captu) reformidans, ex loco abscedere proposuit longius, ac mensē abesse, ceu bruto per absentiam illatura dilectionis obliuium. At diuersa euenere omnia, siquidem in dies intendebatur affectio, auget sebatq; amoris impetus, desiderio dum contabesceret nimio, interdiu noctuq; cōsuetā repetens cubilia, nec esset eius potiūdi facultas, quod appetebat præcipue. Conflabat ergo, uti infelix amator. Postea uero quàm redijt quandoq; puella exoptata, deuolans is ad uisam protinus, ac prorsum amatorie, suspicionum plenus, tanquā neglectui habitus, atq; eo nomine indignabundus, cauda complexus puellæ crura conuerberabat, sed obseruate admodum ac uerentis modo, ira & amore compugnantibus. Qua sanè ratione dicat forsan ueterum aliquis, Eum qui Ioui imperet, imperet dijs item alijs, nec bruta quidem negligere. Cæterum quo se aduersum ea modo habeat, ex ijs dilucet, opinor.

Deorum apud priscos nomina uaria. Hieromenia quid. Penates dij. Mensium singulos suum habuisse numē. De Vitunno, Sentino, ac selectis dijs.

Saturnij

Saturnij uersus Iouij, Ianales. Prosa dea. Postuerta. Anteuerta. Templarij qui intelligantur. Tutilina; tutanus, tutulus. Platoniorum obseruatio in lucis. Pythagoreorum solitudo. Capitis conuelatio in sacris. Protemenif-mara. Cap. xxx

E dijs quidem aliubi hoc opere differuimus, nunc & carptim præcerpe-mus quæ uaria nobis ostentat lectio: quando & grauis auctor Augusti-nus ista consecrari non insuper habuit: quum ex Varronis spicilegio Pro-serpinam diceret, frumentis præpositam germinantibus: geniculis uero nodis que culmorum, deum Nodinum: inuolucris autem illis folliculo-rum, deam Volutinam: quum folliculi patefunt, quum exeat spica, deam Patelenam: quum segetes nouis aristis exæquantur, Hostilinam deam, quia hostire ac hostimen-tum prioribus exæquationem indicat: Floram adijcit quoque Laetucinamq; & Ma-turam, quæ florentibus laetescentibusq; ac maturescentibus præsent frumentis. Quin & mensibus singulis suum præficitur numen in ueterum superstitione anxiamq; uanitate: siquidem Ianuarij pontificium habere Iuno credebatur, Februarij Neptunus, Mar-tij Minerua, Aprilis Venus, Maij Apollo, Iunij Mercurius, Iulij Iupiter, Augusti Ce-res, Septembris Vulcanus, Octobris Mars, Nouembris Diana, Decēbris Vesta. Men-sium tamen initia uniuersim Apollini sacra rebantur, qui Soli sit idem: ex quo Hiero-menias uocabant, uelut Hieronumenias ἱερωμενισμῶν. Arbitrantur alij, mensē to-tum quo Nemea celebrarentur, dici Hieromeniam. Sed & sacri mensium dies sic item nuncupantur. Quin auctor item Philochorus est, Atheniensium decreto mensē ἱερωμενισμῶν Hieromeniam appellatum, ceu ex toto sacrum. Extat Quinti Ennij carmen, deorum continens penatium nomina, quos patrios alij, Varro Terentius etiam urba-nos nuncupat:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceresq; Diana, Venus, Mars, Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Fuit & uita contributor Vitunus deus, sicuti sensum Sentinus. Sed hi tamen obscu-rissimi censebantur dij, etiam si plura multo præstarent, quàm quos Selectos nuncupa-bant, uel de ampliori potestate ac dignitate: siue quod augustius colerentur, uiginti nu-mero, sicuti est à Varrone sancitum, mares duodecim, foemina octo. In deorum men-tione, illud nec relatu indignum: Mineruios, Saturnios, Iouios, Ianales nuncupari uer-sus, de numinum maiestate, quibus forent dicati. Nam & à Zosimo relatū scimus, quib; hymnis in Palatini Apollinis templo Romæ uti, receptissimi foret moris, quando & pueri nobiles adhibebantur nouem patrimi, matrimisq; totidem id genus uirgini-bus unā modulatè concinentibus. Palimbachium, qui constat ex duabus longis & bre-ui, Saturnium item dici scimus. Saturnios uersus intelligunt eruditi, quibus Faunus fa-ta hominibus canebat: & à Næuio bellum Punicū scriptum est, & ab alijs multa com-posita, meminit Varro carmine etiam allato:

Liba q; fictores, argeos & tutulatos.

Prosam accepimus, deam fuisse prioribus, cui rem obirent diuinam puerperæ, ritu na-turæ quæ peperissent. Sicuti Postuertæ, ubi in pedes prodijisset infans: hæc Carmen-tes dictas reperio. In Coenis scribit Macrobius, Anteuertam & Postuertam deas habi-tas: quod ea omnia intelligi oportere existimarent, quæ dilapsa iam essent, aut futura etiamnum uiderentur. Proinde diuinitatis censeret comites, ueluti consilium est, atque item prouidentia. Templarios legimus quandoq; sed non dij eo nomine ulli intelligen-di, uerum hæretici quidam sic (uti arbitrantur) nuncupati, quod templa inuiserent, es-sentq; in eis assidue. Nam & Platonicos legimus, quin Stoicos quoque in templorum lucis ac porticibus obuersari consueffe, ut habitaculi sanctitate commoiti, non teme-rè aliud quàm de uirtutibus cogitarent. Qua ratione Pythagorei frequentia item reclī nata, in solitudinibus agebāt ferè. Templarios sustulit Clemens quintus pontifex, qui Burdegalæ natus, in Gallias summi sacerdotij sedem transfudit. Hic est à quo nuncu-pantur Clementinæ sanctiones. Tutilinam putandis frugibus præfuisse, Augustinus scribit: & Ennius, Tutilinæ loca inhabitasse memoratur. Tutanus deus, ab omnibus (ut Varro

(ut Varro inquit) mortalibus labore affectis inuocabatur, ut qui illis praesidium afferret atque opem. Tutulum Fulgentius pallium accipit, quo ex sacro ritu caput obnubent sacerdotes: unde sit apud optimum maximum poetam, Et capita ante aras Phrygio uelamur amictu.

Tutelarem praetorem instituit omnium princeps, Iulio Capitolino auctore, Antoninus Philosophus, dandis tutoribus, qui ab consulibus antea petebantur, ut diligentius tractaretur de tutoribus, aduersum quos idem quoque pronuntiabat. Opera illud parerga subnotabitur, loca ante fanum Thucydidi protemenismata nuncupari. Sunt qui eo nomine propylaea intelligant, uel proastia quoque, id est suburbia.

Super aspide pauca. Aegyptiorum reges cur aspida in diademate gesta rent. Aspidis notiones. Aspidion quid, & aspidiscus. Cap. XXXI

E aspide scitu non indigna quae occurrebant, consecrati aliquot ex nostris etiamnum sunt: ceterum superant quaedam non indicta quidem, sed multos tamen quae lateant ferre: quo nomine, publici boni studio carptim a me attingentur nunc. Id uero primum, non magnopere compertum, qui aspidis ictu percussus euaserit. Quo argumento, ut significaretur principatus quaedam inuicta uis, Aegypti regum mos fuit peruentus, diademata serpentis eius imagine distincta gestare. Gigni quandoque aspidas cubitorum quinq; in libris est obseruatum. Esse item atrii coloris plurimum, uel cinereas etiamnum: uisam quandoque & fuluam aspida. Quibus morsum impegit, horis uix quatuor superesse, praefocationem quippe mox insequi, ac spasmus cum singultu. Illud ex grammatica suggeritur supellectile: aspidas, dici campos forma orbiculari, aut ubi aspides uisuntur plurimae. Certè urbis Argiuae partem Aspida uocatam, locis aliquot in Pynhi uita scribit Plutarchus. *ἀσπίδα* uocant item Graeci *τὰς ἐν ἀσπίδων ἡσυχίας*. Sed & in navi partem, quae ad puppem uergit. Aspidiscos breuia dicunt scuta, sed & in scuti modum orbicularia ornamenta. Plethon Gemistus Historiarum primo & illud prodidit, Philippum Amyntae omnium primum Macedonicae phalangis synaspsimum constituisse. Id autem intelligitur, quum in phalange singuli cubitum occupant.

Pastoris cum capella initus admirabilis: de quo inde nato monstroso foetu. Crathis fluuius unde sit appellationem nactus. Interim hircorum zeloty pia. Cap. XXXII

Vae sit brutorum affectio quorundam in amatorijs, alibi attingimus, opinor. Quod ad manum est, exemplum ad id ipsum spectans, non praeteribo: ut quam de hircis protuli, sententia corroboretur hoc amplius. Fuisse igitur apud Sybarin pastorem nomine Crathin, comperi, qui in Venerea procliuor, capellam (sicuti ei uisum) omnium formosissimam deperire amplius coepit: quumque libidinis incentiuo acrius exstimularetur, eandem mire prorsum inibat, ac frequenter, demumque uti amicam grate amplexabatur, nec citra suauiationem crebram. Quin, quod sequens quodammodo est, capellarius amator, quibus illam capi praecipue opinabatur, munuscula identidem obijciebat, pabulum uidelicet laetius amoeniusque, ut quo etiamnum suauior illi fieret anima, quam labellis labella implicando, forteque proserpentem etiam reddendo bestiam, haurire uniuersum, ac medullitius affectabat. Insuper stibade ac cubitisque molliculis haud neglectis, quibus uelut nympa decumberet, quieti operam impertiens. Interim qui fuit caprarius ductor, ac ceu antesignanus hircus, haec contemplatus, neglectui haudquaquam sibi censuit habenda, zeloty pia concitatus tanquam aestro uehementiore. Sed aperta ui imparem se comiectas, dissimulandam doloris acerbitem tantisper est arbitratus, donec ulciscendi comodior praestaretur occasio, quae & oblata mox est. dormientem quippe (uti assolet) conspiciatus, subsidendi locum arripuit statim, ac quanto maxime ualuit impetu, in hostem iruens sinciput ei allisit. Quo tam praclaro latius disiecto facinore, pastori monumentum insigne structum est, ac de eiusdem nomine fluuius adoptatum cognomen. Ex concubitu autem brutino natum ferunt infantem cruribus matrem qui referret, facie uero patrem. Sed & deorum numero ascitum, constans tenuit fama: fuitque mox Hylaeum nomen.

men, Napaeumque. Id uero syluestre signat. Siquidem saltus, uocant Graeci *νῶπες*. Super dipsade adnotata pauca. Prester, caufon, melanurus, ammobates, centris quid. Melanura quae dicantur. Senectutis anguium fabella. Ogygium quid. Caput XXXIII

Ipsadi serpentum generis de naturae ratione ascitum nomen, monumentis proditum ueteribus est. Censetur ea quidem uisera magnitudine minor, ad inferendam perniciem celerior multo. Quos mordicus apprehenderit, siti inardescunt uehementius, ad potumque effervescent, ac inde incessanter haurientes dissiliunt mox. Cauda lineis distinguitur (uti ferunt) duabus, nigrisque, corpore albicante reliquo, ut scribit Softratus. Sunt qui & presteras, id est *πρῆστερας*, nuncupent (quanquam & eo nomine impetuosiore est uentus, ac transuersae in collo uenae, necnon fulminis species) *πρῆστερας* etiam alij. Nascuntur in Libya quidem, sed in Arabia praecipue. A quibusdam dici quoque melanuros, animaduertit sed & ammobates, necnon centridas, siue *λεπροειδῆς*, aut centrinas, ab figura. Nuncupatur in re sacrali dipsas, item hepatis signum quoddam. *Διψίου κόβη*, ubi dicunt Graeci, intelligunt *ψοφῶν*. Melanura insuper scito dici, quibus nigricat cauda. Monuit scienter Pythagoras, Animal cauda nigra non attingendum: innuens esse reclinandum uitium, cui succedat mentis nigredo, & uoluntatis conflictatio molesta: siquidem uitij facilitatem, uitae mox miserabilis consequitur difficultas. Super dipsade lepidior memoratur fabella: Contenderunt quandoque homines, a dijs iuentam contribui, uti ne unquam senerent. Voti compotes asello gestandam imposuerunt: at is sitiens uehementius, quum aquas comperisset, iam iamque adlubesceret, loci asseruator serpens potum inhibuit: nec permissurum se prius asseuerauit, quam onus sibi foret condonatum: quod & asellus nimis arefescens, facile concessit. Quo argumento senectutem abijcit serpens, at senio conficimur homines. Illi tamen aselli agglutinata est sitis, quam & morsu laesis iniicit. Alij fabellam ad Prometheum reijciunt, a quo surreptus ignis quum esset mortalibus traditus, qui adperant primum, beneficij haud memores satis, rem aperuerunt: id collaudans Iupiter, *ἀγνεσίας* pharmacum illis retribuit. Quod asello mox est iniectum, inde reliqua ferre, ut prius. Extat uero fabulamentum apud Sophoclem *ἢ κωφῶν*. Ogygium id appellant poetae, tanquam peruetus dixeris, ab Ogyge uetustissimo.

Inquam aliàs compertus est, cui literæ fuerint omnino insula-
rum loco, me esse eum, haud sanè inficiari queam Cæli doctissi-
me: siquidem singulis impactæ libris ad eruditissimum quenque
Præfationes, si id coner maxime, aduersum me, uelut conceptis
iurarint uerbis, testimonium dicant. Sed & argumēto eodem,
te nunc in huius gloriolæ participatum admittere constitui. Nil
celebrius ferè, nil quo frequētius perfont eorum aures, qui diu
iam interioris scientiæ candidati, nunc demum ueteranos agunt,
immo & Aristarchi uirgulam, ut critici grauiore, exserūt candidissime, quam quo pri-
dem ingenio, quæ ue rerum scientia, uel ultra ætatem dum sapias, in Ferrariensi gymnasi-
o in omne scriptorum genus dictata promas: nec citra Venerem, non Atticam qui-
dem, sed Romanam prorsum. Quando, ut nunc est, profert se magnificè uirtus Italica,
& diu iam annis cariosam quodammodo Græciam laceffit. Sed & olim mihi, dum istic
agerem, quæ increbuerat prius, innotuit abundè multiplex eruditio tua, quam inter
ambulatiumcūlas frequentes solers ingenium tuum, nunquam non præsens, & in nu-
merato semper, singulari promebat omnium admiratione. Quamobrem piaculum esse
arbitratus, quod nec maioribus procurari hostijs posset, si Cælium Cælius præteris-
set tacitum in hac, qualis ea cunq; sit, censura, qua ueluti *λογόδιδες* seliguntur, quibus
nostri laboris dicentur portiuicula, ut sint nobis tanquam *χάραιες*, quibus surrecti
stemus, liuidulorum sic afflatum contempturi facilius, quos Timonianum impressu-
ros dentem, haud abnuerim. Quid enim aliud illi sunt, quam planè *μισάνθρωποι*? Inde
fit, ut inter omne scriptorum genus Sillos amplectentur præcipuè, ament, legant, nulla
non atterant die. Quin & Sillographos dici se gestiunt, ceu sic aurei in Olympia statu-
ri uideantur. Sed Theoninos præterfluere sino, illis nil imprecaturus grauius, quam ut
liuori immoriantur suo. Nos reliqua operis instituti lætè persequemur. Nam Platonis
sententia est, ab Libanio repetita, ab mœrore tabescentibus trophæa non excitari.
Quando, ut id possemus, inenarrabilis diuinæ potentia maiestas contribuit: quo no-
mine, nostri omnino muneris est, prodesse uel recusantibus. Poteramus in sanctaria in-
truisse ista, sicq; Catonū (tertios intelligo) uitare supercilium molestius, sed malo ita.
Hæc nimirum est ad æternam gloriam uia, hac in primis ratione deum induimus, dum
illius qua possumus & fas est, exuberantem imitamur largitatem. Tantum abest ut eo-
rum approbem sententiam, à quibus succini uetus illud ex media solitum Græcia no-
uimus, *οὐδὲν οἶδε τὸν θεοῦ αὐτοῦ τὸν ἐμὸν, πλὴν εἰ τις ἄρ' ὄρνις*. Infelicis ingenij arbitror, non
se publico natum bono credere. Sed hac in parte, an quid profecerim, tuum fuerit alio-
rumq; ex decuria eadem, iudicium. Quod si nil aliud uideor, quam ex Ionum sententia,
σωδὲ γὰρ τὸ ὄκνον τὴν θάλασσαν, me consolet: quoniam in arduis uoluntas uel sola abun-
dè credi speciosa consueuit. Vnum scio, in ijs nunquam mihi Theocritium id insulfur-
tum, *γόνυ λυγρὸν ἔγγιον*. Quin potius nil unquam mihi parte hac antiquius, quam pro-
fium *ἀργυρῶν μιμείδων, ἐτάρους πονοῦται*. Vale.

Quo distinguatur bulimos, ab eo quem caninum dicunt appetitum. Vnde
dicatur bulimos, & quid cenangia. Bucaus qui. Fames uniuersa, & uacci-
na. Citta, cytinus, anorexia, cittaes, anancophagia. Saguntina fames. Cap. i

NONIAM præcedenti uolumine, dum quæ ad frigoris ra-
tionem pertinent, exciperemus, quæ miscella suggererat
lectio, adnotaremusq; in famis mentionem producti sumus,
quam dicunt Græci *βούλιμον*, ex nostris nonnulli caninum
appetitum, Gellius uim famis non tolerabilem, sicut bupi-
nam quoq; uisq; omnino sumus idem utroq; nomine indi-
care, etiam si Galeni doctrina dispescere animaduertitur.
Nunc, ut locupletius satisfaciam harum lectionum studio-
sis, quum in tertium Canonis Auicennæ incidissem (ut de
Paulo Aegineta taceam) ubi ista palam distinguuntur, ope-
rapretium arbitratus sum, tanti in medendi scientia uiri placita subscribere. Ut intelli-
gamus, bulimum dici famem magnam, subiecti ratione, quia membra infestet omnia:
quanquã stomacho fastidiente, proinde uniuersa dicitur fames: sicuti appetitus, quem
caninum dicunt, particularis. Qui post euacuationes, & chronicas febres, quibus reso-
lutio contingat multa, excitari affluuit plerunq; quandoq; uero continētis uirtutis im-
becillitate. Nam quum perpetim redundans contingat resolutio, cooritur instauratio-
nis appetētia. Euenit interdum & calore nimio stomachi os infestante & perpetuo re-
soluente, proinde semper illud est famelicum ferè, quo in statu urget plurimum sitis.
Solent (inquit Galenus sexto De affectis locis) quos canina infestet appetētia, affatim
impleri, mox uomitu leuari aut diectione fluoreq;. Quod & sanitatis inculpatæ ani-
malibus euenit plerunq;, sicuti Seleucidibus auiculis, quæ locustis uescentes celeriter
excernūt. Cæterum, bulimus seu uaccina fames præuium habet plerunq; caninum ap-
petitum. Et est membrorum inedia cum stomachi fatietate, insigniter quippe alimento
indigent, quanquam id reiciente stomacho. Deducitur res quoq; nonnunquam ad syn-
copem. Contingit uero per sepe iter agentibus, algore amplius perurente, quum frigo-
ris uehementia denset stomachus: quod efficit constitutionis malitia sensiuam uirtu-
tem mortificans, atq; item attrahendi facultatem, humorum peccato, qui os stomachi
obsident reguntq;, ijs uero madentes uilli expulsionem mouentes, attractionem refu-
giunt. Sciendum uero in Auicennæ codicibus, sicut & medicorum ferè omnium, legi
bolisimum, pro bulimo. Verum, ut in scriptura erratum, ita & in nominis ratione mul-
to amplius. Nam sunt qui à bolo deflecti putent: tanquam uno tantum bolo expleatur
stomachus, quæ mera inscitia est. Sed ijs impartienda facile uenia est, qui nec ex inter-
uallo quidem Latinum regustarunt Atticissimum, nedum Græcum. Sanius & doctius
Serapio tractatu tertio, de Græca sentit ratione profluere, hoc est à *βου*, quæ particu-
la intendit, & *λιμός*, quæ famem uox indicat: quod & Auicennæ interpretes Gentilis
obseruauit. Sicut bucaus, ab eadem inflectitur particula, & *κείνω*, incido, & meto, un-
de præualidus in metendo sic nūcupatur: nec defunt, qui à bobus deducant potius, uti
aratorem indicet. Vel certe *σὺν βοῖ*, id est cantu iniunctum arandi uel metendi obiens
munus ita dicitur. Sed nec illud per incuriam transiliendum, à medica ratione Græco-
rum plerosq; abire diuersos. Nam à stomachi hostio, quod *περδαν* uocant, *καρδονομ*
Dorientes, auctore Polluce, famem nuncupant intempestiuam, quam Xenophon, &
communis lingua *βούλιμον*. Sic enim pro stomachi inedia uidentur accepisse, quod
medici non faciunt, ni ad humores qui sunt in ore stomachi, attractionem præpedien-
tes relatum putes: quod Pollux scribit. Plato comicus cenangiam, id est *λεναγγίαν*, pro
bulimo intellexisse uidetur. Id uerbum perinde accipi debet, ac si uasorum inanitatem

dicas. Non prætereundum temerè, quod in libro *περὶ διαγνώσεως τῆν πεπονηθῶτων νόσων* quinto est à Galeno proditum, caninam item nuncupari cibi appetentiam, ubi canum more aut nil omnino, aut malos affectant cibos mulieres: quæ res citta uocatur, inquit, uel *λίθη*, aut *κίησις*, id est pica & picatio. Contingere uero hanc, secundo aut tertio à conceptu mense, quod appetentiæ *ἔργανον* sit oblatum (id uero uentriculi os est) infanti non suppetente ui ad alimentum consumptionem. Apud Paulum *ἀνορεξία* legimus, quæ affectio intelligatur, omnia respicientis stomachi. *ἀνορεξία* uero ita affectus intelligitur. Idem Paulus bulimum, *κατὰ βλάβουσαν* interpretatur *ἀπροφίαν*, in quam sæpe recidat anorexia. Citrales autem, id est *κίησις*, apud Ionas fur nuncupatur. Cytinus uero est malogranatum immaturum, uel primum mali punici exanthema. Anacophagia in Politicis Aristotelis, athletarum nuncupatur uictus, uelut expressior uoran di necessitas. Saguntina fames, etiã in parœmiæ producta uisum est. Fame porro necare, impium censebatur: quo nomine in uincula coniectis ut morerentur, cibi aliquantum apponebatur, ut sic aliquo modo expiarentur: quod in Antigone significat Sophocles, & adnotauit interpret. Sed & in Vestalium pœna scio memoratum.

Ventrem non habere quid sit. Qui dicantur sphaelodes, lagari, sphaelodes, sphaelus, cangræna, buphagus, buplanosticti. Bucolicis milites. Sphragidion, sphaerus, cyllas, procalij, popæ, butypi. Ventri concœnes. De Philopœmene pauca. Athletica habitudo. Caput 11

Ventrem non habere, tralatione scita quidem & cœcinna per prouerbium dici de imperatore uidetur, uel etiã quouis alio male nummato. Quoniam uetus est, pecunias esse neruos bellorum, & militum alimenta, quin & aliorum item omnium. Nam Hesiodicum illud notissimum in Ergis, *χρήματα γὰρ ψυχὴν πέλειται δειλοῖσι βροχίσι*,

id est, uicem animæ miseris mortalibus pecuniæ præstant. Quoniam pessum euntibus uitæ pretijs, nunquam non argenteis pugnandum habitis est. Ex historie autem penu promitur adagium. Nam Philopœmeni illudens Achæorum prætori Quintius, qui equitibus multis, & armaturæ grauioris pedite abundaret, à pecunijs uero prorsum male haberet, dicitabat: Philopœmeni esse quidem manus & crura, uentrem autem non esse. Quod eo rectius est uisum & urbanius, quod corporis forma illi etiamnum talis erat. Homines uero ita exili uentre, de uesparum imagine sphaelodes nuncupant, qui etiã lagari sunt, hoc est inanes, & sine intestinis quodammodo. Vespa siquidem contractiore uisuntur parte ea, posterioribus pretenuibus gracilibus uel: propterea acuminatū lignum etiã sphaeliscum dicunt, quippe sphaelodes uocantur uespa. Vnde sphaelodes & sphaelia, pro uespetis, id est cellulis. Sphaelodes uero ad hoc pertinet nihil. Est tamen eo nomine, uti secundo *περὶ διαγνώσεως τῆν πεπονηθῶτων νόσων* Galenus scribit, secundum aliquos, dolor uehemens: alij tantum, inflammationis excessum intelligunt, ut partem ad corruptionis periculum inducat: quam dispositionem cangrænam dicunt nonnulli: sunt qui partis affectæ corruptionem, sphaelodes dici uelint: conuulsionem, alij: nonnulli, non iam factam conuulsionem, sed quæ per inflammationis magnitudinem expectetur: alij etiã non simpliciter conuulsionem, sed eam quæ neruorum corporum inflammationi superuenit: alij simpliciter, fortem tensionem: quidam, putredinem. Propterea confuse Archigenes hemigrænas, sphaelodes nuncupasse uidetur. Quod ut apertius intelligatur, lego, Tumores accensos si non discutiantur, nec se ostentant suppuratio, in cangrænam plerumque transire: quam & inflammationis magnitudine *νεκρωσις* dicunt, id est mortificationem, non factam quidem, sed quæ fiat: cui nisi occurratur celeriter, *νεκρωσις ἁπλοῦς καὶ πύθω*, quod signat, læsa mortificari facile, morte insequente. Vbi uero sensus fuerit ex corporibus eiusmodi excussus, tunc affectionem hanc non cangrænam appellant, sed iam sphaelodes dicunt: proinde abscondendum protinus monstrant *καὶ νεκρωθῆναι*. Auctor quinto De causis Theophrastus, Sphaeliscum dici à quibusdam radicis morbum extrinsecus plagis ac uulneribus concinnatum, ut in animalium genere: quod, inquit, in omnibus uerum haud comperias. Syderationem porro sphaeliscum uocant nonnulli, Sphaelum inueni, qui & digitum in manu

in manu medium nuncupent. Scitante quandoq; tyranno Pisistrato, quid tandem assequeretur emolumentum ex caluetis saxolisq; locis quæ coleret: respondit senex agricola, *ὀδύνας καὶ σφακέλους, καὶ πύθω δικάτω πρὸς ἰσραὲλ φέρεθ*, Dolores, inquit, ac sphaelos, & tamen horum decimam exigit Pisistratus. At is audaciam miratus, uetigal remisit: nata inde parœmia, *καὶ σφακέλοι ποιοῦσι ἀτέλησαν*, immunitatem & sphaelodes pariant. Inueni libro quinto *ἐκλογῶν περὶ γεωργίας*, uites quasdam male habentes dici *ἄσπο πληγῶν*: morbi indicium censerit, folia subrubra, id est *κατὰ βλάβουσαν*. Offis sphaelodes apud Galenum, cariem intelligimus. Sed nos à diuerticulo paulò quidem longiore, at non otioso utique, fabulam repetamus: si illud nec tacuerimus, ex Troezeniorum historia, Sphaerum fuisse Pelopis aurigam; quamquam alij, in Olympia fuisse Cyllam tradunt. Sphaeri philosophi meminuit in Tusculanis Cicero. Sed hoc ad institutum nihil. Quibus protuberat uenter, procelios appellant. Coelia enim uenter est: quæ pinguem obesumq; popæ nomine quidam intelligunt: alij, phagonem malunt ac uoratorem. Spartianus in Geta, Percussit (inquit) hostiam popa nomine Antonius. Propertius, Succinctiq; calent ad noua sacra popæ.

Nam butypos, *ἀργυροπικῶν* secundo apud Apolloniū, dicitur, qui inter sacrificandum securim boui impingit. Buphagus uero, in Arcadia fluuius est, ab heroe Buphago nomine adoptato, qui lapeti fuerit filius & Thornacis: quemq; honesta parum affectantem in monte Pholoe peremerit Diana. Buplanostictos apud Ilium tumulos in Alexandra uocat Lycophron, quod ex Mysia bouem insequutus Ilus, ibi demum urbem condiderit Ilium, ubi interquieuisset ea. Bucolicos, milites rusticos legimus apud Capitolinum. Sphragidion fuit in Cithærone antrum Cithæronidum nympharum, quas olim ibi esse uaticinatas, constans tenet fama. At sphragis, lapis est Aristoteli Meteoron quarto, qui & carbo dicatur. Ventri concœnes, ut obiter ite subnotemus aliquid, non animæ, à Plutarcho Symposiacorum tertio scite admodum appellantur, qui non in disciplina, cœfabulationis beneuolentiæ ue participatum ueniunt, sed obsoniorum modò & uorandi usum. Plutarchi uerba subieci, *τῆν γαστρίν οὐδὲν ἔστιν οὐδὲν γαστρίν, οὐ τῆν ψυχὴν γεροντῶν*, Holce uero in Septem sapientum conuiuio idem Plutarchus, *ὡσπερ ἀργεῖα ἡλεῖν*, id est tanquam uasa conuiujs sese ingerere scribit, uno uidelicet repletionis studio. Vnde inoritur quandoq; habitudo athletica, id est corpulentior firmiorq; quam Græci & Aristoteles *ἔμφυ ἀδελγητικῶν* uocant. Vnde Plauto, Athletice ualere, ac pugilice. Ventrem custodire, Digestorum uicelimo quinto, est mulieri custodes adhibere ad partum usq; ubi subdititij partus suspicio inest. Sic & Ventrem in possessione mittere, aut uentrem exheredare, de pragnante dicitur eleganter, libro uicelimonono. Et quoniam de ventre sermo est: Cato senior, quum populum Romanum luxu & intemperantia perditum ac fluentem conspiceretur, in eum inuectus, *χάλεπυ δὲ λὲ γειν πῶς γαστέρα, ὡς τῆ μὴ ἔχουσαν*, Arduum (inquit) est ad uentrem uerba facere, qui aures non habet. Sed, ne indicium omnino Philopœmenem transiliamus, fuit uir is corporis proceritate & robore nullo Peloponnesiū inferior, *τὸ δὲ εἶδος αὐτοῦ πρὸς ὅπου κατὰ*, id est facie tamen malus, parumq; tanto digna imperatore. Hic enim est, quem Romanus quidam quum laudibus efferret, Græcorum ultimū appellauit: ueluti Græcia iam effœta nullum deinceps uirum se dignum ab illo protulerit. Sicuti Cremutium Cordum in Annalibus, Cassium pronuntiasse, Tacitus scribit: Romanorum ultimū, atq; eo nomine postulatū, nouo ac tum primum audito crimine, imperij stationem Tiberio tenente. Sed ad Philopœmenem remeo. Epaminūda in primis uirtutem æmulabatur. Et eius quidem strenuitatem atq; animi integritatem, ut pecunijs incorruptum se præstaret, expressit: at mansuetudinem, grauitatem, humanitatem exhibere nequiuit: erat enim paulò iracundior. Vsq; eo uiri magni plerumq; *δὲ τῆν πρὸς αὐτῶν* secum dissident. Scitum enim est, non omnia eidem elargiri deum, multoq; sapius uirtutis occurrere simulacra, quam uerè ac plenè sapientem.

Torminum ratio. Hydropifeos species. Suspensi dolores & sublimes. Hydragoga medicamina quæ sint. Hydus, siue natrix. Grauidam quo pacto internoscas. Hydrostasiū. Hydrocephala affectio. Hygrocephali. Lymphati. Hyda-

ti. Hydatis. Hydrocele. Ofcheon. Hydra. Lerna. Lernæa. Cherfydros. Hydatæ, id est aquæ, quid indicent. Hyderis. Diabete. Paracætēsis. Paracenterium. Caput

Ormina non esse aliud, medicorum scientissimi perdocent, quam quum permordetur aluus, in intestinorum anfractibus inuolucris uel in cluso spiritu, cui quærat exitus, nec detur. Quod si circa umbilicum affligit & lumbos, nec medicaminis uel tollitur affectio, in temperatura infestior cororitur hecica partiu earum, ita de habitus firmitate nominata. Quæ magna ex parte moram trahens, uocatam ab Hippocrate aquam intercutem aridam conchnat. Posterius, aquam id genus tympaniam dixerunt, id est τυμπανίτις, auctore Gale no: quia imus uenter compulsus sonitum ædit, cuiusmodi tympana solent, quod Paulus item repetit, ubi agitur περί υδρωγῶν. In ascite uero coacta materia, non aer flatuosus, sed humor dilutus est. Videtur autem a maiori frigiditate progigni aquosus hydrodrops, quem ἀσκιτίς, id est asciten uocant: propterea quod (inquit idem Galenus) in abdomine, siue sumine, tanquã uterulo quodam humor reconditur. A minore autem tympanias. Neq; enim humecta substantia in flatuosum aerem sine calore aliquo transmutari potest. Quoniam uero torqueri uentrem contingit, spiritu flatuoso luctante, eo amplius torqueri grauidam aduertimus, ob angustiam quam conuehit uterus, semine intra formandi hominis monetam locato. Inde Hippocratis sententia est, Si nosse libuerit an mulier grauida sit, nullum ei erudum bibendum dato, quum itura cubitum est: post si uenter torquetur, grauida est: sin minus, non est. Quippe ad id indicandum inflet, oportet. Sunt & in uentre dolores, qui suspensi sublimesq; uocantur, non secundum longitudinem corporis, sed profunditatem. Interstinguit eos circa sedes uentris fumen, seu abdomen. Nam qui desuper infestant, si suspensi & sublimes uocantur. Qui uero infra, hoc est in ipsis intestinis atq; uentriculo, non sublimes intelliguntur, hosce uero esse fortiores, ac lacessere grauius, apud neminem non liquet. Porro aquam intercutem prolicientia atque educentia medicamina hydragoga, id est υδραγωγὰ, uocant Græci, tanquã dicas aquagia. Nam υδωρ aqua est, unde hydros item corruatur, quem Latini natricem uocant: posteriores Græci etiam cherfydron, quoniam non in aquis modò, sed in terra item uictitet. Duabus esse insigne linguis animal, produnt. Aristides etiam λιχνον, id est gulonem. Apud Græcorum scientissimos υδρακία, id est aquæ simpliciter, cutem subiens malum hoc indicant fere: unde est illud frequens, ἄγος υδρωγῶν. Quanquam est & spontiua euacuatio, non quia sine causa accidat, sed quia nulla opera nostra. Et quoniam hydrophicos species duas persequuti sumus, adijciamus porro ex hisdem scholis speciem tertiam, quam Celsus leucophlegmatiam uocat, albam pituitam dicere nos possumus, ut quæ de pituita quadam liuentiore consistat, aut de pituita quæ suapte uel candida sit, sed quæ ob alienæ temperaturam mixtionem uel materiæ purum & liquentem colorem amiserit. Potest & albæ adiectio uideri citra distinctionem ascripta. Nam & in libro De articulis, uertebrae dixit Hippocrates dorsales, non quia aliubi uertebrae existant, sed simpliciter adiectio facta est. Cæterum & illud cõperisse uideor in libris, a iunioribus quidem hydrophicos species inductas esse tres, ἀσκιτίς, τυμπανίτις, & ποσειδίδου. Hippocrates duas tantum agnoscere uidetur. Nam ascites & tympanites eiusdem censentur ideæ. In utraq; enim profusio est ἢ υδωροῦ μὲν τροφοῦς, in locum intestinorum medium uel peritonæi. Verum, in ascite plus sese humoris promit, spiritus autem minus. In tympanite autem ediuerso. Hypofarcidios per totum sit corpus, solidis partibus in aquæ resolutis naturam. Vocatur species hæc leucophlegmatias item, quam putat Hippocrates ἀνίατις. Hæc eo profluentius subsignasse uolui, ut hac opera Cornelium Celsum illustrarem: a quo uersuram quidem faciunt multi, uerum citra illius sententiam nil fere promunt, perinde ac uerba sint ueterum sacrorum, quæ demutasse piaculare flagitium planè censeri debeat, quodq; hostijs maioribus procuret. Hydropticarum autem affectionum, ut Aegineta Paulus scribit Medicinæ tertio, initium κακῆσιον καλῆν εἰθισμεδα, id est dicere cachexiam consueuimus. Et quoniam ab hydor corruata prælibauimus, illa item auctarij uice subiijciamus, hydro-

hydrostasium appellari paludem paruã. Hydrocephala uero affectio infantilis est, humore aquoso in capite conceptò. Hydrocephalos tamen putant eos dici, qui de nimia humentis cerebri exsuperantia insanunt. Lymphatosq; inde a ueteribus item nuncupatos. Hydatis, id est υδωρ, substantia intelligitur pinguis palpebre substrata pelli ἢ φόνου. Hæc in pueris parte plurima, utpote humectioribus auctior facta, στυμψιμάτωρ ἀσπία γίνεται, id est accidentium causa est, oculo grauato, proindeq; ἰδρωματιζοῦται. Hydrocele, ofchei seu scroti affectio est, ex septem una: habetur namq; inibi porocele, steatocele, sarcocele, epiplocele, cirsocele, enterocele. Quod de ofcheo diximus, signat id uerbum marfyppium quoq; sed & onustum uuis palmiræ. Hydra deniq; ijs cognatum uocabulum est: eam uero se arbitrari Pausanias scribit feram magnitudine hydros excedentem alios, cuius uenenti ita foret ἀνίατις, ut Hercules eius felle tingeret τὰς ἀκίδας, id est sagittarum spicula. Caput præterea habuisse unum, etiam si Pisander Camireus, quo uideretur res meticulosior, & poema plausibilius, plura ei contulit. Lernæ quoq; mentionem facit Pausanias idem, aitq; inibi Teletas celebrari in Cereris honorem, quæ uocant λερναία. Cum uero (inquit primo De crisi bus Galenus) statim mingitur in uas urinarium, uocatur ab nonnullis affectio hæc hyderis. Diabete nuncupant alij: ex antiquioribus quidam etiam urinae profluuium. Sunt qui paracentesin uocent, cum perforatur uenter hydropticorum aquæ educendæ gratia: sed si oculorum congelatus humor eodem emittatur modo; eadem seruabitur appellatio. Id uero ferramentum quo id præstatur, recte paracenterium dixeris.

Argenteo uomere araturos, cur Delphica pronficiarit uates, scitantibus Lacedæmonijs. Necnon oraculo eodem, quid sit eulachitem aulax, ogmos, ordinion. Cap. IIII

Listoanacta Pausaniae filium, eundemq; Lacedæmoniorum regem, cum ab inimicis uehementius premeretur, præter alia, produnt auctores celeberrimi, etiam insimulatum: quod cum Aristocle fratre promanti, hoc est Delphicæ uati persuasisset, ut Lacedæmoniorum Theoris (sic autem uocant, qui ad petendam proficiscuntur dictionem) illuc missis hæc responderet, Διὸς ἱοῦ ἡμῶν το σπέρμα ἐκ τῆς ἀλλοτρίης ἐς τὴν ἑαυτῶν ἀναφῆσιν. εἰ δὲ μὴ, ἀγγυραία θυλωχὰ θυλωφειν, id est Ioue fati semidei prolem ex alieno solo in suum reducerent, alioqui argenteo araturos uomere. Scias profecto uel hinc nò immerito à Græcis Loxiæ cognomento Apollinē celebrari, quod obliqua, tortuosa, uel numero Platonis obscuriora forent illius responsa. Quid enim est, Argenteo araturos uomere? Nam Dorica lingua, qua utebantur Spartani, uomerem eulacham dicunt: quamuis eo nomine intelligant alij dicellam, hoc est ligonē siue sarculum, ἐξ τῶ λαχάινου ἢ τοι σκωθῆσιν, id est à fodiendi usu. Aulaca uero, id est αὐλακία, fulcum dicunt, quem ogmon Theocritus etiam uocat, communis lingua (inquit interpret) ordinion. An illud coniectandū? Inutilem fore agrorum cultum? Sic enim fiat, si utatur quis argenteis instrumentis, infirma mollitie minus sufficituris terrarum proficissioni. An illud potius, ingentem futuram frugum inopiam, & in summa caritate precio intolerabili constatura omnia, ut flagellata annona, uideri possint, etiam argenteis in agricolatione instrumentis usi? Hinc scientissimum, & perinde reconditum aucupamur adagium, ut ingruente magnò famis discrimine Araturos uomere argenteo terram homines pronunciemus.

Aratri partes. Mercaturæ laus. Echelion. Zogros. Coronæ. Nympha. Embryon. Zeuxidia Iuno. Iunonis flores qui. Urbibus aratrum circumducere quid sit. Propertij locus explicatur. Sed & Seneca restituitur. Syluarum præfecturam consulis iniungi solitam. Prouinciæ maiores minoresq; quæ sint. Virgilij locus enarratur. Item alter, cur turtur aëria. Barbarica sylua quæ. Cap. V

Ostea uero quam in uomere & aratri mentionē fortè incidimus, pergamus porro subnectere quæ ex magnis classicisq; auctoribus cõperta nobis sunt, quantum medio crisi ingenij uires eruditionisq; suppetunt, Græcorum copiam multiplicem uariamq; ac recõditam doctrinam in nostra iura transfere-

rentes, & quodammodo ciuitate donantes aut Latio. Est enim hæc uelut traiecitia pecunia, & plane optimarum artium optima honestissimaq; mercatura. Quid enim hac humanis in rebus conducibilis, quæ omnia ad uictum, ad cultum, ad præsidium, ad delicias deniq; uitæ pertinentia comportat, ut fiant quodammodo cunctorum cuncta communia? Idem propemodum in nostris lucubratiunculis fit (si tamen isto nomine non uidemur applausum captare) sed tanto forte uel præclarior, quanto animorum bona longe putantur excellentiora. Aratri partes igitur hæc inuenio: primum quidem echetlen, id uero est rectum lignum, quod inter arandum manu continet arator, totumq; aratrum permouet. Pars autem illa caua in echetle, ubi insidet manus, uocatur chiro-labes: ubi uero infigitur echetle, dicitur alyta. Echetlion uero est in nauigio locus, in quo pisces colligunt piscatores. dicitur & uiuarium potest, quod zogros nuncupatur Græcis. Elyma nuncupatur, cui inhæreat iugum, sicuti Pollux scribit. Hesiodi uero interpres, Gyes (inquit) est, quod alio modo aratri gonation uocatur. Elyma est quod gya infigitur adaptaturq; in quod uomerem immittunt, qui hynnus dicitur, cuius summum appellatur nympha. Gyen sunt qui Latine putent dentale nuncupari. Dentem putat dicit Varro, quod eo mordetur terra: supra eum regulam quæ stet, à stando stiuam: & in ea transuersam regulam, maniculam, quod bubulci manu tenetur. Qui quasi est temo inter boues, buram. A bubus, histobœus, qui & histoboe appellatur, lignum est ad iugum usq; protensum inter bouem utrumq; cuius apicem uocant coronem. Lorum autem latum, quo adnectitur iugo, echebœum uel mesobœum aut mesabœum dicitur. histobœum quidam barbarè staurion uocant, ueluti histouoarion. Est ora, clauum interpretantur, quo temoni coaptatur iugum: meminit in Alexandro Plutarchus. Rhymos uero est in curru temo, à ῥύω, traho. Nam ampron, unde apud Lycophronem ἀμπρόν uerbum, est funis inter bouem utrumq; siue equum temonis uice protensus. Cercis uero lignea, radius est qui in iugi foramen immittitur. Is radius appellatur embryon, uel endryon. Zeuglæ sunt, quæ à iugo propendentes hinc inde bouum colla amplexantur. Quædam ex his nominantur ab Hesiodo in Ergis, uersibus illis quos & apposui,

διωφνης δ' ἢ πηλεὺς ἀνώτατοι ἰσοδοῦες
 εἰσὸς ἔλυμα, πρὸς γύλω, βόε δ' ἦν αὐτῆρα.

Zeuxidiam Iunonem Argis cultam prodit historia, quod inde in Aegyptum migrans Apis Argiuorum regi boues transmiserit, tradita insuper semetis ratione. Quam iunctis bubus quum is impleisset, Iunoni templum excitauit: spicasq; progerminantes ἀνθεα, dixit ἡρας, id est Iunonis flores. Non tempero mihi, quin uetustatis morem subscribam, quo euertendis urbibus aratrum inducebatur, sicuti in condendis idem adhiberi consueuerat: quare oppida, quæ prius circumducta erant aratro, ab orbe & uruo, urbes: & coloniæ Romanæ omnes in literis antiquis scribuntur: ut urbes, quod item condita ut Roma. Significant id Senecæ uerba libro De clemetia primo: Deinde, inquit, cædibus in exitia gentium serpere, & inijcere rectis ignem, aratrum uetustis urbibus inducere. Etiam si in uulgatis modo codicibus scriptum circumfertur corruptè apatrum, seu in nullo. Sententiam nostram abunde confirmat Horatius Carminum primo:

Imprimeretq; muris hostile aratrum
 Exercitus insolens.

Et Acron interpres: Condendis, inquit, atq; euertendis urbibus hæc consueuerat, ut aratro fieret. Virgilius,

Interea Aeneas urbem designat aratro.

Item Cicero de euertenda in Philippicis libro secundo: Ut uexillum uideres, & aratrum circumduceres. In eum porro sensum accipio illud Propertianum, etiam si doctissimi uiri amplius in eo sub mandragora uidentur consopiti.

Mœnia quum Graio Neptunia pressit aratro

Victor Palladiæ ligneus artis equus.

Et Modestinus Digestis Quibus modis usufructus amittatur: Si, inquit, usufructus ciuitati legetur, & aratrum in ea inducatur, ciuitas esse desinit, ut passa est Carthago: ideoq; quasi morte desinit habere usufructum. Quin & mos irroborat uetus, quod prodit

Strabo

Strabo, execrationes in eos diras proferendi, qui euerfam urbem instaurare adorti forent. Quod in Illo fecerit Agamemnon, & in Sidena Croesus. Sæpe utiq; in poetis enarrandis ingerunt se, quæ si altius perpendas, intercutaneam requirunt eruditionem, etiam si nocturnos intendentes oculos plerumq; uidentur extrita ac uulgaria, cuiusmodi Virgilianum illud in Bucolicis,

Si canimus syluas, syluæ sint consule dignæ.

Quia in parte scientissimus poeta morem respicit ueterem, quo consulibus syluarum et collium iniungebatur cura, ne compingendis nauibus materia unquam deesset. Quæ sanè prouincia, minor dicebatur, ut à maioribus distingueretur, quas consulares dicebant. Proinde in Cæsare Tranquillus, ab optimatibus datam scribit operam, ut prouinciae futuris consulibus minimi negotij, id est syluæ collesq; decernerentur. Apud Iureconsultos de prouincijs mentio minoribus est, in quibus syluarum statuitur cura. Et Seruius grammaticus in Aeneidos primum, Aphricam dicit consularem prouinciam, in qua non comperiantur cerui, Syluam barbaricam, intelligit consimineam Columella libro duodecimo. Sed & illud perpensione dignum, cur aeriam dixerit turturem Virgilius eo uersiculo,

Nec gemere aeria cessabit turtur ab ulmo,

ex Seruij interpretatione: nam syllabæ mensus pentimemeri defenditur. Aeriam dicit coniecto, quoniam (ut scribit Origenes Homilia secunda ex Hieronymi translatione) turtur semper in iugis montium & arborum uerticibus commoratur: unde (inquit) turturis appellatione, sanctus intelligitur spiritus, ubi de magnis & occultioribus mysterijs agitur, quæ capere haud possunt multi.

Missilia Fortunæ quæ intelligi debeant, & quid missilia. Odorati imbres qui. Catachysmata esse item missilia. Cap. VI

Missilia Fortunæ, translatione scita & pereleganti ac peruentura dici posse uideo nuncupatione una, quæ bona dicere consueuimus externa, cum appellatione eiusmodi intelligerent ueteribus munuscula non modi unius quæ in uulgus iactare quandoq; moris fuit: cuius rei uel imperator secundo Institutionum commemorat. Vna est (inquit Seneca) ad tuta uadenda uia, externa despiciere, & honesto contentum esse. Nam qui aliquid uirtute melius putat, aut ullum præter illam bonum, ad hæc quæ à Fortuna sparguntur, sinum expandit. Hanc equidem imaginem animo prudentissimus quisq; proponere debet, ludos à Fortuna fieri, & in hunc mortalium cœtum honores, diuitias, gratiam excutere. Alia quorum inter diripientium manus sciuntur. Diuiduntur alia, societate infida: alia, magno eorum detrimento, in quos recidere deprehenduntur. Hinc non eleganter minus missilia expectare dicentabimus, eum qui ex Fortuna pendet totus, eiusq; uiscatis inhiat beneficijs, quæ insidias uerius arbitratu sapientissimus quisque. Missilium quoq; captum emi quandoq; solitum scribit Pomponius Digestis De contrahenda emptione: Porro missilia pro telis quæ in hostem emittantur, sciunt omnes. Calendis deniq; Decembris Domitianum legimus sub noctem iussisse spargi omnis generis missilia in populum. Quam rem Martialis sæpe notauit: & Papinius primo Syluarum,

Iam noctis propioribus sub umbris

Dives sparsio quos agit tumultus?

Seneca scribit libro Controversiarum sexto, Musam rhetorem qui multum habuit ingenij, sed cordis nihil, affectatè nimis sparsiones hoc genus appellasse odoratos imbres.

Fiebat enim & sparsio liquoris odorati in spectaculis: sicuti Naturalium secundo idem meminit Seneca. Proinde Musa itè tumidius putidiusq; dixisse uidetur de siphonum uis excusis liquoribus, Cælo repluunt. Papinius tamen poetico excurso ita canit,

Ducat nubila Iuppiter per orbem,

Et latis pluias minetur agris,

Dum nostri Iouis hi ferantur imbres.

In hoc genere sunt quæ à Græcis uocantur κατὰ χύματα; de quibus apud Aristophanem quoq; legimus in Pluto,

φάρμα

φέρειν ἡ ἴση ἐσὸν ἡμίρωτα χύσματι
διὰ τὸ νεώτερον ἢ φθαρτοῦ ἐστίν.

Moris quippe Atheniensium fuit, nouitjs feruis primum ingrediētibus domum, prope focum profundere per illorum capita palmaceos fructus, collybos, id est nummos, legumina, caricas, nuces, id genus plura, quæ à conferuis sic effusa rapiēbantur, & à dicebantur catachysmata: quoniam catachysis, profusio est. Erat hoc illis νετερες ομιμειον, hoc est annuæ ubertatis indicium: quin & sponsi caput perfundere sic quoque affuerant: quorumcunque item, omnis boni captandi gratia. Instituti eius meminit Theopompus.

Clepsydræ cur tardius fluant hyeme, & naues item lentius commeēt per flumina, sed plus gestitent oneris. Cur mare undabundum incalcescat, reliquis aquis agitato frigescentibus. Rhathagos. Rhathapygizo. Scantha rissare. Cap. VII

Egebamus nuper ingenti studio Plutarchi scientissimi libellum physiologicum. Indidem quum alia pleraque præcepimus, quæ nobis in pluribus egregie, uelut conuenientibus, qui hominum mos est nimio plus frequens, suffragata sunt. Tum illud quod & subnectam statim, Clepsydras tardius multo hyemali tempore profluere, quam æstiuis horis. Eius rei physica deprehenditur ratio, quoniam ex ambeuntis & obsidentis uis frigoris grauior corpulentiorque fiat aqua. Proinde obseruatum id quoque prudentioribus: in fluminibus nauigia fidere eodem tardius commeare. Quamquam & illud afferri solet, Fluuiale aerem semper quidem motui obistere, ac esse grauem: sed hyeme eo amplius, ex circumuallantis uis frigoris. Quæ res itineris celeritati officere manifesto deprehenditur. Quod uero crassescens aqua tarditatem inferat, illud item mirum indicio fuerit, quod πλειονα γμου φέρει τὰ ποταμια πολια τὸ χειμῶν, plus deuehant oneris hyeme nauigia per fluuium commeantia. densior enim aqua oblitit, renititurque amplius, quod in mari non fit. Illud namque densari ac crassescere, insita prohibet caliditas, ob quam neque item concrefcit. Hinc percipimus, unde nam sit, quod in eadem nature parte mirabiliter fieri percipimus: etenim reliquarum natura aquarum est, ut commotione agitataque frigescant. Mare autem modo afficitur diuerso, siquidem undabundum incalcescit. In illis quippe ἐπεισόδιος ὄνη καὶ ἀμαρτία ἢ δρόμος, id est aduentitia & peregrina habetur caliditas. Propterea illam motus externat per facile digeritque. At eandem ingenitam domesticamque mari amplius excitant uenti, & alimenta subiiciunt. Caloris insiti argumentum est, ἢ διὰ τὴν γαλακτικὴν καὶ τὸν οὐρανὸν γαλακτικὴν καὶ βαρύναν, id est pelluciditas, tum quod non coit mare, quamuis terreste ac graue. Sciendum uero obiter, fontum ex undarum motu conceptum, dum petris allisæ refringuntur, nuncupari rhathagon. Rhathapygizo, est simo pede pygam percutere, qui erat lusus apud ueteres, sicut scantharissare, uel ut enunciant Græci, σκάνθηκεζεν, est manus digito medio sub maiorem dimisso, nares ferire.

Mari Dionysium demergere, quid sit. Cur uino immisceatur maris aqua. Plinius illustratur. Thalatta pelagia quæ & cur. Aparachyton uinum. Cur delphini circa Liberum patrem. Cap. VIII

Raculum uetus redditum quandoque accepimus, quod & piscatoribus percelebre fuit, Esse Dionysium demergendum in mare. Id significabat, uino marinam aquam affundi oportere: facit enim ea res defecatus uinum & firmius ac incorruptius. Id qui absunt à mari cōse qui putatur gypso, si exusserint prius. Probabatur autem ex Zacyntho precipue. Recensetur item ad hoc ipsum ab Athenæo Dionysii fuga ad mare, quoniam eo suauius fiat uinum. Marinæ autem aquæ ratio uideri potest ea, quod frigiditatem illius exigat caliditas innata, quæ maxime uini restinguit uim, corrumpitque. Nisi dicamus potius, terrestrem marinæ aquæ uim stypticam substringere, quod in uino aquosum est, ac flatuosum, adque mutationem procliuē. Sed & salis natura attenuans liquefaciensque peregrinum, ac redundans, graueolentiam putrefactionemque fieri prohibet. Insuper crassum ac terrestre id

id, quod in uino est ponderosum, præcipitat in ima, facitque hypostathmem, hoc est sedimentum & feces, quibus de causis relinquatur uinum defecatus puriusque. Ex ijs opinor, inferri lucem aliquam Naturali historia Plinij: dum uini, quod clarissimum curæ nomen accepit (dicitur namque biacium) ratione explicas libro tertio & uicesimo: Vuas (inquit) paulo ante maturitatē decerptas siccare sole acri, ter die uersatas per triduum, quarto exprimi, dein cadis sole inueterari, ac largiorem marinam promisceri mox aquam, à ferui furto origine orta, sic mensuram explentis, quod tralatum in album mustum, leucochrū appelletur. In alijs gentibus simili modo factum tethalassomenon uocant, de maris nomine, quod thalassa est. Vnde & thalassiten dicunt, quum uasa musti deiciuntur in mare, quo genere præcox fit, & uetustius. De ijs plura Dioscorides Syluæ medicinalis quinto. Et Columella scribit, ab illustri agricola patruo suo uina ex collibus ita condiri consuesse, ut maris aquam decoctam ad tertias pro sale adiceret, quod sicutum maior fieret mensura, tum odoris melioris, uerum ingruere periculum, ne uitietur uinum, si male cocta sit aqua. Eam uero quam longissime à littore sumendam præcipit, quod hæc liquidior sit ac purior. Hoc uero genus aquam dicunt eruditi ex Græcis θάλασσαν περιγίαν, id est maris aquam ex alto petitam: quando & Aristoteles piscium aliquos esse dicit περιγίους, id est littorales, alios uero περιλαγίους, id est pelagicos. Et purpuras alio nomine dici pelagias scribit Plinius. Sunt qui opinentur pelagiam pronunciarī maris aquam ex discerniculo, quoniam thalatta non tam mare indicet quandoque, quam quoquo modo salis aquam. Porro uinum aparachyton uocant Græci, cui maris aqua haud fuerit permixta. Esse tamen uina quæ id minus patiantur, locupletissimum quoque testis Horatius est,

Procedit fuscus Hydaspes
Cecuba uina ferens, Alcon Chium maris experts.
Illud Varronis proditum monumentis, ex ijs quæ iam copiosius enarrauimus, dilucescit (opinor) egregie, institutum fuisse ueteribus, ut circa Liberum patrem Delphini appingerentur, quamquam in ea re fabulis inuoluta proferri multa, non ferè latet.
Cur mare dulcibus aquis minus frigidum. Item cur pellucidius. An aqua sit coloris experts. Colorum distinctio. De lepra non nihil. Hypopsari equi, aut psari. Cur albus color lunæ contribuatur. Et cur lanitio albo decepta fingatur à Virgilio. Cap. IX

Varitur uero à principe Peripatetico, quid nam sit rationis, quod dulcibus aquis minus sit mare frigidum. Et omnino τὰ ἄλκα τῶν γλυκέων, id est salis humores dulcibus. Protinus uero id assertur argumentum, esse omnino spissius mare ac corpulentius. Quæ uero eiusmodi sunt, minus posse refrigerari: sicuti amplius ualent incalcescere, siquidem insita densitate melius calorem confouere. Sed & illa non inepta ratio est, mare utique esse pinguius. Nam neque flammam æque potest extinguere atque aquarum reliquæ. Omne porro calidius quod pinguius. Præterea terræ plurimum in se continere, indeque esse siccius. Quod autem siccius, idem calidius est. Crassum terrosumque in mari illud manifestum facit, quod qui eiusmodi aqua se lauerint, ocyus resicantur. Vbi enim humoris est modicum, siccitas induci celerius potest. Quod si dicatur, esse terram summopere siccam, ut secundo De generatione & corruptione prodit Aristoteles, Esse item post aquam eximie frigidam, sicuti in libro De celo & mundo comprobare uidetur Auicenna, etiam si Metaphysicæ nono mutasse sententiam est uisus, responderi potest, intellexisse philosophum non quidem de siccitate naturali terræ, in qua terræ ratio est: sed de aduentitia, quam iuniores uocant participatam, ut quæ à caliditate adnexa proueniat: caliditate, inquam, tum ex multiplici motu, qui in parte illa nature contingit, quæ excalfacere potest, tum impressa à continente inflammato. Quæ amplius illic densitatis uis custodiri ualeat. Quod uero & paulo ante pellucidum esse mare, adstruebamus: scribit idem auctor Aristoteles, θάλασσαν εἶναι διδίοπιστον τὸ ποτιμον, παχυστὴν οὖσαν. λεπτότερον γὰρ τὸ ποτιμον τὸ ἄλμυρον, id est mare perspectius dilucidiusque esse quam aquam potui idoneam, etiam si crassius sit, dulcis enim salis tenuior. Cæterum tenuitas causa non est, cum

mare dilucidius sit, sed directi meatus, hoc est *ἁδυνωοίαι τῶν πύργων*, id faciunt, quos tum plurimos tum amplissimos continet. Ergo illa potu idonea spissa ex tenuitate partium suarū est, salsa amplioribus interstitijs inanit, hoc est *μεγάλαι ἔχει τὰ διωκῆρα*. Vel quia purius synceriusq; mare est: terra enim nulla in eo permanat, harena suo pondere dela pfa in imum subidet. At humor dulcis mixtus cum terra est, quæ interueniens facit, ut cito perturbetur. Sciendum tamen perflante Aquilone, mare perspicuus atq; translucidius esse quàm austru. Nam mare, quando serenum est, colorem trahere sibi affolet. Inest namq; pingue aliquid in succo falso. Indiciū eius rei est, quod die tepidiore, oleosum quiddam secerni uidemus. Ergo tranquillo tepidiori q; mari succus iste sua leuitate per summa panditur, quod aquilone minus fieri potest causa frigoris. Est autē aqua translucidior, quàm oleum. Id enim colore obducitur, aqua uero expers coloris, uisui obuia, apertiore sui præstat suspensionem. Neq; uero miretur quispiam dici aquam coloris expertem, quamuis sententiā philosophi in libro De sensu & sensibili astruere uideatur, nullum omnino corpus esse coloris expers. Insuper & color sit uisus obiectum proprium ex secundo De anima: Aquam porro uideri, ne dubium quidem est, proinde coloratā censeri. Est autem colorum species duplex: est enim color quidam uerus, qui dicitur extremitas quædam corporis opaci: qui utiq; *λεῖπρον* sequitur, id est temperaturam, ex elementorum prouenientē qualitatis. Huiusmodi uero color solum reperitur in mixtis corporibus & terminatis. Habetur uero color alter non uerus, qui utiq; id omne intelligitur quod apprehendere ualeat uisus. Propterea in secunda Antimæ historia dixit Aristoteles, Colore uisum moueri iuxta lucidi actum. In quē sensum accipimus illud quoq; quum audimus, Nullum corpus esse coloris exfors. Parergon illud fuerit, in quod eruditionis causa excurrimus frequēter, Albedinem in corporibus præter naturā dici lepram, *παρά τὸ λεπτύνει δὲ*, quod in Nicandri Theriacis signat *λευκάνει δὲ*, id est inalbari. Carmen poetæ est, *ἄσπερον λεπτύνοντα ἑλινδὲ μύρονι ψαμμοθόισι*.

Equos hypopfaros in Celtiberia subalbos intelligunt. Pfaron Sudas nil amplius quàm coloris esse genus prodit: nisi quod equum psarum etiam celerem accipit, *ἄσπερον ψαρέων*. Album porro colorem lunæ contribuant, quoniā aquis dominetur is planeta, quarum natura est, uti concretionem inalbefcāt. Et propterea Virgilium ab Pane deceptam lunam confinxisse muneribus candidioris lanitij. Aquarū probatio illa plausibilis præcipue est, quæ sensu contingit triplici, gustu, uisu, odoratu, quum nullus omnino inest sapor, aut certe insipidus, clara item ac luminosa, & odore nullo, inquit primo Simpli- cis medicinæ Galenus.

An mare speculi uice imaginem reddere queat. Virgilij uersus expenditur. Eiusdem loca duo restituntur, ex Georgicis unus, ex Aeneidos sexto alter.

Xijs uero palam fieri potest, quid sibi uoluerit Seruius grammaticus super eo Virgilij loco in Bucolicis, Nec sum adeo informis, nuper me in littore uidi, Quum placidum uentis stare mare.

Non reddit, inquit, nobis imaginem mare, quia non stat, atq; etiam si stet, reddere nō potest. Cur enim nō potest? An quia, ut ex Peripateticis probauimus scholis, in serenitate colorem sibi trahit mare, & oleosum supernatat pingue: indeq; reddi imago nequit? Quod in speculo obnubilato perspicere licet: & in aqua, ubi caro præpinguis fuerit percocta. Quod uero ait poeta, Quum placidum uentis stare mare.

Tranquillum (inquit in Naturæ quæstionibus Seneca) mare dicitur, cum leniter commouetur, nec in unam partem inclinatur: Quod & de aere iudicandum est, qui nunq; immobilis est, etiam si quietus sit. Verum aliubi Seneca idem: Fons (inquit) cuiq; pelucidus, aut lene saxum imaginem reddit, Virgilius, Nuper me in littore uidi.

Nam in Alcyone Lucianus, *ἀκύναντον δὲ καὶ γαλιωσιον ἄπικον τῶν πύργων ὁμοίον ὡς ἐπὶ εἴρη καὶ τῶν πύργων*

καὶ τῶν πύργων, Quietū (inquit) & tranquillum mare uniuersum, ac simile (ut ita dicam) speculo. Sed & alibi in Dialogis, quos uocat *γαλιῶν*, id est marinos, *ἀπὸ πύργων τινῶν, εἰ ποτε γαλήνη εἴη, ἀπὸ κύναντος ἐπὶ τῶν πύργων ἴδιε σιαντῶν οὐδὲν ἄλλο, ἢ γαλιῶν λευκῶν ἀκείβδης*. Ex petra (inquit) si quando sit tranquillitas, in aquam procumbens inspicite ipsam, nil aliud quàm albam omnino. In ijs uerò tam disceptantibus auctorum sententijs habet quod proferat, perspicax & ingeniosus lector, si quæ de Aquilonis ratione, deq; Austri paulò antè sunt allata, perpendat amplius. Et quoniā Virgilij locum excussimus, iuuenimus eundem pro uirili, apud quem in Georgicis ita legendum uidetur eruditis, ubi pecudum adnumerantur remedia:

Et spumas miscent argenti, uisq; sulphura, Ideasq; pices, & pingues unguine ceras.

Sic enim agnoscia Seruio & Macrobio, non ut modò passim lectitamus, ac sulphura uiua. Esse enim dactylicum carmen, quum in sede postrema dactylum seruet. Sicut Aeneidos item sexto, Quin protinus omnia Perlegerent oculis, ni iam præmissus Achates Afforet.

Cur maris aqua hyeme sit amara minus, & dulces item æstate fiant deteriores. Caput XI

Scribit in Causarum naturalium libro, quem & supra aduocauimus, omnium calculis doctissimus Plutarchus: Maris aquas hyemali sydere minus sentiri amaras gustantibus. Commemoratum id & à Dionysio hydrogogo. Euentus autem omnibus conspicui sic ferme rationem pergit promere. Maris illam asperitatem, omnino in terfite dulcedinis habere quippiam, utpote numerosis illuc deuolutis fluminibus. Cæterum, quod dulce est, cui genuina inlit leuitas, ac proinde fluitans supernatet, corripit euestigio, hauritq; solaris potestas, dum æstiuis horis latius uim propagat funditq;. Quod hyeme nequit, flaccescen- te syderis uis, quod abscedat longius. Proinde minus minusq; surrigi quippiam ex mari potest. Hinc consequens illud est, ut dulcedine subsistente uniuersa, quicquid amari uirulentiq; est, remittatur, ac dilutius factū dulcescat quadantenus. Quod eatenus uerum fatentur, ut & cognitum experimentis tradatur, etiam potui accommodas aquas æstatis ardoribus labi in deterius. Quod late grassans solis potentia, ut optimū quodq; est, ita maxime decoquat inde, protollatq;.

Cur mari quiescente, nauigia absorbeantur quandoq;. De terræ cauitatibus. Naturam esse duplicem. Caput XII

Contingit uerò nonnunquam res maxime mira, nec nisi cunctanter promenda in literas. At quia maximis est ingenijs prodita, nullius prorsum Momi Theoninus nobis dens reformidandus. Contingit (inquam) nauigia quandoq; dum cursum agunt, hebescente motu maris uniuerso, repente absorberi totaq; ita perire, ut ne naufragium quidem fluitans uisatur usquam. Id euenire putat Aristoteles, prærupta terræ cauernosa, hianteq; inanitate, mari subiecta. Nam insimul subsidentib. aquis, in mare nauigia introrumpere, ad internaq; spiritus uis pertrahi. Quumq; impulsu pari circumundiq; agitentur, ad ima ferri, necesse est. Quod apud Mesanam euenire consueisse, reciprocante freto, palam est, uertiginum ratione. Neq; uerò abnuat aliquis, in subterraneis cauitates haberi, quamuis elementum hoc sit summe graue, uti quarto Cæli comprobatur. Quod uerò est eiusmodi, naturæ suæ nutu ad ima relabitur, constipaturq; undiq;. Et proinde cauitas omnis tolli uidetur. Cæterum esse naturam nouimus duplicem, particularem unam, uniuersalem alteram. Et particularis quidem est, quæ unicuiq; attributa, semper conseruationem intendit: nec in eo accidere permittit quicquam, quod perniciem parat. Quod si perpendimus, nullam prorsus intra terram admitteremus cōcauitatem. Sed est uniuersalis quædam ratio, & ea quidem cælestis, quæ in hæc inferiora agit assidue, caloris superni uis utiq; manifesta. Ea quippe humidi exhalatione poros meatusq; in materia efficit terrena

rena. Ex quibus & concaua multis partibus pernoscuntur. Patet id & ardoribus aesti- uis, hiante terra: siquidem calidum uentosum eatenus terrae partes extendit, ut tumen- tes attollantur rumpanturq;. Sententia Aristotelis (opinor) notissima est, ex Metro- rum primo: Quod, inquit, *τοιῶντι φάραγγες καὶ διασπασίς ἐστὶ γῆς, ἀπὸ τοῦ οἱ λαπαπινῶ- μλοι τῆς ποταμῶν*, id est eiusmodi hiatus existant, & terrae cavitates, indicio sunt, quae absorbentur flumina. Id quum alibi saepe contingit, tum in Arcadia in primis.

Nauseabundos cur faciat mare. Iuuenalis illustratur. Cap. XIII

Erunt ut interim ad ea quoque quae nostri sunt calculi, respectemus, iam hinc pergamus ambagiosa perpendere inuolucra, quae a nostrorum scientissimis inferta lucubrationibus suis, ita illotis (ut aiunt) pedibus, ab ijs qui eorum enarrationes susceperere, transmittuntur: ut arbitrari uiderentur, esse ea excul-

cata nescio quae, & paulo accuratiore ecphrasi prorsus indigna. Quod si aceti quippiam fuisset in pectore, secus omnino expendissent. Nos uero qui publico emolumento ista mustitamus, & grammaticas saepe saetutinas, & praerancida allidimus interpretamen- ta, non differemus ea promere quae sciolae trivialis turbae nunquam suboluerent. Mari- naugantes fieri nauseabundos, prope norunt omnes, Gellius significat. Sed & Iuue- nalis illud quis non legit?

Si iubeat coniunx, durum est, conscendere nauem:

Tunc sentina grauis, tunc summus uertitur aer:

Quae moechum sequitur, stomacho ualet. Illa maritum

Conuomit, haec inter nautas & prandet & errat.

Nonne putabit ingeniosissimus quisque, fuisse iudicij excussi, & naris emunctae, sicuti ait ille, diligentius perpendisse, unde nam ista obuenant, quae scientissimus poeta, re- conditae doctrinae seminarium quoddam, carminibus insperit, & passim factari audi- mus? Sed ne diutius quem suspensum habeamus, nostra uenditantes praeter modum, ueluti plane hic fortunatior sit Alabanda, aut Iouis accubenti polliceamur cerebrum: haec sunt: obseruata nobis ex Plutarcho. Nauseabundos esse maiorem in modum mari iter agentes, quam qui fluminibus, etiam si *γαλήνη* fuerit, hoc est minime undabundum elementum. Huius autem euentus manifestarij eam esse rationem, quod ex sensibus *ναυτικῶν λυγῶν*, id est nauseam concitare in primis odoratus potest. Ex animorum autem affectionibus id ipsum efficit praecipue timor: siquidem ita affectos tremere atque inhor- rescere spectamus, atque item alium ire insigniter, dum amplius imaginem meticulose cu- iuspiam concipiunt impendentis. Id uero obuenerit ui interanea petentis calor, auctor prodit Aristoteles, eius quippe potestate alium fundi & uelicam, ac reddi faciles. Nam & anethum & absinthium & quaecumque urinam mouent, eadem calida esse, manifestum est. Caeterum nil horum euenit per flumen commeantibus. Odorandi quippe uis aquae potui idoneae dulcisque est per familiaris. Rursum & nauigatio est citra periculum om- ne. In mari diuersa contingunt. Odorem quippe insuetum grauius sentimus, de quo fu- turo amplius solliciti sumus, praesenti haud satis fidentes tranquillitati. Proinde aestuans animus, ac fluctuans corpus simul concitat ac replet perturbatione. Propterea primo Canonis Auicenna, Mari (inquit) commeantibus plerumque accidit uertigo & corporis deuolutio insimul, sed & uomitus, fastidiente stomacho: mox tamen resident omnia. Horum autem ratio euentuum, inquit interpret, profluit ferè ex uehementi humorum agitatione ac spirituum ob frequentem nauigationis motum. Nam & Sententiarum quarto Hippocrates, nauigationem esse argumento scribit, commotione acrius pertur- bari corpora: caeterum eiusmodi uomitum haudquaquam retundendum substringend- dum ue, medicae scientiae decretum est, quoniam aduersus aegritudines multas praemu- nitio sit. Quin Auicenna idem tertia primi, Leprae, hydropili, apoplexiae, stomachi fri- giditati, nec non inflationibus eiusdem, uomitus ratione, excellenter adiuueto esse na- uigationem sanxit.

Cur theologiam & physicen spreuerit Ptolemæus. Maris regionem, esse aquarum locum proprium, non maris. Mare, quid uocent Hebraei. Quid ma- re Tiberiadis. Aquarum distinctiones, & in quo genere constituendum ma- re. Dij-

re. Dii petes quid sit, Nymphæ, cur Iouis filiae. Caduca aqua, quae intelli- gantur. Caducū. Vicesima, quid. Vicesimariū aurum. Chrysothoas fons.

Aquarum item miranda natura. Anigrides nymphæ. Cap. XIII

Sse in rerum natura pleraque ita occlusa prorsum, & in eiusdem abdita ma- iestate, ut nulla ingeniorum solertia, aut indaginis cura peruestigari potue- rint satis, a physiologis proditum eminentissimis, euident est, sed & me- dici adiecere calculum. Quo nomine mathematicorum principem Pto- lemæum legimus, theologiam & physicen contemptui duxisse: quod il-

lam praesigni rerum excellentia, humana imbecillitas deprehendere uel consequi haud- queat. Haec uero ob inconstantem perpetuoque fluentem materiam capi tenerique mini- me possit. Nos tamen nescio quo genio, multa saepicula in idem praelibamus, quod lae- ta se nimis rerum uertas, ac uelut maza (ut dicitur) alba in uiretis illis uarietate osten- ret inenarrabili: quibus hisce nostris studijs multum adijci ornamenti floridioris, ut enarrationum necessitatem praeteream, nemo (arbitror) tam exoculatus, qui non uideat. Proinde quomodocumque recasura sit res, propositum tenebimus. Et quae de maris ra- tione comperta nobis, ingerere pergemus. Qua in parte, multa praeterire necesse est. Sicuti quod Plutarchi monumentis relatum scio, Pythagoricos sanxisse, *θάλασσαν εἶναι κρόνον ἀδερμον*, id est mare esse Saturni lachrymam. Necnon primo Controuersiarum a Seneca positum: Sacrum quidem terris natura circumfudit Oceanum. Qui iam sy- derum collegerunt metas, & annuas hyemis aestatisque uices ad certam legem redege- runt, quibus nulla pars ignota mundi est, de Oceano tamen dubitant, utrum ne terras: uelut uinculum circumfluat, an in suum colligatus orbem, & in hos quibus nauigatur- sinus, quasi spiramenta quaedam magnitudinis exaestu: ignem post se, cuius augmen- tum ipse sit, habeat, an spiritum. Taceo & declamantium sententiam plausibilem: Ita- rerum natura est, post omnia Oceanus, post Oceanum nihil. In id amplius intendisse animam iuuat, quod physicis placet, Aristotelique in primis: Quem tenet mare locum, non esse maris, sed simpliciter aquae. Sic enim Meteororum secundo legimus, *ὅτι γὰρ ὁρῶμεν κατέχευσαν πόπον τῶν θάλασσαν, οὐτὸ οὐκ ἐστὶ θαλάσσης, ἀλλὰ μὲν οὖν ὕδατος*. Et si antedixerat, absonum uideri, & a ratione abiunctum, si non sit aquarum locus proprius, sicuti elementorum reliquorum. Inde fluuios omnes ad mare, tanquam ad suum dela- bi locum. Fluxus siquidem in magis cauum cadit, quod suum est aquae. At mare magis cauum totius terrae petit locum. Ex linguae suae proprietate, aquarum congregationem quamlibet, dicunt Hebraei mare. Vnde in sanctis literis, mare legimus Tiberiadis. Pau- sanias Eliacorum primo, *λίμνην* uocat *πρωεῖδα*. Quam pertransit Jordanis, & mox paludem influat alteram, quam item *θάλασσαν* nuncupant *νεκρῶν*, id est mortuum ma- re. Opiniorum uarietatem, quid omnino censendum sit esse mare, quas exsequitur co- piose Plutarchus in libro De ijs quae philosophis placent, transeo sciens. Id modò re- censuerim, quod non praetermittit Albertus, fuisse qui ita astruerent: Terram uniuersam quandoque fuisse opertam aquis: solisque grassantem uim, praesertim in meridie, inde ua- pores eduxisse, qui in aerem ignemque attenuarentur, atque ita humectam naturam dem- nuisse: at in Septentrione loci frigiditate non defecisse maria. Proinde quum in homo- genis idem sit de toto ac de parte iudicium, colligunt, fore quandoque ut totum inare- scat mare, & elementa tria modò fiant. Quod & Democritum ridiculè nimis ad credi- disse, subnotauit Aristoteles. Ad cuius doctrinam exuberantiorè, ut in reliquis naturae perpenionibus, ita & parte hac examinatissimam respectemus subinde: Aquarum (in- quit Meteororum secundo, & significat etiam Seneca) quae circa terram & in terra sunt, aliae quidem sunt *ῥυτῶν*, hoc est fluitantes: *στάσιμα* uero aliae, quas dicere stagnantes possumus. Et fluitantes quidem omnes, *πηγῶν* sunt, ac e fontibus aliquibus fluendi habent initium, uti fluuiatiles & manu institutae. Homerus quidem uniuersim fluuios dicit *διπτερεῖς*, id est ab Ioue fluentes, quoniam imbribus augecant: unde alicubi, *λίμνη δὲ τοῦ θεοῦ ἄμβροτος*. Quo argumento Iouis filias dicunt Nymphas, *νύμφαι ἑρμῶν αἰετῶν καὶ ἰούρα δὲ τοῦ θεοῦ*. Et alibi, *νύμφαι ὄρεστων δὲ τοῦ θεοῦ*. Nam & montana nutriunt imbres quoque.

Et alibi, Nam & montana nutriunt imbres quoque. PP 2 Zenodotus

Zenodotus *Ἀπείριτος* interpretatur *ἀπείριτος*, id est perspicuum. Sunt qui dici Nilum *Ἀπείριτος*, ob incertos opinentur fontes, ceu e caelo profluat planè. Apud Strabonem libro primo expositum inuenies, cur dicantur fluij *Ἀπείριτος*, sed ita ut interpres doctis auribus & mordaci lotis aceto, parum satisfaciat. Stagnantium autem aquarum quaedam sunt fontanae, quaedam sunt syllogimæ, hoc est collectitia. Fontanae stagnantes partim hominum comparantur industria, ut *φρασιόλαια*, id est puteales, cisterninaeque: partim naturales omnino sunt, quæ exiguas habentes fontis & locorum cavitates profluere, dilabi queunt. Collectitarum autem aquarum alia sunt pluuia, alia ex fluminum cursu excipiuntur. Et uberes quidem ac perennes sufficientes aquas, paludes uocantur: in autem minores, dicuntur stagna: si perexiguæ, uolutabra. Quum hæc ita habeantur, qui aiunt *χρόκμυρον*, id est manu productum mare, toto (ut dicitur) aberrant caelo. Quamobrem quum suapte constet natura, aut fluitans erit, aut stagnans. At fluitans non est. Quo enim modo hunc fecerit fluxum? Nam qui Hyrcanum mare & Caspium collustrarunt, nullo ipsa in loco copulari, inuicemque inter se iungi, animaduertunt. Alijs tamen unum statuentibus mare, quod Stephanus indicat, & scribit Ptolemæus, ac Strabo meminit. Quin ut in Hexaemero Basilij scribit, sunt qui hæc inter se peruia foraminibus tradant, omniaque ad mare maximum confluere. At uidetur alibi mare diffluere. Videtur utique, sed in terrarum angustijs. Vbi cunq; enim ex lato pelago in angustum mare cogitur, quum sit ambiens terra ipsum pelagus æditior altiorque, ob id fluere ac reflere in aliam atque in aliam uidetur partem, quo ad eius hinc atque illinc libretur aqua. Fluit quoque mare ab eminentioribus ad magis cauerna & dehiscencia loca, ob multitudinem fluminum in sublimes partes eius influentium. Vt cunq; autem fluat mare, in sese fluit ac reciprocatur, non in aliud se recipit, uelut in ipsum fluij. Quæ ratione, aquam maris inter stagnantes esse, colligitur: at non est fluida. Quæ autem stagnans est, ea aut fontana, aut collectitia est. At si fontana, erit etiam fluida. Fontana siquidem aqua suapte natura stagnans, non inuenitur. Reliquum uero est, ut sit collectitia. Atqui collectitia non est ex fluminibus in ipsum confluentibus, etiã si multa sunt & maxima. Quare ex fontibus potius, quam ex fluijs, duxerit principium. Sed ita denique deflua foret, Proinde sapientum plerique eius naturæ partis æternitatem commenti sunt, & sine principio esse mare astruxerunt. Obiter uero capiti huic adglutinari potest id quoque: caducas dici aquas, ex castellis aut fistularum emanationibus effluentes, quas à principibus impetrasse, quanquam ægre, quosdam legimus. Caducum Iureconsultis ex lege Papia Poppea, de auctore sic nuncupata, legatum dicitur sub conditione relictum, qua deficiente, ad testatorem recidat superstitem, uel ad substitutum, eo iam humanis perfuncto. Vnde in Iustiniani Codice titulus extat De caducis tollendis: & Cicero De oratore libro tertio, in quam homines quasi caducam & uacuam inuolauerunt. Illud item legimus: eadem cautum lege, si liberi necdum forent suscepti, quod alteri legasset alter, portione decuma ad fiscum recideret, quæ caduca nuncupabatur. Fuit obiter hæreditatū quoque uicesima, quam instituit Augustus princeps: nam Antoninum philosophum scribit Iulius Capitolinus, leges addidisse de hæreditatum uicesima: unde aurum dici uicesimarium T. Lilius, putant eruditiores. Inter legis Papia capita id fuit quoque, quo sanciebatur, Si extraneus quis hæres institueret, prius quam hæreditatem cerneret, portionem fisco uicesimam necessariò cõferret. Caterum, filij ac propinquiore, legi haud subijciebantur, Neruæ, ac Traiani sanctionibus. Eam omnino sustulit Gratianus: quod Ausonius quoque significat: meminit auctor grauis Dion. Sed institutum repeto. Fuit apud Træzenios fons, quem uocant *χρυσόπηγαν*, cuius perennes aquas præcipue sunt admirati in nouem annorum siccitate, quibus pluit nunquam, arescentibus cæteris omnibus. Apud Mithonem in Peloponneso putealis uisebatur aqua picis intermixta, cyzicino maxime unguento assimilis. Apud Thermopylas, ubi *χύτρον* dicunt *ζωακίους*, aquam se uidisse miram, Pausanias scribit. Xantham præterea, nec à sanguine magno pere differentem fuisse in Hebræorum ciuitate apud Ioppen, ubi cruorem interfectæ bellug lauisset Perseus. Sed apud Astyra ex aduersum Lesbii nigra scaturit aqua. Anigri aqua in Peloponneso foetere extra modum, constat

constat. Tantæ absurditatis causam arbitratur Pausanias, terræ ac uaporum uirulentiam. Cuiusmodi & super Ioniã sint aquæ. Ad Chironem alij referunt: aut centaurum alium Polenora, ab Hercule uulneratum, qui uulnus ibi abluerit, felle hydræ luridum. In Samica regione, ab Anigro haud distita uisitur spelunca, quam Anigrum uocant nympharum. In ea si quis alphi laborans, aut leuca, nymphas appretetur, sacrificijs etiam promissis, abstergatque pollutas corporis partes, ac fluuuium enatet, mox euadere incolumem & *ὀμόχρον*.

Mare, cur salum, & cur nam calidore tractu scintillare uisatur. Caput xv

Alis autem amaroris ue incoqui saporem, ab eo quod stat, & omnino sub sole euaporat: exstante siquidem, quod tenuius est, exhaurit sol: quod uero crassius, relinquit: quod tãquam aque sit superfluitas, salum est ac amarum. Nam sicuti in animantium corporibus potabili humore ingresso ad nutriendum, amara & salsa redditur, quæ in uesicâ corruarit superfluitas. Quod cognata animalibus caliditas, potabile trahat, quod in pulpâ & reliquam corporis substantiam, ut eius natura est, uertat. Id ipsum & in aqua contingere, consiciendum est. Nam quum sit tota pariter dulcis, quod eius potabile est, per euaporationes à calore solari secernitur. Reliquum, utpote superfluitas uniuersa, salum est & amarum. Hanc opinionem etiam comprobasse Plinius uidetur: & secundo Metaphysicæ Aristoteles item exposuit. Sed coargui potest, quoniam quantum inde resecatur euaporationibus, tantum suffici, manifestum est fluminum accessu. Proinde colligi posset, debere in statu eodem maris naturam permanere. At quidam (inquit Aristoteles) dixere, *τὴν θάλατταν ἐκ κατακεκαυμένης γῆς ἔδραι γῆς*, hoc est, mare falsedinem contraxisse, quia terra super qua residet, aut in ambitu est, à sole sit adusta. Sed hoc quidem, inquit, absurdum est: Quod uero ex terrestri adusto id contingat, uerum utique est. Nam quum duo sint uaporum genera, alterum frigidum & humectum, reliquum frigidum & siccum: ex ijs uapor unus è maris attollitur superficie: alter ex imo surrigitur solis ac stellarum ui. Quoniam uero aqueus uapor subtilior est, ideo in aerem eo eleuato, remanet terreus uapor crassior per mare dissipatus. Aquæ uero frigiditate illum circumuadente, propellitur ad eum ipsum caliditas: quæ expulsa, illius partes urit, atque ita salis incoquitur sapor. Sal enim est terræ combustæ species, & ideo liquefit frigidum & humidum, cogitur uero calido & sicco: quod Meteororum quarto probat Albertus. Si autem excedit mensuræ modum adurens calor, tunc uapor ille sal non efficitur, sed ueluti cinis: quo factò, ingeneratur aquis amarissimus sapor. Nam adustæ res, à quibus secretum fuerit humidum totum, ut cinis, & eiusmodi alia, amarorem concipiunt euidentissimum. Sudor & urina hoc ita esse significant, quæ aliud non sunt, quæ ciborum superfluitates salis, quoniam in eas agit urens calor, qui si fuerit excellens, etiam sunt amara. Quoniam uero terrestre ex aquæ commixtione propter illius perspicuitatem ad albedinem tendit: estque in eo urens calor, inde fit nocturnæ præcipue, ut fluitans mare scintillare subinde uideatur, præsertim excellenter salum, calidore tractu.

Cur pluijs quibusdam incoquatur salis sapor. An uera sit Plinij sententia, æquorum superficiem esse dulciorem, A quarum dulcium ratio. Cur stet mare. Aquarum colores. Halipidon quid sit, & cur dicatur. Halipartum. De maride mensura, & marila. Marrha. Pelagus maris quid sit in sanctis literis. Caput xvi

His porro quæ diximus, manifestum sit, cur pluiiarum aliqua gustum salis concipiant. Illis enim permiscetur uapor calidus & siccus, dum attollitur humectus & frigidus. Immoque calidum expulsum à frigido siccum exurit in nube, quæ causa salis ingenerat pluijs saporem. Eiusmodi uero esse Aristoteles ait, *νότια ὕδατα πλατύτερα καὶ πρὸς τὴν ἡμισφαιρικὴν*, hoc est Australes aquas crassiores & autumnalium primas. Auster enim & magnitudine & spiritu ætuosissimus est uentus, statque à locis siccis & calidis. Caterum, prius quam à falsedine digrediamur, excutiamus (quæso) Plinij sententiam, qui ubi ait, Tenue dulceque ui ignea erigit, inquit uero quod crassius asperiusque est, clausulam infert eiusmodi: ideo summa æquo

rum aquam dulciorem profunda. Sed hoc esse perspicue falsum Aristotelicis demonstratur argumentis: quibus esse omnino contra colligitur, Superius uidelicet mare falsius esse ac calidius, quam inferius. Imò & in puteis quoque potu idoneis pars superna falsior est, quam ima. Quanquam (ut uerum fateamur) esse contra debuit, grauius enim quod falsum est. Quæ res forte Plinium mouit. At quia sol & aer partem humorum leuissimam assidue detrahunt, dulcissimum autem quod leuissimum est, potissimumque de propioribus locis hauriunt, & maris igitur & aquarum dulcium summa exercet solis uis. Itaque falsius id esse, necesse est, quod his residuum est, unde humor dulcis exactus est, quæ unde uel nihil uel minus abiit: proinde calidior quoque pars eadem superior est: falsum enim, quam dulce, calidius est. Illud tamen non inficiatur Aristoteles idem, Maris partem terræ proximam, esse dulciorem, uel quia frequentius moueatur: falsus enim humor quum mouetur, dulcior redditur, uel quia in profundo falsior aqua est, minus autem alta, quæ proxime terram est. Quamobrem quæ statim a terra præcipiti altitudine descendit, falsa est. Nec dulcedinis tantundem reddere potest. Cuius rei causa est, quod falsa suo pondere in imum deferat potius. Profluentes aquas idem Philosophus ideo dulcescere opinatur, quia per terram percolentur subinde, quicquid grauius est, assidue subsidente. Non profluere uero falsiores aquas grauitatis ratione, etenim stabile esse quod graue. Calidas tamen etiam si falsas profluere, quoniam in ijs, saluginis pondus ingenita calori leuitas exsuperet. Adijciamus illud superpondij uice: pictores confuisse non inepte admodum flumina expingere pallore quodam insignia, mare cæruleum, lacus uero candidos: hisce namque aquis hi plane insunt colores. Halipedon esse regionem dicunt, quam olim operuerit mare, nunc uero aridam, uelut *ἄλος περιθω*. Alij eo nomine maritimum accipiunt locum. Potest eo uerbo item intelligi spatium, in quo circummagi exerceri possunt equi, a uerbo *ἄλωσις*, sed tunc flatilem respuit prima. Apud Xenophontem Rerum Græcarum libro secundo legimus, Pausaniam esse castrametatum in loco quem Halipedon uocant, ad Pirææa. Halipartum sale cōspersam terram, hominū inuida prauitate interpretatur Ammonius: unde & corpore affectos ac difficile sanabiles, halipartos etiā uocat consuetudo. Illud obiter adnotarim: in Græcis auctoribus, dictionem quæ est maris, nil ad præsens facere negotium. Nam eo uerbo mensura intelligitur, sex capiens cotylas, siue heminas sex. Estque generis masculini. Marila uero languidus ignis dicitur: item puluis ac carbonum tenuissima. Vnde illud, Faber fumo oppletus, & marila. Marrha uero Sarmatarum lingua signum indicat bellicum. Addamus & illud leuiculum: pelagus poni pro maris medio, unde legimus in sanctis literis *ὅτι τὸ πελάγος ἐκ τῆς ἀλωσεως*, suffragatur etymon: nam pelagus dicitur uelut telagus, quoniam sit *τῆς ἀλωσεως*, id est ab terra longe.

Mare esse animantibus simile, deque eiusdem purgamine. Item de solis bouibus, & copria littore. Cap. xvii

Quoniam uero maris naturam indagine scrupulosa perquirimus, illud neutique transmittendum uidetur, esse mare animantibus, persimile. Siquidem ut illæ reciprocatione perpeti, nunc uitalem efflant spiritum, nunc reuocant: sic & mare uicissitudine perpetua in se & ex se recurrenti agitatione quadam, & præcipue mira modo proferi, modo refertur, resilitque. Id uero persistanti in littore, contemplanti palam facit fluctuantis aquæ cōmotio. Pariter enim pedes diluit sese porrigens unda, renudatque uelut refugiens, assilitque mox, irrequieto motu appetendo semper quæ relinquat, rursumque relinquendo quæ appetat. Hinc illa indeficiens alienorum eiectionis, algæ in littus profusæ argumento. Fit quidem hoc perflantibus uentis utique amplius. Cæterum & in malacia & abterraneis flatibus, qui ab Aristotele dicuntur apogæi. Nihilominus in terram defertur fluctus, quamuis in diuersum reflante uento, uelut proprio quodam maris motu cum eo pariter agitato. Quamobrem quum caduera & naufraga denique omnia fluctuum propulsu, repurgantis se maris quadam imagine, ad terras protrudantur, Taurominitanum littus Copriam dici legimus, id est finium, quandoque in Charibdin fuerint præcipitata, illuc denique reuolunt. Inde quoque est Plinianum illud, Omnia plenilunio maria purgari: quædam & stato tempore: circa Mefanam

Mefanam & Mylas fumo similia expui in littus purgamenta. Vnde fabula, Solis boues illic stabulari. Meminit & loci & bouum Apollonij interpret libro quarto: Myla, inquit, Siciliae Cheronefus, in qua solis boues pascebantur. Sed & rem quoque cum fabula recensuit in Naturalium quæstionum libris Seneca. Dignum forsitan quæstione arbitrabuntur nonnulli paulo literatiores, quid sibi hæc Solis boues uelint. Eas uero poeta nobilis Odyssæ primo uidetur nouisse. Verum scire conuenit, quandoque prioribus recepti fuisse moris, Soli animalia dicere: quod apud classicos obseruatum auctores est. Nam & Apolloniæ, quæ in sinu Ionico est, sacras Soli oues fuisse, Græci scribunt, quæ interdum secundum fluiuium pascerentur. Noctu uero stabulantes in antro quodam, ab urbe non procul custodirent delecti uiri, diuitijs & genere inter populares splendidissimi, singulis annis singuli. Quod ex oraculo quodam Apolloniæ oues eas permagni faceret. Proinde Eueno (ut fertur) uaticino uigiliis edormiente, cōtrucidatis ouium plerisque, lupis grassantibus, publico Apolloniatum decreto, quum se is minus tueri quiuisset, est exoculatus.

De Amphitrite & Phorco. Græcæ quæ sint. Quid ampotis in mari: item ampron: item de maris coloribus, ac epithetis uarijs, œnopo in primis & Myrtoo. Vinum modò nigrum fuisse ueteribus. Dium mare, cur. Pectora in mari, quid. Caput xviii

Quod si leuitoris item operæ quippiam adglutinandum denique est, scribit Opianus interpret, dici Amphitriten Neptuni quidem uxorem, sed pro mari frequenter accipi, ratione etymologica etiamnum suffragante, *ἄμφω τὸ ἀμφοτέρωθεν τῶν ἰσθμῶν ἔχειν*, id est quod utrinque tertium obtineat ordinis gradum. Superne siquidem æther est, aer, aqua: rursus in imo herebus, terra, mox item aqua. Idem ferè & allegoriarum Hesiodi auctor prodit. Sed adnectit, simpliciter esse Amphitriten, aquarum hypostasin. Ex Græcis item illud est: Extremum maris ambitum, Phorci nomine intelligendum: propterea ponti & terræ dici filium, qui Cetonis congressu genuerit Græas, a partu statim canas, quia breuibus incidens unda spumas concipiat, recte uetularum nomenclatura significatas. Est enim Græcis uetula, *ἄμφο*. Quanquam quod in lactis summo colligitur, eodem censetur nomine, quin & superficialia iusculi concretio sic dicitur. Spuma item leguminum superna, dum percoquantur, petens grammaticis ita nuncupatur. Sed & senescantium in arbore ficorum folliculos, græas nuncupant Athenienses: glumas nostri, uti testis est Varro. Illud grauius: ubi profluit mare inundatque, dici a Græcis *πλημμύραν*, id est exundationem. At ubi subsederit reciprocando, fieri, quam uocant ampotin, id est *ἀμπεπν*, siue reciprocatione, ut est apud Plutarchum. Sed nonnulli etiam gurgitem transferunt. Ambrosius Græce loqui maluit Hexaemeri quarto: Ampotis quoque, inquit, quæ in Oceano esse perhibetur, quia quum reliquis diebus ordinem suum seruare dicatur, lunari exortu euidentis mutationis suæ fertur indicium dare, ut mare ipsum Occidentale, in quo spectatur ampotis, solito amplius accedat & recedat, ac maiore feratur æstu, tanquam lunæ quibusdam aspirationibus retrorsum trahatur: & iterum ipsam impulsu ac retractum in mensuram propriam refundatur. Ampron uero, ut Lycophronis interpret scribit, funiculus est quo trahunt boues: aut iugalium ceruici incumbens lignum: unde *ἀμπεπν*, apporitare uel aduehere indicat. Proprie tamen, iter curru facere est: ut exposuit Suda. Sed & *ἀμπεπν*, inquit, est nisu laborantia iumenta obire. Postremo illud non prætereundum, multis quidem epithetis mare apud poetas insigniri, quæ tamen non ubique congruant, sed partibus plurimum. Glaucæ ergo quum dici audis mare, concipe, quod profunditatis habeat parum, præterque subiectam harenam albidum caloris, sic enim subsplendicat glaucus color. Vbi canis appositum adijcitur, inaudienda est littoribus allisa portio. Nuncupatur quandoque *μύλαν*, id est nigrum, quod intentius eiusmodi conuiscitur. Nam purpureum, cyaneum, œnopo melaniæ, id est nigredinis censentur species. Quum ergo cuiuspiam horum adiectio sit, scire licet, quod partis est, uniuerso attribui. Quod uero *οἶνοπν* diximus, aduertendum, id de uini colore produci: quoniam ueteribus nigrum modò id erat, quando album aut cirrhum uel anthosmiam necdum excogitarant

gitarant deliciae, sicuti auctor probat Eustathius. Myrtoum quidem mare, à Myrtilo auriga Mercurij filio, certatim Latini Græciq; nuncupatum tradidere, quem præcipitarit Pelops. At inquit Pausanias, non sit simile ueri, quod exigua maris parte is enaui gavit, ab Alphæi exitu ad Eleorum nauale; proinde (inquit) astruendum, dici à Myrtus nomine, ut uidetur, insignis mulieris: quæ Eubœorum opinio est. Pertingit uerò Myrtoum mare ab Eubœa ad Aegæi maris insulam Helenam, quæ esse deserta dicitur. Dium mare, ab Homero magnum dici, interpretatur grammatici. Nam & Aratus in Prognosticis, *δῆος πελαγῶν* magnas dicit guttas. Tumuli porrò in mari ex colluuiæ harenæ subiectæ, pectora uocantur à nautis, Polybio auctore.

Vrsi manus, cur partibus cæteris suauior. De uerbo *ἀρκυδῆν*. Enarratur Iulius Pollux. Puellas dici consueisse quandoque arctos, id est ursas. Arctos unde, & Cynosura, & Helice.

Cap. XIX

Mrsi manus esse inter elitandum prædulces, insigniq; suauitate, traditum est. Sic autem anteriores eius animantis pedes nuncupant, quod eorum sit functio duplex utiq; incedendi, καὶ τὸ ἀντὶ λαμβάνειν, id est & apprehendendi. Eius rei rationem quærebamus anxie: sed nec ita diu exsudandum fuit, præstò siquidem curiosius & sollicitius indaganti fuit Plutarchus, in libello nimis utiq; confragoso detruncatoq; sed quicquid est, non omnino inutili: in quo rerum, euentuumq; naturalium causas perquirat, & philosophico perpendit examine. Inibi igitur ratio eius, quod est propositum, hæc ferme redditur: Quod percoquentia corporis alimentum carnem præstent, quacumq; alia suauiore longe. Concoquit autem præcipue, omne quod diffilat, id est τὸ ἀσπνέου. Id uerò est quod mouetur, quodq; exercetur: sicuti ursus partem hanc agit plurimum, tum in celsis ratione, tum apprehensionis. Cæterum, in hac uisorum mentione succurrit, quantum ingenij suppetunt uires, & multijuga lectio fomenta suggerit, explicandus Pollucis nodus implicatior aliquanto: ita enim Onomastici quinto libro scriptum legimus, ἀρκυδῆναι δὲ τὰς ἀρκυδῆνας ἐλεγγὺν ἢ δῆμον ἢ ἀρκυδῆνας. quod est, ἀρκυδῆναι uirgines dicebat Atheniensis populus. Id uerbum signat, Dianæ prius quam tempus appetat nuptiarum, uirgines consecrari initiariue. Quod Lysias scribit in Oratione pro Phrynichi filia, sitamen ex eius illa prodijt officina: Decreto nanq; sancitum Atheniensium erat, ne qua uiro puella traderet *εἰ μὴ ἀρκυδῆσαι τῇ θεῷ*, id est nisi sacra obijisset Dianæ. Quod mensè Ianuario fieri consueisse, indicat Libanius in Oratione quam de Dianæ laudibus dixit. Induebantur autem ueste, quam crocotā nominant, nec decimo ætatis anno grandiores, nec quinto inferiores. His autem placari credebatur Diana, quæ causa eiusmodi indignationem concepisse uideatur. Ferunt quandoq; ursam feram in Attica ita cicuram factam, ut homines nihil auerfaretur omnino, sed compasceretur, multaq; licentia huc illuc, nemine impedimentū inferente, peruagaretur. Contigit, puellam quandam lasciuusculè cum bellua colludere: quæ iritata, puellam facto impetu proscidit. At fra tres rem intuiti, ac cōmoti acrius, ursam iaculis impetitam necarunt. Ex qua causâ, pestilens morbus latius per regionem grassari cœpit. Consultis oraculis, respondit deus, mali non defuturū finem, nisi uirginū nonnullas compellerent *ἀρκυδῆναι*, id est ursæ peremptæ honori Dianæ dicari. Nam & puellæ sic uocabantur arcti, id est ursæ. Quod perspicue docuit Euripides in fabula Hypsipyle: & in Lemnijs Aristophanes, ac Lysistrate. Arctos cælestes scribit Theon appellari, *οἰονεὶ ἀρκυδῆνας καὶ λεφαλάς τὸ κῶσμον*, quia summæ sint, ac cæli uelut capita. Peculiaris autem Cynosuram dici, ex caudæ imagine, quoniam *κυνὸς οὐρανὸν ἔχει*, quod est, canis caudam habet. Helicen uerò, *ἥτις τὸ ἐλίσσει δακτύλου καὶ ἐλκιάδου πῶς τὴν οὐρανὸν ἔχειν*, quia inuoluta sit cauda: uel per exochen quandam, quod à cælo trahatur: ueluti leo, ex eadem excellentia *θηρὸν* nuncupatur, id est fera.

Aetnæus uenator, quoniam prouerbio intelligendus. De florida Aetnææ regionis natura. Ouidius explicatur. De Proserpina quædā, & Aetna. Theogamia festa. Theophanía, & Antephoria. Leucippus Ceres, cur: item Brimo. Corollarum è floribus inuentio. Item de rore. De Narcisso nonnihil.

Caput

xx

Aetnæum uenatorem, scito admodum & docto prouerbio usurpari posse, an maduerto, pro eo cuius sit cassa inutilisq; uenatio, quicq; sicutinanis progreditur, ita etiamnum regreditur. Sed unde hoc? An quia illis regionibus syluæ fuerint negatæ? an quod feræ ibi uisantur nunquam? imò uerò esse ibi utrunq; & affatim quoq; fatendum est. Dicitur id & loci natura & felicissimum cælum, nec superciliorum montiumq; indiga regio. Atqui subesse causam oportet. Subest profecto, ut docuit Plutarchus: sed non alia, quam qua coniectamus *δυσὶ βδελύξῃ τῷ τῷ κερῶ ἄρκου* id est uernum tempus indagini esse ineptius. Nā uti prodit Empedocles, ferarum cemmata, hoc est iustra, naribus captantes canes, *τὰς ἀρκυδῆνας ἀναλαμβάνουσι*, id est aeris defluxus excipiunt, quos in sylua oberrantes reliquisse feras contingit: cæterum eos interextinguunt paulò minus, ac odore miscello confusaneos reddunt stirpium pleræq; latius odore profuso. necnon coronamentorum ibi haud exigua uis odor rinfecos fallit, odore ferarum indidem diluio, ac tantum non euanido. Euenit autem hoc anno perpetuo in Sicula, quam prænotauimus, regione: adeo ut rari prorsum uenaturi loca obeant eiusmodi. Auctor sexto Bibliothecæ Diodorus quoq; apud Aetnam odorum fragantia sagaces canes odoratu carere, naturam sensus florum odore superante. Florida uerò regionis eius naturæ testimonium suggerit & poetica fabella, quæ legendis ibi floribus intentam Proserpinam rapturo Plutoni uelut ansam, occasio nē captata, præbuisse cecinit. Argumento suffragatur Ausonius illis uersibus, quos & subiiciendos censuimus:

Qualis florcoma quondam populator in Aetna
Virgineas inter choreas Theoida raptam
Sustulit emerfus Stygijs fornacibus Orcus.

Quo nomine alyli quoq; uice cultam inuenio regionem illam, consensu tacito, nefas putantibus incolis, animal ullum omnino oblædi inibi, aut uiolari. Quin argumento eodem Proserpinæ festa dixerunt Theogamia & Antephoria, quæ aliàs Pherephattia Græcis dicuntur, Plutarcho auctore in Luculli uita, in quibus furua immolari bos consistet apud Cyzicum. Theophanía uerò Delphica uidetur celebritas, Herodoto historia prima, in Croëli rebus. Scribunt Græcorum nonnulli, Proserpinam Narcissum dum colligeret, à Plutone raptam, quod eo plurimum oblectaretur. Putant alij Eumenidibus sacrum Narcissum, uel quod circa monumēta nascatur frequens, uel quia horrorem incutiant deæ, ac τὸ νεκρῶν, id est torpescendi causa censeantur. Tractus eius naturam nouisse item uidetur Ouidius Fastorum quarto.

Tot fuerant illic, quod habet natura, colores,

Pictaq; dissimili flore nitebat humus.

Hæc eo apposui gratius, quia per poeticam *ἐκβασις* dici ista, opinati pleriq; quos dixeris quandoq; ad agnatos & gentiles uideri deducendos, intercutaneæ doctrinæ nil latere suspicati, facile in utranq; aurem sibi dormire permittunt, qui nisi mandragoram prægustarint, poterunt inde forsan peruigilate excitari. Adde, quod campos eos esse perpetuò floridos, scribunt Solinus & Cicero: & quod ad rem magnopere facit, in Admirabilium ratione tradit Aristoteles, si tamen ex Philosophi officina est liber is, tantam succrescere inibi florum copiam, ut inde canum sagacitas insigniter oblædatur. Nec illinc amoueri, nisi adhibita uis, queant. Nec me fallit quod ad Proserpinā attinet, Orpheum Pausaniamq; in Attica rem gestam scribere, qua Cephissus amnis Eleusin præterit: in cuius etiam ripis legentem flores Orithyiam Choerilus à Borea raptam canit. Priorem de Proserpina sententiā comprobatur in Verrem M. Tullius, necnon Aristoteles, Diodorus, Solinus. Cabarnum uerò principem omnium Cereris Proserpinæ raptum indicauisse, Stephanus scribit. Postea uerò quam sit à matre inuēta, iunctis curru albis equis ad Iouem subiectam, canunt poetæ: unde & Leucippum eam nūcupat Pindarus. Dicitur & Brimo quandoq; seu Obrimo, quod quum uim ei uideretur illaturus Mercurius, immugijt altius, unde factum, ut is manū abstineret. Coli uerò hanc apud Cyzicum præcipue, in Lucullo Plutarchus scribit, unde prorepsit poeticū illud, Raptam Cyzicos ostreosa diuam.

Legunt

Legunt tamen alij, Cocytos. Traditur illud quoque in Brutios prope Vibonem, florum causa, Proserpinam e Sicilia diuertisse: quibus adeo scateat locus is, ut proditum Straboni sit, compertum ibi primum corollas e floribus contexere. Aetnam autem esse Siculae regionis montem, non est qui nesciat. Eum ita nuncupatum, auctor est Theocriti interpres, ab Aetna calis & terrae, ut inquit Alcimus. At in libro De Sicilia Simonides Aetnam iudicasse scribit, inter Vulcanum Cereremque de regione disceptantes. Deme- trius uero Caletianus Briatei unius e Cyclopihus filios fuisse tradit, Sicanum & Aetnam, unde nomen montis: quanquam est eadem nomenclatura ciuitatis item nomen, Stephano tradente. Sed ad uenatores redeo. Quae rit Plutarchus, *ὅτι τὴν πρὸς τὰς πωσαλί- νους ἡκίστη ταῖς ἰχθυοσπορίας ἐπιτυγχάνουσι*; id est cur circa plenilunia ferarum assequi ue- stigia non fere queant: Et infert, uideri posse rationem eiusmodi quae iam praepolita est; nam (inquit) plenilunium drosobolum est, & iactat rorem. Qua ex causa lyricus Alc- man, rosidam humectationem, Iouis & lunae filiam cecinit, quum inquit,

Διὸς θύγατρός ἐργατρεῖ φέει καὶ σελεύνας δίαις.

Ros uero debilis est, & imber tenuis. Sed & lunae imbecillis est calor: quamobrem e terra ut sol, educit, nec agit tamen in sublime, quum uires desint longius abducendi, inde rursum delabitur. Porro & in frigoribus difficilis est uenatio, quonia uenatorem oportet, non uestigia modo quaerere, sed etiam olfactum moueri. Hic uero mouetur, molliter diffusis a caliditate odoribus. Frigoris autem circumfusio, quam uocant Graeci *πρὸς ψυγὴν*, odores contrahit, καὶ οὐκ ἐὰ ῥέει, nec sinit effluere, sensumque mouere. Ex quo unguentum & uinum per frigus olent minus: nam concretus aer, sistit in sese odo- res, nec reddi permittit.

Fumum, umbram, nubes capi pro re momenti nullius. Nebulae, pro pane. Escharites. Escharulae mulieres. Capnosphrantes. Capnistae carnes. Fuma- rium. Qui dicatur Sellis. Anoprae auis. Fumum uenditare. Sellae familiares. Narcissi fabella. Umbram suam metuere, quid. De paspale, & achne. Item atheres quid. Atherina, & abydena, abydo come, mation, matiolichus, attaragus, epsethia, athara, ecta, psotion, psathyron, stachyalogi. Harenarius te- ftis. Pylaica, quae dicantur. Plutarchi locus explicatur. Myodochus. x x i

IN Graecorum commetarijs inter caetera doctrinae grauioris id quoque re- latum obseruauimus, non reconditum quidem, nec ab intimis Sibyllae adi- tis erutum, non aspernabile tamen, nec lectione prorsus indignum: Fu- mum, umbram, nubes, de rebus dici quae prorsum momenti sunt nullius, nec titi uilitio faciendae, ut ille ait. Testimoniū in Autolyco perhibet Eu- polis, καπνὸς ἀσφαλῆς καὶ σκιάς, id est fumos ostentat & umbras. Quin comico rifu philosophos coarguens Aristophanes, qui attoniti caelestia contemplantur, nubes fuisse illis uice numinis obijcit,

καὶ φυγῆς δαί

ταῖς νεφέλαισις εἰς λόγους, ταῖς ἡμετέροις δαίμοσι.

id est, & congregi consueisse cum nubibus, quae deae sint nobis. Sed & hinc factum con- iectamus, uti panificiū quoddam de tenuitatis ratione, ac candoris nebulas etiam ple- beia dicant uocet: quibus persimilis erat ueteribus escharites, de craticula dictus, appo- ni solitus sub coenae finem passio litus ad uinolentiam usque. Escharulas hinc & mulieres adpellat Plautus, de panifici ratione. Escharitem ab Athenaeo non praeteritum obser- uauimus. Inuenio Theagenem quendam fuisse cognominatum καπνόν, id est fumum: sicuti Eupolis quoque significat *ἐν δόμοις*, quod multa polliceretur quidem, sed nil ad- modum praestaret. Erat insuper hic *ἰσοδοπλάτης*, hoc est ementitus ditius, & iacta- tor uanisimius, qui quum esset summe pauper, nihilominus uolebat magni momenti negotiator, hoc est *μεγαλέμπορος* uideri, ut Graeci dicunt. Cuiusmodi fuit Aeschines quidam Sellis filius, ex quo id genus homines, quod relatu dignum est, Sellos uocant. Et inde uerbu *σεμίζων*, hoc est Sellisfare, quod *ἀλαζονείδαι* signat, id est iactare osten- tareque. Sellas familiares appellat Varro instrumenta oneri uentris excipiendo accom- moda, familiae praefertim. Capnosphrantes, id est fumi olfactator, uelut per pacemiam signat

signat auarum hominem praeparatumque. *καπνίζων*, id est capnistare, dicitur conuiuij gratia ignem succendere, & camino uti luculento: unde apud Athenaeum carnes legun- tur capnistae, id est *τὰ λέγεται καπνιστά*. Fumarium lego apud eruditiores, pro loco in quo ligna festinato resiccantur: sicuti & suffumationem, qua nimia sunt uina medicata, Apud Paulum Iureconsultum legimus, Iniuriam intelligi, si quis fumo corrupto ali- quem perfuderit. Scribit Homericus interpres quidam, anoprae dici auem Homero euolantem, *ἀνὰ τὸ πύλον*, id est per foramen. Quippe habuisse ueteres in domibus te- sti medio apertionem, quam capnodochon nuncuparent. Homerus,

ὄρνις δ' ὅς ἀνοπρὰ δὲ πύλον.

Fumum uenditare Lampridio in Alexandro Caesare, est gratiam hominum captare multa pollicendo, quae apud principes obeas, quum re omnino praestes nihil. Vulga- ris praecanis salibus, fumo punitur, fumos qui ueditabat, quum id genus quendam ius- sisset imperator fumo praefocari. Umbram uero pro re casta nihilque sapius accipi, non est (puto) qui nesciat. Sed in hac mentione obseruanda magnopere, quae in Graecorum reperias monumentis, Narcissum (inquiunt) traditū fabulis est, in aquis imaginem con- spicatum propriam, eius irretitum amore mox amplexandi studio desiluisse, atque eo modo absumptum. At id esse falsum, perspicue liquet. Illud uero certius & grauius, adolefcentem in terreni corporis fluxu umbram inspectasse propriam, id est corpoream uitam, quae animae uerae idolum est postremum. Eam quum is perinde ac ueram pri- mamque amplexari arctius festinasset, quod est, quum uitae corporeae inhafisset totus, interijt praefocatus: quoniam uitam ueram, id est animalem, per inscitiam amisisset. Va- de irrepsit adagium Graecis, *ὁ δὲ δὸς τὸν σάυτο σκιάν*, id est suam ipsius metuens um- bram. Id significat, postremis rerum perinde ac primis, studium non magnopere impen- dendum: quoniam animae perniciem concinnant, id est uerae cognitioni, & quae con- gruit in primis, tenebras perfectioni intendunt. Porro de umbrae item ratione prola- tum id in Curculione a Plauto est,

Quid ego nunc faciam? quid refert, me fecisse regibus

Ut mihi obedirent, si hodie hic me umbraticus deriserit?

Adumbrata laetitia quae nam intelligenda, docet apertius Seneca: Quod (inquit) du- ces magni faciunt, rebus afflictis, ut hilaritatem de industria simulent, & aduersas res adumbrata laetitia abscondant. In Athenaei libellis, quanquam confragosis & mutillis, parasitus quidam panes mucore sordentes praeduratosque, mensae illatos facetissimē *ἀσ- τρω σκιάς*, id est panum esse umbras dixit. Attaragos item pro re uilissima minimaque Graecis dicitur: sicuti apud nostros ecta, unde sit ectafacio uerbum. Attaragum, panis micam interpretantur, quae psotion item dicatur, aut psathyron. Sed & in pane scis- furam ignis ui factam dicunt attaragum. At superiorem in pane crustam eo nomine ac- cipit Pollux: sicut imam, epsethiam. Myodochum senem legimus, qui sit nulli rei. Dio- fcorides eo uerbo murium accipit retrimenta, quae muscerdas uocant. Illud obiter quo- dammodo subscripsero: corpore minutulos perbreuesque dici ortygas, id est coturnices. Paspalen quoque, pro rerum minutie capi a Graecis: unde somni, paspalen nec uidere quidem, est apud Aristophanem. Quanquam nec ignoro esse, qui eo nomine magne- tem accipiendum lapidem putent. Paspalen, Hippocrates pro milio accipit, quod ab alijs cenchros uocatur, aut etiam cenchrys. Sed & ad eundem sensum deflectas ach- nem, signat ea uox minuties ab excussis prouolantes spicis. Meminit Homerus,

ὅς δ' ἄνεμος ἄχνας φορέει.

id est, sicut achnas profert uentus. Sed & pro maris aspergine achnen reperias, unde *ἄλδος ἄχνης*, id est maris achne. Achnen, Sophocles pro rore accipit,

Ἐλάει δ' οὐρανίας καὶ ἄχνης ὀκαμίβοβος

νέγκισος.

Et recte utique, quod non continuae deferantur guttae, uerum disparatae. Unde achnes profuxit nomen, quasi aechne dicat, id est diuisa ab- iunctaque. Quin *ἄχνης πυρός*, id est achne ignis, pro fumo. Et achne somni apud Hippo- cratem. Illud quoque ex Graecis corruatum fontibus haud transilidum, quod *ἀδελίζων* dicunt, ubi se quippiam non pili facere inuunt. Ratio est, quoniam ex spicis quae sunt degeneres

degeneres, uocari ab eis atheres uidentur: sicuti apud Aelianum in libro De prouidentia, lectum commemoramus. Eos colligunt piscilegium facientes, qui uocantur stachyologi. In Athenæi monumentis pisciculus uisior de uerbi huius flexu dicitur atherina. Athera uerò & pinnula nuncupatur, Aristotele calculum adijciente, quam sub uentre thynnides gerunt. Nec illud ignorandum: Abydena item dici futilia, ac nullo proferunt digna pretio: nam ut molles carpuntur Abydeni. Meminit parcemia Pausanias. Sed ab eisdem quoque Abydocomas inuenio scyphantas dici, uelut in eo *ἰσχυρῶς*, id est efferentes se. Mation etiam minutum dicunt: unde matiolicus, qui parum comedit, aut qui in minimis astutum se præstat. Quamquam & matiolicus dici ualeat, qui ex mensuris lucrum uenatur. Nam est mensura genus mation, & *λέγω*, lambo. Hinc forsan Eusebio cuidam apud Ammianum Marcellinum, Matiocobæ factum cognomentum est. Pylastatos uocant Græci Circæses homines, hoc est uiles nescio quos, ac planè de truuio, à quibus nec boni quippiam proferatur, nec sanis: quoniam eiusmodi haud pauci Thermopylas peterent, quæ & Pyle dicebantur, quòd angusta conualle à Thessalia in Phocidem transmissio fieret. Nam & Pylea uocabatur, ubi confidebat Amphictyones: sed & congressum ipsum sic reperio nuncupatum. Ex his enarratur Plutarchi locus in Pyrrhi uita, negligenter inciteque præteritus ab interprete, *ταῦτα μὲν δὲ πυλαϊκῶς ἀχλαργίας*, hæc (inquit) pylaica sunt turbæ, Pylas confluentis. Et in Artocerxis uita scribit idem, Ctesiam in libros coniecisse *πανόσια πύλαϊα*, absurdarum fabularum. Harenarium testem, luteconsulti fordium ac uilem intelligere uidentur, cui sine tormentis credendum non sit. Mentio fit & in Canoniceis decretis, eumque qui in harena depugnarit, intelligunt.

Super Africano Scipione pauca. Qui dicantur uelut umbræ uagari, Plutarchi interpretis refellitur.

Caput XXXII

DE Scipione Africano iuniore memorantur pleraque scitu digna, immo uerò eiusmodi, ut nec satis mirari queas, siue fortunam peredas uiri, siue mores ac naturæ lumina, rerumque gestarum gloriam ad acrius reuoces examen. Nunc ut cetera ad censuram grauius non prouocem supercilium, illud gratissimo animo hisce libellis inspergimus. Scipionem hunc annis quatuor & quinquaginta, quibus ferè in humanis egisse narratur, *μῆδ' ἔνδρα, μηδ' ἔνδρα, μηδ' ἔνδρα*, id est nil emisse, nil uendidisse, nil ædificasse. Libras autem argenti treis & triginta duntaxat in magna substantia, & auri duas reliquisse: quæ tamen in eius potestate uicta fuisset Carthago, ab unoque imperatorum omnium milites locupletatos, ueteribus testatim memorijs sit. Polybium porro, quod ipsum inter illius ducis miranda non ineptè repouerim, per familiarem habuit ac intimum, cuius imbutus præceptis *ἐπερᾶτο μὴ πρότερον ἢ ἀργῶς ἀπελθεῖν, ἢ ποιῆσαι δάπανα σιωπῶν, καὶ ὀλοῦ ἀμωσγῆτος ἢ ἔντυ χενόντων*, id est studebat, non prius foro reuelli, quam unum aliquid quem ex his, quibus quum forte cõgrederetur, beneuolum sibi atque amicum quauis ratione foret uenatus. Quumque iuuenis etiamnum ageret, eam tum fortitudinis, tum prudentiæ de se opinionem cõcitauit, ut senior Cato interrogatus de his qui apud Carthaginem stipendia facerent, inter quos erat Scipio quoque, militum (ut Appianus inquit) tribunus, *οἷον πεπνυται* diceret *οὐδὲ σκιά ἀίσουσι*, id est solus sapit, ceteri umbræ feruntur, Scipionem innuens. Est autem ex Homero carmen de Tiresia Odysseæ concinnatum. Quem locum à Plutarcho citra auctoris nomen repetitum, interpretis alioqui non incitus, assequi non potuit, nisi fortè sum leberide cæcior: sic enim sensus elucescit peracutus, & (quod conuenit maxime) à Catonianis salibus & sapientia non dissentaneus: quando Romanorum alij, qui stipendia facerent in Africâ, nihil (ut Plautinis utar iocis) aceti haberent in pectore, nihil omnino priscam illam urbem Romæ generosam animi altitudinem redolerent, essentque planè hominum simulacra, & quidem impolita infabricataque & mera nugæ, utque Homericò utamur uerbo, *σκιά*, id est umbræ. Quando ratione animæ neglecta, quam esse uerum hominem, Plato & sensit & docuit, corpori sese manciparant, quod imaginem esse & umbram, ex Plotini sententiâ remotiore, alibi docuisse me, opinor, & proximè Narcissi tropologicus cõmonuit sensus

his: Quod uero de Scipione dixit Cato, id ipsum & de Chrysippo pronuntiatum quatuor quoque comperimus, cuius est illud elogium quoque, Ni fuisset Chrysippus, porticus non esset. Homeri locum de Tiresia aduocat libro sexto decimo Strabonuerum interpres sic demum iure Latij donat,

Cui dederat uita functo Proserpina mentem,

Ut saperet, pariterque homines leuis umbra iuaret.

Sententiâ nostram confirmat Lucius item Florus Epitomes quadragesimononos: Quam uirtutem eius (inquit) Cato, uir promptioris multo ad uituperandum linguæ, in senatu sic prosequutus est, ut diceret, reliquos qui in Africâ militarent, umbris militare, Scipionem uigore.

Multos uagari uelut umbras. Duae esse conuersationis uias. Vitæ genera tria. Aquarum nomine mortales intelligi. Quæ uictoria nobilissima. Scipionis dictum. De Adriano imperatore, ac poeta Floro. Adriani in eminentissimum queneque inuidia. Dionysii Sophistæ dictum. Perfarum cadauera non computrescere, ut nostra. Caput XXXIII

Aeternum & inter mortales reliquos, nec in Romano solum exercitu, numerosæ uagantur umbræ, pauci sapiunt. Id Saluator ille præpotens facile commonstrat in Euangelio, ubi duas conuersationis perdocet uias: Quam (inquit) spatiosa est uia, quæ ducit ad mortem, multique sunt ea comiteantes. Etrursum: Quam arcta uia & angusta est, quæ ducit ad uitam, paucique sunt qui inueniant eam. Vide (inquit Hieronymus) quanta inter has uias separatio sit, quantumque discrimen: illa ad mortem, hæc tendit ad uitam: illa celebratur & teritur à multis, hæc uix inuenitur à paucis: illa enim uitæ per consuetudinem quasi declinior ac mollior & ueluti quibusdam amœna floribus uoluptatum facile ad se rapit comiteantium multitudinem, hæc uero insueto calle uirtutum tristior atque horridior ab his tantum eligitur, quibus non tam delectatio itineris cordi est, quam mansionis utilitas. Asperam enim nobis & insuauem uirtutum uiam nimia effecit uitiorum consuetudo: quæ si in partem alteram transferatur, inuenies sicut scriptura dicit, Semitam iustitiæ leuem. Porro quum tria sint uiuendi genera, ciuile, contemplatiuum, religiosum: in ciuili, prudentia: in secundo, doctrina: in tertio, quasi fastigio quodam uitæ totius præter duo illa, etiam sanctitatem exigimus. Hæc est rectissima uitæ ratio, hæc scopum habet rationali naturæ propositum, hic est finis primæ notæ & coloris perfectissimi, diu à prioribus quaesitus: sed ante CHRIS TVM non ferè inuentus. Ab hoc qui errore deuiò declinant, quantumcumque ciuilibus intenti negotijs, quantumcumque etiam contemplationi, nihil sciunt, nihil agunt, & (quod bonam respiciat frugem) nihil cogitant, quando sapientia mundi, stultitia est, & uanitas uanitatum, & omnia uanitas. At cuius est in lege Domini uoluntas, quique in lege illius meditabitur die ac nocte, erit (ut inquit Esdras) tanquam lignum plantatum secus aquarum decursus. Erit (inquam) tanquam uita lignum: reliqui uero, nil aliud quam decurrentes aquæ. Quo nomine (ut inquit Augustinus) mortale significatur genus, quod in mortem fertur præceps, sicuti aquæ pronus est in mare delapsus. Vnde est illud apostoli Ioannis, Aquæ multæ, populi multi. Sed & Iosue capite tertio, aquas accipi uolunt perturbationum procellas & molestiarum agmina: quemadmodum Esaia octauo, Adducet Dominus super eos aquas fluminis fortes ac multas. Adiuuat tamen argumentum nostrum etiam grauis auctor Seneca: Quid (inquit) præcipuum in rebus humanis est? Non classibus maria compleisse, nec in Rubri maris littore signa posuisse, nec deficiente terra, ad iniurias aliorum errasse, in Oceano ignota quaerentem, sed animo omne uidisse, & (qua nulla est maior uictoria) uita domuisse. Innumerabiles sunt, qui urbes, qui populos habuere in potestate: paucissimi, qui se. Hoc uero quod Stoicus hic seuerissime prodit, longè præstabilius quod quod dicitasse Scipionem ferunt: nam quum Appius Claudius eius in censura competitor, iactantius diceret, Romanos à se omneis nominatim saluari, Scipio qui uniuersos propè ignoraret: Vera (inquit) narras, *ἔμοι γὰρ οὐκ εἶδηται πολλοὺς, ἀλλ' ἑσὺ μὲν ὅσους ἀγνοῦσθα μεμλεληκόν*, id est curæ mihi fuit, non quidem nouisse multos, sed ne à quoquam

quoquam ignoraret. Præstant uero hoc uirtutum exhausta certamina, præstant sudores multi, euigilata noctes, durissimorum patientia. Quod agentem Adrianum intuitus poeta mollior Florus, ita sibi ludere permittit,

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Respondit uero Adrianus facere admodum, nec citra fellis conspersionem, adnotata hominis pathica foeditate;

Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas,
Culices pati rotundos.

Ceterum uel id adnotasse fuerit operæpretium, imperatorem hunc tanta flagrasse inuidia, uti celeberrimū quencq; artificem, quod æquare non posset, subuerterit. erat nancque studij eius, ut in quauis disciplina præcellere omnes, mirè affectaret. Proinde Dionysius Sophistes aduersus Heliodorum, in cuius beneuolentiam erat is propensior, & inde Epistolarū sibi magistrum adoptarat: Pecunias donare ac honores Cæsar potest, rhetorem certe facere non potest. Homeri poemata abolere quandoq; fertur cogitasse, ut ei Antimachum substitueret prælegendum in scholis, cuius adhuc plerisq; erat incognitum nomen.

Cardamo similes qui dicantur; cur eo uescantur Persæ: eiusdem nomina plura, & uires. Caput XXVIII

Obiles præpotentesq; uiros si pauperioribus conuicini fuerint, non desinere illos ex fugere, donec in nihilum redegerint, notius est quam ut pluribus id comprobare uideatur necesse. In hosce ita affectos, itaq; institutos adagiū producitur scitum eruditumq; Cardamo siquidem conuicines esse dicimus, cuius ea natura est, ut herbarum in propinquo nascentū, huiusmodi ad se uel quadam intima perliciendo cogat arefcere. Id significat Aristophanes comicus in Nebulis,

πύρι δὲ τῶν τοῦ καρδάμου καὶ τὰ καρδάμου.

id est, patiuntur ipsum hoc & cardama. Nam dixerat antè paulò, Terram uolenter cogitationis nostræ humore pertrahere. Insuper inibi interpres, ubi quod præstruximus explicuit, mox adijcit, Cardamum esse agreste holus apud Persas; sed nunc (inquit) seaphon dici. Scribit Xenophon, Turpè gentibus illis duci, si quis uisatur quoquam ire aut meiendi aut cuiusquæ eiusmodi rei gratia. Quæ, inquit, nullo pacto facere possent, nisi & uictu modico uterentur, & humiditatem per laborem consumerent. Quo fit, ut ea aliò quopiam secedant. Sed in Græcorum comperi cōmentarijs, quod ad rem egregie facit, ἡδὲ καὶ οὐραὶ τὰ καρδάμου καὶ πύριματ, id est comprimere urinam & oris superfluitates cardama. Eoq; nomine Persas illis uesci plurimum, quando eximie præcauent, urinam emittere, spueri, atque item emungi. Cardamon dicitur ab alijs, inquit Dioscorides, cynocardamon: ab alijs, iberis: quidam etiam cardaminacam nuncuparunt: Aegyptij, semeth: Romani, nasturtium. Optimum quod apud Babylonem colligitur. Semen exalfacit, acre est & καρδόμενον, hoc est stomachum oblaedit, aluum turbat, σπυρίαν ἰσχυροῦ, id est Venerē concitat. & post multa, Efficit (inquit) id ipsum herba, sed minus. At libro uicesimo Naturalis historiar Plinius, & eum sequuti aliquot, nasturtio inhiberi Venerem prodidere. Secundo Canonis Auicenna cum Dioscoride stat. Animi porro torporem excitat cardami holus: quo argumento, multorum coniectatio est, ἡδὲ πὶ καρδίας dici, hoc est à corde, in quo esse creditur animi sedes. Libro duodecimo ἐκλογῶν πρὸς γαργύλιαν sic de hac re proditum comperias, φασὶ δὲ ὅτι ἐδίοντας καρδάμου, ἔφυττον τὸν δάκτυλον γίνεσθαι, ut natum inde prouerbium, certior fiat coniectatio. Scribit Ammianus Marcellinus, quod ad Persarum ritus attinet præcipue, Nostrorum cadauera mox cæcorum fatiscere ac defluere prorsum, adeo ut nullius mortui facies post quatrīduum agnoscat, Interfectorum autem Persarum inarefcere stipitum more, ut nec liquecant membra, nec sanie madescant perfusa: quod (inquit) uita parciore facit, & ubi nascuntur exultat solibus terræ.

Cuiusmodi esse deceat conuitalis confabulationes, quæ epicyclicæ dicuntur. Isocratis dictum ad idem. Persarū ritus. Decorum necessitas. De Alabandis pulchra. Abderitarum fugillatio. Caput XXV

Socratem citra puluerem aut etiā clepsydram oratorem uel nobilissimum, memoriae proditum est, quum amplius rogaretur, ut in conuiuio quodam promeret aliquid de artis suæ officina, respondisse, ὅτι οἱ μὲν ἐγὼ δεινός, ἄλλοὶ δὲ οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἄλλο, ὅτι οἱ δὲ ἄλλοι οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἄλλο, quæ noui, temporis huius non sunt: quæ uero exigit tempus hoc, ego nescio. Veluti parum congrueret, lasciuientibus poculis oratoriam inserere grauitatem: quod æque ridiculum sit, ac in purpura repens simia. Nam & a plerisq; philosophiam item sequēstratam, inde legitimus, argumēto etiā Persarum instituti, qui se licentius inuitaturi, non uxores, uerum pellices admittunt. Idem & philosophica sanctaria collusione conuitali indigna profum uideri, & (ut Græci dicunt) ἀπεσθόντα. Etenim quæ luminibus capto esse cum speculis communitio potest? sicuti ab Epicharmo traditum, auctor nobis Stobæus est. Præsertim quod nec recumbentium mens altioris speculationis tunc satis & studiose capax est. Alij uero non extra organum ista opinati, diuersam omnino sententiam approbant. Tanquā perabsurdum sit, in scholis quidem de conuitali officio subinde differere, qualisq; aut quæ sit conuiuæ uirtus, & qua ratione utendum uino: ex ipso uero philosophiam conuiuio disclusam abijungere, ueluti re nequeat comprobare, quæ uerbis præcipit. At in Cœnis Macrobius inquit, Oportet uersari in conuiuio sermones, ut castitate integros, ita appetibiles uenustate. Nam matutina disputatio robustior est, quæ uiros & doctos & præclarissimos deceat. Id propemodum & uir doctissimus Plutarchus statuit, Symposiacōn primo: Elegantiōres uero, inquit, etiam si ex professo philosophentur, probabili tamen magis quam uiolenta interim demonstratione sermonē producant. Id ipsum etiā Plato facit in Sermonibus conuitalibus, ubi quantum ad τὸ πρῶτον ἀγαθόν, id est de principe bono uerba faceret, & omnino de diuinis, non tamen apodixes intendit, aut ineuitabiles parat anfas, qui ferè mos eius est, sed leuiores (ut sic dica) captionibus exemplisq; & fabulosis ratiocinationibus homines conciliat uenaturq;. Proinde, quæ proponuntur quæstiones, solutionis reconditum nodum haudquaquam habent: anxias nancq; difficultates & sollicitè librandas, conuitalis non admittit hilaritas, ne paulò inconcinniores præfocentur auertanturq;. Propterea eridantæos, ut inquit Democritus, & himantelicæos sermones mīllos facere oportet, qui speculationis difficultate torquere amplius solent, οὐδὲ γὰρ ὅτι τῶν δεινῶν, ἡδὲ τῶν ἀγαθῶν, id est, ut uinum, ita & sermonem esse oportet communem, ut suam quisq; portionem ferat. Qui gryphos inenarrabiles quodammodo probant, Aesopeam uulperum grumq; imitari uidentur, quarum utraq; facetoso conuiuij apparatu alteram delulit ac dimisit in cœnem. Quod si iucunda confabulatio, quam epicyclicion recte dixeris, ueluti poculis coaptatam, & (ut Macrobiij uerbū repetam) appetibilis adhibeatur uenustas, fiet illud Homericum nepenthes, quod is intelligi uoluit, pharmacum ἀνώδυνον: quia mœlitiā exigeret, & euthymiam pareret, ac tranquillitatem: ut nulla præterea buglossa requiratur, quæ uino promixta discumbentium animis inducat hilaritatem. Porro Xenophon Socraticus, Gobriam scribit cœnantem apud Cyrum, quum alios Persarum ritus esse admiratum, tum uero illum quo se inuicem iucundè interrogantes, necnon scommata non negligentes uoluptatē gratiamq; uel ijs comparabant, in quos stringi morsus uidebatur. Proinde sciamus M. Tullij oraculum esse uero uerius, Decorum ignorantia non modò in uita, sed sapissimè in poemate & in oratione peccari. Itaq; quid deceat, considerandum, quod in re de qua agitur, positum est, & in personis, & in eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt. Vnum uero rationale animal, inquit primò De officijs idem auctor, sentit quid sit ordo, quid sit quod deceat, in factis dictisq; qui sit modus: postremò & qua plittacus uoce, qua uel loquatur coturnix, quæ non parua est naturæ uis rationisq;. Illud uero auctarium fuerit, quod Isocratis sententiæ peraffine est, à Seneca ex Epicuri scholis promptum: Nunquam uolui populo placere: nam quæ ego scio, non probat populus: quæ probat populus, ego nescio. Sed nec ab insti-

tuto diffita est mathematici Licinij in Alabandeos sugillatio, felle lita plurimo: Esse nanque illos astruebat, in ciuiliu administratione rerum acutos satis: at propter non magnum uitium indecentia, cenferi insipientes quandoq, quod in gymnasio eorum quæ essent statua, omnes habitu forent causas agentium: in foro autē discos tenerent, aut quid eiusmodi obirent. Vnde Alabandei quoq nuncupati, & Abderitæ, qui in rebus id genus sæpicule peccant.

Vmbram suam metiri quid sit, ex historia nato adagio. Archidami monita ad insolentiam humanam retundendam. Caput xxvi

Mbram suam metiri, scite admodum & perdocte prouerbiali sententiã commonemur, nil esse quod uana mortalitas & ad circumscribendam se ipsam ingentosa (ut Plinij uerbis utar) inani successu aliquo tumeat: quando nostra omnia bullæ sunt, momento peritura. Quo nomine illud Satyricum in ore habendum assidue,

Messe tenuis propria uiue.

Ratio parcemia est ea, quod nihil maior nostri corporis post felicitatẽ umbra deprehendatur, ac fuerit prius. Quo perdoceur, esse nos eiusdem imbecillitatis alea obnoxios, atq eodem fortunæ salo (ut ait Boetius) quati. Natum id ex historia: proditur siquidem memoria, Macedonum regem Philippum post nobilem in Cheronea uictoriam, quum insolentius extumuisset, factusq foret arrogantior, ac de se magnificētius sentiens, uelut liberali iure adoptatus a fortuna, paulo asperiores, & quæ tyrannicum quiddam suboleret, ad Archidamium Agelilai filium epistolam conscripsisse. Quis commotior, cogitansq (quod res erat) euentu prosperiore cristas homini surgere, ut poeticis utar salibus, ita demum censuit respondendum, ε μετρίσεις τὴν σεωπὴ σκιά, οὐκ αὖ θύροισ ἀντὶ τῶν μετρίων γε γρημύλιω, ἢ πρὸς νικαῦ, id est si umbram tuam metiri uolueris, haudquaquã nunc maiorem deprehendes, quã fuerit ante uictoriam. Id quia singulare ad uitã instituta præceptum est, ac ad retundendam mortalium uanitatẽ efficacissimum, factumq esset ad manum, dum Græca peruoluimus, haud dignum est uisum, quod tanquam conuiuens transiliret. Cui affinis est chria quoq eiusdem altera, quæ cæcis animis, nec sui mensuram satis capientibus, per salubrem propinare (ut sic dicam) potionem uidetur: ac subinde insinuare poeticum illud ex Martialis nobili sciticoq Epigrammate,

Sed te tamen ante memento,

Intra pelliculam cerdo tenere tuam.

Erat Periander medicus multi nominis, & celebratus in primis: cæterum, ut est inops sui quandoq humana mens & inexplebilis, nec unquam ferè ullo descendens nisi in seipsam, & præter calculorum rationem mœnia struens: affectabat idem ex poetica laudem, & subinde uersiculos recitando gloriolam captabat. Sed quantum medendi scientia præstabat, tantum a poeta aberat bono. Id animaduertebant complures. Ipse tamen sibi ementiebatur, & credulus poetico se agi furore opinabatur. τὴ δὴ ποτὲ ὁ περιανδρῆς, εἰπὼν ἀρχιδάμου, αὐτὶ γράσειν τὸ ἰατροῦ κατὸς ποιητῆς καλῆ δὴ ἀνδρῆς; quid tandem o Periander, inquit Archidamus, pro eleganti medico malus uocari poeta cupis? Sed & eiusdem chria est illa non incelebris. Peloponnesiaco nanq bello percunctantibus socijs, quantum pecuniarum foret satis, rogantibus etiamnum tributa terminaret, ὁ πέλιμος εἶπεν, οὐκ ἐπαγγέλλεται ζῆται, bellum, inquit, ordinata non querit.

De chriarum ratione, & quid chria. Item quid sententia, eiusq discrimina. Et quid chriodes. Interim regis boni munus quodnam sit. Paraphrasis, metaphrasis, ecphrasis. Caput xxvii

Voniam uero chriam bis hoc capite nominauimus, ne quis uelut obice offendatur, sciendum est, ab Aphthonio dici χρεία ἀφθονημόνδυμα σὺντακμον, ἀσφόδρος ἐπὶ τὴν πρόσωπον ἀναφέροντα, hoc est chriam (sive malis Latine usum nuncupare) esse cõmemorationem breuem cõcinnè opportunèq, id est ἀνκαίρους, ad auctorem relatam. Appellatam uero chriam arbitrantur, ἐπὶ χρεώδους εἶδος, quia sit utilis, κατ' ἐξοχλήν: siquidem progymnasmatã reliqua, ad monitionis

monitionis emolumentõ præcellit, id est χρεώδους εἶδος ἐπὶ τῆς παραινέσεως ἢ ἀλλῶν τῶν γυμνασμάτων. Vitur ea uoce Plutarchus ad hunc fermè sensum: Ariston laudante quodam Cleomenis chriam, qua interrogatus, Quid nam regem bonum facere oporteat, responderit, Amicis bene facere, inimicis uero male. At quanto (inquit) melius fuerit, o uir optime, amicis bene facere, ex inimicis uero amicos reddere. Hæc quidem chria, p̄rigit Plutarchus, etiam si omnium calculis Socrati contribuitur, nihilominus in Aristonem quoq refertur. Porro chriarum alia dicitur logica, id est fermocinalis: alia practica, siue actiua: alia mixta. Et logica quidem intelligitur, quæ oratione præfert emolumentum: ut Plato αὐτὸν εἶ ἀρετῆς κλῶνας ἰσοδοσι κτλ. πόνους ἐλεγε φύεσθαι, id est uirtutis ramõs astruebat, sudore ac laboribus produci. Isocrates ex discipulis ingenio præstantes, βέλων παιδίας ἐφασκε, id est deorum esse filios prædicabat. Diogenes diuitem conspicatus imperitum εἶπεν, οὐ πὸς εἶσι ἰππῶν πρὸς ἡγγυρωμῶν, hic est (inquit) equus undiq argento litus. Practica uero praxin, id est actionẽ modõ ostendit. Vt interrogatus Pythagoras πὸς αὐτὸν εἶν ἡν ἀνθρώπων βίη, βραχύτι φάνεις ἀπεκρύνεται, μέτρον τῆς βίης τῶν θεῶν παύειν, id est quanta deniq hominũ foret uita, quum parum se ostentasset, mox delituit, uiuendi modum statuens uisitationis morulam. Mixta postremõ est, quæ consurgit ex duobus, actu, & oratione. Vt Diogenes, quum esset conspicatus ἀδελφάρον, id est indecenter uoracem puerum, τῆν παιδία γὰρ ὄντι πρὸς ἐπιπέδῳ, τὴν γὰρ παιδία πρὸς ἄλλοις; Pædagogo plagam incussit, infertens, ut quid ita imbuis? Iis uero capitibus tractari solent chriæ: encomiastico, id est laude: paraphrastico, id est expositiõne: causa, ex cõtrario, comparatione, exemplo, testimonio, epitogõ breui. Paraphrasi tamẽ intelligi uolo, sicuti finiunt Græci, alieni scripti conuersionem non in humilio- ra grandiora ue, ut ab metaphrasi se iungatur, sed in paria, sensu modõ incolumi. Quod indicat libro primo Fabius: Tum, inquit, paraphrasi audacius uertere, quã & breuiare quædam & exornare, saluo tantum sensu permittitur. Quod opus consummatũ oratoribus difficile, qui cõmodo tractant, cuiuscunq discendo sufficient. Sed & libro decimo: Ipsi, inquit, sententijs adijcere licet oratorum robur, & omiſsa supplere, & effusa substringere: neq ego paraphrasin esse interpretationẽ uolo tantum, sed circa eosdem sensus certamen, atque æmulationem. Ecphrasis autẽ est pura meraq enarratio. Sed ad institutum. Seneca, de chria sic mentionẽ facit: Pueris, inquit, sententias ediscendas damus, & has quas Græci chrias uocant, quia completi illas puerilis animus potest, qui plus adhuc non capit certi profectus. Viro captare fosculos, turpe est, & fulcire se notissimis ac paucissimis uocibus, & memoria stare. Sibi iam innitatur, dicat ista, non teneat. Turpe est enim seni, aut prospicienti senectutem ex cõmentario sapere. Fabius item libro secundo, Sententias, chrias, ethologias, subiectis dictorum rationibus apud grammaticos præcipit scribi. Quoniam uero, ut solet, perobscure sententiã esse ait uniuersalem, sciendum est, sententiã a chria hoc distingui, quod sententiã indicatiuẽ profertur: chria uero etiam sæpe per interrogationem & responsionem: præterea (ut probauimus) actu etiam constat. Sententiã uero, in uerbis tantum est: chria, personas habet omnino, quæ quid fecerunt aut dixerunt: sententiã sine persona profertur, hoc est ἀπεσώτως. De hac Aphthonius ita, γνώμη εἶν λόγος ὃν ἀρραδύσει λεφάλαϊδης, ἐπὶ τὴν πρὸς τὸν ἄρτερον. Priscianus uero sic: Sententiã, est oratio generalem pronuntiationem habens, hortans aliquam rem, uel deterrens, uel demonstrans quale quid sit. Aristoteles Rhetoricorum secundo: Sententiã, inquit, demonstratio est non singularis quidem, uerum uniuersalis: nec de omnibus tamen, ut quod flexuoso rectum sit diuersum, sed de ijs quæ agimus, suntq uel eligenda uel secus. Mox infert sententiarum genera quatuor: At (inquit Aphthonius) sententiarum alia est protreptica, quæ hortatur: alia apotrectica, quæ abdicat absterretq: alia apophantica, quæ demonstrat: alia simplex, coniuncta alia, quædam uerisimilis, alia uera, quædam & hyperbolica, id est superlatiua. Et protreptica quidem est, Hospitem amare præsentẽ addecet, uolentem autem dimittere. Apotrectica, ut, Non congruit consultorem uirum, perpetem noctem dormire. Apophantica, εἰ δὲ ἡ γρημῶν καὶ αὐτὸν πύτων, οὐδὲν εἶν ἡμεῖς αὐτὸν δέοντων, pecunijs opus est, nec citra has quippiam eorum quæ decet, fieri queat: apud Demosthe-

nem. Simplex, *εις οινος εεις* *αμυδα πατρης*, id est augurium est unum quidem præcipuum patriæ opem tulisse. Coniuncta, *ελ κεραια κεραια κεραια κεραια*, id est ex affirmatione ac negatione, Multorum non utiq; principatus bonus, *εις κεραια εσα, εις βασιλευς*, unus sit dominus, rex unus. Duplex, *ελ δυο κεραια κεραια*, id est ex duobus affirmantibus, ut *δενου πνευδα, χειρου δε δν πορει κεραια*, id est graue quidem paupertate premi, grauius autem ditari non bene. Verisimilis, Cuiusmodi sint principes & subditos ferè tales esse solere. Vera, ut Vitam citra mororis labem non reperias. Hyperbolica, Nil imbecillius terra nutrit homine. Tractatur uero sententia iisdem capitibus, quibus & chria. Est in hoc genere illud quoq; quod Fabio auctore, uocant aliqui chriodes, ut, Milo, quem uitulum assueuerat ferre, taurum ferebat.

Ethologia quid, item ethopœia, idolopœia, profopopœia. Abecedarij, syllabarij, nominarij qui sint, ex Hieronymo & Augustino. Cacoethe ulcera.

Caput

XXVIII

Ethologia cuiusmodi sit, liquet ferè ex Ciceronis uerbis libro De oratore secundo: Atq; ita est (inquit) toto hoc ipso genere ridiculum, ut cautissime tractandum sit. Mimorum est ethologorum, si nimia est imitatio, sicut obscenitas. Orator surripiat oportet, imitationem: ut is qui audiat, cogitet plura quàm uideat. Mimos & ethologos dispescit Symposiacion quinto Plutarchus. Proinde mirum est, quosdam prodere aulos, nil se de ijs apud Græcos legisse, ueluti nusquã reperiantur. Nam ethopœia dicitur quidem morum imitatio, persona subiecta. Cæterum, eius tria uidentur discrimina: *εδωλοποιια, πωσωποποιια*, id est idolopœia, profopopœia, & quæ *ηθοποιια*, id est ethopœia nuncupatur: quæ notam personam complectitur, mores tantum effingit, ex quo ethopœiam dici uolunt. Vt si comminiscamur, quibus nam sit usus uerbis Hercules, imperante Eurytheo. In Themistocle Plutarchus *παιδωσισ* nominat *ηθοποιους*, id est morales institutiones. Idolopœia, notam quidem & ipsa personam habet, sed mortuam, & quæ loqui desierit, ut Eupolis *ου αμους*, & Aristides *ου εδωλοποιου*: qua ratione nomen quoq; profluxit. Nam & in Hecuba Euripides Polydori inducit idolum. Sed & Homerus,

το πο πατρύλου ημιλωω εδωλοποιου.
 Profopopœia uero, quum omnia fingimus, personam uidelicet, ac mores: ut Menæder fecit, quum effinxit elenchon: est enim elenchos res utiq; sed non persona: & propterea idem dicta profopopœia. Ethopœiarum uero aliæ sunt pathetica, quæ perturbationes affectusq; expriment: aliæ sunt & uocantur ethica, hoc est morales: at quæ mixtæ dicuntur, utrunq; efficiunt. Alexander in libello *πρωτη γυμναστω*, ethopœiam esse scribit, quum existentibus personis sermones aliquos affingimus, quod fide digniores ille uideantur, quàm si eos enuntiareremus ipsi. Et in libro De rhetorica Apollinios, Ethopœia est oratio personis apposita cõtributaq; subsistentibus: ut, Quid nam dicituri sunt in domicilio uidentes me impactum? Miltiades hic, qui Marathonix pugnae uictoriam ciuitati comparauit, qui Barbaros falli spe coegit. Vtitur & hoc modo Hyperides, pro Lycurgo: Quid dicent, eius prætereuntes sepulchrum? & quæ sequuntur. De profopopœia idem Apollinios, & præterea Quintilianus, ac cæteri plura: nos cum delectu modum seruamus. Et quia paulò antè de puerorum exercitationibus egimus, id superponendi loco adijciemus: abecedarios nuncupari, syllabariosq; ac nominarios in discentium classibus, ab Hieronymo: nam qui prima imbibunt elementa, abecedarios intelligit syllabarios, qui iam syllabas connectere insuescunt: nominarios, qui denique integra proferunt nomina. In literario (inquit) ludo, ubi prima elementa excipiunt pueri, abecedarij nuncupantur: at syllabarij alij, quidam uero & nominarij, nonnulli iam calculatores. Quumq; hæc audierimus nomina, ex ipsis qui sint in pueris profectus, agnosctimus. Sed enim abecedarium Augustinus intelligit literarũ ordinem illum, quem pueruli condiscunt. Nominatores Iureconsultis Digestorum uicesimo septimo, a nominarijs longè diuersi sunt: sic enim appellant eos, qui tutorum nomina subiiciunt, ceu idonei sint. Eodem modo & magistratuũ nominatores uocantur Vlpiano. Dici uero ethopœiam, ab *ηθο*, quod morem signat, neminem fallit. Nam & inde *ηθοποιου* dicuntur ulcera

ulcera, de quibus obscure libro quinto Celsus. At Therapeutices quarto Galenus ea ferè intelligi scribit, quibus etiam si mature omnia adhibeantur necessaria, non sanantur tamen.

Leporem mœnibus indormire quid sit. Leporũ Iustra. Rechamus quid. Reliquatores quo sensu dicantur ab Iureconsultis, & uerbum reliquari. Item quæ sint schelides. Schedia. De leporibus multa. Melanchema. Schinid. Epipercon. Percne. Pernopterõ. Dasypus. Accubitæ. Accubitæ.

Caput

XXIX

Lysandrum prodit historia, quum a Lacedæmoniorum ductu Corinthios defecisse fama nunciasset, profectum copijs instructum ad ciuitatem oppugnandam, ubi suos timore percussos animaduertit, ignauius segnusq; irruere, ac inferre signa, leporem fortè transilientem fossam uidisse: quo argumento fiducia iam plenum milites sic hortari cœpisse: Non erubescitis Spartata, huiusmodi hostes formidare, ad quorum mœnia lepores ex ociofa inertiq; uita dormiunt? Id quod parcemita habere formam potest, in segnes imbellesq; ut ad coarguendum torporem desidiamq; etiamnum indormire mœnibus illorum lepores dicitemus. Quod quum sit formidolosissimum animal omnium, nõ facile in obuijs ac celebribus locis quieuerit. Propterea Iustra id genus a Græcis dicuntur *δαμονοσωρηφεις*, id est obductiora densioraq; arbuta, uel idæ *αμυλαφεις*, hoc est confita copiosa. Rhochmi *βαθεις*, id est scissuræ profundæ. Nam rechamus troclea est, per cuius orbiculum summum traicitur ductarius funis. Reliquatores apud Iureconsultos sunt qui integrum non soluerunt, sed æris alieni partem seruarũt sibi: inde uerbum reliquare, ab eisdem frequenter usurpatũ, sed & perperam ab interpretibus & lectum & enarratum. Iureconsulti uerba sunt: Reliquatores uectigalium ad ineundam cõductionem, admittendi non sunt, antequam superiori satisfiat cõductioni. Reliquationis uocabulum est item apud Paulum Digestorum uicesimo sexto: & mox paulo, Debitum quod ex cõditione reliquatus est, agnouisse eum uideri. Interpret tamen inibi, reliquatus est, inquit, id est retinuit apud se. Sed ad rem: niuali tempore sunt leporibus cubilia, melanchema quæ uocantur. Sunt autem cauitates, in quibus colliquefacta est nix, ductæ appellatione nigredinis argumento: quoniam operimento niuium agris albicantibus ea portio planè nigrescat. De leporis timiditate Pollux ita libro quinto scriptum reliquit, *δελια δε εσθρα βωλαι εσθρα το ζωου, εμπεληλυτου εσθρα γυγνομενου και αναπροβυλου*, *δδου και ηδω εδνομωλετου*, formidine præcellit animal hoc, facile namq; temereq; terretur ac compauescit, unde & prox etiam uocatur: nam *ηδωσει*, formidare est. Ab aurium uero magnitudine, appellatur *λαγως*: quoniam *λα* particula, intendendi uim possidet, & *δω* *ω* *π* *ω*, dicitur auris, Doricæ linguæ proprietate. Ea uero parte corporis motum dirigit moderaturq;, tanquam remis: quod in alijs animantibus plerunq; efficit cauda: nisi quis putet *απο το λαωυ*, *δ δε βλεπει*, quod apertis obdormire oculis consueuerit. Obseruatum ueteribus, leporis occisum in itinere ominosum quippiam, inauspicatum atq; improsperum prælagire. Nihilominus quum dicunt Græci, *ου πασι λαγωις*, id est in omnibus leporibus, intelligi uolunt In carnibus leporum, id est in omnifaria bonis ac delicijs. Qua in parte leporum schelidas dici legimus, quo nomine signari uidentur laterum carnes. At lentisci fructum, Hippocrates schinida uocauit. Mala poemata dici schedia interpretatur Festus. Apud Athenæum legimus, Ex sicco cibo scommata non product, neq; item autofschedia poemata, id est repente effusa. Et quoniam in lepores incidimus, uenemur porrò quæ monumentis prodidere auctores uel in primis classici. Lego in Græcorum penu, eius animantis colorem dici epipercon: quod sit percne, oliuæ species non acerba quidem, sed nec nigrescētis omnino. Sunt qui percne punctis maculisq; nigrioribus interstinctum accipiãt: nam de Animalibus libro nono Aristoteles quoq; quartum aquilarũ genus pernopterõn dicit appellatũ, ab alarũ notis. Eius aquilæ meminit Iliados ultimo Homerus. In Plinianis codicibus scriptum modo obseruauimus, percne dici ab Homero aquilã eam. Scribit Iulius Pollux, leporẽ esse *δασωυ τωυ τελεωσι*, hoc est densum pilis, *και τε ηηια τωυ ποδωυ*, *αλλ ου μονα τα πρσανη*.

λεωσώμιλον, id est nec supina modo pedum, uerū & prona obiecta pilis esse: quod animalium præterea nulli contingere tradit Aristoteles. Præterea inquit Pollux, cum alij tum uero Cratinus leporem uidentur dasypoda nuncupasse, de animalis natura nomine cōcinnato. Scribit Aelius Lampridius, Varium Antoninum, qui Helioabalus est nuncupatus, primum triclinia, lectos ac porticus omni florū genere strauisse, lilij, tiolis, hiacynthis & narcissis, per quos eos ambulasse: neque in culcitris, seu accubitis (ut appellant) facile cubuisse, nisi quæ leporinum pilum haberent, aut perdicum plumas subalares. Hoc eo appositum, ut accubita uerbum, quid uelit sibi, intelligeremus: quando est id iure consultis etiam familiare, pro culcitris & thoralibus. Nam & accubitalia pro stragulis aut stratis legimus quandoque.

An dasypus simpliciter sit lepus. Plinius defenditur. Leporum genera. Linum. Linaria. Titi imperatoris mors, & Vlyssis. Lepus marinus. Cap. xxx

Verum consurgit parte ista quæstio nobilis, agitata grammaticis, qui sibi uel sagacissime odorari uidentur, aduersus auctorem summi nominis in nostratium literarum studijs, sine quo non ferè constabit Latina res: Plinium dico, qui non semel dasypoda uidetur à lepore disparare: quum Aristoteles (ut ipsi putant) leporem cum dasypode idem statuatur animal, inter punctis (ut sic dicam) nullis prorsus distitum abiunctumque. Miratus sum sæpe male feriatorem hominum insolentiam, qui nobilissimo auctori nimis temerè negocium facessunt: nec isto nomine quandoque erubescant, ut frontem perfricent, etiam si nimis at tritam. Equidem fateor ingenuè, nec dissimulante quicquam reticebo, quamuis nulla etiamnum suppeteret ratio, diu tamè inducere animū nequiuī, ut tam grauis doctrinæ uiro inscitia leuioris maculam paterer inuistam. Semperque latere quippiā, nec dum cornicantibus ineptè percognitum, opinabar, prorsumque mihi in uado res herēbat. Modo succurrit nobis eius ipsius auctoritas, qua illi maxime niti uidetur, abs quo dasypodem à lepore distinguere animaduertimus. Differunt præterea animantes (inquit De animalium historijs primo) moribus: nam alia mites, remissa, ac minime peruicaces sunt, ut boues: alia animosa, peruicaces, brutæ omnino, ut sues syluestres: alia ingeniosa actiuidæ, *οἰον ἐλαφθὺ καὶ λαγῶς καὶ λεωσώμιλον*, ut cerui, lepores, cuniculi: sic enim Theodorus agnoscit & transfert. Atque dasypoda ibi cuniculum putauit: ne quis protinus mendum subesse in Græco putet exemplari. Duo decimo tamen historiæ Polybius cuniculos appellare Latino uerbo maluit, quum nasci ait animal lepori simile, *καλοῦμιλον*. Id (inquit) è longinquo conspectum, lepus uidetur plane, at propinquum differt insigniter. Et questionem quidem de dasypode, sicut de thoe & panthere aclynce negligentia quadam antiquis auctoribus ita prætermittam putat Theodorus idem, ut excusari haud facile possint. Quod mihi indicare uidetur, non esse ualde protritæ expositionem illam, qua pro lepore dasypodè accipiunt. Et qui ex recentioribus Græca transtulit adagia, quum explicaret id, *λεωσώμιλον ἰσθμίου*, dasypus carnes desiderat: non ausus & quidem prudenter, dasypum leporem interpretari, intulit, esse de genere leporum: quæ omnia temerariam coarguunt inscitiam. Ego utique uel sola philosophi auctoritate fultus non crediderim impingendū Plinio colaphum, eo quidem magis quod moris eius est, quæ eodè genere continentur, interdum ita diuidere, ut diuersa prorsum minus perspicaci esse uideantur: quod illum proprietate aliqua naturæ insigni adductum fecisse contenderim. Ecce, uiuerra inter genera mustelarum est, Plinius tamen distinguere libro undecimo uidetur: ita enim scribit, Osea sunt genitalia lupis, uulpibus, mustelis, uiuerræ. Rursum libro octauo, lustras separauit à fibris: Cauda (inquit) piscium fibris, cætera species lustræ, utrumque aquaticum, utriusque mollior pluma pilus. At libro tricesimo secundo: Fibrorum (inquit) è genere lustras, nusquam mari accepimus mergi. Id ipsum & Aristotelem facere paulo post comprobabimus in aquæ pluriuæ ratione, ubi de mugilibus mentio incidit. Quia tamen de cuniculis & dasypode citra discriminis mentionem quædam agit Plinius, putat omnino ex errore illi per familiarum Nicolai Leonicensis, nostri temporis planè coryphæus, contigisse, uelut in caprea & dorcade, uespertione & nycteride, siluro & glani, passere ac plitta: nam & inter

ter metalla, hydrargyrum ab argento uiuo liquidius per inscitiam disparasse agnoscitur. At libro octauo capite uicelimo septimo, cuniculum & maratrum planius distinguere uidetur: libro autem uicelimo capite uicelimo tertio, utroque nomine idem se intellexisse interpretatur, eodem loco aduocato, Fœniculū (inquit) nobilitauere serpentes, gustatu, ut diximus, senectam exuendo; oculorumque aciem succo eius reficiendo. Ex quo liquere potest, non per errorem omnino hæc pronuntiata, uerū posteritati parum ab eo parte ista consultum. Libro utique decimo capite sexagesimo tertio, dasypodem cuniculis ita associat, ut nullatenus pro eodem capi uideantur posse: ni generis loco positum, ibi dasypoda edicemus. Nam & Theodorus libro sexto De historijs, capite trigelimo tertio, dasypodas, id est lepores coire auersos interpretatur. Leporum uero esse genera plura, Varro quoque nos docuit, à quo tria legimus celebrari: unum Italicum, primis pedibus humilibus, posterioribus altis, superiore parte pulla, uentre albo; auribus longis: secundum genus Gallicum facit, sed hosce candidos putat: tertij sunt quos producit Hispania, similes nostratibus, ex quadam parte, cuniculos uocant. Xenophon quoque: Velocissimi sunt (inquit) montani, campestres minus, tardissimi palustres. Et mox paulo: Leporum (inquit) duo sunt genera: quidam magni sunt, subnigri, multum fronte natescentes: alij minores, flauī, parum ostendentes candoris. Iulius Pollux, lepores quosdam elymæos uocat, uulpibus non ferè minores & nigricantes, corpore oblongo, albicante maculâ, propè summam caudam longiore. Sunt & qui dicuntur moschiæ, quorum spiritum tanta uis sentire canes memorat, ut furere planè credantur. Chelidonios etiam quosdam dicit Athenæus. Leporem denique Græci amoribus sacrum fabulantur, ducto argumento etiamnum ex etymij ratione: quoniam illorū lingua, *λαγῶς* dicatur à πῶ τῷ λαλεῖν, etotes autem à uerbo ὀραίν, utroque uisum significante. Vnde forsitan prorepsit sententia, Formosos fieri diebus aliquot leporinâ uelentes carne: super quo lepidus est Martialis iocus:

Quum leporem mittis, semper mihi Gellia mandas,

Septem formosus Marce diebus eris:

Si uerum dicis, si uerum Gellia mandas,

Edisti nunquam Gellia tu leporem.

Quin & in medicam scientiam tractantibus libris Plinius, leporino cibo fieri somniferos, Catonis (inquit) sententia est. Tum uulgo etiam persuasum, conciliari ex eo corpori rigratiam, etiam si ioco perquam friuolo. Denique cum Alexander Seuerus imperator quotidie in mensam lepusculos admitteret, datum uulgo iocandi argumentum, Imperatori ex genere cibi, formæ gratiam comparari. Vericulis etiamnum lepidè concinnatis, si sensum spectes, non carminis mensum ad examen reuoces:

Pulchrum quod uides esse nostrum regem,

Quem Syrum sua detulit propago;

Venatus facit, & lepus comesus;

Ex quo continuum capit leporem.

Hisce uero ille non inueniuit respondit, Græcè quidem, sed in hanc sententiam,

Pulchrum quod putas esse uestrum regem,

Vulgari miserande de fabella,

Si uerum putas, non irascor:

Tantum tu comedas uelim lepusculos;

Vt fias, animi malis repulsis,

Pulcher, ne inuideas liuore mentis.

In hac uero tam fertili leporū mētionē subsignandū elegās apud Græcos uerbū: nā cum euasisse retiū anfas leporè signare uolunt, *ἡελίνθησιν ὁ λαγῶς* dicunt, id est lina effugit lepus. Nam lina & uelum indicat, atque etiā retia. Proinde ab Asiaticis linaria plerumque dicuntur. Illud nec relatu indignū, imperatorē Titum ab Domitiano leporis marini pestifera uis peremptū, cum eo scitante, *ἀποδαυόμαι δὲ πινά πρόπομ*, prædictū fuisse satis, moriturū uidelicet, sicuti fert decessisse Vlysses, *ἐκ τῆς θαλάσσης*. Sed is tamē trygonis, id est pastinacæ ictu perijt, at marini leporis uirulētia usum Neronē quoque accepimus.

Rheginorum

Rheginorum numisma cum lepore. Insuper de leporibus uariè obseruata. Et prouerbij enarratio plenior. Lepores galeati qui sint. Lagobolium. Leporis uitã agere quid. Velocitatis ratio. Pyctomacharij. Arenarij. Dulciarij. Equitarij. Mulomedici. Cap. xxxi

Rorò ut ex uiretis diuersissimis præcepta inspergamus huic parti, quo floridius arideat, adlubescantq; legentes, numisma Rheginorum curru & lepore fuisse celebre comperimus: quod Pollux scribit, historia insuper addita. Sed illud grauius quod Xenophon prodit, leporè palpebris quidè clausis uigilare, apertis dormire. Ad quod Græcū si respicere adagium putes, *λαγὸς καὶ ὄλιον*, lepus dormiens: quod in dissimulatores concinnatur aptissime, plenius quiddam & doctius respicere uidebitur, quàm quod modo affertur. Acie item esse minime acuta multis de causis: primum, quia oculis est exporrectis, palpebris uero præcis, & quæ pupillis munimenta non præbeant: quare uisus hebes est, atq; diffusus. Ad hæc, somno perditum animal est, quod uisui parum conferre creditur. Velocitas quoque insigniter obtundere aciem putatur. Nec me fallit, in Symposijs Plutarchum scribere, sensoriorum excellentia leporem præstare. Moris præterea ueteribus fuit, ut tenellos lepores studiosi uenatores dimitterent, deæ captantes gratiam. Quod superstitio nis esse nemo addubitarit: sicut & illud, Si feram se in flumè præcipitare conspexissent, ne legis præuaricatores fierent, uniuersam soluere uenationem consueuisse. Locum uero in quo lepores uenarentur, *λαγὸβολίον*, id est lagobolium Græci uocant. Leporè gustare fas non putant Britanni. Leporis uitam agere, apud Lucianum is dicitur, qui præpotentes ac facundia claros infans ipse reformidat assidue. Relatu dignum & illud, ciuiliū bellorum tonantibus procellis inter Augustum Antoniumq; Cornificiū poetam à militibus destitutum interiisse, quos sæpe fugientes galeatos lepores appellat. Superpòdium illud fuerit: in celo item noscitur leporis sidus, sub quo qui nati fuerint, tanta erunt corporis leuitate, ut quum currere cœperint, uelocitate sua agitati aues superare uideantur, inquit Firmicus. Hunc locum si Mars respexerit, stadiodromos facit: si uero Luna cū Marte, pyctomacharios, id est pugiles. Velut harenarij uocantur, qui in harena decertant in spectaculis. At qui dulcia conficiunt aut distrahūt, dulciarij: qui bus per similes sunt qui nuncupantur conditores. Equitarij, qui equitijs præsumt uel curant, quibus affines uel mulomedici habentur.

De urbium mœnibus Spartanorū sententia. Insuper ad eam rem plufcula. Structurarum species. Qui diatoni seu frontati lapides. Qui pylori, & qui ticophylaces. Horcanæ, isodomum, pseudisodomū, mesopyrgia, metapyrgia, metorchion, mesaba, oricum, orchos. Mothon lapis. Mothone ciuitas unde. Mothones qui. Spermologi. Turriū ratio. Mothonica, motho, mota, priapiscoton. Terminales lapides. Tranquilli locus de urbe lutea uel lapidea. Tichobates, directarius, turunda, motaria, motophagia, emmota, pylca. Emplastra barbara, cirrhota, luthæa. Emplastra bicolora & bifacia. Cap. xxxii

PAnthœdam Spartanum auctores produnt celeberrimi, cum legationem obiret in Asia, ostentantibus nonnullis præmunitum, latum ac sublimem murum, respondisse, *νῆ σὸν θεός, ὦ φίλοι, καλὴ γυναικονίτης*, per deos pulchra, o hospites, est gynæconitis, id est mulierum domus. Ad eandem ferè sententiam uidetur Lycurgus præclare dixisse, *ὄκ ἐναὶ ἀπέχισον πόλις, ἢ τις ἀνδρῶσι καὶ οὐ πλὴν θοῖς ἐσεφάνωται*, nequaquam sine mœnibus ciuitatem dici, quæ uiris, non lateribus præcincta foret. Nam & Agefilus ciues ostendens armatos, *παῖδά δεινὰ, ἔπει, τὰ λακιδαιμονίωυ τέχνη*, hæc sunt, inquit, Sparta mœnia. Idem monstranti quidam murum egregie structum atq; præaltum, scitantiq; an pulchrum ei munimentum uideretur: Pulchrum (inquit) si mulieres, nō uiri sunt inhabitaturi. Et hic quidem Spartanorum sensus erat. Cæterum qui scrupulosius rerum antiquarum monumenta peruoluerit, profecto compertius ei fiet, urbium mœnia ueteres summa religione substruere consueisse: quando non contenti illa excitasse altius latiusq; etiam numinis alb

cuius

cuius potentia consecrata uolebant. Propterea Paulus: Sanctæ quoq; res, inquit, uelut muri & portæ quodammodo diuini iuris sunt, quod nulla ratione humana, mortalium res satis à quoquam regi dispensariq; posse uideantur in tanta hominum perfidia, obrepente quandoq; & ciuibus neglectu, aut finitimorum cooriete grassanteq; latius inuidia, adeo ut opinari possis, urbem esse ueluti in alto constitutam nauem, assultibus hostium & discriminum uarietati obiectam. Hinc apertior subit coniectatio, fabulosa uelustati obrepisse, ut Saturnum rebus humanis solertius consulentem effingeret, olim heroas semideosq; urbium præfuisse curæ, ut illorum protectæ obuallatæq; præsidij humanos casus reclinarent facilius, quoniam non munimentis modo, sed magis multo deorum indigemus ope. Argumento est, non mœnia tantum sacra ueteri ritu cre dita, uerum & libris quoq; cōmendatam tutelariū mœnium deorū religiosam euocationem, quam certo etiam sacrorū carmine peragi solitam accepimus, imminente iam urbium prædæ hostico exercitu. In mœnium ratione antiquis, præcipueq; Hetruria populis quadratum inuenio, eundemq; uassillimum lapidem fuisse probatū, nec ab Atheniensibus spretum, auctore Themistocle ad Piræum. Visuntur & uetusta oppida lapide structa prægrandi, incerto & uasto. Nam structurarum quedam reticulata dicitur, quædam antiqua, quæ & incerta. Rimis concipiēdis obnoxia maxime reticulata creditur, quanquam uenustior. Illud adiecisse nil (puto) obfuerit, isodomium nuncupari, quum omnia coria æqua fuerint crassitudine structa. Pseudisodomium uero, cum impares & inæquales ordines coriorū diriguntur. Sunt porò in partibus lapides, quos uocant frontanos, Græci diatonos dicunt: uelut extentos dicitur: nam & totius productio uocatur muscis, qui perpetua crassitudine utraq; parte religando, parietū soliditatem confirmant. Terminales autem lapides apud Ammianum Marcellinum sunt, qui in colli mitijs constituantur. Silicis asarotici dicitur ab eruditis de ratione pauimentorum, quæ pictura tuis elaborata uocantur asarota Plinio. Illa porò mœnibus excitandis ratio placet, ut in crassitudine perpetua taleæ ex olea ustulata quam frequētes instruantur, uti muri frons utraq; hisce taleis uelut fibulata suffrenataq; diuturnam seruet firmitatem. Spatia inter turres mesopyrgia dicunt, sed & metapyrgia: sicut metorchion uocant, quod plantatas interiacet arbores; quarum ordo dicitur orchos. Nam in efaba, id est *μεσάβα*, iurgi uocantur cauitates; ubi iumentorum religantur colla, unde *μεσάβοιον* est boues iugare: uerum & animalia item alia, etiam si minus proprie. Mesabum sunt, quæ lignum interprentur inter boues mesum. Oricum uero in Creta ciuitas est statuit Nicandri interpretis; Apollini sacram, & buxo abundantem, unde oricium buxum dixerit Nicander. Metæchnium, quod est inter duos exercitus spatium. Sed & in rebus alijs item ab Athenæo statuitur metæchnium. Et quia lapidum facta mentio est, ac in parerga libenter excurrimus: est item lapis qui mothon dicitur, a quo Peloponnesi ciuitas Mothone adepta nomen est; etiam si a Mothone filia Oenei uolunt alij. Lapis uero is efficere portum etiam creditur, in mare prociurans. Sunt & *μοθωνες* uillissimi homines. Nam & pueros qui liberos affectantur, ita Lacones uocant. Spermologos item uiles ac contemptibiles dicunt, ab auicula sic nuncupata, uel quia aliena uicentent quadra. Ion uero poeta, mothonicam dicit Periclis consuetudinem, id est *μοθωνικὴν ἠθῆν*, id est superbam tumidamq;. Auctor in Helio galalo Lampridius est, illum ex Dianæ templo in Syria Laodicea, lapides qui dicantur Diui, afferre uoluisse. Quia uero in hæc diuertimus, adnotandum quod moriens protulit Augustus, *γαιῶν* se urbem accepisse, *λιθίνω* autem relinquere. Quod ad susstructiones referunt alij, Dion uero *πῶς δὲ φιλῆης ἐχούδω*. Præterea motho, id est *μωθῶ*, Arabia uicus est, in quo Macedo Antigonus ab Zabulo Arabum rege interemptus creditur. Dicitur autem Motho gentium illarum uocabulo *πῶς δὲ θανάτου*, id est mortis locus. Linamenta porò quæ uulneribus immittuntur *μοθῶ* uocant Græci, eorū speciem unam Galenus *μοθῶν* dicit, ab membri uirilil imagine. Sed & Galeno etiam Therapeutices quinto, in ulcerum curatione uocantur *μοθῶ*. Hæc dicuntur & motaria: meminit libro secundo Dioscorides. Nostri etiam turundas uocant, unde fistulas dici eluxatas comperimus, turundam quæ respuunt. Tentam nūcupat plebs item rusticior: motophagiam appellat

appellari sacrificium inuenio, quod in Cypria celebraretur Salamine. Sed & pharmaca quaedam dici emmota ex classicis compertū auctoribus est, in quorum ueniat usum quandoq; quod illis nuncupatur, cerote permixta. Emmotorum meminit ad Glauconem libro secundo Galenus: a quo & pyulca nominantur. Sed hæc sunt omnino, quæ puris attractiua sunt. Medicamenta uero agglutinantia, quæ asphaltum partim constant, nescio quo modo emplastra uocant barbara. Sunt & quæ a colore cinerota nuncupantur, ex lithargyrio & æruginè æris decocta plurimum: sic enim ærugo rubrum trahit colorem. Quod si parum ferueat, emplastra fiunt quæ dicuntur luthæa. Metallicis medicamentis, ubi statim rubra reponuntur, quædam extrinsecus super eminentia obducitur fuscior, ex qua medicamenti inferior pars plus quam initio rubere uidetur. Quo sanè argumento emplastra huiuscemodi bicolora uocant, quidam item bifacia. Sed ad rem. Maiestatem affert non spernendam profundior fossa, & latior ripis præruptis obuallatisq; muro. Cuius fuisse modi Babyloniam ferunt, latam cubitis regijs quinquaginta, centum uero profundam & amplius. In turribus & decursorijs mœnium Romæ uidere est, opere tessellato expicta distinctaq; pauimenta, necnon obductos crustis parietes. Scribit Vitruuius, turres probari rotundas & polygonias, quippe quadratas celerius disijci machinis dissipariq; quod assultante ariete, anguli tota comminui facilitate soleant. Illud superpondium sit, portarum custodiæ præfectos dici pyloros, media laxis enunciata, sicuti (inquit Pollux) qui in mœnibus excubant, uocantur tichophylaces. Nam tichobatem intelligimus, qui muros incendit furandi gratia. Hunc etiam directorium Iure consulti uocant, quia se in aliena dirigit cœnacula. Sunt porro septa quædam spinis communita, horcanas uocant; ut inquit Eustathius, ab hercos, quod uallum signat.

De Chiorum turpitudine, obiter & Cappadocum. Ephorum quid. Cur dicatur Chios, Dicitur Chij Onomademi. Vini nigri inuentio. Vitium honor in Romanorum supplicio. Lucilius cognomento Cædo altera. Amphibæna. Chia. Idæ. Cap. XXXIII

Cimus Chium esse Ionæ perillustrem insulam, cum eiusdem nominis ciuitate, nauigationis ambitu stadiorum plus minus nongentorum. Chios legimus Spartam uenisse quandoq;. Atque inibi insita Ionibus mollitie, fluxis moribus, animo sæpius hallucinante, amplius sese inuitasse, quumq; mero calentes in Ephorium itassent (sic illi uocant Ephorum curiam, qui sunt Spartæ, uel tribuni plebis Romæ) illuc producti turpitudinis sunt, ut turpiter ingestum turpis conuomerent. Quin & in magistratus eiusdem curulibus sellis uentris onera per summam foeditatem defecerunt. Indignum facinus (ut erat) uisum id Spartatis prius: proinde sollicitè anxieq; scrutari, qui nam fuissent eius auctores, mox ubi est compertum a Chijs rem peractam, tota detumuit ira protinus, ac residente impetu, qui rei indignitate inarserat amplius, nil aliud quam Chijs pronunciarunt permitti licenter lasciuire, ut quibus natura institutoq; id foret insitum. Facti meminit in uaria historia Aelianus, sed aliter, quum quia turpitudinem ad Clazomenios resicit, tum quod ad Dionysios, id est sedes fuligine modo, quam ασβολου dicunt, litas scribit, moxq; publice pronunciatum, *ὅτι δὴ τὸ δεινὸν αὐτῶν ἐστὶν ἡ δεινότης τῶν ἀλλοτρίων ἀσβολῶν.* De Chiorum uero turpitudine ac moribus nimio plus improbis facetissimum extat distichum,

ὅτι τὸ δεινὸν αὐτῶν ἐστὶν ἡ δεινότης τῶν ἀλλοτρίων ἀσβολῶν.

Eorum uero carminum hæc est ad uerbum ferè tralata sententia: Et hoc Demodoci est, Chij omnes mali, nec hic quidem malus, hic uero minus: præter Proclum, quamuis & Procles Chius. Eiusdem & false concinnatū legitur alterum, sed in Cappadocas: quod quamuis obiter sese ingesserit, nihilominus apposuit:

καὶ πρὸς δὲ κλυτὸν ποτὶ χιόννα κακὴ δάκρυ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς κατὰ νε, γούσσι μὲν ἀματὸς ἰοβόλις.

id est, Cappadocem uipera mala quandoq; morfu apprehēdit: sed interijt & ipsa, quod uenensum gustasset sanguinem. Dicit uero Chium uolunt a Chio filia Oceani, uel a *χιόννα*

χιόννα ἐκεί γινόμενης ποταμῆς, id est niuis multitudinè illie facta, aut certè a nymphea Chione. Chios incescit Aristophanes, ut eutyproctos, & propterea ad excernendum faciliores. Id latius explicare, operæ pretium non censui, quod insit turpitudinis aliquid. Gratius est, quod apud Plutarchum obseruauimus, fuisse Chium quempiam, qui magnū uini optimi modum quum diuenderet alijs, sibi uappam solum seruabat. Proinde seruus, scitante quodam, quid rei gerentem reliquisset dominum, ἀγαθὸν ἐφ' ἡμῶν ποτῶν, καὶ οὐ γυνοῦσα, id est in bonorum affluentia (inquit) quærentem malum. Aliubi fuisse Plutarchus idem scribit, Onomademum in Chio factionis principem, qui uictoria positus, diuersarum partium uiros haudquaquam exigendos censuit, ne (inquit) inimicorum liberati metu, cum amicis hostiliter congregi incipiamus. Dignū item scitu quod ex Theopompo accepimus: apud Chios uinum primò nigrum esse inuentum. Quin eisdem omnium principes colere uites ab Oenopione didicisse. Quibus mox tantus accesserit honor, ut etiam in delictis pœnam honorarent, quoniam ueteri de supplicijs lege Romana sancitum, ut ciues non uirgis euerberarentur, sed uitibus. Quod a Lucio Floro, ac T. Liuiio libro quinquagesimo septimo, relatum scio, & a Scipione Africano, qui Numantiā sustulit, seruatum. Sed & Lucillum, centurionem ioco militari cognominatum Cedo alteram, Tacitus scribit, quod fracta uite in tergo militis, alterā clara uoce, ac rursus aliam poscebat. Meminit supplicij in Galba Plutarchus. Nam & Macrobius uitem appellat ceterualem. Martianus Digesti De re militari: Si miles, inquit, uitem tenuit, militiam mutat: si ex industria fregit, uel manum centurioni intulit, capite punietur. Dignum scitu ex Græcis obseruatum: amphibænam non temerè alio interim, quam uitæ: quod ab Dionysio creditur præmonstratum, qui ab Iunone in furorem uersus, quum esset confopitus, ab amphibæna excitatus assultante, illi palmitem incussit, peremitq;. Id quod in Ophiaco scribit Nicander. In Chiorum porro lapicidinis, prodidit Carneades, saxo diffiso, caput extitisse Panisci. Sciendum item, chias dici serpentum latibula, id est χῆας: uocant & εἰλεούς. Nam feris alijs destinata loca idas nuncupant, & napas, syluas, montes, thamnos, pholeos, orgadas.

RR

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIO-
num antiquarum Lodouici Cælij patris, ad Iuris utriusq;
doctorem Franciscum Campagnellam,
Præfatio uicesima septima.

Luribus pluribusq; iam ab hinc diebus Lodouici Cælij patris mei doctrinarum percurrere antiquarium, quàm plurima ab ipso prima inceptione notata reperiens: epistolarum fragmenta, id ipsius intimioris animi musitamentum agnoscere, mihi ipsi uisus sum: ut sibi ipsi affectuorum animos non nisi gratos facere, pensitaret. Atq; ob id Antiquarum lectionum librum sexdecim uoluminum structura tunc compilatum, diuersis pro libito particularibus inscriptum dicauit. Quod quum arctissime obseruare, eius sanctissima incepta prosequutus, tota mente decreuerim: doctissimum eius opus prædictum, Sexdecim Voluminum numero laboriosissime adauctum, doctissimaq; castigatione reformatum, non minus quàm nouum opus ædere meo ipso genio, multorumq; etiam stimulis, celeberrimiq; A. Amolini physici sua doctrinæ amplitudine, morum probitate undiquaq; uenerandi, destinatus: ob eorum singula, docta affectione nobis iunctorum clientela, donare decreui. teq; Franciscæ Campagnella doctor insignis, præ cæteris doctissima literarum farragine, optimè pensiculatorum consultamentorum amplitudine, bonorum morum ingenua probitate, non minus decorum quàm uenerandum, mihi ipsi omniq; Richerorum familiæ non tantum iunctissimæ affinitatis uinculo, sed & affectu beneuolentiæ cumulis semper propensum, Rhodiginæq; uniuersæ reipublicæ commodum præstantissimum dignoscens, Vicesima septima huius uoluminis inscriptione te grauadum decreui: munus quidem tuæ ipsius magnitudini pauxillum, at mei in te animi gratiorem præse ferens notam. Hoc eo libentiori suscipies animo, quo totâ Richerorum familiam continuè fouens, doctissimiq; patris mei documenta prosequutus, tenuioris mei laris paucitatē fouere ne unquam destitisti: idq; amplissimæ tuæ mentis obuolumentorum uastitate consultius aliquando segregata discurrens lectita bis: idq; non in tuæ perfectionis cumulum, quæ tanta est, ut nullo exterius indiguo adminiculo sese claram undiquaque demonstrat: sed meæ in te obseruantia monimentum ascribes: meq; Camillum Richerium tibi coniunctissimum non minus necessitudinē, quàm strictissimo famulitio deuinctum, tua ipsa ingenua bonitate perpetuò, ut soles, fouebis. Vale.

LODOVICI CAELII
RHODIGINI LECTIIONVM ANTI-

QVAVRM LIBER VNVS, QVI SEPTIMVS ET VICIESIMVS

Hostem minime segnem, sapius emolumento esse. Cotem nostram quid dicamus, ad agij specie. Carthaginis euersio. Cap. I

DVERSARIUM fortem strenuumq; & uirtutis non omnino uulgatæ plerunq; prædesse, creditum experimentis est. Proinde Lacedæmonij quandoq; quum ui urbem quandã cepissent, Ephori qui scirent quantum militaris disciplina metu illius & certaminibus assiduis custodita nusquam esset dilapsa, non quidem uictoria efferrî cœperunt, ut assolet nonnunquam, sed dicere identidem non dubitarunt, οὐχ ἔταρ δὲ πάλαισμα τῶν νέων, perijt luctatio iuuentutis. Neq; enim dehinc aduersarios habebit. Rursum pollicente rege, urbem quandam funditus euersurum (nam ea Lacedæmonijs negotia plerunq; exhibuerat) haudquaquam permiserunt illi, quum dicerēt, minime subuertendam τῶν ἀρόνων τῶν νέων, id est iuuentutis cotem. Vnde paræmiæ producitur species, ut quicquid disciplinam continet, nec in segnitiam dilabi sinit, cotem esse nostram dicamus, quando (ut ille ait) infirmis animis hostis est securitas. Quo argumēto & Scipio Nalica seruandam Carthaginem subinde prædicabat, ne urbis æmulæ metu ablato, luxuriari Romana felicitas inciperet. Id uerò non perpendens nimium M. Cato perniciosa Carthaginis odio flagrans, nepotumq; securitatis anxius, assiduis uociferationibus, deniq; unius argumento pomî, multarum gentium uictricem urbem, & de terrarū orbe (ut Plinius inquit) centum uiginti annos Romani imperij æmulam, tertio Punico bello æquandam solo curauit. Quod non Trebia, non Thrasymenus, nō Cannæ busto insignes nominis Romani perficere potuere. Quanquam, ut Florus inquit, mediā sententiā in eo senatus tenuisse est uisus, ut urbs tantum loco moueretur, quòd nil speciosius uideretur, quàm superesse Carthaginem, sed non formidabilem.

Cælestis aquæ præstantia, curq; eadem computrescat celerius. Cap. II

Linus Naturalis historiae conditor egregius in piscium explicanda natura, inter pleraq; summo ingenio summaq; conquisita eruditione, ad studioforumq; congesta emolumentum, ut paucissimis horis multa percipere cupientibus liber unus, uelut thesaurus, sicuti L. Piso requirebat, affatim præberet argumentum, hæc quoque intulit accuratè. dein modicis imbribus gaudent alunturq; quippe & harundines, quamuis in palude prognatae, non tamen sine imbre adulescunt. Et aliàs, ubicunq; pisces in eadem aqua assidui, si non appluat, exanimantur. Corroborant porò quæ Latinus auctor prædit, summi philosophi uerba ex octauo De animalium historia: Piscium, inquit, genus maxima ex parte annis pluuijs ὠδλωσι, id est bene uiuit. Ita enim non modò plus cibi nanciscitur, uerum etiā omnino pluuiis humore iuuatur, ut ea quæ terra gignuntur, holeræ enim quamuis rigentur, tamen non tantum proficiunt, quantum imbre. Quod ipsum & harundinibus lacu prognatis euenit. Nihil enim ferè accrescunt, nisi aquæ pluuiatiles accedant. Adde, Auerroem quoq; tractatu secundo primæ partis Canticæ, super eo cantico, Aqua pluuialis purior cæteras præcellit, sic ferè prodere, Aqua pluuiæ, optima est, ac fontanis fluuiatilibus ue excellentior longe. Palladius, Cælestis aqua ad bibendum omnibus ante fertur. Addit Auicenna, eam præcipuè probari quæ æstiuæ sit, & loue tonante decussa, tenuitatis ratione, sicuti interpretantur naturalium periti. Quæ quidem attenuatio fit, tum uirtute cæli eleuantis surrigentis ue, tum calidæ siccaq; exhalationis intra nubem inflammata, unde sint tonitrua, perrupta nube. Illud obseruatione dignum, quod ab eodem subnectitur Auicenna, nec præterijt. Medicinæ primo Paulus Aegineta, Esse quidem præcipuum aquæ pluuiæ humorem, uerum citissime computrescere, quòd sit

RR 2 attenuatus

attenuatus nimium. Proinde celerius in eum agere corrumpendo terrestrem aereum ue ealorem non naturalem. Haustum uerò potu humoribus putredinem concinnare, peccus oblaedere, uocem hebetare. Putrescendi tamen causas inde prouunt nonnulli, & Paulus præcipue, quoniam aquæ id genus à diuersis admodum humiditatibus pro- tollantur, uelut de cadaueribus, paludibus, ut lacus præteream, stagna, mare. Quam ra- tionem approbasse Galenus uidetur. Sed inquit Auicenna, si probari causa hæc possit, uituperari digna foret cælestis aqua. Igitur attenuatio excellenter facta putrefactioni præceleri antiã præbere, uero sit similis. Ut enim attenuatissimum quidq; est, ita etiã mutationi obnoxium maximè censetur. Statuendum tamen sic opinantur, qui discep- tantes cupiunt sententiã conciliare, nil prohibere, quin quandoq; cõputrescat aqua plu- uia, quia à tabidis corporibus aquarū fecernatur materia. Quod euenit ferè latius gra- fante pestilentia ui. Verum subnotemus & diuersitatem alteram, Galenus idem in li- bro De bonitate aquæ, sic propemodum scriptū reliquit: Aquas (inquit) pluuias scio leuissimas esse, subtiles item ac puras bonasq; & gustui prædulces. educit enim sol, & rapit tenuissimum quodq; ex aquis. Vernæ hyemalesq; censerī debent præstantissimæ. Sicciores quidem à terra tolluntur uapores æstare, necnon autumno quoq;. At terro- rus (ut sic dicam) aer est, quem deiecta perpurgat pluuia. Propterea id genus aquæ du- riores euadant, necesse est. *ἢ ἰδατωρ* inquit Hippocrates, *κρυφότερα τὰ ὄμβρια καὶ γλυκύτερα καὶ λαμπρότερα καὶ λεπτότερα*, id est ex aquis leuissimæ sunt pluuia & dul- cissimæ, atq; item clarissimæ ac tenuissimæ. Ratio autem, inquit idem, ex sole tenuissi- ma quæq; proliciente ac leuissima. Cælestis aqua, Columella inquit, hinc maximè salu- bris intelligitur, quòd pestilens alioqui palustris humor mitescit hyeme.

Cælestium item aquarum bonitatis ratio. Quid sit illud, in eundē fluuium non posse quem bis ingredi. Cur ranæ imminentem præflagiant pluuiam. Astrapæ quæ dicantur, & cerauniæ aquæ. Cap. III

Aeterum non incuriosus aliquis studiorū affectator, qui nec numerus sit, aut ex triuo lutum, uel (quod Bæotij dicunt) *μῆλιθον ἰρακκῆς*, tanquam pomarium dicas Herculem, cuius est apud Pollucē ratio, sed bene doctus *καὶ θελομαθής*, euentus eiusmodi nunquid aliæ proferri rationes & possint & soleant, haud absurde requirēt, quādo tunc demum scire uidemur, si causa minus nos fugerit, quam sapius silenter ac facile haud assequare. Quod ergo pluuis amplius, quā fluentibus aquis arbores ac semina, necnon quos diximus, pisces coalescant, Lai- tus, sicuti apud Plutarchum legimus adnotatum, inde fieri putabat, quòd plagæ ui ter- ram diducat pluuia, meatusq; sibi ad radices subeundas paret. Sed hoc ne utiquam ui- detur uerum, id nanq; latuisse Laitum uidetur, stirpes in stagnis exortas & uluas & iun- cos augmentum non capere nec fructicare, quum pluuias suo tempore non admisere. Verius ergo censetur forsitan quod ait Aristoteles, recentem & nouam uideri aquam pluuiam, *ἔωλον δὲ καὶ παλαιὸν τὸ λιμναῖον*, id est stagneam ueterem & olim datam cõ- putrescentemq;. An & hoc probabilius est, quā uerius? Nam *τὰ πηγὰ καὶ πο- τάμια νεώματα πρόσφατα μὲν εἶναι καὶ νεώρη, id est fontani fluuiatilesq; fluxus recent- es sunt & noui: ex quo Heracletus dixit ποταμοῖς γὰρ τοῖς ἀντοῖς δις ὄναι αὐ ἐμβαίνει*, id est in eundem fluuium non utiq; bis ingredereris, alia quippe subinde influit aqua. Attamen ij alunt pluuis deterius. Nunquid ergo, inquit Plutarchus, quia leuior quæ ex aere aqua descendit: protolli quippe non queat, ni mirè sit leuis. Proinde flatu re- mixta, aerisq; leuitate referta demigrat momento, insinuaturq; in stirpes, *διὸ καὶ πη- φόλυγας ποιεῖ τῆ ἀναμίξεσσι αἰερος*, id est, ideoq; bullas excitat, aere promixto. Bonita- ti huius aquæ astipulari ranæ uidentur etiamnum, dum uocem præ lætitia exhilarant, pluuia sua uitatem expectantes. Inguentium quippe aquarum certius prælagium ex- hibet ranæ præter solitum uocales. Quod Aratus, Plinius, Maro quoq; noster prodide- re. Putat porrò idem Plutarchus ex pluuis aquis quod præstruximus, eas rigando a- ptiores censerī, quæ tonitru & fulmine aere concusso impluant, quas etiam à re (opi- nor) *ἄστραπαίας*, id est astrapæas uocant & cerauniã, Paulus etiam *βροντιαίας*, nam est astrape uentorum ui nubium attritarum uel ruptarum inflammatio. Ceraunium uerò dici fulmen, sciunt omnes.

Quibus nocimento sit cælestis aqua. De cestreo, seu mugile, & cephalo plura. Cestru quid. Cestra, uiriculū, cestus, Blennodes quid. Repetita Plinij defensio. Cephalinus, sphondylos, blapsia, plotes, cestros. Cap. IIII

Quod uerò initio diximus, imbres compluribus piscium conducere, scien- dum est, cestreo, cephalo, & quem nonnulli myrinum uocant, adeo obesse ut ex illis multi excæcentur facile, præsertim si modum aqua excesserit. Solent enim cephalī, siue capiones per hyemem potius ita affici. Nam o- culi eorū albescunt, & macilenti per id tempus capiuntur, ad extremumq; malo eodem intereunt. Quod tamen non magis imbrum copia, quā algore accidere uidetur. Cestreo (ut iam in alia excurramus, & Scytharum more ad copiosum semper reflectamus pabulum, præcipue, quoniam esse iucundam rerum uicissitudinem noui- mus) est piscis, quem Latini mugilem uocant, ita nuncupatus, quia teli modò publica Atheniensium poena intreret adulteros. Est enim missilis genus cestron, quod nostri uiri- culum uocant. Cestron inuentum Sudas arbitratur Persico bello. Nam Sophocles ce- stran dixit pro stimulo, siue stilo, ut Pollux auctor est, Aristophanis interpres super eò poeta uericulo,

κεστρῶν τε μολχῶν μεγάλων ἀγαθῶν.
 Sciendum, inquit, non esse pisces eosdem cestreos cestreasq;. Sic enim aliqui murenas uocari putant, alij aliud piscium genus. Sed cestreos (inquit) cephalos nunc uocamus. Idem ferè ad uerbum Sudas. Athenæus uerò sphyrenam, inquit, piscem Attici cestram uocant: Latini sudin, quia rostratus sit, ac similis belonæ. Est enim belona piscis, quem acum, siue aciculam dicimus. Ex nostris tamen sunt, ne quid dissimulem, qui mugilem diciã Græcis cephalum, tradant: quòd in metu (ut Plinius inquit, & antea de cephalo dixerat Aristoteles) capite occultato, latere se putet totum. Aristoteles tamen dispa- uit, & ita agnoscit Theodorus, cephalum Latine capitonem uocando, libro De histo- rijs quinto, ubi cestream cephalumq; nominari inuenies, ut diuersos. Sed & libro octa- uo, ἀλλοθροφαγοῦσι δὲ πάντες μὲν, πηλὴν κεστρέως. ὁ δὲ κεφαλῶν, καὶ ὁ κεστρός ὄλωσ μόνοι οὐ κεροφαγοῦσι, alter etiam alterum sui generis edit, excepto mugile: capito & mugil so- li omnino carne abstinent. Et subiungitur ab Aristotele ratio: Eius (inquit) rei argu- mentum est, quòd neq; in uentre tale quid unquam habentes capiuntur, neq; esca in eos ex carne utimur, ἀλλὰ μολχῶν, hoc est ossa panis. Vescitur unusquisq; mugil, alga & ha- rena. Cephalus, quem uocant aliqui *χελώνας*, id est labeonem, littoribus gaudet. Alter, generis eiusdem peras, hoc est translittoranus est, qui non nisi mucore uescitur suo. Quamobrem semper ieiunus est. Pascuntur limo cephalī omnes, *διὸ βαρῆς καὶ βλεγγῆς ἄσας ἀσῆς*, quò sit, ut graues sint & sordidi. Et Pausanias *πηλαίους* uocat, id est cœnosos, & fluuios amare turbulentiores, id est *βολερωτόρους*. Piscem omnino nullum edunt. Gulosus omnium maximè mugil est, atq; insatiabilis. Quo circa uentre distento gra- uescit: & ni ieiunus sit, hæret iners. Hæc copiosius sum persequutus, ut Græco prouer- bio lucem inferremus, *κεστρὸς νησθεῖς*, mugil ieiunus est. Quod promi in eos uolunt, quibus iustitia bonitasq; parum uel nil omnino affert emolumentū, quando iustissimus uidetur piscis hic, dum parcat alijs, & inde famelicus uisitur semper, etiam si de iustis in- telligendum simpliciter Athenæus putat. Mihi uidetur & gulonibus adagium id con- gruere, quorum animus in patinis semper est, nec æstuans gula expleri ualet, quamuis ubertim terras populetur, & maria. Id quod innuere idem uidetur Athenæus: nam & *κεστρῶν*, id est mugiles, uocant hiantes famescentesq;. Sed, ut deniq; tollatur ambiguitas omnis, scire conuenit, cephalum esse inter genera mugilum. Id ut uerum scias, Aristo- telis uerba tralata apposui ex libro De historijs quinto: Mugilum (inquit) labeones, sa- gi, myzones, id est mucones, cephalī, siue capiones grauescere mense Decembri inci- piunt, geruntq; diebus tricenis. Mugiles aliquos non coitu, sed limo, harena ue enasci constat. In hæc diuertisse collibuit, ut ij denique respiscerent, qui Plinio negotium fa- cessunt in dasipodis leporisq; distinctione. Quæ mira uideri non debuit, quum in ani- mantibus, quarum non una species est, id ipsum & summus philosophus facere perno- scatur. Pene exciderat quod relatu uel dignissimū fuit, & adiunat quæ præstruximus.

Scribit Oppianus ἀλιθιτρώων primo, cephalos cestreosq; esse ἀλιθιτρώων γένος ἀμύμονος, id est amphitrites iustissimum genus. Quem locum enarrans expolitor, iusti (inquit) uocantur, quoniam quum pisces ceteri carniuori ferē sint, nec cetero abstineant piscitio, soli omnium hi carnibus haudquaquam admouentur. Apud eundem inter pretem sic comperit: notandum, inquit, quod thynnus quidem piscis est, λύνος δὲ, id est cestus autem est melanchynnus, id ualeat, nigricans thynnus. At echinus qui in cestrei capite conuulsitur, sphondylos nuncupatur. Est & cephalinus piscis, sed à cephalo diuersus, quem etiam blasphemiam dicunt. Cestrei uerò, plotes quoq; nuncupantur: nam sic eos appellat Epicharmus, id est πλωτῶν. Cestros item herba est, in Gallijs proueniens, quā etiam saxiphagon nuncupant.

Aquarum laus præcipua. Horatij locus explicatur. Chaos quid, & unde. Iurisiurandi per Stygiam paludē ratio. Amymonia aqua. Aquariae librae, item dioptrae, & chorobatae. Libratores qui. Aque haustu cōcipi apud Clarium Apolliniem uaticinia. Cap. v

Erunt, ut ad aquā regrediamur, & in uniuersum aliquid promamus, eius utilitates longē uidentur ignem præstare: quoniam multa sint animalia, quæ absq; ignis degant usu, degere autem sine aqua nullum. Quippe si fuerint sine humoris potestate, ex sanguinata exsuctaq; à principiorū liquore interescunt. Quin nec plantas ipsas aut herbas florescere citra aquæ humectationē. Qua ex causa Pindarus rectissime opinantur dixisse, ἕξεισιν μὲν ὕδατος, id est optima quidē aqua. Quamquam non defunt, qui Hesiodum in Theogonia putēt, aquam statuisse rerum initium, & Chaos nominasse, ὡς ἀπὸ τοῦ χάους, ἡνίκη γὰρ καὶ ἐγένετο ὕδωρ, id est uelut ab effusione, siquidē fusilis fluidisq; ac fluitans aqua est: unde prodierit & Milesii Thaletis opinio, & Pindarus ita sibi laudare aquam permisit. Afferitur & illud: creditum ueteribus, deos per Stygiam paludem iusiurandum concipere, uel quia à dijs & hominibus odio habentur, qui ad deirium procliuioseres sunt, uel quia iuxta Hesiodum, omnibus elementis antiquior est aqua. Primo Rhetorico Aristoteles, de multiplici usu eius elementū prodixisse Pindaricum illud, opinatur. Porro quum aquarum infinitæ propemodum utilitates sint, gratissimæq; qui sacerdotia gerunt moribus Aegyptiorum, ostendunt res omnes è liquoris potestate consistere. Itaq; quum hydria ad templum casta religione defertur, tunc in terram procumbentes, manibus ad cælum sublatis diuinæ gratias agunt bonitati. Ex ijs esse arbitrator quod Seneca scribit, Magnorum fluminum capita ueneramur. Subita & ex abdito uasti amnis eruptio aras habet. Coluntur aquarum calentium fontes & stagna, quæ uel opacitas uel imensa altitudo sacrauit. Et Tacitus scribit, Sacra & lucos & aras patris amnis dicari consueisse. Hinc & Horatianum illud ex primo Carminum, Nunc ad aquæ lene caput sacrae.

Sed & in Ergis præcipit Hesiodus, Non esse fluuium perennē pedibus transeundum, nisi prius affulis precibus. Id eo dici, tradit Proclus, quod opinarentur ueteres, Omnē quidē aquarum naturam, ut quæ alendi augmentandiq; uim possideat, sacram esse dijs, quos ζωγίους uocant. Præcipue uerò perennes fluuios putasse diuinos, quia indeficientem æternamq; deorum substantiam imitentur. Quin & potestates præfici diuinas, interpretabantur. Nec me fallit, Ioannem Grammaticum illud Hesiodicum arbitrari allegoricè intelligendum: nam fluuij nomine uxorem putat accipiendam perpetuò habitantem cum uiro. Monere autem poetam, uxori non congregiendum ante fusas dijs preces, ut seminis profusioni adsit deus uolens & propitijs, quam uocat καλλιφόρον ὕδατος, ὡς καὶ παρὰ καὶ νόμμου, id est puram legitimamq;. Amymonia aqua sicuti legeris, intellige Argiuas: quoniam Amymones obretitus amoribus Neptunus fontes aperuit Lernæos. Vnde aquis abundare contigit Argiujs. Etiam si ad Danaidas referunt alij, quæ ab Aegypto profectæ phreorychiam docuerint, id est puteorum artem perfodiendorum. Aquarias libras dioptrasq; alicubi inuenies, sicuti chorobaten quoq;. Ea uerò instrumenta sunt aquarum dicata librationibus, ubi perducendæ ad mœnia sunt. Libratores autē apud Tacitum, sunt uibrandis telis milites destinati: apud Frontinum

num, qui aquas librant ad libellam. De aquarum præstantia sic apud Græcos comperio, ἐν ἀριστοῦ ὕδατος ἀριστερὰ πρὸς τὴν δεξιὰν καὶ ἡ γὰρ δεξιὰ καὶ ἡ ἀριστερὰ, id est esse optimam ex aquis, quæ citra ullam sit qualitatem uel saporis uel odoris. Sed quæ mox hypochondria transmittant, illæ uero incomparabilis sunt excellentiæ: nam quæ illis immoratur, ac inflant uentrem grauantq;, censentur non bonæ. Ad laudem deniq; aquarum forsan spectat illud quoque: nam apud Apollinem Clarium, ubi non fœmina, uti apud Delphos, sed certis è familijs, & ferme Mileto accitus sacerdos in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerunq; literarum & carminum, ædit responsa, uersibus ad id quod mente conceperis, mirè concinnatis. Quem & Germanico per ambages maturū ferunt exitiū cecinisse, meminit in Cœnis Macrobius, sed obscure. Adijcit Plinius bibentium fieri æuum breuius.

Nilotica aquæ laus præcipua. Cur Nilus dicat Iupiter, & Saturnius. Molybis Eleus. Chomata Nili, & diacopi. Commatica. Comæ. Halmones qui sint. Quæ sit fluminum & aquarum probatio. Decocta quid. Plinij defensio aduersus Merulam. Dera. Apollo Diradiotes. Syrembolum. Sarabatae sacerdotes. Sarabara. Sarabadena oraria. Aquai legendum apud Quintilianum & Virgilium Aeneidos septimo. Interim de Ioue pluuio, & terræ simulacro. Cochus. Limbatae chlamides. Singiliones. Alpei transitus ad Arethusam Sarambus. Deducoria. Cap. vi

Ed enim in medicina ratione fluuialis aqua & palustris damnatur, præter Niliacam: ea nanq; cunctis insignita uirtutibus creditur, haustu suauis, medicrem in aluo moram ducens: sitim porrò restinguit commodè, nec frigida quidem ullum inferens nocumentum. Præclara in eo Galeni sententia est: Nilum (inquit) ita laudo, ut bonitatis excellentia paucis admodum comparari fluminibus possit, nam & mulierum partionem insigniter adiuuat. Ex eo præterea in Aegypto solæ omnium palustres aquæ redduntur commodiores, quando æstare nec computrescant omnino. Seneca in Naturæ quæstionibus; Pleraq; sunt, inquit, ratio quorum reddi non potest, ut cur aqua Nilotica fœcundiores faciat fœminas, adeo ut quarundam uiscera longiore præclusa sterilitate ad conceptum relaxauerit. At uisum Onesicrito est, Proprietatum in animalibus causam ex aquis promi, pecorum argumento, quæ haustu colore demerent. Auicenna primo Canonis, quatuor ex causis Nilo incomparabilem bonitatis uim scribit attributā: quarum primam statuit, à cursus longitudine: secundam, regionis ascribit nitore ac præstantiæ, per quam fit aquarum delapsus: tertiam putat, quod à meridie in septentrionem deferantur, sic enim attenuari amplius: postremò, & immensam suffragari fluminis molem. Aristoteles etiamnum postea quàm fœcundissimum dixit Nilum, & alendi facultate insignem, moderatæ solis decoctioni id acceptū retulit. Inuenio præterea Iouis uice fuisse Aegyptijs Nilum: unde illud apud Byzantium poetam Parmenonem, ut scribit Athenæus, ἀγύνην ζεύς νέλε, id est Iupiter Aegypti Nile: quoniam certis anni temporibus superfusus ripis imbrium modò miram campis fertilitatem inferat. Propterea de Nilo Tibullus, Te propter nullos tellus tua postulat imbres,

Arida nec pluuio supplicat herba Ioui. Nam & Athenis terræ fuisse simulacrū, Pausaniæ credimus, suppliciter à Ioue pluuiam comprecantis, quem uocant ὀμβροῦ, id est imbridium, cuius in monte Hymetto uisebatur ara: sicut & simulacrum, quod Iouis diceretur Hymettij. Sed & in Parnethe Ioui facta fiebant, quem nunc ὀμβροῦ uocarent, nunc ἀπὸ μω. Sed ὀμβροῦ uocant item ὕδατος. Creditur & Pindarus inde Saturnium appellasse Nilum, tanquam & ipse Iouis in uens cognomen tum: quoniam antistrophos, ut diximus, Ioui sit Nilus, & imbrū censetur analogon eiusdem aqua, sicuti interpretes Pindarici doctissime interpretantur ac monent, ubi in Pythijs ait Pindarus, νεῖλοιο πῶς πῶτος τε μὲν ὀμβροῦ δα.

Verum ad Iouem pluuium pertinet historia nobilis qua legimus, apud Elidem substratum eo templum cognomine, ubi siccitate nimia squalentibus agris reddito responso, R.R. 4 fore

fore ut desineret malum, si generosus immolaretur iuuenis summo loco natus. Molpis sponte loui se macrandum obtulit. Eius uero uisibatur in templo statua, uirtutis monu-
mentum insigne. Nilum præterea sunt, qui Tritonem ab Lycophrone appellatum opi-
nentur de nomenclatura tertia: primum enim Oceanus dicebatur, mox Aegyptus, ter-
tio Nilus. Dicitur inde & chrysothoas Nilus, quasi auro fluens. Ex quo & graues in eos
qui chomata Nili ruperint, uel uiolarint omnino, sancuntur poenæ. Sunt autem eo no-
mine aggeres (sic enim Græcè pronuntiat *χωμα*) atque ita scribendum apud Iure-
consultos Digestis De extraordinarijs criminibus, ubi etiam aggerum nominatur dia-
copit: quo uerbo intelligi scissuræ uidentur. Commatica uero pronuntiatio apud gram-
maticos aliud est, dicta sic, uelut incisa: cuius exemplum est apud Papinium,
Vbi iste fragor: ni fallimur aure. Sed unde
Puluereo stant astra globo: num Ismenius ultrò
Miles: ita est, ueniunt. Tanta est ne audacia Thebis:
An dubitent?

Comas uero, id est *λωμας*, pagos Græci uocant, qui in Orchomeno quandoq; halmo-
nes, id est *ελωνες*, sint nuncupati, ab Halmo Sisyphi filio, cui regionis partem haud ita
magnam concessisset incolendam Orchomenius Eteocles. Inde natum, ut esse uicum
quendam Halmonas, prodiderint multi. Sed à diuerticulo fabulam repeto. Reliquorū
aquæ fluminum difficiles censentur, arefaciendo, ac sitim amplius accendendo, præser-
tim si regionum adsit malignitas, nec aer admodum accommodus, quod adnotauit Dio-
scorides. Auicenna eam item probat, quæ exortum petat, præcipue æstiuum, semperq;
bonitate proficere, dum à fonte disclusa abit longius. Secundæ uero notæ putat, quæ in
septentrionem profluat. Hanc Aegineta Paulus non probat satis, quoniam sit *ὁ δὴν ἔχει
ἀπὸ ποταμοῦ καὶ ἀπὸ ἀμύγανου*, id est incessu tarda duraq; aqua: rursum incalescere tardius, ac fri-
gescere. Cui diuersum faciat ortū petens. Improbantur omnino in occasum meridiem
ue delabentes, præcipue meridionali affiliente afflatu. De his plura item Galenus. Pu-
tearias quoque nec satis probas præfontanis arbitratur Auicenna, quod terrosæ pluri-
mum sint, ut quæ in arcto contineantur occlusæ. Porro inesse & putrescentis materiæ
quippiã, necesse est, illuc solis radio minus pertingente, nec prorsum perflatu ullo, ua-
pores corruptioni obuios detergente. Auctor cum Paulo Galenus est, unam esse bo-
narum & malarum aquarum cognitionem, si hyeme quidem calent, frigent uero æsta-
te: deinde si puræ sunt, nec colore oblatso uitiatæ ue, & si mala nequaquam fuerit hypo-
stasis: item si leues sint, quando terræ promixtionē coarguit pondus. Consideratur præ-
terea, incalescant ne statim, frigescant ue, huiusmodi enim præstare. Cæterū de his plu-
ra item architecturæ octauo Vitruuius. Auctor denique Plinius est, Neronis principis
inuentum esse, aquam decoquere, uitroq; demissam in niues refrigerare. Sunt qui deco-
ctæ mentionem apud Græcos se cõperisse ieiunè nimis iactitent: nam quum afferri de-
coctam, iussisset Cynulcus, non tulit Vlpianus, ac illum increpuit, quod Romano uer-
bo ac barbaro usus foret. Porro Eupolidis affertur uersiculus, quo ahenum calefieri iu-
betur ad aquæ haustum, id ipsum apud Antiphanem comperias. Quin & primo De re
publica Plato, calidæ aquæ commemorat, qua refrigerentur intestina, & excitetur appe-
tentia quum sitim iritet frigida. Approbat calidæ potum & Philemon. Sed & historia
prima Herodotus scribit, decoctam ex choaspe aquam semper habuisse secum Persa-
rum regem, quocunq; pergeret. Sunt hæc quidem uera propemodum ex Athenæi
ferè libro tertio repetita: etiam si hic omnium mordacissimus auctoris supprimat no-
men. Verum obsecro uos docti omnes, quibus hic est uelut uomica purulentiore, quid
hic contra Plinij: Nocturnis oculis homo male feriat in magna debacchatur nomi-
na, uirulentæ innutritus, cuius uelut serpentis attrior uibrat lingua. Tauream aquam
ab Sophocle nominari, scribit Athenæus idem, ab Tauro, qui sit prope Troezena flu-
uius, ubi uisatur & fons Hyoessa. Tradit historicus Dion, Claudium Cæsarem caupo-
nas in quas poturi diuerterent, soluisse, ac cauisse item, ne caro distraheretur cocta, uel
calens aqua. Illud ne utiquam transtulerim quod Aelius scribit Dionysius: dæram nun-
cupari humectam substantiam, ab his qui teletas curant & mysteria. Deras autē, id est

Δεράς, regio est Argiua, ubi Apollo colitur *Δεραδωτός*, in cuius sacrificijs agno noctu
immolato quot mensibus & sanguine gustato, puella *καρχοῦ ἐκ τοῦ θεοῦ γίνεται*, id est,
afflatum sentit numinis, uaticinaturq;. Syrebola denique in obsidionibus fistulas uo-
cant, quibus exquiritur aqua: nam syrinx fistula est, & embolum altera est compositio-
nis pars. Sarabaitæ ad præsens institutum nil magnopere faciunt. Qui sint, enarrabitur
nihilominus doctriæ gratia uerioris. Sunt enim eo nomine in Aegypto sacerdotes,
in saxorum cavitatibus ferè habitates, suillis ac bubulis circumamicti exuuijs, funibus
zonarum præcincti loco, pedibus nudis, cruore confersi, ubi Scenopogiorum ingruit
celebritas, è cauernis se promentes, Hierosolymam petunt, ac templum adeuntes ino-
piam & abstinentiam ostentui habent, ingerunt omnibus, barbam sibi etiamnum acri-
ter uellent, ut spectent ista uniuersi, & uelut cælitus demissos homines opinentur su-
spiciantq;, etiam si intercutibus nunquam non uitijs madent. Propterea non esse imitan-
dos, præcipit Augustinus, & commemorat facundus scriptor Hieronymus. Sarabara
porro Perlicum fuit indumentum. Sarabadena quoque oraria legimus alicubi: nam &
Pollio Trebellius inquit, Bardocuculum unum, cucutia uillosa duo, oraria sarabadena
quatuor: nec tacentur eidem chlamydes ueriluminis limbatae, singiliones Dalmaten-
ses, penula Illyriciana. Apud Græcos præsertim comicos, sarabon inuenimus pro mu-
liebri pudendo, quod & factan uocant: sed & sambyton, & selenon, id est *σελλων*,
ac taurum. Sunt ex Græcis qui sarabara Parthis esse crurum putant operimenta, quæ
ipsi *σκελας* nuncupent. Sarambus Athenæo fuit illustris caupo. In hac deniq; tam mul-
ta aquarum mentione, sciendum, Pausaniam auctorem nobilem Alphei transitum ad
Arethusam facile comprobare, Nili argumento, qui paludem ingressus emergat, perin-
de ac è terra. Quod ipsum & in Iudæa faciat Iordanis. Adduci autem se potissimū Apo-
linis Delphici oraculo scribit, à quo ita sit æditum,

*ἔρτυγίς τις λείπει ὅτι ἡρόοιδ' εἰπὼντα
τεντακίης καθύπερθε, ἢ ἀλφειὸν ὄμα βλήσει,
μισογυδίοσ' ἀργαίης ἄρω πύγης ἀθρόοις.*

Nec illud neglexero, Virgilianum carmen ex septimo Aeneidos sic ab eruditioribus
legi solere: id quod diobolares grammatici, ne suspicati quidem unquam sunt,

Sauit amor ferri, & scelerata infania belli,
Ira super magno ueluti quum flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni,
Exultantq; æstu latices, furit intus aqua
Fumidus atq; altè spumis exuberat amnis.

Cui sanè lectio, ut plausibili, in codicibus synceris suffragetur Seruius quoque, dia-
resin esse inibi factam, testatur. Suffragetur Cornutus item Perlianus interpres, poeta
uersu aduocato. Hunc porro esse locum à Quintiliano significatum, ubi libro Orato-
riarum institutionum primo ita scribit, unde pictai & aqua Virgilius amatissimus ue-
tustatis, carmini inseruit. Quæquam modò legitur aulai in peruulgatis Fabij uolumini-
bus. Porro exundantem aquarum defluxum per onomatopœciam Græci cochon uo-
cant: unde *κοχύσκε* apud Theocritum in Pharmaceutria, pro decurrebat, defereba-
turq;, ac ubertim fluebat. Apud Latinos deductoria liquoris uocantur, quibus uacans
redundansq; humor effluit.

Cur animantibus somnia sint data: item somniandi causæ: quæ somnia li-
ceat coniectare.

Cap. VII

Omniorum uanitatem tum ratione, tum experimētis coargui à multis, pa-
lām est. Nec defuerint tamen, qui ediuerso ratione ac experimentis item
præfagiorum inde miram comprobent ueritatem. Prius uero quàm altio-
ra cõtingamus, succurrit, promēdum hac parte, cur nam credamus contri-
buta esse somnia. Et ratio quidem illa plerisque eruditorum egregie arri-
sit. Mentem utique per diem ueris auocari uisionibus, ne obdormiat: noctu uero falsis,
ne excitari celerius queat. Quod si nullæ omnino sese imagines ingerant, aut uigilare
illam necesse erit, aut perpetua sopiri morte. Proinde dormitionis ratione somniorum
inuolucra

inuolucra esse ab optimo maximo deo impertita, fatendum arbitrantur, quum uniuersim, tum uel homini in primis, quod præter quietis propositum, etiam futurorum prædictiones in eis seposuerit sibi: nam ueridico prælagio multis fuisse per somnum oblatas species, argumento esse historia potest. Sed & nostrorum uatum responsa, euentu admirabili, ex parte fuisse somnia, compertissimū est. Verum quæ falsa sunt, obrepunt modo soporis causa. Illa, ut ex diuinæ potestatis magnitudine ingruens bonum uel malum præripiamus. Propterea Actuum apostolicorum secundo, Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij uestri & filia uestra, & iuuenes uestri uisiones uidebunt, & seniores uestri somnia somniabunt. Solutus, inquit Ammianus Marcellinus, corporeis nexibus animus semper uigens motibus indefessis, & cogitationibus subiectus & curis, quæ mortalium sollicitant mentes, colligit uisa nocturna, quas phantasias nos appellamus. Ceterum, quo ista consent exploratius, ex theologicis patrum nostrorum sanctarijs uideor aucupatus, uniuersim quidem somniorū causas esse duas: earum intima una est, extima uero altera. Sed & intima item duplex: ac est una quidem, fortuitus in quiete phantasmatum motus: hic prælagit omnino nihil, & eiusmodi fere somniorum plurima sunt. Ideo Ecclesiastæ quinto scriptum inuenias, Vbi multa sunt somnia, ibi plurimæ uanitates. Altera uero ex corporis affectione est. Nam & frigidioris naturæ homines, glacie sibi plerūq; aut niuibus uidentur adobruti. Quippe affectioni eiusmodi phantasmata conformari, palam est. Propterea medicorum scientissimū, quod Aristotelicum est ex libro De somno & uigilia, somnijs per uigilantem intendendum, asseuerarunt. Sed & calculum adijcit Magnus Albertus, eius quoque exemplo subiecto, qui per quietem in pectus sibi atrio rem arbitrabatur affundi picem, moxq; ilucente die, bilem reiecit atram & utiq; copiosiore. Itaq; indidem posse uel sanitatis uel morbi uaticinia concipi, propè certa est coniectatio. Verum causa somniorum extima duplex animaduertit & ipsa, corporea spiritalisq;. Ex quibus illa quidem ex caelestibus profluit corporibus, & ex ambeunte nos aere. Sicut enim illis influentibus, in corporali materia formæ producuntur diuersæ, ut plantarum & metallicorum & id genus complurium, sic & uirtute eadem in potentia phantastica, quæ organica est, phantasmata promi effingitq; ualent, caelesti consentanea dispositioni, effectui cuiuspiam producendo. Ac propterea id quoque genus somnia ueritatis opinionē sibi facile conciliant. Atqui inferat aliquis, & uigilantibus adsunt corporis illæ ipsæ affectiones, agunt & caelestia corpora, ac continens aer. Agunt quidem, uerum auocamentis rerum multiplicium, curarumq; nunquam nõ perurgentiu, obseruantur minus phantastica potestatis motus, immo uero & præpediuntur. Causa porrò extima item ac spiritalis ex deo est, quæ & bona dicitur. Sed & hæc bifaria est, siquidem uni quandoque imaginaria modo ingeritur uisio, alteri uero eiusdem intellectus. Nam & Pharaoni præpinguiū bouum oblata species est, atque item macie confectarum: quam is tamen coniectare non uoluit: uoluit autem Ioseph. Nec inficiandum tamen, alicui sæpe contingere utrunque, sicut Danieli. Altera spiritalis ratio, & eadem mala, demonum commercio infamis est, & magica insignitior uanitate. Ex his porrò ita contextis, liquere illustrius potest, quæ demum somnia explicare coniectura liceat, & quæ minus. Sed nec Eustathij prætereunda sententia est, qui super eo Homeri uersu,

καὶ γὰρ τὸ ὄνειρον ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστίν.

Somnia, inquit, quæ ex deo sunt, *δὸν ἐμνησθῆναι* uocant, uelut ex Ioue missa. Quin et huiusmodi somnia proprie dicuntur, id est *ὄνειροι*: appellatur & *θεῖαι ὄψεις*, id est diuinæ uoces: quia *φαίνονται τὸ θεῖον*, hoc est uerum indicant. Proinde ab eodem dicitur somnium *θεῖος ἀγγελος*, id est Iouis nuntius.

Quid prophetia proprie, nec non prophetiarū gradus. Vectij uaticinium de Romani imperij perseverantia, ex uulturum duodecim ratione, Romulo qui sunt oblata.

Cap. VIII

T quia nos in propugnatorum Christianæ ueritatis colloquia immisimus, pergamus porrò imbecillitatem nostram doctissimis, ac de caelestis eloquij fonte manantibus, illorum ipsorum confabulationibus, ac scientiæ scitamentis con-

tis confouere, ab instituto tam nihil abiuncti. Est (inquit Cassiodorus) prophetia, inspiratio diuina, rerum euentus immobili ueritate denuntians. Ut uero plenius absoluius que dicatur prophetia, cognitio exigitur intellectualis, sicuti Danielis quoque de cimo comprobatur. Quod si intelligentia non cōtingat, non proprie dici prophetiam: sicuti Pharo spicas uidit, Geneseos quadragesimo primo: & Balthasar manum scribentem in pariete, Danielis quinto: ille dormiens, hic uigilans: neuter tamen eorum propheta. Ceterum, nec in morte Saluatoris Caiphæ. Quippe sancti spiritus uis nobis inexplicabili impellimur sæpe, nescientes quod felicissimum est. Cuiusmodi fere impulsim in hominibus adnotamus fortunatis, qui ratione nulla uel cognitione ducuntur ad aliquid faciendum, uti est in libro De bona fortuna, ea tamen differentia, quoniam fortunatorum impulsus à causa est naturalis, id est ab orbis influentia, uel motricis intelligentiæ, ut quorundam assertio est, uel ab utraque, sicuti alijs uideo magis placuisse. Igitur quia ex ratione prophetica ueritatis est cognitio, ut præstruebamus, inde fit ut pro eius uarietate profuant prophetici quoque gradus. Is nanque excellentissimus est, ubi paribus reliquis, clarior est intelligentia, dum tamen prophetiæ limites non transcendat. Ergo gradus primus est, quum uidet quis, & intelligit: uelut Hieremias ollam uidit succensam, & faciem eius ab Aquilone: quo significari intellexit, Babylonici regis exercitum ciuitatem Hierusalem exusturum. Secundus gradus est, ubi uidetur nihil, sed instruens uox auditur: hic uero est priore excellentior, quoniam ueritatem expressius præmonstrant uoces. Tertius porrò est, quum non uox tantum auditur, quæ instruat, sed uidetur etiamnum qui loquitur: quæ res adhuc creditur augustior. Ceterum, uel ista contingunt in quiete, uocanturq; à theologis reuelationes per somnia: uel dum uigilamus, & à iunioribus dicuntur uisiones: qui est præclarissimus modus, quoniam & mentis fit illustratio maior: quæ quamuis sensuum uel exteriorum distracta, intelligibilem tamen supernaturalium ueritatem percipit: quod non fit in somno, sensibus quietis. Porro Propheticus ille modus, qui raptu contingit uel extasi, ad eum ferme reuocatur qui est in quiete: quia tunc exteriore sensu non utimur, sicut nec in somno. Adhuc gradum statuunt quartum, ubi apparitione nulla figuræ cuiuspiam, uel sensibilis signi, occultorum intelligibilis ueritas percipitur reuelatione diuina. Cuiusmodi cognitio summo prophetæ Dauid contigit dicitur. In hac deniq; addiuinantium mentione illud fuerit auctarium, quod ex Varronis est Antiquitatibus, Vectium augurio præstantem de uulturū ratione, Romulo qui se obtulere, quosq; corpora sancta dicit Ennius, coniectasse, Romanum imperium ad mille ac ducentos annos perseveraturum. Quod & uerum comparuit. siquidem quum imperarent Cæsares Constantij Romanorum dignitas dilapsa corruit, Byzantium tralata, irruentibus in Italiam Hunnis Vandalisq; ac Gothis. Scribit libro sextodecimo Paulus Diaconus, Odoacrē cum fortissima Herulorum manu Italiam irrupisse, quo percussus terrore Augustulus purpuram sponte deposuit: ac ita conditæ Urbis anno millesimo ducentesimo uigesimo nono, Occidentis imperium finem esse assequutum, anno ab incarnatione Verbi quadringentesimo septuagesimo quinto. Quod ad uultures attinet, auctor est historicus Dion, Post Cæsaris eadem Octauius in campum Martium descendenti uultures sex augurium fecisse, mox uero apud milites concionanti duodecim: unde ab eo coniectatum, Romuli monarchico se principatu constanter potiturum.

Afflationum species. Qui afflatorum status. Quæ ad somnandi rationem requirantur. Somnij laus etiam per exempla. Cur somnia matutina ueriora.

Cap. IX

Erum, ut ad scriptorum genus aliud digredi iam ordiamur, & quod lucer nam oleat, subinde pergamus promere: Porphyrius afflationum species duas agnouisse uidetur: unam, quæ per somnum contingat: alteram, quæ in uigilia, ubi afflati & perciti prælagiunt, ita uigilantes, ut etiam sensibus utantur, nec tamen esse interim rationis humanæ compotes. At lam-blichus, animos ait uerè prælagientes afflatosq;, & quum dormire uideantur, non dormire: & quum uigilare, non proprie uigilare: neque more hominum sensibus uti, nec ipsa

ipsa animalis uiuere uita. Argumento esse, quod eorum plerique igne admoto, non urantur, ignem uidelicet repellente deo, qui intus afflet: uel, si urantur, non perferunt. Sed & in uia peragunt saepe, ac flumina tranant mirabiliter. Caterum, in ijs quae ad somnia pertinent, attendenda uehementer, quae nono De republica Socrates de somniantium ratione differit apud Platonem: At, inquit, quum quis salubri & moderato cultu atque uictu se quieti tradiderit, ea parte animi in qua est ratio, excitata & erecta saturataque bonarum cogitationum epulis, & ad seipsam contemplando cōuersa. Ea uero parte animi, quae uoluptate alitur, nec inopia pressa, nec satietate affluenti, ut quiescat maxime, neque optimam partem illam aut gestiendo aut moriendo perturbet: sed sinat eam per seipsam solam ac puram cōsiderare, indagare atque percipere quicquam ignotum hactenus uel praesentium uel futurorum aut praeteritorum. Illa etiam parte animi tertia, in qua irarum ardor aestuat, sedata atque restincta usque adeo, ut quiescat nulli infera. Atque ita, inquam, partibus pacatis duabus, mente uero erecta, somno se comparat. Tunc demum pura mens ueritatem contingit, neque insomniorum uisa nefaria occurrunt. Significat ipsa haec parte quadam Synesius, quum ait, Sufficit somno dedere se laetis manibus, diuinisque laudibus celebratis. Laudans quoque suo more somniale uaticinium: Ad hoc, inquit, accedere decet foeminas atque uiros, antiquos, iuuenes, pauperes, diuites, priuatos, principes, omnes denique. Quoniam neminem respiciat, adlitque omnibus propheta paratus, consultor bonus & tacitus, sacrorum praecipitor atque discipulus. Mox uero inde sibi ambiguitatum inuolucra quaedam mire scribit reclusa. Quin & magorum insidias huius beneficio debilitatas ac concussas probat. Ereptumque se discriminibus multis, non inficiatur. Galenus summus Medicinae auctor prodit monumentis, quum circa diaphragma caufatio esset inorta, per quietem sibi oblata speciem quae commoneret, liberatum iri, si sanguinem mitteret ex uena quae inter pollicem uisitur atque indicem. Fecisse quod praecipiebatur, ac mox sanitati restitutum. Ipse sum memor quum agerem aetatis annum secundum & uicesimum, & Antonio Boldu, nobili Veneto, tunc in patria mea praetura gerenti, Plinium interpretarer, necdum Hermolai Barbari emendationes doctissimae eminentissimo auctori egregiam, immo etiam triariam tulissent opem, forte in eum incidisse locum qui legitur De ijs qui plus iusto crescunt, uocanturque a Graecis ectrapeli: torquebat amplius uerbum id, sciebam me legisse de eo aliqua, uerum nec auctor nec locus satis suppetebat. Proinde ueritas imperitiae notam, astanti animo commodum quieti me tradideram. Mox ratiocinans mecum librum uidebar agnoscere, immo etiam locum & phylluram partem, ubi id foret exscriptum. Excitatus denique coepi oblata per somnum repetere. Illusionem putauit, sed quum inscitiae formido infestaret amplius, ne quid intentatum relinqueret, librum arripuit: sicuti somniaueram, ita comperi. Neque hoc dico, quia somnijs haerendum putem, in tam numerosa eorum uanitate, tum etiam praeter instituta fere Christianae ueritatis: sed quia nimis opportunè, dum ista proderem, sese ingessit exemplum, praeterire non fuit consilij. Quamquam succini pertritum id forte ualet, Neminem magno perire dari, qui totum diem iaculans non aliquando collimet. Porro somniale uaticinium prope solis emersum, sedata paulum uaporum, externarumque rerum cura, contingere, proditum literis est. Id fieri putatur, non solum ea de causa, quod percocta ciborum mole, amplius sobrii sumus: saepius enim cibo inanes quietem petimus, neque tamen contingit uisionum perspicuitas. Sed eo item nomine, quod & solis Phoebique uatis, ut ueterum more loquamur, accessu roborari uaticinium solet. Sanguinei quoque spiritus igneque ea hora dominantes claritate sua somniali conferunt claritati. Accedit id euidentis quoque, quod obuersantia expergesti mox consequentium imaginum turba non confundimus. Propterea Sermonum primo Horatius, Atque ego quum Graecos facerem natus mare citra Versiculos, uetuit me tali uoce Quirinus Post mediam noctem uisus, quum somnia uera.

Somniorum diuinatione an sit, ex Aristotele: itemque, an a deo mittantur somnia. Brizo dea uaticiniorum per somnia.

Cap. x

Postea

Ossea uero quam theologorum patrum in ijs decreta prolubauimus, nec non Platoniorum musea introspeximus, percommodum fuerit forsitan & Peripateticos in consilium adhibuisse (etiam si, quod aiunt, Myforum collimitia & Phrygum planè secernuntur) qui placita ad id negotium sua quoque promant. Igitur ex Aristotelis sui doctrina Themistius inquit, Diuinatione in somno esse aliquam, neque pertinaciter resistendum, neque temere assentiendum. Nam quod aut omnes aut plurimi arbitrantur, inesse aliquid diuinitatis in somno, & uisa pleraque occurrere futurorum praenuntia, argumento est, huiusmodi persuasionem, quae usque infixae hominum mentibus sit, & fere gentium firmata consensu, ab experientia & rerum euentis ortum aliquem habuisse. Parte uero alia quum nulla grauis & efficax ratio uideatur, unde istae diuinatione proueniat, efficitur, ut homini docto per difficile sit, fidem in hoc obstringere. Nam putare, deum esse qui mittat somnia, praeter alias rationes, quibus infirmari hoc refelli potest: illa exploratoris est efficacia, quod subabsurda res sit, futurorum significationes per somnia non optimis & sapientibus, sed sine lege ulla, ac fere pessimis quibusque & abiectissimis hominibus euenire, atque etiam brutis. Porro sublata ratione hac, nulla praeter ea potest idonea confingi. Quod uero asseritur, esse apud Boristhenem & Gades qui uaticinentur nonnullos, adhuc rationis est incompetae. Quamquam uero diuinitus non mittuntur, sunt tamen quae possis daemonia dicere: nam & natura daemonia sunt, non diuina. Huius rei argumentum est, quod parte plurima indocti & gregarij somniant ac uaticinari uidentur, ut intelligatur, auctore deo, illos non somniant. Porro in plurimis & uarijs uisus non est, ut sit mirandum, euadere ex ijs aliqua quae praedixerint. Nam uetus est, Si saepe iactaueris, quamdoque Venerem iacies. Auctor in Platonis Timaeum Chalcidius est, tolli ab Aristotele diuinationem omnem, quando nec praenoscentur futura, quippe quum ad Lunae tantum regionem, dei prouidentiam perducatur. Infra uero nulla esse prouidentiae scita, uel angelorum opem, aut daemum prospicientiam. Vnum denique ab eodem somniorum admitti genus, quum quae aut egimus occurrant, aut cogitauimus uigilantes. Brizo, dea uaticiniorum potens per somnia in Delo colebatur: cui & scaphas offerebant omnifariam bonis plenas, piscibus modo exceptis. Dea nomen inde creditur conciliatum, quoniam ueteri Graecorum lingua, *Βεζυ* dormire dicitur.

Quam dixerit somniorum rationem Democritus. De motionibus somniantium, ex Aristotele eodem. Item cur fatui praecipue motionibus excitentur.

Nostra haec quae concinnamus, nunc urbanę uillae imaginem exhibere quamdam, nunc fructuariam, uel etiam rusticam.

Caput xi

Democritus uero in somniorum ratione, dormientium animos putabat pulsari externa & aduentitia imaginum uisione, quae tanquam membranae a corporibus directae continenter funderentur & fluere. Ex ijs alias esse beneficas, alias sequioris ingenij, perindeque maleficas & magnitudine ac perniciose portentosas: has accedere in somnis ad homines, & significare quae praesentirentur, futura. Esse uero quibus simulacra haec adueniant meditantia commentantiaque & uoces mittentia, alioqui quae in somno tantum intelligentibus sentiantur. Quamobrem optabat Democritus, imagines optimatis notae sortiri. Nos uero etsi simulacra esse ulla, quae uolitare ultro citroque, & uagari per auras possint, negamus: tamen motiones aliquas esse concedimus, quae nos simulacrorum uice exercent. Illas ex initijs quibusdam earum rerum prodire, quae dicenda nobis agenda ue sint mox, aere primum mutato. Tum deinde per aurium foramina & narium meatus transmissas ad cor, facere, ut in somnijs futurarum rerum exitus praenosceri uideamur. Haec uero motiones non possunt alio tempore sensum sui, quam noctu ampliore inuehere. Motus itaque hausti sensibus, & uisa ex ijs concepta, identidemque ad sentiendi transfusa principium, praesensionem futurorum dormientibus afferunt. Atque haec ratio est, quamobrem fatuis somnia haec, potius quam prudentibus ingerantur: quoniam inest ijs silenta mens desertaque, & cogitationibus uacua, quarum plenus philosophantium animus est, & quarum agitatione solitarij & otiosus esse non sinitur. Nec uero mirari oportet, diu nos

SS in haec

in hac reclinare, quod saepe praefatur, putent harum studiosi lectionum, quae ab physico theologicoe proferuntur museo esse pratoria nostra, id est urbanam uelut uillam quae in agris domino seposita recipitur. Vbi autē recondita de Graeco aut Latino promuntur penū, & auctorum senfa reteguntur arcana, sit sane fructuaria uilla. Quod si opera leuioris quippiam ac simplaria laxamenti causa insertatur, uel ut inde habeant etiam quod praerant minutuli ac proletarij, uillam esse credant rusticam, turbae destinatam uillaticae.

Somniorum in quibusdam certitudo unde sit. Item de melancholicis. Lycanthropi. Lycanthropia. Lyciones qui intelligantur. Caput XII

Quosdam uero esse, qui quum excessu mentis tentantur, praedicant futura, id causa est, quod quum intestinis & proprijs motibus non infestentur, eminus uellicantur, & alienos excipiunt: ita ut ea maxime sentiant, quae gerantur extrinsecus. Esse item aliquos, quibus somnia de necessarijs & amicis certissima eueniant, inde proficiscitur, quod de necessarijs suis impense sollicitus quisque est. Ut enim de longinquo ij uice mutua se agnoscunt, ita motiones quae in corde seruantur, rerum quas familiares charasque habemus, notiores nobis sunt, & promptius se reddunt. Melancholici uero praenatura uehementia similes uenatoribus uidentur. Ut enim illi & coniectatione ac telo quasi feram possident ante quam accedant, manuque tollant, ita melancholici, pernecitate animi rapienda, praecipites quasi anticipant, & anteuortunt futura. Quod enim imaginationes in ijs uolucres & defultoriae sint, leui pulsu excitae, tanquam signo dato, & quae his proxima sunt, demumque uniuersae prorumpunt. Est item melancholica affectio, dicta Graecis *λυκανθρωπια*: & qui sic afficiuntur, Lycanthropi, quoniam lupos imitari profum uideantur. Exsiliunt quippe noctu, adque diem usque inter sepulchra diuersantur. Eorum praepallet facies, *ὄψις ὀφθαλμοῦ ἀδρανής*, oculis arefcentibus, praecipue uero lingua. Sunt praeterea *ἀλωδεις*, hoc est sitibundi; tibijs ex impactione crebra *ἀλωδεις*, id est citra medelam ulcerosis. Hosce item Lycionas dici, obseruauimus.

Quicquid occurat per quietem, non dici insomnium. Item qui non somniant. Cur quandoque meticulosa obueniant somnia. Caput XIII

Orrò nec illud omittendum. Non quicquid uisitur in somno, dici insomnium posse. Nam tunc proprie insomnium est, quum is qui somniat, existimat uera esse quae dormienti occurrant. Quod si quis ita imagines concipiat, ut intelligere possit se dormire somniareque, hoc proprie somnium non est, sed uisum quoddam atque phantasma: ac uidentur quidem haec esse insomnia, sed non sunt. Proinde in Animalium generatione, libro quinto Aristoteles: Somnia (inquit) non sunt, quaecumque dormiendo aguntur, sed praeter insomnium, hoc est (ut ipse ait) *παρεπὶ τὸ φαντασμα*: ut ijs contingit qui dormientes resurgunt, ambulant & loquuntur, uidentque (inquit) eodem modo, quo qui uigilant; arbores conscendunt, exeunt domos (inquit Albertus) inimicos persequuntur, occidunt quandoque, lectos repetunt. Id sane consuevit euenire corporis incommodum, quod quum frigiditas sensus communis obliget instrumenta, & soporem conciliet, obtingit ut extrinsecus in calorem naturalem, humoris quippiam ex cibo uel ex putrido humore ac febris profluat. Tum ea uis mota spectrum mouet, seu phantasma, quod representat exhibetque, quod antea per iram conceperat aut affectionem aliam, uel etiam cibi ingessit qualitas. Hinc etiam qui febribus uritur amplius, inter quietem loquuntur, & uaria concipiunt rerum simulacra. Sunt qui obtingere opinentur ista, obligatis quidem exterioribus sensibus, solutis autem a somno interioribus. Nec statim a cibo somniant animalia, neque quum edita primum sunt, ut infantes, quia multa tum agitatio motioque est, propter alimentorum calorem. Quamobrem quemadmodum humore aliquo uehementer commoto, aut nulla effigies redditur quae appareat, aut redditur quidem aliqua, sed lacescita & tortuosa usque adeo, ut alia omnino uideatur, quam sit. Quiescente autem & stagnante, res in eo simili colore & incolumi forma respondent. Ita dormientibus eueniunt uisa & motiones a sensibus quandoque, ut peruideri non possint, quod multo alimentorum fluxu obruuntur, quandoque distortae praeposterae

praeposterae & distortae, & omnino teterrima somnia, qualia quae melancholicis & temulentis & febricitantibus accidunt. Haec ideo recensimus, ut apertiora fierent quae De animalium historijs libro quarto prodit Aristoteles, ubi sic fere scriptum inuenias, Homo maxime animalium somniat: aeditis nuper in lucem & infantibus adhuc nullum penitus contrahitur somnium: sed plurimis anno circiter quarto aut quinto aetatis, uisa incipiunt. At libro decimo Plinius, Somniat (inquit) statim infans. Et Aristoteles libro septimo: Infantes (inquit) somniat, sed sero meminisse possunt imaginum. Quid ergo pugnantia isti loquuntur, & sentiunt? Absit. Sed hoc uidentur sentire: Infantes, si minus proprie loquendum sit, somniant: si proprie, non somniant. Et quia pauore concuti per quietem puerulos Hippocrates scribit, adnotanda uehementer in eo doctissima Galeni interpretatio: Pauores (inquit) per somnum adsunt infantibus, ijs praesertim qui sunt natura edaciores, quando loca ad uentriculum pertinentia sensu quidem uigēant, sed imbecilla existant, cibus uero corrumpatur. Nos siquidem obseruauimus, non in tantillis solum, sed etiam in aetate perfectis terribiles fieri per somnum imaginationes, quando multi & uitiosi humores grauant & mordent uentriculum, praesertim ipsius os. Haec enim particula praecipuum habet sensum. Insomnia denique non ad opinionem, neque ad intelligentiam, neque omnino ad rationem aliquam intelligendi opinandi ue pertinent, sed sunt sensuualis potentiae alumna: uerum non quatenus sensuualis, sed quatenus imaginaria siue phantastica est. Siquidem probatum in libris De anima est, Imaginandi uim quam phantasia appellat, eandem esse ad numerum cum potentia sentiendi, quamuis essentia rationeque differant.

Somniorum species aliquotitē de eorum interpretibus. Ephialtes qui sit, ac pnigamon, seu pnigalion. Qui somniator. Somniosis. Somiculosa aspis. Oniropolos. Oniros unde, & item Irus. Ciceronis locus explicatur. Onirocritici libri, & thytici. Althani amnis propriū. Supellex unde. Hyperesum quid. Pelles tectoriae. Hychthyis, hychthya, byblos, pellarij, arbeli, lathargi, xylmata, arbele. Diphtheriae senes, cur. Pellium incubatus. Scytharum mos. Pluscula porro de pellibus. Pardalea uestitus qui dicatur, uel lycea, aut nebride. Caput XIII

Anotatione uero dignum illud quoque, Somniorum alia dici allegorica, alia theomatica. Nam sunt allegorica, ubi sensus intellectusque a uerbis in diuersum longe abit: quale Caesaris mox Dictatoris fuit, cui per quietem oblata species illa est, ut putaret se cum matre permisceri, responsumque a coniectoribus, Imperium orbis terrae portendi, quae cum eorum uiuentium sit mater. Quamquam Hippiae, ut prodit Herodotus, quum insomnium idem esset oblatum, non idem tamen est euentus insequutus. Et ad coniectorem detulit quidam, somniasse se, ouum pendere ex fascia lecti sui cubicularis: respondit is, latere sub lecto in fossam thesaurum. Fodit, aurum aliquantulum inuenit, idque argento circumdatum. Coniectori misit de argento, quantum uisum. Tum ille: Nihil ne (inquit) de uitello? Theomatica uero quum ita concipitur intellectus, ut praeferre uerba uidentur, uel (ut Graeci dicunt, & in Onirocriticis Artemidorus) *ὄνειροι θεωρηματικοί, οἱ τῆ ἐκείνου θεῶν πλοσσοι κότες*. Auctores sunt, in genere phantasmatum esse, quod Graeci uocent *ἐπιδαλτων*, incubum Latini. Quum externa uis aliqua quiescentes uidetur inuadere, & pondere suo pressos ac sentientes grauare. Vnde & ephialtem dici, arbitratur Paulus Aegineta, *παρεπὶ τὸ ἐφ' ἅλματος*: alij, ab Ephialte quodam. Themison uero Episcolicorum decimo, *πνιγμονα* uocauit, *ἀπὸ τῶ πνίγειν*. Sunt qui pnigaliona scribant. Apud Dioscoridem Syluae medicinalis libro tertio, in praenoniae medicinis inuenio *ἐπιδαλτων πνιγμονός*, id est incuborum suffocationes. Apud Graecos ita finiri reperias, *ἐπιδαλτων τῶ ἐξ ἐκφαλλῶ ἀνατρεχουσῶ ἀναβυμίσσιμ ἢ ἀδιδθηφαιγίας καὶ ἀπεψίας*, id est redundantē in caput euaporationem ex uoracitate ac cruditate. Apud medicos est ephialtes, qui a plerisque uocatur babutzicarius. Onirogmos, id est *ὄνειρωγμὸς* uocat Paulus Aegineta, Venerem quae prolectant somnia. Sed & rem eandem medicinam professis indicat uerbum *ὄνειρ ἐφ' ἅλμ*: tamen grammaticis somniare modo signet. Somniorum interpretem Graeci SS 2 & Fulgen

& Fulgentius onirocritem dicunt: nostri, nunc coniectorem, nunc somniatorem: ut est in Deuteronomio, Non audies (inquit) uerba somniatoris. Meminit Seneca quoque Controuersiarum libro quarto. Homerus Iliados Rhapsodia prima, oniroponon item dicit. Siquidem *ονειρος* nuncupant Græci somnia, *παρα το εραυ*, quod dicere indicat. Vnde & Irum uocitatum putat Artemidorus, quia iniuncta nuntiaret. Notatum à Philone est, Abraham primum omnium inuolucra somniorum soluisse, & reliquis patefuisse. Trogum Pompeium auctorem habemus, Ioseph ob ingenium præcellens à fratribus fuisse peregrinis diuenditum mercatoribus, à quibus in Aegyptum deuectus, quum magicas ibi artes solerti percepisset ingenio, breui euasisse regis intimum: nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum (inquit) primus intelligentiam condidit, nihilq; diuini turis & humani incognitum erat: adeo, ut etiam sterilitatem agrorum ante multos annos præuiderit. Ioseph uero somniorum fuisse interpretem patefcit amplius Geneseos quadragesimo. Idem tamen à fratribus, eiusdem tricesimo septimo somniator nuncupatur: non quod somnia coniectaret, sed quod somniasset ea, quibus excellentia ipsius futura mox præfagiretur. Sed huiusmodi in Hortensio somniosos uocat Cicero, quum somniculosi sint somno dediti homines. Quamquam à Sifenna dicit somniculosam aspidem, scimus, quæ somnum morsu inducat letiferum, uel (ut Plutarchus inquit) *καρρυ κωνόδης ηγε κερταφοράν*. Eadem Dauidica sententia nuncupatur surda, quod aures obturet suas, ne uoces audiat excitantium. Sed ecloge hæc, id est excerptio, parerga est. Auctor Eustathius est, oniroponon apud Græcos dici nunc eum, qui ipse somniat ac prædicat inde, sicuti Agamemnon in *δύπη φαλαδία*, nunc uero qui ab alijs uisa coniectanter discutiatur, uelut Penelopès somnia Ulysses. Sunt quinimmo ex hoc concinnati libri, quos onirocriticos uocant: quæmadmodum in diuinationibus alijs legebantur Oeonistici, & Thyctici. Pausanias inquit, existimare se Amphiaræum interpretandorū somniorū laude excelluisse: quod (inquit) uel ex eo liquet, quoniam quo tempore in deos est relatus, futurorum cognitionē per somnia constituit. Ad huius item oraculum qui pergit (inquit) purgari primum oportet: purgatio autem est, ut deo res sacra peragatur: cui & omnibus quorum nomina in ara sculpta sunt, sacrificant. His peractis, mactati arietis pellem subterni, atq; ita solitos dormire captantes somnij, significationes. Ad quod quum multiscius poeta interim alluderet, ita de Latino scriptum reliquit libro Aeneidos septimo,

Pellibus incubuit stratis, somnosq; petiuit.

Legimus item Daunijs uel Calabris in more fuisse, pellibus incubare, quas melotas dicunt, id est ouillas, in Podalirij sepulchro: sicq; per quietem oraculis instrui. Traditur illud quoque, eosdem in Althæno amne propinquo cum pecoribus lotos ab uulneribus persanari, Podalirio aduocato, unde datum fluuii nomen: quia *αλθαίνω*, mederi est: sicuti uirilignes curat Alpheus, & Cydnus pedibus item ægros. Cæterum, scire oportet, pellium religiosam fuisse ueteribus obseruationē quandam: quoniam & apud Scythas, pellis incensio iuristurandi uicem habebat. Mos uero ferè hic fuit: ubi quis iniuria esset à quopiam affectus, nec repellendæ idoneum paremq; se intueretur, quum bouem immolasset, concisas quidem carnes percoquebat aqua, pellem uero extendens in ea ipsa confidebat, manibus retro adductis, ut ex ijs unus qui cubitis colligantur. Hic uero modus illis gentibus est supplicandi maximus. Adiacentibus igitur iumentis carnis portione, dextroq; super corium illato pede, pollicetur pro uirili unus equites *αυιρος ηγε αμίδου*, nullis cibarijs, nullaq; item mercede: nonnulli, grauis armaturæ pedites: qui egentissimus est, offert se ipsum: fitq; ad eum modum haud contemnenda in bovis corium aggregatio. est ea tum firmissima, tum hosti prorsum inexpugnabilis, ut quæ sit iureiurando obstricta. Hinc sæpe lectum in historia, exercitum à corio esse confiatum. A nostris item proditum scimus, in lanata pelle nouam nuptam considerare solitam, uel ob uetustum morem, quod antiquitus homines pellibus consopirentur, uel ut attestaretur, lanificium se præfaturam uiro. Præterea lugentes quoq; diebus luctus in pellibus erant. Nam illud M. Tullij in Pisonem, Ecquid recordaris, quum omni totius

prouincia

prouincia pecore compulso pellium nomine, omnem questum illum domesticum partemq; renouasti: Ad ueterem quoq; morem cõtenderim referendum, ut sciolorum uanitates præteream, qui casci ipsi cascos ducunt ac præcipitant, uti positum apud Varonem est. Siquidem Tacitus Annalium quarto scribit, Phrisis in Germania tributum ab Druso iniunctum pro angustia rerum, ut in usus militares coria bouum penderent, non intentata cuiusquam cura, quæ firmitudo, aut quæ mensura. Et Academicorum secundo M. Tullius, Vt non multum (inquit) imperatori sub ipsis pellibus otij relinquatur. Quod eo dicitur, quoniam militum tentoria pellibus obtegeretur: unde & sub pellibus esse dicebantur. T. Lilius libro quinto: Militem Romanum in labore ac opere pruinisq; obrutum sub pellibus durare. Item ab Vrbe eadem libro tricesimo septimo: Aut sub pellibus habendos milites fore. Sed & Porphyrio illud explicans Horatij Sermonum primo:

Quoniam in propria non pelle quiessem.

Inde sumptum, inquit, quod ductores in pellibus dormirent. Cuius rei & Lucilius testis est. Et Plautus, quum de anu ebrîa iocaretur, ait,

In pellis periculum protenditur.

Arrianus Gestorum Alexandri primo, Pelles sub quibus milites hybernabant, leui & sicca herba compleuit. Idem ferè & libro tertio. Apuleius uero Floridorū primo: Aut quercus (inquit) cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata. Aduocatis etiamnum alijs uti poteramus: sed omnia puluis idem, ut inquit Lucianus. Huc spectat (opinor) illud Celsi Iure consulti Digestis De supellectili legata: Labeo (inquit) originem fuisse sit pellectilis putat, quod olim ijs qui in legionem proficiscerentur, locari solerēt, quæ sub pellibus usui forent. Cæterum, scedè corrupta hæc circumferuntur modò. Magistratus autem uasis instrui argenteis solitos, & annulis aureis publicè præbitis, auctor est Maximus Valerius: sed retulerat prius sexta in Verrem M. Cicero. Adijcit in Catone seniore Plutarchus, tabernacula, lectulos, indumenta, seruos, amicorum multitudinē, apparatus numerosiore. Scribit T. Lilius, Masinissæ ab senatu decretam militarem supellectilem, qualem præberi consuli mos est. Supellectilem, alijs à supplendo inflecti malunt. Quod uerbum in ueteri Epigrammate, unum modò recipit P. à suppetendo deducunt nonnulli. In pellium mentione id item aduertendum: substratam remigibus pellem sessionis gratia, ne pygas attererent, ab Thucydide nūcupari hyperesum, id est *υπερησιον*. Dicitur sic & sedes ipsa. Sunt qui hyperesum, trullam retrimentitiam accipiant: uel & amida, id est matulam. Pelles denique tentorias legimus apud Pollionem Trebellium, ubi imperator Claudio donatas scribit pellium tentoriarum decurias triginta. Legimus apud Hieronymum, pellis Babylonicæ uermiculatam picturam, id est maculis minutioribus variegatam, ut sic interim loquamur. Cuius uisuntur modi hodieq; ex Hispania in primis. Ichthyen appellat Hippocrates, rhinæ seu squatinæ aridam cutem. Hychthya uero, chirurgicum est ferramentum auellendis reciden discq; ab utero embryjs. Hircinas pelles & ouillas scribit Herodotus, biblos etiam dictos ueteribus, quod papyri uicem impleuerint quadoq;. Sardos Getulosq; caprarum pellibus amicitia confueuisse, adnotatum auctoribus est. Quin in tragædijs ab huiusce pellis usui senes uocantur diphtheriæ. In nostris literis, pelliculare uerbum, pelliculis obtegere uel obturare est. Militis porro cassidi (inquit in commentatione De Romanorum militia Polybius) lupi imponebatur pellis, aut eiusmodi quippiam, quod integumentum pariter atq; insigne foret, ut strenuè ignauèq; se gerentes latere haud possent. Cæterum, quia de pellibus agitur, illud adiecisse, nil obfuerit: Pardaleam nuncupari, pardalis pellem: leonteam, uel leontem, id est *λεοντην*, leonis: lyceam, lupi: trageam, tragi, id est hirci. Apud Herodotum anthropæ, id est *ανθρωπις*, est humana pellis. Eadem forma dicitur taurea, ægea, cynea, à tauro, capra, cane. Pardalea conuestitus dicitur, qui est moribus uarijs, & uelut *πλύσικτος*, id est multis interpunctus notis. Lycea, qui rapax est. Nebrida ferè, dicitur eleganter, qui timidior est ac uinolentus, quia illam gestaret Bacchus. Pellarios dicit legimus, sicut coriarios, id est pellium ac coriorum concinnatores. Arbeli uero, id est *αβελι*, ferramenta sunt orbicularia, quibus scytoromi, id est corij

SS 3 incifores

incisores in poliendo utuntur, ac incidendo. Lathargi, in corijs pelluculae intelliguntur, ac xyfmata, id est strigmenta, quae abraduntur. Arbele, seu *αρβέλλη*, apud Euripidem in Oreste, calciamenti est genus: *ἡ πηδὸς λεπτὸν ἔχει ἀρβέλλης.*

De coniectioribus aliqua. Quintilianus illustratur. Somniorum item species multae: theopneusta, physica, syncramatica, addiuinātia. Item bonam uel se- quioiorem indicantia constitutionem. Insuper de incubo. Dormitio resupina. Relegati, ac deportati, quo differant. Achillem Aristarchi, esse ab Ennio tra- gœdiam, titulo eiusmodi concinnatam. Caput xv.

Ed ut à diuerticulo fabula repetatur, exquisitissimus somniorum conie- ctoris est, qui similitudines rerum acutissime potest perspicere ac discer- nere. Nam recta claraq; somnia interpretari, cuiusuis est. Similitudines ac- cipio, quae nobis secundum quietem obijciuntur, & uelocissime transfor- mantur, ut quae de rebus respondent in profluente: si enim uehementior motus sit, simulacra in eo ueris motibus dissimilia & tortuosa redduntur. Idem in som- no statuimus, si redundantior & cōcitator materia sit, quae à summo capite ad ima cor- dis defertur, similitudines expressae aut purae haberi non possunt: quoniam multa com- motio synceritatem somniorum confundit, & constantiam uisionum intercipit. Hae- c ideo addita, ut Fabij Quintiliani locum de coniectioribus, facilius perciperent studiosi ex libro tertio. Pleriq; libros De obseruantia somniorum, multos composuerunt. Sed prudentes ista facile ridenda putant, arbitrati prodesse perparum. Nam spiritus phan- tasticus non una esse potest uniuersalis ratio, quae omnia (ut dicitur) sub unam reuocet Myconū. Auctor in libro De mysterijs lamblichus est, & Strabo non neglexit. In tem- plo Aesculapij, quod in Epidauro est, somnia aegrotos captare solitos, quibus bonam ualeitudinem à dijs ostensam coniectarent. Nam Herophilus somnia quaedam uocabat theopneusta, ueluti à deo inspirata, quae necessariò contingerent: quaedam uero phy- sica, confabricante sibi anima, quod conferre uideatur, & inde quod futurum sit: alia au- tem syncramatica, ex spontiuo per idolorum occurrantem, quādo inspicimus quae maxime cupimus, ut quum amicas amplexari concipimus. Apud Auicennam obser- uauimus Canonis primo, Constitutionis aequalis & temperatae, certius haberi argu- mentum, somnia iucunda permulcentiaq; ac spem inducentia optabilem: cuiusmodi sunt odorum, cantuum idola & conuiuiorum ac dignitatum, ex spirituum serenitate phantasmata deferentium, aut organum phantasiae illuminantium. Plethoricum uero indicium est, quum quis ita per quietem afficitur, ut motari posse non uideatur, aut in- gestabile onus sustinere, uel etiam loqui non posse. Somnia uero hoc genus, uocat Ga- lenus addiuinātia. Dignum scitu quod idem scribit, Putasse quendam crus alterum sibi lapideum factum, moxq; ea corporis parte in paralylin incidisse, praesentente me- dicorum nullo. At qui subuolare se opinatur, ac perniciouser quocunq; rapi, praetenu- bus abundare humoribus creditur, & quantitatis moderatae. Principatum sanguinis significare somnia censentur, quum se quis rubentia spectare opinatur, aut sanguinis e corpore profluuium, uel id genus quippiam concipit. Irroborauit hoc Galeni quoq; experimento, qui eiusmodi somnio commonitus, pugili sanguinis missionem peruidit necessariam, quod retulit ipse in libello De somno. At si aquarum, fluminum, niuium, frigoris ingerantur idola, phlegmatis ea primatem indicant statum. Quod non Princi- pis modò placita probant, sed quarto Colliget Auerrois, capite quinto decimo: Si ima- gines concipiantur ignium, bilis praeualet rubra. Eandem uero atram pollere, praenun- tiant somnia terrifica. Quoniam autem de incubo facta paulò antè mentio est, adne- ctamus item Auicennae sententiam in ea re dignam, quae incuriosius non praetereatur. Ergo Canonis primo: Resupinum (inquit) dormire, malum: prauae siquidē struuntur aegritudines, ueluti apoplexia est ac phrenitis & incubus: quoniam eo situ, superfluita- tum sit ad posteriora reclinatio, atque inde retentio, nec suis influere meatibus permit- tuntur, qui antica corporum obsident: cuius sunt generis, nares & palatum. De incubo item, tertij prima Princeps sic: Est incubus (inquit) aegritudo, qua proserpente sopore, phantasma opinamur graue in nos irruere & molestius comprimere, arctatur spiritus, ac uox

ac uox etiamnum intercipitur cum motu, ingruitq; praefocatio, meatibus praefarctis: se- peq; uel apoplexiae praesudium est, aut epilepsiae, nonnunquam & maniae. At sunt haec utiq; harenae non omnino nostrae, nō imus inficias: sed eiusmodi tamen quae legentium animos allecere amplius possint, q̄ quod nostrates nonnulli, etiam bene docti, apud Iureconsultos obseruasse, in suos regessere commentarios, Relegatos nuncupari, qui cum exilij causa solum uerterint, nihilominus suis perfruantur bonis: quod in deporta- tis nō fiat, etiam si à gramaticis minus uideatur obseruatū. Sicut nec illud ex Pœnulo, Achillem Aristarchi mihi commentari lubet.

Esse enim eo nomine Ennij tragœdiam, id quod Pompeij Festi probant fragmenta.

Qui nunquā somniarint, Plinius declaratur. Abluere somnia quid. Persii locus aperitur. Ardali ara, in qua somno fieret & Musis res diuina. Arda- lides Musae unde dicantur. Tibiae inuentor. Cap. xvi.

T quoniam diu iam de somniorum ratione commentamur, age, illustre- mus & parte hac Naturalem historiam Plinij, qui libri decimi sine quos- dam somniasse nunquam scribit: quibus mortiferū fuerit signum, si praeter consuetudinē somniare cœpissent. Quaesitum à multis opinor, quae si- turosq; etiamnum, ecquid ex ueteribus succurrat memorijs, quo planior fiat auctoris nobilissimi sensus. Ego uero quod ex scientissimi Plutarchi monumentis noui, quae uel sola doctum effecerint ingenij haudquaquā plebei hominem, non gra- uabor suppingere. Sic enim in libro De oraculis quae defecerat comperi: Cleonem ex Daulia solitum praedicare, multos quibus uixerat annos, nulla unquā insomnia uidisse. Idipsum & Thralimedi contigisse. Causa uero uentus tam miri est (inquit) corporum crasis siue temperatura. Sicuti melancholicos scimus esse *πολυνεύρους καὶ πολυκωντω- σους*, id est somniosos imaginososq;. Scribit Ammianus Marcellinus, Delatorum pesti- lenti uirulentia grassante saeuus, nec citra uitae discrimen uisa nocturna quempiam au- sum patet a cere: quo (inquit) nomine morebant docti quidam, quod apud Atlanteos non forent nati, ubi memoratur nulla uideri somnia. Id unde etueniat, rerum scientissi- mis (inquit) relinquamus. Confirmat sententiam de Atlantibus cum Martiano Plinius libro quinto. Iucundū relatu quod sequitur, Species oborta per quietem Tiberio, pra- cipere uidebatur, argentum cuidam erogaret: id secum ipse coniectas, ac magica ui sus- picatus daemona sibi immisum, hominem mox peremit. Nec illud praetereim: uete- ris fuisse superstitionis, metulosa somnia interim ablutione auerruncare: quod apud Aeschylum est obseruatum, & docuit in Batrachis Aristophanes,

ὡς αὖ θεῶν ὄνειρον ἀρκυόσασα.

id est ut somnium abluam diuinum. Ad quod Persii illud ex Satyra secunda respicere, dabunt (opinor) eruditi omnes.

Hac sancte ut poscas, Tyberino in gurgite mergis

Mane caput bis terq;, & noctem flumine purgas.

Sed & illud apud Sophoclem obseruatum est, ueteribus in more diu fuisse, ut somnia auertentes, ea soli denarrarent. Et quia de somnijs iam diu commentamur, de somno il- lud nō negligamus, fuisse apud Trezenios ueterem Ardali aram, super qua Musis & Somno rem diuinam peragebant, Somnum astruentes esse Musis deum praecipue ami- cum. Fuit autem Ardalis hic Vulcani filius, quem tibiam adinuenisse opinantur: & ab eo Musas dici Ardaldas, in Pausaniae monumentis est.

Ouorum natura mirabilis. Item de naufragis mirum, qui sidat prius, mox fluitent. Lucianus explicatur. Aristotelis defensio à calūnia. Oua lustralia & pnicta quae sint. Ostracoderma & malacoderma. Cyami nomine ouū ab Pythagora intelligi. *τρομητὰ, ῥοφύτᾳ, πηλυσιπᾳ, ζεῖα*, pnicton, oogala. Requieta oua. Helenae ouū. Oaria. Psathyra. Itē quid Iecithus, & Iecitho- polis. Itē de ouis plura. Epidorpsimata. Metadorpia. Epiphoremata quae intelligantur, item epiphora. Thalia castus. Pyriephtas, epidipnides, ce- lyphanon. Vreus pro mulo cur. Molae in foeminis ratio. Selenetides mur- lieres. Vitellum dici chryson & chloron.

Cap. xvii

SS 4 Ouorum

Vorum inter se miram ac propè indiscretam similitudinem sæpè numero apud animum meum non sine stupore perpendi. Alterum enim alteri si compares, fallitur examen, hebescitq; intuentis obtutus: tanta prorsum paritas est, tantaq; geminitudo. Id à M. Tullio item adnotatum in Academicis obseruauimus: qui rem etiam in adagium profluxisse significat, ut ouorum similitudinem dicamus, de ijs quæ consimilia ualde inter se sunt, ut disparari fecerniq; non possint: quum farina (ut aiunt) sint eiusdem, & gracculus gracculo affideat. Etiam si in Delo complures fuisse compertum est, qui gallinas quæstus sui gratia alere assueti, ubi ouum inspexissent, ex qua id foret gallina, euestigio pronũciarẽ. Sed longe utiq; admirabilius id. In re tam parua mundi permixtionem intelligi quandam. Ouum quippe elementis confurgere ac compingi quatuor, ueterum medicorum asserione traditum scimus. Nam crusta modo circumiectum obductumq; putamen, terræ imagine quadam, arefcntis in frigore uim naturæ præfert. Humor autem frigus humectusq; aquam exhibet planè. Sicuti aerem quod inest spiritosum, calens humensq;. At in meditullio luteum fixum mediocritatem caloris obtinens, & aridioris naturæ, igni compar facile colligitur. Cui calculum adiecerit & color: si quid tamen eiusmodi adesse igni creditur. An non & globata suffragatur figura? Quid, quod inest ouo uitalis uis, ueluti & mundo? Obseruatum ab eadem quoq; schola, Vitellum intima caloris facultate percoqui facile. Albumen non ita, ratione utrumq; frigoris, caloris humorisue. Hinc tostum ouum dissilit facile, non dissilit aqua concoctum: ignea siquidem ui, quodam ferrumine copulatur quod inest, humectum ampliusq; calefactũ exustumq; plures parit spiritus, qui loca nacti perangusta, exitum molientes testam prærupunt, demumq; euaporant. Præterea flammæ uis tunicam circumsilienti putaminosam, amburendo diffringit, quod & scitilibus euenire dum torretur euidens est. Quamobrem perfundi prius frigida solent oua, calida siquidem aqua mollicie statim humorem effundit, & raritatem relaxat. Quia uero de ouis mentio est, congeremus quæscitū digna lectio suggerit uaria. Et illud primum, Ostracoderma dici, oua putamine interiecta testaceo, ut in auibus. Malacoderma uero, quæ molli obducuntur cute. Sed illud grauius, Vnde nam fiat, quod *τὴ ἀφρανιδίον τὴ ἀφρανιδίον*, hoc est, corrupta & uirna oua fluitent. Integra certe *καὶ ἀπὸ τῆς* confestim sidere, manifestum est. Ac ratio quidem erui illinc potest, quod aquescant, ac spiritus contabescẽtia concipiãt plurimum. Qua ratione colligitur & illud relatu dignissimum. In aqua pereuntes primo quidem ima petere, mox ubi computrescere cœperint, emergere ac fluitare. Tabescẽs quidem cadauer spiritosum fit, aer uero præfarcitis poris ac meatibus, necnon pulmonis cavitatibus, quæ *ἀεργία* dicuntur, leuissimum illud efficit, adeo ut supernatare ualeat. Proinde mandatum literis est, quendam in mari grassantem, quum id sciret, consueuisse eorum quos enecasset pulmonem cõcidere, atq; ita demum in aquam projicere, quod ita affectos comperisset nõ emergere. Ooscypnia, & oa quoq; apud Græcos inter poculorum genera recenseri uideo, opinor de similitudine duci nomẽclaturam. Sunt qui mespila item oua putent dici. Illud uero Luciani in Dialogis quos ipse *νελεϊκὸς* uocat, cuius nam modi esse dicimus? *καὶ ἔπουν ἄροι ἢ τῆς τελοδία ἐκείτης δὲ πνοῦ κέλευνον, ἢ ἄλλῃ ἐκ ἀεργίου*, id est sicubi comperiat in triujs Hecates cœnam iacentem, aut ex catharso ouum. Catharsum in Græcorum doctrina uidetur purificatio quædã dici. Morem quippe Athenis fuisse produnt, conciones expurgandi, atq; theatra, & omnino quem libet populi conuentum. Id uero minutis fiebat porcellis, quos nominabãt catharlia. Eiusmodi obibant munus qui dicebantur à collustratione Peristiarchi. Oua expiationibus apta monstrat Iuuenalis illud,

Nisi se centum lustrauerit ouis.

Sed & in Arte Quidius oua hæc lustralia indicat illis uersibus,

Et ueniat quæ lustrat anus lectumq; locumq;

Præferat & tremula sulphur & oua manu.

Eius autem ab recentioribus ratio promitur, quod ex animalium generibus adeo multiformibus, plurima adantur ouis, quæ uelut media sint inter animal, & non animal: proinde

proinde pergrata dijs censere ueteres, quando & cyami nomine non aliud intellexisse uideatur Pythagoras, quàm ouum, quod sit in eo animalium *κύριος*, id est fertura. Eius autem erat decretum, Compar censeri *λευκὸν εἰς εἰς, λευκὸν εἰς πικρὸν*. Porro in cereali pompa ouum solebat esse primum. Verum parte hac, prius quàm subtexantur reliqua philosophorum principi libet patrocinari, aduersus quem ita ratiocinatur Albertus. Oua longa prodit Aristoteles producere mares, rotunda uero fœminam: quod (inquit) falsum est, quoniam scribit Auicenna, ex orbiculari ouo breuiq; progigni marem: ex oblongis acutis ue fœminam. Ipsum hoc comprobatur experimentum, & suffragatur ratio: siquidem uirtutis perfectio in masculinis ouis ambit æqualiter, & continet extremitat in fœmininis à centro longius abit materia in quo est uitalis calor, hoc uero plane imperfectionis argumentum est. Ista autem si quis sensisse Aristotelem putat, leberide cæcior est. Quamquam erubescens tanto nomine Albertus, mendum esse suspicatur exemplarium. Aristotelis uerba ex sexto De animalium historijs hæc sunt, ex Theodori interpretatione, Quæ oblonga sunt oua, fœminam adunt, quæq; sunt fastigio acuminata: at quæ rotundiora, & parte sui acutiore obtusa orbiculum habent, marem gignunt. Quod si quis cauillari nos arbitratur, auctoris Græca uerba subieci: *ὅτι δὲ τῶν μὲν μακρὰ καὶ ὀφθαλμοῦ ὡς οὐ δὴ λεία, τὰ δὲ στρογγύλα καὶ ποδὶ φέρειαν ἔχοντα κατὰ τὸ ὄφθ, ἄρῃ ὄφθ.* Illud autem ex eodem Alberto concoqui facilius potest, Se ouum uidisse cui putamen adesset duplex, inter utrumq; albugine fusa, quæ introrsus uiseretur item, sed aquosa tenuisq; nullo prorsum uitelli uestigio. Verum hoc naturæ peccatum fuerit. Sed unde fieri astruemus, quod piscium oua uisuntur infinita, nec colore disparata, ut in auitio genere? Nimirum artificis naturæ commentum id est atq; institutum. Quippe caloris inopia distinguens fecernentisq; id obtingere probabile sit: sunt namq; frigidi pisces ac perhumecti, indeq; redundantia multa quæ ouis argumentum sufficit. Id in auibus contra fit, siquidem in eis calor probatur perfectus, qui & humectum prolificum in alborem commutat: sicut unde alimentum fit, amplius digerendo citrino inficitur, imbecilla aquatiliū caliditate id ipsum assequi nequeunte. Naucratarum nuptialibus cœnis cauebatur ne quis ouum intulisse uellet, aut *μελίπικτῆ*, id est mellita. Sunt inter oua mensæ destinata (ut Aegina Paulus inquit) *τρομακτῆ*, quæ ualde nutriunt. Tremula interpretantur nonnulli, ut sint cum ijs eadem quæ liquida, seu mollia, uel hapala etiam dicuntur: quamquam hoc nomine dicuntur Neapolitanis, quæ sine testa enascuntur: nam *ῥοφικτῆ*, id est forbilis magis subeunt: pessima uero quæ uocant *καλυψίε*, id est in sartagine cocta. Sunt & quæ Galenus *πνικτῆ* uocat, quod prefo cari uideantur, dum certo genere coquuntur: nam è putaminibus educta uasculo excipiuntur, mox oleum infunditur & garum, uinum item modicum; uasculum inde in cacabum calentis aquæ immittunt obstruuntq; diligenter, ac tamdiu excalfacere pergunt, donec coisse medio modo uideantur. Est & pnicton carnis condimentum certum. Oua quæ recentia non sunt, requieta nuncupabant ueteres. Pulenti ex ouis & lacte concinnatam, ogala dicitur medicæ rei studiosi. Oua etiam mensæ inferri secundæ apud priores solita, scribit Atheneus, cum turdis & leporinis carnibus & mellitis. Ea uero omnia dicuntur epidorpmata, item metadorpia, necnõ epiphoremata. Antiquitus siquidem prius quàm ingererentur cõuiuæ, sua unicuiq; apponebatur portio super mensam, postertus uero multa inferebantur uariatq; unde & epiphoremata dici cœpta. Hinc Philyllius, amygdala, carydia, epiphoremata. Comicus Plato epitrazomata item dicit: alij tragemata uocant. Epiphoras sic item nuncupabant, quæ præter publicam mercedem de proprijs adijciebantur bonis à ciuibus. Sed & condemnationes uerbo intelligunt eodem. Secundas uero mensas impendio magnifico instructas inferri solitas, etiam probat Pindarus. Apud Romanos cœnæ initia habebant oua, attestante Porphyrio quoq;. Vnde Horatius, Ab ouo usq; ad mala citaret, Sermonum primo. Appion deniq; ac Diodorus epeclia, id est *ἐπεκλῆα*, uocari tradunt, quæ post cœnam dantur, tragemata. Nec illud relatu indignũ, tragematũ reliquias recte dici apotragemata, sicuti est apud Eupolin, qui Didymiam nescio quam incessens, uulpis eam apotragema nuncupauit, uel quod pusilla foret, uel ut uasicia dolisq; abunde instructam. Addamus ex Athenæo

item, qui ubi caseum recensuit Siculum, & quem Cretenses Thalam uocant, tenentem lacumq; nec non pyrephtham: sic autem lac dicitur primum, id est *δ' πνεύματι*: Forte, inquit, uniuersa hæc epidipnidas nuncupant Macedones. Vitellum oui, lecithum dici à Græcis scio, & approbat ad Glaucanem primo Galenus: qui tamen apud Hippocratem lecithon pro lente accipit, cui sint decussa putamina. Theophrastus loti Aegyptiæ radicem decoctam fieri lecithodem prodit, cibo expetitum quoq;. Sunt qui ita distinguant, lecithon pro legumine seu putamine scribi per *ι*, pro uitello per *υ*. Vitellum porrò chryson item dicunt: Hippocrates etiam chloron. Sed eodem nomine leguminis intelligitur genus item, quod pisum aliàs nuncupant. Vnde lecithopolis mulier appellatur, quæ tum oua distrahit, tum legumina, aut uilissima omnino: tanquã nugiuendula, ut Plauti uerbo utamur. Hanc *λεκιθόπιλον* enunciant illi. Oui putamen celyphæ non dixit in Alexandra Lycophron, quanquam eo nomine quilibet censerit cortex ualeat. In piscibus quibusdam oua dicuntur psathyra, id est harenida ex similitudine. Iam & oua legimus, quæ generationi inepta sint, dici *ζελα*, quasi flatuosa: nam *ζελον*, dicunt uentum: quo argumento etiamnum ab Homero mulos dici *ζελας* confectant periti, & recenset Eustathius, *δ' ζελον*, id est ob insitam non gignendi proprietatem, quod eorum semen sit *ἀνεμιατον*, id est spiritosum, & proinde fecunditatis nescium. Auctor autem in Hexaemero Magnus Basilius, subuentanea oua in cæteris irrita esse ac noua, nec ex illis fouendo quicquam excuti: at uultures, subuentanea ferè citra coitum progignere fertilitate insignia. Intelligi uero subuentanea seu hypenemia debet, citra coitum concepta libidinis imaginatione. Quæ ratio molan in fœminis quoq; producere creditur, uitæ ineptam, quod agens principium ex maris semine non affuerit. Oua in Græcis auctoribus dici inuenio etiam oaria. Scribit Neocles Crotoniata, ouum ex quo prognata tradatur Helena ex luna delapsum. Quippe oua parere Selenetidas mulieres, indeq; nascentes homines quinquies decies esse nobis ampliores, quod approbat Herodotus quoq; Heracleotes. Inter oua pauoninis primatè locum tribuunt pleriq; chenalopeçis secundam sibi notam uendicantibus, tertiam auitijs.

Cur ieiunantes præcipue infestet sitis. Virgilius illustratur. Cap. xviii

Qui ieiunia feruant, quocunq; id fiat tempore, siti excellenter infestari amplius quam fame consueuerunt. Id neminem non arbitror experimento didicisse. Proinde non est quod enixius id comprobemus. Ea modo forsàn quæstio suspensos habet aliquos, Vnde nam fiat id quod fieri quidem norint omnes, at rationem teneant perpauci. Quæ eo grauius ad perpensionem reuocatur, quoniam & inuicissimè scientissimus poeta Aeneidos secundo uidetur, quum ait,

Catuliq; relictæ

Faucibus expectant siccis.

Quanquam obuiam quodammodo se ingererat Plutarcho ipsa hæc perpendente libro Symposiacorū sexto, unde plerq; mutuatur in Cœnis Macrobius: Nam & si (inquit) humanum corpus ex elementorum qualitibus quatuor compactum constat & concinnatum ratione artificis mira, una tamē ex ijs est, quæ uel sola, uel omnium maxime iuge sibi comodumq; deposcat alimentū. Is autem est calor, qui humecti quippiã suggeri sibi in dies & horas querit. Id uerum comprobari uel eo potest argumento, quod non aqua, non terra, non deniq; aeri ullam absumentū, quod in proximo sit, inesse uim, perspicuum est. Ignis modo, uelut inexplebile animal, fomitem hincinde perpetè conquirat, alioqui momento periturus. Rationem suggerit ætas prima, calor nimietate plerq; auidius consumēs. At senes, in quibus conflaccit qualitas ea, extabescitq; nullo negotio pati ieiunium ualent: uelut parte plurima interextincto eo quod refici alimentis solet. Quin ubi agitatione languescetem calor uim excitarimus, stomachi inualefcit appetentia. Inde quoq; assertio hæc perspicua sit, quod inter animantia quæ sanguinis sunt expertia, cibum calor inopia nullum affectant. Quamobrem si appetentiam conciliat calor, humectaq; uis proprium illius est pabulum, summa prorsum ratione fieri, fatendum est, per ieiunium corpore nutrimentū indigo, genuinum præcipue id exigere calorem: quo excepto corpus uniuersum refici instaurariq; pernoscitur.

An.

An in pulmonē corruetur potus, diuersa in eo sententia. Pulmonis functione duo habere munia. *ἀσπνοή* quid. Eudiapneusti. Aræosyncriti qui dicantur.

Caput xix

Ilud eximie mirari me fateor, Platonem, cui ut scientissimo, & philosophorum facile principi, doctissimo ut quisq; est, ita promptissime assurgit, delabi potum in pulmonem, prodere sibi permisisse. Nam quoniam in eo uersamur argumento, non sopita fuerit operæ, huius quoq; rei commemorasse parte hac. Platonis uerba ex Timæo, quibus planè id astrui uideatur, subijcere collibuit: Pulmonis (inquit) tegmen cordi adhibuerunt, molle primum atq; ex sanguine, dein cauis intrinsecus fistulis spogiae instar distinctum, ut spiritu potuq; hausto, cordis ardorem huiusmodi respiratione & refrigerio tepesciat. Quam ob causam arterias tanquam aqueductus per pulmonum substantiam deriuant. Plutarchus Symposiacorum septimo, eius opinionis Philistiona fuisse auctore scribit. Sed & Hippocratem ac Dexippum Hippocraticum, ueteres medicos & nobiles. Ne quis autem obiter nos putet uelut pedites, & quidem gregarios, Lydium insequi currum uelle, quid in diuersum Erasistratus prodiderit, ut Plutarchus idem exposuit, sed & in Notis Atticis Gellius, & in Cœnis Macrobius, nunc recensere non est consilij. Aristotelis uero placita, cui in ratione naturæ primas omnium calculis deferri uideo, præterisse, uisum penè piaculum est. Ante gulam (inquit) posita arteria est, quamquam impedimento est, quum cibis ingeritur. Nam si quid uel cibi uel potus in arteriam delabitur, strangulationes, tormina & tusses grauissimæ incitantur. Quamobrem nec audientis sunt, qui hac potum meare dicant. Accidunt enim aperte, quæ modo dixi, omnibus quoties aliquid cibi delapsus est. Profecto opinionem eorum qui potum hac admitti existimant, irridendam esse plura ostendunt. Meatus enim nullus de pulmone ad uentrem pertinet, sicut ex ore gulam tendere cernimus. Quin etiam per uomitum, & nauisem, unde nam humor remeet, incertum non est. Ad hæc humorem non continuo colligi in uesicam, sed in uentrem prius, certum est. Excrementa enim alui tingi uidentur uini atrocioris fece. Vulnere etiam uentris sepe hoc patefactum est. Sed enim stultas opiniones admodum scrutari, stultum fortasse est. Hæc philosophus summus aduersus præceptorem Platonem commolitur. At qui tueri conantur, inter alia id quoq; sequutum Platonem uideri uolunt, quod forte conuulsa arteria, uelut meatu intercepto interscissoq; potus reiectatur foras, in columi stomacho. Astipulari uidetur & sitis accessio, pulmone ægrefcente. Porro & animalia pulmonis expertia potum nescire animaduertuntur. Sed nec id astruunt prætereundum, quod in urina, quæ est retrimentum potus, nullum cibi uestigium reperitur. Quod si in uentre simul fuissent, aliqua illarum sordium qualitate inficeretur. Postremo inquit, cur lapides qui de potu in uesica nascuntur, nunquam in uentre coalescunt? Atqui debuerunt, si in uentrem deflueret potus. Eurpolis deniq; & Euripides poetæ nobilissimi, Platonicæ hæresi calculum adijciunt. Et sunt qui ab Alcæo propagatum id malint. Addunt id quoq; epiglottidam, tanquam arbitram prohibendi admiscendiq; potum partiri inter stomachum pulmonemq; ut quod in pulmonem corruendum est, sensim paulatimq; infundatur, reliquum in stomachum deriuato. Lactantius in hominis opificio cum Erasistrato stat & Aristotele. Quorum si uera sententia est, ut ferè constare uideo, una erit pulmonis functio, *ἀσπνοή*, quam esse finiunt *κίνησις ἀόρατος* & *κίνησις ἀόρατος*, id est thoracis motione & pulmonis: cuius sint munia duo, *ἐμπνοή* & *ἐκπνοή*, id est inspiratio & expiratioq;. Est tamen & quæ uocatur *ἀσπνοή*, ea dicitur *ὄλησις ἀσπνοή*, *ἢ πᾶσι*, *ἢ πᾶσι*, *ἢ πᾶσι*, *ἢ πᾶσι*, id est aeris attractio citra nostrum propositum à naturali calore per superficiem. Sed *ἢ πᾶσι* uocant Græci, quibus libera corporis transpiratio est. Nonnulli medicorum & gymnastarum etiam aræosyncritos. Cui hominum generi pronunciatum ab Hippocrate est, sanitatem magis constare. Sic namque scribit: Corporis laxitas ad transpiratum, quibus plura feruntur per cutem, salubrius: at enim quis pauciora, salubre minus.

Ieiunij

Ieiunij ratio ex medicorum scitis. Firma ætas quæ intelligēda. Item quid Hieronymus de ieiunio, & Porphyrius. Encratitæ hæretici qui, & Seueriani.

Cap. xx

Hippocratis medicæ potestatis scientissimi nobilissima & celeberrima sententia est, quod & paulo ante referebamus parte quadam: Senes facillimè ieiunium sustinere, mox qui firma ætate sint, minus adolefcentes, omnium minimè pueros, ex ijs uero qui animo sunt propensiores, magisq; uegeti. Hæc autem ita (quod aiunt) apertis dicta tibijs uidetur, ut non ita magna indigere explicatione sentiatur. Nisi quod Galenus firmam ætatem dici putat eorum, qui mediã consistentiã seu uigoris ætatem & senectutis agunt, cum iam crescendi ætas & tempus excessit, necdum tamen senectutis sensus ullus notabilis compareat. Ita Thucydides inquit, Qui firma ætate sunt. Integram sunt qui ite uocent, Grecis autem & Galeno ἀκμῆ nuncupatur; unde ἀκμῶδες deflexum est uerbum. Integra ætas (inquit in Terentium Donatus) est, quæ in flore consistit, cui neq; addendum iam sit, neq; quicquam adhuc sit imminutum. Virgilius,

Integer æui Ascanius. Quod autem senes ait, intelligendum putat de ijs qui primordia uitæ senilis traducant. Nam de ijs qui summam pulsant & occiduam senectam, qui intelligi potest: Quum ijs diutina inediã dispendium nequaquã ferant, quanquam cibum exigunt omnino perexiguum. Traditum & illud in eisdem compertis scholis, Sanguine abundantes biliosus facilius ieiunium perpeti, causis aliquot: & primum quidem, quoniã humectum in illis redundat substantificum, atq; item nutrimentum: postremo & calor suppetit remissior minusq; acutus, ut qui humido suffrenetur. Attendenda & in hoc ex primo Canonis Auicennæ placita, prodentis, Eum uitæ modum uideri præstabiliorem, ut die una semel tantum hiant stomacho ingeratur cibus, mox sequenti bis, mane & sole occiduo. Id ipsum & sexto Colliget comprobatur. Auerrois capite septimo: Nam & mirabilis (inquit) Auenzoar assentitur. Rasis quarto Almanforis, Canon, inquit, aptissimus uidetur, ut biliosus bis die cibo refici permittamus, phlegmaticis semel, temperatis sanguineis ue ter duobus diebus. omnino ægre cibaria perficientibus præstare, scribit Auicenna, bis interdiu comedisse: semel autem uix aut nunquam. At beatus Hieronymus: Post cogitationum (inquit) cautissimã meditationem, ieiuniorum tibi arma sumenda sunt, & canendum cum Dauid, Humiliaui in ieiunio animam meam, & cinerem tanquam panem manducaui. Eua per cibum eiecta est de paradiso. Helias quadraginta dierum exercitatus ieiunio, igneo curru rapitur in cælum. Moyses quadraginta diebus ac noctibus familiaritate & sermone dei pacitur. Hostis antiquus, post quadraginta dierum ieiunium, per cibum molitur insidias: Si filius dei es (inquit) dic ut lapides isti panes fiant. In Lege, Mense septimo post clangorem tubarum, decimo die mensis, totius gentis Hebrææ ieiunium est, & exterminatur anima illa de populo suo, quæ saturitatem prætulit continētia. Et mox paulo: Sic ieiunandum, ut non palpites, & respirare uix possis, sed ut fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in psalmis, nec in uigilijs facias quid minus. Ieiunium non perfecta uirtus, sed cæterarum uirtutū fundamentum est. Et rursum alibi: Displicent, inquit, in teneris maxime ætatibus, longa & immoderata ieiunia. Experimento cognitū, asellum de uia lassum diuerticula quærere. Faciant licet Isidis cultores ac Cybelis, qui gulosã abstinentia phasides aues & fumantes turtures uorant, ne Cerealia contaminent dona. In quadagesima prophani ferè uētris ingluuiem decoquunt, & in cochlearum more suo uictitantes succo, futuris dapibus ac faginæ aqualiculum parant. Hæc si quis impudentior paulo ridenda arbitratur, perpēdat quæso Porphyrij quocq; exodium nobile, ex ueterum theologorum placitis in dæmonum improborum sacrificio ritu præcipientis. Ieiunio animum expurgari debere, præsertim uero animalium abstinentia. Quippe sanctam animi puritatem, uelut symbolum characteremq; diuinum arbitratur, quo ab illorum custodiamur prauitate. Porrò & uir planè diuinus animum tum sapientia diuina, tum ciborum muniet abstinentia, perturbationes hominibus incitantium. Tum ipsa ad deum similitudine, uelut dei templum incontaminatū, esse animum arbitratus

arbitratus in hoc uniuerso dei patris templo. Fessorū item dierum quibusdam, præcōritu ieiunia seruata, in libro De Osiride ac Iside, allata in eare Xenocratis sentētia, Plutarchus tradit. Denique compertum nobis, Encratitæ hæreticos, qui & Seueriani sunt nuncupati, nominis indeptos rationem, quoniam cibus abstinerent ac matrimonio: ab Tatiano propagatos, Hieronymus scribit, auctos ab Seuero: unde *αὐτοὶ τῶν Σευερίων* de Sophronio uocantur. Ieiunium quocq; Cereri institutum, T. Lūio credimus.

Tritagonistæ cōiuium Aeschini inustum, quid sibi uelit. Thesaracoston in grauidis tempus, quod sit: nec non tessaracoston festum, Tessera in re militari, quid.

Caput XXI

Aeschinem oratorem nobilem Demosthenes nimio plus quandoq; uellitans, & labeculam aliquam uiro eloquentissimo utcūq; inustam uolens, Tritagonistem illum subinde appellat: sicuti commemorat Hermogenes quocq; primo De ideis tomo, *ὡς τριτάγωνιστῶν ἀκροῦ ἕδρα ἴσθι μᾶτηρ*. id est, tritagonistem extremū educauit te mater: ut qui tertio histrionum ordine dignus uideretur, quando eum tragicum hypocritem, hoc est histrionem intelligi uolebat. Nec secus multis in locis hominem infamat, quàm ut scenicum etiam inutilem, ac uix in tertijs concertantem. Nam tritagonistes non aliud signat, quàm ordinis tertij certatorem. A Sophocle uero productum hoc uidetur, qui primus creditur tribus usus histrionibus, & quem uocant tritagonistem. Aeschinem fuisse hypocritem, sicuti Demadem etiam remigem, adnotauit Quintilianus. Plutarchus in Decem rhetorum uitis, super Aeschine ita commemorat: Quum esset (inquit) λαμπρόφωνος, hoc est uocis sonantioris, postmodum tragicædiã exercuit: ut uero Demosthenes ait, *ἄπο τριτάγωνιστῶν ὄντων ἔστι τριτάγωνιστῶν ἀκροῦ ἕδρα ἴσθι μᾶτηρ*. id est, scribæ histrionisq; munere fungens apud Aristodemum agebat in Dionysijs. Quin etiam puer, literas cum patre docuit. Idem Demosthenes in oratione præclara, *πρὸς ἀλλήματα*: Aeschinem dicit, uoce deflexa ex pæpale, quo uerbum florem indicat farina: quoniam esset is ingenij acerrimi, nunquam non in numerato ad sibi utilia peruidenda, tamen cæteris detrimentosa. Pæpalema certè dicitur, in malitia uariis ac multiplex. Tympanistrææ filium fuisse Aeschinē, prodidit Lucianus. Tessaracoston uero tempus dicitur dierum quadraginta: quando seruatum ueteribus tradunt, uti gestantes utero antè partum, eo dierum numero sacra ne adirent. Quin & à partu totidem, incommo dis infestabantur plurimis, sicuti infantes quocq; per id ferme temporis, morbidi sunt, uti docuit Censorinus, ac sine risu, nec citra periculum. Quibus mox transactis, festum agitabatur Tessaracoston item nuncupatum. At tessera (inquit Polybius) tabella erat inscripta, quæ sole occiduo à tribuno accepta ferebatur ad signorū principes, rursumq; ad tribunum redibat, unde is omnibus esse datum signum cognoscebat, necdum se intendentibus tenebris, perq; omnes ad se peruenisse.

In pisce communi spinam non esse, quid significet. Atasthalia quid, & unde. Heterognatos. Arithmetica ne proportio in conuiuio præbabilior, an geometrica. Cur cenam dicant *δῆμι*. Dætis quid, uel molyza. Protothœnia. Trimmata. Homochœnices. Homoliti. Camasena apud Empedoclem quid. De Boethio plura.

Caput XXII

Quam esset uiro graui improbanda uentris ingluuies, & pecuina uoracitas, supra locis aliquot ex summis auctoribus uideor abunde commonstrasse. Nunc quia in eandem sententiã suppetunt aliqua non digna quæ prætercantur, nec quibus (ut opinor) Græcicum illud congruat, *ὀδὸν ἰσθῶν*, nil sacrum: operæpretium me facturum credidi, si ea uelut auctaria bonarum literarum studio congefsero. Igitur fuisse ueteribus adagium uideo, quod usurpasse Democritum ex auctore nouimus Iocupletissimo, *ὅτι φωνὴ ἰχθῶν ἀναρῶντι ὀδὸν ἰσθῶν*, promiscuo pisci non insunt spina. Id uidetur in nimio plus uoraces productum, qui insita, cephalicq; auiditate quadam, raptim se saburrare festinantes, uerentur semper ne accumbentibus parte ulla cedant, immoq; indigi in expleticq; e mensa cogantur surgere: quo fit, ut dum deglutire satagunt, quicquid uncis manibus, uelut inauspicatæ aues, inuncarint, ne perurgent

TT

purgent quidem, sed confertim indiscriminatimq; omnia in barathrum deuoluunt & latinarum mediatorum; ἀλλ' οὐ φιλικῶς, οὐδ' ἐσυμπροτικῶς, ἀλλ' ἐπεισιμῶς καὶ ἀρπαγισμῶς καὶ χερσὶν ἄμιλλα καὶ ἐβλαβερῶς, ἀλλ' ἀποπρὸς καὶ λωπικῶς. id est, at non gratum, nec conuiuiale procœmium est gulosa esculentorum inspectio & rapacitas, manuūq; certamen, nec non cubiti innisus. Perabsurda hæc sunt, ac cynica. Quo argumento aristhaliā uocantur Græci, in conuiujs, quas dicunt thaliās, hoc genus peccatum, ad alia mox uocabulo corruato, Heterognatos ex Libani declamatione quadam, uorax intelligitur, qui nunc in dextram, nunc in sinistram cibum lingua conuoluat, uel utraque oris parte cibaria simul conterens, ita sit nuncupatus. In hos ita affectos sic declamasse Socrates uidetur, quum diceret, quosdam pane uti uelut obsonio, quosdam obsonio tanquam pane. Proinde sunt, qui ueterum frugalitati applaudentes, ut præclarum maximeq; ciuile, id efferant institutum, quo μοῖρα ἢ λοχίος ἰσότητι πλὴν πρὸς τὴν δειπνῆσιν συμποσία κρινονίαν ἐβραβεύον. id est, Moera & Lachesis in cœnis æqualitatem, & in conuiujs cōmunionem dispensabant: nil enim conspiciebatur inornatum, illiberale nihil, quando erat isomœria, quam intelligimus suam cuiusq; ac ex æquo portionem. Ex quo argumento, uiri nunquam laudati satis, cœnas ipsas δαίτας nuncupabant, & conuiuas, διατυμόνας; & διατρούς, structores ipsos, ac trapezocomos; à distributione quæ tunc fiet: siquidem δαίαι, diuidere est. Astruitur quod dicitur, & Spartæ moribus, quibus creodætas, id est carniū diuisores habere, receptum erat: non quoscunq; quidem, sed eminentissimum quenz ex ciuibus. Nam Lysandrum eo quandoq; perfunctum munere, tradit historia. Id uero dicebatur creodætia. Sed uas creodochon dici adnotauimus. Datis autem uocatur Galeno, alij caput. Dicitur nomine eodem minutior lampas quoq;. Hippocrati molyza nuncupatur, alij cum solo capite coma. In conuiujs, inquit Pollux, portio prima dicitur protothœnia, id est πρωτοθουῖα. Huic porro mori calculum adijcit Homerus quum sæpe alias, tum ubi ait,

ἢ ὅττις ἐδίδετο δαυδὸς ἴσος. id est, & nemo æquali indigebat cœna. Cæterum, mos hic quo in cœnobijs nunc maxime sancti uiri, deoq; uere mācipati, castissime degunt, exsoleuisse tunc uidetur, quum saliares inductæ sunt cœnæ, quibus ad immobilitatē usq; differtus uenter distenditur. Candylos nulla tunc mensa notasses, non carycias, ganeata cibaria, quibus iam satur titillatur palatum. Non aromaticas potiones, quæ uocant trimmata. Certe diu seruatum, ut sacrificium & publicum epulum non alio fieret modo, quàm πρὸς μεσση, id est ad portionem. Hinc Euripides, πρὸς τῆς ψυχῆς πρὸς δα λήγον dixit, hoc est animæ filiana sortem: quæ diuiti, aut illustri non contribuens δὲ πρωτεῖον, hoc est honorem præcipuum, sed ut obuenit, pauperem abiectumq; surrigit, magnum uero ac potentē æqualitati assuefacit, nec moleste, sed moderatum agere hilariter. At enim assertionem id genus, uideo profluentem in me gurgitum altissimorum turbam, & Apicios nescio quos tumultuosius obstrepentes, qui soliti λιχίσην, id est cichlissare, seu turdos elitare, ὄψατε δὲ αἰδουσι διοτρεφέες βασιλῆες, id est, obsonia cuiusmodi à Ioue nutriti uescuntur reges, querulē nimis flebiliterq; ferent, ad Zenonis parsimoniam, tanquam ad pileum gulæ proceres uocari. Quem proditum memoriæ est, crudis dumtaxat solitum uelci, interimq; uini loco aquam perpotare, ac discipulos esuriam docere. Vnde Philemon de illo ita cecinit, πινεῖν δολωσαι ἢ μαθητῆς λαμβάνει. id est, docet esurire, nec tamen discipulis caret. Atq; in diuersum ita concinnabunt argumenta, ut patinarias struant struices, quod Plautinum est, ueluti non uescendi bibendiq; gratia agitari conuiuia soleant, ἀλλ' ἂν συμπεῖν ἢ συμφαγεῖν. id est, sed combibendi conuescendiq;. Tua uero inquiet creodætia nescio quæ, ac in portiones distributio, cōmunionē sublata, ex una multas nobis cœnas conficit: pluresq; cœnantes, concœnem uerō conuictoremq; prorsus neminem, quando ueluti à creopolica mensa siue lanionia ad libram capiens quisq; portionem decumbat. Sed rogo te, Nonne deridiculum nescio quem & imperitum arbitrare medicum, si agris pluribus ad æquilibrium potiones propinet? An non sentis in conuiuendi ratione idipsū usu frequenter uenire: Est qui plus appetat, est qui minus, insita unicuiq; uirtute aut retundente, aut acuate cibi appetentiam. Tu tamen festiuissime

stiuissime cōuiuator & rex, non sitientes, nec famescentes ad eundem cum diuersis calculum reuocas. Nec satis uidere didicisse, non arithmeticum in istis medium, sed geometricum requiri. Proinde, si ad cauponem diuertas, consuluerim planē, una & communi utendum mensura. Quum uero ad conuictum uocamur, memineris, proprium quenz uentrem adducere: quem deniq; non tuum hoc molestum æquilibrium explet, sed quod est satis. Neq; umbricas huc cœnas reuoco, sed ueterum nobis humanitatem eenseo imitandam, ut in communionē seruanda non homorophij modō simus, & tecti eiusdem cohabitatores, sed poculi quoq; & cibi eiusdem grati participes. Quos à Græcis dici homochoenicas scimus, & homolitos. Homericas porro cœnas ualere sinam, famelicas nescio quas & siticulosas, in quibus reges sunt Italis molestiores cauponibus: quibus in procinctu stantibus, succurrit memorare, quot quis apud se calices perficcarit. Pindaricæ utiq; præstiterint, in quibus omnibus omnibus affatim apponi inuenies. Quod te non obseruasse, impendio miramur, quum subinde in Græcorum castra solers explorator te inferas, & in nulla non pagina ab illis uersuram facias, ex usura sortem fieri opinatus. Perbelle mihi ratiocinari uidemini, & quidem, si uera omnino dicenda sunt, me quoq; similis quandocq; rapuit sententiā. Sed quum animaduertissimē non me ualde ab eo differre, quem torrens arreptum deuoluit, qui non quō uelit ipse, sed utcunq; aquæ impetus tulit, necessario feratur, erubescbam equum me planē furentem incendisse. Neq; enim aliud est concupiscentiæ agitatio. In quo si ex me scitetur quispiam, quō nam ferar: non aliud uerē respondeam, quàm quo uisum effreni bruto fuerit. Proinde uos, ut collibuerit, me nihil pœnitet eorum sententiæ esse, qui cibi potusq; largitate opprimi sensum, rationem concuti, sapientiæ induci nubilum usu edocti non abnuunt. Illud obiter, quoniam à piscitio cœpimus, adnotarim, cōmūni notione pisces omnes camafenas, id est καμασώνας dici ab Empedocle. Immo uero nec id prætereamus ex historia productum: erant Symmachus, & illius gener Boethius summo nati loco, ac inter Romanos, senatoriosq; uiros facile principes, consulari etiamnum perfuncti dignitate: uerum cum primis philosophiæ mysterijs abundē illustres ac benefica natura pleriq; salutare. Sed uti in magna ferē assolet gloria: æmulorū sese promebant odiā & simultates. Vnde factum, ut tanquam rerum nouarum studiosi, in suspitionē uenerint Gotorum regi Theodorico: qui hoc nomine bonis publicatis, etiam illos interimi iussit. Sed quum mox cœnanti miræ magnitudinis piscis percoctum caput apposuisent ministri, Symmachi esse id, uisum regi, quando & ab inferiore labro prominere dentes opinabatur, ac prærigidos toruosq; oculos interminari grauius, ac ultionem intentare. Qua monstri specie is conterritus, cōtremiscensq; totus, ac rigens quum decubuisset, mox extabescēs luctu emoritur. Illud item adnotarim, Boethij uxorem, Symmachi filiam Rustitianam ab historicis nuncupari: quæ uiro superstes, capta urbe ab Totila, uitæ necessaria ab hoste coacta est emendicando quærere, quæ antea facultates suas egenis munificē fuerat impertita.

Candyli quid sint: item abyrtace, abyrtacopœi, candys. Plutarchi codex emaculatur. Caryceumata. καρυκοπιειν. Carycopœi Delphi. Caryca. Paroplis. Paropsimatio. Onthyleuses. Carica. Caryca. Conchyliorum lautitia. Syrmaea, syrmaia, mimarcis, nogalimata, mimata, hæmatia. Buli pro intestinis. Liculmen, alix, enhæmatia. Caput XXIII

Quoniam uero paulò antè quibusdam usi uocibus sumus, quas hæud ambigam, legenti frontem contraxisse, tollamus porro difficultatis tricas, ut ea ueluti morula, nihil harum lucubrationum studiosi sufflamīntur, ut hoc interim uerbo utamur, quo & aliās. Candylos ergo accipe scitamenta ciborum quadam ex melle lacteq; concinnata: sicut abyrtace apud Barbaros ex porro comparabatur, cardamo, allio, mali punici granis, sinapi, & id genus alijs quibusdā, unde abyrtacopœi nuncupantur: Medis præsertim id usu frequenti fuit: sicuti in Theseo auctor Theopompus est, & in cecryphalo Menander. Candy autem Persicum est indumentum. In quo Plutarchi codex Latinus non citra labeculam circumfertur in Cimonē: nam spolia recensens Persica, præter aureā psellia etiam manicas adijcit, quas in- TT 2 terpres

terpres bullas accipit & torques ac candyas: ubi modò candidas, scriptum legas. Caryciam uero dici inuenio iurulentam dulcedinem. Iulius autem Pollux, dicas (inquit) iuris carycam, caryceumata, catachysmata, abyrtacem, paropside: est enim & hoc iuris quoddam genus, uel (ut putant alij) mazæ, uel est obsonium, quod nunc paropside diceremus. Pro uase autem dici paropside, negat Thomas, Magister cognomento: probat ueterum auctoritate Athenæus. Caryceumata falsa placentis inspergi solita, tradunt Aristophanis interpretes. Carycæ meminit in Timone Lucianus, *καρύκις τὸ γάριον ἀνοσπλιωσ*, id est suffertū habens barbitum caryca. In Lexiphane recenset idem, abyrtacem, carycias, thrymmatidas, & thria. Scribit Sudas, esse carycam Lydium condimentum ex sanguine & plerisque alijs prælatis confectum. Vnde inquit dictum *καρυκοπιόνιον*, quod est, scita uerborum uarietate orationem excolere. Et in libro *Derhetorica* Apollinuduci iudicem prædulci oratione suauis oportere scribit, perinde ac lauto caryciarum apparatu. Carycopæos tamen dici Delphos, legimus, quoniam uicinas circumcidentes coquorum fungi officio uiderentur. Carycarum meminit Athenæus quoque, ut Lydij inuenit. Quin est item caryca uenter, quem nunc monthylenem dicimus. At inquit Pollux, superflui apparatus onthyleuses dicitur, ac monthyleuses. Carycam esse multi impendij, Didymus auctor est. Sunt qui à nigredine inflecti uocabulum opinentur: nam *καρυ* & *ρῶς*, pro nigro interpretatur. Carica uero domicilia in edito sita nuncupantur, & naturali tuta munimento, quod significat comicus nobilis, *ὡσπερ οἱ κάρες μὲν αὐτὸν ὑπὸ λάφου οἰκοῦσιν*.

Sciendum uero, id quod ut succenturietur, impetrat gula. Tempestate hac Pannonios carycæ imaginem seruare quandam, ex pipere ac aromatibus alijs scitamentum conficientes cum pullorum aut anserum sanguine, quos ad hunc usum iugulando peremerint. Omnino edulia hæc fuisse pretiosiora, ex Plutarcho liquet Symposiacorum quarto. Caryca uero ad carycas nil admodum pertinent. Nam eo dici nomine uidentur, quæ ligneo conteguntur putamine, quando & Perseæ os ita nuncupat Theophrastus, Conchylia uero adeo proceribus gulæ probata, ut uel inde sit conformatum adagium, Esse conchylia uiduarum cupedias: sicuti Phalereus commemorat Demetrius, ut Sophronem taceam Mimographum. Apud Herodotum est raphani genus syrmea, sed eodem quoque nomine edulium ex adipe concinnatum & melle. Vnde correperit Syrmia nostris temporibus frequens nomen, quod obseruatum eruditus est: habetur uero id nuptiale ferculum, cui condiendo queritur gallinacea pulpa cum amygdalis & saccharo. Est tamen Hippocrati syrmea item sueci species, id est passii, aut defruti. Erat & prioribus intestinum sanguine concinnatum, id (ut Pollux docuit) nuncupabatur mimarceis. Sunt & scitamæta quædam dicta nogalimata, præcipue grata: meminit Ephippus. Sed uerbum id poetis modò frequens, arbitrantur nonnulli. Mymata quoque obsonia dicuntur quædam pretiosius comparata. Parabantur uero, ut est apud Artemidorum, ex carne ac cruore, coniectis præterea condimentis pluribus, quæ in Opsartytico recenset Epanetus. Fuit & genus aliud, quod & ipsum à cruore contenderim dici hæmatiam. In Collectaneorum rei rusticæ libro apud Græcos, auctore incerto, legi, esse speciem gari hæmation, quod ex thynni concinnetur intestinis *μετὰ τῆν ἐμβραχίων*, sanguine insuper adiecto, & quibusdam alijs. Eodem ferè loco nominatur species altera ex intestinis itidem piscium liculmen, cuius percolati sedimentum dicitur alix. Enhamata Dioscoridi sunt ulcera cruenta. Hæmasium uocant septum spinis contextum, quod ingredi cupientes sanguine oppleantur. Auctor est Aristophanis interpret, allatopolas adipibus concisis implere *ὡς βοῦλος*, quo uocabulo accipi intestina possunt, quæ paulum luxato uerbo sic item plebeia nuncupantur uoce. Botulos etiam cruore distentos apud Septimum Florentem legimus. Caterum, quia in conuiualem incidimus hilaritatem, non ineptè fortasse fecerimus, si hoc potissimum loco fuero exsequutus, quicquid mihi lectione uaria compertum est: quando non parum multa sunt, quæ ad id spectantia ueteres monumentis prodidere. Verum, ut minus anxia lectio fiat, quoniam qui sapius iter iungit, serius quidem, sed incommodo minore nihil secius, quod contendunt, tandem perueniunt, impingentes capiti huic coronidem, seorsum que reliqua

liqua sunt, pertractabimus, Græcorum ferè uestigijs inharèntes, nec tamen nostros transeundò inhonoratos. Putemur modò mutitare nunc, uel Saturnalia mittere, aut sigillaria.

Prandij & cœnæ uocabula, tam Græcè, quàm Latine unde inflectantur. Acratissima. Ariston. Dipnon. Monophagi. Monositi. An ueteribus in usu fuerint prandia. Ignis laus, & salis. Quæ sint bellaria pergrata. Unguentorum mos. Myron unde. Tricliniorum, & cõuiuarum appellationes plusculæ. De Androne, ac Thiaso. Andera quid. Symbolum quid, & symbole. Collecta. Conuiuiorum species. Ilapine. Gamos. Eranos. Sportularum conuiuium. Ilæ quid. Ilarche. Brumalia quæ, & unde. Caput XXIII

Lud uero se ingerit primū, ut scrutemur, quid ita Græci prandium dicant ariston: sed præstò grammatici sunt, de temporis incertitudine sic nuncupatum arbitrati, uelut ariston intelligamus, id est indefinitum, uel quod in bellum pergentibus, id est *πρὸς τὴν ἀγρῆν*, concinnari consueffet. In Symposiacis Plutarchus acratissima & ariston idem ferè arbitratur, quod ipsum & Athenæus facit. Sed à meracius potandi consuetudine nomen illud inflecti coniecit, quoniam panis bucellam mero tingent: hoc autem *ἄκρατος ἐσθίου ὄρου*, id est à matutina hora. Nam & Eumæum scribit Homerus, ariston, id est prandium parasse, *ἢ ἢ οἱ φαίνονται*, id est commodum sese promente aurora. Commeminit uocabuli & rei quarta historia Thucydides. Philemon ufos ueteres scribit, acratimate, aristo, hesperimate, dipno. Vesperna uocabulum ex hac ratione pro cœna uidetur effinxisse Plautus, quum cœnam ueteres pro prandio acciperent. Dipnon uero, siue cœnam, dicit *ἢ τὸ πόνου ἀκράτους*, id est quia pausam laboribus facit. Nihil aliud quis ariston appellari, uelut *ἄκρατος*, id est ex obujs, nec anxie comparatum. *ἀκράτου* uero *ὡσπερ ἀκράτου*, id est elaboratum sollicitiusque appositum: sed uarijs tamen distinctum cognominibus. Erat enim quod phileticum diceretur, aliud demoticum, nec non phratricum, aut etiam orgeonicum, ut Thiasum præteream. Lego & foteria syndipna. Sed & in Canonicis decretis, agapen pro conuiuio bis positam inuenimus, quæ res cum philetico fortè congruat. Lamprias uero apud eundem Plutarchū, cœnam apud Romanos dici aucupatur, *ἄκρατος τῶν ἰωνοῦντων καλεῖται*, quod cum amicis decumberent. Nam seorsum ferè prandere, ueteris fuisse moris: unde sunt forsàn apud Athenæum monophagi. At plaustra simplicia uocantur monostropha. Monositos intelligūt, qui semel tantum die cibum admittunt: quod auaritiæ causa factitasse, traditum ueteribus scio. Dicit uero à nobis prandium, à temporis qualitate: nam *πρῶτον*, signare meridianum: quando & à prandio interquiescere *πρῶτον* pronuntiant, uel quod id fumerent *πρῶτον* *πρῶτον*, id est prius quàm indigentia premerentur nocumeto. Acratiston uocat Theocritus, sine cibo aut ientaculo. Hinc eorum coargui incititia potest, qui prandia in usu fuisse ueteribus, abnuunt. Nam ut luuenalem taceam, in cuius Satyra legimus, Hæc inter nautas & prandet & errat.

Macrobius Saturnalium tertio: Imperatum, inquit, ut patentibus ianuis pransitaretur & cœnaretur. Plinius Cæcilius: Post cibum sæpe, quem interdū leuem & facilem more ueterum fumebat, æstate iacebat in sole. Valerius libro secundo. Prandere & cœnare in propatulo, uerecundia non erat: Plinius quoque libro trigessimotertio Q. Elium in sicilibus prandisse scribit: & libro septimo, Decimum Saupheium scribam mortuum, quum domi suæ pranderet. Cicero pro Cluentio, Quum eius in nuptijs more Latinatum multitudo hominum pranderet. Et infra, Quum ad illud prandium crudior uenisset. Scribit tamen Pollio Trebellius, prandium dicit, quod ad bellum milites parat, à cinctis initum: cui rei adlit argumentum, quod à distinctis cum imperatore cœnaretur. Nam esse prandium militare, astruitur multis. Ut uero ulterius pergamus, Euenum dicere solitum accepimus, Ignem uideri omnium bellariorum iucundissimum. Salem uero Homerus diuinum uocat. Plerique autem *χέριτα*, id est gratiam, quod pluribus interlitus gustui sapida reddat, & grata. Verum præcipue diuina bellaria, & mirè grata amici sunt, & familiares. Caterum & cum bellarijs corollis in mensas secundas

ueniebant ungueta profligatis congrua moribus impudicisq. Quod apud Xenophontem testatius Socrates facit. Certe Græcis myra nuncupantur, quali *μυρά*, quoniam uino madentibus ac delirantibus plane arrideant. Vnguentarios infectoresq. non admisit Sparta, execratus est Solon quoq. Conuiuij loci inuentio recte dici symposium, androna, syssition, & trichinon, œcon, id est domum, & pentaclinon, uel etiam decaclinon, & pastada, *ἄρ' τῶ πέντε δα*, item synagogium: sed & synagogimon, siue synagogium pro conuiuio apud Alexin in Philocalo, legimus: nam *συνάγειν* dicebant simul bibere, sicuti comprobatur Menander quoq. Forte (inquit Athenæus) hoc sit, quod symbolis constat. Vnde interrogatus Ctesibius, quid illi ex philosophia superesset, respondit *ἄσυνμβόλως διαπνεῖν*, id est sine symbolo cœnare: nam quum iocis scateret, sapius uocabatur: quo nomine à Timone est proficillus, ut dipnomanes, ac mortui habes *οκυλος, κρηθλυ δ' ἀκύλισον*. Sic & asymbola dicuntur conuiuia. Symbolen autem conuiuio illatam, chon uocant Argiui, id est *χών*: particulam uero *ἀσάμ*, id est *ἀσάμ*. Symboles meminit Alexis quoq. Collectas, a conuiuio exigi solitas quandoq. in secundo. De oratore, indicat Marcus Tullius. Hebeteria item dici symposia in ueteribus obseruatum memorijs est, unde forsitan præposita poculis Hebe confingitur poetis. Illud adnotarim obiter, Inter peristylia olim & hospitalia in domibus itinera constituere, moris fuisse, mesaulæ dicebantur à Græcis, q. inter duas aulas media essent. Nostri etiam andronas uocarunt. Quo argumento Rhodigini mei, ubicunq. inter domos duas angustior patet uia, qua uelut anfractu breuiore, liceat ex transuerso in patetiorum transcurrere, uocant andronem, uel etiam forma deminuta, andronellam. Quod mirum tamen est: nam Græcè non conuenit, neque item Latine: etenim illi, andronas appellant œcos, ubi conuiuia uirilia solent esse, uti ex Xenophontis liquet Symposium, quod eò mulieres non accedant. Athenæus etiam ita scribit: heroicæ domos Homerus megara uocat, & domata: at nunc (inquit) xenonas putant, & andronas. Andronas apud Herodotum libro primo, porticus interpretatur Valla, ubi arma e porticibus, siue *ἐκ τῶ ἀνδρώνων* amota (scribit historicus) fuisse in thalamos illata. Theocritus, anemones andera, id est *ἀνδρα* in sepibus uisitari scribit: quo nomine flores intelligunt, quanquam fluminum labra sic uocentur quoq. quia sint *ἀνὰ τῶ ἀνδρώνων*, uel loca item humecta. Conuiuas ipsos, Græci sympotas dicunt, uel homofitos & syssitos, synuasiastas, thiasotas & thiasitas, necnon ilapinastas, eranistas. Quanquam non me fallit, Athenæum Eustathiumq. in Odyssæa primum ita conuiuia disparare, ut ilapinen, id est *ἐλαπίνων* statuunt, quod splendorem habeat, & apparatus magnificentiam. Vnde & in Cypro eoli solitum legimus Iouem ilapinastem & splanchnotomon. Dicit ilapinem interpretatur, ab *ἰλαα*, quo nomine ordines intelligunt, ac uertigines, quas iuniores aederent in choris, cuiusmodi à comessantibus post uictoriam exhibebantur. Pindarus, *ἐν θάμυ εὐφρονες ἰλαα σὺν κελαιμοιοβόα* *θεῶν δέχοντα*. Est item ila, equestris turma: unde nuncupentur ilarchæ, qui & taxiarchæ. Sed à diuerticulo repeto fabulam. Gamon, in quod item pecuniarū erogetur plusculum. Eranon, quod pluribus differtum accumbentibus sit, sed ita, ut ferat sibi unusquisq. quod edat: quod etiam *ἀρ' ἀνελθῶ* dicebatur, id est à sportula. Quæ res poetæ Heliodo arisisse admodum uidetur, quod insit iucunditatis multum, impendij haud sanè. Quin & Romanis probrosum censebatur alienis uesci, proinde ferebant singuli quod essent ac biberent, quod non dicerentur *ἄλλοτρεῖοφωγοί*. Hinc tollendæ ignominia causa Romulus quod cum fratre ab Larentia foret educatus, Brumalia instituit, quibus conuiuio excipiebatur senatus, quum necessarium diceret, ab rege suo alii senatum hyeme, nullis obstrepentibus bellis. Brumalia Græci interpretantur *τῶ ἐλ' τῶ ἀλλοτρεῶν τράφωα*. Seorsum uero Thiasotarum domos pholateria nominabant, id est *φολαγθήα*: quanquam est proprie Thiasus, sacer chorus, unde thiasotes pro choreute. Sed Demosthenes & Xenophon multitudinem quamlibet diuina rei causa cœuntem eo dici uolunt nomine: quoniam Sios, Lacones dicunt deos, ut scribit Athenæus. In Plutarchi Symposiacis, tardiores conuiuia, ac ad cœueniendum lentiores nuncupantur colyusidipni, uelut cœnaturis morulam iniicientes, & accubitum inhiabentes (Scribit tamen Erymologia

tum

rum secundo Apollodorus, ex cochlijs, hoc est limacis esse, quæ dicantur *κολυσιδίπνοι*, id est colyusidipni) item zophorodorpides, tanquam in noctem protrahentes conuiuium, necnō trechedipni, ex aduerso appellatione facta, quod minus ad cœnam currant. Sunt & qui uocentur epithymodipni, qui rerum multarum curis distracti, nihilominus cœnæ cupiditate uocatoribus non negant, etiam si ad præscriptū adesse queant minus. Apud nostros mensæ eiusdem participes conuiuia dici consueuerunt, sed & conuictores apud Plinium Cæcilium: nam compransores legisse uideor in Philippiis apud Marcum Tullium. Homotrapezi leguntur apud Xenophontem *ἀναβολσείας* primo. Conuiuia publica scribit Pollux nuncupari à Græcis euochias, thalias, pandælias, demothœnias.

De scimpodio, & stibadijs: itē anaclinterijs, seu accubitis. Stibys, stiba, buni. Sederent ne an accubarēt priores. Item uocabula plura ad cœnatijs dominum & seruos spectantia. Copides cœnæ. Physicilli panes. Titthenidia. Corydalis auis. Corythalia Diana. Corithale, Tythos. Aelion cœna. Copissare. Copelus. Synæclia. Epecla bellaria. Cammatides. Cammata. Psæta. Logodipnū. Dipnologia. Gastronomia. Gastronomi. Tithoreū oleū. Copos. Ostocopos. Epibata. Empori. Canna. Camella. Coptaria. XXXV

Reseruatum & in eiusdem Iulij thesauris, super quibus accumbantibus dicitur *κλίνας, κλινοδίας, κλινοδία*, hoc est lectos lectulos ue, atq. item scimpodas. Hoc uero postremum etiam scimpodium appellari deminuta forma in Athenæo legimus. Nam apud Gellium in synceris codicibus ita adnotatum inuenimus: Atque ibi, qui intromissi sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Græcienſi. Libanius in libro De sua ipsius uita, Quum domi (inquit) sum, iaceo in lecto: ubi uero in schola, in scimpode, id est in lectica, uti opinor. Apud Aristophanem *ἰσθῶν σκιμπώδῃα* reperies in Nebulis, uel pro philosophorum sella, uel pro lectulo, aut lectica. Inueni apud Græcos qui scribant scimpodion si gnare τὸ χαλοκρῶστατον, id est claudum grabatum. Nam apud ueteres *σκιμπώδῃα*, claudicandi notionem habet. Diogenem quoque dicere solitum, in Vrania scribit historia Aelianus, *καὶ τὸν σκιμπώδῃα ἀνὰ τὴν πρυφῆσσαι, πρὸς ἐργασίαν γὰρ καὶ τῶ οἰκισθῆναι, καὶ τῶ σκιμπώδῃα*. Eruditus inter Græcos grammaticus sic finit, *σκιμπώδῃου δὲ τὰς κλινοδίων μονοθῆτον*: id est, uilior lectulus scimpodion est, in quo decumbat unus modo. Galenus Therapeutices decimo, in marasmi cura: sic affectum, in scimpode balneo inferri iubet. Digna relatu quæ prodit historicus Dion: Claudio (inquit) Cæsari quum prospera foret ualetudine, & tremulum erat caput, tremulæ item manus, quin lingua etiam titubabat, primusq. Romanorum *δίσκρον* est usus *κατασέγων*. Nam antea Augustus ac Tiberius in scimpodijs quandoq. ferebantur, cuiusmodi mulieres quoque uel nunc. Scimpodion præterea *κατασέγων* nominat idem historicus, in quo ex debilitate ferri solitum scribit Seuerum, Britanniam dum obiret. Erant etiam stibadia, hoc est thori humi iacentes, ex lignis ramisq. structi. Meminit Athenæus quoque: Primum (inquit) scenas faciebant, & in his stibades ex herba, super qua dapes componerentur. At ibi idem prodit, in stibadibus accumbi solitum. Maronianus interpretis stibadia non habuisse ueteres adstruit, quum tamen apud Theocritum in Adonidis epitaphio hic legatur uersiculus, *ἴσ' ἀγαθὰ στέας, ἴσθ' ἀδονιδί στέας*. Quin & Phormionis stibades, uel prouerbio notiores fuere in præpâcos, quod Sudæ proditur monumentis. Apud Plinium Cæcilium ita legas, In capite stibadium candido marmore uite protegitur. Sidonius Apollinaris in cœnatiuncula stibadium constituit & abacum. Dicuntur & anaclinteria: sicut apud Lampridium in Hellogabalo, accubita, seu accubita, uti alijs placere aduerto. Stibys autem dicitur fullo, ab calcandi usu. Nam *πρὸς στέας*, densatum uocant proculcatumq. Stiba uero pruina est apud Homerum, *στέβη δ' ἴσθ' ἡοίη*, quod est *δρβεινή*, id est dilucularia. De Troglodytarum mulieribus ita refert ex Artemidoro Strabo, *στέβηρονται δὲ ἀπὸ μελῶς αἰ γυναικῆς*, quod interpretis per errorem sic reddit, Mulieres diligenter sibi cerusam inducunt. Orbes stibio

fuliginati sunt apud Hieronymum. Plinius stibium dicit lapidem, spumae candidae nitentisq. Plura de stibio Dioscorides, Cerusam Graeci psimithium uocant. Stibas deniq. a Cyprijs etiam bunos dicitur. quanquam in montibus condita urbes, Buni appellentur: quoniam uoce ea Graecis collis indicatur. Sed & cespitibus surrectas aras ita uocant. Sedilia item discumbentium uidetur spondas nuncupasse Virgilius, quum de Didone ita scribit,

Aulæis iam se regina superbis
Aurea composuit sponda.

Phyllada in Philoctete uocat Sophocles, lectum ex folijs. Sed & coronam eodem modo alibi. Legimus in historia, Foeminas cum uiris cubantibus sedentes cenitasse. Lecti- sternio praeterea Iouis, ipse in lectulum, Iuno & Minerva in sellas ad coenam inuitabantur. Nec me fallit, Seruium grammaticum scribere, Maiores nostros sedentes epulari solitos, eumq. morem habuisse a Laconibus & Cretensibus, sicuti (inquit) Varro docet in libris Degente populi Romani; & proinde Virgilium ita scripsisse,

Hæ sacris sedes epulis, hic ariete caeso
Perpetuis soliti patres considerare mensis.

Conuiuij dominum, & regem a nostris uideo appellari: Graecis uero dicitur hestiator, & hestichus apud Aristophanem, nec non symposiarchus: quanquam eo quoq. nomine nuncupatur, quem forte uel alio modo eligunt sodales conuiuij curatorem. Prochites uero esse uidetur inter decumbentes, qui accubitum assequitur primatem. Ministerio uniuerso praepositus dicebatur trapezopœus: at in sacris minister, erat parasitus: & in Atheniensium rebus, parasition dici inuenimus. Pocillatorem uocat Apuleius, qui ad cyathum stat. Sed non sit finis, si ista consecretur indagine curiosiore, quando uel exoletorum in conuiuijs tunicae diligenter succinguntur. Cura nec sopita est, quo modo aper a coco casus exeat, quanta celeritate signo dato ad ministeria decurrant gladij: quanta arte in frustra non enormia scindantur aues: quam curiose infelices pueruli ebriorum sputa detergent. Iis quippe lautitiae fama captatur. Adeo nec bibere scimus citra ambitionem, nec edere. Fuere tamen apud Spartanos coenae quaedam dictae copides, in quibus immolaretur capra, nec aliud praeterea quippiam: indeq. carnis distribuebantur portiones & panes, qui uocabantur physicilli. Insuper alia pleraque sumptus haud magni. Celebrabantur & conuiuia hoc genus in Titthenidijs, quando tittha, id est nutrices pueros deferrent mares in Dianae templum, quam Corythalliam dicunt, prope Triasium ad Cletam. Corithalen etiam, id est *κορυθαλλω*, inuenio dici laurum ante Ianuas satam germinantemq.: nam *κορυς* uocant ramos. Tithoreum uero oleum ex Phocide commēdat Pausanias. Corydalis, seu corydus, auis est, quam priorem terra enatam fabulantur: unde moriente patre, quum ubi sepeliretur non extaret, nondum producta terra, illum in capite contumulasse traditur, propter inibi surrectum apicem: quare Corydali epitaphia nuncupat Theophrastus, ut scribit Galenus Simplicij pharmacorum libro undecimo. Tythion Graeci infantē dicunt, epitythion, id est sub mamma, quam etiam tythion uocant: unde paululū quoq. signat uerbum id. Erat apud Spartanos eisdem quoq. coena dicta æclon in Phiditio. A copide uerbum inflectitur *κοπιζευ*, id est copissare, quod est conuiuium eiusmodi celebrare. Copos autem Latine dicitur lassitudo, cuius Galeno species recensentur plures. Inter eas ostocopos est, uelut offium dolor & affectio, ob penitiorē scilicet sensum. Monocopia, Isaurorū tela sunt. Epicopi, id est *ἐπίκοποι*, dicuntur remis appositi & gubernaculis: uelut epibatae Atticis, sunt in nauibus depugnantes. Quanquam & qui aliena iter nauis faciunt, sic dicantur quoq. quos Homerus item emporos uocat. Coptaria in medendi usu placentulas uocant, uel offulas: certe Graecis *κοπή*, sunt *μελίπηκτα*. Cōpelum grammatici filium accipiunt legitimo diuersum. Dignum quod non praetereatur. Post Aetiam pugnam M. Antonium & Cleopatram non abstinuisset conuiuiorum lautitia regalis impendij, quae *σωαποθωνομυθίων* nuncupabant, id est commoriturorum. Quin & conuenientes, *σωαποθωνομυθίους* seipsos uocabant. Ab æclo autem synacliā nuncupantur, id est syndipnia, uel concoenationes. Quae uero post æclon, id est coenam dabantur bellaria seu tragemata

tragemata, uocabant epæcla: quae quia cum lauri folijs comedebantur, quod dicitur *καθάρων*, inde cammatidas uocarunt folia ipsa, sicuti praesta, hoc est liba etiam camata. Carina uero fiscellæ genus est Graecis, quod scribit Pollux. At Columella: Degener, inquit, & gracilis harundo; cāna uocatur. Camella uas est, Ouidio Fastrorum quarto. Sunt qui epæcla matryam quoq. uocent. Illud deniq. pericundum scitur: logodipnum appellari paratā conditamq. uerbis modo coenam. At dipnologia, coenandi esse ratio uidetur; aut de coenis sermo: sicut gastronomia, uentris lex, unde & gastronomi.

Harmodij melos in conuiuijs. Cantilarum genera. Pæon quid, & pæonia manus. Praesent ne ex floribus corollae, an arborum ramis. De unguētis pauca. Cur dicatur rosa Graecæ rhodon. Corymbi papillati. Alabastris. In calathum fundi quid. Rosa prius alba unde ruborem cōtraxerit. Vacinia. Hyacinthinus color qui. Rosaceae coronae uocabula. Cylifsi. Eccylifsi. Stephanii. Sythematici. Chydeae. Cyanus flos qui. Baptifecula. Thefeum flos: Corona myrtea, & ex lygo ac harudine. Hypothymides corollae quae intelligantur: anetinae item. Coronarum in sacris cōsuetudo. Chthonia dea. Chthonia sacra. Comosandalos flos, siue hyacinthus. Atta, comicus poeta. Ara dea. Perambulare crocum & flores, quid apud Horatium. Cyanus flos.

Caput xxxvi

Am uero nec id utiq. ambitiosius a me conquirendum, canere in conuiuijs fuisse antiquissimi moris: personant haec in truiualium ludis uel imperitissimi cuiusq. adnotata ex chartabulis. Forte nec uacatis fuerit operae subsignasse, quod in Graeco penu obseruatum est. Interim a discumbentibus melos con-

ἐπιπαινεῖν ἄριστον ἐστὶ πρὸς τὸ βύνην.

Dicebatur uero in Harmodium & Aristogitona tyrānicidas: unde illud facetissimum ex Comica officina,

ὁ δὲ πρὸς ἐμοὶ ποτὲ καὶ τὸν ἄριστον ἄσπασα.

id est, apud me nunquam Harmodium canet: quod est, mecum conuiuia non agitabit. In ueterum monumentis adnotatum illud quoq. Apud heroas cātilenae species fuisse quinq. sophonisticen, cuiusmodi Clytemnestrae accinebat cātor: encomiasticen, qua praestantium uirorum praecinebantur laudes, ab Achille celebratā: threneticen, id est lugubrem: orchematicen, id est saltatoriā: & deniq. pæanicen, qualis est apud Homerum Iliados primo post sacrificij absolutionem: inquit enim,

καλὸν ἀδόντης πρῶτον.

Nam est pæon, in Apollinem hymnus, non in pestis modo pausa, sed & belli, quin ad auerruncandum quoque incumbens exitium. Et pæona quidem Homerus dicit: alij etiam pæona, id est *πρῶνα*: sed & pæana. Inflectuntur uero haec a *πᾶω*, quo medela significatur: at *πᾶω* a *πᾶω*, quod sedo significat. Pæonia manus, therapeutice intelligitur, id est medicatrix. Corollas porro comopotantium, non est qui nesciat: nam & Ouidius,

Ebrius incinctis philyra conuiuia capillis

Saltat, & imprudens utitur arte meri.

Sed & Valerius Martialis,

Pinguescat nimio madidus mihi canus amomo;

Lassenturq. rosis tempora sutilibus.

Sunt qui eam rei proferant rationem, quod sic frigeret cranies, nimio plus uino iam calens. Aristoteles putat sic ueteres annonae fertilitatem solitos aucupari: nam & apud Homerum *εἶλαι*, non tam coronare indicat quam explere, cum ait,

καὶ οἱ δὲ κρητῆρας ἐπιεσέσαντο ποπίο.

Vnde apud Maronem, coronatum legimus cratera. Caeterum in conuiuiali usu floreae pleriq. detestantur coronas, laureas amplexantur gratius: illas enim putant *κορασιώδεις* καὶ πελοῦσαις μάλλον ὑπερβολίους παρ' ἄλλοις καὶ γυναιξὶν ἢ σωουσίαις ἐπιδοφῶν καὶ μισοκῶν ἄνδρων. quod nostris uerbis redditur, Puellares colludentibusq. uirgunculis aptiores

res ac mulieribus, quàm philosophico congressui, hominumq; à Musis non sequestratorum. Alij uero ex folijs coronas improbant omnino. Nam & Empedocles testatur, *Ἐμπεδοκλῆς τῶν ἀνδρῶν ἀπὸ πάλμης ἐχεῖν ἀναζῆν.* id est, à lauri folijs abstinentum prorsus. Neq; enim decere ajunt, hominem ornari arborum deformitate, uiolenter præterq; naturæ rationem direptis folijs. Cur enim hæc data plantis opinemur, nisi fructuum tutelæ? Atq; ut ipse quoq; frigoris uim calorisq; pro ratione admittentes confouentur, ut temporum mutationes citra perniciem ferre ualeant? At exutas ulcerosum plane contrahere nocumentum, fieriq; *ψιλοσύναι* περὶ, id est indecoram denudationem. Ediuerso florum non decerptorum quæ nam esse utilitas potest, nisi odore pascaris, exhibeasq; oculis ex eorum non imitabili uarietate uoluptatem iucundissimam? lucidissimam inquam, quia simplicem, quia naturalem, nec ullo impendio nostro constantem. Vnguenta forte detestemur, detestemur item purpuram *ἢ τὴν ἐπιθήσει πολυτέλειαν*, id est ob adiectionem multe impensæ rationem, *ὡς δολορὰ ἐμάται καὶ χρώματα κατὰ τὴν βαρβαρὸν φωνὴν*, id est tanquã dolosa indumenta, dolosos & colores, uti barbarum dixisse, proditum memoriæ est. Adde, quod si non præcerperis, momẽto conflaccescunt, prorsumq; gratissimum alioqui naturæ opus ui detur perire, nullo cuiusquam emolumẽto. Proinde qui ex folijs magis quàm floribus coronas contexuisse malunt, perfimiles (inquunt) barbaris uidentur, quibus confutæ pelles gratiorem præbent uestium usum, quàm lanæ. An est, qui illud audisse nequeat, Corollam ex rosis dici esse Musarum? Videmur item meminisse, quod elegantissimè aduersus imperitam mulierem cecinit Sappho,

*κατθανοῖσα δὲ κείσαται,
ὡ γὰρ πῶδ' ἐχεις ῥόδων τῶν ἐκ περῆας.*

id est, mortua iacebis, nec enim hortulum habes rosarum ex Pieria. Succurrit profecto parte hac ueterum ingeniorum mirari diligentiam; neq; enim simpliciter, sed summa uidentur ratione coronas in cõuiuijs instituisse. Siquidem Dionysium legimus quãtũ uinum comperisset, potentissimum utiq; medicamentum, simul & iucundissimum, habitum inde fuisse non incelebrem medicum. Quod item discumbentes, qui se forte inuitarent plusculum, hederea ornasset corona, quæ insita frigiditate uini potentia retumderet, minusq; inde afficeretur bibentes, ebrietatis uiolentia restincta hedera uifrigorifica. Cæterum eadem ratione in conuiualem admissæ creduntur lætitiæ ex floribus corollæ. Perdoceat experimenta, qua ui sensus concutiatur, ubi hausti liberius meri uapor hominis arcem cœperit pulsare, quando ininitium inde habere sensus creditur: mirum est quantum in eo statu afficiamur. Propterea sapientium curiosa solertia sciens esse in rerum natura antipathiam, quando nihil placuit esse sine pari, flores capiti circumponendos præcepit, quorum defluxus mirabiliter illud aduersus grassantis latenter ebrietatis impetum obsepiret communiretq; calidi siquidem poros seu meatus patentiores reddunt, frigidi uero sua potestate ita contemperant, ut scandentes repercutiant uapores, sicuti rosa atq; uiola. Substringit enim utraq; reprimiq; capitis gravitates, quas uocant *καρφαρίας*: at Cypri, id est Ligustri flos, ac crocus & baccaris in suauem uetunt soporem bibentes: lenis quippe eorum defluxus est ac blandus: inæqualitatesq; corporis ebriorum & asperitates tranquille diffundit, unde fit ut crapulosa hebetentur perficianturq;. Porro & florum quorũdam odoribus in ambitu cerebri fuis, sensorij repurgatur meatus, & quod humectum est, attenuatur leniter sine commotione ulla, caloris facultate digestum. Quin & frigidum natura suapte, cerebrum refouetur. Proinde floreas corollas è collo propendentes, hypothymidas nuncupari inueni, puto à uaporandi usu. Eodem quoq; argumento unguentis ex floribus obungere pectus, moris fuit peruetusti. Cui rei testimonium quoq; præbet Alcæus, ubi in caput pectusq; affundi unguentum præcipit. Sunt enim unguenta quibus unguimur, non uoluptatis modo intuitu, sed & ualitudinis: quod comprobatur Pomponius Digestis De argento legato. Sed & Vlpianus: Vnguenta, inquit, quibus utimur ualitudinis causa, mundo non continentur. Cato in Rustica, Vnguentum amurcæ loris & calciamentis, ac omnino corijs unguendis laudat. Spicata unguenta & foliata, inter Romanorum

rum delicias appellatione Latina dici, Therapeutices octauo Galenus scribit. Spicati mentio est in Euangelio Marci. Illud postremo hic adnotasse ne pigeat, dici rosam sermone Græco *ῥόδον*, ut Plutarchus interpretatur, licet codice insyncerissimo, & decurtato maxime, *ὅτι ῥόδια πολλὰ εἰσὶν ἀδύμης ἐπιπέσι, δ' ἰδὲ καὶ τὰ χιτῶνα μαρμαίνετα*, id est quod odoris fluxum emittat plurimum, quo nomine primo quoq; tempore etiam efflaccescit. Grammatici putant *ῥῶ* τὸ *ῥῶ* declinari, quod olere signat. Apud Hieronymum rosarum legimus papillatos corymbos, prius uidelicet quàm patefiant: alabastros uirides Plinius dicit. In calathum fundi rosam intelligimus, ubi hiat amplius tota rubentiũ foliorum ambitione. Rosam uero albam prius in rubedinem demutatam quoq; tradunt Veneris pedè oblato inde, quum *ἀσκανδαλῶ* & festinabunda opem Adonidi ferret, quem zelotypus Mars necandum curauerat. Sed & flori indidem conciliatus odor est præcellens. Id quod apud Græcos relatum scio in Rei rusticae præceptis, incerto editis auctore. Sunt qui rei euentum nectari temerè effuso in deorum cõuiuio, Amore saltante ascribant. Quod de corymbis facta mentio, amplius perpendendum à Plutarcho tradidit, sacrificanti Syllæ oblatam *πῶδι λαδόν*, laureæ coronæ speciẽ, *λημνίσκων δύο κατηρημένων*, id est lemniscis duobus propendẽtibus. Interpres uero pro lemniscis corymbos maluit reddere. Quid autem de lemnisco statuendum, docebit Festus. Vngues in rosa partes intelligunt in ima foliorum portione candidas: unde Græcis *ὄνυχισαν*, est unguis ex folijs abijcere. Rhodidas appellat Græci pastillos ex rosis. At hoc genus rhodoïdes appellare maluit Paulus Aegineta. Dignum scitu, anetinis corollis usos plerunq; ueteres, quod Alcæus comprobatur & Sappho. Anetinum uero dici opinantur florem quem libet, *περὶ τὸ ὄνο τινεῖσιν*, quod *ἰεθρα* indicat. Illud uero corollarium fuerit, non in cõuiujs, modo corollis esse usos ueteres, sed & in sacris. Nã Hermionẽses in Græcia Chthonia deæ sacra obeuntibus, festaq; dicta item *χθονία*, tempore æstiuo, coronas ex flore implebant, quem comosandalon uocant. Eum ex magnitudine ac colore esse hyacinthũ, putat Pausanias, quoniam etiam insunt *πῶδι ἰθὺς ῥόδων καρφαρίας*. Esse autem ex hyacinthis albos quosdã, ferrugineos alios, produnt eruditi, id est cæruleos: quo argumentato, cæli colorem hyacinthinum uocant pleriq;. Vacinium Romani dicunt florẽ hunc, ut scribit Dioscorides, etiam si Seruium in eo lacerant nostri. Vacinia Maroni uocari nigra interpretantur scientissimi, ea ratione qua & purpuream item uiolam dicunt nigram poetæ. Hyacintho in Gallia uestibus inficiendis pro cocco ad hyginum colorem fuisse precium, Plinius scribit. Sciendũ uero in theatri scenæq; delicias flores item obrepisse, atq; crocũ & odoramẽta præcipue cum agerentur fabulæ. Id quod perobscure in Epitolis significat Floratus, cum de Atta comico poeta meminisset hisce uersibus, Recte necne crocum floresq; perambulet Attæ Fabula, si dubitem, clament, Perijisse pudorem Cuncti pene patres.

Apud Priscianum aduocatur Atta in tyrone proficiscente, Pater uillicatur tuus, iã mater uillica est. Est apud Lucilium Atta cuiusdam mentio: Muginamur (inquit) molimur, subducimur Atta. Sed apud Homerum Ata dea est, quæ Iouis est proles, cui insitum homines detrimentis obuoluere, Noxam dixeris Latine. Corollas è rosa dictas comperi cylistos, sed & ecylistas quoq;. Synthematicos item stephanos sunt, qui interpretentur promiscuos, passiuos, ad manumq; id est parabiles. Chydeas item Græcis dictos, id est cõfusaneos. Comosandalus fuit Lacedæmoniorũ corolla. Ariadnes corona flore constabat, quæ Thesem uocant: de quo Theophrastus. Cyanum florem, rusticorũ coronamentis pergratum, summa coloris uenustate, sunt qui dici uulgo baptisculã putent, quia falces hebetet inter metendũ. Illud item opera planè parerga subnotarim Thebis receptũ, ut Iolea uincentes myrto coronarentur, quod ea credatur corolla ad mortuos spectare. Corollis item è lygo utebantur ueteres, id est ex uitice, ab Samijs & Caribus ducto initio. Et in sacris quibusdam ab Lacedæmonijs ex harundine non sunt speratæ. Sed nec ab Atheniensibus, ut Aristophani assentimur, Castori sacre & Pollucis.

Vasorum

Vasorum nomenclaturę diuersę. Figlina subigi aromatibus solita. Coptica uasa. Dinos, Dinę mergi cur. Diatretus. Diatheca. Volucris calix. Corymbiatus discus. Lacerta uas, Saura. Patera hederaria. Thericlia cur dicantur. Cantharus quid. Cantharia. Cornibus ufos in potu priores. *λεπτα* cur dicat. Ciboria. Coryle. Encoryle lufus. Diploma, bis: & Plutarchi locus perpenditur. Cothon. Cothonismus. A cracocothones. Laphyctę qui dicantur. Laphyctius Bacchus. Laphyctię Bacchę. Alabastrus unde. Calicis notiones. Latax quid. Scytharū uinolentia. Scythiffare. Herculanus nodus. Alabastrrotheca. Scythos cognomen. Amphithetos phiala. Ama. Amula. Phialarum species. Vafaria. Vectiones. Vafati qui dicantur, & nafati. Cymbum. Cymbiū. Arion. Amphora capitolina. Tabaita. Congiarium. Donatium. Synthelis.

Cap. xxxvii

Via uero in uasorum mentionem incidendum sapius est, nō in scite optinor, quę nobis uaria suggerit lectio, huic potissimum parti subscripsi mus. Qua in re mirari non est satis ueterum ingeniorum lasciuiam, qui figlina etiamnum artificii inuento subacta aromatibus fingeant, ut accersita commendationis inde uino cibisq; conciliaretur aliquid: cuiusmodi ex Copto aduehebantur. Vnde Coptica dicta fidelia, ex myrtha, iunci flore, croco, balsamo, cinnamomo, amomo. Et Rhodiaceę sunt chytrides apud Aristotelem in libro de ebrietate: nam in idem haustum uinum etiam præter gratam iucunditatem oblaedebat minus. Inter pocula recensentur guala, dinos, id est *δίνος*: quanquam est eodem nomine saltationis item species. At Cyrenęi podoniptera, id est peluim, dinon uocant. Obiter non indignum relatu: in Prognosticis Aratum mergos nuncupare dinas, quoniam (ut inquit Theon) dum mergantur mari, fiat dinos, id est uortex, siue *λυκλοπρής το υδός* τ & φερρ. Dactylotum intelligunt digitorū formis per ambitum insignę, uel proiecturis eminentisq; quibusdam, ut Sidonia pocula. Sunt qui amphotum interpretari malint, id est utriusq; anatum. Apud Damaxenum est poculi species elephas. Heracleum dici credunt poculum, in quo enauigarit Hercules, ac esse solis proprium. In eodem genere ethanium est, ac hemitonus. Nam thericlia recēset Theophrastus quoq; in Plantarum historia, ex termintho tornari ea prodens, ut a figlinis discernere non sit. Eorum primus uidetur auctor Corinthius Thericles figulus. Est qui nūcupari thericlia putet, quod in eis ferarum, id est *θηρών*, pelles insculperentur, uel quod feras turbaret Dionysius nōs prolibans. Sunt alicubi & crateres dicti thericlei. Calix uero diatretus Vlpiano intelligitur tessellatus, ac torno cōcinnatus: unde diatretarij artifices id genus. Sunt ex eruditis qui illud Martialis ita legant ex duodecimo libro,

O quantum diatreta ualent, & quinque comati:

Tunc cum pauper erat, non litiebat Aper.

Alij diatheca tuehtur, uti passim legitur, ac testamentaria intelligunt bona. Scribit Iulius Capitolinus, Verum imperatorem inter alium luxurię apparatus, calicem habuisse crystallinum, nomine uolucrum ex eius equi nomine quem dilexit. Corymbiatum discum alicubi, ab sculpturę modo. Sicuti lancea dicitur argentea pampinata, & patera item hederaria. Lacerta uasis est genus Iureconsultis, ut Gręcis saura: quod Hippocrates non omisit. Istum Cyprijs esse poculum, auctor Pamphilus est. In eandem rationem uenit cadus, item cadiscus: nam cantharus non figlini modo nomen est, a figulo ductum artifice, sed & nauigij species. Quin apud Antiphanem cōsmation, id est ornamentulum muliebre cantharus dicitur: cantharia item legimus quandoq; Carchesium uocari putant, quia trachysmata habet *λεγχεσθία*, id est asperitates milię quadam imagine. At detentos siti Homerus carchaeos uocat. Ceras, id est cornu, in eodem recensetur ordine, quoniam bouum cornibus in potu uterentur priores: cui rei argumēto id est, quod *λεπτοσά* dicunt Gręci, permiscere uino aquam. Id genus uasa uocant quidam rhyta. Ciboria sunt & pocula de ciborij Aegyptij similitudine, id est foliorum Aegyptiæ fabę. Proinde Scythia forte nuncupentur quoq; quod angustiora in imo sint: Condy uero Asiaticum est, eius in sacra pagina mentio est apud Gręcos. Sunt in usu eodem

eodem cotylos & cotyle, concaua nimirum: nam omne cauum dici cotyle ualet. Nam ciceris thecas cotulas nuncupat Palladius, etiam si uiro erudito ad stomachū id minus facit. Vnde apud Homerū cotylerythos sanguis, utraq; manu qui hauriri potest. Encotyle uero lufus nomen est, quo uicti uictorum genua manuum excipientes cauitate gestabant. Putant aliqui cotylem esse heminam. Varium M. Antonij compotorē Cotylona nuncupatum Plutarchus scribit. Cratanion & cranion pocula item sunt: item cylichides, & cymbe. Apud Lacones fuit cothon: etiam si gobios Siculi cothonas uocant, inquit Athenæus. Vnde acratocothonas uocant, merum hauriētes ubertim: & ebrietas, cothonismus dicitur recte. Sed & a poculi forma dicitur modo lini genus cothosē. Per se nōs utebantur, quę labronia dicimus, a bibendi impetu sic nuncupata. Calices item quidam uocantur lacena: sicuti lepaste, cui impositum ab nōs nomen, qui multa prodigunt, qui uocantur laphyctę. *λαφύαι*, signat ampliter bibere: cōtraria eius ratione, quod uocant bombylium. Laphyctius uero, Bacchus est, ab monte Bœotię Laphyctio: unde in Macedonia Bacchę uocantur Laphyctię: quę & Mimalones dicebantur, quia Bacchum imitarētur, cornua gestantes etiamnum, quando is taurocephalus effingitur: meminit Euripides. Alabastrum, in Matthæum pro genere marmoris accipit Hieronymus. Gręci lapideum uas intelligunt unguentarium, *μαλόν λαβας*, id est citra anas, uel quia ob leuorē capi non possit: sunt etiam qui uitreum intelligant. Alabastrrothecas apud Demosthenē pro myrothecis accipit Harpocratio. Iam prætereo læbasium, spondium, Lesbium, luterium. Est & *μέλις*, id est mele. Metaniptrum, calix erat, quo post cœnam utebantur ubi lauisent. Inter phialas fuere, quę dicerentur Lyciurges, a Lycijs: item Cononia, de artificis nomine. Amam in historia Marci Pontificis, sunt qui amphoram interpretentur: Obtulit (inquit) amas argenteas duas, librarum uiginti. In suburbibus familiare nomen est amula. Columella in hortorum cultu, Aut habilem lymphis amulam, Bacchoq; lagenā. Amam interpretatur Sudas *κακονιόν εργαλῆον*, quod (inquit) pyramam nuncupamus haud recte. Vnde parœmia,

ἀμας ἀπύρωσιν, οἱ δ' ἀπύρωσιν ποσὶ σκάραις.

Mathus a Paphijs nuncupatur poculum. Mathallides quoq; eiusdem sunt usus, ueluti etiam manes, id est *μάνης*. Erat & suus in cottabili manes. Nestorida poculum, quo sit usus Nestor, egregiē describit Athenæus. Sunt apud eundem Seleucides quoque. In Dianę templo, quod Capuę fuit, poculum uisebatur: id illi fuisse Nestoris aut credebant, aut persuadere alijs nitebantur. Habet calix quoq; inter pocula manifestarium locum: quāquam est item calix modulus æneus, qui riuo uel castello inducitur, eiq; mox applicatur fistula: longitudo habet digitos non pauciores duodecim: lumen, id est capacitatem, quanta impetrata fuerit. Hic uidetur excogitatus, quoniam æris rigor ad flexum difficilior non temerē laxari potest, uel coarctari. Est item Plinio fructuum putamen calix, qui in nucibus fertur puluinaus. Et in carbonis faciendū ratione, operimentum illud ac ex luto tectorium, calicem recte dixeris. Sed & fœminarum galerum ac umbraculum, ut Gręci: & ex Callimachi doctrina Pollux. Vectiones apud Iureconsultos legimus: eas sunt qui uegetes intelligant, ab uehendo nuncupatas. Vafaria intelligunt eruditiores apud M. Tullium, quę magistratibus publicē contributebantur, quo in genere muli sunt, equi, uasa, id genus alia, uel hoc nomine pecunia erogata. Calices Aegyptios intelligunt uitreos. Holmon item reperio poculum fuisse ceratio persimile. Oxybaphum quidem pro acetario uase capit ferē consuetudo. Apud Cratinum tamen poculum est. Meminit Antiphanes quoq; nec tacuit Aristophanes. Adhibebatur & in cottabili oxybaphum, in quod latagas infunderent. Sic autem humorem ex poculo uocant profusum, ut interpretatur Athenæus. Illud uero sciendum, dici a Gręcis oxybaphum, item cymbum, & cymbiū quoq; sed & embaphium, ac oxida. Consuetudo quin etiam arion uocat. Apud Sophronem legimus, *λύμβου ὄρνου ἔχειν*, quod signat, quantum capit cymboides poculum. Onyx, ligneus erat calix. Panathenaica pocula apud Posidonium leguntur. Habentur in eo genere pellicę, *οἰπᾶ*. Pellę uero, siue (ut Hipponax) pellides, uasa sunt quibus excipitur lac, dum mulgetur. Inter pocula est priftis, prochyti, prufias. Scyphos masculinum est, ac neutrum, flexu item uariante:

VV

scyphum

scyppum Hesiodus etiã pronũtiat. Apud Stefichorum inueni scyphium quoq; dicitur scyphos quasi scythos, à Scythis, quibus ebrietas nimio plus frequens est. Proinde Scythiisare, inebriari est. Scyphos Bœotios eximie laudari aduerto, qui Heracleotis ci nuncupentur: quibus sit usus primum in expeditionibus Hercules. Inest ansulis, qui uocatur Herculanus nodus. Secundæ habetur notæ Rhodiaci, Syracusis consequentibus. Scyphos ab Epirotis lyrtos item dicitur: à Metymnæis & scythos. Ex quo Lacedæmonius Dercyllidas, ut qui uaser esset ac ferinus, Scythos est cognominatus. Est inter pocula tragelaphus quoq;: item trieris, siue triremis. Amphitheton phiala legimus apud Homerũ, forte anafã utrinq;. Amphitheton intelligit Parthenius apythmenon, id est sine fundo: Apollodoros, quæ fundo inniti nequeat, sed ori: alij, quæ ansulis (uti diximus) utrinq; gestari possit, unde & amphora item ducitur, cuius à plerisq; exponitur capacitas. Verum, quæ in Capitolio asseruabatur, aliarũ facile magnitudinẽ superabat. Proinde expressuri historiarum conditores Maximini incomparabilem bibendi edendiq; uim, sæpe illum opera diurna uini amphoram capitolinam perficasse memorãt, carnis uorasse libras quadraginta uel sexaginta quoq;: quod prodidit Cordus. Aristarchus amphitheton dicit, quæ fundo possit ac ori incumbere. Sunt & phiala balaniomphali, quarum umbilicus balneorum tholo similis est. Iam phiala argyrides & chryfides, sed has ex materia nuncupari, palam est. Phialium Philippi aureũ celebrant Græci, quoniam id puluino subiectum haberet perpetuõ. Agnam poro Atrei auream nõ aliud fuisse, tradit Herodotus, quam argenteam phialam, in cuius medio foret aurea agnæ sigillum. In hac tam fusa uasorum mentione adnotandum, fuisse qui uasatos pro diuitibus accipiant, sed ineptẽ. Dicuntur nasati, ut Lampridius aduertit, uiriliores ac belle mutoniatũ: unde parœmia, De nasatorum peculio. Vulgõ extritum utiq;. Nasimagnitudine mutonis concipi quantitatem quoq;. Sed hos item malunt eruditi uasatos nuncupari, propter illud ex carmine obsceno,

Grandia Dulychij uasa tulisse uiri.

Ab naso autem ita inflecti nasatus potest, ut ab oculo oculatus. Tabaita in Asia, lignea intelliguntur pocula, capacitatis haud ita multæ. Erat inter uasa, uel mēsuras quoq; cõgius: unde congiarium certæ rationis dicebatur munus. At donatiuum, ex dantis erat arbitrio, præscriptione nulla. Sunt qui militibus conferri modõ donatiuum putent: sicut populo congiarium. Sunt qui synthesin non pro uase accipi putent, sed uasorum coaptatione plurium. Quando & Iureconsultus Scauola synthesin uestium dicit. Quin & aliarum item rerum synthesin posse æquẽ dici: sicut & indumentum item uilius, ac feruile. Et quia, quid sit cothõn, abunde pro uirili exposuimus, atredenda Plutarchi uerba in Pyrihi uita. Nam dicente Cinea, Quum omnia perdomuerimus, quid tandem nobis fiet? Otio (inquit) multo & pingui perfruemur, & quotidianus erit cothõn. Interpret, festiuitatem reddidit modõ: an recte, discutiãt uolentes. Diploma item uas est, cuius Aeginetæ Paulo mentio est in ouorum coctura, quæ *πνικτὴ*, id est præfocata dicitur. Dupondiarium in Dioscoride retulit Hermolaus.

Cur lactucis uescerentur priores in sine. Quæ dicatur acrepala, adipsa, dipsetica, diaphoretica. Topica remedia. Plinij locus perpenditur de raphano: item de brassica, necnon, dulcia ebrietatem discutere. Bacanõ quid. Mantis brassica. Iurandi mos per inanimata. Thridacine. Brenthis. Terracine. Adonis. Phaon. Eunuchos. Astys. Cap. xxviii

L quoniam ebrietatis remedium in sutilibus fuisse corollis uidemur comprobasse, succurrit ex eadem cura uetustatis admiratio altera. Si quidem ad eandem auertendam institutum quoq;, ut lactucis non in cœnæ proœmio uescerentur: quod ad conciliandam appetentiam nostra fieri temperate, sciunt omnes: sed in sine, quoniam inlita frigiditate retundat ebrietatem lactuca. Id quod ex Athenæi monumētis percepimus, quum alibi tum libro tertio. Proinde notius sit Martialis distichum, Claudere quæ cœnas lactuca solebat aiorum, Dic mihi cur nostras incohet illa dapes.

Paulus

Paulus Aegineta Medicinæ primo, Lactuca (inquit) *σφαῖς ὑγρὰ τε καὶ ὑγρὰν, δὴ καὶ πνικτὴς δέσιν*, id est refrigerat liquidõ, humectatq;, quo nomine etiã soporẽ conciliat. Dioscorides uerõ medicæ professionis auctor illustris, acrepala nuncupare uidetur, quæ ebrietatem prohibent, sicuti adipsa quæ sitim: nam quæ augent, dipsetica dicuntur ab eodem. Diaphoretica uerõ sunt, quæ aluum subducunt leuigantq;, sicuti fabulum, quod etiã putatur *λευκίον*, id est genitale. Sed & quæ discutiendi uim habet, recte diaphoretica nuncuparis. Id quod in tuberculis usu uenit necdum suppurantibus concoctis ue. Topica remedia interpretatur Galenus localia. Inter acrepala recententur amariores amygdala, quod eruditissimi scribunt, quoniam amaritudo illa exsiccan di habeat uim, nec oppleri uenas permittat, quibus præter modum distentis obturbatisq; contingere ebrietatem, credimus periculis. Verum, hac parte illud uehementer obseruandum: liquidem libro Historiæ naturalis septimo & decimo Plinius ita scribit, Quorum natura non necat quidem, sed lædit odore aut succi mixtura, ut raphanus & laurus uitem: olfactrix enim intelligitur, & tangi eam odore mirum in modum. Ideoq; quum iuxta sit, auersari & recedere, saporemq; inimicum fugere: hinc sumpsit Androcycles medicinam, contra ebrietates raphanum mandũ præcipiens. Sumuntur uerõ, quæ nobilis auctor hic prodit, ex Theophrasti libro quarto De plantarum historijs, in sine. Et nominat ille quidem raphanum: sed ita, ut brassicam intelligat: etiã interprete Theodoro astipulante. Id ut scias uerum, scribit Plinius idem libro uicesimo: Brassicam uino aduersari, ut inimicam uitibus. Itaq; in antecedente in cibis, cauere ebrietatem, postea sumpta, crapulam discuti. Nam hinc proditum nonnullis, ex Lycürgilachrymis ab Libero patre uitibus alligati, enatam brassicam, quod duodecimo *καλο γόνυ ποδὶ γεωργίας* traditum obseruauimus ex Nestore in *ἀλφεικίον*. Suggestit testimoniũ & Iulius Pollux libro sexto: Raphanus (inquit) est crambe, hoc est brassica, quod item Aristoteles agnoscit, *ὅτι ποτὶ ποδὶ ζώων*, ubi ait, *ῥαφανῶν, ἢ καλοῦσι πνεὺς κρᾶμβλον*, id est raphanus quam uocant nonnulli cramben. Antiphanes etiã appellauit crambidion:

κρᾶμβιδίον ἐφθόν, χόρειον, ἄσειον πᾶν.
Cæterum & auctoritatibus alijs rem fulcit libro primo Athenæus, à quo proditur illud quoq;, pro raphanide interdum raphanum pronuntari. Sed & in Rei rusticæ collectaneis libro quinto apud Græcos, subnotatum comperias, *κρᾶμβλον*, id est brassicam esse uitibus inimicam, ut quæ suapte uisicca sit, ac antipathiam habeat naturalem *πνεὺς τῷ ἀμπελοῦ*. Nam si inter coquendum uini pauillum irrores, nunquam postea percoquitur, quin uitatur color quoq;. At libro nono Palladius: Raphanum (inquit) sicut brassicam, constat esse uitibus inimicam: nam si circa serantur, natura discordate, refugiunt. Mos hic quidem Plinio frequens, ut res easdem nunc Græcis, nunc Latinis appellet nominibus, ut paulõ imperitioribus uideri diuersæ possint. An id & parte hac fecerit, ne auctori grauilissimo colaphum intendam, discutiãt uolentes. Bacchanum in Pauli Sylua medicinali, obseruatum eruditus est ex Græco penu, dici semen, uel nucleum, uel mucronem raphani. Dignum uerõ scitu de brassica, parari eam Athenis in cibum consueuisse ijs quæ peperissent, uelut antipharmacum. Certè Nicander brassicam, quæ sacra sit, mantin uocauit. Apud Ananiam iusiurandi forma per cramben concipitur. Sicut apud Teleclidem quoq;, necnon Epicharmum, ut in Baptis Eupolin taceã. Mos uerõ ita iurandi fuisse Ionicus præcipue uidetur. Nec mirum, quãdo & Stoicæ sectæ conditor Zeno, etiã per capparin sibi iurare permisit. Quod uerõ lactuca frigiditatem ebrietati diximus obniti, obluçariq;, uidentur ea ratione confirmari Aristotelica: sic enim in Quæstionibus tradid animaduertimus. Crapula (inquit) sedat brassica, quod succum dulcem discutientemq; obrineat, frigida uerõ est. Fit autem detentis à crapula, ut eius succus humores in aluum detrahatur, qui uinoli crudiq; tenentur, & ipsa superius in uentriculo remanens corpus refrigeret, unde euidens discussio consequi potest. Vinum nanq; humidum est, ac calidum. Auctor in Symposiacis Plutarchus est: Dulcia, si infundatur uino, ebrietatem discutere. Proinde medicos peritio res iubere, qui se amplius inuitarint, quieti sese daturos, melle litum panem uorare, quoniam

VV 2

quoniam meracam potionem hebetet dulcedo: quam alias naturæ amicam nouimus adeo, ut dulci omnia connutriti, in libro De sensu & sensili dictum ab Aristotele sit: Si quidem genuinus calor & intusus, alimenti rationem ita demum digerit, ut quod leuius quodque dulcius est, proluciat assidue, secretis relictisque quæ falsiora sunt, nec amaritudinis expertia, ob inlitam grauitatem. Quod retribuentiæ nimirum redundantia argumento liquet, amarulenta quæ sentitur planè ac salsa. Id quod solari potestate in uniuerso contingere exploratissimum est. Atque hinc prorsum fit, ut pluias caelestesque aquas sentiamus dulces, etiam si unde fit secretio, falsum sit mare. Quia uerò dulcedinè efficit calor, & temperatum humès, hinc indigesta sentiuntur amara, quod illis sint qualitatibus exfortia. Quod ad lactucas attinet, celebres sunt apud Athenensium Aristoxeni thridacinae, id est lactuca, quibus in hortis sole occiduo, cœnomeli infundebat, mane ostentans uirentes se habere placentas, sibi à terra summissas. Brenthin, Cyprij lactucam dicunt, quam Græci thridaca uel thridacinem, Hipponax etiam tetracinem. In lactuca denique occultatum à Venere Adonin, cecinit Callimachus: quod allegoricè interpretatus Athenæus illuc referendum putat, quod in Venerem hebetiores fiant, lactucis uescentes assidue: tanquam mortuorum sit cibus, uti scribit Eubulus. Illud adijcit Cratinus, Phaona inter lactucas absconditum pulchras ab amante Venere. Pythagorei utique lactucam uocabant eunuchon, at mulieres astylida: forte quia arrigere prohibeat Stylos certè, columna est. Postremò id non præteriero, quod lectum apud Dionem est: Cornificium Augusti Siculo bello ducem, bellè gloria elatum, si quando foris cœnaret, elephantum uehentem consueffe domum repetere, Milites uerò is periculo liberarat in Sicilia.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVAVM LECTI-
onum libros, ad reuerendum in CHRISTO patrem & theo-
logum scientissimum Lucam Leonem Vene-
tum, ordinis minorum, Præfatio octa-
ua & uicesima.

Tiam si non me fallit uenerande pater, à Synesio proditum, solere beneuolentiam iudicij calculum nunquam non ita corrumpere, ut excussior adijci, & amulsitator ferè desinat: quando (sicuti uel Platoni credimus) in his que insigniter amamus, occæcamur plerumque Nihilominus, qua me perpetuò etiam uix dum puberem amoris integritate sis amplexatus, abundè uideor, exactè que animaduertisse. Neque enim fucator amicitia, & simulationum uelamina perseuerare diu queant. Quin amplius dispicienti, subarato (quod dicitur) auro, protinus mendosum tinnit. Tu uerò uir scientissime, à carceribus usque ad oleas idem mihi es perpetuò cognitus, uerax utique ac rationibus meis beneuolus, si quis alius. Palam id cum primis in Patauino factum gymnasio est, ubi quatum euoluisti, dignitatem meam fouere non destitisti prius, quam bellorum procella inde excussus uterque est. Sed mirum nil, ipsum hoc à te efflagitabāt mores tui, sacerdotio, quo fungeris castissimè ac planè ex formula & quadro (uti aiunt) congruentissimi, atque ita, ut eius Ordinis etiamnum ueteranis exemplar sincerissimum esse queas. Efflagitat præcellens quoque diuinorum scientia, ingenij solertia aptissima, ut decretorum iucundiorum Christianæ ueritatis cultori doctrinam non memorem hic. Quamobrem si & ipse non sustineo *ἄμωσθ* uideri, aut *ἀναφωδῶν*, siquidem imperitior nunquam non malus: est quod enitar meritis tuis, & quam sustines, personæ quoquo modo paria facere. Ego utique is sum, cui uel maxime religionibus addicti diuiniore quodam nutu uiri, ductu eodem pergrati perpetuò fuerint: ut quos in meditullio diuinitatis & hominum interlocatos, & proinde augustius suspiciendos, uelut sacros planè perspexerim. Mihi uerò aduersum te cultus etiam ratio familiarioris, aut uerius, impensioris ingerit se. Quo factum est, ut inauspicatius fuisse prodituros hosce libellos, sim opinatus, nisi te (quod illorum pontificium est) inter eos allegissent, quos obseruanter in uoluminis uestibulis salutamus, nostramque tibi mentem pergerent aperire: ut iam hinc melicias & ueteris beneuolentiæ memorem in primis, & tuarum præcipue rationum sine exceptione studiosissimum. Noscant & alij Luca Leonem nil animo meo ferè gratius aut iucundius. Et amicitia compar illud ueteribus anxie adeo quæsitum, ac inquam paucissimis repertū, tempestate nostra, uel naturæ intima egerminasse. Id quod ne obliuionis adobrutum eat iniuria, testatum Epistola nostra uolumus. Tu uerò uenerande pater, quod adhuc fecisti, plurimum nos ames, uelim. Nec ab ea quam tibi semel induisti, mitissima ingenij facilitate, compari tamen iuncta grauitati, recesseris longius: putesque omnem meam operam, studium, industriam, quicquid est in me uel ingenij uel uirium, non tibi modò, sed & tui studiosis esse paratissimum: quoniam didici uel puer, Extra fortunam positum uideri, quicquid amicorum gratia impertitum eas; condones ue.

Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTI-

QVARVM LIBER VNVS, QVI OCTAVVS ET VICESIMVS

Mos mittendi partem de mensa. Ideæ carniū quæ sint, & periphora. Idea an dicatur Latine species. Ida quid. Idæum pro montano capi: ac Troiam item dici Idæam. Herophiles parentes. Mercurij fors. Abluendarum manuum ritus. Apomagdalia quid apud Plutarchū. Aponiptrium. Aponimma. Cheroniptrium. Cheromactrū. Smegmata manibus abluendis. Træomatica. Rhymmata. Lebes. Chernibos. Vnguentorū improbatio. Odor uiro præcipue congruus. Cap. I

V V M plerq̄ supersint etiamnum de conuuali ueterum ritu promenda in literas, iamq̄ uolumen prius satis extumuisse uideretur, ne si pomœria amplius proferre perrexisset, encyon fieret, ac uterum gestaret: placuit, reliquis ab eodem instituto non abiunctis nouum exordium dare, ut hac uelut morula refectus, lector studiosus lætiore animo quæ sequuntur, percurreret. Igitur in mensæ lætitiæ sacra morem quandoq̄ inoleuisse, multiplex nos instruit lectio: ut quibus plurimum deferrent, partes mitterent de mensa. Nam & Persarum rex Cyrus, ut scribit Xenophon libro Pædiæ octauo: Si

quem ex amicis uellet à multis coli & honorari, cibariorum partes de mensa ad eum mittebat: illos enim suspicimus ueneramusq̄, quis uiderimus mitti aliquid de regis lance, uelut cariore illi sint, ac amicorum intimi. Persici moris meminit in Symposiâcâ Plutarchus: Eum præcipue honorem deferri solitum tradens amicis, ducibus, ac corporis custodibus, quos somatophylacas uocant Græci. Carnium particulas dicebant ideas. Nam periphoram nuncupauit Xenophon, particularum eiusmodi circumlationem. Ida uerò aliud omnino est: nam quilibet mons, unde circumiecta spectari ualeant, recte dicitur ida, quod Didymus scribit. Nam & idæas cyparissos in Theriacis nuncupat Nicander, quas intelligunt montanas: etiâ si Creticas liceat intelligere. Sunt qui ab ida herba sic montes nuncupari coniectent. Prior sententiâ, *παρὰ τὸ ἰδέειν* & *δεῖναι δὲ* inflectit. Idæa uerò etiam dicta quâdoq̄ Troia, quod in Aiace mastigophoro Sophocles significat, ex Idææ montis ratione, sicut uel interpres breuiter, sed pro more, indicauit. Ideas autem sunt qui species Latine interpretentur, non pessime id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus: non enim specierum & speciebus dicere audet Cicero, etiam si non reformidat Palladius. Proinde, formas mauius trāsferre: nam & deorū simulacra recte dicuntur idææ. Idas quoq̄ loca dicunt arboribus frequentia, ut scribit Pausanias: unde factum nomen nymphæ Idææ, ex qua & Theodoro pastore nata fertur Herophyle in Coryci montis antro. Ideas autem, id est formas rerum, non intelligendi solum, sed etiam dicendi grauissimus auctor Plato, ut M. Tullius inquit, gigni negat: sed ait, semper esse, ac ratione & intelligentia contineri, cetera nasci, occidere, fluere, labi, nec diutius esse uno & eodem statu. Perfectæ eloquentiæ speciem animo uideri, effigiem auribus queri. Sed ad rem. Prima carniū portio dicebatur *ἐγευὸν βλάψθ*, Mercurij fors. Seruatim & illud ueteribus, ut per singula fercula manus abluerent. Significat id in Heliogabalo Lampridius: Parasitis, inquit, in secunda mensa sæpe cœnam cœnam, sæpe ligneam, sæpe eburneam, aliquando fictilem, nonnunquam etiâ marmoream uel lapideam exhibuit: ita ut omnia illis offerretur uidēda ex diuersa materia, quæ ipse cœnabat: quum tantum biberent per singula fercula, & manus quasi comedissent, lauarent. Qua in re amplius adnotandum: plerosq̄ ex ueteribus ad manuum abluentiē usos apomagdalia: id uerbum signat, molle panis: quod quia mox obijcerent canibus, Lacedæmonij cynada uocabant. Significare id ipsum uidetur Athenæus quoq̄: Post cœnam (inquit) libationes obibant, nec abluētēs manus, uerum abstergē-

tea

tes bucella, & apomagdalia afferebat unusquisq̄: id quod faciebant, ob nocturnos in huius metus. Idem libro nono, apomagdaliæ honores nuncupat. Meminit eius uocabu- li Plutarchus in Lycurgo: sed ita, ut intellectum eius uocis neutique uideatur interpret animaduertisse. Innuit ipsum hoc etiam Homerus illis uerlibus,

ὄσ' ἔστιν ἀμφὶ ἀνακτὰ κείνους δαίτηθ' ἰόντα σάκκος ἀεὶ γὰρ φέρει μελίγματος θυμῷ.
Sunt qui apomagdaliæ esse *εἶαρ* finiant, *ἣν ὁ πῶς χεῖρας ἀπεμολήθη ἣν δαίτησις*. Auctor item Eustathius est, magdaliæ dici *ἔξ τῶν μάδων*, esseq̄ zymoma quoddam, in quo absteris cibariorum sordibus pinguioribus, inde canibus pararetur cibus. Aponiptrium & aponimma, malluias uocabant, siue pelluias quoque. Sed & peluim forte sic nuncupare, fuit moris: quanquam Atheniensibus aponimmata uocantibus in mor tuorum ratione, aut scelestorum purgatione. Cheroniptrium, idem planè quod aponiptrium. Nardo puluerem uento impactum laudat Dioscorides, ad cheroniptrium, id est ad manuum abluentiem. Nam cheromactrum omolinon signat, uel ectrimma, id est extergendis manibus destinatum mantile. Chiromactra tamen in capitibus etiam ornamenta deferunt mulieres. Aurea cheromactra sunt apud Herodotum libro secundo. Vfos porrò abluendis manibus smegmate ac odoratis rebus priores, Antiphanes cum Epigene prodit. Smegma, Theocriti expositor saponion interpretatur, ab *σμήγω*, id est purgo. Apud Galenum Therapeutices quartodecimo, inter expurgantia medicamina, quæ uocat is *εὐπρόνητα*, legimus dici quædam trachomatica. Sed & de quibus dictum est, smegmata, rhymmata nuncupari legimus. Nec illud obticero apud ueterem Homeri interpretem compertum, lebetem dici, quem posteriores chernibos appellarint: prochoon uero, ex quo profunditur aquateum cherniba nuncupat Poeta. Quod uero ad odoramenta spectat, attendenda uehementer Socratis apud Xenophonem monita: nam in Symposio Calliæ laudans *δαίτην ἀπειμπον*, id est cœnam omnibus absolutam numeris, Theamata (inquit) ac acroamata, id est quæ oculos & aures pascant, adijcis quoque. Quid si (inquit is) & unguentum quis affundat? Minime, ait Socrates: ut enim uestium alia uirilîs, muliebris alia, sic odoraminum uiro congruunt quædam, quædam uero mulierî. Nam olei odor in gymnasiis, si adest, unguento suauior existit: ac si absit, desideria amplius commouet. At enim seu liber seu seruus unguento incedat delibutus, idem concinatur odoris halitus. Qui uero ab generosis efflatur laboribus, industriâ comparatur & tempore, si suauius ac homine libero dignus censerî debet. Tunc Lycon: Sane (inquit) iuuenibus ista permittatur: at nos per ætatem gymnasiarum exfortes, quid nam plere cõpar fuerit? *καλοκαγαθίας* per Iouem, ait Socrates, id est morum probitatem. Id uero chrisma non utiq̄ ab myropolîs comparandum, sed inde commonuit Theognis,

ἰδὼν μὲν γὰρ ἂπ' ἰδὼν δὲ δ' ἄφρα, ἢ δὲ κἀνοῖον στυμῆγος, ἀφραῖς καὶ τ' ἐόντα νόον.
Carnibus tantum uesci solitos priores mane. Quadrifaria epularum distributio. De uomitu, & qui uomitores. Item quid comessatio, necnon de andrijs. Crion quid, & creagra. Harpax, lycos, crateuta, aryfanæ, arysteres, arystichi, epehebus. Cyathus fluuius. Aconita uasa. Crîos p̄ Thyestis sepulchro. Crîos, id est aries in cælo, cur. Crimnon, poltariū. Crimnodes urina, & nix. Corycus. Ceres Mysia. Cymbia, carehesia. Macrobij lapsus. Optimum. An elixis uterentur carnibus ueteres. Elixæ an assæ magis nutriant. Carnis elitandæ mores gentiū uarij. Locusta ueteres usos in cibis. Cap. II

Cribit primo Canonis Auicenna, solitos antiquorum non paucos mane tantum carnibus uesci, ac cœnæ modò panem adhibuisse. Tanquam illud Hieronymi comprobarent ferè: Comedant carnes (inquit) quæ carni feruiunt, quarum feruor despumat in coitum. Scribit in Antiquitatum libris Dicæarchus, Saturni tempore, carnibus reiectis, omnes frugibus ac pomis uesci solitos. Tripolemi præcepta circumferuntur tria: honorandos parentes, uenerandos deos, carnibus non uescendum. Porrò, carniū esum carmine detestatur

Orpheus. Eum non fuisse, qua tempestate in Oriente potitus imperio Pygmalion est, multi prodidere. Ab diluio permiffum, ex sanctis coniectatur literis. Verū, gula mancipati, uitae pretia uelut exquisitius intelligentes, epulas quadrifariam distribuisse comperiuntur: in ientacula & prandia, coenas ac comessationes. Sicuti apud Graecos Philemon ufos ueteres scribit, acratifmate, aristo, hēperifmate, dipno. Iis uero facile sufficiebant uomitandi cōsuetudine. Quod quū censoria grauitate Seneca taxaret, Edunt (inquit) ut uomant, uomunt ut edant. Dicebantur autem uomitores, qui ea uiuendi ratione uterentur, quam egregie damnauit Asclepiades: cui astipulatus Celsus Cornelius, uomere luxuriā causa damnosum prodidit. Erāt uero comessationes cibi potusq; post coenam hausti ex luxu. T. Lilius libro quadragesimo: Quin comessatū (inquit) ad fratrem inuis? Et alibi, Conuiuiam me tibi committere ausus non sum, comessatorem tecum armatis recipiam? Quintilianus: Hinc est ille in pestilentia comessator. Quo in loco intelligere tamen possumus generali uocabulo dici epulatorem, compotatoremq; luxuriosum. Nam & comessabundus Alexandri Magni exercitus legitur apud Quintum Curtium, tanquam indulgens praeter modum prodigis epulis, gulonumq; escaria uoluptati. Possunt & comessationes conuiuia dici, ex collatione symbolisq; comparata: quae Lacedaemonij phiditia, Cretes andria nuncuparunt. Haec libro Politicorum septimo Aristoteles scribit, esse oppidū quam uetusta, ut quae in Creta sint celebrata, Minoe regnante. Quin & prius multo ab Oenotriorum rege Italo, in Italia instituta. Illud obiter subnotauimus: crion, id est *λεῖον*, nuncupari creodochum uas, in quo recondantur carnes: quamuis malit eo nomine carnes intelligere Euphorion, quod Appion scribit, & Herodotus. At crion putat Pausanias canistrum, uel lancem, uel quid eiusmodi, in quo concidatur caro. Hinc & creagra profluit, quam etiam harpaga & lycon appellari, scribit idem Pausanias. Est autem coquinarium instrumentū, sicuti crateuta quoq; nam sunt eo nomine obeli, uel lapides (inquit Pausanias) aut etiam ferreū aliquid, cui incumbat ueru. Etiam si ueterum plerisq; arrisit illud quoque, ut ueruum manubria sic uocitentur. Traditum quoque Graecis est, lycos, iridis nūcupari flores, quod labiorum lupi imaginem praferant. Crambaleam scribit Athenaeus, dici Graecis tostam carnem. Arysanas & arysteras siue etiam arystichos, pro cyathis inuenimus, aut id genus uasis, ab hauriendo conciliata nomenclatura. Zenophanes ad hunc usum, ephēbum etiam appellauit. Apud Polybium Cyathus, fluminis est apud Arsinoen in Aetolia nomen. Aconita intelliguntur Graecis uasa non illita, quae calido diluta humore aquam in se trahunt. Dioscorides libro primo *ἀκονίτιον* uas, interpretatur *ἀκονίτιον*, id est minime picatum. Aconitum autem uenenum dici putat Theopompus apud Athenaeum, quia apud Aconas exoritur prope Heracleam. Quod de crio diximus, amplius sciendum, Thyestis sepulchrum dici *λεῖον*, in agro Argiuo: prope quod uisebatur regio Mysia, & Cereris Mysiae templum, à Mysio quodam ita nuncupata. Crion uero, id est *λεῖον*, in caelo dici autumant, quia quum in eo fuerit sol, inter diem ac noctem quodam modo iudicat, quod *λεῖον* nuncupant. Et quod in eo signo inter hyemem positus ac aestatem ipse rursus iudicetur. Crimnon uero puls est, ab hordeo nuncupata, unde fieret. Posterī *πύλον* dixere, ac *πύλον*, id est pulsem, seu puliculam. Hinc *λεμνάσας*, urinas nuncupant medicinam professi, in quibus nubeculae crassamentum sese ostentet farinae densioris modo. Sic & comicorū facetissimus, *λεμνάσας* ningere ait, ubi niuium deuoluntur grumi. Lego item conchas asperiores Attice nuncupari crios, id est *λεῖον*, quas corycos dicant Macedones. Cymbia & carchesia fuisse Latinis incognita ueteribus, parum diligenter tradidit Macrobius: quum apud Varronem, adijciente calculum Marcello, illud reperiatur: hoc autem etiam apud Liliū Andronicum, sicuti commemorat Nonius, Florem antlabant Liberi ex carchesiis.

Quod autem de carnibus diu praestruimus, animaduertendum amplius: heroas etiam num elixis ufos, etiam si Seruius improbat, quod ex Eustathio liquet, Athenaeoq; appetitus, & Herodoto historia prima. Heroas (inquit Eustathius) inducit Homerus elixis utentes carnibus, praecipue tamen assis: unde & optanij inflectitur nomen, ex ufos frequentia

quentia. Signatur autem eo uerbo coquina. Incognitam nō fuisse Homero hoc genus opopoeiam, auctor est Iulius Pollux: addit tamen, heroum plerosq; ea non ufos. Meminit in libro De Homeri uita Plutarchus. Et De republica tertio, apud Platonem legitur, Heroū mensis parari ab Homero non pisces, non elixas carnes, sed assas, quae concinnarentur facilius: quod comprobatur Athenaeus. Obseruatum ex physicis illud quoque: Elixā intus fieri sicciōra, & inde nutrimenti minoris quam sint assa, in quib; humidum genuinum intus obseptum contineatur. Quod in illis euaporet, quoniam meatus laxet elixans calor: quo argumento etiam inalbecit ius. Auctore porro M. Varrone, Assam primò, secundò elixam, tertio è iure coepisse, natura docet. Ceterum, est utique mirum, quàm sibi indulserint parte hac gentiū mores: quippe Arabas nouimus camelorum lacte uesci, à carnibus suillis uero abstinere in primis, copia uel raritatis utrunque ratione. At camelos detestantur in Septentrionem reiecti. Phryges ac Pontici, uermes albidos obefosq; capite nigricante, qui è cariosis promuntur materijs, inter delicias habent: ac xylophagia comedisse, luxuria est. Orienti & Libyae grata praecipue locusta est, quod uerum Ioannes comprobatur Baptista, uti inquit Hieronymus. Lacertis item uirentibus uesci, in more Aphris est. Alicubi in mensam uitulos admisisse, summū censetur scelus. Nam & Imperator Valens legem Orienti dixerat, Ne quis uitulinā esitasse carnem uellet, dum agricolationi consultum cuperet. Nomades ac insolens Hunnorum feritas nec semicrudas aspernata carnes est. Sarmatis, Vandalis, ac innumeris alijs, equorum & uulpiū carnes solatio sunt. Iam qui & humanis uescerentur, Scotos gentem Britannam, se uidisse prodidit Hieronymus. Locustam porro in mensam admitti, probatur Leuitici undecimo, intantum fallitur Sipuntinus.

Aduentitia coena, quae sit: item aduentoria epistola, & aduentores. Caligulae luxuria, & Clodij. Cap. III

Ed nec illud parte hac omittendum, aduentati principii aut amico coenam apparari solitam: ea inde dicebatur aduentitia, cuius incomparabilem luxum quis non iure miretur? Duo millia lectissimorum piscium, septem auium apposita interdum literis proditum est. Coena hoc genus meminit in Symposiacis Plutarchus, dicitq; hypodecticam ex Romanae linguae proprietate nuncupatam. Perinde ac innuat, appellari solitam exceptitiam, ut qua exciperetur princeps, uel amicus: uel aduentitiam, ut modò praescripsimus, etiam si Graeca uox aliud sonare uideretur. Apud Martialem, epistolam legimus aduentoria, quae aduentanti amico mittitur obuia: ita enim scribit libri duodecimi Praefatione, Et statui paucissimis diebus & familiarissimas mihi aures tuas excipere aduentoria tua. Sed aduentores dixit Apuleius, eos qui soliti sunt in cauponam cuiuspiam diuertere. Et nunc (inquit) senex ille dolium innatans uisui sui aduentores pristinos fece summiffus officiosis rhombis raucus appellat. Trita uox ea imperitae quoque plebi. Sunt & sui apud Plautum meretricibus aduentores. Verum, ut ad epularum magnificentiam redeamus: nepotinis sumptibus omnium prodigorum ingenia superauit Caligula Imperator, commentus nouum balnearū usum, & portentosissima genera ciborum atque coenarum, ut calidis frigidis que unguentis lauaretur, pretiosissimas margaritas aceto liquefactas foreberet, conuiuis ex auro panes & obsonia apponeret, Aut frugi hominem oportere esse dicitans, aut Caesarem. Sed in principe quam habent ista admirationem? Clodius Aesopi tragœdi filius, ut experiretur in gloria palati (ut inquit Plinius) quid saperent margaritae, singulos unguentis conuiuis absorbendos dedit: quod in Sermonibus Horatius morfu Satyrico castigauit: Filius Aesopi detractam ex aure Metellae, Scilicet ut decies solidum absorberet, aceto Diluit insignem baccam.

De griphis conuiualibus. Quae dicantur quaestiones cylicae, aut mnemonia. Aenos quid. Cylicium, Sceletus Aegyptiorum. Plutarchi locus explicatur. Cap. IIII

Sympotica

Symptotica uero, hoc est conuiuialia, fuerunt & illa: anigma, & griphus: illud lusum habebat, griphus uero etiam studium ac curam. Soluenti, praemium erat carnis portio: imperito ac segni, multa irrogabatur, ut falsam hauriret potionem. Nomen inditum id genus sermonibus obuolutis, a piscatorum griphis siue retibus. Quaestiones uero dicebantur cyliciae, hoc est *κυλικαία λυλικαία*: arbitror, quia *κύλιξ*, poculum signat: unde cylicium dicitur, poculorum repositorium. Theodectes uero sophistes multa in ijs solertia praeditus, mnemonias uocauit: quoniam mnemonicus foret ipse, hoc est memoria potens. Griphi Lucianus meminit: Quid (inquit) sunt homines? Dei mortales. Quid uero dei? Homines immortales. Aenigmata profers, & griphos conglutinas: equidem, ut Loxias, apertum nihil promissis. Id genus uidetur quod Lasus dicebat, Crudum piscem esse *ὀψῖον*, ex uerbi ambiguitate captato ioco: nam *ὀψῖς*, assum indicat, & uisibile: sic autem Graece totum enuntiat, *ὠμαί χυθῖον ὀψῖον ἔσθ*. Sed operæ pretium est, huic potissimum loco subiecisse, quæ Demetrius Phalereus prodidit *ὅτι πρὸς ἐρωμῶνας*, ubi de orationis differit gratia, hoc est *πρὸς χεῖρας λόγος*: Est (inquit) gratia quædam, quæ dicitur *παρὰ πρὸς οὐδὲν*, id est praeter expectationem: ut apud Homerum de Cyclope,

ὄπι ὄσπερ ἐδμαι οὐπι.
id est, postremum ego utin uorabo. Neque enim xenium id genus Vlysses meditabatur, neque expectabat lector. Aristophanes quoque in Nebulis de Socrate, *ὡμίνας ὀβελισκῶν ἔτα δαδῆτων λαδῶν, ἐκ τῶν παλάσρας ἰμαδίων ὕφαιλας.*

id est, quum obeliscum incuruasset, mox circinum coepit: uestemque sustulit ex palaestra. Ex locis duobus gratiam hic uenatur poeta. Non enim modo praeter opinionem illatum est, sed nec praecedentibus cohæret. Anacoluthia (inquit) huiusmodi, siue inconsequentia, uocatur griphus: ut apud Sophronem *ἐν τῶν ἐβῶν δουλικῶν*, & apud Menandrum Messeniam prologus. Griphum alio uocabulo ænon dicunt, quod ex Eustathio est: uti apud Clearchum, Vir, non uir: auis, nec tamen auis: lignum, non lignum: lapis, non lapis. Significantur uero hæc, eunuchus, nycteris seu uespertilio, ferula, pumex. Qui de his plura nosse cupit, Athenæum adeat Diapnosophistarum decimo. At Aegyptiorum mos griphos non habet, dum sceletum, id est aridum iam inueteratumque sale cadaver conuiuio inferunt, illud incinentes, Ede, bibe, talis post mortem futurus. Ad quod forsitan respicit Plutarchi id in M. Antonio, Qui administratos hortabatur, large propinare, ac epulis distendi: quoniam foret incertum, an in posterum id essent facturi, Augusto ceruicibus ingruente, ac proinde ipso iam sceletum, & in nihilum redacto. Id quod eo adnotauit gratius, quia per inscitiam locus est ab Plutarchi interprete praeteritus, Aegyptij moris meminit historia secunda Herodotus: sceleti, in Septem sapientum conuiuio Plutarchus. Strabo Antæi sceletum nominat, libro ultimo: sed tibiam eo nomine intelligit interpretis, quod ex Plutarcho in Sertorij uita coarguitur.

Cottabilis quid, & quid cottabus. Plutarchus explicatur. Item de latage, & catacto. Cosymbus quid. Cosymbotæ tunicae apud Hieronymum. Crobylus. Scorpius. Cap. v

Onuualis ludus fuerat, prioribus praesertim Graecis, quem cottabilis dicebant: nam *ὀψῖον* est, eo quod ex potu superfuit, sonum elidere. In aeneas uero phialas, quæ latagia nuncupant, potus residuum iactabant, qui dicitur cottabus: quod si elisu maior æderetur sonus, ab amasiis diligi se aut gurabantur. Cuius rei uestigium Romæ seruatum uideri potest: nam Historiae naturalis libro quarto decimo Plinius, inter legum scita illud item fuisse scribit. Contra bibendi fallacias, nihil ad elidendum in pauimentis sonum ex uino reliquisse. Verum inibi Hermolaus ex ueteri lectione summum legi mauult, quam sonum, ut postremum intelligeremus potum, quem docuimus uocari cottabum: quanquam est & phiala aenea cottabus, aut peluis, ut alij scribunt, qua in id genus uterentur lusu. Nam cottabia, quod ex Athenæo discimus, dicebantur praemia uicenti hoc ludicri genere data: quæ non aliud fuisse animaduertuntur, quam pyramutes, hoc est triticeæ placen-

tulæ, ac sesamina. Meminit eius uocabuli etiã primo Rhetorico Aristoteles, ab Aeneasidemo missa Geloni cottabia, scribens. Aristophanis interpret sonum ipsum etiam cottabum dici putat. Nam poeta ipse, methylocottabos ita ludentes appellat, quod iam uino madentes id agerent. Ex quo est illud Plutarchi in Sympotiacis: nam Soclarus eludens, quæ contra dicebantur de concubitus abstinentia, & quod non citra periculum admittatur à cœna, *ἀθλητικὰ τῶν τε ἐπιγῶν ὁ δόλιμπε πᾶν τὸ πᾶσι, ἐπὶ τῇ τροφῆσι σῶς ἔσονται καὶ τῷ ἱεροφραγίῳ ἐκείνων οὐκ ἐν δεινῶν.* id est, athletica (inquit) sunt hæc prorsum Olympi, etiamnum cottabilis in redolentia, & non satis aptam carniū illam deglutionem. Veluti dicat, athleticis quorum uita sagina est, damnosum forte concubitus uideri, & à cœna illis periculum asferre, qui licentius ingurgitarint, exhilaratiq; à scurrili lusu minus abstinerint. Hæc ut placeant, faciunt quæ consequuntur. Ad sunt (inquit) iuuenes uxoribus copulati, quos addeceat Venerea amanter exercere. Quin & paulo post idem colligit, qua ratione coitu post cœnam minus oblectatur corpus: idque astruit contingere, si quis non distento uentre, nec ebrius id peragat. Illud uero à Plutarcho prouerbiali modo enuntiatum, neminem puto latere. Auctor Critias est, cottaborum lusum esse Siculorum proprium, quin & ab eisdem inuentum: ueluti etiam latage, nationis eiusdem uocabulum creditur, quo significari Athenæus arbitratur, quod ex potu superest in poculo. Id conuersa manu dextra sursum, molliter ac per ambitum cubito innixi sinistro, iactabant, ludentes in cottabum. Fuit & quem catactum, id est *κατακτύ*, cottabum uocabant, id est lychnion, quod attractum denuo concidebat, eum continens quem dicunt *μάλυ*, id est cottabi prominulam partem, quam dixerit Sophocles eneam caput. Nam plastinx portio intelligitur, quæ sonum elisu reddebat. Cottabum, medici per imperitiam (ut retur Athenæus) à balneis potionem, uel ante balneas uomitum nuncupabant. Cosymbum, seu cosymben, scribit Sudas inter indumenta recenferi, unde sunt apud Hieronymum cosymbotæ tunica. Iulius Pollux in tonsuræ generibus: Cosymbe (inquit) Atticum non est, sed crobylus potius. Crobylum interpretantur aureum corymbum è capillis propendentem. Sunt qui putent capillorum cõtextum tendentem in acutum. Meminit Xenophon, nec omisit Thucydides. Ab nonnullis hæc profertur distinctio, ut in utris dicatur crobylus, in sceminis corymbus, in pueris scorpius. Hinc forsitan coniectatio sit, cur Hieronymo cosymbotæ dicantur tunicae.

Græcorum in bibendo leges. De Iouis Olympij cratere: item heroum, & Soteris Iouis, ac Mercurij. Interim quid modiperator. Bonus deus, qui. Virgilius illustratur. De Thracibus & Scythiis. Horatius declaratur. Poculorum nomina plura. Bibendi lex apud Locros. Qui bene potia ad scribendum accesserint. Malsiliensium mulieres esse hydropotas: sicuti Mileti factitatum, & Romæ. Samagorium uinum. Italicas mulieres uinum nescisse. Ecpetala pocula. Petala. Patellia. Callopatira capridij. Oenochoi. Tauri. Epenchytes. Ceryx. Oenoptæ. Ophthalmi. Euophthalma. Acratophorus Dionysius. Vinaria uasa nomen seruantia: bicus, bicarium, crossus, gaster, gasterium, ceraphium, baucalium, cypellum, amphicypellum, cypella, dicypellon, pella phiala, cyprus, hemicyprus, scaphos. Pifa quid. Pifa ciuitas, unde. Paropsis. Cap. vi

Ræco more potare, interpretantur quidam grandibus meracisque poculis se inuitare. Cicero in Verrem Actione tertia: Fit sermo inter eos & inuitatio, ut Graeco more biberetur, hospes hortatur, poscunt maioribus poculis, celebratur omnium sermone lætitiæque conuiuium. Sunt qui à Marco Tullio ueterem Græciæ morem innui, coniectent: quo toties bibere receptum erat, quoties deos & charos nominatim uocassent. Vt cunque, Ausonius meminit ad Symmachum, Super mensam meam facta est inuitatio, non illa de ludibrii conuiuio, ut Graeco more biberetur, sed illa de Flacci ecloga: in qua propter mediam noctem & nouam lunam & Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petijt uates. At in Xenophontis Symposio, pocula laudantur minuta & rorantia. Fuit & in Græcorum conuiujs lex illa, uetus, sicuti Thuscularum quinto à Cicerone traditum scimus

scimus, Aut bibat, aut abeat. Et recte, inquit: aut enim fruatur aliquis pariter cum alijs uoluptate potandi, ne sobrius in uiolentiam uiolentorum incidat: aut discedat. Hæc itidem in uita uidetur seruanda: nam iniurias fortunæ, quas ferre nequeas, defugiendo relinquant. Inoleuerat & Græcis mos alius, ut talis sortirentur, qui conuiuio præsidens, leges decumbentibus diceret, quæ uocabantur nomi. Hic uero testimonio Varronis modiperator Latine nuncupatur, ueluti modum bibendi præscriberet. Rex etiam dicitur Macrobio: arbitror, quia Græci βασιλεα appellant. Horatius, Nec regna uini fortiter talis.

Eubulus sub Dionysii persona monet, sanitati primum dicari cratera, secundum amori & uoluptati, somno autem tertium, quartus uero (inquit) iam nosfer non est, sed iniuriæ. Panyasis poeta, poculum primum Gratij contribuit, horisq; & Dionysio: secundum Veneri, rursumq; Dionysio: iniuriæ autem & nocumento, tertium. Cosuetum & illud præcis Græcis inuenio: post cœnam, Boni dæmonis (quem esse Fortunam putat Eustathius) haurire poculū, quod meracius erat: quæ res dicebatur, κρᾶσις ἀγαθῆ δαίμων. Quod in Ionia scribit Apostolius, qui et secundum mensis diem Boni dæmonis dictum tradit. Nam Thebis etiā uisebatur Boni dæmonis heroum. Hinc facetissimus Comici iocus,

ἔλκε τὴν τὴν δαίμονα πρᾶμνις.

id est, trahere (inquit) dæmonis pramniij: quum sit uinum pramnium uel pretiosissimum. Auctor in Arcadicis rebus Pausanias, ad sinistram uia, quæ in montem ducit Manalum, fuisse ἀγαθῆ θεοῦ ναὸν, id est Dei boni templum: Quod si (inquit) bona contribuant diij hominibus, inter deos autem summam esse Iouem nouimus: consequentione nimirum probabili coniectare licet, eius dei esse cognomentum id genus. Quod si est, Mantuanu uatis interior doctrina retegatur, quum Aeneidos primo ita canit, Adsis lætitiæ Bacchus dator, & bona luno.

Deam uero hanc etiam Græcis χρᾶσις dici, cōmeminit in Cœnis Macrobius. Verum ab diuerticulo repeto fabulam. Nec ignoro, esse qui Boni dæmonis poculū primatem habuisse locum autem. Sed in hoc mira scriptorū uarietas est. Pindari interpres seruatum ueteribus morem scribit, ut crater princeps Iouis diceretur Olympij, sequēs terræ heroum (cuius rei etiam Plutarcho in Causis mentio est) tertius δὴς σωτηρῆ, id est Iouis Saluatoris, si linguæ proprietates ita dici patitur: cui assipulari Sophocles uidetur in Nauplio,

ἡ δὲ δὴς σωτηρῆς ἀπονδὴν ἵστατο βραχίη.

Sed & in Epigonis Aeschylus. Verum, cur cratera tertii Iupiter habebat Soter? nempe quod is bibendi modus citra uiolentiā omnino substringebatur, ultra progredienti, largius hilarisq; ingurgitanti, intemperantis nō deerat nota. Dicebant eundem τῆ λᾶσιν quocq; de ternarij perfectione numeri, in quo principium sit, medium & finis. In literis compertum & illud: potionem in conuiujs principem, præfatione τὴ δαίμονα ἀγαθῆ solitam offerri, gustandam modō quod foret meracior. Dæmona uero bonum uidentur Liberum etiam patrem accepisse multi. Postremam, quæ lymphatior erat (sic enim ab eruditis nuncupari obseruatum, nonnullis etiam in diuersum euntibus) Iouis præfatione Liberatoris. Celebratum est & in Lemno ab Atheniensibus Seleuci Soteris poculum, quod in eos fuisset is beneficus. Siculus autem Diodorus Bibliothecæ quinto: Aiunt (inquit) quum purū in cœnis uinum datur, omnes deum sospitem optare bibenti: at quum à cœna dilutius hauritur, Iouem uocari Sotera: nam puri uini potus, ad insaniam redigit: aqua Iouis mixtus, uoluptatem parit ac lætitiā, & arcet insaniam. Asclepiades calicem primum ad sitim pertinere dicebat, secundum ad uoluptatem, tertium ad ebrietatē, quartum ad insaniam. In Iulij Pollucis thesauris adnotatum inuenimus, porum ultimum ἐσμῶν appellatum, hoc est Mercurium: unde & Homerus,

ἔσμεν μὲν τῶν ἀσπίδων ἀσπίδων.

Auctor Athenæus est: Mercurio, surgētes à cœna prolibare solitos, quia sit somni præses: posterius uero, etiam Ioui τῆ λᾶσι: nam calicem Soteris Iouis inuenio item τῆ λᾶσι nuncupari solitum, quæ uox perfectum indicat & absolutum, ut diximus. Ex his uero haec tenus

hactenus prolatis lux infertur plurima Horatio in Carminibus, quem ab interpretibus multatiam eruditum conuelli saepe, animaduertas. Apud Locros Epizephyrios si quis medico nō imperante salutis ergo meracius haurisset, perinde ac capitalem admisset fraudem, morte scelus expiatur: ita sanciente Zaleuco. At Alcæus & comicus Aristophanes uino madidi pangendis inuigilabant poematis. Multiq; præterea uino se proluentes in hostem depugnarūt illustrius. Apud Malsilienses hydropotæ sunt mulieres: in Mileto idem factitatū, Theophrastus scribit. Tametsi Milefios dixit Demodocus, Non esse insipientes quidem, ea tamen facere quæ agant insipientes. Sicut inquit Moralium septimo Aristoteles: Incontinentes, iniusti quidem non sunt, iniuriā tamen faciunt, sed præter electionem. Apud Romanos uino abstinet mulier libera, ut libro sexto Polybius scribit, sed serui quoq;. Item Ephebi omnes, ad annum uitæ tricesimum. Samagorij uini cotylis tribus homines quadraginta, & eo plures, inebriari solitos, scribit Aristoteles. Sunt qui uniuersim Italas mulieres uinum nescisse prodant. Romanas tamen passo uti solitas, refert Polybius. Thracum Scytharūq; proprium fuisse uidetur, capacis ingurgitare merum & ingentia exliccare pocula. Id perobscure significat Pollux libro sexto, ubi ait, ἀμυσίλην esse idem ferē, quod Thracū more bibere. Verbum id apud Plutarchum expositum inuenio pro eo quod est, multum sineq; respiratione haurire, hoc est (ut ipse ait) ἀθροῦν ἢ ἀπνῶσι πίνειν. Hinc apud Horatium dictam puto Amystidem. Hic protinus sciendum, πῶπινεν nō permixtionem modō indicare, sed & poculi gratuitum complecti munus. Anæcteon,

ἔλλα πρὸ πινε βαδινός ὃ φίλε μῦθος.

Quod est, χεῖλον. Sed & Demosthenes patriam prodentes hostibus, πῶπινεν dixit. Erant & ueteribus pocula latiora, quæ uocant epetala, quoniā folia perampla dicuntur petala: cuiusmodi pocula etiam nuncupantur patellia: ex quibus Alciphron, patellocharona concinnauit. Sed & capridij callopatira apud Athenæum legisse uidemur. Est autem capridiū, à capro deminutum, quo nomine aprum intelligimus. Qui potus ministerio præficiuntur, dici quidem œnochoi solent: in Neptuni tamen festo etiam tauros scio appellatos. Hellepontij, pincernam uocant epenchytem: at ueteres etiam ceryca, ut ex Homero liquet. Qui uerò œnoptæ nuncupantur, tres numero explorato res inspectoresq; erant cœnarum, an ex æquo potaretur. Lychnos hi cœnantibus fugerebant, & thryallidas, id est ellychnia. Hos quidem etiam ophthalmos dixere, id est oculos. Vnde euophthalma dicuntur, quæ oculis arident plurimū: auctor Athenæus in Polyarchi dissertatione, libro duodecimo. Quales uerò fuerint Scytharum in bibendo ritus, nec Plato ignorasse uidetur, quando Legum primo sic scriptum reliquit: Sed de ebrietate quærendum (inquit) utrum ita uiuendum sit, quemadmodum Scythæ ac Persæ. Carthaginenses præterea & Celtiberi & Thracæ mero penitus utuntur, tam uiri quàm mulieres, atq; uino item uestes perfundunt, præclarum hoc & beatum uitæ genus existimantes. De Scythis illud tamen commonuero quod scribit Maximus Tyrius: Scythas esse quidem hydropotas, quod si ebrietatis uoluptatem requirant quocq; pyram construere, in eamq; herbas conijcere odoratas, ac mox circūstare & odorem uelut crateris hauriētes liquorem, fieri ebrios, quamobrem canere ac saltare. Persæ uerò alijs utuntur delicijs, quamuis moderatius quàm isti. Apud Phigalenses in Arcadia fuisse sacellum Dionysii ἀκραφόρον, Pausanias tradit. Illa porro adnectamus capitū huic, etiam si ex crescenti nimium: inter uasa uinaria recenserī à Polluce, stamnum, cadum, cadiscum, bicum, quem fuisse Homero incognitū Eustathius prodit: sicut nec pytinās nouisse potuit. A bico, cuius meminit ἀναβάσις primo Xenophon, arbitror fluxisse nomen nunc uulgō frequentissimū: quanquā bicarium dicimus potius, quod est deminutum recta Græcorum forma. Sicuti etiam crossum, quo uocabulo Venetij in œnopolijs utuntur plurimū. Bycium uitreum legimus apud Dioscoridem libro secundo. Bicos tamen palmeos scribit Herodotus Historia prima, uino plenos Babyloniem apportari solitos, ut uas capacius intelligere, necesse sit: proinde Laurentius dolia reddidit. Erat & gaster uas, & gastera fictilis Dioscoridi. Sed gasterium uocat Aristophanes, seruataq; adhuc nomen. Quanquam & gastera pro rapo dici legimus à lacedæmonijs

monijs: etiam si apud Bœotios brassicas ita nuncupari, Nicander putat. Scaphos denique, cauitatem nauis uocat Thucydides, quam (inquit interpres) gastera dicimus. Cyprus & hemicyprus, uasorum ac mensurarum genera sunt, coquinariam facientibus per familiaria. Inuenio & ceraphium ab Homericorno, sed & bacaulium. Addamus illud quoque: cypellum dici à Græcis poculum, *ἡ δὲ τὰ ἐσω λυγρῶν*, id est ad interna proclinatum innuens. Appellatur idem & amphicypellon, uelut undique intro inflexum. Sapius namque *ἀμφί* præpositio circulariter signat, unde insula quandoque legitur amphialos, & tonitru amphipyron. Certè deorsum aduenientes nubes, eadem etymiratione, cyphela nuncupare, moris est. Aristoteles uerò mellis cellas amphistomos esse dicit, id est geminas: in una enim basi, seu intersepto duas esse cellas: sicuti (inquit) in amphicypellis, id est geminis poculis: una quidè intus, foris uerò altera. Ex quibus coniectatio est, esse idem amphicypellon & dicypellon, propter antithetos, id est oppositas fistulas & thecas mellis: tanquàm unum modo basi, id est fundo, cypella incumbant duo, superne unum, infra reliquum, ut basis sit potui accommodata, ubi usus uenerit. Pella uerò etiã phialam signat, qua uterentur in sacris. Ouem pellam, in Theocrito nigram interpretantur: nam corporum superficiem, ubi sanguinis affluxu nigrescat, pellama, uel pelidnoma, id est *πελιδνωμα*, uocant. Pifas denique apud Græcos dici inuenio *τὰς ποτιστῆρας*, id est bibulas, de uerbo *πίσσει*, quod *ποτισσαι* signat. Quin & Pifam ciuitatem hinc dictam opinantur plerique, quoniam humectus sit locus, & aqua cõtinent plurimum. Id autem genus loca uocant Græci, *τὰ πῖσση*. Illud neuitquam prætereundum: iussulenta plerumque de uasorum appellari nominibus, ut paropfidas & triblia; necnon in Plauto magidas & capidas.

Quæ esculenta quibus probarentur locis. Acipenser. Timallus piscis. Heliogabali gulosa inuenta. Epelane piscis. Tegenia quid. Pyramuntes, & sesamuntes, & sesamis. Sal tragasæus. Coena *φύλας*. Enchrides. Encryphias panis. Copaides anguilla. Sacrificia ex piscibus. Thynnæum sacrum. Cylabra heroi in sacris salsamenta offerri solita. Strymonia anguilla. Coenas deorum quas intelligamus. Malca. Aphrogala. Decocta. Cap. VII

Quæ uerò ex esculentis in mensa usum haberent præcipuum, non ineptè in hac gulonia prouincia explicauerimus. Igitur ex freto murena primum à satrapibus eius procurationis tulit calculum; item Tartesica. Thynnus Tyrius eximie laudabatur. Acipenser tanta fuit apud Romanos indicatura, ut conuiuijs inferri cum corollis, ac præcinentibus consuesset tibijs, coronatis item qui gestarant. Hunc Arhelstratus, qui Sardanauali instituta cõlectatus est, eundem galeo esse putat Rhodio, quanquàm discriminant insigniter. Appion grammaticus in cõmentatione De Apicij delicijs, elloperem esse acipenserem credit. Cestræus quoque laudis emeruit multum, de quo alibi copiose, ex Sciatho. Conchæ pelorinæ, unde forte post nuncupata pelorides, de quibus Martialis,

Tu lucrina uoras, me pacit aquosa peloris.

Sed & Horatius,

Lucrina peloris.

Teulon, id est beta, ex Ascra: mænides, ex Lipara: gongyle, id est rapa, ex Mantinea: pectines, Methymnæ: galeus, Rhodi: psetta, apud Eleulinem: apug, Phalericæ: trigle, siue muli, in Ionia: anguilla in Eubœa copaides, ut in Sicilia plotæ. Sed eam copaides prærogatiuam habent, ut ex eis præcipuas etiamnum dijs immolent Bœotij, uictimarum item ritu coronatas. Et in Lydia pisces sacrificari solitos, Varro scribit in Villaticis passionibus. Verum, Neptuno quoque thynnus immolare ad capturæ spem consueuere piscatores: idque sacrum Thynneum uocant. Quia apud Phaselitas Cylabra heroi salsamenta offerri, accepimus. Celebratur & timallus piscis ex Ticino amne aut Ateli, cui à flore conciliatum creditur nomen, inuulgato etiamnum dicto de eo qui gratam redolet suauitatem, Aut piscem olet, aut florem: quo pronuntiatum faceret est, eundem uideri odorem piscis, qui & floris sit. Illius enim specie nil gratius, nil suauitate iucundius, aut odore fragrantius. Quod ipsum in pisce contingit, quem Galli epelanem uocant, in Sequanæ ostio frequentem Rothomagum usque, modicum alioqui, & squammis

argenti

argenti modò nitescens: si in propinquo sit, putes uolis te circumfusum. Cui rei grauisissimus accedit testis Ioannes Seluanus Mediolani uicecancellarius, summè inter Gallos uir integritatis, & si quis alius rerum experiens, ac non doctrina modò eminentissimus, sed & doctorum in primis studiosus, uerum Christianæ religionis propugnator incomparabilis: quod in magna fortuna rarenter comperias. Mastycatum & polentatum excogitauit omnium princeps Heliogabalus. Quin & comedit sapius ex Apicij æmulatione, ut Spartianus prodit, camelorum calcaea, cristas gallinaceis demptas uiuentibus, pauonum linguas & lusciniarum: quod qui his uesceretur, epilepsiam non sentiret. Hæc eo adnotauit libentius, quod libro secundo Artis cabalisticæ à uiro traditum erudito est, Neminem unquam piscem in sacrificijs oblatum, audisse. Fuere porrò & Strymonia anguilla insignes magnitudine, salilago Thasia, item Thasia raphanides, caseus Cythnius & Siculus, sal Tragasæus. Sunt autem apud Troiam Tragasæ, à Tragæo ita nuncupata, cuius gratia Neptunus concretere inibi sale m iussit. Sed super hac re alibi quoque facta mentio est. Apud Lucianum obseruauimus fuisse prioribus, *ἡ δὲ τὰ ἐσω λυγρῶν*, id est coenam quæ diceretur absoluta, auis una singulis apponebat, item suilla caro, necnon leporina, & piscis quoque ex tageno, id est sartagine, ut ipse interpretor. Nam in generibus panis recensentur & tagenia, qui & enchrides uocantur: dum in sartagine coquerentur, infundebatur caseus, oleum, mel, sesama. Panis subcinericius dicitur encryphias, sesamuntes item in coena fuere eadem. Hæ uerò placentæ erant ex sesamo & melle. Sicuti pyramuntes ex melle item ac tritico, quod *πυρῶν* uocant Græci, quamuis ab ignis figura putent alij dici, quæ à lato in acutum desinit. Pyrea uerò nemus est haud ita Sicyone distitum, in quo Cereris fuerat sacellum *πυρῶνας*, & Proserpina, celebritatem agentibus tantum uiris, sicut nymphona, id est *νυμφῶνας*, mulieres modò frequentabant, ubi Dionysii erat simulacrum & Cereris ac Proserpina, Pausania tradente. Sesamum intelligunt aliqui, uulgo quod dicitant risum. Sidas sesamunta distinguit à sesamide, ut sesamis sit, quæ & sesame, unde ducatur sesaminum oleum, quod & synon apud eum est, quo Cyri perungerentur milites. Coenas deorum apud Horatium secundo Sermonum intelligunt, quæ citra omnem sint sollicitudinem:

O noctes coenarum deum, quibus ipse meique

Antelarem proprium uescor.

Ad gulæ rationem pertinet adnotasse illud quoque: ephthopolium dici locum in quo cibi distrahantur percocti. Et qui eo se fouent quæstu, nuncupantur ephthopolæ. Nam opodædali dicuntur, qui obsonia uariè condiunt aut quærunt. Gastrologi, qui de uentris ratione differunt, & inde gastrologia. Denique septimo Therapeutices Galenus, melcam & aphrogala inter ganeata in Vrbe cibaria recenset.

Catonis, Periclis, Heliogabali qui Alagabalus uel Eleagabalus de conuictu sententia. Lactaria quæ. Agalacta. Pometæ. Pomarij. Pentapharmacum conuiuium. Conuictorum numerus. Musæ olim tres. Charmum Syracusium in singula quæ apponerentur, uersiculos primum concinnasse. Martialis disticha quam habeant argumenti originem. Cap. VIII

Mensam M. Cato maxime amicorum parentem atque procreatricem existimauit. At Pericles omnem coenarum apparatus, & id genus beneficentiam facile perpetuoque contempsit ac reiecit, ut tam longo tempore, quo in republica est uersatus, nunquam apud amicum coenarit, præterquam Euryptolemo nuptias celebrante, & id quoque eatenus, ut peractis libationibus, mox abiret. Si quidem animorum elationi magnitudinisque deprimendæ aptissimum esse conuiuium, sanxere nonnulli: quando inibi grauitatis seueritatisque expectationem seruare, uel difficillimum sit. Sed enim Imperatori Heliogabalo, siue is sit Alagabalus, uti uetera præferunt numismata, quandoquidem Syrorum uidetur uox, apud Dionem tamen Eleagabalum legimus locis aliquot, citra flatilem omnino: huic inquam Heliogabalo nulla fuit uita, nisi in uoluptatis nouæ exquisita ratione, ut etiam æstiuæ conuiuiæ coloribus exhiberet, ut prasinum quandoque, alias uenetum, & omnino reliquos

XX 2 ostentaret

ostentaret. Primus etiam Schematibus libidinosissimis inquinata ex argento uasa iussit apponi, ac ex piscibus isicia fecit primus, ex ostreis quoque ac liofreis, id genus item alijs. Vilioribus amicis folles pro accubitis sternebat, eosq; reflabat, prandentibus illis, ita ut plerunq; sub mensis repente inuenirentur prandentes. Dulciarios lactariosq; habuit eiusmodi, ut quicquid ex diuersis edulis coqui exhibuissent uel structores uel pomarij, illi modò ex dulcibus, modò ex lactarijs præberent. Lactaria obiter intellige, quæ nunc semidocti uulgius lactinia uocat. Pomarios item apud Horatiu inuenias, Hic simul accepit patrimonij mille talenta,

Edicit, piscator uti, pomarius, auceps
Mane domum ueniant.

Pometa uerò apud Palladium. Agalacta uerò pascua nuncuparunt ueteres medici, lacti minus accommoda: nam herbis lactis aliquo modo naturam immutari, traditum est. Simonides in eum qui in conuiuio pertinacius taceret, εἰ μὴ ἐν αὐτῷ ἡλιθιότης, σφῆρις, πρᾶγμα πρῆξις, εἰ δὲ σφῆρις, ἡλιθιότης. Auctor Spartianus est, Aelium Verum imperatorem omnium primum excogitasse tetrpharmacum, seu potius pentapharmacum, quo postea semper sit usus Adrianus. Cōstabat id sumine, phasiano, pauone, crustulo, aprugno siue perna. Sicuti in Adriano idem commemorat. Helioagalabus pisces semper quasi in marina aqua cum colore suo coctos conditura ueneta comedit. Idem rerum pretia conuiuiorum esse orexin altruebat. Obiter, hic Helioagalabus est quem scribit Dion, esse nuncupatum uariè: nam & Abitus dicebatur & Pseudantoninus, Assyrius quoque ac Sardanapalus: postea quam uerò trucidatus in Tiberim est proiectus, etiā Tiberinus. Omnibus (inquit Varro) numeris absolutum conuiuium est, si belli conueniant homines, si locus sit non ingratus, si temporis sit habita ratio, si non negligens apparatus. Nec illud omiserim, diuitum pleroseq; domos struxisse quandoq; τριακοντακλίους, in quibus uel triginta sterna lectuli ualere, & eo plures quoq;. Id quod in Symposiacis improbat Plutarchus, conuiuia id genus, ἡμελικα uocans, & ἡμικτικα, id est circa amicitiam & communionem. Quæ panegyriarchum uerius requirant, quam symposiarchum. Olim non plures tribus coisse conuiuias, testatum Annalibus est: quando nec plures initio creditas esse Musas, relatum Pausaniæ monumentis scimus, meleten, mnemen, aceden, hoc est meditationem, memoriam, cantilenam. Archestrati poetae etiamnum superest in ea re decretum, Conuiuia aut tres, aut quatuor, aut non plures quinque sunt. alias manipularium, & rapto uiuentium conuentus fuerit. Iulius Capitolinus in Verro, eius tale fuisse conuiuium prodit, ut in eo duodecim decubuerint primum. Quamq; de conuietorum numero iactatum uulgo non sumus nescij: Septem conuiuium, nouem conuiuium. In Platonis Symposium octo coeunt & uiginti. Quinarium numerum quodq; placuisse, libro primo auctor Athenæus est. Denarium autē Iliados secundo quam probasse Homerus reprehenditur, ubi in decadas distribuit rex conuiuias, quonia plures discumbere, non ferè moris esset, uti docuit Eustathius. Nam & Pythagoricis conuiuijs non interfuisse plures, illustris auctor prodit Iamblichus. Postremò scitu dignum illud quoq;, Charmum Syracusium, ut scribit Athenæus, in singula quæ apponerentur, uersiculos primum concinnasse, ac parœmias, uti est de piscibus illud,

ἡκω λιπὼν ἀγῶν, ἀλμυρὸν βωθῶ.
id est, uenio Aegæum linquens salis profunditatem. Vnde Martialem arbitror arguenda mutuat. Illa uerò huius pragmatice felix fuerit coronis, quod ex Xenophon tis est Symposium, sublati mensis, consueffe ueteres prolibare dijs καὶ πακανίσειν.

Fori uituperatio. Super multiplici Atheniensium foro aliqua Parabysto, & trigono. Batrachium unde, ac puniceum. Batrachis quid. Batrachos morbus. Helicæum. Palladium forum cur diceretur. De Palladio plura. Pefinus ciuitas unde.

Cap. IX

Eorum Anacharsis Scytha ad fallendum inuicem atque ad dandas auaritiæ manus destinatum locum esse dicebat, sed & Moderatus Columella, Ne caninum quidem (inquit) sicut dixere ueteres, studium præstantius est locupletissimum quencq; allatrandi & contra innocentes, ac pro nocentibus neglectum

Etum à maioribus, à nobis etiam concessum intra mœnia & in ipso foro latrocinium. Quod nisi cupedij suffarcinatus, & ferentarijs onustus libellis pergas, quibus dorophagos expleas, fordidosq; ac nummarios, luditur opera. Inest echeneis, riant licet procellæ, domatur mundi rabies, infrenatur impetus. Academicis & cunctatore ipso Fabio dicas omnia cunctatiora. Plutarchus item in libro De scœnore, esse forum dicit ἡσβαρὸν χῶρον, id est impiorum regionem. Ex quo arbitror M. Catonem censuisse, forum muricibus sternendum. Quo fit, ut deformari scdus possit Marcellus Octauia Augu sti sorore genitus, à quo fuisse inumbratum in ædilitate forum, ut salubrius litigantes consisterent, Plinio tradenti credimus. Auctor Pausanias est, fuisse Athenis fora nonnulla ignobiliora, quæ parabyston uocarent, ac trigonum. Alterum ab obscuro urbis loco, in quo situm erat, nuncupatum, & minima quæq; agebantur lites. Alterum uerò à figura. Parabyston Græci absconditum, & latens dicunt, παρὰ τὸ βύω, quod signat claudo. Vndecim in eo iudices sedebant, uideturq; duplex fuisse parabyston, medium & maius. Lysias maioris mentionem facit. Sed fuit & nymphicus hoc est sponsalis lectus, qui uocabatur parabytus, cuius commemorat Hyperides ἐν τῷ ἡπὶ τῷ κλειῶς. Batrachium uerò forum ac puniceum à coloribus appellationem trahunt. Nam etiam si apud Chymistas est batrachium, ex latice diuino computrescente proueniens, in auri confectione miraculè præcipuè memorati, specie ranunculi, ueneno uis tanta, uti halitu etiamnum solo perimat. Id ab effectu etiam chryso collam nuncuparunt: quin ubi tument sub lingua uenæ, genus mali uocatur batrachos. Erat tamen batrachium coloris item species, quo ante inuentas personas faciem obungebant, unde & batrachis inter floridi coloris enumeratur indumenta. Omnium uerò maximum, quo frequentiores conueniebant, helicæum nuncupabatur. Fuit & palladium forum, in quo de percussoribus cognoscebat. Demophontem quoq; primū pœnam luisse, palam est. Sed quo crimine, incertum. Cur diceretur Palladium, explicant Græci: à Troiæ captiuitate Argiuos quosdam cum Palladio ad Phalerum appulisse, quos quum incognitos peremissent indigenæ, mox admoniti qui forent, mandantes humi palladiū inibi erexere, atq; institutum, ut de cædibus non sponte perpetratis quæreretur, id est πῶς τῷ ἀνοσίωγ. Dignū uerò scitu, ab Pherecide Palladia dici simulacra omnia ἀχρηστοίηται, id est non manu conformata, sed & omne in terram deiectum cælitus: cuiusmodi certè Mineræ fuit simulacrum, cubitorum trium & ligneum, in Phrygiæ urbem delapsum, unde adoptatum loco Pefinuntis nomen, quod Diodorus scribit & Dion. Etiam si tradant alij, uti notatum comperi apud Herodianum, dici Pefinuntem, quia inibi conciderint multi, depugnantis illo Ganymedis fratre ac Tantalo, qui Ganymedem rapuerat. Sed nec Mineræ simulacrum illud deiectum tradit Herodianus idem, uerum magnæ matris. Ioannes Antiocheus missum cælo Palladium prodit, ac philosophū Asium ex horæ notatione, quam horoscopum uocant, mathematicè prædixisse, nunquā ciuitatem eam in prædā celsuram, ubi id seruetur intactum καὶ ἀσολογ. Traditum ab Apollodoro est, illum postea quam Ilium cōdidisset bouem insequutum optasse, ac deos com precatum, ut signum obijceretur aliquod, tuncq; oblatū ei Palladium, quod trium fuerit cubitorum, dextra tenens hastam, colum læua cum fuso. Non negligendum porro quod scribit Procopius, apud Beneuentum esse ab Diomede traditum Aenæ Palladium. Quoniam de morbo sciscitanti redditum foret oraculum, non prius ex morbo conualiturū, quam Troiano cuiusdam Palladium restituisset. Vbi autem lateat id nunc, inquit, haud norunt Romani. Simulacrum ostendunt tamen lapideum in Fortunæ fano ante Mineræ statuam æneam. Id uerò præliantis imaginem præfert & hastam eui brantis. Nec Græcam facit uisitacionem, sed Aegyptiam. Memoratur id quoq;, Constantinum imperatorem simulacrum hoc Byzantium tralatum in foro ab eo nuncupato defodisse.

De foro Theffalico & Persico: item uenaliū. Quid cyclos, & cinclides, & cancelli. Interim quid apsis. Epifotron. Itys. Apsimachia. Trapeza. Cindalus. cindalifinus, passalus. Clauo destinare, & à clauo demere quid sit. Triplex Romæ forum. De Menianis, & Menia columna, & solarijs. Protecta.

Protegere quid. Proiecta. Immissa. Promerciale. Cap. x

Strum est quod Aristoteles docuit Politicorum septimo: Struendum in ciuitatibus forum, cuiusmodi in Thessalia, quod dicebant ἀγορὰν ἐλευθερὰν, hoc est liberum forum. Id opinor, quia esset ab omni mercatu purum. Nec eo agricolæ opifices uē, aut id genus alij, commeandi ius haberent, nisi accersente magistratum aliquo. Eum locum putat Aristoteles γυμνασιον, id est gratiæ maioris, εἰς ἣν τὰ γυμνάσια τῶν πρῶτον τῶν ἐχθρῶν, id est, si & seniorum habeat gymnasia. Forum eiusmodi fuisse apud Persas Xenophon scribit, ubi regiæ essent ac principia alia. Esse quoque in quatuor distributum parteis: quarum esset una puerorum: alia puberum: uirorum tertia, qui perfectam ætatem iam agant: quarta eorum, qui iam emeriti sint, legeque singulos eorum suis adesse locis solitos. Pueros quum primum illuxisset, eodemque modo perfectæ ætatis uiros: at seniores, quum per ocium cuique licuisset, exceptis constitutis diebus, quibus adsint, necesse est. Forum autem uenaliū Græcis dicitur ἀγορὰ, λιθὸς, πωλητήριον, hoc est prater, lithos siue lapis, poleterium. Apud Herodotum etiam praterium. In noua comœdia cyclos dici inuenio, loca ubi uenderentur mancipia. Fortè etiam ubi & uenalia reliqua. Est autem cyclos propriè quidem circulus: unde Pausanias, Est (inquit) apsis: ligneus rotæ cyclos: quo is ambitur ferrū uocatur epistron. Sunt & in rebus apsidēs, id est curuamina & ulnæ. Apud Homerum, apsis etiā dicitur itis. Apimachia Plutarcho in Lycurgi uita, & Appiano esse uidetur tumultuantium pugna. Sunt qui eo nomine præludium pugnæ intelligant. Apsidas porro Græci dicunt, quos Latini arcus, surrigi imperatoribus solitos. Sed & pontium fornices eodem censentur nomine. Locus uerò quem incenderet uenaliū, dicitur ab Aristophane trapeza, hoc est mensa. Porro fori iudicialis fores scribunt Græci cinctidas uocari. Cyndalos uerò quidam clauos dicunt, & cyndaloplitās clauiculos. Fuit & ludī genus cyndalimus, quem clauis exercebant, quos passalos, siue patalos Græci quoque uocant, nato inde adagio de ijs quæ negligentius curantur, προσωλὴ ἐνακρομωσσαι, id est clauo destinare appendereque. Sicut quæ amplius curanda censemus, à clauo demere: quod ex Eustathij thesauris est. Verum ad cinctidas redeo, quas Romani cancelotas uocant, uti adnotant Græci. Erant quidē in foro cancelli, Cicero pro Sextio, Tantis ex fori cancellis plausus excitatus, ut nunquam maior consensus, aut apertior. Hinc honestissima metaphora dictum ab eodem pro Quintio, Et me facillè ueltra existimatione reuocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipsi circūdedi. Et quoniā in Romanos incidimus, sciendum, triplex olim fuisse in Vrbe forum, quod Seneca scribit: sic enim libro secundo De ira, inuenimus adnotatū, Adijce nunc publica periuria gentium, circumscriptiōnes, fraudes, inficiationes, quibus trina nō sufficiunt fora. Hinc certius illud Martialis percipitur, Atque erit in triplici par mihi nemo foro. Quartum addidit Traianus: meminit Sextus Aurelius, & significat Martialis idem, Er fora tot numeras lane, quot ora geris. Traiani forum scribit Ammianus Marcellinus, fuisse singularem sub omni cælo struaturam, ac ut opinamur (inquit) uel numinum assensione mirabilem. Id quum Imperator Constantius spectaret, hærebat attonitus, per gigantes cōtextus mentem circumferens, nec relatu effabiles, nec rursus mortalibus appetendos. Transitorium forum à Domitiano comparatum, Eusebius scribit, id à Tranquillo methodium dici, suspicantur aliqui, quod Traiano struente, cessarit. Sed de hoc plura mox. Meniana fuisse in foro unde spectarentur ludi, non ferè est qui nesciat. Eadem & solaria nuncupabant. Vnde ad solarium uersari, eleganter sciteque de eo dicitur, qui spectacula frequenter inuisat. Cicero pro Quintio: Vixit (inquit) semper inculte atque horridè, natura tristi atque recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in conuiujs uersatus est. Solaria uerò dici Meniana, Hieronymus scribit. De Menianis Labeo digestis De uerborum significatione: Proiecta (inquit) ea sunt, quæ ita prouehunt, ut nusquam conquiescant, cuiusmodi sunt meniana & suggrundia: quæ uerò aliquid habent, ubi conquiescant, immissa, non proiecta uocantur, ueluti tigna & trabes quæ immittantur. Proiecta legimus quandoque

quandoque loca in domibus surrecta, unde spectare licet: ab protegendo, id est porro tegendo: siue tectū proijciendo. Id enim Ciceroni in Topicis protegere est. Sunt tamen solaria etiam horologia, nec non uectigalia, quæ pro solo penduntur, apud Iureconsultos, titulo Ne quid in publico fiat. Columnam Meniam Pædianus intelligit à Menio dici, qui quum domum uenderet Catoni & Flacco censoribus, ut ibi inædificaretur basilica, ius sibi columnæ unius exceperat, super quam tectum proijceret, unde ipse ac posteris spectarent gladiatorium munus, quod tum in foro dabatur. Commeminit Marcus Tullius Actione in Verrem prima. Quanquam ænea inibi modo columna scribitur. Sicuti apud Plinium libro septimo: A columna (inquit) ænea ad carcerem inclinatio sydere, supremam pronuntiavit. Sed & libro trigesimo quarto Plinius idem: Antiquior (inquit) columnarum celebratio, sicut C. Menio, qui deuicerat priscos Latinos. Verum redeo ad institutum, si illud non neglexero: promerciale in uenaliū ratione dici, quod extra domesticum usum redundans uenui proponitur.

Forma fori Græca & Italica. De triuio & basilica, & quid sit basilicam habere. Ciceronis locus aperitur. Viæ basilicæ, prætoris, consulares. Cap. xi

Bæcorum fuisse moris, Vitruuius scribit, forum quadratum constituere, duplicibusque porticibus, crebrisque columnis, et lapideis ac marmoreis epistylis exornare, in contignationibus ambulationes facere. Sed Italiæ (inquit) non eadem fuit ratio: nam à maioribus cōsuetudo tradita est, gladiatoria munera in foro dari, proinde spatiosiora distribuerebant inter columnas. In porticibus argentariæ tabernæ, menianaque superioribus coaffationibus collocabantur. Forum autem, quod uocant Argentarium, omnium fuisse præstantissimū, conuenit. Triuium & forum sola uidentur amplitudine differre: est siquidem triuium, pusillum uelut forum. Platonis in hoc extat decretum, ut in triuio spatia fiant, quod nutrices conueniant cum pueris, sintque unæ. Credo, quia pueri ualidiores redderentur, usu autem liberioris: & nutrices laudis studio, essent lautiores, & minus inter tot eius ipsius res obseruatrices errarent negligentia. Inuenio in literis, basilicarum loca foro adiuncta quam calidissimis partibus fuisse, ut per hyemem sine molestia tempestatum, se conferre in eas negotiatores possent. Cæterum basilicam principio fuisse locum constat, quo sub tectum ad ius dicendum principes cōuenirent. Cui loco dignitatis gratia additum erat tribunal. Post id, quo esset ea quidem laxior, primarijs tectis non sufficientibus, cum addidit porticus patulas intrinsecus hinc atque hinc, primū simplices, mox etiam duplices. Addidit insuper alij secundum tribunal, transuersamque alteram ambulationem, quam causidicam nuncupamus. Quod illic rhetorū turmæ, causidicique (ut uerbo utamur uulgo frequentissimo, ut docuit Quæstilianus) uersarentur. Erat porro perlimis templo basilica, proinde compari ferè modo exornabatur. Elegantissimum illud Ciceronis est ex primo Epistolarum ad Atticum, De pangendo quod me crebro hortaris fieri nihil potest, basilicam habeo, non uillam, frequentia Formianorum. Videtur autem adagij ratione dici, ut ad quem multi passim confluant consultandi, uel quid eiusmodi faciendi causa, basilicam habere uideatur, non domum, quæ domesticis solum ferè pater. Sunt enim qui partem fori, basilicam accipiant, ad quam scalis pateat ascensus, ubi agitentur iudicia: indeque irrepsisse nomenclaturam, quoniam τὸ βασιλικὸν iudicem intelligant Græci, astipulatu etiam poetæ Hesiodi, ἀγορῶν γένος nuncupantis Βασιλικῶν. Hinc & basilica celebratur Iulia, centumuiralibus causis dicata: unde & Martialis, Et intranti Iulia tecta placent.

Basilicas uias, nostri prætorias interpretantur, & consulares: nam quod magnum est, basilicum dicitur. Statuæ in foro Euclia, Mercurij, Marsia, Iouis, Herma, Hermocopida. Cochlides. Forum clarium, albanum, transitorium, methodium. Meta sudans in Vrbe. Hippodamia forum. Quid odeum, phoros, photologi, praçtores, phormus. Cur Protagoras dictus sit Phormophorus. Psiathi. Phormisium. Phormio unde. Interim de Pythagoræ ac Alcibiadis statujs Romæ. Quæstilianus locus ex libro primo enarratur, emendaturque.

Nec illud relatu indignum, apud Boeotios & Locros aram statuatam in foro quolibet Eucliae dicatam fuisse, quam plerique uel apud Sophoclem Dianam putant, nonnulli Herculis filiam: & Myrtus, id est *μυρτός*, ex Menoetio nata, ac Patrocli fororis: quae quum uirgo demigrasset e uita, gentibus illis eximie religiosaeq; culta est. Quin sponsi sponsaeq; prius q; nuptiae conficerentur, ex more illi rem diuinam obibant. Nam de Marsiae statua in liberis ciuitatibus, quum alij, tum Seruius commemorat, & Seneca De beneficijs sexto; unde prodijisse illud Martialis coniectant eruditi, Ipse potest fieri Marsia causidicus.

Hunc uero *ἀναβάσιος* primo Xenophon prodit, cum Apolline de sapientia in certamen ausum prodire, a deo superatum ac nudatum pelle, quam in antro appenderitis: unde Marsias fluius ex re nuncupatus sese proferat. Fori quoq; medio in Graecia plerumq; Mercurij statua excitari consueuerat, quem inde appellabant *ἐγυλιώ ἀγορεύων*, id est forensium Mercurium. Sed & Iouis fuit id cognomentum eodem stantis loco alicubi, & iuxta Herodotum in Sicilia. Id uero institutum Eustathius putat, quia diuinum quiddam est, consultationi destinatum forum, Credebatur siquidem orationis deus ac ueritatis Mercurius, quo nomine statuas eius quadratas, *καὶ τελευθεύεις*, id est cubica ratione conformabant, innuentes, schema id genus in quamcunq; decumbat partem, rectum stare, *καὶ θεοσμιμον*. Identidem oratio ac ueritas undecunq; sibi est assimilis. Contra esse mendacium, *πολύχρηστος καὶ πολυχιδής*. Hermocopidas in Atticorum nominum *σωαγωγός*, Pausanias scribit nuncupatos, qui Mercurij statuas quas hermas dicunt, columnas & pudenda praedidissent. Meminit historia sexta Thucydides. Legimus in Graecorum thesauris: reddito Romanis oraculo, prudentissimi ac fortissimi Graecae gentis statuas erigerent, in foro mox Pythagorae ac Alcibiadis ex aere dedicasse iconas. Fuit Romae Traiani forum de quo diximus, regione octaua, cum templo & equo aeneo ac columna cochlide, cuius erat altitudo centum & uiginti octo pedum, intus erant gradus centum & octoginta quinque, fenestellae quadraginta quinque. Praeterea forum Spartae fuisse legimus in Plutarchi monumentis, Clarium nuncupatum: sicuti Capuae Albanum: quod Maximus docuit Valerius libro nono, & secunda in Ruillum significare Cicero uidetur. Transitorium forum lector accuratus apud grammaticum etiam Seruium reperiet. In quod libro septimo, Iani simulacrum quod instituerat Numa, tralatum fuisse scribit. Quum in Antonio philosopho Iulius Capitolinus ait, Statuas in foro Vlpio collocatas, sunt qui Transitorium intelligant, quod & Traiani nuncupetur. Nonnulli putant, id etiam dici Neruae forum: quoniam in Alexandro Caesare ita Lampridius scribit, Statuas colossas uel nudas, pedestres uel equestres diuis Imperatoribus in foro diui Neruae, quod transitorium dicitur, locauit cum titulis & columnis aeneis. Alibi idem auctor, In foro Transitorio ad stipitem illum ligari praecipit, & fumo appposito, quem ex stipulis atq; humidis lignis fieri iusserat, necauit, praecone dicente, Fumo puniatur, qui uendidit fumum. Eusebius methodium forum enumerat, de quo diximus (sic enim legebat Domitius, etiam si non satis constat sibi, ut ex Commentatio eius tertio in Syluas Papinij patet) impressi codices apud Eusebium praefert odium, non methodium: sicut apud Dionem quoq; in Adriano, etiam si methodium transfert Merula. Erat autem odium, id est *ὄδιον*, imagine theatri locus: in quem deferebantur poemata, prius quam in theatro recitarentur. Theatrum fuisse Odium, Pausanias scribit, prope quod uiseretur enneacrunos fons, Pisistrati opus. Meta uero ad methodium pertinet nihil: in Epistolis ad Lucilium Seneca, locum in Vrbe recenset, quem dicerent Metam sudantem. Erant autem metae, siue metulas malis, lapides conij imagine quadam prominentes. Fuisse in quarta Urbis regione, significat P. Victor. Senecae uerba si quis expeget, haec sunt: Effedas transcurrentes pono, & fabrum inquilinum, & ferrarium uicinum, aut hunc qui ad Metam sudantem tubas experitur & tibias, neq; cantat, sed exclamat. Et quia de statuis in foro surrigi solitis facta paulo ante mentio est, addamus & id, Quintiliano laturo opem, decurtato sapius & labefactato: in foro item statui columnas, fuisse ueteribus celeberrimum: quod ex trigesimo quarto Plinij liquet, tradentis

C. Duellio

C. Duellio, qui de Poenis naualem primum triumphum duxit, quiq; mox contracta uoce dici Bellius cepit, columnam excitatam, quae (inquit) etiam nunc est in foro. Proinde libro Fabij primo De orthographia, sic lego: Quod manifestum est etiam (inquit) ex columna rostrata, quae est Duellio in foro posita. Et sic etiamnum codices praefert ueteres: quanquam modo, Iulio in foro legatur. Xenophontis quoq; illud ex quarto Rerum Graecarum relatu non indignum: mortis terrore confugisse nonnullos Corinthiad deorum statuas, quae in foro surrectae erant. Nam & Athenis arae duodecim deorum in foro stabant, ut auctor est Thucydides. Illud post multa non negligendum, forum a plerisque ueterum, genere pronuntiarum masculino, & est in Canonicis decretalibus De uerborum significatione, obseruatum. Sed & Graeci ita dicunt, *φόςος*, si paroxytonon sit. Nam ubi *ἰσχυροῦς*, id est in postrema recipit accentu uinculam, uentum signat prosperiorem, Superiore autem modo, etiam tributum: unde & phorologi, qui id exigunt: sed eos etiam praetoras dicunt. Nam Thucydidi sunt hellenotamiae, qui ab Graecis collata excipiunt tributa, custo diuntq;. Phormus uero, nil ad fori rationem: significat tamen Herodoto uerbum id, sportam fere, aut cophinum. Nam & Protagoras philosophus fuisse phormophorus traditur, id est sportulifer. Verum & pro tegete, nomen quandoq; auditur id: siquidem *φορμωσις* est, super storijs dormio. Apud Thucydidem historia quarta, scriptum aduertimus, *φορμωδὸν ἰὼν ἐμάρτας*. Id exponens interpretes, uelut si (inquit) phormos quis attaxat, quos dicunt ptiathos. Hoc uero libens adnotauit, quoniam ambiguum scio uideri apud Laertium in Menedemo, quum ait, *λετύλις* astate ptiathos, hyeme ueruecu pelles insternebat. Hinc ptiathoplocos, scimus appellari, qui tegetes id genus implicant. Sunt qui schoeniam, id est iuncum interpretentur ptiathum. Significat autem Thucydides curru iniectos phormos nunc in longum, nunc transuersim. Dioscorides primo Medicinae ptiathon nominat uetustum. Phormisium pro muliebris pudendo positum inuenimus. At fuscus sparteus (inquit Do-natus) & nauticum stramen, nuncupatur phormio, uel phormus: cuius rei uel capacitate uel uilitate, parasito inditum nomen Phormioni apud Apollodorum. Vlpianus Digestis De fundo instructo legato: Acetum (inquit) quod extinguendi incendij causa paratur, item centonas, perticas, spongas, amas, scopas, phormiones contineri. Pegasus ait. Forum deniq; ingeniorum theatrum dici recte, auctor M. Tullius est. Fuit in Piraeo forum nomine Hippodamia, a Milefio Hippodamo, qui Piraeum struxit: meminit Demosthenes. Sed *ἰπποδάμειον ἀγορὰν* nuncupat Rerum Graecarum libro secundo Xenophon.

Matrimonium de naturae profluere instituto. Clarissima foeminae quae intelligantur. An in CHRISTO fide matrimonium omnino probabile sit.

Virginitatis laus: interim de Mithra, & Erichthonio. Caput XIII

Quoniam de re uxoria multa atque interim contrariae sententiae proferri solent placitum in praesentia est consecrari, quae super ea re, diuersissima lectitando quandoq; congesimus. Primumq; ingerit se nobis, quod primo De legibus Plato, quum de Venereis rebus loqueretur, sanxit: Coniunctio (inquit) maris & foeminae, legitima naturalisq; est, utpote a natura ad liberorum procreationem concessa. Est quippe in anima communior potestas quaedam, in cuius ueniunt participatum animantes uniuersae. Ea uero altrix censetur uis, unde uelut ex fonte rogatur uita. Huius uero sunt effectus tres, siquidem alit, auget, compar sibi progignit sufficitq;. Sed enim ultimum hoc priorum fere scopum habet. Id uero uiuentibus cunctis, naturae habitum modo non egressis perpetuum est. Ni spontiua pergas obijcere, aut quae arte quapiam nascendi auspicantur primordia: nil enim aequè dicat natura, quam aliud quale ipsum est, producere: nititur enim summis uiribus insita potestas, ut se ad effigiem quadam & imaginem immortalitatis & diuinitatis componat. Vt quoniam corruptioni obnoxium idem numero animal nequit perseverare, ortu uicario mortalitati, qua fieri potest & patitur ratio, adminiculetur, ac uelut tibicinibus praesultam ab occasu uendicet. Hac uero in parte memoranda protinus Platonis praecpta sunt, quando philosophus is, in ea quam constituit republica legem fert, qua sancitur, Ne quis ducta uxore, liberis post decennium operam det, ni forte praestituta idonea q; etiam

num

num desit proles: hanc uero statuit, marem & foemina. Quod si pestilens tabes hanc absumperit, aut caesa fuerit in praelio, legum scita tuentibus, prorogandi ad haec facienda tempus elargitur. Clarissimarum foeminarum nomine (inquit Vlpianus) senatorum filiae, nisi quae uiros clarissimos sortitae sunt, non habent: foeminis enim dignitatem clarissimam tribuunt mariti. Porro qui amplius efferre matrimonium laudibus gestiunt, non ex Plutarcho tantum proferunt, id esse *Δισμύρην νεότητος ἀσφαλείου*, id est iuuentutis uinculum tutissimum: sed & primam Dei sententiam aduocant, Propter quod relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suae, & erunt duo in carne una. Cui Euangelicum succinere illud uidetur, Quod deus coniunxit, homo non separet. Item, Crescite & multiplicamini. Accedunt sanctitate illustrium uirorum exempla, qui ex matrimonio liberis susceptis, laudi calculum adiecit, animaduertuntur. Praestitum est apostoli quoque Pauli, gentium magistri sententia, qua honorabiles pronuntiantur nuptiae. Quid, quod ueteri Romanorum ritu sancitum ita inuenimus, Flaminem demortua uxore flaminio solitum abire. Quod (uelut protulit Teius) ducentis uxorem *οικον τελευτησεν*, id est integra domus est. Eius autem qui ducta sit exutus, *οικον τελευτησεν μόνον, ἀλλὰ καὶ καὶ πεπερωμένον*, id est non imperfecta solum, sed decurtata omnino & oblaesa. Nam & Iuno hinc *τελεία* dicitur apud Aeschylum,

ἦρα τελεία ζῶος θυναία δολμαρ.
Sic & in Nemæis apud Pindarum, quando dicitur eadem gamelia & zygia: quin & nuptias item *τελείας* recte nuncupamus, quod uita concinet perfectionem. Nam ut Moralium octauo prodit Aristoteles, Viro & uxori secundum naturam inesse amicitia uidetur: siquidem homo natura coniugale amplius est, quam ciuile, quanto prius & necessarium magis est domus, quam ciuitas, & animalibus procreatio communior, & in reliquis utique societatis hic est finis: coniugia uero subeunt homines non foebolis modo gratia, sed eorum item quae ad uitam conferunt, quam obrem amicitia huic emolumentum inest ac uoluptas. In Antigone apud Sophoclem nymphica nominantur *τελεῖα*. Et interpret adiecit, eos qui uxorem ducant, uocari *τελείους*. Alij uero (inquit Hieronymus) sirenum cantus ista putant, & fabulas obturatis praefarctisque pertranseundas auribus: quibus CHRIS TI obieciunt antidotum, protinusque suo se gladio iugulant. Et magistri gentium eiusdem de matrimonio hanc proferunt sententiam ex illius reconditis thesauris: a Corinthiis quaesitum ex eo fuerat, Ecquid post CHRIS TI fides caelibes esse deberent, & continentiae causa quas haberent uxores, dimittere. Respondens Paulus: Bonum est (inquit) homini, mulierem non tangere: propter fornicationes autem unusquisque habeat uxorem, unaquaeque uirum suum habeat: hoc autem dico ex indulgentia, non ex imperio, Volo enim omnes homines esse, ut me ipsum. Et mox: Si autem se non continent, nubant: melius est enim nubere, quam uri. Aduertenda uero Apostoli prudentia: non dixit, Bonum est uxorem non habere: sed, Bonum est mulierem non tangere. uelut tactus quoque non citra periculum admittatur, ut quae uirorum pretiosas illaqueet animas: quae adolescentium auolare corda faciat. Alligabit quis in sinu ignem, & non comburet: aut ambulabit super carbones ignitos, & non ardebit: Poetarum concinunt fabulae, Mithram & Erichthonium, uel in lapide uel in terra de solo aestu libidinis esse generatos. At Ioseph, qui Aegyptiae tactum reformidauit, ac uelut rabidissimae canis morsum refugit, ne paulisper serperet uirus: etiam uestem quam ea tetigerat, perinde ac pestiferum imbibisset succum, confestim abiecit. Quod autem dictum est, Crescite ac multiplicamini, ac replete terram: necesse fuit, prius plantare sylvam & crescere, ut esset quod mox excideretur. Quod uero ait, Replete terram: illud altius intuentibus praemonstratur, nuptiis terram utique oppleri, ac uirginitate paradisum. Nuptias scimus honorabiles, & torum immaculatum: sed ita ut praestet uirginitas & micantius uibret. Argenti nitorem matrimonium praefert: uirginitas rutilantis auri radios imitatur. Recte quidem Verus Imperator esse uxorem, dignitatis non uoluptatis nomen, dicitabat. At illustrior semita est, qua nos non praeflorata integritas ducit. Caestium ignari leges de maritandis sancunt ordinibus, & censoria nota caelibes mulctant. Et in Legibus Plato, qui uxores abnuat, supplicio cenfet admoouendos. At dome-

At domesticum id genus thesaurum, quotusquisque non per momenta cupit allisum obtritumque? Certè ut aliud non sit, stultissimum est compedes suas quamuis aureas, amare. Hierophantem ex Hieronymi doctrina euiratur Athenis. Quin Romae monogamus ad sacerdotium admittebatur flamen, itidem & flaminica. Apidis Aegyptij tauri sacra obit semel maritus. Taceo Vestales uirgines, Iunonis quoque Argiuae, Mineruae, Dianaeque, denique Apollinis etiam. Ex quo & lyricus poeta,
Dianam tenerae dicite uirgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium.
Theutonum uxores, uictore Mario, uti Vestae ac Cereri dicarentur, ab consule anxie contenderunt: uoto excidentes, faucibus elisis commori praoptarunt, quam pudoris aleam adire. Tanto foediore, qui uiginti fuerat superstes uxoris, eaque cui secundus & uicesimus fuisset maritus.

Quam incommodum uxorem ducere. Cap. XIII

Quod si exspatiari parte hac uelimus, non defuerint eorum argumenta, qui miram incommodorum turbam mittunt in digitos, quae *γυναικες απομυδρως*, id est mulieribus succumbentes, ac matrimonia capescentes, subire necessarium est. Neque enim alius omnino est, qui

Stulta maritali iam porrigit ora capistro.
ut Iuuenalis utamur uerficulo. Proinde inter sophistas acutissimus Libanius quendam effingit apud iudices seipsum accusantem, & cur ultimo uideretur dignus supplicio, prominentem causas quod eatenus delirasset, ut uxorem ducere sibi permisisset. Sicut qui ad impudentiam muliebrem amplius prouendam, nec iocis abstineant: & sacrarum literarum sententias impie quidem, sed ad exprimendum ipsorum sensum accommodatissime abutantur, astruendo, Esse sacerdotibus perfimiles foeminas, quibus ex more preces illae in ore sint assidue, Da quaesumus, Praesta quaesumus, Concede quaesumus. Varius Geminus orator eminentissimus, Qui non litigat (inquit) caelebs est. Quin uoluptatis assertor illustri Epicurus, sapienti uiro rarius ineunda praecipit coniugia: quia nuptiis incommodorum numerosa interseratur series. Solomon in Proverbis: Mulier (inquit) insipiens & audax, inops panis efficitur. Cuius panis: nempe qui de caelo descendit: statimque subiungit, Terrigenae apud eam pereunt, & in profundum inferni incurunt. Et alibi: Sicut in ligno uermis, ita perdit uirum suum uxor malefica. In desertis habitasse praestiterit, quam cum uxore litigiosa & iracunda: quae uelut iaurus, quam uocant insanam, iurgiorum fomes est perennis, & uel clausis oculis Andabatarum more pugnax est. Caeterum, succurrit ad hunc usum Automedontis Graecum epigramma, quod quia lepidissimum est, etiam apponere consilium fuit.

*Ἐνδοξοῦ προσημύων, ὁ μνηστὴρ μὴδὲν ὀφείλων,
εἶπε δὲ ὁ μὴ γήμας, τὸ τελεῖον ὅς τις ἀπαιεῖ.
ἢ μὴ μανὴς γήμη τις, ἔχει χεῖρον, ἢ καπορῦθη
δύθους τῶν γαμετῶν, πρὸς τὰ λαβὼν μεγάλων.
καὶ τὸ εἰδὼς, σοφὸς ἴδρι, μάττω δὲ ἐπίστυρον ἔασθαι,
ποῦ τὸ λεγὸν ζῆτον, καὶ τινὸς αἰμονωθῆις.*

id est, Felix primum quidem, qui nihil cuiquam debet: mox, qui uxoris expers: tertio, qui sine liberis est: quod si furens duxerit quis uxorem, gratiam habet, si humarit statim nuptam, postquam dotem acceperit uberem: haec noscens, sapiens esto, frustra quoque Epicurum sinito, ubi uacuum quaerere, & quae monades. Extat & distichon incerto auctore, quod & ipsum eiusmodi est,
*εἰ τις ἀπαρῆ γήμας, πᾶσι δὲ δούρα λεκτὴ δώκα,
ναυγῶς πῶες δὲς βυθὸν ἀργαλέου.*
id est, Si quis ducta semel uxore, alteras etiam attentat nuptias, naufragus enauigat bis profundum difficile.

In re uxoria gentium ritus uarij, Peranus Massiliae conditor. Rhoxane Alexandri. Panis praegustatio in nuptiis. Parochus. Nubentes cur capita obtulerent. Cuiusmodi uxor ducenda. Cuius esset nuptiales faces gestare. Epithalamiorum

thalamiorum species, ac ritus. Epiclesus puella, & epiproecus. Item manda, pherne, phernion, hedna. Cap. xv

M Aeterum nec illud ab instituti operis praescripto longius abierit, si proco- rum varios ritus carptim fuero exequutus, quando in ea re mirum est, quantum sibi indulerint gentes, praesertim barbarae. De Parthis quippe id monumenta praeserunt, libidinis titillatu uario rationis praefocante uim, uxores singulos habere plures, nec ulla delicta grauius adulterij uindicare. Quamobrem a conuiuijs non arcentur modò foeminae, sed omni prorsus uirorum conspectu illis interdicitur. Solere aiunt (inquit Cicero) barbaros reges Persarum ae Syrorum plures uxores habere. His autem uxoribus ciuitates attribuere hoc modo, Haec ciuitas mulieri redimiculum praebet: haec in collum, haec in crines. Ita populos habent uniuersos non solum conscios libidinis suae, uerum & administratos. In Narbonensi Gallia moris fuisse ueteris, aduertimus, generum inter pocula eligere. Siquidem recumbentibus, qui essent ad nuptias inuitati, prodians uirgo iubebatur a patre aquam porrigere ei, quem affectaret uirum. Quo argumento clasis Phoenicum dux Peranus repente factus ex hospite gener Senani regis Segoregiorum condendae Massiliae locum a socero accipit. Regum item mos ille celebratur, ut qui legitimo iunctus non foret toro, captiuam aliquam pro legitima haberet. Sicuti Andromachen habuisse memoratur Pyrrhus. Et Magnus Alexander iam Orientis fere uictor, tantus etiamnum uisam, quum afferri patrio more panem iussisset, quod erat ritu Macedonico sanctissimum coentium pignus, quum gladio dilectum uterque libasset, matrimonio iunxit sibi, e captiua geniturus qui uictoribus imperaret. Paris uero illa praegustatio, ita gentis condito more, nimirum parabilis uictus ac frugalitatis insigne documentum erat. In superiore Libya mos irroboreat, ut mulieres haberentur communes, sic tamen ut inde susceptos liberos similitudinis ratione distribuerent. Etenim mulieribus insitum nonnullis, uelut brutis quoque, ut equis & bobus, filios adere, q genitorum exhibeat: cuius fuit modi Pharsalica equa cognomento Iusta. In Graecia morem seruatum, Pausanias scribit, ut in nuptiali curru tres modò sederent, media sponsa, a lateribus sponsus, & quem uocant parochum, qui amicitia uel sanguine foret adnexus, cuique deferrent plurimum. Nubentium capita uelari consueisse, nonnulli scribunt, ut se maritis obnoxias perpetuo futuras intelligerent, ac proinde humilitate praestarent. At in libro De patriarchis Ambrosius id pudoris gratia factitatum scribit. Priorem tamen sententiam comprobatur idem super primam ad Corinthios epistolam. Thracas, qui supra Crestones sunt ita institutos, Graeca narrat historia, ut singulis uxores adsint plures, decedente uero aliquo, grauis inter eas contentio, quam is dilexerit plurimum, adhibitis magna cura amicis qui disceptent, penes quam decoris eius laus steterit: ea uero cultius ornata, ad tumultumque deducta coniuictissimi manibus immolatur, unaque cum marito cõtegitur humo: reliquis excellenter moerentibus, ueluti laudis eminentissimae gloria exutis. Thracum alij mos hic inoleuit, ut liberos in nundinas productos distrahant, uirgines non asseruent, sed passiuo contaminari concubitu, turpe non arbitrentur, quamuis ingenti cura uxores obseruent, quas a parentibus magna aëris ui coemere, uetus consuetudo est. Solon qui Atheniensibus leges condidit, illud perabsurdum induxisse uidetur, cum uxori permisit, si ad rem Veneream minus idoneus uir deprehenderetur, mariti propinquos admittere. Sed ex matrimonij idem dotes sustulit. Et quonia in sapientes incidimus, Chilo Lacedaemonius dicere solebat, Vxorem humilem, apparatu modico ducendam. At Dionii Callimachus aequalem esse ducendam consuluit, Aternitae adolescentis exemplo, cui obscurius significasse pueri uidentur, comparem sibi ascisceret, τὴν ἤνι σὰν τὸν ἑλᾶ: super qua re nobile etiamnum extat Graecum Epigramma libro tertio. Cleobuli sensus idem fuit: Nam si te (inquit) illustriorem duxeris, affines ut domini te infestaturi sunt. Athenienses porro quum lue ac bellis exhaustam ciuitatem reparare, sobolemque propagare cuperent, decreto legimus cauisse, ut urbanam quidem uxorem ciues duceret, liceret autem ex altera liberos interim tollere. Ciuitatis item mos fuit eiusdem, sorores eisdem prognatas

prognatas patribus uxores ducere. Sed & Isidis exemplo ducenda sororis, ueterem fuisse legem eiusmodi Aegypti populis, palam est. Quin & apud eosdem in priuatis uiro mulier dominari dicitur, profitentibus in sponsalium celebritate uiris omnibus. Esse uxoris arbitrio parendum. Romana praefert historia, plebiscito quadoque cautum, ut ad nepres usque progredi liceret: superior, omnino inhiberetur necessitudo. Ex ueteri Graecorum illud item ritu est, Nubentium matres in nuptijs faces tenuisse, quod illi *ἡδύς* *ἔχου* dicunt. Id *ὃν φοινίσσας* monstrat Euripides, *ἔχου δ' οὐ τὸ σι πυρὸς ἀφ' ἡλίου φῶς νόμιμον* *ὃν γαμοῖς, ὡς πρὶν ἔμαρτο ἐμαλαεῖα.*

id est, Neque ego tibi lumen succendi in nuptijs legitimum, sicuti beatam addecet matrem. Sed & in Apollonij Argonauticis Iuno inquit, *ἡδύλοχῆσαι τῆ θεῆσσι*. id est, facem praetulisse Thetidi ob beneuolentiam, dum matris officio fungitur: sic uero ait, *αὐτὴ δὲ σέλας χεῖρεσσιν ἀνέχου* *νυμφίον, κείνης ἀγαπάφρον ἔνεκα πμῆς.*

Epithalamium uero ante thalamum concinebant uirgines hoc nomine in primis, ne compressa a uiro puellae audiretur uox. Epithalamiorum nonnulla uespere in noctem mediam canebantur, unde & *κατακρημητικὰ* uocabant ea: sicuti matutina, *ἡγερικὰ*. Helenes epithalamium cecinit Stesichorus, & ab eo nonnulla mutuatus Theocritus. Gamelium uero logon dicimus quando cunctaque pronuntiatum, inquit Ammonius: quini & donum in nuptijs oblatum, sic item uocamus. Illud uero dignum scitu quoque, nec uilatenus praetereundum: puellam, dici a Graecis *ἐπίκληρον*, id est epiclesum, quae uniuersalis exque asse haeres sit, atque ita nubat. At *ἐπίπικρον* uocant, id est epiproecum, quae dorem modo ad maritum ferat, quam nuncupant *πθίκα*: sicuti facultates omnes, clerum. Quod si patri duae fuerint, aut plures id genus filiae, nihilominus eodem censentur nomine. Sed & a nonnullis dicitur mandae, ab alijs etiam patruchi. Illud adnotarim obiter: dotem a Graecis nunc dici *πθίκα*, nunc uero phernem: ab Aeolibus etiam pherna. At phernion significat piscium *σπυρίδα*, id est sportulam. Phernas utique conferunt mulieres, *πάρὰ τὸ φέρον μὲδ' ἑαυτῶν*. Hedna autem uiri. Ea item exoproeca dicunt, id est *ἡρόπθικα*. *πάρὰ τὸ ἄδω τὸ θυφραίνω*, nuncupantur hedna: quod scribit Orion. Carthaginiensis legum lator uno modo patrimoniorum aequabilitatem mature induci posse tradidit, si dotem conferant diuites, accipiant pauperes, nec contribuant.

Diuortij ritus: quicque uxorem dimiserint. Dimittere uxorem, an dicatur Latine.

M Xorem dimittere, ueteris non fuit instituti, nec probatum postea est, quamquam Domitianus permiserit. Affuerunt uero eiusmodi diuortio sacerdotes *πολλὰ φεικῶδη καὶ ἀλλόγητα ἢ σκληρωτὰ δῶντες*. id est, multa horrenda atrocitasque ac tristitia obeuntes. Romulum lege cauisse, satis constat, ne mulieri uirum, in cuius manu mancipioque matrimonij causa foret, relinquare fas esset: sed uiro uxorem repudiare, si in liberorum ueneficio aut in adultério foret deprehensa, aut clauis subiecisset. Quod si aliter quis repudiasset, eius opum uxori portionem dari, reliquum Cereri esse iussit sacrum. Sed & qui ab uxore diuertent, sacra dijs inferis obire. Apud Hebraeos repudij ratio mutua non fuit, uti postea apud Romanos: uiro tantum diuertere licebat: quini & zelotypiae illius mederi uxor cogebatur, exemplo uel foedissimo, nec citra horrorem. In repudijs, id est renuntiationibus, usitatissimi erant moris uerba ea, Res tuas tibi habeto, tuas res tibi agito. Sed nec illa resiciebantur, Conditione tua non utar: sicuti titulo De diuortijs, adnotarunt Iureconsulti, & nos alicubi commemorimus. Dicebatur tunc & uxori nuntius remittinam primo Epistolarum ad Atticum Cicero: Vxori inquit Caesarem nuntium remississe. Sp. Carbilus Romanorum primus sterilitatis causa uxorem fertur dimisisse, ac diuertentibus matrimonijs, quasi ansam praebuisse: quem sequutus est Sulpitius Gallus, misso repudij nuntio, quod uxorem in caput uestem deducere, animaduertisset. Idem fecit P. Sempronius, quod eius uxor ludos funebres spectasset. Eiectam mulierem Hieronymus intelligit, quae a marito uiuente eiiciatur. Diuertere ab uxore, Graeci *ἐρλύ- YY*

dicunt, quod illis tamen ambiguum sit uerbum. Sunt qui dimittere, opinentur haud satis huic accommodum rei uerbum: nam exercitum (inquiunt) dimittimus, sicuti dimittitur senatus, concio, amicus digredi uolens. Verum qui hoc sentiunt produunt, falluntur. Nos neminem traducimus, omnium ferè parcimus famæ. Ut alia desint, certe Tranquillus in Cæsare, dimissam ab eo Cossutiam tradit. Abijcere, in hoc usu non reformidat Hilarius, quum mittitur renūtiatio, Conditione tua non utar. Dimitti prætorem, eleganter dicitur à Liviò, quum qui ad prætorem conuenerant, abeunt. Non prætereunda uero Pauli sententia ex secundo Institutorum libro, titulo De dotibus, Si diuortium citra mulieris culpam obtigisset, integra repetebatur dos. Quod si ab uxore quid delictum foret, in liberorum singulos ab marito sexta dotis retinebatur portio, usq; ad dimidiam modò dotis partem. Commeminit Boethius quoq; Romanæ (inquit) ciuitatis iure in parentum arbitrio retinentur liberi, usq; dum mancipatione soluantur tertia. Ergo si diuortium foret factum mulieris uitio, dotis parte pro liberorum multiplicabatur numero.

Quid farreatio, diffarreatio ue. Absurdus Romanorum mos in concedenda uxore filijs indigentibus. Confarreaturus. Caput xvii

Egitima uero sacraque matrimonia priscorum religiosa sedulitas, farrea uocauit, à farris communione: quod à Græcis zean dici, sunt qui arbitrentur. Festus & Boethius scribunt, farreo libo adhibito, genus id matrimonij contrahi solitum, unde sit dicta farreatio. Sicuti quum dissoluerentur nuptiæ, diffarreatio. Hinc nouator uerborum Apuleius, confarreaturum formauit: Talis (inquit) mulieris publicitus matrimonium confarreaturus. Sed super hac eruditè admodum, etiam si concise, Annalium quarto Tacitus, ex quo plura paulò transposui: Sub idem (inquit) tempus de flamine diali in locum Seruij Malluginensis defuncti legendo: simul roganda noua lege differuit Tiberius: nam patritios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari, ex quibus unus legeretur uetusto more, neque adesse ut olim eam copiam, omnia confarreati consuetudine, aut inter paucos retenta: pluresq; eius rei causas afferbat, potissimam, penes incuriam uirorum foeminarumq; accedere ipsius ceremoniæ difficultates, quæ consultò uitarentur. Hactenus ex Cornelio. Erat autem uetus, diuq; consuetum antiquis Romanis alimentum farris, uelut Græci hordeum uetustissimam putantes frugem, eius in sacris primitias dabant, οὐλὰς uocantes. Et Romani, pretiosissimum uetustissimumq; far arbitrati, sacrificia ignea inde ordiebantur omnia. Verum in Romanorum moribus illud perabsurdè seruatum quoq; nouimus: quippe quum liberorum satis suscepisse uiderentur, alterius suasionibus qui filijs indigeret, uxore, cuius dedendæ recipiendæq; ius haberent, caedebant. Quod Catonem in Martia uxore non exhorruisse, nec Lucanus tacuit. Cæterum, ut omnia lineis attingantur propioribus, auctor Topicorum secundo Boethius: Vxorem tribus haberi modis, usu, farre, emptione. At solis (inquit) pontificibus cõpetebat confarreatio. Quæ in manum per coemptionem conuenerat, hæc materfamiliâs uocabatur: quæ usu aut farre, minimè. In coemptione illud seruatum, ut uir ita scitaretur, An sibi mulier esse materfamiliâs uellet: quæ respondebat, Velle. Mulier itè sic, An sibi uir esse paterfamiliâs uellet: qui respondebat, Velle. Itaq; in uiri manum mulier conueniebat, eratq; uiro materfamiliâs loco filiæ. Hinc Gellius: In cuius (inquit) manu mancipationis alia matrimonij causa foret. Et Maro.

Teq; sibi generum Tethys emat omnibus undis.

De huiusmodi deniq; ritu nonnulla Marcellus. Legimus porrò Codice De episcopis & clericis, lege ultima, Seruatũ olim, si quis sponsus aut sponsa post datas & acceptas arras uoluisset diuino se deputare seruitio, compellebatur uir quidem, quæ arrarum nomine dederat, amittere: sponsa uero in duplum quod accepisset, reddere. Quod, ut iniquum, est à Iustiniano emendatum, qui & sponsalitas nominat arras titulo De episcopali audientia. Sunt ex nostris, qui ingenuè fateantur nescire se, quo nomine Græcis dicitur far, nisi hordei appellatione id complectantur. Inuenio tamen, qui chondron à Græcis nuncupari opinentur, quod à nobis dicatur far.

Cur

Cur Thales nuptias recusaret. Curq; Veneri iungeretur Mercurius. Item in re uxoria mores diuersi. Epaulia quid. Epactra. Epacteres. Cap. xviii

Voniam uero ritus sententiasq; in hac re uarias polliciti sumus, standum omnino promissis est. Proinde Thales, qui unus erat ex septem, Plutarchus scribit, metu, quo cõfici parentes solent ex filiorum interitu, uel alia quauis calamitate, à nuptijs reuocati & liberorum procreatione. Verum demisso (inquit) animo atq; abiecto cõsensus est, qui amittendi metu, rerum possessionem refugit. Mos ueterum is quoq; fuit, Mercurium iuxta Venerem collocare, ueluti innuerent, nuptialem uoluptatem ratione, aptoq; sermone in primis indigerent. *ἡ δὲ πῆθος, ἢ πῆθος, ἢ πῆθος*, id est Pitho, siue Suadelam & Gratiâs: ut quæ uoluntas ferebat, ab alterutro sine pugna citraq; contentione ullam inducitur transigerent. Venerem nihilominus dictam ueteribus cõperio informe numen, quia uespertina mulieribus opituletur, uiris autem matutina. In Bœotia sponsam obtegentes, aspharagonia coronabant: nam ut ea suauem ex spina asperrima fundit fructum, sic noua nupta primam asperitatem suam non reclinanti, nec indignanti marito urbanam iucundamq; uitæ societate præstabit. Cum Persarum regibus legitimæ uxores ad mensam accumbunt, unaq; comensari solent. At quum luderè lasciuireq; ac se plusculum inuitare collibuerit, summotis illis, citharistrias meretriculas adhibent, nec ullo modo sinunt, uxores intemperantiæ ebrietatisq; fieri participes. In Lepta Libyæ ciuitate morem diuissimè seruatum ferunt, ut postridie nuptias ad sponsi matrem petitum ollam sponsa mitteret, quam ea abnegat asperius, quo ipsis statim initijs, nouercalibus in focu prægestatis moribus, si quid (ut assolet) grauius sese obtulisset, uelut planè excitator, æquiore ferret animo. Inoleuerat Græcis, ut postriduano nuptiarum die sponsæ pater pompæ cuiusdam imagine quadam sponso proferret munera egregia, quæ illi nuncupabant *ἡ δὲ ἐπαυλία*, id est dona epaulia, quòd in sponsi aulam tunc primum diuerteret sponsa. Erat autem aurea pleraq; smegmata, pectines, alabastris, sandalia, thecæ, myraliptra. Sunt qui epaulia, diem ipsum post nuptias secundum appellari, opinentur. In quo sponso primum *ἡ ἐπαυλία* & *ἡ ὑμνη*. Epactra uero piscatoriâ censentur nauigia: nam & piscatores nuncupantur epacteres quandoq;. Fuit quandoq; & mos is seruatus, ut ducturi uxores nuptialia munera, & dotem ultrò soceris darent, quod scribit Porphyrio, alata historia, cur dicatur ab Horatio Ixion perfidus. A connubiali iure, nec illud festiuum disparatur admodum, ex Verrii Flacci, pontifici iuris peritissimi, urbaniore sententia natum: qui quoniam cautum sciebat, Ne ferijs fossas facere nouas liceret, etiam si ueteres detergere fas foret: iucundè dicere solebat, Ferias, idoneas magis esse uiduis quam uirginibus ad nubendum: ueluti fossatum loco ueterum censentur uiduæ, quas feriatis diebus teruisse, nullum foret piaculum.

Matrimonij bonum triplex. Item de sacramentis.

Caput xix

Matrimonium scribit Aurelius Augustinus, quantum ad genus attinet mortalium, quoddam esse ciuitatis seminarium. Coniugij bona esse triplicia, confirmat beatus Thomas, fidem, prolem, sacramentum, ne uidelicet adulterium admittatur, subministreretur humanæ imbecillitati fultura, diuortium ne fiat. Scribit idem doctor sanctus, legis nouæ sacramenta esse septem, baptismum, confirmationem, eucharistiam, pœnitentiam, unctionem postremam, ordinem, matrimonium. Sed ex his quinque prima ad hominis unius perfectionem tendere in seipso: at duo reliqua, ordinem scilicet & matrimonium, ad perfectionem & multiplicationem totius ecclesiæ. Per ordinem ecclesia gubernatur, & spiritualiter multiplicatur: at per matrimonium, augetur corporaliter. Dicunt porrò, matrimonium esse signum coniunctionis CHRISTI & ecclesiæ: unde rectè dici sacramentum uidetur. Nam Augustinus tradente, est sacramentum, sacrum signum, uel sacræ rei signum. Commune sacramentis omnibus est, quòd uerbis consistunt & rebus corporalibus: sicut in CHRISTO, qui est sacrorum auctor, Verbum caro factum est. Et sicut caro CHRISTI sanctificata est, & sanctificandi uirtutem habet, per uerbum sibi unitum: ita res sacramentorum sanctificantur, & uim sanctificandi habent, per uerba quæ in his profèruntur. Vnde Augustinus

YY 2 finis

stinus super Ioannem: Accedit uerbum ad elementū, & sit sacramentum. Et uerba quibus sanctificantur sacramenta, dicuntur sacramentorum formæ. Res autem sanctificata, sacramentorum materiæ: sicuti aqua, est baptismi materia, & chrisma confirmatio- nis. Poteram de hisce rebus plura de auctoribus existimatis afferre, sed succurrit Var- ronianum illud, Spicilegio perfecto haud uitio uerti, si relinquatur spica.

Aetas nuptiis accommoda in sexu utroque. Demetrii Poliorcetæ historia. Plutarchi locus restituitur perperam Latinitate donatus. Caput XX

Aeterum parte hac obseruanda magnopere Aristotelis oracula: Quum, inquit, finis gignendi ut plurimum quidem uiris annus sit septuagesimus, mulieribus autem quinquagesimus: ita coniugandi initio sunt, ut ætatibus ad hunc proletarium finem concurrant. Est autem adolescentium coniun- ctio improba filijs producendis: in cunctis enim animalibus iuueniles par- tus imperfecti sunt, & foeminae crebrius quam mares, & parua corporis forma gignun- tur. Huiusmodi autem coniectura fuerit, quod in quibuscunq; ciuitatibus consuetudo est, adolescentes mares puellasq; coniugari, in eisdem inutilia ac pusilla hominum cor- pora existunt. In partu quoq; laborant amplius puellæ, ac pereunt plures. Ex quo re- sponsum oraculi Trœzenijs datum, quidam putant, ὡς πολλὰ ἀσφραγισμένων ἑστὶ τὸ γα- μίσιον ἔχει τὰς νεώτερας. id est, ueluti ea causa multis obire contingeret, quod nuptiæ fie- rent immaturæ. Ad continentiam quoq; utile uidetur, nuptias fieri seriores. Intempera- tiores enim esse uidentur, quum puellæ Veneri assuescunt: porro & masculorum incre- mentum deterius fit. Proinde annorum decem & octo puellas nuptui tradidisse, perop- portunum est: maribus congruit præcipue annus sextus & tricesimus. Extat & super hac re Hesiodicum præceptum, quo duci oportere puellam docet, ut commodius uiri assuescat moribus. Nam ut in Oeconomicis Aristoteles ait, αἰ ἀνομοιοτήτες τῶν ἡδῶν ἡκί- σκε φιλῶν. id est, morum dissimilitudo haudquaquam consistere amicitiam potest. Ver- ficulus Hesiodicus ad id pertinens, si quis forte requirat, hic est,

παρθενικῶν δὲ γαμῶν, ἵνα ἡθεα κείνη ἀδελφῆς.

Virum autem censet poeta idem, haud ita multo ætate minorem triginta annorum, aut maiorem ducere uxorem debere,

μή τε τριήκοντῶν ἡπτόν μολα πολλὰ ἀφελείων, μή τ' ὑπὲρ τῶν μολα πολλὰ γαμῶν δὲ τοῖσι ὠρεῖ οὐτῶ.

Non prætereunda parte hac historia iucundior, Demetrio Poliorcetæ suadebat Anti- gonus pater iuueni admodum, Phillam uxorem duceret, Antipatri filiam & Cratero olim iunctam, cuius erat apud Macedonas insignis beneuolentia: quumq; is ut uetu- lam aspernaretur, insuffurauit pater Euripidion illud,

ὅπου τὸ κέρδιον, παρὰ φύσιν γαμῶντιον.

id est, ubi affulserit lucrum, ibi uero uel præter naturam ducenda uxor.

ὁμοιοτήτων τὴν τῶν δουλοτύτων ὑβὺ ῥήμονήσας.

id est per homœoptotum uerbo dictioni substituto: quæ est apud poetam, δουλοτύτων. Hoc eo adnotauit gratius, quod in Demetrio Plutarchi interpres, toto (uti aiunt) cælo aberrauit, sententia lepidissima planè corrupta. Ita enim membrum transfert alterum, Præterea loco & tempori seruiendum.

Moribus effici in primis, ut coniugalibus seruetur amor. Catonis dictum, Io- ue tonante se beatum esse. Caput XXI

Illud præterea memoriæ summa cura affigendum, quod ad nuptiales per- tinet rationes. Quemadmodum ignis palea, uel leporinis facile succen- ditur pilis, atque ocyus item restinguitur contabescitq; ni robustior fir- miorq; materia fuerit admota, qua confoueri aliq; possit: ita momento eua- nescere nouorum coniugum amorem, forma solum corporis conciliatum, nisi bonis præfultis moribus, ac prudentia coalitus, radices miserit altius. Nam & Iure consultus Vlpianus, Matrimonium non coitus, sed matrimonialis affectio facit. Pro- pterea Olympias Philippi Macedonum regis uxor, quum aulicus quidam formosam, sed male audientem duxisset uxorem: Ille (inquit) demens est, οὐ γὰρ αὐτῆς ὀφθαλμοῖς ἴσθηται.

ἴσθηται. id est, non enim oculis uxorem accepisset: non digitis omnino, aut etiam oculis utiq; uxor deligenda, qui pleriq; mos est, reputantibus, quàm grandem ferat dotem, non quibus sit excolta moribus. Amatorijs porro artibus carminibusq; coniugalibus be- neuolentia quærenda non est. Cum attonitis quippe ac labefactatis ætas agitur. Sicuti medicamentis quæ sit piscatio, maturè quidem & facile piscem capit, sed eum labefa- ctat, & mensa ineptum reddit. Neq; Circe ab ea potionati quicquam iuuerunt, quum suum a minorumq; formam accepissent. Vlysses uero mente præditū, prudenterq; cum ipsa uersantem incredibili amore dilexit. Præclarum & illud fuerit documentum quod in antiquis literis reperias, lunam quum abest à sole, lucidam uidemus claramq;: at ei- dem adnotā obscurari, hebecereq; occultatam. Sed ediuerso, modestam oportet uxo- rem, addecerq; assistente uiro, sese uisendam præcipue exhibere: at enim absente, latit- tare, domum custodierent. Denique sicuti geometræ ferunt, lineas & superficies non per se, uerum unā cum corpore moueri: sic uxorem affectum nullum habere proprium conuenit, sed studia, curas, risum, cōmunia habere cum uiro. Platonis celeberrima sen- tentia est, ἡ δὲ δαίμονα καὶ μακροῖαν ἔχει πύλιον, ἢ τὸ ἐμὸν, καὶ οὐκ ἐμὸν ἡκίσει φθιγγόμενον ἀπονοῦσα. id est, beatam felicemq; esse ciuitatem, in qua meum, non meum qui dicant, minus audiunt. Quod communibus, quo ad fieri potest rebus, quæ quidem æstimatio- ne aliqua censeantur, uti ciues debeant. Sed multo grauius huiusmodi uox eximenda è connubio est. Nam ut medici astruunt, in sinistra parte existentes plagas ad dextrant sensum referre, sic uxorem uiri & uirum uxoris sentire doloris conuenit intertrimenta. Nec illud omiserim quod Homericæ nobis doctrina suggeritur: Helenam diuitiarum fuisse appetentem, at Paridem uoluptatum: Vlysses uero prudentia conspicuum, mo- destia Penelopem. Quid ergo inde prouenit? Nempe horum connubiū felix atq; opta- bile: at Paridis nuptiæ cum Helena, ex Græcorum Barbarorumq; calamitatibus Iliada confecere. Iunoni Nuptiali, hoc est τῆ γαμηλικῆ ἡρα, rem diuinam quum facerent, è ui- ctima sel exemptum post aram abijcere, moris fuit receptissimi. Innuente (opinor) eius quisquis fuit auctore, bilem prorius iram ue à coniugali sequestradam iucunditate. Ut enim uini, sic & matronæ austeritas utilitatis plurimū, amarulenti nihil interfusum ha- bere congruenter debet. Hic illud iocosum haud præteriero, quum in censura Cato se- nior Maniliū senatu mouisset, quod uxorem filia inspectante foret osculatus, intulit, Vxorem se nunquam amplexatum, ni magno tonitru ædito: unde factum prodijt id, ὅς μακάριον ἔστι τὸ δὲς βρουτῶντων. id est, Ioue tonante esse se beatum. Idem conuerbe- rantes uxorem uel filios, τοῖς ἀγῶνται τοῖς ἐλεγεῖν ἰσθροῖς προσφῆρην τὰς χεῖρας. Quin & am- plius laudandum censebat, qui bonum ageret maritum, quàm qui senatorem magnum: necre ulla mirabiliorem uideri Socratem, quàm quod uxorem nactus difficilem & stu- pidos liberos, comiter ac humanè, id est ὑπεκῶς καὶ πρῶως, διετέλεσεν. Porro inquit Moralium octauo philosophus: Parentum uincula filij sunt & nexus: quare celerius li- beris qui carent, disparantur: filij nanq; utrisque commune bonum: ipsum autem com- mune, continendi obtinet uim.

Illegitimas nuptias quas crederent priores. Aphrorum mos impudens. Su- per digamia nonnulla. Gorgophone. Matrimonia secunda quādo primum usurpari cœpta. Erulorum mos. Camilli posteritas. Epigoni, progoni, apo- goni. Caput XXII

Ed redeo ad ueterum instituta, quibus nuptias non iure contractas existi- mari solitum, accepimus, quæ non aut inter ciuem Romanū ciuemq; Ro- manam susciperentur, aut quibus princeps populus ue ciuitatem uel con- nubium non permisisset. Quo nomine ita concepti & nati, in patrum ne- quaquam potestate censebantur, matresq; sequebantur potius: quoniam cum eo nuptias inire non cauisent, cum quo cōnubij ius foret nullum. Hinc lectum in historia quandoq; est, Ius Quiritium foeminis esse impertitum, hoc est Romanam ciui- tatem permisissam: iusq; connubij, ut ex matrimonio eiusmodi æditi, haberentur legiti- mi ciues Romani. Cicero in Topicis: A consequentibus (inquit) si mulier quum fuis- set nupta cum eo, cum quo connubium non esset, nuntium remisit: quoniam qui nati

funt, patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Additur id præterea: ex impari susceptos item matrimonio, non patrem insequi, sed matrem. Ex adulterio non potest dici pater, inquit in primum Aeneidos Donatus. In phano Veneris, quod est in Africæ ciuitate Sica, uel hoc nomine celeberrimum, corpore prostituto & passiuo concubitu dotem matronas quærere, patria consuetudo est. At Romanum longè probabilius institutum, quo quæ uno fuissent matrimonio cõtentæ, pudicitia corona probabant insignes. Quod post depositæ semel uirginitatis cubile, in publicum egredinefcirent: quando matrimonium multiplex intemperantis non careat libidinis suspicio. ne. Nam & digamia nomẽ, ethnicis quoq; est habitum infame: quoniã & Dido quum ab Iarba Libyæ rege (ut inquit etiam Hieronymus) in coniugium peteretur, paulisper distulit nuptias, donec urbem conderet; nec multo post exstructa, in memoriam mariti quondam Sichei pyra, maluit ardere; quàm nubere. Casta mulier Carthaginẽm condidit, sed rursus eadem castitatis laude finita est. Quin & apud maximum poetam, quanquam argumẽto suo deseruientem, Dido eadem secundas nuptias culpam uocat. Huic uni forsã potui succumbere culpæ.

Propterea ad Saluinam Hieronymus idem: Nesciat (inquit) uidua digamiae indulgentiam. Et ad Geruntia: Non solum ab officio sacerdotij digamus excluditur, sed ab elemosyna ecclesiæ, dum indigna putatur stipe, quæ ad secunda coniugia deuoluta est. Et in libro De officijs Ambrosius: Digamus uero in sacerdotem ordinari non debet, non quia deliquerit, sed quia prærogatiua exutus est sacerdotis. Flamen unius uxoris, ad sacerdotium admittetur. Flaminica quoq; unius mariti eligebatur uxor. Gorgophone Persei filia (tradente Pausania) omnium princeps mortuo coniuge priore, mox nupsit Oebalo, unde secundis matrimonijs exordium datum. At Geneleos quarto lectum commemoramus, Lamech primum aduersus naturæ institutum, accepisse uxores duas, ex quibus uni nomen fuerit Ada, alteri uero Sella. Ex eisdem porro libris & illud est, Moris quandoq; fuisse, ut nisi circumacto annuo curriculo, nouam nuptam reges non adirent. Nam, ut in libro Hester obseruatum est, primis mensibus sex myrtino perungebantur oleo, reliquo semestri spatio unguentis ac pigmentorum uarietate delibutum confouebant corpus, moxq; in regium commigrabant cubiculum. Non omittendum quod de Græco penu est: epigonos uocari ex secundis cõceptos nuptijs, sicuti progoni intelliguntur, qui ex primis: quanquam eo item uocabulo maiores accipi uidentur, uelut minores uocantur apogoni. Apud Erulos quondam Istri accolæ irroborent mos uetus, uti concedente ex humanis uiro, uxor quæ uirtutis existimatione aliqua foret, uel quæ sibi quæreret gloriam, laqueo apud mariti sepulchrum gulam frangeret, aliàs ignominia deformabatur nota: odijq; in uiri propinquos subibat crimen. Sed hæc illud minus facit mirum: quoniam eisdem senes ac morbo affectos necare, humanissimè censebatur, lignorum strue ingenti surrecta. Scribit diuus Hieronymus ad sua tempora ex Camilli posteris nullam uel raram secundos nosse concubitus: ceu sibi unaquæq; illud ex triuio ingereret, *ὅς λουθαμένη ἐς κύλισμα βορβορῶν ὑπὲρ τὰ ἄλλα*. id est, sus lota ad cœni uolutabrum reuerfa.

Connubium amore constans esse ueluti corpus unitum congenitumq;. Corporum genera. Species tres arationum. Cicero explicatur ad Quintum fratrem. Dipolos terra, & tripolos. Rharium. Rhus. Rharus. Syra. Sciros regio. Rhuta, unde appellata. Scirrhon. Scirrhodes. Arias poros apud Pindarum. Rhanus ager. Item matrimonij commendatio. Caput XXIII

Adnotandum uero illud impensius ex ueteribus memorijs scitũ equidem, & ex sapientum sacrario promptum: corporum alia, uti a phisicis astruitur, *ἐκ δισωτάων*, hoc est ex discretis constare, ut classẽm, ut exercitum; alia *ἐκ συναππομένων*, id est ex coniunctis, ut domum & nauem: *τὰ δὲ ἄνωμλα ἐκ συμφύων*, id est quædam esse unita & cõgenita, ut singula animalia. Fere igitur connubium quod ex amantibus constat, unitum congenitumq; est. Quod uero dotis liberorumq; procreandorum gratia est, ex coniunctis: at concumbendi causa uoluptatisq; contractũ, ex discretis. Eiusmodiq; simul habitare, non simul uiuere, arbitrari quispiam

quispiam potest. Nuptialem deniq; commendationem, ne quid òmittam sciẽs, & illud, aliquo modo habere uidetur. Nam Athenienses solitos legimus arationes tres celebrare, quas *ἀρόπιος* nuncuparent *ἰσφούς*. Earum uero prima in Sciro erat, uetustissimarum arationum monumentum: secunda in Rharis; tertia sub Pelinto, qui locus Buzygium uocabatur, hoc est *Βουζύγιον*. Omnium autem harum sacratissima est nuptialis satio, id est *γαμήλιον ἀρόπιον*, atq; aratio *ὑπὸ πειλοτεκνώσει*, hoc est quæ fiat ad liberorũ procreationem. At dipolos terra, id est bis arata, & apud Homerum tripolos, id est tertiata, nil ad negocium præsens. Rharis autem, uti obiter subnotemus aliquid, Stephanus meminit: Rharũ (inquit) campus est in Eleusine, & Rharis terra, & inde Ceres dicta Rharis. Nam Rhus item loci nomen apud Pausaniam, ab aquæ ex montibus defluxu nuncupatum. Meminit & in Thesæo Plutarchus: Commonstrant (inquit) Amazonũ thecam seu conditorium apud se Megarenses, ad eum qui dicitur Rhus, ex foro euntibus; *ἴππον τὸ βομβοειδές*. At in rebus Peloponnesiacis Iolaus herbam *πῆγανον* in Peloponneso *ῥυτίω* autumat nuncupari, unde rhutam dicunt Latini. Hæc uero uberius exsequi sumus, ut M. Tullio opem ferremus, cuius fœdissimè codex est deformatus ad Quintũ fratrem libro secundo: Habemus (inquit) hanc philosophiã nõ ab Hymetto, sed a Rharis & Sciro. Ita enim lego, nõ ut modo in laceris circumfertur exemplaribus: Ab Arria Syra. Sunt qui legere malint, Ab area Syra. Scribit Pausanias item, Triptolemi patrem dici a nõnullis Rharum. Meminit Hesychius quoq;. Sed rharũ item pro forti interpretatur. Idem & *σύρλω* dici multitudinem tradit; *καὶ σύρματα ναυμαχίας*. Syriam uero, pinguiorem uestem crassioremq;. Erat & regio Sciros de uaticinantis uiri nomine nuncupata, qui ad Eleusinius cum Erechtheo bellãtes ex Dodone profectus obiit in prælio; quum Palladis Scirados sacellum excitasset in Phalero. Scirrhon uero inter alia, etiam casei sordes indicat; unde est Aristophanicum illud,

το σκίρρον ἐξ ἐδίδακρον. Meminit in *χρυσῶ γῆρα* Eupolis. Hinc & quicquid coheret agglutinatumq; uehementius est, dicitur similiter. Scirrhon quartodecimo Therapeutices Galenus *ὄγκον* interpretatur *σκληρὸν ἀνώδλωρον*, id est tumorem durum citra dolorem, sed ita (inquit) ut adlit sensus aliquis. Quanquam erunt forsã qui hosce malint tumores dicere scirrhodes; ubi uero sensus abest, scirrhos proprie. Scirrhus insensibilis curam non recipit. Qui difficulter sentitur, nec incurabilis est, nec curationem admittit facilem; fit ex humore lento & crasso, insolubiliter induratis partibus infixio. Scirrhum hepatis (inquit ad Glauconẽ secundo Galenus) ab initio quidem sanauimus sæpe, ubi uero ad dies forte plures extẽsus fuerit, neq; ipse potui sanare, nec alium uidi qui posset. Sed ne quid præteream, unde Ciceronis diluceat sensus, lego, In Eleusine: quam de Eleusinis nomine herois Mercurij & Dairæ filij nuncupatã, tradũt; agrum fuisse Rhamnium nomine, in quo facta primum feruntur semina, enataq; primum fruges sunt: unde inoleuerit mos, ut in diuinis rebus indidem uteretur hordeo, & pemmata conficerent ad sacrorum usus, auctor Pausanias. Legimus & in Pindari Neæcis Arias transitum, id est *ἀρείας πόρον*. Sic enim ait,

ἦδ' ἀρείας πόρον ἀνθρώποι καλεοισι. Qua in parte adnotatũ interpretibus est, loca circa fretum ac Rhegium dici *ἀρείας πόρον*. Sed & in expositum fatentur inibi poetam, proindeq; obscurum, Aria proferri debeat an *ρείας*, an iunctim *ἀρείας πόρον*: neque dilucere item, nuncupetur sic *ῥίη* τὸ πλῆθος τῶν φουρνῶν, an ab eo quod ibi gestum est bellum. Certe πόρον Græci nunc transitum dicunt: unde & Saronico sinui conciliarum nomen, nunc uadum aut facultatem. Quod ad Buzygium attinet, inuenio Buzygiam item Athenis fuisse familiam, sacerdotio præditam, a Buzyge quodam heroe, qui omnium primus iunctis bobus arasse terram creditur. Sed a diuerticulo institutum repetamus. Sacrum matrimonium uidetur Pythagoras intellexisse, quod ex bonis fuerit conflatum. Sacra nomina in Declaratione quadam Quintilianus, mariti intelligit & uxoris, sicuti patris & filij. Apud eundem legas & cõiugales deos. Tu uero Iouem intellige Gamelium, cuius Hieronymus item meminit: & Iunonem item Gameliam, cuius facta paulo antè nobis mentio est; & Plutarchus non tacuit. Illud postremo ex Homericõ penu seruandũ magnopere uidetur.

uidetur, scribit enim domos tunc praecipue indemnes custodiri, & ratione summa di- rigi gubernariq; si mulier uiri arcana non anxie nimis atq; solite rimetur ac introspi- ciat, quod πολυπραγμοειν Plutarchus interpretatur. Nec rursus illo infcio quippiam suopte ingenio exsequi infiterit. Vtrumq; ex Iunonis persona indicatur. Et prius qui- dem loue ita commonente,

ἢ ἢ μὴ δὴ πᾶντας ἐμὸς ἀνὴρ ληπτο μύθος εἰδύσειν.

Alterum Iuno ipsa commonstrare uidetur,

μή πως μοι μετέπειτα χολώσεται, ἀκε σιωπῆ οἴχομαι πῶς δῶμα βαθυρῆος ἀκεαινοῖο.

Vocabula plura ad idē spectantia. Scotius qui dicat & parthenius. Quid Latiar. Cicero declaratur, emaculatur Macrobius, adiuuatur Catullus. De Hymenæo pauca praeter rationē multorum. Conditionē querere quid sit. Profectitia dos & aduētitia. Pastos. Pastinum. Calyptra. Protelia. Pro- gamia. Protelij. Proaulia. Epaulia. Apaulia. Mellonymphus. Agamij iudi- cii, & opligamij, ac cacogamij. Cyamissare. Cyamus quid, & unde. Cha- mæpus sponsa. Chamætypion. Chamæunia. Apotimemata. Apotimete. Prostimemata. Genetyllides dea. Ilithyia. Ex dictamo corollæ cur dētur Ilithyia. Nympharum in sacris mētio honesta. Nymphia. Inateres. Aelij. Aelmon. Synnymphia. Daer. Galos. Glos. Promnestria. Proxenetria. Nu- ptiatores. Nupturire. Sportulæ nuptiales. Sisymbria. κηλοῦδου. Ctilos quid. Thyrsus. Thysthla. Interim de inateribus restituitur Digestorum lo- cus. Thurianum obsonium. Sturio piscis unde. Cap. xxiiii

Ed enim prius quam parti huic coronidem impingamus, adfigantur & a- liqua operæ fortasse leuioris, sed Consentinis utique & Tarentinis latura opem aliquam, etiam si Persios minime iuuerint. Scotium dici inuenio a- pud Homerum, clandestino natum cōcubitu: sicuti parthenius dicitur, qui ea sit productus, quæ quum nuberet, credita sit uirgo. Carmen Homeri ex Iliados sex- to hoc est de Bucolione,

περὶ βούτατος ἡρεῖ, σὺ ποῖον δὲ ἐγένετο μήτηρ.

Pindarici interpretes dici parthenium putant, qui clam ex ea sit æditus quæ censeatur uirgo. Scribit in Parallelis Plutarchus, Theseum ac Romulum fuisse anengyos & sco- tios. Illegitimum uero dicunt anengyon, uelut sine sponfore, quem uocant engyon. Vxoriam bibere, à Quintiliano in Declamationibus de eo dictum cui meretrix dedisset odij potionem. Conditionem querere ac perspicere, in hoc proposito est uxorem uenari. Cicero in Philippicis: Filiam eius fororem tuam eiecisti, alia conditione quaesita, & antè perspecta. Est & apud T. Liuium, Conditionem filia quærendam. Cæterum su per ea re affatim alibi. Est & illa dicendi figura apud Ciceronem in Epistolis ad Quin- tum fratrem: De nostra Tullia (inquit) spero cum Crassipede nos confecisse: dies erant duo, qui post Latinas erant religiosi: cætero confectum erat, Latiar erat exiturus: ad octauum idus Apriles sponsalia Crassipedi præbui. Quo in loco, quia scio plerisq; oc- cursum Gordiano implicatorem nodum, non dissimulanda uerbi occultioris enar- ratio. Præsertim quia parerga hoc genus bonarum literarum studiosis nil officiant. Id enim uocabulum Latiar, quorundam, ut uideo, solertiam fallit. Sed scire oportet, esse uerbum uetus, etiam si non sit frequens. Significat autem Latinarum solenne. Positum id enarratq; inuenias apud Macrobiū in Cœnis: Nam quum Latiar (inquit) hoc est Latinarum solenne concipitur: item diebus Saturnaliorum, sed & quum mundus patet, nefas est prelium sumere. Quamuis in codicibus recētoribus corrupte scriptum passim sit, Latiarum. Ea uero forma Latiar dicitur, qua & Palatiar, pro sacrificio quod in monte fiebat Palatino, auctore Festo. Dotem profectitiam intelligunt lueconsulti, quæ à patre uel parente profecta est de bonis eius. Aduentitiam esse dotem Iulianus ait, si quis certam quantitatem patri donauerit, ut hanc pro filia daret. Sic & profecti- tium peculium dicitur, quod uiuens pater filio concedit. Aduentitium quod alius, mo do non in castris, nam hoc castrense est; neq; item respectu patris, sed alia quauis ratio- ne.

ne. Vnicubam uocant monogamon matronam, quæ secunda matrimonij iura non no- uit. Parapetasma, id est uelum geniali incumbēs lecto, uocatur pastos. Pastus uero pro cibo capitur Latinis, unde uictimarum pastum locari solitum accepimus. Et Cicero, Qui est suauissimus animorum pastus. Pastinum quid esset, docuit Columella: sed & pro uinea capitur quandoq; ut quum audis. Non esse uno genere uitium omne pasti- num conferendum, ne annus iniquus generi, spem uindemiæ totius extinguat. Nam sponsa flammæ dicitur calyptra. Sacrificium nuptias præcedens protelia nuncupa- tur, & progamia, id est προτιλας καὶ προγάμεια. Quanquam & sic dicere dona licet, quæ ante nuptias offeruntur: nam τιλας, nuptias item signat. Sed & qui uxorem duxere, protelij ualent dici: qui anteit nuptias dies, proaulia: qui subsequitur, epaulia uocatur. Sunt quibus placeat, oblata sponsa dona dici apaulia. Protolia sunt qui interpretentur τὰ τῆς λείας πρὸ τα, id est prædæ portiones primas, quas ferè sortiuntur optimates, sicuti Chryseida Agamemnon, Achilles Briseida Hippodamiam, Ajax Tecmesam. Plato nis autem sententia parte hac minus negligenda, qui de nuptiali scribens impensam, non quinis plures ex parte utraq; uocari præcipit, & mina grandiore fieri impensam ue- rat. Nam minarum quatuor censum maximū statuit. Qui necdum uxorem duxit mel- lonymphus appellabitur: sicut puella, mellonympha. Agamij iudicia in multis exer- cebantur locis, ubi quis uxorem ducere neglexisset. Apud Lacedæmonios opligamij quoq; & cacogamij. Vbi uero puella ætate iam maturior uirum appetere incipit, scite admodum & operte κυαμίς dicitur, id est cyamissare: puto, quia cyamos non legu- mentum modo signat, sed coleos quoq; propterea quod sint εἰς τὸ κύνειον, id est ute- ro ferendo ualidi. Est item cyamos prima in uberibus lactis cōcretio. Chamæpus, spon- sa nuncupatur, quæ curru non subuehitur, uerum pedibus mariti domum petit. Nam χαμῆς signat humi. Nata inde parœmia in nil agentes, ac uanè laborantes, χαμῆς ἀν- τλήειν. Chamætypeion, scortillum uocant, quod humi decumbens inscenditur. Cha- mæunia apud Hieronymum dicitur, quum quis humi cubat: Chamæunia (inquit) in fene minores sunt. Apotimemata, id est τὰ ἀποτιμήματα, dicebantur hypothecæ, seu enechyra, hoc est pignora, quæ à sponso reposcebant in dotis numeratæ securitatem, uel etiam debiti cuiuslibet: ea uero erant uel domus uel agri. A magistratu petebantur apotimeta, id est ἀποτιμητοὶ, seu æstimatores, qui pretium inducerent ac indicaturam. Meminit Demosthenes, meminit item Lyllias, si modo legitima eius oratio est, in qua de hoc agitur. At prostimemata intelliguntur legibus præfinita quædam aduersus iuris uiolatoes, sicuti epobelia apud Iseum. In Coliade uero Atticæ regionis deas coli soli- tas ἡμετερομάιδας; scribit Pausanias: easdemq; esse putat, quæ à Phocensibus in Ionia dicantur ἡροναιίδες. Has interpretantur grammatici ἡμεσεως ἐφόρους, id est generatio- nis præsides. Inter quas Ilithyiam recensueris, id est εἰλειθίαν. Quæ ex Hyperboreis ap- pulsa Delum Latonæ affuit parienti, ut prodit idem Pausanias. Vnde rem diuinam Il- lithyia obeunt Delij, à quibus didicerint cæteri. Apud Athenienses modo eius dea ad pedes summos obuelata uisebantur simulacra. Dignum uero scitu, dictamum herbam Arato etiam dicton nuncupatā, ut Zenodotus mallotes interpretatur fœcunditatem, ac sicuti pronunciant Græci, ἀρκαίαν, insigniter iuuare. Quo argumento Ilithyia con- texebantur corollæ ex ea. Hinc cecinit Euphorion,

σεφάμνην θαλροῖσι σωλωτῆρο διντομοισι.

Scribit Phurnutus in Deorum natura, Ilithyiam credi à multis lunam, ἀπόδωτος εἰλου- μέλι, καὶ θεούσαν πρὶ τῆς γλυῆς. quam aduentare mitem, ac Lyllizonon comprecantur parturientes, uti soluat τὸ εὐμεγέλου τῶν κέλων. Nuptiatores apud Hieronymum esse uidentur nuptiarum instructores. Matrimonia ipsa Græci nymphia uocant, quoniam pietas & religio à nymphis, ut creditum est, per mortales fuerint præpropagata. Cui rei ar- gumento est illud quoq; nam citra nympharum mentionem nullum obibant sacrum, quando & nympharum una Melissa inuentum monstrauit fauam & a quam melle tem- perauit. Vel quod præsides aquarum deas proprie Naidas dicit. Sed & sic uocare in- stitutum in generationem progrediētes animas, quod eas humectæ naturæ opinaban- tur assidere, quæ foret theopnoos, ut inquit Numenius. Propterea dictum ab prophe- ta

ta, Spiritum domini ferri super aquas. Vnde & mortuorum animas fellis ac sanguinis proluci effusione. Inde uero humectum contrahi spiritum, qui ut nubes plerumq; craf-
 fescat, ex quo uisibiles animas euadere. Nam purae generationem nesciunt. Hinc Hera-
 clitus, Anima sicca etiam sapientissima. Quoniam uero Naides nymphae sunt in corpora
 tendentes, inde factum ut sobolis propagandae causa iunctae puellae uocentur nym-
 phae, quando & aquis perfundi consueuerant, ex fonte perenni aut flumine petitis. Ex
 eodem est argumento Aegyptiorum illud, daemones, & solem, ac omnes ad quos spe-
 ctat animarum descendentiū cognitio, non in solido consistere, sed ferri nauigio. Syn-
 nymphus uelut consponsas duobus uocant, uel pluribus nuptas fratribus. Apud Ae-
 lium Dionysium inateres nuncupantur. Sicut aelij, uel etiam aelij dicuntur, quibus duae
 nupserint sorores. Aelinon uero Sophocli in Aiaee mastigophoro, species est luctus,
 Daer mariti dicitur frater: at soror uocatur galos, id est γαλας, ut scribit grammaticus
 Aristophanes, qui syngetica cōcinnauit: a nobis dici potest glos. Restituendae uero di-
 ctiones hae Digestis De cognationis gradibus apud Modestinum. Nam ut de alijs ta-
 ceam, illud bone deus quale est Duobus (inquit) nupte fratribus, ianitrices dicuntur a-
 pud Graecos. Reponendū uero inateres, meminit eius uocabuli etiam Pollux. In Me-
 nandrijs obseruatum item, canū in nuptijs solitum ad eum propē modum,
 ὕμνῳ ὁ ὑμνῶν αἰ. ὁ ὑμνῶν.

Quod in Auibus est ab Aristophane quoq; positum, negligenter à Catulli interpreti-
 bus praetermissum. Inde enim illud est,

O Hymen Hymenae, o
 Hymen o Hymenae.

Adnotabimus obiter illud quoq; ab eisdem male concipi Martiani Felicis auctorita-
 te, Hymenaeum fuisse Veneris filium; quod Martianus ne suspicatur quidem. Sed ma-
 le feriat homines Tortellij deliramenta sunt insequuti. Alias ex Calliope & Apolline
 natum Graeci Hymenaeum fabulantur: quanquam Vraniam matrem intelligere Catul-
 lus mauult. ὠλημα item γαμήλιον dicebatur, id est, incentio gamelia per tibias. Prom-
 nestriam ijdem intelligunt Graeci nuptiarum conciliatricem, quae mox & proxenetria
 fit nuncupata. Nupturire uerbum inuenimus in Apuleij Magia, quod est nuptias affe-
 ctare. Apud eundem & sportulas legimus nuptiales. Quippe (inquit) ita placuerat, in
 suburbana uilla potius ut coniungeremur, ne ciues denuo ad sportulam conuolarent.
 Quum haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta millia nummum in populū ex-
 punxisset. In Hieronymo de uita Malchi monachi, pronubare noue positum inuenias:
 Pronubante nobis (inquit) moestitia. Apud Aristophanem sisybria nominatur folia,
 quibus coronarentur sponsi: quos quia Graeci nymphios uocant, inde in Aristophane
 eodem prouerbiale illud,

ὕμνῳ μὲν ἀφ' αὐτῆς νυμφῶν βίον.

id est, Vos igitur sponforum uitam ducitis. Apud Herodotū extat perelegans uerbū
 κηλοῦδον, quod signat puellam demulcere, atq; ita demū conciliare, ut uxorem ducas,
 ἐκπλώσαντο τὰς λοιπὰς τῶν ἀμαζόνων. Ratio uocabuli est, quonia ctilos aries est iam mi-
 tis maueretusq;. Hinc apud Pausaniā ἐκπλώμενον dicitur, qui cuiuspiā familiaris est factus.
 Inflectitur uero ctilos à λῖω, quoniam gregem ferē praecedat. Cinyrā Pindarus ἰσφία di-
 cit κηλοῦ ἀφροδῖτης, connutritū significans & familiarem, ac manū assuetum, ab uerbo
 (uti scientissimis quoq; placet) κησαι, quo alimentum indicatur, unde orictitem dici-
 mus educatum in montibus. Certe etiam κηλοῦδον, cicurare est. Hinc Nicandri inter-
 pres ctilas dici oues arbitratur mites ac pingues: quamuis & gregis ductor, inquit, sic
 dicatur quandoq;. Inuenio nuptiales coronas dici Thyrsos, ubi acuitur ultima. Nam si
 barytona sit dictio, tunc hastam signat Bacchicam. Sed hastas id genus sunt qui etiam
 Thyrsula uocent, quanquam eo uocabulo nuncupantur sacrificia quoq; Telestica, id est
 ad initiationem pertinētia, aut uirgae quaedam, inter quas & ferulae sunt. Sunt qui Bac-
 chicas interpretentur φωκας, id est Dionysiacae mysteria. Inueni & qui uitium folia sic
 nuncupent. Meminit uocabuli Iliados Z Homerus quoq;,
 ὄφθαλα χαμαὶ κατέχθον.

Thurlianum

Thurlianum uel Thurianum obsonium esse prodit Athenæus, μὲν ὁ θαλασσίον κωός,
 id est canis marini portionem. Nam & Plinio, uti eruditorū coniectatio est, tomos nun-
 cupatur Thurianus, ab Italiae oppido Thuris, quo primum ex Sicilia creditur subue-
 ctus: a cuius delictijs sturioni sit conciliatum nomen.

Pithœgia quid. Ectropias. Ectropae. Vinum medium cur optimum, mel
 imum, oleum superfluens. Vinalia duplicia. ἄλωκος Bacchus. Ambrosia
 siue Brumalia festum. Brumus Bacchus. Meditrina dea. Prostaterius A-
 pollo. Bochernus pro Pado. Ambra quid. Ambrosia itē. Quali excepto-
 ri Castellatae. Vngues ferrei. Cap. xxxv

Pithœgia (inquit Proclus) festum ueteribus erat, quo in uini participatum
 & seruos aduocabant & mercenarios: relinebantur enim tunc primum
 dolia, proinde facta re diuina, Dionysiaci doni cōmunicatio omnibus pa-
 tebat. Comprecabantur uero, ut Plutarchus inquit, ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον
 αὐτοῖς τὸ φαρμάκον τῶν χεῖρων γνηθῶν, id est innoxiam salubremq; ipsis fie-
 ri medicamenti potionē. Vndecima mensis die factitari hoc Athenis consueuisse, pro-
 dunt auctores. Aliubi etiam sexta eius, qui prostaterius uocaretur, bono demoni diui-
 na re peracta, desinente iam Zephyri perflatu, qui oblādere uinum ac cōmouere pra-
 cipue creditur. Eum proinde quod euaserit, firmum iam haberi constansq;. De pithœ-
 gis intellexisse uatem Hesiodū in agricolationis lucubratiuncula illis uersiculis grami-
 matica statuit assertio,

ἀφ' ἡμεῶν δὲ πῖθῳ ἄλῳκος ἔσθ' ἡρώδης,
 μισοῦσι φείδεσθ', δεινὸ δ' ἔστι πονηρῶν φεδῶν.

Siquidem hoc plane poetam dicere, Vbi dolium relinis, notumq; uinum gustas pri-
 mum, ad satietatem una cum mancipijs potui inseruendum: uase namq; ἄλωκος, hoc
 est non penitus pleno, uinum ferē uappa fit, ac ectropias (Ectropae uero calles sunt, ac
 semitae, sed & oculorum affectio) in fine quoq; inutile fit. Nam a fece infestatur, in me-
 ditullio autem optimum censetur. Proinde parcendum, & quia ingruit metus, μὴ πῖθῳ
 πῶ δεινὸν ἔσθ' ἄλωκος ἔσθ' ἡρώδης, id est, ne ante tempus deficiat. Meminit Hesiodicæ sententiæ, ac
 enarrationis auctor ἐκδογῶν πρὸς γεωργίας libro septimo, adstruens ex uicinia aeris ui-
 num ἀπνερόμενον fieri ἀδρῆς σφοδρῶς, quare largius hauriendum. Cæterum quod dicitur
 medianum uinum bonitatis laudem sibi adoptare, forsan quaestione non indignum ui-
 deatur minutiem quoq; rerum anxie scrutātibus, ac in re literaria uelut micrologis qui
 busdam. Quando & in Cœnis Aurelius Macrobius super eadem poetæ sententia, san-
 cit Hesiodus inquit, quum ad medium dolij peruentum est, comparēdum, & cæteris
 eius partibus ad satietatem abutendum, optimū proculdubio uinum significans, quod
 in dolij consisteret medietate. Idipsum & Symposiacorum septimo comprobatur Plutar-
 chus, adeo ut conformari inde ualeat prouerbium. Siquidem quod nō euaporarit, atq;
 non acuerit uinum, sed genituum seruet bonitatem, quae gustum allecet mirifice, me-
 dianum recte dicitur. Verum ut missas faciamus, quibus id adstrui amplius ualeat au-
 ctoritates, suppetunt in hoc, ut Plutarchi uerbis utar, καὶ πῖθον ἄλωκος ἔσθ' ἡρώδης, hoc est,
 probabilia epicheremata. Sed enim quid sit ab hoc philosopho excogitatum, mox pau-
 lo subnectam: interim quod inter omnia plurimum arrisit, commemorero gratissimē.
 Quemadmodum utiq; mel, quoniam & crassum sit, ac terrestrem prorsus naturam re-
 sipiat, melius in imo est: in oleo quod superfluit, ideo creditur praecellere, quoniam ae-
 rium sit, ac proinde superna scandat naturæ suae ui: cōsimili ac compari ratione uinum
 in proprietatis utriusq; participatum ueniens ab dolij mediana firmitate, ac illici suau-
 tate creditur praecellere. Porro Plutarchus: Vini (inquit) uis cum plane calida censea-
 tur, ratione dictante, ad medium coire aggregariq; praecipue consentaneū sit: propter
 eaq; inibi bonitatem confouere ac custodire in primis. Quod autem pessum it, estq; in
 imo seculenta impuritate permixtum miscellumq;, nō turbulentum uisitur modo, sed
 & sapore deterius sentitur. Quod uero in summo est, ex aeris conuicinia facile corrup-
 pitur: quādo illius permixtione diluitur, quā rem uini ἐκπῶν recte nuncuparis (quan-
 quam & eo nomine nunc somnum dici aduertat, nunc terrorem) quo argumento rō-
 stici

stici κενύουσι εἰς τὸ πύθιον, id est dolia adobruunt, ac operimētis munit, quoad eius fieri queat, à uino disparantes uelut sepimētis, aeris contagem. Ut uero de pithœgia, unde dissertationis exordia prompsimus, pauca quædam subnectamus, auctor Plinius est, Vinalia priora degustandis uinis celebrari Romanis solita undecimo calendis Martij, altera uero ad decimum tertium calendis Septembris. Ioannes grammaticus super eo poeta: Hesiodi uersiculo,

lanuariam (inquit) dicit, qui λωαῖος apud Ionas nuncupatur: quoniam πηλοῖγια fiebant mense illo, uel quia Dionysii festum celebrabant, quod dicitur Ambrosia, sed Brumalia uocant Romani: à quibus Bacchum appellari Brumū nouimus. Bochernus ad Bacchum spectat nihil: quippe auctor est Theon, Eridanum Italiæ ab indigenis eo censi nomine. Ambra uero, siue (uti pronunciant alij) ambar, uel ampar quoque caninum, res est nostro æuo memorabilis: ueteribus, quod sentiunt eruditi, prorsum incognita. Sulphuris prouenit modo, aut bituminis in India & Arabia: quod ruffum est ac pingue, primoris cenfetur nota: sequens indicatura subalbido est, nigricante omnium deterri mo. Ambrosia porrò Atheniensibus, quam in Iouis Ctesii dedicatione ferendam præcipiebant, non herbam indicat, sed ut docuit Athenæus, omnigenas fruges cum oleo & latice. A Latinis porrò populis seruatam traditur, ut quo die quis primum gustaret mustum, ominis gratia diceret, Vetus nouum uinum bibo, uel nouo morbo me deor. Ex qua uerborum formula, Meditrinæ item deæ conceptum nomen creditur. Quod de prostaterio docuimus, sciendum amplius, nuncupatione eadem ueteribus Apollinem esse celebratū, quod ante ianuas statueretur: meminit in Helestra Sophocles. Inferamus denique huic potissimum loco Pindari ex Olympijs sententiã haud aspernabilem, nec ita ab instituto distitam,

ἀνεὶ δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, αὖθις δ' ἕμνον νεοτῆρον.

Quibus quidem uinum innuit laudandum uetus, at gestarum rerum florem nouissimum quemque. Illud plane superpondum ex abundantia fuerit: Quales exceptorios dici iuris prudentibus, in quibus comportentur uua. Sunt qui augurentur castellatas significari. Apud Columellam legimus decem modias & trimodias fiscellas picandas uindemiæ causa, sed & ungues ferreos uuis defecandis, ne manu decerpitis, in terram dispereant acini.

Vini fecem esse illius robur & consolidationem: unde & uinum tryga uocent Græci. Phecla. Colandi uini improbatio. An recte uinū dicamus eunuchum, castratum uel Laccus quid & laccopluti. Daduchus. xxxvi

Voniam uero fecis uicinia paulo ante adstruximus insyncerius fieri uinum & sapore deterius: illud sciendum amplius, in literis reperisse me, fecem nuncupari κρεττὸν καὶ σμωμα οἶνον, id est robur uini, ac (ut sic dicam) consolidatione. argumentoque esse, ab ea exemptum degenerare facile, ac ferè non ita diu in plerisque locorum ætatem ferre, uelut à radice auulsam. Quamobrem uidentur priores non immerito uinum appellasse tryga, id est fecem, quod & à Diomede proditum scio: quanquam putent grammatici, nouum priuatim sic dici, abusiue autem etiam uetus: sicuti à præcipua quæ in eo pars est, hominem quandoque animam uocamus, aut caput. Testimonio & illud est, quod τρυγῶν dicunt, pro eo quod uindemiare est. Et Homerus quandoque διατρυγῶν protulit. Quo nomine sunt, qui fructiferum intelligant. Alij loca inter uites quæ feruntur, uel partem ubi iam maturuerint uua. τρυγῶν certè nunc triticum signat aut hordeum, nunc fructum quemlibet. Thamniam uero fecem uocant ἀγρωέως, quæ ex acinis exprimitur, postea quàm effluxit mustum, quæ rusticis in potum cedit, uti libro sexto ἐκλογῶν πρὸς γεωργίας expositum comperi. Pheclam posteriores Græcorum medici fecem quoque uocauerunt, sed crematam priuatim. Verum ad rem. Propterea sunt qui uinum quod ἠθρημῶν nuncupant Græci, dicere nos percolatum possumus, quum sacco (ut Plinius inquit) franguntur uires, improbent insigniter. Quoniam, uti Hesiodus inquit, ἐκ τῶ πύθιον πῖνε δαδῆ, id est, à dolio bibendum ipso: quia sic insitum seruet robur ac potestatem. De fecatio autem illa, ἢ δινύλιος, id est percolatio, neruos excidit, ac genuinum restringit calorem

calore, ut gula curiositas prætereatur, ad delicias reuocantis, quod utilitati fuerat comparatum. Velut enim gallos porcosque excidere, quo mollior præter naturam eorum fiat caro, degeneretque in foeminam, non sani castique esse hominis uidetur, sed Apicianis corrupti cœnis, ac Heliogabalij respiciētis: eodẽ modo, si uti metaphora permittimur, uinum percolantes ἔρωονχίζουσι καὶ ἀποθελῶουσι, id est eunuchū id faciunt effœmiantque. Hoc uelut sophismate excogitato, ut perdẽdo nati uino plurimum ualeant ingurgitare. Quod ipsum in Naturali historia taxans seuerissime Plinius ac cenforiẽ admodum: Quinimmo (inquit) ut plus capiamus, sacco frangimus, & alia iritamenta excogitantur, ac bibendi causa etiam uenena conficiuntur. Quod uerò eunuchum diximus uinum, id est castratum, magno nixi auctore, si quis paulò licētius putat, ac tralationem reformidat ut deformẽ aliquo modo, proptereaque uitandam Ciceronis astipulatione & Quintilianij, sciat in eo me Plinij imitationẽ nõ exhorruisse, apud quem libro decimo nono, sacco castrari uina, legimus: sed & libro undecimo, Apes ad ictum aculeo infixi, fucos fieri scribit, nec mella facere, uelut castratis uiribus. Sed & eunuchos dici calamos comperias. Et uir elegantis eloquij Hieronymus ad Eustochium: Quum (inquit) consuetudine lautioris cibi propter calorum me regna castrassem. Columella rationẽ attexit, qua canum castrari caudæ debeant. Illud postremo adijciamus, Græcis plerumque fuisse in more, uti sub terra pararet loca uel rotunda uel terragona contentis uinis ac oleo quoque. Ea uerò Laccos dicebant, id est λωκῶν, unde & pro morte usurpatur uerbum sanctis literis, quoniam mortuorum conditoria eam præferant imaginem. Hinc illud: Et similis ero descendētib; in laccum. Verum scitu dignum quod scribit Plutarchus, Calliæ posteros esse Laccoplutos Athenis cognominatos, quod is Callias bello Persico in Marathonij campis auri uim magnam terra defossi comperisset, ac inde foret ditatus, indice crudeliter perempto. Eum uerò Calliam Plutarchus, daduchum appellat, id est δαδύχου. Antistite reddit interpres, quum tamen δαδύχισσας signet λαμπραδύχισσας.

Melle putredinẽ caueri. Papinij locus explicatur. Cur mel dulce ex Lactretio. Mellis usus unde propagatus. Mel esse multorum symbolū, & mortis, sicut fel uitæ. Nympharū in sacris mētio unde instituta. Nymphia pro matrimonij; cur. Septizoniū. Simblium mel. Simblides, Simblæ. Simbli. Nymphæa. Omphacomeli. Melomeli. Cap. xxvii

Brepere quandoque somnū & dormire sub mandragora magnos uiros, alio qui tantum nõ primæ notæ, quum ex plerisque alijs harum cõmentationum enotatis liquet abunde, ac re (quod dicitur) apud Sagram gesta certius fit, tum uerò inde coniectatum mihi est, ac quod mireris, super re (opinor) momēti non ita magni, nec in cuius indagine, Lyncea Aristarchi censura uideatur esse opus. Papinij uersus sunt ex doctis illis Syluulis, libro (nisi subsultat memoria) tertio, in Metij Celeris propemptico: Duc & ad Emathios manes, ubi belliger Urbis Conditor, hybleo perfusus nectare durat. Videbatur adolefcētibus diligentia haudquaquam sopita, interpretẽ aliàs acutum, & lectionis (ut illa ætate) non admodum incuriosæ, nec pauca, haudquaquam reticere debuisse: quid ita cecinisset non indoctus poeta, Alexandri cadauer melle litum perferuisse, putredini, ut ferè aliàs, non obnoxium. De me quesitum Bononiæ cõmemini, quid ex libris mihi compertum ad id foret, respondi pro tẽpore, Eam uideri mellis potestatẽ, cælesti coalitam uĩ, & naturæ potentia inenarrabili, ut citra putrefactionẽ corpora mirè custodiret, quod scire monumentis à Plinio commendatum, Claudio Cæsari allatum in melle ex Aegypto Hippocætaurum, quẽ ipse uiderit. Caterum & Naturalis historię secundo & uicesimo libro: Mellis (inquit) natura talis est, ut computescere corpora non sinat iucundo sapore atque non aspero. Hoc autẽ in annos modò plures obtingere, scribit Columella. Sed & multi senectam longam, nulli tantum intinctu tolerauere, nec præterea cibo alio, celebri Pollionis Romuli exẽplo, quẽ ceterissimum annum excedentẽ, quum interrogaret Augustus, quãnam ratione maximẽ uigorem

gorem illum animi corporisq; custodisset, respondit, Intus mulso, foris oleo. Lectu porro in Græcorum libris est, Cynrios, id est Corsicæ insulæ populos, esse πολυχορνιότητους ἢ το μέλιτι ἀεὶ χυθῶτα, hoc est, de assiduo mellis usū esse vitæ diuturnioris: etiã si rīdiculum nonnullis id videtur, quando (ut ferè consentiunt poetæ) mel Corsicum, auctore Diodoro, item notæ censetur pessimæ. Scribit porro Græcarū rerū quinto Xenophon, Agelipolin Lacedæmoniorū regē mortuum, in melle Spartam esse delatum, ac ita regio esse potitū funere. Gemisthus Plethon mellis inopia, Agelilaum scribit, liquefacta cæra circumlitū Lacedæmona esse delatum. Adnotatū & illud; theologis p̄ficis multorum symbolum fuisse mel, quoniã ex pluribus constet. potestatis: nam ubi sacris initiabatur (quæ Leontica uocant) quis, aqua loco in manus mel affundebant, ab omnibus noxijs sceleribusq; ac tristitiã inferētibus sic expurgari arbitantes. Linguam item melle detergebant ab omni peccati labe. Apud Orpheum Saturnus ab Ioue mellis appetitur insidijs. Inde enim consopitur, uelut remulētus: sicuti apud Platonē Porus nectare oppletus. Quo innuitur, per uoluptatē illum esse oblaqueatum, qua & ad generationē producantur diuina. Dicitur & mortis symbolum, mel: sicuti fel, uita; unde mellis libamina terrestribus infundebantur, quoniã per uoluptates obrepat animæ mors, quæ per amaritudinē reuiuiscat: nam & dijs offerebatur fel, aut quia mors, laborum meta est, quibus exuberat uita. Verum, ut superpondij adijciamus aliquid, ac doctrinæ uberioris: putat Lucretius De rerum natura libro secundo, Quæ atomorum nexu confurgant minutulo orbiculatioreq;, dulcia progigni: quæ pinguioribus inæqualioribusq;, amarulenta. Eius carmina hæc sunt,

Ut facile agnoscas, è leuibus atq; rotundis
Esse ea, quæ sensus iucundè tangere possunt:
At contra, quæ & amara atq; aspera cunq; uidentur,
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri.

Mellis ulum monstrasse primã, Græci produnt, Nympharum unam nomine Melissam, propagata inde apibus nomenclatura. Gestum id in Pelopōneso uolunt. Certè rem diuinam obibat nemo citra nympharū gratam memoriã, ceu religionē monstrassent etiã num. Vtiq; ab eisdē connubia dici nymphia uidentur, uti aliàs edocuius. Nymphides, calciamēta sunt muliebria & sponsalia. Nymphæa uerò, nympharum dicuntur tēpla. In Ponto, Nymphæum celebratur Græcis. Sed & alibi Plinio. Ammianus Marcelinus, Ad Septizonium (inquit) celebrē locum operis ambitiosi nymphæum Marcus condidit imperator. Obiter Septizonij meminit in Seuero Spartianus: Opera publica (inquit) eius extant, Septizonium, & thermæ Seuerianæ. Mentio est in Geta quoq; Antonino. Nymphæa sunt qui lauandis mulieribus destinata putent loca. Meminit in Gordianis Capitolinus. Nymphis uerò antra dicantur, ob affatim destillantes aquas, effluentesq;. Est & Nymphæum Taurica ciuitas Stephano. P. Victor Vrbis regione quinta, Nymphæum statuit diui Alexandri: & septima, Nymphæum Iouis. Sunt qui nymphas, cōmuni nomine in Libya mulieres opinentur dici: unde & Pleiades nymphæ, nuncupatæ. Mel deniq; Siculum nuncupari simblum, ex Græcis & Dioscoride didici. Nam & apes ipsæ, simblides uocantur: sicuti est simbla, earundē theca: sed thesaurum Attici etiã simblum appellant. Ne quē tamen fallamus: sunt qui apud Dioscoridem, non simblum scribant, sed hyblæum: quia simblum nullum sit. Simblum pro theca, legimus in Hesiodi Theogonia. Interpres scribit sic appellari, quoniã apes dicantur simæ, quia sint aculeo hebetiore: tanquã simobolum dicitur, in quod simarum, id est apum, laborē conijcimus. Omphacomeli, est acerbum mel: sicuti acor ex uuis, omphacium dicitur Græcis: nam omphax, est acerbior uua. Melomeli, mel in quo seruantur cydonia mala, cuius sapor mulseus est.

Quæ sit barbararum gentiū sententiã super cibo & potu. Vini usus, & nomenclatura eiusdem insignia. Abstemiorum ratio. Cap. xxxviii

Aristophanes, inter comicos poetæ nominis ferè præcipui, in fabula cui titulus ἀχαρνῆς, hosce apposuit uersus, quos & subscribendos duximus. Sic uerò habent,

οἱ βαρβαροὶ

οἱ βαρβαροὶ γὰρ ἀνδρας ἀγοῶνται μόνους
αὐτοὶ, πλείστε δὲ ἀμαρτωλοὺς καταφραγῆν τε καὶ πείν.

Eorum uerò hic ferè sensus, à barbaris gentibus eos modò uiros credi, quibus uorandi plurima, & bibendi facultas sit. Id uerò inurbanè, immo præter hominis rationem prorsum & dici & existimari, non ferè quisquam est à Musis adeo seiunctus, qui nesciat. Quando, ut de ciborum inutili onere interim taceam, cui tamen nauigatur ad phasin, notissima est, ac præcipuè memorabilis Propertij sententiã:

Vino forma perit, uino corrumpitur ætas,

Vino sæpe suum nescit amica uirum.

A sapientissimis utiq; traditū scimus, uino uel paucissimo ac dilutissimo utendum: cui præcepto (ut uidetur) sanctissimo, summa astipulatur ratio. Omne siquidē uinum, sed nigrum præcipuè, spiritosum est. Quum ergo affatim hausto, spiritus is superna petat, ac repercussus, retroq; actus defluēs uenas insilet offarciatq;, meatibus præclusis & trāsitu impedito, qua commeat respiratio: etiã si nō continuò mors, plerumq; tamē morbus excipit comitialis. Quid uerò membra hic referam tremore subsultantia cōtinuò? Sensuum omnium retulorē usum, ac quodammodo præmortuū. Ad hæc formæ adnectitur interpolatio, uox hebes, color euarias, ignea quadam uiscintillantes oculi. Anhelitus atq; animæ uitia, tinnitus aurium, fremitus narium, discriminum phrenitis plena, torminosa calculi infestatio, molesta deniq; podagricorum pedum ignauia cum articularum deprauatione, exaltans stomachus, ac cruditatē efflans, dum in ructus subinde respirat, accedente uomitus etiãnum fœda turpitudine. Quæ omnia uinolentiæ sunt additamenta, & uelut appendices: ut præteream quod scientissime scribit Ambrosius, abundantiore uini usu homines, uelut immutata naturæ uī, equos fieri adhinnientes. Expende Venereorum impetum, etiã in nefaria prorumpentē, imaginum per quietem uisã in primis meticulosa, uisus lapsitantem incertitudinē, instabiles gressus, externatam mentē ac planè inanem, qua ruere opinantur cælum, nutare solum, & in antiquum chaos omnia redire. Quam ibi turpitudinē non agnosces? Immo quæ monstram reformidabis? Inde fit, ut mirer minus septimo Politicorum Aristotelem scribere, Pueris & nutricibus uinum haudquaquam impertiendum. Sed ut ipse interpretor, cuiuslibet ætati periculosum uinum est. Nam & Auerrois super Auicennæ Canticis in loci eius enarratione, non ita magnificandum uini haustum nimium, parcissime id uidetur homini concessisse. Nam priores (inquit) iuuenibus minime uini usum permisisse aduertuntur, quòd eius ætatis uigeat præcipuè calor. Parum uerò quiddam senibus concessere ac decrepitis. Hoc autem ita fuisse attemperatum scribit, ut esset aromatites, adiuncto mali punici acore, aut cydoneorum succo & cucumeris. At satiãtatem execratus omnē Galenus, adipe ac sanguine præfocatus (inquit) animus, & planè adobrutus, cæleste aliquid peruidere nequit. Vinum docuit Græcus auctor grauis, esse malorum omnium metropolin: nam & Aristophanes, ἀφροδῖτης γάλλα τὸν οἶνον νυμπεύατ. Sed & Antiphanes,

ὃ δὲ ζῶν ἐπὶ μοι τὴν δεινὴν τὸ πίνειν φημὲν ἐγὼ.

id est, Dic inquit, uiuere quid est? bibere, opinor. Dicitur & illud,

κατὰ πῆθος γὰρ εἶδους χαλκὸς ἐστὶν, οἶνον δὲ νοῦν.

Sed & illud, τὸν οἶνον οὐκ ἔχου πηδῶλια.

Apud Xenophontē in Symposio de hac res sic scriptum cōperi, τὸ γὰρ ὄνην ὁ οἶνος ἀνθρώπων τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν λυτὰς, ἄσπερον δὲ μακροφροῦρας αὐτὸν ἀνθρώπων κομιζέει, τὰς δὲ εὐνοφροσύνας, ἄσπερον ἔλαστον φλόγα ἐγείρει. Sed cur nam sunt abstemij nonnulli? an stomachi malæ constitutioni acceptum referri oportet, quæ calens cum siccitate contrariã aquæ requirit qualitatem? An adiuuat & stomachi debilior contextus, noeumentis uini calentis obnoxius: quia suapte uī, disseccandi quodammodo potestatem uinum retinet? Suffragatur & cerebri oblatio facilis, ac uini multum euaporantis iccius, ex utriusq; partibus sympathia: quam tertio Interiorum comprobatur Galenus.

Qua item ratione ætati cuiuslibet impertiendū uinum. A cibo an bibendū.

Facilius uini perfici nimietatē, quàm cibi. Vinum meracius uigilias con-

cinnare, memorabili exemplo pueri cuiusdā. Pomatiū uinum. Cap. XXIX

Aeterum, quia in medicā scientiā auctorem nobilem incidimus, pergamus porro attexere, quæ ex eadem schola ingerunt se nobis, & nomina dant quodammodo, ut citra uitæ dispendium præteriri uix queant. Scribit ergo (ut Platonis interim decreta prætereantur) capite octauo, doctrinæ secundæ, sen terciæ primū Auicenna, Pueris uinum si offeras, perinde uideri ac si igni aggerere ignem perrexeris, materia præsertim debili succensa: seniores uerò quantum pati queant, dandum: in iuuenibus seruari præcipue temperamentum debet. Nam & Hieronymus, Vinum & adolescentia duplex incendium uoluptatis: quid oleum flammæ adijcimus? quid ardenti corpusculo fomenta ignium ministra mus? At si curiosior quispiam forte horum exquirat rationem amulsitatam, possumus equidē sic ferē ratio cinari: Pueros insigniter uini haustu oblædi, quod laxis rarisq; sint corporibus, & de insiti calor exsuperantia inflammari facile ualeāt, neruis porro imbecillibus admodum, nec cerebro item ualido: quibus de causis, in uini crebriore haustu multiplex sese nocumentū promit. Senum uerò, aduentitium eo recalescit frigus, spirituum exhilaratur tristitia, bilis atræ uis reprimitur redundans, somni cōciliatur appetentia, præfarciti recluduntur meatus, renidet deniq; ætatis lassitudo uniuersa. Proinde in Sanitatis moderamine Galenus: Sicuti (inquit) pueris inimicissimū censetur uinum, ita adultiori ætati accōmodum maxime: in iuuenibus, etiam si genuinus crassatur calor ut in pueris, solidioribus tamen membris, neruis & cerebro læsioni obfistitur nauiter. Quæritur tamen à peritis, An uino incalescat corpus, ut calido medicamento? Respondet Constitutionum tertio Galenus, Non incalefcere, nisi ut alimonia corpori accommoda: nam sicut igni congruens materia incendium concipit maus, ita corporibus simile alimentum, quæ natura calent satis, & robur adijcit, & insitum profert calorem, augetq;. Cibis utiq; omnibus affine hoc, uino autem proprium in primis, ab corpore celerius demutari, uti resina, pix, stupa ignibus facile resoluuntur. In ijs tamen mirē euariat medica schola. Vinum à deo hominibus cōtributum Plato scribit, quasi remedium aduersus senectutem, ut redire ad iuuentutem uideantur, & mœstitiā eos capiat obliuio. A cibo, uini esse insigne nocumentum, idem statuit Auicenna, ob penetrandi celeritatem, & quod insimul imperfectum præcipitet cibum, qui retentus diu meatus præfarcit, unde inoriatur putredinis discrimen. Nec secus magnopere sentit Galenus septimo De sanitatis ingenio: quanquam mox, uelut eblanditus, Qui sitiunt (inquit) nec bibunt, sine adiumento supplicium ferunt: tantum uerò ingerendū, quantum siti restringēda uel mitigandā par sit. Ex eisdem postremo scholis est, ita si infarciaris, leuius id censerī multo, quam si cibo: quoniam facilius delabatur id, ac resoluatur, nec pariter offarciat, nec ingestabili onere ita stomachum premat. Inde scitum extat Hippocratis illud Sententiarum secundo: Potu repleri facilius esse, quam cibo. Et à uino præfarcitiones esse moderatas, sanxit Galenus. Attamen non dissimulandū, ne inde ansam sibi arripiant bibuli: perpetem ingurgitandi uini modum, multa (quod diximus) aduehere discrimina, & mortiferas concinnare ægritudines. Vinum siquidē meracius, etiam uigilias inducit, præcipue si suapte fuerit natura calidū aut peruetus, memorabili exemplo Pergamenī pueri. Nam grammaticus quidam singulis diebus balneum petens, unum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto qui rem familiārem seruaret, quæq; ad uictum forent necessaria, peruideret: at is uehementiore quandoq; deprehensus siti, nec aquæ suppetente copā, uetus uinum largius perpotauit: quo factum, ut in reliquum euaserit uigil: mox febre correptus, cum perpeti uigilia oborto delirio, desit hominem agere. Quamobrem quum sit excessus omnis planē reclinandus, hunc uel præcipue remis uel isq; refugisse, summum fuerit operæpretium: ex quo non corpus modò oblæditur, uerum animo insigne infertur item nocumentum: adeo ut ne adultis quidem citra noxam ingeratur, ni adhibitus fuerit modus: quādo ad iram & libidines agit præcipites, ac rationis compotem uim hebetat obturbatq; gradu delectam. Ad bilis tamen excrementa confert uel lenienda, uel reijcienda. Siccitatē quoq; uel laboribus inductam immodicis, uel ætatis prouenientem temperamēto insigniter mitigat

mitigat. Bilis amaræ frangit acrimoniam: sed hæc haud requirunt pueri. Verum & corpore succulento, ualidoq; (inquit Hieronymus) poculo libens carebo, in quo ueneni delitescit suspicio: nam rectē dictum ueteribus est, Pinguis uenter mentem non gignit tenuem: seu mauius Græcè, πλεῖστα γαστήρ λεπτήν ἢ πικρά νόον. Scribit idem, Quicquid inebriat, & statum euertit mentis, clerico uitandum similiter ac uinum. quando uel ex frugibus uini poluicuntur simulachra, uel ex pomis quoq;, quod pomatiū uocant: unde Virgilius,

Atq; acidis imitantur uitea sorbis.

Ebrietatis malum. Alexandri uinolentia, & M. Antonij. An uera sit Hippocratis sententiā, mulieres & eunuchos podagra nō infestari. Ennij mors. Vindemiālis lætitia. Samagonium uinū, Hemina. Cirrhū uinū, & uermiculum. Cap. XXX

Brietatem, celeberrimū ē nostris auctoribus esse uoluntariam dixere insaniam: sed ita etiānum, ut si in plures paulò extendatur dies habitus is, etiam manifestari eueat furor. Mirum tamen est, quā multi mortaliū in hanc fœditatis (ut sic dixerim) coloniam transcribēdi passim nomina dent. Affluunt hinc inde agminatim nō pullati solum ac ex triuio, sed terrarum quoq; principes: & quos non irruentes hostium numerosi exercitus, nec uolantia tela, aut emachinis uasta mole, & ruinis saxa propulsa excussa ue contriuere, fœda uini desideria deiecere in inum, & uelut captos iure belli ante triumphales currus duxere catenatos. Alexandrū uastissima terrarum transmissa spatia, cum hoste barbara feritate terribili tam numerosa prælia, tot hyemes imbrum & frigoris horrore deforme sub pellibus transactæ, tot locorum ac temporum inenarrabiles penē difficultates, tot fluminum ex ignotis promicantium uastitas, ac deniq; tot tantorumq; mariū formidabilis, & procellosa magnitudo, inuictum tamen, ac uelut deum humano in corpore hospitantem, seruauerunt. Sed enim (mirum dictū) bibendi ardor infatigabilis, & Herculeus ille ac fatalis Scyphus condidit. Hinc fœda maiestatis eius sugillatio, inter pocula amicos indignatione rapida & uinolenta transuerberantis. Nanq; ita prorsum habet, Eruiit omne uitū ebrietas, intendit, profert, ac conatibus deprauatis oblectantem obfistentemq; uerecundiā intrudit, ut fronte attrita uel ultra uotum, insolenti augetur superbia, crudelitas æuo, malignitas liuido. Iam uerò M. Antonium alioqui magnum uirum & ingenij etiam eminentis, quæ res alia in perniciem coniecit, quā ebrietatis malum: Hæc demum medicæ artis summum auctorem falsum fieri Hippocratem coegit, à quo Sententiarum sexto, proditum scimus: Fœminis nec capillos defluere, nec pedes laborare, nisi menstrua defecerint. Errorem manifestarium, in quem non fœminea natura mutata, sed uitio deprauata & uicta medicæ scientiæ conditorē principem impexit, agnoscit quoq; interpretum eminentissimus Galenus: Nam uacuationis (inquit) ratione, mulieres podagra immunes sunt. Etenim citra materiæ exsuperantiam, nunquā cōsistit podagra: quāquam partes pati & affici ampliter possunt. Cæterum & hoc loco monēdum, ut olim uera & rata secta hæc, & præceptio Hippocratis fuerit, Non integrē suppressis mēstruis, ob incertiora errata, quæ relato æuo admitterebant mulieres: at nunc, ob uitæ usum lasciuiorē, atq; effervescentis luxuriæ æstum ciborumq; cupedias illecebres, quædā podagra tentatur ante, quā substituerint menses. Nil mirum igitur: nam (ut grauissimè inquit Seneca) quum uirorum licentiā æquarint, corporum quoq; uirilium allequuta incōmoda sunt. Non minus peruigilant, non minus potant, & oleo & mero uiros prouocant: uinum omne uomitu remittunt, æquē niuem rodunt, solatiū stomachi æstuantis. Cæterum promit se indidem altera item Hippocratis coargutio, sed qua uel præcipue nostros ipse mores coarguit: Spadones (inquit) nec podagra laborāt, neq; calui efficiuntur: siquidem spadones, dempti testes mulieribus reddunt persimiles. Quippe tempestate illa, uera hæc fuisse, probabile fit: sed mox non insuper ratum fuit, ob inertissimam desidiam & improbam fatietatis lasciuiam. Quidam enim citra exercitacionē, crudi temulentiq; prius quā cibum arripiant, generosioris uini hauriunt pocula, & item Venerio funguntur munere. Dignum

ZZ 3 porro

porro ex annalium memoria relatu illud: Ennium, de quo est apud Silium Apollinis celebre uaticinium illis uersibus, Hic canet illustri primus bella Itala uersu, Attolletq; duces caelo.

articulati consumptum morbo, quem ex immodico uini usu contraxerat. Quam rem egregie perdocet Serenus.

Ennius ipse pater. dum pocula siccata iniqua, Hoc uitio tales fertur meruisse dolores.

Ab uino nec illud resilit multum, in uindemia festiua lartitia, multa in dominos iocularia, uel ipsis audientibus solita iactari. Id quod ab Heliogabalo compertum primo, produnt rerum conditores nonnulli. Scribit Paulus Diaconus, Tiberium Constantinum Caesarem ritu imperatorio rus petisse, ut uindemia lartitia operam impertiretur diebus triginta. Vini Samagonij heminis tribus, etiam si dilutis, homines numero quadraginta ebrios fieri, pronuntiat Aristoteles. Hemina, libram appendit unam; quae geminata, sextarium reddit. Historie auctor Athenaeus. Vinum inter album nigrumq; quod medium est, cirrhum uocant Graeci: ex nostris, rubrum nonnulli; quidam etiam giluum, uulgus uermiculum: quādo & far rutilum, Columella uermiculum dicit. Hieronymus porro quod ῥακινον Graece legerat, uermiculum conuertit.

Ebrietatis item mala. Cur uinum haustum copiosius, perimendi uim obtineat. Interim de cicuta paucula, bis. Crepala quid sit. Vinolentia turpitudine. Siccera quid. Artemisium. Ephemeron pro cicuta, cur dicamus.

Caput

XXXI

Ec tamen ebrietatis sola haec pernoscentur mala, nam & illud scimus obuenisse quādoq; ut uinolentus aliquis obmutesceret repente, cōuulsusq; emoreretur, ni forte obrepisset febris: aut quum ad eam horam uenisset, qua crepala soluitur, facultatem recepisset loquendi. Oppletis siquidem neruis spasmus superuenit, siue conuulsio. Solet autem eos facile uinum replere, cui calida est natura: calida namq; peruadunt celerius. Quod si resiccantur nerui, incalescantq; discutitur conuulsio, quod commoliri febris ualet. Porro sciendum, à Graecis crepala nuncupari, ubi temetum capiti detrimenta concinnat. Nam & inde uidetur nominis etymon duci, quod caput iactetur uibreturq;. Nam crepala, capitis lucta fluctusq; & agitatio Graeco intellectu ualet. Accidit extenuatis quoq; ut si amplius se inuitarint, morte occumbant. Quippe uita calore constat, refrigeratione inoritur mors: ut uerò cicuta, sic & merum concinnat exitium, intimo ac genuino calore sensim flaccescente, ratione tamen impari. Calorem enim insita frigoris potentia, conuellit cicuta labefactatq; & humorem occalescere facit. Vinum autem caliditatis suae, potestate, ex qua Graeci ἀδορὰ οἴνου dixere, quanquam ad colorem alij referunt, naturalem macerat calorem: ac uelut igne multo, aut sole ualidius grassante, adobruitur modicus ignis & exteritur, sic à uini facultate calente insitus corpori calor, si modò exsuperans ea sit, ac praepotens. Proinde uir sanctissimus & Christianae ueritatis assertor nobilis: Sacrilgium (inquit) reputatur ebrietas, in foemina praecipue, sed infinito plus in Domini sponsa. Verissimum propterea illud est, Ignem in gremio gestare, qui assiduò utatur uino, Ventris ingluuias & ebrietas, tam animae infirmitatis, quam corporis, causam & materiam tribuunt. Adnotatum & illud in Canonicis decretis est, Distinctione tricessimaquinta: Ministris templi uinum prohiberi, ac siceram bibere, ne ebrietate grauetur corda eorum, ut uigeat perpetuò sensus, & tenuis sit. Vel quia uenter mero aestuans, facile despumat in libidines. Vnde Noe femora ex ebrietate nudauit. Loth autem quem Sodoma non uicit, uina uicerunt. Hinc in Apostolorum Canonibus, episcopus aut presbyter aut diaconus alex, atq; ebrietati deseruiens, aut desinat aut damnetur. Apostolus uerò ait, Bonum est, uinum non bibere, & carnes non comedere. Vinum enim cum carnibus post diluuium dedicatum est. Siceram uerò, qua dictione usi paulò antè sumus, esse conuenit Hebraeo sermone potionem quamlibet, inebriari qua quis potest. Graeci sic, πῶν ποτὰ ἐμπροσὶν μέδω, μὴ δὲ ἀμπέλου δὲ σκιδάσθω σῶνδ' ἔργ. Sunt qui uinum interpre-

interpretentur dulcibus promixtum, id est ἠδύσμασι συμμειγμένον οἴνον. Solon unus e se ptem, morte principem esse mulctandum, lege sanxit, si deprehenderetur ebrius. At ebrios Pittacus, quum peccarent, duplici dignos incommodo statuit. Non tempero mihi, quin parte ista seueriorem inieram Senecae censuram: Homini bus (inquit) inter oleum & uinum occupatis ad uotum dies agitur, si bene defudarunt. Si in locum eius quod effluxit, multum potionis alterius ieiuno gutture ingesserunt, bibere ac sudare uita cardiaca est. Dixit Diphilus, luxu perditos ac uino madentes tria habere capita, sicuti Artemisium, id est Dianae simulacrum: quamuis apud Macedonas Artemisius dicatur Maius mensis. Quod autem de cicuta transeunter attigimus, illud opera parerga subnectamus: In Ceo insula, sicuti prodit Strabo, recepti esse moris, ut sexagenarii bene poti, ac coronati, spectatibus necessarijs, re diuina confecta, cicutam hauriant, quam de mortis praeceleri ratione, sunt qui ephemeron uocet. De hac porro Galenus in pragmatia περὶ λεγόμενων sic scribit, Cicutam esse sturnis alimentum, homini autem uenenum.

A quibus medicis aut philosophis admittatur quandoque ebrietas. Panaria ebrietas. Catonis dictum in Caesarem. Cothonismus quid.

Caput

XXXII

Irari uero me plurimum fateor in uinolentia pragmatia ista medicae scientiae peritorum in primis quorundam, non sine cunctatione proferendam sententiam: quippe primo Canonis scribit Auicenna, Malum esse utique frequentem ebrietatem, quod hepatis inde ac cerebri uitietur constitutio, imbecilliores fiant nerui, unde tremor & conuulsio inoriat, & paralytis: sed & apoplexia, obstipatis spirituum animalium meatibus, humecta cerebri potestate auctius redundante. Caeterum (inquit) quibusdam uisum, si mense bis aut semel modo admittatur ebrietas, insigne sentiri emolumentum, quod somni profundioris ratione, uirtutibus animalibus alleuamentum inducatur, & quies: item proficiat sudor, ac quae superfluunt, resoluantur. Adde, quod Almanforis quarto Rasis duplicem in mense comprobatur etiamnum ebrietatem, cui in Canticis adijcere calculum agnoscitur Auicenna, quanquam simplex ei arridet amplius: quam tamen illius interpretes Auerrois egregie improbat. Nam etiam si Galeni astipulatu, innato calori insigniter congruit uinum, cuius ratione in eo statuitur gradu, quem cum igne oleum habet, ac luminae: tamen utriusque redundantia superfluens utrunque adobruit ac restinguit. Auicenna interpret alter bene doctus, & uelut exundans fluentum simplicem in mense uerum leuem modicamq; uinolentiam ferri posse, ait, ut quae corporibus haudquaquam sit inutilis, quaeq; ingentibus poculis ingenium omne non ingurgitet. Sed & singularis philosophus Plato liberaliorem aliquando uini usum approbasse uidetur primo De legibus, sic enim regegi facilius hominum mores putat. Quin Seneca quoque ille Stoico supercilio mire grauis, Nonnunquam (inquit) & usque ad ebrietatem ueniendū, non ut mergat nos, sed ut deprimat curas. Quod si quis hilariore fronte Dionysio nephalia prolibare, prorsum aspernatur, succinam mihi Euripidum illud de Venere, tralatum ad uinum,

ἔργς μοι μέτερον δὲ πῶς εἶναι, μὴ δὲ ἀρλέπαις.

id est, Adis quidem mihi, sed temperatum moderatumq;, nec desis. Ac medicae scientiae non postremus Atheniensis Mnesitheus ebrietatem abdicandam perpetuò censuit quidem, sed laxat ipse quoque habenas nonnihil, & statis temporibus hilarius inuitat: idq; de uasis nomenclatura cothonismū appellat, quod scribit Athenaeus. Hic obiter illud adnectam: legisse me alicubi, panariam dici ebrietatem pro arrogancia licentiaq;, ut plurimum quae felicium aduertuntur comites. Cato Caesarem dicebat sobrium accessisse ad euertendam rempublicam. Id esse putat Quintilianus, ut proprie dictum, id est, quo nihil inueniri possit significantijs: cuiusmodi & Virgilianum illud, deductum carmen & apud Horatium,

Acrem tubam Annibalemq; ditum.

ZZ 4 Scythae

Scythæ cur in primis uinolenti. Libycæ feræ cur æstate nō bibant. Sitis ratio duplex. Vinolentorum accidentia ad uidendī spectantia rationem. Sitis cur amplius uexet, quā fames. Cap. xxxxi

St tamen & parte hac gentium discrimen aliquod, immo & feratum. Scythas omnes, quod & robusti sint, ac habitu calidiorē, uinosos esse constat: adeo ut quom ad meracius bibendum quem adhortamur, illud infusurare sit moris, ut docuit Herodotus, ἠσκηθίβου, id est scythiffato. Inde uero id fieri coniectandum est, quoniam non calidi modo sunt, uerum & siccī, quando & uirilī habitus talis est. Puerili uero calori genuino humecta accedit facultas, proinde uini minus sunt appetentes. Auctor primo De simplicium pharmacorum potestate Galenus, cui suffragatur Alexāder, sitim duabus effici rationibus, ἢ ἐκ πολλῆς θερμότητος, ἢ ἐκ πολλῆς ξηρότητος ἐκ βοσκνοῦσιν τὰ ὄζρα, καὶ ἀπὸ τῆς ἰσχυρῆς δυνάμεως. id est, uel ex caliditate multa, uel multa ariditate, humecta depascente, uelut in ijs qui ieiunant. Libycas tamen feras æstate nō bibere, produnt auctores grauissimi, ubi præcipue inardescere sitim, consentaneum est. Hyeme autem potui indulgere multum, quum diuersa cōtingere, omnino debuerint. Verum id esse in causa, compertum est, quod in eo mundi situ per æstatem aquæ propemodū nullæ sunt. Proinde illis non bibere, in consuetudine est. Hyeme autem scitentibus aquis, nō ita. Transeunte uero in naturam consuetudine, si alio transferantur, pristinum nihilo secius morem retinent. Orygem habet regio eadem perpetuō sitientem, ac ex natura loci carentem potu, quum mirabili modo ad sitientium ualeat remedia. Sunt autem saluberrimi liquoris haustu uesciæ, in eius repertæ corpore. Sitim deniq; non sentire traduntur, quibus sint ossa concreta, & sine medullis, sed nec sudorem emittere. Verum & uoluntate uicta quandoq; sitis est. Nam senecta quosdam caruisse potu, legimus. Quod mirum utiq; est, quando sitim patimur molestius, quā famem: quippe insitus calor, unde acceditur sitis, uexat amplius mordetq; quā siccitas qua inoritur fames, estq; actu potentior multo. Humidū porro, uitæ asseritur pabulum: nam & cibi uim ac potus uino ingenitam tradunt, sic humectis refici animalia facilius. Inde traditur, siti esse nil πολυποθῆσι τῶν ποθῶν, id est quod desideria magis accendat: propterea Homerum nuncupasse, εἴ γ' οὐ πολυπόθῃον, quod est πολυπόθῃον. & ἠΨάω dicitur de cupiditate quacunq;. Inter sapientum uero placita illud est, Crapulam facilius sentire, qui diluisculum bibunt, quā qui merum ex toto. Nam temperatum uinum ob tenuitatem expeditius loca plura angustioraq; subit. Adendum uero quod & potionis meracæ hauritur minus. Priorem sententiam Auicenna comprobate, secunda primi. Sed cur nam cuncta admodum uertiginosa, id est ἀγνώσθητα ingerere sese ebrijs uidentur? Fortè quoniam haustu meri uberiore exhalatio progignitur multa euaporatis scandentisq; ad cerebrum spiritus, à quo uniuersum concutiatur cerebrum, ac circumuertatur. Vnde uertiginibus caligant, id est ἰλιγγιῶσιν σὺν δυνάμει. Sed & succorum item pleriq;, cerebro oppleto, affectionem inducunt, quam scotomaticā dicunt, id est tenebricā. Sed cur circumferri uidetur omnia, nec alio agitari motu? An quia quum uapores fumidi à uino resoluti ad cerebrum inscēderint, ab eodem ad neruos reflectuntur opticos, & oculorū pupillas, ex qua refractione contingit sub bāsi cerebri, & ante oculorum pupillas circuitionis motum quendam fieri, ut in aquis conuulsis fluentibus. Quum enim obicem offenderint, reiecte in ambitum motantur. Longinqua porro minus uident ebrijs, quia spiritus opticos præ alijs esse lucidiores oportet, ac subtiliores: nunc autem intemperantiore haustu retuli tenebricicq; euaserunt. Hinc Auerrois in Pragmatia de sensu & sensili, de uidendi potestate agens: id organum haudquaquam extendi in actum affirmat, ni in statu fuerit naturalis, nulla prorsum re officiente aut interpellante. Implicari autem uidendi facultatem, diuersamq; fieri ex opticoꝝ uarietate spirituum. Quandoque enim animalis spiritus, ut libro quarto De accidenti & morbo Galenus prodit, clarus est ac perspicuus, ut æther: interdum turbidus, perinde ac fumus & nebula: porro idem uel copiosus est, aut modicus: si multus, lucidus, clarus, aspectui subiiciuntur uel remotissima, cuiusmodi ferè raptu uiuentium uisus agnoscitur.

Cur

Cur uinolentis dupla sese ostentent obiecta: curq; strabis natura id minus usu uenire, compertum sit. Lixiuum uinum. Chaliphron, chalis, chalamides, chalamissare. Herpis uinum cur, & protropon. Cap. xxxiiii

Qvod uero dupla sese uinolentis ingerant omnia uel satyrici carminis astipulatu, inde promi posse ratio uidetur, quod humectationis exsuperantia mollisculi plus minus effecti oculorum musculi, ac contracti oculos diuertunt, ac distrahunt, altero in superna cōtruso, in imum altero deiecto. Proinde consequi liquidō, non in eundem uelut scopū radios collimare, quæ res duplam fieri uisionem cogit, utroq; oculorum sua apprehendente. Quod usu item ueniet, si alterum digito oculum suppellas, reliquum detrudas, res nanq; eo habitu congeminari perspicuntur. Sed enim qui dicuntur ἐκ φύσεως στραβοί, hoc est natura strabis, haud ita afficiuntur, diuerso scilicet oculorū situ, dextrorsum enim ijs intenditur acies, aut leuorsum. Radio nihilominus per rectam lineam in corpus unum collineante, propterea colorem unum & qualitatem unam ad oculos referri, obiectis resumptis, quam rem uocant ἀντιλογίαν: nec disparari seiungi ue opticos neruos, contingit. Qui ab oculis ad anteriorem cerebri cellam directi, ut quibusdam placet, interfecantur. Super quare nos alibi plura. Chaliphrona eum dicitur, qui uino desipiat nimio: quippe chalis meracam indicat potionem, ab uerbo χαλῶν, quod remittere signat, ac subirecere. Vti que & bacchas nouimus appellari chalamidas, ut quæ in coitu submittatur. Chalamissare, id est χαλωμίσσα, id agere est. Dicitur item uinum herpis, quia repant ferè uinolenti. Demum chalis & herpis, peculiaria sunt Hipponacti uerba. Sed herpin & apud Lycophronem comperisse uideo. Uinum protropon dicitur Græcis, ac Plinio sponte de fluens, ante quam calcetur uua, Latine lixiuū uocatur, ab lixiuū similitudine per colum destillantis, madente cinere.

Odoris ex uino præstantia. Cuiusmodi sit uinum à medicis, aquo si nuncupatione signatum: item oligophorum & polyphorū uinosumq;, necnon caroticum. Item uinum tenerum, seu lene, necnon durum asperumq; ac uinosum. Præliganeum. Tortiuum circumcidaneum. Iumentis arboribusq; dari solitum uinū. Quod sit poetæ uice equi. Lanā facile aspergines comibere. Aspergines quid. Embregmata. Embroche. Iuuenalis locus, Vinum quod succida noller lana pati. Cap. xxxv

Dignum uero scitu, quod à rerum peritis traditur, uini odorem præ omnibus seligendum: quoniam spiritum excellenter nutriat exhalans odor e natura, tum egregie ac uelociter alente corpus, tum uoluptate sensus deliniente: quo in genere esse uinum liquet, calidum præ cæteris, humidum quoq; ac odorum & clarum: siquidem uenenis obluquantia ferè cuncta, uitæ salutaria censentur admodum: nec id gustu modo, sed & odoratu. Inter quæ uinum in primis recte adnumeraris: nam sicut homini uenenum est cicuta, consimiliter & cicuta uinum, non simul quidem, sed haustum mox. Sciendum uero, summos artis medicæ auctores uinum extulisse laudibus, quod primo Canonis Auicenna subtile nuncupat, albumq;: quippe nec capitis dolorem concinnare, ac insigniter humectare. Proinde biliosis congruere præsertim, sanguineisq;: ita item, uel insolatione, aut exercitio succensis. At perperensione forsā nō indignum censeat aliquis, cuius nam modi uinum esse id arbitremur. Aquosum uero interpretantur eruditiores, quod (docente Galeno) colore ac substantia similitudinem præfert aquæ. Diaphanum quippe uisitur, lucidum, purum, subtile, & aquæ multæ impatiens præcipue. Proinde ueteribus, & Galeno in primis Therapeutices sexto, ac Hippocrati prius, nuncupatum oligophorum, seu ὀλιγοφόρον, id est (si permittimur) pauciferū. Nam ediuerso πολυφόρον dici adnotauimus multæ patiens aquæ: cuiusmodi uinosum forte appellant medicorum scholæ, & philosophus Isaac. Id ualidius intelligunt, sole incoctum, et uentis purius defecatiusq; factum. Idem tamen philosophus, aquosum censet uitari uinū oportere, ac debile austerūq;. Vinosum, Hippocrates οἰνώδες appellauit. Est uinum item tenerū recte dictum: nam ἐπιλάου uocant Græci. Cato autem, lene. Huic diuersum apte nūcuparis durum asperumq;. Apud

Apud eundem Catonem uinum ex uuis miscellis, quod operarij bibant, præliganeum dicitur. Sed & mox paulo tortiuum mustum circūcidaneum nominatur. Homerus certe conciliandæ beneuolentiæ dulce adhibuit,

ὡς φάτο, ποντῖν δὲ μελίφρονα οἶνον ἐκίρνα.

Vinum autem uehemens, & (ut Plutarchi uerbo utamur) caroticū, seu κερωπιόν, Cyclopi appofuit Vlyffes: at σύφοντα οἶνον ad medelā. Eiusmodi uero pramniū est, quod uulnerato datur Machaoni. Sic uero Plutarchus, caroticum nuncupat uinum, ut Dioscorides papaueris succum odore caroticum tradit. Et in libro De iuuamēto anhelitus uocatas Galenus scribit, caroticas uenas in collo, quoniam in eis κωρῶς fiat, hoc est stupor, & quædam priuatio sensus, illis amplius compressis, quod antè cōmonuerat Aristoteles, & nos aliubi cōmeminimus. Illud mirum utiq; uel Homero auctore, uinum iu mentis solitum dari; sic enim Hector Iliados octauo equos alloquitur suos, Rependite (inquit) si Andromache

ὄμιον πρὸς πῶς τῶν οἴκων μελίφρονα τυρόν ἐθηκον, οἶνον τ' ἐγλυκασάμεν, ὅτε θυμὸς ἀνώγει.

Inde minus utiq; mirum irrepfisse illud quoq; semel corruptis moribus, ut arbores uina potare docerent quidam: quoniam sit compertum, maximè id radicibus prodelle, præsertim platani. Scribunt nonnulli, Megarensem Stilponem extremo deficientem senio, merum hausisse prius, quo celerior cōtingeret obitus. Extat Græcum distichum de perniciæ, quam sæpicule concinnat uinum,

οἶνον κὼς τὰς ῥοῖα καὶ ἡ πρὸς κύνων ὄρωι ὄφου τῶν πρὸς πρὸς τὴν δόλον εἰς αἰθῆρα.

Ex eo autem profluxisse arbitror, ex parte illud Latine concinnatum, quod balneis inscriptum quandoq; legimus,

Balnea, uina, Venus corrumpunt corpora nostra,

Sed uitam faciunt balnea, uina, Venus.

At Niceratus nobili Epigrammate uinum esse poetis, equi magni uice canit, quod & appofuit:

οἶνος τοῖς χαίρειν μέγας πᾶσι δὲ πρὸς αἰθῆρα,

ὄδιον δὲ πίνων κελὸν ἐπὶ τοῖς ἔπος.

πῶς τ' ἐλεγε δόνουσε καὶ ἐπνεον, ἐχ' ἐνός ἀσπυ

λερῶν, ἀλλὰ πᾶσι δὲ πρὸς αἰθῆρα πῶς.

πῶς τ' ἐπὶ τῶν σφαιρῶν μέγας ἐβρυν, εἶχε δὲ λισσῶ

μὲ τῶν πρὸς, ὡς πρὸς καὶ σὺ λεπεροκωμῶν.

id est, Vinum elegantī magnus existit equus poetæ: aquam bibens nō ferè bonum producas carmen. Hæc dicebat, o Dionysi, & spirabat, non utrem unum Cratinus, sed uniuersa, quum olfactasset dolia, utiq; sub coronis magnus scaturiebat, habebatq; frontem uti & tu, croceam hedera. Illud aduertendū: eruditioribus obseruatum, & indicat Dioscorides, lanas facile aspergines combibere, ac sordium suarū pinguedinem, quæ cæsyppus est, egregiè mollire. Sunt uero aspergines, seu embregmata, uel embrochæ, quæ humentia corpori insperguntur, & ne dilabantur mox, cum lana madente admouentur.

Quo argumento ab Satyrico dictum poeta,

Vinum quod succida nollet Lana pati.

In asperginum quippe usum uenire acetum, Dioscorides scribit, oleum, uinum.

Vinum saporis sibi ex terra adoptare. De Arcadico uino mira. Explicatur Galenus. Aristotelis locus in integrum restituitur. Cur ex minutulis uuis meracius exprimatur uinum.

Cap. xxxvi

Vnt tamen qui Demosthenis argumento, quem abstemiū dicitant fuisse, uniuersim qui non utantur uino, acrioris esse naturæ arbitrentur. Cæterum illud sanè memoratu dignum, quod nobis in aliena transeuntibus castra pro more ex Galeno compertum est, in libro De anhelitus iuuamine, Vinum ex terra sibi admixta saporis adoptare: siquidem alioqui uno genere essent locis omnibus & regionibus & uitium, & præterea arborum reliquarum succi.

Nunc

Nunc uero singularum proprietates terrarum ad solis contemperatæ potestatem miram incocti saporis uarietatem usibus suggerunt humanis. Sed & in regione quadam Galenus inquit, Vinum ad ignem utribus appensum obdurefcit in salis modum, aqua euaporante. Vbi uero terrarū sita regio hæc habeatur, uel quo censeatur nomine, non explicat pluribus auctor hic. Mihi ex Aristotelis Meteororū quarto liquet, Arcadiam esse eam, ubi uinum οὐτως inquit ἀναξηραίνεται ὑπὸ τοῦ κερνοῦ ὅν τις ἐστίν, ὡς τε φύλλον κίερα. id est, ita in utribus siccescit ex fumo, ut abasum & in minuties pertritū ebibatur. Verum hac in parte dispiciant eruditiores, moneo, interpretum deliramēta, quibus philosophi nobilis conuellitur sententia, inuoluiturq;. Sed nec Albertus, etiam si Magni cognomentum sibi asciuit, quicquam doctis auribus & acri lotis aceto dignum profert: ni mendum esse exemplarium, constanter collibeat asserere: quod nec displicet. Crassefcit (inquit) fumo uinū: itaque crassum mox ebibitur. Sensu nullo, aut sanè Siculis gerris uaniore. Neq; putet nos sciolus aliquis aut nasutior, supra crepidam iudicare, in nostra (ni fallor) harena uersamur, pulchre q; intra pelliculam continemur, dum uerborum proprietatem discerniculo grauiore rimati, eminentissimis auctoribus colaphum incuti, aut inscitæ labeculam allini, non patimur. Apud quos si confringas testera, ad diobolarem recidas, & pullatum circumulum. Id quod tralatitium est, homini præsertim in studijs iam confescenti. Addamus hic illud non ingratum, opinor, ex minutioribus uuis meracius exprimi uinum, dilutiori ex grandioribus, quoniā gurgulionum ritu plus sibi humoris asciscant hæc, quam ualeant percoquere: quod in paruis non usu uenit.

Quod sit musti ac uini interstitium, Cur minus inebriemur musto. Dulcedinem esse uelut ebrietatis antidotum. Vinum medium quod sit. Oenogala. Cap. xxxvii

T enim quia cœpimus, exsequamur latius, quæ uaria nobis de uino præterea lectio suggerit. Memorabile siquidem est, quod ex Plutarchi doctrina didicimus, Symposiacorum tertio, sed & in Cœnis retulit Macrobius, ad uerbum ferè tralata sententia: etiam si auctore præterito, quod ipsi haud ita frequenter facimus, ut sciant legentes, me non mancipio tantum promittere, sed iam nunc euictionem præstare. Vini infantiam quæ prædulcis sentiatur, mox dum in puberatem abit, suauitatis induere proprietatē, cui rei calculum adiecerit Homericæ item astipulatio, quæ melli dulcedinem contribuit, uino suauitatem. Inde consequens ferè uidetur, ut quum dulce tantum sit, insita quadam horroris uis, ad ebrietatem usque hauriendo progredi nō sinat. Suffragatur & ratio alia, quando ebrietatis antidotum dulcedinem habent medicæ scientiæ periti. Quippe quos uiderint nimio plus uinolentia grauatos, uel usque ad Plutonis cancellos, uomitu quidem alleuari iubent prius, mox aduersus euaporantis fumū ex uini reliquijs uim, panem melle litum uorari, uelut repercussū malo grassanti medeatur dulcedo. Suffragari uidetur & illud, quod quum flatus & aquæ miscella potestate grauius habeatur mustum, nutu suo celerius in intestina dilapsū, in locis ebrietati opportunis haud ita perseverat, sed transmissū laxat. Inesse autem musto aquam, argumento est, quum in uetustatem proficit, decrementa sentit perspicua, etiam si augescit bonitate. Adijciunt medicorum scientissimi, dulce uinum esse natura uiscidum, & meatus, quos Græci poros, & uniuersim scholæ nuncupant, offercere præstipareq;. Proinde ex dulci potu non ferè quicquam in caput euaporare, uia præfarta constipata que. Quamobrem Hippocratis sententiam comprobari, tertio Regiminis acutorum, ubi adnotatum est, Dulcem potum minus caput aggrauare quam uinum, & mentem percutere minus. Porro et dulcis uini ebriosum dicimus neminem, quoniam dulce uinum saporem nullum obtinet uini proprium, sed alienum reddit omnino. Proinde αἰλόγλυκος, ὃν αἰθῆρα ἔσται ὁ λεπεροκωμῶν, id est dulcis rei, nō uini auidus dicitur uerius, qui uini dulcis desiderio tenetur. Non prætereundum parte hac Aristotelis decretum ex Meteoron quarto: Vinum (inquit) quod prædulce est, halitum emittit: pinguiusculum enim est, ac eadem quæ oleum præstat, quando quidem a frigore non cogitur, etiam si uratur: nomine quidem uinum est, re autem & opere

& opere non est: succus enim uinosus non est, ac propterea temulentiam minus affert, quod reliqua faciunt: quamquam altiore halitum non emittit, ob id etiam flammam concipit & ædit. Vinum medium pro aqua, ueteribus uidetur accipi, quoniam uinum omne aut mustum sit aut uetus. Nam apud Mnesitheum ita scriptum fuerat, Esse uini genera tria, nigrum, album, medium, quod uocant *λιγγον*, id est giluum. Nouum, uetus, medium: ac efficere nigrum uires, album uiriam, medium *πικρον*, id est coccoctionem. Rursum nouum refrigerare, uetus calefacere, medium uero esse caninum prandium. Quod in Noctibus quoque Atticis relatum comperias. Hinc ille in Plauti Cassina senariolus, Adibo caninam cœnam, spero meliorem fore.

Oenogala, id est uinum lacteum apud Hippocratem in commentario De sceminarum incommotis, pro tepido accipiunt eruditiores. Prochyma, uocant nonnulli mustum sponte profluens ante quæ calcentur uua. Id quod sexto Rerum rusticarum apud Græcos adnotatum comperias. In nostris literis, ut ante paulo attigimus, mustum lixiuuium intelligitur, quod ante quæ prælo uua premantur, in lacum fluxit: sicut tortiuum, quod à pressura prima, uinaceorum circumciso pede, exprimitur. Oleum mustum, id est gleucinum uocant, quod prius quam præculcentur oliuæ profluxit.

Quibus rationibus probet Albertus contra prædicta, Mustum amplius inebriare quæ uinum. Musti impetuosi feruentis remediū. Cap. xxxviii

Aeterum hac in parte non uideor mihi recte facturum, si Magni Alberti sententiam, ueluti per incuriam transmisero. Qui præter Plutarchi, & qui illius uestigia sequitur, Macrobij doctrinam mustum amplius astruit ebrietatem inducere, quam uinum. Eius opinionem rationes pluribus paulo explicabimus, quoniam proposito nostro mirè congruunt. Musto (inquit) duo insunt calores, naturalis, & aduentitius, qui ex loco est, ubi creuit, solis uisumissus. Inest & terrestris substantia permixta. Mouentur autem duo isti calores in opposito, unus quidem terminando partes uini naturales, qui naturalis est: alter uero crassitudinem dissoluendo, ac heterogeneas partes disparando, qui accidentalis est, innatus ei à loco. Deinde ex illis duorum motibus calorum componitur motus, quem musti feruorem atque ebullitionem uocant. Quoniam uero attenuantur partes ac diuiduntur, ideo in inum abeunt feces, partibus ignis, quæ accidentales sunt, euolantibus. Quibus eductis, residet humidum aereum spiritaliter dissipatum per uinum. Quæ causa mustum reddit ualde spumosum ante quam resideat humectum id aereum, quo contingente constipantur uini partes mox per aeris frigus, unde euadit suaue uinum. Tunc enim globatur quodammodo, coitque genuinus calor, qui euolauerat prius cum igneis illis, & aduentitijs loci partibus. Ex his uero manifestum ferè sit, cur uino facilius inebriet mustum, etiam si uinum calidius longè sit, & in musto terrestres sint portiones per essentiam frigidæ, quæ uino insunt haudquaquam. Tamen quia uaporosum est propter humidum spiritale aereumque, minime in eo coactum constipatumque: & quia euaporat, calore duplici agente, quod in uino non sit, ebrietatem sæpe inducit: nam quod uaporosum fumidumque est, præfarcit cerebri uias, & animales uirtutes præpedit ad motum & perceptionem. Quare ebrijs quoque incertæ sunt discretionis & motus, obliuiosi item fiunt ex humectatione nimia, qua delentur imagines, prius quam firmius imprimantur in parte, quæ memoriæ uim obtinet. Verum non prætereamus quod fuerit superpondij loco, si extra modum efferuescat mustum, ita ut ferè dissiliat uasa, remedio esse aiunt præsentissimo, si casei multum terrestris & porosi, portiones inieceris. Nam illius frigiditate succensus illico feruor remittitur residetque.

Frigoris uel mustum diutius seruari dulce. Vino quandoque uigilias induci. Troezenij uini proprietates & Achaici. Monobalites uinum, quod & malualium. Falernum uinum dici modò Græcum. Vini symphonie tres. Centenariæ cœnæ. Centesimæ usuræ cur dicantur. Vinum schedium. Vinum pendens, & doliare. Vinariorū corpora quæ intelligantur. Militiam capi pro multitudine. Cap. xxxix

Quærit

Quærit Plutarchus in libro cui titulus est *φυσικὴ ἀγωγή*, quid nam sit causa, quod circumuallata frigore doli mustum diutius seruent dulce. An est (inquit) quia musti digestio est *ἡ εἰς τὸ οἶνον δὲς μετὰ βολῆς*. hoc est, in uinosum demutatio ac transitus. At concoctionem inhihet interpellatque frigiditas. Eam namque perficit caliditas. An contra potius dicendum, esse uua propriam succi dulcedinem propterea dici eam maturescere, ubi dulcis incoqui sapor coeperit. Frigiditas uero euaporare distillareque non sinens, dulcedinem quoque continet musti. Succurrit porro dum flosculos hinc inde præcepimus: quod ex Galeni De interioribus commentario secundo didicimus. Seruum quendam, quum uinum uetus largius ingurgitasset exsiccum, factum inde esse semper uigilem, mox uero subeunte febre, & subsequita alienatione, functum etiam fatō. De hoc scio & alibi à me factam mentionem. Scribit Athenæus, Troezenium uinum sterilitatem inducere bibentibus, sicut in Achaia abortum. Fuit in Laconia uinum Monobalites dictum; id malualium dici uulgo, coniectant eruditi, esse tamen Creticum. Apud Tanarū uel modò Monobasiam agnoscimus, unde uino conciliatum nomen, non tam quod ibi nascatur, quam quia recta illuc aduehatur ex Creta: Celeberrimum autem uel nunc Venetijs uulgo quoque nuncupatur Achaicum uinum. Nam quod modò Græcum dicitur, Falernum fuisse ueteribus sentiunt nonnulli. Postremo scitu dignum & illud: sicut in musicis astruunt canōnici, hemioliū symphoniam conficere, quæ dicitur *ἡ πέντε*, hoc est per quinque: diplasiū uero eam, quæ *ἡ τεσσάρων*, id est per omnes: at eam quæ uocetur *ἡ τεσσάρων*, id est per quatuor, epitrito constare. Cōpari modo & harmonici Dionysiaci tres peruiderūt uini symphonias ad aquam, per quinque, per tria, per quatuor: sic quidem concinentes, *ἡ πέντε πέντε ἡ τετὰ ἡ τρία ἡ δύο*, id est uel quinque bibere uel tria aut uel quatuor. Hemiolia namque cōsurgit ratio, ubi duæ sunt uini partes, a que tres: diplasia uero admixtis duabus: epitriti ratio est, cum tribus aquæ partibus una infunditur uini. Quæ sanè in potu frugalitas centenarijs peraccommoda Romanorū cœnæ agnoscitur: in quas ultra centum æra insumpsisse, fratribus erat: quod Septimius Florens scribit, ex lege quam Lucilius, nasum stili qui cōdidit primus, lepidè prorsum centulessem nuncupauit. At porticus centenariæ, à passuum numero uidentur dictæ, sicuti miliaria quoque apud Traquillum. Nam quod miliarios legimus apros apud Varronem, intellige nimirum ponderis rationem: sicuti in centenarijs ualis apud Lampridij, cuius etiam uerba duxi subscribenda, ut iam nunc refractarios declinem: Primus (inquit) Heliothalus menfas, deinde & captas argenteas habuit: primus etiam cacabos, uasa deinde centenaria, argentea, sculpta, & nonnulla schematibus libidinosissimis iniquata. Centesimas usuras intelligunt eruditiores, ubi duodecim usuræ nomine centenarij accedunt: quoniam mense centesimo sortem assequitur fœnus. Quod ex Sidonij Apollinaris libro tertio dilucet: nam centesimus in mensum fœnus nomine æstimabatur. Centesimas usuras, omnium uidetur intellexisse minimus Cæcilius Epistolarum octauo: Proinde (inquit) epistolas mitte, appositis usuris quas ego non possum parcius, centesimas computabo. Vinum dici schedium, in Græcis adnotatum auctoribus est. Id sunt qui intelligant quodcunque, ac uile, uel Aegyptium quoque, quia sit Aegypti ciuitas Schedia prope Cheræum. At Demetrius ita nuncupari Corcyraeum putat. Est autem concretius quod in libro De diæta scribit Agathocles. Vinum pendens eius interstitio dicitur, quod doliare uocant. Vinariorū corpora, pro collegijs scite accipit in Alexandro Cæsare Lampridius: Vinariorū (inquit) corpora constituit, ac lupinariorū & caligariorū & omnium artium. Quam in parte scitu dignum: scriptores haud ita ueteres pro collegijs & multitudine qualibet tum rerum tum hominum, militiam usurpasse. Id quod municipes mei (ut sic dicam) uulgo item non nesciunt. Lego Collectaneorum quinto ad rem rusticam pertinentium, apud Græcos, esse uitium pulcherrimam quæ dicatur meristes, & sit Bithynia, unde fiat uinum dendrogalenum: sicut alibi regione eadem habebatur *πῆλυον*, id est Tiarenum. Nam in Tio Paphlagonia, Tianon est: quod Florentinus in Georgicis scribit. Cæterum, quia liber hic iam extumuisse uidetur commodè, uelut me uocet Pythagoras, uerbum non amplius addam: nam uetus est ac bracteatum, esse præstantissimum, in re qualibet nouisse, quid sit satis.

aA

Icuti operæ forsan leuioris, Antiquarum lectionum libellos aufpi-
caturis artium bonarum studiosos uniuersim præfatione destina-
ta, obseruante consalutare: ac etiam nobis aduersum nasutulos
parare uelut patronos, haud ab re est uisum: ita & manum iam im-
pacturus postremam, scæcundissimum undecunq; ingenium tuum
Nicolae uir clarissime, appellando, facturum me operæpretium
sum arbitratus. Quod scientiæ magnitudine tum physica tum me-
dica, ut interim Atticæ faciendæ claritatem, & in hisce humanio-
ribus studijs peritiã non memor em emineñtissimam, huic lucubrationi nostræ, quam
nimio plus intumescens bifariam (ut aliàs ferè) distribuimus: uelut anchora es futu-
rus sacra, uel triariorum denique uice, quos in militari disciplina exercitatissimos, ac
(quod sequens est) peritissimos ultimo distribui loco in acie à solertis ingenij impera-
toribus, notissimum ex historia est: qui accisas paulominus res integri ipsi ac uegeti &
animo & corpore in hostem magno impetu coorientes restituerent, ac dilapsos ordi-
nes reuocarent ad signa. Hoc nos consilio, uir memoratissime, in hunc te locum distuli
mus, qui numerosa uirtutum serie dignus planè fueras qui uestibula teneres, clarissimis
ingenij tui facibus, & eloquentiæ lumine, ac morum (ut uerè dicam) maiestate prophæ-
num ab ingressu sciolorum uulgus grauitè reiecturus. Nec, quæ tua est in omnibus ani-
mi æquitas, & inconcussa mentis altitudo propemodum diuinæ, in primis uero in me
beneuolentiã (neq; enim, opinor, tibi excidimus) nostrum hoc consilium aspernabere.
Siquidem animo conceptum candidissimo, candide prorsus in candidissimum amici-
tiæ æstimatorem promitur obseruate amanterq;. Cognitissimū porro tibi rerum scien-
tissimo, quæ quantaq; in hominibus interdum egerminat prauitas, qui lingua prurien-
tes nimis quàm licenter in alienam irruere famam nulla non hora permittit sibi: etiam
si sæpe uelut alba deprehenduntur linea, & ab Mineruæ quinquatribus naturæ decre-
to summoti, ac prorsus caritate cara digni, ut est apud Horatium. Nec re notitiam au-
cupati magnopere aliã, quàm dicacitatē ac linguæ uirulentia, planè ad uenena nata,
dum pestilenti spiritu optimum quenq; afflatum uolunt, ne occipitio quidem expecta-
to: quanquam *ὅν τῆ προφύρα πίνουσι καὶ ὅν τῆ λεοντῆ ὄνοι*, aut uerius *ἀκαρνάνιοι χεῖροι*. à
qua foeditate quum uitæ tuæ probitas absit ex diametro, uel *δὲς δὲ πασῶν*, ad te nunc
commode prorsus decurrimus: qui echie nocentiores, ac satyrico plurimum felle con-
spersos tuarum antidotis uirtutum reprimas, ac omnino diluas ita, ut impetus letifer
aliàs, euanescat uniuersus, nulla non parte optima quæq; conuellens præcipuè, ac sem-
per *ἡγορῶν δεμύ*. Sic enim fiet, ut dolenter agnoscant forsan, non debuisse *τῶν τῶν
καμωδίων κινεῖν*. Sed & quæ tua magnitudo est, si excepturū te modò assultantem uim
commonstraris, ni me amor fallit, ac *πῶδὶ δὲ φιλοδύμων ἐκτυφλοῖ* prorsus, ab impostu-
ra resilient compauidi palantesq; succinent sibi, *τὸ τὸ οὐτὸ ἡρακλῆς*. Quod reliquum
est, Nicolae doctissime, si quæ è speculationum altitudine dantur feræ, peruelim alte-
ro saltem oculo, uel *ῥάθυμῶν τῶν*, hæc Commentationes nostras respicias quandoq;
sed ita, ne uirgulæ Aristarchi parcendum censeas, ut tanta commonitus censura stilum
uerterè condiscam, scripturus mox, quæ digna legi sint. Nec columnas parem stru-
ctiles, sed marmoreas planè: uti omnia item ad normam respondeant, seu quadram &
libellam perpendiculum ue. Hoc nil facere gratius potes, nec quod grauissimo iudicio
tuo amplius congruat. Præsertim quia uel hoc nomine gratias testatura tibi posteritas
est: cuius emolumentis, etiam si in amplitudinis fastigio constitutus, suffragiū nec sub-
ducere sustinueris. Quod si consequor, id est si per medicas ac literarias distinctiones li-
cuerit (neq; enim aliter amicorum apud te fiat *ἐλασσονη*) erit quod tantæ benignita-
ti debeam *καὶ μέλει δεδν*. At si diuinitus cōtingat, uti nostra hæc typis conformata nu-
per approbentur tibi undecunq; scientissimo, nec uidear parte ulla subsultare, aut *καὶ
τῶν ἐσλαμμένων πρὸς αὐτὸν*, sublimi feriam sydera uertice. Vale.

Cuiusmodi censeatur illud à Quintilianò repetitum, In triclinio choa. Inibi
quid choeus & choa ac choes. De coryla item pauca. Choicum quid. He-
mina modulus. Phagonis exemplum mirum. Bonosi bibuli historia. Cap. I

X T A T apud Quintilianum obscurior nodus libro nono
ita Cimmerijs obseptus circumuallatusq; tenebris, ut à quo
planè sit intellectus explicatusq;, necdum compererim. Fa-
bij uerba sunt hæc: Allegoria (inquit) obscuriore, quæ aní-
gma dicitur, poetæ utuntur, sed & oratores nonnunquam.
Ut Cæcilius quadrantariam Clytemnestram, & in triclinio
Choam (sic enim scribo) & in cubiculo nolam. Quod autem
primo & ultimo loco positum est, alia operis parte abundè
(opinor) illustrauimus. De Choam in triclinio supererat, ut no-
stram proferremus sententiã, quam peropportuè huic po-
tissimum loco impingemus: quoniam præcedenti commentario pleraq; de uino & ui-
nolentis dictauimus, uti nostra paruitas tulit. Et anigma hoc in bibacem cōcinnatum
arbitramur, cuius in hauriendo auuiditas uel spiritu uno choam persiccaret. Quod uero
astruitur, ex Aristophane consicimus. Apud quem in Nebulis Strepsiades Danistam
eludens, quum dixisset,

ἄλλοι δὲ αὖθις ὄναι τὸ ἄν οὐ ποῖ.
id est, sale perurgatus iuuaretur utiq; hic. Infert mox,
ἔξ ἡδὲ χυμῶν τετα. id est, sex capiet choas. Eum uero locum exponens inter-
pres: Subannat (inquit) denuo uelut in amphora & uino. Nam supra, quum illud de
sale enarraret: Coria (inquit) pinguedine crassiora, sale mollita latiora fiunt, & proinde
capaciora. Veluti ergo Danista esset uter, aut id genus quippiam, dixit illum Strepsia-
des choas sex cōtenturum, si sale permolliretur. Pergit porro idem interpret: Choëus,
inquit, mensuræ species est, qua uinum mensurant. Et uinario certamine ab Alexandro
quandoq; proposito, Plutarchus scribit: Promachum choas persiccasse quatuor, uictor-
emq; triduo post mortuum. Et Milo apud Athenæum carnis minas uiginti uorabat,
totidem panis, uini choas tres hauriebat. Apud Aristophanem si circumflectitur, ut
χῶς scribamus, a recto est choeus, per poeticam licentiam: si uero grauatur, est à nomi-
natio *χῶν*. Aristophanes in fabula, cui titulus *ἰππῆς*,
ἀλλ' ἔζημε γὰρ μοι πᾶσι χῶς οἶνον χῶς,
τὸν νομῶν ἐν ἀρῶν, καὶ λέγω τὶ δεξιόν.

Inibi rursum testatur grāmaticus, mensuram hanc, cotylarum octo esse capacem. Poe-
tæ uerba Latine tralata sic fermè sonant: Sed age, choeum uini statim effere mihi, ut men-
tem rigem & commodi promam quippiam. Apud Hesychium *χῶς* dicuntur *χῶναι*,
id est infundibula. Choicum Græci pro terreno accipiunt, Suda interprete. Vtitur eo
uero in Rufinum Hieronymus, Perire choicum & nasci supercaelestem. Sunt qui ue-
lut *χῶνικόν* dici augurentur, quasi puluereum. Choricus uero rusticum indicat planè.
Chloe, Cereris est cognomentum apud Pausaniam. De coryla, si quis & illud fortè re-
quirat: ita inuenimus apud Priscianum, siue is fuerit Rhennius Fannius, uti doctioribus placet:

At cotylas quas (si placeat) dixisse licebit
Heminas recipit geminas sextarius unus,
Qui quater assumptus fit Graio nomine choenix,
Adde duos, chus fit uulgò qui est congius idem,
A quo sextarij nomen fecisse priores
Crediderim.

Hemina libram unam capit, duas sestarius, Romanas dico duodenarias. Sunt qui ita statuant: heminam pendere uncias decem, sestarium uiginti, congium libras decem, urnam quadraginta, amphoram octuaginta, culeum mille ac sexcentas. Choæ meminit Galenus primo De uirtutibus naturalibus. Sciendum uero à Theodoro choam dici sestarium Latine, à Plinio etiam congium quandoq; sed & sestarium. Fuit & festum Athenis nomine choes, quod antheſterionis, Nouembrem quem interpretantur, duodecima celebrabatur die, in Lenæi Dionysii honorem. Auctor Apollodorus est, antheſteria uniuersum quidem uocari festa Bacchi, priuatim uero pithægia. Erant & choæ mortuorum libamina, quibus pretiosissima quæq; infundebat & carissima. Sophocles, *πρωτον μὲν ἰσθῆδες ἐξ ἀεθρῶν του χοῦ.*

Inditum ab infusione nomen. Festi, quod choes uocari diximus, meminit Demosthenes *ὅτι τῶν πρὸ τοῦ νόμου αἰσθητῶν.* Choas uero etiam chytras, id est ollas interpretatur Harpocratio; sed ut ad Quintilianum reuertamur, ut (uelut pratexuimus) recte intelligi ænigmaticum illud de choa in triclinio possit, argumentis ducimur pluribus. Nam & Mediolanensem Nouellum Torquatium Tricongij cognomen sibi adoptasse, Plinius scribit, à tribus uini congijs uno impetu epotis. Et nos aliubi hoc opere adnotauimus, Diotimum Atheniensem cognominatum Chonem, id est infundibulum: quoniam ori eo appposito, incessanter infusum hauriret uinum. Nam & Aureliani tempestate celebratum phagonem nouimus, qui die uno aprum absumeret integrum, panes centum, ueruecem insuper, ac porcellum. Bibit autem infundibulo ori appposito, plus orca. At ex bibacitate Xenarchus item Rhodius metretes est nuncupatus. Diu porro in triclinio uersari uoracis censetur hominis & bibuli. Liquei id M. Tullij auctoritate ex libro De oratore (ni fallor) secundo: Apud quem ille ait, Quando tandem Galba de triclinio tuo exibis? Quum tu (inquit) de cubiculo alieno. Cæterum quo pacto Aristophanij illud Sudas interpretetur, Sex capiet choas: qui scire cupit, librum adeat. Nobis quod dicitur, *ὅτι πλωτα*, hæc attigisse satis superq; uisum. Quod ad bibulos attinet, exemplum insigne pratereundum non est: Bonus minutulus Romanorum tyrannus, bibit quantum nemo alius. Inde scitum Aureliani dicitur: Non ut uiueret, illum esse natum, sed ut biberet. Id extra omnem admirationis captum, quantumlibet bibisset, semper securus erat ac sobrius: addo etiam, Vino nunq; non prudentior. Amplius, quantum haussisset, reddebat uelica ad æquilibrium. Nec peccus unquam, aut uenter, uel pars alia ex humoris ingestis nimietate affecta est. Hunc ubi ad laqueum coegisset Probus Imperator, iactatum militari ioco, Amphoram pendere, non hominem.

Exercitum ex diuersis ac dissonis conflare gentibus q; periculo sum: itemq; de prouerbio, inijce. Caput II

Exercitum ex uarijs diuersisq; hominum generibus conflare, sunt qui ut recte prudenterq; factum, approbent plurimum: quando nec conspirare inter se facile tam dissona moribus & lingua gens possit. Porro & mandatis ducum facilius obtemperent uniuersi. At contra, si quando tumultus aut seditio oriatur: tunc neq; mulcere quenquam, nec alicui modum imponere licet. Gens ignara cum impetu fertur, ubi semel ad iram uentum est, more ferarum continue magis crudescit, nec ullus est sæuitiæ modus. Propterea summi uidetur discriminis, ueluti ex colluione quadam, copias comparare. Suppetunt in id ex historia exempla cõplurcula. Nunc ad manum est, quod euenisse Carthaginensibus lectum est, quibus plurimus fuit mos, peregrino uti milite. Primo Punico bello in castris erant Hispani, Galli, Ligures, Balears, Græci, Aphri, fugitiuorum & transfugarum ingens numerus. Mox finito bello, quum tumultuari exercitus coepisset, nec regi posset, iræ, impetus, furoris omnia plena erant. Tandem raptis armis per indignationem, contempto Annone & cæteris ducibus, Carthaginem uersus profecti, apud oppidum Tunes, quindecim millibus passuum à Carthagine castra locant, petentes non debita modo sibi stipendia, sed etiam interfectorum in prælijs equorum sibi pretia exsolui. Neq; ijs contenti, multorum annorum frumentum deberi asserebant: deniq; quotidie noui aliquid, quo bellum mouerent, reperiebant. Erat in exercitu Campanus quidam, qui paulo ante

ante seruus ex Sicilia à Romanis transfugerat, uiribus corporis atque audacia in rebus bellicis præcipue insignis, nomine Spendius. Hic metuens, ne si foedus cum Carthaginensibus fieret, in domini potestatem ueniret, ac ex legibus poenas lueret, summa audacia, uerbis ac re ipsa quæcunq; moliri, quo omnia magis perturbarentur, seditionem quam foedus, bellum quam pacem præoptare. Præterea etiam Apher quidam nomine Matho, qui liber quidem erat, sed quod multa seditione fecisset, supplicium formidabat. Hic quum Aphrorum multitudinem amplius concitasset, extemplo omnes in concionem deliberandi causa uenere, ubi Spendio ac Mathone in Carthaginenses uehementius inuectis, omnes facillime aures præstabant. Quod si quis præterea aliter consuleretur, non expectabant, idem ne quod Spendius an diuersum sentiret, intelligere, sed confestim coniectis in eum lapidibus, interficiebant, multiq; non solum duces ad eum modum, uerum etiam priuati homines caesi. Nihilq; aliud in tanto tumultu per totum exercitum audiebatur q; uerbum Inijce, inijce, pariter omnes clamabant: eoq; magis eorum animus sæuiebat, quod paulo ante ebrj à cœna surrexerant. Ex historia igitur, quam copiosius explicare de Polybij thesauris collibuit, nata est uox sanguinaria, & feritatis barbaræ: quæ imagine prouerbij quadam optime in eos congruet, qui moribus truculentis ac efferatis cruorem sitientes, cædem imperant quam primum.

Quæ sit prouerbij origo, Non si te ruperis. Theocritus explicatur. Cap. III

Nest persæpe homini parum perspicaci, parumq; rerum perito, tanta animi caligo ac cæcitas, ut sui oblitus, nec domestica genuinæq; humilitatis memor magna affectet nomina, inseratq; se argutis cygnis anser obstrepurus. In id genus homines, intra pelliculam minus se continentes congruet appositissime prouerbium, quod de ranunculî negotio natum, ad usum usq; uitæ proficit. Scita enim fabella est, perrexisse olim peringentem taurum ad aquas restinguendæ litis gratia. Erat ibi forte ranarum, ut assolet, plurimum. Dum uero audius bellua se aquis inserit, ranunculos ibi attriuit aliquot. Re autem adeo tetra & formidolosa perterritus unus confestim mandat fugæ præsidium, & sedulitate mira, quantam in id genus cadere probabile est, peruenit ad matrem, narrat fratrum miserabile exitium, ut à staturoso nescio quo forent immaniter exculcati. At illa nimis inscita, nimisq; exoculata, ut quæ filio aliqua uolebat uideri, tumescere amplius coepit, ac flatu modo magnitudinem captare, rogans, eequid tanta foret pernicialis bellua? Cui is, Multo maior, inquit: illa etiamnum inflari plus, ac subinde coepit, cupiens omnino magnitudinem uisam exhibere filio. At is frustra conari illam animaduertens, Non si te ruperis (inquit) par unquam futura es. Id prouerbij formam habet. Meminit Theocritus Idyllo, quod inscribitur Bucoliastæ, Daphnis & Menalcas, *οὐ ποτε νικασίς μὲ οὐδ' εἰ πάθῃς τὴν ἀείδω.*

quod est, *εἰ δὲ ἄρ' ἀγένης.* Ad horum uero hominum tumorem reprimendum, & instruendam leuitatem nimio plus se efferentem, Aristophanio antipharmaco nil commodius, quod est *τὴ σιὺ τὴ βλεψαμ,* scuticam aspiceret. Malo siquidem subigendi edocendiq; ne quid supra crepidam, aut extra quam sunt, tollant cornua, illisq; surgant cristæ: quoniam ut Horatius quoq; censoria quadam grauitate, ac supercilio planè senili, nos commonet:

Metiri se quenque suo modulo ac pede, uerum est. Nam & Pindarus,

καὶ δὲ καὶ αὐτὸν ἀεὶ παντὸς ἄρα μὲτρον.

Pro conditione quenq; oportet rerum semper modum cõcipere. Cæterum nimio plures quandoq; Sophocles, nimio plures Laodiceni, ut est apud Plinium Cæcilium.

Diutum liberalium domos dici, solis mensam. Quæ sit eius rei ratio. De solis ortu. Apollo unde dicatur. Item de solstitiali herba & morbo. Plautus de claratur. Siriasis quid. Ardore capitis in Plinio qui intelligendi. Cap. IIII

Dlutum opulentorumq; hominum domos omni rerum copia ubertim affluentes expositasq; inopum necessitatibus & alimentis, qui unus diuitiarum modus plausu, ac festa fronde dignus prorsum & uidetur & est, rectissime solis mensam dixeris. Quod ex historia profluxit adagium, scribit historiae pa-

rens Herodotus: in Aethiopia pratum esse omnium quadrupedum carne refertum, Eam uero carnem magistratus illic per noctem ponere festinabat. Vbi uero illuxisset, cui libet licebat illuc ad uescendum accedere, indigenis existimantibus, copiam epularum diuinitus suppeditari. Hanc solis mensam nuncuparunt, ad quam inspiciendam olim Cambyses legatos dimisit in Aethiopia. Hanc Hieronymus famosissimam dicit. Apud Melam Pomponium de hac re ita legimus. Est locus in Aethiopia paratis semper epulis refertus. Et quia ut libet, uesci uolentibus licet, *ἄλιον τροπικόν* uocant. Edulia passim apposita sunt, quae affirmant innasce subinde diuinitus. Ad eandem ferententiam & in Polyhistore Iulius Solinus. Nec mirum porro, solis mensam nuncupari locum eum, quoniam plerisque gentibus nume id erat eximia religionis. Legimus in quadam Indorum urbe templum fuisse Solis, in quo suspensus erat Ajax eburneus & Alexandri aureae statuae, ex aduerso autem regis Pori statua ex aere nigro. Parietes uero templi rubris marmoribus, ignis fulgorem imitantibus obstruati uisebantur, qui bus congrue interpositum aurum radiantis fulminis nitorem referebat. Pavimentum mixtis cemento margaritis stratum; quod barbarorum plerique in templis seruant. Soli sacra circa meridiem obisse quosdam, obseruauimus. Et quoniam in praecedentibus haud parum multa de sole congesimus, quae multijuga nobis suggerebat lectio, nunc illud ueluti appendicem adijciemus, quae de syderis eiusdem ortu senserit antiquitas. Inuenio siquidem in literis, & Mela Pomponius non praetermisit: ex summo quorundam montium uertice speculantibus penè media nocte, sparsos uideri ignes passim micare, & ut lux appropinquat, ita coire, ac se coniungere, donec magis magisque collecti pauciores subinde, ac una ad postremum flamma ardeant. Ea quum diu clara, & incendio similis effulset: cogit se, ac rotundat, & fitingens globus, diu is quoque grandis, & terris adnexus apparet. Deinde paulatim decrescens, & quanto decrescit magis, eo clarior est, fugatque nouissimè noctem, & quum die iam sol factus attollitur. Ex hac sententia uidetur Spetisippus adcredidisse, dici Apollinem, quod eius substantia ex multis constet ignibus. Sunt ex eruditis, qui opinentur Claudianum ad eandem subobscure historiam alluisse,

Inualidum dextro portat Titana lacerto
Nondum luce grauem, nec pubescentibus alte
Cristarum radijs: primo clementior auro
Fingitur, & tenerum uagitu despuit ignem.

Cæterum prius quam huic parti umbilicum admoueamus, illud non in scitu (opinor) adnectamus, solstitialem breuis uitae dici à Plauto epitheto concinno, sic enim in Pseudolo scriptum inuenias,

Quasi solstitialis herba, paulisper fui,
Repente exortus sum, repentino occidi.

Columella solstitialem uocat spinam Rei rusticae libro secundo, uel quia solstitio proueniat, uel floreat, ut putant. Heliotropium quidem & lupinum cum sole circūagi, Plinius scribit: sed heliotropium nocte caeruleos contrahere flores, syderis desiderio. Ad quod Plautum respicere, suspicabitur aliquis, ni probabilius forte sit, Plautum uniuersim herbas intellexisse uel flores, uno tantum perseverantes die, aut spatio prorsum mimo: quoniam & solstitium unius tantum diei est, sole uidelicet Cancri obtinente parte primam. Plinius libro quartodecimo: Acinorum (inquit) labruscae pars aestu mortui prius, quam reliqui, qui solstitiales uocantur, uniuersi nunquam maturescunt. Est apud eundem Plautum in Trinummo solstitialis morbus. Plauti uersus hi sunt,

Tum autem Syrorum, genus quod patientissimum,
Hominum nemo extat, qui ibi sex menses uixerit:

Ita cuncti solstitiali morbo decidunt.

Solstitialem uero intelligunt ægritudinem, quam siriasin uocant, quando nimia solari exustione, quae prouenit in primis, quum astrum Sirium diuexat sol, carbunculantur arbores, & intermoriuntur: Proprium (inquit Plinius) syderationis est, sub ortu canis siccitatum uapor, quum insitæ ac nouellæ arbores moriuntur. Siriasin Plinius nunc distillationem

distillationem infantium interpretatur, nunc adustionem, quae cauma item dicitur. Sed in hac solstitiali uidetur pro solari positum simpliciter, sicuti à Seruio item gramatico positum animaduertimus: Tribus (inquit) humana uita continetur, natura, cui ultra centum & uiginti solstitiales annos concessum non est, Quin & Hexaemeri quarto Ambrosius: Solstitialis (inquit) annus est, cum sol expleto per omnia signa circuitu, in id unde cursus sui duxit initia, recurrit. annua enim fertur eius spatij totius esse perfectio. Aduertendū item, cum Plinius ardores capitis dicit, siriasim intelligere. In infantibus priuatim Paulus Aegineta siriasim intelligit, ubi cerebro circumiecta inflammatur cum membranis, recedere uisitur sinciput, recedere item in cauum oculi cum pallore. Quod ad diuitias attinet, unde auspiciati sumus, Critias triginta tyrannorum unus, in Elegijs, scopadum sibi opulentiam apprecabatur, *μεγαλοφροσύνῳ δὲ κίμωνος*, id est liberalitate Cimonis animi praalti, porro & Agelilai uictorias.

Quae sit adagij ratio, Serpentem foues, & te serpens. Inibi de lamijis mirum.

Serpentem foues, & te serpens, uel (ut Graecè dicam potius) *ὄφις φάλαγξ καὶ σὲ ὄφις*, adagium est non uerius quam frequentius, ubi quis innutrit, confouet, amplexatur, in oculis fert, quod in euidens exitum erupturum mox est. Pro uerbij rationem paulo uberius explicabimus, quando historia mira est. Ea uero ita habet, Fuit Menippus Lycius annos natus quinq; & uiginti, ingenio haud infcito, corpore item multa exercitatione ualido, ita ut formosi athletæ liberalisque speciem praese ferret. Hunc peregrinae mulierculae plerique amoribus iruitum putabant: ea uero ut tum uidebatur, speciosa quidem erat & praemollicula, necnon diuitijs ubertim fulsa. Cæterum ea omnia ostentationem modo exhibebat, uerisuberat nihil. In eius se familiaritatem ad hunc modum insinuaserebatur. Pergibat quandoque Menippus Corintho Cenchreas solus, ecce phantasma quoddam illi occurrit, quod se in mulieris speciem conformauerat, atque ex manu apprehendens Menippum: lampridem (inquit) se illius amore teneri implicitam: esse uero se genere Phoenissam, & in suburbano quodam iuxta Corinthum habitare. Idque etiam digito monstrans illuc ueniret, hortari coepit. Quod si (inquit) feceris, intentam Musicis inuenies me, & uinum bibes, quale non saepe alias, nec te ritualis ulla uellicabit suspicio. Pulchra siquidem pulchro contecta uisum, & moriar. His blanditijs delinitus adolecens, etiam si philosophiae mysteriorum haud expers, amoribus tamen obniti oblectarique non ualens, uespero ad mulierem pergit, ac frequenter deinceps, perinde ac ad suas delicias. Necdum enim cuiusmodi phantasma esset, callebat. Id intuitus uir quidam (ut ipse interpretor) magus aut philosophus, ut tum creditum est, & summae grauitatis ac prudentiae, primo statuarij instar Menippum inspectans, hominem expēdebat contemplabaturque. Vbi uero rimatus abunde est uisus, O formose (inquit) & a formosis expetite mulieribus, *ὄφις φάλαγξ καὶ σὲ ὄφις*, id est serpentem confoues, & is te. Quum in ijs mirandum animaduertit Menippum, Hoc proinde (inquit) dixi, quoniam mulier est tibi, quae uxor non est. Sed rogo te, Ecquid ab illa te amari putas? Per louem (inquit Menippus) & quidem eximie. An igitur (inquit is) eam tibi in matrimonium ascisces? Equidem, respondit: quid enim iucundius quam amantem ducere? Quando (inquit ille) futuras opinaris nuptias? Cito, ait: uel fortasse eras. Id quum uir ille inaudisset, obseruans conuiuij tempus, quum iam uocati praesto forent, postea quam illuc & ipse perrexit, Vbi nam (inquit) mulier est, cuius causa conuiuium celebraturi conuenistis? Tunc Menippus: Prope adest, inquit. At is, Argentum hoc & aurum, caeteraque domus huius ornamenta, tua ne an mulieris sunt? Mulieris, inquit. Ac femilaceram & pilarem omnino uestem ostendens, Tales mei, inquit, cultus sunt. At ille ad eos qui aderant conuersus: Tantalij, inquit, hortos uidetis, qui sicuti ab Homero proditum est, speciem quidem praeserunt aliquam, quum tamen sint nihil. Eiusmodi uero ornatum hunc omnem concipiatis licet: neque enim quae uidetur materia ulla subest, sed simulacrum modo est, ac imago. Quod ut uerum sciat, bella haec sponsa una est *τῶν ἐμπούσων, ἄσλαμίας τε καὶ μορμολυκίας οἱ πολλοὶ ἠροῦνται*, hoc est, ex Empusis, quas lamias & mormolycias plerique

putant. Sunt autem in amore & Venerem proclives, & humanas carnes uehementer expetunt, Venerorumq; cupidine alliciunt multos, quos deglutiant mox. Hæc uero audiens illa: Age (inquit) meliora loquere, atq; inde offensior ac perturbator philo sophos paulo procacius proscidit, eos omnes delirare inquit. Vbi uero aurea supellex & imaginarium argentum, uelut fumus effluxere, administrisq; & coqui ac reliqua familia increpita euanuit, Lamia lachrymanti iam similis rogabat, ne se torqueret, ne ue quid esset fateri cogeret. Illo autem acriter instante, nec se dimissurum asserete, tandem sese lamiam confessa est, & uoluisse Menippum uoluptatibus delinitum obuoluere, ut eius postea corpus deglutiret. Esse namq; sibi per familiare formosiorum uesci corporibus, ubi ad summam sanguinis abundantiam peruenissent. Lamam uero opera parerga, ex Arabia mastichen uocant. De lamis Chrysothomus Dion, sic in Libyca scribit fabula, esse in locis illis feras muliebri facie, etiam formosa: uerberis quoq; cum pectore speciosissimis, adeo uti nullo pictoris ingenio effingi queat. Color spectatur præloridus, ex oculis præcellens promicat gratia, mansuetudini adnexa. Corporis reliqua squammis prædura, ut frangere non sit: alis caræ, sicut uoce, sed sibilum elidunt modo, draconum imagine quadam. Terrestrium censentur omnium uelocissimæ, ut celeritatem euadere nemo ualeat. Viribus cætera peruincuntur, fraude tantum homo, siquidem reteguntur pectora, quorū illecti nitore confabulandi desiderio adeuntes rapiuntur protinus. Thebani Demetrio subblandientes Veneris Lamiae templum excitari. Erat autem eo nomine illius amica.

De ære obseruata pluscula. Clauus æneus quo modo in proverbium ueniat. Item de hydnis, hoc est tuberibus, ac hyenæ, & phocarum pellibus.

Aerarij qui sint in Latina historia. Clauarum. Marculi. Plinij locus ex septimo libro restituitur. Hyades unde. Cap. VI

Eris uim multa in priscis monumentis attestari uidentur. Omnino siquidem ad rem diuinam pleraq; ænea adhiberi solita, pluscula indicio sunt, & in his maxime sacris, quibus delinire aliquos aut deuouere, aut deniq; exigere morbos uolebant. Hoc significare uidetur & Virgilius, ubi ait, Curetum sonitus crepitantiaq; æra.

Sed & Carminius tum doctus uir, tum etiam curiosissimus, in libro de Italia secundo, prius Thufcos æneo uomere uti cum urbes conderent solitos, scribit. In Sabinis quoq; ex ære cultros quibus sacerdotes tonderentur fuisse. Quin & Græcorum uetustissimis eris sonos, tanquam rem ualidissimam, adhibere multis in locis consueuerant, sicuti in lunæ defectibus, ut uel alibi commemoramus. Cui rei locupletissimus testis accedit T. Lilius ab Vrbe cõdita libro uicesimo sexto: Disposita (inquit) in muris Campanorum imbellis multitudo tantum cum æris crepitu, qualis in defectu lunæ silenti nocte fieri solet, ædidit clamorem, ut auerteret etiam pugnatum animos. Significat id & Plinius, ubi ait: Et in luna ueneficia arguente mortalitate, ob id crepitu dissono auxiliante. Hinc uidetur etiam libro Metamorphoseon quarto Ouidius cecinisse,

Cum frustra resonant æra auxiliaria lunæ.

Necnon libro septimo,

Te quoq; luna traho, quamuis temerata labores Aera tuos minuunt.

Plutarchus quoq; in Aemilio: Ea nocte (inquit) cum iam cœnassent, et quieti somnoq; indulgerent milites, luna obscurari cœpit, ac deficiente lumine, multisq; coloribus mutata, tandem nusquam apparuit: Romanis, ut consuetudo est, tinnitu æris lumē eius re uocantibus, & ignes multis facibus ad cælum tollentibus. Astipulatur Astronomicon primo Manilius,

Seraq; in extremis quatiantur gentibus æra.

Metalli huius potentiam sibi quoq; poeta maximus expressisse uidetur, cum ex imitatione Sophoclis in tragedia, cui titulus est Rhizotomi, sic libro quarto scriptum reliquit: quod & in Cœnis adnotauit Macrobius libro quinto:

Falcibus & messæ ad lunam quærentur ahenis

Rubentes herbæ, nigri cum lacte uenenæ.

Inuenimus

Inuenimus & illud scitum dignissimum, id fuisse moris uenatoribus, ut sicubi in remotioribus suem deiecissent, uel ceruum, ne computrescerent, clauum æneum infingerent; ueluti ad auertendam putrefactionē remedium planē esset efficacissimum. Ex quibus omnibus natum, quod huic lubricationi prætexuimus adagium, ut id clauum esse nobis æneum dicamus, quicquid est quo ita nitamur confoueamurq; ut eo tantiquā ridica firmissima aduersus restatum omnem obfirmati constipatiq; consistamus, ueluti malorum omnium aut multorum ē collo amuletum gestantes. Sed cur nam eri aduersus putredinem inesse uim adeo efficacem opinemur? An quia stypticitatis plurimumi adest illi materia: Indicio esse aiunt medicameuta quæ subtingendi uim habeant, eius metalli rubigine à medicis potissimum concinnari. Quin & in fodinis æris, quæ χαλκός uocant, oculos immorantium eruentiumq; iuuari insigniter memorant. Necnon quibus defluerint palpebrarū pili egregie restitui. Videtur enim aspergo siue uapor ex chalcitide exhalans, palpebrasq; & oculos contingens, occulte rheumata sistere, siue fluxiones, lachrymasq; manâtes retunderē. Proinde memoriæ ab eruditis præditum est, ἄλωρα καὶ νόροτα χαλκόν ab Homero nuncupari: nam euenor bene afficientem uiros indicat, aut potentem: Norops autem splendidi notionem habet. Auctor quoq; Aristoteles est, uulnera quæ cuspide ærea, quam ἰδιόροτα uocant, fuerint illata uel gladio, minus minusq; afferre doloris, facilius uero etiam perfanari, ἴσθ' ὃ φαρμακώδης ἔχει τι τὸ χαλκόν ἢ αὐτὸς, quod medicam uim quandam in se obtineat æs, quam in uulnere statim relinquat. Nisi quis illud quoq; astruat, infixum clauum ad se undiq; aggregare humorem, quoniam hæc natura sit uis, ut ad affecta loca fiat defluxus, quæ dicitur epiphora: propterea eius loci ambitu conspici ὄϊον πνα μάλωτα καὶ ἀίλον, id est perinde ac uibicem & maculam quandam. Quo fit, ut summa ratione contingat, ut carnis reliquum depuratum nullam sentiat affectionem, quicquid erat humoris præuicitatq; illuc corruato. Clauarium ad præsens institutum pertinet nihil. est autem eo nomine militare donatiuum. Consimile huic ferè adagium usurpari posse uideo, ut qui suo preæsidio aduersus potentiorē uim premunitus præfultusq; est, dicatur hydna gestare, hoc est tubera, necnon hyenæ phocarumq; pelles, quod hæc minime tangantur de cælo. Quo nomine uelorum summa hisce cõmunire, nautici moris est. Amplius scribit Horus, si quis hyenæ pellem sibi circūponat, intrepide per medicos hostes transiturum nocumento nullo: proinde Aegyptijs ratione hieroglyphica intrepiditatis ac constantiæ in calamitatibus in dicitū haberi hyenæ pellem expictā. Hydna porro Aristophanis interpres Pluto, buibos interpretatur. Apud Eustathiu: Quidam ita (inquit) hydna quædam, uelut fungi, sunt πνεύματα. Meminit (ut Athenæum præteream) libro primo Paulus Aegineta, tradens hydnon ἄποιον μὲν ἔχει τὸ ἀναδιδάμνον δὲ αὐτὸ χυμὸν, ἢ υγρότορον δὲ καὶ παχύχυμον. Hydno phylla uero herbas dicit hydnis adnatas. Hyades ad hæc spectant nihil. Cæterū id adiecisse haud opinor obfuerit magnopere, dicit hyadas, quoniam literæ Υ imaginem præferentes, tauri frontem delineare uideantur: quod Græco interpreti scientificissimo placitum est. Cæterum quando de ære cõmentati abunde sumus, recte facturos opinamur, si ex septimo Naturalis historiæ conuulsam lectionem ambustamq; in integrum restituerimus: nam capite uicesimo octauo ita modo laceri circūferuntur codices, Fisco æris decem, captiuis uiginti milibus. Vnde non nisi absurdus elici sensus queat, ut dicitōnis rusticitatem præteream. Ipse sic legendum concipio, Ex fisco æris decem milibus, captiuis uiginti. Nam captiuorum milia uiginti donata, sanè haud consentaneum fuerit. Fiscum autem pro publica accipi pecuniā, auctor Pædianus est. Nec me fallit tamen, dicit proprie principis fiscum: reipublicæ autem ærarium, ut ex Plinij Panegyrico liquet. Illa uero dicendi figura, decem milia æris, summis est auctoribus frequens, citra assium adiectionē: uti apud Liliū ab Vrbe cõdita primo, & in legibus Duodecim tabularū: Si iniuriam alteri faxit, uiginti quinque æris poenæ sunt. Quod apud Gellium exponēs Phauorinus: Quis erit (inquit) tam inops, quem ab iniuria faciendâ uiginti quinque assēs deterreat? Agnoscas expositionem hæc ex libro item tertio ac tricesimo Plinij capite tertio. Illud deniq; ad æs attinet aliquo modo, ærarios in Romana historia nuncupatos, qui plebeij ordinis, delicti nomine in Caritum

Caritum tabulas a censoribus reiecti, nec in centuria albo scripti amplius, pro capite duntaxat, tributi causa aere conferebant. Sed & ararios intelligunt milites stipendia facientes, itemque eos quorum est in cudendo aere functio, unde sint apud Martialem, Arariorum marculi. quos malleolos interpretantur. Meminit libro septimo Plinius. Praetores ararios apud Tacitum legimus, qui quoadque ararium tractarint. In hac aere mentione tam multa illud non transiuerim, apud Ouidium eruditus plausibiliorem uideri lectionem, si scribas, Nec uerba minantia fixo

Aere legebantur.

Non ligabantur, ut modo.

Profopion habere, non profopon, per adagium quid sit. Inibi utriusque uocis notio. Et quid profoputta, & protome. Protopraxia. Cap. VII

Profopion habet, non profopon, adagium est scite admodum & argute in fucatam mulierem concinnatum, quae tectorijs, ut satyrici poeta uerbo utar, lita facie, non aliud sane quam personata esse uideatur, quando uigis id genus peregrinis, uice laruae (si Horatiano uerbo uti permittitur) insitam obuelant deformitatem, aut grassantem senectutem, erugata cute, differre connituntur. Lucilij ad id lepidissimum extat Epigramma, quod quia summae uenustatis est uisum, etiam apponendum censui,

πῶν κεφαλήν βολήεις, τὸ δὲ γῆρας ἔπειτε βόλεις,

ἔδὲ παρειάων ἔντι δίας ἐκτανύσεις.

μηδὲ τῶν τὸ πρόσωπον ἔπειτε ψιμύθη κατὰ πλάτη,

ὡς ἐπεσωπείου, καὶ ἔχει πρόσωπον ἔχει.

ἔδην γὰρ πλείον ἔδιν, τί μάλιστα; ἔπειτε φύνε,

καὶ ψιμύθη, τὸ δὲ πῶν κεφαλήν ἐλφύλι.

id est, Caput quidem inficis, at senium inficies nunquam, nec genarum rugas erugabis quandoque: non igitur faciem totam psimytho collinas, ne personam habere uideare non faciem: nil siquidem est amplius, quid furis? nunquam fucus & psimythus Hecubam reddiderit Helenam. Ceterum ut uel Graecae doctrinae imperiti sciant, quid profopon, & quid profopion, auctor est Iulius Pollux De uocabulis rerum libro secundo, quod fronti subiectum est, profopon dici, hoc est faciem, sed in homine tantum feret: nam in reliquis (inquit) nuncupatur protome: sicut in auibus rhynchos & rhamphos. Apud Herodotum libro secundo, leges profopon pro rostro positum. A profopio autem inclinatur multa: inter quae etiam προσώπιον, id est profopium, quod mormolycion (inquit) signat, quae est persona, sed & profopon quoque uocatur & profopis. Nam profoputta Athenis uas fuit aeneum echino persimile, quod in orbis ambitu, leonum profopopa habebat, siue bouum, unde & nomen. Aristoteles uero De partibus animalium libro tertio non solum quid sit profopon edocet, sed & etymon perscrutat. τῶν δὲ ἀνθρώπων, inquit, καλεῖται τὸ μεταξὺ τῆς κεφαλῆς, καὶ τοῦ ἀυχίου πρόσωπον; ἔπειτε τῆς κεφαλῆς ἀπὸ τῆς ὀνομασθῆναι, ὡς εἰοικε. ἔπειτε γὰρ τὸ μόνον ὄρθρον εἶναι τῶν ζώων, μόνον προσώπων ἔπειτε, καὶ τῶν φωνῶν εἰς τὸ πρόσω ἔπειτε. Profopon autem, id est facies, quod inter caput & collum hominis est, nomen a re ipsa accepisse uidetur: quod enim unius animalium homo erectus est, solus prospicit προσώπων, id est ante uersus, uocemque item in eandem partem emittit. Quod uero protomen accipi diximus in brutis, legimus tamen προσωπὸς βασιλικῆς, pro iconibus regijs. Sed (ut diximus) in ratione carentibus est proprie protome, unde in summis nauium rostris quadrupedum audimus protomas deformatas, quae circummunitas, ἔπειτε τῶν ἐμβόλων χρεώδεις, id est propter embolorum necessitatem. Alibi opinor me docuisse, nomine eo rostra nauium significari. Inuenio item arietis bellici partem primam, qua ingruit, recte dici protomen: credo, quia bruti imaginem exhiberet: sic enim apparabatur machina ea. Protopraxia ad haec pertinet nihil: dicitur eo nomine exigendi aut agendi prerogativa, Graecis Latinisque.

Aristotelis & philosophiae laus exquisita. Qui proci Penelopes. Philosophia a quibus lacescita, Numerorum & arithmetices ratio. Stereometria.

Caput

VIII

Aristotelem

Aristotelem summum Peripateticorum principem a deo naturalium rerum confectorem, auidum & solertem fuisse indagatorem produnt auctores celeberrimi, ut causam eius mortis hinc memorent profuxisse. Legimus qui pe uirum hunc Euripi septies die ac nocte recipiatis naturam admiratum, causas altius secum librantem, quum minus uoti compos eua-deret, animi aegritudine contraxisse morbum, ex quo non coualuerit amplius. Sunt qui prodant in fretem dedisse praecipitem se, praefatum elogium, Quonia Aristoteles non coepit Euripi, Euripus coepit Aristotelem. A deo imbiberat ille summam hominis quodammodo beatitudinem uersari in recodita rerum scientia. Quam rem approbasse uidetur Plato quoque: nam quum forte in auditorium uenisset, nec adesset Aristoteles, succlamauit, ἀπεισι δὲ τῆς ἀληθείας φιλόσοφοι. id est, abest ueritatis philosophus. Cum iterum non accessisset, dicere non dubitauit, ὁ νόσος δὲ καὶ ἀλθῆναι. id est, non uenit intellectus. Quin ut auctor probat Philoponus, illius aedes non aliter ac lectoris aedes uocabat. Hic porro philosophiam tanto studio amplexabatur, ut dicere non dubitaret, eos qui artes reliquas confectarentur, hanc uero negligenter, esse Penelopes procis consimiles: qui, ut traditum ab Homero nouimus, cum domina potiri nequissent, ad ancillas diuertebant. Quam tamē sententiam Dioniascribit alij, ueluti sit philosophia artium ars, & scientiarum princeps; ac (ut M. Tullij aduocatione utamur) uitae dux, uirtutum indagatrix, expultrixque uitiorum, ut uel hinc perspicuum fiat, quanto errore ducantur, qui philosophos ut cotumaces & refractarios incessunt. Hinc ergo natum adagium, ut Penelopes procos dicitur imus, quoscumque uiliorum scientiarum affectatores. Nec me fallit, in quadam epistola Horatium alio uersum prouerbum trahere: ita enim scribit,

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati,

Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoique,

In cute curanda plus aequo operata iuuentus.

Nam uoluptatibus mancipatos, nec ullam profus rationis lucem capientes, ac onoccephalos profusum, & mera fortunae ludibria, eo nomine uidetur intellexisse, cuiusmodi dicitur est uilissimus quisque, quem appellauit numerum, tanquam ex multis unum. Sic aut Martialis,

Qui de plebe Numae, densaque turba sumus.

Quod ex illo Aristophanio putatur sumptum,

ἄνθρωποι λίθοι, πρόσθετα, ἄλλως νουασμένοι.

Erunt tamen qui ad id forsan referendum putent, quod Tacitus in Iulio Agricola submonstrat. Numeros in re militari milites dici, qui legionibus non insunt, nec sine signis tamen, quando ducem agnoscerent proprium. Commeminit Iustinianus quoque, lanceas nunc uocant separatas. Erant extraordinarij item milites, sed ab numeris diuersi: quod ex Polybio dilucet, sed & Liiuo quoque. Hinc ut feruent nonnulli, apud Suetonium in Vespasiano fiet syncerior lectio, si reuocatis ad officium numeris parumper duxeris legendum, non muneris, quod ferē publicum est. Graeci eictos uocant, uelut extra ordinem adiectos, ut cornicines sunt, ac signiferi, fabri, id genus alij; meminit in Collectaneis Sudas. Sed redeo ad philosophiam, cuius praecipuum munus est, indagatio atque inuentio ueritatis. Huius rei amore ac studio philosophi nomen inuentum est. Huius ubique Plato studiosus atque auidus indagator fuit. Huius limites seruauit ut debuit, cum de rebus diuinis humanisque differeret. Id ab Aristotele quoque Platonis discipulo accuratissime custoditum. Idem Plato sapientis esse negauit eas artes, quae plerumque uitae inferuunt, siue illae necessariae, siue utiles, siue elegantes, siue ludicae, siue auxiliares sunt. Propriam uero philosophi non cathedrarij, sed ueri & antiqui, nec qui sit palliatum mendicabulum, aut scholae modo discat, nec uitae. Huius inquam supellecilem putat propriam, numerorum scientiam, quos (inquit) a natura hominis si remoueris, etiam ratio perpetuo perierit. Numeros autem ille non corporeos accipiebat, sed totum ipsum potestatemque paris & imparis, quatenus rerum naturae consentiant. Arithmetica porro maxime omnium (inquit) ingenium acuerit, memoria confirmare, animum ad omnem speculationem actionemque aptissimum promptissimumque efficere: atque in Epinomie numerum

numerum ab ipso deo hominibus traditum, ueluti rationis discursionisq; necessarium instrumentum. Post hoc etiam deorum atque animantium genitura, quæ theogonia zoogoniaq; uocetur. Siderum item cognitioni uacaturum dicebat, lunæq; circuitum, quo menses includantur, quo plenilunia fiant, ac solis anfractus indagaturum, brumas & solstitia peragentes. Commemoratur præterea geometriam mensuras spectantem, & stereometriam librantem pondera. Illam uero in primis necessariam esse artem, quæ uerum à falso dignoscitur. Ut autem peruenire ad intellectum naturæ eius tandem philosophus possit, quæ semper est, quæq; sub corruptione generationeque non fluitat, hanc ei quam diximus, terendam esse aiebat uiam. Illud uero scitu dignum, Dum summus hic philosophus proprium legitimum philosophantis expingit ac componit ingenium, & congruis disciplinis erudit ac format, non eum minus, immo multo plus uirtutis & pietatis quam scientiæ à philosopho exigere. Nam quicquid scientiæ ab hoc exigit, idcirco requirit, ut deum ipsum uerum, tam scientiæ magistrum, quam auctorem rerum, quæ sciuntur, præ cæteris ueneretur. Quæ res uel præcipue rationali animæ salutem comparat. Propterea recte ueteribus traditum est, disciplinæ ac eruditionis caput esse philosophiam. Quippe corporis gratia scientias duas uideri comparatas, medicinam & gymnasticam; altera quarum sanitatem, habitus bonitatem conciliet altera. Verum animæ morbos & affectiones sola tollere philosophia potest: siquidem instruit nos hæc quid pulchrum, turpe, iustum, iniustum, quid appetendum fugiendum ue sit, quo denique pacto deo fruendum, nec non parentibus, alienis, item legibus, amicis, principibus, uxoribus, filiis, seruis. Porro idem hic auctor talem hunc philosophum nasci etiam affirmabat oportere è matrimonio sacro, hoc est ex optimis parentibus, non enim ex omnino igno Mercurius fit, sicuti dicitur: Nam si (inquit) in Olympicis ludis ad certamen nemo admittitur, nisi qui patres & stirpem generis esse citra labem omnem edocere potuerit, cur non in sapientiæ studio statuatur hoc idem? Cæterum nec id prætereundum, ut quemadmodum gentilitiæ quædam familiarium notæ feruntur, ceu Seleucidarum anchora, Pelopidarum eboreus humerus, Aenobarborum rutila barba: sic philosophos omnes addeceat plurimum, hoc in primis uelut insigne habere, ut sint mendacii olores, ueritatis studiosi. Sed enim Platonis descriptionem cuius nam modi opinamur, qua philosophiam statuit esse mortis meditationem? Quin illud quoque quod in Phædone scriptum est, debere philosophum mortem expetere? Neque enim ista significant, expetendam esse animæ dissolutionem à corpore antequam præstitutum à deo tempus aduenierit, quod Plato nefas esse dicit, sed debere unumquemque animam ab hac mole corporea & uitij hincinde scaturientibus furrigere, & quantum fieri potest, omni contagione carnis sequestrata, in sola profundissimarum rerum contemplatione uersari. Legat qui uelut Aurelij Macrobij commentationes in Scipionis somnum, & bipartitam hanc mortis diuisionem inueniet, ut altera natura accidat, altera ex uirtute proficiatur, quæ præcipi à Platone confirmat, eamque esse cum animus adhuc iunctus corpori, uoluptates tamen corporis despiciat, & omnibus uitiorum uinculis solutus ad nobiliora erigitur, studioque ad supera & naturæ suæ congruam sublimis euehitur. Ad hæc pertinent quæ scribit Aurelius Augustinus in libro De uera religione, Platonem siquidem refert, discipulos suos edocere solitum, ut à Veneris uoluptatibus abstinerent, persuasissimumque haberent, ueritatem non corporeis oculis, aut sensu aliquo, sed sola mentis puritate uideri: ad quam percipiendam nihil magis impedimento esse, quam uitam libidinibus deditam, & falsas imaginis rerum sensibilibus, quæ nobis per corpus imprimuntur. Itaque sanandum in primis esse animum ad percipiendam incommutabilem rerum formam, & eodem modo semper se habentem, atque omni ex parte sibi similem pulchritudinem. Neque uero nomini tam sacro, tamque uenerabili prorsum officere debet quicquam, quod sub eo, sicuti colligit Fabius, maxima in plerisque uitia quandoque latuerint: non enim uirtute ac studiis, ut haberentur philosophi, laborabant, sed uultum & dissensionem à cæteris habitum pessimis moribus prætebant. Credamus item maximis auctoribus, philosophum ab oratore non seiungi: nam uetus quidem doctrina, ut Cicerone docuit De oratore tertio, eadem uidetur & recte faciendi & bene dicendi magistra

stra, neque disiecti doctores, sed iidem erant uiuendi præceptores, atque dicendi: ut ille apud Homerum Phœnix. Eloquentia uero quum sit una quædam de summis uirtutibus, tamen quo maior in ea uis, hoc magis est probitati iungenda, summaque prudentiæ: quarum uirtutum expertibus, si dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem oratores effecerimus, sed furentibus quædam arma dederimus. Mox uero nonnulli, quum ipsi doctrina & ingenio abundarent, a re autem ciuili ac negotijs animi quodam iudicio abhorrent, hanc dicendi exercitationem exagitarunt contempseruntque, quorum princeps Socrates fuit. Hinc dissidium illud extitit, quasi lingue atque cordis. absurdum sanè ac inutile & reprehendendum, ut alij nos sapere, alij dicere docerent. Hæc autem, ut ex Apocynino fluminum, sic ex communi sapientium iugo sunt doctrinarum facta diuortia, ut philosophi tanquam in superum mare Ionium defluerent, Græcum quoddam & portuosum: oratores autem in inferum hoc thuscum & barbarum, scopulosum atque infestum laberentur, in quo etiam ipse Vlysses errasset. Hoc ipsum & Fabius conuenitur libro primo: Scidit (inquit) deinde se studium, atque inertia factum est, ut artes esse plures uiderentur: nam ut primū lingua esse coepit in quaestu, institutumque eloquentiæ bonis male uti, curam morum qui deserti habebantur, reliquerunt. Cæterum nec illud discussione indignum: fuisse tamen antiquorum tempestate, qui ueluti inauspicatissimæ aues, tenebrarum alumnae ac solis splendidioris lucem non ferentes nocturnis oculis, philosophiam incescere, lacere exculareque sunt ausi. Quis Agrippinam nescit Augustam Nerone filium eo nomine à philosophiæ studio seuocasse, quod eam astrueret imperantibus inutilem? Quid Domitianum dicam? Abs quo summos Italia philosophos, adnotatum historiis est, nullo quidem crimine alio, nisi quod philosopharentur: Athenienses uero illi doctissimi quidem, & scientiarum quodammodo parentes, sed & uirtutis ueluti carnifices, nonne cicuta Socratem ipsum sustulerunt? Proinde magna criminis parte absoluitur Antiochia, felix quandoque ciuitas, quam prodidit celeberrimi conditores, probrosi uocibus Romanum principem Iulianum proficinde re non desuisse: nec id alia ratione quam quia philosophus foret, ac barbaram promitteret, qui ferme fuit temporum illorum inter philosophos mos uetus. Nec illud excidit: Tyrannum quendam ingenio uesano & barbaro percitum furore, quæ philosophiam continerent, uolumina prorsum omnia cremare adortum: ni Algazales, cuius inter eruditos non incelebre nomen est, commento pio, ab infando auertisset incepto. Hortensius philosophiam uituperauit. Chrysostomus Dion eloquentissimam in philosophos orationem proculdit. Taceo Sillorum opus absinthio conspersum, quod Timoni philosophorum expressit irrisio. Sed quicquid illi dicant, uel meditentur, sapientia profecto humana præcellit omnia, sicuti in sensibus uisus, in anima mens, in sideribus sol, oculus atque animus naturæ totius. Quæ porro sint eius emolumenta sapientiæ, quæ & naturalis est, & dicitur, Paraphrasi in Physicam auscultationem prima copiose explicat Themistius.

Leænæ partus. Parœmia item, Vnum quidem, sed leonem. Cap. 18

Esopi fabulatoris illius egregij, quem certatim lingue utriusque monumenta celebrant, apologus est uenustatis lepidissimæ, ac documentum non contemnendi. Contendebant (inquit) olim uulpes & leæna de generositate, inter alia quum ueluti ineluibile uulpes obijceret, leænam unum semper parere, suum uero multiplicem esse partum, inque eo sibi placeret plurimum: respondit leæna, Parere se quidem unum, ἀλλὰ λέοντα, id est, sed leonem. Quod & in adagium uertitur, quum uirtutem ac animi excellentiam spectari oportere, astruimus, non uilem numerum & inutilem. Quod uero unum duntaxat parere leænam, uidetur auctor hic comprobare. Fuit ea quidem opinio uetus, ab Herodoto confirmata libro Historiarum tertio, & in Noctibus Atticis à Gellio repetita: Leænam ualidissimum ferocissimumque animal semel in uita & unum parere, quod unum cum foetu uterum emittat, unguibus foetus eiusdem profectum laceratumque. Quæ fuerit in ea re Aristotelis sententia, Plinius eleganter expressit. Apud Philostratum obseruauimus, repertam quandoque leænam uisenda magnitudine, quæ maiore etiamnum miraculo inuenta sit in

utero catulos octo gestare. Traduntur aut (inquit) de leana partu huiusmodi, gestare eam mensibus sex, terq; omnino in tota uita parere. Parit aut (ut aiunt) primum quide tres, mox duos. Quod si tertio parere illam contingat, unum duntaxat parere, tanquam natura gestiente rariora producere, quae magnam in se feritatem habent. Neq; enim fides adhibenda dicentibus, adultos in utero catulos, maternis uisceribus laniatis, nasci. Constat enim generata & generantia naturae ui mutuo se amore prosequi, ut per eum species in rerum natura conseruetur. Scribit Auicenna, quod scitu dignum est, raro legnam generare, & ad summum duos concipere: rationemq; esse ait, ex caloris intimi uehementia, copiosius largiusq; nutrimentum reposcentis, unde numerosior impediatur generatio. Addit quoq; non uesci nisi ex uenatione, nec uenari nisi semel in die.

Quid sit in Graeco epigrammate, Ouum factus totus. De ouis paucula. Tollitur ex Cicerone obscuritas. Ouum pronuntiarum & de arborum fructu. x

Capillos inficere, ueteris etiamnum fuisse moris, saepius Plinij medicina perdocet, nec poetae tacuerunt: nam Martialis ita scribit, Mentiris iuuenem tinctis Lentine capillis,

Tam subito coruus, qui modo cygnus eras.

Extat item Nicia cuiusdam perelegans tetrastichon, quo ridetur nescio quis, uti apparet, tingendi capilli affectator summus, qui dum ei rei nimium studet, effectum sit ut uitiata cute defluerint crines omnino, nec ullo medicamento succreuerint amplius: propterea turpiter nudato capite, ouum esse factum totum, facetissime poeta hic cauillatur: id est huiusmodi,

τὴν λεφαελὴν βοδὴν τῆς ἀπὸ λόνου τῆς τριχῆς αὐτῆς,

καὶ δασύς ὡν λίκου, ὡδὲ ἀπὸς γέροντος.

ἴδω βαφρὸς ἐβόνησε, τὸ μὲν κέ τι κούρεε τέμνει,

μή τε κόμην ἀδύλω, μή τε μελανομεδύλω.

id est, Caput inficiens quidam capillos destruxit ipsos, & quamuis perhirsutus foret, ouum tamen est factus totus, proinde exclamauit infector, tonforē nil amplius succidere, nec albam comam, neq; item nigrefactā. De ouis quidem fati superq; alibi cōmentati sumus: nunc succurrit illud obscurius pronuntiatum à Cicerone in Epistola ad Patum: At quem uirum: nō eum quem tu solitus es promulside cōficere, integrā famem ad ouum affero, itaq; usq; ad assūm uitellinum opera ista perducitur. Vbi integram famem ad ouum afferre: non aliud esse uidetur, q̄ ad secundam usq; mensam cibi appetentiā producere. Dixit Naucratis, auctore Athenæo, sicuti aliis recensuimus, in conuiuijs apponi solita bina oua, quae in secunda mensa darentur, sicut lepus & turdus cum mellitis. Nec me fallit, contrariam sententiam in Sermonibus ab Horatio positam. Ouum pro arborum fructu, apud Empedoclem lector accuratus inueniet.

Quae medicamenta, deorum manus nuncuparet Philon. Qui morbi graues praecipue. De Seruio Clodio. Medicinam esse dei donum. Medici reges. Medicinae uituperatio. Alcteria quid. Analeptice. Geromice. Nosocomion. Nosocomi. Parabolani. Septica. Septa. Medicinae partes. Pharmacode quae dicantur. Rhizotomi. Caput xi

Philon medicus (ut uidetur) nobilis, quum medicamenta quaedam ad mendandi usum exquisitissima cōcinnaret, & regias quasdam (ut Plutarchus inquit) & alexipharmacas potestates conficeret, eas quod salutare & diuinas quodammodo sciret, θεῶν χεῖρας, ueluti adagio quodam, appellare consueuerat, hoc est deorum manus. Nam & in Auicennae relatum monumentis scio, medicaminis genus dici donum dei: sicut apud Galenum est trochiscus Iupiter. Alio qui Homero quoq; auctore, morbos ad iram deorum immortalium relatos fuisse, scimus, & ab isdem opem posse solitam. Caeterum & ipsam mendandi facultatem esse diuini muneris, profundior Hebraeorum continet doctrina, quando ita praecipitur, Medicum esse honorandum, quod propter necessitatē illum crearit altissimus. Id ipsum comprobatur in Epistola ad Abderitas Hippocrates, Medicam facultatē, deorum statuens munus, atque liberam, nec se inde unquam mercedem corrogasse ullam.

Quin

Quin & alibi, Medicinam esse uaticinio propinquam astruit, quod artis utriusq; unus sit Apollo parens. Quid quod scientiae huiusce auctores magnos diuinis etiam cultos honoribus, compertissimum est, etiam delubris excitatis, Chironem, Machaona, Podalirium, Hippocratem? Age, nonne Hebraica traditum ueritate est, archangelum Raphaelem operam quondam medicam praestitisse: Proinde mirum minus, reges etiamnum praecelatos appellationem eiusmodi non reformidasse, cuiusmodi fuerint Sabor & Ginges Medorum, Sabel Arabum, Mithridates Persarum, & Aegyptiorum Hermes, ac Damasceni regis nepos Mesues: nam & Cordubae principem quidam produnt Auicennae. Deniq; scienter traditum: sanitatis auctorem esse deum, dei instrumentum esse naturam, sed utriusq; ministrum dici medicum. Quidam nihilominus mendandi scientiam aspernabilem a deo sunt opinati, ut eam sex mensium fecerint disciplinam. Moriens uero Adrianus, illud uulgo frequens insurrauit, Turba medicorum interfecit regem. Inter morbos autem iudicauere experimēto, uti condocer Plinius, asperrimos cruciatibus esse calculorum a stillicidio uelicae, proximum stomachi, tertium eorum qui in capite doleant, non ob aliud ferē morte conscita Graecis. Et noxias quidem herbas demonstratas, miror equidem, nec uenenorum tantum, quoniam ea conditio uitae est, ut mori plerumq; etiam optimi portus sit, tradatq; Varro, Seruium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum, ueneno crura perunxisse, & postea caruisse sensu omni, aequē quam dolore in ea parte corporis. Pharmaca composita, in Theriacis Nicander alcteria nuncupauit, tanquam ἀρσοβητηρια, id est apocruistica, & morborum amuleta. Carmen poetae est,

ἦν δ' ἄγε τοι ἐπίμικτα νόσων ἀληθηρια λείφα.

Illadiecero item parerga, mendandi partem quae ex morbo conualescentes curat, ab recentioribus (uti docet Galenus) analepticen uocari, uelut refectricem dicas. Nam quae senum prospicit sanitati, geromice nuncupatur. Nosocomion interpretatur Hieronymus ad Oceanum, languentiū uillam. Nosocomos dici putant, qui nosocomij praefecturam gerunt. Nam parabolanos intelligunt mendicabula aegrotis assidentia seruitij causa, quum sint proprie ascriptitij glebae, mentio sit horum Codice De episcopis & elericis, lege Parabolani. Interpres tamen uicesimiseptimi Digestorum, parabolanos intelligi medicos ait, qui à Modestino circuitores uocentur, quoniā ciuitatem obeant aegris opem laturi. Septica, uel Septas, medicamina intelligimus erodendi potestatem habentia. Medicinae partes faciunt tres: dogma, methodon, ἐμπειρίαν: portio prima praecipis constat, secunda illis rationē coaptat, experimentū ingreditur tertia. Quum uero in Demetrii uita Plutarchus scribit, Artalū cognomento philomatora per otium colere consueisse herbas φαρμακώδεις, non uenenosas uerbo eo accipiendas, opinor, quod imperite interpret facit, sed quibus citra alimentum expurgandi inest uis. Rhizotomi, Latine dici herbarij ualent: sunt qui radicifecas malunt.

Compositum corpus cur panegyricum dicatur. Panagyris quid. Anarion.

Encephalos cur. Librum magnum esse malum magnum. Cap. xii

Panegyrica ex scito quodam adagio dici uidentur posse, quae quoc; ex pluribus aggregata sunt, panagyria a Graecis appellari scimus, nundinas, festas celebritates, & cōuentus: nam scribit Herodotus historia sexta, Panagyres Athenis, hoc est publicos conuentus, quinto quoq; anno fieri solitos. Idem historia secunda, Panagyres, pompas, προσεγγυγίας, id est cōciliabula, ab Aegyptijs primum scribit excogitata. Hinc panegyricas orationes legimus, quae in eiusmodi haberentur conuentibus, quas ὑποδίακτικὸς λόγους esse probat Quintilianus, quamuis formam suadendi habent, & plerumq; de utilitatibus Graeciae loquerentur. Significat & panagyris locum ipsum, in quo fit hominum congregatio. Philostratus libro octauo, in panagyri templa sunt, & deorum cellae, & stadia ad currendum. Porro scenae item ac gentes uisebantur plurimae, partim ex finitimis, partim ex transmarinis regionibus uenientes. Achaei tamen κοινοβούλιον, id est publicum concilium dicebant anarion. Multis insuper artibus & sophismatibus constabat panagyris, sed & uera quoq; sapientia & poetica, consultatorijs etiā & dialecticis orationibus & musicis cantibus. Quod

bB 2 uero

uerò ad præfens negotium facit, eleganter Plutarchus Symposiacorū quarto, Corpus compositum, ut nostra sunt, *παμυγες* uocauit, id est mixtum, *καὶ πανηγυρεῖον*, hoc est (ut ego interpretor) ex pluribus & interim diuersis aggregatū concinnatumq; ac compactum: quod cuiusmodi sit, Platonis potissimū uerbis ex Timæo duximus subligandum: Atq; is quidem qui hæc cuncta disposuit, ritè in suo habitu permanebat: quo quidem permanente, eius filij, quum parentis ordinem cognouissent, eum protinus sequebantur: itaq; accepto ab illo mortalis animantis immortalis principio, suum effectorem imitati, ignis, aeris, aquæ, terræ particulas quas rursus redderent, à mundo mutuabantur, easq; inter se copulabant, haud quidem illis indissolubilibus uinculis, quibus ipsi fuerant colligati, sed talibus, quæ propter paruitatem cerni non possent, crebrisq; huiusmodi clauis coniunctis, unū ex omnibus corpus efficiebant, atq; in hoc ipsum tum influente, tum effluente corpore animæ diuinæ circuitus illigabant. Itaq; hi circuitus in profundum flumen immeriti neq; tenebāt neq; tenebantur, sed ui ferebantur atq; ferebant. Hactenus Plato. Tu uerò ubi uincula nominantur occulta, intellige ex Platonicis doctissimi sententia, crasin, id est temperationem, hominis esse adeo temperatam, ce loq; persimilem, ut uix in ea elementarium qualitatum excessus appareat. Subdit deinde, Circuitus animæ in mole corporis impediri. In quo meminisse debemus, animam nostram simili ratione atq; mundi animam contextam fuisse, similesq; circuitus possidere, Platonicè loquendo. Circuitum ergo intelligentiæ impediri ait. Rationis uerò circuitum paulò post distrahi scribit, duabus præcipue rationibus: tum quia prius quam adultum sit corpus, anima tota in fabrica corporis occupatur, tum quia qui extrinsecus sensus mouet, in teneriori atate offendunt uehementius, & propter nouitatem rerum animam circa corporea reddunt admirandum, quibus de causis diu & intelligentia à diuino uacat officio, & rationalis ipse discursus circa inferiora distractus quali demens turbatur & fallitur: sicq; totus animus peruersam figuram subit, uitamq; ducit laboriosam, dum ratio cedit sensibus, perinde ac si quis caput pro pedibus humi figat: pedes uerò pro capite in altum tollat. Alibi quoq; idem Plato medullæ, ossium, carnis & neruorū rationem ita digerit, Ossium uerò & carnis cæterorumq; huiusmodi ita est natura cõposita, his nempe omnibus medullæ generatio initiū præbuit: uincula enim uitæ illius, quam anima corpori iuncta ducit, applicata medullæ, ex eaq; per omne ducta uincunt fulciuntq; corporis nostri cõstructionem: ipsa uerò medulla est ex alijs generata. Sunt quidem trianguli primi quidam & inflexi & lenes ad ignis aeris aquæ, terræ, exactissimam generationem accommodatissimi, e quorū generibus singulis deus secernens singulos, & inuicem cõtemperatos permiscens, totius generationis mortalium fementem fomitemq; constituit, dum medullæ ex his substantiam procrearet. Et illam quidem medullæ partem, in quam uelut agrum quendam, diuinum semen faciendum erat, globosam & undiq; teretem finxit: atq; encephalum, id est cerebrum, idcirco uoluit nominari, quia uno quoq; animali deniq; absoluto, uasculum cerebri capax cephalæ, id est caput uocandum erat. Cæterū ut ad panegyrica redeamus, in libro *πρὸς Πάριον ἀγωγῆς* inueni apud Plutarchum, nugas panegyricas, *ἦν δὲ πανηγυρικῶν λόγων, ὡς ἀπὸ τῶν ἀτάτων δὲ αὐτὸν ἦν ἀπάγειν, τὸ γὰρ τοῖς πολλοῖς ἀρεσκῆναι, τοῖς σφοῖς δὲ ἰσχυρῶς ἀρεσκῆναι.* Cui rei astipulatur Euripides quoq; quum ait, *ἐγὼ δ' ἀπομύσσειν εἰς ὄχλον δεινὰ λόγον, εἰς ἡλίους δὲ λίαν ὀλίγους σφοδρῶς, οἱ δ' ἂν σφοῖς φάσιν, παρ' ὄχλου μου σικώτεροι λέγονται.* Idem Plutarchus, in amicitia uera nil esse ait *ἠδὲ δεικτικῶν* aut *πανηγυρικῶν*, id est ostentatorium, & panegyricū. Sic Præciam, nobile scortum, in Lucullo panegyricam uocat, *καὶ σὺ βάραν*, quod uerbum elatam indicat, illo ambitionem innuente. Posidonius apud Athenæum, Apeliconτα Teium Panegyricè potius, quam *σραποτικῶς* educatum scribit. Idem alibi, esse hominem dicit, *ἀθροισμα πᾶν τοῦ πατρὸς καὶ πανηγυρικῶς μεταγυμνασίου.* Idem in Camillo, Tyrrenorum ciuitates ait ad lucrum fuisse structas *ὄργατικῶς*, ad uictum autem *πανηγυρικῶς*. Quod interpretor, uel quia conuenis hinc inde pateret

ret accessus, uel quòd rerum omnifariam suppeteret copia. Hunc uerò locum oscitanter Latinū interpret fecit. Quo nomine cogimur sæpe pomœria latius proferre, quam fuerat operis instituti, quando Callimachi sententiam nouimus grammatici, qui *τὸ μέγα βιβλίον ἴσον ἔλεγον εἶναι τοῖς μεγίστοις βιβλίοις.* Ignorantiæ fugillatio. Lapis super lapidem quid. De Hippocrate & Cato, ne, ac puero barbaro, & Dati, unde datifmus, Doctrinæ laus. Discendum semper. Cap. XIII

ARistippi illius uoluptatis assertoris, quem Diogenes *βασιλεὺς λιῶνα*, id est regium canem appellare consueuerat, apophthegmata circumferuntur pleraq; non equidem inscita. Inter alia id longe grauissimum: nam rogatus à quodam, qui melior euasurus esset filius, si erudiretur, Vt nihil aliud (inquit) certè uel in theatro non sedebit lapis super lapidem. Id in adagium usq; proficit appositissimè, si quidem imperitus nō fere aliud quàm lapis, aut indomitus equus: hoc enim planè interstitio ab indoctis eruditi disparantur. Socraticum uerò illud est, Vnicum esse bonum scientiam, inscitiam malum unicū. At Licinius imperator, imperitiæ conæptaculum sordidissimum, Literas, uirus ac pestem publicam dicebat. Scires illum Hippocratis summi in medendi arte sententiam non cõcepisse animo, cuius id fuisse legimus in discendo studium, ut eum non pũduerit uel retrimenta gustare, ut inde morbi naturam persentisceret. Quod tamen alij Aesculapio malunt acerbere, unde & ab Aristophane *σκαποράγος* dictus est: quo uerbo is significatur, qui ciborum uescatur superfluitatibus. Certè Therapeutices septimo Galenus prõdit, Honestorum omnium semina ab Hippocrate posteris contributa. Quid quòd Venetæ factionis homines & Prafinæ, equorum subinde retrimenta olfactare consueffe legimus: ut hinc pernoscerent, quàm facillè cibos conficerent, bonam eorundem habitudinem sic deprehensuri. Adrianus uerò & ipse moderator imperij, Græcæ doctrinæ impense adeo intentèq; fertur inuigilasse, ut à plerisque Græculus uocaretur. Nam Cato, qui mox dictus Vticensis est, dum senatus cogere, in curia Græcè lectitabat, ne illud, quicquid erat, temporis absq; ulla exercitiij parte honesta elaberetur. Sed rectius fortasse fecero, si filius M. Tullij uerbis ex libro De finibus secũdo, rem subsignaro: Nam (inquit) in Thusculano quum essem, uellemq; in bibliotheca pueri Luculli quibusdam libris uti, ueni in eius uillam, ut eos ipse (ut solebam) inde promerem: quò quum uenisssem, M. Catonem quem ibi esse nescieram, uidi in bibliotheca sedentem multis circumfusum Stoicorum libris: erat enim in eo (ut scis) inexhausta auiditas legendi, nec satiari poterat: quippe qui nec reprehensionem quidem uulgi inanem reformidans in ipsa curia soleret legere sæpe, dum senatus cogere, nihil operæ reipublicæ detrahens, quomagis tum in summo otio maximaq; copia, quasi helluo librorum, si hoc uerbo tam in clara re utendum est, uidebatur. Nec mirum, scientia perficit animã. anima enim citra scientiam, ueluti caput sine cerebro dici potest. At puer barbarus, quum uenisset Athenas, magnus (opinor) sibi uidebatur, quòd Græcas literas tres didicisset *α β γ*, quumq; in patriam remeasset, magno populariũ fauore exceptus, contra prætorẽ quendam Græcè concionantem, positus est: qui postea q; perorauit, ut erat uocalissimus (quum illud Ciceronis uerum est, Plerosq; suæ conscios imbecillitatis *ἔτι τῶν κερῶν γλῶσσαι, ὡς αὐτὸς χαλοῦντο ἐφ' ἵππων παροῦν.* id est, ad uociferationem, uti claudos in equum insilire) exclaimare perrexit *α β γ*: quo clamore perterritus prætor, siluit. Barbari uerò ciuem suum uicisse existimantes, illum magno plausu domum reducerūt. Cui affine illud est, quum Persarum satrapes Datis in bello diu probatus, Græcè cuperet aliquid pronuntiare, *ἠδὲ μοι* inquit *καὶ τὸ βρομοῦ καὶ χεῖρα μοι.* in barbarissimi nanq; incidit foeditatem, dicendum enim *χεῖρα* fuerat. Amavit autem is in hoc, ut uideretur, *ὁμοιομετάλητον*. Huiusmodi uerò loquendi uitium dicitur *δαπσομὸς*. Hinc & apud Aristophanem est, *διὰ τὸ δὲ μέλας*. Illud uerò parte hac præterisse non fuerit (opinor) iucundum, Qui discit bene, eum deniq; ualere item bene: uerum discere utiq; oportet hodie, quãdo qui cras discit, nunquam discit. Rursumq; tandiu discendum, quandiu uiuimus: neq; enim fieri potest nimis, quod satis nequit fieri. Nec profecisse uideri abundè potest, cui dubitãdi etiam

num superest locus: nos autem quandiu uiuimus, hæsitatum tendiculas nusquam euadimus: quando & Delphici Apollinis calculo tunc primum sapientia cunctis prælatas creditur Socrates, ubi dicitare palam cepit, Vnum id scire se, quod sciret nihil. Eurydice, id est iudicij profunditate fertur exutus Orpheus, quum respexit. Sic profectò habet, uti ab doctissimis enuntiatur scimus, Iners ac uanus est uenator, qui regreditur, non progreditur. Quum discipulis mandaret Pythagoras, In speculo se non ad lucernæ lumen, sed illustri sole contemplari pergerent: cum doctissimis nimirum esse conferendum innuebat pedem, unde illucescit clarius quantum promouerimus, quantumq; nobis ad summam desit. Aristotelicum porro est. Præsentem illam quæ proprie uideatur scientia, non fieri perturbationem, nec à perturbatione illam trahi superariq; sed sensiuam. Hinc prædicabat Socrates, Neminem scienter peccare.

Literæ mutæ, ex adagio quæ dicantur. Sermo an sit homini naturalis. Prodigiosus infantis sermo. Quintilianus locus explicat. An bruta sermone polleant ullo modo. Cur uni tantum homini hæret lingua. Sermo q; dicitur. Item propheticus. Quando infanti detur uox. Plinius explicatur, item Papinius locis duobus.

Cap. XIII

Mter sacra mensæ non sæpe contingit, ut scientissimus quisq; ac spectatæ uirtutis uiri admittantur, inseruntur quandoque & incitiores aliqui, uox quorum si non sit inarticulata omnino, nõ est à conuiuio eliminanda prorsum, sed ut uocales sonoræ insigniter mutas exiguæ alioqui uocis sibi coagmentari patiuntur, nec ex uerbis prorudunt: quoniam etiam si male sonant, nihilominus cum alijs coeuntes orationis partes adiuuant. Eodem modo illorum confabulatio non muta doctis adglutinata sermonibus conuiualem implebit hilaritatem. Quod si decumbentes parte plurima cõtingerint id genus, ut uideri possint, ad lyram alini, philosophi sermonem insita hebetudine non ferentes, illud Pifistrati perac commodum uidetur, Quum enim is cum suis sibi liberis dissideret, postea q; animaduertit ea re inimicos eximie lætari, aduocata concione inquit, Se quidem quantum eualuerit, dedisse operam, ut in uoluntatem suã filios adduceret, sibiq; audientes dicto redderet, cæterum ex quo id nequeat, animum induxisse, illis morem gerere. Consimilitatione uir philosophus ac prudens, ubi conuiuas animaduertit hebeti iudicatu sermone paulo poliores doctioresq; minus admittit, illis se accommodabit, quatenus patiat decorum, quum sciat oratione quidem eloquentiam promi ostentariq;. Philosophum uerò etiam tacendo sæpe philosophari, nonnunquã & ludendo, imò uerò scommate quoq; lacessentem lacessitumq;. Ex his opinor, intuenti paulo accuratius patet, festiue admodum ex adagio literas mutas dici de ijs qui parum literis compti, ex se quidem perficere uocem nequeunt, hoc est doctas, graues, uiro deniq; dignas ciuili confabulationes: at enim cum eruditioribus quasi coeuntes conspiratu consono, sunt plane ueluti adiunctæ uocalibus mutæ, quibus (ut inquit Probus) ex natura sui uocabulum cessit: ideo enim mutæ dicuntur, quoniam per uocales literas enuntiantur, neq; etiam per se syllabam facere possunt. Cæterum in hac sermonis mentione mirari profectò succurrit, quid nam sit, quod quamuis ratio hæc exprimedi, quicquid omnino mente conceperis, uni animanti uideatur ab optimo maximo contributa deo, paucissimi tamen comperiuntur, qui in ea re præcellant: at qui perfectus dici & haberi queat, adhuc esse inuentum neminem, eo constantius astruxerimus quod M. Tullio, qui in arce stetit Romanæ eloquentiæ, ne ipse quidem Demosthenes satisfacere est uisus. Est profectò aliquid consummata eloquentia, ut Fabius sentit & docet, nec ad eam posse perueniri, humani ingenij natura prohibet. Audio, sed cuiusmodi assertio hæc dicenda est, qua potentiam aliquam deduci in actum posse, contenditur: quum ne summos quidem uiros, & (ut argumentis peruenitur) omnium fere capaces, id nunquã implese, non diffitearis ipse: Proinde minus mirer esse qui ambigant, sit ne naturalis homini sermo, quãdo & Lactantius inquit, cætera quæ putantur esse homini propria, in alijs quoq; animalibus reperiuntur: quum enim suas uoces proprijs inter se notis discernunt atq; dignoscunt, colloqui uident. Porro si esset naturalis sermo, omnes loqueretur idiomate uno: nam

nam quod conuenit uni naturaliter secundum speciem, omnibus congruere, consentaneum est, quæ illa continent specie. Deinde Aristoteles scribit: Nasci hominẽ & murum & surdum. Et alibi, audire prius pueros dicit, mox loqui. At Aristoteles idem non inficiatur, nõnullos ante quã ætas ueniat, qua uocabula suo tempore explanare possint, incepisse loqui, & aliquid expressius dixisse, tamen rursum obmutuisse, quousq; solitum loquendi tempus accederet. Mirum porro est quod Hali Abaragel commemorat, In regia se uidisse natum infantem, qui uix dum uiginti quatuor uitæ horis perfectis, loqui incepit, & manu signa facere: qua in re uehemẽtius rege cõterrita, accessisse miraculum maius. Nam rege (inquit) astante, & me quoq; cum multis alijs, exclamauit infans, Sum (inquiens) infeliciter natus, ad prodendam regni amissionem, & gentis perniciem ac desolationem. Quibus ille enuntiat, cõciderit exanimis. Aegidius uerò propositæ quæstionis nodum exoluturus: Aliquid in suo (inquit) uniuersali naturale est. Id si ad speciem reuocet, fiet ad placitum, ueluti fures supplicio afficere, naturale est: sed laqueo gulam frangere, ex arbitrio. Idem de loquutione ualeat astrui: nam loqui, & sermone aliquid distincte enuntiare, insitum ingenitumq; homini est, sed hoc uel illo modo id agere ad placitum. Alij uerò ita contendunt: sicut uox species est soni, sic loquutio species est uocis, & omnis loquutio est uox, sed non contrã: & sicut uox superaddit sono refractionem naturalem & dearticulatam in canna pulmonis, ita loquutio superaddit uoci dearticulationẽ ad placitum, ex quo materia loquutionis naturalis esse colligitur, & uox pullulã à uocali arteria: idioma uero artis est, ueluti gladius: si materiam spectes, naturalis est: si formam, arte confectus. Quod uerò infantes uix dum natos in sermonem prorupisse, historia prodit, portenta fuisse ea, fatendum est: quamuis non me fallat, conatum esse Aristotelem, uirum in omni re summum, physicam eius rei rationem adducere. Ex ijs uero que diximus, innotescere amplius potest, quid sit quod Oratoriarum institutionum tertio Quintilianus ait, Sermonem ab ipsa rerum natura genitos proterius homines accepisse. Sed & in Politicis Aristoteles, Sermonem (inquit) homo habet solus omnium animalium: nam uox quidem, molesti atq; iucundi significatio est, quare alijs quoq; existit animalibus: hucusq; enim natura processit in his, ut sensum habeant iucundi & molesti, & hoc inter se significare possint. At sermo ad hoc datus est nobis, ut ostẽdamus utilitatẽ & damnum, atq; ita iustum & iniustum: hoc enim præter cætera animalia hominibus proprium est, ut boni & mali, ac iusti & iniusti, & aliorum huiusmodi sensum habeant soli. Obijciat hic forte aliquis, animalium quædam humanã proferre uocem: sed dicendum proprie, loquutionem eam non dici, quia non intelligant quæ pronuntiant, sed assuetudine quadam id agant. Hac porro ratione id uidetur intelligendũ, quod tertio De anima idem pronuntiauit Aristoteles, linguam esse contributam ad significandũ aliquid alteri. Addit Themistius, Ad perceptionem item saporum. Quod de pueris præmature loquentibus dictum est, sunt ex astrorum peritis qui id effici cõtendant, si Mercurius in ascendente fuerit Orientalis directus, sicuti præcelerem auditum fieri astruunt, ex aptitudine Saturni & Iouis cum Marte. Saturnus enim dextram aurem, Iupiter sinistram signare uidetur ex eorum doctrina. Arbitror (inquit Platonius nobilis) in puero regis filio, quo die natus est loquuto, ut testatur Hali, non coniunctionem planetarum quatuor in eius horoscopo cõcurrentiũ formauisse uerba: nec etiam infantis animam uerba uaticiniumq; fecisse de paterni regni calamitate paulo post sequuta, sed dæmonem potius illic loquutũ, dæmonem inquam Mercurialem. Nam in octauo libræ gradu, horoscopo, qui & terminus est Mercurij, Mercurius ipse cũ Venere Ioueq; & Marte fertur fuisse coniunctus: quippe & loquentes statuas magi construebant, in quibus nec proprie quidem ullæ statuarũ animæ, nec sydera loquebãtur, sed dæmones ab eodem ducti sydere, sub cuius imperio statuarũ fingebãtur. Illud forte hæc parte non fuerit scitu indignum, hominem solum inter cuncta animantia hæsitare lingua: cuius ratio est, quia (ut iam præstruximus) solus quoq; sermonis est compos, cætera uocem tantũ obtinent: qui autẽ lingua hæsitant, uocem quidem producunt, sed uerba copulare, sermonemq; condere nequeunt. Verum hæc ipsa hæsitantia undenam sit, dicat aliquis: Sunt qui mēbri quo loquimur, refrigerationi id attri-

bB 4 buant

buant: sic enim tanquam stupens & attonitum uidetur. Proinde à uino continenteq; oratione concaléfatos, uerba facilius copulare, deprehensum est. Propterea in dictis particularibus Isaac scriptum reliquit, Persas & Gracos disputare uolentes, uino amplius indulgisse. Sunt tamen qui hæsitantis linguæ rationem calori ascribant nimio; eo nãq; offensa oberrat, quasi in salebris, quo modo affici iratos homines nouimus: incendantur enim, incitantur, anhelant, spiritu redundant, sed nimio utiq; caloris feruore anhelant; frequens enim spiritus est, nec anticipat, quatenus se tempore respirãdi possit promere. Melancholico præterea habitu sunt, qui lingua hæsitant: quoniam prope se sequi imaginationem, non nisi melancholicorum est: hæsitantes autem eiusmodi homines proculdubio sunt, impetus nanq; dicendi præruit, anteceditq; facultatē eorum, utpote quum animus uisa sequatur. Balbis etiã idem accidit, hos etenim omnes membra uoci accommodata tardiora habere, certum est. Indicium uerò quòd tales uinolenti redduntur, quum suas maxime imaginationes & oblectantia, non rationem sequantur. Scribunt cælestium rerum periti, ex natura Martis & Mercurij nonnunquam contingere, ut motus interior festinantior celeriorq; sit exterior. Illa demum fuerint auctaria, sermonem dici aut *ἢ εἰς δὲ σε*, qui animo concipitur, aut prophoricon, qui profertur iam auditurq;. Illud prius Acron dici quoq; epos arbitratur. Ioannes grammaticus in Hæliodum, esse Mercurium arbitratur *περὸ φοεικῶν λόγον, πικρὰ τὸ ἐρμωδοντιος εἰνα*. Dici quoque diaetoron, quia explicat *τὰ ἐν ψυχῆς, καὶ τὸ νοῦ ὑδουμήματι*. quo sanè argumento & deorum dicatur à mythicis nuntius. Cæterum illud grauius multo, Plinius libro septimo: Natura (inquit) hominem tantum nudum, & in nuda humo natali die abiicit, ad uagitus statim & ploratum. Præcorum mos fuit, ut æditos infantes terram attingere iuberent, Opemq; deam inuocarēt, ut nascentibus opem ferret, sinu eos excipiens, nec uocem prius dari putabant, quam terram attigissent. Leuanam quinetiã deam dicebant, quæ pueris præfesset de terra leuandis: cuius auctor doctrinã est Augustinus Ciuitatis diuinæ libro quarto; itē Macrobius Symposiaco primo, ubi de Maia instruitur dissertatio. Varro De uita patrum libro secundo, Natus si erat uitalis ac sublatu ab obstetrice statuebatur in terra, ut auspicaretur rectus esse. Philo item Sapientia septimo, ipsum hoc significasse uidetur: Et natus (inquit) accepi cõmunem aerem, & similiter decidi in terram factam. Et in libro De moribus Seneca, Omnes infantes terra nudos excipit. Ex ijs Papinio lux infertur plurima Syluarum primo in Stellæ epithalamio & Violantillæ,

Tellure cadentem

Excepi fouiq; sinu.

Tellure cadentem

Aspexi, atq; unctum genitali carmine foui.

Quæ sit ratio prouerbij, Mopso certior. Mopso fuisse tres. Ouidij locus explicatur ex Metamorphoseon libris: item Senecæ ex Medea, necnon eiusdem alter de Argo fatidica. Cap. xv

Mopso certior, dicitur de eo qui mentis acumine ac rerum peritia præuidet quid futurum certissimè, & prædicat. Quando latentia & penè extra hominis captum, diuinandi præstantia creditur Mopsum egregie peruidisse ac enuntiasse. Quo argumēto etiã uidetur Calchanti fuisse mortis causa, quum uaticinij eius claritatem mœrore confectus pati nequisset.

Tradunt siquidem Calchantem hunc, augurem aliò qui egregium, cum Amphilocho Amphiarai filio è Troiano bello redeūtem terrestri itinere ad Clarj Apollinis lucum peruenisse, qui est ante Colophonem ciuitatem Ionicam: quumq; in Mopsum incidisset, illi huiusmodi quiddam proposuisse, uti cecinit Hesiodus,

Mirabor sanè, poteris si dicere, ficus

Quor numero hæc caprificus habet, perparua licet sit;

Mille quidem decies modius mensura, superq;

Vna sit, hanc nullo poteris comprehendere pacto;

Dixit, & inuentus numerus, mensuraq; certa est:

Continuo

Continuo mortis Calchanti somnus obortus. Non tamen me fallit, Pherecydem subtexuisse aliò modo historiam hanc: scribit enim, prægnanti sue oblata, Calchantē interrogasse, quot gestaret porculos, Hunc uerò tres, respondisse, atq; ex ijs unam foeminam. Quem ubi uera loquutum patuit, illum a gritudine mortuum. Sunt qui dicant, Calchantem de sue proposuisse, illum uerò de caprifico: ac Mopsum uera dixisse, Calchantem minime, & inde mœrore contabuisse. Quod prædictum Sophocles scribit: Tunc (inquit) Calchanti fato mortem ingruere decreto iam, quum præstantiorem augurem offendisset. Cæterum hic Calchantis mortem in Ciliciam transfert. Fuit Mopsum alter Ampyci filius, quod Ouidij interpretis ignorare se fatetur ingenuè libro duodecimo:

Nectu credideris tantum cecinisse futura

Ampycidem Mopsum, Mopso iaculante, biformis

Occubuit, frustra q; loqui tentauit Odites.

Scribunt Apollonij interpretes Argonauticõn primo, Ampyci filium fuisse Mopsum ex Cloride. Quod & Lycophonis approbat interpretis, Chlorin addens fuisse Orchomeni filiam. Strabo libro Cosmographiæ nono, Mopsum tres agnoscit: ita enim scribit, Campum autem Pelasgicum modò nuncupatū existere in Larissa & Gyrtone & Phœris, ibiq; esse Mopsum & Baben & Offam. Vocatum autem Mopsum non à filio Tireris Mopso uate, sed à Mopso Lapitha, Argonautarum nauigationis comite. Alius item Mopsum fuit, à quo Atticam appellauere Mopsopiam. Mopsum Thessaliæ ciuitatis meminit item Stephanus: qui scribit etiam in Cilicia esse super Pyramo flumine *Μόψου ἱστῶν*, idest Mopsum domum. Quam tamen Mopsum uiculu nuncupet Hieronymus, ubi mortuus sit Constantius imperator. Vnde Mopseates sit gentile nomē. Super Mopsum morte, qui ampycides dicit à poetis, ita cecinit Apollonius Argonauticõn quarto, *ἦνθα καὶ ἀμπευκίδῳ αὐτῷ ἦν ἡματι μόψου*

ἡλεῆς ἔλε πτόμῳ, ἀδδὺκία δ᾽ οὐ φύρημ αἶσαν
μωποσώαις, οὐ γὰρ τις ἀπὸ τῶν πῆθ δανῶν παιο.

id est, Vbi & Ampycidem die illa Mopsum crudelis mors abstulit, amarulentum uerò non uitauit fatum uaticinij, nec enim mortis euasio ulla. Eiusdem & Seneca mentionem faciens in Medea ita scribit,

Idmonem, quamuis bene fata nosset,

Condidit serpens Lybicus harenis,

Omnibus uerax, sibi falsus uni,

Concidit Mopsum, caruitq; Thebis.

Sed quia in Senecam incidimus, operæpretium est, intueri diligenter quàm incitè illius poetæ interpretes eum locum enarrent, interductu interpellato: scribunt enim à Seneca Græcam historiam perueri, quoniam serpentis morsu non perierit Idmon, sed ab apro percussus, ut scribit Apollonius: nec præterea cõditum in Lybia, sed in portu Berycis. Ego uerò neutiquam historiam fidem cõmutatam in uersamq; contenderim, sed auctoris recõditum potius sensum minus ab incuriosis rectè percipi: ita enim arbitror distinguendum, interpungendumq;

Idmonem, quamuis bene fata nosset,

Condidit, ut à sententia pendeat præcedenti,

Ite nunc fortes, perarate pontum,

Sorte timenda.

Hoc enim dicit, Sors ista nauigandi formidolosa condidit Idmona: id est, causa fuit ut periret Idmon. Postea infertur,

Serpens Lybicus harenis.

Quod planè ad Mopsum refertur,

ita ut serpens, ibi participium sit, non nomē. Est enim uerborum structura: Mopsum

serpens, id est oberrans & uagabundus. Quòd autem de Idmone dicit, Quamuis bene

fata nosset: confirmatur Apollonij auctoritate Argonauticõn primo, ubi loquente

Idmonè, hi subijciuntur uersus, *αὐτὰρ ἐμοὶ θανάειν συγρῆ ἄθι δαίμων ὄϊον,*

ταλόβη πτυ πῆρωται ἐπ᾽ αἰσίδῳ ἠπάροισι.

At mihi

At mihi emori odiosi daemone fato procul sancitum est in Afidis continente. Quid si de Mopso totum id dici opinemur, interpuncta diuersim structura, interspirataque. Etenim uideri potest Seneca Mopsum appellasse Idmona ob multa rerum & uaticinij peritiam. Nam & qui proprio nomine Thestor dicebatur, antiquitus Idmona nuncupatum, testis est Apollonij interpres ob insignem experientiam, quod Chamæleonis comprobatur auctoritate. Ceterum, prior enarratio luculentior. Sudas tamē Idmona pro perito accipit, unde dixerunt ueteres canem *ἰδνίδμονα θήρας*, hoc est uenationis peritum. Extat & carmen Aufonij de Idmone uate:

Idmona quod uatem, medicum quod Iapyga dicunt,

Discendas artes nomina praeueniunt.

Sed & a Pindaricis proditum interpretibus, scimus, Argonautas tribus usos uatibus, Mopso Ampycis filio, Idmone Abantis, denique Amphiarao Oiclis. Quoniam uero parte hac Senecae opem tulimus, succurrit & locus alius Tragediae eiusdem, ubi exerat Chorus primum nauigationis auctorem, recensetque discrimina quae Argonautae adierunt:

Demum (inquit) Orpheus tacuit torpente Iyra,

Ipsaque uocem perdidit Argo.

Incidit in cuiusdam schedicum, ita exponentis, Vocem, cantum Orphei, quia propter timorem & ipse tacuit. Quum ad id poeta doctissimus respexerit, quod Argonauticon quarto Apollonius scribit, In carina nauis Argus a Pallade lignum fuisse impactum ex Dodonide phago, quod humana uoce fungeretur quandoque. Sic enim ait,

ἄνθρωπος δὲ ἄφρων

ἴκλινεν ἀνδρομενὸν ἄσπετον μέσσην θεόντων

αὐτῆς γὰρ γλαφύρεν υἱὸς Ἄργου.

Extat & Antipatri epigramma de nauta quodam fulmine icta, cuius nauis per se, moderate nullo, ad littus delata rem gesta significauit; nec Argoa, inquit, expetiuit carina,

ἀγγελλίω θέω, καὶ λιγυρὴ μινύουσα

καὶ φάρασσον, ἄργω δὲ οὐκ ἐπέθησε φόρον

Reperias & alibi eius rei mentionem. Nobis satis superque fuit locum monstrasse, ne fiducia interpretum studiosi iuuenes in aurem utranque (ut sepe) dormirent. Certè si quis anxie plura quaerat, Lycophronis interpres Iasonem cum socijs quadragintanouem incendisse Argo, scribit, quae

καλυστάτω γὰρ πῶν φόρον ἐκ τῆς δωδώνης ἑσπύος.

id est, carinam habebat loquacissimam ex Dodonae quercu. Propterea Lycophron alibi *καλυσθροῦ κίονα*, id est garrulam nuncupat picam. Porro scribit uetus Arati Phaeonomenon interpres, Danaum ab Aegypto se fratre proripientem auxilio Mineruam inuocasse, a qua primum sit compacta nauis, quae Argo est appellata, eaque Argos petierit Danaus. Auctor autem Aeschylus, ab Minerua eadem materia quandam loquentem nauis insertam: quod repetit Hyginus quoque. Mopso denique historia alicubi recēset Plutarchus: meminit eiusdem Apuleius quoque, sed & Lactantius grammaticus, eatenus fuisse augurio nobilem Mopsum scribit, ut post mortem templa quoque ei credantur dicata, quae oraculi gratia saepe adirent homines.

Cur prouerbio usurpemus, Amantium marsupia porri folio uinciri. Amoris potentia & laus.

Cap. XVI

AMoris excellentiam alibi copiose, ut uires nostrae tulerunt, exposuimus. Nunc adagium occurrit peruetus, quo affectionis huius inenarrabilis exprimitur uis, id est huiusmodi, *πρῶτον φύλλω τῶν ἐρώντων δὲ δευτέρῳ βάλαντιον*, porri folio amantium uincitur funda. Eo significatur irretitos amoris laqueis non ferè temperare sibi: sed quicquid habent, passim profunderè, nihil omnino habentes pensi. Haec enim esse illius potentia traditur, quin percipitur experimentis quoque, ut nouam naturae faciem, mores prioribus ex toto diuersos inducere ualeat. Quamobrem & Plato *αὐτῶν πάντων ἀνθρώπων ἀνθρώπων* nuncupauit, quod nihil non experiat, ut qui affectet omnia, & audeat; nam qui silentio prius ad reprehensionem usque

usque studebat, iam efficitur garrulus. Socordem nimisque desidiosum uideas satagere, ac studiosius labori se subijcere. Et quod miremur sine fine, praeparatum quoque & *μικροδυσσοῦ*, hoc est qui minima quaeque plurimi facit, uideas: si in amorem inciderit, perinde ac igni ferrum, molli ac remitti, ut tractabilior fiat & iucundior. Sed quid mirum? Inspicienti altius paulo, & in intima naturae se insinuati innotescit apertissime: sicuti ex Platone suo nobilis colligit Platonius, Quicquid discimus, quicquid excogitamus, quicquid omnino pertractamus in uita, ex amoris fontibus profluere, quibus latius manantibus ubertim rigati artes percipimus aut inuenimus. Quod nisi inuestigationis oblectamentum inhereret affixum, fieri nunquam posset. Inueniendi quippe desiderium fomes est, ac incitabulum ingeniorum. Immo uero disciplinae praecepta traditurus, nisi amet, munus suum non uidetur impleturus. Proinde qui artium magistrum dixere amorem, nihil omnino a ueritatis ratione uideatur aberrasse. Quin idem artis opera exsequi accuratissime deprehenditur & exactissime consummare. Quid quod in artibus singulis, artifices ipsi inquirunt nil aliud quam amorem, nec curant? Quid enim (inquit apud Platonem Erisimachus) aliud medicina considerat, quam quo modo humores quatuor corporis amici inuicem fiant, atque permaneant? Quos cibos ac potus caeterosque uiuendi aut medendi usus amet natura, atque requirat? In gymnastica etiam exercitatione inuestigandum, qui corporis habitus, quos exercendi modos, quos gestus amet & postulet. In agricultura, quod solum, quae semina, qualē uel cuitum exigat, quis uel colendi modus a singulis expetatur arboribus. Idem obseruatur in musica, cuius genera duotraduntur: est enim graue quoddam & constans, est & aliud molle atque lasciuum. Illud utentibus utile, hoc noxium in libris De republica & legibus Plato iudicat. Illi in conuiuio Vraniam Musam, huic Polyhymniam praefecit. Alij prius illud genus, alij secundum amant. Illorum amor obtemperandum, adhibendi que soni sunt, quos expetunt: istorum appetitum obstitendum. Illorum namque amor caelestis est: istorum uero uulgaris. Inest syderibus & elementis quatuor amicitia quaedam, quam astronomia considerat. Vatum postremo sacerdotumque facultas in hoc potissimum uersari uidetur, ut quae hominum officia deo sint amica, qua ratione Deo homines amici fiant, nos doceant. Proinde concludere ita ferme licet, Amorem in omnibus ad omnia esse omnium auctorem seruatoreque existere. Artium quoque uniuersarum dominum atque magistrum. Ex quo ut solerem, omniumque habentē clauas eundem collaudauit Orpheus. Nos uero illum etiam nodum dicamus perpetuum, mundi copulam: partiumque eius immobile sustentaculum, ac firmum totius machinae fundamentum.

De Mithridatis polyphagia, & polyposia. Item de Heraclide pyeta, & Drusi Tiberij medico. Dicrota nauigia. De Mithridatis potentia, ac de Alexandri poculo, & odore corpori eiusdem insito. Cap. XVII

Mithridatem Ponti regem, cum quo annos duos & quadraginta a Romanis depugnatum, proditur, legimus cum caeteris ducibus temulentum quandoque, ac uino madentem, aut delictus habuisse, aut arma pertractasse, & cum Stratonice oblectatum muliere. Id sane initio parum constanter, ac fide parum integra traditum ab auctoribus, arbitrati sumus: sed mox dum Graeca (qui mos noster est) uersaremus, compertius id exploratiusque esse coepit, in quo nobilissima monumenta in simulabamus mendacij. Scribunt quippe adiuratissimi ex Graecis; Mithridatē hunc inter alia quae aedebat spectacula, etiam illis certa constituisse praemia, qui ciborum amplius in uentris baratrum constipassent, aut meri plus ingurgitassent, *πολυφαγίαν* uocant Graeci, ac *πολυπόσιον*. In utrisque uero ipsum retulisse uictoriam, immo uero omnium sui temporis hominum in bibedo modum excessisse. Quo argumento putant nonnulli esse cognominatum Dionysium. Quanquam quod ad hoc attinet, sunt qui ita credant, Infantis Mithridatis cunas de caelo tactas exustasque igne caelesti falciis citra ullum omnino illius nocumētum, uestigium modo fulminis uisum in fronte. Rursum quum iam uirilitem attigisset, domum in qua dormiret fulmine itidem ictam, ac pharetrae propendentis spicula deliquisse ignita. Vnde coniectatum uatibus est, sagittandi arte illum fore praepotentem & armatura leui. Ab huiusmodi uero ictibus

ictibus, similitudine quadam affectionis, cognominatum Dionysium. Hæc uerò curiosius inquisisse, non fuit uacantis operæ: nam ips plurimum inferitur lucis Ciceroni pro Placco. Cæterum quia in tanti regis uoracitatem incidimus uolentes, mirum est quod de plerisque proditur literis. Fuit Heraclides quidam pyctes non multi, quod ferendum foret, sed infiniti prope cibi potusq; capax, non reperiebatur illi compar in potando. Verum ut sunt humana ingenia, in peius semper solertia, alios *ἄνθρωποι*, hoc est ad ientaculum inuitabat, alios ad prandium, ad cœnam alios, postremos *ἄνθρωποι*, id est ad comestationem. Recedentibus uerò primis protinus iungebantur secundi, & deinceps: at is, interstitio nullo interiecto, omnibus sufficiebat solus. Memorabile est quod alibi attigisse me commemorat: Drusi Tiberij Cæsaris filij medicum superasse in potando omnes. Id quo facilius posset præstare, ingenio utebatur: siquidem quinq; aut summum sex amaras prægustabat amygdalas, ne ebrius effici ullatenus posset: quod ubi facere est deprehensus, ac uetitus, mox ne minimo quidem potui sufficiebat. Illud uerò, ut unde in hæc diuertimus, eodem redeat oratio, in Mithridate maxime mirum, uolentium hominem tanta fortitudine, tantaq; ui in tot annos bellum cum principerum populo produxisse. Sed aderat illi, ut grauissimis proditum historicis est, audacia præsignis ac tolerantia memoranda. Aderant & naues quadringentæ, ex quibus cataphractæ centum fuere, dicrotæ centum: sic enim naues dicunt, quæ duobus gubernaculis pariter à prora reguntur & puppi. Meminit in Epistolis ad Atticū Cicerō: Aphracta (inquit) Rhodiorum & dicrotum Mityleneorum habebam. Et libro decimo sexto: Nam & ipse Domitius bona planè habebat dicrota. Habuit porrò Mithridates idem equitum quinquaginta, peditum duceta & quinquaginta milia: machinarum uerò, ac omnis bellici instrumenti, par potentia eius summa. Depugnabant cum eo reges, dynastæq; Armeniæ ac Scytharum, qui circa Pontum incolunt, supraq; Mæotidem paludem: & cum Celtis fœdus, amicitiamq; inierat. Tanta fuit animi magnitudine, ut tot filijs ac præsidijs, & uniuerso tandem principatu destitutus, quum nec amplius ad pugandum cum Romanis par esset: nil tamen miserum, nec abiectum concepit animo: sed ad Celtas proficisci, unaq; cum illis Italiam irrumperere statuit, sperans multas Italiae partes Romanis aduersas esse. Certior quoq; factus, Annibalem id ipsum in Hiberia bellantem effecisse, & ob hoc Romanis formidabilior em extitisse. Verum tam illustre facinus à rege meditatam exercitus sequi recusauit. Sanguinolentus ac crudelis in omnes fuit, nam matrem, fratrem ac filios tres impuberes, totidemq; filias interfecit. Quo fit ut minus miremur, satrapis urbiumq; primoribus illum secretò perscripsisse, ut trigessimam diem obseruantes, omnes pariter Romanos, qui apud eos essent, & Italos eorumq; mulieres cum pueris & liberis, qui Romani sanguinis essent, interficerent abijcerentq; insepultos, bona cum rege diuiderent, supplicio proposito ipsi qui uel sepelissent, uel aliter occulissent. At quum destinata cædi aduenit dies, per uniuersam Asiam calamitatum multiformes uisebantur aspectus. Ephesii eos, qui in Artemisium confugerant, statuas complexos per uim detrahentes crudeliter interfecerunt. Pergameni sagittis confixerunt, qui in Aesculapij templum se contulerant, Adramitani adultos impuberesq; in mare præcipitarunt. Cauni infantem ante parentum oculos contrucidantes, mox immolabant matres, & demum uiros. Statura ingenti fuisse traditur, sicuti ex armorum forma, quæ delata Delphos sunt, coniectatum est, ualitudine prospera usus, ad ultimum uitæ tempus equitabat, iaculabaturq; & per mille stadia, dispositis per interualla equis, una die discurrebat. Currus sex & decem equis agitauit, Græcis imbutus disciplinis, & ob id sacris Græcorum operatus, musicæ præterea deditus. Vox eius circumfertur memorabilis, & magnitudine animi eius cōdigna. Quum enim Pomponium Luculli magistrum equitū ad se saucium perductum interrogasset, An gratiam sibi si saluus esset, uellet reddere. Siquidem (inquit) Lucullo amicus fueris, perdignam si hostis, nullam. In hunc modum quum is respondisset, regi suadebant barbari, illum interficeret. At is, Non æquum est (inquit) uirtutem à felicitate destitutam despiciere. Cæterum de Mithridate satis. Illud addimus: alterum quoq; regem, & quidem celeberrimum utriusq; linguæ monumentis, uinolentia succubuisse adeo, ut inde Alexandri poculum

eulum uisendæ capacitatis, etiam pro uerbis usurpetur. Ex quo & cuiusdam apophthegma nobile celebratur, cui quum id porrigeretur, *ἑπιώλαο φήσας οὐκ ἐθέλει ἀλθύνειν πῶν ἀσκαλοῦ δ' αἰδοῦ*. id est, repulsi inquit nolle se, Alexandri calice exliccato, ad Aesculapium cogi. Sunt tamen qui prodant, ex corpore illius spirasse odorē præstantissimum, adeo ut aromatica quadam suauitate uestes subinde opplerentur: quod insito calori ascribendum, eruditiores arbitrantur. Nam & terrarum aridissima calidissimaq; cassam promere & thus, *πῆλαι γὰρ πινὶ τῷ ὕδατι ὁ θεοφραστος φησὶ ἀνθ' ἵνε δακτὺ δὴ δακτυλῶν, ὅταν ἐλαφρῆται ὁ βλαβερῶν*. id est, quadam namq; humididecoctione, Theophrastus inquit, odorem ingenerari bonum, ubi quod noxium est, fuerit exemptum.

Aphrodisium iusiurandum. Aphrodite cur. Aphroditariū. Aloidariū. De Venere plura. Venus Vrania, seu celestis. Venus en cepis. Cepurica. Praxis simulacrū. Venus armata, itē equestris. Libitina quid. Libitinarij. Epitymbia. Venus dicta Morpho. Mormones. Adonides duo. Venerē dici de uxore obediētissima. Cornices duas indicare Martem ac Venerē. Epitragia Venus. Veneris cū Marte coniunctio unde inducta. Platonis placita de re Venerea. Cap. xviii

Aphrodisium iusiurandum pro uano & momenti nullius, ex adagio usurpatur, quoniā eiusmodi sit amantiū adiuratio, quibus peierare, frequentissimū moris est, uel impune: quod nec in Declamatione quadam neglexit Libanius. Dicitur Aphrodisiū, ueluti Veneriū: nam Venerē dici Aphroditem, norunt omnes, quod ex maris spuma sit enata, ut mythici credunt. Aristoteles uerò, quod spermatis natura sit *ἀφροδῖς*, id est spumosa. Quæ item ratio efficit, ut album sit: spuma enim alba est. Hinc Aphrodisia leguntur opera, pro lasciuis amatorijsq;: quanquam est Aphrodisium, etiam Veneris templum. Hesiodus aphrogeniam uocauit deam hanc: sicut dicitur philomedeia, hoc est *φιλομήδεια*, quod ex Cæli pudendis apparuerit, quæ uocant *μύδεια*. Didymus putauit Aphroditem nuncupari *μαρὰ τὸ ἀβροῦ τῆς δακτύλου*, à uite mollitie. β enim cognata uidetur litera φ: nam Philippum, aliqui *βίλιππου* appellant: sicut Phrygas, Brygas. Aphroditarium Aeginetæ Paulo cataplasma est ex ture, amylo, squamma æris, ac cerussa: sicut aloidarion, ex aloe concinnatum dicitur medicamentū. Inueni in Græcorum monumentis, Veneris statuam effingi solitam cum pectine, ratione eiusmodi, quod Romanis quandoq; mulieribus pestilens obrepserit pruritus, quem uocant *λενίφλω*, quo excidentibus pilis omnibus, nullus amplius fuerit usus pectinum. ea re tam inuenusta, tamq; prorsum odiosa, quum molliculæ aliàs plurimum angerentur, ubi mox Veneri uota nuncupassent, rursus succreuisse pilos ferunt, quo nomine simulacrum illi cum pectine statuere, adiecto etiamnum barbitio, quoniā mascula fœmininaq; habeat instrumenta, ut præsidem namq; generationis omnis deam uenerabatur: ideoq; superiora corporis cingulo tenus maris præferebant effigiem, fœminæ uerò inferiora. Legimus & *Ἐπιπποῦ* Venerem, id est equestrem: quæ appellatio ab Aenea filio prorepisse uidetur, qui diuturna fessus nauigatione demum inscenderit equum, atq; ea effigie coli matrē instituerit. Celebrat in Attica celestis Veneris (de qua item alibi) templum, Pausanias. Addit quoq; Asyrios primum eius deæ cultum induxisse, quos in Cypro Paphij sint imitati, ac Phœnices qui Ascalonem in Palæstina tenent. A Phœnicibus uerò Cytherios edoctos sacra suscepisse: quæ Ageus Atheniensibus tradiderit. Scribit idem, se de loco quem Hortos appellant, seu *κῆπος*, & Veneris templo nullam ex antiquitate causam edidicisse: ac ne de Venere quidem, quæ iuxta templum posita est, quadrangulati figura, cuiusmodi sunt Hermæ. Epigramma tamen (inquit) testimonium facit, Venerem celestē, maximam esse Parcarum natu. Hæc est celebrata auctoribus Venus, quæ dicitur *ἢ ἑπιπποῦ ἀφροδίτη*. hoc est, in cepis Aphrodite: cuius & Lucianus in Iconibus meminit, & Plinius tricesimo sexto. Nam & cepurica legimus apud Firmicum: Loca (inquit) quādoq; cepurica & hortensia, quādoq; foetida & deserta. Erat & post Bacchi templum Veneris ædes, simulacro ex eboze Veneri dicato, quod Praxis cognominabatur. Sicut alibi Veneris Melanidis templum. Legimus item prope Acrocorinthum fuisse templum

Veneri dicatum, in quo essent simulacra ipsa armata, & sol, & Amor cum arcu. Armata Venerem a prioribus cultam, non ignoravit Fabius: quum solitos fuisse scribat, praecptores non inutili nec iniucundo genere exercitationis praeparare discipulos coniecturalibus causis, quum quaerere atque exsequi iuberent, cur armata apud Lacedaemonios Venus. Eius uero historia a Lactantio memoratur libro primo, & meminit Paulanias. Extat super ea re scitum Leonida epigramma, quod & apposui,

ἄπει ποτὶ ὑρώνας ποτὶ τῶν κύνων, ἢ λαβὲ τέρχην,
ἢ φίλι τὰς ἀσπίδας, ἢ πόλις ὀπλομανῆ.
ἄδ' ἀπαλλοῦ γυλασσεσσι, καὶ ἰσομοι ἀεὶ ἀποδύχης,
εἶπε, καὶ οἰκίσω τῶν λακεδαιμονίων.
χάμλιν κύνων, ἀνοπλῶ. ἀναδ' εἰς οἱ δὲ λήγονσι
ἰστρος, ὡς ἄμην χέδεος ὀπλοφορῶ.

Illud uero ad instituta uita etiam pertinet, non ad historiam modo & doctrinam, ueterum exquisitissima ingenia Venerem non solum praesidem natalium coluisse, uerum etiam mortis: siquidem in aede Libitinae, quae ad sepulturam pertinent, uendere consueuerant, Libitinam non aliud quam Venerem esse existimantes. Hoc autem argumento humanae fragilitatis unum quocumque admonebant, quod una eademque dea, principium ac finem uita in potestate habeat, ut quae ingredientibus uitam uel decedentibus praesideat. Porro etiam Delphis Epitymbiae Veneris exigua sancta statua ostendebatur posita, ad quam manes in parentationibus & libationibus, elicere atque euocare consueuerant. Libitinam, a libendo dici M. Varro interpretatur, eamque non esse aliam, quam Venerem significat. Hinc Libitinarios dictos scimus, qui Libitinae praesent: quos insitiorum loco Vlpianus esse scribit, titulo De insitiorum actione. Vota Libitinariorum legimus apud Senecam libro De beneficijs sexto. Ea uero sunt, ut complures moriantur, cuiusmodi sunt & eorum, qui captandorum testamentorum artem professi sunt. Hinc eleganter apud Horatium Libitinam uitare dicuntur, qui se immortalitati uendicant: Non omnis (inquit) moriar, magnaque pars mei Vitabit Libitinam.

Apud Liuium notauimus, non sufficere Libitinam dici, quum morientium uis magna est. Fuit Romae Libitinae porta, qua efferebantur cadauera, quoniam lege cautum foret, ne quis in Vrbe sepeliretur. Libitinae portae meminit in Commodio Lamprius. Colebatur & apud Lacedaemonios Venus dicta μορφή, quae sedens calyptram haberet, ac pedicas. Addidisse Tyndarum eas proditur, symbolicè ut significaret, mulierum constantiam aduersus inimicorum habitantes. Mormonas uero, id est μορμῶνας, dicunt laruas: unde illud Xenophontis ex libro Graecarum rerum quarto, Peltaetas extimescerent, uti mormonas pueruli. Caeterum scire oportet, numina apud priores uarijs de causis cognomina ducere consueuisse, sicuti a locis: nam Venerem fuisse Coliada nuncupatam a promontorio Coliade, Stephanus auctor est. Qui etiam scribit, Colios dici Sunios. Meminit Strabo Cosmographiae nono, addens, ad eum locum naufragata esse spolia e classe ultima Persarum. Qua de re Apollinis extabat oraculum, Coliades mulieres remigijs horrebunt. Interdum & ab hominibus & euentu aliquo: nam in Samo Venus nuncupabatur Dexiereontis, quoniam Samias mulieres ἀπὸ τρυφῆς καὶ ὑβρείως ἀκόλαστοι ποιοῦσες, luxu ac petulantia perditas Dexiereon quidam ἀγυρῆς, id est circulator & mendicus sacris piacularibus quibusdam expiarit: uel quia Naucleus quum esset Dexiereon, negotiandi causa enauigarat in Cyprum: ei uero iam tantum onus in naues imposituro Venerem iussisse ferunt, aquam tantum in nauim imponeret, statimque solueret. Illum uero dicto audientem fuisse, & comportata in nauim aqua, profectum summa tranquillitate, & malacia deprehensum, sitientibus reliquis & mercatoribus & nautis, aqua singulis uenundata, multum inde argenti collegisse: ex quo, statua deae posita, illam a suo nomine appellasse. Quod si uerum est, non unum ditasse, sed per unum multos seruasse, Venus existimanda est. Epitragiam Venerem in Parallelis dictam Plutarchus scribit, quod quum respodisset Theseo Delphicus Apollo, nauigationis in Cretam ducem sibi seligeret Venerem, ac is ad mare capram deae immo-

laret

laret, euestigio in mare ea est deformata. At haec forte fuerint operae leuiores. Sicuti illud quoque, Adonim, quem amauit Venus, ab Cyprijs dici Gauanta: uti est apud Lycophronem. Duo autem fuerunt Adonides, Cyprius, & Biblius: quod non uidentes multi historiam, uel fabulosa confundunt. In Hori monumentis adnotatum, Vxorem uiro praecipue obnoxiam obedientemque ab Aegyptijs Venerem dici: obluquantem uero pugnacemque non ita. Quo argumeto accipitrem foemellam expingentes Venerem intelligunt de animalis natura intellectum rei prometes. Quamquam Martem quoque indicantes, ac Venerem, duas item cornices expingunt, tanquam uirum & uxorem. Proinde solitaria cornix uisa ostentum ueteribus faciebat. Et in nuptijs Graeci cornicem ἐκκοῦε, καὶ dicebant, etiam si nescientes. Quin & cornices duae, nuptias itidem innuunt hieroglyphice. Illud utique ex Aristotele Politicorum secundo, non praetereundum: uideri mythologos antiquos ideo finxisse, Venerem Marti per adulterium fuisse copulatam, quod bellicosissima quaeque gens in masculam uel foemininam Venerem praecipue sit procliuus: sic enim profectò scribit, εἰκοὶ γὰρ ὁ μυθολογῆσαι πρῶτος ἐκ ἀλόγως συζύξαι τὸ ἄρσενος τῆς ἀφροδῖτιος. ἢ γὰρ τοῦ τῆς ἀφροδῖτιος ὁμιλίαν, ἢ τοῦ τῆς γυναικῶν φάρονος καὶ πακώχμοιο οἱ εἰδῶσι. id est, uidetur (inquit) non absurde, qui primam fabulam effinxit, coniunxisse Venerem Marti, siquidem uel masculum uel foemininam affectant congressum, qui bellaces sunt. Addunt Platonici hoc etiam: concupiscendi & irascendi uires esse quasi germanas: nam procliuus ad libidinem, sunt etiam ad iram propensiores, atque uicissim ad libidinem iracundi. Hoc uero ex Plotini uerbis profuxisse uidetur, qui libro secundo De dubijs animae, ita ferme scribit: Esse uero hoc animae uestigium, alterius uestigijs cognatum essentia, id nobis argumeto esse potest, quod qui oblectamenta corporea minus appetunt, corpusque negligunt, minus ad iracundiam prouocantur, minusque irrationali feruntur perturbatione. Addamus & aliquid, quod ad rectam uitae institutionem pertineat ex diuino Platonis eiusdem ingenio, qui libro De legibus sexto, Voluptatē Veneream incensam dicit, quo uerbo, acumen uitae & temeritatem & furorem significat. Quae impetum incensum modò ratione moderandū, modò metu legum cohibendum praecipit. In nono uero libro, non modò eum qui cum puero, sed etiam qui cum muliere inuupta se miscuerit, mortis supplicio condemnat. Adulterum etiam lege sanxit, impune occidi a uiro posse. At in Theaeteto, Coitum illicitum iniuriam uocat, & inerte coniunctionem. In Phaedro, hominem luxuriae deditum pecudi similem dicit, flagitiosum, impudentem, uoluptatis non naturalis auidum. In Gorgia, dolium esse Danaidum, faceret Socrates inquit, inexplibilem uoluptatum fatietatem, & animi luxuriam, atque effrenatam libidinem. Monetque, ut pro uita lasciuia & libidinosam, modestiam deligamus, & paucis contenti, sobrie atque honeste uiuamus. Et mox postremum hoc addit, Hominem temperantem, iustum, & reliquis uirtutibus praeditum perfecte absoluteque felicem esse, ac bene beateque uiuendi compotem. Luxuriosum autem iniustum, improbum, miserum esse, atque infelicem. Itaque eum qui felicitatem optat, temperantiam expetere oportere: luxuriam uero deuitare, & quanto uelociore ac praecipiti magis cursu potest, aufugere: sed nos, ut qui diu iam euagemur, tandem ad aliam gradum faciamus.

Iracundia ieiuna, ex adagio quae sit. Irae primordia unde sint, ex Plotino.

Caput

XIX

IRacundiam ieiunam, usurpari posse animaduertimus, pro ea quae propensa admodum sit & procliuus, nimioque plus ad omnem excandescentiam parata. Ut enim aegritudine pressi in iram prolabantur facilius, ita & ieiuni iracundiores sunt, quam saturi. Cuiusmodi uero sit hoc, & quam habeat rationem, hinc coniectari potest: constat nimirum, nos irasci solere non pro his tantum quae corpus patitur, sed pro his etiam quae chari nobis homines patiuntur. Quapropter in ipsa iracundia opus esse sensu & intelligentia quadam uidetur: itaque ad haec aspiciens aliquis non ex ipso uegetali, sed ex alio quopiam iracundiam ducere originem arbitrabitur. At quando affectiones quasdam corporum procliuas ad iracundiam sequitur, & quando sanguine bileque feruentes sunt, ad iram proniores: corr

c C 2 tra

trā uerò tardiores, qui bilem sanguinem ue habent frigidiores. Item bruta ultra corporum compositiones, ex eo duntaxat quòd aliquis læsurus appareat, in iram prorūpunt. Rurſus per hæc aliquis impetum iracundiæ ad corpoream præcipue qualitatem: id quòd constitutionem continet animalis, facile referet. Et quando ijdem homines (ut diximus) quum ægròtant, ad iram propensiores sunt, quàm quum bene ualent, ſimiliter quando ieiuni iracundiores sunt, quàm ſaturi, patet ad corpus certo modo affectū, iram uel iræ principium pertinere, atq; bilem uel sanguinem, quaſi animatū, hos impetūs excitare: itaq; tali hoc corpore patiente, repente moueri sanguinem aut bilem, ſenſuq; excitato, imaginationem etiam excitari, quæ quidem experrecta prouocet animā cum tali corpore communicantē, ad eum ipſum inuadendum, qui moleſtiam intulit. Conſtat quā etiam animā deſuper ratione utētem, tunc moueri, quum illata uideatur iniuria, quaſi hæc animoſitas naturaliter inſtituta ſit, ad declaratū hoſtem protinus inuadendum. Eſt igitur in nobis, quòd abſq; ratione prouocari ſolet: prouocatum q; deinde per imaginationem conuocare ad idem etiam rationem. Eſt etiam quòd exorditur à ratione, deſinitq; in illud, quòd naturaliter exandefcit. Proinde ab ipſa uegetali genitaliq; natura tam iracendi, quàm concupiſcendi fomes pullulare uidetur: quippe uegetalis genitalisq; natura animæ in conſtitutione humorum imprimi quoddam uitale ueſtigium: ex quo corpus uitaliter euadit affectum. In quo quidem ſic affecto ſunt perturbationes animalis corporeæ, perturbationumq; principia. In toto quidem uoluptas corporalis, & dolor. In ſecore potiſſimum concupiſcendi principium. In præcordijs maxime iracendi exordia: ibi enim nutritio uiget, ac generatio, hic autem uigor igneus. Motus autem iracundiæ aut quaſi extrinſecus exordiuntur, aut intrinſecus. Extrinſecus ira eſt, quando illata foris corpori paſſione (ut ſic dicam) ad primū ſenſus motum feruet uigor igneus, imaginationem mouet, & per hanc prouocat rationem. Intrinſecus autem quando ratio uel imaginatio iniuriam cogitans humorem feruentem incitat. Arbores uerò iracundiā non habere, quamuis naturam habeant uegetalem, mirum uideri non debet, quando neq; sanguinem neq; bilem habent. Vbi enim hæc inſunt abſq; ſenſu, æſtus tantum ſuboritur, ac uelut offenſio quædam: ſenſu uerò adueniente, impetus iam inſurgit ad id quòd offenderit, expugnandum.

Quæ ſit prouerbij origo, Lycia coma. De Condalo, & Mauſolo. Hyparchus qui, Proſcomia quid. Lyciorum mores. Solymi. Lycium gymnaſiū.
Caput xx

Lyciam comam, eleganter docteq; per adagium uſurpari poſſe, animaduerto, pro ea quæ promiſſior ſit ac comprior. Legimus in Ariſtotelis monumentis, Lycios capillitium ſtudioſius fouere, & quidem, ut multa ſubire maluerint, quā præcidere comam. Id quoniā obſcurus eſt, nec à multis (quod ſciam) traditū, exſequemur paulò latius. Erat apud Mauſolum Caria regem Condalus, cuius poſt regem, facile erat primus dignitatis gradus, Hyparchum Græci uocant, atq; is (ut uidetur) Lyciæ præerat. Quum operæpretium arbitrareretur, quàm plurimum poſſet pecuniarum ad regem mittere, aut etiam ſibi congerere, lepido commento Lycios circumſcripſit. ſiquidem intuitus illos ἀγαπῶντας τὸ τελεμαχικὰ φέρον, hoc eſt comam gratè impendioq; enutrire, ſinxit ſibi à Mauſolo allatas eſſe literas, quibus iniungeretur, ut capillos mitteret ἐς προſκόμια, id eſt ad proſcomia: ea uidetur fuiſſe celebritas quædam deponendæ comæ: quo nomine oportere illos attondi. Quòd ſi preſtitutam pecuniarū ſummam exſoluere animum nō inducerent, miſſurū ſe, qui ex Græcia capillitium aſſatum afferrent. Id quum Lycij ampliùs perpendiſſent, & comæ delicias in magno reponerent, gratiſſimè conditionem admifere. Atq; ex faceto mox commento magna uis pecuniarum eſt congeſta. De more autem comæ recidendæ nihil eſt quòd hic uberius agamus, quando Pauſania & Homero aliſq; auctoribus, eſt id à nobis alibi explicatum. Id modò ſuccurrit, ut uerſutum Condali eiufdem ingenium in re nummaria copioſius enarremus: ſi quando ei regionē peragrātū ouem quis aut uitulū attuliſſet, ſimul nomen eius qui dediſſet, ſubnotabat, ſimul etiam tempus, moxq; ut domum referret, imperabat, donec ipſe rediret. Vbi autem præteriſſet temporis

temporis non parum, eo accerſito ἀντὶ τὸ τραπεζῆν καὶ τὴν ὑπικαρχίαν λογιſτάμην ἀπὶ ταῖς. id eſt, ipſum quòd eſſet enutritum, & ſi quid inde emolumentum foret enatum, ſubducto calculo repetebat. Item ſi qua arbor in uias quas ipſi βασιλικὰς, hoc eſt regias uocant, procumberet, fructus ipſe capiens uēdebat. Hæc uerò artes accumulandi modo non bono auri uim, utiq; à Mauſolo ſuo edidiciſſe potuerat. Scitum enim eſt, cuiuſmodi fuerit princeps, tales etiamnum ſubditos fore. Is enim ad pecuniā auidiſor, concione ditorum aduocata, miſſos dixit à Perſarum rege, qui tributa exigerēt, ſe autem ſoluen do non eſſe: proinde eſſe in magna aſtuatione. Tunc quibus id clam datum negotij erat, exſurgentes offerre illi coeperunt, quantum quiſq; condonare poſſet. Id uerò conſpicati cæteri, ſimul uerecundia ducti, ſimul etiam percūſſi terrore, multo iſs ampliora polliceri inſtiterunt. Sed ut illuc, unde in hæc diuertimus, redeat oratio: de Lycijs hoc ampliùs ex hiſtoria nouimus, Eos alioqui ciuilitate adeo, & continenter uiſiſſe, ut quū feliciter in Italiam uſq; mari quandoq; dominarentur, tamen nullo turpi lucro unquam ſe extulerint, iuxta patriæ morem in Lyciaci conuentus adminiſtratione permanentes. Erant autem uiginti & tres urbes, quæ ſuffragiorum erant participes. Ex quaq; ciuitate in commune collegium conueniebant, id ſtatuentes quòd maxima pars comprobaret. Maximarum ciuitatum unaquaq; ferre poterat ſuffragia tria, mediæ duo, cæteræ unum. Solymos, à Lycijs, qui olim dicti ſunt Milya, diuerſos Homerus facit: nam de Bellerophonte è Lycia profecto ita ſcribit, Hic Solymis iterum præſtantibus intulit arma.

Strabo, & prima hiſtoria Herodotus, eoſdem putant. Lycium porrò Athenis habebatur gymnaſiū: unde dictus Lycius Apollo, inibi cultus, cuius meminerit Callimachus. Fuiſſe tamen Thebis appellatione eadem gymnaſium & Apollinem Lycium itidem, in Oedipode tyranno ſignificat Sophocles, & expoſuit interpres. Lycijs illud ſingulare, ut ſe à matribus denominent, non ut mortales cæteri, à patris familia.

Prouerbiū, Sulcus Aegypti Libya harenas nō curat, quo enuntietur ſenſu. Aegypti commoditas. Agri parandi ratio. Ogmos quid, & unde. Sulcus pro aratione. Cap. xxxi

Vlcus Aegypti Libya harenas non curat, adagium eſt, de loco non admodum quidem lato, ſed ſecundo inſigniter ac fructuoſo, qui longè antepoſendus uidetur deſertis in cultisq; agris ac ualſioribus. Siquidem Aegyptus magnitudine cedit utiq; Libya: ſed ita, ut illius tota ualſitas ne huius quidem aſſequatur portiunculam. Non præterit profecto nos, Aegyptum dictam eſſe ueteribus publicum orbis horreum, ſolereq; deos eò animi gratia, & ſalutis confugere. Quamquam & illud uidemus legiſſe, quòd Iosephus ſcribit, regionem illam tam munitam, & adeo fertilem, ut cunctos mortales paſcere, deos ipſos excipere hoſpitio, ſaluare poſſe gloriaretur: nunquam tamen fuiſſe ab omni æuo liberam: id quòd eo uidetur mirabilius, quia illi ad laudem in primis datur, quòd ſit quaq; uerſus mirum in modum munita, & inaccessibilis penitus, hinc mari, illinc deſerti ualſitate obiecta, dextera montibus abruptiſſimis, ſiniſtra paluſtribus aquis diffuſiſſimis. Proinde lectum in hiſtorijs eſt, Cæſarem uictorem Aegypti regnum Cleopatrar, fratriq; eius minori permiſiſſe, ueritum prouinciā facere, ne quandoq; uiolentiorem prælidem naſta, nouarū rerum eſſet materia. Aegypti porrò prouentum illa monſtrarint ampliſſimè: nam ſcribit Cicero, Auletæ patri Cleopatrar, à quo peſſimè, ac per ſummam ignauiam regnum adminiſtrari ſolitum, ſcimus: tamen quotannis duodenū millium, & quingentū talentorum tributum conferri aſſueuiſſe. Quòd uerò diximus, adagiū ex Antiphili Epigrammate promptum eſt,

καρπὸς οὐ παροίσιμ' ἐλχομένη, οὐδὲ γὰρ αὐλαῖς ἀγυῖου, λιβύης ἰσχυροῦ ὑπερφέρεται.

Id eſt, Fructibus contendimus, non ſtadijs, neq; enim ſulcus Aegypti, Libya harenas curat. Cognatum his aliquo modo uetus illud unius ex ſeptem, adhibendum modum menſuramq; rebus. Quòd non ſolum aliud acturis, ſed & agrum paraturis dictum intelligimus, ne maiorem quàm ratio calculorum patitur, emere uelimus: nam huc pertinet

net præclara nostri poetæ sententia,

Laudato ingentia rura, Exiguum colito.

Sed & acutissimam gentem Pœnos dixisse, conuenit, Imbecilliorē agrum quàm agricolam esse debere: quoniam quum sit colluctandum cum eo, si fundus præualeat, allidi dominum. Nec dubium, quin minus reddat lusus ager non rectè cultus, quàm angustus eximie. Propterea de se, ac Homero Virgilius noster metaphora honestissima putatur cecinisse:

Illius immensos miratur Græcia campos,

At minor est nobis, sed benè cultus ager.

Illud fuerit superpondium, ordinē sulcorum dici ogmon: quanquam uerbo eodem uocatur ἐπισιχθῶ φυτοργία, id est in seriem digesta arborum plantatio, sed & ordinata educatio, inflexa dictione ab ἄγρῳ, ut sit ogmos, uelut agmos, more Aeolico, A transeunte in o. Sulcus pro aratione capitur quandoq;: hinc in Epistolis Cæcilius, Tantis glebis tenacissimum solum quum primum profecatur, assurgit, ut demum nono sulco perdometur. Et Plinius, Quarto seri sulco Virgilius existimatur uoluisse, quum dixit, Optimam esse fegetem, quæ bis solem, bis frigora sensisset.

Minerua Phidiæ, uice pro uerbij ab eruditis quandoq; usurpari. Parthenon quid. Virginem propriè dici Mineruam. Cap. xxii

Inerua Phidiæ, pro uerbio scito excussoq; usurpamus de re cultissima, & quæ in excelso loco conspicuoq; uisenda omnibus constitui debeat. Cicerone, Hoc enim opus in apertum ut referas, nihil postulo: non enim est tale, ut in arce poni possit, quasi Minerua Phidiæ: sed tantum, ut ex eadem officina exisse uideatur: in hac eadem figura exisse appareat. Fuit quippe

Athenis ad Acropolin Mineruæ statua ex ebore à Phidia egregie elaborata. Meminit libro tricesimo quarto Plinius. Fecit, inquit, & ex ebore æque Mineruam Athenis, quæ est in Parthenone astant. Strabo, ἢ παρθενῶν τὸ τῷ φειδίου ἔργῳ ἐλεφαντίνου, ἢ ἄλλωδ. Parthenon uerò dicebatur Mineruæ templū, auctore Pausania & Plutarcho: quanquæ est propriè parthenon, uirginum conciliabulum & conuentus, Virginis autem uocabulo Mineruam intelligebant. Eius templum, curante Pericle, conditū ab Ictino est architecto, cuius commemorat & Vitruuius, & Strabo scriptū reliquit. Mentio est simu lacri eius apud Ouidium quoq; illis uersiculis:

Arcis ut Aetææ uel eburna uel ærea custos,

Bellica Phidiaca stat dea facta manu.

Memoratu dignū quod in libro De mundo scribit Aristoteles, In scuti meditullio tanta ingenij arte suam effigiem Phidiā impigisse, ut si auferre quis eam conaretur, & statua omnino periret. Proinde rationem habere eādem in mundo deum, cuius uis omnium continetur harmonia, & salus.

Cur pomum Homerus dixerit ἀγλαόκαρπον, & Empedocles ἰσθροφλοῖον. Sida quid. Rhoa. Rhoæa. Rhoïdiō. Phloine uestes. Phloëus. Phlogis uestis. Phleos. Leptychana. Calyphe. Hymenes. Lobi. Calyx. Calche. Malū medicū. Nerantzion. Vieta poma. Pannutia. De ocimo erudita. Ozima. Pometa quid. Cap. xxiii

Vm Græca nuper uersaremus, fortè se nobis ingessit Homericum illud, σὺ καὶ τὸ γλυκὸν καὶ μελιεὶ ἀγλαόκαρπον.

Id est, & ficus dulces ac pomi splendidum ferentes fructum. Quarebamus quid ita summus poetarū, arborem pomiferam eo præcipue epitheto censuisset ornandam, ut ἀγλαόκαρπον diceret, & Tryphonis quidem medicinæ non imperiti, sententiam aduertimus, cum fructum ita laudibus celebrari non immerito: præsertim si arbori in qua æditur, comparaueris: permodica enim ea est, nec aspectu admodum grata. At ipsum pomum & grandescit satis, nec inuenustum est. Esse quoq; quibus ita uideatur, inter arboreos fructus congestitiā ex omnibus huic inesse pulchritudinē: etenim tactu molle est, perinde ac uiolæ, oppletq; odore suaui quod attigerit, gustu item iucundum, nec non illici (ut sic dicam) inspectu. Proinde, ut quod sensus

sensus omnes prouocet, iure laudari. Et hæc quidem pro ingeniorum captu non omnino improspere uidentur excogitata. Sed cur nā Empedocles, qui poeticis floribus phlogiam insperfit, ita sibi scribere permisit,

Ἰσθροφλοῖον τε σιδᾶς, καὶ ἰσθροφλοῖα μῆλα;

Nam quod sidas, id est mala punica, opifonos uocat, ferè uidemur percipere: uerbo si quidem eo, tardam significari maturitatem, nemo non nouit. Humectam enim arboris eius naturam ac imbecillam & uiscidam, consistere non permittit sol, nisi ad frigus ceperit aer cōmutari. Proinde Theophrastus, arborum hanc solam in umbra melius percipere fructum scribit, ac celerius. Hic obiter commonitos legentes uelim, apud Xenophontem ἀρμυνημονδύμων secundo, Sidam dici, quem scynim scribunt alij: In hospites (inquit) iniurius nemo est, postea quàm σιδῆς & σκείρων, ac procrustes ex humanis concessere. Sed à diuerticulo repeto institutum, si illud minus reticuerō: Sidam esse in Bœotia locum, de quo sit arbori conciliatū nomen: nam & hoc argumento creduntur Epaminundæ succubuisse Athenienses, dum inorta foret de regione disceptatio, quoniā Græcis alijs arbor dicitur rhoa & rhoæa, at pomū etiā rhoïdion. Est & Pamphylia ciuitas Sida Stephano. At sidion pro malicorio accipiendū. Cur uero poma idē Empedocles uocauerit hyperphloæa, hoc uideri multis ambagiosum potest, & eo quidē amplius, quod suus est Empedocli mos, nō nitida uenari epitheta, quibus ueluti floridis quibusdam coloribus res illustret, ac tanquā calamistro inurat, sed quæ modò essentiam potestatemq; commonstrent, sicuti quum ἀμυθηρόττω χθόνα corpus uocat animæ circumiectum, carceris uice, & πολυαίματον τὸ ἦπαρ, hoc est sanguinis multi secur. Comperi ex grammaticis non omnino contemnendis, qui ex uiuida uis ac florida dici hyperphloæa opinentur, τὸ γὰρ ἄγαν ἀκμαῖον, καὶ τεθηληγαί φλοῖον ἕκαστῶν ποιητῶν λέγει. Phloëin siquidem florescēdi uigendiq; uim signare: nam sic Antimachus quoque φλοῖον ἔπῳρας dixit, τὴν δὲ καὶ δμῶν πολίην. Aratus item quum de sirio dicit,

καὶ τὰ μὲν ὄρωσε, τὸν δὲ φλοῖον ὄλεσε πάντα.

id est, uireorem floremq; appellauit phloen. Phloinas autem uestes non à phloos deductas uolunt, sed à phleos palustri herba in Bœotia lacu Orchomeno, ut Theophrastus inquit, quæ sit ad nexus utilis. Vestium eiusmodi meminit cum Herodoto Pausanias, ut alibi docuimus. Phlogis item uestis est genus, quam nos flammeam dicimus, unde sint flammearij opifices Plauto. Dicitur eodem nomine tosta item caro: dicitur autem phleos, ab uerbo φλέω, quod indicat facundum esse. Phloinis aues in Arabia Stryphalides (nam & ibi esse perhibentur) uisci modo capiuntur, omni alia materia rostris earum impari. Sunt ex Græcis, qui Dionysio rem diuinam faciant, quem phlozon uocant. Inde igitur uideri, ut institutum repetamus, hyperphloæa dici poma, quod uiriditate maxime omnium seruent, ac florem: tanquam ἰσθρ, particula intendendū uim habeat. Alijs uero id arridet amplius, ut ἰσθρ significet parte hac, non ualde, sed desuper potius aut extrinsecus: hinc enim hyperthyron dicitur, quo nomine signatur hostij lapidis superior: & hyperoon, pro tabulato. Poeta uero etiā ἰσθρ ἰσθροφλοῖα, quæ in uictima forinsecus obiacent, ut ἔγλατα, quæ intus. Ergo quum fructus ceteri ferè extrinsecus cortice obuallentur cōmunianturq;, qualia ferè uocant leptychana, uel calyphe, aut hymenas, & lobos, pomis intus producitur cortex, qui est glutinosa tunica, hoc est ὁλοχρῶν, & pinguis, cui inhaeret semen. Quod uero esui est, circumiectum illi conuifitur, ita hyperphlozon dicitur, quasi super corticem habens, quod in escam cedit: nam phlozon, id est φλοῖον dici corticem, nemo est quem lateat. Calycem nuncupant, quo quippiam includitur, putamen. Nicandri interpretis in Theriacis rosæ florem occlusum sic dici opinatur. Calche uero aut flos est, aut animal, unde tingitur purpura. Et quia de pomis commemorinimus, superpondium & illa fuerint: ab Nicandri proditum interprete in Alexipharmacis: malum medicum esse, quod nerantzion nuncupetur. Ab Gellio præmatura poma, & sanè putrida etiam uicta nuncupantur. Quoniam uictus Donato interprete dicatur mollis flaccidusq;. Pannutia esse Plinius ait mala celeriter in rugas marcescentia: unde Persio factum arbitror, ut Baucis diceretur pannutia uersu illo, Dum ne deterius sapiat pannutia Baucis.

Nam quod sequitur,

c 4 Quum

Quum bene discinō cantauerit ocima uernæ.
Sunt qui cantauerit, pro excantauerit, id est exclusit, interpretentur, ex Nonio: ut ad id alluserit poeta, quod ex Græcis scribunt nonnulli, tantum esse ocimo cum foemina dissidum, ut si ea insciente, pultario subijciatur, nūquam sit cibo manus admotura, nisi subtrahatur. Inueni qui ozima scribendum putaret, ut intestina intelligamus iussulenta, quæ plerunque odore præsent, unde & nomen. Pometa Palladio dicuntur ea forma, qua & lilietia, canneta, citreta. Sed nos in re pſyrica, ut multi fortasse opinabuntur, nimis diu uerba facimus, quare ad alia redeundum grauiora, ne digressi longius, risu excipiamur: quanquam nil admodum uideri ridiculum potest, quod à classicis auctoribus promptum in literas, nouimus. Sed sunt tamen quibus etiam alabastrus uigentis plena putere uideatur, horū ego delicatas aures nec rado, nec oculos tam molliter eruditos moror.

Oculi eruditi qui intelligantur. Statuarum luxus & primordia. Statuarum partes quinque. Imaginum distributio. Statuæ unde. Ethicæ imagines. Statunculus. Staticulum. De pictura. Cap. xxxiiii

Culi eruditi, ut ab eo potissimum hæc prodeat lucubratiō, quod præcedentis postremum est: ex adagio rectè dici uidentur de ijs, quorum iudicium amussitatum examinatumque ac censorium quodammodo in perpendendis discernendisque rebus pernoscitur, nec id in legendo solum: quamquam hoc fortè rarius, sed in spectanda pictura nobili aut opere antiquis artificum nominibus pretioso. M. Tullius, Auctionis tabula te stupidum detinet, aut si gnium aliquod Polydetti. Miror unde sustuleris, & quomodo habeas. Intuentem te, admirantem, clamores tollentem quum uideo, seruum te esse ineptiarum omnium iudico. Nōne igitur sunt illa festiua: Sint. Nam nos quoque oculos eruditos habemus: sed obsecro te, ita uetusta habeantur ista, non ut uincula uirorum sint, sed ut oblectamenta puerorum. quid enim censet: si L. Mumius aliquem istorum uideret matellionem Corinthium cupidissimè tractantem, quum ipse totam Corinthum contempsisset, utrum illum ciuem excellentem, an atriensem seruum diligentem putaret? Hæc tamen Cicero, cuius paulo plura consilium fuit apponere, ut pernosceremus quanto opere attoniti plerique signa mirati sint, ab eo præsertim tēpore quo Lucius idem Mumius, de quo mentionem Cicero facit, deuicta Achaia, signis urbem repleuit: quamuis (ut historia testatum scimus) decesserit ipse, non relicturus filia suæ dotem. Multa & Luculli inuenerunt. Verum Græci ipsi usque ad insaniam hæc amplexati sunt, siquidē produnt eminentissimi auctores, Rhodi fuisse signorum ad septuagintatria millia. Nec pauciora Athenis, ac Olympiæ, Delphis etiam superfuisse, creditum est. Cæterum multi ijs quæ uocant Corinthia, in tantum capiebantur, ut secum, etiam circumferrent, sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam, propter quam Cicero illo iudicio in altercatione, neganti ei se ænigmata intelligere, respondit, debere, quoniam sphingem domi haberet. Circumtulit Nero princeps Amazonem. C. Cestius consularis signum etiam in prælio secum habuit. Alexandri Magni tabernaculum statuæ sustinebant. Sunt porro qui inter omnia statuarum usum egregium putent, quando & ornamento ueniunt sacris & prophanis publicis item priuatisque ædificijs. Addunt etiam mirificam eas hominibus rebusque memoriam præstare. Quinetiam quisquis huius argumenti inuentor extitit primus, cum religione profecto uidentur prodijisse. Sunt qui Hetruriæ hoc contribuunt. Alij Telchines Rhodios primum opinantur statuas honori diuino confabricatos. Et quod protinus subnotatione dignum uidetur, ita illas dicere consueuerant, ut magicis auctæ diritatibus, nubes existimarentur, imbres, & eiusmodi alia, miranda ratione perficere, nouasque formas animantium ad arbitrium immutare. Immo uero & fictiles quoque statuas uocem esse nactas, primo De dubijs animæ meminit Plotinus. Siquidem magi statuas loquentes construere credebantur: in quibus nec propria ulla statuarum animæ, nec sydera loquebantur: sed dæmones ab eodem ducti sydere, sub cuius imperio statuæ fingebantur. Primus apud Græcos Cadmus Agenoris filius statuas deorum in templis consecrasset fertur. Apud Aristotelem primas Athenis in foro positas legimus

legimus Harmodio & Aristogitoni, quod hi primum tyrannidem sustulissent. Eas Alexandrum à Xerxe asportatas restituisse Atheniensibus, meminit Arrianus historicus. Romæ tantam legimus fuisse statuarum copiam, ut alter adesse populus lapideus diceretur. Nam etiam si uti ab Lyrico proditum Simonide est, beatè perfecta ratione uicturo ante alia, patriam oportet esse gloriosam: plerique omnes nihilo secius æternitati se commendari arbitrantur statuarum surrectione, ac eas affectant ardentius, ceu præmij plus ex figmentis æneis sensu carentibus indepturi, quam ex honestè gestorū conscientia. Quin eas auro imbracteari curant, ut ait Ammianus. Quod Acilio (inquit) Glabrio ni delatum primò est, Antiocho superato. At interrogatus Cato, quid ita inter multos nobiles statuas non haberet: Malo (inquit) bonos ambigere, quam obrem id non mererim, quod est grauius, cur impetrarim musitare. Semiramis quod scitur dignum equidem censui, quum & lapis deficeret, & maius aliquid concupisceret, quam quod ære posset assequi, apud montem Mediæ, qui Bagistanus dicitur, in petra stadiorum septem & decem suam insculpsit effigiem, quam uitri centū donis uenerarentur. Illud de statuarijs adiecero quod prodidit Siculus Diodorus: Statuarios Aegyptios tantū præcelluisse arte & ingenio, ut ex uarijs lapidibus, diuersis positi locis unum simulacri corpus conficerent, conuentu partium adeo perfinito, ut uno loco ab eodem artifice esse perfectum uideretur. Eiusmodi uero fuisse ferunt celebratum illud Pythij Apollinis simulacrum apud Samios. In hac uero mentione sciendum, esse inter eruditos quibus arideat, à Martiale primo Epigrammatum,

Hic ubi sydereus propius uidet astra colossus.

Eum signari colossus, qui Vespasiano sextum consule, ac Tito quartū, in sacra est surrectus uia, altitudine centum fere pedum, Neronis specie aut Titū, quod tradit alij. At ex grammatica ratione illud nec prætereundum: ab statua, statunculum inclinari, forma deminuta: sicuti ab rana, dicitur ranunculus. Staticulum tamen neutro genere pronuntiasse uidetur Hieronymus: Quod autem (inquit) uxor Loth sit staticulum salis, in sapientia eius expositum uidetur indicium. Hinc liquet (arbitror) quæ ad lectionem Plinij restituendam adijci queant, ijs quæ ingeniosius peruidisse aduertitur Hermolaus libro tricesimo se primo, capite decimo, de Achate. Sed illa forsitan attigisse præstiterit: statuariam uideri in species quinque distributam de rationibus subiectæ materis, siquidem lignorum uel eboris elaboratrix, tomice nuncupatur: ex quo & artifices id genus quibusdam dicti defectores. Quæ argillam tractat, plastice uocari solet: at quæ gypsum, paradigmatice, quoniam ab typis non abscedit. Gypsochonos sunt qui dicant ipsos artifices. Quæ lapides scalpit, colaptice nomen habet, seu scalpura: lithoxoos appellant hoc. Postremò quæ cum metallis contrahit, glyphice est, uel scalpura, cuius ratio duplex: nam si adhibeatur cæra, deductionis ratione, agogice uocatur. Etenim ab fundendi argumento chemicen, id est χημικῶν, alteram dixere. Ab statu uero nuncupata creduntur statuæ. Statuum autem alij sunt recti, alij flexi, quidam & obliqui. Porro analogylicem intelligunt, quum ita exsculpsimus, ut promineant imagines: diagraphylicem uero ad impressuram spectare. Nam encolaptice, laminas cælando conformat: sicut uas foreutice, ac fibulas, candelabra, id genus plura. Encaustice uel inustoria, argentum, æs, uirum expingit: unde encaustum dicere uulgo smaltum possumus. Proplasticem accipiunt, ubi futuri operis formas consingunt plastæ ex creta: nam si id ipsum ex cæra sculpsit facit, protypus dicitur: si ex ligno architectus, modulus. Sed satis hæc superque de statu. Nec minus insanitæ circa picturæ opera: Pinacothecas (inquit Plinius) ueteribus tabulis consuunt, alienasque effigies colunt ipsi, honorem non nisi cum pretio ducentes, ut frangat hæres, furis detrahat laqueus. Palæstras athletarum imaginibus, & caromata sua exornant, & uultus Epicuri per cubicula gestant, ac circumferunt secum. Dignatio præcipua Romæ increuit à M. Valerio Maximo consule, quum Messala princeps tabulam picturæ prælij, quo Carthaginenses & Hieronem in Sicilia deuicerat, proposuit in latere curiæ Hostiliae, anno ab Vrbe condita quadringentesimo nonagesimo: Tabulis externis auctoritatem fecit primus idem L. Mumius, cui cognomen Achaici dedit uictoria. Nam quum in præda uendenda res distraxisset, & rex At-

talus

talus sex millibus sestertium emisset Aristidis tabulam, Liberum patrem continentem, pretium miratus, suspicatus aliquam in ea uirtutis quod ipse nesciret, reuocauit tabulam, Attalo multum querente, & in Cereris delubro posuit, Quam primum putant picturam externam Romae publicatam. Hinc in foro quoque uulgò posita scimus: hinc enim est Crassi oratoris ille lepos agentis sub ueteribus, quum testis compellatur instaret. Dic ergo Crasse, Qualem me reris? Talem, inquit, ostendens in tabula pictum infacetissimè Gallum, exerentem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cum baculo, de qua Teutonorum legatus, quanti eum aestimaret interrogatus, respondit, Sibi donari nolle talem uiuum uerumque. Sed hæc quid mirari necesse est? Coepit mox & clausibus familiaris esse pictura, immo & onerarijs nauibus, quoniam & pericula expingi placuit, immo uero etiam rogos: iuuitque pugnaturos ad mortem, aut certe eadem, speciosè uelut. Aegyptij etiam uestes pingebant, inter pauca mirabili genere, candida uela, postquam attriuisissent, illinebant, non coloribus, sed colore sorbentibus medicamentis. Hoc quum fecere, non apparet in uelis, sed in cortina pingi. In feruentes aquas merfa post momentum extrahuntur picta. Cæterum artis qua de agimus, elogium id fuerit præclarum: Pictorem quum loquitur, loqui male: at quum pictura, bene utique. Vanus quippe sit artificis, aliunde quam ab opere plausum expectasse: neque enim ex iudice uirtus profuit operis, sed iudici opus commendat artificem. Illud fuerit superpondium, quia de pictura agimus, Imaginum alias dici & esse artificiales, alias uero naturales. Id autem haberi interstitium, quod quæ ab arte promuntur, & id cuius sunt imagines, æquiuocè dicuntur. Quippe sunt imperfectæ, neque enim picto homini animam, & inde uitam dedit ulla ars. Naturales uero uniuocæ, uiuunt nanque & primitiuis similes à natura producuntur, nec differunt nisi numero: aliud enim producens est, aliud productum. Quod poeta nobilis expressit illis uersibus, Andromache dicente,

O mihi sola mei super Aethyactis imago,
Sic oculos sic ille manus, sic ora ferebat.

Inuenimus item picturas uel statuas nuncupari ethicas, quibus non imagines modo exprimitur, sed mores quoque, ut tantum non spirare uideantur. *περὶ ἠθῶν* ab nostris sensus tamen transferuntur propriè, non mores: sed Quintilianus super hac re libro sexto plura. Ethicas personas intelligit Hermogenes in statuum ratione, agricolas, gylones, id genus alias.

Cuiusmodi sit prouerbium, Equus Troianus: de quo ea re pluscula. Item de Epeo, ac Pryli uate. Porcus Troianus qui. Cap. xxv

Quis Troianus, quantum lectione magistra compertum mihi est, prouerbio ualet usurpari pro societate non in perniciem modo cuiuspiam inita, uerum & ad bonam frugem aliquam. Cicero in Philippicis: In huius me (inquit) consilij societatem, tanquam in equum Troianum includi cum principibus, non recuso. Alibi Cicero idem: Ex Iphocratis ludo, ueluti ex equo Troiano, innumeros principes exiuisse, scribit. Adagij ratio notissima: nam Graecorum principes inclusos fuisse in equum Troianum, nemo non nouit, uel ex illo Virgiliano; Huc delecta uirum fortiti corpora furtim
Includunt caeco lateri.

Sed & Odyssæ octauo ita prius commemorat Homerus,

*ἄλλ' ἄγε δὴ μεταβιβῆμι, καὶ ἱππῶν κέρσμον ἄϊβου
δουρατῆα, δὲ ἐπὶ δὲ ἐπινοῶσι σὺν ἄλλωι.*

id est, Sed age, transi, & equi decus concine Duratei, quem Epeus concinnauit cum Pallade. Lucretius quoque in primo De rerum natura:

Nam quum Durateus Troianis Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Graiugendarum.

Ex qua ratione uidetur & Valerius Flaccus libro Argonauticon secundo, ita scriptum reliquisse, Manet immotis nox Duria fatis.

Ex Politiani doctissimi uiri emendatione. M. Varro, quod ad equum ligneum attinet, Epeum eius concinnatorem fuisse coquum scribit, & Argiuis cibum curasse: ideoque a Plauto

Plauto sumicum coquinatorio epitheto nominatum. Fuisse uero Panopei filium tradunt, ac de equi substructione Hippotecona uocatum. Illud porro adijciendum: equos Durios ex poetica historia posse dici magnos staturulosque, de magnitudine uidelicet equi illius Troiani. Aristophanes in Auiibus,

*οἱ θεαγῆντες, ὅσων τῶν δὴ ἐρμαατῶν,
ἵππων ἄσπυρῶν μέγασθ', ὅσῳ δ' ἴδουθ'.*

Ad quod respiciens peritissimus poeta ita cecinit:

Instar montis equum diuina Palladis arte

Aedificant, sectaque intexunt abiete costas.

Putant eruditi, comicum scientissimum de equo aeneo, qui fuerit in Athenensium Acropoli, siue arce, intellexisse: qui & si aeneus foret, Durius tamen nuncupabatur, eo titulo,

χαρὶς δ' ἄμθ' Ὀυαγγέλου ἐκ κοίτης ἀνέθηκε.

id est, Chæredemus Euangeli ex Coele dicauit, Sed & hic, equi Troiani imaginem referebat. Ex hac item Troiani equi similitudine in ueteribus memorijs, porcum dici Troianum inuenimus, quasi alijs inclusis animalibus grauidum, ut ille grauidus armatis fuit, Scribit in Coenis suis Macrobius, Cincium in suasionem legis Fanniae obiecisse seculo suo, quod porcum Troianum mensis inferrent. Dignum uero scitur fuisse in Lesbo uatem, Prylin nomine, Cadmi, hoc est Mercurij filium, & Iphæ nymphae, qui appulsis in Lesbum Graecis, ab Palamede permulctus donis, captiuitatis Ilij modum est profatus, equi Durij, hoc est lignei ratione praemonstrata, intra quem delituerint tria millia hominum, quinquaaginta additis: uel (quod uerius) κ r, id est uiginti tribus tantum illud plane poeticum, hoc uero historicum. Nec praetereundum, Themistoclem, quum ab hippotropho Philide equum petisset, nec impetrasset, esse interminatum, statim se *δὲ οὐκ ἔτι πρὸ τοῦ ποιεῖν δούρειον ἵππον.* id est, eius domum ligneum equum effecturum, perobscure inueniente, proximorum crimina & accusationes homini se induciturum.

Perdixis libido in prouerbium producta, quam habeat rationem. Perdix uenator, Perdicum uersutia. *ἐκ τῆς ἰνίσου* quid. Perdix, an sit uocalis. Papius declarat. Progne, an in hirundine deformata. Luscinia, seu philomela docilitas. Atticoperdix. Hippopotami impietas. Ciconia in sceptris imago. Iustitiae imago. Ciceris grano Ciceronem indicatum. Vocum differentiae in auiibus. Aegyptiorum literæ, id est hieroglyphica gramata. De perdice à Protogene perdit. Perdica. Agrippa. Sitta. Plitta. Cap. xxvi

Erdicis libidinem, usurpari posse adagio scimus, pro effrata, turpi atque infami, demumque perniciofa. Proditum à mythicis est, Perdixem fuisse uenatorem, qui sit matris infando amore correptus, dum uero utrinque immodesta libido ferueret, & noui facinoris uerecundia reluctaretur, consumptus, atque ad extremam labem perductus memoratur. Hunc primum inuenisse ferram scribunt nonnulli: nam primi cuneis scindebant fissile lignum. Fenestella Martialis scriptum reliquit, hunc Perdica fuisse initio uenatorem, cui quum cruentum institutum, & solitudinis studiosa meditatio displicere coepisset, assiduis agitata cursibus, simulque quod intueretur eiusdem studiosos, Actæona, Adonin, Hippolytum pessimo interijse exitio, artis pristinae affectui misisse repudium, atque eo studio delicto, agriculturæ totum se mancipasse: quo nomine, terram quasi matrem, omnium genitricem, fertur adamasse: quo labore consumptus, ad maciem prolapsus dicitur. Quod uero cunctis uenatoribus detraheret, ferram, ueluti linguæ uirulentiam, dicitur excogitasse. Matræ eius indolere nomen Polycastem, quod interpretantur polycarpem, à fructuum numerolitate, quos humanis uibus terra parens producit. Cæterum, ut à fabulosis ad historicam demigremus ueritatem, uidetur auis quoque adagio gradum fecisse. Nec enim ut rerum naturæ periti tradunt, in animali alio par opus libidinis: si contra mares steterint foeminae, sicuti quinto De historijs Aristoteles scribit, aua ab ijs flante, praegnantæ sunt: hiantes autem exerta lingua, per id tempus aestuant, concipiuntque superuolantium afflatu, saepe uoce tantum audita masculi: quod ab Auicenna item repetitum sci-

mus De animalibus quinto: Dimicant inter se mares desiderio foeminarum, uictumq; aiunt Venerem pati: quod quidē & cothurnices facere dicuntur. Addit Trogus, etiam gallinaceos aliquando; etiam si apud Plutarchum Gryllus sophista apud Circem deformatus in brutum, negat ex brutis ullum masculam affectare Venerem. Capiuntur quoque pugnantate eiuſdem libidinis, cōtra aucupis indicem exeunte in praelium duce totius gregis. Perdix (inquit Hieronymus) & aliena oua calefacit, si furto propria miserit, sed quum creuerint in nidis pulli, euolant, & ad parentes suos redeunt, ementitum omittētes. Perdices sibi insidiantur, et si afferant illos ad syluam qui eos habent, uocem emittunt absconsi, sicq; ueniunt ceteri, ac in retia praecipitantur, plusq; pedibus quam pennis fugiunt aucupantes: & si ad hoc fuerint ut capiantur, similem sibi colore lapidem quaerunt, & inibi supinos se componunt. Vnde & perdices uaficia in prouerbio quoque producit, de qua praclare ut de alijs Plinius. Hinc apud Aristophanem formatum in Auibus uerbum inuenimus, *εκπερδικισαι* pro eo quod est elabi astute, atque periculum declinare,

*εἰ δ' ὁ πῶς πρὸ δ' εὐαι τοῖς ἀπίμοις πᾶς πύλας
βλάττω, πέρδικ' ἤρ' ἔδωκε πρὸς νεότητον,
ὡς περ' ἡμῖν ἔδεν ἀσχετοῦ ἐκπερδικισαι.*

In cuius loci enarratione grammatice ita produnt, *εκπερδικισαι, εἴτε τὸ πέρδικα ἀπὸ ἤρ' ἔδωκε, ἢ ἀπὸ τ' αὐτὸ πέρδικας κατὰ λαμβανόμενον, καὶ ἀνθρώπων, μὴ γὰρ εἶδεν πρὸς νεότητον, λαμβανόμενος γὰρ κέρδιον τοῖς ποσίν, ὅτι τῆς ἐκαστοῦ εἰς τὴν οὐρανὸν, καὶ οὕτως ἀπὸ κελύουσι, quod est effugere: quoniam ipsum dixit poeta perdicem debere fieri. Productum autem *εκπερδικισαι* uerbum, quod deprehensi perdices ab hominibus, id comminiscuntur salutis causa: festucas siquidem pedibus capientes resupinos se collocant abijciuntq; atque ita operi elabuntur. Idem interpres uocat perdica *ἀγενομ' ὠωνόργον*, id est auem perastuta & uafra. Quin & modo alio eiusdem interpretatur uafra: Educit (inquit) pullos in pascua. Quod si hominem uiderit, sibilat id illis significat, qui con festim resupinos se collocant: adeo ut ne si palpando quidem periclitentur, aduertat. Mox ubi uenator quadam tenus est progressus, rursus pater sibilat, at illi euolant protinus. Hoc igitur est (inquit) *εκπερδικισαι*. Perdices uidetur Papinius docilem intellexisse, aptumq; sermoni humano enuntiando, quum Syluula quadam libri secundi de psitaco Melioris ita canit,*

Quiq; refert iungens iterata uocabula perdix.

Domitius interpres ingenij longē precellentis, eius rei rationē poetę ipsi excutiendam reliquit. Id quod reprehendit forsā aliqui, ac referendum putabunt non ad auis docilitatem, sed ad uocis sonum, qui auis eius est genuinus. Est autem *λακκαβοίζου*, indeq; ob syllabę repetitionem, quę in eo uerbo est, a poeta dictum uideri, iterata uocabula a perdice referri. Est sanē uerbum id perdicum uocis peraccommodum, sed nō omnium. Auctor Aristoteles est, differre & ceterorum animalium uocem, & eorum quę genere eodem continentur, loci ratione: uerbi gratia, perdicum *οἱ μὲν λακκαβοίζουσιν, οἱ δὲ βίζουσιν*, quod est, alij caccabant, strident alij. Sunt hæc omnino uera, sed ita ut Papinij sensum nil prorsum iuuent: quippe quę nugalia sint, & ut ille ait, Chryssippi syllogismis, & Platonis legibus frigidiora. Nec ad hoc commentum euertendum ullis uineis aut arietibus est opus: uerbis poetę nullo negotio coarguitur. Quod ut liquiddō pateat, Papinij ipsius carmina, quę ante illud quod modō protuli leguntur, duxi subiicienda, quibus manifestum sit, recenserī ab eo tantum, quę humani sermonis enuntiationi sufficiunt aues: sic autem habent,

Plangat Phoebeus ales

Auditasq; memor penitus dimittere uoces

Sturnus, & Aonio uersę certamine picę,

Quiq; refert iungens iterata uocabula perdix,

Et quę bistonio queritur soror orba cubili,

Ferte simul gemitus.

Quod si quis penultimo inductus carmine in diuersam pedibus sententiam abeundum censet

censet, tanquam hirundo nil minus quā humanum prorumpat in sonum: respōdeo, expositionem illam de Prognos deformationē in hirundinem, esse quidem a Varrone confirmatā, & a nostris ferē. Ceterum Græcorum nonnulli in lusciniā malunt. Quod Probus non ignorauit in Bucolicon Virgilij: & uidet Ouidius sequutus, quū ita canit, Sola uirum non ulta prius moestissima mater

Concinit lismarium Daulias ales Iryn.

Et Ioannēs grammaticus in Hesiodi commentario ferē in fine, *ἡ φωνὴν ἰνκὴν ἀγροῦν γρηγοῖα τὸν ἴππῳ ἀδύρεται, Φιλομήλα δὲ χελιδὼν, τῆρδὲς φησὶ με ἐβιδέσθαι*. Philomelę porro docilitatem, siue luscinię, quis ignorat? Quum sciamus Drusum & Britannicū Claudij filios lusciniās habuisse Græco atq; Latino sermone dociles: Quo uero de perdice nil uideatur absurdum, Plinij uerba subtexere libuit ex decimo Naturalis historię: Verum (inquit) alias addiscere negant posse, quā quę ex genere earum sunt, quę glande uescuntur, & inter eas facilius, quibus quini sunt digiti in pedibus, ac ne eas quidem ipsas primis duobus uitę annis. Latior ijs est lingua omnibus, in suo cuiq; genere, quę sermonem imitantur humanum, quanquam id penē in omnibus contingit. Agrippina coniux Claudij Cęsarıs turdum habuit, quod nunquam antē, imitantē sermones hominum. Ex ijs nimirum impossibile uideri haudquaquam potest, perdicem humanę uocis expressisse sonum. Quę uero Plinius scribit, ferē ab Aristotele promuntur libro secundo De historijs, praesertim quę ad linguę modum pertinent. Lingua (inquit) omnibus est, sed uariē, alijs enim longa, alijs breuis, alijs lata, alijs angusta. Omnium maxime animalium post hominem literas proferre nonnulla auium genera queunt, uidelicet ea praecipue quę *πλετύλωσα* sunt, hoc est quibus lingua latior est. Sed & Aristotelem imitatus Auicēna: Aues (inquit) quę habent linguam amplam, hominis uocem imitantur. Sed planius in Symposiacis Plutarchus, perdicis loquacitatem non tacuit, quin esse uocalem ac discere, comprobat idem alibi. Sed & in Laconia haberi perdices uocales, monstrauit in Dipnosophistis Athenæus, qui & Aristomenem Atheniensem, Adriani libertū, dici a patrono solitum scribit Atticoperdica, quum esset comę dię ueteris histrio. Idem tamen aduersus usuram Plutarchus quendam profcindens, illum dicit *ἀφρονότου πέρδικου*, id est perdice magis mutum. Sed quia de uoce mentio est, addamus quę primo De historijs idem prodit Aristoteles: Ex animantibus alia sunt (inquit) *ψοφητικα*, hoc est quę strepitū tantum elidunt: alia uero aphona, siue muta: alia *φωνήματα*, quę uocem formant: sed ex ijs aliqua dialecton habent, id est loqui possunt: alia agrammata, quę uocem solam nullis exprimentā literis reddunt: alia sunt *λωπλά*, hoc est loquacia: alia taciturna. Ceterum ut ad perdices redeamus, Aegyptiorum literis quę animantium figuris, reliquisq; huiusmodi corporibus ac signis constabant, quod Chæremō docet atq; Horapollo: & hieroglyphicę uocantur, uel ignorabiles a Latinis, uti Ammiano credimus propemodum: hi contumeliosos monstrare uidentur, quoniam istiusmodi aues senio confectę cōtumelia se afficiant: sicuti anguilla inuidiam signare uidetur, quę ita bonis infesta omnibus est, ut anguilla piscibus, quorum omnium societatem & communionem fugit. Hippopotami ungulę deorsum uersę impium, iniustum inquamq; significant: idem & columbus, qui quanquam bilis expert, & in uniuersa animantium pestilentia solus illius morbi contagio trahat, in parentes se tamen ingratum praestat atque infestum: quippe qui robustior factus, patrem pugnando a matre fugat, cui ipse miscetur. At equus ille fluuialis, quum primum per ætatem licuerit, patrem experitur uiribus, quem si pugna superarit, ac sibi locum cedere animaduertit, matrem in it, uita patri concessa. Quod si uictus pater, minus ei permittat cum matre concubitum, tum patrem filius robore uiribusq; fretus interimit, ac matrem comprimit. Itaq; non absurde ijsdem Aegyptij ad inferiorē partem duas item pingunt eiusdem hippopotami ungulas, quo id homines intuentes, & quod de istiusmodi bellua dicitur, cogitantes, sint in referenda gratia promptiores. Ex hac doctrina uidetur & illud esse depromptū, quod in regum sceptris supernę ciconiam figurabant, infernē uero hippopotamum: quippe significantes uim iustitię parere, quando hippopotamus animal fit iniustissimum. Inuenio literas id genus (ut dixi) appellari hieroglyphicę

pha grammata, quod ijs in rebus sacris mysteria significarentur: & Charemon, cuius paulo ante mentionem habuimus, hieroglyphica scripsit. Erant inde apud Aegyptios, qui dicebantur hierogrammates, hoc est ἱερογραμματῆς, qui etiam de futuris uaticinia concipiebant, unumq; ex ijs regi mirabiliter multa de Moyfi mox nascituri excellentia praedixisse, proditum memoriae est. Haec immo uberius contexere libuit, ut aperius intelligeremus illud ex Lucani Pharsalia, qui doctissime quod adstruximus, ita breuiter canit,

Nondum flumineas Memphis contexere byblos
Nouerat in saxis tantum uolucresq; ferae q;
Sculptaq; seruabant magicas animalia linguas.

Inuenio illud quoq; in antiquis memorijs, Aegyptios literas quidem proprias habere quas discant omnes: sed quas appellant sacras, soli norunt sacerdotes, a parentibus priuatim acceptas. Apud Aethiopas uero, quoru coloni fuisse uidentur Aegyptij, iisdem omnes utebantur figuris. Volebamus iam capiti huic impingere umbilicum, sed collibuit, quum forte in manibus esset Diodorus, adnectere quae ille quarto Bibliothecae prodiderit, ad hoc ipsum facientia maxime: quoniam in id genus parerga libenter excurrimus, si praesertim scitius aliquid remotiusq; cōplectantur: Accipiter (inquit) rem denotat cito factam, quoniam haec aliarum ferme omnium auis sit uelocissima. Transferitur haec notatio ad domesticas res quae uelociter fiant. Crocodilus malum significat. Oculus, iustitiae seruator & totius corporis custos interpretatur, alio qui iustitia oculatissima esse fingitur, oculo uegetissimo, acie perspicaci, & cuncta perspiciente. Quam Chrysippus effingi solitam prodidit, aspectu formidabili, luminibus oculoru acribus, neq; humilis, neq; atrocis, sed reuerendae cuiusdam tristitiae dignitate. Plato uolumine De legibus nono, iustitiam omnium specularitatem atq; uindicem appellat, & ita dici a praesicis sacerdotibus tradit. Hinc legimus, quosdam solis & iustitiae testatos oculum, & in uersipelles dici inuenimus ex adagio, Ipsos etia oculos solis & iustitiae facile frustrari posse. Sed ut institutum repetamus, ex reliquis corporis partibus dextera manus, digitis passis libertatem designat: sinistra uero compressis, tenacitatem atq; auaritiam. Eodem modo & caeterarum corporis partium figura atq; instrumenta certum quid notabant. Sed hic adnotandum illud est, L. Apuleio libro undecimo Asini aurei, literarum genus hoc dici ignobile. Complurcula eius auctoris uerba collibuit exscribere. De opertis (inquit) adyti profert quosdam libros literis ignobilibus praenotatos, partim figuris huiuscemodi animalium, concepti sermonis compendiosa uerba suggerentes, partim nodosis, & in modum rotae tortuosis, capreolatimq; cōdentis apicibus, a curiositate prophanorum lectione munita. Cornelius quoq; Tacitus libro Augustae historiae undecimo, dum de literarum disserit inuentoribus: Primi (inquit) per figuras animalium Aegyptij sensus mentis effinxerunt, & antiquissima monumēta memoriae humanae impressa saxis cernuntur, ac literarum semet inuentores item perhibent. Inde Phoenicas qui mari prapollebant, intulisse Graeciae memorant, gloriamq; adeptos, tanquam repererint quae ab Aegyptijs acceperant. Ammianus Marcellinus in obelisci mentione: Formarum (inquit) innumeras notas, hieroglyphicas appellatas, quas ei uindique uidemus incisas, initialis sapientiae insigniuit auctoritas. Idem mox paulo obeliscum dicit scriptilibus effigiatum elementis. Ab ijs haud ita distat, quod a Cicerone factum scribunt Graeci. Qui in Sicilia quaestor dijs argēteo munere oblato, quum (uti assolet) adderetur epigramma, praenomen Marci, Tullijq; nomen apponi integrū iussit. Ciceronis autem loco, quod sequebatur, facetie ciceris granum ab artifice insculpi uoluit. Caeterum, sicut a perdice sumus exorisi, ita in eundem desinamus, obiter adnotabimus quae libro quartodecimo Strabo prodidit super perdice a Protogene picto: Item (inquit) ex Protogenis picturis Ialysus ac Satyrus iuxta columnā stans, super columna perdix erat, ad quem ita homines hiabant, quum nuper tabula esset posita, ut illum solum admirarentur, Satyrum uero cōtemnerent, quanquam perfectissimum opus agebant admirationem perdices manueti, qui a nutritoribus allati, & cōtra pictum appositū canebant ad picturam, & congregati gestiebant. Protogenes rem uidentem opinionem

opinionem euenisse, aedituos rogauit, ut deleri auem permitterent: quod & factum est. Sciendum deniq; per dica, agrippa, sirra, psitta, censerī apud Graecos aduerbiales uoces, quibus animalia dum abigunt, utantur pastores, caprarij ac bubulci.

De Harpyis quam diuersa comperiatur apud Graecos certatim & Latinos. Harpe quid, harpides, harpys, harpasiis, harpasa, harpasia, harpage. Creagra, Lycos, Corax, Turres nauales. Caput XXVII

Arpyias malas pro nequissimis mulieribus, ueluti ex adagio usurpasse uidetur Apuleius, cuiusmodi fuerint monstrosa harpyiarū corpora, notum abunde (opinor) ex Virgiliano carmine, Virginei uolucrum uultus, foedissima uentris Proluuies, uncaq; manus, & pallida semper

Ora fame. Seruius Neptuni prodigiorum patris & terrae filias putat. Sunt qui scribant, ideo uirgines fingi, quod omnis rapina arida sit, ac sterilis. Ideo plumis circumdatis, quod quicquid inualerit rapina, caelat. Volatiles autem, quod omnis rapina ad uolandum sit celerrima. Dicitur enim aello, quasi ἐλωρ ἄλλο, id est alienum tollens, ocypete citius auferens. Celænum uero, Graeci nigrum uocant. Unde & Homerus prima Iliados rhapsodia,

ἀΐψα τοὶ ἄμα λελαυνὸν ἑρωίσει πῶδ' ὀβελ.

id est, Statim niger tuus sanguis emanabit per meam hastam. Quae omnia id demum significare agnoscimus, quod aliena concupiscimus primo, mox expetita inuadimus, postremo inuincata semel abscondimus illatebramusq;. Sed & ipsum Harpyiarum nomen, inditum a rapacitate uidetur, siquidem eo nomine indicatur Graecis rapina: unde & Harpax in Pseudoli argumento,

Venit Harpax uerus, res palam cognoscitur.

Est & apud eundem harpagare uerbum, ut item in Pseudolo,

Neque homines magis alinos unquam uidi, ita plagis costae callent,

Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi sunt flagricibae,

Qui haec habent consilia, ubi data occasio est, Rape, clepe, tene, harpaga.

Sunt qui putent, tribus Harpyis addi ab Homero quartam nomine Thyellam. Apollonij uero interpres in illis poeta uerbis ex Argonauticōn primo,

ἀλλὰ δὲ καὶ ἀντία ἄρπυγῶν ὀπίσσω φέρον.

id est, At Thyellae aduersae raptim retro ferebant. Ita scribit, Thyellae hiberni flatus & procellae: unde Homerus per synonymiam Thyellas posuit, & Harpyias, hoc est procellosos flatus:

ὧς δ' ἔτε πανδάρῃου κούρας ἀνέλοντο θύελλαι.

Et mox,

τῆρα δὲ τὰς κούρας ἄρπυγῶν ἀνρῆείλαντο.

Apollonius uero operis eiusdem libro secundo, Iouis magni canes, harpyias dixit illis uersibus,

οὐ θῆμις ὡς εἰς βορέου φερέουσιν ἐλαόσα

ἄρπυγας, μεγάλῳ δὲος λυίας.

Et mox subiungit, fugatas a Zeto & Calai coniecisse se in specu, quod in Creta uisebatur, sub Arginunte: quam rem Neoptolemus quoq; ac Pherecydes literis commendauerunt. Sunt ex Graecis, qui in harpyiarum forem prodiderint. Pro cruentis sanguinarijsq; raptoribus, pecuniae immorientes uidetur Sidonius Apollinaris Harpyias usurpasse: Nam libenter (inquit) incedunt armati ad epulas, albatī ad exsequias, pelliti ad ecclesias, pullati ad nuptias, castorinati ad letanias. Nullum illis genus hominum, ordinum, temporū cordi est, in foro Scythae, in cubiculo uiperæ, in conuiuio scurræ, in exactionibus Harpyiae, in colloquutionibus statuae. Sunt qui Harpyiarum nomine Furias intelligant: unde etiam epulas abriperē dicuntur, quod est furiarum. Hinc eleganter Horatius gulam dixit rapacibus dignam Harpyijs, intelligi uolens, gulones dignos uideri, quibus Harpyiae furtim inuolantes edulia surriperēt, in ipso edendi desiderio, & epularum apparatu, sicuti Phineas diripuerē dapes. Apuleius, Et tamen quotidie pastus electiles comparere nusquam: nec utiq; cellam suam immanes inuolare mures uel mures

fcas, ut olim Harpyia fuere. Quod diximus, Irin credi Harpyiarum forem, ne confi-
ctum quis putet, confirmatur Hesiodi auctoritate ex Theogonia:

δαίμας δ' ὠκεανὸιο βαθυρρεΐταιο βύγατρα
ἠγάγετ' ἀλεκτρύω, ἢ δ' ὠκεΐαν τέκερ' ἰεΐω,
ἠνὸς μὸς δ' ἄρπυγας, ἅτε μὲν ὠλενὸς ἴτω τε.

Harpyias gramatici apud Gracos interpretantur ἀρπακτικὰς θεάς, id est rapaces deas.
Harpe uero, auis est species raptu uiuentis, aquilæ similis. Homerus,

ἢ δ' ἄρπυι εἰκίαι τανυπτέρυγι, λιγυφώνω.

Quamquam & eodem nomine dici falcem nouimus, Hesiodus;

δαίτηρ δὲ πλάθειον ἔλλαβον ἄρπυω,
μακρῶ, καὶ χερσὶ δὲ νηπύ.

Hinc harpedophorus dicitur falcifer. Harpides uero calciamenta sunt, quæ item crepi-
das uocant. Dicuntur uero quasi ἡρπιδες, quia πολυρρεΐταιο ἑποδύματα, id est multipli-
ci futura calciamenta sint: sic enim apud Gracos Salustius præcipit. Nominis uero etiam
Callimachus meminit,

ἢ γὰρ μὲν τρωϊκῶν δὴκε σὺν ἀρπιδέσσιν.

Harpys uero amorem signat, à rapacitate item nomine accersito. Vtitur eo in Crina-
gora Parthenius,

ἀμφοτέρωσιν ὠδὶ βᾶς ἄρπυος ἑλπίστω.

At Harpafus est Caria fluuius, ab impetu prærapido sic nuncupatus, prius dicebatur
Daphnus: meminit Apollonius Caricorum quintodecimo. Harpafan ciuitatem à flu-
uio eodem nuncupari, Stephanus scribit. Harpeza dicitur montis pars ima, id est pes:
uelut ἄρπυζα, id est terminans extremitas. Harpagia dicebatur locus prope Cyzicum,
unde raptum memorant Ganymedem. Sed & in Illyria ciuitas monstratur Harpyia
prope Enchelyas, in quam Amphiarai auriga Baton se cõtulit, postquam is perijt: me-
minit Polybius. Harpagen, inter coquinaria instrumenta recenset Pollux: sed nomine
alio dici creagram putat, & lycón, hoc est lupum. Alij eo nomine instrumentum quoq;
intelligunt, extrahendis è puteo uasis accommodum. Sunt & in belli usibus Harpagæ,
ab Agrippa excogitata, capiendis oblaqueandisq; nauibus. Ea uero sunt cubitorum
quinq; ligna, ferro circumplexa, fibulasq; ab capite utroq; præfixas continentia, unâ
falx ferro curuata inhæret, alteri funes destinantur plurimi, falces machinis attrahen-
tes, ubi in tendiculum incidit hostica nauis: cui intercipiendæ machinula præstò & al-
tera est: coraca uocant, id est coruum. Quod autem ad Agrippam attinet, sunt qui ab
eodem, genus id turrium adinuentum scribant, ut de tabulatis subito erigerentur, simul
ac in prælium foret uentum. Ad quod alluserit poeta nobilis,

Tanta mole uiri turritis puppibus instant.

Harpagones (inquit Plinius) Anacharhis excogitauit primus, & manus Pericles Athe-
nienlis: auctor nobis est in Viris illustribus Nepos Cornelius, hisce usum ex Romanis
primum imperatorem Duillium.

Æstiuam ægritudinem, intelligi breuem, & quæ sit eius rei ratio, Iuuenalis
locus explicatur.

Caput xxviii

Æstiuam ægritudinem ferè omnem celeriter desinere, obseruatũ est à clã-
rissimis medicorum. Quod ut monstraret maximus ille ac diuinissimus
Hippocrates libro Sententiãrum secundo, ita scriptum reliquit: Quartanæ
æstiuæ breues magna ex parte sunt, autũnales longæ, præsertim quæ hye-
mem attingũt. Aduocauit etenim morbum quàm diutissime perseveran-
tem, ex quo uelut perspicuæ claritudinis exemplo, reliqua morborum genera inauditi
dedit. Ex doctrina igitur hac profluit adagium, ut ægritudinem mox paulo desitutam,
nec procaci recurfu, aut lancinatione diuturniore corpus emaciaturam, uel confectu-
ram quoq; nuncupemus æstiuam. Scrutabar uero curiosius, qui mos ferè mortalibus
institus est, dicti euentusq; rationem, sed nec laborandum diu fuit: præstò enim est sem-
per, uelut succenturiatus ille artis medicæ longè scientissimus Galenus, apud quem ita
scriptum legimus, Non quartanæ solum (inquit) breues æstate sunt, sed cætera ægritu-
dines

dines quoq; celeriter desinunt. Nam succi funduntur & eunt usquequaq; de corpore,
atq; resstantur. Igitur si uires superfunt, nocua materia secreta, morbi desistunt: sin uires
desunt, infesta materia pariter abducta, ex quoq; exsoluuntur: quam obrem nullus mor-
bus æstate tardius absoluitur. Cæterum, ut æstate materia dispergitur, atq; aboletur fa-
cultas, ita hyeme contrà accidit: succi nanq; manent intus, modo animalium quæ illa-
tebrant se & delitescunt, & item facultas ualens persistit: itaq; quum morbificus succus
maneat, neq; morbi conuelluntur, neq; ægri intereunt, quippe ualentior facultas reni-
tatur. Ex ijs quæ medicus præstantissimus exsequitur, lux multa infertur illi Satyrico,
Iam letifero cedente pruinis
Autumno, iam quartanam sperantibus ægris.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIO-
num antiquarum Lodouici Cælij patru, ad spectatissimum
dominum Franciscum Venetium, ciuem Rhodiginum,
& nunc regulatorem benemeritum,
Præfatio tricesima.

Vnt equidem uir clarissime in patria nostra Rhodigina permulti-
quum nobilitate tum uirtute multa præsignes, quibus cum iucun-
da mihi consuetudo intercedit: sed qui me arctius quàm tu ample-
xari, patrio affectu amplius confouere, iuuare consilijs, ope iacem-
tem quandoq; excitare sit uisus, haud scio an quenquam ad hanc
diem compererim. Nec id expressum tibi ulla ingenij nostri acrimo-
nia, quod mihi perquam exiguum affulsit: nec literarum locu-
pletiore supellectile, quæ prætenus est: sed tua te uirtus, insita mo-
rum haud fucata simplicitas, hac quam sustines persona prorsum digna bonitas publi-
cam quodammodo materiam facit. Abs te digreditur nemo non hilarior, qui tua usu-
rus opera domi te quæsierit: aut qui forte, nedum destinato, dum iniunctam obis fun-
ctionem, tibi se ingesserit. Nec mirum, ab incunabulis enim ita imbutus, ita instructus
es à patruo meo, ut sapientis ac uerè cælestis uiri primam esse curam putares, non sibi,
sed toti genitum se credere mundo. Hoc etiam à nobili Venetiorum prosapia habes,
quæ omnibus prodesse, nemini obesse cõsueuit. Taceo alia. Hoc præterire nequeo: Lo-
douicum Cælium patruum meum miris effers laudibus: huius mores, huius eruditio-
nem probas: ab eo quicquid in te doctrinæ est, accepisse fateris: illius hortatu te Pata-
uium studendi gratia profectum fuisse, & in ciuili lure satis profecisse prædicas. Quo
fit, ut concipere nequeat animus, tanta adobrutus mole rerum, quàm tibi hisce nomini-
bus debeam: minus multo etiam si omnia unde quaq; circumspecto, qua demum ratio-
ne tot tantisq; meritis tuis paria facere, parte saltem aliqua ualeam. Nec id, quia te be-
neficia putem foenerari: etenim animi altitudinem tui creuisse abundè uideo: sed quo-
niam meæ partes sunt, in id tota uir incubuisse, ne tanta tua bonitate fuisse uidear indi-
gnus: nam quauis perniciè peius multo reor inauspicatissimum ingrati nomen, cir-
cumfuso tamè tantis rerum difficultatibus lucis nescio quid sese ostentauit. Quod est,
si de literaria penu quippiam fuerit promptum, quo te uicissim promereamur: quando
alia desunt in præsentia tentanti omnia, & omnem (uti dicitur) funiculum mouenti.
Gratius autem hoc beneficij genus tibi futurum sponder illud, quod literarum studia
sic es perpetuò amplexatus, ut in ijs præcellere animaduertaris. Te igitur præside pro-
deat hic Tricesimus patru mei lucubrationum labor, postea quàm in me qualis fue-
ris, iam hinc norint omnes.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTI-

QVAVM LIBER VNVS, QVI TRICESIMVS.

Seminum, quæ cerasbola dicuntur, ratio. Ateramna quæ dicantur. Proble-
mata quæ discutinequeunt. Lapidum partes esse teneriores, quæ terræ in-
hæreant. Ceratia. Carati aurificum cur dicantur. Scrupularis ratio quæ sit.
Ceraſtia, cur dicta Cyprus, Sphæcia. Aries Periclis monocerotus. Gallinarum
pericarphismus. Engga & zoophyta. Veterum pocula fuisse cornea. Amal-
theæ cornu. Ceratis notiones. Ceraxoi, Ceratoglyphi. Comote, Comotria,
Ceroplastæ. Myes. Cornua increſcere quid. Episporea quid, Episporea. Ce-
rasbola item quæ dicantur. Ceruchi qui. Valerius Flaccus declarat. Cap. I.

L S T apud Platonem semel, quantum obseruauerim, uerbum
hoc cerasbolus, id est *λερασβολος*. id quodam ueluti adagio
usurpatum, pro eo qui inamoenis ingratisque moribus sit, quicquid
per imperitia nullo moueatur affectu, & leges quoque habeat
derisui, illis haudquaquam obtemperando, sed contumaciter
obnitendo. Et uocabuli quidem notio aperta satis, at eiusdem
ratio non utique obuia fuerit, sed ut Arietini oraculi historia,
forte amplius quaerenda. Sunt qui ita interpretentur: ceras-
bola dici proprie, quæ dura nascantur in aspretis aut legu-
minibus, nigra quidem colore, sed magnitudine quanta mi-
nimum. Ea si leguminibus incoquantur, minime remollescunt, nec alioqui fructum unquam
ferunt. Eiusmodi produnt esse, quæ inter bouum cornua dum feritur, forte fuerint iacta-
ta: unde & cerasbola nuncupata à iactu eiusmodi. Alioqui & ateramna intelligunt, quæ
cunctaque incoctilia sunt & contumacia rebellisque. Colectaneorum secundo apud Græcos
ad agricolationem spectantium scriptum inuenias: feminantibus cauendum, ne in bo-
uis cornu decidant semina, quæ cerasbola dicunt nonnulli & *αφορα και ατελη τα πι-
αυτα φασ ορηδου*. Sed (ut dixi) non nimis abditum hoc, neque ab intellectu deuium. At
cur ita, id est quod multos diu torſit. Multa equidem in naturæ maiestate recondita la-
tere, fatendum est, quæ ingeniorum solertia necdum satis uidetur excussisse. Nonnulla
ex his sum memor alia huius operis parte attigisse me. Recenset plerumque & Theophras-
tus, in quibus & illud de gallinis, quod sexto De historiis etiam Aristoteles posuit, &
est à Plinio repetitum: illæ enim ouo ædito, religione quadam excutiunt sese, & circum-
actæ purificant, aut festuca aliqua sese & oua lustrant: pericarphismum Plutarchus uo-
cauit: item defossum à ceruis cornu: itemque si una aliqua caprarum ore heryngium te-
neat, quod nonnulli uocant origanum, alij moly, Romani capitulum mardus, grex sub
sistit uniuersus. Hoc & de cerasbolis dici potest non absurdè. Quid enim fiat, neminem
profecto latet, sed causam non norunt omnes. Non magis quam in eo quod periti rerum
tradunt, ceruis saluuginosas manare lachrymas, at dulces sibus dum capiuntur: necnon
cur exculcatum apium contritumque dum germinat, lætius mox proueniat, quod probris
maledictisque & execrationibus in cumino consequuntur. Cæterum ne quaestionem mo-
do torquendis uidear ingenij proposuisse, subiungam quod ex mutis (ut aiunt) magi-
stris compertum mihi est. Scribunt physiologia non imperiti, frigiditate seminibus in-
duci duritiem, ea namque premit cogitque usque ad rigiditatem. Ediuerso mollia laxaque effi-
cit calor: proinde non recte astruunt, qui dicunt, *ετφ φερε, ουχι αφορα*, id est annus
fert, non ager: siquidem loca genuino prædita calore, temperiem gratam aere addente,
fructus proferunt molliores. Quæcumque igitur serentis manu protinus recteque in terram
decidunt semina, intra illa excepta, uelut suo sibi lecto collocataque, calore insito amplius
& humore perfrui ualent. At quæ in cornua inciderint bouum, non assequuntur, quam
Hesiodus tradidit, *αεισλω βουμοσωλω*: sed aberrantia dilapsaque, non tam sata uiden-
tur, quam proiecta incuriose: unde accidit plerumque, ut uel frigoris iniuriam patian-
tur

tur, uel exſicca prorsum fiant, & lignosa tunricula, ita ut remollescere haudquaquam ua-
leant. Argumento sint lapides, quorum partes terræ inhærentes, *εγγα και ζωφουτα* uo-
cant Græci, longe molliores custodit calor, quam quæ sub dio sunt: qua ratione la-
pidarij artifices lapides adobruunt, quos excolere ingenio parant, ueluti terræ calidi-
tate quadam indipiscantur maturitatem, cum hypæthri & subdiales frigoris uel obdura-
ti artificio reluctentur. Sunt tamen zoophyta Græcis proprie inter rationalia & ratio-
ne carentia constituta, id est inter homines & bruta. Rursus ipsum hoc inde quoque di-
scimus: etenim compertum ferme est, frumenta quæ in areis seruata diutius fuerint, quo-
dam ueluti callo obdurescere. Id ipsum alicubi præstat frigidior uetus, dum uentilatur,
afflato. Sicuti contingere in Philippis auctores nonnulli sunt. Inde fit, ut tanquam im-
possibilia haud respuenda sint, si forte rusticos quandoque inaudias, ex duobus propin-
quis sulcis, aut uerius porcis, in altera duriores concipi fructus. Sed & illud maximum,
inter fabarum lobos alij mollia producut, alij dura, prout frigidior uetus, aut aqua par-
tem hanc attigerit magis, aut illam. Sed quoniam de cornibus quæ cerata uocant men-
tio hac parte facta à nobis est, appendicem non ingratiorem lecturis adiciamus: alio-
qui & operis est instituti, quo eruditionem hisce ueluti sulturis tibicinibusque surrige-
re obfirmareque contendimus. Lego in ueteribus memorijs ante inuentionem pœculo-
rum antiquos cornibus ad potum esse usos. Quo argumento à doctis usurpatum inue-
nimus *λερασρα*, pro eo quod est *ωχρη οινου*, hoc est uinum infundere. Sic Pisander, &
Homerus Iliados 6,
οινου τ' εγχεραλαρα πειν.
id est, & uinum fundens in ceras, sine cornu ad potum. Cornu Amaltheæ, quæ Hæmo-
nij traditur filia, miræ fuit naturæ, quod scribunt Græci, ut quem quis seu potum ex-
petisset, seu cibum, citra ullum omnino laborē fieret eius compos. Hoc Achelous, suo
recepto, Herculi fertur tradidisse. Ceratia autem siliquas dicit, uulgo notas, intra quas
inclusa cernuntur nominis eiusdem semina, unde simplici aurificum turba obrepsit ap-
pellatio, ut in auri & argenti ponderibus subinde caratos dicat. Scrupulos in ea te nun-
cuparut ueteres. Nam hinc ratio scrupularis uocatur Plinio. Sunt & in Megaridis con-
finio Cerata, quod esse loci nomen indicat in Parallelis Plutarchus. Dicuntur uero ce-
rata à *λερα*, quo caput significatur. Recte enim (ut Aristoteles inquit) capiti cornua
mandauit natura: nec recte Aesopi Momus uitio dat, quod non in armis taurus cor-
nua gestitet, unde ferre uehementius possit, sed capite corporis imbecillima parte.
Neque enim ingenio perspicaci ille Momus ista reprehendit. ut enim si in alia quauis par-
te cornua haberentur, frustra ponderi essent, nulla in re utilia, multa etiam officia impe-
dientis armis quoque infixæ, sedem omnino ineptam tenerent. Gerunt quæ animal pa-
riunt, cornua ad uim aut inferendam aut depellendam. Scribunt nonnulli ex gramma-
ticis Græcis, cornua item pro capillis posita inueniri, quoniam utraq; enascantur mo-
do eodem. Credo, quia unguis, rostra, pili, cornua, plectra, siue calcaria, & si quid eius-
modi aliud est, ex cibo gignuntur aduentitio & augendi potestatem habente, quem tum
à semina, tum forissecus sibi acquirunt. Osa uero in prima partium constitutione gi-
gnuntur ex seminali excremento: quumque animal augetur, hæc incrementum ex alimen-
to capiunt naturali, quo partes augentur principales. Adest etymon quoque, cur cerata
pro capillis autument inueniri: inde enim duci uidetur nomen, *οτι σιωχεδς λεραουται*,
id est quod præcidantur affidue. Vocant & cerata fluuios omnes ab Oceano delatos.
Ponitur & nomen id pro gloria quandoque, *περα δ' ορα το ωιδυμω*, quoniam gloriam
omnes appetant. Porro uidetur ceras significare uim roburque in sanctis literis, honesta
ex brutis translatione, quæ communita cornibus sunt. Nam & Ceraſtiam dici Cypron,
Xenagoras prodidit, *ερα δ' εχρη πομας βοχας*, id est quia supercilij abundet multis,
quæ (inquit) cerata uocant. Etiam si me non fallit, esse qui sic opinentur dici, quia inibi
uiserentur cornibus homines insignes. Quemadmodum & Sphæciam interpretantur
nuncupatam, quod incoleret Sphæces qui nominabantur. Legimus porro arietis ca-
put monocerotis, id est cornu unius, Pericli ex agris esse allatum: quod intuitus Lampon
uates, robustum & solidum in frontis mediotullio situm, respondit, Ex duabus quæ in
urbe uigerent factionibus, Thucydidis ac Periclis, fore ut altera obscurata, ad unum

Periclem, apud quem uisum foret portentū, recideret ciuitatis potentia. Ceraxos & ceratoglyphos appellant Græci, qui cornua expoliunt excoluntq; artificio ingenio, ac sculpunt: sicuti concinnandæ comæ periti, plurimum quidem comotæ dicuntur, id est *κομωτοί*: & foeminæ comotriæ. Sed & ceroplastæ uocantur, quoniā (ut præstruximus) comas etiam cerata uocabant. Vnde de Paride apud Homerum *ὡς ἄγλαδον*, id est coma illustrem uenustumq; interpretantur. Et apud Sophoclem, *ὀρθότατος φεικός*, pro eo quod est *ὀρθότατος*, & *ὡς ἄγλαδον*, pro fetis intelligunt bubulis. Legimus item carnes supra frontem ad tempora nuncupari *μύσας*, id est mures, sed & cerata dici à quibusdam. Cornua increfcere dicuntur, cum ab spinosis arguatoribus argumētorum strophis, cuius sunt formæ syllogismi cornuti, sic obretimur, ut uelut pedicis explicari haud promptū sit. Aduersum quos illud ex triuio regerendum, Malo nodo malus cuneus requirēdus est. Disceptatum inter primæ notæ grammaticos est, qui demum sint apud Valerium Flaccum Argonauticon primo, Ceruchi, apud Græcos & Helychium in primis comperi, cerauchos dici rudentes, uelut *τὰ κερῶνα ἰχθύωντες*, id est antemnarū cornua firmantes. Suas uero habent in puppe ansas ad quas destinantur religāturq; propterea tremulos dixit ceruchos per concisionem Flaccus, Temperet ut tremulos Zetes, fraterq; ceruchos.

Nec aliud libro undecimo indicat Apuleius, cum ait, Puppis intorta cerucho. sic enim legendum cenfet interpretes. Demum ut ad cerasbola redeamus, ita inuenio in thesauris Iulij Pollucis: Episporia (inquit) dicitur, cum quis in idem semen iniicit & alterum: quod cauēdum est. Sunt & cerasbola boum cornibus circumuoluta uincula: sed & in antiquis lyris, *ὡς λαβῆς*. Epispora tamen Græci uocant item, quæ Manj seruntur menfe, omninoq; sic dicitur sementis prima. Epispora esse scribit Theophrastus lactucam, erucam, napy, coriannum, lapathum, anethum. Sunt qui eo nomine *τὰ λάχωνα* intelligāt. Illud postremo adiecerim, arietem dici *κερῶν* Græcis, *ἀπὸ κερῶν*.

Quæ sit prouerbij ratio, Senilis ualetudo. Senectutē esse animæ propriā ætatem. Themistoclis dictum ad id. Cap. II

Eniores magna ex parte minus ægrotare quàm iuuenes, adnotatum ab Hippocrate est: attamen qui longi his acciderint morbi, magna ex parte insanabiles tota uita comitantur. Hinc profuit adagium perelegans, ut senilem nūcupemus ualetudinem prosperam fatis, minusq; causationibus obuiam infestamq; uel (si ita mauis) quæ medicam non admittat manuū, nec ulla ualeat ratione perfanari: quando eiusmodi esse senum morbos Hippocrates dicitant uerba: quæ si quis ad amissim reuocet, lancemq; curiosiorem, comperiet non senes omnes quàm iuuenes minus ægritudinibus lancinari & conuellit: neq; enim continentes sunt omnes moderatq; nec omnino parcius uicitant, & sub rationis modulo perdomant cupiditatem. Qui uero luxu uitæ prodigalitateq; & lenocinio blanditijsq; uoluptatum, ac gulæ demulcentia lasciuiunt, & uitam consecrantur uoluptatibus delibutam, magis ægrotant, ut qui debiliores quàm iuuenes habeantur. Cæterum complures ex longis morbis insanabiles tota uita comitari, perspicuum est: siquidem facultas debilis est, ut insuper morbi digeriem facile concoquere nequeat. Itemq; morbi diutini, frigidiores censent omnes, & ob eam rem seniores magis q; iuuenes infestāt, namq; omnes similibus morbis facilius perurgentur. Cæterum id eximie aduertendū, senectutem nihilominus animæ dici ætatem propriam & accōmodam, quando omnes quidem in sene conflaccunt uirtutes, sola lætius uiridiusq; progeminat sapiētia, uirtiorum consilefcentibus incentiuis: quo nomine clarissimus ē Græciæ imperatoribus Themistocles, transmissis uitæ annis centum ac septem, lineas iam fieri propiores sentiens, indoluit: tum sibi demigrandum, sapere cum præcipue esset exorsus. Hinc & poetæ celeberrimos legimus, ætate iam grandī, cygneū quiddam & cōsuetu mollius blandiusq; insonuisse. Hæc deniq; Abisacilla Sunamitis est, quam regi Dauid quæsitam, sacra testatur pagina: cuius feruore, bellacis uiri recalescerēt membra, iam arata rugis & deflaccata. Auctor tamē in Politicis Aristoteles est, corporis minui uigorem ab anno sexto & tricesimo, animi uero ab duodequingagesimo.

Lassitudinem

Lassitudinem æstiuam leniri balneo, hybernā uero unctiōne. Cōthōnifmus quid. De cibi potusq; ratione per æstatem ac hyemem. Temporum distinctiō ex astronomis & medicis. Cap. III

Quoniam medicorum castra, non ut transfugæ, sed ut exploratores ingressi sumus, nauanda strenuē opera est, ut inde ueluti postliminio, non redeamus, nisi suffertis manibus publico quidem studiosorum bono, electius aliquid cultiusq; referentes. Argumentum uero huic elucubrationi Aristoteles præbet, apud quem agitari quæstionem scimus, unde nam sit quod medicæ artis nō imperiti æstiuis lassitudinibus balneo, hybernīs uero unctiōne mederi soleant. Et succurrit quidem ratio, hyberno utiq; tempore unctiōnem offerri propter humores mutationesq; urgētes: nam per calorem laxare oportet qui membra tepescere faciat, oleum uero calidum est. At in æstate humefaciendum censetur, quoniam tempus id siccum est, nec metus interpellat horrois, quod status temporis ad teporem ingenuē uergit. Hinc etiā cibus parcus, potio liberalis per æstatem admittitur, ille magis, hæc omnino, potioni namq; per æstatem ob temporū siccitatem indulgendum ex toto est. Parsimonia uero cibi, quæ *ἀλιγοσσία* dicitur, communis quidem temporum omnium est, sed magis æstati cōuenit, ne ob habitum temporis feruentem corpus cibo immodico pressum exestuet. Hinc prouerbia duo scite admodum, nec ut opinor improspere producantur, Æstiuē bibere: quod est largius uberiusq; cuiusmodi affluentem potum *κωθωνισμῶν* uocat Græci. Nec me fallit: eruditiores, nomine potus, intelligere in eo philosophi loco, siquidam commixtionem ex uino subtili, claro odorato, & aqua leui laudabiliq; hæc enim tria, corpus nutriendo reficiunt, uirtutem custodiendo frigefactant atq; humectant quoq; quod est eo tempore potissimū, nec nō tenuitate sua superfluitates corriuant in urinam & sudorem. Alterum uero adagium est, Hyemalis refectiō, pro ea quæ largiore præbeatur manu, nec auariter. Ventres namq; hyeme, sed & uere quoq; natura calidissimi sunt, & somni longissimi: itaq; per ea tempora cibi dari copiosius debent: caloris enim natiui copia magna est, ut cibus proinde plenior requiratur. Argumēto ætates sunt, & athletæ. Quod uero hyeme accrescat calor, Aristoteles quoq; insinuauit: subterfugit enim præ frigore extrinsecus circumfusō retrorsumq; æstate ad confinem consanguineumq; & cōsentaneum aerem aduolat: ita efficitur, ut porrectus & quasi patefactus distiletur atq; dispergatur æstate, hyeme cōfertior coeat & consistatior, & item in profundum peruadat meetq;. Quocirca concōctiō & sanguificatio per ea tempora probior & salubrior redditur. Suffragatur & somni longiores ob prolixiorē noctium tractum, id quod ad officia naturalia admodum confert. Cæterum quia paulo solertioribus posse ambiguitatem inoriri animaduerto, sit ne id uniuersis animantibus commune, ut hyeme infercienda sint amplius, sciendum, à tractatu hoc abiungenda, quæ certis se temporibus in specus conijciunt conduntq;: hæc enim cibum nequaquam requirunt pleniorē, quamdiu latebris delitefcunt, siquidem ex toto sine pabulo obdurant. Quod si cibum abliguriant, ut ante latibulum, perperā concoquunt. Animantium siquidem quæ ex natura frigent, calor euiñitur brumali frigore, ita ut propemodum extingatur, & ob eam rem pleracq; contuēriliceat, exanimis similia, quæ in latebris uiduata sensu motuq; iaceant. Quædam istius modi affectu prorfus exanimantur. In animantibus uero sanguinolentioribus calidioribusq; calor in profundum colligitur conuētū frequentiore. Cæterum in ratione temporum attendenda magnopere medicæ scholæ placita, ab astronomis dissidentia plurimum: quod nō neglexit Auicēna quoq;. Nam qui solis per signa meatum obseruāt, ueri assignant initia, partē arietis primam, æstati primā cancri, autumno primam librę, hyemi primā capricorni. Medicinæ periti mediā signorū in ijs præferunt, aquarij, tauri, leonis, scorpij. Nam & prima Canticæ particula, tractatu secundo, Auerris inquit, Ex propinquitate ac longitudine solis ad nos, & eiusdē distantia mediā efficiuntur anni tempora quatuor, siquidem ex longitudine causa inoritur humiditatis & frigiditatis, quæ hyemalis est constitutiō, ex propinquitate siccitas cum caliditate, quæ propria æstatis sunt, at ex mediana solis distantia temporum supputatur ratio mediā.

Septimanā

Septimani tragœdi qui faciē prouerbij intelligantur. Martialis locus illu-
stratur. Abderitarum historia. Somniare per febrem quid. Cap. iiii

Septimani tragœdi ex adagio dici ualent, qui morbo, uel etiam quauis alia
causa in delirium prolabantur. Prouerbij origo ratioq; ex historia est, ferunt
Abderitas quandoq; Lysimacho regnante, nouo quodam & mirādo gene-
re morbi infestari cœpisse. modus mali erat hic, primum uniuersim grassa-
batur febris prærapida succensaq; ubi dies aduenerat septimus, ijs sanguis profuēbat
e naribus copiose largiterq; alij sudore multo digerebantur, & hic erat febris finis. Ca-
terum perridicula mentem omnium obsidebat affectio, siquidem ad tragœdiam conce-
tabantur, iambicaq; uocalissime detonabāt. Sed Euripidis Andromedam in primis, &
Persei uerba cantu percurrēbāt. Præteruibus ac præpallidis septimanis istiusmodi tra-
gœdis offertissima ciuitas erat, uociferantium hæc & id genus alia,

σὺ δὲ τὸ θεῶν ἔργον, ἢ ἀνθρώπων φῶς.

id est, o deorum hominumq; amor tyranne. In multum producta est inusitata deliratio
hæc, donec hyems & atrox frigus accedens, malo finem induxit. Morbi initium pro-
fluxisse hinc opinantur, quod ea tempestate magni nominis tragœdus Archelaus, Asta-
tis meditullio, caloribus succensis Andromedam illic acritauit, unde febrium causam
in theatro contraxerint Abderita: quumq; (ut asfolet) tragœdiæ illius spectra mēti ob-
uerfarentur, conualescentes in eandem per delirium dilabebantur, memoriæ Androme-
da inhærente, ac Perseo cum Medusa. Hinc adagij origo fluxit. Eo uti possumus, quum
mentis errore, & indocto conatu opus aliquod aggrediuntur multi. Quumq; ut Saty-
ricus inquit, Scribimus indocti doctiq; poemata passim.

sicuti sua tempestate usq; uenisse Lucianus prodit, quando gestis in Armenia rebus nu-
merosa historiarum prorupit series, ut iam Thucydides multi, ac Herodoti, necnon Xe-
nophonē uiserentur. Et ueritatis assequeretur fidem adagio uetus, *πῶλεμὸς ἀπὸ τῶν
πυρῆς*, id est omnium pater bellum est: quando tantos produxisset rerum conditores.
Ad hanc quæ de Abderitis exposita est contenderim historiā alluisse Valerium Martia-
lem, quum Epigrammatum decimo ita scribit,

Si patiens fortisq; tibi durusq; uidetur,

Abderitana pectora plebis habes.

Nec tamen excidit alibi traditum a me, insitam. Abderitanis fuisse uesaniam: quod Ci-
ceronis est in Deorū natura. Quæ sententia etiam si plane satisfacere potest, non ibunt
tamen inficias studiosi, sensum poetæ hac historia iuari egregie. Nec illud postremo
incuriose prætereamus, quod ex Hieronymo est. Eum qui uerba profundat obscura in-
uolutaq; nec sententijs apte coherentibus, pessimo elocutionis genere, dici per febrem
somniae, uel arreptum morbo phrenetico, Hippocratis uinculo alligandum.

Somnus attonitus ex medicorum placitis qui sit. Lethargus, & quid cata-
leptis, item cataleptis. Caput v

Somnum attonitum eleganter ac doctè dicimus, cum quis ita obdormiscit,
ut difficulter expergeri ualeat. Sed inquit Galenus, illorū deliria uehe-
menter cauenda, qui tota (ut aiunt) uia oberrantes attonitum somnum inci-
pientem, diutinum somnū esse existimant, cum recte nominetur somnus
diutinus, si tēporis serie duntaxat transiliat naturæ moderationē, nec diffi-
culty, putanequa quā altus & profundus excutitur. Talis prætere somnus ex frigore
principis accidit sentiētis, id est cerebri. Quod si frigus uehementis sit, coetu & cōciliatu
humoris, lethargum gignit, argumento obliuionis ita cognominatum. Contra coitio-
ne incurfusq; siccoris, ut sic interim loquamur, cōmittit cataleptin nomine, quā uerbū
ē uerbo exprimētes, prehensiculationem appellant; datur enim nouitati uerborum ue-
nia, dum rerū seruitur obscuritatibus. Cataleptin uero Galenus Therapeutices nono,
aeris intelligit nos ambeūtis crasin siue temperamentū, in quo & regio continetur ac
item hora. Pari modo uigilia propter calorem primariæ partis sensoriæ cōsistit, sed uel
ob intemperiem atq; immoderationem solummodo, uel etiam ob succi bilioli exupe-
rantiam affluentiamq;. Sunt quidam qui uelint somnum assidue fieri moderatum, nec
unquam

unquam immodicum. Rursus alij uigiliā nunquam fieri mediocrē & salubrem contem-
dunt, ac uerbum esse quod redundantiam tantūmodo indicet; sed hi, si uiuendi consue-
tudinē tenerent, nunquā in tantas salebras inciderent; nam præclara Hippocratis sen-
tentia est, Somnus aut uigilia si alterutrum excessit modum, mali est. Non ab instituto
aliena sunt, quæ maximus philosophus ad hæc prodidit: Quemadmodū (inquit) mor-
bi aliqui per uigiliam & in omniam afferunt; nam comperiti sunt, qui nouem dies exer-
tis & inconniuis oculis egerint; quemadmodumq; hoc idem sæpe citra ægritudinē ac-
cidit, ut gracilentis & præaridis, qui naturæ suæ ratione longas uigilias patiunt, ita som-
ni copia interim in ualentibus, interim ualentibus contingit. Nam ex ijs qui febre ten-
tantur, inuenti aliqui sunt, quos altus sopor in triduum attinuerit. Paruuli uero tum pro-
pter cibos tum propter humorem infantilis ætatis longissimo somno utuntur.

Somni ratio ex Peripatetica doctrina. Quæ dormiant, etiam uigilare. Quæ sen-
su careant, non dormire. An somnus sit impotentia sensuum omnium. VI

Porro ut ad alia hinc diffusa non admodum, protinus gradum struamus,
Quicquid somni capax est, idem uigiliæ particeps; & retrò. Nam si som-
nus quædam affectio est, & quasi nodus et uinculum sensus; sensus autem
omnis sentire actu potest: omnis uero potentia aliquando in actum refer-
tur: Necessarium est, ut id quod dormit & quod potentiam habet, ut uigil-
let, excitetur omnino & actu uigilet. Ita nullus sit somnus, qui nō possit rumpi, & qui
(ut ita loquar) experigibilis non sit. Quoniam uero ex sensu, somni natura & uigiliæ
dependet, & cum uires animæ habeantur distinctæ, ita ut aliter abiuncta à reliquis sit,
reliquæ seorsim ab hac non possint cōsistere, certum est ea quæ augentur modo & mi-
nuuntur, ut arbores, dormire ac uigilare non posse, quia sensu deficiunt. Nam sensus à
ratione uitali, quæ & uegetalis dicitur essentia & potestate, interstitio plurimo & mani-
festo dispescitur; etiam si non id constaret, utrum subiecto & magnitudine differat. Pu-
tat Aristoteles somnum & uigiliam esse affectiones circa cor, ubi domicilium optima-
tis sensus locatur, dormireq; animalia omnia. Sed quum (inquit Themistius) de anima
libus loquimur, semper excipiuntur diuina; nam eorum actio iugis æternaq; nec tristis
onerosa ue est, & uigilia in ijs omnis, cōtrarij est expers. Vtrum uero ea, quibus silicea
testa obducitur, dormiant, nemo quidem adhuc (quod sciam) fuit qui uiderit, aut argu-
mento aliquo notauerit. Sed ratione tamen persuaderi id potest: nam animal eo fini-
mus, quod sensum obtineat. Somnus uero immobilitas & quodammodo pedica est &
obligamentum sensus. Contra exsolutio eius, uigilia est. Non habent autem uices has
plantæ: quia ubi sensus non est, ibi neq; somnus esse, neq; uigilia potest. Vbi autem sen-
sus est, ibi dolor & uoluptas: ubi dolor & uoluptas, ibi cupiditas. Plantis nihil horum
potest concedi; nulla enim ratio est, quæ cogat fateri dolere has, oblectari, concupisce-
re, aut sentire. Neq; item quæcunq; alescunt, necessario etiam sentiūt. Quamquam con-
tra est, quæcunq; sentiunt, ut necessario etiam alescant. Hæc uero alimenta quibusdam
habentur, ut plantis. Hoc uero demonstrat ea ratio, quod uis quæ nutrit, munus suum
gnauius exercet & expeditius, consopitis quàm uigilantibus nobis. Porro & illud esse
manifestum debet, Omnes animantes in somno affici eodem modo, hoc est summa illa
immobilitate & insensibilitate offundi. Nam si dormienti auditus in ministerio & offi-
cio sit, uisus non sit, erunt simul in eodē duæ res pugnantissimæ, quia scilicet dormiens
aliquis sentiet, quod impossibile est. Colligi & illud potest, somnum & uigiliam ad sen-
sum cōmunem & ad eius sensorium pertinere, id est ad ipsum cor: & quum sensus cō-
munis subiecto idem cum tactu sit, necesse est ut animalibus omnibus uigilia & som-
nus communicari dicatur: quia tactus quoq; communicatus omnibus est. Si uero quæ-
rat aliquis, an impotentia sensuum omnium sit somnus: respondemus, nō esse, etiam
si omnes sensus in somno impotentes redduntur. Etenim necesse est, tactu sopito, cōn-
sequi reliquos sensus consopitos esse: sed eo non ualet hoc, ut soporatiōnem omnium
sensuum causam esse somno dicamus, sed solius tactus. Nam quum princeps sensuum
& quo cæteri referuntur, afficitur, necessario & satellites eius affectioni accubunt. Con-
tra, si illi afficiantur, non continuo necesse est sensum principem consentire. Illud uero
argumento

argumento est, somnum non ea re consistere, quod ociosi omnes sensus sint. Cum enim quis animo linquitur, quod genus lipopsychiam uocant, id est animę defectum; quam & ibi impotentia sensuum est, tamen somnus non est. Porro duabus uenis in collo, quę a iugulo ubi sciuntur caput subeunt, foris ualide apprehensis collabuntur homines, sensibus ereptis, nec tamen dormire dicuntur.

Somni causę, quas recenset Aristoteles. Galeni sententia aduersus eundem. Quando primum infans alatur ut animal. Cibi demutatio in sanguinem quomodo absoluitur. Quo pacto uaporum scanili motu inducatur sopor.

Caput vii

Aeterum finalis somni causa salus est & conseruatio animalium. Agens uero causa, spiritus est uitalis, qui in corde est: materia uero, uapor qui caput subierit, deinde in locum inferiorę defluxerit. Forma autem, situs & dispositio, est illa membrorum & partium corporis, quę in dormientibus extra intusque cernitur. Sed enim Galenus quarto Morbi ait, Aristoteles testatur, somnum fieri capite humiditate repleto: non tamen potuit ostendere, quare capite humiditate repleto, primus sensus quiescat. Nam eius intentio erat, primum sensum esse in corde: sed prestitisset dicere, somnum fieri humectato pulmone. Certe quia summa semper ratione agit natura, nec continue moueri cum uoluptate animalia possunt, manifestum est, somnum ad incolumitatem fuisse animalibus iunctum, & ad quietem: unde uaga & uulgo recepta translatio est, ut somnus quietis nomine indicaretur. Sed hæc ipsa necessitas non simpliciter est intelligenda, sed exposito & adiunctione. Nam constituto animali, necesse est id ipsum alatur: quo concessio, necessarium est e cibo uaporem surrigi, e quo somnus consequitur necessario. Quia uero sentiendi & mouendi principium est cor, in quo & spiritus uitalis & refrigerationis principium continetur, constat somnum & uigiliam, quod item paulo ante attigimus, cordis esse affectiones. Ac dormientes quidem agitatione cordis quadam mouentur, ideo et pleraque agunt, qualia quum uigilant solent, quod certe sine uisione aliqua aut sensu non posset contingere. Clarum porro est, oportere animal simul atque accipit sensum, tum primum ali, & crescere in eo quod animal. Nam quando intra uterum partus est, enutritur quidem & crescit, non tamē ut animal, sed ut planta. Cum autem accedit sensus, tunc primum nutritur & augetur, ut animal. Plane alimentum est id quod ex concoctione postremum & nouissimum subsidet: habentibus sanguinē, sanguis: carentibus sanguine, quod uicem sanguinis præbeat. Conceptacula sanguinis sunt uenę, initium uenarum est cor. Deuoratus enim & ingestus per os cibus, indeque in locos suos, id est intestina & uentriculum collatus, euaporatur: & sursum respirat per uenas, per quas deinde permanat ad iecur. In iecinore mutatur: & natura sanguinis tingitur: a iecinore influit, & subit ad cor. In corde uincitur & conficitur plenissime, inibi que in sanguinem perfecte mutatur. Ac uenę quidem alię cor adeunt, alię a corde proueniunt. Venę quę adeunt cor, tanquam ministrę ac gerulę sunt, ut quę a iecinore ad cor incoctum & imperfectum sanguinem conuehant, quem cor susceptum sua uimeracum & absolutum sanguinem reddit. At uenę quę a corde pertinent, comparatę ad alium usum sunt, uidelicet ut succus per eas concoctus iam perfectusque in totum corpus distribuatur: illud uero necessarium omnino est, quod in uaporem soluitur tabescitque, aliquatenus sustollit: deinde reditum capescere, & instar Euripi refluere: nam omne calidum in sublimē natura effertur, eo locire frigeratur a cerebro, & consistit, mox reciprocatur & descendit ad cor: cuius feruore refrigerato, somnus obrepit. Ita efficitur ut somnus maxime a cibis proficiatur. Nam alimonia ad summum caput uiam molita, quamdiu fluxum cerebro immiscet, attentat & aggrauat, hinc salebrę illę uerborum incertę, hinc oculos nare, caput uergere, erigendi se facultatem auferri contingit. Quum uero iam comitant cibi, & incidentes cordi calorem eius irrigan, a quo semper uis illa humifica & corpulenta in caput leuatur, tum profundo somno demergimur, & altum soporem flare incipimus: quo argumento Mnesimachus comicus somnum esse parua mortis mysteria pronunciauit, quam uero humentia & corpulenta genera grauedinosa sint capiti, indicium illud est, quod

quibus

quibus inest uis somnifera, eandem grauedinem capiti afferunt, crassitudine humoris eius qui sursum respirat: ut papauera, mandragorę, ac temetum.

Cur uinolenti non dormiant, neque item melancholici, aut uehementer æstuant. Tranquilli locus explicatur in Tiberio de oculis ex amore tumentibus. Fatigatio cur inducat soporem: item morborum aliqui, & hyemale tempus. Cur ualde dormientium uox grauior, ac hyemę quodque: & qui suauissime dormiunt, nil somniant. Cur denique in pueritia Galli uideantur sapientiores.

Caput viii

Xijis uero omnibus facillimum erit, ambiguitates tollere, quę ab ingeniosis plerumque agitari solent, & ab experientia originem ducunt. Namque obseruatum est, uinolentos non ferē dormire. Id & in libro Encyclicarum quaestionum proposuit Aristoteles, & Hali Practices primo, ubi in ebrietate ait, non esse somno locum, ibi namque fieri quod in lucernis contingit, in quas si præter modum infuderis oleum, restinguitur mox lumen. Ratio uero euidens: nam ad somnum creandum calidum adesse humorem opus est: hic enim concoqui expedite potest, indeque ad caput uapores surriguntur, a quibus subinde somnus inducitur. Quod si deest, exiguusque humor, aut concoctu difficilis inest, somnus non oritur. Qua de causa, post cibum somnolentissimi fieri ob calorem solemus. Melancholicos uero, & uehementer æstuantis insomnia tenet: alteros, quia refrigeratus humor penitus est: alteros, quia nullus est, aut certe minimus. Contingit porro nimium uigilantibus, uti caua quę subsunt oculis, protuberent. Accidit ex amore id plerumque. Hofce uocant Gręci *λυλοισθηνας*, uelut *οιδωυνας τα κριλα*, *τα ποσων οφθαλμος*. Ad quod planē respexisse mihi uidetur in Tiberio Tranquillus sic prodens, sed Agrippinam & abegisse post diuortium doluit, & semel omnino ex occursum uisam adeo contentis & tumentibus oculis prosequutus est, ut custoditum sit, ne unquam in conspectum eius ueniret. Ab huius interpretationis scopo exciderunt enarratores. Reiquam agimus, meminit Theocritus,

οιδωυνας κριλα *οιδωυνας τα κριλα* *οιδωυνας τα κριλα*

Scribit Auerrois, Post labores obrepere somnum: quia dum mouentur animalia, exerceturque, spargitur innatus calor eorum, & quantitas diminuitur, indeque refrigeratur, & proinde necessario ad principia recurrit, ut proprijs uelut thesauris comuniatur aduersus præpedientia. Aristoteles uero ex Themistij interpretatione: Aliquando (inquit) & fatigatione multa pertentamur somno: cuius ea ratio est, quod labor diffundit quaedam in nobis, & tabescere facit, quę uicem incocti alimentum præbent, nisi colliquamentum id frigidum sit. Ita intestinorum calor, qui ex attritu laboreque exprimitur, recrementa quaedam emollit, quę ad superiorem locum redundantia somnum inducunt. Interdum & morbi hoc faciunt, qui ex humidis & calidis excrementis conualescunt: quod genus in febre & lethargo cernimus. Hyeme proculdubio somnolentiores sumus, quod aeris humectatio frigida facit, & noctes porro longiores: sicuti Hippocratę quoque sanxisse nouimus. Sed maior id quoque facit cibariorum ingestio: nam appetentia tunc uegetior & excitator est. Quoniam uero ut membrīs grauioribus sumus, facit somnus, hinc & illud obuenire a peritioribus adnotatum est, ut quo tempore plus dormimus quam uigilamus, quod hybernū profectio est, hoc uox efficiatur grauior: quum enim tempus quod interuenit ad uigilandum, breue sit, habitus corporis qui inter dormiendum committitur, permanere usque ad somni repetitionem potest. Igitur quum aer non solum interior, sed exterior, sit crassior: et crassior qui est, tardius etiam moueatur, tunc grauior non immerito uox est. Nec illud incuriose transiluerim, quod Aristotelica lectio, magister mutus, mihi suggerit in præsentia, Qui grauius & suauissime dormiant, nihil admodum somniant: quia & sensus & intelligentia hominis tunc suo fungi officio potest, quum animus tranquillatur & requiescit: quę quidem requie uel ipsa sciendū ratio constare uidetur. Ex quo fit, ut amentes sint pueri & ebrij & insani: facit enim calor, qui nimius in his est, ut motu plurimo uehementissimoque inquietentur, quo motu desistente, prudentiores esse incipiunt. Qua tamen in parte commonendi amplius

eE sumus

sumus, quod à doctissimis proditum est: Gallorum pueros initio sapiētes uideri, mox auctiores factos desipere. Quod educandi curæ aliqui ascribunt, aut uerius, quum extra modum corpore sint humectiore, calor innatus ita adobruitur ut quiescat: propterea item orbiculatiore sunt capite, quia nequit expandi caliditas. Ex ea uero quiete uidentur illi quidem sapientiores: ubi uero auxerint, humecta illa redundantia etate iam deflaccescente, calor inualefcens præualet. Proinde uehementiores illis contingunt motus, euaporante humido caliditatis ut. Adiuuare putant & capitis illam non naturalem configurationem, quam sunt initio consequuti. At in Italia, contraria se ratione habere pueros palam est, unde scitissimum profluit adagium, ut Gallicam appellantes sapientiam, præmaturam intelligamus, & quæ mox deficiēs obbrutescat quodammodo. Porro ad uinolentiam quadamtenus spectat illud item Hieronymi, prædicandum ubiq; ingerendumq; Vinum (inquit) nunq; redoleas, ne forte illud philosophi audias, Hoc non est osculum porrigere, sed uinū propinare. Osculo quippe salutabāt priores.

Somniant rationes aliquot. Cur melancholici per quietem turbentur præcipue. Cur quidam dormientes ambulent. Item pauca ad soporem pertinentia. De Platone nonnulla. Viui potissimum uigilia. Apud Aegæ insulam neminem dormire. Atlantes nil somnare. Caput IX

T uero ad institutum redeamus, nec forum reclinare uideamur quod de legimus nobis, iactatur animus noster maxime in somnis, calore scilicet, qui undique in partem se interiorem colligit, atq; ita efficitur, ut plurima uehementissimaq; illa obstante iactatione, nullum interuenire somnium possit, uaporibus multis phantasiæ organum scandentibus. Nec putandum, quod animus tunc conquiescat, & per se maxime sit, quum nullum somnium trahitur, ut multitudinis opinio est. Plurimus autem motus, quum suauissime quis obdormiscit, merito propterea est, quod tunc maxime larga calor copia in partem interiorem contrahitur. Porro in somno quem cibo ingestio, primum capimus, nulla facultas uidendi somnii datur, quia tunc maxime accidit, ut animus propter cibum ingestum concitetur. Somnium uero occurrit, quum cogitantibus nobis, & ante oculos rem ponentibus, obrepit somnus. Illud quoq; obiter hic adnotasse, operæ pretium fuerit: eos qui instructi uirtutibus sint, meliora somnia uidere, quod etiam uigilantes meliora animaduertunt. Qui deterius animo uel corpore affecti sunt, deteriora concipiunt. Melancholici idcirco in somnis crebro excitari consueuerunt, quod calore tunc largiore bilis atræ urgente, animus moueri æquo amplius cogitur, unde exiliunt sepe surguntq; euntes huc illuc. Hincq; aucupantur eruditi causam, quare nonnullis quandoq; obueniat, ut etiam dormiētes ambulent. Id enim ferè contingit, ubi multus fuerit motus & multa perturbatio; nec tamen ualida adeo, ut etiam somnum conuellat. Sed quid est, quod contemplantibus plerunq; somnus obrepit? Nempe quum in motu & sollicitudine cogitatio nostra sit, eoq; impediatur concoctio, necesse est, crassa esse euaporamenta que commean. Illud utiq; scitu item iucundum, quum calor ad ima subterfugit, frigescent palpebræ & frige factæ comprimuntur & confluunt. Ita quibus palpebræ sunt, conniueno obdormiscunt; nihil enim aliud cohibet, mouet, imperat, regit in corpore, quam calor. Frigent igitur superiora in somno, & undique corporis extrema. Contra, recalcant inferiores loci, ut pedes, & interiora, ut uiscera, & id genus alia. Expergitur uero animal, ubi primum absoluta & profligata concoctio est, quumq; intus calor, qui ambeuntis frigoris metu in angustum se contulerat, tandem uictis difficultatibus, & superior factus promicat è latebra. Sed illud relinquimus ne indiscussum? quid nam sit cause quod dormientes & propere oculos diducētes lumen intremur? Nempe, inquit Alexander, quod uisibilis spiritus coactus & contractus, plurimusq; effectus inter dormiēdum, repente ac multiplex exiens, per tenebras utpote gradiēs, ipse ad uidentum fulgentior euadit. Legimus in Naturali historia (quod & alibi à me relatum scio) Tibertio Cæsari aliam quam cæterorum mortalium fuisse naturam, ut expergefactus noctu, paulisper haud alio modo, quam luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Idem ferè Tranquillus quoq; de eodem recenset imperatore. Cæterum

nos

nos postea quam multa satis de somni ratione cōgessimus, claudamus elucubrationē hanc Academicis placitis. Platonem accepimus, in cibo & potu tanta fuisse continentia, ut non solum deliciores epulas & opipara conuiuia spreuerit, sed tantum duntaxat cibi per omnem uitam sumperit, quantum satis esset ad uitæ necessitatem. Oluis modo Academicis, & uili pane atq; interim aqua contentum fuisse, prodidit. Quem uictum quantum somni sequi, uersimile est, tantum dormire solitum, scilicet non plus quam quod satis esset ad euitandam ex nimia uigilia malam ualitudinem. Cæteros etiam quod ex primo libro De legibus patet, solebat admonere, ut nocte surgerent ad res tum publicas tum priuatas obeundas: somnum enim immodicū & corpori & animo obesse dicebat, parumq; inter mortuum & dormientem interesse. Itaq; ut quisq; uiuere & sentire cuperet, sic uigilare oportere, quantum salua corporis ualitudine id fieri posset. Hinc arbitror illa profluxisse Aristotelica ex libro De animalium generatione quinto, Somnus autem talis sua natura esse uidetur, ut uiuendi & non uiuēdi interliminium sit, & neq; omnino sit qui dormit, neq; non sit: uiuatur enim potissimum uigilia; propter sensum. Et in Præfatiōe Naturalis historiæ Plinius, Dum ista mullitamus, pluribus horis uiuimus: profecto enim uita, uigilia est. Propterea Aristonis illud uero uerius est, Breue admodum uiuendi tempus esse homini cōtributum: nam somnus ueluti publicanus, dimidium aufert. At Leontinus Gorgias senio iam fessus ac perimbecillis, quum in somnum collapsus iaceret, ac familiarium quispiam accedens ex eo, ut haberet, scitari institisset, ἦδ' ἔν' inquit μὲν ὁ ὕπνος ἀγγεῖται παρανεκτικῶς τὸν ἄνθρωπον, id est, iam me apud fratrem deponere adortus est sopor. Illud uero huius fuerit uelut pragmatia appendix: esse insulam Aegæ, unde sit deflexum Aegæi maris nomen, Neptuno sacram, In ea non ferè quæquam posse consopiri, prodidit Nicocrates, ex phantasmatum dei occurfaculis, subinde quietem interpellantibus. Atlantes in Aphrica nil somnare, scribit Herodotus.

Autumnalis ægritudo qualis censeatur. Fructuum distinctio. Demetrii.

Horæ. Oporæ. Salgama. Fructuaria. Salgamarij. Acrodrya. Sitometrion.

Horia in cælo quid. Hyperoria. Oporophylacium. Pomarij. Oporones.

Moschos. Tenax. Oporophoræ.

Caput X

Hippocrates medendi arte nunquam satis laudatus, libro Sententiarum tertio: Per autūnum (inquit) acutissimi, atq; exitiosissimi accidunt magna ex parte morbi, uer saluberrimum est atq; non exitiosum. Eum locum summus auctor Galenus ad uerbū sic interpretatur, Vbi tempora idoneum omne retinent temperamētum, uer utpote temperatum per ea saluberrimum erit: acutissimos morbos & exitiosissimos, quantum in ipsam met temporis uim & naturam agitur, autumnus importat. Siquidem uer maxime temperatum modificatumq; est: per autumnum uero primū quidem eadem die modo frigus, modo æstus at tepollet. Tum autem insequitur æstatem, in qua plerunq; succi torrentur, interdum uires debiles extiterunt. Porro nō ob id solum noxius autumnus censeatur: uerum etiam quod antea euocati ad cutem, reflatiq; succi, per autumnum ab aeris circumcurrentis frigiditate in profundum subitant, cogunturq;. Sed hæc cunctis hominibus indifferenter eueniunt. At ijs qui nequaquā recte uictitant, neq; cupiditatum dulces insidias, reliquasq; omnes exuunt passiones, ceu corollarium, obuenit ex fructibus detrimentum, quorum prolubio esitandorū pellecti, quibusq; large ingestis, malis succis implentur. Cæterum quum eiusmodi ferè censeatur autumnus: tabidis tamen officit potissimum. Hoc Hippocratis corroboratur sententia, Autumnus (inquit) tabidis malus est. Quod ideo putatur dictum, quoniam hoc modo affecti improtectum nudumq; præsidij naturalibus, id est carniū inuolucro exutum obtinentes corpus, assidue iniquitate aeris offenduntur. Nam & tabidis spiritus uitalis, uiresq; naturales debiles fiunt. Verumtamen hoc Hippocratis loco ambigunt peritiores, an tabescētes eos modo intellexerit, quos tabe prehensos pulmonis exulceratio infestet, an omnes utcūq; absumptos. Quoniam uero autumnum Græci oporam uocant, hinc obseruatum nobis est, apud Galenum in libro πρὸ τροφῶν, hoc est De alimentis: fructus quosdam dici oporas: eos au-

eB 2 tem

tem uidetur trifaria distribuere: alios siquidem demetrios uocat, quo nomine frumenta leguminaque complectitur, & id ferè genus alia. Valet autem Græcum nomen, ac si Cereales dicas Latine. Sitometrion uero id Græcis est, quod demensum nobis. Mox aliud genus appellat horæos, scribitque à Græcis horam tempus id nuncupari, quo exoritur canicula, quod est (inquit) ferè dierum quadraginta. Ex his fructibus alios esse tradit iamiam maturescere, alios uero præmaturuisse, alios in summo esse statu, aut post statum, aut ante statum. Addit quoque se putare, non ideo dici horæos, quod eo tantum tempore enascantur, sed ad eorum distinctionem qui reconduntur. Inter horæos uero nominat cucurbitas, pepones, melopepones, cucumeres. Demum de oporis acturus eo nomine intelligere uidetur arboreos fructus, cuiusmodi sunt fici, uuæ, mora, cerasa, poma, persica, & id genus alia. Sunt qui oporas interpretentur mollioris corticis fructus. Sunt qui sic distinguant, ut sit opora (quod dixi) quicquid extrema parte lignosi habet nihil. Acrodrya uero dicantur, quæ diuerso se habent modo: sicut libro decimo *ἐκ τῶν ὄρων πρὸς ἡωρογίας* adnotatum aduertit: uti est punicum malum, pistacia, castanea, id genus alia. Vtrunque uero genus, salgami nomine intelligi collibitum nonnullis est. Omnino oporas accipiunt proprie autumnales fructus, & id nominis ratione, sed & æstiu in eandem ueniunt decuriam. Horæ in cælo, dicunt cælestium studiosi stellarum fines. Nam in signis partes, uelut propriæ, stellis diuiduntur singulis: propterea dici audias, quum in finibus suis stella fuerat inuenta, sic est, tanquam in suo constituta domicilio. Id exemplo liquere amplius potest: Arietis dominus est quidem Mars, uerum fines eius stellis sic distribuuntur singulis: à prima usque ad sextam partem possidet Iupiter: à septima usque ad duodecimam Venus, ab terciadecima ad uicesimam Mercurius, à uicesima prima usque ad uicesimam quintam Mars, à uicesima sexta usque ad tricesimam Saturnus. Hyperoria intelliguntur, quæ ultra tempestiuitatem perducta specie ac bonitate sentiuntur exuta. Horæum legimus quædam delicatum dici & molliculum: unde apud Menandrum *ὄρα ἰσθμίου*, diffuere delicijs. Villæ pars fructuaria dicitur, quæ in cellam distribuitur oleariam, torculariam, uinariam, defrutariam, fœnilia, & palearia. Illud quoque adnotauero, salgama priores item dixisse, quæcunque conditanea ad uictum nostrum in uasis seruabantur. Columella libro tertio decimo: Hæc uasa dedita opera fieri oportet patente ore, & usque ad imum æqualia, nec in modum doliorum formata, ut exemptis ad usum salgami, quicquid superest, æquali pondere usque ad fundum deprimatur, quum ea res innoxia penora conseruet, ubi non innatent, sed semper sint iure submersa. Quin & in Hortorum cura, idem ita cecinit:

Tempore non alio uili quoque salgama merce,
Capparis, & tristes inulæ, ferulæque minaces
Plantantur.

Apud eundem salgamarios legimus libro tertio decimo De rapis: Deinde sicut consueuerunt salgamarij, decussatim ferramento lunato incidito. Salgamarios putant, qui salgama uendunt, aut etiam condiunt. C. Martius libros tres elucubratur nominibus Coqui & salgamarij, quis urbanas mensas & lautiora instruebat conuiuia. Sed & Romæ fuerunt castra salgamariorum, sicut salgariorum, lectariorum & uictimariorum, quin & tabellariorum. Legimus porro Codicis libro duodecimo, legem de salgamo hospitibus non præstando, in hæc uerba, Ne quis comitum uel tribunorum aut præpositorum aut militum nomine salgami, id est culcitra, lignum, oleum, à suis extorqueat hospitibus. Autumnum dici putat Festus, quod tum maxime coactis fructibus hominum opes auget. Claudianus in Proserpinæ raptu,

Hæc tibi sacra datur, fortunatumque tenebis
Autumnum, & fuluis semper ditabere pomis.

Ab oporis inuenio dici oporophylacium, pro loco ubi eiusmodi seruantur fructus. Sunt & oporophore, arborea. Sicut oporonem uocant, qui oporas emit uenditque. Pomarios forte dixeris Latine, ut apud Spartianum in Heliogabalo, ubi dulciarij quoque nominantur & lactarij. Sed nos sine sufflamine decurrimus, quam obrem transeo ad reliqua: si illud in transcurso non reticero: peciolum, quo ramis inhaerent fructus, uocari Moschon, & à Palladio tenacem quoque.

Nunquam

Nunquam Hecale fies, prouerbiu quo proferatur sensu.

Cap. XI

Vnquam Hecale fies, scitus adagio est, quo significamus, nunquam à paupertate eiusmodi oppressum iri quempiam, qua olim circumuenta Hecale est, de qua prius quædam aliquid promam, carmina Plautina subscribemus: ex quibus prouerbij nata obseruatio est. sic enim in Cistellaria legimus,

Ecastor haud me pœnitet,

Si ut dicis, ita futura es: nam siquidem ita eris, ut uolo:

Nunquam Hecale fies, semperque istanc quam habes ætatulam

Obtinebis.

Fuit Hecale anicula, à qua Theseus olim adolescens comiter est hospitio susceptus, unde sacrum quoque Hecalesion per pagos celebre fuit Hecalo Ioui, non sine ipsius Hecales honoribus: quam etiam Hecalenem uocabant diminutiua forma: quoniam ipsa quoque adolescentem adhuc Thesea salutare aniliter, & huiusmodi excipere diminitiuorum blanditijs cõsueuerat. Meminit in Theseo Plutarchus & Philochorus. De ea iustum poema Callimachus fecit, Hecalen nomine. Plinius quoque herbas edules nominat, quas rustica illa Hecale apud Callimachum apponat. Meminit & Chæremone. Sudas uero ait, *ἡκάλῃ ἢ ἡρώϊς παρὰ καλλιμάχου*. id est, Hecale hero is est apud Callimachum. Addit quoque nominis etymon *ἢ πρὸς ἐαυτῶν κελούσα*, id est ad se uocans. *ἡκὲ γὰρ τῆς ἐκκλήσεως*. Hæc tamen uidetur fuisse pauperrima, quando ita canit Ouidius in libris de remedio,

Cur nemo est Hecalem, nulla est quæ cœperit Irum:

Nempe quod alter egens, altera pauper erat.

Apuleius quoque libro Metamorphoseon primo, ex Politiani emendatione: Si contentus (inquit) lare paruulo, Thesei illius cognominis patris tui uirtutes æmulaueris, qui non est aspernatus Hecales anus hospitium tenuit. Sed & in Priapeijs epigramatibus:

Aequalis tibi, quam domum reuertens

Theseus reperit in rogo iacentem.

Meminit & Petronius Arbiter,

Qualis in Actæa quondam fuit hospita terra

Digna sacris Hecale, quam Musa loquentibus annis

Battiadæ uatis uiuendo tradidit æuo.

Ex his quæ hæcenus retulimus, & quæ sit adagij origo innotuit abundè, necnon quæ sit Hecale in literis utriusque linguæ. Verum quia res leuicula est, ac multorum (Politiana tamen ducè) extrita commentarijs: quanquam hoc genus pleraque censerique uent, uelut hastæ uelut amentatæ, ad altiora præstruamus gradum, ne planè fiat in lente unguentum: si id modo adiecero, non lepidè minus ac uenuste ad gratem posse prouerbiu transferri.

De Galeni ualitudine ac excellètia. Vitrei humores. Ephemera Galeni febris.

Caput XII

Alenum philosophum & medicum singularem, cuius scitissima & plurima extant ingenij monumenta, quæ genuinam sapiunt eruditionem, memoriae proditum à nonnullis est, centum & quadraginta annos uixisse, tanquam in cibo & potu abstinentia usum, ut ad satietatem nunquam comederit aut biberit, nec crudum quicquam unquam gustarit: unde sit factum, ut odorificum semper anhelitum spiraret. Sed quod longè apud me mirabilius est, citra ullam omnino affectionem, sola defecerit senectute. Quod in humanis est rarissimum, in tanta subblandientis gulæ lasciuia, & in interitum uergentis naturæ fragilitate, ut silentio conterantur lancinantes hinc inde incommodorum turbines. Vt cunctis hinc certè adagium obrepere aduerto, ut Galeni ualitudinem dicamus, pro ea quæ ultra humanum captum nimis sit prospera, nimisque inoffensa. Nec me tamè fallit, nisi sum forsitan Curione obliuiosior, qui tribus propositis, sæpe quartum addebat, uel querebat tertium: quid aduersus hanc astructionem nostram proferri ab eruditioribus possit, tum ex Galeno ipso, tum ex scriptoribus alijs: nam Sudas auctor est, Galenū modò annos uixisse septuaginta: ita enim de eo scribit, ut obiter etiam superpondio lectorem onustum remittamus: Galenus (inquit) arte medica celeberrimus, Pergami est natus, Mar-

eE 3 ci &

ci & Commodi ac Pertinacis imperatorum temporibus, Romæ uixit. Niconem habuit patrem, geometriæ ac architecturæ peritum. Plurima non in medicina solum, sed & in philosophia condidit uolumina. Immo uero in grāmatica & rhetorica, quæ quod omnibus ferè obuia sunt, & uulgo notissima, recensere consilium non est. Vixit annos septuaginta. Galenus porro ex Græcæ linguæ proprietate quietum tranquillumq; signat. Cæterum Galenus ipse de se ita propemodū scribit libro De interioribus secundo: Sum (inquit) mihi conscius, quodam tempore tanto me esse conflictatū dolore, ut uentris interiora arbitrarer conuelli lancinariq; præcipue qua meatus urinæ sunt inter renes ac uellicam, mox uero clystere usus ex oleo & ruta, præcellenti dolore humorem deiecti uitro liquecenti persimilem: quod genus Praxagoras uitreos uocat humores, sicut in plerisq; subinde experimento didici. Qui etiam tradit, esse humorem illum frigidissimum: & recte ille quidem, nam sensu teste comprobatur. Mirum tamen, unde nam sit frigiditas tanta, quæ nulla ratione recalescat. Sed libro De sanitatis moderatione, ita scriptum inuenio, quocunq; auctore æditus est liber is: Annis (inquit) iam plurimis nullis ferè morbis infestati sumus, nisi quādoq; laboribus nimis ephmera febre. Attamen pueri adolēcentesq; magnas multasq; incurrimus ægritudines: sed anno uicesimo octauo ætatis transacto, quum exploratum mihi esset, sanitatis esse artem aliquam, eius inhærens præceptis immunē me morbis exsortemq; custodiui, præter eam quam diximus ephemeram, quam tamen ipsam declinare posse liberius paulo uiuendi potestatem nactus. Porro in libro De alimentis secundo, ubi de lactuca sermo est, sic scribit: Vtuntur (inquit) ea ex aqua decocta, sicuti ego nunc incepti, postea quam de prauati mihi dentes sunt. Sed & alibi scribit, quum circa diaphragma laboraret, se somnauisse liberatum iri, si sanguinem mitteret ex uena quæ est inter pollicem & indicem, minuisse sanguinem, conualuisse. Hæc ad præsens comperta nobis de Galeno sunt. Suam uero ipsemet præstantiam quodam libro patefacit, sic propemodum scribens, Itaq; medicinam professus ad Senectutem usq; nullam omnino ad hanc diem calumniam subij uel curando uel præfagiendo. Id quod celeberrimis medicorū quibusdam obtigisse, sum memor. Sed & quinto Colliget Auerrois, capite de punicis granis, Galenum ita celebrat, ut experientia præcellentem prædicet ac ueridicum in primis, ut cui comparari non possit alius, ni forsan is inquit, qui clamat quidem: sed quid clamat, nō percipit satis, Auicennā (opinor) conuellens. Qui se tamen Galeni fatetur interpretem, ac summum quandoq; uocat artis medicæ. Illud certe in tam nobili censura minus prætereundum, quod septimo Therapeutices legimus: Veritatis ac scientiæ studio at tentiore gloriam eatenus ab tanto contemptam uiro, ut ne libris quidem à se differtissime ac scientissimè concinnatis nomen ascribi suum pateretur. Sed in re mira ipsius uerba subscribam, *ἡ πρὸς τὸν θεὸν ἀληθείας καὶ τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲν εἶναι νομίσεις οὐτε καὶ τοῦ ἀνθρώπου, οὐτε θεοῦ τῶν ἀνθρώπων. ὅσα ταῦτα οὐκ οὐδὲν ἐπιγινώσκοντες τὸ ἐμὸν ὄνομα τῶν ἡμεῶν γεγραμμένων βιβλίων οὐδὲν.*

De sanitatis ratione adnotantur pluscula ex medicorū scholis. Quæ censeantur corruptionis causæ. Sanitatis distinctio. Cap. XIII

Quod uero ad corporum ualitudinem pertinet prosperiorem, illud obseruandū magno opere censeo, quod nobilis auctor literis prodidit: certa esse experimenta totius corporis ualitudinis, uarietate uictus inobseruata. Hippocrates utiq; tradit, non prandentiū extra celerius senescere. Verūm id remedijs cecinit non epulis. Ne quis omnino putet medicū principem ad crapulam nos hortari, atq; helleuationem. Quippe multò utilissima est temperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se præfecturam seruo dederat, ultimoq; probro maius, in cibis triumphalibus sedenti dicebatur, uel in capitolio epulanti, pudenda re, seruo suo facilius parere quam sibi. Ex medicorum autem scholis illa sunt, Contemperantiam calidi & frigidi, sicci & humidi, naturalem esse sanitatem consimilium membrorum. Custodia uero compositionis & numeri, magnitudinis & plasmationis naturalis sanitas est instrumentorum. Corruptiones autem in nobis uel esse necessarias & innatas, ac ex nobis ipsis profluere, ueluti radicem & initium habentes, primordia generationis nostræ

stræ, sanguinem scilicet ac semen. Vel esse non necessarias. Naturales quidem ariditate proueniūt & euacuatione, quæ causæ interiores sunt. Illæ uerò exteriores ex ijs quæ corpori adueniunt, quarum una inseparabilis est, semperq; assistens, ut continens nos aer. Corruptio non necessaria per tempora quædam inordinate copulata corporibus lædentiæq; oritur, calefaciendo frigefacendoq; immoderate, aut etiam arefaciēdo humectandoq; aut frangendo, conuellendo, perforando, articulos transmutando. Certe ueluti serie perpetua amplius, ampliusq; arefcimus, donec decursus ad statū fiat, nec augeamur ulterius, ossibus ob duritiem ab ampliori prohibitis incremento. Mox uero præter quam opus fuerat, omnibus arefcitibus organis, actiones deterius longè perficiuntur, reddimur & tenuiores, demumq; nimium siccitate inualecente, consenescimus, corrugaturq; corpus, membra titubant inualida. Genuini quidem caloris ui, per petim multam substantiæ portionem effluere scimus. Esse nanq; naturales corruptiones duas, ut significauimus, quas genitum corpus nullum queat euadere: alteram esse, quia assidue arefcimus: alteram uerò hanc, quæ ex effluxu prouenit à calore intimo. Proinde ne confestim sequatur interitus, necesse est, quantum fieri potest, ut substantiam aliam effluentem similem substituamus. Ideoq; cibus reficimur, & potus: ad eum modum quicquid sicci humectiq; euanuit instaurantes, ut pristinum integretur temperamentum. Nam respiratione pulsusq; aeræ igneæq; substantiæ moderamentum custodimus. Propterea præceptore nullo, natura tantum (ut sic dixerim) prælucente, comedimus, bibimus, respiramus. Quod si modo aliquo perfici posset, ut eiusmodi quippiā induceremus, quod nullatenus effluentibus dissimile foret, perfanū hoc & optimum foret. Sed quia id impossibile, quoniam quod ab unoquoq; membrorum effluit, eiusmodi natura est, quale membrum ipsum a quo defluit: at eorum quibus uescimur, nil omnino est tale: inde fit, ut necessariò percoquantur à natura, transmutentur, præparentur, similiaq; corpori efficiantur quod alitur. Quod uerò non digeritur, corpori non accedit. Hæc uerò retrimenta sunt, & ciborum superfluitates. Sanitas firma constansq; *ἡ σφύ* nuncupatur, fallax & incerta, *ἡ ἀσφύ*. Amplius eadem tradit schola, duas esse quæ medicina nuncupata diæteticæ ad sanitatem intendat: alterum est, inaniam repletio: alterum uerò, redundantium exinanitio, ne ad hūc usum organa præstituta obfarciantur atq; obcæcentur, neue flaccescant, ut corpus custodiatur purum, nullaq; redundatia infestum. Ex ijs porro duobus tertium quiddam uidetur cōsequi, ne celerius obrepant senilis molestia. Etenim si quæ euacuantur, restituiamus, nec substituerint intus noxiæ superfluitates: & sani erimus, & quod eximium est, diu iuuenes. Cæterum, quia diu de sanitate uerba facimus, nec utiq; illud, ueluti per incuriam omiserimus. Sanitatem non uno dici modo ab eruditis, nanq; altera est, quæ optima dicitur, perfecta, summa etiam Septembribus horis, ut inquit Horatius. Altera uerò est, quæ ab hac deficit, incerta, nō perfecta, quæq; latitudinem habet multā. Duplex quoq; traditur hæc: nam aut est eucratos, & sine querela, in qua non amplius quam oportet, corpora calida sint uel frigida, sicca uel humecta, ut habitudo carnosorum, quæ in meditullio est tenuis, & modum excedentis. Altera est dyscratos, & cum querela, in qua maximum est ab optima discrimen, quod perspicuum tamen non est ob paruitatem. At simplex illa sanitas & perfecta, quæ eucrasiam habet certissimam, uel nunquam comperta in animalis corpore est, uel si unquam fuit, nec minimo quidem permansit, quin uel in situ oculi demutata statim est, nec eodem se habuit modo. Sanitatem uerò finiunt dispositionem secundum naturā, quæ actionem administrata coadiuuat. Sicuti ægritudinem dicunt dispositionem præter naturam, quæ actionem oblatat præpediatq;.

Morbis ex quibus causis appellationes sint indita. Herpes est hiomenos, id est morbus sancti Antonij, aut sancti Martialis. Item morbus, Noli me tangere. Tenasmon. Cancer. Lupus. Hypofarca. Morphæa. Satyriasis. Satyrismus. Satyrium. Profedanum. Cenchrias. Phagedæna. Gangrana. Melancholia. Cholera. Caput XIII Morbis eB 4

Orbis uerò induntur nomina quandoq; ab affecto membro: ut pleuritis, à latere; peripneumonia, à pulmone: sic ischiadicus dicitur, sic nephritis à renibus, sic arthetica (uel ut apud Galenum *αρθριτις*) cephalica, ophthalmia, dysenteria. Alijs uerò ab accidentibus quæ consequuntur, ut affectio nem, quæ egestionem qua consuetus est, fieri non permittit, tenasmon ab intestinorum tormento uocitarunt, *τυνασμόν* dicunt Græci. Est in eo item genere palmus, apesia, dyspnoea, apnoea, agrypnia, coma. Recenseri in ijs herpes item potest esthiomenos, quem inoriri Auicenna scribit, ubi arctius cōstringantur uulnera. A mendendi peritis finiri solet, membri *νεκρωσις*, id est mortificatio, ac cum putredine & molificatione dissipatio. Eam uerò affectionem lingua dicit uernacula morbum sancti Antonij, uel etiam sancti Martialis: à cancro differt, ac lupo, & eo quem facete nuncupant nostra tempestate Noli me tangere, quia membra dissiciunt putredine tantum non cada uerofa cum mollitie. Illi uerò idem utiq; efficiunt, ac corrosione ac duritie. Herpes porò esthiomenos breuior est, acutiore. Herpes (inquit Therapeutices secundo Galenus) non semper ulcus est: quod si adlit ulceratio, ueterem subinde mutat sedem, proxima depascens, ac ut indicio nomen est, *δίκλω ερποντ* & *θελου*, id est feræ modo serpentis, priora linquens obrepit alijs. Fit ex humore bilioso flauo, ex quo in erysipelatum genere est: differt tamen succi tenuitate. Additur herpetis genus cenchrias pictum, quoniam pustulæ succrescant milij similitudine, quod cenchrum uocant. Cognatam ijs affectionem phagedænas dicunt, inter quas chironia sunt & telephia. Auctor idem Galenus libro ad Glauconem secundo: Si flaua bilis naturæ suæ proprietate seruata, cum sanguine per totum sese profuderit, affectionē inoriri, quam icterum uocamus. Quod si in partem aliquam decubuerit sola, herpes nuncupatur. Si uerò crassior fuerit, cutem arrodit uniuersam ad carnem usq; subiectam: huncq; herpeta esthiomenon appellauit Hippocrates: si autem tenuior, superficiem modò ueluti amburit, tuncq; herpes tantum dicitur. Spasmi uerò, cōuulsionem ab instrumentis dicunt uoluntarij motus, ad suum initium uerueris. Plures autem morbi ab utroq; appellationem traxerunt, ut cephalalgia, otalgia, cœlophthalmia, cardialgia, odontalgia, hysteralgia: à causis quoque sæpius nomina inueniuntur imposita, ut quæ ab omnibus dicitur melancholia, ab Gnidij autem medicis *χολέρα*. Nam & hypofarcam, quæ hydropiseos species est, album phlegmā uocauere. Nonnullæ item ægritudines ex similitudine quadam nomen habent, ut elephas, siue elephantiasis, & leuce, & cancer, ac narium morbus polypos: & morphæa, ab arbore nucis inditū uidetur nomen, quod frondibus eius per similes esse uideatur. Quasdam item uerrucæ species myrmecias uocant: simili modo alopecia. Cancris (inquit secundo ad Glauconem Galenus) in omnibus quidem partibus corporis fieri consueuerunt: sed in mamillis præsertim mulierum, quæ à natura purgationem non habent. Generantur uerò tumores hi ex atra bilis superfluitate: quæ dum sanguis in hepate sit, fecis uinariæ proportionē concipitur. Ab splene uerò expurgatur, qui inde alimentum cōsequitur, sicuti ab Galeno proditum eodem est in cōmentatione De naturalibus potentijs. In mamillis porò tumorem sæpe conspeximus, forma & figura cancro animali consimilem. Nam ut in eo pedes ex utraq; sunt corporis parte, ita in morbo distendunt uenæ, quæ cancro proximum similitudinem effingunt. Hunc (inquit) per initia sæpe sanauimus, ubi uerò in molem satis insignem protollitur, nemo sine manus opere potuit curare, sed & tunc insigne ingruit periculum profluuij sanguinis. At ueretri inflationem nomine cuiusdam dæmonis sponfarum depicti nuncupauerunt, id est satyriasmū, ut interpretantur nonnulli. Satyrismum & priapismū enuntiat Galenus. At Plinius in totum inquit, Græci ubi concitationem in Venerem uolunt significare, satyriōn appellant: in coitu uerò ex labore pigritiā, profedamum. Pauca uerò sunt morborum nomina essentiam modò mali exprimentia: ut phlegmones, qui sunt abscessus calidi, siue (ut Græci dicunt) apostemata, & gangræna: sic enim uocatur *πρωμυλον σιν ελκας*, id est morticina membrorum caro cum ulcere, uel etiam sine ulcere, *μετα φλεγμονης καὶ ερυθμιας* & *λονησινδουλον*, id est cum inflammatione ac rubedine exalbecens. De gangræna secundo ad Glauconē sic comperi: Gangrænas, inquit, nomino

nomino eas, quæ ex inflammationis magnitudine fiunt mortificationes: sed ita, ut non integræ sint omnino. Nam ubi prorsum est affectum membrum ac emortuum, ut percussum uel sectum uel adustum non sentiat, recidere statim, conuenit. Verum, ita affecta nigrescunt. Quod autem medio constitutum modo est, ut tendat in mortem, gangræna est, ac nominatur. Scirrhii item eodem modo dicuntur, id est duritiæ. Item empyema, id est *εμπύημα*, catagma, spasma, rhegma, colouoma, dothien, ionthos, phyma. Quibusdam imposita nomina ab artifice, à quo curata primum, ut chironio. Alijs uerò ab ijs, qui primum laborarunt, ut est telephium. Sed nos iam ab hisce medicorum diuerticulis in uiam demū reuertamur, & instituti reliqua exsequi pergamus, ne graculus fiat aliena lasciuens plumula.

Quod commercium balneo & canis: prouerbiū quem usum habeat. Cap. xv

Quod commercium balneo & canis: adagio est elegans, in Græcis literis frequens, à Luciano usurpatus eo sermone qui est Ad ineruditū multos emptantem libros, dicit de ijs quæ dissociata natura sunt, nec similitudinē recipiunt aliquam, uel usum, ueluti si nauigandi imperitus, aut equitatio nis omnino expers, caperet is quidem affabre constructam nauem, & ad securitatem omnibus sultam instrumentis: hic uerò equum compararet Medum, uel Centauridem, aut Coppophoron, ridiculum (opinor) uterq; se præstaret, quod per imperitiam haud commode ueretur rebus. Non secus ac diues ille Asianus, cui quum pedes forent abscessi, qui frigoris nimietate computruissent per niues iter faciēti, ut aliquo modo calamitatem leniret, ligneos sibi pedes conficiendos curauit, quibus subligatis interim etiam seruis innixus incederet. Sed ridicularius in eo præcipue fuit, quod summa cura scienter politeq; confectas soleas comparabat subinde, quibus ligneos illos pedes præfulciret. Ueluti uisenda planè res esset, lignum crepidis inductum. Non dissimile huic & illud Luciani eiusdem, *πίθυκος γὰρ ὁ πίθυκος, καὶ χύσας ἔχει σύμβολα*, id est simia quidem simia est, etiam si aurea habeat symbola. Et imperitiæ nubilo adobrutus librum quidem perpetim uersare manibus potest, sed eorum tamen quæ lectitantur, nihil prorsum queat percipere, *ἀλλ' ὄν λύρας ἀκούει λινῶν τὰ ὄντα*, id est sed asellus aures motans audit lyram, estq; semper *ἢ ἰχθύων ἀφωνό τος*, magis mutus & sancti magis inops, quàm pisces. Ut uerò à balneis non resiliamus longius, prouerbiū (ut opinor) ratio aperta satis est, quando humanæ infirmitati, bonumq; si non & delicias, balnea modò deseruiunt, ad ea nil aspirat bruta natura. Fuerit argumento etiam, quod sunt auctore Aristotele, *τὰ θερμὰ λουτρὰ ἱερὰ*, id est balneæ calidæ sacræ: quas tamen sic dici ipse putat, quia sulfure atq; fulmine rebus ingenuè sacris proueniant: sacris inquam quoniam quæ miranda sunt & occulta, sicuti quibusdam placet, sacra uidentur, ut miras balnearum taceamus facultates.

Calentium aquarum rationes aliquot. Cur earundem ui lapides item prouignantur. Poros quàm multa significet apud eruditos. Caput xvi

Quia in balneas incidimus, cur aquarum aliqua caleant, quædam etiam ferueant, intantum ut non possint esse usui, nisi aut in aperto euanescere, aut mixtura frigidæ intepuere, causæ aliquot redduntur. Empedocles existimat, sicuti docuit Seneca, ignibus quos multis locis terra opertos tegit, aquam calefcere, si subiecti sunt solo, per quod aquis transcurfus est. Facere quippe dracones solemus, & milliaria, & complures formas, in quibus ære tenui fistulas struimus per decliue circūdatas, ut sæpe eundem ignem ambiens aqua, per tantum fluat spatij, quātum efficiendo calori satis est. Frigida itaq; intrat, exit calida. Idem sub terra fieri existimat Empedocles. Quidam arbitrantur, & comprobat libri auctor, qui circumfertur De proprietatibus elementorum, per loca sulfure plena introeuntes aquas calorem beneficio materiæ per quam fluunt, trahere. Quod ipso odore gustuq; testantur: reddunt enim qualitatem eius qua caluerunt, materiæ. Quod ne quis accidere miretur, uiuæ calci si aquam infuderis, nonne feruebit? Hæc porò efficit ratio, ut aquæ feruidæ magna ex parte salæ proueniat, ut Aristoteles inquit, quia scilicet per terram aluminosam percolatur. Exustorum autem omnium cinis salus est, sulfurq; redolet. Democritus

Democritus calci assignavit calidorū fontium rationem, quod nequit fieri, quoniam lapides unde fit calx, non habent ex calcificandi uim, nisi in fornace præuisti. Sunt qui uento causam euentus ascribant parum scienter, quia perpetuo calet aqua, nec tamen perpetuo flat uentus: nonnulli terræ putant raritatem, sole penetrante calorem aquæ in generare: quod admitti posset, si solis abscessu frigeret etiam aqua. Cæterum, in hæc calentium aquarum ratione nonne illud eximium est, ac inuestigandum anxie: quod ipse etiā penè puer apud Aponum adnotauit, dum Patauij capefferem ingenij cultum, ab illis subinde lapides gigni: Hoc extra omnem admirationem mihi fuit, scaturit̄ ibi feruentissimæ aquæ in supercilio nō multum arrecto, in subiecto molendinū est, quod uersat balinei aqua per conuallem decurrens, Volaticā, ut nunc passim dicunt, in quam impetu deuoluitur aqua per arcum, uidimus totam, ueluti quodam artificio, lapidea circumtectam crusta: & quum oculis non satis crederem, duritiem materiæ experturus cultelli satis ualidi mucronem insigniter retusum animaduerti. Id utpote adolescenti, qui nihil admodum interioris scientiæ attentassem, miraculum est uisum. Mox repetita urbe, quum rem scholasticis quibusdam exposuissem in foro, risu exceptus sum ab omnibus ferè, tanq̄ inuisitata nescio quæ, & absurda ac curiosa promerem. Sed haud ita multo interstitio facto, illuc profecti mecum in rem præsentem uerissima senserunt, quæ prius incite ludibrio habuerant. Verum ea omnia post quum Plinij, tum aliorum doctrina confirmata repperi, Nam & Seneca (ut de Strabone taceam libro tertio decimo) Naturalium tertio ad hunc modum scribit: Interest utrum loca sulfure an nitro an bitumine plena transeant. Hac ratione corruptæ cum uitæ periculo bibuntur: unde & apud Ouidium legimus,

Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit

Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

Medicatum utiq; & eius habet naturæ limum, ut corpora agglutinet ac induret, quem admodum Puteolanus puluis, si aquam attigit, saxum est. Sic ecōtraria hæc aqua, si solidum tetigit, hæret & affigitur. Inde est quod res abiectione in eundem locum lapideæ subinde extrahuntur. Quod in Italia quibusdam locis euenit, si uirgam, siue frondem demerferis, lapidem post paucos dies extrahis: circūfunditur enim corpori limus alliniturq; paulatim. Hoc minus uidebitur mirum, si nota ueris Albulas, & ferè sulfuratam aquam circa canales suos cymbasq; durari. Sed summus item philosophus Encyclica rum quæstionum libro uicesimo quarto quærit, *ἤτις τὸ ποτὸν τῶν θερμῶν ὑδατῶν μάλλον, ἢ τὸ ποτὸν τῶν ψυχρῶν πηγῶνται λίθοι.* id est, cur aquis calentibus potius quam frigidis lapides concreuant atq; coagmententur. Respondetq; prouenire quod lapis defectu humoris consistit; caloreq; potius q̄ frigore, humor deficit & lapidescit calore: ut etiam Empedocles ait, *πῦρ τε πῆρας καὶ οὐδὲ λίθος ἢ θερμὰ τῶν ὑδατῶν γίνονται.* id est, lapides & saxa feruentium aquarum opera consistit. In quo tamen aduertendum, si defectum humidū omnino, ex totoq; intelligas, minus procedit ratio, quādo quoquo modo lapis fiat, coagulatione seu cōgelatione, requirit humidum agglutinās, quo deficiente, non lapis fit, sed harena uel puluis. Si uerò humecti defectum intelligimus redundantis ablationem; tunc ueritas apertius elucescet. Certè non solum calor ἀρλιθοῖ, id est elapidat: sed frigus etiam, humorem nimio gelu absumendo, indurat, facitq; lapidem: quod si nimium frigus ita agit, simpliciter quoq; ita agi posse, certum est. Auctor porro in Hieronij uita Hieronymus, litus quod Palæstinæ ac Aegypto prætenditur, per naturā molle, harenis in saxa durescentibus, asperari, paulatimq; cohaerescens sibi glaream tactum perdere, quamuis non perdat aspectum. Sed & multa super his in libro De metallicis, quicquid eius dici auctor debet. Adnotanda obiter & Auicennæ sententia ex fine Meteororum, ut prætereamus quæ huc spectantia Vitruuius scribit, Ex terra pura lapides non fieri, sed ex permixto, quoniam ex nimia siccitate in ea cōtinuatio non fit. Fiunt uerò ratione duplici, congelatione, congelatione: priore quidem quum lutum aliquod uiscosum fuerit, ac pingue, quod arefens in quandam euadit dispositionem, quæ in luti lapidis q̄ medullio ferè est, mox sensim lapis concipit uerus. Scribit etiam, uirtute quadam uniuersali uegetabilia & animantia quoq; deformari in lapides posse

posse. Dignum uerò scitu, humecti addensationem hanc in lapideam naturā dici quam docet poron, id est *πῶρον*, unde illud ex Piside ab grammaticis affertur, *ἢ πῆρας ἰκμολογῶν πῶρον*, καὶ σφαιρογενεῖ λιθώδεις τρέπον. Hinc & porinos dicitur lapis. Est & affectio quadam poros. Elei, *πῶρον* pro lugere usurpant. Pronuntiatur & de cæco poros, nam & cæcitas nuncupatur *πῶρον*. Est item in ossium fractura poros, Therapeutice sexro apud Galenum, *ἢ γὰρ* inquit *παρυλάει τὴν οἰκίαν τρέφει τῶν ὀστέων, ἵνα γένηται πῶρον*, id est ex proprio ossium alimento oportet concreescere quippiam, unde fiat poros: Idem mox paulo ex chymo alimenti uiscido & bono, concinnari porum scribit: quæ res item *πῶρον* appellatur. Et in hoc usu apud eundem, *πῶρον* uerbum.

Balneorum distinctio & usus. Problemata duo ad id spectantia. Balnei erymon quod sit. Item eiusdem rei delicia. Thermarum cognomenta ab herobus ducta. Thermæ in Vrbe primæ, Cap. XVII

Balneorum uerò, sicuti obseruatum ex Archigene est, alia sunt nitrosa, alia falfosa, alia aluminosa, alia bituminosa, alia sulfurosa, alia ferrosa, alia calcosa, quædam ex his sunt composita. Et horum quidem omnium potestas est arefaciendi. Quædam non arefaciunt modò, uerum etiā obstruunt, sicut aluminosa: partim etiā falfosa, & æris qualitatem adepta. Et hæc quidem lauacrorum sponte prouenientium ratio est. Sed nec ignorandum ex Galeni doctrina, eorundem quædam esse dulcia, quædam qualitatis expertia, quædam suam quandam obtinere qualitatem. At eorum quæ alteram quandam habent qualitatem, quædam ex institutione nostra uim habent, quædam sua sponte uim obtinent. Balnei usus (inquit Celsus) duplex est: nam modò discussis febribus, initium cibi plenioris, uinūq; firmiter uale tudini facit: modò febrem ipsam tollit, ferèq; adhibet, ubi summam cutem relaxari, euocariq; corruptum humorem cōuenit, & habitum corporis expedit mutari. Antiqui timidius eo utebantur, Asclepiades audacius. Cæterum, hæc quæ medicinæ rationibus continentur, missa faciamus, quoniam nostro instituto parum fortasse congrua uidebuntur. Illud quæramus potius, quid nam sit quod experimenta perdo-cent uerū: ante balnei ingressum calidum mingimus, at in balneo diutiuscule commorati, frigidum. Illa uerò afferri ratio potest, id tanquam ad alterius comparationē planè fieri: nam urina tepidi profectò temperamenti est, quæ tum primum à nobis facta, mediocriter etiam calida est foris. Igitur quando quidem frigidum est corpus nostrum, ipsum lotium utpote corpori comparatum, calidum est: in lauacro autem quædoquidem corpus plus lotio incaluit, frigidum uidetur lotium, ut cunctq; calidum sit. Dignum & illud obseruatione est: quod neutriquam sitientes, lauacrū subeuntes sitimus. Et contrā, si sitiamus, pacat sitis. Nempe ex ariditate sitis oritur. Si ergo non sitientes lauacrū subeamus, corpus facultate uitali per cutis meatus humorem allicit, & quasi ad se conuel lit, atque ita contingit funditus humectari, unde præcipue exoritur sitis. Qui uerò sitientes lauacrū subeunt, humorem corporis efferunt, diductis corporis meatibus, sudoreq; excutiunt, nec receptum humor habet. Balneum, ex Græcis quidam interpre tantur dici *παρά τὸ ἀρβαλλεῖν τὰς ἀνίας*, à tristitiæ uidelicet lassitudinumq; repulsio: quando & id uidetur Homerus innuere, quum ait,

ἄνδρ' ἐκ τρεποδοῦ μεγέλον,

ἔφρα μοι ἐνθάμα πρὸ θυμοφθόρου εἰλετο γυῖον.

Corroborauit in libris Confessionum Aurelius Augustinus libro nono. Sed rationibus peruenire grammatici conantur: quoniam si id uerum esset etymon, scribendum fuerat per i, sed modo per e scribitur, quod sciunt omnes, hoc est *βαλανέον*: propterea, inquit, astruendum est fieri ἀπὸ τῶν βαλάνων, quoniam balanos succendere, mortis fuit ueteribus, *παρά τὸ πῆρας βαλάνους αἰεῖν*. Nam Epaphroditus αἰεῖν exurere interpretatur, *ἵνα μηποθεν ἀποθῆν αἰεῖν*. Sudas scribit, ueteres glandibus uesci solitos, cortices uerò igni alimenta præbuisse. Et est (inquit) balneum, uia instrumentumq; ad delicias: quando ut Plinius etiam scribit, parietes balnearū unguentis spargi nonnulli iufere, atq; Caium principem ita solitum lauari. Et ne principale uideatur hoc bonum, & postea quendam ex feruis Neronis. Nam Tranquillus de principe eodem scriptum reliquit

reliquit: Nepotinis sumptibus omnium prodigorum ingenia superauit, commentus nouum balnearum usum, portentosissima genera ciborum atque coenarum, ut calidis frigidisque unguentis lauaretur. Lectum in ueteribus memorijs, thermarum nomenclaturam auctoritatis gratia & existimationis ab heroum illusterrimo quoque solitam peti hinc Agamemnonias legimus thermas, hinc & Achilleas apud Cassiodorum. Sed illud grauius: Antonium Caracallam thermas suo insignes nomine suffruxisse: quarum cellam solearem, id est in qua forent balneo destinata solia, negant architectonicè constructi, ulla posse exprimi imitatione. Nam ex aere uel cupro cæcellis fuere superpositi, quibus concameratio concredebatur tota. Scribit Lampridius, Alexandrum Cæsarem luminibus thermarum addidisse oleum, quum prius non ante auroram paterent, & solis occasu clauderentur. Scribit Dion, Mecænatem omnium primum in Vrbe calentium aquarum natoria struxisse. Iureconsultus Vlpianus, Impensarum alias uideri necessarias scribit, uelut aggeres excitare: utiles alias, ut stercoreare: nonnullas etiam uoluptarias, cuius est modi balnea construere.

Balnea ueterum frugi. Senecæ locus emaculatur. Epistomium quid, & papilla, ac epitonium. Collabi, & collops. Callosus, Collubia, Coluthra. Epistoleus. Epitimum quid iureconsultis. Cap. xviii

Nitiquitus in usu erant balneola perangusta, tenebricola: uti Seneca inquit: neque enim calida uidebantur, nisi obscura. Eiusmodi fuisse legimus Scipionis Africani balneum apud Linternum. In eo ille horror Carthaginis, cui Roma debebat quod semel tantum foret capta, abluebat corpus laboribus fessum rusticis, quoniam se exercebat opere, terramque ut mos fuit priscis, ipse subigebat. Mox uero quis ita lauare sustinuerit? Pauperes sibi uidebantur, ac fordidis, nisi parietes magnis & pretiosis orbibus refuissent, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis fuissent distincta, nisi illis undique operosa, & in picturæ modum uariata circumlitio fuisset prætexta, nisi uitro absconderetur camera, nisi thasius lapis, quondam rarum in aliquo spectaculum templo, piscinas circumdedisset, in quas multa sudatione exanimata corpora demittebant: & ut inquit idem Seneca, nisi aquam argentea epistomia fudissent. Qua in parte obiter eiusdem codex emaculatus est: nam modo impressi codices, epitoma præferunt, aut epitonica. Neutrū rectè, siquidem uel Latinis auctoritatum tibicinibus peruincimus, epistomia legendum (etenim Græca id planè claret doctrina) nam libro Architectonicæ decimo Vitruuius ita scribit: Singulis autem canalibus singula epistomia sunt inclusa, manubrijs ferreis collocata: quæ manubria quum torquentur, ex area nares patefaciunt in canales. Et infra idem Vitruuius: Motione uero uectum uehementiore, spiritus frequens compressus epistomiorum aperturis influit. Ex his auctoris huius uerbis, ut de Varrone taceam, manifestum (arbitror) dici epistomia, qualia nunc passim tonsores habent in uasculis pensilibus capiti ablucendo. Sed & instrumenta ea, quibus è uasis subinde uina educimus, cannulas simplex nuncupat uulgus, epistomia rectè dici posse, animaduerto. Vnde & luxata (ut opinor) dictione, obturamentum epistomiorum spinam uocant imperiti. Haud ita ab epistomij dissentaneum, quod Varro scribit in uillaticis pastionibus, Rosidus (inquit) locus fit, si adduxeris fistulam, & in eam papillas imponeris tenues quæ eructent aquam. Sudas uero: Collabi (inquit) panes, sunt consimiles citharæ collabis. Alij collabos accipiunt *ἑστὸν πλακοῦν τε βραγύνοον, ἢ ἀπὸν μικροῦ*, id est placentæ speciem quadrangulæ, aut minuti panis, *παρὰ τὸ ἐκ μεγάλων κλοβίθεσσι*, quod sint ex magnis deminuti, & uelut mutilati. Collabi namque sunt *τὰ ἐν χορδαῖν ἐπιτόνια*, id est fidium epitonía. Apud auctores itè inuenio, collops dici prædura in ceruice bouum coria, ex quibus moris erat (inquiunt) conficere, quos uocant collabos. Sed dicitur & collops dorsuale corium, quoniam ex eo fiat colla. Vnde facetissimus comicus Aristophanes Aeschylí duritiam monstraturus, inquit,

οἶμαι γὰρ αὐτὸν κλοβίθεσσι τοῖσιν.
id est, puto ipsum collopi per similem. Id scitè admodum & doctè in adagij usum trahi potest. Collopa in suis, etiam *καλλωσὺ* usu frequentiore opinantur dici. Existimo collabos

collabos in cithara esse clauiculos, quibus remittuntur uel intenduntur fides: & inde ab intentione cœpisse epitonía uocari: indeque per similitudinè in alijs itidem id genus eodem modo appellata. Epitonium pro incremento apud Plutarchum De liberis educandis, cœperisse uideor. Epitimon Græci quandoque pro obiurgatione capiunt. Viurpat uerbum id iureconsultus Modestinus Digestorum uicesimo sexto: Si quis (inquit) a parentibus prohibitus fuerit esse tutor, hunc neque creari oportet, & si creatus non recusauerit, prohiberi eum tutorem esse, manente epitimio, id est mandato patris mordaci iurgatorioque. Collubia & collubias, sunt qui bellarijs interpretentur, & sic legendum coniectent in Plauto in Persa: etiam si coluthra item non improbet, quo nomine ficos maturas accipiunt Græci, & testetur Philemon, ut scribit Athenæus. Porro epistoleus ad epistomium pertinet nihil: est autem eo nomine grammatophorus, uel tabelarius. Sunt qui legatum interpretentur, unde sit illud Plutarchi, Spartanos classis præfecisse Aracum, Lyfandrum autè misisse *ὑπὸ δόλῳ τῶν λόγων, τῶν δὲ ὄργων κέρειον ἐπιτόνιον*.

Balnearum apud ueteres luxuriosus apparatus. Emendatur Senecæ loca aliquot fœdè uitata. Res quadrantaria quæ sit. Pilicrepus apud eundem Senecæ quid. Item alipili, libarij, & botularij, & botulus, ac distillarij. Quid distillatio, coryza, branchus, catarrhus, Artericū uitium. Loca adilem mententia apud eundem, quæ sint. Balnea cur item dicatur gymnasia. De balneo cogitare conducendo quid. Gymnasia quid. Cap. xix

Ed redeo ad balnea, in quibus non statuas modò innumeras & columnas nihil sustinentes uisere erat: sed eò quoque peruertum est deliciarum, ut nihil nisi gemmas calcare uellent: sicuti pergit Seneca, blattariaque uocabant balnea, si qua non ita aperta essent, ut totius diei solem fenestris amplissimis reciperent, nisi & lauarentur simul & colorarentur. Hic obiter restitua-

mus alterum Senecæ eiusdem locum fœdissimè corruptum: Cur (inquit) exornaretur res quadratoria, & in usum, non oblectamentum reperta? Legendum, res quadrantaria: quoniam qui balneas ingrederentur, quadrantem balneatori soluerent. Id aperte significat eo uersiculo Iuuenalis,
Cædere syluano porcum, quadrante lauare.
Necnon Horatius Satyra tertiã:

Dum tu quadrante lauatum Rex ibis.

Non deerunt forsàn, qui artem quadratariam ab Seneca inibi potius significatam putent, quæ iureconsultis non alia uideatur, quàm marmoria. Sed illepidè omnino, ne dicam insulse: legant studiosi modò Senecæ epistolam, scient, nil incitius potuisse excogitari, aut Senecæ diuersum magis. Sed quoniã in Senecam semel incidimus, feramus illi collabenti opem pro uirili. Bone deus quàm propudiosa irrepserunt mendæ in epistolas eas quæ ad Luciliū inscribuntur: sed de locis alijs nunc censura non est, quod ab instituto alienum non est, id modò agamus: epistola est libro octauo, in qua tumultuosa balnearum luxuria notatur: Si uero pelicrepus (inquit) superuenit, & numerare cœpit pilas, actum est. Quid sibi hic pelicrepus uelit, non uideo: uerum certissima ducor coniectura, ut pilicrepum arbitrer legendum: eumque intelligam, qui pilas, hoc est sphaeras aut glomos pice illitos in ignem balnearum siue uaporarij conijceret, sicubi fortè restingeretur. In hanc sententiam ut pedibus eam, Papinius facit Syluarum primo, in balneo Etrusci,

Quid nunc strata solo referam tabulata, crepantis

Auditura pilas, ubi languidus ignis inerrat

Aedibus, & tenuem uoluunt hypocausta uaporem?

Meminit huiusmodi pilarum, ut opinor, & architectus Vitruuius libro quinto, Suspensione caldarium ita sunt faciendæ, ut primum sesquipedalibus tegulis solum sternatur inclinatum ad hypocausum, uti pila quum immittatur, non possit intus resistere: sed rursus redeat ad præfurnium, ipsa per se ita flamma facilius peruagabitur sub suspensione. Domitius uero Papinij expositor, ita locum eum enarrat: Quid nunc (inquit) ego narrem tibi tabulata, quæ in sublimi parte ædium sunt, quo desinunt uaporaria, habentia in

tia in uertice pilam concauam, quod peruenit flamma ignis in imo ardentis, sed languida & tenuis: ut domus ita tepeat, non autem aestuet. Hæc sententia an congruat, iudicet uolentes. Nos quod uaria suggerit lectio pro captu ingenij in lucem promissimus: sicut & illud quod obseruatum doctissimis est, inter eos qui corporis curam agunt, recenseri tonsores, balneatores, pilicrepos, alipilos, mediastinos, mangones, aliptas, & id genus alios. Ex quibus emendatur locus alius in Epistola eadem: Alipedum, inquit, cogita tenuem & stridulam uocem, quo sit notabilior, subinde exprimentem, nec unquam tacentem, nisi quum alas uellit, & alium pro se clamare cogit. Tu expuncto inuili uerbo, pro alipedum, lege alipilum, id est alarum pilos uellentem, quod auctoris sententiæ mirè congruit. Sed & mox Seneca confluentem ad balnea inquiturum, & cuiuscumque uisus mi turbam enarrans: iam librarij, inquit, uarias exclamaciones, & botularium & distillarium, & omnes popinarum inquiturum, mercem suam quadam & insignita modulatione uendentes. Hic mendum irrepit in uerbum unum, reliqua perobscura sunt. Nam ubi librarij scribitur modo, legerim libentius librarij, à uendendis libris, de quibus in Fastis Ouidius, ita ut una modo litera pereat extrita. De botulario uero, ut nostro beneficio pernoscant & hoc studiosi iuuenes, intelligo uerbo isto uenditores confectoresque botulorum, ea erant farcimina, Festo tradente. de quibus & Apicius, quisquis is est, botulum sic facies. ex ouï uitellis coctis, nucleis pineis concisis, cepam addes, porrum concisum, thus crudum, miscabis piper minutum, & sic intestinū farcies, adijcies liquamen & uinum, sicque coquas. Erat quidem botulus mensis omnibus gratus, sed in Saturnalijs celebrabatur præcipue, dum ex eo corona fieret pulsi. Propterea libro quinto Valerius Martialis forma tamen deminuta,

Et pulstem niueam premens botellus.

Sed & in Distichis idem poeta sic cecinit,

Qui uenit botulus medio tibi tempore brumæ,

Saturni septem uenerat ante dies.

Supereft apud Senecam uerbum nō admodum uulgō notum, quod est distillarius. Scimus quidem à Latinis ferè distillationes dici, quæ à Græcis coryzæ, branchi, catarrhi uocentur. Quamuis hæc apud illos differant: quum sit coryza, dum pituita tantum nares obsidet, grauedo Latine dicta, sicut Celsus meminit: catarrhus uero, qui studio dici ualet, quum fauces palatumque: at branchos, quum & guttur & arteria corripitur, ob quod & artericum quandoque, ut Paulus scribit, uitium id appellant. Omnia tamen hæc Hippocrates etiam coryzas uocat. Cæterum expositio hæc ad Senecæ sensum parum facit. Proinde sciendum, distillationem quandoque pro liquamine capi, quo utimur ad intinctus, siue (ut Græcè dicam) embamata. Hinc Seneca scite admodum & docte distillarium uocauit, qui id genus cōcinnaret distraheretque, quem insignita modulatione merces suas uedere, scribit: qui mos adhuc passim seruatur in urbibus, Patauij præsertim. Consuetum quoque illud ueteribus fuit, ut uel nobilissimi adiles eo fungerentur officio, ut loca eiusmodi intrarent, quæ populum receptabāt exigentisque munditias, & utilem ac salubrem temperaturam: non hanc, inquit Seneca, quæ nuper inuenta est similis incendio, adeo quidem ut conuictum in aliquo scelere seruum inuitum lauari oporteat. nihil enim iam uidetur interesse, ardeat balneum, an caleat. Ad hæc arbitror respexisse Martialem, quum Epigrammatum tertio ita scribit,

Centum miselli iam ualete quadrantes,

Anteambulonis congiarium lassī,

Quos diuidebat balneator elixus.

Hinc & aperitur locus Senecæ eiusdem in libro De uita beata, ubi loca recenset adilem metuentia. Nam & alibi auctor idem: Decoquere, inquit, corpus atque exinanire sudoribus, inutile simul delicatūque credidimus. Et Galenus libro Sanitatis tuendæ tertio, Ergo transire tantū ad solium usque, non in Laconico immorari debet, sicuti qui citra exertationem seipfos elixant. Porro Græcorum fuit moris, in balneorum ad id extructis locis multiplici exercitio corpora delassare. Id cuiusmodi censendum sit, ex sciētissimi

illius

illius Plutarchi uerbis coniectari poterit, quæ subieciimus ex cōmentario Quæstionū Romanarum: Non aliud quicquam, inquit, Græcis seruitutem ac molliciem attulisse Romani putant, quam gymnasia & palæstræ, quod ijs languescant adolescentium animi, ac effoeminentur penitus. Quæ si quis effugere studeat, in puluerem prodire, & (ut Græcè dicam) εἰς ὑπερβολήν, hoc est in subdiale spatium, oportet. At qui domi & in umbra, balneis & uentibus molliter se curant, hæc subire necesse est. Hinc emanasse arbitror, ut balnea etiam gymnasia dicerentur, quod in Iudaico bello monstrat Iosephus, ubi de Herode ita scribit, Namque apud Tripolin & Damascum & Ptolemaida publicas balneas, quæ gymnasia dicuntur, Bibli autem exedras porticus condidit & fora. Gymnasia tamen Græci, labores dicunt uehemētiores, quibus insitus augetur calor, uti fiat corpus tum robustius tum celerius: cuius est modi sciamachia, id est ad palum exercitatio & cursus. Fuisse porro & philosophis constituta in balneis loca, in quibus illi disputarent, liquidò Vitruuius edocuit: Constituantur, inquit, in tribus porticibus exedræ spatiosa, habentes sedes in quibus philosophi, rhetores, reliquique qui studijs delectantur, sedentes disputare possint. Erat item proverbium prioribus, in pauperes qui assidue frigerent tremarentque: eos namque de balneo cogitare & furno conducendo dicitabant: quod Horatius significat,

Nec qui

Frigus collegit, furnos & balnea laudat.

Sed & Iuuenalis:

Quum iam celebres notique poetæ

Balneolum Gabijs, Romæ conducere furnos

Tentarent.

Significat hæc ipsa item Aristophanes in Pluto.

Vocabula plura ad balneorum usum spectantia: eschara, alipterium, aryballus, arytana, camus, pyelos, pyanon, mare. Scholastica lex. Oceanus. Scholia. Emaculatur Senecæ locus ad Luciliū de psychrolute. Psychrologi qui dicuntur: & psychrologia quid. Pyulcus. Afaminthus. Oa Iutris. Balneorum nomina per irrisionem medicorum, quæ dicuntur. Chytri. Chytrini. Culina fuforia. Cap. xx

Erū prius quam inde reuellamur, mutuemur item aliquid à Iulio Polluce, quo ueluti superpondo lector onustus dimittatur. Scribit ergo libro septimo partem balnei dici escharam, aliam uero alipterium, quod Latine unctuarium ualet dici, & esse nomē utrunque apud Alexin Caunijs, ἢ τῆς βαλανείας μὴ τῆς πῶρος τοῦ εἰς χεῖρας ἴδου καὶ κελευσμένου τοῦ ἀλειπῆριου. quū nec in focis, inquit, esset ignis, & esset alipterium oclusum. Escharam Lycurgus & Ammonius dici autumant, quæ arrecta non sit, & citra omnem altitudinem, sed humi affideat, uel cum cavitare: unde & medicos ulcera concaua escharas uocare. Sunt item escharæ, pudendorū muliebrium labra. Cornelius Celsus Medicinæ quinto, in erysipelarum cura: Post exustionem (inquit) putris ulceris, superponenda sunt quæ crustas à uiuo resoluunt, eas εἰς χεῖρας Græci uocant. Celsi opinionem comprobat primo Simplicis Medicinæ Galenus. Pergit inde Pollux idem: Balnei uasa, inquit, sunt aryballus, arytana. Vtriusque meminit Aristophanes, qui & balnei camum dicit. Sed & pyelon quoque nominat, quā Eupolis mastram uocari, εἰς βαλανείον ἀσελθῶν, καὶ χηλοτῶσις οὗ συμβαίνοντι εἰς τὴν μαστράν, id est quum balneū fueris ingressus, ne inuideris ingrediēti tecum mastram. Pyanon uero tritico constat coctio, etiam si omnium generum fruges passo percoctas pyani appellatione intelligendas putent nonnulli. Videtur pyelos fuisse concauus locus, in quo abluerentur: quamuis & theca rectè dicatur pyelos: sicuti item oceanus dicebatur uastior locus, alueusque maior, ita forte ab amplitudine uocatus, & à lauantiū quoque strepitu, & marino quasi aestu. Lampridius: Oceani (inquit) solium primus inter principes Alexander appellauit, quum Traianus id non fecisset, sed diebus solia deputasset. Nam & in sanctis literis, uas capacissimum ab Solomone in templo dicatum, est mare nuncupatum. Quod si quis miratur, sciat eam Romæ fuisse thermarum magnitudinem

dinem, ut Ammianus doceat libro sextodecimo, lauacra in Vrbe in modum provin-
 ciarum quandoq; extructa. Erat & in balneis schola nomine, sicuti comeminit Vitru-
 uius: ea uero erat labri pars siue aluei, a praestolando dicta, ut occupato ab ijs, qui prio-
 res uenissent labro, in schola caeteri circumspicientes recte stare possent. Quamquam
 erat & in porticibus schola, Plinio auctore, Alexandrum (inquit) & Philippum cum
 Minerua, qui sunt in schola in Oetauiæ porticibus & Philippi. Fortè uero quis & ap-
 pellatione scholæ sodalitatem, & conuentum aliquem id ætatis iuuenum intelligat. Nam
 & celebritas dicebatur, ait Macrobius, quum uel sacrificium fiebat, uel epulum daba-
 tur, uel ludii agebantur dijs, uel feriae obseruabantur. In re militari secundam dici scuta-
 riorum scholam, aduertimus: sed & milites quosdam capita scholarum ab castris ordi-
 ne nuncupari. Et Seuerianum scribit Ammianus Marcellinus, sociatum Valenti do-
 mesticorum scholæ praefuisse. Scholam porro & diatribam dici, ex Gellio dilucet opi-
 nor. Sed & ab Cimone Athenis primum diatribas substructas, quæ uocarentur eleu-
 theria, id est liberales καὶ γλαφυρά, Plutarchus scribit. Diatribas, interpres diuersoria
 nobis reddidit, quam recte, dispiciant uolentes. Scholasticam legem quum audis, ocio-
 forum intellige morem, qui stationibus, aut alibi fabulis nugisq; saepius horas con-
 terunt bonas. Erat porro & Romæ regione tertia, schola quaestorum atq; item capula-
 torum. Conuenit item balneo, inquit Pollux, ψυχρολουτρίον. Id uerbum significat, frigi-
 da lauari. Quod positum inuenimus apud Aristophanem ὁ δαυκαλοισι, inquit enim
 ψυχρολουτρίον, id est frigida lauimus. ψυχρολουσίαν legimus apud Paulum Aeginetam
 libro primo. Quæ nos adiuuant auctoritates, ut Senecæ deprauatum foede locum resti-
 tuamus in integrum: sic enim modò scriptum inuenias libro Epistolarum septimo ad Lu-
 cilium: Memor artificij mei ueteris frigidus cultor mitto me in mare quo modo per
 sichæolutam decet, gausapatus. Lego psychrolutran, uel psychroluten: significat enim
 eum qui frigida lauatur. Nam & libro duodecimo irrepit item menda, Ille tantus psi-
 cholutes, qui calendis Ianuarijs Euripum salutabam, qui anno nouo, quemadmodum
 legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar in uirginem desihire, primum ad Tiberim
 transtuli castra. Scribe ut iam docuimus, psychrolutes. In quo sciendum, ueteres frigi-
 da tantum ufos, quum calida balnea ualetudinarijs deseruirent. Nam psychrologi ho-
 mines dicuntur, qui boni proferunt nihil, & sermo eiusmodi uocatur recte psychrolo-
 gia. Pyulcus ad institutum praesens pertinet nihil. Est tamen eo nomine medicis accom-
 modum instrumentum uel in sinuum cura, quos uocant ψύλλος, ubi diu perseverat
 ab corpore subiecto absoluta & reglutinata cutis. Dicitur pyulcus, quia pus educat,
 meminit Therapeutices quinto Galenus. Sunt alibi in Pollucis eiusdem thesauris uaso-
 rum nomina hæc ad eiusdem balnei usum. Asamintus, mentio cuius est apud Home-
 rum frequens. Crunus, catachylum, Eupolis in Chryfogone,
 ἔμ' ὃ εἴλε δὲ κατὰ χυτλοῦ ῥίνα ἔχεις.
 In Cratini autem heroibus asamintum intelligunt cibotum, id est arcam, alij poculum.
 Postremò ne quid effluat per incuriam, pellem qua succingeretur mulieres in balneis,
 uel qui illas abluerent, uocatam inuenio nunc oam lutrida, nunc uero oam per se. Nam
 Theopompus ἢ ποισί, ita scriptum reliquit, τὴν δὲ πεδύλασάμην ὁ ἄνθρωπος λουτρίδα, ἢ
 λουτρίον ἢ βύς περιπέτικον. At Pherecrates ἢ ἰπιδνι, instrumenta pædotriuices enu-
 merans, ἢ δ' ἢ μὲν ἄνθρωπος λουτρίδα πύλλουσι, id est iam (inquit) oam præcingebat ei qui
 lauaretur. Sic uero dicebatur melota, hoc est pellis ouilla: unde fluxisse nomen, proba-
 bile est, hoc est ἐπὶ τὴν οὐρά, id est ab oue. Putant alij, oam quoq; significare loma, hoc
 est marginem indumentorum, πεδύλασάμην, hoc est circa fimbriam, uel peristomion
 & peritrachelion. Illud deniq; relatu non indignum, septimo Therapeutices ab Gale-
 no traditum: Quintum logicos rifu excipientem medicos, calidum, frigidum, siccum,
 humectum, non citra sel δνόματα βαλανείων, id est balneatorum nomina uocare cõsue-
 se. Apud Herodotum Historia septima, Thermopylarum calentes aquas uocari ab in-
 digenis χύτρον: puto quia chytini dicuntur Græcis terræ cauitates, per quas immi-
 rantur fontes. Nec illud adiecit fuisse operæ uacantis, balneas, stabula, culinæ fuforia
 procul apium castris discludi oportere.

Asinus

Asinus Aegyptius, quo sensu uenire in prouerbum possit. Oniscus, Cy-
 nocephalus. Plinij locus illustratur de dijs atri coloris. Inibi plura de figu-
 ris deorum, & rationibus ex Porphyrio. Quæ ue figura CHRIS TV M de-
 formarint priores, quem Onochelum, id est ὄνοχελον dicebant. Semisij,
 & Sarmenarij, qui intelligantur. Vraus, qui & basiliscus. Cap. xxxi

Asinus Aegyptium, uenire in prouerbum perspicimus, pro eo qui deri-
 sui sit omnibus, quemq; omnes insectentur, conuellant, lacerent. Eius ra-
 tio ex historia est: proditur siquidē memoria, in Aegypto flauī coloris ho-
 mines ludibrio esse, plurimūq; uellicari: asinos uero plerūq; in præcep-
 dari, sicut obuenit apud Coptitas. Vtriusq; facti redditur ea ferme ratio,
 quòd ruffus foret Typhon hostis perpetuus Osiridis, necnon asini quoq; colorem præ-
 ferret. Sed additur hebetudinis item, ac ruditatis ratio, necnon iniuriarum illatio fre-
 quens. Quæ causa gentibus item illis expressit, ut Persarum regem Ochum nomine,
 quem miro prosequerentur odio, asinum subinde appellarent. Quare is commotior,
 ἢ μὲν πρὸ οὐτοῦτος ἐφ' ἡμῶν κερδὼ χησέται τὸν βοῦν. alinus, inquit, hic uestro conue-
 tur boue, protinus que Apin immolauit: sicuti Dinon scriptum reliquit. Hic uero est
 Ochus is, quem Aegyptij item Machæram uocarunt, ut Plutarchus inquit. Legimus
 item Busriras & Lycopolitas, tanto eius animantis odio flagrasse, ut tubis omnino su-
 perfederent uti, tanquam sonum ædant asinino planè consimilem, prorsusq; non pur-
 rum id animal arbitrabantur, sed dæmonicum, ex ea quam exposuimus asimulatione.
 Immo uero in sacris popana facientes τὸ τε παῦρι καὶ τὸ φασφί μωός, id est, mensibus
 quos illi uocant payni & phaophi, asinum effingunt insignem, uinctum. Lectum tamen
 in historia est, ab Hyperboreis item Apollini alinum immolari, cui sententiæ astipule-
 tur Callimachus,
 πρὸ ποισι λιπαρὰ φοῖβον ὄνοσφαγία.

id est, pingues Apollinem oblectant asinorū iugulationes. Sed et de Hyperboreis Pin-
 darus in Pythijs,
 παρ' οἷς ποτε πρόσεύς ἐδάετο λαγὲ πῆς
 δῶματ' ἐσελθὼν κλέπτει δῶμα ἕνα τῶμας.

Obiter illud in transcurso nota uero: oniscum Græcis interdum dici millepedam, seu cen-
 tipedam, quam ab fabæ similitudine cyamon quoque uocat Galenus: interdum uero
 asellum piscem. At Hippocrati chirurgicum est instrumentum oniscus, luxatorum cu-
 rationi accommodum. In Hori lectum monumentis est, Aegyptios hominem indican-
 tes, qui peregre nunquam sit profectus, onoccephalum expingere, quia nec historias au-
 diat, nec quæ ἀπὸ γῆνης fiant, persentiscat. Asinaria uero festum erat Syraculis, ab Asina-
 ro fluuio appellatione ducta, apud quem Atheniensium imperatores Nicias & Demo-
 sthenes capti. Agebatur Carnio mense, quem Metaginitona uocent Athenienses, &
 Maium intelligunt eruditi. Quoniam uero de Typhonis colore meminimus, scribit Plu-
 tarchus, Aegyptiorum historiam tradere, flauī corporis fuisse Typhona, Martem albi,
 subnigri Osirim. Ex ijs in uolucrum Plinij exsoluitur ex libro secundo, ubi deorum irri-
 sa multitudine, alios ex eis creditos scribit, iuuenes atque pueros, Bacchum uidelicet
 Apollinemq; & Cupidinem significas, alios uero atri coloris, innuens planè quod præ-
 struximus. Conferunt item ad Plinianum sensum, quæ Porphyrius scribit, Quum deus
 (inquit) lux sit, & ignem æthereum habet, nulloq; sensu capi possit, lucida quidē ma-
 teria aut cystallo pariouam lapide ad comprehendendum lumen ipsius exhortantur. Au-
 ro autem ignis, illaq; immaculata natura intelligitur. Multi uero nigris lapidibus inuisi-
 bile illius substantiæ significarunt. Hominis autem formam dijs attribuerunt, quoniam
 deus ratio est. Pulchros fingunt, propter eminentissimam & indeficientem illam pul-
 chritudinem. Diuersis præterea figuris & ætatibus, & alios sedentes, alios stantes, ma-
 res alios, alios foeminas, & aut uirgines, aut matrimonio coniunctos. Diuerso quoque
 amictu simulacra constituunt, ut diuersitas deorum nō lateat. Alibi quoq; Porphyrius
 idem, quæ dijs attribuantur, omnia sensu allegorico enarranda commonens, ita subdit,
 Vniuersus mundus Iupiter est, animal ex animalibus, deus ex dijs constitutus, Iupiter

ff 3 autem

autem est, inquantū intellectus est, à quo uniuersa producuntur, & qui cuncta creat intelligendo. Iouem esse credendum est uirtutem prouidentem atq; uiuificam, quam pisa & rotundis figuris significabant. Homini uero simulacrum ei constituunt, quoniam mens est quæ cuncta seminali ratione producit: sedere autem fingitur, ut stabili uirtus atq; incommutabilis exprimat. Nuda apertaq; habet superiora, quoniam cōspicius intelligentiis et superioribus est, inferiora uero teguntur, quia occultatur inferioribus creaturis. Sceptrum læua tenet, quia in his corporis partibus spiritalissimū uitæ domicilium inuenitur: creator enim intellectus, rex, spiritusq; uiuificans mundi est. Dextra uero aut aquilam prorexit, aut uictoria: alterum, quia cæterorum deorum dominus, sicuti aliarum auium aquila est: alterum, quia omnia illi subiecta sunt. Sciendum uero hac parte, quod huic loco congruit præcipue, Christianæ ueritatis hostes, dum animæ illudunt suæ, ineuntq; cum Antitheo societatem intimam, infando etiā picturæ genere ausos Dei summi summam filium deformare, ac uelut in pergula prætereuntibus ostentare a sinibus auribus, pede altero inungulatum, ac togata specie, cum libro in manibus, addito etiamnum scelestiore titulo, ceu Christianorū is foret deus. Onochelus, id est ἀνοχελος nomine. Illud uero auctarium fuerit, insecratione eadem ab importunis hominibus CHRISTI cultores Semisios nuncupatos, & Sarmētarios, de leti genere, quod ad assis dimidiū stipites destinati, superiectis accumulatisq; sarmētariis fascibus, concremari cōsueissent. Semisses uero dici homunciones, palam est uel imperitiis. Ad deos & illud pertinet, Vraem Aegyptijs dici, quem basiliscum nuncupent Græci: esse uero inter omnia serpentium genera (ut scribit Horus) immortalē, qui & citra morsum afflatu solo perniciem inferat: quia uero uideatur ζῷον ἰνερθεῖον καὶ θανάσιον, ex auro conformatum capitibus deorum appingunt. Quin & argumento eodem indi care æuum arbitratur: sicuti mundum signat caudam præmordens serpens, squammis suppunctus uarijs, quibus syderum præmonstretur fulgor.

Prouerbiū quod est, Mātis te uidit, quem habeat sensum. Mantis quid.

Caput

XXII

Antis te uidit, esse in eos adagio uidei, quibus fascinator oculus mali obiecit quippiam. Proditur memoriæ in Græcorum cōmentariolis quibusdam: esse mantin locustæ genus, quæ in stipulis enascatur, uirens colore, corpore prælongo, pedibus item prioribus prælongis, quos & agit at affidue. Ex qua ratione sunt qui putent præmacram ac prætenuem significari puellam à Theocrito, illis uersiculis qui leguntur apud eum Idylliō κ,

εὐρεθεὸς ἢ ἀλιθόν, ἔχεις πάλαι, ὅν ἐπιθύμεις,
μὴν ἕς τὸ τὸν νύκτα χοίρειται ἂν λαλαμῶνα.

Aristarchus in commentario Lycurgi, locustam hanc scribit, si quod inspexerit animal, protinus illi quippiam producere mali: unde, inquit, μάντις dicitur ἀπὸ βλαβῆς καὶ χαλεπὸν ὄραει, hoc est mantis uocatur, quæ noxiæ molestiq; aspectus est. Vel dicitur mantis, quia locustis aduentantibus, prælagium sit ingruentis penuriæ.

Autumnalis appetentia, in prouerbiū usq; producta, quam habeat rationem. Cur autumnno scaturiat ægritudines. Apositi qui. Autumni inæqualitas unde sit.

Cap. XXIII

Vtumnalis appetentia, doctè per prouerbiū usurpatur pro recta aptaq; uoracitati. Eius rei nō una uidetur ratio. Sunt enim qui ad oporas, hoc est fructus (de quibus nos alibi latius) huius uentus causam reijciant: neq; id item simpliciter: sunt enim qui fructuum esitatione multiplici, subduci aluum insigniter arbitrentur, proindeq; retrimētia, & inuili mole exinanitum corpus νεαρὰς ὀρεξίας παρασκιδνωζον, id est nouas ualidasq; appetentias parare. Alij uero fructuū plurimis inesse credunt ὑπόμονη καὶ σιγή, sapidum quiddam mordaxque, quo laceratur stomachi uoracitas amplius, q̄ obsonijs ullis aut bellarijs.

Quando & ijs ægrotis, qui uocantur apositi, hoc est sine cibo, aliquid oblatum eiusmodi orexin facit. Cæterum, ratio illa quam mox promam, physico sit forte congruentior. Equidē in se id unusquisq; experitur & sentit, sed & multa perdocent, genuinum familiaremq;

familiarēq; calorem æstatis tempore lassescere, dissipariq; meatu laxitate: ingruente uero autumnno, aereq; iam frigescente atq; causa eadem cōstipatiore iam corpore, in ualescit calor idem congregatus ad interanea, oclususq;. Quo fit ut amplius cibo studeamus, quando etiam cōficiamus ualidius. Addunt aliqui, ne ullatenus in hoc quæstionum inuolucro sint asymboli harum studiosi lectionū, æstate nos quidem effici ratione æstuum ἀψυλλωτοῦς, hoc est siticulosiores: proindeq; humectatione uti uberiore. Demutata uero ardoris exustione, uicissim contraria naturam affectare, animaduertimus: propterea ἀψυλλωτοῦς ποιεῖ, id est cibi appetentiores facit, & aridū alimentum corporis ingerit temperamēto. Nec tamen astruat quispiam cibaria prorsum huius esse effectus expertia, quando ex nouis recentioribusq; concinnata frugibus, reliquis longè præstare fructibus, sit exploratissimum, & proinde uescentes allectare amplius. Ex ijs uero omnibus iam (opinor) propositi prouerbij quæstioni multum lucis perspicuè affusum est. Quorum singula si satis fecerint minus, at iunctim simul que omnia legentium implere desideria poterūt. Autumnno porrò inæqualitas maxime propria est, quoniam actore Auicenna, dies sunt æstiuū quodammodo, noctes hyemales. Quæ utique post alias ratio efficere creditur, autumnno in primis ut scaturiat ægritudinum agmina. Sed cur nam autumnalis nox uerna frigidior est: quū secus omnino esse debuerit: nam siccor tunc ac subtilior uidetur aer, & ideo igneæ propior natura. Dicendum autem, uehementer rarum aerem non facilius modò calorem admittere, sed & frigus, quando & aqua ignibus attenuata factaq; solutior concrescit celerius multo, quippe meatibus longè amplioribus, penetrare uehementius frigiditas potest.

Prouerbiū, Amicus ut oleum plantis, quo enuntietur sensu. Quæ inoculationem aut insitionem minus admittat. Oleo perunctas arbores interire. Præpingues cur generationi minus apti. Quinti apophthegmata duo. Anaxagoræ dictum paræcomides. Oleum spicæ. Unguentum nardinum ac petalium. Oleatum. Calcinatum. Cretare. Impastare. Cap. XXIII

Leum esse plantis infestissimum, prodi a rerum naturæ peritis, sciunt, qui Græca pertractant: quicq; non ex pronao raturū (quod dicitur) Musas con salutarunt, uerum & in ipsa musei cella incubarunt: proptereaq; asseritur, plantas ἐλαειώδης, hoc est oleosæ naturæ inoculationes, quas φασφωλμους Græci uocant, neque id genus permixtiones alias ullo modo admittere.

Neq; enim conum aut cupressum uel pinum, & omnino piceas peregrini quippiā, uel pati uel alere. Cui rei argumento est, si plantam quamlibet oleo inunxeris, demoritur protinus, sicuti & apes. Commemoratas uero arbores præpingues esse ac oleosas, indicio esse potest, quæ subinde desudatur pix, resinaq;. Faces quoque indidem oleosum refundunt humorē, splendescitq; in ijs pinguedo: ἰσὺ καὶ πῆξ τὰ ἔλαια ἤνυσ δυσμίντως ἐχθρὰ, καθὼς πῶρ αὐτὸ τὸ ἔλαιον, id est proindeq; alijs promisceri nequeūt, sicut nec oleū ipsum. Inde ergo concinnatur adagio, in eum qui inimicus infestusq; omnibus est, ac dissociabili morum feritate truculentiaq; communionem nō patitur. Quæ res si foret in quā plurimis, tolleretur planè humana societas, perirentq; omnia, ad quæ nati uidemur. Sed quod ad insitionum rationem pertinet, sunt qui in eo plantarum genere etiam in corticem prætenuem causam refundant, cuius imbecillitas cum ariditate sedem insitis præbere nesciat, neque (ut Græci dicunt) ἐμβίωσιν, hoc est, ut pluribus interpreter unum illorum uerbum, intra se uitæ facultatem. Afferri potest & ratio illa: nam quod alterius naturæ suscipit rem, debet esse ὑπερπῆγος, hoc est eiusmodi, ut mutationi non obluetur, sed superatum facile transeat in similitudinem, & quod in ipso alimenti est, in ascititium transmittat. Etenim terram exsoluimus emollimusq;, ut concisa comminutaq; transeat facilius, & insita comprehendat. Tenuis uero & dura, transitum nescit. Quod in plantis ijs usu uenire compertum est, quarum leuissima ligna temperamentis mixtionisq; sunt expertia. Quæ uero peregrina admittunt, feracia esse conuenit, & feraciam quodammodo subire uicem. Cupressum uero & piceam & id genus alia, fructus cernimus ædere ingenerosos: sicuti etiam præpingues hominum, corpulentioresq; plurimum sunt ἡτεκνοῖ, hoc est filijs progignēdis inhabiles ineptiq;. Alimentum enim

enim uniuersum in corpus abit, nec seminaria subsistit ulla superfluitas. Id ipsum fere arboribus hisce obuenire, non latuit naturalium studiosos. Ipsa namq; *δυσωματισμοσι* *γίθεισι* *καὶ ἀνέμωνται*, id est corpore sunt (ut sic dicam) bene habito, augeturq; egregie. Ceterum fructus uel non ferunt, aut minutum, & serò prorsus percoctum producunt. Quam ob rem mirandum minimè arbitratur, si aliena minus patiuntur, in quibus propria domesticaq; exsucca cernuntur, aut nulla. Verum quia ab oleo caput hoc exoritur, si fumus, & mox de eodem præflorabunt aliqua, interim apophthegma Quinti, etiam si scurrile, inferemus, qui percunctanti gymnastæ, quam unctio uim haberet: respondit: Vests summouendæ. Compar Quinti & apophthegma, quod de urinis est inuulgatū, Ad pictoris utiq; functionem spectare, illas percalluisse. Verum (inquit Galenus) scurrarum hæc fuerint ridicularia, medicæ scientiæ haud quaquam. Subnotemus ex Græcorum fidelia parœmiodes illud item de Anaxagoræ productum inopia, Ad eum namque *ἀρετῆς τὸν δῶρον*, id est fame destinantem mori, quum uenisset Pericles, ab instituto reuocaturus, infusurrauit is *ὁ περικλής καὶ οἱ τῶ λύχης χεῖρας ἐλασσὺν ὑπὸ χεῖρας* ὁ Pericles (inquit) lucerna qui indigent, oleum affundunt. Sunt ex bene doctis, qui petaliū unguentum, seu foliatum, aut nardinum dici uulgò oleum spicæ cōiecent. Ab oleo denique oleatum deduci comperimus, uti ab calce calcinatum, ab cæra cæratum, quæ noua quibusdam sunt, sicuti ampullescere, cretare, malagmare, impastare.

Super olei, uini, aceti, gari natura adnotantur pluscula nō omiſſa quæstio num iucunditate. Oxynghion. Oxycratū. Vinum cur dicat Homerus *ὄμβρα*. Garus quid. Cap. xxv

Erunt quia ab oleo prior nobis exorta lucubratiō est, subnectamus breuissimè quod de natura uicq; eiusdem compertū est, ex magni peripatetici sententiā: à quo quæsitū scimus, cur nam oleum & aqua densescant frigore, at uinum acetumq; neutiq; neq; item garus. Ad id uero discutiendū inuolucrum illa ratio afferri solet: oleum quidem fere esse qualitatis expers, & proinde temperatū potius frigescere statim, adeo ut inter euaporadū frigeſcat. Id uero non fit in aqua omnino, sed utpote frigida, sed frigidior effecta facile coit. Garus uero utpote suis partibus tenuis, & calidior, non continuò frigeſcit: eodem modo etiā uinum. Acetum autem, ut tenuissimarū partium, omnem respuit concretionem. Semina quidem caloris habere uinum in se, testari etiā Homerus uidetur, quum dixit *ὄμβρα* *ὄμβρα*, non (ut quidam putant) propter colorem. Nec excidit quid alibi commentati sumus. Sed & oleum non minus esse ignitum probant alij, nec minorem habere in caleſcendis corporibus uim. Nec uerum putant, quæ calidiora sint, difficilius congelasceſcere: nam sic, quæ frigidiora sunt, facilius gelu cogentur. Oleo uero coaguli causam dicunt celerioris, quod & leuigatius & spissius est. Hæc siquidem faciliora ad coeundum uidentur, quæ leuatiōra densioraq; sunt. Vino autem non contingit tanta mollities, & est quàm oleum multo liquidius. Acetum uero liquidissimum est inter humores ceteros, & tanto acerbius, ut sit acore tristificum, & exemplo marinæ aquæ, quæ ipsa quoq; amaritudine sui aspera est, nunquam gelu contrahitur. In quo illud opera parerga subnotasse nil obfuerit, aceti fecem dici Plinio oxynghion, quo tamē nomine axungiam recipere malunt Græci. Oxycratum uero aqua est aceto temperata, Latinis poscam diceſe moris est. *λεπρόδω* miscere est, quod in aquæ usu fere dicitur Græcis. Acetum, restinguendi incendij causa parari solitum ueteribus, auctores habeo iuris prudentes. Omnino minus prætereunda est Aristotelis doctrina ex Meteororum quarto, Quæ (inquit) aquæ plus habent, frigoris concreſcunt uel, ut glacies: quæ autem terræ, caloris potestate deſentur, ut lateres, sal, ustrum. Oleum coagulatur nec calore nec frigore, quia sit aeris plenum, nec immixta ualet aqua rescicari, non ignis item uel elixatur, quoniam uiscida potentia nil admodum euaporat. Ad explicandam uero olei naturam & illud pertinet, quod potum *ἐμῶν περικλήτων*, uomitum cit, & præsertim flauam bilem. Cuius ratio esse uidetur, quod quum sit leue, *καὶ ἀνωφρῆς*, id est superna petens, cibos elicit ipsos, ad stomachum eleuans: stomachus uero grauatus uim egestiuam ad uomitum exsuscitat, præcipue flauam bilem, utpote leuem ac tenuissimam, & facile sursum uer-

sum uersus euadentem. Quod autem oleum sursum expetat, experientia ipsa manifestum, humido siquidem alicui admixtum in superiores se euestigio recipit partes. Sed cur inter cætera liquida oleum non remiscetur? quoniam *γλισχρὸν δὲ καὶ ἠνωμῶρον πῶς ἴστωσιν*, id est quum glutinosum sit, & in se reductum nequit dissecari *ἐς ἕτοιμα μέρη*, hoc est in portiones minutiores, reliquisq; ammisceri liquoribus. Argumento est, quod in terram fusum, ipsam ilicò non subit. Illud uero nōne scitu dignissimū est, quod quum idem fere uideatur, diuersissimum tamen effectum producit: lanæ siquidem oleo irrorata candidiores euadunt, pili uero uncti nigriores: nam & lanæ pili sunt. Sed in promptu tamen ratio est, quoniam squalore ac situ obsita magis flauescunt: uilli autem exsiccati, & abeunte qui in ipsis est humido, albescunt. Oleum igitur impedit, minimè siquidem areſiunt: nec in hoc similiter habere contingit, ut uillos qui ablati sunt, comparemus cum ijs qui adhuc in corpore uiuent: lanæ enim attonsa sunt. Dignum libra illud quoq; antiquis ingenijs obseruatum, uetus oleum effici candidius, quam recens, sicuti item frigidis panes albiore cernuntur, q̄ calidi. Causa uero nigroris (ita appello quod Græci *μελανίαν*) humor est qui poros meatusq; offarcit, sicuti albedinem inducit ignis, ut proditur De generatione & corruptione primo, Empedocles tradidisse. In utriusque autem horum, ut recentibus uberius continetur humor, sic tempore protectis parcius in superficie residet, propter euaporationē: euaporatur autem prorsus oleum uel tempore uel sole, panis autem calore inde egrediente per refrigerationem. Humor itaq; frigidis iam euauit, calidis adhuc inest. Porro uti auctor Auicenna est, prima primit Calidum agens in humidum denigrat, in siccum uero dealbat, ut patet in lignis & carbonibus. Frigidum autem contrario modo agit, ut thus indicat cum osse. Sed addendum illud quoq; Calidum proprie compositum, & naturale albedinem per se inducere semper: per accidens uero etiam nigredinem, aut uaporum eleuatione, dispergendo præfaciendūq; uel etiā adurendo, ut Aethiopiis contingit. Vbi uero certo mensū agit operatur ue, sicuti naturalis caloris actus præfert, albedinem inducit potissimum. Commionendi tamen hac parte sumus, Oleum nouitium quidem ob insitam aquæ uim in uirōrem tendere cum fuscidine quapiam, mox uero accepta ætate, humore iam euanescente (quod diximus) albescere. Ceterū ubi amplius cōsensuerit, ruborem iam quandam incipit acquirere. Id quod in pinguedine inueterata planè conuissimus. Addamus postremò illud item, quod magistra experientia exploratum est, & admiratione non caret: uidemus quippe, calida perſusos aqua longe minus calorem percipere, si peruncti oleo fuerint. Quam tamē rem ea ratione prouenire, perspicuum fere est, quod propter corporis leuitatem facile delabitur aqua, minusq; immoratur quàm ut omnino subire ualeat calor. Quod ut uerum fateamur, faciunt artis medicæ periti, in quorū libris obseruatum est: succo mercuriali & portulacæ manu illita, posse ferri citra nocentium liquefactum plumbum, & quiduis alioqui perurens. Verum quia traditum ueteribus est, Prudentissimi esse uiri, qualibet in re nosse modum: iam huic parti coronidem appingemus, lecturi hoc genus flosculos alios: si illud breuiter cōmonuerimus, quoniam gari facta mentio est, ab eruditis appellatione ea intelligi non feculentam materiam & sedimentum, sed quod in morem aquæ fluidum supernatat, quod & in carne accipi ualet, ut sit nomenclatura hæc eorum, quæ ex salura exsudarint exsaniauerintq; ut Colimellæ utamur uerbo.

Strumam dibapho uestire, quid sit. De struma, & Vatinio pauca, Strumatium. Estruthismena quæ sint Græcis. Struthium. Adenes. Caput xxxvi

Strumam dibapho uestire, quantum M. Tullij uerbis coniectare possumus, est scelera, turpitudinem, sordes cuiuspiam honorum fastigio occultare honestateq;. Ita enim scriptum legimus secundo Epistoliarum ad Atticum: Proinde isti, licet faciant quos uolent consules, tribunos plebis etiā, deinde Vatinij strumam sacerdotij *διδάσκει* uestiant. Dibaphum certè purpuram signare bistinctam, ueluti impendio magnifico, uideor ex Plinio didicisse. Porro uestium id genus etiam sacerdotibus contribui solitum, ex Licio item scimus. Struma, ut colligunt nonnulli, extantia quædam in tergo est, sicuti in pectore habeatur gibbus. Scribit Medicinæ quinto

na quinto Celsus, Strumam esse tumorem, in quo subter concreta quaedam ex pure ac sanguine, quasi glandula oriatur, quae uel praecipue fatigare medicos solent, quoniam & febres moueant, nec unquam facile maturescant, & siue ferro, siue medicamentis curentur, plerumque iterum iuxta cicatrices ipsas resurgant rebellentque, multoque post sit opus medicamento. Nascuntur uero in ceruice maxime, sed etiam in alis & inguinibus & in lateribus: in mammis quoque foeminarum se reperisse chirurgus Meges auctor est. Ab struma inclinari strumaticum, apud Firmicum legimus: Vicesima, inquit, pars tauri si in horoscopo fuerit inuenta, strumaticum faciet, exulcerata macularum labe possessum, uel certe elephantia contagione pollutum. Quae uero *εσφυδισμια* dicuntur Graecis, sunt struthio herba repurgata, & ad candorem molliciemque perducta. Struthium radiculam Plinius appellat. Sunt qui lanariam herbam. Hic uero illud communedi obiter sumus, esse glandulas apud Celsum, quae apud Galenum frequenter etiam in semilatina, siue (ut dicam uerius) tota barbara tralatione, adenes uocantur. Addit Iulius Polux, nasci strumas citra mesenterium quoque. Strumas semidoctum uulgius scrophulas uocat: quoniam eas Graeci ab eiusmodi bruto *χρυσιδας* appellauerint. Est enim in sine morbus struma, sed ab hoc diuersus omnino, sicuti accuratus studiosusque lector percipere ex Aristotele poterit. Strumosi mentionem Iuuenalis facit, quum in Satyra decima cecinit.

Nec praetextatum rapuit Nero loripedem, uel

Strumolum atque utero pariter gibboque tumorem.

Ut uero & de Vatino superpondij adnectamus aliquid, auctor Macrobius in Coenae est, illum a populo ludis gladiatorijs lapidatum fuisse. Eius item mores graphicè uidentur expinxisse M. Tullius: Illud, inquit, tenebricosissimum tempus inuentis aetatis tuae patiar latere, licet impune per me parietes in adolescentia perfoderis, uicinos compilaris, matrem uerberaris, habeat hoc primum tua indignitas, ut adolescentiae turpitudine obscuritate, ac sordibus obtegatur. Et mox, Tu qui te Pythagoricum soles dicere, & hominis doctissimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus praetendere, quae tanta prauitas te mentis tenuit: quis tantus furor: ut quum inaudita ac nefaria sacra susceperis, quum inferorum animas elicere, quum puerorum extis deos manes maculare soleas, auspicia contempseris: Et item alibi: Odio enim tui, & si omnes superare propter tuum in me scelus debeo, tamen ab omnibus pene uincor. Ex quibus illud expressum Catullo arbitrantur ad Caluum,

Ni te plus oculis meis amarem

Iucundissime Calue, munere isto

Odifsem te odio Vatiniano.

Seneca uero ad Nouatum, Vatinium scribit hominem natum & ad risum & ad odium, seurram fuisse & uenustum & dicacem.

Terrestre tonitru. Terrae motuum species. Palmatae, sismatae, chasmatae, mycematae.

Cap. xxxvii

Terrestre tonitru positum inuenio pro terribili, tetro ac metuendi horroris, sicuti in illo Graecanico, *ελίσσασθε χθονίας βοωντας*, id est hymnis concinite terrestria tonitrua. Vetus siquidem irroboraui opinio, quicquid uisatur formidabile ac graue, esse ex terra progenitum. Sunt qui eo epitheto uehementer sonantia malint intelligi, ut quae sub terra fiant. Quoniam ubi insonet terra, pertingere caelum quoque sonitus is credatur. Idque genus tonitru ex alto concipi, opinentur homines. Sicuti Galieno imperante, auditum inquit Trebellius Pollio tonitruum terra mugiente, non Ioue tonante: quo motu fabricae multae sunt deuoratae, multi terrore mortui. Afferuntur à Graecis & rationes aliae, sed quae perpenas amplius non perinde noscantur graues, propterea quae scribuntur, haud ita plausibiles. Illud memorabilius forsitan, terrae motuum formas tradi quatuor, siquidem aut palmatae sunt, qui humum molestius suscitantes, sursum propellunt immanissimas moles, ut quum in Asia emerit Delos: aut sismatae, id est *σεισματια*, qui limes ruentes & obliqui, urbes ac montes quoque deuoluunt in planum: quo argumento sismatiam Spartanum sepulchrum

sepulchrum dixere, in quo Ephebi iacebant, gymnasii ruina ex terrae motu elisi. Aut chasmatae, qui motu grandiore patefactis subito uoratrinis, terrarum partes absorbet. Sunt postremo, qui de mugitus ratione uocantur mycematae, & sonitu audiuntur minaci, quum dissolutis elementa compagibus ultrò affiliunt uel relabuntur, confidentibus terris. Tunc enim uelut taurinum erumpere boatum, fremitusque ac fragores terrenos, necessum prope est. Caeterum qui mira praecipue terrae motuum opera nosse cupit, Dionis Traianum legat. Scribit Proclus, qui uellent terrae motuum cessationem, solitos Neptuno rem diuinam obire, quoniam dicatur Asphalius. Sed & in eundem terrae motus refunditur causa, quoniam ne de terrae cavitatibus profiliant uenti, saepe obster mare, meatus obstipans praefarciensque. Proinde dici Neptunum Graechum, & Enosichthona.

Stultorum thesaurus.

Caput xxxviii

Inguae petulantiam plerisque scimus mortalium esse ita familiarem gratamque, ut nullo non momento Timonianus Theoninus ue distringatur dens, nunc liuore (quod late patet uitium, & est in multis) nunc imprudentia & genuina leuitate: unde obrepit uenustus adagio, ut maledicentia stultorum nuncupetur thesaurus, quem in lingua conditum gerant. Eius uero mihi auctor in Penulo Plautus est, cuius etiam adscripti uersiculos plures, quod sint festiuitatis comice, Plautinaeque in primis, plenissimi,

Illic est thesaurus stultis in lingua situs,

Ut quaestui habeant, male loqui melioribus.

Viam qui nescit, qua deueniat ad mare,

Eum oportet amnem quaerere comitem sibi.

LY. Ego male loquendi uobis, nesciui uiam.

Nunc uos mihi amnes estis, uos certum est sequi.

Si bene dicetis, uostra ripa uos sequar:

Si male dicetis, uostro gradiar limite.

Conclamare uasa, quid. Conuassare.

Caput xxxix

Onclassasse uasa, & castra iam mouisse, per iucundam à militari negotio tralationem, de his prouerbio dicitare consueuimus, quos iam demigrasse uolumus significare. Id inuere Cicero uidetur Accusationum in Verrem libro sexto: Conquiri Diodorum tota prouincia iubet, ille ex Sicilia castra iam mouerat, & uasa collegerat. Caesar Ciuilium bellorum libro primo: Fit ab hoc certior Caesar, duces aduersariorum silentio copias castris educere, quo cognito, signum dari iubet, & uasa militari more conclamari. Et libro tertio: Qui cum magna expectatione uenisset, temere progressus turpem habuit exitum, & noctu, neque conclamatis uasis, flumen transit. Saepè item tum hic, tum historici reliqui, eo dicendi genere utuntur. Conuassare dicuntur & qui demigraturi res componunt. Terentius, Aliquid conuassassem. Hieronymus, Conuassatis quae à fratribus missa detulerat.

Sine corollario non recedere, quid. Corollarij notiones. Caput xxx

Quonia uero in Ciceronis disertissimas orationes incidimus, quibus proficius Verres: succurrit nunc ex eisdem adagio alius non aspernabilis. Quo uero sensus percipi eius possit facilius, subnectam Oratoris uerba: Coenabat (inquit) apud Eupoleum, argentum is caeterum purum apposuerat, ne purus ipse relinqueretur, duo pocula non magna, uerumtamen cum emblematis. Hic quasi festiuum acroma, ne sine corollario de conuiuio decederet, ibidem conuiuio inspectantibus, emblemata auellenda curauit. Patet ex his (opinor) scite admodum in auidiusculos concinnari prouerbium, quibus haudquaquam esse sat uidetur, si quod iustum aequumque est, indispiscantur, nisi amplius aliquid corraserint. Est siquidem corollarium, ut M. Varro scribit De lingua Latina primo, id quod additum est, praeter quam quod debitum, tanquam auctarium superpondiumque, id est ultra pondus mensuramque adiectum. Deducitur uox à corollis, quod ea, quum maxime in cena placuissent actores, dari solitae forent. Quanquam & pro corollis corollaria dici inue-

nias apud Plinium primo & uicesimo libro: Paulatim, inquit, & Romæ subrepsit appellatio, corollis inter initia propter gracilitatem nominatis, mox & corollarijs, postq̄ e lamina ærea, tenui, inaurata, aut inargentata dabantur. In priore notione est apud Ciceronem in Frumentaria: Noli (inquit) hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum bonis, ac de scenicorum corollarijs decumam emerunt. Apud eundem dicitur corollarium nummorum. Apud Plinium item Historiæ naturalis nono, pro supernumerario positum deprehendes corollarium in Cleopatrar conuiuio. At Apuleius posticam Venerem *συβολικὸς* & opertè corollarium dixit: Mihi (inquit) iam fatigato de propria liberalitate Photis puerile obtulit corollarium.

Verbi quod est *κόλλος*, notio non una. Ciceroni ad Atticum lux infertur. Item quid sit illud eiusdem, Alliensis pugne funestior dies, quàm Urbis captae. Vita candida efficere, quid.

Caput xxxi

Ercon, Græci uariè exponunt; nunc enim eo nomine uas intelligunt, sicuti est tripus: Alcman pro ianua uidetur ænea accipere: annulum hostij quidam interpretantur. Sed & animalis cuiuslibet cauda rectè ita uidetur dici, *πρὸς τὸ σκαίρειν καὶ ἔρωειν*, hoc est, à saliendo obrependoq̄. Aristophanes, *ἰδὲν δὲ ζῶον κόλλου λαγῶν*.

ecce (inquit) leporis caudam excipe. Quia uero mollior delicatiorq̄ est animalis eius pilus, spongiæ loco utebantur plerumq̄, purgandis præsertim detergendisq̄ lippitudinibus. Inde natum puto adagium, in eum qui nimis astute subblanditur, ut nuncupetur Cercus. Auctor mihi est M. Tullius Epistolarum ad Atticum libro octauo, ubi de civili bello agens: Domitius (inquit) ut audio, in Cosano est quidem, ut aiunt, paratus ad nauigandum: si in Hispaniâ, non probo: si ad Cneum, laudo: quouis potius certe, quàm ut Cercum uideat, quem ego prorsus aspicere non possum. Quo in loco Cæsarem intelligo, qui mira uaficie grassabatur, ut omnino arripere principatum, arridebatq̄ omnibus, & præter quàm etiã dicitaret ingenium, clementiam præferabat, iniurias aut dissimulabat, aut lenissimè castigabat. Ille (inquit alibi Cicero) literas blandas mittit, facit idem pro eo Balbus, mihi certum est, ab honestissima sententia digitum nusquam. Certè ubi quem admittit noxa, multari leuius animaduertimus, uulpis cauda correptum fuisse, dicitare consueuimus. In codicibus modò impressis, Certum, pro Cerco substitutum mendose, inuenies: nisi cui fortè lectio illa magis arripserit, ut Circum legamus. Quo nomine, nono De historijs Aristoteles, accipitrum genus tertium intelligit: cuius & decimo libro Plinius mentionem fecerit: ut uerbi obscuritate notare Orator uoluerit, omnia rapientis Cæsaris auidijs ingenium. Sunt qui cercon, animal interpretentur uites oblædens: sed & uirile item pudendum: nonnulli murem putant syluestrem: gallum etiã alij, ad quod forsân respexerit Ciceronis ænigma. Est in eadem Epistola id quoq̄ scitu notatuq̄ dignissimum: Alliensis pugnae dies, funestior est quàm Urbis captae. Licet acutè adagij uice hîc uti uerbis, ubi mali auctorem amplius detestamur, quàm rem ipsam qua affligimur: semper enim causæ euentorum magis mouent, quàm ipsa euenta. Nam & diem illum semper fuisse Romanis religiosum, scimus: hunc uero quo capta Vrbs est, etiã in uulgus ignotum, hoc nanq̄ ex illo malum profluxit. Est mox paulo illud quoq̄ relatu nō inutile: Ego uero (inquit Cicero) hæc efficiam ei candida uita, puto. Vbi sciendum, candida uita effici aliquid, quum citra omnè reprehensionem sit. Nam quod in calce ferè idem M. Tullius ita scribit. Sed acta ne agamus, reliqua paremus. iam uulgatius extritiusq̄ est, quàm ut quicquam promamus ex nobis: nec præterea id genus scitamenta consecramur, etiã si ad libellam satisfactum pro uirili omnibus cupimus.

Sub manu.

Caput xxxii

Vb manu, adagio est elegans, quamuis obscuritatis non multæ. Vtitur eo in Epistolis ad Lucilium Seneca: Consilium (inquit) nasci sub die debet, & hoc quoq̄ tardum est nimis, sub manu quoq̄ (quod aiunt) consilium nascatur. Significatur summa temporis celeritas. Tranquillus in Augusto: Aeriarium militare cum uectigalibus nouis constituit, & quo celerius ac sub manu annuntiar

tari cognoscijq̄ posset, quid in prouincia quaq̄ gereretur, iuuenes primò modicis interuallis per militares uias, dehinc uehicula disposuit.

Proterbium quod est, Pallenicum aspicere, qua prodierit origine. Phlegra, Gigantum prælia.

Caput xxxiii

Allenicum aspicere, docto prouerbio, dicitur in eum qui depugnaturus in hostem, generosum quiddam uultu præ se ferat, ac eximiam animi altitudinem, unde formido inijciatur ex aduersum congregienti. Eius rationem ex historia promunt, quod ita affecti Athenienses in Pisistratum coorti sint, apud Pallenem Atticæ locum, quum is tyrannidem inuaderet.

Vel Pallene dicitur, quasi *βαλάνη, πρὸς τὸ βαλάνη λιδοίς*: ueluti ita dicitur, perquirendum esse hostem, quem lapidibus impetas. Quid si ad urbem Thraciæ Pallenem referas, nuncupatam quidem sic à Pallene Sithonis filia, & Cliti uxore: sicuti auctor Hege sippus est in Palleniacis: Antiquitus uero dicta creditur Phlegra. Incolas autem gigantes dixere, quibus consiterit aduersum deos bellum. Caterum memoriæ proditur, illic delatum Herculem, gentis feritatem, & in ceteros odium quoddam intimum admiratum, coepisse cum illis depugnare, interim uero tonuisse frequenter, & crebra de caelo cecidisse fulmina, unde obrepserit fabellæ occasio, cum gigantibus ibi depugnatum à dijs. Strabo autem libro quinto, in Campaniæ descriptione: Superioribus (inquit) annis fortunatus erat campus nomine Phlegraeus, in quo res à gigantibus gestas inuulgant fabulæ, nullam aliam ob causam, ut credi fas est, quàm quod terra ipsa suapte uirtute præliorum concitatrix est. Sed & sexto libro: Hinc, inquit, ad Leuca (ea enim urbs non grandis est) stadia trecenta sunt, ibi odoris aquam foetidi effundens aspicitur fons. Fabulæ tradunt, reliquos gigantes è uicina Campaniæ Phlegra, cum Hercules pulso exagitare (uocabantur autem Leuternij) ad ea confugisse loca, contractosq̄ subijisse terram, & ex eorum cruore, talem effluxionem fonte contineri: eam ob rem & litus illud Leuternium uocari. Phlegram uero, ne hoc item subticuerimus, Cumanū agrum ideo quidam dici opinantur, quod tractus ferè ille uniuersus sulfuris, ignis, & calentium aquarum copia sit refertissimus.

Palæphatiam papyrum produci in prouerbium posse. Quo sensu fabulosa pleraq̄ interpretur Palæphatus: quid ue palæphatus uocabulum indicet.

De Phryxo interim, & Bellerophonte. Velleris aurei ratio. Pegasus. Sparti. Dædala quæ dicantur, item Aeola. Cur dicatur Dædalus simulacra fecisse mouentia.

Caput xxxiiii

Voniam uero ducente nos stilo ipso, in fabulosa dilapsi sumus, subit nunc illud, ut testatum apud studiosos uelim, sciēter, nec minus ornate, libellos id genus, quibus fabellis inuoluta memorētur, quaq̄ fidem non capiunt, posse Palæphatiam dici papyrum, ab auctore Palæphato, qui incredibilium, id est *ἄπιστων*, uolumina concinnarit. Nec me fallit, Virgilium,

dum ad Messalam scribit, Palæphatiam papyrum simpliciter pro libris eius auctoris uideri accepisse, quando ita canit,

Quam mala multiplici iuuenum quot septa caterua

Dixerat, atq̄ animo meretrix iactata, ferarum

Infamem tali meritorum more fuisse,

Docta Palæphatia testatur uoce papyrus.

Fuit Palæphatus hic Parius patria, siue (ut alij tradūt) Prieneus. Vixit Artaxerxis tempore: Incredibiliū libros quinq̄ reliquit, quos tamen ad Athæneum quidam reijciunt in eorum primo, Scyllæ mentio fit, quæ circumuenire hospites consuebat, quam tamen astutia euaserit Ulysses. Atq̄ inibi Sirenas quoq̄ fuisse meretriculas, idem auctor prodit, quæ deceperint nauigantes. Comperta nobis pleraq̄ item alia, sunt digna (ut arbitror) scitu, quæ suis libris complectebatur Palæphatus. Ea si subiecero, nimirum oleum & opera philologiæ non perierit. Nam quod fabulosa tradit historia, Phryxum cum Helle sorore fugientem nouercales insidias, uisum esse per mare uehi ab ariete uelleris aurei: quidam interpretantur fuisse paratam fugienti nauem, cuius insigne aries foret.

Palaphatus vero affirmat, Arietem uocatum nutritorem, cuius sit opera & consilio liberatus. Non defunt qui prodant, arietinis chartis fuisse librum, qui auri conficiendi ac argenti rationem contineret. Item sunt qui scribant fuisse Pegasum, mulieris cuiusdam equum uelocissimum. Idem Palaphatus Bellerophontis nauem accipit eo nomine. Multa de Sparti passim à poetis memorantur, eos Palaphatus scribit, quum proximorum essent regionum, aduersus Cadmum subito constitisse, ac propter repentinos quasi de terra contractus, ex omni parte confluentes, Spartos uocatos. Repetit idem hic quæ prodita fabulis de Dædalo sunt, qui uisus est simulacra fecisse mouentia, sed primus (ut inquit idem) statuarum pedes à se inuicem separauit, alijs coniunctim eos fabricatibus. Naui quoque cum Icaro filio Minois impetum euitasse, scribit, & propter inuestigabilem fugam, auolasse pennis esse existimatum. Ex quo ingeniosius facta, meditataque Dædala dicunt. Sicuti uaria uocant Aeola, de Aeoli antiqui uaficia, ut scribit Lycophronis interpret super eo uersu,

ἔλυσεν χροσμάων, ὡς πάλιν ἀέολον πόμα.

Fuit autem Dædalus Metini, uel Mitionis, ut habent alij, & Iphinoes filius, à quo Athenis Dædalidæ nuncupati. Cæterum fuit & Palaphatus alius historicus, qui Cypriaca scripsit, ac Deliacæ item Atticæ, & Arabicæ. Vixit hic Macedonis Alexandri temporibus. Fuit & nomine eodem Aegyptius grammaticus, aut Atheniensis, ut alij uolunt. Porro Palaphati nomen, antiquum significare uidetur, sed & diu prædictum. Vnde olim ferè pueri in sacello diuæ Mariæ Rhodigij Græcis characteribus CHRIS TI PASSI, nostra inscriptione Palaphaton sebasma, uenerati sumus, id est παλάφιων σεβασμα. Indicat item dictio fatidicum; quando Odysseæ T. Homerus, quercum appellauit palaphaton.

Cuiusmodi prouerbum sit, Staterij paries. De Pausania breuiter. Cicero illustratur. Sabini Urbis præfecti historia. Caput xxxv

Staterij paries, prouerbum est quo comonemur, uerbis esse parcendum, ne (ut assolet, & docuit Plinius) redituras per iugulum uoces non satis prudenter effundamus. Multi enim in res odiosas sæpe incidunt nimis incaute, ut plane temporibus suis Staterio accidisse M. Tullius scribit, qui ea loquutus est, bonis uiris subauscultantibus interposito pariete, quibus patefactis, in iudiciumque prolatis, rei capitalis iure damnatus est. Huic simile quiddam, inquit, de Lacedæmonio Pausania accepimus. Sed & de Sabino Urbis primario scribit Dion: cui sic delator Rhariarius, qui se amicum fingebat, imposuit, ut in Seiani gratiam senatorij ordinis aliquot in tectum induceret, ubi habitabat is, moxque blandè ad animi secreta prodenda illiceret: quo nomine, die eodem in carcerem impactus, paulopost *ἀκρίτως ἐφθάρη*. Ex ijs patet, opinor, adagij ratio: sed quod de Pausania præcise nimis, ne dicam inuolutè, dixit Orator, amplius uidetur aperiendum. Fuit Pausanias hic Lacedæmonius, uir quidem longè præclarus, sed tamen in omni genere uitæ uariis: nam ut uirtutibus plurimum eluxit, sic & uitijs est insigniter adobrutus. Huius enim est prælium illud perillustre, Græcis Latinisque monumentis certatim celebratū, apud Plateas, quo Persicū imperium, duce Mardonio, in Græcia accisum concidit. Erat hic quidem satrapes regius, manu promptus, & quod in rebus bellicis maximum semper fuit, ingenij plenus. Ducebat porro peditum duceta millia, & quidem lecta uirum, equitum millia uiginti. Cæterum Græciæ fortuna & ducis ingenium solers felixque exsuperat omnia. Sed uictoria longè clarissima Pausanias elatus, magnificè iam de se cepit sentire, & maiora amplioraque concupiscere. Mox & successibus alijs elatior etiamnum, cum Persarum rege clam de prodicione agere cepit. At quum in suspicionem recidisset, atque eo nomine capitis esset accusatus, pecunia rem transegit. Quum uero ad classem non remitteretur, sponte ad exercitum abiit, ubi non mores solum patrios, sed etiam cultum uestitumque mutauit. Epulabatur more Persarum, luxuriosius quam qui aderant, perpeti possent. Interim Argilius quidam, quem puerum Pausanias amore Venereo dilexerat, quum epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, suspicatus mali quippiam, Ephoris literas tradidit. At illi quamuis manifesto prodicionis crimine Pausaniam tenerent,

non

non prius tamen adhibendam uim censuerunt, quam se ipse indicasset: itaque huic indicæ quid fieri uellent, præceperunt. Fanum Neptuni est Tænari, id uiolari nefas putant Græci: eò is confugit, in ara confedit, inibi *διήλυε διαφροσύνην καλίβλω*, hoc est latibulum duplex discissum compararunt, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. Illuc ex Ephoris quidam descenderunt. Pausanias ut audiuit Argilium confugisse in aram, perturbatus uenit eò, quærit quid causæ sit tam repentini consilij huic ille quid comperisset ex literis, aperit. Tunc uero Pausanias etiamnum commotior orare cepit, ne nunciaret, nec se meritum de illo optime, proderet. Ea quum excepsissent Ephori, iam iamque comprehensuri illum forent, in Mineruæ templum, quod Chalcicecum uocant, confugit, ubi & turpissime interiit. Cæterum ut ad Staterij parietem redeamus: hinc Chalinus ille Plautinus in Calina, quum recessum cessisset ad parietem, imitatus nepam (ut ipse ait) ad captandum senis cum uillico sermonem, mox gaudio gestiens,

Nostra (inquit) omnis lis est, pulchre præuortar uiros:

Nostro omine it dies iam, uicti uicimus.

Quo in loco adnotatum ab eruditis est, astipulante succinēteque Pompeio Festo, Osculanam dici pugnam, qua uicti uincunt. Natum id à Leuino uidetur, qui à Pyrrho uictus, mox eundem deuicit. Titinnius, hæc quidem quasi osculana pugna est, qui in fugam pulsi, hinc spolia hostium colligunt.

Coniualis hilaritas omnibus præponitur alijs, ut qua reficiatur cum spiritu corpus. Titilletur sensus, ac expergefiat ratio. Coniuiæ cuiusmodi requirantur. Vini laus. De ferculis non nihil. Cap. xxxvi

Liam si quantum eualuimus, in alijs quæ de conuiuij ratione inter legendum digna se ingesserant quæ non omitterentur, diu assatimque persequuti sumus: ex quo tamen in Platonici eminentissimi nuper libellos incidimus, eruditos in primis, & Platonem suum respicientes quidem plurimum, sed & sapientum quandoque pomceria cæterorum introspectantes, operæ precium esse futurum concepi, si indidem non nihil præcepissem, quod antecedentiã cõdideret scitius, & legentes dimitteret adinuculatiores. Illud uero fuerit primum: esse quidem in uita quæ animum allecet blandè, ac frontem remittant gratissimè: uerum quod conuiuium rectè, nec citra modulum instituto, ipsum id præstet uberius atque affluentius, non ferè compertum. Id ut uerum scias, sic collige: inter Aristotelis placita & medicorum esse constat (opinor) sagax hoc & prouidum animal, quem dicunt hominem, duobus confurgere, ac coalitum augetcere, corporea mole ac spiritali anima. Sed corpori inesse crassamentum quoddam membrorum, humectaque potestatis, adesse & portionem prætenuem subtilemque. Ea uero sanguinis uapores cõplectitur, ac spiritus. Animæ item inesse duo, sensum ac rationem. Quæ quum ita sint, liquet nimirum, plenam inde uoluptatis honestæ uim copiamque profluere, ubi uniuersim hæc portionibus paria feceris. At bona utique alia unam uix aut summum duas spectant, conuiuium ex omnibus unum modo, & legitimum utique, omnibus satisfactum uult. Etenim quis nescit membra hinc refoueri insigniter, instaurari humores, spiritum refici, denique titillari sensum, ac rationem expergeferi quodammodo? Hic à laboribus interquiescimus, curas laxamus, & suum ingenio sufficitur pabulum, ut beneuolentiæ gratiam mutuæ, ac magnificentæ argumentum non repetam iucundissimum. Tolle conuiuantium hilaritatem, iam parte plurima euanuerit amoris fomes, amicitia condimentum, ac uitæ solatia, inde quæ fusim progerminant. Si præsertim legitime, sique castè coeant conuiuij, nec omnino uentri concenes, sed animæ. Communio siquidem uitæ rectius honestiusque statuitur conuiuij finis, quam poculorum licentior inuitatio, quod comprobasse nominis argumento uidentur Græci. Id grauius multo, ac sapiente dignum amplius, ut alimonia promiscua, promiscuum fiat & mentis bonum, uoluntate comparili. Quod ipsum & Varronis omnium doctissimi astipulatu sanciri nimum ualeat, quoniam requisisse conuiuias animaduertitur gratiosos, musicos, literatos, dum illos diligenter indigitos mittens, Gratiæ cum Musis coaptat, nec illis pauciores expetens, nec hæc plu-

g G 4 rea

res. Qua ratione paulo iracundior inde summovendi plane videtur, summovendi & quos atrior diuexat bilis, quiq; amariore nullo excandescit negotio, ni ita fuerint modo attemperari benigniore, ut Stoici Zenonis, & Platonici Xenocratis ingenium respiciant. Quos lupinorum imagine quadam mitescentium, dum aqua macerantur, inuitatione ferunt paulo largiore mox solitos dulcescere. Illud puto fallit nemine, uitae quodammodo uenenum mactitiam uideri ac tristitudinem. Sed & in conuictis ratione id ipsum contingit ferè. Cæterum præsto præcellens est antipharmacum, siquidem caperata mirè frontem exporrigit suaue clarumq; uinum. Cui tantum attribuisse creditur Aesculapius, ut æqua id cum numinibus lance statuerit. Et Aesclepiades cõdito uolumine, uini utilitatem deorũ uix æquari potentia scribit. Suffragatur & Platonis semper ferè diuini bracteata sententia, ingenio ac uiribus temperato uini calore fomētum suffici mirificum approbantis. Sciendum uero saliares dapes ac cœnas adiposiores cum Sardanapali plumis ab hoc genus conuictoribus non tam nesciri, quàm ut castis moribus uenenosas longe peius angue uitari. Pythagorica cum pomis oluscula renideant amplius fufiusq; ut quæ benignior affatim natura suggerit parens. Nec tamen Euclionis sordes hisce nos putet quispiam spectare, Commori enim uerius hoc dicitur, quàm conuiuere. Sed nimirum à mediocritate nusquam, ne latum quidẽ unguem reuellimur. Salibus potissimũ ingenij condiatur exhilareturq; ferculorum ac missuum quicquid est. Ante omnia uero mentis ac morum nitoribus collustretur coitio, quotquot sunt, omnium suauissima, utq; planè dicam, uitæ hilaritas & condimentum longe clarissimum, quando nec philosophi abstinentum eo censuerit: quin & priscorum simplicitas, non heroes modo, sed deos etiamnum ad hoc genus uoluptatum facile admittit. Quas & beatissimè subinde polliceri non desinit Magmed, Orientalium populis creditur ferè diuinus.

Apologia breuis, quid ita crebriter in Platonis uireta hoc opere diuertamus. Philosophi eiusdem explicatur excellentia, quamq; sit à Christi placitis haud ferè distans.

Cap. XXXVII

Roste aquam aduente optimo maximo deo, lucubrationibus nostris, quarum ad diem hunc libros triginta concinnauimus, umbilicum uideor iam iam impacturus, uti mox publicum indispicantur: placuit hac parte multorũ occurrere opinionibus, quos insigniter admiraturos haud ambigo, quid ita in Platoniorum musea frequenter adeo in hisce libellis diuertam, ut nulla non pagina Platonis nomen, perinde ac sacrum agnoscat, uenerari. Ac uidear non quod ille facetissime ait, *ἄσπονδον δὲ κεν*, id est ad Euripidis morem dicere uel facere, uerum undiquaq; *πλεονεξίᾳ*, ceu mihi subinde Cypriani illud de Tertulliano succinam, Da magistrum. Ego uero (etiam si nil me fallit, celebrem adeo in omni scientia uirum uoculis nostris uel indiseruissimis haudquaquam indigere) quo plenè satisfactum sibi opinaretur, quisquis eius doctrinæ, seu thesauri potius, ad hanc horam fuit incuriosus, Bessarionis multiplici eruditione inter Græcos eminentissimi sententia esse contentus abun de poteram: apud quem Epistola quadam sic adnotatum comperi, Si quid in hac industria nostra uel eloquentiæ uel bonarum artium cognitionis eluxit, si quid fuimus, id omne uel nos à Platone accepisse, uel ipsum sibi se defendendo suppeditasse, facile estimari patimur & uolumus. Cæterum causæ nostræ collibuit patrocinari latius, etiam recusantibus, ac in augustioris scientiæ uirum impiè nonnunquam infremantibus ampliter sapientiæ magnitudinem claritatemq; ingerendo: quam auctor eminentissimus in Phædro, quum de pulchritudinis ratione dissertatio institueretur, à Deo auri nomine significatam petijt intentissime: quod esse pulchritudinem animi hanc, & proinde internā, eoq; preciosiore opinabatur. Id uero philosophus suo seculo singularis Plotinus primum, mox & Porphyrius ac Iamblichus, ut de Proculo taceā, in sinu quidem reconditum intuitu mundissimo, uerum nescio quibus obductum conuelatumq; ambagibus, ut muricatus (quod dicitur) uideri posset gressus, ac formidabilis prorsum compauendusq; ita expurgarūt sapius excoctum, ut planè pustulatum fieret, ac obryzum defecatissimumq;. Vnde cuncto terrarum orbi illuxit inenarrabilis sapientiæ amplitu do

do atq; maiestas, & quod mirari non uacat satis, Christianæ ueritatis sanguine diuino Saluatoris præpotentis sancitæ, ita uestigijs adnexa conglutinata ue, ut similitudo maior cogitari magnopere nulla possit. Quod ut uero sciamus uerius, nonne Pythagoricum legimus Numenium, quem magnus ille Origenes sacræ interpretes paginæ admiratus adeo est, ut philosophis ferè anteponendum omnibus censuerit, quum Mosaica & Platonica expendisset mysteria, intonuisse altius, Platonem uideri prorsum Moysen alterum, Attica eloquentia diuinitatis arcana rimantem propandētemq;. Id quod (opinor) expressit Parmenides, à quo Dei cõmonstratur unitas, rerũ ideas omnium, id est exemplaria & rationes continētis, aut eminentissime producētis. Expressit cum Zenone Melissus, qui cæteris modo uisitacionem facientibus, solum esse deum astruit constantissime. Iam uero mundi natalia repetens Timæus, boni gratia illum ab artifice productum deo uaticinatur, primoq; celum esse creatum terramq;, interito mox aere cum aqueo elemento. Quæ omnia perseueratiæ eum sunt habitura modum, quæ summis opificis præscripserit sapientia. Sed & Dei charagma esse hominem, pronunciaffe idem animaduertitur, cui terrena subiiciantur uniuersa. Politicus uero cum Protagora, Menexeno, Critia eundem ex terræ uisceribus, nutu agitante diuino, eruit mirabiliter ratione. Ac ne quid desit, peracto mundi ambitu, etiamnum ex eisdem comprobatur uicturum. Cuius in dei assimulatione ac fruitione plenam demũ futuram felicitatem, docuit Philebus: nec reticet cum Phedone Theætetus ac Phædrus. Iam & in Legum libris, esse deum rerum mensuram omnium legimus: in primis uero, si deus quandoq; hominem induat. Legimus & superbis Deum obsistere, humilibus autem benignius gratiam impertiri. Quid uero illud in Epistolis inenarrabile patris mysterium, ac filij? Sed & inibi maxima traditum pietate nouimus, diuinorum adyta rationibus penetrari haud posse. Possè autem mentis puritate, ac cum Deo assimulatione intima, quæ in animis ignem succendit, amplius corusco promicantem lumine. An non admirabilis Heri Pamphili decimo De republica, ad uitam reuocatio, Elysiorum peramœna specie, paradisi nobis delicias expingit infinitas: Nec prætermittitur inibi expiatorius locus, animas eatenus cruciabiliter excarnificans, donec

Concretam exemit labem, purumq; reliquit

Aethereum sensum atq; aurai simplicis ignem.

Sed & infantilis limbus nec tacetur eadem parte. Verum illa Socratis documenta, cuius nam deniq; sunt modi? Non pili esse faciendum tempus. Immortalitatis curam omnibus anteponendam. Fortuita facile spernenda, modo quæ perpetuitatem respiciunt genuinam, assequi connitamur. Illatam uero iniuriæ uim accepta longè uideri pestilentiorum. Velis remis adnitendum, ut artificii eminentissimo,

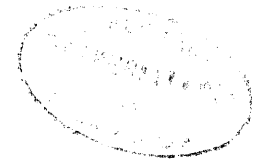
ὁ δὲ πάλιν ἐφορεῖ, καὶ πάλιν ἐπαύσατο,

suo restitutam candori, ab omniq; prorsum defecata labe rationalem animam, diuinitatis expressiorem imaginem synceriter, integrè sancteq; offeramus. Quo nomine Laches spontali peccatorum confessione, ac pœnitentiā nil adstruit præstabilius, quin & primo quoq; tempore omni arripiendam pede, quia diu concreta modis inolescere miris, consentaneũ est: nec medicam facile manum admittere, uel subinde recidiam intentare. Nam ex intemperanti animorum affectione uniuersa, & quidem agminatim, mala erumpere, docuit Charmides. Quod si temperantiā denuo succreuerit, succrescere & immortalitatis bonum incomparabile, quo sanè in uirenti amœnoq; perfruebantur homines hortulo, prius quàm à diuinis ad fluxam collaberentur naturam. Quod uelut ex oraculo Mosaico comprobatur Critias. Nec in prauum obdurati dæmonis imposturam reticent Timæus, Phædrus, ac Diotima. Sed terras diuinitus aquarum motibus adobrutas, quum omne in præcipiti uitium staret, ad rationalis ferè interitum naturæ, ac animantium cunctarum: idem nos ex eadem (quod dicitur) fidelia commonet Critias. Cæterum quo nam piaculo reticuerimus Academicæ principis sententiam nobilem, qua is ad diuinitatis intima euectus animaduertitur, quo apud animum meum non magnopere admirabilius aliud, quoq; amplius, uelut attonita hebescat mens, latentium causarum indagine certa rationem conquisitura? Tantisper, inquit diuinus

Plato

Plato, meis acquiescendum documentis cōmonitionibusq̄, donec homine augustior quispiam, sacratiorq̄ se in terrarum ostendet orbe, ueritatis adyta fontesq̄ arcanos reclusurus, quem uelut ducem inenarrabilem insequantur omnes. Verum ne in operis calce (tametsi mira excellentium rerum dulcedo arridet, quæ transuersum auferat animum) fiat ἀβυσσὸς ἀδιόρητος: nam & Apelles pictores eos peccare dicebat, qui non sentirent quid esset satis: iam & capiti & libro coronide inducta, conticescam, uelut epilogi celeuma recinuerim, lætantium more nautarum: optimum maximum Deum apprecatus, quod uitæ superest etiamnum, ita liceat hisce impartiri curis, ut eius recinant laudes, & studiosorum iuuenum subseruiant emolumentis. Interim uelut in senatus missione assueuerat usur pari, hinc te moror nihil lector optime: ita nihilominus uti scias ea nos meditari, modo propius non admoueantur lineæ, ut mox hæc lucubrationes ceu tesseras frumentarias liquido computes. Recepticij, quod poteram meo iure, nihil uolo. Quod erit, proferetur benignè, quieti meæ prorsum iniecta manu, ne uiuus uidensq̄ uitam extritum pergam, quod ait Lucretius. Quod si forsan alicubi falli contingit, nec destinatum attingimus scopum, potiusq̄ humi compascentes gracculi uidemur, quam in sublimi aquila cōstituta, meminerint legentes quod orator nobilis scriptum reliquit: Prima sequentem honestum est in secundis tertijsq̄ consistere: nam in præstantibus rebus, magna esse quæ sunt optimis proxima.

F I N I S

BASILEAE, PER HIER. FROBENIVM
ET NIC. EPISCOPIVM,
ANNO M. D. L.

Series chartarum.

αβγδεζηθικλμνξ ABCDEFG abcdefghijklmnopqrstuxy
z ABCDEFGHIKLMNOPQRSTUVWXYZ aa bb cc dd
ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ss tt uu xx yy zz A A B B C C D D
E E F F G G H H I I K K L L M M N N O O P P Q Q R R S S T T V V
X X Y Y Z Z aA bB cC dD eE fF gG. Omnes terniones, exceptis
ξ Indicis quaternione, & Elenchi capitum, & fF duernionibus.

Opus hoc in duo uolumina commodè secari poterit in ternione gg

